GESNERUS:
DE BESTIIS:
VOL·I:

ZURICH
1551

CONRADI GESNERI medici Tigurini Historiæ Animalium Lib. I. de Quadrupedibus uiuiparis.

OPVS Philosophis, Medicis, Grammaticis, Philologis, Poëtis, & omnibus rerum linguarumq; uariarum studiosis, utilissimum simul iucundissimumq; futurum.

AD LECTOREM.

HABEBIS *in hoc Volumine, optime Lector, non solum simplicem animalium historiam, sed etiam ueluti commentarios copiosos, & castigationes plurimas in ueterum ac recentiorum de animalibus scripta quæ uidere hactenus nobis licuit omnia: præcipuè uerò in Aristotelis, Plinij, Aeliani, Oppiani, authorum rei rusticæ, Alberti Magni, &c. de animalibus lucubrationes. Tuum erit, candide Lector, diligentißimum & laboriosißimum Opus, quod non minori tempore quàm quidam de elephantis fabulantur, conceptum efformatumq; nobis, diuino auxilio nunc tandem in lucem ædimus, non modo boni consulere, sed etiam tantis conatibus (ut alterum quoq; Tomum citius & alacrius absoluamus) ex animo fauere ac bene precari: & Domino Deo bonorum omnium authori seruatoriq;, qui tot tantasq; res ad Vniuersi ornatum, & uarios hominum usus creauit, ac nobis ut ea contemplaremur uitam, ualetudinem, otium & ingenium donauit, gratias agere maximas.*

TIGVRI APVD CHRIST. FROSCHOVERVM,
ANNO M. D. LI.

AMPLISSIMIS ET MAGNIFICIS VIRIS, PIETATE, PRVDENTIA, omniq; uirtutum genere spectatissimis, Consulibus & Senatoribus Reipub. Tigurinæ, Dominis suis uenerandis, Conradus Gesnerus Tigurinus S. D. P.

VNIVERSA quidē Philosophia, Amplissimi uiri, undiquaq; optima & pulcherrima, omnibus sui partibus amore cultuq; mortalium, ceu clientum & amatorum, dignissima est, ut optimi & sapientissimi quique omnibus seculis iudicarunt. Sed quoniam ingenia hominum dissident, & multas in nobis opinionum uarietates, educatio, conuersatio, consuetudo, & uitæ uictusq; commoditas, & aliæ forsitan complures causæ, efficiunt, quæ suis plerunq; præiudicijs mentes humanas, non in literis tantum & religione, sed ferè nusquam nō occupant: hinc adeò fit ut alij aliam partem literarum sequantur, quam scilicet uel omnino, uel pro occasione & statu rerum præsenti commodiorem sibi statuerint. Sic factum est ut ipse à puero, à cognato rei medicæ studioso educatus, professionis istius amorē ab adolescentia imbiberim. Et quanquam progressu ætatis uariarum rerum cognitionem degustarem, nonnullis etiam immoratus rem medicam plus quàm par erat relinquerem, redij tamen postea, requirente id etiam rei domesticæ cura, ad medicinæ studiū. Cum uerò maximam huius scientiæ cum naturali philosophia cognationem animaduerterem, nec ullum egregium aut certe doctum medicum haberi, qui non altius prima methodi medendi rudimenta ex libris de natura tanquam fonte hausisset, cœpi & ipse philosophorum qui de rebus naturalibus commentati sunt scripta cognoscere: In quibus illa semper in primis me delectabant, quæ de metallis, plantis & animalibus tractata reperiebam. Idq; duplici nomine: Primum, quia certior de istis scientia haberi potest, quàm de meteoris, & alijs quibusdam, uel nimium subtilibus & argutis, ac procul à sensu remotis, uel eiusmodi ut firmam eorum cognitionem nec ratione nec sensu satis sperare liceat. Deinde quòd non solum ad medicinam, sed rem familiarem quoq; administrandam & alias artes, multò utilior & propemodum necessaria, mediocris saltem istarum rerum contemplatio uideretur. Itaq; plurimum hoc in studio temporis posui, ita ut succisiuis horis (quibus uulgus hominū, & literati etiam multi, otiosè abutuntur, deambulant, ludunt, cōpotant) & quotiescunq; ab alijs studijs aut negotijs recreari desiderabam, ad istos tanquam amores meos cupidè multis iam annis deflexerim. Et quanquā de plantis permulta obseruarim, alijs ante me non animaduersa, certe in lucem à nemine me priore prodita, (indicio fuerit Catalogus plantarum noster quatuor linguis, ueluti rudimentum quoddam & progymnasma iusti aliquando uoluminis parandi, ante decennium editus: & passim hoc ipso in Opere digressiones) minus tamen necessarium uidebatur in præsentia de eis conscribere, cum multi hodie eruditè & utiliter de plantis scripserint & etiamnum scribant, ut de metallis etiā doctissimè utilissimeq; Ge. Agricola, uir uel eo nomine multa laude dignissimus. Quamobrem ad animalium historiam perpaucis nostri seculi, & ferè per partes tantum tractatam, animum adieci. Hîc cum uiderem parum me præstiturum, nisi domesticis studijs & lectionibus peregrinationes quoque adiungerem, aliquot Germaniæ loca (non multa quidem illa) primum adij, mox etiam Italiæ pauca, non hoc tantum nomine, sed insuper Bibliothecæ nostræ, quam tum in manibus habebam, ut omne scriptorum genus enumerarem, locupletandæ. Quòd si Mecœnas aliquis contigisset, uel maior fortuna mea fuisset, multa profectò maris terræq; remotissima loca, animalium in primis historiæ, deinde plantarum pariter aliarumq; rerū cognitionis posteritati tradendæ gra-

Occasio & incrementum Operis.

tia, etsi non firmæ ualetudinis homo, Deo secundante, iam peragrassem. Id quoniam nõ licebat, feci quod potui, aliquot in diuersis Europæ regionibus mihi comparaui amicos, qui benigne, candide, liberaliter, multas animantiũ omne genus effigies ad uiuum repræsentatas, quarundã etiam nomina in diuersis linguis & historias, mecum cõmunicarunt. Ego interim non solum à uulgo, & quibusuis peregrinis, qui ex uarijs nationibus ad nos uentitabant, aut hac fortè transibant, plurima subinde quæsita annotaui: & simul omnia ueterum ac recentiorum, quæcunq; de animalibus multis & diuersis linguis, siue ex professo, siue etiam obiter edita poteram nancisci, conferebam diligenter & in unum quasi corpus componebam. Ita paulatim creuit opus, magno quidem & diuturno labore meo, nec paruo pro meis fortunis sumptu. Hoc cum ad iustam magnitudinem tandem aliquando peruenisse iam uideretur (quamuis opus propè infinitũ appareret, & cui semper accedere multa possent) excolere tandem quicquid haberem & publicare decreui: ne si diutius differrem, plura potius inquirendo quàm quæ adeptus essem perficiendo occupatus, humanitus aliquid mihi accideret, ac tot tantiq; labores nostri perirent. Volui autem primo loco Librum de quadrupedibus uiuiparis (quæ non ouum, sed perfectum animal & concipiunt & in lucem edunt) emittere: qui simul maximus, simul cæterorum utilissimus uidetur, postulante id etiam ipsorum animalium dignitate. sunt enim hæc cæteris sine dubio digniora, perfectiora, & homini tũ corporis partibus & affectibus, tum animi facultatibus ac moribus propinquiora. De reliquis omnibus (hoc est quadrupedibus ouiparis, auibus, piscibus, serpentibus & insectis) alterum Tomum huic, ut conijcio, magnitudine parem futurum, si diuina fauerint, breui dabo. materiam enim omnem in promptu iam habeo. Hæc de Operis prima occasione, incremẽto editioneq; dixerim.

Fructus & operæpretium.

¶ Sed mirabitur fortè non nemo, & quos fructus, quantum operæpretium, tantũ uolumen, tanti labores secum ferant, inquiret. Cui responderim: Primum hanc naturalis philosophię partem plurimum prodesse medicinæ, idq; uarijs modis. *Ad rem medicã.* Vno, in genere ferè circa plerasq; animantes, quoniam plurimæ uel integræ, uel ex parte aliqua in cibo sumuntur, aut ad medicamenta intra extràue corpus humanum requiruntur. altero, priuatim circa quadrupedes uiuiparas, quæ propter similitudinem temperamenti & corporis humani multos eosdem cum homine morbos patiuntur, quos in pecoribus armentis iumentisq; pastores ac ueterinarij curant, sed & animalium quædã seipsa. multa enim morborũ auxilia ab eis inuenta constat. hinc multa ad hominis quoq; salutem medicus non indoctus transferre potest. Iam serpentium & lacertorũ ferè genus, & insecta quædã, & quadrupedes etiam nonnullæ, præsertim in rabie, nec non pisces, morsu suo ictúue, aut si in cibo sumantur, seu quauis, seu certa aliqua parte sui, hominẽ aut uehementer lædunt, aut interimunt. hic maxima medicorum diligentia opus est. neq; enim par omniũ curandi ratio. Præterea circa cibum, potũ, somnũ, uigiliam, motum, quietem & animi affectus, aliasq; res naturales, quarũ usu decente sanitas conseruatur, secus corrumpitur, plurima passim à brutorum exemplis in usum hominis est deriuare. Ego certe maximã medicinæ partẽ inter prima huius artis rudimenta à brutis transumpta uideo, tum ab ijs rebus quas illa per naturam faciebant, aut fortuitò patiebantur, tum illis quas homines in ipsis experiebantur. Nam tuto & citra impietatẽ periculum remedij noui dubijúe in bestia facere conceditur, in homine non item. Postremò cum uaria medicamenta ex plerisq; (ut dixi) animalibus habeantur, quæ nos in singulorum historijs uno in loco ordine recensemus, hac cõmoditate fruetur medicus, ut cum aliquod animal ad manus eius peruenerit, quasnam eius partes præcipuè ad usum medicũ reseruare debeat, inspecta illa ex partibus singulis remediorũ enumeratione, intelligat. *Ad apparatum ciborum.* Idem & coquus in uniuscuiusq; historia legent, quę nam ad cibũ & quomodo, quo apparatu, & quàm salubriter ueniant. *Ad uarias artes illiteratas.* Quod si singulatim considerare libet, permultæ se offerent ad uitam homini sustinendã necessariæ artes, quæ omnes circa animalia earúmue partes occupantur. Nempe cibi gratia piscatores omne aquatiliũ genus uenãtur, partim sibi, partim ut uẽdant. Rei pecuarię studiosi, omne pecorũ genus emunt, alunt, diuendunt; & qui Lactarij uocantur, caseos, butyrũ, &

alia

alia ex lacte pecorũ opera cõficiunt, qui maximus montanæ Heluetiæ imò necessarius uictus & quæstus est. hic scientia de curandis bobus, ouibus & capris requiritur. in alijs quidem regionibus aliæ etiam animantes, equi, asini, alces, rangiferi, cameli, lactis & qui inde fiunt ciborum gratia nutriuntur. Venatores feras capiunt diuersas. Sunt qui corpus muniendi causa coria & pelles elaborant, alutarij, pelliones, coriarij, calceolarij, & qui thoraces aliasq; pelliceas uestes, & qui ephippia, marsupia, & huiusmodi cõficiunt. Quidam unà cum pilis diuersarum quadrupedũ pelles ad uestimenta hyberna parant. Alij lanas & pilos tondent curantq;, similiter ad uestes & stragula, ut ouium, caprarũ, camelorũ. Bobus & iumentis agricolæ utuntur. Iumentorũ quidem usus, præsertim equorũ, latissime patet, necessarius agricolis, ut dixi, ad arandũ: ijsdem & alijs hominibus ad uecturas, ad itinera in pace belloq; cõficienda. Est enim equitatus res in pace ciuitatibus & principibus decora, in bello necessaria, terribilis, & ubi camporũ planicies patet, planè magni momenti. Sunt & in ædificijs, & alijs operibus multa, ubi nisi iumenta uehendi aliosq; labores obirent, (equos dico, mulos, asinos, camelos, elephantos, alces & rangiferos,) nónne hominũ opera, nec satisfactura tamen, pro bestijs requireretur? Iam canum quàm multiplex sit utilitas quis nescit? Domos, pecora, homines, custodiunt, defendunt, amãt. Venantur ijdem, & feras aut fugant, aut retinent, aut occidunt. Sed quid in singulis hæreo, in re minime obscura? Sat fuerit in summa affirmasse, ad multas & diuersas artes multorũ animalium magnũ imò necessarium usum esse, & posse tractari unumquodq; melius, & ad usum felicius conuerti, ab eo qui naturã eius tum alijs in rebus, tum ijs quas naturales (ut dixi) medici appellant, plenè perspectã habuerit. Sed in ipso Opere qui nam è singulis animantibus homini usus contingere possint, ad remedia, ad cibum, ad uestes, ad uecturam, ad prognostica tempestatũ, ad uoluptatẽ & ludos, ad alia diuersa, satis in singulorũ historia explicatur, nec opus est minutatim in præsentia persequi omnia, & quasi obtrudere Lectori. Quinetiã mores ac uirtutes in homine formandi exempla & documenta ab animalibus abunde suppetunt, quod quidem cum alij quidã eruditi, tum longè doctissimus ille Theodorus Gaza ubi in Aristotelis de animalibus libros à se conuersos præfatur, copiose & eloquenter declarat. Vnde nos eius uerba præfationi nostrę ad Lectorem subijciemus. Cæterum ad œconomicã institutionẽ, quantum conferat animalium historia, si pluribus demonstrarem, meritò prolixus & uerbosus existimarer. nam cum iam antea agriculturæ, rei rusticæ, pecuariæ & coquinariæ, ut ita uocem, quibus res familiaris cõseruatur simul & augetur, longè utilissimam hanc cognitionem esse docuerim, eadem opera œconomiæ utilem esse ostendi.

Ad philosophiã de moribus.

Ad œconomicã.

¶ Porrò quanquam non magnæ nec multæ utilitates ab animalibus ad hominẽ redirent, eæq; tanto maiores, quanto qui utitur eis naturæ ipsorum peritior est: non parua tamen in eorũ contemplatione uoluptas, homini bene ac liberaliter instituto, tam uaria & mira animaliũ discrimina inter se consideranti oboritur: siue ea in corpore, siue animo & utriusq; actionibus spectes. Quid admirandũ magis quarundam auicularũ extemporaneo cantu? cuius suauitatẽ ne numerosissimus quidẽ Musicorum hominũ uocibus simul & instrumẽtis quibusuis summa arte utentiũ chorus ne longo quidẽ interuallo attigerit. Quantus est in unius lusciniæ admiratione summus ille & exquisitæ in huiusmodi rebus doctrinæ uir Plinius? Quis formicularũ mirifica & apicularũ corpuscula, ingenia, opera, & in tantillis membris tantas animas, satis digne uel admiretur uel prædicet? Atqui nullũ est animal in quo non aliquid suũ, illustre, rarũ: imò non aliquid, ut ita dicam, diuinitatis spectetur. Quamobrẽ ineptus sim, si pluribus in præfatione ea tractẽ, quæ passim in ipso opere copiosissime refero. Aristoteles ille philosophorũ princeps, inter cætera generosi & liberalis animi argumenta, hoc etiã ponit, animalibus, præcipue rari, iucundi aut admirandi quippiã præferentibus, oblectari. Illiberalis hercle & sordidus est animus, quisquis ubiq; utilitatẽ & lucrũ spectat. Quàm plurima enim & pulcherrima nullum de se emolumentũ afferunt possidenti, sed ipsa sui pulchritudine sola placent, & animos sibi deuinciunt. Sic gemmæ pretiosissimæ, adamantes, topazij, hyacinthi, smaragdi, chrysolithi, &

Dignitas & nobilitas animaliũ historiæ ad contemplationem & admirationẽ operum Dei.

aliæ innumeræ, non quòd morbos gestatæ aut alia quędam pericula auertant, (quod quidam superstitiose ne dicã impie credũt,) sed sola illa splendoris & luminis in quocũq; colore purissima pulchritudine, quã in minimo eodẽq; solidissimo corpore illibatã ꝑpetuò seruare uidentur, tanq; cœlestis materiæ quædã particulæ aut stellæ quędã terrenæ, in hominum thesauros ueniunt, & ipsæ sibi pretium sunt, nec alium de se fructũ præbent. Interim saxa uulgaria ædificijs, molares pistrinis, cotes ferro acuendo, quãuis non utilem tantum sed necessariũ uitæ usum pręstent, stupidissimus tamen habeatur & gallo Aesopi similis, qui ea gemmis nobilitate aut prætulerit aut etiã æquârit. Atqui hęc inanimata sunt corpora, immobilia, ignaua, inertia. Longe plus admirationis animalibus debetur: & inter animalia plurimũ illis, quæ in angustissimo corpore tam multiplex organorum genus, quæ ad motus & actiones corporis requiruntur, conclusum habent. Nam & præclari artifices ingenij uim in exigua magis quàm ampla materia ostentant. Alexander Magnus (ut Solinus refert) Iliadem ita subtiliter in membranis scriptam habuit, ut testa nucis clauderetur. Myrmecidæ Milesij & Callicratis Lacedæmonij opera (ut scribit Aelianus) propter nimiã exilitatem in admiratione habentur. quadrigas enim fecerũt quæ sub musca possent abscondi, & in sesamo distichon elegeíum literis aureis inscripserunt. Solinus Callicratẽ formicas ex ebore ita scalpsisse scribit, ut portio earũ à cæteris secerni nequiuerit. Sic natura in paruis quibusdam & inutilibus (ut uidetur) animalculis, maiori nisu & cõtentione quantũ præstare possit, & experiri ipsa & nobis ostẽtare uidetur. Nam in omni re quæ ex materia et forma cõponitur, præstãtior huius, uilior illius dignitas est. At corpus materiæ rationẽ habet: anima uerò eiusq; sentiendi, mouendi, & agendi facultas, formæ. quare ubi eædẽ omnes secundũ formã & animã facultates, motus, actionesq; fuerint in minimo & propè nullo corpore, quale formicarũ, apicularum & similiũ est, naturam se quantũ fieri potuit à materia abstrahere uoluisse, & ueluti nudã ostentando formam, si nõ utile opus, dignũ tamen admiratione cõtemplationeq; efficere, omnino uerisimile est. Hi tanquã ludi quidam naturæ nõ cõtemnendi nobis sed spectandi proponuntur. Quòd si hominẽ miramur, qui paruo corpore omniũ in natura rerũ imaginẽ gerat, animo uerò patris & opificis Dei, ꝓximo certe post hominẽ loco in admirationẽ animalia uenient, quæ & corporis partibus & animæ facultatibus hominẽ imitantur. Certè natura rerũ omnium parens, (ut inquit Plinius, non rectè naturã pro Deo nominans) nullũ animal ad hoc tantũ ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci uoluit, artesq; salutares inseruit & uisceribus, quippe cum surdis etiã rebus inseruerit. Iam si quæ animaliũ homini utilia sunt, ut pecora, iumenta, & alia multa, in illis non tantũ cõtemplabimur naturæ imò Dei sapientiã ac potentiã, sed insuper gratias agemus benignitati eius qui tam uarias animantes in usus humanos produxerit, earũq; species perpetuò conseruet. Si quæ uero inutilia uidebuntur, in illis tantũ admirationi accedere, quantũ utilitati decedit, existimare debemus. Non enim cõmunes solum animi corporisq; motus, uires & sensus, in minutis illis animalculis habẽtur omnibus, nõ minus q̃ in boue aut elephanto, quod ipsum per se satis magnã admirationẽ mereretur: sed insuper in quibusdã eorũ longe excellentiora ingenij opera, q̃ in ullis magnis reperiãtur bestijs. Vide q̃ mirifice domicilia sua parent apes et similia eis genera, et formicæ. quantũ industriæ, quantũ artis in illa cõferunt? Quæ obsecro eloquentia satis insectorũ istorum assiduitatẽ, prouidentiam, & ciuilẽ illam ac perpetuò concordẽ unius operis administrationẽ, aliasq; uirtutes, siue à ratione aliqua profectas, siue naturales potius, edisserat? Nõ est autẽ quod ideo minus aliquis admirationi habenda hæc animalcula putet, si uirtutes istæ non propriæ, hoc est, non ex ratione & uoluntate ipsorum oriri uideãtur: neq; enim ideo minus mirabimur opera Dei, quibus per naturam indidit, ut illius sponte eadem multa prrficiãt, quæ homines uix longo tempore docti exercitatiq; præstare possunt. Luculẽta certe hæc omnia diuinitatis nihil non ubiq; replentis testimonia sunt: & mirabilis est Dominus Deus in operibus suis, siue per naturam, siue per rationẽ aut uoluntatem, (quæ utraq; etiam ab ipso pendent,) siue nullo intercedente medio moueat. Quomodo uerò usquam abessent potentia, sapientia & bonitas di-

tas di-

tas diuina, uel quomodo uſquam in mundo ceſſarent, nedum in homine, quæ in contem- ptiſſimis iſtis & minimis corpuſculis, ſæpe tantillis ut uiſum fallãt, nec abſunt, nec ceſſant, ſed illuſtria præſentiæ ſuæ indicia edunt? Nam quòd mouentur & agunt, potentiæ eſt: quod ſenſibus utuntur, & inde utilia ſibi cognita ſequuntur, contraria uitant, quod domi cilia ſtruunt, quod prouident de uictu, ſapientiæ eſt: quòd fœtus fouent & alunt, quòd ſe inuicem amant aut amare uidentur, dum degunt gregatim, dum omnes ad unũ opus con ſentiunt, dum hoſtes aut fures cõiunctis uiribus repellunt, bonitatis. Harum uirtutũ, aut quomodocunq; appelles, primũ & perfectiſſimum exemplum, aut ut philoſophi loquun tur, prima idea, cauſa & origo in Deo eſt. Hæc igitur tam miranda in uiliſſimis etiã & ſæ- pe ex putredine naſcentibus animalculis Deum opt. max. non fortuito aut temere nobis exhibuiſſe credemus, ſed ut hoc argumẽto nobis conſtaret, omnia diuinitatis eſſe plena, (cum ne paſſerculus quidẽ ullus ſit cuius non meminerit, aut qui citra uoluntatem ipſius in humum cadat,) & uerè quamuis ethnicũ poëtam Aratum ſcripſiſſe, Μεστὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαί, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστὴ δὲ θάλασσα. Non poſſum hîc mihi temperare, quin Ari- ſtotelis uerba ex primo de partibus anim. libro, quoniã optime huc faciunt, adſcribam: neq; uitio mihi dabit aliquis, ſi quid rectè quanquam alienis uerbis protulerim. non enim tam ſpectãdum eſt quis dicat, quàm quid dicatur, quamq; cõmode & opportune. Sic igi- tur ſcribit: In ijs etiam quæ in animantium genere minus grata noſtro occurrunt ſenſui, natura parens & author omniũ miras excitat uoluptates hominibus, qui intelligunt cau- ſas, atq; ingenue philoſophantur. abſurdum enim, nullaq; ratione probandum eſt, ſi ima gines quidem rerum naturaliũ, non ſine delectatione propterea inſpectamus, quod inge nium unà contemplamur quod illas condiderit, id eſt, artẽ pingendi aut fingendi. Rerũ autẽ ipſarũ naturæ ingenio, miraq; ſolertia conſtitutarũ contemplationẽ non magis per- ſequamur atq; exoſculemur, modo cauſas perſpicere ualeamus. Quã ob rem uiliorũ ani- malium diſputationẽ perpenſionemq; faſtidio puerili quodã ſpreuiſſe, moleſteq; tuliſſe dignũ nequaq; eſt, cum nulla res ſit naturę, in qua non mirandũ aliquid inditũ habeatur. Et quod Heraclitũ dixiſſe ferunt ad eos, qui cum alloqui eum uellent, quod forte in caſa furnaria quadã caloris gratia ſedentẽ uidiſſent, accedere temperarunt, ingredi enim eos fidenter iuſſit, quoniam, inquit, ne huic quidem loco dij deſunt immortales. Hoc idem in indaganda quoq; natura animantiũ faciendũ eſt. Aggredi enim quæq; ſine ullo pudore debemus, cũ in omnibus naturæ numen, & honeſtũ, pulchrumq; inſit ingeniũ. Quippe cum naturæ operibus iunctũ illud præcipue ſit, ubi nihil temere, uiceq; fortuita cõmitta- tur, ſed alicuius gratia omnia agantur. finis autẽ, cuius gratia quicq; uel conſtat, uel condi ditũ eſt, boni, honeſtiq; obtinet rationem. At uero ſi quis cæterorũ animalium cõtempla tionem ignobilẽ, abiectamq; putat, iam hic de ſe quoq; idem arbitrari debet. Non enim fieri poteſt, ut ea ſine magna abominatione inſpiciamus, ex quibus corpus conſtat huma num, ut ſanguinẽ, carnẽ, oſſa, uenas, reliqua generis eiuſdẽ. Omnino ita cenſendũ, ut qui de quauis corporis parte, aut de uaſe aliquo diſputat, nõ de materia, aut eius materiæ gra- tia doceat, ſed formæ totius ratione. ſicut & cum de ædibus agitur, nõ de lateribus, nõ de luto, nõ de lignis, ſed de forma ipſarũ ædium docemus. Pari ratione, qui de natura agit, de cõpoſitione, totaq; ſubſtantia tractet, nõ de ijs, quæ nunquã euenit ut à ſubſtãtia ſepa- rentur. Hæc ex Ariſtotele, prolixè quidẽ, ſed non præter inſtitutũ noſtrum, qui omnia il- lius de animalibus ſcripta in hoc Opus cõgerenda ꝓpoſui. quamobrẽ ea etiam quæ præ- fationis loco ad cõmendationem totius Hiſtoriæ pertinebant, nequaq; omittenda duxi. Hæc cũ ita ſe habeãt, ſingulas animaliũ hiſtorias, ſingulos quaſi hymnos æſtimabimus di uinæ ſapientiæ & bonitatis, à qua tanquã perenni & puriſſima ſcaturigine, quicq̃d uſquã bene, pulchre, & ſapiẽter fit emanat, per mentes primũ cœleſtes & ſpirituũ angelorũq; or dines, deinde hominũ animos, à præſtãtiſſimis ad infimos progrediendo, (nam in homi nibus etiã donorũ Dei & excellentiæ non una ratio eſt,) & ab homine deſcẽdendo per di uerſos animaliũ gradus ad zoophyta & plantas ad inanimata uſq; corpora, ita ut inferio ra ſemper ad imitationẽ ſuperiorũ tanquam umbræ quædã quodãmodo componantur.

Sic quidē diuinitas in res tum ſupra naturā ſitas tum naturales deſcendit: nos uerò ad eius contemplationē uice uerſa per eoſdem gradus cōſcendimus. Ipſa interim diuinitas perpetuò una eademq́ & ſibi nunquā non ſimilis perſeuerat, nec in ſeipſa decreſcit: ſed in corporibus tanq̃ ſpeculis, ꝓ materiæ formarūq́ diuerſitate magis minúsue lucidis aliter atq; aliter refulget. Sic in corporibus noſtris anima, licet tota toti inſit corpori, nec ulla pars ea careat, illuſtrius tamen facultates alias in alijs exercet partibus. Verū anima ita cōnexa eſt corpori, idq́ mouet ac perficit, ut aliquid ab eo uiciſſim patiatur, & damna eius nōnulla ſentiat, & corpore ſuo ceu loco & domicilio circūſcribatur, quorꝫ nihil in Deū cadit: qui ita omnibus ſe cōmunicat, ut neq; ſubſtantia neq; pars eorum ulla ſit, nec afficiatur ab eis quicquā, neq; includatur, ſed ita ſit ubiq; & omnia in omnibus ut extra omnia emineat, et mundū uniuerſum ac cœlos omnes ſuperior ipſe terminet ac cōcludat. Verū hęc neq; uerbis neq; cogitatione humana, ſatis exprimi aut cogitari poſſunt. nō ideo tamen ab omni cōtemplatiōe abſterreri & abſtinere nos cōuenit. Quin potius aliquouſq; cōtemplando progreſſos, potentiā eius humiliter agnoſcere, infirmitatē noſtram boni conſulendo: ſapientiā eius admirari, noſtram inſcitiam emendando: deniq; bonitati eius gratias agere, malitiā noſtram deprecando oportet. Quod ſi ita affecti, circa inferiora iſta & ueluti poſteriora Dei, pio & ſimplici animo uerſemur, omnia hæc diuinitus nobis producta cum gratiarꝫ actione agnoſcentes, nec immoremur tamen, ſed ſubinde ad ipſum opificē erigamur, & rebus alijs omnibus occaſionis tantū & admonitionis loco aut tanq̃ ſtimulis & calcaribus de authore ipſarū cogitandi utamur, q̃niam tales ſumus in hoc mundi theatro ut admoneri & incitari ad cōtemplationē rerum diuinarum ſemper indigeamus: relictis paulò poſt aut certe poſt hanc mortalē uitam externis iſtis & inferioribus & poſterioribus, per gratiā Dei patris duce domino noſtro Ieſu Chriſto, qui primus & unus hanc uiā nobis morte ſua præparauit & oſtendit, ad ineffabilis illius intimi, ſummi & primi boni conſortiū admittemur. Atq; hic eſt finis & ſcopus tum rerum omniū naturaliū conſiderationis, tum uniuerſæ hominū uitæ. Sed ne fortaſſis quiſquā arbitretur, noſtra hæc tantū aut philoſophorū gentilium dicta eſſe, nec ullis Sacræ ſcripturæ teſtimonijs defendi, pauca quædam ex ſacris literis mihi adferenda ſunt. Primum igitur in ipſo mundi exordio, Deus hominem creaturus, qui in hoc mundo quaſi theatro quodam ſpectaret omnia, omnibus uteretur, omne prius animalium genus produxit, ut in domicilium undiquaq; inſtructum & abſolutū homo ingrederetur. Deinde omnibus animalibus ad eum adductis, nomina ſingulis ab eo imponi uoluit. & quanquam credimus nō animalia tantum ſed reliqua etiam omnia ab homine, ſuo quodq; nomine duraturo in poſterum, appellata, Scriptura tamen per excellentiam quandam de ſolis animalibus hoc prædicat. Exprimit etiam diſerte, omne animalium genus, piſces, aues, pecora ſiue quadrupedes, & reptilia, in eum finem productum eſſe, ut hominis imperio, (non fruſtra ſcilicet, nec inutili,) ſubijceretur. Idem mox in benedictione, quam Deus in hominem confert, repetitur. Et iterum poſt diluuium in benedictione Noæ & filiorum eius: Timore (inquit Deus) & metu ueſtri afficietur omne animal, terrenum & uolucre, & quodcunq; terra producit, aut in mari degit. Omnia iuris ueſtri ſunt. Quicquid mouetur & uiuit, ad cibum uobis permittitur. Et iam inſtante diluuio iuſſus eſt Noas omne animalium genus, quod in aqua uitam degere non poteſt, in arcam inducere, de auibus quidem & animalibus puris, ſeptena ſingulorum coniugia, de impuris uerò ſingula, nimirū ut ſpecies eorum conſeruarentur, quas hominis cauſa Deus produxerat. Vbi illud animaduertendum impura etiam animalia, non contempta fuiſſe. Porrò in hiſtoria Regum de Salomone legimus, contuliſſe ei Deum tantam ſapientiæ facultatem, ut doctiſſimos quoſq; & celeberrimos uiros longo à ſe interuallo relinqueret. mox inter fructus & opera ſapientiæ illius commemorantur Parabolarum tria millia, Carmina quinque ſupra mille, Hiſtoria plantarum à cedro uſq; ad hyſſopum, poſtremò Hiſtoria animalium, auium, reptilium & piſcium. Quid eſt homo (inquit Dauid Pſalmo 8.) ut memoriam eius habeas? Præfeciſti illum operibus manuum tuarum, & omnia ſubieciſti pedibus eius: oues & boues &

Teſtimonia ſacra.

animalia ruris, uolucres quoque & pisces maris, & quicquid per æquor transit. Et rursus Psalmo 148. Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyssi, feræ & cuncta pecora, reptilia & aues alatæ, &c. Atqui bestiæ Deum agnoscere uel laudare non possunt: nos igitur admonemur, Deum propter illas laudare, & gratias ei agere, bonitatē & sapientiam eius in omnibus istis rebus quas ad uniuersi ornatum, nostrumque usum produxit agnoscentes. Hinc est quod D. Paulus ad Romanos scribit, ethnicos etiam inexcusabiles esse, quòd cum Deum agnouerint ex operibus eius, quantum inde scilicet homini cognoscere datur, non tamen ut Deum coluerint, neque grati fuerint. Siquidem quæ sunt inuisibilia Dei (inquit) ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, peruidentur, ipsaque æterna eius potentia ac diuinitas. Postremò locus extat copiosissimus & luculentus de prouidentia Dei, qua animalia bruta dignatur ac prosequitur, historiæ Iobi capite 38. & 39. quem ne sim prolixior hoc in loco omittam. Hæc hactenus de dignitate & excellentia historiæ animalium: quibus ubi subiecero clarissimorū uirorum circa eandem studij exempla, ut non modo homine liberali, sed principe etiam dignam, imò regiam hanc cognitionem esse appareat, finem præfandi faciam.

Integrum hunc locum post præfationem ad Lectorem ponemus.

¶ Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataque hac cōmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina uiro, aliquot millia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parêre iussa, omnium quos uenatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque uiuaria, armenta, aluearia, piscinæ, auiaria in cura erant: ne quid usquam genitum (aliâs, gentium) ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermè uolumina illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta (inquit Plinius) in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæso ut legentes boni cōsulant, in uniuersis rerum naturæ operibus, medioque clarissimi regū omniū desiderio cura nostra breuiter peregrinantes, Hæc ille. Alexander Macedo Aristoteli historiam animalium ei offerenti septingenta, uel ut inquit Athenæus (libro nono Dipnosophist. πολυταλάντων πραγματείαν hoc Aristotelis opus appellans) octingenta talenta rependit. Regium enim munus eam ideo existimauit, quòd inter plurima regia quæ hîc traduntur, pręcipuè colligi possint, & equitandi, & uenandi, & aucupandi rationes, quæ sunt regiæ exercitationes, Niphus. Alexander Magnus dono dedit Aristoteli octoginta, (Viues etiam octoginta legit. malim octingenta cum Nipho, ex nono Athenæi ubi ὀκτακόσια legitur: sed apparet ex pretij æstimatione, quæ mox subijcitur, erratum esse librarij non authoris, quòd octoginta hoc loco legitur) talenta (auri,) quadringentis octoginta coronatorum millibus æstimanda. Hæc autem æstimatio ita colligitur: Centum enim talenta Attica ex abaco ualent sexaginta coronatorum millia: quæ multiplicata ogdoade, numerum constituunt hoc loco repositum, Robertus Cenalis. Eadem Guil. Budæi æstimatio est libro secundo de Asse. Quod si hodie uiueret Alexander, intelligeret profecto & miraretur inter innumera eius regia opera, nullius merito tantam ad posteros gloriam & famam ipsius transmissam, quantam ex hoc uno apud uulgus hominum contempto opere. Orbem ferè terrarum uicit, amplissima regna subegit, urbes ingentes condidit. sed regnum eius in multas partes eo defuncto diuisum, in potestatem Romanorum, aliorumque regum uenit. urbes aut deletæ, aut mutatis nominibus, aut barbaris incolis habitatæ literarum & historiarum omnium imperitis, conditorem suum non agnoscunt. Interciderunt etiam quàm plurimi scriptores, qui gesta eius literis mandarunt, ut uix unus aut alter ex postremis extet. At animalium historia, cura & sumptu eius perscripta, conseruata tot hactenus seculis, annis ferè mille nongentis, maximo semper apud omnes bonos & eruditos in pretio fuit, & magnæ semper gloriæ cum ipsi regi tum conditori eius Aristoteli. Non solum uero gloria maior ex hac in philosophum regis liberalitate ad posteritatem manauit, sed etiam fructus longè uberior, quàm ex multis illis uictorijs & regnis ab eo partis. quid enim inde adiuuari posteri potuissent, quod illius etiam seculi homines uehemēter sibi damnosum experiebantur. Multa hominum millia ut suum pro libidine imperium unus Alexander propagaret subinde occidebantur, respublicæ mutabantur, uastabantur regiones, &

Exempla clarissimorum uirorū qui animalium historiam coluerunt.

alia multa publica priuataq; mala, ut ſolent in bellis, multis magniſq; regnis obueniebãt. Nihil igitur tam honeſtum & glorioſum, nihil tam utile quod ad noſtram durãrit memoriam, rex ille regum perfecit, quàm quòd elegantiſſimos illos de animalibus libros conſcribendi liberaliſſimus author Ariſtoteli fuit. Omnem ferè animaliũ hiſtoriam (inquit Petrus Gillius) uel à regibus ſtudioſe animaduerſam, uel ab ijs qui hanc ipſam conſcripſiſſent, ijſdem religioſe dicatam & conſecratam uideo. Nam ut omittam alios nobiliſſimos reges, non optimos ſolum & diligentiſſimos pecuarios habitos, uerum etiam curioſos in exquirendis animalium naturis fuiſſe: Iuba, Hieron, Attalus, Philometor, Archelaus reges de ui naturaq; animalium diligenter perſcripſerunt, Hæc ille. Quæ uerò noſtra ſuper regum iſtorum ſcriptis ſententia ſit, exponam in fine Catalogi ueterum nõ extantium, qui de animalibus ſcripſerunt. Oppianus Anazarbenſis poëta longè doctiſſimus, cum ſua de animalibus poëmata Antonino imperatori Seueri filio Romę obtuliſſet, poſtulare iuſſus quod uellet, non reditum modo patris exulantis, quem ſolum petebat, facile impetrauit, ſed etiam pro ſingulis uerſibus ſingulos numos aureos accepit, quo dono exhilaratus poëmata ſua aureis literis exarauit, ut meritò aurea appellentur. Sunt autem duorum eius poëmatum, de piſcibus & de uenatione, quorum utrũq; ad Antoninum ſcripſit, circiter quinquies mille & octingenti uerſus. C. Plinius Secundus Hiſtoriam mundi, in qua cætera breuiter, plantas & animalia copioſiſſime tractat, Veſpaſiano imperatori dedicauit, cui chariſſimus & familiaris erat. Auicenna uir in re medica & omni ſcientiarum genere excellens Vziro Perſarum regi à conſilijs fuit, à qua dignitate pleriq; eum principem nominarunt, non dubitauit tamen aliquot de animalibus libros edere, & multa de ijſdem Ariſtotelis ſcripta interpretari. Non mirum autem maius olim cognitionis animalium ac totius eorum naturæ ſtudium fuiſſe: ſiquidem (ut Varro ſcribit lib. 2. de re ruſt.) de antiquis illuſtriſſimus quiſque paſtor erat, ut oſtendit Græca & Latina lingua, & ueteres poëtę, qui alios uocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας, qui ipſas pecudes propter caritatem aureas habuiſſe pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, ut in Colchide Aeetes, &c. Romanorum uerò populum à paſtoribus eſſe ortum quis non dicit? quis Fauſtulum neſcit paſtorem fuiſſe nutricium, qui Romulum & Remum educauit? non ipſos quoque fuiſſe paſtores obtinebit, quod Parilibus potiſſimum condidêre urbem? non idem, quod mulcta etiamnum ex uetere inſtituto bubus & ouibus dicitur: & quòd æs, antiquiſſimum quod conflatum, pecore eſt notatum? Et quòd nomina multa habemus ab utroq; pecore? à maiore, & à minore, ut ſunt, Porcius, Ouinius, Caprilius, Equitius, Taurus: item cognomina, ut Annij Capræ, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Hæc ille. In ſacris quidem literis Abrahamum pecoris ditiſſimum fuiſſe legimus, & Dauidem patris ſui greges pauiſſe. Huc pertinet etiam quod proditum eſt, ſummos olim uiros anatomes, hoc eſt diſſectionis partium corporis humani perquam ſtudioſos fuiſſe, & pueros etiamnum inter prima mathemata literarum in ea exercuiſſe. Petebant autem cognitionem illam partium corporis noſtri, non ex ipſis ſtatim humanis corporibus, ſed aliarum animantium, ut ſimiarum, porcorum, canum, & aliarum quadrupedum inſpectis, ut his rudimentis imbuti, promptius deinde ac certius in diſſecando humano corpore uerſarentur. In primis autem Marcus Romanorum imperator, corporum confectionis, & ſingularum partium naturæ peritus fuiſſe memoratur. Aegyptij reges ſuis ipſi manibus anatomen adminiſtrare non dubitarunt. Iam Boëthus & Paulus Sergius Romanorum conſules, & alij quidam principes uiri, Galeno animalia diſſecanti ſæpe adfuiſſe leguntur.

Dedicatio. ¶ Hoc igitur & huiuſmodi Opus, & tantorum uirorum ſtudijs nobilitatum, Hiſtoriam inquam animalium cum elaborarem, & primam eius partem de quadrupedibus uiuiparis hoc tempore in publicum darem, Excellentiæ ueſtræ clariſſimi & prudentiſſimi uiri, omnino multis de cauſis conſecrandum exiſtimaui. Primum publico nomine, quòd omnes bonas literas fauore ueſtro dignemini, & ſtudia tum ſacra, tum quæ illis ſubſeruiunt linguarum & philoſophiæ, liberaliter in repub. ueſtra iuuetis atque promoueatis.

Deinde

Deinde meo priuatim, quòd ciuis sum uester, quòd Academiæ uestræ à puero alumnus, & nunc in eadẽ philosophiæ naturalis professor, quòd hæc omnia in ciuitate uestra multis subinde beneficijs per uos affectus, conscripsi & ædenda curaui. Has omnes ob causas æquissimum uidebatur, ut Opus meorum operum, nisi fallor, præstantissimum, sub nominis uestri auspicio in lucem ueniret. Vos pro beneuolentia uestra & humanitate, ita accipietis hanc dedicationem, (quæ ut uobis honesta & gloriosa esset, quantum ingenio & labore efficere potui, nihil ferè intermisi) ut externi etiam homines qui pietatem, prudentiam & fortitudinem uestram mirantur, propensum animum uestrum in bonas literas quoque earumq; cultores patrocinium non uulgare intelligant. Quod si feceritis, & me amplitudini uestræ commendatum habebitis, ad reliquos etiam animalium historiæ libros maiore animo & alacritate absoluendos accedam. Valete. Tiguri anno Salutis M. D. LI. Mense Augusto.

TYPOGRAPHVS LECTORI, DE Epitome huius Operis.

DABIMVS breui, si deo placuerit, Epitomen huius Operis, omissis scilicet ijs quæ ad Philologiam & Linguas pertinent, ut illis etiam quorum tenuior est fortuna, ac ijs qui occupatiores sunt alijs grauioribus studijs, quàm ut in istis oblectari eis liceat aut libeat, per nos consulatur. Et, ut hoc obiter dicam, dedissemus forte etiam primi Tomi Bibliothecæ ex officina nostra superioribus annis publicatæ Epitomen, nisi iam à nescio quo inscijs nobis id fieri audiremus. qui nostris in compendium redactis, aut potius plurimis quæ in uolumine nostro erant, (ut sunt præfationes, censuræ, argumenta, &c.) omissis, aliquot authorum nomina adiecit, quę quidem per se ædi & paucis folijs comprehendi potuerant. Verum nos eadem omnia seorsim cum alijs quamplurimis ueterum recentiorumq; scriptorum nominibus, primo quoq; tempore in lucem dabimus, quod ad hoc usq; tempus distulimus ut eò copiosiorem Appendicem istam colligeremus. Vale, & faue illis potius qui magnis sumptibus primi in publicum alicuius operis ædendi authores extiterunt, quàm qui lucri spe belluino more aliena inuolant, pręter hominis Christiani officium, (quo quidem inter nos, si boni uiri essemus, uel citra leges & priuilegia sponte nos uti oportebat:) quasi in tanta rerum & literarum copia omnis alia honesti lucri ratio & occasio desit, nisi quæ cum iniuria & damno aliorum suscipitur. Iterum Vale.

QVAE ANTE OPERIS INGRESSVM TRACTANTVR.

IN OPERIS FINE.

CONRADVS GESNERVS CANDIDIS LECTORIBVS S.

IN epistola nuncupatoria, qua occasione ad hoc Opus accesserim, quantum in eo elaborauerim, qui inde fructus sperari possint, & quanto studio tum reges & principes, tum multi magni & doctissimi uiri animalium historiam excoluerint, satis mihi iam explicatum est. Hic reliqua de quibus admonendum Lectorem in Operis ingressu duxi, separatim propo nam. neq; enim in dedicatione ad Reip. nostræ uiros principes facta, prolixiorem me esse decebat.

Et quoniam ipsa libri magnitudo, antequam legatur quicquam, de prolixitate apud multos me accusatura uidetur, hæc ante omnia mihi excusanda fuerit. Primum igitur non mirum est magnum euasisse Volumen, in quod omnia omnium, quotquot habere potui ante nos de animalibus scripta summo studio referre conatus sim: ueterum inquam & recentiorum, philosophorum, medicorum, grammaticorum, poëtarum, historicorum, & cuiusuis omnino authorũ generis: nec eorum duntaxat qui Latinè aut Græcè, sed quorundam etiam qui Germanicè, Gallicè aut Italicè lucubrationes suas æddiderunt: Et diligentissimè quidem illorum, qui de animalibus ex professo aliquid scripsere, minori uero cura aliorum qui obiter tantum, ut historici & poëtæ, nõnunquam de ijsdem meminerunt. His plurimas obseruationes proprias adieci, cum nullo pudore à quibusuis, doctis, indoctis, ciuibus, peregrinis, uenatoribus, piscatoribus, aucupibus, pastoribus, & omni hominũ genere, multa subinde interrogando colligerem. Per literas etiam ab hominibus doctis, quas illi ex diuersis regionibus ad me dederunt non pauca cognoui. Imagines quoq; animantium, operis molem auxerunt. Præcipuè uerò primus liber, quem nunc damus, de quadrupedibus uiuiparis, excreuit immodicè. quoniam hoc animaliũ genus, ut homini familiarius, ita notius (præcipuè nostro orbi) & utilius. & multi de singulis libellos aut etiam libros iustos scripserunt, ut de equis Hippiatri Græcè, Latinè, & alijs in linguis recentiores, &c. De canibus etiam multi multa prodiderunt: de pecoribus & armentis, bubus, capris, ouibus, suibus, plurima rei rusticæ conditores Græcè Latineq;. Dicat aliquis non fuisse ex omnibus sed ex optimis tantum libris conscribendam historiam. Ego uerò nullius scripta contemnere uolui, cum nullus tam malus sit liber, ex quo non aliquid haurire boni liceat, si quis iudicium adhibeat: quod potissimum fit, collatis melioris notæ scriptoribus, Græcis cum Latinis, ueteribus cum nouis. Itaq; licet nullum genus scriptorum præterierim, & à barbaris etiam & obscuris in diuersis linguis non pauca excerpserim, non temere tamen id feci: ita ut neque negligentior iudicari possim, qui temere fidem quibusuis habuerim: neq; arrogans aut parum modestus, qui ullius lucubrationes contempserim. Ea sanè quæ falsa aut quouis modo absurda occurrebant, uel prorsus omisi, uel ita posui ut arguerem: aut si quando id non feci, siue per ignorãtiam, siue aliam ob causam, quod tamen rarius commissum puto, (præterquàm in ijs quę ad medicinã pertinent, ubi sæpe multa tum falsa tum superstitiosa retulimus, ut amuleta forte & alia, quæ eiusmodi sunt, ut à mediocriter etiam eruditis uiris bonis facile agnoscantur) ex ipso authoris nomine quantum quidq; fidei mereatur ferè iudicabit Lector. neq; enim ego fidem meam ubiq; astringo, contentus aliorum uerba & sententias recitasse. Quamobrem diligẽter & religiosè caui, ne usquam nomen authoris omitterẽ, quanquam in paruis etiam & uulgò notis rebus: ut licet dubitationis nihil rebus inesset, de uerbis tamen & locutionibus constaret, à quo proficiscerentur authore, si quis imitari uellet. Itaq; copiosior sæpe fui, ut non solum rerũ cognitione prodessem: sed ijs etiam qui soluta aut numerosa oratione Græcè Latineue differere aut scribere uellent, syluam uocabulorum locutionumq; suppeditarem. Cęterum ut omnia Latinè & purè scriberẽtur fieri satis cõmodè non potuit, cum quædã ex barbaris desumpta ijsdẽ penè uerbis recitãrim, præsertim si quæ obscura uel dubia erant: reliqua uerò ab illis descripta, ad mediocrem linguæ Latinæ usum deflexi, non quod melius non possem, sed quod tales authores talis elocutio magis decere uideretur. Quæ uero ex bonis & Latinis authoribus transcripsi, illorum nihil mutaui. De meo quidem stilo, non aliud dicam, quàm hoc præcipuè mihi curæ fuisse, ut si non eleganter & grauiter, nec ad ueteris alicuius imitationem, mediocriter tamẽ Latinè & clarè dicerem. Nam neq; otium erat stilum excolendi, cum in rebus ipsis tam uarijs tam innumeris occupatissimus essem: & ferè ad prælum describerem ea quæ annis aliquot prius congesta reposueram, ut si excudi contingeret, non res amplius inquirendæ admodum, sed scriptio ferè tantũ, & ordo, & cura ne quid frustra repeteretur, me detinerent. Quin & argumentum operis non grauem & ornatum stilum, sed perspicuum & mediocrem requirebat, & plerunq; grammaticum, hoc est interpretationi aptũ. Non enim recitare tantum uerba authorum uolui, sed plerũq; etiam, ubi opus uidebatur, explicationem adieci, ita ut hoc Volumen nõ tantum Historia sit animalium, sed etiam expositionis loco in plerosq; omnes qui de animalibus aliquid prodiderunt, futurum. Nam qui librum aliquem explicandum suscipiunt, duo præcipue curant, ut uerba & sensus authoris declarent, & aliorum similes locos conferãt. quorum posterius quoniam in hoc opere summo studio perfeci, collatis tum aliorum tum unius authoris eadem de re diuersis in locis dicta, minus operæpretium fuit pluribus declarari authorum uerba, cum ipsi inter se loci tam diligenter collati mutuam lucem afferant. Sicubi tamen opus uide-

Prolixitas excusatur.

batur, uerba etiam & ſententias pro mediocritate mea, tum aliâs, tum per parentheſes, ut uocant, expoſui. Accedit præterea quod natura à nimio ſtili cultu & omni affectatione ſim alienus, hac cura illis relicta quibus uerba magis quàm res ſunt cordi. Sed ut copioſius dicta paucis repetam, prolixum hunc librum fieri oportuit, primum quod ex innumeris authoribus confectus eſt: deinde quod ſæpe multa de meo declarandi cauſa adieci. Poterat tamen ſic quoq; multò breuior eſſe, ſi Philologiam non attigiſſem, in qua me nimium fuiſſe fateor: ſed hanc quoq; diligentiam, ſi nõ admodum utilem, iucundam tamen grammaticis & alijs quibuſdam fore ſpero. mihi certe magno labore, multis uigilijs conſtitit. Philologiam autem appello, quicquid ad grammaticam, & linguas diuerſas, prouerbia, ſimilia, apologos, poëtarum dicta, deniq; ad uerba magis quàm res ipſas pertinet. Hæc & huiuſmodi magna ex parte ad octauum ſiue ultimum de unoquoq; animante caput reieci: aliquoties tamen in priora etiam capita irrepſerunt, partim quod ego uoluptate quadam ad digreſſiones eiuſmodi leui occaſione inuitabar, partim quod lucis nonnihil authorum locis commode illic recitatis afferre uiderentur: ut cum alibi tum ſecundo capite, ubi de partibus animalium ſcribebam, ex grammaticis, medicis & alijs ſæpe pluſcula attuli. In tertio, ubi de cibis animalium & morbis agendum erat, ſæpe ad plantas (quibus illa uel nutriuntur ſalubriter, uel fortuito guſtatis læduntur aut etiam necantur) copioſius deſcribendas diuerti: & ſimiliter in quinto capite, ſi quæ tales erant ſtirpes, ut ijs per uenatores cum aliqua eſca obiectis animalia perirent. Ex profeſſo uerò in ipſa philologia, plantas illas nominare & interdum multis deſcribere ſolitus ſum, quæ quouis modo nomen ſuum ab aliquo animali traxerunt. Iam capite ſeptimo, quod eſt de remedijs ex animalibus, & noxis quas morſu ictúue aut in cibo ſumpta inferre ſolent curandis, non raro multa altius repeto, rei medicæ illuſtrãdæ ſtudio. Eſt ubi loca authorum deprauata & reſtituenda, digrediendi occaſionẽ prębuerunt. Breuiter, ubicunq; rarum aliquid, aut alijs indictum, ſe offerebat, quod explicatum communes literas illuſtrare uideretur, facilius ad id enarrandum ab inſtituto deceſſi. Nam cum à puero in grammaticæ & philologiæ ſtudijs Græcis Latinisq́; educatus ſim, & adoleſcens adhuc eadem profiteri cœperim: donec adultus ad maturiorem philoſophiæ præſertim naturalis & rei medicæ profeſſionem acceſſi, quanquam ex illis quoq; philologiam non parum auxi ac ſolidiorem effeci: & auidiſſimè ſemper uarijs lectionibus me exercuerim, poſſe me aliquid amplius in rerum & dictionum uariarum explicationibus quàm uulgus ſtudioſorum præſertim ætate inferiorum, & alijs occupatorum ſtudijs, mihi perſuaſeram. Quamobrem liberius ſæpe & copioſius multa ſcripſi, ueteres ac recentiores reprehendi, nullo profecto uel obtrectandi aliena, uel mea oſtentandi animo, ſed candidè & ſimpliciter, ut quantum in me eſſet publica ſtudia promouerem. Quòd ſi nemo improbat illorum libros, qui nullo ordine ut quidq; in mentem uenerit, uariorum authorum uerba & locutiones in utraq; lingua enucleant, ut apud ueteres Macrobius, Gellius, Caſſiodorus, & quicunq; uaria ſcripſerunt, quorum plurimos in ſecunda Bibliothecæ noſtræ parte recenſui: & apud recentiores cum alij multi, tum præcipuè Guil. Budæus, Cælius Rhodiginus & Calcagninus, Politianus, Eraſmus Rot. &c. ſed tanquam optimè meritis quicunq; uir bonus & uel mediocriter doctus, magnas agit gratias: non uideo quo iure uituperetur noſter hic labor, in quo multa quidem ab alijs dicta, ſed confuſe, multa à me primum prodita, ita digeſſi & diſpoſui, ut propemodum nihil non ſuo loco redditum ſit. Siquidem omnium non ſolum ſua ſunt capita, ſed capitũ etiam partes, & certi ordines, priores, poſteriores, mediæ, uno ferè & perpetuo per uniuerſum Opus ordine ſeruato. Et quoniam non rarenter incidebat, ut aliquid diuerſos in locos ex illis quos inſtitueram referri poſſe uideretur, ne nimius eſſem repetendo, ferè ab uno loco ad alterum lectorem remiſi, niſi res tota paucis repeti poſſet. Hæc & alia quædam (ut diuerſorum authorũ uerba, & ſtili uarietas) inæquale, interruptum, & ſalebroſum ut ita dicam Opus, & (ut aliquis forte obijciet) ſcopis ſimile diſſolutis reddiderũt: quod uitium ego etſi animaduerterem, committere tamẽ non recuſaui, dum ita prodeſſem. Erit autem hoc quicquid eſt uitij multò minus, ſi quis ſecum reputet, me iſta omnia non eo inſtituto compoſuiſſe, ut continua lectionis ſerie cognoſcerentur à ſtudioſis: ſed ita temperaſſe, ut quicquid aliquis ſuper quouis animante noſſe deſyderârit, id ſuo ſtatim loco repertum, per ſe etiam legere & clarè intelligere poſſit. Itaq; ſi quis tantum ad inquirendum per interualla hoc Opere uti uoluerit, qui Dictionariorum & aliorum huiuſmodi communium librorum uſus eſt, hoc rectè facere poterit. quod ſi perpetuò ferè nobis obſeruati ordinis non meminerit, indicem alphabeticum conſulat, quem in totius Operis, id eſt fine ſecundi Tomi, utriq; Tomo communem ædemus, ſi nihil interim aliud, ut homines ſumus, acciderit. Idem ferè Plinius in Naturæ hiſtoria cauit: nam in præfatione ad Veſpaſianum, Quia occupationibus tuis (inquit) publico bono parcendum erat, quid ſingulis contineatur libris huic epiſtolæ ſubiunxi, ſummaq́; cura ne perlegendos hos libros haberes operam dedi. Tu per hoc & alijs præſtabis ne perlegant: ſed ut quiſq; deſiderauerit aliquid, id tantum quærat, & ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos ἐποπτίδων inſcripſit, Hæc Plinius. Qui in arte grammatica proficere cupiunt, & alicuius linguæ uſum ſibi comparare, illi ab optimis grammaticis qui methodo compoſitiua (ut uocant) artem tradunt, à literis & ſyllabis ad dictiones & octo ſermonis partes, & poſtremo ſermonem ipſum, & ſyntaxin progreſſi, artis notitiam petunt, interim tamen Lexicorum (in quibus ſingulæ dictiones locutionesq́; enumerantur longe aliter quàm in pręceptis artis, ubi nec omnia ſingillatim nec eodem ordine recenſebantur) utilitatem non negligit, non ut à principio ad finem perlegat, quod

opero-

Ad Lectorem.

operosius quàm utilius fieret, sed ut consulat ea per interualla. Ita qui animalium historiam cogniturus est, & continua serie perlecturus, petat illam ab Aristotele, & si qui similiter scripserunt: nostro uero Volumine tanquam Onomastico aut Lexico utatur. Non enim me latet quod Aristoteles docet de partibus animalium 1.4. multo præstare (ad philosophicam descriptionem) & eruditius esse, de animalibus ita scribere, ut tum partes tum affectus pluribus communes simul tractentur, per locos quosdam communes explicata eorum historia, primum ea persequendo quæ communissima sunt, ac paulatim ad minus communia, postremo ad ea quæ certis tantum generibus ac speciebus infimis propria fuerint, descendendo. nam si in singulis animalibus partes & affectus aliquis singulatim consideret, multa subinde repetenda erunt, quod perabsurdum (inquit) & prolixum fuerit. Hoc ego discrimen quamuis (ut dixi) animaduerterem, uolui tamē animalium historiam singulatim persequi, quod id nostro tempore, quo nomina plurimorum non amplius intelliguntur, multo utilius futurum iudicarem: & nonnulla frequentius repeti minus absurdum putarem, propter ordinem eiusmodi institutum, ut inquisitioni magis quàm continuæ lectioni seruiat hoc Opus. nō tamen omnia quæ communiter alicui generi insunt, in singulis etiam animalibus posui, tum quod quædam nulli non nota sint, ut communissimæ quadrupedū partes: tum quod in quibusdam si quis dubitauerit, facile ad Aristotelis locos, in quibus generatim illa tractantur, recurrere possit. & fortassis nos etiam aliquando de animalibus secundum genera & species nōnihil commentabimur. Adde quod commodius erat per singula animalia historiam à nobis condi eo etiam nomine, quod non physicè aut philosophicè tantum, sed medicè etiam & grammaticè de unoquoq; tractare statueram. Nec caret tractatio ista exemplis eruditorum. de plantis enim uix unus aut alter, ut Theophrastus, Ruellius, iuxta methodum illam quæ cōmunibus partibus & affectibus plantas singulas subijcit, aliquid prodidit: singulas uero separatim plurimi descripserunt & olim & nostro seculo, præcipuè medici. Vnus Ruellius ferè in utroq; elaborauit, ut Galenus quoq;, sed in facultatibus tantum describēdis. Fateor equidem potuisse me quamuis instituto meo manente, in multis multò breuiorem esse, nisi præter cætera exquisitum etiam istud diligentiæ meæ studium me oblectasset. Vbi in mentem uenit Liuij illud quodam uolumine sic orsi: Iam sibi satis gloriæ quæsitum, & potuisse se desinere, nisi animus inquies pasceretur opere. Quanquam, ut inquit Plinius, maius meritū esset, operis amore (quod ipsum non suæ sed Romani nominis gloriæ composuisse decuit) nō animi causa perseuerasse: & hoc populo Romano præstitisse non sibi. Ego quamuis Liuium non solum uel animi gratia uel quærendæ sibi gloriæ, sed magis etiam historiæ ueritatis & populi Rom. illustrandi causa, scribendi labores sustinuisse existimo: modestius tamen dixisse iudico, ita ut dixit: ne si eo modo quem Plinius requirit dixisset, arrogantior uideri potuisset, ut qui clarissimo totius orbis populo & gentium uictori ornamenti quippiam suis scriptis accessurum de se prædicasset. Ego similiter etsi totum hoc Opus qualecunq; est, non mihi sed Reip. & Academiæ nostræ moderatoribus (qui me à puero sua liberalitate fouerunt, fouentq; etiamnū, et ad ea quę cœpi alacriter perficienda hortantur) uniuersum deberi uolo, ac si quid inde gloriæ nasci potest, ad illos potissimum recidere: modestius tamen, ni fallor, hæc reticeo, & aliorum relinquo iudicijs, an laudis & gloriosæ famæ ex opere quanquam non illaudabili, Senatui & Academiæ multo iam tempore multis nominibus pietatis, doctrinæ & uariarū uirtutum clarissimis, accedere quicquam possit.

¶ Sed nimium forte hic etiam prolixus sum, dum Operis prolixitatem excuso, quanquam obiter simul alia quędam egi, ut commoditates quasdam eius ostenderem, ac stylum nostrum qualemcunq; excusarem. Pergo ad reliqua. Et quanquam de immenso labore nostro ex antedictis satis cōstare possit, ac ipsa Voluminis tum magnitudo, tum uarietas & difficultas explicatarum in eo rerum pro me loquatur, addam tamen nonnulla, si ita fortassis æquiores ac benigniores mihi censores contingant homines docti, (nam de indoctis parum curæ,) sicubi me offendisse animaduerterint. Magni enim & ardui conatus, etsi non per omnia respondeant, ueniam merentur: & (ut ille ait) opere in magno fas est obrepere somnum. Plinius se naturalem historiam suam confecisse scribit ex exquisitis authoribus centum, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerāt, aut postea inuenerat uita: nec dubitamus (inquit) multa esse quę & nos præterierint. Eadem de hoc nostro uolumine accipi uelim: quamuis non solum ex authoribus centum, sed multò pluribus id mihi concinnatum sit, ut facile est computare ex catalogo eorum quem infra posui. Erat autem primò perquam laboriosum omnia diligenter & cum iudicio legere, deinde excerpere, & ad suos redigere ordines: ac rursus inter Opus scribendū conferre, cum permulti eadem dicerent, alij ab alijs mutuati expressis authorum nominibus, alij suffurati suppressis. Quàm uero & difficile & tædio plenum sit authorum scripta sic inter se conferre, ut omnia in unum quasi corpus redigantur, nihil omittatur, nihil repetatur temere, nemo facile intelligit nisi expertus. hoc quidem ita contingit, uel duos aut tres tantum libros conferendo, multò maximè uero complures ut nos fecimus: idq; tam diligenter, ut ad alios authores super ijsdem rebus minimè posthac sit recurrendum, sed qui Volumen nostrum habuerit, omnia de ijsdem scripta habere se persuasus esse debeat, unum scilicet pro bibliotheca, unum πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων. Hoc cum ante nos Petrus Gillius fecisset, sed in paucis authoribus, Græcos, inquit, qui de animalibus scripserunt, non modo Latinos fecimus, quod facillimum fuisset: sed Dionysium etiam Cassium, qui Magonem conuertit, imitati, ordinem & iudicium adhibuimus. Sed hæc ego multo iustius de nostris dixe-

rim, qui & ordinem multò commodiorem sequutus sim, & longè plura contulerim inter authorum scripta, tum alia (ut supra dixi) tum pleraq; ex Græcis translata, & ab alijs & ab ipso Gillio. Itaq; sæpius Græca apposui, ubi uel interpretes lapsi uidebâtur: aut uocabula loquutionésue rarum aliquid aut pulchrum, aut rei præsenti peculiare continebant. Multa etiam ipse conuerti, uel quod translata hactenus non essent, uel quod obuium in Græcis locum ipse potius transferre, quàm apud interpretem diutius inquirere uolebam. Ex Germanicis etiam, Gallicis, & Italicis quædam Latina feci. Hos lucubrandi labores, legendo, colligendo, conferendo, transcribendo, multis annis sustinui: qui certe quales & quanti fuerint, non facile credi potest, nisi ab expertis. etsi an quisquam rem similem tentârit, ut omnia omnium, quotquot haberi possent unius argumenti scriptores, in unum corpus redigeret, non facile dixerim. nam qui ex multis quædam conscripserint quosdam noui, qui ex omnibus neminem. Quamobrem possum illud de laboribus meis dicere, quod Aristides de elegantia Smyrnæ urbis, quam nemo nisi qui uiderit cogitatione possit assequi: Δοκεῖ δ' ἄν μοί τις καὶ δόγμα περὶ αὐτῶν ποιήσασθαι, ὥσπερ τὸν ὑπὸ τῆς ἐχίδνης φασὶ πληγέντα μὴ ἐθέλειν ἑτέρῳ λέγειν ἀλλ' ἢ ὅστις πεπείραται· οὕτω περὶ τῆς πόλεως καλῶν ἰδόντι μόνῳ κοινοῦσθαι, ἢ μέλλοντί γε αὐτίκα.

¶ Quod ad stilum attinet, etsi in præcedentibus quædam dixerim, obiter digressus, hic priuatim quædam adijciam. Vsus sum igitur dictione humili & minimè affectata, ob causas superius enumeratas. Nam in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur (ut Massarius inquit in simili argumento,) non luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimenda est. Certe huiusmodi lucubrationes (ut cum Plinio dicam) nec ingenij sunt capaces, quod alioqui nobis perquàm mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonésue, aut casus mirabiles, uel euentus uarios, aut alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est uita narratur, & hæc sordidissima quoque sui parte, ut plurimarum rerum aut rusticis uocabulis aut externis, imò barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis, Hæc Plinius. Quod si ille homo doctissimus idemq; omniũ iudicio eloquentissimus, quiq; castitatem linguæ Latinæ cum lacte hauserat, & alijs commoditatibus usus, & unde plurimum excitari feruor ingenij poterat Mecœnate adiutus imperatore Vespasiano, de stili angustia & ruditate, in simili ferè argumẽto excusationem instituere uoluit: multò causatius ipse hoc facerem multas ob causas, quas ne sim prolixior non enumero. Cur quædam passim in hoc Opere diuersis in locis repetantur, rationem reddidi iam ante, nempe quod ita postularet institutus à nobis ordo, & capitum partiumq; in singulis diuisio: ut non negligentiæ nostræ, sed accuratę potius curiosæq; interdum diligentiæ id adscribendum sit. Sed repetuntur quædam aliquando eodem in loco, quæ uideri eadem possunt obiter cognoscenti; si quis uerò pressius consideret, nonnihil (quantulumcunq;) interesse intelliget, uel in re, uel in uerbis. nam loquutio quandoq; peculiaris, aut elegantia uerborum, ut id facerem, inuitabat: ut haberet etiam quod dicendo imitaretur, si quis eadem de re aliquid quouis modo dicere aut scribere conaretur. Parentheses quoq; (ut uocant grammatici) ad stilum pertinent, quæ passim in toto Opere plurimæ sunt, idq; plures ob causas. aut quia uaria erat lectio, aut scribendi modus diffidebat, aut nostra aliorúmue castigatio addebatur, aut ut interpretarer, aut ut de meo explerem, si quid deesset: aut ut Græca adderem, siue quod elegantia sua placerent, aut peculiariter ad rem præsentem facerent, siue quod Latina ex eis non satis bene reddita uiderentur: deniq; simpliciter ad clariorem intellectum illorum quibus interferuntur. Quantum ad orthographiam, non semper eadem uocabula eodem modo scripsi, sed secundum authores quorum uerba recitabam nonnunquam uariaui.

¶ Hæc de stilo & elocutione. Quod ad res ipsas, earumq; ueritatem & certitudinẽ, fidem meam in plurimis non astringo, authorum (penes quos ea esto) nomina posuisse contentus. Ea certe magna ex parte fidem merentur, quæ multorum & eruditorum multis iam seculis consensu muniuntur, ut hac etiam gratia authores à nobis complures nominatos, & quædam fortassis non magno alioqui fructu repetita non sit pœnitendum. A multis enim testibus res una si uerbis ijsdem dicatur, eò fide dignior est. Fateor nonnulla leuicula esse, (ut Gillius etiam in Aeliano suo, quem nos in nostrum Opus transtulimus,) sed ea non multa sunt, & cum alijs infinitis grauibus & doctis compensantur: ac tanquam næui in articulo pueri delectabunt Alcæos, hoc est non stultos alieni operis æstimatores. Ego uitilitigatores non curo. tales enim potissimum sunt, ut Cato pronunciat, homines ueræ laudis expertes. Quod si non ad plenum satisfecerim, (utor ijsdem uerbis, quibus in sua de piscibus scripta Massarius) non erit culpa desiderij mei, quod sanè ardentissimum est, sed quod plus facere hoc tempore non potui. Aequi lectores boni cõsulent tam diffusæ materiæ quam suscepimus maximam partem à nobis traditam esse. neq; enim tantæ rei satisfacturũ me unquam speraui. Quin prius quantum nos in iuuandis bonis artibus fecimus, alij tantum quoq; faciant, ac deinde blaterent. Nec enim animo feremus, iniquo, si ad hanc immensam difficillimamq; à nobis susceptam prouinciam in auxilium peritiores aduenerint, nosq; etiam superauerint. Pædaretum ferũt egregium illum uirum, qui quum in trecentorum numero lectus non esset, qui ordo apud Lacedæmonios honore præstabat, abiretq; hilaris ac subridens, reuocatur ab Ephoris: interrogatusq; quid rideret, respõdit: Quoniam equidem ciuitati gratulor, quæ ciues trecentos habeat meipso meliores. Iam etsi professus sum omnia ferè omnium hactenus quæ ad manus meas peruenerunt de animalibus scripta, in nostris lucubrationibus comprehendi: nõ tamen idcirco superfluos aut inutiles posthac aliorum libros haberi uelim,

Ad Lectorem.

uelim, neq; enim id ut efficerem unquam cogitaui. Quin omnibus ſuum locum, ſuum honorem manere & æquum eſt, cum prodeſſe omnes uoluerint, & ipſe omnino cupio. Merẽtur enim alij propter antiquitatem, religioſe ut obſeruentur: alij etiam propter methodum philoſophicam & dialecticam, aut aliam à noſtra diuerſam. alij propter elocutionem, quidam propter hæc omnia. Græcos ſanè imprimis linguæ ipſorum fauentes obſeruabimus. Sunt qui Ariſtotelem, Plinium, & alios ueteres (inquit Gillius) omnem animalium naturam ſcriptis comprehendiſſe prædicabunt, à quibus adeò diſſentio, ut ab eis pręclarè inchoatam multam animalium uim, non planè perfectam audeam dicere. Cur enim tot tantisq; religioſiſſimis authoribus de ui & natura animalium extinctis, non amplum locum hominibus minimè inertibus ad nouam commentationem relictum eſſe arbitremur? cum ſexcentis apium ſcriptoribus nondum perditis, Ariſtarchum Solenſem conſtet duodequadraginta annos nihil aliud egiſſe, quàm earum mores tum obſeruaſſe, tum ſcriptis mandaſſe.

¶ Res ardua (cum Plinio loquor) uetuſtis nouitatem dare, nouis authoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubijs fidem: omnibus uerò naturam, & naturæ ſuæ omnia. *Epilogus.* Itaq; etiam non aſſecutis, uoluiſſe, abunde pulchrum atq; magnificum eſt. Certe peculiaris in ſtudijs cauſa eorum eſt, qui difficultatibus uictis, utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placẽdi. Quid uerò laudabilius ex omni humanitatis ſtudio quàm ſuſcipere tam liberale tamq; laudabile munus renouandæ uetuſtatis, uel ab interitu potius uendicandæ, & nomina rebus, & res nominibus reddendi? Magna debetur gratia ijs qui uias publicas curant, ſternunt, muniunt, repurgant, aperiunt, complanant, explent, dirigunt, ut faciles uiatoribus, iumentis & curribus ſint, ac ſine impedimentis ſine periculo peragantur: etſi non omnia illi impedimenta, ſed maiora tantum ſuſtulerint. Nec parum in re literaria merentur, qui Opus aliquod publicę utilitatis ergò ſuſceptum ita excolunt, ut reliquis in eodem argumento nihil aut minimum difficultatis in poſterum ſit futurum. Quod ego ſi circa inſtitutum meum, ut uolebam ſum conſequutus, ualde gaudeo: ſin minus, aliquid eſt magnam me partem præſtitiſſe, ut non magno negotio excitati à nobis homines docti quod reliquum eſt aliquando abſoluant. Fauete igitur optimi & æquiſſimi Lectores Operi laborioſo, honeſto, iucundo, utili, uario: & Deo opt. max. gratias agite, & orate ut ſi diutius in hac mortali uita degendũ ſit, quoniam otiari non prodeſt, in naturæ potius indagatione & operum Dei ac patris noſtri grata celebratione, quàm alijs quibuſuis quæ uel ambitio uel auaritia dictat ſtudijs, ſancte pieq; uerſemur, & multo conquiſita labore poſteritati communicemus. Interim obſecro bonos & ſtudioſos omnes, ſi qui habuerint quicquam quod ad huius Operis perfectionem momenti aliquid afferre poſſit, ut ſunt, cuiuſuis generis animalium imagines, aut hiſtoriæ, hoc eſt quicquid ad earum naturam plenius cognoſcendam facit: aut reprehenſiones eorum in quibus nos hallucinati ſumus, quæ certe multa eſſe, qui homo ſim, non dubito, ingenuè & candidè nobiſcum ut communicent, & tanquam publicum Opus ac in medio poſitum illuſtrent: quæ res & ipſis glorioſa, & mihi iucunda, & hominibus ſtudioſis perpetuo utilis eſt futura. Certe Operis egregij, quantulumcunq; iuueris, participem fuiſſe, in gloria ducetur. Ego etſi in pauciſſimis uel una tantum in re, aut admonitus de errore, fuero, candide mox emendabo: aut aliquid noui edoctus, adijciam, ſiue ad ſecũdum de reliquis animalibus Tomum, ſiue ſeorſim in Appendice: Et ne ingratus in illos uidear qui aliquid contulerint, præter amorem quo illos perpetuò proſequar, ſi aliud nihil (ut tenuis eſt fortuna noſtra) beneficij in eos referre dabitur, candida ſaltem commemoratione nominibus ipſorum in catalogo illorum per quos profeci enumeratis, animum meum declarabo. Quòd ſi qui uel deſtituti occaſione ad nos ſcribendi mittendiue aliquid, aut alia cauſa affectúue impulſi, publicè etiam errata aliqua noſtra caſtigare uoluerint, quod ſcio multos facere poſſe grauiter ſimul & doctè, atq; ut faciant opto, illis quoq; gratias habebo. hoc unum oro, ut candidè & modeſte ſcribant, quicquid aduerſum me ſcribere uiſum fuerit, atq; ita ut rempub. literariam promouendi magis, quàm uel ſuam ambiendi gloriam, uel nos reprehendendi cauſa id feciſſe, ut uiros decet magnanimos, uerè uideantur. Ego omnino ex quorumuis iuſtis caſtigationibus mea emendare, nec ſua laude quenquam priuare paratus ſum. Spero enim, abſit inuidia, ad omnem poſteritatem duraturum hunc laborem noſtrum, non quidem doctrinæ noſtræ, quæ exigua eſt, ſed diligentiæ merito, quæ tot tantasq; lucubrationes ex innumeris authoribus in unum quaſi theſaurum accuratiſſimè coniunxit. Valete.

DE CVRA ET PROVIDENTIA QVA DEVS BESTIAS RATIONIS EXPERTES dignatur & prosequitur, locus lectu dignissimus ex Iobi capitibus 38. & 39.

Cap. 38. NVm tu uenaberis LEONI prædam, & pastum catulis eius suppeditabis? Quis CORVO de cibo prospicit, cum pulli eius famelici ad Deum clamantes oberrant?

Cap. 39. Nostine tempus quo CAPRAE FERAE in rupibus pariunt? An obseruasti partum CERVARVM, aut numerum mensium quos implent, & parturiendi tempus? Submittunt se illæ, incuruatæque fœtum magnis doloribus ædunt. Tum hinnuli adolescunt, & pabulo iam confirmati relicta matre non redeunt. Quis ASINVM syluestrem (*pere*) liberum dimisit, aut quis ONAGRI (*arud, Hebræi tum pere tum arud asinum ferum interpretantur*) uincula soluit? Ego domicilium eius in solitudine posui, & cubile in loco sterili. Itaque ridet turbam oppidanam, nec audit clamores agasonis. Pascua sibi in montibus disquirit, & stirpes omne genus uirentes sectatur. Voltne MONOCEROS tibi seruire, aut morari ad præsepe tuũ? An loro ipsum uincies, ut sequendo te sulcos aratro imprimere, aut glebas frangere uelit? Ausisne illi credere, tantoque robore præstanti tuum permittere laborem? Sperabisne messem tuam ab eo conuehendã, ut condatur in horreum? En pulcherrimas STRVTHIONIS (*pauonis secundum alios, aut galli sylueftris*) alas, quantũ superant pennas, & alas CICONIAE? (*Quidam uertit: An [dedisti] alas plausibiles pauonibus, aut pennas ciconiæ & plumas?*) Sed deserit in terra oua sua, ut in puluere foueantur: nec cogitat pedibus ea dissipari, & à bestijs conculcari posse. Ita immitis est in pullos suos, ac si sui non essent: & ita pro eis solicita nõ est, ut peperisse frustra uideatur. Nullam enim mentem aut intellectum diuinitus accepit. Quo tempore uerò sublimis euolat, ridet equũ simul & equitem. Tune EQVO dabis ut generosus & bellator sit? ut alta ceruice ferociat, & hinnitum ædat? An speres te illum excitare aut terrere posse instar locustæ? At qui nares eius ferociam spirant: calcibus solum fodicat, & fortitudine sua superbus armatis occurrit. Metum omnem contemnit, nõ frangitur animo, non expauescit micantem gladium. Non pharetræ sonitum, non hastam uibratam, non lanceam aut cuspidem curat. Dumque fremitus & tumultus cietur, terram fodit, nec tubæ sono mouetur. Classico tubæ signo animosè adhinnit, ac eminus prælium, & ducum clamorem tumultumque tanquam odorans percipit. Num per tuam sapientiam fit, ut ACCIPITER uolans alas suas uentis committat? Tuóne iussu sublimis AQVILA fertur, & nidum in alto struit? Incolit illa (*Vultur incolit petras, &c. LXX. Sed cadaueribus pasci Matthæi etiam cap. 24. aquilæ non uulturi adscribitur*) petras, & inaccessas rupium ueluti arces: inde sibi de esca prouidet, longe lateque perspicacissima circumspectans. Pulli eius sanguinem sorbent: ipsa cadaueribus ubicunque fuerint, aduolat.

DE FRVCTV EX ANIMALIVM HISTORIA PERCIPIENDO, EX THEODORI GAZAE præfatione in conuersionem suam Aristotelis de animalibus librorum.

Physicus quomodo uersetur in historia animalium, & in quem finem.

OMnis philosophandi ratio naturalis, ubi à primis illis naturæ initijs, materiam dico, formam, finem, agens, & motum (ut ita loquar) emerserit, hic uersatur, ac diutissime immoratur, hic suas uires exercet, atque multiplicem, uariam, & admirabilem rerum constitutionem amplissime explicat. Persequitur ordine discrimina omnia, quibus natura suas animantes differre inter se uoluit: colligit summa genera, reliqua sigillatim exponit: partitur in species genera: & singula, quæ circiter quingenta numero in his continentur libris, describit: pergit quæque explanans, quemadmodum oriatur, siue terrestria, siue aquatica: quibus nam constent membris, quibus uescantur alimentis, quibus afficiantur rebus, quibus moribus prædita sint, quantum uiuendi spacium datum cuique est, quanta corporis magnitudo, quod maximum, quod minimum est: quæ forma, quis color, quæ uox, quæ ingenia, quæ officia: denique nihil omittit, quod in animalium genere natura gignat, alat, augeat, & tueatur. Quæ omnia eò spectant, ut, quod sanctissimus quoque author ille, quem deus sibi ueluti suppellectilem quandam preciosam elegerat, admonet, ex ijs, quæ à natura proueniunt, deum immortalem, ex quo ipsa pendet natura, intelligamus, admiremur, atque colamus: qua re nihil pulchrius, nihil grauius, nihil dignius homini esse potest. Tantus fructus horum librorum est. Nec audiendi sunt, qui inquiũt: Multa Aristoteles de musca, de apicula, de uermiculo, pauca de deo. Permulta enim de deo is tractat, qui doctrina rerũ conditarũ exquisitissima, conditorẽ ipsum declarat: nec uero musca, nec uermiculus omittẽdus est, ubi de naturæ mira solertia agitur. Vt enim artificis cuiusuis, sic naturę ingenium in minutissimis potius contemplandũ est. Quinetiam cum rerũ causas cognoscere pulcherrimũ sit (hac enim una cognitione, homo perfici, absoluique potest, ut deo immortali similis, quoad eius fieri potest, euadat) his sanè libris plene docemur, cur quæque res in animalium genere ita sit: planeque felicitatem assequimur illam nobiliorem, quæ in actione animi consistit, quam sapiens quoque poëta

Minutorum animalium contemplatio non spernenda.

Causarũ cognitio quàm nobilis.

poëta prædicans: Felix, inquit, qui rerum potuit cognoscere causas. Quid de anima loquar, de qua toties publice, priuatimque disputatur? Nusquam suorum librorum, tam aperte philosophus hic suam opinionem exponit, quàm in his libris, quid anima sit, undeque in corpus recipitur.

Vtilitas historiæ animaliũ ad mores & uirtutum officia.

Ad hæc mores illi, & uirtutum officia, quibus uirum appellamus bonum, laudeque prosequimur, longe melius hinc accipi possunt, quàm uel à rhetore, quem Græci sophistam uocant, uel à prædicatore, nomine iam trito Latinis auribus. Iis enim sæpenumero uita discrepat à præceptis, & melius hortantur alios, quàm ipsi officio fungantur: ut interdũ frustra illa uirtutis egregia laus recitata sit, prolixaque eorum præceptio uacet, & iaceat, cum exempla desiderentur uitæ præceptoris & authoritas, quam qui respicit, facilius & mouetur ad uirtutem, & in officio tenetur. At uero in contemplandis animalium moribus exempla suppetunt omnium officiorum, & effigies offeruntur uirtutum summa cum authoritate naturæ omnium parentis, non simulatæ, non commentitiæ, non inconstantes & labiles: sed uere ingenuæ atque perpetuæ. Quis enim tam peruersa natura hostis sui generis est, quin emendetur, & mitigetur, cum nullum animal occidi à sui generis bestia uideatur? Quis tam in parentes impius, ne cum ciconiæ auis, aut meropis pietatem erga parentes intelligat, pientior efficiatur? Quis adeò inhumanus, illiberalisque est, quem ossifragæ benignitas in pullos aquilæ non faciat benigniorem? Quis tam piger, iners, & segnis est, quin excitetur ad uitæ munera, cum formicarum, aut apum labores, atque industriam intuetur? Quem non pudeat per metum peccare, cum non solum leonis animum inuictum cogitat, sed etiam reguli auiculæ, quæ cum aquila pugnat, certatque de imperio? Quis principem bonum non colat atque obseruet, cum si rex apũ in itinere aberrauerit, omnes eum inquirere, odoratuque sagaci persequi, donec inuenerint, cognitum habeat gestari: etiam regem à plebe, cum uolare non potest, & si perierit, omnes discedere? Nunquid parum exempli ad boni principis siue desiderium, siue obseruantiam datur? Quis princeps non ad clemẽtiam facile inuitetur, cum reges apum armari quidem aculeo, sed eo nũquam uti intelligat? Quæ fides, quis amor in canibus? Quanta in elephantis mansuetudo? Quæ in ansere uerecundia? Quantum studium ornatus, ac polituræ in pauone? Quanta opera uocis amœnæ, suauisque in luscinia? Quid de iustitia apum dicam, quæ colligunt quidem ex ijs, quibus aliquid dulcedinis inest, sed sine ullo fructuũ detrimento? Quid de castitate elephantis, qui quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit? Aut columbæ, quæ neque coire cum pluribus patitur, neque coniugium iam inde à primo ortu initum deserit, nisi uidua, aut cœlebs? Disciplina autem & eruditio elephanti, quem non faciat studiosiorem?

Ad ualetudinem tuendam.

Omnino nulla pars uitæ humanæ est, quæ non suorum officiorum exempla commodissime hinc accipiat. Nam, ut omittam artes illiberales, quæ & ipsæ ingenijs animaliũ non parum iuuantur, ualetudinis exempla quæso unde commodius peti, quàm ex animalibus possint? Loca pro temporis conditione solent illa mutare: non plus edunt, aut bibunt, quàm sibi salubre sit: non diutius dormiunt, quàm ratio ualetudinis postulat: modũ mouendi, quiescendique seruant: nouit sua quodque medicamenta: uiuit sua quodque sorte contentum, & gaudet. hæc late à medicis præcipiuntur. At uero exempla, in quibus uis maior, quàm in præceptis est, ab animalibus certiora præbẽtur.

Ad dicendi facultatem.

Addo utilitatem, quæ in dicendi facultate ex hac animalium ratione afferri potest. Comparationes enim, assimilationesque illæ, quas Græci parabolas uocant, quæ plurimum orationem exornant, auditoremque tenent, hinc uarie, copiose, aptissimeque accipi possunt: ut siue oras, siue cõmunem partiris cum alijs sermonem, eloquens, aptus, suauisque esse possis.

Ad poëticam.

Poëta uero unde nam pulchrius sua illa rara & mira accipiat, quàm ex his libris, qui naturæ arcana rimantur, enarrant, aperiunt?

Ad rem medicã, propter anatomen.

Medicus autem, quod fatetur, se sua inde ordiri, ubi philosophus desinit, nusquam plenius, quàm hic uiderit: quodque à Galeno medicorum principe traditur, Aristotelem primum anatomen, hoc est, membrorum dissectionem scripsisse, hic agnoscet: & quod idem & primus, & optimus fuerit author, percipiet.

Ad primã physicæ partem de causis.

Iam & philosophi nostræ ætatis, qui quadrifariam rerum causam ex prima illa librorum naturalis auscultationis institutione, accipiunt quidem communi quadam ratione: sed quemadmodum his natura utatur, in constitutione, generationeque animalium, parum, authore Aristotele, uident, inopia scilicet exemplaris Aristotelici quod legere possint, hic uidisse aliquando gaudebunt, & Physici, quos se appellant, dignius de cætero profitebuntur. Rationes enim ideo quærimus uniuersales, ut demum res particulares, & sensiles teneamus.

Voluptas.

Accedit ad hæc uoluptas, qua iuuari, ac perfici quamuis actionem Aristoteles ait, quam in contemplandis rebus naturæ auidissime capimus. Nam si pictor nos uehementer oblectat, cum animal scite pinxerit: quanto uehementius natura ipsa afficiet uoluptate, cum eius tam multa & uaria animalia, mira membrorum conuenientia, inauditaque moderatione & elegantia facta cernamus? Cum hos legimus libros, cõtemplamur profectò quàm uarius, ac pulcherrimus fructus horum librorum, & utilitas amplior, quàm ut uerbis exprimi possit, Hæc Theodorus Gaza.

CATALOGVS VETERVM NON EXTANTIVM, QVI de animalibus ſcripſerunt.

ARISTOTELIS librum ζωϊκὸν ἢ περὶ ἰχθύων, Athenæus alicubi citat, non peculiarem ullum puto librũ quo careamus intelligens, ſed partem aliquam hiſtoriæ animalium, in qua de piſcibus tractatur. Nam & libro ſeptimo Ariſtotelis uerba de piſce anthia citat ex libro περὶ ζώων ἠθῶν, quæ tamen apud Ariſtotelem leguntur hiſtoriæ animalium libro 9. cap. 37. quod caput Gaza aut alius Latinè inſcripſit de ingenio marinorum & fluuiatilium piſcium pro ratione commodioris uitæ. Circa finem quidem libri ſeptimi Athenæus, ex Ariſtotelis libro quinto hiſtoriæ animalium uerba hæc recitat, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἰχθυδίων οἱ πλεῖστοι ἅπαξ τίκτουσιν, οἷον οἱ χυτοὶ, οἱ ἐν δικτύῳ περιεχόμενοι, χρόμις, ψῆττα, θύννος, &c. quæ uerba eo in libro, capite nono apud Ariſtotelem inuenio. Alibi tamẽ eodem in libro Athenæus citat Ariſtotelis uerba quæ legantur ἐν τῷ περὶ ζώων alpheſten piſcem eſſe μονάκανθον καὶ κιῤῥόν, quæ nos apud Ariſtotelem nuſquã reperimus, ut ſuſpicemur quædã ipſius de animalibus ſcripta, præſertim de piſcibus, nobis amiſſa. Plinius libro octauo Ariſtotelem quinquaginta præclara uolumina de animalibus condidiſſe affirmat, atqui Theodorus Gaza libros de animalibus octodecim eſſe ait, nouem ſcilicet de hiſtoria animalium, quatuor de partibus, quinq; de generatione. his Plinium libros etiam de anima, & parua naturalia (ut uocant) adnumeraſſe apparet, ſic enim omnes erũt quinquaginta, Niphus. Nicandri Scholiaſtes in Alexipharmacis in aconiti mẽtione, Ariſtotelis ex libro decimonono de animalibus uerba citat de panthera, quod ſumpto aconito ad excrementum humanum in arbore ſuſpenſum à uenatoribus aſſultando tanquam ad remedium exhauſta tandem extinguatur. Quod Ariſtoteles nõ alibi quàm nono libro cap. 6. hiſtoriæ animalium refert, quamuis etiam in Mirabilibus meminerit. Diogenes Laërtius author eſt ſcripſiſſe Ariſtotelem, etiam de compoſitis animalibus librũ unum, item de fabuloſis animalibus librum 1. & Anatomicos octo, & Selectum anatomicum unum. hi omnes nobis interciderunt. Cæterum cõpoſita animalia intellexerim, quę ex parentibus genere aut ſpecie diuerſis naſcuntur.

¶ Alexandri Myndij liber de animalibus, & hiſtoria iumentorũ, memorantur ab Athenæo.

¶ Antipatri librum de animalibus citat Plutarchus in libro de cauſis nat. probl. 38.

Antipho rhetor ſcripſit de pauonib. Athenęus.

¶ Archeſtratus de uarijs animalibus ad cibum aptis, eorumq; ad gulam & uoluptatem apparatu carminibus ſcripſit, quæ perſæpe recitat Athenæus.

Cæclus Argiuus de piſcibus ſcripſit carmine, Athenæus.

¶ Calliſthenis librum tertium de uenatione citat Plutarchus in libro de fluuijs.

¶ Epicharmus Syracuſanus pecudum medicinas diligentiſſimè conſcripſit, Columella.

¶ Leonides Byzantius ſcripſit de piſcibus oratione ſoluta, Athenæus.

¶ Numenij librum Theriacum citant Scholia in Nicandrum.

¶ Numenius Heracleotes de piſcibus poëma cõdidit, Athenæus.

¶ Petrichi Ophiaca adducit Scholiaſtes Nicandri.

¶ Pancratius Arcas Halieutica reliquit carmine: item Poſidonius Corinthius, Athenæus.

Seleucus Tarſenſis Halieutica ædidit proſa, Athenæus.

¶ Soſtratus ſcripſit de natura animaliũ, ut Athenæus & Nicandri Scholiaſtes citãt. Eiuſdem ſecundum de uenatione librũ citat Stobæus in Sermone quo Venus uituperatur.

¶ Strato Lampſacenus phyſicus ſcripſit de generatione animaliũ. item de animalibus, de quibus dubitatur, & de fabuloſis animalibus, Laërtius.

¶ Theophraſtus Ereſſius (Laërtio teſte) ſcripſit de diuerſitate uocis animalium eiuſdem generis lib. 1. De animalibus quæ ſapere dicuntur, unum. De his quæ in ſicco morantur, duos. De animalibus, ſeptem. De his quæ colores immutant, unum. De his quæ latibula faciunt, unum. De automatis (ſic puto uocat, quæ non ex coitu, ſed ex putredine naſcuntur) animalibus, unum. Compendij ex Ariſtotele de animalibus libros 6. De animalium prudentia & moribus, unũ. De fructibus & animalibus uerſus mille centum & octogintaduos. Horum nonnullos etiã Athenæus citat, nempe τὸ περὶ ζώων, περὶ τῶν ἐν τοῖς ξηροῖς διατριβόντων ζώων, περὶ τῶν φωλευόντων, περὶ τῶν μεταβαλλόντων τὰς χρόας. item περὶ τῶν δακέτων καὶ βλητικῶν.

¶ Xenocratis librum de utilitate quæ ab animalibus capitur citat Galenus libro 10. cap. 4. de ſimplicibus.

¶ Auguſtinus Niphus in pręfatione commentariorum quos in Ariſtotelis de animalibus libros ędidit, complures alios authores ueteres, quorum libri de animalibus ſcripti non extẽt, enumerat, mutuatus ex Indice Plinij qui loco primi libri habetur. Authores enim aliquot quos octauo præcipuè libro Plinius nominat, tanquam omnes de animalibus ſimpliciter ſcripſerint à Nipho numerantur, cum illi obiter tantum in operibus ſuis uel res geſtas uel rem ruſticam continentibus, animalium quorundam meminerint. Iuba, Hieron, Attalus, Philometor & Archelaus reges de ui naturaq; animalium diligenter perſcripſerunt, Gillius. Ego regum iſtorum nomina citari quidem apud Plinium reperio, de animalibus uerò ex profeſſo eos ſcripſiſſe nuſquam legere memini. Hiero quidem, Philometor, Attalus & Archelaus de cultura agri ſcripſe-

ſcripſerunt, ut refert Plinius 18. 3. Iuba uero tum alia, tum de Arabia ſiue Arabica expeditione, eodem teſte 6. 27. & 12. 14. in quibus libris multa eos de animalibus ſcripſiſſe conijcio, ex profeſſo nuſquam.

CATALOGVS AVTHORVM EXTANTIVM, QVORUM ſcriptis ad hoc Opus uſi ſumus.

C. Plinius Secundus in ſuo de natura Volumine authorum quos ſequitur nomina, & paſſim adijcere, & in fronte Operis ad finem capitum cuiuſq; libri prætexere uoluit. Eſt enim benignum (inquit) ut arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris. nõ ut plerique ex ijs, quos attigi, fecerũt. Scito enim conferentẽ me authores, deprehendiſſe à iuratiſſimis et proximis ueteres tranſcriptos ad uerbum, neq; nominatos. Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij eſt, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cum præſertim ſors fiat ex uſura: Hæc Plinius, quem nos etiam ſecuti authorũ per quos profecimus catalogum adſcribemus. Enumerabuntur autem illi tantum quorum ſcripta extant. nam ſi illos etiam nominare uellem, qui ab alijs, præſertim ueteribus citantur, etſi non ſine exemplo id facerem, tamen catalogum nimis augerem, & hominis ambitioſi ac oſtentantis ſuſpicionem de me relinquerem. * Aſteriſco notauimus illos, ex quibus omnia quæ de animalibus habebãt deſumpſimus, ſiue quòd toti de animalium hiſtoria conſcripti eſſent, ſiue multa paſſim ex inſtituto, aut etiam obiter de animalibus pauca continebant: ita ut nihil amplius ad particulares animantium ſingulorum hiſtorias ab ijs petendum ſit. Nam ex hiſtoricis, poëtis & alijs authoribus, non omnia quæcunq; de animalibus apud eos haberentur excerpſi, quòd id prolixius quàm utilius futurum uideretur, (cum nihil ferè noui in rebus ipſis apud illos tradatur, ſed elocutio tantum uariet,) ſed ea tantum quæ fortuitò ſiue in ipſorum libris, ſiue apud grammaticos citantes occurrebant. Si quæ tamen ad res ipſas facere iudicabam, ex omni genere authorum ſedulo tranſcripſi.

LIBRI HEBRAICI.

1. ¶ Vetus Teſtamentum cum annotationibus Seb. Munſteri.
2. Eiuſdẽ Munſteri Dictionaria, Hebraicolatinum, & quadrilingue.
3. Epiſtola presbyteri Ioannis, ut uocant, hoc eſt Aethiopię regis ad Pontificem Rom. de rebus Aethiopicis.

¶ ARABICOS, hoc eſt ex Arabica lingua tranſlatos, nominabo inferius inter obſcuros.

GRAECI.

4. * Actuarij liber de Serpentibus & uenenis, breuiter ex Dioſcoride contractus eſt.
5. * Adamantij Phyſiognomica.
6. Aeſchyli tragœdiæ.
7. Aëtij non omnia ſed pleraq; euolui & excerpſi: integrum uero librum 13. qui eſt de uenenis & uenenatis animalibus.
8. * Aeliani hiſtoria animalium, Petro Gillio interprete, cum eiuſdem additionibus ex Oppiano, Plutarcho, Porphyrio & Heliodoro, ut libri titulus habet. Sic autem Aeliani omnia adiecta ſunt, ut nihil ad rem pertinens omitteretur. nam ſi quando ſtilus luxuriari uidebatur, & leuiter euagari, aut hominem cum brutis conferendo reprehendere, (quod ſępius facit, ut qui profeſſione rhetor fuerit) plerũq; contraximus.
   * Eiuſdem uariæ hiſtoriæ libri 14.
   * Eiuſdem de inſtruendis aciebus liber.
9. * Alexandri Magni epiſtola ad Ariſtotelem de rebus Indicis Cornelio Nepote interprete.
10. * Alexandri Aphrodiſienſis problematum libri 2.
11. Alexander Trallianus medicus.
12. Ammonius de differentijs uocum.
13. * Annonis Periplus.
14. Apollonij Argonautica, cum Scholijs.
15. Apoſtolij Byzantij parœmiæ.
16. Appianus hiſtoricus.
17. Aratus, cum Scholijs.
18. Ariſtides rhetor.
19. Ariſtophanis comœdiæ, cum Scholijs.
20. Ariſtotelis libri integri, quod particulares hiſtorias attinet, * De hiſtoria, de generatione & de partibus animalium. Phyſiognomica. De mirabilibus. De coloribus. Parua naturalia, ut uocant. Problemata. In cæteris libris, aut nullum aut rariſſimum ullius animantis nomen occurret.
21. Michaëlis Epheſij Scholia in libros de generatione, quæ Ioannis Philoponi nomine publicata ſunt. Niphus ſcribit Michaëlis Epheſij Scholia in libros de generatione extare, expoſitionem non extare.
22. * Arriani Periplus Euxini Ponti.
   * Eiuſdem Periplus rubri maris.
   Eiuſdem de rebus geſtis Alexandri hiſtorię.
   * Eiuſdem Indica.
23. * Athenæi Dipnoſophiſtæ.
24. Biblia ſacra, hoc eſt Vetus & Nouum Teſtamentum Græce.
25. Callimachi poëmata quædam.
26. Cl. Galeni libri: alij quidem multi ſparſim à nobis cogniti: integri uerò propter animalium hiſtoriam, qui ſequuntur.
   * Libri de ſimpliciũ facultatibus. De antidotis. De theriaca ad Piſonem. De cibis boni & mali ſucci. De alimentorũ facultatibus tertius. De parabilibus libri tres, quorũ primus incipit, Cum ars

medica circa nullas unquam urbes. Secundus, ad Solonem, acephalus. Tertius Galeno adscriptus, incipit: De gurgulionis uitijs.
27. Diodorus Siculus historicus.
28. Diogenes Laërtius de uitis philosophorũ.
29. Dion historicus.
30. Dionysius Afer de situ orbis, et Eustathius interpres.
31. * Dioscorides.
32. Epigrammatum Græcorum authores diuersi.
33. Epistolarum Græcarum authores diuersi, quos Aldus olim uno uolumine coniunxit.
34. Etymologicon.
35. Euripidis tragœdiæ.
36. Eustathius in priores quinque Iliadis libros.
37. * Geoponicorum, id est de re rustica ad Constantinum Cæsarem librorum authores diuersi.
38. * Heliodori Aethiopicæ historię libri decem.
39. * Heraclidis descriptiones rerumpub.
40. Herodoti historiæ.
41. Hesiodi poëmata, cum Scholijs.
42. * Hesychij Lexicon.
43. * Hippiatri Græci, Absyrtus, Hierocles, Pelagonius & alij uno uolumine coniũcti.
44. Hippocrates, præcipuè libri de natura muliebri, de morbis muliebribus, de internis affectionibus.
45. Homerus, cum Scholijs.
46. Iosephus.
47. Ioannis Tzetzæ uaria historia.
48. *Iulius Pollux.
49. Lucianus.
50. Lycophron cum Scholiaste.
51. * Nicãdri Theriaca & Alexipharmaca, cum Scholijs.
52. Nicolai Myrepsi medicamenta composita secundum genera, Leonharto Fuchsio interprete.
53. * Oppiani libri de piscibus, & de uenatione.
* In eiusdem libros de aucupio paraphrasis.
54. *Orpheus.
55. * Ori uel Hori Hieroglyphica.
56. * Palæphatus de fabulis.
57. Paulus Aegineta medicus.
Succidanea cum eiusdem, & cum Galeni operibus coniungi solita.
58. Pausaniæ libri de regionibus Græciæ.
59. Philes qui de animalibus senarios iambicos condidit, omnia ab Aeliano mutuatus.
60. Philostrati Icones.
*Eiusdem libri de uita Apollonij.
61. *Phurnutus de dijs.
62. Pindarus, cum Scholijs.
63. Plato.
64. Plutarchi uitę, et alij uarij libelli: integri uerò,
* Vtrum terrestria aut aquatilia animalia sint sapientiora.
*Gryllus, uel quod bruta ratione utantur.
*Liber de Iside & Osiride.
*Causæ naturales.
65. Polyæni strategemata.
66. Polybius historicus.
67. Procopius Gazæus sophista in octateuchum ueteris Testamenti.
68. Q. Calaber poëta.
69. Theophrasti opera.
70. Theocritus.
71. Xenophontis opera diuersa.
*De uenatione.
* De re equestri.
* Hipparchicus.

LATINI AVTHORES Veteres.

72. Ael. Lampridus.
73. Ael. Spartianus.
74. Alb. Tibullus.
75. Ammianus Marcellinus.
76. Aulus Gellius.
77. Aulus Persius.
78. Aur. Cornelius Celsus.
79. *Cæl. Apicius de re culinaria.
80. C. Iul. Cæsar.
81. C. Iulius Solinus.
82. *C. Plinij Secundi Historia mundi.
83. C. Suetonius Tranquillus.
84. C. Val. Catullus.
85. Decius Ausonius.
86. Fl. Vegetius Renatus de re militari.
*Eiusdem Mulomedicina.
87. Fl. Vopiscus historicus.
88. Gratij liber de uenatione.
89. Iul. Capitolinus historicus.
90. Iunius Iuuenalis poëta Satyricus.
91. L. Annæus Seneca.
92. L. Apuleius.
93. L. Iunius Moderatus Columella de re rust. & hortensi.
94. Macrobius Ambrosius Aur.
95. *Marcellus medicus Empiricus, quem simpliciter Marcelli nomine citato inter remedia ex animalibus intelligi uolo, non Marcellum Vergilium illum nostri seculi qui Dioscoridem transtulit, & annotamentis illustrauit.
96. M. Actius Plautus Comicus.
97. M. Annei Lucani Pharsalia.
98. M. Aurelij Olympij Nemesiani poëtæ de uenatione liber.
99. M. Cato de re rust.
100. M. Manilij Astronomicôn libri.
101. * M. Terentius Varro de re rust.
* Idem de lingua Lat.
102. M. Valerij Martialis epigrammata.
103. M. Vitruuius de architectura.
104. Nonius Marcellus de lingua Lat.
105. Palladius de re rust.
106. Pomponius Mela.
107. P. Vergilij Maronis Bucolica & Aeneis.

*Eius-

* Eiuſdem Georgica.
108. P.Ouidij opera.
* Eidem falſo adſcripta, Philomela de uocibus animalium, & Pulex.
* Eiuſdem Halieutica.
109. Quintus Horatius Flaccus.
110.* Q. Serenus Samonicus.
111. Seruius in Vergilium.
112.* Sextus Platonicus de remedijs ex animalib.
113. Sexti Aurelij Propertij Elegiæ.
114. Sextus Pompeius Feſtus de lingua Lat.
115. Sexti Iulij Frontini Strategemata.
116. Silius Italicus poëta.
117. Statius Papinius Neapol. poëta.
118. Titi Calphurnij Siculi Bucolica.
119. T.Liuius hiſtoricus.
120. Valerius Maximus.

LIBRI LATINE QVIDEM EDITI, ſed admodum impurè, ut ex Arabica lingua conuerſi pleriq; ſuperioribus ſeculis, & illorum qui tales authores imitantur: in quibus frequentiſſima etiam circa res ipſas errata ſunt, partim authorum, partim interpretum imperitia.

121. Aeſculapius neſcio quis, ex animalibus remedia deſcripſit, quę pleraq; eadē apud Sextum Platonicum reperio.
122.* Alberti Magni de animalib. libri, innumeris errorib. inquinati, ita ut Niphus totidē ferè errores ineſſe ſcribat quot uerba.
123. Alexander quidā author obſcurus, ab alijs eiuſdem farinæ authoribus citatur, ipſe non uidi: ut & Rodolphus in Leuiticū.
124. Arnoldus de Villa noua, in ijs quæ de animalibus ſcribit, ut in libro de theriaca, Arabum eorúmue interpretum tum nomina tum errores ſequitur.
125.* Bartolemæi Anglici de proprietatibus rerū libri 19.
126. Auerrois libros Ariſtotelis de generatione & de partibus paraphraſtice reddidit, licet meo iudicio perperā interpreteť, Niphus. Ego cum ex his ſcriptis nihil egregij ſperarem, neq; apud nos reperirem, accerſere nolui, ut neq; Auicennæ de animalibus libros, in quibus pleraq; omnia Ariſtotelis eſſe puto: & ſi quid præter illa adiectū eſt, in Alberti lucubrationibus, (quibus nos uſi ſumus,) cōtineri.
127.* Auicennæ opera medica. De eiuſdem libris animalium in Alberti Magni mentione iam dixi.
128.* Elluchaſem Elimithar medici de Baldath Tacuini.
129.* Ferdinandus à Ponzeto cardinalis, de uenenis.
130.* Iacobus Dondus Patauinus, quem uulgò Aggregatorem uocant.
131. Iorachi cuiuſdā liber de animalib. ab Alberto Magno ſæpe citatur, (& ab alijs obſcuris.) ait autē eū frequenter falſa ſcribere.
132. Kiranides etiam neſcio quis ab Aggregatore & alijs recentioribus, in remedijs præcipue ex animalibus ſubinde citatur.
133.* Matthæi Syluatici Pandectæ medicinales.
134. R. Moſes.
135.* Petrus Aponenſis de uenenis.
136.* Raſis in libro de ſexaginta animalibus.
137. Semeryon uel Haren Semeryon, ab Alberto Magno in hiſtoria animaliū frequenter citatur.
138. Serapio.
139.* Vincentij Belluacenſis de animalibus libri 7. nempe decimusſeptimus Speculi naturalis cum ſex ſequentibus. Speculi doctrinalis etiam libro decimoſexto rurſus de ijſdem breuiter agit.
140. Liber de natura rerum authoris innominati, paſſim apud recentiores illos quorum impurus ſermo Latinus eſt citatur, Vincentium, Albertum: ex quibus nos omnia quæ non prorſus abſurda erant mutuati ſumus.
141.* Andreæ Bellunenſis Gloſſemata in Auicennam, utilia ſanè & erudita, quāuis dictionis nō admodū puræ. fuit enim linguæ Arabicę peritus, ita ut orthographię etiā ſcriptarum ab eo dictionum maior ſit habenda fides, quàm ab alijs quorum pleriq; miſerè illam corruperunt.
142. Laurentius Ruſius Hippiatrica peritiſſime ſcripſit, quanquam ſtilo nō ſatis Latino.
143. Iſidorus Etymologici ſui libro 12. de animalibus quædam ſcripſit non inutilia. meretur autem medium ferè locum, ni fallor, inter claſſicos & barbaros authores,
144. ut & Monachi illi quorum commentarij in Meſuen ante annos circiter octo Venetijs excuſi ſunt.
145.* Eiuſdem ordinis fuerint & Petri Creſcentienſis de re ruſt. libri.

LIBRI RECENTIORVM MEDIOcri aut etiam egregio ſtilo Latine editi, quorum authores aut noſtra memoria uixerunt uel etiam num uiuunt, aut paucis ante noſtram memoriam annis è uita exceſſerunt.

146.* Aeneæ Syluij Aſiæ & Europæ deſcriptio.
147.* Alexandri ab Alexādris I.C. Neapol. Dies geniales.
148. Alexandri Benedicti Veroneň. de morbis curandis opus.
149.* Aloiſij Cadamuſti nauigatio.
150.* Aloiſij Mundellæ epiſtolæ medicinales.
151.* Americi Veſputij nauigationes.
152.* Andreæ Alciati Emblemata.
153.* Andreæ Veſalij opus Anatomicum.
154.* Angeli Politiani opera.
155.* Antonij Muſæ Braſauoli libri de medicamentis uſitatis ſimplicibus & cōpoſitis.
156. Antonius Thyleſius.

157.* Augustini Niphi commentarij in libros Aristotelis de animalium historia, generatione, & partibus.
* Eiusdem de augurijs liber.
158.* Baptistæ Fieræ Mantuani cœna.
159. Baptistæ Platinæ Cremonensis de honesta uoluptate & ualetudine libri.
160. Bassianus Landus Placentinus de humana historia.
161.* Belisarius Aquiuiuus Aragoneus Neritinorum dux de uenatione, ex Oppiano (ferè.
* Eiusdem de aucupio liber.
162.* Brocardus monachus de Terra sancta.
163.* Cælij Calcagnini opera.
164.* Cælij Rhodigini Antiquarum lectionum uolumen: quod frequentissimè in Opere nostro Cælij simpliciter nomine citatur.
165. Cælius Aurelianus Siccensis, (hic pertinet ad ordinem ueterum.)
166.* Cælij Secundi Curionis Araneus.
167.* Caroli Figuli dialogi, alter de mustelis, alter de piscibus in Mosella Ausonij.
168.* Caroli Stephani scripta de uocabulis rei hortensis, Seminarij & Vineti.
169.* Christophori Columbi Nauigatio.
170.* Christophori Orosceij Hispani Annotationes in Aëtium & eius interpretes.
171.* Desiderij Erasmi Rot. opera.
* Eiusdem Chiliades adagiorum.
172.* Erasmus Stella de Borussiæ antiquitatibus.
173.* Francisci Marij Grapaldi Parmensis de partibus ædium libri 2. Tractat autem de animalibus libri primi capitibus. 6.7.8.9
174.* Francisci Massarij Veneti in nonum Plinij de naturali historia Castigationes & Annotationes.
175. Francisci Nigri Bassianatis Rhætia.
176. Franciscus Robortellus Vtinensis.
177. Gabrielis Humelbergij commentarij in Samonicum, in Sextum de medicinis animalium, & in Apicium.
178. Gasparis Heldelini ciconiæ encomium.
179.* Georgij Agricolæ libri de metallis. De ponderibus & mensuris.
* Eiusdem liber de animātibus subterraneis.
180.* Georgij Alexandrini priscarum apud autores rei rusticæ enarratio.
181. Guilielmi Budæi Commentarij linguæ Græcæ.
* Eiusdem Philologia.
182.* Gul. Philandri Castilionij Galli in Vitruuium annotationes.
183.* Guilielmi Turneri Angli liber de auibus.
184.* Gyberti Longolij dialogus de auibus.
185.* Hermolai Barbari Castigationes in Piniū.
* Corollarium in Dioscoridem. * Physica.
186.* Hieronymi Cardani de subtilitate libri.
187.* Hieronymi Vidæ poëma de bombycibus.
188.* Iacobi Syluij libri de medicamentis simplicibus deligendis & præparandis.
189.* Iani Cornarij Annotationes in Galenū de comp. pharm. secundum locos.
190.* Ioachimi Camerarij Hippocomus, Rhetorica.
191.* Ioachimi Vadiani Commētarij in Melam.
192.* Io. Agricolæ Ammonij de simplicibus medicamentis libri 2.
193.* Io. Boëmus Aubanus de moribus omnium gentium.
194. Io. Brodæi annotationes in epigrammata Græca.
195.* Io. Fernelius Ambianus de abditis rerum causis.
196. Io. Kufnerus medicus Germanus.
197. Io. Iouinianus Pontanus.
198.* Io. Manardi Ferrariensis epistolæ medicinales.
199.* Io. Rauisij Textoris Officina.
200.* Io. Ruellij historia plantarum.
201. Io. Vrsini prosopopœia animalium carmine, cum annotationibus Iac. Oliuarij.
202.* Iodoci Vuillichij Annotationes in Georgica Vergilij.
203.* Iulianus Aurelius Lessigniensis de cognominibus deorum gentilium.
204.* Lazarus Baysius de re uestiaria, de re nautica, de uasculis.
205. Leonelli Fauentini de Victorijs, de medendis morbis liber.
206.* Lilij Gregorij Gyraldi Syntagmata de dijs.
207.* Ludouici Vartomāni Romani patritij Nauigationum libri VII.
208.* Marcelli Vergilij in Dioscoridem Annotationes.
209.* Marci Pauli Veneti de regionibus Orientis libri 3.
210.* Matthias à Michou de Sarmatia Asiana atque Europæa.
211. Medicorum recētiorum cum aliorum tum qui parum Latinè de curādis morbis singulatim scripserunt libri diuersi.
212.* Michaël Angelus Blondus de canibus & uenatione.
213.* Nicolai Erythræi Index in Vergilium.
214. Nicolai Leoniceni opera.
215.* Nicolai Leonici Thomæi Varia historia.
216. Nicolai Perotti Sipontini Cornucopiæ.
217. Othonis Brunfelsij Pandectæ medicinales.
218.* Paulus Iouius de piscibus.
219.* Idem de Moschouitarum legatione.
220.* Petrus Crinitus.
221.* Petri Gallissardi Araquæi pulicis Encomium.
222.* Petri Gyllij Galli Additiones ad Aeliani libros de animalibus à se translatos.
* Eiusdem liber de Gallicis nominibus piscium.
223.* Petri Martyris Oceaneæ decades, de nauigationibus noui Orbis.
224.* Philippi Beroaldi Annotationes in Columellam.
225. Pinzoni nauigationes: & Magellani ad insulas Moluchas.
226.* Polydorus Vergilius de Anglia.

*Idem de rerum inuentoribus.
217. *Raph. Volaterranus.
218. *Robertus Cenalis de ponderibus & mensuris.
219. *Roberti Stephani Appendix ad Dictionarium Gallicolatinum.
230. *Scribonius Largus.
231. * Sebastiani Munsteri Cosmographia uniuersalis.
232. *Sebastiani Sigmarij cicadæ Encomium.
233. Strozij poëtæ, pater & filius.
234. Theodosius Trebellius Foroiuliensis, concinnator Dictionarij quod Promptuarium inscripsit.
235. * Valerius Cordus de medicamentis compositis apud Pharmacopolas usitatis.

GERMANICI.

236. Balthasaris Steindel Dillingensis Opsartytica.
237. Eberhardus Tappius Lunēsis de accipitrib.
* Eiusdem prouerbia Germanica cum Latinis & Græcis collata.
238. *Hieronymi Tragi historia plantarum.
239. Ioannis Elię scripta de uocabulis uenatorijs in libro eius de scientia scribarum publicorum.
240. *Io. Stumpfij Chronica Heluetiæ.
241. *Michaël Herus de quadrupedibus.
242. Olai Magni tabula & libellus de insulis & regionibus Oceani Septentrionalis Europæi.
243. Varij libelli Hippiatrici, Medicinales, et alij, partim excusi, partim manuscripti.

ITALICI.

244. Francisci Alunni (nō Arlunni, ut sæpe scripsimus in hoc Opere) Ferrariensis Fabrica mundi.
245. Petri Andreæ Matthæoli Senensis cōmentarij in Dioscoridem.
246. Terræ sanctæ descriptio authoris innominati.

GALLICI.

247. Gulielmus Tardiuus de accipitribus & canibus uenaticis.
248. Andreæ Furnerij liber de decoratione humanæ naturæ.
249. Io. Goeurotus, de Conseruatione uitæ.
250. ¶ Thomæ Eliotæ Dictionarium Anglicolatinum.
251. Sigismundi Gelenij Lexicon symphonū Latinæ, Græcæ, Germanicæ & Illyricæ linguarum.

CATALOGVS DOCTORVM VIRORVM, QVI VT OPVS hoc nostrum & rempub. literariam illustrarent, uel aliunde imagines animalium, aut nomina & descriptiones miserunt: uel præsentes communicarunt. Horū nonnulli superius quoq; nominati sunt, quòd insuper scriptis eorum publicatis adiutus sim.

Achilles P. Gassarus medicus Germanus.
Alexander Peyer Scaphusianus.
Aloisius Mundella Brixiensis medicus.
Andreas Martinus Rostochiensis.
Antonius Eparchus Corcyræus, Græcæ linguæ professor Venetijs.
Antonius Musa Brasauolus illustrissimi Ferrariæ ducis Herculis Estensis archiatros.
Antonius Stuppa Rhætus.
Arnoldus Peraxylus Arlenius Germanus.
Bartolemæus à Castromuro canonicus Curiensis in Rhætia.
Cælius Secundus Curio Italus.
Cælius Sozinus Senensis.
Caspar Hedio ecclesiastes Argentinensis.
Christophorus Clauserus Tigurinus archiatros.
Cornelius Sittardus medicus Germanus.
Dominicus Monthesaurus medicus Veronēsis.
Florianus Susz Rolitz à Varshauia, Polonus.
Franciscus Belinchettus mercator Bergomensis.
Ge. Agricola consul Kempnicij.
Ge. Fabricius poëta, Scholæ rector Misenæ.
Gisbertus Horstius Amsterodamꝰ medicus Romæ.
Gregorius Mangolt Constantiensis.
Guilielmus Gratarolus Bergomensis, medicus.
Guilielmus Turnerus Anglus medicus.
Henricus Stephanus Roberti filius, Parisiensis.
Hieronymus Fracastorius Veronensis medicus.
Hieronymus Frobenius Basiliēsis typographus.
Hieronymus Tragus Germanus.
Io. Altus Hessus.
Io. Culmannus Goppingensis.
Io. Dernschwam Germanus.
Io. Estwycus Anglus.
Io. Falconerus medicus Anglus.
Io. Kentmannus Dresdensis medicus.
Io. Oporinus Basiliensis typographus.
Io. Ribittus sacrarum literarum interpres Lausannæ.
Iustinus Goblerus I. C. & principi Nassauiensi à consilijs.
Lucas Gynus medicus Italus.
Michaël Alysius Gallus Trecensis medicus.
Nicolaus Gerbelius Phorcensis I. C.
Petrus Dasypodius Græcarum literarum professor Argentorati, præceptor meus.
Petrus Gyllius Gallus.
Petrus Merbelius Germanus, Carolo V. à consilijs Mediolani.
Petrus de Mesnil Gallus.
Petrus Paulus Vergerius, olim episcopus Iustinopolitanus.

Sebaſtianus Munſterus Hebraicæ linguæ profeſſor Baſileæ.
Sigiſmundus Gelenius Bohemus.
Simon Lithonius Valeſius.
Theodorus Bibliander ſacrarum literarum apud nos profeſſor.
Thomas Gybſon Anglus, medicus.
Valentinus Grauius uir doctus & ſenator Miſenæ.
Vincentius Valgriſius Germanus, typographus Venetijs.

¶ Lucas Schān pictor Argentoratenſis aues plurimas ad uiuum nobis expreſſit, & quarundam hiſtorias quoq; addidit, uir picturæ ſimul & aucupij peritus.

¶ Hi ferè ſunt quorum diligentiæ beneuolentiæq; erga me pariter & bonas literas, tū ipſe plurimum debeo, tum omnis ſtudioſorū poſteritas debitura eſt. Quòd ſi forte alicuius per quē profeci nomen in præſentia præterij, id ille obliuioni potius & ex temporaneæ ſcriptioni, quàm ingratitudini ut adſcribat etiam atq; etiam oro.

ORDINIS RATIO, QVEM PER SINGVLAS FERE ANIMALIVM HISTOrias ſecuti ſumus.

DE PICTVRIS ANIMALIVM in hoc Opere.

ROMANI imperij principes olim adhuc maximæ orbis terrarum partis domini, multa peregrina ſubinde animalia populo ſpectanda offerebant, ut ita illius animos ſibi deuincirēt. Atqui illa non niſi breui tempore, quo ſcilicet durabant ſpectacula, inſpici et conſiderari poterant. Noſtræ uero icones, quas omnes ad uiuum fieri aut ipſe curaui, aut ab amicis fide dignis ita factas accepi, (niſi aliter admonuerim, quod rarum eſt,) quouis tempore & perpetuò ſe ſpectandas uolentibus, abſq; labore, abſq; periculo, offerēt. Nam animalia quædam uiua, propter periculum ex crudelitate ipſorum aut ui ueneni, quis comminus inſpicere ſuſtineat? ut ſæuos leones, urſos immanes, crudeliſſimas tigres, rabidas pantheras, infeſtiſſimos crocodilos, & in mari canes, ſiluros, lamias, cete: deniq; uenenata uiperarum, aſpidum, chelydrorum, et alia ſerpentium ferarumq; genera, quæ uel ſolo aſpectu, cornibus, rictu, dentibus, unguibus, calcibus, aut aliter uulnera & mortes minitantia, protinus homini ſe inimica declarant. Atqui eadem picta non modo ſine terrore, uerum & iucundè ſpectamus: & tanto maiori quàm innoxias animantes uoluptate, quanto minus uiua accuratè & de proximo inſpicere ſuſtinemus: Cuius rei cauſam Ariſtoteles etiam in problematis inquirit. Optaſſem equidem cum ſuis coloribus excudi potuiſſe effigies: quod quoniam fieri non potuit, typographus pro ijs qui ſumptum facere aliquanto maiorem non recuſabunt, exemplaria aliquot pictoris manu coloribus illuſtranda ad archetypum noſtrum curauit. Minora animalia, inter aues, piſces, & inſecta præcipuè, ea qua uiuunt magnitudine plerunq; expreſſa ſunt, ſi libri uel chartæ ſpatium admittebat. Maiora uerò neceſſariò imminuta ſunt: quod ſi non ſatis certa proportione inter ea ſeruata ubiq; facta eſt imminutio illa, excuſare me poterit, partim pictorum diuerſitas quibus uſi ſumus, idq; diuerſis temporibus & locis: partim occupationes plurimæ, quæ me tum libro conſcribendo tum aliâs intricabant, ut picturis operam dare ſatis non poſſem, eamq; curam ferè in typographos reijcerem. Sed de magnitudine, & magnitudinum inter ſe proportione nō admodum refert, dum cætera bene habeant, in quo quidem curando pro mea parte diligentiæ nihil intermiſi.

DE PRIMO CAPITE A.

SINGVLORVM ferè animalium hiſtoriam, (perpaucis exceptis ubi id commodè fieri non poterat, ut ab initio ſtatim in Alce, propter multas diuerſasq; authorum de ea ſententias) per octo capita, octo prioribus Alphabeti Latini literis maiuſculis inſignita partiti ſumus, ut A. ſit primum caput, B. ſecundum, & ſic deinceps. Vltimum uerò caput H. rurſus in totidem partes per minores literas diuiſi, ut Philologia quoq; eodem ordine tractaretur, per a.b.c.d.e.f.g. & h. literas. quanquā g. quæ pars de medicamentis eſt, perrarò in Philologiam uenit, cum aliquod forte G. maioris id eſt ſeptimi capitis paralipomenon ſe offerebat. Sed ſingulorum capitū argumenta ordine proſequamur.

A. igitur quamuis cæteris collatum capitibus breuiſſimum ſit, plurimum tamen plerunq; in eo laborandum erat. continet enim nomina diuerſarum gentium, Hebraica ferè primum & Hebraicis finitima, (ut Arabica, Chaldaica, Saracenica:) deinde Perſica, Græca, Italica, Hiſpanica, Gallica, Germanica, Anglica, Illyrica, ubi hæc omnia habere potui, quod in quadrupedibus facilius fuit. In auibus ſanè multis, & piſcibus, ſerpentibus, ac inſectis, aliquando unius tantum aut alterius linguæ nomina reperi, & forte aliquando nullius, ut uel innominatum fuerit relinquendum animal, uel nomen ei fingendum. Initio quidem ſtatim de Latino nomine conſtituendo laborandum erat, id quod

per

perdifficile est hoc seculo. Neque mirũ hoc uidebitur hominibus doctis, cum Plinius uir tantus & in ipso literarũ linguarũque flore natus, similiter conqueratur, in hæc uerba: Illud satis mirari non queo, intercidisse quarundam arborum memoriam, atque etiam nominum, quæ authores prodidêre, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum maiestate Romani imperij, profecisse uitam putet cõmercio rerum ac societate festæ pacis, omniaque etiam quæ occulta ante fuerant, in promiscuo usu facta? At hercule non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita, desidia rerum internitione memoriæ inducta. Huius quidem ignorantiæ præcipua uideri causa debet linguarum mutatio. neque enim Italia iam Latinè loquitur, Gothorum & Langobardorum ut bellis oppressa, & colonijs occupata, sic uocabulis inquinata. Græcia Turcarum seruitio premitur, nec amplius Græcè sed barbare loquitur, adeò ut non rerum modo, sed etiam locorum illustrium nomina sint nouata. Quam obrem nemo nobis uitio dabit, si aliquando uocabulis destituti noua finxerimus, tum in uernacula lingua, tum Latina, aut Græca, quod tamen nisi admonito lectore, ut par est, nusquam fiet, in auium, piscium, serpentium & insectorum duntaxat historijs, & in illis quoque raro: in quadrupedibus nunquam aut rarissimè.

Hebraica uocabula, cum suis interpretationibus præceptor noster Theodorus Bibliander sacrarum literarum in gymnasio nostro professor, magnæ doctrinæ & incredibilis diligentiæ uir, pleraque nobis suppeditauit. Inquisiui autem & ipse nonnulla, cum aliunde, tum ex Arabum libris qui in re medica extant, & multa animalium nomina continent, quæ ex Græcis transtulerunt, quamuis Græca nomina persæpe retineant ita plerunque detorta & deprauata ut uix agnoscantur, qualia plurima ex Aristotele Auicenna transtulit, ut apud Albertum legimus: quod indicium illius etiam seculi inscitiæ est, ut non sit mirum doctissimos etiam Iudæorum hodie nihil certi de rerum nominibus, ut animalium, plantarum, metallorum, uestium, instrumentorum, &c. docere posse. Certe R. Abraham aben Ezra, qui claruit anno Salutis 1217. huiusmodi rerum nomina Hebraica prorsus obscura esse alicubi scribit, quòd in rebus naturalibus diuersæ regiones diuersa proferant, in ijs uerò quæ artes faciunt longinquitas temporis plurimum immutet. Reliquarum linguarũ uocabula partim ipse usu cognoui, Gallica enim & Italica mediocriter intelligo, partim ex dictionarijs, partim ex amicis diuersis didici.

DE B. LITERA.

CAPUT secundum docet quibus in regionibus animalia quæque reperiatur, & quomodo secundum illas differant: & si species eius diuersæ reperiuntur, aut aliæ quædam differentiæ, ut in equis secundum gressum & celeritatem, &c. illas etiam explicat. Præcipuè uerò corpus describit, & primũ corporis magnitudinem: deinde partes singulas, simplices primum, externas internasque, solidas & liquidas, ut sunt, pellis, pili, (& qui accidit eis color,) sanguis, adeps, medulla, ossa, uenæ, nerui, &c. deinde compositas à capite ad pedes, ut caput, cornua, cerebrum, oculos, aures, nasum, os, linguã, dentes, pectus, dorsum, cor, pulmones, uentriculum, hepar, fel, liene, intestina, genitalia, crura, pedes, ungues uel ungulas, &c. (quanquam cornua & ungues, & alia quædam ex prædictis simplices esse partes non ignoro. hoc ordine tamen collocaui propter situm.) In quibusdam quæ ab hominibus aluntur, ut pecoribus, iumentis, canibus, electionis etiam notas in hoc caput inserui.

DE C. LITERA.

TERTIO capite comprehenduntur naturales corporis actiones, quæ uel ad uitæ conseruationem, uel speciei propagationem pertinent, singulatim uero, Animantis cuiusque, Vox, Sensus, Cibus, Potus, Somnus, Somnia: Excrementa alui, uesicæ, genitalium, sudor, menses, lac: Loci in quibus uersantur, ut montes, syluæ, paludes, frigidi, calidi, &c. latibula: Actiones corporis quod ad motum & quietem, ingressus, cursus, uolatus, serptio, natatio, cubatio: Sanitas, & eius signa, & conseruatio, præcipuè circa pecora, & ea quæ ab homine aluntur animalia, (quanquam hanc tuendæ sanitatis partem quæ sita est in hominis cura, ad quintum ferè caput reieci.) Libido, Coitus, Conceptus, Gestatio & prægnantium cura, Abortus, Partus, Fœtarum cura, Fœtus eiusque educatio, Aetas, & eius dignotio. Vitæ spatium. Morbi, eorũque causæ, signa, præcautiones, remedia. Et ex illis cõmunes primum toti corpori, siue quòd uniuersum occupent, ut febres, pestis, uenena, siue quòd in quauis eius parte fieri possint, ut uulnera, ulcera, scabies, abscessus: deinde particulares à capite ad pedes. Quæ ad ornatum magis quàm sanitatem pertinent, ferè ad quintum caput differuntur.

DE LITERA D.

CAPITE quarto de animi affectibus, moribus & ingenijs agitur. quæ singulorum animi bona aut uirtutes, quæ mala aut uitia sint, tum inter se, tum erga fœtus suos, erga hominem. Sympathiæ & antipathiæ, hoc est naturales quædam concordiæ & dissensiones singulorum, primum ad alias animantes, deinde ad res inanimatas.

DE LITERA E.

CAPUT quintum est de usu ex animalibus percipiendo, extra cibum tamen ac remedia. De

uenatione animalium, & quomodo capiantur. Quomodo domentur uel cicurentur. Quomodo tractentur siue curentur, & nutriantur, & sanitatis tuendæ præcepta; & in pecoribus quæ ad pastores greges & stabula pertinent. De instrumentis quibus ad usum eorum homini præstandum opus est, ut in boue de aratro, in equo de re curuli, quamuis illam in Equo ad e. id est quintam partem Philologiæ retulimus. Exhibitio eorum in ludis & spectaculis. Precium & pecunia quæ ex ipsis eorumue partibus uendendis habetur. Vsus diuersi hominibus utiles ex singulis partibus, ut pelliũ ad uestes, cornuum aut ungularum suffitus ad fugandos serpentes, excrementorum ad stercorandam terram, &c. Prognostica tempestatum, & alia si quæ ex ipsis habentur commoda.

DE F. LITERA.

SEXTO capite tractatur de alimẽto ex animalibus, tum integris, tum per singulas partes: simpliciter primum quæ in cibum admittantur, aut non. deinde medicè quàm salubriter id fiat, & quale alimentum ex singulis corpori accedat, & si quid aliud huiusmodi medici scriptum reliquerunt. Tertio de apparatu & condimentis singulorum, ex Apicio, Platina, Athenæo, uulgo, &c. Opsartytica, id est cibos & obsonia parandi condiendiq́ artẽ apud ueteres Græcos scripserũt, Acesias quidam, Mithæcus, duo Heraclidæ Syracusani, Glaucus Locrus, Dionysius, Agis, Epænetus, Hegesippus, Erasistratus, Euthydemus, Criton, Stephanus, Archytas, Acestius, Diocles, & Philistion, enumerati ab Athenæo libro 12. Idẽ sæpissimè multos Archestrati uersus recitat, ex poëmate eius quod Gastrologiam uel Dipnologiam uel Opsopœiam inscribunt, de uarijs cibis ad uoluptatem & gulam parandis condito. Melesermus etiam, Suida teste, scripsit Μαγειρικῶν ἐπιστολῶν, id est de re culinaria epistolarum librum unum. Sed hos omnes intercidisse non est quod magnopere doleamus. plus satis enim huius uoluptuariæ artis, & multorum tum animi tum corporis uitiorum causæ, non locupletes solum sed pleriq́ etiam è uulgo periti sunt: & extant passim huius argumenti libelli in uulgaribus linguis, Italicè, Gallicè, Germanicè, quos ipse uidi, nec dubito quin aliæ etiam omnes linguæ hodie usitatæ similes habeant, cum pleriq́ non edant ut uiuant, sed uice uersa. De alimẽtis ex animalibus multa quidem diligenter, sed parum Latinè, conscripsit Antonius Gazius medicus, in Corona sua florida, ut inscribit, sed magna ex parte ueterum tantum testimonia affert, quæ nos ex ipsis fontibus petere maluimus.

DE LITERA G.

SEPTIMVM caput remedia ex animalibus homini utilia comprehendit, idq́ ordine, primum ex integris animalibus, deinde ipsorum partibus tum simplicibus tum compositis, eadem ferè serie quam in partibus enumerandis capite secundo sequor. Et quoniam sæpe ab una parte multa uariaq́ medicamenta sumuntur, in morbis etiam quibus resistunt percensendis, ordine certo utor, ut prius communes morbi, deinde particulares à capite ad pedes progressu facto commemorentur. Authores fermè citantur isti, Plinius, Marcellus, Sextus, Rasis de sexaginta animalibus, Galenus & secuti eum medici tum Græci tum Arabes, &c. Scripsit & Xenocrates olim librum περὶ τῆς ἀπὸ ζώων ὠφελείας, ut citat Galenus de simplicibus 10. 4. Cæterum quod superstitiosa non rarò posuerim, cum alibi sæpe, præsertim in Philologia, tum hoc in capite imprimis, excusatione utar, si quis reprehendat, partim communi, omnia omnium congerere me uoluisse: partim quod cum quædã eiusmodi sint, ut non omnibus, etiam eruditis forte, superstitiosa uideantur, simpliciter omnia mihi recitanda, iudicium lectori relinquiendum existimarim. Ego quidem amuleta omnia & huiusmodi superstitiosa in uniuersum damno, ita ut reijciendo potius modum excedere uelim, ac simul etiam non inutilia quædam sed superstitiosis similia excludere, quàm ex reuera superstitiosis (qualia certe innumera sunt, quæ uulgus eiusmodi esse non putat) uel unum aut alterum duntaxat admittere. Secundo post remedia ex animalibus loco, de morsibus uel ictibus animalium in homine curandis tracto: & methodum medendi primum in genere præscribo, deinde per singula medicamenta diligentissimè apud authores obseruata.

DE H. LITERA, HOC EST DE PHILOlogia eiusq́ partibus.

OCTAVVM caput, quod totum philologicum & grammaticum est, (nisi forte cum paralipomena quædam præcedentium capitum inseruntur, quod rarò fit,) ex Græcis Latinisq́ dictionarijs inter se collatis, & alijs lectionibus uarijs confectum, similiter in totidem partes dissecui, minoribus notatas literis, a.b.c.d.e.f.g.h. a. id est prima pars Philologiæ, in sectiones septem plerunq́ distrahitur. Prima nomina habet, Latina & Græca præcipuè, quæ scilicet minus usitata sunt, ut poëtis aut alicui dialecto peculiaria, aut etiam ficta & ridicula, & nominum etymologias, ex Græcis Latinisq́ dictionarijs magna ex parte. Item propria animalium nomina, ut Persa canis, &c. Secunda est de epithetis, primum Latinis, deinde Græcis. Tertia, de metaphorico nominum usu, deq́ deriua-

deriuatis Latinis, & Græcis separatim, substantiuis etiam & adiectiuis ferè seiunctis. Quarta, de imaginibus animalium alicubi pictis, sculptis, fusis, aut aliter expressis. Poterant huc etiam emblemata quædam Alciati referri, quæ ad finem Philologiæ differre placuit. Quinta, de lapidibus, sed potissimum de plantis, quæ ab aliquo animali denominantur. Sexta, de animalibus alijs, quæ nomen à præsenti deducunt: aut aliqua ex parte ei conferuntur, quod posterius tamen aliquando ad b. retulimus. Septima, de nominibus proprijs ab animalis præsentis nomine sumptis, aut certe ita similibus, ut inde sumpta uideri possint, hominum primo, uirorum & mulierum in utraq; lingua seorsim, deinde regionum, oppidorum, fluuiorum, &c.

b. c. d. e. f. g. eiusdem argumenti sunt, quibus eisdem literis notata, sed maioribus, præcedentia capita: hoc tantum interest, quòd hic grammatica solum, philologica & poëtica, in e. uero & g. etiam superstitiosa quædam attigimus: & aliquando præcedentium paralipomena. Pars quidem g. hoc est de medicamentis, rarò inuenitur, quod omnia huius argumenti ferè semper ad septimum caput relata sint.

h. hoc est ultima pars Philologiæ, uaria continet, ea maximè quæ ad nullam partem præcedentem commodè referri poterant. Diuiditur autem ferè in quinq; sectiones. Prima habet historias tum ueras tum fabulosas. Secunda ad prædictiones pertinet, de prodigijs, ostentis, portentis, monstris, (quanquam in c. etiam ubi de partu, aliquando monstra posuimus,) ominibus, auspicijs, augurijs. Tertia ad religionem: De animalium quorundam sepulturis, quæ quibus dijs sacra sint, de sacrificijs ex eis, & si quid huiusmodi est, cum aliunde, tum ex Gyraldi Opere de dijs, & obseruationibus proprijs. Quarta enumerat prouerbia ab eis sumpta, ordine literarum ferè: ubi sæpe quædam adiecimus ab Erasmo non animaduersa, quædam prolixius, quædam breuius quàm ille reddimus, quædam castigamus. His subijciuntur quandoq; prouerbia quędam aut eis affinia, ex uulgaribus linguis aut Sacris desumpta literis. Quinta & ultima complectitur interdum paucas similitudines, Alciati emblemata, & apologos si qui apud authores alios occurrissent. Illos enim qui Aesopi nomine circunferuntur, ne prolixior essem, omisi.

Hactenus enumeraui singula capita, eorumq; partes & sectiones triginta aut amplius si minutius diuidas, quæ in magnis & communibus animalibus, ut quadrupedibus ferè, pleræq; reperiuntur: quibusdam plures, alijs pauciores desunt, ubi nihil ad eas referendum occurrebat. sunt quibus integra desint capita. quædam fortassis unum duntaxat & alterum, ut de nominibus, & corporis descriptione caput habebunt, si modo nomina mihi ulla cognita sint. nam corporis descriptio semper aliqua futura est. Huius uarietatis gratia literis ut capita eorumq; partes designarem uti uolui potius quàm numeris. absurdum enim uidebatur, quartum caput nominare ubi tertium deesset, nec placebat quod in una historia tertium fuisset de corporis actionibus, id in alia de ingenio & moribus aut alio dissimili argumento sub eodem numero proponere: cum statuissem sub eadem litera aut eodem numero, idem semper argumentum afferre. Sed neque capitum partiumq; singularum inscriptiones integras apponere libuit, ut uerbis parcerem in opere alioqui satis uerboso. In literis uerò aliquam ponere, præcedente omissa, minus absurdum quàm in numeris uidebatur. Quòd si non ubiq; propositam hîc partitionem exactè secutus sum, quod fortè in prioribus quibusdam quadrupedibus, antequam prorsus hunc ordinem mihi confirmassem, non multis tamen commissum est: in nonnullis uerò propter uarias & confusas scriptorum opiniones, ut ab initio statim in Alce, seruari rectè non potuit: est quando uoluptas studiorum me quasi oblitum mei ad digressiones & philologiam, non suo loco, ut prioribus septem capitibus, admiscendam inuitauit: in omnibus tamen aliquam ordinis rationem secutus sum, ut facile à bonis & eruditis Lectoribus, qui operis molem & materiam adeò copiosam rectè disponendi difficultatem æstimauerint, ueniam mihi benigne datum iri persuasus acquiescam.

Nomina

ENVMERATIO QVADRVPEDVM VIVIPARORVM, EO ORDINE QVO IN HOC VOLVMINE describuntur. Numerus adiectus paginam designat.

¶ Paralipomena, in quibus cōtinentur,

De alce & uris quædam.
Capræ Indicæ imagines. item Capreoli, Ibicis, Damæ seu capreæ platycerotis.
Tragelaphi, cum historia.
Genethæ pellis.
Melis seu taxi figura.
Appendix de cornu monocerotis.
Muris agrestis icon.
SVMMA historiarum, centum quadraginta.

INDEX EORVNDEM ANIMALIVM ALphabeticus, & copiosior, insertis etiam alijs parum Latinis nominibus, quæ recentiores quidam usurpant.

Hebraica.

INDICES alphabetici nominum quibus animalia in diuersis linguis appellantur. Numerus pagi-nam designat, qua quæq; hoc in Opere reperiuntur. Non est autem ullus tam copiosus aut perfectus animalium catalogus & index, quàm Latinus iam prius à nobis positus. in Græcis enim uocabulis quanquam æquè copiosus esse poterat, nõ uisum est tamen necessarium eum adeò extendere, cum rariora ut poëtica & dialectis peculiaria, ad Indicem toti Operi communem differre liberet. In cæteris linguis, partim inscitia mea, partim earum inopia, quòd multis præsertim peregrinis animalibus nomina desint, indices nominum imperfectos facit. Germanicus etiam, ut uernaculus, cæteris præsertim barbaris, copiosior à me confici potuit. In reliquis externi homines sui quisq; patrij sermonis uocabula, si quæ omisimus adijciet, & in ijs quæ posuimus orthographiæ errata emendabit. Hoc etiam quisq; secum æstimabit, multas cuiusq; linguæ dialectos esse: & in eadem etiam dialecto, barbaros præcipuè homines, hoc est, alia quàm Græca aut Latina lingua utentes, alios aliter scribere: ideoq; facilius mereri me ueniam, qui à diuersis & maxime peregrinis hominibus diuersa nomina conquisiui, si non per omnia satisfecerim.

INDEX NOMINVM HEBRAICAE LINGVAE

ET AFFINIVM, CHALDAICAE, ARABICAE, SARACENICAE:

quæ sæpe articulo tantum, (al. articulum Arabes præponere solent) aut terminatione sola, (Chaldæi ferè aleph in fine adijciunt) aliáue exigua mutatione uariant. Apponemus autem discernendi gratia Chaldaicis Ch. & Arabicis Ar. Saracenica pauca tantum & Latinis literis scripta habemus, (puto aũt eadem Arabica esse.) Cætera Hebraica sunt. Syriacã quoq; linguam à Chaldaica in paucis differre audio.

643 Ar. שבל
873 שח
344 שונרא
1081 שועל
25 & 104 שור
642 & 768 & 636 שחל
643 Ch. שחצאי
Shymel Saracen. 164
Alshali 767
Samada, id est simia, Syluaticus. (Ar. puto.) 957
957 שמימית
409 שן
344 שנר
23 & 271 & 301 & 974 שעיר
271 שעירים עזים
681 שפן
778 Ch. ששגונא
alij initium per duplex samech scribunt.

ת

140 & 870 תאו
967 תוך
26 Ch. תור
26 תורא Ch. apud recentiores, masculin. & torata fœmin.
778 תחש
140 תיא
301 תייס
301 & 873 תיש
301 Ch. תישיא
26 תבש
1055 תנשמת
1081 Ch. תעל
Thealaia Ch. 1081
1081 Ar. תעלב
Tharnegul Ch. 19
3 תרהק

VOCES ALIQVOT QVAS Rabini aut Iudæi recẽtiores, ex alijs linguis, (ut Latina, Gallica, Græca,) mutuati sunt, tum aliâs, tum Hebraicas interpretandi gratia.

בברא 336 pro fibro.
חריצון 400. Gallica uox est: herisson ꝑ hericio uel echino.
טגריס 1060. tigris.
טלפא 1055 talpa.
טרטוגא 400 tartuga, id est testudo, Italicum & Gallicum est.
לקוס 717 pro Græco lycos, id est lupus.
מושתילא 851 mustela.
מיימין 967 pro uulgri uoce Italica maimon, id est simia caudata.
מרטורו 851 marturo, pro marte mustela, uox Italica.
פאון 967 pauo.
פירון aut פורון 851 furo, mustela.
צואיטא 400 Gallica uox ciueta, id est noctua.
תיישון 778 pro Gallica uoce tesson, quæ taxum, id est melem significat.

PERSICA.

PRAEPONVNT autem Persæ sæpius an articulum, ut Arabes al.

324 אחו
301 אסתבן
443 אסבחא
778 אסתך
Astir 164
271 בוז
271 בוז גליוי
330 בוז ביתי
Bus kahale busan 314
271 בוזן
3 בורח חא
409 בחר
395 בזנגרח
Beruet 766. Auicẽnæ thos, Persica uel Arabica uox uidet̃.
783 ברך
642 גחר
354 גוזן
872 גוספנד
851 גורבח
1055 אן גורבח דרח
His & hyrzus, uoces Persicæ uel Arabicæ pro mustela apud Auicennam.
160 זרפה
872 חומישן
ט. Tigris 1060. uox Persica. alij Armenicam, Indicã aut Medicam faciunt.
681 ברגוש
3 ברי
983 מור אן בור
620 & 808 אן מוש
Nadgaueha 26. aliâs Madagaueha.
912 נרמיש
173 סג
301 & 912 פרפחן
19 & 140 & 331 קוץ ביתי
642 שר
162 שתר
¶ Guzden, irbea, habeniũ, pelagóz, colty, koky, 1055. Persicæ uidentur aut Arabicæ uoces.

VOCES aliquot in diuersis peregrinis & barbaris linguis.

AEGYPTII canem anubin uocant: felem bubastum 344
AETHIOpicè nabis camelopardalin sonat 160
Tigris uocabulum est linguæ Persicæ: uel Armenicæ, uel Indicæ, uel Medicæ 1060
INDis cartazonus est monoceros 781 & sandabenamet, rhinoceros 952
MEdi canem spaca uocant 173
PArthis σίμωρ est genus quoddam muris syl.
PHRygũ lingua exis uel exin erinaceus dicitur.
PVnica lingua mures quidam ζεγερίαι dicti 828
SCythicè σπαγάκα canis est 174

Nomina

GRAECA.

SI quæ rariora, poëtica, & alicũi dialecto peculiaria erãt, exclusimus ab hoc catalogo.

VOCES aliquot quibus Græci hodie utuntur.

Μιμὼν,

GERMANICA.

ANGLICA.

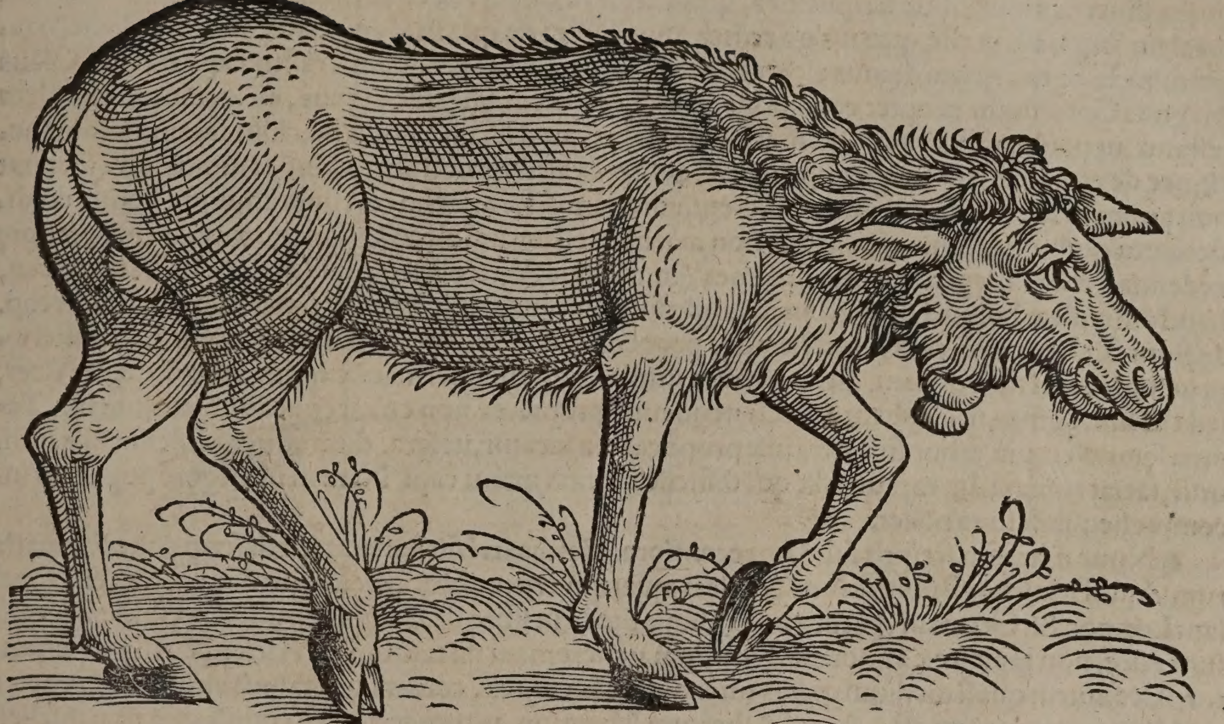
ILLYRICA.

Extenditur autem hæc lingua hodie per innumeras gẽtes. Bohemi, Poloni & Moſcouitæ peculiaria quædam habent nomina in hac lingua, ut plerunq; notauimus.

FINIS.

CONRADI GESNERI TIGVRINI HISTORIAE ANIMALIVM LIBER I. DE QVADRVPEDIBVS VIVIPARIS.

DE ALCE.

Picturam hanc à pictore quodam accepi, quam ueram esse testantur oculati testes: ut etiam cornua, quæ gemina habet. Nos unum hic seorsim pinximus.

ALCES, alcis: uel alce, alces: ἄλκη, paroxytonum potius quâm oxytonum: Germanice Elch uel Ellend, aliqui l geminant, alij aspirationem præponunt, ut apud Latinos etiam nonnulli, quod non probo. Illyrice Los, Polonice similiter, & apud alios Pouuod, ut ex indigena quodam nuper accepi. Illyrij etiam ceruum Gelen uocant, & fieri potest ut inde nomen huius animantis ad Germanos translatũ sit, propter similitudinem eius cum genere ceruino. Nullum huius animalis nomen aliæ gentes habent, cum peregrinum omnibus sit præterquam Scandinauiæ, quod sciam: proinde non assentior Iudæis illis, qui Deuteronomij cap. 14. זמר zamer alcen interpretãtur; quãquam alij pro eadem rupicapram, alij camelopardalin reddunt: mihi ad postremam animus magis inclinat. In tam rara igitur & longinqui soli fera authores inter se uariare, minus mirabimur. Ego singulorum uerba apponam seorsim, cum alioqui satis commode conciliari non possint. Inter Græcos solus Pausanias (qui Antonini tempore claruit) in Eliacis differens de elephanti uulgo creditis dentibus, quod cornua sint nõ dentes, haud omnibus enim eodem loco cornua nasci: argumento sunt, inquit, Aethiopici tauri, & alcæ feræ Celticæ, ex quibus mares cornua in supercilijs habent, fœmina caret. Sed forte hoc loco Pausanias alcen confundit cum quadrupede illa quam hodie rangiferum uocant, cui cornu è media fronte procedit, ut suo loco dicemus. Eiusdem in Bœoticis uerba hæc sunt: Alce nominata fera, specie inter ceruum & camelum est, nascitur apud Celtas, explorari inuestigaríque ab hominibus animalium sola non potest: sed obiter aliquando, dum alias uenantur feras, hæc etiam incidit. Sagacissimam esse aiunt, & hominis odore per longinquum interuallum percepto, in foueas & profundissimos specus sese abdere. Venatores montem uel campum ad mille stadia circundant, & contracto subinde ambitu, nisi intra illum fera delitescat, non alia ratione eam capere possunt. Hæc Pausanias, qui ut plerique ueteres Germaniam totam & Septentrionales finitimas regiones uno Celticæ nomine comprehendit.

¶ Cæsar lib. 6. Commentariorum de bello Gallico: Sunt item in Hercynia sylua quæ appellantur Alces, harum est consimilis capris figura, & uarietas pellium: sed magnitudine paulò antecedunt, mutilǽque sunt cornibus: & crura sine nodis articulísque habẽt: neque quietis causa procumbunt:

neq; si quo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut subleuare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant: atq; ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt, quarũ ex uestigijs cum est animaduersum à uenatoribus, quò se recipere consueuerint, omnes eo loco, aut à radicibus subruunt, aut abscindunt arbores tantùm, ut summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atq; unà ipsæ concidunt. Sub Gordiano Romæ fuerunt Alces decem, Iulio Capitolino teste: qui totidem quoque fuisse scribit in Gordiani sylua memorabili picta in domo rostrata Cn. Pompeij. C. Plinius natural. historię li. 8. cap. 15. Septentrio fert Alcen, ni proceritas auriũ & ceruicis distinguat, iumento similem. Item notam in Scandinauia insula, nec unquam uisam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu: ideoq; non cubãtem, sed accliuem arbori in somno, eaq; incisa ad insidias capitur, aliàs uelocitatis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Hæc Plinius, & apparet eum de alce & machli tanquam diuersis animalibus scripsisse ea, quæ Cæsar in unam Alcen coniunxit. Sunt qui conijciant machlin feram illam esse, quæ uulgo **reiner** appellatur: de qua in Rangifero dicemus: alij uero tarandum. In figura quam damus alcis etiam labrum superius perquam crassum apparet: & Olaus Magnus Gotthus uir propter eruditionẽ ac regionis uicinitatẽ fide dignus, uelocissimas esse alces testatur, ut paulo post dicam. Quamobrẽ cum solus quod sciam Plinius machlin feram nominauerit, nec de ea quicquam scripserit, quod alij authores alcibus non attribuant, animus mihi inclinat non animalis sed nominis tantum differentiam esse: nisi forte lectio corrupta est, quod potius crediderim: in quibusdam enim codicibus non machlin sed iterum alcen legitur: quanquam propter pręcedentia uerba sic legi non possit. Ioannes Ammonius Agricola legit, multis tamẽ narratam alcen, haud dissimilem bubus syluestribus, & nullo suffraginum flexu. Solinus simia Plinij sic scribit cap. 23. Sunt & alces mulis comparandæ, adeò propenso labro superiore, ut nisi recedentes in posteriora uestigia pasci non queant. Scandinauia insula è regione Germaniæ mittit animal quale Alces, sed cui suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt: propterea non cubat cum dormiendum est. Tamen somnolentum arbor sustinet, quæ propè casura secatur, ut fera, dum assuetis fulcimentis innititur, faciat ruinam. Ita capitur: alioqui difficile est eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet.

¶ Nunc ueterum scriptis subdam recentiora. Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatiarum: Apud Moschos Bisontes sunt & Alces; quarum crura absq; articulis prælonga. Moschi appellant Lozzos, & Germani **Hellend**. Erasmus Stella in libro de Origine Brussorum: Ibidem inquit sunt Alcę, non tamen ex asinorum agrestium genere: nam illi tantum in Africa & Asia reperiuntur. Alce autem quasi medium genus inter equos & ceruos, cornua quotannis amittit, & propter timiditatem gregarium est. Apud Albertum Magnum, uirum in rerum cognitione non infeliciter uersatum, nominibus uero imperitissimè abutentem, libro historiæ animalium 22. ubi quadrupedum historiam ordine literarum exponit, pro alce primum Alches scribitur, deinde Aloy, postea in E litera, Equiceruum duorum generum facit, unum quem Germani uocitant **Elent**, cuius tamen nomenclaturæ testem nullum producit: & alterũ à Solino descriptum, de quo infra dicemus. Cæterum libro 2. eiusdem operis de Alce in hanc sententiam scribit, & uerè ut ego iudico: Equiceruus nobis cognitus equo similis est, sed altior, uulgo **Elent**, & ad equitandi usum cicuratur: tantundem enim uno die spacij, quantum equus triduo perficit. Cornua eius solida & ramosa sunt,

colore

colore quo cerui. Ab initio ubi enascuntur ad tres uel quatuor digitos rotunda sunt, deinceps lata & tenuia asseris instar, & circa finem multos producunt ramos. Facit hæc latitudo ut scabellis idonea sint. Pondus cornuum ingens. Magnus horum animalium numerus est in syluis Prussiæ, Vngariæ, & Illyriæ. Maiora sunt ceruis & hirsutiora, simili tamen pilo, in cæteris cauda solum ceruis similia. Frontis latitudo ad duos palmos. Hæc Albert. Videtur aũt palmũ pro dodrante dicere.

¶ Nunc reliqua addam, quæ uulgo apud nos feruntur. Cornua singula libras circiter duodecim appendunt, longitudine fere duorum pedum, non ramosa ut ceruorum, mucronibus tamen aliquot diuisa, dodrantem lata, armi potius quàm cornu figura, aduehuntur ex Lituania. Germanicum nomen miseriam significat: & uere miserum est animal, si credendum est quod sæpe audiui, mus, quotidianum ei morbum comitialem ingruere, à quo non prius leuetur quàm dextri (si bene memini) posterioris pedis ungulam auriculæ sinistræ immiserit: quod ego si fit fortuito fieri suspicor, conuulsis & distortis morbi magnitudine membris. Vngulam habet ut bos bisulcam. Illam, uel partem eius, aut annulum inde factum, eiusdem morbi amuletum gestant: unde fit ut maximo precio ueneat. Scio id non raro profuisse, sæpius tamen frustra tentatum: causam alij in morbi discrimen reijciant, ego animi persuasionem superstitiosis rebus magis minúsue aut nullo modo confisam effectus rerum maxime uariare crediderim. Capta uel modico uulnere læsa, expirat statim, præ timiditate nimirum. Pro ungula eius argyrtæ nonnulli bouinam uendunt, probatur odore, raditur enim & bene olet, ut fertur, bouis fœtet. Alutarij pellem eius ad thoraces piscium adipe (ad hunc usum alumini præferendo) præparant, ut imbres arceat. Veneunt singulę, ut audio, tribus aut quatuor denarijs aureis. A ceruina, cui similis est, inspirata discernitur, fertur enim transmittere spiritum ut ab opposita manu percipiatur, cum sit plena meatibus & pili in ea concaui. Ego ungulam integram cum ima tibiæ parte pilosa uidi, nec ullam in pilis cauitatem reperi: quamuis fieri potest ut meatus quidam qui in uiuis erant, mortuis collabantur, præsertim longo post tempore. Densa & solida est adeò, ut uehementes etiam ictus punctim cæsimq́ factos auertat, & ferrei thoracis instar hodie expetatur: quod Aelianus Tarando etiam attribuit, qui ex boum syluestriũ genere est: quanquam & Alces medici quidam & seplasiarij hodie tarandulos uocitent, ut Ioannes Agricola Amonius scribit: qui etiam de ungulis huius feræ prodidit: suspensas ita ut nudã cutem attingãt, epilepsiam curare, & ab accessione eius liberare hominem, quamuis iam ore spumantem. Audio præterea ramenta uel scobem ungulæ aduersus eandem noxam in Polonia propinari. In Scandinauia, ut dixi, plurimæ sunt Alces, quæ gregatim degunt, & supra aquas gelu astrictas, irruentes in eas montanos lupos excipiunt: hanc pugnam uenatores obseruant, & partem uictam persequuntur. Trahuntur à cicuratis homines in uehiculis per niues & glaciem in Suedia: quod in Gotthia non licet, ne tanta uelocitate exploratores frui possint. Alces uiuæ captæ principibus aliquãdo inter munera mittuntur. Elegans & argutum est Andreæ Alciati epigramma, ideoq́ huc adscribendum:

Alciatæ gentis insignia sustinet alce, Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Constat Alexandrum sic respondisse roganti, Qui tot obiuisset tempore gesta breui,
Nunq́(inquit) differre uolẽs, quod & indicat alce. Fortior hæc dubites, ocyor an ne siet.

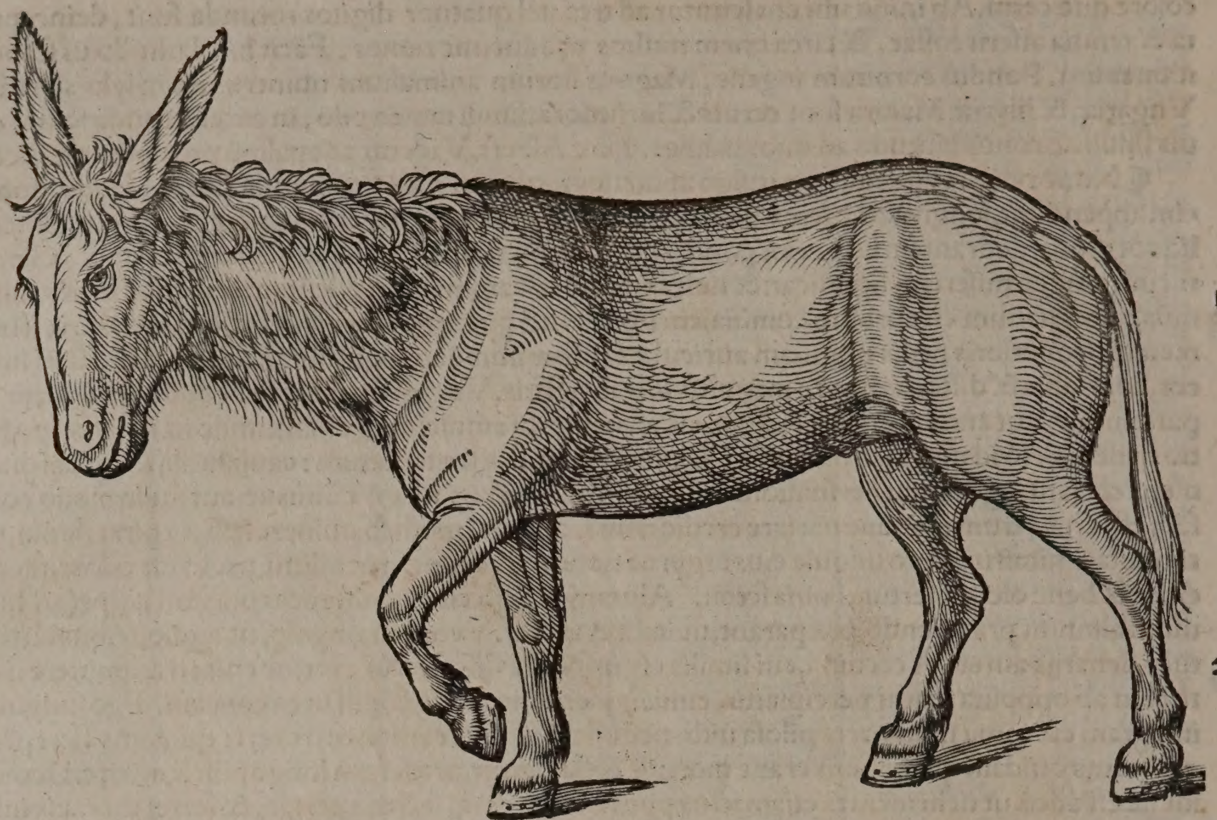
ALCIDA FERA FABVLOSA.

DIODORVS Siculus lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis: Mineruã ferũt alcidam peremisse feram stupendam, ex terra natam, & antea, ut quæ natura plurimum ignis ex ore euomeret, insuperabilem pugna. Ea primum in Phrygia apparuit, regionem quandam comburens, quæ hucusq́ exusta Phrygia dicta est. Deinde ad montem Taurum trãscendens, syluas continuas usq́ ad Indos incendio uastauit. Postmodum per mare in Phœniciam reuersa, syluas Libani incendit: perq́ Aegyptum in Libyam profecta, ad loca peruenit occidua. Postremò syluis circa Ceraunia destructis, omniq́ incensa regione, cum homines partim flamma absumpti essent, partim timore patriam linquentes ad remotiora diffugerent loca, Mineruam ferunt eam ferã necasse, pellem pectori circundedisse. At uero alcidæ morte terra commota, deorum hostis, gigantes peperit. Hæc ille. Liuius lib. 2. Decadis 5. Mineruam Alciden cognominatam scribit.

DE ASINO.

A.

ASINVS, Græcis ὄνος & κίλλος, Hebræis חמור chamor Deut. 5. Persis כרי care. Interpres Græcus fermè ὑποζύγιον uertit. Cæterum אתונות atonot asinæ, in multitudinis numero ubiq́ ponitur. Nõ placet quod LXX. ἡμιόνους, id est mulos uertunt, et Hieronymus asinos genere masculino. Inuenio & à posterioribus Iudæis pro asino poni tria hæc uocabula, גיידור gaiedor, תרתק tartak & כאר caar. Est & עיר air asini pullus uel asellus, Genes. 32. ubi translatio Chaldaica עילי ili habet, Persica בורה הא borah ha, Arabica אתאן atan, LXX. πώλους simpliciter uertunt: & Iudicum 10. aliqui pullos equorum etiam exponunt. Italis lasino, Hispanis asno, Gallis ung asne, Germanis Esel, Mul, Müllere sel, Illyrice osel, Anglice an asse. Asellus, ὀνίδιον, ὀνάριον (ὀνίσκος enim insectum est) ab asino forma diminutiua: quanquam simpliciter etiam pro asino

per contemptum ponatur. Naſcuntur aũt parui, uel uteri uitio, uel aliam ob cauſam præter naturam, uel propter loci frigiditatem. Columella ab initio lib. 7. Principiũ (inquit) tenebit minor Arcadiæ, uilis hic, uulgariſq́ aſellus. Minor Arcadiæ, id eſt Arcadico aſino, qui & maior & pretioſus eſt.

B.

Aſinus animal gerulum, plagarum & penuriæ inter iumenta tolerantiſſimus, tardius reliquis armentis deficit, laboris & famis maxime patiens, corpore macilẽto & deformi. Frigoris impatiens eſt: quapropter Pontica & Scythica terra & finitimæ aſinis carent, ut etiam Celtica (Gallia ſupra Hiſpaniam ſita) propter immodicũ frigus. Parui ſunt in Illyria, Thracia, & Epiro, cum cæteras quadrupedes Epirotica terra magnas ferat. ¶ In mulis etiam, aſinis communia quædam dicemus. Aſini ſpecioſi & mularum generi ſeminando commodiſsimi forma, in mulis infra deſcribetur. Ab aſpectu (inquit) non aliter probari debet, quàm ut ſit ampliſsimi corporis, ceruice ualida, robuſtis ac latis coſtis, pectore muſculoſo & uaſto, feminibus lacertoſis, cruribus compactis, coloris nigri uel maculoſi, aut etiam rubei, ſecundum Palladium. Nam murinus cum ſit in aſino uulgaris, tum etiam non optime reſpondet in mula. Murius apud Varronem: Ego, inquit, de aſinis potiſſimum dicam, quod ſum Reatinus, ubi optimi & maximi fiunt, è quo ſeminio ego hic procuraui pullos, & ipſis Arcadibus uendidi aliquoties. Igitur aſinorum gregem qui facere uult bonũ, primum uidendum ut mares, fœminaſq́ bona ętate ſumat, utiq́ ut quàm diutiſſime fructum ferre poſſint, firmos, omnibus partibus honeſtos, corpore amplo, ſeminio bono, ex his locis, unde optimi exeunt: quod faciunt Peloponnenſes, cum potiſſimum eos ex Arcadia emebant, in Italia ex agro Reatino. Non enim ſi murenæ optimæ flutæ ſunt in Sicilia & helops in Rhodo, continuo hi piſces omni mari ſimiles naſcuntur. Et alibi apud Varronem: Quòd ſimiles parentum gignantur, eligendi, & mas & fœmina cum dignitate ut ſint. In mercando item (ut cæteræ pecudes) emptionibus, & traditionibus dominium mutant, & de ſanitate ac noxa ſolet caueri. ¶ Aſino & tauro inter ea quæ animal generant craſſiſſimus & nigerrimus ſanguis eſt. Plinius aſinis pinguiſſimum, homini tenuiſſimum eſſe ſcribit. Caput grãde (quanquam Ariſtoteles in Phyſiognomonicis paruũ id facit;) aures longę latæq́. Tum mas, tum fœmina trigeſimo menſe dentes mittit priores: ſecundos autem ſexto menſe, atque etiam tertios quartoſq́ eodem: gnomonas hos quartos à dijudicanda ætate nuncupant. Quo aſinõ prius peperêre quàm decidant poſtremi, ſterilitas certa. Cor ei pro portione maximum, ut omnibus timidis, aut propter metum maleficis. Venter unicus, ut & reliquis quæ ſolidas habent ungulas. Felle caret, ut ſolipeda omnia. Mammas binas gerit inter femora, in anteriore dorſi parte circa ſcapulas debilior, ubi & crucis figura in eo apparet: poſterius & circa lumbos ualidior. Caudam habet quàm equus longiorem. Cur pili è cicatrice naſcantur eis, ijq́ candidi, Ariſtoteles quærit Problemate 29. & 31. ſectionis 10. Corpore aſinorum exanimato ſcarabeos gigni putant. ¶ Stygis aqua ex petra proflueñs inſigni frigiditate eſt, diſſilientibus uaſis omnibus, aſini modo ungula excepta, aut mulæ, ſicuti alij prodidere, ni mendoſa ſunt Græcorum exemplaria. Certe in libro de primo frigido Plutarchus

tarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historijs item Ioãnes monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum ungulis contineri modo Stygis aquam prodit, facilis lapsus: nam Græce ὄνος asinus est: mulus autem uel mula, ἡμίονος. Aut utrunq; est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus ὄνου χηλῷ dicit: quanquam interpres equi ungulam reddidit, Cœlius Rhodig. Vitruuius etiam libro 8. mulina tantum ungula Stygis aquam conseruari posse dicit: Iustinus lib. 17. seu Trogus, equi. Curtius autem lib. 10. dum iumenti ait, in mediũ relinquit. Aelianus non ungulis sed cornibus asinorum Scythicorum contineri scribit.

C.

Tardus & piger incessu asinus, eoq; uerberibus promouendus, inter quæ durissimus est. Rudissima & absona uoce rudit, de qua plura mox in Philologia. ¶ Ferulę asinis gratissimę sunt in pabulo, cæteris uero iumẽtis præsentaneo ueneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Ocimum Venerẽ stimulat, ideo etiã equis asinisq; admissurę tempore ingeritur. Spinis quoq; adhuc teneris uescitur asinus, & fructibus arborũ. Quin & eo rure (Columella teste) quod pascuo caret, cõtineri potest exiguo, & qualicunq; pabulo cõtentus. Quippe uel folijs spinisq;, uel perticis salignis alitur, uel obiecto fasce sarmentorũ. Paleis uero, quibus fere omnes regiones abundant, etiã gliscit. Q. Hortensius maiorẽ curam sibi habet ne eius esuriant mulli in piscinis: quã ego habeo ne mei in Rosea esuriant asini, &c. Ego enim uno seruulo, ordeo, non multa aqua domestica, meos multinumos alo asinos, Varro: & alibi, Commode (ait) pascuntur farre & furfuribus ordeaceis. Eadem fere in pastu obseruantur quæ in equis. Aquæ potu pinguescere eos ferunt, & ex cibo eò magis proficere quo plus biberint. Pullum asinæ à partu recẽtem subijciunt equæ, cuius lacte amplior fit, & hippothelas uocatur: præterea educant eum paleis, fœno, hordeo. Non nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuarijs, atq; ita ut sicco tramite ad potum eant. Nec pontes transeũt per raritatem eorum translucentibus fluuijs. (Hic pro eorum aliàs legitur plancarũ in Plinio: quæ uox etiam Gallica est, & pontium tabulas significat: ut non approbemus illos qui placarum, aut ut Hermolaus phalangarum legere malunt.) Mirumq; dictu, sitiunt: & si immutetur aquæ, ut bibant, cogendę exonerandæue sunt, Plinius. Apud Afros pastorales asini reperiuntur impoti, id est, qui nunquam bibunt, Herodotus lib. 4. De asini pastu & potu uide etiam in equis. ¶ Non nisi spaciosa incubitant laxitate. Varia nanq; somnio uisa concipiunt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudicatẽ illico affert. Asini cur plus excrementi sicci egerant quàm humidi Aristoteles inquirit Problemate 38. sectionis 10. Asinæ tenuiorem reddunt urinam quàm mares. Purgantur mensibus, amplius quidem quàm oues & capræ, sed multò ex proportione minus. ¶ Anna socer Esau primus equis asinos copulauit, ut Iudæi asserunt. Isiodorus, Multus est in coitu asinus, minus tamẽ quàm equus. Tam mas quàm fœmina mense tricesimo coit: sed magna ex parte nequeunt generare: uerum in bimatu, aut trimatu & semisse. Sed iam uel anniculã uentrem gessisse asellam aiunt, ita ut quod pepererat, educari ac perfici potuerit, Aristoteles. Et Plinius similiter, Partus (inquit) à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidẽ quot equę & eisdem mensibus, & simili modo. De asinis ad coitum idoneis lege Constantinum lib. 16. cap. 20. item cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint, Leonicenum 1. 62. Asinus nisi à prima dentium mutatione generare incipiat, nunquam post generat, sed sterilis omnino perdurat, Aristot. Superstitiosè à quibusdam proditum est, asinas non concipere tot annis, quot grana hordei muliebris purgationis sanguine contacta ederint. Non ęquinoctio uerno, ut equæ & cætera pecua, admissarijs iunguntur asinæ: sed æstiuo solstitio, propter naturæ frigiditatem, ut tempore calido pulli nascantur, eodẽ enim tempore parit, quo coierit, Aristot. Admittuntur ante solstitium, ut eodem tempore alternis annis pariant, duodecimo enim mense conceptum semen reddunt, Varro. Mares in remissione operis deteriores ad generationem sunt, quamobrem ab opere non disiungunt. Asinus equam superueniens citius implet quàm equus. Si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruertet asini initum: sed si asinus superuenerit equam, quam equus inierit, peruertet (ita ut abortus sequatur, Plin.) propter seminis sui frigiditatem, Aristot. Et alibi, Asinus quidem equi genituram corrumpit, sed equus asini minimè, cum equa iam asini initu conceperit. Cum uel equus cum asina, uel asinus cum equa inierit, multo magis abortus consequitur, quàm cum unigenæ inter se iungantur: uerbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Euenit etiam tempus gerendi uteri, cum equus cum asino coierit, maris norma: id est, ut quanto spacio temporis mas perficitur suo in genere, tãto etiam fœtus, quem ipse procreat, absoluatur. At magnitudine corporis, specie, & uiribus, magis fœminę, quàm mari simile euadit quod nascitur: si frequenter coeant, neq; ullo interposito tempore cessent, quæ ita iunguntur, breui fœmina sterilescit: qua de causa non frequenter ita coniungunt, qui curam huic adhibent rei, sed tempus aliquod interponunt. Non asinum equa, ut asina equum recipit, nisi asinus sit, qui equam suxerit. Admittunt de industria quos hippothelas uocant, ac si equimulgos cognomines, qui in pascuis modo equorum uiribus bonis superantes coeant. Reijcit asina semen à coitu nisi interpelletur: quamobrem statim à coitu uerberãt insectanturq;, Aristot. Plinius rem eandem his uerbis exprimit, Incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum uerberibus à coitu. Parit duodecimo mense (annũ uterum fert & asina & equa) singulatim magna ex parte procreat prolem: ea nanq; natura est, ut unum pariat, sed nonunquam gemellos etiam

ædit,rariſſime tamen. Mulus ex aſina & onagro genitus omnes antecellit. Parere uel in conſpectu hominis,uel in luce nolit,ſed tenebras quærit(aliâs in tenebras ducitur)cum parturit. A partu die ſeptimo mari iungitur, eoq; die iuncta maxime recipit initum, ſed poſtmodum etiam patitur. Solet hæc,niſi priuſquam gnomonem amittat,peperit,nunquam poſtea initum recipere: ſin antea pepererit,parere tota ſua ætate poteſt. Gignit tota uita(teſte Plinio)quæ eſt ei ad trigeſimum annum. Ad mularum maximè partus,aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt: quamuis enim unicolor reliquo corpore,totidem tamen colores quot ibi fuère,reddit. Prægnantes opere leuant. Venter enim labore nationem reddit deteriorem. Marem non diſiungunt ab opere, quod remiſſione laboris fit deterior. Secundum partum pullos anno non remouent à matre. Proximo anno noctibus patiuntur eſſe cum his, & leuiter capiſtris, aliaúe qua re habẽt uinctos. Admittuntur ante ſolſtitium, ut eodem tempore alternis annis pariant: duodecimo enim menſe conceptum ſemen reddunt. In paſtu eadem ferè obſeruant quæ in equis. Partus charitas ſumma, ſed aquarum tædium maius,per ignes ad fœtus tendunt. Eædem,ſi riuus minimus interſit,horrent,ita ut pedes omnino caueant tingere. Dolent eis à fœtu mammæ:ideo ſexto menſe arcent partus,cum equæ anno propè toto præbeant. Lac grauidæ habent menſe decimo,uel ut Plinius ſcribit,prægnantes continuo lacteſcunt. Pullis earum,ubi pingue pabulum,biduo à partu maternum lac guſtaſſe lætale eſt. Genus mali uocatur coloſtratio. Craſſiſſimum aſinæ lac eſt,ut quo coaguli uice utantur: tenuius equæ, tenuiſſimum cameli. Hæc Plinius,quomodo autem craſſiſſimum ſit aſinæ lac paulò poſt diſſeremus. Vita aſinis ad trigeſimũ annum(aliâs amplior annis triginta) fœmina uiuacior mare eſt. ¶ Vno maxime morbo laborant,quem malida uocant,quod uitium in capite oritur,facitq; ut per nares pituita multa,ruffaq; effluat,quæ ſi ad pulmonem deſcenderit,moriuntur:ſed ſi in capite ſolum eſt, non infert interitum. Soli inter animalia piloſa,non à pediculo tantum,uerum etiam rediuo immunes ſunt. Plinius oues etiam à pediculis infeſtari negat. ¶ Aſino moriente uiſo celerrime deficiũt:raro alioqui morbis afficiuntur. Grammatici Græci maliaſmon eſſe dicunt catarrhum per nares in aſinis: & tormina etiam eis accidere:à neutro morbo eos euadere. Malie,μαλίη,apud eoſdem,affectus iumentorũ cum tuſſiunt: & malis, aphtha,id eſt,oris ulcus,inflammatio. Abſyrtus de morbis equorum cap. 2. Maxima (inquit) ægritudo eſt, à quo equi non facile conualeſcunt, quam pleriq; malin, alij catarrhum, Romani ſumperium uocant,eſt autem reuera articularis morbus, deinde eius ſigna & curationem ſubijcit. Nos plura de hoc morbi genere in Boue dicemus. Si oues utantur ſtabulo,in quo mulę,aut equi,aut aſini ſteterunt,facile incidunt ſcabiem, Columella. Circa Abderam & limitem qui Diomedis uocatur, equi naſcentibus illic herbis paſti, inflammantur rabie, circa Potnias uero aſini, Plinius. Aſini in Thuſcia depaſti cicutam,tam graui ſomno premuntur, ut ſtupidi ſenſuq; priuati, cadauera uideantur. Et ſæpe accidit,ut dum à ruſticis propter pellem excoriarentur, iam dimidia parte detracta,tum primum expergiſcerentur,excoriantibus inde uehementer cõſternatis, Petrus Andreas Matthæolus. Ad urinæ difficultatem aſini, ut Suidas ſcribit, ſuperſtitioſi quidam hæc uerba immurmurabant,Gallus bibit & non meijt,myxus non bibit & meijt. Ego pro myxo hîc myoxum id eſt bufonem accipio,ut ſuo loco repetam copioſius. Ad morbos particulares in equis, aſinis, & mulis,ſanguinis detractione utendum eſt, Hippocrates in Geoponicis. Eidem ferè morbi aſinis & equis infeſti ſunt, & ſimiliter curantur:proinde aſinos curaturus ad equos tranſibit.

D

Aſinus ineptiſſimis eſt moribus, & degenere animo,in primis manſuetus,ingenij placidi,ſtolidus,nec ulla utcunq; magna & iniqua onera detrectat. Obuijs in uia cedere neſcit. Vocẽ hominis conſuetam intelligit, & meminit iter quod aliquoties ingreſſus eſt. Mauruſij aſini primum ut ſe in uiam dederunt,incredibiliter incitata celeritate iter conficiunt, ut euolare, non excurrere uideantur. Deinde eos cito feſſos de uia, & pedes & ſpiritus deficiunt,ac pedũ tarditate ad currendũ conſtricti inſiſtunt, & acerrimas profundunt lachrymas,non tantopere,meo iudicio, ob futuram mortem,quàm ob pedum infirmitatem,quare ut captiui ad equos alligati trahuntur, Aelian. ¶ Aſino & tauro coruus aduerſatur, quippe qui aduolans feriat, & eorum oculos laceret. Cum ſalo etiam auicula prælium ei eſt:Spinetis enim ſe ſcabendi cauſa atterens,nidos eius diſſipat:item cum ſpino, cui uictus à uepribus,quas aſinus tenellas adhuc paſcit. Sunt & lupi eis inimici, ut qui carne alantur,itaq; ab illis circumueniuntur. Cum lupum aſinus præſentem uiderit, caput in latus uertit, ne aſpiciat, & uiſu auerſo inuaditur. Præterea colotę hoſtis eſt: dormit enim colota in præſepibus, & narem ſubiens aſini,ne comedat,impedit. Plura de colota lib. 2. in Stellione docebo. Quęrunt aſini aſplenon herbam,ut minuant atram bilem. ¶ Ammonianus Syriano cognatus, poetarum interpretationi & Græcæ linguæ elegantiæ deditus erat, atq; aſinum ſapientiæ auditorem poſſidebat, Suidas. Quod aſini etiam diſcernant genus,ſpeciem ac indiuiduum,Galenus cõfirmat lib. 2. Methodi, his uerbis: Adeoq;(inquit) eſt euidens, ac omnibus natura inſitum, tum hominibus, tum brutis, ut aliud quid ceu in ſubſtantia ſubiectum,aliud ceu ſpecie unum intelligãt:ut uel aſinorum (qui tamẽ omnium brutorum ſtupidiſſimi uidentur) aliud eſſe ſpecie unum, aliud numero, notitiam non fugiat. Conſpecta nanq; camelo,aſinus ſe retrahit, & fugit, ac timet, ſi nunquam ante camelum conſpexit:ſin autẽ uidere iam aſſueuit,quamuis aliam aliamq; illi demonſtres,tamen propter conſuetudinem non amplius timet,ſed ueluti unam ſpeciem intuetur, & illam cui inſueuit, & hanc quę nunc

primum

primum apparet. Ad eundem modum nec homines timet propter conſuetudinem: ſed hos quoque uelut unam ſpeciem uidet. Verum ſi curatorem inſpexit, nõ ſolum ut hominem, ſed etiam ut hunc hominem agnoſcit, & micat auribus, & caudam quatit, & rudit, & laſciuit, cum eum aſpexit, utiq; indicans ſe familiarem agnoſcere. Hunc itaq; tum ut hominem, tum ut familiarem noſcit. Eum autem quem primum iam uidet, ut hominem ſimiliter, ut familiarem non ſimiliter. Et paulo poſt. Eodem modo uiã norunt, non tantũ abſolute ut uiam, ſed etiã ut hanc aliquam uiam. Nam in ingreſſu uiæ quam non nouit, aſinum ſtatue, attendeq; ut illam perambulet, ac totam peragat, in neutram partem declinans, niſi ſicubi in diuerſa ſcinditur, utiq; declarans ſe ſpeciem ipſam uiæ meminiſſe & clarè agnoſcere. Quippe inambulat eam, quæ trita eſt: quatenus autem ignorat, fallitur. Neq; enim ex recordatione eius, quæ inſectilis unaq; numero eſt, hanc quam nõ nouit, peragere poteſt: & quæ ſequuntur reliqua. ¶ Huius loci ſunt etiam quæ in Phyſiognomonicis Ariſtotelis legimus, ubi ex aliqua hominis & partium eius ad aſinum ſimilitudine de ingenio pronunciat. Aſinis, inquit, & ſuibus communis eſt intemperantia circa Venerẽ: Aſinis propriũ, cura & ſolicitudine carere. Qui aſinos referũt capite paruo, ferè ſunt ſtupidi: Qui facie carnoſa, timidi: eadẽ magna, tardi: Qui fronte rotũda, ſtupidi: Qui eminentib. oculis, ſimplices: magnis, aſinini: Qui labijs craſſis, & ſuperioribus magis eminentibus, ſtulti: deniq; uoce magna & graui, cõtumelioſi, uel (ſi Græce mauis) ὑϐϱιϛαὶ. Adamantius etiam illos quorum oculi ſicut aſinis prominent, dementes & contumelioſos eſſe conijcit.

E.

Tertio anno domare incipiũt ad eas res; ad quas quiſq; eos uult habere in uſu. Greges eorum non ſanè fiunt, niſi ij, qui onera portent, ideo quod pleriq; deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid uehendum eſt, aut etiam ad arãdum, ubi leuis eſt terra, ut in Campania. Greges fiunt ferè mercatorum, ut eorum qui è Brunduſio aut Apulia aſellis doſſuarijs comportant ad mare oleũ, aut uinum, itemq; frumentũ, aut quid aliud, Varro. Cæterum Columella lib. 7. initio: Principium (inquit) tenebit minor Arcadiæ, uilis hic uulgariſq; aſellus, cuius pleriq; ruſticarum rerum autores in emendis tuendiſq; iumentis præcipuam rationẽ uolunt eſſe: nec iniuria: nam abſq; ullo ferè ſumptu alitur (ut ſupra explicauimus) & imprudentis cuſtodis negligentiam fortiſſimè ſuſtinet. Huius animalis tam exiguæ tutelæ plurima & neceſſaria opera ſupra portionem reſpondent: cum & facilem terram, qualis in Bætica totaq; Libye ſit, leuibus aratris proſcindat. In Byzacio Africæ illũ centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cum ſiccus eſt arabilem tauris, poſt imbres uili aſello, & à parte altera iugi anu uomerem trahente, uidimus ſcindi, Plinius. Ad hæc uehicula non nimio pondere trahit. Sæpe etiam ut celeberrimus poeta memorat, Tardi coſtas agitator aſelli, Vilibus aut onerat pomis, lapidemq; reuertens Incuſſum, aut atræ maſſam picis urbe reportat. Iam uerò molarum & conficiendi frumenti penè ſolennis eſt huius pecoris labor. Quare omne rus tanquam maximè neceſſariũ deſyderat aſellum: qui, ut dixi, pleraq; utenſilia, & uehere in urbem, & reportare collo, uel dorſo commodè poteſt, Columella. Apud nos molitores maximè aſellis utuntur, & ruſtici ad lignationem, & rebus ſuis uehendis mendici. Quicquid per aſellum fieri poteſt uiliſſimè conſtat, Plin. Mulis, equis, aſinis feriæ nullæ, niſi ſi in familia ſunt, Cato. Quot iuga boũ, mulorum, aſinorum habebis, totidem ploſtra eſſe oportet, Idem. Alibi quoq; aſinos ploſtrarios, & aſinum molarium: & iugum aſinarium apud Catonem nominari reperio. Aſinum 400. nummûm emptum Q. Axio Senatori, autor eſt M. Varro, haud ſcio an omnium pretio animalium uicto, Plin. Quæſtus ex ijs opima prædia exuperat. Notum eſt in Celtiberia ſingulas quadragenis milibus numorũ enixas (aliâs emi) Plin. Aſini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia Reatini, uſq; eò ut mea memoria aſinus uenierit ſeſtertijs millibus ſexaginta, & unæ quadrigæ Romæ conſtiterint quadringentis millibus, Varro. Et alibi, Optimum eſt (inquit) Reatinum ſeminium, ubi tricenis ac quadragenis millibus H S. admiſſarij aliquot uenierunt. Quadraginta ſeſtertia ualent ære Gallico bis mille libras Turonicas, hoc eſt mille ſolatos bilibres. Tanti comparatã referunt aſinam Reatinam gerulam, aratricem & prolificam. Quo fit ut ſexaginta milia ſeſtertiorum nummorũ, quibus aſinum ſua memoria emptum Varro miratur, ſolatorum mille quingentorum compleant æſtimationem, ut Robertus Cenalis calculauit. Et quoniam aſini propter mulorum generationem præcipuè utiles ac pretioſi ſunt, multa hic quæ ad eam & aſinos admiſſarios pertinent, dici poterant, niſi commodius uideretur in mulorum uſq; mentionem ea differri. Ex onagro & aſina genitus omnes antecellit, Plinius. Carmani propter equorum inopiam aſinis in bello plurimum utũtur; & aſinum Marti ſacrificant, quem ſolum Perſæ ex omnibus dijs colunt, & bellicoſi ſunt, Strabo lib. 15. ¶ Aſininum lac miſcent ad Phrygium caſeum conficiendum, Ariſtot. ¶ Stercus aſinorum primum eſt maximè hortis: deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, Palladius. Braſſicis fimum aſininum maxime conuenit, Plin. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumq; caprino: omnibus uero aſininum, quoniam lentiſſimè mandant: è contrario uſus aduerſus utrunq; pronunciat, Idem. ¶ Tibiæ ludicræ nunc è loto oſſibuſq; aſini & argento fiunt, Plinius: & alibi, Aſinorum (inquit) oſſa ad tibias canora ſunt. Tibiarum artifices ceruinis oſſibus, quorum olim uſus erat, aſinina pręponunt, tanquam argutiora: & Aeſopus apud Plutarchum in ſapientum conuiuio miratur tam craſſum & à Muſis alienum animal oſſa maxime tenuia & muſica habere. Niloxenus etiam eodem in libro: Buſiritæ inquit Naucratitas nos accuſant, quod ex aſinis oſſa tibijs adhibere cœpimus; cum ipſis uel tubam

audire nefas sit, quod asini uocem assimilet, qui propter Typhonem eis exosus est. Colysanemas cognominatus est Empedocles Laertio teste: Nam cum Agrigentini uento infestarentur, illum auertisse dicitur circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Apud Cumanos mulier in adulterio deprehensa ducebatur in forum, ut illic lapidi insistens omnibus esset conspicua. Deinde impositam asino, atq; ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, ut ibi rursus esset omnibus spectaculo. His actis habebatur infamis per omnem uitam, & ignominiæ gratia ὀνοβάτις dicebatur, quod asinum equitasset. Lapis autem nefastus ac detestabilis habebatur in quo steterat mulier, Plutarchus in Problematis. Quadrabit hæc nomenclatura adagij instar in quamuis prostitutæ famæ. In Varini Camertis Lexico onobostides & onobatides eodem sensu legimus. Oneabates, Stephano ὀνεαβάτης, Aegypti urbs est. Maxima etiã apud Parthos ignominia ducebatur, nudum asino inuehi, Suid. ¶ Mesha Arabice nominatur pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum, uel caprinis tantum: unde Arabes solitudinum incolæ tentoria & saccos sibi conficiunt, Andreas Belluneñ. Equæ caluaria, sed non uirginis, intra hortum ponenda est, uel etiam asinę. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Palladius. Columella lib. 10. inter rusticorum remedia aduersus tempestates, sic scribit: Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.

F.

Pullos asinarum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis, Plin. Aristophanis interpres in Vespis scribit asinos Athenis in cibum uenisse, super his uerbis poetæ: ὅταν φάγῃς ὑπογάστριον γέροντος ἡλιαστικοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ὑπογάστριον ὄνου ἢ βοός. ¶ Sunt qui asinorum domesticorum, etiam cum senuerunt, carnes mandãt: quæ pessimi sunt succi, ac concoctu difficillimæ, stomachumq; lędunt, & præterea inter edendum sunt insuaues: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini, uescuntur, Galenus lib. 3. de alimẽtorum facultatibus. ¶ Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininum, ouillumq;, postremo uaccinum, Aegineta. Archigenes & Philagrius omne lac incommodum esse calculosis pronunciãt, præter asininum, quod substantia tenuissimum est, & facultatis facillimè dissoluentis. Igitur mirabiliter articulorum tumores & nodos (quos ad callosæ duritiei modum ex uitiosi lactis usu pueri sustinere cogũtur) leuigat & delet: unde admonendum duxi ut ipsum calculosis assiduè heminæ mensura exhibeatur, post matutinas deambulationes, atq; id præseruandi à lapidis generatione gratia, præ omnibus alijs fiat. Meminit horum Aetius in curatione lapidis uesicæ. Idem scriptor alibi de suppuratis renibus tractans, his uerbis utitur: Lac itaq; cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum, ad ulcera enim repurganda conducit: quum uero repurgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetq; æger nutrimento, tunc etiam bubulum lac eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Bubulum, asininum, & equinum lac, uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Pullum asininum à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt: quod id lac quàm asininum, ac alia omnia dicũt esse melius, Idem. Dulcissimum ab hominis lacte camelinum, efficacissimum ex asinis, Plin. Bubulum lac pinguissimũ est, ouinum & caprinum multo minus, asinarum minimum pingue habet. Quamobrem perraro alicui in uentre coagulatur, si recens mulsum & calidum adhuc bibatur: quod si sal & mel adijciantur, fieri non poterit ut amplius coaguletur in uentre. Eandem ob causam aluum magis subducit, quòd serum ei copiosius insit, minus autem de casei natura, cuius ratione lac aluum sistit, Galenus lib. 3. de alimentorum facultat. Et alibi, Equinum lac ocyus descendit, similiq; modo asininum. Quæritur apud recentiores medicos, an asininum lac sit omni alio tenuius: quoniam Galenus secum etiam in hoc pugnare uidetur, lib. 6. de sanitate tuenda inter omnia lactis genera tenuissimum dicens: tertio autem de alimentorum facultat. paulò ante citatum iam locum camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem tertio de animalium historia secutus. Hos locos Ioan. Manardus in epistolis ita conciliat: Sexto de sanitate tuenda, inquit, Galenus asininum lac leptomerestaton, id est, maximè tenuium partium affirmat: in tertio uero de alimentis, camelinum asinino, non in tenuitate sed in humiditate præfert, hygrotaton enim dicit. Quare nisi fateri uoluerimus Aristotelẽ aliud sensisse quàm Galenum, dicere oportebit, quod per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maxime humidarum, Hæc ille. Ego Galeni uerba sic accipio, asininum lac tenuissimum rectè dici, si comparetur animalium lacti quæ apud nos & plærasq; gentes mulgeri solent, uaccarum nempe, ouium, & caprarum: simpliciter uero, & comparatione ad animalia quorum inusitatum ferè ad cibum & potum in Europa lac est, ut cameli & equi non tenuissimum, sed crassius. Sic etiam Plinius tenuissimum lac camelis esse scribit, mox equabus, crassissimum asinæ, ut coaguli uice utantur. Crassissimum dixisse uidetur, pro crassius quàm cameli & equæ. Leptomeres, id est, tenuiũ partium uocatur, quod non crassis neq; uiscosis partibus constat, & cito ac facile corporum meatus subit: id quod lacti eò magis conuenit, quò liquidius est, minusq; caseosę substantię habet, ut Galenus ipse exponit. Sed ne sim longior, & si plura hoc in loco contra Manardum dicenda haberem, ad remedia transeo quæ ex asino & diuersis eius partibus apud scriptores celebrantur.

G.

G.

Ex eadem aqua, de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatum, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus & Plin. Ad comitialem prodest asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in folijs, semuncia per dies potum, Plinius lib. 28. cap. 16. Numerus dierum in exemplaribus uulgatis non est expressus: ex sequentibus tamen constat non pauciores esse quàm 30. Ridiculum est quod apud eundem legitur: Si quis asino (inquit) in aurem percussum à scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt. Est genus febrium quod amphemerinum uocāt, hoc liberari tradunt, si quis è uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit: item uenena omnia accenso asini pulmone fugere, Plin. Idem si tritus bibatur ad anhelitum & tussim commendatur ab Haly Arabe. Sunt qui ex asino mare nigroque cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna præcipiant contra morbum comitialem, Plin. Iecur inassatum esu comitialibus prodest, sed ieiunis edendum præcipitur, Dioscorides. Alij admixta modice panace, ori instillandū docent, idque diebus quadraginta: sic à comitialibus morbis & alijs infantes tueri, Plin. Aridum tritum cum petroselini partibus duabus, & nucibus iuglãdibus tribus purgatis ac melle illitis (aliàs ac melle tritum) in cibo datum hepatico ieiuno mirabile est, Plinius & Marcellus. Cinis ex eo cum oleo ad scrophulas utilis est: item ex hepate & carne eius cinis ad fissuras frigore cõtractas, ut Auicenna scribit: ego Dioscoridem magis approbo, qui utraque hæc remedia ungularum cineri attribuit, ut etiam Rasis. Ad lienis uitium efficacissime datur inueteratus lien asini, ita ut in triduo sentiatur utilitas, Plin. Si lienosus de splene asini arefacto quotidie ieiunus pauxillum manducet, ita potenter sanabitur, ut intra triduum utilitas remedij huius appareat, Marcel. Splen contritus & ex aqua impositus mamillis lac prouocat, Sextus. Lien inueteratus ex aqua illitus, mammis abundantiam facit, uuluas suffitu corrigit, Plin. Splenis asinini leuissimus puluis, cum seuo ursino & oleo ad mellis crassitiem redactus, & illitus, supercilijs pilos restituit, Rasis. Renes inueterati tritique, & in uino mero dati, uesicæ medentur, & urinæ incontinentiam cohibent, Plin. Eidem arefacti atque exusti tritique, id est in puluerem tenuissimum redacti, & ex mensura conchulæ unius cum uini meri cyathis duobus stranguricoso potui dati efficaciter medentur, Marcellus. Cinere genitalis asini spissari capillū putant, & è canicie uindicari si rasis illinatur, plumboque tritis cum oleo, Plinius. Coitus stimulat dexter asini testis in uino potus pro portione, uel adalligatus brachiali: nec non eiusdem à coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale (asini) in oleum feruens mergi iubet septies, eoque perungi pertinentes partes: Bialcon cinerem ex eodem bibi. Testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maxime lacte uel ex aqua, ad comitialem prosunt, Plinius. Fel tauri uel asini utrumque per sese aqua infractum, maculas in facie tollit, euitatis solibus ac uentis post detractam cutem. Sanguis asini sedat fluxum sanguinis ex uelamine (id est, cerebri tunica, ni fallor) Barbarus quidam: (Dioscorides hanc uim cerebro gallinaceorum attribuit) Eiusdem tres uel quatuor guttæ cum uino haustæ, febres quotidianas sanant, Aesculapius quidam. Plinius, ut paulò ante retuli, idem scribit de tribus guttis sanguinis ex uena auris, in duabus heminis aquæ haustis. Sanguis asinini pulli ex uino, regio morbo medetur, Plin. Adipem tradunt cicatrices corpori concolores reddere, Dioscorides: uel ut alij, uestigia cutis abolet: ut Plinius, cicatrices nigras reducit ad colorem. Sanat & uuluarum exulcerationes idem inueteratus, & in uellere appositus duriciem uuluarum emollit: per se uero recens & inueteratus ex aqua illitus, psilothri uim obtinet, Plin. Si medulla asini aut seuo, is qui comitialem patitur, loco calido inungatur plurimum iuuabitur, Rasis. Scabiem hominis asininæ medullæ maxime abolent, Plin. Seuo cicatricibus ac licheni leprisque maximè color redditur: Sole adusta eodem aptissime curantur, Plin. Coitus stimulat anseris masculi adipe permixto illitum, Plin. Sextus similiter, qui non seuum sed adipem rectius uocat, & ad anum hoc medicamentum apponi iubet. Pellis iniecta impauidos infantes facit, Plin. Ossa confracta & decocta contra leporis marini uenenum dantur. Vngularum asini cinis per dies multos (toto mense, Plinius) binis cochlearibus (uel ut Rasis habet, pondere trium aureorum & dimidij) potus, proditur comitiales adiuuare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ (puluis siccus illitus) pernionibus medentur, Dioscorid. & Galenus lib. 11. de simplicibus pharmacis. Perniones Græci chimetla uocant, aliqui in iam citato Galeni loco non recte phygetla legunt. Strumas discutit ungulæ asini uel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plin. Curat etiam ea quæ serpunt ulcera, inspersus, Idem. Vngulæ asininæ suffitæ partum maturant, ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibetur, quoniam uiuentem partum necant, Plin. Cinis ex eisdem cum asinæ lacte inunctus, cicatrices oculorum & albugines tollit. Vt leucomata oculorum efficaciter discutias, ungulas asini uiuentis lima, & scobe earum quàm tenuissimo, qui leuitate sua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto, frequenter inungito, Marcellus. Annulum ex ungula asini, in quo nigri nihil sit, ab epileptico gestatum, prohibere aiunt ne concidat. Hodie idem pollicentur de annulo ex ungula alces. Capilli & barbæ nascentur etiam glabro, si lichenem asini, id est collectionem duram quæ est circa crura eius, comburas, & teras, & puluerem illum ex oleo uetere imponas: hoc ita ualidum est, ut si mulieri inde maxillam unxeris, barbas ei nasci scias, Idem. Lethargicos excitat illitus ex aceto, Plin. Ex quacunque causa grauedinem capitis exortam, quæ intempestiuum concitet somnum, sine dolore discutit, si quis impetigines in asini cruribus naturaliter natas detrahat, easque in scobē delimatas,

immixto aceto naribus penitus obstipet, Marcell. Carnes ex iure sumptæ phthisicis medentur. Hoc genere maximè in Achaia curant id malum, Plinius. Simile quid apud Auicennam legitur. Sunt qui carnem asini, sanguinem alij aceto dilutum, per dies 40. bibendum contra morbum comitialem præcipiunt, Plin. ¶ Asininum lac cum melle potui datum, uentrem facile & sine periculo soluit, Marcel. Dioscorides & alij simpliciter aluum mollire scribunt. Bubulum, asininum, & equinum lac, uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorid. Asininum peculiariter collutos dentes gingiuasq; stabilit, Idem. Eodem lacte percussu uexatos dentes, aut dentium eiusdem cinere, confirmari notum est, Plin. Non solum enim dentibus innoxium est, sed ob tenuitatem etiam abstergendo conducit. Comitialibus morbis utiles tradūt testiculos arietinos inueteratos tritosq; dimidio denarij pondere in aqua, uel lactis asinini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea, Plin. Ad comitiales (ut diximus) coagulum uituli marini bibunt, cum lacte equino asininóue, aut cum punici succo: quidam ex aceto mulso: nec non aliqui per se pilulas deuorant, Idem. Lac asininum melle mixtum Galenus iuueni, qui ferè cōtabuerat, à balneo statim exhibuit. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguis: proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut serum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho nasturtij albi, perfusi aqua, deinde melle diluti, Plin. Si dolent ubera, lactis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumptum & purgationes mulierum adiuuat, Idem. Stomachum exulceratum lactis eiusdem potus reficit, item bubuli, Plin. Aristolochia uel agaricum, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota, stomachi uitia sanat, Idē. Heraclides orthopnoicis dedit anisi feminis, quod ternis digitis prehenderit, tantundem hyoscyami cum lacte asinino, Plin. Cōmendatur etiam ad tussim, extenuationem, sputum sanguinis, hydropem & duritiem splenis. Capiti tamen infirmo, & uertigine aut tinnitu laboranti non conuenit. Priuatim prodest contra gypsum, & cerusam, & sulphur, & argentum uiuum: Item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utilissime: & bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus, quos atrophos uocant. In febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini heminam dari, aut si in exitu cibi rosionem sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerunt è caprino, Plin. Eiusdem potus utilis est cœliacis & dysentericis, addito melle, Plin. Tenesmus (id est crebra & inanis uoluntas egerendi) tollitur poto lacte asinino, item bubulo, Idem. Sunt inter exempla qui lac asininū bibendo liberati sunt podagra chiragráue: Alij uero seri asinini potu eosdem morbos prorsus euasere, Plin. Aqua mulsa contra hyoscyamum salutaris est cum lacte, maxime asinino, Idem. Asinino lacte poto uenena restinguuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut uiscum (chamæleon ixias potius) aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum, aut pharicon, aut dorycnium: & si coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenum est in prima lactis coagulatione. Sed meminisse oportet recenti utendum, aut non multò postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit, Plin. Cancri fluuiatiles triti potiq; ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia prosunt, priuatim cōtra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non sit, caprino, uel quocunq;: Addi & uinum oportet, Idem. Rupta, conuulsa, cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maxime sanant, Idem. Asininum lac conferre aliquid candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingentas per omnia secum fœtas trahens, balnearū etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens, Plinius: & rursus alibi, Cutem (inquit) in facie erugari & tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putāt. Notumq; est quasdam quotidie quingentarum custodito numero fouere: Poppea hoc Neronis principis instituit, balinearum quoq; sic solio temperato, asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. ¶ Vrina asini attritus calciamentorum cum luto suo illita sanat: item scabiem hominis, & ungues scabros, Plin. Lepras ac furfures tollit tauri, uel addito nitro urina asini circa canis ortum, Plin. Asini urina traditur nephriticis siue renum uitijs mederi in potu, Dioscorides. Eadem cum melanthio prodest contra omnes impetus & suppurationes siue panos & apostemata, Plin. Alij ulceribus exedentibus & humidis utilem prædicant. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur, Plinius. Eadem capillum densari putant, admiscentq; nardum fastidij gratia, Idem. Vrina muli uel mulæ uel asini cum suo luto illita, & clauos abolet, & callis medetur, Marcel. ¶ Fimum asini recens cum rosaceo in grauitate aurium tepidum instillatur, Plin. Vlcera capitis subito nata sanantur, si asini stercoris succo, & scillæ contritæ quantum satis uidebitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atq; ad capitis ulcera ueluti ceroto usus fueris, Marcel. Tam asinorum quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorid. Stercus asinæ aridum naribus infrictum sanguinem sine intermissione fluentem cito compescit, Plin. Idem si recens imponatur, profluuia sanguinis mire sedare dicitur: item cinis ex eo. Qui uuluæ etiam prodest impositus, Plin. Ad sanguinem undecunq; fluentem adhibetur: si è naribus profluat, succus expressus instillatur ac retinetur. Si obstruantur eo uenarum uel arteriarum aperta oscula, sanguis continetur. Fimus asini calidus uino miscetur, cui intincta ut affatim succum combibant linamenta gossampina, ad fluxum sanguinis coercendum locis affectis immittūtur, Rasis. Emplastrum ex eodem fronti impositum fluxionem auertit, Rasis. Armentarij equi uel asini, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorid. Asinini fimi cinis ex uino cœliacis & dysentericis confert, Plin. Fimum asinini pulli, quod primum ædidit à partu, polean uocant Syri, dant in aceto mulso contra lienis uitium; Idem cœliacis & dysentericis confert; In sapa decoctum, colo magnopere prodest;

deſt; Datum fabæ magnitudine è uino medetur morbo regio intra diem tertium; Eadem et ex equino pullo ſimiliterq́ uis eſt, Plinius. Eruptionibus pituitæ aſinini fimi cinis illinitur cum butyro, Plinius. Equarū uirus à coitu Anaxilaus ꝓdidit in lychnis accenſum equinorum capitum uiſus repræſentare monſtrifice: ſimiliter ex aſinis, Plin. Membrana partus earum, præcipue ſi marem pepererint, olfacta, accedente morbo comitialium reſiſtit, Plinius.

H. Philologia de aſino.

¶ a. Aſinus Græcis ὄνος dicitur παρὰ τὴν ὄνησιν, quod hominum opera iuuet, unde & iumenta Latinis dicta. Ἀσράβη ὄνος, mulus eſt. Cyrenenſes aſinum βρικὸν uocitant: Cretenſes δάλιτον: quidam βόπαλον, quidam κιλλὸν, alij μεγάμυκον à nimia uocis abſurditate. ὀνάριον, ὀνίδιον, et κανθίς, diminutiua ſunt. Aſella pro ala quoq; ſiue axilla reperitur, unde illud in ſacris, Prouer. 19. & 26. Abſcondit piger manū ſub aſella; ſic à qualo quaſillum dicimus. Κωθύλους Varinus aſinos interpretatur, quæ uox ad canthelios accedit. Inueniuntur & hæc nomina apud Græcos, κάνθων, unde uocatus cantharus, id eſt ſcarabeus, qui ex aſini fimo ſobolem ſibi parat: κίλλα, quod talum quoq; ſignificat: μέμνον apud Varinum, haud ſcio quàm rectè ſcriptum. Μονιὸς, ut D. Cyrillus in Oſee propheta exponit, alij uerò magnam belluam, quæ propter feritatem ſolitaria paſcatur, proprie tamen aprum ſignificat, qui ſolitarius degit. Suidas etiam lupum ſolitarium interpretatur. Γελίας, aſinus fuſcus, Etymologicon. Γατρόθεν ποδ' ικάδαι, ὅτι πατέρων εἰσὶν ὄνων ἡμίονοι, apud Varinum. Τερύνης, aſinus labore & ſenio cōfectus: accipitur etiam pro homine ſene & ætate exhauſto. ὀκρίβας, aſinus, uel aries agreſtis, Suid. ὀκρίβαντες etiam pulpita dicuntur, ἐφ' ὧν ἄκρων ἑστᾶσιν οἱ ὑποκριταὶ, οἱονεὶ ἀκρίβαντες, Camers. Ariſtophanes in Veſpis, ὡς ἔμοιγ' ἰνδάλλεται ὁμοιότατος κλητῆρος εἶναι πωλίῳ. Κλητῆρες dicuntur miniſtri publici qui homines ad iudicia uocant, item teſtes qui uocantur: ſed poëta κλητῆρος hic dixit παρ' ὑπόνοιαν ἀντὶ τοῦ ὄνου ἢ ἡμιόνου. Et alibi in eadem comœdia, Ἔοικας ὦ πρεσβῦτα νεοπλούτῳ τρυγὶ κλητῆρί τ' εἰς ἀχυρῶνας ἀποδεδρακότι: Hic item κλητῆρι dixit pro aſino, eſt autem ſcomma in ſenem φιλοδικαστήν. Γρωθώνη, anus putida, uel aſina uetula: φορωνεὺς, aſinus regius, Varinus. Μυχλὸς, libidinoſus, mœchus, ut μάχλος: Phocēſes aſinos quoq; admiſſarios mychlos nominant. ¶ Aſini epitheta apud poëtas leguntur, tardus, onerarius, doſſuarius, uilis, plauſtrarius, molarius, piger, pandus, uulgaris, Arcadicus, Mænalius, ignauus, lentè gradiens, auritus, iners, rudens, ſegnis, horripilus, turpis, clitellarius, lentipes, quadrupes, inſulſus, miſerandæ ſortis. Et apud Græcos νωθὴς, παλιντριβὴς, ὀγκηστὴς, βραδύπους: λίπαργος, πολύσκαρθμος: ῥινηλάτην ὄνον interpretantur Grammatici τὸν καθικνούμενον τῇ ὀσμῇ, quod epitheton cani ſagaci aptius eſt. Extat egregium Palladæ epigramma in aſinum ſegnem, non indignum hîc legi.

Ἀντίπατρον ἐμοί τις ὄνον μακρόθυμον ἔδωκεν, Τῶν βασταζομένων ὄρμον ὁδοιπορίης.
Υἱὸν τῆς βραδυτῆτος, ὄνον, πόνον, ὄκνον, ὄνειρον, Τῶν ἀνακαμπτόντων ὑστάτιον, πρότερον.

¶ De aſello inſecto multipede, & eiuſdem nominis piſce, ſuis locis dicetur: utrumq; etiam Græci onō uel oniſcon uocant: utriq; à cinereo (quem Germani etiam aſininum uocant) colore nomen. Aſinius & Aſellius nomina propria uirorum leguntur. Heratia inſula eſt, quæ antea dicebatur Onus, Plin. Aſine, Ἀσίνη, Peloponneſi uel Achaiæ urbs iuxta Meſſeniam, unde ſinus Aſinæus: Lucanus, Quas Aſine cautes, & quas Chios aſperat undas. Eſt & Laconica urbs dicta ab Aſine filia Lacedæmonis, item Cypri & Ciliciæ. Præterea uaſis genus eſt ὄνος apud Ariſtotelicos inter exempla homonymiæ, quod à figura ſic dictum conijcio, ut orcham à bellua marina. In ſigno cancri duæ ſunt ſtellæ paruæ Aſelli appellatæ, Plinius libro 18. Exiguum inter illas ſpatium obtinet nubecula, quod præſepe dicitur, Lactantius. In cancri deformationis parte, ut Hyginus ſcribit, ſunt quidam qui aſini appellantur, à Libero in teſta cancri duabus ſtellis figurati. Liber enim à Iunone furore obiecto, dicitur mente captus fugiſſe per Theſprotiam, cogitās ad Iouis Dodonæi templum peruenire, unde peteret reſponſum, quo facilius ad priſtinum ſtatum mentis rediret: ſed cum ueniſſet ad quandam paludem magnā quam tranſire non poſſet, de quibuſdam duobus aſellis obuijs factis dicitur unum deprehendiſſe eorum, & ita eſſe tranſuectum, ut omnino aquam non tetigerit. Itaq; cum ueniſſet ad templū Iouis Dodonæi, ſtatim dicitur à furore liberatus, & aſellis gratiam retuliſſe, & inter aſtra eos collocaſſe. Nonnulli etiam dixerūt aſino illi quo fuerat uectus, uocem humanam dediſſe. Itaq; poſtea eum cum Priapo de natura contendiſſe, & uictum ab eo interfectum. Pro quo Liberum eius miſertū, in ſideribus annumeraſſe. Et ut ſciretur id pro deo, non pro homine timido (quia Iunonem fugerit) feciſſe, ſupra cancrum conſtituit, qui deæ beneficio fuerat affixus aſtris. Dicitur etiam alia hiſtoria de aſellis, ut ait Eratoſthenes: Quo tempore Iupiter bello gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes deos conuocauit, ueniſſe Liberum patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, aſellis uectos: qui cum non longe ab hoſtibus abeſſent, dicuntur aſelli pertimuiſſe, & ita pro ſe quiſq; magnum clamorem & inauditum gigantibus feciſſe, ut omnes hoſtes eorum clamore in fugam ſe cōiecerint, & ita ſint ſuperati, Hæc Hyginus. Poſtremam fabulam Varinus etiam in Lexico ſuo in aſini mentione affert: & hanc ob cauſam aſinis hunc honorem habitum inquit, ut in cancri ſydere occaſum uerſus collocaretur. Acharnici aſini, de magnis aſinis dicebatur, Varinus. ὀνεύειν uerbum apud Thucydidem Aelius Dionyſius mouere & circumagere exponit: et apud Hippocratem ὀνεύεσθαι eſt τὸ ἐξ ὄνων ἐπιστροφῆς τείνειν. Ὄνοι enim ſunt funes ductarij ex cānabi ſtuppa aut lino, nimirum ad machinas uel ergatas idonei, uel alioqui ad trahendum aliquid. Nam & cameli funes magni uocantur, à quibus anchoræ ſuſpendūtur. Ἄξονες etiam, id eſt uectes machinarum, ὄνοι nominantur. Latini ſuculas uocant tractorij generis machinas;

quæ conſtant tereti ligno duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinqꝫ æqua extantibus longitudine: quæ dum uerſantur funis ductarius circa eas obuoluitur. Galli turnos dicūt, Germani **haſpel**, genus illud earū quo ex hypogeis cupæ ſubuehūtur, uel in ea demittūtur. ὄνος ὑπταξ ſcomma in craſſi & rudis ingenij hominem apud Ariſtophanem, nimirum à funibus iam dictis tractum. Apud Suidam ὄνος σύπαξ legitur diuiſis dictionibus per π ſimplex, cum tamen apud eundem in Σ. per π geminum ſtyppax (quod magis placet) ſine interpretatione habeatur. Cæterum ergata machina tractoria uel hoc à ſucula differt quod axe eſt recto. Nam etiam uectibus ſicut ſucula uerſatur, non id quidem brachiorum ductu, ſed obnitentibus & ambientibus uectiarijs: Itali arganum uocāt, ut Guliel. Philander ſcribit in Vitruuium: Germani **ein winden**. Ad hęc ὄνος unitas eſt in cubis uel teſſeris, Polluce teſte (ut canis in talis) quæ etiam cubus dicebatur, eodem nomine quo integra ipſa teſſera: & eo ſenſu accipitur in prouerbio ἢ τρεῖς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, hoc eſt uel maxima uel minima ſumma. Merito autem aliquis per iocum miretur in ijſdem Midam, cui auriculæ aſininæ, feliciſſimum fuiſſe iactum, cum aſinus ipſe infeliciſſimus fuerit. ὀνίσκος, ſerra fabrilis, Varinus. τὸν δὲ νῦν μυλοκόπον, ὀνοκόπον Ἄλεξις εἴρηκεν ἐν Ἀμφωτίδι, Pollux. Superior molæ lapis qui circumuertitur, Latine catillus, Græce ὄνος: inferior Latinis meta. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri: οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας ὀρύττουσι: apud Pollucem etiam ὄνος ἀλέθων legitur ſimiliter pro lapide molari. Cato molarium aſinum, & Paulus Iureconſultus aſinum molendinarium appellat, nō lapidem, ſed ipſum iumentum. Aſinaria mola, quæ ab aſino circumagitur: ut Matt. 18. Qui offenderit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt, præſtaret ei ſuſpendi molam aſinariam à collo eius, ac demergi in profundum maris. Græce eſt μύλος ὀνικός. Hippocrati chirurgicum eſt inſtrumentum oniſcus, luxatorum curationi accommodum. Aſini nomen in ludis literarijs illi imponitur, qui in ſtudijs uel moribus deliquerit: is enim protenſis indice & auriculari digitis aſinum uendere iubetur: hoc eſt tantiſper hac ignominia notari, donec in alium propter ſimile peccatum eam transferat. Sunt qui è collo ſtipitem, aſini uel nomine tantum, uel etiam figura onocephalum, eandem ob cauſam pueris appendant. Similiter et alij quandoqꝫ deriſuri quempiam, digitis ut dixi protenſis auriculas aſini imitantur, & ſibilum addunt. Hinc Perſius:

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinſit, Nec manus auriculas imitata eſt mobilis albas.

Ἐπίνητρον ἢ ὄνος, ἐφ᾽ οὗ νήθουσι, Pollux: rotulam nendi inſtrumētum intelligo. Licebit etiam ὄνον uocitare, quem girgillum Latini, inſtrumentum quo fila reuoluuntur. Ἀπόρραξις apud Pollucem ludi genus eſt, in quo pila ad pauimentum uel parietem ui illidebatur, & repercuſſa manu ludentis ſubinde reijciebatur, cui plures continui pilæ ſaltus ſucceſſiſſent, rex appellabatur, & imperabat: uictus autem aſinus, & imperata quęuis exequebatur. Alius apud eundem ludus puerilis oſtracinda deſcribitur, in quo deprehēſus in fuga ſimiliter aſinus dicebatur. Teſta erat ab interiori parte pice illita: eā aliqs ad lineam in terra ductā eminus proijciebat, ſimul pronunciās, nox, dies, propter colores teſtæ diuerſos, quorum alterum altera ſibi factio eligebat: perſequebatur illa fugientem alteram, cuius in proiecta teſta color eminebat. Plato in Theæteto: ὁ δὲ ἁμαρτὼν καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ σφαιρίζοντες, ὄνος: ὃς δ᾽ ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεὺς ἡμῶν. Commodus Cæſar (ut Lampridius refert) habuit hominē cuius prominebat penis ultra modum animalium, quem onon appellabat, id eſt aſinum, ſibi chariſſimum, quem & ditauit, & ſacerdotio Herculis ruſtici propoſuit. Hinc etiam onobelos dici coniectāt: ſunt autem hi qui uiriliores uidentur, ut in Heliogabalo ſentit Lampridius, uelut aſini telum præferentes, Cælius. Euclio ille Plautinus paupertatem ſimulans ad Megadorum diuitem filiam eius ambientē in Aulularia ſic loquitur: Nunc ſi filiam locaſſim meā tibi, in mentē uenit, Te bouē eſſe, & me eſſe aſellū, ubi tecum cōiunctus ſiem, Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceā ego aſinus in luto. Tu bos me haud magis reſpicias, gnatus quàm ſi nunqꝫ ſiem: Et te utar iniquiore, & me meus ordo irrideat: Neutrobi habeā ſtabile ſtabulū: ſi quid diuortij fuat, Aſini mordicib. ſcindāt, boues incurſent cornibus. Hoc magnū eſt periculū me ab aſinis ad boues tranſcēdere. Chriſtiani cur aſinarij per ignominiā nominati ſint, & Chriſtus onochelus, mox in onagris docebimus. De Ariſtone Epheſio & Onoſcelide eius filia abſurdior eſt hiſtoria in Plutarchi Parallelis, qꝫ ut hîc referri debeat. Ab aſino deſcendiſſe mihi uidentur Græcorum uocabula, ὄνειδος, ὀνόσαι, ὀνοσός, ὀνοτάζειν, & alia huiuſmodi. Lapis ſpecularis in quibuſdam Italiæ locis uulgo ſpeculum aſini dicitur. ¶Onopordon herbam ſi comederint aſini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menſes, aluum ſiſtit, ſuppurationes & collectiones diſcutit, Plinius: nec alibi aliud, ut ignota ſit hodie, ſicut etiam onocichla, cui flos diuturnior per partes florenti apud eundem. Inter uuas damnantur uiſu cinerea, & rabuſcula & aſiniſca à colore nimirum dicta: cui eadem forte fuerit ὀνίγδη Varino memorata. Aſinaſtræ, ſi bene memini, inter ficorum genera nominantur. Pruna ſeriora maioraqꝫ, aſinina cognominata à uilitate, eodem colore ſunt quo hordearia, Plin. Auriculam aſini Galli quidam uulgo uocant ſymphytum alterū: Sabaudi lotū pratenſem, panem aſini. Inter ſtirpium nomenclaturas Dioſcoridi attributas, onomordō helxine eſt: aſini ſanguis Aegyptijs, filix: aſinus ichrei Magis, ſampſuchum. Onitis etiam herba ex origani generibus, aſinum nomine præ ſe fert: Nicander ὄνου πετάλειον uocat, quod folium eius aſinis pabulo gratum ſit. Onobletum herba linguæ ſimilis Hippocrati contra fœminarum profluuia in uellere apponitur. Onopyxus folio & caule ſpinoſus eſt, Plin. Anonin quidā ononida malunt uocare, Idem. Grammatici ὀνῶνιν exponunt τὴν τοὺς ὄνους ὠφελοῦσαν. Huic nomine ſimilis onuris eſt, aliâs œnothera dicta, quę in potu data feras quoqꝫ mitigat, Plin. Onogyrus planta eſt male olida, quā alij anagyrū uocāt,

uocant, prouerbio etiam celebris: item uiri nomē. A bubus Athenis Buzuges nobilitatus, Argis Onogyrus, Varro. Onophyllon eadem anchusæ est, quæ Arabicæ linguæ autoribus etiam asini lactuca uocatur. Anchusam ipsam quoq; Græci onocleam uocant, & folijs lactucæ describūt: Lycopsis etiam à nonnullis anchusa uocatur, lactucæ folijs: quæ et onosmati herbæ apud Dioscoridem tribuuntur. Anchusæ genus alterum apud Dioscoridem onochiles appellatur, alij onochilō uel onochelim scribunt. Eadem est Alcibiadion Dioscoridis contra serpentes, præcipuè uiperas, efficax: nec aliud Alcibion Plinij lib. 25. cap. 5. quamuis ille qualis ea herba esset apud authores sibi repertum neget. Barbara & Arabica quæ anchusæ siue lactucæ asininæ & generibus eiusdem tribuuntur nomina, quæ in Arabicorum nominum interpretatione in Auicenam Andreæ Bellunensis, & antiquioris cuiusdam innominati reperiūtur, hæc sunt: Achatini, hearphilus, fesula, almiphar, ansadius, senuat, senchar, sengiar, alsangiar: simarem uel sincarem genus anchusæ cæteris maius: ahugilise, lactucella maior: abugilesa, argialesus, abuchalesa, achasunas. Cæterū onocardiō, dipsacus intelligitur (quasi asininius carduus, ille nimirū qui in prouerbiū abijt, Similes habēt labra lactucas:) à quo lōgè distat anacardium fructus arboris Indicæ. Dipsacum nonnulli etiam uirgā pastoris uocāt, & lactucam asini cū ea confundūt. Onobrychis folia habet lentis, &c. Dioscorides. Onocecidas Galenus à rusticis scribit appellari gallas eas, quæ grandescunt fungosæ, quasi asininas, quod ignauæ sint & minus efficaces. Asinaria festum erat Syracusis mēse Maio, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Eiusdem nominis comœdia extat Plautina, in qua mercator prō asinis emptis pretium numerare introducitur Leonidæ seruo, qui Sauriam atriensem, cui numerari debuerat, se fingebat: De hac poëta in prologo scribit, à Demophilo prius Græcè editam onagri nomine. Onosander philosophus fuit Platonicus, cuius librum de optimo imperatore habemus. ¶ b. ὄνεια κρέα, asininæ carnes, Varinus. Δορὰς cutis uel pellis asini: ὀνέα, ἡ, paroxytonum, idem, uel forma asini, Varinus. ὄνις καὶ ὄνθος, fimus asini: posterius etiam de bubulo Homerus dixit, Pollux. ὀνιαῖα καὶ ὀνίδια, excremēta equi, ut ὀνίδες asini, Varinus. Μύκλαι, lineæ nigræ in asinorū collis & pedibus nascentes, Idem. Μύκλος, reduplicatio quædam in asinorum & boum collo, Idem. Asini colorem refert tarandus, cum ei libuit sui coloris esse: quem sæpe immutat. Cercopithecus pilo est asinino. Leucrocuta asini ferè magnitudine est, Plin. plerıq; legunt asini feri, id est onagri. Ad Cadaram rubri maris peninsulam belluæ exeunt quædam asinorū capitibus, aliæ alijs, & depascuntur sata, Plin. ¶ c. Vox asino apprime rudis, ut merito rudere Latinis dicantur: hinc & Grecorum onomatopœiæ, βρώμησις, βρωμᾶσθαι (quod de mulis etiam dicitur) & ὀγκᾶσθαι: poetæ quidam asinos ὀγκηστὰς cognominant. ὀγκηθμὸς asini clamor. Βρωμᾶσθαι Grammatici exponūt de asinis maribus, cum præ fame exclamant, παρὰ τὸ βρώμης ἤγουν τροφῆς δεῖσθαι, Varinus citans Pausaniam. Βρώμησις καὶ βρῶμα ἡ φωνὴ τοῦ ὄνου. ὄνος βρωμώμενος, ἢ βρωμηστὴς, asinus rudens per esuriem, aut pabulum edens uel auenam, quam Græci brômon appellant. Persius Sat. 3. Findor, ut Arcadiæ pecuaria rudere credas. Ouid. lib. 3. de Arte: Vt rudit à scabra turpis asella mola. Abusiue etiam de leonibus & de hominibus dicitur apud Vergilium. In Philomela poemate obscuri authoris hic uersus legitur, Quirritat uerres: tardus rudit, oncat asellus. Oncare uocem Græcam esse dixi, nec apud ullum Latinorum legisse memini. Nullus in terra Scythica neq; asinus neq; mulus gignitur, ac ne ullus quidem uisitur propter frigora. Itaq; rudētes asini perturbabant Scytharū equos: & cum Scythę sæpenumero Persas adorirentur, eorum equi exaudita asinorum uoce, cōsternati auertebantur, arrectis auribus stupefacti, utpote insolentia tum uocis, quā prius nōn audissent: tū formæ, quam nunquā inspexissent, Herodotus lib. 4. Onocrotali aues ab asinino clamore nominātur. ὀνοβατεῖν de asinis proprie dicitur cum equas inscendunt, Pollux. Homerus ut asini tardum & ne per uim quidem celeritatis capacem incessum significaret, uel ut Græce dicam βραδεῖαν καὶ ἀνήνυτον πορείαν ἐν τῷ καρτερεῖν, hoc uersu usus est, ὡς δ' ὅτ' ὄνος παρ' ἄρουραν ἰὼν ἐβιήσατο παῖδας. ¶ d. ὀνώδης, asininus, asini instar stupidus. ¶ e. Μονοφθόρους, μονοφόρους, ὄνους, Varinus: dossuarios asinos intelligo, quos νωτοφόρους, νωτεῖς, & σκευοφόρους, Græcis uocitare usitatius est. Clitellæ sunt quibus sarcinæ colligatæ mulis uel asinis portantur. Hinc clitellarium & clitellatum iumentum dicunt. Cato cap. 10. Asinos instratos, clitellarios, qui stercus uectent, tres. Et Plautus in Mostell. Nam muliones mulos clitellarios Habent: ego homines habeo clitellarios: Magni sunt oneris, quicquid imponas, uehunt. Sed quas homines baiuli gerunt clitellæ, muli Mariani potius dicuntur: furculæ scilicet, quibus religatas sarcinas uiatores gestant. Frōtinus libro 4. Strategematum: C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maxime exercitus agmen oneratur, uasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset. Græci hæc aut similia instrumēta ἀναφόρα, ἀλλάντα, & ἀμφικύρτα nuncupāt. Aliqui iumentorum clitellas etiam ἐπισάγματα, σαθμάρια, & ἀστράβας. Varinus ἀστράβην σαγμοστάλιον interpretatur, cum dubitatione tamen an totum potius iumentum, nōn solæ clitellæ, hoc nomine accipiendum sit apud Demosthenem contra Midiam: cum alioqui mulum semper significet. Mulorum, equorum, asinorumq; genus sub sellis aut sagmis solo tergore præstat officium, Vegetius 2. 59. Κανθήλια, σάγματα τῶν ὄνων, & quæ eis imponuntur ex uimine contexta: & ligna incurua in puppi nauis ad instruendas attegias: & montes Bithynię, Varinus. Sagma, sagmæ: uel sagma sagmatis, sella quam uulgus (apud Italos & Gallos) bastum uocat, super quo componuntur sarcinæ: uel instratum, quo mollior fiat sessio: sed et pro sarcina quandoq; ponitur, Cælius libro 11. Forte hinc etiam patrio sermone equos & asi-

nos clitellarios uocant ſoumroſſʒ & ſoumeſel: ut Græci Latiniq; ſagmarios: & ſarcinam iumenti ein ſoum (ut Itali ſomam; Græci puto etiam γόμον) & ſellam ipſam ein ſoumſattel. Palmæ in Babylone ad iugeri ſpatium extenduntur, & pondere depreſſæ ſuperius curuantur ueluti aſini canthelij, Xenophon. Varinus canthelios magnos aſinos interpretatur: & prouerbialiter canthelium pro ſtupido tardiq; ingenij homine. Polybius, Ἐν γὰρ τοῖς ἐπιδεδεμένοις φορτίοις τὰ κανθήλια λαβόντας ἐκ τῶν ὄπισθεν προθέσθαι πρὸ αὐτῶν ἐκέλευσε τοὺς πεζούς, οὗ γενομένου συνέβη παρὰ πάντας χάρακας ἀσφαλέστατον γενέσθαι πρόβλημα. Per canthelia clitellas intelligo. Φύσιον, τὸ κανθήλιον, Varinus. Ὄνον ἐπισάξαι, aſinum ad iter parare ſella uel ſarcina impoſita, Herodotus: Xenophon de equo etiam hoc uerbum uſurpauit, Pollux. Ἐπισάξαι, ἐπαναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον, Varinus. Ὀνεῖον, ſtabulum aſinorum, Varinus. Aſinarius qui paſcit uel ducit aſinos, ut agaſo qui equos curat: apud Græcos ὀνηλάτης, ὀνηγήσιος, ὀναγρός, ὀνοφορβός, ὀνοκίνδυνος, ut Varinus habet; uel Dorice ὀνοκίνδιος, ut Suidas & Pollux: pro eodem κιλλακτὴρ ſimiliter Dorice apud Varinum legitur, quod probo, nam κιλλὸν & κίλλαν ſuprà aſinum eſſe diximus: apud Pollucem κυνακτήρ, quod non placet in hac ſignificatione: pro uenatore tamen, qui & κυνηγός, rectè dici puto: ut Varinus quoq; errauerit κιλλακτῆρα tum aſinarium tum uenatorem exponens. Ὀνηλατεῖν uerbum Polluci, aſinum agere. Κλωγμός, ὁ διὰ τῆς γλώττης περὶ τὸν οὐρανίσκον ψόφος, ὅν λακκησίν τινες φασίν, οἷον οἱ ὀνηλάται ποιοῦνται κυρίως, id eſt ſonus qui ore editur ab aſinarijs ad fiſtulæ imitationem. Κλώζεσθαι καὶ ἀποσυρίττεσθαι λέγονται οἱ ἐν θεάτροις νικώμενοι, καὶ κλωγμὸν πάσχειν, Varinus. ¶ f. Lityerſas rex Celænarum fuit, uir uoraciſsimus, de quo Soſitheus Tragicus apud Athenæum, Ἔσθει μὲν αὐτὸς τρεῖς ὅλους (forte ὄνους) κανθηλίους, Τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας. ¶ h. Simonides poeta perquàm feſtiuus pro diuerſis mulierum ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingit, & inter cæteras ex cinere & aſino natam his ſenarijs depingit: Τὴν δ' ἔκ τε σποδιῆς καὶ παλιντριβέος ὄνου, Ἣ σύν τ' ἀνάγκῃ, σύν τ' ἐνιπῇσιν μόγις, Ἔρξεν ὦν ἅπαντα, καὶ πονήσατο, Ἀρεστά. τόφρα δ' ἐσθίει μὲν ἐν μυχῷ, Προνύξ, προῆμαρ, ἐσθίει δ' ἐπ' ἐσχάρῃ. Ὁμῶς δὲ καὶ πρὸς ἔργον ἀφροδίσιον Ἐλθόνθ' ἑταῖρον ὄντινοῦν ἐδέξατο. Alexandro Macedoni quum reddita ſors eſſet: Eum qui primus occurriſſet, interimeret: ubi quendam præ ſe agentem aſellum uidit, arripi hominem ex oraculo confeſtim imperauit. At is iam iam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Anteambulonem ſuum nõ ſe peti ex reſponſo, quando is obuiam latus eſſet prior. Perquàm lepida apud Nicandrum de aſino fabula legitur, qui iuuentutem à Ioue hominibus donatam, & ſibi impoſitã, cum ualde ſitiret, dipſadi ad fontem moranti, ut ad potum innoxius admitteretur, tradidit. Hinc eſt quod dipſas ſenectute exuta iuueneſcit, & propter aſini deriuatam in ſe ſitim, eandẽ hominibus morſu infligit. Sed ipſos poetæ uerſus propter elegantiã non omittemus. Ἄφρονες, οὐ μὲν τῆσδε κακοφραδίης ἀπόναντο. Νωθεῖ γάρ κάμνοντες ἀμορβεύοντο λεπάργῳ Δῶρα. πολύσκαρθμος δὲ κεκαυμένος αὐχένα δίψῃ Ῥώετο, καὶ τὰ λοιπά. Λέπαργον interpretes exponunt ὄνον, παρὰ τὸ τὴν λαγόνα ἔχειν λευκήν. Et paulo poſt. Νοῦσον δ' ἀργαλέην βρωμήτορος οὐλομένη θὴρ Δέξατο. Aſinum Coptitæ apud Aegyptios præcipitem agunt, & homines rufos iniurijs afficiunt in contumeliam Typhonis, quem rufi & aſinini coloris fuiſſe ferunt. Buſiritæ & Lycopolitæ tubas nõ admittunt, ut quæ ſonum rudentis inſtar aſini edant. In ſumma, aſinum impurum & dæmonicum animal eſſe credunt propter ſimilitudinem cum Typhone, tum colore tum animi ſtultitia & improbitate: & cum placentas faciunt in ſacrificijs Payni & Phaophi menſium, inſigniunt eas nota aſini ligati. Perſarum etiam regem Ochum uehementer eis inuiſum, aſini cognomine notauerunt (aliàs, Artaxerxæ cognomen fuit Ochi) unde commotus ille, Atqui aſinus iſte (dixit) bouem ueſtrum uorabit. & Apin mactauit. Illi uero qui dicunt Typhonem ſuper aſino ex pugna euaſiſſe, & cum ſeptem dierum itinere aufugiſſet, filios procreaſſe Hieroſolymum & Iudæum, res Iudaicas manifeſtis fabulis implicant, Hæc Plutarchus, ut nos tranſtulimus ex libro de Iſide: paulò aliter Aelianus, qui Petro Gyllio interprete ita ſcribit: Buſiritæ, Abydus, Lycopolis, idcirco tubæ ſonitum ab auditione ſua deteſtantur, atq; execrantur, quòd ab aſino rudente eius clangor diſsimilitudinem non habet: & ſimul eis qui Serapidis religionem obſeruãt, odio eſt aſinus, atq; acerbitati. Cuius rei non ignarus Ochus Perſes, Apim quidem interfecit, aſinum autem & conſecrauit, & ſanctiſſima religione coli iuſsit, Aegyptios ut moleſtia afficeret. Sed is ſanè tanti ſceleris ſacro boui perſoluit pœnas, nec iniuſtas, neq; minus graueis, quàm Cambyſes dediſſet, qui primus bello ſacrilego religionibus indicto eiuſmodi impietatem commiſerat, Hactenus Aelianus. Cur in Conſualibus feſtis equos & aſinos coronant & otiari ſinunt? An quia Neptuno equeſtri feſtum hoc peragunt, & aſinus cum equo libertate communi fruitur? Aut quies iſta iumentis conceſſa eſt, quod mare tranquillum & nauigationi commodum ſe præbuiſſet? Plutarchus in quæſtionibus Romanis cap. 47. Onoſceli dæmones ſunt in aquoſa & arida corporibus areſcentibus frequentantes, aſininis cruribus. Hi ſeſe mares plurimum exhibent, interdum quoq; leonem & canem induere uidentur, Cælius. Lectum in hiſtoria eſt ab Hyperboreis item Apollini aſinum immolari, cui ſententiæ aſtipuletur Callimachus, Τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι, id eſt pingues Apollinem oblectant aſinorum iugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pythijs, Παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας Δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας. Lactantius lib. 1. de falſa religione cap. 21. ait Lampſacenos Priapo aſinum in ultionem et ludibrium mactare conſueuiſſe: quod quum is deus Veſtæ dormientis pudicitiæ inſidiaretur, illa intempeſtiuo aſelli clamore ſit excitata, & detecta inſidiatoris libido. Ouidius Faſtorum 6. prolixius hanc fabulam perſequitur, & aſinum in deæ Vacunæ feſto feriari, & è pane monilibus floribuſq; coronari ſolitum teſtatur in Veſtæ gratiam. Idem Faſtorum 1. ſimillimam de Sileno eiuſq; aſello et Lotide nympha fabellã

recitat:

recitat: & lib. 1. de Arte, Silenum asino delabentē inducit, cum Bacchū in Ariadnes raptu comitaretur. Asinos à Scythis Marti immolari, Apollodorus & alij prodiderunt, teste Arnobio. Phornutus scribit propter bellicum clamorē uociferationemq; asinos Marti immolatos. Gentes quædā olim, ut ait D. Athanasius, in dijs suis humana cum brutis miscebant, & quæ in natura dissimilia erant, deos suos fecerunt, cynocephalos, ophiocephalos, onocephalos, criocephalos: hoc est, qui canis, serpētis, asini, & arietis essent capitibus. Non est hic silentio prætereunda mirabilis illa Bileami asina in sacris libris Numerorum cap. 22. celebrata, cui & angelum Dei uidere, & dominum insidentem alloqui diuinitus datum est. An non etiam ipse rerum dominus Christus, dum suum ipse ingenium ab omni fastu alienissimum ostendit, & indomito adhuc asello uehitur, ut diuus Zacharias olim futurum prædixerat, maximam huic quadrupedi gloriam adiecit? Extat Luciani liber Lucij uel Asini titulo, & L. Apuleij libri undecim Asini aurei: idem utrisq; argumentum, sed Apuleius omnia copiosius tractat & multa intermiscet. Institutum est naturā mortalium & mores humanos obiter designare, ut admoneremur ex hominibus asinos fieri, quando uoluptatibus beluinis immersi asinali stoliditate brutescunt, nec ulla rationis uirtutisq; scintilla in eis elucescit. Sic enim homo, ut docet Origenes in libris peri archôn, fit equus & mulus: sic transmutatur humanum corpus in corpora pecuina. Rursus ex asino in hominem reformatio significat calcatis uoluptatibus exutisq; corporalibus delicijs rationem resipiscere, & hominem interiorem, qui uerus est homo, ex ergastulo illo cœnoso ad lucidum habitaculum uirtutibus & religione ducibus remigrasse, ita ut dicere possimus iuuenes illicio uoluptatum possessos in asinos transmutari: mox senescentes, oculo mentis uigente, cū uirtutes iam maturescunt, exuta bruti effigie humanam resumere. Proclus nobilis Platonicus monet multos esse in uita lupos, multos porcos, plurimos alia quadam bruti specie circumfusos. Quod minimè mirari nos oportet, cum terrenus locus Circes ipsius sit diuersorium, in quo animæ aut unguentis delibutæ, aut pharmacis epotis inebriatę, transfigurentur in brutas animātes. Pharmaca autem sunt obliuio, error, inscitia: Quibus anima consopita brutescit, donec gustatis rosis, hoc est scientia (quæ mentis illustratio est, cuiusq; odor suauissimus) auide hausta in humanā formam, hoc est rationalē intelligentiā, reuertatur: Hæc Beroaldus in Apuleij Asinum. Asini encomium scripsit Hen. Cornelius Agrippa, in postrema parte libri de uanitate scientiarum. Aegyptij in Hieroglyphicis onocephalum pingunt, hominem rudem & nunquam peregrinatum significātes, ut qui nec historias cognouerit, neq; ea quæ alibi fiūt persentiscat, Horus. Appion Posidonij & Apollonij Molonis mendacia secutus, ut Iosephus secūdo aduersus ipsum libro redarguit, Iudæos Hierosolymis in templo aureum asini caput ingentis pretij coluisse scribit: idq; deprehensum esse ab Antiocho Epiphane cum templum spoliaret. Atqui cum uarij casus (inquit Iosephus) nostram ciuitatem uexauerint, & Theos ac Pompeius magnus ac Licinius Crassus, & postremo Titus Cæsar ciuitatem ceperint, nihil huiusmodi illic inuenēre, sed purissimam pietatem. Antiochus uero pecuniarum inops, cum non esset hostis, sed fœdere iunctus, socios & amicos nos aggressus est, nec aliquid in templo derisione dignum inuenit, ut multi & fide digni scriptores testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damascenus, Timagenes, Castor Chronographus & Apollodorus: qui omnes Antiochum pecunijs indigentem & fœdera uiolasse, & templum auro argentoq; plenum spoliasse scribunt. Hæc Aegyptius Appion cōsyderare debuerat, nisi cor asini ipse potius habuisset, & impudentiam canis, qui in Aegypto assolet coli, Hæc Iosephus. Meminit historiæ huius Nic. Leonicenus etiam lib. 3. cap. 30. Plutarchus Symposiacorum lib. 4. problemate 5. Probabile uidetur (inquit) Iudęos suem colere, utpote seminandi & arandi magistram, ut asinum quoq; colunt, quod aquæ fontem eis aperuerit. Huc facit Petri Criniti ex primo libro de honesta disciplina caput 9. Verba sunt (inquit) Cornelij Taciti, quo loco historiā de Iudæorum origine & moribus scribit. Assensere Iudæi Mosi duci, [atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt: sed nihil æque quàm inopia aquæ fatigabat: Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium, e pastu rupem nemore opacam conscendit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum uenas aperit. Hic uulgatissimi codices deprauati sunt: sed ita legendum esse constat ex Apologetico Tertulliani, ubi ille, Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, siue (ut putauit) extorres, uastis Arabiæ aquarū locis egentissimos, cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petituri existimabantur, indicibus fontium usos, ob eamq; gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Sed hæc mera mendacia sunt. Nos in sacris legimus Geneseos 36. quòd Ana socer Esau dum pascit asinos patris sui in deserto, inuenerit ימים iemim, mulos interpretantur rabini Saadias & Salomon, ut etiā Steuchus & Sanctes ex nostris. Hieronymus aquas calidas, secutus quorundam Iudæorum opinionem. Sic enim scribit in Quæstionibus: Alij putant iamim maria appellata, & uolunt illum aquarum congregationes reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ maria nuncupantur. Et paulò post: Nonnulli putant aquas calidas iuxta Punicæ linguæ uiciniam, quæ Hebrçæ contermina est, hoc uocabulo signari. Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc admissos esse ad asinas, & ipsum istiusmodi reperisse concubitum: ut uelocissimi ex his asini nascerentur, qui uocantur iemim. Pleriq; putant quod equarum greges ab asinis in deserto ipse curauerit primus inscendi, ut mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur. Aquila, Symmachus, Theodotion & LXX. uocem Ebraicam reliquerunt, quæ tamen à librarijs uitiata est, dū alij scribunt ἰαμείν, alij σιμείν. Chaldaica translatio habet

גבריא gibaraia, id eſt fortes: Arabica בגאל kegal: Perſica Mar an aſtarta. R. Dauid Kimhi in libro Radicum mulos exponit, quem doctiores hodie ſequuntur. Cæterum Romani ueteres pari cauſa & Chriſtianos æque ac Iudæos aſinarios uocarunt, obſtinato uidelicet in Chriſti nomen odio, quem per ignominiam etiam Chreſtum per e literã appellabant. Sed et figuris picturisq; Chriſtianis illudebant, quando infando etiam picturæ genere Deum noſtrum ſic depictum ſpectanti populo propoſuerunt, ut is foret auribus aſininis, pede altero inungulatus, librum geſtans & togatus. Cui flagitio ut ſcelus adderent, tali titulo Chriſti effigiem dedecorarunt: Deus Chriſtianorum ὀνόχηλος: qua in re uel ipſe quidem Tertullianus ægrè à riſu abſtinuit, cum nomen ipſum & formam conſpiceret, Hæc Crinitus. Non omittenda eſt hoc loco Simſonis hiſtoria, quæ in ſacris Biblijs libro Iudicum cap. 15. proponitur. Simſon uir apud Iudæos omnium fortiſſimus, cum in ipſum inermen Philiſtæi irruerent, maxilla aſini arrepta quamuis iam marcida hoſtes mille proſtrauit: inde cum nimia ſiti laboraret, proiecta maxilla, preces ad Deum fudit, & aquæ ex dente molari profluentis ſcaturiginem impetrauit. Sunt qui uocem Hebraicam המכתש hamacteſch, non uerum dentem molarem, ſed ſaxum dentis ſpecie interpretentur, quod fuerit in loco illo tum recẽs à re geſta Lehi, id eſt maxilla, appellato. Notum eſt lapides quoſdam molares uocitari, non ſolum qui iam in uſu molæ ſunt, ſed quoniam illius ſunt generis, ex quo præſtantiores fiunt molares ſiue catilli, quos aſinos etiam Græci nominant.

Andreæ Alciati Emblema in auaros.

Septitius populos inter ditiſſimus omnes, Arua ſenex nullus quo magis ampla tenet,
Defraudans geniumq; ſuũ, menſasq; paratas, Nil præter betas, duraq; rapa uorat.
Cui ſimilẽ dicã hunc, inopẽ quẽ copia reddit? An' ne aſino? Sic eſt: inſtar hic eius habet.
Nanq; aſinus dorſo pretioſa obſonia geſtat, Seq; rubo aut dura carice pauper alit.

Σεκούνδου, ὄνος λαλεῖ.

Τίπτε τὸν ὀγκηστὴν βραδύπουν ὄνον ἄμμιγ' ἐν ἵπποις, Γυρὸν ἀλωειναῖς ἐξελάατε δρόμους;
Οὐχ ἅλις ὅττι μύλοιο περίδρομον ἄχθος ἀνάγκης, Σπειρηδὸν σκοτόεις κυκλοδιώκτος ἔχω,
Ἀλλ' ἔτι καὶ πώλοισιν ἐρίζομαι; ἦ ῥ' ἔτι λοιπὸν Ἣν μοι τὴν σκολιὴν αὐχένι γαῖαν ἀρῶν.

PROVERBIA.

Aſinus Aegyptius, pro eo qui deriſui ſit omnibus, quemq; omnes inſectentur, conuellant, lacerẽt, Cælius Rhod. Aſellam agas. Aſinus alia portat, alia Lacon. Antronius aſinus. Aſinus inter apes, de ijs qui in mala inciderunt, Eraſmus & Suidas. Sus ſui pulcher, aſinus aſino. Aſinus auis, Eraſ. & Suid. Aſinus auriculas mouens, Eraſmus & Suid. Ἠλίθιός τε γὰρ ὑπερφυῶς ἦν, καὶ νωθὴς, ὄνῳ ἐμφερὴς μάλιστα, καὶ οἷος τῷ χαλινὸν ἕλκοντι πιθέσθαι, συχνὰ οἱ σειομένων τῶν ὤτων: Verba hæc apud Varinum ex authore innominato citantur. Auriculis demiſſis, prouerbiũ à iumentis ductum, cui aduerſari uidetur illud, Auribus arrectis. Horatius Serm. 1. Demitto auriculas, ut iniquæ mẽtis aſellus Quum grauius dorſo ſubijt onus. Nos etiam aures illum demittere dicimus, qui ſpe ſua fruſtratur, **Er laßt die oren hangen**. Aſini aures, uide paulò inferius in Mida. Aſinus balneatoris, in eos qui ex ſuis laboribus ipſi nihil fructus capiunt: ſic Germani, **Ein karger reycher iſts Salomons eſel.** Ab aſinis ad boues tranſcendere, eſt ex humiliore conditione ad ditiorum partes tranſire, apud Plautum in Aul. ut ſupra recitauimus. Aſini homines pro ſtupidis & ſtolidis apud eundem in Pſeud. Camelus uel ſcabioſa complurium aſinorum geſtat onera, Eraſmus. Ἡ κάμηλος ψωριῶσα (aliâs καὶ ψωριῶσα) πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, εἰς ἀγλαΐην ἐν χθονὶ κατθεμένη, περὶ Λαΐδος ἑταίρας, Suidas & Varinus. De Laide meretrice dictum puto, quæ iam uetula ſpeculum Veneri cõſecrauit, ut Alciatus Emblemate perquàm lepido expreſſit. Si uel aſinus canem mordeat, litem mouebit. Canthelius, tardus ingenio, rudis, uel magnus aſinus, Suidas. Κανθήλιος, ὠμός, μωρός, Varinus: forte legendum, κανθήλιος ὄνος, μωρός. Aſini caput ne laues nitro. Similia nobis ſunt, **Es iſt nit not das man die ſauw ſchirt/man pfluckt oder ſengt ſy doch wol.** &, **Man ſol die ſeck nitt mit ſeiden nehen.** Aſini cauda. Aſinus compluitur: Cephiſodorus apud Suidam, Σκώπτεις μ', ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄνος ὕομαι: in eos qui maledictis nihil omnino cõmouerentur. Nam aſinus ob cutis duritiem adeò pluuia nihil offenditur, ut uix etiam fuſtem ſentiat. Huic affinia ſunt apud nos, **Ich bin ſo naſſz als ich werden mag:** &, **Wenn ich den rock ſchüttel/ſo fallet es alles ab.** Aſinus Cumanus, uel apud Cumanos, ὄνος εἰς Κυμαίων, Eraſmus & Tzetzes in uaria hiſtoria 4. 10. & 11. de rebus raris & inopinatis dicitur, Apoſtolius. Aſinos non curo. Ab aſino delapſus. Ab equis ad aſinos. Equus ex aſino. Aſinus eſuriens fuſtẽ negligit: Huic reſpõdet Germanicũ, **Hungerige fliegen oder mucken beiſſend ſcharpff.** Fabulam narrare ſurdo aſello, Horatius 2. epiſt. Suidas etiã refert in prouerbio, ὄνος τὰ ὦτα κινῶν. Aſinum ſub freno currere doces, hoc eſt indocilẽ doces. Nam equus ad curſum idoneus, aſinus ad equeſtrem curſum inutilis. Horatius, Infelix operam perdas, ut ſi quis aſellum In campum doceat parentem currere freno. Vtere curru tuo de aſinis nihil laborans, Ἀπονέμου τὸ σῆς ἁμάξης, τῶν δ' ὄνων οὐδὲν μέλει: hoc eſt, Cura res tuas hisq; fruere, nihil inquirens de alienis. Nam cui plauſtrum eſt domi, non opus habet deportandis oneribus aſinos aliunde conducere. Aſini lana, Ab aſino lanam, & Aſinum tondes, ὄνου πόκος uel πόκαι, ὄνον κείρειν, de inutili uel impoſſibili labore. Aſinus in pelle leonis: Notus eſt Aeſopi apologus. Aſinus ad lyrã: ὄνος λύρας, ſcilicet ἀκροατής. Ὄνος λύρας ἀκούων κινεῖ τὰ ὦτα: in imperitos & laude digna non approbantes, uel ea laudantes quæ non intelligunt, ſecundum illud, Aſinus auriculas mouens. Apud Menandrũ ſic effertur, ὄνος λύρας ἤκουε, καὶ σάλπιγγος ὗς. Pythagorei de animalibus ſolum

aſinum

asinum asserunt ad harmoniam non factum esse, proinde absurdam bestiam nullo sensu ad lyræ sonitum affici, Aelianus. Miretur sanè aliquis cum natura auriculas longiores illis addiderit animantibus, quas auditu præcellere oportebat, & sonos promptissime apprehendere, cur non eædem sonos simul argutius discernant: ceruus enim discernit & afficitur, asinus non item. An non tam ad cognitionem & uoluptatem aurita sunt animalia quædam, quàm ad corporis incolumitatem tuendam? præsertim cum timida ea omnia sint. Proinde in stupidum & ea quæ non intelligit se intelligere simulantem prouerbiũ hoc conuenient: πῶς γὰρ ἂν γένοιτο πάντα ἐγνωκέναι καὶ πρὸ τοῦ λαληθῆναι αὐτῷ, κἂν ὦτα μεγάλα ἔχῃ καθάπερ ὄνος; Suidas. Eiusdem argumenti sunt apud Suidam, Asinus ad tibiam, Asinus tubam audit, ὄνος πρὸς αὐλόν, ὄνος ἀκροᾶται σάλπιγγος. Malo asino uehitur, ἐπ' ὄνου πονηρᾶς ὀχούμενος, in eum cui res sunt parum secundæ: felices enim eximijs equis insidere gaudent: nec inscite iacietur in hominem parum feliciter coniugatum. Simile est illud Vuestphalorum, **He rytt eyn geck perdt.** Nos uulgo hominem ira temere commotum asino inequitare dicimus. Asini maxilla uel mandibula, ὄνου γνάθος, iocus in hominem uoracem apud Eupolidem. Eiusdẽ nominis Laconiæ promontorium est, quod stadijs ab Asopo ducentis distat, Pausania teste, à figura forsitan appellatũ. Midas auriculas asini, Suidas & Varinus in Midæ mentione: in stolidos & crassis auribus pinguiq́ iudicio homines: uel cõtra, qui aliquid eminus audiunt, quibus uulgo aures tenues esse dicimus: tyrannos præsertim, qui corycæos & auscultatores quasi oblongas aures habent, qua prouerbij figura longæ etiam regum manus dicuntur. Nullum aliud animal acrius asino audire ferũt, mure tantum excepto. Lucianus in libello cui titulus, non esse facile credendum delatoribus, Calumniæ depingens imaginem, Midæ aures illi tribuit. Argo poëtæ complures oculos attribuunt, quod homo solers ac perspicax & πολυπράγμων fuerit: sic auditioni præcipue intentum asini aures habere dictitamus. Midæ aures quomodo abierint in asininas Ouidius libro 11. Metamorphoseon graphice depingit. Asini mortes, ὄνου θανάτους, de ijs qui narrarent absurda ridiculaq́ dictu, ut Apuleius in Asino suo. Muli asinis quantum præstant. Asinus mysteria portans, ὄνος ἄγων μυστήρια, in eum qui præter dignitatem in munere quopiam uersatur: ut si quis ignarus literarum bibliothecæ præficiatur. Athenis olim res quibus ad peragenda sacra Eleusinia opus erat, asino impositæ deportabãtur. Huc pertinet apologus ille, quem Alciatus inter Emblemata uersibus illustrauit, sub titulo, Non tibi, sed religioni.

Isidis effigiem tardus gestabat asellus, Pando uerenda dorso habens mysteria.
Obuius ergo deam quisquis reuerenter adorat, Piasq́ genibus concipit flexis preces.
Ast asinus tantum præstari credit honorem Sibi, & intumescit admodum superbiens:
Donec eum flagris compescens dixit agaso, Non es deus tu (aselle) sed deum uehis.

In Mysia rari reperiũtur asini quibus recta sint ilia: inde nato adagio ut ὀσφὺν κατεαγώς, ἤγουν κατεαγώς, id est ile fractum habens, dicatur, ex Mysia asellus, Cælius Rhod. Asino ossa das, cani paleas. Asinus in paleas, ὄνος εἰς ἄχυρα, in eos qui præter spem in bona quędam incidunt, ijsq́ fruuntur abunde. De asini prospectu, ὄνου παρακύψεως, in eos qui ridendo titulo quempiam calumniantur, aut de friuolis rebus aliquem in ius uocant. Prouerbij occasionem alij aliam referunt, ut Erasmus recenset, ego ne nimius sim, ad reliqua pergo. Rex aut asinus: id est uictor aut uictus: Tractum est adagium à sphæræ ludo, de quo supra diximus. Eodem sensu nostri quidam, **Er wil küning oder dräck sin.** Prouerbium olet quod scribit Horatius in Epistolis:

Qui male parentem in rupes protrusit asellum, Et merito: quis enim inuitũ seruare laboret?

Quadrabit in quosdam peruerso natos ingenio, qui cum ipsi non sapiant, nolint tamen bene consulentium monitis obtemperare. Asinus inter simias, ubi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile habent Germani, **Ein eule vnder einem huffen kräyen.** Asinus stramen mauult quàm aurum. De asini umbra, περὶ ὄνου σκιᾶς: in illos qui temere quamuis ob causam sine fructu contendunt, quod nostri dicunt, **Vmb ein tubendräck haderen.** Ridiculam historiam ex qua ortum est prouerbium parœmiographi referunt. Archippus comœdiam scripsit titulo Vmbræ asini. Asinus in unguento, ὄνος ἐν μύρῳ, Erasmus & Suidas. ¶ Συνάγει ὄκνος τὴν θώμιγγα, Torquet piger funiculum, prouerbium apud Ionas celebratum, ut Pausanias scribit in Phocicis, cuius uerba paulò aliter quàm ab Erasmo translata subscribam. Ex Polygnoti picturis (inquit) hęc etiam est. Vir quidam (apud inferos) sedet, quem titulus Ocnon esse indicat. Factus est autem ad hunc modum, ut ipse funiculũ torqueat, astante asella, quæ quod tortum fuerit assidue abrodat. Hunc Ocnum aiunt hominem fuisse industrium operiq́ intentum, sed uxorem habuisse sumptuosam & prodigam, quæ omnia illius labore corrasa mox absumpserit. Cognitum autem est mihi etiam ab Ionibus dici solere, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, quæ nihil adferret emolumenti, Hic homo funiculum Ocni contorquet. Picturæ hoc genus Delphis consecratum fuit. Plinius inter Socratis pictoris argumenta, Et piger, inquit, qui appellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus arrodit. Errat Varro qui desidem & ignauum hac pictura significari putauit, cum laboriosus potius & industrius, sed cui uxor prodiga sit, designetur, quamobrem asina, non asinus, in pictura est: quod Pausanias de industria annotauit, authores reliqui neglexerunt. Idem argumentum marmore cælatum, Romæ duobus uisitari locis, nẽpe in Capitolio & in hortis Vaticanis Hermolaus Barbarus testis est. Hoc interim admirandum, non solum cur Plinius, ut Erasmus putat, sed Pausanias etiam & alij, ipsum ho-

minem Ocnon, id est pigrum appellauerint potius quàm asinum, cui conuenit tum res ipsa nempe pigritia, tum nomen, cum onos & ocnos una tantum litera differant: & Propertius non Ocnon torquere funem, sed illum ipsi toqueri his uersibus confirmet: Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno, Aeternusq; tuam pascat aselle famem. Plutarchus in libro de animi tranquillitate: ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ ἐν ᾅδου ζωγραφούμενος σχοινοπλόκος, ὄνῳ τινὶ παρίησιν ἐπιβοσκομένῳ καταναλίσκειν τὸ πλεκόμενον, &c. Hoc est, Quemodmodum apud inferos depictus is qui funem torquet, permittit asino ut depascens absumat id quod tortum fuerit: ita pleriq; rudes obliuiosi & stupidi homines, nulla præteritorum ratione habita, futura semper expectant, & præsentia abolent. Hæc prolixius adijcio ut quæ Erasmus nec Græce rectè legit, nec aptè Latine reddidit, emendentur. Sunt qui ex hoc figmento (referente Suida, Erasmus enim præterijt) prouerbium ὄνου πόκαι de rebus nullo fine perficiendis interpretentur, ut πόκαι non ipsa asini uellera sint, sed funiculi quos abrodere & quasi tondere fingitur. Quinetiam prouerbium τὰ ἐν ᾅδου, id est, Quæ apud inferos, Aristophanis interpres ad eandem fabulā refert: quasi nō in genere ad omnia pertineat, quæ de inferis poëtæ nugantur, ut omnia inania somnijsq; similia aptè sic nominemus. Mihi sanè qui primi hæc confinxerunt, Cratinus & Aristophanes, ueterum poetarum & Homeri maxime fabulas imitati uidētur, qui alias quoq; apud inferos pœnas similiter perpetuas & infinitas celebrarunt, ut cribra Danaidum, Sisyphi saxum, & Tityi iecur, & in Caucaso Promethei: ut hic ipse perpetuus in torquendis funibus labor, pœna illius fuerit, qui uiuus uel in uxorem luxuriosam, uel in meretricem prodigus fuisset. Extat Alciati Emblema hoc titulo: Ocni effigies: De his qui meretricibus donant, quod in bonos usus uerti debeat.

Impiger haud cessat funem contexere sparto, Humidaq; artifici iungere fila manu.
Sed quantū multis uix torquet strenuus horis, Protinus ignaui uentris asella uorat.
Fœmina iners animal, facili congesta marito Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

Sed desino tandem Ocni fune torquere, si prius monuero ocnon etiā dici Gręcis auem ex ardearum genere maximam & pulcherrimam, teste Pausania, quam Aristoteles stellarem uocat, & olim è seruo in auem transijsse fabulam narrari scribit, quoniam ut cognomen sonat iners otiosaq; sit. Empusa mutabilior, prouerbij loco ab Erasmo refertur. Aristophanes enim meminit in uarias eā formas mutari, ut bouis, muli, canis, & rursus mulieris formosæ. Interpres scribit spectrum quoddam esse quod ab Hecate soleat emitti uidendum miseris & calamitosis. Quidam existimant meridianis horis apparere solitum ijs qui parentant manibus. Fit autem in sacris etiam Psalmis mentio meridiani dæmonij. Sunt qui hanc ipsam Hecaten affirmant esse: narrant autem uno uideri pede, unde & nomen additū putant Ἔμπουσαν οἱονεὶ ἑνίποδα: Hæc Erasmus. In Etymologico legimus Empusam esse dictam παρὰ τὸ ἐμποδίζειν, ἢ ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν, ἢ ὅτι ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυουμένοις. ἐκαλεῖτο δὲ αὕτη καὶ ὀνοπόλη. Suidas habet sic dictam παρὰ τὸ ἑνὶ ποδίζειν ἤγουν τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν: quæ lectio similiter in Etymologico restituenda est. Vocabatur etiam ὀνοκώλη ab asinino pede, quem βολίτινον uocant: βόλιτος enim proprie asinorum fimus est. Cæterum dæmones quosdam onoscelos dictos supra annotauimus. ¶ Nunc Germanica quędam adagia, in quibus asini mentio fit subnectemus, & quæ eis respondent Latina, nulla tamen eiusdem animātis mentione. **Ein esel heisset den anderen sackträger**, id est, Asinus asinum saccigerulum uocat: quo sensu illud usurpatur, Loripedem rectus deridet. **Di steln sind des esels salat kreüter**/ id est, Cardui asino acetarij loco sunt: cui conuenit, Similes habent labra lactucas. **Vil seck sind des esels todt**/ id est, Multi sacci asinum opprimūt uel enecant: Huiusmodi est, Cedendum multitudini. **Man rüfft den esel nit zů hofe/ er sol dann secke tragen**, id est, Asinus non uocatur ad aulam nisi pro saccis portandis: Latini similiter monent, Porrò à Ioue atq; fulmine. **Wenn dem esel zů wol ist/ so geht er auff das eyß tantzen / vnd bricht ein bein entzwey**, id est, Cum asinus lasciuit, in glaciem saltaturus progreditur, & crus perfringit. Eiusdem argumēti est illud, Viro Lydo negotium non erat, sed ipse egressus emit.

DE HINNO, INNO, ET GINNO.

HINNVS, innus, & ginnus, animalia nobis per Germaniam ignota sunt (nisi, quis uiles & paruos asellos etiam sic nominare uelit, uteri uitio nanos) quanquam ne aliarum quidem gentium nomina præter Gręca reperio, à quibus Latini quoq; mutuati sunt. Nam Itali qui nanos & bastardos asinos uocant, circumloquuntur. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomē traxerint quod hinni uocātur, matri per omnia magis similes sunt, Columel. Equo & asina genitos mares, hinnulos antiqui uocabant: cōtraq; mulos quos asini & equæ generarent, Plin. Hinnulus, fœtura capreolorū, caprarum, damarū, leporum, similiumq;: itē ex equo & asina genitus, Idem. Inulos accipiunt nōnulli ceruinos pullos: hinnos aūt & hinnulos cū flatili ac duplici cōsonante, ex asina cōceptos mares equi seminio, Cælius Rhod. Muli & hinni bigeneri atq; insitij, nō suopte genere ab radicibus: ex equa enim & asino, fit mulus: cōtrà ex equo & asina hinnus, uterq; eorū ad usum utilis, partu, fructu, uentre. Et paulò post: Hinnus minor est quàm mulus corpore, plerunq; rubicundior, auribus ut equi, iubam & caudā similem asini habet. Item in uentre est, ut equus, menses duodecim. Hosce itē ut equulos & educant & alunt, & ætatē eorū ex dentibus cognoscunt, Varro. Himus, hima, & himulus, & himula uocātur, qui ex equo & asina nascunt, quos quidā burdones appellant, Perot. Ego in quatuor his dictionibus librariorum culpa factū puto, ut m pro

duplici

dupliči n legatur. Burdo autem dictus uidetur ἀπὸ τῶν φόρτων, id est, oneribus: nam & Græce apud quosdam recentiores ὁ φόρτων legitur: uel quòd bardum, id est stupidum & fatuum sit animal: aut forsan ab Hebraica uoce pered quæ mulum significat, ut pirdah mulam. Sunt enim hinni etiam muli quidam, cum ἡμίονοι, id est, ex altero parente asini sint. Latini grammatici hominem bardum dici putant à Græco βραδὺς, qui tardus ingenio sit. Manni seu mannuli equi dicebantur, haud ita magni, ac præmites, uulgus (uti scribit Porphyrio) burdos uocabat: Burdones dici uidentur quoq; ab Iureconsulto, Digestorum tricesimosecundo, ac De legatis tertio, Cælius Rhodig. Peculiare quoddā mulorum genus in Gallia circa Gratianopolin haberi audire aliquando memini, quod ex asina & tauro natum uernacula lingua iumar appellant. In Heluetiæ alpibus supra Curiam ad pagū Spelugam ex equa & tauro natum equum ex uiris fide dignis accepi. Hoc tempore in aula regis Galliarū animal nutriri aiunt ab anteriore parte asini, posteriore ouis specie. Sed præter institutum est bigenera hîc omnia persequi. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animalia aselli etiam pumili aluntur. De mulis pomilijs Martialis distichon extat:

His tibi de mulis non est metuenda ruina, Altius in terra penè sedere soles.

¶ Mulus cum equa coniunctus innum procreauit: post deinde superuenire nō solet, Aristoteles interprete Gaza: Græci codices γίννον habent cum gamma & hic, & mox de equo nano. Plinius 8.44. hæc ita reddit: In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruum mulum. Hinum scribit per n simplex. Prodeunt quos ginnos uocant ex equa, cum in gerendo utero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum quos posthumos uocant: & quidem ut pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. Aristot. 6.24. historiæ animalium. Et alibi in libris de partibus animalium: Ex equo & asino ginni proueniunt, cùm conceptus in utero ægrotauit. Aliqui non ginnum sed ἰννὸν scribunt pro manno uel equo pumilo. Ginni apud Aristotelem deminuta formà equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorū genus sic in Liguria uocetur, Cælius Rhod. ἶνις apud Græcos filiū uel nepotē significat: & fieri potest ut ab hac uoce iumenta nana quæuis Græce ἴννοι & γίννοι dicantur, quod pullorum magnitudinem nunquā excedant: & apud Latinos hinni & hinnuli, & fortè ginni quoq;. Quanquam apud eos complurium quadrupedum fœtus, similiter, ut supra diximus, sic appellentur. Etymologiam literatores afferunt quòd hinniant & uocem reddant equinę similem, quam ego nō probo: neq; enim in ceruis & leporibus, & alijs huiusmodi talem percipimus uocem: & Græcæ magis quàm Latinæ originis uocabulum apparet. Vt mulus sic & burdo sterilis est. Hic equum magis refert, & uocem edit equi: ille asinum, Albertus Mag.

DE ONAGRO SIVE ASINO SYLVESTRI.

ONAGRVS apud Varronem, imitatione Gręca, ὄναγρος: Latinis usitatius onager dicitur, asinus est ferus aut syluestris: regionibus nostris ignotus, dici tamen potest uernacula lingua ein Waldesel. Historiæ Iob capite 6. פרא pere exponunt onagrū Latini & Gręci: item Hieremiæ cap. 14. Pered uero in eadem lingua mulus est. Prophetæ Oseæ cap. 8. legitur פרא בודד לו, pere bored lo, Latini transferunt Onager solitarius apud se. Septuaginta omnino nullum hic animal nominant. Varinus meminit Cyrillum in huius prophetæ interpretatione μονιὸν asinum exponere: alios uero magnam belluam, quæ ob ferocitatem sola pascatur. Μονιὸς alioqui aprum solitarium significat. Ego hanc uocem in translatione LXX. interpretum siue uulgata Græca non reperio: si in aliqua alia reperitur, ad hunc omnino locum capitis 8. pertinere puto. Non cōuenit autem onagrum gregarium animal solitarium uocari: nisi quis ita accipiat, quod licet gregatim in solitudine tamen degat. Et fortè diuersa onagri genera sunt. Ego præter hoc genus monocerotem onagrum legi, de quo paulò post dicemus. Dictio פרא pere, ponitur etiam adiectiue pro syluestri, ut פרא אדם pere adam, id est syluestris homo, Geneseos cap. 6. זיז שדי, ziz schadai, Psalmo 80. Græcus interpres transtulit μονιὸς ἄγριος. Chaldæus tharnegul, id est gallus syluestris. Ebræorum alij auem omniū maximam interpretantur, alij ferarum omnium commune nomen. יחמור, iachmur Deut. 14. animal est simile magnæ capræ, teste R. Iona, cui etiam apud Arabes nomen idem. Chaldaica translatio habet iachmura, Persica kutz cohi. Septuaginta & Iosephus, bubalus. Est autem bubalus etiam de caprearum genere. Sunt ex nostris qui suspicentur asinum ferū significari. ערוד arod cōstanter omnes onagrum uertunt: & ערא ere etiam Iob 39. De uoce iemim, quam in Genesi quidam mulos ex onagris & asinâbus natos interpretantur, supra diximus. מרודא meroda & ערדא arda quoq; à Seb. Munstero onagri nomine redduntur. Martialis libro 3.

Dum tener est onager, solaq; lalisio matre Pascitur, hoc infans, sed breue nomen habet.

Nostra memoria rex Saracenorum, qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinum ingentem, forma conspicua ac uaria dono misit, Raph. Volaterranus. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui sunt, sed pullis eorum tanquam sapore præstantibus Africa gloriatur: hos lalisiones appellant, Plin. Onagrorum in Phrygia & Lycaonia sunt greges multi, Varro. Angermanniæ ducatus, tenet septentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris uenantur uros & bisontes, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, Iacobus Zieglerus in Schondia. Alces feras quosdam inepte onagros interpretari reprehensum est supra.

Fuerunt ſub Gordiano Romæ præter alias feras onagri uiginti: & triginta in Sylua Gordiani primi (depicti tantum puto) Iulius Capitolinus. Aſinorum greges ferorum Aſia fert & Africa, Plin. In Lycia onagri non tranſeunt montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. Amant locos excelſos & rupes. Hiere. 14. Onagri (peraim Heb.) ſteterunt in locis excelſis, & attraxerunt auram ſicut dracones, defecerunt oculi eorum quod non eſſet herba. Septuaginta uertunt, ὄναγροι ἔστησαν ἐπὶ νάπας. Hinc ſumpta occaſione obſcuri quidam authores onagrum beneficio uentorum abſque aquis uiuere ſcribunt, tanquam propheta per naturam id ipſum facere dicat, non potius neceſſitate & inopia aquæ: hoc enim multis animalibus per ſitim commune eſt, ut ore hiante frigidum captent aerem. Iſidorus & Iorath quidam ſcribunt onagrum æquinoctio uerno, uel 25. die Martij, per ſingulas noctis & diei horas ſemel rugire, & inde æquinoctium cognoſci: item terram pedibus terere & fodere, atque inde ad ſitim & fugam prouocari. Apparet autem iſtos orygem uel cynocephalum pro onagro ſomniare. Errant & alij recentiores qui ſcribunt domari non poſſe hoc animal, & hominum conſuetudinem ei intolerabilem eſſe. Nam, ut M. Varro teſtatur, onagrus ad ſeminationem idoneus eſt, quod è fero fit manſuetus facile, & è manſueto ferus nunquam. Sed illi forſan Indicum & unicornẽ onagrum cum uulgari confundunt. Epitheta onagri reperiuntur aſininus, timidus (Verg. lib. 3. Georg. ubi canes alendos conſulit, Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros) & ſegnis. At fide digni authores, minimè ſegnem, ſed uelociſſimum faciunt: ut claret his Oppiani uerſibus, quos libentius propter alia etiam epitheta adſcribo,

ἐξείης φύτεψαν ἐΰσφυρον, ἠερόεντα, Κραιπνόν, ἀελλοπόδην, κρατερώνυχον, αἰπὺν ὄναγρον,
ὅς τε πέλει φαιδρός, δέμας ἄρκιος, εὐρὺς ἰδέσθαι, Ἀργύρεος χροιὴν, δολιχούατος, ὀξύτατος θεῖν.

In his carminibus attribuuntur ei ungulæ bonæ & robuſtæ, uelocitas uento comparanda, corpus ſatis amplum, latum, & pulchrum aſpectu, aures longæ, color argenti: ego cinereum ſplendidum intelligo, ut ἠερόεντα eodem pertineat: niſi quis ita accipiat ut Vergilij aeripedem ceruam, quod minus probo: neq; enim quenquã hoc ſenſu uſurpaſſe memini. Grãmatici apud Græcos poetas aereũ exponunt obſcurum, nigrum, nebuloſum. Nebulæ color utpote cinereus aſino conuenit: uidetur autem idem aſini & onagri color eſſe, ut conijcio ex Polluce, cuius hæc uerba ſunt, Κίλλον color eſt ueſtium, quem nunc onagrium uocant. Dores enim aſinum cillon uocant. Quod autem onager non totus ſit albus, quamuis ἀργύρεος χροιὴν à poeta dictus, apparet ex ſequentibus, Ταινίη δὲ μέλαινα μέσσην ῥάχιν ἀμφιβέβηκε Χιονέης ἑκάτερθε περισχομένη στεφάνῃσι, id eſt, uitta nigra medium occupat dorſum, quam ambiunt lineæ utrinq; niueæ. Nam ſi totum corpus album eſſet dorſo excepto, fruſtra candidæ illæ lineæ memorarentur. Magnus tamen ille & unicornis Indicus onager, ut Philes teſtatur, toto corpore albet, capite tantum rubet. Sed adijciam reliqua etiam ex Oppiano, ita ferè ut à Petro Gyllio Latine expreſſa ſunt. Onagri paſtu aluntur herbarum, quas abunde fundit terra, fortibus feris opima præda ſæpe fiunt, magna fœminarum multitudine gaudent, quoquò maritus ducit, fœminæ ſequuntur, ſiue is ad paſtiones, ſiue ad fontes proficiſcitur, atq; ad ueſperam unà cum ipſo ad domeſticam ſedem redeunt. Ex æmulatione & riualitate tantopere laborat, ut ſui pulli de matre ſint ei ſuſpecti. Itaq; fœminæ parienti proximus aſſidẽs, partum expectat, ac ſi fœmina editur, amat partum, & lambens ipſum lingua conformat: Sin autem editum marem uidet, tum ſanè animo incitatur, & ex ægritudine laborare incipit, quòd alter mas natus ſit, qui matre aliquando potiri poſſit. quamob rem furenti animo & prompto pullorum teſticulos aggreditur abſcindere: Mater etſi pariendi doloribus debilitata, ſuo tamen infelici filio cõtra patrem auxiliari molitur: & quemadmodum in bello cum hoſtes filio interfecto matrem retrahunt, quæ gnatum adhuc cæde palpitãtem amplexa magno gemitu plorat, genasq; lacerans infra mamillas ſanguinem effundit: Sic illa uidens pullum uicinum ad moriendum, miſerabiliter lamentatur, & lugenti perſimilis eſt. Diceres miſeram ſuum partum circumeuntem ſuaui & ſupplici locutione dicere: Marite, cur tuus aſpectus tam truculẽtus? Cur oculi tui, qui ante lucidi eſſent, ſanguinei apparent? An'ne Meduſæ faciem uides, quæ homines in ſaxa conuertit? an immanis draconis uirulentum fœtum? an leænæ catulum montiuagæ? Itá ne filium communi ſuſceptum uoto caſtrabis? O me miſeram quæ partũ edidi infelicem ob ſcelus paternum. O filium hoc miſeriorem, quod non unguibus leonum, ſed plus quàm hoſtilibus patris dentibus ob riualem inuidiam caſtraris. Poſt hæc elegantiſſima eſt epiphoneſis poetæ in æmulationis & zelotypiæ uim, cuius partem quin ſubſcribam temperare mihi non poſſum:

Ζεῦ πάτερ ὅσσον ἔφυ ζήλοιο πανάγριον ἦτορ. Κεῖνον καὶ φύσιος κρατερώτερον εἰσοράασθαι
Θῆκας ἄναξ, δῶκας δὲ πυρὸς δριμεῖαν ἐρωήν. Δεξιτερῇ δὲ φέρειν ἀδαμάντινον ὤπασας ἄορ.
Οὐ παῖδας τήρησε φίλους γλυκεροῖσι τοκεῦσιν, Οὐχ ἑτάρους, πηούς τε μολὼν, οὐκ οἶδεν ὁμαίμους,
ὁππότεμ ἀργαλέος τε καὶ ἄσπετος ἀντιβολήσῃ.

Sitis impatientem eſſe hanc feram, conſtat ex Pſalmo CIIII. Dominus, inquit pſaltes, fontes immittit fluuijs, ut inter montes prætermeent: bibũt inde animalia cuncta, & ſitim ſuam extinguunt פראים peraim, id eſt onagri. Nam cum in regionibus calidis ſiccisq; tantum reperiatur, & ob timiditatem ſubinde locum mutet magna cum celeritate, præſertim cum natura corpore ſicco ſit, aſinini nempe temperamenti (ſunt enim ſylueſtria eadem qua urbana temperie, ſed ſicciora ferè calidioraq;) neceſſe eſt ſæpe ſitim pati. Videndum eſt tamen ne oryx, quem phyſiologi ueteres & boni authores perpetua ſiti ardere ſcribunt, non item onagrum, à recentioribus & imperitis cum onagro hac in re confundatur. Vtrunq; ſanè Africæ ſiticuloſæ regionis pe-

nis peculiare animal est, sed magis oryx. Metuit & fugit feras omnes carniuoras, ideoq́, ut pleraq́ timida, uelocitate ualet. Venatio leonis onager in solitudine, & pascua diuitum pauperes, Sirach cap. 13. & Oppianus, κρατεροῖς ἀγαθὴ βόσις ἔπλετο θηρσί. Addunt recentiores aquam purissimã tantum ab onagro bibi, nec facile aliam: & cum urgetur à canibus, excrementũ alui odoratum reddere, circa quod illis detentis ipsum effugere: Fœminam nimis libidinosam esse, eoq́ nomine mari sæpe molestam: Mares libidine accensos, si fœminæ desint, montes scandere, uentum naribus haurire, & uoce terribili rugire: Cor onagri pinguissimum esse: Feram ipsam quanto magis capta mansuescit, tanto efferatiorem esse antequam capiatur. Sed horum omnium grauem authorem habeo neminem: nisi quod Plinius testatur fœminas gaudere copia libidinis. In hoc genere singuli imperitant gregibus fœminarum. Aemulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod grauidas suas seruant, ut in editis maribus, si qua facultas fuerit, generandi spem morsu detruncent: quod cauentes fœminæ, in secessibus partus occulunt, & parere furto cupiunt, Solinus & Plinius. Asini feri gregatim pascunt: qui uenantur eos, equites persequuntur, ac defessos tandem anhelosq́, & plurimo puluere excitato impeditos, partim iaculis conficiunt, partim uiuos capiunt & catenis uinciunt: partim nimia persecutione perculsos attonitosq́ equis alligant, quos illi præcurrentes sequuntur, Pollux. Martialis libro 11.

Pulcher adest onager, mitti uenatio debet; Dentis Erythræi iam remouete sinus.

Aelianus scribit onagros in Mauritania cursu pernices esse, citoq́ desistentes & anhelos à uenatoribus capi, Raph. Volaterranus. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, duricia eximia pedum, uerum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso, Plinius 8. 44. Hi forte sunt muli quos Aristoteles Syriæ peculiares scribit, celeritate præstantes, nec steriles ut proprie dicti muli: quibus tamen commune nomen sortiti sunt propter formæ similitudinem: ut asini feri urbanorum nomen accepere, quibus tamen longe præstant celeritate. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plin. ¶ Pullos asinorum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis, Plin. Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus, Ceruina caro, inquit, non minus quàm bubula & ouilla, succum uitiosum generat ac cõcoctu difficilem: His syluestrium asinorum, bono habitu præditorũ ac iuuenum, caro est propinqua. ¶ Plinius cum ex asinino lacte & ossibus remedia contra uenena quædam recensuisset: omnia eadem onagris efficaciora esse subiungit. Ad panos & apostemata in quacunq́ parte præcipuum remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interficiatur reddere, urinam liquidiorẽ initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omniq́ suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio, Plinius 28. 15. Fel eius extirpat morum, & super abscessuum uestigia utiliter illinitur: Admiscetur etiam emplastris contra ignes sacros, quos curare dicitur: priuatim ad elephantiasin & uarices adhibetur: Adeps cum oleo costino cõmendatur ad renum & dorsi dolorem, quem crassi flatus produxerint: illinitur quoq́ ad panos salubriter, Auicenna. Caro contra dolorem spinæ dorsi & coxendicum iuuat, Rasis. Caro dorsi asini syluestris cum oleo cataplasmatis instar articulis dolentibus applicatur, Auicenna. Vrina eius lapidem in uesica frangit, Galeno teste, ut Auicenna citat. Vngulæ crematæ cinis comitialibus prodest: idẽ oleo admixtus strumas dissoluit, & alopeciam emendat si cataplasmatis instar adhibeatur, Vincentius Bell. Medulla inuncta, podagras curat, & dolorem extinguit: Fimum uitello oui permixtum fronti illinitur, ut sanguis erumpens sistatur: Idem crispat capillos cum felle bouino inunctum: Aridum cum uino haustũ contra scorpionis ictum maxime celebratur, Rasis. ¶ ὄζαι uocantur pelles onagrorum, Suid. Asini feri magnitudine Leucrocuta est, Plin. alij codices non feri, sed ferè habent. Fabulam apud Corn. Tacitum Iudæos onagris indicibus fontium usos cum in desertis Arabiæ siti macerarentur, in Philologia de asino supra retulimus. Onagrum fabulam inscripsit Demophilus, quam Plautus transtulit Asinariæ nomine, ut supra diximus. Onagri item machinæ sunt quæ & harpages uocantur, quibus iniectis accedentes quosuis arripere & attrahere licebat, Suidas. Harpagem alioqui uocant & λύκον & κρεάγραν, instrumentum coquinarium, quod quidam fuscinam interpretantur. Ἅρπαξ uel ἁρπάγη paroxytonum, Latinè harpago instrumentum est quo situlas & alia è puteis extrahimus: item quod nauibus in bello nauali inijcitur, sicut coruus & manus ferrea. Licebit & uncum à figura nominare. Vegetius 4. 23. lupum instrumentum quoddam describit in modum forficis dentatum, quo contra arietes in oppugnationibus oppidani funibus alligato utantur. Onagri nomen, sicut & creagræ & podagræ pedicæ, ἀπὸ τοῦ ἀγρεύειν inditum apparet, quod uerbum comprehendere significat. Quamuis ὄνος etiam uectem sonat, non quemuis tamen, sed quo machinæ uersantur: & fieri potest ut improprie pertica etiam cui uncus inseritur ὄναγρος nuncupetur, quasi ὄνος ἀγρεύων, id est uectis ad comprehendendum aptus: sed nostra hæc coniectura sit. Nos huiusmodi onagros certis locis per ciuitatem publice expositos habemus, ut cum incendiorum calamitas postulauerit, omnibus ad manum sint. Nunc de alio eiusdem nominis instrumento dicendum. Flauius Vegetius libro 4. de re militari capite 22. post descriptionem balistæ, quæ funibus, neruis, chordisq́ tenditur, & quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit: Onager autem, inquit, dirigit lapides: sed pro neruorum crassitudine & magnitudine, saxorum pondera iaculatur. Nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis more contorquet. His duobus generibus nulla tormentorum species uehementior inuenitur. Saxis enim grauioribus per onagrum destinatis, nõ solum equi eliduntur & homines, sed etiam hostium

machinamenta franguntur. Cæterum ſcorpiones dicebantur, quas nunc manubaliſtas uocant, ideo ſic nuncupati, quod paruis ſubtilibusq́ ſpiculis inferant mortem, Hæc Vegetius: Ammianus Marcellinus libro 23. diligentiſſime hæc & alia bellica inſtrumenta deſcribit: onagrum tamen à ſcorpione non diſtinguit, Idem enim inſtrumentum, tormentum (inquit) appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: ſcorpio autem, quoniam aculeum deſuper habet erectum: cui etiam onagri uocabulũ indidit ætas nouella, ea re, quod aſini feri cum uenatibus agitantur, ita eminus lapides poſt terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora ſequentiũ, aut perfractis oſſibus capita ipſa diſplodant, Hæc Marcellinus: Formam qui quærit ex ipſo petat: ego hoc tantum adferam ſummitati eius uncos ferreos copulari, è quibus pendet ſtupea uel ferrea funda: & quoniam uncos, ut ex Suida docuimus, onagros aliqui uocant, inde aliquis potius quàm à lapidum reiectione nomen inſtrumento factũ coniecerit. ὄναγρος oxytonũ, pro aſinario exponitur: & ὀναγρόβοτα, loca paſcendis aſinis apta.

DE ASINIS SCYTHICIS, ET AFRICANIS.

IN SCYTHIA aſini cornibus prædıti naſcuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ tranſmittit uaſa omnia, etiam ſi ſint ex ferro. Hæc cornua à Sopatro apportata fuiſſe aiunt Alexandro Macedoni, & illum admiratum miſiſſe Delphos, ut dedicarentur Pythiæ, Aelianus. Vide ſupra in B. de aſino. Proprie dictos aſinos ſupra ex Ariſtotele in Scythia reperiri negauimus. Apud Afros, qui Aratores cognominantur, aſinos cornutos reperiri, Herodotus author eſt libro 4.

DE ASINIS, VEL ONAGRIS POTIVS, INDICIS.

SYLVESTRES aſinos equis magnitudine non inferiores apud Indos naſci accepi, eosq́ reliquo corpore albos, capite uero purpureo, oculisq́ nigris (cæruleis uertit Raph. Volat.) eſſe, cornuq́ in fronte gerere unicum: (Volaterranus addit ſeſquicubitale) cuius ſuperius puniceum, inferius autem album, medium uero nigrum ſit: atq́ nõ omnes quidem Indos, ſed potentiores, cum tanquam armillis quibuſdam brachia, ſic cornua auro, certis ſpatijs ornarunt, ex his ipſis bibere ſolere. Ex hoc cornu bibentem ab inſanabilibus morbis tutum fieri, neque eum ipſum cõuulſionibus corripi, neq́ ſacro morbo tentari, neq́ uenenis ullis ferunt. Quinetiam ſi quid prius peſtilens biberit, tum id euomere, tumq́ ad ſanitatem redire. Cum autem cæteri aſini, quibuſcunq́ in terris ſint, tam domeſtici, quàm ſylueſtres, tum ſolipeda animalia, non talos habeant, aſinos Indicos cornigeros Cteſias inquit, talis primum, ijsq́ nigris, præditos eſſe. Deinde ſi quis eos confregerit, interiora quoque nigra deprehenſurum eſſe: neq́ modo corporis uelocitate longe multumq́ cæteros aſinos ſuperare, ſed & uelocitate eadem multo equis & elephantis præſtare. Cum autem in uiam ſe dederunt, tardius primo ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem ut ſequi operoſum ſit, eorum uero curſum tranſcurrere nulli concedatur. Poſtea autem quàm fœminæ pepererunt, patres circum pullos à partu recentes ſumma cuſtodia uerſantur, eorũq́ commorationes locis Indiæ deſertiſſimis ſunt. Cum à uenatoribus Indis inuaduntur, pullos ſuos adhuc ætate infirmos à tergo ſuo paſcentes habent, atq́ pro eis propugnant: contra equites audent uenire, eosq́ ferire. Tanto ſanè hi robore exiſtunt, nihil eis ut obſiſtere queat, quin ſtatim & concidat, & perdatur, equorumq́ incurſu latera diſcerpunt, ac lacerant, & uiſcera diſrumpunt: ex quo fit, ut ad eos equi appropinquare ualde metuant, appropinquatio enim capitalem utriſq́ mulctam miſerabiliter infert. Ex eo nanq́ cõflictu non equi modò, ſed & aſini pereũt: pergrauiter calcibus pugnant: eorum morſus eatenus acerbiores exiſtunt, ut quicquid comprehenderint, funditus diripiant: ex his uero qui ſunt confirmata ætate incomprehenſibiles ſunt. Carnes eorum quod amariſſimæ ſint, haudquaquam eſculentæ: Hæc Aelianus Petro Gyllio interprete, Raph. Volaterranus male tranſtulit hanc feram felle carere: & potionem ex hoc poculo ad ignem ſacrum conferre. Nam & fellis ueſicam habet, & potio illa contra morbum ſacrum, id eſt, comitialem, non ignem ſacrum prædicatur: ut in Græco Philæ codice legimus: à quo ſimiliter, ut Aeliano, ſed breuius deſcribitur: ὄναγρος ἡμῖν ὅδε φησί τις μέγας. Facit autem ille Indorum regem ex cratêre de huius animalis cornu confecto bibentem, quem ſplendidum (διαυγῆ) & cubitalem eſſe dicit: Feram ipſam inter ſolipedes ſolam & talum & bilis ueſicam habere. Aſinus Indicus licet ſolipes corniger tamen eſt, ſed ſingulare cornu gerit, & ſolus in ſolipedum genere talum poſſidet, Ariſtoteles, & Plinius. Cornigera ferè biſulca. Solida ungula & bicorne nullum: Vnicorne aſinus tantum Indicus. Vnicorne biſulcum, oryx. Talos aſinus Indicus unus ſolidipedum habet, Plinius: & alibi, Cornua ſolidipedum nulli, excepto aſino Indico qui uno armatus eſt cornu. Recentiores quidam obſcuri, onagrum Indicum, magnam & crudelem feram deſcribunt, cornu unico, duro, acuto & longo: Robur ei tantum eſſe, ut ingentia ſaxa de rupibus euellat, idq́ tantũ uim ſuam experiundi gratia. Monoceros alius eſt ſimpliciter dictus, quem Indi Cartazonũ uocant, niſi authores errauerint, quod in rebus adeò peregrinis facile fit: alius item rhinoceros, quem ſæpe cum monocerote quidam confundunt: alius deniq́ oryx, omnes unicornes, Cornu quod tanto pretio hodie contra morbos quoſdam & uenena celebratur, plæriq́ hodie rhinocerotis eſſe aiunt, alij monocerotis ſimpliciter: Aelianus & illũ ſecutus Philes, ſcriptores Græci, non alterius unicornis quàm aſini Indici, ut diximus, dotibus iſtis prędicant: in hiſtorijs ſanè horũ trium,

aſini

asini Indici, monocerotis, & rhinocerotis, plurima communia reperio: pauca diuersa: ut suspicetur aliquis duo tantum diuersa animalia esse, unum rhinocerotem, & aliud monoceros ex media fronte, quod alij aliter nominauerint, & cum rhinocerote imperiti quidam confuderint. Plura uide infra in Monocerote. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit, tum hominum tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnaturæ inter se bestiæ, feri tauri, arietes mansueti, asini uno armati cornu, hyænæ, postremo elephanti, Aelianus.

DE ONOCENTAVRO.

ONOCENTAVRVM quisquis uidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatũ est, Centauros fuisse, neq; fictores atq; pictores in eorum descriptione errasse. Verum siue reuera fuerint, siue omni cera flexibilior, & ad fingendum habilior, fama illos finxerit, prætereo. Quæ uero de onocentauro fama accepi, hæc sunt. Eum homini ore & promissa barba similem esse, simul & collum, & pectus, humanam speciem gerere: mammas distantes tanquam mulieris ex pectore pendere: humeros, brachia, digitos, humanam figuram habere: dorsum, uentrem, latera, posteriores pedes, asino persimiles: & quemadmodum asinum, sic cinereo colore esse: imum uentrem leuiter exalbescere: duplicem usum ei manus præstare: nam celeritate ubi sit opus eæ manus præcurrunt ante posteriores pedes: ex quo fit ut non cæterorum quadrupedum cursu superetur: Ac ubi rursus habet necesse, uel cibum capere, uel aliud quiddam tollere, qui antea pedes essent, manus efficiuntur: tumq; non graditur, sed in sessione quiescit. Animal est graui animi acerbitate, nam si capiatur, non ferens seruitutem, libertatis desyderio ab omni cibo abhorret, & fame sibi mortẽ consciscit, licet pullus adhuc fuerit. Hæc de onocentauro Pythagoram narrare testatur Crates ex Mysio Pergamo profectus, Aelianus & Philes. Raph. Volaterranus scribit quod anticam corporis partem similẽ humanæ habeat, posticam asininæ, colore sit albo, idq; ex Aeliano se transtulisse: ex quo nos iam interprete P. Gyllio cinereum colorem ei tribuimus, imo uentri tantummodo albicantem. Ignobiles quidam authores onocentaurum aiunt monstrosum animal esse; quod non cum cæteris ab initio creatum, sed postea temere ex adulterina commixtione prognatum sit: uocem articulatam aliquatenus sonare, non tamen humanam: in persecutores ligna uel lapides reijcere: sed nihil horum authoritate muniunt. Lapidum certe reiectio onagris conuenit, ut supra docuimus. ὀνοκένταυροι, apud Aquilam trichiones, id est, pilosi dicti, dæmones quidam corporei, superficie obscura, σεὴμ quidã ex Hebraica uoce transtulerunt, Varinus. Esaiæ capite 34. Hebraica uerba ופגשו ציים את איים ושעיר על רעהו יקרא אך שם הרגיעה לילית Seb. Munsterus reddit, Occurrent sibi (bestiæ) syluestres & insulares, & satyrus uociferabitur ad socium suum: quin & lamia ibi quiescet. Vulgata translatio, Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia. Septuaginta, καὶ συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις, καὶ βοήσονται ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον. ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὀνοκένταυροι. Munsterus in annotationibus, שעירים (inquit) fauni pilosi sunt, & monstra quædam deserti: Hebræi communiter interpretantur שדים dæmones: sicut & per לילית lilit, infaustum quoddam nocturnum intelligunt monstrum, puerperis maxime infestum: & multa stultissime de eo sibi persuaserunt. Porrò per איים ijm Ionathan intelligit חתולין, catos ferales: Hæc Munsterus, per ferales puto feros & syluestres accipiens. ציה tziah solitudinẽ significat, unde ציים tzijm incolæ deserti, qui sunt Aethiopes: & animalia in locis desertis quæ נמיות nemiot uocant: ego lamias interpretor: alij dæmonia, dracones, catos marinos, Idẽ in Dictionario suo. De lamijs laruis, ex illarũ genere quas Empusas & Mormolycias uocãt, mirabilem historiam recenset Cælius Rhodiginus libro 29. cap. 5. ferunt eas in amorẽ & Venerem procliues esse, & humanas carnes uehementer expetere, Venereorũq; cupidine allicere multos, quos deglutiant mox. Dicuntur & Libycæ feræ quædam esse eiusdem nominis, de quibus in litera L. Onoscelos dæmonum quoddam genus supra nominauimus: & Empusam quoq; asinino pede fingi diximus: ex quorum genere forsan & onocentauri fuerint. Credibile est enim stultos & superstitiosos quondam homines, uarias apparitiones & dæmonum species naturali animalium generi temere adnumerasse. Quod si qui in rerum natura onocentauri, satyri, lamiæ & similes feræ extant, ex simiarum genere eas omnes esse crediderim: ut suo loco copiosius exequemur. Vlulæ, in Esaia cap. 13. ab omni translatione, nomine ipso Hebræo ijm appellantur: pro his Septuaginta tantũ onocentauros in translatione posuerunt, Eucherius. Eruditi quidam per אי ij bubonem intelligunt, à uoce querula dictum: nam & dolentis interiectio est. Dauid Kimhi etiam איה aia, id est, uulturem uel miluum esse suspicatur. Vlulæ sanè apud Hebræos etiam aliud nomen habent. Idem R. Dauid lilit exponit animal solitarium & noctu clamosum. Sunt qui auem magnam interpretentur, quæ uento uictitet, & alio nomine גמלירן uocetur. Quidam deniq; Iudæorum furiam esse suspicantur.

DE AXI.

CTESIAS in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius.

BORYES.

BORYES, pantheræ, thóes, & aliæ feræ diuersæ in Africa apud Pastorales populos Orientem uersus gignuntur, Herodot. libro 4.

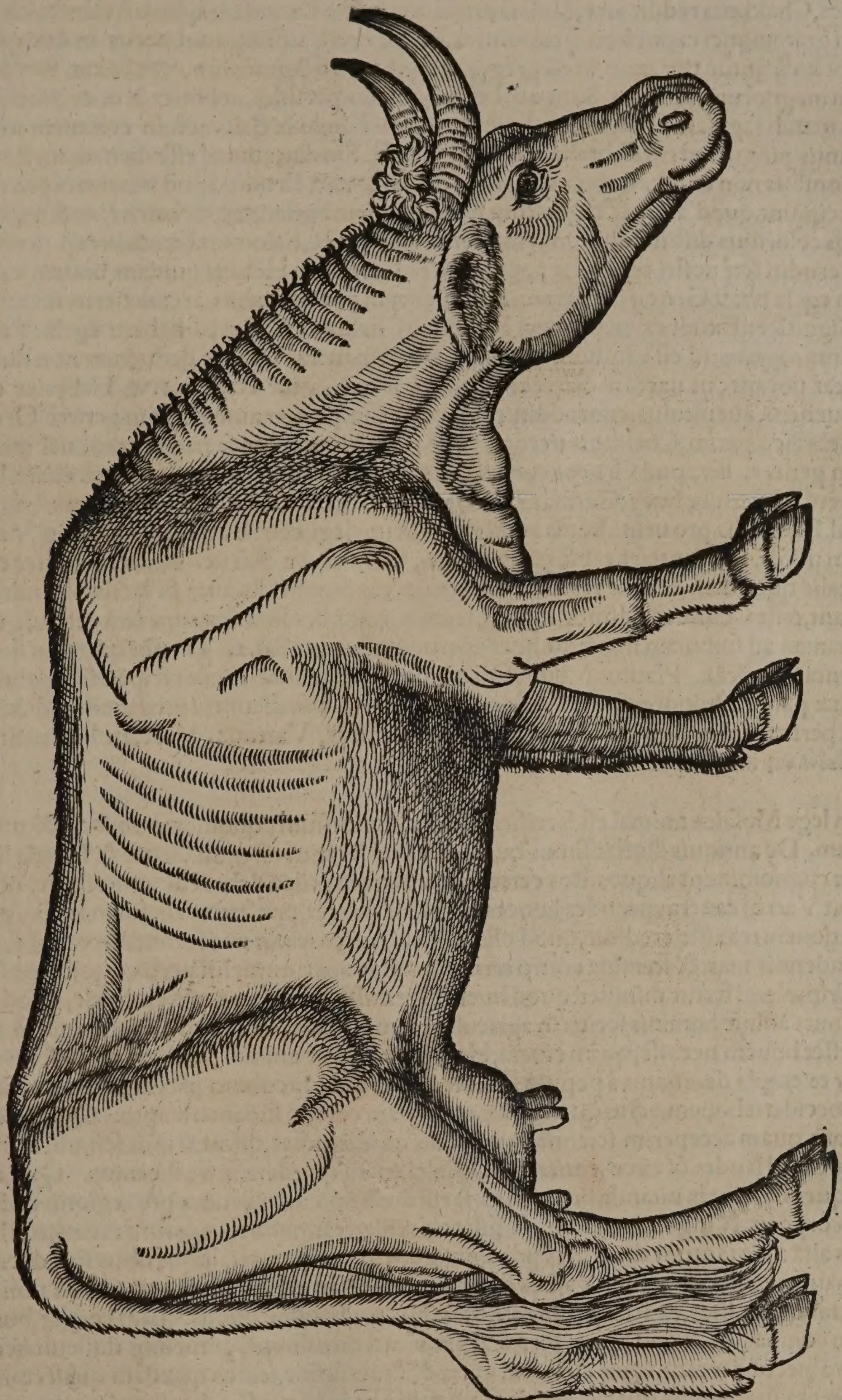
DE BOVE SIMVL IN GENERE ET VACCA PRIVATIM.

Bos proprie dicitur qui caſtratus eſt ut aptior aratro fiat, aut ut ſaginetur: ſed præter ſuum proprium ſignificatum, taurum quoq; uaccamq; comprehendit, Valla lib. 4. ¶ In bubulo genere (ut ſcribit Varro) ætatis gradus dicuntur quatuor: Prima uitulorũ, ſecunda iuuencorum, tertia boum nouellorum, quarta uetulorum. Diſcernuntur in prima uitulus, & uitula: in ſecunda iuuencus & iuuenca: in tertia & quarta, taurus & uacca. Quæ ſterilis eſt uacca, taura appellatur: quæ prægnans, horda. Ab eo in faſtis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ boues immolantur. Iuuencus (& iuuenca) qui iam (ut ait Varro) ad agrum colendũ iuuare poſſet.

Plautus

Plautus Truc. Vidi equidem iuuencum ex indomito domitum Fieri, atq; alias belluas. Plinius lib. 8. Optime cum domito iuuencus imbuitur.

Vaccula, diminit. Verg. Vaccula nonnunquã ſecreta cubilia captans. Bucula, diminut. Βοΐδιον. Verg. 1. Georg. Aut bucula cœlum Suſpiciens patulis captauit naribus auras. Plinius lib. 34. cap. 8. Myronem Eleutheris natum, & ipſum Ageladis diſcipulum, bucula maxime nobilitauit, &c. Et Cicero 6. Verr. Aut ex ære Myronis buculam? Idem 1. de Diuinat. Itaq; ex eo auro quod exterebratum eſſet, buculam curaſſe faciendam, & eam in ſumma columna collocauiſſe. Verg. 1. Georg. Aut errans bucula campo. Buculus (aliâs bucolus) nouellus bos & tyrunculus. Columell. lib. 6. Quum deinde buculos comprehenderis, extra ſtabulum producito. ¶Hebraice ſchor nominatur, שור, Deut. 14. in maſculino tantum genere, bos uel taurus exponitur: bakar uero בקר, bos;

armentum, aut uacca. Thor Chaldaice, idem quod ſchor Hebręis, Danielis 4. inde nimirum Græci et Latini taurum dixerunt. Inuenitur & tora apud recentiores, תורא maſculini generis, ut torata fœminini. Aleph etiam אלף à docilitate & aſſuefactione ad labores dictus uidetur. Pſalmo 8. pro alaphim, id eſt boues, Chaldæus reddit tore, id eſt tauri, Græcus βόες, Latinus armenta: Arabs bakar. Alpha etiam Græci grammatici caput bouis exponunt. Sacræ literæ diſtinguunt pecus in duo genera, ut oues & capræ dicantur צאן tzon, id eſt greges: armenta uero & iumenta, בקר bakar. מריא meria, genus boum magnorum, bubalus. Sunt qui bene ſaginatas pecudes, ut boues & oues, intelligant: nam uox מרה marah ſaginare ſignificat, ut ſcribunt rabini Kimhi & Salomon in commentarijs Amos 5. Hieronymus pinguia uertit. Abraham ex ſententia R. Saadiæ, animal eſſe dicit maius boue, quod in hiſce regionibus non extet: Arabica translatio habet גאמוס. Eruditi apud nos meria pro nomine adiectiuo accipiunt, quod altile & ſaginatum ſonet, ut etiam baria. תחש tachaſch Exodi 25. animalis nomen uarijs coloribus diſtinctum. Onkelus uertit ſaſgona. R. Salomon Ezechiæ cap. 16. taxum exponit, quod eruditi ferè noſtri temporis approbant: quanquam Hebræi quidam bouem expoſuerint. Cæterum egela עגלה Gene. 15. & Ierem. 46. iuuencam potius quàm uaccam uerterim, cum עגל egel uitulum ſignificet. Exodi ca. 32. pro egel Hebraico Chaldæus & Arabs habent egela: Perſa goſalai: Septuaginta μοσχάριον, id eſt uitulum. Vaccæ etiam nomen ab Hebræis deductum non dubito qui bouem bakar uocant, ut uaccam Saraceni hodie baccara, quæ & para פרה Hebraice dicitur, ut par פר iuuencus, aut uitulus, cum additur ben bakar: ſimpliciter autem bos in genere. Geneſeos cap. 32. pro Hebraico parim, Chaldæus uertit tore: Arabs bakera, Perſa nadgaueha, uel madagaueha, aut bos in genere. Βοῦς apud Græcos communis generis habetur, ut apud Latinos etiam. Italice bue, Gallice beuf, Hiſpanice buey, Germanice ochß & rind in maſculino genere tantum: Anglice ope, Illyrice wul. Baulbulis pro urina bouis apud Syluaticum legi, ceu Arabicam uocem. ¶ Vacca, Italice etiamnum uacca, Gallice uache, Hiſpanice uaca, Germanice Kû uel Kûhe, Anglice cow. Simili uoce in Italia quondam Altinæ regionis incolæ uaccas humilis ſtaturæ & lactis abundantes ceuas appellabant, teſte Columella. Iunix, iunicis, teneræ ætatis bos fœmina, quæ iam ceſſauit uitula eſſe, necdum tamen ad ſummam magnitudinem peruenit. Perſius Sat. 2. Tot tibi quum in flamma iunicum omenta liqueſcãt. Plautus Milite, Quam mox ad ſtabulum iunix recipiat ſeſe pabulo. πόρτις uitulæ, quæ paulo adultiores factæ δαμάλεις, & poëtis δαμάλαι dicuntur: neutræ iugum, neutræ Venerem expertæ: adultæ demum βόες, id eſt uaccæ dicuntur, Varinus. Vaccam Florentinus author Græcus βουθήλειαν aut damalin reddit.

B.

Bos in lege Moſaica animal eſt ſacrificijs & cibo conceſſum, quoniam ruminat & ungulam habet bifidam. De antiquis illuſtriſſimus quiſque paſtor erat, ut oſtendit Græca & Latina lingua, qui πολυβούτας cognominant aliquos. Bos certe in pecuaria maxima debet eſſe authoritate: nec dubium, quin (ut ait Varro) cæteras pecudes honore ſuperare debeat, præſertim autem in Italia, quæ ab hoc nuncupationem traxiſſe creditur, quod olim Græci tauros ἰταλοὺς uocarent: & in ea urbe, cuius mœnibus condendis mas & fœmina aratro terminum ſignauerunt: uelut pecus, quod item Athenis Cereris & Triptolemi fertur miniſter: quod inter fulgentiſſima ſydera particeps cœli, quod deinde laborioſiſſimus adhuc hominis ſocius in agricultura: cuius tanta fuit apud antiquos ueneratio, ut tam capitale eſſet bouem necaſſe, quàm ciuem, Hæc Varro. Hoc animal, tantæ apud priores curæ fuit, ut ſit inter exempla damnatus à populo Ro. die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderit bouem, actusq; in exilium tanquam colono ſuo interempto. Quare dicam de bubulo pecore, quam acceperim ſcientiam, ut ſi quis quid ignorat, diſcat: ſi quis ſcit, ubi nunc labar obſeruet. Quod ad laudes & excellentiam boum, alia etiam quædam infra dicemus. Quæ in emendis bubus ſequenda, quæq; uitanda ſint, non ex facili dixerim, cum pecudes pro regionis cœliq; ſtatu, et habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ ſunt Aſiaticis, alię Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuerſitas prouinciarũ, ſed ipſa quoq; Italia partibus ſuis diſcrepat. Campania plerunq; boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij ſoli non inhabiles. Vmbria uaſtos, et albos, eademq; rubros: nec minus probabiles animis, quàm corporibus. Hetruria & Latium compactos, ſed ad opera fortes. Apenninus duriſſimos, omnemq; difficultatem tolerantes, nec ab aſpectu decoros. Quæ cum tam uaria & diuerſa ſint, tamen quædam quaſi communia, & certa præcepta in emendis iuuẽcis arator ſequi debet, eaq; Mago Carthaginenſis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. Martio menſe comparandi ſunt boues, qui tamen ſiue de noſtris capiantur armentis, ſiue emantur, idcirco nunc comparabuntur utilius, quia necdum ſagina temporis pleni, aut cælare poſſunt fallaciam uenditoris, & uitia ſua, aut repugnando domituræ contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Hæc ſigna ſpectanda ſunt in bobus, ſeu de noſtro ſeu de alieno grege fuerint comparandi, ut ſint boues nouelli, quadratis & grandibus membris, & ſolido corpore, denſo breuiq;: muſculis, ac toris ubiq; ſurgẽtibus, colore rubeo, uel fuſco, tactu corporis molliſſimo: cornibus proceris ac nigrantibus & robuſtis, ac ſine curuaturæ prauitate lunatis (camuris, Vergil.) fronte lata & criſpa, magnis & hirtis auribus: oculis & labijs nigris (ſubnigris, nigrantibus) naribus reſimis patuliſq;, ceruice longa, toroſa & compacta (cui plurima ceruix, Verg.) palearibus amplis & penè ad genua promiſſis (circa genua fluentibus) pectore magno, armis uaſtis; capaci et tanquam im

plente

plente utero (uentre non paruo) lateribus porrectis, lumbis latis, dorso recto planoq;, uel etiam subsidente, clunibus rotundis: cruribus neruosis, solidis, cōpactis ac rectis, sed breuioribus potius quàm longis: nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisq;. Magni interest cuiusmodi quæq; pecus sit ad fructum: Itaq; potius bouem emunt cornibus nigrantibus quàm albis, Varro. Nec mihi displiceat maculis insignis & albo: Aut iuga detrectans, interdumq; aspera cornu: Et faciem tauro propior, quæq; ardua tota, Verg. Optima toruæ Forma bouis, cui turpe caput, Idem. ¶ Vaccas etiam mense Martio maxime parabimus: & quanquā eadem ferè in ipsis desyderentur quæ & in maribus, priuatim tamen earum signa referemus, ut ueterum etiam aliqui fecerunt. Ergo qui uaccas aut gregem armentorum emere uult, obseruare debet primum, ut sint hæ pecudes ætate nouellæ, & potius ad fructus ferendos integræ quàm iam expertæ: ut sint bene compositæ (corpore bene compactæ) ut integris membris, oblongæ, amplæ, magnitudine commoderata, forma altissima, ætatis maxime trimæ, saltem non minores anniculis: quia usq; ad decenniū fœtura ex his procedet utilior: bima aut trima fructum ferre incipit: corium attactu non sit asperum ac durum: colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo. Mollissimus enim hic, ut durissimus primus. De medijs duobus prior quàm posterior melior, utriq; pluris quàm nigri & albi. Probantur item uaccæ ceu maxime generosæ, flauescentes colore, nigrisq; cruribus. Ad hæc per singulas partes commendantur, si fuerint cornibus nigrantibus uenustis & lęuibus: latis (latissimis uel altis) frontibus: oculis magnis, patentibus & nigris: pilosis uel setosis auribus: compressis malis subsimisúe, gibberi spina leuiter remissa (λαμαδλεις ἐκλεκτέον γνάθους συνεσταλμένας ἐχούσας, σιμούς, μὴ κυρτάς) apertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis ac longis: amplissimis à collo palearibus demissis: bene costatæ (βαθύπλευροι) maximis & capacibus uteris, latis humeris, lato tergo: bonis clunibus: coda amplissima & profusa usq; ad calces, ut habeat inferiorem partem frequentibus pilis subcrispam: compactis cruribus (βραχίοσι) hirsutis, nigris & modicis, potius breuioribus quàm longis: rectis genibus (σκέλεσι) & eminulis, distantibus inter se, pedibus non latis, neq; ingredientibus qui displodantur, (ἐν τῷ βαδίζειν μὴ πλατυνομένοις ἄγαν καὶ μὴ παρατριβομένοις:) ungulis modicis (breuibus) quę non diuaricent, & quarum ungues sint læues ac pares. Pulchrum sanè fuerit decorari signis omnibus naturalibus: sin minus, at certe pluribus. Omnis bos indigena longè melior est quàm peregrinus: nam neq; aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria: itaq; etiam, cum cogimur ex longinquo boues accersere, curandum est, ut ex similibus patrijs locis traducantur. Illud ante uniuersa curandum est, ut uiribus ad trahendum comparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. Dentes bimus emittit bos, nec uniuersos, ut equus. Nerui bubus præ cæteris animalibus duri: tauro duriores quàm boui castrato. Caro eis sicca & atribiliaria. Cornua tauris robustiora quàm uaccis, Aristot. circa finem libri 4. de histor. animalium: quo in loco Albertus Magnus contrarium habet, his uerbis: Cornua uaccarum fortiora & maiora & longiora sunt cornibus taurorum: deceptus fortè Plinij uerbis, qui tauris minora quàm bubus tenuioraq; esse cornua scribit, cum Plinius boum nomine non uaccas, sed boues exectos intelligat. Similiter & Rasis errat cornu robustius uaccis attribuens. Gerunt autem boues ectomiæ, id est castrati, cornua maiora, eadem ratione qua spadones calui effici nequeūt. Nam coitus cerebrum maxime debilitat & imminuit. Bubulo pecori castrato Democritus ait tortuosa, gracilia, longa nasci cornua. Contrà testibus prædito enasci secundum radicem, crassa, recta, multoq; minus prolixa, eosdemq; latiori, quàm alteros fronte esse: Nam hic ibidem cum multæ uenæ sunt, ab ijs ossa dilatantur, simul & cornuum eruptio quoniam crassior existat, frontem huic in latitudinem proferunt. Castrato uero quod sedes cornuum & initium enascendi perparuum habeat circulum, minus dilatantur. Pars caua cornuum in bubus, ut alijs etiam ferè omnibus, ex cute potius oritur, quam solidum quiddam osse enascens subit, impletq; totam. Cornua uaccæ calefacta facile in quamuis partem flectuntur. Cornua iuniorum tepefacta in cera flectuntur, ducunturq; facile quò uolueris, Aristotel. Boum attritis ungulis, cornua unguendo aruina, medentur agricolæ: Adeoq; sequax natura est, ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, atq; incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, ut singulis capitibus quaterna fiant, Plinius. Plura de cornuum natura, uide paulò post in bubus Nomadibus. Mutili dicuntur boues qui cornibus carent, Columella lib. 7. cap. 3. Lapillum habent in capite, ut fertur, quem expuunt si necem timeant. Dentes eis continui, & bis mutantur. Ruminant, nam superiore dentium ordine carent, id est, primoribus quatuor, ut oues etiam & omnia quæ ruminant. Oculi boum nigri sunt, Aristoteles: item lati planiq;. Cor sine osse omnium, quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam, quod in corde ossiculum continere aiunt, Aristot. In equorum corde & boum ossa reperiuntur interdum, Plinius. Neruosam uero cordis bubuli esse naturam, significatur uel eo osse quod in nonnullis gignitur: maxime uero taurorū cor eiusmodi est. Palearia à pelle dicuntur, quæ cum laxa prolixaq; à collo dependet, generositatis signum in boue est. Seneca in Hippolyto, Musco tenaci pectus ac palear uiret. Ouidius Metamorph. 7. Pendula palearia dixit. Palearium uero locus est ubi conditur palea. Vaccę mammas binas inter femora habent: capra etiam & cerua & reliqua generis eiusdem mammas parte eadem gerunt: Cuius rei causa est, quòd hæc sursum uersus capiāt sui corporis incremēta. Itaq; ubi confluuiū & copia excremēti san

guinis, qui locus ſanè infra eſt, & circa effluentis materiæ oſtia, ibi mammæ à natura poſitę ſunt. Quia enim parte motus agitur alimenti, inde etiã capi alimentũ poteſt, Ariſtot. Boues in feminibus mãmas habent quaternas, Plin. Vaccis papillæ quaternæ ſunt, Ariſt. De uentribus eorũ dicendi locus erit alius, ubi de ruminantibus in genere agetur. Lapidem etiam qui reperitur in felle bouis, ad tauri fel differemus. Vmbilicum uenæ contentæ in putamine complent, plures in maioribus animalibus, ut boue, cæteriſq; generis eiuſdem: binæ in mediocribus: ſingulæ in minimis, Ariſtot. Suum pili craſſiores ſunt quàm bubus & elephantis: quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Idem. Vaccinum lac craſſum eſt, unde facile coagulatur, Albertus. Animalia quædam colore uaria ſunt: idq; uel genere, ut pauo: uel non genere toto, ſed parte, ut boues & capræ interdum uariæ generantur, Ariſtot. Boum caudæ tenor longus, pili ſunt breues: equis contra, Ariſtot. Horum caudis eſt longiſſimus caulis, atq; in una parte hirtus, Plin. Et paulo mox, Leoni infima parte ſetoſus, ut bubus & ſorici. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non ſtatim nato conſummatæ, ut cæteris, menſuræ: creſcit uni, donec ad ueſtigia ima perueniat. Camelopardalis pedibus & cruribus boui ſimilis eſt. Boum pro ſua magnitudine auctior in longitudinem lien eſt: cæteris omnibus biſulcis cornigeris rotundus. Bubulis ſimiles ſunt renes uituli marini, ſed ſolidi non caui: Item hominum renes, quippe qui tanquam compoſiti ex multis renibus exiguis conſtent, neq; æquabiles ſunt quomodo renes ouium cæterarumq; quadrupedum, Ariſtot.

¶Boum multa ſunt genera, & uarij mores: Aegyptij qui accolunt Nilum, & colore niuei ſunt, & magnitudine omnium præſtantiſſimi. Veruntamen mites, & ad hominum genus manſueti, facile imperio audientes ſunt, Aelianus. Ariſtoteles etiam boues in Aegypto maiores quàm in Græcia naſci ſcripſit. Aoniorum uarijs coloribus diſtinctorum perpetuæ indiuiſæq; ungulæ ſunt, eorundemq; unicum cornu, quod ex media fronte exiſtit, Aelianus. Plurimum lactis eſt uaccis Alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite non ceruice iunctis, Plinius. Columella idem ſcribit de Altinis per t, quas incolæ eius regionis ceuas appellent: id quod magis probo. Altinum enim urbs olim in littore Venetiæ florentiſſima fuit iuxta Aquileiam, à qua Altinates populi dicti. Vaccæ Arabicæ propter alentium humorum confluxum, qui permultum generoſę propagationis nutrimentum cornibus præſtat, eiſdem excellunt: quæ uero cornibus carent, os humorem capere ſolitum, ſolidius habent, & haudquaquam hunc ipſum ſibi humorem recipere poteſt. Quare incrementi cauſa cornibus exiſtit influentia, quam ſanè plurimæ et craſſiſſimæ uenæ humore, quantum ferre poſſunt, grauidatæ infundunt, Aelianus. Armenijs duplex cornu ſic erraticis flexionibus tanquam hedera retorquetur: Ac ſi mucrone appetitur, ob corneam duritatem, non ſine damno ferrum retunditur, Aelianus. Inquirendum eſt an genus hoc monocerotis ſit (ut etiam Aonij boues) propter cornua in ſe reuoluta & mucronem eorum duriſſimum. Circa Bœotiæ urbem Pœmandriam, quæ & Tanagra dicitur, optimi boues naſcuntur, Varinus: Apparet inde factum Pœmandriæ nomen. Carici in parte Aſiæ fœdi uiſu, tubere ſuper armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cæteri nigri coloris candidiúe, ad laborem damnantur, Plin. (Similia uide mox in Scythicis.) Boues præcipue magnos fert Epirotica terra: quas incolæ Pyrrhicas uocant: paſtum enim abunde præbet, & loca ſingulis anni temporibus accommodata habet, Ariſtot. In noſtro orbe (inquit Plinius) Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id cõſecutus eſt, nõ ante quadrimatum ad partus uocando. Prægrandes itaq; fuere, & hodieq; reliquiæ ſtirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcũtur, tolerantius tamen bimæ, Plinius. Theodorus ex Ariſtotele tranſtulit Pyrrhicas uaccas ab incolis per annos nouem intactas Venere ſeruari: ego cum Plinio annos quatuor potius quàm nouem legerim: facilis lapſus ex δ in θ. Has numero quadringentas eſſe, et proprias regis accipimus, nec poſſe uiuere locis alijs, quanquam tentatum ab aliquibus eſt, Ariſtot. Fuere in Epiro Pyrrhicæ boues, quas atauros uocabant, intactas Venere, ut incrementum ampliter caperent, quaſi ſetauras dicas. Sic uero creduntur dictæ ab ignea mobilitate, aut à colore: ſunt qui diminutiuum putent ex forma Aeolica. Alij Pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine, Cælius. Scribunt Græci Epiroticos boues Larinos dici ab Larino paſtore, cuius meminit Athenęus quoq;, qui ab Hercule redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritq;: unde Epirotica mox armenta ſint celebrata. Etiamſi ſunt qui ab narium magnitudine dici larinos uelint, ut eſt ab interprete Ariſtophanis adnotatum, ſi quidem λα particula intendendi uim habeat, ῥῖνες uero nares ſint. Cæterum Ceſtrini quoq; uocãtur, qui Larini, Cælius. Athenæus libro 9. Larini boues (inquit) dicti ſunt à λαρινεύεσθαι, quod eſt, σιτίζεσθαι, id eſt ſaginari. Sophron, Βόες δὲ λαρινεύονται: uel à Larine Epirotico uico: uel à Larino paſtore. Hinc aliqui abuſiue ſues etiam larinos dixêre, altiles nimirum & pingues. Epiroticæ uaccæ præ ſua præcipua magnitudine, amphoras ſingulas ſingulæ implent lactis, menſuræq; eius dimidium mammis duabus præſtant. Erectus qui mulget, aut paululum ſe inclinat: quoniam ſedendo ubera contingere nequeat. Cæteras etiam quadrupedes magnas terra eadem Epirus gignit, excepto aſino: ſed præcipue boues & canes, atq; etiam oues Pyrrhicas, à Pyrrho rege cognominatas, Ariſtot. Erythræi boues mobilia ſimiliter cornua ut aures habent, Aelianus: idem alij de Phrygijs ſcribunt. Argiuum Herculem miſſum eſſe ad Geryonem ut boues abigeret, Hecatæus ſcribit, non quidem ad terram Hiſpaniam, nec ad Erythiam ullam inſulam: ſed loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuiſſe: indeq; abactas boues, quæ mira ſpecie in illis comperiantur

tur locis, herbida regione & pascuis admodum læta, Cælius. Vaccæ in Frisia, Hollandia & Selandia, propter abundantiam pabuli in regionibus illis magna corpora habent: & omnes ferè quarum maculosæ sunt pelles, lacte abundant, teste Alberto Magno. Boues quidam carniuori sunt instar luporum, Rasis. In India boues solidis ungulis unicornes Ctesias nasci scribit, Plinius. Aliqui etiam tricornes. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum, Plin. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt, quod tres amphoras caperet. Vnde conijcere possumus, bouem illum, à quo eiusmodi tantum cornu extitisset, maximum fuisse, Aelianus. In bubulo pecore, quod incitato cursu ualet, curam Indi ponunt: & simul de eorum uelocitate rex & permulti principes decertãt, neq; turpe ducũt pro huiuscemodi animaliũ genere auro argentoue sponsionem facere. Currendi meta bobus hæc constituitur, ut inter se nexi & iugati triginta stadia currãt. Aequales et pares boues equis currũt, neq; uelocitate boues ab equis internoscas: Ac si quando rex de suis bobus cum quopiam sponsionem fecerit, in tantum contentionis studium procedit, ut is ipse in curru sequatur, atque adeò aurigam incitet. Is sanè quidem equos stimulis cruentat, à bubus uero manus abstinet, siquidem ij nullis admotis stimulis incitatissimo cursu feruntur: Ac nimirum tam ambitiosa est bubuli certaminis contentio, ut non diuites modò, sed inferioris status homines in eiusmodi concertaminibus permultum uersentur. Sunt item apud Indos alij boues, qui maximos hircos magnitudine non superare uidentur. Ii uel coniugati uelocissime currunt, nec minus strenue quàm Getici equi cursum conficiunt, Aelianus. Aristoteles ait Leuctricorum boum cornua atq; aures, ex una stirpe cognata & simul contexta esse, Aelian. Garamantum armenta obliquis ceruicibus pabulantur. Nam si reiecta (recta forte) ad pastum ora dirigant, officiunt prona in humum cornua & obnixa, Solinus: Vide in Troglodyticis mox. In Africa regio est (Garamantum aut uicina quædam) ubi boues præpostere pascuntur, quod cornua inflexa anterius habent, et ob id cessim euntes pascuntur. Nam offensantibus in terra cornibus, progrediendo pasci nequeunt, alioqui nihil differentes à cæteris bobus, præter crassitudinem pellis atq; duritiam, Herodotus lib. 4. In Libya Indis finitima retrouersus pascentium boum esse armenta auditione accepi. Causa cur sic pascantur est, quòd ante oculos cornua habent, & quæ ante pedes sunt, uidere non queant. Ex quo fit ut ingressionem ad caudam retorquentes, herbam depascantur, Aelianus: ante quem primus & solus opinor Herodotus in Libya boues istos opisthonomos reperiri scripsit, id exprimẽtibus cornibus quæ adnuunt proclinantur q; in ima: eius historiam conuellit Athenęus sub aliena persona, quoniã à nullo præterea historicorum sit cõprobata, Cęlius. Apud Mysios, boues cornuum expertes sunt, non item in Scythia, ubi minime cornibus boues mutili sunt. Nec mihi molestus quispiam esse debebit, quòd contrà scribam atque Herodotus, cum ait bubulo generi non esse in Scythia cornua: Iccirco q; cornibus mutilum est, quòd uniuersum caluariæ os nullas commissuras habeat, nihilq; humorum confluentium propter duritiem resistentem capiat, & uero uenæ per hoc ipsum os pertinentes, propterea graciliores & debiliores, quia minus alantur: Itemq; eorundem qui à cornibus nudi sunt, eòficciorem ceruicem, ac minus fortem esse necesse est, quòd ipsorum pertenues uenę sint. In Nomadibus, qui ad Męoticas paludes hyemant, & dies æstiuos in camporum ęquoribus uiuunt, ex bobus partim sine cornibus nascuntur, partim serrula ideo exsecantur, quod hæc pars uim frigoris sufferre non queat, Aelian. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur, Aristot. Phœnicum libri testantur, indigenas uaccas ea esse magnitudine, ut uel procerissimi pastores cum mulgent stare, atque adeo in scabellum ascendere habeant necesse, ubera ut possint pertingere, Aelianus: idem Aristoteles de Epiroticis. Boues in Phrygia et alibi sunt qui cornua perinde ut auriculas moueãt, Aristoteles & Plin. Aelianus idẽ de Erythreis tradit. Boues Phrygij rubro colore & flammeo, altaq; & torosa ceruice præstant. Eorum ab alijs cornua longe diuersa sunt: neque enim consistunt, sed flexibilia huc illuc flectuntur, Aelianus. Scythici in quorum dorso gibber est, & procerissimi & ex omni parte albi, perparuis cornibus sunt, & minime acutis: similiterq; ut cameli eminenti dorso existunt: simul & cum dorso clitellæ imponuntur, perinde ut cameli genu flectunt, rursumq; suscepto onere surgunt, quod ipsum hominum, qui ijs ad grauissimorum onerum uectiones utuntur, disciplina facere solent. Quærendum num quid differant à Caricis, de quibus paulo ante diximus ex Plinio: nec dissimilia de Syriacis nunc adferemus, ut suspicari quis posset authores confudisse. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso, Plin. Nodos scapularum flectunt ut cameli. Aelianus absq; ulla gibberis mentione, hæc scribit: Syrij bellicosi sunt, magno robore, & lata fronte, cornibus robustis, aspectu truculento, non obeso corpore, neque rursus macilento, ad cursum & pugnam præstant, Aelian. Troglodytarum armentis cornua in terram directa sunt, qua de causa obliqua ceruice pascuntur, Plin. Idem Solinus de bubus Garamantum prodit.

C.

Boues dentibus superficiem tantum herbarum carpunt, radices non lædunt. Animalium soli & retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Laudantur multi cibi edaces, uerũ in eo conficiendo lenti: nam hi melius cõcoquunt: ideoq; robora corporũ citra maciẽ cõseruant, qui ex cõmodo, q; qui festinanter mandunt. Sed tam uitiũ est bubulci pinguẽ, quã exilẽ bouẽ reddere: humilis enim, & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq; et musculis robusta: non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauet. Vaccas pasci oportet in

locis uiridibus & aquoſis: amant enim paſcua locorum irriguorum. Quamuis butyrum, ut audio, colore ſaporeꝗ præſtantius ſit ex paſcuis ſiccioribus, quàm paluſtribus. Si regionis ratio patitur, nullus melior cibus eſt quàm uiride pabulum. Vbi uero deeſt, eo ordine miniſtretur, quo pabuli copia & laborum coget acceſſio. Maritima & aprica hyberna hoc armentum deſyderat, quia melius frutetis & his herba internaſcente ſaturatur: æſtate in opaciſſimis nemorum commonde paſcetur, ubi uirgulta & frons multa: & in montium altis frondoſiſꝗ magis quàm planis paſcuis. Nam melius nemoribus herbidis & frutetis & carectis, quàm lapidoſis locis durantur ungulæ. Nec tam fluuios riuosꝗ deſyderant quàm lacus manu factos: quoniam fluuialis aqua, quæ fere frigidior eſt, partum abigit, & cœleſtis iucundior eſt, Columella. Quamuis circa fluuios recte propter amœna loca paſcantur: fœtura tamen aquis tepidioribus adiuuatur, unde magis utilius habentur, ubi pluuialis aqua tepentes format lacunas, Palladius. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca eſt, ideoꝗ facile ſub dio hybernat. Boues autem recte paſcendi non una ratio eſt: nam ſi ubertas regionis uiride pabulum ſumminiſtrat, nemo dubitat, quin id genus cibi cæteris præponendum ſit: quod tamen niſi riguis, aut roſcidis locis non contingit: itaꝗ in iis ipſis uel maximum commodum eſt, quod ſufficit una opera duobus iugis, quæ eodem die alterna temporũ uice uel arant, uel paſcuntur: ſiccioribus agris ad præſepia boues alendi ſunt, quibus pro conditione regionum cibi præbentur, Columella. Boues & fruge & herba ueſcuntur: pingueſcunt iis, quæ flatum cient, ut eruo, & faba freſa, atꝗ etiam ipſa fabarum herba. Et ſeniores, ſi cute inciſa ſpiritum adigas, deinde præbeas pabulum, pingues facies. Ad hæc hordeo uel integro, uel pinſito, & à gluma ſeparato pingueſcunt, & dulcibus, ut ficu, & paſſa: uino etiam & frondibus ulmi: ſed præcipue ſole, & lotione calidæ aquæ, Ariſtot.

¶ Cytiſum in agro eſſe quàm plurimum maxime refert, quod bubus & omni generi pecudum utiliſſimus eſt, quod ex eo cito pingueſcit, & lactis plurimũ præbet ouibus: tum etiam quòd octo menſibus uiridi eo pabulo uti, & poſtea arido poſſis: præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo celeriter comprehendit: omnem iniuriam ſine noxa patitur. Satio autem cytiſi uel autumno circa idus Octob. uel uere fieri poteſt. Cum terram bene ſubegeris, areolas facito, ibiꝗ uelut ocymi ſemen cytiſi autumno ſerito. Plantas deinde uere diſponito, ita ut inter ſe quoquouerſus quatuor pedum ſpatia diſtent. Si ſemen non habueris, cacumina cytiſorum uere deponito, & ſtercoratam terram circum aggerato. Si pluuia non inceſſerit, rigato quindecim proximis diebus ſimulatꝗ nouam frondem agere cœperit, ſarrito, & poſt triennium deinde cædito & pecori præbeto. Equo abunde eſt uiridis pondo x v. bubus pondo uicena, cæteriſꝗ pecoribus pro portione uirium. Poteſt etiam ante Septembrem ſatis commode ramis cytiſus ſeri, quoniam facile comprehendit, & iniuriam ſuſtinet. Aridum ſi dabis, parcius præbeto, quoniã uires maiores habet, priusꝗ aqua macerato, & exemptum paleis permiſceto. cytiſum cum aridum facere uoles, circa menſem Septembrem, ubi ſemen eius grandeſcere incipiet, cædito, pauciſꝗ horis, dum flacceſcat, in ſole habeto: deinde in umbra exſiccato, & ita condito, Columella. Serenda in tenuiore terra quæ non multo indigent ſucco, ut cytiſus & cicer, Plinius.

¶ Quoniam uero tam ſalutarem non omni ſolum pecudum generi, ſed etiam homini fruticem, & non medicis modo, ſed poëtis quoꝗ Græcis Latiniſꝗ celebratum, quinam hodie & ubi eſſet, nemo adhuc ex eruditis, quorum ego ſcripta legerim, nos docuit: cõmodum hinc digreſſus ea de re ſtudioſis candide quod habeo communicabo: recitabo autem primum aliorum opiniones. Primum igitur Marcellus Vergilius (qui Florentiæ in Italia uixit) in commentariis ſuis in Dioſcoridem, cytiſum hodie in Italia nuſquam apparere, & in antiquum ac natale ſibi ſolum reuerſum, non paruum antiqua amantibus deſiderium ſui reliquiſſe: aut ſi ſit, incognitum ſine honore iacere conqueritur. Poſt hunc Ioan. Ruellius Gallus cytiſum hodie in ſegetibus præcipue hordeaceis inueniri ſcribit, fruticem albicantem, cui omnes ex deſcriptione Dioſcoridis notæ conueniant: Sed alio in loco hunc cytiſum ſuum meliloto tam ſimilem facit, ut difficillimè diſcernatur: diſtinguit autem hoc modo, Cytiſi (inquit) folia digitis friata ſubolent erucam, melilotus magis crocũ iucundo ſequitur odore. Guſtus quoꝗ diſcrimẽ facile prodet: nanꝗ cytiſus manſu cicer reſipit, Hieronymus Tragus Germanus trifolium pratenſe maius, aſperiusꝗ, foliis durioribus, oblongis, & mucronatis (in Italia nonnulli trifolium lunatũ uocant) pro cytiſo accipit. Poſtremo Petrus Andreas Matthęolus Senenſis, in Italicis ſuis ad Dioſcoridem commentariis, ſic ſcribit, ut nos tranſtulimus: Cytiſus hoc tempore copioſiſſimus per omnem Italiam prouenit, Dioſcoridis ac Plinii deſcriptionibus undiquaꝗ reſpondens. Sunt qui uernacula lingua trifolium caballinum uocant, alii tribolum. Ramos primum cubitales producit, ac ſæpe maiores, qui foliis ueri trifolii ueſtiuntur, cum coſta è medio ſatis prominente. Frondes eius albicant, & ſi manu fricentur, acrem ceu erucæ odorem ſpirant: ſi mandas ciceris recentis guſtum repręſentãt. Flores muſcoſi racematim hærent, aliâs flaui, aliâs candidi. Hæ notæ cytiſum adeò exprimunt, ut quin ipſiſſimus ſit negare poſſit nemo. Caballinum autem trifolium uocãt, eò quod plurimum eius pabulo delectentur equi, qui liberi ęſtate paſcuntur: id quod ſententiæ noſtrę confirmandæ accedit: nam (ut Plinius inquit) cytiſus equis tam gratus eſt, ut præ eo hordeum negligant. Fuchſius & Monachi qui commentarios in Meſuen ediderunt, cum hanc ſtirpem uerum cytiſum eſſe neſcirent, trifolii odorati ſpeciem fecerunt, Hactenus Pet. Matthęolus. Præter illos qui noſtra tempeſtate ullam cytiſi mentionem faciat, reperio neminem. Eſt autem communis hic Ruellii, Tragi & Matthæoli error, quòd cytiſum arboreſcere non animaduerterunt, idꝗ non modo proceritate, ſed materia quoꝗ

lignoſa

lignosa, imò ossea. Sic enim Plinius scribit, Tota ossea est ilex, cornus, robur, cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Et quanquam alibi fruticem appellet, arbustis tamen potius adnumerare debuerat. Ruellius quidem cytisum suum fruticem nominat, sed cum laboret in distinguendo eo à meliloto herba, fruticis nomine eum abusum, ut sæpe fit, non est dubium. Ebeni duo genera facit Plinius, unum arboreum, alterum fruticosum cytisi modo, & tota India dispersum. Agit autem de cytiso inter peregrinas arbores: Frutex est, inquit, inuentus in Cythno insula, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu: ꝓpter quod maxime miror rarum esse in Italia. Quid est igitur quod Matthæolus per omnem Italiam copiosissimum esse scribit? Ego cũ anno Salutis Christianæ 1542. Italiam ingressus Patauium uenissem, in horto Petri Bembi Cardinalis arbusculam nunquam prius à me uisam, & omnibus qui mecum aderant ignotam, ut primum uidi gustauiq́, mox uerum cytisum esse intellexi. Procera erat, si bene memini, sex circiter cubitos, folia (quæ adhuc seruo) ubiq́ terna, omnino loti siue trifolij pratensis, minora tantum: gustu dulcia & glutinosa, malue propemodum instar: id quod de cytiso Galenus (& post eum Aegineta) prodidit: Cytisi (inquit) folia uim habẽt discutiendi, sed aquoso tepidoq́ succo dilutam, quemadmodum etiam maluæ. Deinde cum per alpes in Germaniam redirem, non procul Tridento, idem omnino genus syluestre reperi, longe minus & fruticosius satiuo. Io. Quintinus, qui de insula Melite libellum ædidit, cytisum in ea abundare testatus nullam eius descriptionem adiũxit. Nos, ut à studiosis diligentius posthac animaduertatur, plura quæ tum formam tum facultates eius attinent, ex ueteribus repetemus, & primum ex Dioscoride. Cytisus frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, maioresq́ interdum, in quibus folia fœnigræci, aut loti trifoliæ, minora tantum, dorso medio prominente: ea digitis trita erucam olent, gustataq́ cicer (aliâs cicer uiride) sapiunt. Folia refrigerant, tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinãtur: decoctum eorum potu urinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, propè aluearia serunt, Hæc Dioscorides: in cuius etiam codicibus nonnullis nomenclaturæ cytiso istæ attribuuntur, teline, lotus grandis, trifolium, & apud Romanos trifolium maius: omnes scilicet à foliorum similitudine ductæ: nam telis fœnumgræcum est. Columella cytisum & zeas, & carnicin, & trifarin uocari scribit: & esse geminam, hoc est satiuam, & alteram suæ spontis. Paulus Aegineta comam cytisi iubet præcordijs prægnantium contra uomitiones ex uetere uino imponi. Plinius libro 13. cap. 14. Frutex est (inquit) & cytisus, ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prędicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suum: spondetq́ iugero eius annua HS. MM. uel mediocri solo reditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocyor satietas, perquàm modico pinguescente quadrupede, ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni usu prestante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet: firmiores celsioresq́ infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoq; nunquam defore cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine, madidum. Et si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur uerno æquinoctio cum florere desinit, uel pueri, uel anus utilissima (forte uilissima) opera. Canus aspectu, breuiterq́ si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper: Hyeme uero quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & ex portione minora animalia, obiterq́ inter ordines allium & cepe seri fertile est. Non ęstuum, non frigorum, nõ grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. Adijcit Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni, Hucusq; Plinius. Idem alibi; Glaux cytiso & lenticulæ folijs similis (quod Dioscorides quoq; scribit) &c. coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandum ubertatem lactis, eamq́ qui hauserint, balineis uti conuenit. Et alio in loco: Glaucio quoq; (inquit) lactis ubertas intermissa restituitur: sumitur eius rei causa ex aqua. Hic ego nõ glaucio, sed glauce legerim. Glaucij enim usus est extra corpus tantũ applicati (cum sit odore tetro, & gustu amara) ad ophthalmiam maximè à principio, & ignes sacros nõ ualidos, Dioscoride & Aegineta testibus. Folia ramulosa sunt ulmo & cytiso, Plinius. Quid autem hic sibi uelit uox ramulosa non satis mihi constat: nec uideo quid ulmus cum cytiso circa folia cõmune habeat: digeruntur enim ulmi folia singula alternis ad ramulorum latera, Cornelius Celsus lib. 4. cap. 9. in curatione lienis: inter ea quæ urinam mouent & lieni prosunt, ut trifolij semen, cuminum, apium, serpyllum, portulacam, & reliqua, cytisum quoq; connumerat. A cytiso dulce & pingue lac producitur. Mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cytisum aridum in aquam macerari oportet, & cum tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atq; ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur, Columella 5.11. Fimum ad agros lætificandos alij aliud preferunt: quidam cuiuscunq; quadrupedis ex cytiso. Molesta arboribus est & hedera adnascens, & uinciens: molestus & cytisus, nam omnia fermè necat: sed eo ualentior auro (alimõ frutex) est: hic enim uel cytisum ipsum interimit, Theophrastus interprete Gaza. Et alibi, Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant: atq; etiam magis cytisi, quippe cum hæc proxima ad ebenum accedere uideatur. Principatus quidem ei in pabulis datur, propter lactis inde copiam bonitatemq́: incommodum tamen tantisper dum floret, ut inquit Aristoteles, apium examina eliciuntur: quanquam Democritus prædicet, nunquam de flore cytisi pa-

bulum contingere. Hederæ modo uincit & strangulat, Ruellius. Apparet eum erroris huius occasionem ex Theophrasto sumpsisse, qui loco iam citato libri 4. cap. ultimo sic scribit: φθοραὶ δὲ καὶ ὑπ' ἀλλήλων εἰσὶ τῷ παραιρεῖσθαι τὰς τροφὰς, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἐμποδίζειν. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κιττὸς παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κύτισος. ἀπολέσει (lego ἀπόλλυσι) γὰρ πάνθ' ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἄλιμον. ἀπόλλυσι γὰρ τὸν κύτισον. Hîc παραφυόμενος uox homonyma est: nam & innasci uel circumnasci significare potest, id quod hederæ conuenit: uel iuxta nasci, quod cytiso, cuius materia cum durissima & ossea sit, adeò ut uel hebenum prouocet, minimè apta est flecti & uincire. Sed iuxta nascens radicibus suis alimentum arboribus præripit, gustanti enim ut malua succi plenus apparet, ut plurimum attrahere opus sit. Sic orobanche uicina strangulat, nõ superficie circumuoluta, ut sciunt qui herbam nouerunt (quanquam Theophrastus alicubi per imperitiam proximis herbis cõuolui eam scribat, ut etiam Pet. Andreas Matthęolus rectè obseruauit) sed radicibus, siue succum duntaxat terrę omnem attrahentibus illis, siue etiam circumuolutis. Sic & alimon frutex propinquum necat cytisum, non aliter quàm salsugine sua, cuius ui præsens cæteris affertur calamitas. Nam proxima inuadere & inuolui alimon, ex bonis authoribus nemo tradidit. Theodorus in hoc Theophrasti loco, de hedera pro παραφυόμενος, id est adnascens, addidit, & uinciens: quod licet in hedera congruat, errãdi tamen ansam Ruellio dedit, ut idem uerbum ad cytisum transferret. Quod si quis contendat Theophrastum omnino sensisse cytisum arbores iuxta se ramis suis amplecti, errasse etiam in cytiso eum dicam similiter ut in orobanche. In Mysia, qua parte nostræ prouinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britum nominant, in quo mel Attico simile penitus magna cum admiratione conspexi: quanquam deteriora planè mella ibi quoq; proueniant. Extabat autem ibi monticulus quidam non magnus, saxosus totus, thymo & origano plenus, ad cuius radices agri cytiso quamplurimo abundabãt: ex eo collis dominus mel usq; adeò colligebat, ut hac in parte Atticum etiam superaret, acre tamen ut Atticum nõ erat, statimq; iccirco se gustantes auertebat, & nauseam cito commouebat, si paulò liberalius comestum fuisset. Hoc siquidem de cytiso scriptores uno ore tradunt, apes ex cytisi floribus plurimum mellis excerpere. Fruticosa uero planta cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrtus crescit: Hæc Galenus libro 1. de Antidotis, ubi optimi mellis indicia recenset. Necant inuicem inter sese umbra, uel densitate, atq; alimenti rapina. Necat & edera uinciens. Nec uiscum prodest & cytisus, Plinius libro 17. cap. 24. circa finem, de morbis arborum loquens: transtulit autem ad uerbum penè Græca Theophrasti uerba quæ paulo ante posuimus, hoc tantum interest, quod uisci mentionem addit: ut non immerito aliquis conijciat diuersam huius loci Theophrasti lectionem fuisse, eamq; ab aliquo in margine uel uersuum interstitio annotatam, in textum ascitam. Ego certe Theophrasti Græca sic legerim: χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ ἰξὸς παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κιττὸς. ἀπόλλυσι γὰρ πάντ' ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τούτου τὸ ἄλιμον. ἀπόλλυσι γὰρ τὸν κιττόν. Hoc est, Nocet etiam uiscus si adnascatur: nocet item hedera, quæ in uniuersum ferè omnia necat: alimon solum ea ualidius est: nam hederam quoq; necat. Facilis transitus fuit ab ἰξὸς in κιττὸς, & à κιττὸς in κύτισος: nam in Græcis quoq; exemplaribus Dioscoridis aliquot, ubi glaucis herbæ folia cytiso comparantur, uti Plinius etiam exponit, κιττῷ pro κυτίσῳ legitur. Huic lectioni confirmandæ accedunt Theophrasti uerba, quibus eiusdem rei causam enucleat lib. 5. de causis plantarum capite 22. quæ ex Theodori translatione huc apponam: conferendo enim rectè conuersa animaduerti. Quæ autem (inquit) uicinitate iuxta satorum, aut contagione sponte se associantium, corruptiones cõferuntur, has alimenti prorsus rapina solet committere: eoq; celerius, quò ualidiora pluraq; sint quæ infestant, ceu quæ syluestria sunt, quæ radice numerosa cohærent, quę multo indigent alimento, quæ abscindere, amplecti, strangulare atq; irrepere apta sunt, ut edera. Nam uiscum quoq;, & omnino quæ aliquam plantam pro sede capiunt, interimere possunt. Edera & auro, nimio pabuli desiderio, salsugineq; sibi ingenita, arbores necant: sed auro perniciosior est, quòd plus habet salsuginis, Hæc ille. Nulla hîc cytisi mentio, ut uel cæco appareat, rectè à nobis emendatum esse tum Plinij locum, tum Theophrasti superiorem. Obtinuimus itaq; rectam nõ inuolutam plantam esse cytisum. Hoc uel corollarij loco addam, non cytison, sed citton, id est hederam, omnia corrumpere, à Theophrasto hic scriptum esse. Nam libro 3. histor. cap. ultimo, ijsdem uerbis de hedera scribit: ἀπόλλυσι γὰρ πάντα καὶ ἀφαναίνει, παραιρούμενος τὴν τροφήν. Notandus est insuper Marcelli Vergilij error, qui non modo cytisum cum Plinio & Theodoro & Herm. Barbaro apud Theophrastum inepte legit, quod tantis authoribus eum facere tolerandum erat: sed insuper ita uertit: Theophrastus (ait) testatur hederam alias arbores, hederam uero cytisum, cytisum tandem halimum enecare. Ridiculus iste κλίμαξ planè falsus est, & nusquam in Theophrasti neq; integris neq; corruptis codicibus reperitur. Sed forte Vergilij ex Bucolicis uersus in mentem ei uenerunt,

Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Florentẽ cytisum sequitur lasciua capella:

Et Theocritus, ἁ αἲξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει. Quare cum & ipse de cytiso scriberet, eandem figurã est imitatus. Sed quoniam cõmodum hos de cytiso Vergilij uersus recitaui, subijciã & reliquos eiusdem, in quibus cytisi mentionem facit. Aeglo. 1. Non me pascente capellæ, Florentem cytisum, & salices carpetis amaras. Seruius super hoc loco cytisum genus fruticis uel herbam esse meminit, quæ nascatur inter campos & syluas in Cytiza ciuitate: sic enim scribitur, siue per authoris imperitiam, siue librariorum uitio: nos ex Plinio supra docuimus in Cythno insula una Cycladum primum inuentum hunc fruticem. Scribitur autem Cythnus rectè per t aspiratum, Κύθνος apud

Steph.

Steph. cuius etiam Ouidius meminit libro 7. Metamorphos. Florentemq́ Syron, Cythnon, planamq́ Seripho. Cytisum uero Græcè omnes per t scribunt, non th: Latinè uero indocti quidam per th. Et Aegl. 9. Sic cytiso pastæ distentent ubera uaccæ. Aegl. 10. Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ. Et Georg. 2. Tondentur cytisi, tædas sylua alta ministrat. Postremo Georg. 3.

At cui lactis amor, cytisum lotosq́ frequentes Ipse manu, salsasq́ ferat præsepibus herbas.

Cytisi epitheta apud poetas leguntur, florens, uiridis, agrestis, tenuis, ut Ioan. Rauisius obseruauit. Eupolis poeta in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibis suis & alia quædam iactantes, Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλ', οἷον κύτισόν τε, ἠδὲ φάσκον εὐώδη, &c. ut Macrobius citat. Satis iam multus in cytiso fuisse mihi uiderer, nisi ex prædictis occasionem pauca quædam adiungendi haberem. Nam quod supra diximus Democritum prædicare nunquam de flore cytisi pabulum contingere apes: admonet me laburni de qua Plinius lib. 16. cap. 18. Laburnum (inquit) aquas odit: Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota, dura ac candida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt, Hæc Plinius: nec alibi apud ullum authorem laburni mentionem reperias. Nos arborem uidimus dependente flore luteo pedem longiore, forma qua pisorum flores: nam & siliquæ subnascũtur. Florem autẽ appellamus oblongam ex multis floribus pendulam congeriem. Folia ei terna, sicut in loto pratensi aut cytiso, sed maiora. Rustici prope Orthodorum inter ortum Rhodani & Lemannum lacum leuit, aut lebit, sua lingua indigetant; & florem testantur apibus infestum, quo uel aluearibus imposito diffugiant, similiter clauo ex arboris materia impacto. Materiam ne sub terra quidem in ædificijs putredinem sentire. Reperitur etiam in montibus circa Toggenburgum Heluetiæ regionem; nec procul Bononia in Apennino. Hanc arborem si quis Alpinum cytisum nominet, propter foliorum materiæq́ similitudinem, & eundem aduersus apes effectum (si modo uerè scribit Democritus) meo quidem iudicio non errauerit. Cytisus auget lac, ut eruum: sed dum floret incommodus est, urit enim tantisper & extinguit lac, Aristot. lib. 3. hist. animal. cap. 21. Non mirum igitur si eo tantisper abstineant apes. Albertus Mag. eo in loco, ut solet inepte omnia, pro cytiso cocturem legit, & adhuc ineptius uiciam interpretatur. Præter cytisum & laburnum, arborem quæ folia similia, similiterq́ digesta, hoc est terna habeat, anagyrin solam in monasterij cuiusdam horto Venetijs uidi. Hæc etiam fruticosa est arboris instar, & semen in corniculis gignit oblongis: sed graui tetroq́ odore à laburno ac cytiso facile distinguetur. Fruticosum illud arbustum, quod Galli uocant bagenaulde, Germani alicubi (Basileæ enim in hortis uidi) **verbrünne küchle**: sic autem proprie nominant placentarum genus turgidum & rotundum, spongiosum intus & imagine fauacea. Istis enim placentulis siue globulis figura & inanitate fruticis huius folliculi bellè respondent. Folia tamen ei non terna, sed bina, è regione, qualia in cicere, pisis, & alijs multis: neq́ facultas ulla quæ in gustu maluæ comparari possit. Quanquam autem Dioscorides glaucis folia tam cytiso quàm lenticulæ comparat: lenticulæ autem bina esse non terna constat, non tamen necesse est cytisi quoq́ bina esse, figuram enim singulorum foliorum, non quo digeruntur ordinem, Dioscorides in ista comparatione respexit. At Plinius trifolio tam similem fecit cytisum, ut absq́ similitudinis nota ipsum trifolij nomen ei tribuerit: breuiter enim (inquit) si quis exprimere similitudinẽ uelit, angustioris trifolij frutex est. Hoc est, finge trifoliũ (angustiorib. tantũ folijs) lignescere et adolescere in fruticẽ, cytisum habes. Sic alibi de ligustro: Eadẽ (inquit) arbor est quæ in oriente cypros, cum non eandem reuera, sed undiquaque simillimam indicaturus esset. Sed redeo ad bagenauldam Gallorum, quæ hic & propter generis cum cytiso affinitatem, & usum ad pecora, si modo colutea Theophrasti est, omitti nõ debuit. Colutea (inquit Theophrastus libro 3. historiæ plantarum cap. 17.) Liparæ propria traditur, arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi, cum Arcturus occidit: serendũ semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare incœperit. Habet folium non absimile fœnogræco: germinat primo unicaulis, triennio maxime: quo quidem tempore baculos decidunt. Elegantes enim illos proferre uidetur: & si ita quis (Ruellius nõ recte legit, si quis nimis, quasi ad baculos tantum referret, non ad cacumen) decurtauerit, mox arbor emorietur: haud enim latere plantigera cõstat. Spargit̃ deinde in ramos, quartoq́ anno arborescit, Hæc Theophrastus. Colutea (inquit Ruellius) iam etiam in Gallia prouenit, omnibus nota bagenaulde nomine. Nanq́ frutex est quadriennio se in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci, membraneo folliculo, pellucente, prætumido, & ueluti quodam spiritu distendente turgido, ita ut digitis si prematur, crepitans dissiliat: in quo semen atrum, durum, latũ, lentis magnitudine, pisi gustu. Mauritani sermone suo uernaculo sene nominant, duoq́ eius faciunt genera, suæ spontis, & hortense. Nam & semine nascitur, in fimo præcipuè ouillo. Addunt ubiq́ siliquas oblongas, quibus semina in ordinem utrinq́ digesta clauduntur, tenui pendere pediculo. Ob id facile uentorum impetu deturbari, hærentesq́ pertinacius perticis decuti. Caducas opiliones legunt, saginandis ouibus perquam utiles, Hæc Ruellius: cuius sententiam Leonardus Fuchsius etiã sequitur, nempe coluteam Theophrasti & sene Arabum eandem esse plantam. Manifestum autem illis est qui utranq́ inspexerunt, stirpes toto genere diuersas esse. Nam colutea frutex est anno quarto arborescens: sena uero herba cubitalis tantum & annua: folliculis etiam multum discrepant. Folijs forte aliquo modo conueniunt, & ut quidam scribũt purgandi uiribus. Describitur sena à Serapione, quod autem siliquæ tenacius hærentes perticis de-

cutiantur, ut Ruellius tanquam ex Mauritanis ſcribit, nuſquam reperio. Petrus Andr. Matthæolus Senenſis in commentarijs Italicis ſuper Delphinio Dioſcoridis, ſenam diligentiſſime deſcribit, & Ruellij errorem refellit. Quamobrem non immorabor hîc prolixius: ſat fuerit hoc indicaſſe in præſentia, ſenam Græcis Latinisq́ ueteribus fuiſſe incognitam: bagenauldam uerò coluteam eſſe etiã ipſe ſentio, & niſi fallor Matthæolus quoq́ eiuſdem opinionis uidetur. Illud poſtremo circa cytiſum adijciemus, uideri nobis Matthæolum errare, cum herbam illam quam pro trifolio odorato in prima editione Fuchſius pinxit, eandem eſſe putat cum illa planta quam ipſe pro uero cytiſo accipit, flauis aut albis floribus. Nam trifolium illud Fuchſij (quod ille à me admonitus trifolium Dioſcoridis non eſſe ſed lotum ſylueſtrem potius, in ſecunda editione quæ ſolas imagines habet, in lotum urbanam uertit) flauis floribus nunq́ apparet, imò ne albis quidem, ſed canis, aut ex albo ſubcœruleis. Frequentiſſimum autem apud nos ſeritur propter quoddam caſei ſecundarij genus, Claronenſem uocant, quod noſtri hac potiſſimum herba condire ſolent: De qua egi in Libello noſtro de operibus lactarijs: & agam forſitan aliâs copioſius. Hactenus de cytiſo & alijs quibuſdã cytiſi occaſione herbis, prolixius quidem ſcripſi, non tamen præter inſtitutũ, quod ad animalium hiſtoriam. Non enim bubus ſolum, ſed omni pecori, præcipuè autem ouibus, capris, equis, apibus, gallinis, & ipſi etiam homini, maximus cytiſi uſus à maximæ authoritatis ſcriptoribus promittitur: & quæ hîc uerboſius dicta ſunt, in animalibus ceteris repeti nihil opus erit. Non difficile autem fuerit cytiſum aliunde acerſitam plantare, cum nullam regionem aſpernetur: interim loco eius frondibus ulmeis potiſſimũ utemur. Nam & Columella illam cæteris præfert frondibus, ut mox ex eius uerbis patebit: Et Ariſtoteles ulmum apibus gratam, & frondibus eius boues pingueſcere teſtatur. Iucundiſſimum bubus pabulum adfert ulmus: capræ etiam & oues id appetunt. Varijs generibus ſoli prouenit: quamobrem à pleriſq́ ſeritur. Maxime autem commendatur Attinia, quæ procerior lætiorq́ quàm noſtras eſt.

¶Cytiſo aut Medica herba nutrimus boues lactantes: ſic enim plus continebunt lactis, Sotion in Geoponicis Græcis. Ariſtoteles contra, lib. 9. hiſtor. anim. cap. 21. Pabuli genus (inquit) aliud copiã lactis extinguit, ut Medica herba, & præcipue ruminantibus: aliud auget, ut cytiſus & eruum. Idem libro 8. cap. 8. Herbæ Medicæ prima falx uitio datur, & cum fœtida aqua rigatur, incommoda eſt. Et libro 9. cap. 40. Expedit conſeuiſſe apud aluearia, piros, fabas, Medicam herbam, ſuriam, &c. Dioſcorides, pratenſi trifolio (inquit) ſimilis Medica recens nata eſt: creſcenti deinde contrahitur & anguſtius fit folium, profertq́ ſimiles trifolio caules, in quibus ſemen lenticulæ ſimile, inflexumq́ corniculorum modo: quod ſiccatum ſuauitatis gratia condimentario ſali miſcetur. Id uiride emplaſtri modo impoſitum, prodeſt his quæ refrigeranda ſunt. Tota autem herba pro gramine utuntur, qui quadrupedes & iumenta paſcunt, Hæc ille ex translatione Marcelli Vergilij, qui mutilum corruptumq́ hunc de ſiliquis & ſeminibus locum ſuſpicatur. Ruellius & Matthæolus ita tranſtulerunt: Medica ſiliquas habet corniculorum modo intortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Ex Hiſpania (ſcribit Marcellus in Annotationibus) integros herbę quam illi Medicam cenſent, cum ſuo ſemine caules afferri nobis curauimus. Eſt autem illius in Hiſpania quotidianus in iumentorũ pabulo uſus: caules cubitales geniculatosq́ profert, trifolio undiq́ ſimiles. Audiuimusq́ ab ijs qui in Hiſpania rem obſeruarunt, quod de ea ab antiquis fertur, quicquid in caule aſſurgit, in folijs contrahi: nullo cibo prius magisq́ lætari & pingueſcere iumenta pecusq́ omne: parcius dari, quoniam inflet & multum creet ſanguinem, quem ducere poſtea neceſſe ſit: deniq́ nihil non ab antiquis traditum de ea nunc etiam inueniri. Quod non conuenit ſcriptori huic, ſemen eſt: quod hic lentis magnitudine indicat, & intortum: in illa uero exiguum, panici minus, papaueris uero ſemine nõ adeò maius, cum rotunditate oblongum, colore flaueſcente uidetur: quorum nihil in Dioſcoridis Medicę ſemine eſt, Siliquam non licuit uidere, ſed ut conijcere ex ſeminis quantitate facile eſt, gracilem & uitiæ ſiliqua graciliorem credere oportet, &c. Verba illa, ἐφ᾽ οἷς τὸ σπέρμα προσπέφυκε φακοῦ τὸ μέγεθος, non eodem modo in cunctis leguntur, arguitq́ uarietas uitium, Hactenus Marcellus. Ruellius pro ἐφ᾽ οἷς legit λοβοῖς, id eſt ſiliquis, Nunc Petri Matthæoli ex commentarijs in Dioſcoridem uerba ſubijciam: Medica (inquit) quanquam olim uulgaris fuerit, & per totam ſata Italiam pro pecore, noſtro tamen tempore prorſus nos deſeruiſſe uidetur. Abundat hodie (ut quidam ſcribunt, in Hiſpania, & ſumma diligentia propter pecora colitur: uernacula lingua alfalſa uocant, quæ quidem uox originis eſt Arabicæ. Nam apud Auicennam in capite Cot, alfaſafat (aliâs, al aſelet: aliâs, aliſtiſcat) nominatur, Hæc Matthæolus. Ego his diebus ab Hiſpano accepi patrio ſermone alfalſes uocari hanc herbã, ad duos aut tres ad ſummum cubitos excreſcere, folia terna loti pratenſis inſtar proferre. Io. Rodericus Luſitanus, qui annotationes quaſdam in Dioſcoridem reliquit, Medicam Hiſpanice melguas uocitari author eſt. Alaſſeſt, authore Ebenbitar, uox Perſica, idem ſignificat quod faſfaſa, quæ eſt ſpecies trifolij, quod datur equis ſaginandis, & in Syria pabulum eſt pecorum omnium: ſiccum appellant cot, recens alrathbe, Andreas Bellun. Nunc Plinij uerba apponemus ex lib. 18. cap. 16. Medica (inquit) externa, etiam Græciæ, ut à Medis aduecta per bella Perſarum, quæ Darius intulit, ſed uel in primis dicenda: Tanta dos eius eſt, cum uno ſatu amplius quàm tricenis annis duret. Similis eſt trifolio caule folijsq́, geniculata: quicquid in caule aſſurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cytiſo uolumen Amphilochus fecit confuſim. Solum in quo ſeratur, elapidatum purgatumq́ ſubigitur

tur autumno: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertium, quinis diebus interpositis, & fimo addito. Poscit autem siccum succosumque, uel riguum. Ita præparato seritur mense Maio, alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari, internascentesque herbas excludi: id præstant in iugera modia uicena. Cauendum ne aduratur, terraque protinus integi debet. Si sit humidum solum herbosumue, uincitur, & descíscit in pratum. Ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda est manu potius quàm sarculo. Secatur incipiens florere, & quotiens refloruit. Id sexies euenit per annos, cùm minimum quater. In semen maturescere prohibendum est, quia pabulum utilius est usque ad trimatum. Verno seri debet, liberarique cæteris herbis: ad trimatum marris ad solum radi. Itaque reliquæ herbæ intereunt sine ipsius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ, remedium unicum est aratro, sæpius uertendo, donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad satietatem debet, ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose, ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso cui & ipsi principatus datur in pabulis, affatim diximus inter frutices, Hactenus Plinius. Medica herba stercoris & urinæ causa perit, ut quidam dixere, Theophrastus. Et alibi: Herbæ quædam diminutæ tonsæque meliores euadunt, ceu porrum, brassica, Medica, &c. tollitur enim acredo & siccitas, & radices ualidiores redduntur. Multis regionibus Medica natu satis morosa, alijs cumulatim emergit: cum seritur decem annis durat; per annum deinde quater rectè, interdum sexies demetitur: agrum stercorat, omne emaciatum armentum ex ea pinguescit: ęgrotanti pecori remedium est. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantū quantum Medica potest. Flos in purpureum colorē spectat. Hac herba (Ruellij uerbis utor) plerique tractus Galliæ uirent, quam uernacula consuetudine grande treflon, quasi trifolium uocant. Alij quod allatum sit à Burgundionibus semen auorum nostrorum memoria, Burgundiense fœnum agricolæ nominant. Rura quædam etiam apud nos fœnaciam sermone patrio dicunt. Ruris disciplinæ prudentes Medicam iactato semine ferunt, adiecta nostratis auenæ portiuncula: eam siquidem radiculis fundamenta iacere putant, quibus comprehendens firmius nitatur. Sed & pleraque prata scatent apud nos Medica, quæ uel naturę sponte, uel cœli conditione nata est: nisi quædam olim illic satæ reliquiarum uestigia restent, quę herboso (uti solet) cespite uicta, desciuit in pratum. Hanc Marcellus Vergilius dum in lucem reuocare conatur, magis eius obliterauit cognitionem. Vereor sanè ne cytisum ille pro Medica uiderit: nam hac ferè facie, quam explicat, repręsentatur, & Hispanijs etiam frequens. Fieri oleum ex Medica tradunt ad neruorum tremores efficax, Hactenus Ruellius. Quod autem oleum alcot ad tremorem maxime commendetur, author est Auicenna. Ego liquorem ex alfalfes Hispanorum ui ignis elicitum per instrumenta, egregiam aduersus calculum opem ferre audio. Medicæ herbę genus esse crediderim quam in Heluetia nostra quidam trifolium maius uocant, grossen klee, Hieronymus Tragus fœnogræcum syluestre: folia ei loti pratensis, sed bina: ternis aut quaternis per singulos ramulos binorum foliorū ordinibus: quorum in gustu dulcedo tanta, ut uel glycyrrhizam prouocent. Coliculi cubitales, & aliquando bicubitales, ab una radice plures exeunt, transuersi ferè per terram sparsi, subrussi, geniculati, multis alarum cauis. Flores candicant. Siliquæ modice incuruæ & lunatę in mucronem exeunt, triangulæ, eminente ab una parte angulo per longitudinem quæ duorum digitorum est, ab altera carinatæ: in quibus semina fœnogræco minora paulò, angulosa, specie renum, colore lutea, sapore uiciæ. Radix alba, cubiti aut sesquicubiti etiam altitudine descendit, crassitudine pollicari, lenta & tenax, uetustate ruffescit: minus dulcis quàm superficies, imò subamara ferè. Nascitur iuxta uias, & locis siccis, ut montanis uel arenosis interdum. Herba omnino in multos annos uiuacissima. Hieronymus Tragus lotum syluestrem siue Libycam esse suspicatur: sed sapor medicatus abest. Ego iam olim & nostro sæculo primus syluestrem lotum illam esse ostendi, quam nostri uocant stundkraut. Rustici quidam apud nos folia trifolij maioris sui ad uomitum prouocandum edunt, aduersus crapulam præsertim: nimia enim sui dulcedine & nescio qua indicibili qualitate nauseam ciet. Medica (inquit Hermolaus Barbarus) imperitia uulgi melica uocari cœpit. Hac quondam plena erat Venetia, sed pridem perijt: nunc in eandem prouinciam reuerti eam quasi postliminio curauimus, ab annis multis ferè non uisam in Italia, sed ne intellectam quidem magnopere qualis esset, allatam ex Africa in Campaniam. Semen eius sub dente phaseoli recentis saporem præsentat, Hæc Hermolaus. Impulit eum opinor in hunc errorem Albertus Magnus, qui circa finem libri 3. de animalibus, Quædam pascua (inquit) lac minuunt, ut granum quod melega uocatur, & à nonnullis surigum. Aristoteles hoc Medicæ attribuerat: Alberto nominis uicinitas imposuit. Culmos melega (uel sorgi, ut Fuchsius appellat: cuius hæc uerba sunt) quatuor aut quinque habet, altos, crassos, geniculatos, rubicundos, folijs uestitos longis, latis & in summitate acuminatis, harundini non dissimilibus: spicam quàm panicum maiorem ac densiorem, rufam & barbatam, in qua semen rufum, rotundum, lentis magnitudine, & acuminatum. Florem luteum. Radicem multis fibris capillatam. Semen dulce est, & gustu planè panicum refert, Hæc Fuchsius. Ex iubis eius scopæ uestiariæ fiunt. Errat Ruellius cum scribit panicum in Italia melegam uocitari. Melega enim Longobardorum, non alia est quàm sorgo alibi dicta, & in Hetruria sagina (nimirum à saginando pecore) Panicum uero per omnem Italiam priscum nomen Latinum retinuit. Μηδικὴ πόα, ἡ τρίφυλλος, οἱ δὲ λωτὸν κτήνεσιν ἁρμόζοντα, Varinus: sed in huiusmodi rebus grammatici fide digni nō sunt. In Græcia tempore Eustathij archiepiscopi Thes

ſalonicæ Medica herba nomen uetus adhuc ſeruabat, ut ipſe ſcribit in commentarijs in Dionyſium: nec dubito quin hodieq; ſeruet. Hæc hactenus de Medica. ¶Bubus frondem populneam, ulmeam, querneam, ficulneamq; uſq; dum habebis, dato, Cato. Folia populnea quernaq; animalibus Cato iubet dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq; & ederacea: Dantur & ex harundine & lauro, Plinius: qui alibi etiam eruum bubus iumentisq; utiliſſimum eſſe ſcribit. Ex cibis nemo dubitat, quin optimi ſint, uicia in faſcem ligata, & cicercula, itemq; pratenſe fœnum. Minus commode tuemur armentum paleis, quæ ubiq; & quibuſdam regionibus ſolæ præſidio ſunt, eæ probantur maxime ex milio, tum ex ordeo, mox etiam ex tritico: ſed iumẽtis iuſtam operam reddentibus, ordeum præter has præbetur. Quibus alimentis potiſſimum quæque pecudum paſcatur habenda ratio: nec ſolum quod fœno ſatura ſit equa, aut bos, cum ſues hoc uitent, & quærant glandem: ſed quod ordeum, & faba interdum ſit quibuſdam obijciendum, & dandum bubus lupinum, & lactarijs Medica, & cytiſum, Varro. Fabę largius datæ copiam efficiunt lactis, Ariſtot. Miratus ſum aliquando cicuta etiam non abſtinere boues, nec uiridi, nec arida. uidi enim magnos cicutæ faſces ex pratis collectos pro cibo uaccis offerri. Noſtri hanc herbam uocant **roſſkümich**, id eſt, carum equinum, alij **karbenglen/zigerkrut/wutſcherling**, & alij aliter. Hæc aſinis quàm noxia ſit ſupra retulimus. Ranunculo ſimilem herbam, quam coronopodem aliqui putant, floribus aureis, inter uerna olera uulgarem, butyri colorem commendare credunt ſi à uaccis depaſta fuerit: eam ob cauſam Germani inferiores nominant **butterblůmen**, noſtri à ſplendore **glyßblůmen**, & **alpblůmen**, quòd in alpibus uaccis pergrata ſit. Eſt & alia in paluſtribus naſcens flore ſimili maiore, folio rotundo, crenato, radicibus albis capillatis, ſapore ferè betæ: noſtri uocant **maßblůmen**, id eſt, flores paluſtres, alij **dotterblůmen**, à colore uitelli, alij **ſchmärblůmen**, quod tanquam uncti niteant: Galli pratenſes bacinos: Nos idem genus in hortis daſypodion, id eſt denſis confertisq; florum folijs, alimus. Ruellius chamæleucen interpretatur: cui ego non aſſenſerim. Chamæleuce enim uerius eadem quæ tuſſilago eſt. Butomon planta ſimilis eſt arundini, quã boues edunt, Suidas: de quo plura mox in H. dicemus. Galion herba eſt cubitalis, foliolis anguſtis & per genicula radiatis ſimul pluribus: flore flauo, conferto, muſcoſo, odorato, abſtinent eo boues: ut et urticæ ſimili herba fœtida, & marrubij quodam genere fœtido, quod in aruis & noualibus naſcitur, aliud quàm ballote, longioribus & in acutum exeuntibus folijs, crenatis. De alijs quibuſdam herbis quæ bubus noxiæ aut uenenoſæ ſunt, mox in morbis eorum dicemus. Bobus (inquit Columella) pro tẽporibus anni pabula diſpenſantur. Ianuario menſe ſingulis freſi, & aqua macerati erui quaternos ſextarios miſtos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ ſemodium, & ſuper hæc affatim paleas: licet etiam, ſi ſit leguminum inopia, & elata, & ſiccata uinacea, quę de lora eximuntur, cum paleis miſcere. Nec dubium eſt, quin ea longe melius cum ſuis folliculis antequam eluantur, præberi poſſint: nam & cibi, & uini uires habent, nitidumq;, & hilare, & corpulentum pecus faciunt: grano abſtinemus. Frondis aridæ corbis pabulatoria modiorum uiginti ſufficit, uel fœni pondo triginta, uel ſi non, modius uiridis laureæ, & iligneæ frondis: ſed his, ſi regionis copia permittat, glans adijcitur, quæ niſi ad ſatietatem detur, ſcabiem parit: poteſt etiam ſi prouentus utilitatẽ facit, ſemodius fabæ freſæ pręberi. Mẽſe Februario plerunque eadem cibaria ſufficiunt. Martio, & Aprili debet ad fœni pondus adijci, quia terra proſcinditur: ſat autem erit pondo quadragena ſingulis dari: ab Idibus tamen menſis Aprilis uſq; in Idus Iunias uiride pabulum recte ſecatur: poteſt etiã in Calen. Iulias frigidioribus locis idem præſtari: à quo tempore in Calen. Nouemb. tota æſtate, & deinde autumno ſatientur fronde, quæ tamen nõ ante eſt utilis, quàm cum maturuerit uel imbribus, uel aſſiduis roribus: probaturq; maxime ulmea, poſt fraxinea, & ab hac populnea: ultimæ ſunt ilignea, & quernea, & laurea, ſed poſt æſtatem neceſſarie deficientibus cæteris, poſſunt etiam & folia ficulnea probe dari, ſi ſit eorũ copia, aut ſtringere arbores expediat: ilignea tamen uel melior eſt quernea, ſed eius generis, quod ſpinas nõ habet: nam id quoque uti iuniperus reſpuitur à pecore propter aculeos. Nouemb. menſe ac Decembri, per ſementem, quantum appetit bos, tantum præbendum eſt: plerunq; tamen ſufficiunt ſingulis modij glandis, & paleæ ad ſatietatem datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua conſperſi ſextarij VII. permiſti paleis, uel cicerculæ ſimiliter conſperſæ ſextarij XII. miſti paleis, uel ſinguli modij uinaceorum, ſi ijs, ut ſupra dixi, large paleæ adijciantur, uel ſi nihil horũ eſt, per ſe fœni pondo quadraginta, Hæc Columella. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno ſecatur. Armentorum id cura, iumentorumq; progeneratio ſuum cuiq; conſilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæſtus, Plinius. Sufficiunt ſingulis boum iugis erui modij quini ſati. Martio menſe ſatum, noxium eſſe bubus aiunt: item autumno grauedinoſum: innoxium autem fieri primo uere ſatum, Idem. Bubus glandem circa brumam aſpergi conuenit, in iuga ſingula modios 240. Largior ualetudinem infeſtat: & quocunq; tempore detur, ſi minus triginta diebus continuis data ſit, narrant uerna ſcabie pœnitere, Plinius. Lupini modij ſinguli bouem unum ſatiant, ualidumq; præſtant, Idem. Palea plures gentium pro fœno utuntur: Melior ea quæ tenuior minutiorq;, & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima hordeo, peſſima ex tritico, præterquam iumentis opere laborantibus. Culmum ſaxoſis locis cum inaruit, baculo frangunt ſubſtratu animalium. Si palea defecit, & culmus teritur. Ratio hæc, maturius defectus muria diu reſperſus, dehinc ſiccatus in manipulos conuoluitur, atque ita pro fœno bubus datur, Plin. Vinaceos per autumnũ quotidie recentes ſuccernito: Lectos exſiccato,

restibus subtentis, cribro illi rei parato, siccos conculcato in dolia picata, uel in lacum uinarium picatum, id bene operito, iubetoq; oblini, uti habeas quod des bubus per hyemem, Cato. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant, Plin. Maxime studendum est ut competentibus redũdantibusq; saturi semper habeantur & pingues. Omnis enim ægritudo exordium sumit ex macie. Exhaustum animal celerius labor frangit, æstus uexat, frigus penetrat. Non solum enim æstiuis mensibus pascuum sufficit, ubi frondes diuersi generis addantur, & minuat uarietas ipsa fastidium. Hyeme non tantum paleis, sed fœno quoq; & hordeo, & sæpius eruo saginandi sunt boues. Nullus autem uberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare uoluerit boum per inopiam pereuntium quàm cariora sunt pretia, Vegetius 3.1.M. Varro turdorum fimo ex auiarijs ad agros lętificandos principatum dat: quod etiam pabulo boum suumq; magnificat, neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat, Pli. Boues quidam luporũ instar carniuori sunt, Rasis. Theophrastus prodidit boues quoq; pisce uesci, sed non nisi uiuente. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent, Herodotus. In Narbonensi prouincia nobilis fons Orge nomine est: in eo herbę nascuntur in tantum expetitæ bubus, ut mersis capitibus totis eas quærant. In remotissimis ad Septentrionem Oceani Germanici insulis boues adeo pinguescunt, ut periculum eis sit ne moriatur præ pinguitudine. Facile saginantur, si labore abstineant. Augentur iuuencæ amplius cum plus temporis expertes Veneris degunt, ut iam in Epiroticis diximus, Aristot.

¶Boues & equi sorbendo bibunt, ut & reliqua animalia quorum dentes continui sunt, Aristot. & Plinius. Bos contra quàm equus nisi aqua sit clara, frigida atq; limpida, bibere nolit, Aristot. Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam, nec usq; adeò læditur si sordidam biberit: Sed tamen bubulci diligentis est procurare, ut mundam semper & optimam bibat, Vegetius. Per æstatem boues aquam bonam & liquidam bibant, semper curato, ut ualeant refert, Cato. Theophrastus in Thurijs Crathin, candorem facere tradit, Sybarin nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. Aestate ad aquam appellendum bis, hyeme semel, Varro.

¶Bubus tantum fœminis uox grauior, in alio omni genere exilior (tenuior & acutior) quàm maribus, quod maxime in homine patet, Aristot. & Plin. Vitulis etiam uox grauior quàm adultis, perfectisq;: quamobrem his castratis uox è contrario mutatur: transeunt enim quæ castrantur in fœminã. In cæteris animalibus uox maribus grauior, fœminis acutior est, Aristot. Albertus Magnus uaccam ait eò quod corpore atribiliario, id est frigidæ & crassæ cõstitutionis sit, grauius sonare: tauros autem beneficio sexus magis ad temperamentum accedere, eiusq; gratia uocem habere acutiorem. Cætera omnia (inquit Aristot.) cum natu minora sunt, uocem mittunt acutiorem: uituli autem bubuli grauiorem, ut & uaccæ quàm tauri. Vituli enim & uaccæ partem quam mouent non habent ualidam, alteri propter ætatem, alterę propter fœminei sexus naturam. Vas nempe per quod primum spiritus fertur, amplum in ijs est, multumq; aëris mouere cogitur: multum autem, præsertim si tardè moueat, graue sonat. Cæteris animalibus uas illud angustius est.

¶Boues grauidas negant prærterq; dextero uuluæ sinu ferre, etiam cum geminos ferant, Plin. Taurus quidam cum statim à castratione inijsset, impleuit: quoniam nondum execti essent meatus, Arist.

Boues etiam somniare palàm est: ut omnia ferè quæ animal pariunt. Impendentem pestem, & terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem pręsentiunt: Neq;, tametsi ratione carent, ab eorum quæ sibi aut salutem, aut perniciem afferre queunt, intelligentia aberrant, Aelianus. Vita fœminis quindecim annis longissima: maribus uiginti: robur in quimatu, Plinius. Viuunt magna ex parte fœminæ annos quindecim, atq; etiam mares excisi: nonnullis ætas, uel ad uiginti annos, atq; etiam plures, si corpore bene habito sint: nam excisos assuefaciunt, & duces constituunt boum, ut ouium, qui plus temporis quàm cæteri uiuunt usu exercitij, & copia pabuli. Vigent quinquennes maxime: quocirca Homerum quidam rectè dixisse aiunt, Quinquennem taurum, & bouis lustro florẽtis. Idem nanq; significari arbitrantur, Aristotel. Aetas boum dignoscitur ex dentibus: mutãt enim anteriores anno euoluto & decem uel octo mensibus: deinde post sex menses paulatim amittunt proximos, donec intra triennium omnes mutauerint. Quo quidem tempore optimè habiti sunt, & in uigore ad decem usq; uel duodecim annos perseuerant. Viuunt ad quatuordecim usq; uel quindecim annos. In statu dentes habent pulchros, longos & æquales: qui per senectutem eis imminuuntur, nigrescunt, & corroduntur, Pet. Crescentiensis. Nostri ex circulis quibusdam qui circa uaccarum cornua nascuntur supernè ferè, de ætate iudicant: illi in quimatu ferè terni sunt, postea plures. Sunt qui quoties fœta fuerit, toties singulos adnasci circulos existiment. Bubulum lac fertilius caseo est, quàm caprinum. Cum enim ex amphora lactis caprini formagines obolæ undeuiginti conficiantur, bubulum eadem mensura triginta facit, ut pastores confirmant, Aristot. Bouis lac crassissimum est: cur autem paucius proportione sui corporis sit, in caprini mentione infra dicemus ex Aristotele. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur: & Epiroticæ uaccæ præ sua præcipua magnitudine, amphoras singulas singulæ implent lactis, mensureq; eius dimidium mammis duabus præstant. Quantum lactis prouenerit primum concrescens, perinde ut lapis durescit: quod ita accidit, nisi aqua admisceatur. Lac à partu utile est: antequam peperit, caret lacte, Arist.

Vaccæ purgantur menstruis mensura quidem amplius quàm oues & capræ: proportione autem multò minus, Aristot. In uaccis interdum purgatio menstrua quinto quoq; mense apparet in regio-

nibus ualde calidis, reliquo tempore cum urina excernitur: cuius rei indicium eſt, quod urina fœminarum omnium animaliũ tenuior eſt cum grauida ſunt quàm aliâs, Ariſtot. Vaccæ acriorem quàm tauri reddunt urinam, Idem. Menſes & uaccis fiunt, ut equabus, ſed minus, Idem. Bos fœmina cum coitum affectat, leuiter purgatur menſibus, quantum heminæ dimidium, aut paulò plus. Tempus autem coëundi tunc potiſſimum eſt cum purgatur, Ariſtot. Adferemus & infra nonnihil de libidine & coitu taurorum præter ea quæ hic dicuntur. In Aegypti uico Schuſſa nuncupato, non magno quidẽ, ſed certe eleganti, qui in Hermopolitæ præfecturam cenſetur, Venerem religioſe & ſanctiſſime colunt, quam Vraniam appellant: Atq; uaccam etiam ideo uenerantur, quia affinitatem & conuenientiam cum dea ipſa habere exiſtimetur. Etenim huiuſcemodi beſtia tãtopere ad Venerem incitata eſt, ut cum maris mugitum audit, ad coitum uehemẽtiſſime exardeſcat. Atq; adeò, ſicut harum rerum experientes confirmant, taurum à triginta ſtadijs ipſo mugitu amatoriam ſignificationem, quaſi teſſerã Veneris dantem, exaudiat. Itemq; Iſim bubulis cornibus Aegyptij & fingunt, & pingunt, Aelianus. Vacca cum appetit coitum (appetit autem non diutius quàm tres horas) tum quàm maximum poteſt, mugitum edit. Ac niſi hoc trium horarum ſpatio taurus accurrerit, in aliud certum tempus, quod per raro accidit, naturam claudit. Taurus autem uel longo loci interuallo, ex clamore illius appetitionem auribus concipiens, celerrime ad coitum accurrere feſtinat, Aelianus. Vaccæ ex fœminis potiſſimũ, poſt equas, libidine incenduntur. Tauriunt enim & efferantur adeò, ut bubulci eas tenere aut capere nequeant. Indicium tum equæ tum uaccæ ſuæ libidinis præſtant, genitalis ſpecie prominẽtiore. Vaccæ etiam mingunt crebrius more equarum. Ad hæc, uaccæ tauros ſuperueniunt, & ſequuntur ſedulò, & aſſiſtunt. Turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, tum in equorum genere, tum in boum, Ariſtot. Menſem unum uel triginta dies ante admiſſuram obſeruari ſolet, ne fœminæ cibo & potione ſe impleant: quamobrem pabuli pars eis ſubtrahenda eſt; quòd exiſtimatur facilius graciliores & macræ (maceſcentes) concipere, ac ſemen attrahere: nimia uerò corporis obeſitas ſteriles reddit. Contrà tauros, duobus menſibus ante admiſſuram herba & palea ac fœno pleniores facere conuenit, & à fœminis ſecernere, ut uires habeant & fortius ineant. Hoc et armentarij & opiliones obſeruant. Vnum marem quindecim uaccis ſufficere abunde eſt, Columel. Varro habere ſe tauros totidẽ ſcribit, quot Atticus, ad matrices ſeptuaginta, duos, unum anniculum, alterum bimũ. Hoc ſecundũ aſtri exortum ſe facere, quod Græci uocant lyram, fidem Latini: tum deniq; tauros in gregem redigere. Iuuenca aliquando annicula peperit, ut educari augeriq;, quantum genus exigeret, licuerit. Recentior uerò quàm annicula non patitur Venerem, niſi oſtento. Iam enim uel quarto ætatis menſe coiſſe perſpectum eſt, Ariſtot. Non minores oportet iniri quàm bimas, ut trimę pariant, eo melius ſi quadrimæ. Pleræq; pariunt in decem annos, quædam etiam in plures, Varro. Cum exceſſerint annos decem fœtibus inutiles ſunt. Si tamẽ ante bimatum conceperint, partum earum remoueri placet, ac per triduum, ne laborent, ubera exprimi, poſtea mulctra prohiberi. Nec ante ætatem trimam tauros his oportet admitti. Sed erit ſtudium diligentis, amotis ſenioribus, nouellas ſubinde conducere, & ſteriles aratro ac laboribus deputare, Pallad. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus triginta, aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita diſpenſatus, ut omni tempore anni ſuperſit id alimentum, Plin. Maximè idoneum tempus ad concipiendum à delphini exortu uſque ad dies quadraginta aut paulò plus. Quæ enim ita conceperint, temperatiſſimo anni tempore pariunt, Varro. Tempus admiſſuræ optimum, ſecundum alios, medium ueris exiſtit. Initium coitus pluri mis quidem menſe Aprili & Maio: ſed nõnullæ etiam ad autumnum uſq; tempus coëundi deducũt, Ariſtot. Menſe Iulio fœminæ maribus plerunq; (maximè) permittendę, (ſubmittendæ) ut eo tempore conceptos proximo uere adultis iam pabulis edant: quia decem menſium partus ſic poterit maturo uere concludi. Nam decem menſibus uentrem perferunt, neq; ex imperio magiſtri, ſed ſua ſponte marem patiuntur. Atq; in id ferè, quod dixi, tempus, naturalia congruunt deſyderia, quoniam poſt uernam pinguedinẽ geſtientes, & pabuli nimietate exhilaratæ laſciuiunt, Columel. & Pallad. Quod ſi aut fœmina recuſat, aut non appetit taurus (eadem ratione qua faſtidientibus equis mox præcipiemus) elicitur cupiditas odore genitalium admoto naribus, Columel. Si autem uaccæ non exceperint tauros, præcordium ſquillæ, hoc eſt tenerrimæ ſquillæ partes, atq; (ut quiſpiam dixerit) pingue ipſum aqua tundendum eſt, ex eoq;, ubi fuerint abſterſi, uaccarum ſinus ungendi, Quintilij. De tauris ad libidinem excitandis ſeorſim etiam infra dicemus. In uaccis equabusq; maximè conceptus indicium fit, cum menſes ceſſârunt, ſpacio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri: ſed id percipere difficile eſt, niſi quis iandudum ſecutus, aſſuetusq; admodum ſit: quamobrẽ non deſunt, qui menſes in his animalibus negent, Ariſtot. Hoc admirandum, quod fertur, ex boue caſtrato etiam, ſi ſtatim admiſeris, uaccam concipere. Si abundantia pabuli eſt in regione, qua paſcimus, poteſt annis omnibus in fœturam uacca ſubmitti. Si uero indigetur hoc genere, alternis temporibus onerandæ ſunt, maximeq;, ſi eædem uaccæ alicui operi ſeruire conſueuerunt, Palladius. Sed non dubium eſt, ubi pabuli ſit lætitia, poſſe omnibus annis partum educari: at ubi penuria eſt, alternis ſummitti: quod maxime in operarijs fieri placet, ut & uituli annui temporis ſpatio lacte ſatientur, nec forda ſimul operis, & uteri grauetur onere. Vacca cum partum edidit, niſi cibis fulta eſt, quamuis bona nutrix labore fatigata nato ſubtrahit alimentum. Itaq; & fœtæ cytiſus uiridis, & torrefactum ordeum, maceratumq; eruum præbetur, uel tenero olere commiſto, torrido, molitoq; milio, & per unam noctem la-

cte

cte macerato ſaliuatur. Melius etiam in hos uſus Altinæ uaccæ probantur, quas eius regionis incolæ ceuas appellant: eæ ſunt humilis ſtaturæ, lactis abundantes, propter quod remotis earum fœtibus, generoſum pecus alienis educatur uberibus: uel ſi hoc præſidium non adeſt, faba freſa, & uinum recte tolerat, idq; præcipue in magnis gregibus fieri oportet, Columella. Boues fœtæ pingueſcunt dū geruntuterum, eduntq; amplius, ut etiam aliæ quadrupedes. Boues circa Toronam, paucis ante partum diebus, lacte carent: reliquo tempore habent perpetuo. Ventrem ferunt decem menſes, Varro. Pariunt menſe decimo: quicquid ante genitum, inutile eſt, & non uitale. Sunt authores, ipſo complēte decimum menſem die, parere, Plinius. Quandiu uiuunt & coire ſolent & parere. Pariunt ſingulos, geminos raro, Ariſtot. Ferunt uterum mēſes nouem, decimo pariunt. Sunt qui decem totos menſes, exceptis paucis diebus, affirment. Quod autem in lucem præcurrerit hæc tempora, id abortiuum eſt, uitaleq; minime, etiamſi paulò maturauerit partum: præmolli nanq;, imperfectaq; ungula prodit, Ariſtot. Mas ubi iuuencam ſuperuenit, certis ſignis comprehendere licet, quem ſexum generauerit, quoniam ſi parte dextra deſiliuit, marem ſeminaſſe manifeſtum eſt: ſi læua, fœminam: id tamen uerum eſſe non aliter apparet quàm ubi poſt unum coitum forda non admittit taurum: quod & ipſum raro accidit. Nam quamuis plena fœtu nō expletur libidine, adeo ultra naturæ terminos etiam in pecudibus plurimum pollent blandæ uoluptatis illecebræ, Columella, Varro, & Africanus. Cæterum ſi deſyderes ut id quod orietur ſit maſculus, quo tempore coëundum eſt, uinculo ſiniſtrum teſtem excipito. Sin autem fœmina, dextrum ſimiliter deligato. At nōnulli id ipſum naturaliter faciūt: qui quidem ſi maſculum naſci uolunt, ſpirante Borea congreſſus præparant: ſin contra, fœminam, aëre exiſtente Auſtrino, Africanus. Aprili menſe uituli naſci ſolent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut ſufficere poſſint tributo laboris, & lactis. Ipſis autem uitulis toſtum molitumq; milium cum lacte miſceatur, ſaliuati more præbendum, Palladius. Cum parere cœperint, ſecundum ſtabula pabulum ſeruari oportet integrum, quod egredientes deguſtare poſſint, faſtidioſæ enim fiunt, Varro. Vaccæ per æſtatem fœcundiores pluuioſam inſtare hyemem indicāt. Aliâs, Cum uaccæ plures grauidæ ſunt, & facile initum patiuntur, nimirum pro ſigno hyemis & imbrium id accipitur, Ariſtot. Neq; enim fieri poſſet, ut Alberto placet, animal ſiccum fœcūdo & genitali humore abundare, niſi iam à cœleſti influxu ſtellarum, quæ annum regūt, humor in eis commoueretur. Tolerat frigus hoc armenti genus, et poteſt facile hybernare ſub dio: prouidendum tamen quo recipiunt ſe frigidus locus ne ſit: algor enim eas & fames macreſcere cogit. Calore igitur ſub dio, frigoribus intra tectum manere oportet. Sed laxo ſpatio conſepta facienda ſunt, ne in anguſtijs ſtent, aut feriantur, aut concurrant, & ut inualida fortioris ictus effugiat, nec iniuria fiat grauidarum, & conceptum altera alterius elidat. Propter tabanos etiam & beſtiolas quaſdam minutas, aliqui ſolent includere ſeptis ne cōcitentur. Octo pedes ad ſpatium ſtandi ſingulis boum paribus abundant, & in porrectione quindecim. Stabula equorum uel boum meridianas plagas reſpiciant, non tamen egeant ſeptentrionis luminibus, quæ per hyemem clauſa nihil noceant, per æſtatem patefacta refrigerent. Optima ſunt ſaxo aut glarea (glareis) ſtrata, non incommoda tamen etiam ſabuloſa: (arenis ſtrata) illa, quod imbres reſpuant: hæc, quod celeriter ſorbeant tranſmittantq;: Sed utraq; deuexa ſint (propter ungulas animalium ab omni humore ſuſpenſa) ut humorem effundant, ſpectentq; ad meridiem, ut facile ſiccentur, & frigidis uentis non ſint obnoxia (uel, propter flatus glaciales, quibus aliquis reſiſtere debet obiectus.) Subſterni oportet frondem aliudúe quid in cubilia, quo mollius conquieſcāt. Boues nitidiores fient, ſi focum proxime habeant, & ignis lumen intendant. Præſepium oportet extructum eſſe diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bubilia bona beneq; ædificata, bonas præſepes, faliſcas habeāt clatratas. Clatros inter ſe oportet pede diſtare. Si ita feceris, pabulum boues nō eijcient, Cato. In incendijs ſi fimi aliquid egeratur è ſtabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesq; fertur, Plinius. Hybernæ ſtabulationi boum præparanda ſunt ſtramenta, quæ menſe Auguſto intra dies triginta ſublatæ meſſis præciſa, in aceruum extrui debent: horum defectio cum pecori, tum agro eſt utilis: liberantur arua ſentibus, qui æſtiuo tempore per caniculæ ortum reciſi, plerūq; radicitus intereunt, & ſtramentis pecoris ſubiecti plurimum ſtercoris efficiunt. Hæc cum ita curauerimus, tum & omne genus pabuli præparabimus, dabimusq; operam, ne penuria cibi macreſcat pecus. Leuis autem cura paſcui eſt: nam ut lætior herba conſurgat, ferè ultimo tempore æſtatis incenditur: ea res & teneriora pabula recreat, & ſentibus uſtis fruticem ſurrecturum in altitudinem compeſcit. Ipſis uero corporibus affert ſalubritatem, iuxta conſeptum ſaxis & canalibus ſal ſuperiectus, ad quem ſature pabulo libenter recurrunt, cum paſtorali ſigno quaſi receptui canitur: nam id quoq; ſemper crepuſculo fieri debet, ut ad ſonum buccinæ pecus, ſi quod in ſyluis ſubſtiterit, ſepta repetere conſueſcat: ſic enim recognoſci grex poterit, numerusq; cenſeri, ſi ueluti ex militari diſciplina intra ſtabularij caſtra manſerint, Columella.

¶ De boum ſanitate tuenda complura ſunt, quæ exſcripta ex Magonis libris, armentarius ſuus crebro ut legeret M. Varro curabat. Laborant armenta uehementius pruina ſolicitata quàm niue. Quocunq; autem tempore, ſed maximè æſtate, ſi boues concitentur ad curſum, aut aluus eorum ad perniciem ſoluitur, aut febriculæ commouentur. Natura enim pigrum animal bos, & labori potius quàm uelocitati accommodum, uehementer læditur ſi ad opus cogatur inſuetum, Colum. & Vegetius. Plantæ oliuarum primo ſurculari debent, ita ut ſimplex ſtylus altitudinem maximi ſcrobis

excedat: deinde arando ne coxā bos aliamúe partem corporis offendat, optimum eſt etiā conſtitutas plantas circūmunire caueis, Columella. Cauendū pręcipuè eſt, ne aut curſu nimio, aut longo itinere fatigentur, uel ullis grauioribus certe oneribus affligantur: nimiam enim laſſitudinem ſequitur ęgritudo, & omne animal eſt debile ſi rumpitur, Veget. Vt longæui & ſani ſint boues, bubulcū cōuenit prouidere uel dominum, ut à frigoribus calidiſſimo cubili muniantur, & ſi fieri poteſt, ſemper foco uicini ſint boues. Quodam em̄ beneficio naturali eiuſmodi animalibus ſemper ignis commodū eſt: ſiue ꝙ inutilis & peſtifer humor exudat, ſiue cōceptū ex paſtu uel opere frigus expellit̃, ſiue in flammarū halitu interna curant̃. Bouile loco ſicco ſtatuendū eſt, aſſidueꝗ mundandū, ita ꝙ quotidie pabulū ad edendū inutile ſubſternat̃, ut boues ſiccius & mollius cubēt. Parū quoꝗ faſtidij eſt cū boues reuocant̃ ex opere, ut colla eorū ex uino tepido perfundant̃, & diutiſſime perfricētur. Cū uero de uia uel paſtu redeūt luculentia adhibita, priuſꝗ deducant̃ ad bouile, aqua diluendi pedes, ne inhærētes corpori ſordes ulcera generent, uel ungulas faciant molliores, uel certe moleſtiam manducantibus, uel inquietudinē afferant dormituris. Sed hyeme omni ſolertia frigus eſt prohibendū, uelut æſtiuis menſibus pura aura quærenda. Per diem igitur ſub umbra, per noctem ſub diuo boues ſtare conuenit. Non enim pauciores ſi æſtuauerint, quàm ſi alſerint, colligunt morbos, Veget. Omnes ferè incerti ſunt obſcuriꝗ animaliū affectus. Quî enim diſcere aliquis poſſit, aut à quo percontari, quonā affectu aut morbo ipſum animal cōflictet̃? Si igit̃ ſilphiū cōtuſum ex uino meraco et nigro in nares illis infundas, omnē obſcurū affectū facile ꝑſanabis. Democritus aūt cōſulit ut uere ipſo incipiēte, ſquillę atꝗ rhamni radicē boū poculo permiſceamus, quatuordecim dierū ſpatio. Si uero manifeſto morbo laborent, elelíſphacū (id eſt ſaluiā) montano ex loco collectū, praſiumꝗ, in aqua, quā bibituri ſunt boues, pari dierū numero infundēs offerēsꝗ illos reſtitues. Id ꝗd nō ſolū bubus, ſed etiā alijs pecoribus opitulat̃. Sal præterea nutrimētis cōfuſum, cōducit mire. (Multi largo ſale miſcēt pabula, Columel.) Iuuat et Medica herba, Paxamus. Inter exordia tædiāti boui aduerſus omnes morbos potio iſta ſuccurrit: Tres ſemuncias ſquillæ minutatim cōciſas, præterea radices teneræ popinū (uox ut apparet corrupta) effoſſas & diligenter lotas, cōtundes in pila, et tria ex eis pondera (forte pondo) addito ſextario ſalis, in uini ſeptē ſextarios mittes, et per ſeptē dies ꝑ os bobus ſingulos ſextarios digeres. Quod ſi toto anno aduerſus omnes ægritudines deſperatas, boues ſtagnare (lego ſeruare, uel ſaluiare, uel ſaliuare) uolueris incipiēte uere, id eſt ab idib. Februarij quindecim diebus cōtinuis hanc potionē dabis, quæ uſꝗ adeò ſalutaris eſt, ut approbatū ſit integro anno boues ſic curatos nullius morbi cōtagione tentari, Veget. in cap. de malide & morbis cōtagioſis boū. Non ꝓderit cibis ſatiari pecora, niſi omni adiuuent̃ diligentia, ut ſalubri ſint corpore, uireſꝗ cōſeruent: quæ utraꝗ cuſtodiunt̃ large dato per triduū medicamento, ꝗd cōponitur pari pondere triti lupini, cupreſſiꝗ & cum aqua nocte una ſub diuo habito: idꝗ quater anno fieri debet ultimis temporibus ueris, æſtatis, autumni, hyemis, Columel. Idem fermè remedium Vegetius ſic deſcribit: Foliorū lupini (ſic enim lego, non caprina) foliorū myrti ſylueſtris, foliorum cypreſſi, ſingulorum uncias tres diligentiſſime deteres, & infundes in congium aquæ, & una nocte ſub diuo manere patiēris, & inde unicuiꝗ tepefactos per triduum ſingulos ſextarios dabis, idꝗ quater in anno, ut prædictum eſt. Sæpe etiam langor & nauſea diſcutitur, ſi integrum gallinaceum crudum ouum ieiunis faucibus inſeras, ac poſtero die ſpicas ulpici uel allij cum uino conteras & in naribus infundas, Columel. Ouum crudum cum hemina ſalis & ſextario uini per ſingula capita (ſeptimo) diffundi percommodum eſt, Vegetius. Bos ſi ægrotare cœperit, dato continuo ei ouum unum gallinaceum crudum, integrū facito: poſtridie caput unum ulpici conterito, & id uaſe ligneo terito, & cum hemina uini facito bibat ſublimiter: Boſꝗ ipſus, & qui dabit, ſublimiter ſtet. Ieiunus ieiuno boui dato, Cato. Iuuat etiam ſi allium tunſum hircino miſceas ſepo, herbam quoꝗ uerbenam additam deteras, rutam herbam, etiam pollinem iniungas, & cum uino per os digeras, Vegetius. Boum morbis commendatur ſeuum, ſulphur uiuum, allium ſylueſtre, ouum coctum: omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem, Plinius. Quidam marrubium dederunt cum oleo & uino, Vegetius id mane infundendum ait. Quidam porri fibras, alij grana thuris, alij ſabinam herbam rutamꝗ cum mero diluunt: eaꝗ medicamenta potanda præbent, Columella. Thuris puluerem cum mero ſiue per nares inieceris, ſiue per os dederis prodeſt, Veget. Nec minores medicinæ bobus horum copia (malim, per illorum inopiā) ſubminiſtrant̃. Nam porros, rutam, apium, & herbam ſauinam, ſi quis large deterat et miſceat uino, ternaſꝗ heminas prębeat ad potandū, ægrotanti ſubuenit, Idem. Multi caulibus uitis albæ & ualuulis erui bubus medentur, Columella. Plurimi caulem uitis albæ conciſum, atꝗ ſerpyllū & ſquillæ partē in aqua macerant, ternaſꝗ heminas per triduū digerūt, quæ potio uentrē purgat, uires quoꝗ cōfirmat, Veget. Ne boues debilitent̃, orobū (id eſt eruū) cōminutum aqua diſtemperans, propina ſingulis mēſibus, Cōſtantinus. Bubus ſi morbum metues, ſanis dato ſalis micas tres, laurea folia tria, porri fibras tres, ulpici ſpicas tres, allij ſpicas tres, thuris grana tria, herbæ ſabinæ plantas tres, rutæ folia tria, uitis albæ caules tres, uini ſextarios tres. Hæc omnia ſublimiter legi, teri, dariꝗ oportet. Ieiunus ſiet, qui dabit. Per triduum de ea potione unicuique boui dato. Ita diuidito, cum ter unicuique dederis, omnem abſumas: Boſꝗ ipſus, & qui dabit, facito ut uterque ſublimiter ſtent: uaſe ligneo dato, Cato. Nonnulli pellem ſerpentis obtritam cum uino miſcent, Columella. Anguina pelle &

ſale

sale & farre cum serpyllo contritis uno die, deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturascente, toto anno eos ualere quidam scripserunt: Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur, Plinius. Similiter Cato, sed alijs uerbis: Vbi uuæ (inquit) uariæ cœperint fieri, bubus medicamentum dato quotannis, uti ualeant. Pellem anguinam ubi uideris, tollito, & condito, ne quæras cum opus siet. Eam pellem, & far, & salem, & serpyllum, hæc omnia unà conterito, cum uino dato bubus omnibus ut bibant. Est etiam remedio cum dulci uino tritum serpyllum, & concisa & in aqua macerata scilla. Quæ omnes prædictę potiones trium heminarum (mensura) singulis diebus per triduum datæ, aluum purgant, depulsisq; uitijs, recreant uires. Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquæ misceas, & ea pecus insuescas: quia protinus dari non potest, sed primo cibi aspergun tur: deinde exigua portione medicatur aqua, mox pari mensura mista datur ad satietatem, Columella, Vegetius, Paxamus. De eadem Cato sic scribit: Boues uti ualeant, & curati bene sient: & qui fastidient cibum, uti magis cupide appetant: pabulum, quod dabis, amurca spargito, primo paululum, dum consuescant, postea magis: & dato rarenter bibere, commistam cum aqua æquabiliter quarto quintoq; die: hoc si feceris, ita boues & corpore curatiores erunt, & morbus aberit. Votum pro bubus, ut ualeant, sic facito. Marti Syluano in sylua interdius, in capita singula boum uotum facito: farris adorei libras tres, & lardi pondo quatuor, pulpæ pondo quatuor semis, uini sextarios tres semis. Id in urnas liceto conijcere, & uinum idem in unum uas liceto conijcere. Eam rem diuinam uel seruus, uel liber licebit faciat. Vbi res diuina facta erit, statim ibidem consumito. Mulier ad eam rem diuinam ne adsit, ne ue uideat quomodo fiat. Hoc uotum in annos singulos, si uoles, licebit uouere, Cato. Idem alibi, Dapem (inquit) pro bubus pyro florente facito. Eam hoc modo fieri oportet: Ioui dapali culignam uini quantum uis poluceto. Eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient. Cum polucere oportebit, sic facies. Iupiter dapalis, quod tibi fieri oportet, in domo familiaq; mea culignam uini dapi eius rei ergò. Macte uino inferiori esto. Macte hac illace dape polucenda esto. Manus interluito: postea uinum sumito. Iupiter dapalis, macte istace dape polucenda esto. Macte uino inferiori esto. Vestæ si uoles dato: daps Ioui assaria pecuina urnæ uini Ioui caste. Profanato sine contagione. Postea dape facta serito milium, panicum, lentim, allium. Hæc ex M. Catone utcunq; superstitiosa transcripsi: qui uolet obeliscum inducat. Non omittendum est etiam illud ex Vegetio remedium, quod diapente uocari potest, quoniam uno tantum pharmaco, betonica nempe, theriacam diatessaron apud ueteres antidotum excedit: Tres uncias baccarum lauri, gentianæ, aristolochiæ longæ, myrrhæ, & betonicæ, diligentissime detere & misce cum mero, ex quo trinas heminas triduo iugiter iumento per os dabis: Morbos ægritudinesq; depellit. Auris uulneratur, & sanguis eius in os datur ægrotanti boui. Sili uel seseli Creticum quadrupedum quoq; aluum sistit, siue tritum potui infusum, siue mandendo commanducatum è sale: Boum morbis tritum infunditur, Plin.

Druidæ Gallorum samolum herbam nominauere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiunis contra morbos suum boumq; iussere, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibiq; conterere poturis, Plinius lib. 24. cap. 11. nec alibi usquam hoc nomen hactenus reperi. Hoc etiam Lectorem hîc admonere operæ pretium uidetur, Flauium Vegetium, qui boum remedia tradidit libro tertio Veterinariæ per quatuor capita, omnia ferè ad uerbum & eodem ordine (paucis ab initio exceptis) transcripsisse ex libro sexto Columellæ, à capite quarto illius libri usq; ad uicesimum, copiosius tamen sæpe quàm apud Columellam legantur. Codex Vegetij Basileæ olim excusus multis modis deprauatus est. Curantur & sanguinis detractione quandoq; boues, incisis iuxta caudam & in rostro uenis. Nostratium quidam aridas iuniperi baccas & urticarum folia terunt, & pabulo aut fœno intermiscēt, ad uiscerum incolumitatem, pulmonis & iecinoris præcipue, conducere persuasi. Sunt qui pueri impubis urinam infundant. Abluuntur aliquando boues decocto ueratri albi in aqua cum sauina & axungia uetere, ut cum alijs sordibus ac molestijs tum pediculis liberentur: Iuuencas tamen hoc decocto tanquam uehementiore contingi uetant. Porrò ne infestentur à muscis, lauri fructum contundens oleoq; incoquens, ex eo boues inungito: aut bubula etiam saliua illine, Africanus. Bubus multæ ægritudines accidunt, tum occultæ, tum manifestæ: & lassitudines, quæ proueniunt ex nimio labore atq; calore, quæ cognoscuntur ex fastidio cibi, uel modo edendi mutato, & frequenti decubitu, & lingua ob calorem exerta, alijsq; mutationibus, quas facile animaduertūt illi qui sanos & incolumes eos prius cognouerint. Cæterum boues sani, fortes, & agiles noscuntur, si facile se moueant cum tanguntur aut punguntur: membra eisdem plena, & auriculæ erectæ. Pulchros simul & ualidos iudicabis, quibus membra tum plena fuerint, tum proportione inuicē bene respōderint, Pet. Crescent. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum uocat, quo sistebant (lego citabant) aluum bubus. Id erat è pabulis segete uiridi desecta anteq; gelaret. Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & eruiliæ in iugero autumno misceri & seri solitos: Melius & auena Græca, cui non cadit semē, admixta. Hoc uocitatum ocymum, boumq; causa seri solitum. Varro appellatum à celeritate prouenien di, à Græco quod ὠκὺς dicunt (Plinius) quod ualet cito: similiter quoque ocymum (lego ocimum) in horto. Hoc amplius dictum ocymum, quod citat aluum bubus, Varro: nimirum intelligens de ocymo Suræ Manilij. Ocimum per iôta herba illa odorata est, quam uulgo nomine Græco basilicum, id est olus regium, etiam Germani appellāt: & hoc dictū uideri potest à uerbo ὄζειν quasi ozimū,

ꝓpter odoris in eo ſuauitatẽ. Ocymũ uero per y, uel ꝙ citò ꝓueniat dictũ, uel ꝙ citet aluũ bobus, quibus purgãdi gratia datur, farraginis uel pabuli genus eſt, nempe ſegetes ſectæ uirides antequã ſiliquẽtur. Cõtrà, ex ſegete, ubi ſata admiſta, hordeũ, & uicia, & legumina, pabuli cauſa ſunt: Inde quod far ferro cæſum, farrago dictũ: aut quod primum in farracea ſegete ſeri cœptum. Ea equi, iumenta, uerno tempore purgantur, ac etiam ſaginantur, Varro. Plinius ocymum antiquos appellaſſe tradit pabulum, umbræ patiens, quod celerrime (tertio ſtatim à ſatu die) proueniat. Cato in uinea uetere ſeri iubet, niſi macra ſit. Quod ſecale atqꝫ farrago appellatur (Gallis ſegle, Germanis **roggen**) occari tantum deſiderat. Taurini ſub alpibus aſiam uocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem utile. Duplici ratione apud nos (inquit Ruellius) ſecale ſeritur, aut ſimplex, uel triticum aut far miſcetur æquis ferè partibus. Miſcellaneam hanc ſegetem Galli miſtellam quaſi miſcellam nominãt: Conditiuamqꝫ excuſſis etiam granis, farraginem ruſtici noſtrates appellant: quemadmodum & faſces & manipulos inde compoſitos, farreum. Ea per hyemem iumentorũ pecudumqꝫ pabulo cedit, quibus etiam pro lætamine eſt: id cauſæ fuit cur ſecale Plinio farraginis genus fuerit. Farrago ex recrementis farris prædenſa ſeritur, admiſta aliquando & uicia. Eadẽ in Africa fit ex hordeo, unde hordeacea farrago dicitur. Farragini quæ ex hordeo eſt, Columella pabulorum ſecundas partes tribuit: eam in reſtibili ſtercoratiſſimo loco & altero ſulco ſerere cõuenit. Fit optima cùm cantherini hordei decem modijs iugerum obſeritur circa æquinoctium autumnale, ſed impendentibus pluuijs, ut cõſita rigataqꝫ imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis uiolentiã. Nam frigoribus cùm alia pabula defecerunt, ea bubus cæteriſqꝫ pecudibus optimè diſſecta præbetur, & ſi depaſcere ſæpiùs uoles, uſqꝫ in menſem Maium ſufficit. Quòd ſi etiam ſemen ex ea uoles percipere, à Calendis Martijs pecora depellenda, & ab omni noxa defendenda eſt, ut ſit idonea frugibus: Hactenus Ruellius. Hinc colligimus farraginis uocabulum ad diuerſa tum pabula, tum remedia, tum ſimplicia, quàm compoſita pertinere. Farrago ſimplex eſt, ut ſecale, hordeum, ocymum, far aut farris recrementa potius: mixta, cum triticum, uel auena, uel quæuis legumina alicui iam dictorum miſcentur in ſatione. Græci mixtam farraginem ad equos purgandos graſtin uocant: ſed quæ circa farraginem ad equos priuatim ſpectant, in illis dicemus ſuo loco: Hic enim communia quædam libet de farragine adferre, quòd ea non bubus ſolum, ſed omni pecudi conueniat. Sementim facito ita, ocymum, uiciam, fœnum græcum, fabam, eruum, pabulum bubus ſerito, Cato cap. 27. Plinius lib. 17. cap. 22. circa finem, ocymum ipſum à ueteribus pabulum appellatum ſcribit, cum Cato & hîc diſtinguat, & rurſus cap. 54. his uerbis, Per uer cum arabitur antequam ocymum naſcatur, des quod edant bubus pabulum. Id hoc modo parari, dariqꝫ oportet. Vbi ſementim patraueris, glandẽ parari, legiqꝫ conuenit, & in aquã conijci. Inde ſemodios, ſingulis bubus indies dari oportet, aut modium uinaceorum, quos in dolium condideris. At ſi non laborabunt, paſcantur, ſatius erit. Interdiu paſcito, noctu fœni pondo XXV. uni boui dato. Si fœnum non erit, frondem iligneam & ederaceam dato. Paleas triticeas, & ordeaceas, uiciam, acus fabaginum, uel de lupino, item de cæteris frugibus omnia condito. Cum ſtramenta condes, quæ herboſiſſima erunt in tecto condito, & ſale ſuperſpargito. Deinde ea pro fœno dato. Vbi uerno dare cœperis, modium glandis aut uinaceorum dato, aut modium lupini macerati, & fœni pondo XV. Vbi ocymum tempeſtiuum erit, dato primum. Manibus carpito, id renaſcetur: quod falcula ſecueris, non renaſcetur. Vſqꝫ ocymum dato, donec areſcat, ita temperato, poſt uiciam dato, poſtea panicum dato, ſecundum panicum frondẽm ulmeam dato. Si populneã habueris, admiſceto, ut ulmea ſatis ſiet. Vbi ulmeam non habebis, querneam & ficulneam dato. Nihil eſt quod magis expediat, quàm boues bene curare. Boues niſi per hyemem cum non arabunt, paſci nõ oportet. Nam uiride cum edunt, ſemper id expectant: Et fiſcellas habere oportet, ne herbam ſectentur cum arabũt, Hæc Cato: & alibi capite 60. Bubus cibaria annua in iuga ſingula lupini modios CXX. ac glandis modio CCXL. fœni pondo LXXI. ocymi tantundem: fabæ modios XX. uiciæ modios XXX. Præterea peneratim uideto uti ſatis uiciæ ſeras. Pabulum cum ſeres, multas ſationes facito. Omne pabulum primum, ocymum, farraginem, uiciam, nouiſſime fœnum ſecari oportet, Varro 1. 31. Eodem in loco Varronis erratum eſſe puto, quòd ocymum in horto, hoc eſt baſilicum, ut ego interpretor, ſimiliter per ypſilon ſcribat, & ab eodem uocabulũ ὠκὺς, quod ualet cito, deducat: Quod etſi admittam, per iôta tamen differentiæ cauſa ſcribi debuit, ut ueteres Græci omnes ſcribunt. Exiſtimo certe ocymum ſui generis plantam eſſe: deinde etiam quaſuis ſegetes ſiue unius ſiue diuerſorum generũ quæ uirides ſecabantur pecudum uel pabuli uel purgationis cauſa eodem nomine dictas apud Varronẽ. Tertio etiam farraginem propriè dictam, hoc eſt ſeminum & leguminum diuerſorum miſcelam: poſtremo baſilicum olus, quod recentiorum quidam cum ocymo pabulo cõfundit: et ocymum interpretatus genus illud frumenti, quod uulgo **heidenkorn**, id eſt paganicum frumentum appellatur, (non alia ratione motus, quàm quod pecudibus ſaginandis utile ſit, in eumqꝫ uſum in nonnullis Germaniæ locis ſeratur) eadem ei attribuit quæ ſcriptores ocimo oleri & herbæ odoratæ, à qua id prorſus non diſtinguit, ac per imperitiam illos reprehendit qui baſilicon ocimum Dioſcoridis faciunt. Sed nimis operoſum foret omnes omnium præſertim noſtri temporis errores reprehendere. Io. Ruellius idem frumentum paganicum, ueterum eryſimon cereale uel irionem Plinij eſſe contendit: ſed improbatur à Matthæolo Senenſi, inde quod irione uirente nullum animal ueſcatur, & folia ei ſanguinea tribuantur: frumenti uero Turcici non folia ſed caulis rubeat: nec eo abſtineant pecudes, imò auidè ueſcantur:

uescãtur: deniq; quod nihil sesamo commune aut simile habeat. Idem ab Italis circa Tridentum Formentone, & alibi Saracinum uocari scribit. Ruellius apud Gallos uelarum quondam, nunc ireon, & frumentum Turcicum, quod auorum ætate è Græcia uel Asia uenerit. Folium ei hederacium, scapus grandis per fastigium paniculas exerit, triangulis rariusculè coaceruatis granis, quæ foliaceis membranis concepta detinẽtur. Ea pecudem omnem cæteraq; ueterina quàm optimè saginant: & in candidissimam teruntur moluntur ue farinam, quæ cum annonæ premit inopia in panificia subinde cogitur. Cum ematuruit granum suis apludis explicitũ faginæ glandis nucleo simile noscitur, quod incoquunt rustici, ut bubus, iumentis pecudibusq; cedat in pabulum, cuius usu uehementer gliscit sagina: mire enim ab eisdem expetitur. Iam agri pleriq; in Gallia hac fruge rubent. Trionum constat ubiq; non irionem à Theodoro uerti, forsitan quod ei semen triangulum. Plinius herbæ oleraceæ, quæ erysimon quoq; Grecis nuncupatur à cereali longe dissidẽs, uires permistim assignauit, Hæc Ruellius. Et quanquam hæc ad superiorem locum de pabulo quadrare uideantur, irrepserunt tamẽ huc nobis ocymi & farraginis ratione, quibus ueteres ad medicãdos boues & iumẽta utebanť.

¶Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in uenatu tingunt medicamento quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios saliuati additur, quantum in una sagitta addi solet: ita offa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur. Insanire enim solent. Si sudor insequitur, aqua frigida perfundi, Plinius. Herbæ limei mentionẽ nusquam alibi ullam reperi: existimo autem de generibus aconiti esse, quod Aristoteles in Miris narrationibus xenicum appellet. Nam id quoq; uenenum esse scribit quo Celtæ sagittas inficiant, ceruos aliasq; feras uenaturi. Toram hodie uocant, ut in Lupis occasione aconiti docebimus. In Gallia sanè ante non multos annos aconiti cœrulei radicibus ad purgationes etiam hominum periculosa & capitali inscitia utebantur: quod & Io. Syluius in Gallis suis reprehendit, & ipse in Sabaudia fieri obseruaui. ¶In Galeni libello de medicinis parabilibus cap. 100. superstitiosam curam ut ne boues ægrotẽt huiusmodi legimus: Cerui cornu super Panis dei sacellum ponito, candelamq; desuper accendito, & ne interdiu accensam obliuione demittito: & in tempore sanctum Demusarim inuocato ac tollito: armenta tua & uitam custodient. Nostrates quidam ualetudinis gratia bubus conseruandæ pridie diui Martini, hoc est quarto idus Nouembris cepas præbent aut ingerunt. Sunt qui ad omnes occultos morbos, uiscerum præsertim, ut pulmonis & iecoris, tam hominum quàm pecorum, edendas offerant radiculas rubiæ syluaticæ, quam uulgò uocamus **waldmeister** ab excellentia, & **läberkraut**, id est iecorariam. Nascitur in syluis tantum & umbrosis locis: alia quàm uulgaris rubia agrestis, congener tamen: breuior ea, caulibus rectis, folijs maioribus, similiter per genicula radiatis, candidis flosculorum corymbis, de qua plura in Cane rabido dicemus, ubi alyssi mentio incidet. Peritiores quidam nostratium, septimo quoq; die, si domi sit pecus: sin absit in montibus, per singulos menses semel remedium hoc cum linctu (salem sic uocãt) uorandum exhibent: quod ex hedera terrestri uulgo dicta, baccis iuniperi, uisco de pyro arbore, & pulmonaria arboribus adnascente conficiunt: præseruat à morbis uiscerum. Ingeritur eis etiam contra omnes morbosas suspiciones gentianæ quædam species, flore cœruleo, radicibus albis amarissimis, & quasi de industria decussatim incisis, unde aliqui uernacula lingua radicẽ cruciatã uocitant, alij **modelgeer**. Nascitur in siccis, asperis, & saxosis collibus. Celebratur eius præconiũ, **modelgeer, ist aller kreuter ein eer.** Priuatim uero aduersus lumbricos & pestilentiæ luem laudatur. Tempore uerno, & apud nos mense Maio potissimum, ros mellitus interdum cadit, Græci aëromeli & drosomeli uocant, Ebræi mannam, nostri **das himmelhung**, id est mel cœleste, hoc rore madidas herbas si pecora pascant, multi pestem se qui persuasi sunt. Chamæleontis nigri succus iuuencas necat anginæ modo: quare à quibusdam ulophonon uocatur, Plinius. Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaq; cauent id, cum candido uescantur, Idem. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locum esse aiũt uiginti ferè stadiorum spacio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur, equi uerò & boues cæteraq; animalia abstinent, Aristoteles in Mirabilibus. Gramen quod nascitur in Cilicia, ab incolis cinna dictum, inflammat boues quæ id frequenter comedunt dum est uiride, Dioscorides. Forsan & hæc aconiti aliqua species est: nã Theophrastus aconitũ describit herbã breuẽ quæ nihil superuacui habeat, frumento similem, semine tamen non spiceo. Quod si ita est, nihil impedit quin etiam gramini simile, aut quædã eius species dicatur. Nam (ut obiter moneã) aconiti nomen ad uarias formisq; plurimum differentes herbas uagum uidetur, cum aliud cyclamini, aliud platani, aliud seridis aut iridis potius folijs aconitum ab antiquis commemoretur. Sola inexpugnabilis ueneni uis tabifica omnibus illis, ut uideo, communis est. ¶Prouenit apud nos noxia quædã herba, qua non ipsa solum boues abstinent, sed etiã gramine circumcirca nascente, licet eodem equi uescantur. Rustici quidã apud nos malum florem, alij malum Henricum appellãt: ut atriplicis quoddã syluestre genus bonum Henricum. Caulis ei albus, pedalis, solidus, & substantia quadam humida molliq; infarctus. Flores hirsuti, purpurascentes, in spicã congesti ut in testiculo canis ferè, semina rotunda instar milij. Gustu subastringit. Radice albissima, nodis quibusdã exasperata & ueluti squamata (ut saxifraga alpina, cui folia quina sunt similia fraxini folijs: & ut sanicula alba Hessorum) longissima, ad quinque uel sex cubitos descendente: quãmuis raro integra effodiatur: recens planè frigida humidaq; tactu percipitur. Vites uicinas corrumpit & frigore suo lædit. Quamobrem diligenter à uinitoribus

effossa in aquam reijcitur, ne in terra denuo comprehendere possit. Plurimum circa eam graminis abundat. Folijs caret. Vis enascenti tanta, ut uel per pauimentum, si quod obsistat, eluctetur. Vere tantum prodit. Flos solis impatiens, crassus, aquosus, intra triduum ui solis marcescit. Natales ei ui neæ collinę, & prata syluis proxima. Autumno, ut audio, rursus erumpit. Eadē, nisi fallor, ęgolethros Plinij fuerit, de qua ille lib. 21. cap. 13. Herba est (inquit) ab exitio & iumentorū quidē, sed præcipue caprarū, appellata ęgolethros. Huius flores concipiunt noxium uirus aquoso uere marcescentes. Ita fit ut non omnibus annis sentiatur hoc malum. Ex his floribus apes Heracleæ in Ponto mel uenenatum conficiunt, Hęc Plinius: Nec alibi quicquam de ea aliud proditum legi. Mel Heracleoticum (ut scribit Ruellius lib. 3. cap. 21.) ex herba fieri candida commemorant, quæ ægolethros uocetur: Similiter etiam Hermolaus Barbarus legit, tanq; ex Plinio. Quanquam autem illius nostræ superficies ex albo palleat, radix albissima sit: ex Plinio tamen de colore eius nihil cognoui: sed alia Plinij libro 18. ca. 17. herba alba uidet, panico similis, occupās arua, pecori quoq; mortifera. Forsan & hæc aconito Theophrasti, quod frumento simile facit, congener fuerit. Hieronymus Tragus lib. 2. cap. 35. inter uitia frugum sexto loco describit herbam panico culmis nodisq; ac foliorum uaginis similem, prorsus inutilem & uitiosam, inter milium & panicum nascentem. Et mox aliam superiori non dissimilem, sed longè maiorem: cuius folia ab initio planè milium referant, longis & asperis aristis armatā, quæ lapparum instar uestibus hæreant: in aruis milio & hordeo consitis frequentem. Hanc ait ualde noxiam esse, & euitari à bubus. Harum altera proculdubio erit illa Plinij herba alba panico similis. Hieronymus ipse alteram phalaridem Dioscoridis esse conijcit, quod ne sim prolixior in præsentia non refutabo: alteram miliariam Plinij, quā ille milium implicando enecare scribit, cum ex duabus illis ab Hieronymo descriptis neutra implicet. Forsitan autem illa posterior non aliam ob causam bubus noxia est, quàm quod interiora partium suarum asperitate lædat. ¶ Herbæ iam dictæ, quā ægolethron reor, perquàm similis orobanche est, nisi radice differret: & caule magis purpurascente: & quoniam ea quoq; ad boues & alia quædam animalia pertinet, diligentius eam describemus. Orobāche (inquit Dioscorides) cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis, flore subalbido, & (aliâs uel) in luteū uergente, radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa (cum radix ariditate flaccescit scapus dehiscens in rimas dissilit, Ruellius.) Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare, unde orobāchæ sibi cognomētum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo (dum tenera est, Plinius) decocta: legumentis addita, coctionem accelerare creditur, Hæc Dioscorides, & Plinius similiter ferè. In quibusdam codicibus adduntur & istę nomenclaturæ: Sunt qui cynomorion, qui leonem appellent, Cyprij thyrsinen, lingua communis lupum. Plinius etiā libro 22. ca. ultimo ait à similitudine canini genitalis cynomorion ab aliquibus nominari: non mala neq; inconcinna similitudine, si plantā contempletur aliquis: quæ à radice surgens, nudo, glabro singularíq; caule, in summo folia aliquot conferta, & inter ea emergentes habet flores simul, & quasi in glomerem collecta omnia: qua forma caninum genitale in summo est, crassius & quasi galeritum. Vidimus nos eruiangină, nec quicquā inter segetes & legumina per æstatem frequentius inuenitur, Marcellus Vergilius. Miror autem q; cum orobanchen sibi notam profiteatur, nihil interim dicat in Theophrastum, cuius uerba citat, qui non recte de orobanche scribit quod circumligādo se herbas adnatas strāgulet (Marcellus etiā ineptius effert, cirris quibusdā circumligādo se, scribens) id quod Plinius quoq; Theophrastum, ut solet, imitatus, libro 18. cap. 17. his uerbis scribit, Est herba quæ cicer enecat & eruum circumligādo se, uocatur orobāche. Quāuis Matthæolus se aliquid huiusmodi apud Plinium legisse neget: qui & ipse super hoc errore Theophrastum non immerito arguit. Nam Theophrastus libro 5. de Causis, cap. 22. sic scribit; Ἡ ὀροβάγχη καλουμένη τὸν ὄροβον τῷ περιπλέκεσθαι καὶ καταλαμβάνειν, καὶ τὸ λειμόδωρον τὸ βούκερας δ᾽ ὅλως τῇ ῥίζῃ παραφυόμενον. Hæc Græce apponere malui, ne quis non authorem, sed interpretem erroris incusaret. Orobanche certe, ut sciunt oculati testes, nequaq; amplexicaulis est: sed sola præsentia sua non attactas etiā necat, ut Matthæolus sentit: ego radicis hoc maleficium esse putauerim, aut quia alimentum omne uicinis subtrahit, ut apparet ex eo quod succi plenissima est. Nascitur autem non inter legumina solum, sed etiā in aruis frumento et cannabi consitis. Flores etiā ut caulis ad rubicundū colorem uergunt, minus tamen, magisq; albicāt. Cynomorion apte uocatur, quod summitate quæ flores continet crassiore, & infra eā caule tenuiore, genitale caninum referat, ut Matthæolus obseruauit: qui hæc etiā addit, à rusticis in Italia hanc herbā uocari lupā, eo quod plantas uicinas deuorare uideatur: alibi caudā leonis: alibi torā, quoniā certò constet ut primum uaccæ hanc herbā gustauerint, tauros ab eis requiri. Alias herbas toræ nominæ in Lupo infra demonstrabo in mentione aconiti. Orobāchen frigidā & siccā esse in primo ordine Galenus & Aegineta scribunt. A recenti Græcia ospríoleon, quasi legumen leoninum, aut leonteos botane (aliâs leontobotanon) quod est herba leonina dicitur. In Parisiensi agro tenia, à tenendo, ut arbitror (inquit Ruellius) quod tenaci noxa fabā, cicer, eruum & uiciā obuoluat: cincinnisq; uel cirris tanq; brachijs strictim amplexetur, ut ea penitus obstrāgulet: uel quod pestis hæc pertinacius hæreat, ut manantia capitis ulcera, quæ uulgus appellat tineas, in pueris. In aruis (ut aiunt) non prodibit, si in quatuor eorum angulis, & medio, rhododaphnæ ramuli pangātur: hoc eodem remedio putāt legumen omne à noxa uindicari. Qui uolūt hanc frugum pestem prorsus aboleri, quinque testas creta depingunt, Herculis effigiem leonem

strangu-

strangulantis referentes, & in quatuor agrorum angulis atq; in medio collocant. Sunt qui delineatã eo modo testam in area tantum media, ut hanc amoliantur perniciem, iubeãt obrui. Democritus affirmat orobanchen herbã confestim abigi, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus & nudo corpore, gallum in manibus tenens, aream circumeat. Ita ualidiora coalescere legumina testantur, qui hac superstitione sunt imbuti: quippe cum herba gallinaceum uerens gallum delitescat, Hæc Ruellius. Apparet autem non rectè cognitã ei orobanchen fuisse, cum leguminibus eam obuolui, suisq; ea brachijs amplexari, Plinium & Theophrastũ secutus, scribat: quod aut falsum est, aut alia Dioscoridis, alia Theophrasti orobanche fuerit, quod mihi uerisimile non fit: ferè enim una unius rei eadem ubiq; noxa est. Idem Ruellius libro 1. cap. 8. orobanchę folia pinguia tribuit, cum Dioscorides eam sine folijs faciat: sed excusari potest quod omnino breuissima cauliq; hærẽtia & alternis digesta habeat, ut nulla uideri possint nisi quis de proximo intueatur: quod autem in summo caule folia aliquot ei conferta sint, ut Marcellus testatur, nusquam uidi. Hoc insuper obseruaui gustu subdulcem esse, ut non sit mirum in cibis recipi solitam: floribus suauiter odoratis, cauis, oblongis, in cacumine spicatim hærentibus, sicut in cynosorchi: eundem radici thyrso ac floribus colorẽ esse è luteo candidum: radicem crassam, nodosam, plurimis capillatam fibris. Cyprios thyrsinen appellasse suspicor, quod tota ferè thyrsus sit, id est scapus planè rectus. Ab imperitis quibusdam falso hypocisthidis nomine appellatam olim audire memini. Qui picturam eius desiderat, in Germanico de plantis libro Hieronymi Tragi reperiet, inter satyria (ut uocat) nono loco: in quo mireris cur flores ei neget, cum eosdem imago adiecta depictos exhibeat: Nascitur (inquit) in humidis & umbrosis syluis mẽse Maio, caule pingui satyrio simili, colore ligni aut fungorum in syluis nascentium, radice multis intricata fibris, ut in Phu & elleboro nigro: Vitium omnino inter herbas, ut apparet: Hæc Tragus. ¶ Aconito nullum pecus, nullum animal pascitur: etsi fructum & folium nil nocere prædicent, uim mortiferam in radice tantum haberi. Boues, oues, iumenta, omnemq; quadrupedem necat, imposita uerendis fœminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius. Ego in mõtibus circa ipsa uaccarum stabula & tuguria pastorum magnam sæpe cœrulei præcipue aconiti copiam uidi, nam cum à bubus non attingatur, copiosissimum prouenit. Quemadmodum & alia quædam herba mire frequens circa eadem uiret, qua similiter boues abstinent, bonam uel **böne** Germanice uocãt, cubitali aut altiore caule, erecto: folijs incanis lapathi quodammodo (si bene memini) figura, floribus luteis, odoratis, sed parum grato odore, calendulæ similibus, minoribus tamen & angustioribus in capituli circuitu folijs. Herbam lixiuio inijciunt, ut flauo colore id commendet: Hanc caltham alpinam uocare licebit, donec alius aliud nomen adferat. Est & alia qua boues abhorrent, amplexicaulis, annua, conuoluolo similis natura folijsq;, quæ etiam proxime ad paganicum frumentũ hederę folijs supra descriptum accedunt, acutiora tantum nigrioraq; sunt: cuius & semen refert figura triangula, sed minus eo ac nigrius est: Hinc quoq; lingua uernacula **schwartz winden**, id est uolucrum nigrum appellatur: ab alijs **spin**, eò quod coliculis suis tanquam filis tenuibus proxima quæq; intricet, & irretita in solum deprimat. Radix palmi longitudinem non excedit, simplex, rotũda. Luxuria omnis in coliculos abit, quibus color spadiceus, genicula ut in polygono. Flores plurimi, albi, exigui, inodori, insipidi. Nascitur cum alibi, tum inter cannabin, eamq; inuadit. Hanc Hieronymus Tragus libro 2. cap. 33. orobanchen propter simile maleficium esse suspicatur, non affirmat tamen cum descriptio ueterum longe dissideat. Postremo quædam **blacken** Germanis dicta, ut audio (personatam esse conijcio) folijs latis, cum rore madida à bubus depascitur, inflat eas adeò, ut aliquando rumpantur, nisi cursu agitati incalescant, & per aluum reijciant. In Burgundia frequentius hoc malum euenire aiunt, quod maior eius herbæ illic copia sit. Cum rore non madet, obesse negant, & appeti alioqui ab ipsis. ¶ Conuenit huic loco etiam machinæ descriptio, quãquam communis omnium maiorum quadrupedum, qua clausa iumenta bouesq; curentur. Machina igitur (inquit Columella) fabricanda est, ut & propior tutusq; accessus ad pecudem medentibus sit, nec in ipsa curatione quadrupes reluctando remedia respuat. Est autem talis machinæ forma: Roboreis axibus (assibus) compingitur solum, quod habet in longitudinem pedes nouem, & in latitudinem pars prior dupondium semissem (pedes duos & semis, Vegetius) pars posterior quatuor pedes. Huic solo septenum pedum stipites recti ab utroq; latere quaterni applicantur: ij autem quatuor angulis affixi sunt, omnesq; transuersis sex temonibus quasi uacerræ inter se ligantur, ita ut à po[st]eriore parte, quę latior est, uelut in caueam quadrupes possit induci, nec exire alia parte prohibentibus aduersis axiculis: primis autem duobus statuminibus imponitur firmum iugum (transuersum tigillum ad modum iugi, ad quod equorum capita uel boum cornua religantur, Vegetius) ad quod iumenta capistrantur, uel boum cornua religantur: ubi possunt etiam numelli fabricari, ut inserto capite descendentibus per foramina regulis ceruix teneatur: cæterum corpus laqueatum, & distentum temonibus obligatur, sicq; immotum animal medentis arbitrio est expositum. Hæc hactenus.

¶ Deinceps de morbis sigillatim dicemus, generalibus primum & contagiosis, postea reliquis. Morbus qui appellatur malis (de quo etiam in Asino iam diximus) diuerso genere passionum emigrans, equini generis perplures contagione consumit, boues quoq; idem interficit, sed à diuersis diuerso nomine uocatur. Si quando bouem tentauerit, istis agnoscitur signis: Erit bos pilo horridus & tristis, stupentibus oculis, ceruice deiecta, saliuis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina ri-

gidior, fastidium maximum, pauca ruminatio: cui si inter initia subuenire tentaueris, discrimen euadet: si per negligentiam adhibeatur tardior cura, uetustioris morbi non potest superari pernicies roborata. Inter exordia igitur adhibebis remedia quæ supra descripsimus tanquam aduersus omnes morbos, quæ parantur ex scilla, uel lupino & cupresso, uel allio, uel marrubio, uel amurca: uel theriacam diapente, &c. Si porcinum stercus, præsertim suis ægræ, bos deuorauerit, statim pestilentiam contagionis solius mallei (malidis) sustinet morbi. Qui cum semel in gregem uel armentorum uel domitorum incesserit iumentorum, statim omnia animalia quæ leuem suspitionem habuerint, de possessione tollenda sunt, & distribuenda illis locis, ubi nullum pecus pascitur, ut nec sibi inuicem nec alijs noceant. Confestim (inquit Columella) mutandus est cœli status & in plures distributo pecore lõginquæ regiones petẽdæ sunt, atq; ita segregãdi à sanis morbidi, ne quis interueniat qui cõtagione cæteros labefaciat. Nã pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, stabulo præsepia: et quamuis sani boues odore morbidorum afflante depereunt. Vsq; eò etiam mortua cadauera ultra fines uillæ proijcienda sunt, & altissime obruenda sub terris, ne forte ipsorum corporum (halitu) interna sanorum contingantur & pereant.

¶ Vno quidem uocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species quas enumerare nõ licet: facilius ipsa principia à diligentibus intelligi possint. Est itaq; humidus humor (humida malis) quoties per os & nares humor effluit bobus, & fastidium ægritudoq; consequitur. Est siccus, quoties nullus humor apparet, sed animal quotidie macescit & fit deterius, nec iuxta consuetudinem appetit cibos. Est articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de posterioribus pedibus claudicant boues, cum habeant ungulas sanas. Est & subrenalis, quoties à posterioribus debilitas appa ret, & lumbi dolere creduntur. Est farciminosus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in alijs locis exeunt. Est & subtercutaneus, quoties humor pessimus in diuersis partibus corporis bobus erumpit & decurrit. Est elephantiasis quoties uelut scabies minutæ cicatrices exeunt extra corium, & ad similitudinẽ lenticulæ. Est mania, quæ infectis bobus eripit sensum, ut nec audiant more solito, nec uideant: ex qua passione celerrime moriuntur, quamuis hilares pinguesq; uideantur. Hi omnes morbi contagione sunt pleni, & si unum animal apprehenderint, celeriter ad omnia transeunt, & sic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Sed de malide morbo, eiusq; nominibus, differentijs & remedijs plura dicemus in Equis, nunc ex Vegetio & Columella boum contra hanc pestem remedia subiungamus. Euincendi sunt igitur quamuis pestiferi morbi, & exquisitis remedijs propulsandi. Panacis & eryngij radices fœniculi seminibus miscendæ, & cum defruti ac moliti tritici farina, candentiq; aqua conspergendæ, eoq; medicamine saliuandum ægrotum pecus, Columella. Panacem à seplasiarijs compara. Eryngion autem herba dicitur, quæ in littore nascitur prope undam maris, florem habet quasi aureum uel galbineum, folia eius sunt quasi folia cardui syluestris, inter arenas littorum largissimè spargitur: has effodies, & in umbra siccatas seruabis, aduersus morbum tam equorum q̃ boum plurimum prosunt. Potio ex eis componitur ista: Radicum panacis & eryngij & seminis fœniculi, singulorum uncias ternas pariter deteras diligenter, addasq; farinæ triticeæ sextarium, ita ut prius frumentum frangas & molas: quæ omnia de calida feruente consperges, & cum melle uel sapa nouenas offas singulis diebus digeres, Vegetius. Tum paribus casiæ myrrhæq; & thuris ponderibus, ac tantundem sanguinis marinæ testudinis miscetur potio, cum uini ueteris sextarijs tribus, & ita parua res infunditur. Sed ipsum medicamentum pondere sex unciarum diuisum, portione æqua per triduum cum uino dedisse sat erit, Columella. Sanguinẽ marinæ testudinis colliges, & cum uino per os dabis: quã quia inuenire difficile est, uulgarium testudinum prodesse æstimant: Quod utrum bene opinẽtur, usus uiderit. Nam auctores de terrestri (marina legendum puto) testudine tractauerunt. Puluerem etiã casiæ fistulæ, nec non etiam thuris pro æqua parte admiscebis, ex eo unã semunciã cum sextario uini ueteris in die per nares bouis infundes: Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoq; quos superius nominauimus amari sunt, & nõ nisi amaris potionibus superantur. Nam contraria contrarijs potionibus curantur ratione medicinæ, ideoq; puluerem herbæ absinthij & crudorum lupinorum, herbę quoq; centaureæ uel peucedani æquis ponderibus diligenter misceto, & in sextario uini ueteris trina cochlearia singulis diebus, additis uncijs tribus olei, per os dato, Veget. Nostri etiam pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos saliq; permistos, ouibus ac bubus prębent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Hieron. Tragus. Præsens aduersus pestem remedium cognouimus radiculæ, quam pastores cõsiliginem uocant (alij pulmonariã, alij tantundem radiculam, Vegetius.) Ea in Marsis montibus plurimum nascitur, omniq; pecori maximè est salutaris. Læua manu effoditur ante solis ortum: sic enim lecta maiorem uim creditur habere. Vsus eius traditur talis: Aenea subula (acu uel acuto cuprino) pars auriculę latissima circumscribitur (quasi in circulo signatur) ita ut manante sanguine tanquã o literæ ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinsecus & ex superiore parte auriculæ cum factum est, media pars descripti orbiculi eadẽ subula transuitur, & facto foramini prædicta radicula inseritur: quam cum recens plaga comprehendit, ita continet, ut elabi non possit. In eam deinde auricula momnis uis morbi, pestilensq; uirus elicitur, donec pars quæ subula circumscripta est, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conseruatur.

Est autem consiligo herba illa quam Germani **leuskrut**, id est pediculariam uocant (nam hac quoque ut ueratro albo contra pediculos pecorum utuntur) aliqui **schlangenwurtzel**: Galli pedem leonis, uel pomeleam, id est pulmonariam, Sabaudi Marsicam herbam: Græci recẽtiores ueterinarij diapyron, id est feruidam & igneæ facultatis herbam. Est enim temperamẽto calidissimo, per omnia ferè ijsdem quibus ueratrum nigrum uiribus prædita. Plinius à Marsis repertam scribit, & inde Sabaudicum nomen factum uidetur. Cum siligine nihil planè commune habet, ut suspicer Latinos cum Græcam uocem diapyron imitari uellent, ἀπὸ τοῦ πυρῶν, id est tritico, cuius species siligo est, uocem compositam credidisse: cum ab igne potius descenderit, ut iam ostẽdi. Inest autem feruor ille radici & semini præcipuè. Non aliud uidetur enneaphyllon Plinij: conueniunt enim numerus foliorũ & uis caustica. Liquore eius qui per ignem elicitur in uitreis uasis, in nonnullis Sabaudiæ locis aduersus pestem hominibus quoque propinant, ut sudores moueat. Cætera quæ de hac herba cognoui, quia nihil ad animalium historiam pertinent, in aliud tempus differo. Consiligo si desit, ellebori nigri radicibus eodẽ successu, non bubus solum, sed equis etiam & suibus medicandis utemur. In equis tamen cuti pectoris foratæ radicem inserunt, non auriculæ ut in bubus & suibus. Cornelius Celsus etiam uisci folia cum uino trita per nares infundere iubet, Columella. Suffimenta quoque plurimum iuuant, sulphur, bitumen, allium, origanum, semen coriandri, carbonibus insperge, & cooperta boum (capita) supra uas, in quo suffimenta incenderis, diutissimè continebis, ut fumus eorum capiat, ac nares impleat, atque ita ad cerebrum & interna salutari remedio penetret. Sed & totum suffire percommodum est, ut ab eodem morbo pernicies expellatur, & cætera pestilentiæ contagio non coinquinet. Vergilius in Georgicis boum pestem his carminibus describit:

Ecce autem duro fumans sub uomere taurus
Concidit: & mistum spumis uomit ore cruorem:
Extremosque ciet gemitus: it tristis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorũ, non mollia possunt
Prata mouere animũ: non qui per saxa uolutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluunt latera, atque oculos stupor urget inerteis:
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.

In Rhætia Heluetica prope thermas Fabarias pagus est **Vättis** appellatus, ubi cum pestilentia pecori ingruit, schedas quasdam magicis characteribus descriptas & funiculo alligatas supra uiam extendunt, & pecudes ut subtus transeant impellunt: Sic pestem illico finiri aiunt. Schedas illas à mago quodam ante annos centum dono se accepisse testantur, ut reconciliarentur, cum ille à uicino monte deducto dracone herbas & fruges qua duxerat prostrauisset. Pestilentem in quadrupedibus luem rustici uarijs nominibus uocant, **Das sterben/ das gäch/ der schelm.** Est quando conquerantur pecora noxio uento afflata esse, **das vihe sye in ein gfolter oder bösen wind kommen**, quod ex insolito tremore apparet: Huic malo medentur astrantiæ siue imperatoriæ herbæ radice, quæ luna crescente effossa sit. ¶ De œstro quo boues infestantur, & in furorem aguntur nonnunquam, inter insecta tractabimus. ¶ Generalia igitur remedia aduersus morbos generales cõtagiososque retulimus, nunc aduersus ualetudines, quę singulis animalibus accidunt, nec in alia transeunt, remedia subiungemus, Vegetius. ¶ Hactenus ex Vegetio & Columella de malide & pestilẽtibus morbis diximus: quibus adhuc addẽdum uidetur malum quod Aristoteles κραῦρον uocauit, quam Theodorus Gaza, nescio qua ratione strumam transtulit: Euenit struma (inquit) ut calidius frequẽtiusque spiretur: quod denique in homine febris, idem in boue struma est: indicium morbi, ut demissæ aures flacceant, & ut comedere nequeant: breui moriuntur, adapertisque pulmo inspicitur putris, Hæc Gaza ex Aristotele, libro 8. cap. 23. Grammatici κραῦρον exponunt siccum, aridum, & friabile: & κραυρᾶν morbum aluearium, cum uermes & aranei innascuntur. In suibus etiam Aristoteles paulò ante de eodem morbo κραυγᾶν dixerat (si recte habent codices excusi) capitis dolorem & grauitatem definiens, qui plures simul inuadat, & tribus uel quatuor diebus perimat, interdum tamen uino per nares infuso curetur. Ventris etiam profluuium incurabile eodem nomine uocari scribit. Branchum etiam (Gaza raucedinem reddit) in suibus morbum esse Aristoteles ibidem prodit, in quo maxillæ præcipuè & partes circa branchias inflammentur: eumque in alijs quoque corporis partibus fieri, ut pede uel aure interdum: putrescere protinus membrum & ulcus serpere, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto, mortem sequi: crescere hoc uitium celeriter, nec posse suem quicquam edere cum ita ęgrotat: curari à porcarijs cum malum adhuc modicum senserint, haud alio modo quàm tota parte abscissa qua cœperit. Albertus Magnus Græca uoce corrupta crocharon inepte nominauit, ineptior etiam cum uocem Arabicam esse ait: rectè uerò, ut iudico, mali originẽ facit à defluxu capitis: addit experimento constare, heptaphyllon (uel ut uulgus uocat, tormentillam) tum bubus tum equis saluberrime contra hanc luem in potu pastúue dari. Hæc omnia hoc loco referre placuit: quoniam κραῦρος Aristoteli dictus morbus, tum in bubus tum suibus, non alius mihi uidetur quàm malis humida à Vegetio & recentioribus Græcis appellatus: quibus cum etiam branchus propter periculum, eiusque celeritatem & pulmonis noxam cõuenit, differt autem quod in quibusuis etiam extremis partibus incipiat, ijsque sectis curetur. Non alius etiam quàm malis humida uidetur morbus ille boum, quem Itali uulgo, ut Petrus Crescentiensis scribit, guttam robeam uocant. Is inuadit ex pabulo potúue nimio, pręcipue post humidas depastas herbas, & propter otium & aëris humiditatem. Vultus & oculi inflantur: &, nisi curetur, bos moritur. Curatur aũt detracto sanguine sub lingua, hoc modo: Duę glandulę sub lingua

cultri acuti mucrone pluribus in locis secantur, & sanguis copiose demitur. Fit etiam suffitus cum thure ad nares bouis. ¶Nullo autem tempore, & minime æstate, utile est boues in cursum concitari: nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Sunt autem febricitantis bouis signa, calor totius corporis, maximè circa os, linguam, & aures, manantes lachrymæ, caput grauatum, & nutans, oculi lippi, compressi (semiclausi) et introrsum ceu in foueam recōditi: fluidum saliuis os: calidus, longior, & cum quodam impedimento tractus spiritus, interdum & cum gemitu: uenarum inquietudo, cibi fastidium. Causæ sunt, immoderatus labor aut calor. Ferè enim ægrotant boues cum laborauerint propter æstus, aut propter frigora, aut propter nimium laborem, aut otium diutùrnum, aut si cum exercueris statim sine interuallo cibum potumúe dederis. Conuenit autem febricitanti abstineri cibo uno die: Postero deinde exiguum sanguinem ieiuno sub cauda emitti, atque interposita hora modicæ magnitudinis coctos brassicæ coliculos triginta ex oleo & garo (liquamine) saluiati more demitti (digeri;) eamque escam per quinque dies ieiuno dari. Præterea cacumina lentisci aut oleæ, uel tenerrimam quanque frondem, aut pampinos uitis obijci, tum etiam spongia labra detergeri, & aquam frigidam ter die præberi potandam: Quæ medicina sub tecto fieri debet, nec ante sanitatē bos emitti, Columella. Ex umbrosis locis accipiens gramen & lauans, febrienti boui uorandum porrigito: aut uitis similiter folia. Aqua autem illi frigidissima danda est, eaque in loco maximè umbratili, sed exposito sub dio. Quinetiam spongia perfusa aqua, tum aures tum nares ipsæ perfrigerandæ sunt. Alij faciem bouis, easque partes quæ sub oculis collocantur, stigmate inurunt: quas postea spongia lotio calido & ueteri madidata, bis fouent singulis diebus, donec decidant ipsæ escharæ, ulceribusque cicatrix inducta fuerit. Aures etiam exasperantur, donec sanguis uideatur effluere. Sunt qui læuigantes farinam uino, eam comedendam apponant. Alij ubi lauerunt muria, bouem amiculis tegunt & calefaciunt. Alij cytisum ex uino porrigunt, Didymus. Conducit eis uictus ratio frigida: quamobrē à labore cessent, & in loco frigido contineātur salicum frondibus & pampinis obtecti. In cibo etiam salicum frondes conueniunt, & quæ refrigerent herbæ, & hordeum infrigidatum. Si pleniores uidebuntur, detrahatur sanguis. Aquam bibāt de malis acidis & prunis, ipsaque mala & pruna comedāt, Petr. Crescentiensis. Bos febricitans perfunditur aqua, & perungitur oleo & uino tepefacto. Sitienti datur frigida. Si hâc non proficitur, demitur sanguis maximè à capite, Varro ut Petrus Crescent. citat: Ego hæc nusquam apud Varronem reperi: neque in his qui publicati sunt libris Varronis ulla pecoris remedia leguntur, neque in Geoponicis Græcis ex eo quicquam inter remedia profertur.

¶Bubus perfrigeratis uinum nigrum infundendum est, Florentinus. ¶Bos ossa non deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderis, Paxamus. Suis fimum si forte deuoretur à bubus, lædit mirum in modum. Præcipuè autē quod egerit sus ægra pestilentiam facere ualet, ut suprà diximus: procul igitur à præsepibus sues arceantur: nec minus gallinæ. Nam bos cum gallinæ fimum inter pabula sumpserit, statim nimio uentris dolore torquetur, inflatusque moritur: Cui hac ratione succurri conuenit. Apij seminis uncias tres, cumini sextarium semis, & duas libras mellis commisce, & tepidum per os infunde, ac tam diu ambulare compelle, & confricandum cura manibus plurimorum, donec uentrem potio moueat. Gisni (uox corrupta uidetur) quoque cum uino deterere, & per os dare creditur salutare remedium. Lixiuium quoque ex arbore ulmi uel cuiuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miscere, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces, aduersus stercus (gallinæ) plurimum prodest, Vegetius. Pro Gisni forte legendum folia fici, nam Absyrtus equis hoc ueneno periclitantibus folia caprifici triduo ex aqua tepida bibenda præbet. Alia etiam cōtra hoc malum remedia equis adhiberi solita apud Veterinarios leges. Miretur autem aliquis cum adeò noxium sit stercus suillum, iumento tamen cui natura exciderit loco remedij in potu dari à Vegetio libro 3. cap. 9. ¶ Buprestin insectum si bubulum pecus deuorauerit, tantopere inflammationibus torquetur, ut & rumpatur, & non ita multò post efflet halitum extremum, Aelianus. In Græcis Geoponicis libro 17. cap. 17. Paxami uerba inscripta περὶ βουπρήσεως duo Latini interpretes de bupresti uertunt, ego potius de uentris boum inflatione uertendum iudico: ut nihil referat an βου particula hîc intensiua sit, an ad boues proprie pertineat. Quanquam enim ex bupresti insecto uorato turgeat & infletur uenter, idem tamen affectus alias quoque ob causas interdum inuadit: Mulomedici in equis κενόπρησιν uocant, id est τοῦ κενεῶνος καὶ λαγόνος πρῆσιν ἤτοι ἐμφύσησιν: fit autem talis inflatio aliâs in uentriculo, aliâs in intestinis. Accedit quod in Geoponicis caput iam citatum περὶ βουπρήσεως inscribitur per σ non per ς in penultima: Et Columella tria in Geoponicis capita, de cruditate, bupresti, & torminibus inscripta, sub uno de cruditate comprehendit, nulla buprestis mentione facta, sonitum autem uentris & inflationem tanquam signa & symptomata cruditatis non omittit. Sed idem fortassis remedium utrique malo conueniet, quod Paxamus ita præscribit: Aduersus hanc noxā quidam oleum in nares infundunt bubus: alij caprifici grossos aqua diluunt & naribus infundunt. Dioscorides certe post uomitiones & clysteres, caricas in cibo prodesse docet, & cum uino potum earum decoctum aduersus buprestin insectum: Cæterum oleum bubus per nares infundi donec ructent ad inflationem sedandam, in Plinio legitur: Nec tamen negauerim oleum contra omnia uenena bibi cum aliâs, tum ad uomitum proritandum. Buprestim herbam magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere. Iidemque remedium tanquam contra uenenum prodiderunt: Et ipsum nomen indicio est, boum certe uenenum esse, quos dissilire degustata fatentur: Quapropter

nec

nec de hac plura dicemus, Hæc Plinius. Videtur autem animal bupreſtin, quod bubus uenenoſum eſt, cum herba eiuſdem nominis confundere, ideoq; Græcorum inconſtantiam reprehendere. Legitur ſanè apud Hippocratem bupreſtis nomen oleris ſyluestris: & grammatici quidam ſinapi ſimile faciunt. Rarum in Italia (inquit Plinius) animal bupreſtis eſt, longipedi ſcarabeo ſimillimum. Fallit inter herbas bouem maxime, unde & nomen inuenit: deuoratumq; tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Nouerunt nunc etiam (ut in commentarijs in Dioſcoridis librum 2. ſcribit Marcellus Vergilius) Italiæ rura hoc malum: uidimusq; nos peremptum aliquando eo ueneno bouem. Non ſatis tamen oſtendunt ruſtici eius animalis formam, diuerſisq; appellationibus diuerſis locis & diuerſa forma deſcribitur & appellatur, Hæc ille. Et rurſus in librum 6. Bupreſtis (inquit) nunc frequentior Italiæ eſt, quàm agreſtis fortuna & res patiatur, interempto quotidie boue inueniri agricolæ lamentantur. Sed de bupreſti ſuo loco plura. ¶ Eſt etiam parua rana in arundinetis & herbis maxime uiuens, muta ac ſine uoce, uiridis, ſi forte hauriatur, uentres boum diſtendens, Plinius. ¶ Magnam etiam perniciem ſæpe affert hirudo hauſta cum aqua: ea adhærens faucibus ſanguinem ducit (trahit) & incremento ſuo tranſitum cibis præcludit: ſi tam difficili loco eſt (interius) ut manu detrahi non poſſit, fiſtulam, uel arundinem inſerito, & ita calidum oleum infundito: nam eo contactu animal cõfeſtim decidit. Poteſt etiam per fiſtulam deuſti cimicis nidor immitti, qui ubi ſuperponitur igni, fumum emittit, & conceptum nidorem fiſtula uſq; ad hirudinem perfert, isq; nidor depellit hærentem. Si tamen uel ſtomachum, uel inteſtinum tenet, calido aceto per cornu infuſo necatur. Has medicinas quamuis bubus adhiberi præceperimus, poſſe tamen ex his plurima etiam omni maiori pecori conuenire, nihil dubium eſt, Columella. Aduerſus hirudinem ab equis hauſtã plura uide apud Hippiatros, & infra in Hirudine inter aquatica animalia. Incauti quoq; uorant interdum araneos, & reuomunt. Eſt etiam mortifer ijs ſerpentis ictus, eſt & magnorum animalium noxium uirus. nam & uipera, & cæcilia ſæpe cum in paſcua bos improuide ſupercubuit, laceſſita onere morſum imprimit: Musq; araneus, quem Græci μυγάλην appellant, quamuis exiguis dentibus (parui quidem corporis Veget.) non exiguam peſtem molitur. Venena uiperæ depellit ſuper ſcarificationem ferro factã herba, quam uocant perſonatam, trita & cum ſale impoſita: plus etiam eiuſdem radix contuſa prodeſt: Vel Symonianum trifolium (caret eo Germania) quod inuenitur confragoſis locis, efficaciſſimum, traditur, odoris grauis, neq; abſimilis bitumini, & idcirco Græci eam ἀσφάλτιον appellant, noſtri autem propter figuram uocant acutum trifolium: nam longis, & hirſutis folijs uiret, caulemq; robuſtiorem facit, quàm pratenſe. Huius herbæ ſuccus uino miſtus infunditur faucibus, atq; ipſa folijs, cum ſale trita malagmatis more, ſcarificationi intenditur (ipſa folia cum ſale trita imponuntur, Veget.) uel ſi hanc herbam uiridem tempus anni negat, ſemina eius collecta, & leuigata cum uino dantur potanda, radicesq; cum ſuo caule tritæ, & farina (cum ſucco caulis & farina hordeacea, Veget.) & ſale commiſtæ ex aqua mulſa ſcarificationi ſuperponuntur. Eſt etiam præſens remedium, ſi conteras fraxini tenera cacumina quinq; librarum cum totidẽ uini, & duobus ſextarijs olei, expreſſumq; ſuccum faucibus infundas: itemq; cacumina eiuſdem arboris cum ſale trita læſæ parti ſuperponas. Cæciliæ morſus tumorẽ, ſuppurationemq; molitur. Idem facit etiam muris aranei. Sed illius ſanatur noxa ſubula ænea, ſi locum læſum compungas, cretaq; cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, ſuo corpore luit: nam animal ipſum oleo merſum necatur, et cum imputruit, conteritur, eoq; medicamine morſus muris aranei linitur (confricatur.) Vel ſi id non adeſt, humorq; oſtendit iniuriam dentium, cuminum conteritur, eiq; adijcitur exiguum picis liquidæ, et axungiæ, ut lentorem malagmatis habeat. Id impoſitum perniciem ſubmouet. Vel ſi antequam tumor diſcutiatur, in ſuppurationem conuertitur, optimum eſt ignea lamina (uel cauterio collectionem aperire, Veget.) reſecare, & quicquid uitioſi eſt inurere, atq; ita liquida pice cum oleo linire: ſolet etiam ipſum animal uiuum creta figulari circundari: quæ cum ſiccata eſt, collo boum ſuſpenditur: ea res innoxium pecus à morſu muris aranei præbet, Columella. Mures aranei, ut à ruſticis noſtris audio, apud nos quidem minus uenenoſi ſunt morſu: ſed aliud malum inferunt, ungulas boum in ſtabulis erodentes. Quod ad morſum, magis conquerũtur de muſtelis: à quibus uulneratas partes, pelle muſtelina eum in uſum reſeruata demulcent. Viperæ & colubri iniurias Vergilius in Georgicis exprimit, hiſce uerſibus:

Sæpe ſub immotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit: cœlumq; exterrita fugit:
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere, et umbræ,
Peſtis acerba boum, pecoriq; aſpergere uirus,
Fouit humũ: cape ſaxa manu, cape robora paſtor,
Tollentemq; minas, & ſibila colla tumentem
Deijce: iamq; fuga timidum caput abdidit alte,
Cum medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardosq; trahit ſinus ultimus orbes.

Si bouẽ aut aliam quamuis quadrupedẽ ſerpens momorderit, melanthij acetabulũ, & quod medici uocant ſmyrnium, conterito in uini ueteris hemina. Id per nares indito, & ad ipſum morſum ſtercus ſuillum apponito: Et idem hoc (ſi uſus euenerit) homini facito, Cato. Non deſunt hodie qui allium cum butyro coctum in aqua pecori à ſerpentibus morſo exhibeant. Infeſtant boues tum rediuis, et pediculis, Ariſt. Ricinus nunq; in iumentis gignit, in bubus frequens, Plin. ¶ Eſt & infeſta peſtis bubulo pecori, coriaginem ruſtici appellant, cum pellis ita tergori (dorſo) adhæret, ut apprehenſa manibus deduci à coſtis non poſſit. Ea res non aliter accidit: quàm ſi bos aut ex languore aliquo ad maciem perductus eſt, aut ſudans in opere faciendo refrixit, aut ſi ſub onere pluuia madefactus eſt. Quæ quoniam pernicioſa ſunt, cuſtodiendum eſt, ut

cum ab opere boues redierint, adhuc æstuantes anhelantesq; uino aspergantur, & offæ adipis (offula panis uino infusa, Veget.) faucibus eorum inserantur. Quod si prædictum uitium inhæserit, proderit decoquere laurũ, & ea calda (& cum calida, Veget.) fouere terga, multoq; oleo & uino confestim subigere, ac per omnes partes apprehendere, & attrahere pellem (et uelut à costis separare, Vegetius.) Idq; optime fit sub dio sole feruente, (aut in loco calidissimo, Veget.) Quidam fraces uino, & adipe (axungia, Veget.) commiscent, eoq; medicamento (tepido, Vegetius) post fomenta prædicta utuntur. ¶ Scabies extenuatur trito allio defricto: eodemq; remedio curatur rabiosæ canis, uel lupi morsus, qui tamen & ipse imposito uulneri uetere salsamento, æque bene sanatur. Et ad scabiem præsentior alia medicina est, cunila bubula, & sulfur conterunt, admistaq; amurca cum oleo, aqua (aliâs atq;) aceto incoquuntur. Deinde tepefactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamentum candente sole illitum maxime prodest, Columella. Glans largior ualetudinem infestat, & uernã ferè scabiem efficit, ut supra diximus: nostri lumbricos etiam inde generari autumant. Scabies atq; exanthemata boum, urina ueteri atq; butyro illita curantur. Alij ex resina & humida pice uino simul unitis ungunt, ac sic medentur, Florentinus. Sal pecorum scabiem & boum illitus tollit: daturq; lingendus, & oculis iumentorum inspuitur, Plinius. Corchoro Alexandrini cibi herba boum scabiem celerrime sanari inuenio, Idem. ¶ Vulnera boum curabis maluam arborescentem contundens admouensq;, Democritus. Frutex quidam periclymeno non dissimilis tum folijs tum floribus, in sæpibus locisq; asperis & saxosis nascitur, ramulis albicantibus. Floribus acini rotundi omnes gemini subnascuntur, colore rubro: hunc gemellum appellemus licet: folia eius contusa boum ulceribus, ut audio, rustici imponunt. ¶ Vlceribus gallæ tritæ remedio sunt, nec minus succus marrubij cum fuligine, Columella. Si in ulcere sit pus collectum, ulcus ipsum est abstergendum, urinaq; calida prouecti bouis lauandum, lanaq; molli fouendum, ac deniq; ex tenui sale & pice humida imponendum emplastrum, Didymus. Suppuratio melius ferro rescindit, quã medicamento. Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur, atq; linamentis pice liquida, & oleo imbutis colligatur. Vel si collui (colligari, Vegetius) ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Quidam, cum uitiosam partem inusserunt, urina uetere (humana Veget.) eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum uetere axungia linunt, Columella. Malis farciminosa, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in alijs locis exeunt, dicta superius, ut etiam Elephantiasis. ¶ Solent etiam neglecta ulcera scatere uermibus, qui si mane perfunduntur aqua frigida, rigore contracti decidunt: uel si hac ratione non possunt eximi, marrubium, aut porrum conteritur, & admisto sale imponitur: id celerrime necat prædicta animalia: (uel calcis uiuæ puluis inspergitur, aut cucurbitę uiridis succus cum aceto mittitur, Vegetius.) Sed expurgatis ulceribus, confestim adhibenda sunt linamenta cum pice, & oleo ueterecq; axungia: & extra uulnera eodem medicamento circumliniendo, ne infestentur à muscis, quæ ubi ulceribus insederunt, uermes creant, Columella. In Geoponicis Græcis rectè legitur εὐλαὶ pro uermibus ulcerum, ut Cornarius etiam reddidit: Andreas à Lacuna inepte legit, & transfert οὐλὰς, id est cicatrices. Puluis ueratri intritus suppurationibus cum oleo uel butyro, aut per se etiã necat uermes. Sunt qui hyoscyamum imponant ut excidant uermes. Commendatur & chelidonium eodem usu, & persicaria: Aliqui absinthij, marrubij, & phu decocto uerminantia loca abluũt. Sunt qui folia Persici contusa cum suo succo uulneribus indant: Alij castrangulam herbam urticæ similem (Germani **braunwurtz** uocant) fœtidam, nodosis radicibus, pecori uerminanti appendunt. Aliud item genus mali nostri uulgò uermem uocant, **Der wurm vnd der vngnampt**: est autem genus ulceris maligni, & contumacissimi, quod artus præcipue extremos infestat, sed & alias partes, & ossa quoq; uitiat: cuius plurimas differentias faciunt. Id in Equo etiam memorabitur: hic satis sit monuisse in bubus contra hoc uitium herbas cõtusas imponi, chelidoniam: uel clymenum, cui uulgo nomen **grüne nachtschatt**: uel gentianæ illam speciem quam paulo ante cruciatam à radicis incisæ figura nominaui. Alij aliter medentur: quidam incantationes adhibent, ut ad paronychias etiam hominũ, quas uulgus eodem uocabulo appellat. ¶ Ferè omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens melius fomentis discutitur: uetus uritur, & supra ustum, butyrum, uel caprinus instillatur adeps, Columella. ¶ Si pecori sanguis per anum, aut uterum aut nares profluat, farinam triticeam cum ouo & butyro & lotio ex equili hausto permisce, & massam inde coactam in cineribus calidis coques ac pecori dabis. Sunt qui herbam, quam Germani columbæ ingluuiem uocant in aqua decoquunt, ac infundunt. De sanguine sistendo, qui cum urina aut lacte profluit, inferius dicam. ¶ Si qui boum artus luxati fuerint, in aqua natare compelluntur, ut commotione illa restituantur. ¶ Sæpe etiam uel grauitate longioris (uel ab asperitate itineris, Veget.) uel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiæ radici obluctatur conuellit armos. Quod cum accidit, è prioribus cruribus sanguis mittendus est: si dextrũ armum læsit, in sinistro: si læuum, in dextro: si uehementius utrunq; uitiauit, item (etiam Veg.) in posterioribus cruribus uenæ soluent. ¶ Pręfractis (Perfractis, Vege.) cornibus linteola sale, atq; aceto, & oleo imbuta superponuntur, ligatisq; per triduum eadem infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida (arida, Veget.) & cortice pineo, leuigatoq; imponitũr: Et ad ultimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur, Columella. ¶ Si in opere collum contusum erit, præsentissimum est remedium sanguis de aure emissus: aut si id factũ non erit, herba, quæ uocatur auia,

cum

cum ſale trita, & impoſita. Si ceruix mota & deiecta eſt, conſyderabimus quam in partem declinet, & ex diuerſa auricula ſanguinem detrahemus. Ea porrò uena, quæ in aure uidetur eſſe ampliſſima, ſarmento prius uerberatur: deinde cum ad ictum intumuit, cultello ſoluitur, & poſtero die iterũ ex eodem loco ſanguis emittitur, ac biduo ab opere datur uacatio. Tertio deinde die leuis iniungitur labor, & paulatim ad iuſta perducit. Quod ſi ceruix in neutram partem deiecta eſt, mediaq; intumuit, ex utraq; auricula ſanguis emittitur, qui cum intra biduum (triduũ, Veget.) quàm bos uitiũ cœpit, emiſſus non eſt, intumeſcit collũ, neruiq; tendunt, & inde nata duricies iugũ non patitur. Tali uitio comperimus aureum eſſe medicamentũ ex pice liquida, & bubula medulla & hircino ſeuo, & uetere oleo (Vegetius axungiam quoq; ueterem addit) æquis ponderibus compoſitũ, atq; incoctũ. Hac compoſitione ſic utendũ eſt, cũ diſiungit ab opere, in ea piſcina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus ſubſiccatur (lauatur, Veget.) prædictoq; medicamẽto defricatur, & illinitur. Si ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuſet, paucis diebus requies ab opere danda eſt. Tum ceruix aqua frigida defricanda, & ſpuma argenti illinienda eſt. Celſus quidem tumenti ceruici herbam, quæ uocatur auia (ama, Veget. aliâs amati & amaticum, Veget.) ut ſupra dixi, contundi, & imponi iubet.

¶ Clauorum, qui ferè ceruicem infeſtant, minor moleſtia eſt: nam facile operanti lucerna inſtillatur. (nam facile ſanantur per ardentem lucernam oleo inſtillato, Veget.) Potior tamen ratio eſt cuſtodiendi, ne naſcantur: Neue colla calueſcant, quæ non aliter glabra fiunt, niſi cum ſudore, aut pluuia ceruix in opere madefacta eſt: itaque cum id accidit, ueteri lateri later conteritur, eoq; intrito priuſquàm diſiungantur (puluere lateritio trito priuſquam deiugantur, Veget. id eſt à iugo ſoluunt.) colla conſpergi oportet: deinde cum id ſiccum erit, ſubinde oleo imbui, Columella. Læditur collũ nimio iugi pondere, & maximè ſi pluuia acceſſerit. Interdum etiam collectis humoribus exulceratur locus affectus, pharmacis quæ conſolident cutimq; generẽt curandus, qualia in equis etiam uſitata ſunt: quamuis & peculiaria quædam habent qui bubus medentur, qualia ferè ſunt ex quibus unguentum Agrippæ dictum componitur, Petrus Creſcentienſis.

¶ Cum bos aures demittens non comedit, cephalalgia torquetur. Quare thymo uino commacerato, allijsq; & ſale, ipſa lingua fricanda eſt. Hordeum etiam crudum ex uino ſumptum opitulatur. Quinetiam foliorum lauri quantum manu apprehendi poſſit, in os inſerens, aut tantundem corticis mali Punici, mirè contuleris. Myrrham præterea ad magnitudinem fabæ cum duabus ſimiliter heminis uini diſtemperans, infundenſq; per nares, dolorem exterminabis, Paxamus. ¶ Mania bobus eripit ſenſum, ut nec audiant more ſolito, nec uideant, dicta ſuperius inter ſpecies malidis. Noſtrates inſaniæ quoddam genus uocant **hirnmütig**, à cerebri uitio, cui uertigo ſiue in orbem diſcurſus adiungatur. Iuniores frequentius hoc morbo uexari putant, pręſertim ſi inter cornua ſæpius aut uehementius feriantur: uel cornua nondum confirmata nimium contrectentur. Sic affectos ſi mactauerint lanij, carnem uendere non licet. Plures moriũtur, nonnulli uero curantur terebello iuxta cornua frontem uerſus ad craneum uſq; adacto, ita ut ſanguis effluat: ſunt qui uermẽ etiam uiuum aliquando ex uulnere illo egredi aſſeuerent, ut ex paronychijs hominum: Mihi quidem neutrum uerisimile fit. ¶ Oeſtra ſiue aſili pungendo reſonandoq; boues in furorem adigunt: minime autem accedent eis, ſi quis contuſas lauri baccas & aqua incoctas, per loca in quibus paſcuntur boues eas diſperſerit: mox enim diffugient neſcio qua naturæ ui. Quod ſi adhuc infeſtare non deſinant, ceruſam bubus aqua leuigatam inungunt, Sotion. Plura de œſtris inter inſecta. ¶ Malis humida uocatur quoties per os & nares humor effluit, & faſtidium ægritudoq; conſequitur, de qua ſupra dictum eſt copioſius inter reliquas malidis differentias. Pituita pecoris curatur ſurculo hellebori nigri per aurem maturè traiecto, & poſtridie eadem hora exempto. ¶ Oculorum uitia plerunq; melle ſanantur: nam ſiue intumuerunt, aqua mulſa triticeæ farinæ conſpergitur, & imponitur: ſiue album in oculo eſt, montanus (foſſilis Veget.) ſal, Hiſpanus, uel Ammoniacus, uel etiam Cappadocus minute tritus, & immiſtus melli uitium extenuat: facit idem trita ſepiæ teſta, & per fiſtulam ter die oculo inſpirata: facit & radix, quam Græci σίλφιον uocant, uulgus autem noſtra conſuetudine laſerpitium appellat: huius quantocunq; ponderi decem partes ſalis Ammoniaci adijciuntur, eaq; pariter trita oculo ſimiliter infunduntur (cum fiſtula inſufflãtur, Veget.) uel eadem radix contuſa, & cum oleo lentiſci inuncta uitium expurgat: epiphoram (ſi genæ humorem profundunt, lachrymiſq; uiſus confunditur, Veget.) ſupprimit polenta (ex hordeo, Veget.) conſperſa mulſa aqua, & in ſupercilia genaſq; impoſita: paſtinacæq; agreſtis ſemina, & ſuccus armoraceæ, cum melle collinita oculorum ſedant dolorem (paſtinaca quoq; agreſtis, quam armoraceam uocãt, cum melle trita oculorum ſedat dolorem, Veget.) ſed quotieſcunq; mel, aliûſue ſuccus remedijs adhibetur, circumliniendus erit oculus pice liquida cum oleo, ne à muſcis infeſtetur: nam & ad dulcedinem mellis, aliorumq; medicamentorum non hæ ſolę, ſed & apes aduolant (& ueſpæ, Veget.) Columella. Iumentorum et boum oculis Tragaſæum & Bæticum ſalem antiqui laudabant, Plinius. Interdum & tumore palati cibos reſpuit, crebrumq; ſuſpirium facit, & hanc ſpeciem præbet, ut bos in latus pendere uideatur: ferro palatum opus eſt ſauciare, ut ſanguis profluat, & exemptum ualuulis eruum maceratum, uiridemq; frondẽ, uel aliud molle pabulum, dum ſanetur præbere, Columella. Hunc morbum recentiores hippiatri lampaſcum, ut conijcio, in equis uocauerunt. Interdum duriuſculus tumor, qui poſtea ſuppuratur, ruſtici apud nos uocant **die liechte**, maxillis adnaſcitur, & mandentes impedit adeò ut emacien-

tur: proinde hanc ob causam nonnunquam mactantur, aut lanijs ad cultrum uenduntur.

¶ Solent etiam (periculosa addit Veget.) fastidia cibi afferre uitiosa incrementa linguæ quas ranas ueterinarij uocant. Hæc ferro reciduntur, & sale cum allio pariter trito uulnera defricantur, donec lacessita pituita decidit. Tum uino perluitur os, (melius creditur si ad acutam cannam execes ranulam, post uino os lauatur, &c. Veget.) & interposito unius horæ spatio uirides herbæ, uel frondes dantur, dum facta ulcera cicatrices ducant. Si neq; ranæ fuerint, neq; aluus citata, & nihilo minus cibos non appetet, proderit allium pinsitum cum oleo per nares infundere, uel sale, uel cunila defricare fauces, uel eandem partem allio tonso (tunso) & halecula linire. Sed hæc his solum fastidiũ est, Columella. Ranæ uitiũ (ut à nostris accipio) instar lati ulceris linguam occupat, subnigrũ, & nono die nisi curetᷣ interimit: signum est saliua defluens. Curatur cuspide lignea, qua rana rubeta transfixa sit, melius uero si in eadem aruerit. Sanatur etiam stercore canino candido, sale, ruta, fuligine, & saluia pariter contritis, & exertæ linguæ infricatis. Cæterum linguæ pustulis ita medeberis: Bouẽ oportet collocare supinum, & capite reclinato linguam, an pustulas habeat, inspicere: quas quidem candenti ferro acutoq; exurere conuenit. Dein uerò agrestis oleæ folijs contusis, saleq; etiam, ulcera inungenda sunt: aut sale tenuissimo & oleo: aut butyro & sale: Aut cucumeris agrestis radix sicca contusa unà cum ficubus in pastum est apponenda: Aut etiam farinæ hordeaceæ, triticiq; torrefacti pollinis, singulorum heminas duas uino madidatas offerto, Florentinus. ¶ Putrida oris ulcera, **die mundfüle**, in quibus & uenæ sub lingua inflatæ apparẽt, aceto & induratis uini fecibus aliquoties colluunt: uide paulò ante in linguæ ulceribus. ¶ Abscessus quidam seu pustulæ in faucibus nascuntur, unde locus multò angustior fit, quidam nostra lingua uocant **das träet blůt**: illas uel digitis uel ligno inserto comprimunt, repurgantq; locum affectũ: sanguis & humor fœtidus effluit, nisi curarentur interituris: Quidam ad incantationes confugiunt. Haud scio an idem malum sit, uel coniunctum superiori, uel omnino diuersum, quod aliqui nominant **das gäch blůt**, hoc est subitum sanguinem: & de pecude sic affecta dicunt, **das blůt hats angestossen**, uidetur autem nihil aliud esse quàm inflatio subita, & cruditatis species (de qua nõnihil supra in bupresti dixi, & dicam etiam plura paulò post) quamuis imperitia uulgi nescio quem sanguinis impetum causetur. Huic morbo ut medeantur manum aliqui in aluum adigũt, uel statim, uel uirga præmissa, & sicca excrementa proruunt, interdum & grumos quosdam tanquam sanguinis, ut audio. Alij culinariæ colluuiei aquam eis infundunt, & ad cursum propellunt, quo calefactæ stercus liquidum emittunt, & alleuantur. ¶ Pecori pulmonario nostratium quidam, agarico, gentiana, & rhapontico permixtis medentur. Asari contritæ radices cum sale tum ouibus ad pulmonis uitia & tussim dantur, tum bubus ut purgentur, Hieron. Tragus. Tussim & anhelitus angustiam nonnulli uinaceis aut iuniperi baccis sali admixtis in hoc animali curant. Alij aduersus easdem causas & lentam pulmonum pituitam beronicæ herbæ, cui uulgo nomen **eerenpreyß**, pollinem sali immiscent, Hieron. Tragus: Qui eandẽ herbam Teucrion ueterum Græcorum esse conijcit, partim alijs rationibus id ut crederet adductus, partim ꝙ mira eius uis ad remedium lienis explorata sit, si quis uinum in quo maceretur per dies aliquot bibat. Ego quanq; ueronicam nostram rectè pro Teucrio usurpari posse admitto, nec admodũ repugnauerim iudicio Tragi: magis tamen animus mihi inclinat ad illam herbam quam Leonardus Fuchsius primus sic appellauit, cuius hic uerba subscribam: Teucriũ (inquit) officinis ignotũ Germanis **groß bathengel** (id est betonica maior, quod nomen puto ipse confinxit) dicitur. A Dioscoride chamædrys etiam nominatur, utpote chamædryi simillima, adeò ut uicissim etiam chamædrys hoc nomine dicta sit Teucrion. Maius tamen quàm chamædrys Teucrion est, ut merito Germanis betonica maior nuncupari queat. Nusq; quod sciam sponte in Germania prouenit. In Cilicia, Dioscoride teste, abundat. Ego id ante annos aliquot in hortis quibusdam Italiæ uidi, nec unq; alibi. Iunio ac Iulio mensibus floret. Incidendi & tenuium partium facultatis est, quare lienes sanat, & ordine secundo calida, tertio sicca existimari potest, ut Galenus scribit. Herba est, inquit Dioscorides, uirgæ referens effigiem, chamędryi similis, tenui folio, non multũ ciceri dissimile. Apud Pliniũ hemionitis quoq; Teucrium cognominatur, nimirũ ꝙ similiter lienosis medeatur. Inuenit & Teucer eadem ætate (qua Achilleon Achilles) Teucrion, quam quidam hermion uocãt, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis locis nascentem, austero sapore, nunq; florentem: Neq; semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam: Cum exta super eam proiecta essent, adhæsisse lieni, eumq; exinanisse. Ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyssopi surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs & Pisidiæ montibus laudant, Hæc Plinius 25. 5. Apparet autem Teucrion illud quod priore loco descripsit, & hermion à quibusdam uocari prodidit (codices quidam impressi non hermion, sed hermemon habent, Hermolaus recte restituit hemionion: hermion uero inter eryngij nomenclaturas apud Dioscoridem legimus, non etiam aspleni quod Hermolaus in Plinium scribit) omnino Dioscoridis hemionitin esse (utcunq; refragetur Massarius) quam & ipse splenion cognominat: & similiter sine flore, ac sine semine describit, petrosis nascentem locis, gustu astringẽte: cum aceto ad minuendos lienes bibi. In folijs solum non cõuenit eis, quæ Plinius parua esse scribit: Dioscorides dracunculo similia & μηνοειδῆ, id est lunata: uel, ut Marcellus Vergilius transfert, lunæ nondum tumentis in globum figura. Sed uidetur Plinius cũ

diuersa

diuersa Teucrij genera non discerneret, alterius quod Dioscorides Teucrion uocat, folia, tenuia & ciceri similia, huic attribuisse. Aut error potius librariorum est, ut Hermolaus sentit, & legẽdum ari uel curua: à Massario enim nõ rectè super hac castigatione reprehenditur. Porrò alterum Plinij Teucrion ramis hyssopi surculosum, omnino cum Hermolao Dioscoridis Teucrium esse crediderim: nam id simile chamædryi scribitur, quam instar hyssopi ramis surculosam esse constat: Accedunt & natales eidem ex Ciliciæ & Pisidiæ montibus: nec obstiterit quòd fabæ folium Plinius ei tribuat, Dioscorides ciceris. Nam ubi uno excepto omnia conueniunt, facilis excusatio est: præsertim in illis rebus quæ ex aliorum dictis pendent, ut hæc duo Plinij Teucria, quorũ neutrũ ab ipso cognitũ uerba eius satis declarant. Quamobrem non probauerim illos qui fabam inuersam uulgo dictam alterũ hoc Plinij Teucrion esse suspicantur: refrigerat enim illa humectatq; (licet modicè simul astringat) ac portulacæ propemodum per omnia uires habet: tantũ abest ut lienem obstructione liberare possit. Eadem ratio est cur non probem Antonium Brasauolam, cui Teucrion Dioscoridis pimpinella uulgò dicta uidetur, cum illi plurimum astrictionis insit: Teucrion uero secundũ Galenũ incidat ac attenuet. Noui quidem astringentia plurima lieni prodesse, sed illis opus est acrimonia aliqua uel amaritudine coniuncta, ut ad locum tam remotum penetrare ualeant. Horum uero neutrũ in pimpinella deprehendas. Proinde cum prius illud Plinij Teucrion, nõ aliud ꝙ Dioscoridis hemionitis sit, aut Plinius errauit: aut Fuchsius, qui lienis exinaniti historiam non hemionio Dioscoridis ut Plinius, sed eius Teucrio attribuit. Hemionion (inquit Hermolaus) aspleno similis est in tantum, ut difficile sit internoscere: eadem ferè Marcelli Vergilij sententia est. Ego & foliorum figura (ut sciunt qui ueram asplenon uulgo ceterach apud Arabes et Italos adhuc dictum norunt) & aliàs permultum interesse uideo. Quanquam Plinius asplenon etiam hemionion uocari scribat, lib. 27. cap. 5. Asplenum (inquit) sunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus, multis: radice limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibus opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorum iure in aceto decocto, per dies quadraginta poto lienem absumi aiunt: quæ & illinuntur eadem ui (sic enim legendum, ex Dioscoride.) Sedant singultus. Nõ danda fœminis, quoniam sterilitatem facit, Hæc Plin. Et libro 26. cap. 7. Singultus (inquit) hermionium sedat, legendum hemioniũ. Hoc etiam philologis annotatu non indignum uidebitur, ubi Dioscoridis interpretes scribunt Teucrion nasci in Cilicia eiusq; partibus quas Gentiadem & Cissadẽ uocant, in Græco codice impresso legi, ἐν Κιλικίᾳ τῇ περὶ Γεντιάδα καὶ Κηπίδα καλουμένῃ: apud Plinium uero in Ciliciæ & Pisidiæ montibus; unde apparet Dioscoridis locum esse corruptum: ego Plinij lectionem prætulerim. Nam neq; Cissadis neq; Cepidis ullius loci nomen usquam hactenus legere memini. De aspleno Dioscorides eadem omnia quæ Plinius scribit: ac insuper, folia ei esse scolopendræ insecto similia, polypodij herbæ modo incisuris diuisa, inferne aspera & subflaua, supernè uiridia: Folia uesicæ stillicidio, & fellis suffusionibus subueniunt. Calculos uesicæ frangunt. Creditur sterilitatem facere asplenos per se, & si cum muli liene corpori adalligetur: iubentq; in hunc usum nocte effodi silente luna, Hæc Dioscorides. Theophrastus lib. 9. cap. 19. hemionon sic uocari scribit, ꝙ muli libenter ea uescuntur: amare eam loca montana & petrosa: Radice tenui esse, & ad faciendam hominis sterilitatem dari, additis mulina ungula & corio: uel ut Gaza uertit, semine: nam δέρμα & σπέρμα Græcis finitima sunt. Scolopendrion herba (inquit Franc. Massarius) quam Dioscorides etiam asplenon appellauit, gignitur in petris, & umbrosis etiam montium, & circa fontium riuulos maiore ex parte prouenit. Asplenon uocatum est, quod animalibus lienem absumat; hoc modo inuentum testante Vitruuio circa Potereum flumen, quod est Cretæ inter duas ciuitates Gnoson et Gortynã: dextra enim & sinistra eius fluminis pascebantur pecora, sed ex ijs quæ pascebantur proxime Gnoson splenem habebant: quæ autem ex altera parte proxime Gortynam, non habebant apparentem splenem: unde etiam medici quærentes de ea re, inuenerunt in ijs locis herbam, quam pecora rodendo imminuerant lienes: ita enim herbam colligendo curabant lienosos hoc medicamento: quam ob causam asplenon & splenion uocauere: non autem, ut ridiculè exposuit Marcellus, quòd longitudine latitudineq; sua fasciolæ & emplastelli formam haberet. Pleriq; omnes medici hactenus pro scolopendrio aliam omnino plantam acceperunt, (quam & alij uulgo & Germani linguam ceruinam uocant) quæ prouenit folijs lapathi, longioribus duntaxat adultioribusq;, modo senis, modo septenis, interius leuior, auersis annexos exiles ceu uermiculos præferens: in opacis hortisq; nascitur, austeri gustus, caule, flore, semine deficitur. Sed phyllitis hæc non scolopendrion uocatur à Dioscoride, quæ rectius & magis proprie quàm quæ scolopendrion appellatur, lingua ceruina à Latinis interpretaretur, ut Theodorum omnino taxem, qui scolopendrion in Theophrasto linguam ceruinam improprie conuerterit. Non desunt qui & hemionion (scilicet Theophrasti) esse scolopendrion affirment, Hæc Fr. Massarius. Ego in iam citato Theophrasti loco, ubi de hemiono, id est aspleno Dioscoridis scribit, ὅμοιον δὲ τὸ φύλλον σκολοπενδρίῳ, id est folium scolopendrio simile (esse uel habere aiunt: neq; enim ipse herbam inspexit, ut ex uerbis eius apparet) uel librariorum erratum esse puto, ut scribendum sit σκολοπένδρᾳ, id est scolopendræ animali multipedi, ut rectè apud Dioscoridem legitur his uerbis, σκολοπένδρᾳ τῷ θηρίῳ, & res ipsa declarat: uel ipsius Theophrasti, quod facile fieri potuit, qui rem sibi non uisam, & ab alijs tantum auditam describat: uel scolopendrion uocem diminutiuæ formæ eodem sensu quo primitiua scolopendra, animal scilicet, accipiendã esse. Nullus certe ueterũ usquam scolopẽdrij

herbæ ſeorſim tanquam ab aſpleno diuerſæ meminit. Quamobrem nouam Fr. Maſſarij opinionẽ neq́ꝫ probauerim, qui in cõmentarijs ſuis in nonũ Plinij ad herbas digreſſus, dũ hemionon Theophraſti ab aſpleno ſiue ſcolopendrio Dioſcoridis diuerſam eſſe contendit, Theophraſti uerba, non Græca, ſed ex tranſlatione Theodori ſuis confirmandis adducit: ubi Theodorus hemionon radice numeroſa & tenui conſtare tranſtulit, cum Græcus codex impreſſus ῥίζας λεπτὰς, id eſt radices tenues ſolum commemoret, non etiam numeroſas. Deinde Dioſcoridis uerba, cum ait aſpleno multa eſſe folia ab una radice, πλείονα ἀπὸ μιᾶς ῥίζης περιεχόμενα, huc torquet ut ſimplicem & ſingularem radicem aſpleno à Dioſcoride tribui exiſtimet, cum Dioſcorides non id ſentiat, ſed ab una radice, id eſt uno radicis ſummo principio (quod in plæriſq́ꝫ plantis unum & ſingulare reperitur, licet inferiora in diuerſas abeant partes) plura ſtatim enaſci folia, quod & in filice fœmina fieri uidemus. Sed hemionios, inquit, quam modo citherach recentiores appellant, ut res ipſa monſtrat, radice eſt nigra, numeroſa, tenui, ut capillamenti ſpeciem referat: aſpleno uero (quæ in omnibus ferè cum hemionio præterquam in radice conuenit) limoſa, cauernoſa, ſicut filicis, candida, hirſuta (quæ omnia Plinius ei tribuit) itaq́ꝫ diuerſam eſſe neceſſe eſt. Addimus etiam (inquit) quod Dioſcorides ipſe myoſotida radicem unam digiti craſſitudinis multis capillamentis fibratam habentem, in totum ſcolopendrio comparauerit. Hęc duo poſtrema Maſſarij argumenta non difficile eſt refellere: nam quod colorẽ attinet, uariant aliquando authores, & colores ipſi pro natalibus ac ætate uariant: & cum ſuperficies tantum unius coloris, interior uero pars tota alterius eſt, nil mirum ſi diffideant authores, præſertim cum ſæpe contingat radices non recẽter effoſſas, ſed purgatas intueri. Poſtremo quod hemionon tenues radices habere ſcribit Theophraſtus, de capillamentis quibus fibrata eſt accipi poteſt, præſertim cum eæ tam numeroſæ ſint, ut maior ſiue una ſiue plures, ijs inuoluta occultetur. Obtinuimus igitur niſi fallor hemionon Theophraſti non eſſe aliam quam Dioſcoridis aſplenon. Hemionitin uero Dioſcoridis aliam quam hemionon eſſe, Maſſarius rectè fatetur. In Theodori tranſlatione hoc etiam mihi diſplicet, quod hemionon montanas planicies amare conuertit. In Græco legimus ὀρεινὰ χωρία καὶ πετρώδη, id eſt loca montana & ſaxoſa: neq́ꝫ enim ut plana ſint requiritur. Adeò difficile eſt hominem in rebus ipſis non exercitatum, utcunq́ꝫ linguarum peritia polleat, boni interpretis officio ſatisfacere. Sic proximè ante citatum locũ, cratei reddidit pro cratæogoni, idq́ꝫ lini modo ruffum naſci: in Græco eſt φύεται δὲ τοῦτο ὥσπερ λίνου πύρινου, hoc eſt melampyro herbæ ſimile naſcitur. Cæterum quomodo accipiendum ſit lunatum hemionitidis folium, non facile dixerim: intelligi enim poteſt uel folio ad totum latus alterutrum in dimidiatum circulum contracto: uel qua latiſſimum eſt folium circa primum à pede ortum, ut in aro conſpicitur & anaxyride ob eandem figuram ſic dicto rumicis genere, eminentibus utrinq́ꝫ tanquam cornibus. Alio modo lunata ſunt dracunculi maioris folia, ratione caulis cui hærent incuruati. Linguam ceruinam uulgo dictam quamuis aliquãdo hemionitin eſſe credidi, (enaſcentia enim primum folia lunata ſunt) nunc phyllitin potius eſſe perſuaſus ſum, partim doctiſſimorum hominum Euricij Cordi, Petri Matthæoli, & Franc. Maſſarij ſententiam ſecutus (quanquam Leonicenus, Manardus, Ruellius & Fuchſius aliter ſentiãt) partim uerbis Galeni commotus, qui phyllitidi acerbitatẽ, id eſt, uehementem aſtrictionem tribuit, ut optima ratione diarrhœa & dyſenteria eius potu iuuentur: hemionitidi uero, quam nulli hodie cognitam puto, aſtrictionem unà cum amaritudine, ideoq́ꝫ cum aceto potam ſplenicis prodeſſe. Atqui in lingua ceruina noſtra amaritudinis nihil percipimus. Quamobrem non ſubſcribam Hieronymo Trago phyllitin & hemionitin unam & eandem herbam à Dioſcoride pro diuerſis deſcriptas aſſerenti, eamq́ꝫ linguam ceruinam noſtram eſſe. Idem cum genus quoddam montanæ filicis polypodio ſimile longioribus folijs & acutioribus, ac pluribus circa unam radicem (quæ forte altera lonchitis Dioſcoridis fuerit) uerum ſcolopendrion eſſe aſſeruiſſet, mox ceterac etiam Italis dictum, herbã longè diuerſam ſimiliter ſcolopendrion uerum facit. Matthęolus ſcribit ſe à quibuſdam rei herbariæ peritis & fide dignis hominibus accepiſſe, hemionitin ueram abunde prouenire in agro Romano, unde ipſi erutam in hortis plantauerint. Hemionitidi connumeranda uidetur filicula illa quam Hieronymus Tragus deſcribit libro 2. ca. 184. rara inuentu, in ſyluis aliquando inter ſaxa prominet, radice capillata, ex qua plurimi iunci ſetarum inſtar tenues enaſcuntur, trientales ferè, ſinguli ſingula folia in cacumine erigunt, anguſta, breuia, & ab altera parte friabili quodam puluere, ut filicum genus ſolet, obſita: horum quædam modicè lunata ſunt, alia corniculorum inſtar finduntur. ¶ Obijciet aliquis, Quid hæc ad boum remedia? Reſpondeo. Quoniam ueronicam uulgò dictam, celeberrimi in medicandis bubus experimenti herbam, nonnulli ueterum Teucrion eſſe credunt, & Plinius Teucrion à Dioſcoridis hemionitide non ſatis diſtinguit, & alij hemionitin cum phyllitide et ſcolopendrio uel aſpleno confundunt, de omnibus una eadẽq́ꝫ opera dicendi occaſionẽ me nactũ exiſtimaſſe, præſertim cum omnes ad animalia quędã pertinerent. Proinde quæ hic de ſcolopendrio herba attulimus, in ſcolopendra inſecto non repetentur: neq́ꝫ in mulo, quæ de hemiono & hemionitide: neq́ꝫ in ceruo, quæ de lingua ceruina. Adde quòd aſplenos ad animalium omnium, non ſuum & pecorum duntaxat lienem ægrum, uim habet maximã bubulo etiam pecori proculdubio profuturam. Sed redeo ad ueronicam noſtram et Teucrion. In Italia quidam circa Tridentum abrotono etiam ueronicæ nomen attribuunt. Sed noſtræ ueronicæ à uetonicæ (alij per u, alij per b ſcribunt: Latini per t ſimplex, Græci per duplex) quadam ſimilitudine nomen factum ſuſpicor: neq́ꝫ enim una ſolum uetonica eſt, quæ uulgo apud omnes ferè gentes no-

men

men retinuit: ſed etiam altera Pauli Aeginetæ, quam ille his uerbis deſcribit: Bettonica ramulos pulegij ſpargit, tenuiores, guſtu ferè inſipido, naſcitur maximè in petroſis. Vſus eſt eius inter nephritica medicamenta. Βεττονικὴ λεπτόκλωνός ἐστι πόα, Herm. Barbarus legit μονόκαυλ☉ & unicaulem reddit. Hanc noſtro tempore quæ eſſet hactenus nemo indicauit: neq; ſanè ex breuibus adeò deſcriptionibus ſatis certum aliquid indicari poteſt. Orit apud nos in parietibus, et in aſperis montanis locis herbula odorata pulegio ſimilis adeò, ut pulegium petræū appellari poſſit: minor, tenuior, floſculis ſub cœrulei coloris, guſtu ferè fatua. Hæc ſanè uideri poſſet Aeginetæ bettonica, licet in nullo apud nos uſu & anonymos negligatur. Proxima quidem Aeginetę deſcriptioni etiam pſeudochamædrys eſt, qua multi hactenus falſo pro chamædrye uſi ſunt: ſimilis enim eſt, flore cœruleæ anagallidis: unde cœruleam aut fatuam aut inodoram chamædryn nuncupare licebit. Germani uocant **blaumender lin/vergiß mein nit/helfft/frauwenbiß** & **ſchaffkraut**: quod nomen poſtremum ab ouibus ei inditum eſt, quibus ægris, in tuſſi præſertim, hac herba medentur. Mirum in ea quod ad latera tantū flores aperiat, nunquam in medij caulis cacumine. Caule eſt recto, ſed altera ſpecies eius in ſyluis reperitur & ſaxis, quod pulegij inſtar per humum ſe extendit. Quemadmodum & ueronica, una recta, altera ſupina eſt: quæ & ipſa fortaſſis alicui ad Aeginetæ bettonicam proxime accedere uidebitur. Ego ex tribus iſtis generibus ad nominis huius authoritatem primo loco à me deſcriptum præ cæteris admiſerim. Chamædryn fatuam ſiue cœruleam Hieronymus Tragus à Teucrio Dioſcoridis non excludit: in qua ſententia Matthæolus etiam fuiſſe uidetur, cum ſcribit uulgarem quandam & ubiq; naſcentem herbam, chamædryi tam ſimilem ut eam mentiri poſſit homini parum exercitato, ſæpius ſe cogitaſſe Dioſcoridis Teucrion eſſe. Sed de nominibus ueterum quæ quibus noſtris plantis accommodari debeant, non ego cuiquam ualde contenderim: & uoluptatis gratia magis quæ ex iſto ſtudiorum genere mihi accedit, quàm ſeriò uel tanquam contentioſus in eis immorari ſoleo. Duo tantum neceſſaria ſunt, primum ut qua de re ſermo ſit nobis conſtet, quacunq; tandem illa uetere aut nouo aut inter nos ficto nomine ueniat: alterum ut certam de uniuſcuiuſq; facultate iudicandi methodum ex ſaporum, odorum, ac cæteris qualitatum formis calleamus. Nam plurimi prorſus amethodi, imperiti & audaciſſimi homines de plantarum nominibus prolixe ac impudenter contendūt. Quippe ut aliud nihil nunc adferam, tales omnino ſunt qui fatuam chamædryn, non ſolum nomine ſed authoritate ac uiribus cum uera coniungunt.

¶ Redeo tandem ad boum circa thoracem morbos, additurus primū reliqua de tuſſi & aſthmate ut incœperam. Recens tuſſis optime ſaluiato farinæ c-deaceæ diſcutitur. (Si recens fuerit, ſextarius farinæ hordeaceæ cum uno ouo crudo & hemina pa[illegible] per os datur ieiuno, Veget.) Interdum magis proſunt gramina conciſa (tunſaq;, Veget.) & his admiſta freſa faba: Lentes quoq; ualuulis exemptæ, & minutè molitæ: miſcētur aquæ calidæ ſextarij duo, factaq; ſorbitio per cornu infunditur. Veterem tuſſim ſanant duæ libræ hyſſopi macerati ſextarijs aquæ tribus. Nam id medicamentum teritur, & cum lentis minutè, ut dixi, molitæ ſextarijs quatuor more ſaluiati datur, ac poſtea aqua hyſſopi per cornu infunditur. Porri etiam ſuccus cum oleo, uel ipſa fibra cum ordeacea farina contrita remedio eſt. Eiuſdem radices diligenter lotæ, & cum farre triticeo pinſitæ, ieiunoq; datæ uetuſtiſſimā tuſſim diſcutiunt. Facit idem pari menſura eruum ſine ualuulis cum torrefacto ordeo molitum, & ſaluiati more in fauces demiſſum, Columella. Hordeum redactum in pollinem madefaciens, atq; palearum partes tenerrimas optimè repurgatas, cum illiſq; farinæ orobi miſcens heminas treis, diuidenſq; totum in partes ternas, bubus tuſſientibus tribus uicibus edendum dato. Quidam Artemiſiam herbam purgantes, macerenteſq; aqua, ex ea exprimunt ſuccum, quem quidem ante aliud pabulum ſpatio ſeptem dierum infundunt, Didymus. Pulmonariam quæ arboribus adnaſcitur, cum ſale edendam bubus anheloſis & tuſſientibus uulgus noſtrum commendat, maximè cum pulmo turgidior excreuerit, & ut ipſi loquuntur collum ſubiuerit. Nullam huius herbæ apud ueteres mentionem reperimus: pulmoni exulcerato & ſanguinis ſputo conferre creditur: ſiccat enim & aſtringit, ut Matthæolus teſtatur. Sunt qui inſuper facultatem ei adſcribant uulnera ſanandi, & ulcera genitalium: & fluxiones uteri tum pituitoſas tum cruentas, nec non dyſenteriā & uomitus bilioſos ſiſtendi. Eſt & altera eiuſdem nominis, folijs ferè borraginis, hirſutis & aſperis, ſed acutioribus figura, maculis paſſim albis, guſtu etiam borraginis. Natales ei ſyluæ & montes, lociq; opaci. Primo uere cauliculi dodrantales ſubcœruleos flores in corymbis proferunt, cynogloſſæ floribus ſpecie ſimiles. Radices ei plures, nigræ, & glutinoſæ. Hanc etiam ad explenda pulmonis ulcera eruditi celebrant. In Italiæ hortis maculoſa uidi folia, apud nos uero ſemper abſq; maculis: cætero nihil diſtabant. Eadem aut eiuſdem generis proculdubio eſt Plinij pulmonaria, quam aliqui (inquit) pepanum uocant, bugloſſi folio, ſed promiſſo magis atq; læuiori, colore inſuper dilutiore, albicantibus maculis notato, inſtar pulmonis, inde nomen: naſcitur in humidis. Volunt aduerſus morbos uiſceris ſui nominis peculiari eſſe remedio, in cibo ſumptam, uel potam, Hæc Plinius. In Heſſia, ut audio, quidam Germanice uocant **blawen augentroſt**, id eſt euphraſiam cœruleam. In Gallia quidam ſecundum genus auriculæ muris apud Dioſcoridem eſſe putant: Videntur autem falli: nam folia oblonga & anguſta non habet, quanquam quæ ſuperius cauli adnaſcuntur talia ferè ſint: inferiora oblonga quidem, ſed palmi plerunq; latitudine, circa extremitatem demum anguſta in mucronem exeunt, ſubtus albicant, plurima ab una radice, pediculis oblongis, per quos neruus tranſit, diſtractis etiam ipſis in-

teger, ut in pimpinella uulgo dicta. Ego ex omnium partium inspectione, & qualitatibus omnibus, collatis, certò asserere possum, hanc stirpem symphyti speciem esse, non petręi, sed alterius; nec aliud ab eo distare, nisi quod undequaq; minor est: ideoq; non erraturum qui in medendo alteram in alterius locum substituerit. Huc etiã referri debet herba in Hispanijs frequens, pręcipue in Galitia & circa Compostellam, cui folia sunt aspera, uerbasci communis uel symphyti potius folijs simillima, longiora quàm borraginis, floribus & radicibus buglosso nostræ similibus: bubus gratissimam esse aiunt. Monachi qui in Italia commentarios in Dioscoridem nuper ediderunt, hanc ueram buglossum esse contendunt: licet borraginem quoq; eiusdem nominis commercio non excludant, cum & sapor & herbæ species conueniant. Vernacula lingua marrubium quoq; pulmonis herbam uocat. Est præterea ex lactucæ seu sonchi syluestris genere herba cubitalis, lacte manans, florum corymbis luteis, quorum calyces nigricant, folijs hirsutis, angulosis maculosisq;: asperis & saxosis locis & in parietibus emicat: eam quoq; docti in Gallia pulmonariam uocitant. Mirifica eius præconia sæpe audiui circa uulnera glutinanda, & reduuiam hominum curandam. ¶ Perdicium, id est parietariam uulgarē ueteres tum iumentis tum bubus ad tussim & anhelandi difficultatem dederũt, Hieron. Tragus. Mulieres quæ bubus medentur, parthenij, id est matricariæ uulgo dictæ, pollinem sali admiscent uesperi ut lingant: Eo medicamento boues purgantur, respirandiq; difficultate & inflatione liberantur, Idē. Lienem quoq; obstructum & turgidum tussis comitatur, præcipuè cum ad cursum adiguntur pecudes. ¶ Asthma Græci uocant angustiam & difficultatem respirationis, quam ferè sonitus quidam comitatur: Germani in quadrupedibus, ut equo & boue, **die hynsch**, per onomatopœian fortassis: Inde & herbis quibusdam, quæ remedium aduersus hanc noxam præstare creduntur, impositum nomen **hynschkraut**, ut aristolochię longæ: & solano perpetuo, quod boum ceruicibus aduersus hoc malum pastores appendunt. Perpetuum autem à recentioribus genus hoc solani uocatum conijcio, inde quòd licet folia amittat, non tamen etiam caules ut reliqua solani genera, sed toto anno uirides uegetosq; conseruet. Vbiq; illã à nostris appellari audio **ye lenger ye lieber**: quanquam & chamæpityi nuper quidam nomen idem communicauerint, quod minimè probo: neq; enim ratio nominis eadem ei conuenit. Quippe solani perpetui corticem aut radicem quò quis mandit diutius, eò dulciorē subinde sentit, unde nomen ei impositum: chamæpitys uero ut ab initio amara & insuauis est gustu, ita nihilo suauior fit quantumcunq; immoreris mandendo. Audio etiam mortale à quibusdam cognominari, cum ueneni minus quàm ullum solani genus habeat, ut ipse persuasus sum, nec unquam ab eius usu incommodi quicquam uel homini uel quadrupedi natum audiui. Et cum cætera solani genera, quæ Gręci ueteres nobis descripsere (hortense, uessicarium, somniferum & insanum, ex quibus duo priora tantum nobis cognita sunt) omnia, teste Galeno, refrigerent, ideoq; noxia sint, præsertim copiosius sumpta, ut frigida uenena solent: illud de quo hic agimus, cum dulcissimum sit, & pulmonis iecorisq; obstructiones expediat, ac pituitæ lentorem incidat, quod multis experimentis certum est, nequaquam refrigerare dicemus. Succum uero acinorum refrigerare, cum subacidus sit, & dissecare, ut Matthæolus refert, non negauerim: Addit idem ad maligna & contumacia ulcera, ac uulnerum inflammationes, egregiam huius succi uim sese expertum. Damnauerunt in eo fortassis odoris grauitatem, quæ in folijs & baccis percipitur, qui primi mortalis cognomen addiderunt. Acini quidem omnibus solani generibus communes sunt, & foliorum ferè figura. Quod olim hortense fuit, in hortis iam coli desijt, sponte uero natum passim circa hortos satis copiosum habetur. Neq; enim assentior Hieronymo Trago, qui solanum illud syluestre, radice maxima, acinis halicaccabi, sed nigris & nudis, quod inter cognita nobis solani genera nocentissimum est (in Italia solanum maius uel bella donna uocant, nos **schlaaffbeere**) pro hortensi capiendum docet: de quo plura inter suum remedia dicemus. Cæterum solani nostri perpetui nomen apud ueteres, nisi malacocissus Plinij fuerit, nullum agnosco. Malacocissus (inquit Plinius) Democritus aquilex mollibus hederæ folijs depingit, caule tenero, sese cuicunq; quod fuerit nactus inuoluente. Subesse aquam ubi reperitur affirmat. Hæc descriptio quamuis etiam conuoluolo conueniat, qui aquas & ipse amat, & hederæ folijs similior uidetur, malo tamen solanum nostrũ antiquo isto nomine interim donare, donec aliunde certiora discamus. Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum D. Mariæ aliqui uocant, & ipse alibi malacocissum, alibi cyclaminon alterum facit, Matthæolus iam reprehendit, cui nos libenter subscribimus. Præterea ueratri nigri speciem, abrotoni folijs, quam Hieronymus Tragus describit lib. 1. cap. 135. itidem à simili effectu contra asthma quidam uocant **hynschkraut**: nec non gnaphalium herbam, quam aliqui **růrkraut**: quoniam torminibus medeatur: describitur autem ab eodem Trago lib. 1. cap. 109. ubi id polium alterum Dioscoridis esse conijcit, sed falsò. ¶ Iudæi hodie cum propter diuersos alios affectus carnem non sani bouis abominantur, de quibus in libris eorum Thalmudicis per multa præcipi audio, tum si pulmones costis adhæserint, uel omentum peritonæo: quos quidem adhæsus partium exulcerationem interdum sequi crediderim. Est autem & illa grauis pernicies, cum pulmones exulcerantur: inde tussis & macies, & ad ultimum phthisis inuadit. Quæ ne mortem afferant, radix coryli inusta ita, ut supra docuimus, perforatæ auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminæ pari olei mensuræ miscetur, & cum uini sextario potandus datur diebus compluribus, Columella. Apud Vegetium uero sic legitur: radix consiliginis, succus porri, omnium hemina pari mensuræ olei miscetur, &c. Ego Columellę lectionem prętulerim. De crauro siue struma (ut Theod. Gaza

reddidit)

reddidit) affectu ut uidetur pestilente, cum tabe pulmonis coniuncto, in praecedentibus dictum est.

¶ Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac uentris sonitus, fastidia cibi, neruorum intentio, hebetes oculi: Propter quae bos neq; ruminat, neq; lingua se deterget. Remedio erunt aquae calidae duo congij, & mox triginta brassicae caules modice cocti, & ex aceto dati. Sed uno die abstinendum est alio cibo. Quidam clausum intra tecta continent, ne pasci possit: Tum lentisci, oleastriq; cacuminum pondo IIII. & libra mellis una trita permiscent aquae congio, quam nocte una sub dio habent, atq; ita faucibus infundunt. Deinde interposita hora macerati erui quatuor libras obijciũt, aliaq; potione (alio cibo uel potione, Veget.) prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa languoris discutiatur. Nam si neglecta cruditas est, & inflatio uentris & intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos sinit, gemitus exprimit, locoq; stare non patitur, saepe decumbere, & agitare caput (Vegetius non agitare caput habet, sed uolutare cogit,) caudamq; crebrius agere (commouere, Veget.) Manifestum remedium est proximam clunibus partem caudae uinculo (resticula uel lino, Vegetius) uehementer obstringere, uiniq; sextarium cum olei hemina faucibus infundere, atq; ita citatum per mille & quingentos passus agere (bouem currentem trahere, Veget.) Si dolor permanet, ungulas circumsecare, & uncta manu per anum inserta fimum extrahere, rursusq; agere currentẽ. Si nec hęc profuit res, caprifici aridae conteruntur, & cum dodrante aquae calidae dãtur, Columella. (Vegetius sic legit, Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cũ duplici aqua calidae dantur.) Vbi nec medicina processit, myrti syluestris foliorum duae librae deligantur (tunduntur in pila, Veget.) totidemq; sextarij (librae, Veg.) calidae aquae misti per uas ligneum faucibus infunduntur: Atque ita sub cauda sanguis emittitur (quatuor digitis ab ano percussa uena) qui cum satis profluxit, inhibetur papyri ligamine. Tum concitate agitur pecus eousq;, dum anhelet. Sunt & ante detractionem sanguinis illa remedia: tribus heminis uini, tres (quatuor, Veget.) unciae pinsiti allij permiscentur, & post eam potionem currere cogitur. Vel salis sextans, cum cepis decem (decem uncijs ceparum, Vegetius) conteritur, & admisto melle decocto collyria (longiora, ut uentrem resoluant, Veget.) immittuntur aluo, atq; ita citatus bos agitur, Columella. Eadem fermè remedia ad strophos, id est tormina, Paxamus praescripsit, ut paulò post referemus, etsi idem prius de cruditate seorsim agat. Bubus cruditate laborantibus (inquit Paxamus) medebimur aquam calidam propinãtes, brassicaeq; aceto perfusae apponentes fasciculum unum. Aliqui partes teneriores brassicae elixantes & contundentes, ex oleo eas illis per cornu infundunt: stragulisq; simul bouem laborantem calefacientes, lenta illum exercent deambulatione: Id quod non solum boues, sed omnia pecora iuuat. Alij rursus agrestis oleae folia, aut coliculos aliarum arborum teneros contundentes, aquamq; inspergentes distemperant, ac tandem una & altera die sex heminas infundunt, Haec Paxamus. Si cruditas & uentris distentio male habeant bouem, caudam eius deorsum magna ui trahito & extendito. Plura de inflatione diximus retro in mẽtione buprestis, & rursus statim post pustulas faucium. Matricariam quoq; herbam, ut uocant, contra hoc malum cum sale misceri iam ante dictum est. Bos cum gallinae fimum deuorauerit, statim nimio uentris dolore torquetur, & inflatus moritur: huius etiam ueneni remedia supra requires: Hoc tamen hic adijciemus, nostrates non tam de fimo quàm plumis gallinaceis conqueri, si boues fortè uorauerint. Inflantur boues (ut scribit Petrus Crescent.) uentribus ipsorum obstructis aut flatu repletis, si manu uel digito feriantur partes circa ilia & coxas, tympani modo resonant: uisu etiam inflati apparent & dolore torquentur, & quandoq; in terram se prosternunt, ac libenter procumbunt. Curantur clystere uel cannula, ut equi etiam: aut manu pueri oleo illita extrahuntur stercora: aut uena caudae acuto cultello inciditur, quae parte inferiore quatuor ab ano digitis distat. Periculum & hoc uitij affert, quo uulgus interdum queritur, boues ruminandi facultatem amisisse. Ruminantibus enim omnis ferè cibus ore elabitur, unde totius corporis macies statim consequitur. Curandum est igitur, ut manu inserta in fauces ingeratur, siue illud ipsum quod boui aegro exciderat, siue quod alteri ruminanti ex ore subtractum fuerit: ita tamen ne nimium uel omne alimentum illi subtrahatur, ac idem qui in aegro curatur affectus, in sano creetur. Absurdo rustici quidam pharmaco ruminationem restitui putant, sordibus uaginarum excussis & buccellae panis ori inferendae inspersis. Si bos cibum fastidiat, pabulum eius amurcae sufficienti portione inspergito: Olei etiam, resinae aut terebinthinae, singulorum aequis partibus mistis, ad radicem usq; cornua bouis deungito, Florentinus. Plaerosq; sanè affectus fastidij symptoma comitatur, ut malidem humidam, capitis dolorem, cruditatem, tumorem palati, alui profluuium, tormina & uẽtris dolorẽ, &c. Vide etiam supra ubi de rana sub lingua diximus. Nullo autem tempore, & minimè aestate, utile est boues in cursum concitari: nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Cholera affectis crura cauterio usque ad ungulas exurenda sunt, posteaq; lauacro calidae aquae assiduè fouenda, contegendaq; stragulis, Florentinus. Ventris & intestinorum dolor sedatur uisu nantium (anseris, Veget.) et maxime anatis, quam si conspexerit, cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos, & equinum genus conspectu suo (celeriter) sanat. Sed interdum nulla prodest medicina. Sequitur torminum uitium: quorum signum est cruenta & mucosa uentris proluuies. Remedia sunt cupressini quindecim coni, totidemq; gallae, & utrorumq; ponderum uetustissimus caseus, quibus in unum tunsis admiscentur austeri uini quatuor sextarij, qui pari mensura per quatriduum dispensati dantur: nec desinit lentisci, myrtiq;, & oleastri cacumina uiridis (ita ut lentisci myrtiq; & oleastri

cacumina præbeantur, Veget.) Aluus corpus, ac uires carpit, operiq; inutilem reddit: quæ cum accident, prohibendus erit bos potione per triduum, primoq; die cibo abstinendus. Sed mox (secundo die) cacumina oleastri, & arundinis (cannæ syluestris, Veg.) item baccæ lentisci, & myrti dandæ, nec potestas aquæ (post triduum etiam, Veg.) nisi quàm parcissime facienda est. Sunt qui teneræ laurus caulium libram, cum abrotani macerati (aliàs hortensis, Veg.) pari portione dent, cum aquæ calidæ duobus sextarijs, atq; ita faucibus infundant, eademq; pabula, ut supra diximus, obijciant. Quidam uinaceorum duas libras torrefaciunt, & ita conterunt, & cum totidem sextarijs uini austeri, potandum medicamentum præbent, omniq; alio humore prohibent, nec minus cacumina prædictarum arborum obijciunt. Quod si neq; uentris restiterit citata proluuies, neq; intestinorum ac uentris dolor, cibosq; respuet: & prægrauato capite, si sæpius, quàm consueuit, lachrymæ ab oculis, & pituita à naribus profluent: usq; ad ossa frons media urãt, auresq; ferro scindantur. Sed uulnera facta igne, dum sanescunt, defricare bubula urina cõuenit. At ferro rescissa melius pice & oleo curantur, Columella. Qui bos torminibus discruciatur (inquit Paxamus: loquitur autem de illis quos Græci στρόφους uocant) minime in uno loco consistit, nec cibum tangit, sed mugit. Parum igitur nutrimenti illi offerendum est, caroq; circa ungulas usq; ad sanguinem perpungenda. Alij circa caudam solutionem facientes, donec effluat sanguis, postea linteolo deligant. Alij cepas cum sale tundentes admouentesq; sedi quàm penitissimè fieri possit, postea boues impellunt, eosq; cogunt ad cursum. Alij terentes nitrum perfundentesq; (λύοντες, subaudio ὕδατι, id est aqua resoluentes) per os inijciũt, Hæc Paxamus: pleraq; autem eadem remedia superius ex Columella ad cruditatem descripsimus. Boues in Cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi ferunt, Plin. Aduersus diarrhœam, rhamni folia contundens, asphaltoq; miscens, da comedenda. Quidam folia mali Punicæ macerata farinæq; mista offerunt. Alij farinæ hordei cotylas duas, & farinæ tritici torrefacti mediam cotylæ partem miscentes aqua, porrigunt, Paxamus. Hodie quidam ex nostris serpyllum contra uentris profluuium commendant; alij bursam pastoris. Quidam boues foriolos & stercore liquido laborantes nostra lingua uocant **rennig**. ¶ Lien boum etiam quandoq; lentis crassisq; humoribus infarcitur, unde nõ liberantur, & diuturnus fit affectus: dignoscuntur ex tussi, cum aliâs infestante, tum maxime quando ad cursum aguntur, Petrus Crescent. ¶ Malis subrenalis uocatur quoties à posterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere credũtur, superius inter species malidis memorata. Eiusdem, ni fallor, loci affectus est, quem nostrates uocant **die blatern vnder dem crütz**, & nescio quid concreti sanguinis illic reperiri aiunt, foris nihil apparere: remedio esse urticæ fasciculum cum radicibus, quem puto faucibus eorum ingerunt, ut rumpatur abscessus. ¶ Cum sanguinem mingunt boues, raro euadunt. Aiunt autem cum prata pascuis aperiuntur, propter nimiam pabuli pinguitudinem solere aliquando hunc morbum sequi, aucto nimirum sanguine ex alimenti copia: inde nomen etiam ei apud Germanos **graßsiech**, id est morbus ex gramine: ferè enim oboriũ cum à montibus uel macris pascuis ad lætiora migrauerint. Remedia tentantur huiusmodi; hordeum in aqua decoquitur, simulq; lardum & panis: decoctum istud infundunt. Aliqui blitum (quod circa fimeta & solo pingui prouenire solet, nomine sanguinariæ, caulibus & folijs rubris) tusum salitumq; præbent. Nascitur & herbula quædam in collium montiumq; humidis & glareosis locis, herba ipsa sessilis est, sine caule, folijs ex uiridi pallidis, trium digitorum (si bene memini) pinguibus ac si oleo illita essent, flosculis colore & figura ferè uiolarum, quas Martias dicimus, per singulos pediculos singulis: hanc aliqui nostrorum à loco natali uocant **moßigele**, & ad sanguinis mictum commendant: & mulierum quoque mensibus sistendis. Alij secreto experimento iuglandiũ nucamẽta in ouo exhibẽda celebrant. Sunt qui ipsam cruentam urinam dum redditur excipiunt, ac rursus statim per os infundunt. Muliercułæ quædam superstitiosæ spinæ appendicis (quam Galli spinam albam uocãt, nos **hagendorn**) spinam unam in terra defigunt eo in loco, in quem lotium cruentum defluxerit, si cum primum cruenta esse incipit id fecerint, malum desiturũ persuasæ. Præterea ad sistendũ sanguinis mictum uix quicquam efficacius esse aiunt herba Roperti uel gratia Dei uulgo dicta, quam eam ob causam pastores in montibus nostris uocant **harnkraut**, id est urinalem. Quamuis enim uerbum **harnen** simpliciter urinam reddere significet: rustici tamen apud nos aliquando priuatim de cruenta urina eo utuntur. Inserunt autem herbæ Roperti manipulos aliquot contusos. Alij tormẽtillæ herbam simul & radicem terunt ac sali miscent. Alij muscum de nuce arbore in cibo præbent: & nisi profuerit, butyrum crudum admiscent. Alij (si bene memini) oxylapathi folia contusa salitaq; ori immittunt. Oportet autem hoc morbo periclitantes boues, in stabulo quiescere, ne subitaneus (ut uocant) sanguis superueniat: & fœno tum alio tum cordo salubri pasci. Si membrum coxendicis uitio, alimentum non sentiat, & contabescat, sæpe diuq; illines hoc unguento, quod recipit ceram iuglandis magnitudine, axungiam de russo maiali, medullam sabuci arboris, bubulam medullam ac seuum & salem, quæ omnia ad ignem bullire & misceri debent. Alij de opima bubula carne, postquam diu bullierit, innatantem pinguedinem auferunt, mox iure quod reliquum est, locum affectum lauant, deinde pinguedinem perfricando illinunt ad solem: aut si solis copia non sit, afferem igne calefactũ membro admouẽt. Alij inungi iubent, allio, axungia, herba sabina & fuligine tritis mixtisq;, bobus simul & equis utili medicamento.

¶ Est quando lac etiam cruentum excernitur: quo animaduerso, muliercułæ lac omne emulsum

aquæ fluenti infundunt: aliæ mulctrali inuerso id est fundo immulgent, & signo crucis notant. Hęc scribo ut aniles superstitiones istæ proditæ improbentur. Vaccam fuisse Pirinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per uesicam transmittebatur, dissectusq́ anus denuo propere coalescebat, nec resecando euincere uitium poterant, Aristoteles. Boues gregales (ut Aristoteles scribit) morbis duobus tentantur, struma, de qua supra dictum est: & podagra affectu ęgre curabili: facit hęc ut pedibus intumescant: & quamuis non intereant, tamen ungulas amittant: ualent melius cornibus pice illitis calida, Hæc Aristot. Et alibi, Vngulas cum dolore articulorum laborat bos non amittit, sed pedes tantummodo intumescunt uehementer. Et rursus alibi, Nec pedum dolores sentiũt boues, si eorũ cornua illinantur cera, aut oleo, aut pice. Boũ attritis ungulis cornua ungẽdo aruina medentur agricolæ, Plinius. Non subteri pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur, reperimus, Idem. Boues pedes ne subterant, priusquam in uiam quoquam agas, pice liquida cornua infima unguito, Cato. Per cornua hic ungularum substantiam intelligo, ut etiam uernacula lingua appellamus: licet Plinius non ita accepisse uideatur. Subtriti pedes eluuntur calefacta bubula urina: deinde fasce sarmentorum incenso, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur insistere, ac pice liquida cum oleo, uel axungia cornua eius linuntur, Columella. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert: quod cum accidit, statim ungula inspicitur: tactus autem feruorem demonstrat: nec bos uitiatam partem uehementius premi patitur. Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est, fricatione assidua (ad triduum triti salis perfricatione, Veget.) discutitur: uel cum ea nihil profuit, scarificatione demitur. At si iam in ungulis est, inter duos ungues cultello leuiter (leniter) aperies. (& mundabis intus, Veget.) Postea linamenta (stuppa) sale atq; aceto imbuta applicantur, ac solea spartea pes induitur, maximeq́ datur opera, ne in aquam pedem mittat, & ut sicce stabuletur. Hic idem sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tarde procurabitur: ac primo ferro circuncisus, & expurgatus (expurgatur ad uiuum, Veget.) deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis (aliâs impletur, Veg.) mox axungia uetere, & seuo hircino pari pondere decoctis (aliâs ferro candenti stillantibus, Veget.) ad sanitatem perducitur. Si sanguis in inferiore parte ungulæ est (Veget. addit, nec aperturam facit, & tantum claudicat animal,) extrema pars ipsius unguis ad uiuum resecatur, & ita emittitur, ac lineamentis (stuppa uel linteolis cum sale & oleo & aceto infusis, Veget.) pes inuolutus spartea munitur. Mediam ungulam ab inferiore parte non expedit aperire, nisi eo loco iam suppuratio facta est. Si dolore neruorum claudicat, oleo & sale genua, poplitesq́, & crura confricanda sunt, donec sanetur. Si genua intumuerunt, calido aceto fouenda sunt, & lini semen, aut milium detritum, conspersumq́ (infusumq́, Veget.) aqua mulsa imponendũ: spongiæ quoq; feruenti aqua imbutæ, & expressæ, atq; melle litæ recte genibus applicantur, ac fascijs circundantur. Quod si tumori subest aliquis humor, fermentum, uel farina ordeacea ex passo, aut aqua mulsa decocta imponitur: & cum maturuerit suppuratio, rescinditur ferro: eaq; emissa, ut supra docuimus, linamentis curatur. Possunt etiam (ut Cornelius Celsus præcipit) lilij radix, aut scylla cum sale: uel sanguinalis herba, quam πολύγονον Græci appellant, uel marrubium ferro reclusa sanare. Ferè autem omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens fomentis melius discutitur: uetus autem uritur, & supra uulnus butyrum uel caprinus instillatur adeps, Columella. Si ob partis frigiditatem (inquit Florentinus) bos claudicet, pedem abluere conuenit, locumq́ affectum (ubi scalpello fuerit manifestatus) fouere ueteri urina. Dein uero sale cõspergere, atq; ex spongia peniculóue alio mundare. His factis, adeps hircina, aut bubula, probe contusa, parti dolenti ex ferro calido instillanda est. Sin autem, q calcârit erectum palum, aut aliquid simile, bos claudicare uideatur, cætera quidem omnia similiter facienda sunt, ceram aũt cum oleo ueteri, melle, & orobi farina, solutam refrigeratamq́ ulceri imponere debes. Postea uerò, accipiens incretam testulam, ficusq́ aut mala Punica tundens atq; permiscens, ulceri circumponito: ac linteo aliquo deligato adeò curiosè, ut externarum rerũ nihil subingrediatur, donec bos ipse firmiter possit stare. Sic siquidem percurabitur: tertia autem die simili medendi ratione succurrito. Si claudicet ob materiæ influxum, oleo & passo concoctis, pars ipsa calefacienda est, ac dein calida polenta hordeacea illi imponenda. Cæterum ubi pars ipsa tenera & mollis est reddita, aperienda est, extergendaq́. Postea uerò folia liliorum, aut squillam ex sale, aut polygonon, aut deniq; prasium contusum imponere expedit, Hactenus Florentinus. Si quid pedem aliámue partem bouis penetrauerit, curandum est ut extrahatur cum radicibus arundinis tritis, uel radicibus dictamni superpositis & fascia alligatis, uel alijs medicamentis quæ spinis extrahendis adhibentur in equis, ut in illorum historia docuimus, Petrus Crescent. Si talum, aut ungulam uomer læserit, picem duram, & axungiam cum sulfure, & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito. (aliâs inuoluito, & candente ferro supra uulnus imponito, & ungito, Veget.) Quod idẽ remedium optime facit exempta stirpe, si forte surculum calcauerit, aut acuta testa, uel lapide ungulam pertuderit, quæ tamen si altius uulnerata est, latius ferro circunciditur, & ita inuritur ut supra pręcepi: deinde spartea calceata per triduũ suffuso aceto curatur. Item si uomer crus sauciarit, marina lactuca quam Græci τιθύμαλλον uocant, admisto sale imponitur. Minus claudicabunt armenta, si opere disiunctis multa frigida lauentur pedes: & deinde suffragines, coronæ, ac discrimen ipsum, quo diuisa est bouis ungula, uetere axungia defricetur, Columella. Cũ fissuræ in pedibus dehiscũt, pilusen oder schrunden, sanguinem detrahi iubent. Hetruria myriophyllon (Hermolaus legit millefoliã) appellat

herbam in pratis tenuem, à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij usus ad uulnera: boum neruos abscisos uomere solidari ea rursusq; iungi addita axungia affirmans, Plin.

¶ His iam perscriptis cum à remedijs ad reliqua de bubulo pecore dicenda transiturus essem, in libellum quendam qui diuersa remedia manuscripta Germanicè continebat, incidi: quæ & ipsa corollarij uice præcedentibus adnectere operæpretium duxi. Sunt autem ista. Si pestilentia bubus ingruerit, radices asari in aqua decoquito & in potu exhibeto: uel ipsas contritas aquę inspergito & faucibus infundito: uel testas limacum, sufficiunt autem singulis bubus singulæ. Alij herbam cruciatam gentianæ speciem, ut supra dixi, pariter cum limacum testis terunt, & per os infundunt. Alij uirgam auream (sic Itali uocant, nos **heidnisch wundkraut**) contritam pani imponunt et ori inserunt. Forsan hæc Dioscoridis Panaces Chironium est, flore aureo, folio non amaraci, ut in Dioscoride legitur, sed lapathi, ut in Plinio, maiore & hirsutiore: radix parua non altè demittitur, gustu acri: nascitur in montanis, siccis & asperis. Dioscorides serpentium ueneno potam radicem, uel illitam comam, resistere docet. Asclepion panaces et Chironion Heracleo calidiora sunt, (ego cum Galeno potius minus calida legerim) hinc floribus ipsorum & semine ad malefica ulcera & phymata utuntur, Paulus & Galenus. Arnoldus de Villa noua uirgam auream apprime laudat à uiribus urinæ ciendæ & calculi renum frangendi: Italorum quidam herbam Iudaicam uel paganam uocant. Auicenna per herbam Iudaicam eruum intelligit: recentiores etiam unam sideritidis speciem eodem nomine uocitant, quam alij tetrahit. Nostrates costum hortensem quoq; nominãt **heidnisch wundkraut**, Tragus **frauwen kraut**. Sic fit ut cum uel una res diuersis nominibus appellatur, uel rursus diuersæ uno, magna apud plerosq; rerum inscitia & confusio nascatur. ¶ Boues si intumuerint, calendulæ succum cum aqua potandum eis misceto. Sanicula & eupatorium (quod uulgus agrimoniam uocat) in uino decocta, boum uulneribus imponuntur. Si bos à serpente morsus fuerit, butyrum de mẽse Martio cum sale ad focum permisce, & illine: uel pelle mustelina locum demulce. Si ulcus malignũ, quod uulgo uermem appellamus, infestat, carduos edendos apponito, tum bubus, tum equis præcipue: aut radicem Valerianæ ore commansam superilligato, quod & hominibus prodest. Boui pulmonario herbam pulmonariam arboribus adnascentem, contritã, paniq; cum sale inspersam in fauces demittito. Aduersus malum, quod nostrates sanguinem subitaneum uocant, (de quo supra, ubi de inflatione diximus) urticarum radices ex tribus plantis collectæ, in cibo medentur. Cum sanguinem ex uesica reddunt boues, quieti in stabulo permittendi sunt, ne fortè sanguine subitaneo corripiantur. Si boui aut uitulo aluus nimium fluat, tostam auenæ farinam faucibus immittes, & panem tostum insperso sale: oxylapathi quoq; semen in cibo iuuare certum est. Contrà, si excrementa alui retineantur, muscerdam & cannabis semen in fauces inserito: uel uaccinum lac calidum, uel coquinariam colluuiem ueterem infundito. Boum & uitulorum lumbricos expelles infuso succo quem expresseris è folijs & radicibus betæ rubeæ: Idem medicamentum pueris etiam conducit. Alij pollinem bursæ pastoris dictę aduersus eosdem commendant: quos ego errare iudico: alia enim herba est, quam uulgo Germani **wurmkraut** appellant, nasturtij syluestris genus, cui simillima seminum conceptacula bursę pastoris sunt, ad lumbricos maximè commendata. Cum uacca fœtauerit, ex auena fomentum statim admouetor, ut prorsus liberetur. Si post fœturam uiribus exhausta erit, adeò ut consistere uix queat, flores fœni sacco salario infarcti & in aqua decocti, dorso lumbisq; bene calidi imponantur: bis die sal offeratur, & in solem progredi permittatur, ac cibus ibidem præbeatur. Si uaccam taurire uoles, salsam bouis carnem iuglandis magnitudine in os ei ingerito. Vel, Cum uitulus mensis unius ætatem attigerit, salem uaccæ lingendum tam calefacito, quàm ferre calidissimum manu potes, & quater aut quinquies uaccæ offerto, mox taurum desyderabit. Pediculos boum & uitulorum hoc ungento amolieris, quod constat cremæ lactis sesquisextario, butyri mensura quæ duas iuglandes æquet, & resinæ pari, salem abunde addes, & pariter feruefacies: cum opus erit illines. ¶ Si quid noxij aut uenenosi boues deuorasse uidebuntur, quod cum ex alijs signis, tũ inflato corpore, facile est conijcere: præstantissimam antidotum & omnibus theriacis uulgaribus (nam illas quoq; pecori uenenato quidam infundunt) longè præferendam, & multis experimentis celebrem, ab amico quodam, dum hæc scriberem, excepi huiusmodi: Gentianæ radix in pollinem redacta, & stillatitio liquori ex fecibus uini (aquam ardentem uocant) permixta infunditur in fauces bouis: Aut si gentiana defuerit, liquor etiam solus. Idem pecori uehementer noxium esse aiebat genus illud glutinis aërei (sic enim appello, cum nomen aliud ignorem) quod colore subflauo, molle, & coagulatum in muris interdum & herbis adhærens inuenitur. Rustici quidam traijcientibus in aëre stellis id nasci aiunt: & gramen etiam cui hæserit, licet aquis pluuijs ablutum, uenenosam uim retinere asserunt. Non desunt qui ius in quo hordeum diutissimè coctum fuerit, unà cum cremore siue ipso hordeo, bubus contra quemuis ignotum morbum infundant.

D

Non probat Plinius illos qui subtilitate animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta esse: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumq; transmitti. Sunt sanè boues ingenio miti, remissæ, & minimè peruicaces, Aristot. Agnoscunt uocem bubulci, uocatiq; nominibus proprijs intelligunt, iussisq; armentarij aut præfecti parent & obsecundant, Florentinus. Mores in operario boue quales probentur,

tur, infra dicemus. Boues cœlum olfactantes, seq; lambentes contra pilum, tempestatem præsagiunt, Plinius. Susias boues numerandi scientiam tenere Ctesias Gnidius scribit. Nã Susis regi singulæ quotidie centum cados ad irrigandos hortos hauriunt. Quem quidem laborem, siue quòd sit eis certus & constitutus, siue etiam quia diu multumq; in eo se exercuerint, promptissime obeunt: Nullam enim earum ad opus remollescere uideres, neq; ad alterum supra quàm diximus cadum exhauriendum, nec uerberibus, nec blanditijs inducere posses, Aelianus. Plutarchus etiam in libro terrestriane an aquatica animalia plus sapiant, idem scribit in hæc uerba: Boues Susis hortos regios uersatili machina & modiolis haustorijs numero certis rigant: centenos modiolos in dies singulos singuli boum ducunt. E natura etiam bouis est, cum ex feritate ad mansuetudinem traductus est, ut ad parendum facilis sit. Enimuero ad feretrum portandum sub iugum missus quietus manet, siue uelis eum erecto capite quiescere, siue ad terram inclinato abijci, tum in ceruice & dorso puerum puellámue gestari patitur. Equidem ipse uidi, qui supra nihil se commouentes tauros saltarent. Item boues instituti sese in theatris inclinant, & erigunt, & motus uel homini ipsi difficiles saltant, Aelianus. Bouem licet mansuetũ, nõ facile tamẽ illius qui sibi stimulos admouet obliuio capit: at iniuriã animo ac memoria uel longissimo interuallo cõtinens, pœnas pro maleficio sibi illato sumit. Nam cũ est sub iugum missus, lorisq; constrictus, quodammodo similis est homini in uincula coniecto, & se quidẽ trahi quò impellitur, acquiescit. Vt uero solutus est, aliâs ad bubulcũ uersus pedem suum laxans, aliqd illius membrum contriuit: aliâs sæpe in cornua incitatus, in cursu illum interfecit: Cum tamen in cæteros subito mansuetus existat, ac quietus in stabulum ingrediat: neq; enim ferus in eos existit, qui iram sibi non mouent, Aelian. Boues & pascunt per societates atq; consuetudines: & si unus aberrârit, reliqui sequuntur: quapropter boarij nisi præuenerint, totum armentum requirant, necesse est, Aristoteles. Eximia boum aratorum in socios pietas animaduersa est: nam alter alterum, quo cum arare consueuit, si forte desit, requirit, & frequente mugitu desyderium testatur. Quanto fœtus suos amore prosequantur uaccæ Oppianus his uersibus prædicauit,

Οἷον δ' ἑλκομένας περὶ πόρτιας ἀσχαλόωσαι Μητέρες, οὐκ ἀπάτερθε γυναικείων στενάχουσι
Κωκυτῶν, αὐτοὺς δὲ συναλγύνουσι νομῆας.

Rubram uestem non ferunt qui ad boues accedunt, neque splendidam qui ad elephantos, quòd eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gyllius. Apud nos cum exacta hyeme uaccæ primum in pascua emittuntur, quæuis proximam cornibus adoritur: quæ tum uicta fuerit, totam deinceps æstatem alteri cedit. Sunt qui allium cum sale uaccis suis primum emittendis in cibo præbeant, ut reliquæ omnes propter odorem eas auersentur: sed minus placidæ inde fieri existimantur. Sunt qui nescio an allium an aliud quidpiam bubus edendum ingerãt, ut à cæteris uitentur, & ipsi herbis abunde fruantur. Boues lupus inuadit; alitur enim carne, Aristoteles. Si bos ferus fune laneo ligetur, mansuescet, Rasis. Βοὶ ἐπιφαίνεται σεμνότης καὶ ἀκακία: hoc est, bos grauitatem quandam & simplicitatem uultu ac moribus præ se fert, Adamantius. Aristoteles in physiognomonicis illos quibus facies carnosa est, remissi & negligentis animi esse cõijcit: quibus magna, ignauos seu tardos: quibus oculi magni, similiter: quibus admodum caui, mites: & illos etiã ignauos, quibus frons magna sit: postremò querulos & indignabũdos, quibus uox primum grauis, in fine acuta fuerit: quod eadem omnia in bubus similiter se habeant.

E.

Multiplicem ex bubus utilitatem capi Philes poëta recentior istis uersibus complexus est;

Πάγχρηστον ἡ βοῦς, καὶ κομίζει φορτία, Καὶ τοὺς γεωργοὺς ὠφελεῖ πρὸς τοὺς πόνους,
Καὶ γάλα ποιεῖ, καὶ τραπέζας ἀρτύει, Μετὰ τελευτὴν καὶ μελίττας ἐξάγει.

Hoc est, Boum usus extenditur ad uecturam, agri culturam, lac & opera lactaria, deniq; ad apum restaurandam sobolem. Quid, inquit Cicero, de bobus loquar? quorum ipsa terga declarant non esse ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum, tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda, quibus quũ terræ subigerentur fissione glebarũ, ab illo aureo genere, ut poëtæ loquuntur, uis nulla unquam afferebatur. Ferrea tum proles exorta repentè est, Ausaq; funestum prima fabricarier ensem, Et gustare manu uinctum domitumq; iuuencum. Tanta putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum uisceribus uesci scelus haberetur.

¶ Curandum est omnibus annis in hoc æquè atq; in reliquis gregibus pecoris, ut delectus habeatur: nam & enixæ & uetustæ, quæ gignere desierunt, summouendæ sunt, & utiq; tauræ, quæ locum fœcundarum occupant, ablegandæ, uel aratro domandæ, quoniam laboris, & operis non minus quàm iuuenci propter uteri sterilitatem patientes sunt, Columella. Iuuencus castratus aptior fit iugo, & mansuetior tractabiliorq;, & laboris socium mirificè diligit, ut supra diximus. Boum uulgarium quidam sunt maiores, quorũ usus est in locis planis: alij minores, qui ferè ad montes rẽmittũtur: mediocres utrisq; conueniunt locis: Oportet autem adultos boues non iuniores laboribus destinare, Petrus Crescent. ¶ Quæ in emendis bubus sequenda, quæq; uitanda sint, nõ ex facili dixerim (inquit Columella) cum pecudes pro regionis cœliq; statu & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ sunt Asiaticis, aliæ Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoq; Italia partibus suis discrepat. Campania plerunq; boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij soli non inhabiles. Vmbria uastos & albos, eademq; rubros: nec minus probabiles animis quàm corporibus. Hetruria & Latium compactos, sed ad opera

fortes. Apenninus duriſſimos, omnemꝗ difficultatem tolerantes, nec ab aſpectu decoros: Quę cum tam uaria & diuerſa ſint, tamen quædam quaſi communia & certa præcepta in emendis iuuencis arator ſequi debet: eaꝗ Mago Carthaginenſis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. Parandi ſunt boues nouelli, quadrati (uiribus magnis) grandibus membris, cornibus proceris (amplis) nigrantibus & robuſtis, fronte lata et criſpa, hirtis auribus, oculis & labijs nigris, naribus reſimis patulisꝗ, ceruice longa & toroſa, palearibus amplis, & penè ad genua promiſſis, pectore magno (lato) armis uaſtis, capaci & tanquam implente utero, lateribus porrectis, lumbis latis (craſſis coxendicibus) dorſo recto planoꝗ, uel etiam ſubſidente, clunibus rotundis, cruribus compactis ac rectis, ſed breuioribus potius ꝗ longis, nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longiſſimis & ſetoſis piloſisꝗ, corpore denſo breuiꝗ, colore rubeo uel fuſco, tactu corporis molliſſimo, Hactenus Columella de bouis aratoris electione. Bouem rubeum ab aratoribus probari diſcimus: qualis fortaſſe eſt, quem hodie Veneti agricolæ lorum ſuo uocabulo appellitant: Nec enim idem prorſus color eſt rubeus, qui ruber à nobis, à Græcis ἐρυθρὸς dicitur, Nic. Erythræus. Talis notæ uitulos, id eſt iuuencos uel boues indomitos & rudes (inquit rurſus Columella) oportet cum adhuc teneri ſunt, conſueſcere manu frequenter tractari, ad præſepia religari, ut exiguus in domitura labor eorum, & minus ſit periculi. Verum neꝗ ante tertium, neꝗ poſt quintum (quartum, Varro) annum iuuencos domari placet: quoniam illa ætas adhuc tenera eſt, hæc iam prædura, Columella & Pallad. Domitura boum in trimatu, poſtea ſera, ante præmatura, Plinius. Eos autem, qui de grege feri comprehenduntur, ſic ſubigi conuenit. Primum omnium ſpatioſum ſtabulum præparetur, ubi domitor facile uerſari, & unde digredi ſine periculo poſſit. Ante ſtabulum nullæ anguſtiæ ſint, ſed aut campus, aut uia latè patens, ut cum producentur iuuenci, liberum habeant excurſum, ne pauidi aut arboribus, aut obiacenti cuilibet rei ſe implicent, noxamꝗ capiant. In ſtabulo ſint ampla pręſepia, ſupraꝗ tranſuerſi aſſeres in modum iugorum à terra ſeptem pedibus elati configantur, ad quos religari poſſint iuuenci (boues indomiti.) Diem deinde, quo domiturã auſpiceris, liberum à tempeſtatibus, & à religionibus (impedimentis omnibus) matutinum eligito: (quo capti perducantur ad ſtabulum) canabinisꝗ funibus cornua iuuencorum ligato: ſed iaculi, quibus copulantur, lanatis pellibus inuoluti ſint, ne tenera fronte ſub cornua lædantur: cum deinde bucolos comprehenderis, extra ſtabulum producito, & ad ſtipites religato ita, ut exiguum laxamenti habeant, diſtentꝗ inter ſe aliquanto ſpacio, ne in colluctatione alter alteri noceat. Si nimis aſperi erunt, patere unum diem noctemꝗ deſæuiant (inter uincula mitigentur ieiunijs) ſimul atꝗ iras contuderint, manu producantur, ita ut & aliquis ante, & à tergo complures, qui ſequantur, retinaculis eos cõtineant: & unus cum claua ſalignea procedens modicis ictibus ſubinde impetus eorum coërceat. Sin autem placidi & quieti boues erunt, uel eodem die, quo alligaueris, ante ueſperum licebit producere, & docere per mille paſſus compoſite, ac ſine pauore ambulare: cum domum perduxeris, arctè ad ſtipites religato, ita ne capite moueri poſſint: tum demum ad alligatos boues, neꝗ à poſteriore parte, neꝗ à latere, ſed aduerſus placide, & cum quadam uocis adulatione (appellationibus blandis, & illecebris oblatorum ciborum) uenito (bubulcus admulceat) ut accedentem conſueſcant aſpicere: deinde nares perfricato, ut hominem diſcant odorari. Mox etiam cõuenit tota tergora & tractare, & reſpergere mero, quo familiariores bubulco fiant: uentri quoque, & ſub femina manum ſubijcere, ne ad eiuſmodi tactum poſtmodum paueſcant: & ut ricini, qui plærunꝗ feminibus inhærent, eximantur: idꝗ cum fit à latere domitor ſtare debet, ne calce (aut cornu) cõtingi poſſit (quod uitium ſi in primordijs effectui ſibi ceſſiſſe ſenſerit, obtinebit.) Poſt hęc diductis malis, educito linguam, totumꝗ eorum palatum ſale defricato, libralesꝗ offas in præſulſæ adipis liquamine tinctas, lingula (in gulam, Pallad.) demittito, ac uini ſingulos ſextarios per cornu faucibus infundito. Nam per hæc blandimenta triduo ferè manſueſcunt, iugumꝗ quarto die accipiũt, cui ramus illigatur, & temonis uice trahitur: interdum & pondus aliquod (leue) iniungitur, ut maiore niſu laboris exploretur patientia, poſt eiuſmodi experimenta uacuo ploſtro ſubiungendi, & paulatim longius cum oneribus producendi ſunt. Sic perdomiti mox ad aratrum inſtituantur, ſed in ſubacto agro, ne ſtatim difficultatem operis reformident, neue adhuc tenera colla, dura proſciſſione terræ contundant. Quemadmodum autem bubulcus in arando bouem inſtituat, primo (inquit Columella) præcepi uolumine: curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quenquam contingat: nam niſi hæc caueantur, nunquam eiuſmodi uitia, quamuis ſubacta, eximi poterunt. Verum iſta ſic agenda pręcipimus, ſi ueteranum pecus non aderit: Nam ſi aderit, expeditior, tutiorꝗ ratio domandi eſt, quam nos in noſtris agris ſequimur: nam ubi plauſtro, aut aratro iuuencum conſueſcimus, ex domitis bubus ualentiſſimum, eundemꝗ placidiſſimum cum indomito iungimus, qui & procurrentem retrahat, & cunctantem producat. Si uero non pigeat iugum fabricare, quo tres iungantur, hac machinatione conſequemur, ut etiam contumaces boues grauiſſima opera non recuſent: nam ubi piger iuuencus medius inter duos ueteranos iungitur, aratroꝗ iniuncto terram moliri cogitur, nulla eſt imperium reſpuendi facultas: ſiue enim efferatus proſilit, duorum arbitrio inhibetur: ſeu conſiſtit, duobus gradientibus etiam obſequitur: ſeu conatur decumbere, à ualentioribus ſubleuatus trahitur: propter quæ undiꝗ neceſſitate contumaciam deponit, & ad patientiam laboris pauciſſimis uerberibus perducitur. Eſt etiam poſt domituram mollioris generis bos, qui decumbit in ſulco: eũ non ſæuitia, ſed ratione cenſeo emendandum: nam qui ſtimulis, aut ignibus, alijsꝗ tormentis id uitium

tium

tium eximi melius iudicant, ueræ rationis ignari sunt, quoniam peruicax contumacia plerunq; fæuientem fatigat. Propter quod utilius est citra corporis uexationem fame potius & siti cubitorem bouem emendare: nam eum uehementius afficiunt naturalia desyderia, quàm plagæ. Itaq; si bos decubuit, utilissimum est sic pedes eius uinculis obligari, ne aut insistere, aut progredi, aut pasci possit: quo facto inedia, & siti compulsus deponit ignauiam, quæ tamen rarissima est in pecore uernaculo: longeq; omnis bos indigena melior est quàm peregrinus: nam neq; aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria: itaq; etiam, cum cogimur ex longinquo boues arcessere, curandum est, ut ex similibus patrijs locis traducantur: item custodiendum est, ne in corporatione (aliâs comparatione) uel statura, uel uiribus impar cum ualentiore iungatur: nam utraq; res inferiori celeriter affert exitium. Mores huius pecoris (bouis operarij) probabiles habentur, qui sunt propiores placidis quàm concitatis, sed non inertes (arguti, mansueti, Pallad.) qui sunt uerentes plagarum, & acclamationum, sed fiducia uirium, nec auditu, nec uisu pauidi, nec ad ingredienda flumina, aut pontes formidolosi: multi cibi edaces, uerum in eo conficiendo lenti: nam hi melius concoquunt, ideoq; robora corporum citra maciem conseruant: qui ex commodo, quàm qui festinanter mandunt. Sed tam uitium est bubulci pinguem, quàm exilem bouem reddere: humilis enim & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisq; & musculis robusta: non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauetur, Hactenus Columella. Nouellos eum quis emerit iuuencos, si eorum colla in furcas destinata incluserit, ac dederit cibum, diebus paucis erunt mansueti, & ad domandum proni. Tum ita subigendum ut minutatim assuefaciant, & tironem cum ueterano adiungant: imitando enim facilius domantur. Et primum eos æquo in loco, & sine aratro, tum eo leui simul arare faciant, & principio per arenam, aut molliorem terram dum consuescant. Quos ad uecturas alimus item instituendum, ut inania primum ducant plaustra, & si possis, per uicum, aut per oppidum, ubi creber crepitus sit, ac uarietas rerum cõsuetudine celeberrima, ad utilitatem adducito. Neq; pertinaciter quem feceris dexterum in eo manendum. Quod si alternis fit sinister, fit laboranti in alterutra parte requies. Vbi terra leuis, ut in Campania, ibi non bubus grauibus, sed uaccis aut asinis quòd arant, eò facilius ad aratrum leue adduci possunt, & ad molas, & ad ea, si qua sunt, quæ in fundo conuehunt. In qua re alij asellis, alij uaccis ac mulis utuntur, exinde ut pabuli facultas est. Nã facilius asellus ꝙ uacca alitur, sed fructuosior hæc. Cauto agricolæ hoc spectãdum, quo fastigio sit fundus: in confragoso enim ac difficili hæc ualentiora parandum, & potius ea, quæ plus fructum reddere possunt, cum idem operis faciunt, Varro. Araturos boues quàm arctissimè iungi oportet, ut capitibus sublatis arent: sic minime colla contundunt: Si inter arbores uitesq; aretur, fiscellis capistrari, ne germinum tenera præcerpant: Securiculam infitiuam pendere, qua intercidãtur radices. Hoc melius quàm conuelli aratro, bouesq; luctari, Hæc Plin. apud quem plura ad arandi disciplinam lege libro 18. cap. 18. & deinceps: & apud Columellam libro 2. ca. 2. 3. & 4. Bubulcus siue arator nunq; stimulo lacessat iuuencum, quod detrectantem calcitrosumq; eum reddit: nonnunq; tamen admoneat flagello, Columella. Fortissima bouis pars caput est, ideoq; cornibus prędita, quæ iugo alligãtur. Ceruix etiam ei firmæ robustæq; carnis est, quamobrem non desunt qui iugum ceruici committant. Syria tenui sulco arat, cum multifariam in Italia octoni boues ad singulos uomeres anhelent, Plinius. Vno boum iugo censeri anno facilis soli quadragena iugera: difficilis tricena, iustum est, Idem. Saserna apud Varronem ad iugera ducenta arui, boũ iuga duo satis esse scribit: Cato in oliuetis ducentorum quadraginta iugerum boues ternos, ita fit ut Saserna dicat uerum, ad centum iugera, iugum opus esse, si Cato ad octogena. Sed ego neutrum horum, inquit Varro, ad omnem agrum conuenire puto, & utrũq; ad aliquem. Alia enim terra facilior aut difficilior est alia. Terram duram proscindere nisi boues magnis uiribus non possunt, & sæpe fracta bura relinquunt uomeres in aruo. Ne boues operantes lassentur, oleũ & terebinthinam concoquens, ungito cornua, Democritus. Boues ferijs coniungere licet: Hoc licet facere, trahant ligna, fabalia, frumentũ quod non daturus eris, Cato. Tribula uel tribulũ est tabula saxo uel ferro asperata, qua frumenta tererent: in frequenti etiam nunc Italiæ usu, Varro. E spicis in aream excuti grana oportet, quod fit apud alios iumentis iunctis & tribulo, &c. Varro 1. 52.

¶ Ne boues in area ad trituram accommodata spicas interim edant, dum proculcant, eorum bubulo fimo nares illinendæ sunt: Quæ astuta machinatio perficit, ab illarum ut sese esu abstineant. Hoc nimirũ animal huiusmodi tetri odoris aspersione deterritum, nihil, ne si fame quidem acerrima premeretur, unquam ederet, Aelianus. ¶ Vaccarum aliæ sunt magnæ & mediocres, quæ sobolis gratia nutriri solent, ut uituli mactandi, ac boues plaustris & aratris necessarij, ex eis generent. Harũ lac, licet ad cibum & conficiendum caseũ utile sit, tolli tamen eis non debet, sed pro nutrimento uitulis relinqui. Aliæ minores sunt, quæ lactis tantũ & casei gratia nutriunt: ideoq; uituli quindecim à partu diebus elapsis occidendi sunt. Eligendæ sunt non nimiũ paruæ, & uberibus magnis (& caudis longis, ut aliqui addunt) Petr. Crescent. Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis Alpinis, quibus minimũ corporis, plurimũ laboris, Plinius: Altinas apud Columellam non Alpinas legimus. Boues dicuntur matrices Varroni, quas & fructuarias rectè appellaris. Cenomani & Orobij quidã quotidiano sermone Bergaminos appellitãt, quos Vaccarios alij dicũt:

Germani ſēnen; & bergaminas ipſas uaccas quæ gregatim in montibus paſcuntur: bergū enim Germani montem uocant: unde & Bergomum dictum quod in montibus ſitum ſit: uidentur & Orobij populi illius regionis inde dicti etymo Grȩco, quod uitã in montibus agant: & forte Cenomani Germanico, quaſi ſennmannen, id eſt uiri uaccarij: uel ceuomani, à ceua, id eſt uacca, ut Germani hodie & olim in Italia Altini uocabant.

¶Numerus de tauris, & uaccis ſic habēdus, ut in ſexaginta unus ſit anniculus, alter bimus. Quidam habent aut maiorem, aut minorem numerum gregum. Nam apud eum duo tauri in ſeptuaginta matribus ſunt. Numerum gregum alius alium facit. Quidam centenarium modicum putant eſſe, ut ego, Atticus centumuiginti habet, ut Lucienus, Varro. Noſtri Lactarij uaccas circiter triginta aut quadraginta ut plurimum in uno grege habent. Vt reliquis gregibus pecuarijs, ſic & uaccis delectus quotannis habendus, & reijculæ reijciundæ, quòd locum occupant earum, quæ ferre poſſunt fructus, Varro. Vaccæ cum uel ſterileſcunt, uel aratrum & plauſtrum renuunt, mactantur: & cum uetulæ iam dentibus amiſſis non amplius bene aluntur. Boues euadent habitiores, ſi calida ſubinde lauentur: & ſi quis inciſa cute ſpiritum in uiſcera harundine adigat, Plinius. Poſt laborem pingueſcunt, at ſi ante laborem uictu & otio abundent, citius moriuntur. Noſtri prægnantes etiam uaccas ad mactandum ſaginant, idq; optimè fieri aiunt circa medium geſtationis tempus. Pinguefacies boues (ut Sotion docuit) ſi prima die ubi redierint à paſtu, comminuens braſſicas, acetoq; acri perfundens, eas illis porrexeris: & poſtea paleis cribro tranſmiſſis furfur triticeum permiſcens, id in dies quinq; ſimiliter appoſueris. Cæterum ſexta die hordei redacti in pollinem heminas quatuor apponens, paulatim curriculo dierum ſex nutrimentum augebis. Sed tempus exhibendi alimenti bobus, hyeme erit, primò quidem, dum galli occinunt: ſecundò autem, circa matutinum crepuſculum: quo tempore etiam dandus eſt potus: ac reliquum alimenti quod ſupereſt, id ueſperi exhibendum eſt. At æſtate, primo quidem, diluculo nutriendi ſunt boues: ſecundo autem, poſt id, hoc eſt meridie, ac ſubinde potus eſt dandus. Quo quidem modo, circa horam nonam iam tertio cibans, denuo aquam adminiſtrabis. Verum hyeme quidem potus ſit illis calidior aqua: tepida autem æſtate. Lotio etiam ipſorum buccas colluito, extrahens adnatam pituitam: linguamq; à uermibus repurgato, uolſella auferens (gignuntur ſiquidem uermes in linguis boum) ac ſale deniq; linguam ipſam inſpergito, Hæc Sotion. Varro memorat iuuencam quandam pinguitudine carnis adeò auctam eſſe, ut in eius corpore ſorex exeſa carne nidum fecerit, & mures pepererit: Quod in ſue etiam in Arcadia ſpectatum ſit. Eruum boues impinguat, Dioſcorides. Eruum uerū Lugduni uidi, ubi à ruſticis ſeritur, ut Claudius Milletus medicus illic mihi retulit: id ſi ſues nimium uorauerint, ſanguinem per urinam eis mo ueri aiunt, quod ueteres etiam eruo attribuunt in hominibus: accedit & color, qui cortice exteriori detracto intus rubet, quod in Lugdunenſi illo legumine ipſe obſeruaui, & Actuarius de eruo ſcribit: Hypoſtaſis orobea (inquit) à leguminis ſimilitudine nomen habet in urina, cuius inſtar eſt globoſa, ac eiuſdem excorticati colorem refert, qui rubeus eſt, uitello oui rubeo ſimilis. In Germania hactenus legumen hoc non uidi. Ciceris etiam genus alterum orobiæum uocant, ab erui ſimilitudine, & quod ſimiliter ſubamarum ſit. Ciceram Columella non tam leguminibus quàm pabuli generibus annumerat; quæ bubus erui loco detur freſa in Betica, nec hominibus inutilis, ſapore nihil differens à cicercula: colore tantū diſcernitur, quo ſordet, obſoletior uidelicet & nigro propior, Hermolaus Barbarus. Idem in Corollario ad Dioſcoridis caput de lino, ſic ſcribit: Oleo ſeminibus lini expreſſo fraces & retrimenta quoq; ipſa reponuntur, ſaginando iumentorum generi, præcipuè bubus, obeſitate ſola inſignibus futuris: Quales ad nos Mediolano coronati ueniunt, principibus quotannis officij gratia donantibus: uiſceratione hinc ſolenni orta, magiſtratibus diuiſa carne globulis: quos quia ferè pares ſunt, ſociolos conſuetudo appellat: quidam non ſociolos, ſed ſuccidulos à ſuilla uiſceratione uocare malunt, quæ ſingulis annis ante curiam uenationis die agitur, Hæc Hermolaus. Quidam braſſicæ capitatæ folia, etiam ea quæ tanquam inutilia ſeparantur, bubus plurimum alimenti conferre putant. Genus graminis in Cilicia naſcitur, quod indigenæ cinnam appellant, quod uiride obiectum boues inflammat. Sunt tamen qui boues inde pingueſcere contendant, nato alterutris errore, quòd alij πίμπρησιν, alij πίμπλησι legant, ſenſu longè diuerſo, Ruellius. De cibis boum copioſius egi ſupra, & de ocymo ac farraginis generibus ſeorſim, quibus non purgantur ſolum ſed etiam ſaginantur boues.

¶Verres, iuuencos, arietes, hœdos decreſcente luna caſtrato, Plinius. Menſe Maio caſtrandi ſunt uituli, ſicut Mago dicit, tenera ætate, ut fiſſa ferula teſticuli comprimantur, & paulatim confracta reſoluantur. Sed hoc luna decreſcente uerno, uel autumno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinam uitulo, duabus anguſtis regulis ſtagneis, ſicut forcipibus ipſos neruos apprehendūt, qui Grȩce κρεμαστῆρες dicuntur. His comprehenſis tentos teſticulos ferro reſecant, & ita recidūt, ut aliquid de his capitibus neruorum ſuorum dimittatur hærere, quæ res & ſanguinis nimietatem prohibet, & non omnino iuuencos ſubducto robore uirilitatis effœminat. Nec admittendum eſt, quod pleriq; faciūt, ut ſtatim caſtratos coire compellant, nam certum eſt ab eis generari, ſed ipſos fluxu ſanguinis interire. Vulnera uero caſtraturæ, cinere ſarmentorum & ſpuma linentur argenti. Caſtratus abſtineatur à potu, & cibis paſcatur exiguis, & ſequenti triduo præbeantur ei teneræ arborum ſummitates, & fruteta mollia, & herbæ uiridis coma: dulciora ſagina roris, aut fluminis. Pice etiam liquida miſto cinere, & modico oleo poſt triduum uulnera diligenter unguenda ſunt. Sed melius genus caſtrationis

ſequens

ſequens uſus inuenit. Alligato enim iuuenco, atq; deiecto, teſticuli ſtricta pelle clauduntur, atq; ibi lignea regula premente, deciduntur ignitis ſecuribus, uel dolabris, uel, quod eſt melius, formato ad hoc ferramento, ut gladij ſimilitudinem teneat. Ita enim circa ipſam regulam ferri acies ardentis imprimitur, unoq; ictu & moram doloris beneficio celeritatis abſumit, & uſtis uenis, ac pellibus à fluxu ſanguinis ſtrictis, plagam cicatrix quodammodo cum ipſo uulnere nata defendit, Palladius. Ad copiam lactis melius Altinæ uaccæ probantur, quas eius regionis incolæ ceuas appellant: eæ ſunt humilis ſtaturæ, lactis abũdantes, Columella. Apud nos etiam humiles & breuioribus cruribus uaccas tanq; lacte fœcundiores magis probant. Ouillum lac caprinumq;, mox bubulum, commodũ eſt ad conficiendum reponendumq; caſeũ, Ariſtot. Bubulũ lac caſeo fertilius ꝗ caprinũ ex eadem menſura penè altero tanto, Plin. Ex Ariſtotele tamen non duplam, ſed ſeſquialteram ferè proportionem colligimus. Caſei bubuli maximi ſunt cibi, & difficillimè tranſeunt ſumpti, Varro. Bos ante partum lac non habet, quo tempore à noſtris dicitur **zeguſt gaan**, per dies circiter decem, ſub quod tempus lac denſius redditur, & grauius olet: quas ob cauſas, & ne fœtui iam grandiori alimentũ ſubtrahat̃, mulgere deſinunt. Ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt, ni admiſceat̃ aqua, in pumicis modũ coëunt duritia, Plin. Coloſtrũ, id eſt primum à partu lac, Germani uocant **bienſt**, ruſtici quidam **ein pfaffen**. Improbari audio quod omniũ primum eſt, illud uero quod ſtatim ſequit̃ inter delicias cenſeri, utpote pinguius. Machid uaccinũ (apud Arabes) eſt lac uaccinũ, à quo propter multam eius in utre aut alio uaſe concuſſionem extractũ eſt butyrum, Andreas Bellunenſis. Bubulci quidam ſiue Vaccarij apud nos, uaccas à medio Aprilis plerunq; ad autumnũ uſq; conducũt, pro quo tempore ſex circiter menſiũ butyri libras ferè ſeptuaginta quinq; (libram dico duodecim unciarũ) locatoribus pendunt. Vaccas nonnulli emũt, & ijſdem rurſus aut alijs locant nutriendas, propter ſpem ſobolis, quæ ad dominũ & conductorem ex æquo pertinet. Quod ſi ſoboles quotannis non prouenit, certa pecunia à conductore numeratur. Si quid damni nulla conductoris negligentia inciderit, hoc etiam ex æquo ad utroſq; ſpectat. Pecudes armentaq; & iumenta, ſale maxime ſolicitant̃ ad paſtum, multo largiore lacte, multoq; gratiore etiam in caſeo dote, Plin. βούτυρος aut βούτυρον, ſiue maris, ſiue neutro genere pronunciet̃, nihil refert: è pinguiſſima & oleoſa lactis parte fit, interdũ unà cum caſeis relinquitur, ſeiuncto ſolum ſero: unde caſei quandoq; tam opimi, ut adipoſum humorem deſtillent. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copioſiſſimũ conſit, ut miret̃ Dioſcoridem Galenus ꝙ ex caprino & ouillo confici lacte dixerit. Ex caprino tamen fieri ſolere teſtis eſt Plinius, Hermolaus. Ego butyri nomen quoties abſolute ponitur, de bubulo ſemper acceperim: quod & nominis ratio & pecudis huius excellentia poſtulant: optimũ enim plurimumq; ex uaccino lacte fit. Authores ſi aliarũ pecudum butyrũ intelligant, nomen illarũ, ut caprinum aut ouillũ, adijciunt: Inula in oleo diſcocta (inquit Marcellus Empiricus) & contrita, & cũ butyro ouillo & melle impoſita, cacoëthe maligna emendat. Sed quanq; butyri nomen ſimpliciter poſitũ de bubulo ſemper accipiendũ mihi uideatur, non aliter tamen in hoc Opere de butyro agam, niſi per ſingula animalia ubi ſingulorũ nomen addi tur: ut etiam de lacte, ſero, & caſeo. Nam quæ de iſtis in uniuerſum & communi quadam ratione dici poſſunt, ea explicant̃ in Libello noſtro, quem de lacte & operibus lactarijs priuatim ædidimus, & ſi uita ſuperſit, aliquando dabimus auctiorem.

¶ Boum cornua, magna præcipue & ſeniorũ, apta ſunt pectinibus: oſſa teſſeris & cultellorũ manubrijs, Petrus Creſcent. Boũ cornibus ueteres pro poculis utebant̃, ut in Philologia dicemus. Cornua dicebantur olim, quæ nunc tubæ, eò ꝙ ea quæ iam ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu, Varro de Lingua Lat. Rauco ſtrepuerũt cornua cantu, Vergil. Aeneid. 8. Hinc cornicines dicti. Vtitur hodieq; cornu in bello, mugitu terribili, Heluetiorum pagus Vria. Qui bombardas, ut uocant, gerunt milites, puluerem accendendũ in cornibus pulchrè adornatis reconditũ habent. ¶ Boũ corijs glutinũ excoquitur, taurorũq; præcipuum, Plinius: id Græci taurocollam uocant, ut in Tauro dicemus. Tergo bubulo lentor quidam mucoſus abunde ineſt, ex quo glutinum facere ſolent, Ariſt. Gummi albelat (ut Alchuinus & Ebenbitar ſcribũt) res eſt compoſita ex glutine (quod è pellibus uaccarum fit) & marmore trito. Sunt qui interpretẽtur pharmacum quoddam ſimplex quod ex India afferatur: ſed prima opinio uerior eſt, Andreas Bellunenſis. Confectos caſiæ ſurculos corio bubulo præſuunt, ut eo putreſcente enati uermes lignum erodant, Theophraſt. Coria boum adultorum ſoleis calceamentorum conueniunt, Petrus Creſcent. Carbatinas Græci uocant, ut Xenophon, calceos factos ex rudi corio bubulo, ἐκ τῶν νεοδάρτων βοῶν, Varinus. Itali hodie calandrellos nominant. Pollux calceamentum ruſticum exponit, cui nomen à Caribus inditum ſit. Hermolaus Barbarus in Corollario ad ſaxifragam Dioſcoridis, Carbatinis (inquit) legendũ in ſecundo hiſtoriæ animalium uolumine Ariſtotelis cap. 1. (ubi camelos quæ per exercitum longiore itinere fatiſcunt, carbatinis calceari ſcribit) non carbaſinis eſt. Sunt autem carbatinæ, quas Catullus ad Victium carpatinas crepidas uocauit, calceamenti genus è Caria translatum, quod hodieq; uulgò ſic uocatur, detractis utique poſterioribus ſyllabis, & ſ litera principio adiecta, ut aſſolet. Nam & carpiſculus calceamenti genus eſt, ut Fl. Vopiſcus ait in Aureliani Cæſaris uita. Quidam tamen carbaſa etiamnum uocant boum coria, quæ Cæſar alutas appellauit: nã, ut Suidas ait, ubi defeciſſent calcei, carbatinis utebantur, ex crudis boum tergoribus recens detractis, ut illud Vergilianum: Veſtigia nuda ſiniſtri Inſtituere pedis, nudus tegit altera pero. Noſtri hodie tergoribus bubulis utuntur etiam ad conficien-

dum puluerem tormentorum bellicorum. Nauigant Britanni uimineis alueis, quos circumdant ambitione tergorum bubulorũ (aliâs bubalorũ) Solinus. Malthæ frigidariæ compositio talis est: sanguinem bubulũ, florem calcis, scoriam ferri, pilo uniuersa contundes, & ceroti instar efficies, & curabis adlinire, sicubi frigida balnei inter rimas labetur, Palladius: qui etiam paulò ante ad maltham calidariam sanguinem taurinum requisiuerat. Est & luxuriosa ratio uites serendi, ut quatuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa: atq; ita uel per ossa bubuli cruris, uel per colla fictilia traiecti, obruant binis eminentibus gemmis, &c. Plin. 17. 21. Scabritia chartarũ leuigatur dente côchâue, sed caducæ literæ fiunt, Plin. Nostri boũ præcipuè dentibus ad chartã poliendã utuntur. βούκρανον Grammatici exponunt galeam factam ex capite bouis. ¶ Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda anteq; spargas. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarũ aqua. Sed redolet (frumentum) uirus animaliũ eorũ, etiã in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plin. Si radici arboris fel uaccinũ illinatur, non accedent ad eam formicæ, Rasis. Lycium adulteratur etiam amurca ac felle bubulo, Plin. Et alibi: Lycium Indicũ aliqui felle bubulo adulterant. Extinguuntur cimices amurca & felle bubulo, lectis aut locis perunctis, Pallad. Boues ne infestentur à muscis bubulam saliuam illine, Africanus. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium præbere eis urinam hominũ uel boum. ¶ Circumlini alueos apum fimo bubulo, utilissimum. Aluearia hyeme stramento operiri conducit, & crebro suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatũ hoc ijs innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines: apesq; ipsas excitat, Plinius. Per uernos dies, ut Higinius ait (circa calendas Apriles, Palladius:) curandæ sunt apes adapertis alueis, ut omnia purgamenta quæ sunt hyberno tempore congesta, eximantur, & araneis qui fauos corrumpunt detractis, fumus immittatur, factus incenso (& sicco, Pallad.) bubulo fimo. Is enim quasi quadam cognatione generis, maxime est apibus (apium saluti) aptus, Columella. Tineæ & papiliones plerunq; fauis adhærentes decidunt, si fimo medullam bubulam misceas, & his incensis nidorem admoueas, Idem. Castrandis aluearibus fumus admouetur ex arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare, Palladius. Quidam ægris examinibus apum, ne intereant, bubulam uel hominis urinam (sicut Higinius affirmat) alueis apponunt. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur: si permanserint, urina bubula & amurca æqualiter mista conferueant, & ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre consperge, Pallad. Apes quomodo ex iuuenco perempto, uel (ut alij uolunt) ex uentribus bubulis, uel (ut alij) ossibus procreentur, explicabimus in historia Apum. Fimus bubulus stercorandis agris & arboribus ac uineis utilis est, Petrus Crescent. Acerrimus hominis fimus est, ut & Chartodras, omnium optimum eum esse asseuerat: secundum suillum, tertium caprarum, quartum ouiũ, quintum boum, sextum iumentorum, Theophrastus: & Plinius ferè similiter: qui tamẽ his omnibus à Varrone præferri scribit turdorũ fimum ex auiarijs: cui proximũ (inquit) Columella è columbarijs facit, mox gallinarijs, &c. Et alibi, Quidam etiam bubulo iumentorũ fimum præferunt, ouillumq; caprino. Ne quod animal pastu melefico decerpat frondem, fimo boum diluto aspergi folia iubent, quoties imber interueniat, quoniam ita abluatur uirus medicaminis, Plin. Area ad messem creta præparatur, Catonis sententia amurca temperata, Vergilij operosius. Maiore ex parte æquant tantum, & fimo bubulo dilutiore illinunt: Id satis ad pulueris remedium uidetur, Plin. Cato argillæ uel cretæ harenam fimumq; bubulum admisceri, atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet, idq; interponi & circumlini, Plin. 17. 14. de insitione scribens.

F.

Bubula caro multum nutrit, & qui ab ea gignitur sanguis supra mensuram crassior est, propterea his qui temperamento sunt melancholico, diuersos & melancholicos morbos infert. Difficulter etiã concoquitur & redditur. Sed si concoquatur, abunde (& probe) nutrit: & si cum ouilla carne comparetur, frigida est, sanguinemq; melancholicũ gignit. Si quis uero eam comedere expetat, uel cogat, eius læsionem quæ futura timet, sic moderetur: cum aceto allijs & ruta intingat. Solis hæc calidos (et ualentes) uentriculos habentibus côfert, & his insuper qui ualde & côtinenter exercentur, Symeon Sethi. Hirci & boues carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem, Galenus de attenuante uictu. Idem libro 3. de alimentorum facultatibus cap. 1. Carnes bubulæ (inquit) alimentum corpori suggerunt non mediocre, neq; dissipatu facile: sanguinem tamen generant, q̃ conueniat, crassiorem. Quod si quis temperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his uescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine melancholia nominatur. Lien item quibusdam à tali succo intumuit: quã rem cachexia, id est prauus habitus, & hydropes sæpenumero sunt consecuti. Cæterũ quantũ carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillã superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt. Porrò quemadmodũ ex suibus, qui ætate sunt florẽti, ijs iuuenib. qui bono corporis sunt habitu, côueniũt: sic & boũ, qui nondũ florentem ætatẽ attigerũt. Bos enim temperamento est q̃ sus, multò siccior: quemadmodum & uir ætate florens, q̃ puer. Iure igit ijs animalibus, quæ natura temperamento sunt sicciore, adolescens ætas ad mediocritatẽ ipsam confert: humidiorũ uerò natura, quod sibi ad probam ac conuenientem temperiem deest, ab ætate florenti adsumit. Non modo itaq; uituli carnes

habent

habent ad conficiendum perfectis bubus præstantiores, sed etiam hœdi capris. Et paulo post, Animalia quæ herbas è terra emergentes, aut arborũ surculos, aut germina depascuntur: ea omnia, cum his abundant, habitiora sunt, ac pinguia, nobisq; alendis accommodatiora: Quamobrem illa, quibus herbas densiores pasci est naturale, hyeme, uere primo ac medio fiunt gracilia, ac praui succi: ut boues, qui procedente tempore manifesto fiunt obesiores, succiq; melioris, cum herbæ augentur ac densescunt, & ad semen producendum festinant. Quæ uero exigua & gracili herba nutriri queunt, ea primo ac medio uere præstant, ut oues: æstate prima ac media capræ, cum fruticũ germina sunt frequentissima. Et rursus eodem libro, Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi quàm bubula & ouilla. Itẽ in aphorismos 2.18. Caro bubula tardius & paulatim alit. Frigidæ & siccæ naturæ hæc caro est, impurum & atribiliarium præstat alimentum, & morbos eiusdẽ humoris alumnos creat, quartanas, scabiem, lepram, splenis uitia & hydropem, in illis præsertim quorũ temperiem istis affectibus aptam inuenerit: tarde à uentriculo descendit, & aluum sistit, Isaac & Platina. Præcipuè autem boum adultorum carnes uitiosum succum generant, & contumaces sunt coctioni, idq; eò magis quo seniores fuerint: Iuniorum enim temperatæ sunt, corpus bene alũt, roburq; & sanitatem eius tuentur, Petrus Crescent. Elixa esse debet bubula & uaccina caro, Platina. Caules caprifici si addantur magno ligni compendio eam percoquunt, Plin. Quam ob causam plerique cibos crassos atque difficiles concoquere facilius possunt, ut carnes bubulas: faciles & succi compotes laudabilis, ut pisces saxatiles, egrè concoquunt: Rationem alij ad consuetudinem referunt, alij ad habitum quendam naturalem ingenio humano inexplicabilem: alij uentris calore immodico cibos cõcoctu faciles ultra modum pro sua facilitate concoqui, itaq; perfringi corrumpiq; (subito corripi, deuri & fumigari, ut cruditatem penè quod accidit imitetur) censent: difficile uero & quod modice immutatur, concoqui tantum, non præterea quicquam uitiari: Nam & paleæ quoniam perquam facile afficiuntur, in cinerem uertuntur ab igne largo & rapido: quod ligno querno accidere non potest. Materiam enim patientem causæ respondere efficienti conuenit: aliter fieri non potest ut effectus is prodeat, quem uel natura, uel hominis ingeniũ spectat, Alexãder Aphrodis. 1.52. & 2.17. Bubula caro ualida est, sistitq;, & difficulter concoquitur, quoniam crassi & multi sanguinis est hoc animal, caroq; & sanguis & lac graue est: Quorum lac tenue est, sic & sanguis & caro, ut Hippocrates libro 2. de ratione uictus testatur. Celsus ex domesticis animalibus bubulam plurimi alimenti & stomacho aptissimam esse dicit, & inter ea connumerat quæ minimè intus corrumpantur. In uitulinam siue bubulam cum porris succidaneis, uel cepis, uel colocasijs: liquamen, piper, laser & olei modicum, Apicius. Charis albachar Arabice, ab Andrea Bellunensi exponitur cibarium ex carne bouina. ¶ Genus farciminis est, quod nostri uocant **hirnwurst**, id est cerebri farcimen, & hoc ferè modo parant: Intestinum rectum bouis aut uituli cum bona parte salis in aqua bullit, mox pulmo, lardum & aromata minutatim conciduntur, & includuntur intestino, unà cum cerebro, & ouis quatuor, & lactis sextario & apio: Sic paratum farcimen & feruefactum in craticula torretur, unde uel siccum, uel cum dulci & aromatibus condito iusculo apponitur. ¶ Pinguissimum est lac bubulum: ouillum uero ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multò minus, Galenus. Bubulum, asininum equinumq; lac, magis aluum emolliunt quàm ouillum, quod dulce, crassum & pingue est. Bubulum, asininum, & equinum lac uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Lac & caseus ex uaccis non tam conueniunt hominis nutrimento quàm ex ouibus, Petrus Crescent. Lac quod maximè perpurget est equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Quod præstat? Capræ. Post? Ouis. Inde? Bouis, Bapt. Fiera Mantuanus de lacte. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininum, ouillumq;, postremò uaccinum, Aegineta. Caprinum lac substantia temperatũ, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua uero satis idoneum. Lac bubulum pinguissimum, crassissimumq;, nutriendo & moderate penetrando idoneum. Quædam exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Caseorum maximi cibi sunt bubuli, & qui difficillimè transeant sumpti, Varro. Equinus caseus multum nutrit, & bubulo quodammodo similis est.

G.

Ex cornu bubuli summis partibus cinis, tussim sanat, Plinius. Bubuli cornus mucronem exustum duorum cochleariorum mensura, addito melle, pilulis deuoratis, phthisicis prodesse tradunt, Idem. Cinis de cornu uaccæ cum aceto illitus, impetiginem (morpheam soli contrapositam) curat: & naribus immissus sanguinem profluentem sistit, Rasis. Cornum bouis combures ex ea parte, qua capiti adhæret, & in puluerem tenuissimum redige, atq; ex eo puluere cochlearia duo, cum aquæ calidæ cyathis tribus, & paululo aceti, ieiuno splenitico per triduum da bibendum, Marcellus. ¶ Bouis ungulæ cinis ex aqua (illitus) strumas discutit, Plinius. Vngula uaccæ usta & pota à muliere cui lac defecerit, restituit lac, & corpus lactantis corroborat, Rasis. ¶ Coxæ boum uruntur bibunturq; ut sanguinem fluentem & menses cohibeant, Rasis: Galenus tauri femora usta sanguinem sistere scribit. Vaccarum femora cremata, sanguinis & alui quoq; profluuium compescunt, Auicenna: Galenus de scobe taurini cornu idem refert. ¶ Scobs de TALO bouis uino excepta & dentibus mobilibus apposita eos confirmat, Galenus: alij non scobem tali, sed cremati cinerem, & dẽtes gingiuasq; laxas eo confricari iubent (ut Plinius: & Rasis & Haly, quorum interpretes pro talo calcaneum & os

bouile imperite uerterunt) dentes ita firmandos & mitigandum dolorem polliciti. Eiusdem cinis cũ myrrha dentifricium est, Plin. Cum cera etiam et medulla ceruina ambustis medetur. Scobs eius cum melle pota lumbricum rotundum educit, Galenus: Cum uino & melle perimit lumbricos cucurbitæ granis similes, Rasis. Cum aceto mulso scobs eadem (aliâs Os bouis in cinerem redactum) splenẽ minuit turgidulum, Galenus, Rasis, Haly. Tollit præterea leucas, id est impetiginem albam, Galen. Lepræ prodest, Haly. Venerem mediocriter excitat, Galen. & Haly. Friuolum licet uideatur, non tamen omittendum propter desyderia mulierum: Talum candidi iuuenci quadraginta diebus noctibusq; donec resoluatur in liquorem, decoctum, & illitum linteolo, candorem cutisq; erugationem præstare, Plin. ¶ Aristolochia oblonga in summa gloria est, si modo à conceptu admota uuluis in carne bubula, mares figurat, ut traditur, Plin. Ius carnis bubulæ præpinguis coxendici boũ & equorum alimentum non sentieti quomodo conferat, supra in morbis explicaui. Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam imponi iubent: efficacius uituli, si non ante quintum diem soluatur, Plin. Bubula caro imposita tumorem sanat, Idem. Calida imposita panos & apostemata discutit, ut sanguis etiam & fel eiusdem pecudis, Plin. Caro uaccina (bubula, Plin.) recens ueretro imposita, ulcera eius & epiphoras mirè persanat, Marcellus. Eadem rancorem (rosiones, Plin.) stomachi temperat ex uini & aceti æqua portione discocta & cibo sumpta, Idem. Bubulæ carnis ius uentris fluxus ex flaua bile compescit, Symeon Sethi. Ius è carne uaccina, ut medulla etiam, ulcera oris & rimas sanãt, Plin.

¶ Corij bubuli cinis cum melle phagedænas in ulcerum genere adrodit, Plin. Veteris soleæ crematæ cinis calceamentorũ attritus sanat, Plin. & Dioscorides, qui ambustis etiam & intertriginibus hunc cinerem mederi ait, si illinatur: Hermol. Barbarus ex lini oleo illinendum transtulit. Perniones sanat corium combustũ, melius si ex uetere calceamẽto, Plin. De glutine ex corio bubulo eiusq; usu medicinali, uide infra in Tauro: nam Græci taurocollam uocant. ¶ Boum medulla & seuum neruis commotis conferunt, & molliunt si inungantur, Rasis. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis, & palpebrarum uitijs, angulorũq; occurrit: calliphlebariq; modo fuligo in hoc usu temperatur: optime ellychnio papyraceo, oleoq; sesamino, fuligine in nouo uase pennis detersa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coërcet, Plin. Lucernam fictilẽ de papyro & medulla uaccina concinnato, atq; eius fumo siue fuligine, pro calliphlebaro utere, quo palpebras exesas & glabras sæpius inungendo, decentissimas facies, Marcellus. Medulla bubulina (forte bubula aut bubalina à bubalo legendum) uel taurina liquefacta, tepensq; infusa auribus, plurimum prodest, Marcel. Vlcera oris emendat ceruina uel uaccina medulla cum resina, Plin. Ceruix boum si media intumuit comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo, & uetere oleo æquis ponderibus compositum atq; incoctum, &c. Columella. Medulla uaccina cum farina tenui subacta, & uelut excoctus panis cibatui data, mirè dysentericũ sanat, maximè si & caseus bubulus recens manducetur, Marcellus. Vituli aut bouis medullæ excoquũtur cum farina & cera, exiguoq; oleo, ut sorberi possint, pro cœliacis & dysentericis. Medulla etiam in pane subigitur, Plin. Plura de medullis in genere ex Galeno dicemus infra in Vitulina.

¶ Seuum uitulinum seu bubulum contra uenena quæ exulceratione enecant, auxiliatur, Plin. Clauos seuum bubulum sanat cum thuris polline, Plin. Lepras, furunculos, lichenes & psoras sal emendat cum passa uua exempto eius ligno, & seuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane, maximè Thebaicus, Plinius. Et alibi, In furunculis (inquit) illinitur seuum bubulũ cum sale, similiq; modo caprinum. Sole adusta seuo bubulo cũ rosaceo aptissime curant, Idem. Suppuratio in bubus ferro rescinditur, expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluit: uel si colluui ea pars non potest, lamina candenti seuũ caprinum aut bubulũ instillatur, Columella. Boum medulla & seuum neruis commotis conferunt, & inuncta molliunt, Rasis. Sanguis bubulus concoquit abscessus, si cum seuo ad ignem emplastrum fiat: emollit etiam tumores duros, Rasis. Vlcera capitis subito nata sanantur, si asini stercoris succo, & scillæ contritæ quantũ satis uidebitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atq; ad capitis ulcera ueluti ceroto usus fueris, Marcellus. Oculorum epiphoras bubulo seuo cum oleo cocto illinunt, Plin. Seuũ bubulum cum adipe anserino tepefactum in auriũ grauitate infundunt, Idem. Seuũ uituli uel bouis, cum adipe anserino impositum, rimas scissurasq; oris optimè iungit, Marcell. Vlcera oris ac rimas seuum uituli uel bouis cum adipe anseris et ocimi succo emendat, Plin. Rigores ceruicum bubulo seuo (quod & strumis prodest cũ oleo) optimè perfricantur: nam continuo mollescunt & dolor omnis abscedit, Plinius & Marcellus. Datur & seuum uitulinũ aut bubulum cœliacis & dysentericis, Plin. Adeps bouis efficax est uitijs sedis, Plin. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adstringunt, Dioscorides: Reprehenditur autẽ à Galeno libro undecimo de simplicium pharm. facultatibus cap. 4. quòd adstringendi uocabulo abutatur, ut cum caprinum adipem suillo magis adstringere scribit, cum acriorem esse scribere debuisset: quæ tamen interpretatio iam citato Dioscoridis loco de tauri, bouis, & uituli adipe non conuenire uidetur. Porrò bubulum seuum, renibus maxime detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cum uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante supereminet, proluendum: decoquendum donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumq;, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo

fictili

fictili reponendum, opertumq́ꝫ soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euanescat, Dioscorides: Ex quo infra etiam quomodo taurorum pingue priuatim curari debeat, præscribemus. ¶ Si sanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice & cum aceto sumptum. Nam de taurino credere temerarium est, Plin. Sanguis uaccinus uulneri infusus, emanantem sistit sanguinem, Haly. Bubulus sanguis abscessus concoquit, si cum seuo ad ignem emplastrum fiat: emollit etiam tumores duros, Rasis. Panos idem & apostemata discutit, ut fel quoq; & caro bouis si calida imponatur, Plinius. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumq́ꝫ cum inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plin. ¶ Tradunt Arcades quidem non medicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniam tunc maxime succis herbæ turgeant, medicenturq́ꝫ ubera pascuis. Bibunt autem uaccinum, quoniam omniuoræ ferè sunt in herbis, Plin. Vt in Arcadia bubulum biberent phthisici, syntectiq́ꝫ, & cachectæ, diximus in ratione herbarum, Idem. Stomacho accommodatissimum caprinum, bubulum medicatius, quo & aluus maxime soluitur, Plin. Bubulum lac priuatim prodest his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum, Idem. Cuncta uenena expugnari eo tradunt Græci, maxime supra dicta (id est quæ rosiones ustionesq́ꝫ inferunt) & si ephemerum impactum sit, aut si cantharides datæ, uomitione omnia egeri, Plinius & Dioscorides. Cortex glandis (arboris, non fructus) decoctus lacte uaccino serpentis plagæ illinitur, Plin. Nitrum in facie exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo, Plin. Lac bubulum oris uulnera recentia ad sanitatem reducit, ut quidam citat ex Dioscoride. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur: gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum: caprinum utilius cum malua decoctum & sale exiguo, Plinius. Lac caprinum uel bubulum uel ouillum recens mulsum, dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores cito sedat, Marcellus. Lac bubulum recens mulsum & lento igne calefactum gargarisatumq́ꝫ arteriam constrictam infuso catarrho, & fauces exasperatas, pristinæ sanitati restituta persanat, Marcellus. Picem præcoquam, siue quam uiscosam uocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphaltum uocant, cum seui ceruini remissi cyatho uno, & lactis bubuli, uel ouilli pari mensura, si quis iam periclitanti phthisico in potu uel in cibo quotidie dederit, mirè ei subuenit, Marcellus. Lac bubulũ tepidum incoctum subinde sumptum, exulceratum quoq; stomachum sanabit, Marcellus. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit, item bubuli, Plinius. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulũmue aut caprinum lac sistit ignitis calculis (interpres addit, marinis) decoctum, Dioscorides. Laborantibus tenesmo, id est qui de perfrictione assidue sedere cupiunt, & nihil deijciunt, lac bubulum decoctum frequenter potum, maxime prodest, Marcellus. Tenesmus, id est crebra & inanis uoluntas egerendi, tollitur poto lacte asinino, item bubulo, Plin. In biliosis fluxionibus lac bubulum aut caprinum tepidum recens mulctum auxiliatur in potu: aut ad ignem decoctũ, assiduéq́ꝫ agitatum, donec ad tertias sit reductum: quod ipsum & per fluuiales silices (κάχληκας Græci uocant) ferriq́ꝫ laminas igni candefactas ac in lacte extinctas, fieri potest. Cæterum in decoquendo superstantem concretionem siue spumam cochleari aut penna auferre oportet. Hoc enim nullum compendiosius remedium ad fluxiones biliosas reperire possis. Quandoquidem autem febricitantibus lac ipsum in nidorem aut etiam acorem conuerti consueuit, maiusq́ꝫ nocumentum quàm commoditatem inferre: tunc sanè in præsens, ipsum exhibere uitabimus: aquæ uero quarta parte ad lac ipsum affusa, decoctionem faciemus, donec dimidium eius cõsumatur, atq; hoc modo exhibebimus, Aëtius. Qui eadem ferè etiam in cœliacorum diæta tradit, ita exhibitum simul sistere ac temperare fluxiones inquiens. Bubulum lac potum dysentericos iuuat, Galenus. Bubuli lactis decocti potus inter cœliacorum & dysentericorum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere, Plin. Contra rosiones intestinorum à medicamentis factas lac infunditur: Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum bubulum aut ouillum utilius, Plin. Nostri ut dysenteriæ occurrant in uaccino lacte tepido stomoma siue aciem ferri optimam nouies candefactam extinguunt, idq́ꝫ calidum propinant ægro. Nonnulli in aqua etiam ægro bibenda aciem similiter extinguunt. Alij lac uaccinum in olla ad ignem ponunt, & duos lapides nigros fluuiatiles simul & aciem candefaciunt, & lacti imponunt, ac ne exundet ebulliendo cauent: Lac ita medicatũ quàm calidissimũ bibi præcipiunt. Aëtius de suppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum: ad ulcera enim repurganda conducit: quum uero repurgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetq́ꝫ æger nutrimento, tunc etiã bubulũ lac eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Conceptus adiuuari aiunt uaccini lactis potu, Plinius. Vulnerato intestino respiratio prodit infernè incõspicua iuxta uulnus, & euacuantur pectora: Dato igitur lac & uinum, pari aquæ mensura ammixta, Hippocrates libro 2. Epidemiorum sectione 6. Et alibi eodem libro, Capitis os (inquit) si doleat fractũmue sit, lac uinumq́ꝫ pari modo propinato. Nostro tempore aliqui aduersus quartanam remedium prædicant, si ex uino & lacte confusis liquor in balneo Mariæ (ut uocant) extractus per aliquot dies bibatur. Præterea Hippocrates in libro de natura muliebri, Cum fluxus albus obortus fuerit, qui uel uentris mouet profluuium, uel ad uterum uertitur, &c. pharmacum bibi iubet, à quo superna purgentur, & lac asininum,

Postquam autem(inquit)infra purgata fuerit, bubulum lac bibat ad dies quadraginta, si poterit, mẽracum(ut Cornarius transfert, in Græco est, ἄκρητον οἴνου)sub dio per noctem expositum, quarta aquę parte ammixta, & quæ sequuntur: iubet autem aquam paulatim imminui, & eius loco plus lactis tepidi recens emulsi admisceri, donec rursus ferè merum lac fiat. Nam ἄκρητον non de uino solum dicitur, sed de quouis mero & non mixto. Totus sanè ille apud Hippocratem locus, difficilis mihi & obscurus uidetur. Hoc saltem nobis si non ex isto loco, ex superioribus tamen constat, uinum lacti permixtum inter remedia quondam fuisse. Sanos uero in cibo idem facere nostrates metris huic argumento accommodatis reprehendunt, quorum hic sensus est, Lac non Lyæo de iecore Est abluendum, sed liquidis Argenteisq; nymphis Ei, qui diu frui uolet Dextra ualetudine: Nimirum ꝙ facile lac uino mixtum acescat, & simul in uentriculo corrumpantur: aut etiam forte coagulandi in eo lactis periculum sit. Auicenna certe Empiricos Indos aliosq; docere scribit, lac cum acidis uel acetosis edendum non esse, quoniam diuturni morbi inde oriãtur, ut lepra, & alij. Aëtius de cura melancholiæ, Vtile est(inquit)lactis sero uentrem subducere: ueruntamen id non fit quod ex caseo fuerit expressum: melius est enim id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino uel bubulo, &c. Serum de lacte bubulo, adiecto melle & sale, quantum satis sit, potui sumptum, morantem aluum impellit, Marcellus. Idem ante omnia orthopnoicis prodest cum nasturtio, Plin. Medulla uaccina cum farina tenui subacta, & uelut excoctus panis cibatui data, mirè dysentericum sanat, maximè si & caseus bubulus recens manducetur, Marcellus. Ad omnes epiphoras uentris, caseum uaccinum mollem calidum imponi oportet, quo tempore dysentericis potiones ferro candenti calefactas dari conuenit, Idem. Caseus recens uaccinus cœliacis & dysentericis immittitur: Item butyrum heminis quatuor, cum resinæ terebinthinæ sextante, aut cum malua decocta, aut rosaceo. Sextius eosdem effectus caseo equino quos bubulo tradit, Plin.

¶Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capite exemptum adalligatumq; mirè prodesse dentitioni: Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent, Plin. Ex eadem aqua de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatũ, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus. In iuuencarum secundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare(ut putant) remedium ægre parientibus, si tellurem non attigerit, Plin. Et alibi lapillum memorans qui in ceruis reperiatur, subdit: Nam de pumice, qui in uaccarum utero simili modo inuenitur, diximus in natura boum: non aliũ quàm citatum iam locum significans. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatum, Plin. bubuli accipiendum puto, de illo enim lacte proxime dixerat, quanq; simul etiam de caprino. Iecur uaccinum cœliacis & dysentericis medetur, Plin. Iecur bouis ustum potumq;, uentris & sanguinis profluuium inhibet, Haly. ¶Lyciũ Indicum aliqui felle bubulo adulterant, Plin. Vaccinũ fel ualidius est quàm aliarũ quadrupedũ: Miscetur emplastris ad ulcera quæ erysipelati & dolori uehementi iungunt̃, Auicenna. Fel tauri calidius est magisq; desiccat q̃ boũ castratorũ, Galenus. Fel boum melli admixtũ, ferrum infixum uel spinam extrahit. Bdellium in eo dissolutũ iuncto aceto, & fistulæ infusum, iuuat, Rasis. Permixto alumine & myrrha fel bubulũ ad crassitudinem mellis subactũ & illitum, ea quæ ueretris serpunt, mira celeritate persanat: supra etiam beta uino cocta rectè imponit̃, Marcellus: apud Plinium uero li. 28. cap. 15. sic legitur, Vitia quæ in uerendis serpunt, fel bubulũ sanat, cũ alumine Aegyptio ac muria ad crassitudinẽ mellis subactũ, insuper beta ex uino cocta imposita, ut caro quoq; bubula. Panos & apostemata in quacũq; parte fel bubulũ discutit, ut sanguis etiã & caro bouis calida imposita, Plin. Strumas discutit fel aprinum, uel bubulũ tepidum illitũ, Plin. Marcellus non aprinũ sed caprinũ ad strumas commendat, his uerbis: Fel bubulũ uel caprinũ ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerũt. Nam penitus crescere non sinẽtur, si eo adsiduè tangant̃. Cicatrices nigras reducit ad candorem, cum felle bubulo erucæ semen, Plin. Bubulũ fel cũ nitro & cimolia furfures amolitur, si caput inde lauet̃, Auicenna. In usu est etiam ad collyria contra ungues oculorũ. Fel uaccæ nigræ, si eo illinant̃ oculi debiles, scripturam amilli non percipientes, prodest, Rasis: quid sibi uelit uox amilli non assequor: sensus forsitan est, iuuari eos qui scripta remotiora legere non possunt, quos Græci μύωπας uocant, lusciosos uel luscitiosos Latini: Plinius tamen nyctalopas lusciosos interpretatur, eorũq; oculos felle capræ à quibusdam inungi scribit. In felle boum inuenĩt aliquid lapidi simile, figura annuli, quod philosophi uocant alcheron, quod tritũ & naribus attractum, aciem oculorũ promouet, & prohibet ne quis humor descendens in oculis colligat̃: Item si magnitudine lentis inde capiat̃ cum succo betæ, & hauriatur naribus, comitialibus prodest. Quod si desit alcheron, substituat̃ ei sesquidenarius de felle tauri nigri, Rasis. Hunc lapidem in felle bouis repertum, aliqui etiam guers & massatũ uocant, ut Matthæus Syluaticus scribit, Arabica nimirum dialecto: Vide in felle tauri infra. Fel bouis tinnitui & sonis auriũ intestinis medet̃, si cum gossipio imponatur: & si cũ oleo instillet̃, contractũ ex frigiditate dolorem auriũ lenit, Haly. Aduersus grauitatem audiendi fel bubulũ cũ urina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis statimq; subuenies, Marcel. Si grauitas sit audiendi, fel bubulũ cum urina capræ uel hirci medet̃, uel si pus sit, Plin. Fel testudinũ cum uernatione anguiũ aceto admixto, unicè purulentis auribus prodest: Quidam bubulũ fel admiscent, decoctarũq; carniũ testudinis succũ, addita æque uernatione anguiũ; sed diu in uino testudinem excoquũt, Plin. Senectus serpentium (quæ non uetustior anno sit)

feruente testa usta instillatur auribus rosaceo admixto, contra omnia quidem uitia efficax, sed cõtra graueolentiam præcipue: aut si purulentæ sunt ex aceto, melius cum felle caprino uel bubulo aut testudinis marinæ: Idem alibi, Aurium dolori & uitijs medetur fel apri uel suis uel bubulũ, cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus: præcipuè uero taurinũ, cum porri succo tepidum, uel cum melle si suppurent: contraq́ odorem grauem per se tepefactũ in mali corio, Plin. Bouis felle palatum illinitur ad prouocationem, Auicenna: forte apophlegmatismum, id est pituitæ à capite detractionem prouocationis uocabulo accipere conuenit. Sunt qui morbum regiũ pelli credãt fascia linea in bubulo felle calido tincta, & corpori sub costis incincta: quod triduo faciendum aiunt, ita ut quotidie renouetur medicamentũ. Si mulier diu non concepit, mensibus apparentibus tertia aut quarta die, alumen tritum unguento dilutum, lana exceptum apponat, & per tres dies appositum habeat: tertia uero die fel bouis radito, & ramentum oleo dilutum ac subactum, linteo exceptum apponito, & tres dies appositum habeat: sequenti uero cũ uiro concumbat, Hippocrates in libro de natura muliebri. Induratam uuluam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris uellere cũ resina terebinthina imposita, Plin. Fel bouis mixtũ uino & medullæ colocynthidis ac melli, ano illito, aluum proritat, Rasis. Hę morrhoides aperit, Auicenna: in quem usum Galenus & alij taurino præcipue utunt. Mariscæ aut fici, ut quidam scribunt, si felle bubulo linantur, indubitanter abolentur. Genus maligni & depascentis ulceris, in tibijs præcipuè, quod nostri lupum uocant, sanari quidam promittunt, imposito cataplasmate, ex succo carlinæ (qui radice contusa expressus sit) & chelidonij maioris & felle bubulo, ita ut partes singulorũ æquales misceantur. ¶ Lien bubulus in melle editur, & illinitur ad lienis dolores: ad ulcera manantia cum melle, Plin. Inueteratus ex uino datur ad lienem sedandum: recens aũt assus uel elixus in cibo, Plin. ¶ Vlcera in facie tolluntur membrana è partu bouis madida. ¶ In uesica bouis allij capita uiginti tusa cum aceti sextario imponuntur ad lienis dolorem, Plin. Aeris florem tritum bene cum sinapi, aut etiam solũ, mittes in acetũ, simulq́ in bucculari decoques: ita ut aliquandiu illic bulliant, & ad similitudinem pulticulę spissentur: postea in uaccinam uessicam calida eã transferes, ita ut duobus digitis liquori huic uessica maior sit, tum spleni satis calidũ medicamen adpones, ligabis fascia, tertia die solues, mirabili gratulaberis remedio, Marcellus. Ad colicam remediũ usu persæpe comprobatum ab amico quodam nuper accepi huiusmodi: Later ignitus & fascia madente inuolutus, pedibus ægri in lecto bene cooperti applicetur: Mox lac caprinum prius feruefactum in uesicam bubulam infundes et umbilico impones quàm calidissimũ. Hinc sudor copiosus manabit: proinde ne aluus sistatur, simul etiam parum olei ægro propinetur: quod et ipsum aliqui calidum bibi uolunt. ¶ Boues ne infestentur à muscis, bubulam saliuam illine, Africanus. ¶ Aiunt si bouis castrati urinæ cinis arboris myricæ immisceatur, uel in potu, uel in cibo, Venerem finiri: Carboq́ ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur: idem cum libeat accedere, resoluitur, Plin. Si quis se infundat in urina bouis, stomacho ob frigiditatem ægro conducit: item ad hæmorrhoides, Haly. Nostro tempore quidam militibus quos dira oris ulcera populari lue per exercitum grassata uexabant (nostri uocant **die brüne**) uaccarum lotium gargarisandũ dedit, ac plerosq́ magno lucro suo curauit. Vulnera facta igne, dum sanescunt, defricare bubula urina conuenit, Columella ubi agit de cauterijs boum ad epiphoras oculorũ. Suppuratio boum melius ferro rescinditur quàm medicamento: Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur, &c. Columella. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium præbere eis urinam hominum, uel boũ, Plinius.

¶ Stercus animalium uim habet maximè digerentem. Verum stercus humanũ ob fœtorem abominandum est. At bubulũ, caprinũ, & ex alijs quibusdam animalibus, neq́ grauiter olet, & multa experientia non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est, Galenus de simpl. medic. facultatibus libro 10. cap. 17. Et mox cap. 23. Stercus bubulum (inquit) pro pastu uario exiguam habet differentiam, estq́ & ipsum facultatis exiccatoriæ. Verum attractoriam etiam obtinet, ut monstrat dum apum uesparumq́ morsus iuuat. Quanquam hæc ut à proprietate substantiæ totius iuuentur fieri potest. Cæterum medicus quidam medicamentorum peritus, in Mysia quæ in Hellesponto est, aqua inter cutem laborantes bubulo stercore oblinens, in solem exponebat. Atque hic ipse imposuit & partibus rusticorum phlegmone obsessis, humidum illud uere collectum, cum herbam boues pascuntur. Manifestum autem est hoc esse alio moderatioribus multò uiribus: dico autem aliud cum paleis uescuntur. Nam hoc medium est inter id quod modo diximus, & quod prouenit ab erui pastu. Liquet ergo, quemadmodum id quod ex pascuo herbaceo prouenit, ad phlegmonas accommodatur, sic istud aqua infestatis esse idoneum. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossoribus & messoribus, & qui opus obeunt tam ualidum: in quibus utiq́ Mysius ille medicus & ad chœrades adhibeat, & ad tumores omnes scirrhosos, ex aceto in cataplasmatis formam compositum imponens, Hæc Galenus. Illinitur in his quæ rumpere opus est, fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum, Plin. Medetur aduersus apum & uesparum ictus, Rasis: & Galenus, ut supra recitauimus. Omnes tumores & abscessus calidos cum aceto impositum sedat, Auicenna: & Galenus, ut paulò ante dictum est. Igni sacro uitulinum fimum recens illinitur, uel bubulum, Plin. Armentariæ bouis fimum si recens admoueatur, uulnerum inflammationes mitigat: Folijs autem inuoluitur, &

calfactum cinere feruenti superponitur, Dioscorides. Illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit, Idem. Abscessus crassos dissoluit, Haly. Fimum bubulum cum melle recentia uulnera non patitur intumescere, Plin. Quemuis tumorem sedari aiunt farina hordei cum stercore bubulo uel caprino cocta, Author obscurus. Ad ulcera antiqua tibiarum quidam hoc arido medicamento utuntur: testæ ouorum, ueteres calceamentorum soleæ, & bubulū fimum de mense Maio, arida teruntur, & insperguntur ulceri: superinditur etiam typha palustris: sic ulcus exiccari aiunt. Fimum bubulū naribus inflatum, sanguinis profluuiū cohibet, Rasis. Aliqui ad eundem usum acetum addunt: Alij non ipsum, sed eius cinerem inflari iubent, ut Haly. Fimus bouis folio inuolutus & calefactus in cinere uaricibus applicatur, Rasis. Conuenit etiam abscessibus qui post aures fiunt, Auicenna. Bubulū fimum feruens ex aceto decoctū, strumas discutit, Plin. strumas & alios scirrhosos tumores, ut supra ex Galeno relatum est. Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinūt digitos pedū, manibusq; leporis cor adalligant, contra quartanam, Plin. Fimo bubulo usto succū betæ admisceri, atq; inde caput porriginosum lauari oportet, Marcel. Phthisicis prodesse tradunt, fimi aridi sed pabulo uiridi pasto boue fumū harundine haustū, Plin. Stercus uaccinū est ex medicamentis, quibus pulmoni, eiusq; tabi, & similibus noxis medemur, Auicenna. Potum uel clystere infusum, uentri ob intestinorū ulcera fluenti salubre est, Rasis. Morbum arquatum pelli ferunt recentiores quidam, si è bubulo fimo recente (aut uiridi, utrūq; enim ex lingua nostra transferri potest) liquor in chymistico instrumento separatus potetur. Ad coli dolorem: stercus bubulū recens exprime per linteum mundum, & succum eius in qualibet potione colico da bibendum, statim subuenies: quod remediū efficacissimū esse multa experimenta docuerunt, Marcellus. Germani (præsertim nostri) colicam etiam matricis uocabulo nominant, & q̊d absurdius est in uiris quoq;: celebratur aūt etiam apud nos medicamentū illud Marcelli iam dictum: Fimum uaccinū nempe uino permiscent, succumq; linteo percolatum, ægroto calidum propinant. Alij hoc fimū magnitudine oui dimidiati quinq; uncijs uini permixtum colant, & minutim incisa addunt aromata, zingiber, caryophyllos, macis, & cinnamum: Hoc ægrū, ubi primū noxam senserit, una potione haurire, & insuper sudare præcipiunt. Bouis stercus aridum ustū, tribus cochlearijs potum hydropicos iuuat, Galenus ad Pisonem cap. 12. & Rasis. Hydropicis auxiliat̃ fimi ceruini, maximè subulonis, sed & bubuli (de armentinis loquor) quod bolbiton uocant, cinis cochleariorū trium in mulsi hemina: bouis fœminæ in mulieribus, & ex altero sexu in uiris, quod ueluti mysterium occultarunt magi, Plin. Hydropicus illitus fimo bubulo iuuatur, si diutius ad solem desiccetur, Antiquus quidam, & Galenus ut supra ex eo citaui. Hydropico plurimū prodest fimo bubulo inungi ad solē et confricari corpus totū, Rasis. Ex eodem arido, aceto optimo & aqua in mortario diligenter admixtis, cataplasma toti uentri calidū contra aquam citrinam (id est, hydropem) utilissimè imponitur, Rasis. Prodest & uituli fimū, ut infra docebimus. Bouis fimum coxendicis cruciatus fotu compescit, Dioscorides. Ischiadicis fimum bubulū imponunt, calfactum in folijs cinere feruenti, Plin. Fimum bubulū feruentem, quem in cinere ardēti calefeceris, coxarum dolori imponito, plurimū prodest, Marcell. Emplastrum ex eo fit ischiadi, Auicenna. Recens calidus podagram lenit, Marcel. Recens cataplasmatis instar podagram impositus leuat, Rasis. Priuatim suffitu fimi, quod à masculo boue redditum est, procidentes uuluæ reprimuntur, Dioscorides. Maximum beneficium pręstat fimus masculi bouis, hystericis mulierū fumigatus propendentibus, Antiquus quidam. Aiūt & suffitu fimi è mare boue, procidentes uuluas reprimi, partus adiuuari, Plin. Hippocrates in libro de natura muliebri, ubi medicamenta refert mensibus & secundis detrahendis idonea, cum odoramenta quædam, (crocū, calamū, rosas, styracem, cneorū pauco melle subigenda) recensuisset, Hæc (inquit) suffiantur stercore bubulo: id uelut acetabulū oleariū formetur, habeatq; fundū tenue, & sit siccū. Ignis autem sit sarmentitius, in quo stercus iaceat, & ex illo mulier insidens (περιβᾶσα) contecta suffiatur. Et paulo post, Stercus bubulū, cedri ramenta, & bitumen suffito. Et rursus, Stercus bubulū contusum ac cribratū, aceti dimidia mensura, & decocti erui dimidia adiecta, leniter pro fomēto adhibeto, &c. Et paulò post initium eiusdem libri, aduersus aquam intercutem uteri, pharmacum (inquit) deorsum purgans bibendum dare oportet: post pharmacū uero, uteros bubuli stercoris fomento fouere. ¶ Aqua pota, quæ de bouis aut asini potu relicta est, capitis dolores sanat, Plinius.

H.

Bos, ô bos, & datiuus pluralis bobus, uel secundū ueteres bubus, primam syllabam producunt: reliqui casus omnes corripiunt, Seruius. Πόρτις & πόρταξ (inuenio & πόρις) pro iuuenca dicitur à Græcis: item δαμάλη Dorice uel δάμαλις, quam nos iunicem uocamus. δαμάλης uero iuuencū significat, quem in Alexandri Cæsaris uita Lampridius damalionem uocauit. Vterq; sexus in moscho continetur. Photion damalin uocari omne animal existimat in iuuenta, Hermolaus Barb. & Aristophanes grammaticus: qui iuuencā etiam à Sophocle νηγενῆ βούβαλιν dictam testatur, & λεοντοχόρταν βούβαλιν apud Aeschylū legi. Videntur sanè authores non semper uituli & iuuenci discrimen obseruare, quod ab ætate est, cum hic illo natu maior sit (ut diximus supra in A. circa principiū, & rursus circa finem.) Aristophanes iam citatus, Τὰ δὲ νέα, δαμάλαι, δαμάλεις, μόσχοι, πόριες, &c. Vnum nobis uocabulum est, **das rinduihe**, id est bubulū pecus, quo omnes eius secundum sexū & ætatem differentias comprehendimus. Iuuencū uocamus **ein zeytochß**, iuuencam **ein zeytkū**, reliquæ gentes circumloquunrur. Κάμινοι boues sunt εὐπλεύροι, ἰσχυροί, ἐυίσχιοι, id est robusti, quadrati, costisq; & coxis plenis, Varinus.

Varinus. ἱερεῖον, quoduis animal quod immolatur: per excellentiam autem bos, Idem. Dionysius Siculus bouem nuncupabat garotan, Cælius. Βοῦς genitiuũ facit βοός, uel βοῦ poetice: accusatiuũ βόα uel βοῦν. Iones & Attici in fœminino genere proferunt, ut etiam ὄϊς, ἵππους, ἡμιόνους, & κύνας. Significat autẽ non singulos tantum, sed etiam gregem aut armentum boum, Varinus. Græci βοῦς nominari aiunt commissuras futurarum in tunicis, Pollux. Βοῦν etiam appellare licebit chytropodem, qui anthracium aliâs, & λάσανα τά, et ἐσχάρα, ἐσχάριον, & χυτροπόδιον uocatur, Idẽ. De boue pisce plano cartilagineo alius est dicendi locus. Salpam quoq; piscem aliqui βοῦν uocabant. Plinius libro 8. tradit elephantes Italiã uidisse primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse, in Lucanis uisos. De boue placenta mox inter prouerbia dicemus. Βοῦς pro corio bubulo, totum pro parte, ut elephas etiam Græcis pro dente, solo, Eustathius. Βῶς etiam, apud poëtas præcipue, pro βοῦς ponitur, & à grammaticis exponitur, scutũ, pelta, ὅπλον, corium, piscis quidam. Βῶν ἀζαλέην apud Homerum, ut alibi βόας αὔας, & alibi χαλκῶ τε ῥινῶ τε βοῶν εὐποιητάων, ad differentiam τῶ ὠμοβοείων, id est crudi corij bubuli, Varinus. Γηρίνεος, βοῦς exponitur apud Suidam & Varinum. Mensem principis diei ratione Orpheus μονοκέρωτα μόσχον, id est unicornem uitulum nuncupauit: cuius rei meminit super Iliados primum Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, ut generationis effector, bos appellatur. Quòd uero habeat tunc primam substantiæ domesticæ ἔκφανσιν, moschos, id est uitulus, uel (ut inquit Eustathius) διὰ τὸ νεάζειν ἀεὶ ἐφ᾽ οἷς ποιεῖ, Cælius. Armenti descriptio inter Claudiani poëmata extat.

¶ Bubulus, idem quod bouinus, ut lac bubulum, Plin. libro 28. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit: item bubuli. Sic bubulum pecus, Varro 2. de Re rust. Bubulũ monumentũ ioco dixit Plaut. Sticho. Sunt qui & bouillũ rectè dici putant, & citant Plinij locũ, Bouillæ carnis iure facile curatur, quem nos in Plinio nusq; reperimus. Βοΐδιον bucula est, trisyllabum pro tetrasyllabo βοΐδιον. Ceruus est animal adeò simplex, ut equo aut bucula accedẽte propius, hominem iuxta uenantem nõ cernat: aut si cernat, arcũ ipsum sagittasq; mireť, Plin. Vaccinus adiectiuũ nomẽ à uacca, lac uaccinũ apud Pliniũ. Quod scorta passim uacchas nuncupamus, ex antiquitate profluxit, in comœdijs quippe Aristophanis comperitur fuisse Athenis celebres meretriculas Cynnam & Salauacchã, Cælius. Πέταλα βοῦς, καὶ πέτηλοι μόσχοι, apud Varinum: & βοῦς πετηνός, qui cornua habet ἀναπεπταμένα, reflexa. Tauras uaccas steriles dici existimant, hac de causa, quod non magis quàm tauri pariant, Festus. Columella lib. 6. Et utiq; tauræ quæ locũ occupant fœcundarum ablegandæ. Varro libro 2. de Re rustica, Quæ sterilis est uacca, taura appellatur. ¶ Bouis & uaccæ epitheta hæc reperimus: Arator, armosus, agrestis, agricola. Aeripes Ouidio, qui habeat pedes tanquam ex ære solidos. Albus, Horatius in carmine Seculari, Quiq; uos bobus ueneraẽ albis. Cerebrosus, Columella 2. 11. Contumax. Crud. Horat. Epod. Candens. Corniger. Cornupeta. Decori ab aspectu, Colum. Durus. Durissimi, Colum. Formosæ, Ouid. 1. de Arte. Ferus. Hirsutus. Immunis aratri, Ouid. Metam. 3. Incustoditæ, idem Fast. 1. Indigena, Ouid. Amor. 3. Indomita, Valer. lib. 4. Argo. & Porphyr. Intacta, id est iugũ non passa, Horat. Epod. 9. Lectus, Ouid. Metam. 6. Minaces, idem Metam. 11. Nitida & niuea, Ouid. Omniuoræ in herbis, Plin. 25. 8. Opimi, Varro de Re rust. 2. 1. Otiosus, Horat. Carm. 3. Passa iugum, Ouid. Metam. 3. Pasti, Verg. Aeg. 5. Patuli, quorũ cornua in diuersum supra modum patent, Plautus. Pauidi, Claudian. Panegyr. 3. Perdomiti, Colum. 6. 2. Piger, Horat. Epist. 1. Tolerantes laborũ, Colum. Ruricolæ, Ouid. Fast. 1. Boues perpetuo epitheto toruos poetæ uocant, quod præcipua frontis asperitas in hoc pecore apparet: Claudianus, Vitulam non blandius ambit Torua parens, id est uacca. Vnde Toruitas, ut Pompeio placet, quasi taurorũ acerbitas ducta. Tardi, Ouid. Amor. 1. Trux. Tumidus. Tutus, Horat. Carm. 4. Validus. Vetulus, Iuuenalis Sat. 10. Armenti epitheta, bucerũ, ualidũ, montanum, toruum, spumans, lanigerũ, discolor. Bucerię, boum greges, Lucret. lib. 2. Buceriæq; greges, Nonius. Bucerus, a, um, ut Ouid. 6. Metam. Armẽtaq; bucera pauit, id est boues ipsos ualde cornutos. Lucret. lib. 5. Lanigeræq; simul pecudes, & bucera secla, hoc est boues. Iuuenci & iuuencæ epitheta, cornigeræ, formosæ, fortes, laborifer, lunati fronte, petulans, torua fronte, pulcher, rudes operum, toruus, ualidus. Iuuencus de homine quoq; iuuene, Horat. lib. 2. Carm. Te suis matres metuunt iuuencis, Te senes proci, miseræq; nuper Virgines nuptæ. Porphyrion, Iuuenci ergo nõ tantum boues dicunť, sed homines: quamuis in usu sit, ut non nisi per diminutionem iuuenculos dicamus. Catullus ad puerum, Epigr. Qui flosculus es iuuenculorum. Ouid. Epist. 5. Graia iuuenca uenit. Plin. libro 10. Ex ijs iuuencæ plura quàm ueteres, sed minora oua pariunt: de auibus. Ἀργοὶ βόες apud Homerum, non albi, cum nigri mortuis immolarenť: neq; ueloces, hos enim εἰλίποδας uocare solet poeta: sed qui iam excoriati propter pinguitudinem albi apparent. Οἴνοπες, qui uini colorem referunt, nigri: quo sensu etiam οἴνοπα πόντον poeta cognominat. Βόες ὀρθόκραιραι, quibus erecta sunt capita: nam κραῖρα Attice caput est. Εἰλίποδες βόες, qui pedes inter ambulandum conuoluunt, Pausanias mulieres etiam εἰλίποδας uocat. Ἕλικες, eodem sensu quo εἰλίποδες, uel quorum suffragines commode uoluuntur aut flectunť: uel nigri (ut & ἑλικὸν ὕδωρ aquam nigram interpretantur:) uel qui cornua habent ἑλικοειδῆ, hoc est intorta. Hæc omnia in Varini Lexico legimus. Pharos aratio est, & bouis etiam epitheton, Cælius ex eodem. ¶ Boarium, quod ad bouem pertinet. Arua boaria, in quibus boarium forum Romæ fuit. Propert. lib. 4. Eleg. Aruaq; mugitu sancite boaria longo. Festus tamen boarium forum Romæ dictum ait, quod ibi uenderentur boues: & Plinius bouem æreum ex Aegina captum in eo conspici scribit, & Herculis cognominati Triumphalis statuam. ¶ Lappæ boariæ

radix è uino pota articulis medetur, Plin. Ego hanc Dioſcoridis Arcion eſſe iudico, quam à Romanis perſonatiam & lappam uocari ſcribit. Accedunt etiam uires ſimiles: Radix enim eius (eodem teſte) conciſa & emplaſtri modo impoſita, obortos membrorũ fractis oſſibus circa articulos dolores ſedat. Vulgo lappam maiorẽ & bardanã appellant. Boariæ nomen ei factum crediderim, quod cũ procera ſit, bubus facile adhæreat: ut lappa canaria canibus, quæ à reliquis eiuſdem nominis (Plinij uerbis utor) ſola humilitate differt. Cunilam bubulam origanum ſylueſtre Græcorũ eſſe Io. Ruellius libro 3. ca. 25. de ſtirpibus ualidiſſimis argumentis conuincit. Ego bubulam appellatam conijcio, ꝙ inter boum remedia forte olim in uſu fuerit, quanq; apud ſcriptores in Hippiatrica ſolum mentionem eius inueniam: ſic enim ſcribit Columella lib. 6. cap. 30. Si bilis moleſta iumento eſt, uenter intumeſcit, nec emittit uentos. Manus uncta inſeritur aluo, & obſeſſi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq; ſtercore poſita cunila bubula, & herba pedicularis cum ſale trita, & decocta, melli miſcentur, atq; ita facta collyria ſubijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemq; omnem deducunt. Hæc ille. Eſt & butes origanum apud Cydoniatas, idem nimirum bubulo, ut uel nomine proditur. Crateuas apud Græcos Liguſticũ falſo cunilã appellat: cæteri ferè conizoides, cunilaginẽ, Plin. Nicander ſylueſtre origanum cunilam (κονίλην) & panaces Heracleũ uocat. Paronychiam herbam Romani bouinalem uocabant. Femur bubulũ appellatur herba, neruis utilis, recens in aceto & ſale trita, Pli. Videndum an eadem ſit, quam alibi ſcribit myriophyllon dici, in Hetruria, qua boum nerui abſciſſi addita axungia ſolidentur. ¶ Βόεια ῥήματα, id eſt, bouina uerba, grandia, ſublimia, ſuperba, & ſoni plena apud Ariſtophanem interpretantur. Βοείας, coria, ſcuta, & lora bubula exponunt: Βοῦνα, ὁδὸν, ἀγροικίαν. Cretenſes Βοωνίαν uocant ueſtibuli ianuam, id eſt primam à uia ingredienti. ¶ Fœnogræcũ aliqui buceras uocant, quoniam corniculis ſemen eſt ſimile, Plin. Alibi apud eundem buceros legiť, nimirum βούκερως ut rhinoceros: ſunt qui buceron ſcribant. Apud Varinũ pro eodem ſemine βουκέρας legitur: Bucerað appellari etiam anagallidem herbam Menetheus teſtis eſt, Galenus in Gloſſis. Βουκεραΐς fons eſt Platearũ: item Βούκερα lacus ſic olim dictus, nunc uero genus herbæ. Vitem nigram aliqui bucranion uocitant: idem nomen aliqui antirrhino tribuũt. Bugloſſos boum linguæ ſimilis, Plin. Ego ſimilitudinem iſtam ad figuram pariter & aſperitatem refero: utrunq; borragini noſtræ cõuenit: quanq; & aliæ quædam herbæ ad bugloſſi deſcriptionem accedant, omnes ferè uiribus eiſdem præditæ, ut ſupra oſtendi. Cato cap. 4. de inſitione loquens: Inſuper (inquit) lingua bubula obtegito, ſi pluat, ne aqua in librũ permeet: eam linguam inſuper librum alligato, ne cadat. Citat hunc locũ etiam Plin. 17.14. & herbæ genus interpretať. Arabica & Perſica nomina huius herbæ & generũ eius inuenio, marmacor, marmues, ſumuſe, ſcalue, alſafrens ſumuſe, meiſidaf, keuzauguen. Syluaticus betonicæ quoq; tribuit linguæ bubulæ uel equinæ nomen. Cirſio folia bouis linguæ ſimilia, minora, ſubcandida, Plin. Aliqui bugloſſum magnam pro cirſio dixerunt. Βουμανὶς & βούπασον, genera ſunt herbarum, Varinus. Buphthalmus ſimilis boum oculis, Plin. Romani olim boariam uocauerunt. Herba hæc apud nos in cibũ uenit, Varin. Arabice chiaugeſem nominať. Ebenſis in lib. de ſimplicibus medic. albehar buphthalmũ facit: cum alij ocimi genus eſſe ſcribant. Aizoon maius alij buphthalmõ uocãt, alij zoophthalmõ, Plin. Apud Dioſcoridẽ bubophthalmos inter eiuſdẽ herbæ nomenclaturas legiť. Boëphthalmõ Oſthani ſideritis. Boanthemõ Galenus in Gloſſis buphthalmõ exponit, q̃d & chryſanthemõ uoceť. Bupleurũ, genus oleris, Varin. Deſcribiť à Plinio herba ſponte naſcens, caule cubitali folijs multis longiſq;, capite anethi: laudata in cibis Hippocrati, et Nicandro in medicina. Meo quidẽ iudicio inter paſtinacas erraticas cenſeri debet, quibus et deſcriptione & facultatibus fauet. Bupleurum, bouis coſta, & eſt dulbub, Syluaticus. Dulbub autem quid ſit nondum reperi. Βούπρασις uel βούπρησις potius, genus oleris ſylueſtris ſimile ſinapi, Varinus. De hoc pluribus in bupreſti inſecto. Βούπινον, trifolium herba, Varinus. Butomo Theophraſtus folium reddit arundinaceum, angulare: caulem inoffenſiſſimum, qui malũ magnitudine ſidæ proximum in lacu producat: fœminam ſterilem eſſe, ad nexus utilẽ, &c. Democritus in Geoponicis eſt author butomum in paludibus naſci, folia ferre irinis proxima, quibus boues iucundè ueſcantur, unde nomen ei datum: ubicunq; prodierit, ſolum excauandis aquilegijs idoneum fatetur. Herbarij & officinæ, ut Ruellio placet, uocant hodie iuncum cabacinum, quòd folijs eius tegetes & ſportulæ, ſicut & ſparto texuntur: nanque corbulas quibus ficus & uuas paſſas recondunt, corbas uel potius cabas ſolent appellare.

¶ Βου particula in compoſitone ſæpenumero nihil aliud ꝙ magnitudinem innuit, Græci ἐπιτατικὸν μόριον uocant: ſic etiam equi nomen propter corporis magnitudinem in compoſitis uſurpatur, ut hippoſelinon, hippolapathon, hippognomon. Tauri nomine apud ueteres omnia magna & uiolenta ſignificabantur, unde & Βου particula, ut quibuſdam uidetur, à boue ducta eſt, Euſtathius. Lapathorum generibus Solon bulapathon adiecit, radicis tantum altitudine differens, & erga dyſentericos effectu, potu ex uino, Plin. Mihi quidẽ ueriſimile fit eandẽ eſſe hippolapathon à Dioſcoride dictam, quæ rumicum maxima locis prodit paluſtribus, nec uiribus à cæteris diſſidet. Pro eadem hydrolapathum quoq; acceperim, cuius loci natales nomine produntur. Dioſcorides trium rumicum, agreſtis oxylapathi, & oxalidis, ſemina in aqua uinóue contra inteſtinorũ tormina utiliter bibi author eſt. Oxylapathum quanq; paſſim naſcitur, lætius tamen copioſiuſq; in montibus, præſertim circa boũ ſtabula, ipſis intactũ. Bumaſti uuæ tument mammarum modo, in pergulis ſeruntur albæ nigræq;, Plin. Varro bumammas uertit, Macrobius bumammias circa finem libri 3. Huius generis eſſe puto

quas

quas Arabes & uulgus hodie cibibas uel zibibas uocant. Fraxinum amplissimam lentissimamq́; bumeliam uocant in Macedonia, Plinius. Gaza apud Theophrastum bubulam fraxinum reddidit. Illam esse puto ex qua mensæ elegantiores conficiuntur. Buselinon prodidere quidam differre breuitate caulis à satiuo & radicis colore ruffo, eiusdem effectus, præualere contra serpentes potum & litum, Plin. Menas apud Varronem, Noui (inquit) maiestatem boum, & ab his dici pleraq; magna, ut βούσυκον, βούπειναν, βούλιμον, βοῶπιν. Sunt autem busyca grandiores & fatuæ fici authore Festo: uulgo mariscas ficus nominant, Ruellius. Ego quasdam ficos mariscas coniunctis uocibus in Plinij, Catonis, & aliorum libris nominari inuenio.

¶Βουκλεψίαν apud Homerum exponunt ἀπέλασιν, id est abactum, non boum solum, sed quorumuis pecorum: Alibi pluribus uocabulis rem eandem exprimit poëta, ὅν γάρ ἐμὰς βοῦς ἤλασαν: & alibi abigeum uel abactorem ἐλατῆρα βοῶν appellat. Βούδορα ἤματα ab Hesiodo dicuntur frigidissimi dies, in quibus flante Aquilone tum boues tum aliæ quadrupedes excoriantur: Boreas enim inquit, Καί τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται, οὐδέ μιν ἴσχει. Βουδόρῳ νόμῳ, de ijs qui boum instar excoriari mererentur, Suid. Βούδιος, stolidus. Βοΐδης, mansuetus, simplex, apud Menandrum. Βουβάδρας, magnus & stupidus, ἀναίσθητος, superbus, à nimia corporis mole dictus uidetur, &c. uide Etymologicon. Βουβὼν glandula in inguine tumida, à bu particula intendẽte, & βῶ τὸ βαίνω, τὸ πάθος τὸ εἰς ὕψος βαῖνον, Etymolog. Bubones antiquis fuêre tumores uniuersi præter naturam: mox ita priuatim nuncupati, qui in fœmoribus, alis protuberarent ac collo, Cælius. Βουλιμία, βούπεινα, βούβρωσις, diuersa uocabula rem eandem significant, famem scilicet ingentem, & uniuersam: Indoctiores superiore sæculo medici bolismum & famem uaccinam uocarunt. Lud. Cælius libro 26. ab initio, multa scitè de bulimo scribit, tum alia, tum quid ab appetitu canino differat. Gellius transtulit uim famis non tolerabilem. Sunt qui καρδιωγμὸν quoq;, id est oris uentriculi morsum & famem intempestiuam, bulimon uocitent, Cæl. Dores καρδιώττειν dicũt, quod Xenophon βουλιμιᾶν, Pollux. Reperitur & βούβοσις, & βούβρωσις: siue à bu uocula intendẽte, siue ab ipsa quadrupede, quòd ita affecti boues integros esurire uideãtur (uel boues mactare cogantur) ut de Herculis uoracitate legimus. Sũt qui bubrostin dolorẽ aut tristitiã ingentem aut misericordiã accipiant, unde cor & animus consumatur, apud Home. Iliados ω. Ἑ κακὴ βούβρωσις ἐλαύνει. Eiusdem præterea nominis deam quandam uel dæmonem Ionum legimus, templo ei in Smyrna dedicato, apud quam hostes deuouebant. Βουλιμιᾶν ἢ βουλιμώττειν, uehementer esurire. De bulimo plura Suidas: De buphago mox inter prouerbia. Βουλιμεῖς, οἱ καὶ Βουλινεῖς καὶ Βουλινοί, populi prope Liburnidas insulas, Dionysius poëta. Βουδρομεῖν accelerare exponunt, ut sit idem quod βοηδρομεῖν aut βοηθεῖν, cum clamore accurrere: nisi malis à bu particula ob uehementem cursum. Βούδυται aues quædam sunt in Ixeuticis Oppiani. Dedit & nostra lingua auibus nonnullis nomen à bubus: nam sturnos uocat **rinderstaren**, regulos **ochsenöugle**, & ardearum quoddam genus **moßkű** uel **vrrind**. Βουγενεῖς apes à poëtis uocari dixi: Aristoteles etiam centauros uocat βουγενῆ & ἀνδρόπρωρα τέρατα. Βουκόρυζα, pituita uel grauedo immoderata: & βουκόρυζος, stupidus, nimis imperitus: quem & κρiόμυξον eadem ratione dicimus, ut cui cerebrum muco ac pituita occupatum sit. Βούπαις est grandis puer, adolescens (qui ex pueritia in pubertatẽ transit, quẽ & ἀντίπαιδα & πάλληκα uocãt: Germanica uox eius ætatis **ein bűb**, proxima Græcæ est) & piscis quidam, Varinus: item apicula, sic dicta quod ex bubus nascatur. Βούπαλος, asinus. Βουπαλίδες, periscelides, femoralia. Βούρυτος, amnis rapidus & ualde fluens, Varinus. Βουπρίονες, magna præcipitia & colles, Idem. Βουθώνης, βούχειλος, Varinus: uox nusquam alibi mihi comperta. Βουφόρτων κοίρανοι εἰκοσόρων, nauium ualde oneratarum principes, Suidas. Βουχανδέα, capacissima: ut βουχανδὴς λέβης, qui uel bouem caperet, in Epigrãmate. Βούχιλος, fertilis, εὔτροφος, ut in carmine, Πάντες βουχίλου κραίντορες Ἀρκαδίης. Βούχυλον autem nomen est loci, apud Suidam tamen similiter per iôta scribit. Βούτορος (μαυρῶσοι ἔχουσι δόρατα βουτόροις ὀβελοῖς ἴσα, Suidas) boues feriens: βούτορον, ψάκασρον, ὀδὸν, ἀτραπόν, Varinus. Βούταρος, ὁ παχὺς ἢ παχύς, Idem. Βουτάνη, pars nauis (longæ) cui clauus alligatur: uel flagrum, ἢ τάνασις τῆς βοείας: ἢ μάχη αἰδία: sic enim lego apud Varinum: nimirum ἀπὸ τοῦ σφόδρα τείνειν, quod prædictis omnibus conuenit. Alexandri equum bucephalan uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. De hoc plura dicemus in Equo. Bucephalum etiam inter tribuli nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. Buphagus, uorax, helluo, & leonis epitheton, siue per hyperbolen, tanquam qui boues integros uoret, ut de Hercule fama est: siue à bu simpliciter intendente particula. Nam & in alijs quibusdam compositis apud Græcos dubitari potest, ab ipsis ne bubus, an qua diximus uocula, nominentur. Buprestis siue scarabei genus boues inflantis, siue alia uentris inflatio accipiatur, æque ad ipsos boues ac morbi magnitudinem, uocabuli etymon referri potest. Sic & buryncho pisci cetaceo apud Varinũ, figuráne rostri an amplitudo nominis causa fuerit, dubites. Βουγάϊον Iliadis lib. 13. Grãmatici exponũt, bouẽ operarium, uel tardum & crasso corpore hominẽ: uel imperitũ & stupidum (qualem Galli quoq; sua lingua appellant grand ueau, id est grandem uitulum) uel deniq; arrogantem & iactabundum, & simpliciter βοώδη, Varinus. Samij lacte uictitantem & imbecillũ βουγάϊον uocant. Apud Herodotum historiarum secunda obelisci bupori nominãtur: quos Rhodopis quæstu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiamsi assandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridiculè, ni fallor, Cælius. Busiris Aegypti rex (à quo ciuitati quoq; nomen) ab auia Io in uaccam mutata hoc nomen forte inditũ habet: uel παρὰ τὸ βοῦς ἔρδειν, ut Etymologici

author conijcit, id est à conferendis et iungendis bobus, ut qui uel solus duos boues sub iugū include
re posset; uel παρὰ τὸ βοῦς καὶ τὴν σειρὰν, utpote adeò robustus ut bouem catena uinctum ducere uale-
ret, sicuti de Laërte fertur. Perpauca sunt quæ primam syllabam bu purum habent, nec tamen cū
superioribus, ut uidet, quicquam commune, ex quibus censeo quæ sequūtur. Βουκανῆ, ἄνεμον ἢ τὸ ἄνθος, κύ-
πριοι. Βούπρως, ἀσθένεια. Βούχωμα, φρόνημα. Βουφάρας, γεφύρας. Βουλεψίαν, Varinus uidetur αὐτοχειρίαν exponere;
uocabulum rarum, nec alibi mihi repertum, apparet autem excoriationem sonare. Βουχρὼς τις, ἰσχυρός,
ὁ ξηρός, Varinus: forte à magnitudine corporis. χρὼς enim corpus est; & Βούχωμα, forte à Βου & αὔχημα.
Budini, Βούδινοι, Sarmatiæ populi sunt, apud quos tarandus fera nascitur, Gelonis adnumerati, Eusta
thius in Dionysium. Pannonij, secundum aliquos Βούγαροι, Idem: Bulgari nimirum.
¶ Σύθρα ἐπὶ βοῶν, σημαίνει δὲ τὰς ῥυπαρὸν τι ἐχούσας, Varinus. Boæ in Italia appellatæ serpentes, in
tantam magnitudinem exeunt, ut diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spe-
ctatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomen traxêre, Plin. Apud eundem boa
appellatur morbus papularum, cum rubent corpora; is sambuci ramo uerberatur: sanatur etiam e-
buli folijs contritis & è uino uetere impositis.
¶ b. Homerus regiam & eximiæ authoritatis in homine formam hoc uersu depingit, ἠΰτε βοῦς ἀ-
γέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων. Tarādus fera apud Budinos in Sarmatia nascitur, magnitudine bo
uis, Eustathius. γυῖα βοὸς μέλλοντες, Callimachus dixit, membra bouis elixantes. Ἄλφα Varinus expo
nit caput bouis: quod & βούκρανον una uoce dicitur, Bucephalus appellatur equus cuius coxis inustū
est βούκρανον (aliâs βουκράνιον) id est bouis caput, Etymolog. ¶ Si oculi plani & lati fuerint, boum ocu-
lis similes existimato, Adamantius. In Indico mari arbusculas nasci ferunt colore bubuli cornus, ra-
mosas, &c. Plin. Plutarchus in Symposiacis Decade 7. Problem. 2. docet homines præfractos &
asperis moribus, & intractabiles κερασβόλους uocari solitos, quam uocem haud satis commode uerteris
Latine. Sumptam autem metaphoram ab agricolis, apud quos semina quæ priusquam in terram deci-
dāt, incidant in cornua boum, κερασβόλα dicantur. (Hermolaus Barb. legumina inobsequiosa & con
tumacia uocat.) Hæc aiunt prouenire cæteris multò duriora, unde & ἀτεράμονα uocantur. Qui scri-
psit Etymologicon indicat hanc uocē semel duntaxat usurpatam à Platone, sumptamque à legumini
bus, quæ nec igni nec aqua mollescant: cuiusmodi quædam uidemus admixta leguminibus minuta
nigraque. Locus est apud Platonem libro de Legi. 9. ubi interpres inepte uertit fulminis tactu prædu-
ra, quasi κεραυνοβόλα dictum esset. Porrò cur id accidat, ut semina quæ in cornua boum impegerint,
aut non proueniant, aut proueniant ficciora durioraque, Plutarchus hanc adfert causam: quod ea quæ à
manu calida statim excepta terra fouētur, magis adiuuant calore, qui seminibus est amicus. At quæ
in cornua incidant, proiecta magis uidentur quàm seminata, & mora frigus colligunt. Theophra-
stus dubitat, num friuolum sit, quod de cerasbolis iactant agricolæ, Hæc Erasmus Roterod. in Chi-
liad. Homerus ἀτέραμον κῆρ appellat τὸ ἀτειρὲς, καὶ σκληρὸν, καὶ μὴ τέρην. Τεράμων est tener et mollis, cui cō
trarius ἀτεράμων: neque enim ἀτέραμνος in masculino genere profertur. Gaza apud Theophrastum a-
teramnon incoctibile uertit. Ὕδωρ ἀτέραμνον, aqua cruda. Μηδ' ἀτενὴς ἄγαν γ', ἀτεράμων τ' ἀνήρ, Aristoph.
in Vespis, pro uiro inexorabili, duro, & corneæ fibræ. Circa Philippos ateramon nominant in pin-
gui solo herbam, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cum udam quidam uentus afflauit, Plin.
Semina quæ dum sparguntur boum cornibus attacta fuerint, non euadunt in bonam frugem, & gra
na producunt exigua, Rasis. Mihi quidem uerisimile fit ortam hanc persuasionem de seminum duri-
tate, quòd quæ dura & incoctilia sunt, cornu duritiem ac tenacitatem & insuper colorem præ se fe-
rant, tanquam uitio per contagium nato. Similiter falsam illorum credulitatem reor, qui satis ramentis
de cornu arietis asparagos nasci tradiderunt: Nam illorum quoque semina cornu substantiam repræ-
sentant. Hermolaus Barbarus in Corollario ad fabam Dioscoridis, Plinius (inquit) Theophrastum
intelligit, nonnunquam fieri ut teramos in ateramon transeat, cum uapore atque halitu terræ madidam,
indigena quidā uentus afflauerit. Aliter Theodorus, qui duo illa, teramō & ateramon siue ateramnō
pro coctibili & incoctibili, non pro herbis ita nuncupatis accipit. Theophrastus certe alio loco facile
significat ueriorem Thedori quam Plinij sensum fuisse: Tantum Hermolaus, apud quem pro his Plinij
uerbis, teramon qua in macro solo, librarij supposuerunt, de qua in Macrobio. Macrobius certe
quod sciam nullam huius rei mentionem fecit: non alienum tamen ab istorum uocabulorum etymo
est, quod idem ex Faborino scribit terenum Sabinorum ligua molle significare, unde Terentios quo
que dictos putat Varro; Hinc & Horatium molle Tarentum dixisse: & Tarentinas oues nucesque uo
cari, quæ sint terentinæ, id est molles. Apparet sanè Grecorum τέρεν Sabinos retinuisse, Romanos au
tem transpositis literis tenerum dixisse. τέραμνον grammatici etiam tectum domus exponunt, &c.
Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruorum tantummo-
do cornua affigantur, lege apud Plutarchum Problem. Roman. 4. Βοὸς κέρας apud Homerum esse ai-
unt cornu quod lineæ piscatoriæ iuxta hamum circumponitur, alij pilum, Varinus. Coronius ap-
pellatur bos, cui cornua sunt μηνοειδῆ, id est lunata, Cælius. Κίλλιξ, bos qui cornu alterum peruersum
habet, Varinus. In Scythia maximum frigus mihi uidetur esse causa, cur omnino cornua bouino ge-
neri non succrescant, astipulante sententiæ meę Homeri carmine Odysseæ quarto, quod ita habet:
Et Libyen, ubi sunt cornuti protinus agni. Quod recte dicunt in locis calidis maturè cornua existe-
re, Nam in uehementibus frigoribus, aut non oriuntur statim pecoribus cornua; aut si oriuntur, uix
oriuntur,

oriuntur, Herodotus libro 4. Vergilius sanè in Georgicis meminit boues in Scythia nimio frigore perire, cum non in stabulis sed campis niuosis hyemem agant: Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis Corpora magna boum. Cornu uox etiam ad ungulas propter substantiæ similitudinem transfertur, ut in uernacula lingua circa boues & equos, sic apud Latinos, Solido grauiter sonat ungula cornu, Verg. Georg. 3. Hinc & equi cornipedes poëtis dicti. Hoc non animaduerso deceptus uidetur Plinius cum scribit: Boum attritis ungulis cornua unguendo aruina medetur agricolæ: adeoq; sequax natura est ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, &c. ut singulis capitibus quaterna fiant. Apparet eum ex diuersis authorum locis, quæ alibi de proprie dictis in capite cornibus legerat, & alibi de cornu, id est cornea substantia ungularum, sine iudicio coniunxisse. Quid enim ungulis cum cornibus capitis ita commune, ut hæc illis attritis ungi debeant? In simili errore Græcos quosdam Grammaticos deprehendo: nam ubi Dionysius Afer Πᾶνα κερώνυχα cognominat, Eustathius exponit, non cornipedem (sicut etiam Latini poetæ capripedem & semicaprum Pâna uocitant) sed ὀξυκέρων, id est qui acuta capitis habeat cornua, ὡς τοῦ ὄνυχος ἐνταῦθα (hæc eius uerba sunt) ὀξύτητα δηλοῦντος, καθὰ καὶ ὅτι ἀκρωνυχίαν ὄρους φαμέν. Sed quid opus est longius interpretationē quęrere, ubi non deest proximior, ut ὄνυξ (id est unguis qui de multifidis pedibus proprie dicitur, uti de solidis ὁπλὴ id est simplex ungula) pro chela id est ungula bisulca accipiatur. Miretur autem aliquis quod animal bisulcum, quale bos est, Græci δίχηλον uocent, cum illo numeri aduerbio nihil opus fuisset: nam χηλὴ per se de dionychis, id est bisulcis tātum dicitur, cuiusmodi pedem in crustatis forcipem appellamus. ¶ Μύκλος est reduplicatio quædam in asinorum & boum collo, Varinus. Βοὸς βοείη, pleonasmus est apud Homerum pro corio bouis, quod & βοολέψιον uocatur, Varinus. Κόλλα est glutinum uel corium dorsi bubuli unde glutinum excoquitur, de quo plura mox in Tauro, taurocollæ uocis occasione. Collopas uocant Græci coria duriora circa ceruicem suum & boum, ex quibus fiunt κόλλαβοι dicti, id est clauiculi quibus intenduntur & remittuntur fides in cithara, Varinus. Dionysius in Periegesi de Iberia, Ἤπειρον κείνην ἰκέλην φύτευσι βοείῃ, id est Ibericam terram siue Hispaniam, corio bubulo assimilant: figura nimirum. Hyda mensura terræ apud Anglos, authore Polydoro Vrbinate in Historia Anglicana, uiginti iugera Anglicana comprehendens, nomen sortita à corio bubulo (id Germani ferè hydam aut hutam appellant) quòd in tenuissimas laminas sectum hydæ quantitatem circumscribere posse uideatur: quod si uerum est, longè abesset hyda à uiginti iugerum dimensione. Verum nihil prohibet eam dictionem ab una significatione in aliam fuisse translatam, ut centuriæ etiam. Verùm authorem habeo Henricum archidiaconum Hintendunensem, qui asseuerat hydam tot in se capere iugera, quot uni aratro annuo cultu sufficere possent. Quod si uerum est, idē foret hyda apud Anglos, quod mansum apud Iureconsultos, Robertus Cenalis. Dido soror Pygmalionis, Agenoris filia, cum Synchæo marito Tyrum habitabat: Illum Pygmalion ut pecunias eius obtineret in peregrinatione clam occidit. Occisus ille uxorem in somnis monet ut fuga sibi caueret à fratre impio, qui maioris pecunias quàm naturæ leges faceret. Itaq; is in Libyam fugit, assumptis aliquot Tyrijs & pecuniarum copia. Et cum Iarbas Nomadum rex non admitteret eam, tantum loci quantum bouis corium occuparet sibi uendendum petijt. Hoc impetrato, corium discidit in lorum angustum & oblongum, eoq; loci quantum potuit longe lateq; inclusit, ita ut maximam in eo ciuitatem conderet, quæ primum noua ciuitas, deinde Carthago dicta est: & arx eius Byrsa, id est corium, Eustathius in Dionysium. Cicero libro 2. de Natura deorum, ciuitatem hanc à Carthagine Herculis filia dictam scribit, cum Byrsa prius diceretur. Reperitur & alia historia ab Eustathio ibidem prodita, quod cum Elisæ siue Didonis comites urbem condituri terram foderent, capite bouis inuento, cœptum reliquerint, perpetuos sibi labores et seruitutem illic futurā, quales boum sunt, inde augurati: Postea cum alio loco effosso equinum caput inuenissent, bonum omen interpretati, tanquam & otium & uictus aliunde suppeditandus defutura non essent, Carthaginem illic extruxerunt, quæ eam ob causam uernacula lingua caccabe (κακκάβη) dicta uidetur, hoc est equi caput. Λωγάλιον, τῶν βοῶν τὸ ὑπὸ τὸν τράχηλον χάλασμα, Varinus: forte palearia. Item λωγάνιον μέρος τοῦ σώματος, Idem. Κύταρον, τῶν ὀπισθίων τοῦ βοὸς, ἡ σὰρξ ὑπὲρ τὰ ἄρθρα, Idem: Forte sine distinctione legendum τοῦ βοὸς ἡ σὰρξ: Nusquā alibi hanc uocem inuenio: conijcio autem esse partem illam carnosam, quam Latini lumbos, Græci ὀσφὺν proprie uocant, **der schluchbraten**. Nostri bubulum uentrem multiplicem ruminationi destinatum nominant **menigfalt**: quo nomine puto comprehendunt, omnes illos uentres numero tres, in quibus ruminando alimentum præparatur, quorum singulos Græci suis nominibus efferunt. Eorum primus (inquit Aristoteles de partib. animalium 3. 14.) cibum recipit inconfectum, secundus aliquantulum confectum, tertius plenius, quartus perquam plenè confectum. Nomina hęc Græcè indita sunt, κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχῖνος, καὶ ἤνυστρον: quæ Latine, interprete Gaza, sic reddi possunt, uenter, arsineum siue reticulum, omasum, abomasum. Sed de his alibi agendum erat, ubi de animalibus in genere tractabitur. Qui Germanica eorum nomina desyderat, si quæ sunt à bubularijs cognoscet: sic illos uoco qui intestina diuendunt. Nam Grunnius Porcellus in testamento ludicro bubularijs intestina sua donat. Græci ἀλλαντοπώλας eosdem uocant, non illos solum qui farcimina uendunt, ut uel ex hoc Aristophanis in Equitibus loco patet, Τί μ᾽ ὦ 'γαθ᾽ οὐ πλύνειν ἐᾷς τὰς κοιλίας, Πωλεῖν τε τοὺς ἀλλάντας; Echinum Eustathius exponit interna uentris seu uentriculum, Nicandri scholiastes bouis uentriculum proprie hac uoce signari ait; coniecerit autem aliquis eminentium partium asperitatē

causam huius nominis fuisse. Omasum grammatici exponunt pinguius atque crassius intestinum, quod nonnulli bubulum esse credunt, Horatius Serm. 2. Seu pingui tentus omaso. Et rursus 1. epist. Patinas cœnabat omasi Vilis, & agnini, tribus ursis quod satis esset. De illo qui concubino procaci rure omasum edisse se negati, bouem occidit, supra diximus ex Plinio. Abomasi uocabulum à Gaza fictum existimo, à situ: Reticulũ uero imitatione uocis Græcæ à figura eum dixisse. ¶Cæterũ membranas cum alias, tum diaphragma & peritonæum priuatim nostri appellant **lyssen**: alij diaphragma priuatim **die kräe**, id est cornicem, nescio quam ob causam. Alia nomina uernacula partium illarum quæ in laniena seorsim uęnire solent, paulo post adferam in f. litera.

¶Pulmo elephanti quadruplo maior bubulo, Plinius. Bucardia gemma bubulo cordi similis Babylone tantum nascitur, Idem. Homini renes bubulis similes, uelut è multis renibus compositi, Idem. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulò, Idem. Βοὸς πόδα Attici bouis uiuentis pedem nominant, mortui autem βόειον πόδα, Varinus & Ammonius. Hippopotami ungulæ binæ, quales bubus, Plinius. ¶Βόλβιτον & βόλσυνθον, uel βόλιτον, & βόλιτος, bouis fimus propriè à Grammaticis exponitur (impropriè autem quorumuis animalium, Etymolog.) item ὄνθος apud Homerum, quæ uox ad asinum magis pertinere uidetur, ut ὄνις etiam, author Pollux. Boliton asellorum propriè dici retrimenta putant: sed & boum superfluitates ita uocantur. Quod uerò boliton pronunciant Attici, reliqua Græcia (præsertim Iones, Etymologus) bolbiton, Cælius Rhod. ex Aristophanis interprete in Batrachos, ubi de Empusa legitur quod pedem alterum habeat βολβίτινον, id est asininum. Agnoscunt uocem Latini quoque: siquidem Pompeius Festus inde inflexum uerbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare, Cælius. Aristophanes in Acharnensibus: ἐντρυφήσειν ἐν πᾶσι βολίτοις: scholiastes exponit, in omnibus delicijs & bonis, siue παρ' ὑπόνοιαν, nam sermo de bobus erat: siue quod stercorata quæ plantantur aut seruntur omnia lætiora uegetioraque proueniunt. Idem in Equitibus, κἀγὼν ὅτ' ἔγνων τοῖς βολίτοις ἡττημένος, hic βολίτοις interpretatur βοϊδίοις, uel ταῖς τῶν βοῶν ἐπαγγελίαις: ubi & hæc uerba leguntur, ἡ τοῦ βοὸς κοιλία βόλιτον ἔχει: item, βόλιτοι γὰρ οἱ ἀπόπατοι τῶν βοῶν, id est boum stercora. De Empusæ pede bolitino, id est asinino supra dixi. Βολίτου δίκην, prouerbium in eos qui ob minima delicta puniuntur: extabat enim Solonis lex etiam aduersus fimi bubuli fures, Suidas, Aristophanis interpres, & Erasmus in prouerbio Boliti pœnam, ubi βολίτινον σκέλος ineptè exponit crus ueluti è bubulo stercore conflatum. Βόλιτον appellatur, quasi βοὸς λιτόν: quod liquidiora sint bouis excrementa quàm cæterorum animalium, Etymolog. Citat autem & Hipponactem, qui βολίτου κασιγνήτην dixerit, fœminam opinor extremè contemptam. In Phrysiorum agris uidere est domos bolitinis parietibus: in alijs bubulum stercus ad ignis materiam (propter ligni inopiam) siccari: Quin & hodie nostrates quem insigniter contemnunt, βόλιτον appellant, Erasmus Rot. Βολεών, fimetum uel sterquilinium est, κοπρών, ubi boum & iumentorum stercus reponitur: Significat etiam locum in portu ubi alligatæ sunt anchoræ. Bœotia regio nomen habet à rege loci Bœoto, quem Arne mater mulier Aeolis enixa, ut patrem lateret, abiecit εἰς βουσῶνα (id est stabulũ, ut ego interpretor: Cyrillo βοών, ὤνος, custodia est apud Alexandreos) unde nomen Bœoti illi impositum. Ouidius, Metamorpho. libro 6. Te quoque mutatum toruo Neptune iuuenco Virgine in Aeolia posuit, Pallas scilicet in tela sua. Euphorion, Τὸν ῥα Ποσειδάωνι δαμασσαμένη τέκε μήτηρ, Βοιωτὸν δ' ὀνόμηνε, τὸ γὰρ καλέουσι βοτῆρες, ὅττι ῥα πατρῴῃσι βοῶν ἀπεθήκατο κόπροις. Alij Bœotiam dictam malunt à boue, quam ex Apollinis oraculo Cadmus secutus est, & quo in loco illa moribunda procubuit, Thebas condidit: cum regio illa Aonia prius diceretur, Etymologicon. Huic fabulæ qui prolixius immorari uoluerit, legat Ouidium libro tertio Metamorph. Bolbitinum & Bucolicum, duo sunt ex hostijs Nili, non genuina, sed effossa, Eustathius in Dionys.

¶c. Βούνομοι, loci palustres uel alij bubus pascendis apti: apud Suidam legimus βουνόμον ἀκτήν, id est littus pascuum, & βουνόμους ἐπιστροφάς, loca in quibus boues pascũtur. Μηλόβοτος κεῖμαι καὶ βούνομος, in Epigrammate de Mycenis dirutis. Βουβόσιον, τὸ, pascuum: Strabo, χώραν ἀρίστην βουβοσίοις. Βουθερές, ἐν ᾧ τόπῳ βόες θέρους νέμονται, Etymologicon. Βούτροκτον, eruum, Varinus, malim per ω. in penultima: est enim eruũ in boum cibo laudatum. Βουσία, βοσκητήριον, καὶ γογγυλίδι ὅμοιον, Idem: pro posteriore significato legendum uidetur βουνίας. Lotus pratensis apud Dioscoridem, doctorum omnium consensu uulgare trifolium est, quo in quibusdam Italiæ locis, ut Brixiæ & alibi, etiam agri conseruntur: cum pecori, bubus præsertim, plurimum optimumque præstet alimentum: est enim subdulce: & semel satum restibili per aliquot annos fœcunditate germinat. Lotum arborem (ut obiter dicam) alij alia facie describunt, quam ego in Prouincia Galliæ sic priuatim nominata uidi circa montem Pessulanum, folijs referebat urticam maiorem ferè, baccis nigricantibus rotundis, paulo minoribus quàm cerasorum, exigua carne, dulcissimis: arbor est satis magna, uulgus illic ledonnier appellat. Gramen passim cognoscitur, geniculatis ramulis serpens, radicesque ab ijs geniculatas & dulces spargens. Folia eius in tenuitatem cacuminata & dura, ut arundinis paruæ lata, bubus iumentisque pabularium. Nec ulla iumentis herba gratior, siue uiridis, siue in fœno siccata, Ruellius. Vulgus nostrum graminis nomine plures usu facieque consimiles herbas appellat, & Plinius quoque tria facit genera, in quibus discernendis nostri temporis medici contendunt: Dioscoridis autem & ueterum medicorum gramẽ, unum & unius generis est, quod cum alijs notis, tum denticulatis præcipue radicibus, siue radicum mucronatis germinibus discernitur, & loca amat arenosa, Petrus Matthæolus reprehẽdit Ruellium & Leonicenum, qui

qui graminis genus aculeatum à Plinio descriptum, coronopodem Dioscoridis esse arbitrantur. Gramen in officinis (inquit Ruellius) nomen seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunquam se ab humo attollens, flagellis teretibus articulatis, exilibus folijs, & in cacumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingratæ dulcedinis. Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellant: aliqui è uulgo capriolam, quòd capris grato sit pabulo: multi ab effectu sanguinariam, quòd aculei foliorum quini seniue in echinatum fastigium unà conuoluti nares farciunt, eliciendi sanguinis gratia cum extrahuntur. Crus galli etiam Latini appellauere, quòd stylus è medijs folijs exurgens in pedem galli conformatus articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem. Eadem ratione Græcis & Dioscoridi coronopus, id est cornicis pes ab eadem figura nominatur. Nanque gramen aculeatum, crus galli, sanguinaria hæc, una & eadem est herba, quæ coronopus dicitur Dioscoridi, Tantum Ruellius. Plura uide in Cornice infra libro 3. De cunila bubula supra dixi: cuius mentionem hîc repeto, ut Georgium Alexandrinũ reprehendam, qui eandem esse quæ nunc cotula & bouis oculus appellet imperitissime scribit. Polygoni siue sanguinariæ maris genus quoddam est pusillum, cui Germanicum nomen **knawel**, & frequentius reperitur æstatibus pluuijs per arua, præcipuè rapis consita. Herbula dodrantalis, fruticosa, pluribus ab una radicula alba inutili recta descendente cauliculis, quorum geniculis folia adnascuntur angusta, incana, & in omnibus alarum cauis flosculi minimi numerosi subuirides stellatique prodeunt. In pabulo mire expetitur bubus, quamobrem multis in locis fasces eis collectos offerunt. In uino cocta & pota calculos imminuit, & urinæ stillicidium emendat. Describitur ab Hieronymo Trago li. 1. cap. 129 Quemadmodum & alia ei similis ferè sed per omnia minor, semine plenissima botryos instar breuissimis foliolis, à quibusdam herba cancri dicta (alia tamen ab heliotropio) eiusdem ferè facultatis cuius superior, eodem libro capite 128. Germani uocant **harnkraut**, id est urinalem, in Gallia aliqui centigraniam uel millegraniam: sapore est ferè betæ, uinoso, linguam & os uellicante. Licebit hanc polygonon minimam, illam minorem uel mediam appellare. Inter uitia frugum est, quod triticum uaccinum uulgò uocatur, **kuͤweyssen**, nostri **blauw klaffen**, nescio qua nominis ratione: herba est caule pedali uel altiore, folijs nigricantibus, binis, mucronatis: spicam florum purpureã ædit, folijs etiam insertis eiusdem ferè coloris, aspersis maculis quibusdam flauis: radice breui inutili, messis tempore postquam defloruit, in singulis conceptaculis bina ternáue semina, tritici simillima, colore tamen puniceo producit. Eodem colore panis, si forte immisceatur, infici solet. Prouenit in agris qui triticum uel zeam alunt. Describit eam Hieronymus Tragus libro 2. cap. 32. usu nullo.

¶ Βουκάπη, presepe boum: κάπτειν enim est edere. Τρώξανα sunt reliquiæ & quisquiliæ, quæ à præsepibus equorum, boum, & aliorum pecorum uel iumentorum decidunt, Varinus. ¶ Vaccam fœtam Vergilius dixit: est autem fœta & grauida, & partu liberata, Seruius. Antiqui etiam fordam dixerunt bouem prægnantem, Ouidius li. 4. Fast. Forda ferens bos est fœcundaque dicta ferendo. Et rursus, Pontifices forda sacra litate boue. Eandem hordam appellabant, unde hordicalia Romæ festa, quo die hordæ boues immolabantur, Hermolaus. Φορβὰς βοῦς, ἡ νομὰς καὶ εὐτραφής, Varin. id est uacca quæ alitur & pinguescit. Forbeam antiqui omne genus cibi appellabant, quam Græci φορβήν: His uocabulis propinquum est Germanicum **fuͤter**, & Gallicum fourrage, nisi quis à farragine potius deducat. De caprifico, quo ita boues (uel tauri) edomentur, ut propè immobiles consistant, res perquisita etiam Plutarcho in Symposiacis, iniuria temporum desideratur: Si quis curiosior rationes aut coniecturas requirat, adeat Cælij Calcagnini epistolicarum quęstionum libri 2. epistolam 15. Mugio, fictitium uerbum à uoce boum. Ad Herenn. li. 4. Imitationis hoc modo: Vt maiores rudere, uagire & mugire, & murmurare & sibilare appellauerunt. Litera mugiens, Quintil. li. 12. Inde cum actæ boues quædam, ad desiderium (ut fit) relictarum mugissent, &c. Liuius 1. ab Vrbe. Prœtides implerunt falsis mugitibus agros, Verg. Aegloga 6. Dicitur etiam de alijs animalibus, ut monocerote apud Plinium: Et de inanimatis, Terram mugire uidebis, Verg. Aeneid. 4. Malus mugit Africis procellis, Horat. 3. Carm. Equidem & montium sonitus, nemorumque mugitus prædicunt, Plin. li. 18. Crebris mugitibus sonant amnes, Verg. Gerorg. 3. Mugitus boum fumifici, luctisoni, rauci, & terrifici à poetis nominantur. Diros uictima mugitus edidit, Ouid. Metam. 7. Et uox assensu nemorum ingeminata remugit, Verg. Geor. 3. & in Aeneide, Sequitur clamor cœlumque remugit. Est auis quę boum mugitus imitetur in Arelatensi agro taurus appellata, alioqui parua, Plinius. Greges mugientium, pro boum, Horatius. Boare, boum uidetur proprium, etiam ab ipsa uoce, quemadmodum baubare canum: boire Pacuuio, Clamore & sonitu resonantes bount, sed hoc antiquum & inusitatum est. Bouare dicuntur boues, cum uocem emittunt, teste Varrone li. 6. de lingua Latina: boare tamẽ magis est in usu. Græci de boum uoce μύκημα dicunt, μυκηθμός, μυκᾶσθαι, μυκώμενος, Pollux: omnia per υ. μηκᾶσθαι enim per η. caprarum est. μυκηθμοῦ δ᾽ ἤκουσε βοῶν, Homerus: Idem Iliados ε. ἀμφὶ δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, portæ cœli resonuerunt, id est apertæ sunt, Etymolog. Dicuntur & βουμυκαί boum mugitus, Varin. Μωκᾶται βοῦς καὶ μυκᾶται, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ διὰ ταύτης τῆς φωνῆς χλευάζειν καὶ καταμωκᾶσθαι, τὸ καταγελᾶν, Varinus. Hanc uocem irridendi significatione etiam sermo Gallicus habet. Περιβοίας, παρὰ τῇ βοῇ ἦν, ὁ ὑψίλαλος, ἡ παρὰ τὴν βοῦν, Varinus. Mycalessus, μυκαλησσός, urbs mediterranea est Bœotię, Thucyd. lib. 6. sic dicta, quòd uacca, quæ Cadmum cũ exercitu Thebas duxit, mugitum illic ediderit. Est & alia Cariæ: item mons è regione Sami, Stephanus. Mycale, mons quidam Didymo: Herodoto pro-

montorium in continenti ſitum: Stephano urbs Cariæ. Nomen inde natum, quod reliquitæ Gorgones μυκώμεναι, id eſt mugientes eo in loco reuocarint. Aliqui Mychalen nominant, quòd ſita ſit ἐν μυχῷ τ̃ Καρικῆς ἁλὸς, id eſt in receſſu Carici maris, Stephanus.

¶ d. Narratur Pythagoras, bouem ubi prope Tarentum conſpexiſſet fabaciam ſegetem morſicatim corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco inſinuaſſe, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens buſequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui uidêre ſcholarum id genus experiens, obeas uicem meam. E ueſtigio Pythagoras auribus ſeſe admouens, ſui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientiſſimus bos, ut ab eo qui amplius ſaperet, edoctus, lacerare mox ſegetem deſtitit: quin etiam in futurum eiuſmodi pabulo abſtinuit: ſed & bubulum deſijt obſequium, factusq; de rureſtri colono ambulator urbanus, Tarenti placide conſenuit, de manibus hominum uictitans, Cælius.

¶ e. Cuncta legumina ſiue frumenta bobus merito aratriſq; debentur: uinearum ipſarum uſus periret niſi eorum adminiculis ſubuehendis carpenta ſudarent. Quid de diuerſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia & quicquid grauius eſt, abſq; uehiculis penè reddatur immobile? Reliqua quoq; animalia, ipſæq; cohortales aues, ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Vnde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debet alimenta quicquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus uſus eſt, nulla poteſt natio eſſe ſine bobus, Hæc Vegetius in prologo in librum 3. Veterinariæ. Multatio olim non niſi ouium boumq; impendio dicebatur, non omittenda priſcarum legum beneuolentia. Cautum quippe eſt, ne bouem priuſq; ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Multa etiamnum ex uetere inſtituto bubus & ouibus dicitur, Varro. Aes quod antiquiſſimum conflatum eſt, pecore eſt notatum, Idem. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs ſignauit, Plin. Ἀλφεσίβοιαι apud Homerũ mulieres bene dotatę, quę boues multos pro dote acciperẽt: nã ἄλφειν et ἀλφαίνειν ſonat inuenire, acquirere: & ἀλφὴ, εὕρεσις, τιμὴ, Varinus. Nota eſt illa Iliados ſexto armorum permutatio, ubi Glaucus cum Diomede mutauit, Χρύσεια χαλκείων, ἑκατόμβοι, ἐννεαβοίων: hoc eſt arma aurea pretij centum boum, pro armis æreis quæ uix nouem bubus redimerentur. Hoc ſenſu etiam δυωδεκάβοιον reperitur, quod duodecim boues pretio æquet. Βοώνημον, Βοώνητον, bouis pretio redemptum, Varinus. Βοώνητα, ὧδι ὠνῆ βοῶν ἠγορασμένα ἢ δοθέντα, παρὰ Κυπρίοις δὲ ἀνόσια, Idem. Πολύβοται, diuites & qui multa armenta poſſideant, Varro & Varinus. Vrbs cum condita eſt, tauro & uacca qui eſſent muri deſinitum, Varro.

¶ Boues ad aratrum, Diodorus libro quarto & quinto, ait Dionyſium ſecundum ex Ioue & Proſerpina genitum, uel ut alij ſentiunt, ex Cerere, primum iunxiſſe, cum terra prius manibus hominũ coleretur. Plinio uero libro 7. teſte, aratrum Briges Athenienſis inuenit, ut alij tradunt, Triptolemus, de quo Poëta in primo Georgicorum intellexit, cum dixit: Vnciq; puer monſtrator aratri. Quo in loco Seruius: Alij, inquit, Triptolemum, alij Oſirim, quod uerius eſt: nam Triptolemus frumenta diuiſit. Tacuit aũt de nomine, quia nõ unus in orbe monſtrator aratri fuit, ſed diuerſi in diuerſis locis. Ex quo Trogus prodidit Habidem Hiſpaniæ regem barbarum populum primò docuiſſe boues aratro domare, frumentaq; ſulco ſerere. De Oſiride ut oſtendimus, ſentit etiam Tibullus. Cæterum omnia ferramenta ruſtica, quibus terra uertitur, ſimul, ut puto, cum aratro Cererem comperiſſe, Vergilius proculdubio hoc uerſu demonſtrat: Prima Ceres ferro mortales uertere terram Inſtituit. Quod uel Seruius approbat, dicens: Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicauit: nam quamuis uel Oſirim, uel Triptolemum aratrum inueniſſe dicant, illa tamen omnem agriculturam docuit: quia ferrum dicendo, omnia agriculturæ ferramenta expreſſit. Verũ aut illi quos commemorauimus, nouiſſimi, uel alij alibi hæc commonſtrarunt: nam, ut Euſebij atq; Lactantij teſtimonio conſtat, ante multas tempeſtates quàm eſſet Ceres, frumenti uſus apud mortales erat, præſertim apud Hebræos & Aegyptios, uti ex Ioſepho cognoſcere licet, &c. Hæc Polydorus Vergilius de rerum inuentoribus libro 2. cap. 2. Baccho cornua attribui quidam iudicant, quòd primus coniungendorum boum author fuerit, Diodorus Siculus. Buzyges, Hercules, quòd bobus iunctis terram arauerit, à quo familia Buzygia, Varinus. Alij Buzygen quendam heroën, arationem inueniſſe, & familiæ nomen dediſſe ſcribunt. Iugatinus deus colebatur, quòd coniuges coniungeret, uel quòd iuga committebantur, Auguſtin. libro 4. de Ciuit. Dei. Βοαρμία dicta Minerua παρὰ τὸ συναρμόσαι καὶ ζεῦξαι, id eſt quòd cõiunxerit in iugum & aratrum boues. Colitur autem hoc nomine apud Bœotos, Varinus. Pallas Βουδεία cognominatur, quia humana excogitatum prudentia eſt, boum opera terram colere, Cælius. Bobus terra aranda eſt, & nulla cum eis altera animalia iungenda ſunt: ſed proprium hoc genus ſit ad arandum. Semina ſint munda & impermixta, Ioſephus libro 4. Antiquitatum inter leges Moſaicas. Pharos aratio eſt, & bupharos terra quæ arari facile poteſt, Varinus. Βουκαῖος arator, ὁ σὺν βουσὶ καίνων τὴν γῆν: uel meſſor à bu uocula augente & καίνω τὸ κόπτω καὶ θερίζω: uel deniq; bubulcus. Iugerum uocabatur, quod uno iugo boum in die exarari poſſet. Actus, in quo boues agerentur, cum aratur, uno impetu iuſto. Hic erat CXX. pedum, duplicatusq; in longitudinem iugerum faciebat, Plinius. Manſum nonnulli terram eſſe aſſeuerant, culturæ annuæ unius aratri capacem: circiter uiginti iugera continentem, &c. Robertus Cenalis. Bos γαῖος dicitur ueluti colonus, à terra uidelicet:

à qua

à qua etiam Caiū γάϊον nominatū putant:ſic enim Itali & Tarentini mercenariū, aut etiam rudem hominem ac planè brutum uocabant, Cælius. ἰσοφόροι βόες apud Homerum Odyſſeæ libro 18. qui ex æquo progrediuntur, aut æquale pondus trahunt, Varinus. Genus quoddam ſcribendi βουστροφηδὸν Græci uocant (ut Pauſanias ait Eliacorum libro 1. arcam Cypſeli hoc modo inſcriptam fuiſſe tradēs) quod quidem tale fuit, à fine uidelicet prioris uerſus, ſecundum uerſum conuertere, ut in diaulo curſu fit. Dictum uero eſt ab arandi ratione, cum in extremo ſulci in alterum ſulcum boues conuertuntur, ut Grammatici obſeruant Græci. De hac eadem re ſic Iſidorus libro 6. Verſus autem uulgò uocati, quia ſic ſcribebant antiqui ſicut aratur terra: à ſiniſtra enim ad dextram primum deducebant ſtylum, deinde conuertebatur ab inferiore rurſus ad dextram uerſus, quos & hodie ruſtici uerſus uocant, Hæc Iſidorus, ut Lil. Greg. Gyraldus obſeruauit. Βουλάτης eſt qui boues ſub iugo ducit, Pollux: qui & ζευγηλάτης uocatur: ſignificat etiam bubulcum. Βουκάπηλος apud eundem is uidetur qui uendit boues. Μεσαβοῦν proprie eſt boues iungere, abuſiue uero etiam alia animalia. Μέσαβα dicuntur inciſuræ in iugo, quibus quadrupedum ceruices alligantur, Varinus. Γελίνα, iugum boum, Idem. Ζεύγλα, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζεύκτα, Idem. Βούζυγον, τὸ, bouis iugum, Lexicon ſine authore. Athenienſes ſolitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum uerò prima in Sciro erat, uetuſtiſſimarum arationum monumentum: ſecunda in Rharia: tertia ſub Pelinto, qui locus Buzygion uocabatur. Omnium autem harum ſacratiſſima eſt nuptialis ſatio, id eſt γαμήλιος σπόρος, atqꝫ aratio ἐπὶ παιδοποιήσει, hoc eſt quæ fiat ad liberorum procreationem. At dipolos terra, id eſt bis arata: & apud Homerum tripolos, id eſt tertiata, nil ad negotium præſens, Cælius. Ἄμπθον funis inter utrūqꝫ bouem uel equum temonis uice protenſus: inuenio & ἄμπιον apud Varinum eiuſdem ſignificationis, quod ita ſcribi tamen probo. ἄμπθον, τὸ χοινίον τὸ ἕλκον τοὺς βόας, ἢ μεθ' οὗ εἰώθασιν ἕλκειν, ἤτοι παρακομίζειν μεγάλα φορτία, ἢ τὸ ξύλον τὸ ὑποκείμενον τοῖς αὐχέσι τῶν ὑποζυγίων. Hinc uerbum ἀμπρεύειν, apud Callimachum trahere ſignificat, apud Lycophronem κακοπαθεῖν, laboribus & ærūnis fatigari: proprie autem cum curru progredi. Eſt & ἄμπυξ funiculus quo iuba equina colligitur, & ipſa habena. Ἅμαξα currus boum, ἅρμα mulorum, Varinus in Ζεῦξαι. Βουλυτός, tempus ueſpertinum quo boues à labore & aratro ſoluimus, Idē, & Tzetzes Chiliade 8. cap. 231. utit hac uoce Arrianus, citante Suida. Cubitor bos qui libenter decumbit in ſulco, & uitio decumbendi obnoxius eſt, Columella. Iaculatur Iupiter imbres Grandine dilapidans hominumqꝫ boumqꝫ labores, id eſt arua & ſegetes, Idem. Βουσόον flagellum interpretatur Varinus. Βουπλήξ, ſtimulus quo punguntur boues: eſt autem prælonga arundo, aut haſtile cuſpide quapiam acuminatum, quo & hodie utuntur Itali. Βούκεντρον: unde buſſequæ βουκέντοι dicuntur, Varinus: ut in prouerbio, Πολλοὶ βουκέντοι, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες. Suidas hunc uerſum citat poëtæ innominati, Κέντρα ὀπισθονυχῆ, καὶ βουστροφὰ δεσμὰ τινόντων. Βουπλήξ etiam flagrum eſt ex loro bubulo: item ſecuris qua bos occiditur, Varinus. Βούπληγες, paſſiuè, à bubus icti: Βουπλῆγες uerò actiuè, qui feriunt boues, Idem: hoc penanflexum, illud proparoxytonum eſt. Ὕσπληξ, ſtimulus & ſcutica: dicta ꝗ fiat ex ſetis ſuillis, unde & ὕστριξ & ὑστριχὶς nominatur. Μύωψ & inſectum eſt bubus infeſtum, & ſtimulus quo urgentur ac punguntur ſimiliter ut ab inſecto illo: pro utroqꝫ melius per υ diphthongum ſcribitur μύωψ: pro luſcioſo autem, uel illo qui non niſi admota oculis uidet, μύωψ per ypſilon ſolum.

Erat & prioribus acæna dicta uirga, exagitandis bobus accommoda: ſed & eodem modo metiendis agris inſtrumentum dicebatur, pedum decem: ut ſcribit Apollonij interpres, ab Theſſalis excogitatum. Ex quo & Callimachus: Ἀμφότερον, κέντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀρούρης. Quum ſtimulum ſignat, dicitur etiā bucentrū. Acæna agros metiri in Aegypto exorſus eſt primum Theſſalus quidā, nomine ab re indito, quia cognoſcentibus ſingulis agri ſui modū ſublatæ ſunt cædes: unde nuncupata acæna, quaſi στερῶσα αὐτοὺς τοῦ καίνειν. Hinc & Pelaſgida uocauit acænam Apollonius Argonauticôn tertio, ueluti ab Pelaſgis compertam, id eſt Theſſalis, Cælius. Multa hîc de aratione adferri poterant, ſed quoniam illa præter boues ab aliquib. quoqꝫ quadrupedibus, ut equis et aſinis peragit, differemus in alium locū, ad reliqua de bubus narranda hinc progreſſuri, ſi ueterē aratri figurā, et quale deſcribit Heſiodus, prius appoſuerimus: nihil autem impediet quòd & alia quædam ruſtica inſtrumenta ſimul depicta ſint.

Aratri partes à Polluce deſcribūtur li. 1. cap. 13. Extat Archiæ Epigramma in boues trahentes nauigia:

Οὐ μόνον εὐάροτρον βόες οἴδαμεν αὔλακα τέμνειν,
Ἀλλ' ἴδε κὰκ πόντου νῆας ἀφελκόμεθα.
Ἔργα γὰρ εἰρήνης δεδιδάγμεθα, καὶ σὺ θάλασσα

δελφῖνας γαίῃ ζεῦξον ἀροτροφορεῖν. Item & Philippi Hexaſtichon eiuſdem argumenti, ſed trahentibus tauris, quod infra recitabimus. ¶ Bubulcus, qui uel bobus arat (apud Columellam) uel boues fundi aratorios paſcit. Cic. de Diuin. Eius aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremq́;, &c. Ouid. 4. de Pon. Ipſe uides onerata ferox ut ducat Iacis Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas. Sauromates bubulcus, Idem 3. Triſt. Tardus, Verg. Aegl. 10. Iuniorum familiæ Bubulcum nominauerunt, qui bubus optime utebatur, Plin. Alius eſt opilio, alius arator: Nec ſi poſſit in agro paſci armentarius, non aliud ac bubulcus. Armentum enim id quod in agro natum non creat, ſed tollit dentibus. Contrà, bos domitus cauſa ſit, ut commodius naſcatur frumentum in ſegete, & pabulum in nouali, Varro. Bubulcitari, bubulci officium facere, Plautus Moſtel. Decet me amare, & te bubulcitarier. Omnia ſecum Armentarius Afer agit, tectumq́;, laremq́;, Armaq́;, Amyclæumq́; canem, Creſſamq́; pharetram, Vergilius. Venit & upilio, tardi uenere bubulci, Idem Aegl. 10. Seruius & alij eo in loco legunt ſubulci, quos Nic. Erythræus in Indice ſuo Vergiliano reprehendit, his uerbis: Tardi, id eſt pigri, quod epitheton Bootæ propriū eſt. Iuuenalis, Frigida circumeant pigri ſarraca bootæ. Et Claudianus de Raptu Proſerp. 2. Præcipitat pigrum formido Booten; quanq́; hîc etiam mathematica adeſt ratio. Potuit itaq́; hoc epitheton, quod bubulci proprium, ſubmonere doctiſſimū Seruium, & alios, bubulci hoc loco legendum eſſe, non ſubulci, quibus tardis eſſe non licet per porcorum celeritatem, quos ſequuntur. Quorum paſtorum etiam neglecta mentio conſultò à uate fuit, cum nuſq́; eos etiam Theocritus introducat: & tria tantum ſint, quod & Aelius Donatus ſcribit, paſtorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi æpoli, id eſt caprarij. Quin & ille ipſe Theocriti uerſus, quem Vergilius æmulatus eſt, nullam ſubulci mentionem habet, ἦλθον τοὶ βοῦται, τοὶ ποιμένες, ᾀπόλοι ἦλθον, Hæc Nic. Erythræus. Gergitius canis Geryonis, qui boues ſeruabat frater fuit Cerberi, Pollux. Titormus buſſequa fuit corpore ſtaturoſus, cuius hiſtoriam in Tauro adferemus. βουκόλος, id eſt bubulcus, nomen habet, uel tanq́; βουκόμος (nam & hippocomum dicimus qui equos curat) uel quoniam Græci cibum etiam colon uocant: unde & colax, id eſt adulator appellatus. βοῶν ἐπιβουκόλος ἀνήρ, pleonaſmus eſt apud Homerum, ut αἰπόλος αἰγῶν. Multa in Lexicis Græcorum bucoli ſynonyma reperimus, qualia ſunt, βουτρόφος, βουφορβός, βουπελάτης, βουπόλος, βοονόμος, βόοσκος, βοοσσόος, βούτης, Ἀττικῶς: βοσκός, βουνόμος, βουνίτης, uel βουνιτὴς oxyton. βωνίτης, βουλάτης. Horum poſtremum Pollux à bubulco diſtinguit, & exponit pro eo qui boues iugo ſubmittit: Videtur autem pro aratore magis accipiendum: ſed poteſt pro utroq́;, ut & bubulcus Latinis. βουκινῆσαι, boues agere. βούτης, βουκόλος, καὶ ὁ τοῖς Διϊπολίοις τὰ βουφόνια δρῶν, καὶ παροιμία ἐπὶ τῶν ῥαδίως συντελουμένων, Varinus. Ego ſic uerterim: Butes, bubulcus eſt, & ſacerdos qui in Dijpolijs feſto Buphonia celebrabat, id eſt bouē mactabat: quod in prouerbiū etiam abijt, de illis rebus quę ſine apparatu & ſimpliciter (uetere quodam ritu) fierent. οὐ μέν τοι κείνους γε νομοὺς ὠνόμασε βούτης, Dionyſius de Meſopotamia. Hos uerſus, Αὐτὰρ ὁ βούτης Ἀντίος ἐκ πλαγίων ἰθὺ, ὁ δὲ ῥοπάλῳ Γυρὸν ἀπεκράνιζε βοὸς κέρας, citat Suidas ex poëta innominato. Itē in βουμολγὸς, is eſt qui uaccas mulget, Κέρας βουμολγὸς ταύρου κλάσεν ἀτιμαγέλου. βουκαῖον alij meſſorē, alij aratorē, alij deniq́; bubulcū accipiūt. Diphilus in Nicandri Theriacis nomē ꝓpriū interpretat̄, Varin. λαμπρὸς ἦν ὁ Βοώτης, καὶ αἱ μέγισαι ἀρχαὶ ἐπὶ τούτῳ ἐχειροτονοῦντο, Demoſt. cōtra Midiā. Bootes ſtella eſt iuxta Vrſam maiorē, ſic dicta ꝙ inſtar bubulci plauſtrū ſequi uidet̄. Cicero 2. de Nat. deorum: Arctophylax uulgo qui dicitur eſſe Bootes, Quod quaſi temone adiunctā præ ſe quatit Arctum. Ouidius, Arctophylax formam terga ſequentis habet. Iuuenal. Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ. Aratus, Tardus in occaſum ſequitur ſua plauſtra Bootes. Sunt qui Arcadem Iouis ex Caliſtone filium in Booten mutatum dicant; Pluribus tamen placet Caliſtonem in Vrſam maiorem, Arcadem in minorem conuerſum. βοωτεῖν, idem quod βουλατεῖν, id eſt boues agere. Bucolion filius Laomedontis fuit, teſte Homero in Iliade. Guardalbia uel Guarum, id eſt bubulcus caninus, apud Matthæum Syluaticum legitur, haud ſcio quo ſenſu. Σίττ' ὁ λέπαργος, acclamatio eſt bubulcis uſitata, & ſimiliter ψίττ' ὁ λέπαργος, Varinus: reperitur autem apud Theocritum. βουκολεῖν eſt boues paſcere, bubulcitari: Homerus impropriè etiam de equis hoc uerbo uſus eſt: Et Euripides, πολὺ βοῦ δέ νιν λαβόντες ἱπποβουκόλοι. Dionyſius de Nomadibus Libyæ populis, ἀλλ' αὔτως ἅτε θῆρες ἀνὰ δρύα βουκολέονται, quod paulo ante dixerat βόσκονται σὺν παισὶν ἀν' ἤπειρόν τε καὶ ὕλην. Vſurpatur etiam βουκολεῖν uerbum pro fallere & decipere, aliquem ueluti bouem & ſtupidum uana ſpe lactare: σοφίζεσθαι, παραλογίζεσθαι. Lucianus, εὖ μάλα διαβουκολεῖ αὐτοὺς καὶ ἐλπίζει, ἤγουν ἀπατᾷ καὶ εἰς ἐλπίδας ἄγει. Et alibi, Ἀλλότριοι κόσμοι τὸ τῆς φύσεως ἀπρεπὲς βουκολοῦσιν: hoc eſt, Aſcititius ornatus naturæ dedecus et turpitudinem fallit, mitigat, lenit. Et incertus quidam citante Varino, φθάνει τις ταῖς ἐλπίσιν ἡμᾶς ἀποβουκολῶν. βουκολεῖν καὶ ἐξαπατᾶν διαφέρει. βουκολεῖν μέν ἐστι τὸ ἐπὶ πλεῖστον ἀεὶ παραλογίζεσθαι, ἐξαπατᾶν δὲ τὸ περὶ ὅια πράγματα συναρπάζειν, Ammonius in Differētijs: Poſterioris uerbi explicatio corrupta mihi uidet̄. Ego ita acceperim ut ἐξαπατᾶν quoquo modo decipere ſonet, βουκολεῖν autem cum quis longo tempore opinione uel ſpe ab aliquo fallitur: Germani dicunt, **auff dem won laſſen/fatzen/am nartenſeil vmziehen/&c.** Ad hæc βουκολεῖν capitur pro μεριμνᾶν, curare, fouere, multum amare. Hinc nomen βουκόλημα, θελκτήριον, ἀποπλάνημα, ἀπάτημα, Varinus: hoc eſt, mulcimentum, lenimen, ſolatium, ut: ὅπως ἔχῃς τι βουκόλημα τῆς λύπης. βουκολίη, maledicentia, Varinus. βουκολὶς γῆ, terra paſcendis bubus apta. Bucolicos, milites ruſticos legimus apud Capitolinum, Cælius. Bucolicum carmen dictum à cuſtodia boum, id eſt ἀπὸ τῶν βουκόλων; præcipua enim ſunt animalia apud ruſticos, boues, Seruius. Ouid. 2. Triſt. Bucolicis

iuuenis

iuuenis luſerat ante modis. Dianam Siculi Lyen cognominarunt, quoniam ab ea eſſent morbo infeſto ſoluti: unde natum, ut ruſtica multitudo theatrum ingreſſa uictoriam caneret, quam de Syracuſanis mox adeptus eſt rex Hiero, quæ prima creditur Bucolicorum origo, quę omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus, Cælius. Diomedes heroicum uerſum, etiam hexametrū, & bucolium, alijsq́; nominibus dici teſtatur. Bucolici tamen propriè dicti uerſus hoc ferè à cæteris heroicis differunt, quòd quintum locum dactylus claudit abſoluta dictione, qualis eſt, Nos patriæ fines & dulcia linquimus arua. Bucoliſmus uel bucoliaſmus, genus melopœiæ, id eſt cantionis & ſaltationis: utrunq́; ruſticorum, & à Theocrito deſcriptum eſt, Varinus. Bucolicum, Bucoliſcus, Bucoli, Bucoliaſtæ, inſcriptiones ſunt Idylliorum aliquot apud Theocritum, nempe quarti, 6. 8. 9. 24. Bolbitinum & bucolicum hoſtia Nili ſunt manu effoſſa, cum cætera quinq́; natura aperuerit, Euſtathius in Dionyſium. Βουκόλοι uocabulum non bubulcos tantum ſignificat, ſed etiam animalia quædam, Etymologicon. Ego huius nominis animal nullum hactenus reperi: niſi quod bucolinen cinclum auem Varinus interpretatur. Panaces quod è Macedonia affertur, bucolicon uocant, armentarijs ſponte erumpentem ſuccum excipientibus: hoc celerrime euaneſcit, Plinius. Dioſcorides hoc panacis genus Heracleum uocat, ut ab Aſclepio & Chironio diſtinguat: ex huius radice liquor denſatus opopanax dictus nomen in officinis pharmacopolarum adhuc retinet. Herbam ipſam in hortis quibuſdam Italiæ uidi, folio ferè fici, & per omnia ſphondylio noſtro (quod aliqui brancham urſinā, quæ acanthion eſt, non rectè uocant) ſimillimam. Cæterum panaces Heracleon Plinij, ne quis erret, planè diuerſum eſt: ab Hercule (inquit) inuentum tradunt, alij origanum Heracleoticum ſylueſtre uocant, quoniam eſt origano ſimile, radice inutili. Βουκολώ, urbs Pharſaliæ aut Thraciæ, Varinus.

¶ Bubile, locus ubi boues morantur; Plaut. Perſ. Etenim metuo ne poſſim In bubile reijcere, ne uagentur. Quædam exemplaria hic legunt bubilem maſc. genere. Columella lib. 1. Domitis armentis duplicia bubilia ſint, hyberna atq́; æſtiua. Cato cap. 4. Bubilia bona, beneq́; ædificata, &c. ut ſupra in C. Boſtar, locus ubi boues ſtare conſueuerunt, Calepinus ſine authore. Bouilia dicuntur in quibus boues morantur, ut Calepinus probat ex Columellæ loco libro 3. in quo tamen nunc bubilia legitur. Μέρη δ᾽ ἂν εἴη τῆς κατ᾽ ἀγρὸς, βουκόλια, αἰπόλια, ποίμνια. καὶ οὗ μὲν οἱ βόες ἵστανται, βούσταθμα, βοαύλια, βουστάσεις: οὗ δ᾽ αἱ ὄϊς καὶ αἶγες, αὐλὴ καὶ σηκὸς, Pollux lib. 1. cap. 12. Βουκόλιον igitur proparoxytonum, armentum uel gregem boum ſignificat: quo ſenſu etiam βουκόλια apud Varinum legimus: βουκολεῖον uero penanflexum, & bubile & gregem ipſum, ut quidam ſcribunt, ego pro ſtabulo tantū acceperim. Bucolia in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca, Cælius. Hippoſtaſium eſſe uidetur equorū ſtabulū, ſicuti boum buſtaſium, Cælius. Βούσταθμον καὶ βουστάδιον, τὸ βοοστάσιον, Suidas: forte βουστάσιον legendū non βουστάδιον. Sūt & alia ſynonyma, βουστάθμοον, βουστάνη, βοοστασία, κλείσιον, βόαυλα, μάνδραι: & βοῶν, ut infra dicam. Αὐλὴ & σηκὸς propriè de caulis ouium & caprarum dicuntur, authore Polluce: ſed inuenio in genere etiam uſurpari, ut apud Varinum, μάνδραι σηκοί βοῶν καὶ ἵππων: Et apud Dionyſium, Οὐδὲ βοῶν μυκηθμὸς ἐς αὔλιον ἐρχομενάων. Caula ferè pro ouili in uſu eſt, uoce forſan deriuata ἀπὸ τῆς αὐλῆς: quæ uox Græcis ouile aut caprile notat, ut iam ex Polluce probauimus. Mandræ uocabulo ne Latini quidem abſtinent, in ſignificatione ſpeluncæ, cubilis, & receptaculi pecudum: Iuuenalis Satyra tertia, Et ſtantis conuicia mandræ Eripiunt ſomnum Druſo. Tanagra Bœotiæ mediterraneæ oppidum eſt nobile: quod prius Pœmandria dicebatur: producit autem boues præſtantiſſimos, Stephanus & Varinus. ¶ Sibas Indicam gentem ab exercitu Herculis illic relictam aiunt: nam pellibus amiciuntur, ſcytalas (id eſt baculos uel ſcuticas) gerunt, & bubus clauæ notam inurunt, Arrianus lib. 8. Apiculam Græci βουγενῆ cognominant, quòd ex bubulis oſſibus gignantur, Varinus. Animas etiam in myſterijs gentilium theologorum meliſſas & βουγενεῖς appellatas, & Buclopum deum qui generationem latenter audiret, Cælius Rhod. prodit 22.3. In ueterum ſcriptis mentio fit de eo fœdere, quod inter Gabios & Romanos actum eſt, Tarquinio Romanum imperium regente: Vbi illud in primis notandum, quod in corio bubulo eius capita & conditionem exararunt priſcis literis (ut refert Dionyſius) cumq́; inſtar clypei foret in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus Dionyſio accedit, ut in eius commentarijs probatur, quos à Verrio Flacco collegit: etſi iuramentum Dionyſius uocat, in quo ſanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum (inquit Pompeius) ob rotunditatem ueteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabijs foret deſcriptum, Petrus Crinitus 16.3. Κέρας prima ſignificatione cornu, ſecundaria tum alia quædam tum poculum indicat. Antiquitus enim cornuum bubulorum pro poculis uſus erat, antequam inuenta eſſent alia. Eam ob cauſam Bacchus quoq́; cornutus fingebatur & taurus appellabatur, & in Cyzico effigie taurina colebatur. Hinc factum aiunt κεράσαι uerbum, quod eſt aquam uino permiſcere: & κρατὴρ poculum quaſi κερατὴρ. Eiuſmodi pocula rhyta uocabant: Quale fuiſſe exiſtimatur etiam Amaltheæ cornu, quod uulgaris fabula capræ attribuit. Eiuſdem generis poculum quoddam ἐνιαυτὸς, id eſt annus dicebatur, à magnitudine nimirum & ſumma capacitate. Ingētia enim cornua quædam prægrandium boum habentur: quales Pæonum & Moloſſorum fuerunt, ex quibus pocula conficiebant, labris eorum argento uel auro inductis. Maxima capacitas, cōgiorum Atticorum quatuor, ut apud Athenæum & Varinum legimus. Ariſtoteles ab initio Mirabilium narrationum monopis ſylueſtris in Pæonia bouis corpore ampliſſimi cornua ſingula dimidiati congij menſuram continere ſcribit. Cōuiualium cornuum mentio fit paſſim apud Xenophontem, his in locis, Κέρατα δ᾽

ὄινυ πϱοὐφεϱον, καὶ πάντες ἐδέχοντο. Καὶ φέϱων τὸ κέϱας ὁ οἰνοχόος ἧκε. Καὶ λαβὼν κέϱας μεςὸν, εἶπε πϱοπίνω σοι. Et apud Aeſchylum, cum inquit: Ἀϱγυϱηλάτοις κέϱασι χϱυσᾶ ςόμια πϱοσβεβλημένοις. Pindarus quoq; centauros inducit ἐξ ἀϱγυϱέων κεϱάτων πίνειν. Non eſt autem quod quis ſuſpicetur pauperibus tantum in uſu cornua pro poculis fuiſſe: cum & reges iiſdem uterentur: Philippum enim regem aiunt, illis quos benignius excepturus eſſet, è cornu propinaſſe. Κεϱάσαι, τὸ ἐγχεῖν οἶνον, πάλαι γὰϱ ἐχϱῶντο κέϱατι ἀντὶ τοῦ ποτηϱίου, Varinus. Homerus Iliados θ. οἶνόν τ᾽ ἐγκεϱάσασα πιεῖν. Rhyta, id eſt, maxima pocula heroibus ſolis olim attribuerunt: nunc uero etiam ex cornu facta ſic appellant, Athenæus. Xenophon deſcribens conuiuiū apud Scythā Thracē, ſic ſcribit: Ἠσπάζοντο μὲν πϱῶτον ἀλλήλους, καὶ κατὰ τὸν Θϱάκιον νόμον κέϱατα οἴνου πϱούτεινον. Et alibi, Καὶ ἔπινον κεϱατίνοις ποτηϱίοις. Sophocles in Pandora, Καὶ πλῆϱες ἐκπιόντι χϱύσεον κέϱας. Μετὰ δ᾽ αὖ κεϱὰς ἠφύσατ᾽ ἄλλο, apud poëtam quendam citante Suida, ἀντὶ τοῦ κεϱασικῶς, ἢ ἀπὸ τοῦ κεϱάσματος ἄλλο ἤντλησεν, ἀπὸ τοῦ ἀγγείου ἐν ᾧ ἦν.

¶ Abſtinebit cēſione bubula, Plautus in Aulularia: id eſt ſcutica quæ ex corio bubulo fiebat. Βουστϱόφη, flagrum aut ictus: idem βουπλήξ, & βουπλὴξ, ut ſupra dixi. Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo flexi crimen facinusq; capilli, ſcholiaſtæ ſcuticam ex corio bubulo exponunt. Zea uel zeteion uocatur locus quo ſeruitia punienda mittebantur, ad quod alluſit poëta noſter comicus in Aſinaria (ni fallor) cum dixit: Qui polentam pranſitant, & ubi uiuos homines mortui incurſant boues, Hermol. Barbarus. ¶ Seui bubuli maximus uſus eſt ad candelas: laudatur præcipuè ex iuuencis & circa trimatum. ¶ Rura noſtra uulgari dicto uernum aut Maij menſis examen apum, uel bouis utilitatem æquare celebrant: Ein Meyen ymb. Iſt als gůt als ein rind. ¶ Βουθύτης, qui boues immolat aut mactat, & ſecuri ferit, Varinus. Iudei non feriunt, ſed cultro adacto iugulant. Butypos Argonauticorum ſecundo apud Apollonium dicitur, qui inter ſacrificandum ſecurim boui impingit, Βούτυπος οἷα πόδεσσι τανύων: proparoxytonum, ut Etymologicon habet, in quo etiam ſacerdotis hoc officium fuiſſe legimus: Alij penultimam acuunt, βουτύπος ὁ τοὺς θυομένους βοῦς τῷ πελέκει τύπτων κατὰ τοῦ αὐχένος: uehementiorem autem ille ictum illidet ſi in ſummos pedum digitos ſeſe erigat, Varinus. Βοῦν ὑποκόψων, ἐπάνω τοῦ τϱαχήλου πλήξων, ὅθεν καὶ ἐπίκοπον παϱὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ ἐπίξηνον, ὅπεϱ ἰδιωτικῶς ὑποκόϱμιον λέγεται, Varinus. Eſt autem truncus in quo coqui et lanij ſecant carnes: κοϱμὸς quiuis truncus eſt: ἐπίξηνον autem dici conijcio ἀπὸ τοῦ ὑποξύεσθαι αὐτὸν ταῖς πληγαῖς. Lanionia menſa apud Suetonium in qua ſcinditur caro machæra. Spartianus in Geta, Percuſſit hoſtiam popa nomine Antonius. Propertius, Succinctiq; calent ad noua ſacra (aliâs lucra) popæ. Popæ dicebantur qui uictimas habebant uenales, & ligabant eas ad altare, feriebantq;. Suetonius in Calig. Admota altaribus uictima, ſuccinctus Caligula poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit. Perſius Sat. 6. Mihi trama figuræ Sit reliqua, aſt illi tremat omento popa uenter, id eſt craſſus & opimus, quales erant uictimarij. Lanius uel lanio, qui carnes in carnario uendit, quòd pecora concidat, lanietq; dictus. Lanij qui ad cultrum bouem emunt, Varro. Laniena, officina in qua fiunt & uenduntur carnes. Qui ſuccidiam in carnario ſuſpenderit potius ab laniario, quàm ex domeſtico fundo, Varro li. 2. de Re ruſt. Laniarium hic lanienam exponunt, mihi uidetur de lanio etiam accipi poſſe. Cultrarius idem qui uictimarius, is qui uictimam cultro immolat. ¶ Apud Armenos noſtro tempore (ut ſcribit Bartolemæus Georgeuits) mulier adultera ſuper aſina uicatim ducit, & nuda flagris cæditur, & tandem inteſtina bouis in collo geſtans lapidibus obruitur. Cæterum uir adulter, iniectus carceribus, poſt aliquot menſes pecunia redimitur.

¶ H. f. Heluetici boues commendant à teneritudine carnis, cum alibi, tum iuxta Zofingam oppidū agri Bernenſis. In Sueuia quoq; nobis uicina circa regionem Bar, pingues præcipue ſeuo habētur. Pinguiſſimi Hungarici: qui hyemes etiam ſub diuo tranſigunt, & liberi paſcuntur, unde fit ut parū manſueti ſint, & minus tenera carne. Bubula abſolute, ſubauditur caro, Plautus in Aulularia: Agninam caram, caram bubulam. Pollux βοεικὸν κϱέας dixit carnem bubulam, ut ſuillam ὑεικόν: ego βόειον & ὕειον malim. Βόεια, κϱέα βόεια, Varinus. Lanij noſtri bouem primum in duas partes ſcindunt, anteriorem uocant den vorderen ſchilt: poſteriorem, den hinderen ſchilt. Deinde anteriorem, ſiue thoracem, trifariam diuidunt: primum ſeparant armos, & carnem adiunctam, ac in fruſta aliquot ſecāt. Reliqui thoracis partem pronam & circa ſpinam, appellant horuggen, hoc eſt dorſum ſuperius, μετάφϱενον: ſupinam uerò, quæ os ςέϱνον cōprehendit, in cæteris pecoribus, & uitulis etiam, die bruſt, id eſt pectus, ςῆθος: in bubus priuatim das fåderſtuck. Appetitur ea pars propter pinguedinem, quæ ſolidior eſuq; gratior eſt, πιμελή τις χονδϱώδης, der bruſtkernen: ſolent autem cum ea plerūq; lanij ſcindendo relinquere iuguli partem cruentam & ingratam emptoribus, den ſtich. Cæterum inferioris dorſi partem, qua renes continentur, ex cæteris animalibus & uitulis, quoniam aſſari ſolet cum ſua pinguedine, uocant nierbraten, id eſt aſſariam renum: in bubus uero ſchluchbraten uel lummelen, quaſi lumbos, id eſt partem carnoſam & muſculoſam iuxta renes, oſſe uacuam: unde pingue uel ſeuum potius ſeparatur ad lucernas & alios uſus. Coxas cum natibus uocant das ſtotzle, & in duas partes diuidunt: alteram, cui ubera in uaccis adhærent, das ober ſpeltle: & alteram ab ea ſeparatam carnoſam, das vnderſpeltle. Poſterior hæc pars, ſicut & lumborum caro, cum oſſibus careant, in ollis aſſari ſolent, hoc modo. Caro lota in uaſe reponitur affuſo aceto cum ſale & iuniperi baccis, & ſic uel horis aliquot uel etiam diebus macerata, cum iure illo admixta aqua lixatur, donec modicum iuris ſuperſit: additur autem aliquid butyri cocti cum iuris pars ferè media conſumpta uidetur. Sic &

teneríor

tenerior & palato gratior fit. Vbera elixa, mox inciſa, torrentur in craticula, & ſale et aromatibus (pipere & caryophyllis maximè) inſperguntur. Similis & linguæ apparatus eſt: & pedum, & oris ſiue buccæ, uel ſi mauis, roſtri. Alij has partes, pedes inquam & buccas, quæ in carnario elixa emuntur, ex aceto frigida edere malunt cum cepitio & pipere. Lingua etiam per mediũ inciſa, ſaliri ut reliqua caro & infumari ſolet, cibo diuitibus etiam grato. Quibuſdam in locis bubulas linguas principibus debent: tanta eàrum æſtimatio. Nouerunt nimirum etiam Mercurij olim ſacerdotes hanc lautitiam, nec temere ex uictimis Mercurio deberi linguã aſſerebãt, nimirum tanq̃ deorũ præconi & ſermonis deo. Nam & alioqui lingua in ſacrificijs præconibus donabatur. Hinc iocus ille Ariſtophanis in Pluto, Ἡ γλῶττα τῷ κήρυκι τούτων τέμνεται, iucunda amphibolia, cum lingua tam præconis quàm bouis intelligi poſſit. Idem in Pace, Ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται, quod interpres admonet prouerbialiter dictum. Homerus, Odyſſeæ li. 3. ἀλλ' ἄγε τέμνετε μὲν γλώττας. Apud Plutarchum Antipater cum incidiſſet mentio de Demade iam ſenio imbecilli fractoq́, uelut, inquit, ex immolata uictima, ſolus uenter & lingua ſupereſt. Apparet ſanè linguam ceu profanum membrum ſacris adhiberi non ſolitum, quod ego quidem ad gulam hominum, præcipue ſacerdotum, religionem prætexentium, retulerim. Præfertur autem in cibo bubula cæteris, & à nõnullis operoſius paratur: nam condimentis farctam in ueru aſſant. Aliarum pecudũ quia minores ſunt, cum ſuis capitibus relinqui ſolent. Pars circa ceruicem duriore & tenaciore neruoſaq́ carne conſtat, difficilior concoctu. Inteſtina etiam elixa adferuntur ex laniena, & domi modico uino affuſo, cum butyro, cepis, careo & aromatibus percoquuntur. ὅταν φάγῃς ἀπογάστριον γέροντος ἡλιαστικοῦ, Ariſtophanes in Veſpis: ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἀπογάστριον ὄνου ἢ βοός. Sacerdotes Aegyptij nihil è re domeſtica conſumunt, ſed eorum ſingulis quotidie cibi ſacri cocti preſto ſunt, & carnis bubulæ & anſerinæ ſatis abundeq́, Herodotus. Antiquiſſimos boue aratore & immolando & comedendo abſtinuiſſe, paulò poſt, ubi de ſacrificijs boum, dicemus. Hercules cum in Dryopia filio Hylæ eſurienti pauxillum cibi à Theodamante peteret, nec ille quicq̃ daret, iratus bouem ei per uim abſtulit, & mactatum epulando conſumpſit. Hanc hiſtoriam ſiue fabulam prolixius deſcribit Varinus in Ἡρακλῆς γήμας. Milo robuſtiſſimus athleta bouem aliquando in theatro geſtauit, & eundem poſtea deuorauit, Βουθοίναν Herculem ea in re imitatus, Euſtathius in Dionyſ. Hinc & buphagus alterum Herculis cognomen. Olympiæ per ſtadium ingreſſus eſſe Milo dicitur, quum humeris ſuſtineret bouem uiuum, Cicero de Senectute. Turcas in magnis epulis & nuptijs boues integros aſſare audio, et bubus inſertam ſuem, ſui gallinam, gallinæ oua. Verua ſanè maxima, in quibus etiam boues aſſari poſſent, βουπόρους ὀβελοὺς Græcis appellari ſupra diximus. Varinus etiam βοοπόρους habet. Quod autem carnes bubulas uerubus transfixas ueteres aſſauerint, paulò poſt in ſacrificijs boum oſtendemus. Boues caſtratos, ἐκτομίας & θλιβιασθέντας Græci uocant: poſterius apud Galenum legimus. Qui bubulam carnem apud nos ſale condiunt (quod ferè idibus Octobris uel circa feſtum D. Galli primum faciunt, & deinceps per hyemem tantum) in plenilunio incipiendum putant: ſic enim maiorẽ uegetioremq́ carnem permanſuram: ut magis ſapidam, ſi ſub interlunium ſaliatur. Si diutius ſeruari uelint (ſeruant autem multi integro anno) per dies circiter uiginti in uaſe ſalitam relinquunt, ac infumandam poſtea in camino ſuſpendunt, ubi donec bene ſiccetur dies plus minus duodecim relinquitur, prout altius aut humilius pependit, & plus minúſue ignis ac fumi paſſa eſt. Vbi primum ſuſpenſa eſt, accenſis iuniperi ramis & mox extinctis plærıq́ fumigant. Nonnulli carnis colorem commendari putant, & rubeſcere magis, ſi aridis urticæ faſcibus ſuffiatur. Qui ſeruare nolunt, uno die cum ſale relictam ſuſpendunt, & mox poſt unum aut alterum diem elixant: ſic enim pleriſq́ teneraſcere ac in cibo ſapidior fieri uidetur. Anteq̃ ſuſpendatur quæ diutius in uaſe ſalita fuit, muria ſua, quæ ex ſale & carnis ſucco confluxit, diligenter abluũt: ſunt qui frigida lauare malint. Optima quæ de iuuencis aut uitulis ſumitur, uetulorum nimis dura & ingrata, certe difficillima concoctu fit, cum fuſtis inſtar dureſcat. Hoc etiam obſeruari ſolet, ut caro ſalienda iuxta fornacem prius expoſita aliquandiu incaleſcat: inde ſalita opertaq́ in uaſe in penus collocat̃. Carnes oſſibus adiunctæ cæteris ſuperponuntur, ut ad uſum ſubinde auferantur: ſeruatæ enim deteriores fiunt.

¶ Qui uaccas mulget, βουμολγὸς Græcis eſt: nos uaccarium aut lactarium appellare poſſumus, ut ſuperius etiam dixi: quanq̃ Lampridius in Heliogabalo lactarios nominauit qui cibos ex lacte cõficiunt. Implebunt mulctralia uaccæ, Vergil. in Georg. Βούτυρον τὸ, butyrum eſt ex crema lactis: βούτυρος autem herba quædam Dionyſio, Varinus.

¶ h. A bobus dicta eſt Bubona dea, ut à bello Bellona, D. Auguſtinus. Pauſanias in Meſſenicis circa finem, quanto in pretio boues olim fuerint, his uerbis exponit: In Pylo ciuitate agri Meſſenij ſpelunca eſt, in qua Neſtoris & ante eum Nelei boues ſtabulatas aiunt. Videtur autem genus hoc boum Theſſalicum eſſe, & ab Iphiclo Proteſilai olim patre deſcendiſſe. Has enim Neleus à procis filiæ ſuæ dono petebat: & harum cauſa Melampus ut fratri Bianti gratum faceret in Theſſaliam uenit: ubi uinctus à bubulcis Iphicli, cum illi roganti uaticinium aperiret, boues pro mercede accepit. Hoc ſcilicet maximo fuit antiquis ſtudio, ut equorum et boum greges tanq̃ illius ſæculi diuitias ſibi compararẽt. Hinc eſt quòd Neleus de acquirendis Iphicli bubus ſolicitus fuit: Et Euryſtheus Herculi Geryonis armenta ex Iberia, quorum percelebris erat fama, abigere præcepit. Videtur & Eryx Siciliæ princeps tantopere boues ab Hercule ex Erythia abductos amaſſe, ut earum gratiá cum Hercule luctaturus, uictor illius boues acquirere, uictus uerò regnum ſuum amittere uoluerit. Homerus inſuper

in Iliade de Iphidamante Antenoris filio refert, eum inter præcipua dona socero centum boues pro
sponsa contulisse. Quamobrem ueteres plurimum bubus delectatos fuisse constat. Pascebantur au-
tem, ut ego coniicio, Nelei boues ut plurimum extra Pylium agrum: qui ubiq; ferè arenosus est, nec
pascuis tam copiosis idoneus: id quod uel Homero teste probauerim, qui Nestorem toties Pyli are-
nosæ regem cognominat, Hæc Pausanias, ut nos ex tempore conuertimus. Βοῶπις epitheton Iuno-
nis apud Homerum, quod boum instar excelsos & rotundos oculos habeat: uel ut alij, magnos, quod in
muliebri facie laudabatur, & inde etiam Europæ nomen impositum uidetur. Conuenit autem hæc
appellatio aëri, quem sub Iunonis nomine tegebant, ut qui longè lateq; pellucidus & uisui peruius
circumquaq; pateat. Quidam à sono & uoce deducunt, παρὰ τὴν βοὴν καὶ ὄπα, propter sonitus qui in aë
re reddi solent, Varin. Etymologus in Iunone exponit, formosam & pulchris decoram oculis. Thra-
ces Dianam Βούβατον appellant, Varinus. Qui mysteria gentilium tractant, βουγενεῖς interpretantur
in generationem pergentes animas: & Buclopum deum qui generationem latenter audiat, Cælius.
Fluuiorum alios ἀνθρωπομόρφους, id est humana specie effinxere ueteres, alijs bubulam effigiem indu-
xerũt. Vnde βούκρανον Acheloum in Trachinijs uocat Sophocles, id est ταυρόκρανον. In ijs Erasinus est,
Eurotas item apud Lacedæmonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus.
Hominis figuram præfert Alpheus, Cephisum Athenienses hominem monstrant utiq;, sed ita, uti
promant se nihilominus cornua. Auctor in Deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerunq; κε-
ρασφόρους καὶ ταυρώπας, ex undarum uiolento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam
& de Scamandro Homerus, μύκησε ὡς ὅτε ταῦρος. Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncu
patur, cui & tauros immolabant παμμέλανας, ob maris colorem. Taurinæ formæ rationem illam pro-
mit Sophoclis interpres, quod ueluti boues flumina terram proscindant, uel quòd fluuijs ferè adiacent
pascua, Cælius. Cur Eleorum mulieres Dionysium precentur ut bouino ad se pede ueniat, Plutar-
chus explicat in Græcanicis problemate 36. De Iside quam uaccæ forma Aegyptij colebant, iam su-
pra dixi ex Aeliano.

¶ Ex bobus uictimæ opimæ, & lautissima deorum placatio, Plin. Bouem uel boues sacrificare
Græci his uerbis efferunt, βοῦς θύειν, βουθυτεῖν, βουτελεῖν, βουιερεύειν, βουφονεῖν. Victima ipsa βουθυσία, & uicti-
marius βουθύτης. Βούθυτον, ὃ τινες ἀμέμαρον, Ἀχαιοὶ δὲ ἰσόχοιρον, ὡς Ἀριστοφάνης, Varinus. Ego istarum uocum nul-
lam alibi usquam reperio. Βουμέτρης apud Aetolos uocatur qui sacrificijs præfectus est, Idem. Boues al-
tiles ad sacrificia publica saginati dicuntur opimi, Varro. Qui Anathan munimentum, quod fluen-
tis Euphratis circumluitur, contra Iulianum & Romanos defendebāt, cum Romanis se dedidissent,
præ se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendêre supplici-
ter, Ammianus Marcellinus libro 24. ¶ Ouem aliqui, alij bouem uictoria potiti immolare consue-
uerunt, ut scribit Robertus Valturius de re militari libro 12. cap. 2. Deq; triumphato uiscera tosta bo
ue, hoc est occiso in triumphi sacrificio, Ouid. Fast. 3. Prouerbium, Bouem sacrificauit nemo unq; be
nefico præter Pyrrhiam, inferius require. Ceres ab Hermionensibus eximia colitur ueneratione, et
festum eius Chthonium appellatum magnifice concelebrant. In his ferunt boues magnitudine uisen
da & ferocia ad aram ex armento facile agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ uetula plærunq;
est, ac uiribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, au-
ctore eorum Aristocle:

Δάματερ πολύναρτε, σὺ κ' ἐν Σικελιώταις ἐναργής,	Καὶ παρ' Ἐρεχθείδαις, ἐν τι μέγα κρίνεται,
Ἑρμιονεῦσι. τοὺς δὲ ἀγέλας γὰρ ἀφειδέα ταῦρον	Ὅν τ' οὐχ ἄρσεσιν ἀνέρες οὐδὲ δέκα,
Τοῦτον γραῦς σέχουσα μόνη μόνον οὖατος ἕλκει	Τόνδ' ἐπὶ βωμὸν, ὁ δ' ὡς ματέρι παῖς ἕπεται,
Σὸν τόδε δάματερ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος εἴης,	Καὶ πάντων θάλλοι κλᾶρος ἐν Ἑρμιόνῃ.

Taura, id est sterilis uacca, inferis immolatur, idq; merito propter infœcunditatem: sic & ouis nõ
nigra tantum (ὄϊς μέλας, forte aries niger) sed nigerrima ijsdem, propter tenebras inferorum, Varin.
Peste olim Lacedæmona diuexante redditum oraculum, ut Plutarchus refert, mali uim cessaturam,
si nobilem uirginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactan-
da duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ βουκόλια uo
cant, delatum super iuuencam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est uirginum immolationem
desisse: quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuenisse Romæ in Valeria Luperca, ratione consimi
li, uolumine 19. Italicarum rerũ Aristides prodidit, Cælius: ex Parallelis Plutarchi minoribus, quam-
uis ipse non citet, ut neq; alios authores solet. Si quis Mineruæ bouem sacrificasset, oportebat etiam
Pandryso ouem unà cum boue sacrificare: quod sacrificij genus ἐπίβοιον uel ἐπιβόιον appellabant, eò
quòd post bouem immolatum celebraretur, ut scribunt Lycurgus in libro de sacrificando, & Philo-
chorus lib. 2. (cuius uerba sunt quæ iam posuimus) & Staphylus lib. 9. de Athenis, Varin. Ἐπίβοιος, sa
crificium ex boue, Idem. Hecatombe (apud Varinum) non quoduis, sed sumptuosum sacrificium
est, & propriè quod bubus centum constat: id quod quis rectè etiam βοῦταν φόνον secundum Tragicũ
appellauerit: quali scilicet Clisthenes ille apud Herodotum filiæ suæ procos & ciues excepit. Sic &
chiliombe à millenario numero dicitur. Improprie uerò hecatombe dicitur etiam de alijs animalibus
siue pecoribus præter bouem: interim tamen per excellentiam tanq; solis bobus constaret nomen re-
tinuit. Numerus quoq; centenarius pro multitudine simpliciter ponitur, ut cum dicimus ἑκατόζυγα
ναῦν, id est multorum iugorum nauem, Hecatombæon mensis dicebatur, qui apud Latinos Iunius,

eò quod plurimæ in eo hecatombæ fierent, Varinus. Hic menſis apud Athenienſes Soli ſacer erat: cuius quia tunc magnus ſit curſus, inde tempori factum nomen: quando numerus ἑκατὸν ſignare magnitudinem aduertitur plerunq;: fiebat autem in eo ſolſtitium æſtiuum. Idem & Cronion dicebatur à ſacrificijs quæ Saturno fierent, Cælius. Hecatombæus Iupiter in Gortyna, ut Heſychius ait, appellatus eſt, & à Caribus, & à Cretenſibus. Sunt qui putent primum Græcorum menſem Hecatombæôna uocatum ab Ioue, ut docuimus in libro de annis & menſibus, &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Athenienſibus: quin Harpocration, alijq; libentius menſem ipſum Apollini attribuunt, Lilius Greg. Gyraldus. Idem alibi hunc menſem à Lacedæmonijs ſic appellatum ſcribit, & Hiacynthia feſta in eo celebrata. Igitur fuit hoc ſacrum (inquit idem) interdum centum boum: ſed & ouium interdum, & caprarum, & ſuum. Fuerunt & qui ex omni genere hoc ſacrum peragerent, qui etiam ſyſcion, id eſt opacum & umbroſum nuncuparunt. Sunt qui centum pedum uictimarum dixerint. Inuenimus & buproron ſacrificium quoddam, ex centum ouibus & boue uno: alij & Βοάρχην dicunt, ut notat Heſychius. Sanè quidam non à uictimarum numero, ſed quod centum Peloponneſi urbes id ſacrum facerent, dici uoluerunt. Hac quoq; ratione qua hecatombe dicitur, & εἰκοσίβοια, & poëticè ἐεικοσίβοια ſacrificia, ex uiginti bobus dicuntur, Hæc Gyraldus. Ego quidem hactenus εἰκοσίβοιον aut alterius numeri eiuſdem terminationis in οιον ſacrificium nullum legi: ſed omnia huiuſmodi, ut ἑκατόμβοιον, ſic τετράβοιον, ἐννεάβοιον, δωδεκάβοιον, εἰκοσάβοιον (ſi antepenultima recte per alpha legitur in Varino) & ſimilia, de rebus illis dicuntur quæ totidem ſiue boum ſiue numorum pretia æquarent, Varino teſte. Nam aureos quoſdam numos, boues appellatos Etymologus refert in Hecatombe. Sunt enim qui bouem in uocabulis iſtis compoſitis numum intelligunt, cui propter æquale pretium bouis effigies impreſſa fuerit: alij uerò certum pondus. Alij deniq; ἑκατόμβοιον accipiunt, non quod exactè centum, ſed quod multorum boum, id eſt quorumuis pecorum, per ſynecdochen partis pro toto, pretio conſtet, Varinus. Heræa ciuitas eſt, quæ & Hecatombæa uocatur. Celebrantur autem ab Argiuis Hecatombæa centum bubus deæ (nimirum Iunoni) immolatis. Præmium tunc certaminis ſcutum æneum proponebatur, & corona myrtea. Vel ut alij, in certamine Hecatombęorum Argis, æs præmium datur, quoniam Archinus qui rex Argiuorum fuit & huius certaminis author, cum apparatus armorum cura ei delegata eſſet, arma etiam præmij loco donari uoluit. Nomen Hecatombæis, inde quod in magna pompa boues centum præcederent, unde uiſceratio ciuibus cunctis dari ſolebat. Pindarus Diagoram in Hecatombæis uictorem Argis maximè celebrat, Varinus. Heſychius ab Hecatombæo Apolline Athenis dicto Hecatombæa celebritatem & certamen nominata docet. Βουθυσία non ſolum ſacrificium ex bubus eſt, ſed quoduis regale & magnificũ ſacrum: uel conuiuium opiparum, & magnificus apparatus, ut Eraſmus etiam meminit in prouerbio, Nemo bene merito bouem immolauit. Sic & Βουθυτεῖν uerbum proprie eſt boues ſacrificare, per catachreſin uero uel à βοῦ particula intendente, magnificos amploſq; ſumptus facere. Diuitum enim eſt, uel regum potius, boues immolare. Ἔνδον βουθυτεῖ ὗν καὶ τράγον καὶ κριὸν ἐστεφανωμένος, Ariſtophanes in Pluto: abutitur (inquit Scholiaſtes) buthyſiæ uocabulo, ut ſacrificij magnitudinem & perfectionem indicaret, quod hecatomben uocant. Perfectum enim ſacrificium ſue, tauro, hirco & ariete conſtat, quod trittyn appellant: Athenienſes uero eodem nomine ſacrificium ex reliquis tribus etiam abſq; boue. Τριττύα ſacrificium à tribus animalibus dictum: conſtabat enim duabus ouibus & boue, Epicharmo teſte: uel boue, capra & oue: uel hirco, ariete, & tauro. Hoc ſacrificij genus Βούπρωρος etiam dicebatur, eò quod bos præcederet, ut prora nauim. Videtur etiam trittyan quandam inſinuare Ariſtophanes, cum Chorus inquit à Chremylo immolari ſuem, hircũ, & arietem. Sic δωδεκάκις θυσία (uel δωδεκάδες potius ut Gyraldus habet, uel δωδεκηΐς ut Suidas, alij δωδεκαΐς) à duodecim animalibus nomen accepit, Varinus: Apud Gyraldum τρικτύα & τρύττυα & τρίκτειρα legi, ego hæc omnia inepte ſcribi arbitror, & ſemper trittys oxytonum, fœminini generis ſcribendum, non in neutro plurali ut Gyraldus accipere uidetur. Nam cum à ternario dicatur, omnino iôta in prima ſyllaba retinere debet (ſed hũc librariorum, non Gyraldi, errorem exiſtimo) quemadmodum idem nomen cum tertiam partem tribus ſignificat eodem planè modo τριττὺς ſcribitur: & hoc poſtulat etiam analogia: ſic enim à quaternario τετρακτὺς formatur. Quanquam autem τριττύα, & in accuſandi caſu τριττύαν apud Varinum legatur, non ſatis tamen grauis ille author eſt quem ſequamur: & apud Ariſtophanis ſcholiaſten in Plutum, loco quem ipſe citat, trittyn & trittys legimus: ſic etiam apud Suidam & Etymologum. Iam trittyn quoq; pro tertia tribus parte, nonnulli per ſimplex t. perperam ſcribunt. Sed redeo ad Gyraldum (quem ut tribus iſtis modis, nec ullo rectè trittyn ſcriberet, Heſychius decepit & ſecutus eum Varinus) hic ex Heſychio annotat ſacrificium hoc Enyalij, id eſt Martis eſſe, quod tribus animalibus cum teſticulis, id eſt non caſtratis fieret: uel ut alij tradũt (Callimachus apud Etymologum) ſue, ariete, tauro, ferè Romanis Solitaurilibus ſimile. Hoc ex Heſychio addendum, triadem alio nomine dici hoc ſacrificium, nimirum eadem ratione qua aliud dodecadem ſupra uocari monuimus. Iſter quidam, ut Etymologus habet, ex bubus, capris, & ſuibus hoc ſacrificium perfici author eſt: quę quidem omnia maſcula & trima eſſent. Apud Heſychiũ non rectè legitur, θύεται ἢ πάντα τρία, pro τριττῦ. Quanquam Latinorum quidam nullam hoſtiam maiorem minorémue bidente, id eſt, bima eſſe debuiſſe prodiderint. Sed nimis forte digredior, dum corrigenda authorum loca ſequor auidius. Βούπρωρον (inquit Varinus) ſacrificium ex centum ouibus conſtabat, & boue uno: οἱ δὲ τὴν ἡβῶσαν ἢ βουάρχην,

σημαίνει δὲ καὶ τὸ βουπρόσωπον. Hecatombe(inquit Iulius Capitolinus) tale ſacrificium eſt: centum aræ uno in loco ceſpititiæ extruuntur, & ad eas centum ſues, centum oues mactantur. Nam ſi imperatorium ſacrificium ſit, centum leones(uel ut aliqui legunt, oues, quod parum mihi placet, inquit Gyraldus)centum aquilæ, & cætera huiuſmodi animalia centena feruntur. Quod quidem & Græci quondam feciſſe dicuntur, cum peſtilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum conſtat. ὠῶν ἑκατόμβη, id eſt ouorum hacatombe, per iocum apud ueterem quendam legitur. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur niſi permiſerit Deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Aſſabinum(aliâs Sabin)illi uocant, quadraginta quatuor boum caprarumq; & arietum extis impetratur uenia cædendi, Plin. Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν ἱερὴν ἑκατόμβην, Homerus. Hecatomben aliqui perfectũ ſacrificium interpretantur, ſiue à centũ bubus, ſiue à centũ pecoribus, id eſt uiginti quinq; animalibus, Etymologus. Apparet aũt legendũ eſſe, ſiue à centũ pedib. pecorũ uiginti quinq;. Huc pertinet iocoſus ille Ariſtophanis locus in Equit. loquit aũt quidã ad ſenatũ Athenienſem: Ἄνδρες ἤδη μοι δοκεῖ

Ἐπὶ συμφοραῖς ἀγαθαῖσιν εἰσηγγελμέναις, Εὐαγγέλια θύειν ἑκατὸν βοῦς τῇ θεῷ.
Ἐπένευσεν εἰς ἐκεῖνον ἡ βουλὴ πάλιν. Κἄγωγ' ὅτ' ἔγνων τοῖς βολίτοις ἡττημένος,
Διακοσίοισι βουσὶν ὑπερηκόντισα· Τῇ δ' ἀγροτέρᾳ κατὰ χιλίων παρῄνεσα
Εὐχὴν ποιήσασθαι χιμάρων εἰσαύριον, Αἱ τριχίδες εἰ γενοίαθ' ἑκατὸν τοὐβολοῦ.

Addit hîc ſcholiaſtes Callimachum imperatorem Dianæ uouiſſe tot boues immolandos, quot barbaros occidiſſet in Marathone: cum uero ingens eorum numerus cecidiſſet, nec ille tantum boum haberet, capellas immolauit. Ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας Ταύρων ἠδ' αἰγῶν, παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο, Homerus Iliados lib. 1. Videtur autem perfectas dixiſſe hecatombas, quæ omnino centum pecora complecterentur, non ſimpliciter magnifica ſacrificia: Niſi quis ad uictimarum potius ꝙ numeri perfectionem referre malit. Oportebat enim perfecta animalia, id eſt integra & non mutila immolari. Eſt & alia ratio, qua trittyn ſupra dixi plenum perfectumq; ſacrificium appellatum fuiſſe. Hoſtia ſi maior erat, auratis cornibus plerũq; immolabatur. S. C. extat de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius recitat primo Sat. in quo decemuiri pręceptum fuit, ut Gręco ritu hoſtijs ſacrum facerent, Apollini boui aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata: ludos in Circo populus coronatus ſpectare iuſſus eſt: hinc Ouidius ait, Indutaq; cornibus auro Victima uota facit. Et alio loco, Blandis indutæ cornibus aurum Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ. Iuuenalis, Frontemq; coruſcat, dixit: ꝓpter ſcilicet cornua aurata. Aſcanius in decimo Aeneidos apud Vergilium, Et ſtatuam ante aras aurata frõte iuuencum Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem, Iam cornu petat, &c. Quo loco Seruius quæ Ioui conueniret uictima perbellè exponit, Tantum Gyraldus. T. Liuius lib. 1. quintæ Decadis, Quòd caput iecinori defuiſſet, tribus bubus perlitaſſe nequiuit, ſenatus maioribus hoſtijs uſq; ad litationem ſacrificare iuſſit. Litare uerò eſt ritè ſacrificare, & impetrare, ut authorum teſtimonijs Gyraldus probat. Hoc nimirum Græci dicunt καλλιερεῖν, καλῶς τὰ ἱερὰ ποιεῖν: Arrianus τὰ ἱερὰ γίγνεσθαι dixit cum exta apparerẽt felicia. Xerxes in Pergamo Priami regia Mineruæ Iliadi mille boues immolauit, quarum libamine Magi heroibus parentauerunt, Herodotus libro 7. Hecatomphonia ex lege immolari à Meſſenijs ſolita, in Septem ſapientum conuiuio auctor Plutarchus eſt: tanq; ex hoſtibus centum interemiſſent, ut inquit Pauſanias. Id ſacrum obijt Ariſtomenes Ioui Ithomatæ, Cælius. Epigrammatum Anthologij libro 1. ſectione 33. extat Philippi cuiuſdam epigramma in iuuencam, quæ cũ Dianæ immolanda parturiret, quoniam hæc dea parturiginum præſes eſt, dimiſſa fuit. ¶ Pythagoram proditur memorię cum noui quippiam excogitaſſet in Geometria, Muſis bouem immolaſſe: quod(inquit apud Ciceronem Cotta)non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare uoluerit, ne aram ſanguine conſpergeret, Cælius. Iuſtitiam aiunt propter iumentorum(boum)cædem uiolentam derelictis terris ad ſyderum remeaſſe conſortium, Veget. Ritus ſacrificandi uarios, & quicquid de ſacrificijs gentilium afferri poteſt, copioſe doctiſſimeq; proſecutus eſt Lilius Greg. Gyraldus in Opere ſuo de dijs: nos hîc pauca quædam, non de ſacrificijs in genere, ſed quæ ad boues ſacrificandos priuatim faciunt adiungemus ex primo Iliadis Homeri libro: ubi is hecatomben cum Chryſeide filia remiſſam patri, & Apollini immolandam his uerſibus deſcribit:

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' εὔξαντο, καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο, Αὐ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν, Δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν.
Καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον Λεῖβε, νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο, Μίστυλλόν τ' ἄρα τἄλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,
Ὤπτησάν τε περιφραδέως, ἐρύσαντό τε πάντα. Αὐτὰρ ἐπεὶ παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα,
Δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

Eiſdẽ uerſibus Odyſſeæ libro 12. ab Vlyſſis ſocijs Solis boues mactatos ſcribit: addit aũt præterea, φύλλα δὲ δρεψάμενοι(aliâs δ' ἐρεψάμενοι) τέρενα δρυὸς ὑψικόμοιο. Οὐ γὰρ ἔχον κρῖ λευκὸν ἐϋσσέλμου ἐπὶ νηός. Οὐδ' εἶχον μέθυ λεῖψαι ἐπ' αἰθομένοις ἱεροῖσιν· Ἀλλ' ὕδατι σπένδοντες ἐπώπτων ἔγκατα πάντα.

Conſtat ſanè, partim aliunde, partim ex his carminibus, immolantes precari primum & uota deo facere ſolitos: Deinde prothymata celebrare: ſic uocant quę ante ſacrificium fieri conſueuêre: ut eſt uaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcunque, ut ſiligo, uel etiam placentulæ: item ulochytæ, id eſt hordeum ſale conſperſum, quod ante ſacrificium aris infundebatur, de quo plura Cælius Rhodig. 12. 1. & Gyraldus circa ultimã partem Operis

ſui

sui de dijs. Vlochytas aliqui (ut Pollux) accipiunt ipsa uasa ex quibus ulæ fundebantur. Peractis precibus, & aliæ quædam ceremoniæ fiebant, ut sacerdotis ad dextram, uel apud Gallos ad læuam conuersio: & manuũ osculatio apud Græcos: & sacrificulus setas inter cornua uictimæ manu excerptas, tanq; prima libamina in ignem mittebat: Tum uinum simpullo circumferebat, ut astantes pariter litarent (quod proprie λείβειν uel σπένδειν dicitur: hinc illa phrasis apud Pollucem, κατὰ βοὸς ἢ ἄλλου του σπένδειν.) Mox uictimarius secespitam à fronte ad caudam uictimę ducere, & se ad orientẽ uertere solebat, quod in sacrificio habebatur primũ. Secespitã alij cultrũ, alij securim, alij dolabrã exponunt. In quocunq; sacro faces adhibebantur ex tedæ ligno, quas solos mares ferre fas erat. Tum uictimam immolare succinctos ministros sacerdos iubebat. Hi autem uictimam supra uerticem, plerunq; infra iugulum feriebant, idq; pro dei uel animalis ratione. Græci quidem si cœlestibus deis immolarent, sic hostię caput statuebant, ut cœlum spectaret: (hinc illud Homeri, αὖ ἔρυσαν) si uerò inferis, ut despiceret terram. Interim cæsa uictima alij sphagia uasa, ut cruorem exciperent, cadenti hostiæ supponebant: alij uictimam decoriabant, aliaq; peragebant. Mox aruspex, flamen, aut sacerdos, cultro ferreo uiscera & exta rimabatur, & extispicium fiebat. Et tunc exta reddi dicebantur, cũ probata aræ supponebantur, ut notat Seruius. Vergilius Georg. 2. Lancibus & pandis fumantia reddimus exta. Eadem dicebãtur prosecta, cum aris dabantur ex fibris pecudum dissecta. Extis porrò inspectis, ex omni uiscere & membro primitias partesq; desectas farina farris inuolutas, in calathis sacrificanti offerebant: & tunc hostia perfecta dicebatur. Has sacerdos aris imponens accensis, igne cumburebat, addito igni thure & costo, alijsq; odoramentis, prout sacrum ferebat & ritus. In maritimis sacrificijs, quæ dijs marinis fiebant, exta in fluctus iactabantur, unde illud, Porricit in fluctus. Sane exta ueru assa apponebantur, præterq; arietis quæ elixare mos erat. Sed etiam coxas cum inguinibus cnissa, id est adipe operientes conburebant. Sic uictimarum quidem uiscera, licet nunquã abluta, elixa per sese fiebant: uinumq; aris postea fundebatur, & tunc porrici hostia dicebatur. Ex quo emanauit prouerbium illud, Inter cæsa & porrecta. Ex reliquis autem hostiæ partibus seu membris cœnam apparabant, quibus qui sacris interfuissent, uesci licebat. Hæc ex Gyraldo compendio quodam decerpsimus. ¶ Apud Thussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca illi immolabatur, Idem. Mineruam Græcorum quidam Ἀγελαΐδα uocant, siue tanquam ducem populorũ, siue quod indomita sit sicuti boues armentinæ, quas etiam præcipue ei sacrificabant, Phurnutus. In hostijs quædam fuère quæ iniuges uocabantur, id est quæ nunq; domitæ ac iugo subditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit, Nunc grege de intacto septem mactare iuuencos Præstiterit, totidem lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit, Et intacta totidem ceruice iuuencas. Manilius Chrestus in libro de hymnis deorum, ait Mineruæ iniuges boues sacrificari solitas, id est iugum quæ nunq; tulerunt: illa uidelicet causa, quòd & uirginitas iugum nesciat maritale, & uirtus nunq; sit iugo prementi subiecta: Idem Fulgentius in libro ad Chalcidium repetit. Ex bobus, uitulis, & pecudibus, laudatissimæ uitulæ ad deorum placamenta habebantur. Idcirco Ioui à flamine omnibus idibus bos candidus, & ex agro Falisco, aut Meuania immolabatur: illos enim ad sacra saginabant, & deorum supplicijs seruabant. Bos autem qui iugo subactus fuisset, purus nõ putabatur. Fœtus bouis non ante tricesimum diem idoneus sacris ac purus putabatur. Creditũ quoque bouem quinquennalem, insignem Ioui uictimam esse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare soliti fuere. Προσακτήριον βοῦς ἄζυγας, Pollux. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim appellabant, & antiquiores easdem bidenes; quasi biennes, quia neq; maiores aut minores licebat hostias dare, Macrobius. Nos & bouem quinquennem Ioui immolari iam diximus: & pecora trima in sacrificio quod trittyn uocauimus. Nullum etiam ex authoribus locum puto afferri posse, unde bidentem bouem dictum aliquis intelligat: de ouibus uero plerosq; omnes: Vnus Pomponij Attellanarum poetæ locus Macrobio citatur, quo Marti uouet se facturum bidente uerre. De bidentibus igitur in Oue dicam: nam si ueteres & quorum libri non extant, de alijs etiam animalibus hac uoce usi sunt, nihil ad nos. Lucianus in libello de sacrificijs uaria esse sacrificia prodit pro personæ sacrificantis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra. Βοώνης apud Suidam uocatur qui bubus ad sacrificia emendis publice præficiebatur: quod quidem honestissimum erat munus, & imperatoribus præcipuè deferri solitum. Diu seruatum apud Athenienses & Solonis lege interdictum, Ne bouem, cuius opera, uel aratro uel curru uterentur, omnino immolarent, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός: id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoq; nostrorum particeps. Bouem aratorium immolasse, nefas cẽsebatur summum. Athenienses autem primos hisce non abstinuisse uel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyssis quoq; socios non temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe ut Solem intueamur, causam uideri hoc bruti genus, quia sit τροφῆς πορισικὸν, id est alimenta suggerat, Cælius. Plinius author est, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Mesanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpres libro 4. Mylæ (inquit) Siciliæ Cherronesus, in qua Solis boues pascebantur. Sed & rem quoq; cum fabula recensuit in Naturalium Quæstionum libris Seneca. Has quidem Solis boues Homerus Odysseæ primo uidetur nouisse. Verum scire conuenit, quandoq; prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatum authores est. Nam & Apollonię

quæ in ſinu Ionico eſt, ſacras Soli oues fuiſſe, Græci ſcribunt, Cælius. Memini alicubi legere per Solis boues à ſocijs Vlyſſis deuoratos, annos ſignificari: tunc enim obijſſe illos, cum omnes ætatis anni, quos eis uiuere in fatis erat, exacti conſumptiq; eſſent. Sol enim ætatis & temporis autor eſt. Et ſicut in ſulcis aratro deſignandis, boues ad certum progreſſi terminum retrogrediuntur, ita Sol etiam ad utrunq; ſolſtitium, tanquam βουστροφηδὸν, ſuum peragit motum, ut uel hac ratione per noſtram conięcturam boues pro annis Soli tribuantur. Cæterum Apollinem bubus delectatum fuiſſe, mox Pauſaniæ uerbis declarabo. Supra etiam ex Euſtathio docui menſem uitulum & bouem appellatum. Huc facit ſomnium Pharaonis, à Moſe deſcriptum libro Geneſeos cap. 41. Videbat ille in ſomnis boues ſeptem egregias & opimas, quas totidem aliæ macie confectæ & turpes aſpectu deuorabant. Accerſitus Ioſephus, boues opimas ſeptem interpretatur annos totidem fœcũdos & abundantes annonæ, quos mox alij ſeptem ſteriles et inopioſi ſubſecuturi eſſent. Βόας θεωρεῖν εἰς κακὴν πρᾶξιν φέρει, ſenarius eſt apud Suidam, quo quæuis de bubus ſomnia inauſpicata eſſe conijcitur. Apud Aegyptios quoq; bouem marem Soli ſacrum fuiſſe, paulò inferius in Apidis bouis hiſtoria dicam. Certe cum Lunæ propter cornuum ſpeciem, (quæ ueluti minor Sol eſt, ſed fœmineæ naturæ) boues fœminæ conſecrarentur: ratio poſtulabat Soli tauros ſacros exiſtimare: Quanquam Homerus de Solis bobus in fœminino genere loquitur, καλαὶ βόες εὐρυμέτωποι, nimirum Attico more utrunq; ſexum ita complexus.

¶Apud Aegyptios & Phœnices, ſicut Porphyrius ſcribit, humanis carnibus potius uſi fuiſſent, quàm uaccam comediſſent: & quamuis tauris haudquaquam abſtinerent, tamē uaccarum uſus non modo menſarum conſuetudini, uerum etiam ſacrificationi interdictus fuit, Aelianus. Ab Aegypto ad Tritonidem lacum Paſtoritij Afri ſunt, carne uictitantes ac lacte, nihil uaccinum guſtantes (quia nec Aegyptij guſtant ſuem) nec alentes quidem uaccã. Nec Cyrenææ fœminæ ferire ſibi fas putant, ob Iſidem quæ eſt in Aegypto, cui etiam ieiunia & dies feſtos agunt ſtudioſe. At mulieres Barcææ, non modo guſtu uaccinæ carnis, ſed etiam ſuillæ abſtinent, Herodotus libro 4. Inter exēpla eſt damnatus à populo Romano die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe neganti, occiderit bouem: actusq; in exilium, tanquam colono ſuo interempto. Huc referenda ſunt etiam Ciceronis uerba, quæ ſupra poſui in E. circa initium. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem, Plinius. ¶Buphonia feſtum uetus, quod Athenienſes poſt myſteria celebrabant per bouis immolationem, unde & nomenclatura. Ariſtophanes, Ἀρχαῖά γε, καὶ διιπολιώδη, καὶ τεττίγων ἀνάμεστα, καὶ Κηκείδου βουφονίων. Sed & Iouis Poliei ſacerdos, inquit Pauſanias, buphonus eſt appellatus, Cælius: & alibi, Inuenio (inquit) in literis, Erechtheo imperante Athenis, à Buphono primum in Iouis Poliei ara immolatum bouem: quo peracto, ſecuri relicta, mox ſe è regione Buphonus proripit. At in iudicium uocata ſecuris eſt, ac abſoluta: idq; quotannis ut fieret, ſeruatum traditur. Meminit etiam Aelianus Variorum libro 8. Βουφόνια Athenis agebantur ſcirrhophoriônis, id eſt Martij menſis die quartodecimo, multis bubus immolatis, Etymologicon. Apud Varinum legimus Buphonia antiquiſſimum feſtum Athenis eſſe, inde ortum, quod in Dijpolijs bos qui placentam ſacrificio deſtinatam uorauerat à Baulone quodam, qui forte cum ſecuri aderat, occiſus ſit, idq; ut deinceps ita ſeruaretur inſtitutum. Vocabatur autem Βούτης qui in hoc feſto buphonia peragebat. De Butarum familia ſupra diximus. Vide Eraſmum in prouerbio Cecidis & Buphoniorum: & Gyraldum in Opere de dijs, ubi ſacrificia deſcribit. Διὸς βοῦς, bos Ioui ſacer, feſtum Mileſiorum, Varinus. Boalia, ludi dijs inferis conſecrati, Sipontinus. Fiebant autem cum bubus, quemadmodum nunc quoq; fieri ſolet apud Italos Septuageſimæ tempore, quod tempus quidam Carnipriuium uocant. Bubetiæ ſiue bubetij ludi, quos ueteres à bobus pecoreq; appellârunt, qui & boalia, boum gratia inſtituti, teſte Plinio. In eo enim feſto ſolennis boum & taurorum uenatio fieri ſolebat, quemadmodum nunc quoque Venetijs, & ferè per totam Italiam, fieri ſolet eo die, quem Iouedi graſſo appellant.

¶Apides dij erant apud Aegyptios culti, uituli ſcilicet qui per longum temporis interuallum ex ſplendore lunæ (ἐκ τοῦ σέλαος τῆς σελήνης) gignebantur: quo facto magna feſtiuitas agebatur, & ſacerdotes circa bouem natum conſecrati epulas publicas proponebant, Varinus. Fuit & Apis Aegyptiorum rex Phoronei filius: & eodem nomine inſula ante Cretam ſita, Idem. Sed quoniam paſſim apud authores Apidis bouis frequentiſſima mentio incidit, pleniorem eius hiſtoriam ex Plinij, Aeliani, & Herodoti ſcriptis hic adiungemus. Primum igitur Plinius libro 8. cap. 46. Bos (inquit) in Aegypto etiam numinis uice colitur, Apim uocant. Inſigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub lingua, quem cantharum appellant. Non eſt fas eum certos uitæ excedere annos, merſumq; in ſacerdotum fonte enecant, quæſituri luctu alium quem ſubſtituant, & donec inuenerint mœrent, deraſis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à ſacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ uocant Thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, è manu conſulentiũ cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt, haud multo poſt extincti. Cætero ſecretus cum ſe proripuit in cœtus, incedit ſummoto lictorum, grexq; puerorum comitatur carmē honori eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repente lymphati futura præcinūt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtēditur, ſuis & ipſa inſignibus, quanquam alijs: ſemperq; eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes, diebus quos habet natales Apis; ſeptem hi

ſunt,

sunt, mirumque neminem per eos à crocodilis attingi: octauo post horam diei 6. redire beluæ feritatẽ. Hæc Plinius. Locum de cantharo sub lingua illustrat Porphyrius in libro de abstinentia carnium sic scribens: Scarabeum animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod Aegyptij summopere uenerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurum dedicarunt, quem Apin nũcupant, nigrum præ cæteris, & signa solis atque lunæ habentem. Mutuatur enim ex sole luna lumen. Solis symbolum est coloris nigredo (nam & solis ardor, nigriora reddit humana corpora) & qui sub lingua est scarabeus. Lunæ uero coloris diuisio. Adijcit in Iside Plutarchus, ita cantharos pilulam ex crementitiam sensim in aduersum protrudere, sicuti contrarium mundo sol cursum agat, dum ab occasu in exortum fertur: Hæc ex Lodouici Cælij Rhodigini obseruationibus.

Nunc & Aeliani uerba subdamus. Apis (inquit) apud Aegyptios efficacissimus deus creditur, ex uacca quæ fulgure afflata conceperit nascitur, Epaphum Græci uocant. Atque huius generis antiquam stirpem repetentes, Io Argiuam Inachi filiam illius matrem fuisse testantur. Sed hunc sermonem Aegyptij ut mendacem reijciunt, temporis longinquitatem testem citantes. Epaphũ enim multis pòst sæculis extitisse ferunt. Primum uero Apim permultis annorum milibus in homines uenisse. Insignes eius notas Herodotus, & Aristagoras explicant: Quibus Aegyptij non assentiuntur: nouem enim & uiginti eas huic sacro boui aptas, et consentaneas esse dicunt. Quænam sint, tum quemadmodum per corpus sparsæ, tum ut ipsis quasi floribus insignitus sit, aliunde intelligendum. Cuius nam autem ex sideribus naturam unumquodque insigne per notas designet, Aegyptij satis superque declarant. Etenim Nili ascensum, unum insigne significare aiunt: aliaque insignia aliarum rerum significationes esse, haud profecto prophanis, & diuinæ historiæ imperitis intellectu facilia. Cum autem fama emanauit, Aegyptiorum deum exortum esse: ex scribis & sacerdotibus quidam, ut documentũ procreationi à patre traditum insignium notarum indicium accurate exquirant, eò ubi diua uacca partum ex sese ediderit, accedunt, atque ibidem domum ad orientem solem, ubi sanè alatur, quatuor menses, excitant. Postea autem quàm ibi nutritus est exoriente luna, scribæ, sacerdotes, & prophetæ eòdem proficiscuntur, & simul nauem huic sacram instruunt, eaque ipsum Memphim transportant, ubi sedes huic sunt & commorationes suaues: tum curricula, puluerationes, exercitationes, & uaccarum formæ præstantia insignium ædes, tanquam thalami in quos ingreditur, quum quam amat superuenire appetit: Itemque est puteus, & fons aquæ potabilis. Nam eiusmodi huic semper conducere ministri & sacerdotes asserunt: non item ex Nili potione, ne propter dulcedinem in immensam molem pinguescat. Iam uero quas pompas, quæ sacrificia Aegyptij conficiãt, cum nouæ alluuionis aduentum, tum dei exortum celebrantes, quas etiam saltationes tum agant, quos conuentus habeant, tum quemadmodum omnes urbes & uiri immortaliter gaudeant, longum esset explicare. Is autem ex cuius armento hæc diuina bestia exorta fuerit, beatus habetur, summamque Aegyptiorum admirationem habet. Is bos præsensione ualet: Nec sanè uel puellas, uel aniculas ad tripodem sessitantes habet, neque sacra potione implet: sed pueri diuino afflatu concitati, extra ludentes, atque inter se ad numerum saltantes, consulentibus futura prædicunt. Hactenus Aelianus. Cæterum Herodotus libro 2. de sacro isto Aegyptiorum boue in hæc uerba scribit: Sacerdotes in Aegypto boues mares Epaphi esse censent, eaque de re hunc in modum explorant: Si pilum in eo nigrum uel unum uiderent, nequaquam mundum censent. Explorat autem hæc sacerdotum aliquis, ad id constitutus, linguam pecudis cum stantis erectæ, tum resupinatæ exerendo, si immunda sit, his signis, quæ ego alio referam in libro. Inspicit & caudæ pilos, nunquid habeat secundum naturam procreatos. Eam, si fuerit his omnibus munda, notat alligato cornibus cannabo (βύβλῳ) deinde applicata terra sigillari anulo impressa, atque ita abducunt. Nam immolare non notatam pœna morte sancita est. Et hunc quidem in modum pecus probatur. Sacrificandi autem is eis est ritus: Pecude, quę obsignata est, ad aram ubi immolatur abducta, pyram incendunt: deinde supra pecudem libato contra templum (κατὰ τοῦ ἱρηΐου) uino ac deo inuocato, eam mactant: mactatæ caput asportant, & corpus reliquum excoriant. Caput autẽ multis uerbis execrati in forum si nundinæ sint, & eis Grȩci negotiatores affuerint, atque illis uendũt: qui si non affuerint, in flumen abijciunt. Execrantur autem capita in hæc uerba: Si quid mali aut ipsis immolantibus, aut uniuersæ Aegypto futurum sit, id in caput hoc conuertatur. Eodem ritu circa capita pecudum immolandarum, & uini libamina, omnes pariter Aegyptij ad omnia templa (ἱρὰ) utuntur. Atque ex hoc ritu nemo Aegyptiorum de capite ullius animantis degustat. Est tamen sacrorũ delectus, & alius apud alia templa adolendi modus ab eis institutus. Quem uero dæmonem maximum putant, & maximo festo colunt, hunc pergam dicere. Posteaque ieiunauerunt ante festum, atque preces fuderunt, uaccam immolant, eamque corio exuunt, et toto aluo uacuant. Viscera intra uentrẽ, adipemque linquunt, crura truncant, & externos lumbos armosque ac ceruicem. His actis, reliquum uaccæ corpus stipant panibus puris, & melle, & uua passa, & ficis, & thure, & myrrha, atque alijs odoribus. Vbi hæc infarserunt, adolent, multum uini, oleique infundentes, ieiuni tamen priusque sacrificẽt. Dum sacrificiũ ardet, omnes uerberantur. Posteaque uapulauerunt, dapes ex sacrificij reliquijs proponuntur. Boues mares eosdemque mundos, ac uitulos uniuersi Aegyptij immolant. Fœminas eis immolare non licet, utpote Isidi consecratas. Nam Isidis simulacrum muliebre est, bubulis præditum cornibus, quemadmodum Io Græci describunt. Bouesque fœminas omnes itidem Aegyptij uenerãt ex omnibus pecudibus longè plurimum: eoque nemo Aegyptius, Aegyptiáue, Græci uiri aut os sua-

uiaretur, aut cultro, ueru ue, uel olla, uel pura bouis carne Græco cultro incisa uteretur. Boues qui demortui sunt, hunc in modum sepeliunt: Fœminas quidem in flumen abijciunt, mares autẽ in suburbanis singuli defodiunt, uno aut altero cornu extante, signi gratia. Vbi computruerunt, et statum tempus aduenit, præsto est ad singulas urbes nauis, ex insula nomine Prosopitide, quæ est in Delta, nouemq́ schœnorum ambitus. In qua cum aliæ sunt frequentes urbes, tum ea unde proficiscũtur naues ad ossa tollenda, nomine Atarbechis, ubi templum Veneris extructum est. Ex hac urbe alij permulti uagantur in alias urbes. Vbi effoderunt ossa, asportant, eaq́ uno in loco cuncti sepeliunt. Quem in modum boues, in eundem defuncta alia pecora sepeliunt. Ita enim apud eos circa hæc legibus comparatũ est. Hactenus Herodotus li. 2. Et rursus in eodem: Psammitichus potitus Aegypto, fecit in Memphim tum Vulcano uestibula ad uentum austrum uergentia, tum è regione uestibulorum aulam Api, in qua, cum apparuit, Apis educatᷣ, undiq́ columnis cinctam, ac figuris refertam: in qua aula loca stant columnarum colossi duodenûm cubitorum. Apis autem, Græca lingua Epaphus est. Et rursus libro 3. Cambyse Memphim regresso, parte copiarum amissa, Apis apparuit. Aegyptij, ubi Apis extitit, uestimenta quàm pulcherrima ferre, & celebrando festo operam dare. Id tunc facientes Aegyptios Cambyses intuens, ratusq́ ob res à se malè gestas, prorsus illos esse in his gaudijs, præpositos accersit Memphis, & insolitæ ab ijs lætitiæ causam requirit: Qui cum responderent, quo tempore deus illis appareret (longo autẽ interuallo apparere solitum) omnes Aegyptios solennem celebrare lætitiam: mentiri iussos morte mulctauit. Mox sacerdotibus eadem referentibus, dixit, Si quis deus mansuetus ad Aegyptios ueniret, fore ut se non lateret: & Apim eos adducere iussit. Est autem hic Apis, idemq́ Epaphus è uacca genitus, quæ nullumdum alium potest concipere fœtum, quam Aegyptij aiunt fulgure ictam concipere ex eo Apim. Habet hic uitulus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Posteaq́ Apim sacerdotes adduxere, Cambyses ueluti uecordior, educto mucrone cum uellet ferire uentrem, femur percussit, cachinnãsq́ ad sacerdotes inquit: O capita nequam, huiuscemodi dij existunt, sanguine atq́ carne prędití, & ferrum sentientes? dignus nimirum Aegyptijs hic deus. Nos certe ludibrio habuisse non iuuabit. Hæc locutus, imperauit his quorum munus erat, ut sacerdotes quidem flagris cæderent, Aegyptios autem (ut quenq́ feriantem adipiscerentur) occiderent. Ita festum solutum est. Sacerdotes mulctati: Apis sauciatus femur, in templo iacens extabuit: quem è uulnere extinctũ tumulauêre sacerdotes, clam Cambyse. Ob hoc scelus (ut Aegyptij aiunt) continuo Cambyses insanijt, cum ne compos mentis quidem fuisset, exorsus primum perpetrare facinus necando Smerdim germanũ fratrem, & sororem quæ ei & uxor erat in Aegyptum usq́ secuta. Hactenus Herodotus. Porrò sicuti Memphitæ Apim bouem sacrum habuere: ita & Heliopolitani post Solis templum Mneuin bouem pro deo coluerunt, qui in septo quodam nutriebatur. Ammianus quoq́ Marcellinus inter multa quæ de Apide scribit lib. 22. hist. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis consecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem Soli, Apis uerò Lunæ dedicatus: qui diuersis notarum figuris expressus, &c. quare considerandum an Mneuis pro Neumis legendum apud Marcellinum, apud quem & longe plura inuenies. Veneri Vraniæ uaccam sacram custodiebant in Hermopoli præfectura, in loco Scussa nuncupato, Gyraldus in Apide: idem alibi, in Venere. Legimus quoq́ (inquit) apud Thussas (sic enim ibi scribit non Scussa) in Aegypto cornutam Venerem cultam, cui & uacca immolabatur. Fortassis etiam Iudæi ab Aegyptijs, cum recens ab eis migrassent, hoc idololatriæ genus acceperunt ut uituli aurei effigiem sibi colendam proponerent: & fieri potest ut inde occasio nata sit gentilibus calumniandi, aureum asini caput ab eis adoratum fuisse: schor enim bouem significat: literis uerò transpositis rosch, caput. De boue lignea Mycerini in Aegypto culta, paulò post dicemus. Cæterum an Serapis eadẽ uocabuli origine nominatus sit, qua seraphim Ebraice angelorum genus ob ardorem amoris uel claritatem uisionis ita dictum, peritioribus huius linguæ discutiendum relinquo. Mihi quidem pulchre conuenire uidetᷣ, non solũ uox in utrisq́, sed uocis etiam ratio: cum alij à fulgure, alij Lunæ splendore Serapin concipi uoluerint. Vide Suidam, qui Sarapim uocat. Vsurpatur autem saraph uerbum apud Ebræos pro ardere & urere. Aequius sanè est Aegyptio deo Ebraicum & congeneris linguæ nomen quàm Græcæ attribuere. Quamobrem non sentio cum Varrone, qui Nymphodorum secutus, ut frequenter circa etyma nugari solet, cur Apis post mortem Serapis appellatus sit, hanc rationem reddit. Quia enim arca (inquit) in qua mortuus ponitur, σορὸς dicitur Græcè, & ibi eum uenerari sepultum cœperunt, priusq́ templum eius esset extructum, uelut Sorapis primo, deinde una litera commutata Serapis dictus est, &c. Ille autem bos (scribit hæc Augustinus lib. 18. de Ciuitate dei) quem mirabili uanitate decepta Aegyptus, in honorem eius delicijs affluentibus alebat, quoniã eum sine sarcophago uiuum uenerabãtur, Apis non Serapis uocabatur: quo boue mortuo quoniam quęrebatur & reperiebatur uitulus coloris eiusdem, mirum quiddam diuinitus sibi procuratum esse credebant. Minus etiam probo Plutarchi coniecturam, cui Serapis dictus uidetur παρὰ τὸ σεύεσθαι καὶ τὸ σοῦσθαι τὴν τοῦ παντὸς ἅμα κίνησιν, q deus ipse sit uniuersi motus auctor. Honoris boui impensi causam nõ nulli eam tradunt, quòd Osiride à Typhone interfecto, Apis eius membra collegerit, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecerit, ideoq́ ciuitatem Busiridem appellatam, ut scribit Diodorus: Alij aliam. Serapia prisci medici uocabãt, unde syruporum nomẽ ad nos manauit,

ut ego

ut ego conijcio, quod manifestum fit ex Actuario: nimirum quòd ægri à Serapidis sacerdotibus talia quædam medicamenta didicissent: unde etiam similia à posteris eodem nomine dicta. Solebant autem in Aegypto potissimũ, uel in somnis, uel per oracula, remedia à dijs accipere, ut ex locis aliquot apud Gale. deprehendimus: Non raro enim ęgros à deo, cuius nomen non exprimit, monitos scribit.

Memphis Aegyptiorum regia Apidis templum habet, qui idem est quod Osiris. Ibi bos Apis in septo quodam alitur & pro deo habetur, albus frontem & quasdam paruas corporis partes, cætera uero niger, quibus signis iudicant, qui sit ad successionem idoneus, alio uita functo. Ante id septum aula quędam iacet, in qua est aliud septum matris eius. In hanc aulam nonnunquam Apis emittitur, præsertim ut peregrinis ostendatur. Videtur enim per fenestram quandam in septo, & extra etiam si uelint. Vbi uero paululum lasciuierit, rursum in propriam mansionem recipitur, Strabo libro 17. Taurum uero ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, uel quia apud Heliopolim taurum Soli consecratum, quem Netiron (aliâs Neuton) cognominant, maximè colunt: uel quia bos Apis in ciuitate Memphi, Solis instar excipitur: uel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo, consecratum Soli colunt taurum, Bacchin (aliâs Bacin) cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturæ Solis. Nam & per singulas horas mutare colores affirmatur, & hirsutus setis dicitur in aduersum nascentibus contra naturam omnium animalium: Vnde habetur ueluti imago Solis in aduersam mundi partẽ nitentis, Macrobius Sat. 1.21. De alio boue ligneo in Saï, in quo Mycerini regis Aegyptiorum filia sepulta fuit, cui etiam odores omnifarij quotidie inferebantur, inferius dicam. Bouem adorant etiam hodie in Lac regno idololatræ Habraiam, in ultima parte Indiæ uersus meridiem. ¶ Est frequens in prodigijs priscorũ bouem locutum: quo nunciato senatum sub diuo haberi solitum, Plinius. Tempore Ioannis Tzetzæ uulgo ferebatur oraculi instar hoc dictum, Βοῦς βοήσει καὶ ταῦρος θρηνήσει: quod ipse ita interpretatur, ut per bouem in fœminino genere Constantinopolin (quæ ingenti exercitu Alemanorum, & aliorum, à Romanis nimirum misso tum temporis obsidebatur) intelligat, quæ à tauris, id est Italis siue Romanis condita est: nam taurum (inquit) Latini etiam Italum uocabant: Exclamante autem boue, id est Constantinopoli, nimirum bellico & classico clamore, taurum, id est Italiam repugnantem ploraturam inquit, Chiliadis 9 cap. 277. Βουτάδαι uicus est tribus Oeneidis in Attica (uel ut Stephanus, Aegeidis, Varinus uicum illum Βουτίαν appellat) cuius etiam incolæ Butadæ dicebantur, à Bute quodam sacerdote, cuius posteri Butadæ & Eteobutadæ uocati sunt, Etymologicon. Scira festum erat Mineruæ, uel ut alij Cereris & Proserpinę. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ uocatur sciron. Agebatur autem Scirophorionis, id est Martij duodecima. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cũ sciro ex arce prodire in locum quem dicũt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui uocentur Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati: Ex qua familia producebantur sacerdotes. Id uero symbolicè apud illos institutum, dum quenq; summonerent tacitè, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi sustruendi iam iam appetere, Cælius. Βούτης, inde patronymicum Βουτίδης, Neptuni filius, Etymologicon. Apud Stephanum uiri nomen legimus Βούτος non Βούτης, Pandionis non Posidonis, id est Neptuni, filij (quod magis placet) à quo Butadæ uicus in Aegeide dictus sit. Fuerunt & alij Butæ, quos in Onomastico memoramus. Βουτρόφος ordo quidam sacerdotum inde nomen habuit, quòd boues publice dijs immolandos nutriret, Etymolog. De Buphago in prouerbijs mox dicam. Buzuges Athenis bubulo pecore nobilitatus est, Argis Onogyros, Varro. Inuenio Buzygiam Athenis fuisse familiam sacerdotio præditam à Buzyge quodam heroë, (alij Herculi Buzygi idem attribuunt) qui omnium primus iunctis bobus arasse terram creditur, Cælius & Etymologicon. Athenienses tres sacras arationes celebrabant, primam in Sciro, secundam in Rharia, tertiam sub Pelinto, qui locus Buzygium uocabatur, Cælius. Buzygæus mons est Thessaliæ, Plin. 4.8. Anthermi Chij sculptoris filij fuerunt Bupalus & Anthermus, clarissimi in ea scientia, Olympiade sexagesima, Plin. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simalacrum fecit polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu, Cælius: Vide Onomasticon nostrum. Bassiadæ celebrantur in Aegina, generis auctore Basso: etiamsi apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore, Cælius.

¶ Βοὸς κοίτη, Hellesponti urbs, Germanicopolis postea dicta, Plin. Boosura (bouis cauda) urbs Cypri insulæ, uicina Palæpapho, Strabo. Pella urbs Macedoniæ, nomen acceptum refert boui, à quo inuenta est: πέλλην enim uocant bouem coloris nigri, ut & pelian asinum, Etymologus. Bosphorus, Græci Βόσπορον sine aspiratione scribunt, à bubus meabili transitu dictus est, propter angustias freti, ut Plinius docet. Sunt autem duo Bosphori, alter iuxta Byzantium, qui Thracius dicitur, omnium angustissimus: cui nomen, ut Valerius Flaccus scribit, à traiectu Ionis in uaccam deformatæ: alter in introitu Mæotidos paludis, per quem ipsa palus in Pontum defluit, qui Cimmerius & Mæoticus cognominatur, cum urbe eiusdem nominis. Τῷ δ' ἐπὶ Θρηϊκίου στόμα Βοσπόρου, ὅν ποτε Ἰὼ Ἥρης φραδμοσύνῃσιν ἐνήξατο πόρτις ἐοῦσα, Dionysius Afer: Vbi Eustathius in Commentarijs suis præter cætera hoc fretum quatuor stadiorum esse scribit, & aliquando Mysium appellatum à minoris Asiæ populis, qui è regione Thracum habitant: postea uero Bosphorum Thracium dictum siue quod Io uacca œstro percita illic tranauerit: siue, ut alijs placet (Arriano teste) quod alia quædam uacca, quam Phryges monente oraculo sequebantur, ut eam ducem itineris haberent, intrepide angustias illas maris inter Chalcedonem & Byzantiũ traiecerit: quã & illi tutò secuti sunt: ad cuius rei memoriã bos ęnea apud Chalcedonios

postea conflata est: & eandem fortassis ob causam locus quidam illic Damalis etiamnum uocatur. Cæterum Ionis uaccæ traiectus ad Bosphorum Cimmerium ab aliis refertur. Est & Indicus quidam Bosphorus. Et præterea eiusdem nominis portus iuxta Byzantium, qui literis quibusdam mutatis perperam ita uocatus est pro φωσφόρειον. Nam cum Philippus in obsidione cuniculis actis locum ex improuiso oppressurus esset, Hecate φωσφόρος dicta, lumen à facibus, quæ per cuniculos lucebant ciuibus ostendit: unde illi obsidione liberati Phosphorion ciuitatem nuncuparunt, Eustathius & Stephanus. Plura uide illic in Eustathii Commentariis, & in Onomastico nostro. Varro inter boum laudes recenset, quòd Bosphorus unus Thracius, alter Cimmerius ab eis dicti sunt. Βούβαστις, uicus Aegypti, & dea. Nam Io Inachi filia in bouem mutata, & post multos terra mariq́; errores Aegyptum ingressa, cum per humidum agrum incederet, uestigia luto impressit: quæ cum regi illius loci ab anterioribus pedibus iota literam, à posterioribus o mega præferre uiderentur, Io nomen uaccæ imposuit, & uicum à bouis gressu Bubasin nominauit, Etymolog. Et rursus, Βούβαστος πόλις Αἰγύπτου, καὶ Βουβαστίτης πόλις: gentile Bubastites. In hac Dianæ, quam Bubastin nominant, clarissimum fuit templum, &c. ut in Onomastico dictum est. Cæterum Bubasus regio est Cariæ, Bubasides uidere nurus, Ouid. Metamorphos. 4. Bubo ciuitas est Lyciæ. Nascitur & in Lycia Creta circa Bubonem, Plinius 3. 5. Βουβὼν & Βάλβουρα Lyciæ oppida, à Bubone & Balburo latronibus condita sunt, Stephanus. Bubo Lycaoniæ ciuitas est, à Bubone latrone dicta, cuius ciuis Βουβωνεὺς cum Bubonius dici debuisset. Muræna Balburam & Bubonem Lyciis adiecit, Strabo libro 13. Bubula cum aliis Cyrenes urbibus Plinio cōmemoratur li. 5. ca. 5. Bubeium natio est uel oppidum Cyrenes, Plinius ibidem. Bubetani, Campaniæ populi Coriolanis uicini, Plinius 3. 5. Bubulcorum ciuitas quædam in Aegypto nominatur, Strabo lib. 16. Βούδωρον promontorium est Salamini oppositum. Iuxta Istiæas & Cerinthum oppidulum in Aeolia Budorus amnis est, cuius appellationis montem habet Salamis in Atticam prospectantem, Strabo li. 10. Ephorus castellum in Salamine esse scribit, sed pro castello Budaron per a apud Stephanum legitur. Sunt & Budoræ insulæ duæ prope Cretam, Plinius 4. 12. Βουθόη, ciuitas Illyriæ sic dicta, ꝙ Cadmus è Thebis fugiens iugo boum inuectus celerrimè illuc peruenerit & ciuitatē condiderit, ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ τοῦ θοῶς φυγεῖν: Βουθόην Δρίλωνος ἐπὶ προχοῇσιν ἐνάσθη, Sophocles in Onomacle (iota nimirū propter carmen adiuncto) Alii dictam uolunt, ἀπὸ τοῦ βουθόον παραγενέσθαι (addendum uidetur, αὐτῷ τὸν Κάδμον) uel à Buto uiro, t in th mutato, Etymolog. Sunt qui inepte Buthye per y scribant. Βουθία uero Ioniæ ciuitas est & regio, Stephanus: qui paulò post etiam Buchiam exiguum Ioniæ locum esse scribit. Buthrotum urbs est Epiri in Thesprotiis (prope Oricum portum, ut Eustathius habet in Dionysiū, uel ut Strabo Orchimum, quod nō probo) in qua regnauit Helenus Priami filius: uel Epiri colonia non longe ab Ambracio sinu. Huic nominis causa fuit, ut Teucer Cyzicenus scribit: quòd cum Helenus ex patria in Epirum uenisset & bouem pro fœlice ingressu immolare pararet, bos uulnere nō letali affectus aufugerit, & sinu quodam Epiri illic traiecto, in terram egressus, mox collapsus obierit. Quo in loco Helenum aiunt religione motum urbem condidisse, & ab euentu Butrotum nominasse, Etymologicon: plæriq́; per θ scribunt: sed si à boue uulnerato dictam uelimus, per τ scribendū erit. Vide etiam in Stephano Græco. Βούκαια urbs est Phocidis in Parnaso, sic dicta, inde quod cum Deucaliō & Pyrrho diluuio ingruēte illuc fugissent seruatiq́; essent, incolæ quotannis magnū bouē in struem lignorum accensam intrudant, patrio more Ἕρπε βοῦς acclamantes, & comburant, ἀπὸ τοῦ καίειν τὸν βοῦν, Etymologicon. Bucarteron inuenio montem esse Asiæ. Βούκερα palus quondam sic dicta, Etymolog. Et rursus, Βουκερὰς fons est Platæis, sic appellatus: quoniam Polybus post diluuium Deucalionis seculo ex Argis illuc uenisse fertur, bouem ex oraculo ducem secutus (ut quondam Cadmus quoq́;) qui cum procumbens terram cornu feriret, fons emicuit, ut scribit Theon in commentariis in Callimachum, Etymolog. Βουπράσιον regio est Elidis Straboni: Stephanus non regionem solum Elidis esse scribit, sed etiam ciuitatem, & fluuium, & uicum (κατοικίαν) non paruum, à Buprasio quodā principe. Buplanoctistos apud Ilium tumulos in Alexandra uocat Lycophron, quod ex Mysia bouem insecutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquieuisset ea, Cælius. Bura, Βοῦρα, ciuitas Achaiæ mediterraneæ in sinu Corinthio, hausta à mari, aliâs Buris dicta: Ouidius Metam. 15. Si quæras Helicen & Bûrin Achaidas urbes. Condidit eam Hexadius Centaurus, & illic armentorum suorum stabula habuit, proinde dicta est Bura ἀπὸ τοῦ τὰς βοῦς ὠρεῖν, id est à custodia boum, ut ex hoc ueteris cuiusdam uersu apparet, Βοῦρά τε Δεξαμενοῖο βοόστασις Οἰκιάδαο, Etymolog. Videtur autem uel priore etiam loco Dexamenus pro Hexadio legendum, uel contra in uersu Ἑξαδίοιο pro Δεξαμενοῖο, quod minus placet. Βούρινα apud Theocritum fons est in Italia, à similitudine cum naribus bouis, siue arte exciso lapide à Chalcone quodam ad bouini capitis similitudinem, ex cuius naribus aqua flueret: siue loco sponte ita formato: siue quòd magna aquæ copia inde manaret: nam aliqui Βούρειαν scribunt, ἀπὸ τοῦ βοῦ ἐπιτατικοῦ, καὶ τοῦ ῥεῖν: siue aliam ob causam. Lege Varinum: qui à nonnullis etiam Βούρριν scribi ait. Βούχετα τὰ (uel Βουχέτιον τὸ, ut Strabo uocat) urbs Epiri, cuius meminit Demosthenes in Philippicis: Hāc Philostephanus (aliâs Philochorus) sic nominatam putat eo ꝙ Themis in Deucalionis diluuio boue inuecta, ἐπὶ βοὸς ὀχουμένη, illuc deuenerit. Hinc gentile Buchetius, Etymolog. Termini regionis Megalopolitarum & Heræensium sunt circa fontes Buphagi fluuii: cui nomen inditum aiunt à Buphago heroë, Iapeti & Thornacis filio: quem in Pholoë monte pudicitiæ eius insidiantem Diana sagittis cōfoderit, Pausanias in Arcadicis. Βουκέφαλος idem quod bucephalus sonat: est autem nomen fluuii in Salamine

lamine apud Lycophronem. Κατὰ τὴν εἰς θάλασσαν ἐκβολὴν τοῦ Βουκάρα ποταμοῦ, Polybius. Bucephalas portus eſt Achaiæ uel Atticæ: Bucephalea urbs Indiæ ab Alexandro condita, & nomine equi ſui illic ſepulti appellata. Bouillæ oppidum fuit in Latio haud procul ab urbe Roma, uia quæ Ariciam ducebat: Ouidius, Orta ſuburbanis quædam fuit Anna Bouillis: ſic dictum quaſi bouis hillæ, quòd eò uulnerata bos ſua trahens inteſtina deuenerit. Bouianum, Samnitum colonia uetus, Plin. 3.12. Βούνεμα τὰ, Bunema urbs Epiri ab Vlyſſe condita, &c. Stephanus. Bunomus uel Bunomia, Macedoniæ ciuitas, Pella poſtea dicta, Idem. Bunartis, Libyæ ciuitas, Idem. Eubœa inſula Abantis olim dicebatur. Nam ut ſcriptis affirmat Ariſtoteles, profecti de Aba Phocidis ciuitate Thraces, inſulam incoluere: unde illius inquilini Abantes dicti. Sunt qui ab heroë Abante ita nominatam primum dicant, ſicut heroicæ indolis matronam Eubœam ei cognomen tradidiſſe poſtea. Fortaſſis autem quemadmodum & in littore ſitum antrum quoddam in Aegeum uergens Aula bouis uocatur, ubi Io Epaphum peperiſſe fertur, eadem ex cauſa hoc nomen adepta fuit inſula: quam Hellopiam quoq; nominauere ab Ionis filio Hellope, ſiue ab Aæcli & Cothi fratre, ut alij perhibent, qui aliam etiam condidiſſe Hellopiam dicitur in ea quæ nominatur Oria Iſtiæa terra, Strabo libro 10. paulò poſt initium libri. ¶ De iuuenca ex Baſan furibunda & œſtro percita Io. Tzetzes mentionem facit Chiliade 10. cap. 306. & Baſan ſecundum aliquos Scytharum ciuitatem interpretatur: Sed uerſus eius aliquot recitabo:

ὁ μελῳδὸς τοῦτο φησὶν εἰς τὴν Ἡρωδιάδα, Ὢ νῦν τῆς παροιστρήσεως τῆς τοσαύτης μανιάδος,
Ὢ τῆς πικρᾶς δαμάλεως Βασὰν ἐξορμησάσης. Ἐκ τοῦ προφήτου δ' αὐτὸς ἐχρήσατο τῷ λόγῳ. Et paulo poſt:
ὁ Ὡσηὲ δ' εἴρηκέ πω τῶν αὐτοῦ ῥημάτων, ὁ Ἰσραὴλ παροίστρησεν ὡς δάμαλις οἰστρῶσα:
πάλιν Ἐφραῒμ ὡς δάμαλις δεδιδαγμένη νεῖκος. Ἀμὼς πάλιν, Ἀκούσατε τῶν λόγων τούτων, λέγει,
Δαμάλεις Μωαβίτιδος αἱ ὄρει Σαμαρείας, Πένητας δυναστεύουσαι, πτωχοὺς καταπατοῦσαι.

De Nelei bobus uide Nic. Leoniceni Varia. 1.33. & nos ſupra quædam attulimus ex Pauſania circa finem Meſſenicorum. ¶ Myron celeberrimus fuit ſtatuarius Eleutheris natus et Ageladis diſcipulus (Plinius 34.8.) Syracuſanus, cuius uacca ſeu bucula ex ære multorum poëtarum epigrammatis celebratur. Propertius, Atq; aram circum ſteterant armenta Myronis Quatuor artificis inuida ſigna, boues, &c. Aeginetico ære Myron uſus eſt, Deliaco Polycletus, æquales atq; condiſcipuli: æmulatio autem & in materia fuit, Plinius. Anthologij epigrammatum Græcorum libro 4. Sectione 7. diſticha ſunt Elegiaca unum & triginta diuerſorum poëtarum, omnia in Myronis buculam, tetraſticha quatuor: hexaſtichon iambicum unum: In eandem apud Auſonium epigrammata decem legimus, ex quibus uel unum apponemus. Bucula loquitur: Vbera quid pulſas frigentia matris ahenæ O uitula, & ſuccum lactis ab ære petis? Hunc quoq; præſtarem, ſi me pro parte paraſſet Exteriore Myron, interiore Deus. Epigramma in bouem & hircum cælatos in orbe uel quadra ex argento apud Suidam extat huiuſmodi: Πῶς βοῦς ὑπ' ὀλκῷ αὔλακας γῆς οὐ τέμνεις, Ἀλλ' ὡς πάροινος ἀγρότης ἀνεκλίθης; Πῶς οὐχὶ καὶ σὺ πρὸς νομὰς ἀποτρέχεις, Ἀλλ' ἀργυροῦν εἴδωλον ἕστηκας τράγε; Ἕστηκα τὴν σὴν ἐξελέγχων ἀργίαν: De hac re uide infra in prouerbio, Bos in quadra argentea. Leguntur quandoq; & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine ſic nuncupatæ. Cæterum æneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo ſolitas mugire proditum eſt, Cælius & Io. Tzetzes Chiliade 4. cap. 138. Pindarum & Callimachum authores citans. Meminit etiam Leonicenus in Varia hiſtoria 3.103. In templo quodam Elidis boues ærei duo dedicati uiſuntur, alter à Corcyræis, ab Eretrienſibus alter. Quamobrem uero Corcyræi bouem unum Olympijs & alterum Delphis conſecrauerint, dicam cum de Phocenſibus ſermo erit. Cæterum de anathemate ipſorum in Olympia rem ſic habere audio. Cum paruus puer ſub hoc boue ſederet demiſſo capite luſitans, & ſubito caput erigeret, æri illiſum confregit, & non multis poſt diebus ex uulnere obijt. Quamobrem Eleis bouem tanquam homicidam ex Alti luco ſacro deportaturis, Delphicum oraculum redditum eſt ut ritibus ijs bouem expiarent, quibus circa cædem inuoluntariam Græci uterentur, Hæc Pauſanias circa finem primi libri Eliacorum. Phalaris Agrigentinorum tyrannus nimium crudelis admirandis & nouis tormentis homines cruciabat & torquebat: Quod animaduertens Perillus artifex iuuencam ex ære fabricatam à ſe dono dedit regi, ut hoſpites in ipſam coniectos (ſubdito igne) uiuentes exureret: ædebat autē iuuenca mugitum naturali conſimilem. At Phalaris eo ſolum tempore iuſtus, ipſum artificem primum iniecit, Dorotheus libro 1. rerum Siculorum, ut recitat Stobæus in Vituperio tyrannidis. Plutarchus in Parallelis minoribus, ijſdem ferè uerbis rem deſcribit: utriſq; damalin, id eſt iuuencam fuiſſe conuenit: Ouidius tamen libro 1. de Arte, taurum facit, his uerſibus: Et Phalaris tauro uiolentus membra Perilli Torruit, infelix imbuit author opus. Item Plinius lib. 34. cap. 8. Addunt quidam huic boui ianuam in latere fuiſſe.

¶ Mycerinum Aegypti regem Cheopis filiū ferunt, quòd cum filiā defunctā excellentiori aliquo genere ſepelire uellet, feciſſe ligneam bouem uacuam, quam cum inauraſſet, in ea filiam ſepeliſſe defunctam. Neq; humo bos hæc condita eſt, ſed ad meam uſq; memoriam in propatulo fuit in urbe Sai apud regiam, in conclaui quodam exornato poſita: Cui ſingulis diebus omnifarij odores inferuntur: noctibus autem perpetuo incenſa lucerna aſtat. In altero contiguo conclaui imagines ſtant concubinarum Mycerini, ut in urbe Sai ſacerdotes aiebant. Stant enim coloſſi, id eſt grandia ſimulacra, circiter uiginti, è ligno fabricati, nudi plerīq;: qui quarum ſint mulierum, non poſſum dicere, præterquā quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & coloſſis hæc referant: Mycerinum amore filiæ ſuæ captum, uim illi intuliſſe: deinde illam cum præ mœrore ſe ſuſpendiſſet, patrem in hac boue ſepeliſſe; matrē

autem manus miniſtrarum, quæ filiam patri prodidiſſent, præcidiſſe: & nunc earum hæc eſſe ſimulacra eius mali, quod uiuæ paſſæ fuiſſent. Hæc (ut ego opinor) dicunt nugatores, ut alia, ita et de manibus coloſſorum: quippe quas ipſi uidimus temporis diurnitate delapſas, quæ ad meam uſq; ætatem ad pedes eorum ſtratæ uiſebantur. Bos quoq; cum cæterum corpus operta eſt Phœniceo pallio, tum uero ceruicem & caput craſſo admodum auro: Cuius inter media cornua circulus annexus ineſt, Soli aſſimilatus. Neq; ſtans eſt bos, ſed in genua cubans, magnitudine quanta eſt grandis uacca. Effertur autem è conclaui quotannis. Et poſtq; Aegyptij uerberarunt deum quendam, quem in tali negotio non puto mihi nominandum, tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt enim eam oraſſe patrem Mycerinum, ut defuncta quotannis ſemel ſolem intueretur. Hactenus Herod. ¶ Paſiphaë filia Solis, & uxor Minois regis Cretæ (ut eſt in fabulis) nefando tauri amore deflagrauit: cui opera Dædali concubuit intra uaccam ligneam incluſa, & ſepta iuuencę corio: ex quo concubitu natus eſt Minotaurus, medius ſcilicet homo, mediusq; taurus. Seruius ſcribit eam in domo Dædali cum Tauro ſcriba regio coijſſe, & hinc datam fabulæ occaſionem. Verg. Aegl. 6. Et fortunatam ſi nunq; armenta fuiſſent, Paſiphaēn niuei ſolatur amore iuuenci. Et copioſius lib. 6. Aeneid. Hic crudelis amor tauri, &c. Meminit etiam Ouidius lib. 4. Metam. Minotaurus monſtrum fuit, partim hominis partim tauri forma; quod Minos incluſit Labyrintho (ut ſcribit Homerus libro 8. Odyſſeę) & cum ueſceretur humanis carnibus, coēgit Athenienſes, qui Androgeum filium ſuum interfecerant, ut quotannis ſeptem filios ac totidem filias in Cretam mitterent ad alendum monſtrum. Quò demum cum ueniſſet Theſeus filius Aegei regis Athenarum, beneficio Ariadnes Minotaurum occidit, & egreſſus eſt Labyrintho. De Paſiphaë, Minoë, Minotauro, Dædalo & Icaro multa ſcribit Io. Tzetzes Chiliade 1. cap. 19. nos hæc pauca excerpſimus: Cum Cretenſes Minoi regnum non permitterent, Neptuno uouit, ſi quid ſigni ad confirmationem eius ex mari appareret, ſe immolaturum: & cum ſtatim taurus egregius apparuiſſet, ad regnum admiſſus eſt. Ipſe uero taurum Neptuno alium immolauit, & illum qui apparuerat armentis ſuis immiſcuit: ex hoc & Paſiphaë Minotaurum βοάνθρωπον θηρίον natum aiunt. Cęterum hiſtorię ueritas huiuſmodi eſt: Cum Cretenſes Minoi regnum negarent, Taurus imperator cum claſſe ſuperuenit, & regnum ei confirmauit. Cum hoc imperatore, non in boue lignea, ſed domo arte Dædali fabricata, Paſiphaë concubuit. Minotaurus in Creta facie bouis fuit, reliquo corpore uiri, Varinus in Scylla. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo propriè dicauit. Erat & ante prima, cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, apriq;, ſingulos (aliâs, quæ ſingulos) ordines anteibant. Hinc egregium illud Alciati emblema:

Limine quod cęco, obſcura & caligine monſtrum Gnoſiacis clauſit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in pręlia geſtat, Semiuiroq; nitent ſigna ſuperba boue:
Noſq; monent debere ducum ſecreta latere Conſilia: authori cognita techna nocet.

Sed ꝙ Minotaurus cum hoc epigrammate, anteriore parte humanum prębferat corpus, poſteriore bouinum, cũ contra apud Phurnut. & Varin. legat̃, erratum forte fuerit. Ariſtoteles de generatione animalium libro 4. cap. 3. Iam puerum (inquit) ortum capite arietis aut bouis referunt: idemq; in cæteris membrum nominãt animalis diuerſi: uitulum capite pueri, & ouem capite bouis natam aſſeuerant. ¶ Motye, Μοτύη, urbs uel maritimum caſtellum Siciliæ, à Motye muliere nomen habet, quæ Herculi prodidit illos, qui boues eius abegerant, Stephanus. Βοαπίδας Hercules inde dictus ꝙ Geryonis boues Ioui adduxerit, Etymologicon. Ouidius Faſt. 1. Ecce boues illuc Erythreidas applicat heros, id eſt Hercules, qui Geryoni iuxta Gades regnanti eas abſtulit. Dionyſius in Periegeſi de Erythea & Geryone ſic ſcribit:

Ἤτοι μὲν ναίουσι βοοτρόφον ἀμφ᾽ Ἐρύθειαν Ἄτλαντος παρὰ χεῦμα θεουδέες Αἰθιοπῆες,
Μακροβίων υἷες ἀμύμονες, οἵ ποθ᾽ ἵκοντο Γηρυόνος μετὰ πότμον ἀγήνορος.

Hoc eſt, Aethiopes Macrobij circa Erytheam (uel etiam in ipſa) bubus abundantem inſulam habitant, iuxta Atlanticum mare, qui quidem illuc poſt Geryonis mortem uenerunt. Nam dum ipſe uiueret (ut Euſtathius ſcholiaſtes ait) inhabitabilis erat propter ipſius inhoſpitalitatẽ. Fertur autem Hercules boues eius abacturus æreo lebete in eam nauigaſſe, ut Euphorion teſtatur, Χαλκείῳ ἀκάτῳ βοηλάτης εἰς Ἐρυθείας: item Alexander Epheſius, Χαλκείῳ δὲ λέβητι μέγαν διενήξατο πόντον. Fortaſſis autem lebes nauigij genus fuerit, cui etiam lembi piratici uocabulum colludit: idq; æreum appellari potuit, propter aliquid in eo ex ære factum, ut roſtrum æratum, uel inſigne aliquod æreum in prora puppiue. Sunt qui Erytheam inſulam ipſas Gades interpretentur, contra Dionyſij ſententiam: alij inſulam quandam uicinam, quæ à Gadibus freto unius ſtadij tantum diſtet: in quam ſententiam eos adduxit paſcuorũ illius loci ubertas; nã lac ouinũ illic ſerum reddere negãt, & adeo pingue uel craſſum eſſe, ut ad caſeum conficiendum aquam copioſam affundi deſyderet, & pecus intra dies triginta ſuffocetur, niſi minuatur ſanguis, Hucuſq; Euſtathius. Idem alibi in eundẽ poëtam, Hercules (inquit) cum proficiſceretur abactum boues Geryonis, in Scythiam peruenit, ubi ex uipera mixoparthenо (cui ſuperna pars corporis mulieris, inferna ſerpentis erat) Gelonum, Agathyrſum & Scytham tres filios ſuſcepit. Erythea uel Erythe, inſula eſt Geryonis in Oceano, ſic dicta ab Erythea Geryonis & Mercurij filia, teſte Pauſania, Stephanus. Theogoniæ Heſiodicæ interpretes, Herculis nomine Solarem intelligũt poteſtatem: Geryonem uerò, cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hyemem eſſe uolunt, ἀπὸ τοῦ γαρύειν, τοῦτ᾽ ἐστι βοᾶν, ob hyberni temporis tumultũ. Hyemẽ uerò Sol perimit

ab hyemali tropico ad uernum conuersus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quadam soni similitudine: quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, sed illam statim consequantur: uel quia ex humecta eius natura mox hæc proueniant, Cælius. Vnde nam Geryonis boues Hercules adduxerit, ex Arriani sententia supra dixi in B. litera, ubi de Epiroticis bubus. Plura de Geryone & Erythea, uide in Onomastico nostro. Orthus canis Geryonis fuit in Erythea, qui canina capita duo habuit, draconum septem, Varinus in Scylla. Palæphatus Orum hũc canem uocat: de Cerbero eiusdem Geryonis cane, infra in cane dicam. Gergittium quoq; unum ex Geryonis canibus supra nominaui. Leonicenus in Varijs 1.33. de Geryonis bobus scribit, quas Eryx habere cupiens ab Hercule fuit interfectus: & nos idem paulò post ex Pausania referemus. Plura uide in Palæphato capite 26. Io filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam cum Iupiter ob formæ elegantiam maximè diligeret, ab Inacho fluuio redeuntem tenebris superinductis detinuit & oppressit. Iuno autẽ cum ex alto tenebras uideret, suspicata maritum suum alterius amore frui, in terras descendit, tenebrasq; soluit. Quod Iupiter sentiens, ne pateret crimen, puellam in uaccam transformauit, eamq; Iunoni poscenti ægrè concessit. Iuno autem nec tum suspicionibus libera Argo centoculo custodiendam tradidit, quem Mercurius à Ioue missus sopitum interfecit. Quapropter Iuno dolens, uaccæ œstrum immisit, quo per multa loca agitata, tandem in Aegyptum uenit, ibiq; prece Iouis à Iunone eidem formæ restituta est, & ab Aegyptijs Isis nominata Osiridi regi nupsit: post mortem uero pro dea culta est, cui anserem immolare, eiusq; sacra Isiaca dicere solebant, Iuuenalis Satyra 6. Si candida iusserit Io, Ibit ad Aegypti finem, &c. In fabula Iûs describenda prolixus est Ouidius libro 1. Metamorph. Meminit etiam Valerius Flaccus libro 4. Argonauticorum. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in uaccam mutatam Argus alligauerit, Plinius. De Epapho siue Apide filio paulò ante copiosissime dictum est, & quædam de ipsa etiam Iône. Qui historicam interpretationem requirunt, legant Palæphatum capite quadragesimotertio. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quòd cum Io in uaccam conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; uiolam quasi uitulam, imitatione Græca uideri possunt appellasse. Τῆς διοσπολῆγ@ ἄλσ@ ἰνάχου κόρης, Varinus sine authore. Mycenæ ciuitas Peloponnesi sic dicta est à mugitu, quem Io uacca, cum illuc uenisset, edidit, quanq; alij alia etyma proferant, Stephanus. Europa filia fuit Agenoris regis Phœnicum, quam Iupiter forma bouis aut iuuenci raptam, abduxit in Cretam: ibiq; ex ea Minoẽm, Radamanthum, & Sarpedonem genuit. Vide Ouidium Metamorph. lib. 2. Iuno ab Argiuis colebatur olim in templo quodam extra urbem: eo mulier sacerdos currui bubus albis iuncto insidens solenni die quotannis uehi solebat. Cum autem boues albi quondam deessent, sacerdos filiorũ mater duorum, iugo boum loco eos submisit, & sic ad templum inuecta est. Cum autem à dea muneris aliquid pro hoc labore filijs suis petijsset, filij ea nocte in somno è uiuis excesserunt, Palæphatus cap. ultimo, & Stobæus ex Plutarcho in Sermone de laude mortis. Thebani (autor Pausanias in Arcadicis) Apollini Polio, id est cano, tauros olim immolabant. Et cum aliquando in festo taurus deesset, & diutius cunctarentur qui missi erant adducturi, de curru bubus iuncto, qui forte appulerat, alterum bouem deo immolauerunt, & inde boues etiam operarios sacrificãdi mos eis inoleuit. Sunt qui narrent, Cadmum ex Delphis in Phocidem profectum boue duce itineris, quæ ex Pelagontis armentis empta fuerit: & in utroq; bouis latere signum adhuc uisi album, lunæ orbi cum plena est consimile, Hæc Pausanias. De Cadmi boue Ouidius initio libri 3. Metamor. Noui (inquit Menas apud Varronem) maiestatem boum: & bouem esse scio, in quem potissimum Iupiter se conuertit, cum exportauit per mare è Phœnice amans Europam. Hunc esse, qui filios Neptuni à Menalippa seruârit, ne in stabulo infantes grex boum obtereret. Haud scio an hæc fuerit Menalippe illa Antiopes Amazonum reginæ soror, ab Hercule in bello capta. In Achaia (inquit Pausanias) templum est Apollinis & simulachrum eius nudi, calceos tamen pedibus induti: quorum altero bouis cranium calcat. Apollinem enim bubus imprimis gaudere Alcæus scribit in hymno in Mercurium, quem etiam Apollini boues suffurantem inducit: & longe ante Alcæum Homerus fingit Apollinem armenta Laomedontis mercenarium pauisse: & Neptunus in Iliade Apollinem sic alloquitur, φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες, Hæc ille. Est autem pleonasmus, βοῦς βουκολεῖν. Cæterum quamobrem Apollo Laomedonti seruierit, qua in re alij aliter sentiunt, explicatur à Varino in βόας βουκολεῖν. Apollo cur uocatus sit Nomius, uariæ redduntur causæ. Dicunt enim aliqui nomen hoc ideo tributum ei, quòd Cyclopibus interfectis, amissaq; diuinitate, regis Admeti armenta pauerit: νέμειν enim est pascere. Alij malunt dictum à legibus, hoc est ἀπὸ τῶν νόμων: Ipsum siquidem Arcadibus quondam imperasse, leges q; eis dedisse, uerũ ob nimiam earũ seueritatem regno pulsum, ad Thessaliæ regem Admetũ confugisse, ab eoq; eam quę circa Amphrysum est regionem impetrasse: indeq; factum esse, ut eius pecora pauisse creditus sit. Iuno in uaccã mutata alicubi ab Ouidio in Metamorphosi describitur, si benè memini: & iuuencus in ceruum. Prœtus Abantis regis Argiuorum filius fuit, eiq; successit in regno. Hic teste Homero lib. 11. Odysseæ ex Antia uxore filias quatuor habuit: quæ (teste Pherecyde) quũ in forma seu pulchritudine se Iunoni prætulissent, offensa dea eis furorem talem immisit, ut uaccas se esse arbitrarentur, & aratra timentes syluas peterent. Hinc Vergil. in Sileno, Prœtides implerunt falsis mugitibus agros. Harũ furorem emẽdatũ ferunt elleboro à Melampode: à quo ellebori genus nigrum appellatur Melampodion. Eudoxius apud Stephanum, fontem quendã in Azania Ar

cadiæ memorat, cuius aquam gustantibus uini ueniat tædium tantum, ut ne odor quidem eius feratur, quod in eam aquam Melampus abiecisse credatur piamenta illa, quibus Prœti filias furentes lustrauit. Ouid. lib. ultimo Metam. similiter tradit, & fontem uocat Clitorium. Meminit et Plin. lib. 31. ca. 30. & Vibius Sequester. Vide præterea Lactantium lib. 3. Thebaidos Statij, siue Lutatiũ ut alij uolunt.

PROVERBIA CIRCA BOVES.

¶Bos apud aceruum, Βοῦς ἐπὶ σωρῷ, de splendide ampliterque uiuentibus, & ijs qui in ubere rerum affluentia prolixius faciunt sumptum: Quo sensu nostrates dicũt, **Wär in den rozen sitzt/der schneidet jm pfeiffen wo er wil.** Suidas scribit hoc adagium accipi posse etiam de ijs, qui in media rerum copia constituti, non sinuntur præsentibus bonis frui: per translationem à bubus ore obligato trituram exercentibus: Id quod apud Iudæos nefas erat. Si bouem non possis, asinum agas: huic finitimum illud nostrum est, **Wär nit kalch hat/der müß mit leym mauren**: & aliud, **Man müß mit den pferden pflügen die man hat.** Equus in quadrigis, in aratro bos: Hoc est, unusquisque ad id negotij adhibeatur, ad quod natus uel institutus est. Pindarus, Ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς, κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλαθύμον ἐξευρεῖν. Sic Germani, **Ein münch ist niergens besser dann im kloster/ ein dieb niergens dann am galgen.** Confine est illi, Bos sub iugum, Βοῦς ἐπὶ ζυγόν. Bos alienus subinde foras prospectat, Βοῦς ἀλλότριος τὰ πολλὰ ἔξω βλέπει, de ijs qui apud alienos non satis ex animi sententia tractantur, eoque sæpius suos desyderant: Huc allusisse Plutarchus uidetur, cum ἔξω βλέπειν illum scribit, qui non contentus suis aliunde pendet: Sic Satyricus, Nec te quæsiueris extra. Ab asinis ad boues transcendere, est ex humiliori conditione ad ditiorum partes transire: cuius argumenti Plautinos uersus recitaui in Asino H. a. Homeri carmen Iliados α. οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους, id est, Nunquam enim meos boues abegerunt nec equos, à Plutarcho prouerbiali figura usurpatur, pro eo quod est, Nunquam me læserunt aut affecerunt iniuria. Bos capite ultra Taygeton porrecto, uide inter prouerbia à tauro sumpta. Oleum perdit & impensas, qui bouem mittit ad ceroma, D. Hieronymus ad Pãmachium. Ceroma dicitur unguentum quo olim ungebãtur athletę: bos autem ad certamina inutilis est. Itaque bouem ad ceroma mittere dici potest, qui docet indocilem: aut ad id muneris quempiam asciscit, ad quod obeũdum minime sit idoneus. Bos in ciuitate, Βοῦς ἐν πόλει, ubi quis ad nouos honores euehitur. Nam Lysias bouis imaginem æream in arce collocauit Athenis: quæ res in uulgi iocum cessit. Nam in agris boum usus, non in urbibus. Resipit huius prouerbij naturam Germanicum illud, **Die stül vff die benck setzen.** Et illud in indignè honoratos, **ein dieben vom galgen nemmen.** Solidos è clibano boues apponere, in prodigos: deuorare, in helluones dici poterit. Aristophanes in Acharnensibus, Παρετίθει δ' ἡμῖν ὅλους ἐκ κριβάνου βοῦς, καὶ τίς εἶδεν πώποτε βοῦς κριβανίτας; Antiphanes apud Athenæum facit quendam querentem de frugalitate Græcorum, qui paululum carnium apponerent, quum maiores solerent totos boues, ceruos & arietes assos apponere. Et ibidem ex Herodoto tradit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morem, ut diuites bouem, asinum, equum, & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos, Hæc Erasmus Chiliade 3. Centuria 1. & rursus Chiliade 4. Centuria 5. super eodem prouerbio scribit, per obliuionem nimirum. Quintilianus Institut. Orat. lib. 5. parœmiæ, quam ait esse ceu breuem apologum, hoc adfert exemplum: Non nostrum onus, bos clitellas? Satis constat, inquit Erasmus, ex apologo sumptum: uerum quis sit is apologus, equidem nondum reperi. Poterit autem hoc prouerbium duplici forma efferri: Boui clitellæ impositæ sunt, ubi mandatum est negotium parum apto. Et, Bos clitellas? ut subaudias, ferat: ubi quis deprecatur prouinciam, cui parũ sit idoneus, aut quam sibi ducat indecoram. Boum sanè terga non esse ad onus accipiendum figurata, supra in E. ex Cicerone diximus. Currus bouem trahit, Ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν ἐλαύνει de re quæ præpostere geritur. Lucianus in Terpsione, Νῦν δὲ τὸ τῆς παροιμίας, ἡ ἅμαξα τὸν βοῦν πολλάκις ἐκφέρει. Simile est, canes ceruus trahit uel ducit: & apud Germanos, **die rossz hinder den wagen spannen.** Cyprio boui merendam, Versum hunc Sotadicum ex Ennio Festus Pompeius citat: ostenditque conuenire, quoties conuiua sordidus & insipidus sordido atque insipido accipitur conuiuio. Græci hoc prouerbium efferunt, Κύπριος βοῦς, id est Bos Cyprius, quod Varinus ait conuenire ἐπὶ κοπροφάγου καὶ εἰκαίου, hoc est in sordidissimum & uilissimum hominem: uel ut Suidas habet, χυδαίου καὶ ἀναιδοῦς. Erasmus in brutum ac stolidum iaci solitum ait, propterea quod Cyprij boues magis bruti ferantur, quippe qui stercore humano pascantur. Refertur à Diogeniano. Eudoxus etiam asserit Cyprios boues κοπροφαγεῖν: & Plinius libro 28. cap. ultimo, narrat Cyprios boues hominum excrementa appetere, non pastus causa, sed ut hoc remedio torminibus medeantur. Interpres Aristophanis in Plutum scribit Bœotios boues σκατοφάγους fuisse, id est oletum edentes. Ego sanè in Ennij uerbis non merendam legerim, ut Erasmus, sed merdam, ut res ipsa habet: & sensus inde prouerbio fit clarior. Deinde quod stolidos & brutos hoc nomine Cyprios boues Suidas & cæteri esse aiunt, quod stercus uorent: ego potius ad ingenij ipsorum sagacitatem retulerim, qui torminibus lætali sæpe morbo sic medeantur. Quis enim pardalin dixerit stupidam, quod aduersus aconiti uenenum eodem remedio utatur? Quinetiam homines ipsi cum coli dolor & uentris torsiones urgent, ad auxilium ab excrementis boum (ut supra retuli) uel equorum, uel gallinarum sæpe confugiunt. Miranda potius hæc ingenij solertia est, certam illic opem inuenire, ubi nemo sperasset. Redeo ad prouerbia. Expecta bos aliquando herbam, Μένε βοῦς ποτὲ βοτάνην; Vbi quid sero contingit, Laborat enim bos in agricolãdo, sed aliquando gustatura her-

bam enatam. Finitimum illi, Et adhuc tua meſſis in herba eſt. Boues meſſis tempus expectantes, Βοῦς ἀμητὸν ἐπιτηροῦντες, uel Βοῦς εἰς ἀμητόν: dici ſolitum, ubi quis ingentium emolumentorum ſpe laborem ſu meret. Nam boues meſſis tempore inter trituram paſcūtur interim, & pabulum largius apponitur. Alijs uero tēporibus moleſtior eſt arandi labor, quod nullo preſente fructu leniatur. Bos in faucibus, explicabitur inferius in Buphago. Bos Homolottorum, Βοῦς ὁμολοττῶν, dicebatur in plurima diſtractus ac ueluti diſſectus negotia. Poterit & ad rem referri, ut ſi quis argumentum nimis minutatim diuidat. Zenodotus prodidit Homolottos populos, diſſecto in minimas partes boue, fœdus iūgere. Quem morem Scythis fuiſſe teſtatur Lucianus in Toxaride: Hæc Eraſmus, qui errat quod Homolottos facit populos, qui nulli ſunt. Accipiendum autem de Moloſſis, & ὁ articulum eſſe, clariſſimum eſt apud Suidam. Non probo etiam quod de homine multis negotijs diſtracto prouerbium interpretatur: de rebus enim ſolum minutatim ſectis ſemper uſurpandum exiſtimo: Suidas exponit ἐπὶ τῶν εἰς πολλὰ διαιρουμένων καὶ κατακοπτομένων πραγμάτων: atqui hominem κατακόπτεσθαι εἰς πράγματα, nemo opinor Græce peritus dixerit. Immolare boues, Βουθυτεῖν, de amplis & magnificis ſumptibus, iam ſupra copioſius explicatum nobis eſt. Nemo bene merito bouem immolauit præter Pyrrhiam, Οὐδεὶς εὐεργέτῃ βοῦν ἔθυσεν ἀλλ' ἢ Πυῤῥίας, in hominem gratum: Pyrrhiæ hiſtoriam Eraſmus ex Plutarchi Quæſtionibus Græcanicis recitat. Meminit etiam Aelianus in Varijs. Inuitos boues plauſtro inducere, ſimile eſt Inuitis canibus uenari. Videtur autem ex Theognide ſumptū, Μή μ' ἀέκοντα βίῃ κεντῶν ὑφ' ἅμαξαν ἔλαυνε. Tale dictum etiam uulgo perſeuerat, **Mit vnwilligen ochſen oder pferden iſt nit gůt pflůgen.** Diuus Hieronymus ad b. Aur. Auguſtinum ſcribens, eumq; deterrere cupiens, ne iuuenis ſenem prouocet, Memento (inquit) Daretis & Entelli, & uulgaris prouerbij, quod bos laſſus fortius figat pedem. A ueteri trituræ more ductum apparet, cum circumactis à bubus ſuper manipulos plauſtris grana excutiebantur: partim à rotis in hoc armatis, partim à taurorum ungulis. Huiuſmodi eſt illud Germanorū, **Wär ſich an die alten keſſel reibt/der beſcheyßt ſich gern:** niſi hoc forte magis ad reprehenſionem, illud ad laudem ſenectutis facit. Necadmodum hinc abludit illud, Ἀτρέμας βοῦς, id eſt Lente (uel placide) bos, ſubaudiendum incedit, uel mouet pedem: nam ſenſim quidem mouet, at grauius premit. Congruet in illos, qui placide ac paulatim, citraq; tumultum, ſed tamen aſſiduitate rem conficiunt. In ſacris precibus tradit Plutarchus (in commentario de Oſiride & Iſide) mulieres Eleas publicis ac ſolennibus uotis ad hunc modum ſolitas Bacchum inuocare, ut accederet βοέῳ ποδί, id eſt bubulo pede, ſiue quod huic animanti, cum ſit uiribus immenſis præditum, deinde tanta corporis mole, tamen peculiare uideatur molliter, quaſiq; pedetentim ingredi, nulloq; ſtrepitu: uel quod bouis pedes arua calcatu reddunt meliora, quum reliquorum animantium noceant. Boue uenari leporē, quale illud Homeri eſt, Κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν: & Germanorū, **Es wär ein ſchimpff/ das man ein haſen mit der trummen fienge.** Lemnię bouis latera Athos cælat, Ἄθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοός: ubi quis officit, aut moleſtus eſt, aut gloriam cuiuſpiam obſcurat, aut alioquin obſiſtit. Tradunt in Lemno bouis fuiſſe ſimulacrum ingens, candido factum lapide: Id Athos Thraciæ mōs, tametſi longo diſſitus interuallo, tamen ob ſummam celſitudinem obſcurat umbra ſua. Nam, ut Stephanus ſcribit, ad ſtadia trecēta umbram iacit: ut Plutarchus, per ſeptingenta fermè. Theocriti Scholiaſtes uerſiculum hunc citat ex Sophocle, Ἄθως σκιάζει νῶτα Λημνίας ἁλός, Athos obumbrat terga Lemnij maris.

¶Bos in lingua, Βοῦς ἐπὶ γλώττης, de ijs qui non audent libere quod ſentiunt dicere. Tranſlatum uel à robore animantis, quaſi linguam opprimens non ſinat eam loqui: uel hinc quod Athenienſium numiſma quondam bouis obtinuit figuram. Hinc iactatum nouimus, ut quicunq; pecunia corrupti cauſam ſilentio prodant (quod feciſſe quum oratores alios, tum uerò Demoſthenem, ſubnotauit hiſtoria) dicamus, Βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id eſt bos linguam inſcendit. Ex qua loquendi figura facetiſſime Ariſtophanes, Στόμ' ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων, id eſt, Os rhetorum obturans ſtipe, Cælius. Philoſtratus in Scopeliano ſophiſta: Καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ πεπεδημένοι τὴν γλῶτταν τινές, καὶ βοῦν ἀφωνίας ἐπ' αὐτὴν βεβλημένοι. Aeſchylus in Agamēnone, Τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, βοῦς ἐπὶ γλώττης μέγας βέβηκεν. Ita corruptos homines, eleganter bugloſſos appellabimus, ut apud Varinum obſeruaui, qui ſcribit, Παροιμιάζεται δὲ ὁ βοῦς, ὥσπερ ἐπὶ βουγλώσσων, ἐν τῷ βοῦν ἐπὶ γλώσσης φέρεις. Apud Athenienſes nummus erat bouis ſculptura & nomine inſignis, à Theſeo inſtitutus primum, Plutarcho tradēte, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quod ad agricolationem perlicere uellet ciues. Iulius Pollux etiam libro 9. ſcribit olim apud Athenienſes numiſmatis genus à ſculptura uulgo bouem dictum: ideoq; in ſpectaculo apud Delios, ſi cui munus dandum erat, præconem pronunciare ſolitum, tot boues illi donandos eſſe. Bouem autem ualuiſſe duabus drachmis Atticis: unde fuiſſe qui crederēt hoc numiſma Deliorum fuiſſe proprium, nō Athenienſium. Addit item in Draconis legibus extare mentionem, περὶ τοῦ ἀποτίνειν δεκάβοιον, id eſt de pendendis decem bubus, id eſt nummis decem. Neq; defuiſſe qui ſenſerint, Homerum quoq; de numiſmate locutum, non de animante, cum ait: Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων. Verum hanc opinionem alio in loco refellit Iulius Pollux, oſtendens illam fuiſſe commutationem rerum citra nummos: Hæc Eraſmus ex Polluce, apud quem ἑκατόμβη pro ἑκατόμβοι, cum οι & apoſtropho corrupte legitur: unde Cælius Rhod. deceptus, nouem boum hecatomben exponit, ignorans locum hunc eſſe de armorum Glauci & Diomedis permutatione. Philoſtratus in uita Apollonij, Γλώττης τε ὡς πρῶτος ἀνθρώπων συνέσχε, βοῦν ἐπ' αὐτῇ σιωπῆς εὑρὼν δόγμα: de Pythagora loquitur ſilentij authore. Scholiaſtes in Homerum lib. 2. ſcribit priſcos in altera parte numiſ-

matis bouem, in altera faciem regiam inſculpſiſſe. Seruius rex ouium boumq́ effigie primus æs ſignauit, Plinius libro 18.3. Hinc pecunia dicta, ꝙ pecudes ſignatas haberet, quædam boues. Plautus in Perſa, Boues bini hic ſunt in crumena. Hæc hactenus ex aliorum ſcriptis: nunc noſtram coniecturam de bouis nummi pretio ſubijciemus. Videtur ſanè eius pretij hic nummus fuiſſe, quo tum temporis boues ſinguli uenire ſolebant. Quamobrem non æreum neq́ argenteum, ſed aureum fuiſſe colligimus, eiusq́ ſententiæ teſtimoniū ex Etymologo ſupra citauimus, qui in Hecatombes mentione hæc etiam ſcribit: Βοιὸν alij ponderis nomen, alij pretium bouis interpretantur, alij didrachmū nummum boue inſignem, alij pedem. Hinc nimirum formata compoſita illa, ἑκατόμβοιον, ἐννεάβοιον, & reliqua huius terminationis. Iam cum Pollux ſcribat didrachmum eum fuiſſe Athenis, id eſt duas drachmas appendiſſe (quanquam de utro metallo ſentiat non expreſſerit, magisq́ de argento q̃ auro ſentire uideatur: quod tamen bouis pretio minimè conuenit) ex ipſo de pondere ſaltem, ex Etymologo autem & re ipſa de metallo conſtat. Nam ꝙ didrachmus nummus non argenteus ſolum, ſed etiam aureus fuerit, cum alij, tum Robertus Cenalis epiſcopus Abrincenſis, uir in hoc argumēto exercitatiſſimus, pluribus ueterum teſtimonijs approbant. Valet autem (inquit Robertus) drachma auri ſeſcunciam argenti, hoc eſt drachmas duodecim argenteas, quæ Gallico numiſmate æſtimandæ ſunt libris Turonicis duabus, & ſolidis totidem. Nunc autem urgente auri inopia, uel hominum ſeu temporum iniquitate, ſcutum coronatum ea æſtimatione permutatur, pauloq́ amplius. Et rurſus alibi, triplicem olim aureum ſolidum fuiſſe docet, unum drachmalem, alterum didrachmalem, tertiū ſextularem: eſt autem ſextula, unciæ ſexta pars. His confirmatis, Aureus iſte didrachmalis (inquit) æquabat pondere Philippeum nummum, qui olim apud nos erat: cui ſucceſſit apud Anglos nummus Odoardeus, ſeu Nobilis ad roſam: nec obſtat quod hodie pluris æſtimetur. Cur autem bos dictus ſit nummus, triplex mihi ratio reddi poſſe uidetur: una ab effigie, altera ab æquali pretio, & tertia fortè à magnitudine nummi, ꝙ is inter aureos maximus fuerit. Huiuſmodi igitur bouem nummum olim fuiſſe, nec amplius etiam bouis communis pretium, hucusq́ dixerim. Redeo ad prouerbium, Bos in lingua, ut moneam ſimilia à Germanis celebrari iſta: **Er iſt mit einer ſilberen büchſen geſchoſſen: Er hat die geltſucht.** Quibus & illud proximum, Argentanginam patitur.

¶ Locrenſis bos, Λοκρικὸς βοῦς, de re uili, aut de munere leuiculo dici poteſt. Locrēſes enim aliquando publicum ſacrum facturi, cum bouem deſiderarent, compoſito ex minutis lignis bouis ſimulacro, dijs rem diuinam fecerunt. Ex ipſo boue lora ſumere, ἐκ τοῦ βοὸς τοὺς ἱμάντας λαμβάνειν, illi dicuntur, qui quo lædunt quempiam, ex ipſo quem lædunt accipiunt. Agricolæ enim lora cædunt è boum tergoribus, quibus boues uinciunt. Aſinus ad lyram prouerbium, in Aſino retulimus. Cæterum cum Cleon quiſpiam, cui nomen inditum Boui, ſcite caneret uoce, lyra uero non perinde uteretur: Stratonicus canentem audiens: Olim, inquit, aſinus ad lyram dictus eſt, nunc uerò bos ad lyram. Bos marinus, uide paulò poſt Bos in ſtabulo. Boues meſſem expectantes, & Bos Molottus, uide in præcedentibus. Contra bouem ne opta, Μὴ κατὰ βοὸς εὔχου, adagium, admonet non eſſe uitam inſtituendam iuxta uotum animi, neq́ quiduis ſperandum à ſuperis, ſed ut ea duntaxat ſibi quiſq́ promittat, quæ poſſit induſtria conſequi. Refertur in Collectaneis Diogeniani. Videtur autem ducta metaphora ab agricola, qui negligens adhibere bouis operam in colendis agris, optat ut citra ſuum laborem proueniat ſeges, Eraſmus. Mihi quidem ſenſus clarior uideretur, ſi pro κατὰ præpoſitione legas ἄνευ, ut ita reddatur, Ne optes ſine boue. Oppidò q́ eleganter Horatius hoc carmine, Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, uitium illud ſignificat humanis ingenijs inſitum, ut ſemper alienam ſortem magis mirentur, ſuam contemnant ac faſtidiant, optent inexperta, experta damnent. Veteres bubus arabant non equis. Heſiodi carmen, Μηδ᾽ ἂν βοῦς ἀπόλοιτ᾽, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη, id eſt, Nec bos intereat, uicinus ſi improbus abſit, Columella tanq́ prouerbiale refert. Bos ad præſepe, Βοῦς ἐπὶ φάτνῃ, in emeritos dici conſueuit, quiq́ iam ob ætatem ocio atq́ abdomini ſeruiunt. Effertur item ad hunc modum, Βοῦς ἐπὶ αὐλίῳ γέρων, Bos in ſtabulo ſenex. Rurſum hoc modo, Βοῦς ἐν αὐλίῳ κάθῃ, Bos in ſtabulo deſides, de ijs qui molliter & in ocio uiuunt. Stratonicus inebriatus, dixit ſe ab illo qui ipſum inuitauerat, tanq́ bouem ad præſepe data cœna occiſum, ut copioſius ex Athenęo Eraſmus refert. Cōgruet & in illos, qui in ſuum aluntur exitium: quemadmodum ij qui ſe uoluptatibus mundi explent, orco quid aliud q́ uictimæ nutriunt? Bos aduerſus ſeipſum puluerem mouet, Βοῦς ἐφ᾽ ἑαυτῷ κονιεῖται, ubi quis ad ſuum ipſius malum uolens lubensq́ ducitur. Nam boues ut ſunt manſueti, facile ſe præbent uinciendos, neq́ grauatim obtemperant iugo. Κονιεῖν enim Græcis ſignificat feſtinandi ſtudio ciere puluerem. Quidam accommodant in eos, qui prudentes ac ſcientes, ſemet in præuiſum periculum inijciunt, bouis in morem, qui ſibi patitur inijci uincula, quibus ad cædem ducatur, refertur à Zenodoto, Eraſmus: Ego κονιεῖν & κονιεῖται, hoc cum circumflexo in penultima illud in ultima, Græce dici non puto: ſed κονίειν paroxytonum, & κονίεται proparoxytonum. Quanq́ enim à κονίζομαι futurū κονιοῦμαι formari poſſit, ſenſus tamen prouerbij tempus præſens requirit. Bos in quadra argentea, in eos qui perſonam ſuſtinent officium aliquod egregium pollicentem, nec ulli tamen ſunt uſui, niſi ad uoluptatem aut faſtum. Simillimum eſt illi quod alibi retulimus Bos ſeptimus, Eraſmus. Deinde recitatis Suidæ uerſibus, quos nos etiam ſupra Græce poſuimus, Πῶς βοῦς ὑπάρχων, &c. ſubdit, Meminit huius bouis Iulius Pollux libro 6. cap. 11. tanq́ & bos in quadra placentæ aut cibi aliquod genus ſit, ſimiliter ut bos ſeptimus. Vnde apparet ipſum uel non animaduertiſſe, uel non intellexiſſe Suidæ uer

ba hæc

ba hæc, Ἐπίγραμμα εἰς βοῦν καὶ τράγον ἐπὶ πίνακος ἀργυροῦ ἐγκεκολαμμένους, id eſt, Epigramma in bouẽ & hircum in tabella argentea (ſic enim potius uerterim, quàm quadram) cęlatos ſiue ſculptos. Quod ſi ex epigrammate uel apologo potius prouerbium facere libet, conueniet in otioſos, & ignauos, quiq́ externa ſpecie tantum, non re ipſa, munus ſuum exercent. Iulius Pollux loco citato nullam huius apologi, ſed ſeptimi bouis tantum, id eſt placentæ, mentionem facit. Regia uaccula uel bucula, Βασιλικὸν βοΐδιον, de prodigioſa fœcunditate ferebatur, natum è miraculo rei geſtæ. Aetate Ptolemæi iunioris uacca quædam eodem partu ſex ædidit uitulos, author Diogenianus. Bos ſenex non lugetur, Γέρων βοῦς ἀπένθητος δόμοισι: hoc eſt, ſenum mors quòd tempeſtiua uideatur, non lugetur ab amicis. Γηρᾷ ὁ βοῦς, τὰ δ᾽ ἔργα πολλὰ τοῦ βοός, Bos conſeneſcit, at opera multa ſunt bouis, prouerbialis ſenarius, cum ob ætatis imbecillitatem aliquis inutilis redditur ad obeundum munus. Senarij ſenſus clarius ita reddi poſſe mihi uidetur, Bos licet iam ſenecta inutilis, merito tamen illorum operum, quæ plurima iam olim confecit, reijci uel contemni non debet. Bos ſeptimus, Ἕβδομος βοῦς, olim in ſtupidos brutosq́ dicebatur. Id hinc ortum eſſe tradunt, quòd antiquitus poſt ſextam lunam bouis imaginem è farina pinſere conſueuerint, qui ſeptimam lunam cornibus referret. Sunt qui malint hinc natum, quòd cum apud ueteres ſex animantium genera mactari dijs ſolerent, ouis, ſus, capra, bos, gallina, anſer: pauperes non habentes uiuum animal quod immolarent, bouis ſimulachrum è farina fingere conſueuerint: is quoniam ſenſu uitaq́ careret, in ſtoliditatis abijt prouerbium, Eraſmus. Bos genus eſt placentæ, quæ dabatur antrum Trophonij ſubituris: eò quòd in adyta deſcendentes mugitus audirent, Etymologus. Eraſmus dum ex Suida transfert, antiquos poſt ſextam lunam bouis imaginem è farina pinſere conſueuiſſe, qui ſeptimam lunam cornibus referret, duplicem committit errorẽ. Scribit enim Suidas hanc placentam cornutam fuiſſe κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφαοῦς (πρωτοφυοῦς per υ habet Varinus) σελήνης, hoc eſt inſtar lunæ quæ à coitu primum apparet: quo tempore eam Græci etiam ἀρτιτόκον & μηνοειδῆ uocant, Latini corniculantem: inde dichotomos, id eſt diuidua uel dimidio orbe cæſa uocatur, primo ſcilicet, ut nos loquimur, ſui motus quadrante confecto. Sed fefellit Eraſmum quòd Suidas ſcribit, ὅτι ἐπὶ ἓξ ταῖς σελήναις ἐπεθύετο οὗτος ἕβδομος: ubi ille per ſex lunas non ſex placentas, ut debuit: ſed Lunaris motus ſex dies accepit: nec animaduertit quòd mox ipſe Suidas lunas interpretatur placentas latas & rotundas, quales noſtri uocant **fladen**. Eaſdem Pauſania teſte πελάνους uocabant, ut Varinus citat, ex quo etiam clarius quàm Suida Eraſmus hallucinatus deprehendetur. Solebant nonnulli etiam ἐπὶ τέσσαρσι ποπάνοις, id eſt poſt quatuor placentas, communes ſcilicet, quinto loco bouem, id eſt placentam unam cornutam immolare, quanquam frequentius poſt ſex: proinde eodem ſenſu prouerbiali quintum aut ſeptimum bouem aliquis proferat, nihil intereſt. Pollux pelanos placẽtas à bubus diſtinguit: nam dijs omnibus eas communiter immolari ſolitas ait, bouem uero (id eſt cornutam placentam) priuatim Apollini, Dianæ, Hecatæ, & Lunæ. Addit præterea pelanos à figura dictas eſſe, ut etiam boues: ſed qualis earum figura fuerit, nec ipſe exprimit: nec alibi reperio, niſi quod Etymologus inter cætera pelani etyma, ἀπὸ τοῦ πεπλατύνθαι deriuatum conijcit, id eſt à latitudine. At latitudo non figura eſt, ſed figuræ, aut quantitatis potius, accidens. Ariſtophanis interpres in Acharnenſibus, cum expoſuiſſet ἐλατῆρα placentam latam ſiue panem latum, quæ pulte ſuperimpoſita immolaretur: ſubijcit, εἰσὶ δὲ καὶ λαγαρώδεις, παρὰ τὸ λαγαρόν· καὶ πελανοὶ παρ᾽ Εὐριπίδῃ: nimirum ut indicaret ex latis placentis huius generis, alias uentroſas & intus inanes fieri, alias uero ſolidas. Empedoclem quoq́ ferunt, cum Olympia uiciſſet equis, quòd animatis ex præſcripto abſtineret, utpote Pythagoricus, ex myrrha, thure, & aromatibus alijs bouem concinnaſſe, quem ad panegyrin conuenientibus diſtribuerit: quod parœmiæ quadam imagine uſurpari à nobis poteſt, in ijs quæ de ſaccaro paſſim coaptari cõformariq́ animaduertimus, Cęlius ex Athenæi lib. 1. Μάζινος βοῦς, bos ex farina confectus, Varinus. Seruabis bouem, uel bubulcus eris, Βουκολήσεις: hoc uelut ænigmate ſignificabant exilium. Siquidem qui per oſtraciſmũ eijciebantur, in Argiuam exulatum ibant: ac illic bos erat æneus inſigni magnitudine. Refertur in Plutarchi Collectaneis: Heſychius teſtatur extitiſſe in Phaſmate Menandri. Bos in ſtabulo, uide ſupra Bos ad præſepe. Eraſmus quidem in Suida ſe legiſſe ſcribit Βοῦς ἐνάλιος, id eſt Bos marinus: ſuſpicari tamen uitium eſſe & ἐναύλιος legendum. Apud me uero certum eſt, neq́ ἐνάλιος, neq́ ἐναύλιος, ſed ἐν αὐλίῳ, id eſt in ſtabulo legendum. Nam ſic habent excuſa Suidæ, quæ nos hoc tempore inſpeximus exemplaria, idq́ bis repetunt: ſic Apoſtolius Byzantius, ſic alij authores habent. Πολλοὶ βουκένται, παῦροι δέ τε γῆς ἀροτῆρες, Qui taurum ſtimulent, multi, ſed rarus arator: in eos qui uirtutis inſignia aut famam habent, ſed uera uirtute uacant. In tergore bouis deſedit, Ἐπὶ βύρσης ἐκαθέζετο, id eſt ſupplex implorat auxilia. Natum à conſuetudine Scytharum, ut teſtatur Lucianus in Toxaride. Nam apud hos ſi quis forte læſus eſſet, neq́ ſuppeteret ulciſcendi facultas, immolato boue carnes minutim ſectas coquebat, ipſe in tergore humi ſtrato ſedebat, manibus in tergum reductis. Idq́ maximum ſupplicandi genus apud illos habebatur. Accedebat quicunq́ uellet opitulari, & carnium portione guſtata, dextroq́ pede tergori impoſito, pollicebatur pro uiribus auxilio futurum. Atq́ hoc fœdus apud Scythas ſanctiſſimum habebatur. Toto deuorato boue in cauda defecit, Πάντα ἐκτραγὼν τὸν βοῦν εἰς τὴν οὐρὰν ἀπέκαμεν: hoc eſt, reliquo negotio peracto, in extremo fine delaſſatus eſt. Boui trituranti os non obligandum, Moſaica lex, Deuteron. 25. prouerbij locum habebit, cum ſignificabimus dignũ eſſe mercede unumquenq́ in quouis labore, & illo præcipue fructu qui ex eiuſdem laboris genere percipi poſſit, priuari non debere. Vide ſupra in prouerbio, Bos apud aceruum. Boue uenari lepo-

rem, Plutarchus in commentario de animi tranquillitate, ueluti de re uehementer abſurda, ſtulta, ac præpoſtera uſurpat, his uerbis: οὐδὲ γὰρ ὁ τοξεύειν ἀρότρῳ βουλόμενος, καὶ τῷ βοῒ τὸν λαγὼ κυνηγετεῖν, δυστυχής ἐστιν: οὐδὲ γὰρ γρίφοις καὶ σαγήναις ἐλάφους μὴ λαμβάνοντι, μηδὲ εἷς δαίμων ἐναντιοῦται μοχθηρός, ἀλλ᾽ ἀβελτηρία καὶ μοχθηρία τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι. Ne ſi bos quidem uocem ædat: Alciphron in epiſtola Glyceræ ad Menandrum, ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδενὶ τρόπῳ μὰ τὰς θεάς, οὐδ᾽ εἰ βοῦς μοι, τὸ λεγόμενον, φθέγξαιτο, πεισθείην ἄν. Nam in annalibus frequenter commemoratur bos humanam uocem reddidiſſe. Volentem bouem ducito, τὸν θέλοντα βοῦν ἔλαυνε: utere illorum opera qui ex animo faciunt. Stultitia eſt uenatum ducere inuitas canes, ut ait Plautus. ¶ Sunt & alia quædam prouerbia, quæ in præcedentibus attigi, ut bulimia, buthyſia, budoro more, & quæ à bolito, id eſt ſtercore bubulo ſumuntur: de quibus qui legere copioſius uoluerit, Chiliadas Eraſmi adeat. De buphago tantum nonnihil adijciamus, quanquam & ſupra leonis id eſſe epitheton monuerim, & de homine uoraciſſimo dici, uide H. b. & Arcadiæ fluuium eſſe à Buphago Iapeti filio nominatum, & Herculem buphagon uel buthœnan cognominari. Athenæus libro 10. indicat larum auem Herculi attributam à priſcis, quod & ille fuerit ἀδηφάγος, atq; itidem βουφάγον eſſe uocatam. Huc & illud pertinet, Bouem in faucibus portat, βοῦν ἐπὶ γνάθοις φέρει, in hominem edacem, ut indicant Zenodotus & Suidas. Natum, uti conijcio (inquit Eraſmus) uel à Theagene athleta Thaſio, uel à Milone Crotoniata, quorum alter bouem ſolidū ſolus comedit, teſte etiam Græco epigrammate, tum authore Poſidippo apud Athenæum: alter, ut narrat apud eundem Theodorus Hierapolites, in Olympijs taurum quadrimum humeris ſuſtulit, eumq; eodem die ſolus comedit: Cuius rei meminit & A. Gellius. Cæterum Hercules ut buphagus, quod multi cibi eſſet, ſic & polyphagus, et addephagus, & ab Orpheo in eius hymno pamphagus uocatur: & philopotes quòd multum biberet, unde et ſcyphum eidem dicarunt, ut gauiam propter edacitatem. Apud Lindios pium eſt Buphagum, id eſt Herculem execrari: quod in dei cedere honorem creditur, ſi in eum multa conuicia dicantur, Gregorius Naz. aduerſus Iulianum. De Buphonijs etiam multa retro dixi. Eraſmus in prouerbio Cecidis & Buphoniorum Ariſtophanis uerba in Nebulis citat, ἀρχαῖά γε καὶ διπολιώδη, καὶ τεττίγων ἀνάμεστα, καὶ Κηκείδου καὶ βουφονίων: Quæ ſic interpretatur: Priſca hæc ſanè atq; obſita canis, nec non oppleta cicadis, Ac Cecide cum Buphonijs: cum Διιπολιώδη in emendatis codicibus legatur, id eſt quæ Dijpolia reſipiunt antiquiſſima Iouis feſta, quorum aliquoties Gyraldus etiam meminit. Vſus prouerbij eſt de re magnopere priſca, & ob uetuſtatem iampridem obſoleta deſuetaq;. Buphonia feſtum erat, &c. Huiuſmodi ludos adhuc durare uidemus apud Italos, præcipue Romanos, priſcæ uidelicet etiamnum inſaniæ ueſtigia, quos illi Taureos uocant. ¶ Buthus obambulat, βοῦθος περιφοιτᾷ, de leuibus ac ſtolidis dicebatur: à moribus Buthi cuiuſdam athletæ, qui uicit in Pythijs ludis: meminit Heſychius. Fieri poteſt ut ab edacitate id nominis ei inditum fuerit, ut etiam Herculi βουθοίνᾳ: Vnde uidetur dici poſſe in edaces quoque, Eraſmus. Apud Varinum βουθός oxytonum legitur, & exponitur ἐπὶ τῶν εὐήθων καὶ παχυφρόνων: & rurſus alibi apud eundem ſic legitur, βοῦφος, ὄντω βοῦφος ἐπὶ φοιτᾷ: qui locus apparet corruptus. Ego malim βοῦθος, ut apud Suidam quoq; legitur. Videntur ſanè Greci à ſtulto & ſimplici bouis ingenio, ut Butalionis quod Etymologus alicubi ſcribit, ſic etiam Buthi nomen finxiſſe. Βούδιος, παρὰ Λυσίππῳ τὸ ὄμμα: (lego ὄνομα) Κύων δέ τις ἐβόα δεδιμμένος ὥσπερ βούδιος. Seleucus inſipientem & ſtultum exponit, Heſychius.

¶ Animus heptaboeus, θυμὸς ἑπταβόειος apud Ariſtophanem, de forti magnoq; & inuicto. Nam Homerus Aiacis clypeum hoc epitheto inſignit, quod ſeptem boum tergoribus eſſet obductus, atq; ob id impenetrabilis. Ouidius, Dominus clypei ſeptemplicis Aiax. Augiæ ſtabulum, Αὐγείου βουστασία, in hominem, aut in rem maiorem in modum inquinatam. Lucianus in Pſeudomante oſtēdit huius ſtabula tantum habuiſſe congeſti fimi, quantum ter mille boues pluribus annis reddere potuerint. Seneca in libello de morte Claudij, In quos (inquit) ſi incidiſſes, ualde fortis licet tibi uidearis, maluiſſes cloacas Augię purgare, multò plus ego ſtercoris exhauſi. Pauſanias Eliacorum libro 1. paulò poſt initium ſic ſcribit: Eleorum princeps fuit Eleus filius Eurycydæ Endymionis filię, patre Neptuno, ſi quis credat. Poſteri Ἠλείου nomen in Ἡλίου mutauerunt, & Solis non Elei filiū faciunt Augeam, ut ſplendidius de eo loquantur. Augeas iſte boum caprarumq; greges tam numeroſos habuit, ut magna pars regionis propter fimum illorum inutilis iam eſſet. Proinde Herculi expurgādum illum perſuadet, ſiue regionis parte, ſiue alio munere promiſſo. Quod ille mox fluuio Minyeia immiſſo perfecit. Cæterum Augeas, cum res arte magis quàm labore confecta uideretur, mercedem negauit: & Phyleum maiorem natu inter filios, à quo tanquam iniquus in hominem bene meritum reprehendebatur, eiecit, &c. Græci hanc Augiæ ſtabuli repurgationem, inter duodecim eius labores numerant. Extat Epigrammatum Græcorum libro 1. ſectione 46. ænigma elegantiſſimum de numero armentorum Augiæ. Octapedes, ὀκτάποδες, Scythico prouerbio dicebantur, qui duos poſſiderent boues & currum unum: meminit Lucianus in Scytha. Dici poterit per iocum, in hominem qui ſibi locuples uideatur: uel in eum cui ruſticanæ ſunt opes. ¶ Fœnum habet in cornu, longè fuge, Horatius in Sermon. conuenit in homines maledicos & feroces. Inde tranſlatū, ut Acroni placet, quod antiquitus bubus cornipetis fœnum pro ſigno in cornu appenderetur, quo ſibi cauerent qui forte occurriſſent. Idq; ideo fieri ſolitum Plutarchus in problematis Roman. 71. autumat, quod copioſiore pabulo, non modo boues, ſed & reliquæ animantes ferociant. Hic locus me admonet ut Ebręorum etiam leges de boue cornupeta referam, ex Ioſephi Antiquitatum lib. 4. Bouem cornu percutiētem

(ſcribit

(scribit Iosephus, interprete Ruffino) dominus interficiat. Si uero aliquem interficiat percutiens taurus, ipse quidem lapidatus moriatur, & neq; ad cibum utilis habeatur. Si uero culpabilis etiam approbetur dominus, præscius eius naturæ, nec cauens, & ipse moriatur: tanq; ipse eius qui à boue per emptus est, autor mortis extiterit. Si uero seruum uel ancillam bos perimat, ipse quidem lapidetur: triginta uero siclos eius domino, lapidati dominus dare damnetur. Bos autem si à boue percussus mortuus fuerit, uendatur, & qui mortuus est, & qui percussit: & pretium amborum eorum domini sibi distribuant.

¶ Habent præterea Germani peculiaria sua prouerbia à boue facta, ex quibus nonnulla coronidis uice hîc adiecimus. Præponemus autẽ Latina uel Græca eodem sensu usitata, sine bouis mentione. Deo uolẽte, uel uimine nauigabis: Vuestphali dicunt, **Wann Gott wil so kalbet ouch wol ein ochse**: Si Deus uoluerit etiam bos uel taurus fœtabit. Anus bacchatur: Vuestphali, **Die olde koe wil byßen**, Vacca uetula mordere uel morsicatim ludere appetit, in præter ætatem indecorè lasciuientes. Camelus saltat: Germani, Vacca in grallis (ut quidam uocant) incedit. Dij bona laboribus uendunt: Germani, **Gott gibt einem wol ein ochsen/ aber nit bey den hörneren**, Deus bouem aliquando donat, sed non cornibus apprehendendum. Non temere est quod uulgò dictitant: Germani, **Man heisset selten ein kü blümlin (oder blüme) sy hab dann ein punten flecken**, Bos rarò floris nomine appellatur, nisi macula uel una insignis sit. Solent enim ruri maculosas uaccas flores appellare nostri, ut alias alijs nominibus, **blässle/hörnle/mötschle**. Rem odiosam & molestam, quam quis maxime fugiat, desyderari dicimus ut uespæ à uaccis: **Er laufft jm nach wie ein kü den wespinen.** Hominem qui immoderate & uno haustu plurimum bibat, ἀμυσὶ πίνειν dicunt Græci, nostri instar uaccæ, **trincken wie ein kü**: Sic & Nicander in Theriacis de percusso à dipsade:

Αὐτὰρ ὅγ᾽ ἠΰτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο νενευκὼς Χανδὸν, ἀμέτρητον δέχεται ποτόν.

¶ Hæc hactenus de boue & uacca dixerim: quibus immorari prolixius uolui: quoniã bos principatũ inter animalia homini utilia semper obtinuit: & cum Heluetia nostra boum armentis abundet, copiosius de eis scribendum mihi existimaui. Multo enim utilius iudico nostratiũ animaliũ naturas habere perspectas, quàm ijs neglectis aut parcius tractatis, moram in peregrinis facere.

DE TAVRO.

A

TAVRVS bos est ad procreandum reseruatus, dux & maritus uaccarum. Accipitur etiam simpliciter pro forti boue, Vergilius Georg. 1. Ergo age terræ Pingue solum primis extemplo à mensibus anni Fortes inuertant tauri. Sed nos hîc tantum de proprie dicto tauro loquemur, non de boue castrato. Quæcunq; de boue in genere afferri possunt, quorum plurima ad tauros etiam pertinent, iam ante diximus. Græci etiam ταῦρον uocãt, βοῦν τέλειον καὶ ἐνόρχην,

id est bouem marem, adultum (ut à uitulo & iuuenco differat) & non castratum. Ebræi taurum uocant שור, aliqui bouem simpliciter interpretantur: Vide supra in Ebraicis nominibus bouis. Matthæus Syluaticus taur exponit taurum, nimirum ex Arabica dialecto: nam & Chaldæi tor appellãt. אביר abir robustum significat, & per excellentiam uel antonomasiam abirim numero multitudinis, pro tauris robustis exponitur Psal. 22. alij caballos reddunt. Italicè toro, Gallice toreau. Germanice **ein stier / ein wůcherstier / das wůcher / ein mummelstier / ein hagen**. Aliqui taurum non castratum uocant **ein varren** uel **farr**, forsan à par Ebraica uoce, quæ & iuuencum & bouem simpliciter significat: alij **ein bollen**: nam et Angli dicunt a bulle, ut Illyrij **wul** bouem in genere; iidem taurum iunecz quasi iuuencum.

B.

Taurus animal robustissimum, præcipue colli & capitis robore ualet: & frontẽ ualidam pugnæq; idoneam habet. Cornua eis infesta natura dedit, Plin. Ea quàm uaccis robustiora sunt, Aristotele teste: minora etiam tenuioraq; quàm bubus, ut Plinius scribit. Plura uide supra in Boue in B. Homines castrati ita commutantur, ut etiam cæterarum animantium quæcunq; castrata. Nam & tauri, & uerueces sua cornua è contrario gerunt: quòd fœminæ quoq; eorum contra, quàm mares armantur cornibus. Itaq; illi maiora excisi gerunt, hi minora, Aristoteles sectione 10. problemate 38. Et mox iterum eiusdem sectionis problemate 56. eandem dubitationem soluit cur boues castrati maiora cornua gerant. Tauri potissimum neruosi sunt, & durioribus quàm castrati neruis. Cor etiam eorum neruosum esse in Boue dictum est. Collopa Græci uocant pellem in ceruice bouis, unde colla, id est glutinum fit, ut mox explicabimus capite quinto. Taurorum sanguis fibris refertus est: quare omnium celerrime coit & durescit, Aristot. Et alibi, Tauro & asino, inquit, inter ea quæ animal generant, crassissimus & nigerrimus sanguis est. Venenosam eius naturam, & contra eam antidota capite 7. referemus. Arnobius libro 7. ridens antiquorum superstitiosa sacrificia: Non enim placet, inquit, carnem strebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur. Strebula authore Festo, lingua Vmbrorum appellabatur partes carnium sacrificatarum. Taurorum colla & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, &c. miramur, cum rerum natura nusquàm magis quàm in minimis tota sit, Pli. In felle bouis inuenitur lapis, quẽ Arabes Guers appellant, de quo supra in G. diximus. Syluaticus tauri fel priuatim mamacur uocari meminit: uide infra in G. ¶ Mense Martio, cui cordi est armenta construere, tauros comparabit, aut his signis à tenera ætate summittet: ut sint alti, membris amplissimis (ingentibus) moribus placidis, media ætate (& magis quæ iuuentute minor est, quàm quæ declinet in senium, cætera ferè eadem omnia in his obseruabimus, quæ in bubus eligendis: neq; enim alio distat bonus taurus à castrato, nisi quòd huic torua facies est, uegetior aspectus, breuiora (parua) cornua, torosior ceruix, & ita uasta, ut sit maxima portio corporis, uentre paulò substrictiore, qui magis rectus, & ad ineundas fœminas habilis sit, Columella & Palladius. Addunt alij, generosum taurum probari, si facies sit minax: si anteriores pedes fortiter figat ac terrã fodiat: si cauda erecta, sed modice incuruata sit: si cornua in promptu ad feriendum. Obseruandum est, inquit Varro, ut boues mares seminis boni sint, quorum & forma est spectanda, & qui ex his orti sunt, ut respondeant ad parentum speciem. Et præterea quibus regionibus nati sunt, refert. Boni enim generis in Italia, pleriq; Gallici ad opus. Contra iugatorij Ligustici. Transmarini Epirotici non solum meliores totius Græciæ, sed etiam Italiæ, tametsi quidam de Italicis, quos propter amplitudinem præstare dicunt, ad uictimas farciunt, atq; ad deorum seruãt supplicia: Qui sine dubio ad res diuinas propter dignitatem amplitudinis, & coloris præponendi. Quod eò magis fit, quòd albi in Italia nõ tam frequẽtes quàm qui in Thracia, ubi alio colore pauci, Varro.

¶ Diuersa boum genera proposuimus supra in Boue cap. 2. Cæterum Oppianus poëta Græcus libro 2. de Venatione, ubi de tauris scribit, non boum sed taurorum (tauri nimirum nomine tanquam digniore omne bubulum pecus complectens) diuersa facit genera: & primum Aegyptios commemorat tauros, non aliter quàm nos boues supra: mox etiam Phrygios similiter, qui colore sint ξανθοί τε φλογεροί τε, id est flauo & flammeo. Deinde Aonios, Armenios, & Syrios similiter ut nos supra ex Aeliano. Syrios quidem etiam Assyrios & Pellæos uocat, & in Cherroneso nasci scribit: atq; hos ipsos esse, quos Herculem Geryoni in Erythea abstulisse fama sit. Est autem Pella ciuitas Syriæ, quæ aliâs Apamea, à Pella Macedoniæ sic dicta, & Berenice postea, Stephanus. Idem Cherronesum Syriæ ciuitatem, eandem Apameæ facit. Secundum alios, Pella Cœlesyriæ ciuitas est, quę & Bûtis uocabatur. Pausanias tamẽ sentire uidetur, Herculem boues ex Macedonica Pella abegisse, cum loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuisse tradat. Aethiopici tauri non alij quàm rhinocerotes sunt: ut boues luci, elephanti: Vnde apparet bouis & tauri nomẽ ad quadrupedes syluestres maiores diuersorum generum à ueteribus applicatum fuisse. Cibyratici tauri apud Suetonium in Gordianis, nominãtur à Cibyris. Stephanus Cabalidem urbem esse docet prope Cibyram, iuxta dorsum Mæandri, & Cibyriatas à Lydis ortos esse, qui regionẽ illã occupauerint. Meminit etiã Strabo.

C.

Vita bubus fœminis quindecim annis longissima, maribus uiginti: robur in quimatu, Plin. Græcis sacrificaturis moris erat, tauros explorare farina apposita. Nã si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis, Cælius. Laser è silphio cauernis dentium in dolore indi cera inclusum, Plinius non suadet: quoniam tauros inflammet naribus illitum, & serpentes auidissimas uini admixtum

rumpat.

rumpat. Si tauris oleo roſaceo nares inunctæ fuerint, obtenebrantur, Africanus in Geoponicis. Coire tum mares, tum fœminæ anno ætatis primo peracto incipiunt, quoad facultas ſit procreandi: uerum quod magna ex parte fit, uel anniculi, uel nacti octauum menſem Venerem adeunt. Sed enim quod maxime confeſſum habemus, bimatu generant, Ariſtot. Qui quadrimis minores ſunt (qui annum ſecundum non attigerint, Didymus) maioresq; q̃ duodecim annorũ, prohibentur admiſſura: illi, quoniam quaſi puerili ætate ſeminandis armentis parum habentur idonei: hi, quia ſenio ſunt effœti, Columella. Idem de uaccis intelligendum eſt, Didymus. Generationem quadrimi implent, & ſingulis denæ eodem anno traduntur, Plinius. Tauri duo ſufficiunt matribus ſeu matricibus ſeptuaginta, uide ſupra in Boue cap. 3. Duobus ante congreſſum menſibus cum uaccis tauri paſci non debent: deinde admittendi ſunt, nec impetus eorum coërcendus. Sunt autem explendi herba. Quod ſi paſtura non ſatis eſſe uideatur, cicera, aut orobos, aut hordeum macerare, & eis offerre conuenit, Didymus. Tempus admiſſuræ optimum, medium ueris. Neq; enim omni anni tempore Veneris libidine flagrat, ſed decurſo breuiter laſciui ardoris ſpacio, aliàs ſemper tanq̃ ratione quadam & modo ſe à coëundo abſtinet. Salax minimè inter mares bos eſt, Ariſtot. Poſt conceptum uaccæ, nunquã cum illa coit. Quamobrem Aegyptij uirum fortem eundemq; temperatum ſignificaturi, taurum integræ ualetudinis pingunt, Horus. Tauri non ſæpius q̃ bis die ineunt, Plinius. Seniores nec ſæpius quidem fœminam eandem, eodem ſuperueniunt die, niſi ex interuallo. At iuniores, & eandem ſæpius cogunt, & pluries petunt ac ſuperueniunt, uigore ſuę ætatis, Ariſtot. Taurus tanto ardore genitalem neruum contendit ad uaccam adiunctus, ut ſine motu ullo ſemen emittat: ac ſi à muliebri genitali neruus in aliam corporis partem aberrauerit, uaccam rigidiſſima intentione uulnerat, Gyllius ex Horo Apolline. Bos uno initu implet: idq; merito, agit enim tam uehementer, ut fœmina uix tolerãs ſuccumbat, Ariſtot. Taurorum ceruorumq; fœminæ uim non tolerant: ea de cauſa ingrediuntur in conceptu, Plin. Boues laborioſius q̃ equi coëunt, Ariſtot. Si forte conceptio pererrauerit, uiceſimo poſt die marem fœmina recipit, Ariſtot. uel repetit, ut Plinius. Quod ſi tauri ad coitus torpeſcãt, caudam ceruinam urens & conterens, atq; læuigans cum uino, pudendum tauri atq; teſticulos ungito: confeſtimq; uel ad inſaniam uſq; pruriet in Venerem. Quod quidem haud in tauris duntaxat, ſed etiam in animalibus cæteris, in ipſoq; hominum genere ſimiliter uſu ueniet. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctum. Iam uero polyſpermos, polygonusq; uocata herba, animalia ipſa reddet multis numeris fœcundiora, Quintilij. Ego unam & eandem herbam utriſque nominibus iſtis intelligo: Quanq̃ cratæogonon quoq; diuerſam à polygono herbam, & polycarpon appellari, & fœcunditatem augere inueniam. ¶ Taurus tempore coitus tantum cum fœminis paſcitur, cæterosq; oppugnat mares: temporibus cæteris mares inter ſe cõuerſantur: quod coarmentari dicitur. Iam Epiri prouinciæ tauri ſæpius trimeſtri temporis ſpacio non apparent, Ariſtot. Per libidinẽ tauri efferantur, ut etiam arietes, & hirci. Qui enim ſuperiore tempore ſocij iugi concordia paſcerentur, coitus tempore diſſident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Idem. Coit qui uicerit: cumq; is Venere iam debilitatus languerit, aggreditur uictus ille languentem, & plerunq; ſuperat, Ariſtot. Hanc taurorum concertationem elegantiſſimus poëta Oppianus lib. 2. de Venatione pulcherrimè deſcribit, quem locum ut à Petro Gyllio translatus & Aeliani hiſtoriæ de animalibus hiſtoriæ inſertus eſt, huc apponam. Sequitur (inquit) ut dicam, quemadmodum pro uaccis taurorum maxime riualis & perpugnax natio, acerrime inter ſe certet. Vnus præſtantiſſimus in minorum taurorum & uaccarum armentum dominatur. Hunc magnum regem perhorret grex armentorum cornibus armatum, uaccæ hunc maritum ſuum impotenti ferocitate exultantem, eo maxime tempore timent, cum diuerſorum armentorum tauri alij in alios mugiunt, & ab reliquis ſeparati, ceruicem iactantes inter ſe minitantur. Tum ſanè utrinq; uehemẽs inſtat pugna. Primum infeſto obtutu inter ſe intuentur, atq; agreſti iracundia ardentes, ignem naribus ſpirant, & terram pedibus ſpargunt, & puluerulenta iactatione, & martiali ſpiritu contentiſſime uociferans uterque prouocat alterum. Ac poſteaq̃ tuba ſignum dederunt, ad pugnam acerbam effreni impetu ruentes, inter ſe mutuis uulneribus cædunt. Et quemadmodum in pugna nauali duæ præſtantes naues permultis militibus armatis fulgentes, & uehementi uento & remis propulſæ, contrarijs proris roſtra inter ſe mutua allidunt, & concrepant armis, & ſtrepitu uirorum: ſic taurorum in cœlum tandiu ſonitus fertur concurrentium, dum eorum alteruter ex certamine uictoriam retulerit. Victus cum dolens de pugna à ſe male pugnata, tum uerecundans in armento comparere, in ſyluam proficiſcitur, & ſeparatim à cæteris paſcitur, ac in montibus aliquandiu ſe tanquam athleta quiſpiam exercet, dum collegerit uires, quibus cum ſe confirmatum ſentit, ſtatim uociferatur, adeò ut ſylua ad eius mugitus uehementer reſonet: Ac poſteaq; ualidiorem ſuum q̃ hoſtis mugitum eſſe perceperit, iam robori ſuo cōfidere incipit, & ad prælium deſcendens, facile ante uictorem uincit, ut qui paſtionibus ſe exercuerit, & remotus ab omni Venere uirium eneruatrice uixerit, Hactenus Gyllius ex Oppiano: Nos pauca circa poſtremam partem Græcis collata emendauimus. Rem eandem Vergilius Georgicorum libro 3. tanta uirtute poëtica deſcribit, ut temperare mihi nequeam, quin ea quoq; operi noſtro aſciſcam:

Sed nõ ulla magis uires induſtria firmat, (al' ſeruat)
Q̃ Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris;
Siue boum, ſiue eſt cui gratior uſus equorum.
Atq; ideo tauros procul, atq; in ſola relegant
Paſcua, poſt montẽ oppoſitũ, et trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſeruant,

Carpit enim uires paulatim, uritq; uidendo
Fœmina: nec nemorũ patit͛ meminisse nec herbæ,
Dulcibus illa quidẽ illecebris, et ſæpe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna sylua formosa iuuenca:
Illi alternantes multa ui prælia miscent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora sanguis:
Versaq; in obnixos urgentur cornua uasto
Cũ gemitu: reboãt syluæq; et magnus Olympus:
Nec mos bellantes unà stabulare: sed alter
Victus abit, longeq; ignotis exulat oris:
Multa gemens, ignominiam, plagasq; superbi
Victoris, tum quos amisit inultus amores:
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.
Ergo omni cura uires exercet: & inter
Dura iacet pernox (al. pernix) instrato saxa cubili,
Frondibus hirsutis, et carice pastus acuta:
Et tentat sese: atq; irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco, uentosq; lacessit
Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.
Post ubi collectum robur, uiresq; receptæ,
Signa mouet: præcepsq; oblitum fertur in hostem,
Fluctus ut in (al. uti) medio cœpit cũ albescere põto
Longius, ex altoq; sinum trahit: utq; uolutus
Ad terras, immane sonat per saxa: nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exæstuat unda
Vorticibus, nigramq; alte subiectat (al. subuectat) arenam.

Plura uide infra in prouerbio, Abijt & taurus in syluam. Quàm acute taurus audiat uaccam tempore libidinis mugientem, & spatio uel longissimo accurrat, in Boue supra dictum est cap. 3. Græci asserunt, si mares creari uelis, sinistrum tauri in coitu ligandum esse testiculum: si fœminas, dextrum: tamẽ tauros diu ante abstinendos (Venere) ut cum tempus est acrius in causas dilati feruoris incumbãt, Palladius in Martio: & Africanus in Geopon. Græcis: qui & hæc addit: Vt masculus nascatur, spirante Borea quidam congressus præparant: ut fœmina, Austro. Si tauri post coitum ad dextram partem abeant, generatos mares esse tradunt: si in læuam, fœminas, Plinius: & Horus in Hieroglyphicis, Quamobrem Aegyptij, inquit, mulierem quæ filiam pepererit, significaturi, taurum pingunt sinistrorsum respicientẽ: sin filium, taurum qui se uertat dextrorsum. In Gallia circa Gratianopolin muli uel inni genus nasci audio ex asina & tauro, quod uulgò iumar appelletur. Apud nos etiam uiros fide dignos affirmantes audiui, uisum sibi equũ ad pedem montis Spelugi (ut nos uocamus) in Rhætia ex equa & tauro generatum.

D.

Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota cõminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicãs, spargensq; in altum harenam, (insperso puluere ad luctam procinguntur, Plutarchus) & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumq; resurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumq; etiam cursu citato uelut aurigas insistere, Plinius. Tauri animosi, iracundi, furibundiq; sunt. Sanguis enim eorum fibris refertior est, quare omnium celerrime coit & durescit, Aristotel. Contra, quorum sanguis tenuis & sine fibris est, ut leporis & cerui, timida sunt. Cur taurus iratus costas per caudam uerberet, in Leone qui idem facit explicabimus. Taurus nisi castretur, ferocit & infestat cornibus: ad iracundiam facilis, præcipuè si prouocetur. Extra armenta solitarius ferè, non longè tamen à uaccis pascit. Taurum color rubicundus ad iram excitat, ut amplius in Philologia dicemus. Non eadem in tauros (quæ in uaccas) exercentur imperia, qui freti uiribus per nemora uagantur, liberosq; egressus reditusq; habent: nec reuocantur, nisi ad coitus fœminarum: Columella, cum dixisset de uaccis crepusculo reuocandis sono buccinæ. Animalia fortia grauiorem habent uocem, ut taurus & leo: timida acutam, Aristoteles in Physiognom. Nos in boue supra, ex ipso etiã Aristotele, docuimus tauri uocem acutiorẽ esse quàm uaccæ. Proinde illam hoc in loco comparatione aliorum animalium grauem dicemus, non item uaccę. Cui obiectioni forsan ut occurrat, mox addit: Verum præstiterit fortassis non ex acumine aut grauitate uocis, animal timidum aut forte iudicare: sed ualidam uocẽ fortitudinis, remissam & infirmam timiditatis signum faciemus. θυμοειδῆ, id est animosa sunt, quorum crassa & plena ceruix est: referuntur enim ad tauros animosos, Aristot. ibidem. Taurus animo incitatus, eo impetu cornibus appetit, ea impotentis animi effrenatiône fertur, nihil ut eum, neq; bubulcus, neque metus ullus reprimere queat. Atqui eum quidem ipsum homo sistit, atq; ab impetu continet, si dextrum ipsius genu fascia deligauerit, Aelianus. Hinc est forte quod Rasis scribit, bouem ferum si fune laneo ligetur, mansuefcere. Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum circundata, in tantum mirabili natura compescit, ut immobiles pręstet, Plinius. Huius rei rationem Cælius Calcagninus inquirit libro 2. epistolarum. Gyllius ex Plutarcho citat si ad ficum (non caprificum ut alij) alligetur, mansuescere. Ego de caprifico intelligere malim: Nam & caules caprifici, si carni bubulæ inter elixandum addantur, ut Plinius alibi scribit, magno ligni compendio eam percoquunt. Hominem nouissima calamitate castigatum designaturi Aegyptij, taurum pingũt, caprifico illigatum: hic enim cum mugit, si de caprifico ligetur, redditur mansuetus, Horus Apollo. ¶ Mithridates Ponticus cum somnum caperet, sui corporis custodiam non modo armis & satellitibus excubitoribus committebat: sed & tauro & equo & ceruo, quos mansuefactos habebat. Ii enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accederet, illius sensum ex ipsa respiratione quam mox percipiebant, atq; ille mugitu, alter hinnitu, alius sua propria uoce, eum à somno excitabant, Aelianus. ¶ Taurum ursus aperto Marte aggreditur, conserta iam pugna, sternit se resupinum, dumq; taurus ferire conatur, ipse suis brachijs amplectitur cornua, ore morsum armis defigit, prosternitq; aduersarium, Aristoteles. Vrsi tauros, ex ore cornibusq;

eorum

corum pedibus omnibus ſuſpenſi, pondere fatigant: Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior, Plin. Tauri ſolent diuerſi aſſiſtere clunibus continuati, & cornibus facile propulſare lupos, Varro. Tauri cæteris animantibus ſatis manſuetos ſe præbent, præterquam illis, quæ rapacitate alias adoriuntur. Has uiribus coniunctis ſæpe impugnant: & linguas in certamine exerunt, Author obſcurus. Tauro & aſino aduerſarius eſt coruus: quippe qui aduolans feriat, et eorum oculos laceret.

E.

Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumque præcipuum. Præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & genitalibus: Nec quicquam efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æquè, quibuſuis pellibus inueteratis, calciamentisque etiam decoctis. Rhodiacum fideliſſimum, eoque pictores & medici utuntur. Id quoque quo candidius, eò probatius. Nigrum & lignoſum damnatur, Plinius: Et alibi, Ichthyocollam (inquit) quidam ex uentre piſcis eiuſdem nominis, non ex corio fieri dicunt, ut glutinum taurinum. Collan, id eſt glutinum, aliqui xylocollan uocant, quod in ligno ferruminando eius ſit uſus, alij taurocollan. Probatiſſimum Rhodium eſt. Ex boum corijs conficitur, colore candido, & lucem tranſmittit: nigrum deterius, Dioſcorides. Dædalo inuentori præter ſerram, aſciam, perpendiculum, & terebrum, glutinum quoque debemus (teſte Plinio) quo tenaci nexu hærerent ſimul quæ alia ratione coniungi aptius non poterant. Ineſt corijs omnibus mucoſus lentor, alijs minor, alijs copioſior, ut in bubus: ex quo glutinum faciunt. Fabri affirmant, ubi conglutinata ſunt ligna minus frangi, quàm ubi continua. Collopa Græci uocant pellem taurinæ ceruicis (uel partis inferioris in ceruice) unà cum pinguedine adhærente, unde priſci collabos faciebant. Alij ſuum & boum duriora coria circa collum interpretantur, unde collabi fierent. Sunt autem κόλλαβοι fidium epitonia, id eſt clauiculi in cithara, quibus intenduntur & remittuntur fides. Κόλλα τοῦ βοὸς, pellis in dorſo bouis, unde gluten conficiebant. Κόλλια, coriorum quædam ſegmenta ex quibus glutinum coquitur. Syluaticus triaſelaicum (neſcio qualem uocem, crediderim autem à taurocolla corruptam) gluten taurinum exponit. De glutinandi ratione docet Plinius libro 16. cap. 43. Glutinum uulgare è pollinis flore temperatur feruẽte aqua, minimo aceti aſperſu. Nã fabrile gummiſque fragilia ſunt, Plin. Et alibi, Scammoniũ (inquit) laudatur Colophonium, Myſium, Prienenſe: ſpecie autem nitidum & quàm ſimillimum taurino glutini. ¶ Taurorum felle aureus ducitur color, Plinius: Hermolaus addit, æramentis atque pellibus, qualia cholobaphina cognominant. χολοβάφος, χολοβαφίνη, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῶν πλασμάτων οἱ Ἀττικοὶ τὴν χρυσοβαφῆ ἐκάλεσαν, Pollux. Et Plinius alibi, Taurino præcipua potentia, etiam in ære, pellibuſque colore aureo ducendis. ¶ Taurea, ſcutica ex corio bubulo: Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo flexi crimen facinuſque capilli. ¶ Malthæ calidariæ ad balnea compoſitio huiuſmodi eſt, Sanguini taurino & oleo florem calcis admiſce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum, & picem duram, & oſtrei teſtas ſiccas ſimul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines, Palladius libro 1. Tit. 41. Ex eodem frigidariæ malthæ compoſitionẽ, quæ cum cæteris ſanguinem bubulum recipit, ſupra poſuimus in Boue. Eſt ſanè malthis aptus bubulus ſanguis, quòd & cæterorum animalium craſſior ſit, & cito coëat dureturque: præcipuè taurinus, qui eo nomine etiam inter uenena eſt: ideoque is calidariæ malthæ, ubi craſſior et firmior materia requiritur, frigidariæ autẽ bubulus ſimpliciter additur. ¶ Epigrammatum Græcorum libro 1. ſect. 33. extat epigramma Philippi in tauros, qui trahebant naues.

F.

Tauris Aegyptij ueſcebantur, uaccis non item, ut ſupra diximus. Hircorum caro tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generandum, eſt deterrima: hanc ſequitur, arietum: poſt, taurorum. Porrò in ijs omnibus carnes caſtratorum ſunt præſtantiores: uetulorum autem peſſimæ, tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generandum, tum ad nutriendum, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus.

G.

Serpentium ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet, Plin. ¶ Taurini cornu ſcobs cum aqua pota, ſanguinem profluentem ſiſtit, Galenus & Raſis. Similiter ſumpta uentris etiã profluuium ſæpenumero cohibet, Galenus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis, inſperſus potioni aquæ, aluum ſiſtit, Plinius. Tauri cornu combures eo loco ubi ſerpentes fuerint, & ſtatim fugient, Sextus & Aeſculapius. ¶ Sanguis taurinus diſcutit mollitque durities cum polenta illitus, Dioſcorides. Panos & apoſtemata in quacunque parte taurinus ſanguis aridus tritus diſcutit, Plinius: qui idem etiam de bubulo ſimpliciter eodem in loco tradit. Galenus de medicam. ſimplicium uiribus libro 10. cap. 4. reprehendens curioſum uſum ex ſanguine animalium quorundam, quorum loco faciliora paratu alia & præſtantiora medicamenta habemus: Vrſorum (inquit) ſanguis, ſi abſceſſibus imponatur, fieri poteſt ut concoquat. Adijciam uero etiam caprinum, hircinum, taurinum. Licetque tibi, ſi uoles, præteritis ſexcentis medicaminum parabilium, quibus concoquũtur abſceſſus: urſos, tauros ac hircos mactare, quolibet ſcilicet uſu: Nec enim quiſpiam ſemel impoſito in partem medicamento, promiſſum eius exiget: nec etiam ſi refrixerit ut iam cogatur. Tauri ſanguis ſerpentes necat, Aeſculap. Maculas omnes illitus de facie tollit, Sextus & Aeſculapius. Calidus oſſa fracta fomẽtat, Innominatus: fortè legendum ferruminat. Si ſanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum ſanguinem, modice et cum aceto ſumptum: Nam de taurino credere temerarium eſt, Plin. Taurinus ſanguis aridus tritus contra parotidas prodeſt, Plin. Magnificant quidam aduerſus podagras ſanguinem tauri per

ſe, Plinius. Aridus cum cotyledone herba phagedænis & fiſtulis immittitur, Plinius. Antidota aduerſus taurini ſanguinis uenenum, ultimo huius capitis loco proferam. ¶ Taurinæ pinguedinis frequens medicis uſus eſt, quamobrem quomodo ea præparetur, & odoramentis imbuatur, repetã hîc ex Dioſcoride, præſertim cum ad aliorum quoq; animalium pinguedines idem apparatus ex æquo pertineat. Priuatim (inquit) taurorum pingue ſic curari debet: Renibus euulſum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisq; tunicis, fictili nouo, poſtq; exiguum ſalem inſperſeris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato, & ubi concreſcere cœpit, manibus iterum confricando uehementer lauato, aqua ſæpius infuſa refuſaq;, donec quamoptime elotum uideatur, rurſus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cum iterum efferbuerit, dempto ab igni uaſe, ibidem ſinito pernoctare: poſtridie ſi grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur: eadem quæ prius fiant, dum omne uirus euaneſcat. Colliquatur & ſine ſale, præſertim affectionum earum cauſa, quibus ſal aduerſari ſolet, ſed ita paratum non magnopere albeſcit. Eodem modo pardorum (παρδάλεων, id eſt pantherarum, ut etiam Plinius habet, & capitis in Dioſcoride titulus) ac leonum pinguia curari oportet: (In Græco additur, & apri, & cameli, & equi, & ſimilia: quæ uerba interpretes omittunt, eam nimirum ob cauſam quòd in titulo capitis non habeantur: Plinius tamen cameli adipem ſimiliter curari teſtatur) Hæc Dioſcorides, ex quo ſupra etiam bubuli ſeui curationem ſeorſim dedimus. Nunc eadem de re Plinium audiamus: Quæ ratio adipis (inquit) eadem in his quæ ruminant, ſeui eſt, alijs modis non minoris potentiæ. Perficitur omne, exemptis uenis aqua marina uel ſalſa lotum, mox in pila tuſum, aſperſum marina. Crebro poſtea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox aſſiduo ſole ad candorem reducitur. A renibus autem omne laudatiſſimum eſt. Si uero uetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent: mox frigida aqua lauari ſæpius, dein liquefacere affuſo uino quamodoratiſſimo. Eodemq; modo iterum ac ſæpius coquunt, donec uirus euaneſcat. Multi priuatim ſic taurorũ, leonumq; ac pantherarum, & camelorum pinguia curari iubent. Vſus dicetur ſuis locis, Plinius. Cæterum odoramentis imbuendi, taurinum & uitulinum nec non ceruinum pingue, & eiuſdem animalis (cerui) medullam, ratio hæc eſt. Pingue quod odoratũ reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum & uino quamodoratiſſimo, nulla maris aqua diluto, feruefactum, pernoctare ſinitur: alterum id genus uinum eadem menſura infunditur, colliquatur, et exquiſite colatur: nouemq; eius heminis, iunci Arabici ſeptem drachmæ adijciuntur. Quod ſi ipſum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiuſdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & caſiæ modis adduntur, & xylobalſami, aſpalathi ſingulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi, ſingulæ unciæ. Omnia exactius tunduntur, & affuſo uino odorato, in uaſe operto, quod ſupra carbones firmiter collocatum ſit ter efferueſcunt, & ſemoto ab igni uaſe inibi pernoctãt: poſtridie uinum effunditur, aliudq; generis eiuſdem adijcitur: ter ſimili modo bene conferueſcat: deinde matutinis exempto adipe uinum effundatur: & abluto uaſe, ſi quid imo ſubſidens hæſit, detergatur: poſtremò eliquatum pingue & excolatum, ad uſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum eſt: uerum ante dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramẽtorum uires adſciſcant. Itaq; aſſumens quodcunq; horum uoles, cum uino ferueſacito, impoſitis unà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, item aſpalatho plenius tuſo: aliqui tamen ad hunc uſum, uno duntaxat horũ contenti ſunt: cum autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expoſitum eſt, imbuitur. Hactenus Dioſcorides. Nunc de adipis ſiue ſeui taurini facultatibus, in genere primum agemus ex Galeno: deinde particulatim ex diuerſis authoribus. Galenus igitur libro 11. de ſimplicium pharmac. facultatibus cap. 4. Taurorum adeps (inquit) ſuillo multò calidior eſt & ſiccior. Hoc interim addendum, marem fœmina eſſe tum calidiorem, tum ſicciorem: marem autem caſtratum adſimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis eſt ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior eſt, & minus calida. Sic & adeps uitulinus taurino minus tum calidus eſt, tum ſiccus. Cæterum quanto ſiccior calidiorq; ſuillo eſt taurinus adeps, tanto ſuperatur à leonino. Itaq; tanq; in medio cõſiſtens, merito utriq; medicamentorum miſcetur generi, & ei ſcilicet quod ſcirrhoſis medetur: & ei quod phlegmonas concoquit: cuiuſmodi eſt tetrapharmacum quod uocant, ex cera, reſina, pice, & adipe conſtans. Nam ſiue in hoc taurinum, ſiue uitulinum, ſiue hircinum, ſiue caprinum, ſiue ſuillũ indideris, ſemper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Taurinus tamen foſſoribus & meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus, ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione ac forma uitæ, magis conuenit, Hæc Galenus: & alia quædam de adipe in genere: quibus explicatis reprehendit illos qui aſtringendi uocabulo apud Græcos abutuntur: ex quibus etiam Dioſcorides non recte caprinum adipem ſuillo magis aſtringere ſcribit: item taurinum, bubulum, & uitulinum aliquantum aſtringere (quanq; poſterioris huius dicti Galenus illic non meminit) cum potius aliquid caloris & acrimoniæ habere dicendum ei fuiſſet: & caprinum ſuillo acriorem eſſe, & calidiorem ſicciORemq;. ¶ Vincit maculas in facie taurinum ſeuum uitulinũue fel, cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriente comburatur, Plinius. Sepum tauri cum reſina & creta Cimolia impone, omnem duritiem diſcutit, Sextus: Aeſculapius ſimiliter, niſi q; pro creta Cimolia ceram habet: quod magis probo, cum ad Galeni iam dictum tetrapharmacum accedat. Arborum reſinæ panos & ſimilia cum ſeuo taurino & melle ſanant, Plin. Parotides miro remedio comprimit adeps urſinus, pari pondere cum ſeuo taurino & cera permixtus, atq; adpoſitus, Plinius

&

& Marcellus. Ruta emendat uitiligines, uerrucas, strumas, & similia, cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo, Plinius. Ad fœminarum strumas cinis aspidum cum seuo taurino imponitur, Plin. Podagris medetur ursinus adeps, taurinumq́ seuum, pari pondere & ceræ: addunt quidam hypocisthidem & gallam, Plin. Medicorum aliqui axungia ad podagras uti iubent, admixto anseris adipe, taurorumq́ seuo, & œsypo, Plin. ¶ Taurina medulla tertio loco post ceruinam & uitulinam laudatur: sequuntur eam caprina & ouilla, Dioscorides. Ex medullis optimam semper expertus sum ceruinam, deinde uitulinam. At hircorum et taurorum, tum acrior est, tum siccior. Itaq; durities scirrhosas emollire nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita, Galenus de simplicib. 11.5. Tauri medulla in uino trita & potata, torminosos emendat, Sextus: Aesculapius non torminosos habet, sed tremulos, quod forte magis probandum est, cum Rasis etiam ad neruorum contractiones ea utatur, quanq; foris illita, his uerbis: Medulla tauri ad ignem liquata, si misceatur quarta pars myrrhæ rubentis, & olei laurini tantundem, manusq; ac pedes inungantur diluculo & uesperi, neruorum contractiones soluit, lenitq; artus. Gliris pingue, & gallinæ adeps, & medulla bubulina, uel taurina, liquefacta tepensq;, infusa auribus plurimum prodest, Marcellus.

¶ Taurinum fel Dioscorides ouillo, suillo, hircino atq; ursino præfert: & postea, Vrsinum (inquit) ouillumue, eadem taurino potest, sed minore efficacia. Galenus de simplicium pharmac. lib. 10. cap. 12. Taurorum bilis (inquit) calidior & siccior est, quam boum castratorum. Et quorundam ego taurorum bilem uidi cœruleam, flaua nimirum superassata (quod ob nimiam fatigationem, & sitim famemq; contingit) quam medicamento præparando inijci uetui. Facile autem est ex colore conijcere, quodnam fel calidius acriusq; sit, quod cōtra. Taurinum fel miscetur cum melle uulnerarijs emplastris, theriacisq; medicamentis quæ foris inunguntur, Dioscorid. Melle mixtum ulcera maligna sanat, Rasis. Vlcera cætera sanantur felle taurino cum cyprino oleo, Plinius cum de ulceribus crurum & tibiarum paulo ante locutus esset. Contra phagedænas cum melle utiliter inungitur, Diosc. Phagedænis & fistulis immittitur cum succo porri aut lacte mulierum, Plinius. Ambustis prodest fel tauri, Plin. Illitum super simiæ morsum, persanat, Sextus. Vlcera in capite tanq; proprius morbus præcipuè infantibus nascuntur, sed & uiros & mulieres grauiter molestant: hæc ergo felle taurino cum aceto tepefacto inlita, efficaci remedio sanantur, Marcellus. Mixtum cum nitro & uino & oleo, quod satis sit, ulcera capitis uel feruescentem scabiem sanat, Marcellus. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt, Plin. Cum nitro cretáue cimolia, lepras furfuresq; efficacissime exterit, Diosc. Fel tauri uel asini, utrumq; per sese aqua infractum, euitatisq; solibus ac uentis post detractam cutem, maculas in facie uincit, Plin. In faciem illitum, lentigines purgat. Comitialibus datur seuum caprarum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditū, ita ne terram attingat, potum uero sub limine ex aqua, Pli. Alcheron, id est duram lapidis instar substantiam, quæ in felle bubulo reperitur, comitialibus prodesse, & aciem oculorum promouere, ac ne quid humoris in oculis colligatur prohibere, supra in Boue docuimus ex Rasi: Quòd si desit alcheron, substituetur ei sesquidenarius de felle tauri nigri, eodem authore. Felle tauri cum oui albo collyria fiunt, aquaq; dissoluta inunguntur per quatriduum, Plin. Cum melle & balsamo oculorum uitia curat, Aesculapius. Ego, ut apud Sextum reperitur, potius legerim, hoc modo: Cum mulso & melle Attico inunctum, suffusionem & caliginem oculorum sanat. Mulso infusum, & auribus instillatum, sanat earum dolorem, Sextus. Aurium dolori & uitijs medetur pręcipuè fel taurinum, cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurent: contraq; odorem grauem, per se tepefactum in mali corio, Plin. Sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humanóue lacte instillatum, Diosc. Purulentæ & obtusæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum confirmatissimū reddes, si prius eluas eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidum fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcellus. Fel tauri confert ulceribus in aure recentibus, Auicenna. Si duæ uel tres guttæ eius instillentur auri tinnienti, conducit, Rasis. Cum porri succo sibilis aurium medetur, Dioscor. Efficax habetur & caprino lacte collui dentes, uel felle taurino, Plin. Contra anginas cum melle inungitur, Plinius & Dioscor. Melle permixtum & extrinsecus faucibus appositum, uel pro unguine inductum, anginas efficaciter sanat, Marcel. Fellis taurini, salis, aceti, mellis, olei ueteris, æquas partes in unum misceri oportet, & cum opus fuerit pinna perfricare fauces diutius laborantes, Marcellus. Bubuli lactis decocti potus, inter cœliacorum & dysentericorum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere, Plinius. Ad lumbricos egerendos felle taurino madefactam lanam umbilico adpone, Marcellus. Sedis uitia usq; ad cicatricem perducit, Dioscor. Sedis uitijs præclare medetur in linteolis concerptis, rimasq; perducit ad cicatricem, Plin. Vlceribus ani prodest, Auicenna. Qui occlusas hæmorrhoides taurino felle aperiunt, ijs interdum imbecillum, interdum uero supra q; conueniebat acre apparuit: facile autem ex colore quodnam fel uehementius, quod remissius sit, discernetur, Galenus. In lana collectum, & suppositum ano, uentrem soluit: Idem facit & infantibus super umbilicum positum, & lumbricos proijcit, Sextus. Cum absinthio tritum ac subditum pastillo, aluum soluit, Plinius. Malagma purgatorium ad paruulos, si ob infirmitatem potionem purgatoriam bibere, aut sustinere nō possunt: Lupinos crudos siccos in ollam nouam missos in furno torrebis, siccatosq; ac tunsos uel molitos cū

felle taurino uel uitulino miſcebis & ſubiges: & pro malagmate ad imum uentrem, ab umbilico deorſum uerſus impones. Nam ſi ſuper umbilicum impoſueris, ſtercus omne ſurſum uocabit: impoſitum aũt deorſum uerſus, & bilem detrahet, & pituitam deducet, Marcellus. Contra genitalium & ſcroti dolores cum melle utiliter inungitur. Pterygia digitorum leuat aqua calida diſſolutum: quidam adijciunt ſulphur & alumen, pari pondere omnium, Plin. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua ſanantur, Marcellus. Podagris (prodeſſe aiũt magi) ſpinæ hyænæ cinerem, cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta, atq; illita hyænæ pelle, Plin. Illinuntur felle taurino uuluæ in dolore, Auicenna. Mulierũ purgationes adiuuat lana ſuccida appoſitum: Olympias Thebana addidit hyſſopum & nitrum: Cornus ceruini cinis potus: item uuluas laborantes, illitu quoq;: & fel taurinum cum opio appoſitum obolis binis, Plin. Tauri fel trium dimidiorum obolorum Atticorum pondere, in uino ieiunæ bibendum dato: & efformata quoq; ex ipſo catapotia deuoranda, ut menſes detrahantur, Hippocrates de natura muliebri. Cum aqua colocynthidis recentis datum mulieri in partu laboranti, cito partum educit, Raſis. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum eſt. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe ſerpentium, & ærugine, addito melle, medicatis locis ante coitus, Plin. ¶ Membrum tauri in aceto maceratum & illitum, ſpendidam facit faciem, Sextus: ſic & glutinum ex genitalibus tauri, ut infra dicetur. Genitale tauri rubri aridum tritum, et aurei pondere propinatum mulieri, faſtidium coitus affert, Raſis. Recentiores quidam contrà ut in uiris Venerem excitent, tauri membrum cæteris huius facultatis medicaminibus admiſcent. ¶ Femora tauri (ut cornua etiam) uſta ſanguinẽ cohibent, Galen. ¶ Tauri fimus tumores atq; duritias ſoluit, Aeſculap. Cum aqua calida potatus, omnes dolores ſanat, Sextus. Calidum alopecijs imponito, Sextus. Combuſtus & aſperſus uino aut aqua feruente, combuſtum ſanat, Sextus. Fimo taurino malas rubeſcere aiunt, non crocodileam illini melius: ſed foueri frigida & ante & poſtea iubent, Plinius. Suffitu fimi, quod à maſculo boue redditum eſt, procidentes uuluæ reprimuntur, Dioſc. ¶ Lepras ac furfures tollit urina tauri, uel addito nitro aſini circa canis ortum, Plinius & Marcellus. Lotio taurino caput ſi laueris, porriginem uetuſtiſſimam tollit, Marcellus. Ad porriginem, utq; non tędia animalium capillis increſcant, fel hircinum cum urina tauri prodeſt, Plinius. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter ſanat: ſi uero uetus ſit, etiam furfures adiecto ſulphure emendat, Plin. Vrina tauri ſi cum myrrha inſtilletur, aurium dolores lenit, Dioſcor. Si maior ſit grauitas aurium, urina capri uel tauri, uel fullonia (id eſt humana) uetus calfacta prodeſt, uapore per lagenæ collum ſubeunte: admiſcent et aceti tertiam partem, & aliquid urinæ uituli, qui nondum herbam deguſtauerit, Plin. Bialcon ad Venerem ſtimulandam tauri à coitu urinam bibi iubet, lutoq; ipſo illini pubem, Plin. Purgatorium ſi mulier non concipiat, ex Hippocratis de natura muliebri libro: Tauri urinam (inquit) collige trium heminarum menſura. Deinde artemiſiam herbam, aut parthenium, & adiantum, et laurum uiridem, & cedri ramenta ſimul contunde. Deinde in effoſſa ſcrobe carbones accende, & impoſita olla urinã tauri infunde, & contuſa in mortario adijce: poſtea ſellam circumpone, & artemiſiam herbam, aut hyſſopum, aut origanum impone: & muliere ſuper hæc collocata, donec ſudet, foue. Vbi uero ſudãrit, laua cum calida, & in lauacrum artemiſiam & laurum immitte. Deinde ſubdititium medicamentum adhibe. Aut artemiſiam, aut bulbium in uino albo tritum lanæ inuolutum ſubdat. Hæc ad tres dies faciat, & deinde cum uiro dormiat. ¶ De taurino glutino, & quodnam optimum ſit, & quomodo adulteretur, ſupra dixi cap. 5. Præſtantiſſimũ fit ex auribus taurorum & genitalibus, nec quicquam efficacius prodeſt ambuſtis, Plin. Cum melle & aceto ambuſtis illini Auicenna iubet. Scabiem hominis abolet in aceto liquefactum, addita calce, Plin. Cum aceto illitum impetiginem tollit, & ſcabiem ſi profunda non fuerit, Auicenna. Aceto remiſſum, adiecto ſulphure uiuo leni igne decoctum, ita ut ad mellis craſſitudinem perducatur, ſurculoq; ficulno dum coquitur agitatum, ac bis per diem impoſitum, impetigines agrias, id eſt feras, potentiſſime ſanat, Marcellus. Recentes plagas ferro illatas ſanat, liquefactum & tertio die ſolutum, Plinius. Cum melle & aceto miſcetur, eaq; lotione lendes tolluntur, Auicenna. Membrum genitale tauri in aceto maceratum & illitum ſplendidam reddit faciem, ut ſcribit Sextus: fit enim hoc modo glutinum candidandæ cuti, & ſcabiei tollendæ idoneum. Medetur dentibus fabrile glutinum in aqua decoctum illitumq;, & mox paulo detractum, ita ut confeſtim colluantur uino, in quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis, Plinius. Glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in uetere ſanguinis excreatione, Plin. Ad eundem uſum Marcellus Empiricus commendat glutinum quo charta glutinatur: hoc enim (inquit) calidum in modum ſorbitionis hauritur: uel ex aqua calida ſanguinem excreantibus datur. Glus taurina aqua calida reſoluta, cœliaci uentris inflationi utiliter imponitur, Marcellus: Ego magis probo Plinij lectionem, quæ huiuſmodi eſt, Infundunt dyſentericis & glutinum taurinum aqua calida reſolutum: Inflationes autem diſcutit uitulinum fimum in uino decoctum.

¶ Sequitur ut de taurini ſanguinis maleficio, eiusq; ſignis & antidotis, collatis authorum locis doceamus. Hic celerrimè coit atq; dureſcit (ut ſupra diximus) ideo peſtifer potu maximè, Plin. Miror autem cur aduerbium maximè addiderit, quaſi etiam aliter quàm potus lædere poſſet, id quod authorũ nemo tradidit, nec ratio indicat. Neq; enim tota ſubſtantia ſua uenenoſus eſt hic ſanguis, non magis quàm lac: ſed ex accidenti, cum coagulantur: quod fit in ſanguine priuatim cum recens bibitur, nõ aliâs: & ne

& ne tum quidem, exemptis fibris, quę cōdenſationis cauſam habent. Taurinus ſanguis recens inter uenena eſt, excepta Aegira. Ibi enim ſacerdos Terræ uaticinatura tauri ſanguinem bibit, priuſquam deſcendat in ſpecus. Tantum poteſt ſympathia illa de qua loquimur, ut aliquando religione uel loco fiat, Plin. De Terra dea eiusq; oraculis Gyraldus ſcribit in Opere de dijs cum alibi, tum Syntagmate 15. in Themide. Simile qd ſupra retulimus, nempe uaticinij cauſa deſcenſuris in Trophonij antrū bouem placentam dari ſolitam, eò quod intus mugitus quidam æderētur. Aegira urbs eſt inter Aetolos & Peloponneſiacos, Plinio & Pomponio teſtibus: eſt & Aegira inſula apud Plinium. Ἄιγειρα (inquit Stephanus) urbs eſt Achaiæ ab Homero Hypereſia dicta: Philon Ciliciæ urbem facit Aegeiran. Midam illum ueterem multaq; temporum fabuloſitate inuolutum, Plutarchus in libro de ſuperſtitione ſcribit, contracta ex ſomniorum diritate animi ægritudine, cum mali nullum ſe promeret alleuamen, tauri ſanguine copioſius hauſto, cōceſſiſſe ab humanis: Quod item Strabo teſtat̃ li. 1. Taurini ſanguinis uenenum deprehenderunt in diuina re mortales, cum iugulatis ad ſacrificium tauris, qui aderant ſuperſtitioſiores calentem adhuc biberent. Nullus tamen clarius hoc genus mortis quā Themiſtocles fecit: qui poſt pulſum è Græcia Xerxen exul à patria, accepto ab Artaxerxe exercitu, ſiue nolens, ſiue deſperans quæ illi contra Græcos pollicitus fuerat præſtare, in Ioniæ Magneſia decepto cultrario ipſe taurum in ſacrificio tenens, (ſimulato Dianæ ſacro, quam Leucophryn uocāt, Cælius) exceptum poculo ſanguinem repente hauſit. Hinc in Helena Sophocles, Ἐμοὶ δὲ λῷστον αἷμα ταύρου γ' ἐκπιεῖν, Καὶ μὴ γε πλείω τῶνδ' ἔχειν δυσφημίαν. Et Ariſtophanes in Equitibus, Βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος. Frequentius quondam taurini ſanguinis periculum hoc fuit: noſtra ætate, nulla id afferente religionis occaſione, nullum aut rariſſimum eſt, Marcellus Vergilius. Thucydides tamen Themiſtoclem mortuum modò ſcribit, & in Attica clam humatum. Tauri recens iugulati ſanguis epotus ſpirandi difficultatem ſtrangulatumq; cōcitat: faucium tonſillarumq; meatus præcludit cum neruorum diſtentione, lingua rubeſcit: dentes inficiuntur: quædam concreti ſanguinis ueſtigia, inter eorum commiſſuras reſtant, Dioſcorides. Aegineta omnia Dioſcoridis uerba ſuper hoc ueneno in ſuum codicem transſcripſit: uariat autem in nonnullis, quæ ut hęc ſcribendo obſeruaui, breuiter annotabo, μετὰ πνιγμοῦ ἰσχυροῦ, Aegineta pro πνιγμοῦ habet σπασμοῦ, idq; probo, nam πνιγμοῦ, id eſt ſuffocationis mentionem iam prius fecerat. Proinde etiam interpretes rectè non ſuffocationem, ſed conuulſionem uel neruorum diſtentionem uerterunt. Et Nicander in Alexipharmacis, ubi de hoc maleficio tractat, ſic ſcribit, ὁ δὲ σπαδόνεσσιν ἀλύων Δηθάκις ἐν γαίῃ σπαίρει μεμορυγμένος ἀφρῷ Hoc eſt, Ille uero conuulſionibus uexatus Subinde humi ſpuma pollutus palpitat. Poſterius hoc ſignum de ſpuma, quam ore nimirum reddit qui bibit, aliorum nullus commemorat. Sed non opus eſt quod quis ſolicitus ſit de ſignis huius ueneni: neq; enim ita latere poteſt, aut cibis potionibúsue immiſceri ut alia quædam uenena: Euenire tamen poſſet ut in ſtultis aut inſanis hominibus, qui uel ſponte uel oblatum bibiſſent hunc ſanguinem, aliquis horum ſignorū uſus eſſet. Rurſus ubi in Dioſcoride rectè legitur, ὀδόντες βεβαμμένοι, id eſt cruento colore infecti dentes: Aegineta & Aëtius perperam habent βεβρωμένοι, utriuſq; interpretes quidam ineptiſſimè reddunt corroſi. Nicandri ſcholiaſtes Ariſtotelem citat de ſanguine taurino, his uerbis. οὐ λανθάνει δὲ πινόμενον, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα δηλητήρια πολλάκις ἀγνοοῦνται: ἔστι γὰρ ἀτονώτερον τοῦ τῶν ἄλλων ζώων αἵματος, ὡς Ἀριστοτέλης: διὸ καὶ ἀφρόνως εἶπε, τινὲς ἀποκαρτεροῦντες, πίνουσιν αὐτὸ καὶ τελευτῶσι. Et rurſus paulò poſt, Ἀτονώτατον πάντων αἱμάτων Ἀριστοτέλης τοῦτό φησι. Ego apud Ariſtotelem ἄτονον uocem, quæ infirmum ſignificat, de taurino ſanguine nuſquam reperio: ſed libro 3. hiſtoriæ anim. ca. 19. ita legimus, παχύτατον δὲ καὶ μελάντατον τῶν ζωοτόκων αἷμα, ταῦρος καὶ ὄνος ἔχουσι. Quamobrem in Nicādri etiam ſcholiaſte pro ἀτονώτερον, uel παχύτερον, uel μελάντερον leges, uel utrūq;: & ſimiliter pro ἀτονώτατον eadem uocabula in ſuperlatiuo gradu. Hoc admiſſo, ut neceſſe eſt, uerborum quæ ex ſcholijs citauimus, hic ſenſus erit: Cum cætera uenena ſæpe fallant, & lateant, ut uel ab inuitis cautisq; ſumantur: taurinus ſanguis eiuſmodi eſt, utpote nigerrimus & craſſiſſimus in toto ſanguinis genere, Ariſtotele etiam teſte, ut latere non poſſit, nec niſi à uolentibus ſumi, quibus ſtultitia aut deſperatio hoc faciendum perſuaſerit: Quamobrem rectè Nicander dixit, ſi quis hoc uenenū biberit ἀφροσύνῃ, id eſt ſuapte ſtultitia, non fraude & dolo aut inſidijs. Tranſeo ad remedia. Vomitum à ſanguinis iſtius hauſtu (monente Dioſcoride) uitabimus: ſanguinis enim globi ſeu grumi, attractu illo in ſublime relati, magis gulæ inculcantur. Idem Aëtius & Aegineta præcipiunt. Cæterum Galenus libro 2. de Antidotis cap. 42. Aduerſus taurinum ſanguinem epotum, inquit, remedium eſt acetum bibere et uomere. Mihi quidem Dioſcorides & alij uomitum rectè prohibere uidentur, illum ſcilicet qualis poſt cætera uenena moueri ſolet, nempe ab uſu dulcium pinguiumq;, ut olei, hydrelæi, hydromelitis, &c. Galenus probat, ſed à ſolo aceto, ut quod grumos diſſoluat, neq; ſimpliciter educat & gulæ infarciat. Certe à lacte coagulato in uentriculo, ſimiliter uomitiones uitandas Dioſcorides, Aegineta, & Aëtius præcipiunt, ne hærens in gulæ anguſtijs coagulatum lac ad exitum eluctando ſuffocet. Hoc etiam obiter monuerim, eadem ferè omnia quę lac in uentre coagulatum diſſoluunt, & quæ ſanguinem ſuum cuiuſq; in uentriculo uel alibi concretum diſcutiunt, contra ſanguinem taurinum quoq; antidoti locum obtinere. Statim autem (inquit Dioſcorides) exhibenda ſunt medicamenta, quæ concretum ſanguinem diſcutiunt, aluum ſubducunt: & rurſus paulò poſt aluum reſoluendam conſulit, ut Galenus quoq; loco iam citato: & Nicander hoc uerſu, Ἠὲ καὶ ἐκφλοίοιο κατεχθέος ἕρματα γαστρός, id eſt uel etiam exprimas onerati excrementa uentris, medicamento ſcilicet purgante.

Nam quod ſcholiaſtes illic addit, ἢ καὶ τοῦ συκῆς φλοιοῦ, tanquam poëta de cortice fici hîc aliquid dicat, id ita accipi neq; ſenſus & conſtructio loci illius admittit, neq; cum alijs ſcriptoribus conuenit. Ibidem ſcholiaſtes ſcribit, κλύζειν φησὶ τὴν γαστέρα, id eſt poëta aluum clyſtêre uacuandam monet. Et Aëtij interpres, Aluus (inquit) pinguibus & lubricis infuſis eluatur. Ego certe licet clyſtêris uſum inter huius ueneni remedia non reprehendam, authores tamen nihil de eo præcepiſſe contenderim. Nam & Nicandri uerba commodius de medicamento purgante per os ſumendo acceperis: & Aëtij locus apparet corruptus. Dioſcorides enim, à quo is ſua tranſcripſit, ſic habet, Δεῖ δὲ τὴν κοιλίαν ὑπάγειν. εἰώθει δὲ τοῖς σωζομένοις ἀποδίδοσθαι διὰ τῆς ἕδρας καὶ ῥοώδη (Aegineta melius, κοπρώδη καὶ δυσώδη) id eſt, Aluũ ſoluere oportet. Nam ijs qui ſeruantur ſtercoroſa & fœtida per ſedem egeri conſueuerunt: Ruellius legit κοπρώδη καὶ ῥοώδη, id eſt ſtercoroſa & fluida. Præterea ſtomachum & uentrem hordeacea farina ex aqua mulſa perungere (καταπλάσσειν, id eſt in cataplaſmatis formam redacta fouere) oportet, Dioſcor. Proderit quoq; uentrem ſubducere, eundemq; lupinorum farina & nitro in oxymelite decoctis contegere, Galenus: nimirum ut inde fluat, ut ſolet ab epomphalijs dictis medicamentis. Forſan & apud Dioſcoridem non κριθίνῳ ſed θερμίνῳ legendum: Nam & ad aluum ciendam, & ad grumos diſſoluendos quantũ lupini hordeo præſtent, medici omnes ſciunt. Meminit huius ueneni etiã Ferdinandus Ponzettus cardinalis, ſed nihil adfert egregiũ, ut neq; alij recẽtiores quorũ libros in præſentia adiui.

Nunc remedia quæ particulatim apud authores inueni ordine literarum, ſubnectam, ut inuenire & conferre facilius ſit. Acetum per ſe prodeſt ad uomitum ciendum, ut ex Galeno dixi: alij id nequaquam ad uomitum exhibent, ſed uel mero uel aqua diluto (poſcam uocant) alia medicamenta quæ ſanguinis grumos diſſoluere poſſunt, admiſcent. Ad lac quoq; coagulatum acetum per ſe bibi Galenus conſulit, non tamen ad uomitionem. Amarantus, Aëtio. Dioſcorides hanc herbam heliochryſon uel helichryſon uocat. Quænam uero hæc nobis ſit, uel quo nomine hodie dicatur, medici contendunt. Eurycius Cordus & Leon. Fuchſius putant eandem eſſe quæ hodie uulgo ſtichas citrina nominatur, in qua ego abrotoni folia deſydero, & potius ageraton Dioſcoridis eſſe conijcio. Io. Ruellius cotulam non fœtidam. Ego Matthæoli Senenſis ſententiæ magis acceſſerim, qui helichryſon apud Tuſcos abunde naſci ſcribit, locis incultis, & pratis ſiccioribus, collibus, & arenoſis fluminum ripis, altitudine cubiti, folijs abrotoni, per interualla digeſtis in caule quem rectum & ſolidum habet: umbella in cacumine aurea, quæ uulgaris millefolij aut eupatorij Meſuei ſpeciem referat: flores uel aridi diutiſſime uigent, & ſeruant colorem. quamobrem initio ueris anteq; alij proueniant, uſus eorum ad corollas. Hæc ex Matthæoli commentarijs Italicè ſcriptis. Rara apud nos hæc herba eſt, aut nulla: apparet autem athanaſiæ uel tanaceti uulgo dicti generibus adnumerandam eſſe, ut etiam Meſuei eupatorium, quod Monſpeſſuli herbam D. Mariæ uocant: in Italia quidam herbam Iuliam, contra lumbricos utentes. Omnibus una florum ſpecies, umbellæ uidelicet aureæ, florum corymbi ſicci, quod pulchre cum Dioſcoride facit: & hæc cauſa eſt, quod decerpti etiam longo tempore ſeruentur: nihil enim aut parum ſucci amittunt. Omnibus ſapor acris cum amaritudine quadam: omnibus odor quidam ſuus eſt, non ingratus, & qui uel moſchi aliquid reſipere uideatur. Quare minimam in hoc genere iuam moſchatam nonnulli appellant, quam ex agro Meſauci oppidi uallis Tellinæ, ut uocant, amicus quidam ante annos aliquot ad me miſit. Illa quam deſcribit Matthæolus, aut certe congener prorſus, Baſileæ proxime urbem locis arenoſis emicat, qua torrens influit. Nos tanacetum noſtrum in aliorum locum non minore effectu, cum ad alia præſtanda quæ de helichryſo ueteres promittunt, tum ad ſanguinem ubicunq; reſoluendum, ſubſtituemus. Helichryſi Galenus meminit in amaranto tantum, ut Aëtius quoque: Aegineta in Amaranto primum ex Galeno, deinde in Helichryſo ex Dioſcoride, quaſi unam & eandem herbam eſſe neſciret. Amarantum (inquit Galenus) incidit & attenuat: coma eius cum uino pota menſes detrahit (quod & Plinius ſcribit) Creditur & ſanguinis grumos non in uentre ſolum, ſed etiam ueſica liquefacere, in quem uſum cũ uino mulſo bibendum eſt. In ſumma, fluxiones omnes potum exiccat, ſed ſtomacho nocet. Helichryſum Dioſcorides etiam chryſanthemum & amarantum uocari ſcribit, eoq; ſimulacra deorum coronari: (quod diligentiſſimè ſeruauit Ptolemæus rex Aegypti, Plin.) Virga (inquit) eſt candida, uirens, recta, firma uel ſolida. Folia habet ex interuallo anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: umbellam circinatam, quæ ſiccis ueluti corymbis conſtat, (ad ſolis repercuſſum, aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt, Plin.) radicem gracilem (& in ſuperficie terræ, Theophr.) Naſcitur in aſperis & torrentium alueis (χαραδρώδεσιν, aquoſis conuallibus, Marcellus Verg. Plinius in frutectis naſci ſcribit.) Coma cum uino pota medetur anguſtijs urinæ, ſerpentium morſibus, coxendicis doloribus (lumborum uitijs, Plin.) & ruptis. Menſes eadem trahit, concretumq; in grumos in ueſica & uentre ſanguinem cum mulſo pota abſumit. Catarrhum etiam ſiſtit, trium obolorum pondere ieiunis data in diluta uini albi potione. Miſcetur etiam ueſtibus, ut integras ab eroſionum noxis tueatur, (Plinius addit, odore non ineleganti) Hæc Dioſcorides. Duritias etiam & inflammationes diſcutit, Plin. Marcellus Vergilius in ſua tranſlatione uirgam ei breuem non rectè attribuit, ubi nos in Græco ῥαβδίον λευκὸν, id eſt uirgam albam legimus. Theophraſtus certe lib. 9. cap. 21. tribuit ei φύλλον λευκὸν, καὶ τὸν καυλὸν δὲ λεπτὸν καὶ σκληρὸν, id eſt folium candidum, caulẽ uero tenuem & durum. Plinius lib. 21. cap. 11. Theophraſti uerba ſic reddit, Heliochryſos florem habet auro ſimilem, folium tenue: cauliculum quoq; gracilem, ſed durum. Hoc coronare ſe magi, ſi & unguenta ſumantur ex auro, quod apyron uocant, ad gratiam quoq; uitæ gloriamq; pertinere arbitrantur.

trantur. Hinc patet Plinium in Theophrasto neq; caulem neq; folium λευκὸν, id est album, sed utrunque λεπτὸν, id est tenue uel gracile legisse: Ipse præterea loquendi modus, Καὶ τὸ καυλὸν δὲ λεπτὸν, id est caulem quoq; tenuem (sic enim potius uertendum, quàm caulem uerò) aliam quoq; partem de qua prius dixerit similiter tenuem esse oportere admonet. Græci quidem sæpenumero λεπτὸν dicunt, nō solum quod crasso opponitur, sed simpliciter paruum. Conuenit etiam quod Dioscorides στενὸν, id est angustum dixit, à Theophrasto λεπτὸν appellari. Quod ad caulem, si legas in Dioscoride ut uulgata exemplaria habent, λευκὸν χλωρὸν, id est candidum uiridem, absurdus erit sensus, nisi quis λευκόχλωρον, id est ex uiridi albicātem legi posse existimet, sicut μελάγχλωρον dicimus: sed præstiterit cum Theophrasto & Plinio λεπτὸν legere, quàm de noua lectione diuinare. Non probo etiam Ruellium qui ῥαβδίον hîc ex Dioscoride ramulum transfert, cum uirgam aut caulem debuisset: nam Theophrastus καυλὸν habet, Plinius coliculum. Quanquam libro 21. cap. 25. quod totum de heliochryso est, Plinius etiam sibi dissimilis, ita scribit: Heliochrysum ramulos habet candidos, folia subalbida, &c. Sed nec illud quod reddit, ueluti siccis corymbis depēdentibus, quanq; alium Plinij locum in hoc imitatus: neq; enim in Græcis dependere eos legimus: & res ipsa declarat in tanaceto & similibus herbis, umbellas siue corymbos (ambigunt enim ferè inter utrunq;) non pendulos sed rectos esse. Reprehendendus est etiam Theodorus, qui in Theophrasti loco iam citato, pro heliochryso aureliam reddens, sic uertit: Aurelia folium habet candidum, fructum tenuem durumq;: absurdissimus hic error est, quo pro caule semen supposuit. Seminis enim mentionem nullus scriptorum facit, caulem uero huiusmodi esse, omnibus conuenire satis ex antedictis constat. Venio ad uires amaranti: Vtuntur eo ad serpentium morsus è uino: & ad ambusta cremato & melli mixto, Theophrast. (Plinius simpliciter, ambustis cum melle imponitur.) Hę uires ad herbæ superficiem, & comam uel florem maximè pertinent: Theodorus uero ita transtulit, ut herba ne an radix accipienda sit in dubio relinquatur. Iam pro his uerbis Dioscoridis, ἴσχει δὲ καὶ κατάῤῥουν, id est sistit etiam catarrhum uel destillationem à capite: ab Hermolao redditur, profluuia mulierum sistere. Legitur sanè in manuscriptis quibusdā Græcis codicibus Dioscoridis, ut Marcellus Vergilius obseruauit, non κατάῤῥουν sed ῥοῦν tantum, id est profluuium: & sic legit etiam Plinius, sed fluxionis uocem ad muliebrem tantum contraxit: Nam libro 21. cap. 25. Folia heliochrysi trium obolorum pondere mulierum profluuia in uino albo sistere scribit. Nec aliter forte Galenus legit, scribens: Καὶ πάντων ἐστὶν ἁπλῶς ῥευμάτων ξηραντική: sed melius q; Plinius, ad quemuis fluxum non muliebrem tantum, uim uocabuli extendit. Hoc etiam melius q; fluxiones usu eius, nō simpliciter sisti, ut Plinius & Dioscorides uerbum ἴσχειν usurpans (quod astringentium potius & obstruentium est) sed exiccari docet: memor scilicet incidendi attenuandiq; & menses prouocandi facultatem ei se attribuisse. Aegineta helichrysum catarrhis subuenire scribit. Quod si muliebria profluuia exiccat, de pituitosis pręcipue & albis (ut uocant) intellexerim: ea enim & diureticis & menses cientibus, ut asaro ac similibus, ab initio præsertim adhibitis, multo felicius quàm astringentibus solis curantur. Inter Dioscoridis nomenclaturas, chrysocome etiam & centaurium minus amaranti cognomen habent, & ocimastrum amarantis cognominatur: nihilominus tamen & inter se & ab heliochryso diuersæ sunt omnes hæ plantæ: ut improbandus sit Aeginetæ interpres Andernacus, qui amarantum Aeginetæ (quod & Galeni amarantum, & heliochrysos Dioscoridis est) centaurium minus interpretatur, de quo tamen Aegineta alibi seorsum agit. Plinius 21. 11. heliochryson inter uernos flores commemorat: Sequitur (inquit) œnanthe, melanion, ex syluestribus heliochrysos: quem locum ex Theophrasti historiæ plantarum libro 6. cap. 7. transtulit. Est & alterum amaranti genus, quod Plinius libro 21. cap. 8. ita describit, Amaranto non dubiè arsà natura uincitur (hoc est nullum in uestibus æque formosum purpuræ splendorem ars ulla effingere potest, ac in amaranto natura nobis exhibuit.) Est autem spica purpurea uerius, quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit Augusto mense. Durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq;, postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Sunma eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat. Hæc Plinius: Cuius postrema uerba, Summa eius natura in nomine est, sic interpretor, quasi medicinæ inutilem hunc amarantum dixisset: nec ob aliud appetendum, quàm quia & elegans flos est, & non marcescit: quæ summa eius laus uel ex nomine deprehenditur. Huius amaranti (quem Plinij, uel purpureum amarantum, cognominandum censeo, discriminis gratia) nec alius quisquam ueterum, nec ipse Plinius alibi, mentionem facit. Recentiores quidam florem amoris uocant, Germani **rote Kölblin** / aliqui **tausentschön**: Galli ialousiam, quasi zelotypam, & nobiles flores, & passeuelours, quod serici uillosi purpuram uincat: Itali fiorelluto, & alij fior di grana, id est florem serici uillosi, & florem cocci. De quo pluribus scriberem, si quid ad medicinam faceret, etsi iam nimis longè digressum me uideo. Hoc saltem prætereundum non duxi, duplicem in eo Matthæoli errorem esse: primum, quòd Aëtij de amaranto uerba, quæ ille ex Galeno mutuatus est: non intelligit omnino ad aureum amarantum, id est heliochrysum pertinere, & tanquam de purpureo accipi debeant, confidenter asserit: deinde, quòd Ruellium & Fuchsium immerito reprehendit, quòd amaranti potione è uino fluxus omnes sisti scripserint, quæ quidem non illorum, sed Galeni uerba sunt, ut supra ostendi. Accedit tertius error, quòd Aëtium testem citat fluxiones omnes eo prouocari, cum ille non prouocari, sed contrà siccari scripserit, Galenum in hoc secutus.

Hieronymus Tragus amarantum purpureum Circeam esse suspicatur, helichrysum uero linariæ speciem quandam, quos errores in præsentia alijs refellendos relinquo. Mihi satis sit in unica planta tam multos uariosq; ueterum & recentiorum errores aliud agendo indicasse. Pergo tandem, ut cœperam, remedia illa ordine alphabeti recensere, quæ contra taurinum sanguinem in uentre coagulatum à ueteribus commendantur. Brassicæ semen confert, Dioscor. Nicander idem cum aceto copioso propinat. Brassicæ syluestris semen tostum auxiliatur, Plin. Caprifici fructus (Latini grossos, Græci olynthos uocant) lacteo succo turgentes, ex posca, Diosc. Marcellus Vergilius pro olynthis eo in loco reddit ficorum caprificorûmue grossos: quoniam Græca uox (inquit) utriusq; arboris immaturum adhuc pomum significet, & Dioscorides lib. 1. utriusq; lac æqualem habere potestatem tradiderit. Grossi caprifici cum posca & nitro, Aegineta. Caprifici grossi aceto dilutæ, Galenus, & Nicander: qui grossos caprifici ἐρινοὺς uocat, arbor ipsa ἐρινεὸς dicitur: scholia ἐρινοὺς exponũt olynthos, uel ramos fici, quod minus placet. Grossi caprifici potæ resistunt sanguini taurino poto, & lacti coagulato, Plinius. Grossi ex fico maxime syluestri liquore pleni, cum nitro & posca, Aëtius. Aut fici succus eodem modo, Idem. Aut ramuli fici triti cum nitro & posca, Idem. At uero syluestris fici succus etiam siccus comestus, e uestigio grumos dissoluit, Idem. Aggregator citat ex Plinij libro 23. etiam lignum caprifici sumptum prodesse, ego eo in libro cap. 7. ubi de caprifico agit Plinius, ex grossis tantum remedium inueni. Ex fici lignorum cinere lixiuium, Diosc. & Aëtius. Prodest autem etiam contra lac coagulatum lixiuij genus quod πηλοποιητικὸν uocant, Dioscoride teste: interpretes eam uocem relinquunt, quidam luto traiectum aut uino factum reddit. Idem sic nominat Aegineta libro 3. cap. 2. & libro 5. cap. 57. & alijs multis locis: & Galenus circa finem libri 10. de compositione medicamentorum secundum locos, ὕδωρ πηλοποιητικὸν uocat: Item libro 6. secundum genera, & sæpe aliâs Græcis medicis hæc appellatio in usu est. Est autem nihil aliud quàm lixiuium, quale figulis in usu est. Galenus libro 6. Methodi, Cum nullum medicamentum ad manum haberem, petiui conian stacten, id est lixiuium liquidum, ubi uidissem pelopœon, id est figulum ægro uicinum. Eadem est στακτὴ τῶν πηλωταρείων Aëtio libro 12. cap. 42. Hæc ex Iani Cornarij commentarijs in Galenum de compos. secundum locos. Ego uerò nullum lixiuij usum apud nostros figulos reperio: quod si quem Cornarius nouerat, quale id lixiuium esset indicare debuerat. Sed quorsum esset? ad lutúmne lauandũ? frustra nimirum, quod uel prouerbium monet, quo laterem lauare pro inanem sumere operam dicimus. Melius certe fecerunt, qui uocabulum hoc tanquam ignotum prætererunt, & aquam lixiuã nobis simpliciter reddiderunt. Decepit ipsum (ut Linacrum etiam ante, libro 6. Methodi Galeni uertendo) quòd passim omnes codices πηλοποιϊκὸν per η scribunt, cum per iota deberent. Nam πηλὸς per η lutum significat, unde πηλοπλάθον & πηλουργὸν aliqui figulos interpretantur: πηλοποιὸν uero in ea significatione, nusquam hactenus legi. πιλοποιὸς autem per iota, & inde formata uocabula πιλοποιϊκός, πιλοποιΐα, πιλοποιϊκή, legimus apud Pollucem libro 7. cap. 30. Est autem pilopœus hic artifex qui πίλους uel πιλία, uel πιλίδια, id est pileos aut pileolos cõficit ex lana, illa præcipue puto quam Feltriam uocamus, uulgo filtz. Eundem artificem πιλητήν, συμπιλητήν, & πιλωτήν uocant, Pollux: aliqui etiam πιλωτάρειον: Germani hůtmacher. Illorum opera πιλωτὰ Græci nominant, quod lanæ inter se conferctæ constipatæq; sint: πίλωσιν & σύμπιλησιν, densationem huiusmodi. Quamobrem non capitis solum, sed etiam pedum tegmina, uel tibialia sic parata Græci πίλους nominant. Nam cum reliqui ex lana panni, à textoribus contexi soleant, hoc genus constipando tantum fit. Pilotarij igitur isti, præsertim cũ rubro uiridiue colore lanas tingere uoluerint, lixiuio utuntur, ex cinere quem uulgo clauellatum uocant, nostri weidäschen: qui combustis animalium ossibus fit. Audio alicubi pileos omnes iam factos, cuiuscunq; coloris sint, tali lixiuio ab eis ablui. Vtuntur eo & alij tinctores, ad certa colorum genera. Nostri præferunt cinerem illum qui ex fæce uini in massas coacta cremataq; fit. Hæc lixiuij genera quoniam plus acrimoniæ habent, & dissecantis abstergentisq; facultatis sunt, uulgari lixiuio non solum ad lactis aut sanguinis grumos in uentriculo concretos, sed ad alios etiam usus extra corpus, à medicis præferri debent, ut neruorum ulcera, scabiem malignam, &c. Hæc admonere operæpretium uisum est, cum sex aut septem Dioscoridis, Galeni, & Aeginetæ interpretes, hac in re omnes hallucinati sint. Aduersus lac coagulatum quidem lixiuium pilotariorum auxilio esse solus Dioscorides, & imitatus eum Aegineta scripserunt. Galenus, Aëtius & Nicander, ubi de eodem ueneno agunt, non meminere. Hoc omnino monendus est medicinæ tyro, non temere lixiuium ullum, præsertim uehemẽs, intra corpus propinandum esse, cum erodendi & septicam uim propemodum habeat: Et si quando usum eius necessitas postulârit, recuratione utendum per pinguia, & abluentia uel obtundentia morsus, ut butyrum, &c. Coagulum omne cum aceto, radiceq; silphij seu laseris, aut eiusdem liquore, taurini sanguinis grumos dissipat, Diosco. Ego Aeginetæ lectionem præfero, qui coagulum ex aceto seorsim commendat, & rursus silphij radicem cum liquore seorsim: sic enim habet, καὶ σιλφίου ῥίζα σὺν τῷ ὀπῷ. (Aduersus lac coagulatum quoq;, coagulum quoduis cum aceto datur: aut silphij radix liquórue cum posca, apud Diosco. Galenus coagulum ex aqua propinat, uel laserpitij et nitri æquas partes ex aceto mulso.) Nicander coagulum probat capreæ (πρόκος ὁ τῆς δορκάδος, Scholia) uel hinnuli, uel hœdi, uel leporis: idq; raro linteo percolari iubet & misceri, poscæ nimirum. Coagulum hœdi sumitur contra sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto, Plinius. Calaminthæ, id est nepetæ arida folida, eorumq; succum Dioscorides aduersus lac coa

gulatum

gulatum auxiliari ſcribit: quamobrem crediderim in ſanguinis taurini etiam periculo prodeſſe, præſertim cum remedia cætera plæraqꝫ utriſqꝫ eadem ſint. Conyzæ folia cum pipere, Aegineta & Dioſc. quibus etiam lixiuium addit Aëtius. In excuſo Dioſcoride Græco non bene legitur κονύζης σπέρμα pro φύλλα. Ἀσσα δ' ἢ ῥάδικα κακοφλοίοιο κονύζης, Nicander. Ficus, uide ſupra in caprifico. Helichryſos in amaranto prædictus eſt. Laſer uel ſilphij radix ex aceto, Aëtius. Laſerpitij obolus ſemiobolúſue, Galenus. Vide etiam paulò ante in Coagulo. Nitrum per ſe etiam prodeſt, Dioſcorid. Nitri oboli duo in uino diſſoluti, Galenus. Nitrum cum laſere datur, Plinius. Ἠὲ νίτρου ἐπίδην ὀδελοῦ πόρε τριπλόου ἄχθος Ἐντριβέος, κίρνα δὲ ποτῷ ἐνὶ δεδυκεῖ (lege ἐν ἀδδυκεῖ, ex Scholiaſte, id eſt ſuaui, uel uetere & ſubamaro uino) βάκχου, Ἐν καὶ σιλφιόεσσαν ὁποῖό τε μοιρίδα λίτρην, Nicander: id eſt æquas portiones radicis laſeris eiuſqꝫ liquoris admiſceto. Baurach cum aniuden ſumptum, Auicenna. Spuma nitri cum aniuden, Serapio citans Galenum ut Aggregator habet. Piper apud Nicandrum per ſe: Dioſcorides conyzæ folijs admiſcet. Poſca, id eſt aqua aceto permixta, uide ſupra in Aceto. Petroleum recentiores quidam laudãt ad ſanguinis grumos diſſoluendos: nec dubito quin ad taurinum quoqꝫ utile ſit. Agathocles contra ſanguinem tauri ſonchi nigri ſuccum demonſtrat, Plin. Rubi ſuccus ex aceto, Dioſcorides & Aegineta: Nicander rubi germina conteri iubet, nimirum ad ſuccum quoque exprimendum: Loniceri tranſlatio ſemina habet pro germina, uitio forte typographico. Thymus cum & ſanguinem concretum diſcutere, & lac coagulatũ diſſoluere prædicetur, in tauri quoqꝫ ſanguine reſoluendo non ignauus exiſtimandus eſt.

H.

Ταῦρος ὁ τῶν βοῶν ἡγεμών, Taurus armenti dux eſt, Pollux. Hinc eſt, quod Homerus libro 2. Iliados Agamemnonem Græcorum imperatorem tauro cõparat: Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων Ταῦρος, ὁ γάρ τε βόεσσι μεταπρέπει ἀγρομένῃσι: Βοῦς ταῦρος per appoſitionem dixit, quaſi βοῦς ἄρρην. Accipitur etiam impropriè, pro quouis boue, tum à Latinis, ut ſupra dixi in A. tum à Græcis, ut in hoc uerſu, Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν. Ταῦρος, inquit Etymologus, dictus eſt quaſi τανύουρος, à caudæ extenſione: uel quaſi γαῦρος, id eſt ſuperbus. Ego à tor Chaldaica uoce appellatum potius ſupra dixi. Italia à bubus nomen habere exiſtimata eſt. Græcia enim antiqua (ut ſcribit Timæus) tauros uocabat ἰταλοὺς, à quorum multitudine & pulchritudine & fœtu uitulorum Italiam dixerunt. Alij ſcripſerunt, quod è Sicilia Hercules perſecutus ſit eò nobilem taurum, qui diceretur Italus, Varro. Et alibi, Italia (inquit) à uitulis dicta eſt, ut ſcribit Piſo. Tyrrhenorum lingua taurus dicitur Italus: Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dicta eſt Italia: quum prope Rhegium enataſſet in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij peruaſtaſſet, Cælius ex Græcis interpretibus ut ait. Italia olim armentoſiſſima fuit, Perottus. Πρήν, taurus exponitur Heſychio & Varino. Suidæ πρὴν & πρηών, nihil quàm eminentior montis pars eſt. Κωλαβοῖλαι, tauri, Heſychius & Varinus. Ταυρίδιον, paruus taurus, Suid. Tauras etiam uaccas ſteriles nominari ſupra indicauimus. Omnia magna & uiolenta Græci tauri nomine appellant, unde & βου particula intendendi apud ipſos, (de qua multa ſuperius) Euſtathius in Dionyſ. & Stephanus in Tauri montis mentione, nam illum quoqꝫ à magnitudine aliqui ſic dictum putant. Extat Ioachimi Camerarij in Exercitijs eius Rhetoricis de tauro elegãs ænigma, huiuſmodi: Mœchus eram regis: ſed lignea membra ſequebar. Et Cilicum mons ſum, ſed mons ſum nomine ſolo. Et uehor in cœlo, ſed in ipſis ambulo terris.

¶ Taurorum epitheta, Aeripedes, Ouidius, id eſt pedes ære ſolidos habentes. Agreſtes differũt à ſylueſtribus, Plin. lib. 8. Alacres, Claudian. 2. Paneg. Acer, Silius lib. 23. Arator, Ouid. 1. Faſtorum. Bellator, Stat. 3. Thebaid. Corniger, apud Cicer. de Nat. ex Poëta, & Ouidius 15. Metamor. Eximij præſtanti corpore tauri, Verg. 4. Georg. Iners, Stat. 9. Thebaid. Ingens, Verg. 2. Aeneid. Macer, Aegl. 3. Nitens, Aeneid. 3. Toruus, Ouid. 8. Metam. Trux, 9. Metam. Validus, 7. Metam. Et apud Græcos, πρηΰτίνοντες, ἀροτροδυτῆρες ἀεργής, παλαιεργοί, ὑψαύχενες ἤγουν ὑπερήφανοι: ἐρίμυκος, ἐρίγμηλος: κραταίπους, Pindaro. Αἴθωνες, κρατεροί, μεγαλήτορες, εὐρυμέτωποι, Ἄγραυλοι, ἀθεναροί, κεραλκέες, ἀγερόθυμοι, Μυκηταί, βλοσυροί, ζηλήμονες, εὐρυγένειοι: quæ omnia licet ab Oppiano Syrijs priuatim tribuantur, de omni taurorum genere dici poſſunt. Idem taurum uocat armenti κεραὸν μέγαν ἡγεμονῆα, & πόσιν ἀγελάοντα. ¶ Quintilianus libro 8. Sicut in his quæ homonyma dicuntur, ut Taurus animal ne ſit, an mons, an ſignum in cœlo, an nomen hominis, an radix arboris, niſi diſtinctum non intelligitur. De tauro ſydere dicam infra in h. Epheſij pincernas appellare tauros ſolebant, Heſychius: non quoslibet tamen, nec ubiuis, ſed in Neptuni tantum feſto, ut repetemus infra. Eſt auis quæ boum mugitus imitetur in Arelatenſi agro taurus appellata, alioquin parua, Plinius. Tauri uocantur ſcarabei terreſtres ricino ſimiles, nomen cornicula dedere: alij pediculos terræ uocant, Plin. Ταῦρος pars eſt membri, & pro ipſo membro per ſynecdochen accipi uidetur. Taurum & orrhon, ut ſcribit Ammonius, Græci eam uocant partem quæ teſticulos interiacet, quam in auibus orrhopygion uocant. Ὄρος (malim ὄρρος per duplex ρ.) locus eſt ſecundum nates, παρὰ τοὺς γλουτοὺς, quem aliqui taurum uocant, ut ſcripſit Herennius Philo, Varin. Τὸ δὲ ῥαφῆ μὲν προσεοικὸς, ὑπὸ δὲ τὸν καυλὸν διὰ τοῦ ὄρχεου μέσου ὑπὸ τὸν ὀνομαζόμενον ταῦρον εἰς τὸν δακτύλιον καταλῆγον, περίναιον ὀνομάζεται, καὶ τράμις, καὶ ὄρρος, Pollux. Quę eius uerba ita intelligo, ut taurus ei ſit locus ille qui inter anum & ſcrotum interiacet, linea autem media quæ ſub cole eſt, ac inde per ſcrotum & taurum ſuturę inſtar extenditur ad anum uſqꝫ, tramis & orrhos & perinæon appelletur, nempe in homine. In auibus enim alia ratio eſt, quanquã in ijs quoqꝫ

locus inter testiculos medius, uel potius finis loci illius eminentior orrhos nominet. Sic igitur taurus à cæteris tribus nominibus differt, quæ tamen aliqui cum tauro cõfundunt. Aliqui περίνεον per ε scribunt: aliqui in masculino, alij in neutro genere proferunt. In Glossis Galeni hæc uerba legimus, περινῶ, τῷ περινέῳ. Est autem locus (inquit) inter scrotum & anum, ubi uesicæ collum situm est. Et paulo post, ῥήξιν τὰ περινέου: in libro autem de hæmorrhoidibus & fistulis, anum sic appellare uidetur. Hesychius περίναιν exponit περίνεον & pudendum, ἀφ᾽ οὗ καὶ τὸ περαίνεσθαι. Περίνεος, pudendum, Suidas. Περίναιος, pudendum, penis, scrotum, scilicet taurus, Varinus. Μηροῦ δὲ καὶ γλουτοῦ τὸ ἐντὸς, περίνεος: μηροῦ δὲ καὶ γλουτοῦ τὸ ἔξω, ὑπογλουτίς, Aristot. libro 1. hist. anim. Theodorus sic transfert, Pars interior femoris & natis communis, coles: exterior subnatale. Sed colis in hac significatione uocabulum fictum ab eo reor, ego interfeminium potius appellârim. Τράμις Suidæ anus est, cæteris ipsum ani foramen, τὸ τρῆμα τῆς ἕδρας: in Hesychio corrupta uox est ῥῆγμα pro τρῆμα. οἱ δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ τύπου (lego τόπου) μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ βαλάνου χωρίον, id est, Alij uero tramin exponunt partem ab ano usque ad initium balani, id est glandis: sic uocatur extrema ueretri pars. Accusatiuus τράμην per η in Hesychio & Etymologo perperam scribitur, cum deberet per iota. Postremo τράμις secundum aliquos interpretatur ὀρρός (quam uocem cum acuto in penultima semper scribere malim, ad ὀρροῦ, id est seri differentiam quod ultimam acuit) ὑπήτερον, ἢ ἰσχίον, Hesychius. Ταῦρος, ὁ ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν τόπος οὕτως ὠνόμασται παρὰ τὴν ἀνάτασιν, Etymologus. Hæc uerba non intelligens quidam, in Lexico Græcolatino, Taurum Achaiæ locum ridiculè interpretatur, cum non ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν, sed ὑπὸ τὸ ὄρχεον legendum sit. Vide ὄρρον & deinceps apud Varinum. Redeo ad taurum, id est penem uel interfeminium: ab hoc ἀτάυρωτος uox pro casta & uirgine apud Tragicos conficta est, Pollux. οἴκαδ᾽ ἀταυρώτη διάξω τὸν βίον, Suidas. Est autem Aristophanis uersus in Lysistrata. Significauit eo (inquit Erasmus in prouerbio, Abijt & taurus in syluam) uitam cœlibem fœminæ, negligẽtis taurum, id est maritum. Sic & Horatius pereat male quæ te Lesbia quærenti taurum, monstrauit inertem. Quod aũt Erasmus impudicam tauri significationem omittit, modestiæ causa magis quàm per ignorantiam fecisse uidetur. Eodem sensu, sed alia ratione, ἄταυροι uel ἀπόταυροι potius Aristoteli dicuntur Pyrrhicæ iuuencæ, Theodorus setauras transfert, quæ annis aliquot Venere intactæ seruabantur, ut incrementum ampliter caperent. A tauro uidetur etiam uerbum ταυροῦν formari, unde & mulier ἀταυρώτη, quæ uiro coniuncta non fuerit, tanquam iuuenca taurum non experta, Varinus. Hippobinum Græci quidam uocant illum, qui meretricio amore debacchetur: aut qui inexplebiliter Venerea consectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicunt, sed Græce tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo uerbo Pompeius Leneus nobilissimo historico, uelut næuum inussit. Id uero signare hominem libidinis ualidæ, in libro de grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius est. Cuiusmodi narratur Proculus inter minusculos Romanorum tyrannos. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua λα (Atticè, Etymologus) dictiones intendit: taurus uero est pudendorũ pars, sicuti adnotatum à Galeno scimus, nec non à Quintiliano. Eam sub oscheo positam Eustathius interpretatur. Alij lastaurum dici putant quasi λασιόταυρον, quòd hispido sit pudendo, ut idem Eustathius astruit, (& Varinus.) Nam lastaurocaccabum apud Chrysippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus esse delicatioris edulij genus (ὡς ἂν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ οὔσης περιεργοτέρας, Suidas) uti est apud Athenæum, ut quod sit libidinis incentiuum. Lastarnos quidam (Hesychius) malunt scribere, ut sint οἱ περὶ τὸν ὀρρὸν δασεῖς καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες, Cælius. Εἴ τις γοῦν τοῖς Ἕλλησιν ἢ τοῖς βαρβάροις λάσταυρος τὸν τρόπον, οὗτοι πάντες ἑταῖροι τοῦ βασιλέως ἦσαν, Suidas ex authore innominato. Apud Etymologum & Varinum lego etiam, λάταυρος, τὸ ἱμάτιον, ἀναλογεῖ γοῦν τῇ λωπίᾳ, τῷ δέρματι: uilis quædam uestis, uidetur autem ea uox à Latinorum lacerna interpolata. Λαῦσαι, πόρναι, Hesychius. Ταῦρον insuper παιδεραστὴν exponit Hesychius, & muliebre pudendum. Ταύρωσον, ταῦρον ποίησον, Varinus. Ἀποταυρούμενος, θρασυνόμενος, id est audacter & superbe aliquid dicens aut faciens, Varinus & Hesychius. Phanodemus hordeum scribit appellari ταῦρον, quoniam cornutum sit, Hesychius. Aristas forsitan quibus hordei spica armatur, cornua aliquis dixerit. Taurion est inter lychnidis coronariæ nomenclaturas apud Dioscoridem. De tora herba uulgò dicta apud Italos, quam Dioscorides orobanchen uocat, supra dilserui in Boue capite 3. Est & altera tora, uulgò dicta, prima scilicet aconiti species, de qua in lupo dicemus. Hoc saltem in præsentia monendum lectorem duxi, lychnidi & aconito non solum nomina communia esse: cum illa taurion, hoc tora uel taura uocetur: sed etiam effectus, utrauis enim admota scorpiones torpescere Dioscorides tradit: & licet aliud nihil eis commune existimem, ad philologiam tamen hęc non taceri pertinebat. Taurus apocathemenes Magis, lychnis syluestris est, Dioscorides. Est & alia taura, de qua Hermolai Barbari uerba hæc sunt: Sunt qui oxyn putent esse quam uulgus tauram & triada, hoc est trinitatem, & sphragida, hoc est sigillum Salomonis appellauit: folio triplici, aut uno potius in terna disposito, radice capillamentis multiplici: flore cum maculis quibusdam candidis cœruleo. Astringit, ad stomachum dissolutum & enterocelas in cibo datur, Hermolaus Barb. ¶ De nauigijs tauri nomine, infra dicam in h. ¶ A maiore pecore nomina habemus, Equitius, Taurus: & cognomina, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Varro. Taurus ille qui Europam Phœnissam rapuit, Cretæ rex fuit, & Gortynã cõdidit. Tauri cuiusdã quæstoris ad Armeniã missi, meminit Ammianus Marcellinus libro 14. Taurus medicus celebris in Creta fuit, & alij quidã hoc nomine, Varinus. Taurus Berytius philosophus Platonicus, uixit sub Antonino Pio, &c. Suidas. De Tauro illo ex quo Minotaurus natus fertur, dixi supra in Boue cum Pasiphaë. Taurosthenes proprium uiri nomẽ est,

de quo

de quo Aelianus in Varijs lib. 9. ca. 2. Taureas nomen propriũ, Suidas, nec plura. Taureæ Iubellij Campani, uiri memoranda fortitudine historiã, describit Liuius lib. 2. de bello Punico. Vide in Onomastico nostro. Tauriscum sæuum tyrannum qui Gallias infestabat, Herculem Amphitryonis filium occidisse aiunt Galli, Ammianus Marcellinus libro 15. Taurisci Cyziceni sculptoris meminit Plinius libro 34. cap. 12. Tauriscus pinxit Discobolum, Clytæmnestram, Paniscum, Polynicen regnum repetentem, & Capanea, Idem libro 35. cap. 11. Hermerotes Taurisci, non cælatoris illius, sed Tralliani, inter monumenta sua spectari uoluit Pollio Asinius, Idem 36. 5. Taurites quidam uir robustus fuit, unde apud Philetærum quidam de uiribus suis glorians, inquit: τ̀ Ταυρίτην ᾗ τοῖς πόνοις ὑπερβαλῶ, scenarius est. Seuero Alexandro imperante, Taurinus augustus effectus est, S. Aur. Victor. ταυρόκτονος proparoxytonum, à tauro occisus: paroxytonum autem is qui occidit, Ammonius & Cyrillus. De taurea, id est scutica alibi dixi: Eutropius autor est Superbum Tarquinium excogitasse primum uincula, taureas, fustes, &c. Et feriunt molles taurea terga manus, id est tympana, Ouidius libro 4. Fast. dixit autem taurea pro taurina, id est ex corio taurino. Vergilius lib. 1. Aeneid. Taurino quantum possent circundare tergo. Lucanus libro 1. Tauriferis ubi se Lucania campis Explicat. Toruus à tauro dicitur, aspectu seuerus & terribilis. Toruitas, ut Pompeio placet, quasi taurorum acerbitas dicitur. Est autem toruus proprium bouis epitheton. Trux etiam quasi taurux dictus existimatur, id est ferox, crudelis: unde trucitas, truculentus, & trucido uerbum, Perottus.

¶ b. Ταυρόμορφον, Horatius Aufidum tauriformem dixit: Exprimebantur autem à priscis fluuiorũ imagines bucrani, id est boum capitibus, uel taurina forma, & cornuti, ut supra in Boue dixi. Fluuij cur taurocrani, id est taurinis capitibus fingerentur, quatuor fere causas afferunt: unam, ꝙ ubi se in mare exonerant, remugiunt: Homerus, Τὸς δ᾽ ἐκβάλλε θύραζε μυκώμενος ἠύτε ταῦρος: alteram, quòd boum instar sulcant proscinduntq́ tellurem: tertiam, quoniam pascua circa ripas esse solent: postremò, quoniam curuis ambagibus cornua imitantur, Varinus. Taurus, ut idem habet, Alpheo fluuio immolabatur, ut Neptuno quoq;. In uniuersum enim taurus amnium naturæ conuenit cum aliâs, tum quia uiolentum est animal, & cornibus terram reijcit. Ἔστι δὲ τινα πλοῖα λύβια (sic habent impressi codices, Cælius reddit in Libya) λεγόμενα κριοὶ καὶ τράγοι, ὡς εἰκάζειν ὅτι τοιοῦτον ἦν πλοῖον καὶ ὁ Ταῦρος, ὁ τ̀ Εὐρώπην ἀγαγών, Pollux 1. 9. Europen qui rapuit Taurus apud Lycophronem, non aliud fuerit quàm ταυρόμορφον τύπωμα πλοίου, id est tauri forma præsigne nauigium, Cælius & Varinus. Nominabantur aũt naues nominibus illorũ quæ prætendebant insignium: & maximè uerisimile est, centaurum pistrimq́;, & cuncta id genus, ea ratione dicta prolataq́; à Vergilio in quinto, Bayfius. Hac de re copiosius scribit Nic. Erythræus in Indice suo Vergiliano in Scylla. Taurocercuri, naues fluuiatiles, Suidas. Est autem cercurus, genus nauis breuioris, lembus, uide Bayfium. ¶ Ταυρέη, pellis tauri, Varinus: & galea ex pelle taurina, Hesychius. In uulgaribus Lexicis legitur ταυρέαι, tegmina ex taurina pelle, quibus caput & ceruix obuoluuntur. Sanguinem taurinum Græci dicunt ταύρειον αἷμα. Magi marrubium tauri sanguinem uocant, Dioscor. Alexandri equum bucephalan uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Ad Cadaram rubri maris peninsulam exeunt pecori similes belluæ in terram, pastæq́; radices fruticum remeant: & quædam equorum, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata, Plin. Ταυρέη δέ, κεφαλὴ, ἢ παιδεία παρὰ Ταραντίνοις, Hesychius: uidetur autem locus corruptus. Κόρωνος, taurus ὀρθόκερως, ut κορώνιος bos cui cornua sunt lunata: Cælius, Varinus, & Hesychius. Tauroceros tribulus cognominatur apud Dioscoridem. Κερατίαι, γαυρίαι, superbi, per translationem ἀπὸ τ̀ ὑψαυχενούντων ταύρων, id est à tauris qui ferociores & elata ceruice sunt, Hesych. ¶ Io. Tzetzes Chiliade 11. cap. 393. genus taurorum Scythicorum ῥῶς uocari scribit, & ῥωσογλυφὲς exponit ταυρογλυφές.

¶ c. Nicander in Theriacis de percusso à dipsade, Αὐτὰρ ὅγ᾽ ἠύτε ταῦρος ὑπὲρ ποταμοῖο νενευκὼς Χανδὸν, ἀμέτρητον δέχεται ποτόν. Ταῦρος ἰερύγμηλος & ἰερίμυκος apud Varinum, taurus uehementem ædens mugitũ: apud eundẽ, ἐρύμυλος legitur, uox (ut mihi uidet) corrupta. Ταυρέη φωνή, Suid. Ταυρόφθογγοι, qui uocem taurinæ similem ædunt, Varinus. Ἐρυγὼν ταῦρος, taurus mugiens cum mactatur, uel sanguinem eructans dissecto iugulo: Homerus, Ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος, &c. Varinus. Germani de uehementi illa bouis aut tauri per dolorem uel iracundiam emissa uoce, dicunt brülen. Vergilius libro duodecimo Aeneidos: Mugitus ueluti cum prima in prælia taurus Terrificos ciet: (atq́; irasci in cornua tentat Arboris obnixus trunco: uentosq́; lacessit Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.) Inclusa parenthesi leguntur etiam libro 3. Georgicorum ut supra citauimus, eadem prorsus, nisi quod pro tentat illic discit habetur. ¶ Ταυριᾶν uaccarum est cum tauros appetunt, quasi taurire dicas: sicut καπρᾶν, id est subare, cum scrophæ libidine pruriunt & apros desiderant: utraq; enim hæc uerba de fœminis tantum dicuntur, non etiam maribus ut quidam putauerunt. Ἀπημαγέλαι dicuntur tauri οἱ χαλεπώτατοι καὶ δι᾽ ἀκμὴν μονάζοντες, id est ferociores & ualidiores, qui etiam robore suo freti solitarij pascuntur, Varinus. ἀπημαλζειν est contemnere: inde nomen quòd ἀγέλην, id est gregem & gregatim pasci aspernentur. Hi etiam ἀπημαγέλαται (malim ἀπημαγέλασοι per s) apud Varinum dicuntur. Κέρας Βουμολγὸς ταύρου κλᾶσεν ἀπημαγέλου. Cæterum cur tauri à riualibus certamine uicti, grege deserto solitarij pascantur, ut copiosè prosecuti sumus supra cap. 3. aliam rationem habet, neque rectè quis illos ἀπημαγελεῖν dixerit: neq; enim uel uirium fiducia, uel gregis & uaccarum contemptu, sed metu & dolore id faciunt. Aristoteles etiam scribit tauros cum ipsi inter se tantum absq; uaccis pa-

scuntur, ἀπιμαγελεῖν dici: quam uocem Gaza coarmentari reddit, contrario plane sensu, ut recte obseruauit Erasmus: dearmentari enim potius uel abarmentari uertendum erat: & sic forsitan ille uertit, peruerterunt autem librarij. Theocritus in Bubulcis, Χ' οἱ μὲν ἅμα βόσκοντο, καὶ ἐν φύλλοισι πλανῶντο οὐδὲν ἀπιμαγελεῦντες: Hunc locum Varinus explicans in Ἀπιμαγ. negationem omittit, qua quidem omissa contrarius uerbi sensus euadet. Erasmus non recte ἀπιμάγιλον scribit uocem proparoxytonam & per omicron: ἀπιμαγέλας enim per α cum acuto penultimæ scribi debet. Deceptus uidetur inde quod apud Suidam ἀπιμαγέλου legit, qui genitiuus ab utrouis nominatiuo formari potest. Taurus qui grege uaccarum spreto & relicto seorsim pascitur, in syluam abijsse dicitur: id quod in prouerbium etiam cessit, præsertim apud Græcos. Theocritus in Theonycho, Αἶνος θὴν λέγεταί τις, ἔβα καὶ ταῦρος ἀν' ὕλαν: queritur autem his uerbis amans quidam se iam pridem ab amica relictum, plurimumque esse temporis quo illa alijs amoribus indulgeat, neque omnino curet ad pristinam redire consuetudinem. Licebit etiam ad alios diuersos usus prouerbium trahere, ut si quis amicos pristinos, aut solita studia deserat: aut à conuictu hominum abhorrens secum uiuat. Scholia quæ feruntur in Theocritum, prouerbium interpretantur de his, qui abessent non reuersuri. Taurus enim si semel aufugerit in syluã, capi non potest. Vnde non inconcinne quis dixerit maritum diutius ab uxore secubantem ἀπιμαγελεῖν: Tantum Erasmus. ¶Bos initor, taurus est procreationi reseruatus. Pascite ut ante boues, pueri, submittite tauros, Vergilius Aegl. 1. Submittere pro substituere accipit Palladius, & Iustinianus institutionum lib. 2. de Rerum diuisione: Sed si gregis, inquit, usumfructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex fœtu fructuarius summittere debet, ut & Iuliano uisum est: & in uinearũ demortuarum uel arborum locum, alias debet substituere. Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant ceruos taurosque, Plinius.

¶d. & e. Odientis signum est limis oculis aspicere & taurine, ταυρηδὸν, ut inquit Plato: de qua uoce mox plura inter prouerbia. ¶Taurum color rubicundus excitat, ursos leonesque mappa proritat, Seneca libro 3. de ira. Rubram uestem non ferunt qui ad boues accedunt, &c. quòd eiusmodi colore eos constat efferari: Gyllius ex Plutarcho, qui tamen in libro de Alexandri fortuna, & rursus in connubij præceptis, tauros, non simpliciter boues, hoc colore irritari scribit. Martialis in libro spectaculorum de rhinocerote, Quantus erat cornu cui pila taurus erat. Vestes uetustate dilabentes ac laceras (inquit Cælius) Aristophanes lacidas uocauit: Latini id genus pilares dicere uestes possent. Quod Martialis significat, quum Epigrammatum libro 2. de toga sua, quam pertritam conscissamque intelligi uolebat, ita scribit: At me, quæ passa est furiosi cornua tauri, Noluerit dici quam pila prima suam. Erant siquidem, ut Sextus Pompeius scribit, pilę uiriles effigies atque item muliebres ex lana, quę compitalibus suspendebantur in compitis, quòd esse deorum inferorum putarent, quos uocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabãt, ponebantur: ut essent ijs pilis & simulacris contenti, uiuisque parcerent. Hisce uero imaginibus nullius omnino pretij uestes circumponebantur. Proinde pannosos etiam quandoque Martialis pilas uocat, ut Epigrammatum decimo in Laurum: Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas, Nunc postquam desijt ludere, prima pila est. Ab hac pilarum similitudine, ut scribit Martialis interpres, uestes quæ in spectaculo tauris obijcerentur irritandis, pilę sunt nuncupatæ: quòd à tauris peterentur, tanquam effigies hominum. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quòd in globum & lusoriæ pilæ speciem conuolutæ iactabantur: Quanquam rudis antiquitas, ut Pædianus auctor est, homines è stramine formaret ad eum usum. Postea, inquit, luxus in tantum auctus est, ut uestes etiam purpureæ obijcerentur. Quod duodecimo Metamorphoseon significasse Ouidius quoque uidetur, quum ita canit, Haud secus exarsit, quàm circo taurus aperto, Cum sua terribili petit irritamina cornu, Phœniceas uestes, elusaque uulnera sentit. Sed quod ille per luxum institutum ait ut phœniceæ obijcerẽtur: id minus ueritate connititur: nam ex natura rerum oborta consuetudo est: Quam & iureconsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse uidetur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitque pecus, ut in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum inuenies De obligationibus quæ ex delicto nascuntur, Hactenus Cælius. Martialis in libro spectaculorum, de rhinocerote scribens, Nanque grauem gemino cornu sic extulit ursum Iactat ut impositas taurus in astra pilas. Et mox de Carpophoro qui ceruum & leonem in spectaculo telis confecerat, Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos. Extat in eodem libro Epigramma in Domitianum, quem Alciden uocat: Qui cum futurum cœlum & immortalitatem sibi uellet repręsentare, tauro insidens superiores scenæ partes in speciem cœli confectas petijt æmulatione Herculis, cuius nomen etiam sibi indiderat: nam Alcides appellabatur. Qui taurum ex Creta in Atticam ducens eius dorso insedisse fertur, Domitius. Ornithônis ostium debet esse humile & angustum, & potissimum eius generis, quod cochleam appellant, ut solet esse in cauea, in qua tauri pugnare solent, Varro. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. ¶Κερατιστεῖς uel κεραλκεῖς uel κερουλκοί, qui tauros cornibus trahunt, Varinus & Hesychius. Καὶ κερουλκοὺς τινὰς ἄνδρας εἶδον ἐγώ, Author innominatus. Supra inter epitheta tauri κεραλκεῖς, id est cornibus robusti, ex Oppiano posuimus. Κερουλκός, etiam exponitur qui cornibus trahit aratrum: taurus nimirum, id est bos robustus. Sic item uocant κεραιοῦχον κάλων, id est funem antennarum (funes opiferos Latini dicunt) Hesychius: idem Apollinis cognomen est, Varinus.

Varinus. ¶ Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν: hîc tauri nomen pro quouis boue ponitur, ut ſupra etiam monui. ¶ Veteres taurorum cornibus pro poculis uſi ſunt, ut in boue ſupra dixi, in H. e.

¶ Ταυρέη, ſcutum uocatur, à ſuperficie quæ taureo tergore operitur, per ſynecdochen, Varinus. Supra quoq; ſic appellari diximus galeam ex corio taurino.

¶ h. Aſphaltites lacus animal non habet, nihil in eo immergi poteſt: tauri etiam cameliq; impune ibi fluitant, Solinus. ¶ Alciati Emblema Ἀνέχου καὶ ἀπέχου, ad picturam bubulci taurum iuxta uaccas uinctum tenentis huiuſmodi eſt: Et toleranda homini triſtis fortuna ferendo eſt, Et nimium felix ſæpe timenda fuit. Suſtine (Epictetus dicebat) & abſtine. oportet Multa pati, illicitis absq; tenere manus. Sic ducis imperium uinctus fert poplite taurus In dextro: ſic ſe continet à grauidis. ¶ Lactantius 4. Theb. comment. Hetruſcos confirmare ait, nympham quæ cum nupta fuiſſet, prædicaſſe, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturę fragilitatem pollutionemq; fas non eſſe: quod ut documentis aſſereret, conſpectu cæterorum ad aurem Dei nomen nominaſſe, quem illico ut dementia correptum, & nimio turbine coactum exanimaſſe, & reliqua. De Titormo buſſequa Aetolo ferunt, quòd ſtans in armento ferociſſimi omnium maximiq; tauri pede correpto, furentem ac inde ſe proripere adnitentem fruſtra, retinuerit conſtantiſſime: ac inſuper manu altera prætereuntis forte tauri alterius pedem apprehenderit audaciſſime, ac compreſſerit crociter. Id cum intueretur Milo Crotoniates, in cœlum manibus ſublatis, exclamaſſe fertur: O Iupiter, an alterum profeminaſti nobis Herculem hunc? Hinc prouerbij demanaſſe primordia memorant, Hic alter Hercules, Cælius. Polydamas Herculis æmulator leonem in Olympo inermis confecit; idem boum ingreſſus armentum, inibi taurum magnitudine inſignem ac præcipue ferum conſpicatus, ex poſterioribus alterum arripuit pedem, retinensq; pertinaciſſimè, ferocientem, ac impetu prærabido proſilientem non dimiſit prius, quàm indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis manu chelam, id eſt ungulam reliquit, Cælius. Milo quum quotidie uitulum geſtaret, eundem taurum factum citra negotium geſtaſſe dicitur. De Apide tauro, & Minotauro, & tauro Minois (quem & Marathonium uocant, ex quo natum ferunt Minotaurum, uide plura in Onomaſtico noſtro in Marathone, & ibidem in Hercule nono labore eius: & Leonicenum in Varijs 2. 27. & Pauſaniam in Atticis, &c.) & æneo tauro Perilli quem Phalaridi donauit, ſupra in Boue egimus. Taurus Europæ raptor rex Cretæ Gortynem condidit, Euſtathius. De Ioue tauro raptore Europæ lege Ouidium libro 2. Metamorphoſ. Nos iam prius oſtendimus taurum iſtum ab eruditis nauem taurina forma inſignem exponi. Idem hic taurus quod Europam incolumen tranſuexerit in Cretam, inter aſtra conſtitutus fertur, Euripide teſte: de quo plura apud Hyginium & aſtrologos lege: alij hoc ſignum effigiem Ionis in uaccam mutatæ eſſe malunt, uide Varinum. Verſus iſtos Vergilij ex primo Georgicorum, Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerſo cedens canis occidit aſtro, Macrobius exponit li. 1. cap. 18. in Somnium Scipionis. Tauri ſydus Veneri conſecratum, Ibidem 1. 21. Et Saturnaliorum capite 12. Cum primum ſignum aries (inquit) Marti aſſignatus ſit, ſequens mox Venerem, id eſt taurus accepit: & rurſus eiuſdem libri cap. 21. Taurum ad ſolem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oſtendit, &c. ut ſupra in Apidis bouis hiſtoria recitauimus. ¶ Medea apud Ouidium Metamor. libro 7. iugulato Pelia pennatis ſerpentibus per aërem ſuper diuerſa loca inuehitur, et inter alia ſuper Cycneia tempe, Quæ ſubitus celebrauit olor: nam Phyllius illic Imperio pueri uolucresq;, ferūq; leonem Tradiderat domitos: taurum quoq; uincere iuſſus Vicerat: & ſtricto toties iratus amori, Præmia poſcenti taurum ſuprema negauit. Ille indignatus cupies dare, dixit: & alto Deſiluit ſaxo cuncti cecidiſſe putabant: Factus olor niueis pendebat in aëre pennis. ¶ Arnobius libro quinto, de Cerere à Ioue deluſa in tauri forma: Parit, inquit, menſem poſt ſeptimum, luculenti filiam corporis, quam ætas mortalium conſequens, modo Liberam, modo Proſerpinam nūcupauit. Quam cū uerueceus Iupiter bene ualidam, floridam, & ſucci eſſe conſpiceret plenioris, &c. mox ſubdit, In draconis terribilem formam migrat, ingentibus ſpiris pauefactam colligat uirginem, & ſub obtentu fero molliſſ. ludit atq; adulatur amplexibus: fit ut & ipſa de ſemine fortiſſ. compleatur Iouis: ſed non eadem conditione qua mater. Nam illa filiam reddidit lineamentis deſcriptam ſuis: at ex partu uirginis tauri ſpecie fuſa Iouialis monumenta pellaciæ. Auctorem aliquis deſiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumq; ſenarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco. Ipſa nouiſſimè ſacra, et ritus initiationis ipſius, quibus Sebadijs nomen eſt, teſtimonio eſſe poterunt ueritati. In quibus aureus coluber in ſinum demittitur conſecratis, & eximitur rurſus ab inferioribus partibus atq; imis. Hæc quidem eruditè Arnobius. Porrò & Euſebium audiamus de eadē re loquentem: Ceres, inquit, Perſephonen peperit, educatur puella, κόρη ſcilicet (Pherephatten nonnulli appellant) cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. Vnde in Sabaziorum myſterijs draco in ſpiram inuolutus, in ſacrificijs, ad factorum memoriam, immò uero in teſtimonium tantæ turpitudinis, ut ſic dixerim, adhibet. Peperit & Pherephatte tauriformē filium, unde poëtæ quoq; nōnulli taurū laudant draconis patrē, & draconē rurſus tauri patrē. Et in montē arcana hæc facta dicentes, paſtoralē ſtimulū celebrāt: paſtoralē (ut puto) ſtimulū, ferulā, quod ligni genus bacchantes ferunt, appellātes: Hæc ex Arnobio & Euſebio, ut à Gyraldo citant Syntagmate 6. in Proſerpina. Scribit inſuper Clemens Iouem commutatū in anguē intuliſſe Proſerpinæ filię uitiū, unde ſit natus Dionyſius. Quo argumento etiam Sabaziorum myſtica draconem præferunt in orbem complicatum,

Hinc & poëtæ draconem tauri patrem dum concelebrant, ſymbolice operteq́ Iouem innuunt, ex quo & filia natus hic ſit tauri ſpecie. Quare ab Lycophrone taurum uocari ſcimus, Cælius. ¶ Achelôus Epiri, uel ut alij Aetoliæ fluuius, nomen ſub Acheloo rege mutauit, cum Thoas antea uocaretur, authore Stephano. Hic cum Hercule duello certauit pro Deianira Oenei Calydoniæ regis filia: ſed uidens Herculem fortiorem, ſe uertit primo in ſerpentem, deinde in taurum, cui Hercules amputauit cornu, quod Copiæ comiti Fortunæ datum eſt. Sed poſtea Achelous Amaltheæ cornu Herculi dedit, atq́ ita ſuum recepit. Tandem ab Hercule uictus ſe in ſui nominis fluuio gemino cornu inſignito occultauit. Nam reuera Achelous Græciæ fluuius eſt, duobus alueis, qui per fines Perrhębiorum in Maliacum ſinum effunditur. Vide Ouidium Metamorph. libro 9. de Acheloi transformatione. Ceraſtæ incolæ Amathûntis hoſpites immolabant: unde Venus offenſa, Dum dubitat quo mutet eos, ad cornua uultum Flexit, & admonita eſt hæc illis poſſe relinqui, Grandiaq́ in toruos transformat membra iuuencos, Ouidius Metam. libro 10. Tauros in Colchide ignem efflantes, fuiſſe fabulantur poëtæ, quos uenefica ope Medeæ Iaſon uicerit, de quibus Ouidius libro 7. Metamor. Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant Aeripides tauri, &c. utq́ ſolent pleni reſonare camini: Pectora ſic intus clauſas uoluentia flammas, Gutturaq́ uſta ſonant, tamen illis Aeſone natus Obuius it. Vertere truces uenientis ad ora Terribiles uultus, præfixaq́ cornua ferro, Puluereūq́ ſolum pede pulſauere biſulco, Fumificisq́ locum mugitibus impleuere, &c.

¶ Venetiæ fluuius Silis ex montibus Tauriſanis fluit, Plin. lib. 3. cap. 18. & mox cap 19. Tauriſanos Iſtriæ populos facit. Et rurſus ibidem, In hoc ſitu (inquit) interiere, Carnis, Segeſte & Ocra: Tauriſcis Noreia. Et cap. 20. Incolæ alpium multi populi, ſed illuſtres à Pola ad Tergeſtis regionem, Secuſſes, &c. iuxtaq́ Carnos quondam Tauriſci appellati, nunc Norici. Lepontios & Salaſos Tauriſcæ gentis Cato arbitratur. Tauriſci, Ταυρίσκοι populi iuxta alpes (aliâs Taurini) Polybius lib. 3. Eratoſthenes Teriſcos, Τερίσκους, uocat: Dicebantur etiam Τρῶοι, Stephanus. De Noricis uel Oricis & Noricijs plura ſcribit Euſtathius in Dionyſium: & Strabonem citat teſtem, in Tauriſcis Noricijs iuxta Aquileiam, ad duos ſub terra pedes ſtatim aurum inueniri foſſile. Orici (inquit idem Euſtath.) iuxta Polybium habitant circa initium Adriatici maris: Norici uero uel Noricij iuxta intimum eiuſdem receſſum. Taurinum (ut hodie uocant) urbs Celtica eſt Maſſilienſium colonia, Ταυρόεις Stephano dicta: & ciues eius Tauroentij. Apollodorus ſcribit conditores huius urbis uectos eſſe naui ταυροφόρῳ, id eſt cuius inſigne erat taurus: qui à Phocenſium claſſe reiecti, ad terram appellentes, urbem inde nominauerunt: Gentile Taurini, Stephanus. Taurini populi ſunt Italiæ Tranſpadanæ in Alpium radicibus, Plinius 3. 7. Tranſpadanæ Italiæ colonia eſt Auguſta Taurinorum, antiqua Ligurum ſtirpe, inde nauigabili Pado, Plinius 3. 17. Præter mediam & compendiariam magisq́ celebrem Alpium uiam (per alpes Cottias ſcilicet) ſunt etiam aliæ multo ante temporibus conſtructæ diuerſis: primam Thebanus Hercules ad Geryonem extinguendum, ut relatum eſt, & Tauriſcum lenius gradiens, prope maritimas compoſuit alpes: hicq́ harum nomen indidit: Monœci ſimiliter arcem & portum, ad perennem ſui memoriam conſecrauit, Ammianus Marcellinus libro 15. Tauri populi ſunt Tauricæ Septentrionalis regionis in Europa incolæ, Iphigeniæ & Oreſtis aduentu maximè memorati: moribus ſunt immanes, immanemq́ famam habent, ſolere pro uictimis aduenas cædere, Pomponius. Vide Onomaſticum noſtrum. Tauri Scythica gens ab Aegyptijs colentibus bouem & Apim oriundi, ut quidam ex Etymologico tranſtulit, in quo nos hæc tantum uerba reperimus: Ταῦροι τὸ Σκυθικὸν ἔθνος, ὅτι τιμῶσιν Αἰγύπτιοι τὸν βοῦς καὶ τὸν Ἆπιν. Alij ſic dictos aiunt à tauro, eò quod Oſiris illic bubus iunctis terram arauerit: Apud hos eſt Taurica inſula (uel Cherroneſus potius) quæ & Mæotica nominatur: habitāt quoq́ dictum Achillis curſum, &c. Euſtath. Dionyſius poeta de Boſphoro Cimmerio, οἱ πέρα πολλοὶ Κιμμέριοι ναίουσιν ὑπὸ ψυχρῷ ποδὶ Ταύρου. Alius (inquit Euſtathius) hic Taurus eſt, quàm qui in Orientem uergit: aut Septentrionalis quædam eius portio eſt, ſub qua Cimmerij habitant, gens Scythica: & Taurica Cherroneſus ingens ſita eſt uerſus occaſum Mæotidis faucibus adiacēs, quam aliqui aiūt tum figura tum magnitudine Peloponneſo parem eſſe. Regionis illius incolæ Tauroſcythæ uocantur à Tauro monte qui illic eſt: quod etiam Herodotus non ignorauit, cum et ipſe de montibus Tauricis, id eſt Scythicis mentionem faciat, Euſtath. De Tauroſcythis ab Antonino Pio uictis hiſtoria refertur apud Iulium Capitolinum. Ad Syriam mons Taurus nomen à pecore habet, Varro. Taurus mons Aſiæ, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio diſterminatur: immenſus ipſe & innumerarum gentium arbiter, dextero latere ſeptentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, &c. Vide Onomaſticum noſtrum. Nomen ei uel à magnitudine: Nam ueteres tauros uocabant omnia magna & uehementia: uel quòd eius pars ad mare prominens, taurinam faciem (προτομὴν) referat: Gentile Taurianus, Stephanus. Cælius non à tauro quadrupede, à quo & reliqua magna uiolentaq́ tauri dicuntur, ut Stephanus & Euſtathius ſcribunt, Tauro monti nomen inditum putat: ſed contrà à Tauro monte magna uiolentaq́ omnia tauros appellari ait: quod ego non probo, & Stephani Euſtathijq́ uerba contrario quàm debebat ſenſu eum accepiſſe uideo. Dionyſius Apher Taurum montem appellatum canit, οὕνεκα ταυροφανὴς καὶ ὀξυκάρηνος (aliâs ὀρθόκραιρος) ὁδεύει οὔρεσιν ἐκταδίοισι. Quæ uerba Rhemnius Fannius ſic reddit, Cornua nam ſummus ſcopulis imitatur acutis. Suidas hunc montem tauro boui perſimilem ait, σκιρτῶντι καὶ ῥιπτοῦντι τοὺς ὀπισθίους πόδας εἰς ὕψος, εἶτα δὲ ἢ τὸν αὐχένα κυρτῶς ὑπεξαίροντι; id eſt, ſaltanti & poſteriores pedes in altum reiectanti, &

mox

mox collum incuruatum attollenti. Alius præterea Taurus mons uidetur de quo apud Etymologum & Varinum legimus ex authore innominato, Taurus mons regionis illius glandes producit pabulum suibus: pendebant etiam ex monte illo tributa, quæ redditus Tauricos appellabant. Taurominium, Ταυρομένιον, mons est Siciliæ multis bobus abundans, & supra eum urbs eiusdem nominis, Perottus. Diodorus libro 16. in Philippi regis historia scribit, Andromachum Timæi historici patrem, coactis in unum qui cladi superfuerant, ab Dionysio Naxo euersa, Taurum urbi uicinum collem diutius incoluisse: quare Tauromenij nomē loco conciliatum, quæ mox opulentior fuit ciuitas. Taurominitanum littus cur Copria dictum sit, in Boue indicaui. Tauropolis, urbs Cariæ, Stephanus. Taurania, urbs Italiæ, Stephanus. In Campano agro intercidit Taurania, Plinius 3. 5. Taurianum, Brutiorum oppidum in Italia iuxta Rhegium, Mela lib. 2. Ad Brutium littus in Italia, intus in peninsula Metaurus amnis est, & Tauranium oppidum, Plinius 3. 5. Taururum Ptolemæo 2.16 idem Taurunū Plinio 3.25. alio nomine Alba Græca, Belgradum hodie, uulgo Griechisch Weissenburg, ubi Danubio miscetur Sauus. Est autem Vngariæ urbs à Turca nuper expugnata. Tauri amphitheatrum apud Suetonium nominatur, in quo C. Cæsar Caligula munera gladiatoria aliquot ediderit. Tyburtina porta Romæ aliquando Taurina dicta est, à capite tauri, quod illic insculptū erat, Perottus. Alexandria Aegypti fallacibus uadis, tribus omnino aditur alueis, Tegamo, Posidonio, Tauro, Plinius 5. 31. Taurus item fluuius est apud Trœzenem, ex quo apud Sophoclem nominatur Tauria aqua, ταύρειον ὕδωρ, Varinus & Eustathius Iliad. λ. & Athenæus libro 3. addunt autem illi fontem etiam quendam Hyoëssan à Sophocle uocari: quæ uerba non intellexit Cælius ineptè reddens fontem Hyoëssan etiam uisi apud Trœzenem. Ταύρειον πόμα, ἀπὸ Αἰγεταύρου ποταμοῦ περὶ Τροιζῆνα παρὰ Σοφοκλεῖ, παρ᾽ ᾧ καὶ κρήνη Ὑόεσσα. Hæc uerba apud Hesychium & Varinum corruptissimè leguntur, quamobrem hîc emendata citare uolui. Emendaui autem tum ex Athenæo, tum alio Varini loco cuius initium Ταῦρος θυσία. Sic tauriformis uoluitur Aufidus, Horatius 4. Carm.

¶ Nunc de sacrificijs dicendum: Diximus autem iam in Boue præter alia quædam bubulo pecori sacrificando communia, boues mares ab Aegyptijs Epapho immolari, & quomodo ab eis explorentur an puri sint ad sacrificium, explicauimus ex Herodoti libro 2. Apud Homerum ταῦροι κεκριμένοι leguntur, id est selecti: tales enim sacrificari oportebat: Sic Vergilius, Mactant lectas de more bidentes. Græcis sacrificaturis moris erat tauros explorare farina apposita. Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cælius & Gyraldus. Druidæ uiscum omnia sanantem appellantes suo uocabulo, sacrificio epulisque rite sub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum uinciantur, &c. fœcunditatem eo poto dari cuicunque animali sterili arbitrantur, contraque uenena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunque religio est, Plinius. Quoties aut thus, aut uinum super uictimam fundebatur, dicebant, Mactus est taurus, thure, uel uino: hoc est, cumulata est hostia, & magis aucta: id quod & Isidorus libro 10. scriptum reliquit, Gyraldus. Homerus, ἤρυγεν ἑλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα: Tunc enim de sacris bene sibi promittebant Iones, cum taurus mactandus magnum ęderet mugitum, Varinus in Helice. Messenij taurum quem manibus Aristomenis mactaturi sunt, columnæ quæ in eius sepulchro est alligāt: Quòd si ille, dum uinculum euadere conatur & saliendo tumultuatur, columnam commouerit: lætum omen interpretantur: sin minus, triste, Pausanias in Messenicis. Cum Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata uentorum flatus amouit, ut nauigare non possent. Oraculum consulentibus responsum est Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysses Iphigeniam filiam astu à Clytæmnestra sub prętextu facti cum Achille matrimonij impetrandi adduxit: cumque iam immolari pararetur, dea miserta illam sustulit, ceruamque pro ea supposuit, uirginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Quidam in ursam scribunt mutatam esse, alij in taurum, alij in anum, in ceruam alij. Sed hæ meræ fabulæ sunt, res ipsa autem sic habet. Cum Iphigenia iamiam immolanda esset, accidit forte ut unum aliquod ex prædictis animalibus se obtulerit, quod comprehensum mox Iphigeniæ loco mactatum est. Non est autem absurdum rem ita cōtigisse credere, cum in sacris etiam literis Isaaci immolandi loco arietem se obtulisse legamus, Varinus in Neoptolemo, ubi plura etiam de Iphigenia affert ex Isaacij Tzetzæ in Lycophronem commentarijs deprompta, & Perottus in Cornucopiæ. Solitaurilium & quo pacto fiant, meminit Cato de Re rustica cap. 141. Simile eis sacrificium Græci trittyn uocant, de quo in Boue supra dixi. Trittys uel trias sacrificium constabat ex hirco, ariete, & tauro, Varinus. Populus Romanus cum lustratur Solitaurilibus circumaguntur uerres, aries, taurus, Varro. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constabat: hoc hecatomben Græci & trittyn uocabant, ut supra exposui. Solitaurilia sacra fuere, quę singulo perfecto lustro per Censores celebrari mos fuit, ad lustrandam urbem, sue, oue, & tauro: aut uerre, ariete, & tauro, qui circum urbem ducebantur, tumque multa religione lustrum condebatur. Solitaurilia, Festus inquit, hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, tauri, arietis, uerris, quod omnes integri solidique corporis sint: solum enim lingua Oscorum significat totum, & solidum: hæc Festus, sed & Græci ὅλον dicunt totum & integrum. Porrò de Solitaurilibus meminit Liuius, Asconius, Quintilianus, alijque, Gyraldus. Tauri etiam & taurilia ludi erant in honorem deorum inferorum facti, qui hac de causa instituti sunt. Regnante Tarquinio Superbo cum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, existimantes Romani eam factam ex carne taurorū diutius

populo uendita, prohibuerunt ne amplius uenderetur, et ob hoc ludos dijs inferis instituerunt: quos & boalia & bubetios aliquando uocatos inuenimus. Sed proprie hi ludi sunt boum gratia celebrati, Perottus. Tauri ludi dicebantur, qui deis inferis fiebant, Festus. Sed de Taureis ludis supra etiam in Boue diximus: Est & Tauria Neptuni celebritas, de qua paulò post. Ταυρεία δ᾽ ἄ, κεφαλή, ἢ παιδεία (forte legendum παιδιά, id est ludus) παρὰ Ταραντίνοις, Hesych. Videtur sanè locus esse corruptus. Ταυροχολία dicebatur festum quoddam in Cyzico celebrari solitum, Hesychius & Varinus: nimirū in Bacchi honorem, qui in Cyzico tauriformis colebatur, ut mox repetemus: Ego ταυροπολία potius legerim, quanquam & Tauricæ Dianæ festum sic nuncupatur.

¶ Taurum ut Neptuno sic etiam fluuijs immolare solebant: præcipuè autem Alpheo taurum legimus immolatum: habet enim quandam affinitatem taurus cum fluuijs, ut supra in secūda huius capitis parte ex Varino protulimus. ¶ Homerus de Chryse scribit, eum tauros & capras Apollini immolasse. Sunt enim tauri coloni quidam terræ, & ad frugum prouētum Solis effectum suo labore adiuuant. De capris & alijs animalibus cur Apollini immolarentur suis dicemus locis. Supra in Boue, ubi Cadmi mentio incidit, de taurorum etiam hostijs Apollini sacris nonnihil attuli. In Icaro insula maris Persici splēdidè colitur Apollo ταυροπόλος, uel eodem cognomine Diana, Eustathius in Dionysium. Apollini taurum, Ioui non item immolabant, uide paulo mox in tauris Neptuno sacris ex Macrobio. Ex eodem supra in Boue (ubi de Apide) taurū ad Solem referri docuimus: & ubi armentorum Solis meminimus. ¶ Bugenes, βουγενὴς Διόνυσος, id est boue genitus Bacchus ab Argiuis colebatur. Hunc & Græcorum plærique ταυρόμορφον, id est tauriformem Bacchum, & ταυροκέφαλον, id est tauricipitem, item ταυρωπὸν ab Orpheo (dictum) effingebant, & appellabant: natumque ex Persephone, ut Clemens in Strom. & Eusebius in 2. Præp. Euang. tradunt (quorum uerba paulo ante adnumerauimus) ut alios mittam. Quinimo etiam taurus dictus est, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum ταυρόκερως, id est tauricornis, ut est apud Nicandri commēt. in Alexipharm. Idem & ab Orpheo in Hymnis βούκερως & δίκερως uocatur, id est bucerus & bicornis. Hinc Ouidius, Accedant capiti cornua, Bacchus eris. Ideo autem cornua Baccho sunt attributa, ut Diodorus lib. 5. tradit, quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem sit & Osiris. Idem tamen in quarto idcirco cornutum Dionysium prodidit, quòd Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornibus fuisse dicatur. Sunt qui cornua pro audacia sumunt, ut Phurnutus, quod audaces trucesque uinum faciat. Hinc Ouidius, Tunc pauper cornua sumit. Sunt qui & scribant cornua cristas uocari, &c. & cincinnos interpretentur: ac ideo Mosen cornutum Hebræis uisum putant, ut etiam Lysimachum regem in eius nomismatibus uidemus: sed Armenios adhuc & Lydos sacerdotes, cum huiusmodi cincinnis & capillis Romæ conspeximus. Porrò & illud item legimus, ueteres cornu bouis pro poculo usos fuisse: & inde factum esse, ut non solum cornua Dionysio finxerit antiquitas, sed etiam taurus ipse diceretur & tauriformis in Cyzico coleretur: & κεραὸς, id est cornutus dicatur à Nicandro, Gyraldus. Bacchus κερατοφυὴς & taurus dicebatur, &c. ut supra monui cum dicerem ueteres cornibus pro poculis usos. Athenæus libro 2. Plato (inquit) secundo de Legibus uini usum sanitatis gratia concessum ait. Verum ab ingenio hominum ebriorum, Dionysium tauro & pardali conferunt, eò quod inebriati sæpe quędam per uiolentiam agere conentur. Alcæus, ἄλλοτε μὲν μειλιχίος, ἄλλοτε δ᾽ ὀξυτέρω τριβολώρ (lego ἀντιβολῶν) ἀῤῥητομένος (forte ἀῤῥήτου μένεος) id est uino placidum aliquando ingenium cōtingit, aliquando uehemens & uiolentius quàm uerbis exprimi possit. Quidam etiam θυμικοὶ, id est feroces & animosi fiunt: qualis nimirum taurus est. Euripides, Ταῦροι δ᾽ ὑβρισταὶ, κ᾽ εἰς κέρας θυμούμενοι, id est, Tauri proterui sunt & cornibus ferociunt. Sunt qui natura pugnaces prorsus efferantur, ut pardalis effigies eis conueniat, Hæc Athenæus. Sophocles in tragœdia quæ inscribitur Tyro (Tereus perperam secundum Varinum) taurophagum uocat Dionysium, id interpretantur quia dithyramborum poëtis in uictoria daretur bos, (in quo tamen aliqui Aristarchum mendacij arguunt, Suid.) Alij crudelem & immitem (ὠμηστὴν) accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad uinolentiam magis referendum alij putant, quòd philœnus esset is, hoc est uino indulgeret largius, uel audax Baccharum instar, Cælius, Varinus, Suidas, Etymologus. At forsitan ὠμηστὴν hîc interpretari conueniet, non simpliciter crudelem & immitem, ut Cælius transtulit: sed ὠμοφάγον, id est qui cruda & non cocta uoret. Arnobius enim libro 5. aduersus Gentes, Bacchanalia etiam (inquit) prætermittemus inania, quibus nomen Omophagijs Græcum est, in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis uos anguibus: atque ut uos plenos dei numine ac maiestate doceatis, caprorum reclamantium uiscera cruentatis oribus dissipatis. Suidas citat Aristophanis ex Ranis uersus, quibus Cratinum taurophagum uocat: & Bacchum eadem ratione moschophagum cognominat. ¶ De tauro quem uetula Cereris apud Hermionenses sacerdos ducit & sacrificat, in boue supra diximus in H. h. ¶ Diana Taurica dicitur, Græcis etiam Ταυρὼ (ut habet Varinus) quæ à Tauris populis colebatur: eadem Thoantea uel Thoantis, Orestea, Fascelis, Aricina & Nemorensis apud Romanos dicta est. Nam Iphigenia iam immolanda, ut supra narraui, numinis miseratione subtracta, & ad Tauricam regionem translata, regi Thoanti tradita est, sacerdosque facta Dianæ: ubi cum secundum statutam consuetudinem humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo carendi furoris causa cum amico Pylade Colchos petierat: et cum is occiso Thoante simulacrū sustulisset, abscondità fasce lignorum, unde & Fascelis dicitur (ab alijs Facelis aut

Facelina,

Facelina, siue à face cum qua pingitur, propter quod & Lucifera Diana, & φωσφόρος, & σελασφόρος dicitur: siue ἀπὸ τοῦ φακελοῦ, id est à lignorum onere & fasce) Ariciam detulit, &c. Gyraldus. Iphigenia etiam Diana à quibusdam cognominata, non alia quàm Taurica uidetur. Tauropoliæ Dianæ meminit etiam Diod. li. 5. Idem & Tauropolia sacrificia Dianæ & Martis apud Amazonas uocari scribit. Strabo quoque libro 14. ait in Icaria insula (Icaro Persici maris insula, Dionysius Afer) templum Dianæ fuisse, (Stephanus id ex eodem Strabonis libro, in Samo fuisse tradit) quod Tauropolium à dea diceretur, id quod in decimosexto repetit, ubi fuit & oraculum. T. Liuius libro 4. quintæ Decadis, Amphipolim cum iam fama pugnæ peruenisset, concursusque matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolon uocant, ad opem exposcendam fieret, &c. Varinus, Tauropolon (inquit) Dianam dixerunt, quoniam ut taurus circumeat omnia: uel quòd taurum Neptunus immiserit Hippolyto, furentem œstro per omnem ferè terram: uel quod Iphigenia è Scythia fugiens, in Attica simulachrum Dianæ constituerit, & Tauropolon Dianam appellarit, quod à Taurica gente tum primum uenisset. Dionysius Afer in situ Orbis, non à gente tantum, sed à tauro, Tauropolon Dianam denominatam ait: quia, ut Eustathius, ea regio armentis abundet, quibus præsit dea: seu quia Diana Luna credatur: quare & Tauropus, ταυρωπὸς, dicta est, quod sit ut taurus aspectu, Gyraldus. Cælius Eustathij locum melius sic reddit, uel quia cum Luna eadem sit, quæ tauris uectatur, & Tauropus dicitur. Sanè Hesychius non modo Tauropolam Dianam, sed & Mineruam uocat. Alij Tauropolan dictam aiunt, διότι ἔβαλε. διὸ καὶ ταυροβόλος: inde quod telum immiserit (tauro nimirũ) unde & Taurobolos appellata est, quo nomine Mineruam quoque in Andro uenerabantur, Suidas. Alij non Tauropolon eam, sed Taurophagon nominauerunt, quòd taurus pro Iphigenia in sacrificio suppositus sit, Etymologus. Ταυρώνη, quæ in Tauris Scythiæ colitur, sic dicta tanquam gregum & pecorum præses, per synecdochen à parte: uel quod non alia quàm Luna est, & tauris inuehitur, quam et ταυρωπὸν appellant. Ἦ ῥά σε ταυροπόλα ὥρμησεν ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας, apud Sophoclem in Aiace: Multos enim furentes poetæ fingunt à Luna affectos esse, eò quod illa spectris nocturnis præsit, Suidas. ¶ Ioui taurum immolare nefas existimatum, ut exponemus mox ex Macrobio. ¶ Mineruam quoque Tauropolam cognominari, ex Hesychio iam docui. Suidas eandem ταυροβόλον dictam in Andro coli scribit: idcirco quod Anius taurum Atridis dederit, & ubicunque ille de naui exiliret, Mineruæ ædem condendam iusserit, ita enim secundam fore nauigationem: Taurus autem in Andrum exilijt. De bubus Mineruæ immolari solitis, in Boue dixi. ¶ Mirabile est Olympiæ sacro certamine, nubes muscarum immolato tauro deo quẽ Myoden uocant, extra territorium id abire, Plinius. ¶ Ταῦρος uel Ταύρεος, Neptunus, Hesychio: apud Suidam Ταύρειος scribitur. Ταυρέα, festum Neptuni, Hesych. & Varinus. Καὶ ταύρεος ἐννοσίγαιος, Hesiodus in Scuto: ubi Scholia addunt Ταύρεος epitheton Neptuni esse, Bœotice, quod ei deo tauri mactabantur in Helicone: uel ut alij dicunt, in Onchesto: idque uel propter undarum fluctuumque sonitum: ex quo etiam ταυρόκρανος, id est tauriceps dictus est, Gyraldus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo (apud Ephesios) etiam tauros scio appellatos, Cælius ex Athenæo quem tamen non citat. Euangelus apud Macrobium libro 3. cap. 10. Et ex his (inquit) quæ nota sunt nobis, Maronem pontificij disciplinam iuris nescisse constabit. Quando enim diceret, Cœlicolûm regi mactabam in littore taurum, si taurum immolari huic deo uetitum? aut si didicisset, quod Atteius Capito comprehendit: Cuius uerba ex libro 1. de iure sacrificiorum hęc sunt: Itaque Ioui tauro, uerre, ariete immolari non licet. Labeo uero libro 68. intulit, nisi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Ad hæc Prætextatus renidens, Quibus deorum immoletur tauro, si uis cum Vergilio communicare, ipse te docebit, Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctè, ita illud argute. Nam ostendit ideo non litatum, ideo secutum Horrendum dictu, & uisu mirabile monstrum. Ergo respiciens ad futura hostiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non esse inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locasti, adiecit hæc uerba: Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculum dato. Committitur ergo res, non quidem impianda, insolita tamen. Et committitur non ignorantia, sed ut monstro locum faceret secuturo, Hucusque Macrobius. Pausanias in Corinthiacis mentione Danai facta, eiusque solij, Ibidem (inquit) Bitonis imago est, humeris taurũ sustinens: de quo Lyceas poeta scripsit, quod cum Argiui sacrificium Ioui in Nemeam ducerent, Biton uir admodum robustus, humeris sublatum gestauerit. Taurus ut fluuijs (causam superius indicaui) sic etiam Neptuno aptum sacrificium iudicatur, Varino teste. Immolabantur autem ei, tauri παμμέλανες, id est nigerrimi uel undequaque nigri, propter nigrum aquæ colorem: à quo poetæ πορφύρεον κῦμα dicunt, & πόντον μέλανα, & ἠεροειδέα, & ἰοειδέα, Varinus. Est autem carmen Homeri in Odyssea, Ταύρους παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ. In Pindaro ταῦροι ἀργᾶντες Neptuno sacrificantur, id est albi, quod quidem fieri potest διὰ τὴν πολιὰν ἅλα, id est propter canum maris colorem. Sed ueteres ἀργᾶντας intelligunt albos pinguedine: ut cõtra quædã pinguia pro albis dicunt: qualia sunt κρήδεμνα λιπαρὰ, τὰ λευκὰ καὶ λεῖα, Varin. Pindarus insuper alibi Neptuno taurum immolandum cratæpoda uocauit, qui suus fuit Delphorum mos, Cælius. Homeri Scholiastes, Tauros (inquit) ei immolabant, propter maris uiolentiam; nigros uero, propter aquæ colorem, ex maris profundo. Idem ferè scribit Phurnutus. Varinus in ἱερὰ καλὰ taurum Neptuno immolari solitũ ait, διὰ τὸ τῆς ὀργῆς σφοδρότητα κινήσεως πληκτικὸν, ἔτι καὶ διὰ τὸ μυκητικὸν, καὶ διὰ τὰς ἐν τῷ ὕδατι καμπὰς, δίκην κεράτων. Pindarus in Olympijs ταῦρον ἀργὸν (forte ἀργᾶντα, ut

supra ex Varino) illi ascribit: quidam album interpretantur, propter maris spumas: alij non album, sed florentem, seu nitentem, aut procerum interpretantur. Ego uelocem expono: nam sic canes cognominatos uidemus: Sed de hac uoce cum alibi, tum in Argiphônte Mercurio plura dixi, Gyrald. Iunoni de tauro albo antiqui rem sacram faciebant, (ut in Boue supra ostendi) uel de iuuenca potius alba ut docti autumant, quod Gyraldus poëtarum testimonijs comprobat. Pindarus in Nemeis in laudem Alcimedis Aeginetę, ἐν Ἀμφικτυόνων ταυροφόνῳ τριετηρίδι τίμασε Ποσειδάων νιν ἄν τέμενος. Interpres taurophonon trieteridem exponit, in qua tauri Neptuno ferirentur: Repetebant autem Isthmiorum certamen tertio quoqȝ anno. In maritimis sacrificijs exta in fluctus iactabantur, unde illud Silij libro 17. Cui numen pelagi placauerat hostia taurus, Iactaqȝ cœruleis innabant fluctibus exta. Græci aliquot Neptuno de cruribus taurorum rem sacram faciebant: Vlysses ariete, apro, & tauro litauit. Non solos tamen tauros uel Neptuno uel Apollini, sed & alias quandoqȝ uictimas immolabant. Heroibus tauro, capro, & ariete litabãt, Gyraldus. ¶ De lupo qui taurum confecit, quo auspicio Danaus regnum obtinuit, in Lupo dicemus.

PROVERBIA. Tauricum uel taurine tueri, βλέπειν ταυρηδὸν, pro eo quod est torue, ἀγρίως, Aristophanes in Ranis, de Aeschylo cuius irati faciem exprimit: ἔβλεψεν οὖν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω. Plato demonstrat hunc Socrati fuisse morem, taurinis oculis obtueri. Optima toruæ Forma bouis, Vergilius. ταυρηδὸν ὑποβλέπειν apud Pollucem legimus. Odij signum est limis oculis aspicere & taurinè, ut inquit Plato. Vuestphali trucem aspectum hoc prouerbio notant, **Er sicht als ein ochs der dem fleischhouwer entloffen ist**: Tuetur instar tauri, qui ab ictu lanij euasit. Taurum tollet qui uitulum sustulerit: adagium in fornice natum, uti uidetur (inquit Erasmus) sed quod ad usum uerecundiorem commode torqueri possit, si quando significabimus maiora peccaturũ adultum, qui puer uitijs minoribus assueuerit. In fragmentis Arbitri Petronij, Quartilla mulier omnium impudicissima, Infans (inquit) cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Hinc etiam puto natum prouerbium illud, ut posse dicatur taurum tollere, qui uitulum sustulerit, Hæc illa. Cæterum non absurdum uidetur adagium ad Milonis Crotoniatæ factum referri, qui quotidie uitulum aliquot stadijs gestare solitus, eundem taurum factum, citra negotium gestasse legitur: Atqȝ ita quadrabit in eos, qui paulatim rebus etiam maximis assuescunt, Erasmus. Simile nostri prouerbium habent, **Es müß zeytlich krümmen/ das ein güter hagg sol werden**, Maturè curuetur oportet lignum, quod commodus uncus euasurum est. Ταῦρος ὑπερκύψας τὸ Ταΰγετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα ἔπιεν, id est, Taurus porrecto ultra Taygetũ capite ex Eurota bibit, de re uehementer absurda, simillimum illi, Quid si cœlum ruat? Prouerbium natum ex Apophthegmate Geradæ Lacedæmonij: is ab hospite quopiam interrogatus, quæ pœna foret adulteris apud Lacedęmonios, negauit ullos esse adulteros apud Lacedæmonios. At instans ille, Quid si quis existeret, inquit, quam pœnam daret? Is, inquit, taurum maximum dependeret, qui producto ultra Taygetum montem capite, biberet ex Eurota. Cumqȝ hospes arridens, Et unde taurus tam ingens? Lacedæmonius uicissim, At unde apud Lacedæmonios adulter? Refertur à Plutarcho in uita Lycurgi, Erasmus. Abijt & taurus in syluam, & ἀπιμαγελεῖν prouerbia, superius enarraui capite 5.

¶ Germanicum dictum apud Hollandos, **Man drybe ein varren gen Montpelier/ Kumpt er wider er blybt ein stier**, hoc est, Bouem etiamsi longissime abducas, bos manet: Horatiani carminis sensum habet, Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt. ¶ Prouerbium, Non si te ruperis, ex apologo natum, ad Ranam differetur.

DE VITVLO.

A.

VITVLVS bos iunior dicitur. Discernuntur in prima ætate uitulus & uitula, in secunda iuuencus & iuuenca, Varro. Nos iuuencum & iuuencam supra comprehendimus in generali bouis uocabulo, hic de solis uitulis seorsim dicturi. Attulimus autem supra quoque nonnulla, quæ ut bubulo generi in uniuersum sic uitulis quoqȝ conueniunt. ¶ Vitulum Ebræi uocant עגל egel, uel פר par cum additur ben bakar: simpliciter enim positum par, bouem in genere significat, ut supra exposui in Boue. Rabi Salomon & Abraham Esra egel interpretantur unius anni bouem, nisi quis uertat primi anni. Græci ἦνιν uocant τὴν ἐνιαυσιαίαν καὶ μόνου ἑνὸς ἔτους βοῦν, id est bouem anniculam, Varinus. Saraceni, ut lego, uitulum hesel uocant. Græci μόσχον, quæ uox ad utrumqȝ sexum pertinet, teste Ammonio: à qua diminutiuum extat μοσχάριον: Græci uulgo hodie uitulum μοσκάρι nominant. Itali uitello, Galli ueau: Hispani ternera, nimirum à teneritudine: Germani **ein kalb**, Angli a calfe. Vitulus in masculino genere δαμάλης, ταυρίδιον etiam dici posse uidetur, Germanice **ein stierle**: Vitula in fœminino, bucula δάμαλις & βοΐδιον, Ebraice egela, de qua uoce pluribus supra docui: quidam Germanice exponunt **ein zeitkü**, quæ uox tamen ad iuuencam uitulo ætate paulo superiorem pertinet: Anglis an heffar or yonge cowe.

B.

Vituli ungula si in utero non absoluatur, moritur, author obscurus. Cętera quę ad partes corporis, supra cum Boue requires.

De

C.

De cibo potuque uitulorum, uide mox quædam in E. De fœtura & partu uaccarum etiam in Boue dixi. ¶ Vituli item cur grauius mugiant quàm boues, cum animalia cætera nouella uocem acutiorem ædant, iam supra explicauimus. ¶ Adhæc, remedia uitulorum non pauca, boum remedijs pariter coniunximus. Præter cætera, solent uitulis nocere lumbrici: qui ferè nascuntur cruditatibus. Itaque moderandum est, ut bene concoquant: aut si iam tali uitio laborant, lupini semicrudi conteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum arida fico & eruo conteri herba Santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti. Facit idem axungiæ pars una tribus partibus hyssopi permista. Marrubij quoque succus & porri ualet eiusmodi necare animalia, Columella. Vergilius in Georgicis pestem pecorum describens, Hinc lætis uituli uulgo moriuntur in herbis, Et dulces animas plena ad præsepia ponunt.

E.

Post partum cura in uitulos traducitur omnis: Continuoque notas & nomina gentis inurunt, Et quos aut pecori malint submittere habendo: Aut aris seruare sacris, aut scindere terram, Et campum horrentem fractis inuertere glebis, Vergilius in Georgicis. Post hæc primum de domitura eorum præcipit, de qua nos supra etiam in Boue cap. 5. deinde de alimonia ipsorum his uersibus: Interea pubi indomitæ, non gramina tantum, Nec uescas salicum frondes, uluamque palustrem: Sed frumenta manu carpes sata. nec tibi fœtæ More patrum niuea implebunt mulctralia uaccæ: Sed tota in dulces consument ubera natos. Si qua (matrix) amisit uitulum, ei oportet supponere eos, quibus non satis lactis præbent matres. Semestribus uitulis obijciunt furfures triticeos, & farinam ordeaceam, & teneram herbam: & ut bibant mane & uesperi curant, Varro. In alimonijs armentitium pecus sic contuendum: lactentes cum matribus ne cubent, obteruntur enim. Ad eas mane adigi oportet, & cum redierint è pastu: Cum creuerint uituli, leuandæ matres, & pabulum uiride obijciendum in præsepijs. Item his, ut ferè in omnibus stabulis, lapides substernendi, aut quid item, ne ungulæ putrescant. Ab æquinoctio autumnali unà pascuntur cum matribus, Varro. Mense Aprili uituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris & lactis. Ipsis autem uitulis tostum molitumque milium cum lacte misceatur saluiati more præbendum, Palladius.

¶ Iunio mense uituli rectè, ut dictum est ante, castrantur, Palladius: Quomodo autem castrari debeant, uerba eius ut in Maio docuerat, posui supra in Boue ca. 5. Hoc in loco aliorũ etiam authorũ de castratione sententias adiungam. Vitulis tempus castrandi anniculis est, alioquin minores deformioresque euadunt, Aristoteles. Castrare non oportet ante bimatum: quòd difficulter, si aliter feceris, se recipiunt. Qui autem postea castrantur, duri & inutiles fiunt, Varro & Sotion in Geopon. Castrare uitulos (inquit Columella) Mago censet, dum adhuc teneri sunt: neque id ferro facere, sed fissa ferula comprimere testiculos & paulatim confringere (& paulatim confractis resoluere, Pallad.) Idque optimum genus castrationum putat, quod adhibetur ætati teneræ sine uulnere. Nam ubi iam induruit, melius bimus, quàm anniculus castratur. Idque facere (uerno, ut rectè addit Pallad.) uel autumno Luna decrescente præcipit, uitulumque ad machinam deligare: deinde priusquam ferrum admoueas, duabus angustis ligneis (stagneis, Pallad. fortè stanneis, sed neutrum probo) regulis, ueluti forcipibus apprehendere testium neruos (quos Græci κρεμαστῆρας ab eo appellant, quòd ex illis genitales partes dependent) quibus comprehensis, statim testes (tentos testiculos, Pallad.) ferro resecare, & expressos (Palladius simpliciter habet, ferro resecant, & ita recidunt) ita rescindere, ut extrema pars eorum adhærens prædictis neruis (capitibus neruorum suorum) relinquatur. Nam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuuencus, nec in totum effœminatur adempta omni uirilitate, formaque seruata maris, generandi uim deposuit, quam tamen ipsam nõ protinus amittit. Nam si patiaris eum à recenti curatione fœminam inire, constat ex eo posse generari: Sed minime id permittendum, ne profluuio sanguinis intereat. Verum uulnera eius sarmentitio cinere (cinere simpliciter, Sotion in Geopon.) cum argenti spuma linenda sunt: abstinendusque eo die ab humore (potu, Pallad.) & exiguo cibo alendus. Sequenti triduo uelut æger cacuminibus arborum, & defecto uiridi pabulo oblectandus (præbeantur ei teneræ arborum summitates, & fruteta mollia, & herbæ uiridis coma, dulciora sagina roris aut fluminis, Pallad.) prohibendusque multa potione. Placet etiam pice liquida, & cinere, cũ exiguo oleo (ut Sotion etiam habet) ulcera ipsa post triduum (à castratione scilicet) linire (uulnera diligenter ungere, Pallad.) quo & celerius cicatricem ducant, nec à muscis infestentur, Hæc Columella & Palladius. Sed melius genus castrationis (inquit Palladius) sequens usus inuenit, &c. quo ferramentis ignitis testiculi deciduntur, ut supra in Boue cap. 5. recitaui. Vitulis (inquit Aristot. lib. 9. historiæ anim. cap. 50.) tempus castrandi anniculis est, alioqui minores deformioresque euadunt. Modus castrandi hic est. Tractos deorsum testes, atque obtentos, pressosque in imum scorti, cultello adacto, extrudunt: mox fibras sursum, quoad maxime fieri potest, reprimunt, & plagam infarciunt capillamentis, ut sanies effluere possit: & si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt. Si bos à recenti castratu ineat, procreare potest, Hæc Aristoteles interprete Gaza. Græca in codicibus impressis sic habent: οἱ μὲν οὖν μόσχοι ἐκτέμνονται ἐνιαύσιοι, εἰ δὲ μή, αἰσχίους καὶ ἐλάττους γίνονται. αἱ δὲ δαμάλεις ἐκτέμνονται τὸν τρόπον τοῦτον, κατακλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τ' ὄσχεας, κάτωθεν τοὺς ὄρχεις ἀποθλίβουσιν, εἶτα ἀνασέλλουσι τὰς ῥίζας

ἄνω, ὡς μάλιστα, ἐπὶ τὴν τομὴν θριξὶ βύουσιν, ὅπως ὁ ἰχὼρ ῥέῃ ἔξω· καὶ ἐὰν φλεγμαίνῃ, κατακαύσαντες τὴν ὄσχεαν, ἐπιπάττουσιν. οἱ δὲ ὄρχεις τῶν βοῶν ἐὰν ἐκτμηθῶσι, τὸ φανερὸν συγγινῶσι. In his uerbis multa corrupta, multa obscura sunt, & ab interpretibus uariè reddita: quibus ego pro uirili mederi conabor. Primũ igitur post hæc uerba, εἰ δὲ μὴ, sic lego αἰσχίους καὶ ἐλάττους γίνονται οἱ δαμάλεις. ἐκτέμνονται δὲ, &c. De uitulis maribus loquitur, quos Græci propriè δαμάλεις (à recto δαμάλης) uocant, teste Ammonio: quanquam à fœminino etiam δάμαλις, similiter δαμάλεις in plurali formari potest. εἰ δὲ μὴ, sin minus, id est si non castrentur cum annicu li sunt, sed post illam ætatem, minores & deformiores euadẽt iuuenci (quãuis enim μόσχος & δαμάλης eandem significationem ferè habeant, sæpe tamen δαμάλης pro iuuenco accipitur) quę ætas proximè uitulum excipit, & ita conuenit hic interpretari. Dixerat autem paulo ante, omnia animalia, si dum crescunt castrentur, maiora & elegantiora quàm non castrata euadere: sed si posteaq; adoleuerunt, & iam incremento constiterunt, castres, nihil præterea accedere ad magnitudinem potest. Proinde non assentior Augustino Nipho, qui ubi hunc Aristotelis locum interpretatur, Minores (inquit) deformioresq; euadunt, scilicet si infra annum castrentur. Nam quod de castratione post anni primi ętatem, & quo tempore iam crescere desinunt, non ante illam facta Aristoteles loquatur, manifestum est ex iam dictis. Addit Niphus, si autem supra annum, non sine periculo agitur: at nos ex Sotione & Varrone iam docuimus, non ante bimatum castrandos esse: Sed esto ut posterius dictum Niphi, pugnantibus inter se authoribus, uel excusandum, uel etiam uerum sit: prius certe omnino Aristotelis sententiæ aduersatur, quod uel Albertus Magnus ipsum monere poterat. Genus illud castrationis, quo uitulorum, dum adhuc teneri sunt, testiculos fissa ferula comprimere, & paulatim confringere, Palladius & Columella ex Magone docent: minus frangere uires, ideoq; tutius esse in tenera ætate existimauerim, minus etiam effœminare: cum testes eis non omnino demantur, sed atterantur tantum. Id quod testibus iam ętatis progressu durioribus, ut difficilius, ita nimio cum dolore fieret. Hominem ita castratum Græci θλαδίαν (uel θλαδίαν quod minus placet) uel θλιβίαν appellant, à contritis contusisq; coleis. Hic modus quoniam sine ferro fit, nec tantum dolorem affert, nec sanguinem profundit, non pugnat illis qui anniculos aut bimos demum castrari uolunt: intelligunt enim illi de castratione ferro aut cauterio facta. Varia spadonum inter homines genera, Alciatus in libro de uerborum significatione proponit. Paulus Aegineta libro 6. cap. 68. duplicem castrandi modum explicat, alterum κατὰ θλάσιν, id est per contusionem, alterum κατ' ἐκτομὴν, id est exectionem. Posterior ad Aristotelis etiam uerba lucis nonnihil afferet, is huiusmodi est: Castrandus in sedili resupinatur, & scrotum cum testiculis sinistræ manus digitis premitur: & per scrotum ita extensum duas lineas rectas, per utrumq; testiculum unam, scalpello incides: ubi exilierint testiculi, cute detracta excidentur, ita ut tenuissimum solum naturale uasorum commercium relinquatur. Atq; hic modus, eo qui per contusionem fit, magis probatur. Nam quibus testes solum contusi sunt, nonnunquam Venerem appetũt: nimirum quòd pars aliqua testiculorum contusionem subterfugerit. Hæc Aegineta: qui de contusione etiam scribit, eam in infantibus solum fieri solere, &c. Quod sequitur apud Aristotelẽ κατακλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τοὺς ὄρχεις, &c. sic uerto, Vitulis resupinatis, scrotoq; inciso, testes per inferiorem scroti partem exprimunt (& abscindunt uel excidunt, quod deest in Græco: addendum igitur, καὶ ἐκτέμνουσι, uel simile uerbum:) deinde neruos à quibus pendebant, quàm penitissimè fieri potest sursum recondunt. Quod Aristoteles dixit, ἀποθλίβουσιν, id est digitis uel instrumento aliquo extrudunt, Aegineta sic effert: ἐκπηδήσαντες δὲ οἱ δίδυμοι, ἐκτεμνέσθωσαν. Propriè sanè ἐκπηδᾶν dicimus τὸ ἐκθλιβόμενον, ut pomorum nuclei digitis expressi, Græci ἐκπυρηνίζειν uocant proprio & eleganti uocabulo. Albertus Magnus totum hunc locum sic reddidit, Prosternitur ad terram uitulus, & diuiditur corium oschei, & exprimuntur testiculi, & ligantur nerui testiculorum fortiter: & tunc abscinduntur testiculi, & eriguntur (id est sursum reponuntur) radices neruorum, cineribus iniectis in uulnus: Et si coquantur (id est urantur) nerui, melius erit contra sanguinis fluxum. Quæ pleraq; ad Aristotelis sententiam quadrare puto: quanquam de suo adiecit neruos (scilicet cremasteres) præligari, ex uulgi experientia nimirum: Nam quòd cineres pro capillamentis supponit, cum ueteres rei rusticæ authores in hoc imitetur, facile condonabimus. Nam & in libro de simplicibus medicamentis ad Paternianũ, qui inter nothos Galeni circumfertur, ita legimus cap. 148. Cinis in recentia uulnera penitius infarctus, sanguinem sistit: ideoq; omnibus pecoribus castratis cinis impositus prodest, omnibusq; abscissis. Theodorus Gaza pro κατακλίνοντες legisse uidetur καθέλκοντες, cum non opus esset quicquam mutare. Obscurum est etiam quod uertit, Et si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt: Primum enim loco inflammato, ignem uel cauterium adhibere, uerè est ignem igni addere, & augere malum: deinde quod inflammationem respergi ait, nec quisquam unde uel quonam medicamento ea respergi debeat ex uerbis eius intelligere queat, reprehensione dignum mihi uidetur. Pastores (inquit Niphus μεταφράζων Aristotelis uerba, ut aliquo modo Gazæ translationem fulciat) puluerem aut aliud medicamentum ad hoc præparatum inspergunt. Sed absurdum est Aristotelem remedij inspergendi nomen tacuisse putare, præsertim cum eo omisso, obscura & ineptæ constructionis relinquatur oratio. Albertus Magnus ridicule simul & indocte sic uertit: Si autem apostema acciderit in loco illo, puluerizatus testiculus & loco suprapositus, erit conueniens cura ipsius. Mihi post κατακαύσαντες distinguendum uidetur, non post ὄσχεας ut Gaza fecit: & ita uertendum: Quòd si locus inflammetur, urunt, & scroto inspergunt: intelligo autem idem remedium quod proximè uulneri infarciendum

farciendum

farciendum dixerat, nempe τρίχας, id est capillamenta, aut lanas. Lanæ enim, Dioscoride teste, uulneribus à principio statim ex aceto, oleo, uinóue utiliter imponuntur, &c. crematarum præterea cinis crustas inducit, carnem excrescentem cohibet, & ad cicatricem ulcera perducit. Ab initio igitur, ubi sistere tantum sanguinem oportet, lana mollis simpliciter adhibetur: deinde ubi locus intumescit, (quod Aristoteles φλεγμαίνεται dixit, ut coniicio: sæpe enim hoc uerbo Græci parum proprie utuntur) & pus colligitur, uehementiore remedio, siccante expurganteq́ opus est, quod quidem non amplius lanæ, sed ustarum cinis præstare potest. Postremo in citato Aristotelis loco ultima uerba ἐὰν ἐκτμηθῶσι τὸ φανερὸν συγγενῶσι, procul dubio sic restitui debent, ἐὰν ἐκτμηθῶσι πρόσφατως, ἔτι γεννῶσι: quod cũ ex simili loco Aristotelis libri 1. de generatione anim. cap. 4. tum ex Gazæ conuersione, & Columellæ Palladijq́ uerbis confirmari potest. Hæc hactenus dixerim super uitulorum castratione, non tam reprehendendi & emendandi aliorum scripta, q̃ negotium ipsum clarius explicandi instituto.

¶Apes ex uitulis aut iuuẽcis, &c. quo modo generentur, in Apũ historia prosequemur. Apes creduntur non fugere, si stercus primogeniti uituli adlinamus oribus uasculorum, Palladius. ¶Caseus fit lacte coagulato, hœdino imprimis uitulorúmue coagulo, Plinius. Pelles uitulinæ ad uarios usus parantur, uel cum pilis, uel ijs detractis: & uel diuersis coloribus tinctæ, uel natiuo relictæ, ad culeos, peras, tibialia præsertim mulierum in Germania: uestiuntur eisdem libri, mira elegantia, præ cæteris enim nitorem læuoremq́ politæ admittunt.

F.

Vitulos lanij ad cultrum emunt, Varro. In omni animalium genere, carnes uetulorum duræ, siccæ, & concoctu difficiles sunt: iuniorum contra, humidæ, & molles, atq; idcirco commodius concoquuntur: his tamen exceptis, quæ ubi in lucem æditæ sunt, protinus in cibo sumuntur. Nanq; omnes eiusmodi muccosæ sunt, ac præcipuè quæ suapte natura humidiore sint carne, ut agni & sues: uerùm hœdi & uituli, ut qui natura sunt sicciores, multò melius concoquuntur nutriuntq́, Galenus in libro de boni & mali succi cibis. Ex eiusdem libro 3. de aliment. facult. supra in Boue de uitulina carne iudicium recitauimus, nempe quod bubulæ præstet & facilius concoquatur. Vituli uaccarum illarum, quas lactis tantũ & casei causa nutrimus, quindecim à partu diebus elapsis occidendi sunt: carnes eorum temperatæ sunt & faciles concoctu, salubresq́ illis qui uitam degunt otiosam, Petrus Crescent. Hanc itaq; non iniuria mensæ nobilium crebro repetunt, Platina. Assiduos habeant uitulum tua prandia in usus, Cui madida & sapida iuncta tepore caro est, Bapt. Fiera. Elixatur uitulina ut reliquorum pecorum caro: quidam ut appetitui consulant excitãdo, eodem ferè modo quo pisces coquunt, in aqua primum elixant despumantq́, & saliunt (parcius autem ea saliri conuenit, in quibus ius magna ex parte feruendo consumi debet) & cum semicocta uidetur, uinũ affundunt, deinde cepas per transuersum concisas, postremo cum parum iuris iam superest butyrum feruefactum: aliqui butyro in sartagine farinæ aliquid addũt, & aceti modicum, & croceum ex aromatibus pollinem, ipsasq́ cepas. Similiter etiam exta parantur, sic uoco arteriam cum pulmone corde & iecore cohærentibus: Germani in uitulo priuatim **das grick**, nostri etiam **griel**: Apponũtur enim aut simpliciter elixa, aut condimentario iure cum uino cocta, ut de carne iam diximus: sed ius illud cum carne semper coqui solet donec modicum supersit: cum extis uero interdum relinquitur copiosum, et aromatibus cum croco adiectis pani ῥαφανηδὸν dissecto in patinis infunditur (**ein grielsuppen**) idq́ inter lauta etiam primæ mensæ fercula numeratur. Ventrem cum intestinis uituli, Germani priuatim in uitulis & hœdis nuncupant **das kröß**: quæ itidem elixa & aromatibus condita initio mensæ apponunt. Lixatur & uituli caput ad prima fercula prandiorum, idq́ arietino longe præfertur, pretio superans sesquialtero. Cerebrum inde seorsim etiam in aqua modicè coctum, mox tunicis liberatum, in uino coquitur, & inspergitur aromatibus: Sunt qui cum lacte mixtum & cepis minutatim incisis, butyro frigunt, & aromatibus condiunt. De uitulina carne salienda supra in Boue dixi: relinquitur autem cum sale in uasis ferè non ultra diem antequam suspendatur in caminum. Gelu in patina fit tum ex pedibus uitulinis, tum metaphreni seu dorsi superioris carnib. Pedes etiam elixi cum aceto & pipere eduntur: uel friguntur cum butyro inuoluti confractis tudicula ouis. ¶Apicius libro 8. cap. 5. uitulinæ carnis uarios apparatus præscribit, his uerbis: In uitellina fricta: Piper, Ligusticum, apij semen, cuminum, origanum, cepam siccam, uuam passam: mel, acetum, uinum, liquamen, oleum, defrutum. In uitulinam siue bubulam cum porris succidaneis, uel cepis, uel colocasijs: liquamen, piper, laser & olei modicum. In uitulinam elixam: Teres piper, ligusticum, careum, apij semẽ: suffundes mel, acetum, liquamen, oleum: calefacies, amylo obligas, & carnem perfundes. Aliter in uitulina elixa: Piper, Ligusticum, fœniculi semen, origanum, nucleos, caryotam: mel, acetum, liquamen, sinapi & oleum. ¶ Elixum esse debet uituli pectus: Dorsum tamen seu spina assaturam requirit: Coxas eiusdem in pulpamentum rediges, Platina.

¶Artocreas quomodo paretur ex carne uituli, &c. Platina libro 8. cap. 36. his uerbis docet: Aut uituli aut hœdi aut capi carnem elixabis: elixam & eneruatam, minutatim concides, & in mortario tundes. Huic deinde parum casei recentis, tantundem ueteris & triti, parum petroselini & amaraci concisi, oua quinq; bene diffracta, abdomen porcinum, aut huber uitulinum concisum, modicum piperis, plusculum cinnami, minimum gingiberis, tantum croci ut colorem concipiat, addes. Curabis coquatur eo modo, quo albam diximus. Hoc edant Scaurus & Cælius, qui nimiam macilentiam

cum obeſitate libenter permutarent. Vehementer enim alit, corpus obeſat, hepar iuuat, obſtructionem tamen & calculum facit. Et libro 6. cap. 9. Paſtillum ex uitulo alijſue cicuribus animantibus hunc in modum parat: Cicures (inquit) appello, omnia quæ domi aluntur, ut uitulum, capum, gallinam, & ſimilia. Ex his paſtillum ſic facies: Carnis macræ quantum uoles ſumito, minutatimq; gladiolis concidito. Vitulinum adipem cum aromatibus huic carni bene miſceto, inuoluta cruſtillis in furno coquito. Cocta ubi propè fuerint, duo uitella (uitella in plurali numero genere neutro ſæpenumero profert) ab albore ouorum excreta cum modico agreſtæ, cumq; iure perpingui bene tudicula agitata, in paſtillum infundes. Sunt qui modicum croci ad ſpeciem addant. Fieri & hic paſtillus in patella bene uncta, etiam ſine cruſta poteſt: capum, pullaſtram, & quicquid uoles, integrum & in fruſta conciſum, in paſtillo pro uoluptate optimè coques. In hoc & multum alimenti ineſt: tarde concoquitur, pauca recrementa in ſe habet: cor, hepar, & renes iuuat, obeſat, ac uentrem *ciet. Et mox ibid. cap. 12. Paſtillum (inquit) in olla ſic facito: Carnem uitulinam cum adipe minutatim conciſam, in ollam ponito: pipiones & pullos, ſi uoles, adijcito. Ollam ipſam ad carbones longè à flamma, ne concitatè efferueat, ponito. Vbi ebullire occeperit, deſpumato: paſſulas deinde imponito. Cepam poſtremo minutatim conciſam, cum larido frigito: Frictam in ollam indito. Vbi omnia propè cocta exiſtimaueris, agreſtam & aromata ſuffundito. Sunt qui & duo uitella ouorum bene agitata cum agreſta infundant. Multum alet, tardè concoquetur, nauſeam faciet, ſtomacho nocebit, hepar & renes conſcalefaciet, ſperma augebit, caput & oculos lædet. Idem Platina eodem libro 6. cap. 18. In pulpam uitulinam: Ex coxa uitulina carnem macram abſcindito, in fruſta oblonga & ſubtilia concidito: batuitoq; cum gladioli coſta, ita ne reſcindantur: ſtatimq; ſale & fœniculo trito ſuffundito: amaracum deinde ac petroſelinum cum larido bene conciſum, & aromatibus ſparſum ſuper pulpas extendito: eaſq; ſtatim inuolutas in ueru ad ignem ponito: ne nimium deſiccentur, caueto: coctas conuiuis ſtatim appones. Multum alet, corpus ſolidum reddet, pauca recrementa relinquet. In pulpam Romanam, ca. 19. Carnem uitulinam in fruſta non maiora ouo ita concidito, ne alterum ab altero reſcindatur: ſalemq; ac coriandrum, aut fœniculum tritum ſtatim inſpergito: aſperſam, inter duas tabulas aliquãtulum opprimito. Veru deinde traiecta cum teſſella laridi, ne ſe contingant, neue nimium deſiccentur, ad ignem uoluito, donec coquantur. Multi hoc eſt & groſſi alimenti, tardè etiam concoquitur, & aluum aſtringit. Et ſubinde cap. 20. Eſitium ex pulpa: Ex coxa uitulina pulpam accipito, eamq; uel cum adipe eiuſdem, uel cum larido minutatim concidito. Amaracum & petroſelinum contundito, uitellum oui cum caſeo trito tudicula agitato, aromata inſpergito, corpus unum facito, ac omnia cum ipſa carne miſceto. In omentum deinde uel porcinum uel uitulinum teſſellatim inciſum, hoc pulmentum ad oui magnitudinem inuoluito, ad focum in ueru lento igne decoquito. Mortadellam uulgares hoc eſitium uocant, quod certe parum incoctum quàm nimium, ſuauius eſt. Tarde ob hanc rem concoquitur, obſtruit, calculum creat, cor tamen & hepar iuuat. Rurſus cap. 22. Farcimina: Pulpæ uitulinæ atq; adipi ſuillæ bene tunſæ, tritum caſeum tum ueterem tum pinguem, aromata bene tunſa, duo aut tria oua tudicula agitata: ſalis tantum quantum res ipſa requiret, & croci quo crocea ſint, admiſcebis: admixtáque in inteſtinum bene lotum, & perquam tenuatim productum, inijcies. Cocturam in cacabo requirunt. Bona non niſi biduo durant. Seruari tamen in dies quindecim aut plures poterunt, ſi plus ſalis & aromatum addideris, ſiue ad fumum deſiccaueris. Et cap. 30. Caput uitulinum aut bubulum, inquit, aqua calida depilato, ut ſuem conſueſti, ſi elixum uoles: ubi coctum fuerit, in alliatum mergito: ſi aſſum placuerit, repletum aromatibus, allio ac pleriſq; odoriferis herbis, in furno decoquito. Et mox cap. 31. In cerebrum uitulinum: Ex capite elixo ac cocto cerebrum erues, cum quo duo uitella ouorum tudicula bene agitata, modicum piperis, parum agreſtæ, ſalis quantum ſat erit, miſcebis. Mixta hæc omnia in ſartagine cum liquamine tantiſper friges, donec, quod breui fiet, concreta ſimul fuerint. Comedi cito hoc pulmentarium debet: ubi refrixerit, nil inſipidius. Item cap. 35. In uentriculum uitulinum: Vitulinum uentrem in angulo leniter perforato, ſtercuſq; ac ſordes omnes eximito: in lotum uentrem, hæc quæ dicam, indito: Ex caſeo ueteri oua quatuor bene facta (fracta) parum piperis leniter tunſi, croci modicum, paſſulas integras, petroſelinum, amaracum, mentam conciſam. Mixta omnia et in uentriculum clauſa, in cacabo bene coquantur. Et cap. 26. Pulmentarium in carbone: Carnem macram ex coxa uitulina in buccellas non nimium ſubtiles conciſam, cultri coſta contundito: ſale deinde & fœniculi ſemine bene trito utrinq; aſperſam, inter duas tabulas per dimidium horæ comprimito. Inde in craticula ad carbones concoquito, in utranq; partem crebro uertendo, addendoq; teſſellas laridi, ne igne inareſcat. Coqui non admodum hoc pulmentarium debet: calidum item conuiuis apponatur, quo magis appetentiam & deſiderium bibendi excitet. Hoc Bibulus utatur, qui ſitim in ſe demortuam quærit. Idem 5. 15. Non diſplicuit mihi Palelli hoſpitis noſtri patina, qui pedes uitulinos bene lotos, & coctos cum iuſculo aromatibus inſperſo, in cœnam more Romano attulit. Inditum quoq; aliquid ex aceto putârim: adeo appetentiam excitabant. Apponi hæc patina prima menſa conſueuit. Boni & facilis extat alimenti: pectori confert, tuſſim lenit, meatus urinæ exulceratos ſanat, dyſentericis prodeſt. A medicis tamẽ anteriores magis quàm poſteriores, animalium partes probantur. Eſitium ex abdomine porcino aut uitulino parandum, ex eodem Platina referemus in Porco. Genus farciminis quod noſtri uocant cerebri farcimen (cerebrum enim cum condimentis recto inteſtino bouis aut uituli infarcitur)

supra in Boue descripsi. Circumfertur liber quidam Germanicus coquinarius, ubi eduliorum ex uitulo apparatus aliquot præscribuntur, quorum nomina hæc sunt, Läbersultz von kalbs gelüng/ Lungenküchlin/Gebachens von kelberlungen/Holbraten von kalbfleisch.

G.

Caro uituli recentia uulnera non patitur intumescere, Plin. Caro uitulina recens cum aceto cocta madidaq; alis imposita, fœtorem hirci teterrimum tollit, Marcellus. Ad hominis morsus carnem bubulam coctam imponunt: efficacius uituli, si non ante quintum diem soluant, Plinius: & alibi, Canis rabidi morsu facta uulnera circuncidunt ad uiuas usq; partes quidam, carnemq; uituli admouent, et ius ex eodem carnis decoctæ dant potui: aut axungiam cum calce tusam, scilicet admouent. Cornel. Celsus lib. 5. cap. 27. agens de curatione communi aduersus omnes morsus serpentium: Si neq; qui exugat (inquit) neq; cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinum, uel ouillum, uel uitulinum, & uomere. Vituli ius uulgariter datum, inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt, Plinius. Carnē uituli si cū aristolochia inassatā edāt mulieres circa conceptū, mares parituras, ꝓmittūt, Plin.

¶ Feminum uituli cinis sordida ulcera, & quæ cacoethe uocant, è lacte mulieris sanat, Plinius.

¶ Medullę animalium uim habent dura & scirrho affecta corpora molliendi, siue musculi, siue tendines, siue ligamenta, siue deniq; uiscera induruerint. Semper autem optimam expertus sum ceruinam, deinde iuuencorum seu uitulinam. Hircorum uero & taurorum acrior est magisq; desiccat, unde fit ut scirrhosas durities dissoluere non ualeat. Cæterum ex uitulina & ceruina medulla, pessi etiam mollientes ad matricis quædam uitia componuntur: & pharmaca ex medulla confecta molliendiq; ui prædita foris quoq; utero imponuntur. Accipitur autem non tantum ossium medulla, quæ uerè medulla est, sed ex spina quoq; dorsi, quæ reliqua siccior squalidiorq; est, & eam ob causam seorsim utrasq; repono, Hæc Galenus lib. 11. de facult. simpl. cap. 5. plura mox inferens de recondendi & seruandi medullas ratione. Communis ratio medullarum est: (Plinij uerbis utor) Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Pro his uerbis in Dioscoride legimus, Ἅπαντες δ' εἰσὶ μαλακτικοί, ἀραιωτικοί, θεραπευτικοί, πληρωτικοὶ ἑλκῶν. Pro θεραπευτικοὶ legendum θερμαντικοὶ cum Plinio: Dioscoridis interpretes nostri seculi calfacere ex Plinio transferunt; uerum de Græco textu emendando nullus meminit. Ἀραιωτικοὶ ijdem rarefacere transferunt: & recte quidem meo iudicio fecerunt, quod non in hac etiam uoce Plinium imitati sint, qui ξηραντικοὶ legit, medullas autem siccare, neq; ratione neq; authoritate ulla niti opinor. Quanquam enim malactica, id est mollientia ea proprie dicantur, quæ calfaciūt, exiccant, sed utrumq; moderate, magis tamen calfaciendo ea quàm siccando primi ordinis modum excedere posse scio. Nam Galenus mollientia conferens pus mouentibus: hæc æqualem calorem ei qui in homine secundum naturam est, efficere docet: illa multo maiorem. Proinde ut mollientia pleraq;, ita medullas maxime, calfacere absolutè dici potest (quod meum est iudicium) siccare non item: nisi cum additione quod moderatè omnino & in primo ordine. Nihil enim eorum quæ scirrhi in morem indurata sunt (inqt Gal.) uel ualide siccantibus, uel excalfacientibus ualide, curari potest. Similiter ἀραιωτικά, id est rarefacientia Galenus calida moderate & tenuium partium esse scribit, καὶ ἥκιστα ξηραίνειν, id est & minimè siccare: non quod non siccent, sed quòd minimum siccent, cuius generis chamæmalum esse ait, ordine primo calidum & siccum. Verum Dioscorides, qui non raro Græcis uocabulis abutitur quod ad secundas medicaminum facultates, hac etiam uoce rarefaciendi pro laxandi abusus mihi uidetur in medullis: molliunt enim medullæ quæ dura sunt, laxantq; intensa, magis quàm rarefaciant densa, aut obstructa aperiant, præsertim cum pinguiusculæ sint & emplasticæ facultatis nonnihil habeant, recentes præcipuè: accedunt enim medullæ natura in ruminantibus ad seuum, in cæteris ad adipem. Quamobrem rectè Galenus ubi de medullis agit, non calfacere, non siccare, non rarefacere aut aliud tale eas præstare scribit, sed mollire tantum: quanquam & διαλύειν, id est dissoluere obiter eis tribuit, non satis propria significatione. In translatione Serapionis: pro ἀραιωτικοὶ habetur resolutiuæ, & pro θεραπευτικοί, sedatiuæ: unde hoc saltem cōstat olim etiam hunc locum incertæ lectionis fuisse, ut minus mirū sit Pliniū quoq; & Dioscoridem, qui ab alijs nimirū hęc descripsere, nō eodē modo legisse. Porrò q̄d Plinius medullā explere, Dioscorides ulcera explere dixit, nec ipse recte dictū existimo, nec apud ullū ex probatis inuenio medicis. Nā quæ sarcotica, id est carnem generare & ulcera explere proprie dicunt, siccare modice & abstergere sine morsu debent: ego uero nullam in medullis abstersionem sentio. Fieri quidem potest ut per accidens aliquando carnem inducant, præsertim cum alijs mixtæ. Multa enim per se lædunt, alijs admista eundem affectum sanant: Quod sarcoticis etiam contingit. Oleum sordes colligit, sic & cera: ærugo rodit: tria hæc mista, carnē regenerant, magis etiam si quid sarcotici adiungas. Scio Plinium commendare medullam ceruinam aut uaccinam ad ulcera oris, sed cum resina: item uituli uel bouis, ad dysentericos, sed alijs admixtis: & uitulinam priuatim ad exulceratas uuluas cum seuo, quibus tamen alia ratione quàm sarcotica prodest: aut si illa quoq; interdū, per accidens tamē. Sed satius est hisce relictis, uerā medullarū facultatem ex Galeni uerbis superius recitatis addiscere: quibus hæc addi possunt, Medullis (ut etiam adipe) recentibus laxando, ueteribus insuper discutiendo utendum esse. Medullarum (inquit Dioscorides) probatissima est ceruina, mox uitulina, post hanc taurina, tum caprina & ouilla. Laudatissima (inquit Plinius) ceruina, mox uitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccatæq; in umbra per cribrum. Dein liquatæ per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fi-

ctili locis frigidis. Vide etiam Dioſcoridem quomodo ad uſum parandæ ſint medullæ. Vituli medullæ cum pari pondere ceræ & olei, uel roſacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur, Plinius. Marcellus paulo aliter, Medulla (inquit) cum cera & oleo roſaceo æquis ponderibus liquefacta, & permixta, & ad emplaſtri modum impoſita, duritias palpebrarum, & ſi qua illic in modum pilularū naſcuntur, commollit ac diſcutit, Marcel. Vituli medulla admixto cumino trito infuſa prodeſt in aurium dolore & grauitate, Plinius. Simile remedium uide mox in ſeuo. Recens uituli medulla cum cymino contrita infuſaq́, quamuis magnos dolores auriculæ ſtatim releuat, & intra triduum tollit, Marcellus: ex quo in Boue etiam dixi, bubulinam (ſic legitur) uel taurinam medullam liquefactam, tepentemq́ infuſam auribus, plurimum prodeſſe. Medulla uituli, uel ſi uaccina ſit, ulcera oris ac rimas emendat, Plin. Vituli aut bouis medullæ excoquuntur cum farina & cera, exiguoq́ oleo, ut ſorberi poſſint, pro cœliacis & dyſentericis: Medulla etiam in pane ſubigitur, Plinius: Marcellus item uaccinam, cum farina tenui ſubactam, & inſtar excocti panis in cibo datam, mirè dyſenteriam ſanare ſcribit, maximè ſi & caſeus bubulus recens manducetur. Manantia uerendorum ulcera ſanat ſeuum cum medulla uituli, Plin. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum ſeuo exulcerationibus uuluarum impoſita prodeſt, Plin. Componuntur ex ea medicamenta ad molliendum uterum, tum foris applicanda, tum peſſis inditis, ut ex Galeno ſupra recitaui.

¶ Vitulinū pingue quomodo odoramentis imbui debeat, copioſè explicatū eſt ſupra in Tauro ex Dioſcoride. Idē quomodo à putredine conſeruet, uide in Anſerino ex Dioſcor. Vitulinū adipem aliquantū aſtringere Dioſcorides ſcripſit, uide ſupra in bubulo adipe. Seuū uituli cū ſale ſubactū utiliſſime adhibet pityriaſi, Marcel. Cū ſale tritū capitis ulceribus utiliſſimū eſt, Plin. Adipe uituli ſi palpebras craſſiores perunxeris, extenuabis eas, & ad ſanitatē perduces, Marcel. Seuū uituli cū anſeris adipe & ocimi ſucco, genarū (palpebrarū) uitijs aptiſſimū eſt, Plin. Idem remediū alibi ad auriū dolorem & grauitatem commendat, Plinius: & Marcellus quoq́, qui tepidum infundi iubet. Et rurſus alibi in Plinio idem remedium (niſi quod nihil differre ait, uituline an bouis ſeuum capiatur) ulcera oris & rimas emendare docet. Eſt & alia mixtura (inquit) ſeuo uituli cum medulla cerui, & albæ ſpinę folijs unà tritis: Idem præſtat & medulla (uidelicet uitulina) cum reſina, uel ſi uaccina ſit. Vituli adipem ſucco ocimi adiecto, ſi pariter tepefactam auriculæ infuderis, amariſſimo incommodo laborantem continuo liberabis, Marcellus. Cuminum ſylueſtre auribus inſtillatur ad ſonitus atq́ tinnitus, cum ſeuo uitulino uel melle, Plinius: Quid ſi legas, uel medulla, ut ſupra habuimus ex eodem autore, & Marcello quoq́. Vituli adeps ex fœmina (id eſt uitula: ſed malim ex femine, ut paulo poſt ex inguinibus) ſublata, cum aquæ cotylis tribus decocta, & ſorbitionis more ſumpta, cœliaco plurimum prodeſt, Marcellus. Datur & ſeuum uitulinum aut bubulum, dyſentericis & cœliacis, Plinius. Manantia uerendorum ulcera ſanat ſeuum cum medulla uituli in uino decoctum, Plinius. Inflationibus in ſede ſeuum uituli auxiliatur, maximè ab inguinibus, cum ruta, Plin. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum ſeuo, exulcerationibus uuluarum impoſita prodeſt, Plin. Teſtium tumor, cum ſeuo uituli, addito nitro cohibetur, Plinius. De eodem remedio Marcellus, Adeps uituli (inquit) & nitri modicum, unà permixta, & ceroti modo impoſita teſticulis, tumores omnes & dolores perſanare dicuntur. Vngues ſcabros ſeuum uituli emendat, Plinius. Sal prodeſt contra incipientes uerrucas cum ſeuo uitulino, Plin. Author quidam obſcurus ex Plinio citat, ſeuum uitulinum podagricis & articularijs morbis prodeſſe: quod ego apud Plinium non de ſeuo, ſed ſimo uitulino, nec eo ſimpliciter, ſed eius cinere legi, ut inferius recitabo. ¶ Leporino coagulo pares habent uires, hœdi, agni, &c. & uituli coagulum, Dioſcor. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere, Plinius libro 32. qui totus eſt de aquatilibus, proinde hoc in loco non uituli terreſtris, ſed marini, coagulum accipiendū eſt. ¶ A recentibus & calidis adhuc uituli extis (id eſt arteria, pulmone, corde & iecore) minutatim conciſis, liquor in uaſis chymiſticis elicitur, cui æquales partes ſaluiæ & meliſſophylli liquorum ſimiliter extractorum, admiſcentur: inde membra frigida, uel reſoluta, uel tabida, mane & ueſperi aliquandiu perfricantur, & mox calidis pannis inuoluuntur. ¶ Iecur uituli maſculi, & tantundem foliorum ſaluiæ, minutatim pariter concidantur: collectus inde ſtillatitius liquor potui datur tum uiris tum mulieribus, qui durum tumorem tranſuerſum in imo uentre ſupra pudenda perceperint. ¶ Vincit lepras ac furfures uitulinum fel, cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriente comburatur, Plinius. Felle uituli caput perunctum lendes exterminat, Marcellus. Alopecias ſanat urina hominis uetus, ſi cyclaminum adijciatur, & ſulphur: efficacius tamen & uitulinum fel: quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes, Plin. Fel uituli calefactum cicatrices extenuat: Medici adijciunt myrrham & mel, & crocum, æreaq́ pyxide condunt: aliqui & florem æris admiſcent, Plinius libro 28. in fine capitis 18. imperitiſſimè ad cicatrices cutis referens, cum ad oculorum cicatrices tantum pertineat, quod uel ipſa medicamentorum ocularium materia monere ipſum debuiſſet. Idem medicamentum Marcellus Empiricus inter oculorum remedia his uerbis deſcribit: Fel uituli diligenter collectum ad cotylæ menſuram in uas æreum mittitur, tenuiq́ igne admoto ita excoquitur ut ſpiſſetur, deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decocti remanſerit: adijciuntur poſtea myrrhæ tritæ drachmæ duæ, & croci una, & æris flos pauxillum, ac poſtea ſimul omnia diu coagitata, ad tertias decoquuntur: quod medicamen in pyxide ærea debet reponi, ſatis utile & leucomatis & cicatricibus, & omnibus uitijs oculorum, ſi adſidue

inde

inde & opportunè inungantur. Cum felle uitulino & aceto pari mensura serpentis senectus, id est exuuiæ decoctæ, & lanula madefacta medicamentum auriculæ insertum, maximæ utilitatis esse creditur, si prius feruenti aqua de spongia aurem foueris, Marcellus. Ex eodem malagma uentri soluendo de felle taurino uel uitulino parandum, iam in Tauro scripsi. Vitulinum fel si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum uuluæ, etiam duritiam uentris emollit, & profluuium minuit umbilico perunctio, atque in totum uuluæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam, ammixto amygdalino oleo, quantum esse satis appareat hoc in uellere imponunt. Masculi fel uituli, cum mellis dimidio tritum, seruatur ad uuluas, Plinius. ¶ Lien uituli in uino decoctus, tritusque & illitus, ulcuscula oris sanat, Plinius. Ad lienem sedandum, emi lienem uituli quanti indicatus sit, iubent magi, nulla pretij cunctatione, quoniam hoc quoque religiose pertineat: diuisumque per longitudinem annecti tunicæ utrinque, & induentem pati decidere ad pedes: dein collectum in umbra arefacere: Cum hoc fiat, simul residere lienem ægri uitiatū, liberarique eum morbo dicitur, Plinius. ¶ Gluten uitulinum aceto remissum, admixta modica calce uiua, ut crassitudinem mellis habeat, illines locis leprosis, atque illic siccari medicamen permittes, efficaciter proderit, Marcellus. Lichenas oris præstantissimè uincit glutinum factum è genitalibus uitulorum, liquatum aceto cum sulphure uiuo ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recens illinatur: item lepras, ex melle & aceto decoctum, Plin. Simile remedium in Tauro ex taurocolla diximus, quæ & ipsa ex genitali tauri fit. Auribus fractis glutinum è naturis uitulorum factum, & in aqua liquatum medetur, Plinius. ¶ Fimo uituli suffiri percussos à scorpione prodest, Plinius. Sanguinem sistit fimi uitulorum cinis illitus ex aceto, Plin. Vlcera quæ sordidata sunt, fimi uitulini cinere & muliebri lacte purgantur, Marcellus. Igni sacro uitulinum fimum recens, uel bubulum illinitur, Plinius. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis addito melle modico: itemque omnia inflammata & suppurationes minantia, Plinius. Verrucas aufert uitulini fimi cinis ex aceto, Plinius. Aestates, & quæ discolorem faciūt cutem, fimum uituli cum oleo & gummi manu subactum emendat, Plinius. Oesypum cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt: si uero & uituli fimus, & fel caninum misceatur, medicamen utilius erit, ita ut pariter temperata omnia decoquantur, Marcellus. Melancholicis fimum uituli in uino decoctum remedio est, Plinius. Fimum uituli recentem si quis ex uino potui dederit his quos Græci cholericos uocant, manifesto periculo liberabit, Marcellus. Hydropicis auxiliatur fimum uituli masculi illitum; fimi uituli cinis cum semine staphylini, æqua portione ex uino, Plinius. Intestinorum inflationes discutit uitulinum fimum in uino decoctum, Plinius. Testium tumor cohibetur uituli fimo ex aceto decocto, Plin. Manantia uerendorum ulcera seuum cum medulla uituli sanat, in uino decoctum, uel caprinum cum melle rubique succo: Vel si serpant, fimum etiam (uitulinum intelligo, quod supra etiam ad sordidata ulcera & ignem sacrum prodesse ostendi, quanquam & capræ stercus cancerosos cum melle mixtum sanare apud Sextum legitur:) prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto, Plinius. Luxatis recens fimum aprinum uel suillum, item uitulinum prodest, Plinius. Vitulinum fimum recentem articulis laborantibus illines, statim subuenies, Marcellus. Podagris medetur bouis fimum cum aceti fece: Magnificant & uituli qui nondum herbam gustauerit fimum, Plinius. Articulorum attritis medetur uituli, qui nondum herbam gustauerit, fimum, Plinius. Fimi uitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis addito melle modico, podagris prodest & articularijs morbis, è maribus præcipuè uitulis, Plinius. Si dolor sit & grauitas aurium, urina capri medetur, uel tauri, uel fullonia uetus calfacta, uapore per lagenæ collum subeunte: admiscent & aceti tertiam partem, & aliquid urinæ uituli qui nondum herbam gustauerit; Fimum etiam, mixto felle eiusdem, Plinius.

H.

¶ Vitulus bos iunior est, à uitulando, id est lasciuiendo dictus: uel ut Isidorus coniicit, à uiridi ætate, sicut uirgo (aut forte quia Græci uitulos olim ἰταλὸς, & πιτάλος, uel πιτάλος dixerunt.) Sic & uitula uacca est uiridioris ætatis, necdum enixa: cum primum enim peperit nomine mutato iuuenca aut uacca dicitur. Sed hanc nominum proprietatem Latini non perpetuo seruant. Vergilius Aegloga tertia: Ego hanc uitulam (ne fortè recuses, Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus) Depono. Et libro tertio Georgicorū, quos prius uitulos uocauerat, domituræ iam idoneos, hoc uersu: Iam uitulos hortare uiamque insiste domandi, paulo post iuuencos nominat, Iunge pares & coge gradum conferre iuuencos. Nec poëtæ solum, sed etiam Columella, Talis notę uitulos (inquit) id est iuuencos uel boues indomitos & rudes, &c. Plinius alicubi uitulum masculum dicit, tāquam aliâs de uitula etiam intelligi potuisset: mihi quidem in cæteris casibus non opus uidetur sexus differentiam addere, cum inflectendi ratio uitulum à uitula ubique distinguat, præterquam in datiuo & ablatiuo pluralibus, proinde recte alibi Plinius uitulis maribus dixit: neque enim ita uitulabus ut equabus apud authores reperitur. Apud Græcos etiam μόσχος generis communis est, authore Ammonio. Apud Theocritum Daphnis Idyllio 9. Ἁδὺ μὲν ὁ μόσχος γαρύεται, ἁδὺ δὲ χ' ἁ βῶς, Ἁδὺ δὲ χ' ἁ σύριγξ, χ' ὠ βωκόλος, ἁδὺ δὲ κ' ἠγών: lego ἁ μόσχος uel propter carmen. Cæterum uituli nomen usurpatur etiā de alijs quadrupedibus maioribus, ut elephantis & balænis apud Plinium. Sic & damalin Græce Photion omne animal uocari existimat in iuuenta. Stultè quidam in Dictionarijs suis Vergilium in carmine iam citato, Iam uitulos hortare, &c. uitulos de equis interpretantur, cum proculdubio de boū uitulis

illic intelligat poeta. Βοῦν uocamus & uaccam, & taurum, & uitulum aliquando, Io. Tzetzes. Βοῦς ὄνομα γενικόν, πόρτις εἰδικόν, Varinus. Βοίδιον τὸ, et βώδιον apud Varinum et Hesychium, ad utrunque sexum conuenire uidetur, de boue uel per ætatem uel aliter paruo: Latini buculum uel bucolum (ut Columella habet) de mare, de fœmina buculam dicunt. Μόσχος, inquit Etymologus, dictus est uel quod μῶ uocem ædat: ἢ παρὰ τὸ ὀσμᾶσθαι τῇ μητρί, ἢ παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ, καὶ (lego διὰ) τὴν σχέσιν ἣν ἔχουσι πρὸς τὰς μητέρας. Τῶν βοῶν τὰ νέα μόσχοι καλεῖται, Poll. Diminutiua reperio, μοσχάριον, & μοσχίον, & πορτάκινον (malim πορτάκιον, ut à σκύλαξ σκυλάκιον) apud Varinum & Hesychium. Δαμάλεις & πόρτις, uitulæ sunt, neque Venere neque iugo domitæ (ut per antiphrasin δαμάλεις uocentur, contraria ratione quàm δάμαρ pro uxore) πόρτις autem minores sunt quàm δαμάλεις: uituli mares lactentes adhuc μόσχοι appellantur, iidem adulti tauri, Varinus. Vide supra in Boue, ab initio octaui capitis. Apud Varinum δαμάγη uox corrupta est pro δαμάλης. A πόρτις fœminino licet, uox diminutiua fit πόρταξ in masculino genere, et ab hac rursus πορτάκιον, ut iam dixi. Πόρτις pro πόρις abundante τ litera. Dicitur autem πόρις, παρὰ τὴν πορείαν, σκιρτητικὴ γὰρ ἡ δάμαλις, Varinus: uel potius ut Etymologus & Suidas habent, πόρτις ἡ μικρὰ βοῦς, ἡ ἄρξαμένη νῦν τῆς ἐπὶ νομὴν πορείας, uel δάμαλις ἡ ἄρτι πορεύεσθαι δυναμένη. Ego porin à par Hebraica uoce deduxerim. Ὑπόπορτις ἐοῦσα, ἤγουν πόρτιν ἔχουσα βοῦς, apud Hesiodũ, Varinus. Apud Lycophronem πόρρις legitur per duplex rhô, ut Suidas & Varinus obseruarunt. Πόρταξ, πόρτις, πορτισκὴ, non in alio quàm Varini Lexico reperi. Πορτάζει, δαμαλίζεται, Hesychius & Varinus: δαμαλίζεσθαι uocem nusquam legi, uidetur autem idem significare quod uitulari apud Latinos, id est lætari, uel iuueniliter exultare ut uituli solent. Πορτίφοροι apud Hesychium & Varinum exponuntur, οἱ αἴροντες τὰ κόρροια ἐπὶ τῶν ὤμων: & quanquam ratio uocis compositæ interpretari postulat pro iis qui uitulos humeris gestant: tamen uocabulum κόρροια (pro quo κόρρια per iota legendum puto, id est μικρὰ κοράσια uel κοράσια) facit ut illos etiam qui pueros aut puellas humeris imponunt, ut sæpe per ludum fit, sic appellari putem. Δαμαλείδιον, iuuencula, apud Varinum legitur in Κλινίδιον. Κυοφορεῖ δ' ἡ δάμαλις μῆνας δέκα, sic legitur in Geoponicis Constantini ex Varrone, pro uacca Venerem experta & grauida, impropriè. Πέζας μόσχους, οὕτως ἐκάλουν τὰς μισθαρνούσας ἑταίρας χωρὶς ὀργάνου, Hesychius. Malim πεζὰς ut meretrices quæ organa musica non haberent, & organis tanquam equis carerent, πεζαὶ, id est pedites, utpote ignobiliores dicerentur: quemadmodum & πεζὸν λόγον, id est orationem pedestrem dicimus, cuius comparatione quæ numeris ligatur ἔποχος quasi equo sublimis uocatur. Πέζαι, μόσχοι, ἑταῖραι αἱ χωρὶς ὀργάνων εἰς τὰ συμπόσια φοιτῶσαι, Varinus. Videtur sanè uox πέζαι tum de uitulis boũ, tum de meretricibus illis dici posse, ut desit coniunctio καὶ uel ἢ post μόσχοις in Lexicis Græcis. Κολοβοίλη, ut Sigismundus Gelenius obseruauit, ad Germanicam uituli uocem accedit: ut ἰταλὸς (sic enim uitulos olim à Græcis uocatos Varro scribit) ad Illyricam tele. Ἑρμὰς, νέας βοῦς, Hesychius & Varinus. Ἦνις βοῦς, bos annicula, (ἡ μόνου ἑνὸς ἔτου, mutato ε in η) genitiuum ἤνιδος facit, uel ἤνιος Ionice.

Achæus Eretriensis in Aethone Satyrico sues πεταλίδας dixit, cum uituli proprie πέταλοι dicantur à cornibus, ὅταν αὐτὰ ἐκπέταλα ἔχωσιν, Athenæus libro 9. Cælius ecpetala interpretatur patula, uel parua exiliaque: ego posteriorem interpretationem priori contrariam improbo. Nam ut πέτηλον pro paruo reperiatur (quod nusquam fieri puto apud Græcos, præterquam in πέτηλας, quas Hesychius exponit palmas paruas & fruticosas) sicut apud Latinos petilum, ἐκπέταλον tamen nunquam hoc sensu accipitur: sed patulum & planum & in latitudinem extensum semper significat, proinde plana & latiora pocula, quales pateræ sunt Latinis à patendo dictæ, & phialæ Græcis, ποτήρια ἐκπέταλα nominant. Quin & folia latiuscula πέταλα uel πέτηλα dicuntur: Et πεταλώδης, quod amplum uegetumque fuerit. Inde & sues πεταλίδες, nimirum opimę, & petasus genus pilei lati, & alia plurima, quæ omnia à uerbo πετάω formantur, quod est extendere & dilatare. Et quoniam plana lataque, eadem supino situ esse uidetur, πεταλοῦσθαι pro ὑπτιοῦσθαι καὶ τρυφᾶν exponitur Hesychio & Varino: cuius significationis etiam πιδαχοῦται uerbum apud eosdem extat, quam scripturam ego non probo. Πεταλίδων, ὑῶν, id est suum (sic enim legendum) per translationem à uitulis, qui πέτηλοι dicuntur, Varinus & Hesychius. Ἐκ δὲ τῶν ὁμηρικῶν πετάλων καὶ ποτήρια ἐκπέταλα, τὰ πλατέα, Varinus. Πετάκιον, ποτήριον, ἐκπέταλον δὲ αὐτὸ, καὶ πέταχνον, Idem. Πιδαυνὰ τὰ ἐκπέταλα, καὶ φιλοειδῆ (lego φιαλοειδῆ) ποτήρια, Hesychius & Varin. Sed hæc super ecpetali significatione sufficiant: præsertim cum ipse Cælius alibi ἐκπέταλα pocula latiora interpretetur, quoniam πέταλα folia perampla sint. Debuerat sanè eum res ipsa monere ne ecpetala parua exiliaque cornua redderet, aut reddi posse dubitaret, cum Athenæus sues petalides, id est præpingues saginatosque à petalis, id est uitulis quorum ecpetala cornua sunt translato nomine appellare testetur. Pingue uero paruo & gracili contrarium est. Ausus est quidam in Lexico Gęrcolatino ecpetala cornua ramosa exponere, & falsæ interpretationis illius Athenæum testem mentiri. At poterant hominem utcunque Græci sermonis indoctum oculi sui docere, nunquam sibi ramosis cornibus aut bouem aut uitulum uisum. Πετάλα, ὀνόματα θήλεια, καὶ βοῦς, Hesychius & Varinus: locus mihi parum integer uidetur.

¶ Vituli epitheta, Ferox. Templis maturus, Iuuenal. Sat. 12. Imbelles, Stat. 8. Theb. Lactentes, Ouidius Metam. 10. Tener, Horat. 4. Carm. ¶ Apud Græcos, Ἁπαλὸς, Νεαλὴς Nicandro, Ἄγραυλοι πόριες Homero Odyss. κ. ¶ Mensem principis diei (νουμηνίας) ratione Orpheus nuncupat μονοκέρωτα μόσχον, id est unicornem uitulum, ut in Boue iam explicauimus in H. a. ¶ De moscho odorato uel aromatico, quem uulgo muscum uocitant, suo loco tractabo in M. litera. ¶ Μόσχος, καυλὸς ὁ τὸ φύλλον

φύλλον ἐξήρτηται, Euſtath. in Dionyſ. Moſchos & pediculum ſignificat, quo frondes & fructus ramis annexi pendent, qui & petiolus, & à Palladio tenax uocatur, Hermolaus. Μίσχος ὁ παρὰ τῷ φύλλῳ κόκκος (lego καυλός) Varinus & Heſychius: apud Suidam μίσχος nudum ſine interpretatione legitur. Μιαχου etiam pro μίσχον in Heſychio corruptum eſt, quod uel ordinis ratio prodit. Πίσμα, πίτσμα ἢ μόσχος, ἐστι δὲ ἐξ οὗ τὸ φύλλον ἤρτηται, Heſychius: in Varino μόσχος perperam legitur: Suidas non meminit. Dioſcorides filicem marem deſcribit his uerbis, φύλλα δ' ἐστιν ἄκαυλα, καὶ ἄνανθῆ, καὶ ἄκαρπα, ἐξ ἑνὸς μόσχου περὶ πῆχυν τὸ μέγεθος, hoc eſt, folia ſunt ſine caule, ſine flore, ſine ſemine, ex uno pediculo cubitali magnitudine. Quod in filice (inquit Marcellus interpres) ſupra terram extollitur, pediculi foliorum, non caulis rationem habet. Quoniam negato illi ſemine, merito caulem natura etiam negauit: propter ſemen enim plerunq; caulis eſt. Rurſus in thelypteride, id eſt filice fœmina, τὰ μὲν φύλλα πτερίδι ὅμοια, οὐ μονόμοσχα δέ: hoc eſt, Folia mari ſimilia habet, non tamen uno ſingularíq; pediculo hærentia: μίσχον in hac ſignificatione ſæpe in Theophraſto legimus: facile autem ab alijs ſignificationibus diſcernitur, quoniam ſemper cum folij aut fructus mentione profertur. Μίσχοι putamina & reiectamenta pomorum ſunt, Pollux. ¶ Dicitur & moſchos, ſiue quod idem eſt oſchos, pampinus & capreolus, & clauicula, quæ Græci helicas & ligna & clemata, & amphidas quoq; appellant, ut Galenus inquit, Hermolaus in Corollario. Sunt autem hæc uerba Galeni ex Gloſſis in Hippocratem: ὀσχίῳ, τῇ περὶ τὸ σόμα τῆς μήτρας ἑλικοειδεῖ ἐπαναστάσει. ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, τὰ κλήματα καὶ αἱ ἕλικες: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἀμφίδεον ὀνομάζει, καὶ λέγνα. In Hermolai tranſlatione errores quatuor inuenio: quorum duo forte librariorum ſunt, qui ligna pro legna, & amphidas pro amphideon ſuppoſuerunt: reliqui ipſius Hermolai, cui errandi anſam dederunt exemplaria perperam uel ſcripta uel excuſa: Nam hæc uerba ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, non à nouo initio legi debent, ut in uulgatis exemplaribus leguntur, ſed præcedenti uoci ὀσχίῳ coniungi: quod uel γὰρ præpoſitio addita oſtendit. Cornarius Galeni uerba ſic transfert: ὀσχίῳ, pampinoformi circa uteri oſculum eminentiæ: ὄσχος enim & μόσχος, ſarmenta & pampini uitis. Idem etiam ἀμφίδεον nominat & λέγνα. Τὸ αὐτὸ, ſcilicet ὀσχίον, id eſt, eandem muliebris pudendi partem, Hippocrates alibi amphideon uel legna uocat: helicas autem, id eſt capreolos plantarum, Græci nuſquam uel amphidas uel legna appellant, ut male conuertit Hermolaus, nequaquam ita conuerſurus, ſi Galeni uerba quibus in eodem libello Amphideon & legna ordine alphabetico interpretatur legiſſet: Ea (ut nos tranſtulimus) huiuſmodi ſunt. Amphideon orbicularis extremitas eſt oſculi matricis, ſimilis cucurbitæ labijs: ducta metaphora ab armillis muliebribus, quas Græci à circumligando & in orbem comprehendendo amphidea (ἀμφιδέας σὺ, Pollux) uocant. Et in Lambda, Legna (inquit) oſculi matricis oræ uel extremitates ſunt, per tranſlationem à legnis id eſt fimbrijs ueſtium: Has oras alibi amphidea nominat Hippocrates, Hæc Galenus. De Hermolai igitur erroribus conſtat. In Cornarij tranſlatione non probo quòd ἕλικας & κλήματα pampinos & ſarmenta reddit, & helicoides pampiniforme. Melius eo Hermolaus capreolos & clauiculas Latine reddidit, ſunt enim capreoli coliculi intorti ueluti cincinni quidam in ipſis pampinis tenerioribus, quibus uitis ueluti manibus quibuſdam (inquit Cicero) adminicula complectitur ac comprehendit: Germani noſtri à figura furculas uocant, à qua etiam (ut mihi uidetur) clauiculas Cicero & Plinius dixerunt: Varro capreolos à capiendo, Græci ab inuoluendo helicas. Plinius etiam crines & uiticulas appellat. Pampini autem uitium dicuntur uirgæ ſeu rami folioſi à brachijs uel palmitibus, atq; adeo ipſis caulibus, & (ut inquit Plinius) à lateribus exeuntes: Videntur & frondes ſeu folia uitium ueteres quidam pampinos dixiſſe. Hāc huius uocabuli ſignificationem propriam innumeris teſtimonijs confirmarem, ſi opus eſſet: ubi uero pro capreolo accipi uideatur, unus tantum in Plinio locus eſt libro 9. Polypi (inquit) pariunt uere oua tortili uibrata pampino: Hic forte ſynecdochice pampinum pro parte eius clauicula dixit. Sed hoc non defendit Cornarium: nam ubi multa propria uocabula ſuppetunt, ijs omiſſis improprio uti nemo laudauerit. Græcum uocabulum κλῆμα, ubiq; apud authores pro pampino proprie dicto, & palmite, & ſarmento legiſſe memini, pro capreolo nunquam: nec aliter Grammatici interpretantur. Proinde in ijs etiam plantis, quæ nec amplexicaules ſunt, neq; capreolos habent ullos, oblongos teneriores'q;, & flagellorum inſtar flexiles ramulos clemata Græci frequentiſſimè uocant. Galenus autem hoc in loco κλήματα & ἕλικας coniungit, non tanquam ſynonyma (niſi quis improprie & per ſynecdochen clema pro helice capiat, quod apud authores factum non reperio) ſed ut oſchon uel moſchon uocem utrunq; ſignificare doceret. Quanquam ea pampinum & cuiuſuis arboris ramulum tenerum proprie ſignificat, helica fortaſſis improprie, neque enim eo uſu apud authores inuenimus: Latini tamen uiticulam utraq; ſignificatione dicunt. Sed his relictis ad rem præſentem: Galeno ſermo eſt de ore matricis, quod quia foris apparet orbiculare (eandem enim ob cauſam cucurbitæ ori ipſum comparat, & τὸ τοῦ σομίου τῆς μήτρας τὸ ἐν κύκλῳ ἄκρον interpretatur) à figura ὀσχίον dici exiſtimat: quoniam & in oſchis, id eſt capreolis, ut ipſe interpretatur, figura orbicularis apparet. Mihi certe hęc Galeni interpretatio & oſchij muliebris etymologia parum arridet. Alia enim orbicularis figura eſt oris cucurbitæ, cui aptius extremum muliebre pudendum confertur, ab ipſo etiam Galeno: alia uero clauicularum & capreolorum, quæ per ſpiras & anfractus in ſe non redeuntes fit. Præterea quod ad rem ipſam, amphideon ab Hippocrate dici totum quod foris apparet mulieris pudendum puto, ideoq; in ſingulari numero poni: partes autē eius utrinq; & oras legna in plurali: oſchion uero aliam partem interiorem, nempe prominentem carunculam, quam Græci nympham quoq; nominãt, quæ

interdum adeo excreſcit ut ferro ſecanda ſit; hanc rectè ἐπανάστασιν, id eſt partem eminentem dixeris, ſed non ἐλικοειδῆ, quod Galenus aut ipſe finxit, aut ab alio confictum uſurpauit, niſi meum me iudicium fallit. ὄσχιον autem eandem partem non à figura dixerim, ut Galenus; ſed quoniam prominet, ὄσχοι enim & μόσχοι uocantur ramuli prominentes, teneri & molles præcipuè: Vnde forſan & oſcheo uirili, id eſt ſcroto nomen inditum, quod Etymologus ἀπὸ τοῦ ὀχεύειν deducit. Videtur autem natura carnem illam quam in uiris circa ſcrotum conſumpſit, in mulieribus ad ipſorum oſchion quaſi alterum ſcrotum tranſtuliſſe. Sed Galeno ſi errauit, errare facilius fuit, quod tres iſtę partes muliebris pudendi omnes coniunctæ loco & circa extremum eius oſculum habeantur. Ego Hippocratem uirum parci ſermonis & proprijs uocabulis uti ſolitum, de re eadē tria diuerſa uocabula protuliſſe uix crediderim. ¶ ὀσχοφόρια celebritas ſeu feſtum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plutarchum, crebra eſt mentio. In Oſchophorijs pueri ingenui pubeſcentes (hi duo erant genere & diuitijs eximij, oſchophori dicti, Varinus) eligebantur, qui ferrent ὄσχας, id eſt ramos ac palmites cum ſuis racemis (ſic Heſychius & Varinus interpretantur) in templum Mineruæ Sciriados. Fuit & Athenis locus Oſchophorion nuncupatus, à Phalero non procul, ubi Mineruæ templum fuit, Heſychius & Nicandri interpres in Alexiph. Ab his Oſchophorica carmina dicta, de quibus in primo de Hiſtoria poëtarū egimus, Gyraldus. Galenus ὄσχον & μόσχον ſynonyma facit, ut ſupra dixi, utrūque in maſculino genere: in Lexicis Græcis omnibus ὄσχη fœmininum legitur, & exponitur κλῆμα βότρυς ἐξηρτημένους ἔχον: Suidas & Heſychius addunt eandem à quibuſdam ὀρεσχάδα uocari. In neutro etiam genere, multitudinis numero ὄσχεα apud Heſychium & Varinum pro iiſdem palmitibus ſcribitur.

¶ Μόσχος, ἁπαλός, Suidas: nomen adiectiuum pro tenero & nouello. Hinc illud apud Homerum, μόσχοισι λύγοισι, teneris uiminibus: Appion & Herodorus tranſlationem eſſe aiunt à teneris bubus, id eſt uitulis, ἐπὶ τὰ τρυφερὰ καὶ λυγώδη φυτὰ, id eſt ad molles & flexiles plantas (ἐπὶ τὰ τρυφερὰ τῶν βοῶν, lege φυτῶν in Etymol.) Quanquam, ut iidem addunt, lygos non de qualibet arbore uimen eſt, ſed illa præcipuè quæ Græcis agnos uocatur, Latine uitex uel Amerina ſalix; habet enim illa pręcipue flexiles & uitiles ramulos. ¶ Dicuntur etiam per ſe & ſubſtantiuè μόσχοι, nouelli ramuli ac teneri in quibuſuis arboribus: κλάδοι νέοι, βλαστήματα νεόφυτα; κλαδίσκοι ἢ λύγοι, ἢ πτόρθοι ἁπαλοί, Varinus: ſurculi recens enati, annotina germina & apta inſitioni. Forſan & turiones aliquando reddere licebit: ſic uocat Columella teneritates ſummas ipſarum arborum, quæ pecori in cibo conueniunt, ut hominibus etiam ex fruticibus & herbis quos Græci aſparagos nuncupāt, de quibus Galenus libro 2. de facultat. alim. Siue aſpharagos (inquit) Attico more, ſiue aſparagos dicas, nihil intereſt. Sic autem uocant omnes ferè Græci τοὺς ἁπαλοὺς καυλοὺς, id eſt coliculos teneros, dum creſcunt & ad fructum aut ſemen proferendum pergunt. Producunt ſanè ἐκβλαστήματα τοιαῦτα, id eſt germina huiuſmodi, tum olera multa, tum ſtirpes in genere, non ab omnibus tamen illis ad cibum decerpuntur. In braſſica priuatim κύμα quaſi κύημα per ſynæreſin appellant: deinde de diuerſorum olerum aſparagis agēs, ſubijcit: Aliud aſparagorum genus eſt in fruticoſis plantis, ut ruſco, chamædaphne, & oxyacantha: à quibus differunt (per excellentiam dicti aſparagi) regius & paluſtris (Latinè corruda) poſtremo bryoniæ, id eſt uitis albæ aſparagi, Hæc Galenus. Cymas de braſſica Latini etiam dicunt, Plinius libro 19. Braſſica toto anno ſeritur, &c. cymas à prima ſectione præſtat proximo uere: hic eſt quidam ipſorū caulium delicatior teneriorque cauliculus. Itali etiamnum cymas aut cymolas uocant: hinc & Germanis natum uidetur ſuum **Kymen** & **Kymle**. Columella libro 10. Græcorum imitatione genere neutro protulit, Frigoribus caules & ueri cymata mittit. Quòd autem μόσχοι de holeribus quoque dicantur, ex Etymologo etiā probari poteſt, cuius hæc uerba ſunt, μοσχύνεται, τρέφεται, κυρίως τὰ μοσχεῖα, ἢ τῶν λεπτῶν λαχάνων φυτεῖα, ἢ φυτῶν, hoc eſt, μοσχύνεσθαι uerbum nutriri & creſcere ſignificat: propriè autem dicitur de moſchijs, id eſt teneris holerum aliarúmue ſtirpium ſurculis. μοσχεῖα uocat, quæ alij μοσχία: pro λεπτῶν lego ἁπαλῶν ex Suida, qui μοσχεύματα exponit ἁπαλὰ φυτὰ δένδρων καὶ λαχάνων. Notandum autem φυτὸν uocem quæ totam plantam propriè ſignificat, per ſynecdochen pro ſurculo accipi. In Etymologico etiam φυτὰ potius quàm φυτεῖα legerim, & δένδρων quàm φυτῶν ex Suida: ut talis ſit lectio, μοσχύνεται, τρέφεται, κυρίως τὰ μοσχία, ἢ τῶν ἁπαλῶν λαχάνων φυτὰ ἢ δένδρων. Verum pro μοσχύνεται etiam, μοσχεύεται mallem: Verbum enim μοσχεύειν, ut inferius dicam, ſæpe apud authores legitur, μοσχύνειν nunquam, quod ſciam. Huc formationis etiam analogia accedit. Nam ſicut à δοῦλος, ὁδὸς, χωλὸς, &c. uerba in εύω fiunt, ſic & à μόσχος μοσχεύω: rariſſima ſunt in ύνω à nominibus in ος, ut à λεπτὸς λεπτύνω. Μόσχια (malim μοσχία paroxytonum, ut moris eſt in diminutiuis) ἁπαλὰ φυτὰ, id eſt plantæ teneræ: nimirum recens plantatæ uel inſitæ, uel potius ipſi ſurculi, ſiue ad inſerendum idonei, qui & μοσχίδια & μοσχεύματα dicuntur, nec non μόσχοι, ut iam docuimus. Moſchia uocant item Græci conceptacula in cepis quædam ſemen adſeruantia, & ad maturitatem perducentia, Cælius: Apud Heſychium & Varinum nihil aliud inuenio quod ad hanc rem, quàm κρομμύου τὸ σπέρμα. (Thallos ceparum uocat Columella 11.3. ut Beroaldus exponit.) Iidem μόσχια interpretantur κρέα μοσχεία, id eſt uituli carnes: in qua tamen ſignificatione penultima per ει diphthongum ſcribi debet. Μοσχίδια, germina recentia, & uimina noua ac tenera, item fici nouellæ, id eſt nuper plantatæ, Varinus. Νέα μοσχίδια συκίδων, Ariſtophanes in Acharnenſibus: interpres exponit μοσχεύματα σύκων: οὕτω δὲ καλοῦνται αἱ νέαι συκαῖ. Flagella dicuntur Latinis cymæ arborum & ipſarum ſummæ partes, quę ad cuiuſcunque uenti flatum mouentur; unde etiā nomen traxerunt, ab eo quod flatibus petātur, Verg. Neue flagella Summa pete.

Mihi

Mihi inde dicta uidentur, quod flagellorũ instar lenta flexiliaq; sint. Hæc quoq; moschos & moschia Græce dixerim. Quòd si arbor inutili quadam fruticatione multos ueluti caudices emittere uideatur, cuiusmodi solent cerasus, prunus, corylus: tantum is caudex iustè appellabitur, qui est medius & robustior: alij autem uicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem desecari & transplantari solent, ut arbor crassior sit, & ne soboles luxurians parentem enecet, stolones appellantur, à uulgo in Gallia reiectons quasi reijciendi: Ab his (inquit Varro) Licinius Stolo primus cognominatus est, quod nulli in eius fundo reperiri possent stolones, quos circũ arbores è radicibus effodiebat. Huiuscemodi stolones uocantur etiam soboles ab olescendo, Columellæ: In uineis appellantur pampini: unde pampinare uites, superfluos stolones resecare. (In uite sobolem & rustico uocabulo suffraginem uocant, Ruellius.) Eosdem Cato cap. 51. pullos arborum uocat: Ab arbore (inquit) abs terra pulli qui nascentur, eos in terram deprimito. Pullulos quoq; nominauit Plinius libro 17. Hinc pullulare & pullulascere uerba, quasi pullulos emittere, Carolus Stephanus in Seminario. Ego istos quoque stolones Græce μόσχους appellauerim, & moschidia &c. quanquam & παραβλαστήσεις aliâs & παραφυάδες Theophrasto dicantur: Pulli certe appellatio moschis pulchrè colludit. Παρασπᾷν, stolones adnascentes euellere. Μόσχευμα in literis sacris interpretati sunt uitulamen, cum Latine uiuiradix dici posset, Hermolaus. Virgulta appellat Vergilius, quæ quibusdam uulgò plantalia, alijs semina appellari placuit: nonnulli etiam palmites uocant: nempe surculos eos qui terræ committuntur, ut in arborem insurgant. Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdũ etiam uirgas malleolares. His itidem μόσχων nomen non negabimus. Arborum surculi qui in terram pangũtur, uel seruntur, uocantur etiam semina, & plantæ, plantaria, seminaria, & Græcis quoq; σπέρματα; quod Carolus Stephanus (sine authore tamen) asserit. Quanquam seminaria & plantaria alioqui uocantur ipsi agri nouellis plantis nutriendis destinati. Ὁμοίως δὲ τῆς ἀμπέλου τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τῆς ἐκφύσεως τῶν κλημάτων τῶν δένδρων (forte legendum, τῆς ἀμπέλου τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τῆς ἐκφύσεως τῶν κλημάτων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν δένδρων) αἱ παραφύσεις, ἃς εἴποις ἂν παραβλαστήματα, ἢ κατὰ Πλάτωνα ἀναβλαστήματα, αὐτομολίαι καλοῦνται, καὶ μολεύειν τὸ ταύτας κόπτειν, ὡς τὸ τὰ πρέμνα πρεμνίζειν: ἐν γοῦν τῷ Ἀττικῷ νόμῳ τῷ περὶ τῶν κοινῶν γέγραπται, Μὴ ἀνθρακεύειν, μηδὲ μολεύειν, μηδὲ πρεμνίζειν, Pollux libro 7. Et paulò post addit μοσχεύειν de arborum nutricatione dici, (aut si Græce mauis, τὸ ἀνατρέφειν τὰ φυτὰ) quod moneo, ne quis forte uerbum μολεύειν perperam scriptum existimet pro μοσχεύειν. Automolias (id est, stolones, & pampinos) ut Pollux uocat, nusquam alibi hac uoce reperio: Pro μολεύειν uero μολοῦν apud Varinum, interpretatur autem ἐγκόπτειν τὰς παραφυάδας, id est pullorum sobolem recidere, pampinare. Ego κολούειν uerbum in ea significatione malim, quod planè usitatum est pro amputare, mutilare, & imminuere. Cæterum μοσχεύειν idem significare mihi uidetur apud Theophrastum de causis plant. lib. 3. cap. 3. ubi cum docuisset phyteuteria, id est surculos inserendos læues & minimè scabros esse debere, nec ullos habere nodos, siue cæcos, siue etiam sanos & germinantes: quoniam uis in germina abeat & fruticando dispergatur: subdit, Eandem enim ob causam ἐπὶ τῶν δένδρων ἔνιοι μοσχεύουσιν, οἱ δὲ περιαιροῦσι τὴν βλάστην τῶν κλάδων, id est arborum stolones circa truncum infra & radicem, aliqui resecant, alij etiam luxuriantem in ramis germinationem abscindunt, nempe in superiore parte arboris. Et paulò post seminis, id est surculi inserendi, infirmitati consulendum monens: Ideo, inquit, qui inserunt curant, ut surculi ad eandem cœli regionem spectent, quam prius in arbore sua, & ut in simili uel meliore solo insitio fiat, deniq; ut à robustiore parte arboris surculi auferantur: tales autem sunt qui circa imum truncum & iuxta radices nascuntur (pullos & stolones uocant) quos resectos inserunt, sic enim uerto καὶ προμοσχεύοντες φυτεύουσιν. Quasi diceret, eo tempore quo arbores à stolonibus purgant, eodem mox aliquos de ijs plantãt. Eò autem robustiores sunt omnes ferè arborum surculi quo inferiores in trunco nascuntur: habent enim illi tanquam rudimenta quædam radicum, aut uim ad crescendum maiorem ob radicum uiciniam, (τὰ ὑπὲρ ῥιζῶν, Gaza non rectè uertit, quæ fibris suffulta sunt) καθάπερ τὸ μεμοσχευμένον, id est quemadmodum stolo recisus. Cupio equidem studiosos cum Gazæ translatione conferre nostra & iudicare. Omnis autem illius error inde mihi ortus uidetur, quòd μοσχεύειν semper pro uiuiradices facere exponit, cum plærunq; simpliciter stolones recidere significet. Sed quid si uiuiradix de sola uite dicatur? (est enim hæc uitis surculus cum radice exemptus, quo ipso à malleolis & taleis differt) ut non Gaza solum, sed Hermolaus, Budæus, & alij recentiores hactenus circa hãc uocem decepti sint omnes: quod ego quidem in præsentia nondum assero, sed illis quibus otij plus est & rei rusticæ amor inquirendum propino: & hoc etiam inter cætera an Budæus uiuiradicem rectè φυτευτήριον Græce nominauerit, cum Theophrasto libro 3. cap. 6. de causis, φυτευτήριον uel φυτὸν, & alibi φύτευμα, surculum inserendũ significet, quem & semen Latini dicunt, ut illic Gaza transtulit: Quanquam idem mox capite septimo: ubi lapides circumponi iubet περὶ τὸ πρέμνον τοῦ φυτευτηρίου, transfert, circa stolonẽ plantæ, rectius translaturus circa truncum (ut Palladius etiam uocat) cui insitus est surculus. Mihi certe rectè nominari uidetur φυτευτήριον in genere quicquid nouellum plantandũ est, siue id uiuiradix sit, siue surculus, siue stolo, siue talea, siue aliud quàm propriè dictum semẽ, ut apparet ex fine capitis 2. & initio tertij, libri 2. historiæ plantarum Theophrasti. Quin & propagines forsitan tum uitium tum arborum, ad idem moschidiorũ nomen admittentur, quod quis ex hisce Varini uerbis conijciat. Μοσχεύειν (inquit) apud rusticos est palmites inuersos in scrobem imponere ut radices mittant, & postea transplãtare: Aut si Græce mauis, Μοσχεύειν παρὰ γεωργοῖς τὸ ἐντιθέναι ἀνεστραμμένως τὰ κλήματα ἐν ὀρύγματι γῆς,

ἐπὶ τῷ ἐκφῦσαι ῥίζας. εἶθ' οὕτως ἐμφυτεύεσθαι: lego μεταφυτεύεσθαι. Nã Theophrastus libro primo de caussis plant. cap. 2. ubi palmam arborem non semine solũ nasci scribit, ut reliquæ arbores quæ siccæ & simplici caule sunt, & circa imum truncum non pullulant, sed etiam uirgis eam Babylonios plantare, his uerbis utitur: Τάς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἁπαλωτάτας, καὶ ὅταν ἐμβιώσωσι μεταφυτεύουσι. καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις, ἐὰν ἀποκόψας τις ἄνω φυτεύσῃ, ῥιζοῦν, &c. ἔτι δ' ἂν πλάγιος, ἐν ᾧ καὶ ἔνικμος ἡ γῆ τυγχάνῃ, &c. Hoc est, ut Gaza uertit, Virgas enim tenerrimas Babylonios uiuiradices efficere, adultasque transferre accepimus. Quin & Græciæ si quis ramos superne decisos serat, radix demittitur, &c. Item si truncus inuersus deponatur, sitque solum humectum, &c. Videri posset hic Theopharastus μοσχεύειν uerbum aliter quàm aliàs unquam accipere, nempe pro eo quod est ramos à superiore arboris parte recidere, cum pullos siue stolones inferius nullos habeat. Ego uero hunc locum ita exponendum puto, palmam non semine solum nasci, sed aliter quoque, in Babylone enim stolones eam producere qui serantur, & cum in terra comprehenderint (ἐμβιοῦν uocat, cui synonymũ ῥιζοῦσθαι) transferantur: In Græcia uero quanquam simplici & sine stolonibus trunco proueniat, illic tamen quoque aliter quàm semine, nempe ramis superne resectis & terræ commissis plantari. Plinius certe libro 17. cap. 10. fruticationes à radicibus (à quibus ut etiam à trunco imo uirgulta plantanda sumuntur) palmis manifestè tribuit, iisque ut similiter ulmis, arboris suæ & ramorum umbram nihil obesse ait: cum eædem in cæteris arboribus quæ hanc sobolem habent, umbra plerunque pereant. Eandem rem in historia plant. lib. 2. cap. 2. Theophrastum ita tractare legimus, Ἀπὸ σπέρματος μόνον φύεται πᾶν τὸ κωνοφόρον, ἔτι δὲ φοῖνιξ: πλὴν εἰ ἄρα ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀπὸ τῶν ῥάβδων ὥς φασί τινες μωλύειν: Gaza sic reddit, Ex semine tantum nascuntur omnes coniferæ, item palma: ni forte apud Babylonem è uirgis quoque proueniat, sicut nonnulli asseuerant, pro μωλύειν legendum censeo μοσχεύουσιν, ut supra. Quòd si quis obtineat Theophrastum omnino palmas absque stolonibus esse intellexisse, & tamẽ μοσχεύειν uerbum de eis usurpasse: concedam illi μοσχεύειν interpretari pro eo quod est in seminarium uel plantarium (ueluti uitulum aut pullum ad nutricem) pangere & deponere ramum, ut iam adultus inde transferatur: quæ tamen expositio à nullo hactenus clare prodita est: mihi quidem satis probatur. Est autem hoc quoque notãdum in superioribus uerbis, ubi Græce legitur in excusis codicibus, ἔτι δ' ἂν πλάγιος, Gazam uertisse, si truncus inuersus deponatur: cui uersioni nonnihil astipulantur Varini uerba hæc superius recitata, μοσχεύειν τὸ φυτεύειν ἀνεστραμμένως τὰ κλήματα. Plinius libro 17. cap. 10. Folia palmarum (inquit) apud Babylonios seri, atque ita arborem prouenire, Trogum credidisse demiror. At ego Plinium magis miror, qui cum ex illo Theophrasti loco ubi is de prouentu palmarum docet, multa in suum opus transtulerit, non obseruauerit Theophrastum hoc de uirgis palmæ non foliis (quod ridiculum esset) narrari scribere. Porrò libro 2. cap. 3. historiæ plantarum, Theophrastus μόσχευμα nominat, plantam è semine propriè dicto satam: Amygdala quoque, inquit, semine sata degenerat, tum sapore, tum quod dura ex molli redditur: idcirco adultam inserere, aut plantam sæpius transferre præcipiunt: hic pro moscheuma Theodorus plantam rectè conuertit. Quanquam igitur ut plurimum etiam uerbum μοσχεύειν Theophrasto, non ad quasuis plantas ramósue aut surculos plantandos, sed stolones & pullos accommodetur, aliter tamen interdum ab eo accipi, nulla contentione negauerim (nam quæ hic scribo, dubitando magis & interim ipse mecum addiscendo inter tot authorum difficultates, quàm docendo asserendóue scribo) de insitione certe nusquam ab eo usurpari reperi. Habet enim insitio alia & sibi propria uocabula. Μόσχευμα, πᾶν τὸ ἁπαλὸν, Nicandri interpres. Μοσχεύσας, γεννήσας, Hesychius & Varinus. Μοσχεύων, μεταφυτεύων, transplantans, transferẽs, Suidas: Qui etiam in his Eunapii uerbis, οὗτοι μὲν ὧδε μένοντες ὑπεμόσχευον τὸν πόλεμον (id est, Illi quidem hoc in loco manentes bellum clam fouebant & nutriebant) exponit ὑπέστρεφον (lego ὑπέτρεφον) & ὑπεφύτευον. Τὰ μοσχεύματα δὲ εἰς τὰς ἐπομβρίους χώρας μᾶλλον ἐμβάλλειν, ἢ τὰ φυτεύματα πάντων τῶν δένδρων: ὅτι τὰς ῥίζας τὰς καθιεμένας τῶν φυτευμάτων ἀσθενεῖς οὔσας ἐκσήπει: τὰ δὲ μεμοσχευμένα (sic enim lego) ἰσχυρότερα καὶ εὐθὺς ἀντιλαμβάνεται: τὰ δὲ πάχη (forte παχέα) τῶν φυτῶν, εἰς μὲν τὴν ἔπομβρον οἰκεῖα, &c. Verba sunt Theophrasti libro 3. de caussis cap. 17. Quæ quidem ego longe aliter quàm Gaza sic uerterim, Commune hoc omnium arborum est, ut moscheumata, id est auulsi à trunco inferiore rami, magis quàm reliqui (id est minores & superne decerpti surculi) solo humido mandentur. Ratio est, quoniam humor radices surculorum quæ deorsum emittuntur infirmæ, putrefacit: stolonum uero uel auulsionum plantæ cum robustiores sint, statim comprehendunt. Sunt autem crassiores plantæ humido solo aptiores. Artificiosas plantationes, quæ non sponte naturæ, sed arte & industria fiunt, præter insitiones Theophrastus de historia plantarum, initio libri 2. quinque cõmemorat, ἀπὸ παρασπάδος, ἀπὸ ἀκρεμόνος, ἀπὸ κλωνός, ἀπ' αὐτοῦ στελέχους, τοῦ ξύλου κατακοπέντος εἰς μικρά: hoc est, auulsione, ramo, surculo, ipso trunco, ligno minutatim conciso, interprete Gaza. Hic licet ex professo & copiose de plantandi differentiis agatur, moscheumatum tamẽ nulla mentio: unde apparet, moscheumatis proprie dicti & ex auulsione plantationem eandem esse. (Plinius 17. 10. hunc Theophrasti de ligno minutatim conciso locum non intellexit, & manifesto errore ad insitionem illam transtulit quæ fisso arboris trunco fit.) Est autem eius quod auellitur, differentia triplex, aut enim radicis aliquid simul auellitur, aut saltem stipitis, aut nec huius nec illius quicquam: quo postremo modo punica et malus uerna exoriuntur, ut ibidem scribit Theophrastus. Et mox capite 2. Ἀπὸ παρασπάδος δὲ καὶ ῥίζης ὀλίγη φύεσθαί φασι τῶν μὴ παραβλαστανόντων. Ἁπάντων δὲ, ὅσων πλείους αἱ γενέσεις, ἡ ἀπὸ παρασπάδος, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἀπὸ παραφυάδος, ταχίστη τε καὶ εὐαυξής, ἐὰν ἀπὸ

ῥίζης

ῥίζης ἢ παραφυάς ἦ. Quæ Gaza sic uertit, Auulsione aut radice nihil ex ijs, quæ ab imis plantigera non sint, exoriri posse arbitrantur. Cunctorum autem, quorum generatio numerosior est, ea quæ auulsione, atq; etiam magis quæ sobole perfici potest, ocyssima, & auctu perfacilis est, si ab radice soboles accipiatur. Constat igitur auulsiones trium generum esse, quæ licet omnes paraspades & moscheumata Græcis in genere dicantur, illã tamen quę cũ radice simul euulsa sit, priuatim παραφυάδα nominari (sobolem ex Plinio apte reddit Gaza:) & hanc solam Latinis uiuiradicem nominari, idq; in uitibus uel solum uel maxime: Græci ὑπόρριζον uel ἔνριζον παραφυάδα (ut Theophrastus de caus. 2. 2.) ἢ μόσχευμα dicunt, tum in uitibus tum in cæteris arboribus: Cæterum ea quæ ab imo plantigera non sunt, sed sicca, simpliciq; stipite (ξηρὰ, μονοφυῆ, ἀπαράβλαστα) nec auulsione, nec ramo aut surculo plantari posse, docet Theophrastus libro 1. de causis cap. 1. Didymus in Geoponicis Græcis libro 5. qui de uitibus est, uiuiradices uocat ἔνριζα φυτά, malleolos autẽ τὰ ἀπὸ κλήματος φυτά, propaginem ἀπώρυγα κληματίδα; surculos qui arboribus immittuntur uel inseruntur ἐμβέματα, unde & uerbum ἐμβεματίζειν inserere: deniq; truncum in quem insitio fit, τὸ ὑποδεχόμενον φυτόν: Idem libro 10. quatuor modis arbores plantari docet, aut semine, aut ἀπὸ παρασπάδων τῶν λεγομένων μοσχευμάτων, id est auulsione & uiuiradicibus (neq; enim distinguit ut Hermolaus, qui differre quidem parum ait, sed quomodo differãt omittit: ego non aliter differre puto, quàm quod μόσχευμα interdum de alijs etiam ramis soleat efferri, tanquam communius uocabulum: paraspades unam & certam significationem de imis circa truncum & radicem adnatis perpetuo retinent:) aut ἀπὸ πασσάλου, id est talea, aut ἀπὸ κλάδων, id est surculis. Transtulit hinc quædam Varro, libro 1. cap. 39. & 40. & paraspades uel moscheumata uiuiradices uidetur interpretari. Plinius libro 17. cap. 10. Natura & plantaria demonstrauit, multarũ arborum radicibus pullulante sobole densa, & pariente matre quas enecet, &c. Nullis uero tales pulli proueniunt, nisi quarum radices amore solis atq; imbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari, sed prius nutrici dari (hoc etiam μοσχεύειν Theophrastus dicere uidetur) atq; in seminarijs adolescere, iterumq; migrare, Hæc Plinius: sunt autem pulli illi ex radicibus paraphyades Theophrasti. Et mox paulò, Et aliud genus (inquit) simile natura monstrauit, auulsiq; arboribus stolones uixere: quo in genere & cum perna sua auelluntur, partemq; aliquam è matris quoq; corpore auferunt secum fimbriato corpore: Hæ scilicet paraspades & moscheumata Theophrasti sunt: quas dum in arbore sunt παραβλαστήσεις etiam & πλάγια nominat, nepotes Gaza conuertit. Errat autem Carolus Stephanus qui stolones cum pullis Plinij confundit. Ex eodem euentu est (inquit Plinius ibidem) surculos abscissos serere. Viuiradicum certe in hac arborum plantatione nusquam meminit. Cæterum ramorum & surculorum plantaria ut Theophrastus, non distinguit: (nam Theoph. libro 1. cap. 10. de causis, Multa, inquit, ἀπὸ κλωνὸς nasci non possent, ἀπὸ ἀκρεμόνος possunt) quemadmodum & alia quædam aliter quàm Theophrastus quod ad hoc negotium attinet, eodem in loco tradit: Quæ nos lectori relinquimus: qui ista παρέργως à nobis rei rusticæ studio collecta utut sese offerebãt, boni consulet. ¶ Μοσχιναῖοι, σκιρτητικοί, Hesychius & Suidas: lasciui & exilientes uitulorum instar.

¶ Μοσχηδόν, in morem uituli, ut ταυρηδόν: Nicander in Alexipharmacis eum qui buprestin hauserit, lac ex mamillis sugere iubens, ita scribit, Ἠ ὅγε καὶ θηλῆς ἀπὸ δὴ βρέφος ἐμπελάοιτο Ἀρτιγενὲς, μόσχου δὲ ποτὸν μοσχηδὸν ἀμέλγοι. Μοσχίνδα apud Hesychium & Varinum exponitur ἑξῆς καὶ ἀνελλιπῶς, id est continuo deinceps ductu & sine intermissione, qualis forte & uitulorum suctus est ex uberibus matrũ, ut proprie ad potum referatur, quo sensu tamen μοσχηδὸν libentius dixerim & ἀμυστί. ¶ Μοσχίας, aries triennis, Eustathius. Moschiæ lepores uestigia habent odoratiora, quorum odore canes in furorem aguntur, Pollux. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quod cum Io in uaccam à Ioue conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; uiolam quasi uitulam, imitatione Græca uideri possunt appellasse, Hermolaus. Μοσχωνοσῖτος, ὁ ἀπεχόμενος, καὶ χόρτος ὁ ἤδη καρπὸν ἔχων, Hesychius: Varinus & Suidas non habent, nec mirum cum uox sit corrupta.

¶ Pomponius Vitulus uiri nomen apud Varronem. Idem circa finẽ libri 2. Discedimus (inquit) ego & Scrofa in hortos ad Vitulum Nigrum Turannium. Moschi sophistæ hydropotæ meminit Cælius Rhodig. lib. 6. in fine capitis 4. ex Athenæi libro 6. Moschus grammaticus Syracusanus, Aristarchi familiaris, alter à Theocrito Bucolicorum poëta, Suidas. Antiquum de atomis dogma (si Posidonio credimus) Moschi est, hominis Sidonij, qui ante Troianas res fuit, Strabo libro 16. Moschionis παρασίτου uel παραμασήτου mentio est apud Athenæum libro 6. & Moschionis coci celeberrimi libro 12.

¶ b. Μάσσωλος, animal quadrupes in India, uitulo simile, Varinus, Hesychius. Elephanti pariunt singulos magnitudine uituli trimestris, Plinius. Bubalos proprie dictos gignit Africa, uituli ceruiue quadam similitudine, Plinius. Μοσχῆ, ἡ τοῦ μόσχου δορὰ, id est pellis uituli apud Anaxandriden, Pollux. Μοσχέη, idem. Ἐν δὲ νένασαι λευκᾶν ἐκ δαμαλᾶν καλὰ δέρματα: τάς μοι ἁπάσας, Λὶψ κόμαρον τρωγοίσας ἀπὸ σκοπιᾶς ἐτίναξε, Theocritus Idyllio 9. Aron herbam aliqui uulgo pedem uituli uocant, Syluaticus. Antirrhinon uocatur herba flore hyacinthi, semine uituli narium, Plinius: Hanc & bucranon uocant, Galenus in Glossis: Dioscorides etiam semen eius uituli naribus confert: Est et inter hippoglossi nomina antirrhinon.

¶ c. Οἴη τ' ἐξ ὑμένων νεαλὴς ὑπὸ οὔθατι μόσχος Βρατῇ, ἀνακρούουσα χύσιν μενοεικέα θηλῆς, Nicander in Alexiphar. ubi contra Buprestis uenenum lac ex uberibus sugendum consulit. Iosephus author est

in mutatione legis ſacrificiorum Hieroſolymis in templo, uitulam inter manus ſacrificantium peperiſſe agnam, Albertus Magnus. Vitulum aliquando capite pueri natum eſſe teſtatur Ariſtoteles de gener. animalium, libro quarto, capite tertio.

¶d. Ὡς δ᾽ ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας
ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι· οὐδ᾽ ἔτι σηκοὶ
ἴσχουσ᾽, ἀλλ᾽ ἀδινὸν μυκώμεναι ἀμφιθέουσι
μητέρας· ὣς ἐμὲ κεῖνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι, &c. Loquitur autem Vlyſſes de ſocijs, cum ex belluina forma in homines rediſſent, apud Homerum Odyſſeę libro 10.

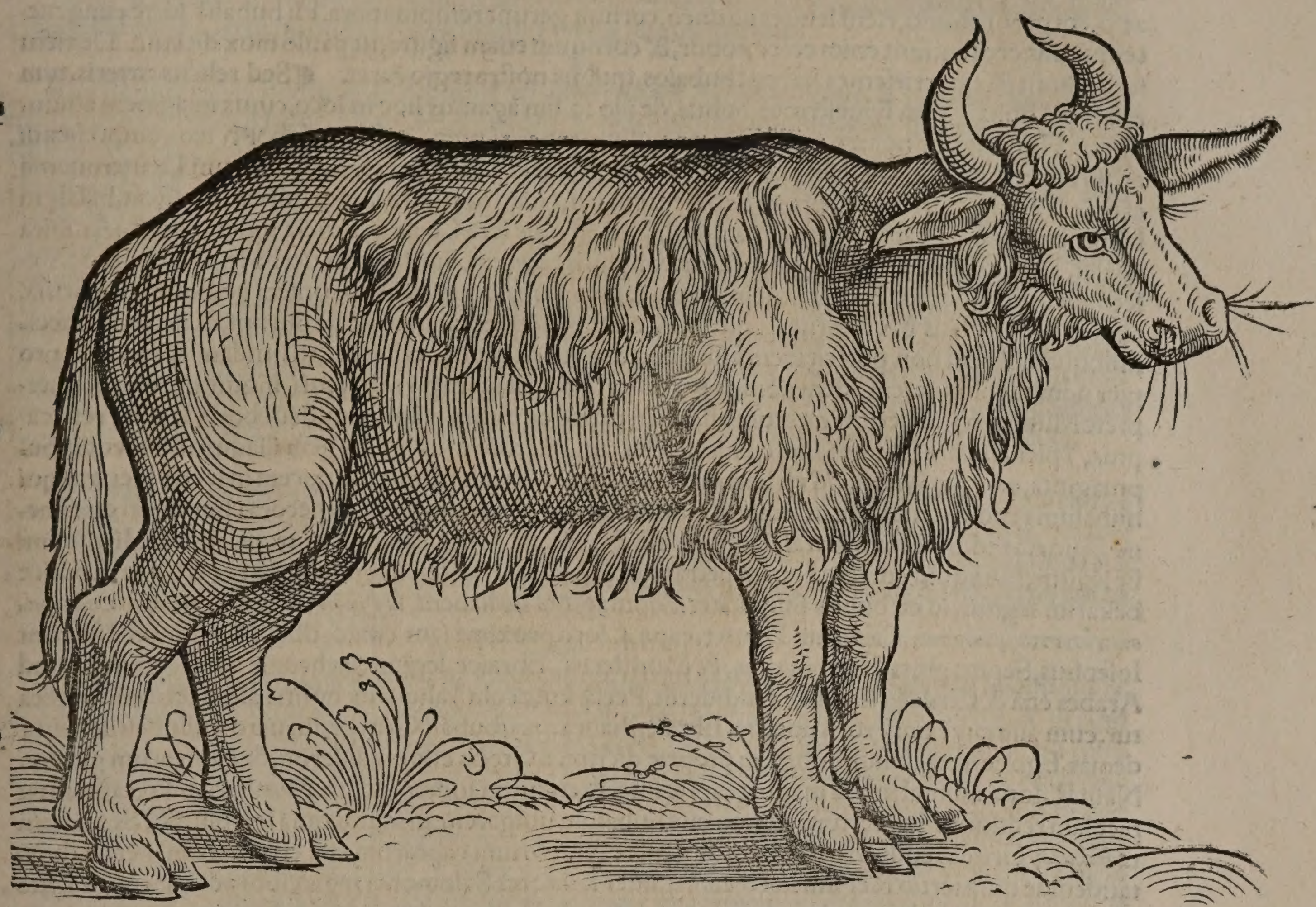
¶f. Caro uitulina nominatur Plauto in Aulul. Cicero libro 2. de Diuin. An tu, inquit, carunculæ uitulinæ mauis, quàm imperatori ueteri credere? Idem Pæto lib. 9. Integram famem ad ouum affero, itaq; uſq; ad aſſum uitulinum (quidam hîc uitellinum legunt, ſed uetus exemplar uitulinum habet) opera perducitur. Κρέας μόσχειον Græci dicunt: Apicius uitellinam dixit, & Itali hodie pro uitulo uitellum. Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis uitulinam eſitaſſe carnem uellet dum agricolationi conſultum cuperet, Cælius. Aegyptios Ageſilao uitulos ſaginatos miſiſſe apud Athenæum alicubi legimus. In uitulis præcipue muſculoſam & ſuperiorẽ femoris partem, noſtrates uocant **rorbraten**, quoniam os femoris in ea cannæ ſpeciem refert.

¶h. Bacchus cur ταυροφάγος & μοσχοφάγος dictus ſit, ex Ariſtophanis interprete in Tauro oſtendi. Μοσχοφαγία, ſacrificium quoddam celebratum in Salamine Cypri, Heſychius & Varinus: apud Suidam per τ. ſimplex legitur: dubitauerit ſanè aliquis an μοσχοφαγία ſcribi debeat: Monophagorũ celebritatis apud Aeginẽſes Gyraldus meminit ex Plutarchi Quæſtionibus Græcis: Eſt & alia ὠμοφαγία dicta. ¶Vitulam deam Victoriam dici Piſo putauit: cuius rei hoc argumentum protulit, quod poſtridie nonas Iulias re bene geſta, cum pridie populus à Thuſcis in fugam uerſus eſſet, unde Populifugia dicta ſunt, poſt Victoriam certis ſacrificijs fiebat uitulatio. Quidam interpretati ſunt quod potens eſſet uitæ tolerandę: hinc illi pro frugibus ſacra fiebant, quod obſeruat Macrobius. Hyllus in lib. de Deis, Vitulam deam ait quæ lætitiæ præeſſet: unde etiam Vitulatio & Vitulari. Varro in lib. Rerum diuinarum ait, quod pontifex in ſacris quibuſdã uitulari ſoleat, quod Græci παιανίζειν uocant (Hinc illud Vergilij, Lætumq; choro pęana canentes.) Titius uero uitulari interpretatus eſt, uoce lætari. Quidam de hac dea Vergilium intellexiſſe uolũt, cum cecinit, Cum faciam uitula (pro uitulatione, ſacrificio ob lætitiam facto) pro frugibus ipſe uenito. Hæc Gyraldus ex Macrobij lib. 3. cap. 2. Saturn. Vitulari ueteres dixerunt pro lætari, teſtibus Feſto & Nonio. Plautus in Perſa, Commodanti lubens, uitulorq; merito. ¶De Apide uitulo, copioſe in Tauro locuti ſumus: ubi & uituli aurei à Iudæis idololatris in Choreb conſecrati mentionem fecimus. ¶Mactatos crederet illic Lactentes uitulos, Amathuſiacasq; bidentes, Ouidius Metam. 9. Dum faciam uitula pro frugibus, Vergil. Sic Seruius uidetur legere, & Macrobius lib. 3. cap. 2. Sic Columella, Niſi prius catulo feceris. Alij malunt uitulam quarto caſu legere, ut dicimus rem diuinam facere: ſed illi à doctioribus non approbantur. Circa uitulos duæ ſacrificantibus dictæ leges: Vitulum probari, ſi articulum ſuffraginis cauda contingat: breuiore non litari: Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: ſicuti nec claudicante, nec aliena hoſtia deos placari, nec trahente ſe ab aris, Cælius ex Plinio. Ariſtophanis interpres in Acharnenſibus (ubi poëta dixerat χοῖρον οὐκ εἶναι θύσιμον ὅτι κέρκον οὐκ ἔχει, id eſt porcum non eſſe idoneum ſacrificio, eò quod cauda careret) addit, colura, id eſt mutila non licere ſacrificari. Bouis fœtus ſacrificio triceſimo demum die purus eſt, Plinius. Boues mares, eoſdemq; mundos & uitulos, uniuerſi Aegyptij immolant, Herodotus. Vide nonnihil etiam ſupra in ſacrificijs ex boue. Ex bobus, uitulis, & pecudibus laudatiſſimæ uitulæ ad deorũ placamenta habebantur, Gyraldus. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumq; inſpectis inteſtinis, futura prædicebant, Gyraldus, ex Pauſania. In Lunæ deliquio Aemylius Paulus aduerſus Macedonas imperator, undecim ei uitulos, id eſt moſchos, immolaſſe narratur: etiamſi eo uocabulo tauros acceperit interpres, Cælius. De immolando porco, agno, uitulo, mentio fit apud Catonẽ cap. 141. Italiam à uitulis dictam Varro ſcribit, authorem citans Piſonem. Regionem tertiam Italiæ tenuerunt priuatim dicti Itali, Plinius. Vitella, Βίτελλα, oppidum Italiæ, unde Vitellinus, Stephanus. Moſchouitas quidam interpretantur populos illos qui à Ptolemæo Hamaxobij, à Pomponio Mela Hamaxobitæ dicuntur, populi Sarmatiæ in Europa: qui ædium uice plauſtris utebãtur: hamaxa enim Græcis plauſtrum eſt: quamuis alio hodie loco quàm olim ſiti uideantur.

¶PROuerbium, Taurum tollet qui uitulum ſuſtulerit, in Tauro explicaui. Μόσχος ᾄδων Βοιώτιον, Moſchus canens Bœoticum, in multiloquos & inepte loquaces. Moſchus hic citharœdus fuit imperitus, qui citra reſpirationem uocem in longum producebat. Bœoticum autem uocant cantionis genus ueluti Phrygiũ aut Doricum, Eraſmus, Suidas & Apoſtolius. Ariſtophanes in Acharnenſibus, Ἀλλ᾽ ἕτερον ἥσθην, ἡνίκ᾽ ἐπὶ μόσχῳ ποτὲ Δεξίθεος εἰσῆλθ᾽ ᾀσόμενος Βοιώτιον: id eſt, Sed aliud eſt quod me oblectauit, cum ſcilicet ἐπὶ μόσχῳ Dexitheus ingreſſus eſt ut caneret Bœotium. Scholiaſtes ἐπὶ μόσχῳ exponit poſt Moſchum, qui ineptus citharœdus Agrigentinus fuerit: Alij propter uitulum, eò quòd uictori præmium daretur uitulus. Bœoticum autem melos Terpandrum inueniſſe ferunt, ſicut & Phrygium. Cæterum Dexitheus optimus fuit citharœdus, & uictor in Pythijs: alij eundem frigidum & ineptum fuiſſe aiunt, Hæc Scholiaſtes. Aliquid cito factum ſignificaturi Vueſtphali, dicunt, **Ehe dann das kalb ſein auge leckt**, Antequam uitulus oculum lambat, ut Latini Citius quàm aſpa-

ragi coquantur. Lusciosum Latini lolio uictitare prouerbiali ioco dicunt, Germani quidam in eundem, **Wo er recht in ein hauß sicht/ da werdend die kalber blindt**, Si oculos in domum conuertat, uitulos excæcabit.

DE BVBALO.

A.

BVBALI nomen omnino incertum est, non hodie solum, sed iam Plinij seculo confusum. Alius enim Græcorum bubalus est, cui nullum aliud apud Latinos nomen contigit, ut peregrinis plerisq;: de hoc alio loco inter capreas, quibus adnumeratur, docebo. Alius quem uulgo bubalum uocant, qui de boum syluestrium genere est, nec ullũ peculiare apud Græcos, quod sciam, nomen habet: Cum inter syluestres alij quidam certa habeant nomina, siue propria, siue à regionibus sumpta, ut bonasi, bisontes, Indici, &c. Accedit hoc etiam difficulatis, quod diuersos syluestres boues (ut Plinij tempore olim uros) hodie multi, præsertim in illis regionibus ad quas aliunde adducuntur) uulgus bubalos appellat. Paucissima animalia (inquit Plinius libro 8.) Scythia gignit: pauca contermina illi Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius ceruiue quadam similitudine, Hæc Plinius. Sed quanquam diuersi boues syluestres bubali nominentur à quibusdam, maximè tamen & à plurimis bos ille, cuius effigiem apposuimus à præstantissimo medico Cornelio Sittardo Norimberga ad me missam, bubalus appellatur: qui inter cicures & syluestres medius ferè mihi uidetur. Hunc Perottus apud ueteres in usu fuisse negat: & addit, ex Africa primum id animal allatum prodi. Ego Plinij uerbis iam recitatis, quibus proprie dictum, id est Grȩcorum bubalum, in Africa gigni scribit, hominem deceptum suspicor. Quanquam bubali, quos priuatim sic uocitamus, ex quibus locis primum aduecti sint, certi nihil habeam, Albertus Magnus meminit magnorum bubalorum syluestrium, qui **visent** apud Germanos appellentur, hos ego bisontes interpretor, de quibus pluribus dicam inferius. Erasmus Stella in libro de origine Brussorum, Buffelus, inquit, quadrupes habet barbam ueluti capra, alioqui similis boui per omnia, &c. Hunc ego urum esse docebo infra. Isidorus etiam bubalos caprearum generis cũ bubalis bubus confundit: Bubali (inquit) uocati sunt eò quod sunt similes boum, adeò indomiti, ut præ feritate iugũ ceruicibus non recipiant: hos Africa proceat. At illi qui caprarum syluestrium generis sunt bubali, quos in Africa nasci constat, neq; bubus (uitulis tamen aliquo modo) similes esse, nil mirum si iugum non recipiant, Quod autẽ de nostris non Africanis agat bubalis Isidorus, uel inde ap-

paret, quod biſontibus eos coniungit. Martialis in Libro ſpectaculorum, Carpophorum quendam laudans, Illi ceſſit atrox bubalus atq; biſon. Domitius interpres recte bubalum exponit urum, illum dico qui inter boues ſylueſtres omnium maximus eſt, & proprie urus dicitur. Plinius bubalum uulgarem intelligere uidetur, ubi ſcribit è boue ſylueſtri nigro, ſi ſanguine ricini lumbi perungantur mulieri tædium Veneris fieri dicit Oſthanes. Ariſtoteles apud Arachotos (Indiæ ciuitatem) boues ſylueſtres eſſe tradit, qui differant ab urbanis, quantum inter ſues urbanos & ſylueſtres intereſt: colore atro, corpore robuſto, rictu leuiter adunco, cornua gerunt reſupinatiora. Hi bubalis forte congeneres fuerint: conſentiunt enim color, robur, & cornuum etiam figura, ut paulò mox dicetur. De rictu iudicabunt illi qui præſentes habent bubalos, quibus noſtra regio caret.

¶ Sed relictis cæteris, tum Africano bubalo, tum ſylueſtribus bubus, de illo ſolum agamus hoc in loco, cuius imaginem adiunximus. Huius igitur nomen apud Ebræos nullum reperiri puto, niſi quis ſub תאו teo comprehendi arbitretur: Nam Dauid Kimhi exponit per שור חבר ſchor habar, id eſt bouem ferum Deuteronomij cap. 14. Chaldaica translatio pro to habet turebalah, (nam tor uel tora taurum eis ſignificat, balah (ni fallor) ferũ: unde & camelopardalis anabulah, id eſt ouis fera Chaldaice dicta uideri poteſt.) Arabica taietal, Perſica badek, Septuaginta & Hieronymus orygem. Sunt autem uerba legis eo in loco: Veſcemini bubus, ouibus & capris: item ceruo, caprea, bubalo, capricorno, unicorne, boue ſylueſtri, & alce, ut Sebaſtianus Munſterus tranſtulit. Vnde apparet teo animal fuiſſe purum, & in cibis conceſſum: quamobrem non poterit idem eſſe quod thôs, id eſt lupus ceruarius, ut quidam coniecerũt propter nominis affinitatem. Idem nomen תוא to ſcribitur Eſaiæ cap. 51. Filij tui (inquit propheta, interprete Munſtero) iacuerunt mœrore affecti in capite omnium platearum, ſicut bos ſylueſtris reti (captus,) pleni furore Domini, increpatione Dei tui. Hieronymus hic orygem illaqueatum reddit, Septuaginta, σεύτλίου ἡμίεφθον, id eſt betam ſemicoctam. Meriah Ebraicam uocem in ſacris literis aliqui bubalum reddunt, ut ſupra in Boue dixi: ſed magis probauerim illos qui pecora (boues uel oues) bene ſaginata reddunt: nam marah ſaginare eſt. Prophetæ Amos capite 6. in translatione Hieronymi ſic legitur, Nunquid currere equi in petras queũt, aut arari poteſt in bubalis? Error eſt, nam Ebraice bekarim legitur, id eſt bubus ſimpliciter. Septuaginta ſic habent, εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι, εἰ παρασιωπήσονται ἐν θηλείαις; Cæterum Deuter. cap. 14. loco proximè iam citato, ubi bubalum reddiderunt Ioſephus, Septuaginta, Hieronymus, & Munſterus, Ebraice legitur iachemur uel iachmur (quod Arabes etiã & Chaldæi ſimiliter reddiderũt, Perſæ kutzcohi) aliqui ex noſtris aſinũ ferũ eſſe ſuſpicãtur, cum alia tamẽ onagrorũ nomina Ebraica habeamus, bubali Græcorum uero nullum ſi iachmur demas. Ego certe iachmur bubalum proprie dictum à Gręcis eſſe crediderim, de caprearum genere. Nam R. Iona animal ſimile magnæ capræ interpretatur: et Iudęi quidam, Munſtero teſte, capram rupicolam reddunt. Hoc certum eſt non eſſe bubalum uulgarem: primum quia Ioſephus & Septuaginta βούβαλον Græce reddiderunt, quem de genere ſylueſtrium caprarum eſſe eruditorum nemo dubitat: deinde quia tertio Regum libro, cap. 4. inter lautiores Salomonis regis cibos adnumeratur: Quotidie enim conſumebantur in aula Salomonis (ut illic legitur) decem boues ſaginati, & uiginti gregarij, atque centum oues, præter ceruos, capreas & capras ſylueſtres atq; aues caſtratas: hîc Munſterus iachmur non bubalos uertit, ut in Deuteronomio, ſed capras ſylueſtres: Hieronymus hîc quoq; bubalos: Septuaginta omiſerunt. Bubali uero uulgares nequaquam poſſunt inter lautos cibos cenſeri. Sed tandem, ut cœperam, concludo, aut nullum Ebræis nomen eſſe bubali uulgaris, aut ſub to, id eſt boue ſylueſtri, tanquam ſpeciem ſub genere contineri. Syluaticus dictionem iamus bubalum exponit: uidetur autem corrupta à iachmur. Aufeac in ueteri Expoſitione alphabetica uerborum Arabicorum Auicennæ interpretatur coagulum ceruinum, & genitum buffali: apparet autem genitum uocem corruptam eſſe.

¶ Sed ne Gręci quidem, quod ſciam, quo bubalum noſtrum appellent, nomen habent: Nam βούβαλος & βουβαλίς oxytonum ſynonymæ uoces caprearum generis ſunt, quod ſæpe iam repetij: Quæ autem his animalibus etymi ratio ſit, non facile dixerim: ſed barbarum & peregrinum utpote Africanis nomen eſſe puto: quod cum uulgus Italorum audiuiſſet, & uocis ſimilitudine deceptum bubuli pecoris genus eſſe ſibi perſuaderet, poſtea boues ſylueſtres ad ſpectacula adductos ſic appellaſſe uidetur, tanquam Latino nomine. Ariſtophanes grammaticus ſcribit damalin, id eſt iuuencam, ab Aeſchylo uocari λεοντοχόρταν βούβαλιν (proparoxytona uoce) quod prædæ leonum expoſita ſit: & à Sophocle γηγενῆ βούβαλιν: ego νηγενῆ potius legerim, quanquam enim νηγενής uocem nuſquam reperiam in Lexicis: dici tamen poſſe exiſtimo (ut poëtæ multa huiuſmodi uocabula præſertim compoſita & epitheta fingunt) pro νεογενῆ, ut etiam νηγάτεον eodem ſenſu: exponunt enim δάμαλιν τὸ νεογνὸν τοῦ βοὸς γέννημα. Mea hæc coniectura eſt, qui aliter cur γηγενὴς, id eſt terrigena dicatur iuuenca, non uideo: niſi forte quod ex terra & herbis alatur, quod nimis latè patet. Apud Suidam legitur γέγειαι βόες, αἱ ἀρχαῖαι, καὶ ἀρσενικῶς γέγειος. Liceret & βουγενῆ δάμαλιν appellare, differentiæ cauſa: cum damalis alioqui omne animal in iuuenta uocetur, Photione teſte. Sed hoc nihil ad uulgarem bubalum, cum de uitula uel iuuenca tantum dicatur, ueluti uox diminutiua: uulgaris autem bubalus etiam adulto boue maior atq; altior ſit: In Etymologico tamen in dictione βουβάρας, legimus βούβαλον, μέγα καὶ πολύ: Heſychius βούπαλον exponit μέγα, quod magis probo: ſed quod addit καὶ ὄνομα legendum ὄνος, id eſt aſinus ex Varino: & manifeſtius ex Suida. Βου particula auget, πάλλειν concutere eſt: magnum autem eſſe oportet quod ualde & uehementer cõcutitur: ut ſi quis βούπαλον δὸξυ dicat, nemo

de

de parua hasta intelliget. Asinus autem βόπαλος apud Aristophanem dici mihi uidetur, διὰ τὸ σφόδρα πτίλλεσθαι ταῖς πληγαῖς. ¶ Postquam igitur Latini bubalũ pro boue syluestri usurpare cœperunt, aliarum etiam linguarum prouinciæ idem nomen ab eis mutuatæ sunt: neq; id mirum, cum perpaucis animalibus peregrinis alia nomina habeãtur, quàm à Latinis uel Græcis accepta, licet illi plurima primum à barbaris, id est quibusuis aliis gentibus acceperint. Græci inquam, siue sua siue aliunde accepta uocabula Romanis & Latinis communicauerunt, illi postea nationibus cæteris præsertim à se deuictis. ¶ Visuntur Romæ permulti, ut audio, bubali: uulgus adhuc uocat bufalos, Galli beuffle, Hispani bufano, Germani büffel, Angli bugill, Illyrica lingua bauwol.

B.

Bubali uulgaris (sic enim appellabimus ad differentiam Africani, & uri, & bisontis) descriptionem in libris Alberti Magni, Petri Crescentiensis, & recentiorum quorundam, huiusmodi reperio. Bubali ex genere boum syluestrium sunt, perquam robusti, & boue cõmuni maiores altioresq;: corpore ualde crasso, cute durissima, membris macilentis: pilis nigris, paucis & paruis (minimis, ita ut in cauda fere nulli sint, Albertus:) fronte aspera, crispa & intricata pilis: Capite ut plurimum prono ad terram, paruo si conferas ad reliqui corporis modum, Albertus: etsi author libri de natura rerum, simpliciter caput ingens eis attribuat. Intuitu simplicitatem & mansuetudinem præ se fert. Cornua eis longa, intorta, nigra: Albertus barbara dictione uallicuIosa eis cornua tribuit, et nigra sicut capre: Et rursus, Cornua eorum (inquit) parua sunt, sicut cornua capræ domesticæ, & aliàs interius iuxta collum dependent uersus internam pectoris partem: aliàs erecta sunt. Præterea collum bubalis crassum est, uel ut author quidam obscurus habet, longum: Inferior dorsi pars caudam uersus decliuis: cauda breuis, parua, & nullis ferè pilis: crura crassa, robusta, & reliqui corporis respectu breuia.

C.

Bubalus ungulis terram spargit. Mugitus ei terribilis. Vaccæ & boues syluestres, quæ rusticè dicuntur bufalæ, lac habent & tempore coitus, & in principio partus, Augustinus Niphus. In hoc genere uacca alterius quàm sui generis uaccæ uitulum non admittit uberibus, sed odore agnitum reiicit: sin autem uitulus uaccino stercore illinatur, odore decepta lactat, et pro suo educat, Albertus. In aquis morari gaudet, Petrus Cresc.

D.

Bubalus quanquam remissius aliàs & satis mansuetus, si tamen irritetur, perquam iracundus & indomitus euadit: Pugnat autem præcipue pedibus & ungulis, quas magno nisu defigit, & iterum iterumq; conculcat ea quibus irascitur. Persequendo recta fertur, neq; declinat, Albertus. Ira commotus aquam ingreditur & se mergit ad os usq;, ut sanguis æstuans restinguatur: Nam & cæteri boues aqua refrigerari per æstum omnes desyderant, Petrus Crescent. Pueri multis in locis ludendo molesti sunt bubalis, qui insidentibus illis eorum dorso, aquam si quæ uicina sit ingressi se submittũt, unde pueri quandoq; periclitantur. Colore uario & rubro prouocantur: qua de re pluribus egi in Tauro in H.d. Bubalus crocodilo infestus est, eumq; extra aquam repertum conculcat, Albertus ex Auicenna: Ego Auicennam de Africano bubalo locutum crediderim, cum pleraq; omnia sua ex Græcis descripserit: accedit quod crocodilus Africæ peculiaris est.

E.

Bubalus quoniam robustus est & patiens laboris, passim ducendo currui, & uehendis oneribus, ac etiam terræ arandæ eo utuntur, Perottus. Ad plaustra & aratra non satis idonei sunt, sed in trahendis per terram magnis ponderibus exercentur, ligati artificialiter quibusdam catenis, Petrus Crescentiensis. Maximo conatu onera trahũt, adeò ut ad primi impetus nisum maiorem in genua se demittant, & rursus erecti pergant. Vnus tantundem ponderis, quantũ equi duo fermè, trahere ualet, Albertus. Quod si nimium sit onus in terram decumbit, & ne uerberibus quidem facile ad surgendum cogitur, nisi leuato prius onere, Author obscurus. Ferreus aut æreus circulus per nares ei traiicitur, cui alligato fune uel habena ducitur ac regitur, quo minus homini repugnare possit. Coria bubalorum minus probantur quàm aliorum boum, etsi ualde crassa, Petrus Cresc. Nauigant Britanni uimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum, Solinus: uide ne legendum sit bubulorum. In lege, Argumento sunt: Sed stragulas & bubolonicas, quæ equis insterni solent: Sunt qui sentiãt hoc in loco legendum, bubalinas, ut subintelligatur pelles esse non uestes: tanquam ex bubalorũ pellibus stragulis ad equos fieri solitis. Ego uero (inquit Baysius in libro de Vasculis) legendum puto Babylonicas, quam lectionem mox testimoniis fulcit.

F.

Bubalus hinc abeat, neue intret prandia nostra, Non edat hunc quisquam, sub iuga semper eat, Baptista Fiera. Carnes bubalinæ nimium melancholicæ sunt, & ne boni quidem saporis, quare parum probantur: crudæ adhuc forma & colore non adeo indecoræ sunt, coctæ uero omnino, Petrus Cresc. Caseus de lacte bubali ualde solidus & terrestris est, Albertus.

G.

Ex ungulis uel cornibus bubali uulgaris, annuli fiunt, qui si in digitis uel manuum uel pedum subinde gestentur, mirifice à quibusdam laudantur aduersus neruorum conuulsiones seu spasmos, Sunt qui iisdem quaterna fila ex totidem metallis, auro, argento, ære & ferro fabricata innectant,

tanquam efficacioribus sic futuris, tum ad spasmos, tum ad alia quædam uitia. Aliqui tantundē sperant ex annulo confecto de solis istis filis inter se contortis. Non desunt qui insuper mentiantur annulos ex cornu uel ungula bubali in coitu dissilire, quod alioqui puto chrysolithis & smaragdis tribuitur. Reliqua ex bubalo remedia quæ recentiores ei adscripserunt, ad bubulum Africanum pertinent, de quo suo loco.

H.

Vulgare conuitium est, ut crassi & inepti homines, iuniores præsertim & serui, bubali apud Germanos appellentur.

DE BOBUS FERIS ET SYLUESTRIBUS DIUERSIS.

A.

BOVIS nomine ueteres multa peregrina & syluestria animalia, magna & cornuta præcipue, quorum propria nomina ignorabant, appellauerunt: ut elephantos, boues lucas, rhinocerotes, Aethiopicos boues: Cæsar etiam alces & rangiferos boum nomine comprehendere uidetur, nimirum propter animalium illorum magnitudinem & lactis usum. ¶ Tauri agrestes differunt à syluestribus: Plinius libro 8. Aethiopia, inquit, atrocissimos habet tauros syluestres, maiores agrestibus. Ego syluestres intelligo feros, ut sunt uri, bisontes, & alij, quos Græci ἀγρίους uocant, non tam à locis ab hominum consuetudine remotis, quàm natura siue ingenio fero & syluestri. Agrestes ijdem ἀγραύλους uocant, qui quanquam mansueti sint, & ex masuetis nati, liberi tamen solutiq; in agrorum, syluarum, aut montium pascuis relinquuntur, nec ad stabula reuocantur ut uaccæ, &c. ut supra in tauris ἀτιμαγέλαις dixi. Homerus, Ἤ τε κατ' ἀγραύλοιο βοὸς κέρας ἐμβεβαυῖα. Ἀγραύλους reddunt grammatici, in agris uersantes aut pernoctātes. Proinde & pastores ἄγραυλοι cognominantur à poetis, quòd sub dio morentur. Oppianus tamen libro 2. de uenatione hanc differentiam non seruat: nam de tauris domesticis coitus tempore pugnantibus canit, ὁππότε μυκήσαιντ' ἄγριοι βόες, &c. Βοάγρια scuta sunt ex pellibus boum syluestrium: item spolia ex bello relata, τὰ ἐκ βοὸς (ἤγουν μάχης) ἀγρευόμενα λάφυρα, Varinus. Apud Hesychiū Βοάγρια, ἀσπίς: malim in ον genere neutro, ut Varinus habet: & boagria numero plurali. Βόαγρος fluuius est, uel potius Βοάγριος, alluens Thronium situm in mediterraneis τῆς Κνημῖδος: est enim Locrorum qui Epicnemidij dicuntur, Varinus. Meminit eius Homerus & Strabo libro 1. & pluribus libro 9. unde sua Varinus transscripsit. Videtur autem sic appellatus ab alluuione subita: nam cum exiguus aliâs torrens sit, ut Strabo testatur, quandoq; ad bina late iugera effunditur, ut rectè impetuoso & fero boui comparetur. Κατράγοντες, οἱ βόαγροι, λάκωνες, Varinus & Hesychius. ¶ De Ebraica uoce to uel teo, quam bouem syluestrem exponunt, paulò ante in Bubalo dixi. Taurus Græcis & Latinis de boue mare non castrato dicitur: Varinus tamen in uoce Δαμάλης, ταῦρον etiam syluestrem bouem priuatim significare admonet. ¶ E boue syluestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur, mulieri tædium Veneris fieri dicit Osthanes, Plinius. ¶ Supra in Boum mansuetorum historia cap. 2. diuersa boum genera enumeraui, quorum aliquot fera esse non dubito, ut Aonios & Armenios, quos tamen ab alijs non separaui, quoniam authores feri ne an mansueti essent non satis expresserunt. ¶ Circa Pæonium agrum atq; Crestonicum super amnem Chidorum leones multi sunt, & boues agrestes prægrandibus cornibus qui ad Græcos ueniunt, Herodotus libro 7. Hi mihi bonasi siue monopes uidentur, ut infra ostendam. ¶ Tauri syluestris epitheta, αὐχήεις, τανάμυκος, βρεχμῷ κυδιόων, in Cynegeticis Oppiani.

¶ In taurum syluestrem qui Macedoniam uastabat ad pedem Orbeli montis Macedoniæ à Philippo rege iaculo (αἰγανέα κυναγέτιδι) confossum, cuius deinde pellem & cornua ὀργυιαῖα uel τοσαρακαιδεκάδωρα, in uestibulo templi Herculis consecrauit: extant epigrammata doctissima, Simmiæ duo, & Antipatri unum, Anthologij Græci libro 6. Pollux libro 2. ἑκκαιδεκάδωρα κέρα exponit, quæ palmos, uel ut ipse uocat, palæstas quatuor digitorum, æquent numero sedecim: sed hæc nondum attingunt orgyian, id est ulnam. Dora uero quinq; digitorum (palmum maiorem uel medium recentiores quidam uocant) numero sedecim, proximè ad ulnam accedunt. Sed non est necesse tam exactè has mensuras respondere, cum orgyiæon etiam simpliciter magnum exponatur: & poetis maior in uocabulis licentia sit. De orgyia & palmo mensuris paulò post in Bonaso copiosius agam. ¶ Taurus ille quem Phyllius uicisse fertur, ut superius retuli in Tauro ex Ouidij Metamorphoseon libro 7. syluestris fuisse uidetur. ¶ De bubus opisthonomis, id est qui retrocedendo pascuntur, meminit Aristoteles libro 2. de Partib. anim. cap. 16. de elephantis scribens, quod nisi naris eorum mollis aptaq; ad flectendum fuisset, impedijsset eos in cibo capiēdo lōgitudine sua, ut boues opisthonomos sua cornua nisi retrogrediantur: ubi autem illi reperiantur non meminit. Herodotus auctor est in Libya boues opisthonomos esse, id exprimentibus cornibus, quæ adnuunt proclinanturq; in ima, & oculos obumbrent, tametsi historiam conuellit Athenæus sub Vlpiani persona, quoniam à nullo præterea historicorum sit comprobata, Cælius. De alce etiam diximus, tam crassa ei prominere labra ut pascendo retrogredi opus habeat. Sed opisthonomos boues non puto syluestres esse cum armentorum nomen à Plinio & Solino eis tribuatur: & Herodotus excepta cornuum figura nihil à cæteris bobus differre ait præter crassitudinem pellis atq; duritiam. Solinus in Garamantum regione armenta obliquis ceruicibus

uicibus paſci ſcribit propter prona in humum cornua & obnixa: Idem Plinius de Troglodyticis. Herodotus uero & Aelianus Libycos boues propter eundem cornuum ſitum, opiſthonomos, id eſt retropaſcentes uocant. Ego omnes de iiſdem bubus locutos puto: Libyci enim omnes ſunt, nec pugnat obliquis ſimul ceruicibus & retrogrediendo paſci. Sunt & alij Troglodytici feri, de quibus ſtatim dicemus. ¶ Boues quidam ſylueſtres habentur in Gallia iuxta mare mediterraneum prope Montempeſſulanum, in parte loci quem Paludem uocant, muris cincta. Manſuetis longè maiores ſunt, ut audio, & capiuntur à uiris qui celerrimis equis inſident cum haſtilibus, hi uel ſtatim conficiunt boues, uel in anguſtum quendam locum adactos includunt: Sua lingua uocant beuf brau, per onomatopœiam. ¶ Aethiopici tauri iidem qui rhinocerotes ſunt Pauſaniæ in Eliacis, de quibus ſcribit quod cornua in naribus producant. Errauit Angelus Politianus in Miſcellaneis cap. 56. tauros Aethiopicos quorum Pauſanias in Bœoticis meminit, non ueros rhinocerotas eſſe aſſerens, ſed per ſimilitudinem tantum à quibuſdam ita uocatos. Atqui Pauſanias illic non ſolum rhinocerotas dictos tauros illos Aethiopicos ſcribit, ſed addit ſingulos ſingula in naribus cornua habere, & inſuper aliud ſuperne exiguum, quod omnino proprie dictorum rhinocerotum eſt, ut uel ex pictura, quam ad uiuum factam dabimus, inferius patebit. Immerito igitur Domitium Martialis interpretem reprehendit Politianus, reprehendendus ipſe. Quanquam enim & alij quidam Aethiopici tauri ſylueſtres ſint, à rhinocerotibus longe diuerſi, ut iam dicemus, Pauſanias tamen nequaquam de illis intellexit: quod quidem ita manifeſtum fit collatis Pauſaniæ & aliorum ſcriptis, ut ne minimum quidem dubitare quiſquam poſſit. Aethiopia (inquit Plinius) atrociſſimos habet tauros ſylueſtres, maiores agreſtibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cœruleis, pilo in contrarium uerſo, rictu ad aures dehiſcente, iuxta cornua mobilia, tergori duricia ſilicis, omne reſpuens uulnus. Feras omnes uenantur. Ipſi non aliter quàm foueis capti, feritate ſemper (malim, ſua) intereunt. (Eadem omnia ſcribit Solinus cap. 55. de Indicis tauris.) De iiſdem Aeliani uerba in hiſtoria animalium Petro Gyllio interprete, hæc ſunt: Feri tauri Aethiopici, ſi cum Græcorum bobus conferantur, duplam habent magnitudinem, ac uelocitate corporis ſummè excellunt: tum rufis pilis ueſtiuntur, tum cæſijs oculis ornantur: & aliàs quemadmodum aures, ſic cornua mobilia habent. At enim in pugna ita animi feruore contendunt & erigunt, pugna ut nulla flecti queant: Eius enim tergora tanto robore ſunt, ut nullis neque ſpiculis, neque telis penetrari poſſint. In equorum & boum armenta & feras omneis inuadunt. Itaque paſtores ad tuendum ſuum pecus, occultas foueas in magnam altitudinem depreſſas, machinantes, moliuntur eis inſidias. Hi cum deciderunt, acerbe ferunt, & atroci animi exandeſcentia ſuffocantur. De eodem & ipſe Gyllius in Corollario, ſic ſcribit. Ferus taurus, ſicut Oppianus ait, omnium animalium maxime carnibus ueſcitur, & domeſticis tauris maior eſt, ac cum equo in uelocitatis comparatione coniungitur. Oris rictus ad aures uſque pertinet: tum rubro colore niteſcit, & oculorum candore noctu fulget, ſimiliterque ut aures, cornua aliàs mobilia habet. In pugna uero conſtanter firmat, pili contra naturam aliarum beſtiarum ad caput uerſus ſpectant. Inuicto robore cum alijs animalibus belligeratur, quæ poſtquam deuicit, exedit & conficit, egregieque paſtorum uires & canum multitudinem contemnit: eius pellis ab ictibus eſſe dicitur inuicta. Non ui comprehenditur, ac ſi in foueam incidit, aliáue doloſa machinatione capitur, priſtinæ libertatis retinentiſſimus, ſibi mortem conſciſcit. Troglodytæ, apud quos huiuſcemodi belua naſcitur, præſtantiſſimam iudicant, cui inſit leonis uis, equi celeritas, tauri robur: & quod magnam admirationem habet, ferro non concedit, Hæc Gyllius. Nil mirum autem ſi idem taurus Troglodyticus appelletur, cum Aethiopiæ uicini ſint Troglodytæ. Quanquam & alios Troglodyticos ex Plinio ſupra commemoraui, qui propter inclinata terram uerſus cornua obliqua ceruice paſcantur. Ea quæ Gyllius ſcribit, nuſquam apud Oppianum reperio, quem ipſe teſtem citat. Phrygios tamen boues deſcribit Oppianus, qui ut Aethiopici iam deſcripti tum cornua habent mobilia, auricularum inſtar, tum ſimilem corporis colorem. Nam ξανθόν τε φλογερόν τε, ut Oppianus in Phrygijs habet: & fuluum, ut Plinius in Aethiopicis, pro eodem accipio: Aelianus in Aethiopicis rufum facit, Gyllius in ſuis rubrũ. Cornua quidem Phrygijs mobilia etiam Plinius alibi tribuit, nec non Ariſtoteles, Aelianus Erythręis: de quibus aliud nihil legiſſe memini. Erythra urbs Ionum eſt, alia Libyæ, alia Locridis, alia Bœotiæ, & alia Cypri quæ nunc Paphus, Stephanus. Phrygijs etiam præter mobilia cornua, & altam toroſamque ceruicem, nihil aliud attributum inuenio. Quod ad Aethiopicorum oculos, Plinius cœruleos eſſe ſcribit, Aelianus glaucos, id eſt cæſios, Gyllius in ſuis noctu fulgentes, quæ omnia facile conciliantur, ut nihil diuerſum ſit. ¶ Boues quidam luporum inſtar carniuori ſunt, Raſis: Idem Gyllius de Aethiopico, uel (ut ipſe uocat) Troglodytico ſcribit: quamobrem merito ei rictus ad aures uſque dehiſcit, ut Plinius & Gyllius teſtantur: Aelianus etiam omne genus animalium ab eis inuadi. ¶ Sũt & rhizes apud Heſperios Aethiopes taurorũ generis ſylueſtriũ, de quib. in fine capitis de uro.

DE BISONTE.

BISONTEM bouem eſſe ſylueſtrem conuenit omnibus, qualis uero is ſit, & quo hodie nomine appellandus, magna inter recentiores uarietas & inſcitia eſt. Confundunt enim biſontem alij cum bubalo, alij cum uro, alij cum rangifero appellato, alij denique cum bonaſo, uel tarando, uel uro. Ego quoad eius poſſum hæc genera diſtinguam. ¶ Scythia anima-

lia gignit paucissima, inopia fructuum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit, Plinius. In his Plinij uerbis Raphaël Volaterranus & alij, pronomen quibus non ad uros solum referunt, sed etiam ad bisontes, quod ego non probo, & ad uros tantum bubali nomen à uulgo tum temporis translatum opinor: proinde Martialis in hoc uersu, Illi cessit atrox bubalus atq; bison, bubalum pro uro (ut Domitius rectè exponit) seorsim nominat. Sed idem euidentius conuincetur ex Solino, cuius hæc sunt uerba cap. 23. In tractu saltus Hercynij, & in omni Septentrionali plaga, bisontes frequentissimi sunt, boues feris similes, setosi, colla iubis horridi, ultra tauros pernicitate uigentes, capti assuescere manu nequeunt. Sunt & uri, quos imperitum uulgus uocat bubalos. Hæc Plinij simia Solinus. Sed licet obtineamus uros tantum, non etiam bisontes, olim bubalos à uulgo dictos, hodie tamen (ut supra monui) aucta nominum confusione & inscitia rerum, bisontibus quoq; bubalorum nomen apud quosdam tribuitur: quemadmodum & bisontũ nomen in lingua Germanica tum proprie dictis bisontibus tum uris, ut mox Alberti uerbis declarabitur. ¶ Bison cerui speciem similitudinemq; gerit, cuius à media fronte inter aures unum cornu in excelsitatem magis dirigitur, quàm ea quæ nobis nota sunt cornua, &c. Hæc uerba Petrus Gyllius in Aelianum suum transcripsit ex libro 6. C. Iulij Cæsaris de bello Gallico, nulla authoris, ut solet, mentione facta. Ego eo in loco nihil prorsus de bisonte reperio: sic enim habent exemplaria nostra, Est (in Hercynia sylua) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisq; directum his, quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ, ramiq; latè diffunduntur: eadem est fœminæ marisq; natura, eadem forma magnitudoq; cornuum. Hæc Cæsar. Hoc autem animal ego alibi docebo rangiferum hodie dictum esse. Nam quod non sit bison, ex ueterum descriptione, Oppiani præsertim, claret. In eodem errore uersatum deprehendo & alios recentiores & Io. Pinicianum in Promptuario uerborum eius, in quo bisontem unum habere cornu, scribit ex media fronte. ¶ Apud Moschouitas multi sunt boues feri (auwerochsen) quos aliqui uros, alij bisontes uocitant, Olaus Magnus. Albertus magnus etiam urum cum bisonte confundere uidetur: nam libro 22. de animalibus, Vri (inquit: licet codices excusi habeant urni) quos nos Germanicè visent uocamus, cornua ingentia duo gestant, quæ capacissima sunt, ita ut multi potum in ea infundant, & referuent etiam in eis. Idem alibi bubalos syluestres magnos visent apud Germanos uocari meminit. Vrsontes etiam apud eundem in V litera, ubi quadrupedes literarum ordine enumerantur, corrupte legitur pro uisontes (uel ut recentiores quidam scribũt, uesontes) & id rursus pro bisontes. Animal (inquit) est boui simile, collo setoso & iubis ut equus, sed pernicius & truculentius, ut captum domari uix uel nunquam possit: Hæc cum ex Solino transcripsisse apparet. Cæterum libro 2. cap. 2. Inueniuntur (inquit) in genere boum nigri, magni, qui à quibusdam uocantur bubali, & apud Germanos voesent (sic enim illic scribitur, melius Wisent ut alibi habet) hi perquam robusti sunt, adeò ut irritati equum simul & equitem cornibus uentilent, magnitudine æquant magnum dextrarium (sic egregium & insignem equum Itali uocant) & facies illorum boum (utor ipsius uerbis quanq; barbaris, quoniam obscuriora hoc in loco uidetur) aliquantulum declinat inferius: ita quod habent eminentiam super mediam lineam descendentem inter oculos: & declinatio artus illius est uersus os, & uersus frontem declinatio alia, & eleuatio in medio. Cornua eis maxima & ad dorsum recurua, ut facilius cum eis eleuare & uentilare seu reijcere possint quod inuaserint. Plura eorum genera sunt: quibusdam alta & longa cornua: alijs breuia, crassa & robusta. Nota hæc genera sunt Sclauis & Vngaris, & finitimis Germanis. Ex his Alberti uerbis manifestum est visent diuersa syluestrium boum genera appellari, ex quibus ego minores bisontes dixerim, quod uocis etiam cognatio declarat: maiores uero uros. Bonasi enim esse non possunt, quibus cornua ad pugnam inutilia sunt. Bisontes & alces apud Moschos reperiuntur, Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatiarum. In Brussia etiam bisontes sunt, sed non admodum multi nostro sæculo, tauris omnino adsimiles, & iubas habentes proximè cornua, Erasmus Stella in libro de origine Brussorũ. Angermanniæ ducatus tenet septentrionalia loca ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris uenantur uros & bisontes, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, tantę proceritatis ut summo dorso æquent mensuram hominis porrecti in brachia elata. Sed hæc altitudo uris conuenit, non proprie dictis bisontibus, qui minores sunt.

¶ Bisontes siue bisones, Græce Βίσωνες apud Pausaniam & Oppianum, quanquam excusi codices Oppiani Βίσωνς habent, quod uel carminis ratione reprehenditur: manuscripti quidam Βίωνας, sed omnino legendum est Βίσωνας. nomen habẽt à Thracia, quæ alio nomine Bistonia uocatur, unde & Bistoniam gruem poetæ cognominant. Sunt enim Bistones Thraciæ populi à Bistone Ciconis filio dicti, Philostephano teste, Varinus. Est & Βιστονὶς λίμνη, id est Bistonius lacus Dicęæ proximus in Thracia, Herodotus lib. 7. Bistonia cithara, à Bistone filio Terpsichores, (sic enim legendũ, cum Terpsichoræ Musę cithara attribuatur) Varinus. Scribendum est autem per omicron. Ouidius, Fessaq; Bistonia membra lauabis aqua. Et alibi, Tuta tamen bello Bistonis ora fuit. Sunt qui uelint & stagnum & prouinciam à Bistone rege nomen accepisse, uide Stephanum. In Bistonio iuxta Abderam stagno cuncta natantia demergi legimus. ¶ Turpes esseda quòd trahunt bisontes, Martialis libro 1. Tibi dant uariæ pectora tigres, Tibi uillosi terga bisontes, Latisq; feri cornibus uri, Seneca in Hippolyto. Et rursus in eadem tragœdia, Amat insani Bellua ponti, luciq; boues Vendicat o-

mnes natura sibi. Hîc lucos boues quidam exponunt syluestres, ut sunt uri & bisontes: ego potius elephantos intellexerim, quos in fœminino genere boues lucas appellare usitatius est. ¶ De bisonte Oppiani aliquot uersus ex libro 2. de Venatione, hîc recitabimus, tum quia perelegantes illi sunt, tum ut studiosi eos cum Petri Gyllij translatione conferre possint.

Ἔστιν ἀμαιμάκετον φονίοις ταύροισι γενέθλην,
Βιστονίδος Θρῄκης. ἀτὰρ ἔλλαχον εἴδεα τοῖα,
Αὐχένι πιαλέοισι, καὶ ἀμφ᾽ ἀταλοῖσι γενείοις:
Ξανθοκόμοι, βλοσυροί, θηρῶν μεδέοντι λέοντι.
Χαλκείοις γναμπτοῖσιν ἐπείκελοι ἀγκίστροισιν:
Νύσσουσι συγκερῶν κεράων ὑψηάρσιον αἰχμήν:
Τοὺς καλέουσι Βίσωνας: ἐπεὶ πάτρης πελέθουσι
Φρικαλέην χαίτην μὲν ἐπωμαδὸν ἀθύσσουσιν
Οἷα τε λαχνήεντες ἀειπρεπὲς εἶδος ἔχουσι
Ὀξεῖαι κεράων δὲ πυριγλώχινες ἀκωκαὶ
Ἀλλ᾽ οὐχ ὡς ἑτέροισιν ἐναντίον ἀλλήλοισιν
Ὕπτια δ᾽ εἰσορόωντα πρὸς αἰθέρα φοίνια κέντρα, &c.

Hæc Gyllius ita reddidit, Bistones ad faciendas cædes prompti, horribili ceruice & pingui, rubro pilo, & oculis terribilibus: cornuum mucronibus aduncis, & hamatis, non inter se reflexis, sed sursum uersus surgentibus. Eos cum impegerunt uel in hominem uel feram, in sublime tollunt. Eorum lingua quidem angusta, sed asperrima, tanquam ferrum limare potest, ut cum lingit, sanguinem eliciat. Hæc qui cum Græcis conferet, facile deprehendet, primum omissa poëtæ uerba, quibus bisontem iubam circa armos terribilem in crassa ceruice quatere ait, nec nō circa maxillas aut mentum, ut ita uocem, ut barbatus uideatur: Deinde ubi iubatis siue hirsutis, & fuluis, & terribili aspectu leonibus bisontem comparat, hoc totum à Gyllio in bisontem congeri nulla interim leonis mentione: cū poëta præter iubā reliqua non conferat: Ego certe bisontes non ξανθὸς, id est fuluos, et multò minus rubros, ut Gyllius reddidit, esse puto, sed nigricantes: ut supra ex Alberto retuli. Quòd ad cornua, Oppiani uerborum sensus hic mihi uidetur, ea non esse patula, uel extensa, ut in cæteris bobus, nec è regione in diuersum ad latera abire uel extendi, (epicarsion enim transuersum est:) sed rectà surgere, ita tamen ut ὕπτια sint, id est dorsum uersus inclinent: & circa finem hami instar tum recurua tum acuta esse: unde & κέντρα uocat ab acumine. Talis cornuum species, ut parua magnis conferam, in capreis nostris alpinis apparet. Gyllij uerba, non inter se reflexis, nullam in Græcis rationem habent. Quod autem ad dorsum recurua bisontum cornua sint, ex Alberti etiam uerbis paulò ante recitatis cōstat. Sic etiam boues syluestres apud Arachotas cornua gerunt ἐξυπτιάζοντα, id est resupinatiora, ut Gaza ex Aristotele uertit. Ad hæc linguam bisontis Oppianus propter asperitatem limæ confert, non autē instar ferri limare posse dicit: ne quis forte intelligat, eam limarum quoq; usum præstare. Ego me ante paucos annos bisontis cornu uidere memini, quod aurifaber quidam habebat, ut labra argento includeret ad usum poculi: nigredine splendebat, duos dodrantes longum, aduncum instar unguiū in rapacium auium genere, unde imperiti quidam gryphis pedem esse conijciebāt: capiebat uini plus quàm duas libras. ¶ Reliquum est, ut quo uenationis modo bisontes capiantur ex Pausania perscribamus. Is igitur in Phocicis ita scribit: Bisonis tauri Pæonici caput ex ære factum Dropion (Δρωπίων Λέοντος forte Λεόμβρος τιν@) rex Delphos misit. Sunt autem bisones illi ferarum omnium difficillimi captu, nec ulla ui retium detineri possent. Locum igitur decliuem ac deuexum sepimentis primum uenatores circunclaudunt, deinde totam decliuitatem, & id quod ad primum eius ingressum planiciem attingit pellibus recentibus detractis consternunt: ac si recentibus carent, sicca coria ut lubrica efficiantur, oleo madefaciunt: Pòst uero qui maxime equitandi periti sunt, eiusmodi tauros in loci illius angustias undique compellunt: Ii autem ad primas pelles delabuntur, atq; per accliuitatem usq; eò præcipites aguntur, quoad in planiciem delati fuerint: quo abiecti primò non curantur: Dein de quarto aut quinto ad summum post die, cum iam fames & labor eorum præcipuum animi robur fregerit, homines qui ad mansuefaciendas beluas præstant, ijs adhuc humi stratis, pineos nucleos detractis inuolucris, neq; enim alium cibum ab initio admitterent, edendos obijciunt, ac deniq; uinculis cōstrictos abducūt. Hucusq; Pausanias, ut Petrus Gyl. ferè cōuertit. Raphael Vola. li. 7. eodē planè modo bonasos à Lituanis capi scribit. ¶ Vros & bisontes Greci in experimentis non habuerūt, quanquā boue fero refertis Indię syluis: portione tamen eadem, efficaciora omnia (quā ex domesticis uel gregarijs bubus) ex his credi par est, uidelicet q̄d ad medendi uim, Plin. Fortassis etiā thuro Polonorum, quem mox in Tarando describam, bisontis genus est.

DE BONASO.

BONASVS, Βόνασος Aristoteli, per n. simplex & s. duplex, alibi uero contra per n duplex, et s. simplex,

bos eſt ſyluestris, monops, uel monapios alio nomine dictus: de quo primum ueterũ ſcripta recenſebo, deinde recentiorum.

¶ Ariſtoteles de hiſtoria animalium libro 9. cap. 45. Bonaſus (inquit) gignitur in terra Pæonia, monte Meſſapo, qui Pæoniæ, & Mediç terræ collimitium eſt, & monapios (μόναπος) à Pæonibus appellatur, magnitudine tauri, ſed corpore quàm bos latiore (ὀγκωδέστερος, οὐ γὰρ προμήκης ἐστίν) breuior enim, & in latera auctior eſt. Tergus diſtentum eius locum ſeptem accubantium occupat. Cætera forma bouis ſimilis eſt, niſi quod ceruix iubata armorum tenus, (μέχρι τῆς ἀκρωμίας) ut equi eſt, ſed uillo molliore, quàm iuba equina, & compoſitiore: color pili totius corporis flauus: iuba prolixa, & ad oculos uſq; demiſſa, & frequens (πυκνή, id eſt denſa) colore inter cinereum & ruffum: non qualis equorum, quos partos uocant, eſt, ſed uillo ſupra ſquallidiore, ſubter lanario, nigri aut admodum ruffi nulli ſunt: uocem ſimilem boui emittunt: cornua adunca in ſe flexa, & pugnæ inutilia gerunt, magnitudine palmari, aut paulò maiora, amplitudine non multo arctiore, quàm ut ſingula ſemiſextarium capiãt, nigritie proba (pulchra & nitida) antię (προκόμιον) ad oculos uſq; demiſſę, ita ut in latus potius quàm ante pendeant. Caret ſuperiore dentium ordine, ut bos, & reliqua cornigera omnia: crura hirſuta, atq; biſulca habet: caudam minorem quàm pro ſui corporis magnitudine, ſimilem bubulæ: excitat puluerem, & fodit, ut taurus: tergore contra ictus præualido eſt. Carnem habet guſtu ſuauem: quamobrem in uſu uenãdi eſt. Cum percuſſus eſt fugit: niſi defatigatus nuſquam conſiſtit (ὑπομένει ὅταν ἐξαδυνατῇ) repugnat calcitrans, & proluuiem alui uel ad quatuor paſſus (ὀργυιάς) proijciens: quo præſidio facile utitur, & plerunq; ita adurit, ut pili inſectantium canum abſumantur: ſed tunc ea uis eſt in fimo, cum bellua excitatur, et metuit: nam ſi quieſcit, nihil urere poteſt: talis natura & ſpecies huius animalis eſt. Tempore pariendi uniuerſi (ἀθρόοι) in montibus enituntur. Sed priuſquam fœtum ædant, excremento alui circiter eum locum in quo pariant, ſe quaſi uallo circundant & muniunt: largam enim quandam eius excrementi copiam hæc bellua egerit. Hactenus Ariſtoteles. Deſcribit autem rurſus hoc animal ijſdem ferè uerbis ab initio libri Mirabilium narrationum: ego quæ conferendo utrobiq; differre obſeruaui, paucis notabo: In libro Mirab. narrat. ipſa fera non magnitudine tauri, ſed boue maior & robuſtior deſcribitur: pro bonaſo, legitur bolinthus: pro Meſſapo monte, Heſſænus: pro μόναπον, μόνωπον: pro ἑπτάκλινον, ὀκτάκλινον. Iuba prolixa ad oculos, additur à uertice. Cornua adunca, κατεστραμμένα, id eſt deorſum uerſa, καὶ τὸ ὀξὺ κάτω παρὰ τὰ ὦτα, ita ut mucro inferne iuxta aures ſit: contra quàm in hoc poëtæ uerſu, patulæ camuris ſub cornibus aures, etſi tum infra tum ſupra aures eis habeãtur. Et pro μελανία καλὴ καὶ λιπαρά, μέλαν σφόδρα εἶναι, διαστίλβειν δὲ ὡς εἶναι λελιπασμένα, lego λελιπασμένα à uerbo λιπαίνω à quo & λιπασμός: hoc ſenſu, Cornua aiunt nigro colore adeò ſaturata eſſe, ut tanquam peruncta ſplendeant. Quod ad Gazæ translationẽ, miror eum in comparatione bonaſi coloris ad ἵππους παρώας, in Heſychio legitur παρωάς oxytonum, Græcã uocem reliquiſſe (quamuis partos in uerſione corrupte legitur pro paroos) cum alibi ſemper, etiamſi deſint, Latina fingere ſoleat. In Heſychio et Varino legimus, Παρῶαι λέγονται ἵπποι τινὲς τὸ χρῶμα πυῤῥοί: id eſt, paroi dicuntur quidam equi colore rufi. Mihi animus inclinat paroos dici qui inter rufum & cinereum colore ſint equi, ut οὐχ negatio abundet: ſic enim multo cõmodius cohærebit ſenſus, hoc pacto: Iuba bonaſi inter cinereum & rufum colore eſt, qui in parois dictis equis conſpicitur: hoc tamen intereſt, quod ſqualidior bonaſis pilus eſt iubæ (Gaza rectè addit ſupra, id eſt foris) infra uero, id eſt intus, lanæ inſtar mollis. Vetus translatio pro κάτωθεν uertit, pili eius in alijs membris lanæ aſſimilantur: & pro cruribus hirſutis, rari pili, contrario ſenſu, quod cum negatione legerit οὐ δασέα. Item pro Græcis uerbis μεταξὺ τέφρου καὶ πυῤῥοῦ, id eſt inter cinereum & ruffum, ut Gaza uertit, habet inter nigrum & rufum: quod fortè probari poteſt propter ſequentia, ubi neq; nigros admodum neq; rufos inueniri bonaſos Ariſtot. ſcribit: quaſi eoſdem colores ſemper in eis miſceri innuat.

¶ Iam quod τῷ μεγέθει σπιθαμιαῖα transfert magnitudine palmari, melius dodrantali tranſtuliſſet: nam per ſpithamen eruditi dodrantem intelligunt. Et licet triplicem palmum faciant nonnulli, paruum, quatuor digitorum, quem παλαιστήν maſculino uel παλαιστίδα fœminino genere Græci uocant, Polluce teſte: maiorem, quinq;, dôron Græce dictum, etſi Pollux dôron & palæſten pro eodem accipit: maximum octo digitorum: dodrans tamen tres minores & proprie dictos palmos continet, id eſt digitos duodecim. Polluci ſpithame extenſio eſt à pollice ad minimi digiti finem, lichàs uero ad finem lichani, id eſt indicis. Quamobrem partim uitandæ gratia homonymiæ, præſtiterit ſpithamiæon reddere dodrantale: partim ut proprie loquamur: nam pro duodecim digitorum menſura palmi nomen rariſſimum eſt, pro quatuor uſitatiſſimũ. Porrò dubitauerit aliquis quo nãmodo cornua magnitudine dodrantalia ſint, & ad quã dimenſionẽ menſura ea pertineat, longitudinem ne an circumferentiã, an circũferentiæ diametrum: quod ſi quis capacitatem conſideret quæ dimidiati congij eſt, omnino ad imæ circumferentiæ diametrum, qua cauitas orbicularis maximè patet, dodrantis menſuram pertinere intelliget. Neq; enim alijs duobus modis bonaſi communes boues excedunt: cum illis plerunq; tum longiora dodrante tum ambitu etiam ampliora cornua ſint, diametro autem imæ circumferentiæ dodrantali nunquam.

¶ Cæterum in eadem cornuum capacitate pro Græca uoce ἡμίχουν, quæ dimidium congij ſignificat, Gaza imperitiſſime ſemiſextarium uertit: cum chûs, id eſt congius ſextarium ſexies capiat, unde & ſextario nomẽ apud Latinos in Mirabilibus narrationibus legitur ἡμιχόου πλεῖον, id eſt plus quàm dimidium congij. Eſt autem congius menſura liquidorum, quæ uini uel aquæ libras decem capit, teſte Paulo Aegineta: qui etiam ξέστῃ ſextario uncias uiginti attribuit. Alius eſt aridorum

dorum ſextarius, ἑκτεὺς apud Græcos, cuius dimidium ἡμίεκτον. Huic nomen quod medimni Attici pars ſexta ſit: chœnices capit octo: conſtituunt autem chœnices octo modium Aegyptium uel Italicum. Chœnix xeſtas (id eſt ſextarios liquidorum) duas capit. Quod ſi quis de illo intelligat, ſemiſextarius chœnices quatuor capiet, id eſt ſextarios liquidorum octo, qui uini uel aquę libras tredecim & uncias quatuor caperent. Ita ſemiſextarius aridorum ad ſemicongium liquidorum, duplus erit & ſupertripartiens quintas, ut uncias quatuor omittam. Sed chûs liquidorum eſt menſura, & Ariſtotelem de liquidis intellexiſſe uериſimilius eſt, quoniam cornibus huiuſmodi pro poculis utebantur. Sed forte Gazam defenderit aliquis D. Hieronymi authoritate, qui commentariorum in Ezechielem libro 1. choa Atticum, ſextarium Italicum eſſe ſcribit. At hoc authorum alius nemo ſcribit, ut omnino memoria uel rei inſcitia lapſum Hieronymum aut librarium potius credam: qua de re ad uerſus Alciatum Hieronymo patrocinantem, Georgius Agricola libro 2. de ponderibus & menſuris doctiſſime diſſerit: ubi Plinium etiam erroris incuſat, qui in uini nectaritis apparatu ubi Dioſcorides choas, id eſt congios ſex habet, ipſe ſiue ex Dioſcoride ſiue alio Græco authore transferens, totidem ſextarios reddit, quod itidem uel ipſius uel librariorum negligentia factum conſtat, cum alibi ſemper pro Græcorum ſextario congium reponat. Sed Gazam fortaſſis offendebat nimia capacitas, ſi dimidium congij reddidiſſet. Atqui alia legimus longe capaciora cornua, qualia Plinius urorum eſſe ſcribit, ex quibus barbari ſeptentrionales potant, urnasq́ binas capitis unius cornua implent. Amphora duas capit urnas, urna congios quatuor, Voluſio teſte, & approbante Ge. Agricola. Vnum igitur uri bouis cornu congios quatuor capere poterat. Aelianus Ptolemæo ſecundo ex India cornu allatum ſcribit, quod tres amphoras caperet, ut Aelianus tradit. Tres amphoræ congios uigintiquatuor efficiunt.

¶ Iam ne quis me reprehendat quod δέρμα ἑπτάκλινον diſſimulanter prætercam, quamuis certum nihil habeo quantum hoc ſpatium ſit, proferam tamen in medium coniecturas meas, & aliquot authorum loca, ut initium ſaltem & ἐνδόσιμον aliquod inquirendi ſtudioſis præbeam, quod ante me nullus adhuc publice fecit, quod ſciam. Quanquam enim de triclinio & ſimilibus uocabulis, & triclinij forma, & ueterum accumbendi more, primus (ut profitetur) Gulielmus Philander in Annotationibus ſuis in librum ſextum Vitruuij diligẽter quæſiuerit: de ſpatio tamen quod uel triclinon uel pentaclinõ uel alijs huiuſmodi uocabulis dictum à ueteribus ſit, quantum illud fuerit magnitudine, nullus adhuc ne inquiſiuit quidem. Quòd autem ueteres certam menſuram hiſce uocabulis deſignauerint, non minus quàm ſi cubitos & pedes nominaſſent, apparet, ex iam citato Ariſtotelis loco ubi pellem bonaſi extẽſam ſpatium occupare ait εἰς ἑπτάκλινον, Gaza uertit locum ſeptem accubantium: in Mirabilibus narrationibus de eadem pelle ſcribitur, excoriatam κατέχειν τόπον ὀκτακλίνου. In eodem libro fontem in Siciliæ Paliſcis (Palicis habet Stephanus) eſſe ſcribit ὡς δεκάκλινον, id eſt qui circiter decem accumbentium obtineat locum. Veteres Gręci οἶκον non modo domum, ſed etiam domus partes cœnacula, uel cœnationes (quanquam diſtingui hæc ſcio) & cubicula uocabant: Hinc Pollux lib. 1. cap. 8. λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος, πεντάκλινος, καὶ δεκάκλινος, καὶ ἁπλῶς πρὸς τὸ μέτρον τοῦ μεγέθους ὁ τῶν κλινῶν ἀριθμός. Triclinium igitur non quoduis eſt conclaue aut quæuis cœnatio, ſed certi ſpatij tantum: poſteriores tamen hoc uerbo abuſi ſunt non ad quaſuis modo cœnationes, ſed etiam ædificia quandoque. Seruius Aeneidos 1. ſcribit antiquos ſtratis tribus lectis epulari ſolitos; errareq́ eos qui triclinium dicunt ipſam baſilicam aut cœnationem: quam eius ſententiam de triclinij ſignificatione Gulielmus Philander non approbat, cum Vitruuij eo ipſo in loco, quem illic exponit lib. 6. cap. 5. uerba hæc ſint, Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debebit: Altitudines omnium conclauiorum quæ oblonga fuerint, &c. & paulo poſt, Sin exedræ aut œci quadrati fuerint, & cæt. Quibus quidem uerbis ut triclinium, conclauium, exedram & œcon, ſynonyma facere alicui parum animaduertenti uideri poteſt: nam οἶκον τρίκλινον ex Polluce iam diximus: De exedra uero apud eundem ſic legimus: λέγεται δὲ ἀνδρὼν, ἵνα συνίασιν οἱ ἄνδρες· εἶτα ἐξέδρα, ἵνα συγκάθηνται. τὸ δὲ συμπόσιον ἐκ τοῦ ἔργου ὠνομασμένον καὶ συσσίτιον καλεῖται. λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος, &c. ut ſupra. Ego œcon tum apud Vitruuium & Pollucem, tum aliâs, communiori ſignificatione accipio: triclinium uero, uel ut Græci dicunt τρίκλινον οἶκον, certæ formæ & magnitudinis œcon, aut mẽſam ſaltem certæ magnitudinis cum tribus lectis, uel uno qui tres capiat. Vitruuius eodem in libro mox capite ſexto, Fiunt autem (inquit) etiam non Italicæ conſuetudinis œci, quos Græci Cyzicenos appellant, &c. ita longi & lati, uti duo triclinia cum circuitionibus inter ſe ſpectantia poſſint eſſe collocata, habeantq́ dextra & ſiniſtra lumina feneſtrarũ ualuata. Hunc Cyzicenũ œcõ, quoniã duo triclinia capit, hexaclinon aliquis forte nominandum ſuſpicetur, & ſic recentiores nonnulli exponunt: mihi ſecus uidetur, nam in hexaclino ſpatio menſam unam collocari aſſero, quæ ſex conuiuas cum ſuis lectis & circuitione recipiat: at œcus Cyzicenus duo triclinia inuicem ſpectantia habet, utramq́ cum ſua circuitione. At iuxta unam menſam lectos duos triclinos ponere contiguos, aut hexaclinon unum, idem fuerit. Triclinia hyberna, æſtiua, & autumnalia ad quam quæq́ cœli regionem ſpectare debeant, idem mox ibidem cap. 7. præſcribit, Pinacothecæ (rurſus cap. 5.) uti exedrę amplis magnitudinibus ſunt conſtituendę: Oeci Corinthij tetraſtylíq́, quiq́ Aegyptij uocantur, longitudinis & latitudinis, uti ſupra tricliniorum ſymmetriæ ſcriptæ ſunt (id eſt ut longitudo ad latitudinem dupla ſit) ita habeant rationem: ſed propter columnarum interpoſitiones, ſpatioſiores conſtituantur. Et paulo poſt, in œcis Aegyptijs

ſupra columnarum epiſtylia & ornamenta,lacunarijs ornantur,& inter columnas ſuperiores feneſtræ collocantur,ita baſilicarum ea ſimilitudo,non Corinthiorum tricliniorum uidetur eſſe. Hîc triclinia uocat,quæ paulo ante œcos Corinthios.Et inferius ca.10.ubi de Græcis ædificijs loquitur, Circum autem in porticibus,triclinia quotidiana,cubicula etiam & cellæ familiaricæ conſtituuntur. Et paulo poſt:Græcorum domus habent triclinia Cyzicena,quæ ad ſeptentrionem ſpectant: ad meridiem uerò ſpectantes œcos quadratos tam ampla magnitudine, uti faciliter in eis, triclinijs quatuor ſtratis,miniſtrationum ludorumq; operis,locus poſſit eſſe ſpatioſus.In his œcis fiunt uirilia cōuiuia. Non enim fuerat inſtitutum matres familiarum eorum moribus accumbere. Hæc ferè nec plura apud Vitruuium de triclinijs reperio. Valer.Max.et Quintil.quod Cicero lib.2. de Orato. de Scopa loquens conclaue dixerat,triclinium interpretātur. Veteres pranſuri aut cœnaturi(inquit Gul. Philander)ſolebant lectos nonnunquam tres ſternere accubitorios,diuerſos ſcilicet ab eis in quibus dormirent.(Nam Heliogabalum tradit Lampridius ſolido argento habuiſſe lectos triclinares & cubiculares)unde uocatum triclinium: aliquando duos, inde Plautus quarto actu Bacchidum, biclinium formauit. Antiphanes & Anaxandrides τρίκλινον dixerunt,Phrynichus ἑπτάκλινον & ἐννεάκλινον uſurpauit,ut eſt apud Athenæum libro 2. Et apud eundem libro 5. ſcribit Callixenus ad proram nauis Philopatris fuiſſe οἶκον τρισκαιδεκάκλινον,ut coniecturæ ſit locus plures aliquando ſtratos lectos pro conuiuarum numero:Nam in Platonis ſympoſio conuiuæ uiginti celebrantur. Conſueuiſſe autem in lectis ueteres diſcumbere & accumbere,uel ipſa nomina indicant, & authorum aliquot teſtimonijs Philander comprobat.Sæpe tribus lectis uideas cœnare quaternos,Horatius,quem locum ſic interpretantur aliqui,ut conuiuatoris auaritia notetur,qui tribus lectis uoluerit cœnare duodecim, potius quàm quartum lectum & menſam ſternere, ceu non amplior eſſe deberet lectus quàm qui tres caperet niſi anguſtè.At mihi uidetur potuiſſe quartus lectus addi, ut noua menſa non opus eſſet,niſi altera foret breuior. Lectis accumbere Germani etiam ſoliti ſunt, ſed mos ille paulatim ſoluitur:ſunt autem illi ſex ferè pedum longitudine,ut ſinguli tres conuiuas capiant:quanquam ſinguli tantum huiuſmodi lecti in ſingulis zetis uel hypocauſtis,ut uocant, noſtris habeantur. Sedilibus tamen,quæ uel ſtragulis uel etiam puluinis aut lectis ſternantur, circa menſas, quas ferè quadratas aut rotundas habemus,pluribus aliqui utuntur:Eorum nonnulla ſic fabricata ſunt,ut aſſeres à dorſo modicè inclinati accumbentes ac innitentes recipiant:Quidam ſellis quoq; profundioribus inſtratiſq; cum anaclintro,id eſt parte quæ dorſi reclinationem excipiat,accumbunt magis quàm aſſident menſis.Huiuſmodi uidentur κλισμοὶ & κλιντῆρες Græcorum fuiſſe,de quibus apud Grammaticos legimus,Κλιντὴρ, δίφρος ἀνακλιτὸς, εἶδος φορείου: ἢ κλινίδιον ἔχον ἀνάκλισιν, οἷον τὸ νῦν κλινοκαθέδριον, Etymologus & Varinus. Κλισμὸς, ἡ καθέδρα: καὶ ὁ θρόνος ἔχων ἀνάκλισιν ἢ ἀνάκλιντρόν τι ᾧ καὶ τάπης δὲ ἐὰν ἐπίκειται, προσκεφάλαιον διπλοῦν, Varinus.Huiuſmodi equidem κλίνας ſingulas & earum menſuras intellexerim,à quibus τρίκλινον & aliæ uoces formantur, ita ut in ſingulis conuiuæ ſinguli ſederent, non autem quales aut quanti Romanis lecti quidam fuerunt,in quibus tres aut quatuor diſcumbebant,qui non clinæ ſimpliciter,ſed clinæ triclini uel tetraclini ſunt. Veriſimile eſt autem huiuſmodi accubitorias ſellas non ultra duos cum dimidio pedes latitudinem extendiſſe,ne menſæ ſpatia uacarent,cum amplitudo iſta diſcumbenti ſufficiat.Iam ſi ſellas ſeptem ordine ponas deinceps contiguas,longitudinem omnes efficient pedum XVII.cum dimidio.Hæc quoq; bonaſi pellis longitudo uideri poterit,neq; id mirum cum uri multò longiores deſcribantur à noſtris. At Ariſtoteles quamuis pellem eius heptaclinon uel octaclinon faciat,animal tamen ipſum τὸ μέγεθος ἡλίκον ταῦρος, id eſt magnitudine tauro æquale eſſe ſcribit,& non oblongum ſed in latera auctum.Mihi quidem in hoc erratum uidetur: nam in Mirabilibus idem animal multò maius ſimul & robuſtius boue facit: deinde fieri poteſt,ut caudæ quoq; longitudo ſuperiori menſuræ adiūgenda ſit.Heptaclinos igitur bonaſi longitudo non breuior erit pedibus ſeptendecim:quæ uero latitudo ſit,ex proportione longitudinis ad latitudinem in communium boum pellibus deprehendetur. Ego certe eandem omnium iſtorum ſpatiorum, quæ à cline nomen habent, latitudinem fuiſſe perſuadeor, & longitudine ſolum differre: quod menſis oblongis uterentur,non ut noſtri frequentius quadratis rotundiſue,quod ex Vitruuij etiam uerbis patere poteſt,qui triclinia propriè ſic dicta longiora duplo quàm latiora eſſe uult. Crediderim inſuper ab uno tantum latere menſæ ſtratos fuiſſe lectos, non utrinq; nec è regione.Iubet enim Vitruuius triclinia duo in œco Cyziceno ſe inuicem ſpectare, ubi per triclinia cōuiuas accumbentes ſynecdochice accipio, uel lectos conuiuis paratos: quos ab utraq; parte ſtratos, non rectè ſe ſpectare,id eſt è regione eſſe diceres.Commodius etiam erat miniſtris mēſæ inſeruire,ab altero latere uacuo:adhæc commodius auferre menſam. Toties enim menſas quoties fercula & obſonia mutari, & onuſtas à duobus ferri,conuiuiſq; accubātibus apponi ſolitum fuiſſe, ex Alexi poeta apud Athenæum libro 9.& Plutarcho in uita Pelopidæ coniecimus, inquit Philander. Poſtremo ſi Græci ſuas clinas utrinq; habuiſſent,pari ſemper numero ſpatium inde denominatum proferre debuiſſent,ut diclinon,tetraclinon,hexaclinon:Nunc quoniam etiam impari numero triclinon,pentaclinon,&c. dicunt,ab altero tantum menſæ latere lectulos ordine poſitos conijcio. Suetonius in Auguſto, Neq; cœnauit unà,niſi ut in imo lecto aſſiderent.Et poſt, Incerto caſu ſpem mercantium uel fruſtrari uel explere ſolebat,ita ut per ſingulos lectos licitatio fieret. Valerius lib.2. Fœminæ cum uiris cubantibus ſedentes cœnitabāt.Romæ uidimus,inquit Philander,in æde D.Euſtathij,& alijs locis, Mutinę

etiam

etiam, scalptum in marmoribus singulis iacentem in lecto hominem subiecto puluillo cubito, apposita ad lectum tripede mensa, aliquando monopodio: Hanc deinde rem (id est accumbendi apud ueteres ritum) duabus picturis appositis declarat. Soleas etiam (inquit) demere solitos esse, puluinisq; inniti cœnantes, præter marmora, multis Martialis & aliorum locis probari potest. Plures tribus aliquando in lecto accubitorio iacuisse, indicat Martialis Epigram. lib. 9. in Mamurram: Et testudineum mensus quater hexaclinon, Ingemuit citro non satis esse suo. Querebatur Mamurra quod lectus quem comparare uelle uideri optabat, minus quadraret, cum sex tantum caperet, ipsius autem mensa amplior esset atq; capacior. Ex recentioribus quidã in Lexico Grecolatino clinen mensam interpretatur: quod sine authore puto fecit. Cælius Rhod. Antiquarum lect. 27. 25. Obseruatum est (inquit) ex Pollucis thesauris super quibus accumbamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos, lectulos ue, atq; item scimpodas. Σκίμπυς, uel σκίμπος Etymologo pars est grabati, & synecdochicè pro ipso grabato accipitur. Apud Athenæum & Gellium scimpodium deminuta forma legitur. Libanius in libro de sua ipsius uita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: ubi uero in schola, in scimpode, id est in lectica, ut Cælius interpretandum putat: qui & hoc à Græcis annotatum scribit, scimpodion significare τὸ χωλοκράβατον, id est claudum grabatum: σκιμβάζειν, claudicare. Eruditus inter Grecos grammaticus sic finit, σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονοκοίτιον, id est scimpodion est lectulus uilior in quo decumbat unus modo. Κλίνη, τὸ κραββάτιον, Suidas & alij. Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς ὁ δίκορος, κτίζει τὸν μέγαν τρίκλινον τὸν ἐν Βλαχέρναις, ὃς μέχρι τοῦ δεῦρο Ἀναστασιακὸς λέγεται, Suidas. Hic τρίκλινον, subaudi οἶκον, basilicam siue regium ædificium intelligo: (quo abusu etiam architriclinum dixerunt, qui quantocunq; conuiuio præesset) nam cum proprie dicta triclinia diuites solum construerent, ut mihi uidetur, in quibus epulabantur, integras diuitum domos postea per synecdochen aliqui ineptè triclinia uocauerunt, à parte totum: contrà factum apparet in basilicæ nomine, quæ cum palatium aut integram domum, ut οἰκίαν subaudias, regiam aut regiæ similem proprie significet: aliqui ad partem domus transtulerunt (ut ex Seruij supra citatis uerbis apparet) splendidiorem scilicet, qualem plerique hodie in diuersis linguis recepto uocabulo sallam appellant, siue corrupto à basilica nomine: siue à salutatione. Est enim basilica, ut Sipontinus scribit, locus amplus, ubi à diuitibus expectantur salutatores, & conuiuia fiunt maxima, & saltationes, & ludi. Posteriores ædem sacram priuatim basilicam nominarunt. Ex nostris grammatici quidam triclinium interpretantur mensam quadratam, ad cuius tria latera singuli sternantur lecti, quartum uero uacuum relinquatur: quod si tale triclinium est, quid heptaclinon & enneaclinon esse dicent? mensas nimirum octo uel decem laterum, in quibus uacuum relinquatur unum. Scio Seruium, ut supra citaui, antiquos stratis tribus lectis epulari solitos scribere: quod ut nulla authoritate munit, sic mihi ridiculum uidetur: nam pro conuiuarum numero uel tres uel plures sternebant: & locus ipse, quamuis nullos haberet lectos aut mensas, pro magnitudinis tamen ratione triclinos aut tetraclinos, &c. dicebatur: sunt enim hęc nomina adiectiua, & mensuræ, ac si pedalem aut cubitalem dicas. Proinde etiam mensam triclinon dicere licebit, non ipsam mensam, sed magnitudinem eius significantes. Item lectum triclinon, uel tetraclinon, qui tantus sit ut tres uel quatuor conuiuas capiat. Substantiue uero ipsum locum triclinium Latini dixisse uidentur, in quo tres huiusmodi clinæ commodè ponerentur, ab uno scilicet latere tantum. Rectè igitur & lectum unum triclinon appellabimus, in quo tres discumbant: locum uero aut spatium triclinon, siue quod unum maiorem lectum in quo tres accumberent cõtinet, siue tres minores & μονοκοίτους. μονοκλίνους enim nondum legi. Errat igitur etiam Grapaldus, qui triclinium interpretatur in quo tribus toris, uel quod magis ridiculum est, totidem mensis stratis comedebant. Plautus in Bacchidibus, In biclinio cum amica sua uterq; accubitum eatis, Ita negotium est, atq; ibi in lectis stratis potetis cito: Qui locum ipsum biclinium hîc accipere uolet, permittam: ego (ut Philander quoq;) lectum in quo bini discumberent intelligere malo: ut etiam in Heliogabali triclinijs, quæ apud Lampridium uersatilia fuisse legimus: in quibus (inquit) quandoq; amicos suos ponere consueuit, eosq; uiolis & floribus obrutos opprimere, sic ut aliqui animam efflauerint. Cicero ad Atti. lib. 13. Villa ita completa militibus est, ut uix triclinium, ubi cœnaturus ipse Cæsar esset, uacaret. Plura apud Ciceronem loca, in quibus triclinij meminit, in Nizolij indice reperies. Lectos mulierum scimus iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus, non ut operiret, aut Deliaca specie faceret, sed Punica: Idem & aureos fecit, Plin. 33. 11. Et paulo post, Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Hic ipse Plinius triclinia lectos interpretatur: nam cœnationes totas argenteas fuisse quis credat? Item libro 34. cap. 2. Tricliniorum pedes & fulcra Deliaco ære exornari solita scribit: & mox cap. 3. Triclinia ærata Cn. Manlium primum inuexisse. Et libro 9. Testudinum putamina secare in laminas, lectosq; & repositoria his uestire, Carbilius Pollio instituit: hinc est quod testudineum hexaclinon dixit Martialis. Repositorium grammatici interpretantur id quod super antiquorum mensa reponebatur ad fercula collocanda, quæ subinde unà cum ipso repositorio adferebantur & auferebantur. Plinius lib. 28. Bibente conuiua mensam & repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Videtur autem per epexegesin addidisse & repositorium, innuens non integram mensam, sed repositorium tantum cum ferculis auferri solitum. Proinde cum ueteres afferri & auferri mensas meminerũt, per synecdochen de repositorijs tantum intelligo. Solent etiam nostri mensis repositoria, id est opera

cula lignea imponere, (quæ commode eis demi reponiq; possunt, unde & appellata mihi uidentur) uel munimenti gratia, ut pretiosis: uel usus, ut calculatio per cretam super eis fiat: uel ornatus, ut cū diuersis coloribus florum aliis'ue inducuntur: uel deniq; ut latiusculæ mensæ fiant: sunt enim repositoria ipsis quas tegunt mensis latiora, ut constat Plinij uerbis 33. 11. Repositorijs (inquit) argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit, qui obijt nouissimo Tiberij Cęsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida, nec multò maiora quàm mensas fuisse. Se quidem puero quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpisse: mox additum argentum in angulis, lineasq; per commissuras. Quod si quis nec usu nec figura repositoria ueterum (quibus tamen nec ipsis certa figura fuit) nostris conuenire dicat, hoc certe conuenit (respondebo) quod utraq; mensis imponātur: & possent nostra, si moris esset, eundem præstare usum. Errāt igitur grammatici qui repositorium simpliciter exponunt loculos uel reconditoria ubi aliquid reponatur uel recōdatur: Quod & Baysius ante nos animaduertit, qui in libro de uasculis repositoria dicta putat non solum in quibus opsonia, sed etiam in quibus mensæ collocarentur, citans uerba Plinij ex eodem capite, quo nos alia iam superius citauimus, Iam uero & mensas (inquit Plinius) repositorijs imponimus, & ad sustinenda opsonia interradimus latera (mensarum intellige, ut addit Baysius) & interest quàm plurimum lima perdiderit. Ego suspicor legendum mensis repositoria, cum hæc illis maiora fuerint. Repositorium ex Athenæo θύβην appellatum, ibidem docet Baysius: & id genus repositoria Gallicè chapeletz uocari, quorum usus sit ad sustinendas lances & discos: in quo quidem ipse sibi parum constare uidetur. Inuenio θίβην per iôta solum apud grammaticos pro calatho ex folijs cōtexto in arcæ uel cistæ formam. Tricliniarium, idem quod triclinium, uel quod ad triclinium pertinet, Varro 1. de Re rust. Quo elaborant ut spectent sua æstiua tricliniaria ad frigus Orientis. Plinius lib. 19. Qua purpura quis non iam tricliniaria facit. Tricliniaris etiam adiectiuum in usu est, pro quo alij triclinaris dicere malunt, Plin. lib. 37. Lectos tricliniares tres. Bellos conuiuas & conuictores faciles in candida, non pulla ueste accumbere decet: Tametsi cœnatoria & triclinaria conuiuis dari antiqui moris fuit, Alexander ab Alex. Habentur & domesticæ ac cibariæ uestes, quales intra domesticos parietes gestamus, quas triclinares & cœnatorias appellamus, Cælius Calcagn. Peristromata cū ad triclinia & cœnacula accommodantur, triclinaria appellantur: qualia Plinius triclinaria Babylonica nuncupauit, Idem. In triclinio choa apud Quintilianum, ænigmatice dictum in bibacem arbitratur Cælius Rhod. 29. Accumbere Græci κατακεῖσθαι, κατακλίνεσθαι, & ἀνακεῖσθαι dicunt, Varinus. Vilicus sit frugalitatis exemplum, nec nisi ferijs diebus accubans cœnet, Columella 2. 1. Triclinium pro lecto discubitorio siue accubitorio etiā Varro dixit lib. de Re rust. 3. ca. 13. Erat locus (inquit) celsus, ubi triclinio posito cœnabamus. Et li. 1. ca. 59. in quo quidam etiā triclinium sternere solent cœnandi causa. Legi alicubi (inquit Philander) nec succurrit locus, apud antiquos tres mensas fuisse, unde & triclinium uocatum esset: primam domini uxoris liberorumq;: secundam hospitum: tertiam seruorum & domesticorum. Ego apud idoneum authorem de triclinio tale quid legi, uix crediderim. Iuuenalis, Tertia ne uacuo cessaret culcitra lecto, Vnà simus ait. Apuleius lib. 10. Iam deniq; cœnati è triclinio domini decesseramus. Quintilianus, Vix eo limen egresso, triclinium illud supra conuiuas corruit: Cicero de eadem re, Hoc interim spatio conclaue illud concidit. In triclinijs cæterisq; cōclauibus maximus est usus luminum, Vitruu. Constat triclinium (inquit Calepinus, aut si quis adiecit) & lectos discubitorios, & ipsam cœnationem, id est locum ubi cœnaturi discumbebant, significare. Sed postea triclinium per abusionem apparatus ad mensam factus dici consueuit, & coacta in locum unum parandæ paucorum cœnæ suppellex necessaria. Idem triclinarium uocari dicit, in triclinio ministrū. ¶ Hæc sunt quæ dum solicite inquiro de heptaclino pelle bonasi, obiter se mihi obtulerunt: quæ licet parerga, lectori communicanda iudicaui, ne labor hic nobis periret, in ea præsertim re, de qua plerique grammaticorum uel nihil uel perperam docent: cum quintuplicem τρικλίνου uocabuli significationem (de quauis cœnatione: de certæ formæ & magnitudinis cœnatione: de lecto qui tres accumbentes capiat: de certa mensura cuiuslibet rei, ut fontis, ut pellis: deniq; de toto conuiuij in triclinio apparatu) paucissimi intelligant. Redeo ad bonasum.

¶ Non placet quod orgyias Gaza uertit passus: quanquam & Valla apud Herodotum ita uerterit, & uetus hoc in loco Aristotelis translatio, ut apparet apud Albertum Magnum in Enchyto libro 22. Licet enim passus dictus uideri possit à passis, id est extensis manibus, secundum grammaticos: apud authores tamen in hac significatione nusquam inueniri puto: proinde à pedibus passis, id est quàm maximè sine periculo possunt diuaricatis extensisq;, nomē hoc potius factum crediderim. Est enim ea mensura circiter quinq; pedes, uel paulò maior. Quod autem passum pro quinq; pedibus ueteres dixerint, facile est calculare ex Plinij libro 2. Stadium, inquit, CXXV. nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos XXV. Est igitur passus duorum gressuum, ut sit gressus cubitus unius & pedis, hoc est pedum duorum semis. Orgyia uero Græcis est τὸ μετὰ τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον, ut Suidas docet, id est mensura quæ manibus extensis fit, quæ sua cuiq; etiam statura uel proceritas esse solet. Est autem cubitorum quatuor, id est pedum sex: hinc uerbum ὀργυιῶν, brachijs extensis metiri: & ὀργυιαῖος pro magno uel longo simpliciter. ὀργυιά oxytonum, uel secundum ueteres Atticos proparoxytonum, extensio manuum est unà cum pectoris latitudine (quod & Pollux scribit libro 2.) dicta παρὰ τὸ ὀρέγειν καὶ ἐκτείνειν τὰ γυῖα, ὅ ἐστι τὰς χεῖρας, Varinus. Errant qui trium cubitorum orgyiam esse

esse scribunt. Nos ulnam potius interpretabimur: Est enim ulna spatium, ut Seruius inquit, quantum utraque extenditur manus. ¶ Tradunt in Pæonia feram, inquit Plinius, quæ bonasus uocetur, equina iuba, cætera tauro similem, cornibus ita in se inflexis ut non sint utilia pugnæ, quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem ea fimum, interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes, ut ignis aliquis, amburat. Hæc Plinius: qui orgyias iugera exponit ineptissimo sensu. Quis enim credat ad tantum spatium stercus bonasos eiaculari? Iugerum enim uocabatur, ut alibi scribit Plinius, quod uno die boum uno iugo exarari posset, uel ut Columella libro 5. Quadratus actus si duplicetur, facit iugerum: & ab eo quod erat iunctus, nomen iugeri usurpauit. Est autem actus quadratus, latus pedes centum uiginti & lõgus totidem, Varro lib. 1. de Re rust. Sed siue Plinij hic error sit, siue librariorum, aut illorum qui uocem non intellectam emendare uoluerunt, pro iugerum tum in Plinio tum Solino reponemus orgyiarum: quid enim obstat quo minus uoce Græca utamur? Solinus enim cap. 43. hunc bouem describens, statim post Phrygiæ & Lydiæ mentionem: In his locis, inquit, animal nascitur, quod bonasum dicunt, cui taurinum caput, ac deinceps corpus omne, tãtum iuba equina: cornua autem ita multiplici flexu in se recurrentia, ut si quis in ea offendat, non uulneretur. Sed quicquid præsidij monstro illi frons negat, aluus sufficit. Nam cum in fugam uertitur, proluuie citi uentris fimum egerit per longitudinem trium iugerum: cuius ardor quicquid attigerit, adurit. Ita egerie noxia summouet insequentes. Hæc Solinus. ¶ Medi & Pæones (inquit Hermolaus in castigationibus Plinianis) in Europa sunt, à Pęone filio Endymionis Epei fratre, in Thraciam siue Macedoniam ad amnem Axium profecto: conuenerat autem inter fratres, ut qui cursu superatus esset, imperium uictori cederet, ut scribit Pausanias: meminit eorundem Trogus, Strabo, cæteri. At Solinus animal hoc circa Lydiam Phrygiamque haberi tradit: quasi Męoniam uideatur legisse, non Pæoniam. Sunt & Piones in Asiæ Mysia, quæ supra Caicum amnem sita est: ab urbe dicti, quam Pionis conditor Pioniam uocauit, ut libro 5. in Plinium exposui, quæ omnia Solino erroris occasiones fuere. Hæc ex Hermolao. Errores enim ueterum, quantumuis ipse multis in locis animaduertam: ubicunque possum tamen, alienis eos uerbis arguere quàm meis malo: quo minus ipse facili ad reprehensionem ingenio uidear. In manuscriptis quibusdam codicibus Plinij Mœnia pro Pæonia reperitur, quali lectione forsan Solinus etiam usus Mæoniam intellexit. Porrò quòd idem bonasi cornua multiplici flexu in se recurrere scribit, sine authore facit: ego in unum solum circulum imperfectum ea conuerti puto, cuiusmodi in effigie apparent, quam adieci: Misit autem eam ad nos Norimberga Cornelius Sittardus medicus, unà cum bubali uulgaris pictura superius collocata. ¶ Cæterũ quod ad Mediam regionem licet duobus in locis Μηδικὴν per η. apud Aristotelem scribatur, nono inquam libro hist. anim. & ab initio Mirabilium: eandem tamen esse non dubito, quæ Stephano Μαιδία per αι diphthongum scribitur. Media (inquit) ciuitas est Thraciæ prope Macedoniam, à qua Mædi populi, diuersi à Medis Asiæ. Hinc præfectura Mædica Thraciæ, uicina Pæoniæ. Horum nonnulli ad Macedones migrauerunt, Mædobithyni dicti. Est & alius Aristotelis locus in Mirabilibus, in quo sic scribitur, Circa Scytharum et Medorum (Μεδῶν, cum epsilo in prima syllaba & ô circumflexo in ultima) aiunt fluuium esse Pontum nomine, &c. Heseni, Ἡσαίνε, montis ut in Mirabilibus legitur, mentionem nusquã inuenio: malim Messapi ut in Hist. anim. Gaza transfert, licet impressi codices Μεσσαπίε habeant. Apud Stephanum Μεσσάπιον Eubœæ montem legimus, & Mesapiam Apuliam olim à Mesapo rege dictam: sed hæc nihil huc faciunt. ¶ Bonasi Aristoteles meminit etiam libro 3. cap. 2. de partibus anim. Bonnasis (inquit, sic enim illic scribitur per n. duplex & s. simplex) quoniam cornua eis ad sese reflexa sunt, excrementi profusionem natura pro auxilio dedit: hoc enim cum metuunt se tuentur. Hac eadem profusione alia quoque seruari certum est. In eo loco Gaza obscurius uertit, quibus pari aduncitate cornua reflexa inter se orbem colligunt: possent enim accipi hæc uerba, tanquã de alijs quoque similiter aduncorum cornuum animalibus eo in loco tractasset Aristoteles, quod tamẽ non apparet. Nam bubalis & capreis, de quibus proximè dixerat, licet adũca & parum utilia pugnæ cornua forte sint, non pari tamẽ aduncitate, sed longè alia quàm bonasorum sunt. Alijs item in locis, bonasum scribit syluestrem esse, bisulcum, capronatum equorum instar, iubam habere, & cornua bina orbem inflexu mutuo colligentia, ut Gaza uertit pro Græcis uerbis γαμψὰ πρὸς ἄλληλα: quæ itidem translatio obscurior est, intelligi enim potest ac si cornua pariter incuruata ambo in orbem colligãtur, ut si quis brachia ante pectus extensa in gyrum uertat: cum per se utrumque subtus aures curuatũ γαμψὸν, id est aduncũ potius quàm orbiculare sit. Rursus alibi bonasum interiora omnia bubus similia continere tradit Aristoteles. ¶ Aelianus libro 7. interprete Gyllio, hoc animal à Pæonibus monopem uocari scribit, piloso tauro magnitudine similem: et stercus eius, quod prę uexatione acre & igneum reddit, si in uenatorem quempiam insequentem inciderit, mortem afferre: cum Aristoteles, Plinius & Solinus adurere tantum scripserint. ¶ Pausanias in Bœoticis Pęonios tauros Romę in spectaculis sibi uisos meminit, qui tum reliquo corpore pilosi (δασεῖς) fuerint, tum maximè circa pectus & genyn, id est mandibulam. Hos ego non bonasos, sed bisontes esse crediderim: nam & alibi in Phocicis bisontem taurum Pæonium uocat ipse Pausanias: & Oppianus iubam eum gestare scribit, Αὐχέσι πιλέοισι. καὶ ἀμφ᾽ ἀπλόισι γενείοις. Accedit quod apud authores bonasum uel monopem Romæ in spectaculis uisum nusquam legimus: bisontem uero sæpius. Ego certe bonasum genus bisontis crediderim: nam & Albertus, ut superius retuli, boum qui uulgo visent dicuntur, diuersas spe

cies magnitudine ſolum differentes eſſe teſtatur: quippe excepta cornuum figura, & reiectione ſtercoris, reliqua uidetur omnia cum biſonte cõmunia habere. Bonaſi certe ſolus Ariſtoteles meminit, nam Aelianus & Plinius ſua proculdubio ex Ariſtotele deſcripſerunt, Solinus ex Plinio. Aliorum uero authorum quotquot biſontis meminerunt, tum Græci tum Latini, bonaſi nomen nunquam attingunt: ut uerisimile uideatur boum ſylueſtrium maximos tantum uros ab eis nominatos uel bubalos, minores uero omnes biſontes. Cornuum quidem neq; magnitudo neq; figura generis differentiam ſtatuere poſſunt, cum in domeſticis cornutis pecudibus quantum, licet eiuſdem generis uel ſpeciei animantes cornibus differant, notiſſimum ſit. Iam quod ad ſtercoris reiectionem, plæraq; animalium in curſu, prolixiore præſertim, id reijciunt, feruidiusq; quàm in quiete ſolerent, & longius: inteſtinis ſcilicet curſu calefactis, & ob calorem flatibus excitatis, ut fit in humore: quibus incluſis uiolenta per anguſtum, magno impetu eruptio fit: Accedit & locorum compreſſio ex uehementi motu. Nonnulla etiam in metu, ut ſepia ſuum atramentum, excrementa emittunt. Hæc adferre libuit, ut illi quibus occaſio eſt, & propius illas regiones habitant, de boum iſtorum differentia diligentius inquirant. Auguſtinus Niphus bonaſum ſcribit à recentioribus uaccam Indam uocari: in quo decepit eum Albertus Magnus, qui Solini de tauris Indicis & bonaſo diuerſis in locis ſcripta, confundit. Albertus Magnus circa finem libri 22. uro quem zubronem uocat, ſimilem fimi eiaculationem attribuit. Raphaël Volaterranus libro 7. bonaſos eodem modo à Lituanis capi ſcribit, quo nos ſupra biſontes capi docuimus Pauſaniæ uerbis. ¶ Bohemi, ut audio, monopem uocant loni. Germani iubam uocant **mõne** (ut Angli etiam mane) inde factum monopis uel monapi nomen aliquis conie̲cerit, utpote bouis iubati. Nam Ariſtoteles certe nomen hoc non Græcum ſed Pæonicum eſſe ſcribit, Pæonum autem lingua eadem quæ Illyrica eſt. Apud Albertum Magnum libro 22. bonachus pro bonaſo corrupte ſcribitur: & rurſus in eodem libro in E. litera, Enchytos, ubi omnia quæ nos ſupra recitauimus Ariſtotelis de bonaſo uerba ex ueteri translatione recitant: alij enchires ſcribunt, neſcio quibus tam barbarè & abſurdè ſcribendi occaſionibus alijs, niſi quòd ex Arabicis translationibus ſumpta uidentur, qui Græcorum dictiones pleraſq; abſurdiſſime corrumpunt, adeò ut originem amplius non agnoſcas. Alij tauro ſylueſtri, quem duram uel daran uocant, eadem quæ bonaſo Ariſtoteles adſcribunt: cum hæc nomina potius ad tarandum pertineat, de quo paulo poſt agemus. ¶ Superius in capite de diuerſis bubus ſylueſtribus bonaſum mihi uideri dixi illum quem Philippus rex Macedonum ad pedem Orbeli montis in Macedonia iaculo confodit, & cornua eius ἑκκαιδεκάδωρα, id eſt ſedecim palmorum in ueſtibulo templi Herculis conſecrauit: Sed forſitan urus fuerit potius: nam ſi bonaſorum cornua in ſeſe, ut diximus reflectuntur, minus conuenire eis uidetur iſta menſura.

DE CATOBLEPA VEL CATOBLEPONTE LIBYCA FERA TAVRO VEL VITVLO SIMILI.

CVM multiplices & uarias Africa procreat beſtias, tum Catoblepontem ſic nuncupatum parere exiſtimatur. Tauro ſimilis ſpectatur, truculentus, terribiliſq; aſpectu: alta ei & denſa ſunt ſupercilia: oculi non perinde quidem magni ut bubuli ſubijciuntur, ſanguine ſuffuſi: non directè, ſed terram uerſus intuetur: à uertice incipiens iuba, equinæ ſimilis, per eius frontem promittitur, quæ ſi uſq; ad faciem pertinet, formidabiliorem eum reddit. Mortiferas depaſcitur herbas, ac ſimul ut taurino aſpectu conſpexit, ſtatim horret, & iubam erigit: Ea autem in excelſum excitata, atq; apertis labris per guttur quiddam uehementer acutum & horrendum emittit, ut aër ſupra caput obducatur, & inficiatur: animalia autem appropinquantia, quæ hoc cœlum hauriant, grauiter affligantur, & uocis uſum amittant, in letaleſq; conuulſiones incidant. Hęc Aelianus ab initio libri 7. Cæterum Plinius lib. 8. cap. 7. Apud Heſperios (inquit) Aethiopes fons eſt, Nigris, ut plærìq; exiſtimauere Nili caput, ut argumenta quæ diximus perſuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cæteriſq; membris iners, caput tantum prægraue ægre ferens, id deiectum ſemper in terram, aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confeſtim expirantibus. Hæc Plinius: ex quo etiam Solinus tranſcripſit in ſuum Polyiſtorem cap. 33. ubi aliqui Tigrin pro Nigri fonte perperam legunt, ut Hermolaus annotauit. ¶ In Libya Gorgones ſunt animalia κάτω βλέποντα, id eſt ſemper deſpectantia, ouibus creduntur agreſtibus ſimilia, aut uitulis, ſicuti quidam uoluêre. Peſtilens ijs eſt oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, ubi concuſſa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, ſpectarint aliquid. Cognitũ & à Marij militibus aduerſus Iugurthã bellantibus, Cæl. Rhod. ex Athenęi li. 5. circa finẽ. Vbi Cæl. Rhod. uertit, Gorgones, ſunt animalia κάτω βλέποντα, id eſt ſemper deſpectãtia. Græce legit, Τὴν γοργόνα τὸ ζῶον καλοῦσιν οἱ ἐν Λιβύῃ Νομάδες, ὅπου κὴ γίνεται κάτω βλέπον. Hîc poſt γίνεται diſtinguendũ eſt, ut rectius uertat: Gorgonẽ animal in Libya Nomades, apud quos etiã naſcit̃, catoblepon uocãt. Mirũ eſt aũt neq; Pliniũ neq; Aelianũ in huius animãtis deſcriptione, eandẽ eſſe gorgonẽ prodere: quod ne aliorum quidem ſcriptorum, quod ſciam, ullus docuit. ¶ Cæterum quod halitu eam occidere uertit, & afflata omnia mox interire: quanquam ea Aeliani quoq; ſententia fuiſſe uidetur, ex Athenęo tamen non rectè conuerſum eſt: Cuius uerba adnumerabo, ut eruditi iudicent: Ἔχειν

ἢ λέ-

ἣ λέγουσιν αὐτὸ τοιαύτην ἀναπνοὴν, ὥστε πάντα τὰ ἐντυχόντα ὑπὸ ζώων διαφθείρειν. φέρειν δὲ χαίτην ἀπὸ τοῦ μετώπου καθημένην (lego καθειμένην per ει dipthongum in antepen.) ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἣν ὁπόταν μόγις διασεισαμένη, διὰ τὴν βαρύτητα ἐμβλέψῃ, κτείνει τὸν ὑπ' αὐτῆς θεωρηθέντα, οὐχ ὑπὸ πνεύματι, ἀλλὰ τῇ γιγνομένῃ ἀπὸ τῶν ὀμμάτων φύσεως φορᾷ καὶ νεκρὸν ποιεῖ. Hæc ego sic transtulerim, Aiunt autem uim quandam adeò uenenosam ab hac fera emitti, ut omnes qui in eam inciderint, enecet: iubam enim gestare à frōte demissam qua oculi obumbrentur: qua discussa, quod quidem ægre facit propter grauitatem, quemcunq; intuetur interimit, non spiritu aut halitu (oris) sed nescio qua ui ab oculis eius emissa. Obijciet aliquis ἀναπνοὴν oris halitum & spirationem significare: quod ut concedam, latius tamen patet, & ne quis in hoc errare posset, disertè & expositionis loco additur, οὐχ ὑπὸ πνεύματι, ἀλλὰ, &c. Mox addit, Quod autem res ita se habeat, hoc modo cognitum est. Cum milites quidam Marium contra Iugurtham secuti, gorgone uisa ouem feram esse putarent, cum & caput ad terram ei inclinaret, & ipsa motu tardo procederet, gladijs confecturi in eam irruerunt. Vnde illa turbata, iubam oculis incumbentem discussit, & milites irruentes mox necauit. (Nulla hic spirationis aut halitus ullius mentio.) Deinde cum iterum atq; iterum quicunq; aduersus feram pergebant, interirent omnes: quidam feræ naturam ab incolis didicerunt: unde Marij iussu Nomades quidam equites eminus per insidias eam iaculis confecerunt, & imperatori feram attulerunt. Quod autem talis, qualem descripsimus, ea fuerit, pellis etiam, & Marij exercitus, testimonio sunt. Hæc cum Vlpianus apud Athenæum dixisset, Laurentius Romanus, qui dipnosophistas excipiebat, assensit, & Marium ferarum illarum pelles Romam misisse addidit, de quibus cuiusnam animantis essent propter formæ insolentiam conijcere nemo potuerit: suspensas autem eas esse in templo Herculis, in quo imperatores triumphantes ciues epulo excipere soliti fuerint, ut multi Latinorum poëtæ & historici tradiderunt. ¶ Gorgonis uocabulum apud Græcos pluribus modis in usu est, γοργὼν, όνος: γοργὼς, ῶ: γοργόνη, όνης: & Atticè γοργὼ, οῦς. ¶ Gorgones, ut poetæ fingunt, dictæ sunt Phorcynis filiæ (non Phorci, ut quidam recentiores scribunt. Medusam Phorcynidem Ouidius cognominat) & Cetûs, scilicet Medusa, Sthenio (quam Hesiodus Sthenò uocat) & Euryale. Quę Dorcades insulas in Oceano Aethiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidum hortos. Scribit Diodorus libro 4. Biblioth. fœminas fuisse in Africa bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, et earum reginam Medusam debellauerit ac interfecerit. Nominatur autem fœminæ istæ à Diodoro & alijs Amazones, diuersæ ab Amazonibus Sauromaticis uel Scythicis. Gorgonum & Hesperidum domicilia Strabo lib. 7. obiter nominat. Perseus læua supra aurigā tenet Gorgoneum ad summum caput, Vitruuius 9. 6. ubi sydera à zodiaco Septentrionem uersus describit. Gorgonum unam Perseus interemit lonchodrepano, id est hasta falcata, Suidas. Gorgonum capita draconum squamis obsita fuisse dicuntur: dentes maximi, suum instar: item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur: & in se intuentes in saxa uertere. Ex tribus uero Medusa mortalis fertur fuisse, ideoq; à Perseo decollata: reliquæ duæ sorores immortales Perseum nequiuere cōsequi, quod Orci galea obtectus (ut ait Hyginus) non cernebatur: hinc illæ tandem eum persequi desiuere. Mycale urbs Cariæ est, sic dicta quod reliquæ Gorgones mycomenæ, id est mugientes, Medusæ caput eo in loco reuocarint, cum Perseum insequerentur, Steph. Gorgonas Seruius, in extrema Africę circa Atlanticum montem fuisse scribit, unumq; omnes oculum habuisse, quo inuicem uterentur. Serenus tamen ait puellas eas fuisse unius pulchritudinis: quas cum uidissent adolescentes, stupore torpebant: unde fingitur, quod si quis eas uidisset, uertebatur in lapidem. Harum allegoriam in primo explicat Fulgentius, & eo subtilius Io. Zezes grammaticus in commentario in Hesiodum, Gyraldus. Grææ quoq; (ut idem scribit) Phorci (Phorcyis uel Phorcynis) & Cetûs filiæ in numero nympharum habitæ fuere, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: (Hesiodus Dinon non habet) sic nuncupatæ, quod statim ut natæ sunt, anus fuisse ferunt, & unicum tribus oculum, unicumq; dentem, quibus uicissim inter se uterentur, Gyraldus. Has aliqui cum Gorgonibus confundunt. Plura de Gorgonibus uide apud Palæphatum cap. 33. cuius super his Iaruis omnia in librum suum parœmiarum Apostolius transcripsit, in prouerbio Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο: item apud Erasmum in prouerbio Orci galea: & Lucanum libro 9. & Onomasticon nostrum in Euryale, Medusa, & Pegaso. Persei & Medusæ fabulam prosequitur Ouidius Metam. lib. 4. Sanè uidetur Gorgonis nomen ad puerilia terriculamenta confictum, ut etiam Lamiæ ex eadem Africa mulieris: nam monstrosa pleraq; in Africam reijciebantur. Sic nostri aliquando nocturnas mulieres pueris minantur, sic Iudæi de sua Lilith nugantur, ut in Onocentauro dixi. Gorgonem τερατῶδες ζῶον, id est monstrosum animal Etymologus exponit.

¶ Gorgones, pro uoraces, φοβεροὶ εἰς γαστριμαργίαν, Suidas: tales etiam lamiæ finguntur: Horatius, Neu pransæ lamiæ puerum uiuum extrahat aluo. Aristophanes in Pace, Προσευξώμεθα πρῶτον τῇ θεῷ, Ἥπερ ἡμῶν τοὺς λόφους ἀφεῖλε καὶ τὰς γοργόνας, scholia exponunt πᾶν σκεῦος ἁρμόζον ἐν πολέμῳ. Καὶ γοργόν' ἐξήγειρεν ἐκ τῆς ἀσπίδος, Aristophanes: Gorgonem παρ' ὑπόνοιαν dixit pro κορδύλην ἢ εἴλημα ἐποίησεν περὶ τῆς κεφαλῆς, Suidas. Ego in Acharnensibus Aristophanis carmen reperio, Τίς γοργόν' ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος; id est, Quis gorgonem excitauit ex theca uel hoplotheca? ut scholiastes exponit: loquitur enim poeta de Lamacho, qui scutum gorgone insignitum habuit. Καὶ προσιόντες ὡς εἶπεν γοργόνα κατασίγαζεν, ἄλλως (sic lego apud Suidam) πρόλαλον ὄντα καὶ ἰταμὸν, Aelianus: uide Suidam in Gorgonis mentione. Γοργὸς, φοβερὸς, Suidas: δεινὸς, ταχὺς, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, Etymologus, Varinus. Videntur & Gorgones dictæ παρὰ τὸ γοργὸν τῶν ὀφθαλμῶν, id est, à terribili oculorū intuitu, διὰ γοῦν γοργότητος καὶ ὀξύτητος τῶν ὀφθαλμῶν ἀπειλ

θεῖν τοὺς ὁρῶντας, terribili enim acri obtutu spectantium corpora in lapides uertebant, Etymologus. At Latinorum quidam, ut Serenus, cuius opinionem ex Gyraldo supra citaui, & nostro sæculo Cælius Rhod. non horribili sed formosa facie intuentes stupore quodam affectos aiunt: Hi sententiam à Græcis hausisse uident, & γοργότητα pulchritudinem intellexisse, quo sensu apud authores nõ reperitur. Nam ut γοργὸν adiectiuum in communi dialecto horribile significat, Attica uerò πρακτικὸν καὶ κεκινημένον, id est agile uel actuosum ut ita dicam, & in actione promptum ac uelox: sic etiam γοργότης substantiuum utroq; sensu capitur. Hermogenes libro 2. de ideis ab initio, γοργότητα uocat illam formã orationis, quæ uiuida & concitatior est, & animos auditorum erigit atq; excitat, remissæ supinæq; contraria, διὰ τοῦ τμητικοῦ γινομένη τύπου, &c. Apud Ciceronem tamen in Verrem legitur, Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguibus: Et Lamiam olim formosam fuisse mulierem annotatum est. Gorgus, paroxytonum uiri nomen est, cuius meminit Suidas. Gorgias rhetoris nomen fuit, à quo γοργιάζειν, declamare, ῥητορεύειν. Γοργὸν quidam interpretatur in Lexico Græcolatino schema rhetoricum, quod et parison & homœocatalecton dicatur: non rectè puto: latius enim patet γοργότητος forma. Γοργιαῖον dicendi genus arduum & laciniosum, ut quidam scribunt, à Gorgia rhetore. Fuit & statuarius Gorgias apud Plinium. Apelles pinxit Alexandriæ Gorgosthenem tragœdum, Plin. Plastæ laudatissimi fuêre Damophilus & Gorgasus, ijdemq; pictores, Plin. Pastillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum, Horatius. ¶ Γοργῶπις, γοργόφθαλμος: & γοργωπὸν ἕδραν, φοβερὰν καθέδραν, Suid. Γοργώ, κατάπληξις, πικρία, αὐστηρία, φόβος. Homeros Iliad. li. 8. Γοργοῦς ὄμματ᾽ ἔχων, Etymolo. exponit γοργόνος ἢ γοργότητος.

¶ Γοργὸν βλέπειν, aliquoties apud Lucianum pro acribus oculis tueri sumptũ è fabula Persei & Gorgûs. γοργὸν dictum putant ἀπὸ τῆς ὀργῆς, quod irati acribus oculis obtueantur. Homerus Iliad. θ. de Hectore, Γοργοῦς ὄμματ᾽ ἔχων, ἠδὲ βροτολοιγοῦ Ἄρηος. Veteres (inquit Cælius Rhod.) pulchritudinem adeo admirati sunt, ut Gorgonem propter eximium uenustatis decus, stupidos reddentem spectatores, in saxa eos deformare fabuloso confinxerint inuolucro. ¶ Γοργόνα Περσεὺς ἐχειρώσατο, Gorgonem Perseus adortus est, in Græcorum collectaneis tanquam prouerbium citatur, ubi quis egregium facinus incœptat, Erasmus. Apostolius hanc parœmiam exponit de ijs qui rem magnam & insignem strenue confecerint: & χειροῦν est uincere ac subigere, ut non solum ad eos qui adoriuntur aut incipiunt aliquid pertineat, sicut Erasmus interpretatur: etiamsi apud illos quoq; dici possit, hortandi animandiq; gratia. ¶ Γόργεια, uel γοργεῖα potius & γοργονεῖα, ut Suidas & Varinus habent, personæ sunt & laruæ, quales histrionum in tragœdijs erant. Aristophanes in Vespis Choro loquente ad Lamachum, οὐδὲν δεόμεθ᾽ ἄνθρωπε τῆς σῆς μορμόνος, Scholia addunt, παρὰ τὴν μορμὼ καὶ τὴν γοργόνα, ἣν εἶχεν ὁ Λάμαχος ἐπίσημον: οὕτως δὲ ἔλεγον τὸ ἐκφόβητρον, καὶ τὰ προσωπεῖα τὰ αἰσχρὰ μορμολύκεια, ἀφ᾽ οὗ τραγικὰ καὶ κωμικά. Alibi etiam in Scholijs huius poëtæ Lamachum insigne scuti gorgonem habuisse legi: Proinde in Acharnensibus sic loquitur, φέρε δεῦρο γοργόνωτον ἀσπίδος κύκλον. ¶ Gorgona Mineruam Cyrenenses, ut Græci grãmatici notant: sed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad Equites: Teq;, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. Gyrald. Gorgonia autem Minerua dicta est, & apud Suidam Γοργολόφας (ἀπὸ λόφου τῆς περικεφαλαίας καὶ τῆς ἀσπίδος) quod ex amputato Gorgonis capite galeam habeat, Varin. Legendum est autem Gorgolopha absq; sigma, ut in Aristophanis Equitibus habetur, item in Acharnensibus. ¶ Gorgones insulæ obuersæ sunt promontorio, quod uocamus Hesperionceras: has incoluerunt Gorgones monstra, & sanè adhuc monstrosa gens habitat: distant à continenti bidui nauigatione. Prodidit deniq; Xenophon Lampsacenus, Hannonem Pœnorum regem in eas permeauisse, repertasq; ibi fœminas aliti pernicitate: atq; ex omnibus quæ apparuerant duas captas, tam hirto atq; aspero corpore, ut ad argumentum spectandæ rei, duarum cutes miraculi gratia inter donaria Iunonis suspenderit, quæ durauêre usq; in tempora excidij Carthaginensis, Solinus cap. ultimo: transcripsit autem ex Plinij lib. 6. cap. 31. Timomacho pictori ars præcipuè fauisse in Gorgone uisa est, Plinius. Gorgones Tithrasiæ apud Suidam cognominantur, à Tithraso fluuio aut loco Libyæ ubi habitabant. Gorgonia gemma nihil aliud est quàm corallium, nominis causa, quod in duritiam lapidis mutatur, Plinius: Ouidius lib. 4. Meta. coralij uirgas imposito Medusæ capite in littore primum induruisse fabulatur. Aspungitani populi ex Mæotis inter Phanagoriam & Gorgopiam habitant, quingẽtorum stadiorum spatio, Strabo. Γοργῶπις λίμνη, id est Gorgôpis lacus, in Corintho apud Cratinum, Varinus. Propertius etiam alicubi Gorgonei lacus meminit. Syndicus, urbs contigua Scythiæ cum portu, aliqui Gorgipen uocant, Stephanus. Gorgippia, urbs Indiæ, Idẽ. Gorgyia, locus in Samo ubi Dionysius Gorgyiensis colitur. Gorgythion apud Homerum Iliad. 8. Priami filius ex Castianira.

DE BOBVS FERIS INDIAE.

GARAMANTVM bubus cornua in terram directa esse, ideoq; obliqua ceruice pasci, ut Solinus scribit, &c. supra dixi inter diuersos boues feros. INDIA syluas boue fero refertas habet, Plinius. ¶ Magnus Indorum Rex quotannis diem unum proponit hominum cursibus & pugillationibus, tum luctationibus bestiarum, quæ sanè inter se cornibus appetentes, mirabili natura quadam eatenus strenue decertãt, quoad aduersarium funditus uicerint: Sicq;

omni

omni neruorum contentione, quemadmodum athletæ, ut aut maximo afficiantur præmio; aut gloriam capiant certaminis, nituntur. Rationis quidem expertes sunt feri tauri, arietes mansueti, asini uno armati cornu, hyenæ, postremi in certamen ueniunt elephanti: ij inter se uulnerant, & alter sæpe alterum uincit, atque adeò interimit: sæpe etiam uterque uulneribus confectus, simul decumbit. Hæc Aelianus. Cuius supra etiam alium locum recitaui in Boue cap. 2. de Indis qui bubus iunctis uelocissimo cursu in certaminibus ferantur: quoniam illic feri ne an mansueti essent hi boues non distinxerat: Hoc autem in loco omnino feros esse apparet: & res ipsa ostendit boues domesticos tanta uelocitate minime pollere. ¶ India generat boues solidis ungulis, unicornes, Plinius: Et proxime ante, Aethiopia Indicos boues (id est Indicis similes, nempe unicornes) unicornes, tricornesque gignit. Solinus utrunque locum coniunxit, nescio quàm rectè: Boues (inquit) unicornes & tricornes solidis ungulis, nec bifidis, in India reperiuntur. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur; cornua in latitudinem quaternorum pedum. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt quod tres amphoras caperet, Aelianus. Sunt item apud Indos alij boues qui maximos hircos magnitudine non superare uidentur: Ii uel coniugati uelocissimè currunt, nec minus strenuè quàm Getici equi cursum conficiunt, Idem. Hos etiam syluestres existimauerim. Rangiferum certe nostrum, & bouē syluestrem esse, & omniū in hoc genere uelocissimum, & ad certamina cursusque aptissimum, & partim unicornem partim tricornem dici posse, nec in Scandinauia solum, sed alijs etiam Asiæ regionibus inueniri, aliàs docebo: ut Indicos boues eiusdem generis credamus. Solinus nō rectè Indicos boues nominat, quos Aelianus Aethiopicos, & Plinius etiam lib. 8. cap. 21. ut supra in Aethiopicis dixi; quibus cornua mobilia, &c. Decepit eum fortassis quod paulo post sequitur apud Plinium, In India et boues solidis ungulis, &c. quasi & aliud antea quod in India nasceretur commemorasset, quod fecit quidem sed uox est corrupta: non enim eosdem legendum, sed Indos, in his uerbis, Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam mantichorā appellat: quod constat ex Aristotele de hist. anim. 2. 1. Errorem hunc Hermolaus & alij nō animaduerterunt. ¶ Apud Arachotas (lego Arachotos) boues syluestres sunt, qui differunt ab urbanis, quantum inter sues urbanos & syluestres interest. Sunt colore atro, corpore robusto, rictu leuiter adunco (ἐπίγρυποι) cornua gerunt resupinatiora, Aristoteles. Arachoti, Ἀράχωτοι, Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit. Sunt & alij prope Massagetas, Stephanus. Sed Arachosia potius uocatur ciuitas illa Massagetis uicina; à Semiramide condita, quæ etiam Cophen appellabatur, Steph. Cornua resupinata, ἐξυπτιάζοντα, qualia sint, in bisonte explicaui. ¶ Animalia quæ Aristoteles ἥμερα uocat, id est mansueta, Theodorus urbana uertere solet: quod mihi parum arridet. Nam ut de plantis urbanum syluestri contrarium dicatur (sicut Plinius arbores urbanas dicere solet) animal tamen urbanum ad ἀγρίου, id est syluestris discrimen, an apud idoneum authorem ullum reperiatur, nescio: mansuetum uero hac significatione poni scio: Plinius lib. 11. Præterea cum apes sint neque mansueti generis, neque feri, &c. Cicero Philipp. 3. Illud quæro cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, quum in edictis tam fuisset ferus. Plin. lib. 9. Lepores mansuescunt rarò, cum feri dici iure non possint. Complura nanque sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrunque naturæ, ut in uolucribus hirundines, apes, in mari delphini. Cicur uero animal non tam mansuetum est, quàm mansuefactum, quod prius scilicet ferum fuerit: unde cicurare, mansuefacere: uidetur tamen pro natura mansueto interdum abusiue accipi. Cicero 2. de Nat. deorum, Quæ uero & quàm uaria genera bestiarum, uel cicurum uel ferarum? Hoc obiter addam, cicur à Græcis mihi deriuatū uideri, ἀπὸ τῶν χειρῶν, ζῶον τὸ χειρωθέν, unde etiā χείρειον & ζωοχείρειον pro cicure mansuetoque: sed hęc latius patent: τιθασσὸν uero ad animalia proprie, cui oppositum ἀτίθασσον. Legimus etiā domesticum animal apud Plinium. Quamobrem miror cum uocabula propria Theodorum non deficerent, quibus redderet ἥμερον, urbanum dicere uoluisse: quod certe etiamsi de animalibus simpliciter mansuetis dici concessierim, poterit tamen tam de illis quæ in urbe nutriuntur, quàm de mansuetis, quæ ne ruri quidem desunt, intelligi. In plantis enim (ne quis illas mihi obijciat) alia ratio est.

¶ Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alūt, quibus Indicos boues uenantur è uicina regione uenientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16. Ctesias Cnidius in libro de rebus Indicis, apud Cynamolgos populos, innumeros boues feros degere scribit, qui quidem ab æstiuo solstitio ad hyemem usque mediam, gregatim homines inuadere soleāt. Cynamolgi canes eis opponunt, quos ea gratia plurimos alunt, Hyrcanis magnitudine pares. Hi bubus feris immissi, facile eos debellant & interemunt, Aelianus.

DE LIBYCIS BVBVS.

LIBYCORVM boum tanta est innumerabilitas, tanta item celeritas, ut unum insequentes uenatores interdum fallantur, quod nimirum in alios feros incidant, & ille interim sub dumeta, saltus'ue subiens se subducat, alij autem similes exoriantur, & uenatorum oculos fallant: quorum quempiam si quis ingrediatur insequi, ne equo quidem, sed fessum longinquitate temporis comprehendet. Quòd si quis uitulum adhuc tenerum cœperit, & non statim occiderit, ex eo duplici commodo afficietur; Nam præterquàm quod & ipse commoditatem affert, matrem suam in captiuitatem inducit. Postea enim quàm uenator uitulum fune alligauit, ab eo secedit:

illa filij deſiderio inflammata, tanquam aſilo ſtimulata fertur, cupiens diſſoluta reſte eum abducere: ac nimirum cornua compingit, ut uinculum laxet & diſtrahat: At enim cornibus in funis complicationem inſertis, unà cum uitulo conſtricta tenetur: Cuius uenator cum iecur detraxit, & ubera excidit, & pellem exemit, carnes relinquit auibus & feris, Hæc Aelianus. De Libycis bubus, quibus terram uerſus diriguntur cornua, & eam ob cauſam retrocedendo paſcentibus, ex Herodoto & Aeliano dixi ſuperius, in capite de diuerſis bobus ſylueſtribus. Philes ſcribit eos ideo retrogrados eſſe, quoniam cornua lata oculos eis obumbrent, ut ad progrediendum uiſus eis inutilis ſit, retro non item.

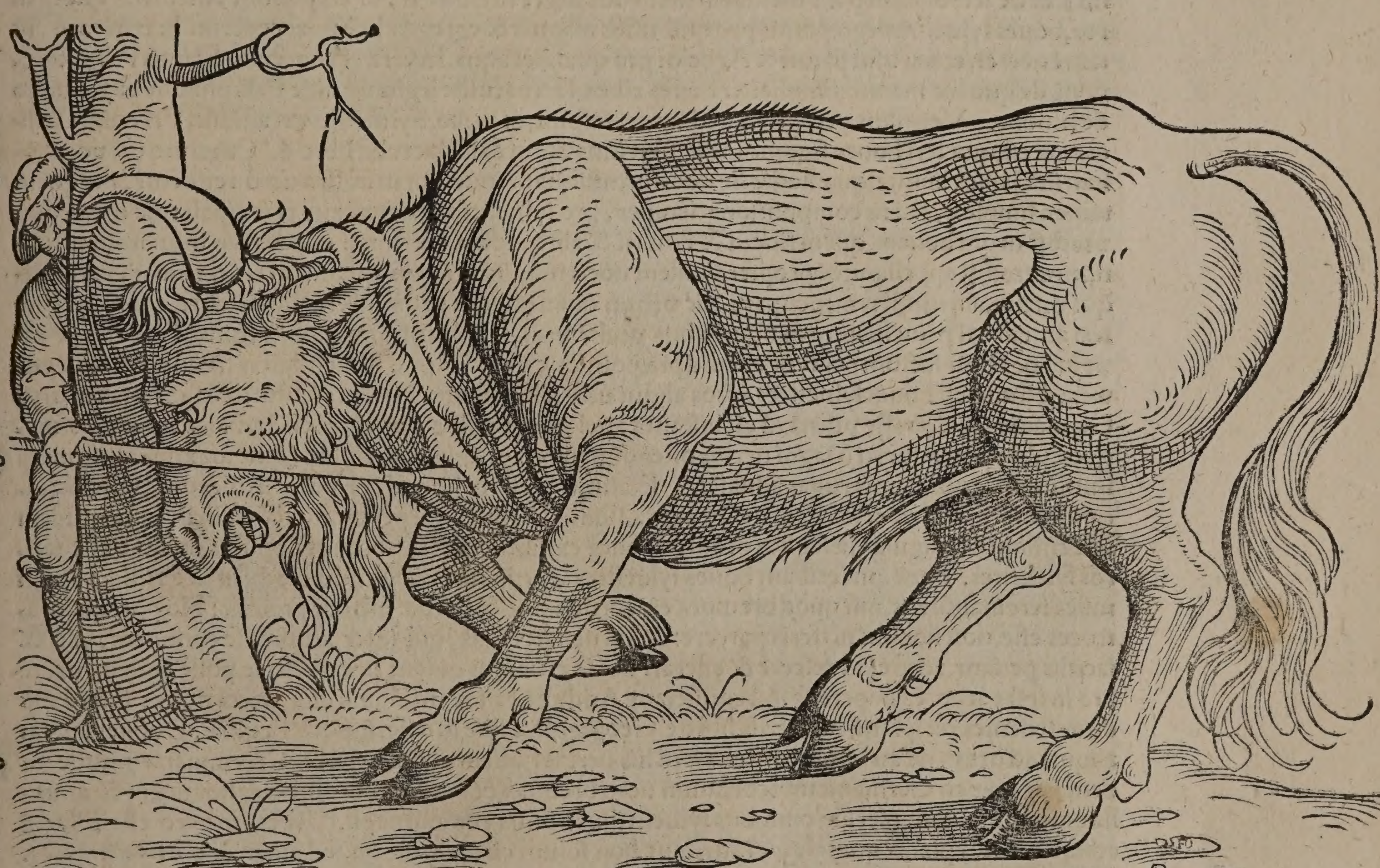
DE TARANDO.

TARANDO magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec abſimile: cornua ramoſa, ungula biſida, uillus magnitudine urſorum (urſino colore, & pariter uillo profundo, Solin.) Sed cum libuit ſui coloris eſſe, aſini ſimilis eſt. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumq́ reddit metuens, in quibus latet: ideoq́ raro capitur. Mirum eſſet habitum corpore (id eſt cute) tam multiplicem dari, mirabilius & uillo, Plinius. Et paulo ante, Mutat colores (inquit) Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo ueſtiuntur, niſi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Ruborem, pallorem, liuorem, homini et beſtijs cutem mollem habentibus, & minime uilloſis, accidere, nihil mirum: Tarando uero animali, cui eſt tergus impenetrabile, & uillus urſorum magnitudine, admirabile uideri debet: ſeipſum enim cum uillis ſuis hic uertit, milleq́ colorum ſpecies cum ſummo uidentium ſtupore reddit, Scythicum animal eſt, dorſo & magnitudine tauro ſimile, eius corium ne ſpiculo quidem penetrari poteſt, Aelianus. Cæterum Solinus cap. 33. cum lycaonem dixiſſet Aethiopiam mittere, ſubdit, Mittit & tarandũ: cuius erroris occaſionem præter oſcitantiam & negligentiam ipſius, nullam uideo: cum Plinius dilucidè Scytharum, id eſt Scythicum tarandum appellet: lycaonem uero non in Aethiopia, ut Solinus, ſed in Indis naſci ibidem ſcribit, Hunc tarandum, addit Solinus, affirmant habitum metu uertere: & cum deliteſcat, fieri aſſimilem cuicunq́ rei proximauerit, ſiue illa ſaxo alba ſit, ſeu fruteto uirens, ſiue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamæleontes. Sed & polypus & chamæleon glabra ſunt, & pronius eſt cutis leuitate ſpeculi modo proximantia æmulari: in hoc nouum eſt ac ſingulare, hirſutiam pili colorum uices facere, Solin. Tarandus, τάρανδος, animal eſt ceruo ſimile, cuius pellibus ad thoraces (χιτῶνας) Scythæ utuntur, Heſychius & Varinus. Budini Sarmatię populi ſunt: apud hos tarandus naſcitur, animal admirabile, magnitudine bouis, facie (τὸν τοῦ προσώπου τύπον) ceruum reprę̨ſentans: difficile captu, propter mutationem pilorum, quos pro loci colore immutat, ut chamæleon etiam & polypus, Stephanus in Γελωνόν, Euſtathius in Dionyſium. ¶ Barbari quidam authores pro tarando corrupte parandrum & pyradum ſcribunt: aliqui etiam tanquam diminutiua uoce tarandulum, quod ridiculum eſt cum animal boui ſimile fateantur: quidam adhuc abſurdius faciunt cum tarandum à tarandulo diſtinguunt. Ioannes Agricola Ammonius tarandulum interpretatur **elend**, quam nos ſupra alcen eſſe docuimus. Georgius Agricola rangiferum, **ein reen**. Et quanquam pleraq́ tarando & rangifero noſtro eadem ſint, libet tamen ab eo diſſentire, nõ certe doctiſſimum uirum reprehendendi animo, ſed ut hominibus ſtudioſis diligentius inquirendi occaſionem præbeam. Tarandum igitur eſſe exiſtimo feram illam, quam Poloni tur uel thuronem appellant. Inuenitur in una ſolum parte regni Polonici, in ducatu Mazouię inter Oſzczke & Garuolijn: maior boue manſueto, minor uro, ore diſſimilis utriq́, præacutis in fine cornibus, perniciſſimo curſu, & ualde robuſta. Deſcriptionem hanc nobis communicauit, nobilitate doctrina & omni uirtutum genere uir ornatiſſimus Florianus Suſliga Rolitz à Varshauia Polonus. Hæc fera ſi iubata eſſet, quod nondum certo ſcio, biſonti adſcriberem: Nam recentiores quidam thuronem Polonorum, zubronis, id eſt uri ſpeciem faciunt. Cæterum ut tarandum credam, plura concurrunt, primum magnitudo & ſpecies bouis, ſed caput uel os abſimile, deinde quòd boum ſylueſtrium rariſſima eſt, & in Sarmatia capitur uicina Gelonis, apud quos tarandum reperiri legimus: accedit etiam nominis affinitas, nam in barbarorum quorundam recentiorum libris, daran huius bouis nomen legitur: quamuis alij duran uel durau ſcribant, & bonaſum interpretentur. Vnum eſt quod obijci poteſt, cornua thuroni non eſſe ramoſa, qualia Plinius ſuo tribuit tarando. Reſpondeo, uideri mihi ueteres tarandum uel cum alce, uel cum rangifero forte confudiſſe: nam & alce & rangifer ramoſa prætendunt cornua. Deſcribunt autem alcen quoq́ ueterum alij aliter: quòd in adeo peregrinis animalibus mirum non eſt: cum ea ferè ſoleamus ut ex diuerſis auditu accepimus deſcribere. Hæc ſi cui non ſatisfaciunt, uel tarandũ pro rangifero accipiat, ut Ge. Agricola & ante ipſum Eliota Anglus, quibus cum ego ſuper hac re non contenderim: aut ſi quid melius inuenerit, in commune proferat. Hoc addam pro corollario, ex Plinij deſcriptione tarandum animal inter ceruum bouemq́ medium uideri poſſe: cerui enim caput, cornua, & metum habet, cætera ferè bouis. Thuronem ſanè taurum non meticuloſum, ſed taurorum omnium præſertim ſylueſtrium inſtar, animoſum eſſe crediderim. Iam quod Plinius ſcribit caput ei maius ceruino eſſe, & magnitudinem bouis, rangifero ſatis conuenit, quoniam in uniuerſum multo maior ceruo eſſe fertur. Capiuntur etiam apud Gelonos aut uicinos populos: quidam etiam colorem aſininum ei tribuunt: præterea biſulcos eſſe

esse constat. Hæc tam multa cum conueniant, si de coloris etiam mutatione certior fiam, sine cunctatione rangiferum pro tarando accipiam: & Polonicum thuronem bisontibus adiungam. Nam quod de corio fertur, usum eius esse ad thoraces, ut quod ferrum non facile transmittat, nihil impediet: plerasq; enim magnas feras in regionibus frigidis huiusmodi pelles habere crediderim, quales etiam alces habent, quæ ad hunc usum in Germania communiores sunt. Omnino quidem maiora minoribus, fera domesticis, & in frigidis regionum quàm calidis, animalia pelles crassiores solidioresq; gerunt. Sed rangiferi historiam integram in R. litera dabimus: in præsentia satis fuerit mihi non tam dissentiendo quàm dubitando de eruditorum quorundam interpretatione, uel ipsos, uel alios ad thuronis simul & rangiferi historias maiore studio inuestigandas excitasse, & scepticorum instar in utranq; partem rationes attulisse.

¶ De TRoglodytarum bubus, qui cornua terram uersus habent directa, eamq; ob causam obliqua ceruice pascuntur, supra dixi in capite de diuersis bubus syluestribus. ¶ XANdarus, Ξάνδαρος, animal simile boui, iuxta Atlanticum mare, Hesychius & Varinus. Omnino uox corrupta est à tarando: nec obstat quod tarandi nomen apud eosdem suo loco legatur: nã & alia huiusmodi errata innumera in ipsorũ Lexicis deprehendimus. Dicat aliquis xandarum à tarando diuersum esse, quoniam ad Atlanticum mare nascatur, quod de tarando à nemine memoriæ proditum sit. Respondeo tarandũ in Scythia nasci, quæ Asiæ, & Europæ partim, maritimas ad Oceanum regiones complectatur: Atlanticum mare autem dici, non solum occiduum illud & Aphricani partem Oceani: sed uniuersum etiam Oceanum apud ueteres, ut apparet ex his uerbis Aristotelis in philosophiæ Compendio ad Alexandrum: Πέλαγος δὲ τὸ μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης Ἀτλαντικὸν καλεῖται, καὶ ὁ Ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς: hoc est, ut Guilielmus Budæus transtulit, Porrò autem pelagus quod extra orbem nobis habitatum fusum est, & Atlanticum dicitur, & Oceanus, à quo ipsi circumluimur.

DE VRO.

IN sylua Hercynia nascuntur, qui appellãtur uri. Ii sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie & colore & figura tauri: magna uis est eorum, & magna uelocitas: neq; homini, neq; feræ, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiose foueis captos interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atq; hoc genere uenationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quę sint testimonio, magnam ferunt laudẽ. Sed assuescere ad homines, & mansuefieri, ne paruuli quidem excepti possunt. Amplitudo cornuum, & figura, & species multum à nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiose conquisita ab labris argento cir-

cuncludunt, atq; in ampliſſimis epulis pro poculis utuntur, Cæſar libro 6. belli Gall. Paucíſſima Scythia gignit inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, inſignia tamen boum ferorum genera, iubatos biſontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa uituli potius cerui'ue quadam ſimilitudine, Plinius. Vrorum cornibus barbari Septentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alijs præfixa his pila cuſpidant. Apud nos in laminas ſecta tranſlucent, atq; etiam lumen incluſum latius fundunt, multasq; alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc ſublita, nunc quæ ceroſtrota picturæ genere dicuntur, Plinius. (Ego cochlearia tum nigra, tum rubra, & alia quædam uidi, quæ ex bubalorum cornibus facta aiebant.) Iſtis quos uros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur, ut dempta ob inſignem capacitatem inter regias menſas potuum gerula fiant, Solinus. Vros & biſontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquam boue fero refertis Indiæ ſyluis: portione tamen eadem omnia ex his efficaciora (quàm ex bubus domeſticis) credi par eſt, Plin. Tibi dant uariæ pectora tigres, Tibi uilloſi terga biſontes, Latisq; feri cornibus uri, Seneca in Hippolyto. Et alibi in eadem tragœdia, Amat inſani Bellua ponti, luciq; boues: Hic quidam lucos boues, ſylueſtres exponit, ut ſunt uri aut biſontes: ego pro elephantis potius acceperim. In carmine illo apud Martialem, Illi ceſſit atrox bubalus, atq; biſon, bubalum pro uro exponunt ex Plinij uerbis proxime recitatis. Vergilius libro 2. Georgicorum, de uitium cultura, Texendæ ſæpes etiam, & pecus omne tenendum: Præcipue cum frons tenera, imprudensq; laborum, Cui ſuper indignas hyemes, Solemq; potentem, Sylueſtres uri aſſidue, capreæq; ſequaces Illudunt, &c. Sylueſtres uri (inquit Seruius) boues agreſtes ſunt, qui in Pyrenæo naſcuntur monte, poſito inter Gallias & Hiſpanias: Sunt autem exceptis elephantis, maiores cæteris animalibus, dicti uri ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt à montibus, quod Iſidorus etiam ſcribit. Idem libro 3. Georg. de peſtilentia boum, Tempore non alio, dicũt, regionibus illis Quæſitas ad ſacra boues Iunonis: & uris Imparibus ductos alta ad donaria currus. Hæc poëtæ uerba interpretes referunt ad hiſtoriam Cleobis & Bitonis, quæ ab Herodoto narratur lib. 1. & à Cicerone libro 1. Tuſculanarum: Vide ſupra in Boue H. h. Exponunt autem hîc quoq; uros, boues ſylueſtres: ego potius pro quibuſuis magnis & egregijs bobus acceperim hoc in loco, ut tauri nomen etiam uſurpatur: & Acheloi pro qualibet aqua. In Græcorum enim ſcriptis Argiuæ Iunoni, de qua hîc mentio, ſimpliciter boues albos, ſacros fuiſſe legimus: uide Palæphatum cap. ultimo de Iunone. Vergilius peregrina uerba non reſpuit, ut in illo, Sylueſtres uri aſſiduè. Vri enim Gallica uox eſt, qua feri boues ſignificantur, Cæcinna Saturnal. Macrobij libro 6. Cæterum uri uocabulum in Gallica lingua, quæ hodie ſic uocatur, nuſquam inuenio: in noſtra uerò retinetur, nuſquam tamen ſimplex, ſed in compoſitione ſemper, pro ſylueſtri aut ueteri aut principali: dicimus enim **vrochß** urum bouem, quem Sueui & Bauari & alij quidam Germani u noſtrum in au mutare ſoliti, **auwerochß** appellant: & propter ſimilem uocis mugitum auem quandam ardearum generis aliqui **vrrind**, alij **moßkű** nuncupant. Sic **vrhan** quaſi gallum urum, id eſt ſylueſtrem dicimus: pro ueteri autem uel principali, ut in nominibus **vralt/ vrâne/ vrſprung/ vrſach/ vrhab**: & uideri poteſt **vr** in hoc ſenſu factum per ſyncopem à præpoſitione **vor**. Apud Moſchouitas frequentes ſunt **auwerochſen**, id eſt boues ſylueſtres, quos aliqui uros, alij biſontes interpretantur: ſed ſupra docui uros Germanice dici **groſſe vrſent**, id eſt biſontes: uel **groſſe wilde büffel**, id eſt bubalos ſylueſtres magnos: ubi etiam Alberti Magni uerbis oſtendi, in illorũ præcipue cornibus (quæ maxima altíſsimaq; ſint) ſingulas quotannis rugas adnaſci. Eraſmus Stella in libro de origine Bruſſorum, Buffelus (inquit) quadrupes, habet barbam ueluti capra, ſimilis alioqui boui per omnia, & eſt in Bruſſia quidem ferociſſimus. Caligula Cæſar hos primus Romæ exhibuit in theatro, quos populus putauit eſſe tauros ſylueſtres. Sunt qui ſcribant boues ſylueſtres Germanicè dictos **auwerochſen** in Pruſſia naſci, ſimiles ferè manſuetis, niſi quod breuiora eis cornua ſint, & barbæ ſub ore prolixæ: Hos perquam atroces eſſe, non homini nõ feris parcere: & ſi à uenatoribus, qui inter arbores ſe continent, telis & iaculis petãtur, adeò exardeſcere & efferari ubi ſe cruentos uident, nec ulciſci ſe poſſe hoſtem, ut crebro in ipſas arbores impetu ſe ipſi conficiant. Addunt, ea magnitudine eſſe, ut cornuum interuallũ duos ſedentes recipiat, Munſterus libro 3. Geographiæ ſuæ in deſcriptione Pruſſiæ. Dubitet autem aliquis ad urum ne an biſontem deſcriptũ his uerbis bouem potius referat. Vri enim magnitudo uidetur, & nomen Germanicum: cornuum uero breuitas, & barba, biſontis. Nam hominem & animalia omnia inuadere, pleriſq; omnibus ſylueſtribus bubus commune eſt. Barbatum uero eſſe biſontẽ conijcio ex Oppiano, qui χαίτην ei attribuit, non ſolum circa ceruicem, ſed etiam ἀμφ' ἀπαλοῖσι γενείοις. Et Pauſanias boues Pæonicos circa pectus & γένυν maxime piloſos facit: biſontes autem ex Pæonicorum boum genere eſſe alibi dixerat. Ego certe ſuſpicor, quoniam ex diuerſis aduenis percunctari ſolemus, alium de alio, quem ipſe uiderit uel audiuerit, ſylueſtri boue reſpondere, & ita in unum animal congeri quod diuerſorum eſt.

¶ Vrum Illyrica lingua audio uocari zubr uel zubronem: Eliota Anglus uros ſua lingua exponit bugles uel buffes, tanquam hoc nomen à bubalo diuerſum ſit, quem alibi a bugill interpretatur. In Angermannia ducatu Europæ maxime Septentrionali & cõfini Laponiæ, in præcipuis feris per ſyluas uros & biſontes uenantur, quos patria lingua dicunt elg, id eſt aſinos ſylueſtres, tantæ proceritatis ut ſummo dorſo æquent menſurã hominis porrecti in brachia elata, Iac. Ziegler. in Schondia ſua.

ſua. Tur uel thuronem Polonis nominari bouem ſylueſtrem domeſtico maiorem,minorem uro, etiam ſupra monui. ¶ Zubrones,ut fertur, boum ſunt generis, longitudine aliquando quindecim cubitorum:Cornibus maximis,trium cubitorum longitudine, colore ſubnigris:tanta uelocitate, ut (cum impetu) reiectam alui proluuiem conuerſum (retroactum) animal cornibus quandoq; excipiat,antequam in terram cadat:(addunt quidam, & cornibus exceptam longius proijciat in canes.)In ſyluis maxime ſeptentrionalibus degit,tanto robore ut equum cum equite(hominem & equum)cornibus in altum proijciat,iterumq; excipiat donec enecauerit.Capi aliter non poteſt quàm foueis, aut uenatore circa craſſiſſimi trunci arborem circumeunte, & feræ infeſtantis latera interim uenabulo perforantis. Alui excrementum tanto cum flatu eiaculatur, ut inſequentem canem aut uenatorem inquinatum inutilẽ reddat,uel ut alij,excæcet: (quod item de bonaſo Ariſtoteles ſcribit,ſed adurere addit, & cornua eius pugnæ inepta facit,)Hęc Albertus circa finem libri 22.parentheſin meis uerbis inſerui.Ibidem paulo ſuperius, Vrni (inquit:ſic ſcribitur pro uri) ſunt boues quos Germanice **vi-ſent**(aliâs **wiſent**)uocamus:cornua ingentia duo geſtant copioſi liquoris capacia: proinde nonnulli pro poculis utuntur:His iracundi hominem/cum equo uentilant. Vide plura in Biſonte ſupra.

¶ Alba Ruſſia ſiue Moſcouia,qua iungitur Lithuaniæ,uros in Hercynia ſylua producit, Antonius Vuied in tabula Moſcouiæ. Alibi etiam legimus in Lithuania multos eſſe uros, qui hominem cataphractum etiam facile cornibus ſublimem rapiant.Iſidorus arbores & armatos milites cornibus eos eleuare ſcribit.Ioannes Boëmus urum in Polonia reperiri,author quidam obſcurus in Boëmia. Ego Moguntiæ & Vuormaciæ, Germaniæ ad Rhenum ciuitatibus, ingentia boum ſylueſtrium capita, duplo(ut mihi uidebantur)domeſticis maiora,cum reliquijs quibuſdam cornuum,ædificijs publicis affixa(ante ſæcula aliquot,ut fertur)olim cum admiratione inſpexi. Vrum aiunt quidam iuxta armos altiorem eſſe,parte poſteriore magis depreſſum,pilis ſubnigris. Ex corijs urorum apud Polonos fiunt cingula cum ipſo pilo,qui nigerrimus eſt (ut ex nobili Polono audiui:)& commendantur tanquam morborum quorundam amuleta,ornant ea nobiles auro & argento.

¶ RHIZES uocantur,ut author eſt Iphicrates,belluæ forma tauris perſimiles, uita uero & magnitudine,pugnandi uiribus,elephantes referunt.Naſcuntur apud Heſperios Aethiopes, Strabo libro 17. Hi fortaſſis rhinocerotes ſunt, qui & tauri Aethiopici appellantur, magnitudine etiam & uiribus elephantis ſimiles:ſed præſtat diuerſos credere,quoniam rhinocerotum libro 16. ſeorſim meminit Strabo,uiſum à ſe deſcribens.

DE CACO.

CACVM recentiores quidam inepte animalibus adnumerauerunt, occaſione ſumpta ex Aeneidos Vergilianæ libro 8.ubi poëta ſic canit:

Hic ſpelunca fuit uaſto ſubmota receſſu Semihominis Caci:facies quam dira tegebat
Solis inacceſſam radijs,ſemperq; recenti Cęde tepebat humus: foribusq; affixa ſuperbis
Ora uirûm triſti pendebant pallida tabo. Huic monſtro Vulcanus erat pater,illius atros
Ore uomens ignes,magna ſe mole ferebat,&c. Et paulo poſt de cadauere è ſpelunca extracti Caci, Nequeunt expleri corda tuendo, Terribiles oculos,uultum,uilloſaq; ſetis
Pectora ſemiferi,atq; extinctos faucibus ignes, Grammatici aiunt hunc Cacum Latium undiq; latrocinijs & incendijs infeſtaſſe: demum Herculis quoq; ex Hiſpania, occiſo Geryone redeuntis & apud Euandrum hoſpitantis,boues noctu cauda traxiſſe in antrum ſuum. Has cum mane diminutas cerneret Hercules,nec quorſum erraſſent ſcire poſſet,forte fortuna ad hoc antrum peruenit:ſed cum ueſtigia omnia foras uerſa uideret,cum reliquis abijt.Abeuntibus autem cæteris, occluſæ boues aliarum deſiderio mugierunt.Hercules igitur audito mugitu, Caci fraudem cognouit,raptaq; claua iratus recurrit:ſed Cacus ſpelunca fretus in eadem ſe abſcondit,clauſis foribus ingẽti ſaxo.Quod Hercules uidens,ad montis cacumen tendit,&ad extremũ deiecta maxima montis parte, in antrũ deſiliens,Cacũ ſtrangulauit,bouesq; ſuas recepit.Sunt qui affirmẽt hunc Cacũ Euãdri fuiſſe ſeruũ,qui in eo loco Italiæ omnia latrocinio &incẽdio uaſtauerit,& ob id Vulcani filiũ appellatũ. Ouid.fabulatur illũ tricipitẽ fuiſſe cũ inquit,Mænalio iacuit fuſus tria tempora ramo Cacus,&c. Veritas tamẽ ſecundũ philologos & hiſtoricos hoc habet, Hũc fuiſſe Euãdri nequiſſimũ ſeruũ ac furẽ. Nouimus aũt malũ à Græcis κακὸν dici,quem ita illo tempore Arcades appellabant:poſtea tr[illegible]ſlato accentu Cacus dictus eſt,ut Ἑλένη Helena. Ignem autem dictus eſt uomere,quod agros igne populabatur. Hunc ſoror ſua eiuſdem nominis prodidit: unde etiam ſacrum meruit, in quo ei per uirgines Veſtæ ſacrificabatur,Hæc Seruius enarrans iam citatum Vergilij locum. In huius rei memoriam Petitij & Pinarij Herculis ſacrificuli Romæ conſtituti ſunt,uide Macrobium Saturn. 3. cap. 6. Alberti Magni & imitatorum eius nugas de Caco,tanquam fera naturali, ualde ridiculas prætereo. Similis ferè huic eſt alcida fera fabuloſa,quam ex terra natam,inſuperabilem pugna, plurimũ ignis ore uomuiſſe,& Phrygiã(quę inde nomen exuſtę retinuit)combuſſiſſe ferunt,demum à Minerua occiſam eſſe,ut ſupra ex Diodoro Siculo recitaui.

DE CALOPODE, SI QVAE EST, A RECENTIORIBVS BARBARIS MEMORATA FERA.

CALOPVS apud Albertum Magnum, & eius imitatores, uel analopos, uel antaplon, uel aptalos (ut nominum corruptorum nullus est modus) animal est acutis, longis & serratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas & altas, secare fertur: sępius autem dum rami & uirgulta cornibus adactis cedunt, eis inuoluitur, retineturq́; unde fit ut uoce & clamore se prodat uenatoribus. In Syria iuxta Euphratem inuenitur, cuius aquæ potu propter frigiditatem gaudet, astutum & mira uelocitate, ut uenatores facile effugiat. Hæc ferè Albertus authorē citans nescio quem Iorach, à quo tamen sæpius tanquam parum probatæ fidei dissentit. Alij antaplō suum capreolo similem faciūt, corpore fœtido, cui bina peracuta & falcata cornua sint: quibus post potum ex Euphrate alacrior tanquam ludendo, arbores (uel, ut alij, frutices & dumeta) secare soleat: esse autem genus quoddam fruticis, longis, tenuibus, lentisq́; uirgis seu uiminibus, quæ cum resecare conatur, implicari inuoluiq́; eius cornua: & ita ex uoce, quam indignabundus emittit, à uenatoribus deprehensum occidi. ¶ Ego apud ueteres & idoneos authores neq; hanc feram, neq; similem ei ullam reperio, præter unum locum circa finem epistolæ Alexandri Magni ad Aristotelem de mirabilibus Indiæ, cuius translationem inscriptio Cornelio Nepoti tribuit: In illa statim post Gangis & Euphratis riparum mentionem, sic legimus: Euri uenti flatus secuti incidimus in malignas feras, de quarum capitibus uelut gladij à uertice acuta serrataq́; eminebant ossa. Et hæ arietino more aduersus homines currebant: Tum inuictæ plurimorum militum clypeos cornu suo transuerberabant. Quarum occisis ad modum octo millibus quadringentis quinquaginta, sic inde ad Porum exercitus meus cum summo tandem labore ac periculo meo peruenit. Hic proculdubio illorum calopus siue analopos est.

DE CAMELOPARDALI.

CAMELOPARDALIN sacræ literæ uocant זמר zamer, Deuteron. 14. ubi Chaldaica translatio habet דיבא deba, Arabica זראפה saraphah, Persica זרפה serapah, Septuaginta καμηλοπάρδαλιν, Hieronymus camelopardum. Dauid Kimhi præterea testatur Rabi Ionā scribere, zamer animal Arabice uocari sarapha. In tanto igitur ueterum intepretum consensu, nihil mouebunt nos recentiores, siue Iudæi (qui merito magna rerum omnium inscitia laborant) siue alij, qui rupicaprā aut alcen Ebraicam uocem zamer exponunt. Alces enim Syriæ peregrinæ sunt, rupicapræ uerò aliud Ebraicum nomen habent, ut suo loco dicemus. Numeratur autem zamer inter animalia cibo hominum concessa: nec obstat quod camelopardalin nusquam in cibum uenisse legerimus: raritas enim & peregrinitas facit ut cibo eā nemo experiatur. Camelopardalin Aethiopes nabin uocant, à qua uoce recentiores fortassis Albertus & alij, anabulam suā detorserunt: sæpe enim in Arabicis dictionibus a uel ha prima syllaba articuli ratione abundat. Pausanias camelum Indicam uocat. Reliquæ gentes, quod sciam, omnes non alia quàm

Arabica

Arabica uoce serapham appellant, sed alij aliter scribunt gyrapham, giraffam, zirafam: Albertus eiusq; simiæ, oraflum & orasium dicere ausi sunt. Hieronymus, si illius est translatio uetus Biblica quam habemus, & recentiores quidam indocte camelopardum pro camelopardali efferunt. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti 32. &c. camelopardali 10. & cætera huiusmodi animalia innumera & diuersa, quæ omnia Philippus ludis secularibus uel dedit uel occidit, Iulius Capitolinus: camelopardalum dixit masculino genere, inflexione secunda (nisi uitium librariorum est) cum authores reliqui omnes, Græcos imitati, in fœminino genere & inflexione tertia tantum protulerint. Politianus chamelum & chamelopardalin per ch. scribit, antiquo more fortassis qui chenturionem pro centurione dicebant. Latinè etiam ouis fera dici potest, ut ex Plinio patet: Perottus in Plinio ouem simpliciter legit, feræ nomen omittit: codices quidam fere aduerbium habent, id accipi posset pro plerunq; uel apud multos camelopardalin ouem uocari. ¶Camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabim Aethiopes uocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui (uel ceruo, Albertus) camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus: Vnde appellata camelopardalis, dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primũ uisa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit, Plinius 8. 18. Alias oues feras, quibus corporis & cornuum species id nomen dedit, suo dicemus loco: nam camelopardalis præter placidos & mansuetos mores nihil cum ouibus commune habet. In Lexico trilingui Sebastiani Munsteri inuenio אנא ana pro oue poni, Chaldaicam uocem existimo: inde potius anabula hoc animal quibusdam dictum uidetur, quàm à nabi cum articulo, ut superius diuinabam. Quod si anabara uel anabura diceretur potius quàm anabula, ouis feræ nomen ex integris duobus uocabulis Chaldaicis haberemus compositum: sed balah etiam uidetur syluestre significare: nam turebalah bouem syluestrem Chaldæi uocitant, ut supra annotaui. Albertus Magnus apud Plinium non nabim sed anabulam legit: & codices quidam Pliniani nabuna habent, ut Isidorus etiam legit: quanquam antiquior lectio sit nabin, quæ apud Solinum quoq; extat cap. 33. teste Hermolao per n. in fine. Strabo libro 16. camelopardalin βόσκημα esse scribit, id est pecudem uel ouem, οὐ θηρίον, id est non feram, quod ingenij feri non sit. Hac ratione in Plinio legendum, ouis, non feræ: ut post ouis distinguatur, & fera accipiatur substantiue. Porrò Plinij uerba hæc camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia, cum solius camelopardalis, cui cameli similitudo conueniat, mentio subiungatur, obscura sunt: Præter camelopardalin quidem struthiocamelum auem scimus à similitudine cameli dictam, sed nulla hic eius mentio, fortassis de equo & boue Plinius intelligi uoluit: huic enim cruribus, illi collo similis est. Camelopardi nascuntur ex his duobus, à quibus nomen habent: camelis minores & breuiores collo: capite, oculis, colore, pilis, pardi similes: Vngulæ fissura eadem quæ cameli, cauda longa ut pardi, Diodorus libro 3. Biblioth. interprete Pogio. Græcum exemplar inspiciendum est, pardum'ne an pardalin habeat: Quod ad caudam, Oppianus paruam ei tribuit ut mox subijciam.

¶Oppianus libro 3. de Venatione, camelopardalin (καμήλων αἰόλον εἶδος, φαίδιμον, ἱμερόεν, πιθασόν γένος) ualde miratur: & eius descriptionem accuratam instituit: quam nos ita conuertimus: Camelopardalin mixtam ex pardali & camelo naturam habet. Corpus ei uarium, στικτὸν: collum oblongum, aures exiguæ: caput etiam paruum, (ψιλόν:) pedes longi, uestigia (ταρσὰ) lata, sed crurum & pedum inæqualis mensura est, maior (altior) multo prioribus, minor posterioribus, qui humiles & ὀκλάζουσιν, id est ad terram se submittentibus similes sunt. A medio capite iuxta aures utrinq; in temporibus binæ eminentiæ seu tubera, ueluti cornua exilia (ἀβληχρὰ κεραῖαι) rectà procedunt. Os ei mediocre (ἄρκιον) & tenerum ut ceruis: dentes parui & albi utrinq;: oculi splendidi, cauda parua ut uelocibus capreolis (δορκαλίδεσσι, ceruis, Gillius) & nigris in extremitate pilis hirsuta. ¶Heliodorus libro 10. Aethiopicæ historiæ camelopardalin elegantissimè depingit, nos ita conuertimus: Axiomitarum legati Hydaspi regi Aethiopum inter cætera peregrinum & mirabilis naturæ animal donabant: cui proceritas & altitudo cameli erat: pellis color floridis uarius maculis, φολίσι: partes posteriores & infra ilia, humiles & leoninæ formæ: anteriores uero circa armos & pectus, & pedes priores, altiores multò quàm pro cæterarum partium portione. Collum gracile, & licet à reliquo corpore crasso procedens, ad canini (εἰς κύνειον φάρυγγα, ut habent libri impressi: Politianus legit κύκνειον, quod præfero) uel olorini potius gutturis modum desinebat. Caput forma quidem cameli (Politianus hæc non rectè legit) magnitudine uero paulo maiori quàm dupla ad struthiocameli caput. Oculis tanquã pictis ὀφθαλμοὺς ὑπογεγραμμένους βλοσυρῶς σοβοῦσα. (Politianus uertit, subscriptosq; uelut oculos toruè motans conniuebat.) Incessus longe alius quàm animaliũ ulli uel terrestri uel aquatico: neq; enim crura dextra & sinistra uicibus mouebat alternis, sed alterutra simul: ut dextra pariter ambo, inde sinistra (ζυγηδὸν, id est iunctim: sic enim legendum, & statim ὑπεραιωρουμένης πλευρᾶς) ita ut utrunq; latus cum suis pedibus simul totum loco moueretur. Trahenti autem regentiq; magistro tam facile & mansuetum se dabat, ut tenui funiculo capiti circumuoluto, pro illius arbitrio quo modo & quocũq; uellet ageretur, non minus ac si robustissimo uinculo ductũ fuisset, Hæc Heliodorus: ex quo transtulerunt hunc locum, Angelus Politianus Miscellaneis, & Petrus Gyllius cum Aeliano suo, utriq; in suis translationibus reprehendedi. Dion Prusensis Romanæ historiæ lib. 43. Cæsarem hanc primo populo Romano spectandam dedisse commemorat: & addit, ex cæteris quidem partibus camelum uideri: crura uero disparia habere, nam posteriora prioribus breuiora sunt, ut à clunibus, quasi conscensio-

nis gradus,eius excelſitas leuiter attollatur,corpusq; reliquũ excelſum prioribus cruribus ſuſtineatur. Colore ſimiliter maculoſo ut panthera diſtinguitur. Apud Heſperios Aethiopes tum aliæ feræ tum camelopardales gignuntur,Strabo libro 17.item libro 16.In ijs locis(inquit, circa mare rubrum puto) Camelopardales naſcuntur, nullam cum pardali ſimilitudinem habentes.Coloris enim uarietate hinnulo ſimillima eſt,uirgatis pilis diſtincto: poſteriora quoq; humiliora ſunt anterioribus, ut à cauda ſedere uideatur,ad bouis altitudinem. Anteriora uero crura à cameli cruribus non ſuperantur,collum rectum eſt,& in altum auectum, uerticem paulo ſublimiorẽ camelo habet, unde propter hanc incommenſurationem,nec tantam celeritatem habere eam puto,quantam dixit Artemidorus, qui eam excellentem facit. At nec fera eſt, θηρίον; ſed pecus,βόσκημα. Camelos Indicas colore ſimiles pardalibus Pauſanias in ſpectaculis Romanorum ſibi uiſas ſcribit in Bœoticis: ego non alias quàm camelopardales intelligo. ¶ Gyrapham, id eſt camelopardalin Laurentio Medici à Sultano Aegyptio donatam,Italia longo poſt uidit tempore, Egnatius. Hoc animal paucis ante annis in Hetruria uidimus,quod à rege Tunis ex Africa Laurentio Medici dono miſſum fuerat,Raph. Volaterranus. Diuerſum confuſa genus panthera camelo, Horatius in epiſtola ad Auguſtum: quã enim uocamus pantheram,Græci pardalin. M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem, Camelus (inquit) ſuo nomine Syriaco,in Latium uenit, ut Alexandrea camelopardalis nuper adducta, quod erat figura ut camelus,maculis ut panthera. Camelopardalin Laurẽtio Medici miſſam mirati ſumus habere cornicula,quanquam mas erat,quoniam de his nihil hactenus in ueteribus memorijs legeramus, donec Heliodori ſuper hac re uerba legimus.Centum Gordiani principis ludis exhibitas feras oues accepimus,auctore Capitolino:Politianus. Videtur autem feras oues camelopardales exponere: de quo ut dubitem facit partim ipſe Capitolinus qui alio loco camelopardalos decem ſub Gordiano Romæ fuiſſe ſcribit:partim quoniam alias oues feras nouimus, de quibus alias. ¶ Oraſius anteriori parte altus,ualde eminet,ita ut extenſo capite uiginti cubitorum altitudinem poſſit attingere.In poſteriori uero parte demiſſus eſt inſtar cerui. Collum habet extenſum, caput equinum, licet minus: pedes & caudam ut ceruus: pellem uero ſic omni colorum genere diuerſimodè uariatam, ut homo fruſtra tentet artificio naturalem eius pulchritudinem imitari. Hoc animal noſtris temporibus à Soldano Babyloniorum tranſmiſſum eſt imperatori Friderico Romanorum auguſto, Hæc Iſidorus:ex quo etiam Albertus Magnus deſcripſit:ſed addit prætere,quod licet multis coloribus inſignis ſit oraſlus(ſic legitur)album tamen & rubeum frequentiores habeat: & cum ſe ſpectantibus admirationi eſſe intelligit,huc illuc ſe uertere,& undiquaq; inſpiciendum præbere. Hoc animal(inquit)temporibus noſtris uiſum eſt,& Arabice ſeraph uocatur:Alij quidam obſcuri authores anabulam colore ualde rutilo,& pellem eius propter ornatum in magno pretio eſſe ſcribunt. Quidam in deſcriptione Terræ ſanctæ, ex qua etiam hanc imaginem mutuati ſumus ,girapham capræ comparat,& pellem eius in uentre piſcatorio reti,ob uirgulas nimirum cancellatim digeſtas. ¶ Florentinus in ſuis Georgicis ait Romæ ſe uidiſſe olim camelopardalim,quod animal in Antiochia ego etiam uidi ab India tranſlatum,Author Geoponicorum Græcorum.

DE CAMELO.

A.

CAMELI nomen apud Ariſtotelem & ueteres abſolute poſitum, non ad Bactrianam ſolum quam hodie ſimpliciter camelum nuncupamus:ſed Arabicam etiam, quam Strabo camelum dromadem,recentiores dromedarium uocant,extenditur.Cum camelos quinquaginta annos uiuere percepi,tum Bactrianos ad centeſimum annum,Aelianus:ex quibus uerbis apparet,cameli nomen commune eſſe,neq; Bactrianis duntaxat,quibus geminum in dorſo gibber,proprium.Dicam igitur priore loco tum de camelo in genere,tum ſimul etiam de Bactriana: poſteriore ſeorſim pauca de dromade,quoniam & figura dorſi præcipue differt, & cameli nomine apud recentiores non appellatur.

¶ Camelus Hebraicè גמל gamal,Deuteron.14.Chaldaicè גמלא gamela, Arabice גמל gemal,Perſice שתר ſchetor.Manifeſtum eſt ſanè linguas alias pleraſq; hanc uocem debere Hebraicæ. γαμάλη camelus uocatur à Chaldæis,Heſychius & Varinns. Varro in libro de lingua Latina,Camelus inquit, ſuo nomine Syriaco in Latium uenit אחשתרנים achaſtranim,Eſther 8.Dauid Kimhi mulos interpretatur,animalia magna & magni pretij ex equa & aſino:Septuaginta prætermittunt:Hieronymus ueredarios:aliqui teſte Abrahamo Eſra פרדים peradim,id eſt mulos.R. Salomon ex camelis celeriter currentibus. בכרה bikra fœmininum:Eſaiæ 60.bikre plurale maſculinum reperitur: ubi ab Hieronymo uertitur,dromedarij Madian:à Septuaginta ἀγέλαι καμήλων,id eſt greges camelorum:à Kimhi, cameli parui,(ſunt autem dromades camelis cæteris minores:)Chaldaice,חוגנין hogenain,id eſt dromedarij.Rurſus uocem בכרה Kimhi camelum paruam interpretatur, Hieronymus capream: ab Aquila Symmacho & Theodotione δρομεὺς redditur,id eſt curſor,pro dromade uel dromedario nimirum:à Septuaginta οἴσε,id eſt ſero.Nobis ex Theodori Bibliandri ſententia camelus dromas fœmina uidetur. כרכרות kirkarot,Eſaiæ 66.Chaldaicè כודנון kudanuuan,quod Iudæi mulos interpretantur,

4

tur, item Septuaginta. Abraham Eſra genus camelorum excellens: R. Salomon camelos aut alia animalia uelociſſima: Eodem modo Kimhi explicat in libro radicum. Sed magis congruit interpretatio noſtrorum hominum, ut currus aut carrucas intelligamus. Nam Hieronymus & Symmachus carrucas uerterunt, alij uoce conſona φορεῖα: Septuaginta σκιαδίων, quæ Hieronymus umbracula & baſternas interpretatur, & dormitoria. ¶ His ſub iungam nomina quæ reperio in libris medicorum ex Arabica lingua, quanquam corrupta quædam ex illis & ineptè ſcripta uideantur. Gemel, camelus eſt, inde baul gemel, id eſt urina cameli, Syluaticus: Antiqua expoſitio uocabulorum Auicennæ zemel habet per z. Camelus alnegib, id eſt qui paſcitur in locis ſylueſtribus: ſecundum alios uero eſt camelus ualde uelox greſſu & curſu ſuo, quem Latini dromedarium appellant, Andreas Bellunenſis in Auicennam, in Camelo & in Alnegib. In Pandectis Syluatici legitur anegibus (corruptè pro alnegib) id eſt camelus. Alhauar, camelus, Andreas Bell. Algiazar, id eſt camelorum, Idem. Ebenars, camelus, Syluaticus. Aſtergar ſeu aſtergazi quid ſit, inter authores Arabes non conuenit. Legitur enim in libro Benagi Albian quod ſit radix aniuden (id eſt ſilphij:) & in libello de ſimplicibus Alchuin, aſtergar eſſe uocabulum Perſicum: quoniam aſtir (nos שתר ſchetor ſupra ſcripſimus ex Perſica translatione in Deuteronomion) Perſice idem ſit quod camelus, & gar ſpina, ut aſtergar ſit ſpina camelorum: Alij corticem radicis aniuden exponunt, Andreas Bell. Bartolemæus Georgieuitz camelum Saracenice ſhymel uocari ſcribit, quæ uox accedit ad zemel ſupra dictam, ea rurſus ad gemel. ¶ Camelus Italice & Hiſpanice camello, Gallice chameau, Germanice Kämelthier, Anglice camel, Illyrice Vuelblud.

B.

Camelos inter armenta paſcit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula: & in pectore alterum cui incumbant, Plin. Camelus proprium inter cæteras quadrupedes habet in dorſo, quod tuber appellant: ſed ita, ut Bactrianæ ab Arabijs differant. Alteris enim bina, alteris ſingula tubera habentur. Sunt etiam omnibus ſingula parte ima, quale in dorſo, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur, Ariſtoteles interprete Gaza. Gręca uerba, Διαφέρουσι δ' αἱ βάκτριαι τῶν Ἀραβίων, αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δ' ἕνα μόνον, Plinius multò clarius quàm Gaza reddidit, ut non dubium ſit quin Bactrianis duo dorſi tubera, Arabicis unicum ſit: nam ut ille pronomen Latinis ad remotius, hic ad proximius refertur: ſic Græcis ὁ μὲν & ὁ δέ. Hæc differentia ex Gazæ translatione certa haberi non poteſt. Impulit eum fortaſſis Solinus, ut de induſtria ambiguè uerteret. Is enim errore manifeſto contra quàm debuit, Arabicis tubera duo, Bactrianis unum attribuit, his uerbis cap. 51. Bactri (inquit) camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat. Verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani. Errat etiam Sipontinus qui Bactrias camelos, quibus bina tubera, uulgo dromedarios uocari ſcribit. Albertus magnus in diſtinguendo à dromade camelum mecũ ſentit. Quod autem res contra ſe habeat, quàm Solinus ſcribit, facile Didymi etiam teſtimonio comprobauerim. Is enim Bactrianam camelum in ijs montibus, qui ad Indicam pertinent, concipere ex apris (συάγρων) ſimul paſcentibus, profitetur. Natus autem ex ſue (τοῦ συὸς) & camelo fœmina camelus duplici gibbo eſt. Verum quemadmodum in equis & aſinis plurimas notas patris fert mulus: ſic camelus ortus ex ſemine ſuis tanquam indicium, uirtutis robur, pilorumq́ denſitudinem contrahit. Nec in luto em̃ facile camelus talis dilabit̃, ſed erigitur ſtatim ſuis uiribus, ponderisq́ fert duplũ quàm cęteri. Vocant aũt ipſos, & meritò ſanè Bactrianos, quod primo fuerint in Bactris orti, Hęc ex Geoponicis Græcis in fine libri 16. & mox de dromadibus ſeorſim. Vocat autem δίκυρτον illum cui duo ſint tubera: pro qua uoce mẽdum eſt Bibliotheces tertio apud Diodorum: ubi ditili ſcriptum reperias pro dicyrti, Cælius. Vide an dityli forte legi poſſit, à tylo de quo paulo poſt. Arabia multa & diuerſa camelorum præbet genera, tum pinguium tum macilentorum, quorum quidam ditili à gibbo duplici nominantur, &c. Diodorus interprete Pogio. Cameli in dorſo tuber Græci uocant hybon, quanquam & eo nomine intelligitur collo qui eſt obtorto, Cælius. ¶ Boues Scythici ſimiliter ut cameli eminenti dorſo exiſtunt: ſimul & cum dorſo clitellæ imponuntur, perinde ut cameli genu flectunt, Aelianus. Boues in Syria nodos ſcapularum flectunt, ut cameli, Ariſtoteles. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, Plinius. Nabim Aethiopes uocant animal collo ſimile equo, camelo capite, &c. Plinius. ¶ Camelus inter biſulca maximum eſt, Ariſtoteles. Et alibi, Camelis opitulata eſt natura magnitudine corporis: ſufficit enim hæc ad necem arcendam. Colorem habent cameli pullum atq́ natiuum, ob id uulgo pullum colorem camelinum uocant, Sipontinus. Buber, id eſt lana cameli, And. Bell. Τύλη, τῆς καμήλου ἀπὸ τῆς ῥάχεως τὸ ἄκρον δέρμα, id eſt ſuprema (dorſi) cutis poſt collũ, Heſychius & Varinus: forte quia calloſa ſit: proprie enim tyli dicũtur, inquit Heſychius, calloſæ partes animalium doſſuariorum circa humeros, uel ſcapulas, ex frequenti affrictu nimirum & compreſſione præter naturam. Poteſt tamen tylos etiam ſecundum naturam dici, ut apud Nicandrum caro protuberans, circum oculos anguium: inde τύλωμα. Grammatici etiam tuber exponunt, & inferiorem pedis partem. Protagoras primus quam nuncupant τύλην, in qua onera portant, inuenit, Laërtius libro 9. Nihil igitur obſtat quin apud Diodorum legamus δίτυλον, idq́ elegantius meo iudicio, quàm δίκυρτον, pro camelo cui geminum tuber. ¶ Cameli non ſunt utrinq́ dentati, quamuis cornibus careant; cuius rei cauſam reddit Ariſtoteles libro 3. de partibus animalium, cap. 14. Camelus

una

una ex iis quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habent dentes, Plinius. Et alibi, Dentium (inquit) superiore ordine carent in utroque genere, id est tum Bactrianæ tum Arabiæ. Cameli adiuuantur proceritate collorum, Cicero de Nat. Anhar, id est locus qui est in inferiori parte gulæ, Latinè sonat uulneratio cum lancea: eò quod camelus ibi cum lancea percussus, citius quàm ullo alio uulnere moritur, Syluaticus. Cameli uenter cur multiplex sit, declarat Aristoteles libro 3. de partib. cap. 14. Desenem, adeps zirbi, id est omenti cameli, Syluaticus. Camelus fel non discretum, sed uenulis quibusdam confusum habet, Aristot. lib. 4. cap. 2. Et paulo post, Camelus quia felle caret, diu uiuit. Plinius etiam camelos felle carere scribit. In uentre (uel ut alibi, inter femora) mammas duas cum papillis quatuor habet, modo uaccæ, Aristot. Genitale camelis neruosum est, Arist. Et alibi, Neruo (inquit) ita constat, ut uel ex eo confici possit (neruus) quo arcus fidissimè intendatur. Capreæ, κάπρεια, sunt in natura cameli prominentes carnes; Cælius: nos clarius ex Suida dicemus mox capite 5. ubi de castratione cameli. Caudam habet camelus asino similem, genitale retro, Arist. Genua singula in singulis cruribus sunt, & flexus artuum, non ut quidam perhibent plures: sed propter alui interuallum plures esse uidentur. Habet etiam talum similem bubulo; clunes proportione magnitudinis paruos. Bisulcum id animal est, nec utrinque dentatum. Sed bisulcum sic est, ut pes parte superiore scissus paululum sit ad flexum digiti secundum: parte autem priore summa, quadripartito findatur discrimine paruo, quantum primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fissuras, perinde ut in anserum pedibus adiectum contexat. Pes uestigio est carnosus, ut ursæ; qua de causa eas quæ per exercitum longiore itinere fatiscunt, calceant carbatinis, Aristoteles. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus cameli, uestigio carnoso ut ursi, qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt, Plinius. Coitus tota die est camelis solis ex omnibus quibus solida ungula, Plinius. Carbatinas calceamenti genus esse ex rudi uel recente corio bubulo supra docui in Boue cap. 5. Apud Varinum legimus etiam ἀραβύλας & ἀρβύλας, & ἄρμυλα secundum Cyprios, calceamentorum genera. Ἀναράβηλα, τὰ μὴ ἐζωσμένα, ἄρβηλα γὰρ τὰ δέρματα, Hesychius & Varinus. Ego ita potius legerim, Ἀναράβηλα, τὰ μὴ ἐζωσμένα δέρματα, ἄρβηλα γὰρ τὰ σμιλία. Nam ἄρβηλον alibi exponunt, σμιλίον σκυτικὸν περιφερές. Herodotus scribit camelum in posterioribus cruribus gerere quatuor femora, & totidem genua, Aelianus. Ego per genua articulos intelligo, per femora uero ossa quæ inter articulos recta habentur. Hæc autem terna esse in prioribus cruribus, in posterioribus quaterna, ipse dum hæc scriberem in dromade obseruaui. Pedes nunquam atterunt: sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis uestigia carnulenta. Vnde & contraria est labes (id est lapsus uel lapsio) ambulantibus, nullo fauente præsidio ad nisum insistendi, Solinus. Auicenna author est camelos quosdam fissos habere pedes, alios uero equi instar solidos, Albertus. Camelus animal est deforme, collo & cruribus longis, Idem.

C.

Genus camelorum utrumque, Bactrianum dico atque Arabium, pedatim (κατὰ σκέλος) incedit, cum pes sinister non transit dextrum sed subsequitur, Aristot. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, sinistras incubant (id est sinistris interim innituntur:) Reliqua ut libitum est gradiuntur; leo tantum & camelus pedatim, hoc est ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur, Plinius. Apparet autem eum non intellexisse locum Aristotelis qui est libro 2. cap. 1. historiæ anim. de gressu animalium: nam ubi Aristoteles dixit reliqua animalia κατὰ διάμετρον ingredi, quod fit cum statim post anteriorem dextrum pedem sinister posterior progreditur, & post anteriorem sinistrum dexter posterior: Plinius uertit, ut libitum est. ¶ Asesefeni, id est pastura camelorum, Antiqua expositio in Auicennam. Schœnuanthos aliqui pastum uel fœnum camelorum uocant: nam ubi nascitur, longe lateque omnia occupat, ita ut pascendi copiam abunde præbeat. Amant hordeum, cuius pabulū subito glutiunt, & postea tota nocte ruminant: Si unus abstineat in stabulo, cæteri tanquam condolentes in stabulo simul abstinent, Albertus. Quædam præ sui corporis magnitudine, aut difficultate cibi non ad concoctionem idonei, sed spinosi & lignei, multiplicem habent uentrem, ut camelus. Et hæc quidem quanquam cornibus caret, ideo non superne dentata est, quod ei magis necessarium est uentrē talem habere, quàm dentes priores, &c. Ruminat etiam camelus more cornigerorum, quoniam uentres similes cornigeris habeat, Aristot. Pastus columbarum & camelorum, est herba habens granū simile grano myrti, qua pascuntur cameli, nec inde læduntur quicquam, cum sit uenenum uermibus, Syluaticus & Antiqua exp. in Auic. Aftergar, id est spina camelorum, ut paulo ante dictum est cap. 1. Arabes Scenitæ pascua omnis generis pecorum, præsertim camelorum, optima habent, Strabo. Schœnuanthos quidam Arabice adcher appellant. ¶ Cameli & equi turbulentam & crassam aquam suauius bibunt, quippe quæ ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent. Possunt uel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristot. Sitim & quatriduo tolerant: implentur cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent, Plinius. Didymus in Georgicis ait triduum integrum tolerare sitim camelum. Lutulētas aquas captant, puras refugiunt: denique nisi cœnosior liquor fuerit, ipsi assidua conculcatione limum excitant, ut turbetur, Solinus. Bactrij minus infestantur siti, ideoque laboris patientiores sunt, Cælius. Irati strident horribiliter, Author obscurus. In auersum (ex auerso, ab auerso) mingit, & mas & fœmina: alioqui quadrupedum fœminæ omnes id faciunt, Arist.

Feruidum animal camelus est, proindeq; lasciuum: ex quo in Vespis Aristophanes festiuissimè, Phocarum (inquit) odorem habebant, lamiæ uerò testiculos illotos, cameli autem podicem. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Cameli sedente fœmina (τῆς θηλείας καθημένης) coëunt, nec auersi (οὐκ ἀντίπυγοι) sed complectente mare, ut cæteræ quadrupedes agunt, & coitum toto die exercent, Aristoteles. Errat igitur Plinius qui camelis auersum peragi coitum scribit, quod Hermolaus etiam in Castigationibus Plinianis obseruauit. Interim miror quî fiat quod auersæ non coëant more aliarum omniũ quadrupedum, quæ genitale retro uertunt. Tempus coëundi in terra Arabia, mense Septembri. Incipit & mas & fœmina coire in trimatu: fœmina post partum uno interposito anno coit, Arist. A trimatu pariunt uere, iterumq; post annum implentur à partu, Plinius. Vere pariunt, Aristot. Petunt recessuum solitudines cum libet coire, nec aliquis eò potest tutò accedere, præterquam pastor armenti, Aristot. Coituri solitudines aut secreta certa petunt, neq; interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida ungula, Plinius. Genituræ cupidine efferantur adeò, ut sæuiant cum Venerem requirunt, Solinus. Camelus mas sæuit tempore coitus, siue homo, siue camelus accedat: nam equis quidem odio naturali aduersantur, Aristot. Massagetæ cum uxoribus in propatulo concumbunt, ut Herodotus scribit: at cameli coëundam Veneris societatem nunquam palàm inter se ducunt. Quod quidem facti'ne uerecundia an admirabili naturæ munere faciant, Democrito alijsq; disputandum relinquo. Cum autem inter eos coniunctionis appetitum pastor exoriri sentit, aliquò concedit, Aelianus. Nec matri nec sorori miscetur camelus, Didymus. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicennæ libro, qui est de animalibus, Cælius. Camelus cum matre nunquam concumbit: Cuius rei exemplo est pastor quispiam, is cum fœminam quoad eius fieri poterat, exceptis genitalibus obtexisset, deindeq; filium matri sic opertæ admisisset: hic ex latebris coitus appetitione falsus, matrem imprudẽs superuenit suam, quod ubi intellexisset, camelarium scelerati coitus admissarium, & mordicus premens, & ad terram abiectum genibus affligens, cum summis doloribus interfecit, atq; seipsum præcipitem agens, uoluntariam mortem sibi consciuit. At inter homines Oedipum cum matre commisisse incestum, constat: & Telephum etiam commissurum fuisse, nisi eos diuino ductu draco diremisset, Aelianus ex Aristotelis de historia animalium lib. 9. cap. 47. Camelus uentrem fert menses duodecim, parit singulos, Aristot. & Plinius. Vniparum (sic legendum, non uiuiparum) nanq; est, Aristot. lib. 5. cap. 14. historiæ animal. Camelus fert uterũ menses decẽ, Aristot. histor. anim. 6. 2. pro δέκα lege δώδεκα, ut loco iam citato: nam & Plinius ita legit. Separant prolem à parente anniculam, Aristot. ¶ Tenuissimum lac camelis, mox equabus, Plinius. Tertio loco asinæ, Aristot. Lac camelinum liquidissimum, tenuissimum ac minime pingue, licetq; plurimo sero abundet, tardius tamen secedere longa experientia compertũ est. Cameli lac habent, donec iterum grauescant, Plin. Lac suum usq; eò seruant, quò iam conceperint, Aristo. Syluaticus aufa lac camelinum exponit. ¶ Camelus quia felle caret, diu uiuit, Aristoteles: Et alibi, Viuit diu, plus enim quàm quinquaginta annos. Et rursus alibi, Viuit magna pars camelorum annos triginta, sed multo plures nonnullæ: nam uel ad centesimum annum facultatem uiuendi protrahunt. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis: utcũq; rabiem & ipsi sentiunt, Plinius. Durant in annos centum, nisi forte tralati in peregrina, insolentia mutati aëris morbos trahant, Solinus. ¶ Scabies cameli cedria curatur, Didymus. Rabiem & ipsi sentiunt aliquando, Aristot. & Plinius. Camelis accidit rabies & podagra, unde facile moriuntur: quamuis enim non amittant ungulas, dolent tamen uehementer cum per itinera dura & salebrosa incedunt, Albertus & alij recentiores. Camelos necare traditur in Babylonis regione gramen id, quod iuxta uias nascitur, Plinius. Iuba tradit cetaceo pingui & omnium piscium adipe, negociatores in Arabia camelos perungere, ut asilos ab his fugent odore, Plinius.

D.

Quantopere incestum cum matre fugiat camelus, paulo ante dixi. Odium aduersus equos gerunt naturale, testibus Aristotele & Plinio. ¶ Cum Xerxes per Pæonium agrum atque Crestonicum iter faceret super amnem Chidorum, leones impetum dederunt in camelos, qui commeatum portabant. Sub noctem enim relictis locis consuetis eò descenderunt: nulloq; alio neq; iumento neq; homine tacto, in camelos grassati sunt. Cuius rei causam admiror: quod leones quoties aliunde eis est quo indigent, abstinent ab inuadendis camelis, quod animal nunquam antea nec experti fuerant illic, nec uiderant. Sunt autem per ea loca leones multi, Herodotus libro 7. Onerandi cameli si uel modice à camelario super genua calce percutiantur, statim flexis cruribus se submittunt.

E.

Camelos inter armenta pascit Oriens, Plin. Omnes iumentorum in ijs terris (Bactris & Arabia) dorso funguntᵗ: atq; etiã equitantᵗ in prælijs. Velocitas inter equos (id est æqualis equorũ uelocitati) sed sua cuiq; mensura, sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit, Plinius. Sunt alij oneri ferendo accommodati, alij leues ad pernicitatem: sed nec illi ultra iustũ pondera recipiunt, nec isti amplius quàm solita spatia uolunt egredi, Solinus. Currunt Cameli celerius quàm equi Nissani, propter laxiorẽ sui gradus glomerationẽ, Arist. Formicæ Indicæ Indos aurũ ab ipsis congestum furantes, crebro lacerant, quamuis præuelocibus camelis fugientes, Plinius. Camelis

melis iunctis Indi tendunt ad auri furta, quod custodiri aiunt à formicis, quæ uulpes excedant magnitudine, Herodotus. Adijcit Philostratus Indos ad cursum camelis uti, hisq; uno die stadiorũ mille iter conficere, Cælius. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, Plinius. Onera sexaginta camelorum memorantur in sacris literis libro 4. Regum cap. 8. & sex milia camelorum, Iob 42. & rursus quinque milia, primo Paralipomenon cap. 5. Nonnulli superioris Asiæ incolę camelos uel ad tria milia possident. Ex ditylis camelis (id est quibus bina dorsi tubera prominent) quidam ferendis oneribus apti, supra decẽ frumenti minas, homines uero quinq; in lecto iacentes uehunt, Diodorus lib. 3. Biblioth. interprete Pogio, quibus Græci codicis copia est, si uolent conferant. ¶ Castrantur cameli mares, ut pugnaciores sint, à Bactris populis, sic petulantia excisa robustioresq fieri aiunt, (quod & Solinus scribit:) Quinetiam fœminis uuluas ferro exulcerari, ut partibus illis quæ ad furorem libidinis incitant adustis, ad bellum aptiores existant, Aelianus. Cameli etiam fœminæ castrantur, cum eis uti in prælio libet, ne concipiant utero, Aristot. Castrantur fœminæ sues sic quoq; uti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, Plinius. Capreæ, κάπραι, carnes sunt eminentes intra pterygomata pudendi, quas excindũt cum ad bellum parantur, ne amplius coire possint, Suidas. Pterygomata pudendi fœminei labra sunt, quę κρημνοὶ ab Hippocrate uocãtur, ambitus genitalis muliebris Cornelio Celso: intra hæc quæ prominet caro in camelis capreas uocant Græci, Hippocrates in mulieribus ὄχιον, aliqui nymphã. Ad belli usum, camelorum quoq; gerula opera expetitur: ex camelis etiam Bactrij pugnãt, quod sint equis celeriores, & magnitudinis ratione formidabiliores etiã, & hirsutiores: & quia non infestantur siti, ac laboris patiẽtiores sunt, ad diuersos usus bellicos magis idonei, Cælius ex Pollucis libro primo. Camelos aliquantæ nationes (inquit Vegetius de re milit. 3. 23.) in aciem produxerunt, ut Vrcilani in Aphrica, Mahetes hodie quoq; producunt. Sed hoc genus animalium arenis & tolerandæ siti aptum, confusas etiam in puluere uento uias absq; errore dirigere memoratur. Cæterum propter nouitatem, si ab insolitis uideatur, inefficax bello est.

¶ Vrinam camelorum fullonibus utilissimam esse tradunt, Plinius. ¶ Lycion aptissimum medicinæ quod est spumosum, Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt, Plinius. Ex pilis camelorum & dromadum, qui mediocriter molles crispiq; sunt, uestes audio confici, camelotas inde uulgo dictas. Cœrulei coloris uestis dicitur & cymatilis, inquit Baysius. Hic undas imitatur, habet quoq; nomẽ ab undis, Ouidius: κῦμα enim fluctus est. Nec me latet quosdam per cymatilem uestem apud Plautum intelligere undulatam, id est de camelot: quod haud scio an ridiculũ sit, Hæc Baysius. Diuum Ioannem baptistam legimus indutum fuisse ueste ex pilis camelorum, contexta nimirum ex pilis, non camelota, id est ipsa cameli pelle, ut pictores & statuarij fingunt. ¶ Genitale camelis ita neruosum est, ut uel neruus ex eo confici possit, quo arcus fidissime intendatur, Aristoteles. Alhacab Arabice est neruus camelorum contusus in uillis, quibus simul cum colla inuoluuntur arcus ligatione forti, sicut fit in Damasco: hinc etiam in humano corpore ossium ligamenta seu chordæ alhacab dicuntur, Andreas Bell.

F.

Camelus in sacris literis animal in cibo uetitum est: quanquam enim ruminat, ungulã tamen non omnino diuidit, sed parum aliquousq;, & superne tantum: imum enim uestigium omnino planum solidumq; est: ita ut inter bisulca & solidipeda ambigere mihi uideatur: proinde & Plinius alicubi solidam ei ungulam tribuit, ut in B. supra dictum est. ¶ Sunt qui asinorum domesticorum mandunt carnes, pessimi succi, ac concoctu difficilimas, nec non insuaues: ita etiam equorum ac camelorum nonnulli, animo scilicet & corpore asinini ac camelini homines, uescũtur, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus. Cameli tum lac tum caro, suauissima omnium est: bibitur eius lac ad unam mensuram duabus aut tribus aquæ admixtis, Aristoteles & Plinius: qui tamen lactis solum, nõ item carnis suauitatem commendat: Et alibi, Dulcissimum (inquit) ab hominis lacte camelinum est. Camelorum duplici gibbo insignium, carnibus lacteq; uescuntur incolæ Arabię, Diodorus Sic. libro 3. Biblioth. Apud maiores nostros, inquit Antiphanes Comicus, boues integros assabant, ceruos, agnos: deniq; coquus quidam integrum monstrum assatum, nempe calidam camelum, magno (id est Persarum) regi apposuit, Athenęus libro 4. Lac camelorum partui uicinarum butyri & caseosæ substantiæ minus habet, ac tenue est: Equarum lac est sicut camelorum partui uicinarum, tenue, aquosum: Omne lac obstruit, iecur præsertim, excipimus camelorum fœtarum lac & similium (asininum, equinum) in quo parum caseosi est, & aquositate sua abstergit, Auicenna. In lacte camelino salsedo est, inde quod amant acetosum, Auicenna: (forte legendum, Salsum esse camelinum lac, quoniam cameli appetunt salsa. Acetosum uero lac, &c. à nouo initio.) Lactis usus sæpe inducit sordes (albaras, id est, uitiliginem profundiorem) præterquam camelorum recenter fœtarum: ex hoc enim raro timentur albaras, Auicẽna. Aluum mollit lac equinum, camelinum, & asininum, Idem. Camelinum lac omnium tenuissimum est, & meliorem tenuioremq; succum gignit: extenuat crassos humores excrementitios: aluum mollit, & obstructionibus liberat, propter uehementem calorem qui ei per naturam inest, Rasis. Arabes nouimus camelorum lacte uesci, à carnibus suillis uero abstinere imprimis, copiæ uel raritatis utrumq; ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti, Cælius. Heliogabalus comedit sæpius ex Apicij æmulatione, ut Spartianus prodit, camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas uiuentibus, &c.

G

Camelus calido & sicco temperamento est, Rasis. Veneno infectus, si necessitas postulet, colloce tur in uentrem muli uel cameli recens occisi: siquidem calor istorũ animalium resoluit uenenum, & spiritus partesq; corporis omnes corroborat, Ponzettus cardin. ¶ Caro cameli prouocat urinam, Auicenna: Bellunensis cerui non cameli, legendum monet. Camelorum pingue quomodo curandum sit, ex Plinio & Dioscoride prædixi iam in Tauro. Adeps de gibbo cameli suffita, iuuat hæmor rhoides, Auicenna. Sanguis cameli fricatus (lege frixus) dysenteriæ prodest, & diuturno alui profluuio, Haly. Siccatus & frixus, fluxiones sistit: cum uino potus, sagittæ Armenæ ueneno aduersat, Auicenna. Post purgationem uero mensium potum (hoc forte ad lac cameli pertinet) conceptũ promouet, & prodest prouocationi uteri, Auicenna: ut citat quidam author obscurus: ego apud Auicennam neq; in sanguinis neq; in lactis mentione reperio. Medetur sanguis cameli epilepsiæ, Auicenna. ¶ Cameli cerebrum arefactum, potumq; ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi, Plinius, & Auicenna, & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem cap. 12. ¶ Dentes quando fricantur, intestinis excoriatis manifeste prosunt: & hemorrhoidas impositi sanant: miscentur item cum assagh, id est unguento & liuole cum aqua porrorum nabati, quo remedio inuncto efficaciter dolor hæmorrhoidum tollitur, Rasis. ¶ Spuma cameli cum aqua pota ab homine ebrio, reddit eum demoniacum, Rasis. ¶ Si quis de pulmone cameli arido & trito pondus aurei biberit, cæcitatem incurret, Rasis. ¶ Fel cum melle potum comitialibus morbis aiunt mederi, item anginæ, Plinius. Solum per se fronti illitum, prodest aduersum caliginem: sed ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis optimi cyathis tribus, & croci uncia in unum miscebis, & sic suffusionem ad oculos facies, uel etiam superlines inde caligantes & lippientes oculos: hoc medicamine etiam excrescentes carnes in oculis & cicatrices curantur, Marcellus. ¶ Cauda cameli arefacta aluum solui aiunt, Plinius. Setas è cauda contortas, et sinistro brachio adalligatas, quartanis mederi, Idem. ¶ Lac camelorum recenter fœtarum auxilia tur asthmati & anhelosis, Auicenna. Lac camelorum (quidam addunt, recenter fœtarum ambulantium) prodest aduersus hydropem & duritiem lienis, ut caprinum etiam & asininum, Auicenna. Cameli lac roborat iecur, obstructiones aperit, lienem crassum extenuat: & iuuat hydropicos, si calidũ bibatur, præsertim admixto ei saccharo alazur, Rasis. Lac camelorum recens fœtarum cum oleo de alcanna (aliâs, alkerua) partibus internis induratis auxilio est, Auicenna. Lac omne splenetícis & hepaticis, & uictu attenuante indigentibus, insalubre, excepto camelorum fœtarum lacte: hoc enim confert affectibus plerisq; splenis & hepatis, & renouat (aliâs humectat, aliâs impinguat) hepar: Conducit pretérea in hydrope, maximè si bibat cum urina camelorum recens fœtarum Arabicarũ: excitat etiam appetitum cibi, sed sitim facit, Auicenna. Prouocat menses, et confert hæmorrhoidum uitijs, Idem. Epoto ueneno antidotum est lac cameli: idem corruptam temperiem corporis emendat, & auget uentrem (id est aluum deijcit,) Haly. ¶ Fimi cameli cinere crispari capillum cum oleo aiũt: & dysentericis prodest illitus cinis, potusq; quantum trinis digitis capitur, & comitialibus morbis, Plinius. Stercus cameli prohibet remanere uestigia uariolarum, & tollit uerrucas: & fluxum sanguinis è naribus sistit, & cum medicamentis potum comitialibus confert, Auicenna: author quidam obscurus falsò ex Plinio citat: Fimus cameli albus cum melle tritus & impositus, tumores reprimit, & uulnera desiccata expurgat: resoluit bothor ac ulcera, scrophulas quoq; fortiter, &c. Hæc ex Dioscoride citata, neq; apud ipsum, neq; apud Serapionem inuenio. Apud Auicennã uero sic legimus, Stercus cameli resoluit bothor & ulcera: & similiter stercus pecudis super mellinum: stercus caprarum resoluit scrofulas fortiter, & similiter stercus cameli: quod etiam articulorum dolores sedat & ab scessus eorum sanat, Hæc Auicenna. ¶ Vrinam ulceribus manantibus utilissimam esse tradunt. Barbaros eam seruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum, Plinius. Vrina cameli pulli cum à lacte separatur, soluit uentrem: & nisi soluerit, medicamento aluo deijciendæ apto utendum, Rasis. Vrinarum utilissima est, quam reddit camelus Arabica, quam alnegib uocant: furfures abstergit, si caput ea abluatur: odoratui læso prodest (uetus translatio non recte habet, fœtori narium) & obstructum os, quod colatorium uocant, efficaciter aperit, Auicenna. Vrina cameli, ut hominis etiam, remedium est hydropi: eadem illinitur splen, præcipuè cum lacte cameli, Auicenna. Sal Ammoniacus factitius hodie nobis affertur ex Germania plerunq;: licet nonnulli ex urina camelorum arte quadã densata fieri credant, Petrus Matthæolus.

H.

¶ a. Recentiores quidam chamelum per c aspiratum scribunt, ut Politianus & Calepinus, forte ueteres imitati Latinos qui chenturionem pro centurione dicebant: aut propter etymologiam qua Græci κάμηλον dici arbitrantur, quasi χάμηλον, ὅτι χαμαὶ καθημένῃ αἴρεται τὸ φορτίον, id est quoniam humi sedenti, uel potius cubanti onus imponitur. Ἡ δὲ κάμηλος ὑφίησι τὰ κῶλα, καὶ ἑαυτὴν ἐκάθισεν εἰς τὰ στέρνα, Suidas in uoce Κῶλα, sine authoris nomine, ut solet. Alij κάμηλον quasi κάμηρον dictam conijciunt, παρὰ τὸ κάμπτειν τοὺς μηροὺς ἐν τῷ καθέζεσθαι, id est ab eo quod femora inflectat cum ad sedendum cubandumue se demittit. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunomum, camelum dici uelut κάμμηρον, quia μέσους κάμπτει τοὺς μηρούς: quo argumento premonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. Artemidoro subscribit Horus, apud Aegyptios camelum inquiens, indicare hominem incessu tardum: quoniam inter

animalia

animalia camelus modo τὸ μηρὸν κάμπτει, unde etiam nomen ei contigerit. Ex Strabonis tamen interpretamento Geogr. libro 17. coniectare licet camelum esse Assyrium uocabulum: gamal enim dicunt illi, unde uico conciliatum nomen Gangamela, uelut domus cameli: quod est ab Dario imposi tum Hystaspis filio, quum fatigatæ camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gangamela tamen pronunciant Grȩci, forte per inscitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus, Cælius. ¶Camelum Græci omnes, ni fallor, fœminino genere tantum proferunt, quanquam recentiores quidam generis communis faciunt: Apud Latinos etiam fœmininum frequentius inuenias, masculinum rarius. Recentiores quidam in ueterum scriptis fœminine posita cum mentione cameli nomina, per imperitiam in masculina uerterunt, ut apud Plinium ubi uetus lectio Bactrias, et Arabias camelos habet, idque recte (nam Aristoteles etiam sic habet, & Gaza similiter reddidit) Bactrianos & Arabicos supposuerunt: non genere solum mutato, sed possessiuis etiam nominibus gentilium loco usurpatis: quorum utrunque licet fieri posse aliquis afferat, malim tamen & antiquum & magis proprium morem seruare. Sic camelus dromas fœminino solum genere à Græcis profertur, pro more oxytonorum in ás quȩ flectuntur per ádos: apud Liuium in masculino legimus, Ante hunc equitatum (inquit libro 7. belli Maced.) falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. ¶Camelinus adiectiuum, ut lac camelinum Plinio. Asinorum etiam uetulorum, ut equorum & camelorum quoque carnibus nonnulli uescuntur, ἄνθρωποι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὀνώδεις τε καὶ καμηλώδεις, Galenus. ¶Camelus non tantum significat τὸ ἀχθοφόρον ζῶον, id est quadrupedem dossuariam, uel iumentum clitellarium: sed & crassum illum funem nauticum cui anchora alligatur, à similitudine cameli animantis tortuosi; Cælius & Theophylactus in Matthæi Euangelium. Latini, ut Cæsar libro primo belli Ciuil. anchorarium funem, aut anchorale uocant, Plinius libro decimosexto. Vsus eius anchoralibus maximè nauium, piscantiumque tragulis. Liuius libro secundo belli Punici, Vixdum omnes conscenderant, quum alij resoluunt oras, aut anchoram uellunt, alij, ne quid teneat, anchoralia incidunt. Ammianus Marcellinus, Per anchoralia quadrupedo gradu repentes, in scaphas sese iniectabant. Κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ut in Euangelio legimus, Matthæi cap. 19. id est camelum uel anchorale per foramen acus transire aut transmitti (quod seruator noster facilius esse pronunciat, quàm diuitem in regnum Dei ingredi. Acus foramen Græci κύαρ uocant:) prouerbiali sensu de re impossibili profertur: Vt illud etiam Matthæi cap. 23. ὁδηγοὶ τυφλοὶ οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες, id est, Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes: Quod præceptoris nostri Iesu dictum est in superstitiosos & præpostere meticulosos homines, qui uel ignorantes, uel dissimulantes, quibus in rebus sita sit uera Christianaque pietas, in nugis sibi nunc placent, nunc trepidant, in maximis securi, pleni Iudaicarum superstitionum, uera charitate uacui: In hos Christus huiusmodi torsit prouerbium, Culicem liquant, camelum glutientes. Ab hoc non abhorret quod alibi retulimus, Ἀνδριάντα γαργαλίζειν, id est, Statuam colare gutture, Hæc Erasmus. Videtur autem mihi liquandi uerbo abuti, pro colandi: deinde γαργαλίζειν, quod titillare significat, ut recte Gaza ex Aristotele transtulit, una litera deceptus inepte tanquam idem sit quod γαργαρίζειν exponit. Nos ἀνδριάντα γαργαλίζειν, non faucibus colare statuam, sed titillare uertemus: quod conueniet in eum qui impossibile aliquid conetur, quo sensu mortuo mederi, & mortuo uerba facere dicimus, longè alio quàm sit prouerbij Camelum glutire, colare culicem, cuius occasione huc diuerti. Diuus Hieronymus Matthæi cap. 19. camelum de animante quàm fune intelligere maluit. Calepinus camelum pro animali communis generis facit, pro fune autem masculini tantum, quod tamen nullis testimonijs comprobat: nec equidem probari posse crediderim, cum semel tantum in sacris literis cameli nomen pro fune legatur, nec alibi usquam quod sciam, & illic quoque funis'ne potius quàm animans accipi debeat incertum sit: Ego de animali potius acceperim, partim quia Dominus noster in alio etiam prouerbio quod iam retulimus, cameli nomine tanquam animantis utitur, quod uel inde constat, quia culicem aliud animans ei opponit: partim quia doctissimi apud Græcos grammatici, Aristophanis interpres, Suidas & Varinus, κάμιλον per iôta in penultima, non per η cum funem significat, scribendum docent. ¶Cameli epitheta, Hirtus, deformis, sitiens. Iuuenalis, Deformis poterunt immania membra cameli. Persius Saty. 5. Tolle recens primus piper è sitiente camelo: nam quod sitim uel quatriduo toleret, supra dictum est.

¶Καμηλίτης βοῦς οὕτω καλούμενος, Suidas: Varinus & Hesychius non habent: Coniecerit autem aliquis bouem, cui tuber in dorso camelorum instar promineat, sic appellari, quod de Caricis, Scythicis & Syriacis bubus ueteres quidam scribunt: & insuper Syriacos, nodos scapularum flectere, ut cameli. De camelasio paulò post dicam in e. Camel stomachi (uentriculi potius) est superficies ipsius stomachi intrinseca, crispa, instar superficiei panni uel lanæ pilis erectis & crispis, Andreas Bell. Camella, genus uasis, cuius meminit Ouid. 4. Fastorum his uerbis, Dum licet apposita ueluti cratere camella Lac niueum potes, purpureamque sapam. Non prætereundum hic camelaucium est propter uocis uicinitatem, Suidas & Varinus καμηλαύκιον scribunt per η. in secunda syllaba, & Romanum uocabulum esse docet, quod tamen à Græcis etiam usurpari possit uel etymi ratione, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, id est ab æstu abigendo: est enim pilei seu galeri genus lati, quo æstiuo tempore qui in sole uersantur, utuntur: cuius formæ & usus uulgo ex triticeis alijsue culmis contexi solent. Τὸ πιλί-

δίλιον περὶ τὴν κεφαλὴν τὸ μύσιον, Ariſtophanes in Acharnenſibus: tribuit autem poëta Telepho πῖλον uel pilidion (quas uoces apud Pollucem quoq; legimus) quod nunc, inquit ſcholiaſtes, καμηλαύκιον uocatur per epſilon, Cælius galericulum interpretatur. Vt camelaucion ſic & cauſia, καυσία, nomẽ habet, quod genus pilei ſit πρὸς τὸ καῦμα, id eſt aduerſus æſtum, idonei: de quo Antipater Theſſalonicen. in epigrammate, Καυσίη, ἡ τὸ πάροιθε Μακηδόσιν εὔκολον ὅπλον, Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ. Hæc Orus apud Etymologum. Ego camelaucij nomen apud Latinos nuſquam legi: Cauſiam uerò regum Macedonum inſigne fuiſſe grammatici tradunt. Valerius Maximus lib. 5. Quemadmodum Antigonus caput Pyrrhi texit, cauſia, qua uelatum caput more Macedonũ habebat. Plautus in Milite, Facito ut uenias ornatu huc naucleriaco, cauſiam Habeas ferrugineam. Καυσίαν aliqui etiam κυνῆν exponunt, & pileum latum contra imbrem. ¶ Camelopodion pro marrubio inter nomenclaturas herbarum legimus: forte clinopodion potius legendum: florum enim uerticillis marrubium & alia herba proprie clinopodion dicta, conueniunt. ¶ Camelani Italiæ populi in ſexta regione, Narnienſibus & Nucerinis uicini, Plinius. Camelides, inſulæ duæ ignobiles Mileto uicinæ, in ora Ioniæ regionis, Plinius 5.31. Camelocomi, Καμηλοκόμοι, populi Arabiæ ſunt, à camelorum nutritione & cura, ut apparet, nuncupati: meminit eorum Stephanus in Chatramotites uocabulo. Alij ſunt Camelitæ apud Strabonem libro 16. Ab Euphratis (inquit) fluminis tranſitu Scenas uſque, eſt iter dierum uigintiquinq;: hîc ſunt Camelitæ, &c. Gamale, γάμαλα, urbs in Iudæa uel Syria, Stephanus & Ioſephus Antiquitatum libro 4. Suetonius in Tito, Tarrhachiam (inquit) & Gamalen urbes ualidiſſimas Iudææ in poteſtatem redegit. Videtur ſanè hæc etiam à camelo appellata, quam Hebræi gamal uocant. De Gangamela uico Perſidis paulo ſuperius in hoc capite dixi.

¶ b. Salluſtium mirari ſoleo, qui Romanos ſub Lucullo imperatore in Aſia primum camelos uidiſſe ſcribit, arbitratum forte non eos primum qui cum Scipione Antiochum deuicêre, neq; iterum qui cum Archelao ad Orchomenum & Chæroneam nuper conſeruerunt, cognouiſſe camelum, Plutarchus in Lucullo. Hippocameli nihil præter nomen in Auſonij carminibus legi. Καμήλου πρωκτὸν Ariſtophanes in Veſpis Philocleoni attribuit, cuius corporis partes ueluti mõſtri alicuius deſcribit: ſcholia θερμόπρωκτον τὴν κάμηλον καὶ λάγνον eſſe docent: id eſt camelum libidinoſam & feruido ano eſſe: ſpeciem habet prouerbij in libidinoſos, ſed plebeiæ turpitudinis, ideoq; honeſtis auribus uitandi.

¶ e. Αἱ μὲν τοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, &c. Xenophon de inſtitutione Cyri libro 7. Nos ita uertimus: Cameli nihil quàm terrori equis erant. Nam qui inſidebant eis, neq; cædebant hoſtium equites, nec ab ipſis cædebantur, cum equus nullus propius accederet. Hoc quanquam tunc utile uiſum eſt, nullus tamen uir honeſtus & ſtrenuus camelum inequitandi gratia alere uellet, neq; eas in hoc exercere & inſtruere eas ut pugnari ab ipſis poſſit. Quamobrem priſtino habitu reſumpto, inter iumenta impedimentis deſtinata degunt, Hæc Xenophon. Idem libro 4. rerum Græcarum, Καὶ αἱ κάμηλοι δὲ τότε ἐλήφθησαν, ἃς Ἀγησίλαος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπήγαγεν, id eſt Cameli etiam, quas Ageſilaus in Græciam ſecũ abduxerat, tum captæ ſunt. ¶ Καμηλωτή, pellis cameli. Inſignioris notæ cenſebatur olim, ſi quis camelo inſidens, ac per urbem circumductus, uiſendum ſe omnibus præberet. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arſacem Armenium, proditionis conuictum, prompſit quandoq; imperator Iuſtinianus, Cælius. Similem infamiæ notam in Aſino ſupra oſtendi. Caput Gebanitarũ Thomna abeſt à Gaza noſtri littoris Iudææ oppido LXXX. XXVII. M. paſſ. quod diuiditur in manſiones camelorum LXII. Plinius 12. 14. circa finem: Et mox, Sumptus in ſingulos camelos denariûm DCLXXX. ad noſtrum littus colligit. Manſio, inquit Sipontinus, iter eſt unius diei. Idem iam citatum Plinij locum ſic legit, Abeſt à Gaza &c. M.D.XXXVII. millia paſſuũ, quod diuiditur in manſiones camelorum ſexaginta duas. Hinc percipi poteſt iter cameli unius diei eſſe circiter quadraginta aut paulò amplius millia paſſuum, Hęc Sipontinus: ſecũdum cuius calculationem bis mille quingenta & trigintaſeptem millia paſſuum legendum mihi uidetur: aut minores manſiones faciendæ. Πῶς ἂν οὖν καμήλου Μῆδος ὢν εἰσέπτατο; Ariſtophanes citante Suida: Medi enim in Græciam uenerunt camelis inuecti. ¶ Camelarij dicuntur qui camelos equitant in acie, καμηλῖται Herodiano libro 4. poſſunt & καμηλοκόμοι dici, ut Arabiæ populi. Καμηληλάτης, qui camelos agit uel ducit. Καμηληλασία munus inſtitutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis. Iureconſulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipſos. Quod munus, inquit Arcadius, perſonale eſt. Sunt qui camelaſia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellarijs publicis tranſmittendis, Cælius. Camelaſium eſt apud Ammianum Marcellinum libro 17. Factum, inquit, tunc eſt, & deinde unius anni firmitate, ut præter ſolita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelaſij nomine iniquè: Apparet exactionis genus eſſe.

¶ h. Aſphaltites lacus animal non habet: nihil in eo immergi poteſt, tauri etiam cameliq; impune ibi fluitant, Solinus. ¶ Arabes pingues ac ſaginatos camelos in ara Ignoti dei ſacrificabant: nupturæ uirgines camelis deos propitiabant, Gyraldus.

PROVERBIA. Cameli in fabulis dictum circumfertur ex Libanij declamationibus, Dum plura affecto, etiã ijs quæ habui ſum excuſſus, Cælius. Camelus cornua deſiderans, etiã aures perdidit, Ἡ κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν, In eos qui dum peregrina ſectantur, ne ſua quidem tuentur; ſumptum ab apologo de camelis, qui per oratorem cornua poſtularunt à Ioue, qui of-

ſenſus

ſenſus ſtulta poſtulatione aures quoque reſecuit. ¶ Camelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, id eſt bicolorem hominem, ueniſſe in prouerbium in Aegyptia hiſtoria animaduertimus: aduerſus eos quidem, qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipſa uel meticuloſa ſunt uel planè ridicula. Adagium rationem habet eiuſmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam inuſitata in Aegyptum induxit, camelum Bactrianam inſigniter nigram: bicolorem item hominem, ita ut medietas quidem ex æquilibrio ſummè foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiã. Conuenientibus igitur in theatrum Aegyptijs, alia utique non pauca ſpectaculo digna exhibuit: Demum ſtuporem nouitate rei, ac inuſitatæ ſpecie inuecturus, camelum produxit & ſemialbum hominem. Cæterum Aegyptij cameli aſpectu territi, paulo minus proſilientes mandarunt fugæ præſidium, etiamſi auro eſſet ornata egregiè, ac purpura inſtrata, freno quoque lapillis interlucentibus conſpicuo, è theſauris Darij regis, uel Cambyſæ, aut ipſius Cyri. Ad hominis autem illius ita coloribus diſtincti, & (ut ſic dixerim) uariegati intuitum, partim fuſius riſerunt, partim ut monſtrificum quiddam auerſati ſunt. Hinc Lucianus, Δέδοικα δὲ, μὴ καὶ τοὐμὸν κάμηλος ἐν Αἰγυπτίοις ᾖ. Sum ueritus, inquit, ne libelli mei perinde ſiãt ac camelus apud Aegyptios, Hæc Cælius. ¶ Camelus uel ſcabioſa complurium aſinorum geſtat onera, Ἡ κάμηλος ψωριῶσα πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, prouerbium in Aſino ſupra relatum. ¶ Perſij carmen, Tolle recens primus piper è ſitiente camelo, Eraſmus citat in prouerbio Ἀπὸ καταδυομένης, quod exponit, A ſubeunte portum naui, & refert ad celeritatem quæ ad quæſtum plurimum ualeat: tracto prouerbio, ut ipſe ait, à negotiatorum diligentia, qui merces ſtatim emunt ab ipſis nautis in portum appellentibus: Non alium autem huius prouerbij authorem uel teſtem citat, quàm Suidam: cuius uerba commemorabo, ut Eraſmi error intelligatur: ſic igitur ſcribit, Ἀπὸ καταδυομένης, λείπει ὅτι ἂν λάβῃς κέρδος. ἀπὸ τῶν ἐμπόρων ἡ μεταφορά, οἱ καταδυομένης τῆς νεὼς ὅτι ἂν λάβωσι κέρδος ἡγοῦνται. hoc eſt ut nos conuertimus: A naui quæ ſubmergi incipit, ſubaudi, quicquid acceperis lucrum eſt: ducta metaphora à mercatoribus, qui è naui iamiam ſubmergenda, quicquid abſtulerint, in lucro ponunt. Fefellit Eraſmum καταδύεσθαι uerbum, quod appellere exponit, & portum ſubire, quoniam aliquando ſimpliciter ſubire uel ingredi ſignificat: cæterum de naui appellente plurima apud Pollucem libro 1. uerba legimus, καταγαγέσθαι, κατάραι, καταπλεῦσαι, ὁρμίζεσθαι, προσχεῖν, προσβαλεῖν, &c. καταδύεσθαι nuſquam hoc ſenſu. ¶ Formica camelus, Μύρμηξ ἡ κάμηλος, de uehementer inæqualibus, & modo minimis, modo maximis: quod perinde ſit, quaſi repente camelus in formicam uertatur. Lucianus in prima epiſtola Saturnalium, εἰσ δὲ νῦν ἔχομεν, μύρμηξ ἡ κάμηλος, ὡς ἡ παροιμία φησίν, id eſt, Nam ut nunc uiuitur à nobis, formica camelus, quemadmodum prouerbio dicitur. Loquitur de opibus inæqualiter inter mortales diſtributis, ut huic plurimum ſuperſit, huic multum deſit. Neque intempeſtiue dicetur in eos qui ſibi non conſtant, in utramque partem immodici, Hæc Eraſmus. Ego errorem ſuſpicatus, locum in ipſo Luciano requirere uolui, in quo μύρμηξ ἢ κάμηλος reperi, id eſt formica aut camelus, & omnino ſic proferendum puto longe clariore ſenſu quàm ſi articulus ἡ pro diſiunctiua coniunctione ἢ ponatur, ut Eraſmus fecit. Similia huic prouerbia ſunt, Rex aut aſinus, **biſchoff oder bader**, Aut ter ſex aut tres teſſeræ, Aut regem aut fatuum naſci oportet. Quod ad ſignificationem prouerbij, Germani eleganti diſticho eam exprimunt, **Zů lützel vnd zů vil/ Verhönt alle ſpil/** id eſt, Parum & nimiũ ubique nocent. ¶ Camelus ſaltat, ubi quis indecore quippiam facere conatur, & inuita, ſicut aiunt, Minerua. Veluti ſi quis natura ſeuerus ac tetricus, affectet elegãs ac feſtiuus uideri, naturæ genioque ſuo uim inferens. Hieronymus in Heluidium, Riſimus (inquit) in te prouerbium, Camelum uidimus ſaltitantem: Taxat autem hominis ineptiam, qui cum à Muſis eſſet alieniſſimus, tamen diſertus haberi uellet, Eraſmus. Cælius hæc prouerbia, Lenticulam decoquens unguentum ne indideris; In oleribus piper, Camelus ſaltitans, omnia eiuſdem ferè ſignificationis facit, de quo uiderint quibus uacat: mihi non admodum probatur. Ad camelum ſaltantem proxime accedit Germanicum noſtrum, **Die ků gaat auff ſteltzen**, id eſt, Vacca grallis (ut uocant) incedit. Prouerbia à Domino noſtro in ſacris literis uſurpata, Facilius camelum per acum traijci, & Camelum glutire, colare culicẽ, ſuperius in prima huius capitis parte poſui. Καμήλου πρωκτὸν ἔχειν, inuerecundius eſt quàm ut repeti mereatur, cum uel ſupra à nobis poſitum diſpliceat.

DE CAMELO DROMADE.

CAMELVS dromas Græcis à curſu & uelocitate dicta, & Arabica camelus, omnia ferè cum ſuperiore communia habet: priuatim tamen quæ apud ſcriptores reperi aut ipſe obſeruaui, de ea literis mandare uiſum eſt, cum figura etiam differat: utpote unico dorſi tubere, cũ ſuperiori geminum ſit. Dromedarij nomen plerique gentes uſurpant, Itali, Galli, Germani, Hiſpani. Græci dromadem ſolum fœminino genere dicunt, nec unquam quod ſciam ſine cameli nomine præpoſito. Plura quæ ad nomina eius pertinent, & alia quædam de hac quadrupede in camelo dixi, nihil eorum hîc repetiturus. ¶ Vidi δρόμακας (lego δρομάδας) id eſt dromedarios camelos, qui in curſu ipſo cum equis componi poſſent, imò uero etiam qui illos uincerent, Didymus in Geopon. Dromeda genus eſt camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed uelocius, unde & nomen habet: nam dromos Græce curſus & uelocitas appellatur: Ruminat ſicut bos & ouis & camelus, Iſidorus. Audio regi Gallorũ nuper duas camelos dromadas albas ab imperatore Turcarũ dono miſſas eſſe.

Dromas quam uidi dum hæc ſcriberem, altitudine erat quinque cubitorum dodrante dempto, longitudine circiter ſex: ſuperius labrum in medio ſciſſum habet ut lepus: In pedibus duos ungues latos; biſulci apparent, ſed diuiſio ſuperne tantum eſt, nec penetrat ad ima ueſtigia: quæ carnoſa ei et plana lataq; ſunt, orbis cibarij inſtar. Tuber durum & glabrum habet infra in pectore cui incumbit, & ſingula in ſingulis cruribus ſuperius; reliqua ut Bactrianæ cameli. Camelos quinquaginta annos uiuere percepi, Bactrianas ad centeſimum uſq;, Aelianus. Liuius libro 7. belli Macedonici, Ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. Et alibi apud eundem ni fallor, Dromades cameli inter dona erant uelocitatis eximiæ. Diodorus libo 3. Bibliothecæ de camelis ditylis, id eſt gemina tubera habentibus, locutus, ſubdit: Anacoli uero ligariq;, qui dromadum ſunt forma, plurimum uiæ conficiunt: præſertim per deſerta & aquis carentia loca. In bello quoque duos

duos in certamen ſagittarios ferunt, dorſo contrariè inuicem inſidentes: alterum à fronte aduerſus hoſtem, alterum contra perſequentem pugnantes, Hæc Diodorus de Arabia ſcribens, interprete Pogio. Centum & amplius miliaria uno die pergere ſolent, Iſidorus. Dicunt eos camelis dromedarijs triginta ſexaginta'ue dierum itinere, diebus undecim peracto, rem confeciſſe, Strabo, libro, 15. in Græco eſt, καμήλων δρομάδων. Illa quam ego inter ſcribendum hæc uidi, onus geſtare dicebatur conſuetum libras mille quingentas: interdum etiam ducentis ſupra bis mille onerari. Inclinat ſe in terram ac procumbit ut uel ſeſſorem admittat, uel onus recipiat, mox denuò ſurgit. Eſt enim omnino facile & morigerum animal, quod in tanta corporis mole mireris. Per iracundiam calcitrat, ſed rarò.

¶ Dromadi naui curſus pernicitas nomẽ dedit, Cælius Calcagninus. Eſt & piſcis hoc nomine apud Ariſtotelẽ, Gaza uertit curſorẽ. Vſurpatur etiã pro ſcorto, ut Pollux, Heſychius, & Varinus ſcribunt: inde forſitan, quod camelorum genus (ut ſupra dixi) ualde libidinoſum ſit. Δρόμων, cancer paruus, Heſychius: apud Terentium ſerui nomen. Δρομάσειν, currere, Varinus. Δρομάδην, curriculo, curſim, Varinus. Δρομαῖος δὲ ἦλθεν ἀνὴρ, & δρομαίως aduerbium, Suidas.

DE CAMPE.

DIONYSIVS contracto exercitu, per loca arida ac deſerta feriſq; infeſta profectus, ad Zambirram urbem Libyæ peruenit. Ibi feram indigetem, campes nomine, multis eius oræ mortalibus pernicioſam, peremit; quæ res magnam ei gloriam penes accolas tulit. Vt autem ſempiterna occiſæ ab ſe beſtiæ gloria extaret, erexit ibi tumulum ingentem, qui ad poſteros uſq; perſeuerauit, ſuæ uirtutis monumentum, Diodorus Siculus libro 4. de fabuloſis antiquorum geſtis.

DE CANE IN GENERE.

A.

CANIS quadrupes terreſtris, Hebraice כלב keleb, Chaldaice כלבא kalba, Arabice כלב kelbe cum ſcheua ſub media ſimul & ultima conſonante. Perſice סג ſag. Inuenio & למס lamas, tanquam Hebraicum aut linguæ Hebreis finitimæ nomen, in lexico trilingui Seb. Munſteri. Antiqua in Auicennam expoſitio, gaukileb urinam canis interpretatur. Apud Syluaticum nomina hæc reperi, kilbu, id eſt canis: Laſenel chelbe, id eſt lingua canis: haraltis, id eſt ſtercus caninum: baulleb, id eſt urina canis. Bulzuzemet, id eſt urina catuli: chos alkeb, id eſt teſticuli canis: catilabket, id eſt ſtrangulator canis, aconitum, apud Auicennam. Recentiorum quidam canem Saracenice kepb uel kolpb uocari ſcribit. Græcè κύων, & hodie uulgo σκύλος, quod nomen corruptũ eſt à ſcylax. Medi canem ſpaca uocitant, ut Herodotus ſcribit libro 1. his uerbis: Aſtyagis regis bu-

bulcus uxorem habuit nomine Cyno Græca lingua, id est canis, Medica ſpaco. Nam canem Medi ſpaca appellant. Apud Heſychium & Varinum legimus, σπάκα, κύνα ἢ σφίγξ. Apud eoſdem σπάδακες exponuntur canes. Παγάλη, canis lingua Scythica, Heſychius & Varinus. Germani uocant hund. Itali cane, Galli chien. Hiſpani perro. Illyrij pes uel pas, quod nomen Gelenio noſtro ad ſpaca uel σπάξ in recto caſu, accedere uidetur. Angli, dogge.

B

Cani totum corpus hirtum eſt, Ariſtot. De diuerſis canũ generibus ſeorſim agemus poſtea, ubi de canibus ea primum explicata fuerint quæ omnibus ferè communia uidentur. ¶ Catulorum optimus exiſtimatur, qui ultimus uidere incipit, uel quem primum mater in cubile reportat, Albertus. ego idem in cane Venatico infra pluribus declarabo. Degeneres ſub aluum reflectunt caudam, Ariſtoteles. Boni temperamenti in cane ſignum eſt, ſi pilos mediocriter longos habet: excremẽta enim in pilos redundant, & corpus expurgatur. Si uero nimium longi denſiq; fuerint pili, cutis ferè ſubtus corrumpitur, fœtori aut ſcabiei obnoxia, Albertus. ¶ Canis ex proportione (id eſt ex æquo) utriuſq; partis incremẽta capit, Ariſtot. Hybernum pilum amittit, Idem Sect. 10. proble. 23. Prona totius corporis hirſuta habet, Idem. ¶ Medulla non eſt niſi cauis oſſibus, nec cruribus iumentorum aut canum: Quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla, Plinius. ¶ Canis calua nulla oſſea commiſſura conſtat, ſed oſſis perpetuitate continetur, Ariſtot. Aelianus. Generoſis canibus imæ nares rotundæ, ſolidæ, & ferè obtuſæ ſunt, Albertus ex Platone. Cani os reſciſſum eſt, Ariſtot. Serrati pectinatim coëuntes ne contrario occurſu conterantur dentes ſunt, canibus, ſerpentibus, piſcibus, Plinius et Ariſtoteles. Dentes cani mutantur canini tantum appellati, ut etiam leoni, Plinius. Dentes canes non mutant, præterquam eos, quos uocant caninos, eoſq; quarto ętatis menſe tam fœminę, quàm mares. Vnde fit, ut diuerſa ſit authorum ſentẽtia. Alij enim quod duos tantum modo mutant, negant omnino ullos mutari, cum eos paucos reperire difficile ſit: alij cum hos uiderint, cæteros quoq; pari ratione mutari exiſtimant, Ariſtoteles. Et rurſus alibi, De canibus (inquit) diuerſa ſententia eſt, quippe cum alij nullum ijs decidere dentem opinentur, alij caninos tantum appellatos mutare uelint, quos etiam homo amittit: uerũ hoc latère, propterea quia non ante mutant, quàm pares intus enaſcantur. Quod idem uel in cæteris ſcilicet feris euenire ueriſimile eſt. Et quidem caninos tantum mutare perhibentur. Aetatis iudicium ex dentibus ſumitur: quippe cum iuniores candidos habeant, & acutos: ſeniores nigros (fuſcos & croceos, Albertus) & hebetes, Ariſtot. & Aelian.

¶ Cuncta interiora canis ſimillima ſunt leonis uiſceribus, ut quidam ſcribunt. Caninus uentriculus unus paruus & arctus eſt, nec multò amplior inteſtino, læuiſq; intus: habent autem omnia ferè utrinq; dentata uentriculum aut canino aut ſuillo ſimilem, Ariſtoteles. Canibus inteſtinum qua uentri iungitur, laxius eſt: qua deſinit, arctius: quamobrem uehementi nixu, nec ſine cruciatu eam partem leuant excremento, Ariſtoteles & Plinius. Aluus anguſtiſſima canibus, Plinius. Pectus cani anguſtum acuminatumq; eſt. Splenem habet longum ſicut homo & porcus, Ariſtot. Teſtes & mentula cani foris dependent, intra poſteriores pedes, ut etiam leoni. Canum degeneres ſub aluum reflectunt caudam, Ariſtoteles. Priores pedes flectũt ut homo brachia: & uice brachiorum eiſdem utuntur, Blondus. Pedes priores quinis diſtinctos digitis habent, poſteriores quaternis, Ariſtoteles. Quibus ex rapina uictus quadrupedũ, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni: leones, lupi, canes, & pauca, in poſterioribus quoque quinos ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente, Plinius. Rapacibus unci ſunt ungues: cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure pleriſq; dependet, Plinius. ¶ Canes quoniam numeroſo partu & multifidæ ſunt, mammas plures per uentrem duplici ordine utroq; de latere gerunt, Ariſtoteles. Quæ numeroſo fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent mammas toto uẽtre duplici ordine, ut ſues: generoſæ duodenas, uulgares binis minus: ſimiliter canes, Plinius. Bipedes & quadrupedes quæ animal procreant, omnes uuluam aut uterum, infra ſeptum transuerſum continent, ut homo, canis, ſus, Ariſtot. Et alibi, Quæ intra ſe & foris animal generant, uterum habent in aluo, ut canis. Fimum cani ſiccum eſt, ut lupo. ¶ Canis animal eſt temperamenti calidi & ſicci, ſi ipſum per ſe conſideres: nam comparando alijs animalibus, contraria etiam temperamenta ei attribuerentur: Quippe ad hominem ſi conferas, ſiccus eſt: ad formicam, humidus: Rurſus hominis reſpectu calidus eſt, leonis frigidus, Galenus.

C.

Somnus & uigilia, incrementum & corruptio, & uita & mors, cæteraq; accidentia ex ſenſibus, ſunt in canibus, ſicut in equis & hominibus, Author obſcurus. Cani uita producitur ad decimumquartum annum, Aelianus. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera quindecim annos, aliquando uiginti, Plinius. Laconici ſanè generis fœminæ, quia minus laborant, quàm mares, uiuaciores maribus ſunt: at uerò in cæteris, & ſi non latè admodum cõſtat, tamen mares uiuaciores ſunt, Ariſtoteles. Et rurſus alibi, Cæteri canes (inquit, exceptis Laconicis) maxima ex parte ad annos quatuordecim, ſed nonnulli uel ad uiginti protrahunt uitam. Quamobrem rectè apud Homerum canem Vlyſſis uiceſimo anno mori aliqui iudicant. Canis cum uocem ædit altiorem, latrare dicitur: quod uarias ob cauſas facit: Eſt & gannitus quidam eius ſubmiſſior, ut adulando, uide infra in H. c. Canes etiam ſomniare palàm eſt, idq; ſuo latratu declarant, quem per quietem agunt, Ariſtoteles, & Plinius. Cubile ſuum luſtrat canis & circuit antequam cubet: quod quidẽ non alia cauſa

facere

facere uidetur, quàm ut sic commodius in orbem se colligat: plerique enim ita se componunt ad somnum, minores & iuniores præsertim, qui corpore tenero ac flexili sunt. Canes, boues, aliæque bestiæ, impendentem pestem, & tetræ motum, cœlique salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelianus. Ferè omnes quidem sagaces sunt, quidam tamen cæteros uincunt sagacitate & inuestigatione, quorum ad uenandum usus est, de quibus seorsim dicam postea. Leones mares canum instar urinam crure sublato reddunt, Plin. Existimantur in urina attollere crus ferè semestres, id est signum consummati uirium roboris, & initij coitus: fœminæ hoc idem sidentes, Plinius & Aristot. Verum ex fœminis etiam nonnullæ crure elato mingunt, Aristot. Ex maribus quidam serius quàm sexto ętatis mense crus tollunt, quidam maturius, Idem. Quandocunque id faciunt, indicium est ætatem coëundi adesse, Aristot. Fœminæ in urina reddenda sedent, id est disponunt se ac si sedere uellent, Albertus. Mas nunquam ante 180. dies à natali crus erigit, Blondus. Omnes ferè canes, uuluas & posteriora odorantur, & forsitan ut sagaces sunt, qualitates habitudinum in resolutionum corporis odore cognoscunt, Albert. Canes à cursu uolutatio iuuat, ut ueterina à iugo, Plin. ¶ Cæteræ canes (præter Laconicas) etiã semestres coitũ patiunt̃, Plin. Tam mares quàm fœminæ anniculi, magna quidẽ ex parte coëunt: sed nõnunquam uel mense octauo: quod magis fœminæ euenit, quàm mari, Arist. Huic quadrupedi neque fœminæ, neque mari, nisi post annum permittenda Venus est: quæ si teneris conceditur, carpit & corpus & uires, animosque degenerat, Columella. Canum generibus annui partus: Iusta ad pariendũ annua ætas, Plin. Quod ad fœturam (inquit Varro & Phronto) principium admittendi faciunt ueris principio: tunc enim dicuntur catulire, id est ostendere se uelle maritari. Quæ tum admissæ, pariunt circiter solstitio. Σκυζᾶν apud Aristotelem Gaza uertit canire. Initio Februarij canes ferè secundum naturam coitum appetunt, rarius Ianuarij, Tardiuus. Canes sæpius coëunt (coitum nunquam aspernantur) pariuntque propter teporem & pabuli ubertatem, ut alia etiam animalia quæ cum homine uiuunt, Aristot. Indicium in mammis etiam apparet, cum ætatem coëundi iam habent. Fit enim perinde ac in hominibus, tumor in papillis mammarum, & cartilago quædam (χόνδρος, id est solida quædam uel grumosa densitas, qua turgent mamillæ: quidam simpliciter cartilaginem, ut Albertus: alij gluten, ut Blondus, ineptè reddiderunt:) consistit: sed difficile id perceperis, nisi habeas usum rei: carent enim hæc indicia magnitudine: hoc igitur fœminæ euenire certum est: mari nihil eiusmodi accidit: sed quo primum tempore crus tollit, coire incipit, ut supra dictum est. Cum se plurimum in currendo exercuit canis, multò effusiorem ad res Venereas existere ferunt, Aelianus: Aristoteles tamen peculiare Laconicis facit, ut cum laborarint, coire melius quàm per otium possint. Auertuntur in coitu canes, lupi, phocæ, in medioque coitu, inuitique etiam cohærent, Aristot. Vt canes in terra coëunt, sic in mari testudines & phocę: omnes diu copulantur, tanquam colligati posterius, Oppianus Halieut. 1. Quam ob causam canes soli ex omnium animantium numero colligari post coitum Venereum soleant, inquirit Aphrodisiensis problem. 1.73. Impletur canis uno initu, quod in furtitijs maxime constat initibus: implent enim qui semel inierint, Aristot. Implentur omnes uno coitu, Plinius. Canis uterum gerit diebus sexaginta & uno, aut duobus, aut ad summum tribus: nec minus quàm sexaginta diebus: quod si quid celerius prodierit, educari ac perfici nequit. Cum peperit, rursum sexto post mense, nec prius, coitu impletur, Aristot. lib. 5. cap. 14. historiæ anim. Cęterum libro 6. cap. 20. Laconicam canem priuatim sexto mense à partu coire scribit. Gaza tamen illic quoque de canibus in uniuersum interpretatus est: idque meo iudicio rectè fecit, memor nimirum Aristotelem supra quoque de canibus in uniuersum id scripsisse: nec non Plinium, cuius hæc uerba sunt, Ineuntur à partu sexto mense. Vbi Gaza uertit coitu impletur, in Gręco tantum est ὀχεύεται, id est initur. Sunt quę parte quinta anni uterum ferant, hoc est duobus & septuaginta diebus (impressi codices Latini, interprete Gaza, falso habent sexaginta:) quarum catelli duodecim diebus (quatuordecim in Græco, lib. 6. cap. 20. Apud Pollucem corruptè τρίτην καὶ τετάρτην legitur:) luce carent: nonnullæ quarta parte anni, hoc est tribus mensibus ferunt, quarum catelli diebus decem & septem luce carent. Tantundem temporis canire etiam fœminæ putantur (quantum scilicet grauidæ sunt, ut in Græco additur:) Aristot. ex quo eadem Pollux descripsit libro 5. cap. 7. Constat igitur ex Aristotele, canum alias sexta anni parte, alias quinta, alias denique quarta, gestare uterum: reliqui authores nõ distinxerunt, sed simpliciter alij duos, alij tres menses, canes grauidas esse scribunt. Gerunt in utero sexagenis diebus, Plinius: qui ex duobus supra citatis Aristotelis locis, priorem solum legisse uidetur. Nemesianus etiam in Cynegeticis duos solum menses cani grauidæ tribuit. Prægnantes solent esse ternos menses, Varro & Fronto de cane pastorali. Obseruaui in canibus nostris nõnullas catellas gessisse uterũ præcise diebus sexaginta, nõnullas uno insuper aut duobus. Peregrina leporaria nostra excellẽs tulit uterum diebus 63. Augustinus Niphus in Aristotelis histor. anim. lib. 5. cap. 14. Ibidem addit, expertum se Phasianam à partu non ante sextũ mensem impleri, serius uerò in quàm plurimis se obseruasse. Multifida, ut canis, & lupus, multa pariunt, Aristot. Canes, feles, & ichneumones, æquales numero fœtus pariunt, Aristot. Canis cur numeroso partu sit, Aristot. Sect. 10. problemate 16. Gignunt cæcos, & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem uisum accipiunt. Non tamen unquam ultrà uicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemque in singulos adijci, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu, qui nouissime cernere incipit, aut quem

primum fert in cubile fœta, Plinius. Catelli cæci nascuntur, à partuq; tredecim primis diebus ita oculis affecti sunt: postea acerrimum oculorum sensum acquirunt, Aelianus. Visum catuli recipiūt diebus uiginti, Fronto & Varro. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus, Plinius. Quomodo catulorum alij prius, alij tardius uisum acquirant, ex Aristotelis sententia paulo ante exposui. Parit canis duodecim complurimum, sed magna ex parte quinq; aut sex: unum etiam aliquam peperisse certum est, Aristoteles. Cur sus & canis sint tam fœcundæ, & multiparæ, Democritus causam affert, quod multiplicem uuluam, & seminis cellas receptatrices multas habeant: Eas omnes semen non uno initu explet, sed iterū & sæpius eæ proseminantur, ut frequentia seminis receptacula impleantur, Aelianus. Nos ex Aristotele & Plinio supra ostendimus canem etiam uno initu impleri. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant opportuno & recto mense, Pli. Albertus scribit uisam sibi canem è genere mastinorum, quę simul nouendecim catulos pepererit: & rursus proximo post partu octodecim, & tertio tredecim: erat autem (inquit) nigra, et magno corpore. Singulos fere pariunt paruæ illæ catulæ quas mulieres in delicijs alunt, propter uteri exiguitatem, Albertus. Quadrupedum multifida, ut canis, leo, &c. omnia cæcos generant, post palpebræ dehiscunt, Aristot. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt: Quo fit, ut partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumq; magnitudinem nequeant: sed cum corpus ad nutriendum non sufficiat, parum emittant, ut ea quæ uermem pariunt. Quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, ursa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, ut ea quæ modo dixi: atq; etiam canis, lupa, lupus ceruarius, Aristot. Capræ & oues, ut & reliqua fœcundiora & multipara animalia, partus interdum monstrosos edunt, ut etiam multifida: multipara enim id genus animalia sunt, nec partum perficiunt, ut canis: cæcos enim magna eorū pars solet parere, Arist. Idē Sect. 10. probl. 60. causam monstrat cur canes & reliquæ paruæ quadrupedes (sues, capræ, aues) mōstra pariant frequentius quàm maiores. Canis etsi permultos ex sese parit catulos, horum tamen è numero primus prodiens in lucem patrem refert, omninoq; similitudinem, speciemq; illius gerit: cæteri ut casus tulerit, nascuntur. Quod studio & prouidentia naturæ fieri uidetur, cum matri anteferentis patrem, tum cæteris catulis primigenium longe anteponentis. Coitus cani semper opportunus, Arist. Mares quarto anno gignere incipiunt (lego incipiant, opera scilicet hominum admittentium tunc primum robustioris generandæ sobolis gratia) fœminæ tertio usq; in nonum, Vetus quidam. Canes non per totam coëunt uitam, sed usq; ad quendam ætatis uigorem: ad annos enim duodecim magna ex parte, & coëunt, & implentur. Verum iam aliquibus, tum fœminis, tum maribus, uel annū octauum & decimum, atq; etiam uigesimum nactis facultas non defuit prolifici coitus: nam ijs quoque senectus uim generandi, pariendiq;, ut & cæteris tollit, Aristotel. Non tota ætate sua generant, ferè à duodecim desinentes, Plinius. Tempus ad conceptum & procreationem, in mare optimum cum quadrimus esse iam cœperit, idq; deinceps, sed non ultra octauum annum: fœmina à triennio ad sexennium usq; circa sobolem occupetur, Pollux. Mares iuueniliter usq; in annos decem progenerant: post id tempus ineundis fœminis non uidentur habiles quorum seniorum pigra soboles existit. Fœminæ cōcipiunt usq; in annos nouē, nec sunt utiles post decimum, Columella. In cane fœmina ætas bima ad procreationem probatur magis quàm minor, Tardiuus. Cum mares appetunt coitum, dies aliquot abstinendi sunt, donec genitalia eis inflentur & turgeant, Idem. Fœminam & marem domi retinebis, si mazam cum pauco sale uesperi eis obieceris, Idem. Si mas ad Venerem frigidus sit, suillam aut ouillam carnem pinguem unà cum iure ei appone, Tardiuus. Canes & sues mares initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Canes à partu ualde ferociunt, Aristoteles: qui & causam cur tum temporis sæuiant inquirit Sect. 10. problemate 37. Mares libidinis copia placidiores fiunt, Idem. Prominet genitale in fœminis cum ad coitum stimulantur, & locus humescit, Aristot. Et alibi, Menstrua (inquit) huius animalis diebus septem mouentur, simulq; euenit, ut genitale promineat: uerum nondum per id temporis coitū patiuntur, sed sequentibus septem diebus: tempus enim quo toto canis libidine tenetur, diebus quatuordecim magna ex parte describitur. Verum nonnullæ etiam ad sextumdecimum pruriunt. Purgatio autem quæ coniuncta partui est, unà cum catellis nascentibus prouenit, crasso pituitosoq; humore: redduntur etiam tenuiores à partu, Aristot. ¶ Lac ante diebus quinq; quàm pariant, habent magna ex parte: uerum nonnullis etiam septem aut quatuor diebus anticipat: Utile statim, ut pepererint, est, Aristot. Crassius canum quàm cæterorum animalium, lac est, excepto scrofæ ac leporis, Idem. Canes miscentur coitu non inter se solum generibus diuersis, sed alijs etiam feris, ut infra docebo, ubi de Canibus mixtis agam. Oportet autem adæquare naturam ac ætatem & masculi & fœminæ: & caue ne canes ex eadem matre prognati simul coëant, Varro in Græcis Geop.

¶ Primus effœtę partus amouendus est: quoniam truncula, nec rectè nutrit, & educatio totius habitus aufert incrementum, Columella: apparet sanè eum loqui de cane quæ primum peperit. In fœtura dandum potius ordeaceos quàm triticeos panes: magis enim eo aluntur, & lactis prębent maiorem facultatem, Varro. Sero quod à caseo manauit quàm optime canes nutriuntur: plurimum enim eis alimentum pręstat, Dioscorides, & Auicenna. Veloces Spartę catulos, acremq; Molossum

Pasce

Pasce sero pingui, Verg. Georg. 3. Canes, feles, & ichneumones uescuntur eisdem cibis, Aristot. Canis quoniam sicci temperamenti est, humido nutrimento reficiendus est, Albertus. Grauidas canes nutriemus non triticeis, sed hordeaceis panibus, ut qui maximi nutrimenti sint. Ossa item ouium exuta carne apponemus, sed cocta, ut eorum medulla temperet & pinguefaciat ius ipsum: Quod etiam panibus comminutis postea infundentes, tundentesq; rursus, similiter offeremus. Enixis autem hordeacea farina, caprillo bubulóue lacti permista, offerēda est: ossiumq;, ut diximus, elixorum, decoctū ipsum erit potus quo utentur. Ipsis uerò catulis recens ortis opitulabimur: matris enim mamma non sufficit: ac proinde lacte bubulo iureq; ossium imbuentes panes, in pabulum eis offeramus. Sed apponenda etiā illis sunt ossa, ut tum roborent tum confirment, ac simul exacuant dentes, Hæc Varro in Geopon. Græcis. Cibatus canis propior hominis, quàm ouis. Pascitur enim è culina, & ossibus, non herbis, aut frondibus. Diligenter ut habeant cibaria prouidendum. Fames enim hos ad quærendum cibum ducet, si non præbebitur, & à pecore abducet. Nisi si (ut putant quidam) etiam illuc peruenerint, prouerbium ut tollunt antiquum βουλιμιᾷ κύων aperiant, de Actæone, atq; in dominum afferant dentes. Nec non ita panem ordeaceum dandum, ut nō potius eum in lacte des intritū, quòd eo consueti cibo uti, à pecore non cito desciscunt. Morticinæ ouis non patiuntur uesci carne, ne ducti sapore minus se abstineant. Dant etiam ius ex ossibus, & ea ipsa ossa contusa. dentes enim facit firmiores, & os magis patulum. Propterea quòd uehementius diducuntur malæ, acrioresq; fiunt propter medullarum saporem. Cibum capere consuescunt interdiu, ubi pascuntur: uesperi, ubi stabulantur, Varro in opere Latino de Re rust. Vbi primum canis pepererit statim reijciēdi sunt degeneres, aut uitio aliquo maculati. Ex septem porrò seruandi sunt tres aut quatuor: duo autem ex tribus. Quibus quidem paleas substernunt, ut mollius incubent & calefiant. Est enim impatiens frigoris huiusmodi animal. Catuli bimestri spatio cum matribus sunt liquendi, Fronto in Geopon. Quanquam autem de pastorali cane priuatim illic loquatur, ut etiam Varro in loco iam recitato: uidebantur tamen hæc huiusmodi esse, ut commode communi de cane tractationi adscriberentur, sicut & sequentium quædam. Substernitur eis acus, aut quid aliud, quod meliore cubili facilius educantur, Varro. Catulos sex mensibus primis, dum corroborentur, emitti non oportet nisi ad matrem lusus ac lasciuiæ causa, postea & cathenis per diem continendi, & noctibus soluendi, nec unquam eos, quorum generosam uolumus indolem conseruare, patiemur alienę nutricis uberibus educari: quoniam semper & lac, & spiritus maternus longe magis ingenij, atq; incrementa corporis auget: quod si effœta lacte deficitur, caprinum maxime conueniet præberi catulis, dum fiant mensium quatuor, Columella, agens de cane pecuario. Si plures sunt catuli, secundum partum statim eligere oportet quos habere uelis, reliquos abijcere. Quàm paucissimos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt propter copiam lactis. Catuli lacte siue maza, uel aqua lactis alendi sunt: nec ullum aliud alimentum offerendum: quia laxus (largus) uictus solet esse maximo damno. Verum adulti siccis uescantur edulibus: pane uidelicet, & ossibus, & hoc fiat digestis horis, ut concoctio peragatur, & potius famescāt paululum, q̄ non exactis horis pascantur, Blondus. Nemesianus etiā in Cynegeticis catulos cum matribus sero, & lacte, uel pane cum lacte pascendos canit, à tempore uerno ad solstitium usq;: nam cū Sol in cancro fertur, consuetam minuisse saginam Profuerit, tenuesq; magis retinere cibatus: Ne grauis articulos deprauet pondere molles. Nam tum membrorum nexus nodosq; relaxant, &c. (sic enim legendum.) Mox cum iam sextum ætatis mensem agunt catuli, Tunc rursus miscere sero Cerealia dona Conueniet, fortemq; dari de frugibus escam. ¶ Non permittendum est ut nimium indulgeant somno canes: nam cum natura calidi sint, calor internus per somnum etiam auctior prauos humores ad uentriculum attrahit, unde morbi scaturiunt. Parum igitur à cibo dormiant, quo ad cibus mediocriter concoquatur, Albertus. ¶ Cani tanta sagacitas narium, ut nunquam caninam carnem, ne uarietate quidem condimentorum fallacissima temperatam, degustet, Aelianus. Fel ceruo in cauda aut intestinis esse putant: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur, Plinius. Abstinent fraxini fructu, licet sues eo saginentur, quod dolorem uertebræ coxarū inde incurrant. Sunt & coprophagi canes: quamobrē Plinius, Venenati mellis, inquit, malū (quo homo infectus fuerit) certum est per excremēta, ad canes etiam peruenire, similiterq; torqueri eos. Coruí & canes inebriantur œnutta herba, Atheneus. Vinum auersantur, unde caninum prandium dictum, ut infra explicabo: Panem tamen uino tinctum deglutiunt. Canis æstate frequentius quàm hyeme cibandus est, ut æstiuis diebus longis & calidis durare possit. Infringatur ei panis in aquam. Si tamen sæpius quàm par est cibetur, uentriculus ei subuertitur. Lac aut panis lacte madidus optimè alunt. Si cumini tunsi cibarijs eius modicum inijciatur, uentris flatibus non erit obnoxius. Caro siccata in cibo ei conuenit. Olei parum aquæ bibendę superfusum, habitiorem simul uelociorēq; reddit. Si cibū fastidiat, panis atri micas aceto maceratas, in nares eius exprimes. In magna fame butyrū recens cum pauco pane calido ei obijcies, paulò ante reliquum cibum, Tardiuus. ¶ Bonum catulū lactentem & prę cæteris eligendum, ita cognosces. Præstat qui pondere uincit reliquos, proinde diligenter lactandum curabis: Vel ille, quem mater primum ore suo reportat: Vel qui postremus uomere incipit. Alij præstantiorem hac industria discernunt. Locum satis amplum circumquaq; sarmentis aut cremijs includunt, & catulis impositis accendunt, qui cum totus ardet in circuitu, matrem foris detentam dimittunt: quæ mox insiliens optimum quenq; priorē effert, postremò uilissimū, Tardiuus.

Videtur autem ex Nemesiani Cynegeticis hæc eligēdi indicia esse transcripta: nam illud à loco ignē ambito sumptum, omnino similiter describit. Quòd uerò ad pondus, contra quàm Tardiuus, leuiorem præferre uidetur, his uerbis: Pondere nam catuli poteris perpendere uires, Corporibusq; leues grauibus prænoscere cursu. Ego ita conciliârim, ut ad robur præferendi sint, grauiores: ad celeritatem, leuiores.

DE MORBIS CANVM.

¶ Offeres cani nonnunquam ius elixationis hederæ: quoniam si istud exhibueris saltē per septem dies, seruabis canis syncerítatem: quia et ouem pastus hederę seruat, Blondus: (per septem dies, forte intelligit, septimo quoq; die.) Ellebori tenuissimæ radices breuesq; ac uelut decurtatę etiam hæ leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Venter cani mollitur aut purgatur potu lactis caprini: aliqui salem contritum deglutiendum ingerunt, aut cancros contritos cū aqua miscent, eamq; in potu exhibent: aut animalis alicuius uentrē in cibo: alij staphisagriam contritam cum pauco oleo in ouo præbent, et mox à purgatione lac mulsum, Tardiuus. Canes humidis potius quàm siccis edulijs ales: cum enim natura sicci sint, accedēte insuper ab alimento siccitate, aluo astricta periclitantur sæpe ac pereunt. Obstructionis signum est, quod subinde gemendo uociferantur, & loco manere nesciunt, & præ nimio deijciendi conatu febricitantium instar tremunt. Hoc frequens est in catellis mulierum, quarum plurimæ aluo moriuntur obstructa. Detur ergo eis massa auenacea ex aqua calida, ut instar densæ pultis edulium fiat: uel pane auenaceo molli fermentato pascantur, & sero lactis interdum: sic ueloces & bonæ ualetudinis euadent, Albertus. Ego auenam, præsertim in densa pulte, astringere magis quàm mollire aluū contra Albertum dixerim. ¶ Canes tribus laborant uitijs, rabie, angina, podagra: Aristoteles, Pollux, Aelianus. Ego ex recentioribus longe plures infestos canibus morbos cū remedijs suis enumerabo.

¶ Vulnerantur canes uel sui generis hostium morsibus, uel alieni, à feris, ab hominibus. De uulneribus eorum curandis Gratij (uel ut Blondus citat, Maximi) elegantissima carmina hæc sunt:

Nec longe auxilium, licet alti uulneris ora Abstiterint, utroq; (lego uteroq;) cadāt cū sanguine
Inde rape ex ipso qui uulnus fecerit hoste Virosam eluuiē, lacerīq; per ulceris ora (fibræ,
Sparge manu, uenas dū succus cōprimat acer. Mortis enim patuēre uiæ: tum pura monebo
Circum labra sequi, tenuiq; includere filo. At si pernicies angusto pascitur ore,
Contrà pande uiam, fallenteisq; argue causas. Morborum in uitio facilis medicina recenti.
Sed tactu impositis mulcēt pecuaria (.i. canes) palmis, (Id satis) aut nigræ circū picis unguine signāt
Quòd si districto leuis est in uulnere noxa, Ipse habet auxilium ualidæ natale saliuæ.

Blondus hunc locum paraphrasi reddens, uiscera & fibras reponi iubet, ac labra filo cōsui, & detractos pilos illius qui intulit uulnus superponi, aut uirosam eluuiem, donec sanguis sistatur: inde cani lambendum relinqui. Naturam enim canem ita dotasse, ut lingua medeatur uulneribus: & se breui tempore uulnus latissimum hoc modo consolidatum uidisse: Idem scribit Aelianus, & recentiores aliqui. Curare uulnera sua & aliena dicuntur lambendo, & si uulnus attingere lingua nequeat, pede saliuam ingerunt & sanant, Albertus. Si uulnus (inquit Blondus) lingua sua canis contingere non possit, medicamentis & methodo uti licebit, ijsdem quibus in uulneribus humani corporis. Vulnus simplex uel cani tantum lambendum dimittes, uel insperges cinerem de capite canis, qui maximè prodest: uel salem tenuem torrefactum cum pice liquida impones, Blondus. Si canis à cane morsus sit, squamæ ferri pollinem pice, excipe & inunge, Tardiuus: (qui errat picem liquidam Gallice uertendo poix fondue.) Canibus morsis anagallidem uenatores imponunt: quæ etiam hominibus à cane rabido morsis prodest, Hieron. Tragus. Albertus anagallidem nō ad uulnera, sed uermes in uulneribus canum adhibet, ut paulò post dicam. Canem à fera in uenatione morsum, cui rostrum ualde intumuerat, moribundum ferè, citissimè curauimus, primum extracto sanguine (circa uulnus) cum incisione, sic enim uenenum euocatur: postea oleo de hyperico illito, Blondus. Cimices prosunt cani à serpente morso, Plin. libro 29. ¶ Remedia contra morsus quos canis rabidus homini inflixerit, infra docebo cap. 7. & mox ante illa, de morsibus canis non rabidi in homine curandis. Aduersus rimas & ulcera remedium Tardiuus præscribit ex testa uel ollæ fragmento, quod tritum acetoq; forti mixtum imponatur: uel cum adipe anseris terebinthinā. Senecio (sic uocat sisymbrium alterum, brunnenkressich) cum lardo recenti tritum & appositum, tumorem in cane sedat, & saniem funditus extrahit, & ulcus ac uulnus consolidat, Albertus. Si canum uulnera intumuerint, butyro inungito: hoc enim tumores depelli creduntur: si maxime lingere uulnera consuescant: (melius, sic consuescent,) quod perutile canibus est: senationibus (id est sisymbrio altero) præsertim tritis, cū axungia uel hircino seuo appositis, Aquiuiuus: qui ex Alberto descripsisse uidetur. Alberti uerba de senecione herba supra posui: is butyro quidem illini iubet ulcera uerminantia, ubi uermes in eis per alia medicamenta iam enecati fuerint: Butyro, inquit, mense (Martio, addiderim) facto, inungantur: & per hoc etiam ipsi tumores depelluntur: & partes sic illitas canis lambet libentius, quod perutile est. ¶ Si spina uel aculeus in pede aliàue parte canem læserit, furfuresca cum lardo trita & apposita, extrahit, & saniem denudando aperit: Idem facit puluis hirundinellarum in olla noua cum partibus intestinis combustarum: quod medicamentum tanquam saluberrimum in pyxide reseruandum est, Albertus. Furfurescam, ut uocat, herbam, uideo nō aliam esse quàm bechion, id est tussilaginem, uulgo

uulgo rossʒhũb: nam illam quoq; nonnulli ex ueteribus farfariam uocauerunt, forte quod folia albis quibusdã, ceu furfuribus obducãtur: huius folia, ut apud Ruelliũ legimus, tela omnia infixa corpori extrahunt. Quòd ad hirundines, (sic enim & Aquiuiuus etiã ex Alberto legit) hunc cineris ipsarũ usum apud ueteres in præsentia non reperio: cæterũ harundinis, quã phragmiten cognominat, radicẽ concisam per se, & unà cũ bulbis illitã, surculos & cuspides extrahere, Dioscorides tradit. ¶Vlceribus quæ nasci solent ex prauorũ succorũ decursu, maximè rodentiũ, medetur quoduis corrodens pharmacũ, & ipsa lingua canis (lambendo scilicet,) Blondus. Accidit etiã ut uermes innascantur in posterioribus cruribus, quos ut eneces, præter unguentũ apostolorũ siue Aegyptiacũ ceratũ, inijcies ulceri succũ foliorũ persici: sic mortui confestim exibunt: reliquã curã saliuæ canis permitte. Sic enim quodq; putridũ ulcus & uerminosum curatur, quamuis quidã cõsueuerunt & salẽ spargere, & dulci oliuo inungere. Hæc nisi profuerint, utendũ ea ratione quã in humanorũ corporũ ulceribus medici præscribunt, Blondus. Vulnera uel ulcera uerminantia canũ succo hippiæ, quę uocatur tanacetũ agreste, perfundantur quoad extinguantur uermes. Venatores quidã experti affirmant, omnes huiusmodi uermes in omnibus brutis animalibus interire, si sticas citrina collo eorũ suspendatur, ubi primũ aruerit. Porrò iam extinctis uermibus, butyro de mẽse Martio locũ inunges, quod & tumorẽ remittit, & canes ad lambendũ inuitat, Albertus. Hippiæ nomine anagallidẽ intelligo (sic enim uel Arabes, uel barbaros quosdã appellare inuenio) cui cũ tanaceto nihil commune est, quàm quod uermes similiter interimere potest, nimirũ acri & nitrosa facultate sua, qua betæ similis aut etiã superior est, quod ipse obseruaui: quamobrẽ idem ad apophlegmatismos utriusq; usus. De hac paulo ante etiã ex Hieron. Tragi sententia locutus sum. Contra uermes ulceribus innatos: Verminantes partes aqua calida ablue, & posca: deinde pice, calce, & fimo bouis in aceto mixtis, lauato locũ, et insperge puluerẽ ellebori nigri, Tardiuus. Vlcera in uentre canis oborta, pice liquida (de poix clere, id est pice pura uel purgata) inunge: & puluerem insperge qui recipit æquales partes opopanacis & radicum flammulæ, Tardiuus.

¶Si scabies infestabit, cytisi & sesami tantundem conterito, & cum pice liquida permisceto, uitiosamq; partem linito: quod medicamentum putatur etiam hominibus esse conueniens: Eadem pestis si fuerit uehementior, cedrino liquore aboletur, Columella. Si scabies, impetigo aut lepra, quæ tria pro uno connumeramus, canem inuaserit: primum sanguis detrahatur à quatuor cruribus è uena maiori, quæ in externa cruris parte descendit: postea fiat unguentum ex argento uiuo, sulphure, & semine acalabis (urticam intelligo) trito: æquales partes de duobus (lego, tribus) cum duplo axungię ueteris uel butyri misce, & inunge locos affectos, curabitur. Confert etiam lupini decoctio, & aqua salsa, Albertus. Decoctione lupinorum ablue canem scabiosum, Rasis. Gratius poëta aduersus canum scabiem remedium præscribit, bitumine, pice, & amurca simul ad ignem mixtis: Inde lauant ægros, forte linunt legendum, nisi intelligas inungendos primum canes, inde lauandos. Hoc medicamine illiti canes, pluuias & frigora uitent: & locis tranquillis, calidis apricisq; contineantur, ut uitiũ exudent, & medicamenti uis poros subeat. Sunt qui scabiosos canes aqua marina mergant. In Sicilia specus est, ubi Stagna sedent uenis, oleoq; madentia uiuo (petroleum intelligo:) Huc pecudes mala tabe affectæ sæpe ducuntur, cum alia remedia non successerint: sacra Vulcano fiunt, &c. Nec mora (sic lego) si medias exedit noxia fibras, His laue prę sidijs, &c. Quòd primam si fallet opem dimissa facultas: At tu pręcipitem, qua spes est proxima, labem Adgredere, in subito subita est medicina tumultu. (forte, in summo summa est, ut conueniat huc sententia Hippocratis, Extremis morbis extrema remedia tentanda.) Stringendæ nares, scindenda ligamina (articuli) ferro Armorum, geminaq; cruor ducendus ab aure. Hinc (à sanguine) uitium, hinc illa est auidæ uehementia pesti. Ilicet auxilijs fessum solabere corpus: Subsiduasq; fraces (id est amurcam) diffusaq; Massica prisco Sparge cado. Liber tenues è pectore curas Exiget: est morbo Liber medicina furenti, Hæc Gratius. Sępe scabies contagiosa plures simul canes inficit, aut etiam perimit, Quin acidos Bacchi latices (id est acetũ) Tritonide oliua Admiscere decet, catulosq; canesq; maritas Vngere profuerit, tepidoq; ostendere Soli: Auribus & tineas candenti pellere cultro, Nemesiantis. Scabiem adusta ferè bilis, aut salsa pituita generat. Comprimunt eam aliquando leuiora remedia, ut sunt, decoctio fumariæ, lapathi, lupi salictarij, borraginis, uel serum lactis in quo eadem macerata fuerint. Prodest etiam lauari lixiuio, uel aqua marina, uel garo temperato, uel aqua fabrorũ ferrariorum in quo ferrum candens extinguunt, uel deniq; decoctione fumariæ cum radicibus inulæ & lapathi. Aufertur & sanguis nõnunquaam, uerum moderatius. Præstiterit autem ante omnia purgante medicamento bilem deijci, Blondus. Tardiuus ad scabiem commendat unguentum, quod constat pice nigra, sulfure, lithargyrio, oleo & urina. Locus scabiosus (inquit) tondendus est, inde panno uel penicillo fricandus donec sanguis appareat: postremò ungento iam dicto calido inungendus, & loco mundo continendus donec unguentum decidat: hinc iterum unges, sed absq; fricatione, & iterum dum decidat loco mundo continebis. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumq; inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plinius. Pix liquida præstantissimum remedium est ad canũ & iumentorum scabiem, Plin. Dioscorides oleum lentiscinum & cedriam quoq; commendat. Amurca scabiosis canibus auxiliatur, Theomnestus. ¶Si tumor in aliqua parte oriatur, remedium est, alcæam cum aqua tritam, miscere cum pasta (id est massa farinæ) & simul subigere manibus, ac iam ceræ instar tra

ctabilem imponere:alij pannum ex cannabi imponunt,maximè cumino inſperſum: alij eundem aqua madidum pilis circa tumorem prius raſis:Lac acidum quoq; bene agitatum & impoſitum, dolorem ſedat,& reprimit tumorem:Item lini ſemen cum recenti ſanguine coctum:Betula trita & applicata:Seneciones(id eſt ſiſymbrium alterum)cum aqua lardo recenti triti & appoſiti, tumorem ſanant, & ſaniem funditus extrahunt:& ulcus ac uulnus conſolidant, Albertus. Si tumor abſq; ulcere aut uulnere fuerit,de oſſe ſepię puluerem emplaſtri modo impone. Quòd ſi etiam ueſicæ(papulæ uel exanthemata)adfuerint,coques ſimul galbanum,ſtyracem,medullam cerui,ceram,oleum, ſalem amarum,& mel:hoc pharmaco dorſum & locos affectos canis per decem dies inunges. Tumori poſt uulnus facto medeberis,ſi ſurculis arborũ calefacientiũ in aqua decoctis,locum laueris: dabis autẽ ſtatim poſtea edendũ butyrũ cum melle,Tardiuus. ¶ Verrucas ita tolles:primũ diligenter fricabis et purgabis,inde pinguedinẽ aliquam illines ut molliantur:deinde impones medicamentũ inſtar emplaſtri ex puluere de cortice cucurbitæ,& ſale minuto cum oleo & aceto.Aut aloën tritã cũ ſinapij embammate mixtã,applicabis,ut erodatur:Poſtea decoctis in aceto folijs ſalicis cũ ſcoria ferri (id eſt micis illis quæ inter fabricandũ proſiliunt, ut Tardiuus exponit, cum hæc ſquama potius ſit quàm ſcoria dicenda)etiam uerrucas colluito. ¶ Idem aduerſus clauos(cloux Gallice) remediũ deſcribit, quod componitur ex fimo arido,cortice cucurbitæ,& pane hordeaceo:quibus ſimul crematis addatur puluis è plumbo,& affundatur acetũ,ut claui perfricentur:Quos etiã poſca prius abluere iubet, ac deinde pręſcriptũ pharmacũ emplaſtri inſtar imponere. ¶ Gignuntur aliquando in canibus ricini,ut pedes etiam & pulices, Plinius. ¶ Quidam nucibus Græcis (amygdalis amaris, Fronto, quas Columella etiam contra muſcas commendat)in aqua tritis perungunt aures & inter digitos, q; muſcæ,& ricini,& pulices(& pediculi,Fronto)ſoleant (ſi hoc unguine non ſis uſus) ea exulcerare, Varro.Aduerſus pediculos ſtaphiſagria contrita inſpergatur:uel totũ corpus lauetur calido decocto radicũ aceris contuſarũ.Prodeſt & radix cedri,ſed mandragoræ radix præfertur.Cauendũ eſt interim ne quid de his medicamentis,utpote uenenoſis,in os canis perueniat. Tutius abluentur decocto radicũ cyperi,quod pediculos omnes extinguit,Blondus. Pulicoſæ cani remedia ſunt, cyminũ tritum pari pondere cum ueratro aquaq; miſtũ:ſeu cucumeris anguini ſuccus:uel ſi hæc non ſunt, uetus amurca per totũ corpus infuſa,Columella. Pulices extingues ac perimes,aqua marina atque etiam muria perfundens canem,poſteaq; inungens illum cyprino,cũ elleboro,aqua,cymino,& uua immatura:aut ex radicula ſylueſtris cucumeris aqua diſtemperata:(Remedium ſimile contra alcarden, id eſt ricinos apud Raſin legimus.)Sed multò melius fuerit,amurca corpus inficere,quę etiam ſcabioſis canibus auxiliabitur,Theomneſtus. Tardiuus decocto ſtaphiſagriæ, aut foliorum & fructuum cucumeris agreſtis loca pulicoſa lauari iubet:Albertus oleo ungi: ſic receſſuras pulices, nec cito redituras. ¶ Canibus proprium ricini uitium eſt, qui inde etiam nomen cynoraiſtæ accepit, Ariſtot.Non infeſtari ricino locum amygdalis amaris illitum paulò ante dixi. Nemeſianus oxelæo, inquit,ſcabiem canum Vngere profuerit,tepidoq; oſtendere Soli, Auribus & tineas candenti pellere cultro, ricinos puto tinearum nomine intelligens.Canis qui habet alcarden (id eſt ricinos) abluatur cum aqua marina,aut aqua ſalſa,et deinde ungatur aceto uini & cymino,extinguentur alcarden,Raſis. Ferè per æſtatem ſic muſcis aures canum exulcerantur,ſæpe ut totas amittant: quod ne fiat,amaris nucibus(amygdalis amaris,ut ſupra)contritis liniendæ ſunt.Quòd ſi ulceribus iam præoccupatæ fuerint,coctam picem liquidam ſuillo adipi uulneribus ſtillari cõueniet:hoc eodem medicamine contacti ricini decidunt.Nam manu non ſunt uellendi,ne ut ante prædixeram faciant ulcera,Columella.Plura de ricinis uide in libro de Inſectis,ubi etiam de cynomyia,id eſt muſca canina agemus.Amaris nucibus Græcis illita loca,à ricinis,muſcis,alijſq; uitijs tuta eſſe,paulo ſupra dictum eſt. Chamæleontis ſucco ricinos canum necant,Plinius. ¶ Si apes aut ueſpæ, aut ſimilia inſecta canem pupugerint,remedio erit ruta uſta,&ex aqua impoſita:Quòd ſi punctura muſcæ maioris(ut crabronis)fuerit,aquam inſuper tepidam adhibe,Tardiuus. ¶ Canes & aliæ plerę; beſtiæ impendentem peſtem,& cœli ſalubritatem præſentiunt,Aelianus. Si peſtilentia ingruerit, uitandi contagij cauſa canes adhuc incolumes in aliam regionem trãſferantur.Experimento autem probatum eſt præſeruari canem ab hac lue, ſi uel puluis uentriculi ciconiæ,uel eiuſdem partis in aqua decoctum in os canis apertum infundatur,Blondus.Gratius etiam in libro de uenatione canum peſtem deſcribit,& primum eſſe ait ad euitandum contagium,mutare cœlum:ſin illud fieri non poſſit,ſecundum ut medicamentis utamur: Sed uarij motus,nec in omnibus una poteſtas. Diſce uices,&, quæ tutela eſt proxima,tenta. Muli & canes apud Homerum libro 1.Iliados,ingruente peſte primi inficiuntur:cauſam inquirit Euſtathius in commentarijs,& Cælius lib.17.cap.28.Heraclides Ponticus(inquit)putat iumenta peſte infici primum,quia deiecta in terram & prona in paſtum,τὰς νοσώδεις ἐκεῖθεν ἀτμοὺς trahant procliuius homine,cuius eſt ſurrectum corpus,& purius ſublimi inſpirato aëre, &c.

¶ Apocynum frutex eſt folio hederæ,molliore tamen,& minus longis uiticulis,ſemine acuto,diuiſo,lanuginoſo,graui odore:canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum,Plinius.Apud Dioſcoridẽ apocyni alia nomina legimus,ab eodem effectu,nempe cynanchen,cynomoron,cynocramben,cynoctonon,cynaricam,& caninam: & apud Paulum Aeginetam cynoctonon, ut Marcellus Vergilius legit:noſtra exemplaria cynomoron habent,& rectè,cum apud Galenum quoq; ſic legatur.Cæterum cur cynocrambe,quaſi canina braſſica,item braſſica ruſtica nominetur à quibuſdam,

non

non uideo niſi quod ſiliquas profert, ſimiles forte braſſicæ ſiliquis: uel potius à ſimilitudine braſſicæ marinæ, cui ſimilia habet folia, nempe hederacea: ſimiliter etiam ſucco turgent, quamuis apocynon luteo, illa candido. Habent inſuper ramulos ſimiles, nam quales Dioſcorides apocyno tribuit, longos & lentos: tales ipſe in braſſica marina, id eſt ſoldanella uulgo dicta obſeruaui. Plinius ſemen acutum, diuiſum, & lanuginoſum apocyno tribuit, Dioſcorides σπερμάτια λευκὰ, σκληρὰ, σμικρὰ, μέλανα. Marcellus tranſtulit, ſemina dura, exigua, nigraq;: Ruellius, ſemine intus albo, duro, paruo: hic μέλανα uocem tanquam ſuperfluam omiſit, ille λευκά. Siliquæ ei (inquit Dioſcorides) quales in fabis, digitales, folliculari ſpecie: uiticulæ paruæ (ut Ruellius uertit: longę, ut Marcellus. μικρὸν enim & μακρὸν facile permutantur:) λυγώδεις, id eſt lentæ & uitiles: pro qua uoce aliqui δυσώδεις legerunt, id eſt, fœtidæ, quod admitti poteſt, cum δυσθραύστους uox ſequatur, idem ferè ſignificans quod λυγώδεις. Hoc apocynon qui hodie nôrit neminem eſſe puto, quod quidem ſcriptis publicatum ſit. Ego prorſus congenerem ei herbam illam exiſtimo quam aliqui ridiculo nomine Noli me tangere uocitant, eò quod uel leuiter attactæ eius ſiliquæ iam maturæ mox diſſiliant & ſemen eiaculentur, quod & cucumeris anguini fructus facit. Semina in ſiliquis duriuſcula & alba producit: ſuccum luteum continet: non ſemel enim libros, quibus ramulos huius herbæ impoſueram, hoc poſtea colore tinctos inueni. Vim acrem & erodentem habet, ut ſæpe guſtando cognoui. Flos ei luteus aconiti inſtar cucullatus. Venenoſam arbitratur etiam Hieron. Tragus, qui ultimum inter tithymallos locum, ſed perperam, ei attribuit. Et quanquam folijs Mercurialem uel atriplicem quodammodo referat, non ideo tamen nullum apocyni genus eſt: Nam & Dioſcorides cyniæ herbæ (quam itidem cynocramben uocat) folia uel Mercurialis uel hederæ folijs comparat. Ego interim apocynon minus, noſtram hanc herbam appellabo, donec alius aliquid melius attulerit: nec admodum refert, cum nullus in medicina eius ſit uſus: cauendi tamen gratia refert: nam & homini uenenoſum apocynon eſſe, quod Galenus ait, facile credo, cum lupos, uulpes & pantheras interimat, ut Dioſcor. ſcribit, & ut Plinius quadrupedes omnes. Hoc obiter monebo Lectorem, aliam eſſe cynocramben apocynon dictam, ac prorſus uenenoſam, quam Dioſcorides deſcribit libro 4. cap. 79. Aliam uero cyniam, cui item cynocrambes cognomen, eodem libro cap. 184. Marcellus Vergilius teſtatur in uetuſtiſſimis Græcis & Latinis codicibus hoc caput non legi: præterea ſi nomen (inquit) ſolum expendatur, eadem apocyno eſt, de quo non multò ante hoc ipſo uolumine egit: ſi uires, Mercurialis eſſe merito credetur, præſertim ijſdem penitus uerbis in hoc ſcriptore tractata: quæ enim de ea feruntur, ſemen eam ſecus folia habere, exiguum rotundumq;: potam præterea aluum ſoluere, & olerum modo coctam, bilem & aquas corporis trahere: omnia paulo ante dictæ Mercurialis herbæ ſunt. Sed nec Plinius, quod hactenus deprehenderim, aut Theophraſtus, de hac cynocrambe uſpiam agunt: Inclinat ideo animus nobis, adulterinum ſcriptoris huius eſſe hoc caput, & alterius Mercurialis herbæ traditam ab aliquo ſub hoc titulo hiſtoriam eſſe, Hæc Marcellus. Ego ſiue ab alio adiunctam, ſiue à Dioſcoride primum deſcriptam, hanc cynocramben, ſui generis herbā eſſe exiſtimo, nempe Mercurialē ſylueſtrē, quā ijſdem ferè uerbis, quibus cōmunis Mercurialis, deſcribi nihil mirū eſt, quum & forma & uiribus non aliter ab ea diſcrepet, quàm ſolent agreſtia ab urbanis. De nominibus equidem nemini contenderim: reipſa uero Mercurialis genera duo ſylueſtria cognoſco: quorum unum in ſyluis ferè naſcitur, nigrius, & reptantibus per tranſuerſum radiculis, quod Leon. Fuchſius pro cynocrambe pinxit: maius alterum, & candidius, hirſutumq; circa oppida & rudera paſſim emicat. Fœmina, quod ſciam, in neutro ſylueſtrium genere reperitur: utrumq; gemella ſemper ſeminum conceptacula inter folia gerit, ut rectè à Dioſcoride Mercurialis ſylueſtris mas cognominetur, & ſtatim poſt uulgarem ac locis tantum cultis naſcentem Mercurialem collocetur. Matthæolus Ruellium reprehendit, qui hanc cynocramben atriplicem ſylueſtrem eſſe putauerit, quum atriplex iſta libro 2. poſt ſatiuam ſtatim à Dioſcoride commemorata ſit. Qua quidem in re cum Matthæolo ſentio: ſed diſſentio ab eodem, quod immerito Fuchſium notet, ut qui depinxerit apocynon à Dioſcoridis deſcriptione prorſus alienum: cum Fuchſius non cynocramben apocynon, ſed cynocramben cyniam depictam dederit. Perſuaſit forte Ruellio ut ita iudicaret herbæ odor: eſt enim genus quoddam atriplicis ſylueſtris circa parietes interdum naſcens, omnium fœtidiſſimum: deſcribitur autem apocynon quoq; graueolens Dioſcoridi, βαρύοσμον: quod tamen aliud eſt quàm fœtidum, quamuis Galenus δυσώδης dixerit. Idem Matthæolus perperam Galeni uerba de apocyno citat, quod maturandi uim habeat, cum apud Galenum ſimul & Aeginetam diaphoretica, id eſt diſcutiendi facultas non maturandi ei tribuatur, idq; merito, quoniam (ut inquit Galenus) non inſtrenuè calefacit, non æquè tamen exiccat: huiuſmodi enim diſcutientia ſunt. Apud Aeginetam non placet quod legitur, eam ualde fœtidam & calidam eſſe, abſque ſiccandi tamen facultate: quam quidem Galenus ei non negauit, ſed minorem quàm calefaciendi eſſe dixit. Diſcutiendi ſanè uim Mercurialis etiam habet: & haud ſcio an apocynon & cyniam Galenus alijq; ſecuti eum confuderint, cum alterius ſolum mentionē faciant. Hoc quidem Galeno frequens eſſe uidetur, ut ex uiribus plantarum, à Dioſcoride præſertim ſcriptis, de temperamento earum & qualitatibus primis pronunciet, quod tamen perſæpe non ſine errore fit, ne prorſus ſtirpes quaſdam ignoraſſe exiſtimetur. Epicharmus braſſicam ſylueſtrem contra canis rabioſi morſum imponi ſatis eſſe tradit, melius ſi cū laſere & aceto acri: Necari quoq; canes ea, ſi detur ex carne, Plinius: ſentit autem de apocyno.

¶ Chamæleonis albi radix mixta cum polenta, uel (ut interpretes reddunt, in Græco tamen eſt

copulatiua coniunctio) cum aqua & oleo, canes, sues & mures occidit, Dioscorid. Chamæleonis cãdidi radicis succus, occidit canes suesq́ in polenta: addita aqua & oleo, cõtrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam sorbeant, Plinius. Auicenna idem de herba Mezereon scribit, quæ chamelæa Græcis est: quod de chamæleonte Dioscorides, ut linguarum imperiti sæpe uocabulorũ similitudine decipiũtur. Blondus chamæleonem carduum uarium appellat: Gaza in Theophrasto uernilaginem transfert, quoniam inter Dioscoridis nomenclaturas à quibusdam sic appellari chamæleonem nigrũ legerat: ipse commune utriq; nomen fecit. Hoc sanè aliquis miretur, cur soli albo chamæleonti canes aliasq́ quadrupedes necandi uenenum adscribatur, cum nigrum longè perniciosiorem Galenus cæteriq; faciant: & inter illius quoq; nomenclaturas cynomazon (quasi maza cani obijcienda) habeatur, & cynozolon propter grauitatem odoris, teste Plinio: nam apud Dioscoridem malè scribitur cynoxylon: quo etiam iuuencæ pereunt anginæ modo, quare à quibusdam ulophonon uocatur, Plin.

¶ Zinziber caninum uel aquaticum, olus est quod interficit canes, folia habet salignis similia, sed pallidiora (magis citrina) ramulos rubentes sapore zinziberis, Syluaticus sine authore: descriptio ad persicariam uulgo dictam uel hydropiper Dioscoridis accedit. ¶ Rhododaphnes (recentiores oleandrum appellant) flos & folia, canes, asinos, mulos, & plerasq; quadrupedes perimunt, Dioscorides & Auicẽna. Idem facit elleborus albus apud Serapionem secundum Eben Mes. & Auicennam. Nuces uomicæ etiam uenenum sunt canibus. Chrysippus docet canes occidi, si aqua eis detur in qua decoctus fuerit asparagus, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. ¶ Plumbi fumus canes occidit, Plinius libro 24 ut Aggregator citat. ¶ Venenati mellis malum (quo homo infectus fuerit) certum est per excrementa, ad canes etiam peruenire, similiterq́ torqueri eos, Plinius. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur: equi uero & boues abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui mazam aut panem ex hordeo illo comederint, auersantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabilibus. ¶ Si canis non cibi inopia, sed aliquo præter naturam affectu in maciem inciderit, ter aut quater butyro abunde eum nutries: unde nisi statim habitior fiat, signum est eum uermes sub lingua alere: illos igitur acu extrahes: Quod si ne sic quidem corpulentior fiat, incurabilem & breui periturum existimato, Albertus. Sunt qui fascinatos etiam paulatim emaciari credant, ut proxime dicam. ¶ Si ex pigro ignauoq; agilem & uelocem reddere cupis, pane auenaceo accuratè cocto fermentatoq; subinde pasce, Albertus. Gratius quidem etiam ueterno quandoq; laborare canes author est.

¶ De rabie canum, ijsq; omnibus quæ circa eam considerari possunt: & quomodo in canibus curari debeat, & quæ auxilia sint homini aduersus morsum canis tum rabiosi tum non rabiosi, infra differam cap. 6. ¶ Blondus nugatur quędam de fascino, quæ ipsius omnino uerbis apponam, nõ quòd probem, sed ne quid omittam. Canis (inquit) ut & infantulus, frequenter inficitur fascino, ita ut deueniat ad extremam maciem, Quorundã enim hominum oculi, adeo ligant, ut quem ligauerint non patiantur liberum esse, quinimò nec mentis compotem. Fascinum autem dicimus esse genus incantationis, ut patet apud Virg. Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Morbus autem is oritur è spiritu fascinantis. Sed fascini est ingressus per oculos fascinati ad ipsum cor usq;. Propterea cauendum est ne catulus perspiciatur ab inuidis hominibus donec adoleuerit. Quoniam hæc est maxima conseruatio salutis eius: quia remotis quæ inficiunt, saluberrimus seruatur. Pleriq; autem alij ex corallio baccatum monile circundant collo. Quidam & sacris herbis prætegunt, & cingunt frontem bacchare. Horum tamen usus est minus proficuus. Conclusio uerum prohibet fascina, uelut sarmentorum ignis, Hæc Blondus. ¶ Lippitudini uel lachrymis canis medeberis, si aspergas aquam tepidam, & mox farinam cum albumine oui cataplasmatis modo adhibeas, Tardiuus. ¶ Ad albuginem oculorum canis, os sepię crematum tritumq́ mane & uesperi adhibeto: Si uero inueterata albugo fuerit, illines medicamen compositum, pari portione croci, fellis bubuli, succi fœniculi, & mellis, Tardiuus. ¶ Ad surditatem, quæ deprehendetur ex pigritie canis & tarditate, & omni alacritate amissa, oleum rosaceum uino mero permixtum, ter die auribus immittes, Tardiuus. ¶ Inflatis uel tumidis auribus remedium præstant cortices granatorum oxelæo incocti, quod auribus instillabis, Idem. Vulnus post tumorem apparens, aceto lauabis, & mox insperges spongiam tritam, Tardiuus. Vermes etiam in auribus occides, spongia trita albo oui excepta & cataplasmatis instar applicata, Idem. ¶ Cynicus spasmus, id est canina conuulsio in homine appellatur, oris præter naturam distentio, ita ut canis irati instar ringi uideatur, quod ferè fit musculis ab altera parte remissis, Celsus oris distentionem, Auicenna torturam faciei uocauit. ¶ Si calor nimius palatum canis inuaserit, butyrum melli commixtum in cibo dabis, Tardiuus. Eandem partem si durities aliqua uel cancer insederit, salem & myrrham teres, ac miscebis aceto, ut locum affectum perfrices, Tardiuus.

¶ Anginam barbari squinantiam uocant, corrupto uocabulo à Græco synanche uel cynanche. κυνάγχη morbus est canum, καὶ ἀνθρωπνιγμός, Varinus: lege ἀνθρώπων πνιγμὸς ex Hesychio, id est hominum suffocatio. Quidam cynanchen interpretantur morbum faucium, à canibus quos infestat. Cynanche est præfocatio nocturna, humore crasso & tenace ad bronchum, id est arteriam delapso, maximè in pueris, Pollux: qui anchonen etiam (ἀγχόνην) purulentum abscessum inter epiglottidem & linguæ radicem interpretatur. Synanche (ut ait Pausanias citante Hermolao Barbaro) musculis qui

sunt

sunt intrita fauces, inflammatis oritur: sicut ijs qui extra, parasynanche. Ad eundem modū cynanche fit, cum musculi gutturis interiores accenduntur: paracynanche, cum exteriores. Galenus tamen libro 4. de locis affectis cap. 5. & Prognost. 3. comment. 20. hoc discrimen reprehendit. Celsus aliter, tria eῶ facit anginę genera: Synanchen, uti synanchen (ὡς συνάγχην,) parasynanchen. In primo nec tumor nec rubor comparet ullus, sed corpus aridum est, uix spiritus trahitur, membra soluuntur. In secundo lingua faucesq́ cum tumore intumescunt, uox nihil significat, oculi uertuntur, facies pallet, singultusq́ est. Illa communia sunt, æger non cibum deuorare, non potionem potest, spiritus eius includitur. In tertio, quod leuius est, tumor tantum & rubor est, cætera non sequuntur. Hippocrates & alij ueteres, omnia mala quæ in gutture & faucibus accidunt, quas quidem spirandi comitatur difficultas, anginæ nomine appellant. Cynanche, id est angina interimit canes, Aristoteles, Pollux: Albertus addit intra secundum, aut tertium, aut quartum diem. Ego innumeros uidi canes angina affectos, quorum nullus euasit, Aug. Niphus. ¶ Quid dicam tussis, quid mœsti damna ueterni? Gratius de canibus. Tussis clamosa, id est canina, Syluaticus. Tussis canum uenationem, & custodiam indigentem taciturnitate maximè impedit. Ideo ut pastores oui tussienti per nares infundere consueuerunt, ita & cani inijcies, uini cyathi duos siue paulò minus, in quo dulces amygdalæ contusæ, ac mundæ, fuerint solutæ, Blond. Tardiuus pulegiū maius in oleo, melle & uino coctū, cani deglutiendū offert. Anhelitus difficultas cani ingruit ab aëre crasso: quamobrē in aërem puriorē ducendus est: & nisi aëre mutato curetur, aures eius ferro perforentur, ut spiratio leuior fiat, Blondus.

¶ Caninus appetitus dicitur apud Galenum De locis affectis, ubi canum more, aut nil omnino, aut praui affectantur cibi à mulieribus secundo aut tertio post conceptum mense. Sic grammatici quidam in Dictionarijs suis falsò docent, & simul Galeno iniuriam faciunt. Nam ille De locis affectis libro 5. cap. 5. inter affectus oris uentriculi sic scribit: Constat quod etiam cittæ uocatæ mulieribus accidunt, ubi hæc particula affecta est. Quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos appetunt, ijs appetentiæ instrumentum læsum esse certū est, id uero os uentriculi esse demonstratum iam est, Hęc Galenus. Et licet inde cittam siue malaciam, aliquando à canino appetitu nihil differre iudicari possit, sæpe tamen ab eo differt: & mulieribus solum accidit, circa tertium gestationis mensem præcipue (ut Galenus scribit lib. 1. cap. 7. de Sympt. causis,) quod non possit tum fœtus, utpote imbecillus, quicquid ad uterum alimenti ratione fertur absumere. Sed de hoc affectu in Pica aue plura. Cæterum κυνώδης ὄρεξις, uel τὸ κυνωδῶς ὀρέγεσθαι, omnibus & uarias ob causas accidit. In Grę co textu Galeni De locis aff. pro his uerbis Græcis, ὅσαις γὰρ ὀρεγομέναις κυνωδῶς, ἢ μηδ᾽ ὅλως ὀρεγομέναις, ἢ μοχθηρῶν ἐδεσμάτων ὀρεγομέναις γίγνεται, ταῦτα πάντα τῶν τῆς ὀρέξεως ὀργάνου παθήματά ἐστιν, &c. Ego sic legerim, ὅσα γὰρ, ut referatur ad παθήματα, & ὀρεγομένοις in masculino genere ubiq́, quoniam non ad mulieres solum pertinent isti affectus, sed quoslibet homines: ὅσαις certe legi nulla construendi sermonis ratio patitur. Est igitur secundum Græcos medicos canina appetentia, contrarium amissioni appetitus malum. Qui enim sic laborant, plures appetunt cibos & ingerunt: quorum deinde multitudine grauati, & assumptos cibos citra noxam ferre haud potentes, ad uomitum diuertunt. Postea rursus cibo se explentes, denuò ad uomitum reuertuntur, quemadmodum canes: unde etiam malum hoc appellationē accepit, Aëtius lib. 9. cap. 21. Plura uide apud medicos. De bulimo in Boue dixi, capitis 8. parte 1. Caninum appetitum à bulimo scitè distinguit Cælius Rhod. initio libri 26. cum prius 25. 9. confudisset. In Hippocratis Aphorismum libro 2. Famem uini potio soluit, Galenus non quamlibet famem, sed caninam siue caninum appetitum intelligit: qua de re pluribus tractat Cælius 25. 9. Sunt qui caninum prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cælius. Si quod os gulæ canis impactum fuerit, nasum apprehende & collum uersus aliquandiu deprime: & oleum faucibus infunde ut excites tussim: tussiendo enim os sæpe excutitur: Aut oleum aquę tepidæ infusum paulatim immitte in gulam canis, ut remollito laxatoq́ loco os cedat, Tardiuus. Si hirudines adhæreant gulæ canis, accipe quinq́ muscas illius generis quæ per æstatem ante equorū capita uolitant (Galli racines uocant) ex his crematis nidorem canis ore excipiat, & hirudines cadent, Tardiuus. ¶ Alui in cane obstructæ remedia iam superius proposui. ¶ Vomitiones canis monstrasse homini uidetur, Plinius. Canes cum morbo laborant, herba (aliâs herba quadam) ingesta euomunt, atq́ ita purgantur, Aristot. De canaria herba uide in H. a. Cum redundantia canis uexatur, herbam in macerijs nascentem nouit, qua comesa, omne id, quo affligitur, cum multa pituita & bile euomit, sibiq́ hæc uomitio salutem affert, sine ullius medici opera, quo ad expellendam bilem nihil ei opus est: rabiem hæc nisi tollatur, facit, Aelianus: Et rursus alibi, Cum autem utrunq́ uentrē exhaurire habent necesse, herbam dicuntur quandam comesse, cuius ui partim euomendo, partim deijcienda aluo superfluentes cibos eijciunt. Vnde Aegyptios aluos purgare didicisse ferunt. Si canes parcius neq́ crassis alimētis nutrias, non adigentur ad uomitum, Blondus. Si stomachus debilis fuerit, & cruditate ac uomitu laborârit, ossa bouis in aceto cocta rodenda obijcies, Tardiuus. Ventrem fluentem sistet caseus uetus ac durus in cibo, item palumbes cocta & aspersa aceto, Tardiuus. Ad tormina uentris proderit cani, si coopertum igni admoueris: & gulæ eius inserueris allium tritū oleo calido mixtum, Tardiuus. Ventris tormina cum frigidis ex causis oriuntur, calidis iusculis, & potibus piperatis uincuntur, oleis etiam uel aliquo ex pinguibus oblatis. Forinsecus autem laudamus quodq́ linimentum calidæ uirtutis, ut est oleum liliaceum, rutaceum, nardinum, & laurinum,

ceratum dialtheæ, Marciaton, uel Agrippæ, & cineratis pannis dum circumuoluitur curari poterit, in frigidis affectibus. Tum etiam si per os euomuerit succum è uentriculo, curatur, neglectis præsidijs omnibus. Vana itaque erunt præsidia si uirtus ualida fuerit ad expellendum nocua, Blondus.

¶ Canes cum lumbricis infestantur, herbam tritici comedunt, Aristot. segetem herbescentem depasti lumbricos expellunt, Aelianus. Podagra in canibus quanquam difficilis, non tamen incurabilis est, Pollux ex Aristotele. Perraro ex ea conualescunt, Aelianus. Lumbricos in uentre canis occides hoc medicamine, semen absinthij, cornu cerui, & lumbricos, arida tere & misce butyro aut melli, Tardiuus. Cani sanguinem per urinam reddenti, remedium est, coriandrum in lacte & aqua coctum cum pauco oleo, & duabus libris lenticulæ, & quadraginta granis piperis contritis, quæ omnia commixta ut edat curabis, Tardiuus. ¶ Aut incuruatæ si qua est tutela podagræ, Gratius de canibus. Podagra canum pedes extrorsum incuruat, Albertus. Augustinus Niphus canes duos podagricos se curasse scribit, nunquam tamen efficere potuisse quo minus post unum aut ad plurimum duos cursus claudicarent. Podagra (Albertus addit calida) tentati pauci euadere possunt, Aristot.

¶ Cum plantæ pedum canis ob terræ calorem feruidiores aut ustæ sunt, cinerem lixiuium (cendre passee) melli mixtum superilligabis. Plantas aut coxas propter laborem tumidas, oxelæo tepido inunge. Si pellis aut ungues à pede separentur, farinam aquæ mixtam insuper deligato: Aut cortices mali punici & salem conterito, & cum aceto feruefacito in olla, cui canis pedes immittes quàm ferre poterit calidissime: Aut gallas cum chalcantho contere ac misce aceto, eoque tepido medicamento canis pedes lauato, Tardiuus. ¶ Hi ferè canum morbi sunt, quos à scriptoribus memoratos inuenio: quanquam & alij plures eis contingere possunt. Nam ut (Gratius inquit) Mille tenent pestes, curaque potentia maior. ¶ Morbi latentes præter iam dictos, sola ignis calefactione, & graminis esu curantur, Albertus. ¶ Reliqua canum uitia, sicut in cæteris animalibus præcepimus, curanda sunt, Columella. In Geoponicis Græcis libro 19. cap. 3. ubi de morbis canum tractatio desinit, adiectum est: Κρότωνας δὲ καὶ τὰς ἄλλας νόσους τῶν κτηνῶν δυσπαθέστερον τὸ σῶμα ἐχόντων, θεραπεύσεις τοῖς ἐπὶ τῶν προβάτων εἰρημένοις. Cornarius pro κτηνῶν, id est pecorum, legit κυνῶν, id est canum, et ita reddidit: Ricinos & alios morbos canum, corpus peius affectum habentium, curabunt ea quæ ad oues sunt relata; Andreas à Lacuna maluit uertere, Ricinos aliosque morbos pecorum, quæ infestantur ægrius aut difficilius, &c. Ego cum Cornario senserim, κυνῶν, id est canum omnino legendum esse. δυσπαθὲς uero quamuis plerunque significet id quod natiuo quodam robore præditum difficulter à noxijs causis uincitur, uidetur tamen hoc loco poni pro male affecto ut Cornarius uertit: nam in Grammaticorum Lexicis δυσπαθία, κακοπαθία exponitur: & δυσπαθῶν, κακῶς πάσχων.

¶ Canem detenturus ne fugiat, butyro à capite usque ad caudam illines, lingendumque butyrum dabis, aut humida arundine à capite usque ad caudam eum mensurabis, Fronto in Geopon. Græcis. Tardiuus alas tantum oleo illinendas scribit, ut à cursu impediantur. Canis sequetur te, si alterius canis secundam obligatam panniculo, ipsi olfaciendam dederis, Fronto in Geopon. Canes non allatrabunt, qui dentem canis nigri manu tenuerit, quamobrem fures & latrones eo utuntur, Rasis: Et rursus, Non allatrabitur à canibus super quo dens canis suspensus fuerit. Videtur hæc superstitio ex Dioscoridis uerbis non intellectis nata, quæ sunt: Ad præcauendum etiam utuntur (morsi scilicet à cane rabido, ne in metum aquæ incidant, de quo proxime egerat) dente canino illius qui momorderit canis, folliculo ex aluta claudentes, & ex brachio suspendentes. Marcellus etiam in commentarijs addit, Dioscoridem sibi uideri loqui de præcautione metus aquæ, non rabidi canis impetu: suum tamen (inquit) relinquatur legentibus iudicium. Constantinus in libello de incantatione, contra morsum canis amuletum facit, citans Dioscoridem. ¶ Cor canis si quis secum habuerit, canes ei molesti non erunt, Sextus. Costanbenluce scribit, si quis cor canis supra se habuerit, nō morderi à canibus: sed quamuis accesserint & olfecerint eum, statim refugere, Albertus. Blondo non satis uidetur secum habere, aut supra se canis cor, sed idem uorandum, aut (quod præstantius sit) tritum bibendum suadet furibus & illis qui noctu ad amores suos accedunt, sic à nullo cane allatrandis: quod furibus (inquit) & amantibus credendum dimittimus. Ego quisquis hæc credit, non caninum duntaxat habere cor, sed totum esse canem credo. Sed Blondum fefellit, quod cor canis potatum, pro portatum, ut ego conijcio, apud Aesculapium legitur. Canis latratum auertit, linguam canis in calceo subditam pollici portare, Plinius lib. 29. Item ex secundis canis membranam habere, Plin. lib. 30. Et cor canis siccum (secum) habere uel linguam eius summam positam sub pollice pedis, Sextus. In sinistra manu tenere linguam in panno ligatam, canes obmutescere cogit, Kiramides. Leporis fimum uel pilos tenere, Plinius lib. 30. Mustelæ uiuentis caudam abscissam in pede portare, sicut dictum est de lingua canis, Plinius libro 29. Rana uiua data in offa, Plinius libro 32. Hæc omnia ad cohibendos canum latratus, ex Plinio, Sexto, & Kiramide ab Aggregatore citantur. A quo hæc etiam canes fugantia recensentur, Cor canis portatum, Plin. 29. sinistra manu portandum Kiramides addit: aut lingua eius in panno ligata, Kiramid. Corpus inunctum lapathi & cyclamini succo, Thessalus. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius, qui è sue ricinum euellerit (& adalligatum gestauerit nimirum) scriptum reliquit, Plinius. ¶ Canum morsus auertentia, cap. 7. recensebimus.

D.

Canis cæteras rationis expertes animātes cum alijs dotibus excellit, tum quod homines, à quibus

alitur potissimum, amet, agnoscat, eisq; seruiat. ¶ Impetus canum & sæuitia mitigatur ab homine considente humi, Plin. Clementis & excelsi simul ingenij significationem canes præbent, statim ut se demisit is quem petunt, ardorem remittentes. Notum est illud Homeri Odyssee ξ. οἱ μὲν κεκλήγοντες ἐπέδραμον, αὐτὰρ ὀδυσσεὺς ἕζετο κερδοσύνῃ, σκῆπτρον δέ οἱ ἔκπεσε χειρός. Neq; enim qui humi se deijcit ac speciem supplicis præfert, amplius inuadunt, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Naturale præsidium est ad auertendos canes, sedere, & baculum dimittere, ne possint insidias suspicari canes, Homeri Scholiastes. Aelianus in Animalium historia canem ratiocinatione quadam ac dialectica uti scribit. Venatica enim canicula quędam, inquit, cum leporis qui nusquam uidebatur uestigijs insisteret, eaq; perscrutando ad fossam peruenisset, dextrum ne potius an læuum ad fossam iter ingrederetur dubitando aliquantisper hærebat: At ubi re perpensa neq; hac neq; istac leporem abijsse secum conclusisset, cum nulla per fossam uestigia apparerent, transilijt. Eadem de re Plutarchi quoque uerba adiungam ex libro Vtra animalium, &c. idq; eò libentius, quoniam eadem opera dialecticos ille refutat. Dialectici igitur, inquit, canem quoties ad ista uenit uiarum diuerticula multifida, eo quod ipsi è pluribus disiunctum uocant argumentationis genere uti, & hoc pacto apud se constituere dicunt, aut hâc fera abijt aut isthac, atqui neq; hac neq; isthac, illac igitur ut abierit reliquum est: eamq; ad rem nil sensum quàm apprehensionem nudam conferre: rationem uero & sumpta, & è sumptis ipsam mox conclusionem efficere. Atqui isto quidem Dialecticorum testimonio falso nimirum & adulterino canis non eget. Nam sensus ipse, quà elapsa fera sit, ex ipsius uestigijs & cursu deprehendit, ualere longum tam disiunctis quàm coniunctis istis Dialecticorum dicēs. Alia tamen studia sunt officiaq; & opera innumerabilia, quæ uisu nullo, sed nec olfactu, ratione uero sola, sola mente cum fieri tum deprehendi certum est, è quibus æstimare naturam canis licet. ¶ Canes animosę, amatrices, & assentatrices sunt, Aristot. Canem maxime omnium animalium hominis amantissimū dicunt. Cum homini occurrit, eum declinat, reuerentia quadam & pudore ductus, cum uero iniuria affectum hominem ab alia fera pespexerit, tum ei auxiliatur, Aelianus. Soli dominum nouêre: & ignotum quoq;, si repente ueniat, intelligunt: Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscūt: Itinera quamuis longa meminêre, Plin. Nihil sagacius canibus: plus enim sensus cæteris animalibus habent: Nam soli nomina sua cognoscunt, recognoscunt dominos suos & diligunt, & eorum tecta defendunt, ac pro dominis suis se morti obijciunt, Isidorus. Discernit canis dominum suum ab extraneis: nec eos quos insectatur odit: sed pro eo quem amat æmulatione solicitoq; amore ductus inuigilat, Author obscurus. Sibilo uocem domini pleriq; dignoscunt. Venetijs canis quidam in medio fori post triennium agnouit suum dominum, Blondus. Bestias & fures latratu produnt. Sunt qui peculiare quoddam genus esse canum scribant, quod odoratu fures deprehendat, & à cæteris hominibus implacabili odio discernat, Author obscurus. Fidelissimi ante omnia animalia homini canes atq; equi, Plin. Hinc est quod canem illum maximę probant, qui uerberibus quantumcūq; afflictus, non fugit: sed etiam repulsus, mox ad dominum uertitur, ceu ueniam petens, quamuis innocens, Blondus. Impartitæ alimoniæ memoriam seruat, gratiamq; refert, Ambrosius. Maximè omnium animalium canes defixis oculis deorum simulacra intuentur, Aelianus. ¶ Qui paruam & latam habent frontem, stolidi iudicabuntur, eò quod caninam referant frontem. Quibus frons quadrata est, & pro faciei portione mediocris, magnanimi, ob similitudinem leonis. At quibus corrugata ac ueluti nubila (συννεφὲς) peruicaces ac duri, αὐθάδεις, à taurina forma: cōtra quibus serena & exporrecta, assentatores, ab affectu frontem huiusmodi reddere consueto. Hoc sanè in canibus manifestum est, quod assentantes frontem exporrigant, &c. Aristoteles in Physiognomonicis: ubi textum Græcum mutilum quomodo expleuerim, partim ex ipso sensu, & sequentibus uerbis Græcis: partim ex ueteri translatione Latina, qui nostra cum Græcis contulerit, animaduertet. Hoc notandum, κόλακας & αὐθάδεις ab Aristotele opponi, & oppositis in fronte signis cognosci, quę sunt γαληνὸν & συννεφές. Adamantius αὐθάδεις iudicat illos qui habeant μέτωπα κατηρρεφῆ, melius per unum rhô: & forte συννεφῆ legendum: sin minus, ea tamen utriusq; significatio fuerit: licet Cornarius pro κατηρρεφῆ altas reddiderit: quod non placet, quanquam κατηρεφὲς Varinus ὑψηλὸν exponit: μέτωπον uero ὑψηλὸν iam antea ab Adamantio nominatum erat. In hoc tamen probo Cornarium quod ibidem μέτωπα τεταμένα, id est frontes explanatas legit, non τετραμμένα ut Parisiensis æditio habebat. Exporrectæ fronti, tum συννεφῆ tum ῥυσσὴν, id est nubilam & rugosam opponi iudico, sed diuersa ratione. ¶ Glaucam citharistriam à cane amatam fuisse audio: alij dicunt non à cane, sed ariete: alij ab ansere: Apud Solos Ciliciæ populos puerum, cui nomen erat Xenophon, canis amauit, Aelianus. Iam uero caniculum Siculum adulteris infestissimum fuisse auditione accepi. Cum adultera mulier coniugem suum peregre redire audisset, illum qui cum ea stupri consuetudinem haberet in latebras bene penitus, ut ipsa putabat, occultauit: uerum etsi ex seruis non lautissimi modò, sed & ianitores pecunia corrupti, cum dominam ad occultationem adulterij iuuabant, tum adultero confidentiam ad inferendum stuprū afferebant. Tantum tamen huic mulieri hæc astutia abfuit ad præcauendum, ut certe perparuus canis partim locum illum, quo adulter abdebatur allatraret, partim pedibus fores constupratoris receptatrices eousq; conuellere adoriret, domino ut non mediocris terror inijceretur, ex eoq; suspicaretur ibi malum aliquod latere. Quare fores effregit, adulterum comprehendit, qui eo animo cinctus gladio noctem expectabat, ut primo dominum domus interficeret, deinde uero, quam antè dixi,

uxorem duceret, Aelianus. ¶ Canis animal eſt adeò docile, ut ad uarios ludos inſtitui poſſit. Mire ualet ingenio: & per quandam diſciplinæ ac obedientiæ formulam, timidus ſolicitusꝗ expectatione ſuſpendi ſolet, donec ad peragendi licentiam ſigno mittatur, Author obſcurus. Qui canes aut catulos domant ac erudiunt, obſequentes delinimento aliquo demulcent, reluctantes uirga compellunt, Blondus. Franciſcus Marchio Mantuæ, parens Federici Ducis, comprehenſam uocem habens, morbi defectu, inſtruxerat canem, ut uocaret quem uolebat ex curialibus. is tandem utebatur cane, in aduocandis hominibus quos præcipue deſideraſſet, quemadmodum quis utitur officio optimi ſerui, Blondus. ¶ Plutarchus ſcribit, ſe non debere præterire eam canis diſciplinam, quam ipſe Romæ ſpectaſſet. Mimi docentis nimirum fabulam, in qua uaria & multiplex perſona agebatur, nõ modo appoſitè canis alios ſubiectos affectus imitatione conſecutus eſt: ſed etiam cum ueneni (quod quidem tanquam mortiferum poëmati ſubiectum eſſet, ueruntamen tum duntaxat uim conciliãdi ſomni haberet) in eo ipſo cane periculum fieret: is panem, ad quem uenenum admiſtum eſſet, ſumpſit, & deuorauit, ac quàm mox præ ſe trementis & ebrietate oppreſſi, animoꝗ deficientis ſimilitudinem ſpeciemꝗ geſſit, ac nimirum ſe tandem ad terram abijciens, tanquam mortuus, humi ſtratus iacuit, ſeꝗ huc & illuc, ut fabulæ ratio ferebat, trahendum permiſit, atque etiam cum ex dictis & actis intellexit tempus eſſe excitandi, ſeſe ſenſim primum tanquam ex arctiſſimo ſomno experrectus mouit, & alleuato capite aſpexit, deinde illinc ſurrexit, ſimul & ad eum quem oportebat, & neceſſe erat cum gaudio profectus eſt, ut omnium ſanè ſpectatorum, & ipſius Cæſaris (nam aderat Veſpaſianus ſenex in Marcelli theatro) admirationem & aſſenſionem commouerit. ¶ Canes ſi excidantur, ceſſant à relinquendis heris: nec ad cuſtodiam aut uenationem deteriores fiunt, Xenophon de inſtitutione Cyri libro ſeptimo. ¶ Inter canes cibi nulla eſt ſocietas, ut perſæpe de oſſe inter ſe ſic lacerent & diſtrahant, quemadmodum de Helena Paris & Menelaus. Solos uerò Memphiticos canes in medium auditione accepi rapinas proponere, & communiter uiuere, Aelianus. ¶ Canes hyæna capit uomitionem hominis imitando, Ariſtoteles. Hyænam traditur uomitionem hominis imitari ad ſollicitandos canes, quos inuadat: præterea umbræ eius contactu canes obmuteſcere, Plinius.

E.

Canum, ſicut ait Cicero, tam fida cuſtodia, tamꝗ amans dominorum adulatio, tantumꝗ odium in externos, & tam incredibilis ad inueſtigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in uenãdo, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos? Sed de canum ſagacitate, ac uenatione, hominumꝗ & ædium & pecorũ defenſione, poſtea dicam per ſingula canũ genera. ¶ Dominorum uſui canes ſeruire, & res domeſticas his planè ſciũt adminiſtrare: & pauperi ſatis ad famulatum eſt, unum poſſidere canem, Aelianus. Canes diuerſi generis feris noſtro tempore nõ miſcentur. Pares iungendi ſunt paribus: Et admittendi qui primi laſciuierint, Blondus. ¶ Catulorum caudas poſt diem quadrageſimum, quàm ſint æditi, ſic caſtrare conueniet: neruus eſt, qui per articulos ſpinæ prorepit, uſꝗ ad ultimam partem caudæ: is mordicus comprehenſus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto neꝗ in longitudinem cauda fœdum capit incrementum, & (ut plurimi paſtores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Equis & canibus curatores illos præfecit Cyrus, quos exiſtimabat reddituros hæc pecora ad uſum ſuum quàm optima, Xenophon. ¶ Canis fimum cum urina putidiſſima miſcetur, & funditur circa plantas aut ſemina, quæ à pecore tangi nolis, Democritus in Geopo. ¶ Ex canino fimo gluten quoddã faciunt, qui profitẽtur artem coriariam, ad glutinandas pelles, Blondus.

F.

Quid loquar de canibus, quos iuuenes ac pingues, & potiſſimũ cum fuerint caſtrati, apud quaſdam gentes frequentiſſime mandunt, cum multi ſint qui pantheris ueſcantur? Galenus libro 3. de aliment. facul. Canum & uulpium carnem nunquam equidem guſtaui, nec ſanè guſtare unquam fui adactus, neꝗ in Aſia, neꝗ in Græcia, neꝗ in Italia: aiunt tamen hanc quoꝗ mandi: cõiectare tamen poſſum uim ei ineſſe carni leporum ſimilem. Nam canis, & uulpes, ut ſummatim dicam, temperamento ſunt ſicco, Galenus de attenuante uictu. Plura de cane dici cogunt priſcorum mores: Catulos lactentes adeò puros exiſtimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hoſtiarum uice uterentur his. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiamnum ponitur catulina: Adijcialibus quidem epulis celebrem fuiſſe, Plauti fabulæ indicio ſunt, Plinius. Petrus Martyr Oceanicæ decadis primæ libro 3. inſulam quandam in nouo orbe eſſe ſcribit, in qua canes non latrabiles, aſpectus fœdiſſimi, hœdorum inſtar comedantur. ¶ Cynamolgi Indiæ populi canes mulgent & lacte ueſcuntur, ut infra dicemus in Canibus diuerſis. Adhuc non uidentem catellum ſi edas, nullum ſenties dolorem, Sextus.

G.

Præcordia uocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuſcunꝗ partis, ſi catulus lactens admoueatur, apprimaturꝗ his partibus, tranſire in eum morbus dicitur, idꝗ exenterato perfuſoꝗ uino deprehẽdi, uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis, et obrui tales religio eſt. Hi quoque quos Melitæos uocamus, ſtomachi dolorem ſedant applicati ſæpius: Tranſireꝗ morbos ægritudine eorum intelligitur, pleruncꝗ & morte, Plinius. Plinio ſubſcribit Serenus capite de prẹcordijs ſanandis,

handis,inquiens, Quin etiam catulum lactentem apponere membris Conuenit,omne malū tranſcurrere fertur in illum, Cui tamen extincto munus debetur humandi, Humanos quia cōtactus mala tanta ſequuntur, Et iunctus uitium ducit de coniuge coniunx. Idem remedium Marcellus Empiricus ex Plinio,ut uidetur,deſcripſit,cap.21.Et Plinius ipſe rurſus alibi,Sunt occulti(inquit)interaneorum morbi,de quibus mirum proditur: ſi catuli priuſquam uideant applicentur triduo ſtomacho maxime ac pectori,& ex ore ægri ſuctum lactis accipiant,tranſire uim morbi,poſtremo exanimari,diſſectisq́ palam fieri ægri cauſas.Mori,& humari debere eos obrutos terra. Spleni dolenti quidam inciſum fiſſumq́ catulum imponunt,Sextus.Idem aduerſus omnem dolorem remedium de ſcribit,ſi quis nondum uidentem catulum edat.Aduerſus rabiem,necantur catuli ſtatim in aqua, ad ſexum eius qui momorderit,ut iecur crudum deuoretur ex ijs,Plin. ¶In Leonelli Fauentini libro de curandis morbis,capite de paralyſi,ungenti catulini,ut uocat,deſcriptionem iſtam reperio: Catelli ſubrufi exenterati in aqua decoquantur donec oſſa ſeparentur,& in ſuperficie prorſus nuda appareant: deinde refrigerato uaſe in quo bullierunt, quod liquatum eſt (intelligo pingue ſupernatans) colligi debet,& inde inungi ſpina dorſi,& membra reſoluta. Cibararium in Antidotario uirili unguentum chinarium (ex cynarijs) à catulo canis dictum,Syluaticus. Vermiculus (ſub lingua ſcilicet) canis rabidi in collo ſuſpenſus,ſanat morſum à cane rabido,Sextus. Aliqui morſis à cane rabido ut à pauore aquæ tuerentur, uermem è cadauere canino adalligauêre, Plinius. Sanguis ricini euulſi cani, pſilothrum eſt,Plinius:Alij ipſum canis ſanguinem pſilothrum faciunt. Canis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcunt,Plinius. Aduerſus urinæ incontinentiā Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci,demonſtrant urinam facere in canis cubili,ac uerba adijcere, ne ipſe urinam faciat ut canis in ſuo cubili,Plin. ¶Deſtillationes ſedat canina cutis cuilibet digito circumdata,Plinius.Corrigio canino(alibi etiam in genere neutro utitur)rudi nec unquam uincto,quilibet digitus in quauis manu ligatus,remedium deſtillantibus naribus præſtat,Marcellus. Corrigiam caninam ter collo circumdatam remedio eſſe tradunt aduerſus anginam, Plinius: mire anginam releuat,Marcellus. Ad capitis dolorem pluribus ſemperq́ prodeſt, limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculum per aurem cum ebore traiectum,uel in pellicula canina adalligatum, Plin. Corrigia canina medius cingatur qui dolebit uentrem,ſtatim remediabitur,Marcellus. ¶Neruoſa caro canis pota,aduerſus canis morſum laudatur,Blondus:Aeſculapius ficum adijcit:Ego non neruoſa,ſed rabioſi canis caro legere malim. Saliuntur carnes canum qui rabidi fuerunt,morſis à cane rabido in cibo dandæ,Plin. Caninus ſanguis commodè ab his bibitur,quos efferata in rabiem beſtia momorderit:contra epotum toxicum auxilio eſt,Dioſcorid.Sanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur,Plinius. Sanguis canis nigri illitus(reſperſus, Plin.) omnibus parietibus domus in qua eſt maleficium,tollit,Author obſcurus. Torminoſi ſanguinem canis bibant,mirè ſanantur,Sextus:Alij ex Aeſculapio hæc uerba citantes,tremuloſcs legunt: & Blondus etiam tremori conferre hauſtum ſanguinem caninum ſcribit. Scabiem curat ante omnia ſanguis caninus,Plinius. Auicenna Galenum citat qui ſcripſerit ſanguinem canis pilos euulſos renaſci prohibere:Plinius non canis,ſed ricini cani euulſi ſanguinem pſilothrum eſſe meminit. ¶Canis adeps cum oleo uetere & ſucco abſinthij auribus (moderatè,|Sextus)inſtillata, quacūq́ ex cauſa exſurdatas aures,miro modo reparare creditur,Marcellus & Sextus.Canis adeps cum abſinthio & oleo uetere grauitatem aurium ſedat,Plinius. Canis adeps podagram & aurium dolorem ſanat,Aeſculapius. Lendes tolluntur adipe canino,Plin. Caninum adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine,ad urinæ incontinentiam prodeſſe tradunt,Plin.niſi quis potius ad hydrocelicos referat:non ſatis diſtincte enim de his uitijs eo in loco agit Plinius:Sed malim ad urinam cum Marcellus quoq́ ſic ſcribat, Vrinam continet lac caninum, & adeps eius cum alumine datus,ita ut ſit fabæ magnitudine globulus qui datur.

¶Medullam canis ex uino uetere ſubige,& emplaſtri modo impone condylomatis, potenter ea ſanabis,Marcel. ¶Pilos caninos panno adalligant capitis doloribus,Plin. Quidam ut tuerentur à pauore aquæ,in morſu canis rabidi,pilos de cauda canis combuſtos inſuere uulneri, Plinius. Pili canis in uulneribus quæ canis homini inflixerit,applicati,& ſanguinem compeſcunt,& uulnus defendunt quo minus ulcus tabidum fiat:debent autem mox ab inflicto uulnere adhiberi, Blondus. ¶Oſſibus fractis medetur caninum cerebrum linteolo illito ſuperpoſitis lanis,quæ ſubinde ſuffunduntur ferè quatuordecim diebus,ſolidat,Plin. Infandum dictu cunctis procul abſit amicis, Sed fortuna potens omen conuertat in hoſtes, Vis indigna nouo ſi ſparſerit oſſa fragore, Conueniet cerebum blandi canis addere fractis, Lintea deinde ſuperq́ inductu nectere lanas, Sæpius & ſuccos conſpargere pinguis oliui, Bis ſeptem credunt reualeſcere cuncta diebus,Serenus.Idem remedium apud Sextum legitur,qui addit,Fractura autem debet ſolida alligatione uti. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli ſeptem dierum emendari,ſpecillo dimiſſo in dextram partem,ſi dexter oculus curetur:in ſiniſtram,ſi ſiniſter,Plinius. Caluaria canis finditur, & ſi dexter oculus laborat, in dexteriorem partem ſpicella demittitur:ſin ſiniſter, ſiniſtram,Sextus.Marcellus glaucomata efficaciſſimè detergi ſcribit,ſi catello dierum ſeptem,caput uiuenti diffindatur, & de dextra parte cerebri oculus dexter,de ſiniſtra ſiniſter,intincto illic ſpicillo inungatur.

¶Summa uis in canini capitis cinere:excreſcentia omnia ſpodij uice erodit ac perſanat, Plinius. In ulceribus genitalium ſpodij uim ſuperat,Marcellus. Canis non rabidi caput conbuſtum,& idem

cinis in cancerosa uulnera aspersus, sanat, Plin. Caput canis à fronte superius combustum tritum, si superfundatur oleum rosaceum, & accuratè teratur, fiatq; emplastrum ex eo super ulcera capitis, desiccat ea, Rasis. Albertus Galenum citat, quod caput canis combustum, oleo infusum, & sepo canis eiusdem, desiccat ulcera capitis & scabiem, Albertus ex Rasi. Ambustis canini capitis cinis medet̃, Plin. Cum uulnere canis afficitur, cinerem capitis canis uulneri supersparges: aut sal tenuis torrefactus cum pice liquida imponatur. Capitis canini cinis à cane rabido morsos persanat, Sextus: uel caput ustum tritumq;, Aesculapius. Sed certiora super eodem remedio Plinij uerba sunt, In canis rabidi morsu (inquit) tuetur à pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri: Oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus, in uase fictili nouo argilla circumlito, atq; ita in furnum indito: Idem & in potione proficit: Quidam ob id edendum dederunt. Medetur testibus farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis, Plin. Caluaria canis trita & imposita, tumores testiculorum mire sanat, Sextus. Tetris testium ulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres, Plin. Canini capitis recentis exusti cinis ueretri uel testiculorum tabidis & humidis ulceribus inspersus, aut cum aceto adpositus, adeò prodest ut spodium & utilitates eius, in hisce curationibus uincat, Marcellus. Sedis uitijs efficacissimus est canini capitis cinis, Plin. Ficus qui in ano nascuntur, aspersus sanat, & rhagades & omnem spurcitiam, Sextus. Rhagadas adspersus adiungit, Marcellus. Si pili in caudis equorum defluant, capitis canini cinerem, loco prius butyro inuncto, insperges, Pelagonius. Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plinius. Idem cinis appositus pterygia quæ nascũtur in digitis, urit, & cicatrices tollit, Sextus. Omne iumentum (κτῆνος) morbo aut peste afflictum, si caput caninum uratur & fumum reddat sub capite eius, leuatur, Absyrtus. In mulso medetur morbo regio, Plinius. Rabidi canis caput contusum & commixtum cum uino, potatum mire sanat morbum regium, Sextus. Dentium doloribus, ut magi narrant, medetur canum qui rabiem præferunt, capitum crematorum cinis sine carnibus, instillatus ex oleo Cyprio (lego cyprino) per aurem cuius è parte doleant, Plin. ¶ Sordes aurium canis cum uino mixtæ, statim inebriant, Albertus ex Rasi. Apud ipsum tamen Rasin legimus, Si uinum in quo infusi fuerint alkarden, id est ricini, propines alicui, inebriabis. Sordes aurium canis, si eis peruncta licinia (ellychnia nimirum) de gossipio nouo in crucibulo (uase testaceo) uiridi extendantur cum zambac (oleo, Albertus) puro, ijs accensis capita præsentium canina (calua, Albertus) uidebuntur, Rasis. Magorum quidam ricinum ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum tradunt, &c. Vide in Ricino. ¶ Caninus dens sinister maximus, circumscarificato eo qui doleat, medetur, Plinius. Colluunt dentes dolentes caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes, Plin. Cinis eorum pueros tardè dentientes adiuuat cum melle: fit eodẽ modo & dentrifriciũ, Pli. Dens canis cõbustus & cũ melle tritus, gingiuas reprimit, ut dentes sine dolore crescãt, Sext. Dens inde cõtactus cito emittit̃, Aesculap. Puluis dentiũ canis, dolores dentiũ et gingiuas curat, Aescul. Si infantiũ gingiuæ canis dente conterant̃ (affricent̃) citius euocantur dentes lupino dẽte (quã si lupino dente perfricarent̃, ut ego interpretor,) Blond. Dentẽ canis cõbure, & cinerẽ eius in uini hemina decoque, & ex eo gargarizet cui dentes dolent, sanabit̃, Sext. Dens canis cõbustus et tritus impositus, gingiuas (aliâs tumores gingiuarũ) sanat, Sext. Idẽ cicatrices oculorũ extenuat, Aesculapius: Blondus puluere dentium canis contacta cicatricum (simpliciter) signa, pelli scribit, in quo eum errasse puto, ut in permultis etiam alijs, quod ueterum uerba attinet: de re ipsa enim non disputo, quanquam & hoc ridiculum est cicatricem solo contactu tolli. Molares dentes canis rabiosi qui momordit hominem, in corio alligati brachio, canis rabiosi morsum amoliuntur, Serapio citante Syluatico, uide supra in C. circa finem. Canis nigri dentem longissimum in quartanis adalligari iubent, Plin. Dentes canini suspensi supra ictericum, conferunt, Rasis. ¶ Canis lingua lambendo & sua & aliena tum ulcera tum uulnera curat, ut supra dixi cap. 3. Vulnus si simplex & paruum fuerit, canis lingua lambendo, & natali saliuæ succo emendat, Blondus. Vermes qui sub lingua rabidi canis inueniũtur, excisos & circum arborem sterilem ter latos & datos, qui ab eo morsus fuerit, sanabitur, Sextus. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida, uel ex uino, mirifice sanat hydropicos, Sextus: lege hydrophobos ex Plinio: quos non sanat, sed tales fieri prohibet.

¶ Si sumas de coagulo catuli parui & conficias cum uino, dissoluit colicam solutione leui, & alleuatur æger eadem hora qua biberit, Rasis. Vomitus canum illitus uentri, aquam trahere promittitur, Plinius. Vomitum canis hydropico super uentrem pone, statim incipit per secessum aquam emittere, Sextus. Aduersus aquæ metum multò utilissimè iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Plura uide infra circa finem remediorum ad morsos à cane rabido, ubi de metu aquæ. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cũ rosaceo impositum uellere: Quidam & butyrum addunt. Si uero uitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas, Plinius. Marcellus Empiricus idem remedium describit, sed uariat in quibusdam, proinde uerba eius apponam: Oesypum (inquit) cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addũt. Si uero &413 uituli fimus & fel caninum misceat̃,

medicamen

medicamen utilius erit, ita ut pariter temperata omnia decoquantur, Hæc Marcellus. Quod autem uituli fimus etiam æstates & discolorem cutem emendet, ex Plinio annotauimus in Vitulo: proinde dubito Marcelli ne an uulgatorum Plinij codicum lectionem præferam. Fel canis cum melle curat oculos, Aesculapius. Felle catelli dierum septem oculi ex melle inuncti, cito à leucomate liberabuntur, Marcellus. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitanæus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fellis aut lactis canini scrupulum unum, & mellis optimi tantundem miscebis, conteres, & in strigili calefacies, & auriculæ infundes, & lana obcludes: Nihil potentius neq; certius hoc medicamine, etiamsi intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Podagras lenit fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur, Plinius. Fel canis aquatici aut canis rabidi lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis esse potest salutis spes, Bertrutius. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius suffitæ eo purificatæ ue contra omnia mala medicamenta, Plin. ¶Splen canis in uino potatus, splenem sanat, Sextus. Caninus lien si uiuenti exprimatur, & in cibo sumatur, lienis dolore liberat. Quidam recentem superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scyllitico dant ignoranti, uel herinacei lienem, Plin. Caninus splen recens supra splenem hominis imponitur, dicente eo qui adponit, remedium se spleni facere, postea splen intra parietem dormitorij cubiculi tectorio, id est capsella inclusus, reponitur, & desuper ter nouies signatur, Marcellus. Splen uiuenti catulo exemptus, ciboq; sed coctus splenitico datus ignoranti, liberat eum quamuis grauiter laborantem, Marcel. Catellum lactentem de canna occide, & de ipsa canna splenem eius tolle, ac nescienti splenitico, in carbonibus coctum, uel assatum, manducandum dato, Marcel. ¶Genitale canis sub limine ianuæ defossum, magi amuletum esse dicunt domus totius, contra omnia mala medicamenta, Plin. Corio uirgæ canis si inuoluatur terra super quam quis minxerit, & ligetur, urinam emittere impedietur: & quàm diu hoc ab aliquo seruatum ligatumq; fuerit, non poterit ille urinam reddere, Rasis. ¶Reduuias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollit canina uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cũ melle, Plin. Partus euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit, Plin. ¶Quidam in canis rabidi morsu, ut tuerentur à pauore aquæ, menstrua canis in panno subdidere calici, aut intus ipsius CAVDAE pilos combustos insuêre uulneri, Plin. Vide circa finem huius capitis, inter remedia contra aquæ metum. ¶Mendacem magorum compositionem qua inuictos faciunt, & præter alia canis ungues adhibent cum cauda draconis, &c. in dracone exponam.

¶Primiparæ canis lac potum, contra uenena antidoti uicem obtinet, Dioscorides. Cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis quos renasci nolunt: uel nondum natis perunctis partibus, alij non surgunt, Plin. Serenus etiam, Ergo locum crinis uulsi tange lacte canino, Auulsamq; uetat rursus procrescere syluam. Pilos oculis molestos diligentissimè uelles, atq; eorum loca canino lacte continges, Marcel. Lac caninum euulsos pilos non patitur recrescere, si locum statim linieris unde sublati sunt, Sext. Vt pili non crescant, & decidant: Lac caninum & lachryma hederæ & lac tithymalli in uino mixtum, euulsos pilos non sinit crescere, si mox linieris locum, Sext. Primiparæ canis lacte perunctos, narrant glabrescere, Dioscorid. Canis lac bibitum (lego illitum) pilos & capillos crescere prohibet, Aesculap. De lacte canino quidam manifestè mentiti sunt, quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus euulsis eo loco foret illitum unde pilorum radices extractę essent: Ad eundem modum qui scripserunt, quod celerem pilorum in pudendis exortum reprimat, si quidem foret ante pubertatem illitum: utiq; quod fœtus emortuos eijceret potum, uerum non protulere. Sed & alia quædam præstigiaturis contaminata, tum de horum, tum de aliorum quorundam animalium lacte conscribunt, quæ me ab initio dicturum negaui, etiamsi experientia didicissem uera dixisse, Hæc Galenus libro 10. de simplicium facult. cap. 8. Albugines emendat canini lactis instillatio, ut quidam ex Plinio citat: nos supra fel ad easdem ex Plinio ualere scripsimus, quod magis probamus. Blondus ridicule de canini lactis albugine somniat, tollere eam aurium dolores et pondus, &c. Canini lactis instillatio sedat dolorem aurium, Plin. Ex lacte aut felle canino remedium ad aures, paulò ante Marcelli uerbis descripsi. Caninum lac instillatum dolorem et grauitatem aurium sedat, ut quidam citat ex Plinio: apud quem tamen sic legitur: Canini lactis instillatio sedat aurium dolorẽ: grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere. Dolor aurium sedatur canino lacte, & ursino, si recens instilletur, Marcellus. Lacte canino si assiduè infantibus gingiuas tangas, dentes eis sine dolore crescunt, Sextus. Si feruentia os intus exulserint, lacte canino statim sanabitur, Plin. Vrinam continet lac caninum, Marcellus. Caninum lac abortus mortuos expellit, Dioscorides: quod paulò ante ex Galeno falsum esse ostendi. Lac canis eijciet mortuum (fœtum) si mulier continuè biberit cum melle & uino pari mensura, Sextus & Aesculapius, & Rasis: qui ad difficilem quoq; partum idẽ remedium pollere scribit. Partus conceptos maturat caninum lac potum: Euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit: Lumbos parturientium potus lactis (nescio an de canino adhuc intelligat) reficit, Plinius. ¶Canino lotio defluunt pili, Sextus. Lotium caninum lutum factum, in lana collectum, callos & uerrucas mirè sanat & tollit, Sextus. Verrucas omnium generum sanat urina canis recens illita cum suo luto, Plin. Auicenna, Marcellus. Lotium caninum cum nitro, lepras & prurigines tollit, Dioscorid. Lotio canis si addideris portiunculam salis nitri, & regio morbo & prurigini apponetur. Recens lotium credimus quod omnem uerrucam tollat, Blondus

puto. Qui in urinam canis ſuam ingeſſerit, torporem lumborum dicitur ſentire, Plinius, & alibi, ad Venerem pigrior fieri. Herba iuxta quam canes urinam fundunt, euulſa, ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur, Plinius.

¶ Stercus canum, ubi oſſibus duntaxat ueſcuntur, neq; grauiter olet, & multa experientia, non tantum nobis, ſed & alijs medicis me natu maioribus, comprobatum eſt, Galenus libro 10. de facult. ſimpl. cap. 18. & mox cap. 19. Sanè ego memini (inquit) me admirandam tum humani, tum canini ſtercoris expertum facultatem. Canino uti conſueuit præceptorum noſtrorum quidam, ſola oſſa cani edenda exhibens duobus continuò diebus, ex quibus durum, candidum ac minimè fœtens ſtercus proueniebat. Hoc igitur acceptum deſiccabat, ut cum poſtea uſus eſſet, facile ad leuorem poſſet redigi. Vtebatur eo ad anginam, dyſenteriam, & ſummè inueterata ulcera: Et paulò poſt, In ulceribus extremè malignis multam experientiam habeo ſtercoris canini, cuius paulum quiddam medicamentis probatis miſcui, & manifeſtò ſeipſo ualentius redditum eſt medicamen, Hæc Galenus. Stercus canis tritum cum ſucco coriandri, rubentes abſceſſus illitum ſanat, Raſis. Gratius poeta in uulnere canis ſanguinem ſiſtit fimo canino his uerſibus,

Nec longè auxilium, licet alti uulneris ora
Abſtiterint, uteroq; cadant cum ſanguine fibræ:
Inde rape ex ipſo qui uulnus fecerit hoſte
Viroſam eluuiem, laceriq; per ulceris ora
Sparge manu, uenas dum ſuccus comprimat acer.

Blondus pilos caninos ad ſanguinem ſiſtendum commendat. Verrucas omnium generum ſanat fimi canini cinis cum cera, Plinius: Marcellus hūc cinerem impoſitum etiam abſq; cera uerrucas curare ſcribit. Cinere fimi canini candidi cum roſaceo, uerrucas efficaciſſime tolli aiunt, Plinius. Oſſibus in canino fimo inuentis, aduſtio infantium, quæ uocatur ſiriaſis, adalligatis emendatur, Plinius. Stercus canis album potatum ex cineris lixiuio, caducos mire ſanat, Sextus. Rana uitium linguam occupat uelut latum ulcus, ſubnigrum: nono die necat niſi curetur: ſignum eſt ſaliua defluens. Curatur ſtercore canino candido, ſale, ruta, fuligine & ſaluia: quibus ſimul contritis in pila, lingua exerta perfricatur, quod ruſticorum experimenta docent. Caninum & humanum ſtercus gutturi impoſitum anginis auxiliari, inter omnes conuenire inuenio, Dioſcorides. Canino ſtercore (quali iam dictum eſt) ex præceptoribus meis quidam ad anginam utebatur, ijs admiſcens quæ alioqui huic affectui congruebant, Galenus. Stercus canis ad ſynanchen & faucium abſceſſus iam maturos, optimum eſt remedium, celeriter enim ea conſtringit, Raſis. Recentiorum quidam ad anginæ abſceſſus canino ſtercore unà cum hirundinis cinere utuntur, ut in Hirundine exponam. Canis fimum cum melle oppugnat anginā & glandularum (tonſillarum) inflammationes illitum, Blondus. Quidam ex chirurgis noſtris ad uuam, hoc medicamentū aridum faucibus indunt, quod fit ex albo ſtercore canino, pipere longo, lilij montani luteis radicibus, & ſolano perpetuo. Caninum fimum album morbo regio medetur, Author obſcurus. Idem flagrantiſſimo canis ſydere exceptum, cum uino aut aqua potum, ſiſtit aluum, Dioſcorides. Raſis præcipue ad hunc uſum commendat ſtercus canum qui oſſa edunt. Stercus canis ſiccatum, ſumptum (collectum) triginta diebus Iulij, & in ortu Solis pondere aurei potum, cum decoctione gallarum (galli decrepiti, Albertus: quod non placet) aut cum aqua malorum granatorum, ſtringit naturam (uentrem, Albertus) ſolutam, Raſis. Ad dyſenteriam ſtercore canino (quali prædictum eſt) quidam ex præceptoribus Galeni utebatur: lacti illi admiſcens, cui decocto calculos uocatos κάχληκας (inquit Galenus) ignitos inijci antè poſuimus: aut, ut ego poſtea ob parabilitatem ad ferrum confugi, id candens lacti probè decocto inijciens, quod quidam non proprie lac ſchiſtum appellant. Cæterum præceptor ille meus, ſtercus caninum lacti, in quo extincti erant calculi marini, clàm inijciebat, & id ſolum generoſiſſimos quoſq; diſcipulos docebat. In his ergo duobus (ad dyſenteriam & anginam) multum expertus ſum ſtercus caninum, ceu medicamentum mirabile, Tantum Galenus. Stercus canis combuſtum & cum melle illitum, tineas infantium tollit, Sextus: uētri forte & umbilico illinendum intelligens. Stercus canis ſiccum & in potionem aſperſum, hydropicos ſanat, Sextus. Ad uterinum dolorem (ut noſtri appellant, ſæpe etiam colicam improprie intelligentes) commendari inuenio fimum canis album & à ſuperficie repurgatum, ſiccatumq;, bibēdum cum liquore chymicis uaſis collecto ex floribus liliorum. Ad iſchiadem remedium, Cera rubea, & ſtercus canis quod eſt album, hoc ſiccatum in ſole, & in modum farinę cribratum cum fuerit contuſum, lento igni ceræ remiſſæ admiſcetur per partes, & olei parum, tantum ut mollius idem efficiatur medicamen: ſed antea tamen colocynthide & centaurio curetur cui medendum eſt (per clyſterem nimirum) ut (lego et) ſi non profecerit, curationem iterum adhibeas, Marcellus. Cinis fimi canini candidi cum roſaceo rhagades curat, aiuntq; inuentum Aeſculapij eſſe, Plinius. Stercus canis cum roſaceo tritum & impoſitum, rhagades ſtatim ſanat, Sextus. Stercoris albi canini & betæ cinis inſertus, rhagades adiungit, Marcellus. Ficos ſeu mariſcas ani, ut ex chirurgis noſtris quidam pollicentur, hoc modo curabis: Caninum ſtercus albū & folia allij ſuper foco concremabis, ficos axungia inunges, deinde cinerem allij inſperges, poſtea fimi: experimento conſtat. Aliqui ſimul utrunq; cinerem cum oleo ſubigunt, & inungunt. ¶ Si quis biberit uinum, cui iniectus fuerit lapis à cane morſus, exclamare cogetur, Raſis.

G. id eſt Capitis ſeptimi de Cane, pars II.

¶ De morſibus canis non rabioſi. ¶ De rabie canum in genere. Quomodo in ipſis canibus caueatur aut curetur. ¶ Methodus curandi morſos ab eis homines. ¶ Medicamenta contra rabidi canis uenenum morſu inflictum foris admouenda, compoſita primum, deinde ſimplicia, ordine literarum. Amuleta, &c. ¶ Medicamenta intra corpus ſumenda, compoſita & ſimplicia, eodem ordine.

¶ Græci κυνοδήκτους uocant à cane morſos ſimpliciter, aliquãdo tamen à rabioſo cane, quos alij melius λυσσοδήκτους appellant: lyſſa enim rabies eſt. θηριόδηκτα (ſcilicet ἕλκη) Græci uocant, nos beſtiarum morſus: κυνόδηκτα illi, nos canum morſus: qui ſi rabidi fuerint, λυσσόδηκτα ab illis nominantur, Manardus. Apud Latinos etiam ubi de canis morſu mentio incidit, pleriq; diſtinctionis cauſa, rabioſi, uel non rabioſi, addunt: quidam omittunt, ut Dioſcorides cum ſcribit caninam urinam ad perfundendos canis morſus idoneam eſſe, Ruellio interprete: nam Marcellus Vergilius rabidi canis morſus conuertit: Et in commentario ſuper Dioſcoridis de fœniculo capite, Quæ Dioſcorides (inquit) hic & alibi κυνόδηκτα ſimpliciter uocat, non ſimplex eius animalis uulnus ſignificant, ſed cum rabit & in rabie illatam homini ſuo dente noxam: ſiquidem non rabidi canis morſus ab alijs aliorum animalium morſibus & uulneribus non differt. Neq; Dioſcoridem oportebat priuatim de eo in radicibus fœniculi aliquid docere: communi enim aliorum uulnerum curatione non rabidi canis morſus curãdus eſt, Hæc Marcellus. Ego quanquam conceſſerim canis morſus ſimpliciter pro rabioſi canis morſibus apud authores aliquando uſurpari, non ubiq; tamen nihil intereſſe contra Marcellum aſſero. Nam Aëtius de rabioſi canis morſu libro 6. cap. 24. copioſe agit: de canis autem non rabidi morſu, lib. 13. cap. 2. ubi etiam de hominis & crocodili & aliarum ferarum extra rabiem morſibus curandis diſſerit. Sic & Plinius Valerian. expreſſè cõtra canis nõ rabidi morſus medicamina aliquot profert: & alia rurſus contra canem rabidum ſeorſim. Quamuis enim non tantundem ueneni habeant, ac ſi rabie tentarentur canes, non omnino tamen ueneno carent huiuſmodi morſus, ut diſertè teſtantur authores: Et ratio dictat, non inſtar ſimplicis uulneris curanda eſſe, quæ dentibus inflicta ſunt, utpote anguſtiora & nonnunquam profunda. Iracundia quoq; caput maximè petens animantis iratæ, ueneni nonnihil ſuggerit. Quamobrem Aegineta etiam libro 6. cap. 3. docet περὶ λυσσοδήκτων καὶ ὑδροφοβικῶν, id eſt de morſis à C. rab. & aquam pauentibus: mox autem cap. 4. ſeparatim præſcribit curationem πρὸς τὰ τῶν μὴ λυττώντων κυνῶν δήγματα, hoc eſt ad morſus canum non rab. Ad hæc Plinius ubi Dioſcorides κυνόδηκτα habet, ferè ſemper canis morſus ſimpliciter reddit (ſiue ex Dioſcoride ſiue alijs Græcis:) ubi λυσσόδηκτα, addit rabidi. In remedijs quidem ex urina clarè diſtinguit, his uerbis: Sua cuiq; urina maxime prodeſt, confeſtim perfuſo canis morſu, echinorumq; ſpinis inhærentibus, & in ſpongia lanis ue impoſita: aut aduerſus canis rabidi morſus, cinere ex ea ſubacto: contraq; ſerpentium ictus. Hinc non ſolum diſtinxiſſe eum apparet, ſed quo modo etiam: nempe ut efficaciora uehementioraq; ſint remedia illa, quæ contra C. rab. morſus faciunt, quamobrem hic urinæ cinerem addit, & contra ſerpentium etiam uirulentos morſus commendat: qua quidem adiectionis nota admoniti alibi etiam κυνόδηκτα ἀντὶ λυσσοδήκτων plerunq; apud authores interpretabimur: ſecus, non item. Ad ſimplices uero canis morſus, urinam ſimpliciter pollere ſcribit, quemadmodum etiam extrahendis echinorum ſpinis, quæ nihil ueneni habent: quamuis morſus illi, non nihil, ut iam dixi, ſed exiguum uirus habeant. Nuces iuglandes cum cepa & ſale & melle, canis hominiſq; morſui imponũtur, Plinius. Hic facile apparet eum ſentire de morſu canis non rabioſi, quoniam hominis morſum ſimpliciter ei coniungit. Aegineta quoq; idem remedium, niſi pro iuglandibus origanum poneret, ad morſus canis non rabidi commendat. At alio in loco, Nuclei iuglandium (inquit Plinius) à ieiuno homine commanducati illitiq;, præſenti remedio eſſe dicuntur contra rabioſi canis morſus. Mihi ſanè ita uidetur, quæcunq; morſibus canum rabidorum impoſita iuuant, eadem ſimplicibus etiam canum morſibus profundioribus præſertim, ab initio prodeſſe: quod & Aëtius teſtatur, libro 13. cap. 2. his uerbis, Si magnus ſit morſus, quemadmodũ à magnis canibus infligi ſolet, præſcripta in ſexto ſermone methodo curato, ueluti eos qui à rabido cane ſunt ſauciati. Fieri etiam poteſt ut efficaciora nõnunquam applicanda præſcribantur pharmaca ad ſimpliciter morſos: in cauſa eſt, quoniam nullis plerunq; intra corpus ſumendis, nec alijs ferè foris illi remedijs curantur: Leuiora autem interdum ad morſos à rabidis feris, non quod illa per ſe ſufficiant, cum multis uarijsq; alijs intus & foris medicamentis illi exerceantur: ſed cæteris & maioribus omiſſis, ſiue per imperitiam, ſiue potius tanquam à ſtudioſis rei medicæ per ſe intelligendis, qui ſua ex aliorum ſcriptis colligunt, leuiora interdum ſola commemorant, ne toties uniuerſa curandi methodus repetenda ueniat. ¶ His ita confirmatis, remedia aduerſus canis non rabidi morſus enumerabo, ſi prius uniuerſalem eis medendi methodum ex Paulo & Aëtio Græcis medicis præſcripſero. Paulus igitur libro 5. cap. 4. Canis non rabioſi (inquit) morſus, quum & ipſi uirulentæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſint participes, ſtatim aceto irrorans, lata manu morſum ferito: inſuper nitrum cum aceto tritum ab alto ſuperinfundito: deinde ſpongiam recentem aceto, aut ipſo nitroſo aceto madidam imponito, & eodem medicamento uulnus per triduũ foue, tandem enim conſaneſcet. Cætera quæ Aegineta ibidem perſcribit pharmaca ordine literarũ paulò poſt ſubiungam, unà cum cæteris ex Græcis & Latinis authoribus ad ſimplices canis morſus

remedijs. Sed Aëtij prius uerba libro 13. cap. 2. de morsu canis non rabidi in homine curando, operæpretium uidetur adiungere, quoniam pleraq; scitu digna continet, præsertim quod ad uniuersalem curandi rationem, ab Aegineta omissa. In his igitur (inquit) quos canis momordit, statim acetũ irrorato, & expassa palma morsum percutito. Deinde nitrum cum aceto tritum ex alto supra morsum destillato & spongiam nouam posca aut aceto imbutam imponito, & ad tres dies obligato, ligamentoq; superne ex posca aut aceto prout uisum fuerit, madefacito. Egregie enim auxiliatur. Post hęc uero ut commune ulcus curato. Aut perdicium herbam cum sale tritam imponito, quotidie eam alterãdo donec excidat crusta. Deinde ubi ad cicatricem perducere uolueris, ipsam per se tritam imponito. Quod si magnus sit morsus, quemadmodum à magnis canibus infligi solet, præscripta in sexto sermone methodo curato, ueluti eos qui à rabido cane sunt sauciati. Si uero cauus & angustus appareat morsus, in principio cum aceto, ut dictum est, irrorato: Deinde nitrum itidem cum aceto tritum ex alto superstillato, & anetho sicco usto morsum expleto, & linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito, & obligato. Post triduum uerò soluito, & reperies morsum repurgatum. Idem facit & cuminum tritum morsui inditum. Postquam uerò ulcera fuerint repurgata, prædicto pharmaco utere liquefacto ad hominis morsum relato. (Id conficitur, Mellis, terebinthinæ, butyri, adipis anserini, medullæ cerui, aut uituli, æqualibus partibus liquefactis.) Si uerò inflammatio succedat, lenticulam cum mali corio coctam & tritam imponito: Vel rubi folia contrita emplastri modo impone: aut panis medullam in betæ succo maceratam, tritamq; pauco rosaceo admixto, pro emplastro adhibeto. Ad uulnera uerò iam suppurata, erui farinam cum melle subigito, & morsum expleto. Summè enim auxiliatur. Aut irin cum melle & linamentis indito: ac superne lenticulam coctam tritam cum modico melle, & rosaceo pauco imponito. Repurgatis uerò iam ipsis cum prędicto liquido pharmaco expleto, ac deinde his quæ cicatricem inducere possunt, utitor. Emplastra autem ad demorsos à cane, uel urso, aut similibus animalibus, statim à principio commodè adhibentur, ex sale & cerusa apparata. Etenim uenenosum humorem in morsibus ex dentibus relictum expurgant, & callosam ex impactis dentibus concretionem explanant, Hæc Aëtius.

¶Foris imponenda aduersus canum morsus, ubi rabidorum nomen authores non adiecerunt, hæc sunt.

¶Acetum medetur canis morsibus, Plin. calidum cum spongia, Valerianus. Spongia aceto imbuta simpliciter, Aegineta. aceto uel posca, Aëtius. Linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito uulneri, & obligato, si cauus & angustus fuerit morsus: post triduum soluito, & reperies morsum repurgatum, Aëtius. Miscetur & alijs diuersis in hunc usum medicamẽtis acetum, ut deinceps dicemus. Vide Spongia. Aceti fex, Plinius lib. 23. Eadẽ cum melanthio, Valerianus. Adianthon, Author obscurus. Alabastrum, Plin. 33. Alex in linteolis conceptis, Plinius: Valerianus addit crudam. Allium appositum, Plinius & Macer. Cum melle tritum, Valerianus. In uulnera ex canũ morsibus cum melle imponitur, Plin. Allium illitum prodest, & intra corpus sumptum, Galenus de parabil. Ampeloprason, Plin. lib. 24. Amygdala, Plinius lib. 23. Amygdalini nuclei cum melle triti, Valerianus. Amygdalæ amaræ cum melle, Dioscorides & Plinius. Apiastrum, uide Melissophyllon infra. Anetho sicco usto morsum expleto, si cauus & angustus sit, Aëtius.

¶Ballotes folia, Galenus. Ballote, id est marrubium nigrum cum sale, Valerianus & Aegineta: folia ex sale trita, Plin. Betæ succo macerata panis medulla, tritaq; pauco rosaceo admixto pro emplastro adhibita, Aëtius. Bulbi cum melle triti, Plin. Bulbi omnes cum melle & piperis polline illiti, Dioscor. Bulbus applicatus, Author obscurus.

¶Canis urina perfusa, Dioscor. Caprificus, uide in fico. Cepæ succus cum aceto, ruta, & melle, Dioscor. Cepæ tritæ cum melle, Aegineta. Crudæ cum melle uel aceto, uel coctæ cum melle & uino appositæ, Macer. Virides ex aceto illitæ, aut siccæ cum melle & uino, ita ut post diem tertium soluantur, Plin. lib. 20. Cerri piscis caro, non secus atq; salsamentum, Dioscor. Cerusa, uide in Sale mox. Cinis uitium cum oleo, Plin. & Valerianus: Ex aceto illitus, Dioscor. Cucumeris satiui folia cum uino illita, Dioscor. uide Pepones. Crocomagna, Plin. lib. 21. Cuminum tritum morsui inditum, Aëtius. Cynoglossi folia cum suillo adipe ueteri, Dioscorid.

¶Ebulus, Plin. lib. 24. Ebuli folia recentia & tenera cum polenta illita, Dioscorid. Sambucus uel chamæacte refrigerat canis morsum, cum polenta mollissimis foliorum illitis, Plin. Erui farina cum oleo subacta, Aegineta. Eruum cum uino, Diosc.

¶Fici folia, Plin. lib. 23. Nigræ ficus folia cauliculiq;, Diosc. Ramorum fici teneri cauliculi cuti imponuntur, Plin. Cauliculi teneri bene triti, Valerianus. Tum syluestris, tum satiuæ fici lacteus succus instillatus plagæ, Dioscor. Caprificus aut lac eius, Plin. Grossi caprifici cum melle & folijs, Plin. Fructus, frondes, & folia cum melle, Plin. Fœniculi radices tritæ cum melle, & cataplasmatis modo impositæ, Diosc. Fœniculi radice in succo, uel cum melle, contra canis morsum utuntur, & contra multipedem ex uino: Hippomarathron ad omnia uehementius, Plin. Fungi suilli canum morsibus ex aqua illinuntur, Plin.

¶Garum omne, Dioscor. Garum, Plin. lib. 31. Gobius illitus contra serpentium canumq; morsus, Dioscorides.

Helio-

¶ Heliotropium herba, Thessalus. Hippomarathrum, uide Fœniculũ. Hipposelini semen cum uino, Dioscorides apud Serapionem: in nostris codicibus non inuenio.

¶ Iris ex oleo, Plinius. Iris gemma cremata, Plinius libro 37, ut Aggregator citat.

¶ Lana succida, uide in Spongia. Lapathum cum melle & aqua, Thessalus. Laser cum aceto, Plinius libro 22. Laser e silphio cum ruta, uel cum melle, uel per se uisco superlitum, ut hæreat, Plin.

¶ Marrubium tunsum cum axungia ueteri imponitur, Plinius & Valerianus. Sic autẽ refertur à Plinio ut uideatur ad utrunq; marrubium pertinere, magis tamen ad candidum. Marrubium nigrum, uide Ballote. Melanthium cum aceti fece, Valerian. Melissophyllon, id est apiastrum impositum uel illitum, Galenus de parabil. Dioscorides. Cum sale tritum, Macer. Menta cum sale illita, Dioscorid. & Macer. Cum melle contrita, Valerianus. Mitulorum caro utilissime imponitur, Dioscorides & Plin. Muria acida fotu prodest, Dioscor. Myaces cremati morsus canum hominumq; cum melle sanant, Plinius. Myacum carnes, Dioscorides.

¶ Nitrum addita resina, initijs cum aceto illinitur, Plinius, Valerianus axungiam addit, & æquis ponderibus miscet. Nitrum cum aceto tritum ab alto superinfundatur: uel spongia eodem imbuta imponatur. Nux iuglans cum cepa sale & melle ad canum hominũq; morsus facit, Diosc. Plin. & Valerianus. Nuces, Auicenna & Plinius libro 23. Iuglandium carnes ab homine ieiuno commanducatæ, Valerianus.

¶ Origani comæ, salis, cepæ, pares singulorum modi cum melle, Aegineta.

¶ Peponis cortex cum uino, Plinius libro 20. Folia peponum (ut cucumerum etiam) cum uino, Plinius. Perdicium herbam cum sale tritam imponito, quotidie eam alterando, donec excidat crusta: deinde ubi ad cicatricem perducere uolueris, ipsam per se tritam imponito, Aëtius. Pisces salsi maxime sardinę, Serapio ex Gal. Polygonos, uide Sanguinaria. Porrum, maxime syluestre, Plin. libro 24. nigrum, libro 27. Plantago, Macer & Author obscurus: Ex plantagine cataplasma cum sale, Dioscorid. Pulegium recens cum uino bibendum, aut foris cum melle imponendum, Macer.

¶ Rubi folia cum aceto tunsa cataplasmatis modo, Aegin. & Aëtius.

¶ Ex sale & cerussa, ut supra ex Aëtio dictum est. Salsamentum, uide Smaris. Sambucus, uide Ebulus. Sanguinaria cum axungia & pane, Apuleius. Schistos lapis, Plin. libro 36. Smaridis caro non secus atq; salsamentum prodest à cane demorsis, Dioscorides. Spongia posca aut aceto imbuta, Aëtius. Spongia recens, uel lana succida, aceto & oleo imbuta, Aegineta. Spongiæ minute conciduntur, & imponuntur infusæ, uel ex aceto, aut ex aqua (frigida, Plin.) aut melle, abunde subinde humectandæ, Plinius & Valerianus. Spuma nitri cum pinguedine asini uel axungia, Dioscorides & Galenus apud Serap. & Auicenna, baurach nominans. Squilla cum pice illita, Plin. lib. 22. Stibiũ tritum, Plin. lib. 32. Succida lana, uide in Spongia.

¶ Thunni conditanei caro, Dioscorides.

¶ Virorum capillus ex aceto, Plinius. Vitium cinis cum oleo, Plinius libro 23. & Valerianus. Sua cuiq; urina maxime prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhærentibus, & in spongia lanis'ue imposita, Plinius. Vrina canis perfusa, Dioscorides. Ex uiticis (uel agni casti, ut uulgò uocant) semine, cataplasma, Auicenna. Vrtica cũ sale trita & illita, Plinius, Valerianus, Macer, Auicenna, Dioscorides apud Serapionem. Cum sale combusta, Plinius lib. 22. ut Aggregator citat. Vrticæ semen emplastri modo impositum, Galenus de parabilib.

¶ Quæ potu aut esu intra corpus assumi medicamenta præcipiuntur, ad canis morsum simpliciter, perpauca reperio: ut, Allium tostum potui esuiq; datum, Galenus de parabilib. Calaminthæ succus potus, Auicenna. Caro canis neruosa pota, Aesculapius. Melissophyllon ex uino potum, Galenus in Parabil. Ego illa omnia quæ contra κυνόδηκτα medici edi aut bibi iubent, ad λυσσόδηκτα retulerim: quòd propter periculi magnitudinem, intus forisq;, hîc attrahentibus, illic expellentibus, medicamentis impugnari desiderent.

¶ Cæterum ad feruidos iam morsus (πεπυρωμένα, lege πεπυωμένα, id est suppuratos, ut Aëtius habet) erui farina cum melle subacta admouetur: peculiariter enim his efficax est. Inflammatione conflictantes, argenti spuma trita ex aqua oblinito, Aegineta. ¶ Hæc aduersus canis morsum simpliciter posita ab authoribus medicamenta, hactenus recensuerim. Hoc non dissimulabo quæ Aggregator enumerauit, ex Opere eius hîc repetita esse. nam et ipse remedia contra canis morsus absolute, & contra rabidi canis morsus distinguit: Otho Brunfelsius, ut sparsim colligit, ita confundit.

¶ Quomodo curandi sint morsus canum non rabidorum, quos ipsi inter se intulerint, dictum est superius cap. 3.

De rabie canum in genere.

¶ Rabies uel rabia apud antiquos, morbus est canum, quum ueluti furore quodam acti, huc atq; illuc rapiuntur, nec ullum quietis locum inueniunt. Alij rabiem quasi rauiem dici putant, à raucitate uocis, quam rabiosi habent similem latratui canis. Græci hunc furorem lyttan appellant, παρὰ τὸ λύειν τὸν νοῦν. Legitur etiam lyspa apud Varinum quod non placet. λυσσόδηκτους, id est à rabido morsos, non quouis animali, sed cane solum Græci nominant: ut non recte uertat interdum Ruellius, bestias rabie efferatas, &c. Inuenio tamen de alijs etiam animalibus rabiei nomen positum. Murænæ etiam rabie uexantur, ut caninum genus, Columella. Camelus etiam rabie tentatur, Aristot. Circa Aderã

& limitem qui Diomedis uocatur, equi pasti (nascentibus illic herbis) inflammantur rabie, circa Potnias uerò asini, Plinius. Rabiem, inquit Albertus, aliqui canitiem (quod barbarum nomen est) siue caninam insaniam uocant. Excitat rabies in canibus furorem: & quæ momorderint, omnia rabiũt, excepto homine: (quod posteriores falsum esse deprehenderunt: nam & homines morsi sæpe rabiũt: quod & scriptores testantur, & prouerbium Δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, de quo in H. h.) Intereunt canes hoc morbo, & quæ morsa sunt, excepto homine, Aristot. lib. 8. cap. 22. Pro uerbis postremis, excepto homine, Græcè legitur πλὴν ἀνθρώπου: & rectè quidem meo iudicio: Nam Pollux etiam libro 5. cap. 8. hunc philosophi locum paraphrasticè reddit his uerbis, πᾶν τὸ ὑπὸ λύττης κυνὸς ἐχομένου δηχθὲν, ἀναιρεῖται, ἄνθρωπος ἢ μόνος οὐκ ἄνευ κινδύνου περιγίγνεται. Hoc est, Omne animal à cane rabido morsum, interit: solus homo non sine periculo euadit. Non rectè igitur suspicatur Leonicenus πρὶν ἀνθρώπου, id est prius homine, potius legendum quàm πλὴν ἀνθρώπου. Quanquam homines quidam morsi longo post tempore moriantur. Albertus refert historiam cuiusdam morsi in brachio, cui cum anno post duodecimo cicatrix recruduisset, intra biduum obijt. Auicenna quoq; sententias quorundam aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod uerò serius quàm cætera animalia tabificam rabiendi uim sentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis, homines ab hominibus & sanguine coniunctis afficiuntur facilius, Cælius. Petrus Matthæolus narrat de Baldo quodam iurisperito, qui Tridenti cum cane suo ludens leuiter in labijs morsus est, & re neglecta, cum rabidum fuisse nesciret, post quatuor menses rabie & aquæ timore correptus, miserè perijt. Medicus quidam in iam citato Aristotelis loco legit πλὴν χηνός, id est excepto ansere, qui solus ex pedestribus morsus, nec rabit, nec moritur ex morsu: Et licet hoc reipsa uerum sit fortassis, non facile tamen defendi potest hæc lectio, cum nulla uerborum inter se similitudo appareat, Aug. Niphus. Non mirum est autem, si solus animalium homo à cane morsus & rabiem & mortem euadat, non semper quidem, sed sæpenumero: cum medicamentis ab utroq; præseruari possit: quæ cæteris animantibus non æquè contingunt, Idem. Omne animal à rabioso cane morsum perimitur, Aelianus. Animalium quædam nullo præcedente morsu sua natura rabiunt, ut quibus dentes serrati habentur, Michaële Ephesio teste, ut lupi, uulpes & canes: alia nunquam rabiunt nisi morsa, uel raro & non nisi ex magnis causis, ut equi, & muli, & cætera id genus. Obseruatum est animalia quædam à cane rabido morsa, rabiem non incidisse: in causa est, quoniam ut rabies excitetur, canem eo solum dente, uel ijs dentibus, mordere oportet, quibus uis inest ueneni: neq; enim id ex æquo omnibus inest, Aug. Niphus. Homo morsus à rabido cane excitatur ad rabiem ab umbra sorbi (corni, aliàs) quod nonnulli medici pro explorato tradunt, Idem. Cur soli animantiũ canes rabiant per æstatem, causam inquirit Alexander Aphrodis. lib. 1. proble. 74. Vergilius in Georgicis pestilentem constitutionem describens, Hinc (inquit) canibus blandis rabies uenit. Farre uel triticeo pani, quo canes pascentur, admisceatur liquor coctæ fabæ: sed tepidus, nam feruens rabiem creat, Columella. Pituitæ & bilis redundantiam, canis herba quadam deuorata uomitu leuat: quæ nisi tolleretur, rabiem faceret, Aelian. Rabiem canum sanguinis menstrui gustatu incipere scribit, Plinius. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera, & morsis letalis aquæ metus, Plin. Tanta uis mali est, ut urina quoq; calcata rabiosi canis noceat, maximè ulcus habentibus. Remediũ est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, usq; in prouerbium discordię uenisse, Plin. Aggrauari uulnera constat introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canis'ue dente læsi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fœtus abortu uitiant. Tantum remanet uirus excepto semel malo, ut uenefici fiant uenena passi. Remedio est ablui prius manus eorum, aquaq; illa eos quibus medearis inspergi, Plin. Quantam habeat uim afficiendæ rei aptitudo, facile intelligitur in canibus: cum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atq; tanta fit in ipso humorum corruptio, ut sola eius saliua, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, saliuæ uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore affectio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discerni potest, idq; post sex menses, cum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo uitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis, principalium partium aliqua consentit, à qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur, Galenus libro 6. de Locis affectis. Canis rabiosi fel lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis potest esse salutis spes, Bertrutius. Cum igitur tanta sit ueneni uis ex rabido cane, quis sanæ mentis ad morbum regium rabidi canis caput contusum, mixtumq; uino, quod remedium apud Sextum legimus, propinauerit? Multò tutius ex Plinio canini capitis simpliciter cinerem ex mulso ad eundem morbum aliquis biberit: licet ne hoc quidem probemus, inter alia tam multa liberalissimæ naturæ, homini familiariora remedia. Quam ob causam aquam extimescũt hydrophobi, quos à rabido cane morsos dicimus, & pudendum cum hypochondrijs simul illis intenditur: intremiscunt etiam, ac conuulsionem patiuntur, adeoq; delirant, ut canum ritu latratum ædant? Cassius problemate 73. ¶ Ad timentes canum impetum: Nerij radicem collo circundato, et liberabitur: quod si experiri uolueris, cum canis in furorem uersus sit, illi circumponito, statimq; furorem deponet, Galenus de parabilib. cap. 67. Qui edit allium & superbibit uinum, tutus creditur à morsu rab. C. quia fugit odorem, Ponzettus. Caninus dens in corio alligatus brachio, auertit morsus

canis,

canis, uel ut alij interpretantur, aquæ metum ut supra in C. dixi. ¶Rabidas canes includere oportet, illisq; in unam diem interdicere nutrimentum. Subinde autem ueratri aliquid in potu miscendū est. Vbi uerò purgatæ fuerint, hordeaceo pane nutriendæ sunt. Similiter curabis et eos quos rabidus canis morsu impetierit, Theomnestus in Geoponicis. Ellebori tenuissimæ radices breuesq;, ac uelut decurtatæ etiam hæ leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Est uermiculus in lingua canum, qui uocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt, Plin. Sed hoc (inquit Ponzettus) neminem hactenus expertum legimus. Nanq; subit nodis qua lingua tenacibus hæret, Vermiculum dixêre, mala atq; incondita pestis, &c. Iam teneris elementa mali, causasq; recidunt, deinde salem uulneri inspergunt & oleo permulcent, ut statim sanetur, Gratius. Catulorum caudas post diem quadragesimum quàm sint æditi, sic castrare conueniet: Neruus est qui per articulos spinæ prorepit, usq; ad ultimam partem caudę: is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur: quo facto neq; in longitudinem cauda fœdum capit incrementum: & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Columella author est, si quadragesimo die quàm sit natus catulus, castretur morsu cauda, summusq; eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri, Plin. Mulieris quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant, Plin. Rabies letale periculum in canibus, seu cœlesti corrupto sydere manat, cum Sol uel in Cancro uel Leone mouetur, Exhalat seu terra sinus, seu noxius aër Causa mali: seu cum gelidus non sufficit humor, Torrida per uenas concrescunt semina flammæ. Quicquid id est, medeberis canibus. Tunc uirosa tibi sumes, multumq; domabis Castorea, adtritu silicis lentescere cogens. Ex ebore huc trito puluis, secto'ue feratur, Admiscensq; diu facies concrescere utrunq;: Mox lactis liquidos sensim superadde fluores, Vt non cunctantes haustus infundere cornu Inserto possis, furiasq; repellere tristes, Atq; iterum blandas canibus componere mentes, Nemesianus. Sirio ardente rabies canum homini pestifera est. Quapropter obuium itur per triginta eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, ueratro, Plin. Rabidi canes si helleborum cum polenta comederint euomunt, ac statim soluti à rabie resipiscunt, Aëtius. Si lymphaticus (inquit Albertus Magnus) aut rabiosus fuerit canis, statim ab alijs separetur, ne in sanos quoq; pestis hæc deriuetur. Arinetia rex Valentiæ docet canem rabidum in aqua calida per longitudinem corporis mergendum esse diebus nouem, ita ut posterioribus pedibus uix terram attingat, anterioribus sursum erectis. Post hoc tempus extracto de aqua caput radatur, & diligenter deglabretur, adeò ut cutis etiam cruentetur. Sic rasum succo betæ inungatur & perfundatur sæpius: & cibi, si quos admittit, eodem succo tingantur. Danda est etiam sambuci medulla, cuius aduersus rabiem non exigua uis est. Quod si curatio intra septem dies non proficiat, pro desperato occidatur, Hæc Albertus. Sunt qui rabidum canem ueneno quàm ferro necare malint: Mori autem aiunt si cibo immisceatur risagalli parum, cum hyoscyamo & hermodactylis, Ponzettus. Cætera quæ canes perimunt, supra in C. recensui. Tumorem quendam sub lingua canis rab. uermiculo albo similem, auferto cani ut primum in rabiem inciderit: deinde dabis ei panem edendum cum chelidonio trito & mixto adipi ueteri: & uulnus inde factum illine folijs rutæ, sale contrito, axungia & melle commixtis, Tardiuus. Rabies est morbus canis, uel ira accensa non differens à furore. Accenditur is morbus in uenis prope cor ipsum. Signum est, quod canis agitur per se & currit errādo ceu furore correptus: ut igitur is morbus comprimatur, studēdum est quieti & somno canis. Subducendus cibus, & liquida tantum ac sorbilia offerenda sunt: & ne hæc quidem ad saturitatem: quoniam præstat studere uentris lubricitati, negando ossa & sanguinem gignentia biliosum. Post tertium diē uenæ turgentes tam in lateribus, quàm in cruribus etiam secandæ sunt: siue proijciendus est in lacū in quo fuerit hirudinum copia, ut multum sanguinis possint sugere. Post hoc caput & corpus uniuersum oleo rosaceo omphacino, siue unguento populeonis illinendum est. Per os etiam cum oportuerit medicamen inijciendum est, quod ipsam bilem educat. Post hoc lauabis eum decocto lapathi acuti, rad. inulæ & fumariæ, quoniam multum proficies. Cum uero canis iuuenculus patitur rabiem, cani admittatur masculus fœminæ, & fœmina masculo, quoniam sic educi solet rabies, Blondus. Quid priscas arteis, inuentaq; simplicis anni Si referam? non illa metus solatia falsi Tam longam traxêre fidem. Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussêre, aut sacris conserta monilia conchis, Et uiuum lapidem, & circa Melitesia nectunt Coralia, & magicis adiutāt cantibus herbas. Ac sic offectus, oculiq; uenena maligni Vicit, tutela pax impetrata deorum, Gratius. ¶Canes rabidi sæpe nec uerbera nec uulnera curant, & contra omne genus armorū hominem mordent: quod ne fiat, quisq; secum gestet canis dentem. Nam Dioscorides exemptum cani dentem caninum, & in uesicula brachijs alligatum, ad inhibendos canū impetus utilem facit, Blondus. Nos supra ad præcauendum potius aquæ timorem, Dioscoridis uerba ista interpretati sumus. Molares dentes canis rabiosi, qui momordit hominem, in corio adalligati brachio, prohibent à morsu canis rabidi, Serapio apud Syluaticum: Videtur hæc Serapio ex Dioscoride transtulisse, & Serapionis interpres pro caninis dentibus reddidisse molares.

¶An canis qui momordit rabidus fuerit cognosci refert: multi enim quia nihil graue statim sequebatur morsum, neglectis initio remedijs, & uulneri cicatrice inducta, incurabiles postea obierūt.

Qamobrem nuces iuglandes bene contritas (commanſas, Ponzettus:) ulceri impone: & poſtridie (poſt duas horas, Ponzettus) gallo aut gallinæ edendas obijce: is uel ea, initio quidem abſtinebit: fame autem urgente ſi deuorârit, obſerua: nam ſi canis qui momordit, non fuerit rabidus, uiuet auis: ſecus, morietur poſtridie. Quod ſi fiat, ulcus aperire feſtina: Et rurſus interpoſitis aliquot diebus, ſimiliter experire, ita ut cicatricem non prius inducas ulceri, quàm auis deuoratis nucibus iſtis incolumis degat, Aegineta ex Oribaſio. Idem ab Aëtio libro 6. deſcribitur, & à Ponzetto Cardinali. Simile experimentum (inquit Ponzettus) haberi poteſt ex medulla panis ulceri adhibita, & poſtmodum alijs canibus oblata. Micis ex triticeo pane morſum perfricabis, eaſq́; mox alteri cani porriges: quas ſi comederit, indicium eſt non rabere canem: ſin abſtinuerit, rabere. Ex ipſo quidem uulnere dignoſcere non datur, cum id ſibi ſimile ſemper ſit, nec ab alijs ulceribus & ferarum morſibus diuerſum. Tritici grana undecim appoſita uulneri donec humore mollita ſe impleant, & intumeſcant, proijcito gallinæ, quæ ſi faſtidiat: rurſus alia obijcito aliàs, quibus ſi ſimiliter abſtineat, periculoſum & letale ſignum eſt: ſin eſſe cœperit, periculi ſublati, Apuleius ut Aggregator citat. Dioſcorides, ut infra dicam, tritici grana ſimpliciter canis rabidi morſibus inſeri laudat.

¶ Dioſcorides ſermonem de rabioſi canis morſu cæteris præpoſuit, quoniam id animal (inquit) domeſticum ac frequẽs eſſe conſueuit: & in rabiem ſæpius agitur ac perit, ab eoq́; caueri difficile: inde periculum ineuitabile hominem manet, niſi multis utatur auxilijs. Plerunq́; autem flagrantiſſimis æſtibus (uel regionibus huiuſmodi) in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceſſerunt, Dioſc. ἐν τοῖς ἐφισταμένοις κρύεσι: melius apud Aeginetam legitur, ὑποπιπτομένοις. Frequentius & manifeſtius quàm cætera animalia rabiem patiuntur canes, quia uefcũtur cibis corruptis, cadauera & multa putrefacta lambunt: accedunt, penuria cibi, timor, latratus frequens, iracundia, & alia unde humores ad rabiem excitandam exardeſcunt, autumno præſertim. Quanquam cætera animalia, ut lupi, uulpes, &c. rabiem æſtate potius quàm hyeme incurrant, Ponzettus. ¶ Canis rabioſus potum & eſcam auerſatur: toruè & ſolitò triſtius intuetur, Dioſcor. Corpus ei ſtrigoſum & ſolitò compreſſius conſpicitur, Actuarius. Largam ſpumantemq́; pituitam naribus & ore proijcit, Dioſcor. Hians quàm maximè anhelat, linguam exerit: languidæ ei aures, cauda demiſſa: inceſſus ſegnis, ac ueluti ſtupidus: ſi uerò currat, celerius ſolitò currit, idq́; intempeſtiuè & inæqualiter, Aëtius. Siticuloſus eſt, ſed potu ferè abſtinet. Mutus ut plurimum, ac demens, ita ut ne ſuos quidem familiares agnoſcat, Aegineta. In omnes paſſim ſine latratu irruit, æquè feras hominesq́;, tam familiares quàm ignotos mordet: nec protinus infeſtum quicquam infligit, niſi, ut uulnus, dolorem: Exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Graia eſt uoce appellatus, contrahitur, Dioſcor. Rabido cani caput ad terram nutat: lingua exeritur, idq́; adeò interdum ut retrahi non poſſit: timore plenus eſt, & ſolitudinem quærit, Ponzettus. Oculi rubent: caudam inter femina inſerit: raucus eſt, alienatur non ſolum à reliquis canibus, ſed ſuis etiam catulis: fugiunt eum cæteri canes (& allatrare ſolent) ac imbuto ſanguine eius pane abſtinent, Bertrutius. Aquæ metu afficiuntur, ut ea uiſa pili plerunq́; inhorreſcant, & nonnunquam ex ea formidine emoriantur, Textor: Mihi ad hominem potius à cane morſum hæc pertinere uidentur. Canis rabidi cauda demiſſa eſt: lingua porrecta, & tanquam bile colorata: citra rationem currit, deinde ſubitò rurſus conſiſtit, Galenus ad Piſonem. Oculis uagis circumſpectat, et prætereuntes intuetur, Tardiuus. ¶ Cæterum illis qui à rab. cane morſi ſunt corpus inareſcit, & conuellitur interdum, ac febri intus acri uritur, animus delirat, Galenus ad Piſonem. Si uel modicũ aquæ uiderint, tremunt & conuelluntur ſtatim, & uigilijs delirijſq́; detenti uel breui tempore uitam finiunt, uel aliquanto poſt, cum iam euaſiſſe uidentur, ſubito rurſus tanquam à recenti morſu periclitantur, Damocrates in deſcriptione antidoti diacarcinon apud Galenum lib. 2. de antid. Somnia eis accidunt terribilia, puncturæ in corpore, ſingultus & ſiccitas oris, Galenus in Parabil. In ijſdem malum ſignum eſt, uox rauca. Quandiu uero intuendo ſpeculum cognoſcunt ſeipſos, ſpes eſt ſalutis. Cum per terram uolutantur inſtar canum, nihil ſperandum præter mortem: licet morſus adhuc mente conſtet. Eſt quando rident. Interdum æger ipſe ſibi uas uitreum uidetur, uel cœlum metuit ruiturum. Bertrutius addit, à rabido cane morſum intelligi, ſi uulnus doleat magis quàm pro ratione, affectus incidant atribiliarij: his accedere anhelitus difficultatem, aluum ſiccari: urinam retineri, & emitti quandoq́; nigram, uel lacteam, & adeò craſſam ut catuli ineſſe uideantur: quandoq́; contra tenuem & aquoſam: poſtremo accidere ſuffocationem cum ſubita morte. Voces creditæ audiri in corpore morſi (quorum etiam Gariopontus meminit libro 1. cap. 11. in anteneaſmo) ſunt rugitus uaporum: qui etiam ex cruditate augeri ſolent in corporibus infirmis, & ita conuerti in ſonum quendam ſimilem illi qui auditur in cauernis quando plures concertant, Ponzettus. Accidit eis aliquando gonorrhœa, id eſt ſeminis profuſio, Idem. Qui ſanguinem in morſis ſtatim congelari putant, falluntur: nam ne parum quidem ſuperuiuerent, Idem. ¶ A rabidis canibus morſi, in aquæ formidinem corruunt, præcipuè qui prauis ſuccis pleni fuerint, Aëtius. Euenit autem cum diſtentione neruorum, totiuſq́; corporis rubore, præſertim faciei, cum ſudore & languore quodam: μετ᾽ ἀπορίας, Dioſcorides interprete Ruellio: qui aporian de eadem re apud Actuarium uertit faſtidium. Eſt autem aporia hoc loco proprie, anxietas & præ dolore ac ſpei inopia, corporis præter rationem iactatio. Aliqui auræ ſplendorem fugiunt, Dioſc. Alij tenebras quærunt: alij triſtitia mœroreq́; contabeſcũt, Actuar. Alij ſine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus a dant,

&

& obuiam factos morsu adoriuntur, ac mordendo simili uitio labefactant, Dioscorides. Fugiunt aquam, ut neq; aspicere neq; gustare sustineant; aliqui etiam omnes alios liquores, Aegineta. Exoritur autem hic affectus, non stato definitoq; tempore, plurimum tamẽ ad quadragesimum usq; diem neglectis differri consueuit, Dioscorides: (plurimum à quadragesimo die: sin negligentes, siue remedia differentes aggreditur, interdum exacto semestri, Actuar.) Post semestre etiam nonnullos inuadit: Quendam post annum aquam horruisse constat, quæ nobis uisu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos, Dioscorides. Differtur aliquando metus aquæ ad hebdomadem unam, uel duas, uel plures, Ponzettus. Noui hominem morsum, qui se lauerat aqua marina: & cum liberatus crederetur, post aliquot menses contactu ligni cornui (corni, sorbi apud Aug. Niphum) redijt morbus. Habet enim forte hæc planta uim quandam occultam commouendi uenenum. Scribunt etiam Arabes (ex Dioscoride nimirum) post septem annos aliquando recrudescere malum, cum interim latuerit, nec aliter præterquam ex habitu corporis ad macritudinem pergentis cognosci potuerit, Ponzettus. Quidam statim ac morsi sunt, aquam cæteraq; humida formidant: quidam post quadraginta dies aut serius: alij deniq; alijs ita prius aut posterius, ut prauis humoribus plus minúsue obnoxij fuerint, Aëtius. Aliorum sanè symptomatum rationes in promptu sunt, toto scilicet corpore ui ueneni infecto: cæterum affectionis quam aquam metuunt, causam aliqui nimię siccitati adscribunt, tanquam omnis substantia humida prorsus eos deseruerit, (natiuus & substantialis humor penitus demutatus sit, Cælius.) At Rufus melancholiæ quoddam hoc genus esse ait, ueneno melancholicum humorem imitante: scimus autem melancholicorum alios alia metuere: Quæ quidem ratio etiam pro illis facit, qui sic affectos imaginari aiunt uidere se canem in aquis, Aegineta. Hi ubi aquam, uel aliquid aliud lucidum tanquam speculum inspexerint, propriam nimirum ipsorum faciem adeò rubentem, uisumq; toruum & plenum irarum contemplati deterrentur. Cæterum philosophus quidam morsus à cane rabido, & egregia uirtute animi passioni resistẽs, dum sibi canis imago appareret in balneo (illi enim quoq;, sicuti & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, Et quid, inquit, cani commune est cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atq; ita morbum superauit, & sanitatem adeptus est, Aëtius. Qui aquam metuunt, sic afficiuntur, siue quia canes in ea uidere sibi uidentur, siue alia horribilia quæcunq; olim uel animo cogitarunt, uel usurparunt oculis, uel ab alijs narrata audiuerunt, species eorum & uestigia retinente memoria, puta dæmonum, furiarum, inferorum, quibus etiam sanæ mentis homines deterrentur, Ponzettus. Mentiuntur quidam, in urina morsi à rabido cane, non item ab homine, apparere imagines seu uestigia catulorum: alij, ut mendacium augeant, catulos etiam uiuos per urinam ab eis emitti, Ponzettus. Ex ijs qui aquæ pauorem senserint, neminem seruatum uidimus, nisi forsitan ex historia unum aut alterum euasisse audiamus: siquidem Eudemus superasse quẽdam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse & euasisse fatentur. Alij ipsum cum amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem cõtraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Grauissimum itaq; malum aquæ metus est: sed antequam illo tentarentur, multos & ipsi restituimus, & complures ab alijs medicis seruatos nouimus, Dioscorides. Ex canis rabidi morsu aliquando fit anteneasmos (uox corrupta) species maniæ, cuius meminit Gariopontus i. ii. nostri uulgò choream S. Viti appellant.

¶ Ratio medendi duplex est: una communis, qua utendum in omnes morsus, quos uirulentæ animantes impresserunt, alia peculiaris priuataq;, eorum dũtaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ quidem summam ægris opem afferre consueuit, illis tantum inutilis qui ex multo iam tempore ictum acceperunt, Dioscorid. Canis rabiosi morsus immedicabilis hactenus extitit, &c. Plin. uide paulo post in cynosbato, inter medicamenta simplicia quæ intra corpus aduersus hunc affectum sumuntur. Sciendum est neminem perperam curatum effugisse, Aëtius. Vt inflicti à rabido cane, sic omnes à pestiferis animalibus morsus, nisi per initia protinus rectè curentur, eò deueniunt ut summè perniciosi sint. Quæ igitur recta curatio est? an scilicet uenenum extrahere, quod unà cum ictu corpori percusso inhæsit: ideoq; ad cicatricem perducere, claudere'ue quæ huiusmodi sunt, non accelerant: sed contra agunt, eaq; insuper minutim admodum sæpe concidunt: iam ijsdem quoq; quæ calida acriaq; sunt, quibusq; attrahi uenenum siccariq; possit medicamentis ob eandem causam utuntur, Galenus in libro de sectis ad tyrones cap. 7. ¶ Morso à cane rab. exhibeatur primo medicamen è cancris fluuiatilibus, ut præcipit Dioscorides: (nos id ex Dioscoride & alijs infrà describemus, cum cæteris antidotis compositis intra corpus sumendis.) Sed ut alijs etiamnum auxilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamsi in uanum aliquando fortassis recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam ac desidiam in discrimen adduci, Dioscor. ¶ Canis rab. morsu facta uulnera, circuncidunt ad uiuas usq; partes, Plinius. Vulnus confestim amplius efficies, carne multo interuallo orbiculari figura præcisa, ne facile ad cicatricem perueniat, Galenus ad Pisonem. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcusculis (ἀμυχαῖς, id est dilaniatiunculis) cutis similia: quippe maiori uulnere confertim copiosus (κένωσις παραπλησιωτέρα, melius πλείων ut aliâs legitur) sanguis emanans, potest nõnihil uirulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit,

Quin à maioribus abſcedentes carnes auferre(ſecare)& labia(labiorum margines)acie ſcalpelli circumſcribere, & prehenſam hamulo aut uulſella (μύδρῳ) carnem amputare oportet. In utriſq; circumſtantia loca altioribus ulcuſculis ſcarificanda, ut copioſior ſanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim inſinuetur, Dioſcor. Locus hic apud Actuarium(interprete quidem, nam Græca non uidi)turpiter corruptus ex Dioſcoride emendari poteſt. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ, id iuuamenti præſtant, ut ueneni uis extrahatur, Dioſcor.

¶Contra uirulentos ictus uſtio expeditiſſimum eſt auxilium: Ignis enim qui uim omnẽ ſuperat, ſimul & domat uirus, & ferri penitius non patitur: ſimul etiam pars ignem experta, poſtea non uulgare fundamentũ curationi futuræ præbet, manente diutius exulceratione, Dioſcorides interprete Ruellio: qui eandem ſententiam apud Actuarium paulo aliter tranſtulit, & melius quidem meo iudicio, his uerbis: Simul uero pars ueneni aliqua intercepta ſiſtitur, quæ non mediocre curationi futuræ iacit fundamentum; modò diu patens ulcus dehiſcat; neq; cito eius oræ coaleſcant. Imponuntur ſalſamenta contra morſum canis rabidi: uel ſi non ſint, ferro uſtæ plagæ, corporaq; clyſteribus exinanita: hoc per ſe ſufficit, Plinius. Sunt qui ferreis cauterijs ulcus urant, Aegineta. Eſcharotica etiam pharmaca ignis uim obtinent, eiusq; loco uſurpantur, ut infra dicam in medicamentis cõpoſitis quæ foris adhibentur. Ridicula eſt igitur Ludo. Cælij ſuperſtitio ſimul & ignorantia, quã in homine tantæ doctrinæ & tam uariæ lectionis non poſſum ſatis admirari. Nam cum medici optimi quiq; nullũ remedium aduerſus canis rabidi morſus cauterio præferant, Cælius uel id ignorans, uel ut ſciens potius cũ uulgo inſaniret, & naturales cauſas fictæ religioni adſcriberet, libro 17. cap. 28. Nobis(inquit) potentius quam cynorrhodon Plinij, ſuppetit medicamen, ſed & ipſum cœlitus petitum. Eſt in Rhodiginis paludibus D. Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notiſſimum. Erectæ ædis cauſa ferè publica eſt. Pulſus is diuus Patauio, graſſantibus nobilium pleriſq;, quod ſeuerius ſanctiusq; quàm ab illis probari poſſet, epiſcopum ageret: inſectantibusq; inimiciter aduerſarijs, in paluſtre agri noſtri ſolum, quindecim millibus paſſuum Rhodigio diſtans, diuertit. Quum manus hominum euaſiſſe uideretur, canum rabiem non euaſit, à quibus eueſtigio conuulſus diſcerptusq;, mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis occluſa cancellis, latet ſanctiſſimum eiuſdem corpus. Templi uerò ex necis genere ea cœleſtis eſt proprietas, ſi quis clauem ſibi quæſierit, qua ædis ualuæ recludantur, ac ea candente, quicquid rabie agitari orſum ſit, attigerit: præſentiſſimum eſt remedium, & nunquam non uerum, Tantum Cælius. Poſt uſtionem cum cruſtæ decident, animaduertendum ne ulceris oræ coaleſcant, &c. Ruellius ex Dioſcoride: Sic autem uertere debuerat, (ut recte apud Actuarium uertit) Vſtione peracta mox danda eſt opera ut cruſtæ decidant, ne ulceris oræ claudantur. Et ſi fieri poteſt ad multum idq; præſtitutum tempus ulcerationes ſordidas adhuc & tumidas(φλεγμαινούσας, Ruellius uertit inflammationem minantes)prorogari conuenit. Quod inditum ijs ſalſamentum optimè præſtabit, & ſylueſtre allium detritum(intritæ alliorum ſpicę, Actuarius: qui pro agrion, id eſt ſylueſtre, aglithes legiſſe uidetur: quæ uox nucleos in capite allij ſignificat:)item cæpe: & liquor, præſertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur: ad hæc tritici genera præcipue commendantᵉ manſa uel non manſa impoſita(ut in ſimplicibus medic. foris applicãdis inferius repetam,)Hęc Dioſcor. Poſt cruſtæ caſum uſq; ad dies quadraginta aut ſexaginta, à cicatrice uulnus arcebis: ad quam ſi feſtinet, rurſus uitis aut ficulneo cinere aperies, Aëtius. Sed quando tutum ſit cicatrice claudere ulcus, ita ut nulla reſidentis amplius latentisq; ueneni ſuſpicio relinquatur, & quo pacto hoc experiri oporteat iuglandium nucleis uel panis medulla tritis uulneri impoſitis, & poſtea gallinæ aut cani obiectis, ſatis explicatum eſt ſupra. Vlcus apertum ut minimum per quadraginta duos dies ſeruet, Aegineta.

¶Abluendum eſt etiam ulcus chamæmali in aqua decocto, & radicis ſylueſtris rumicis, Aegin. Locum ſordidum lauant aqua cepæ, Ponzettus. Noui ego ſenem qui morſos à cane rabido, ſolo acido rumice(oxalide)curabat: primo enim ulcus eius decocto fouebat, deinde herbam ipſam illinebat, eandẽq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficaciſſimum ſummopere commendabat: plurima & turbulenta (ἄκρατα, id eſt bilioſa) qui illum aſſumpſerint meijere ſolent, & cæt. Nos quoq; non raro cum reliquis medicamentis eum miſcuimus. Similes uires habet & agreſtis rumex aculeatus(κυνοπρώδης)radice oblonga, ueluti raphanus puſilla, Aëtius lib. 6. ca. 24. Theriaca roſaceo diluta optime & tutiſſimè ulcus ad cicatricem ducit, Aëtius: uide infra inter compoſita quæ foris adponuntur. Obducta ulceri cicatrice, ad integram morbi abolitionem, elleborus albus propinetur. Si tamen quidpiam ab elleboro prohiberet, ſatis eſſet hiera Ruſi inferius purgari. Exhibenda etiam hiera (τὸ διὰ τῆς σικυωνίας, Aegin.)quotidie, non quidem purgandi gratia, ſed tanquam medicamentum proprietate huic morbo reſiſtens, deturq; auellanę quantitas, cum cyatho decoctionis ſaluiæ(Aegineta, cum decocto ſaluiæ, ſimpliciter) aut ſideritidis herbæ, quam Heracleã uocant, qua etiam ſola utuntur, aiuntq; non parum prodeſſe, propterea & alyſſum appellant, Aëtius. De alyſſo plura dicam mox inter medicamina foris adhibenda, licet hoc etiam intra corpus ſumatur.

¶Si uerò, quod perſæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturq;, manum poſtulabunt: nanq; eas diducere(redulcerare)carnemq; ſcalpello circinare (carnes circum auferre, & diſſecare ferro, Actuar.)aut iterum urere expediet. Vbi uero propoſitum tempus prætærijt, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplaſtro quod è ſalibus conficitur (dialôn dictum) locus

compre-

comprehendendus: nec multò post sinapismo utendum, Dioscorides. ¶ Quæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterum uictus rationem ex ijs quæ ueneno aduersantur, constare oportet, & in eum tendere scopum, simul ut ueneni uires hebetet restinguatq; : simul ut arceat, quo minus ad intima pernicies illabatur. Assumpta enim quædam perniciosarum uirium penetrationi obuiam eunt. Horum utrunq; præstare potest, uini meracioris, passi, & lactis potus: (ὄινου ἀκράτου ζωροτέρου πόσις, καὶ γλυκέως, καὶ γάλακτος. Aegineta, qui sua ex Dioscoride transcripsit, sic habet, ὄινου γλυκέως ἀκράτου παλαιοῦ ζωροτέρου, γάλακτος πόσις. Prodest & uinum uetus meracius bibere, Actuarius.) Quippe qui hæc omnia (hinc apparet tria saltem ab eo prius nominata: nam de duobus non dicimus omnia:) capiunt ad curam, nonnihil ueneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq; cibus: quod ea difficulter conficiantur, uixq; aboleantur: nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera ui: sed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum usus accommodatur, & theriaces, & Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur: (lego & Mithridatij Eupatoris: hanc enim apud Galenum etiam morsis à C. rab. dari lego: antidotum uero ab Eupatorio nominatam nullam reperio) deniq; omnium quæ magnam aromatum partem sibi uendicant: quippe aromata omnia uiribus & substantijs ægre permutantur, quare in corporibus euincunt: Victus ratio hoc modo se habet, Dioscor. His adijciam Ruffi ex Aëtio uerba de uictus ratione circa cibum præcipuè seruanda. In uictu (inquit) indigentia & satietas euitanda: magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & rectè conficiatur, & laudabilem succum corpori præbeat. Nec minus egestioni & urinarum prouocationi studendum: quod quidem, tum ea quæ prædiximus, tum fœniculum & scandix comesta efficiunt. Crethmus (quidam inepte κρίμνον legit & pultem uertit) simul & aluum & urinam ducit. Cichoriũ agreste crudum oblatum stomacho confert, quam nõnulli serin, nonnulli ab amaritudine picrin appellant. Prosunt & brassicæ cymæ, & palustris asparagus, & hortensis rumex, agrestisq; & acidus (oxylaphathum:) & è piscibus qui teneras carnes habent, locustæ, cancri, & echini recentes, cum uino mulso: & carnium extremitates: auiculæq; omnes montanæ quæ facile coquuntur, boniq; succi sunt. Vinum album tenue, nec ualde antiquum. Intra annum uerò præseruationis gratia, accedente occasione, hiera purgari expedit. At instante die tribus iugiter diebus theriaca accipienda est, Hactenus Ruffus. ¶ Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verumenim uero si ea quę retulimus auxilia, primis diebus pretermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec ustionem experiri operæpretium est, Dioscor. (Aegineta addit etiam σικυάζειν, id est cucurbitulas affigere: hæc igitur tanquam sera remedia παραλειπτέον, id est omittenda sunt, uel μὴ παραληπτέον per η, id est non usurpanda.) Non enim quod iam pertransijt satis euocare possent. (Græce sic lego, οὐ γὰρ ἱκανῶς ἴσου τὸ παρεληλυθὸς μετάγειν δύναται, nam & Aegineta sic habet, φθάσαντος ἤδη τοῦ ἰοῦ χωρῆσαι παρὰ τὸ βάθος.) Nulla utiq; harum rerum occasio aut utilitas, sed incassum corpora doloribus sternentur. Alter uero curationis modus accedat: deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cum mouendo corporis habitum transmutet, συμμεταποιεῖ: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & uenenum domare possit. (Actuarius hæc duo non lacti schisto solum, sed etiam hieræ tribuit, si rectè habet translatio.) Cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterum sudores ante cibos, & post etiam ciendi, dropacismi, id est picationes, sinapismiq; alternatim per totum corpus adijciendi. (Ruellius ex Actuario uertit: dropacismo & sinapismo, uniuerso corpore & particulatim utendum.) Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia, non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, uel post hoc tempus, uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simulac primũ morbi impetum experirentur, fuerint seruati. Nam & iam uitio tentatos, nemo unquam seruare potest, Dioscorides: Ego postremum membrum sic uerto, Nam eo iam uitio occupatos (κατειλημμένους οὐδ᾽ αὐτός τι, pro τι lego γε) ne helleborus quidem seruare potest. ¶ In libro quodam Germanico manu scripto præter cætera à cane rab. morsi remedia quædam iam recitatis similia, quadraginta diebus cõtinuis balneo utendum reperio. ¶ Apud Io. Iouianum Pontanum in Antonio dialogo, Neapolitanus quidam refert se ab Antonio quodam audiuisse carmen, quo oppidatim uterentur Apuli, ad sanandum rabidæ canis morsum. Insomnes enim nouies sabbato lustrare oppidum, Vithum nescio quem è diuorum numero implorantes: idq; tribus sabbatis noctu cum peregissent, tolli rabiem omnem, uenenumq; extingui. Est autem (inquit) carmen huiusmodi: Alme Vithe pellicane, Oram qui tenes Apulam, Littusq; Polignanicum, Qui morsus rabidos leuas, Irasq; canum mitigas: Tu sancte rabiem asperam, Rictusq; canis luridos, Tu sæuam prohibe luem, I procul hinc rabies, procul hinc furor omnis abesto. ¶ Qui aquam expauescunt, uidentur lymphatici etiam dici posse. nympham enim, id est aquam, Latini lympham uocant: & lymphaticum exponunt furiosum, qui uitium ex aquæ conspectu contraxerit. Vulgo memoriæ proditum est, inquit Festus, quicunq; speciem quandam è fonte, id est effigiem nymphæ uiderint, furendi non fecisse finem, quos Græci νυμφολήπτους uocant, Latini lymphaticos appellant. Aggregator sanè lymphaticorum quædam remedia interserit illis quæ ad canis rabidi morsus sunt. Nolumus illud etiam relinquere, uideri nobis quòd

Dioſcorides ſcribit, nullum à metu aquæ ſeruatum ſciri, &c. credidiſſe aliquos de his intelligendum eſſe, qui non à rabido cane, ſed rabiente & aquam iam timente homine morſi fuerint: Dioſcorides tamen ſimpliciter tradidiſſe id uidetur, Marcellus Vergilius. Clyſteris mentionem ad morſos à C. rab. Plinius facit, ut ſupra dixit: nec alius præterea quàm Galenus libro 2. de antidotis cap. 68. Abſinthij decocto (inquit) ægrum euacua, ſalisꝗ tantũ immittes, ut clyſter uehemens reddatur. ¶Si quis cõmunem uenenatis morſibus cunctis medendi modum deſyderat, à Dioſcoride requirat: nos ſatis prolixi fuimus in peculiari ad canis rab. morſus curatione, tum ex Dioſcoridis tum aliorum ſcriptis collatis hactenus expoſita. Actuarius ſua omnia huius argumenti ex Dioſcoride, ſed breuius deſcripſit. Aegineta quædam addidit, quę ſuo loco uel iam poſui, uel ponam deinceps: ut Poſidonij etiam & Rufi ex Aëtio ſcripta, & aliorum.

¶Nunc poſt uniuerſalem huic malo medendi methodum, ad particularia deſcendam remedia, eo ordine ſeruato, ut primum ea quæ foris adhibentur commemorem, deinde quæ intrò ſumuntur: & in utriſꝗ compoſita medicamenta prius quàm ſimplicia: eaꝗ omnia literarum ordine.

¶Compoſita remedia quæ morſui forinſecus adhibentur, hæc ſunt.

E Brutia pice medicamentum Menippi, quo uſus eſt Pelops: Picis Brutiæ libra, opopanacis uncię quatuor (tres, Aëtio & Actuario: & ipſi Galeno lib. 11. de ſimplicib. cap. 30. ubi Aeſchrionem præceptorem ſuum hoc emplaſtro uſum ſcribit, propinantem interim per dies 40. antidotum è cancris,) aceti (acerrimi) ſextarius (Italicus.) Opopanacem diſſolue in cyathis quatuor aceti, & quod supereſt aceti unà cum pice decoquito: ubi conſumptum id uideris, tum opopanacem addito, ſed caueto ne efferueat: cum ſatis inter ſe commiſta uidebuntur, plagellas bene magnas (longa & grandia ſplenia, Actuar.) inde conficito, locoꝗ demorſo ſuperindito, Galenus lib. 2. de antidotis cap. 74. Aëtius, aceto cum pice decocto & conſumpto, (inquit) deinde contrito in mortario opopanaci ſuperinfundens unito & colligito: atꝗ ita uulneri quadraginta aut ſexaginta diebus applicato: prohibet enim cicatricem. Vtendum eſt anaſtomoticis, id eſt aperientibus (inquit Aegineta) ex quibus primarium eſt, quod è pice & aceto acerrimo & opopanace conficitur, in tractatione de neruis uulneratis diligenter à nobis deſcriptum: Quod ſi morſus cutem habet teneriorem, dilui poteſt irino aut balſamo, aut aliquo ſimili. Hoc Actuarius etiam ex Galeno deſcribit, ſtatim poſt mentionẽ antidoti diacarcinon. Loco morſo prius dilatato cucurbitula agglutinetur, & poſtea imponatur cataplaſma ex allio & cepa ſimul tritis ſubactisꝗ cum butyro: longè tamen præſtat emplaſtrum factum ex opopanace, ariſtolochia, & pice, Ponzettus. ¶Eſcharoticon, id eſt cruſtam inducens, aridum medicamentum efficaciſſimum, ab Aëtio & Aegineta deſcriptum: Salis foſſilis drach. octo, chalcitidis, ſcillæ, ſing. drach. ſedecim. rutæ uiridis. æruginis raſilis, ſing. drach. quatuor. ſeminis marrubij drach. una. Inſoletur in pyxide ænea, & aridum applicetur, quouſꝗ ulceri cruſta inducatur: deinde roſaceo temperetur, donec cruſta excidat. Aegineta inſolationis non meminit. ¶Emplaſtrum dialôn (quo locum dum ad cicatricem ducitur comprehendere iubet Dioſcorides) niſi unum fuerit ex illis duobus, quæ Galenus deſcribit libro 6. de compoſ. ſecundum genera, cap. 8. ad extrahendum, aliud iam non occurrit eiuſdem nominis. Crediderim ſanè ea rectè huc facere, utraꝗ enim ſale & ceruſſa conſtãt, & alijs quibuſdam: ſcribit autem Aëtius libro 13. cap. 2. emplaſtra ex ceruſſa & ſale ſtatim à principio commodè adhiberi morſis à cane, &c. Solent autem Græci ſales in plurali numero proferre etiam de uno tantum ſalis genere. Aliud emplaſtrum ad morſos à C. rab. Damocratis ſenarijs deſcriptum affert Galenus libro 2. de antidotis, cap. 119. quod conſtat ex terra ampelitide, bitumine, lithargyro, oleo, propoli, ariſtolochia, & alijs pluribus. Eodem libro cap. 76. deſcribitur Album Baſuli medicamentum, ad morſum C. rab. quod & extrinſecus (inquit) ulceri imponitur, & per os intrò aſſumitur, maximè ab ijs quibus iam rabies dominatur, &c. quod quidem non parum aliquis miretur, cum & emplaſtri formam habeat, & ceruſſam & argenti ſpumam uenena copioſe recipiat. Et mox cap. 77. Baſilica, quæ in aquarum formidinem (inquit) ægros incidere non permittit: hanc Auguſta apud ſe compoſitam ſemper habuit. Habet autem emplaſtri formam, ut Menelai quoꝗ medicamentum ibidem cap. 75. ¶Theriaca è uiperis cum roſaceo diluta, & ulceri appoſita, confert, Aëtius. Ego theriacã aliquando oleo ex roſis confecto dilui, & ceu medicamentum, quod linteolis concerptis excipitur (emmoton Græci uocant) in uulnus indidi, ut cucurbitulæ cuiuſdam modo exugeret, & ex alto uenenum extraheret, Galenus ad Piſonem.

Medicamenta ſimplicia ad morſum canis rabidi foris imponenda, ordine literarum.

¶Acetum, Auicenna de agreſta. Adamas, Plin. 37. Adiantum, uel capillus algol cum uino, Auicenna, ut Aggregator citat: Ego apud Auicennam non reperio. Dioſcorides uero adianti herbæ decoctum θηριοδήκτοις, id eſt morſibus uenenatis prodeſſe ait: & rurſus, Cruda etiam, inquit, illinitur πρὸς θηριόδηκτα, poſteriorem locum Serapio omiſit: in priore reddit, uentrem aſtringit ſi bibatur cum uino, & confert morſibus uenenoſorum. Adeps anſeris, uide Anſer. Allium illitum foto prius ulcere, Aegineta, Iſaac. Syluestris roſæ radix pota, allio præſertim uulneri impoſito, Aquiuiuus. Trito allio rabioſæ canis morſus curatur, Columella. Allium ſylueſtre detritum, Dioſcor. Amygdala, præcipuè

præcipuè amara, Auicenna. Anagallidis folia, Aëtius: Succus quo abluatur uulnus, Tragus. Anſeris adeps cum melle, Plin. 29. Aſſa, uide Laſer. Aſter herba cum axungia uetere uiridis trita, Dioſcorides. Axungia cum calce tuſa, Plinius. Anguium ſenectus cum cancro maſculo trita, Plinius.

¶Betonica ſuperilligata, Serapio ſecundum Dioſcor. Nos in Dioſcoride Græco ad θηριοδήκτους ſolum, id eſt morſos à ſerpentibus commendari legimus. Trita applicata, Muſa, Apuleius. Braſſicæ folia cum laſere trita ex aceto. Per ſe etiam braſſica aduerſus rabidi canis morſus proficit, & ipſius decoctum in potu, Galenus de Parabil. Caulis, id eſt braſſicæ ſuccus cū uino, Serapio ſecundū Dioſcoridem. Græci codices noſtri ἐχιοδήκτοις habent eo in loco. Epicharmus braſſicā ſyluestrem contra canis rabioſi morſum imponi ſatis eſſe tradit, melius ſi cum laſere & aceto acri, Plin.

¶Calx tuſa cum axungia, Plin. Cancrorum cinis è melle illitus, Aëtius: potus, Auicenna. Cinis cancri aſperſus aceto, Hali. Vide Anguium ſenectus. Cinis teſtarum marini cancri, Aggregator ex neſcio quo authore. Canis pili impoſiti, Galenus in Parabil. Pili caudæ canis combuſti, Aggregator. Quidam ulceri imponunt pilos eiuſdem canis rabidi, Ponzettus. Canis uel draconis qui momordit caput, abſciſſum excoriatumq́;, cum pauco euphorbio applicatur, ac liberat in totum, ut quidam aiunt, Ponzettus. Cinis uſti canini capitis, à cane rabido morſos perſanat, Sextus: Aggregator intus & extra prodeſſe ſcribit. Capilli hominis cum aceto, Auicenna & Sextus: cumbuſti cum aceto impoſiti, Haliabbas. Capilli hominis morſi aceto remolliti, Galenus in Parabil. Capilli Algol, uide Adiantum paulo ante. Capræ ſtercus cum uino, Plin. Caro arietis uſta cum uino, Auicenna. Caſtaneæ cum pauco ſale & melle, Iſaac: ego iuglandes potius quàm caſtaneas adhiberē, aperiendū enim non aſtringendum eſt. Addunt autem alij authores iuglandibus quoq; in hunc uſum ſalem & mel. Cepæ, Dioſcor. Crudæ cum melle uel aceto, Plin. lib. 20. uel coctæ cum melle & uino, Macer, Aëtius. Ex cepis cum ſale & ruta cataplaſma, Aegineta, Auicenna, Haliabbas, & Serapio ſecundum Dioſcoridem. Vide mox in Nucibus. Locum ſordidū lauant aqua cepę, Ponzet. Chamęmali decocto lauandus eſt locus, Aëtius. Cinis ficulneus ceroto exceptus, Aeginet. Cinis uitium cum oleo, Aegineta. Si ulcus ad cicatricem feſtinet, rurſus uitis aut ficulneo cinere aperies, Aëtius. Cucumeris folia, Auicenna: ego ad ſimplices canis morſus cū Dioſco[ri]de potius retulerim.

¶Eruum cum uino, Serapio ſecundum Dioſcor. cuius Græci codices ſimpliciter à cane morſis ipſum commendāt: Iſaac, Auicenna, Colliget. Aliqui præter uinum mel etiā addunt. Oleum de orobo, id eſt eruo, Galen. de Parabil. Euphorbium, Haliabbas: Vide paulò ſuperius in Canis capite. Equi fimus cum aceto calidus, Plin.

¶Fabæ crudæ commanſæ, Galenus in Parabil. Fici folio trito ex aceto C. rab. morſus reſtringūt, Plin. Nigræ ficus folia ex aceto, Valerian. Fici folia recentia, Auicenna. Ficulneus cinis, uide in Cinere. Ficus immaturæ cum aceto, Plin. 23. Iſaac & Dioſcorides apud Serapionem: ego in codicibus noſtris non reperio. Fœniculi radix, Auicenna: Dioſcorides ſimpliciter ad morſus canis refert. Frumentum, uide Triticum.

¶Gallinaceum fimum duntaxat ruffum, ex aceto impoſitum, Plin. Kiranides, Valerianus. Galli criſta contrita, Plin. & Kiranid. Gentiana, Auicenna, Habyx.

¶Hirci iecur impoſitum, Plin. 28. aquæ metum auertit. Hirundinis pulli combuſti: uel glebula ex hirundinum nido, illita ex aceto, Plin. De glebulis idem ſcribit Valerian. Hirundinis fimus, Ponzet. Hominis capilli, uide Capilli. Hominis urina, uide Vrina.

¶Iris ruffa cum melle, Plinius.

¶Kakille herba marina, Auicenna.

¶Lana ſuccida morſibus inculcata poſt diem ſeptimum ſoluitur, Plin. Lapathi, id eſt rumicis, tum acidi, tum ſyluestris, uſus eſt fouendo aut abluendo locum, & illinendo, ut ex Aëtio ſupra docui in ratione curandi. Laſer uel ſilphij ſuccus (barbari aſſam uocant) præſertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur, Dioſcor. Aſſa cum oleo, Auicenna. Silphium cum ſale, Aegineta. Vide ſuperius in Braſſica ſyluestri. Limacum caro & teſta, Serapio citās Galenū, apud quem ego nihil tale reperio.

¶Marrubij folia, Aëtius. πράσου, id eſt porri, ſemina cum ſale trita, Aegineta: malim πρασίου, id eſt marrubij, ut Aëtius habet: quanquam porrum etiam contra hoc uenenum à Dioſcoride laudari ſciā, ſed in cibo. Marrubium ſupra etiam contra ſimplices canis morſus cōmendauimus. Praſium (id eſt marrubium) cum ſale, Serapio ſecundum Paulū, & Auicenna. Meliſſophyllon per ſe, uel cum ſale, Aegineta. Menta, Aegineta, Auicenna. Muris aranei caudæ cinis, ita ut ipſe cui abſciſſus ſit, uiuus dimittatur, Plinius.

¶Nuces (iuglandium nuclei, Plin.) à ieiuno commanſæ & illitæ, Auicenna, Plin. 23. Vide ſupra ad morſus canis non rab.

¶Orobus, uide Eruum. Oluſatrum, Plin. Oſtracorum carnes, Auicenna.

¶Pecudis ſtercus uſtum & illitum cum aceto, Auicenna. Perſonatiæ radix cum ſale marino, Apuleius. Piſces omnes, & iura eorum, & capita ſalſorum uſta applicata, Auicenna: Vide Salſamenta. Kamen piſcis marinus tritus impoſitus, Serapio ſecundum Galenum. Plantago tuſa, Apuleius, & Valerian. Lingua arietis cum ſale contuſa, Apuleius, ut citat Aggregator. Porrum, uide

Marrubium. Potamogiton cum sale illita aquæ formidinẽ arcet: usus est & recentis & aridæ, Aëtius.

¶ Rutæ folia trita uel commanducata imponuntur cum melle & sale, uel cum aceto & pice decocta, Plinius. Rutæ folia cum melle, & sale, & pice, Apuleius. Ruta cum uino, Apuleius ut Aggregator citat.

¶ Salpæ succus perfusus, aut cinere ex salpa subacto, Plinius. Salsamenta, Plinius. Salsamenta indita præstant ne ulceris oræ coalescant, Dioscorides. Rabiosæ canis uel lupi morsus, imposito uulneri uetere salsamento sanatur in bubus, Columella. Vide Pisces. Sambuci folia, uide supra ad morsus simplices in Ebulo. Senecta, uide Anguis. Silphium, uide Laser. Sesamum, Auicenna.

¶ Terra sigillata (id est Lemnia) secundum Galenum apud Serapionem, illita, superpositis aliquibus folijs: quorum præcipua sunt allij syluestris folia, pòst centaurij maioris, demum prasij. Tritici grana, tam mansa, quàm non mansa imponantur, siquidem subacta pistáue (διαφυρώμενα, quasi fermentata, & turgida) à perfusione (humore uel sanie manante ab ulcere) uulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat. Verum id certum non est: cæterum tempestiuus eorum usus, minimè est contemnendus, Dioscorides. Triticum tostum & commansum, Isaac. Apuleius tritici granis appositis & gallinæ obiectis, inde experiri docet rabidúsne fuerit canis qui momordit, ut supra dictum est.

¶ Verbena uel herba sacra imposita, Apuleius. Vituli marini adipe inungatur facies timentis aquam, Plinius 32. Vitium cinis, uide Vitis. Vrina hominis morsi gossipium intinctum, Galenus in Parabil. Vrina, cinere ex ea subacto, Plinius. Vrina cum nitro, Serapio secundum Dioscoridem, & Auicenna. Vrina pueri cum baurach (id est spuma nitri) Hali. Vrinæ fex cum carbonibus uitis uiridis trita apposita frequenter, abluto interim quem extrahit humore, Apuleius ut citat Aggregator. ¶ Hæc sunt remedia quæ ueteres aduersus rabidi canis morsus foris imponenda celebrauerunt: Quæ si cui non satisfaciunt, augeat ea ex præcedentibus ad simplicem canis morsum commemoratis, efficacioribus præsertim. ¶ His subijciemus amuleta quædã, id est superstitiosa pharmaca, quæ gestata solum absq; ulla ratione à nonnullis conducere creduntur: & his similia, quæ causas quidem aliquas in natura habent, foris tamen ad auertendum aliquid usurpantur, alligantur, inunguntur, substernuntur. ¶ Ad arcendos aquæ pauores utuntur dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane qui momordit exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt, Dioscorides. Arabes & qui eos sequuntur, pro canino dente molarem reddunt, qui coxis alligatus, uel à brachio suspensus, tueatur gestantem. Vermem è cadauere canino aliqui adalligant contra pauorem aquę, Plinius. Vermiculus canis mortui in collo suspensus, sanat morsum à C. rab. Sextus. ¶ Gentiana diebus septem cum hyænæ pelle amuleti loco gestatur, Actuarius. Hyænæ pellis utiliter substernitur morsis à C. rab. Aëtius. ¶ Lupi uel lupusculi pellis suspensa ab eo qui à C. rab. morsus est, aquæ pauorem amolitur, Aggregator ex Haliabb. ¶ Lais & Salpe canum rabiosorũ morsus leniri aiunt, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncula, ac uel licio brachiali inserta, Plinius. Inter omnes conuenit, si aqua potusq; formidetur à morsu canis, supposita tantum calici lacinia menstruo tincta, statim metum eum discuti, uidelicet præualente sympathia illa Græcorum, Plinius. Iis qui iam aquam extimescunt, ut bibant, poculo panniculum ex sella (ῥάκος ἐπὶ ἀφέδρου) supponito, & bibent, Galenus de antidotis libro 2. capite 133. Ruellius apud Actuarium in medicamẽto diacarcinon ἐπὶ ἀφέδρου, nõ rectè uertit sub sedem. Ἀφεδρὼν sella est ad secessum: ἄφεδρος, apud Varinum ἀκαθαρσία, in Lexico Græcolatino quidã puerperium reddidit, sine testimonio. ¶ Succo rutæ perunctos, aut etiam habentes, negant feriri ab his ueneficijs (apibus, uespis, &c. cane rabioso) Plinius libro 20. E uitice baculus à canis & alijs morsibus defendit, ut quidam ex Dioscoride citat: ego nihil tale in codicibus impressis inuenio. Aggregator quidem ex Auicenna citat, emplastrum ex agno casto morsis à cane prodesse. ¶ Vrsi pellis, aut uituli marini, utiliter à C. rab. morsis substernitur, Aëtius.

Antidoti & medicamenta composita quæ aduersus C. rab. morsus (id est ne in rabiem aut aquę metum qui morsi sunt, incidant) intra corpus sumuntur.

¶ Aelij Galli antidotus cum ad alia quædam, tum morsis à C. rab. salubris, describitur à Galeno libro 2. de antidotis capite 54. constat uarijs aromatibus cum opio, quæ melle excipiuntur. Item alia eiusdem cap. 71. uidetur autem & ipsa ad morsos à C. rab. facere, propter antecedentia & sequentia.

¶ Basuli Albũ & foris imponitur, & intro sumitur, &c. uide supra inter cõposita foris applicanda.

¶ E cancris paratur optimum aduersus rabiosorum canum morsus auxilium, quod & plerisq; unum satisfecit, eoq; cum fiducia uti licet. Est autem huiusmodi. Cancros fluuiatiles in sarmentis albæ uitis cremare oportet, & cinerem eorum quamminutissimè tritum habere reconditũ: itidem gentianæ radicem tusam cribratamq; reponere. quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorum cochlearia, unumq; gentianæ conijciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamẽtum hoc modo detur: atqui si ab illato morsu bini terni ue dies fluxerint, curationem auspicabimur à triplicato pondere, supra id quod ab initio retulimus, Diosc. Similis huic extat descriptio Democratis senarijs iambicis,

bicis, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 116. in paucis quibusdam & parui momenti rebus differens: Codices Græci tamen corrupti sunt, & interpretes quædam male transferunt. Eadem est etiam Mithreæ descriptio eodem in libro cap. 70. quo loco cum Damocratis uersibus collato, qua dosi medicamenti utendum sit illi, qui secundo aut tertio die à morsu demum uti incipit, clarius patebit: nempe triduo à ieiunis bibenda tria cochlearia (μύστρα μακρά, Damocrat. Martianus rectè legit μικρά, id est parua) huius medicamenti, in totidem plus minus uini meri & ueteris (dulcis, Damocrates) cyathis: ita ut quotidie sumant cochleare unum (ut Martianus rectè uertit, licet Græci codices nostri non exprimant) scilicet paruum, cum tribus uini cyathis: idq; facere pergant per tres dies: uel quatuor, si maior fuerit morsus. Si quis uero secundo die antidoto uti incipiat, duplum medicamenti capiat, nempe cochlearia bina, & uini quantum prius. (tres enim cyathi uini, etiam duobus & tribus cochlearijs medicamenti temperandis sufficiunt: si rectè legitur, bis in iam citato Galeni loco, ὁ γὰρ οἶνος αὐτάρκης. Tres quidem cyathi uini appendent uncias quinq;. Sed res ipsa quantum uini misceri conueniat ad commodam medicamenti potionem, satis docebit.) Sequentibus autem duobus diebus, hoc est tertio & quarto à morsu, sat fuerit singula quotidie medicaminis cochlearia, id est drach. tres, ut infra dicam, ex prædicto uini modo haurire. At si quis tertio à morsu die medicamento primum utatur, triplum, id est tria cochlearia eo die bibat, & sequentibus duobus quotidie singula: ita enim fiet ut tantundem hauriat, qui tardius bibere incipit, ac qui primo statim die incœpit. Ex hac interpretatione Dioscor. etiam uerba clariora fient. Marcellus interpres apud Dioscor. dubitat utrum cineris cancrorum cochlearia duo, gentianæ uero unum, meraci uini cyathis quatuor mixta, à prima die usque ad quartam bibenda sint, ita ut quotidie hac mensura hauriantur: an singulis diebus usq; ad quartam, quoniam uini cyathi quatuor sunt, bibendus cyathus unus tantum sit. Nobis (inquit) in priorē illam rationem inclinat animus. Et merito quidem ille dubitat, cum neq; Dioscoridis hic locus integer mihi uideatur: neq; alij eum secuti, satis aperte medicamenti usum descripserint. Multis omnino modis exemplaria Græca, tum Galeni diuersis in locis, tum Aeginetæ, Aëtij, & Actuarij uariant: interpretes etiam Latini alij aliter transferunt: ita ut ratione & iudicio magis quàm collatione codicum intelligēda sint omnia: ego in præsentia non omnia, sed ut se obtulerint quædam, partim conferam, partim emendabo. In Mithreæ compositione gentiana ad cancrorum cinerem dupla est, ut apud Actuariū etiā, contra quàm apud Dioscoridem & Damocratem. In eadem, terebinthina etiā adijcitur pari cum gentiana pondere: Martianus interpres eam uocem omittit, cui ego assentior, licet ἀνὰ præpositio sequatur, quæ duo ut minimum ante se nominata pharmaca postulat. Videtur sanè hæc uox ab aliquo adiecta, qui τερεβινθίνης perperam legerat: (apud nullum enim aliâs reperitur) pro σταχυμ... aut κινναμώμου, aut alia simili uoce, Damocrates λευκοσμύρνης dixit. Iam cum in eadem compositione Mithreæ, triduo exhibendum hoc medicamentum bis scriptum sit, semel autem ad sex dies: Martianus sex tantum dierum mentionem facit: apud Aeginetam dies quatuor legimus, apud Dioscoridem usq; ad quartum, id est tres: Aëtius theriacam quoq; primis tribus diebus propinat. Quanquam Aeschrionem Galenus suum è cancris medicamentum per dies quadraginta propinasse solitum scribit: quod quidem ratione non caret, quoniam ad eum usq; diem ferè aquæ pauor timetur. Cochlearij nomen non omnino certæ semper significationis uidetur. Vbi Galens dicit κοχλιάριον εὐμεγέθες, Aëtius cochlearium simpliciter habet. Iam cū cochleariū magnum (quamuis id aliud uidetur quàm εὐμεγέθες) uini tres uncias cum scrupulis octo capiat, ut Aegineta docet: quis tale uasculum arido puluere uel semel plenum, ut duplam & triplam mensuram taceam, unica potione hauriet? Præstiterit igitur cochlearium εὐμεγέθες de paruo intelligere, sed bonæ mensuræ ut uulgo loquuntur. Porrò q̄ Dioscorides scribit cancros urendos esse in sarmentis uitis albæ, & Galenus in uase æris rubri, Aegineta in unum coniunxit urendos monēs ἐπὶ κληματίδων λευκῆς ἀμπέλου ἐν κυπρίνῳ ἀγγείῳ ἢ χαλκῷ, sic sentiens nimirum uri debere cancros in æneo uel Cyprio uase, cui subiectus sit ignis ex sarmentis uitis albæ: uel uitis simpliciter, ut Aëtius habet: καλὸν μὲν τοι τὸ ξύλοις ἀμπελίνοις ὑποκαίειν: interpres non satis clarè simpliciter urere uertit. Dioscorides tamen sensisse uidetur cancros ipsis sarmentis dum uruntur, non uasi imponendos esse. Galenus parum curare uidetur ex qua materia succendatur ignis, postulat autem uas æris rubri: nimirum quòd ex ære etiam salutaris quædam contra uenenum uis cancris accedat. Ex Cypro quidem (inquit Marcellus) in omnes medicinæ usus æs laudabatur. Huius medicamenti cochlearij mensuram quotidie cum aqua calida dabis usq; ad dies quadraginta: q̄ si non ab initio, sed post dies demū aliquot morsus uti incipiat, bina quotidie dabis, donec dies quadraginta expleas, Aëtius: Montanus interpres dierum numerum omisit. Facile quidem fieri potuit, ut negligentiores aliqui τέσσαρα pro τεσσαράκοντα scriberent aut legerent. Aegineta præter cæteros docet cancros crescente luna sumendos esse, idq; ante Solis ortū. Diacarcinon antidotus, ex sicilico cineris cancrorum, & drachma gentianæ contritæ mixta, bis aut ter aut sæpius ex uino albo datur: ijs uero qui iam horrent aquam, frequentius exhibere conuenit: ut autem bibant, suppone poculo lacerum pannum ex sella, (potest autem hoc faciendum intelligi, uel ut medicamentum bibant: uel simpliciter ut bibant, cum potum omnem abhorreant:) Actuarius. Gentiana etiam per se instar cochlearium trium ex aqua efficax est, diebus quadraginta uel sexaginta, Galenus & Actuarius. In libro Secretorum, qui Galeno attribuitur, cap. 59. eadem ferè leguntur quæ de simplicium facultate libro 11. cap. 30. & medicamenti è cancris descriptio talis, qualem ex Aëtio infra recitabimus. Huius

medicamenti (inquit) cochlear unum magnum ex aqua bibatur, nec minus quàm drachmæ tres bibatur. Myſtrum ſanè ſiue cochlearium medicum drachmas tres continet, ut Ge. Agricola probat, apud quem plura reperies de cochlearij diuerſis ſignificationibus, tum aliâs, tum in liquidorum & aridorum menſuris. Sed his omiſſis Galeni de hac ex cancris antidoto uerba libro 11. de ſimplicib. capite 30. afferam. Fluuiatilium cancrorum cinis (inquit) quanquam ſimiliter prædictis (cochleis, echinis) exiccatorius eſt, totius ſubſtantiæ tamen proprietate mirabilis eſt eius in ijs qui à rabiente cane ſunt morſi, effectus, tum per ſe, tum cum gentiana & thure multò præſtantior. Thuris partem eſſe unam oportet, quinq; gentianæ, cancrorũ decem. Et rarò equidem aliter illis uſtis nos ſumus uſi: cæterum ad eum modum plerunq;, quo Aeſchrion empiricus, medicamentorum peritiſſimus ſenex, conciuis ac pręceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impoſitis cancris uiuentibus, eos hactenus uſſit, dum facile ad leuorem redigi poſſent. Hic Aeſchrion paratũ ſemper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancros æſtate poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſiſſet, non niſi Luna decimaoctaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs qui à cane rabido fuiſſent morſi præbebat quotidie diebus quadraginta, menſura cochlearij magni (εὐμεγέθους) aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerum aliquot poſt dies curam cepiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Interim uulneri emplaſtrum è Brutia pice adhibebat. Hæc tametſi à præſenti inſtituto aliena (inquit Galenus) ſcribenda tamen cenſui, quia magnopere medicamento huic ipſe cõſiderem, nimirum cum nullus unquam eorum, qui illo fuerint uſi, ſit mortuus. Poſt hæc Pelopem præceptorem ſuum notat, qui cur cancri, ijq; fluuiatiles potius quàm marini, à C. rab. morſis mederentur, nihil proprietati ſubſtantię tribuens, cauſas naturales ac certas afferre conabatur. Ego (inquit) cancros opinor ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe. Volui autem hoc in loco id cõmemorare, eò quod nullus eorũ qui cancris uſi ſunt, totis ſcilicet eorũ corporibus, mortuus ſit: quanquam præter huius operis inſtitutũ, in quo de ijs quæ tota ſubſtantia agunt differere non propoſueram. Hunc locum Latinus interpres perquam ineptè & obſcurè tranſtulit. Quod ſi eo tempore, quo iam diximus ex Galeno, paratum medicamentum non habueris, non ideo deſiſtes, ſed quocũq; tempore præparabis, Aëtius. Conficies autem hoc modo, Cancrorum fluuialium congruæ magnitudinis, qui uiuentes in uaſe rubri æris cremati fuerint, cineris uncias decem, gentianæ uncias tres, (quinque in Græco, melius) ſynceri thuris unciam unam, Aëtius. ¶ De cancris per ſe intra corpus ſumendis, paulo poſt ſuo ordine dicam. ¶ Eſt & aliud è cancris medicamentum Cratippi inſcriptũ uiri egregij & canum nutritoris apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 71. quod præter cancros & gentianam, myrrham recipit cum croco & pipere: & denarij pondere cum uini diluti cyathis tribus datur. Vide etiam Aggregatorem inter remedia morſus C. rab. in Cancri & in gentianæ mentione. Nicoſtrati quoq; antidotus eodem libro cap. 131. præter cancros & gentianam, caſtoreum ac lycium cum melle excipit. ¶ Cl. Apollonij theriaca ad rabioſorum morſus idonea deſcribitur apud Galenum lib. 2. de antid. cap. 73. quæ præter cętera multa è ſcinco & cancris marinis exuſtis conſtituitur.

¶ Cyphi, uide paulo poſt in Antidoto è nucibus iugland.

¶ Eſdra compoſitio cum uino ſumpta, & illita cum ſucco mentę, Nicolaus.

¶ Heræ Cappadocis antidotus apud Galenũ li. 2. de antidot. ca. 31. uidetur et ipſa efficax eſſe morſis à C. rab. propter antecedentia & ſequentia. Cæterum quę ibidem proximè ſequitur Zenonis Laodicenſis, expreſſè ad λυσσοδήκτους inſcribitur. ¶ Hiera Archigenis, ut teſtantur Meſue, Auicenna, Serapio & Haliabbas. Vide ſupra in curandi methodo.

¶ Mithridatis Eupatoris diaſcincu antidotus, Dioſco. ut ſupra emendaui, cum nullã ex eupatorio antidotum reperiam. Antidotus cum ad alia uenena, tum ad canum rab. morſus, à Mithridatio dia ſcincu nihil ferè differens, præſertim illo quod carmine ſcripſit Damocrates, præterquam paucis in fine adiectis, apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 127.

¶ E nucibus iuglandibus antidotum apud Aëtium lib. 6. cap. 24. morſis à C. rab. etiamſi febricitare cœperint, confert, quadam aduerſus hunc morbum reſiſtendi proprietate, ſomnumq; obiter conciliat. Drachmam unam eius (inquit) ex aqua pluuiali calida in nocte poſt febris uigorem dato, ita ut mane quidem confectio ex cancris exhibeatur, ueſpere autem è iuglandibus: Quæ ſi non affuerint, exhibeto quod cyphi appellatur, ſiue illud habueris quod è trigintaquinq; rebus componitur, ſiue quod è uigintiocto.

¶ Theriaca diateſſaron, Nicolaus. Theriaca magna, Auicenna. Aquæ pauorem morborum peſſimum hoc medicamentum ſæpe tollere conſueuit, & mirabiliter tantorum malorum concurſui reſiſtere, Galenus ad Piſonem.

¶ Ad aquæ metum antidotus ſiue potio, & catapotia, utraq; ex caſtorio & granis lathyridis compoſita, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 129. & 130. Et cap. 67. potio præſeruans ne morſi in rabiem incidant, ualde generoſa, Lycij Indici oboli tres cum exigua uerbena ex aqua dantur ad dies aliquot.

Medicamenta ſimplicia, quæ intra corpus ſumuntur à morſis à cane rabido.

¶ Allia in cibo, Dioſcorid. Aëtius. Abſinthium potum, Aëtius. Arietis caro aduſta cum uino, Auicenna:

Auicenna: uidetur autem bibenda. ¶Alysson herba contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur, Dioscorides. Huic plantæ nomen, ut apparet, à pellenda rabie impositum est. Et quoniam nihil certi de ea nostri seculi homines docent, & ueteres quoq; alij aliter describunt, quæ ipse obseruauerim lectori communicabo. Alysson (inquit Dioscorides libro 3. cap. 96. & apud alios 105.) exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febri, potu discutit. Idem efficit, si quis eã aut teneat, aut odoretur: (poterit sanè hinc etiam alysson quasi alygmon, id est sine singultu dictum uideri, quod eum pellat.) Cum melle trita, uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur. Domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus atq; animalibus fascini amuletum. Purpureo linteo (ad collum) circumligata, pecorum morbos abigit. Hæc Dioscorides interprete Ruellio. Hîc primum notatu dignum est, quod Dioscorides scribit rabiem canis sanare hanc herbam in cibo ei datam, hoc alios ad homines à cane rabido morsos transtulisse. Fieri tamen potest, ut utrisq; conueniat, quemadmodum de elleboro creditur. μονόκαυλον uocabulum, quod unicaule significat, Marcellus interpres omisit, quoniam ultimo inter nomenclaturas loco ponitur, ut codices uulgati habent: Ruellius in contextum asciuit. Pro his uerbis, ταύτης τὸ ἀφέψημα ποθὲν, id est herbæ decoctum potum, aliâs legitur ταύτης τὸ σπέρμα ἀφεψηθὲν καὶ ποθὲν, id est semen eius decoctum & potum. Nomenclaturæ eius istæ leguntur, aspidion, haplophyllon, accyseton, adeseton: & monocaulon, nisi id potius ad cõtextum, ut dixi, referri debeat. Aspidion dictum apparet à forma fructus, id est pericarpij, quo duplicem clypeolum refert. Atractylin etiam aspidion cognominari legimus. Plutarchus libro 3. Symposiacôn, alysson numerat inter herbas quæ solo contactu halitûue, aut aspectu, prodesse homini contra singultum possunt. Gregibus etiam (inquit) ouium & caprarum, si circa stabula plantetur, salubrem esse perhibent. Alysson (inquit Galenus libro 6. de simplicib.) nuncupata est, quod mirifice iuuet morsos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit: quæ quidem facultas sola percipitur experientia. Experiendo sanè ad multa aliquis cognoscet, eam habere facultatem mediocriter siccantem, & digerentem, & simul abstersorium nonnihil: eaq; ratione uitiliginem & ephelin expurgat. In Arabum libris alysson inuenio nominari algacen, uel alguascen Auicênæ, uel alusen: quæ omnia à Græco corrupta sunt. Matthæus Syluaticus cap. 36. Latine lilialem dici scribit. Lilialis (inquit) folia habet rubiæ, minora, subaspera: per terram quoq; rubiæ instar extenditur: flore paruo, qualis in solano est, lilij planè figura. Deinde Auicennam citat, qui & ipse florem eius lilio similem faciat: & herbam ipsam calidam & siccam in primo ordine, panariciæ, id est paronychiæ (aliâs panno) utilẽ. Pro lilio, ut Bellunensis monet, Arabice legitur altors, id est clypeus, unde herba ipsa nominatur torsia, ut Græcis aspidion. Idem Syluaticus cap. 27. Algacen, inquit, herbæ flos est similis lilio, exiguus, minor flore sambuci, caule & folijs rubiæ. Et alibi, Alahuch est arbor magna, lilialis dicta, qua caremus. Auerrois eluoxat appellat: & renes quoq; ab ea obstructione liberari scribit, Aeginetam in eo imitatus: cuius uerba sunt, νεφρὸς τε ἐκφράττει καὶ ἔφηλιν ῥύπτει. At apud Galenum & Aëtium nulla νεφρῶν, id est renum mentio fit, sed ἀλφῶν, id est uitiliginum, unà cum ephelide. Apud Dioscoridem uero φακῶν, id est lentiginis, quam ego lectionem omnibus præfero: quoniam & cæteri ex Dioscoride descripserunt, aut saltem Galenus, alij ex Galeno: solet autem ut plurimum ephelidis mentio φακοῖς coniungi. Eandem esse uideo libro 2. cap. 25. apud Auicennam Asefeni, uel ut Bellunensis castigat, alsefani dictam, de qua ijsdem uerbis, quibus Aegineta scribit, renes eam purgare, & mederi morsis à C. rab. hoc tantum de suo addit, existimare se eam esse pasturam camelorum, uel coruorum ut Bellunensis emendat. Vide hominis inscitiam, duobus capitibus proximis eandem plantam nomine tantum uariante bis describentis. Io. Ruellius reprehendit eos qui alysson Dioscoridis herbam crucialem uulgo dictam existimant, cui flos luteus est, quaterna in geniculis folia: item illos qui liliaginem rusticè dictam intelligunt, folio quadantenus & flore lilij purpureo. Propius autem (inquit) accedere uidetur ad eam, quam rusticam cannabim uocant herbarij: quæ fruticosa herbula est, unicaulis, folijs per initia satis rotundis, ubi adoleuit oblongis, & per ambitum leuiter serratis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. Sed in hoc rursus eum erroris notat Matthæolus Senensis. Ego sanè peregrinam nobis & ignotam Dioscoridis alysson reor, ut Matthæolus etiam: quod ut ita credam, Andreæ Bellunensis uerba in Arabicorum Auicennæ uocabulorum lexico præcipue mihi persuadent. Aaulusen (inquit) uel aalusen, secundũ Ebenbitar scribitur per duplicem literam aleph: herba est folijs paruis, quæ cito amittit: fructus folijs maior est, magnitudine seminis cucurbitæ, effigie clypei (appingit autem binos clypeos ouata ferè figura cohærentes.) Geminæ fructus tunicæ ceu uaginæ, utroq; latere semina lenticulis paruis similia continent: & per singulos caules abundant huiusmodi fructus. Ii ferè palmo altiores non sunt. Vocant autem Arabes ipsas uaginas seu folliculos fructuum nomine. Et quoniam hi fructus referunt altors Arabicè dictum, id est clypeum, herba nominatur Arabice altorsia, id est clypealis. Meminit eius Auicenna quarto canonis in capite de curatione morsus rabidi: & Ebenbitar in libro de simplicibus præstantiam eius contra morsum canis rabidi celebrat: Est autem notissima in Syria. Hæc Bellunensis. Alia est alyssos Galeni, uel potius Antonini Coi apud Galenum libro secundo, de Antidotis cap. 69. Alyssum herbã cõtusam (inquit) & cribratam repone; huius cũ opus fuerit à rabido cane morsis cochlear

exhibebis ex aquæ & mulſæ cyathis tribus ſtatim à primo die uſq; ad quadraginta: ſin minus, ſaltē primis ſeptem diebus. Alyſſus autem herba eſt marrubio ſimilis, aſperior tamē & magis ſpinoſa circa uerticillos (σφαιρία) florem κυανίζοντα, id eſt ad cœruleum uergentem profert. Hanc inter caniculę æſtus colligere oportet, & exiccatam cribratamq; ſeruare, ut expirare non poſſit, Hæc Galen. Martianus non rectè uertit, alyſſon orbes habere in ſummitatibus ramulorum, quod Grecè non legitur: & reipſa in marrubio ac ſimilibus herbis uerticilli huiuſmodi totos ramulos in geniculis ambiunt, non ſummós tantum. Hęc eadem de alyſſo apud Actuarium legimus, in mentione antidoti diacarcinon. De eadem libro 1. Aëtius ſic ſcribit, Alyſſon eſſe aiunt ſideritin cognomine Heracleam, quæ paſſim iuxta uias naſcitur, flore purpuraſcente, πορφυρίζοντι: folijs craſſioribus, (καὶ τὰ φύλλα παχύτερα:) ſic dicta quod à cane rab. morſos mirificè iuuet: deinde eadem ei attribuit quæ Dioſcorides ſuo alyſſo, & Galenus eidem, à quo tamen diuerſum eſt. Hæc uerba, καὶ τὰ φύλλα παχύτερα, corrupta uidentur, pro quibus ex Galeno legerim, ἔχει δὲ σφαιρία τραχύτερα, id eſt uerticillos autem aſperiores habet, nempe ꝗ marrubium, cui ſimilem eſſe, itidem ex Galeno addendum eſt: Nam Dioſcorides quoq; ſcribit, ſideritin Heracleam marrubio ſimilia habere folia, ſed longiora, ad ſaluiæ aut quercus figuram accedentia, uerum minora his & aſpera, τραχέα: ut apud Aëtium etiam φύλλα τραχύτερα rectè legere poſſimus. Caules profert quadrangulos, dodrantales, & aliquando maiores, guſtu non inſuaui, cum aſtrictione aliqua: in quibus per interualla uelut in marrubio in orbem circumacti uerticilli ſunt: & in his nigrum ſemen. Naſcitur lapidoſis (ὑποπέτροις) locis. Poſſunt folia emplaſtri modo impoſita glutinare uulnera, & à uulneribus inflammationes arcere, Hæc Dioſcor. Ruellius & ſecutus eum Matthæolus errant, hanc ſideritin Heracleam eſſe putantes illam, quæ tertia huius nominis à Dioſcoride coriandri folijs deſcribitur, obliti primam quoq; ſideritin Heracleā uocari, folijs marrubij, &c. Hanc uulgo hodie herbam Iudaicam uocant, aliqui tetrahit, ut pluribus probat Ruellius. Diligentiores inquirent num quæ ex urticæ mortuæ, ut uocant, generibus, huc faciat: qualis eſt quædam ballotæ ſimilis, purpureis & dulcibus floribus, quam apes petunt præ cæteris eius generis. Matthæolus alyſſon in ſecundo de antidotis à Galeno deſcriptam, paſſim in Italia uulgarem eſſe ſcribit, ſed nullū eius nomē affert, ut neq; deſcriptionem. Cæterum herba Iudaica Auicennæ, nihil aliud quàm eruum eſt. Herba paganica etiam, uirga aurea quibuſdam dicta, ab alijs Iudaica uocatur. Tetrahit herbæ uires ad matricem & urinæ meatus expurgandos, item ad ſtillicidium & difficultatem urinæ Platearius celebrat. Aegineta morſis à cane rab. purgans è ſicyonia pharmacum quotidie propinandum ſcribit cum decocto ſaluiæ, uel ſideritidis Heracleæ, ἣν καὶ διάλυσσον καλοῦσι, Marcellus Verg. melius legit ἣν καὶ ἄλυσσον καλοῦσι. Alyſſon folio ſuppurpureo Phocion Grammaticus deſcribit, Ruellius.

¶ Venio ad tertiam alyſſi nomine herbam, de qua Plinius, Diſtat (inquit) ab erythrodano (id eſt rubia) frutex alyſſon uocatus, folijs tantum & ramis minoribus. Quippe nomen accepit quòd à cane commorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto adalligatusq;. Mirumq; eſt quod additur inſaniam (aliâs ſaniem, lego ſingultum ex Dioſcoride & Plutarcho) conſpecto omnino frutice eo ſanari, aliâs ſiccari. Hanc Ruellius & Matthæolus rubiam minorem uulgo dictam interpretantur. Eiuſdem generis fuerit rubia ſyluatica, quam noſtri **waldmeiſter** & **läberkraut**, quaſi matrem ſyluæ, & hepaticam, uocant. In ſyluis & montibus, locisq; umbroſis prouenit, breuior quàm uulgaris rubia agreſtis, ſed uegetior aſpectu, caulibus rectis dodrantalibus, folijs maioribus, minoribus tamen quàm ſatiuæ; candidis & odoratis floſculorum corymbis; ſeminibus, ni fallor, gemellis: ſalutaris homini & pecoribus omnibus creditur, ad omnes occultos morbos, uiſcerum præſertim, ut pulmonis & iecoris, ſi radiculæ edantur, aut uino inijciantur, quo uſu etiam exhilarare putant helenij inſtar Homerici, inde impoſito nomine **hertzfreid**: Hæc habui de tribus alyſſi generibus.

¶ Anagallidis ſuccus potus à C. rab. morſos tuetur, Tragus. Aprinum iecur recens aridum cum uino potum, contra ſerpentium & canum morſus proficit, Dioſcor. lib. 2. in Græcis codicibus habetur, ἑρπετῶν καὶ πτηνῶν δήγματα ὠφελεῖ: Ruellius uertit, contra ſerpentium uolucrumq; morſus auxilio eſt. Marcellus legit κτηνῶν, & uertit quadrupedum. Ego uero κυνῶν, id eſt canum legerim, nam alibi quoq; non raro ἑρπετῶν καὶ κυνῶν δήγματα Dioſcorides coniungit, ut in gobio, ὑπὸ κυνῶν δηχθέντας ἢ ἑρπετῶν: Volucrum uero aut quadrupedum morſus, nullos ab eo alibi memoratos reperias. Serapio hunc locum ex Dioſcoride citans, nihil quàm morſibus uenenoſis auxiliari uertit. Plin. libro 28. cap. 10. Apri iecur (inquit) inueteratum cū ruta potū ex uino, contra ſerpentes laudatur: ſimili modo uerrinum iecur, &c. & paulo poſt de canis rabidi morſu agens, Laudant hirci iecur, quo impoſito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Iecur hirci maturè ſumptum, ſubuenit, Ponzet. Suſpicetur ſanè aliquis κάπρου Græcā uocem quæ aprum ſignificat, interdum à Latinis parū animaduertentibus pro ſuo capro, id eſt hirco accipi. Artemiſia, Aëtius. Ariſtolochia, Idem.

¶ Bitumen Iudaicum omnium utiliſſimum eſt, ex tribus aquæ cyathis potū: datur pondere ſcrupuli unius, aliâs drachmæ unius, Aët. Braſſica, & eius decoctum in potu, Galenus de Parabil. cap. 68. Britannica, uide inferius in Lycio.

¶ Cepæ & porri in cibo, ut ſupra ex Dioſc. dictum eſt. Cancrorum cinis epotus, Aëtius, Plinius, Colliget, Albucaſis: cum melle, Auicenna. Cancrorum fluuialium decoctum, cum quibus copia anethi elixata ſit, Idem. ¶ Caninus ſanguis, Dioſc. 2. 89. & Galen. Sanguis rabidi C. illius qui momordit, Auicenna. Saliuntur & carnes canum, qui rabidi fuerunt, in cibo dandæ, Plin. 29. Aggregator

addit

addit,eius ꝓprie qui momordit. Vide paulò poſt in iecore C. rab. ex Plin. Capitis canini cinis,uſtus (ut ſupra diximus)illitus uulneri:idem & in potione proficit:quidam ob id edendum dederunt: tuetur à pauore aquæ,Plin. Sextus hunc cinerem ſimpliciter à cane rabido morſos perſanare ſcribit. Vermis qui ſub lingua rabidi canis inuenitur exciſus, & circum arborem ſterilem ter latus & datus illi qui ab eo morſus fuerit,ſanabit. Plinius eundem(exemptum infantibus catulis, quanquã etiam de alijs canib. exempto intelligi poteſt)ter igni circumlatum dari ſcribit morſis à rabioſo, ne rabidi fiant. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis,qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod ſub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida uel ex uino, hydrophobos(perperam ſcribitur hydropicos)mirificè ſanat, Sext. Ego uermem uiuum in lingua uel ſub lingua canis reperiri nullum puto,ſed uel limum,ut Plin. ſcribit:uel uenam aliquam uermis inſtar turgentem(Tardiuus tumorem uermi ſimilem dixit:in homine quidem ranam appellant, Græci batrachon,tumorem ſub lingua,qui maximè pueros infeſtet:)à quali figura in cerebro etiam meatũ quendam uermiformem appellant medici. Apparet autem etiam ueteres certi nihil hac de re habuiſſe,ideoꝗ alios aliter,uermem,limum ſaliuæ,uel ſimpliciter id quod ſub lingua eſt nominaſſe: quoſdam uero è cadauere canis uermem. Videtur ſanè hæc de uerme perſuaſio à uulgo ſumpta,quod in bubus etiam genere quodam inſaniæ,quam noſtri uocant **hirnmütig**,terebello iuxta cornua adacto uermem uiuum aliquando egredi aſſeuerat,ut ex reduuijs hominum. Iecur canis qui rabie exagitatur,toſtum,& in cibo ab emorſis ſumptum,ne tententur metu aquæ tueri creditur,Dioſcor. Hepar canis qui momordit aliqui edendum dederunt,Aegineta,& Auicenna. Aëtius addit aſſatũ: Sextus,coctum. Multò utiliſſimè iecur eius qui in rabie momorderit,datur,ſi poſſit fieri, crudum mandendum:ſi minus,quoquo modo coctum,aut ius incoctis carnibus. Scio certe quoſdam,qui iecur aſſum C.rab. ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites,uerum non illo duntaxat uſos,ſed etiam alijs deinceps medicamentis,quæ huic ueneno reſiſtere experientia nouimus. Quoſdam uero cum ſoli iecori fidem adhibuiſſent,poſtea mortuos audiui,Galenus de Simplic. 11. 9. Necantur catuli ſtatim in aqua,ad ſexum eius qui momorderit,ut iecur crudum deuoretur ex ijs,Plin. Lactentis catuli iecur,& eiuſdem coagulum,Plinius Valerian. quoꝗ commendat. Catuli coagulũ ex aqua propinatum,efficaciſſimũ eſt:quod uel ſemel aſſumptum,aquæ deſiderium protinus excitat,ita ut & reliqua humida uniuerſa affatim appetantur:oportet autem catulum non prouectioris ætatis eſſe, ſed nuperrimè natum & adhuc lactentem, Aëtius. ¶Caprifici cortex contuſus & ex aqua potus,Aëtius. Caſtorei drachma cum roſacei alibi cyatho,Galen. de antid. cap. 68. Centaurium minus potum, Aëtius. Chamædrys pota,Idem. Chamæmalum,uide Leucanthemis paulò poſt.

¶Cynorrhodon. Ad canis rab. morſum(inquit Plinius)unicum remedium oraculo quodam nuper repertum eſt,radix ſylueſtris roſæ,quæ cynorrhoda appellatur. Et alibi, Herbas alias inuenit caſus,alias(ut uere dixerim)deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus, pauorem aquæ, potusꝗ omnis afferens odium. Nuper cuiuſdã militantis in prætorio mater uidit in quiete, ut radicẽ ſylueſtris roſæ,quã cynorrhodon uocant,blanditã ſibi aſpectu pridie in frutecto, mitteret filio bibendam in lacte. In Lacetania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte:caſuꝗ accidit,ut milite à morſu canis incipiente aquas expaueſcere,ſuperueniret epiſtola orantis,ut pareret religioni:ſeruatusꝗ eſt ex inſperato,& poſtea quiſquis auxilium ſimile tentauit. Aliâs apud authores cynorrhodi una medicina erat,ſpongiolæ,quæ in medijs ſpinis eius naſcitur,cinere cum melle alopecias capitis expleri, Hęc Plin. Sylueſtris roſæ radix medetur emorſis à C.rab. allio præſertim uulneri impoſito, Aquiuiuus. Huius remedij excellentia,& impoſitum à cane nomen, diutius huic plantæ immorari me cogunt. Cynosbatus idem & cynorrhoda,id eſt canis roſa,quõdam dictus eſt,quoniam flos eius roſeus ſit,& rabidi canis morſibus medeatur:Rura noſtra paſſim eum nouerunt,maximum inter rubos omnes, & qualem in cunctis Dioſcorides deſcripſit,Marcellus Vergilius. Reprehendit eum Petrus Matthęolus,quod diuerſas(ut ipſe inquit)plantas,cynosbaton & cynorrhodon confundat, & pro eadem accipiat. Sed antequam argumenta Matthæoli proferam & refellam, cynosbati ex ueteribus deſcriptionem perpendamus. Cynosbaton(inquit Dioſcorides)ſunt qui oxyacanthan dicunt: frutex rubo lõge maior eſt,arboris inſtar:folia habet longè quàm myrtus latiora. Spinas in uirgis robuſtas, florem candidum,fructum oblongum,oliuæ nucleo ſimilem,cum matureſcit rubentem(πυῤῥὸν, fulueſcentem,Ruellius:fulueſcit autem intrinſecus maximè,foris rubet:quod in roſis tum ſatiuis tum ſylueſtribus apparet:)qui flocculos,uel quædam lanis ſimilia intus continet. Aluum ſiſtit aridus eius fructus in uino decoctus & potus,ſic ut ſine interioribus lanis illis ſumatur: faucibus enim & arteriæ nocent,Hęc Dioſcorides. Canirubus(τὸ κυνόσβατον,malim in maſculino genere:nam in neutro de fructu potius dicitur:)inquit Theophraſtus lib. 3. cap. 18. de hiſt. plan. fructum ſubrutilum, ὑπέρυθρον(Athenæus lib. 2. citans hæc Theophraſti uerba, legit ἐρυθρὸν)parit malo punico ſimilem: eſt inter fruticem atꝗ arborem,Punicæ non abſimilis,folio amerinæ,τὸ δὲ φύλλον ἀγνῶδες. Columella cynosbaton uaſtis ſpinis paliuro rubisꝗ coniungit, cum in conſerenda ſepe præcipit ſemina uaſtiſſimarum ſpinarum ſolo credenda eſſe: cuius generis etiam ſunt cynosbati, quos ſua ætas ſentem canis appellauit,Marcel. Verg. Rubi alterum genus eſt,in quo roſa naſcitur;gignit pilulam caſtaneæ ſimilem, præcipuo remedio calculoſis:Alia eſt cynorrhoda,de qua proximo dicemus uolumine, Plinius libro 24. ca. 13. Et mox cap. 14. Cynosbatum, alij cynoſpaſton, alij neuroſpaſton uocant; folium habet

ueſtigio hominis ſimile. Fert et uuam nigram in cuius acino neruum habet, unde neuroſpaſios dicitur. Alia eſt à cappari quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrſus ad remedia ſplenis & inflationes cõditus ex aceto manditur. Neruus eius cum maſtiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum roſa alopecias cum axungia emendat, &c. Cæterum roſas ſylueſtres Theophraſtus de hiſt. plant. 6.7. ſeorſim nominat ac deſcribit: Aſperiores (inquit) tum uirgis tum folijs conſtat quàm ſatiuæ, & florem minus odoratum, minusq; coloratum, nec tantũ magnitudine ferunt. Cynosbati fructus (inquit Galenus libro 7. de Simplicib.) non parũ aſtringit, folia uero mediocriter. Itaq; particularis eius uſus haud ignotus eſt. Cauendum ab eo quod in fructu eius lanæ ſpeciem habet, ceu arteriam uitiante. Idem alibi cynosbata huius fruticis fructus appellat, adnumerans eos alijs agreſtibus, qui ut minimum alimenti habent, ita praui ſunt ſucci, ut cornis, moris rubi, arbuti et halicaccabi fructibus, dioſpyris, &c. Matthæolus Senenſis de rubo canino ſcribens, eum hodie ignotum arbitratur, cynorrhodon uero roſam eſſe ſylueſtrem, quam Plinius ad rab. C. morſus celebrauit. Primum, inquit, ſi cynosbatus eadem roſæ ſylueſtri eſſet, nihil opus fuiſſet eam pluribus à Dioſcoride deſcribi, ſed uno uerbo roſam ſylueſtrem appellando ſatisfeciſſet lectoribus. Sed hoc argumentum leuius eſt, quàm ut refelli debeat: cum & aliæ quædam ſylueſtres plantæ, nominibus ueniant proprijs, nec ſemper adiectione ſylueſtris circumſcribantur: ſic ſpinum pro pruno ſylueſtri dicimus: et ipſas ſylueſtres roſas Germani ſuo nomine, quod de ſatiuis nemo diceret, **hagenbutten** uel **hanbüttel** nominamus: Galli eſglantier. Deinde folia multum à myrti folijs differre ait, cum Dioſcorides non ſimpliciter ea myrti folijs comparauerit, ſed tantum multò latiora eſſe dixerit: mihi ſanè quamuis ſerrata, tamen aliquo modo myrti folijs ſimilia uidentur, & ſimiliter per ramulos digeſta, bina uidelicet è regione. Fructus quãuis longe maior ſit quàm nucleus oliuæ, figuræ tamen ſimilitudo reſpondet, de qua ſolum Dioſcorides loquitur. Plinius quidem alibi de cynorrhodo agit (quã roſam ſylueſtrem eſſe inter omnes conuenit; quanq; & lilij genus, ut poſtea dicã, ſic appelletur:) alibi uero de cynosbato: ſed hanc ita deſcribit ut prorſus ei ignota fuiſſe uideatur, & ipſe ſeipſum intricare. Sed non differre cynorrhodon à cynosbato, id eſt roſam caninã à rubo canino, uel ſuis uerbis ipſum aliquis conuincat. Vtriq; à cane nomen: utriq; Plinius roſam attribuit, utriq; ſpongiã (licet in cynosbato pilulã caſtaneæ ſimilem appellet) utriq; uim eandem in medicina contra alopecias. Nam libro 25. Aliâs apud authores (inquit) cynorrhodi una medicina erat, ſpongiolæ, quæ in medijs ſpinis eius naſcitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. Libro autem 24. Ruborum roſa (inquit) alopecias cum axungia emendat. Et quanq; hæc uerba ad proprie dictos rubos refert, in eo tamen errare mihi uidetur, cum hoc remedium cynorrhodo debeatur: de quo paulo ante dixerat, Alterum genus rubi eſt in quo roſa naſcitur: gignit pilulã caſtaneæ ſimilem, præcipuo remedio calculoſis. Certe roſæ ſylueſtris ſpongia, pilula propter figurã recte dicetur, recte etiã caſtaneæ echino ſuo adhuc intectæ comparabitur. Errat igitur Hermolaus qui cynorrhodon à cynosbato non flore roſeo differre ait, quẽ ferat utrũq; ſed ſpongiolis, quas cynorrhodon habeat, cynosbatus non habeat. Galenus circa finem cap. 1. lib. 1. de compoſitione ſecundum locos, κυνόμορον uocem repertã in ænigmatico quodã medicamento ad alopeciã, cynosbatum exponit. Apud Dioſcoridem rubum etiã proprie dictum, Græce βάτον, cynoſbaton cognominari legitur: ut etiam capparin cynosbaton & philoſtaphylon. Attribuuntur autem etiam cappari frutici apud Dioſcoridem, ſpinæ, ut rubi, in hami modum aduncæ: fructus oleæ ſimilis, qui cum dehiſcens panditur florem candidum promit, quo excuſſo, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendit, parua, rubicunda. Ex iſtis notis multæ cynosbato etiã proprie dicto communes ſunt, quæ Plinium uidentur intricaſſe. Vtcunq;, certum apud me eſt, Plinium cynosbaton ignoraſſe, & quæ apud Græcos inuenerat nullo iudicio tranſtuliſſe. Paulo poſt initium cap. 14. lib. 24. Alia eſt à cappari (inquit) quã medici cynosbaton appellauerunt, huius thyrſus ad remedia ſplenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum maſtiche Chia commanducatus, os purgat. Hæc omnia de cappari intelligenda ſunt: cuius non fructus ſolum, ſed etiã thyrſos & cauliculos ad remedia ſplenis condiri ſcimus. Eiuſdem fructum ἀποφλεγματίζειν, id eſt per os purgare & pituitã detrahere Dioſcorides author eſt. Plinius hoc neruo attribuit, cum prius non de capparis, ſed de cynosbati tanq; alterius plantæ neruo in acino eius contento, locutus eſſet. Proinde uel illa omnia ad capparin referre oportet, cui etiã uua conueniet (quã cynosbato nemo tribuit) unde & philoſtaphylon Græci uocarunt, ac Plinius ipſe alibi opheoſtaphylen: aut Plinium omnino erraſſe fateri. Theophraſtus, ut dixi, ἀγνώδης (ἀγλώδης apud Athenæum, non placet) id eſt agni uel uiticis folium cynosbato tribuit, pro quo Plinius ἰχνώδης uel ἰχνοειδὴς legiſſe uidetur, cum ueſtigio humano comparet. Viſum à ſe rubum quidã teſtantur in ſyluis hac ſpecie, ut quaſi ſolea eſſe uideretur, Hermolaus. Mihi animus inclinat mutilum eſſe hunc Theophraſti locum, & ἀχνώδης legendum, referendumq; ad fructum non ad folium: reuera enim ἀχνώδης eſt cynosbati, id eſt roſæ ſylueſtris, ut etiã ſatiuæ fructus: hoc eſt aceroſus, & floccis plenus: quo ſenſu τὸ ἐν αὐτῷ ἐριώδες Dioſcorides dixit: ἄχνην Varinus exponit ἄχυρον, καὶ τὸ ἄχυρα λεπτότατον. ἀχνώδης, ἄχνῃ ὅμοιον. Cæterum ubi malo punico ſimilem cynosbati fructum eſſe Theodorus uertit, Græce legitur, καρπὸν ὑπέρυθρον ἔχει καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥοιᾶς (Athenæus non recte habet τῇ ῥοιᾷ:) id eſt fructum, uel ſemen potius, rubicundum habet, & mali punicæ ſemini ſimile: & ſic uertendum erat ne quis integro malo punico conferri arbitraretur: quod ut caueret Marcellus Vergilius in alium errorẽ incidit, transferendo, puniceę

cytino

cytino ſimilem. Id licet quod ad rem ipſam defendi poſſit: cytinus enim non ſolum appellatur flos ſatiuæ mali Punicæ apud Galenum libro 6. de Simplic. ſed etiam prima poſt florem pomi ipſius rudimenta, apud eundem libro 6. de compoſ. ſecundū loc. Theophraſtus tamen omnino grana interiora ſignificaſſe uidetur: quæ licet alba ſint in fructu cynosbati, ſucco tamen rubente circumfunduntur, & magnitudine figuraq; ad mali punicæ grana quàm proxime accedunt. Eodem planè ſenſu Dioſcorides de cappari ſcribit, fructum eius apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendere, parua, rubicunda. Errat Ruellius in hiſtoria ſua plantarū, circa finē capitis de rubo canis, cynosbaton magnitudine inter fruticem & arborem punicæ eſſe ſcribens: fefellit eum non bene diſtincta translatio Gazæ. Græce quidem clariſſimè ſcribitur, cynosbaton inter fruticem & arborem ſimpliciter magnitudine eſſe, deinde additur, punicæ ſimilem, aut ſi libet æqualem: nam παραπλήσιον nonnunquam ad quantitatem refertur. Opinor autem in folijs etiam ſimilitudinem eſſe: nam & punicæ folia, utpote gemina ſibi oppoſita & anguſta, myrto conferuntur. Capparis quamuis & ipſa cynosbatus appellatur, propter ſpinarum maximè ſimilitudinem: longè diuerſæ tamen naturę eſt, quàm noſtra hęc cynosbatus, nec ulla eius ſpecies exiſtimari debet, ut neq; aconiti, quamuis hoc etiam nomen ei tribuatur. Neq; enim homonyma, id eſt ea quibus idem nomen eſt, ratio uero ſubſtantiæ diuerſa, ad unum genus referri debent. Errat igitur duplici nomine Matthæolus, qui Pliniū lib. 24. cap. 14. duas cynosbati ſpecies facere aſſerit, unam ueſtigij humani folijs, alteram folijs capparis. Non enim ſpecies duas cynosbati illic Plinius facit, ſed præter cynosbaton capparin quoq; ſic appellari tradit: cappari uerò folio ſimilem, præter ipſam capparin (quam ipſam ſibi ſimilem eſſe nihil mirabimur) cynosbatum nullum facit. Sed quid opus eſt pluribus? cum uel unica iſta nota, de floccis & lanis in fructu ſufficiat (quæ nulli alteri fructuum conuenit, quod ipſe legendo uel aliter obſeruauerim) quam ut Dioſcorides ſoli cynosbato attribuit, ita nos in ſolo cynorrhodo, id eſt roſa ſylueſtri, quanq; in ſatiua quoque, reperimus. Quod autem illi arteriam infeſtent, ſæpe periculo meo ipſe didici. Horum cauſa fortaſſis flatu auerſo fructū huius legendū præcipiunt, alioqui periclitantur oculi, ut Theophraſt. ſcribit in hiſt. plant. 9. 9. Sed deſcriptione omiſſa uires in medendo conſideremus: quas illi Dioſc. & Galenus aſtringēdi ac aluum ſiſtendi tribuūt. Atqui roſas ſylueſtres noſtras cum alijs partibus, idq; magis ꝗ ſatiuas, tum præcipue fructu, ſiccare, aſtringere, ſiſtere, apud omnes hodie in confeſſo eſt, & guſtus ipſe manifeſtò oſtendit. Nō eſt autem quòd miremur quo pacto ualidè aſtringentia uenenis reſiſtant, cum & alia nō pauca eiuſdē generis habeamus, ut pentaphyllon, tormentillā, terrā Lemniam, chalcanthum, &c. ſiue tota ſubſtātia id agāt, ſiue quia partes corporis roborāt, ita ut & promptius uenenū repellāt, & meatibus clauſis minus ab eo afficiātur. Hieronymus Tragus etiā dupliciter errat, primum ꝙ cynosbaton à cynorrhodo ſeparat: deinde ꝙ ſpinā ſepibus noſtris uulgarem, quā pleriq; hodie ſpinā albam uocāt, cynosbatō facit. In qua tamē, ut reliqua taceā, aculeorum ſpecies ipſum docere poterat, cynosbati nomē ei nō cōuenire: baton enim Græci rubum appellāt, fruticem uulgò notiſſimum, cui aduncæ & hamatæ ſunt ſpinæ: à quarū ſimilitudine nō in fruticū genere ſolum plātas diuerſas cynosbati, id eſt rubi canini nomine uocauerūt Græci, ut cynorrhodon, capparin, rubū ipſum, ſmilacem aſperā, cui rubi uel paliuri ſpinas eſſe Dioſcorides teſtat: ſed inter animalia etiā baton piſcem planū, quem raiam Latini uocāt. Spinæ albæ uerò ſic uulgò dictæ rectæ omnino & minimè aduncæ ſpinæ rigent. Plinius 24. 14. Inter genera ruborum, inquit, rhamnos appellatur à Græcis, ramos ſpargens rectis aculeis, nō ut cæteri aduncis: proximè autē de rubo priuatim dicto, & cynosbato locutus erat, ut uel inde cōſtet neutri illorū rectos eſſe aculeos. Rhamnū certe Græci bati, id eſt rubi generibus nō adnumerant. Plinio tamē uiro Latinæ & patriæ linguæ doctiſſimo, in ſua lingua rubum cōmunius feciſſe uocabulum licuit, quàm Græci baton faciāt. Inter Græculā roſam & moſcheuton dictā, quæ funditur è caule maluaceo, folia oleacea habens, media magnitudine autumnalis eſt, quā coroneolam uocāt: omnes ſine odore præter coroneolā & in rubo natā, Plin. 21. 4. Cum igit̃ ſua in rubo roſa ſit, quid obſtat quin illam nunc à rubo cynosbatō, nunc à roſa cynorrhodon appellemus, nulla interim rei ipſius differentia? Apparet etiā ex his Plinij uerbis roſam in rubo odoratā eſſe: quod ideò dico ne quis imperite pro rubi roſa propriè dicti rubi flores accipiat, quod ipſe Plinius in remedijs ex rubo fecit, ut ſupra dixi. Maximè aūt odoratum eſt roſæ ſylueſtris genus montanū, & cæteris minus, nō floribus tantum, ſed frutice toto, noſtri ob ſuauitatē odoris uinariā appellant: quā cum ſemel & iterū in horto plantaſſem, ſtatim degenerauit, & omnem qua prius undiq;, folijs maxime, ſuauitate odoris ſpirabat, exuit. Herm. Barbarus in proximè recitatis Plinij uerbis legit, præter coroneolā in rubo natā, ſine copulatiua coniunctione quā noſtri codices habent, quos ego magis ꝓbo. Nouimus enim cynosbatum & roſam in rubo naſcentē, quæ tamen autumno apud nos quidem non floret: niſi raro fortaſſis: nam & ſatiuas interdū autumno florere uidimus. Ad hæc cum alibi etiā cynosbatum & roſam in rubo deſcribat, coroneolam tamen uocari nuſq; meminit. Hermolaum & hac in re & alijs omnibus ubi de cynosbato ſcribit ſecutus eſt Io. Ruellius: Idem, Coroneola (inquit) in rubo nata, iucundi odoris eſt, ſed anguſti. Roſa uineæ uocatur flos ſpinæ albæ, Syluaticus: hinc errandi forte occaſio nata quibuſdā, ut ſpinā albam cynosbatum facerent. Idem Syluaticus ciſthum roſam caninā uocat, & aliā eius ſpeciem (ledon forte) roſaginem. Recentiores (inquit Ruellius) tum roſaginem tum roſam caninam uocant, fruticem thymo maiorem: folijs ocymi, rotundioribus, flore mali punicæ: flos maſculo roſaceus eſt, fœminæ albicans. Ego in ſummis alpibus circa ſaxa odoratum

fruticem, prorſus lignoſum, humilem, & copioſum ubi naſcitur: folijs oleæ, pinguibus, duris, & ruffis parte ſupina: flore mali Punicæ roſeo ſæpe reperi, quam Heluetij etiam in alpibus roßkrut (ſi recte memini) appellant. Sed rhododendron quoq; in Gallia roſaginem uocari Ruel. meminit. ¶ Quidam ſentem canis non recte pro uulgari rubo accipiunt. Cynacanthan in lexico Ambr. Calepini pro oxyacantha imperitiſſime ſcribi & exponi reperio. Stephanis agria apud Aëtium corrupte legitur pro ſtaphiſagria ad uitia pſorasq; capitis: niſi quis ſtephanida putârit eſſe, quã à noſtris coroneolam uocari diximus, hoc eſt cynosbaton: utiq; ſi & hæc, ut rubi, manantibus in capite ulceribus præſidio eſſe poteſt, Hermolaus in Staphidem agriam Dioſcoridis. Phyſcius Locrus Amphictyonis filius, cum forte inter eum & parentem obortum eſſet diſſidium, multis ciuium acceptis de ſedibus ſtatuendis Apollinem conſuluit: reſponſumq; tulit, ut eo loco urbem cõderet, ὅπου περ ἂν τύχῃ δηχθεὶς ὑπὸ κυνὸς ξυλίνης, ubi à cane ligneo morderetur. In alterum itaq; maris littus tranſgreſſus, cynosbatum, id eſt caninum rubum pede compreſſit: uexatusq; pluſculos dies ulcere, eo loco ubi oraculum iuſſerat, (loci natura interim cognita,) urbes condidit, Phyſcos (Φυσκεῖς) Hyanthiam, & alias omnes, quas Locri Ozolæ coluerunt, Cælius Calcagninus in Equitatione: tranſtulit autem ex Græcanicis Plutarchi, problemate 15. Errat autem ab initio: ſic enim uertendum uidetur, Amphictyon filium habuit Phyſcium, is Locrum, Locrus Cabyen Locrum: quo cum orto diſſidio, pater multis ciuium aſſumptis, &c. Meminit etiam Athenæus libro 2. & Cælius Rhod. 17.28. Canem ligneam Theophraſtus cynosbatum uocat, Varinus. Illud ferè præterierã quod ſupra iam dictum oportuerat, quo ſententia noſtra cynorrhodon non aliã à cynosbato eſſe, uel maximè confirmat, ex eodem Varino: apud quẽ uerba hæc Græce habentur, Κυνόσβατος φυτάριόν ἐστιν, ὅμοιον ῥόδῳ ἔχον τὸν καρπόν. ἔστι δὲ μεταξὺ θάμνου καὶ δένδρων, παρόμοιον ταῖς ῥοιαῖς, ἢ ταῖς ῥοδέαις, ἀκανθώδης. Hoc eſt, Cynosbatus planta eſt, quæ fructum roſæ ſimilem habet: magnitudine inter fruticẽ & arborẽ: ſimilis punicis arboribus uel roſis ſatiuis, ſpinoſa. Et paulo ante nomẽ ei à cane impoſitum ſcripſerat, propter aſperitatẽ & ſpinas, quibus ita uidelicet riget, ut canis ſerratis dentibus ſuis. Κύναρος ἄκανθα apud ueteres Græcos aliquoties legitᷓ, quorum uerba citat Athenæus libro 2. ſemper aũt adijcitur ἄκανθα, id eſt ſpina. Hecatæus Mileſius in montibus altiſſimis circa mare Hyrcaniũ naſci ſcribit ἄκανθαν κυνάραν: & alibi, In Choraſmiorũ montibus arbores ſunt ſylueſtres, cynara ſpina, ſalix, myrica: naſcitur etiã circa Indum fluuium cynara. Et Scylax uel Polemon, In montibus (inquit) proueniunt cynara, & aliæ herbæ. Cęterum Didymus grammaticus apud Sophoclẽ quid ſit κύναρος ἄκανθα exponens, dubitat an ſit cynosbatus, eò φ aſpera & ſpinoſa ſit plãta, Hęc Athenæus: cum ab initio propoſitum eſſet loqui de herba cinara. κίναρα (inquit, in neutro plurali numero) Sophocles κυνάραν per ypſilon uocat, in ſingulari fœminino: quo modo etiam ipſe paulo poſt per iôta ſcribit κινάραν, & eandem eſſe putat herbam quæ carduus Romæ uocata ſit, & in Sicilia cactus: quanq; & caules eius cactos uocarent cibo idoneos, ut aliũ eiuſdem caulem πτέρνικα (aliâs πτέρνικα:) & in capitulo medullã ablatis pappis palmæ cerebro ſimilem, aſcaleron: unde uulgare noſtri temporis nomẽ artichau natũ mihi uidetur. Cynaron fortaſſis eſſe cynosbaton, Heſychius etiã & Varinus Athenęi uerbis ſcribunt. Apud Suidã κύνειρον nudum nomẽ legitur, pro κύναρον forte, licet ordine repugnante. Κυνάδα, cynosbatum, uel planta quã capras depaſci aiunt, Heſychius: in Lexico Græcolatino κυνὰς, ἀδος, pro cynosbato exponitᷓ. Κυσὸς, genus herbæ ſpinoſæ ſimilis roſis, Varin. κυνόκνηστρον, herba quædã, Heſychius & Varinus: hæc etiam à cane & aculeis nomẽ habet, ut non alia quàm cynosbatus uideatur. Eſt & rubens lilium, quod Græci crinon uocãt: alij florem eius cynorrhodon: laudatiſſimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide, Plin. Cynorodon lilium eſt hyacintho ſimile, Heſychius & Varinus. Eſt et rubens liliũ, ſatis apud nos frequens, differens à purpureo: florem lilij naſcẽtis in Italia cynorrhodon uocari Plinius eſt author: quod & Hippocrates accepit, cum rubentia cynorrhoda fœminarũ purgationibus commẽdat in uino, Ruellius. Ego cynoſorchin hyacintho propiorem putauerim, flore purpureo, radicis bulbo gemino, quæ aluum ſiſtit è uino pota: qua facultate etiam menſes ſiſtere poſſe uidetur.

¶ Ellebori & elleboriſmi uim ſupra in curandi ratione ex Dioſcoride docui.

¶ Gallinæ cerebellum potum cum aliquo liquore, Galenus in Parabilib. Ne morſi à rabioſo cane rabidi fiant, cerebello gallinaceo occurritur: ſed id deuoratum anno tantũ eo prodeſt, Plinius. Gentiana proprietate quadam iuuat pota & applicata, Auicenna, & Serapio ſecundum Habyx. Quidã ſolius gentianæ obolos tres in tribus aut paulo amplius meri cyathis per dies duos & uiginti propinant, Galenus libro ſecundo de antid. in uerſibus Damocratis: & in fine eorundem cap. 119. ſimiliter, ſuccus autem (inquit) radici præſtat. Vſum certe eius præſtantiſſimum eſſe, ex nobiliſſima omnium è cancris antidoto, quam ſupra deſcripſimus, facile eſt conijcere.

¶ Helleborus, uide Elleborus. Hinnuli (νεβροῦ) coagulum bibendum, Damocrates apud Galenum libro ſecundo de antid. Hippocampus marinus toſtus, utiliter comedi proditur à rab. C. morſis: quòd eius ſanguis aquæ amorem inducat, & propria quadam ui pauori aquæ reſiſtat. Quamobrem bis ac ter hippocampum comedi cogunt: eundemq; ex acerrimo aceto tritum uulneri applicãt, rabiemq; hoc medicamento frequenter peruicerunt, Aëtius. Hippoſelinum, id eſt oluſatrum potum & illitum, Plinius. Hirundinis fimus illitus uel potus, Ponzettus. Hirci iecur mature ſumptum, Ponzettus: Vide paulo ſupra in Apri iecore. Hyænæ carnes in cibo, ut magi ſcribunt, Plinius.

¶ Lapathum tum acidum, tum agreſte, ut ſupra explicaui in ratione curandi ex Aëtio. Lapathi

succus cum melle & oleo potus, Thessalus. Laser potum & cum oleo impositũ, Auicenna in Assa. Liquor Cyrenaicus aut Parthicus fabæ quantitate potus, Aëtius. Cyrenaici aut Medici liquoris obolus è duobus aquæ cyathis, Damocrates apud Galenũ. Leucanthemis herba pota efficacissima est: cui tanta inesse uis traditur, ut uel poculi fundo sublita potionem libenter admitti faciat: Idem afferunt chamæmalum efficere, Aëtius. Lycium, Aegin. Lycij Indici oboli tres ex aqua, cum modico uerbenacæ: aut lycium per se ex ouo sorbili, Asclepiades apud Galenum de antid. Lycij Patarici, uel Indici, si haberi potest, obolos tres ex aqua (aquæ cyathis circiter tribus) Niceratus per dies uiginti duos ieiunis propinabat, celebri (ut aiebat) experimento: Idem efficere aiunt Britannicæ succum, eodem modo exhibitum, Damocrates ibidem. Lycium in catapotio deuoratum, Dioscorid.

¶ Mel linctum aut potum, Dioscorid. Isaac, Auicenna. Mentam cum granis mali granati aiunt esse singulare remedium, Ponzettus: non exprimit autem foris ne adhibenda sit, an intra corpus sumenda. Dioscorides ut Serapio citat, & Macer, mentam cum sale ad C. morsus simpliciter, apponũt. Mergi iecur assatum cum oleo & modico sale datur, mira facultate: ita enim presentaneum esse aiũt, ut æger protinus aquam flagitet, Aëtius. Videntur sanè mihi medicamenta quædã ab aquaticis animalibus aduersus aquæ metum à ueteribus tentata, nõ tam alia ratione, quàm quod naturæ quadam similitudine ei obsistere posse crederentur: ut ex cancris, mergo, castore, hippopotamo, uitulo marino: & urso etiã forte simili ratione: nam hic quoq; nonnullis in locis amphibius est, ac piscibus uiuit. Sic inter herbas ex potamogitone.

¶ Olusatrum, uide Hipposelinum.

¶ Plantago pota, Plinius Valer. Polium potum, Aëtius. Porri, uide in Cepis.

¶ Rutæ denarij sex ex uino poti, Apuleius. Rutæ succus acetabuli mensura è uino bibitur, Plinius: apud Valerianum denariorum quindecim pondus bibendum legitur.

¶ Spinæ albæ semen potum, Dioscorides ut citat Serapio: codices Græci habent ἑρπετοδήκτοις, id est serpentium morsibus.

¶ Terra sigillata, id est Lemnia, cum uino diluto sumpta, & ex acri aceto imposita foris, Galenus de simpl. lib. 9 cap. 2.

¶ Vitis albæ radix pota, Aëtius. Quidam ius ex uitulo carnis decoctæ dant potui, Plinius. Vrsini fellis mystra duo cum duobus aquæ cyathis, ieiunis triduo offerunt, & in magna admiratione habent, Damocrates apud Galenum. ¶ Hæc sunt quæ ex ueteribus, quorum hac de re scripta hoc tempore habui, & recentioribus nonnullis, in rei medicæ studiosorum gratiam præcipuè, summo labore colligere & conferre uolui: Quę si cui non per omnia satisfaciunt, legat insuper qui de morsu rabidi canis scripserunt, Constantinum Practicæ lib. 7. cap. 13. & recentiores, Arnoldum in Breuiario 3. 13. (& 3. 16. ubi de canis non rab. morsu tractat:) Gordonium 1. 17. Varignanam parte 4. tractatu 3. cap. 2. & Antonium Gaynerium cap. 12. de Venenis. Nunc anteq; ad Philologiam aggredior, de paucis quibusdam adhuc medicinæ candidati mihi admonendi sunt: quæ licet opportunius alia alibi in præcedentibus dici potuissent, hic corollarij uicem tenebunt. Arabes non raro dum ex Gręcis sua transferunt, κυνόδηκτα non simpliciter à C. morsa, sed à rab. C. uerterunt: ex recentioribus etiã multi confuderunt, quod mihi in colligendis medicamentorum catalogis, quos supra posui, laborẽ adauxit. Remedia quę hydrophobis, id est aquã pauentibus salutaria inscribuntur, uel ad hydrophobicum affectũ, ferè semper accipi debent pro illis quæ affectum absentem prohibent, & ab eo pręseruant ac tuentur, quæ etiam simpliciter morsis à rab. C. auxiliaria dicuntur, & ne morsi in rabiem incidant. Horum plęraq; intra corpus sumuntur, ut sanas adhuc partes corroborent, & uenenum ab eis auertant: perpauca quę foris adhibentur eodem donantur pręconio, ut aquę formidinem arcere dicantur: ea enim potius ut affectum curent pręsentem, & quod adest uenenum euocẽt in usu sunt, ut non proprie sed per accidens ab aquæ metu præseruare dici possint. Remedia quædã (inquit Galenus in aphorismum 22. libri 2.) ab affectione adhuc absente præseruant, alia præsentem curãt: tertium genus ex præseruatione & curatione mistum est, quod proprio nomine caret: atq; idcirco aliàs alia medici utuntur appellatione, nonnunq; præseruari dicentes, ne morbus qui iam incipit generari, ad complementũ perducatur: nonnunq; uero curari, quemadmodũ in ijs quos canis rabidus momorderit. Quæ enim ipsis adhibentur medicinæ, duplicem habent appellationem. Nam nonnunq; rabiei remedia dicuntur, ac si rabiem facientis affectionis dicerentur. Nonnunq; uero non remedia præsentis affectionis appellantur, sed à rabie futura præseruantia. ¶ Hęc si quis prolixius à me tractata existimat, is secum perpendat uelim q; latè huius argumenti usus pateat. Neq; enim ad rabiosos canes solum quæcunq; hactenus dicta sunt pertinere omnia quisquã arbitrari debet: sed præterea ad aliorum quoq; animalium morsus, idq; tribus diuersis modis. Aut enim perpetuo uenenata sunt quæ mordent, ut uiperæ & alij pleriq; serpentes: Aut non uenenata: eaq; uel non rabida, & simplici morsu lædunt, qui tamen non prorsus ueneno caret, in profundo præcipue uulnere: uel rabida & cum morsu uenenum infligũt nihilo mitius q; quæ perpetuo uenenata sunt. Sed cum multa sint, ut dixi, animalia quæ morsu aut ictu nocent, medicis tamen præcipua cura fuit rabidi canis morsus impugnare: quod hoc animal, ut supra dictum est, frequentius homini & familiarius sit, eoq; minus caueri possit. Quisquis uero exploratam habuerit medendi morsis à rab. C. methodum, & simul materiam siue particularia medicamẽta cognouerit, eadem opera à qualibet animante morsis homini-

bus cum Deo opem feret. Potiones quæcunque cõtra uiperarũ morsus descriptæ à nobis sunt, aduersus rab. C. morsus etiã efficaces erunt, Damocrates apud Galenum lib. 2. de antid. Morsis à crocodilo conueniũt eadem remedia quæ ad morsos à cane ac ad reliquos relata sunt, Aëtius. Emplastra ad demorsos à cane uel urso aut similibus animalibus statim à principio commodè adhibentur ex sale & cerussa apparata, &c. Idem. Et rursus, Omnia ferè quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à fele morsis conducunt. Erit præterea, quod nemo ante nos monuit, non mediocris occasio ab hac curandi ratione propter affectus & symptomatum ac periculi similitudinẽ, ad febrim pestilentem eiusque ulcera curanda transeundi: Quod eruditi medici facile animaduertent: nobis ad sequentia properandum est. ¶ Κυνόλυσσος ab Andrea medico hydrophobus dictus est.

H. Philologia.

¶ a. Canis, à canendo, authore Varrone, quod latratu signa dare soleat. Græcis κύων, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat, ut docuit Eustathius, Cælius: est enim animal natura φιλάνθρωπον, id est hominis amans, Varinus. Dubij generis est apud Græcos pariter & Latinos, ita ut hos uel has canes utrumque sexum comprehendendo dicamus. Κύων, ὁ σκύλος, ἀπὸ τοῦ κυνεῖν (aliâs, κύειν) καὶ σαίνειν, ἢ παρὰ τὸ ὠκύς, transpositione literarum: ἢ παρὰ τὸ ὀξὺ εἶναι ζῶον, Varinus. Κυνίσκας, τὰς κύνας, ut phialas & phialiscas dicimus, Suidas, Varin. Nostri peculiari uoce betz in cane uocando utuntur, ab Illyrijs forte sumpta qui canem pes appellant. Μανσὸς & σκάμαια pro cane apud Varinum legimus: posterius etiã apud Hesychiũ. Ἀκαμύθιος, canis, παρὰ τὸ ἀκάλλειν τοὺς ἰδίους δεσπότας, Varin. ex Methodio. ἀκάλος adulator est. Ἀκαλαύθις, ταχεῖα κύων, ὀνοματικῶς, καὶ ὄρνιον μικρόν, Hesych. Catuli non solum canũ fœtus dimitiuè, uerum omniũ animalium appellantur, Nonius: Catuli aspidis, uiperarũ, draconum, lacertarũ, simiæ, tigridis, uulpium, muriũ, Plinio: serpentis, Vergilio Georg. 3. leonis, Claudiano & Vergilio. Ego cum de canibus intelliguntur, absolute poni puto, de cæteris non nisi cum additione. Catulum canis Varro lib. 4. de lingua Lat. dictum ait à sagaci sensu & acuto. Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, Vergil. Chrysippus omnia in perfectis & maturis docet esse meliora, ut in equo quàm in equulo, in cane quàm in catulo, in uiro quàm in puero, Cicero. Græci plura habent uocabula: scylaces (inquit Varinus ex Polluce) catuli canum & luporũ dicuntur. A scylace diminutiuũ fit scylacion, catellus. Σκύλλον τὴν κύνα λέγουσιν, Hesych. Scyllos proprie de cane infante dicitur, ἀπὸ τοῦ ἄρχειν ἐπὶ τὸ ὑλακτεῖν, οἱονεὶ σκύλαξ, Orus. Scymnos paroxytonũ de leonis catulo, oxytonum uero de catulis aliorũ animalium, Etymol. Pollux & alij non distinguunt: nam Hesychius & leonum & aliorũ animalium σκύμνους paroxytona dictione uocat: de canibus neutrũ inueniri puto. Catuli animalium illorũ quæ proprium nomen non habent, scylacia uel scymnia dicunt, Pollux. Catellum Græci etiã cynidion & cynarion uocãt, Varinus, Suid. non solum aũt ætate exiguos sic uocãt, qui proprie scylaces dicuntur, sed potius natura, ut Latini caniculas. κάλιον, κυνάριον, βακτηρίδιον, id est canicula, bacillus, Hesychius & Varin. ego pro cynarion malim schœnarion, id est funiculus: calos enim funis est, ut calon lignũ. Tantillum loci ubi catellus cubet, id mihi sat est loci, Plautus in Sticho. Os & labra tibi lingit Manuella catellus, Martialis. Cato etiã catellã dixit fœm. genere. Χαμαιδῖλαι, αἱ νωθρότεραι τῶν κυνῶν, id est ignauissimi canes: aliqui testudines, alij cochleas interpretãtur, (omnibus ijs tarditatis nota conuenit,) Hesychius & Varin. Xenophon lib. 8. institut. Cyri, equos & canes βοσκήματα, id est pecora nominat: & Gratius poeta, pecuaria.

¶ Epitheta. Acer, Horat. Epod. 12. Nec naribus acres Ire canes, Ouid. Amarus. Atrox. Arguti, Seneca in Hippolyt. id est sonantes. Scindent auidi perfida corda canes, Ouid. in Ibin. Audax. Auritus. Blandi, Verg. Georg. 3. Celeres, Ouid. Epist. 4. & 5. Citi, Idem Epist. 5. Clamosus. Emeriti, Stat. 3. Syluarũ. Ferus. Fidus. Fideles catuli, Horat. 1. Carm. Acron exponit sagaces, uel silentiũ inuestigãdo seruãtes. Horrendus. Horrisonus. Hirsutus. Ieiuna, Horat. Epod. 5. Immanis. Immitis. Infestus. Mænalius. Mordax. Obscœni, Verg. 1. Georg. Obesus lacte, Claud. in Eutrop. Odori, Claud. 2. de raptu Proser. Odorisequus. Pernix canis pecuarius, Columel. Peruigil, Senec. in Herc. fur. Properus. Rabidi, Sene. in Oedipo. Rabiosa, Horat. 2. Epist. Aut rapidis canibus succinctas semimarinis Corporibus Scyllas, Lucret. lib. 5. Raucus. Sagax. Solicitos uocat Ouid. 11. Metamor. quod rem domini diligenter custodiant. Vocalis. Introijt in ædes ater alienus canis, Terent. Phorm. ¶ Epitheta Græca, Ἀργίποδες, id est celeres Homero. Ἀργοί, celeres uel albi, Varin. Aiunt autem albos, ut quorum corpora molliora rarioraque sint prius peste infectos, Vide Varinum in Ἀργός. Porphyrius celeres interpretari mauult. Ἔυριν, sagax. Καρχαρέοι, οἱ τραχεῖς, asperi, Etymol. Dentium autem ratione maxime sic dici uidetur: unde & καρχαρόδοντες ab Homero cognominãtur, à dentibus serratis, Etymol. in καρχαρ. Λάβροι, Oppiano. Λίταργος, παρὰ τὸ λίαν ἀργὸν ἢ ταχὺν εἶναι, id est à nimia uelocitate: Vide infra inter prouerbia à cane. Σιγέρπης, λαθροδάκτης, Hesych. & Varin. Vide ibid. Ὑλακόμωροι, apud Homer. Odysseæ ξ. ὀξύφωνοι, Aristarcho: melius οἱ περὶ τὸ ὑλακτεῖν μεμορημένοι, ὅ ἐστι πεπονημένοι, ἐσπουδακότες, ὑλακτικοί, Scholiastes: Plura uide in Lexico Varini. Φιλόφθογγοι, in epigrammate Anytes.

¶ Veneti passim Patarinum frigus, nec non hominem canem Patarinum, summa eius iniuria appellant, Nic. Erythræus. Canis uerbum est, quo impudentibus inimicis conuicium fieri solet. Nam militare dictum est in hostem canis: & apud Homerum pro graui contumelia in aduersarium dicit. Terentius Eu. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. Ain' uerò canis? Donatus. Ἐξ αὖ νῦν

ἔφυγες

ἔφυγες θάνατον κύον, Homerus. Et alibi de impudentibus, ἐξελάαν φθένδε κύνας κηρεσιφορήτους. Canum impudentiam Oppianus libro 5. de Venatione notat, quamuis impudentiores eis marinos facit, his uersibus: Εἰσὶ δ᾽ ἐνὶ τραφερῇ λάβροι κύνες, ἀλλὰ κύνεσσιν Εἰναλίοις οὐκ ἄν τις ἀναιδείην ἐρίσειε. Κύναιος, ἀναιδής, id est impudens, proparoxytonum Varino: Hesychio & Suidæ properispomenon. Κύναιδος, ualde impudens, Hesychius & Varinus: Hermolaus quoque per y. scribit, sed frequentior usus obtinuit, etiam apud Græcos, ut per iôta scribatur, idque melius meo iudicio: à cane enim qui deriuet non inuenio authorem. Κυπαίτου, cinædi, molles, κίναιδος, ὁ κινὸς αἰδοῦς, ἢ ἀσελγὴς παρὰ τὸ κινεῖν, Etymol. Κυναίδης, illiberalis, sordidus, Hesychius & Varinus. Κυνεῖς, impudentes, Iidem. κύνεος νόος, inuerecundus animus, Hesiodo. Κυνώνη, impudentissima, Varinus. κυνώη apud Hesychium. κύντερον, impudentius, grauius, deterius, Hesychius & Varinus. Κυνοθαρσὴς, impudenter audax, Iidem. Κυνώπης, ου, ὁ, (quæ uox memoratur etiam Erasmo in prouerbio Atticus aspectus, id est impudens:) ab aspectus & oculorum impudentia dictus, apud Homerum Iliad. α. ἰταμὸς, ἀναίσχυντος: eandem uocem paulo post resoluit in hæc uerba, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων. Legimus etiam in alia declinatione κυνῶπις. κυνώπης, ιδος, ἡ. Κυνώπιδος, de uitio oculorum intelligitur, ut κυανώπιδος de laude eorundem, Varinus: quæ oppositio mihi non placet: cum posterius ad colorem referatur, cœruleum aut nigrum, qui in oculis probatur: prius ad fixum & impudentem aspectum. Eadem ratio est in dictione κυνοβλῶπες, id est κύνδον ὁρῶντες, apud Hesychium & Varinum. Canis oculum habere (inquit Pollux) apud Homerum dicitur is qui nimio plus impudens est. Et alibi apud Homerum legitur κύων ἀναιδὴς, id est impudens canis, Cælius: in nostro Pollucis codice ἀδεὴς habetur: & apud Homerum, ni fallor, κύον ἀδδεές. Aristogiton etiam Cydimachi filius cyon, id est canis, uocabatur propter audaciam: & cynes, id est canes, sectatores Antisthenis, Pollux. Cynici philosophi dicti sunt ab ingenio canino, impudente, audace, cōtumace, Varinus. Cynici philosophi à canum inuerecundia dicti, nō priuatim, sed publice quem uellent tanquā allatrantes reprehendebant: Cibum etiam in publico sumebant, & quæuis alia in hominum conspectu faciebant, Etymologus. Athenæus libro 14. non procul à fine, aduersus cynicos, ex Clearcho Solensi, conferens eos cum canibus, his uerbis utitur: Non frugalem & abstinentem uitam exercetis ô cynici, sed reuera caninam uiuitis. Verum cū hæc quadrupes, quatuor rebus ab animalibus cæteris differat, uos ex istis duo deteriora solum uobis seruatis. Excellit enim canis sagacitate, & sensu alienos à familiaribus discernēdi: qua de causa hominibus conuersatur, & tum domos tum alias res pertinentes ad uitam, illorum à quibus benefice tractatur, singulari fide custodit. Harum uirtutum neutra præditi estis, uos qui cynice uiuitis. Neque enim hominibus conuersamini, neque ex ijs qui agunt aut colloquuntur uobiscum quenquā discernitis: & sensu siue sagacitate plerisque inferiores, inertem ac improuidam uitam degitis. At uitia canum, allatrandi nempe & maledicendi licentiam, & uoracitatem: nec non miseriam & nuditatem uitæ, diligenter imitamini, &c. Κυνικὸς δὲ νοῦς, ὁ θεωρητικὸς μὲν, ὁ διὰ τῆς κινήσεως τοῦ θυμοῦ πάντας ἀποδιώκων τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς: ὁ δὲ πρακτικὸς, ὁ πάντας τοὺς ἀδίκους καθυλακτῶν λογισμούς. Κυνισμὸς, σύντονος ἐπ᾽ ἀρετὴν ὁδός, Varinus. Κυνίζειν, κυνηδὸν φιλοσοφεῖν, cynice uiuere, uel cynicam profiteri philosophiam: posterius apud Suidam legitur in Ἀντίοχος ὁ αὐτόμολος: prius, in Antisthene apud eundem, quo loco plura de cynica philosophia differuntur, & in dictione κυνισμός. Inter Luciani dialogos est qui Cynicus inscribitur, colloquium cum Lycinô. Κυνιεῖν δεῖ τοὺς σπουδαίους, pro κυνίζειν, Varinus in Cynismo. De cynico anno dicam paulo post in mentione caniculæ syderis. Κυνίζειν, μετὰ βλακείας περιπατεῖν, Hesychius, Varinus: Etymologus deducit παρὰ τὸ κινῶ quasi κινίζειν per iôta. κυνηδὸν, canis instar, Hesychius, Varinus. Sic Latine canatim apud Nigidium grammaticum inuenitur, aduerbium obsoletum, Nonius. Ἡ δὲ ἀγανακτήσασα, καὶ κυνηδὸν ὑποπλησθεῖσα τοῦ θυμοῦ, τοῖς ὀδοῦσιν ἐμφῦσα εἰς τὸ σκέλος, Suidas. Ab impudētia canis κυναλώπηξ etiam & κυνοκέφαλος nomina facta sunt, ut inferius explicabo: item cynomyia, id est canina musca, pro impudentissima: cuiusmodi & canis & musca sunt, Etymologus, Varinus: Vide plura inter insecta. ¶ Cynura Lycophroni petræ dicuntur asperæ, Cœlius. Κυνοῦραι, astragali sunt, id est, tali, Varinus. Κυνόρχιας, βόλου ὄνομα, κυνὸς τυφλοῦ, ἢ πόλεως, Idem, & Hesychius. coniecerit autem aliquis canem cęcum, & ciuitatem ludos quosdam hoc loco ab eis dici, in quibus tesserarum aut talorum iactus quidam hoc nomine appelletur: πόλεις quidem ludi nomen esse uel ex prouerbio notum est, πόλεις παίζειν. Sed hoc ludi genus absque tesseris & talis fiebat, solis calculis hinc inde loco mouēdis. Nam Cælius Calcagninus in lucubratione sua de calculis, multis rationibus probat calculorum siue latrunculorum ludum (quos Græci ψήφους & πεσσὰ uocârint: & lineis distinctas in eo regiones, πόλεις) non alium esse, quàm qui hodie passim in usu duodecim calculorum ludus nominatur. Huius calculos (inquit) latronum etiam & canum nomine celebratos agnosco, κύων ψῆφος ἑκάστη ἐν πόλει, Pollux. Omnia quibus datus est talus, cruribus eum posterioribus continent, ita ut erectus in suffragine parte sui prona foras, supina introrsum spectet: & quę Veneres (κῶλα, lege κῷα) uocantur, intus aduersæ sibi positæ sint: quæ canes (ἰσχία, χία legendum uidetur) foris: quæ antennæ (κεραῖαι) supra habeantur, Aristoteles libro 2. de hist. anim. cap. 1. interprete Gaza. Ex casibus seu iactibus talorum qui sex continebat, Côus dicebatur & hexites, qui Latine senio dici solet: qui uero unum, Chîus dicebatur, & cyon, id est canis, ex quo prouerbium, Χῖος παραστὰς Κῷον οὐκ ἐάσω: uel plenius, ut Stratides comicus scribit, οὐκ ἐᾷ λέγειν, id est, At Chîus adstans non sinit Côum loqui: De ijs scilicet, qui cū multo inferiores sint, eos tamen qui maiores superioresque sunt, compescūt. Ad quod uidetur allusisse Aristophanes in Ranis, de Theramene homine ambiguo atque

ideo cothurni nomen adepto, loquens: cum inquit, μέτωπον ἔξω τῶν κακῶν, οὐ χῖος, ἀλλὰ κεῖος ἢ Κῶος. In eo enim bella est allusio, quod Theramenem Chium fuisse accepimus, Cælius Calcagninus in commentario de talis: in quo præter cætera alium esse Galeni astragalum inter os tibiæ & calcaneum ostendit, alium item Aristotelis: & paulo ante recitatum Aristotelis locum Græce & Latine interprete Gaza, diligenter examinat ac emendat. In talo figura in cadendo uicem habebat numeri. Monada significans uocabatur canis, Persio canicula: Quid dexter senio ferret, Scire erat in uoto; damnosa canicula quantum Raderet. Semper damnosi subsiluêre canes, Propertius. Damnosi facito stent tibi sæpe canes, Ouidius li. 2. De Arte. Vide Erasmum in prouerbio Chius ad Coum. Onos, id est asinus, unitas est in cubis uel tesseris, ut in talis cyon, Pollux. Apud Varinum tamen in κύων legimus chium iactum esse τῶν κυβευτῶν, id est cubis uel tesseris, non talis ludentium, quod non placet. De Theodori translatione quid sentiam alio dicam loco: non differendo statim quod apud Iul. Pollucem legitur, qui non colon nec ischion in talo: sed coon & chion uocari tradit, ut cous iactus idem sit qui senio: & chius idem, qui & canis. Alij tamen pauci (ut idem author est) canem pro monade accipiunt: chium uero pro chiliade (χιὰς, non χιλιὰς in nostris exemplaribus Pollucis legitur lib. 9. curiosi conferant) qui numerus cani sit aduersus, Hermolaus in Plin. 11. 46. Talis iactatus ut quisque canē aut senionē miserat, in singulos talos singulos denarios in mediū cōferebat: quos tollebat uniuersos, qui Venerē iecerat, Suetonius in Octauio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberiū epistola. Ἀστραγάλας, τὰς πονηρὰς κύνας, κακοήθεις κύνας, Varin. & Hesychius: apud quē ἀστραγάλη etiā in singulari similiter exponit.

¶ Lupus, qui & canicula, ferreus harpax: quo si quid in puteum deciderit, rapitur & extrahitur, Isidorus. Σκύλαξ, σχῆμα ἀφροδισιαστικὸν, ὡς τὸ τῶν φοινικιζόντων, Hesych. Κυνοδέσμη, δεσμὸς ἀκροποσθίας, id est uinculū præputij: pars scilicet inferior, ubi adhæret. Eadem pars etiā cyon Etymologo dici uidetur, q scribit, Κύων τὸ κάτω τῆς πόσθης, συμπεφυκὸς τῷ δέρματι παρὰ τὸ κεκυνῶσθαι ἢ ἀναδίδοσθαι, ἢ συνδεδέσθαι, Etym. At Pollux li. 2. cynodesmion interpretari uidetur, nō præputij partem, sed uinculum aut fibulā qua ligaretur, his uerbis: ᾧ δὲ τὴν πόσθην ἀπεδέοντο, τοῦτον τὸν δεσμὸν κυνοδέσμιον ὠνόμαζον. Videndum an hæc sit fibula illa Cor. Celsi 7. 25. qua adolescentes uocis aut ualetudinis causa in præputio infibulabant. Κύων itē scintilla est à ferro ignito, dum cuditur, prosiliens, si rectè uerto Græca illa Varini uerba, ὁ ἐλαυνομένου τοῦ σιδήρου τοῦ ἀργοῦ ἐξαλλόμενος σπινθήρ. Significat etiam pudendum uirile, eodem teste: & muliebre, quod ex his eius uerbis colligitur, ὡς κύων ἐστὶ μορίου θήλεος κεῖται, ἡ εἰρημένη κύνειρα δηλοῖ. Eadem significatione κυσὸς legitur, unde κυσολέσχης turpiloquus apud Eustathium Iliad. 9. pro quo κυνολέσχης perperam, ut puto, in Græcis quibusdam & Græcolatinis lexicis habetur. Est & morbi genus κύων apud Varinum, quod quale sit non explicat: fuerit aūt fortassis cynanche. Item uinculum quo canum ceruices muniuntur, de quo pluribus dicam quinta parte huius capitis. Κύνες, pars ungulæ equi, claui, dracones, Hesychius & Varin. Vide in Equo, ubi & κύνοπλον & κυνόποδες uocabula ponentur. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus, Cælius. Ego apud Pollucem κυνήποδας ἵππους in canum mentione simpliciter legi. Κυνοβάμων, equus quidam sic dicitur, Hesych. & Varinus. ¶ Κυναιεῖς, ἢ κυνεεῖς, ἀργολύκοι, Hesychius & Varinus: locus uidetur mendosus: forte legendum κυνεεῖς, ἀστράγαλοι: nam supra quoque cynuras ex Varino astragalos esse dixi: nisi quis κυνάειον ἀργολικὸν scribendum existimet, nam & ἀργολίδας κύνας Pollux commemorat.

¶ Sirius, Σείριος, stella est in ore canis cœlestis, quæ omnibus annis, ut inquit Seruius, oritur circa calendas Iulias. Verg. lib. 10. Aen. Sirium ardorem dixit. Lucanus lib. 10. Rabidus qua Sirius ignes Exerit. Vide Onomasticon nostrum, Etymologicon, Hyginium, Aratum, & alios astronomos. Siriū Cato uocat catulum. Canicula stella, quæ & Sirius dicitur, in medio centro cœli: ad quam quum Sol peruenerit, duplicatur æstus, et nimio calore languent mortalium corpora: à qua dies caniculares uocati: Vide Plinium 18. 28. & lib. 2. cap. 27. & 40. Cicero 1. de Diuin. Vt enim Ceos accepimus ortū Caniculæ diligenter quotannis solere seruare, coniecturamque capere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubris ne an pestilens annus futurus sit. Vnde ab astronomis uocātur dies Caniculares, ab ortu ad occasum Caniculæ, quos periculosos esse aiunt. Sunt autem maximè circa triginta dies post solstitium æstiuum, Ibidem lib. 2. Huic poëtæ ueteres epitheta tribuunt, flagrantis, insanæ, rubræ, sitientis. Canem æstiuum Tibullus dixit, acrem autumni canem Valerius Flaccus: æstiferum Verg. Erigonium & Icarium Ouidius: Canis sydus inuisum agricolis Horatius. Plutarchus caniculares dies τὸ ὑπὸ κύνα καῦμα dixit: Eustathius in Dionysium scribens uulgo κυνοκαύματα dici testatur, ut Varinus etiam in κύων, propter æstus illo tempore immodicos. Quamobrem, inquit, poeta Sirium esse ait malum signum, & multas inferre febres inflammato aëre. Poetæ canem Orionis interdum cognominant. In fabulis enim est Orionem optimum uenatorem defunctum syderibus adiunctum esse, & simul canem cum eo, Varinus: ὅν τε κύν᾽ Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι, apud poëtam. Plerique putant caniculares dies caprifici dies esse, Gyraldus. Icarij canis filiæ cadauer Icarij monstrauit: & si credendum est poëtis, hic Sirius est, Pollux lib. 5. A cane sydereo, quem astrocynon dicunt Græci, at solechyn Aegyptij, Cynicum comperio annū appellari, qui annis compleatur mille quadringentis sexaginta: Visitationē porrò id sydus facere quadriennio interiecto, Cælius. De honoribus & sacrificijs canum caniculæ syderi exhibitis, infra dicam parte 8. huius capitis. ¶ Arctos, id est ursas cœlestes scribit Theon appellari οἱονεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου, qui summæ sint ac cœli uelut capita: Peculiarius autem Cynosurā dici, ex caudæ imagine; quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει, quod est, canis caudam habet, Cælius: Vide apud Varinum.

rinũ. Helice & cynoſura in cœlo duæ urſæ ſunt, quas Iouis nutrices fuiſſe aiũt: alij unã tantũ eius nutricẽ, alterã ab eo amatã fuiſſe ferũt, Pollux li. 5. Io. Tzetzes in Cõment. Heſiodi, nomina nympharũ quas Melias uocãt hęc eſſe ait, Helice, Cynoſura, Arethuſa, Ide, &c. Gyrald. Aega et Helice, nympharum nomina, quę ex Oleno natæ, & ipſę Iouis nutrices ferunt, ut Hyginus alijq; prodiderũt. Quidã Aegã Panos uxorẽ dixêre, ut alibi docuimus, à qua & Aegis dicta. Plura Hygin. alij Helicẽ & Cynoſuram dixêre, Hyginus in ſecundo, alij, Gyraldus. Cynoſura, tribus Laconica, & arx Marathônis Eubœam uerſus: & urſa minor: καὶ πᾶς χερσονησιῆς τόπος, καὶ οἱ Κυδωνιασταὶ οὕτω καλοῦνται, Varin. & Heſych. Cynoſurium qui Mercurium appellauere, decepti eſſe uidentur ex uerbis, quæ citant, Stephani. Ipſe enim Cynoſuram uocari ait uerticem ſeu arcem Arcadiæ, à Cynoſuro Mercurij filio, Gyraldus. Oua urina fiunt incubatione derelicta, quæ alij cynoſura dixerunt, Plin. Κυνοῦπις, ἄρκτος, id eſt urſa apud Macedones, Varin. ¶ Viſæq; canes ululare per umbram, Verg. 6. Aen. ubi Seruius canes furias dicit. Lucanus, Stygiasq; canes in luce ſuperna Deſtituam. Vlulare autem & canum & furiarum eſt. Infernæ canes, Horat. 1. Serm. Varino etiam cyon exponitur erinnys, id eſt furia. Cerberum ſerpentem dictum fuiſſe ἅδου κύνα, id eſt canem infernalem, reperio. Exitiales dæmones canes uocantur atri: & dæmonum ſymbolum triceps eſt canis: ille ſcilicet qui in aqua, terra, & aëre uerſat perniciosiſſimus dæmon, Cæl. ex Porphyrio. ¶ Χρύσειοι δ' ἑκάτερθε, καὶ ἀργύρειοι κύνες ἦσαν, Homer.

¶ Canes & caniculas libro 4. inter piſces numerabimus: Δελφῖνάς τε κύνας τε, Oppianus. Germani etiam & Angli ſuis linguis canes appellant marinos piſces, quos ſic ueteres Græci & Latini nominarunt, hundfiſch/dogfiſch. Κυνοκοπήσω σε, uerberabo te tanq; canem: & κυνοκοπήσω σου τὸ νῶτον, apud Ariſtophanem in Equitibus: ſic loquitur coquus quidam, canis enim piſcis eſt (à piſce ſi deducas, exponendum uidetur κυνοκοπεῖν in partes ſecare: non enim puto canes etiam ſalparum modo uerberibus antequam coquerentur præmollitos.) uel canino corio te feriã, utpote aſperrimo, Varinus ex Scholiaſte Ariſtophanis: canis certe piſcis muſtelorum generis pellem ualde aſperam habet. Cynopotamon, id eſt canem fluuialem, Syluaticus caſtorem exponit, caſtoreum pro caſtore proferens. Cynopus & cynoſdexia à Plinio 33. 11. inter piſces nominantur, uel animalia aquatilia, ſolis nominibus poſitis. Cynoraiſtas, id eſt ricinos, & cynomyias: quas aliqui eaſdem ricinis faciũt, inter Inſecta quære. Item κυνόλφην, blattam: σίλφην enim exponunt, & κυνιλφεῖν, κρύπτειν, ut ab occultatione ſui dicta uideatur. Κυνοπρῖστην quoq; ricinum eſſe puto. De cynalopece uide inferius inter prouerbia ex cane. Sic etiam dici poſſent canes Laconici, quos primum ex cane & uulpe natos ferunt. Sed de canibus mixtis & bigeneris, id eſt natis ex cane & alterius generis animante, ut uulpe, tigride, lupo, priuatim & copioſius dicam in ſequentibus. Νυκτερινοὶ κύνες, id eſt nocturni canes, lupi dicuntur, Varin. De lupo canario, ut recentiores appellant, in panthere (non panthera) dicam. Crocutas uelut ex cane lupoq; cõceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata conficientes uentre, Aethopia generat, Plinius. Arabice aut Syriace dabha uel dahab, uel abenaui, id eſt babuin, nominatur animal medium inter lupum & canem, &c. And. Bellunen.

¶ Cynæ arbores Arabicæ ex quibus ueſtes fiunt, folio palmæ ſimili, Plin. li. 12. Vide Cæl. li. 17. ca. 27. De cynnara ſiue cinnara (aliqui per n ſimplex ſcribũt) ſupra in cynosbato dixi. Inuenio & ſpinã albam agriocinnaran, id eſt ſylueſtrem cynnaram nominari: hanc frequentem uidi in Montepeſſulano: magnus & albicans carduus eſt, ſatiuo non diſſimilis: eius flore lac coagulant per ieiunia quadrageſimæ præcipue. Cania, urticæ ſylueſtris genus, Plinio 21. 15. Inuenerunt & canes canariam, qua faſtidium deducunt, eamq; in noſtro conſpectu mandunt: ſed ita ut nunquam intelligatur quæ ſit: etenim depaſta cernitur. Notata eſt hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus enim à ſerpente, mederi quadam ſibi dicitur, ſed illam homine inſpectante non decerpit, Plin. Inuenti cucumeres & ſine ſeminibus ſunt, macerato uidelicet ſemine farina cuiuſdam herbæ quam culicem appellãt (ut ſcribit Plinius) Hermolaus in Corollario ad cucumerem Dioſcoridis. Et paulo poſt, Herbam culicem (inquit) à Theophraſto conopa uocari cenſeam, nec ne, quoniam & cynopa ſcriptũ eſt maiori parte, non dixerim. Theodorus canis oculum & canariam conuertit, quaſi cynopa non conopa probauerit. Olus eſt hoc, Theophraſtus inquit, primisq; poſt æquinoctium imbribus germinat, & inter ſpicatas herbas ponitur: à Plinio quoq; duobus locis dictum, ut in caſtigatione Pliniana demõſtrauimus. Aphace cynops (canaria, Gaza) & bupreſtis, primis ab ęquinoctio proſiliũt imbrib. Theophraſtus lib. 8. hiſt. ca. 7. Hermolaus pro bupreſti legit epipetron: ego bupreſtin malo, ut Græci codices noſtri habent, & Gazæ etiam translatio: Epipetron enim florere negatur. Eodem libro ca. 10. Theophraſtus, Spicoſa ſunt, inquit, oculus caninus, & cauda uulpina, & plantago. Tranſtulit hunc locum Plin. lib. 21. initio capitis 17. & cynops uocem reliquit. Alia certe uidetur canaria Plinij, qua canes ſibi uomitum cient, unde nomen inuenit, quæ omnino ex graminis aut fœni genere eſt. Alia uero Theophraſti canaria, quæ mihi omnino pſyllium eſſe uidetur, id eſt pulicaris herba: nõ quidem conyza, quam Gaza apud Theophraſtum pulicarem uertere ſolet, ſed Dioſcoridis & ueterum medicorum & Plinij pſyllion. Quæ noſtra opinio, nulli hactenus prodita, confirmari poteſt, nominibus primum, quæ quidẽ pſyllion à cane accepit: ut ſunt, cynocephalion & cynomyia apud Dioſcoridem. Pſyllion (inquit Plinius) alij cynoides, alij cynomyian appellant: folijs (Ruellius legit floribus, quod probo) canino capiti non diſſimilibus, ſemine autem pulici, unde & nomen. Flores pſyllij (inquit Ruellius) canino capiti non diſſimiles ſunt, ob id cynocephalion & cynoides uocat. Et paulo

post, Dioscorides uno genere contentus est, recentiores duo statuerunt fastigia. Vnum calamo exili & longo, in cuius spica continetur semen pulicis colore & magnitudine: alterum sarmentosum, floribus canino capiti similibus, fabaceis capitellis, semine pulicis effigie, radice tenui & superuacua. Accedit nominibus res ipsa, quod psyllium quoq; spicatum cernitur: nec aliter nominatum Theophrasto reperitur. Itaq; nihil apud me dubij reliquũ est, quin Theophrasti cynops psyllium sit: quod & Plinium ignorasse uideo, & Theophrasti interpretem Gazam: imò (quod eruditorum pace dixerim) quicunq; scripserunt hactenus omnes. Obijciat aliquis cynopem olus esse ex Hermolai uerbis: dicam illum de suo hoc addidisse. Theophrastus enim eo in loco, unde eius uerba Hermolaus citat, non solum de oleribus, sed ijs omnibus quæ in aruis nascuntur, aruræa uocat, tractare instituit: at psyllium quoq; in aruis terrenisq; (aliâs incultis) nascitur, ut Ruellius ex Dioscoride transtulit. Admonendi tamen sumus, inquit Hermolaus in Plinium 21.17. in Theophrasto legi quandoq; conopa, quasi culicem: non cynopa: & sanè culex nomen est herbæ Plinio. Hæc ille. Plinius certe si conopem apud Theophrastum in locis iam citatis legit, prorsus errauit: culicis quidē herbæ semel & uno duntaxat uerbo meminit, ut supra dictum est, de macerādis in ea trita cucumeris seminibus. Cum igitur alia sit canaria Plinij quàm Theophrasti cynops, melius fecit Gaza ubi cynopem oculum caninum reddidit, quàm ubi canariam. Grammatici quidam anemonem quoq; κυνοκεφάλαιον interpretantur. Antirrhinon Apuleius cynocephalion & cerebrum canis cognominat. Magi anethum cynocephali genituram aut capillos uocant, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur. Cynia non est ea quam Theodorus canariam interpretatus est, ut in culice docuimus, Hermolaus in Corollario. Nos de cynia illa Dioscoridis, quæ & cynocrambe uocatur, satis prolixè supra disseruimus. Cæterum Plinij canariam, quam ex fœni genere esse dixi, Ruellius his uerbis describit. Canaria (inquit) humilis est herbula, folijs tritici, multò minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim cohærentibus articulato, internodijs modo tibiarum in se infarctis, quæ tracta suis à uaginulis exeruntur, euanida spicæ loco panicula, ita ut folio & culmo triticum, cacumine arundinem æmuletur. Nostrates (Galli) herbā canis appellitant, qua gustata canes præsentaneam eliciunt uomitionem, sic ut excussò rursum uentris onere, uorandi moliantur auiditatem. Hæc Ruellius. Idem alibi, Gramen (inquit) in officinis nomen seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunquam se ab humo attollens, flagellis teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in acumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingratæ dulcedinis: Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellāt, aliqui è uulgo capriolam, quod capris grato sit pabulo: multi ab effectu sanguinariam, &c. Hęc Ruellius. Ego aliquando suspicatus sum canariam non certum graminis genus esse, nec peculiari aliqua ui ad uomitum ciendum pollere: sed quoduis genus fœni à cane uoratum, & non bene commansum (præcipue si aut folia duriuscula, aut spicam asperiorem habeat) fauces & gulam stimulando non aliter uomitum facere, quàm in homine digitus aut penna uel aliud quidpiam siccum (ut linteolum) paulo profundius immissum: præsertim cum neminem certi aliquid hac in re obseruasse uiderem: & ueteres herbæ illius nullum nomen posuisse. Vide supra de Cane in c. in mentione uomitus canis. Nos sæpe canes per lusum etiam gramen obuium decerpere & mandere uidimus. Aliqui feles quoque deuorato gramine uomuisse sibi obseruatum aiunt. Hyoscyamum Latini caniculatam uocāt, Macer & Syluaticus: qui canicularem quoq; dici meminit: nominis causa forte est odor qualis catulorum lactentium: cui similis ferè in cynoglosso etiam percipitur. Genus allij quod in aruis sponte nascitur, caninum à nostra gente dictum, ampeloprasum uidetur: canini autem nomen additum in conuicium uirosi odoris puto: describitur ab Hieron. Trago Tomo 2. cap. 71. quanquam figuram eius præcedente capite apposuerit. Eodem capite 71. allium caninum minus appellat, bulbi syluestris quoddam genus, quod initio Aprilis pulcherrimos flores cœruleos in pratis profert, unde in hortos etiam transferri cœpit, folijs paruis porraceis: flosculis cauis & specie simillimis lilij conuallium, ut uocant, floribus: proinde eodem nomine, addita cœrulei coloris differentia, à nostris nominatur blawe meienryßle. Ipse hyacinthi speciem facit, quod & etsi improbare possum, in præsentia omittam. Violas Martias syluestres cœruleas, quarum flores maiusculi sed parum odorati sunt, Germani quidam caninas uocitant, Tragus. Rubum minorem, cui odorata et rubentia mora sunt, nostri nomināt hyndbeere, alij hundbeere, id est canina mora: quamuis ad ueterum cynosbati descriptionē nihil accedant. Bryonia seu uitis alba, hundskürbs, id est cucurbita canina à nonnullis uocatur, Tragus. Syluaticus uitem canis saxifragam interpretatur. Squillam aliqui cepam caninam dicunt: alij cepā muris, quòd mures interimat, Vetus expositio uocabulorum Auicennæ. Cepe canis, uel aratillus, uel cepe syluestre, Græce azir (uide ne ab hyacintho corruptum sit nomen) bulbum habet paruum, foris rubentem, intus album, folijs croci, uenenosum, nullius in medicina usus, & ideo non descriptum authoribus, Syluaticus. Bulborum syluestrium generis est, & forte Plinij bulbina: cui similiter bulbus radicis rubet, intus candidus: absq; squamis. Flos in spicis uiolaceus uel ferrugineus: semen nigrum. Huius sunt generis Fuchsij duo priores hyacinthi. Euasdalbiar, id est bulbus caninus, Vetus expositio in Auicennam. Guardalbia, bubulcus (lego bulbus caninus) Syluaticus. Romani mandragoram uocant caninum malum, ut legimus inter nomenclaturas apud Dioscoridem. Zinzibil alchel, zinziber caninum, herba nota est, similis hydropiperi, folijs salicis (kalef) pallidioribus (magis citrinis) ramulis rubentibus, sapore zinziberis: canes occidit. Calidum est in secundo ordine, siccum in

in primo. Recens contritum cum semine abstergit maculas faciei, & pannum, & lentigines inueteratas: ac similiter impositum abscessus duros resoluit, Auicenna libro 2. tract. 2. cap. 746. In ueteri expositione Auicennæ dictionum, similiter describitur zinziber Carmenum (uoce proculdubio corrupta pro caninum) addit etiam author credere se persicariam esse. Aggregator quoque à nonnullis persicariã exponi ait. Nascitur apud nos in montanis & syluestribus locis, iuxta riuos ferè, herba ad hominis proceritatem, floribus purpureis, folijs salicis: flores siliquarum rudimentis præfixi hærent: siliquæ trium ferè digitorum longitudine floccis siue lanis albis plenæ sunt, floret particulatim, caudes & ramuli rubent: A nullo, quod sciam, qui nostro seculo plantarum historiam excoluêre, descripta. Ego propter elegantiam in hortum transtuli, ubi uiuax iam aliquot annis uiret: hyeme superficiem omnem saluis radicibus amittit, gustu acris est: propter totam denique speciem rhododaphne minor appellari posset, ni fallor. Aut hæc, aut persicaria uulgò dicta, Auicennæ zinziber caninum uidetur. Sed potius crediderim persicariam esse, & Dioscoridis hydropiper: quoniam id similiter cum semine illitum, tumores ac inueteratas durities discutere ait, & suggillata abstergere. De apocyno stirpe tum propriè sic dicta, tum cognomine brassica rustica, supra sat copiosè docui. Est & apocynõ officulum, in phryni seu rubetæ aut buffonis latere compertum sinistro: quoniam canum impetus inhibeat, Cælius ex Plinio. Cæterum apocinon saltationis genus apud comicos scriptura distinguitur, Hermolaus. Cynanchon etiam uel cynanchen apocynon dictam refertur inter nomenclaturas apud Dioscor. Cynocardamon, nasturtium, Ibid. Cynochala, polygonum, Dioscor. Cynoctonon, apocynon, Idem. In Lexico Græcolatino uulgari cynoctonon aconitum exponitur. Cynoglossus uel cynoglosson herba uulgo nota est, à foliorum similitudine ad caninam linguam appellata: Plinius rectè ei caulem tribuit, quem Dioscorides negauit. Plantagini etiam nomen idem attribuitur apud Dioscoridem. Cynoglossi piscis à buglosso diuersi Athenæus meminit libro 7. Cynomazon, chamæleo niger, Dioscorides. Κυνόμαλα, τὰ κοκκύμηλα, id est pruna, Hesychius & Varinus. Caninum malum Romani mandragoram uocabant, ut supra monui. Cynomoron, κυνόμορον per omicron, apocynum, à morte quam canibus infert, Dioscorides. At cynomorion quinque syllabis, orobanchen cognominant Dioscorides & Plinius: à similitudine canini genitalis, ut Plinius ait. Nos pluribus supra in Boue cap. 3. de hac herba egimus, hic pauca addituri. Aegolethron herbam eodem in loco docui persimilem orobanchæ esse: quæ quoniam ut capris, sic & alijs nimirum animalibus exitio est, forte cynomoron etiam dicta est à canibus necandis: deinde idem nomen ad herbam ei simillimam ab imperitis translatum. Sed nomina rerum umbræ sunt, de quibus minimè contendendum. Apud Syluaticum orobanche araris appellatur, & alibi altantik, ut statim ex descriptionibus apparet. Araris (inquit) herba caulem sine folijs ædit: nascitur locis incultis: caule rubente & genitali canis simili, Latinè cancellaria dicta. Galenus de compositione secundum locos 1. 2. cynomoron (quatuor syllabis) conijcit nõ aliud quàm cynosbaton esse: Cornarius eo in loco per omega scribere maluit, (nisi librariorum culpa est) in penultima, cum Græcus contextus Galeni omicron habeat duobus in locis. De cynocephalia herba supra dictis in mentione canariæ & psyllij, est quod addam: Plinius cynocephaliam herbam in Aegypto Osiriten uocari scribit: describitur autem osiris herba à Dioscoride. Cynocephalon herbam aliqui anemonen uocãt, Varinus & Hesychius: forte quod pericarpion siue seminum eius receptaculum canini capitis quandam referat speciem. Sebesten uulgo dictos fructus, Syluaticus Persice inquit mamillam canis appellari, uersu etiam barbaro id confirmans: sed errat, si sebesten Persicam esse uocem putat. Græci enim myxa primum uocarunt, deinde in honorem Augusti sebastos. Canis testiculos nostrates Colchicon herbam uenenosam appellant, propter gemellos feminum folliculos. Cynomorphos, crocus, Dioscorides. Cynosorchin (id est canis testiculum) aliqui orchin uocant, folijs oleæ, mollibus, ternis, per semipedẽ longitudinis in terra stratis: radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, &c. Plinius. Herba uulgò nota est, cum multis & diuersis eius generibus. Hippocrates radicem eius didymen, id est gemellam appellauit. Cynozematitis, conyza maior, Dioscorides. Cynoxylon, chamæleo niger, Dioscor. sed malim cynozolon, ut Plinius habet lib. 22. cap. 18. propter grauitatem odoris. quidam fœtore eius ricinos è canum auribus decidere scribunt.

¶Nominibus non longissimis appellandi sunt canes, quo celerius quisque uocatus exaudiat: nec tamen breuioribus, quàm quæ duabus syllabis enuncientur, sicuti Græcum est Scylax, Latinum Ferox: Græcum Lacon, Latinum Celer: uel fœmina, ut sunt Græca, Σπουδὴ, Ἀλκὴ, Ῥώμη: Latina, Lupa, Cerua, Tigris, Columella in cane pecuario. Sic etiam Xenophon, Τὰ δ' ὀνόματα αὐταῖς τίθεσθαι βραχέα, ἵνα εὐανάκλητα ᾖ. Omnia sanè quæ Xenophon numerosa ponit, bissyllaba sunt. Similiter Oppianus, Αὐτὰρ νηπιάχοισιν ἐπ' οὐνόματα σκυλάκεσσι Βαιὰ τίθει, θοὰ πάντα, θοὴν ἵνα βάξιν ἀκούῃ. Quid si per θοὸν intelligamus ὀξὺ, & oxytona esse debere canũ nomina? ut σπουδὴ, κραυγὴ, ὁρμὴ, ὀργὴ, & ἀλκὴ potius quã ἄλκη: argutiora enim magisque sonora sunt quæ ultimam acuunt nomina. Grammatici quidem Greci θοὸν acutum exponunt, & νήσους θοὰς τὰς ὀξείας: & νύκτα θοὴν, quod umbra noctis in acutum seu conum desinat.

¶Sed canum nomina quæ apud ueteres reperi (quamuis alia alijs canum generibus magis conuenirent, ut celeribus, sagacibus, pugnacibus, custodibus, &c.) ex Xenophonte præcipue, & Ouidij Metamorph. libro tertio, ubi Actæonis canes enumerat, ordine literarum enumerabo. X. litera pro Xenophonte addetur, O. pro Ouidio. Post ueteribus usitata nomina, seorsim recentiora subtexam.

¶ Acalanthis (oxytonum) uidetur nobilissimi canis nomen, unde illud est Aristophanium, Ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει, Acalanthis festinabunda occæcatos parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant, Cæl. Agre naribus utilis, O. Aglaodos ex patre Dictæo & matre Laconide, ut Labros etiam, & Hylactor, O. Aëllo cursu fortis, O. Αἰθὴρ, x. Αἰχμὴ, x. Ἀκτὶς, x. Ἄλκη paroxytonum, Columellæ, oxytonum x. Alce, Ouid. Ἀνθεὺς, x. Argus canis Vlyssis, Polluce teste, Ἄργος. Asbolus atris uillis, O. Augeas canis Molotticus, de quo inter Molossos dicam. Αὐγὼ, x. Auram canis Atalantæ Calydonius aper occidit, Pollux. ¶ Βία, x. Vide Πολὺς. Βρέμων, x. Βρύας, x. ¶ Καίνων, x. In Calathinam canem facile enixam extat epigramma Anthologij Græci lib. 1. Sect. 33. Canache, O. Capparus canis custos templi Aesculapij, de quo infra dicemus. Cerberus, uide infra de canibus diuersis cap. 1. Cerua, Columel. Χαρὰ, x. Charon, Corax, Harpyia, & Lycitas, canum Actæonis nomina apud Aeschylum. Corax, uide Charon. Κραυγὴ, x. Cyprio (aliàs Cyprius) uelox cũ fratre Lycisca, O. ¶ Dorceus Arcas, O. Dromas, O. ¶ Ferox, Colu.

¶ Gergittius canis Geryonis, Pollux. Γηθεὺς, x. Γνώμης, x. Omnibonus legit Gnomon. ¶ Et nigram medio frontem distinctus ab albo Harpalus, O. Harpyia una ex canibus Actæonis, O. et Aeschylo, ut Pollux scribit. Heba, Ἥβα, x. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentauri nomine, Pollux. Horme, Ὁρμὴ, x. Hybris, Ὕβρις, x. in Omniboni uersione Thybris legitur, quod non placet. Hylactor, O. uide Aglaodos. Hyleus, Ὑλεὺς, x. Hyleusq́ꝫ ferox nuper percussus ab apro, O. ¶ Ichnobates sagax Gnosius, O. Issa Publij catella apud Martialem. ¶ Labros, O. Vide Aglaodos. Lachne hirsuta corpore, O. Lacon, Columella. Præualidusq́ꝫ Lacon, O. Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon, O. Lælaps, O. fuit & Cephali canis hoc nomine. Lampurus canis nomen apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca, ex ratione albicantis caudæ, ut inquit interpres: uel à peruigili cura & solerti custodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ τηρεῖν, id est à uidendi seruandiq́ꝫ diligentia: uel quoniam sit uulpi assimilis quam lampuron uocant, Cæl. Lethargus, Λήθαργος, canis Hippamonis, Pollux. Leucon niueus, O. Λεύσων, x. nisi Leucon legendum sit. Locridem canem epitaphio celebrauit Anyte, Pollux. Λόχος, x. Λόγχη, x. Lupa, Columella. Lycàs canis uenaticus Simonidis, Pollux. Lycitas, unus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux. Lycisca, O. uide in Cyprio. Lydiæ ab apro peremptæ epitaphion scripsit Martialis. ¶ Μαῖρα canis Orionis, Cęl. Μήδας, x. Melampus Spartanus, O. Melanchætes, O. Melaneus, O. ¶ Deq́ꝫ lupo concepta Nape, O. Nebrophonos, O. Νόης, x. ¶ Οἰνὰς, x. Omen, Cicero 1. de Diuinat. Tum ille arctius puellam complexus: Accipio omẽ, inquit, mea filia: erat autem mortuus catellus eo nomine. Oresitrophus, O. Ὀργὴ, x. Oribasus Arcas, O. ¶ Pamphagus Arcas, O. Persa catellus L. Pauli cõsulis apud Valerium Max. Pecudesq́ꝫ secuta Pœmenis, O. Πολὺς, x. Omnibonus (nisi librariorũ erratum est) ex hoc & sequente Bia unum fecit canem, Polysibiam nomine: Constat autem duos esse uel ex syllabarum numero, cum cætera omnia bissyllaba sint, & hunc numerum etiam Columella requirat, ut supra dictum est. Πόρπαξ, x. Πόρθων, x. Φλέγων, x. Φόναξ, x. Φρουρὰ, x. Φύλαξ, x. Ψυχὴ, x. Pterelas pedibus utilis, O. ¶ Ῥώμη, x. & Columella. ¶ Σκύλαξ, Columel. Σπέρχων, x. Σπουδὴ, x. & Columel. Σθένων, x. Στεῤῥὸς, x. Στίβων, x. Στίχων, x. Sticte, O. Στύραξ, x. Σύας, κύων τις, πολυῤῥήνιος. ¶ Τάξις, x. Τεύχων, x. Θάλλων, x. Theridamas, O. Theron, O. Thous, O. Θυμὸς, x. Tigris, O. & Columel. Τριακὰς canis Pæonica, quam Panes Pæoniæ satrapa dono dedit Alexandro regi, Pollux. Τύρβας, x. Χίφον, x. malim per omega in ultima.

¶ Nunc quæ apud recentiores reperiuntur nomina canum, subiungam. ¶ Turcus, Aug. Niphus. Falco, leporarij nomen apud eundem. Quæ sequuntur, omnia ex Mich. Blondi de canibus libro mutuatus sum, etsi quædam ex eis parum probem. A Pio (inquit) nobis olim familiarissimo, canis uocatus erat Scymnis. Mantuanus uero canes his nominibus uocitauit, Hylaxe (malim Hylax) Harpalagus, Tigrina, & alijs iam recitatis: item Ragonia, Serpens, Ichtia, Helor, Argus. Sunt & hæc canum nomina, Syagius (Syagrus potius) Menalcas, Graucis, Chiron, et Pilaster. Recẽtiores etiam uarijs nominibus uocitant canes, ut Leonem, Lupum, Stellam, Quatroculum, Fulgur, Bellinam, Rubinum. A patria etiam uocant, ut Britannum, Gallum, Corsicum, Croacum, Milanum à Mediolano: & Africano à Tuneto nomen imponunt. Alia deniq́ꝫ Hispanis, Gallis, Germanis, alia alijs gentibus nomina sunt. Nos nostram catellam Furiam appellamus, quod frequenti rabie in furorem concitet. Hæc Blondus. Est & Satinus nostris non infrequens canis præsertim elegantioris nomen: & à gente Phasianus, quod ex gentili in proprium transiuit, ut & alia quædam gentilia.

¶ Venio ad reliqua uocabula à cane deriuata: quędam enim eorum prima huius capitis parte iam recensui. Canifera mulier nihil ad canem, ut prima fronte uidetur: sic enim uocatur mulier quæ canum, id est qualum fert, quod est cistæ genus, Græcis κανηφόρος dicta, Festus Pompeius. Cynasones, acus sunt quibus mulieres caput exornant, Idem. ¶ Κυνάδας pro ἱερὰς dicunt Dores, Varinus. Catulus quoddam genus uinculi, qui interdum canis appellatur, Varro. Κυσοχήνη uinculum est siue lignum, in quo scorta, si quid deliquissent, tenebantur. Κυνάγχη secundum aliquos uinculum est manuum, ὁ διὰ χειρῶν δεσμός, ἀνθρωπνιγμός, (forte ἀνδροπνιγμός,) εἱρκτή, Varinus. Κύφων, ἡ κυνάγχη τοῦ ψελλοῦ: ξύλα ἐπιτιθέμενα εἰς τοὺς τένοντας τῶν καταδίκων, ἵνα μὴ εὕρωσιν ἀνακύψαι, δεσμὸς ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσιν, οἱ δὲ καλοιόν, &c. plura uide apud Varinum. Cippum Latini uocant instrumentum ad colligandos pedes, Cæsar lib. 7. belli Gal. Κυνίξεις, ἀκροβολισμοί, id est uelitationes, Hesychius & Varin. in Lexico Græ

colatino

colatino κυνίσεις scribitur perperam, ut puto. Κυνέην, uide parte quinta huius capitis, ubi de pileo agemus quem Græci κυνῆν uocant. Κύντατος, miserrimus, pessimus, impudentissimus, turpis, & ἔσχατος apud Apollonium, Varin. & Hesych. Κύνας robustus, εὔζωνος, Varin. Κεκυνῶσθαι uerbum Etymologus in κύνην exponit συνδεδέσθαι, id est colligatum esse. Κυνεγκέφαλος, ὁ τῆς ῥάχεως ἐκ κεφαλῆς εἰς τὰ αἰδοῖα φερόμενος γόνος, Hesychius & Varin. lego ὁ διὰ τῆς ῥάχεως. Id est, Cynencephalos uocatur semen genitale quod à capite & cerebro per dorsi spinam ad partes genitales descendat. Κυσός, nates & muliebre pudendum: hinc forte dictum cysochene uinculum, quo scorta coërcebant: hinc etiam κυσολάκων, ὁ παιδεραστής: & κυσοπυγίς quæ aliâs pygolampis, noctiluca: & κυσίαι, παχυπτίαι: ut etiam κυσπάται. Cysaron apud Galenum uocatur intestinum rectum, eiusdem ut uidetur originis: hinc & κυσολέσχης Eustathio, pro quo aliqui κυνολέσχην scribunt (ut supra dixi) turpiloquus: nisi quis per οι diphthongū scribere malit, Κοινεῖν enim scortari exponunt, κοινεῖον lupanar, κοινολεχὴ adulterum. Κυνέασθαι, ἀζέλυσθαι, ἢ τὸ αἰδοῖον ἀποτείναντες οἷον ἐπιστάσθαι, Varin. Hesychius. Huc pertinet σκύλαξ, σχῆμα ἀφροδισιακὸν οἷον τὸ τῆς φοινικίζοντων: & prouerbium κύνα δέρειν δεδαρμένην: quæ omnia ut turpissima sunt, sic ab honestis uiris explicari non debēt: prorsus quidem omittenda, nisi huc saltem facerent ut miserrimam gentilium & impiorum hominum conditionem, qui his non modo uocabulis ludere ac libros replere suos: sed ipsis etiam criminibus turpissimè se inquinare soliti sunt, plenius inde cognosceremus. Κυνσεία, ὅπως μετὰ χειμῶνος κῦμα ἐκβάλλει, Hesych. Varin. aliqui fluctum aut procellam interpretantur. Κυνοσσεία apud Suidam nudum nomen legitur. Κυνόσωρα, res nullius pretij, Lexicon Græcolat. Cynulchos uocant qui secum ducunt canes, Cæl. Cæterum cynuchus pera est, uel lorum quo canis ligatur. Κυνόφαλοι, κοιλύθοι, φυλή, Hesych. & Varin. Κυνάλωψ, κυνοφθόρος, ὅτι ἢ δηλόντες κύνα ἀδηλον ἀπεδόσθαι, Hesych. & Varinus. Κυνώλης, ἀζώλης, Iidem. Κυνοδρομεῖν & κυνομαχεῖν uerba apud Pollucem ad uenationem pertinent.

¶ Catulum, Catullum, Caninium, Canidium, & Canuleium, propria uirorum nomina apud ueteres Romanos legimus. Vide Onomasticon nostrum in Catulis, & alibi. Canius poëta fuit temporibus Martialis, cuius meminit Martialis lib. 1. Epigr. ad Maximum. Gratidia proprium nomen mulieris Neapolitanæ maleficæ, quam Horat. in Epist. Canidiam uocat. Scylacis Caryandei librum citat Io. Tzetzes 7.144. Cynna, Κύννα, nomen meretricis, Hesych. apud Suidam & Varinum non rectè per n simplex scribitur. Athenis admirationi fuisse meretriculas Cynnam & Salauaccham apud Aristophanem legitur. Cyne etiam per n simplex in Vespis Aristophanis meretricis nomen est: οὗ δεινότατοι μὲν ἀπ' ὀφθαλμῶν κύνης ἀκτῖνες ἔλαμπον: Cleonem (inquit Scholiastes) cani propter impudentiam comparaturus, mutauit orationis figuram. Κυνῆ γυνή τις, apud Varinum corruptè legitur pro κύνη (paroxytonum) γυνή τις. Cynnidæ, familia sacra Athenis, cui Cynes uel Cynides heros nomen dedit, Etymol. Cyneas Thessalus Pyrrhi regis legatus, uide Onomasticon nostrum: meminit eius Plutarchus. Hunc Aelianus et legatum Pyrrhi & medicum illum proditorem fuisse credidit falsò, Hermo. Cynisca Archidami filia plurimum studij ad Olympiacum certamen contulit: prima mulierū equos nutriuit, prima etiam in hoc sexu Olympia uicit, Pausanias in Laconicis. Κυναίγειρος, uir Atheniensis, fortissimus in bello Persico, &c. Vide Suidam & Onomast. Cynaras, rex Cypri. ¶ Cyne, Κύνη, urbs Lydiæ Stephano: unde Cynei uel Cynij dicti. Cynticum, Κυντικόν, locus Iberiæ prope Oceanū, incolæ Cynetes & Cynesij, Steph. Cynetia, Κυνέτεια, urbs in Argo uel Argolica, Stephan. Idem Cynuran, Κυνοῦραν, urbem in Argo uel Argolica facit, à Cynuro filio Persei. Canarij populi circa Atlantem Africæ montem habitant, dicti quod uictus, ut canibus, eis promiscuus sit, Meminit eorum Plin. libro 5. cap. 1. Hemicynes, Ἡμίκυνες, quasi semicanes, non procul à Massagetis & Hyperboreis habitāt, & canum instar latrant, Apollonij poëtæ uersib. celebrati, qui apud Stephanum recitantur, sed corrupti: Vide paulò post in Cynocephalis. Canaria insula est in mari Atlātico Fortunatis propinqua: sic dicta à magnorum canum multitudine ingenti, meminit eius Plin. 6.32. Κυνῶν νῆσος, id est, Canum insula ad Libyam refertur, Steph. Cynopolis, uel duabus uocibus, Κυνῶν πόλις Stephano, id est Canum ciuitas in Aegypto, in qua Anubis colitur, & honor & sacer quidam cibus canibus est constitutus. Ab hac Cynopolitana præfectura appellata est: qui in ea habitant Canarij dicuntur, Perot. Cynosura Stephano promontorium est Arcadiæ, à Cynosuro Mercurij filio. Κυνόσουρα, tribus Laconica, & promontorium Marathōnis Euboeam uersus: καὶ πᾶς χερσονήσος τόπος, καὶ οἱ Κυνοσουρεῖς, Varin. Cynos ciuitas in Locride. Liuius 8. tertiæ Decadis, Cynum Locridos emporium. Stephano Κῦνος Opūntis nauale uel ciuitas est: & Homeri uersus citatur, Οἱ Κῦνόν τ', Ὀπόεντά τε, Καλλίαρον τε, quasi eadem sit Cynos & Cynetos: hinc Cynij & Cynæi: plura Varin. & Hermol. in Plinium 5.28. Cyon, Κύον, Cariæ ciuitas, Canebium prius dicta, Stephan. gentile Cyites. Cynocephali, ut scribit Plin. 7. 2. homines sunt in montibus terræ Indiæ caninis capitibus, qui ferarum pellibus uelantur, & latratū pro uoce edunt, unguibusq; armati uenatu & aucupio uescuntur. Vide Gellium. Quidam hos in Aethiopia esse scribunt, uiolentos ad saltum, morsu feros. Meminit etiam Augustin. lib. 16. de Ciuitate Dei. Plinius eos lacte uiuere author est. Eosdem ab alijs Cynamolgos dici puto, Indiæ populos. (Solinus tamen Cynamolgos Aethiopes facit: de his infra pluribus, in prima parte de canib. diuersis.) & Hemicynas à Stephano, quanquam loco authores separant, capitis tamen effigies & pro uocelatratus conuenit. Cynocephali asperi sunt rictibus, amicti uestitu tergorum, Solin. Et paulo post; Sunt qui syluestres, hirti corpora, caninis dentibus, stridore terrifico. De Semicanibus & Cynoce-

phalis apud Hyperboreos Simmiæ scripta refert Io. Tzetzes Chiliade 7. ca. 144. De Canibalibus anthropophagis multa passim in historijs Noui orbis Petrus Martyr et alij scribũt. Κυνὸς κεφαλαί, id est, Canis capita, collis est Thessaliæ, & parua regio Thebarum, patria Pindari, Steph. Scotussæ in Macedonia sunt & Thessalia, quarum altera insignis est uictoria Romanorum contra Philippum regem ad Canis caput: ita locus appellabatur, ubi T. Quinto Flaminio duce pugnatum est, Hermol. in Pli. 31.2. Copias aduersus Thebas egit: ubi fossis omnia uallisq́ munita comperiens, superato loco, quem Canis capita uocant, agrum omnem ad oppidum usq; deuastauit, Xenophon in Agesilai laudibus: meminit etiam alibi, qui locus iam non occurrit. Item Plutarchus in uita Pelopidæ, Cum autem in planum (inquit) procederent, atq; uterq; ea promontoria, quę Canis capita uocant, capere peditibus niteretur, &c. Catularia porta Romæ dicta est, quia non longè ad placandum caniculæ sydus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur. Cynæthium, Κύναιθα uel Κυναίθια, ciuitas in Arcadia. Hinc Cynæthenses populi, quos aliqui à Cynætho Lycaonis filio putant appellatos, Steph. Cynætha etiam urbs est Thraciæ sub Nerito monte. Lusi Arcadiæ urbs est in mõtanis agri Clitorij, iuxta quos à Melampode perhibentur curatæ Prœti filiæ, in Dianæ fano: inde haud procul fontem esse aiunt in agro Cynæthensium uicino, cuius aqua pota morsos à rabida cane liberet, ob id Alysson uocari, Hermolaus in Plinium, 31.2. Dionysius Antiquitatum lib. 1. tractum Cynæthium ab Aeneæ socio ibi defuncto sepultoq́ nominatum putat in Arcadia, Hermol. De Ioue Cynætheo quod à uenatione nominatus sit, cui Arcades & Cynæthenses uacabant, alibi quoq; dicam. Cynæthus patria Chius ex rhapsodis poëtis maxime illustris fuit, &c. Cæli. 7. 29. Cynethi uel Cynethusæ insulæ meminit Hermolaus in Plinium 4. 12. Scylace, Σκυλάκη, urbs iuxta Cyzicum, inquit Hecatæus. Placia & Scylace paruæ Pelasgorum coloniæ, Pomponius, lib. 1. Scyllaceum Atheniensium colonia in ultimo Italiæ, eorũ qui Mnesthei comites fuere: hoc tempore Scylacium uocatur (uulgo Scilazo) Brutiorũ ciuitas: Vergil. Aen. 3. Caulonisq́ arces & nauifragum Scylacæum, uide Onomast. nostrum, & Nic. Erythræũ (qui per simplex lambda scribendum asserit ἀπὸ τοῦ σκυλεύειν: quod etymon mihi non placet) in Indice Vergiliano. Iris fluuius Thermodonti uicinus, Scylacem & Lycum ex Armenia, aliosq́ fluuios excipit, Eustathius in Dionys. Cynadra, fons est ex quo bibebant qui manumittebantur, unde natum prouerbium, τὸ ἐν κυνάδρᾳ ἐλευθέριον ὕδωρ, de uita libera, Varin. Cynosarges, κυνόσαργες, gymnasium in Attica prope urbem & templum Herculis, & uicus sic dictus à cane albo, qui sacrificante Diomo & Herculi paratam uictimam ostendente rapta femora in hunc locum detulit, Stephan. Nomen autem inditum est loco à canis uel albedine uel celeritate. Diomo territo propter abreptum sacrificium responsum contigit, aram illic condendam esse ubi canis femora dimisisset. Didymus pro Diomo apud Suidam perperam legitur. Exercebantur in eo gymnasio spurij (nam Hercules quoq; spurius fuisse existimatur) qui neutro parente ciue nati erant. Imprecatio In Cynosarges, similis est illi, In coruos, Suidas, Hesych. Varin. Vide Cynosarges in Chiliadibus Erasmi. Examinabantur eo in loco spurij, cum de patre controuersia erat: spurios autem (νόθους) Athenienses etiam libertos uocabant, Varinus exponens prouerbium ἐς κυνόσαργες. Quidam acuunt ultimam, sed proparoxytonum usitatius est. Ab hoc Diomo etiam χορὸς Διώμεια dicitur: & Διώμεια uel Διόμια per omicrõ, pars tribus Aegeidis est: quod Hercules illic Colytti hospitio susceptus, Diomum eius filium amauerit, Steph. Cynosarges etiã Hercules cognominatus est, ut meminit Herodotus & Plutarchus: & Cynosargis templi, in quo Herculis & Hebes aræ fuerint, Pausan. in Attic. Plato non à cane alba, sed à Cynosargo quopiam, Cynosargen (malim Cynosarges in neutro tantum genere: unde & datiuus ἐν κυνοσάργει profertur) dictam ait. Et inde quoq; adagium deductum est, ἴθι εἰς κυνοσάργες, in infames atq; ignobiles, Gyrald. Cynossema (κυνὸς σῆμα, uel κυνόσσημον, alij per simplex sigma scribunt) id est Canis sepulchrum, quo nomine dictus est tumulus Hecubæ (teste Plinio) uxoris Priami, quæ doloris impatiens, post cladem exitiũq́ patriæ ac suorum, in canem conuersa fertur. Tumulus Hecubæ (inquit Pom. Mela lib. 2.) siue ex figura canis, in quam conuersa traditur (uide Ouidium Metam. 12.) siue ex fortuna in quam deciderat, humili nomine accepto. Est autem promontorium Hellesponti, cuius etiam Thucydides libro 8. meminit: Stephano, locus Libyæ, & alia quædam regio. Cynosemon locus est Cherronnesi, in quem Hecuba captiua ducta post captum Ilium, in mare desilijt, & uitam finiuit, Varinus & Suidas. Vlysses Ilio capto Maroneam præternauigans, cum Hecuba illic exercitui dira imprecaretur, ac tumultum moueret, lapidibus obruit, & iuxta mare obtexit (sepeliuit) ac locum Cynossêma nominauit, Suidas. Pollux lib. 5. Cynossema in Hellesponto à celebri quodam cane dictum putat, nisi quis (inquit) credere malit, à tumulo Hecubæ in canem uersę, nomen ei impositum. Aliud est Cynossema apud Calydonios, ubi Aura canis Atalantæ à Calydonio apro occisus, sepultus est, Idem. Aliud est Cynossêma in Salamine, sepulchrum canis Xanthippi Periclis patris: Sed de canum aliquot sepulchris plura dicã in ultima parte huius capitis. Cynna, Κύννα, oppidulum prope Heracleam, ab una Amazonum appellatum: uel à Cynne fratre Cœi, Stephanus. Cynna, Philippi Macedonum regis filia, Athenæus libro 13.

¶b. Κυνοειδής, cani similis, aspectu canino. psyllion supra cynoides appellauimus. Canibus interiora omnia similia leones habent, Aristot. Felium & ichneumonum pleraq;, ut canum, Plinius. Pathyo animal magnitudine canis est, Albertus. ¶Κυνῆ, pellis canina, Pollux: & pileus, de quo in e. mox. Suidas κύνειον δορὰν dixit. Cynocephali cognomentum, quod quum alijs, tum uerò Pericli adhæsisse

hæſiſſe legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem ſignat, Cælius. Ego his uitijs Periclem notatum nuſquam memini legere: ſed contra potius, uirum bonum, liberalem, & pecunijs inuictum fuiſſe. Cleonem uero (in Equitibus Ariſtophanis) cynocephalum nominaſſe ſeipſum, ἀντὶ τοῦ δεινὸν, ἀναίσχυντον, ἰταμὸν, ἁρπακτικὸν, ex Varino & Suida cõſtat. Cratinus Periclem ἐχινοκέφαλον dixit, Pollux libro 2. lege σχινοκέφαλον: ſic enim Plutarchus in Vita Periclis ſcribit: Corporis quidem ſpecie Pericles haud indecora fuit, capite uero oblongo, nec cæteris partibus reſpondenti. Ex quo omnes ferè eius ſtatuæ uelantur caſſide, quod uidelicet nollent ſculptores ea re hominem deformiorem uideri. Et Attici poëtæ eum σχινοκέφαλον contumeliæ gratia appellare ſoliti ſunt, quia σχῖνον ſcillam interdum uocant. Deinde ab Eupolide eum cephalegeretam nominatum addit, & à Teleclide caput eius ἐνδεκάκλινον. Videtur ſanè in Plutarcho deeſſe quod Pollux ſcribit, eum à Cratino ſchinocephalon dictum: quod omnino addendum putauerim poſt hæc uerba Cratini, Μόλε ὦ Ζεῦ ξένιε καὶ μακάριε, alioqui nihil ad rem. Ibidem Lapus interpres Titanum pro tyrannum uertit, niſi mendum librariorum eſt: intelligit autem Cratinus tyranni nomine ipſum Periclem. Rurſus ibidem, Eupolis cum interrogaret de ſingulis principibus qui ab inferis redijſſent, idcirco Periclem nominatum ultimum eſſe inquit, quia caput inferorum adduxerit: Græce eſt, ὅτι περ κεφάλαιον, legerim ὅτι προσκεφάλαιον, id eſt eò quod puluinum ſecum ab inferis adduxerit. Magnum enim & graue caput, quale Pericli tribuunt, aut etiam curis & negotijs grauatum (quod Teleclides de eo ſcribit) puluinum & quietem deſiderare uidetur. Eo autem ſecum geſtando impeditum, poſtremum ueniſſe fingit. De cynocephalis animalibus inter Simias dicam. Sunt enim ſimiæ quædam caninis capitibus, quas uoce Gręca cynocephalos appellamus: at canes cynocephalos dicere, quod Gyllius in Aeliano fecit, non minus abſurdum eſt, quàm ſi quis Latinè canino capite canem dicat. Κυνοπρόσωπος, facie cani ſimilis, Lexicon Græcolat. Κυνοφθαλμίζεται, impudenter intuetur, Varinus, Heſychius, & Suidas. Διακυνοφθαλμίζεται, διυποβλέπεται, διακνύει, ἀναιδῶς ἀνθίσταται, Heſychius & Varinus. Κυνώπης & κυνοβλῶπες uocabula ſupra poſita ſunt. Ῥύγχος, id eſt roſtrum, de canibus & ſuibus inter quadrupedes Grammatici proprie dici ſcribunt. Naſus canis alſioſus, & plerunq́ tactu frigidus eſt, quod & metris quibuſdam Germanicis teſtamur. Κυνάγχας, κυνόδων, id eſt dens caninus, Heſychius, Varin. Primores quatuor in homine dentes Græci à ſecando τομεῖς appellant: his deinceps ſinguli utrinq́ canini hærent: his omnibus ſingulæ radices inſunt: ſequuntur gomphij, id eſt molares uel maxillares, qui ut plurimum in maxilla ſuperiore ternas, in inferiore binas radices habent, Galenus in libro de oſſibus. Canini autem dicuntur quod acuti, & caninis dentibus ſimiles ſint, Pollux. Noſtri oculares uocant, quod oculis rectà ſubijciantur, & ui extractis oculi ſæpe lædantur. Neſcio quis ſciolus in Lexico Græcolatino Ariſtotelem caninos cum gomphijs eoſdem facere, & licere nobis cum Cicerone non ſolũ caninos, ſed & genuinos & intimos interpretari, ineptiſſime (ne dicam mendaciſſimè) ſcribit: Ariſtoteles enim de partibus anim. 3. 1. manifeſtè diſtinguit. Oſſa quædam in homine armorum loco ſunt, quibus præpedientia protelentur, ut quæ trito medicis uocabulo ex curuitatis natura, ut ipſi interpretantur, ſimenia nuncupantur, ab Græcis cynolopha dicta, id eſt canina prominentia: Hæc uero ſuper dorſi ſphondylos locum habent, Cælius 3. 17. Clarius hæc oſſa Pollux deſcribit libro 2. his uerbis, περὶ δὲ τοῖς νώτοις ἐπὶ τὰ τραχύτητες ἀνισάσιμ. ὧν δύο μὲν, αἱ μετὰ τὴν πρώτην ἄκανθαν ὀνομαζομένην, ἃ καλοῦνται κυνόλοφα. ἱερνα δὲ, αἱ πλάγιαι δύο. αἱ δὲ λοιπαὶ, κάτω προνεύουσι. Catulire (σκυζᾶν apud Ariſtotelem, Gaza canire) dicuntur canes (fœminæ, ut ταυρᾶν etiam & καπρᾶν de uaccis & ſcrophis propriè, non item maribus) quando Venerem appetunt, uel (ut Varro inquit) oſtendunt ſe uelle maritari, quo tẽpore etiam terra aperitur, ut Varro teſtatur. Quum meam uxorem uidi catulientem, Plautus. Laberius ſcripſit catulientem lupam, id eſt coitus appetentem. Catulitionem ruſtici uocant geſtiente natura ſemina accipere, eaq́ animam inferente omnibus ſatis, Plinius libro 16. Simile eſt illud noſtrorum initio ueris, Die Sun̄ bu̇̊belet. Lacedæmonij hoc animal templis omnibus arcebant, quod impurum ſit & palàm coëat. Canes etiam cum mulieribus Veneris conſuetudinem habere deprehenſi ſunt. Nam Romæ mulier adulterij accuſata à marito fuiſſe dicitur: Adulter in iudicio canis eſſe prædicabatur, Aelianus. Κύων ὁ χερσαῖος τέκνον τιμᾷ τὸ πρῶτον, Tzetzes 4. 126. Primus canis fœtus parenti ſimilior eſt, ut ſupra dixi, ac ideo forſan præfertur. Fœta canis, Plautus. Canem maſculum catellos duos lactaſſe Cælius Calcagninus Epiſtolicarum quæſtionum libro 1. epiſtola ad Thomam Calcag. his uerbis teſtatur: Quod catuli (inquit) duo ex eo genere quos ἰχνευτὰς Græci uocant, tibi nuper dono dati, frequenti ſuctu, ex grandioris canis papillis lac euocauerint, ita ut nunc ille non ſine magna omnium admiratione matris uice educationis munere perfungatur: minus tibi inſolẽs ac mirum uidebitur, ſi intellexeris, hircum aliquando ita mulctralia impleuiſſe, ut coloſtra inde cõficerentur, &c. Sola ex omni calidorum genere canis & ſus, partu numeroſo notantur, Theophraſtus de cauſ. 1. 27. Et rurſus, Ex plantis quædam (inquit) ut fici, uites, &c. aliæ maturius, aliæ ſerò fructum ferunt. At inter animalia genus nullum eiuſmodi eſt, cane excepto: ſed omnia pari tempore & ferunt in utero, & alunt cum pepererunt: quanquam tempora pro locorum natura ſæpe permutãt, & præcipuè quæ cum hominibus uiuunt. Σκυλακοτροφία Oppiano, catulorum educatio. Σκυλακεία Polluci tum nutritionem catulorum, tum procreationẽ ſignificat. Σκυλεύειν τὰς κύνας (forte σκυλακεύειν) eſt per hyemem eas ſobole implere & admittere ad coitum. Tempeſtiuè autem admittentur, ſi labore prius exercitatæ fuerint, & deinde aliquantiſper quieuerint. Labor enim corpora duriuſcula & ſolida reddit, quies

roborat & alit. Eodem tempore cibus eis ad satiem concedendus est: nam cum uenantur, cibo saturari inutile est. Conueniunt autem catulis qui nutriuntur, edulia uino madida, Pollux. ὡς δὲ κύων ἀπαλῇσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα, Homer. est enim canis animal prorsus philotecnon, id est miro erga sobolem amoris affectu præditum. Qua de re Oppiani lib. 1. de piscatione aurei uersus hi sunt: Ἤδη δ' ἀρτιτόκοιο κυνὸς σκυλακοτρόφῳ εὐνῇ ποιμὴν ἐγχρίψας, εἰ καὶ πάρος ἦεν ἑταῖρος, Χάσσατο ταρβήσας μητρὸς χόλον ὑλακόωντα, Οἷον ὑπὲρ τεκέων προφυλάσσεται, οὐδέ τιν' αἰδῶ Γινώσκει. πᾶσιν δὲ πέλει κρυόεσσα πελάσσαι. In Calathinam caniculam facile enixam Adæi epigramma extat lib. 1. Anthologij, sect. 33. Canis iuxta die noctuque uidet, Cælius Calcagn. in rebus Aegypt. ¶ Canibus inter quadrupedes, inter aues uulturibus præcipua odorandi uis est: Forte quòd animalia illa sicciora sint, nec aliorum modo humidum aut pituitæ obnoxium cerebrum habeant. Vigilantissimum natura canem esse, in ædium custode dicemus.

¶ Latrare proprium canis est, cum impetum facit, & uoce terret. Plautus, Etiam'ne meæ in me latrant canes. Et alibi, Nec gannio, nec latro. Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellem latrauit in aula, Militat in syluis catulus, Horat. Epist. 1. pro allatrauit: Sic Plinius, Hanc habentes negant latrari à canibus. Latrator Anubis, Vergilio & Ouid. Sæuit canum latratus in auras, Verg. Apud Hebræos uox נבח nabach, id est latrauit, non alibi reperitur in Biblijs quàm Esaiæ cap. 56. Apud Pollucem de canum uocibus hæc uerba legimus, ὑλακὴ καὶ ὑλαγμός, καὶ ὑλακτεῖν, ὑλακτοῦντες, καὶ κνυζᾶσθαι. εἴποις ἂν καὶ ἀράζειν, καὶ ἀράζοντες, καὶ ῥύζειν καὶ ῥύζοντες. τὸ δὲ ξηροφωνῆσαι καὶ κλαγγή. φησὶ γοῦν ἐπανακεκλαγγυῖαι. εἰρήκασι δέ τινες τῶν ποιητῶν, καὶ βαΰζειν τοὺς κύνας. σκυζᾶν δὲ, τὸ καθεύδοντας ὑποφθέγγεσθαι, Hæc pollux. Ὑλάειν etiam pro ὑλακτεῖν accipitur (unde & ὑλάοσθιν & ὑλακτὴς formantur,) Hesych. & Varin. Ὑλαῦν, ὑλακτεῖν, Iidem. Ὑλακόμωροι κύνες, apud eosdem, ut inter Epitheta retuli. Χαλκεόφωνος κύων, canis uehementer clamans aut latrans, Varinus. Κυνηλαγμός, latratus per pleonasmum. Λάσκουσι κύνες, canes latrant, Varinus & Hesych. Κύων θωΰκτηρ, ὑλακτικός: & θωΰσσειν, ὑλακτεῖν, Varin. Κλαγγὴν uocem acutam non solũ in suibus, sed etiam canibus Homerus uocat. Κεκλάγξω, κεκλάγξομαι, latrabo, Varin. Βαΰζειν proprie dicitur de catulis, ut de adultis canibus ὑλακτεῖν: Βαΰσδειν tamen apud Theocritum ὑλακτεῖν simpliciter exponunt, Varin. Baubari, latrare: uerbum factitium à uoce canum, Lucret. lib. 5. Et cum deserti baubantur in ędibus omnes. Baubatus, latratus. Κνυζᾶσθαι, de auibus dicitur, & de obscura quadam ac submissa canum uoce: quæ ab hoc uerbo κνυζηθμός appellatur, blanda canum immurmuratio, & gannitus quidam. Inuenitur & κνυζούμενον eodem sensu participium, ut κνυζούμενα παιδία apud Aristophanem in Vespis: Καὶ κνυζούμενα Αἰτεῖτε, κἀντιβολεῖτε, καὶ δακρύετε. Germani dicunt wynsen. Κνυζούμενος, ὁ ἠρέμα στενάζων, Varinus & Galenus in Glossis Hippocratis. Apud Hesychium perperam scribitur κυζηθμός. Reperitur etiam κνύζα, κνύμα, κνυθμός, omnia ἀπὸ τοῦ κνύζεσθαι per onomatopœian à uoce canum. Ὠρυγή, uox, clamor: propriè autem canum, Varinus. Ὠρύεσθαι dicitur de lupis, canibus, & leonibus cũ per famem ululant: & de alijs animalibus quæ proprium uocis uocabulum non habent, Varin. Pollux de minoribus tantum, ut uulpibus, thoibus, & lupis, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι usurpari scribit, cum alterum prius canibus, alterum lupis peculiariter tribuisset. Vlulare dicuntur canes, quum lamentantibus similes lugubrem quandam & querulam ædũt uocem: Ouid. lib. 15. Metam. Inque foro circumque domos & templa deorum Nocturnos ululasse canes. Manet Germanis quoque eadẽ onomatopœia. Et altè Per noctem resonare lupis ululantibus urbes, Lucanus. Τῆς δ' ἦν φωνὴ μὲν ὅσον σκύλακος νεογιλῆς, Homerus. Catulus glaucitat, Author Philomelæ. Canina eloquentia, Quintilianus 9. 12. Vide inter prouerbia. Latrat & in toto uerba canina foro, Ouidius in Ibin. Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino, Ibid. Hominem conuicijs & maledictis utentem canatim loqui (cui simile aduerbium bouatim est) aliquis dixerit. Aduerbio hoc obsoleto usus est Nigidius, teste Nonio. Ringi, os torquere, quod canes faciunt latraturi, uel cum ex ira in rugas deducunt os. Ringi quidam à rhin, quod Græce nasum significat, & ago deducunt: ut nares torqueri significet. Hinc rictus oris distensio. Rictum caninum Iuuenalis dixit Satyra 10. Græci canem qui ringitur σεσηρέναι dicunt. Σεσηρώς, ὁ γελῶν, καὶ ὁ χάσκων, apud Aristoph. per translationem à canibus, ὅταν γὰρ ὀργίζωνται σεσήρασιν ἀλλήλοις, Varinus. Σκύζεσθαι, uultu tristi, uel truce & iracundo esse, irasci, hoc uerbum alij à Scythis deriuant, quod ij natura sint iracundi: alij à cane deriuari posse conijciunt, ut σκύζεσθαι sit τὸ κύνεόν τινα ἔχειν ἦθος, ἢ κυνῶπα εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ ἀποσκύνιον, Varinus. Ne canem quidem irritatam uoluit quisquam imitarier, Plautus in Capt. Caniculæ quædam Indicæ nunquam latrant, ut infra dicetur.

¶ Canicæ, furfures de farre à cibo canum uocatæ, Sex. Pompeius & Nonius. Plerique ex ueteribus ad manuum ablutionem usi sunt apomagdalia: id uerbum signat, molle (& medullam) panis: q̃d quia mox obijcerent canibus Lacedæmonij cynada uocabant (Pollux 6. 14.) Significare id ipsum uidetur Athenæus quoque: Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluentes manus, uerum abstergentes buccella, & apomagdaliam afferebat unusquisque: id quod faciebant ob nocturnos in biuijs metus. Idem libro 9. apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius uocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectum eius uocis neutiquam uideatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis uersibus: Ὡς δ' ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαιτηθεν ἰόντα Σαίνωσ'· αἰεὶ γάρ τε φέρει μειλίγματα θυμοῦ. Sunt qui apomagdaliam esse στέαρ finiant (Hesychius) ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctor item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esseque zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus, Hæc omnia Cælius 28. 1. Κυνάδας,

ἀπὸ ἀπομαγδαλιᾶς, Hesych. & Varinus: malim una uoce oxytona: ἀπομαγδαλιά: aliqui paroxytonam faciunt, ut Pollux, nisi deprauata est scriptura. Μαγδαλιά, τὰ τῶν ἀλφίτων ἀποβλήματα, (furfures intelligo) Vel nutrimentum canum, nempe adeps & pingue, quod à cibo ἀπεψῶντο (abstergebāt, nimirum à uasis & discis abradentes) & canib. obijciebant, Varinus. In principum et diuitum ædibus, ubi canes aluntur, multis in locis, orbibus uel quadris, super quibus carnem sibi quisque secat, segmenta panis atri imponuntur, ut defluentem excipiant pinguedinem, & postea canibus dentur. Μάττειν & ἀπομάττειν Græcis est abstergere: inde apomagmata & apomactra, sordes uel purgamenta: & magdalia apud Comicum, apud alios apomagdaliā, & ἀπομαγδαλιάς: est autem ψωμὸς, id est buccella, qua manus à cibo tergebant, et canibus offerebant. Pausanias interpretatū σταῖς ὃ ἔφερον ἐπὶ τὸ δεῖπνον, εἰς ὃ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο, εἶτα τοῖς κυσὶν ἔβαλλον, Varinus. Στῆς, φύραμα ἀλεύρου, πυρὸς: ᾧ ὁ ἀπομάττοντες οἱ μάγειροι, ὅπερ ἐκάλουν χειρόμακτρον (quæ uox aliâs mantile significat) ὃ μετὰ τὴν ἐργασίαν ἐπερρίπτουν τοῖς κυσί. Canis uiuens è magdalia, Κύων ζῶν ἀπὸ μαγδαλιᾶς, Eustath. in Iliados librum quartum ostendit dici solitum in parasitos, et alieno uictitantes cibo, Erasmus in Chiliad. ubi citans Pollucis uerba, τὸ ἐν ἄρτῳ μαλακὸν καὶ σταιτῶδες, non rectè uertit quod in pane est molle ac pinguius. σταὶς enim non στέαρ solum, id est pingue & adipem significat, sed etiam farinam subactam, ut ex paulò ante citatis Varini uerbis apparet. σταιτῶδες igitur in pane erit, non pingue, sed ipsa medulla quæ facile manibus comprimi & subigi potest, contra quàm crusta. Ibidem, εἰς ὃ ἐποψησάμενοι, in quod absterso obsonio: legere debuerat ἀποψησάμενοι, & reddere, quo cum abstersis manibus, nam ἀποματτόμενοι, ut supra posui, Pausanias habet. Non enim lauabant magdalijs, furfuribus, aut panis medulla, manus: sed nihil quàm detergebant, ut Cælius quoque errauerit scribens, ut supra citaui, plerosque ueterum ad manuum ablutionem usos apomagdalia: melius scripturus, loco ablutionis manuum. Redeo ad Erasmum: Cæterum de apomagdalijs (inquit) quæ ante conuiuium dabantur, &c. non ante sed post conuiuium scribere debuit. Et paulo post: Athenæus libro 4. tradit apud Arcades fuisse moris, ut à cœna sacrificarent (libarent potius) non quidem lotis manibus, sed iure seu offa (ζωμῷ inepte legit pro ψωμῷ, id est buccella panis) abstersis: & quo se absterserat quisque id secum auferebat: id faciebant ob terrores nocturnos, qui in compitis solent accidere. (Et arbitror sanè non inutile remedium (inquit Eras.) aduersus canes in compitis adorientes uiatorem.) Hæc sanè melius Cælio conuertit Erasmus. Errat enim ille ἄμφοδα, id est uicos, biuia uertendo, & ἀποφέρειν afferre pro auferre. Plutarchi in Lycurgo locum quo pulcherrimè is describit Laconū morem apomagdalijs calculorum loco utentium in reprobando uel admittendo aliquem ad conuiuia sua, miror non intellexisse Erasmum, quod ipse fatetur, cum clarius à Plutarcho dici nequaquā potuisset, ita ut nihil desideres nisi pro κρίνειν fortè legendum ἀποκρίνειν, id est ἀποδοκιμάζειν: is enim omnino sensus est. Res erat huiusmodi, Gestabat minister uas in capite, in illud cōuiuæ singuli apomagdalias singulas immittebant: qui probarent, simpliciter: qui reprobarent, manu & digitis compressas, ut calculorum perforatorum significationem haberent. Inspectis deinde suffragijs si uel una compressa reperiretur, qui admitti petebat excludebatur ab eis, ut qui uellēt omnes omnino inter se suauiter conuersari. Sic exclusus ἐκκαδδισθαι (malim ἐκκεκαδδίσθαι, ut ἐκκαδίζειν sicut ἐξοστρακίζειν thema sit: per delta uero duplex an simplex scribatur, nihil referre puto) dicebatur: caddos enim (æditio Florentina habet κάδδιχος, ἐκκαδδισθαι) Grammatici exponunt priuatum esse, ut non opus sit à cado deducere.) uas cui apomagdalias inijciebant, uocabatur. Lapus omnia stolidè & contrario sensu reddidit. Σκύβαλον, οἷον κυσίβαλον τι ὄν, τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον καὶ ῥιπτόμενον, Varin. & Suid. Hinc illud in Epigrammate, οὐδ' ἀπὸ δειπνιδίων γενόμενος σκυβάλων. Σπονδὴν εἰς ἄλλας οἴκους ἴδε. Ἀποκρίνειν, ἀποσκυβαλίζειν, bestijs & canibus obijcere, ut quidam in Lexico Græcolat. interpretatur. Κινάβρα, odor est sub alis, uel caprarum: alij canum cibum exponūt, quasi κυνοβορὰν, sed sic per ypsilon scribi oporteret, Scholiastes Aristophanis. Κυνῶν ἀπάντων μονοφαγίστατον, ὅστις περιπλεύσας τὴν θυσίαν ἐν κύκλῳ, ἐκ τῶν πόλεων τῶν σκίρρον ὄζει· δηλονότι· τοτέστι τὸ ῥυπῶδες τὸ ἐπὶ τοῦ τυρῷ, Suidas in Σκίρρον. Obijcitur cani pasta, qua calida abstersa sit facies, mamillæ, inguina, pedes & manus ægroti: eam si comederit canis, ęgrotus euadet: secus, morietur, Kiranides. De canino prandio uide infra inter prouerbia. ¶ Canis Pontani abhorrebat carnes gallinæ, ijsque oblatis fugiebat: Obseruauimus etiam quod canes uulgo sturnum horrent, Blond. ¶ Λάπτειν est sorbere, sorbendo glutire: & proprie dicitur de canibus & lupis, ac huiusmodi animalibus (quæ scilicet lambendo bibunt) per onomatopœiam, Varin. Idem uerbum Germani usurpant.

¶ Canes uehementiore cōtra feras concepta ira quādoque occæcant, Plutarchus in Symposiacis. Λεῖαι canes uocant, quæ macie strigosæ sunt, & pilos amiserunt: ᾗ τὸ μικρὸν λαγῶν, Hesychius & Varinus in uoce Λειός, id est macilentus, pallidus, per ει diphth. in prima syllaba: unde librariorum errorē existimo quod λεῖαι per η in prima apud utrosque legimus. De cynanche morbo à canibus dicto (aut forte à cynanche uinculo, quod collum ceu uinculo iniecto suffocari inde uideatur) supra dixi in C. hîc corollarium addam ex Cælio, Cynanchen (inquit) Galenus dicit intima infestantem colli: synanchen uero ad extima nuere amplius, minusque periculosam esse, & minus suffocare. Supra quoque cū de cane rabido agerem, nonnullos ab eo morsos in furorem quendā incidere dixi, quem nostri choream S. Viti appellent: Gariopontus uoce corrupta anteneasmon dixit, pro entheasmo, ut Græci uocant. Quanquam idem melancholiæ genus etiam extra canis rabidi morsum nonnullis accidit: qua de re lo. Manardi uerba lib. 7. epistola 3. apponere uisum est, presertim cum non à cane solum, sed etiam lupo, & tipula, tribus diuersis animalibus nomen huic insaniæ contigerit. Affectionibus à melancho

lia prouenientibus (inquit Manardus) addunt Græci diuinam quandam paſſionem, à qua detenti maioribus quibuſdam efferri poteſtatibus uidentur, adeò ut futura quoq; pronuncient, & propterea entheaſtici uocantur, quaſi deo pleni. Et paulo poſt, Addiderant Arabes quam cutabutum appellant, deriuato nomine à beſtiola, quæ irrequieto quodam motu ſuper aquas modo huc modo illuc abſq; ordine uagatur: Latini (ut quidam uolunt) tipulam id inſectum uocant, in paluſtribus locis frequens. Hactenus putaui hunc morbum ab Arabibus, præcipuè autem à Raze, inuentum, nec eſſe eius mentionem apud Græcos. Dum uerò hæc ſcriberem, docente me ſuprema ueritate, clarè cognoui eſſe quem Græci lycaonem, lycanthropiam, & cynanthropiam uocant, nomine à lupis uel canibus deriuato. De his enim ſcribit Paulus, Nocte exeunt, ad diem uſq; circa ſepulchra plerunq; uagantur, lupos canesq; (canes non dicit Paulus, ſed Aëtius:) per omnia imitantes, oculis concauis & ſiccis ſunt, craſſe imbecilliterq; uident, linguam ſicciſſimam habent, ualde ſitiunt, os ſaliua caret, cruraq; habent ob aſſiduas offenſiones inſanabiliter ulcerata. Aëtius ferè eadem, unum addens, quod menſe Februario incipit. Quæ ſi conferantur his quæ de cutabuto ſcribit Auicenna, nemo ambiget eum morbum ab eo deſcriptum, quem Græci (ut diximus) lycanthropiam uocant, id eſt hominis in lupum conuerſionem, præſertim cum & curatio, ferè uerbum ex uerbo, à Paulo ſit aſſumpta, Hucuſq; Manardus. A canibus quidem & lupis huic affectui nomen impoſitum reor, ſiue quod hæ animantes in rabie ſimiliter afficiunt, ſiue quod à rabidis ipſis homines morſi unà cum hydrophobo interdum hoc affectu capiantur. ¶ Canis ſeu in mortem incidit, ſeu in furorem, ſplenis noxa in cauſa eſt, Cælius ex Horo. ¶ Κύνειον θάνατον, id eſt caninam mortem, apud Ariſtophanem, difficilem interpretantur: quoniam difficulter animam efflare deprehenſum ſit animal hoc, Heſychius, Varinus, Cælius. ¶ Morſicatim inter ſe & homini colludunt canes, & alia quædam animalia.

¶ d. At illud non modo non arrogantis, ſed potius prudentis, intelligere ſe habere ſenſum & rationem, hæc eadem & caniculam non habere, Cicero lib. 3. de Nat. Nos tamen de ingenio & induſtria canum, multa diximus ſupra cap. 4. De impudentia canum, uide parte 1. huius capitis. ¶ De fide canum complura exempla proferemus infra ubi de canibus ſocijs, defenſoribus, & cuſtodibus aget. Canis albus ſymbolum eſſe putatur fidei, unde Picus Mirandula cecinit, Signa quibus ſubito uiſum eſt oſtendier albis Ex uillis animal, dominis domibusq; fidele. ¶ Homines qui paruam & planam habent frontem, nempe ſimilem caninæ, ſtolidi (ἀναίσθητοι) iudicabuntur: Item qui ſerenam & exporrectam habent, aſſentatores: quod canes cum adulantur, frontem ſimilem præ ſe ferant, ut ſupra copioſius dixi in D. ex Ariſtotelis Phyſiognomonicis: Ex quibus reliquas etiam à canibus ſumptas de hominum moribus pronunciandi coniecturas hic adſcribam. Animalia fortia, inquit, grauē ædunt uocem, ut leo, taurus, & canis latrator, κύων ὑλακτικός. Et alibi, ὅσοι βαρύκοινον φωνοῦσι μέγα καὶ πεπληγμένον, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς θυμώδεις κύνας: Latinus interpres abſq; omni ſenſu transfert, Quicunq; grauiter uocant, magnum ac perplexum: reducuntur ad fortes canes. Adamantius de hoc uocis genere ſic ſcribit, ὅσοι δὲ κοῖλον καὶ βαρὺ καὶ ἀκαμπὲς ἠχοῦσι, γενναῖα τούτοις τὰ ἤθη, καὶ μεγαλόνοια αὐτοὺς κοσμεῖ καὶ δικαιότης. Cornarius uertit, Qui uero cauum & grauem, ac minime flexuoſum ſonum ædunt, his generoſi mores ſunt, & magna ſapientia ac iuſtitia ipſos ornat. ἀκαμπῆ φωνὴν uocat contrariam illi quam Ariſtoteles in cinædis & mulieribus κεκλασμένην, id eſt fractam nuncupat. Apud Ariſtotelem igitur ex Adamantio, uel ſic legemus, ὅσοι βαρὺ καὶ κοῖλον φωνοῦσι, μεγαλόφρονες, ἀναφέρονται ἐπὶ τοὺς θυμώδεις κύνας: Vel alijs, ſed ad eundem ſenſum, uerbis. Si quis tamen βαρύτονον pro βαρύκοινον legere malit, non impedio. Nam & paulo ante Ariſtoteles eo uerbo uſus eſt, οἱ μέγα φωνοῦντες βαρύτονον, ὑβρισταί: propter quem locum, ne bis uideatur de eadem uocis differentia agere, hęc uerba μέγα καὶ πεπληγμένον, tanquam differentię uocis relinqui poſſunt, & mox ſubijci μεγαλόφρονες, aut ſimile quid. Tranſeo ad reliqua, Canibus (inquit Ariſtoteles) proprium eſt τὸ λοίδορον, id eſt uox plena conuiciorum & maledicentiæ. Qui canibus ſimilē ædunt uocē, canini ingenij homines exiſtimabunt, Adamantius. Qui caput magnum habēt, canum inſtar, αἰσθητοὶ ſunt: qui paruum, ut aſini, ἀναίσθητοι, Ariſtoteles. Miretur autem aliquis cur αἰσθητοὺς hic canes uocet, à ſenſus excellentia: quos alibi in paruæ & planæ frontis mentione ἀναισθήτους uocauit: niſi ita diſcernamus, ut aliâs ad ingenium & ueluti rationem animalium referamus uocabulū ſenſus: aliâs ad exteriorum ſenſuum acumen & ſagacitatem. Rurſus, Quibus oculi, inquit, igniti ſunt, impudentes habeant, ob ſimiles canum oculos. Et de labris, Quibus (inquit) labra tenuia ſunt, & in angulis utrinq; (quos Græci συγχειλίας uocant) laxa: ὡς ἐπὶ (lego ἀπὸ) τοῦ ἄνω χείλους, &c. id eſt ita ut pars ſuperioris labri iuxta angulum inferiori labro ſuperimplicetur, ut ita dicam, magnanimi ſunt: hac enim ſpecie leones, nec non magni robuſtiq; canes apparent. Idem de huiuſmodi labris iudicium Adamantij eſt, ſed addit tenuia eſſe debere labra ἐπὶ στόματι μείζονι, id eſt in ore amplo: corruptè autem apud ipſum legitur ἐπὶ τῇ ἀχειλίᾳ χώρᾳ, pro ἐπὶ ταῖς συγχειλίαις ἄκραις: quod Cornarius interpres facile deprehendiſſet ex Ariſtotele, niſi conferendi laborem fugiſſet. Et paulo poſt, Hoc etiam caninum eſt, ſi labrum ſuperius & gingiuæ promineant: hos ad conuicia & maledicendum pronos conijcito. Quibus circa dentes caninos labia prominent (κορυφοῦται) maligni, contumelioſi, uociferatores & maledici ſunt (uel ſi Græcè mauis, κακόθυμοι, ὑβρισταί, κρανκται, ἐπίσβολοι: poſtremum Cornarius iactatores exponit:) ut qui canes referant, Adamantius. Os nimis reſciſſum, ualde uoracem, crudelem, dementem ac impium ſignificat, Idem. Οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν ἔχοντες, φιλονεικοί. ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς κύνας. poſt ἄκραν aliquid deeſt, interpres acutum addit: Adamantius, ῥινὸς τὸ ἄκρον λεπτόν, id eſt naſi extremitatē tenuem, iracundię

indicium

indicium facit. Eandem si crassa, obtusa, rotũda & solida sit, qualis in leonibus & generosis canibus spectatur, fortibus & magnificis seu gloriosis uiris conuenire ait. οἱ ἀκρογένειοι, εὔψυχοι. ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς κύνας, Aristoteles. Interpres transfert, qui mentum habẽt acutum, &c. legendum forte μακρογένειοι (mentum enim hominis tantum est) quales, ut Adamantius inquit, non admodum improbi sunt, sed loquaciores, καὶ ὑποχαυνότεροι, & submolliores, Cornarius: sed quoniam eo in loco Aristot. de pilosis tantum partibus loquitur, est quod dubitemus. Qui supra lumbos in cinctu (sic uoco partem qua cingimur) graciles sunt (ζωνοὺς uocat Aristoteles, nisi mendum est: Adamantius εὐζώνους, Cornarius inepte succinctos uertit) canum & leonum instar, uenationis studio tenentur: maxime autem studiosissimi uenationum canes, eiusmodi sunt, Aristoteles. Phocylides poëta mulieres alias ex aliis animalibus natas fingit, pro ingeniorum diuersitate: & inter cæteras ex cane natã χαλεπήν τε καὶ ἄγριον, id est difficilis & asperi ingenij mulierem. Simonides (qui idem argumentum senarijs prosequitur) λιτοργόν (forte λαίθαργον legendum, de qua uoce inter prouerbia ex cane) curiosam, oculis uagam, clamosam, implacabilem. Vide Stobæum nostrum in Sermone de uituperio mulierum.

¶ Canis ἀικάλλειν dicitur cum familiaribus aurium & caudæ motu blanditur: alij hanc uocem à gallinaceorum barbis deducunt, quas Græci κάλλαια nuncupant, Varinus. Hesychius exponit σαίνειν, θωπεύειν: & αἰκάλον, adulatorem. Suidas κινεῖν, προσποιεῖσθαι, θεραπεύειν, legitur etiam ὑποικάλλειν apud eundem. Σαίνουροι uel σηνοῦροι cognominantur equi & canes, quod caudas subinde moueant, Varinus. Ἀλλ᾽ ὡς κύων σαίνεις Κέρβερε τὸν μὲ κύνα, Versus apud Suidam. Σαίνεις δ᾽ ἄκουσα, uide mox inter prouerbia.

¶ Nuper in naui in Africa, cum nautis absentibus canis in amphoram oleo nõ plenam silices inijceret, obstupui, qui in mentem uenisset, ac unde subijsset cani, grauibus subsidentibus leuiora tolli elidiq́, Aristotimus apud Plutarchum in libro Vtra animalium, &c. ¶ Impetus canum amolitur nerij radix collo suspensa: uel dens caninus in corio alligatus brachio, ut supra dixi ubi de rabie canũ in genere egi: & ibidem seorsim inter amuleta. Apocynon officulum esse aiunt in sinistro latere rubetæ, quo canum impetus cohibeantur, Plinius. Salpe negat canes latrare, quibus in offa rana uiua data sit, Plinius. Cor caninum habentem fugiunt canes: Non latrant uero, lingua canina in calciamento subdita pollici: aut caudam mustelæ, qua abscissa dimissa sit, habentes, Plinius: Et alibi, membranam ex secundis canis habentem, aut leporis fimum uel pilos tenentem: aut qui hyænæ linguam in calciamento sub pede habeant, ut magi pollicentur: aut qui peristereon (id est uerbenacam herbã) habeant. Lapis in Nilo niger fabæ similis reperit, quo uiso canes non latrant: abigit idem dæmonia, Thrasyllus in Aegyptiacis ut Stobæus citat. Lugduni in Gallia uidi lapillos quosdam albos, latos, rotundos, cochleæ quadam specie, quas fabas marinas (si bene memini uocant) & appensas lac nutricibus augere promittunt. Romæ in ædem Herculis in foro boario, nec muscæ, nec canes intrant.

¶ E. Nunc ut sum pollicitus (inquit Columella) de mutis custodibus loquar: quanquã canis falso dicitur mutus custos. Nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiam, uel furem prædicat, quàm iste latratu? quis famulus amãtior domini? quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor inueniri potest uigilantior? quis deniq; ultor aut uindex constantior? Quare uel imprimis hoc animal mercari, tueriq; debet agricola: quod & uillam, & fructus, familiamq; & pecora custodit, Columella. Mox autem subijcit uenaticum canem agricolæ inutilem esse: ideoq; dicturum se de uillatico tantum & pastorali, de quibus nos etiam infra seorsim. In emptione canis, de sanitate & noxa stipulationes fiunt, eædem quæ in pecore, nisi quod hic utiliter exceptum est. Alij pretium faciunt in singula capita canum: Alij ut catuli sequantur matrem: Alij ut bini catuli unius numerum obtineant, ut solent bini agni unius ouis: pleriq; ut accedant canes, qui consueuerunt esse una, Varro. Quo colore eligendi sint canes docet Pollux 5.11. sed ita ut de uenatorio præcipue loqui uideatur, quamobrem eousq; differemus. Turcę pilos in caudis canum inficiunt rubro colore, Blondus. Canis in syluis à uenatoribus testiculis alligatur, ut clamore pardalin siue pantheram illiciat, ut in Panthera ex Oppiano declarabitur. Συοβαυνέων χορός, ὁ ταραγμὸς καὶ συνωδὸς, ἀπὸ τῶ τοῖς κυσὶν ἐπιφωνουμένης, Varinus: legendum ὑσὶ, id est suibus ex Suida, non κυσί. Pelles caninę ab artificibus ita præparantur, ut plane molles fiant, & chirothecis aptæ aduersus imbres: quæ æstate etiam refrigerare existimantur. Ex ijsdem ocreæ fiunt corrigijs transmissæ, quibus utuntur qui tumida & ulcerosa crura habent, duplici commoditate: nam & astricta pars minus influentes recipit humores: & laneis caligis, quarum sæpe molestus est contactus, non exasperatur. Κυνακίας (forte κυνακίαι per αι,) ἱμάντες οἱ ἐκ βύρσης τῶ σφαγιασθέντος τετράχειρι Ἀπόλλωνι βοὸς ἐπιβάλλεσθαι διδόμενοι, Hesychius & Varinus. Κυνοκοπεῖν, κυνείῳ δέρματι παίειν, uide superius in a.

¶ Collaria canibus circundantur, præcipue munimenti gratia aduersus feras, uenatorijs, maxime pugnantibus, necessaria, nec non pastoralibus utilia: quibusdam pro ornamento, & discernendi gratia: & pro amuleto aduersus rabiem, quod Gratius poëta testatur, his uerbis: Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussere, aut sacris conserta monilia conchis: Et uiuum lapidẽ, & circa Melitesia nectunt Coralia, & magicis adiutant cantibus herbas. Quapropter hoc in loco, tanquam communi, de collaribus agere uolui, non in pecuarijs aut uenatorijs solum: & propter affinitatem simul etiam de loris, quæ uenaticis propria sunt, quibus aduersum feras muniuntur armanturq;. Venaticis canibus (inquit Cælius 17.26.) collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex Grammaticorum glossematis, & Pompeij præcipue Festi,

qui id etiam uocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro 2. dicere mellum maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clauis. Inde factum, ut quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam, id esse munimento pronunciemus, perinde ac sit millus cani. Poëtæ armillatos uidentur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit ijs armillarum uice. Apud Græcos deræambus est latum corium (& firmum) ob canis collum. Dicitur & perideræum, atq; item perideris. Xenophon in libro de uenatione ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, στελμονίαι. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias uocauit, id est fascias quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit, Hæc Cælius. Canibus, ne uulnerentur à bestijs, imponuntur collaria, quæ uocantur mellum, id est cingulum circum collum, ex corio firmo cum clauulis capitatis, quæ intra capita insuitur pellis mollis, ne noceat collo duritia ferri. Quòd si lupus, aliúsue quis his uulneratus est, reliquos quoq; canes facit, qui id non habent, ut sint in tuto, Varro. Atq; armillatos colla Molossa canes, Propertius 4. Eleg. Ex pelle melis pharetras & canum colla obtegunt, inde melium (aliqui per l duplex scribunt) uel millium genere neutro, ut Varro: uel millus masculino, ut Festus utitur, nominatur. Scipio Aemylianus ad populum: Nobis, inquit, reiq; pub. præsidio eritis, quasi millus cani. Pollux libro 5. cap. 9. de uinculis, loris, & fascijs canum, sic fere scribit: Canes ad uenationem educantur, ἱμάντι μακρῷ συνηγγυλωμένῳ δεδεμένοι, id est oblongo ligati loro, quod quidem ansam habeat, id est in summo reflexum & duplicatum sit, ut firmius manu iniecta retineatur. Xenophon, οἱ δὲ ἱμάντες ἔχοντες ἀγκύλας τῇ χειρί, ἄλλο δὲ μηδέν. οὐ γὰρ καλῶς τηροῦσι τὰς κύνας, οἱ δὲ αὐτῶν εἰργασμένοι τὰ δέραια. Omnibonus uertit, Lori manibus ansas habeant, præterea nihil: neq; enim bene seruant canes, si collaria ex ipsis cõtexta fuerint. Ego rẽ ita intelligo, Retinacula siue lora (Omnibonus masculino genere loros dicit, imitatione Græcorum puto) seorsim esse debere, & annexos tantũ collaribus, non continuos: sed hæc ab illis certius petenda sunt, qui uenationem experti callent. Quod ad uocabulum συνηγγυλωμένῳ, forte legendum συνηγκυλωμένῳ: & rursus eodem capite apud Pollucem pro δεδηγγύλωται, δεδηγκύλωται, aut συνηγκύλωται potius: ubi de inferiore lori, quo canis ducitur, parte loquitur, eam à collari pendere scribens, & iuxta cynanchum annecti: siue quod annulo ferreo, quem ἀγκύλην appellare licet (ἀγκύλια catenarum annuli, Varinus) innectatur, siue corio, utrouis scilicet modo ita ut per foramen in una extremitate lori altera transmittatur, quod nodi genus nostri uocant ein litsch: sic enim facile erit cum ad cursum dimittetur canis, nodum resoluere, uel ut Græce dicam, τὴν ἀγγύλην ἀναλύειν, ὡς μὴ τεινόμενοι ῥηγνύωνται. Ἐνηγκυλωμένα, συντεταμένα, ηὐτρεπισμένα Varinus interpretatur, rectè quidem, sed eo solum in loco, id est ad exemplum propositum, quod est, Ἐπὶ κατασκοπὴν παρεγένοντο, ὥσπερ καὶ τὰ τόξα συνηγκυλωμένα φέροντας ἀλῶναι, arcus tensos, incuruatos, & ad sagittandum paratos. In lexico Græcolat. ἀγγύλην quidam exponit lorum in modum catenæ intortum, sine authore. Sed ad rem, Ornamentum canis, inquit Pollux, deræambus dicitur, id est collare (ut iam ex Cælio diximus) intra quod assuta esse debet agnina pellis, ne collum canis corio atteratur. Telamonia, τελαμωνία, similiter latum est lorum ἑκατέρωθεν ἀπὸ τοῦ δερραίου περὶ τὰς πλευρὰς παρήκων συναλλάξ, ὡς τῶν τενόντων τὰ μετὰ τὰς ὠμοπλάτας ἄκρας καὶ τὰς λαγόνας στεγόντων, malim στέγειν, id est utrinq; à collari circa latera procedens oblique (συναλλάξ: quod uerbum ita intelligo, ut telamoniæ ambæ se mutuo decussent: hoc est, ut lateralis fascia ea quæ à dextra collaris parte incipit, obliquè feratur ilia sinistra uersus: quę uerò à sinistra collaris parte procedit, ad ilia dextra) ita ut summa dorsi pars, Græci tenontas dicunt propter latos illius loci tendines, post armos extremos, & ilia quoq; obtegãtur. Verbi συναλλάξ hanc esse significationem apparet apud Suidam in ἐναλλαγδην. τένοντας pro ceruice & summa dorsi parte accipi ex Varino probari potest. Cæterum claui, inquit Pollux, ἧλοι ἢ ἐγκεντρίδες, in telamonijs erant: & hæ ad ἐπίσειον (id est locum supra pudenda) usq; extenduntur, ne canis iniri possit, clauis inscendentium audaciam reprimẽtibus, ne ex ignobilibus concipere possint. Porrò à collari longum & angustum dependet lorum, quod iuxta cynanchum innectitur: eoq; canis circunducitur. Sunt qui etiam terga canum ualidis corijs operiant, quæ & ipsa à collaribus procedunt (περὶ τὰς ὑποδερίδας ἀνάψαντες) ita ut canes hoc modo muniti nequaquam facile à pugnacibus feris, quas adoriuntur, uulnerari possint, Hactenus Pollux. Notandum est apud Pollucem δέρραιον per duplex rho scribi, Aeolicè nimirum, cum apud alios reperiatur cum simplici rhô communiter. Apud eundem perideræon primum simplici, postea duplici rhô legit: deriuantur enim omnes hæ uoces ἀπὸ τῆς δέρης ἢ δειρῆς, id est à collo, quã uocẽ deducunt Græci à uerbo δέρειν uel δείρειν, quoniam excoriari illic incipiant animalia: solent autem Aeoles uerba in είρω, paroxytona mutare in έρρω, ut κείρω κέρρω, δείρω δέρρω. Δερηστὴρ, ὁ συνέχων περιτραχήλιος, Varinus. malim κύναγχος pro συνέχων, ut in sequente uocabulo: Δερρισὴς, κυνάγχης περιαυχένιος, Hesychius & Varinus. Δερρισὴρ, περιδέρραιον ἵππου, Iidem. Δέραια, ἐπιτραχήλιος κόσμος, Suidas & Varinus. Δέραια, περιτραχήλια, παίγνια: τὸ αὐτὸ καὶ δεραιοί, Hesychius. Περιδέρραια, περιτραχήλια κόσμια, Suidas. Περιδέραιον, περιτραχήλιος κόσμος, ἀπὸ τοῦ δέρρη Αἰολικῶς, ὃ σημαίνει τὸν τράχηλον, Varinus. Ὑποδερὶς Polluci non aliud quàm περιδερὶς uidetur. Hypoderæon & hypoderidem Varinus exponit ornamentum muliebre, monile, murænulam. Deræa, id est collaria (inquit Xenophon) sint lata & mollia, ne atterant canum pilos. Stelmoniæ etiam (fascias uertit Omnibonus) loros habeant latiores, ne terant lagonas, id est latera uel ilia canum: clauatæ sint etiam (encentridas, id est clauos insutos habeant) ἵνα τὰ γένη φυλάττωσιν, ut ab angustijs defendant, Omnibonus. Ego uerterim, ut genera canum conseruentur, nec ignobiliorum coitu degenerent: clauos enim eam ob causam posterioribus

quoq;

quoque loris addi Pollux monet, τὸ μὴ ἐμπλησθῆναι αὐτὰς ἐξ ἀγεννῶν χάριν, id est ne ex uilioribus canibus concipiant. Τελαμὼν, lorum latum scuti uel gladij, ἀπὸ τοῦ τλῶ τὸ καρτερῶ, ὡς καρτερικὸς καὶ ἰσχυρὸς ὢν βασταχτικὸς, Vide Varinum. Στελαμόνια, ζώματα, Hesych. Varinus. Hesychius telamonem similiter exponit, item δεσμὸν, φασκίαν. Sic & in ædificijs telamones uocantur signa quæ sustinent, ut inquit Seruius, Græci atlantes uocitant, utraque nimirum uoce ἀπὸ τοῦ τλᾶν, id est à tolerando & sustinendo facta. Herodoto telamônes sunt linteola uel splenia quibus uulnera obligantur. Περιβαλὼν δὲ περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας, προσέδησε τῇ κλίνῃ, Iamblichus: id est, Iniectis manibus eius uinculis alligauit eum lecto. Κυνοῦχος ὁ τὸν κύνα κρατῶν δεσμὸς. Κόλπαν ἀσκέπαστον, ἀχάλκωτόν τι κυνοῦχον, in epigrammate: est etiam peræ uel sacculi genus, Suidas, Hesychius, Varinus. Quærendum an idem sint, κυνοῦχος, κύναγχος uel κυνάγχης, & περιδέραιον. Τὸ δὲ περιδέραιον ἐξήπτετο στενοῦ ἱμάντος, ὅς περὶ τὸν κύναγχον ἐξηγγύλωτο; καὶ ἀπὸ τούτου ἄγεται ὁ κύων, Pollux: quibus uerbis licet perideræon à cynancho distinguere uideatur, dubites tamen an uariandi solum gratia (quod libri eius argumento conuenit) de re eadem duo statim nomina posuerit: quin & in lexicis Græcis δερίστης κυνάγχης exponitur. Κυνοῦχον ἀχάλκωτον dixerim millum sine clauis, aut ex corio. Nam & ferreum instrumentum cynanche erat, quo fontium colla clauduntur: quod catulum ferreum Plautus appellauit: alij similiter, ut in canibus, collare. Lucilius libro 9. Cum manicis, catulo, collareque, ut fugitiuum, Deportem: ut citat Nonius. Eodem sensu collariam fœm. gen. protulit Plautus in Capt. Hoc quidem haud molestu' stiam, quòd collus collaria caret. Sed de fontium uinculis supra etiam docui, prima huius capitis parte. Λαιμοπέδη quoque uinculum circa canis collum significat, Καὶ τὰν θηρίων λαιμοπέδην σκυλάκων, in epigrammate, Suid. Varinus. Eandem uocem Suidas in Δεξαιοπέδη, laqueum interpretatur quo capiuntur aues: quanquam ipse incertius scribit τὸ ἐξ ὀπτικὸν λίνον, quod pro reti potius aliquis accipiat. Κλοιὸς pro collari tum canum tum fontium apud Varinum legi, παρὰ τὸ κλείειν, id est à claudendo: inuenitur & κλωός.

¶ Κυνέη, κυνῆ, κυνία, κυνέα, omnia fœm. gen. & κυνίας masculini, nomina Græcis pileum, uel petasum & galerum significant: aut ut aliqui interpretantur περικεφαλαίαν, id est galeam, quod ab initio ex canina pelle (nam ad κυνῆ & similes uoces fœminini gen. δορὰ, id est pellis subaudit, ut in λυκῆ, παρδαλῆ, &c. masculinum κυνίας ad πῖλον referri potest:) siue terrestris canis siue fluuiatilis, ut Varinus scribit, galeæ uel pilei tales fierent: quibus postea ex alia etiam materia factis idem nomen remansit. Ego potamij, id est fluuiatilis canis mentionem non memini usquam reperisse (nisi quod Syluaticus cynopotamon castorem exponit:) marini frequentissimè. Solebant autem ueteres capitis tegumenta ex pellibus diuersis conficere: proinde Varinus, Diuersa, inquit, περικεφαλαιῶν genera sunt: & inter cætera κτιδέη κυνέη (ex pelle mustelæ rusticæ, aut lupi secundum alios) & quæ proprie cynea uocatur, alia ex taurino, alia ex caprino corio, uel ex quouis alio. In Germania multis in locis non ex castoris, sed lutræ pelle cum suis pilis, tegumenta capitis parantur, quæ ditiores tantum ferunt, non rustici, ut ueteres suas cynâs, sed in ciuitatibus. Non peccauerit autem si quis lutram quoque canem fluuiatilem appellârit. Κυνέαν, aliâs κυνῆν, in Peloponneso petasum uocabant, Varinus & Suidas, apud quem πέλασος mendosè legitur. Hesychius κωνῆν pileum (πῖλον, de qua uoce in Tauro docui) Arcadicum interpretatur, alij Laconicum. Κυνίας, πῖλος, ἢ χεὶρ, Varinus & Hesychius: & forte χεὶρ, id est manus pro chirotheca & manuum tegumento hic accipi debet: ut πῖλος quoque non capitis tantum est, sed pedum etiam ex simili & similiter parata lana. Dubitet aliquis quomodo canina pellis uel aliorum animalium pericephalææ, id est galeæ usum implere potuerit, cum propriè dicta galea ex ære aut ferro constet, & quamuis graues ferri ictus tutò excipiat. Respondeo pericephalææ nomē, ut etiam πῖλου, commune mihi uideri ad omne capitis tegumentum, non militare tantum. Πῖλον χαλκοῦν, id est pileum æreum in Aristophanis Lysistrata legi testatur Suidas in λεκιθος. Apud eundem poëtam in Acharnensibus πῖλον τὸ μέγα πεσὸν πρὸς ταῖς πέτραισι, δεινὸν ἐξηῦδα μέλος: scholiastes exponit galeam ex ære delapsam per petras uehementer sonuisse: ut πῖλον uideatur pro πῖλον accipere, non ut alij pro penna; quæ nullum suo lapsu sonitum ciet: sed ex comicorum iocis propria uocabulorum significata rectè probari non possunt, cum ijs sæpe abuti & παρ' ὑπόνοιαν loqui soleant. Κυνέαις περικεφαλαίαις πρὸς τὸν ὄμβρον ἐχρῶντο, Varinus: id est cyneis dictis, uel ex pelle canina pericephalæis, contra pluuiam utebantur: at galeis ferreis in pluuia nemo utitur: sed neque rustici galeas portant, cum grammatici κωνῆν exponant pericephalæam quæ rusticis in usu sit: item Mercurium pericephalæam habere petasum. Hinc nemo non intelligit pericephalææ nomen esse commune tum galeis propriè dictis (quarum differentias in hac uoce Varinus enumerat) tum alijs pileis diuersis. Sic etiam κωνῆ aliâs tanquam commune uocabulum usurpatur, aliâs pro lato crassoque & rustico ac uiatorio pileo, quem à latitudine etiam petasum uocant: qualem Mercurio utpote nuncio tribuunt. Eadem puto forma galeri erat, rotunda & lata, arcendis æstibus. Et temperat astra galero, Statius 1. Theb. Flauo crinem abscondente galero, Iuuen. Sat. 6. Nomen habet galerus (uel galerum) quod in modum galeæ esset factus, ut inquit Varro. De camelaucio & causia in Camelo dixi. Strepsiades apud Aristophanem in Nubibus conqueritur, quòd miser nō secum domo κωνῆν attulerit, propter pluuiam nimirum. Τοῖς δὲ Εἵλωσι πᾶν ὑβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττουσι πρὸς πᾶσαν ἄγον ἀτιμίαν. κυνῆν τε γὰρ ἕκαστον φορεῖν ἐπάναγκες, Athenæus libro 14. id est, Helotis autem opus omne iniuriosum & ignominiosum imperabant: cogebatur enim quisque ferre cynam, ut Bayfius transfert. Qui Strabonis etiam uerba ex libro 6. de origine Tarenti citat, quæ sequuntur: Conuenerat ut Hyacinthinis insultus initium fieret in populares, quando habita in Amyclæo ludo-

rum celebritate, Phalanthus capiti cynam imponeret. Loquitur inquit, de inſidijs quas Lacedæmoniorum helotes, id eſt mancipia uocati, & Partheniæ popularibus ſtruxerãt. Cynam paulo poſt idem author (ut opinor) ex Ephoro, pileum Laconicum appellat, licet aliter rem ipſam narret, Hæc Bayſius. Κυνῆν aliqui dictam putant à Cyne (ἀπὸ Κυνὸς) huius nominis artifice, qui primum id genus pilei parauerit, Suidas, Etymologus, Varinus. Demoſthenes contra Neæram, οἱ δὲ τὰς κυνᾶς τὰς σιωπὰς ἔχοντες. Mercurius arietem ſub axilla ferens, & capiti geſtans impoſitam κυνῆν, &c. anathema Arcadum in templo quodam Hierocæſariæ, Pauſanias in Eliacis. Cynæ diuerſæ fiebant, ſed pulcherrimæ in Bœotia, quas ruſtici geſtabant, Varinus. Theophraſtus libro 3. hiſt. plant. cap. 10. de abiete fœmina ſcribens, ἔχει δὲ πτέρυγας τὸ φύλλον, καὶ ἐπ᾽ ἔλαττον, ὥστε τὴν ὅλην μορφὴν εἶναι θηλυειδῆ, καὶ παρόμοιον μάλιστα ταῖς Βοιωτίαις κυανέαις, &c. lego κυνέαις. Gaza imperitè uertit cyathis. Minerua apud Homerum in Diomedis curru, ne uideretur à Marte Orci galeam (Ἄιδος κυνῆν) ſubiuit: hanc aiunt omnium in natura rerum nigerrimam eſſe. Grammatici craſſiſſimam nubem interpretantur. Hinc prouerbialiter κυνέην φορεῖν, id eſt galeam ferre dicitur, qui in fraudulento aliquo facinore latet, & tanquam Orci tenebris occultatur, Varinus. Λαβὲ δ᾽ ἐμοῦ γ᾽ ἕνεκα παρ᾽ Ἱερωνύμου Σκοτοδασυπυκνότριχα τὴν ἄϊδος κυνῆν, Ariſtophanes in Acharnenſibus. Hieronymus, inquit Scholiaſtes, in comœdijs irridebatur tanquam nimis comatus: quapropter hic comico ioco Orci galeam ei attribuit, ceu qui ſub nimia coma eaq; deformi & ſqualida (quo ſenſu Græci uerbum κομᾶν proferunt) propemodum lateret. Vide Eraſmum in prouerbio Orci galea. Πλοῖον ἢ κυνῆ, Nauis aut galerus, de re ancipiti & dubia, ut Suidas exponit: extat apud Ariſtophanem in Auibus: ubi Irin quæ alata & petaſata aduolauerat, quidam interrogat, ὄνομα δέ σοι τί ἐστι; πλοῖον ἢ κυνῆ; Poterat enim nauis appellanda Iris uideri, eò quod alis tanquam remis aërem traijceret; ſimiliter enim extenſæ alæ ſulcant aërem, ac remi aquam: uel quod ueſtis eius in curſu (uolatu) ſinuata eſſet. Κυνῆ autem, uel galerus, propter petaſum pileum, quo tanquam nuncia utebatur, ut Mercurius quoq;: nam & Sophocles in Inacho cynam Arcadicam Iridi attribuit, Hęc ferè Ariſtophanis Scholiaſtes: pro cuius uerbis, Πλοῖον μὲν, καθὸ ἐπτέρωται (ſcilicet ipſa Iris) καὶ τὰ πτερὰ διαπέπταται ὡς κώπη, (lego κῶπαι:) apud Suidã ſic legitur, Πλοῖον μὲν, καθὸ ἐπτέρωνται αἱ τριήρεις, καὶ τὰ πτερὰ διαπέπταται ὥσπερ κῶπαι: facili quidẽ lapſu ut pro ἡ ἶρις, ſcriberetur αἱ τριήρεις: hinc deceptus Eraſmus multa de triremi & malo petaſata nugatur, nulla interim Iridis eiusq; habitus mentione, à qua tamen primariò prouerbium hoc deſcendit. Canautas capitis ornamenta ueteres dixêre, Feſtus. Heſychius bis κυνῆν exponit οἰκίαν, id eſt domum: cuius interpretationis occaſionem aliam non uideo, niſi quod ſuſpicor, σκηνὴν aliquem οἰκίαν expoſuiſſe, eamq; uocem poſtea ab imperito aliquo in κυνῆν mutatam: non pauca enim ſimilia in Græcorum lexicis offendimus. Κυνεῖν, pro προσκυνεῖν, id eſt adorare, uerbum recentiores quidam à cynâ, id eſt pileo factum putant: quod adorantes pileum à capite dimoueant: ſed huius etymi neminem ueterum, quod ſciam, authorem habent: κυνεῖν proprie amare ſignificat uerbũ deriuatũ à primitiuo κύειν. Lamachus in Acharn. Ariſtophanis, τί με σὺ κυνεῖς; ſcholia σαίνεις exponunt.

¶ f. Canarij circa Atlantem Africæ montem dicti ſunt populi, quod uictus eius animalis ijs promiſcuus ſit, & uiſcera ferarum diuidua, Plinius 5.1. Infelices Hiſpanos, qui Nicueſam ſecuti, Beraguam habitandam elegerant, oppreſſit egeſtas tanta, ut neq; à ſcabioſis canibus, quos uenatus & tutelæ cauſa ſecum habebant (in certaminibus nanq; cum nudis incolis canum opera plurimum utebantur) neque aliquando à peremptis incolis abſtinuerint, Petrus Martyr in rebus Oceanicis. Et rurſus alibi, Vaſchum Nunnez quendam neſcio quo in loco Noui orbis ad tantam inopiam perueniſſe ait, ut ſcabioſas canes & cœnoſas bufones, ac huiuſcemodi alia pro delicatis epulis edere fuerint coacti.

¶ h. De cane quem Vulcanus ex ære Moneſio conflauit, inter uenaticos celeres dicam. Alciati Emblema in impetum inanem, Lunarem noctu (ut ſpeculum) canis inſpicit orbem: Seq; uidens, alium credit ineſſe canem, Et latrat: ſed fruſtra agitur uox irrita uentis, Et peragit curſus ſurda Diana ſuos. Anthologij Græci libro 4. inter epigrammata in imagines animalium, ultimum eſt authoris incerti in Priapum horti cuſtodem, quem canem ficulneum uocat, Τὸν πρασιῆς φύλακον μακρὰν ἀπὸ τῆλε φύλαξαι. Τοῖος ὁ κύων ὃν ὁρᾷς, ὦ παρ᾽ ἐμὲ ἐρχόμενε, Σύκινος, &c. Brodæus pentametrum claudicare ſcribit, & legẽdum, Τοῖος ἐὼν ὃν ὁρᾷς. Mihi per συνεκφώνησιν κύων monoſyllabum efferri poſſe uidetur, quam uocem ideo retinere malim, quia conuenit Priapo, cum pudendum ſignificet, ut ſupra expoſui. Epitaphia quędam canum diuerſorum, in ſuis infra generibus referam, ut uenatici inter uenaticos, &c. ¶ De canum quorundam (Hecubæ in canem mutatæ, Auræ canis Atalantæ, Xanthippi) ſepulchris, unde locis etiam impoſita nomina, ſuperius dixi parte 1. huius capitis. Apud Moloſſos canes inhumari ſolitos aiunt. Honori defuncti canis ciuitatem conſtituiſſe Magnum Alexandrum Theopompus ſcribit, Cælius. Bactriani, ut Oneſicritus ſcribit, eos qui iam ſenio morbóue confecti ſint, uiuos canibus apponere ſolebant, ad hoc ipſum de induſtria enutritis, quosq; illarum gentium uocabulo ſepulchrales uocent, Cælius. Diogenes dicebat, ſi canes eum lacerarent Hyrcaniam hanc ſibi fore ſepulturam: ſin uultures, Caſpiam, Stobæus: apud quem tamen non Caſpiam, in uulgatis ſimul & manuſcriptis codicibus, ſed ἀστέον reperi. Verum cum alij Indos, alij Iberos & Caſpios cadauera uulturibus lancinanda propoſuiſſe ſcribant, Gyraldo teſte, ἀστέον uox corrupta ad Κασπία uel Κασπίων propius mihi accedere uidetur.

¶ Κυνῶν

¶Κυνῶν ὑλαγμὸς ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην, Suidas, Varinus. i. Canum latratus (in somnis auditus) mali aliquid ab inimicis metuendum monet. Aspêri & latrantes canes iniurias hominibus præsagiunt, & magna damna: Alieni canes si blandiuntur, dolos & insidias nunciant, &c. Artemidorus: Idem de uenaticis, custodibus, & aliјs, quid significent in somnis, seorsim nugatur. ¶Aethiopes Sambris proximi summam regiæ potestatis cani tradunt, de cuius motibus quisnam imperitet, augurantur, Solinus. Natio Aethiopum est quæ canem, & habet regem suum, & illius etiam appetitui paret: si adulatur, eum non iratum esse credunt: si latrat, iram agnoscunt: tum etiam uellicationes, ululatus, discursus coniectantes, ei obtemperant, Aelianus. Apud Aethiopes gens (Nubas quidam uocant) in Africa Ptoemphanę fuere, quibus regis uice canis dominabatur, quem mirificè obseruabant: ex illius enim motu & nutu imperia, & quæ essent placita augurabantur, Gyraldus ex Plinio. Canem locutum in prodigijs, quod equidem annotauerim, accepimus: & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius, Plinius. Equidē etiam uerba priscæ significationis admiror. Ita enim est in commentarijs Pontificum: Augurio canario agendo dies constituantur, priusquam frumenta uaginas exeant, & antequam in uaginas perueniant, Plinius. De sacrificio canario (quamuis Gyraldus canarium augurium & sacrificium idem faciat) quod pro frugibus Caniculæ syderi immolabatur, inferius dicam. Pausanias Eliacorum lib. 2. scribit de Thrasybulo (Gyraldus Thrasyllum uocat) quodam uate Iamida (ex Iami Apollinis filij familia) cuius imago in Olympia sit, cui galeotes (id est stellio, non mustella aut feles ut Cælius suspicatur) ad dextrum humerum arrepat, & canis assistat, uerū intercisus, ac iecur patefaciens, quod is primus extis canum inspectis uaticinium instituerit: quem locum in Lectiones antiquas suas transtulit Cælius 13.35. Scribam significaturi Aegyptij, aut prophetam, aut splenem, aut odoratum, aut risum, aut sternutationem, canem pingunt. Scribam quidem, quoniam eum qui debet esse perfectus scriba, oportet multa meditari, adlatrare omnes quodammodo, agrestem esse, nemini gratificari, quemadmodum nec canes. Prophetam, quoniam præ cæteris animalibus admiratur canis, & obtutu firmo intuetur simulacra deorum, quemadmodum prophetam. Splenem, quoniam leuissimum splenem canis habet: & ex eo mors est illi, & rabies aliquando: & ministri canem curantes, cum est moriturus, ut plurimum splenetici fiūt. Odoratum uero, risum, & sternutationem: quoniam qui planè sunt splenetici, neq; odorari, neq; ridere, neq; sternutare possunt, Orus in Hieroglyph. interprete Bernardino Vicent. Magistratum scribentes iterum canem pingunt, cui addūt regiam stolam nudæ figuræ appositam: Quoniam quemadmodum canis, ut ante dictum est, in deorum simulacra intentis oculis prospicit: sic & magistratus antiquis temporibus in nudum regem prospiciebant, cuius gratia uendicat sibi regiam stolam, Orus ibidem. Et alibi, Canis auersionem significat. In homine impudente etiam, pro quo ranam pingunt, canis meminit nescio qua ratione, nam cum ranam in oculis sanguinem habere dixisset: & impudentes esse, quibus tales sint oculi, subijcit, Hinc illud Homeri, οἰνοβαρὲς κυνὸς ὄμματ' ἔχων: quasi uero canis etiam sanguineos habeat oculos. Canem album fidei symbolum esse iam supra in d. ex Gyraldo docui. ¶Veteres iurabant per canem, ut in Ansere dicemus. Cur sacerdotem (flaminem dialem) cane & capra abstinere, & ne tangere quidem aut nominare oportuerit, explicatur à Plutarcho in quæstionibus rerum Romanarum. De capra aliâs: Quod ad canem, inquit, minus quidem ille libidinosus, minus etiam quàm capra fœtidus est. Dicunt tamen aliqui non fas esse canem arcem Athenis ingredi, ut neque Delum insulam, eò quòd in propatulo coëant, tanquam boues sues & equi in thalamis, non autem publicè & inuerecundè misceantur. Sed illi ueram causam ignorant: iccirco enim à sacris & asylis templis canem arcent, utpote animal pugnax, ut tutum accessum supplices habeant. Videtur autem Iouis quoq; sacerdos, uiua quædam uel ædes uel imago Iouis existimatus, ad quam libere supplices nemine prohibente aut terrente confugerent. Quamobrē lectulus eius in uestibulo domus erat, &c. Ad hæc canis animal impurum credebatur, nec ulli cœlestium deorum sacrū, sed Hecatę, Marti, &c. (ut inferius repetam,) Hæc Plutarchus. Canem alere in Delo nefas erat, Strabo lib. 10. Panegyrin canum mense Augusto ab Romanis solitam celebrari, auctores Gręci sunt, monumento urbis captę ab Gallis. Tunc uerò cædebantur canes, qui & ἀνύλακτοι, id est sine latratu agebant, anseribus ampliter sonoreq; inclamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum libro 29. ubi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furcas uiuos arbore fixos sambucea, Cælius. Viuæ canes cruci sambuceæ affigebantur à Romanis, & ansere insidente inter ædes Iuuentutis & Sumani deferebantur, Gyraldus. Sed hac de re etiam in Ansere dicam. Caribus exta canis deis offerre mos fuit, unde factum est prouerbium Caricum sacrificium: nam pro hirco canem mactabant, authores Diogenianus, Hesychius, Arnobius. Meminit etiam Suidas. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur his, Plinius. Apud Bœotios expiatio fieri publicè solebat cane per medium duas in partes dissecto, inter quas transibāt, Plutarchus problemate iam citato. Vbi apud Græcos canis immolaretur, Leonicenus in Varia historia 1.6. Romani in Lycæis, quæ Lupercalia uocant, Februario mense canem immolant, cuius rei causam Plutarchus in quæstionibus Roman. inquirit: Canis sacrificio, inquit, omnes ferè Græci utebantur, & etiamnum quidam utuntur ad expiationes. Et Hecatæ catulos cum alijs ad expiationem pertinentibus exponunt: & eos qui expiari opus habent catellis lustrant, (περισκυλακίζουσι) hoc expiandi genus periscylacismon uocantes. Aut quia canis lupo inimicus est, ideo in Lupercalibus immolatur.

Aut quia Lupercos in urbe discurrentes canes latrant & molestant. Aut quoniam Pani hoc sacrificium peragitur, cui canis propter caprarum greges gratus habetur, Hæc Plutarchus. Idem in eodem cur canis in urbe non appareret cum rem diuinam Herculi faciebant, hãc rationem affert: quoniam canis Herculi semper molestus fuerit: ut Orthus (sic suspicor legendum pro ὄτος) & Cerberus: & cum Licymnij filius Oeonus propter canem occisus esset ab Hippocoontidis, præliari cum ipsis coactus, præter multos alios amicos Iphiclum fratrem amisit. Plura de Lupercalibus eorumq; ritu leges apud Plutarchum in uita Romuli. Vide ne non rectè Gyraldus ex Plutarcho citet periscylacismum sacrum esse ex catulis: sacrum enim uel sacrificium ab expiatione differt. Cur Genetæ manæ dictæ canem sacrificant, & ne quis ex domesticis χρηστός, id est bonus euadat, precantur? An quia Geneta generationis dea est: & quemadmodum Græci Hecatæ, sic Genetæ Romani canem immolant pro domesticis? Socrates quidem Argiuos scribit Ilithyiæ, id est Lucinæ canem sacrificasse facilioris puerperij gratia. An forte hæc precatio ne quis domesticorum bonus fiat, non ad homines, sed canes domesticos pertinet? canes enim asperos & terribiles esse oportet. An quia defunctos χρηστοὺς & κομψοὺς nominabant (id est bonos & elegantes) ne quis ex domesticis moriatur, obscurè petunt? nec mirum, cum Aristoteles quoq; referat in pacto Arcadum cum Lacedæmonijs μηδένα χρηστὸν ποιεῖν, pro eo quod est neminem occidere scriptum fuisse referat, Plutarchus in quæstionibus Rom. De Gynæcea & Geneta deabus uide Gyraldum Syntagmate 17. Genito mane catulo res diuina fit, & in cœnis deûm etiamnum ponitur catulina, Plinius. Ego pro Genito mane legendum puto Genitomanæ, uel ut Plutarchus scribit in Rerum Romanarũ quæstione 50. Γενέτῃ μάνῃ, deæ scilicet ita uocatæ: manum ueteres bonum uocabant, quanquam Gyraldus Bonam deam (quæ & Rhea uocatur et alio nomine Gynæcea, ut ipse inquit,) à Geneta dea separat Syntag. 17. Cynetiam, κυνητίαν, Hesychius & Varinus interpretantur Ἄρεως κόρην, ἢ Ἀθηνᾶν, ἢ Πειθώ. Quamobrem laribus ijs quos proprie præsides (præstites) uocant, canis assistit, & ipsi canum pellibus uestiuntur? An quia præsides domus custodes esse conuenit, externis terribiles, quemadmodũ canis est: domesticis uerò mites ac benignos? An potius uerum est quod Romanorum quidam dicunt, & Chrysippo philosopho probatur, malos quosdam dæmones circuire, quorum opera dij tanquam lictorum & carnificum utantur puniendis impijs & iniustis hominibus: & ex horum numero etiam lares sunt, noxij dæmones uitæ & familiarum inspectores: eamq; ob causam caninis pellibus amiciuntur, & canem assistentem habent, ut qui in malis hominibus inuestigandis puniendisq; acres natura sint, Plutarchus in causis Rom. Lar familiaris ab antiquis, teste Plauto, in canis figura efformabatur, Gyraldus: Et mox, Valde (inquit) considerandum puto, quid tãdem sibi Cornutus seu Probus grammaticus in Persij Satyris uoluerit, cum scribit: Succinctis laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id est canina pelle dei penates formabantur, obuoluti toga supra humerum sinistrum, & sub dextro. De Serapidis cane in Cerbero dicam. Hecatæ canis immolabatur, ut quæ Proserpina existimaretur, ut Plutarchus scribit, & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, ὁ γὰρ κύων βαυβύζας λύει τὰ φάσματα: hoc est, Canisq; baubans dissipat phantasmata. Cælius addit, sicuti ęris tinnitus quoq;, aut eiusmodi quippiam. Huc respexisse uidetur Vergilius in Bucolicis, hoc uersu, Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat. Ab Hebro flumine haud ita dissita est ciuitas nomine Zona, post quam habetur Orphei quercus sub quibus est Zerynthium antrum: quod tamen in Samothrace statuunt alij: & Lycophron esse Zerynthium scribit κυνοσφαγοῦς θεᾶς, quam Hecaten interpretamur, Cælius. Hecaten τριοσοκέφαλον Ausonius tergeminam uocat, quod caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis, ut scribit Orpheus in Argonauticis, Cælius 20. 6. Hecatæ canes antiqui tribuebant, Theocritus in Pharmaceutria, Τᾷ χθονίᾳ δ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, Hoc est, Terrestri Hecatæ, quam & catuli metuunt. Scholia addunt à poëta id dictum quoniam catuli auferrent Hecatæ cœnam, Gyraldus: (malim, quoniam catulos Hecatæ pro cœna offerrent. Plutarchus, χθονίᾳ δὲ δεῖπνον Ἑκάτῃ πεμπόμενος εἰς τριόδους κύων, ἀποτροπαίων καὶ καθαρσίων ἐπέχει μοῖραν. Tibull. Sola feros Hecates perdomuisse canes. Scribit Sophron, & item Lycophron, à Diana canes iugulari: quin & speluncam fuisse Hecates in Zerantho, Lycophron hoc senario cecinit, Ζήρανθον ἄντρον τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς, (uel ut Cælius legit τῆς κυνοσφαγοῦς θεᾶς Λιπών:) Zeranthon est antrum Canisuoræ deæ. Putauit autem id fuisse in Samothracia: Stephanus citans hũc senarium, in Thracia: Nicandri interpres ibidem ad quercus Orphei. Verum enimuero (inquit Gyraldus) si eadem Hecate & Diana sit, non mirum illi attribui canes, ut uenatrici. Hinc Liuius Andronicus in hymno, ut est apud Terentianum, Dirige odorisequos ad certa cubilia canes: uersus est myurus. Vergilius, Notior ut iam sit canibus non Delia nostris. Porrò ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuiæ sacratos, quod illi iugulari solerent. Alij, propter uenationem. Quidam etiam attribuũt, quod & Proserpina putetur, cui canes, id est Furiæ ascriberentur. Horatius Serm. 1. Viderat infernas errare canes: (κύων, ἐριννύς, Varinus:) Vel quod, ut ait Vergilius, Nocturnis Hecate triuijs ululata per urbes. Ad hæc scribit Hesychius, simulacrum Hecates canem fuisse, uel quod ei immolarentur canes: uel quod ipsam nõnulli cum capite canino, hoc est cynocephalon effingerent, Gyraldus. Exta canum Triuiæ uidi libare Sabæos, Et quicunque tuas accolit Aeme niues, Ouid. De sacrificio Hecatæ celebrato Romæ Idibus Augustis plura uide apud Gyraldum Syntag. 17. Canes adhibebantur Aesculapij templo, quod is uberibus canis sit nutritus, Festus. Cynetheus Iupiter sic cognominatus, quoniam uenationem Arcades, utpote rudes

(rusti

(rusticioris uitæ homines)antiquitus exercebant:uenādi uerò ars cynegia & cynegetice Græce uocatur:cynegétes & cynegòs uenator:quare cynegetes Iouis potius cognomen ipse putarim, q̃ Cynetheus:licet id libētius docti quidā(Cęl.16.3.)scriptis suis afferāt,Gyral. Catuleana Minerua dicta, de qua Plin.lib.34.de Euphranoris Alexandro,id est Paride agens:huius est,ait,Minerua Romæ,quæ dicit̃ Catuleana, infra Capitolium à Q.Luctatio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianā legāt, Gyrald. Canes à Caribus Marti immolari Apollodorus & alij scripserunt,teste Arnobio.Marti ueterum quidam canes immolabant,propter eius animalis audaciam,Gyrald.ἐν Λακεδαίμονι δὲ φονικωτάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας, ἐντέμνουσι, Plutar. Marti canes immolāt διὰ τὸ θερμὸν καὶ ἐπιθετικὸν τοῦ θεοῦ, Phurnutus.Lacedæmonij Marti Enyalio canem mactabant,ut ait Pausanias in Lacon.Scribit enim ephebos Lacones cum pugnam essent inter se ituri,Marti canis catulum noctu immolasse, deo scilicet ualidissimo uictimam ualidissimam inter cicures dicare se arbitrantes. Subdit idem,catulos quod sciat,non sacrificari ab alijs Græcis,Colophonijs exceptis, qui catellam nigram nocturno tempore immolabant Triuiæ, τῇ ἐνοδίᾳ.Quare mirum est quosdam Enodio deo scripsisse potius, cum Mercurius eo cognomine dictus sit,Gyraldus. Quidam humana cum brutis iungebant:& quę in natura dissimilia erāt,ut ait D.Athanas.deos suos fecerūt,cynocephalos,ophiocephalos,&c. Nec Anubin modo canis facie:sed & canes ipsos in tota Cynopolitana pręfectura coluêre,Gyral.Omnigenūq; deûm monstra & latrator Anubis,Verg.li.8.quo loco Seruius,Hunc uolūt,inquit,esse Mercuriū,ideo capite canino pingitur,quia nihil est cane sagacius.Tertullianus & D.Augustinus uidentur cynocephalum pro Anubi deo ponere,quòd scilicet capite sit canino,non enim cynocephalum animal intelligunt.Nos in templa tuam Romana accepimus Isin, Semicanesq; deos,Lucan. Semihominem canem Sedulius dixit,Plura de Anubi,& cur capite canino effictus sit, apud Gyraldū lege Syntag. 9.unde hæc etiam desumpsimus. Aegyptus Harpocratem quoq; habuit & cynocephalum siue Anubim:quorum imagines digitis gestare,moris etiam Romani fuit quandoq;,Cælius. Canem(alij ad Anubin hoc referunt)Aegyptij uenerantur,ex eoq; legem quampiā uocitarunt: cur id faciant, duplicem causam afferunt:Alteram,quòd cum Isis usquequaq; Osyrim quæreret, canes præcurrentes,partim unà cum ipsa puerum inuestigare conarentur,partim feras reprimerent:Alterā,quòd cū stella canis(quem Orionis fuisse fama celebratum est)exoritur,tum cum ipso pariter Nilus sese attollens irrigationem in terram Aegyptum inuehit,in agrosq; redundat, Quamobrem canem ut fertilis aquæ conciliatorem Aegyptij uenerantur,Aelian. Sunt qui lingua Aegyptia Anubin canem dici affirment.Aliqui eundem Mercurium interpretantur,& Hermanubin quoq; uocant. Strabo libro 17.in templi Heliopolitani descriptione,In ingressu fani,inquit,est pauimentum, latitudine iugeri aut paulò minus,longitudine uero tripla quadrupláue,& hoc Dromus dicitur,de quo Callimachus,ὁ δρόμος ἱερὸς οὗτος Ἀνούβιδος. Quid uerò,quod enixa Nephthy Anubim, Isis subijcit? Nempe quod Nephthys ea est obscuritas quæ sub terra latet:Isis ea lux quæ supra terram emicat. At finitor circulus,quem horizontem uocant,utriq; communis Anubis dicitur:& iure cani comparatur.Iuxta enim die noctuq; canis uidet:& eam uidetur apud Aegyptios uim habere Anubis, quam apud Græcos habet Hecate,cælo scilicet terraq; pollens.Alij Anubim Saturnum existimāt, quod ex se pariat:& ob id κύων appellatus creditur.Adde quod antiquitus ab Aegyptijs canis maximos honores meruit:quod occiso abiectoq; Api à Cambyse,ex eo nihil omnino gustârit,Cælius Calcag. in Rebus Aegypt. Onosceli dæmones,mares se ut plurimum exhibent,interdum quoq; leonem & canem induere uidentur,Cælius 1.47. Cynades, Κυνάδης, Neptunus,Athenis colebatur,Hesych. & Varin. Meminit eius Gyraldus etiam. Canario augurio(ut supra etiam dixi)constituebantur dies, priusq; frumenta uaginis exirent,& antè q̃ in uaginas peruenirent,à cane ducto uocabulo. Siquidem rutilę canes,id est non procul à rubro colore immolabantur, ut ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus,deprecandæ sæuitiæ causa syderis Caniculæ,(hoc,ut scribit Festus,Iulio mense fiebat.) Legimus in Græcorum monumentis,Exurente quandoq; Cycladas insulas Cane, atq; inde sterilitate multa ac siccitate consequuta,qui in Ceo habitabant,ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersiuerunt:aduenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumq; erexit Iouis,quem uocauit Icmæum,quasi tu pluuium dicas. Canem quoq; rebus diuinis operatus placauit, Ceisq; legem instituit, singulis annis eiusdem seruarent exortum cum armis, ac eidē rem obirent diuinam: Ex quo Argonauticôn secundo Apollonius, Κέῳ δ᾽ ἔτι νῦν ἱερῆες Ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς. Cur uero placandis Caniculæ ardoribus immolarentur canes,nulla(quod sciā) idonea redditur ratio:nam & Ouidius Fastorum 4.ita canit, Pro cane sydereo canis hic imponitur aræ, Et quare fiat,nil nisi nomen habet.Cur autem rutilæ,forsan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia,quādo boues ruffos gentium illarū ritu immolare permittebatur,quod Typhoni persimiles uiderentur, &c.Cælius.Ego propter similitudinem rutili Caniculæ coloris id potius obseruatum coniecerim. Festum quo ex canibus res diuina fiebat,rectè à cantum cæde nominari Cynophontis potest: cuiusmodi apud Argos celebratum uidetur quandoq;, Cælius. Ceos solerter quotannis ortum Caniculæ obseruare,&c.supra scripsi ex Ciceronis lib.1.de diuin. Rubigo deo uel Robigini deæ,ad arcendā ex segetibus robiginem ueteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabāt,ut Ouid.in Fastis testatur, Gyrald.Nisi prius catulo feceris,Columella.

PROVERBIA.

¶ Agnos canibus obijcere, προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄρνας, dicebatur qui imbellem & litium imperitum calumniatoribus & exercitatis exponeret: hemistichium est heroicum, Erasmus ex Diogeniano. Agninis lactibus alligare canem, apud Plautum in Pseudolo. Lactes dicuntur intestina molliora. Qui canem alligat, inquit Erasmus, intestinis agninis, is non modo canem amittit, uerum & prædã ultrò dederit fugitiuo. Sic qui credit homini malæ fidei. Teipsum non alens, canes alis: Αὐτὸν οὐ τρέφων, κύνας τρέφεις, in eum dicebatur, qui cum per inopiam sibi quæ sunt ad uitam necessaria suppeditare non posset, conaretur aut equos aut famulos habere domi, &c. Si uel asinus canem mordeat, litem mouebit. Asino ossa das, cani paleas. Attali canis, in homines nimium uoraces: nam Attali canis cibum glutiebat, non gustabat, Rauisius Textor. ¶ Quid cani & balneo? Τί κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ; Vtitur Lucianus aduersum ineruditum multos emptitantem libros. Idem in Parasito, Καὶ ἐμοί γε δοκεῖ, ἐν συμποσίῳ φιλόσοφος τοιοῦτον εἶναι οἷον ἐν βαλανείῳ κύων. Quadrabit in eos qui ad rem quampiam prorsus sunt inutiles. Vsum huius prouerbij non prouerbialem, cum philosophus à cane rab. morsus balneum ingrederetur, supra ostendi. De usu huius prouerbij uide plura apud Cælium 30, 15. Vt canis è Nilo: Qui leuiter ac obiter artem quampiam, aut authorem degustant, hi ceu canis è Nilo degustare dicẽtur. Id adagij natum est ex apophthegmate quodã, cuius meminit Macrobius Satur. lib. 2. cap. 2. id est huiusmodi: Post fugam Mutinensem quærentibus quid ageret Antonius, quidã familiaris eius respondit: Quod canis in Aegypto, bibit & fugit. Nam in illis regionibus constat canes raptu crocodilorum exterritos, bibere & fugere (aliâs, currere & bibere.) Solinus ait, eos nõ nisi currentes lambitare, ne deprehendantur. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant, Plin. De quo dicam etiã infra cap. 1. de diuersis canibus, ubi de Aegyptijs. Simile habent Germani, Er loufft darüber/als ein han über die heissen kolen.

¶ Ceruus canes trahit, in rem impossibilem uel præposteram. Theocritus in Thyrside, Δάφνις ἐπεὶ θνάσκοι, καὶ τὼς κύνας ὥλαφος ἕλκοι. Germani, Die roß hinder den wagen spannen, Currus bouem trahit. Κυνώπης & canis oculum habere, in impudentes, ut supra exposui. Κυναλώπηξ, qui caninã impudentiam cum uulpina astutia coniunxit. Aristophanes Philostratum quendam (Atheniensem) lasciuiusculè se ornantem uocauit cynalopeca, ex cane & uulpe concinnata dictione, nisi ad Cynnã scortum referre malueris, Cælius: nam & πορνοβοσκὸν fuisse aiunt. Vocãt item cynalopecas canes Laconicos ex uulpe & cane natos, Varin. & Hesych. Canis ad cibum, Κύων ἐπὶ σῖτον, de ijs qui in suũ properãt exitium. Qui canem uolunt occidere, cibo ostenso alliciunt. Hesychius similia esse ait, Bos ad mactationem, & Sus in uincula: Vide infra, Canis in uincula. Canis corio assuetus: uide post in prouerbio Canis intestina gust. ¶ Digna canis pabulo, Ἀξία ἡ κύων τοῦ βρώματος, fermè perinde ualet ac si dicas, Dignus operarius mercede sua. Et uix quisquã est tam inutilis minister, quin si non amplo salario, certe uictu dignus esse uideatur. Refertur à Suida. Simillimum illud Germanicum, Das pferdt ist seins fûters werdt. Canis digna sede, Ἀξία ἡ κύων θρόνου, cum nouus honos obtigit cuipiam immerenti. Sumptum uidetur à Melitæis canibus, quibus nonnullæ mulierculæ maiorem habent honorem quàm ipsis maritis. Nisi mauis referre ad Anubim Aegyptiorum deum. Refertur à Diogeniano. Canes uel catellæ dominas imitantes, ubi qui subsunt eorum exprimunt mores (ferociam, arrogantiã, fastum, &c.) sub quorum imperio degunt. Videas autem & Melitæas opulentarũ mulierum delicias, fastum, lasciuiã, totamq; fermè morum imaginem reddere. Plato libro 8. de Repub. de ciuitate licentiosæ libertatis loquens: Planè, inquit, etiã bestiæ quæ ab hominibus nutriunt, quãto liberiores hac in ciuitate sint quàm alibi, nemo nisi expertus crediderit. Nam & catellæ, ut habet prouerbium, perinde ac heræ sunt: & equi & asini tanta per uias libertate progredi consuescũt, ut in obuium quenq; impetum faciãt, nisi cesserit. Vna domus non alit duos canes, Εἷς οἶκος οὐ δύναται τρέφειν δύο κύνας, senarius prouerbialis citatus ab Aristophanis interprete. Nostri etiam duobus canibus in una domo, uel circa unum os conuenire, suis prouerbijs negant. ¶ Ἐννεάψυχος ὁ κύων, παροιμιωδῶς, Varin. & Hesych. Videtur allusum ad ἑπταβόεια et ἐννεαβόεια scuta, quę totidem bubulis corijs obducta erant. Homerus Aiacis clypeum ἑπταβόειον uocat, Ouidius septemplicem: non quod integra septem boum haberet coria, sed quod quantocunq; corio septies plicato constaret. Aristophanes θυμὸς ἑπταβοείους dixit. Qui canem alit externum, huic præter funiculum nihil fit reliqui, Ὅς κύνα τρέφει ξένον, τούτῳ μόνον λίνος μένει, id est, qui beneficium collocat in ingratum, perdit operam. Nam canis alienus relicto fune quo alligatur, pristinum dominum repetit. Nostrates perire aiũt panem qui uel pueris alienis uel canibus externis detur. Canem excoriatã excoriare, Suidas ait dici solere de ijs qui iterum ea patiuntur, quibus aliquando fuerunt afflicti, Aristophanes in Lysistrata, Τὸ τοῦ Φερεκράτους, κύνα δέρειν δεδαρμένην. Diogenianus ait conuenire in eos qui frustra sumunt operã: alij in eos, qui affligunt afflictum. Σχῆμα δέ ἐστιν ἀκόλαστον εἰς τὸ αἰδοῖον, Suid. & Varin. ¶ Canina facundia: Salustius apud Nonium Marcellum in dictione Rabula, Canina (ut ait Appius) facundia exercebatur. In eos, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ studium exercerent: à rixa canum & oblatratu, sumpto epitheto. Siquidem r litera, quæ in rixando prima est, canina uocatur. D. Hieronymus in epistola ad Rust. monachum, Pomparum ferculis procedunt in publicum, ut caninam exerceant facundiam. Idem obtrectatores suos subinde canes appellat. De canina eloquentia superius etiam in uoce canum nonnihil; & alibi in Cynicorum mentione. Aristophanes in Vespis duos canes indu-

cit

cit πολιτικῶς κρινομένοις. Canis festinãs cæcos parit catulos, ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει, in eos qui nimio festinandi studio rem parum absolutam edunt. Galenus in libro De semine, τὰς δὲ κύνας ἤδη που καὶ ἡ παροιμία φησὶ τυφλὰ τίκτειν ὑπὸ σπουδῆς. Quanquam canum catulos Galenus mauult imperfectos dici quàm cæcos, quum talpæ propriè cæcæ dicantur. Aristophanes in Pace, ἡ κύων ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει, Cæca parit properato Acalanthis tinnula nixu. Et interim Græci grammatici dubitant quid sit acalanthis, alij putant nomen insignis canis deductum παρὰ τὸ ἀκαλὰ θεῖν, id est quod placidè currat: uel παρὰ τὸ ἀκάλλειν, id est à blandiendo. Alij suspicantur auem esse, Aristophanis interpres, Etymologus, Suidas. In Auibus quidem Aristophanes ubi diuersis dijs diuersa auium nomina imponit, Dianam Acalanthin uocat, alludens ad aliud cognomen eius Colænin. ¶Periculosum est canem intestina gustasse, Χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι, Theocritus Idyllio 10. Admonet adagiũ haud facile temperare à peccando, qui semel illecebram ullam, uelut autoramentum uitiorum degustarit, οὐδὲ κύων παύσαιτ' ἂν ἅπαξ σκυτοτραγεῖν μαθὼν, Lucianus. Effertur & ad hũc modum, ut Theocriti Scholiastes indicat, Χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν, id est, Periculosa res est canis, quæ didicit arrodere coria. Horatius in Sermonibus, Quæ si semel uno De sene gustãrit, tecum partita lucellum, Vt canis à corio nunquam absterrebitur uncto. Idem nostris in usu est, An den lepplin oder riemen lernend die hünd läder essen, id est, Canes rodendo corrigias, corium edere discunt: sic Latini, Dicendo dicere discunt. Canis circum intestina, Κύων περὶ ἐντέροις, ubi quis res eas, quarum esset cupientissimus propositas conspiceret, quibus frui tamen non liceret. Canes enim oberrant circum intestina, deuoraturi nisi fustem timerent. Suidas arbitratur accommodari posse in res inutiles & insuaues: intestina enim non facile deglutiri à canibus, ac deuorata reuomi plerunque. Præstat canem irritare quàm anum, Πολὺ χεῖρον ἐστὶν ἐρεθίσαι γραῦν ἢ κύνα, senarius Menandri. ¶Tetigit (uel calcauit) lapidem à cane morsum, in iracundiorem & ad dissidia propensum: & forte in hominem conuiciatorem ac rixosum. Plinius 29.5. de ueneno rabidi canis agens: Tanta, inquit, uis mali est, ut urina quoque calcata rabiosi canis noceat, maxime hulcus habentibus. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, usque in prouerbium discordiæ uenisse. De usu huius prouerbij uide etiam Cælium 26. 27. Οἶνος δὲ κυνόδηκτον ὁ κεύσας λίθον Στάσιν πονηρὰν ἐξεγερεῖ τοῖς φίλοις, Philes. Iracundos simul & timidos homines, (uel qui timiditate hostem præsentem declinant, ac per dissimulationem ad alias nugas dilabuntur, ut qui secundum prouerbium cum adsit ursus uestigia quærunt:) rectè aliquis comparet cum Platone lib. 5. de Rep. τοῖς κυνιδίοις, ἃ τοῖς λίθοις δάκνει τὸ βαλόντων οὐχ ἁπτόμενα, id est catulis qui lapides mordent, cum eos qui iecerint non ausint attingere: confert autem Plato canibus qui lapidem mordent, eos qui cæsorũ cadauera spoliant. Refertur & alibi ab Erasmo, Canis sæuiens in lapidem, Κύων εἰς τὸν λίθον ἀγανακτοῦσα, in eos qui mali sui causam imputant, non ipsi autori, sed alteri cuipiam. Pacuuius apud Nonium in armorum iudicio, Nam canis cum est percussus lapide, nõ tam petit illum qui se iecit, quàm eum ipsum lapidem quo ictus est petit. Quare canes relicto homine qui iecit, lapidem morsu insectantur? Vide Plutarchum in Causis naturalibus 37. Alciati Emblema, quod inscribitur, Alius peccat, alius plectitur: Arripit ut lapidẽ catulus, morsuque fatigat, Nec percussori mutua damna facit. Sic plerique sinunt ueros elabier hostes, Et quos nulla grauat noxia, dente petunt. Λαίθαργοι canes dicuntur, qui clam accedentes mordent, inde senarius ille prouerbialis, Σαίνεις δάκνουσα καὶ κύων λαίθαργος εἶ, Blandiendo mordes, & canis lægthargus es, in eos qui beneuolentiã simulãdo, lædũt interim. Λαίθαργον exponit Varinus κρυφοδάκτην ἢ ἀργόν. Et alibi, λαίθαργοι κύνες, κρυφίως δάκνοντες: & λαθάργων, λαθραίων. Huiusmodi canem σιγέρπην etiam & λαθροδάκτην dictum inuenio. Meus est isthic clam mordax canis, Plautus in Bacchidibus. Αἰγέδην φράσαι κυναλώπηκα, μή σε δολώσῃ, Λαίθαργον, ταχύπουν, δολίαν κερδῶ πολυΐδριν, Aristophanes in Equitibus Philostratum notans: cuius supra etiã memini. Λιπαργὸν κύνα, παρὰ τὸ λίαν ἀργὸν ἢ ταχὺν εἶναι, Varinus. Λιπαργισμὸς, σκίρτημα, idem. Ἀνθαργος per ν. nomen fuit canis Hippamonis. Huc pertinet etiam adagium Κέρκῳ σαίνειν, cauda blandiri, quod facere dicuntur, inquit Erasmus, qui spe commodi cuipiam adulantur. Aristophanes in Equitibus, Ὃς κέρκῳ σαίνων, ὁπότ' ἂν δειπνῇς ἐπιτηρῶν, Ἐξέδεται σοῦ τοὔψον, ὅταν σύ ποι ἄλλοσε χάσκῃς. Pro eodem frequenter usurpat ἀκάλλειν, quod canum est, auribus, cauda, totoque corpore blandientiũ: ut in eadem fabula, Τὰ μὲν λόγοις ἀκάλλει με. Cum cane simul & lorum, Σὺν τῷ κυνὶ καὶ ἱμάντα, Eudemus indicat dici quoties simul omnia pereunt, ut nihil omnino sit reliqui, ne spes quidem recuperandi quod perijt. ¶Canis magdalia uiuens, prouerbium supra retuli parte 3. huius capitis. Masculi canis complura cubilia, Πολλαὶ κυνὸς ἄρσενος εὐναί, hemistichium heroicum prouerbiale, in hominem mulierosum, peculiariter eum qui non contentus certo toro, passim per aliena cubilia uolutari gaudeat. Canis mendico auxilians, Κύων τῷ πτωχῷ βοηθῶν, ubi quis nobis aduersatur & diuersis studet partibus, is cuius auxilio nitebamur. Nam canes infesti sunt mendicis, uelut ὁμοτέχνοις, nisi si quando frusto panis corrumpuntur. Quasi millus cani, ubi certum firmumque præsidium significamus, ut supra in collarium mentione retuli. ¶Non magis quàm canem: Odium & contemptum uulgò declarant canis uocabulo. Horatius, Odit cane peius. Plautus in Amphitryone, Expectatum eum salutat haud quisquam magis quàm canem: sic enim legendum opinor, ut constet ratio carminis, Erasmus. Prouerbium Odit cane (nimirum rabido) peius & angue, etiam alibi tractat Erasmus Chiliad. 2. Cent. 9.

¶Canis panes somnians: Sunt quibus prouerbiali figura dictum uideatur illud apud Theocritũ

in Piscatoribus, Καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις πᾶσα κύων ἄρτως μαντεύεται, ἰχθύα κἠγών. Sensus est unicuiq; ea per somnũ occurrere, quę impense desyderat, uel quibus magnopere deditus est. Erasmus apud Theocritum pro ἄρτως legendum suspicatur ἀγρὼς, id est agros, uel ἄγρας, id est uenationes: quoniam apud Aristotelem legatur, audire nos sæpenumero canes dormientes uenationem somniare. Ego ipsum dũ hæc scriberet Erasmum somniasse puto: nihil enim huiusmodi apud Aristotelem reperitur: cuius de somnijs canum libro 4. historiæ animalium cap. 10. uerba hæc sunt. Item somniare non solum homines, sed etiam equos, & canes, & boues palàm est, &c. Declarant id canes suo latratu quem per quietem agunt: nec aliter Græca habent, quæ cum Gazæ translatione contulimus. Ad hæc communius est, & æque ad omnes pertinet canes panem somniare: uenationem, non item. Quãobrem non est ut cum Erasmo emendatiorem hac parte Theocriti codicem expectemus. Pellem caninam rodere, prouerbiali metaphora dixisse uidetur Martialis, pro eo quod est hominem maledicum & improbũ conuicijs insectari. Sic enim scribit in obtrectatorem quendam & oblatratorem: Non deerunt tamen hac in urbe forsan, Vnus, uel duo, trésue, quatuórue, Pellem rodere qui uelint caninam. Ductus per phratores canis, Ἀγόμενος διὰ φρατόρων ὁ κύων, ubi quis inciderit in eos quibus pœnas det. Phratria Athenis dicebatũ tertia pars tribus. In comitijs aũt si quis canis intercurrisset, continuò petebatur à populo. In canis podicem inspicere: Τούτῳ μὲν εἴπον ἐς κυνὸς πυγὴν ὁρᾶν, Aristophanes in Ecclesiazusis. Interpres admonet uulgo dici solere in cæcutientes, (ὀφθαλμιῶντας, id est lippientes, Varin.) adscribẽs & hunc trochaicũ, Ἐς κυνὸς πυγὴν ὁρᾶσθαι καὶ τριῶν ἀλωπέκων. Allusit eodem & in Acharnensibus, Τοῖς ὀσίνοις φυσῶντι τὸν πρωκτὸν κυνός, Erasmus Chiliade 2. Cent. 2. Et rursus Chil. 4. Cent. 2. E canis podice, dictum (inquit) uidetur à Luciano, pro eo quod est rebus anxijs atq; angustis, quod ea pars arctior sit huic animanti, quamobrem & excernunt difficilius. Nam asinum suum finit his uerbis, Ἐνταῦθα θεοῖς σωτῆρσιν ἔθυον, καὶ ἀναθήματα ἔθηκα, μὰ Δία οὐκ ἐκ κυνὸς πρωκτοῦ, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, ἀλλ᾽ ἐξ ὄνου περιεργίας, διὰ μακροῦ πάνυ, καὶ οὕτω δὴ μόλις οἴκαδε ἀνασωθείς. Vulgo iactabatur & in Zenonem teste Laërtio, quod in canis postico de republica conscripsisset, uel quod nimis anxiè, uel quod ineptè. Canis in præsepi, ἡ κύων ἐν τῇ φάτνῃ, in eos qui nec ipsi fruuntur re quapiam, neq; reliquos item sinunt uti; ut canis in præsepi nec ipse uescitur hordeo, & equum uetat uesci. Lucianus aduersus indoctum, Ἀλλὰ τὸ τῆς κυνὸς ποιεῖς, τῆς ἐν τῇ φάτνῃ κατακειμένης: ἣ οὔτε αὐτὴ τῶν κριθῶν ἐσθίει, οὔτε τῷ ἵππῳ δυναμένῳ φαγεῖν ἐπιτρέπει. Τῇ φάτνῃ προσάγεις τὴν κύνα, καὶ πρὸς τὸν Διόνυσον ἄγεις οὐδέν, Suidas in prouerbio οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον: Hoc est, adfers quæ ad rem nihil attinent, ex his uero quæ pertinebant ad causam propositam nihil adfers. Caninũ prandium, id est abstemium, & in quo nullum uinum biberetur: propterea quod peculiari naturæ proprietate, canes à uino abhorrent. A. Gellius libro 13. cap. ultimo: Eius autem loci in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt, nimirum ex M. Varronis Satyrarum libro, qui ὕδωρ κενόν, id est aqua riges inscribitur. Non uides apud Mnesitheum scribi tria genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant κιῤῥόν, id est giluum: nouum, uetus, medium. Et efficere nigrum, uires: album, urinã: medium pepsin, id est concoctionem. Nouum refrigerare, uetus calfacere, medium uero esse prandium caninum. Quid significet, inquit Gellius, rem leuiculam diu, & anxie quæsiuimus. Prandium autem abstemium, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur, quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neq; nouum, neq; uetus esset, & plerunq; homines ita loquantur, ut omne uinum aut nouum esse dicant, aut uetus, nullam uim habere significauit, neq; noui, neq; ueteris, q̃d medium esset. Idcirco pro uino non habendũ, quia neq; refrigeraret, neq; calfaceret, Hactenus Gellius. Plautus etiam in Casina, caninam cœnam uocat, quæ abstemia & sine uino sit. Sunt qui caninũ prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cæl. Vinum medium pro aqua ueteribus uidetur accipi, quoniam uinum omne aut mustum sit, aut uetus, Cælius: qui ex Mnesithei uerbis iam recitatis id probare conatur, mihi non uidetur. Cynicum conuiuium, id est, cynicorum philosophorum, ubi lentes ferè cibus erat, aqua potus, Athenæus libro 4. describit. Promeri canes, uide infra cap. 9 de canibus in Euripidis historia. In puteo cum cane pugnare, Ἐν φρέατι κυνομαχεῖν, in eum cui res esset cum improbo aliquo, quem declinare nõ posset, Apostolius. Simile huic est, In puteo constrictus. Plato in Theæteto, Τί γὰρ χρήσῃ ἀφύκτῳ ἐρωτήματι, τὸ λεγόμενον, ἐν φρέατι συσχόμενος. Quadrabit in eos, inquit Erasmus, qui in angustias eas redacti sunt, ut extricare sese nullo modo possint.

¶ Rabidi canis morsus, Δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, prouerbium in eos, qui infecti ipsi malorum cõgressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano: non modo rabie agitari & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit: sed & ipsos item retinere uim, eundem imprimendi morsum, atq; ita deinceps fieri hydrophouicos omnes, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, Καὶ σὺ τοίνυν ἔοικας αὐτὸς ἐν Εὐκράτους, δηχθεὶς ὑπὸ πολλῶν ψευσμάτων, μεταδεδωκέναι κἀμοὶ τοῦ δήγματος.

¶ Pro malo cane suem reposcis, Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς, id est pro re uili pretiosam. Sus enim esculentus, canis haudquaquam uescus est. Refert à Diogeniano. Canis peccatum sus dependit, Τὸ κυνὸς κακὸν ὗς ἀπέτισεν: quoties pro ijs quæ peccauit alius, alius dat pœnas. Aliter catuli longe olent, aliter sues, Plaut. in Epidico. Quo dicto significat non ueste dignosci hominem ab homine, uerum inesse natiuum quiddam, genuinum ac proprium in unoquoq; quod in ipso uultu oculísq; eluceat, quo hominum ingenia discernas. Similiter Martialis, Omnia cum fecit, Thaida Thais olet.

¶ Ἔστω ταμίας, τἄλλα δ᾽, εἰ βούλει, κύων: Sit condus (uel, promus) in reliquis canis esto si libet, ut Erasmus uertit: In eum cui fœlicitas immerenti contigisset, peculiariter in eunuchos. Tamiæ quæstores erant

Athenis,

Athenis, &c. ut Suidas refert. Erant & tamiæ triremium. Is magiſtratus interdum furacibus commit tebatur, non integris & incorruptis uiris. Per ironiam dici poteſt de eo, qui dignitatem inuadit, nihil laborans quam eruditionem, quóſue mores poſtulet ea dignitas. Canes timidi uehementius latrāt: Q. Curtius lib. 7. demonſtrat huiuſmodi prouerbium apud Bactrianos uulgò iactatum fuiſſe, Canis timidus uehementius latrat quàm mordet: Cui ſimilem allegoriam ſubijcit, altiſſima quæq; flumina minimo ſono labi. Germani etiam utranq; ſententiam in noſtra lingua prouerbialem habemus.

¶Canis in uincula, Κύων ἐπὶ δεσμά: ubi quis ſeipſum in ſeruitutē, aut in malum aliquod iniiceret. A canibus ſumptum ultrò ſe præbentibus uinciendos cibi lenocinio, Autor Zenodotus. Heſychius & Suidas indicant in eandem ſententiam dici Bos in uincula. Supra etiam ex Eraſmo ſimiliter expoſui parœmiam Canis ad cibum. Canis uindictam Κυνὸς δίκην, ſubaudi paſſus eſt, aut aliud commodius: Macedonicum adagium in eos, qui præter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læſerunt: natum ex morte Euripidis, de qua infra de canibus diuerſis cap. 1. Canis reuerſus ad uomitum, Κύων ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα: in eos qui relabuntur in eadem flagitia, à quibus aliquando ſunt expiati. Refertur in epiſtola D. Petri, adiecto etiam altero ſimili prouerbio, Sus lota ad uolutationē cœni. In eandem ſententiam Hebræus ille Parœmiographus, Sicut canis (inquit) qui reuertitur ad uomitum ſuum, ſic imprudens qui iterat ſtultitiam. Nam hūc, ni fallor, locum Petrus deſignauit. Sumpta metaphora à canibus reſorbentibus quod euomuerint.

¶Cynadra fons prouerbio occaſionem dedit, ut ſupra dixi parte 1. huius capitis. Chius ad Coum: hoc etiam ſupra explicatum eſt ibidem.

¶His ſubtexam Germanica quædam adagia, in quibus mentio canis fit, & Latina quibus ſenſu conueniunt adiungam. **Wañ der alte hund bellet / ſo ſol man aufſſähen:** Proſpectandum uetulo cane latrante: hoc eſt, nequaquam negligendum quoties ſenes periculum cauendum admonent. Canes enim uetuli non latrāt temere, quemadmodum iuuenculi. Meminit Eraſmus in prouerbio, Eum auſcultandū, cui quatuor ſunt aures. **Wañ man den hund ſchlaben wil / ſo hatt er läder geeſſen:** Quoties canem uerberare libet corium uoraſſe dicitur, Occaſione duntaxat opus eſt improbitati. **Sy läſend einanderen die flöch ab / wie die hünd:** Alter alterius pulices legit, ut canes, Mutuum muli ſcabunt. **Alte hünd ſind nitt gůt bendig zemachen,** Canes uetuli non facile aſſueſcunt loro, Senis mutare linguam difficile. **Ein ſchlafenden hund ſol man nit wecken,** Canis dormiens non eſt excitandus, Malum bene conditum ne moueas: Sic etiam leonem dormientem excitare adagium prohibet. **Laß einen hund ſorgen / der bedarff vier ſchůch,** Quin cani curas relinque, is quatuor calciamentis eget, in ſolicitum & anxium. **Vil hünd iſt der haſen todt,** Multi canes mors leporū, Cedendum multitudini. **Es iſt dem einen hund leid / daß der ander in der kuche gadt,** Canis dolet cum alterum in culina uidet, Figulus figulo. **Er treibt die hünd auß / vnd gaat ſelbs mit,** Canes expellit, ac ſimul ipſe egreditur: in eum cui nihil omnino negotij ſit in aulis principum. **Die todten hünd beyſſend nitt,** Canes mortui nō mordent, Græci ſimpliciter, οἱ τεθνηκότες οὐ δάκνουσι, Mortui non mordent. **Der hund iſt in dem potte,** Vueſtphalis uſitatum: uel, **Du wirſt den hund im potte finden,** Canis in olla, ubi ne bolum quidem relictum eſſe intelligunt. **An der hund hincken / An der hůren wincken / An der krämer ſchweeren / Da ſol ſich nieman an keeren:** Canum claudicatio, meretricum nutus, & mercatorum iuramenta, ex æquo omnia fidem non merentur. **Du wilt von dem hundſchlager ein kolben kouffen,** Fuſtem petis (aut licitaris) à canicida: Hoc eſt, petis quippiam ab illo qui ipſe indigeat: Aquam è pumice poſtulas. Simile eſt, **Du ſůchſt würſt in dem hundſtal.**

DE CANIBVS DIVERSIS.

HACTENVS de canibus dixi ea quæ canibus communia omnibus uidebantur: reliquū eſt ut quæ ſingulatim ad canes diuerſos pertinent conſcribam. Itaq; primo loco ordine literarum dicam de ijs canibus, quorum hiſtoriæ extant aliquæ, nec tamen ad ullum genus ſequentium commodè referri poſſunt. Nam quæ ad uenaticorum genera diuerſa, uel paſtorales, uel ſocios, uel cuſtodes, &c. pertinent, ſeorſim poſtea ad ſuum quæq; genus referam.

¶Canes in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Ariſtot. Aegyptij canes fugaciſſimi ſunt. Nam cum ea quæ in Nilo degunt, timeant, ab his admodum fugitiui ſunt, neq; quamuis illuc ſitis ad bibēdum eos attrahat, ferarum Nilicarum metus quiete illos potione ſe complere permittit. Ideo ne quid eorum, quæ infra aquam degunt emineat foras, ipſosq; obtorta gula de ripa in altitudinem abripiat, non inclinatione corporis abiecta incumbunt ad bibendum, ſed ut primum ad ripam acceſſerunt, feſtinanter, & in tranſcurſu lingua lambentes, rapiunt, ac certe, ut ita dicam, potionem furantur, Aelianus: Idem ſcribit Variæ hiſt. lib. 1. cap. 4. Vide ſupra in prouerbio, Vt canis è Nilo bibit, & fugit. Solos Memphiticos canes in medium auditione accepi rapinas proponere, & communiter uiuere, Aelianus.

¶Alcibiades canem habuit ſexaginta minis uenalem, mirè formoſum: cuius caudam cum mutilaſſet, illi qui formam canis ab eo corruptam reprehendebat: de induſtria ſe abſcidiſſe reſpondit, ut hoc ſaltem, ſi nihil aliud (καὶ μηδὲν, lego εἰ μηδὲν) de eo Athenienſes dicerent, Pollux.

¶ Attali canis inter prouerbia eſt, in homines uoraces: quod is rictu ingenti cibum glutiret, non guſtaret, Textor.

¶ Celebris fuit etiam Cerberus Epiroticus canis, Pollux 5. 5. Inuenio hunc Alexandri fuiſſe canem, adeò robuſtum ut cum leonibus congrederetur, Cælius: qui Pollucis uerba malè perpendit, & canes diuerſos confudit. De hoc Alexandri cane inter robuſtos dicam inferius.

¶ Carmanius uir, & canis eiuſdem nationis, animo agreſti atq; adeò duro, immanſueti ac feri exiſtimantur, ut natura manſuefieri non queant, Aelian.

¶ Cerberus alius fuit, quem poetæ fabulantur inferorum cuſtodem fuiſſe, tricipitem, & cum ab Hercule ad lucem (triplici catena uinctus) extraheretur ex ſpuma eius natum eſſe aconitum, ut Nicander canit. Cerberum quaſi κρεοβόρον, id eſt carniuorum dictum grammaticorum coniectura eſt. Fertur quod hic fuerit ſerpens in Tænaro Laconiæ promontorio, cuius ueneno mortales extinguebantur. Et quoniam in Tænaro ad inferos dicitur eſſe aditus, Ditis canem dixerunt: quem cum Hercules trucidaſſet, nata eſt fabula, canem tricipitē interemiſſe: Aut quia omnes cupiditates & cuncta uitia terrena contempſit ac domuit. Ouidius tergeminum & uipereum canem appellat, Seneca in tragœdijs triformem & Tartareum. Serapidis ſymbolum canis eſt, triceps ille ſcilicet, qui in aqua, terra, & aëre, tribus his elementis uerſatur, pernicioſiſſimus dæmon, ut ait Porphyrius. Nam & exitiales dæmones opertè canes uocantur atri, & furiæ canum nomine ueniunt. Serapidis ſimulacro, inquit Macrobius, ſignum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodemq; maximo capite, leonis effigiem: in dextra parte caput canis exoritur, manſueta ſpecie blandientis: pars uerò læua ceruicis rapacis lupi capite finitur, eaſq; formas animalium draco connectit, uolumine ſuo capite redeunte ad dei dextram, qua compeſcitur monſtrum. Quidam tria tempora interpretantur, præſens leoni, præteritum lupo, futurum cane blandiente: & hæc fermè Macrobius. Hecaten quoq; tria capita habuiſſe, equi, canis, & hominis agreſtis, ſupra dixi. In Hecatæi lectum monumentis eſt, fuiſſe in Tænaro ſerpentem meticuloſum (terribilem) quem dixerunt Ἅιδου κύνα, id eſt Plutonis canem, quoniam morſum eueſtigio inſequeretur mors, ueneni poteſtate uiolenta. Eum tamen ab Hercule ad Euryſthea fuiſſe productum, unde irrepſerit Cerberi fabella, quem princeps Homerus dixit Ἅιδου κύνα; Cælius ex Pauſaniæ Laconicis, ubi plura leget qui uolet ſuper hoc cane. Ἢ 'ς κερβερίους, ἢ 'ς κόρακας, ἢ 'πὶ ταίναρον, Ariſtophanes in Ranis. Cimmerios intelligit, ut habent Scholia, ludit autem alludendo ad Cerberum: quanq; apud Homerum etiam Cerberios pro Cimmerijs aliqui ſcribunt. Plura de Cerbero uide apud Palæphatum, & diuerſis apud Gyraldum locis in Opere de dijs. Κερβέριοι. ἀδινεῖς. φασὶ δὲ καὶ τοὺς Κιμμερίους, Κερβερίους· καὶ τὴν πόλιν οἱ μὲν Κερβερίαν καλοῦσιν, οἱ δὲ Κιμμερίαν. ἄλλοι δὲ Κίμμερ. ἔστι δὲ τόπος ἐν Ἅιδου κερβέριος τρικάρηνος, Varin. & Heſych. Κερβεροκίνδυνος, τάρταρος ὠχρός, καὶ κύων μέγας Ἅιδου, Iidem. De Gergittio cane Geryonis Cerberi fratre, dicā nōnihil in cane paſtorali. Fuit & Orthus Geryonis canis in Erythea, cui canina capita duo, & draconum ſeptem erant, Varinus in Scylla. Plura de Cerbero cane uide apud Varinum.

¶ Cyrus commemorabat ſe ab uxore Mitradatis bubulci, quæ Cynò uocabatur, fuiſſe educatum, ſemper eam laudibus proſequens, ita ut in omni eius ſermone eſſet Cyno. Quod nomen accipientes eius parentes, ut diuinius uideretur Perſis filius eorum fuiſſe ſeruatus, diuulgarunt à cane Cyrum, cum eſſet expoſitus, fuiſſe educatum: Vnde hæc fabula emanauit, Herodotus lib. 1. Cyrum Mandalæ filium à cane fuiſſe enutritum fama refert, Aelian. lib. 12. Variorum.

¶ Diogenis Cynici ſeruus fugitiuus, captus & Delphos abductus à canibus laniatus eſt, fugę pœnam hero perſoluens, Aelian. in Varijs lib. 13.

¶ Euripidem à canibus proſciſſum interiſſe, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiſcum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas ſcribit Stephanus ab indigenis Eſterincas (ἐστερικὰς) nuncupari, ab Homero trapezêas, κύνας τραπεζῆας πυλαωροὺς, Iliad. χ. Cælius. Hiſtoriā mortis Euripidis à canibus illatæ copioſius proſequitur Eraſmus in prouerbio Promeri canes, cuius & Suidas meminit: item in prouerbio Canis uindictam. Κυνὸς δίκην, Canis uindictam, ſcilicet paſſus eſt; Macedonicum, inquit, adagium eſt in eos, qui præter expectationem pœnas dant ijs, quos aliquando læſerunt, ab Euripidis interitu natum. In Macedoniæ uico, qui Thracum dicitur, quod olim à Thracibus ſit inhabitatus, cum canis quidam Archelai regis aberraſſet, Thraces de more ſuo mactatum ſacrificarunt, ac deuorarunt. Quod ubi comperiſſet Archelaus, talentum eis mulctam dicit. Verum cum illi ſoluendo non eſſent, Euripidem ſubornarunt, qui regem exoraret ut ſibi mulctam remitteret, ita ut fecit. Poſtea uero cum Euripides in ſylua quadam ſolus eſſet, & Archelaus à uenatu reuerteretur, canes Euripidem cinctum diſcerpſerunt, deuoraruntq;. Exiſtimatum eſt autem eos canes, ex eo prognatos fuiſſe cane, quem Thraces ſacrificarant, Valer. Max. libro 9. cap. de morte non uulgari, refert Euripidem, cum ab Archelao rege Macedonum cœnæ adhibitus fuiſſet, domum à conuiuio repetentem, à canibus fuiſſe diſcerptum. Eos canes ab æmulo quopiam immiſſos fuiſſe confirmat A. Gellius 15. 20. Suidas (in Euripide) addit hos æmulos fuiſſe Arrideum Macedonem, & Crateuam Theſſalum poëtas, quos Euripidis gloria urebat. Hi finxerunt eum à regijs canibus dilaceratum fuiſſe. Sunt qui narrent eum non à canibus, ſed à mulieribus fuiſſe dilaniatum, cum intempeſta nocte Craterum adoleſcentem peteret, Archelai amaſium (uel ut alij, uxorem Nicodemi Arethuſij.) Accōmodari poterit hoc prouerbium etiam in hunc ſenſum, quoties author illati mali diſſimulatur: ueluti cum

rum ueneno tollitur inimicus, & spargitur in uulgum rumor illum febri perisse. Videtur hinc fluxisse quod hodie passim apud Germanos dictitant, ubi quid accidit incommodi certi, incerto authore, quodque nemini possis imputare, id canis accidisse morsu, Hactenus Eras. Sunt qui Promerum nominatum dicant Archelai ministrum, qui in Euripidem ualde sibi exosum; quod ab eo apud regem aliquando delatus esset, canes quosdam feroces soluerit: Vnde προμέρου κύνες, id est Promeri canes, prouerbio dicantur, quoties potens quispiã offensus, aliquos subornat submittitque, qui alicui negotium facessant. Refertur à Diogeniano, Eras.

¶ Præter Euripidem feruntur & alij quidam celebres uiri à canibus laniati, quos illius historiæ occasione hoc ipso in loco memorandos duxi, Thrasi, Actæonis, & Lini, omnium hoc mortis genere defunctorum, meminit Ouidius in Ibin hoc tetrasticho: Prædaque sis illis, quibus est Latonia Delos Ante diem rapto non adeunda Thraso. Quique uerecundæ speculantem membra Dianæ, Quique Crotopiaden diripuêre Linum. Lucianus quoque Samosatenus sophista, à canibus dilaniatus est, nõ sine diuinæ ultionis suspicione: Nam Christianus primum cum à fide catholica defecisset, animum & stylum ad lacerandam religionem conuertit, Io. Rauisius. Medio Linus intertextus acantho, Letiferique canes, Statius libro 6. Thebaidos. Milo (Crotoniates) à feris laniatus est, uel (ut alij) à canibus, Varin. Heracletus Ephesius philosophus cum hydropicus esset, & medicorum operam recusaret, suo ipse perijt medicamento. Nam quum seuo bubulo se aliquando ut prius inunxisset, ac dormiens apricansque soli præbuisset exiccandum, canum fato nescio quo superuenientium morsu laniatus est, Io. Rauisius.

¶ Feri canes reperiuntur, Aristoteles.

¶ De Hecuba in canem mutata, nõnihil attuli supra in uoce Cynossema, inter nomina propria à cane facta. Vide Ouidium libro 13. Metamorph. ¶ Hippamon canem habuit Magnetem, nomine Lethargum, qui cum hero suo sepultus est, ut indicatur hoc epitaphio quod Pollux refert, Ἀνδρὶ μὲν ἱππάμων ὄνομ' ἦν, ἵππῳ δὲ Πόδαργος, Καὶ κυνὶ Λήθαργος, καὶ θεράποντι Βάβης, Pollux & Cælius.

¶ In terra Indorum haud prope mare inuenitur canis qui semper potest uocari catulus. Isque domesticus est canis, colore maculosæ lynci persimilis. Pilosus itaque reperitur, ac depilis, ut tonsus. Nec tamen latrat, nec gemere scit, aut suspirare, ut retulit nobis Hispanus quidam, qui maximam partem Indiæ peragrauit. Itaque nullam emittit uocem, cum etiam necatur: & compar uidetur fœturæ lupi. Edit autem ac bibit, ut alius canis, estque paulo minus mitior Italo cane: quibus est domesticus, mouet tantum caudam gestiens, & saliens, quod est indicium amoris in dominum, Blond. ¶ De Indicis canibus magnis & robustis, infra dicam inter Venaticos. Petrus Martyr etiam in descriptione Noui orbis canum quorundam non latrantium meminit, qui in cibum quoque ueniant: Et alibi, canum non latrantium rostro uulpino.

¶ Palamedes agricola canem habuit quem Vlyssem appellabat, &c. Blondus, nescio ex quo authore. ¶ L. Paulo consuli cum forte euenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, domũ è curia regressus, filiolam suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus, & tristem animaduertens, interrogauit quid ita eo uultu esset: quæ respondit Persam perisse: decesserat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomine Persa. Arripuit igitur omẽ Paulus, eque fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit, Val. Maxim. 1. 5. ¶ Pholyes, fului dicuntur canes, ore nigricante, Cælius. Φόλυες κύνες, οἱ πυῤῥοί, Varin. apud Hesychium plenius, οἱ πυῤῥοὶ ὄντες μέλανα στόματα ἔχοντες, οἱ δὲ φυλακὰς, (malim φύλακας proparoxytonum, ut canes custodes intelligantur.) Idem φολύνειν exponit μολύνειν, id est inquinare, & forte inde pholyes dicti fuerint, quod ora nigra & quasi inquinata haberent: Nisi quis ab aliquo loco sic dictos fuisse malit. Pholon quidem urbs Arcadiæ est; & Pholoë eiusdem regionis mons syluosus.

¶ Salentini canes à Varrone probantur in pastoralium mentione.

¶ Scylla Phorci & Cretheidos Nymphæ (secundum alios Hecates) filia fingitur à poetis. Inguina eius in canes mutata esse fabulatur Ouidius Metamor. lib. 14. Et Vergilius Aeg. 6. marinos canes dicit de Scylla loquens. Vide Onomasticon nostrum, & Gyraldum in fine historiæ de marinis dijs. Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis, Vergilius in Culice.

¶ In Scythia canes cum asinis, in magnitudinis comparatione coniunguntur, quibus ad uehicula rotis carentia mercatores utuntur, ac duo homines in uno uehi possunt: quod ipsum ad lutulenta cõficienda itinera inuentum est. Sex igitur canes ad uehiculum ordine ligantur, ij quocunque ab auriga qui unà cum mercatore in uehiculo sedet, diriguntur, eò plaustrum euehunt, & lutum transmittunt. Vnum iam diem amplius laborem ferre non possunt. Itaque his lassis recentes atque integri canes succedunt, neque tamen magna onera imponuntur, sed duntaxat negotiatorem, & aurigam & pellium fasciculum uehunt. Ergo unoquoque die negotiator habet tandiu necesse commutare canes & aurigas, quoad ad montes, ubi emat pelles, peruenerit, Aelian.

¶ Turcarum imperatorem audio Gallorum regi, uno aut altero anteque hęc scriberem anno, canes dono misisse pectore & uentre rubentes.

DE MELITAEIS CATVLIS, ET ALIIS paruis qui in delicijs habentur.

PACHYNO Siciliæ promontorio imminet Melita, de qua catelli portantur, quos Melitæos uo

cant, Strabo libro 6. Erant olim in pretio & delicijs mulierum catuli qui nascebantur in Insula Melita, sita in sinu Adriatico non procul Ragusio ciuitate: Ea nunc pauperes piscatores tantum habet incolas: nec ulli eius catuli amplius celebrantur, Blond. Μελιταῖον, κυνίδιον μικρόν, Hesychius, Varinus. Μελιταῖα κυνίδια, ἢ κύνες μελιτηροὶ, οἱ ὑπὸ τέρψει τρεφόμενοι, Suid. id est Melitæi uel Meliteri catuli sunt, qui ad uoluptatem solum aluntur. Aristoteles problematum sectione 10. Probl. 14. inquirens cur in animantium genere alia paruo, alia magno consistant corpore: Causa, inquit, duplex reddi potest: Aut enim locus, aut alimentum id facit. Locus, si angustus est: alimentum, si exiguum: quod etiam partu iam edito nonnulli efficere conantur, ut qui catellos in caueolis occlusos educant. Et paulo post, Fit ut aliqui, quamuis breues (parui) admodum sint, modicè (συμμέτρως) tamen coagmentatas omnes sui corporis partes habeant, ut Melitenses catelli. Ratio enim, quod non ut locus, sic natura suum efficere opus soleat. Catelli Melitensis magnitudine ictis est (genus mustelæ rusticæ, quam uiuerram interpretor, Gaza) sed minor, Aristoteles. Græce habetur, ἡ δ᾽ ἴκτις, ἔστι μὲν τὸ μέγεθος ἡλίκον Μελιταῖον κυνίδιον τῶν μικρῶν, id est, Ictis magnitudine æquat paruum illum catellum Melitensem. τῶν μικρῶν pro τὸ μικρόν, frequens locutio apud Græcos. Sed utcunque exiguis non deest ingenium, nec in homines amor. Nam Theodori saltatoris Melitensis catellus, ultro seipsum in heri tumulum inijciens, cum ipso unà sepeliri uoluit, ut Aelianus prodidit. Catuli quos Melitæos uocant, stomachi dolorem sedant applicati sæpius: transireque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunque & morte, Plin. ¶ Catella Melitæa, Μελιταῖον κυνίδιον, prouerbij usu dicitur in eum qui habetur in delicijs ac lautius in ocio alitur ad uoluptatem, non ad usum. Est in familijs diuitum huiusmodi ministrorum genus, quos illi non ad ministerium, sed animi causa domi habēt, Erasmus Chiliad. 3. Cent. 3. Et rursus Chiliad. 4. Cent. 4. eodem prouerbio repetito, Melitæi catuli (inquit) sic uocantur nimirum ab insula Melita, inter Corcyram nigram & Illyricum sita, author Plin. lib. 3. cap. ultimo. itidem Strabo & Stephanus. Apud Lucianum in Lapithis γελωτοποιὸς Alcidamantem Cynicum, μελιταῖον κυνίδιον uocat. Athenæus libro 12. scribit Sybaritis uehementer in delicijs fuisse canes Melitæos. Qui quidem hoc esse uidentur in genere canum, quod nani & pumiliones inter homines, Hæc Eras. Canis digna throno, adagium sumptum, ut uidetur, à Melitæis catulis, ut supra dixi inter prouerbia in historia Canis in genere.

¶ Pręter Melitęos, qui hodie ex Melite, ut Blondus refert, nulli sunt: diuersi alij catelli mulieribus præcipue delicatis & otiosis nutriuntur. Membris omnibus pusilli & graciles sunt, quos nostrates uulgò **bracken** uocant, Eberhardus Tappius. Inferiores Germani, ut idem scribit, huiusmodi caniculas nominant **junffern hündtgen**, hinc illud Vuestphalorum **Su byüest/ als ein junffern hündeken**, Latras delicati instar catelli. Nostri à delicijs appellant etiam **schoßhündle/** & **gutschenhündle.** Itali sua lingua bottolo uocant catellum corpore exiguo, sed ferocem & iracundum instar rubetæ, id est ranæ uenenosæ, quam bottam dicunt. Nomina diminutiuæ formæ à cane apud Latinos & Gręcos usitata, supra recensui cap. 8. de Cane parte 1. Martialis distichon in catellam Gallicanam, Delitias paruæ si uis audire catellæ, Narranti breuis est pagina tota mihi. Catellos perquam elegantes & pretiosos Lugduni in Gallia haberi audio, quorum singuli decem denarijs siue drachmis aureis, aliquando uæneant. Catellus qui in delicijs habetur, inquit Blond. paruulus est, pedalis uel semipedalis: habetur autem in maiore pretio, si adultus non maior sit mure. Eligitur quadratus corpore, non testaceus (sic ille loquitur) capite etiam instar capitis muris, rostro paruo, auribus non maioribus cuniculi (absurdum uidetur:) cruribus breuissimis, pedibus angustis, cauda oblonga. Laudatur etiam si collum longiusculis pilis ad armos usque ueluti iubatum sit, partes cæteræ tonsis similes. Blandus feroci præfertur. Color candidus uel niger præ cæteris probatur. Sunt ex eis nonnulli hirsuti admodum prolixis pilis, alij breuibus & glabri propemodum, Hæc ferè Blond. Et rursus, Canis delicatulus, inquit, placet cum huc illuc saltitat, ac leniter latrat, & absque morsu mordicat: præcipuè si mundus est; nec aliud quam oblatū tangit. Sunt qui erecti pedes anteriores manuū instar protendūt, uel motāt, et ut uulgus loquitur, seruiunt: alij quod proiectum fuerit rostro reportant, &c. Lasciuæ mulieres præcipuè lectis admittunt, & lambi gaudent, Blond. Et alibi, Catulos (inquit) quos principes & matronæ in delicijs fouent, præcipuos gignit Hispania. Et rursus: Catulis cingulum sericum collo apponunt cupreis campanulis circumseptum: sic nanque matronæ plurimum afficiuntur. ¶ Sæpe iam uisum est caniculas singulos peperisse fœtus, exiguas præsertim catellas, quas in sinu matronæ fouent, propter uteri angustiam: nam cum plures concipiunt, frequenter moriuntur, Albert. Catellis matronarum aluus sæpe obstruitur, unde plæræque moriuntur, Albert. De catellis quæ animi causa nutriuntur, & ad usum duntaxat muliercularum, illud Platonis est, τὰ κυνίδια μιμούμενα τὰς δεσποίνας, id est, Catellæ dominas imitantes, quod superius inter prouerbia à cane retuli. Et Gorgo apud Theocritum in Syracusijs profectura duo mandat famulæ, ut infantem uagientem placaret, & catellum reuocaret intrò. Lucianus salsissimè ludit in Stoicum barbatum, cui in eodem sedenti uehiculo domina catellam committit, obtestans illum per ea quæ sunt in uita dulcissima, ut diligenter curet, Eras. Martialis uersus in Issam catellam Publij, tam lepidi sunt, ut omnino hic adscribi mereantur.

Issa est purior osculo columbæ. Issa est blandior omnibus puellis.
Issa est carior Indicis lapillis. Issa est deliciæ catella Publi.
Hanc tu, si queritur, loqui putabis. Sentit tristitiamque, gaudiumque.
Collo nexa cubat, capitque somnos, Vt suspiria nulla sentiantur.

Et

Et deſiderio coacta uentris,
Gutta pallia non fefellit ulla:
Sed blando pede ſuſcitat, toroq;
Deponi monet, & rogat leuari.
Caſtæ tantus ineſt pudor catellæ.
Hanc ne lux rapiat ſuprema totam,
Pictam Publius exprimit tabella:
In qua tam ſimilem uidebis Iſſam,
Vt ſit tam ſimilis ſibi nec ipſa.
Iſſam deniq; pone cum tabella,
Aut utranq; putabis eſſe ueram,
Aut utranq; putabis eſſe pictam.

De Perſæ catello, quem L. Pauli conſulis filiola in delicijs habuerat præcedente capite dixi. ¶ Corticem caprificus arboris detrahes, & dum recens eſt, ad ſplenem, uel etiam ſi opus fuerit, ad iecur pones: & ubi tumor ſiue duricies ſplenis uel iecoris erit, ibi corticem diutius continebis: deinde in fumo eam ſuſpendes. Quod cum facies, rogabis, ut ſicut cortex ille paulatim fumo ſiccatus areſcit, ſic ſplen uel iecur laborantis areſcat. Hęc autem res tantum ualet, ut ſi catulis recens natis fiat, dicantur omnino non creſcere, Marcellus Empiricus. In Anthologio Græco legitur Adæi epigramma in catellam, Calathinam nomine, facile enixam, Τῇ Βαιῇ Καλαθίνῃ ὑπὸ σκυλάκων μογεούσῃ Αὐτοῖς κούφην ἦλθε κύνη ἔπορεν. Io. Tzetzes Chiliade 5. à principe quadam muliere catellam nimis delicate nutritam his uerſibus reprehendit, Νῦν δὲ κυνίδιόν τι Παρὰ ἀρχούσης γυναικὸς φερόμενον τοῖς κόλποις Δίαιταν εἶχε τὴν αὐτὴν (quam feles reginæ, de qua proxime dixerat, quod ex aureis uaſis ederet, &c.) καὶ τἄλλα δὲ ὁμοίως Κἂν οὐ χρυσοῖς ἐν σκεύεσιν, ἀλλ᾽ ἀργυροῖς ἐσθίει, Ἀνθρώπων οἵων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου ἐστερημένων; ¶ Epitaphia tria catellorum ex Blondo hîc apponam. ¶ Romæ, Corporis exiguos cura dum cogor in artus, Subducto matris lacte, miſer perij. Ne tamen & fati nomen uis aſpera tollat, Leucippi cineres hæc canis urna tegit. ¶ Fr. Molſij, Vrnam qui uetulæ uides catellæ, Concretæ teneros breueſq; in artus, Mitis ne renuas fauere linguæ. Nam qui me exiguo ſolo recondit, Exemplum eſt Iouis optimi ſecutus, Quo dante Erigones polo refulget, Ob ſummum catulus decus fidemq;. ¶ R. Inſcriptio, Φρατίλλῃ κυνιδίῳ γλυκυτάτῳ Φεδερῖκος Γονζάγα Β. μνείας χάριν. Id eſt, Phratillæ catellæ dulciſſimæ Phedericus Gonzaga II. memoriæ gratia. ¶ Reperitur etiam catella diminutiuum nomen à catena, teſte Cælio, (apud Catonem.)

DE CANIBVS VENATICIS IN GENERE.

Canes uenatici, quos Græci θηρευτικοὺς uocant (Suidas in μελιταῖον) alij maioribus & robuſtis feris opponuntur, alij minores & timidas perſequuntur, uel ut comprehendant, uel ut in retia adigãt: alij ſagacitate ualent: aliqui ſagaces ſimul & celeres ſunt: alij & celeres & mediocriter robuſti: robuſtiſſimi enim in ſuo genere ſimul & celerrimi eſſe non poſſunt. De robuſto, celere, ſagace, ſingillatim dicam in ſequentibus: hîc de uenatico in genere. Quamuis enim plæraq; de uenaticis canibus in genere prolata, præcipue apud Xenophontem, Pollucem & Nemeſianum & Gratium, ad canes celeres, ut qui uel lepores, uel ceruos aliaſq; feras in retia adigunt, ſpectare uideantur: ſunt tamen nonnulli quos ſimpliciter uenaticos dicas, quod celeritati uel robur uel ſagacitatem uel utrumq; coniunxerint. Hinc illa Platonis comparatio eſt libro 2. de Rep. ubi inquirit quæ & quales naturæ ſint ad urbem cuſtodiendam idoneæ, his uerbis. Exiſtimáſne differre naturam generoſi canis, & generoſi adoleſcentis ad cuſtodiam agendam? Quorſum hæc? Vtrunq; ipſorum ſagacem oportet eſſe ad ſentiendum, & uelocem deinde ad inſequendum, ac demum robuſtũ cum aſſecutus fuerit, ad pugnandum capiendumq;. Audax etiam & fortis ſit oportet, ſiquidem bene pugnaturus ſit: neutrum autem erit, niſi etiam iracundus (θυμοειδὴς) fuerit, ſiue equus, ſiue canis. ¶ Canum duo genera, unum uenaticum, & pertinet ad feras beſtias ac ſylueſtres: alterum quod cuſtodiæ cauſa paratur, & pertinet ad paſtorem, Varro. Mirandum in modum canes uenaticos diceres, ita odorabantur omnia & perueſtigabant, Cicero 6. Verr. Catulus uenaticus, Horat. 1. epiſt. Turba uenatrix canum, Valerius Argonaut. 3. Amphitheatrales inter nutrita magiſtros Venatrix, ſyluis aſpera, blãda domi, Martialis in epitaphio canis Lydiæ. Ceu pernix cum denſa uagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Silius lib. 3. ¶ Sed quoniam uenationis uſus latiſſime patet, quæcunq; ad eam in genere pertinent, differam in alium librum, ubi de animalibus generatim docere propoſui, & quę uel omnibus uel pluribus communia ſunt certis locis ac ordinibus rerum digerere. De feris etiam ſingulis quomodo in uenatione canum opera capiantur, in ſua cuiuſq; hiſtoria dicam, in præſentia non alia de uenatione dicturus, quàm quæ canibus peculiaria uel rerum uel nominum ratione uidentur.

¶ Ἐλατικαὶ κύνες, θηρατικαί, Heſychius, Varinus: ego celeres potiſſimum ἐλατικὰς dixerim. ἐλᾷν enim & ἐλαύνειν, perſequi eſt: hinc & κυνηλάτης uenator, qui cum canibus feras curſu perſequitur, κυνοδρομεῖν uocat Pollux: κυνηγὸς uero, qui quouis modo canum opera ad uenationem utitur, qui & κυνηγέτης & κυναγωγὸς appellatur: Pollux diſtinguit, his uerbis, Συνεργοὶ τοῦ κυνηγέτου κυναγωγοί, ἱππαγωγοί: nimirum ut cynagogus cynegetæ inſeruiat, canibus ducendis. Incipiam captare feras, & reddere pinu Cornua, & audaces ipſe mouere canes, Propertius lib. 2. Κυνοασέοι, θηρευταί, Heſychius: apud Varinum penultima per οι. ſcribitur. Ἐπακτῆρες etiam & ἐπακτρεῖς uenatores cum canibus proprie dicuntur, Apollonius in Argonauticis pro piſcatoribus poſuit. Κυνηγέσιον, ipſa uenatio. Pollux in præfatione libri 5. ad Commodum, Ἐπεὶ δὲ κυνηγεσίων σοι προσήκει μέλλειν. Et ab initio eiuſdem libri, Θήρα λέγοιτ᾽ ἂν καὶ ἄγρα, καὶ κυνηγέσιον: θῆραι τε καὶ ἄγραι, καὶ κυνηγέσια, &c. ubi etiam hæc uocabula ſubiunguntur: συγκυνηγέτης, ὁ τῷ κυνηγέτῃ συμπράττων: φιλοκυνηγέτης, κυνηγετικός, κυνηγετικῶς, κυνηγετεῖν. Et capite 3. ἡ τῶν κυνῶν δὲ ἀγωγὴ κυνηγέσιον ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ καλεῖται. Κυνηγεῖν idem quod κυνηγετεῖν, Varinus. Κυνήγιον

uel Κυνηγέσιον nomen proprium loci (Constantinopoli puto) in quem abijciebantur οἱ βιοθάνατοι, Suid. Εἰς κυνηγόν, in uenatorem qui nihil ceperat, Lucilij scopticum: Πανὶ φιλοσπήλυγγι, καὶ οὐρεσιφοιτάσι νύμφαις, Καὶ Σατύροις, ἱεραῖς τ' ἔνδον Ἀμαδρυάσι, Σὺν κυσί, καὶ λόγχαις ταῖς πρὶν συοφόντισι μάρκος Μηδὲν ἑλὼν αὐτὸς (forte αὐτὸς) σὺν κύνας ἐκρέμασεν. Εἰς κυνηγούς, in uenatores, epitaphia duo leguntur Anthologij libro 3. sectione 19. nam tertium in aucupem est. Cynulchos uocant qui secum ducant canes, Cæl. Cynæthei Iouis à uenatione dicti, quem Gyraldus Cynegeten appellare mallet, mentionē feci supra. Est & κυνηγέτις, id est uenatrix, inter Dianæ cognomina, quanquam apud Pollucem κυνηγετέτη legitur. Ἔνιοι μὲν ἐν ταῖς κυνηγεσίαις εἰσὶ τολμηροὶ πρὸς τὰς τῶν θηρίων συγκαταστάσεις, οἱ δ' αὐτοὶ πρὸς ὅπλα καὶ πολεμίους ἀγεννεῖς, Suidas in Ἄρατος στρατηγός. Κνώδαλον, quoduis animal, παρὰ τὸ κυσὶν ἁλίσκεσθαι: proprie tamen marinum animal, Scholia Aristophanis. ¶ Venaticorum canum, propria nomina uaria recensui supra in Cane in genere cap. 8. ¶ Canis alseluchi, est canis quo uenatores utuntur, ad capiendas aues aut quadrupedes, Andreas Bellunensis.

¶ Nunc canes uenaticos ordine literarum enumerabo, tum secundum regionum & populorum apud quos nascuntur nomina, tum dominorum, &c. illos imprimis, qui ad certum aliquod uenaticorum genus, ut robustum, celer, sagax, commodè referri non possunt: Si tamen hic etiā illorum quosdam breuiter attigero, nihilominus suis in locis repetam. ¶ Non tunc egregios tantum admirere Molossos, Cum parat (lego comparat, id est, Canes hi uersuti tantundem dolo efficiunt, quantum Molossi uiribus) his uersuta suas Athamania fraudes, Acyrusque Pheræque, & clandestinus Acarnā, Sic & Acarnanes subierunt prælia furto: Sic canis illa suos taciturna superuenit hostes, Gratius in libro de Venatione. Pro Acyrus lego Acytus. Est enim Acytos Plinio 4. 12. insula, de qua sic scribit, statim post Sporades: Melos cum oppido, quam Aristides Biblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum & Acyton: Hæc insularum rotundissima est. Hinc forte Melos à mali figura appellata. Ἄκυτος, insula iuxta Cydoniam Cretæ, Stephanus. Melos insula inter Cretam & Peloponnesum interuallo æquali sita: à Peloponneso promontorium Scyllæum, à Creta Dictynnæum habens, Strabo. Est aūt Dictynnæum promontoriū in Tityro Cydoniatarum monte, Hermol. Quod autem de hac insula Gratius intelligat, ex uicinis constare uidetur: quod illarum quoque canes ad uenationem commendentur, ut Cretæ & Amorgi. Vicina est etiam Thera insula, quam alij inter Cyclades, alij inter Sporades numerāt, Plin. Stephanus Θήραν per η prima longa scribit. Gratius forte Theras in plurali numero dixit, ut legendum sit, Acytus Theræque, &c. de quo eruditi inquirant quibus otium est. Si quis Pheras legere malit, ut Φερὰς Thessaliæ oppidum intelligamus: non pugnabo. Situm enim hoc oppidum est in Pelasgicorum camporum termino ad Magnesiam, ut Strabo docet: Laudantur autem ex Magnesia quoque canes. Accedit quod & Athamania Thessaliæ regio sit, quanquam alij Illyriæ adscribant, authore Stephano. Acarnania regio & pars Epiri est, mersa medio sinu Ambracio, ut Plin. scribit. Hanc ab Aetolia diuidit amnis Achelous, aut Pindus mons ut Solino placet. Acytos igitur, Pheræ, Acarnania, & Athamania, omnes eiusdem ingenij canes producunt uenaticos, uersutos, fraudulentos, clandestinos, taciturnos: Aetoli uero contra, latratu feras disturbant antequam conspexerint: de his dicam inferius inter celeres & sagaces simul. ¶ Aegyptios Oppianus βουκολίων οὔρους, id est armentorum custodes uocat: ego supra ab initio huius tractationis de canibus diuersis, de Aegyptijs quoque dixi, sed nihil quod ad uenationem, aut pecoris custodiam. ¶ Alopeciæ, id est uulpinæ canes, uide inter Mixtos infra: item in Laconicis inter celeres, et mox in Castorijs. ¶ Amorgi, Ἀμοργοί, inter uenaticos numerantur ab Oppiano: possent & Amorgini dici, ab Amorgo insula una Cycladum Stephano. ¶ Amyclæum canem non alium esse puto quàm Laconicum ab Amyclis Laconiæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt. Vergilius pro pastorali cane posuit, eo tropo (ni fallor) quo Acheloum pro quauis aqua. ¶ Arcades à Polluce & Oppiano commendantur: & in eodem uersu Tegeatę, Τεγεῆται, Oppiano: cum Tegea Arcadiæ oppidum sit. Idem Arcades Eleis canibus commode misceri scribit, cum Elis etiam, Ἦλις, Arcadię urbs sit, unde gentile Eleus: neque enim Aegyptiam uel Hispanicam Elidem, quarū Stephanus meminit, poētam intellexisse crediderim. Arcadicæ canes ex leonib. creduntur prouenisse, unde & λεοντομιγεῖς dictæ sunt, Cælius. Mænalius lepori det sua terga canis, Ouid. lib. 1. de Arte. ¶ Argiui, Ἀργεῖοι, Oppiano: Argolici, Ἀργολίδες, Polluci, in catalogo uenaticorū sunt. Athamānes, uide supra in Acyto. ¶ Ausonij, Oppiano: Idem Tyrrhenos canes Laconicis rectè misceri ait, non alios puto quàm Ausonios intelligens.

¶ De Britannis canibus inter sagaces dicam ex Oppiano & Gratio.

¶ Et uanæ tantum Calydonia linguæ Exibit uitium patre emendata Molosso, Grat.

¶ Cares, Oppiano: qui eosdem Thracijs commisceri posse scribit. Carinæ, Καρῖναι, Polluci celebrantur, non aliæ quàm Cares, aut in fœminino genere Cariæ uel Caricæ canes. Nam Καρίνη gentile nomen fœminini generis apud Stephanum reperio. Quamuis apud eundem in mentione Carnes ciuitatis Phœniciæ, à qua gentile fit Carnites, hic Lycophronis senarius referatur, Ὅλοντο ναῦται πρῶτα Καρνῖται κύνες, ubi ipsos nautas Carnitas canes appellare uidetur. ¶ Καστόρειοι, Harmodij, & Menelaides, à dominis uel nutritoribus dicti sunt, Pollux. Et rursus, Castorides Apollo Castori donauit. Nicander easdem alopecidas uocat, eò quod Castor canes uulpibus miscuerit. Xenophon, Τὰ δὲ γένη τῶν κυνῶν ἐστὶ διττά: αἱ μὲν καστόρειαι, αἱ δὲ ἀλωπεκίδες. Ἔχουσι δὲ αἱ καστόρειαι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, ὅτι Κάστωρ ἡσθεὶς τῷ ἔρ-

γῃ, μάλιστα αὐτὰς διεφύλαξε. Σοὶ γὰρ πεσοῦσαν ὑλακὰ κυνῶν ἐνάδε, uersus apud Suidam absq; authoris nomine. ¶ Celtæ canes, ut Oppianus & Gratius habent: uel Celtici, ut Pollux. Magnaq; diuersos extollit gloria Celtas, Grat. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Idẽ. De Gallico cane plura inter celeres. ¶ Chaonidas canes aliqui à Cephali cane, alij de chao luporũ generis fera progenitas suspicantur, Cælius. Ego potiùs à Chaonia regione, quę in media Epiro est, nominatas dixerim: hinc enim Chaonis gentile fœmininum fit, authore Stephano. Ex Epirotis quidem populi celeberrimi fuerunt Chaones et Molossi: commendabantur autem Molossi quoq; canes, ut infra dicemus: qui & ipsi ex Cephali cane, ut Chaonides, nati primum existimabantur. ¶ Cretici canes, Oppiano & Polluci. Hos Oppianus ad sobolem cum Pæonibus commode iungi scribit. Xenophon Cretenses canes etiam apris immitti ait. Ex Creticis canib. alios diaponos dici audio, alios parippos. Et illis quidem in uenando gloria plurima: noctes etiã feras impugnando addunt labori, sæpeq; feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi uero cum equis currere consueuere, tanta quoq; arte, ut nec præcedant unq̃ fere, nec subsequantur, Cælius ex Polluce. Cretica canis expeditissima est, saltuq; maximè ualet, ut Cretenses testantur, & fama peruagatur, Aelian. Gnosus urbs Cretæ est, unde Gnosij canes inter sagaces dicendi. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodos, Ouid. Dictæum Cretensem intelligo: est enim Dicte mons Cretæ, uel una ex quatuor præcipuis urbib. Cretæ. Dictæus etiam Cephali canis fuit Martiali. Acron grammaticus Molossos etiam apud Horatium 2. Sermon. 1. Cretæos interpretatur è Molossia ciuitate Cretæ: (de qua ego nihil apud classicos authores reperiri puto.) Sed paulo ante ostendi ab Epiri regione Molossia, nomen his canibus inditum esse. Ichnobaten sagacem Gnosium Ouidius cognominat. ¶ Cypsellicæ, uide Menelaides pauló post, & Psyllici.

¶ Elei cum Arcadibus ad sobolem uenaticam procreandam miscentur, Oppian. ¶ Elymæis nomen à gente sita in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ, Cælius ex Polluce. Stephanus eam regionem Elymas, Plinius Elymaidem uocat. Cæterum Elymiæ urbi Macedoniæ ab Elymo heroë nomen contigit, uel Elyma Thuscorum rege. De Elymæis Siciliæ gente, & Elymnio loco Eubœæ, uide Varinum. Quid si Elymæi ex Eubœa potius oriundi sint, cum & Eretrici inde commendentur? ne tam procul petendi sint. Sunt & lepores Elymæi, de quibus suo loco. ¶ Clarus est Epiroticus canis Cerberus nomine, Pollux. ¶ Eretricas Eurytidæ ab Apolline dono acceperunt ac nutriuerũt, Pollux: apud Cælium non rectè legitur Eretrinæ. Eretria Eubœæ insulæ urbs est, & alia Thessaliæ, Stephan.

¶ Gallici, uide Celtæ superius, & infra inter Celeres. ¶ Geloni sagaces Martem odêre, Gratius. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Idem. ¶ Gnosij, uide in Creticis.

¶ Harmodij à nutritore dicti, Pollux. ¶ Hyrcani, Pollux. Canes Hyrcana ex tigride concipit, ut dicam in Mixtis. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Grat.

¶ Iberi, ἴβηρες, Oppian. Gyllius Hispanos transfert. ἰβηρικαὶ, Pollux. Sarmatæ Iberis ad fœturam misceri possunt, Oppian. Nec quorum proles de sanguine manat Ibero, subaudi contemnantur, Nemesian. Quærendum an de Iberia Asiatica uel orientali accipere debeamus, quæ regio sita est iuxta Pontum inter Colchidem & Armeniam, ut eædem canes forte sint Phasianæ, quæ nomen etiamnum retinent. Phasis enim Colchorum fluuius est. Phasiana canis à partu non ante sextum mensem impletur, serius uero in quàm plurimis obseruaui, Aug. Niphus. ¶ Indicæ, uide inter Venaticos fortes.

¶ Laconici, Lacænæ, Lacedæmonij, uide infra inter Celeres. ¶ Libyci. Quinetiã siccæ Libyes in finibus acres Nascuntur catuli, quorum non spreueris usum, Nemesian. ¶ Locrides, Pollux. λοκροί, Oppian. Locrides canes Xenophon apris immitti scribit. ¶ Gratius cum Seras canes intractabilis iræ dixisset, subdit, At contra faciles, magniq; Lycaones armis, id est ea parte quam humeros in homine dicimus. Lycaonia regio Asię minoris est prope Phrygiam: uel secundum Stephanum Lyciæ & Isauriæ regio. Alij partem Arcadiæ Lycaoniam uocant, Stephanus totam Arcadiam sic dictam scribit: Gentilia, Lycaonius, Lycàn, & Lycaon.

¶ Magnetes, Oppian. De Hippamonis cane Magnete, cui nomen Lethargus fuit, supra dixi. Magnesia Macedoniæ regio est, Thessaliæ annexa. Est etiam urbs & regio eiusdem nominis in Asia ad Mæandrum sita, Stephan. Magnetes iuxta Mæandrum aiunt alere canes præliandi socios, πολέμων ὑπασπιστὰς, Pollux. ¶ Indocilis dat prælia Medus, Grat. ¶ Menelaides dictę sunt à Menelao nutritæ, Pollux. Et rursus, Menelaides Nicander easdem Cypsellicis esse scribit: eò quod Menelaus canes duos ex eo loco fratres circa Argolicam educauerit. Vide mox in Psyllicis. ¶ Molossi, uide inter Venaticos fortes.

¶ Pæones, Oppian. Nec tibi Pannonicæ stirpis temnatur origo, Nemesian. Pæones & Cretici ad fœturam recte miscentur, Oppian. Vide inter canes robustos infra. ¶ Perses sagax simul & pugnax est, Grat. ¶ Phasiana, uide in Iberis paulò superius. ¶ Pheræus, uide supra in Acytos.

¶ Psyllici canes nomen habent ab urbe Achaica, Pollux. Cælius dubitat an Cypselici legendum sit: quoniam in Arcadia munitus locus Cypsela uocetur, cuius apud Thucydidem mentio fit historia 5. Est & in Thracia nominis eiusdem adiacens Hebro ciuitas, Stephanus.

¶ Sauromatæ, Oppianus: idem Sarmaticum canem cum Iberide fœmina coniungi posse ait. Sarmatiæ pars est Polonia hodie dicta: ubi uenatorij canes his nominibus habentur: Vislij, maximí

omnium, aduersus lupos, ursos, & apros. Charczÿ, minores paulo. Pobicdniczÿ, parui, ad aues & lepores. Psÿ, medÿ magnitudine inter primum & secundum genus. ¶ Sunt qui Seras alant, genus intractabilis iræ, Gratius. ¶ Spartani, uide Laconici inter Celeres infra.

¶ Tegeatas supra cum Arcadicis memoraui. ¶ Thracÿ, Oppianus: idem Thracios & Cares sobolis gratia misceri ait. ¶ Tyrrhenorum mentionem feci in Ausonÿs. ¶ Tuscos cum sagacibus memorabo.

¶ Veltrum uulgo in Italia uocant canem uenaticum, & uelocissimum cursu, Fr. Arlunnus: Vide inter Celeres. ¶ Vertagus, celer simul & sagax est, de quo plura inferius. ¶ Vmber fidelis et sagax est, ut inter sagaces referam.

¶ Hæc quidem celeberrima canū uenaticorum genera sunt, ὅμως ἡ φύσις καὶ ἐν ἄλλοις ἐν ἅπασι τόποις διαφέρει κύνας ἀγαθὸς, ὁποῖός τις καὶ ὁ Ἄργος, Varin. Totidem canum genera sunt, quot equorū, ut Gyllius ex Oppiano ridiculè transtulit. Nam libro 1. de Venatione, cum de equis agere poëta desineret hac clausula; Τόσσα μὲν ἀμφ' ἵπποισιν, id est, Tantum de equis: subdit, Τόσσοι δ' (sic legendum non τ') ἐν πᾶσι κύνεσσιν ἔξοχα ἀείζηλοι, &c. id est, Tot uero canes inter cæteros excellunt, quot & quorū mox nomina addit, Pæones, Ausonÿ, &c.

¶ CANES uenatici quales eligi debeant & ad sobolem procreandam admitti, Gratius poëta his carminibus elegantissime docet.

Iunge pares ergo, & maiorum pignore signa — Fœturam, prodantq; tibi metagonta parentes,
Qui tenuere (genuere forte) sua pecꝯ hoc imane iuuēta. Et primū exptos animi, quę gratia prima est,
In Venerem iungunt: tum fortis cura secundæ — Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
Sint celsi uultus, sint hirtæ frontibus aures, — Os magnum: & patulis agitatos morsibus ignes
Spirent, astricti succingant ilia uentris: — Cauda breuis, longumq; latus, discretaq; collo
Cæsaries non pexa nimis, non frigoris illa — Impatiens: ualidis tum surgat pectus ab armis,
Quod magnos capiat motus, magnisq; supersit. — Effuge qui lata pandit uestigia planta
Mollis in officio. siccis ego dura lacertis — Crura uelim, & solidos hæc in certamina calces.
Sed frustra longus properat labor, abdita si non — Altas in latebras, uniq; inclusa marito
Fœmina, nec patitꝰ Veneris sub tempore magnos — Illa, neq; emeritæ seruat uestigia laudis.
Primi complexus, dulcissima prima uoluptas. — Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.
Si tenuit cunctos, & mater adultera non est, — Da requiem grauidæ, solitosq; remitte labores.

Vix oneri super illa suo, Hæc Grat. Nemesiani de canibus uenaticis ad sobolem eligendis uersus, infra recitabo in Celere, de hoc enim ille potissimum agere uidetur. ¶ Canis uenatici (inquit Tardi.) partium corporis omnium bona sit proportio: caput leue, cerebrum amplum: pili à capite & fronte antrorsum dirigantur. Aures sint molles, laxæ, pendulæ, longæ, & multum distantes. Venæ frontis magnæ: oculi nigri, uisus acutus: nasus amplus: fauces largæ & profundæ. Pili circa os barbam referant, similes refectis. Multa & crassa in ore saliua: facies clara, collum longum & in fine plenum: pectus amplum & crassum, costæ prominentes: dorsum breue & planum, non acuminatum circa uertebras. Cauda non separata à coxis, breuis, mollis, nodis robustis. Coxæ sint amplæ, & superius torosæ: pedes parui, digitis duris, & apte coniunctis, ne quid terræ aut luti in uia admittant. Corporis posterior pars altior anteriore probatur. Si pars in crurib. prominens, calcar appellant, cursum impediat, secari debet. Laudantur qui lorum aut catenam, qua uincti tenentur, sæpe & ualide trahunt. Ex colore nihil certi ferè pronunciatur: sæpius enim turpi colore canes, pulchrioribus præstant. Niger tolerantior frigoris est quàm albus. Canis alba, oculis nigris aut albis, pectore terram uersus inclinato, pelle longa inter coxas, denique cauda longa & crassa, alacris & animosa in uenatione est, Hæc Tard. ¶ A partu etiam catulorum delectus habeatur, de quo itidem Gratÿ uerba adscribam:

Tum deinde monebo — Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
Percensere notis, iamq; inde excernere paruos. — Signa dabunt ipsæ, teneris uix artubus hæret
Ille, tuos olim non defecturus honores. — Iamq; illum impatiens æquę uehementia fortis
Extulit: affectat materna regna sub aluo, — Libera tota tenet*ea*tergo liber aperto,
Dum tepida indulget terris clementia mundi. — Verum ubi Caurino perstrinxit frigore uesper,
Ire placet, turbaq; potens operitur inerti. — Illius è manib. uires sit cura futuras
Perpensare: leuis deducet pondere fratres: — Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.

(Vide quæ supra diximus de catuli electione in genere.) Nemesianus rem eandē clarius describit,

Pondere nam catuli poteris perpendere uires, — Corporibusq; leues grauib. prænoscere cursu.

Sed hæc ad celerem canem magis pertinent, quàm uenaticum in genere: quemadmodum & illud forte quod Aristoteles ait τοὺς ζωνοὺς (ὀυζώνους, Adamantius) φιλοθήρους εἶναι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς λέοντας καὶ κύνας. ἴδοι δ' ἄν τις καὶ τῶν κυνῶν τοὺς φιλοθηροτάτους ζωνοὺς ἔχοντας. Idem alibi in Physiognomonicis certa in canibus signa esse ait, ex quibus periti uenatores de ipsorum ingenio & natura coniecturam facere possint: Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιστήμονες ἐκ τῆς ἰδίας διαθέσεως δύνανται θεωρεῖν, ἱππικοί τε ἵππους, καὶ κυνηγέται κύνας.

¶ Xenophon canis uenatici formam, & animi corporisq; dotes, quæ maximè probentur, his uerbis depingit. Primum, inquit, magnas esse oportet, capite leui, simo, articulato, & sub fronte uenoso, ἰνώδη ἔχοντας τὰ κάτωθεν τῶν μετώπων. oculis sublimibus, nigris, & splendidis (ardentibus, Pollux:) fronte

magna

magna, lata, & cauis discriminibus insigni, (cui apud Pollucem contraria est in improbando cane carnosa frons:) auribus (auriculis) paruis, tenuibus, & à posteriore parte glabris: ceruice longa, molli, ac tereti: pectore lato, non macilento, (carnoso, Pollux:) armis qui parum ab humeris distent. Anteriora crura breuia sint, recta, teretia, solida, στιβρά, Pollux habet στριφνά: Idem crura tam ante quàm retro excelsa esse uult, longiora tamen posteriora, & ἐπιεικνά, id est curua, nimirum propter flexum suffraginis, (apud Xenophontem non rectè legitur πιεικνά) cum anteriora ὀρθά, id est recta esse debeant, (non eminentia in cubitis) quod Xenophon bis monere uidetur: primum, cum dicit σκέλη τὰ πρόσθια ὀρθά, deinde cum ἀγκῶνας ὀρθούς, id est cubitos rectos: ἀγκὼν enim anteriorum crurum est, ἰγνύς posteriorum, id est poples uel suffrago. Latera non admodum profunda sint, pro βαθείας Pollux πρὸς γῆν βαθυνομένας dixit, sed in obliquum tendentia, προεσταλμένα Pollux, lego παρεσταλμένα. Lumbi sunto carnosi, inter longos & breues medij, uel ut Pollux habet, inter duros & molles. Ilia quoque, nec magna nec parua sint: uel iuxta Pollucem, magnitudine simul & duritie mediocria. Clunes (ἰσχία) rotūdæ, posterius carnosæ, parte superiori laxæ, μὴ συνδεδεμένα: inferius astrictæ, κάτωθεν προσεσταλμένα, sic enim lego: quamuis & in Polluce reperiam παρεσταλμένα sine sigma. Venter sub costis statim, & deinceps, gracilis: cauda longa, recta, quæ paulatim tenuior uel acutior euadat, λιγυρά, Pollux uidetur ὀξεῖαν interpretari: femora duriuscula, legendum μηρία σκληρά, ex Polluce, facile deprehendet, qui laudabilem & uitiosam canis formam apud eundem contulerit. Ὑποκώλια, in Polluce ὑποκοίλια perperam: hypocolion intelligo femoris partem inferiorem supra poplitem statim, ut superiorem circa clunes, acrocolion: sic acrorean & hyporean Græci dicunt, pro inferiore & superiore montis parte: nisi quis hypocolion pro tota illa parte quæ sub poplite est accipiat, quæ à Polluce in lepore hyposcelion nominatur, ut côlon sicut scelos crus integrum significet. Hypocolia igitur sint longa, teretia, solida, εὐπαγῆ Pollux. Postremo pedes rotundi. Eiusmodi si fuerint canes, robustæ erunt, corpore agiles, habiles uel partibus bene respondentibus, celeres, alacres, & rostro commodo, εὔστομοι, rostro ualidæ Omnibonus: Pollux addit εὐθύστομοι, id est rostro recto: γρυπὰς enim supra ἀσόμους esse dictū est. ¶Hactenus de signis canis laudabilis ex Xenophonte: nunc ijs contraria ex eodem depromam. In libro igitur de uenatione, de canibus, quas castorias & alopecidas uocant, locutus, subdit: Deteriorum uero maior est numerus, cuiusmodi sunt, paruæ, grypæ (id est naso aquilino, uel astomi, id est rostro inepto,) oculis rauæ, χαροποί, luscitiosæ, deformes, duræ uel strigosæ, infirmæ, glabræ, proceræ uel altæ, ἀσύμμετροι, id est quæ corporis partes non bene respondentes habent, pusillanimes, non sagaces, ἄρινες: non probis pedibus, ἄποδες, οὐκ εὔποδες, Omnibonus uertit mollipedes. Siquidem paruæ sæpe frustrantur uenatione ob exiguitatem corporis. Grypæ, prauo sunt rostro, & ideo leporem retinere non possunt. Rauæ oculis & luscitiosæ, uisum habent uitiosum. Deformes, uel aspectu turpes sunt. Strigosæ uel duræ membris, uenationes ægre remittunt, χαλεπῶς ἐκ τῶν κυνηγεσίων ἀπαλλάττουσι, (Omnibonus uertit, à saltu non facile absistunt.) Infirmæ & glabræ, laborem non tolerant. Proceræ & quibus corporis partes non aptè respondēt, propter corpus non bene constitutum magnitudine & proportione, in cursu laborant, βαρέως διαφοιτῶσιν, (hoc loco impressi codices ὄμματα habent pro σώματα.) Pusillanimes laborem deserunt, & sub umbras à sole se recipiunt ac recubant. Quæ uero sagaces non sunt, ægre raroque sentiunt leporem. Quarum pedes non probi, licet magnanimæ fuerint, laboris patientes non sunt, sed præ pedum dolore deficiunt, Hæc Xenophon.

¶Color canum uenaticorum, qui omne genus feras persequuntur, nec albus, nec cœruleus (nigrum intelligo) probatur: neutri enim uel æstus uel frigoris patientes sunt, ut Oppianus tradit. Laudantur qui ferarum colorem referunt, lupi, tigridis, uulpis, pantheræ: aut frumenti granorū, σιτόχροοι, quem recentiores aliqui spiceum uocant: tales enim ueloces pariter & robusti esse solent. Color in canibus (inquit Pollux) neque omnino candidus placet, neque saturatus nigredine, sed nec planè ruffus: sed singuli nonnihil alterius coloris admixtum habeant, siue in fronte, siue summo naso, siue alia corporis parte. Xenophon similiter, Colores canum (inquit) non sint omnino ruffi, nigri aut albi. hoc enim uilem & simplicem, aut ferinum potius canem notat, non generosum. Ruffi igitur & nigri pilis nonnullis albis circa faciem splendeant: albi autem ruffis. Canes hyeme labore solutæ proli dent operam, ut per quietem ad uernum usque tempus gestantes fœtum ædant generosum. Nam hoc anni tempus nutritioni & incremento canum accommodatissimum est. Sunt autem dies quatuordecim quibus libidine aguntur. Mittentur autem ad strenuos canes quo tempore cessant, ut celerius concipiant. Nec uero cum uentrem gestant uenatum subinde ducentur, sed cum intermissione, ne alacritatem amittant. Fœtæ sunt sexaginta dies. Catulos recens natos uenator genitrici relinquat, nec alienæ cani subijciat. Minus enim proficit aliena cura: matrum uero lac & halitus bonus est, & fomenta suauia. Cum iam oberrant catuli, lac ad annum usque præbeat, & ea cibaria quibus omnem ætatem uicturi sunt, præterea nihil. Graues enim repletiones canum crura peruertunt, morbos corporibus ingenerant, & interiora deprauant, Xenophon.

¶Inter canes uenaticos non leporarios, excellunt, (ut scribit Albert. lib. 22.) quorum aures magnę & latę directæ ad maxillas pendent: & superius labrum item longe dependet. Vox probatur sonora: cauda non admodum longa, magisque dextrorsum curuata, frequenter erecta. Huiusmodi canes in utroque sexu, quantum fieri potest, magnitudine, colore, ætate & robore pares eligantur: quanquam coloris inter cætera minor cura est. Fœmina includi, & macerari debet: & mas similiter seorsim, deinde

ſaturabis eos butyro,multo immixto caſeo recenti,& ſimul per nouem dies includes, donec uideas catulam concepiſſe:nec ullo modo ante hoc tempus euagari permittes. Cum autem cõceperit fœmina,dimiſſo mare,grauidam retinebis,ita ut interdum,ſed raro,inambulandi copiã ei concedas, mox iterum ad cubile ex ſtramẽtis reuoces. Quò partui uicinior erit,eò copioſius ales,ut fœtui poſtea lac ſuppetat. Præbebis autem humida nutrimenta,ut lac & ſerum cum parte butyri,quibus & panis aliquid & carnis coctæ miſcebis. A partu pro numero catulorum eam nutries, ita ut nec obeſior, nec macilenta fiat:ne uel lactis inopia propter maciem aut praua qualitas propter pinguetudinẽ ſequatur. Nam cum canum lac natura craſſiſſimum ſit,propter temperamenti ipſarum calorem,in corpore obeſo frigidius ac tenuius euadit. Catuli ſuo tempore ablactandi,& cibarijs commode nutriendi, ut nec iuſto fiant habitiores,nec alimentum quod incremento & robori ſufficiat,deſiderent. Serum igitur cum aliquãto lacte quod pinguiuſculum ſit,primo dandum eſt eis,& paulatim poſtea cum iã magisq; proficere uidentur detrahendum hoc alimentum:ita ut exactis octo menſibus pane remollito in ſero ſine multo humore nutriantur,ſic fiet ut intra annum canes ſanos,agiles, fortes atq; ſagaces habeas. Poſt menſes octodecim exerceantur ad uenationem,idq; primo moderatè,ut ultro indies magis magisq; ſe exerceant. Nimius enim curſus & labor ab initio, tenella adhuc membra exiccat,& uenationi inualida ineptaq; reddit:Mediocri uero exercitio,excitatus calor in cruribus alimẽtum attrahit,neque conſumit:unde fit ut cruribus ualidi uenari ſponte deſiderent, Hæc Albert.

¶ Media æſtate,ex Nemeſiani conſilio,canes tenuius alentur,ne grauis cibatus molles articulos pondere deprauet. ¶ Protinus & cultus alios,& debita fœtæ Blandimenta feres, curaq; ſequêre merentem. Illa perinde ſuos ut erit delata minores, Ac longam præſtabit opem:tum deniq; fœtu Cum deſunt operi,fregitq; induſtria matres, Tranſeat in catulos omnis tutela relictos. Lacte nouam pubem,faciliq; tuebere maza. Nec luxus alios,auidæq; impendia uitæ Noſcant:hæc magno redit indulgentia damno, Grat. Et paulo poſt de uenatore,uel magiſtro canibus pręficiendo, Idcirco imperium catulis,unusq; magiſter Additur,ille dapes,pœnamq; operamq; miniſtrans Temperet:hunc ſpectet ſyluas domitura iuuentus,&c. ¶ Venatici canes (ait Oppian.)à teneris aſſueſcãt equis uenaticis, & cunctis hominib. blandi ſunto,ſolis infeſti feris:non faciles ad latrandum:ſilentiũ enim omnino uenationi conuenit,præcipuè inter inueſtigandum. Canibus tacitis mittite habenas, Seneca in Hippolyto. Pollux ἐγκρατεῖς canes laudat:quos intelligo,uel abſtinentes latratu,uel qui feram captam ad domini aduentum conſeruent,aut ore illæſam afferant,ut uertagus leporem. Idẽ probat canem θυμοειδῆ, ἐθελεργόν, ἀπλανῆ, ὀξὺν, φιλόπονον, εὔψυχον. ¶ Quod ad cibum,lac maternum catulis præcipuè conuenit:deinde ſanguis animalium quæ ceperint canes,ut paulatim uenatorio alimento aſſueſcant, Pollux. Oppianus ad uenationem educandos lactari præcipit,non domeſticarum canũ neq; caprarum aut ouium uberibus,ſegnes enim & debiles futuros:Sed ceruæ,aut leænę cicuris,uel dorcalidis aut lupæ,ut robuſti ac ueloces fiant. De uictu catulorum præcipuè uenaticorum, ex Nemeſiano docui ſupra in Cane in genere. ¶ Sed neq; concluſos(catulos)teneas, neq; uincula collo Impatiens circundederis,noceasq; futuris Curſib. imprudens:catulis nam ſæpe remotis, Aut uexare trabes, laceras aut pandere ualuas Mens erit,& teneros torquent conatibus artus, Obtunduntue nouos adroſo robore dentes, Aut teneros duris impingunt poſtibus ungues, Nemeſian. ¶ Canes uenatici & alij quomodo procreandi ſint,& quib. parentibus, ſupra ex Blondo dixi capite 5. de cane in genere. ¶ Caſtrati canes ceſſant à relinquendis heris:nec tamen ad cuſtodiam aut uenationem deteriores fiunt, Xenophon in Pædia. ¶ Si canis inter uenandum nimia ſiti laboret,duo aut tria oua confracta in gulam ei immittes:ſic enim ſitim extingues,& à periculo hecticæ uel maraſmi canem liberabis, Tard. Laudatur uenaticus canis,qui lætus,alacris,& animoſus eſt,qui auriculas ſubinde mouet,& frontem uerſus dirigit:qui circumſpectat undequaq; & ferarum ueſtigia, tractus,& halitus ſequitur & olfactat, Tard.

¶ Canum inter uenandum continentiam,obedientiam, ſagacitatem Plutarchus extollit in libro Vtra animalium,&c. De admirabili canum fide in Niciam uenatorem dicam in Cane ſocio. Mira uenatici canis diſciplina ſpectatur,dum paret domino, nec illum relinquit, ſed ſuſpenſus expectat, donec ad perſequendi licentiam mittatur ſigno:& comprehenſam feram dum ſeruat, uel ad dominũ refert, Blondus.

¶ Omnis canis uenaticus ex eo quod ceperit feram,non mediocri uoluptate afficitur, & tanquã præmio,ſi dominus ei permittat,ſic ea capta utitur. Si quidem non conceditur, beſtiam ſeruat, quoad uenator aduentarit,de totaq; captura pro ſuo arbitratu ſtatuerit. Quod ſi mortuo uel apro uel ceruo inciderit,non attingit quidem,nec enim alienis ſe laborib. adſcribit,nec quæ ad ſe non pertineãt, ſibi aſſumit:ex quo apparet æmulationum uirtutis natura eum non expertem eſſe. Nec enim carnes quærere,ſed uictoriam amare uidetur, Aelianus. Idem canis ingenium Plutar. in lib. Vtra animaliũ, &c. his uerbis deſcribit: Venatici leporẽ cum inſequuntur,ſiquidem necarunt ipſi,diſcerpere & ſanguinem auide lambere gaudent:ſin,quod perſæpe fit,curſu confectum,ac ſpiritibus quantũ ſupererat,extrema contentione conſumptis,exanimem aſſequuntur,prorſus non attingunt: aſtant autem cauda tantum geſticulantes,quaſi non pulpæ,ſed uirtutis ergò certaſſe uideri uelint.

¶ Equis & canibus Cyrus illos præfecit,quos exiſtimabat redditurosh æc pecora ad uſum ſuum quàm optima, Xenophon. ¶ Canes ſinguli ſeorſim ligari debent;nam ſi iungãtur,putore,ſcabie;

aut

aut morbo aliquo afficientur. Cubabunt prope magistrum, in stramine, uel alio cubili puro. Bis quotidie aut saltem semel à uinculis soluentur, & mox iterum uincietur: nam si diutius soluti fuerint, alacritatem & audaciã amittent. Si manibus tractentur, aut panno cutis eorum perfricetur, mollior & lenior fiet: & canes ipsi magis cicures & in uenatione obedientiores erunt, cum uel reuocantur, uel animantur, Tard. Socrates non quosuis homines conueniebat: sed eos qui natura boni existimarentur, doctrinam uero negligerent, docebat bona ingenia maximè indigere eruditione: probãs id equorum exemplo, &c. & canum; ex quib. ingeniosæ, sagaces, laboriosæ, feris insidiosæ, bene quidem eruditæ, optimæ ac perutiles uenationibus fiunt: è conuerso uero, uanæ, furiosæ, ac inobedientes, Xenophon dictorum Socratis lib. 4. ¶ De collarijs, loris, & fascijs canum, tractatum est supra in H. e. ubi cynanchum etiam uel cynûchum lorum esse dixi circa collum, Xenophon in libro de uenatione saccum cynuchi nomine intelligit, hisce uerbis: Ἔστω δὲ καὶ ἐν ὅτῳ ἔσονται αἱ ἄρκυς καὶ τὰ δίκτυα, ἐν ἑκατέροις, (forte ἢ ἑκάτερα) κυνοῦχος μόσχειος, καὶ τὰ δρέπανα, ἵν' ᾖ τῆς ὕλης τέμνοντα φράττειν τὰ δεόμενα. Omnibonus interpres copulã canum uertit: potest fortassis etiam lorum intelligi ex pelle uitulina, quo rami amputati colligentur. Et sic sacci uel receptaculi nomen subaudiendum esset: sin minus, & cynûchon saccum esse placet, ut Polluci, post μόσχειος punctum notandum est. Cynûchus (inquit Pollux libro 5. cap. 4.) pellis est uitulina, in qua rete imponunt, eiusdem figuræ cuius loculi uel marsupia quæ contrahuntur, ὥσπερ τὰ συσπαστὰ βαλάντια. Canes agitentur æstate usque ad meridiem, hyeme per solidum diem: autumno ultra meridiem. Vere circa uesperã, ἐντὸς ἑσπέρας, id est circa uel intra uesperã, nempe à diluculo ferè usque ad uesperam. Hic enim modus seruãdus est, Xenophon. ¶ Canis (inquit Tard.) ante decimum ætatis mensem exactum non educi debet ad uenationem: nã si prius educeretur, periculum foret aliquid interiorum rumpi, conuelli, aut aliter affici: aut saltem canem deinceps fieri ignauiorẽ. Aestatis initio educatur canis matutino tempore, ad secundam usque aut tertiam antemeridianam horam. Nam calore meridiano pedes offenduntur, & sitis molesta est. Hyeme dies toti ad uenationem commodi sunt. Obseruabit uenator cœlum serenum & tranquillum. Siquidem pluuiæ & uenti, odoratum impediunt. Nix parua & gelu, nares ei adurunt: nix uero magna, nihil obest. Initio æstatis parum sagaces sunt canes, non quidem cerebri uitio, sed propter multos uariosque florum odores: minus per ipsam æstatem: nimius enim æstus olfactum dissipat. Et quamuis leporum uestigia deprehenderint (solent enim tũ temporis & lepores & uulpes noctu pgredi) nõ assequunt tamẽ eos odore: sed ad diuersa uestigia uariosque odores stupidi, irascuntur ac temere latrant. Canem à uomitu uenatum ne duxeris: nã cum debilis sit, nimio labore & tumultu male acciperetur. Cum ad uenationem exis, canes exhilarato, & suis quosque nominib. blandè appellato, & ad uenandum irritato. Vinctos quoque ducito, ne discurrendo fatigentur aut aberrent. Cum lorum solues, caue ne quis alienus canis adsit, quo cum ludant, & uenatum negligant. Palpabis eos, adulaberis, animabis, Hæc omnia Tardiuus. ¶ Quibus remedijs utendum sit ad uitia pedum & nimium in eis calorem, supra in Cane in genere cap. 3. ex eodem authore retuli. ¶ Canes fœminas cum sex mensium sunt, mares octo mensium, uenatum duces, Pollux lib. 5. cap. 9. Et ibidem cap. 6. Quouis tempore (inquit) uenatione utendum est. Experiri autem oportet canum naturam: frigido quidem cœlo, an narib. sint insu mis: æstiuo autem an solem tolerent, & uestigia percipiant sole halitum eorum abolente. Verno, an in uaria florum fragrantia odores (uestigiorum) discernant. Vernum sanè tempus, quod ad aëris temperiem, uenationi commodius est quàm uel æstiuum uel hybernum: hoc solum incommodi est, quod flores uestigia discerni impediunt. Autumnus, temperie ueri proximus est: neque florũ odoribns, neque frugum, ut quæ iam reconditæ sint, canes à uenatione auertit. Cæterum inter niues euidentiora sunt uestigia, nec difficilia inuentu: quare lepus facile capitur, præsertim cum etiam pilis sub pedibus eius globuli quidã adhærescentes cursum impediant, Hactenus Pollux. Canes leporem uestigent, cum nix ita ceciderit, ut terram operiat: nam hyems absque niue (εἰ δ' ἔσται μελάγχειμα, rectius forte μελάγγεια, id est si inter niuem passim terra appareat, quasi maculæ nigræ, ut fit in pauca & tenui niue: hanc uocem apud alios quoque authores reperimus, illam non item) uestigabilis non est. At cum ningit, si Boreas spirârit, uestigia diu manifesta eminent: neque enim citò liquantur. Sin & auster flauerit, & sol superfulserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neque cum nix iugiter cadit, uestigia enim obducit: Neque cum uentus acriter incumbit: niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi igitur uenationẽ cum canibus exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes, ac leporis odorem gelu nimio tollit: Sed sumptis retib. cum alio ueniens, &c, Hæc Xenophon.

¶ Canes uinctos soluere, & ad cursum dimittere, Græci dicunt, ταῖς κυσὶν ἐφεῖναι, καὶ ἐφεῖναι τὰς κύνας, καὶ ἐπαφεῖναι. ἐπισεῖξαι δ' ἐκάλουν τὸ μετά τινος ἀσήμου βοῆς ἀφεῖναι, Pollux. Ἐπισίζειν apud Lycophronem & Eratosthenem τὸ ἐπαφιέναι τὰς κύνας, ἀπὸ τῆς ἐπιφθέγξεως τοῦ ἐπισίζειν, καὶ τὸ ἐπιῤῥύξαι ὁμοίως ἐφορμῆσαι τῇ φωνῇ, Varin. Ἐπίσισον, τὸ συνείζοντας ἐποτρύνειν τοὺς κύνας ἐπὶ τὰ ἔργα ἐν τοῖς κυνηγεσίοις, Varin. & Etymologus. Ἐπισίξαι, ἐφορμῆσαι, Hesych. Ἐπισίξας, ἐπαφεὶς ἐπὶ ὁρμὴν, ἢ ἐπισπέξας (forte ἐπιτάξας) Idem. Ἐπισπᾶν, κυνηγετικῶς παρορμᾶν, Idem. Σίζειν, ἠχεῖν ἐπὶ μίμησιν ἤχου, Hesych. ποιὸν ἦχον ἀποτελεῖν, ὡς τὰ τηγανιζόμενα, præ nimio feruore stridere, Suid. apud Hesychium ῥεῖ pro ζεῖ male legitur. Κυνηγέτης ἐκβοάτω (Varin. ἐμβοάτω) ταῖς κυσὶν, ἐγκελευέτω, ἐπανακραγέτω, ἐπικεκράχθω, ἐνσημαινέσθω, ἐπισημαινέσθω, ἐξοτρυνέτω τὰς κύνας, προσκελεύτω, προτρεπέτω, ἐπεγειρέτω, ὁρμάτω, παρορμάτω, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux & Varinus.

¶ Canem uenando fessum recreabis, si duo oua uino infracta, edenda præbueris, is cibus inter-

nea eius refrigerabit. Alij aquam pauco aceto miscent, cum micis panis atri: & eo liquore collum ac dorsum canis illinunt, Tardiuus. ¶ Quomodo lupos, uulpes, ursos, ceruos, capreas, & alias feras, canum opera uenatores capiant, in ipsis quæ capiuntur feris singulatim explicabimus. ¶ Venaticum genus canum, non solum nihil agricolam iuuat, sed & auocat, desidemq; ab opere suo reddit, Columella. ¶ Lepus & uulpes canum metu exhorrescunt, & interdum uel sola canis latrantis denunciatione ex loco undiq; septo, uepribus & dumetis uestito excitantur, Aelianus. ¶ Nonne uides quod etiam uenatores, dum lepores parui æstimandam rem sectantur, multa machinãtur? Dum enim noctu pascendo oberrãt, sagacibus canibus (κύνας νυκτηρευτικὰς πορευόμενοι, Bessario legit ἰχνευτικὰς, quod non probo, ne denuo de ijsdem agat) eos captant. Sed quoniam interdiu refugiunt, & ad cubile se recipiunt, alios canes parant, qui qua redierint odore percipiant, & in cubili eos deprehendant. Quoniam uero celerrimi sunt, ut à conspectu etiam facile aufugiant, aliud genus canum uelocium habent, quibus auolantes intercipiunt. Et quia his etiam aliquando elabuntur, retia per tramites qua fugiunt, disponunt, quibus tandem irretiantur. Hæc Socrates libro 3. Apomnemoneumatũ eius apud Xenophontem, ad Theodotam mulierem formosam. Cui illa, Quonam horum, inquit, utar, ad meos captandos amatores? Si per Iouem, inquit ille, pro cane quempiam apud te habebis inuestigatorem huiuscemodi amatorum, atq; fortunatorum hominum, qui quidem ut primum eos compererit, doctus arte, efficiet ut tua in retia concidant. Retia sunt, forma isthæc tua, atq; ingenium, &c. ¶ Vterũ ferunt duobus mensibus: nõ oportet autem grauidam uenatum educere, cum partui uicina erit, ὁπότε ἐπίτεξ εἴη καὶ ἐπίφορος, Pollux. Canes ad uenatum educere non conuenit, si obiectum cibum non auidè admiserint, quod eas non bene ualere significat. Nec si uentus ingens flauerit: nam uestigia rapit, nec canes odorari, nec sagenas retiáue stare permittit. Quod si horum neutrum impediat, tertio quoque die educito (ἄγειν διὰ τρίτης τῆς ἡμέρας: Omnibonus uertit, triduum educito.) Nec uulpes agitare assuescant canes: id enim non mediocre uitium, & cum oportet, nunquam præsto adsunt. Sed in diuersos saltus educito, (εἰς τὰ κυνηγέσια μεταβάλλοντα,) ut & canes uenandi, & ipse regionis peritus euadas. Exeundum est autem diluculo, ne uestigatione frustrentur: siquidem tardiusculis neq; canes leporem inueniunt, nec ipsi fructum capiunt. Neq; enim diutius manet natura uestigij, res planè euanida.

¶ Actæon uenator Aristæi filius, ira Dianæ, quam nudam in fonte lauantem uiderat, in ceruum mutatus, à suis canibus laceratus est, ut canit Ouidius libro 3. Metamorphoseon: Canum Actæonis nomina superius recensui inter alia diuersa canum nomina. Scholiastes in quartum Argonauticorũ Apollonij, Actæonem Melissi filium facit, quem mulieres Bacchi Orgia celebrantes laniarint. Actæonem (inquit Fulgentius ex Anaximene) uenationem dilexisse aiunt: is cum ad maturam peruenisset ætatem, consideratis uenationum periculis, id est, quasi nudam artis suæ rationem uidens, timidus factus est. Et paulò post, Sed cum uenandi periculum fugeret, affectum tamen canum non deposuit, quos inaniter pascendo penè omnem substantiam perdidit. Ob hanc rem à suis canibus deuoratus est. Paulò extra Megara (ut scribit Pausanias in Bœoticis) fons est ad dextram: & paulò ulterius petra, quam Actæonis uocant, & in ea quiescere aiunt Actæonem solitum uenãdo defessum. In fontem uero inspexisse, cum Diana in eo lauaretur. Stesichorus Himeræus scribit pellem ceruinã à dea Actæoni circumiectam esse, ut à canibus occideretur, nec uxorem duceret Semelen. Ego absq; numine Actæonis canes rabiem passas puto: in quo quidem furore etiam alium quemuis obuium lacerassent, Hæc ille. Plura de Actæone uide in Fabulosis Palæphati historijs, cap. 4. Actęonem, inquit, à proprijs deuoratum canibus, falsum est. Canis enim herum imprimis diligit: & peculiariter uenatici cunctis hominibus adulantur, αἱ θηρευτικαὶ πάντας ἀνθρώπους σαίνουσιν, &c. Actæonis quidem nomen aptum uenatori mihi uidetur, & eiusdem originis cuius ἐπακτήρ, id est uenator, apud Græcos, à canibus ducendis. Sunt qui scribant Indicos ex Actæonis canibus prognatos: qui post rabiem in sanitatem redeuntes, Euphrate transmisso in India errauerint. ¶ Orion maximus fuit uenator, qui cum uiribus fidens gloriaretur nullam esse feram, quam non conficeret: dijs insolens uerbum ulciscentibus, contigit ut terra scorpionem pareret, à quo ictus perijt. Diana satellitis sui obitum grauissimè ferens, eum in cœlum iuxta Tauri sydus constituit. Lucanus à Diana scorpione immisso occisum dicit, & deorum miseratione in cœlum sublatum. Horatius ab ipsa Diana sagittis confossum tradit, eò quod ui uoluerit eam comprimere, &c. Plura in Onomastico nostro. Mæram dicunt Orionis canem appellatum fuisse, Cælius. ¶ Atalanta Schœnei filia fuit, quæ Meleagri amore capta, aprum omnes Aetoliæ agros deuastantem occidit, &c. Vide Onomasticon in Meleagro. ¶ Lycadem nomine canem Thessalicam celebrem epitaphio, quod tumulo eius inscriptum fuit, Simonides fecit: quod ut à Polluce refertur adponam. Ἦ σεῦ καὶ φθιμένας (lego, Ἦ σ' αὖ καὶ φθιμέναν) λευκοστέατ' ἐνὶ τύμβῳ, ἴσκω ἔτι τρομέειν θῆρας ἄγρωστα Λυκάς. Τὰν δ' ἀρετὰν οἶδεν μέγα Πήλιον, ἅ τ' ἀρίδηλος Ὄσσα, Κιθαιρῶνος τ' οἰονόμοι σκοπιαί. ¶ In somnis canes uenatici ad uenationem exeuntes, omnibus boni sunt, & actionum prænuncij: uerum reis & in ius uocatis, mali, Blondus ex Artemidoro. Et inferius, Qui igitur ad uenationem aluntur, ea quæ foris comparantur bona significant, & actiones: quare bonum est ipsos uidere uenantes. ¶ Canes uenatici dici possunt, qui alios clam auscultantes produnt, ut Corycæi: item ministri magistratuum, satellites, lictores. Tullius Actione in Verrem sexta, Apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum uelle facere. Ibidem aliquanto post,

Qui

Qui simul atq; in oppidum quopiam uenerat, immittebãtur illi continuo Cibyratici canes, qui inuestigabant ac perscrutabantur omnia. Duos fratres Cibyratas appellat canes, quod ad furandũ Verres illorum oculis, sed suis manibus uteretur. Ac superius in eadem, Qui posteaquam uenerunt, mirandum in modum canes uenaticos diceres, ita odorabantur omnia & uestigabant, &c. Hæc ferè ex Erasmo, in prouerbio Canes uenatici. Ἄνευ κυνῶν τε καὶ λίνων, id est, Absq; canib. & retibus. Hoc quidem schemate Pindarus Nemeorum Oda 3. significauit summam celeritatem, (ἰσχὺν καὶ ταχυτῆτα, Scholiast.) Quis enim pedibus assequatur ceruos, nisi aut à canibus remorentur, aut implicentur retibus? Conueniet tamen in eo qui clancularijs artibus capiunt prædam. Pindari uerba sic habent, κτείνοντ᾽ ἐλάφους, ἄνευ κυνῶν δολίων θ᾽ ἑρκέων, id est, Ceruos occidentem sine canib. ac dolosis retibus. Dicetur & in eos qui non alienis præsidijs, sed proprio Marte rem gerunt, Erasm. Pindarus de Achille loquitur, quem Homerus etiam à celeritate ποδώκη appellauit. Inuitis canibus uenari: Hoc adagio (inquit Erasm.) significatur, non sat feliciter succedere, quod à nolentibus extorquetur: Neq; eorum officio utendum, qui non ex animo operam suam nobis commodant. Apud Plautum in Sticho Panegyris patri interminans, ne se suamq; sororem inuitas uiris collocet: Stultitia est, inquit, pater, uenatum ducere inuitas canes: Additq; sententiam, qua metaphorã explicat: Hostis est uxor, inuita quæ ad uirum nuptum datur. Eodem prouerbio Germani utuntur, **Mit vnwilligen hunden ist nit gůt jagen.** Et aliter, **Wann der hund nitt lustig ist zů jagen/so reytet er auff dem ars.**

DE CANE VENATICO ROBVSTO, ADVERSUS magnas aut fortes feras.

De maximis & robustissimis canibus, qui maiores & fortiores feras conficiunt, seorsim agã. Hoc animaduertendum lectori est, nonnulla superius dicta de cane uenatico, tum ad robustos tum cæteros uenationi destinatos canes communiter pertinere: quemadmodum rursus plurima in tractatione de Cane in genere prolata, non ad uenaticos solum, sed reliquos etiam canes.

¶Robustos & pugnaces canes Oppianus libro 1. de uenatione his ferè uerbis describit. Canes, inquit, bellicosi, non solum in barbatos (ἠϋγενέας, quales syluestres quosdam esse docuimus) tauros inuadunt, & apros occidunt, sed neq; leones suos reges timent. Vasto sunt corpore, ζατρεφέες, προνωπεῖς ἐοικότες ἀγρολόφοισι: rostro simo, laxa & horribili supra oculos inter supercilia pelle, oculis igneis rauo colore splendentibus, πυρόεντες ὀφθαλμοὶ χαροποῖσιν ὑποστίλβοντες ὀπωπαῖς. Pelle tota hirsuta, robusto corpore, dorso lato. Hi non ueloces, sed magno robore & animi & corporis, & acerrima audacia præditi sunt. Huiusmodi canes quaslibet feras impugnant. Canes uehementiore aduersus feras cõcepta ira quandoq; occæcantur, Plutarch. in Symposiacis. Τὸν κύνα τ᾽ πάσης κρατερῆς ἐπιδήμονα θήρης, carmen heroicum apud Varinum. Ὡς δ᾽ ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνες, οἵ τ᾽ ἐπὶ θηρσὶν, &c. Homer. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Baptista Mantuan. Vide infra in Leone. Taurus Aethiopicus (alius quàm rhinoceros) pastorum uires & canum multitudinem contemnit, Gyllius. Ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύνει τάχιστα δελφίς, κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν, Pindarus ut Erasmus citat in adagio Equus in quadrigis. Sæpe uolutabris pulsos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergil. Epigramma in canem caprophonon, id est apricidam, extinctum cum uisis delphinis in mare insilijsset, extat Anthologij Græci libro 1. sect. 33. His gloria magnos Frangere apros, sæuos his debellasse leones, Et molem ingentem eoi prostrasse elephanti, Stroza filius in Epicedio canis. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cum Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere, Cæl. Hyleusq; ferox nuper percussus ab apro, Ouid. Canis Lydiæ ab apro occisæ epitaphium Martialis libro 11. reliquit, his uersibus.

Amphitheatrales inter nutrita magistros
Venatrix syluis aspera, blanda domi:
Lydia dicebar domino fidissima dextro,
Qui non Erigones mallet habere canem,
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus
Luciferæ pariter uenit ad astra deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ętas,
Qualia Dulichio fata fuere cani.
Fulmineo spumantis apri sum dente perempta,
Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus.
Nec queror infernas q̃uis cito rapta sub umbras,
Non potui fato nobiliore mori.

Syagrus canis nomen apud Herodotum legitur. Syagrum dicit Sophocles canem, qui suum uenationi sit aptissimus, Cæl. Hinc forte & Syas canis nomen apud Hesychium. ¶Qui homines à canibus lacerati sint, uide supra parte prima huius tractationis de canibus diuersis in historia mortis Euripidis. ¶Pro comperto est Benignum martyrem, quum nullis ad idololatriam tormentis posset impelli, ab Aureliano famelicis & diuturna maceratis inedia canibus obiectum, mortis tamen periculum euasisse. Interfectorum à Diocletiano Gorgonij & Dorothei martyrum canes uel famelici multum, cadauera non attigere, Io. Rauisius Textor. Videntur autem magni & ualidi canes fuisse quib. obiecti sunt, quamobrem hoc in loco commemorare uolui. Eiusmodi nimirum & sepulchrales fuere canes apud Hyrcanos, de quibus dixi in Cane in genere parte ultima capitis octaui.

¶Augues, ut audio, in Gallia uocantur canes, qui è Britannia ut plurimum ueniunt, capiendis uel occidendis maioribus feris, apris, ursis & lupis, utiles: ut qui ferocitate simul & magnitudine insignes sint. Solent autem eos aduersus ferarum iniurias cilicijs quibusdam uel pannis crassioribus obtegere, ac millo collo munire. In Narbonensi Gallia canem limier appellari aiunt, magnum & robustum, auribus magnis, qui feras maiores inuadat. Polonis ualidissimi canes, quibus contra lupos, ur-

ſos, & apros utuntur, uisl ij nominantur, ut ſupra dixi. ¶ Moloſſi apud Ariſtotelem magni & robuſti canes, duorum generum ſunt, alij paſtorales, alij ad uenationem utiles, ut infra dicam. Albertus ferè maſtinos pro Moloſſis uertit: quod nomen Itali etiam & Angli uſurpant, haud ſcio cuius originis, niſi quis maſtinum quaſi maximum accipiat. Germani **Rüden** appellant, forte quod rudes & præ cęteris hirſuti ſint. De horum igitur genere paſtorali infra dicam: de uenatico & pugnace hoc in loco: quanquam paſtoralibus etiam aduerſus lupos aliquando pugnandum eſt. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis qui maſtinus uocatur à nobis, Albert. Maſtini canes ſunt grandes & mordaces, Franciſc. Alunnus. Canem uidi quæ ſimul undeuiginti catulos peperit, & alio partu octodecim, tertio tredecim: erat autem nigra, corpore magno, ex illorum genere qui maſtini dicuntur, Albert. Ex leporario & maſtino nati catuli, robuſti ſimul & ueloces fiunt, Albert. ubi Ariſtoteles habet ex Laconico & Moloſſo. Maſtinus lupo ſimilis eſt, & circa generationem ſimiliter ſe habet ut leporarius: ſed cum ablactatur nutrimentis ſicciorib. & craſſioribus ali debet, Idem. Maſtini (inquit Beliſarius Aquiuiuus) ex illo genere canum ſunt, qui grauiores & minus ueloces habentur: quos in Dalmatia puto plures inueniri. Naſci enim ſolent (ut fertur) in ea parte, quam Illyrij incolunt & Liburni quoque. Eiuſdem generis Albani uidentur, ex Plinio. In Corſica quidem plures ſunt, feroces imprimis, & ad quæcunque animalia inuadenda capiendaque audaciſſimi. Eligi debent, atroci uultu, ceruice & capite maximo, labro ſuperiori ſuper inferius dependente, rubicundis oculis, apertis narib. ore quod ueluti flammam hiatu euomere uideatur: acutis dentibus, collo tumente, pectore amplo, ita ut leonis ſimilitudinem præ ſe ferant: magnis pedib. diſcretiſque digitis: duris ac curuis unguibus, ut ſolo inhærere magis poſſint, quo ualidius feram proſternant conculcentque. His enim canum generibus uenatus omnes ſuperare facilius curſu & capere uenatores poterunt, Hęc Aquiuiu. Canum ex Corſica (**Curßhünd**) in Italia, Romę præcipue, uſum eſſe aiunt aduerſus apros & boues feros.

¶ Alanum canem Hiſpanice dictum Fr. Alunnus ſcribit eũdem eſſe quem Itali uulgò Moloſſum uocent: & alibi Alanum canem uertagum interpretatur. De uertago dicam inferius. Alania regio eſt Scythiæ Europęæ, quæ ad Mæotin paludem pertingit: cuius incolæ Alani (prope Iſtrum, Ptolem.) quorum meminit Plin. 4.12. ubi Alanum etiam Scythiæ fluuium facit. Ammianus ſcribit Alanos uocari, quos priſci Maſſagetas dixerint. Et ſequerer duros æterni Martis Alanos, Lucan. ¶ De Attali canib. dixi ſupra in prouerbijs à Cane in genere.

¶ Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis canem: cuius ſpecie delectatus iuſſit urſos, mox apros, & deinde damas emitti, cõtemptu immobili iacente. Eaque ſegnicie tanti corporis offenſus imperator generoſi ſpiritus, eum interimi iuſſit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, ſed in leone elephantoue: duos ſibi fuiſſe, hoc interempto præterea nullum fore. Nec diſtulit Alexander, leonemque fractum protinus uidit. Poſtea elephantum iuſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit aſſultãs, contraque beluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione qua maximè opus eſſet infeſtans, atque euitans, donec aſſidua rotatum uertigine afflixit, ad caſum eius tellure concuſſa, Plin. Apud Albanos nati canes feris omnibus anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt, detinent quicquid obiectum eſt, Solin. Et paulò mox, Hoc genus canum creſcit ad formam ampliſſimam, terrificis latratib. ultra leones rugitibus inſonans. Albania eſt regio Orientalis inter Colchon & Armeniam, cuius incolæ Albani: à quibus orti ſunt quorum pars in Peloponneſo, pars in Macedonia conſedit iuxta Dyrrhachium, quorum dux fuit Georgius Scanderbegus.

¶ Arcadici ex canib. & leonibus creduntur proueniſſe primum, & λεοντομιγεῖς dicti, Pollux. Vide ſupra in canib. uenaticis in genere ordine literarum, de Arcadicis.

¶ Canaria una ex Fortunatis inſulis, repleta canib. (ingentibus) forma etiam eminentiſſimis: inde etiam duo exhibiti Iubæ regi, Solin. & Plin. 6.32.

¶ Creticæ canes, ut Xenophon ſcribit, apris opponuntur. Et pugnaces tendant Creſſæ Fortia trito uincula collo, Seneca in Hippolyto. Hæ nimirum diaponi dicti ſunt: uide plura ſuperius in Canib. uenat. in genere, inter Creticas.

¶ Cynamolgos alij populos, alij canes eorum appellant. Reperio prope paludes quę ad meridiem ſunt, eſſe canes, qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratiſſimus: Hi Indicos boues qui gentem illam æſtate inuadunt, expugnant, ut Cteſias ſcribit, Pollux, Cæl. Cynamolgos Aethiopes aiunt habere caninos rictus & prominula ora, Solin. Vide ſupra H. a. in Cane in genere. In his libris, quos Cnidius Cteſias de reb. Indicis cõſcripſit, Cynamolgorum gentem, ait canes permultos, magnitudine Hyrcanis canib. pares, alere ſolere. Quamobrem ſit hæc natio tam canum ſtudioſa, cauſam idem affert. Cum ab æſtiuo ſolſtitio ad mediam hyemem, tanquam apium examina, quæ ad alueos frequentes uerſantur, ſic armenta numero ampliora boum ferorum eos cornib. uehementer incitata appetant & noceant, hi non aliter hæc retundere ualentes, canes quos magna cura aluerunt, in ipſos immittunt, qui facile boues debellant, & interimunt. Deinde ante commemorati homines, quas eſculentas carnes exiſtimant, ſibi auferunt, reliquas canib. impertiunt, libenterque communicãt. Reliquo anni tempore cum non amplius eò boues accedunt, ad uenandas alias feras ſecum ducunt. Iccircoque Cynamolgi appellantur, quod à canib. lac exprimunt mulctra, tum uero ſic idipſum, quem

admodum

admodum nos uel ouillum, uel caprinum, bibunt, Aelianus. Cynamolgi, qui ab indigenis Agrij appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues uenantur, e uicina regione uenientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16.

¶Epirotica terra canes præcipuè magnos fert, Aristoteles. Clarus est inter canes Epiroticus Cerberus, Pollux. Epiri regio est Molossia, de cuius canibus inferius mox dicam. Chaonia etiam Epiri pars est, unde canes dictæ Chaonides: de quibus supra inter Venaticos in genere.

¶Hyrcani canes robusti & feroces, ex cane quæ conceperit ex tigri: quanquam Plinius Indicas etiam ex tigribus concipere scribit. Vide infra in Mixtis.

¶Indicæ canes apros, ceruos & hinnulos uenantur, Xenophon. Indicos canes ex canibus Actæonis propagatos scribit Nicander Colophonius, quæ à rabido furore resipiscētes, Euphrate transmisso in Indos usq; aberrarint, Pollux, Cælius. Apud regem in Babylône canum Indicorum tanta alebatur multitudo, ut ad prębenda eis cibaria, quatuor in eadem planicie magni uici attributi essent, aliorum tributorum immunes, Herodotus libro 1. Aristoteles hos canes nasci scribit ex cane & tigride, alibi uero ex cane & fera quadam non expresso nomine. E tigribus canes (inquit Plinius) Indi uolūt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Sunt qui Hyrcanos etiā canes è tigribus concipi scribant, ut in Mixtis dicam. Ex Indicarum rerum scriptis, de his quæ subsequuntur docemur: Canes fœminas multò generosissimas, tum ad inuestigandas feras narium sagacitate præstantissimas, tum uero ad cursum uelocissimas in loca ubi tigridibus est habitandi consuetudo, uenandi rationibus eruditi, perductas ut primum ad arborem alligarunt, aleamq; ut uulgò dicitur, iecerunt, discedunt. In has autem tigres incurrentes uenationis inopia, ex fame laborantes lacerant: si autem ad libidinem inflammati, & cibo completi sint, cum canibus complexu uenereo iunguntur: nanq; illi quoq; cum sunt exsaturati, uenerem meminerunt. Ex hac tigridum consuetudine cum canibus, tigris quidem non generatur, sed semen ad deterius delapsum, maternum genus referens, canis efficitur. Ii canes tigride patre nati, ut uel ceruū, uel apri uenatum præclare spernunt, sic cum in leones incurrunt, gaudio uehementi exiliunt, Gyllius ex Aeliano. ¶Celebris est & Alexandri canis, qui leones impugnauit, alumnus Indiæ, centum minis emptus, in cuius defuncti honorem Alexandrum ciuitatem cōstituisse Theopompus scribit, Pollux. Is etiam, quem Porus Alexādro donauit, duos leones uicit, Pollux. Apponam et Aeliani de canibus Indicis Alexandro donatis quātumuis prolixam historiam, quod non exiguum inde ad acuendam animi fortitudinem pro uirtute & pietate retinenda argumentum uiri boni trahere possint: Summa igitur Indus, inquit, nobilitate homo, Alexandro Philippi regis filio, horum roboris canum, sic periculum fecit, ut primo ceruum emitteret, canis ex eo loco, ubi quiescebat, eum despicatissimum habens, nihil se commouit: deinde ad aprum dimissum, quemadmodū affectus fuerat in ceruum, immotus permansit: tum uero ubi ursus immissus fuisset, æque hunc, atq; alios despicatui ducens, ab eo inuadendo se tenuit: Ad extremum hic leonem quem protulissent in medium, ut uidit, cum ira exarsit, ac profecto tanquam iustus hostis in certamen descendisset, sine mora intrepidus inuasit, atq; acerrima comprehensione, leonem constrictum tenens, illius fauces premebat, & suffocabat. Tum Indus, qui hoc spectaculum regi præbebat, quiq; probe sciebat eius robur animi & constātiam, primum huic caudam abscindi iussit, is præ ipso leone, quem mordicus tenebat, sibi caudam facile abscindi patiebatur: deinde etiam crus unum suffringi imperauit. Is uero æque ut à principio urgebat, & perinde nihil remittebat, quasi alienum crus, & ad se nihil pertinens suffringeretur. Post alterum, unde quoq; is nihil commotus arctè tenebat: tum tertium incidi præcepit, is similiter ut antè nihil se relaxauit à retinendo leone: tum etiam quartum crus abscindi uoluit, is nihilo remissior factus, nihiloq; minus leonis retinens, maximo robore ad eius perniciem incumbebat. Deniq; etsi caput à reliquo corpore abscissum erat, illius tamen dentes, ex illa leonis parte, in quam primum defixi fuissent, pendebant simul, & quātuis is qui eos in initio defixisset, iam mortuus esset, eius tamen ipsius etiam nunc ex leone appensum caput sublime ferebatur. Hic cum Alexander non mediocri dolore afficeretur, ipsius admiratione uirtutis obstupefactus, quod is qui tale uirtutis experimentum dedisset è uita, quàm ex robore animi cedere maluisset. Quare Indus uidens Alexandrum ex huius casu dolorem non mediocrem cepisse, quatuor canes huic simillimos illius donauit: ille cum grato & iucundo animo eos munere accepit: tum uero eum ipsum qui dedisset tanto precio, quanto par esset præstantissimum regem, remuneratus est. Itaq; horum quatuor munere Alexander ex memoria dolorem quem ex primo suscepisset, deposuit, Hactenus Aelianus interprete Gyllio. Diodorus Siculus & Strabo Sopithen regem fuisse dicunt qui canes illos Alexandro donauit. Apud Pollucem libro 5. cap. 5. eadem historia refertur, ubi pro his uerbis παρὰ τῷ πωικτῇ reponi debet παρὰ τοῦ Σωπείθους: quidam inepte Sophiten scribunt. Describitur etiam apud Strabonem libro 15. sed copiosius apud Diodorum Siculum libro 17. Sopithes rex (inquit) prętér multa & splendida dona alia dedit Alexandro centum quinquaginta canes, qui prægrandes, robustissimi, alijsq; naturæ donis præstantes ualde erant, atq; cum tigribus commisceri dicebantur. Eorum uirtus ut Alexandro reipsa innotesceret, leonem fortissimum intra septa quædam duci fecit Sopithes, duosq; imbecilliores è numero canum, quos donauerat, cōtra feram immisit. Qui quum succumbere uiderētur, duos alios addidit, simulq; quatuor leonem prostrauerunt. Tunc à Sopithe quispiam cum gladio missus, crus dextrum unius

canis cœpit abscindere. Ibi Alexandro inclamante, regij spiculatores adcurrerunt, manumq; hominis retraxerunt, Iussit Sopithes æquo animo id ferrent pro eo cane tres (quatuor, Strabo, & Aelian.) ab se dono accepturi. Igitur uenator reprehensum crus paulatim concidere, neq; unquam canis aut latratum aut clamorem quempiam ædidit: tantummodo frendēs dentibus (ὅτι κλαγγὴν ὅτι μυγμὸν προΐμενος, ἀλλὰ σὺν ὀδοῦσι ἐμπεπρικώς) carnificinam eam sustinuit, donec exanguis factus super leonem expirauit, Hæc Dionys. Diuersus ab his canis Indicus fuisse uidetur, de quo Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. Canem, inquit, qui inter Indicos primas tenebat, quiq; aduersus Alexandrum depugnârat, in harenam productum, quantisper ceruus aut aper ursúsue emitteretur, contemptim immotum iacuisse ferunt. Sedenim ubi leo conspectus est, excitatum momento, pedib. harenam sparsisse, uelut hunc antagonistam dignum se iudicaret, cæteros omnes despicaretur. Παντὸς ἁπλῶς μέγιστος ἰνδὸς πᾶς κύων, &c. Philes, eadem ferè quæ Aelian. sed breuius scribens, & simpliciter de Indico cane quolibet, non Alexandri tantum. ¶ Apud Prasios Indiæ populos Megasthenes scribit, canes ualentissimos esse, qui non ante morsum dimittant, quàm aqua narib. infundatur: Nonnullis præ studio in morsu oculos distorqueri, nonnullis etiam excidere, leonem & taurum à cane detineri, taurū mori rictu comprehensum, priusquam dimittatur, Strabo libro 15. In parte Indorum, ubi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem, & nobiles ad uenandum tradunt canes: quiq; latratu abstineant cum uidere feram, leonibus maximè infestos, Cælius absque authoris nomine.

¶ Lacænæ canes uenatorib. etiam aduersus apros seruiunt, Xenophon: sed de his infra in Celere.

¶ Locrenses canes uenantur apros, Xenophon.

¶ Indocilis dat prælia Medus, Grat.

¶ Molossi canes uel Molottici (μολοττικοὶ uel μολοττίδες, Pollux) à Molossis Epiri populis dicti sunt. Nam & hi & Chaones celeberrimi ex Epirotis fuerunt: unde & Chaonides & Epirotici canes commendantur. Chaonides & Molossi canes, ex Cephali cane (de quo inter celeres) natos primum fabulantur. Acron interpres Horatij Molossos canes à Molossia ciuitate Cretæ nominatos somniat. Ex canib. maximi animi est Molossus, quia acriter animosi sunt Molossi uiri, Aelian. Molotticum genus uenaticum nihilo à cæteris discrepat: at pecuarium longe & magnitudine, et fortitudine contra belluas præstat. Insignes uero animo & industria, (id est fortitudine & cursu) qui ex utroq;, Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Albertus ex mastino & leporario natum commendat: hoc nomine Laconicū, illo Molossum intelligēs. Mastinus hoc tēpore, & Germanis uulgo rudius dictus, alius pastoralis est, de quo infra: alius uenaticus, sed is quoq; ingens ut ex Aquiuiuo iam retuli: cum Molossos uenaticos nihil à cæteris uenaticis discrepare scribat Aristot. Molossus uel Molottus, canis magnus & pastoralis, Varin. Suid. Vergilius etiam Georg. 3. pro pastorali accepit his uersib. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui, nunq; custodib. illis Nocturnum stabulis furem incursusq; luporum, Aut impacatos à tergo horrebis Iberos. ¶ Apud Molossos populos ferunt canes inhumari solitos. ¶ Canis Molossus, magnus & mordax est, ut canis è Corsica, Fr. Alun. Mordacem dici puto, non quod temere mordeat, sed quod uehementer, & morsum feris inflictum uix remittat, ut de Indicis diximus. Nam Corsicanum etiam audio, cum apro aut boui syluestri dentes infixit, non aliter abstrahi posse, nisi uenator caudam eius mordicus apprehendat. Scoppa in dictionario suo Latinoitalico Molossum canem bracco uel uracco Italice dictum interpretatur, quod non placet. ¶ Calydoniam canem Molosso misceri Gratius poëta probat. ¶ Χαροποί τε Μολοσσοί, Oppian. Quando rure redierunt Molossici, Odiosiq; & multum incommodestici, Plaut. in Captiuis. Incommodesticum quidā exponit, qui incommoda inferat: ego immodestum malim, & modi nescium. Exanimes trepidare simul domus alta Molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Teneant acres lora Molossos, Seneca in Hippolyto. Atque armillatos colla Molossa canes, Propert. Eleg. 4. Illum Scylla rapax canib. succincta Molossis, Verg. in Culice. De Nicomedis cane Molosso dicam in cane defensore: & ibidem de Eupolidis poëtæ cane Molottico, cui nomen fuit Augeas.

¶ Pæonum canes σύνθηροι, id est uenationum socij erāt, nec non præliorum, Pollux. Vide supra in parte 1. de canib. diuersis. Nota est Triacàs nomine canis Pæonica, qua Panes Pæoniæ satrapa Alexandrum regem donauit, Pollux.

¶ Perses, sagax simul & pugnax est, Grat.

¶ Inter canum nomina, quæ apud Xenophontem legimus, robustis præcipuè conueniunt ista: Ἀλκὴ, Γόρθων, Ὀργὴ, Θυμός, Βρέμων, Φλέγων, Βία, Σθένων, Χίφων, Στύραξ, Λόγχη, Αἰχμὴ, Φόναξ.

¶ Canes defensores, qui & ipsi magni robustiq; sunt, seorsim infra commemorabo, ut pastorales quoque.

DE CANE SAGACE, ET ANIMAlium inuestigatione.

Sagacitas de odoratu præcipuè dicitur, Plinius de gustu etiam protulit. Seneca sagacitatem sensuum corporis simpliciter dixit, transfertur etiam ad ingenium. Hinc sagæ mulieres dictæ, quæ (ut Cicero ait) multa scire uolunt, item peritæ sacrorum, diuinæ, incantatrices, maleficæ. Plin. lib. 8. de muribus, Quorum palatum in gustu sagacissimum authores quó nam modo intellexerint, miror.

Sagax

Sagax catulus, Ouid. 1. de remed. am. Fideles catuli, Horat. 1. Carm. Acron exponit sagaces, uel silentium inuestigando seruantes. Naris sagax, Lucan. lib. 7. Plautus in Curcul. Canem esse hanc quidē Magis par fuit: nasum ædepol sagax habet. Sagaces canes dicuntur authore Festo, qui ferarum cubilia præsentiunt. Anser sagacior canibus, Ouid. 11. Metam. Acuto homine nobis opus est, & natura usuq; callido, qui sagaciter peruestiget, Cic. 1. de Orat. Sagacissimè odorari, Ibid. lib. 2. ¶ Odori canes, Claudian. lib. 2. de raptu. Et odora canum uis, Vergil. sic Lucret. lib. 4. Promissa canum uis: & lib. 6. Cumprimis fida canum uis. Dirige odorisequos ad certa cubilia canes, uersus est myurus Liuij Andronici. Nec naribus acres Ire canes, Ouid. 7. Metam. Et naribus utilis Agre, Ibid. li. 3. ¶ Germani hoc genus canum uocant **spürhünd/leidthünd**, quorum aures (inquit Pinicianus) languidæ sunt & flaccidæ: idem tanquam Latino uocabulo hos canes plaudos appellat, ex recentioribus puto barbaris. Nostrates priuatim **jaghünd**, id est uenaticos, sagaces nominant: alijs enim uenaticis alia nomina tribuūt. Angli, houndes uel spaynelles, sagaces uocitant. Horum maior hodie usus est quàm olim: indicatas enim feras aut exturbatas cubili, bombardis eminus petunt uenatores; ut plerunq; canum celeritate aut robore, ac retibus etiam parum sit opus. ¶ Carteiæ in cetarijs polypus è mari exire assuetus in lacus apertos, atq; ibi salsamenta populari, deprehendi non potuit, nisi canum sagacitate: hi redeuntem circumuasere noctu, &c. Plin. ¶ Græci ἰχνευτὰς uocāt, Oppianus ἰχνευτῆρας. Ἰχνευταὶ, οἱ νῦν ἰχνεύμονες λεγόμενοι, Varin. intelligit autem canes sagaces, non ichneumones Aegyptios lutrarum generis, de quibus suo loco dicam. Est & piscis ichneumon, Varin. Ichnos Græcis uestigium est, proinde ab inuestigando hæc facta sunt nomina. Ἰχνᾶται, ἰχνοσκοπεῖ, Suid. & Varin. ἰχνεία, ἡ ἴχνευσις, Varin. ἴχνι' ἐρευνῶντες, περίφρασις τοῦ ἰχνεύοντες. Ἴχνια pro ἴχνη, poëtice, Idem. Ἰχνηλατῆσαι, διὰ τῶν ἰχνῶν ἀναζητῆσαι, Suid. & Varinus. Ἰχνηλασία, ipsa inuestigatio. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, Sophoclis senarius apud Suidam in βάσις. Ῥινηλατεῖν, ὑπὸ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν κυνῶν: licet etiam ῥινηλάτης ὄνος reperiatur, ὁ καθικνούμενος τῇ ὀσμῇ. Μοσπνεῦσαι, ῥινηλατῆσαι, Hesych. Ἐπὶ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἰχνεύειν λέγεται, καὶ ἀνιχνεύειν, καὶ ἰχνηλατεῖν, καὶ ἰχνευτὴς ἀνήρ, καὶ κύων, ὑπὸ τοῦ θηρῶντος. ὁμοίως δὲ, ζητεῖν, ἀναζητεῖν, ἐξερευνᾶσθαι, ἀνευρίσκειν, ἐξευρίσκειν, συνεξευρίσκειν. ὑπὸ δὲ τῶν θηρίων, ἰχνεύεσθαι, διώκεσθαι, μεταθεῖναι, &c. Poll. Et rursus, ἴχνος δ' ἂν ἴχνος, ἰχνηλασία, καὶ ἴχνη, καὶ σημεῖα ποδῶν, σύμβολα, ἐντετυπωμένα τῇ γῇ, ἰχνεύματα, ἴχνια, ἴχνευσις. ἴχνη δὲ ὀρθά, εὐθέα, συμπεπλεγμένα, εὔνοια, εὔρεια (mēdum uidetur) δρομαῖα, ὀξέα. ὄζει τὰ ἴχνη, ἀπόζει, πνεῖ, ἀποπνεῖ, ἀποφέρεται ἀπ' αὐτῶν τὸ πνεῦμα: εὔοσμα, δύσοσμα, εὔοσμα. τοῦτο δὲ οὐ τὰ δυσχερὲς ἢ ἡδὺ ἀποπνέοντα λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ εὐαίσθητα ἢ δυσαίσθητα πνεύματα τῶν ἰχνῶν. Προκυνεῖν, τὸ προυλακτεῖν πρὶν ἢ τὸ θηρίον ἀνευρεῖν, Pollux. ¶ Illud quoque usus inuenit, ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant, Veget. libro 4. de re milit. ¶ Canes sagaces odore & importunis latratibus feram insequuntur, coguntq; ad lassitudinem; donec eam in manus uenatorum uel leporariorum deijciant: & quam iussu uenatorum insequi cœperint, non relinquunt, etiamsi multas alias inuenerint, Author obscurus.

¶ Indagare proprie significat locum aliquem retibus cingere, ut fera ubicunq; sit intra id spatium reperiatur, sed impropríe aliquando simpliciter pro inquirere & inuestigare ponitur: hinc deducuntur, indagatio, indago, inis: indagatrix, indaganter. Omnibus uestigijs indagare aliquid, Cicero ad Atticū lib. 2. Saltusq; indagine cingūt, Verg. 4. Aen. id est, serie plagarum saltus cingentium. Syluis undiq; impeditissimis, aut altissimo flumine uel indagine munitum, Cæsar 8. belli Gal. de campo quodam. Et syluas, uastaq; feras indagine claudit, Lucan. li. 6. Budæus indaginem metaphoricè interpretatur fossam, & turrium munitarum seriem.

¶ Vnius an uarij coloris indagatores sint canes (inquit Belisarius) parum referre uidetur: ut staturæ etiam paruæ'ne an magnæ sint. Sat erit si deiectis ac propendentib. auribus, retortis sursum naribus, odoratu acutissimo fuerint, ut neq; aliud quàm uenatum latratu indicent: quo quidem atroci maximoq;, qua incedant feræ per nemora uirgultaq; ac uepres cognosci à uenatoribus possit: ut nō uentorum strepitu aliarúmue rerum ad latratum inuitentur, ne falsa suspicione uenatores concitēt. Debent autem uenatorū uoci ita parere, ut nec longissimè progredi ausint, nec prope uenatores tantum manere uelint. Fit sanè non natura solum, sed etiam arte disciplinaq;, ut canes ad obediendum faciles efficiantur. Albi coloris indagatores præferuntur, quum ferarum generibus longe dissimiliores sint: nigri enim interdum apros, rufi capreas aut alias feras colore suo referunt, unde uenatores decipiuntur, Hactenus Belisarius.

¶ Canem odorum (inquit Blond.) quidam autumant præstantissimum quadratum esse: quem nos etiam probamus, & breuem: simo potius quàm adunco rostro, capite concinno: crurib. posterioribus eadem ferè altitudine qua sunt anteriora: pectore quod non sit maius uentre: dorso plano & porrecto ad caudam. Oculi sint agiles & crebrò moueantur, aures pendulæ arrigantur subinde: caudæ mutilæ frequens motus, & rostri per terram odorus error. Qui dum prædam quærit, sentes ac spineta diutius odoratur, sagacior est. Laudatur imprimis qui præda inuenta, domini accursum expectat. Quod ad colorem, in Italia eligunt uarium, & maculosæ lynci persimilem: nec tamen spernendus est nigri coloris. Albus etiam ac fuluus color canem odorum decorat. Dum non uenatur, loris in stabulo uinciendus est: & siccis potius edulijs alendus, q; pinguibus iusculentis: hæc enim grauiorē reddunt. Educendus tamen nonnunquam est è stabulo uinctus, in uicos tantum, ut excrementis se exoneret promptius: mox iterum coërcendus usque ad tempus uenationis, Hæc Blond. Canis sagax singularum semitarum exordia tacitus percūctatur, &c. Ambrosius. In uenatu solertia (Plinij uerbis

utor) & sagacitas præcipua est. Scrutatur uestigia atq; persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens; qua uisa, quàm silens & occulta demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos, cæcosq; ac debiles sinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodentesq; rostro cubilia, Hæc Plin. Canes præcipuè sagaces, taciti & minimè prompti ad latrandum sunto, Oppian. ¶Εἴδεα δ' ἐστίνης δυσδερκέος ἔπλετο δισσά, Ἀνδρῶν ἠδὲ κυνῶν, μέροπες μὲν ἄρ' αἰολόβουλοι Ὄμματι τεκμήραντο, καὶ ἐφράσσαντο κέλευθα. Μυξωτῆρσι κύνες δὲ πανίχνια σημήναντο, Oppiã. subinde aũt adijcit, hominib. ad inuestigandum commodiorem esse hyemem, quod uestigia tum temporis uel niuibus uel luto impressa liquidò appareant: uer canibus aduersari propter uarios florum odores, aptissimum esse autumnum. In Aetna Sicilæ (ait Aristoteles in Mirabilib.) antrum quoddam esse fertur, & circa id undiquaque magnam florum copiam toto anno prouenire: præcipuè uero uiolis refertum esse locum amplissimum, quæ fragrãtia sua locos uicinos adeò repleant, ut canes eo odore occupati, frustra lepores inuestigent. ¶Fugiunt cerui latratu canum audito, aura semper secunda, ut uestigia cum ipsis abeant, Plin. ¶Nunc Xenophontis de inuestigatione uerba adscribam, partim nostra, partim Omniboni translatione usus, ubi ille non errasse uidetur. Diuersæ igitur, inquit, canum indagines sunt. Quædam uestigijs deprehensis, nihil significantes pergunt, ut an inuestigent nescias: aliæ auribus tantummodo micant, cauda immotæ manent. Aliæ auribus immotis summum caudæ uibrant: nonnullæ demittunt aures, συνάγουσι τὰ ὦτα, & contracta fronte ueluti tristes (utpote nimium intentæ) caudam quoq; immobilem demittentes, cursum peragunt. Multæ nihil horum faciunt, sed insanientes obambulant: & uestigia circumlatrantes, cum in ea inciderint, temere signa confundũt. Sunt quæ ambagibus multis ac erroribus usæ, nec uestigia rectà qua antrorsum ferunt secutæ, (ὑπολαμβάνουσαι ἐκ τοῦ πρόσθεν τὰ ἴχνη: Vide num ὑπολιμπάνουσαι aut καταλιμπάνουσαι legendum sit: uel ex Polluce, ὑπολαμβάνουσαι οὐ καίρια τὰ ἴχνη) leporem derelinquunt: & quoties ad uestigia redeunt, coniecturam faciunt. At ubi leporem uident, trepidant: nec inuadunt, priusquam illum moueri conspexerint. Quæ uero inter indagandum & persequendum, aliorum canum inuenta præcurrunt, & sæpe respectant, sibi ipsæ diffidunt: ut contra nimis audaces & confidentes sunt quæ peritas laboris socias ante se progredi non sinunt, sed interturbando impediunt. Aliæ falsa amplectuntur, & quicquid nactæ fuerint, plaudentes sibi & iactabundæ procedunt, suæ sibi fraudis consciæ. Quædam hoc idẽ faciunt insciæ. Sunt & ignauæ, quæ nusquam à tramite aut uijs (τριμμῶν legẽdum in excusis, ex Polluce) declinant, uestigia recta ignorãtes. Damnantur etiam quæ uestigia cubilium (circa cubilia leporum) nõ discernunt: cursu uero impressa, celeriter percurrunt. Sunt quæ ab initio cursus magna contentione utuntur, præ mollitie deinde remittũt. Aliæ anteuertunt (ὑποθέουσιν Atticè accipio pro προθέουσι: Pollux coniũgit ὑποθεούσας & προθεούσας, nimirum ἐκ παραλλήλου.) Quædam in uias stultè incidũt, aberrantq;: & reuocantes ægre exaudiunt. Multæ ferarum odio, pleræq; hominum desiderio, uenatione omissa, recurrunt. Nonnullæ ad uestigia clangentes (κεκραγυῖαι, Pollux habet κεκλαγγυῖαι, sicut Omnibonus etiam legisse uidetur) fallere tentant, pro ueris falsa simulantes. Sunt quę hoc nõ faciũt, sed inter currendum sicunde clamorem audierint, ad hũc relicto opere ferũtur. Aliæ temere sequuntur, aliæ multum præueniũt. Quædam (rectè se facere) putant, aliæ simulãt. Nonnullæ inter currendum inuidia & æmulatione certãt, seq; mutuo iuxta uestigia irritant, ita ut alter ab altero nõ abscedat, sed unà ferãtur. His quidem uitijs canes partim natiuis, partim ex mala institutione ortis pręditi, inutiles euadũt: & homines etiam studiosos uenationis deterrere possunt, Hactenus Xenophon: A quo usurpatum ἐκκυνεῖν uerbum (pro quo Omnibonus imperite reddidit interosculari, & adhuc imperitius quidam eãdem interpretationem in Græcolatinum Lexicon retulit) certare & se inuicem irritare transtuli. Nam apud Hesychium & Varinum legimus, ἐκκύνεις, ἐρεθίζεις, ὠθεῖς: Et apud eosdẽ, ἐκκυνοί, cum acuto uel circumflexo in ultima, νόσημά τι κοινόν: lego, ἔκκυνοι, proparoxytonum, νόσημά τι κυνῶν, id est morbus canum: cum nõ corporis morbus sit, sed κακία potius, id est uitium animi, ut ex Xenophonte patet: ut ipsi canes hoc uitio laborantes ἔκκυνοι dicãtur. Apud Pollucem 5. 11. leguntur hæc uocabula, ἔκκυνοι, ἐκκυνῶσαι, ἐκκυνεῖν, sed absq; ulla interpretatione: & facile credo ipsos etiam Gręcos grammaticos has uoces ut antiquas & obsoletas nõ satis intellexisse. Scio κυνεῖν exponi osculari: ἐκκυνεῖν uero uocem quam Pollux à canibus factam esse ait, nemo quod legerim, in ea significatione ponit: adde quod φθονερῶς, id est inuide apud Xenophontem adiungitur, (quamuis Omnibonus imperite, ut solet ad præcedentia referat) cõuenit autem inuidia irritationi, osculis minimè. Hoc clarius cõstat ex alio etiam Xenophontis loco, ubi sic scribit: Ἐπειδὰν δὲ μηκέτι θέλωσι προσμένειν ταῖς ἄρκυσιν, ἀλλ' ἀποσκεδαννύωνται, ἀναλαμβάνειν, ἕως ἂν ἐθισθῶσιν εὑρίσκειν προσθέουσαι λαγῶ, μὴ ἐν κόσμῳ ἀεὶ τοῦτο ζητοῦσαι (malim μὴ ἀκόσμως ἀεὶ τοῦτο ποιοῦσαι,) τελευτῶσαι γίγνωνται ἔκκυνοι, πονηρὸν μάθημα. Quęrendum an idem sit ἐκκυνεῖν quod alibi dixit ὑπὸ φιλοτιμίας ὑπερβάλλειν τὰ ἴχνη, ultra leporem uel eius cubile excurrere: quasi de cursu tantum contentio eis sit, non de lepore, & alter pręcurrentem alterum ferre non possit. Omnibonus uertit, studio certandi uestigia præterire, quod Græce dixerim διὰ φθόνον καὶ φιλονεικίαν ἔξω καὶ ὑπερτέρω τῶν ἰχνῶν φέρεσθαι, ἀμελοῦντας αὐτῶν. Eam ob causam ἀναλαμβάνειν, id est reuocare hos canes iubet, tanquam desertores, non ignauia aut metu, nec errore, quæ alia canum uitia sunt, sed inuidia mutua & contentione quadam ambitioneq;.

¶Canes ita uestigent (inquit Xenophon) ut à uijs & tramitibus mox recedant, capita terræ obliqua (λεχρίας, sic lego) admouentes: ad uestigia subrideant, auresq; demittant, & faciles subinde ocu-

los

los per ſingula uoluant: & caudis blandientes multis in latera orbibus, per ueſtigia ſimul omnes progrediantur. Sed ubi ad leporẽ ipſum aderint, tum uero uenatori planum faciant pergendo celerius, ſignificando uehementius animo, capite, oculis, geſtu corporis: intuitum modo retro, modo in leporis latibula dirigentes: diuerſo impetu, in rectum, in aduerſum, in obliquum: & uerè iam arrigendo animum ac geſtiendo, quod iuxta leporem ſunt. Intenſius uerò premant (perſequantur leporem) nec remittant, ingenti clamore atq; latratu cum lepore qualibet euadentes. Cæterum uelociter alacriterq; tranſmittant, (μετεπιθέτωσαν, uide an legi poſſit μεταθέτωσαν) frequenter reſpicientes & ſine fraude clangentes: nec uerò ad uenatorem omiſſis ueſtigijs redeant. Tales quidem forma & in opere ſint: ac inſuper magnanimę, probis pedibus, εὔποδες, Leonicenus uertit duris: ſagaces, nitidę, εὔτριχες. Magnanimæ erunt, ſi ſaltus (τὰ κυνηγέσια, ipſum opus uenandi) æſtu urgente non deſerunt. Sagaces, ſi leporem nudis uel glabris in locis, aridis, apricis, aſtro imminente (ſub Cane ſydere) præſentiunt. Probis pedibus, ſi eodem tempore dum montes ſuperant, pedibus non fatiſcunt. Et paulo poſt, In ſummis femoribus, lumbis & cauda inferius, pilos habeant rectos ac denſos, βαθέας prolixos, ſuperne mediocres. ¶ Satius fuerit per montes ſæpe, per rura minus agitare canes. Montes enim ueſtigari poſſunt, & expeditè tranſcurri: rura neutrum poſſunt, impedita tramitibus. Eſt autem utile, etiamſi non inueniatur lepus, agitare per aſpera canes: Nam & pedibus probis, & corpora in his locis exercentes meliores euadunt, &c. Hæc omnia Xenophon. Pollux lib. 5. cap. 10. deſcribit etiam uitia corporis, animi, & ipſius uenandi operis, laudibus ex Xenophonte iam relatis contraria: quæ idcirco non adſcribo, quoniam ex ijs quæ poſuimus intelligi poſſunt omnia. Si quis tamen uerborum copiam ad uenationem deſcribendam deſideret, conſulat illum Pollucis locum: Nos ea ſaltem adijciemus, quæ in canibus inueſtigationi deditis apud ipſum laudantur: quæ ſunt, ut canis ſit εὐαίσθητος, θυμόσοφος, σοφὸς, εὔερν, οἷος ἁρπάζειν τὰ πνεύματα, κρίνειν τὰς ὀσμὰς, ἐπιδιθύνειν τὰ ἴχνη: καταφωρᾶν τὸ θηρίον, καὶ ἀποκρυφθὲν ἐξευρίσκειν: φροντίζειν μὲν περὶ τὴν ζήτησιν τῶν ὀσμῶν, ἡσυχάζειν δὲ περὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ἰχνῶν: προσηγεῖσθαι δὲ τῷ θηρεύοντι, κἂν ἐγγὺς ᾖ τοῦ ἀνιχνεύσεως ἀποσημαίνειν, κατανεύειν, ἀποδηλοῦν, διαδηλοῦν, τῇ χαρᾷ τῆς ψυχῆς, ὑπὸ πηδήματι τοῦ σώματος, τῇ φαιδρότητι τοῦ προσώπου, τῇ λαμπρότητι τῶν ὀφθαλμῶν, τῇ μεταλλάξει τῶν ὀμμάτων, (lege σωμάτων ex Xenophonte:) τοῖς ἀναβλέμμασι τῆς ὄψεως, τοῖς πηδήμασι τῆς ἐλπίδος, τῇ στάσει τῶν ὤτων, τῷ σεισμῷ τῆς οὐρᾶς, τῷ τὸ στόμα (lege σῶμα ex Xenophon.) πᾶν ἐπικραδαίνειν. ¶ Canes quomodo à uenatore ad inueſtigandum leporem, & perſequendum emitti animariq; acclamando debeant, & reuocari, &c. lege apud Xenophontem. ¶ Canis ſagax (inquit Aelianus) longo uenatoris uinculo alligatus, ſilentio odoratur, & ante uenatorem præcurrens, ad pergendum ire ulterius attrahit et allicit. Vbi uerò ueſtigia deprehendit, & feram acerrimo narium ſenſu aſſequitur, hîc ſe ſubito retinens, ſiſtit pedem, & quod uenationis prouentus prope ſit, gaudio perfuſus uenatori blãditur. Eò ille cum proxime acceſſit, eius oſculatione pedum, & complexu inuitat ad prædam. Ac ſimul ad inſtitutam uenationem incumbere perſeuerat, & pedetentim uſq; eò procedit, quoad ad cubilis locum peruenerit, quem ultrà non progreditur. Quo animaduerſo canis dux, propria uenatorum ſignificatione prædam adeſſe, his qui retia ferunt denuntiat, hi autem retia circumijciunt: canis intelligens uoce opus eſſe, ad excitandam feram, latrat, ut ex fuga in caſſes incidens comprehendatur. Ex hac porrò capta, canis quemadmodum uiri, qui ex pugna uictoriam retulerint, ſic exultat lætitia, triumphat gaudio, & quaſi uitulatur. Hæc & captis apris, & ceruis agũt canes, Hæc Aelianus. Atqui leporis ueſtigia (inquit Xenophon) multum hyeme procedunt, quia longæ ſunt noctes: parum autem æſtate, quia è contrario ſunt breues. Nec uero ſubolent hyeme diluculo, cum pruina fuerit, aut gelu. Hæc enim calorem halitumq; (calidum uaporem) omnem ad ſe attractum ſibi includit. Gelu uero conſtringit, & congelando ſiſtit. Quamobrẽ torpeſcentes naribus canes (μαλακιῶσαι τὰς ῥῖνας, ut bis etiã apud Pollucem legitur: ego tamen μαλκιῶσαι malim: nam & μάλκη frigus, & ex frigore ſtuporem ſignificat. Μαλακιεῖς, τοὺς ἀπὸ κρύους κεκμηκότας λέγουσι, καὶ συνεσπασμένους, Varinus. Μαλκιᾶν, τὸ ἀπὸ ψύχους συνεσπᾶσθαι τὰς χεῖρας, Idem, &c.) ſentire non poſſunt, priuſquã ſol die ſue procedens, omnia reſoluat: tunc enim & canes odorantur, & ipſa dum euaporant ueſtigia redolent. Abolet autem ea ros quoq; multus ſuperincumbens, κατεφέρουσα: legi poteſt καταφύρουσα, id eſt aſpergens, & humo permiſcens. Imbres etiam qui per interuallum temporis (διὰ χρόνου) cadunt, odorem ab humo rapientes, olfactum, donec exiccetur, difficilem reddunt. Ad hæc auſtralis tempeſtas deteriora facit ueſtigia: humectans enim diffundit: Septentrionalis uerò, ſi nondum reſoluta fuerint, contrahit & ſeruat. At pluuiæ & rores diluunt. Preterea Luna halitum (uaporem calidum, τῷ θερμῷ: Omnibonus legit τὸ θερμὸν, quod probo: nam & paulò poſt ſic legitur) extenuat, præcipuè in plenilunio: quo quidem tempore ueſtigia ſunt incertiſſima, (μανότατα, forte plurimum diſtantia. μανὸν enim id eſt rarum, poros habet diſtantes, denſum uero omnibus ſuis partibus continuum & ſolidum eſt.) Nam exultantes ad Lunam lepores inter ſe colludunt, & ea lõge diſſipantes dirimunt. Sed perturbatiſſima fiunt, cum ea uulpes antea pertranſierint. Ver propter anni temperiem ualde clara præbet ueſtigia, quanquam terra ſicubi floret, canibus nocet, dum in unum ſpirantes confundit odores. Exilia per æſtatẽ ueſtigia & obſcura fiunt. Nam terra feruens abolet, quicquid halitus (calidi uaporis) habent. Eſt enim tenuis: & canes tunc minus odorantur, quia reſoluta ſunt corpora. Verum autumno pura ſunt ueſtigia. Quæcunq; enim terra producit, & domeſtica iam repoſita ſunt, & ſylueſtria ætate labefactata, ut fructuum odores ueſtigijs miſcendi, canes nõ amplius impediãt. Iam hyeme, & æſtate, & autumno, recta ſunt ut plurimũ

uestigia: uerno autem confusa. Nam lepus coitum quærit cum aliàs semper, tum hoc tempore: quamobrem simul uagantes necessariò uestigia implicant. Subolent autem uestigia cubilium (iuxta cubilia) diutius quàm cursu impressa. Illa enim lepus perambulat insistendo, hæc celeriter transcurrit: unde fit ut illis referciatur humus, his leuiter imbuatur. Syluosa item loca redolent magis quàm nuda. Siquidem modo percurrens lepus, modo procumbens, multa contingit: & quæ sequũtur, in leporis historia referenda.

¶ Braccum canem uulgò dictum, alij canem sagacem & odorum: alij aliter interpretantur, ut supra retuli. ¶ Britannici canes indagatores, fortes sed parui sunt, ipsi agasæos uocant, (ἀγασσαῖος & ἀγασεύς habet Oppianus:) curui, γυροί, macilenti, hirsuti, oculis pigri: sed unguibus probè armati, & dentibus multis acutis, odoratu & indagatione præstantissimi, tum ad uestigia deprehendenda, tum notandos aëris halitus. Hunc experturus uenator, leporem uiuum aut mortuum è domo rus defert, nõ rectà, sed obliquè, modo ad dextrã modo ad læuam procedens. Et cum longius abfuerit, scrobe facta inhumat. Mox reuersus canem educit, ut sit prope initium uiæ. Is percepto statim odore, nullis apparentibus uestigijs anxius & solicitus discurrit, & circum obuia quæq; inquirit, lapides, colles, uias, arbores, uites, sæpes, areas: tandem deprehenso aëris tractu, qua delatus est lepus, illac omnino per omnes ruris ambages sequitur, donec ipsum attingat leporem. Quòd si in ipsa uenatione opera eius uti uelis, uidebis quàm cautè uestigia premat, quàm tacitè & insidiosè accedat, cum præ corporis paruitate facile inter uites aut arundines culmósue lateat. Cum uero prope leporem fuerit, incredibili celeritate, sagittæ aut excitati è latibulo serpentis instar, & mira alacritate prædam inuadit: quã partim unguibus acutis, partim dentib. subacta, utcunq; graue onus uix magno labore ad uenatorẽ refert: Qui lætus occurrens canem unà cum lepore à terra sublatum gremio reponit, Hæc Oppian. in fine libri 1. de uenatione. His Gratij quoq; & Nemesiani de Britannicis canib. uersus adiungam.
Quid freta si Morinûm dubio refluentia ponto Veneris, atq; ipsos libeat penetrare Britannos?
O quãta est merces, & quantũ impẽdia supra, Si nõ ad speciem mentiturosq́; decores,
Protinus, hæc una est catulis iactura Britannis, Gratius. Diuisa Britannia mittit
Veloces, nostriq; orbis uenatib. aptos, Nemesian.

¶ Martem odêre Geloni, Sed natura sagax, Grat. Traxêre animos de patre Gelonæ Hyrcano, Idem. ¶ Gnosij quoq; canes sagaces sunt, quamobrem Ouidius inter canes Actæonis Ichnobatẽ sagacem Gnosium fecit. Oppianus libro 4. de polypo scribit, qui è mari egrediatur olearum, quarũ frondes libẽter depascit, odore illectus: ἠΰτ᾽ ἐπ᾽ ἴχνος Κνωσσοῖο θηρείνοιο κυνὸς μένος, ὅς τ᾽ ἐν ὄρεσσι θηρὸς ἀνιχνεύει σκολιὴν βάσιν ἐξερεείνων ῥινὸς ἐπαγγελίῃ νημερτέϊ, καί τέ μιν ὦκα μάρψε, καὶ οὐκ ἐμάτησεν (ἐμάσησεν corrupte habent impressi codices) ἑὸν δ᾽ ἐπὶ λαὸν ἄνακτι. Gnosus uel Cnossus urbs est Cretæ; de Creticis dixi supra in Venaticis diuersis.

¶ Hispanici canes, ut audio, Gallis espaigneulx dicti, auriculis sunt longis, minus tamen quàm bracchi: lepores & cuniculos excitant, pilis plerũq; nitidis, non hirsutis.

¶ Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, Sophocles. Quorum nares porrectæ sunt longius, ut catulorũ (κυνιδίων) Laconicorum, olfactu ualent, Aristot. de generatione anim. 5. 2. Nos de Laconicis mox inter celeres dicemus: qui puto maiores sunt, sagaces uero Laconici minores: nam Aristoteles κυνίδια uocauit.

¶ Tusci cõmendantũ à Nemesian. his uersib. Quin & Tuscorum non est extrema uoluptas
Sæpe canũ: forma est illis licet obsita uillo, Dissimilesq́; habeãt catulis uelocibus artus,
Haud tamẽ iniucũda dabũt tibi munera præda. Nanq; & odorato noscunt uestigia prato,
Atq; etiam leporum secreta cubilia monstrant.

¶ Vmber sagax, sed timidus est. At fugit aduersos idem quos repperit hosteis
Vmber. quanta fides, utinã & solertia naris, Tanta foret uirtus, & tantum uellet in armis, Grat.
Aut exigit Vmber Nare sagax è calle feras, Syllius libro 3. Quondam inconsultis mater dabit
Vmbrica Gallis Sensum agilem, Grat.

¶ Canum diuersa nomina ex Xenophonte supra retulimus, inter ea sunt quæ sagacib. præcipue conueniãt, ut Λόχος, Τεύχων, Μήδας, Τάξις, Στίχων, Στίβων, Νόης, Γνώμης.

¶ VENATICORUM canum alij sagaces sunt, in quibus tamen celeritatem desideres, ut quos diximus iam pleriq;: alij olfactu & pedibus ex æquo ualent, quos nunc recensebo.
Quæ laus prima canũ? quib. est audacia præceps, Venandiq; sagax uirtus, uiresq; sequendi,
Quæ nunc elatis rimãtur naribus auras, Et nunc demisso quærunt uestigia rostro,
Et produnt clamore feram, dominumq́; uocãdo, Increpitant: quem si collatis effugit armis:
Insequitũ tumulosq; canis, camposq; per omnes. Noster in arte labor positus, spes omnis in illa,
Ouidius in Halieuticis.

¶ Aetoli celeres sagacesq́; sunt, de quib. Grat. At clangore citat, quos nondum cõspicit apros,
Aetola quæcũq; canis de stirpe (malignum Officium) siue illa metus conuitia rupit,
Seu frustra nimius properat furor: Et tamẽ illud Ne uanum totas genus aspernêre per arteis.
Mirum quàm celeres, & quantum nare merent: Tum non est uicti cui concessere labori.

¶ Britannicus canis sagax & celer est, ut supra docuimus.

¶ Celtici canes ex Gallia Britanniaq; uenientes, odoratu cursuq; sunt insignes, Textor. De Galli-

co

eo dicam infra inter celeres. Quod si idem est Celticus qui Gallicus, celer tantùm, non item sagax uidetur: Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Gratius. Inconsultis interpretor non sagacibus: & sensum agilem, sagacitatem: Vmbros autem sagacissimos esse supra diximus. Sed non unius generis Celtici canes uidentur; quod uel ex Gratij isto carmine conijcio, Magnaq; diuersos extollit gloria Celtas.

¶ Metagontis canis nomen apud solum Gratium reperio, uidetur autem illos sagaces pariter ac celeres & tacitos facere, ut apparebit infra in Petronijs. Addit historiam Hagnonis Bœonij Hastilidæ (forte Astylidę, id est Astyli cuiusdā filij: nam & alij quidā Astyli dicti sunt) qui primus uenationis usum ostenderit, solus in syluas sine socijs & retibus egrediens, Metagontē tantū canem, cui Glympicus nomen fuerit secum ducens, sed ipsum poëtam audiamus.

Vnus præsidium, atq; operi spes magna petito
Adsumptus Metagon, lustrat per nota ferarum
Pascua, per fontes, per quas triuere latebras,
Primæ lucis opus: tum signa uapore ferino
Intemerata legens, si qua est qua fallitur eius
Turba loci, maiora secat spatia extera gyro.
Atq; hic egressu iam tum sine fraude reperto
Incubuit spatijs, qualis permissa Lechæis
Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat, & primæ spes ambitiosa coronæ.
Sed ne qua ex nimio redeat iactura fauore,
Lex dicta officijs, neu uoce lacesseret hostem:
Ne ue leuem prædā, aut propioris pignora lucri
Amplexus primos nequicquā offenderet actus.
Iam uerò impensum melior fortuna laborem
Cum sequitur, iuxtaq; domus quæsita ferarum
Admonet: & si forte loci spes prima fefellit,
(Rarum opus) incubuit spatijs *ad prospera siser,
Intacto repetens prima ad uestigia gyro.
Ergo ubi plena suo redijt uictoria fine,
In partem prædæ ueniat comes, & sua naris
Præmia, sic operi iuuet inseruisse benigno, Hæc
Gratius. Et rursus in electione canis uenatici,
Iunge pares ergo, & maiorum pignore signa
Fœturam, prodantq; tibi metagonta parentes,
Qui tenuere (forte genuere) sua pecus hoc imma

ne iuuenta, &c. nam hos uersus cum sequentibus superius in canis uenatici in genere electione retuli: non enim ad metagontem solum pertinere mihi uidebantur. Matagonium, μεταγώνιον, Stephano urbs est Libyæ, à qua gentile Metagonites. Aliqui promontorium faciunt, quod Africam à Numidia diuidat, dictum quod angulare sit. An hic locus nomen canibus dederit haud scio.

¶ Petronium canē Gratius celerem & sagacē facit, sed nō tacitū, his uersibus: At te leue si qua
Tangit opus, pauidosq; iuuat compellere dorcas,
Aut uersuta sequi leporis uestigia parui:
Petronios (sic fama) canes, uolucresq; Sicambros,
Et pictam macula Vertraham delige falsa,
Ocyor affectu mentis, pinnaq; cucurrit,
Sed premit inuentas, non inuentura latenteis
Illa feras, quæ Petronijs bene gloria constat.
Quod si maturo pressantes gaudia lusu,
Dissimulare feras, taciti q; accedere possent:
Illis omne decus, quod nūc metagontes habetis,
Constaret syluis: sed uirtus irrita damno est.

Petronij ne à uenatorib. & dominis hi canes dicti sint (multos enim uiros Petronios adpellatos legimus:) an ab aliquo loco, nōn facile dixerim. Petronia quidem nomen fluuij est in Tyberim defluentis, dicti quod per petras fluat.

¶ Vertagum canem grammatici quidam interpretantur, qui sponte ad uenationem exeat, prædamq; domum referat. Martialis, Non sibi, sed domino uenatur uertagus acer, Illæsum leporē qui tibi dente feret. Vertagos dici canes legimus, uerbo, uti uolunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, sponte qui in uenationem exeant, leporibus infesti præcipuè, Cæl. Vertagum recentiores leporarium interpretātur, ut Scoppa: alij simpliciter canem uenaticum, ut Alunnus: Quidam Gallice ung metif, id est mixtum, nempe ex cane sagace, & cane Gallico celere: proinde simul indagare eum & persequi aiunt.

¶ Hæc de celeribus & sagacibus. Sunt quæ præter sagacitatem robustæ etiam & pugnaces sint, quales Indicas esse supra ex Aeliano recitaui: & Gratius Persen quoq; eiusmodi facit.

¶ Sunt præterea parui quidam canes, & ipsi forte sagacibus adnumerandi, quos nostrates uocitant lochhündle, id est cauernarum caniculas: subeunt enim cauernas ubi uulpes & meles latitant, eosq; mordendo expellunt. Canis uulpem in locū subterraneū secuta in Orchomenis Bœotiæ, cū latrando ingentem sonitum excitasset, uenatores aditu effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latere uiderunt: quæ in urbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilib.

DE CANE VELOCE.

CANI ueloci, ut etiam alijs plerisq;, multa conueniunt quæ supra iam dicta sunt in historia canis in genere, et uenaticorum postea, quæcunq; uero priuatim ad celeres pertinere obseruaui seorsim hunc in locum conferam. ¶ De ijs canibus qui celeres simul & sagaces sunt, in proximo capite actum est. ¶ Fulmineo celeres dissipat ore canes, Ouid. lib. 2. Fastorum. Hortari celeres per iuga summa canes, Idem in epistola Phædræ ad Hippolytum. Sæpe citos egi per iuga summa canes, Idē in epistola Oenones ad Paridem. Ῥίμφ' ἔθορε τόξω ἐναλίγκιΘ-, ἢὲ δράκοντι Συρικτῇ, τ' ὅσσινιν ἐπὶς πῦρΘ- ἀστράπτοντα ἰοδόκῳ χειῆς ἀμαλυτόμΘ-, ἤ τις ἀροτρεῦς. Ὥς ὅγε καγχαλόων ὠκὺς θόρεν, Oppianus de celeritate Britannici. Ocyor affectu mentis pinnaq; cucurrit, Grat. de Vertraha. At te leue si qua Tangit opus, pauidosq; iuuat compellere dorcas, Aut uersuta sequi leporis uestigia parui, &c. Idem. Cerui urgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinus. Hos non immissis canibus agitant, Vergil.

de ceruis: Canes immittere dixit, quod Græci ἐπισίζειν. Timidi damæ, ceruiq́ue fugaces, Nunc interq́ue canes, & circum tecta uagantur, Idem. Hystrix aculeis suis missilibus ora urgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, Plin. ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης, ἢ κεμάδ', ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεί, Homerus Iliad. 10. Τρέσε δ' ἠΰ τε τὶς κεμὰς, ἥν τε κυνῶν ἐφόβησεν ὁμοκλὴ, Homerus, ni fallor: citatur ab Etymologo in Κεμάς. Ὠκείαις ἐλάφοισι, κύων ἰσάμιλλα δραμοῦσα, Philippus in Epigrammate. Canes celeres à Polluce, ἐλαφραὶ, ποδώκεις & δρομικοὶ cognominantur. ¶ Inter canũ nomina propria, quæ supra recensui, uelocibus ista maximè conueniunt, Aura, Lælaps: & apud Xenophontem, Σπέρχων, Σπουδὴ, Ὁρμή. Thous, Ouid. inter Actæonis canes. Aëllo cursu fortis, Ibidem. Cyprio uelox cum fratre Lycisca, Ibidem. Volat acer Hylax, uolat ocyor Euro Harpalagus, Baptista Mantuan. Græci de uenatore feras insequente unà cum canibus uelocib. dicunt διώκειν, μεταθεῖν, ἐφέπεσθαι κατὰ πόδας, μετιέναι, ἐπιγίγνεσθαι ταῖς κυσὶ, κυνοδρομεῖν, Pollux. Καὶ τὸ μὲν νεβρὸν εἰ δυνηθείης ἀπελάσας ἀπὸ τῶν γονέων κυνοδρομήσαι, Idem. ὅταν δὲ οὕτως δέῃ τὰ ἴχνη πυκνῶς διαπλῶσιν αἱ κύνες, μὴ κατέχοντα κυνοδρομεῖν. Xenophon. Et canem ipsum quoq́ue, μετιέναι, μεταθεῖν, μεταδιώκειν, μεθέπειν, κατὰ πόδας χωρεῖν, θηρίον προσφθὲν διώκειν, Idem. ¶ Quomodo canes feris imittantur, & ad celeritatem ac fortitudinem acclamante uenatore animentur, apud Xenophontem in libro de uenatione leges. ¶ Canis uelox & idoneus immitti in ceruos, lepores, ac damas, corpore sitlõgo, ualido, mediocriter magno (sic ἄρκιον expono) capite leui, nitido: in quo oculi splendeant cœrulei, (nigri:) ore dentibus aspero, oblongo: auriculis paruis, quarum tenues sint membranæ: collo procero, pectore robusto & lato: pedibus anteriorib. breuioribus rectis: crurib. longis & rectis: scapulis latis: costis laterum obliquis: lumbis non pinguibus, sed bene, id est moderatè carnosis: cauda deniq́ue longa & astricta, id est solida ac neruosa. Τοῖοι μὲν ταναοῖσιν ἐφοπλίζοιντο δρόμοισι, Δόρκοις, ἠδ' ἐλάφοισιν, ἀελλόποδί τε λαγωῷ, Hæc Oppian. Sed audiamus Nemesianũ quoque de eligendis canib. ad fœturam præcipue, quoniam de celeribus maxime loqui uidetur, cuius hi sunt uersus.

Principio tibi cura canum non segnis ab anno
Incipiat primo, cum Ianus temporis author
Pandit inocciduum bissenis mensib. æuum.
Elige tunc cursu facilem, facilemq́ue recursu,
Seu Lacedęmonio natam, seu rure Molosso
Non humili de gente canem. Sit crurib. altis,
Sit rigidis, multamq́ue gerat sub pectore lato
Costarum sub fine decenter prona carinam,
Quæ sensim rursus sicca se colligat aluo:
Renibus ampla satis ualidis, diductaq́ue coxas:
Cuiq́ue nimis molles fluitent in cursibus aures.
Huic parilem submitte marẽ, sic omnia magnũ,
Dum superant uires, dum læto flore iuuentus,
Corporis & uenis primæui sanguis abundat.

Canis celer futurus, eligi debet, qui inter catulos pondere leuior fuerit, ut supra dixi in cane in genere. ¶ Aliud canum genus est (inquit Belisarius) qui ad magna animalia fortiaq́ue, ut apri sunt & huiusmodi, sustinenda (impedienda) apti dicũtur, quousq́ue fortiores grauioresq́ue canes aduenerint. Hi aprum sistent, & in cursu aliquando mordendo impedient. Eorum duo sunt genera: unum strigosiorum, qui si perniciores fuerint, uelocissima etiam sectari poterunt animalia. Huiusmodi canis tum corpore toto, tum capite & collo oblongis esto: pectore acuto, costis inferius longis, & ad ima paululum trahentibus: præcordijs lateribusq́ue ita amplis, ut sine difficultate canes spiritum trahãt. Nam quo facilior respiratio fuerit, tanto expeditiores ad cursum erunt. Ilia sint angusta & compressa: uenter exilis, nam crassus currentem grauat. Crura alta, brachia nõ æque, ne leporis capturam impediant. Anteriores pedes, ut in fele, rotundi potius quàm longi sint. Alterum uero medium (inter robustos & iam dictos celeres) genus est: cuius generis canes cum leuiorib. strigosioribusq́ue uelocissimis, ceruos domant & sternunt, cum strigosiorum uim morsumq́ue cerui paruifacere uideãtur. Et hi quidem omnium generum canes, si pedes uenator fuerit, sinistra manu ducendi sunt: dextera uero, si eques, si tamen lancea caruerit. Dexteris enim partibus tum feræ tum homines commodius pugnam committunt, Hactenus Belisarius. Leporarij qui maximè probentur, dicam ex Alberto inferius in catalogo celerum. Pedes celeris, pilos habeãt densos, tenues, molles, Pollux ex Xenophonte. Pecuarius canis neque tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas ceruosq́ue, & uelocissima sectatur animalia, &c. Columella. ¶ Canem ex pigro uelocẽ reddes, si pane auenaceo bene cocto & fermẽtato, assidue eum reficias, Alber. ¶ Catuli celeres futuri cum iam quatuor mensium fuerint,

Libera tunc primum consuescant colla ligari,
Concordes & ferre gradus, clausiq́ue teneri,
Iam cum bis denos Phœbe reparauerit ortus,
Incipe non longo catulos producere cursu,
Sed paruæ uallis spatio, septó ue nouali.
His leporem præmitte manu, non uiribus æquis,
Nec cursus uirtute parem: sed tarda trahentem
Membra, queant iã nunc faciles ut sumere prędã.
Nec semel indulge catulis moderamine cursus,
Sed, donec ualidos etiam præuertere suescant,
Exerceto diu, uenandi munere cogens
Discere, & emeritæ laudem uirtutis amare.
Nec non consuetæ norint hortamina uocis,
Seu cursus reuocent, iubeant seu tendere cursus.
Quinetiam docti uictam contingere prædam,
Exanimare uelint tantum, non carpere sumptam,

Hæc Nemesian. ¶ Venator canes (inquit Xenophon) uenatum agat, fœminas mensium octo, mares decem: nec eas ad cubilium uestigia soluat, sed submissas (ὑφειμένας, subnexas) longis detinens loris uestigantes subsequatur, & per uestigia currere sinat. (Hoc loco Græce legitur, πρὸς δὲ τὰ ἴχνη τὰ εὐραῖα μὴ λύειν: legendũ autem uidetur εὐναῖα: ob ijciet aliqs Pollucẽ, apud quẽ li. 5. ca. 1. uestigia εὔναια & εὔραια, uocabula cõiuncta utraq́ue proparoxy-

sena

tona,legimus: quibus proximè adiungit δρομαῖα. Mihi quidem Pollux ſuo etiam tempore corrupta uoce δύραια pro ἰὐναῖα,deceptus uidetur: & quanquam cum δύναια coniungens tacite eiuſdem ſignificationis facere uidetur,non tamen excuſatur,cum omnino una tantum dictio ſit δύναια:ſed cum ea accentu uariet,fieri poteſt ut Pollux utroq; modo ſcripſerit, δύναια & ἰὐναῖα,librarij deinde corruperint,certe uocis δύραια nullum uideo etymon, nec in ullis reperio Lexicis: Dicuntur & ipſi lepores adiectiuè, ἰὐναῖοι & δρομαῖοι,δύραιοι nuſquam,&c.) Porrò cum inuentus fuerit lepus,ſi pulchra indole ad curſum alacres fuerint,non continuò dimittat:ſed ubi præcurrendo lepus è conſpectu abierit, tum canes emittat:nam ſi comminus (ὁμόθεν, pariter) ſpecie pulchras,& ad curſum magnanimas ſol uerit (dum lepus in conſpectu eſt) nondum firmatis corporibus nitentes rumpuntur. Hoc igitur uenatori cauendum eſt.(ἐὰν μὲν καλοὶ ὦσι πρὸς τὸ δρόμον τὰ ἴχνη, Omnibonus legit, τὰ εἴδη pro τὰ ἴχνη: nam proxime ſequitur καλὰς τὰ εἴδη οὔσας; proinde pro καλοὶ etiam καλαὶ repono: cum canum nomine ſemper in fœminino genere utatur Xenophon. Notanda hîc rara locutio καλαὶ πρὸς δρόμον, & quæ mox ſequitur αἰσχραὶ πρὸς δρόμον, quæ clariores fiunt cum τὰ εἴδη,id eſt ſecundum corporis formas ad priorem additur: Vt ille dicatur καλὸς πρὸς δρόμον τὸ εἶδος, qui corpus ad uelocitatem optime comparatum habet: αἰσχρὸς contra,nulla pulchritudinis aut deformitatis ratione.) Quod ſi forma fuerint ad currendum ſegniores,nihil eas emitti prohibet. Nihil enim erit periculi, cum ſtatim ſpem capiendi leporis abijciat, (Omnibonus neſcio quomodo inuertit ſententiam:) ſed ad pedũ ueſtigia (δρομαῖα, quæ ſcilicet iam primum è conſpectu elapſus lepus impreſſerit) trãſcurrere ſinat, donec ad leporem peruenerint. Prædam captam ipſis lacerandam tradat. Cæterum cum iam ad retia ſubſiſtere noluerint,ſed palantes auerſę fuerint,recolligat eas,donec leporem procurſantes(προσθέουσαι,accurrentes) inuenire conſueuerint: ne ſi ſemperhoc faciant,retia ſcilicet aut ueſtigia deſerãt, id uitium tandẽ trahãt ut planè ἔκκυνοι fiant,quæ peſſima cõſuetudo eſt: (hoc eſt inuidia aut æmulatione mutua dũ inter ſe certant,retium ueſtigiorumq; & ipſius feræ negligentes,ut ſupra expoſui uocem ἐκκυνεῖν.) Porrò cibaria canibus obijciat ad retia uenator, dum iuuenes ſunt, ut inde ſumant (tunc enim ſuſcipiunt, Omnibonus:) & ſi quando inter uenandum propter imperitiam aberrauerint, ad locum redeuntes ſaluentur. Nam cibaria tunc reſpuent, cum iam feram hoſtiliter oderint: & hanc magis appetent quàm illa. Multis uero de cauſis (εἰς τὰ πολλὰ, lego ὡς pro εἰς, ut plurimum) neceſſaria (cibos intelligo: ἐπιτήδεια, τὰ πρὸς τροφὴν ἁρμόδια Varinus:) canibus exhibenda ſunt (adde,ab ipſo uenatore.) Nam cum inopiam patiuntur(malim cum negatione,quæ tamen in Græcis quoq; impreſſis nulla eſt) autorem eius(cibi exhibiti,per enallagen numeri)non agnoſcunt: at cum auidè accipiunt,exhibitorem diligunt, Hactenus Xenophon.

¶ Canum celeritate præſtantium,quos ueteres commendarunt,deſcriptio ſingillatim.

¶ Alopecides,id eſt Vulpinæ,uide in Laconicis. ¶ Caſtorides,uide ſupra in Venaticis in genere.

¶ Creticæ,uide ibidem. Ex illis parippi dictæ celeribus,diaponi robuſtis adnumerãdę uidentur.

¶ Laconicæ, Lacænæ, Pollux. Lacedæmonij, Oppianus. Elige tunc curſu facilem, facilemq; recurſu Seu Lacedæmonio natam,ſeu rure Moloſſo Non humili de gente canẽ,Nemeſianus. Sed non Spartanos tantum,tantúmue Moloſſos Paſcendum catulos,Idem. Veloces Spartæ catulos, acremq; Moloſſum Paſce ſero pingui, Vergilius in Georg. Et alibi, Omnia ſecum Armentarius Afer agit,tectumq;,laremq;, Armaq;, Amyclæumq; canem, Creſſamq; pharetram. Amyclæum intelligo Laconicum,ab Amyclis Laconiæ ciuitate,in qua Caſtor & Pollux educati ſunt:quãquam & aliæ fuerunt in Italia,cognomento Tacitæ: & Amyclæũ quoq; ciuitas & portus in Creta, authore Stephano. At Spartanos (genus eſt audax Auidumq; feræ) nodo cautus Propiore liga, Seneca in Hippolyto. Ceu pernix cum denſa uagis latratibus implet Venator dumeta Lacon, Syllius libro 3. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις, ἤτοι βάδισις, Sophocles. uide in Sagacibus ſupra. Λάκαιναν ἐπὶ θηρσὶ κύνα τρέφειν, πυκινώτατον ἑρπετόν, Pindarus ut citat Varinus in Κυνῶν. Præualidusq; Lacon, Ouidius inter canes Actæonis. Melampus Spartanus,Ibidem. Et patre Dictæo, ſed matre Laconide nati Labros & Aglaodos,Ibidem. ¶ Tyrrheni Laconicis ad prolem cõmiſcentur,Oppianus. Xenophon Lacænas etiam aduerſus apros immitti ſcribit. ¶ Canes Laconici ex uulpe & cane generantur,Ariſtoteles. Alopecides,id eſt uulpinæ canes, ex canibus natæ ſunt & uulpibus, quarum natura ſpatio temporis confuſa eſt,Xenophon. Lacænas aiunt primum olim ex canibus & uulpibus natas,alopecidas appellatas eſſe,Pollux. Apud eundem Nicander caſtoridas & alopecidas confundere uidetur,cum Xenophõ clarè diſtinguat. Vide infra in Mixtis. Vſurpatur & κυναλώπηξ prouerbiali ſenſu,ut ſupra retuli. ¶ Coit Laconicum genus canum menſe ſuæ ætatis octauo, Ariſtote. Coëunt quandiu uiuunt Laconici & mares & fœminæ,Idem. Octauo mẽſe utrinq; (in utroq; ſexu) generant,Plinius. Gerunt uterum parte ſexta anni,hoc eſt ſexagenis diebus,aut uno uel altero plus minúsue,Ariſtot. Ferunt ſexaginta diebus & plurimum tribus,Plinius. Magna ex parte octo(octonos)pariunt,Ariſtoteles & Plinius. Coëunt à partu ſexto menſe, Ariſtotel. 6. 20. interprete Gaza: Græce eſt, τίκτουσα δὲ πάλιν ὀχεύεται ἕκτῳ μηνί. Proximè autem de Laconicis dixerat,quibus hæc uerba adhuc cohærent, ſed perperam ut uidetur: Vide ſupra cap. 3. de Cane in genere. Genus Laconicum poſt coitum diebus triginta,habere lac incipit,Ariſtot. Huius ſanè generis Laconici peculiare eſt,ut cum laborarint coire melius quàm per ocium poſſint, Ariſtoteles: Aelianus tamen de quouis cane,

Cum se plurimum (inquit) currendo exercuit, multò effusiorem ad Venerem esse ferunt. ¶Laconici generis fœminæ, quia minus laborant quàm mares, uiuaciores maribus sunt: at uero in cæteris, & si non late admodum constat, tamen mares uiuaciores sunt, Aristot. Viuit mas Laconicus ad annos decem, fœmina ad duodecim, Aristot. & Plin. Propria in eo genere maribus laboris alacritas, Plin. ¶Quorum nares porrectæ sunt longius ut catulorũ Laconicorum, olfactu præstant, Aristot. In genere canum Laconico fœminas esse sagaciores quàm mares, apertum est. Insignes animo & industria canes sunt, qui ex utroque genere, Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Laconici canes, inquit Aug. Niph. uulgo braccæ dicuntur. Albertus leporarios interpretatur. Sed bracci nomẽ hodie inconstans est, ut scriptura quoque. Nam aliqui per c simplex scribunt, alij per c duplex, alij aspirationem addunt, bracus, braccus, bracchus, aut eadem in fœminino genere in a. Sigismundus Gelenius broccum scribit per o, ut accommodet Græco uocabulo βρόκχος, Germanice bracf, Illyrice praczieck. ¶Haud scio an aliquid huc faciant istæ uoces, brocus uel brochus & bronchus, quasi brocho, id est crasso & prominẽte sit ore, quem canem brachum dicimus. Senectutem in equis intelligi negant posse, præterquam cum dentes facti sunt brochi & supercilia cana, Varro. Senectus in ueterinis intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, Plin. Et ex eo enatis duobus dentibus, dextra & sinistra paulò eminulis superiorib. directis potius quàm brochis, & acutis, Varro de canib. loquens. Hinc patet brochos dentes dici prominentes ita ut adunci sint: quare hanc uocem ἀπὸ τοῦ προέχειν factam conijcio: præsertim cum bronci etiam homines dicantur, producto ore & dentibus prominentibus. A labris, inquit Plin. bronci labeones dicti sunt: emendatiores codices broci habent. Quidam brochum interpretatur cui mentum & dentes inferiores magis quàm superiores prominent. Similiter ἀπὸ τοῦ προέχειν dictum crediderim brochum uas uinarium fundendo uino accommodatum, & implendis deplendisq́ culeis & uasis conditorijs, & uino quocunq; modo transfusando, quod Italis adhuc brocho dicitur: quamuis Budæus ἀπὸ τοῦ βρέχειν deducat quod fundere significet. ¶In Germania quosdã catellas quæ in delicijs aluntur bracken uocare in Melitæis dixi. Galli, ut audio, braccham appellant uenaticam canem (celerem & sagacem) quæ perpetuo cursu feram quam primum conspexerit (in quam iussu uenatoris immissa fuerit) insequatur, utcunq; plures se offerant: eandem & aues excitare aiunt, corpore humilem, auriculis longis, ore crasso, Fr. Alunnus canẽ bracco Italicè dictum exponit sagacem & odorum. Canis altus retro in lumbis, strictus & magnus in pectore, qui leporarius uocatur, coire aliquando incipit octauo mense, Albert. Quos Aristoteles Laconicos, nos Italicos dicimus, Blond. Aliqui uertagum leporarium exponunt, ut supra dixi.

¶Leporarij canes (barbari leuerarios scribunt) nobilissimi sunt, pectore ualent, latratus ædere nesciunt: & nisi producantur ad cursum, intra domum se continent, Author obscurus. ¶Leporarius collo longo pulchrior & melior erit. Longum autem etiam arte reddetur, si in scrobe pro longitudine canis effossa, ipsum (nimirum dum corpus adhuc increscit) quoties cibandus est, colloces: & cibum scrobis oræ imponas, ut canis nisi collo bene extenso assequi non possit. ¶Leporarij (inquit Albert.) optimi sunt longis & planis capitibus, non enormib. auriculis acutis retrorsum directis & paruis: labro superiore super inferius non dependente, nisi minimum forte: collo longo, & aliquantulum turgidiore quàm caput, ea parte qua capiti iungitur: pectore enormi, & bene acuto inferius: costis longis & ualidis: ilibus strictis: crurib. altis, macris potius quàm obesis: cauda non crassa, nec admodum longa. Rarò uel nunquam latrent. Proprium enim his canib. est succensere minoribus qui pro custodia latrant. Non quiduis inuadunt, indignum id se existimantes. Lacte magis quàm fero nutriendi sunt. Sed nutriendi educandiq́ ratio eadem his, quæ uenaticis cæteris conuenit, Hæc Albert. Et alibi, Leporarios magnos, inquit, quos ueltres quidam uocant, ex coitu leopardi cum cane, ortos nõnulli dicũt. Veltro Italice uulgò dictus canis, uenaticus & cursu uelocissimus est, Fr. Alun. quærendum an idem uertagus sit, cum nomina colludant. Leuis ilia Falco, Mantuan. Apud Aug. Niphum Falco proprium nomen est canis leporarij. ¶Canibus uenaticis dorsum integunt pannis diuersorum colorum, aduersus frigoris iniuriam, præcipuè leporarijs: & pedib. adhibent calciamenta, quo facilius illæsi cursum exerceant, Blond.

¶Podicnitzij Polonis appellati canes, parui & celeres sunt, quib. utuntur ad aues & lepores.

¶Canes ueloces quidam & magni Germanicè appellantur, Windspil, nimirum à uelocitate ipsorum uentis comparata: Alij sunt qui nominantur Türckisch wind, Turcici canes: utrique in lepores, uulpes, ceruos, & similia animalia immittuntur, communi nomine hetzhünd dicti, quod etiã de robustis licet non uelocibus dicitur.

¶Gallici canes siue Celtici dicti, diuersi sunt: uide supra in Celtis inter Venaticos diuersos, & inter sagaces simul ac celeres in Vertago. Vt canis in uacuo leporẽ cũ Gallicus aruo Vidit, & hic prædã pedibus petit, ille salutem, Ouid. li. 1. Metam. Leporeq́ læsum Gallici canis dente, Martial. Gratius Gallos canes inconsultos, id est non sagaces uocat, ideoq; ad prolem miscẽdos Vmbris. Gallicos quidam leporarios interpretatur, qui in locis montanis optimi proueniant: & eam ob causam commendant Turcicos ex montib. Dalmatiæ, & regionibus ad orientem sitis. Laudantur in eis, pedes duri, auriculæ longæ, caudæ setosæ & prolixiorib. pilis.

¶Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon, Ouid. inter canes Actæonis.

¶Locridis nomine canis Anyte poëtria Tegeatis, gloriam posteris transmisit, hoc tetrasticho in eius

eius sepulchrū inscripto: Ὤλεο δή ποτε ἐπ' ἀελλόεζον (lego Ὤλεο δὴ ποτε σὺ πολυῤῥίζου) παρὰ θάμνον Λόκρε, φιλοφθόγγων ὠκυτάτων (lego ὠκυτάτη) σκυλάκων. Τοῖον ἐλαφρίζοντι τεῷ ἐγκάτθετο κώλῳ Τὸν (lego ἰὸν) ἀμείλικτον ποικιλόδειρος ἔχις, Pollux 5.5.

¶ Chaonidas & Molottidas aliqui tradunt prolē esse eius canis, quem ære Monesio ubi conflauit Vulcanus, immissa quoq; anima, Ioui dedit dono: is uero Europæ, hæc Minoi, Minos Procridi: illa uero Cephali esse uoluit munus. Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus Luciferæ pariter uenit ad astra deæ, Martial. Eius hæc fuit natura, ut uitari non posset, ubi insequeretur: sicuti Teumesia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio (ne ineuitabilem canem uulpes effugeret, aut uulpem incomprehensibilem canis caperet) utrunq; deformauit in lapidem, Cælius ex Polluci lib. 5. cap. 5. Plura uide apud Tzetzen Chiliade 1. cap. 20. & Ouidium lib. 7. Metam. qui Lælapem hunc canem uocatum scribit: & Palæphatum cap. 9. licet Telmesia apud eum legatur. Teumessus Bœotiæ mons est, unde uulpes Teumesia, Stephan. Telmissus uero per iota in penult. Cariæ uel Lyciæ urbs. Monesium æs quod fuerit non reperio. Teumessiam uulpem Dionysij ira in Thebanos excitatam ferunt, quam cum canis à Diana Procridi datus, capturus esset, utriq; in lapides mutati finguntur, Blond.

¶ Canicula quædam cum uenaretur, quamuis uentrem ferret, leporem cepit, eaq; iam capta præda, statim domino cedens secessit, atq; quàm mox nouem catulos peperit, quos aluit postea, Aelian.

¶ Anthologij Græci libro 1. Sect. 33. legimus epigramma in canem celerem cui grauidæ uterus uulneratus cicatrice concreuerat, partus autem tempore sectus est ut posset eniti: & aliud in canem celerem siti mortuum.

DE CANIBVS INSTRVCTIS AD AVES capiendas, & aquaticis.

CANES arte & disciplina potius instructæ, quàm suopte ingenio & sagacitate ad auium capturam inseruiunt: quamuis odoratu etiā eas ualere oportet. Docentur autē hoc modo, Irretitis perdicibus primo circumducuntur sæpius, & per minas tandem assuescunt undiquaq; circuire. Deprehendunt autem perdices odorando, si primò uestigijs captarum sæpius imponantur, Albert. Nostrates & Galli hos canes coturnicum appellant, quod eorum opera hoc maxime auium genus capiant: Ita si canes retis: retibus enim assistunt, ijsq; etiam se obrui patiūtur, unde aliud eis nomē apud nostros, **forstend hünd**. Est & aliud canum genus, quos communi nomine **vogelhünd** uocitāt; id est auium canes, quorum usus est ad uaria accipitrum genera. Canes coturnicum tota hyeme, ut audio, soluti & liberi sunt, primo uere legantur, & per totam æstatem ad autumnum usq; aut saltem resectas segetes, detinentur. ¶ Canis alseluchi, est canis quo uenatores utuntur in capiendis auibus aut quadrupedibus, And. Bellunen. Auis nulla non canem parui facit: unam otidem excipio, quæ propter corporis sui grauitatem & tarditatem, canem perhorrescit, Aelian. Genus canis quod in plerisq; regionibus hodie braccham appellant, auriculis longis, ore crasso, &c. de quo superius scripsi inter sagaces simul & celeres, auib. excitandis aptum est. Poloni canibus, qui podicnitzij apud eos nuncupantur, ad aues & lepores utuntur. ¶ Nare sagax alius, campisq; undisq; uolucres Quærit, & ad nutus huc indefessus, & illuc Discurrit, Stroza filius in Epicedio canis.

¶ Sunt quædam genera ursorum alborum, canum, luporum, & similium quorundam animaliū quæ uenantur & habitant tam in aqua, quàm in terra, Albert. Aquaticos canes uoco, quos nostri **wasserhünd**: quorum alijs castores, lutras, & anates syluestres uenantur: alij si quid in aquam inciderit, aut proiectum fuerit, reportant. Sunt autem aquatici canes plerunq; uillosi. Haud scio an aquaticum intellexerit Bapt. Mantuan. cum scribit, Ichthya regis Deliciæ, nomē patriæ sortita marinę.

DE CANIBVS MIXTIS VEL BIGENERIS.

MIXTI & bigeneri canes uocari possunt, tum qui ex utroq; parente cane, sed diuersorum generum, ut ex Molosso & Laconico apud Aristotelem celer simul & ualidus futurus nascitur: tum qui parente altero cane, altero fera, ut lupo, leone, &c. nati sunt. Excogitarunt hanc mixtionem uenatores, prioris quidem generis, uel ut uitia quædam emendarent & præcauerent in sobole: uel ut dotes quasdam adijcerent: Posterioris uero, ut uel magis robusti ad uenandū aduersus maiores feras producerentur canes, uel certe callidiores, ex ingenio parentis: cùm non corporum modo, sed animorū quoque bona malàue à parentib. in prolem deriuari constet. Dicam igitur primum de priore & simpliciore genere.

¶ Præstantissimi quidem canes in suo quisq; genere μονόφυλοι sunt, id est ex unius generis parentibus prognati: uerum superflua uenatorum cura miscere etiam diuersa genera, quæ quidem innumera sunt, adinuenit. Si quis igitur mixtis delectabitur, coniungere poterit Arcades Eleis, Pæonijs Cretenses, Cares Thracijs, Tyrrhenos Laconicis, Sarmaticum Iberidi, Oppian. Iccirco uarijs miscebo gentibus usum. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, traxere animos de parte Gelonæ Hyrcano, & uanæ tantum Calydonia linguæ Exibit uitium patre emendata Molosso. Scilicet ex omni florem uirtute capessunt, Et sequitur natura fauens, Grat. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodes, Ouidius inter canes Actæonis. Vertagū ex cane Gallico & alio quodam sagace mixtum esse, unde Galli uocant ung mestif, ex quorundam sententia supra retuli.

¶ Nostris temporibus canes non admiscentur uulpibus, lupis, aut tigrib. quoniam tanta astutia & feritate non egemus, Blond. Hos quidem canes rectè aliquis semiferos appellabit, ad reliquorum mixtorum differentiam. ¶ Coëunt animalia, & quorum genus diuersum quidem, sed natura nõ multum distat: si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis: raro id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in uulpib. & in lupis certum est, Aristot.

¶ Chaonidas canes aliqui à Cephali cane, alij de Chao luporum generis fera, progenitas suspicantur, Cælius.

¶ Arcades canes primum ex canibus & leonib. natos fama est, & appellatos λεοντομιγεῖς, Pollux.

¶ Leporarios magnos, quos Veltros quidam uocant, ex coitu leopardi cum cane procreatos quidam dicunt, Albert.

¶ Cum canibus lupi coëunt in Cyrenensi agro, Aristoteles, & Pollux citans Aristotelem. Cum apud Roccam Vandream cum Federico Monfortio uenaremur, in itinere reditus, quidam ex canibus, Muccius nomine, insectatus est lupam magno nisu, quam assecutus canire deprehendit, & cũ ea coiuit. Nam cum nos uocib. & cornibus reuocantes non curaret, inquirentes tandem inuenimus cum lupa coëuntem, feritate utriusq; præ desiderio Veneris remissa, Aug. Niph. E lupis canes Galli uolunt concipi, quorum greges suum quisq; ductorem è canib. & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent. Nanq; inter se exercent etiam magisteria, Plin. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis, qui mastinus uocatur à nobis, Albert. alibi simpliciter mastinum lupo similem facit. Idem alibi inepte lincisium uocat ex cane patre, & lupa matre natum: similiter & alij barbari scriptores: quorum aliqui etiam lintiscum scribunt, & Isidori uerba adducunt Plinium testem citantis canes ex lupis & canib. natos, cum forte miscentur, lintiscos dici. Ego nihil tale apud Plinium reperio. Videtur autem hæc uox deprauata pro lycisco uel lycisca, quod canis nomen apud Vergiliũ legimus, Multum latrante Lycisca, Aeg. 3. Cyprio uelox cum fratre Lycisca, Ouid. inter Actæonis canes. Referensq; lupum toruo ore Lycisca, Mantuan. Fuit & Lycas canis Simonidis epitaphio nobilitata, ut supra retuli. Deq; lupo concepta Nape, Ouid. Crocuta appellatur fera, quam aliqui ex lupo & cane nasci putant, uide infra in Crocuta. Dum hæc scriberem canis in urbe nostra erat, lupo similis, & ex lupo natus uulgo ferebatur.

¶ Canis rufus ex genere custodum, catulus adhuc cum simia uersari consuetus multa iocosa & risu digna facere consuescit: Quòd si etiam coierit cum ea, natus ex eis canis omnium aptissimus ad ludos erit, Albert.

¶ Canes ex thoibus natos Grat. commendat, his uersib. Hic (Hagnon Bœotius quidam) & semiferam thoum de sanguine prolem
Finxit. non alio maior sua pectore uirtus.
Seu nôrit uoces, seu nudi ad pignora Martis,
Thoës commissos (clarissima fama) leones
Et subiêre astu, & paruis domuêre lacertis.
Nam genus exiguũ, & pudeat q; informe uideri,
Vulpina specie: tamen huc exacta uoluntas.
At non est alius quem tanta ad munia fœtus
Exercere uelis, &c. In impressis codicib. hic uersus, Vulpina specie, &c. cum sequentibus, separatur à cane ex thoibus nato, sed considerandum est an præcedentib. cohæreat.

¶ Ex tigride & cane gigni confirmant Indicos: uerum non statim, sed tertio coitu: primo enim belluinos adhuc catulos procreari aiunt. alligantur canes locis desertis, & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristotel. Et alibi, Canes etiam Indici (inquit) ex bellua quadam simili, & cane generantur. Ex tigrib. canes Indi uolunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant, Plin. Plura de Indicis canib. uide supra in Venaticis robustis. Grat. Hyrcanos canes ex tigride nasci scribit his uersib.
Sed non Hyrcanæ satis est uehementia genti
Tanta: suis petiêre ultro fera semina syluis.
Dat Venus accessus, & blando fœdere iungit.
Tunc & mansuetis tutò ferus errat adulter
In stabulis, ultroq; grauis succedere tigrim
Ausa canis, maiore tulit de sanguine fœtum.
Sed præceps uirtus ipsa uenabitur aula.
Ille tibi & pecudum multo cum sanguine crescet:
Pasce tamen: quæcunq; domi sibi crimina fecit,
Excutiet sylua magnus pugnator adepta.
Bapt. Mantuan. Tigrinam canem nomine proprio propter macularum similitudinem nominauit, Et Tigrina notis tergum maculosa. ¶ Lacænas aiunt ab initio ex canib. & uulpibus natas, alopecidas appellatas esse, ut supra dixi in Laconicis. Xenophon alopecidas canes uenaticos facit: & sanè uidentur uenatici quidam ueloces, ut leporarij dicti, capite magis in acutum tendente & rostri figura uulpem referre. Albertus non ad uenationem sed ad mimica & ridicula opera instruendum canem, ex uulpecula natum commendat, ut dicam in cane mimo.

DE CANE SOCIO ET FIDELI.

SOCII hominum uocitari possunt, omnes qui ab hominibus aluntur canes, non solum ut reliqua animalia mansueta, quæ Græci συνανθρωπεύοντα, quod hominibus conuersentur, appellant: sed quia laborum curarumq; socios hominibus se præbent. Verum canibus alijs præter ipsum hominem alius etiam scopus est, ut uenandi opus, & custodiendi domos, pecora, aliasq; res. Quamobrem socium canem per excellentiam hîc appello, qui ipsius tantum hominis causa nutritur, præcipue ut è domo prodeuntibus & iter facientibus comes sit, siue simpliciter & uoluptatis, aut etiam defensionis gratia. Sed de ijs qui uiribus corporis & animi fortitudine tantum pollent, ut homines uel priuatim, uel

in

in bello defendant aduersus hostes, in sequentibus dicam, hoc prius loco de canibus socijs simpliciter acturus. Cæterum canem animal esse summo in hominem amore fideq́, dixi capite quinto, de Cane in genere.

¶ Canis sodalis (inquit Blondus) eligatur magnitudine inter canem & catulum media, hirsutus, pilis oblongis, siue crispis, siue protensis: quadratus, capite ad rostrum usq; piloso, placidus: & qui domino continuè assistat, in itineribus indefessus, & morantem expectet.

¶ Codri poëtæ canis apud Iuuenalem memoratur, nomine Chiron. Canum beneuolentiæ proprium in altores suos illud de uiro Colophonio testatur: Is ad nundinas proficiscens, uti quædam ibi emeret, nam eius in mercaturis faciendis uersabatur industria: pecuniam, seruum, & canem secum accepit. Ac quidem seruus, qui eam ipsam pecuniam ferebat, cum uiæ aliquantum processissent, ad deijciendam aluum ex instituto itinere diuertit, quem secutus est canis, is postquam necessitati dedisset operam, è terra marsypium tollere oblitus, discessit. At uero canis ibi remansit marsypio incubans: deinde simul ut ad emporium, dominus & seruus uenissent, re infecta, cum nummi eis abessent ad emendum, eadem uia qua profecti fuissent, reuerterunt: atq; cum eò uenissent, unde prius ille diuertisset, de recta uia ab itinere suscepto deflexerunt, eodem ubi sanè nummos seruus reliquisset: Vbi canem marsypio incubantem, præ fame uix spirantem offendunt; qui uix dum dominũ & conseruum suum uiderat, cum à marsypio se remouens uno & eodem tempore & custodia & uita excessit, Aelianus. Eandem historiam Io. Tzetzes narrat, Chiliade 3. cap. 131. hoc interest, quod Anacreontem Teium, non uirum Colophonium, canis dominum fuisse scribit. Gelon Syracusanus cum arctissime dormiret, se ictum è cœlo cogitabat: Hoc quod ei uidebatur, insomnium erat. Is etsi dormiebat, inter somnium tamen contentissima uoce clamabat. Canis igitur quem ipse alebat, simul atq; altoris amici sui uocem audisset, tanquam quodpiam Geloni periculum crearetur, insidiæq; compararẽtur, & in lectum maximo impetu prosiluit, & circum dominum conuersans, uehementissime latrabat, uelut insidiatorem ulcisci cupiens. Gelon cum rei funestæ metu, tum canis clamore somno quamuis arctissimo teneretur, solutus est, Aelianus.

¶ Tyrij aiunt Herculem captum fuisse amore nymphæ cuiusdam illius regionis, cui nomen fuerit Tyro, (Τύρος, lego Τυρὼ.) Sequebatur autem Herculem canis quoq;, prisco more. Solebant enim canes ad conciones etiam comitari heroës. Herculeus igitur iste canis cum ad saxum quoddam reptantem uidisset purpuram, carnem prominentem mordicus apprehẽsam deuorauit, & labia cruore tinxit. Hunc in cane colorem uirgo intuita, Herculem deinceps admissuram se negauit, nisi uestem ei caninis labris pulchriorem floridioremq; afferret. Itaq; Hercules hoc animali inuento, & cruore collecto, munus puellæ attulit, primus ut apud Tyrios fama est, Phœnissæ tincturæ inuẽtor, Pollux.

¶ Tobiam canem habuisse comitem in uetere testamento legitur.

¶ Xanthippi canes, eo tempore, quo ingenti bello Persarum in Græciam exardescente Athenienses monentibus oraculis relicta patria in classem demigrarũt: dominum secutæ ex Attica in Salamina traiecerunt, Aelianus. Tzetzes Chiliade 3. cap. 130. Xanthippi, qui Periclis pater fuit, canem ut dominum sequeretur nauigantem in Salaminem, in mare se proiecisse scribit: & demum uiribus natando exhaustum expirasse, &c. Asclepiades sepultum etiam à Xãthippo tradit, hoc uersu, ὃ καὶ κυνὸς καλοῦσι δυσμόρου σῆμα: Meminit & Plutarchus in uita Themistoclis, ut supra retuli parte 1. capitis 8. de Cane in genere: ubi alios quoq; locos Cynossema dictos recensui.

HISTORIAE CANVM, QVI FIDEM DOMInis etiam post mortem seruarunt.

Digna commemoratione sunt canum exempla, qui in fide & amore erga dominos post mortem etiam dominorum, constantissimè perstiterunt, quod uel pro eis pugnando, uel rogis sponte insilientes commoriendo, uel cadaueribus ostendendis, uel deniq; homicidas prodendo mirificè declararũt. Primum igitur de illis dicam qui pro dominis certauerunt, mox ordine de reliquis.

¶ Romæ bello quodam ciuili Caluus Romanus cum necatus esset, huius uiri caput ex hostibus nemo abscindere poterat, cum tamen summa contentione sexcenti certarent, & facinus istud consciscere pulchrum ducerent, priusquam canem quem is aluisset, interfecissent, ei assidentem, & beneuolentiam erga illum ipsum fidissime & amantissime seruãtem, procq; eodem humi strato, & qui iam extremum spiritum effudisset, sic propugnantem, tanquam uirum commilitonem, & contubernalem bonum, & ad extremum amicitiæ obseruantem, Aelianus, & Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. ubi interpres Galbam pro Caluo peruertit. Meminit & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. sed omisso Calui nomine. ¶ Dario qui extremus regnauit apud Persas, in ea pugna quam contra Alexandrum suscepit, & commisit, cum à Besso (Βήσσῳ al. per σ. unum) & Nabarzane multis uulneribus confossus esset, & iaceret stratus: omnibus mortuum relinquentibus, canis ab eo educatus solus permansit fidelis, eumq; tametsi non amplius suum altorem, sicut tamẽ adhuc uiuentem seruauit, Aelianus. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. Darij à Beso occisi canem iuxta sepulchrum, ut Silanionis canem mansisse scribit: παρὰ τῷ τάφῳ, malim παρὰ τῷ νεκρῷ, id est iuxta cadauer. Silanionis enim quoq; canem cadaueri adhæsisse, proximè ex eodem authore referemus. Pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumq; plagis à corpore non recessisse, uolucres & feras abigentem, Plinius.

¶ Cum Silanion dux Romanus in pugna cecidisset, cadauer eius canibus, feris, & auibus expo-

ſitum, ſolus canis omnium fideliſſimus multis dieb. ſeruauit, & partes eius pudendas operuit, donec aduenirent Romanorum duces, & ſepeliri curarent, Tzetzes Chiliade 3. cap. 130. Syllanion nomen fuit ſtatuarij cuiuſdam. ¶ Sed ſuper omnia in noſtro æuo actis populi Rom. teſtatum, Appio Iunio, & P. Silio coſſ. cum animaduerteretur ex cauſa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & ſeruitia eius, unius ex his canem, nec à carcere abigi potuiſſe, nec à corpore receſſiſſe, abiecto in gradibus Gemonijs mœſtos edentem ululatus, magna pop. Rom. corona circumſtante, ex qua cum quidam ei cibum obieciſſet, ad os defuncti tuliſſe. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto ſuſtentare conatus, effuſa multitudine ad ſpectandam animalis fidem, Plin. ¶ Canis Iaſone Lycio interfecto, cibũ capere noluit, inediaq; conſumptus eſt, Plin. Daphnidem bubulcum Syracuſanum canes quinque primum deflerunt, deinde commortui ſunt, Tzetz. Huiuſmodi canes recte συναποθνήσκοντας, id eſt commorientes, appellabimus. ¶ Gelonis tyranni canis à ſepulchro domini ſui, nec ui, nec ullis blandimentis abſceſſit, Aelian. Gelone Syracuſano in ſomnis clamante, ut qui fulmine ictus ſibi uideretur, canis latrare nõ deſijt, donec excitauit, Tzetz. Hũc canem Philiſtus, teſte Plinio, Pyrrhum appellatum ſcribit. Is uero, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenſo regis Lyſimachi rogo, iniecit ſe flammæ: ſimiliterq; Hieronis regis, Plin. De Lyſimachi cane idem ſcribit Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. & Aelian. Clarus eſt Pyrrhi Epirotæ canis, qui cum Pyrrhus in ſomnis exclamaſſet, circumiens eum cuſtodiebat: mortui autem cadauer cum cremaretur, in rogum inſilijt, Pollux. Eadem eodemq; modo feciſſe canem, quem Pyrrhus, non rex ille, ſed priuatus homo educârat, fama eſt: circum corpus exanime hærentem, capulo cum efferretur aſſultantem, poſtremo in rogum ſeſe abijcientem ac comburentem, Plutarch. ibidem. Cum Polus tragœdus (hiſtrio Tragicus, Tzetz.) defunctus antiquo more cremaretur, canis eius alumnus in medios rogos ſeſe immittens, uiuus unà cum altore ſuo exuſtus eſt: Idem de Mentoris canib. fertur, Aelian. & Tzetz. ſed Tzetzes unum duntaxat Mentoris canem id feciſſe ſcribit. ¶ Theodorum ſaltatorem (pſalten, Tzetz.) cum propinqui in ſepulchrum impoſuiſſent, Melitenſis catellus eius, ultro ſeipſum in cadaueris tumulum inijciens, pariter cum domino humari & ſepeliri uoluit, Aelian. & Tzetz. ¶ Noſtris temporib. in ciuitate Aſtenſi, cum mulieris cuiuſdam genere claræ funus procederet, canis facto impetu ſuper cadauer inſilijt, & præ dolore diſiectus eſt deſuper, tanquam ab aliqua fera laniatus, quoniam unà mori uoluit, Blond. Eupolidis poëtæ canis, deſiderio domini defuncti, mœrore inediaq; contabuit, de quo plura mox inter defenſores. ¶ Nicias quiſpiam ex uenatorib. cum de improuiſo in carbonariam fornacem lapſus fuiſſet, canes, qui cum eo erant hoc intuentes, non illinc diſceſſerunt, ſed primo circa caminum ingemiſcentes, & ululantes commorabantur: tandem prætereuntes leuiter, et ſenſim morſu ueſtium attrahebant ad id quod accidiſſet, tanquam auxiliatores domino ſuo implorantes homines. Vnus igitur uidens hoc idem, ſuſpicatus eſt id quod erat, & ſecutus eſt canes, inuenitq; Niciam in fornace deflagratum (deflagraſſe potius dixerim) ex reliquis coniectauit rem ipſam, Aelianus interprete Gyllio: & Tzetz. Chil. 3. cap. 131. cuius hi ſunt uerſus: quos appono, quoniam Gyllij interpretatio non ſatiſfacit mihi: Στάντες πρῶτον ὠδύροντο σφόδρα οἱ τούτου κύνες. Ὡς δὲ ἐλθεὶς συνέβαλεν ἐξ ὀδυρμῶν τὸ πρᾶγμα, Ἐξ ἱματίων δ' ἕλκοντες ἠρέμα τοὺς παρόντας, Εἷλκον ἐπὶ τὴν κάμινον δεικνύοντες τὸ πάθος. Sed clarius res intelligetur ex Cælio, qui libro 23. cap. 27. eundem locum ex Aeliano tranſtulit, cuius ego poſteriorem tantum partem adſcribam, Id autem (inquit) intuitus quidam, canem inſecutus ducem, factum deprehendit, exuſtumq; in fornace ſpirantem Niciam, re prorſum coniectata ex ijs quæ in ignibus uiſebantur reliquiæ. Similis eſt hiſtoria, quam Blondus refert, his ferè uerbis: Marius Cæſarinus è patritio genere Romæ uenator acerrimus, dum equo inſidens & canem ducens ad uenationem exit, incidit in profundam foueam: quod uidens canis creberrimis ululatibus circumlatrabat foueam: eo audito ruſtici quidam accurrerunt, & re cognita hominem extraxerunt è fouea, in qua ei inedia pereundum fuiſſet, relicto mortuo equo. Anno poſt hunc caſum euoluto, eodem die febri correptus, obijt. ¶ Icarij Erigonæ filiæ patris à ruſticis interfecti cadauer canis oſtendit: et ſi credimus poëtis, hic Sirius eſt, Pollux & alij. Cum Bacchus uini uſum hominib. monſtraſſet, & Icarius agricolis Athenienſib. id bibendum dediſſet, illi inebriati, & ſe uenenum bibiſſe ſuſpicati, occiderunt Icarium. Huius cadauer cum filia non inueniret, cane monſtrante reperit. Huic etiam poſtea morienti canis commortuus eſt, Tzetz. Idem pulcherrimos ſuper eadem re uerſus ex Orphei Georgicis commemorat. Erigonæ canis, ſuæ dominæ ſepultura affectæ immortuus eſt, Aeliã. Qui non Erigones mallet habere canem, Martialis in canis Lydiæ epitaphio. ¶ Accepi à uiris uerborum non prodigis, ſyluam eſſe non procul Aurelia (urbe Galliȩ) ubi cum graſſatores hominem quendam interfeciſſent: interfectum homicidij tegendi gratia inter frutices inhumaſſent: canis (qui latronum uirib. impar fuerat, neq; his potuerat reluctari) domini ſui domum propero curſu redierit: ac reiecto, qui offerebatur, cibo, uelut lachrymoſus nunc egrediens, nunc reuertens, non prius latrare deſtiterit, quàm præſtita tanti infortunij cõiectura impetrauerit, ut redeunti ſibi ad domini cadauer aliquis daretur comes. Hunc ergo cum ſecutus eſſet unus ex domeſticis famulus, ſequentem reuolutis ubique ſemitarum ueſtigijs ad inhumati locum perduxit, ubi & unguibus ſcalpuriens, & terram dentib. effodiens, occultum corpus indicauit, Io. Rauiſius Textor. ¶ Bononiæ puer quidam catulum amabat, ſemper cum eo oberrare ſolitus. Hunc pòſt in cella uinaria ſeipſum laqueo ſuſpendentem intuens catulus, perterritus conſtitit: deinde paulò poſt immobilẽ uidens, parentes tanquam ſu

ſpenſi

spensi nuncius latrando cursu adiuit: & subinde sursum ac deorsum recurrens, latrare non destitit, donec miseri parentes secuti filium pendentem repererunt, Blond. ¶ Hesiodi canes à mortuo non recedentes, latratu homicidas prodiderunt, Pollux, Plutarch. in lib. Vtra animalium, &c. cum recitasset historiam canis qui apud Pyrrhum regem homicidas prodidit, quam proximè subijciam, Idem (inquit) Hesiodi sapiẽtis illius canem fecisse fama est, cum Ganyctoris Naucletij filios, quorũ manib. peremptus erat, prodidisset. ¶ Pyrrhus Epirota (Epirotarũ rex, Plutar.) cũ iter faceret, fortuito incidit in canẽ, cadaueri domini sui adiacentẽ, & illud ipsum cũ summa diligentia custodientẽ, ne quis post mortem uiolaret, atq; imminueret. Is autem iam triduum ferens inediam, diligenti custodia assiduus illud seruabat. Hoc simulatq; Pyrrhus intellexisset, hunc quidem miseratus, sepultura affici iussit: cani uero plenum cibum ad se amandum allicientem dedit, paulatimq; illum allectans abduxit, atque adeo attraxit. Sed hæc quidem hactenus. Post paulum cum exercitum lustraret Pyrrhus, (ἐξετάσεως οὔσης τῶν στρατιωτῶν, Plutarch. quidam uertit, cum inquisitio per exercitum fieret:) milites q; recenseret, & uero canis adesset: is non mansuetus solum, uerum cætera quàm tacitus erat. Vt uero in recensione militum interfectores domini animaduertisset, tum non se continuit, quin uasto latratu in eos se rumperet, atque unguibus laniaret, (uociferatu horribili procurrit intonuitq;, Plutarch.) simul & se ad Pyrrhum conuertens quoad poterat, testem in hanc rem citabat, quod homicidas teneret. Latratum religioni habuit Pyrrhus, eiq; in suspicionem & circumstantibus hi uenerunt de uiri morte. Itaque quæstione adhibita, ea quorum accusarentur confessi sunt, Aelian. & Plutarch. Meminit etiam Tzetzes Chil. 3. cap. 131. cuius hi sunt uersus, ὃς δ' εἶδεν (ὁ κύων) ἀριθμούμενον ποτὲ τοῖς καταλόγοις Τὸν κτείναντα τὸν ἄνθρωπον ἐκείνου τὸν δεσπότην, Καθυλακτῶν οὐκ ἔληγε, καὶ καταξαίνων τοῦτον, Ἕως ὁ Πύῤῥος ἐρευνῶν ἔμαθε πᾶν ὡς εἶχε, Καὶ τοῦτον ἐδικαίωσεν ἐν σταυρικῷ θανάτῳ. De eodem hoc cane Plinij uerba hæc sunt, Ab alio cane accepimus in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactũ, ut cogeretur fateri scelus. Simile est (inquit Tzetzes) quod Chronicus quidam paucis ante nos annis contigisse annotauit: Nempe cauponem quendam sepelisse cadauer (nimirum hominis à se occisi:) qui postea proditus à cane, & præfecto urbis flagitium confessus, cruci affixus sit. ¶ In Gallia duo mercatores ad nundinas proficiscebantur, quorum alter canem ducebat. Hunc alter nefanda auri cupidine captus, cum per solitudinem quandam equitarent, iugulauit, & humo condidit. Canis amisso domino, nemora & saltus illos latratibus implebat: quem accolæ miserati in diuersorium duxerunt & cibo refecerunt. Refectus ille ad locum cadaueris sepulti redibat. Itaq; retentus est ad reditum mercatorum: quibus reuersis canis in homicidam tanquam proprium hostem concitatus, flagitium eius prodidit: quod ille captus confessusq;, laqueo suspensus, turpissimo fine pro scelere dedit pœnas, Blond. ¶ Memini etiam in Gallia (inquit idem) haud procul Parisijs, contigisse ut adolescens quidam mulierem amaret: ad quam dum accedit assumpto socio iuuene, & comite cane, in medio nemoris à socio riuali traiectus gladio expirauit. Canis, qui genere Britannus erat, diu locum seruauit, in quo dominus erat occultatus. Et cum ex familia quidam adolescentem perquirerent, canẽ solum repererunt iuxta sepulchrum, quod tamen non agnoscebatur: quoniam tumulus terræ fuerat. Socius cædis author ubinam esset adolescens interrogatus, ignorare profitebatur. Sed prodidit eum canis irruens tanquam in proprium hostem. Itaque ad rectores urbis adductus est, & cum causam proferre non posset, cur tantopere nunc infensum haberet canem, haud aliter ei quàm domino blandiri prius solitum: iussus est duellum cum cane experiri. Canis pelle cocta integitur: ipse mucronem gestans leui tantum linea ueste tectus, in duellum prodit. Canis gulam homicidæ mordicus apprehendit, eumq; prosternit: exclamat ille, Miseremini patres, cane auulso fatebor omnia. Confessus igitur quod perpetrauerat scelus, morte multatus est, Hæc Blond.

DE CANE HOMINIS DEFENSORE, & bellicoso.

DE canibus robustis, sed uenaticis, supra disserui: Nunc de illis dicendum qui homines uel priuatim, uel in bellis publicè defendunt, σύμμαχοι & σωματοφύλακες hominum. Hos à cæteris robustis tum uenaticis tum pastoralibus, non alia re magis quàm educatione & institutione differre puto. Plurimum sanè roboris, ferociæ, & animi his, de quibus nunc agimus, adesse oportet, cum aduersus homines & armis munitos, & in iracundia ipsis feris ferociores, nonnunquam eis sit depugnandum. Simillimus ergo canis (inquit Blond.) in propellendis iniurijs hominum atq; ferarum, operam suam præstabit: idem fideliter stabulum domi seruabit, & pecora foris custodiet. Canes tum defensores tum alij, quomodo procreandi & quibus parentibus, explicaui cap. 5. historiæ de Cane in genere ex Blondo. ¶ Canes uirorum nobilium custodes, pilosi hirsutiq; sunt, & ex Gallia petuntur, Blond. ¶ Ad latrones inuestigandos, non quilibet canis idoneus est, sed eligi debet canis ferox, qui non dignetur discernere homines. Principio autem hoc modo instituendus est. Muniatur aliquis pelle densa, quam canis lacerare nequeat: aduersus hunc canis incitetur, & is fugiens tandem à cane se sinat capi, & cadens ante eum mordere patiatur: Postridie similiter in alium immittatur canis, & hoc fiat frequenter: tandem enim beneficio odoratus insequetur eum, super cuius uestigia ponitur. Eam uero ob causam eligi oportet canem, qui homines non discernat, ne si blandiri aliquibus assuescat, sequatur uestigia illorum quos diligit. Sed etiam forma odoris eorum remanens apud canem, cerebrũ eius confundit, adeò ut non dignoscat uestigia eius quem insequi debet. Non pauci autem eiusmodi

reperiuntur canes, qui neminem fermè discernere dignantur. Quod uel inde constat: quoniam etiam canes uenatici aliquando confunduntur, cum super diuersa uestigia ferarum ponuntur, & errare incipiunt, Hæc Albert. ¶ Canis defensorius horridus sit, & semper pugnaturo similis, omnib. inimicus præter dominum: ita ut ne tangi quidem se patiatur à familiaribus: sed omnibus morsum minetur, tanquam hostibus: dominum tamē rectis oculis seruet, Blond. Et alibi, Defensorius (inquit) forma præstanti deligatur, qua terrorem intuētibus inducat: laudatur seuerus, minime blandus, qui & conseruos tanquam iratus inspiciat, & citius excandescat in exteros, item qui uigilantior sit, et circumquaque prospiciat, ut solent animosi. Sed quoniam canis rarò natura defensor bonus est, ideo hac arte instruendus erit. Infans etiamnum irritetur ad iracundiam à pueris. Anniculum iam & adultū, gladio lacessere & obruere oportet, ac impugnare donec fessus & uictor os cruentum reportet: seruus autem & gladiator, uel lacer, uel uictus recedat. Post pugnam uinciendus est, neque permittendū ut solutus uagetur: sed in uinculis pascatur donec euaserit optimus defensor. Aggredi autem eum oportet strictis mucronib. Hac ratione fortissimus fiet, & contra hostes duci, & dominum ab insidijs securum reddere idoneus. Hoc enim seruatur hac tempestate etiam plerisque in locis Hispaniæ, ut percepimus, Hactenus Blond. ¶ Alexander Pheræus Thessaliæ tyrannus educasse fertur canem insolitæ magnitudinis, atrocem, & infestum omnibus præter domesticos atque illos à quibus cibum capiebat. Hunc dormiens foribus cubiculi custodem adhibebat, ut qui sibi metueret quod uarijs tormentis multos subinde afficeret, Blond. ¶ Eupolidi poëtæ comico Augeas Eleusinius munere donauit canem, non modo genere Molotticum, sed etiam forma præstantem: quem eodem nomine Eupolis, quo Augeas erat, appellauit. Canis iam nomine Augeas, cum longa consuetudine tum uero ciborum illecebris allectus, & blanditijs, diligebat dominum, ut præclare ostendit, cum aliquando seruus nomine Ephialtes dramata quædam Eupolidis domini sui surriperet. Tum non latuit canem furax seruus. Is itaque acerrimo impetu, crudeliterque incurrit in hunc direptorem, mordicusque comprehendens interfecit. Post autem aliquanto in Aegina Eupolis excessit è uita, ibique eius corpus ad sepulturam datum fuit. Huius uero canis morte illius ingemiscens, non tantum ululatu primo illius excessum è uita luxit, sed deinde mœrore inediaque extabuit, in odiumque uitæ adductus ex altoris sui morte, extinctus est. Ex eo locus hic, ad huius casus memoriam conseruandam, Canis luctus appellatur, Aelian. Eadem scribit Tzetzes Chil. 3. cap. 131. Apud Suidam hæc uerba legimus, ὅπου τὰ ποιήματα αὐτῷ κύων τις ἐδόκει συμποιεῖν Μολοττικός, quæ quidem de Eupolidis cane dicta mihi uidentur. ¶ Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis canis, uxore eius Cosingi lacerata, propter lasciuiorem cum marito iocum, Plin. Nicomedes rex maximū & fidissimum sibi charissimumque canem Molossum habuit, huius coniugem Ditizelen (ex qua Prusiam, Zielum, & Lysandram susceperat) regi colludentem, canis hostem arbitratus, inuasit, & dextrum humerum morsu auulsit, carnes & ossa dentib. comminuit. Illa moriens in ulnis mariti Nicomedię sepulta est in sepulchro deaurato: Quod quidam temporibus Michaëlis filij Theophili effodientes, saluum adhuc mulieris cadauer inuenerunt, ueste ex auro texta inuolutum: qua in fornace fusa, auri libras tredecim supra centum repererunt. Cæterum canem ipsum à regis conspectu semotū, desiderio regis & mœrore propter necatam mulierē, plerique mortuū referūt, Hæc Tzetz. teste citans Arrianū in Bithynicis. ¶ Orpheū aucupio intentum draco inuasurus erat, quem interceptum canes occiderunt, ut ipse recitat in poëmate de lapidib. (quod etiamnum extat,) Tzetz. ¶ Apud nos Volcatium nobilem, qui Cesellium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis à grassatore defendit: Item Cælium senatorem ægrū Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille uulneratus est, quam cane interempto, Plinius.

¶ His auxere fidem, quos nostro fulua sub æuo
Miratur, nutritque Rhodos, custodibus illis
Arua, & Carpathij defendit littora ponti.
It noctes animosa phalanx, innexa trilici
Pectora thoracum tunica, sacrumque profano
Seligit, & blande exceptum deducit ad urbem,
Illum autem rapit, & morsu discerpit acerbo, Stroza filius in Epicedio canis.

¶ Adolescens spectatæ uirtutis inter Danaos canem habuit horrendæ acerbitatis, quæ sola plerunque bis senos peremit uiros, Blondus.

¶ Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxēre, prælìantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemque Castabalenses, cohortes canum habuēre: eæ primæ dimicabant in acie, nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendēre Cimbris cæsis domus eorum plaustris impositas, Plin. ¶ Cum Hyrcanis & Magnesijs canes quasi societatem bellorum gerendorum inire solebant, hisque maximo ad bella inferenda, adiumento erant. In pugna ad Marathonem commissa cuiuspiam Atheniensis canis, summa contentione illi tulit auxilium, ac simul ex ea actione uterque in uarijs scriptionibus honoris memoriam consecutus est, Aelian. Magnetes qui iuxta Mæandrum habitant, ferunt alere canes in prælijs propugnatores, πολέμων ὑπασπιστὰς: similes autem erant Pæonum quoque οἱ σύνθηροι κύνες, id est uenationum socij canes, Pollux. ¶ Certū est ex uerbis Valerij Maximi Masinissam regem Numidarū (quū parū fidei in hominum pectorib. reponeret) corporis sui custodiam canibus commisisse, Textor. ¶ Tale (ex canibus) tibi auxilium Colophon, tibi tale parasti Caspia gens, partosque æquè partiris honores, Stroza filius in Epicedio canis. Apparet eum Caspiam gentem apud Plinium legisse, ubi codices nostri rectè habent Castabalenses, Est enim Castabala Ciliciæ & Phœniciæ ciuitas, quæ & Perasia dicebatur, Stephanus ex

Strabo-

Strabonis libro 12. ¶Hispani qui nouum orbem perlustrarunt, in certaminibus cum nudis incolis canum opera plurimum usi sunt, Petrus Martyr. Et alibi, Canes Hispanorum (inquit) in homines nudos rabidi insiliebant, haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruos: nec minus fidos Hispani reperiunt in periculis subeundis canes, quàm suos olim Colophonij uel Castabalenses. Et rursus, Pacram regulum & tres alios eum comitantes, homines nefarios & extremæ libidinis, Vaschus Hispanus apud se accusatos in bellatorum canum fauces coniecit, illorumq; lacerata cadauera cremari iussit. De canibus, cum quibus prælia ineunt, mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipites ac in ceruos aut apros, si digito monstrentur. Data quandoq; tessera canibus solutis preeuntibus agmen, toruo Molossorum aspectu atq; insueto latratu perterriti hostes hæsitantes, pugnas ordinesq; stupidi deseruerunt. Verum Caramairenses & Caribes ferociores, bellisq; gerendis aptiores, in ruentes canes citius fulgure icto uenenatas destinant sagittas, & multos perimunt.

DE CANIBVS CVSTODIBVS: ET PRIMVM de pastorali.

CANVM qui custodes dicuntur, & custodiæ causa parãtur, alij pecora, alij uillas, alij domos priuatas, alij publicas, ut templa, custodiunt. Apta custodum nomina apud Xenophontem sunt Phylax & Phrura. Plura de custodibus in genere, uide infra ab initio tractationis de custodibus ædium. Sed primum de pecuario, inde disseramus de reliquis. ¶Molotticum genus uenaticum, nihil à cæteris discrepat: At pecuarium, longè & magnitudine, & fortitudine contra belluas præstat, Aristoteles. Μολοσσός, κύων ὁ ποιμενικὸς καὶ μέγας, Varinus & Suidas: Sed de Molossis uide supra inter Venaticos robustos. Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed unà Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem, incursusq; luporũ, Aut impacatos à tergo horrebis Iberos, &c. Vergilius in Georg. Pecuariũ canem Aug. Niphus mastinum interpretatur: Sunt autem mastini, ut supra docui, quos Germani rüden appellant.

¶Nunc de mutis custodibus loquar: quanquam canis falsò dicitur mutus custos, nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiam, uel furem prædicat, quàm iste latratu? quis excubitor inueniri potest uigilantior? Quare uel imprimis hoc animal mercari tueriq; debet agricola: quod & uillam, & fructus, familiamq; & pecora custodit, Columella. Sed de uillatico alibi: hic de illo dicemus, qui (ut Columella inquit) propellendis iniurijs hominum ac ferarum comparatur: & idem obseruat domi stabulum, foris pecora pascentia. Relinquitur (inquit Atticus apud Varronẽ) de quadrupedibus quod ad canes attinet, maximè ad nos, qui pecus pascimus lanare. Canis enim ita custos est pecoris, ut eius quod eo comite indiget ad se defendendum. In quo genere sunt maximè oues, deinde capræ. Has enim lupus captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt, quæ se uindicent, sues, uerres, maiales, scrofæ: propè enim hęc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq; uenisset lupus, ultro mulos circunfluxisse, & ungulis cædendo eum occidisse? & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos? Hæc ille.

¶Pecuarius canis (utor Columellæ uerbis) neq; tam strigosus aut pernix debet esse, quàm qui damas, ceruosq;, & uelocissima sectatur animalia: nec tam obesus aut grauis, quàm uillæ horreiq; custos: sed & robustus nihilo minus, & aliquatenus promptus ac strenuus, quoniam & ad rixam, & ad pugnam, nec minus ad cursum comparatur, cum & lupi repellere insidias, & raptorem ferum consequi fugientem, prædamq; excutere atq; auferre debeat. Quare status eius longior productiorq; ad hos casus magis habilis est, quàm breuis, aut etiam quadratus: quoniam (ut dixi) nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam consectandã. Cæteri artus similes membris uillatici canis, æquè probantur, Hæc Columella. Canes ad pecorum custodiam (inquit Varro apud Constantinum) præcipuè generosi, corpore magno sunt, uegetis uiribus, animo non deiecto, graui latratu atq; formidabili utentes: Qui etiam in adeuntes non frustra ac temere insiliunt, sed uires in suum tempus reseruant, cum impetu opus erit. Hi siquidem sunt fortiores, atq; ægrè etiam capiuntur, ἰσχυρότεροι καὶ δυσαλωτότεροι: intelligo qui non facile capi, id est uinci à feris queant. Canis pastoralis (ut Blondo placet) defensori similis eligatur, educeturq; similiter. Laudat in eo colorem album Columella, qui si nõ reperiatur, quemuis potius quàm uarium probabis: ut quem prisci (Columella) nec in uillaticis nec pastoralibus laudauerint. Non mirum est autem si candidi canes hac tempestate probentur à pastoribus, cum illi præ cæteris facile dignoscantur à lupis: nam cæteri in tenebris quandoq; non agniti à pastoribus, pro ipsis lupis petiti sunt, (ut supra etiam in Venaticorum colore dictum est,) Hæc Blondus. Pastor album probat: quoniam est feræ dissimilis, magnoq; opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane, uel etiam crepusculo, ne si non sit albo colore conspicuus, pro lupo canem feriat, Columella. Primum ætate idonea parandi sunt (inquit Varro) quod catuli & uetuli, neq; sibi, neq; ouibus sunt præsidio, & feris bestijs nonnunquam prædæ. Facie debent esse formosi, magnitudine ampla, oculis nigrantibus aut rauis, naribus congruentibus, (μυκτῆρα ὁμόχρουν ἔχοντες, nasum eiusdem coloris habẽtes, Fronto: Eiusdem coloris intelligi potest uel simpliciter, ut unus in naso color sit: uel ut idem qui in reliquo corpore: uel idem qui in oculis, quos Fronto proxime nigros tantum probauerat:) labris subnigris aut rubicundis, neq; resimis superioribus, neq; pendulis subtus: mento suppresso, & ex eo enatis duobus dentibus, directis potius quàm brochis (tortis, Crescẽtiensis)

& acutis, quos habent labro tectos. (Fronto ſimpliciter dentes acutos requirit:) capitib. & auriculis magnis, ac flaccis (Creſcentien. pro flaccis habet latis, exponens plicatis. In Frontone μελανοκεφάλους, id eſt nigris capitib. perperam legi puto pro μεγαλοκεφάλους, id eſt magnis capitib. ut conueniat Varroni, ſicut in cæteris ferè omnibus: pectore lato, Fronto: quod Varro Latinus non habet.) craſſis ceruibus, ac collo: (πολυαύχενας καὶ πολυτράχηλοι. τράχηλος collum totum eſt Græcis, αὐχὴν poſterior, δέρη anterior tantum pars, Fronto.) internodijs articulorum longis, (μακρόκωλοι, βραχίονας στερεοὺς καὶ παχεῖς ἔχοντες, id eſt, artubus longis, brachijs ſolidis & craſſis, Fronto.) crurib. rectis, ac potius uaris quàm uacijs, (σκέλη ὀρθὰ, εἰ δὲ μὴ, σκαμβότερα μᾶλλον ἤ, deeſt uox βλαισότερα, ut Andreas à Lacuna rectè ex Varrone Latino conijcit. σκαμβοὶ enim uel ῥαιβοὶ, Latinis uari appellantur, incedunt́q; crurib. introrſum peruerſis: βλαισοὶ uero, Latinis blaſſi & uacij, cancrorum inſtar crura extrorſum curuant.) pedib. magnis & altis, qui ingredienti ei diſplodantur (πόδας μεγάλους, ἐν τῷ ἐπιβαίνειν πλατυνομένους, Fronto.) digitis diſcretis, διηρθρωμένοις: unguibus duris ac curuis: talo, nec ut corneo, nec nimium duro, ſed fermentato ac molli: à feminibus ſummis corpore ſuppreſſo: ſpina neq; eminula, neq; curua, (ῥάχιν εὐθεῖαν ἕως τῆς οὐρᾶς ἔχοντας, Fronto:) cauda craſſa, (Fronto addit, ἀπὸ τῆς ἐκφύσεως μυουρίζουσαν ὅλην, id eſt quæ ab initio ad finem uſq; paulatim tenuior graciliorq; euadat) latratu graui, (grauiſſimo, Fronto:) hiatu magno: colore potiſſimum albo, quod in tenebris (addendum uidetur aliquid, ut ſic legatur, quod in tenebris à lupo & alijs feris facilius dignoſcantur, ut ſupra etiam docui: uel tale quid:) ſpecie leonina, Hactenus Varro. Poſtrema eius uerba ex Frontone dilucidius intelligentur. Is canes probat albos colore, præſertim ſi greges ſequi debeant: rauos oculis, & leonina ſpecies: uel ſi Græcè mauis, χαροποὺς τοῖς ὄμμασι καὶ λεοντοειδεῖς. Dubitet autem aliquis utrum λεοντοειδεῖς ad corporis uel ſpeciem uel colorem, uel ad oculorum tantum colorem referat: ego de oculorum tantum in eis colore acceperim, quem Græci in leonibus præcipuè χαροπὸν appellant, ut λεοντοειδεῖς interpretamenti loco ad charopos ſubiecerit. Non enim intelligi puto de reliqui corporis colore, quem album deſyderat. Quod ſi quis de corporis ſpecie & figura accipere malit, illi non contenderim, ne Varronem quoq; erraſſe, aut locum eſſe corruptum defendendum mihi ſit: quanquam poſterius iam proximè probaui. Creſcentienſis, cuius modica apud me authoritas eſt, hunc Varronis locum uſurpans, colorem leoninum ſimpliciter in cane paſtorali laudat, nulla albi mentione. Oculis igitur charopis ſiue rauis & leoninis hoc genus canis deligendum Fronto iubet, ἄν τε δασεῖς τυγχάνωσιν ὄντες, ἄν τε ψιλοί, hoc eſt ſiue hirſuti ſiue glabri ſint, nempe reliquo corpore, ut in fœmina etiam dicetur: etſi hirſutos eſſe præcipuè circa armos magis leoninum eſſet. ¶ Præterea fœminas uolunt eſſe mammoſas, æqualibus papillis, Varro. Fronto etiam in fœminis tum præcedẽtes maris notas deſiderat, tum ut magnas habeant mamillas, & papillas in eis magnitudine pares: quoniam nonnullæ canes marcidas mamillas, & inſtar ligni ſiccas duraſq; habent, ἀτρόφους καὶ ἀπεξυλωμένας. Nec admodum refert an reliquũ corpus hirſutum & glabrum ſit: hirſuties tamen canem magis terribilem reddere uidetur. ¶ Magni intereſt ex ſemine eſſe canes eodem, quod cognati maximè inter ſe ſunt præſidio, Varro. Canes ſunt nutriendi, affines affinib. iuncti: naturaliter enim illi ſibi mutuò blandiuntur, ut Andr. à Lacuna uertit: ut Cornarius, mutuam opem ferunt, Græce ἀμμύνοσι legitur uoce corrupta: Cornarius uidetur ἀμύνουσι legiſſe: quæ lectio ex præcedente etiam Varronis ſententia confirmari poteſt. Videndum ut boni ſeminis ſint: itaq; à regionibus appellantur, Lacones, Epirotici, Salentini, Varro. Videndum ne à uenatoribus aut lanijs canes emas: Alteri quòd ad pecus ſequendum inertes: alteri ſi uiderint leporem, aut ceruũ, quod eum potius quàm oues ſequentur. Quare aut à paſtoribus empta melior, quæ oues ſequi conſueuit: aut ſine ulla conſuetudine quæ fuerit: canis enim facilius quid aſſueſcit, eaq; firmior conſuetudo, quæ ſit ad paſtores, quàm quæ ad pecudes, Varro. ¶ Seruabimus eos collum eorum crudo corio circumuallantes, gutturq; & totas fauces munientes, ab ipſo nimirum corio erigentes ferreos aculeos. Siquidem ſi aliquam harum partium attigerit fera, canem occidet: ſin uero aliã partem momorderit, uulnus excitabit duntaxat, Varro in Conſtantini Geoponicis. At ne in eos graſſentur feræ, ut hyęnæ & lupi, munire illis guttur atq; collum oportet, ueluti ferratis thoracib. clauiſq; acuminatis transfixis, à ſe inuicem latitudine digitorum duûm aculeis ipſis diſtantib. Fronto ibidem. Sed de collarib. canum plura dixi parte 5. cap. 8. de Cane in genere. In locis ſaxoſis & ſenticoſis, calciamenta pedib. adhibenda ſunt, quibus prætegantur uſq; ad crura, ut integris pedib. canis ualidior obſiſtat contra impetus beſtiarum, Blond. ¶ Hos canes qui educant, collidunt, atq; ad mutuam pugnam impellunt, deprimi tamen non ſinunt, ne puſillanimes fiant animoq; perculſi, ſed in certamine audaces alijs minimè cedant, Fronto. Educunt eos, plures in unum locum, & irritant ad pugnandum quo fiant acriores: neq; defatigari patiuntur quo fiant ſegniores, Varro. ¶ Publius Aufidius Pontianus Amiterninus non (lego, cum) greges ouium emiſſet in Vmbria ultima, quibus gregibus ſine paſtoribus canes acceſſiſſent: paſtores ut deduxerũt in Metapontinos ſaltus, & Heracleæ emporiũ, inde cum domum rediſſent, qui ad locum deduxerãt: è deſyderio hominum diebus paucis poſtea canes ſua ſponte, cum dierum multorum uia intereſſet, ſibi ex agris cibaria quæſierunt, atq; in Vmbriam ad paſtores redierunt: neq; eorum quiſquam fecerat, quod in agricultura Saſerna præcepit, qui uellet ſe à cane ſectari, uti ranam obijciat coctam, Varro. Numerus canum pro pecoris multitudine ſolet parari. Ferè modicum eſſe putant, ut ſinguli ſequantur ſingulos opiliones, de quo numero alius alium modum conſtituit. Quod ſi ſunt regiones ubi beſtiæ ſint multæ, debent eſſe plures: quod

accidit ijs, qui per calles ſylueſtres longinquos ſolent comitari in æſtiua, & hyberna. Villatico uero gregi in fundum ſatis eſſe duos, & id marem & fœminam. Ita enim ſunt aſſiduiores, quòd cùm altero idem ſit acrior: & ſi alter indeſinenter (Creſcentien. uocem indeſinenter omittit) æger eſt, ne ſine cane grex ſit, Varro. ¶ Catuli duob. menſibus primis à partu, non diſiunguntur à matre, ſed minutatim deſueſiunt, Varro & Fronto. Conſueſaciunt quoqꝫ ut poſſint alligari primum leuib. numellis (uinculis, Creſcent.) quas ſi abrodere conantur, ne id conſueſcant facere, uerberib. deterrere ſolent, Varro. Aſſueſaciunt eos uinculis, primo quidem loro, dein uero paulatim ferreæ catenæ, Fronto. Pluuijs diebus cubilia ſubſternenda fronde, aut pabulo (palea Fronto:) duabus de cauſis, ut ne oblinantur, aut perfrigeſcant. Quidam eos caſtrant, quod eò minus putant relinquere gregem: Quidā non faciunt, quod eos credunt minus acres fieri, Varro. ¶ Canis paſtoralis colludit paſtori, gregē agnoſcit, inſidiantes feras perſequitur: quæ dotes ſi ei natiuæ & ſpontaneæ fuerint, excellit in ſuo genere, Blond. Catuli quot educandi, & alia quædam ad procreationem, educationem & cibatum pertinentia, lege ſupra in hiſtoria Canis in genere. Canes interdiu clauſos eſſe oportet, ut noctu uigilantiores ſint, Cato ca. 124. quæ eius uerba ad uillaticos & alios cuſtodes potius quàm paſtorales pertinere mihi uidentur, & ſi Petrus Creſcentien. in paſtoralis hiſtoria ea recitet. ¶ Cibaria ferè eadē ſunt utriqꝫ generi (pecuario & uenatico) præbenda. Nam ſi tam laxa rura ſunt, ut ſuſtineant pecorū greges, omnes ſine diſcrimine canes ordeacea farina cum ſero commodè paſcunt. Sin autem ſurculo conſitus ager ſine paſcuo eſt, farreo uel triticeo pane ſaturandi ſunt, admiſto tamen liquore coctæ fabæ, ſed tepido: nam feruens rabiem creat, Collumella. Non permittunt illis mortua tangere pecora: ne in uiuentia etiam aſſueſcant impetum facere: reuocantur enim ægerrimè, ubi ſemel carnes crudas guſtauerint, Fronto.

¶ Et de ore paſtoritij canis uirens exiluit ranula, Apuleius libro 9. Metamorph. Omnia ſecum Armentarius Afer agit, tectumqꝫ, laremqꝫ, Armaqꝫ, Amyclæumqꝫ canem, Creſſamqꝫ pharetram, Verg. in Geor. Αἱ δὲ κύνες τά τε θηρία ἀπειρύκουσαι ἀπὸ λύμης καρπῶν καὶ προβάτων, καὶ τῇ ἐρημίᾳ τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσαι, ἀντωφελοῦσι τρεφόμεναι τὸν χῶρον, Xenophon in Oeconomico. Ποιμνῖται κύνες, αἰπόλοι κύνες, Pollux. Κύνες ποιμνίων φύλακες, Geopon. Græca. Κυνασβοτῆρας, una uoce, Suidas exponit canes paſtorales, adijciens, οὐ γὰρ ἀναιρεῖ τὸν σκηνὴν ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ ἔξω τινὰς ἀναιρεῖ, quaſi canis paſtoralis natura his uerbis declaretur, ut qui nulli familiarium noceat, externos uero quoſdam (nimirum fures & prędones) interimat. Pecudesqꝫ ſecuta Pœmenis, Ouid. inter canes Actæonis. Aegyptij canes ab Oppiano cognominantur Βουκολίων οὖροι, id eſt armentorum cuſtodes. Geryonis canis, nomine Gergittios Cerberi frater, armenta cuſtodiens, & ab Hercule cæſus, in Iberia ſepulchrum habet, Pollux. Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσωνται ἐν αὐλῇ, carmen Homeri quo ſignificatur πλουμένεια περὶ τὸ φυλάσσειν. Αὐτὰρ ὄγ᾽ ἐξοπίσω, &c. ὥστε λῖς ἠϋγένειος, Ὅν ῥα κύνες τε καὶ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωνται Ἔγχεσι καὶ φωνῇ, τοῦ δ᾽ ἐν φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ Παχνοῦται, ἀέκων δέ τ᾽ ἔβη ἀπὸ μεσσαύλοιο, Homer. Iliad. ρ. Idem poëta à Glauco quodam hoſpitio exceptus, cum canes non ceſſarent cœnantem ipſum adlatrare, ſic monuit: Γλαῦκον μὲν κυσὶ δεῖπνον ἐπ᾽ αὐλείῃσι θύρῃσι Δοῦναι, ὡς γὰρ ἄμεινον. ὁ γὰρ καὶ πρῶτον ἀκούει Ἀνδρὸς ἐπερχομένου, καὶ οὐ ἕρκεα θηρὸς ἰόντος. Sed horum quædam commodius ad uillaticum referentur. Ἴσθι γοῦν αὐτὸν (τὸν Γοργίου παῖδα) κυσὶ σπαραξόμενον, εἰ ἐν τοῖς ἐμοῖς ἀγροῖς τὸ λοιπὸν ἐνδημήσειεν. ἤδη γὰρ καὶ ἡ θήλεια κύων σὺν τοῖς τέκνοις περιφέρει μου τὸ γνήσιον ἀνθρωπίνης ὀργῆς τὰ τιμελῆς ἐφάψασθαι, Simocatus in epiſt. ¶ Canis & ouis apologum Socrates apud Xenophontem libro 2. Apomnemon. his uerbis refert: Cum animantia eſſent uocalia, ouem domino ſuo dixiſſe ferunt: Mirum facis profectò, qui cum nobis, à quib. lanam, agnos, caſeumqꝫ habes, nihil des niſi quicquid à terra capiamus: canem, qui nihil tibi tale præbet, de quo tu comedis pane participem facis. Canis uero cum hæc audiſſet, Non immeritò per Iouem, dixit: Ego nanqꝫ ſum ille, qui & uos ipſas ſaluas facio, atqꝫ cuſtodio, ut nec homines uos furētur, nec lupi rapiant. Quòd ſi ego uos non cuſtodiam, nec ad paſcua uobis proficiſci licebit, timentibus ne pereatis. His ab eo dictis, oues quoque fertur cani conceſſiſſe.

DE CANE VILLATICO, ET NAVTICO.

CANIS uillaticus uillam, quæqꝫ iuncta ſunt uillæ cuſtodit, is obeſior & grauior eſſe debet quàm pecuarius, corpore etiam minus longo, cum celeritas in eo non requiratur, Columella. Noſtrates ut paſtorales, ſic uillaticos etiam eius plerunqꝫ generis habent, quos rudios uocant, Rüden. Villæ cuſtos eligendus eſt ampliſſimi corporis, uaſti latratus, canoriqꝫ, ut prius auditu maleficum, deinde etiam conſpectu terreat, & tamen nonnunquam ne uiſus quidem horribili fremitu ſuo fuget inſidiantem: ſit aūt coloris unius, isqꝫ magis eligatur albus in paſtorali, niger in uillatico: nā uarius in neutro eſt laudabilis. Villaticus, qui hominum maleficijs opponitur, ſiue luce clara fur aduenerit, terribilior niger conſpicitur, ſiue nocte, ne conſpicitur quidem propter umbræ ſimilitudinem: quamobrem tectus tenebris canis tutiorem acceſſum habet ad inſidiantem. Probatur quadratus potius, quàm longus, aut breuis: capite tam magno, ut corporis uideatur pars maxima: deiectis, & propendentib. auribus: nigris, uel glaucis oculis, acri lumine radiantibus: amplo, uilloſoqꝫ pectore, latis armis, crurib. craſſis, & hirtis: cauda breui: ueſtigiorū articulis, et unguib. ampliſſimis, qui Gręce δρακὰς appellant: (δρακός, τῆς παλάμης τῆς χειρός, Varin.) Hic erit uillatici canis ſtatus pręcipue laudandus: mores autem neque mitiſſimi, neqꝫ rurſus truces, atqꝫ crudeles, quod illi furem quoqꝫ adulātur, hi etiam domeſticos inuadunt: ſatis eſt ſeueros eſſe, nec blandos, ut nonnunquam etiam conſeruos iratius intueantur,

semper excandescant in exteros. Maxime autem debent in custodia uigilaces conspici: nec erronei, sed assidui: & circunspecti magis, quàm temerarij: nam illi, nisi quod certum compererunt, non indicant: hi uano strepitu, & falsa suspicione concitantur. Hæc idcirco memoranda credidi, quia non natura tantum, sed etiam disciplina mores facit, ut cum emendi potestas fuerit, eiusmodi probemus: & cum educabimus domi natos, talib. institutis formemus. Nec multum refert an uillatici corporibus graues, & parum ueloces sint: plus enim comminus, & in gradu, quàm eminus, & in spatioso cursu facere debent: nam semper circa septa, & intra ædificium consistere, immò ne longius quidem recedere debent: satisque pulchre funguntur officio, si & aduenientem sagaciter adoriuntur, & latratu cõterrent: nec patiuntur propius accedere, uel constantius appropinquantem uiolenter inuadũt. Primum est enim, non adtentari: secundum est, lacessitum fortiter & perseueranter uindicari: atque hæc de domesticis custodib. Columella. Blondus uillaticum laudat hirsutis contractisque pilis, ut ipse loquitur: qui corpus in gyrum colligat, altero oculo uigilet, altero dormiat: qui leuissimum propter motum expergiscatur: aurib. & cauda domino faueat, eiusque manibus caput subijciat & dorsum, tanquam ita blandior domino, & in custodia uigilantior futurus: externis tamen, imò familiaribus quoque domini, terribilis esse debet. ¶ Canes potius cum dignitate & acres paucos habendum, quàm multos: quos consuefacias potius noctu uigilare, & interdiu clausos dormire, & catena uinctos esse, ut soluti acriores fiant, Varro 1.21. Canes interdiu clausos esse oportet, ut noctu uigilãtiores & acriores sint, Cato 124. Ad uillaticos referri possunt etiam superius posita quædam circa finem historiæ de pastorali. Καὶ τὸν κρῆσσαν ὠκύνα συνήθειον κέκτηκε, Simocatus in epist. de custodiendis uineis loquens.

¶ NAVTICVS canis est qui à nautis uehitur, ut nauis & rudentum merciumque custos sit. Is eligitur corpore maximo, terribili latratu, qualis est canis Crouaticus, pilis & magnitudine lupo proximus, aspectu etiam atroce, Blond.

DE CANIBVS PRIVATARVM ET PVBLICARUM ædium custodibus. Et primum de custodibus quædam in genere.

CANES custodes diuersos esse supra dixi ab initio historiæ canis pastoralis. Canes si castrentur, cessant à relinquendis heris, ad custodiam & uenationem nihilo deteriores facti, Xenophon. Et leuisomna canum fido cum pectore corda, Lucret. libro 5. quod somni sint modici ac parcè dormiant. Custos epitheton canis, quod domum alterius protegat, Textor. Exagitant & lar, & turba Diania fures, Peruigilantque lares, peruigilantque canes, Ouid. li. 5. Fastorum. canes turbam Dianiam uocat. Boiscum pugilem Thessalum longè aliter quàm canes tractare debetis: nam ferociores quidem canes plerique interdiu uinciũt, noctu dimittunt: Hunc uos, si quod æquum est feceritis, noctu uinctum tenebitis, interdiu solutum dimittetis, Xenophon in Expeditione Cyri ad finem libri 5. Vigil, epitheton canis, quod pro foribus excubias agat ut rem domini tueatur. Robustæque fores, & uigilum canum Tristes excubiæ munierant satis, Horat. libro 3. Carminum, Ode 16. Tenebrisque teguntur Omnia, iam uigiles conticuêre canes, Ouid. libro 4. Fastorum. Catenarium canem legimus apud Senecam libro 3. de Ira: est autem is qui ad fores domus alligatur custodiæ causa. Κύνας τραπεζῆας πυλαωροὺς, Homer. Iliad. χ. communis lingua πυλωροὺς ianitores dicit. De uoce τραπεζῆας uide infra in Cane inutili. Exanimes trepidare simul domus alta Molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Illud quoque usus inuenit, ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutriant, Veget. lib. 4. de re milit. ¶ Si eximios custodes habere cupis, robustos elige, eosque ligatos interdiu semper include, noctu solue. Erunt enim mirabiles in custodia, neminem omnium agnoscentes, nec admissuri in domum quenquam, Albertus.

¶ Aedium priuatarum custodes canes, uno uerbo Græcis οἰκουροὶ appellantur. Οἰκουροὶ κύνες, ἐπὶ φυλακῇ τῶν κτημάτων, Suidas. Οἰκόθυρος, οἰκουρὸς κύων, Hesychius & Varinus. θοῦρος exponitur audax, robustus, magnus, impetuosus, bellicosus: οὖρος uero, custos. Canum qui communiter domus custodiũt, quidam sunt magni, quidam medij, quidam parui: sunt & minimi nobilium matronarum: omnes hi domos latratu defendunt, & alienis importuni sunt, Author obscurus. Rufus canis ex numero custodum, idoneus est ut mimicus fiat, Albertus. Genus canum ignobilius, quod ad custodiam destinatur, ita ut plurimum ante mensam se disponit, ut uno oculo ostium, altero largam domini manum inspiciat, Albertus. ¶ Anser solertiorem custodiam præbet quàm canis, Columella. Est & anseri uigil cura, Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus, Plinius. ¶ Canes domus custodes in somnis uisi, uxores & famulos et quæsitas possessiones significant, Artemidorus.

¶ Canes etiam templis custodes & æditUos multis in locis gentiles adhibuerũt, qui fures & sacrilegos arcerent ac proderent. ¶ Achæa Pallas cognominata est, cuius templum (ut Aristoteles scribit in libro Mirabilium) in Italia apud Daunios Apuliæ populos, in quo antiquitus fuisse tradit cùm alia, tum secures & enses cæteraque Diomedis eiusque sociorum arma. Huius templi custodes canes fuisse perhibentur, qui Græcis adeuntibus blandirentur, cæteris mortalibus agrestes & feri, Gyraldus Syntag. 11. de dijs. Et paulò post, Ilias Minerua (inquit) cognominata est in Daulia, cuius templo canes alebantur, quibus id erat instituti ac moris, ut aduenientibus Græcis blandirentur: barbaris uero si aduenirent, latratu infesti erant. Scribit Dion Chrysostomus Græcos à Troia abituros spopondisse se Mineruæ Iliadi relicturos maximum ac pulcherrimum ἱλασήριον. Hoc Mineruæ Iliadis

templum in Daulia esse Cælius etiam meminit lib. 23. cap. 30. Achææ uero Palladis apud Daunios, cum eiusdem illic ingenij canibus, Leonicenus in Varijs 1. 91. Daunia dicta est Apulia, uel à Dauno Pilumni filio, Turni auo, qui in ea regnauit: uel à Dauno Illyricæ gẽtis claro uiro. Eius incolæ Dauni dicti, & fluuius in ea Daunus. Est & Daunium, urbs Italiæ, & murus Thraciæ, Stephan. Daulida uero uel Daulis, Phocidis oppidum, à Daulide nympha dictum, in quo Procne & Philomela fuerũt, ut poëtæ fabulãtur. Apud hos Daulienses Mineruę templum, & statua antiquissima fuit, Stephanus. ¶ Vulcani templum in Aetna fuit cum igne perpetuo & inextinguibili: ad cuius templi & luci custodiam canes astitisse ferunt, qui adeuntibus castè & religiosè blandiendo associantes comitabantur, uti dei familiaribus. In scelestos uerò & contaminatos, si uel templum, uel lucum ingredi uellẽt, irruebant, & mordicus eos appetentes lacerabant, cęteris allatrabant, Gyraldus: cuius uerborum postrema clarius intelligentur appositis Cęlij Rhodigini uerbis, qui eandem rem libro 23. cap. 29. describens, Quod si manibus (inquit) non puris, sceleréque aliquo pollutior templum inuisat, uel lucum, irruunt mordicus, lacerant, conuelluntque. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes, lasciuiore intemperantioréue insectari modo, satis superque habẽt. Idem huius rei causam rectè in immundorum spirituum fallaciosam sedulitatem reijcit. ¶ Scipionem Africanum ferunt solitauisse noctis extremo, priusquam dilucularet, in Capitolium uentitare: ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solũ diu demorari quasi consultantem de rep. cum Ioue: æditliosque eius templi sæpe esse demiratos, quod solum id temporis in capitolium ingredientem canes semper in alio sæuientes, neque latrarent eum, neque incurrerent, Gellius 7. 1. Quid tacitos linquam, quos ueri haud inscia Crete. Nec semper mendax, ait aurea templa tuentes, Parceréque haud ulli solitos (mirabile dictu) Docta Tyanei stratos senioris ad ora Non magico cantu, sed quod diuinitus ollis Insita uis animo uirtutis gnara latentis, Stroza filius in Epicedio canis. ¶ Istuc uerò (inquit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.) quod maiores nostri Athenis iam tum agentes se uidisse narrare soliti sunt, his quæ diximus longe conspicuum est magis. Aesculapij templum homo quidam clàm subiens (nocte intempesta) magni ponderis auri argentique donaria surripuit, ac latere putans tacite sese subduxit. Canis autem qui tum custos erat templi, Capparus nomine, quoniam latratus æditluorum nemo curabat, sacrilegum fugientem insecutus est ipse: ac primo quidem saxis petitus non destitit: mox exorta iam luce, propè quidem nõ accessit, sed oculis diligenter hominem seruans sequebatur: cibum uero obiectum ne contingebat quidem: iam ubicunque quieuisset ille, excubabat hic iuxta: rursus cum procederet, surgens insequebatur item: uiatoribus etiam quicunque se obuiam tum fortè tulissent, adulabatur, cum hunc infeste semper allatraret, impeteretque. Hæc cum qui furem persequebantur ex obuijs colorem simul & magnitudinem canis narrantibus sciscitando comperissent, auidius iam urgentes, prehensum hominem à Crommyone usque reduxerunt. Canis autem conuersus exultans gestiensque præuolabat, ueluti suam prędam capturamque sacrilegum illum faceret. Ei ut alimentum publice daretur, tum ut sacerdotibus cura huius perpetua incumberet, Athenienses sciuerunt, Hactenus Plutarchus. Eandem historiam Aelianus describit, ex quo ea solum adscribam in quibus nonnihil à Plutarcho dissidere uidetur. Fur primum, inquit, saxis lapidatione facta, canem appetebat: deinde ubi is latrare non desisteret, illum allicere conabatur, panem & offas canum illecebras obijciens: Verum custos incorruptus canis, uel fur cum euasisset in domum suam, uel cum inde exiret, se illi implacabilem inexpiabilemque præbens, furem latrare non desinebat. Tandem intellectum est ubi canis esset, & in furem captum Athenienses uerberibus ac tormentis quæsiuerunt: qui omnia confessus & ex lege capite damnatus, extremum dedit supplicium. Meminit etiam Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. non unum, sed plures sacrilegos faciẽs, his uersibus, Κύων Ἀθήναις ἔδειξέ ποτε ἱεροσύλους, Μέχρις οἰκίας τοῦ αὐτοῦ σὺν ὑλαγμῷ χωροῦσα, Ἥνπερ καὶ ἐπεψήφισαν τρέφεσθαι δημοσίᾳ.

DE INVTILI CANE, ET AEDIVM priuatarum custode.

INVTILIS canis, qui ad nullum hactenus enumeratorum generum pertinet, temere latrat, & cibo tantum uorando occupatur, quem sumit qualemcunque: mox somno & inertiæ deditus, Blond. Tales plerique sunt, quos uulgus domi alit, τραπεζῆες apud poetas à mensis dicti: quod illas petant, & circum oberrent, tanquam parasiti. Homerus tamen etiam πυλαωροὺς, id est ianitores & custodes portarum, τραπεζῆας dixit. Canes quæ Euripidem laniarunt in Macedonia, ab indigenis Estericas appellari Stephanus scribit, ab Homero trapezéas, Cæl. Τῶν ἤτοι μέγεθος μὲν ὁμοίιον οὐτιδανοῖσι Λίχνοις οἰκιδίοισι τραπεζήεσσι κύνεσσιν, Oppian. de Agasęis caniculis Britannicis scribẽs. Τραπεζῆες, οἱ πρὸς ταῖς τραπέζαις λιχνεύοντες, καὶ οἱ ὑποτραπέζιοι, καὶ οἰκουροί. Τραπεζῆας, τοὺς τῇ τραπέζῃ τρεφομένους. Τραπεζεύς, παράσιτος, ἄκλητος, Hesyc. Τραπεζέτης κύων, ὁ ὑποκάτω τῆς τραπέζης, (cũ ει diphthõgo in penultima, ut à nummulario differat, quẽ per iõta τραπεζίτην uocãt:) Suid. apud quẽ & τραπεζῆνες corruptè puto ꝓ τραπεζῆες legit. Τραπεζῆες κύνες, οἱ ὑποτραπέζιοι, οὓς ἀγλαΐας ἕνεκεν κομόωσιν ἄνακτες. παράσιτοι, οἰκοτρεφεῖς, οἷς παράφρασις τὸ, ἃς τρέφον ἐν μεγάροισι, Varin. ¶ Oeonus Lycimnij filius, cũ in Sparta domũ Hippocoontis trãsiret, ἐνταῦθά οἱ κύων ἐπεφέρετο οἰκουρός, ὁ δὲ τυγχάνει τε ἀφεὶς λίθον, καὶ καταβάλλει τὸν κύνα, Pausan. in Laconicis. ¶ Lycurgus legislator cum ciues ex molli & dissoluto uiuendi genere ad honestius moderatiusque transferre cuperet, catulos duos ijsdem parentib. natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere, liguriendo lingendoque uasa & cibos permisit, alterum rus eductum uenationi assuefecit. Postea in

concionem duxit, ubi simul & cibarijs quibusdam propositis, & lepore emisso: hic statim leporem secutus est: ille cibaria abliguriuit, &c. Plutarch. in Laconicis apophtheg. χραμαδοῖλαι, χελῶναι, καὶ αἱ νωθρότητες τῶν κυνῶν, οἱ δὲ τοὺς κοχλίας, Hesychius & Varin. omnibus quidem istis tarditatis uitium cōuenit.

¶ Lucernarius canis à quibusdam nominatur tantum, non exponitur.

DE MIMICO CANE.

Canis animal docile est, & homini facile instituendum se præbet: quamobrē agyrtæ & circumforanei homines quidā, ad ludos diuersos & mimica uel histrionum opera canes assuefaciunt. Optimi sanè mimi fuerint, id est ad imitationem aptissimi, ex uulpe nati canes, Alberto teste: qui si desint, rufi ex custodum numero deligantur, & catuli adhuc cum simia uersentur: ex qua multa iocosa discent. Quòd si etiam ex coitu eius cum simia natus fuerit canis, omnium in hoc genere præstantissimus euadet. Apud Aegyptios tanta multis canib. docilitas fuisse proditur, regnante Ptolemæo: ut ludere, saltare, & molliter ad symphoniæ cantum moueri edocti sint: ac uicem seruorum pauperibus domi aliquando præstiterint, Io. Textor. ¶ Memorabilem mimici canis historiam retuli supra cap. 4. in Cane in genere.

DE CAPRA.

A.

CAPRIGENVM genus omne, capras, hircos & hœdos, Hebræi uocant עזים izim, à nominatiuo singulari עז ez. Numerorum 15. legitur עז בת שנה, id est capra annicula. Chaldaice, עזא eza: Arabice שאה schaah: Persice בזן buz. Et eodem capite hircus caprarum, Chaldaice, עיזי ize: Arabice מאז maez: Persice בוזן busan. Adiunguntur illi nomina שה seh, ut pecus caprarum, & שעיר seir hircus caprarum. Sacræ literæ distinguunt pecudes in duo genera, ut oues & capræ dicant צאן zon, armẽta בקר bakar. A masculino שעיר seir, id est hirco, fœmininum fit שעירת עזים seirah izim, capra. Seir alioqui non substantiue tantum pro hirco, aliâs piloso & satyro, aliâs dæmonio exponitur, sed adiectiue proprie hirsutum significat. Leuit. 16. ubi pro capro accipit, Chaldæus interpres habet צפירה zephirah, Arabs עתוד atud, Persa בוזגלויי buzgalaie. Cæterũ עזאזל azazel. Leuit. 16. Dauid Kimhi nomẽ montis exponit, quod eũ capræ frequentent: quidam addunt montem esse uicinum Sinai. Septuaginta ἀποπομπαῖον emissarium, & ἀποπομπὴν, emissionem, interpretantur: & τράγον διεσταλμένον εἰς ἄφεσιν. Componitur uox ab עז ez capra, & אזל azal iuit, ut sit caper expiatorius, qui abit & aufert mala. Hieronymus caprum emissarium interpretatur. Aquila ad confirmatum deputatus: Chaldaica & Persica translatio uocem relinquũt: Arabica uertit, גבל עזאז, mons Azaz. ¶ Græce αἴξ capram sonat, quæ uox ab עז ez Hebraica formata uidetur. ¶ Syluaticus mier capram exponit: dakh & metaham Vetus Auicennæ uocabulorum interpres. Apud eosdem nomina hæc reperio, Baualmais, urina capræ: Haramiem, stercus caprinum: Adalafi, ungula caprina. ¶ Saraceni capram appellant anse. Itali nomen Latinum seruant, ut & Hispani, nisi p in b mutarent. Galli cheure, uel chieure: Germani geiß: Angli a gote: Illyrij koza.

B.

¶ Aegyptiæ capræ fœtus quinos parere feruntur: quod fœcundissimas Nili aquas bibant. Quam quidem pastores etiam lactis inopibus pecudib. & infœcundis dare solent, Aelian. ¶ In Africæ quadam parte tonsiles capræ sunt, ex quarum uillis nautæ rudentes conficiunt, Textor. Aegyptij affirmant capras suas, quoties cum Sole eodem planè loco Sirius oritur, in ortum omnes conuersas eò respicere, atq; hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, Plutarch. in libro Vtra animalium. ¶ Caspiæ capræ & albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, & ad maximorum equorũ magnitudinem accedunt. Earum uilli adeo molles, cum Milesijs lanis ut mollitudine comparari possint, ex ijsq; sacerdotes & Caspiorum ditissimi uestes conficiant, Aelian. ¶ In Cilicia circaq; Syrtes, uillo tonsili uestiuntur, Plin. ¶ In Cephalenia capræ non bibunt quotidie, ut alia animalia: sed aduersum sibi uentum ore hiantes excipiunt, Aristot. in Mirabilib. ¶ Capras in Gimanti natas Alexãder Myndius scribit sex menses non bibere, sed tantum in mare intueri, & ore hiante illinc auras excipere, Aelian. ¶ Illyricæ capræ ungulas quidem habent, sed non bifidas, Aelian. ex Alexandro Myndio. Apud Illyrios pecora aiunt bis anno parere, geminos pleraq;, nonnulla etiam ternos aut quaternos hœdos: alia quinos uel plures: præterea lactis sesquicongium reddere, Aristot. in Mirabilib. ¶ Orthragoras in libris quos conscribit de rebus Indicis, inquit in Coytha uico sic nuncupato ab indigenis pisces capris comedendos obijci, Aelian. ¶ Libycorum capræ ex pectore ubera appensa habent, Idem. ¶ Callisthenes Olynthius, capras scribit in Lycia densissimo & prolixissimo hirsutas esse pilo, ut muliebres crines esse uideantur, & passim tanquam oues tonderi, ex eisdemq; nauium fabros rudentes contexere, Aelian. ¶ Sardiniam pecudum optimam esse parentẽ, Nymphodorus scribit, caprasq; procreare, quarum pellib. pro uestimentis indigenæ utantur, tamq; mirifica ui esse, ut hyberno tempore calefaciant, æstiuo refrigerent, simulq; in ijs ipsis pellib. cubiti magnitudine pilos innasci: atq; ei qui ijs indutus fuerit, si commodum uideatur cum est frigida tempestas, pilos ad corpus conuertit, ut ab ijs calescat: cum autem est æstas, inuertit, ne calore uexetur.
¶ Scyrias capras, require cap. 8. inter prouerbia. ¶ Capræ in Syria sunt auriculis mensura dodrantali & palmari, ac nonnullæ demissis ita, ut spectent ad terrã, Aristot. Capræ Syriæ (forte Scyriæ) quantum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Aelian. Capra Mambrina in regione Damiata dicta, fert equitantem, sellam, frenum, & cætera quib. equi instrui solent, admittit: auriculas ad terram usq; demissas habet, cornua deorsum reuoluta sub ore: Haud scio an sit ex capris syluestrib. illius regionis, Italus quidã innominatus in descriptione terrę sanctę. Recentiores quidam hanc Indicam capram uocant, (ut pleraq; peregrina Indica) addũt cornua ei acuta esse, parum distantia: corporis colorem eundem qui rupicapris: testes ut equi: cætero nostratib. capris non dissimiles: syluestres tamen esse & in altis montib. reperiri, uisu acutissimo, & eam ob causam à Græcis dorcades nominari. Sed illi in dorcadũ nomine plurimum falluntur, ut patebit infra in historia dorcadum. Mambre mons est iuxta Hebrõ, inde Mambrinæ factum cognomen suspicor. In regione Nubia, quam nunc Mauritaniam uocant, oues latissimas habent caudas, &c. Et inter auriculas caprorum & caprarum illius terræ, palmi ferè (dodrantem intellige) mensura intercedit. Et caprorum quidam caudas habent pendentes usq; ad terram: & auriculæ eorum ferè terram attingunt, Albert. Magnus: Sed locus omnino corruptus est, cum ita legendum sit, ut supra ex Artstotele citauimus. Oues Indiæ & capras ad maximorum magnitudinem asinorum audio accedere. Quatuor fœtus plerunq; pariunt, tres uero cum minimum: Caprina cauda in eam procedit longitudinem, ut terram contingat, Aelian. ¶ Capræ in Narbonensi Gallia, ut audio, auriculas latiores longioresq; nostris habent, ut quæ ad dodrantem longitudinis

accedant. ¶ Qui caprinum gregem (inquit Cossinius apud Varronem) constituere uult, in eligendo animaduertat oportet: Primum ætatem ut eam paret, quæ iam ferre possit fructum, & de ijs eam potius, quæ diutius: nouella enim quàm uetus melior. De forma uidendum, ut sint firmæ, magnę (bene compactæ, magnæ & musculosæ, corporisque superficiem lenem & æqualem habẽtes, Florentin.) corpus lene ut habeant, pilo crebro, nisi si glabræ sunt, duo enim genera earum: sub rostro duas ut mamillas pensiles habeant, quod hæ fœcundiores sunt: ubere sint grandiore, ut & lac multũ, & pingue habeant pro portione. Capella, inquit Columella, præcipuè probatur simillima hirco (cuius formam laudabilem infrà describam) si etiam est uberis maximi, & lactis abundãtissimi. Capram amplam quàm paruam potius eligunt, Varro. Caprarum generositatis insigne laciniæ (mamillæ, Varro ut iam posui: uel uerruculæ, ut in Hirco dicetur: Noneolæ, papillæ quæ ex faucib. capræ dependent, Fest.) corporibus è ceruice binæ dependentes, Plin. ¶ Capræ colorem mutant, ut scribit Aristoteles Sect. 10. problemate 7. Capræ interdum uariæ generantur, Idem. Longa & acuta sunt cornua capris & hircis, frons robusta, Albert. Non omnibus capris cornua, sed quib. sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum, Plin. Mutilis lactis maior ubertas, Plin. Cornigeræ & bisulcæ sunt, Aristot. ¶ Capræ oculi in tenebris splendent, lucemque iaculantur, Plin. Conditos (quibus opponuntur prominentes) in homine oculos, clarissimè cernere putant, sicut in colore caprinos, Idem. Hominum quibusdam oculi caprini sunt, Aristot. Oculos aliquando habet capra colore dissimiles, Author obscur. ¶ Capræ superiores dentes non sunt, præter primores geminos, Plin. Capris pauciores sunt dentes quàm hircis, Aristot. & Plin. ¶ Spirillum uocari inuenio barbam capræ. Dependet omnium mento uillus, quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire (aiunt) cum quandam herbam (eryngium, ut cap. 3. dicam) aliqua ex eis momorderit, Plin. In capris aruncum Aristoteles cryngum appellauit, Cęl. Binas in feminib. mammas habent, nec alibi, sicut & oues, Plin. Causam eius rei reddit Aristoteles ut in Vacca exposui. ¶ Pili crassi prodeunt hircis, fœminis tenuiores. ¶ Boues & capræ & quæcunque id genus cornigera sunt, ob siccitatem adipem plurimũ generant, Galen. de facult. alim. ¶ Cerui & capræ, &c. fel non habent, Plin. Capreæ potius legerim. Nam Græce legitur πρόκες apud Aristotelem. Apud Plin. & alius locus est, ceruorum & caprarum sanguinem non spissari, similiter ex Aristotele translatus: ubi iterum πρόκας legitur Græce: unde apparet Plinium πρόκα uertisse capream, librarios autem corrupisse. Hoc Gaza etiam uel non animaduertit, uel non probauit: πρόκα enim ex Aristotele damam transfert, non de Plinij credo dama, sed de uulgari intelligens, quæ proculdubio caprearum generis est. Ouium & caprarum pars maxima habet fel: & quidem terris quibusdam adeò largè ut exuperantia prodigij loco habeatur, ut in Naxo: sed alijs quibusdam locis omnino caret, ut apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, Aristot. ¶ Plures habet uentres capra, quoniam ruminat, Aristot. ¶ Lienem bisulca inter cornigera habent rotundum, ut capra, ouis, Arist. Cur capra inter femora mammas habeant, causam affert Aristoteles de Partib. 4. 10.

C.

¶ Capras spirare per aures falso credidit Alcmæon, Aristot. & Plinius, apud quem non Alcmæon sed Archelaus, legitur, ut apud Varronem quoque. Hoc idem (inquit Varro) pastores curiosiores aliquot dicunt. Pastores capras aurib. & naribus respirare testantur, Aelian. Philes signum addit, quoniam naso obstructo, nihil offendantur. Huc facit quod Oppianus de ęgagris, id est capris syluestrib. scribit, meatum quẽdam à medio inter cornua loco ad pulmones peruenire, cui cera infusa suffocentur. ¶ Tradunt capras noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinum iecur uescantur, restituit uespertinam aciem his quos nyctalopas uocant, Plin. Et alibi, Quoniam capræ noctu ęquè quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas à Græcis dictos. Sensu audiendi ex omnib. ungula bipartita præditis animalib. acerrimo eas esse putant, Aelian. Hominem acuti auditus significare uolentes Aegyptij, capram pingunt: hæc enim & aurib. & quadam parte gutturis audit, Horus. Somniat etiam hoc animal, Aristot. & Plin.

¶ Capræ ruminant: carent enim superiore dentium ordine, Aristot. Pascũtur uero syluas, & summa Lycæi, Horrenteisque rubos, & amantes ardua dumos, Verg. in Georg. Gaudent locis montanis, Florentin. Capræ in montosis potius locis & fruticib. quàm herbidis campis pascuntur, Varro. Aluntur herbis, & arborum ramusculis quos ore possunt attingere in montib. & conuallibus, Obscurus. In pascendo loca crebro permutant, summaque tantum contingunt, Aristot. Nec multo aliter tuendum hoc pecus in pastu, atque ouillum: quod tamen habet sua propria quædam, quod potius syluestrib. saltibus delectantur quàm pratis. Studiosè enim de agrestib. fruticibus pascuntur, atque in locis cultis uirgulta carpunt, itaque à carpendo capræ nominatæ: ob hoc in lege locationis fundi excipi solet, ne colonus capra natũ in fundo pascat. Harũ enim dentes inimici sationis, Var. Vrentes culta capellas, Verg. Morsus earũ arbori exitialis. Oliuã lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa Mineruæ non immolantur, Plin. Et alibi, Oleam si lambendo capra lingua contigerit, depaueritque primo germinatu, sterilescere author est M. Varro. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, & inter cognitiores (lege cognatiores,) Plin. Hæc Plinij uerba malè intellexit Albert. ita scribens, In die cum pascuntur dicuntur respicere ea, quæ è regione sunt opposita: in sero autem respiciunt ea quæ iuxta sunt posita.

Cubant

Cubant oues capræq; uniuersæ per cognationem. Cum primum sol conuersus destiterit, capras non aduersis præterea inter se oculis, sed auersis cubare accepimus, Aristoteles. Cubant difficilius oues quàm capræ, magis enim capræ quiescunt, acceduntq; ad hominem familiarius: sed sunt frigoris impatientiores quàm oues, Aristoteles. ¶ Atq; ipsæ memores redeunt in tecta, suosq; Ducunt: & grauido superant uix ubere limen, Vergilius. Capræ & oues pinguescunt cum gerunt partum, eduntq; amplius, ut & cæteræ quadrupedes, Aristoteles.

¶ Eupolis elegans ueteris comœdiæ poëta, in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se uerba iactantes: Βοσκόμεθα ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης, Πρίνου, κομάρου τε πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι: Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλ', οἷον κύτισόν τε, ἠδὲ Φάσκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον. Κότινον, σχῖνον, μελίαν, συκῆν, δρῦν, κιττὸν, μυρίκην, (al. ἰρίκιν, forte ἐρείκην scribendū pro ἰρίκιν:) Πρόμαλον, ῥάμνον, φλῶμον (φλόμον potius, id est uerbascū) ἀνθέρικον, κισθὸν, Φηγὸν, θύμα, θύμβραν. Videtúrne uobis ciborum ista simplicitas, ubi tot enumerantur uel arbusta uel frutices, non minus succo diuersa quàm nomine? Hæc Eustathius apud Macrobium contra Disarium, qui pecudes uti simplici cibo, & ideo expugnari difficilius earum, quàm hominum sanitatem dixerat. Phascon Theophrastus uocat, quem alij sphagnon, splanchnon, & bryon, penem (al. per n. duplex) in cerro, id est muscum è ramis eius & cortice dependentem, odoratum, cubitali magnitudine. Πρόμαλος, ut Hesychius & Varinus exponunt, myricam aut agnum id est uiticem significat. Reliqua in Eupolidis uersibus satis nota sunt. ¶ Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, Vergilius. Arbutus, Græcis κόμαρος, arbustum est quo Germania caret: frequens uidi in Galliæ Narbonensis nemoribus fructu omnium tardissimo, tam simili fragis, ut nisi maior esset, & luteo intus colore, non discerneres. ¶ Caprinum pecus dumeta potius, quàm campestrem situm desiderat: asperisq; etiam locis ac syluestribus optimè pascitur. Nam nec rubos auersatur, nec uepribus offenditur, & arbusculis frutetisq; maximè gaudet. Ea sunt arbutus, atq; alaternus, cytisusq; agrestis. Nec minus ilignei querneiq; frutices, qui in altitudinem non prosiliunt, Columella. Alaternum qui nouerit nullius adhuc scripta legi. Fructum arborum solæ nullum ferunt, hoc est ne semen quidem, tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, ulmus attinea, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam, Plinius 16.26. Nascitur apud nos frutex, rarissimus alibi, iuxta fluuij Sili ripam, persici arboris sapore foliorum ferè, fructu & semine nullo quod obseruauerim: quem fruticem persicum appellare licebit donec aliud nomen reperiamus, nam alaternum esse nondum affirmauerim, quòd folia latiuscula uideantur. ¶ Gramen aculeatum aliqui è uulgo capriolam uocant, quòd capris grato sit pabulo, Ruellius. Gramen etiam apud Græcos ægicon cognominari inuenio.

¶ Cytisum in agro esse quā plurimū refert, quòd & capris & omniū generi pecudū utilissimus est, Col. Sed de cytiso in Boue copiosissimè egi. Vbi etiā reprehēdi illorū opinionē qui loti siue trifolij pratēsis genus maius, durius, & acutioribus folijs, cytisum esse putāt, eò quod loto simile folijs, & capris gratum sit, unde nostri **geißklee** appellant, alij **spitzklee**, ab acutis folijs. Nicò meretrix, ut Athenæus scribit, Capra cognominabatur, eò quod Thallum nomine diuitem cauponem consumpsisset, id est ad paupertatē redegisset: thallos enim Græci oleæ ramos appellant, quos auide petunt capræ. ¶ Periclymenon frutex est apud Græcos, qui nunc caprifolium & matersylua dicitur uulgò: quanquam Dioscorides matremsyluam pro hedera capit, cui periclymenon simile est, Hermolaus in Corollario. Clymeno & periclymeno multa eadem tum in uiribus tum descriptione Theophrastus & Dioscorides adscribunt, ut Hermolaus itidem monuit: doctiores discernant. Periclymeno æginæ etiam nomenclatura à capris facta apud Dioscoridem tribuitur: certum est id esse quod nostrates uocant **gilgenconfort/ waltlilgen/ zeünling/ speckilgen/ geyßblatt.** Scribonius, & qui eum in sua trāscripsit Marcellus Empiricus, periclymenon syluæ matrem interpretantur. ¶ Edera dicitur, quod libenter à capris edatur: ut barba hircina etiam, & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. ¶ Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhærescens, Plinius. Arabia ladano gloriatur: forte casuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum aliàs frondibus animal, odoratorum uerò fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgētes, distillantemq; ab his (casus mixtura) succum improbo barbarum uillo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarū pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quàm in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobon hoc uocant: traduntq; syluas Arabum, pastu caprarum infringi, atq; ita succum uillis inhærescere, uerum aūt ladanum Cypri insulæ esse. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse œsypum hircorum barbis genibusq; uillosis inhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est roru-lenta Cypros: Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus uillis adhærescere, atq; ita ladanū depecti, Plinius. Errat autem quod ederæ flore deroso à capris ladanum fieri scribit. Græci ederam cisson appellant, ciston uero (uel cisthon potius cum aspiratione) fruticem odoratum, cuius alterum genus ladon uel ledon dictum, illud est ex quo fit ladanum, nec quicquam cum edera commune habet: qua de re plura leguntur apud Marcellum Vergilium in commentarijs in Dioscoridem. ¶ Capris & capellis (αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ) fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. de hist. anim. 3.21.

¶ Herbam pentadactylon dictam (id est quinquefolium) priusquam bibant quinq; dierum spacio illis uorandam dato, sic plurimum lactis habebunt: In eundem usum uentribus earum dictamnus

alligatur, Geoponica Græca. Græce legitur, ἐὰν δ' ἴκταμον περὶ τὰς αὐτῶν γαστέρας περιάψῃς. Paulò post tamen de lacte in omni pecore augendo ex Africano sic scribitur, Omnia pecora reddent lac copiosum, simulq́ fœtum enutrient, si cytisum ederint, ἢ γάλα ἐν ταῖς γαστέραις αὐτῶν περιάψῃς, id est, aut si uentri illis ipsum lac applicueris, ut Andreas à Lacuna uertit: nam Cornarius hîc etiam pro γάλα reddit dictamnum. ¶ Capræ in Creta ictæ sagitta, quærunt nascentem illic dictamnum, &c. Aristoteles in Mirabilib. intellige feras capras, ut copiosius in illarum historia dicetur. ¶ Serapion in libro de Simplicib. citat Galenum scribentem se uidisse capras lingentes (pascentes) tamaricis frondes, quæ postea sine splene inuentæ sint: Item alias lingentes serpentes excoriatos, easq́ postea minus senescere & albescere, aliâs & post albescentes minus senescere, Albert. & alij quidam barbari. Ego hunc locum neq; apud Serapionem, neq; apud Galenum reperio. Si capræ ex uasis tamaricis biberint aut ederint, non habebunt splenem, Constantin. Melioris notæ anthores de suibus hoc scribunt, minui eorum lienes alueis ex tamarice factis. ¶ Si ex caprarum (uel ouium) grege quæpiam eryngium herbam ore sumpserit, Plutarch. eam dicit primum, ac deinceps reliquum caprarum gregem tandiu à progrediendo sustinere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, Aelian. Si quis apprehensam arunco ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant: Idem euenire aiunt cum quandam herbam (eryngium intelligo) aliqua ex eis momorderit. Vide Marcelli Vergilij commentarium in eryngiũ Dioscoridis. ¶ Huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & præcipuè fœtæ, quæ gelicidio hyemis conceptum fecit. Nec ea tamen sola creant abortus, sed etiam glans cum citra satietatem data est. Itaque nisi potest affatim præberi, non est gregi permittenda, Columella. ¶ Quibus in locis pecora scammoniam, ueratrum, clematidem, aut Mercurialem pascuntur, lac omne uentrem et stomachum subuertit: quale in Iustinis montib. esse à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu, euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit, Dioscorid. Alibi etiam in ueratri mentione idem de capris scribit.

¶ Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur: quoniam publicani, qui pascua cõducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quãdo incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiẽte protinus, capra sternutante, Plin.

¶ Postea quàm capra proxima est ut iuguletur, non amplius cibum attingit, Aelian.

¶ Herba est ab exitio, præcipuè caprarum, appellata ægolethros, &c. Plin. de hac abunde disserui in Boue. ¶ Sabina capris & ouib. uenenum est, Plin. lib. 16. ¶ Rhododendron in iumentis, caprisq́, & ouibus, uenenum est: idem homini contra serpentium uenena remedio, Plin. Et alibi, Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur. ¶ Euonymus arbor dicta, nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali punicæ, atq; folio eiusdem, maiori quàm uincaperuinca (chamædaphne:) & molli, ut punica. Germinare mense septembri (Posideône) incipit, floret in uere, flos colore albæ uiolæ similis: odore infestus, uelut cruorem inferens, (ὄζει δ' δεινὸν, ὥσπερ φόνε.) fructus cum patamine siliquæ sesamę proximus, intus solidus, præterquam quod in uersus diuiditur quaternos: hic pecus (oues) enecat gustatus; quinetiam folium idem facit: & potissimò capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem anocho (elleborum nigrum intelligo: Hippocrates ectomon uocat, apud Plinium entomon legitur,) Hæc Theophrastus in fine libri 3. de hist. plant. nec alibi. Transtulit hæc Plin. libro 13. ca. 22. cætera ferè similiter, sed pro chamædaphne laurum reddidit: ἄνοχον cum quid esset non intelligeret, simpliciter uertit, Succurrit aliquando præceps alui inanitio. Καρπὸς ἔνδοθεν στερεὸς (sic enim lego) πλὴν διῃρημένος κατὰ τετρασοιχίαν, οὗ (malim τοῦτο) δὲ ἐσθιόμενον ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀποκτιννύει, καὶ τὸ φύλλον, καὶ ὁ καρπός: pro quibus uerbis Plinius habet, Intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec nõ & in folio eadẽ uis: nulla ouium aut caprarum mentione. Hanc arbusculam esse suspicor illam quæ uulgò apud barbaros, item Gallos & Italos, fusaria uel fusanus appellatur ab usu fusorum, propter materiæ soliditatem: à nonnullis Gallicè scrota sacerdotum, à figura fructus: Germanice **schlimpfenschlegele/eyerbretschelen/spindelbaum/hanhödle**. Est apud nos (inquit Ruellius) montibus, & uiuis interdum sepibus nascens arbor, punicæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedente: flore luteo, albæ uiolæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus solido, crocata membrana clauso. Arbuscula grauiter, cum delibratur, olet. Hanc neq; pecus, neque capra nouellorum germinum etiam auida prorsus attingit, ligno intus buxeo, quam ad fusos netu muliebri celebres usurpant. Culinę transfigendis lardo carnibus pro ueruculo frequenter utuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ deliniationes faueãt, non ausim affirmare. Fusanus (inquit Crescentiensis) est arbor parua quæ in sepibus oritur, ex cuius ligno fiunt fusi optimi, & alia hoc genus. Hieronymus Tragus Tomo 3. Germanicæ suæ plantarum historiæ, fusariam nulla ratione euonymon esse negans, carpinum facit, quod unico argumento confirmat, quoniam ex dura eius materie uaria uasorum genera fiant. Veterum aliqui carpinum sub acere comprehendunt, alij genus diuersum faciunt. Sunt qui in montibus enatam carpinum, in campestribus gallicam uocent. Carpino materies est flaua crispaq;, Theophrastus: Aceris genus tertium zygiam appellant, quod ex ea materia iumentis iuga comparant, rubentem, fissili ligno, cortice liuido & scabro. Hinc satis constare potest, fusariam nequaquam esse carpinum aut zygiam. An opulus etiam arbusto gallico faciũdo idonea arbor, corno similis, ulmi proceritate adolescens, frondibus ferè uitigineis, baccis racematim dependenti-

bus

bus à maturitate puniceis, &c. aceris, uel gallicæ, uel zygiæ genus sit (quoniam Græcum nomen aliud ei hactenus non inueni) doctis consyderandum relinquo. Opulus (inquit Crescentiensis) arbor est satis magna, ligno pulchro & candidissimo, ex quo fiunt optima iuga boum, incisoriæ passides (forte paropsides) & assides (asseres forte) pro delicatis operibus. Redeo ad capras. ¶ Aegyptij hominem oues & capras perdentem significaturi, animalia ipsa pingunt conyzam pascentia: hęc enim conyzam edentia moriuntur, siti enecta, Horus. ¶ Ocymum Chrysippus dicit insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia: ideoq; capras id aspernari: hominibus quoq; fugiendum censet, &c. (idē in Geoponicis Græcis legimus.) Secuta ætas acriter defendit: nam id esse capras, &c. Plin. Capræ saliuam humanam perniciosam esse noscunt (ut quæ marinas etiam scolopendras interficiat) itaq; uitant: nec unquam eas latet, Aelian. ¶ Capra multis herbis uenenatis & serpentibus utitur, & proficit ex eis, Albert. At Plinius de capreis, non capris scribit, quòd uenenis pinguescant. ¶ Hausto melle capræ ualde debilitantur, & mori periclitantur, Albert.

¶ Capella per æstatem bis ad aquam duci debet, Columella. ¶ Capræ cum mouentur post meridiem plus aquæ potabunt, Albert. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, & fluuios præbere recentes, Vergilius.

¶ Capris in Aethiopia uita est usq; ad annos undecim, in orbe reliquo plurimum octo, Plin. Vita capris ad octonos complurimum annos, Aristot. Idem non capras, sed oues Aethiopicas ad duodecim uel tredecim annos uiuere scribit.

¶ Capræ coire incipiunt septimo mense, & adhuc lactentes. Mutilum in utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, ut Martio pariant turgescentibus uirgultis, aliquando anniculæ, semper bimę, in trimatu inutiles: pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius, Plin. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante mensem Decembrem præcipimus, ut propinquante uere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua germinant fronde, partus ædatur, Columella. Oues & capræ anniculæ coëunt, atq; uterum ferunt: sed capræ potius: mares quoq; in ijs ipsis generibus eodem illo tempore ineunt: sed proles differt, quatenus præstantior ea est, quam senescentes mares & fœminæ procrearint, Aristot. Oues & capræ terno aut quaterno coitu implentur: & si à coitu imber accessit, abortum infert: pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos: ferunt quinq; mensibus tum oues tū capræ. Vnde fit ut locis nonnullis, quibus cœli clementia, & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Vltra octo annos non sunt mares seruandi: quia genus hoc languore sterilescit & ætate, Pallad. libro 8. Capra oui similis est multis nominibus. Initur quippe ijsdem temporibus. Quinq; mensibus ingrauescit fœtu, perinde ut oues. Geminos etiam parit ut plurimum, Florentin. Commodissimum tempus est ut hæc animalia coëant, quod hybernum solstitium præcedit, Idem. De maribus & fœminis idē ferè discrimen, ut alij ad denas capras singulos parent hircos, ut ego: alij etiam ad quindecim, ut Menas: nonnulli etiam, ut Murius, ad uiginti, Varro. Capris propriæ sunt uoces ad Venereum coitū, Aristoteles. Anima capris quàm ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. Capra tota uita coit: & gemellos parit, tum pabuli beneficio, tum si pater aut mater uim eam geminandi per naturā obtineat, Aristot. Anniculæ uel bimæ capellæ (nam utraq; ætas partum ædit) submitti hœdum nō oportet. Neq; enim educare, nisi trima debet: Sed anniculæ confestim depellenda soboles (quod teneriores matres generant transfigendum est,) bimæ tandiu admittenda, dum possit esse uendibilis. Nec ultra octo annos matres (matrices) seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existant, Columella & Palladius. Capra uentrem fert quinq; mensibus, Varro. De seminio dico eadem, quæ Atticus in ouibus: hoc aliter, ouium semen tardius esse, quo hæ sint placidiores. Contra caprile mobilius esse: De quarum uelocitate in Originum libro Cato scribit hæc, In Soracti Fiscelio capre ferę sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Oues enim quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris: sic capræ, quas alimus, à capris feris sunt ortæ, Varro. Quod ad fœturam pertinet, desistente autumno exigunt à grege è campis hircos in caprilia. Item ut in arietibus dictum, quæ concepit, post quartum mensem reddit tempore uerno, Varro. Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodum. Ferunt quinque mensibus ut oues. Pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant, & in senecta, nec ultra quadriennium, Plinius. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nōnunquam trigeminos. Pessima est fœtura cum matres binæ, ternos hœdos efficiūt, Columella. Capræ & oues (ut & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ædunt, Aristot. Idem Problem. 60. sectionis decimæ, causam inquirit cur capræ & aliæ paruæ quadrupedes, monstra pariant frequentius quàm maiores. ¶ Capræ crassiorem reddunt urinam, quàm sui sexus mares, Aristot. ¶ Capris & ouibus cur plurimum sit lactis proportione sui corporis, Aristoteles quærit problemate 6. sectionis 10. De menstruo caprarum fluxu, uide in Ouibus.

¶ Ouibus quidem robustiores sunt capræ, sed oues melius ualent, Aristot. De emptione aliter atq; de ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit: nunquam enim sine febri sunt. Itaque stipulantur paucis exceptis uerbis, ac Manilius scriptum reliquit, sic: Illas capras hodie rectè esse & bibere posse, habereq; rectè licere, hæc spondés ne? Varro. Quid dicam de earum sanitate? quia nunquam sunt sanæ: nisi tamen illud unum, quod quædam remedia scripta oportet habere magistros pecoris, quibus utantur ad morbos quosdam earum, ac uulneratum corpus, quod usu sæpe ue-

nit his, quod inter se cornibus pugnant, atque in spinosis locis pascuntur, Varro. Græcis sacrificaturis moris erat, capras frigida aqua explorare: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cæl. ¶ Alysson si circa stabula plantetur, gregib. ouium & caprarum salubrem esse perhibent, Plutarch. libro 3. Sympos. De alysso copiose docui supra, inter medicamenta simplicia intra corpus sumenda ab ijs quos rabidus canis momordit. ¶ Capras nunquam febri carere Archelaus author est: ideoque fortassis, quod anima his quàm ouibus ardentior, calidioresque concubitus, Plin. Capra natura sua frigoris impatiens animal est, utpote nunquam non naturaliter febriens: quòd si quando febris eam reliquerit, mox perit, Florentin. ¶ Capræ & aliæ quędam bestiæ, cum impendentem pestem, tum uero terręmotum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentiunt, Aelian. Nec capræ nec oues peste inficientur, si ex ciconiæ uentriculo, aqua intrito, singulis cochleare unum infuderis, Quintilij. ¶ Alia genera pecorum cum pestilentia uexantur, prius morbo & langoribus macescunt: solæ capellæ, quamuis opimæ atque hilares, subito concidunt, uelut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet ubertate pabuli. Quamobrem statim cum unam, uel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendæ, sed medijs quatuor horis intra septa claudendæ. Sin alius langor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albæ spinæ radicib. quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamque potandam pecori præbemus. Quod si ea res ægritudinem non depellit, uendenda sunt pecora: uel si neque id contingere potest, ferro necanda, saliendaque. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare: Nec tamē ante quàm pestilens tempus anni, siue id fuit hyemis, uertatur ęstate: siue autumni, uere mutetur, Columella. ¶ Oues & capræ rediuos habent, pediculis uacant, Aristot. In ouib. & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli, Plin. ¶ Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodiō. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoque lacte earum sanasse Prœtidas furentes, Plin. ¶ Plutarchus (in quæstionib. rerum Rom.) capram præter cætera animalia comitiali tētari morbo refert: proptereaque (uel propter fœtorem, uel libidinem:) ueteres sacerdotes ea uehementer, ut morbida, abstinuisse: quoniam gustantib. aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur: (καὶ προσαναχρώννυσθαι τοῖς φαγοῦσιν ἢ θίγουσιν, ἀπὸ τοῦ πάθους ἐχομένοις.) Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiam, quib. obseptis, sæpissime includatur spiritus, quod arguat uocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ uocem ædunt, Cæl. 6. 9. In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. Cognouerit autem hoc ipsum quis maximè ex ouibus, & præsertim capris: hæ enim frequentissimè corripiuntur: quod si caput ipsarum diffecueris, reperies cerebrum humidum & sudore refertum ac malè olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. ¶ Oculos suffusos capra, iunci puncto sanguine exonerat: caper rubi, Plin. Caliginem oculorum caprinum pecus probe curare scit: Cum enim conturbatum oculum, & non probe affectum ad uidendum sentit, eum ad rubi spinam & admouet, & referandum permittit: hæc ut pupugit, pituitā statim euocat, et nulla pupillæ læsione facta, uidendi usum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis genus (παρακέντησιν medici in suffusione uocant, eam quæ acu fit puncturam) didicisse existimantur, Aelian. ¶ Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plin. ¶ Capris quas aues caprimulgi dictæ mulsĕre, cæcitas oboritur, Plin. ¶ Si capra distēdatur aqua cutis, quod uitium Græci uocant hydropa, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittet humorem, tum factum uulnus pice liquida curetur, Columella. ¶ Seselis Massiliensis semen capris, quadrupedibusque alijs bibendum datur ut partus faciles reddat, Dioscorid. ¶ Cum effœtæ loca genitalia tumebunt, aut secundæ non responderint, defruti sextarius: uel cum id defuerit, boni uini tantundem faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur, Columella. ¶ Idem cum de peste dixisset, quæ totos greges infestat, subdit: Cum uero singulæ domo laborabunt, eadem remedia, quæ etiam ouibus adhibebimus. Et rursus, Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore dictum est, caprino medebimur.

D.

Quorum uox acuta est & clamosa, μάργοι, id est stupidi sunt, propter similem caprarum uocem, Aristoteles. Item quorum oculi sunt οἰνωποί, & eodem colore quo caprini, Aristotel. Quid si pro οἰνωποὶ legas αἰγωποί? nam ægopos oculos, inquit Cælius, subglaucos aliqui intelligunt & caprinos. Et Aristoteles ipse libro quinto de generat. anim. ca. 1. Oculi (inquit) quorundam animalium ruffi toto genere sunt, aut cæsij, nonnullorum caprini, ut caprarij generis: sic enim Gaza reddit hæc Græca, Τῶν δὲ χαροπὸν ὅλον τὸ γένος, ἢ γλαυκὸν, ἔνια δὲ αἰγωπὰ, καθάπερ τὸ τῶν αἰγῶν αὐτὸ πλῆθος. Nec moueor quod Latinus interpres barbarus innominatus legit οἰνωποί, transtulit enim quibus uino colore similes sunt. Apud Adamantium nihil reperio, quod huc faciat. Scio οἰνωπὸν in censu colorum esse: nam & οἴνοπα πόντον, & οἴνοπας βόας poetæ dicunt: Grammatici nigrum exponunt: & bubus oculos nigros esse Aristoteles loco iam citato scribit. Vinea urina (ut Actuarij interpres reddit, nec dubito quin Græcè οἰνωπὸν legatur) hepatis colore existit, aut uini paulo quàm rubrum est nigrioris, quale uel exiguum plurimæ aquæ mixtum, adhuc rubicundo colore spectatur. Vineo passeus intensior est, maxime similis passo quod ex uua nigra confit: huiusmodi etiam cerasi fructus color est. Sed de nigris oculis Aristoteles

teles proximè dixerat:& nigricantes colores non conueniunt capræ, quum ad lucem noctu funden dam minimè idonei sint. ¶Solertiam caprarum Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso:cum circumactum angustiæ non caperent,nec reciprocationem longitudo in exilitatem cæca,torrente rapido minaciter subterfluente,alteram decubuisse, atq; ita alteram prò culcatæ supergressam,Plinius. ¶Capra indignum putans se in extremo ouilli pecoris agmine incedere,gregem quidem antegreditur, at ipsam hircus barbæ fiducia antecedit, Aelianus. ¶Aruneo si quis apprehensam ex grege unam trahat,cæteræ stupentes spectant, Plinius. Idem eis accidere aiunt,si qua earum eryngium momorderit,ut superius retuli. Sed considerandum est, an qui eryngio hoc attribuerunt,cryngi (sic Græci aruncum uocant) nominis uicinitate decepti sint. Curiosi experiantur:ego quod ad eryngium,rationis nihil uideo;cryngo autem apprehensa una,cæteras stupere minus mirum est.

E.

Caprarius,pastor,custos,exercitorq; caprarum est. Vtuntur hac uoce Varro & Columella. Græci αἰπόλον dicunt,uel quasi αἰγοπόλον,quod circa capras uersetur , uel quod αἰπὰ, id est ardua & alta loca, uel ἐν αἴπει,id est in altitudine (gaudent enim capræ locis montanis & excelsis) obambulet, Varinus,& Etymologus:Qui & αἰγονόμον hunc pastorem uocant. Αἰπόλια, αἰγονόμια, greges caprarum, Etymologus. Αἰπόλος αἰγῶν, pleonasmus est apud poëtam. Τᾶν αἰγῶν ὁ νομεὺς Μόσχος τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμᾶν Ἔστασ' αἰπολίων εὐθήμον φύλακα, Versus Leonidæ in Epigrammate in Mercurium. Locros Ozolas alij qui cognominatos putant,quod homines fœtidi fuerint,utpote κῶδια καὶ τραγέας,id est ouium & hircorum pelles gestare,& plerunq; inter caprarum greges uersari solitos, Plutarchus in quæstionibus de rebus Græcorum. Tria tantum genera sunt pastorum, quæ dignitatem in Bucolicis apud poëtas habeant,bucolici,opiliones,& omnium minimè æpoli,id est caprarij,ut Ael. Donatus scribit.

¶Magister autem pecoris acer,durus,strenuus,laboris patientissimus,alacer,atq; audax esse debet,& qui per rupes,per solitudines,per uepres facile uadat, & non ut alterius generis pastores sequatur,sed plerunq; ut antecedat gregem. Quare eum esse maxime strenuũ opus est. Capellæ,dum dumeta pascunt,capris cedũt,subinde quæ cedit compesci debet,ne procurrat Sed placide,ac lente pabuletur,ut & largi sit uberis,& non strigosissimi corporis, Columella. Caprarij leues & ueloces sunto,ut caprarum celeritatem assequantur, Geoponica Græca. ¶Canis custos est pecoris, quod eo comite indiget ad se defendendũ:in quo genere sunt maximè oues,deinde capræ, Varro. ¶Caprile,stabulum est caprarum. Difficilius se recolligentes à serpentium ictu,in caprilibus optimè conualescunt, Plinius. Αὐλὴ καὶ σηκὸς, ἐν ᾧ ὄϊς καὶ αἶγες ἵστανται, Varinus: sed eadem nomina pro aliarum etiam quadrupedum stabulis usurpantur, ut in Boue dixi. Ipsum uerò caprile uel naturali saxo, uel manu constratum eligi debet:quoniam huic pecori nihil substernitur. Diligensq; pastor quotidie stabulum conuerrit:nec patitur stercus,aut humorem consistere, lutúmue fieri:quæ cuncta sunt capris inimica, Columella. Non tamen ita multæ capræ,ut oues,una statione claudantur,quam luto & stercore carere conueniet, Palladius. Stabulatur pecus melius ad hybernos exortus si spectat, quod est alsiosum. Id ut pleraq; lapide, aut testa substerni oportet, caprile quò minus sit uliginosum ac lutulentum. Foris cum est pernoctandum,item in eandem partem cœli,quæ spectent, septa oportet substerni uirgultis,ne oblinantur, Varro. Et stabula à uentis hyberno opponere Soli Ad medium conuersa diem:cum frigidus olim Iam cadit, extremoq; irrorat Aquarius anno, Vergilius.

¶Superius quædam explicata sunt capite 3. quæ huc referri poterant. In ouium historia etiam nõ pauca dicemus, quæ capris & ouibus communia sunt. ¶Capræ natura mobiles & celeres sunt, quamobrem pastores non præficiunt eis ducem, Aristot. ¶Relinquitur de numero,qui in gregibus est,minor caprino,quàm in ouillo,quòd capræ lasciuæ,& quæ dispergunt se. Contra quòd oues se congregant,& condensant in locum unum : itaque in agro Gallico greges plures potius faciunt, quàm magnos,quod in magnis cito existunt pestilentiæ,quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas,quibus assentiri putant id,quod usu uenit Gaberio equiti Romano:is enim cum in suburbano haberet agrum iugerum mille,& à caprario quodã, qui adduxit capellas ad urbem,denarios sibi in dies singulos dari audisset, coëgit mille caprarũ gregem,sperans se capturum de prædio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, ut breui omnes amiserit morbo: contra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt, Varro. Melior fit grex,si non est ex collectis comparatus,sed ex consuetis unà. Sed numerum generis huius maiorem, quàm centum capitum sub uno clauso non expedit habere,cum lanigeræ mille pariter commode stabulentur. Atq; ubi capræ primum comparantur,melius est unum gregem tuum,quàm ex pluribus particulatim mercari,ut nec in pastione separatim laciniæ deducatur, & in caprili maiore concordia quiete consistant, Columella. Caprarum quæ coitum non patiuntur ubera, pastores montis Oetæ urtica perfricant uehementer,ut dolorem infligant,itaq; primum cruentũ humorem eliciunt, mox purulentum,postremo lac non minus,quàm ex ijs,quæ Venerem patiantur, Aristoteles. Albertus scribit se hoc uidisse in mulieribus tum uiduis tum uirginibus,quæ idem in suis expertæ mamillis,lac abunde emiserint. Ex animalibus sibi quo plus prolis nascatur,harum rerum curatores, & pastores ouium,caprarum,& equarum,genitalia tempore coitus, delibutis multo sale & nitro manibus,perfricant;unde ijs uehementior coitus appetitio exoritur. Alij ea pipere, alij nitro perungũt,

alij urticæ fructu: sunt etiam qui myrrha & nitro eadem inungant. Ex ea sanè fricatione fœminæ & libidinosiores euadunt, & mares sustinent, Aelian. ¶ De capris quod meliore semine eæ, quæ bis pariant, ex his potissimum mares solent summitti ad admissuras: quidam etiam dant operam, ut ex insula Medica (Melo potius, ut Pollux habet: uide infra in hœdo cap. 6.) capras habeant, quod ibi maximi ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi, Varro. Vtilitas ex pecore duplex, una est tonsura, quòd oues & capras detondent, aut uellunt: altera, quæ latius patet, est de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim tyropœiam appellaruerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. ¶ Hæ quoque non cura nobis leuiore tuendæ, (aliâs, Hæc tuenda.) Nec minor usus erit, quamuis Milesia magno Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores, (aliâs colores.) Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis. Quò magis exhausto spumauerit ubere mulctra, Læta magis pressis manabunt ubera (flumina, Ald.) mammis. Nec minus interea barbas, incanaque menta Cinyphij tondent hirci, setasque comanteis Vsum in castrorum: & miseris uelamina nautis, Verg. libro 3. Georg. Seruius in cōmentarijs, In usum (inquit) castrorum poeta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adhærere. Celsus ait retulisse Varronem, Cilicia sic appellari, quod usus eorum in Cilicia ortus est: sed de his iterum paulo post. ¶ Capra, hœdo, lacteque salubri, caseo, pelle in castrorum usum, hominem iuuat. Vnde & hyemem continuare sub pellibus maiores dicebantur. (Sub pellibus, id est in castris statiuis. Cicero 4. Acad. Budæus. Militum enim tabernacula apud antiquos pellibus conficiebantur. Apud Pollionem Trebellium legimus imperatori Claudio donatas pellium tentoriarum decurias triginta: Vide plura apud Cælium 27.14.) His etiam nautæ utebantur: uillis enim aquam pluuiam reijciunt. Cinyphiæ capellæ olim in pretio erant, quia maiores mense quinto pariunt. In quibusdam lactis magna ubertas. Ex his hœdi lactentes esui sunt optimi, Platina. ¶ Illic iniussæ ueniunt ad mulctra capellæ, Horat. in Epodis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum confit, ut miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino et ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plin. Hermol. Pinguissimum est lac bubulum, ouillum uero ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus, Galen. Caprinum lac tertia ferè parte minus fœcundum est ad caseum conficiendum bubulo, Aristot. Bubulum caseo fertilius est quàm caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Cum sal capris datur ante partum, multo lactis prouentu uigebunt, Albertus.

¶ Velabrenses casei dicti sunt caprini, quod fumo apud Romanos in Velabro condirentur. Nō quencunque focum, nec fumum caseus omnem, Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit, Martial. Et caprarum gregibus sua laus est, Agrigenti maximè, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe cōficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti uim obtinet, Plin. Caseum Siculum Iulius Pollux meminit & Aristoteles, ex ouillo & caprino mixtum lacte: quod hodieque fit ubi utriusque copia habetur. Hunc Athenæus præferri putat omnibus, utique post Achaicum ex oppido Tromilia, unde Tromilicus dicatur, & à Simonide Stromilius, ex caprino lacte, Hermol. ¶ In Plinio legendum sit epityrum, an caprarum, in mentione casei libro 11. controuersum diu fuit: Ipse non epityrum (uerba sunt Hermolai) sed caprarum lego: non quia epityrum oliuę fractæ genus sit, ut quidam putant: quandoquidem oliuæ genus illud pityrum & pityrida, non epityrum uocari constat: Sed illa ratione potius, quod nisi, caprarum gregib. sua laus est, in recenti maximè eam augente fumo gratiam: & reliqua, sic legamus, uix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo disseruisset author, maximè sequens erat, ut de caprino quoque loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magnopere caseus quàm caprinus assolet: Nec ferè placet nisi musteus atque recens. πίτυεις, ἡ θλασὴ ἐλαία, Varinus. Epityri mentio apud Catonem, Varronem, & Plautum fit: apud Græcos nusquam, quod sciam, quòd miror in compositione uocis Græca. Caprini caseoli præstantes in Rhætia Heluetica fiunt, præcipue (quod sciam) ijs in locis qui circa thermas Fabarienses montani sunt: partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte. ¶ Ex caprino & hircino seuo candelæ apud nos fieri solent. ¶ Caprino sanguine adamantem molliri Albertus scribit, de quo in Hircini sanguinis mentione dicam. Sanguine caprino maculæ contactæ abluuntur, Marcell. ¶ Ad serpentes fugandos quidam capræ ungulas urunt, Pallad. ¶ Capræ cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt, Plin. Caprina cornua conficiēdis arcubus idonea esse, apud Varinum legimus, in dictione Τόξον. Homerus Pandari arcum ex cornu capræ feræ concinnatum memorat, ut in Ibice dicam. Cornua caprarum tria circum arbustum erecta infigito, acumine deorsum, alia parte sursum spectāte: & obruito, ut summa cornuum pars paululum de terra promineat, quo pluuia delapsa descendens, cornua irriget. Hoc facto uitis ualde fertilis euadet, Africanus in Geopon. Græc. lib. 4. ¶ Fel capræ in uase aliquo in terra repositum, capras ad se allicere fert, ac si illæ non parum inde iuuentur, Albert. Si pilos equi candidos producere uolueris, locum rasum felle caprino illine, Author obscur.

¶ Caprina pellis, Cicero 1. de Nat. Et cinctus uillosæ tegmine capræ, Maro in Moreto. Pelles caprarum cum uillis suis parant & expoliunt pelliones, quibus uestitur uulgus præsertim mulierum, in Sueuia præcipuè, aduersus iniuriam frigoris. Quamobrem & infantibus inde fiunt tunicæ. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiæ locis circa Geneuam. Aptæ sunt pellionū operis, ex teneris tantum hœdis & capellis, quales uerno tempore mactantur, ætate duorum plus minus

nus menſium: Vſurpant etiam ex illis quæ ſtatim à partu moriūtur, ut ouiū quoq;. Capre pellis apud Græcos αἰγὶς uocatur, Pollux: item αἰγέα, Suid. Varin. & αἰγέη, Varin. τραγῆν ἐνημμένος μέλαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suid. Sardos Getulosq; caprarum pellibus amiciri consueuiſſe author eſt Varro. Diphthera, inquit Ammonius, caprarū eſt, ut melote ouium. Διφθέρα, ποιμενικὸν περιβόλαιον. Ἀττικοὶ δὲ λέγουσιν ἣν νῦν ἰσάλην (melius, ἰξάλην) καλοῦμεν, ἔστι δὲ ἐκ δέρματος, Varin. Heſychius diphtheram exponit pellem, corium, librum, γραμματεῖον. Hinc diphtheraloephus apud Cyprios γραμματοδιδάσκαλος, Heſych. Varin. quod literas membranis inſcribendo illinat dum pueros docet. Etymologus ſimiliter exponit, & addit inſuper βυβλίον: & diphtheram dictam conijcit quaſi δυοφέραν, τὴν ἐν τοῖς δύο μέρεσι φέρουσαν γράμματα, hoc eſt membranam ab utraq; parte expolitam & inſcriptam. Opiſthographos Hermolaus interpretatur, quoniam utraq; pagina ſcripti eſſent, aduerſa & auerſa, minutis literis & lituris pleni. ὅσα κατ' ἐκείνην δή που φέρεται τὴν διφθέραν, Author innominatus apud Etymologum. εἰς διφθέρας γὰρ τὰς διανοίας ἐκείνων γράψας ὁ Ἑρμίων, ἔπεμπε τοῖς πολεμίοις ἐν τῇ Λακωνικῇ, apud Suidam in Diphthera. Διφθέρας εἶχον σκεπάσματα, ἐμπιπλάσαν (lego, ἃς ἐνεπίπλασαν) χόρτου κούφου. εἶτα συνῆγον καὶ συνέσπων τὰς διφθέρας ὡς μὴ ἅπτεσθαι τῆς κάρφης τὸ ὕδωρ, apud eundem in Κάρφη. Καὶ αἱ διφθέραι τῆς κάρφης ἐμπιπλάμεναι, &c. Arrian. ut ibidem citatur. Δέῤῥεις δὲ ὕπερθε καὶ διφθέρας ἐπιβαλόντες, πάντοθεν περικαλύπτουσι τὸ μηχάνημα, τοῦ μᾶλλον ἔρυμα εἶναι, καὶ ἀπεκρούειν τὰ βέλη, Agathias apud Suidam in Σπαλίωνες. Paulo poſt tamen ſpaliones, teſte Menandro, machinas quaſdam fuiſſe ſcribit, bubulis corijs intectas, quas perticis quibuſdam ſupra ſe geſtabant milites ad mœnia perfodienda acceſſuri. Δέῤῥεις Græci appellant pelles nauticas, quas nos uocamus ſegeſtria, Feſt. ὅτι ἀσκώματα λέγεται τὰ ἐν ταῖς κώπαις σκεπαστήρια ἐκ δερμάτων, οἷς χρῶνται ἐν ταῖς τριήρεσι, καθ' ὃ τρῆμα ἡ κώπη βάλλεται, Suid. in Diphthera. Antiquiora diphthera loqueris, Ἀρχαιότερα διφθέρας λαλεῖς, prouerbium in eos qui nugas narrant, aut de rebus nimium priſcis & iampridem obſoletis. Aiunt enim diphtheram pellem fuiſſe eius capræ, quæ Iouem lactârit, in qua creditum eſt antiquitus, illum omnia ſcribere quæ fierent, Eraſm. Diphtheram ſero inſpexit Iupiter, ὁ Ζεὺς κατεῖδε χρόνιος εἰς τὰς διφθέρας, ſenarius prouerbialis in eos qui ſerò quidem, ſed aliquando tamen pro malefactis dant pœnas, & in principes qui diu diſſimulata tandem puniunt, Eraſ. Διψάρα, δέλτος, ἡ διφθέρα, Heſych. Varin. Herodotus ſcribit Iones βίβλους dicere διφθέρας, quod aliquando ob penuriam papyri, pellib. uterentur, tum caprinis tum ouillis. Vel ut Cælius citat, Herodotus ſcribit hircinas pelles & ouillas biblos etiam dictos ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quandoq;. Citat etiam Pollux hunc locum in fine libri 8. & addit diphtheras alio nomine ἰπίστας uocari: quæ dictio cum alibi, quod ſciam, non reperiatur: conſiderandum an rectius, ἰσάλας uel ἴσκλας (utrunq; eſt apud Varinum) legi poſſit. Diphtheram aliqui operculum libri exponunt: item paſtoricium (ut ſupra dixi) ex pellib. indumentum, quod quidam uocant rhenonem, ſagum pelliceum. Scorta ueteres, pelles nominabant, unde penula ſcortea, quali utunt ij qui ſolenne habent uiſere ædem D. Iacobi Caleci, itē pegaſarij curſores, Bayſius. Ingrediare uiam cœlo licet uſq; ſereno, Ad ſubitas nuſquam ſcortea deſit aquas, Martial. Hanc etiam rectè puto Græcè diphtheran appellari. Rhenonem Grammatici quidam exponunt ueſtem pelliceam, dictam quod calidos teneat renes: ſiue quia ῥινὸς pellis dicitur, ſiue quod Rhenani populi ea peculiariter utantur: Nam Cæſar lib. 6. bel. Gall. ſcribit, Germanos uti paruis rhenonum tegumentis. Sed hos Grammaticos Græce neſciuiſſe apparet: omnino enim rhenones ab ouibus dicuntur, quas Græci ῥῆνας appellant: unde Hippocratis ῥηνικὰς, ἀρνακίδας, id eſt agninas pelles interpretantur. Licebit tamen caprinas etiam pelles, rhenones appellare. Plurima enim his duobus pecorum generibus indifferenter tribuuntur. Vtrunq; μήλων & προβάτων nomine communi interdum continetur. Quanquam μῆλα potius oues ſint, & μηλωτὴ pellis ouina: apud Varinum, ſed etiam caprina apud eundem. Heſychius diphtheram exponit: Suidas non integram pellem aut ueſtem, ſed zonam pelliceam μηλωτὴν uocat. Cæterū μηλώτης paroxytonum, opilionem ſignificat, Heſych. Melota (inquit Eraſmus in epiſtola ad Hebr. ca. 11.) non tam pellem ouis ſignificat, quàm exuuium: hoc eſt pellem corpori detractam unà cum lana. Legimus item Daunijs uel Calabris in more fuiſſe, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id eſt ouillas, in Podalirij ſepulchro: ſicq; per quietem oraculis inſtrui. Qui Amphiarao ſacrificant, ſacris peractis, arietis pellem ſubſternebant, atq; ita dormiebant captantes ſomnia, ut author eſt Pauſanias: ad quod alluſit Vergil. ita de Latino canens libro 7. Aeneid. Pellibus incubuit ſtratis, ſomnosq; petiuit. ἰξάλην, τελείου αἰγὸς δέρμα, Galenus in Gloſſis in Hip. apud Varinum per duplex lambda ſcribitur, quod nō placet: ut ne illud quidem quod ἰσάλην per ſigma ſcribit in diphtheræ mentione. Apud Heſychium etiam locus ἰξάλου, αἰγὸς δορὰ ἢ πηδητικός, corruptus eſt: ego ſic legerim, ἰξάλη, αἰγὸς δορὰ, καὶ ἴξαλος, πηδητικός. Ixalus capra ſylueſtris eſt, ut infra dicam. ἴσκλαι, turdi, & melotæ caprinæ, Varin. ἰσάλη, αἰγεία μηλωτὴ, ἀμιεὶς, Heſych. & Varin. ἀμιεὶς uox corrupta mihi uidetur: quid ſi ἀρνακὶς, legas? Στέρφεσιν αἰγείοις, pellibus caprinis: hinc uerbum στερφῶσαι, & Ibycus στερφωτῆρα στρατὸν dixit, quod pellibus utantur milites, Varinus. Μάσθλη καὶ μάσθλης, pellis, diphthera, habena, et calciamentum puniceum, Heſych. & Varin. Μάκτης etiam præter alia diphtheram ſignificat, ijſdem. Νάκος, κώδιον, αἴγειον δέρμα μετὰ τριχῶν, Heſych. ἔντριχον δέρμα, Varin. Νάκος uel νάκη, de pelle caprina proprie dicitur, ut κωδία uel κώδιον de ouilla, Idem. λέγεται δὲ νάκη, ὡς οἱονεὶ ἀνάγκη (lego ἀνάκη) ἐφ' οἷς ἀνέκειντο πονοῦντες, Varinus. Hinc νακοτίλται, qui lanas ouium tondent aut uellunt, Idem & Heſych. Νάκυρον, νακύριον, δέρμα, Iidem. Νάκτα, σὺν πίλους, καὶ τὰ ἐμπίλια, Iidem. Heſychius νάκεσιν etiam exponit τάπησι. Νάκος tum in maſculino, tum in neutro genere profert, (melius νάκης in maſculino genere primæ declina-

tionis, ut Etymologus habet) & νάκη in fœminino. κώδιος δὲ τὸ τῆς αἰγὸς δέρμα, καὶ κώδιον, ἢ κῶος: κῶας δὲ τὸ τῶν προβάτων, Suid. Ἔρπειν τὰ πολλὰ κελεύσας τοῖς εἰσιοῦσι, καὶ τὰ νῶτα καλύπτειν νάκεσιν, ὡς εἰ κατίδοι τις αὐτοὺς νύκτωρ, φαντασίαν παρέχοιεν κυνῶν, Iosephus apud Suidam. Simonides ouis etiam pellem in Colchis νάκος appellauit, sed impropriè, caprarum enim propriè est, Etymol. Omnia ferè opera ex lana, naccæ dicuntur à Græcis, Fest. Hæc uox cum sua significatione ad νάκτα magis quàm νάκος aut νάκην, pertinere mihi uidetur. Κατωνάκη τὴν χοίρον ἀμπεπλισμένας, Aristophanes in Ecclesiazusis, sermo est de ancillis. Κατωνάκη, ἱμάτιόν ἐστιν, ἐκ τῶν κάτω μερῶν νάκος, τουτέστι διφθέραν, περιερραμμένον. ἐνταῦθα δὲ δουλικὸς καὶ ἀντιλαβεὶς ὁ χιτὼν, Scholiast. Hesychius post περιερραμμένον addit, ὅ ἐστι μηλωτή. δοκοῦσι δὲ τὸν ἀμφίεσιν Ἀθηναῖοι τῶν περὶ Πεισίστρατον τυράννων ἐπαναγκασάντων, ἵνα ὑπὸ εὐτελείας μὴ κατίωσιν εἰς τὸ ἄστυ οἱ πολῖται. Suidas insuper, μέχρι γὰρ τῶν γονάτων ἦν δῆλον. Ἀριστοφάνης, οὐκ οἶδ᾽ ὅτι ὑμᾶς οἱ Λάκωνες αὖθις αὖ κατωνάκας φορούντων ἐλθόντων δεῖ, &c. Pollux catonacam crassam laneam uestem fuisse ait, cuius oræ νάκος, id est pellis caprina assuta fuerit, Sicyonijs olim in usu, tyrannide pressis: & Athenis sub Pisistratidis, ut puderet eos urbem intrare. Sunt & κατωτίδες, ἅπερ οἱ νομεῖς ἀπὸ τῶν ὤμων φοροῦσι δέρματα, Hesych. & Varinus: nisi catomides legas, ut exomides. Βαρανάκαι, caprinæ diphtheræ apud Celtas, Varin. apud Hesychium ἄγιοι pro αἴγειοι legitur. Κάσσας ἱππικὰς Xenophon memorat in Cyri instit. αἱ δ᾽ εἰσὶν ἐσθῆτες εἰλιταί, Pollux. lego πιλωταί. Κάσσας enim apud Varinum exponitur ἀμφιτάπης, καὶ πιλωτά, hoc obiter. Καὶ σκύται δὲ ἦσαν ἐσθῆτες, καὶ χιτὼν ἐκ δέρματος. διφθέρα δὲ στεγανὸς χιτὼν, ἐπίκρανον ἔχων. ἡ δὲ βαιτή, (melius paroxytonum, ut infra) ἐστι μὲν προμήκης χιτών: eodẽ uero nomine Sophocles scenas barbaricas uocat. Sysira aũt (συσῆρα scribitur) tunica pellicea, cum pilis, manicata, in usu Scytharum. Sisyra (σισύρα) uero, tegumentum ex diphthera. Aristophanes, ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Σπόλας præterea thorax pelliceus est apud Xenophontem, ad humeros pertingens, κατὰ τοὺς ὤμους ἐφαπτόμενος, (intelligo non manicatum.) Spolas etiam pro thorace ponitur. Sophocles Libyssam cognominat, hoc uersu: Σπόλας Λιβύσσας, παρδαλιφόρον δέρος, Hæc omnia Pollux 7.15. Ne bridas & diphtheras Pollux 4.18. cum tragico apparatu numerat. Et paulo post, ἡ δὲ σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, ἣν καὶ ἰξάνην (lego ἰξάλην) ἐκάλουν, καὶ τραγῆν, καὶ τις καὶ παρδαλῆν ὑφασμένην: uide ne hæc ultima casu recto legi oporteat. Et paulo post inter comica uestimenta diphtheram rusticis attribuit. Et rursus inter tragicos seruos, ὁ μὲν διφθερίας, ὄγκον οὐκ ἔχων, περίκρανον ἔχει, &c. Est & diphtheritis inter muliebres tragicas personas. Pellis caprinæ, inquit Varro, apud antiquos quoque Græcos usum fuisse apparet, quòd in tragœdijs senes ab hac pelle uocantur diphtheriæ: & in comœdijs qui in rustico opere morantur, ut apud Cæcilium in Hypobolimæo habet adolescẽs, apud Terentium in Heautontimorumeno senex. De sisyra, sisyrna, & sisy, uestimentis ex pellibus caprinis siue cum pilis, siue absque illis, multa legimus apud Varinum, Etymologum, & alios quæ breuitatis causa prætereo. Βαίταν, Varinus exponit melotam, diphtheram, sisyram. Bætan enim (inquit) uocant tegmenta ex pellib. (περιβόλαια ἐκ κωδίων) consuta. Attici eandem sisyram uocant: Aristophanes, ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος. Nos ea sisyrinia nominamus, Græci bętam. Βαίτην Dores diphtheram uocant, καὶ τὴν γοῦναν, Idem. Βαίτη, δερμάτινον ἔνδυμα, et secundum alios scena pellicea, Hesych. apud Suidã diphtherra exponitur, per duplex r. Bæta tum hyeme tum ęstate bona, Βαίτη κἂν θέρει καὶ ἐν χειμῶνι ἀγαθόν: Suidas, qui huius adagij meminit, adscribit bætam uestis pelliceæ genus, quod in utrunque tempus uideatur appositum. Nam hyeme depellit uentos, ęstate solem. Iulius Pollux lib. 7. meminit tunicam fuisse prælongam, quæ totum contegeret corpus. Conuenit igitur de re ad multa usui futura, Eras. Sophron in Mimis muliebribus rusticorum diphtheras, bætas nuncupauit, Pollux lib. 10. ca. 45. Et rursus ca. 46. στεγαστρίδα διφθέραν uulgo dici ait pelliceam tunicã. Σισύραν Etymologus αἴγειον στέγαστρον interpretatur: & τετριχωμένον δέρμα. ¶ Αἰγείην κυνέην, galeam uel pileum ex pelle caprina, Hesych. Varinus. Αἴγειον μέλος, pellis caprina, uter caprinus, Suidas. Αἰγεῖον (rectius proparoxytonum) δέρμα αἰγὸς ἢ καὶ μέλος, Varin. Αἴγειος ἀσκὸς, uter caprinus, apud Homerum αἴγεος, Idem. Ἀσκώλια festa erant Athenis, quibus in medio theatri, super utres inflatos obunctosque uno tantum saltabant pede, (ἀσκωλιάζειν uocant:) ut delabentes risum excitarent, idque in honorem Bacchi. Ad quod allusit Vergilius libro 2. Georg. Mollibus in pratis unctos saliêre per utres. Plura lege apud Varinum, qui utres istos caprinos fuisse scribit. ¶ Ladani fruticem esse dicunt in Carmania quoque, colligique ut gummi inciso cortice, & caprinis pellibus excipi, Plin. Σάκος αἴγειον, τεῦχος αἴγειον, & peram per metalepsin, Hesychius & Varinus exponunt. Τροχάδεια, sandalia ex corio caprino, Iidem.

¶In Cilicia capræ tondentur, ut alibi oues, Plinius. Tondentur capræ, quod magnis uillis sunt, in magna parte Phrygiæ: unde cilicia, & cætera eius generis fieri solent. Sed quod primum ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomen id Cilicas adiecisse dicũt, Varro. Aeneas Syluius zambelottum uulgo dictum è caprarum pilis in Cypro fieri scribit. Lana merhazi, est lana capræ subtilissima, ex qua fiunt zambeloti, & alia uellera subtilia, Andreas Bellunensis. Mathahaze, pannus ex pilis capræ, Vetus expositio in Auicennam. Mesha, pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum: & interdum ex solis caprinis: Ex hoc enim rudis panni genere qui deserta habitant Arabes, tentoria et saccos sibi conficiunt, Andreas Bellun. Tonsis caprarum uillis in Africa nautæ rudentes parant. Capra pilos ministrat ad usum nauticũ, & ad bellica torment̃a, & fabrilia uasa, Varro. Caprini pili necessarij sunt, quum ad funes conficiendos, & saccos, aliaque his similima: tum uel maximè ad rudentes nauticos, quum neque rumpantur facile, nec naturaliter computrescant, nisi admodum negligantur, Florentinus.

nus. Arabum Scenitarum tentoria cilicina ſunt: ita nuncupant uelamenta è caprarum pilis texta, Solinus.

¶ Caprinum & ouillũ ſtercus ſedulò conſeruato, Cato. Quidam hominis fimum ꝗ ſit acerrimũ, (δριμύτατον, cui κοῦφον opponitur) omnibus præferunt, ſecundum faciunt ſuillum, tertium caprarũ, quartum ouium, quintum boum, ſextum iumentorum, ὄνων, Theophraſtus interprete Gaza. Humani fimi mentionem ad ſtercorandum (quamuis noſtrates eo utuntur) alij authores, quod nunc meminerim, non faciunt. Aſininum uero in ſimili comparatione diuerſorum fimi generum, Palladius præfert, & Plinius idem ab aliquibus præferri ſcribit. Facile autem fuit apud Grçcos hominis legere pro aſini, uel contrà, nam genitiuum ab aſino ſcribunt ὄνου, ab homine ἀνου cum nota abbreuiationis. Obijci poteſt, non poſſe legi ὄνου, id eſt aſini, apud Theophraſtum: quoniam ſexto & ultimo loco aſinini meminerit. Reſpondeo, Gazam non aſinorum eo in loco, ſed iumentorum uertiſſe, imitatum ſcilicet Plinium & Palladium: & quanquam aſini quoqꝫ iumentorum nomine ueniant, hic tamen iumenta pro equis & mulis acceperim: aut pro mulo per excellentiam, ut illi pro ὄνων forte ἡμιόνων legerint. Nam de aſinino & equino Plinius ſuis tractat nominibus, de muli fimo non item. Stercus aſinorum primum eſt, maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, porcinum uerò peſſimũ, cineres optimi, Palladius. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumqꝫ caprino: omnibus uerò aſininum, quoniam lentiſſimè mandant. E contrario uſus aduerſus utrunqꝫ pronunciat, Plinius. Et alibi, Aliqui columbaria præferunt: proximum deinde caprarum eſt, ab hoc ouium, deinde boum, nouiſſimum iumentorum. ¶ Adeoqꝫ nihil omiſit cura, ut carmine quoqꝫ comprehenſum reperiam, in fabis caprini fimi ſingulis cauatis, ſi porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, naſturtij ſemina incluſa ferantur, mirè prouenire, Plinius.

F.

¶ Ut uituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus prçſtantiores, ſic hœdi capris. Capra nanqꝫ temperamento, minus quàm bos, eſt ſicca: ſi tamen homini & ſui comparetur, multum ſuperat, Galenus libro 3. de aliment. facult. cap. 1. Et proximè poſt, Caprina præter ſuccum uitioſum acrimoniam etiam habet. Et rurſus, Aeſtate prima ac media præſtantiores ſunt capræ, cum ſcilicet fruticum germina, quibus ueſci ſolent, abundant. Hœdi (inquit Symeon Sethi) ſi ſex menſes excedant, capellæ iam uocantur. Capræ & hirci plurium annorum, concoctu difficiles & mali ſucci ſunt. Carnes caprinæ utiles ſunt patientibus puſtulas & bothor, ſi præparentur cum uino rubeo dulci. Hœdi uocantur uſqꝫ ad ſex menſes, & annales poſt annum, & duorum annorum poſt biennium: eò deteriores, quo maiores natu, Elluchaſem author Tacuinorum. Capellæ atqꝫ hirci fœtidi carnem ne deguſtato, Platina. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepſiam incurras, Idem. Caprina caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus Carthaginenſis nouæ Academiæ ſectator prçclarus, Thebanum quendam athletam hac carne ueſcentem, reliquos ſuæ ætatis athletas uiribus ſuperaſſe ſcribit. Validus enim huius carnis ſuccus & tenax eſt, unde multum temporis in corporibus durare poteſt: obijciebatur tamen ei ſudoris graueolentia. At ſuillæ & agninæ carnes, cum in corporibus incoctæ manent, facillimè corrumpuntur propter pinguitudinem, Athenæus. Caprinæ carnes quęcunque bubulis inſunt mala (hoc eſt concoctu difficiles eſſe, & atribiliarias affectiones exacerbare) omnia habent, & flatuoſiores ſunt, & ructus ampliores faciunt, & choleram generant. Sunt autem odoratiſſimæ, ſolidæ ac iucundiſſimæ, optimæ, & percoctæ, & frigidæ. Verum iniucundiſſimæ, & graueolentes ac duræ, peſſimæ; imò etiam recentes. Optimæ uerò ſunt æſtatis tempore, peſſimæ autumno, Hippocrates in libro de uictus ratione in morbis acutis. Mulier cui ulceratus eſt uterus, abſtineat carnibus porcinis, bubulis, & caprinis, edat autem panes, Hippocrates de morbis muliebrib. Raſis ad Almanſorem caprinam carnem magis quàm arietum (ouillam) refrigerare ſcribit, & parũ nutrire. Homines ruſtici uentres caprarum ſanguine earum unà cum adipe implent, uti Homerus ait ſolitos procos Penelopes, Galenus de ſimpl. 10. 4.

¶ Aluum minus tentat caprinum lac: quoniam pecus hoc aſtringẽtibus pabulis, quercu, lentiſco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte ueſcitur: inde ſtomacho accommodatiſſimum reddi ſolet, Dioſcorides. Maximè alit quodcunqꝫ humanum, mox caprinum: unde fortaſſis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Idem ſtomacho accommodatiſſimum eſt; quoniam capræ fronde magis quàm herba ueſcuntur. Lac ſchiſton quomodo fiat ex caprino lacte aduerſus morbos diuerſos commendatum, ſequenti capite Plinij uerbis docebo. Multo minus pinguedinis habet quàm bubulum, Galen. Si capræ aut alterius animalis ſcammoniam aut tithymallum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino aluus illi fluet, Idem. Et in libro de boni & mali ſucci cibis ca. 6. Caprini (inquit) lactis uſus, frequens apud nos eſt, apud alios bubuli. Caprinum inter cætera lactis genera moderatè ſe habet, cum non admodum pingue craſſumqꝫ ſit, ob idqꝫ medium quoqꝫ eſſe cenſetur, quod in corporibus noſtris præſtat, &c. ſed cum inter cætera animantium genera capellæ mediocritatem adeptæ ſint, inter ſe tamen inuicem collatæ, alio quàm diximus modo differre uidentur. Neqꝫ enim harum parua diſcrimina ſunt ab ætate, à paſtionibus, ab anni tempore, ab eo ipſo ſpatio quo à partu ædito diſtant: quæ abunde tertio de facultate alimentorum libro diximus. Nunc uero id tantum referre ſit ſatis, caprinum lac ſine melle ſumptum periculoſum eſſe: pleriſqꝫ enim qui purum illud hauſerunt, coactum eſt in uentriculo in ſpeciem caſei, quod quidem cum accidit, mirum eſt quàm aggrauet ho

minem ac ſtrangulet. Eam ob cauſam lac ubi ſumunt nonnulli, ne in uentriculo coaguletur, mellis, aquæ, & ſalis nonnihil admiſcent, Hæc Galen. Lac muliebre temperatiſſimum eſt, mox caprillum: hinc aſininum ouillumq́;, poſtremò uaccinum, Aegineta. Caprinum lac ſubſtantia temperatum, purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua uero ſatis idoneum, & nutriendo non parum efficax. Quod præſtat? Capræ. Poſt? Ouis. Inde? Bouis, Baptiſt. Fiera Mantuan. de lacte. Lac omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium, maximè alibile eſt, & id ouillum, inde caprinum. Quod autem maximè perpurget eſt equinum, tum aſininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. ¶ Caſei maximi cibi ſunt bubuli, & qui difficillimè tranſeat ſumpti: ſecundo ouilli: minimi cibi, & qui facillimè deijciantur, caprini. Capræ Scyriæ lac augent, pręcipuè autem caſei (nimirum ex lacte earum) maximè commodi ſunt, Hippocr. de morbis muliebr.

G.

¶ Milia remediorum ex capra demonſtrantur, ſicut apparebit: quod quidem miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiuſdem generis, quod numeroſiſſimum eſſe diximus, Plin. Et alibi de anſere locutus, ſubdit: Multa pręterea remedia ſunt ex anſere, quod miror æquè quàm in capris: Nanq; anſer coruusq́;, ab ęſtate in autumnum morbo conflictari dicuntur. ¶ Difficilius ſe recolligentes à ſerpentium ictu, in caprilibus optimè conualeſcunt, Plin. Omnium quadrupedum morbis capram ſolidam cum corio & ranam rubetam diſcoctas, mederi reperimus, Plin. Lacertæ uiridis uiuæ dextrum oculum effoſſum mox cum capite ſuo deciſo, in pellicula caprina, cōtra quartanas adalligari iubēt magi, Plin. ¶ Caprini corij cinis ex oleo illitus perniones primè abolet, Marcel. Iniurias è calceatu ex oleo corij caprini cinis ſanat, Plin. Pelliculæ caprinæ ramenta cum pumice trita, acetoq́; permixta, exanthematis proſunt, Marcel. Si fœminæ ſanguis ex narib. nimie defluat, mamillæ eius uinciantur corrigio caprino, Marcell. Corium caprinum cum ſuo pilo decoctum, ſucco epoto, aluum ſiſtit, Plin.

¶ Pili caprini uſti, fluxus omnes ſedant, Aeſculap. Vſti & aceto permixti, ſanguinem de narib. fluentem reprimunt, Sext. Combuſti adiecta pice & aceto, inſerti naribus cito ſanguinem ſiſtunt, Marcel. Eodem modo in naribus appoſiti, lethargicos excitant, Sext. Caprini cornus nidor aut pilorum, lethargicos excitat, Plin. Fimum caprarum in mulſo, calculos expellit: pili quoq; caprini cinis, Plin. Combuſti tritiq; & in potione dati, ſtrangurioſos potenter emendant, Marcel. Caprarū cornu uel pilis accenſis fugari ſerpentes dicunt: cineremq́; eorum potum uel illitum, contra ictus ualere, Plinius.

¶ Comitialibus dantur carnes caprinæ in rogo hominis toſtæ, ut uolunt magi, Plin. Caprina caro quæ ſuper focum, uel rogum hominis mortui aſſatur, ſumpta, caducis remedium eſt, Sext. Luſcioſos, quos Græci nyctalopas dicunt, quidam inaſſati caprini iecinoris ſanie inungunt, aut felle capræ: carnesq́; eas ueſci, & dum coquantur, oculos uaporari præcipiunt: id quoq; referre arbitrantur, ſi rutili coloris fuerint, Plin. Ego hic non ſimpliciter capræ carnem luſcioſis edendam intelligo, ſed iecoris carnem: etſi ea minus proprie ſic adpelletur, Græci in uiſceribus parenchyma uocant. Caprino iure cantharides expugnari tradunt Græci, Plin.

Druſus tribunus plebis traditur caprinum ſanguinem bibiſſe, cum pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulare Q. Cepionem inimicum uellet, Plin. De curioſo uſu caprini hircinìq; ſanguinis ad abſceſſus cōcoquendos, in taurino ſanguine Galeni uerba retuli. Sanguine caprino maculæ contactæ abluuntur, Marcel. Dioſcorides leporino calente ephelidas & lentigines illini iubet. Caprinus ſanguis contra toxicum bibitur, Dioſcorid. (qui cum uino bibendum monet) & Galenus libro 2. de antid. Venenum potus extinguit, Aeſculap. Decoctus cum medulla contra toxica uenena ſumitur, Plin. Hircinum aut caprinum ſanguinem aliqui terræ Lemniæ miſceri ſolitum ſcribunt: ſed Galenus id ſuo tempore factum negat. Commendatur ad antidota hœdinus quoq; ſanguis à Dioſcoride. Potus humores remediat, Sextus: forte per humores, uentris fluores intelligit: Quanquam Plinius ſanguinem caprinum, uel medullam, uel iecur, aluum ſoluere ſcribit: ſed maior apud me Galeni & Dioſcoridis authoritas eſt, quorum hîc uerba adijciam: Sanguis hirci, uel capræ, inteſtinorum tormina & alui fluores ſiſtit, in quem uſum frixus in ſartagine ſtatim ſumitur, Dioſcor. Sanguinem caprarum hydropicis quidam cum melle exhibent: aliqui ad dyſenteriam eodem toſto & ad uentris fluxū ſunt uſi: Videturq́; mihi quiſpiam, craſſam eius eſſentiam & terream, cum caliditate exiccatoriam eſſe ſuſpicatus, ad hunc uſum perductus, Galenus. Sanguis caprinus cum medulla, hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, utiq; ſi lentiſco paſcantur, Plin. Sanguis caprinus dēcoctus cum medulla dyſentericis ſubuenit, Plin. Si ſint tormina, ſatis eſſe remedij in leporis coagulo poto è uino tepido uel ſemel, arbitrantur aliqui: cautiores & ſanguine caprino cum farina ordeacea & reſina uentrem illinunt, Plinius ubi de remedijs cœliacorum & dyſentericorum agit. Sanguinem caprinum ſi polentæ furfuribus, adiecta reſina miſcueris, atq; emplaſtri modo ano uentriq; adpoſueris, pondus omne & libidinem deiectionis efficaciter reprimes, Marcel. Sextus non capræ, ſed capri ſanguinem, cum reſina & polline (malim polenta) mixtum, & uentri ſuperpoſitum, torminoſos ſanare ſcribit. Sed an capræ aut capri ſit ſanguis, parum refert, ut patet ex Galeni uerbis paulò ante poſitis. Inuenimus etiam caprinum ſanguinem renum calculos frangere, Marcel. Verg. de hoc plura in hircino. Sanguis caprinus cum polenta impoſitus, ani uitium omne perſanat, Marcel. Cæteris uitijs

ſedis

sedis(proximè de inflationibus eius dixerat)medetur sanguis caprinus cum polenta,Plin.

¶ Adstringentior est caprinus adeps(addunt aliqui,pascuorum causa,)quamobrem dysentericis datur,&c.ut infra dicetur,Dioscor. Boues & capræ,& quæcunq; id genus cornigera, ob siccitatē adipem plurimum generant.Sed siue adipem(seuum)siue pinguedinem, totum oleosæ & pinguis substantiæ genus in animalibus appelles:non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere,quàm suum,&c.Cæterum caprinum adipem ijs qui mordicationes patiuntur,aut in recto intestino, aut in colo,potius quàm suillum inijcimus:non quod acrimonias plus obtundat: sed quod ob crassitiem citius concrescat,cum suillus instar olei defluat,Galenus de simplicib.11.4.Et paulo post:Hœdorum adeps(inquit)minus tum calidus tum siccus est,quàm caprarū, sed & caprarum minus quàm hircorum.Et rursus cum nonnullos astringentia pro acribus dicere reprehendisset,subdit:Sed illi in uocabulis potius,quàm rebus ipsis hallucinari uidentur: & maximè illi quibus Græca lingua insueta est,qualis est Dioscorides Anazarbensis,&c. Hic enim cum ait magis esse astrictorium adipem caprinum suillo:si quidem acriorem significare uelit per magis astrictorium,accipimus sermonem ceu uerum:at si illud,talem habentem qualitatem, qualem rhus, rheon, hypocisthis,balaustium,haud uerum esse sermonem dicemus,Hucusq; Galen. Seuum capræ adstringentius est seuo boum,Rasis. Caprinus adeps datur utiliter his,qui cantharidum uenena hauserunt, Dioscor.Seuum caprinum cum cera,contra ictus serpentium imponitur,Plin. Omni morsui & læsioni subuenit,Aesculap. Ferè omnis dolor corporis si sine uulnere est, recens melius fomentis discutitur:uetus uritur,& supra ustum butyrum,uel caprinus instillatur adeps,Columella in remedijs boum.Et alibi,Suppuratio(inquit)in bubus ferro rescinditur: expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat,calida bubula urina eluitur:uel si colllui ea pars nō potest,lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Seuum caprinum perniones sarcit,Plin. Cum calce strumas discutit, Plin.Adeps caprina cum calce subacta & apposita,strumas statim dissoluit & sanat,Marcel. Caprinum seuum admixta sandaracha ungues scabros emendat,Plin. Ex sepo caprino admixta sandaracha cerotum,unguibus leprosis superpositum,sine tormento sanat,Sext. Cantharides licheni illitas cum succo taminiæ uuæ,& seuo ouis uel capræ,prodesse non dubium est, Plin. Vlcera quæ serpunt,cohibet seuum cum cera:item addita pice ac sulphure percurat,Idem. Manantia uerendorum ulcera sanat seuum caprinum cum melle rubiq; succo,Plin. In furunculis seuum bubulum cū sale illinitur:aut si dolor est,intinctum oleo,liquefactum sine sale,similiq; modo caprinum, Plinius. Adeps caprinus cum rosis mixtus,pustulas,quæ in nocte grauescunt, tollit,Aesculap. Hoc etiam auribus instillatum surdos sanat,Idem. ¶ Comitialibus magi commendant seuum caprarum, cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum ita ne terram attingat,bibendum sub limine ex aqua,Plin. Zeæ farina ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida illinitur,tussi cum caprino seuo aut butyro,Plin.Ius decocti caprini adipis,phthisicis in sorbitionibus prodest,Dioscorid.Capræ seuo in pulte ex alica,& phthisin & tussim sanari,uel recenti cum mulso liquefacto,ita ut uncia in cyathum addatur,rutæq; ramo permisceatur,non pauci tradunt,Plin.Idem alibi rupicapræ seuo ex lacte phthisicum liberatum scribit,ut infra dicam. Ptisana cum adipe caprino cocta, torminosis in declinatione conuenit,Marcel. Caprinus adeps decoctus cum polenta,rhoē & caseo,dysentericis datur,& cum ptisanæ succo infunditur,Dioscor.Rasis ubi remedia ex capra describit,leonis etiam seui(nisi interpres errauit,quod omnino suspicor)mentionem immiscet,cum de leone tractasset ab initio libri illius de 60.animalibus,nec ullum tale ex eius seuo remediū memorasset: Sepū leonis,inquit,omnibus præfertur:ob hoc quum clyster ex eo paratur cum aqua ordei tosti: aut cum aqua farinæ tostæ, & sumach cocti(coctum)& liquefactum cum cera,exulceratis intestinis summopere conducit. Seuum caprinum in sorbitione aliqua intestinorum uitijs magnopere prodest, ita uti protinus hauriatur frigida aqua,Plin.(Sextus idem remedium hydropicis commendat,quod nō probo.)Seuo hirci aduersus dysenteriam utuntur,in pane qui cinere coctus sit:capræ,à renibus maximè,ut per se hauriatur,protinusq; modicè frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta polenta &cymino,& anetho,acetoq;,Plin. Adipem caprinum de renibus sublatum, misce cum polentæ furfuribus,atq; adijce illic cyminum,& anethum,& acetum,æquis portionibus, atq; ex aqua decoque,& colatum sorbitionis more dysenterico dato sumēdum,mire celeriterq; subuenies,Marcel. Helxine imponitur podagris cum caprino seuo ceraq; Cypria, Plin. Seuum (capri,Albertus)cum stercore caprarum coctum & croco,ponitur (fricatur,Albertus) super podagrā, ut dissoluat(leniat,Albertus)dolorem,Rasis.

¶ Caprina medulla quarto loco post ceruinam,uitulinam,& taurinam laudatur apud Dioscoridem,postrema est ouilla.Laudatissima ceruina,inquit Plinius,mox uitulina, dein hircina & caprina.Vide supra in Vitulina,ubi multa de medullis earumq; uiribus in genere dixi. Sanguis caprinus decoctus cum medulla,contra toxica uenena sumitur,Plin.Idem remedium dysentericis & hydropicis prodest,Idem.Et alibi cum ex caprino remedia quædā docuisset,subdit,Nec abdicant fimū ex melle illitum epiphoris,contraq; dolores medullā,item pulmonem leporis: ut dubitet aliquis leporinám ne an caprinam medullam accipiat:ego de caprina intelligo. Sanguis caprinus, uel medulla,uel iecur,aluū soluit,Plin. Ego cōtra sistere potius dixerim,cum siccandi modicè & emplasticā ferè facultatem pleræq; omnes medullæ habeant:Quamobrem ad dysentericos etiā caprinæ medullę

usus est, ut nunc dicam. Quinetiam sanguinem caprinum, aluum sistere supra dixi, idem de iecore mox confirmaturus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum, utiq; si lentisco pascantur, Plinius.

¶Cornu caprinum dextrum in Athanasiam magnam, sic appellatam compositionem apud Io. Mesuen requiritur: item in antidotorum descriptionibus filij Serapionis & Hali, & Auicennæ. Apud Mesuen codices quidam uariam lectionem habent, Aliâs de cornibus cerui. Hanc reprehendunt monachi qui nuper in Mesuen scripserunt, quoniam apud alios authores non habeatur. Io. Manardum quoq; (sus Minerua) uituperant, qui scripserit superstitiosè dextrum potius quàm sinistrum cornu sumi: ipsi enim dextrum præferendum putant, siue occulta nobis ratione illud præcellat, siue quod pugnando magis exerceatur: & alia multa multo risu excipienda nugantur. Non ignoro tamen ex cerui cornibus alios dextrum, alios sinistrum præferre, ut suo loco dicetur. Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt, cineremq; eorum potum uel illitum contra ictus ualere, Plinius. Puluerem de cornu capræ, & eius lac cum origano, & cum uini cyathis tribus, à serpente morsus bibat, uenenum excutiet, Sextus. Sed is confundit in unum remedium, quod Plinius triplex fecit, de cornu, de lacte, & de caseo capræ: de cornu Plinij uerba iam retuli, de reliquis quoq; mox subiungam: uidetur etiam corrupta quædam in Sexto, quæ omitto, & Plinij seruandam lectionem moneo. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis, Plin. Caprini cornus uel fimi cinis ex aceto illitus, sanguinem sistit: hircini uero iecinoris dissecti sanies efficacior: Et cinis utriusq; (uel cornus uel fimi caprini, ut hircini iecoris per parenthesin mentio inciderit) ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus, Plin. Ad sacrum ignem: Cornu caprinum in flamma ustulato, & crustas quæ exurgunt excuties in uas nouum, donec consumatur: deinde conteres cum aceto scillitico, & illinies sacrum ignem, mirificè sanabitur, Sextus. Cornu caprinum capiti infirmi qui non dormit, suppositum, uigilias in somnum conuertit, Sext. Capræ cornu furfure mixto cum oleo myrtino, capillos fluentes retinet & crescere facit, Sext. Caprini cornus farina uel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoq;, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum, Plin. Comitialem morbum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usti nidor, Plinius. Si caducus uerè caducus est, caprinum cornu adustum naribus si sumpserit (si ante nares eius teneatur) mox cadet, Sextus. Lethargicos excitat caprini cornus nidor, aut pilorum, Plin. Cornibus cerui & capræ ustis maximè utuntur, ut & nos sæpe usi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas, Galenus. Cornu capræ ad albedinem ustum, dentes egregiè abstergit, & gingiuas corroborat, earumq; turgentium dolorem reprimit, Auicenna: item & Rasis & Albertus, qui dentes eo confricandos scribunt. Cornu capræ rasum in mel mixtum, & pisatum (contusum) medicatum (ex medicinæ malicia natum, ut Humelbergius exponit,) uentris fluxum reprimit, Sextus. Caprino cornu suffiri uuluam, utilissimum putant, Plin. Ouiculæ aut capræ cornu tusum, & ordeum tostum ac fresum oleo subigito ac suffito, Hippocrates in libro de morbis muliebribus, inter medicamenta muliebria diuersa, & ita confusa, ut de multis ad cuius facultatis titulum referri debeant dubitemus. Capræ cornu, & gallam, & adipem suillum, ac cedriam, suffito, Ibidem. Lotium caprinum cornu caprino inditum reseruatur ad remedia quædam, ut in lotij mentione dicam.

¶Capræ ungulas ad serpentes prohibendos Palladius uri iubet. Caprinarum ungularum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur, Dioscorides & Rasis. Albertus acetum uehemens requirit, & malignam quoq; alopeciam ita curari scribit. Quidam ungues caprarum deustos, moxq; aceto perfusos, alopecijs illinunt: Itaq; fuerit & hic cinis facultatis extenuatoriæ, Galen. Aesculapius ungulas ustas cum pice liquida teri & illini iubet. Vngularũ cinis cum pice, fluentẽ capillũ continet, Plin.

¶Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, & omnium ferè uillaticorum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur, Plin.

¶Ad rupta intestina laudant caprini capitis cum suis pilis decocti succum, Plin. Caprinum caput cum pilis decoctum & contritum, incisa intestina solidat, Sext. Cum pilis suis contusum, atq; discoctum, ciboq; sumptum, rupta interius intestina dicitur glutinare, Marcellus. ¶Cerebrum capræ (capreæ, Sextus:) magi per annulum aureum traiectum, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, cæterosq; infantium morbos, Plin. Capræ cerebrum cum melle carbunculos in uentre sanat, Aesculap. Aqua quæ è capræ palato effunditur, & quicquid comedit, misceatur cum melle & sale, & ex eo caput & corpus serò fricetur, pediculi extinguentur, Sextus. Idem remedium est ad uentris dolorem: sed & uentrem strictum soluit, & si plus biberit, purgat, Idem. ¶Linguæ exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatu, Plin. omasum intelligo bubulum: de illo enim lacte proximè dixerat, quanquam simul etiam de caprino.

¶Caprinum iecur assum si edatur, tum ad nyctalopas accommodari aiunt, tum eos qui comitiali morbo sunt obnoxij, arguere, conuulsionemq; illis accersere: Idem potest hircinum, Galenus. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur: Huic contrarium est iecur caprinum, Plin. Caprini iecoris inassati decidua sanie, inungi lusciosos (nyctalopas) prodest: & dum coquitur apertos oculos halitu eius uaporari: prodest in cibo tostum ad eadem, Dioscorid. & Galenus. Capras tradunt noctu non minus cernere quàm interdiu; ideo si caprinum iecur

uefcantur, reftituit uefpertinam aciem his quos nyctalopas uocant, Plinius. Et alibi, Et quoniam capræ noctu æque quoque cernant, fanguine hircino fanari lufciofos putant, nyctalopas Græcis dictos: Capræ uero iecinore in uino auftero decocto: Quidã inaffati iocineris fanie inungũt, aut felle capræ: carnesque eas (ipfum iecoris uifcus) uefci, & dum coquantur, oculos uaporari ijs præcipiunt: Id quoque referre arbitrantur, fi rutili coloris fuerint. Volunt & oculos fuffiri, iocinere in ollis decocto; quidam inaffato, Plinius. Dum hepar capræ cum aqua & fale decoquitur, comprimat fe oculis apertis fuper uaporem huius aquæ, cui uifus deficit noctu, multum iuuat, Rafis. Celfus medicinæ lib. 6. poft multorum in oculis morborum curationes, de oculorum imbecillitate curanda fic prodit, Præter hæc imbecillitas oculorum eft, ex qua quidam interdiu fatis, noctu nihil cernunt, quod in fœminam bene refpondentibus menftruis non cadit. Sed fic laborantes inungi oportet fanguine iocinoris, maxime hircini, fin minus, caprini, ubi adaffum coquitur, excepto: atque edi quoque ipfum iecur debet. Sext. hæc remedia ad nyctalopas capreæ iecori adfcribit, uide infra. Iecur affum capræ cœliacis fubuenit, magisque etiam hirci, cum uino auftero decoctum potumque, uel ex oleo myrteo umbilico impofitum: Quidam uero decoquunt à tribus fextarijs aquæ ad heminam (al. geminum) addita ruta, Plinius. Vini ueteris feces, & iocineris caprini fruftum fufficiens in ollam rudem mitte, & facito ut bulliat, atque inde ieiuno cœliaco fufficienter da bibere, Marcellus. Iecur capræ aluũ foluit, Plinius: fed quod fiftat, non foluat, conftat ex eo quod cœliacis fubuenit, ut iam dictum eft, &c. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum aut caprinum, calido cinere obrutum, edendum dato meracius ad dies quatuor, & uinum bibat uetus, Hippocrates de natura muliebri.

¶ Fel caprinum ueneficijs ex muftela ruftica factis contrarium eft, Plinius. Felle caprarum pfilothri uis efficitur, fi euulfis pilis triduò feruetur illitum, Plinius: uide paulo poft in remedijs huius fellis ad palpebras & fupercilia. Fel caprinum ad incipientes ftrumas optimè facere experimenta docuerunt: nam penitus crefcere non finentur, fi eo affiduè tangantur, Marcellus: apud Plinium nõ caprinum, fed aprinum fel ftrumas difcutere legimus. Fel caprinum cum aluminis cinere fcabiem hominis abolet, Plinius. Lepras iecur hirci calidum illitum tollit, ficut elephantiafin fel caprinum, Plinius: Diofcorides hircinum fel ad elephantiafis tumores commendat. Magi felle capræ facrificatæ duntaxat illito oculis, uel fub puluino pofito, fomnum allici dicunt, Plinius. Ad porriginem prodeft cornus ceruini cinis è uino, utque non tædia animalium capillis increfcãt: item fel caprinum cum creta cimolia & aceto, fic ut paululum capilli inarefcant, Plinius. Hyblæi mellis fucci cum felle caprino Subueniunt oculis dira caligine preffis, Serenus. Fel quidem caprinum pluribus modis affumunt ad oculorum remedia: cum melle, contra caligines, (Sextus capreæ fel cum melle mifcet aduerfus caliginem: Diofcorides in eundem ufum fel fyluestris capræ commendat:) cum ueratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum uino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras uerò, euulfo prius pilo, cum fucco oleris, ita ut inunctio inarefcat: contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris: Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant, Plinius: Eadem omnia Sextus de capreæ felle fcribit, paucis uerbis uariantibus, uide infra. Sedat caliginem fel cum paffo aut melle, Idem: caprinum intelligo, etfi propius nominatus fit lepus. Felle capræ nyctalopas inungunt, uide fupra in iecoris ex hoc animali remedio ad eofdem. Diofcorides capræ fylueftris fel ad oculos lufciofos & uarios eorum affectus commendat. Collyrium ex felle caprarum fylueftrium uel domefticarum, telam oculorum fanat, Rafis & Albertus. Fel caprinum palpebris uel fupercilijs impofitum, pilos abolet: acerrimum enim eft, & forfan in alijs quoque locis pfilothrum, Albertus. Domefticarum fuum bile utuntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utique non reprobo: & tu quoque ubi compofitorum nihil adfuerit, utitor: funt enim innumera. Sed & pro affectus magnitudine, alia etiam atque alia alterius animalis bilis poteft congruere. Nam ubi ulcus diuturnum fuerit: multamque faniem pusque contineat, etiam ficciorem bilem præferes, puta ouiũ, quę paulò eft acrior fuilla: hac etiam magis caprarum, cui adfimilis quodammodo eft urforum & boum: taurina ualentior eft. &c. Galenus. Medicamentum quod recipit fellis caprini & mellis ana fcrupulum unum, conteres & in ftrigili calefacies & infundes, & lana obcludes aurem. Nihil hoc medicamine potentius, neque certius, etiamfi intrinfecus cancerauerint aures, Marcellus. Senectus ferpentium ufta, cum felle caprino auribus purulentis inftillatur, ut in Senectute ferpentium dicam ex Plinio. Aurium uitia fanantur tritis porri folijs cum felle caprino, uel pari menfura mulfi, Plin. Aurium uitijs medetur fel caprinum cum rofaceo tepido, aut porri fucco: aut fi fint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris, Plin. Quorum auditus hebes eft, ex felle caprino, formicarum ouis, melle & chelidonio mixtum medicamen auribus inftillent, Innominatus. Anginæ prodeft caprinum fel cum melle, Plin. Caprinum fel, uel taurinum, melle permixtum, & extrinfecus faucibus adpofitum, uel pro unguine inductum, anginas efficaciter fanat, Marcellus. Ad ceruicum tumores fedandos, ouorum uitelli cocti cum adipe anferina illinuntur, felle caprino æquis ponderibus permixto, atque inde ceruices fricantur, Marcellus. Capræ fel cum cyclamini fucco & aluminis modico: aliqui & nitrum & aquam adieciffe malunt, aluum foluit, Plinius: fubditum paftillo intelligo: quod mox etiam de felle taurino dicit cum abfinthio trito: Simile remedium Sextus ex felle capreæ defcribit, ut in Caprea dicam. Ad lumbricos egerendos felle caprino madefactam lanam umbilico adpone, Marcellus. Ani uitia & cõdylomata felle caprino peruncta, fanari certiffimè conftat, Marcellus. Fel caprinum per fe condylomatis fedis

medetur, Plinius si bene memini. Cum melle ueretri doloribus ulceribusque illitum prodest, Marcel. Caprarum fel callum uuluarum emollit inspersum, & à purgatione conceptus facit. Probatum remedium est felle caprino, non manu, sed pinna, pedes perunctos confestim dolore releuari, Marcel.

¶ Capræ hirci'ue liene asso, cœliacis utuntur, Plinius. Sextus torminosis capreæ lienem bibendū commendat.

¶ Genuinum capræ stercori commisceas, & factum quasi malagma, femora perunge, mirè sanat femorum dolorem, Sextus: Per genuinum (inquit Humelbergius) aut testiculos, aut naturam, aut tale quid intelligendum putamus, sicuti de patella cerui etiam diximus.

¶ Qui urinam tenere non poterit, capræ uesicam comburat, & cinerem eius ex aqua cum uini potione bibat, Marcellus.

¶ Capræ secunda ex uino pota mulierum secundas eijciet, Sext. Membrana caprarum in qua partus æditus, inueterata potuque sumpta in uino, secundas pellit, Plin.

¶ De lacte caprino uide quædam supra ca. 6. Scio Damocratem medicum in ualetudine Considiæ M. Seruilij consularis filiæ, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat, Plin. Cancri fluuiales triti potique ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non sit, caprino, uel quocunque: addi & uinum oportet, Plinius. Absyrtus idem ferè medicamen ad cephalalgiam in equis commendat, ut dicam paulò inferius. Caprinum lac contra cantharides remedio est, Plinius & Sext. & contra ephemerum, potum cum taminia uua, Plin. Lactis (caprini) haustus cum uua taminia, contra ictus serpentium ualet, Plin. Capræ lac quod primum mulgetur leuiores facit accessiones in quartanis, si illud editur aut ex dulci bibatur, Sext. Magorum quidam fimi hirundinum drachmam unam in lactis caprini uel ouilli uel passi cyathis tribus aduersus quartanas ante accessiones dant, Plin. Agnis febricitantibus multi lacte caprino medentur, quod per corniculum infunditur faucibus, Columella. Alicæ usum ad syntexes ex ouillo aut caprino lacte, in ouillo dicam ex Plinio. Fel herinacei psilothrum est, utique mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis cum lacte, Plin. Vetonicæ farina è lacte caprino pota sanguinem ex hubere fluentem sistit, Plin. Sacer ignis morbus ouium insanabilis penè ad omnem tactum excandescit, sola tamen ea fomenta non aspernatur lactis caprini: quod infusum tantum ualet, ut blandiatur igneā sæuitiam, differens magis occidionem gregis quàm prohibens, Columella. Frigidam ustionem nostrates uocant, in uulneribus & ulceribus quibusdam periculosum symptoma, cum locus tanquam ustus nigrescere & sensum amittere incipit, & caro ipsa resolui ac decidere, ex putrilagine ni fallor, sphacelum aut gangrænam dicas: huic aliqui occurrunt, filicis maioris radice in lacte caprino decocta & imposita calida: Alij anthemidis flores cum farina tritici in lacte caprino coquunt & imponūt. Lac caprinum potum pruriginem & morsus sanat, Aesculap. Si quid in membri alicuius articulū deciderit, unde uel dolor uehemens oriatur, uel ligamenta læsa humorem remittant (quem nostri uocant das glidwasser) quod magno tum dolore tum periculo fit, lini semen in lacte caprino decoques & impones, Author obscurus. Lacte caprino lendes tolli tradunt, Plin. Lac caprinum incoctum, sed non adulteratum aut uitiatum, rectè alopecijs infricatur, mirum est, Marcel. Cancros fluuiatiles septem contritos misce sextario lactis caprini, & olei cyatho: diligenter percolatum equo ex capite dolenti per os infunde, Absyrtus: Simile paulo ante recitaui ex Plinio aduersus uenena. Philistion opisthotonicis brassicæ succum ex lacte caprino cum sale & melle bibendum censet, Plin. Dextro oculo chamæleontis, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli, Democritus narrat, Plin. Fel tauri sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humanó ue lacte instillatum, Dioscor. Purulentæ & obtunsæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum confirmatissimum reddes, si prius eluas eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidū fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcel. Idem remedium alibi etiam describit ab initio capitis noni. Lacte caprino perunctæ gingiuæ, faciles dentitiones faciūt, Plin. Efficax habetur caprino lacte collui dentes, uel felle taurino, Idem. Dentes mobiles sæpius colluendi sunt lacte caprino, Sext. Caprino lacte recenti, sicut mulsum fuerit, os assiduè collutū, laborantes ex ictu dentes confirmat, Marcel. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur: Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum: Caprinum utilius, cum malua decoctum & sale exiguo, Plinius & Marcellus. Aesculapius artericum habet, pro eo cui læsa sit arteria: arteriacum malim, quanque & arthriticis lac schiston caprinum datur, ut mox dicemus. Lac caprinum, uel bubulum, uel ouillum, recens mulsum dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores cito sedat, Marcellus. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino prodest nasturtij semen, Plin. Maximè perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Caprini lactis potus cum sale & melle aluum soluit, Plin. Purgatorium efficax, quod nec stomachum uexat, nec caput grauat, & bilem deducit: lactis caprini sextarium, salis ammoniaci uncias duas, mellis optimi unciam unam, in unum omnia diu contrita & permixta ieiuno potui dantur: sed post potionem diu inambulare debet, ut ipsa potio melius motu corporis prosit, Marcellus. Mulieri grauidæ pituitosæ & caput dolēti, & aliâs atque aliâs febriēti, dare oportet pharmacū quod pituitā ducit, & lac caprinum coctum cum melle miscere, Hippocrates in libro de morbis mulieb. Medici

speciem

ſpeciem unam addidere lactis generibus, quod ſchiſton appellauere: id fit hoc modo: Fictili nouo fer uet, caprinum maximè, ramisq́ ficulneis recentibus miſcetur, additis totidem cyathis mulſi (aceti mulſi, Dioſcor.) quot ſint heminæ lactis. Cum feruet, ne circumfundatur præſtat cyathus argenteus cum frigida aqua demiſſus, ita ne quid fundatur. Ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & diſcedit ſerum à lacte. Quidam & ipſum ſerum iam multò potentiſſimum, decoquunt ad tertias par tes, & ſub dio refrigerant. Bibitur autem efficaciſſimè heminis per interualla, ſingulis diebus, quinis (ſingulis uſq; ad quinas, Dioſcor.) melius à potu geſtari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyti cis, in lepris, elephantiaſi, articularibus morbis. Inteſtinorum uitijs magnopere prodeſt lactis caprini potus decoctus cum malua, exiguo ſale addito: & ſi coagulum addatur, maioribus emolumentis fiet, Plinius. Lac caprinum ex coagulo temperabis, & dum tepet, antequam penitus conſtringatur, dy ſenterico bibendum dabis, cito remediabitur, Marcel. Lactis caprini ſtatim mulſi grandi potioni additur de coagulo hœdino fruſtum, quantum auellana grandis eſt: quod digitis, medicinali & polli ce ſublatum uel miſſum, ijſdem digitis contemperatur, & datur laboranti dyſenterico dum adhuc ca let lac, antequam coagulo ſtringatur, per triduum: Hæc potio ieiuno dabitur contra orientem biben da, Marcel. Lac caprinum feruens, adiecto polentæ quantum ſatis ſit, cum fuerit quaſi tenuis pulti cula, dyſenterico bibendum dabis, Marcel. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum, dyſenteri cis & cœliacis datur, Plin. Si torminoſi uel cœliaci propter frequentes deſurrectiones uiribus defi cientur, dandum erit eis ius gallinæ pinguis excoctæ cum butyro, uel lac caprinum aut ouillum te pidum per ſe, uel etiam decoctum cum butyro, Marcel. Iniectio ad dyſenteriam, Amyli uncias tres in lactis caprini cocti pro modo quantum uiſum fuerit, adijcies, & ita iniectionem facies, Marcellus. Alui exulceratos fluores & teneſmos, ouillum bubulúmue aut caprinum lac ſiſtit, ignitis calculis de coctum, Dioſcor. Poſt clyſteris uſum, ſi quidem ſtercorum multitudo in cæco inteſtino ſit: ſin minus, poſt fomenta pectini inguinibusq́ admota, exhibendum eſt lac caprinum recens mulctum heminæ menſura, nequaquam minus: uerum non aceruatim, ſed ſigillatim partitum. Sequenti deinde die lac ipſum ad dimidium decoquatur, ablato eo quod in decoctione concretum ſuperſtat, atq; ita exhi beatur, Aëtius in cura teneſmi. Idem alibi docet quo pacto lac cum calculis fluuialibus ignitis ſiue bubulum ſiue caprinum, in biliosis alui fluxionibus, & cœliacorum alibi, parare conueniat, ut in bu buli lactis mentione ſupra expoſui. Panicum ſiſtit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die hau ſtum: ſic prodeſt & ad tormina, Plin. Panis antiquus ex lacte caprino decoctus, & more ſorbitionis uentris fluxu laboranti bis ad diem datus, cito ſuccurret, Marcel. Satiui ſiſeris priuatim ſuccus cum lacte caprino potus, ſiſtit aluum, Plin. Caprino lacte lienes ſanantur, poſt bidui inediam tertia die edera paſtis capris, per triduum poto ſine alio cibo, Plin. Vtiliſſimum lienoſis hoc remedium eſt: Capræ lactares abſtinentur à cibo per triduum, tertia die hedera tantummodo ſaturantur, & mul gentur antequam bibant: ſi ex eo lacte ſextarios tres per triduum calidos ſtatim quomodo mulſi fue rint ieiunus lienoſus acceperit, ita ut nullos alios cibos illo triduo mãducet, potenter ſanabitur, Mar cellus. Qui cotidie ieiunus ſerum caprinum, ſed earum capellarum quæ hedera paſcuntur, bibe rit, ſplene conſumpto erit, Marcel. Lac caprinum ſemicoctum, ſi capræ tantummodo hedera pa ſcantur, infantibus lienoſis datur, Marcel. E caprino lacte adiecto coagulo, ut ſolet caſeus fieri, po tus detur hydropicis, elabuntur, Sextus. Remedium ad colicam ex lacte caprino calido in bubula ue ſica uentri admoto, ſupra deſcripſi in Boue: hic illud addam, aliquos non in ueſicam lac infundere, ſed ſpongiam eo grauidam imponere, & inſuper uas ligneum, quo lac minus defluat. Lac caprinũ potum lumbricos necat, Aeſculap. Paſſi Cretici cyathos tres, lactis caprini itidem, ſeminis cucume ris grana triginta tria, optimè trita ſimul una potione qui biberit, abſoluet renium dolore, Marcel. Anatolius equis ſanguinem per urinam excernentibus, lactis caprini cotylam cum amyli ea menſu ra, quæ tribus ouis par eſſet, & olei uncijs tribus, omnia mixta per cornu infundi iubet: Pelagonius lac caprinum amylum, & oua tria, & ſuccum perdicij herbæ commiſcet. Vettonicæ farina è lacte ca prino pota, ſanguinem ex hubere fluentem ſiſtit, Plin. Medicamenta quædam ad Venerem incitan tia medici ex caprino lacte propinant, Marcel. Herbæ quam orchin uocant radicem alteram, quæ mollior & inferior eſt, in lacte caprino uiri in Theſſalia bibunt ad ſtimulandos coitus, duriorem ue ro ad inhibendos, Plin. Ad eos quibus ſemen fluit, & non potentibus, & aquoſum eſt, unde efficit ut fœmina non concipiat: Caprinum lac cum melle potum, remedium eſt & ualde optimum ut con cipiat, Sext. Si ſedis muſculus promineat, & rimas patiatur, caprinum lac calefactum illinito, In nominatus.

¶ Caprinus caſeus recens, his qui uiſcum biberint, remedio eſt, Plin. Ad reliquos (præter canis rabidi) beſtiarum morſus, caprinum caſeum ſiccum cum origano imponunt, & bibi iubent, Plin. Et alibi, Caſeum caprinum cum origano impoſitum, contra ictus ſerpentium ualere tradunt. Siccus ex aceto ac melle purgat ulcera, Plinius. Contra quartanam datur caſeus caprinus recens cum mel le diligenter ſero expreſſo, Plin. Impoſitus caſeus caprinus omnes punctiones & dolores reprimit, Aeſculap. Mollis, id eſt recens, cum melle ſubactus impoſitusq́, & panno deſuper tectus aut linteo, ſuggillationes liuoresq́ celeriter abſterget, Marcellus. Caſeus caprinus ſiccus cum porro igni ſa cro illinitur, Plin. Siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto, papulis nigris illinitur, Idem. Re cens coagulatus ſupra oculos poſitus dolores cito lenit, Marcellus. Ad feruorem uel punctionem

oculorum,capitis & pedum dolorem:Caſeus caprinus recens oculis ſuperpoſitus mire ſubuenit: Itē ſimili modo capiti dolenti ſuperpone:Sic & pedum dolorem medicare,Sextus. Caſeo caprino molli impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedantur:ſi tumor ſit,ex melle:utrunq; uero ſero calido fouendum,Plinius. Ad ueretri dolorem,caſeum caprinum & mel pari pondere in pultario fictili coque, & bis ad diem impone:ſed ante uino uetere locum qui curandus eſt eluas,Marcel. Genitalium carbunculis caſeus caprinus tritus & impoſitus medetur,Plin. Si mulier cibos auerſans, utero doleat, & febris ipſam ac rigor corripiat,pepli albi quintam dimidiæ chœnicis partem, & ſeminis urticæ tantundem, & caſei caprini raſi dimidiam chœnicem,ſimul cum uino uetere mollito, deinde cocta ſorbenda dato,Hippocrates in libro de morbis mulieb. Et paulo poſt:Si ex partu alui profluuio corripiatur,bibat uuam paſſam nigram, & punici dulcis malicorium, & internum nucleum,et coagulum hœdi:hæc uino nigro diluta, & caſeo caprino ac polenta triticea inſperſis,bibenda dato.Et alibi in eodem libro,ſi quid in uteris computruerit,item ſi ſanguis & pus exeant, caſeum caprinum uel deraſum aſſatumq;,uel ſimpliciter,cum æquali parte polentæ miſcet, & in uino ieiunæ propinat.

¶ Omnium creberrimè utimur caprino ſtercore.Græci σπυράθους(fœm.genere) propriè nominãt, digerentis & acris facultatis:adeo ut et induratis ſcirrhorum in modum tumoribus congruat,nõ tantum lienis,ſed etiam aliarum partium. Vſtum tenuioris eſſentiæ quidem,uerũ haud manifeſtò redditur acrius:quamobrem ſanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta deſyderant,ut lepras,pſoras,lichenas, & id genus alia.Miſcetur & digerentibus cataplaſmatis,qualia ſunt quæ accommodantur ad parotidas & bubonas diuturniores.Eſt enim uis eius tum uſti,tum non uſti,abſterſoria, & digerens;nec eam paruam habet digerendi potentiam.Verum pro paſtu uario nonnihil habuerit differentiæ: non tamen tantum,quantum ſtercus humanum. Medicus quiſpiam ex ijs qui in agris & uicis medicinam exercent,utebatur hoc fimo ex aceto ad uiperarum morſus, & multò ſanè etiam magis aliarum beſtiarum;ac profectò ex ijs complures ſeruauit. Et hic ipſe quoq; medicus ad auriginem potandas ipſas ſpyrathos ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure appoſuit. Quæ omnia ſanè optimus medicus ignorare non debet: cæterum potiora eligere,potiſſimum ad urbanos & honoratos uiros,Hæc omnia Galenus libro 10.de facult. ſimplicium ca.22. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet,maximè puellas, Plinius. In aceto decoctum imponitur ſerpentium morſibus,Dioſcor.Et alibi,Cum uino ſtudioſè impoſitum uiperarum morſibus auxiliatur. Fimum caprarum in aceto decoctum & illitum in ictus ſerpentium ualere dicunt,placet & recentis cinis in uino: Atq; in totum difficilius ſe recolligentes à ſerpentium ictu,in caprilibus optimè conualeſcunt:Qui efficacius uolunt mederi occiſæ capræ aluũ diſſectam,cum fimo intus reperto ſtatim illigant,Plin. Percuſſis à ſcorpione fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur,Plin. Ad canis rabidi morſum laudant capræ fimum ex uino illitum aut melle,Plin. Sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioſcor. Caprini fimi cinis ex aceto illitus,Plinius:uide ſuperius in Cornu caprini mentione ad eundem uſum. Caprinum ſtercus impoſitum non patitur conſurgere tumorem,Sext. Farina hordei cum ſtercore bouis uel capræ cocta, ad omnem tumorem ualet,Author obſcurus. Stercus caprinũ cum melle mixtum,ſanat luxos, & tumores diſcutit, & non patitur iterum cõſurgere,Sextus:Luxos intellige luxatos, ut inferius dicam ex Plinio. Fimum caprinum ex aceto decoctum ſtrumas diſcutit,Plinius. Fimum caprinum ad bubones diuturnos uſurpari,ex Galeno iam dixi. Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum,illinitur in his quæ rumpere opus eſt,Plin. In aceto decoctum imponitur,ulceribus quæ ſerpunt,igni ſacro,parotidibus,Dioſcor. Ex aceto ſubferuefactum & illitũ, ſanat ulcera quæ ſerpunt,Plinius.Et alibi,Manantia uerendorum ulcera ſanat ſeuum caprinum cũ melle rubiq; ſucco:uel ſi ſerpant,fimum etiam prodeſſe cum melle dicunt, aut cum aceto. Prodeſt ad lepras,pſoras,lichenes, & id genus alia,ut paulò ante ex Galeno dixi. Cum melle mixtum & appoſitum ſanat canceroſos,Sextus. Cum melle commixtum & ſuperpoſitum, carbunculos qui in uentre naſcuntur,diſcutit,Idem.Fimus caprinus in aceto feruefactus & ſubactus imponitur,quo omnia crurum & tibiarum ulcera purgantur & perſanãtur,butyro bubulo cũ oleo cyprino aut laurino poſtmodum addito,Marcellus. Spinæ ac ſimilia corpori extrahuntur excrementis capræ ex uino,Plinius;apud Sextum capri non capræ legitur,his uerbis,Stercus capri ex uino conſperſum impoſitumq;,quod inhærebit,extrahet & ſanabit. Medicus quidam medicamentorũm peritus in Myſia Helleſpõti,ulcerum ambuſta ad cicatricem ducebat ouiũ ſtercus cerato roſaceo cõmiſcẽs,(hoc & Dioſcor.de ouillo ſcribit:)ſed & per ſtercus caprinũ combuſtũ ſimiliter curabat,parum eius multis numeris maiori cerati(roſacei)moli admiſcens,Galenus.Græcum exemplar noſtrum habet,καὶ μέντοι διὰ τῶν αἰγῶν κεκαυμένως ὁμοίως ἐθεράπευε:deeſt nomen excrementi, interpres legit, διὰ τῆς τῶν αἰγῶν κεκαυμένης κόπρου ὁμοίως ἐθεράπευε,μιγνὺς καὶ ταύτης,non ταῦτα:ſi τῆς articulum addas,κόπρου uox omitti poteſt ut proximè in præcedentibus poſita,Sed conſiderandum eſt an rectè legatur κεκαυμένως, ut nihil hîc mutandum ſit præter τῆς articulum addendum:ſenſus erit,Quinetiam caprillo fimo homines ambuſtos ſimiliter curabat,&c.Nam Plinius quoq; caprarum fimum (ſimpliciter,non uſtum) ambuſta ſine cicatrice ſanare dici,ſcribit.Aggregator etiam ex Auicenna citat,capræ ſtercus cum aceto, uel cerato roſaceo,ambuſtis auxiliari.Deinde cum ouillo ſtercore non uſto uſus ſit ille medicus, de quo Galenus ſcribit,quod minus acrimoniæ quàm caprinum habet,caprinum in eundem uſum uſſiſſe

non

non est uerisimile. Quanquam si usti quoque huius fimi (cum acrimoniæ ex igne nihil assumat, ut ex Galeno supra dictum est) modicum copioso cerato aliquis misceat, idoneum ambustis medicamẽ reddet. Scio & alia quædam (ut pilos, testas purpurarum, & coria) in hunc usum uri solita. Proinde rem in medio relinquo, ut quisque pro arbitrio legat & sentiat. Luxatis fimum caprinum cum melle illinitur, Plinius: Luxum & tumores discutit cum melle, & non patitur iterum consurgere, Sextus. Costis fractis laudatur unicè caprinum fimum ex uino uetere, aperit, extrahit, persanat, Plinius. Neruorum doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, utilissimum putant, uel putrescente neruo, Plinius. Melle mixtum impositumque, suppuratos neruos expurgat, & ad sanitatem usque perducit, Marcellus. Cum acerrimo aceto mixtum morbum articulorum sanat, Sextus: In dulci potum, Idem ut Aggregator citat. Cum polenta & aceto in corporibus duris, ut rusticorum, Galenus ut Aggregator citat. Cum melle mixtum parotides mirè sanat: item articuli cum eodẽ peruncti, sanantur, Sextus. Cum aceto mixtum & superlinitum neruorum contractionem sanat & confirmat, Idem. Cum aceto coctum & subactum, atque ad crassitudinem mellis impositum, articulorum contractiones relaxat, & tremulis prodest, Marcellus. Cum melle in aceto decoctum articulorum attritis prodest, Plinius.

¶ Medetur alopecijs exustum, & cum aceto aut oxymelite (melle, Albertus) illitum, Dioscorides & Rasis: meminit etiam Galenus, ut supra retuli. Caprino fimo cum melle alopecias expleri tradunt, Plinius. Paulus Aeg. ubi de alopecia scribit, tum caprino tum ouillo ad eam excremento utitur. Septem pilulas stercoris caprini ex aceto tere, & fronti inline contra capitis dolorem, Marcellus. Ceruicis dolor inflexibilis, quem opisthotonon Græci uocant, leuatur bulbo trito cum fimo capræ ceruici illito, Plinius & Marcel. Stercus caprinũ fimo (uino forte) conspersum, tritumque & impositum oculis, atque obligatum, omnem dolorem tumoremque detergit, Marcellus. Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris (oculorum,) Plinius. Contra parotides in aceto decoctum imponitur, Dioscorides: meminit etiam Galenus ut supra dictum est. Parotidibus prodest urina capræ calefacta instillata auribus, fimumque eiusdem cum axungia illitum, Plinius. Cum melle cõmixtum parotidas mire sanat, Sextus. Baccas caprinas aridas terat, & ex uino generoso bibat quem tussis malè habet: pituita statim reiecta sanabitur, Innominatus. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat, Dioscorides. Medicus quidam in agris aduersus auriginem potandas ex uino præbebat caprinas spyrathos, Galenus. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto, Plinius. Caprinum stercus pro fomento impositum, colicis prodesse dicimus, Sextus. Stercus caprinum recens in aqua remissum colatumque, cum mulsi cotylis tribus, & piperis contriti granis sexaginta, in tres potiones diuisum per triduum datur: ita ut prius corpus eius colici, cui potio danda est, acopo perungatur, ut perfrictiones omnes coacto sudore discedant, miro remedio sanabitur, Marcellus. Ad induratos lienis tumores medici non pauci creberrimè caprinum stercus applicant, Galenus: Et rursus, Ad aquam intercutem, & ad splenicos, uariè caprino stercore utimur. Aridum tritum adiecto melle potui datum ex aqua calida, mire producit (educit) tineas, Marcellus. Calculos expellit fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Vtilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt: In eo interstitio ubi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna subsidet, in qua lana oleò imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum uapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare: adustio id genus Arabica appellatur, Dioscorides. Ego cauam illam lacunam in ipso brachiali, interno eius latere, nempe sub pollice reperio: quæ tamen non semper apparet: manum uerò ita tenenti, ut digitus minimus infimo loco sit, pollex supremo, idemque sursum & retro tendatur, omnino conspicua fit inter duos neruos, figura prorsus idonea quæ baccam recipiat caprinam. Hæc admonere uolui, quoniam interpretes non satis conueniunt, & Dioscoridis textus Græcus uel mutilus est, uel certe obscurus, his uerbis, ἐπὶ τὸ μεταξὺ μέρος τοῦ ἀντίχειρος, συνεγγίζον δὲ τῷ καρπῷ, κοῖλον, &c. nam ubicunque μεταξὺ, id est medium uel interstitium fuerit, duo extrema nominari debent. Conspicitur sanè lacuna ista à parte uel scissura quæ inter pollicem & reliquam manum (uel indicem: sic enim forte appellare licet unumquenque digitum, ut simul pars omnis in metacarpio ei subiecta attribuatur:) interiacet, ad carpum usque recta descendenti. Plinius forte hac apud Græcos locutione non intellecta simpliciter cauam manum reddidit, ubi idem remedium describit, his uerbis: Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari. Eadem præcisa non abire eos in alienum gregẽ. Huic admiscent (sensus uidetur, huic commento alterum admiscent: neque enim fimum barbæ misceri intellexerim) fimum caprinum, & subdito linteolo uncto caua manu, quantum pati possit feruens, sustineri iubent: ita ut si læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut è contrario. Fimum quoque ad eum usum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt: item lumbos ipso fimo cum melle: suadentque in eodem dolore & testes leporis deuorari, Hæc Plinius. Simile remedium idem author alibi docet, in quo plus rationis (ut Marcello Verg. etiam uidetur) minus superstitionis est: Ischiadicos, inquit, uri sub pollicibus pedum (Aggregator legit, sub poplite) fimo caprarum feruente utilissimè tradunt. Arabica illa (inquit Marcellus Verg.) apud Dioscoridem ustio, nostra ætate, quod audierimus, in nullo usu est. Plutarchus qui-

dem in commentario Cur serò scelerati à numine puniantur, in usu eam fuisse ustionem ijs uerbis testatur. Καὶ γελοῖος ὁ φάσκων ἄδικον εἶναι τ̃ ἰσχίων πονούντων καίειν τ̃ ἀντίχειρα: Quod est, Ridiculus praeterea est, dicens iniustum esse medicum, qui in coxendicis dolore pollicem urat. Coxendicis dolor per femora, genua, tibiasq; ad infimos talos pertinet, quod in superiore hominis parte non fit: quamobrem plus rationis esse uidetur cur pedum pars potius quàm manuum uratur. Praeterea qui aptiorem coxendicum ustionem docuerunt, Hippocrates, Paulus Aegineta, alijq; Graecorum medici, aliter uri in eo malo hominem uoluerunt. Haec solum habui de hac ustione dicenda, nec plura apud authores reperio: ut neq; cur Arabica diceretur: conijcio tamen à gente nomen inuentum, quoniam Arabes sic coxendices urerẽt. Non dissimilis ustionibus his ea est, qua in gente nostra circa quadragesimum à partu diem infantes, candente ferramento, ab alijs in imo occipitio, ab alijs in interscalpio (interscapilio malim) ab alijs sub posteriore humero passim uruntur: uulgoq; creditur, sine ea ustione non posse feliciter primae illius aetatis pericula infantes euadere. Haec ferè Marcellus. Mihi quidem haec infantium ustio nulla ex parte cum Arabica conferenda uidetur, cum praeseruandi gratia & ferro fiat, illa curandi & sine ferro, &c. His iam perscriptis Aëtium adiui, qui libro 12. cap. 3. ex Archigene & Antyllo multa super hac re adfert digna memoratu, & Dioscoridis etiam uerba repetit, quae ex Cornarij interpretatione nonnihil ab excusis Dioscoridis codicibus uariare uideo: Sed quoniam codice Aëtij Graeco destituor, Cornarij translatione utar in ijs, ut digna sunt, recensendis. Veteres (inquit Archigenes) etiam ustione in ischiadicis usi sunt, alij aliter, &c. Quidam ad propinquae cruri affecto manus locum inter magnum digitum & indicem medium, circa infernũ magni digiti siue pollicis articulum, caprinum stercus feruens per forcipem imponunt, stercoraq; permutant, donec sensus ustionis ad locum affectum perferatur. Dioscorides hanc rem ita tradit, Caprinum, inquit, stercus feruefacito, & extenso magno manus digito, cauum locum circa inferni eiusdem articuli finem nota, &c. ut superius recitaui. Antyllus autem, nos (inquit) etiam huiusmodi urendi modo utimur: stercus caprinum siccum feruefacimus, eoq; uentrem magni digiti affecti pedis perurimus paulò infra unguem, usq; ad os ipsum ustione penetrante. Haec ipsa ustio extremas coxendicum affectiones, & quae nullis alijs praesidijs cedunt, dissoluit. Caeterum post ustiones porri folia cum sale trita imponito, &c. Fimum caprae cum farina hordei & aceto impositum, maximè in duris & rusticorum corporibus, remedium est ischiadis, Serapio citans Galenum, Aggregator. Fimum caprinũ cum axungia (σὺν ὀξυγγίῳ, id est adipe uel axungia: Hermolaus oxycrato legit, id est posca, Marcellus Verg.) impositum, his qui podagra tentantur, auxilio est, Dioscorides. Cum fimo caprae & croco impositus adeps hircinus, podagricis auxiliatur, Idem ut alicubi citatum reperi. Seuum capri cum fimo caprarum coctum, & croco, podagris impositum dolorem soluit, Rasis. Albertus crocum omittit. Podagris medetur taurinum seuum, &c. alij hircinum praeferunt seuum, cum fimo caprae, & croco sinapiue, cum caulibus ederae tritis, ac perdicio uel flore cucumeris syluestris: Magnificant alij fimi caprini cinerem cum axungia, Plinius. Fimum caprinum cum aromate aliquo (cum spica nardi, uetus translatio) haustum, menses cit, & partus euocat: tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, foeminarum profluuia sistit, caeterosq; sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscorides. Stercoris caprini pilulas, & leporis pilos, pinguedine phocae subacta suffito: Aliud, Stercus caprinũ & pulmonẽ phocę ac cedri ramenta suffito, Hippocrates in libro de natura muliebri, inter diuersa uterorũ remedia mensibus praecipuè & secundis pellendis. Medicus quidam in agris fimum caprinum ad profluuium muliebre sistendum cum thure apponebat, Galenus. Profluuium quamuis immẽsum urina caprae pota sisti obstetrices promittunt, & si fimum illinatur, Plinius.

¶ Vrina caprarum cum aceto scillitico hausta contra ictus serpentium ualet, Plinius. Panos & apostemata (impetus & suppurationes) in quacunq; parte discutit: ut suum etiam in lana imposita, Plinius. Dolorem ceruicum inflexibilem, opisthotonon uocant, leuat urina caprae auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum (bulbo trito cum fimo caprae ceruici illito, Marcellus:) Plinius. Opisthotonicis & tetanicis lotium caprinum cum aqua mixtũ efficaciter prodest, si ieiunis potui detur, Marcellus. Vrina caprae aurium doloribus instillata medetur, Dioscorides. Sub eo momento quo egeritur, tepidam auri obtunsae infundes, Marcellus. Lotium caprinum missum in aures, dolorem sedat: si cum mulso misceatur, si pus habet, eijciet, Sextus. Instillatum dolorem sedat, quod magis suppuratis auribus adfirmatur: ob quam causam praesentis auxilij plures exceptum & cornu caprino inditum, in fumo suspensum, diligenter ad necessarias medelas reseruant, Marcellus. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina caprae uel hirci medetur: uel si pus sit: In quocunq; autem usu putant haec efficaciora, in cornu caprino per dies uiginti infumata, Plinius. Vide infra etiam in hirci urina. Vrina caprae calefacta instillata auribus, fimumq; eiusdem cum axungia illitum, ad parotides prosunt, Plinius. Vrina caprae ad aquam quae cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur, urinamq; per aluum extrahit, Dioscorides. Hydropicus sorbeat lotium caprae, mirificè sanat, Sextus. Vide in lotio hircino. Hydropicis auxiliatur urina uesicae caprae (codices quidam minus emendati habent apri: poterat &, capri, legi: nam hircina quoq; prodest, ut infra ostendam) paulatim data in potus: efficacius quae inaruerit cum uesica sua, Plinius. Ad urinae difficultatem & calculum lotium caprinum, sed montanum (id est caprarum quae in montibus pascũtur) tepidum potari oportet, admixto uino cum aqua, ob fastidium, Marcellus. Lotium caprinũ

mulier ſi bibat, menſtrua prouocat, Sext. Profluuium quamuis immenſum urina capræ pota ſiſti, obſtetrices promittunt, & ſi fimum illinatur, Plinius.

H.

¶ a. Capræ à carpendis uirgultis dictæ ſunt, Nonius, Varro lib. 3. de Re ruſt. & Cicero alicubi. Vel quod carpant aſpera: uel à crepitu crurium, unde eas crepas appellatas, quæ ſunt agreſtes capre, Iſidorus. Crepæ à principio capræ ſunt appellatæ, quod cruribus crepēt, Feſtus. Capra, carpa: à quo ſcriptum, omni carpæ capræ. Caprigenum genus uocare licet, capras tum uillaticas, tum feras, item hircos & hœdos, Gaza caprarium genus dixit. Caprigenum hominum non placet mihi, neq; pantherinum genus, Plautus Epid. Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per herbas, Cornificius apud Macrobium. Quamuis caprigeno pecori grandior greſſio eſt, Pacuuius. Caprigenûm trita ungulis, Actius. Lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo paſcat. Capella, uox diminutiua. ¶ Capras chimaras Græci uocant, chimaron & enorchan hircum, Hermolaus. Homerus ouium caprarūq; ætates diſcernens, πρόγονας, μετάσσας, & ἕρσας nominauit, Pollux. Varinus ἕρσας exponit ἐρίφους, id eſt hœdos, in prima ætate: μετάσσας (μέτασσαι apud Homerum Odyſſeæ libro 9. μέσας, μεσήλικας, Scholia:) in media, de fœminis nimirum, nos capellas dicere poſſumus, licet id nomen pro capris ſimpliciter poni ſoleat. χιμάῤῥους de maribus: adultos demum & perfectos ætate mares τράγους, id eſt hircos & ἰξάλους, id eſt capros (de qua uoce plura dicā ab initio hiſtorię de capris ſylueſtribus.) Fœminæ uero adultæ αἶγες, id eſt capræ dicuntur. χίμαιρα, capella hyeme nata, χειμὼν Græcis hyems eſt: uel quæ unam ſolum ætatis hyemem habeat, Etymologus, Varinus. Heſychius chimæram capram feram exponit. Χίμαροι, capræ hybernæ, uel hirci, uel hœdi: item torrentes ſeu riui qui hyeme & imbribus aucti uel niuibus liquefactis fluunt, in æſtu & ſqualore torrentur, id eſt ſiccātur. Sed pro torrente, potius cum rhô duplici ſcripſerim ut appareat nomen eſſe compoſitum παρὰ τὸ χειμῶνος ῥεῖν: profertur autem χεῖμα quoq; pro χειμών: plærīq; etiam cum torrentem ſignificat primam ſyllabam per ει ſcribunt, poëtæ producunt, (quanquam uideo Grammaticos in lexicis Græcis alia quoq; ab hyeme deducta uocabula per iôta notare, ut χιμάζειν, χιμᾶν, χιμάδιον, quæ ego per ει uſurpare malim, &c.) cum caprarium genus per iôta, poëtæ corripiunt. Proinde in Lexicis Heſychij et Varini χίμαρος recte per iôta ſcribitur, quanquam non ſuo ordine inter uocabula quæ ει diphthongum in prima ſyllaba habent. Χίμαροι, hœdi hyeme nati, Heſychius. Ergo pro omni caprario genere, omni ætate & utroq; ſexu chimaron grammatici interpretantur, cum mediam ſolum ætatem proprie ſignificet, rectè tamen de utroq; ſexu uſurpari puto: ut etiam πρόγονοι, quæ uox ab Homeri ſcholiaſte fœmininis uocabulis exponitur, προγενέστεραι, παλαιότεραι, ἢ μεταγενέστεραι τῇ ἡλικίᾳ: & recte quidem, cum Homerus etiam eodem genere protulerit, & mares foris relictos meminerit. Στείνοντο δὲ σηκοὶ Ἀρνῶν ἠδ' ἐρίφων, διακεκριμέναι δὲ ἕκασται Ἔρχατο. χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι, Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι. Etymologus χίμαρον hircum exponit, & deriuat παρὰ τὸ κίω τὸ πορεύομαι. Χίμαρος, capra annicula à tribus aut quatuor menſibus uſq; ad partum, deinde enim αἲξ aut χίμαιρα dicitur, Varinus. ¶ Chimæram poëtæ fabulantur monſtrum quoddam igniuomum fuiſſe, à Bellerophonte confectum, de quo Lucretius, Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra, id eſt capra. Grammatici exponunt Lyciæ montem (de quo Plinius 2. 106.) eſſe, qui dies noctesq; flammas eructârit: in cuius cacumine leones habitarent, in medio uero propter paſcua capræ, in radicibus ſerpentes. Et quoniam Bellerophon Glauci filius eum montem habitabilem fecit, Chimæram occidiſſe traditur. Hanc Typhonis & Chedriæ (Ἀμισοδώρου, Varin.) filiam fuiſſe fingunt. Heſiodus ex Hydra natā affirmat. Meminit etiam Seruius enarrans illud Vergilij Aeneid. 6. Flammisq; armata Chimæra. Heſychius hanc feram triformem fuiſſe ſcribit, ita ut in medio caprina forma conſtaret, caput uero poſterius draconis, anterius leonis cum ore igniuomo haberet: ſed magis probauerim illos qui imam ſolum corporis partem ſerpentis ſpecie in ea fuiſſe fingunt. Plura lege apud Varinum, & in Chiliadibus Eraſmi, & Palæphatum in Bellerophonte, &c. Chimæra mons in Lycia nocturnis æſtibus fumidum exhalat: unde fabula triformis monſtri in uulgum data eſt, quod Chimæram animal putauerunt, Solinus capite 42. Cragus mons eſt Lyciæ cum urbe eiuſdem nominis, ubi Chimæram fuiſſe fabulantur: Fertur & mons in Lycia eſſe qui ignem ſponte emittat, quod noſtro adhuc tempore apparet, Euſtath. in Dionyſ. ¶ Αἴξ apud eruditos omnes cum acuto ſcribi inuenio, & approbat Etymologus: ſolus Varinus multis in locis circumflectit. Apud poëtas reperitur etiam de maribus, καὶ ἔστιν αὐτοῖς κοινὸν ὄνομα τὸ αἶξ, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varin. Αἴξ ὄνομα ἀρσενικὸν (Attice, uel poëtice ut in Ἔριφος habet Varinus, αἴξ maſculinum eſt) τὸ ζῶον, παρὰ τὸ ἀΐσσω τὸ ὁρμῶ, ἀΐξω, ἀΐξ, καὶ κατὰ συναίρεσιν αἴξ: καὶ Ὅμηρος, ἰξάλου αἰγὸς, ὁρμητικῆς, Etymologus & Varin. Dores capras etiam αἰγάδας dicunt, Heſychius, Varinus. Αἰγίσκον, αἶγα ἐκτομίαν, capram caſtratam, Varinus & Heſychius: niſi quis caprum potius, id eſt hircum caſtratum accipiat, cum ἐκτομίας nomē maſculinum ſit, & αἲξ etiam Attice & poëtice: quanquam apud illos ἐκτομέαν legitur cum epſilo in penultima. ¶ Βαιώμφαι, αἱ αἶγες ἐν Ἱεραπτνιοῖς. Αἰγίδιον diminutiuum, in epiſtolis Aeliani. Fabas copioſè ſumptas Ariſtoteles lac augere ſcribit, αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ, Gaza uertit capris & capellis. Βήκη, χίμαιρα. Ἐννοιάδων αἰγῶν, αἱ μὴ κορύπτουσαι, ἐννηὴς eſt placidus & benignus. Κάρα, αἴξ ἥμερος, Πολυῤῥήνιος, ὑπὸ Γορτυνίων: Ἴωνων τὰ πρόβατα: hinc & κάραννος nimirum hœdus dicitur. Θύαν, κάπραν, τὴν ὗς, Varinus: Caper Græcis aprum ſignificat ſeu porcum, capra porcam. Κάπρα, αἴξ, Τυῤῥηνοί. Μίκλας, αἶγας. Μναάδας, τὰς ἀμελγομένας αἶγας. Νιβάδων, αἱ τοὺς λόφους ἔχουσαι αἶγες. Οὔθατα βόσκει, αἶγας βόσκει: Hæc omnia apud Heſychium &

Varinum inuenio: nihil eorum apud Suidam. ὀρυβάδιον, αἱ αἶγες, apud ſolum Varinum. Μῆλα Græcis antiquis, Homero præſertim, omnia pecora, ſignificãt. Nam Odyſſeæ libro 17. procos mactantes facit μῆλα, qui non oues ſolum mactabant, ſed omne genus quadrupedum, ſues præpingues, capras, boues armentarios, & alia, Varinus. Et alibi apud eundem, μῆλ᾽ ὄϊές τε καὶ αἶγας ἰδὲ ὕας: ſed plura de hac uoce dicam in Oue: præcipue enim de oue dicitur μῆλον, ut apud Latinos etiam pecus. Κηλαδίδες αἶγες, αἱ ἐν τῷ μετώπῳ σημεῖον ἔχουσαι τυλοειδές, Heſychius & Varinus: & rurſus in κηλάς. κῆλα, σημεῖα. Μαῖρα proprie capram ſignificat λευκομέλαιναν, id eſt ex albo nigricantem: fuit hoc nomine & Orionis canis, Cælius. Fuit & Mæra uxor Lycaonis apud Pauſaniam in Arcadicis, Atlantis filia, quam Vlyſſes etiam apud inferos ſe uidiſſe narrat, ſed hoc nomen oxytonum eſt. Gangra dicta capella in Paphlagonia nomen urbi dedit, ut infra dicam. Ciſſætha, nomen capræ apud Theocritum, Varinus. Caprarum nomina, Αἰγῶν ὀνόματα, οἷον ἄχρηστα πράγματα: capræ enim inter ſe ſimiles ſunt, cum nomina ijs tantum rebus diſcernendi gratia imponantur, quæ aliquid diuerſum habent, Suidas. Prouerbialiter dictum uideri poteſt de rebus inutilibus, ſiue ſtudio circa nomina inutilia: quale fortaſſis et hoc noſtrum fuerit in ipſis caprarum nominibus, ut prouerbium aptiſſime quadret. Miror Eraſmum nõ meminiſſe. Cæterum quod capræ non differant, falſum eſt: Color enim non omnibus idem, & alia quædam diuerſa habent. Μελαῖνις αἴξ, capra Melænis, apud Hippocratem: Dioſcorides eam exponit quæ nata ſit circa Melænas, quæ urbs eſt in campo Criſæo ante Cirphium ſita, & paſcua habet optima, unde lac laudatiſſimum prouenit, Galenus in gloſſis. ¶ Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epiſt. id eſt, fœtor ſub alis excitatur arctè nimis diſcumbentium: hunc & caprũ & hircum appellare conſueuerunt poëtæ, ut in Hirco dicetur. Αἶγες Doricè appellantur magni fluctus, Suid. & Varinus: hinc forte Aegæum pelagus dictum, de quo mox inter propria. Capella inter uirorum cognomina à capillorum hirſutie poſitum eſt, Cælius. Eandem ob cauſam Iulianum adulandi profeſſores apud Conſtantium Cæſarem, capellam nuncupabant, Idem. Nicò ſcortum, ut ſupra ex Athenæo retuli, capra dicebatur, quod Thallum cauponem exhauſiſſet: nam thallus propriè oleæ germen ſignificat, quo delectantur capræ. Suidas illam Nanion appellat, &c. quod nomen per n duplex ſcribi debet. Sed fallitur tum ipſe Suidas, tum Cælius eum ſecutus lib. 8. Nicò enim nomina tum hoc ſcortum fuit: de quo Athenæus libro 13. ubi etiam mox poſt Nicûs mentionem de Nannio agit, unde deceptus eſt Suidas, uel is ex quo ipſe deſumpſit. ¶ Capra ſignum eſt cœleſte. Quinto idus Septembris Cæſari Capella oritur ueſperi, Plinius 18. 31. Decimo calendas Ianuarias Capra occidit mane, tempeſtatem ſignificat, Columella 11. 2. Meminit etiam Cicero de Nat. Poſt inſana capræ ſydera frigidas Noctes, Horat. 3. Carm. Videtur autem hœdos ſignificare, quorum ortus & occaſus concitat tempeſtates, de quibus Verg. 1. Georg. Hœdorumq́ dies ſeruandi: ubi Seruius, Aurigæ ſignum eſt haud longè à Septentrione: hic in manu ſiniſtra fert hœdos, in humeris capram, quæ aluiſſe dicitur Iouem, oriuntur cum ſcorpio menſe Octobri. Τοῦ ἀστέρος τοῦ Αἰγὸς λάμψαντος σφοδροὶ πνέουσιν ἄνεμοι, ὥσθ᾽ ὥς καὶ Ὅμηρος, λάβρος ἐπαιγίζων, Suid. in Ἀστήρ. Capras aſtrologi ita receperũt in cœlũ, ut extra limbũ duodecim ſignorum (ut noxium dentibus animal ijs quæ depaſcitur) excluſerint. Sunt duo Hœdi et Capra non longè à Tauro, Varro. Apud Phliaſios (inquit Pauſanias in Corinthiacis) capræ imago ærea in foro erecta fuit, multis ſui partibus deaurata. Eam uero tum alijs honoribus afficiunt, tum auro ornãt, ne ſydus quod Capram uocant, ſuo exortu noxium ſit, cum alioqui ſubinde uineis noceat. Naſcitur Oleniæ ſignum pluuiale Capellæ, Ouidius. Plura uide apud aſtrologos, & infra in capra Amalthea inter prouerbia. ¶ Ἄσιγγας, αἶγας, ἢ (aliâs ἤγουν) ἄσπριγγας, Heſychius & Varinus. ἰξάλου αἰγός, apud Homerum, alij capræ ſaltantis uel cum impetu ſe mouentis exponunt, alij capri caſtrati, alij ſylueſtris, uide infra in Capra ſylueſtri. Καλυδώνιος, αἴξ: καὶ Καλυδώνιον αἶγα, διὰ τὸ ὀδωδέναι φαῦλον δασὺν ὄντα, Heſychius & Varinus. Vide ne Calydonia non epitheton capræ ſit, ſed eadem quæ Amalthea. Eſt enim Olenus urbs in Aetolia, iuxta quam fuit aper Calydonius: in qua nutritam ferunt capram Amaltheam. Ἰονθάδος αἰγός, Ἀππίων, τῆς ἰούσης θοῶς, ἢ ἴονθας ἐχούσης οἷον ἐκφύματα σκληρά, ἢ σκώληξ, Heſychius: legitur autem Odyſſeæ lib. 14. Scholia exponunt, νέας, ἢ ταχείας, παρὰ τὸ ἰέναι ἄδην, ἢ δασείας: ἴονθοι γὰρ αἱ ῥίζαι καὶ ἐκφύσεις τῶν τριχῶν, Hæc & Varinus. Μηκάδες αἶγες, apud Homerum, à uoce quam ædunt. Αἰγὸς πολιοῖο, pro πολιῆς. Σιάλου αἰγός, τοῦ λιπαροῦ, Varinus, & Galenus in Gloſſis Hippoc. Καί τε δι᾽ αἶγα ἄησι τανύτριχα, Heſiodus de Borea. Αἰγῶν τε τελείων, Homerus: id eſt, adultarum, ætatis perfectæ. Λασίων τε χιμάῤῥων, Oppianus de capris. ¶ Capellæ amantes ſaxa, Ouidius epiſtola 15. Cinyphia. Diſtentæ lacte, Vergil. Aeglog. 7. Dumiuaga. Felix pecus, Vergil, Aeg. 1. Frondipeta. Graciles, Ouidius 1. Metam. Hirſuta. Hirtæ, Vergil. in Georg. & Iuuenal. Sat. 5. Intonſa. Laſciua, Vergilius Aeg. 2. Olida. Pauida. Petulca. Querula. Rorans lacte. Sequax. Simæ, Vergil. Aeg. 10. Tegeatis. Timida. Villoſa. Vrentes culta, Verg. 2. Georg. Omne enim quod momorderint, urunt, Seruius. ¶ A capra adiectiuum fit caprinus. Caprinus grex, Liuius 2. belli Pun. Calepinus caprillum etiam dici uult, quod probat ex Varrone de re ruſt. lib. 1. ubi nunc caprinum legimus. Sunt qui capreus adiectiua uoce proferant recentiores: hinc capreum uellus, Sipontinus. Caprile ſemen mobilius eſt, Varro de re ruſt. Caperare frontem, rugis contrahere, & aſperitatem uultus oſtendere: quod à criſpis caprorum frontibus tractum eſt, authore Varrone libro 3. de lingua Lat. uel à cornuũ caprinorum ſimilitudine, teſte Feſto. Vnde & caperatum rugoſum dicitur. Vſus eſt in paſſiua ſignificatione Plautus in Epid. Quid illuc eſt, quòd illi caperat frons ſeueritudine? Caprunculum, uas

fictile,

fictile, Festus. Aeganea, Αἰγανέα apud Homerum, iaculi leuioris species est, ut Eustathius scribit, ἀπὸ τοῦ ἄγαν ἵεσθαι, quod longius mittatur: uel quod ancyle ex pelle concinnaretur caprina: Signat uero ancyle iaculi ansam, quam uocant λαβὴν, Cælius. Αἰγανέα, ἀκόντιόν τι μικρὸν, διὰ τὰς αἶγας, ἐπ' αὐτὰς γὰρ μάλιστα ἵενται. ἢ διὰ τὸ βάλλειν αὐτὰς εἰς αἰγῶν ἄγραν, Etymologus & Suidas: eò quod usus earum maxime sit in uenatione caprarum, nimirum syluestrium. Suidas iaculum exponit holosideron, id est ex ferro solidum, παρὰ τὸ ἄγαν νεῖσθαι, ὃ ἐστι πορεύεσθαι. Ἄνθετο δέρμα λέοντος τοῦ Νικρὸς Ἄρχιππος, κἀντὴν ἀγρότιν αἰγανέαν, in epigrammate quodam ut citat Suidas. Plura de hoc uocabulo lege apud Varinum. Αἴγειος, caprinus, Doricè αἰγαῖος, unde & mare αἰγαῖον Doricè, Etymolog. Αἶγαι, calceamentorum genus, Varinus: non placet quod apud Hesychium αἴγαν scribitur. Αἰγιάδιον, membranæ quædam in oculis, & albicantes in eis cicatrices, Etymologus: apud Hesychium & Varinum αἰγιαλίδιον, quinque syllabis legitur. ¶ Larix fœminam (lego fœmina) habet, quam Græci uocant ægida, mellei coloris, Plinius 16.39. Quod ægidem appellant, pinus fœmina gignit. Id autem est cor eius, &c. Theophrastus de historia plant. 3.10. Et rursus aliquanto post, eodem capite, Habet ut pinus ægidem: ita abies albũ, dictum lusson, ueluti ægidi respondens, nisi quod hoc album, ægis gratius colorata est, Arcades ambo ęgidem uocant tam pini quàm abietis, &c. Αἰγὶς, ἡ ἐν ταῖς πεύκαις ὑλότης, Varinus. Αἰγὶς, τὸ ἐκ τῶν στεμμάτων διαπεπλεγμένον δίκτυον, Suidas. Cælius scribit ægida dici ab Aelio Dionysio & Pausania rete ex coronis contextum: quem uerò usum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen fit (inquit) laneas ab eis coronas intelligi. Αἰγὶς τὸ ἐκ τῶν στεμμάτων πλέγμα, Pausanias. Αἰγίδιον τὰ τῶν στεμμάτων δίκτυα, apud Lycurgum ἐν τῷ περὶ διοικήσεως & Herodotum lib. 4. Aphras mulieres aiunt super uestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas, unde apud Græcos defluxerit ægidis appellatio, Cælius. Nymphodorus scribit Afros eas uocare ęgæas, αἰγαίας, aliâs αἰγίας. Vide Eustath. in librum quintum Iliados. Αἰγὶς, ἡ καταῖξ, καὶ ἡ ὀξεῖα πνοὴ, καὶ ἡ ἀπόστιλψις τῶν ὀφθαλμῶν, Etymologus, & Hesychius: id est, subitus uenti motus uel impetus; oculi momentum cum splendore. Αἰγίδες, καταιγίδες, οἱ ἄνεμοι, παρὰ τὸ ἀΐσσειν τὸ ὁρμᾶν, Etymolog. Pherecrates in Myrmecanthropo, οἱ μοι κακοδαίμων, αἰγὶς ἔρχεται, citante Suida. Hinc uerbum ἐπαιγίζω, τὸ σφοδρῶς πνέω. λάβρος ἐπαιγίζων, apud Homerum. Αἰγίζειν, διασπᾶν, καταιγίζειν. Aeschylus in Hedonis nebridas uocat αἰγίδας: sic enim Suidæ uerba accipio. Apud Varinum aliter legitur; Aeschylum αἰγίζειν τὰς νεβρίδας pro διασπᾶν, id est lacerare usurpasse. Αἰγιάζειν uerbum apud Suidam sine expositione legitur, σὺ δ' αἰγιάζῃς ἐνθάδε καθήμενος, apud eundem sine nomine authoris. Αἰγίζειν quidam exponit capras pascere. Nymphodorus thoracem à Laconibus ægidem appellari scribit, Suidas. Aegis pellis est quam Libyes (Libyssæ mulieres, Hesych.) gestant, Suid. Pollux ægidem, caprinam pellem exponit. Aegiuchus, Græce αἰγίοχος Ζεὺς ἢ αἰγιοῦχος, frequens apud Græcos (Homerum, Orpheum, Pindarum, & Nicandrum) cognomen Iouis, de quo ita Lactantius libro 1. Cretici (inquit) Iouis quid aliud, quàm quo modo sit aut subtractus patri, aut nutritus, ostendunt? Capella enim Amaltheæ nymphæ, quæ uberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait; Illa putatur Nutrix esse Iouis, si uerè Iupiter infans Vbera Creteæ mulsit fidissima capræ, Sydere quæ claro gratum testatur alumnum. Huius capellæ corio usum esse pro scuto Iouem contra Titanas dimicãtem, Musæus auctor est: unde à poëtis ægiochus nominatur, Hactenus ex Lactantio. Hyginius uerò: Euhemerus inquit, Aegam quandam fuisse Panos uxorem, eam compressam à Ioue peperisse, quem uiri sui Panos diceret filium. Itaque puerum Aegipâna, Iouem uero Aegiochum dictum, &c. (ἀπὸ τοῦ Αἶγα πρώτην γῆμαι τὴν τοῦ Πανὸς θυγατέρα, Etymologus.) Scribunt Gręci grammatici quod post Iouis natiuitatem, ipse sit in Creta à capra inuentus (uertendum erat, quod Iupiter in Creta natus, nutrimentum ex capra inuenerit, id est nactus sit, uide Varinum:) quæ illi τὴν ὀχὴν, id est nutrimentum exhibuit, postque occultatus fuisset ne eum Saturnus pater uoraret, cuius capræ cornu sit Amaltheæ datum. Vel Iupiter ęgiochus appellatus est, quòd ęgida haberet, hoc est capellę pellem, quæ illum ablactasset: (ἐθήλασεν, id est lactasset, Varinus unde hęc transfert: gestabat autem, inquiunt, hanc pellem Iupiter, in rei memoriam.) Effingebatur uero ægis eius ex materia pretiosa, ad caprinę pellis similitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam factam dicant. Alij, inter quos Arpocration, ęgidas esse uolunt nexus & plicaturas è coronis, & retia coronis implicata: atque hinc sunt qui nomen (ęgiochi) deductum esse opinentur. Sed magis uerisimile uidetur, Iouem ęgiuchum nuncupatum à uentorum & turbinum conuersionibus, (idem Varinus scribit) quas ipse Iupiter commoueat, Gręce ægidas & catęgidas appellatas: ut ex ijs patet qui Meteora scribunt & interpretantur. Phornutus ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν ęgiuchum dictum ait, quod scilicet impetu feratur, Hæc de ęgiocho Ioue omnia ex Gyraldo. Physica allegoria (inquit Cælius) Iouis & Pallados ęgidem interpretamur: quando eo nomine procellas affectionesque in sublimi contingentes intelligimus, quæ catęgides nuncupantur, & ęgides, sed & æges. Siquidem Iupiter sit aër, ubi id genus formidolosa concipi solent: Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Aegis est munimentum pectoris æreum, (uerba sunt Seruij) à Vulcano fabricatum, habens in medio Gorgonis caput, &c. Hoc si in pectore hominis fuerit, sicut in antiquis imperatorum statuis cernimus, lorica uocatur. Si uero in pectore numinis, nam & scutum Iouis & Palladis ab Homero ita appellatur, ægis dicitur. Vide Ouidium circa finem lib. 4. Metam. Aegisono quam nec fera pectore uirgo, Valerius Flaccus 3. Argon. Αἰγίδα θυσανόεσσαν, (Ὅμηρος,) τὸ ὅπλον τοῦ Διὸς τὸ κροσσωτόν, Hesychius. Thysanos in uestibus (inquit Cælius) fimbrias intellige, quas item brossos (ego nunquam brossum apud idoneos

authores, sed semper crossum legi) uel crossos per omicron uocitant: sunt autem schismata, id est scissuræ quædam. Qualis nam fuerit Iouis ægis, & an Minerua propriã habuerit ægidem, uel à Ioue tantum mutuata sit, uide apud Varinum in Αἰγὶς τοῦ διός. De Aegide quam induta sacerdos nouos nuptos adibat, inter prouerbia dicam. ¶ Αἰγίλιψ, locus altus, arduus, asper, dictus quod à capris relinquatur, quod præ altitudine conscendere non possint. Ἤ τι κατ' αἰγίλιπος πέτρης δυσφερὸν χέειν ὕδωρ, Homerus. Alij αἰγίλιπα πέτραν exponunt eam quæ nihil producat: ut quam capra depasta reliquerit: corrumpit enim & infœcunda reddit omnia morsu suo. Alij denique τὴν τὰς αἶγας λιπαίνουσαν, id est, capras saginantem: possunt enim etiam in saxosis & asperis locis capræ commodè pasci, Varinus. Αἰγίλωψ, abscessus est in maiore angulo oculi, uel inter illum et nares, per quem pituita assiduè destillat: & si negligatur, ad ossa usque dehiscit in fistulam. Sunt qui ypsilon in medio scribant: alij ἀγχίλωψ. Illos minimè probo qui in uulgaribus Lexicis Græcolatinis, αἴγυλον & αἰγυλώπην scribere ausi sunt. Aegilops apud Suidam pupillæ passio exponitur, sine authore. ¶ Machinæ tractoriæ genus tripes, apud Vitruuium 10. 2. his uerbis describitur: Tigna tria ad onerum magnitudinem ratione expediuntur, & à capite à fibula coniuncta, & in imo diuaricata eriguntur funibus in capitibus collocatis, &c. Hac machina hodie utuntur nautæ (inquit Gul. Philander) capram uocantes. Pueri nostrates lignũ tripes, quod capram uocant, in ludo quodam erigunt, & baculis eminus petunt.

¶ Caprificus, syluestris est ficus. Tithymallum nostri herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam, &c. Plinius. Et alibi, Lactucæ, inquit, sponte nascentis, primum est genus eius quam caprinam uocant, qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Hoc Dioscorides ultimo inter tithymallos uerbasci folijs attribuit. Caprariam rutam, ut medici recentiores uocant, in Gallia Narbonensi uidi: Germania non habet: meminit eius Antonius Brasauolus, &c. Manardus libri 15. epistola ultima non rectè suspicatur polemoniam esse. Capræ lien, malua secundum magos, inter nomenclaturas Dioscoridis. Aegilops herba est, quam Vergilius auenam sterilem uocauit in Georg. Enecat hordeum festuca quæ uocatur ægilops, Plin. 18. 19. Galenus etiam scribit festucam, quæ Græce dicatur ægilops, in hordeo frequentiorem erumpere, præcipuè cum imbecillius semen diutius humo conditum, infelici exortu natum adoleuerit. Plinius auenam Græcam uocauit cui non cadit semen: non nisi post annum ex semine suo gignitur, uere pilosum ei folium ut lolio, non tamen ut illi pingue, si Theophrasto credimus, immitis aspectu, &c. hinc forte ægilops dici meruit, quemadmodũ & oculi uitium inde dictum uideri potest: nam Iouis aut Palladis ægida poëtæ horriferam, terrificam & iratam cognominant. Nisi quis malit ita dictam quod sui nominis morbum oculorum sanet, ut Dioscorides scribit. Eandem ob causam arbor ægilops fortasse nomen habet, cum glans illi sit tristis, horrida, echinato calyce cibo inepta, &c. Αἰγίλωψ, πόα τις ἐμφερὴς στάχυϊ, Hesychius & Varinus. uide Dioscoridem. Quibusdam bulbi genus est, haud scio quo authore. Est & arbor, de qua Plinius li. 16. Excelsissima ægilops, incultis amica è glandiferis sola, &c. Gaza in Theophrasto Macedonicã asprincerrum uertit: Plinius eadem omnia ægilopi cerro tribuit. Aegithalus herbæ genus est, Varinus: Suidas & alij, animal tantum uel auem, & saltationis genus fecerunt. Salix à Thurijs ægilips uocatur, αἰγίλιψ, Hesychius. Αἰγίπυγος, genus herbæ, Hesychius: malim αἰγίπυρος, ut Varinus habet: plantam esse spinosam scribens: uel herbæ genus, folio lato, lenticulæ simili, colore glauco, ulceribus inflammatis utilem. Videndum an sit anchusæ, uel tribuli potius aliquod genus. Fieri potest ut imperiti grammatici diuersas plantas confuderint. Meminit ægipyri Theocritus, & Aristophanis Scholiastes in Ranis, cuius hæc sunt uerba: Dionysij sacerdotem, ut Eupolis inquit, ægipyron existimate, hoc est pyrrhon, rubicundum: eò quod herbæ huius flos, Demetrio teste, ualde rubeat: τὸ γὰρ ἄνθος ἔχειν φησὶ Δημήτριος ἱκανῶς ἐρυθρόν. Aegitis, anagallis purpurea est. Aegoceron, fœnumgræcum, inter nomenclaturas Dioscor. & apud Syluaticum: qui & trifolij speciem interpretatur: Idem est ægoceras, αἰγόκερας, ut habet Plinius & Galenus in Glossis Hipp. alio nomine, ijsdem testibus, buceras uocatur. Quoniam corniculis semen (siliqua) est simile, Plinius. Apud Hesychium non rectè scribitur αἰγίκεραν & τηλῆς pro τῆλις. Αἰγώνυχος uel ægonychon herbæ genus, Hesychius. Plinius, & nomenclaturæ Dioscoridis, lithospermon interpretantur: causa nominis in seminis duritie, quam rectius tamen ad lapidem, quàm ungulam referas: cum fragilis sit, non ut in asparagi semine cornu uel ungulæ instar lenta & contusilis. Αἴγιλλος, genus herbæ, Suidas: Apud Varinum per l simplex scribitur. Aegilides optimæ ischades sunt, ut scribit Philemon in Atticis nominibus, Athen. Αἰγυλὶς, λύγος, id est uitex, Etymologus. Aegynos, cicuta, inter nomenclaturas Dioscoridis. Κυνάδα, Hesychius cynosbatum interpretatur, uel plantam quam capras depasci aiunt. Phillyream Dioscoridis, hoc est ligustrum, Germanorum quidam **geißholtz**, hoc est lignum caprinum uocant. Est & herba syluatica, flore candido, muscoso, odorato, oblongo & barbæ quandam referente speciem, quam recentiores quidam in suis plantarum historijs Germanico nomine **geißbatt** appellant, id est barbam caprinam, ab hircina diuersam: nullo hactenus in medicina usu, nec ueteribus puto memorata. Hortensi cultu digna uidetur, propter egregium & odoratum florem, apibus & omni insectorum uolucrium generi gratissimum: facilimè prouenit transplantata, quod meo experimento didici: & in multos annos stirps una durat.

¶ Musimones, uel Musmones potius, caprino uillo animalia, inter Oues dicetur. Albertus musmonem ex capra & ariete nasci scribit. Αἰγιόνομοι, animalia sic dicta, Hesychius & Varinus. αἰγίλευς

pro

pro ἄλυρος, Etymologus & Varinus. Caprimulgus auis noctu intrans pastorum stabula, caprarum uberibus aduolat suctum propter lactis: qua iniuria uber emoritur, caprisque cæcitas quas ita mulsere oboritur, Plinius. Græci hunc ægothelan nominant: à quo differt ægithalus, Gazæ parus. Alia est & ægithus auis minima, salum alicubi transfert Gaza. Caprimulgus apud Catullum dicitur is qui capras emulget. αἰγώλιος, ulula apud Aristotelem, eodem interprete. αἰγίποψ, aquila apud Macedones, Etymologus & Varinus. αἰγυπιός, uultur. αἰγίπυγος, κάραβος, id est locusta marina, Hesychius: apud Varinum αἰγιλόπυρος, quinque syllabis eadem significatione legitur. Aegocephalus auis apud Aristotelem, capriceps, Gazæ: ut æx capella. Est & apud Germanos auis à uoce dicta **himmelgeiß**, id est aëria capra.

¶ Aegæon nomen gigantis, &c. de quo infra dicam, ubi de dijs. αἰγαίωρος, αἰγεσαῖος, αἰγεσεύς, αἰγιαλεύς, & αἰγιάλη, propria nomina hominum sunt apud Suidam, de quibus tamen ille aliud nihil scribit. ¶ Αἰγεύς, Aegeus, aliqui Latinè non rectè cum diphthongo penultimam scribunt, Athenarum rex fuit, filius Neptuni (aut uerius Pandionis) ex Aethra uxore Theseum filium suscepit, quem Ouidius Aegidem patronymicè cognominat, uide Onomasticon. Habuit & Medeam uxorem. Huius & Thesei historiam Dionysius in commentarijs in Eustathium recenset. αἰγεῖον, τὸ τοῦ αἰγέως μαντεῖον ἢ ἡρῷον ἐν ἀθήναις, Suidas & Varinus. ¶ Aegeum uel Aegæum mare, Græci αἰγεῖον uel αἰγαῖον πέλαγος dicunt, uel αἰγαία θάλασσα uel αἰγαῖος πόντος: scribunt autem plerique penultimam per αι, paucissimi per ει. Aeges & ægides ut supra dixi Græci fluctus, uel magnos fluctus exponunt: ab ἀΐξ autem communiter αἴγειος fit, Dorice αἰγαῖος, Etymologus. Sed αἰγεῖον properispomenon, rectius ab αἰγεύς formaretur quàm ab ἀΐξ. Est sanè Aegeum pelagus fluctibus & nauigandi periculo terribile, Suidas & Varinus. Idem Dionysius poëta testatur, circa Sporades insulas scribens Aegeum pelagus suis fluctibus resonare: nec ullum esse alium maris meatum, cuius undæ uehementius & altius agitentur. Aegæi maris latum æquor, πλατὺς πόρος Dionysio, à Pataris incipiens, ad Tenedum & Imbrum usque protenditur, inde Boream uersus Propontis angustus meatus excipit, Eustathius in Dionys. Et rursus, Hoc mare aliqui dictum uolunt ab Aegæone, cuius in Iliade meminit Homerus: Vel ab Aegis loco Bœotiæ, in quo poëta Neptuni equos quiescentes facit. Aliqui dictum malunt ab Aegeo Thesei patre, qui in illud mare se præcipitârit ab arce in Aegis insula, sic enim Etymologus sentire uidetur: uel (ut alij) ex Athenarum arce. Vide Etymologicon, Varinum, Suidam, & Cælium libro 13. circa finem ca. 9. Aegæum mare Cyclades alluit, Hesych. Sunt qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijsse referant. Aegæo mari nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium uerius quàm insula, Aex nomine, à specie capræ quæ à Græcis ita appellatur, repente in medio mari exiliens, Plin. Solinus hoc saxum Antandrum nominat, quod procul uisentibus capræ simile creditur. A capris nominauerunt Aegæum pelagus, Varro. Aegas Eubœæ urbem Septentrionem uersus memorat etiam Theophrastus in fine libri 9. hist. plant. Fuerunt & aliæ plures Aegæ, de quibus consule Stephanum: & inter cæteras Aegæ Macedoniæ quibus à capris nomen fuisse non dubito, cum μηλοβότειρα quoque cognominarentur. Aegæ insula iuxta Eubœam, cum templo Neptuni, Hesych. Vide etiam Varinum & Etymologum in αἰγάς. & Strabonem libro 8. qui ab Euboicis Aegis mari Aegæo nomen inditum uerisimilius putat. Achaicæ uero Aegæ, hoc tempore, inquit, desertæ incolis sunt, urbem habent Aegienses. Aegion satis incolarum habet: quo in loco Iouem à capra lactatum scribunt, &c. Vide Αἴγιον in Camerte & Stephano: Huius incolis datum est oraculum illud prouerbiale, Ὑμεῖς δ' αἰγιέες, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. De Aegis Achaicis mentio est etiam apud Pausaniam in Achaicis. Aegeis, αἰγηΐς, tribus fuit Athenis, ab Aegeo Pandionis filio dicta, tribules Aegidæ, Stephanus, Suidas, Hesych. A pecore nomina habemus, Ouinius, Caprilius: item cognomina, ut Annij Capræ, Statilij Tauri, &c. Varro. Aegæus sinus est & fluuius circa Corcyram, Varinus. Aegitaurus, αἰγέταυρος, aliâs Taurus, fluuius apud Trœzenem, Varinus & Hesychius in Ταύρειον πόμα. Campus Aegæus circa Phocidem est, quem Aegas fluuius alluit, Eustath. in Dionys. Vide etiam Stephanum, apud quem legendum puto hoc modo, αἰγαῖον πεδίον συνεχὲς τῇ Κίῤῥᾳ, ὡς Ἡσίοδος, λέγεται παρὰ αἴγαν ποταμὸν φερόμενον ἀπὸ τοῦ ποδὸς τοῦ Πυθίου ὄρους, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πεδίον Αἰγαῖον, paroxytónως. Aegos Chersonesi Thraciæ fluuius (ubi Stephanus etiam Aegas oppidum esse meminit) apud Strabonem, ut quidam scribunt: ego genitiuum esse puto ab æx, & addendum potamòs, id est fluuium: ad huius ostia classis Atheniensium à Lysandro capta fuit, idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Αἰγὸς ποταμοί, urbs Hellesponti, Steph. Aegosthena, neutrum plurale, urbs Megaridis, Steph. Αἰγιμιώ, nomen urbis, Varinus: apud Suidam tribus syllabis scribitur Αἰγιμώ. Carystos Eubœæ insulæ ciuitas, uocabatur etiam Aegæa olim, ab Aegone loci domino, à quo & mare Aegæum, Stephanus. Aegates, promontorium Aeolidis: Artemidoro Aex dicitur in nominatiuo, Steph. Aegiale ciuitas est in Amorgo una Cycladum: item una Gratiarum inquit Lactantius, alio nomine Thalia. De Aegiale Diomedis uxore, uide Onomasticon. Aegialeus Medeæ frater fuit: & alius Apidis frater, Phoronei filius, &c. Aegestæi, Thesproti, ab Aegesta quodam imperatore dicti, Stephanus. Aegimus rex Doriensium fuit circa Oetam, Stephanus in Dymân. Aegila, uicus fuit Atticæ, ab Aegilo quodam heroë dictus, Philemon in Atticis dictionibus, ut Athenæus citat. Αἰγιαλὸς Græcis est littus maris, arenosum propriè & calculosum: etymon adferunt Grammatici, ἀπὸ τοῦ δίκην αἰγὸς ἅλλεσθαι: quod capræ instar saliat, ab insultu fluctuum scilicet. Aegia-

los quoque dicebatur, maritimus quidam tractus, siue latus Peloponnesi, à Sicyone ad Elidem usque. Fuerunt & alij huius nominis loci, ac præter cæteros unus in Paphlagonia, Varinus. Vide Stephan. & Onomast. Aegialea, Αἰγιάλεια, quæ nunc Achaia dicitur, & incolæ Αἰγιαλεῖς, Etymologus. Hi sunt qui cum Agamemnone militarunt, Iones prius dicti, nunc Achæi, in Sicyone, Hesychius & Varin. Aegialia, uicus Antiochidis, incola, Αἰγιαλιεύς, Varinus: apud Stephanum & Suidam Αἰγιλία scribitur, & Αἰγιλιεύς. Capralia appellatur ager qui uulgo ad Capræ paludes dici solet, Festus. Caprasia, Padi fluminis ostium, Plin. 3. 16. A capris feris propter Italiam Caprasia (malim Capraria) insula est nominata: à quibus ortæ sunt capræ quas alimus, Varro. Capraria insula in mari Thusco seu Ligustico capris abundans, quam Græci Aegilon dicunt, ut scribit Plinius 3. 6. & Solinus ca. 9. Alia est Aegilla uel Aegyla apud Plinium 4. 12. Aegimurum Sipontinus ob nominis similitudinem Caprariam esse falsò tradidit, &c. Hermolaus in Plinium, 5. 7. Capriæ uel Capreæ, insula ultra Surrentum Campaniæ urbem, circiter octo milia passuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia uolantes illic principio autumni capiuntur. Capriene, Καπριήνη, insula Italiæ, eadem quæ Καπρίαι, ubi natus est Blæsus Capriata poëta σπουδογελοίων, Stephanus. Est autem una tantum insula, ni fallor, quamuis in plurali Capreæ dicta. A Surrento octo M. pass. distant, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL. M. pass. Plin. 3. 6. Sirenes primo iuxta Pelorim, post in Capreis insula habitauerũt, Seruius. Capraria uocatur una ex Fortunatis insulis, enormibus lacertis plus quàm referta, Solinus. Aegimorus insula est Libyæ: uel ut alij, ante Siciliam & Africam, alij Aegimurum scribunt, per u. Vide Steph. & Strabonem. De Aegimoris insulis, Plinius 5. 7. Est & Polyæga nomen insulæ Plinio. Aegilips, Αἰγίλιψ, urbs Cephalleniæ, Varinus & Suidas. Aegilips Homero, locus apud Crocyleam Epiri, Steph. Αἰγίναψ, insula quædam Peloponnesi, Hesychius: At Stephanus Αἰγιάλειαν insulam inter Cretam & Peloponnesum facit, in uoce Aegilia. Aegusa, Αἴγουσα, insula Libyæ, quam Afri Catriam uocãt, Steph. præstat per s duplex scribere, cum gentile inde fieri dicat Aegusæus ut Scotusæus: nam hoc quoque per s duplex scribendum est, ut primitiuum Scotussa. Aegussæ meminit Plinius 3. 8. Aegausiense uinum in Asia celebratur, Cælius. Αἴγειρα Achaiæ urbs est, dicta nimirum ab alno arbore, quemadmodum ab ulmo Ptelea. Pausanias tamen libro 6. (ut Steph. recitat) huius nominis rationem affert huiusmodi. Cum Sicyoniorum exercitus aduersus Aegiratas ueniret, capris collectis faces earum cornibus alligarunt noctu: Quibus conspectis Sicyonij exercitum auxiliarem Aegiratis uenire suspicati, fugerunt. Vnde illi liberati urbem Hyperesiam prius dictam, Aegiram appellarunt: & quo loco pulcherrima quæque alias anteibat capra quieuit, ὤκλασε, Dianæ Agroteræ templum condiderunt. Αἴγιρος, nomen urbis, Suid. Αἴγιλος, promontorium Peloponnesi, Varinus. Αἴγιγες, nomen gentis, Suid. Aexonia, urbs Magnesiæ, & Aexone pars tribus Cecropidis, Steph. Caprullon portus prope montem Atho Pomp. Melæ lib. 2. Aegone uel Aegonea, nomen urbis, Suidas: Stephanus addit Meliensium esse. Aegostis, urbs Locridis, Steph. Aegys, urbs Laconica, Steph. Gangra Paphlagoniæ urbs est, cuius nominis originem Nicostratus, referente Stephano, istam facit: Cum caprarius quidam ruri capras adesse omnes reperiret, domi uero unam deesse: rem domino narrauit. Iussit ille diligenter quęnam secederet obseruare. Deprehendit igitur unam in altum quendam collem ascendere, & intra illum hœdorum uoces audiuit, quos illic capra enixa erat. Et cum commodus is locus (domino) uideretur, ciuitatem in eo conditam Gangram appellauit, quod capellæ nomen fuerat.

¶ b. Mesas est radix cornu caprini: Alij interpretantur partem cornu iuxta pedes animalis, Andr. Bellunen. Aegophthalmos gemmæ nomen est apud Plinium lib. 37. Gemmæ non paucæ (inquit Ge. Agricola) lineis inter se discurrentibus, & sæpenumero colore uariatis, effigies rerum exprimunt: oculi quidem humani, leucophthalmos: caprini, ægophthalmos, &c. Musmones arietes in Sardinia pilum habent caprinum, Strabo. Equiceruo cornua sunt capræ proxima, Aristot. Caprarum barba sirilum uocatur, Sipontinus. Nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminę nascuntur: & in genere quidem hominum, sed maxime in caprarum: gignuntur enim quas uocant hircinas (τραγαίνας) propterea quod simul genitale habent & maris & fœminæ. Iam & cornu gerens in crure capra conspecta est, Aristot. de generat. anim. 4. 4.

¶ c. Tityre pascentes à flumine reijce capellas, Vergilius Aeg. 3. ¶ Vocabula quæ ad caprarũ uocem pertinent, Iulius Pollux 5. 13. his uerbis describit: Αἰγῶν δὲ μηκασμός, μηκᾶσθαι, μηκώμεναι. Ὅμηρος δὲ καὶ μηκάδας αἶγας εἴρηκε. δοκεῖ δὲ ἴδιον εἶναι αἰγῶν εἶναι μᾶλλον ὁ φριμαγμός, φριμάττεσθαι, φριματτόμενος, ὡς Ἡρόδοτος ἐσφάλται ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν Φρυγίων λόγῳ, βληχᾶσθαι τὰς αἶγας οἰόμενος. Μηκή, de uoce caprarum, Varinus. φριγμός pro φριμαγμός apud eundem non rectè legitur. Μεμακυῖαι, μηκώμεναι. Μηκή (oxytonum) γάρ, ἡ τῶν αἰγῶν φωνή. Homerus de ouibus etiam hanc uocem usurpauit: posteriores de capris tantum, de ouibus uero βληχᾶσθαι, Varinus. Ῥηξαμένας βληχήν, Oppianus de capris syluestribus. Βρυχήματα μήλων apud Aeschylum, ut citat Strabo circa finem libri 14. Gustatum à pecore caprisque pulegium, balatum concitat: unde quidam Græci literas mutantes blechon uocauerunt, Plinius. Sed balare proprium ouium est. ¶ Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c. sed nihil ex ijs, quæ nominant, est: quamuis similitudo quædam generatur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrẽ sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, Aristot. de generat. animal. lib. 4. cap. 3. ¶ Ciborum in capris superfluitates, Palladius capri-

nas

nas facetè baccas dixit, Cælius. Plinius fabas caprini fimi appellauit: noſtri uulgo etiam caprarum fabas: Marcellus Empiricus ſtercoris caprini pilulas; Græci σπυράθους genere fœminino. Nicander in Theriacis πυράθους dixit, niſi uitium librariorum eſt. Sunt in Græcis qui non caprinum tantum, ſed ouillum etiam ea uoce ſignificent, Marcellus Verg. Σπυράδες, caprarum & ouium excrementa, Galenus in Gloſſis. Σφυράδες eadem ſignificatione Atticum eſt. Σφυράδων πολλῶν ἀναμεστή, Eupolis, ut Suidas & Varinus citant. Ariſtophanes homines quoſdam omnino uiles, & ſordidos σφυράδων ἀποκνίσματα uocat, ut pluribus exponit Suidas in Σφυράδες. Οἴσπη αἰγὸς, ὁ παρὰ (ἐπὶ) ταῖς θριξὶ τῆς αἰγὸς ἐγγινόμενος ἐν τῇ ἕδρᾳ ῥύπος, Galenus in Gloſſis, & Varinus. ¶ In urbe Sybari caprarius peradoleſcens nomine Crathis, cum cupiditate libidinis flagraret, inceſtum in capram ſcelus exercuit: Quod quidem ipſum ut hircus gregis dux perſpexit, riualitate laborare, atq; interea ſuum occultare animum cœpit, quoad aliquando tandem eum ſomnum capere deprehendiſſet: tum enim omnibus reuocatis uiribus, facto in eum impetu, cerebrum diminuit. Cum eiuſmodi factum ad indigenas permanaſſet, non modo ei tumulum magnificum excitarunt, ſed ex eo etiam fluuium Crathim nominarunt (Crathis fluuius iuxta Aegas Achaicas à duobus fluminibus incrementa ſuſcipit, ſic à miſcendis aquis appellatus: à quo & Italicus uocatus eſt Crathis, Strabo:) infantem autem puerum ex eius cum capra conſuetudine ſuſceptum, caprina habentem crura, & faciem humanã, in deos repoſitum, deorumq; honore affectum fuiſſe, & Syluanum deum (Hylæum numen Napæumq;, Cælius:) eſſe in ſermonẽ hominum uenit. In beluis igitur obtrectationem & riualitatem ineſſe hircus docet. Eandem hiſtoriam deſcribit Cælius libro 25. cap. 32. Κινάβρα, ἡ δυσωδία τῶν αἰγῶν κιναβρώντων. hunc fœtorem Latini capram & hircum uocant. Αἰγῶν τε κιναβρώντων μέλη, Ariſtophanes in Pluto. Cinabran aliquos exponere canum cibum, in Cane dixi. Ψώϊζος, ἄφοδος ὑγρὰ, ἡ νόθος δυσωδία, καὶ ἣν καλοῦσι μίνθα (al. μίνθον) οἱ δὲ αὐχμὸν ἢ μόλυσμα, Heſychius & Varinus. Ψωΐα, σαπρὰ δυσωδία, Iidem. ¶ Μίνθη uel μίνθος caprinum ſtercus ſignificat, aut etiam humanum, hinc μινθῶσαι apud Ariſtophanem in Pluto & Ranis, ſtercore inquinare, δυσφρᾶναι, δυσοσμίας ἀναπλῆσαι, μιᾶναι, κόπρῳ χρίσαι. Paſtores enim hircis alſioſis, & frigus ægrè tolerantibus nares excrementorum uel ipſorum uel hominum inungere ſolebant: & eo fœtore ad ſternutandum mouere, quod hoc pacto nimio frigoris ſenſu liberentur. Minthon aliqui mentam herbam, alij thymum, alij iyngem exponunt: alij floris genus in ſtercore naſcentis, quo hirci gaudeant, Varinus & Scholia Ariſtophanis.

¶ e. Ὡπόλος, caprarius, pro ὁ αἰπόλος, Dorice, Varinus. Poëtis αἰγονόμος, quæ uox Nicandro pro loco etiam paſcendis capris accommodo ponitur: diſtinguitur forte accentu in recto caſu: item αἰγιβότης. Αἰγιβότας, Panos epitheton, ut dicam inferius. Λιάμαθοι, caprarij, eo quod ſint λίαν ἀμαθεῖς, id eſt ualde rudes, Varinus. Comatas caprarij nomen eſt apud Theocritum Idyllio 5. De Glauco caprario, qui Homerum hoſpitio excepit, multa ſcribit Herodotus in uita Homeri. Σίττα acclamatio eſt, qua ad capras utuntur, Varinus. Αἰπόλοι κύνες, canes caprarum cuſtodes, Pollux. ¶ Αἰγίβοτος γῆ, terra apta paſcendis capris, Suidas & Heſychius: propriè autem de montana dicitur, quam αἰγίνομον & αἰγίβοσκον etiam uocant, Varinus. Inſulæ ut quæq; aſperiores ſunt, ſic αἰγίβοτοι appellantur, Varinus. Φελλίας aut φελλεῖς uocitabant ſaxoſos & capris idoneos paſcendis locos, qui in ſuperficie ſaxorũ terram haberent exiguam, Varinus. Αἰγίπλαγκτος, nudum nomẽ apud Suidam: uidetur autem ſignificare locum in quo capræ oberrantes paſcuntur. Αἰγίλιψ, ὁ τὰς αἶγας παίνων, &c. ut ſupra explicaui. Αἰγών, caprile, & αἰγονόμιον. Spumifer ægon, apud Statium libro 5. Thebaidos, pro mari Aegeo. Capræ τοκάδες in Geopon. Græcis dicuntur, matrices quæ ſcilicet fœtum alunt, & lac præbent: lactares Marcellus Empiricus dixit: quæ tamen intelligi poſſunt etiam abſq; fœtu, & cum à partu remotiores ſunt. In capram multo & dulci lacte abundantem, & eo nomine à Cæſare quodam abductam epigramma Crinagoræ Anthologij lib. 1. ſect. 33. extat huiuſmodi. Αἰγά με τὴν δίδυμον, ὅσων ἐκ γνώσεν ἀμολγεὺς Οὔθατα, πασάων πολυγαλακτοτάτην, Γευσάμενος, μελιηδὲς ἐπεὶ γ' ἐφράσατο πῖαρ Καῖσαρ κἠν νηυσὶ σύμπλοον ἠγάγετο. Ἥξω δ' αὐτίκα που καὶ ἐς ἀστέρας. ᾧ γὰρ ἐπέσχον Μαζὸν ἐμὸν, μείων οὐδ' ὅσον αἰγιόχου. ¶ In uetere teſtamento, libro 1. Regum kebir uocem Hebraicam exponunt capillitium ex pilis caprinis inſtar capitis criniti factum: Ionathan tamen uertit noda, id eſt utrem ex pelle ſcilicet caprina & piloſa factum.

¶ f. Aegiſtho Thyeſtis & Pelopiæ filio capra alimentum ſuggeſſit, Cælius ex Aeliani Varijs. Orion etymologus inde nomẽ etiam Aegiſthi interpretatur, ab αἴξ capra, & θῶ lacto. Circa Alcathi uicum in Cypro Meſtori Cyprio infans natus eſt, cui pro dentibus os continuum fuit. Is neſcio propter quam ſuſpicionem expoſitus, à capra nutritus eſt: & primum Aeginomas dictus, poſtea Eurytolemus, & Cyprijs imperauit, Pollux libro ſecundo. Antiphanes in Aceſtria apud Athenæum, auarum quendam illas tantum capras mactantem inducit, ex quibus nullum amplius fructum hœdorum aut caſei capiebat.

¶ h. Cur ueteres ſacerdotes capra ſic abſtinuerint, ut neq; tangerent aut ederent, neq; nominarent, ex Plutarcho expoſui ſupra cap. 3. Capræ oliuam lambendo quoq; ſterilem faciunt, eaq; ex cauſa Mineruæ non immolantur, Plinius. Capras in arcem aſcendere Athenis non licet, neque omnino ſacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos uorent & lædant, Athenæus. Obſeruatum eſt (inquit Cælius) capras Athenis in arcem non iungi, (admitti:) præterquam ſemel ad neceſſarium ſacrificium, ne olea ibi nata primum, poſſit tangi: quando ita proditum eſt, eius animantis ſaliuam eſſe fru-

ctuis uenenum, quo nomine nec deae immolatur. Aegyptij qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritus sunt, ij omnes ab ouibus se abstinentes, capras immolant. Qui Mendetis templum obtinent, siue Mendesij ritus sunt, hi capris abstinentes, immolant oues. Itaque Thebani, & quicunque propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo sibi conditam hanc legem: quod Iupiter cum ab Hercule cernere eum uolente, cerni nollet, tandem exoratus id commentus sit, ut amputato arietis capite, pelleque uillosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita sese Herculi ostēderet: Et ob id Aegyptios instituisse Iouis simulacrum facere arietina facie: & ab Aegyptijs Ammonios accepisse, qui sunt Aegyptiorum atque Aethiopum coloni, & linguam inter utrosque usurpantes. Qui etiam mihi uidentur eadem re se Ammonios cognominasse, quod Aegyptij Iouem Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, unum demum arietem amputant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacrum induunt, ad illudque deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Hoc acto, cuncti qui circa templum arietem uerberant, deinde sacra eundem urna sepeliunt, Haec Herodotus libro 2. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, aepolus de capra, Lucianus. Graeci sacrificaturi capras frigida aqua explorabant: Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis, Caelius. Capellae pro bubus immolatae: item caprae auratae albae Apollini immolatae, uide supra in Boue H. h. Τριττὺς sacrificium, secundum aliquos ex oue, capra & boue constat: de quo multis egi in Boue. In Lupercalibus Romae capras iugulant, & incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt: & si qui obstent, scuticis cędunt, Plutarchus in Romulo. Embarus quidam, uel Barus, cum Diana Munychia ut regio à peste liberaretur filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione immolaturũ se suam promisit, ut sacerdotium familiae eius perpetuò maneret: filia in adyto occultata, capram eius uestimentis indutam mactauit: quae res in prouerbium abijt, ut in hominem prudentem et astutũ Embarus es dicamus, Varinus in Σόφισμα, authorem citans Pausaniam. Pestis uero causam fuisse dicit ursam quae in templo Dianae illic erat, ab Atheniensibus (ἀνατεθεῖσαν, lege ἀναιρεθεῖσαν, ex Suida) occisam. Apud Suidã fame non peste (quae apud Graecos una tantum litera differunt) regionem laborasse scribitur. Erasmus prouerbium Embarus sum, de homine insano, deliro & demente interpretatur, Suidam secutus: qui Embarum filiam suam uerè, non capram ei substitutam, immolasse refert. Ἔμβαρός εἰμι, ἠλίθιος, μωρός: ἢ νουνεχής, φρόνιμος, Μένανδρος Φάσματι, Varin. Pausan. in Arcadicis Cleombroto Lacedaemoniorũ regi in Leuctris Boeotijs signum diuinitus huiusmodi accidisse scribit: Solebant (inquit) Lacedaemoniorum reges pecora secum educere in bellum, ut dijs ante prę lia litarent: pręibant autem caprae duces itineris ante oues: quas (capras) pastores catoeades, κατοιάδας, appellant. Lupi tũc impetu in gregem facto, illaesis ouibus in solas capras grassati sunt. Capram & hircum Mendesij colunt, Gyraldus: Vide paulò post in Panos dei mentione. ¶ Ἔρδειν δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας ταύρων ἠδ' αἰγῶν, Homerus Iliad. lib. 1. Capras Apollini immolabant, propter pecudis huius naturam impetuosam, & in altum saltando efferri gaudentem: & quod caprina cornua ad arcus faciendos idonea sint: Apollo autem toxotes est, id est arcubus & sagittis oblectatur, Varinus in Ταύρους καὶ αἶγας, ex Eustathio in Iliados 1. Capra, quae nunquam sine febri est, Aesculapio qui est deus salutis, per cõtrarietatem immolatur, Seruius. Aegaeon, nomen gigantis, qui Coeli (aliâs Titanis) Terraeque filius fingitur: Aegaeon qualis, centũ cui brachia dicunt, Centenasque manus, &c. Verg. li. 10. Seruius eundem cum Briareo esse scribit. Vide Onomasticon nostrum & Varinum, & Gyraldum in Opere de dijs, Syntagmate quinto, duobus in locis. Hesychius Aegeonem exponit Briareon, & deum marinum, & Neptunum: Etymologus Solem, ἀπὸ τοῦ ταῖς ἀκτῖσιν ἀΐσσειν. Briareo (inquit Solinus) Carystij rem diuinã faciunt, sicut Aegaeoni Chalcidēses. Nã omnis ferè Euboea Titanũ fuit regnũ. In Briareo (inquit Caelius) quod obuium erat, fabulae inuolucro factum est obscurius. Quippe prodit historia esse in Asia tumulum Agaeonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circumiectos impinguet campos. ¶ Aegobolus, Αἰγόβολος Dionysius apud Potniam colebatur, de quo nomine historia haec prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt & furorem, ob ebrietatem, ut Bacchi sacerdotem interemerint. Quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Ciues hac de re Apollinem consuluêre: à quo responsum acceperunt, ut deo formosissimum puerum immolarent. Quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo edocti pro puero supposuerunt: unde deo cognomen à capra uidelicet supposita, factum uidetur, Gyraldus. Cinnamomum in Aethiopia caesuri, quadraginta quatuor boum, caprarũque & arietum extis, à Ioue impetrant ueniã metendi, Plinius. In Pedasia Cariae (ut tradit Aristoteles in Mirabilib.) sacrificium Ioui peragitur: in quo capra deducta ex Pedasis per stadia septuaginta magna spectante turba procedit, nec perturbatur in uia, nec inde auertitur, funiculo uincta sacerdotem praecedens. In eadem mirantur extranei cornua eius quatuor congios capere. Aegophagus, id est capriuorus cognominatur Iupiter apud Nicandrum in Theriacis, Etymologus, & Varinus: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non succurrit, apud Nicandrum id nomen legisse. In Laconicis Pausaniae Iuno nominatur αἰγοφάγος, apud Lacedaemonios tantum id adepta cognomentum, quando & deae capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolârit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat: Ad rem uero diuinam adhibitas potissimum capras, quod aliarum uictimarum haud suppeteret facultas. Verum

in eo quod de capra ſcribit auctor hic (inquit Cælius) uehementer aduertenda poëtæ Ouidij ſententia, ex quadam Elegia, ubi animalium quæ ducerentur, pompam deſcribit in Iunonis feſto;

Duxq́ gregis cornu per tempora dura recuruo, Inuiſa eſt dominæ ſola capella deæ.
Illius indicio ſyluis inuenta ſub altis Dicitur incœptam detinuiſſe fugam.
Nunc quoq́ per pueros iaculis inceſſitur index, Et pretium auctori uulneris ipſa datur.

Αἰγοφάγος χήρα ἐν Σπάρτῃ, Varinus: pro χήρα lege Ἥρα. Caprotina Iuno à Romanis culta, non à capris, ſed à caprifico nomen tulit, uide Gyraldum, &c. Nonæ Caprotinę, inquit Varro, dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſacrificant, & ſub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent uirgam. ¶Pan capripes cognominatus eſt â poëtis, à Gręcis αἰγομελὴς, & αἰγίπαν. Propertius in tertio, Capripedes calamo Panes hiante canent. Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies ſimilis eſt Aegipani. Dicitur & ſemicaper deus ab Ouidio in Faſtis, & Metam. ut eſt in illo, Sunt oculis Nymphæ, ſemicaper'ue deus, Gyrald. Cerobates etiam, κεροβάτης, cognominatus eſt Pan, teſte Heſychio, ſiue quod cornua habebat, quaſi κερατοβάτης: uel quod baſin haberet corneam, id eſt pedes, Gyraldus. Καὶ κεροβάτας Πάν, Ariſtophanes in Ranis: Scholia cerobatan exponunt, qui per montium cornua incedat, uel à cornu, id eſt ungulis hircinis: nam inde αἰγιβότην quoq́ & τραγοβάμονα dici. Didymus ſimiliter exponit, ut Gyraldus iam ex Heſychio: quoniam (inquit) inferiores partes hirci habet, ita ut pedum cauſa cerobates uocetur. Hinc & ὀξύκερως nominatur, ut ſupra in Boue docui. Capras ea de cauſa apud Aegyptios qui Mendeſij ritus ſunt, non mactant, quòd Pâna inter octo deos Mendeſij numerant, quos octo aiunt priores duodecim dijs extitiſſe. Panos ſimulacrum & pictores pingunt, & ſtatuarij ſcalpunt, quemadmodum Greci, caprina facie, hircinisq́ cruribus: haudquaq́ exiſtimantes eum eſſe talem, ſed ſimilem cæteris dijs. Qua tamen eum cauſa talem deſcribat, non eſt mihi relatu iucundum. Verum hi cum capras, tum uero capros hircoſue omnes uenerantur. Et inter Mendeſios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his unus maximè: qui cum deceſſit, ingens toti Mendeſiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan, Aegyptiacè Mendes, Herodot. lib. 2. Aega & Helice Nymphæ ex Oleno natę, Iouis nutrices feruntur, ut Hyginus alijq́ prodiderunt. Quidam Aegam Panos uxorem dixêre, alij filiam, ut in Ioue ægiocho iam proximè retuli: & ſupra in Cane H. a. in mentione Cynoſuræ: nam Helicen aliqui Cynoſuram uocant. Aegoceros Panos filius in Ibice infra memorabitur. De Aegipane etiam nonnihil in Aegiocho ſuperius dixi. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plin. 6.30. & in fine eiuſdem ca. Iuxta Heſperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate ueſtitos Aegipanum Satyrorumq́ produnt. Item 5.1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq́ laſciuia impleri tibiarum ac fiſtulæ cantu, tympanorumq́ & cymbalorum ſonitu ſtrepere. Et rurſus ca. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanas ſemiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani eſſe traditur: Aegipanis, qualis uulgò fingitur forma. Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasq́ tenere, Lucretius libro 4. Αἰγίποδας in Græcis legitur, unde capripedes uerbum uerbo expreſſum. Argippæi Scythiæ populi referunt quæ apud me fidem non habent, ſupra ipſos incoli montes ab hominibus capripedibus, Herodot. ¶Syluanus, deus capripes ex paſtoris cum capra coitu natus, ut Gyllius ex Aeliano uertit, & nos ſupra recitauimus parte 3. huius capitis. Gręcè pro Syluano ὑλαῖον καὶ ναπαῖον θεὸν legi, ex Cælij translatione conijcio. Prœtidum quæ ſe uaccas putarunt mentionem feci in Vacca H. h. paulò ante prouerbia. A Melampode (inquit Plinius) appellatur unum hellebori genus Melampodion. Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt, capras purgari paſto illo animaduertentem, datoq́ lacte earum ſanaſſe Prœtidas furentes. Hermolaus Prœti filias Elegen & Celænen memorat, quæ prope fontem Clitorium à Melampode tali lacte purgatæ ſint. Idem in Caſtigationibus Plinianis Luſos uel Luſas urbem eſſe refert in montanis agri Clitorij, ubi à Melampode perhibeantur curatæ Prœti filiæ, in Dianę fano. Luſi, Λοῦσοι, urbs eſt Arcadiæ, teſte Stephano, ubi Melampus Prœti filias ἔλουσεν, id eſt lauit, unde Luſi nimirum dicti ſunt. Męram aliqui uocant Prœti filiam Aethræ ſororem, Heſychius. Circa Alpheum (inquit Euſtath. in Dionyſ.) aqua eſt quę alphis, id eſt uitiligini medetur, unde forſan & fluuio nomen impoſitum. Medetur eadem leucis & impetigini: & Melampodem ea uſum aiunt ad purgationem filiarum Prœti cum inſanirent.

PROVERBIA.

In agro ſurculario capras: Varro de re ruſt. lib. 1. cap. dictum hoc ueluti legem agricolarum affert: Colonus in agro ſurculario ne capras compaſcat. Deflecti poteſt ad eos qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Capra oleæ & uiti pręcipuè noxia eſt, unde & Baccho immolatur uindictæ gratia: Mineruę nihil caprini generis, quod ille uitis repertor dicitur, huic ſacra eſt olea, Eraſmus. ¶Capra contra ſeſe cornua, Ἡ αἲξ καθ' ἑαυτῆς τὰ κέρατα, cum quis ſibi ipſe author eſt mali. Capra quæpiam (ut in apologo fertur) cum eſſet iaculo uulnerata, circumſpectans undenam id mali ſibi eueniſſet, arcum contemplans caprinis cornibus compactum, dixit, Καθ' ἐμαυτῆς ἔφυσα τὰ κέρατα, id eſt, In meã ipſius perniciem produxi cornua, Eraſmus. ¶Capra ad feſtum, Αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν: dici ſolitum ubi quis in tempore ad negocium aliquod accederet: Aut ubi quis cõmodè in ſuam perniciem offert ſeſe: Nam in feſtis, maximè Bacchi, capram immolabant, Eraſmus. ¶Capra gladium, Αἲξ μάχαιραν, ſubaudi reperit. (Malim Αἲξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν, ut in omnibus Græcorum Lexicis habetur.) In eos, qui ipſi reperiunt quo pereãt. Ortum eſt autem adagium ab huiuſmodi quodam euentu. Olim

cum Corinthij Iunoni Acrææ (Apostolius Ascreæ, non rectè) cuius ædem à Medea structam aiunt, rem diuinam facere pararent: atq; hi qui ad præbendam hostiã erant cõducti, (οἱ γὰρ τῇ παροχῇ μεμισθωμένοι, Suidas & Apostolius: οἱ κομίσαντες μισθωτοί, Hesychius & Varinus:) defosso sub terram cultro, oblitos sese assimularent, capra pedibus exscalpens, prodidit, itaq; mactata est. Quidam sic efferunt, Αἲξ δίδωσι τὴν μάχαιραν: id est, Capra cultrum præbens: Quidam hoc pacto, οἴσει τὴν μάχαιραν, Erasm. Αἰγὸς τρόπον, ἐπὶ τῶν ἑαυτοῖς ἐπιφερόντων κακὸν ἀπὸ Κορινθιακῆς (uidetur aliquid desiderari) παροιμία. ἡ αἲξ δίδωσι τὴν μάχαιραν, Suid. ¶ De lana caprina: hoc est de re inutili & minimi momenti, simile est de asini lana, Eras. Alter rixatur de lana sæpe caprina, Propugnat nugis armatus, Horat. ¶ Liberæ capræ ab aratro, ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων, hemistichium heroici carminis prouerbiale, dictum olim ab ijs, qui se ab onere quopiam aut molestia liberatos glorabantur, authore Zenodoto, Erasmus. ¶ Matris ut capra dicitur, τῆς μητρὸς ὡς αἲξ καλεῖται: In spurios dictum uidetur, quorum pater incertus est, eaq; gratia à matre denominantur. Ductum ab hœdis, qui in caprilibus à matre dignoscuntur: nam à patribus haudquaquam possis. Manet etiam hodie uulgi iocus (apud Germanos) quo dicunt, sapientem esse filium, qui patrem suum nôrit, Erasmus. Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι, Homerus Odysseæ lib. 1. hoc etiam Germani usurpant, Mater ait. ¶ Vel capra mordeat nocentem, Κἂν αἲξ δάκνῃ ἄνδρα πονηρόν, (hemistichium heroicum:) Capra minimè alioqui mordax est, sed improbis omnia sunt infesta, Erasmus. ¶ Caprarum nomina, Αἰγῶν ὀνόματα, uide supra in H. a. ¶ Capra nondum peperit, hœdus autem ludit in tectis, Αἲξ οὔπω τέτοκεν, ἔριφος δ' ἐπὶ δώματα παίζει: In illos qui postrema perfectaq; iam aggrediuntur, præteritis ijs quæ præcessisse oportuit: Aut qui gloriantur iam assecutos sese, cuius ne fundamenta quidem sint iacta: Aut qui rem agunt præposterè. Prius est enim peperisse, quàm ut hœdus ludat in tectis. Refertur à Zenodoto, Erasm. ¶ Capram portare non possum, & imponitis bouem, (Melius, imponite mihi bouem, sine copula.) Plutarchus in commentario De non accipiendo mutuo: Ἐπεὶ τὸ τῆς παροιμίας ἐστὶ γελοῖον, οὐ δύναμαι τὴν αἶγα φέρειν, ἐπίθετέ μοι βοῦν: Vbi quis quod leuius est recusat, & quod multò sit intolerabilius imponi sibi postulat. Veluti si quis impatientia paupertatis (nam ad id accommodat Erasmus) usuris inuoluat sese, quod onus uix diuitibus sit tolerabile, Eras. ¶ Capra Scyria, Αἲξ Σκυρία: Zenodotus huius prouerbij Chrysippum citat, tum authorem, tum interpretem. Conuenit in eos qui beneficiũ maleficio corrumpũt, aut uirtutes adiũctis uitijs contaminãt atq; obscurant: quiue rectè instituta nõ rectè finiunt. Veluti capra Scyria, quæ fera sit, mulctrũ quod lacte impleuerat, ipsa rursus euertit. (Meminit etiã Suid.) Alij putãt dici in eos, unde plurimũ emolumẽti capitur, propterea quod eius regionis capræ maximam lactis uim reddere dicantur. Id quod affirmat & Athenæus libro 1. citans hoc Pindari carmen, Σκυρίαι δ' ἐν ἀμέλξειν γάλακτος αἶγες ἐξοχώταται, Erasmus. Idem Athenæus libro 12. capras ex Scyro & Naxo tanquam præcipuas commendat. Capræ Syriæ (malim Scyriæ) quantum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Gyllius ex Aeliano. Est autem Scyros una Cycladum. ¶ Dic de tribus capellis, in eum uidetur ceu prouerbio torqueri posse, qui multa, extra causam quæ sunt & ad rem nihil attinent, dicit: ex historia, quã Martialis lepidissimo epigrammate refert, Non de ui, neq; cæde, nec ueneno, Sed lis est mihi de tribus capellis, &c. Huic simillimũ est Lucillij epigramma Græcum, quod recitat Erasmus in prouerbio Alia Menecles, alia porcellus loquitur. ¶ Copiæ cornu, Ἀμαλθείας κέρας, Amaltheæ cornu, aliqui addunt αἰγός, id est capræ: Cum affatim omnia superesse significamus. Translatum à peruetusta fabula, quæ uariè narratur apud authores. Quidam ad hũc modum narrant: Rhea Iouem enixa metu patris infantem in Creta occuluit nutriendum à duabus nymphis Adrastea & Ida, Melissi filiabus. (Ouidius unam fuisse scribit, quam Naidem Amaltheam uocat.) Hæ nutricauerunt illum capræ cuiusdam lacte, cuius nomen fuerit Amalthea. Eam capram Iupiter adultus in sydera retulit: uocaturq; à Græcis αἲξ οὐρανία, id est capra cœlestis. Huius alterum cornu nymphis nutricibus dedit, uidelicet officij præmiũ, hanc adijciens facultatem, ut quicquid optassent, id illis ex eo cornu largiter suppullularet. Ouidius capram cornu alterum ad arborem fregisse scribit, quod Amalthea nympha herbis cinctum, & pomis repletum ad Iouis ora tulerit. Iupiter postea regno potitus Sydera nutricem, nutricis fertile cornu Fecit, quod dominæ nunc quoq; nomen habet. Legimus & Herculem Aetolis donasse Copiæ cornu, propter coërcitum cornu fluminis Acheloi: quare regionem illam antea sterilem, fertilissimam reddidit: cornu nimirum laborum duritiem significante, frugibus feracitatem, Erasmus. Idem pluribus authorum exemplis, Plinij, Gellij, Luciani, Plutarchi, Horatij, usum huius prouerbij explicat. Ego ijs omissis quædam apud alios obseruata adijciam. Hanc capram Oleniam uocat Ouidius quinto Fastorum. Vide nonnihil superius in Aegiochi Iouis mentione: & Palæphatum cap. 47. Aegium (inquit Strabo li. 8.) oppidum est Achaiæ, ubi Iouem à capra lactatum scribunt, sicut Aratus prodidit, Αἶξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν: Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται, locum innuens proximum esse Olenæ. Vide Αἰγὰς apud Varinum. Scholia in Iliados Homeri librum 15. fabulam hoc modo referunt. Cum Saturnus filios omnes natos statim deuoraret, Rhea Iouem enixa, lapidem fascijs inuolutum Saturno uorandum tradidit: infantem uero in Creta Themidi & Amaltheæ, quæ capra erat, commisit. Hanc Titanes quoties inspiciebant, terrebantur. Alebat ipsa suis adhibitis uberibus Iouẽ. Is adultus patrẽ expulit regno. Et cum impugnarent eum Titanes, consilio Themidis capræ illius pellẽ pro tegmine induit: ut cui perpetuo terrendi natura inesset: atq; ita uicit Titanes, et hanc ob causam Aegiochus dictus est. De pelle capræ quæ Iouem aluit, nonnihil etiam supra dixi ca. 3. in mentione prouerbij

Anti-

Antiquiora diphthera loqueris. Eustathius in Dionysium de situ orbis scribens, ubi ille Acheloi fluuij meminit, cuius sinistrum cornu cum Hercules confregisset, Amaltheæ cornu bonis refertum omnibus pro illo recepisse dicitur: uarias interpretationes affert, & multa super hoc cornu doctè & egregiè differit, quæ breuitatis amore relinquo. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simulacrum fecit, polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu, Cæl. Socrates Amaltheæ cornu hoc pacto interpretabatur. Amaltheam aiebat significare hominē qui minimè malthon, id est mollis & dissolutus, sed gnauus & operarius esset. Per cornu uero bouis, quod animal est laboriosissimum, uirum operarium innui. Botros autem & similia in cornu esse: quoniam omnia, quorū egemus, in agricultura insunt: quamobrem gestantes ipsum bonus Genius, bonaq; Fortuna introducuntur, Stobæus in Sermone de Agricultura. Apud eundem in Sermone de laude diuitiarum Philemon poëta, Amaltheæ cornu non tale esse scribit, quale pictores depingunt, bubulum scilicet, sed ipsam pecuniam, quæ omnia donet, φίλους, βοηθοὺς, μάρτυρας, συνοικίας: iuxta illud Horatij, Scilicet uxorē cum dote, fidemq;, & amicos, Et genus, & formam regina pecunia donat. Postremò in Sermone de fœlicitate, Hippodamus Thurius eunomiam, id est bonam legum constitutionem in rep. Amaltheæ cornu interpretatur. Genus illud poculi apud Athenęum libro 11. (κέρας appellat) cui agglutinati erant cotylisci referti papauere albo, tritico, hordeo, & leguminibus, non temere aliquis cornu Amaltheæ nominauerit. ¶ Prouerbium quod iam retuli, Copiæ cornu, uel Amaltheæ, uel Amaltheæ capræ, apud Græcos sic etiam effertur, Αἲξ οὐρανία uel οὐράνιος, id est, Capra cœlestis. Hesychius & Varinus capram cœlestem interpretantur candidæ fabæ genera, qua calculos & suffragia ferebant: Similiter Suidas, & insuper, Cratinus (inquit) eos qui munera accipiunt ab ijs nutriri ait, ut Iupiter ab Amalthea capra nutritus est. Alij res illas, ex quibus magna lucri & pecuniæ augendæ occasio sit, ita nominant. Capra cœlestis, de illo qui quę cupit consequitur omnia. Ferunt enim Iouis capram inter sydera locatam qui primus orientem aspexerit, per omnia uoti compotem futurum, Idem. Capram cœlestem orientem conspexerunt, Αἶγα τὴν οὐρανίαν ἐπιτέλλουσαν ἐθεάσαντο, ab Erasmo similiter exponitur. Apud Athenæum tamen libro nono Antiphanes in Cyclope commemorat capram cœlestem inter animãtia apta mensis, τράγος ὑλιβάτας, αἲξ οὐρανία, κελὸς τομίας, &c. ¶ Aegis uenit, Αἰγὶς ἔρχεται: Suidas (& Varinus) indicat prouerbio dici solitum, de ijs qui petulanter & impudenter agerent: quòd Aegis dicta fuerit sacerdos Athenis solita ferre sacram ægidem, & ita ingredi ad eos qui nuper duxissent uxores (πρὸς τοὺς νεογάμους.) Apparet (inquit Erasmus) in huiusmodi sacris multum fuisse licentiæ. ¶ Caprarius in æstu, Αἰπόλος ἐν καύματι, de intempestiua libidine, ut & illud, Lydus in meridie. Nam his horis caprarij, dum seductis gregibus in umbra latitant, lasciuire soliti scribuntur. Refertur à Zenodoto & Suida, Eras. ¶ His adijciam duo emblemata Alciati, quorum prius inscribitur In desciscentes: Quòd fine egregios turpi maculaueris orsus, In noxamq; tuum uerteris officium, Fecisti, quod capra, sui mulctraria lactis Cum ferit, & proprias calce profundit opes. Vide paulo ante in prouerbio Capra Scyria. Alterum, In eum qui sibi ipsi damnum apparat, Capra lupum non sponte, meo nunc ubere lacto, Quod male pastoris prouida cura iubet. Creuerit ille simul, mea me post ubera pascet, Improbitas nullo flectitur obsequio. Aliud eiusdem in amatores meretricum, ex astutia piscatoris caprinam pellem induti, & ita sargos pisces allicientis: quòd ij hoc pecus mirificè ament, in Sargo referam.

DE HIRCO.

A.

HIRCVS dux est & maritus caprarum: Qui castratus, caper nominatur. Martialis, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Caprum pro hirco impropriè posuit Vergilius Aeglog. 7. Vir gregis ipse caper. עתוד atud Hebræis hircus est, & propriè maior: nam minor seir שעיר dicitur. Geneseos ca. 31. Chaldaicè uertitur teiashaia תישיא, Arabice תיוס teus, Persice אסתבן ąsteban, ubi Septuaginta habent τράγοι, Hieronymus hirci, Hebræi atudnim. שעיר sair etiam pro hirco ponitur, adiuncto ferè caprarum nomine, hoc modo sheir issim. Sed de hac uoce & alijs quibusdam, uide supra in Capræ nomēclaturis Hebraicis. Scribitur etiam per zade prima litera, zeir: quam uocem Danielis 8. Hieronymus hircum caprarum interpretatur, Theodotion τράγον αἰγῶν. Chaldæus pro seir fermè trāsfert zeira. Munsterus in Lexico trilingui צפיר zaphir quoque hircum exponit, ut zephirah capram. תיש taish, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum et uarium intelligit: Septuaginta τράγους, Hieronymus hircos, transtulerūt. Aliqui arietes, alij totum genus ouium interpretãtur. Chaldæus reddit teiashaia, Arabs teus, Perses astarha. כר kar, Dauid Kimhi agnum exponit, item arietem & hircum. Carim psalmo 37. Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta ὑψωθῆναι, Abraham quidam agnos, & alius quidam ualles. Deuteronomij 23. Arabica translatio habet baraph, Persica adbehan, Septuaginta ἀρνῶν, Hieronymus agnorum. Syluaticus hanub hircum exponit. Hispanicè Cabron uocatur, Germanicè bock, unde mutuati sunt Itali suum becco, & Galli bouc, & Angli gote bucke, id est caprarum hircum. Nam caprarum nomen Germani etiam aliquando addunt, geißbock, distinguendi causa à maribus in caprearum & caprarum syluestrium genere, quos item böck, id est hircos appellant, ut reechbock. Illyricè hircus dicitur kozel.

B.

Caper etiam tondetur, Vſum in caſtrorum ac miſeris uelamina nautis, Columella. Nec minus in terea barbas incanaꝗ; mēta Cinyphij tondent hirci, ſetasꝗ; comanteis Vſum in caſtrorum, &c. Vergilius in Georg. Cinyps (inquit Probus) oppidum eſt & flumen Africæ regionis Garamantum, apud quos hirci uilloſiſſimi naſcuntur, quos tondent ad cilicia quibus nautæ utuntur. Quidam apud hūc fluuium maiores quâm alibi hircos naſci ſcribunt. In Cilicia circaꝗ; Syrtes capræ uillo tonſili ueſtiuntur, Plinius 8. 50. Hermolaus eo in loco pro Syrias, Syrtes repoſuit. Circa Syrtes enim (inquit) Cinyphium pecus celebratur Vergilio, Silio, Martiali, Claudiano, cæteris, ut quinto libro (Caſtigationum in Plinium) diximus. Cilicij hirci, id eſt uilloſi, Etymologus & Varinus: De cilicijs pannis ſupra dixi in Capra ca. 5. Carici hirci, οἱ εὐτελεῖς, id eſt uiles, Varinus. Meminit eorum Sophocles in Salmoneo,

tanquam

tanquam uilium, (Καθικὸν, εὐτελὲς, μικρὸν) nisi forte cum Cilicijs confundat, Hesychius. ¶ Hircus natura animosus est, pugnax & robustus: præcipuæ ei uires in fronte, & cornibus, quæ longa & acuta habet, Albertus. Dentes capris pauciores sunt quàm hircis, Aristot. ¶ Hanc pecudem mutilam parabimus quieto cœli statu. Nam procelloso atq; imbrifero cornuta semper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit, quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam, Columella. Nunc hirci admittendi sunt (inquit Palladius, in Nouembri) ut fœtum primi ueris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est magni (amplissimi, Colum.) corporis, molliori pilo, & potissimum albo: (nitido, spisso, & longo capillo, Palladius, nigro densoq; & nitido atq; longissimo pilo, Columella) capite paruo: auribus flexis & grauibus, (longis auriculis infractisq;, Plinius: flaccidis & prægrauantibus auribus, Columella:) quàm maximè simus, Plinius. cui sub maxillis duæ uidentur pendere (collo dependent, Columella: qua de re etiam in Capra dixi) uerruculæ, breui plenaq; ceruice, (ceruice & collo breui, gurgulione longiore, Varro. αὐχένα καὶ τράχηλον βαρὺν καὶ παχὺν ἔχων βρόγχον δὲ μακρότερον, Florentinus. Cornarius pro βαρὺν legit βραχὺν, ut Varro etiam: Andreas à Lacuna βαρὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον uerò poni pro μακρόν. Bronchus (inquit) id est aspera arteria fieri non potest ut lõga sit, collo breui existente: cum uidelicet eius prolixior pars quæ pectus ipsum egreditur, semper adhæreat collo, & longitudinem eius necessario adæquet. Gurgulionem eruditi ferè Græcam uocem gargareôna, id est uuam, reddunt: quod hic non conuenit. Sed forte hoc loco intelligemus supremam partem arteriæ ex cartilaginibus aliquot conditam & prominentem, quam Græci larynga propriè uocant. Potest sanè bronchus etiam appellari ἀπὸ τοῦ βρέχειν.) Probatur præterea hircus, armis quàm uillosissimis, Plinius. cruribus crassis, Columella, ἔμπλευρος, forte εὔπλευρος, id est lateribus uel costis firmis: & coxis amplis, Florentinus.

C.

Hircus cornibus ictu tam ualido ferit interdum, ut asserem etiam uel scutum obtentum scindat, & prosternat hominem, Author obscurus. Capri petulci sæuitiam qua astutia pastores repellant, infra dicemus in Arietis petulci mentione ex Columella. Hircos aiunt sex menses hybernos supra sinistrum latus iacere, quum dormiunt: ab æquinoctio hyberno totidem menses supra dextrum. Hirci delectantur in cibo barba hircina (de qua infra dicã in H. a.) & rosa canina, Syluaticus. ¶ Hircus (inquit Isidorus) animal est lasciuum, & semper feruens ad coitum: cuius oculi ob libidinem in transuersum aspiciunt, unde & nomen traxit. Nam hirci, secundum Suetonium, sunt oculorum anguli: de quibus uide infra capitis 8. parte 1. Qui hirsuta crura habẽt, libidinosi sunt, quemadmodum hirci, Aristot. Τράγου ἐπιφαίνεται τὸ μάργον, Adamantius. Hirci per libidinem efferantur: qui enim superiore tempore socij, iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Aristot. Septimo post die quàm in lucem editus hircus est, coire incipit, & quamuis sterile semen emittit, omnium tamen maturissimè quadrupedum ingreditur coire, Aelianus. Hircus mensium septem satis habilis est ad procreandum: quoniã immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro superuenit, & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quod immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Itaq; quinquenis parum idoneus habetur fœminis implendis, Columella. Ad ineundas fœminas & ante anniculum congruus: non autem durat ultra sexennium, Palladius. Hirci anniculi coëunt, sed præstantior ea proles est quam natu maiores tum capræ tum hirci generauerint, Aristot. Hirci pingues minus fœcundi sunt: uerum cura extenuandi adhibita, efficitur ut coëant, atq; procreent, Aristot. Et alibi, Hirci pinguescentes minus seminis habent: quamobrem eos solent ante admissionem extenuare. Capræ etiam pinguedine sterilescunt, ut ex Plinio supra dixi. Satyrij genus erythraicon, arietibus quoq; & hircis ad Venerem segnioribus in potu datur, Plinius. Hirci, tauri, & arietes pro fœminis pugnam ineunt, Aelianus. Considerandum igitur an uerum sit quod recẽtiores quidam non indocti, dũ causam eruere conantur, cur illi quorum uxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformentur passim, inde fieri coniiciunt, quod animalium soli (uti putant) hirci, sui generis fœmellas ipsis intuẽtibus iniri, facile ferant, Cælius. De hirco qui ritualem pastorem dormientem interemit, supra in Capra dixi. Hirci maximè olidi sunt, unde & hircosos uocamus homines graueolentes, uide H. a. Hircis alsiosis stercore suo uel humano nares oblinũt pastores, ut superius docui. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi, Plinius.

D.

Hircus gregem barbæ fiducia antecedit, Aelianus. Afferunt & magi sua commenta: Primum omnium, rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem, Plinius. Hircus non fugiet, barba eius detonsa, Florentinus in Geop. Græcis.

E.

Τραγέη uel τραγέα pellis est hircina: quæ apud Varinum etiam κέκρανις appellatur: apud Hesychiũ similiter scribitur: sed eo in loco, qui ordinis ratione κίκαρνις scribendũ admoneat: & mihi quidem ea scriptio magis probatur, tanquam ἀπὸ τοῦ κικάρβαι uoce deducta: uel à car, quod Hebræis hircum sonare diximus: unde & κάρα uox facta uidetur, capram significãs apud Gortynios. Τραγῆν γυμνὴμμελίω μέλαιναν, ἀντὶ τοῦ αἰγίδα, Suidas. Τραγηφόροι, αἱ κόραι Διονύσῳ ὀργιάζουσαι. τραγῆν περιάπτοντο, Varinus. Locri Ozolæ, ut nonnullis placet, dicti sunt, quod homines fœtidi fuerint, ut qui trageas, id est hircinas

pelles gestarent,ut supra dixi ca.5.historiæ de capra,ubi & alia multa de caprinis pellibus attuli,quę pleraq; omnia ad hircinas ex æquo pertinent. Sabæi propter quotidianum usum thuris & myrrhæ lignorum,ad fastidium nidoris illius pellendum,urunt styracem in pellibus hircinis,suffiuntq; tecta, Plinius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus biblos etiam dictas ueteribus,quod papyri uicem impleuerint quandoq;,Cælius. ¶ Hircorum sanguini tanta uis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter induretur,scabricia tollatur uehementius quàm lima,Plinius.Hermolaus pro lima, legit scobina fabri. Sanguis hircinus adamantem emollit,item leoninus. Est enim inter cæteros horũ sanguis calidissimus:Adamas autem cum frigidus siccusq; sit, ab eo quod sibi maximè contrariũ est, præcipuè uincitur,Simocatus. Adamantis natura inuictissima,& duarum rerum uiolentissimarum contemptrix,ignis & ferri:non alia rumpitur ui,quàm hircino sanguine macerata recenti & calido: etiamsi hoc gemmarij nostri falsum & ridiculum existimant,Hermolaus. Caprinus (hircinus potius)sanguis bulliens de nouo calidus extractus mollit adamantem,Albertus.De Adamantis gemma natura & duritie,uide apud Erasmum in prouerbio Adamantinus:& in Opere Ge. Agricolæ de natura fossilium lib.6. ¶ Hircinum seuum ad candelas præstantissimũ est, ut quod solidius sit, nec facile liquatum diffluat. ¶ Amoris fastidium fieri pota hirci urina, admixto propter fastidium nardo,Osthanes dicit,Plin. Phileriphus in Epistolis Theophylacti Simocati:Castratio,inquit,feras etiam quietiores & moderatiores reddit:Ego autem castrãdi peritissimus sum:nam uulnus sale farcio, & picem illino:unde mox ita coalescit,ut cutis ricino & cucurbita integrior fiat.

F.

Hircorum caro,tum ad coquendum,tum ad succum bonum generandum est deterrima, Galenus & Aegineta.Hanc sequitur arietum,post taurorum caro:Porrò in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores,uetulorum pessimæ,Galenus lib.3.de alim.facult.Idem in libro de attenuante uictu,Hirci & boues(inquit)carnem quidem habent minimum humidam,pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem,& in alterando difficultatem.Hircina absolute mala est, Auicenna.Non rectè quidam Auicennæ tribuunt,huius carnis usu febrem quartanam induci: id enim Auicenna non de domesticis,sed syluestribus hircis scribit.Capellę atq; hirci fœtidi carnem ne degustato,Platina. Hircina caro,teste Isaaco,deteriorem quàm caprina succum generat. Hircorum caro libidinis tempore uitiatur & fœtet,Aristot.Bapt.Fiera cum hœdum in cibo commendasset, subdit: Cum male olet,siccat,fit iam caper improbus,absit, Et cadat ante focos uictima Bacche tuos. Capri cum coiuerunt,improbam habent carnem,minimè pinguem & siccam:quibus curę est ut suauior fiat caro,hircum adhuc tenerum castrant:sic enim frigida et humida qualitate temperamentum eius emendatur,Albertus. Hircorum carnes traditur uirus non resipere,si panem hordeaceum eo die quo interficiantur,ederint, laserue dilutum biberint,Plinius.Hircorum testiculi concoctioni resistunt,& uitiosos creant humores,Aegineta. τράγος ὀλιβάτας in conuiuio apud Antiphanem poëtam in Cyclope apponitur,ut Athenæus scribit.De Hircina carne uide nonnihil etiam supra in Caprina. Caprarum & hircorum iecora fugito,ne in epilepsiam incurras,Platina. Nostri farciminis genus uocant **Flobwurst**, quod hoc modo paratur:Hircinum iecur recẽs minutatim incisum, pariter cum sex ouis,& medulla panis albi, aromatibus & croco conditur, inuolutumq; omento torret, & mensæ apponendum in paropside sacchare rudiore conspergitur.

G.

Hircos apud nos caupones quidam in stabulis equorum alunt,tanq; ad eorum sanitatẽ momenti nonnihil afferant:quod eò uerisimilius est,quoniam Plinius quoq; à serpentium ictu difficilius se recolligentes,in caprilibus optimè cõualescere scribit. Mille remedia ex capris,ut ait Plinius, demonstrantur:Amplior potentia feris eiusdem generis:Alia uerò ex hircis: Democritus etiãnum effectus auget eius qui singularis natus sit. ¶ Hyænæ dentes, si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle,stomachi cruciatibus prodesse aiunt magi,Plinius. ¶ Ex pilis capri fumigabis eum qui in inguine dolet,sanabitur,Sextus. Hircini utris uinarij duntaxat cinis,cum pari pondere resinæ,sanguinem sistit,& uulnus glutinat,Plin. ¶ Caprini cornus farina uel cinis, magisq; hircini,addito nitro & tamaricis semine,& butyro oleoq;,prius capite raso,mire continent ita fluentem capillum,Plinius. Cornu capri combustum & mixta farina impositum,furfures scabiemq; in capite emendat,Sextus. Ad hircos uel alas fœtentes remedium, Hirci maturioris cornu rasum uel exustum cum felle hirci miscetur,& pondere æquo myrrha adijcitur:atq; inde ascellæ, demptis prius pilis,assiduè perfricantur,Marcellus. ¶ In omnibus pharmacopolijs(inquit Matthæolus)loco sanguinis draconis uenditur res factitia,ex resina,(& bolo Armenio,Syluius)sanguine hirci,sorbis aridis,& alijs permixtis. Hirci uel capræ sanguis in sartagine frixus,& in uino potus contra toxica efficax est,Dioscorid. & Auicenna,qui pro toxico Armenæ sagittæ nocumentum uertit: Isaac in Diætis non rectè citat Dioscoridem, tanquam is scribat, sanguinem hirci calidum perunctum,araneas (sagittas Armenas) & mala uulnera curare. Abscessus calidos cito maturat, & applicatur post congelationem,Auicenna. Galeni sententiam de sanguinis caprini hirciniq; ad abscessus concoquendos curioso usu, in taurino iam recitaui. Sanguis hircinus in cerato quodam podagrico apud Aetium admiscetur. Omnem lepram illitus hircinus sanguis emendat, Marcellus. Pilos oculis molestos diligentissimè uelles, atq; eorum loca hircino sanguine recenti inlines, Marcellus. Sanguine hircino sanari lusciosos putant,nyctalopas à Græcis dictos,Plinius. Cui san

guis

guis fluit(de naribus,ut inſcriptio habet)fricetur ſanguine capri,& reprimet,Sextus. Sanguis hircinus cibo aptatus iocineris dolores reficit,Plinius.Calens adhuc ſuper prunas excoctus & cibatui datus ieiuno,iocineroſo mederi traditur,Marcellus. Hirci capræue ſanguis inaſſatus ſartagine, dyſenterias & cœliacorum profluuia ſiſtit, Dioſcorides. (Vide ſupra in Caprini ſanguinis remedijs.) Sanguis hircinus,in carbone decoctus, aluum ſiſtit,Plinius.Exceptus & coagulatus,ac ſuper carbones aſſatus,in cibo datus,mirabiliter profluuium uentris emendat,Marcellus.Sanguis capri(capræ ſecundum alios,ut in remedijs ex capra dixi) cum reſina & polline mixtus, & uentri ſuperpoſitus, torminoſos ſanat,Sextus. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorem putant hircorum,utiq; ſi lentiſco paſcantur,Plinius. Sanguis hirci potus lapidem renum frangit, Auicenna.Si hircus diureticis nutriatur,ſanguis eius cum petroſelino & uino ſumptus aridus trituſq;, calculum in renibus & ueſica frangit,Albertus. Aëtius lib. 11.cap.12. Sanguis hircinus(inquit)tum ad nephriticos,tum ad calculoſos præſens eſt remedium:nam & lapides iam antea natos ſoluit,& ita per lotium excerni facit,ut etiam alij deinde nõ gignantur:dolorem inſuper ſedat.Colligitur autem hoc modo.Quum uua matureſcere cœperit,ollam nouam accipito, & infuſa in ipſam aqua, donec terreum depoſuerit olla coquito:& accepto è grege hirco ætate matura, plus minus quatuor annorum,eius mactati ſanguinem medium olla excipito:ita ut eum qui primum effluxit,itemq; poſtremũ penitus relinquas:medium autem inſpiſſari ſinito, & in olla ſitum per acutam arundinem in multa fruſta diſſecato:indeq; reticulo denſo , aut linteolo raro,aut cribro arctiore contectum ſub dio expo nito ut inſoletur,& roſcidus fiat (rore iam decuſſo,poſt horam ſecundam ſub Solem ponas,Marcellus,ut infra dicetur:)cauendo ne imbre commadeſcat. Porrò ubi exiccatus fuerit, diligenter tritum in pyxide adſeruato:& remittente malo cochlearium plenum cum paſſo Cretico exhibeto. Cognominatur autem pharmacum hoc Diuina manus. Huius & nos, inquit Philagrius,in breui tempore non aſpernandum periculum fecimus.Aliquando autem odoris commendandi gratia parũ phylli, aut amomi,aut ſimilium ammiſcemus. Ego,inquit,hoc pharmacum cum troglodyte paſſerculo permixtum,cuidam penitus nihil lotij eijcienti poſt magnos dolores exhibui, & permagnum lapidem attritum ab eo expuli,Hucuſq; Aëtius. Cæterum hircinum ſanguinem manum dei appellari, teſtis eſt etiam Alexander lib.2.& Auicenna decimaoctaua tertij,cap.19.ut Chriſtoph.Oroſcius obſeruauit. Alexander Trallianus libro 8.cap.7.aduerſus calculum in ueſica caprinum ſanguinem cõmendat(τὸ αἴγειον αἷμα) calidum foris illinendum. Melius autem fuerit(inquit) ſi hircum etiam ſupra ueſicam poſueris.Optimum uerò,ſi in calido aëre balnei inungas,& ita ſuperilliges:quod quidem non ſemel tantum,ſed ſæpius,& per interualla faciendum eſt. Torinus in paraphraſi ſua innuere uidetur,ſanguinem ſupra ueſicæ regionem effundi debere (nimirum ex ipſo hirco iugulato, aut ex uaſe adhuc calidum)atq; ita illini.Idem Trallianus ad dyſuriam medicamẽtum ex hircino ſanguine commendat. Ad lapides de ueſſica eijciendos remedium ſingulare, ut apud Marcellum empiricum cap. 26.deſcribitur:Hircum ſegregatum uel clauſum(inquit)ſeptem diebus lauro paſces,& poſtmodum à puero inpubi occidi facies,& ſanguinem eius excipies munditer,ex eo dabis laboranti in uini cyatho ſcrupulos tres:at uerò ut eius rei experimentũ capias,lapillos fluuiales in ueſſicam mittes, in qua ſanguis exceptus fuerit:nam in ueſſica excipi debet,& ſignatam repone: intra dies ſeptẽ ſolutos penitus inuenies.Et rurſus eodem capite, Calculoſis(inquit) expertus affirmat incredibiliter ſuccurri remedio tali,Si hircum, melius ſi agreſtem, melius ſi anniculum, & ſi menſe Auguſto claudas loco ſicco per triduum,ut ei ſolas laurus edendas ſumminiſtres,& aquæ nihil accipiat,ad poſtremum tertio die,id eſt aut Iouis aut Solis occidas. Melius autem erit ſi caſtus purusq; fuerit & qui occidit, & qui accipiet remedium. Exſecto igitur gutture eius ſanguis excipitur,utilius ſi ab inueſtibus pueris excipiatur,comburitur in uaſe fictili uſq; ad cinerem. Vas autem in quo torrebitur, coopertum & inlitum gypſo in furnum mittetur:quod cum uapori exemeris in puluerem conteres: nec non & polypum marinum identidem ut dixi exuſtum,in puluerem rediges. Confectio autem uniuerſi medicaminis hæc eſt: Sanguinis huius hirci uncias tres, thymi unciam unam, pulegij unciam unam,polypi exuſti cineris uncias tres,piperis albi unciam unam:apij,ſeminis oluſatri unciam unam.hęc omnia ſeparatim tunſa, & ad leuiſſimum puluerem redacta cõmiſces,& dabis infirmo,melius ſi die Solis aut Iouis,cochlearis menſuram in meri potione, aut cuiuſcunq; dulcis poculi. Prouidere autem debes ut digeſto ac ieiuno potio detur:& rurſum ut eadem potione bene digeſta,cibos accipiat:& eò melius erit,ſi hanc potionem cum condito,poſt balineum in ſabanis adhuc conſtitutus acceperit. Et ſubinde,Supra omnia efficax (inquit) aliud ex eo facies medicamentum ſic, ſanguis hircinus ea obſeruatione qua ſupra excipitur in patella ferrea candente ut aduri poſſit & ſtringi continuo ipſe ſanguis,ita ut poſtea in puluerem redigatur:uel certe continuis aliquot diebus ad Solem ipſum ſanguinem pones,ita ut rore iam decuſſo,poſt horam ſecũdam ponas,& ante nonam colligas: poſteaquam ita fuerit ſiccatus ſanguis,ut nullum humorem habeat,colliges eiuſdem cruſtulas & teres, atq; ex eo leuiſſimum puluerem rediges:deinde accipies herbam tribolum, cuius herbæ ipſum tribolum, hoc eſt ſemen ſpinoſum proijcies:ipſam autem herbam lectam de locis maritimis ſiccabis,tundes et in puluerem rediges.Confectio autem medicaminis totius hæc eſt: Herbæ triboli uncias duas,piperis uncias duas,petroſelini Macedonici uncias duas,folij ſertulam id eſt coronam ſiue ſphæram unam,hæc omnia ſeparatim tunſa,& ad leuiſſimum puluerem redacta,cum ſanguine hircino miſcebis: & dabis

infirmo die Solis aut Iouis cochlearum menſuram, in meri potione aut cuiuſcunq; dulcis liquoris. Prouidere autem debes ut digeſto ieiunoq; potio detur: quam cum acceperit qui calculum patitur, mox lapides ſolutos omnes per urinam emittet, Hactenus Marcellus, ſubijciens etiam adamantem hoc ſanguine perfuſum ſolui. Sanguis hirci ut calculũ frangat quomodo præparetur, docet etiam Iacobus Syluius in Methodo de componendis medicamentis, ab initio capitis de animalib. & eorum partibus, ex Auicenna & cæteris practicis. Sanguini hircino, inquit, quamdiu ab animali calet, coquendi abſceſſus uim tantum tribuit Galenus: qualem caprino, taurino, & cæteris calidis humidis modicè. Quòd ſi adamantem frangit, ſed calidus tantum ab animali: ſic lapidem calidus tantum epotus fregerit: Quod & ſanguinem uulpinum ex uena ſecta potum præſtare audio. Ne autem coaguletur, Xenocratis exemplo, miſcere poſſis acetum ferueſactum aut coagulum. Hirci quoq;, capri, cerui, leporis, ſanguinem ſartagine frixum dyſenterias & cœliacorum profluuium ſiſtere tantum docet Dioſcorides, non addit calculum frangere, quæ uis tenuibus conuenit, cum dictorum animalium ſanguis ſubſtantia craſſa & terrea, & cum calore ſiccatoria dyſenterias ſanet, Hæc Syluius. De ſanguinis ibicis, id eſt hirci ſylueſtris alpini uſu ad calculum, dicam inferius.

¶ Hircorum carnes in aqua decoctæ panos & apoſtemata in quacunq; parte diſcutiunt, Plinius.

¶ De medullis in genere quædam protuli ex Galeno, in mentione Vitulinæ ſupra: & priuatim etiam de hircina alijsq;. Laudatiſſima ceruina medulla, mox uitulina, dein hircina & caprina, Plin. ¶ Hœdorum adeps minus tum calidus tum ſiccus eſt, quàm caprarum: ſed & caprarum minus quàm hircorũ: & rurſus hircorũ minus quàm leonũ, Galenus de ſimplicib. 11. 4. Hircinus adeps ualidiſſimè diſcutit: huic proportione reſpondet ouillus, Dioſcorid. Magis reſoluit quàm cęteri, Auicen. Seuũ hircinũ cum melanthio & ſulphure & iride, lentigines & maculas tollit: labrorum etiam fiſſuris efficax cum adipe anſerino, ac medulla ceruina reſinaq; & calce, Plin. Ceruix boum ſi media intumuit, comperimus aureum eſſe medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino ſeuo & uetere oleo, æquis ponderibus compoſitum atq; incoctum, &c. Columella. Medicamen hoc tetrapharmacum dici poteſt, nam & uiribus reſpondet Galeni tetrapharmaco, quod conſit ex cera, reſina, pice, & ſeuo hircino caprinóue aut alterius animalis, maturans & concoquens. Sanguis demiſſus in pedes boum, niſi emittatur, ſaniem creabit. Locus primò ferro circunciſus & expurgatus, deinde pannis aceto & ſale & oleo madentibus inculcatis, mox axũgia uetere & ſeuo hircino pari pondere decoctis, ad ſanitatem perducitur, Columella. Bupreſtis cum hircino ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica (ſeptica) ui, ut ſupra dictum eſt, Plin. Pedes locuſtarum cum ſeuo hircino triti, lepras ſanant, Plinius. Vnguium ſcabriciam tollunt locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino, Plin. Seui hircini uncias duas olei uiridis ſextarium dimidium: hæc ſimul in duplici uaſe remiſſa & calefacta dyſenterico inijcies, Marcellus. Similis & caprini uſus eſt, ut ſupra dixi. Vtuntur & ſeuo hirci in pane qui cinere coctus ſit, capræ à renibus maximè, &c. Plinius inter dyſenterica & cœliaca remedia, ut in Capra recitaui. Cum fimo capræ & croco impoſitus adeps hircinus podagricis auxiliatur, Dioſcor. & Raſis. Podagris medetur taurinum ſeuum, &c. alij hircinum præferunt ſeuum cum fimo capræ, & croco, ſinapiue cum caulibus ederæ tritis, ac perdicio uel flore cucumeris ſylueſtris: Alij ſeuum hircinum magnificant cum helxines parte æqua, ſinapis tertia, Plinius. Et alibi, Podagris cum ſeuo hircino uehementer proſunt minoris ſambuci cauliculi illiti. Heliotropij radix cum folijs & hircino ſeuo podagris illinitur, Plin. Hircinum ſeuum, ouillum, ceruinumq; ita curato. Elotum ex his quodcunq;, tunicis, ut in ſuilli adipis mentione dictum eſt, exemptis, pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affuſa paulatim aqua, donec ne amplius quidẽ cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innatet, ſed nitida ſpectetur: deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua ut ſupereemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atq; in aquam colato: cumq; refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus facito: tertiò ſine aqua liquefactum, in perfuſam liquore pilam colato, refrigeratumq;, ut in ſuilli ratione diximus, recondito, Dioſcorides.

¶ De hircino iecore nonnihil reperies ſupra in Caprino. Hirci iecur, inquit Galenus, eadem caprino efficere aiunt. Ad canis rabidi morſum laudant hirci iecur, quo impoſito ne tentari quidem aquæ metu affirmant, Plinius. Iecur hirci maturè ſumptum ab ijs quos canis in rabie momordit, auxiliatur, Ponzettus. Sanguinem ſiſtit caprini cornus cinis, uel fimi, ex aceto, (ſcilicet illitus:) hircini uero iocineris diſſecti ſanies efficacior: Et cinis utriuſq; ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus: hircini quoq; utris uinarij duntaxat cinis, cum pari pondere reſinæ, ſiſtit ſanguinem, & uulnus glutinat, Plinius. Iecur hirci calidum illitum lepras tollit, Plinius. Ad nyctalopes caprino præſtat, Celſo teſte: ut ſupra retuli. Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit, magiſq; etiam hirci cum uino auſtero decoctum potumq;, uel ex oleo myrteo umbilico impoſitum: Quidam uerò decoquunt à tribus ſextarijs aquæ ad heminam (aliâs geminam) addita ruta, Plinius. Iecur hircinum miſſum in ollam nouam cum uini auſteri cotylis ſex ad tertias decoctum, ſed dum excoquitur compunctum, ut humor eius cum uino permiſceatur, poſtea dyſenterico potui datum efficaciter prodeſt, Marcellus. Aluum ſiſtit iecur hircinũ decoctum in uini hemina, Plin. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi, Dioſcor. ¶ Hircinum fel imbecillius eſt taurino, Dioſcorid. Vide ſupra in Taurino, ubi & in genere quædam de felle docuimus. Hircinum priuatim thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit, Dioſcorid. Plinius caprino felli tribuit quod elephantiaſin tollat. Fel

hircinum carnem malam eradicat, Auicenna. Ad porriginem prodest fel hircinũ cum urina tauri: si uero uetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat, Plin. Hirci fel lentigines tollit admixto caseo & uiuo sulphure, spongiæq; cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluêre mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorq; mellis, prius defricatis maculis. Ad hircos uel alas fœtentes remedium, Hirci maturioris cornu rasum uel exustum cum felle hirci miscetur, &c. ut supra dixi in Cornu. Fel capræ syluestris priuatim lusciosos (nyctalopas) inunctum sanat: idem potest & hircinum, Dioscorid. Ad ulcera oculorum & albugines, fel hirci confrica in oculo, Galenus Parabilium 2.99. Euulsis radicitus pilis, qui palpebris innati oculum infestant, hyænæ aut hirci fel statim inunge, & nunquam renascentur, Galenus Parabilium 1.42. Ad aures quæ grauiter dolent, & uetera uulnera intrinsecus habent, remedium ex felle hircino uel porcino, uide infra in Sue. ¶ Lien assus capræ hircíue cœliacis subuenit, Plinius. Hircinus splen calidus, id est, statim ubi de pecude sublatus fuerit, super lienem hominis impositus & alligatus, mire dolorem intra paucos dies auferet, si postea ad fumum suspendatur, ut illic arescat, Marcellus. ¶ Si libuerit generare marem, duos testiculos capri assos deuorato, & coëas eodem die: sic fœmina (nisi quid impedimenti in ipsa fuerit, Albertus.) marem concipiet: Quòd si unum duntaxat testem comederis, puer teste uno nascetur, Rasis. ¶ Fimum ex hircis cum melle decoctum panos & apostemata discutit, Plinius. Fimus hircorum cum melle decoctus adpositusq;, paniculis sanitatem præstat, Marcellus. Cum aceto mixtum pustulis nigris salubriter superilligatur, Innominatus. Stercus capri ex uino conspersum impositumq;, quod inhærebit extrahet & sanabit, Sextus: capræ non capri apud Plinium legitur, ut in Capra ostendi. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) explentur aut purgantur fimo aprino aut hircino, Plinius. Hircinum stercus ad morbum comitialem proficit, si ex eo quindecim globuli ad summum exhibeantur, Galenus Parab. 2.3. Ad caluas pilisq; carentes palpebras summopere conducit, si muscerda & stercore hircino æquali mensura mixtis tostisq; ex melle illinantur, facit hoc etiam ad uitiligines, Galenus Parab. 1.41. Hircinũ fimum tritum cum aceto scillino misce, & fronti & temporibus illine: hoc ad dolorem hemicranij sedãdum etiam in perpetuum prodest, Marcellus.

¶ Pœni pastorales in filijs quadrimis uenas uerticis lana succida inurunt: nonnulli uenas temporum, ne unquam scilicet pituita defluens è capite officiat: eaq; de re se esse aiunt optima ualetudine. Quod si pueris inurendis spasmus contingat, urina hirci aspera eos liberant, Herodotus lib. 4. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ uel hirci medetur, uel si pus sit: In quocunq; autem usu putant hęc efficaciora in cornu caprino per dies uiginti infumata, Plinius. Aduersus grauitatem audiendi, fel bubulum cum urina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis, statimq; subuenies, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas aurium, urina capri calfacta remedio est, uel tauri, &c. ut in Tauro narraui ex Plinio. Potio ad aquam intercutem ut per urinam eijciatur, Hyssopum & hirci lotium ex dulci potum urinam mouet, perinde & si caprini copiam habueris, Galenus Parab. 2.41. Hydropicus sorbeat lotium capræ, quod mirificè sanat: item hircinum lotium, si heminam biberit: & spica nardi & ebulum cum aruerit: melius est lotium, si idem pasti fuerint, Sextus. Cinis eboris cum urina hirci potus, calculum in renibus simul & in uesica absq; omni periculo conterit, Innominatus.

H.

Hircus caprarum dux (ὁ τῶν αἰγῶν ἡγεμὼν, Pollux) Græcè τράγος uocatur, à uoracitate: nam τρώγειν & τραγεῖν edere significat: quæ uoces durius quid & asperius sonant quàm φαγεῖν, ut τράγος etiam quàm φάγος, Varinus. Aristophanes in Auibus auium genera cognominat κοτινοτράγα, κεββοτράγα, & αἰρεμολόγα, quod oleastri baccis, hordeo, & uarijs seminibus uescantur. Alij tragon deducunt παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, à pellis asperitate: Alij ab asperitate uocis: Alij ἀπὸ τοῦ τρέχειν, id est à currendo, Etymologus, Varinus, Suidas. Χίμαρος, hircus, Varinus. Capras chimaras Græci uocant: & chimaron & enorchan Theocritus qui sit caper: quanquam Varro caprum dici propriè uult qui sit excastratus, Hermolaus. Plura de hac uoce uide in Capra, ab initio octaui capitis. Hircum quidam ab hirsuto dictum putant, Perottus. Τράγοι & ἴξαλοι hirci adulti nominantur, uide infra non procul ab initio historiæ de capris syluestribus. Ἄρβις, hircus, Varinus & Hesychius. Iidem γεγιῶτας interpretantur mullos uel hircum. Ἴειον, aries, hircus, Hesychius & Varinus. Κόρζακις, hircus apud Cratinum, Didymus deriuat à Corse: quod Corsæ locus sit Ciliciæ, Iidem. Αἰγίσκος, capra castrata, uel caper forte, quem & ἴξαλον aliqui uocant, Iidem. Syluaticus graco, uel grato, & timgos, nomina ut apparet à tragos uoce Græca corrupta, hircum exponit. Hircus & Pan Aegyptiacè Mendes uocatur, Herodotus. Menden, Μένδην, uocant Pâna Aegyptij, ὡς τραγοπρόσωπον, ut cui hircina facies sit, eò quod hircus etiam ipsorum dialecto sic appelletur, Varinus. Suidas addit Pâna à Mendesijs coli, ut cui uis genitalis curę sit: & abstinere eos hircis in eius honorem: eò quod animal libidinosum sit: item Mendesij templum apud Aegyptios fuisse, in quo simulachrum cruribus hircinis fuerit, pudendo erecto. Gręci hircum tragon uocant, & Aegyptia uoce murem, Hermolaus in Corollario: pro murem lege Menden. Κόλος, hircus mutilus cornibus, Varinus. Hesychius κολὸν oxytonum, exponit magnum hircum sine cornibus. ¶ Epitheton hirci, læuis, Horat. in Epodis. Plura numerantur à Rauisio Textore sine authorũ nominibus, quæ licet à recentioribus tantum pleraq; usurpata putem, adscribam

tamē. Annoſus, auidus, barbiger, celer, cinyps, corniger, dux pecoris, grauis, hirſutus, horricomus, imbellis, immundus, olens, olidus, piger, procax, ſaliens, ſetiger, uagus, uilis. Capri etiam ſeorſim epitheta hæc reperio, Vir gregis, Vergil. Aeglog. 7. Albus, Horatius 3. Carm. Bicornis, Ouidius 15. Metam. Libidinoſus, Horatius Epod. 10. Setigeri, Silius lib. 3. Et præterea apud Textorem, bifrons, hirſutus, barbiger, toruus, corniger, laſciuus, acer, olidus, fœdus, immundus. τράγος ὑληβάτας, Antiphanes. τράγοι αἰγίβατοι, Pindarus. πρόσθε μὲν ἀγραύλοιο διὰ τριχὸς ἴξαλος αἰγός. Δυσὶν ἐπὶ χώραις ἐστεφόμενον πετάλοις. Et alibi, ἴξαλον εὐπώγωνα καὶ ὑλοβάτα. Πανὶ φιλοσκοπέλῳ λάσιον παρὰ πρῶνα χαρείης. Κνάκων (aliâs oxytonū eſt, cneci colore, ruffum: alij album) ὑπωλήταν τὸν δ᾽ ἀνέθηκε τράγον, in Epigrammate. Caperare frontem, rugis contrahere, à criſpis caprorum frontibus, &c. ut in Capra dixi in H. a. Caproneæ uocantur in equis comæ ſeu iubæ in frontem deuexæ. ¶ Tragemata, bellaria ſecundū Macrobium, omne menſæ ſecundæ genus, nimirum ἀπὸ τοῦ τραγεῖν, quod eſt edere, ut κατ᾽ ἐξοχὴν delicatiores tantū cibi, & quos ne ſaturi quidem faſtidiant, intelligantur. Appion ac Diodorus ἐπίκλεια uocari tradunt, quæ poſt cœnā dantur tragemata. Tragematum reliquias aliqui apotragemata uocāt, Cælius. Tragemata uoco ea, quæ poſt cœnam uoluptatis ad bibendum excitandæ gratia manduntur: Sunt qui cannabis ſemine frixo cum alijs tragematis ueſcantur, Galenus de aliment. facult. 1. 41. ἐντραγεῖν pro ἀκρατίζειν, ientaculum ſumere, apud Ariſtophanem in Equitibus. τραγισὰς Heſychius & Varinus exponunt eos, qui ſacrificata (τὰ ἱερεῖα) furentur: quidam nō rectè ſacrilegos, cum à uorando nomen factum uideatur. τράγειος, hircinus. Tragicum licet ut plurimum accipiatur pro eo quod ad tragœdiam pertinet, reperitur tamen pro hircino etiam: nam tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt, teſte Cælio. Follibus hircinis concluſæ auræ, Horat. 1. Serm. Veteres hirquinum pro hircino extulerunt. Plautus in Pſeud. Heus tu, qui cum hircquina ſtas barba, reſponde quod rogo. Hircipilum quidam pro hirſuto uſurpant, uel eo qui duros pilos habet. ¶ Hircus animal eſt libidinoſum: & quoniam libido oculos contrudit in angulorum anguſtias, quos uocant hirquos, authore Suetonio in uitijs corporalibus: inde à Vergilio ſcriptum uolunt, Tranſuerſa tuentibus hircis, quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida eſt, illic promantur ſigna: etiamſi Apuleius grammaticus, quod illic hæreant oculi, hircquos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniā id animal oculos habeat ad nares conuerſos. Proindeq; apud Ariſtotelem τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: ſed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum perſonæ nihil minus, quàm oculos ad nares ualeant inflectere, Cælius. Iſidorus ipſum animal hircum, ab oculis ad hircquos (id eſt angulos in eis, Græci canthos dicunt) cōuerſis, ſic appellatū autumat. In iam citato Vergilij hemiſtichio, hircis an hircquis rectius legatur, uide Pontanum de Aſpirat. lib. 1. Nos quamobrem hircum animal (inquit Nic. Erythræus Italus) uulgo becco uocemus, unde beccari, beccarie, & uox illa infamis ab hiſtoria eiuſdem animantis deducta, qua populus Venetus uiciſſim ſe uſq; ad fabulam impetere ſolet, pluribus ſanè in Stoico docuimus: Hæc ille, ſed Stoicus eius non extat. Eſt intra aures neruus nomine tragos, è regione cuius eſt quē uocant antitragon, Cælius. ¶ Hircum & caprum (ut Catullus) poëtæ appellare conſueuerunt graueolentiam ſub alis. Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epiſt. 1. fœtor ſub alis excitatur arctè nimis diſcumbentium. Homines ita graueolentes, hircoſos uocant, γράσωνας Græci (teſte Suida) ut odorem ipſum γράσον & tragon. Hinc illud parœmiôdes, γράσωνι μὴ ὀργίζου, Graſoni ne ſuccenſeas. Sudorem corporis ac ſordes graſoniam dixit Archigenes. Lanarum in ouibus ſordes Græci ut œſypum ſic graſum appellant. Ariſtoteles in Acharnenſibus, tragaſæum uocauit malè olentem, & alia fabula tragomaſchalos eoſdem dicit, Cælius 24. 18. ubi plura de hircini odoris ratione leget qui uolet. τραγομάσχαλοι, fœtidi hirci: tales enim mariti caprarum ſunt, Varinus: ſed abundat & expungenda eſt uox tragi, id eſt, hirci: ſiquidem homines fœtidos tragomaſchalos appellant, ut Ariſtophanes in Pace, ubi in Scholijs uerba à Varino uſurpata leguntur, ſed ſine dictione tragi. Pollux, Heſychius & alij κινάβραν hoc uirus appellant, τὴν τῶν αἰγῶν (ἢ τράγων) κιναβρώντων δυσωδίαν, ut in Capra docui. Plautus in Muſtellaria, Te Iupiter dijq; omnes perdant, oboluiſti allium. Germana illuuies, ruſticus, hircus, hara ſuis, ad hominem tranſtulit immundum & libidinoſum. Et in Aſinaria, Propter operam illius improbi hirci edentuli. Grauis hirſutis cubat hircus in alis, Horatius in Epodis. Plautus in Mercat. Quum ſis iam ætatis plenus, anima fœtida, Senex hircoſus, tu oſculêre mulierē, &c. Perſius Sat. 5. Dixeris hæc inter hircoſos cēturiones, id eſt, ruſticos, olidos, & omnis nitoris expertes, Budæus: Nonnulli legunt Varicoſos. Qui rem Venereā agunt, aut qui in ætate ſunt quæ ſufficiat Veneri, malè olent, καὶ τοῦ καλουμένου τραγᾶν ὄζουσιν, hoc eſt uirus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio eſt, quoniam puerorum ſpiritus humorem ſudoremq; concoquere poteſt: uirorum autem nequit. Proinde ſunt in ijs humiditates crudæ indigeſtæq;, & ad corruptionē procliues: ideoq; ſudores eorū, & reſoluti illinc fumi grauiter olent, idq; in alis præcipuè atq; inguinibus, &c. Ab hoc euentu putant eruditi, ut Sext. Pompeius docuit cum Cēſorino, pueros dici hirquitalos, ubi primum ad uirilitatem accedunt, fitq; Venereorum appetentia opportuna, Hæc Cælius. Hirquitallus, per l. duplex, & rurſus Irquitallus ſine aſpiratione, puer qui primò uirilitatem ſuam experitur, à libidine ſcilicet hircorum dictus, Feſtus. Hircipili, denſorum pilorum homines, Idem. ¶ Naues quędam Libycæ arietes & hirci dicuntur: unde conijcimus taurum etiam, qui Europam abduxit, tale nauigium fuiſſe, Pollux & Cælius. Tragi naues uidentur, fortè quod id genus animalium haberent

tanquam

tanquam insigne, Baysius. ¶Vox immutatur, maribus maxime: sed fœminis etiam idem accidit, quanquam obscurius, quod quidam hircire appellant, cum uox mittitur inæqualis, post uerò restituitur in sequentis ætatis grauitatem aut acumen, Aristoteles. Τραγίζειν, τὸ τραγᾶν τῇ φωνῇ τοὺς ἀκμάζοντας τῶν παίδων, Hesychius & Varin. Huius in uoce mutationis causam indagat Cælius 19.12. Τραγῳδία ἐκ τοῦ τραγᾶν, ὅ δηλοῖ βαρέως βοᾶν, Varinus. In oratore tragœdorum uocem exigunt eruditi, Cælius. Tragœdiam alij quasi hircinum cantum dictam uolunt: nam hircus præmiū dabatur tragœdiarum authoribus, qui rustici & pastores erant. Carmine qui tragico uilem certabat ob hircum, Horatius in Arte. Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob uocis asperitatem raucam, ab hircis ita uocem efferentibus producta uerbi ratione. Siquidem naturam tunc corpora dissociantem, multam repentinamq; ætatis efficere mutationem, augescētibus fœminarum uberibus, marium uero thorace, humeris, testibus: Accedere item morborum mutationes, solutionésue, &c. Cælius 19.21. Idem alibi τραγίζειν, hircum olere exponit. ¶Hirci pinguescentes minus seminis habent: hinc & uites cum nimia alimenti copia luxuriant, hircire dicuntur, Aristot. de generat. anima. 1.18. interprete Gaza: qui & aliū Aristotelis locum in Historia anim. sic transtulit: Hirci pingues minus fœcundi sunt: quorum argumento uites, quoties per nimiam alimenti copiam luxuriantes fructum non ferunt, hircescere rustici dicunt. Τραγᾶν quidam interpretantur διὰ τὴν τροφὴν ἐξυβρίζειν: idem uitium in uitibus simul & alijs arboribus ὑλομανεῖν appellari puto, cum nimia ubertate syluescunt, ac in materiam, uel lignum, ramos, & frondes eluxuriant. Τραγᾶν, οὕτω τὸ ἀκαρπεῖν τινὲς τῶν γεωργικῶν: οἱ δὲ μηλῶν νόσον, καὶ τῆς φωνῆς τὸ πάθος, Hesychius & Varinus: pro μηλῶν lego ἀμπέλων. Tragon uocant Græci in uitibus causationem, ubi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latinè queas nuncupare, Cælius: Alij sic uocant, siue importuno uento germina à uitibus abscindantur, siue cultorum imperitia oblędantur, ut Hermolaus in Corollario in quintum Dioscoridis lib. cap. 1. ubi tanquā diuersa uitis uitia hircum & hircescere uidetur accipere, cum unum sit: & cum infœcundæ fiunt uites hircescere dici ait, cum hoc non simpliciter sed adiecta causa nimiæ ubertatis proferendum sit. Articulationem (inquit Carolus Stephanus) eleganti uocabulo uocauit Gaza: quod uitis in ipso articulo potissimum lædatur. Inde uero hircescere siue hircire dicuntur uites ab antiquis scriptoribus, cum infœcundæ propter articulationes oblæsas redduntur: quoniam hircus animal (ut inquit Aristot.) pinguedine sterilescit, Hęc Carolus Stephanus. Ἐξ ὑπερβολῆς δὲ καὶ τὸ τραγᾶν τῆς ἀμπέλου, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἀκαρπεῖν συμβαίνει διὰ τὴν εὐβλαστίαν, Theophrastus de causis plātarum libro 5. cap. 12. Ibidem statim huius uitij remedia adscribit: & mox cap. 13. eiusdem causas: ubi Gaza sic uertit, Vitis autem articulatio uenit, aut flatu ablatis germinibus, aut imperitia culturæ concisis, aut tertio in supinum excisis. Sic enim humor largius collectus, uehementer ad germinandum excurrit, ita ut nihil queat fructificare. Suspicetur sane aliquis in duobus his locis non articulatio, sed hirculatio ab interprete primum esse scriptum: cum hoc uocabulum Græco respondeat, & eiusdem operis libro 1. in fine capitis 21. hirculatæ uites ab eo reddātur, ubi Græcè ἀμπέλους τραγώσας legimus. ¶Τραγαλέον Hesychius & Varinus exponunt διεῤῥωγότα, id est ruptum: ego in ea significatione ῥωγαλέον malim, nam & hoc διεῤῥηγμένον exponunt. Τραγὺ, πεπλησμένη, πεπηγυῖα, Iidem: extat hæc uox apud Aristophanem: locū iam non inuenio. Τραγαλίζειν uerbum usurpatur apud Aristophanem in Vespis, uidetur autē significare arrodere, uel paruis subinde morsibus deuorare: interpretes uariant. Suidas Aristophanis locum adducit, sed absq; interpretatione: Hesychius & Varinus non attingunt. Τραγόλας, ὅπλον, genus teli, quod Cottas tanta ui in quendam emisit, ut thorace & lateribus traiectis humo eum affigeret, Suidas. Tragula, genus teli, dictum quòd scuto infixum trahatur, Festus. Tum T. Baluentio uiro forti utrunq; femur tragula traijcitur, Cæsar 5. bell. Gall. Est & retis piscatorij genus eodem nomine apud Latinos. Tragos uidetur etiam panis nomen fuisse, à figura nimirum: ut in Ceruo dicā capite secundo, circa finem eorum quæ de Acheina ceruo dicentur. Τὸ δὲ κοῖλον τοῦ ὠτὸς, τὸ μὲν ὑπὸ τὸ πέρας τοῦ κροτάφου ἐπανεστηκὸς εἰς τὸ ἔσω νεῦρον, τράγος: τὸ δὲ ἀντικείμενον, ἀντίτραγος, Pollux.

¶Erineon, ut ex Pausaniæ thesauris (in Messeniacis) percipi licet, Græcorum nōnulli olynthon dicunt: tragum autem Messenij. Id quod symbolicè significauit Apollo Aristomeni & Theoclo uati de salute consultantibus respondens, Εὖτε τράγος πίνῃσι Νέδης ἑλικόῤῥοον ὕδωρ Οὐκέτι Μεσσήνην ῥύομαι. Erat autem Neda fluuius, cuius uisuntur fontes in Lycæo monte. Tragus uerò non hircus intelligebatur: sed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodam modo hauriens, unde à Theoclo coniectatum ingruere Messenijs fatale malum, Cęlius. Idem paulò post erineon negat esse syluestrem ficum, sed sui generis haberi, à Dorica ciuitate sic nuncupatam, ex Lycophronis interprete: quod in præsentia non impugnabo. Huius Messeniorum historię meminit etiam Suidas in Τράγος.

Tragacantha describitur apud Dioscoridem: nomē in officinis seplasiariorum etiamnum seruat: utcq; omnes lachrymam passim nouerunt (inquit Marcellus Verg.) sic peregrinam Italiæ stirpem, si Theophrasto credimus, pauci nouisse nunc possunt, in Creta, Arcadia, Peloponnesi Achaia, & Asiæ Media nascentē. Et paulò post, in uetustissimo Dioscoride Latino, Longobardis literis scripto, repertum à se scribit, tragacantham composito nomine à Græcis nominatam, quoniam spinosa, & tragio, quæ Cretæ peculiaris stirps est, congener & similis sit. Gaza apud Theophrastum, qui tribus quod sciam locis eius meminit, hirci spinam transfert. Tragacanthen fert Creta, spinæ albæ radice, multū prælatā apud Medos aut in Achaia nascēti, Plinius. Abūdat hodieq; in Creta, & inde Venetias affertur,

Antonius Brasauola. Tragion fruticem sola Creta insula gignit, terebintho similē & semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt, Plinius. τραγεῖον penultima circumflexa, Hesychius & Varinus nihil quàm herbæ genus esse docuerunt. Dioscorides libro 4. cap. 47. tragion describit quod in sola Creta nascatur, folijs, uirgis & semine lentisco simile. (Plinius alicubi his tribus partibus iunipero simile facit tragion siue tragonin, quod non probo: lentiscus enim & terebinthus ijsdem tribus similes fermè sunt, utraque à iunipero longè diuersa:) sed minoribus omnibus, &c. Ferunt, inquit, sagittis uulneratas syluestres capras hoc sibi frutice mederi, pastisque eo decidere cuspides. Hinc forte aliquis tragion dictum conijciat, quod hircis & capris syluestribus medeatur. Sed mox apud eundem alterum tragion describitur: quod cum priore puto nihil quàm nomen cōmune habet, non etiam nominis rationem. Sic enim dictum ait, inde quod folia eius hirci odorem per autumnum spirent. Idem tragon, tragocerotem, & cornulacam Romanis appellari adscribitur: item scorpion, quod nomen trago herbæ mox dicendæ magis conuenit, ut garganon quoque, scribendū traganon. Tragonia herba qualis sit, non traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti (portentosum enim est) adalligatam triduo absumere lienes, Plinius. Ego hanc tragoniam alterum Dioscoridis tragion esse crediderim: cui scolopendrij seu aspleni folia tribuuntur: & eam ob causam forte etiā uires easdem à magis. Galenus alterum hoc genus tragij multis in locis nasci scribit. Vel potius lonchitidem alteram, cui folia scolopendrij & splenem minuendi uim Dioscorides tribuit. Fieri etiam potest, ut una herba propter nominū diuersitatem pro diuersis habita sit à Dioscoride, & eum secutis alijs. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion uocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis rubentibus, grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum decem aut duodecim cacumina trita ex uino pota, cœliacis, dysentericis sanguinem excreantibus, mensiumque abundantiæ auxiliantur, Plinius. Eiusdem meminit lib. 13. cap. 21. Tragion, inquit (lego tragon) & Asia fert, siue scorpionem, ueprem sine folijs, racemis rubentibus, ad medicinæ usum. Dioscorides etiam lib. 4. cap. 49. hanc plantam describēs, scorpion & traganon à quibusdam nominari meminit. Nomen equidem tragi impositum ei suspicor à tritici granis, quibus à Plinio simpliciter, à Dioscoride magnitudine tantum comparatur. Est autem tragos etiam tritici siue frumenti genus, ut mox dicemus. Scorpion dictum apparet, quod acuminata granorū capita sint. In iuncorum genere aliqui eam numerant, nec dissimilem marino iunco in aliquibus faciunt, Marcellus Vergilius ex Hermolao: qui hanc in littoribus Italiæ gigni herbarios asserere scribit, & ob similitudinē à multis iuncum marinum uocari. Idem monet racemos à Plinio dictos, quos Dioscorides ῥᾶγας uocat, id est acinos: hi singuli, racemi ex acinis pluribus collecti intelliguntur. Posset sanè aliquis acinos istos foliorum loco tragi ramulis adhærere suspicari, quemadmodum illecebra tertium sedi genus foliola tritici granis crassitudine & figura ferè similia promit: nisi uerba Dioscoridis, τούτου ὁ καρπὸς ὡς ῥᾶγες δέκα, σὺν οἴνῳ ποθέντα, hoc impedirent: Ego τούτου τῶν κλάδων legere malim, ut Plinius transtulit, sic & constructio melius constabit. Marcellus transtulit eius fructus numero decem acini cum uino poti, tanquam legerit, τούτου τοῦ καρποῦ: Ruellius, racemorum acini decem, neutrum probo: uidetur Ruellius racemorum pro ramorum apud Plinium legisse: quasi acini necessariò in racemis sint. At Dioscorides in trago non acinos, sed ueluti acinos spectari scribit: ὡς δέκα, reddendum circiter decem. Tragon cerealem Dioscorides describens, libro 2. cap. 84. certum frumenti genus intelligit, alij paratam ex tritico ueluti halicam sic uocant. Tragos (inquit Dioscorid.) quandam chondri, id est halicæ frugis figuram gerit: multò minus quàm zea nutrit, quod multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit. Ptisanæ conficiendæ uulgata ratio est: simili modo ex tritici semine tragum fit, in Campania duntaxat & Aegypto, Plinius. Alibi quoque tragum Italiæ peregrinum & ab Oriente inuectum meminit. Tragos cognomento σιτώδης, hoc est cerealis, ut ab herba trago distinguatur, frumenti genus est. In Hippocrate quid sit strygis, quod ipse leuius esse tritico, & uentrem magis soluere testatur, non comperi: nisi quis pro trago strygite (forte, sitode) accipiat, Hermolaus. Galenus de trago frumēto à Dioscoride dicta repetit. Addit (lib. 1. de aliment. facult.) ex splendida & nobili siligine seu olyra, ut decet excorticata, tragum confici, cuius plerisque est usus. Primum in aqua coquitur, mox effusa priore aqua mulsum, sapa, uel passum infunditur: demum pineæ nuces aqua præmaceratæ donec intumescant, superinijciuntur. Sunt qui tragum non ęmulari tantum aspectu olyram, sed idem esse genus defendunt, specie tantum differre. Farris apparatum docet Aetius lib. 9. cap. 45. Frumentum uel maturum uel uiride madefit, cortice repurgatur, Sole siccatur, crassissime molitur. Χόνδρος τραγανός, (Varinus post χόνδρος distinguit) ὅτος ὁ ἄλιξ, ἢ παχύς, ἢ μωρός, Hesych. Tragum quidam Gallicè exponit du ble turguet. Hier. Tragus lib. 2. ca. 23. tragum frumentaceum Dioscoridis interpretatur farris genus, quod Columella uerriculum albū appellarit: ipse Germanicum ei fingit Teutschen reiß, id est oryza Germanica: quod oryzæ instar grana eius cum lacte coquantur: hordeo (inquit) simile est per omnia, uegetius tamen & candidius, uere seritur. Ego de ea re certi in præsentia nihil habeo: Hoc tantum dicam, uideri mihi genus hoc frumenti tragos appellari Græcis, uel παρὰ τὴν τραχύτητα (unde & ipsum animal tragon deducunt Grammatici quidam) quòd asperius sit, & multum furfurosi recrementi habeat, plus nempe quàm zea, ut Galenus & Dioscorides scribunt: nisi quis ad aristarum asperitatem referre malit: Vel παρὰ τὸ τραγεῖν, hoc est ab edendo: cum non solum grana per se ad panificium molantur, & integra aut modice fracta cum iure aliquo

decoquantur;

decoquantur: sed insuper sui generis cibarium ex eis fiat, ut ex Galeno iam retuli. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quę hirculus uocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maximè adulteratur. Distat, quod sine cauliculo est, & quod minoribus folijs, quodq; radicis neq; amarę, neque odoratæ, Plinius. Dioscorides tragon appellat, & discerni docet quod candidior sit, ac folijs minus oblongis, reliqua ut Plinius. Idem Sampharíticam nardum scribit, καυλὸν ἔσθ' ὅτε μέσον ἔχειν ὑπερτραγίζοντα τῇ ὀσμῇ, hoc est, caulem aliquando medium ex se mittere, odore supra modum hircino. Est & tragopogon, quem alij comen uocant, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu, Plinius. Et alibi, Scādix, quę ab alijs tragopogon uocatur, herba in cibo uulgaris apud Aegyptios. Tragopogon (inquit Hermolaus in Corollario) hoc est hirci barba, quæ & scandix à Plinio uocatur: nisi, quod suspicor, deprauata lectio est, describitur à Theophrasto histor. plant. 7. 7. in hunc modum: Radix longa, dulcis: folium croci, longius: caule paruo, (breui) super quem calyx latus, & barbula: quę summo uertice incana & prolixa funditur. Acetarium quidam olus hanc esse falsò uolunt, quam uulgo barbam petræ, & in Gallia cispadana barbulam hircinam uocent. Habetur & quę gerontopogon, id est senis siue presbyteri barba dicitur, tragopogoni ferè tota similis, nisi quod lacte manat, & radice amara est, non dulci, à Nicandro geraòs pogon fortasse nuncupata: sed & radice dulci carpitur Romæ. Tragopogona uocari & in trago pisce, inuenio partem sub gula eius nigrantem, ut Athenæus author est, Hæc Hermolaus. Et alibi, Nicander (inquit) erigerontem intellexisse uidetur, cum geraon pogona dixit: nam & nos senecionem uocamus, aut tragopogoni similem herbulam, quæ uulgo barba senis dicitur: aut chrysocomen, quam & Iouis barbam appellamus. Tragopogon herba (ut apud Ruellium legimus) edendo est, flore luteo: quę uerò altilis in hortis crescit, folio est latiusculo, flore purpureo. Radices in altum agit, quę hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendat. A plurimis nunc Romana consuetudine dicitur petræ herba, quod asperis locis quasi è medijs saxis uideatur erumpere, à quo etiā Hetruria saxificam appellat. Gerontopogon eadē esse creditur permultis. Alij distinguūt, quoniam hirci barbula sit radice dulci oblonga, in scapo calyx ingens, flos purpureus & prolixa barba: In gerontopogone radix amara, flos luteus, in caulis uertice calyx longus, qui incanescentes barbulas fatiscat, Hæc Ruellius. Ego tragopogonem in Montepessulano uidi, in Germania & alibi hactenus nusquam: folijs croci. Cæterum barba senis, quam recentiores pleriq; pro hircina falsò accipiunt, uulgo nominatur habermarck. Galenus ἐκ τραγοπώγωνα ladanum exponit, quod ab hircorum barbis colligatur: Arabici sanè scriptores multi ledon fruticem, ex quo ladanum, barbam uocant hircinam. Barba hircina & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Idem alcheratib, herbam hircinam interpretatur: & alibi Lac de Sersi, herbam hircinam uel hypocisthidem: & Crisomon, linguam hircinam, centumneruiam. Quidam chrisomon, chamæmalum faciunt: centumneruiam, plantaginem maiorem. Sed de Ladano quod è barbis caprarum & hircorum depascentium colligitur, dixi in Capra capite tertio. Alauim genus est calaminthæ: & aliud quod calamintham hirci uocant, Vetus expositio uocabulorum Auicennæ. Tragoriganum herba est, quæ in cibo libidinem stimulat, unde & nomen ab hircis impositum uidetur. ἔνθ' ἀγροτέρης τραγορειγάνου, Nicander: ut Etymologus & Varinus meminerunt: corrupta apud eos ὄρειον uel ὄρειον uox uidetur. Plura de hac stirpe uide apud Ruellium. Tragonaton, lychnis syluestris, in nomenclaturis apud Dioscorid. Vbi tragoceros etiam anemone, & aloë cognominantur: item tragion alterum, quod Romani inde facto nomine cornulacam appellasse uidentur: quamuis in historia eius nulla cornuum similitudo, sed odor tantum hircino similis exprimitur. Saxifragia hircina à quibusdam uocatur herba pimpinellæ similis, propter odorem radicis, Matthæolus. Germani hanc ipsam pimpinellam uocant, cum à uicinis gentibus Gallis & Italis, aliam pimpinellæ nomine appellandā esse constet, quę & in cibum uenit, & in hortis colitur. Natrix uocatur herba cuius radix euulsa uirus hirci redolet, Plinius. Forsitan hæc saxifragia iam dicta fuerit: quanquam dictamnus etiam uulgaris, ut audio, cum eruitur, radice hircum olet.

¶ Cinirus ex oue & hirco nascitur, Albertus libro 22. in Ibrida, sine authore. Plinius umbros dictos ex musimone (cui uillus caprinus, uel hircinus) & oue nasci scribit. De capris tragænis in Capra dixi, parte 3. capitis 8. ¶ Ab hirci similitudine & cerui, nomen tragelaphi factum est. Est eadem, qua ceruus, specie, barba tantum & armorum uillo distans, quem tragelaphon uocant, non alibi quàm iuxta Phasin amnem nascens, Plinius 8. 33. & Solinus in fine capitis 22. Ge. Agricola tragelaphum interpretatur, Germanice dictam feram ein brandhirse/quæ quidem mihi hactenus ignota est. Tragelaphus, inquit, & ceruus, in syluis cubant. Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia, Diodorus lib. 3. Apparet sanè ab Aristotele idem animal hippelaphum dici, (ut Raph. Volaterrano etiam uidetur) quoniam & peregrinum facit, & eadem quę Plinius tragelapho tribuit, barbam nempe, & armos uillosos, & cerui similitudinem, tum magnitudine corporis, tum quod fœmina in eo genere cornibus caret. Hippardium (inquit) & hippelaphus tenuissimo iubæ ordine à capite ad summos armos crinescunt. Proprium hippelapho uillus, qui eius gutturi, modo barbæ, dependet. Gerit cornua utrunq;, excepta fœmina hippelaphi: & pedes habet bisulcos. Magnitudo hippelaphi non dissidet à ceruo: gignitur apud Arachotas. Et alibi, Hippelaphus satis iubæ summis continet armis, qui à forma equi & cerui, quam habet compositam, nomen accepit, quasi equiceruus dici meruisset. Et rursus, Equiceruo cornua sunt capræ proxima, Gaza aliâs Græcum hippelaphi nomen

relinquit,aliâs equiceruum transfert. Albertus ramosa & ceruinis similia cornua tragelapho tribuit, sed sine authore. Cerui similitudinem utricꝫ in hoc animali uiderunt, tum qui tragelaphum, tum qui hippelaphum nominarunt: sed hi propter iubam equiceruum dicere maluerunt, illi propter barbam simul & cornua hircoceruum. Volaterranus tamen ex Aeliano citat, tragelaphum cætera similem ceruo esse, barba tantum & armorum uillo hirco propiorem. Pygargus, inquit Bartolemæus Anglicus, animal est cornutum & barbatum hirci instar, minus ceruo, maius hirco, simile hircoceruo, sed longè minus, ut legimus in Glossa in Deuteronomij caput 14. אקו ako uocem Hebraicam Deuteron. 14. aliqui tragelaphum interpretãtur, alij ibicem aut rupicapram. Vide infra in Ibice. Tragelaphus aliquibus nominatur de re quæ nulla sit, nec usquam in rerum natura reperiatur, ut & σκινδαψός, χόραψός, καλυψός (melius λυκαψός, ut Stephanus habet, quæ omnia in αψός cum acuto in ultima desinunt:) Etymologus & Stephanus in γαληψός. Est autem uerisimile idcirco nusquã huiusmodi feram extare à plerisꝗ creditum, quod nunquam eam uidissent, & solum nomen audiuissent, quod mirum non est, cum in Arabia & apud Arachotos reperiri authores referant. Arachoti autem Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaso profluit: Sunt & alij (alia huius nominis ciuitas, quę & Arachosia) prope Massagetas, Stephan. Athenæus libro undecimo tragelaphos pocula quædã dicta, Alexidis & Eubuli testimonijs comprobat, qui simpliciter hoc nomen inter pocula posuerunt: tertiò Menandri, apud quem τραγέλαφοι λαβρώνιοι leguntur: quartò Antiphanis, qui diuitem quendam præter alia possidere scribit phialas, triremes, tragelaphos, carchesia, ampla nimirum & pretiosa pocula. Satyros aliqui tragos, id est, hircos uocarunt, eò quod hircorum aures habeant, Hesychius & Varinus. Tragopanadem auem quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo, Plinius fabulosam putat. Tragos apud Aristotelem spongia quædam durior asperiorꝗ uocatur, nimirum παρὰ τὴν τραχύτητα, hoc est ab asperitate deflexa uoce. Dicuntur apud eundem tragi, id est, hirci, mænæ siue haleces mares cum fœtu impleri fœmina incipit: à libidine ut uidetur, qua hircus præcipuè infamis est. Festus docet etiã conchæ genus tragum dici, mali saporis: unde causa nominis intelligitur. Alius item tragos piscis exocœto, qui & adonis uocatur, similis describitur: nisi quod partẽ sub gula nigrantem habet, quam tragopogona uocant, Hermolaus.

¶ Caper grammatici nomen. Est & Caper uel Caprus, fluuius, qui Laodiceam Cariæ urbẽ cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo & Plinius meminerunt: sed hęc uox ad capron Græcorum, id est aprum, potius pertinet. Tragæ dicuntur Aeoles à Trage palude, Varinus. Tragæa, Τραγαία, insula est iuxta Cyclades, (uel una ex Cycladibus:) item urbs in Naxo, ubi Tragius Apollo colitur. Eupolis per epsilon & plurali numero scribit Τραγεταὶ: ciuis Trageates, Stephanus. Ante Miletum in proximo est Lada insula circa Tragæas insulas, quæ stationes piraticas habent, Strabo libro 14. Tragasæ, Τράγασαι proparoxytonum, regio Epiri, à Tragaso quodam, in cuius gratiam Neptunus salis densationem fecit: unde sal Tragasæus. Hinc & campus Halsius à sale dictus est, Stephanus. Apud Pollucem 6. 10. Τραγάσαι paroxytonum scribitur: et exponitur lacus in Troade: uel campus in Epiro: à Tragæo (lege tragaso, quamuis Cælius etiam Tragęo transtulit:) cuius gratia Neptunus salem densauerit. Τραγάσαι, οἱ ἅλες οἱ ἐκ Λέσβου, Hesychius: lego τραγασαῖοι ἅλες, etc. apud Stephanum etiam Τράγασοι οἱ ἅλες, similiter deprauatum est. Tragasion, Τραγάσιον, in Troia est, sic dictum à Tragaso patre Philonomiæ, quę Tennen amauit, Varinus, apud quem Τέννει legitur pro Τέννου: et Etymologus, qui Τένου habet per ν simplex. Tragasæum Aristophanes in Acharnensibus protulit, tanquam deriuatum à ciuitate nomen, cum per iocum ad hirci uirus magis respiceret, Varinus. Tragasęum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum uectigal iniunxisset Lysimachus, euanuit: mox dempto, succreuit, Cęlius. Tragilus, Τράγιλος, urbs est Thraciæ iuxta Chersonnesum & Macedoniam, Steph. Tragurium, insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, cum ciuitate eiusdem nominis, Ptolemæus lib. 2. Plinius 4. 21. marmor eius commendat. Ceraistes, Κεραΐστης, locus est Mileti, dictus inde quòd Apollo cornua hirci maris ab eo mulsi, illic fixerit, ut Callimachus scribit, Varinus.

¶ b. In Delo insula consecratum aiunt hirci cornu bicubitale cum dodrante, ponderis librarum uigintisex, Varinus in Κέρατα. Montanus hircus, qui in montanis pascuis uersatur, domesticus alioqui. Pascali pecore, ac montano hirco atꝗ soloce, Lucilius. Solox lana, crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius in Barathro: Ego ab lana solocia ad puram data, Festus.

¶ c. At mutire capris hirce petulce soles, Author Philomelæ. Φριμάσσειν, de hirco dicitur, φρυμάττεσθαι uero (uel φρυάττεσθαι potius) de equo. Εὐὰ, hircinæ uocis imitatio, Varinus. ¶ Ἀπεψωλημένοι τράγοι δ᾽ ἀκρατιεῖσθε, Aristoph. in Pluto: Scholia interpretantur, ὡς τράγοι ἀκρατιεῖσθε, ἀντὶ τοῦ φάγοιτε, ἢ ἀκρατῆ πράσσετε, λέγετε τὸ ἄκρον τοῦ αἰδοίου. ἐπειδὴ μετὰ τὴν συνουσίαν οἱ τράγοι λείχουσι τὰ ἑαυτῶν αἰδοῖα. Aegyptij in hieroglyphicis penem fœcundum significantes, hircum pingunt: qui post septimum ab ortu diẽ coit: & quanquam inualidum & sterile semen emittit, coit tamen citius cæteris animalibus, Orus. In Mendesia Aegypti, hoc mea memoria prodigium cõtigit: Hircus cum muliere coijt propalam, quod in ostentationem hominum peruenit, Herodotus lib. 2. Hac de re etiam Pindari uersus Strabo citat libro 17. Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης, ἔσχατον Νείλου κέρας, Αἰγίβατοι ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται. In Lemno insula ex mammis capri, quas ille geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emulgebatur, ut colostra inde conficerent: quod idẽ etiã proli masculæ capri illius euenisse accepimus. Sed hæc ostentis annume-

annumeranda potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino consulenti, deus amplius incrementum peculij fore respondit, Aristoteles. μυθώσομαί τι ὥσπερ τράγος τὴν ῥῖνα, Aristoph. uide supra in Capra H.c. Satyrus à Syllæ militibus captus, uocem asperam, equi præsertim hinnitu, & hirci balatu permistam ædidit, Plutarchus in Sylla. Et paulò post, Pridie quàm Campaniam ingrederetur, duo eximiæ magnitudinis hirci iuxta Ephæum montem conserere conspecti sunt, omnia quę inter pugnandum euenire mortalibus solent, nunc inferentes, nunc tolerantes. Erat autem uisio, quę paulatim à terra eleuata quaquauersus per aërem dispergebatur, obscuris idolis perquam similis: postmodum euanuit.

¶ d. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircũ, cerasten, (arietem intelligo,) porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volaterranus.

¶ h. Græcis sacrificaturis capros ciceribus explorare moris erat: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cælius. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco, & ariete constabat: hoc hecatomben & trittyn uocabant, ut exposuimus in Boue pluribus. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyraldus. Apollini, Homero teste, unus tauro, alius ariete, aliquis hirco sacrum fecit. Agathius Gottici belli lib. 2. author est, ingruente Persarum bello in Marathonijs campis, uouisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolaturos, quot peremissent hostes. Quod cum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis uel succidaneis, Cælius. Capram & hircum Mendesij pro dijs sibi cõsecrarunt, Gyraldus, & Strabo lib. 17. Iidem tum Pâna tum hircum uno uocabulo Menden appellant, ut supra dixi in prima parte huius capitis. In Capra etiam ex Herodoto retuli quod Mendesij capras & hircos uenerentur: & de hircinis cruribus Panos, unde & τραγοσκελὴς cognominatur & τραγοβάμων, ut explicaui ultima parte capitis octaui de Capra. Hircum (Aegyptij) deificarunt, sicut & Græci Priapum: & propter eam corporis partem à qua fit omnium ortus, pudendis non solum Aegyptij, sed alij plures sacra faciunt, Diodorus Siculus. Bacchi transformationem in caprum, Ouidius libro 5. Metamorphoseon describit. Hircum Baccho sacrificant, inquit Phurnutus, eò quod uites & ficos lædere existimetur. Quamobrem excoriato etiã hirco in utrem insiliunt agricolę iuuenes in Atticis uicis. (Hunc Ascoliorũ more in capra iam explicaui:) Sed forte hac uictima Bacchus gaudet, quoniam & ipse hircus sit. Vergilius lib. 2. Geor. cum quadrupedes uitibus infestas nominasset, subiungit: Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur: & ueteres ineunt proscenia ludi, &c. & mox post mentionem ascoliorum, id est, saltationis super utres caprinos uel hircinos uino repletos, Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram: Pinguiaq; in ueribus torrebimus exta colurnis. Victimæ numinibus (inquit Seruius in hunc Vergilij locum scribens) aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per similitudinem, ut nigrum pecus Plutoni; per contrarietatem, ut caper qui obest uitibus, Libero. Aris autem omnibus, non sine causa dixit. Nam cum numinibus cæteris uariè pro qualitate regionum sacrificetur, &c. Libero ubiq; caper immolatur. Prima existimatur hostia (inquit Probus) fuisse sus, quia terrã rostro protrudendo semina erueret: secunda caper, quia uitem læserat: quod & Pythagoras etiam testatur apud Ouidium libro 15. Metamorph. Meminit etiam Varro lib. 2. cap. 4. Icaro patri Erigones, Liber pater uinum & uitem, & uuam tradidit: qui cum seuisset uitem ipsam, & hircus in uineam se coniecisset, & quę ibi tenerrima folia uiderat decerpsisset, ex pelle eius utrem fecit, ac uento plenum perligauit, & in medium mare proiecit, suosq; sodales circa eum saltare coëgit, Higinus. Incensis iam altaribus, & admoto hirco, id carmen quod sacer chorus Libero patri reddebat, tragœdia dicebatur: hoc est ab hirco uinearum hoste, & à cantu, ut refert Donatus. Vel quod uter ex eius pelle uini plenus, solenne præmium cantoribus fuerat: uel quod hirco donabatur eius carminis poëta. Ouidius lib. 1. Fastorum: Sus dederat pœnas: (propter agrum scilicet rostro effossum, & segetem uastatam, Cereri immolata:) exemplo territus horum Palmite debueras abstinuisse caper. Quem spectans aliquis dentes in uite prementem, Talia non tacito dicta dolore dedit. Rode caper uitem, tamen hinc cum stabis ad aras, In tua quod spargi cornua possit, erit. Citat hunc Ouidij locum Politianus in Miscell. cap. 26. & adijcit etiam Eueni distichon Græcum, ex quo Ouidium transtulisse apparet. Id huiusmodi est: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί τράγε θυομένῳ. Et mox, Afferamus etiam (inquit) quod apud Suetonium in Domitiano est, his uerbis: Vt edicti de excidendis uineis propositi gratiam faceret, non alia magis re compulsus creditur, quàm quod sparsi libelli cum his uersibus erant: Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ. Quod enim supra uitis capro minitabatur: hoc eadem nunc Cæsari, pulcherrima parodia: Vel si me, inquiens, ad radicem comederis: tantum tamen uini producam, quantum immolando Cæsari possit infundi. Distichon Eueni in hircum, apud Varinum etiam reperi, in uoce Ἀσκωλιάζειν. Cares pro hirco canem immolabant, unde factum est prouerbium Caricum sacrificium, ut in Cane retuli. Veneris πανδήμου, id est, uulgaris dictæ effigies ex ære hirco etiam æreo insidet, Scopæ statuarij opus, apud Pausaniam Eliacorum lib. 2. Cur autem hirco insideat lectori conijciendum relinquit. Mihi quidem ratio in promptu apparet, quod hircus maximè obnoxius libidini sit: cui gẽtiles pandemon suam Venerem præficiunt, quam ad uraniæ, id est cœlestis, differentiã ita cognominant: nisi quis historiam aut fabulam potius, quam Gyraldus, ut nũc subijciam, refert, huius rei causam fecerit. Epi

tragiam Venerem, inquit, Plutarchus in magnis Parallelis scribit uocatam, cum Apollo Delphinius (Delphicus, Cælius) Theseo respondisset, nauigaturo in Cretã, ut deligeret sibi nauigationis ducem Venerem, & is ad mare capram deæ immolaret, statim ea in marem est mutata, ἀπὸ τοῦ τράγου uidelicet denominata ἐπιτραγία, id est ab hirco. id sexta instantis Munychionis, hoc est mensis Martij, contigisse idem Plutarchus est author, Hæc Gyraldus. ¶ Extat apud Martialem lib. 5. lepidissimũ Epigramma, quo narrat historiam sacerdotis, qui cum hircum Baccho mactaret, agrestem & rudem quendam hominem sibi inseruientem, testiculos acuta falce secare iussit, Teter ut immundæ carnis abiret odor. Interim occupati circa hircum inclinatiq; sacerdotis scrotum apparens, rusticus re male intellecta subito resecuit, antiquos sacrorum ritus id postulare existimans. Sic modo qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Anytes epigramma in pueros hirco inequitantes Anthologij libro 1. sect. 33. extat huiusmodi. Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ τράγε φοινικόεντα θέντες, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι, Ἵππια παιδεύουσι θεοῦ περὶ ναὸν ἄεθλα, ὄφρ' αὐτοὺς φορέῃς ἤπια, τερπομένους. Dialogum hirci & bouis in argento sculptorum, uide supra in Boue capitis 8. parte 8.

¶ PROVERBIA. Anus hircissans, γραῦς καπρῶσα, de anu adhuc intempestiua libidine pruriente, &, ut ait Plautus, catulliente. Aristophanes in Pluto, Ἀλλ' ἠπίστατο γραὸς καπρώσης τἀφόδια κατεσθίειν: Verum nouerat Anus caprissantis uorare uiatica: de iuuene cui anus libidinosa omnia suppeditabat, Nota est hircorum libido, odorq;, qui & subantes consequitur, Hęc Erasmus. Imposuit ei uocum similitudo, ut κάπρον Græcorum (quibus ea uox aprum & suem marem significat) pro Latinorum capro, id est hirco transferret. Καπρᾶν scropharum est, cum libidine turgent & mares requirunt, ut in ipsarum historia clarè constabit. Quamobrem Anus subans, non hircissans, ab Erasmo reddendum fuerat. Ad eundem ferè sensum à Germanis quibusdam effertur: **Wann die alten geul geben werden/so stehen sie nit zů halten.** γραῦς ἀναθυᾷ, Anus hircum redolet, de uetula libidinante: propterea quod alarum & reliquarum partium odor excitatur ad libidinem incensis, Erasmus. Miror sanè nullum ab eo huius prouerbij authorem citari, neq; à quo Græcorum id decerpserit indicari. Quod ideo desidero, quoniam ἀναθυᾷ uox deprauata mihi uidetur. Ego nihil hircinum in ea uideo, sed ἀναθύει legendum assero, ut sensus sit, Anus iuueniliter ludit aut saltat: in quem sensum & hæc proferuntur, γραῦς βακχεύει, γραῦς χορεύει. Suidas ἀναθύειν exponit rem diu intermissam repetere, & Pherecratis uersum adducit, πάλιν αὖθις ἀναθύουσιν αἱ γεραίτεραι, id est, Anus denuo iuueniles repetunt mores. Varinus (ex Hesychio) addit ἀναθύειν τὸ ἀνασκιρτᾶν, καὶ αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἀνανεάζειν: & rursus paulo post, Ἀναθύειν, ἀναιρεῖν, παραβαίνειν: quæ quidem interpretationes omnes, præterquam τὸ ἀναιρεῖν, id est, occidere, ad prouerbij sensum congruunt. Ἀναθυήσασα etiam apud Hesychium ἀνασκιρτήσασα exponitur. Erasmus mihi deceptus uidetur, tanquam ἀναθυᾷ pro ἀναθυμιᾷ acceperit: quod uerbum tamen ad hircinum & fœtidum odorem referri non potest, sed ad suauem & gratum qualis aromatum est: adde quod transitiuum semper est, ut suffire Latinis. ¶ Caricus hircus, Καρικὸς τράγος: Diogenianus indicat dictitatum de uilibus & contemptis. Hesychius indicat usurpatum à Sophocle, &c. Fieri potest ut prouerbium eò respiciat, quod Cares pro hirco solent immolare canem, ut indicatum est in prouerbio Caricum sacrificium, Erasmus. ¶ Qui Bauiũ non odit, amet tua carmina Mæui, Atq; idem iungat uulpes, & mulgeat hircos, Vergilius in Palæmone: de re palàm absurda. Est enim uulpes animal ab aratro uehementer alienũ. Lucianus de Demonacte in uita eius narrat, quod cum conspiceret duos quosdam philosophos, utrosq; pariter indoctos, inter se disceptantes, & alterum quidem ridiculas quasdam quæstiones proponentem: alterum item aliena, neq; quicquam ad rem facientia respondentem: Quid, inquit, amici, an non horum alter hircum mulgere uidetur, alter cribrum supponere? Refertur à Diogeniano his uerbis, πότερον ὁ τὸν τράγον ἀμέλγων, ἢ ὁ τὸ κόσκινον ὑποτιθεὶς, ἀφρονέστερος, id est, Vtrum stultior, qui mulget hircum, an qui cribrũ supponit? cum uterq; pariter absurdè facit, Erasmus.

DE HOEDO.

A.

HOEDVS Hebraice nominatur גדי gedi. Dauid Kimhi putat tam agnum quàm hœdum sic appellari, & ideo differentiæ causa plerunq; caprarum nomen adijci, hoc modo, gedi haissim. R. Abraham solis capris hoc nomen attribuit, ut solet etiam Arabica lingua: plurale masculinum est gedaijm, fœmininum gedioth. Geneseos cap. 38. Chaldaica translatio habet gadeia, Arabica gedi, Persica bus kahale busan. Septuaginta eriphon, Hieronymus hœdũ. Sair uel seir etiam Hebræis paruum hircum significare supra dixi, aliqui hœdum interpretantur. Hœdi Græcis ἔριφοι dicuntur, usq; ad tres aut quatuor menses, deinde χίμαροι ad partum usq;, Varinus. Qui sex menses excedunt, non hœdi, sed αἶγες, id est, capellæ uocantur, Symeon Sethi. Hœdus hodieq; uulgo apud Græcos ἐρίφι nominatur. Italice cauretto, quasi capreolum dicas: quo nomine barbari quidam etiam in Latina lingua pro hœdo abutuntur. Aliqui etiam Italice capretto uocant, alij ciauarello: Rhęti qui Italice loquuntur ulzol. Hispanicè, cabrito. Gallicè, cheureau. Germanicè gitze, uel ut alij scribunt Kitzlein. Anglicè kydd. Polonicè koziel.

C.

Ferè ad tres menses nō disiunguntur hœdi, Varro. In nutricatu hœdi trimestres cum sunt facti, tum submittuntur, & in grege incipiunt esse, Varro. Vbi editi sunt, eodem modo quo agni educantur: nisi quod magis hœdorum lasciuia compescenda, & arctius cohibenda est. Tum super lactis abundantiam famera, uel cytisus, aut edera præbenda: uel etiam cacumina lentisci, (& arbuti, Palladius:) aliæq; tenues frondes obijciendæ sunt, (sæpe præbenda, Palladius.) Sed ex geminis singula capita, quæ uidentur esse robustiora, in supplementum gregis reseruantur; cætera mercantibus traduntur, Columella. De mentigine hœdorum mortifera lactentibus, dicam infra in Agnis ex Columella, &c. Natura corporis partes fingēs perficiēnsq;, fecit ut ipse citra doctrinam, proprias actiones aggrederentur: cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, sed ita alendo, ut matrem quæ ipsum in utero gestauerat, nunquam uidisset. Cum enim prægnātes capras dissecarem, hœdum à matre exolutum ita abstuli ut ipsam haudquaquam uideret: atq; in domum quandam, ubi multæ pelues erant, deposui: quarum aliæ uini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ; aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hœdum conspeximus, in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuisset crura incessus gratia sibi fuisse concessa: deinde excussit quam à matre contraxerat humiditatem. Postea pede latus scalpere, ac deinde singula uasa olfacere uidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac tandem absorbuit. Quibus uisis, omnes exclamauimus, Hippocratem uerè dixisse, animalium naturas esse indoctas, (& reliqua) Galenus lib. 6. de locis affectis, cap. 6.

¶ D. Splendidior uitro, tenero lasciuior hœdo, Ouidius.

¶ E. Caseus fit lacte coagulato, hœdino imprimis uitulorúmue coagulo, Plinius. Maio mense, inquit Palladius, caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis uel agni, uel hœdi, &c. ¶ In iurisconsultorum libris ubi tractatur de auro & argento legato, in lege Argumento sunt, odonum legebatur, Bayfius œdorum legendum asserit: quod ex œdorum (sic scribit sine aspiratione) pellibus fiebant calciamenta, ut ex antiquis, inquit, marmoribus Romæ coniecimus. Idem his Martialis poëtæ ad Phœbum uersibus comprobat; Oedina tibi pelle contegenti Nudæ tempora uerticemq; caluę, Festiuè tibi Phœbe dixit ille, Qui dixit caput esse calciatum. Festiuè autem dixit, propterea quod Romani temporibus illis in calciamentis uterētur pellibus œdinis, Hæc Bayfius. De pellium caprinarum usu ad uestimenta, superius in Capra dixi, capite quinto. Πρωτογόνων δ' ἐρίφων ὁπότ' ἂν κρύος ὥριον ἔλθῃ, Δέρματα συῤῥάπτειν νεύρῳ βοὸς, ὄφρ' ἐπὶ νώτῳ Ὑετοῦ ἀμφιβάλλῃ ἀλέην, Hesiodus. Lectulos pellibus hœdinis sternere, Cicero lib. 2. de Legibus. Euphorbiæ incisæ conto subditur excipulus uentriculo hœdino, Plinius. Agni & hœdi lasciuientes, & inter se saltantes, lætos (serenos) dies promittunt, Aelianus. Cauendum ne anseres hœdinos porcinósue pilos deuorent: exoluunt enim eos si uorauerint, Anatolius. ¶ Verres, iuuencos, arietes, hœdos, decrescente luna castrato, Plinius. Aliqui pilos hœdorum suffiunt, & eo nidore fugant serpentes, Plinius.

F.

Hœdus ab edendo dictus est, inquit Isidorus, teneri enim pinguissimi sunt, & grati saporis. Circunferebantur & hœdi frequenter in conuiuio uarijs parati modis: ἄλλοι δὲ ἐπὶ πολλοῦ (forte πολὺ) τοῦ ὀποῦ ἔχοντες, οἵ τινες οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡδονὴν παρεῖχον ἡμῖν, Athenæus lib. 9. per ὀπὸν uel laser intelligo quo conditi fuerint, uel potius lacteum in uentriculis eorum concretum succum, quo ad caseos coagulandos utuntur. Hœdi apud ueteres ex Melo (Medica insula, Varro de re rustica; corruptè ut iudico) præcipue laudabantur, ut scribit Pollux: aut ex Ambracia, uti est apud Gellium, Cælius. Hœdulus ad domini saltet, sed frigidus, aras. Vix calet ille, ægris uda alimenta feret, Bapt. Fiera. Ex pedestribus animātibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox uitulina, Galenus in libro de boni & mali succi cibis. Hircinæ & caprinæ nō undequaq; laudabilis sunt alimenti: ut arietes etiam & oues agniq;: solis autem hœdis innoxie utare, Galenus in libro de attenu. uictu. Hœdorum carnem, etiam ut primum in lucem æditi sunt, in cibo non illaudabilem esse, ex Galeno docui iam in Vitulina. Hœdorum caro minus excrementi habet quàm arietum, Auicenna. Hœdorum carnes facile concoquuntur, & modicè nutriunt (ut Gyraldus uertit: Græce legimus symmetra, id est, temperatæ sunt:) sanguinemq; tenuem & humidum gignunt: calidas & siccas habitudines ac temperaturas iuuant. Sunt uerò meliores, meliorisq; succi, qui nec nimis tenelli sunt, nec nimis natu maiores. Nam qui sex menses excedunt, non hœdi, sed capellæ, αἶγες, uocātur. Rufi sanè & glauci, cæteris meliores sunt: sed colicis morbis nocent. Aiunt quoq;, quòd si pulmo eorum (ante potum) edatur, ea die temulentiam auertere, Symeon Sethi. Ebrietatem arcet hœdinus pulmo, Plinius. Hœdinæ carnes hyeme improbantur, conueniunt æstate, reliquis temporibus mediocres sunt, Rasis ut in Tacuinis citatur. Hœdinam carnem, qua nulla inter domestica animalia potior habetur, edito. Parum enim recrementi in se habet, facillimè concoquitur, bene alit, sanguinem bonum generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus conuenit lautè uiuentibus, Platina. Et paulò ante, Ex capris (inquit) hœdi lactentes esui sunt optimi. Et alibi, Hœdi utrūlibet (assi uel elixi) cocti, suaues & salubres sunt: coxæ tamen assæ, meliores habentur: Eadem & de agni coctura. ¶ Hœdus in allio: Integrum hœdum (inquit Platina) aut quartā partem, tessellis laridi & * spinacis mundi, allijs circunquaq; impactis, ueru ad ignem uoluito: humectatoq; frequēter cum ramusculis

lauri aut rosmarini, ex hoc, quod nunc scribam, condimento: Cum agresta, cumque iusculo pingui duo uitella oui bene agitata, duas spicas allij bene tunsas, modicum croci, parum piperis misceto, in patellamque indito. Inde, ut dixi, quod coquitur, aspergito: coctum, in patinam ponito, partemque conditurae infundito, ac petroselinum minutatim concisum inspergito. Hoc obsonium bene coctum calido comedi debet, ne refrigescat: oculos hebetat, Venerem demortuam excitat. Ex eodē Platina quomodo paretur artocreas ex hœdina carne, in Vitulina iam dixi, est enim eadem ratio. ¶ Sanguis hœdi in cibum formatus, quem sanguiculum uocant, cœliacis & dysentericis à quibusdā commendatur, Plinius. Aliqui sanguiculum, hœdi uel suis sanguinem exponunt, in cibum formatum. Talis nimirū erat μέλας ζωμὸς Lacedæmoniorū. Αἱματία, obsonij genus uel farciminis ex sanguine, meminit Pollux. Αἱμάτιον, garum quoddam è thynni intestinis cum branchijs, sanie ac cruore cōfectum, quasi sanguiculū, Lexicon uulgare. ¶ Iocinora, siue pulmones: Iocinora hœdina uel agnina sic coques (uerba sunt Apicij 7.10.) Aquam mulsam facies, & oua, partem lactis admisces eis ut incisa iocinora sorbeāt, coques: & œnogaro, pipere asperso inferes. Aliter in pulmonibus: Ex lacte lauas pulmones, & colas quod capere possunt, & infringis oua duo cruda, salis grana pauca, mellis ligulam, & simul commisces & imples pulmones: elixas, & concidis: teres piper, suffundis liquamen, passum, merum, pulmones confringis, & hoc œnogaro perfundis. ¶ Copadia hœdina siue agnina, (ut docet Apicius 8.6.) Pipere, liquamine, coques cum phaseolis paratarijs (aliâs faratarijs:) suffundes liquamen, piper, laser, cuminum tritum, buccellas panis, oleum modice. Aliter hœdinam siue agninam excaldatam: Mittes in cacabum copadia, cepam, coriandrum minutim succides. Teres piper, ligusticum, cuminum: liquamen, oleum, uinum: coques: exinanies in patina, amylo obligas. Aliter hœdinam siue agninam excaldatam: Agnina cruda trituram in mortario accipere debet. Caprina autem cum coquitur, accipit trituram. In hœdum siue agnum assum: Hœdi cocturam, ubi eum ex liquamine & oleo coxeris incisum, infundes in pipere, lasere, liquamine, oleo modicè: & in craticula assabis, eodē iure continges: piper asperges, & inferes. Aliter hœdus siue agnus assus: Piperis semunciam, asareos scrupulos sex, zingiberis modicum, petroselini scrupulos sex, laseris modicum, liquaminis optimi heminam, olei acetabulū. Hœdus siue agnus syringatus: Exossatur diligenter à gula, sic ut uter fiat, & intestina eius integra exinaniantur, ita ut in caput intestina sufflentur, & per nouissimam partem stercus exinanitur, aqua lauantur diligenter, & sic implentur admixto liquamine, & ab humeris consuitur, & mittitur in clibanum: cum coctum fuerit, perfunditur ius bulliens lacte. Piper tritum, liquamen, carenum, defrutum modicè, sic & oleum etiam: bullienti mittis amylum: uel cete mittitur in retiaculo uel in sportella, & diligēter constringitur, & bullienti zyma cum modico salis submittitur: cum bene illis tres undas bullierit, leuatur, & denuo bullit cum humore supra scripto, bullienti conditura perfunditur. Aliter hœdus siue agnus syringatus: Lactis sextarium unum, mellis uncias quatuor, piperis unciam unam, salis modicū, laseris modicum, dactylos tritos octo, ius in ipsius olei acetabulum, liquaminis acetabulum, mellis acetabulum, uini boni heminam, amylum modicè. Hœdus siue agnus crudus: Oleo, pipere fricabis, et asperges foris salem purum multo cum coriandri semine: in furnum mittis: assatum inferes. Hœdus siue agnus Tarpeianus: Antequam coquatur, ornatus consuitur. Piper, rutam, satureiam, cepam, thymum modicum: & liquamine collues. Hœdum macerabis in furno in patella quæ oleum habeat: cum percoxerit, perfundes in patella impensam: teres satureiam, cepam, rutam, dactylos: liquamen, uinum, carenum, oleum: cum bene duxerit, impensam in disco pones: piper asperges & inferes. Hœdus siue agnus pasticus: Mittes in furnum, teres piper, rutam, cepam, satureiā, damascena enucleata, laseris modicū, uinum, liquamē & oleum: uinū feruēs colluitur in disco, ex aceto sumitur. Hœdus laureatus ex lacte: Hœdum curas, exossas, interanea eius cum coagulo tolles, lauas: adijcies in mortarium piper, ligusticum, laseris radicem, baccas lauri duas, pyrethri modicum, cerebella duo uel tria: hæc omnia teres, suffundes liquamen, temperabis ex sale: super trituram colas lactis sextarios duos, mellis ligulas duas, hac impensa intestina reples, & super hœdum componis in giro (quidam legit zirbo, id est omento:) & omentum charta cooperies, surculas: in cacabum uel patellam compones hœdum: adijcies liquamen, oleum, uinum: cū ad mediam cocturam uenerit, teres piper, ligusticum, & ius de suo sibi suffundes, mittes in defruti modicum, teres, reexinanies in cacabum: cum percoctus fuerit, exornas, amylo obligas & inferes, Hucusque Apicius lib. 8. ut dixi, cap. 6. ¶ Pulmo hœdinus (ut scribit Aetius in ratione uictus colicorum lib. 9. ca. 30.) bis assatus ac in cibo acceptus, superabundans alimentum subtrahere uidetur: Qui uero eum lacte replent, deindeque coquunt, aut assant, uoluptatis gratia non utilitatis respectu id faciūt: multoque magis qui eum frustatim concisum in sartagine torrent. ¶ Ventrem cum intestinis nostri in uitulis & hœdis priuatim nominant das kröß: quæ quidē elixa & aromatibus cōdita initio mēsæ apponūt.

G

Celsus libro 5. cap. 7. docens curationem communem aduersus omnes morsus serpētium: Si neque qui exugat, inquit, neque cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinum, uel ouillū, uel uitulinum, & uomere: Viuum autem gallinaceum pullum per medium diuidere, & protinus calidum super uulnus imponere, sic ut pars interior corpori iungatur: Facit id etiam hœdus agnúsue discissus, & calida eius caro statim super uulnus imposita. ¶ Aliqui carnem recentem hœdorum, (uulneribus ex ictu serpentium illigant;) pilo suffiunt: eodemque nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eorum

recente ad plagas, Plinius. Hœdorum pilis suffiri uuluas utile putant, Plinius. Ad inflammationes tonsillarum & anginas, gallinæ hœdiue iusculo utere, Galenus Euporist. 2. 15.

¶ Hœdi sanguis (siccus, apud Galenum lib. 2. de antidotis) utilissime in antidota miscetur, Dioscorid. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica uenena sumitur, hœdinus contra reliqua, Plinius. Sanguinis excreationes reficit hœdinus sanguis recens ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo, feruens potus, Plinius. Porrò quod de hœdorum sanguine prodidit Xenocrates, ratus id ob aceti mistionem posse aliquid efficere, persuasi cuidam in agro degenti, qui rei rusticæ quidē studiosus, sed primis disciplinis eruditus erat, ut experiri uellet. Is retulit se in duobus sanguinem expuentibus usum, nonnullam utilitatem expertum. Cæterum illorum neuter, ex ijs quæ mihi narrabat, neq; ex arteria, neq; ex larynge aut pulmone expuisse uisus est. Xenocrates igitur in primo libro De percipienda ab animantibus utilitate, ubi de hœdis disserit, scribit in hęc uerba: Ad hæmoptoicos, hoc est sanguinem spuentes, admodum utilis est hœdorum sanguis: oportet autem nondum (Marc. Vergilius perperam pro nondum habet nuper) concreto plus minus mensura semicotylę tantundem admiscere aceti acris, idq; feruefactum trifariam partiri, & in singulos dies singulas partes exorbendas dare. Itaq; licebit tibi forte fortuna in agro deprehenso, ubi reliquorū fuerit inopia hoc uti, cum citra periculum id experiri possis, Galenus de facult. simplic. 10. 4. Sanguinis hœdini recentis, antequam congeletur, uncia cum aceto mixta, & triduo pota, uomitui (malim excreationi uel sputo) sanguinis confert, itemq; agni, Auicenna. Sanguine hœdi in cibum formato, quem sanguiculū uocant, ad cœliacos & dysentericos affectus quidā utuntur, Plinius. ¶ Hœdorum adeps minus tum calidus tum siccus est quàm caprarum, Galenus. Nostri ex adipe de omento hœdi sumpto, & stillatitio rosarum liquore macerato, in libras tribus uel quatuor caphuræ drachmis admixtis, unguentum parant ad fissuras labiorum & narium utile, & mulieribus tum aliàs tum ne facies à sole aduratur expetitum. Galli & Itali pomatum uocant, quoniam odoris commendandi gratia poma adijciunt, hoc ferè modo: Mala quinq; decorticata & in partes diuisa, & caryophyllis infercta, in rosarum liquore moschato macerantur quatriduo. Deinde addūt adipis hœdi recentis libram, & simul feruefaciunt in balneo Marię (ut uocant) donec omnia albescant: mox cū prædicto rosarum liquore abluunt, ut totum fiat album, & in uase uitreo reponunt. Sunt qui odoris gratia, algaliæ uel moschi uel utriusq; parum admiscent. Apud nos quidā tragacanthæ, cerussæ, & lactis caprini nonnihil admiscent. Eisdem uiribus præditum aut etiam efficacius uidetur, quod uulgo unguentum album caphuratum uocāt, oleo rosarum, cera alba, cerussa, albis ouorum mixtis cum modica caphura. Posset & calx uiua, præsertim lota admisceri, ut in illo Sexti ad labiorum fissuras, Sepum capreæ (tribuit autem capreæ eadem ferè omnia quæ alij caprę) & adipem anserinum, & medullam cerui, & cepe cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma: mirè sanat labiorum fissuras. ¶ Feminum hœdi cinis intestina rupta sarcire mire traditur, Plinius. Sanguinem sistit, Idem. E lacte mulieris proficit ad cacoëthe, Idem. ¶ Aristoteles coagulum laudat ex inulo seu hinnulo. Nicoon (ut Nicandri Scholia citant, & Hermolaus in Plinium 11. 41.) in libro de difficultatibus, optimum coagulum ait hinnuli, secundum leporum, tertium hœdi. Marcellus Verg. non recte agni pro hœdi in huius authoris testimonio posuit. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi, laudatum: præcipuum tamen dasypodis, Plinius. Leporino coagulo pares habet uires, coagulum hœdi, agni, hinnuli, &c. contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorid. Reliquas uires, utpote communes, sed leporino præcipuas, in Leporis historia dicam. Coagulum hœdi contra potum cicutæ (lege aconiti, ex Dioscoride) prodest: eiq; qui fungos comedit, Haly. Plinius priuatim cōmendat cōtra uiscū, (ixian chamæleontē:) & chamæleontē albū, ac sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulū ex aceto bibatur. Contra pastinacā & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis uel hœdi uel agni, drachmæ pondere ex uino sumitur, Plinius. In profluuio sanguinis hœdi coagulum bibi utile putant, Plinius. Et alibi, Coagulum hœdi tertia parte ex aceto potum sanguinis excreationes reficit. Ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Magnitudine fabæ in uino myrteo remissum, & ieiuno cœliaco potui datū, efficaciter prodest, Marcellus. Cœliacis & dysentericis coagulum hœdi in uino myrtite magnitudine fabæ quidam propinant, Plinius. Coagulum hœdi aduersus alui profluuium Hippocrates laudat, ut dixi in remedijs ex caseo caprino. Acerrimo aceto maceratum aduersus muliebre profluuium ieiunæ propinato, Galenus Parabilium 2. 73. ¶ Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumptus eo die: item hœdinus, Plinius & Symeō Sethi. Pulmonis hœdini combusti cinis prurigines oculorum discutit, & scabras palpebras emendat, si quasi stibium imponatur, Marcellus. Vrinæ incontinentiam cohibet uesica fœminæ suis combusta ac pota: Item hœdi, uel pulmo, Plinius. ¶ Hœdorum lien impositus lieni sedando prodest, Plinius. Impositus lienem digerit, Galenus Parabilium 2. 40. Hœdinus lien, similiter ut hircinus, super splenem infantis adpositus, & tumores & dolorem eius emendabit, Marcellus. ¶ In monte Atlante Getuli, qui euphorbium legunt, hœdino lacte adulterant, sed discernitur igni. Id enim quod syncerum non est, fastidiendum odorem habet, Plin. ¶ De uesica paulò ante diximus in pulmone.

H.

Hœdus animal est ex capra genitum: quod nomē doctiores pleriq; cum œ diphthongo scribunt,

præposita aspiratione, paucissimi cum eadem diphthongo, sed absque spiritu: multi aspirant quidem, sed diphthongum æ subijciunt. Grammatici quidam hædos ἀπὸ τῶν αἰδοίων deriuant, qua quidem ratione scribendum foret ædus, quod nusquam reperitur. Isidorus, ut dixi in F. ab edendo. Alij denique hœdum dictum uolunt quasi fœdum lingua Sabina, in qua F. litera in aspirationem uertitur. Hœdulus etiã & hœdillus diminutiua leguntur. Et Tyburtino ueniet pinguissimus agro Hœdulus, Iuuenalis Sat. 11. Dic igitur me tuum passerculum, gallinam, coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin. ¶ Ἔριφος Græce hœdus dicitur, usque ad tres uel quatuor menses, deinde χίμαρος ἢ: (quod etiam de hirco nondum adulto inuenitur, ut supra dixi,) donec pariat & mulgeatur: à partu iam χίμαιρα & αἴξ nuncupatur: De mare uero ὄριφος, & cum adultus est τράγος dicitur, Varinus. Ἔριφος, ὁ μικρὸς αἴξ, ἢ ἡ μικρὰ αἴξ, ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος: χίμαρος δὲ ὁ ἐν τῷ χειμῶνι, Hesychius, Etymologus, Varinus. Ἔριφοι, τῶν αἰγῶν τὰ νέα, Pollux. Ἐριφέας, χίμαρος, Hesychius, Varinus. Χίμαροι, capræ hybernæ, uel hirci, uel hœdi, Hesychius. Chimari inter hœdos & hircos ætate media sunt, Varinus ex Aristophane grammatico. Ἐριφήματα, ἔριφοι, λάκωνες, Iidem. Ἕρσαι, oues teneræ, uel hœdi hyeme nati, Varinus & Hesychius. Ἕρσαι Homero dicuntur αἱ νεογναὶ καὶ ἁπαλαὶ καὶ δροσώδεις, ἀπὸ τῆς ἕρσης, ἢ ἐνδεεῖς τῇ ἡλικίᾳ. Scholia in Homerum: hoc est capellæ teneræ, & roscidæ, uel minime natu: nam herse ros est. Hinc ἑρσαῖον & ἑρσήεν interpretantur nouellum, roscidum, tenerum, humidum, pulchrum, recens, purum: & ὄρσια similiter, item uerna. Καράων, hœdus, Hesychius & Varinus: à quibus καρά etiam pro capra exponitur, ex Gortyniorum dialecto. Διακαλαμάσπερχις apud Rhodios dicti sunt hœdi in lege quadam, οἱ τὴν καλάμην τῶν σπερμάτων ἐπιβεβοσκημένοι, id est, qui frugum culmos iam depascerentur, Hesychius & Varinus. ¶ Epitheta: Neque oues, hœdique petulci Floribus insultent, Vergilius. Splendidior uitro, tenero lasciuior hœdo, Ouidius 13. Metam. Lasciuum pecus, & uiridi nõ utile Baccho, Dat pœnas: nocuit iam tener ille deo, Martialis. Apud Rauisium leguntur etiã ista, Tenellulus, Petulans, Vagans, Corniger, Mollis, Lactens, Pinguis. ¶ Eriphiam herbam multi (magi) prodidere: Scarabeum hæc in auena, (id est, caule) habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hœdi, unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt, Plinius. Videntur sanè magi hoc ex ea remedium ad uocem commẽti, quòd uocalis aut sonorus potius in ea scarabeus (si credere libet) discurrat. Eriphia (ut habet Ruellius tanquam ex Plinio, mihi Plinij locus iam non occurrit) septem lanuginosis ramulis apij modo foliatur: purpureo flore, & eo quidem perenni, semine fabaceo, totidem radiculis quot ramis. Vidimus (inquit Ruellius) in editissimis montibus inter saxa herbam apij folijs, ramosam, leui lanugine pubescentem, purpureo flore adhuc exitu autumni & per hyemis initium emicante, semine fabaceo, ramulis pluribus, foliatis, rubentibus, radice crassa, longa. Sed nõ animaduerti si tot radiculis fibrata esset, quot est ramulis brachiata, eam tamen crediderim ranunculi genus esse, quod flore purpureo à Dioscoride notatur. Erificium (ut habet liber Galeno adscriptus de simplicibus medicamentis ad Paternianum cap. 97.) herba est quæ in summis montibus inuenitur, folijs apij, thyrsulo oblongo: in cuius summo flosculus quasi uiolaceus est, & semen in medio: radix ad magnitudinem & ualetudinẽ in specie cepæ oblongæ, & ueluti ad unũ extuatæ: habetque radices alias quæ sic radiculas minutas è lateribus emittunt nigro cortice clausas: hæc ipsa uiribus est aconito similis & thapsiæ: proprio gustu omnes illas probare deuita. ¶ Eripha & Parthenia, nomina equarum Marmacis proci Hippodamiæ ab Oenomao occisi, Cælius. ¶ Hœdi, stellæ duę sunt, quas Auriga (quod signum cœleste est super cornua Tauri) in manu tenet. Poetæ nimbosos & pluuiales cognominant, quod eorũ ortus & occasus grauissimas excitet tẽpestates. Quãtus ab occasu ueniẽs pluuialibus hœdis, Vergilius 9. Aeneid. Hœdi pridie nonas Octobris oriuntur uespere, aries medius occidit, Columella lib. 11. Vide supra in Capra sydere. ¶ Eriphus poeta comicus fuit, cuius fabulæ feruntur, Aeolus, Peltastæ, Meliboea, teste Athenæo lib. 14. Suidas. Phileriphos, nomen rustici in epistolis Aeliani.

¶ b. Χόρια, τὰ τῶν ἀρνῶν καὶ ἐρίφων ἀγγεῖα, Hesychius & Varinus: sacci forsan aut peræ ex pellibus agninis hœdinisue. Chorion aliâs secũdas significat, siue inuolucrũ quo fœtus in utero inuoluitur.

¶ c. Subrumari dicuntur hœdi (uel agni, unde agnus subrumus) cum ad mammam admouentur, quam alij dicunt rumim, (sic enim lego) uel quia rumine trahunt lac sugentes, Festus.

¶ d. De hœdo qui tigridi familiaris fuit, in Tigride dicam. ¶ Captilus est auis quam uenatur draco, cum debilitatur in uenando hœdos & arietes, &c. Syluaticus.

¶ e. Strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, Cicero pro Mur. ¶ Hœdile stabulum hœdorum est. Nec uirides metuunt colubros, Nec Martiales hœdilia lupos, Horatius 1. Carm. Vermem qui in Indo flumine reperitur septem cubitorum longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant, Aelianus.

¶ h. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumque inspectis intestinis futura pręd icabant, Gyraldus ex Pausania. Bacchum eriphon dictũ fuisse Hesychius & Varinus meminerunt: Phurnutus hircum fuisse Bacchum, ut supra narraui. ¶ Fauno res diuina nonis Decemb. de hœdo & uino fieri solebat. Horatius tertio libro Carm. ad Faunum ipsum canit, Si tener pleno cadit hœdus anno, &c.

¶ Anus hœdus, Γραῦς ἔριφος: Apollodorus apud Zenodotum (Hesychium, & Varinum) ait anum quandam fuisse quæ dicta sit Eripha, (legendum Eriphia) quod in uirginitate consenuisset: perinde

perinde quasi eadem & anus esset per ætatem, & puella, quod adhuc innupta. Sunt qui tradant locustam agrestem à nonnullis mantin appellatam, in Sicilia γραῶν ἔριφον appellari. Aiunt autẽ quodcunq; animal aspexisset, illi mali quippiam accidere. Proinde in mulierem ueneficam & fascinatricem quadrare uidetur: quod genus apud Horatium Canidia, Erasmus. Apud Suidam legimus γραῦς σέριφος, in eam quæ uirgo consenuerit: per translationẽ ab aruensi locusta, quam γραῶν σερίφην & mantin uocitant. ¶ Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, &c. Vergilius Aeglog. 1.

DE CAPRIS SYLVESTRIBVS.

Pictura hæc rupicapræ est, in Heluetiorum montibus apud Rhætos & Valesios præsertim frequentis, de qua inferius in hoc capite seorsim agetur.

CAPRAE (syluestres) in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ, rupicapræ, ibices: Sunt & oryges, damæ, pygargi, strepsicerotes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hæc transmarini situs mittunt, Plinius 8.53. Præter hæc, plura etiam Græci nomina habent, & alia Hebræi, ut mox apparebit, quæ quidem inter se conciliare difficillimum est. Non solũ enim recentiores multa ex his nominibus non intelligunt, & confundunt, & alij aliter interpretantur: sed ueteres etiam Græci Latiniq; multa non satis intellexisse uidentur, quod inde colligimus: quoniam Latini Græcis subinde nominibus utuntur, ut sunt dorcas, platyceros, pygargus, strepsiceros, bubalus, oryx; nimirum quòd cum Italiæ peregrina hæc genera essent, præter dorcadem, peregrinis quoq; nominibus uti necessariũ fuit: quod tamẽ minus molestum nobis esset, si accuratiores singulorum descriptiones uel ab ipsis uel à Græcis haberemus. Multi simpliciter de feris seu syluestribus quædam scripserunt, in utraq; lingua, id quoq; nimis obscurè: cum omnia iam dicta genera capræ syluestres appellari possint. Ego quæcunque de capris syluestribus, non alio nomine adiecto, scripta reperio, primo loco quàm maximè possum perspicuè proponam, mox singulatim de reliquis acturus.

¶ Capras nonnulli (inquit Isidorus) à crepitu crurum dictas uolunt, unde eas creas (crepas potius) uocitant, quæ sunt capræ agrestes: quas Græci pro eo quòd acutissime uideant ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, dorcas appellauerunt. Morantur enim in excelsis montibus, & quamuis de longinquo, uident tamen omnes qui ueniunt. Eædem autem & capreæ, eædem ibices, quasi auices, eò quod instar auiũ ardua & excelsa teneant, & in sublimibus inhabitent: ita ut de sublimi uix humanis obtutibus pateant: unde & meridiana pars ibices (ibides) aues uocat, qui Nili fluentis inhabitant. Hæc itaq; animalia in petris altissimis commorantur: & si quando ferarum uel hominum aduersitatem persenserint, de altissimis saxorũ cacuminibus sese præcipitantes, in suis se cornibus illæsas suscipiunt, Hæc Isidorus: qui suo tempore doctissimus habitus est, nec ullus opinor eo eruditior ab eius ætate ad nostri usq; sæculi tempus, quo bonæ literæ renasci cœpere, scriptis aliquid mandauit. Sed quàm inepte tum alia quædam in his quæ iam recitauimus scripserit, tum tria syluestrium caprarum genera pro uno acceperit, manifestius est quàm ut reprehendendo immorari debeam. Similiter author libri de natura rerum, capram syluestrem, capreolam (sic enim uocat) & rupicapram, unum animal facit: quod in suum genus sæuiat, in alias autem bestias timidum & mansuetum sit: Cum à canibus urgetur, in montes altissimos confugere: plurimam inter mares discordiam esse propter fœminas, tempore libidinis. Idem in Creta pulegij pastu sagittas, quibus uulneratum est, exigere scribit.

¶ In Italia circum Fiscelium & Tetricam montes multæ sunt capræ feræ, Varro. In Soracti Fiscelio (ut Cato scribit in Originũ libro citante Varrone) capræ feræ sunt, quæ saliunt è saxo pedes plus sexagenos. Capræ quas alimus â capris feris sunt ortæ, à queis propter Italiam Caprasia insula est nominata, Varro. ¶ Ecce feræ saxi deiectæ uertice capræ, Decurrêre iugis, alia de parte patentes. Transmittũt cursu campos, atq; agmina cerui, Puluerulenta fuga glomerãt, montesq; relinquũt. Verg. 4. Aeneid. Seruius hic feras capras interpretatur capreas: Et bene aptat (inquit) descriptionem ad species, ut ceruis campos, capreis saxa permittat. Atqui Aristoteles capras syluestres in Africa nullas esse scribit, ut ceruos quoq;: Plinius ceruos & capreas in Africa esse negat. Rasis montanarum caprarum seuum coctũ cum pultibus, prodesse scribit pulmoni ulcerato. Dioscorides caprinum seuum simpliciter in sorbitione, Plinius in pulte ex alica, phthisicis commendant. Idem Plinius alibi, rupicapræ seuo ex lacte phthisicum liberatum scribit. Quamobrem nihil refert an monta-

nas capras apud Rasim feras intelligas, aut domesticas in montibus pascentes. ¶ זמר samer Hebræis camelopardalin esse docui supra, quamuis nonnulli capream uel rupicapram exponant: quidam adhuc ineptius alcen. יחמור iachemur, lib. 3. Regum cap. 4. quidam capram syluestrem exponunt, alij rupicapram, alij bubalum, & animal capræ magnæ simile esse scribunt: ego bubalum esse coniecerim, non bouem syluestrem, sed ex caprarum syluestrium genere, de quo infra dicam. De אקו ako uoce, quam aliqui hircum syluestrem interpretantur, uide in Ibice inferius. Alselacha (uetus glossarum interpres alsuledati habet) est urina hircorum montanorum, ut patet apud Auicennam lib. 4. fen 4. tract. 2. ubi docet modum cõfectionis alselaha, Andreas Bellunensis. Ego in loco ab eo citato nihil tale inuenio.

¶ ἴξαλον αἶγα apud Homerum Iliad. 4. multis modis interpretantur, plerique capram syluestrem: Porphyrius eandem castratam, quia sæpius feræ capræ adultæ dum in uenationibus fugiunt, genitalia atterunt, & ita castrãtur. Alij ἴξαλον exponunt τέλειον, πηδητικὸν, ὁρμητικὸν, ἀπὸ τοῦ ἅλις ἰξεῖσθαι: alij libidinosum, ὀχευτικὸν καὶ κήλωνα, καὶ περὶ τὰς τῶν θηλειῶν ἰξύας ἤτοι ὀσφύας ἁλλόμενον: alij denique τὸ μετὰ χειμῶνα ἐπὶ ἅλας ἱκνούμενον ποιμενικῷ νόμῳ, ἵνα μὴ ψώραν πάθῃ: sed hoc syluestri capræ, de qua Homerus loquitur, non conuenit. Sunt autem Homeri uersus isti, de Pandaro qui in Menelaum sagittã immisit,

Αὐτίκ' ἐσύλα τόξον ἐΰξοον ἰξάλου αἰγὸς
Ἀγρίου, ὅν ῥά ποτ' αὐτὸς ὑπὸ στέρνοιο τυχήσας
Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδοκῇσι,
Βεβλήκει πρὸς στῆθος, ὁ δ' ὕπτιος ἔμπεσε πέτρῃ.
Τοῦ κέρα ἐκ κεφαλῆς ἑκκαιδεκάδωρα πεφύκει.
Καὶ τὰ μὲν ἀσκήσας κεραοξόος ἤραρε τέκτων.

Ἑκκαιδεκάδωρα cornua Scholiastes exponit, quæ extendãtur ad sedecim palæstas, id est, palmos, reprehensis illis qui à sedecim annis sic dicta suspicãtur, quod ὧρος annus sit. Mihi quidem hoc syluestris capræ genus, ibex uidetur, propter cornuum magnitudinem: de qua inferius. Est & ἴξαλος inter hirci epitheta, ut supra dixi. Vide Eustathium in Homeri uersus iam recitatos. Ἰξάλη, τελείου αἰγὸς δέρμα, Varinus. Πρόσθε μὲν ἀγραύλοιο δασὺ τριχὸς ἰξάλου αἰγὸς Δοιὴν ἐπὶ χώροις ἐστεφόμην πετάλοις, in epigrammate quodam, ut citatur à Suida. Reperitur etiam hirci epitheton ἴξαλος in epigrammate. ¶ Χίμαιραν, Hesychius exponit capram syluestrem. ¶ Ἴττας, Cretenses uocant patres, aut hircos syluestres, Hesychius: apud Varinum aspiratur. ¶ Ψίναθος, capra syluestris, Hesychius & Varinus. ¶ Ἴυρκες, capræ feræ, ὑστριχίδες, iidem. Ὑννάς, capra fera, Hesychius: & ὕννη capra simpliciter, & uomer aratri, apud eundẽ. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. ¶ Αἰγιόνομοι, animalia quædã sic dicta, Hesychius & Varinus: Græci quidem platycerotes hodie ἀγρίμι uocant. ¶ Αἰγαγρίονα, ἄγριον αἶγα, Varinus & Hesychius, quanquam hic nõ suo loco sed post Ἄγριοι, hanc uocem habet. Apud utrunque etiam αἴγαγρον eodem sensu legimus: αἰγάγριον quoque alicubi, ni fallor, legi. ¶ Αἴγαστρος, genus animalis, Suidas & Varinus. Legitur & αἰγάστρη in fœminino genere apud Suidam, sed nudũ nomen. Sigismundus Gelenius in Lexico suo symphono αἰγάστραν & ποικιλίδα picam uario colore insignem nominat, uocabulis ab eo repertis apud recentiores quosdam Græcos, quibus & agrilustram ceu Latinam uocem adiungit, quæ ad ægastran alludit.

Αἰγῶν δ' αὖτε πέλει, προβάτων τε πανάγρια φῦλα,
Οὐ πολλὸν τούτων οἴων, λασίων τε χιμάρρων
Μείζονα, ἀλλὰ θέειν κραιπνοί, ἀγριαροί τε μάχεσθαι,
Στρεπτοῖσιν κεφαλῆφι κορυσσόμενοι κεράεσσι.

His uersibus Oppianus lib. 2. de uenatione strepsicerotes dictas intelligere uidetur ex syluestriũ caprarum genere: quanquam ita constructus sit sermo, ut omnia non minus ad oues quàm capras pertinere uideantur, quamobrem rupicapras intelligere malim, & στρεπτὰ cornua ad dorsum recurua. Paulò post sanè has capras uocat αἰγάστρους, uel potius αἰγάγρους, ut in manuscripto codice reperi: & in excusis etiam post paucos uersus αἰγάγρου habetur. Sed Oppiani uerba à Petro Gyllio translata apponam. Feræ capræ, inquit, nostris domesticis haud multo maiores, sed ad currendum ueluciores sunt, (tortis in capite armatæ cornibus.) Ac si quis cornibus ipsarum ceram infundit, uitæ uiam, & spiritus meatum intercludit, quòd tenuis spiritus per media cornua ad cor ipsum proficiscitur. In hoc genere mater suos pullos etiam atque etiam diligenter curat. Quam quidem maternam educationem filij cum pari studio compensant. Et quemadmodum homines parentem ætate affecta infirmum alunt & laboriosæ patris educationi satisfaciunt: sic caprarum pulli, charos parentes senectute confectos tractant, pabulum nimirum suo ore collectum eis porrigũt, & ex fluuio haustam aquam ad potionem afferunt, ac nimirum eorum corpus horridum lingentes, nitidum reddunt. Quòd si solam matrem comprehenderis, continuò etiam suam capies teneram prolem. Eam sanè existimares tanquam uerbis filios impellere ad fugam, procul talibus gemitibus orantem: Fugite filij infestos uenatores, ne me miseram capti materno nomine priuate. Eos contra circum matrem errantes, diceres primum luctuosum cantum occinere, deinde humana & supplici uoce loqui: Per Iouem uenator te rogamus, per Dianam ipsam, charam matrem libera, & nos infelices præmium suscipe: flecte tuum durum cor, uerere deorum iura, & genitoris tui senectutẽ. At enim cum uenatoris inexorabilem animum sentiunt, sua sponte in uincula incidunt, & cum matre capiuntur.

¶ Est & aliud genus, quod ad ibicis seu capricorni nostri naturam, nisi quod maius est, accedere uidetur, ab Aeliano in hęc uerba descriptum: Capræ feræ ad summos Libycorũ montium uertices commorantur, ad boum magnitudinem accedunt, ipsarum armi & crura luxuriosis pilis fluunt, tibijs paruis, frontibus rotundis, oculis raris, & concauis, non ualde proiectis sunt. Cornibus post

primum

primum exortum utrifq; ab alteris longe auerfis, & aberrantibus, & incuruis, non enim similiter atque aliarum caprarum recta existunt, sed eatenus retorquentur, ut ad armos pertingant. Ex capris longe maxima, ad saliendum habilitate sunt: nam ex cacumine in aliud longe distans cacumen transiliunt, & tametsi sæpe earum quæpiam, dum ex uno uertice in alterum saltare contendit, ob nimiam interuallorum distantiam per prærupta saxa præceps agitur, nihil tamen læditur, sic est aduersus saxorũ duritiem membrorũ resistenti firmitate, ut nec cornua frangat, nec caput diminuat. In summis montibus plurimas, solertia quadam captãdi caprarij generis, nimirũ uel iaculis, uel retibus, uel laqueis à doctrina artis uenaticæ instructi comprehendunt. Iam in patentium camporum æquoribus quilibet uel tardus pedibus eas, quòd ibidem non ualent ad fugiendum, capere queat. Earum pellis & cornua aliquot commoditates habent, nam in frigidis tempestatibus ad uim frigorum atque hyemem excipiendam pastoribus & fabris materiarijs pelles mirifice prosunt. Cornua ad hauriendam de præterfluentium riuorum confluentibus, aut è fontibus potionem, ad depellendam sitim, nõ minori usui habentur, quàm uel calices ipsi: tanta enim capacitate sunt, ut in bibendo respirare sit necesse. Ab homine expoliendi bene perito cornu politum, tres mẽsuras capere potest.

¶ Idem de feris in Aegypto capris, quas scorpij non lædunt: In Copto, inquit, Aegyptia urbe & magna conficiendorum aliorum sacrorum religione Isim Aegyptij colunt, & uero eodem cultu hanc ipsam uenerantur, quo aut coniuges aut liberi à lugentibus afficiuntur: Vbi Isis hanc religionem possidet, ibi acerrimi ad pestiferum uulnus inferendum scorpij maximi uersantur, qui ut percusserunt, statim interficiũt: ad quorum uitationem omne cautionis genus Aegyptij adhibent, sexcentaq; machinamenta moliuntur, ueruntamẽ lugentes ad Isidis fanum capræ feræ ex omnibus tegumentis nudæ inter scorpios humi iacentes ab horum acerbitate integræ incolumesq; permanent, ex quo fit, ut Coptitæ eius caprini generis fœminas ad diuinitatem & religionẽ consecrent, & religiosissime colant, easdemq; Isidi in amore & delicijs esse existiment: contra aũt mares immolant.

¶ Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horũ farina ficus cõspergunt, quas in ea loca quæ maximè abundant feris dissseminant. Bestiæ primum ut ea attigerunt, statim moriuntur: ut apri, feræ capræ, cerui, &c. nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auidissima sunt, Aelianus.

¶ RVPICAPRAS etiam (quarum figuram ab initio huius capitis dedimus) Plinio inter caprarum syluestrium genera nominatas, adnumerare hic libet: quoniam hoc nomen apud solũ Plinium legimus; & apud Grecos simpliciter feræ capræ dicuntur, ut conijcio: nam & magnitudine & figura tum cornuum tum reliqui corporis ad uillaticas proximius accedũt, quàm ullæ reliquarum. Hæ forte sunt ἀιγαγροι uel ἀιγασροι Oppiani, paulò superius descriptæ: nec aliæ fortassis Creticæ dictamni remedio celebres, de quibus infra dicam. Nomen à rupibus inditum: in ijs enim per summos uersantur montes. Germani appellant gẽms uel gãmß, nostri in fœminino, alij in masculino genere. Rhęti qui Italicè loquuntur, camuza. Hispani capra montés, ni fallor. Angli uuilde goote, id est, syluestrem capram. Poloni dzyka koza, id est, feram capram. Bohemi melius korytansky kozlik, quasi Carnicum, seu (ut nunc loquuntur) Carinthiacum hirculum: quod illa pars alpium ut uicinior Bohemis, ita est notior. Capream forte Martialis pro rupicapra impropriè posuit in hoc disticho,

Pendentem summa capream de rupe uidebis; Casuram speres, decipit illa canes.

Capræ genus syluestre non magnum, curua ad modum unci habet cornua, quibus se retinet cum per deuexa montium cadit, Albertus. Rupicapris cornua in dorsum adunca, Plinius. Animalia quædam infirma habent cornua, quæ parum aut nihil eis ad pugnam conferunt: qualia sunt in capris montanis, quam gemeze Germani uocant. Habent enim cornua parua & inualida, quæ non tam ad pugnam, quàm ad retinendum se ceu unco, dum rupes scandunt & cadunt interdum, à natura eis cõcessa uidentur, Albertus. Et rursus, Animalium cornutorum quæ apud nos apparent, minimum est caper montanus: qui rubros habet oculos, & cornu recuruum, acutissimum uisum, & gregatim pascitur; lingua nostra gemeze dictus. Cornua ei nigricant, nouem aut decem circiter digitos longa: multis nodosis circulis exasperata, minoribus paulatim, in unco nullis: is leuis & acutus est, hami instar. Parallela ferè, hoc est æquis undique interuallis surgunt, solida, ab initio tantum circiter pollicis mensuram caua, & teretia magis quàm domesticis. Mares à fœminis in hoc genere nihil differunt, non cornibus, non colore, non reliquo corpore. Magnitudo quæ capræ uillaticæ, paulò tantum altior, & corporis forma feris altis (ut nostri uocant, dem hochgewild/) similior. Color eis inter fuscum & ruffum est: qui tamen æstate magis ad ruffum, hyeme ad fuscum uergit. Memini partim albam, partim nigram distinctis coloribus uidere. Certum est colorem eis per anni tempora mutari. Totæ albę interdum, sed rarissime conspiciuntur. Rupes montium colunt, ut dixi, non summas tamen ut ibex, neq; tam alte & longe saliunt. Descendunt aliquando ad inferiora alpium iuga. Conueniunt sæpe circa petras quasdam arenosas, & arenã inde lingunt, ut uillatica pecora salem, quo linguæ inertem pituitam defricent, & excitent appetitum. Qui alpes incolunt Heluetij, hos locos sua lingua fultzen, tanquam salarios uel halopegia, appellant. Circa hos occultant se uenatores cum bombardis, & pro more accedentes capras ex improuiso feriunt. Cum in uenatione urgentur, altius semper ascendunt, donec nullus ad eas canibus pateat accessus: deinde cum uenatores per saxa manibus pedibusq; reptando sequi uident, de saxo in saxum transiliunt, ac mon-

tium cacumina petunt, donec nulla scandendi reliqua sit facultas: illic se cornibus retinẽt, & quasi suspendunt: atq; ibidem uel bombardis feriuntur, uel in præceps impelluntur à uenatoribus: aut relictæ, interdum quod inde se absoluere nequeant, illic pereunt tandem, uel præcipites ruunt: quod circa ibices etiam euenit. Mox à diui Iacobi die, qui octauo calendas Augusti notatur, frigidiores montium cliuos petunt, ut paulatim adsuescant frigori. Audio captas aliquando cicurari: pilus eis densus est, quamobrem pelles illarum quæ hyeme captæ sunt à pellionibus parantur, eo modo quo lupinæ: hæ pilis extrorsum uersis gestantur etiam pluuio tempore. Fiunt ex eisdem chirothecæ pro equitantibus. Cornua in ędibus hominum lautiorum parietibus affiguntur, singula unco deorsum uerso: uel bina erecta ut in capite suo erant, pelli & parti caluæ adhuc hærẽtia: uel quod elegantius est, ligneo capiti ad huius animantis effigiem sculpto, inserta. ¶ A rupicapris nomen indidere nostrates radici quam uocãt, **gemßenwurtz**, alij **mûterwurtz**, quod affectui colico mederi credant: Rhætorum quidam graffoy, Sabaudi alacro: Pharmacopolæ uulgares doronicum. Hæc quanquam natales habeat ipsos montium uertices, niuosos & saxosos præcipue: & ipsas rupiũ rimas, (ubi plerunq; semper rupicapræ uersantur: ut, uel quod ijsdem locis nascatur, uel eò pascãtur, dictum mihi uideatur:) facile tamen in hortos transplantata comprehendit. In Prouincia Galliæ sponte natum in planicie uidi. Radix est omnium dulcissima ad fastidium ferè: transuersa, digito crassitudine minor, creberrimis conferta geniculis, ut polygonaton alpinũ uocari possit: huic binæ fibræ permultæ tanquam pedes utrinq; subnascuntur, quatuor aut sex digitorum longitudine, albæ, sed siccę infuscãtur. Tota radix scolopendræ insecti figurã refert: seruari per multos annos potest: nullis (quod miror in tanta dulcedine) uermiculorum iniurijs obnoxia: succus ei tam lentus & pinguis, ut non prorsus arescat, nec dura aut fragilis fiat, natiui perpetuò succi tenax: quod idem in angelica uulgo dicta fieri animaduertimus. Flores aurei, circinati, hieracio maiori persimiles, in singulis coliculis, qui ferè dodrantales sunt, singuli, odore grato, & subacri: folia hirsuta, trientalia, quæ initio latiora paulatim in mucronem se colligũt. Calfacere & siccare iudico in secundo gradu. Vulgus apud nos efficacem eius usum contra uertiginem credit: ea forsitan ratione, quoniã capræ montanæ, quæ frequenter eam depasci solent, citra omnem uertiginem citato per ædita & præcipites rupes ferantur cursu. Genera eius duo, maius, quod in nostris alpibus nascitur, & mollius est: minus, quod Romanum uocant, durius & solidius. Longè aliud esse doronicum orientale, gustu feruẽte & aromatico, in multa Arabum medicamenta requisitum, nunc non ostendam: plura uide apud Ruellium.

¶ Audio uenatores quosdam, ex recenti uulnere scaturientem huius animalis sanguinem sorbere, tanquam insigne uertiginis remedium. Rupicapræ seui cyatho & lactis pari mensura deploratum phthisicum conualuisse certus author affirmat, Plinius: aliâs legebatur, nõ rupicapræ, sed lupi & capræ. Nos uillaticæ etiam capræ seuum phthisin sanare, &c. supra indicauimus.

¶ IN Creta insula capras syluestres sagitta transfixas dictamnum herbam quęrere aiunt, (ut depascantur,) hoc enim spicula ex corpore eijci, Aristotel. in Historia animal. & in Mirabilibus. Dictamnum Cretæ insulæ proprium est, ui mirabile, &c. præcipuè ad difficiles partus mulierum. Aut enim facile posse parere faciunt eius folia, aut certe dolores penitus sedant. Dantur bibẽda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim qui fert exiguus admodũ est, eumq; capræ depascunt capessendæ causa uoluptatis. Verum etiam quod de telis fertur, affirmãt. Capras enim sagitta transfixas, dictamno deuorato telum eijcere, Theophrastus de histo. 9.16. Idem Dioscorides scribit in dictamni historia: apud quem etiam ab hac ipsa facultate dictamni nomina leguntur, βελουάκος, & βελοτόκος: & ab ipsis animalibus δορκίδιον, quod diminutiuũ uidetur à δόρκος. Beloacos (inquit Marcellus Verg.) à telorum remedio uocatur, belotocos ob eandem causam, & eò amplius quod partus adiuuat: & à uenatrice dea Diana, Artemidion. Dictamnum herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto (malim, cerui monstrauere percussi, & telo pastu eius herbæ eiecto) Plinius 8.27. Et rursus 25.8. Dictamnum ostendêre ut indicauimus, ceruæ uulneratæ pastæ, statim decidentibus telis. Non est alibi quàm in Creta. Et paulò post, Et in Creta autem non spaciose nascitur, mireq; capris expetitur, (quod ex eodem Theophrasti loco transtulit, ubi ille ægas, id est capras sagittis uulneratas, hac herba in cibo sibi mederi scribit:) Hæc Plinius: Corruptò autem ceruos uel ceruas pro capris legi, uel inde apparet quod postremo loco additum est, mireq; capris expetitur. Adde authores omnes, quorum hic testimonia citamus, capras non ceruos esse conuenire, quæ dictamno utantur. Plinius certe ipse alibi scribit ceruos in Creta insula, præterquã in Cydoniatarum regione non esse. Et Solinus, Ager Creticus (inquit) syluestrium caprarum copiosus est, ceruo eget. Lupos, uulpes, aliaq; quadrupedum noxia nusquam educat. Miror eruditos, Hermolaum præcipuè, hos locos apud Plinium non animaduertisse. Creticæ capræ pastu dictamni telis eiectis, nónne grauidis eijciendi partus uim huic plantæ inesse ostenderunt? Huc properare uulneratas solum uideas, dictamnum quęrere, dictamnum sequi, Plutarchus in libro Vtra animalium etc. Cicero scribit capras in Creta feras, cum essent confixæ uenenatis sagittis, herbam quærere, quæ dictamnus uocaretur, quam cũ gustassent, sagittas excidere è corpore dicũt. Cretenses sagittandi periti, iaculis petunt capras, quæ in montium cacuminibus pascuntur. Illæ uerò percussæ, statim comedunt herbam dictamnũ, & simulac gustarũt, iacula tota excidũt, Aelianus lib. 1. Variorũ. Arabũ sectatores dictamnũ uertunt pulegiũ syluestre, quod nomen inter cætera apud Dioscoridẽ quoq; ei attributũ reperio.

Comm e-

¶ Commemorantur & Cynthiæ capræ syluestres, à Cyntho mõte Deli sic nominatæ, de quibus Græci authoris incerti epigramma extat Anthologij libro 6. sect. 15. huiusmodi.

Κυνθίδες θαρσεῖτε, τὰ γὰρ τοῦ Κρητὸς ἐχέμμα Κεῖται ἐν Ὀρτυγίῃ τόξα παρ' Ἀρτέμιδι.
Οἷς ὑμέων ἐκένωσεν ὄρος μέγα, νῦν δὲ πέπαυνται Αἶγες, ἐπεὶ σπονδὰς ἡ θεὸς εἰργάσατο.

Brodęus non ad capras syluestres, sed ceruas uel capreas hoc epigramma esse scribit: quod ego nõ probârim, cum expressè legatur αἶγες. Idem docet uocabulum Ἐχέμμα paroxytonum in quibusdam exemplaribus legi, ut sit proprium nomen uenatoris Cretensis in genitiuo casu (quod nobis etiam placet:) in alijs uero ἔχεμμα proparoxytonum, ut intelligantur arcus & sagittæ (τόξα) animalia petita sistentes. Citat autem Etymologum in dictione Βέλεμνα, ex quo tamen de huius uocis significatione statui nihil potest, cum propter terminationis similitudinem solum ab eo proferatur. Debebat enim (inquit) à βέλος dici βέλεμος, ut ab ἔχω ἔχεμος, τήλεμος. Telemus quidem uiri proprium est apud Varinum.

G.

De remedijs ex capris syluestribus.

Millia remediorum ex capra demonstrantur: quod quidem miror, cum febri negetur carere: Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plinius. Caprearum uires medicas infra seorsim dicam: quanquam Sextus non alias ferè capreis attribuit, quàm Plinius capris mansuetis. ¶ Syluestrium caprarũ sanguis abscessus maturat, Marcellus Verg. Ego apud Galenum caprino sanguini simpliciter hanc uim adscribi inuenio, ut in Taurino sanguine dictum est. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit, Plinius. ¶ Collyrium ex seuo caprarum syluestrium, confert patientibus telam oculorum, Rasis. Albertus collyrium (quamuis culmo deprauatè apud eum legitur) non ex fimo, sed felle caprarum syluestrium uel domesticarum, contra telam oculi prodesse scribit. Seuum montanarum caprarum confert pulmoni ulcerato, Rasis. ¶ Capræ syluaticæ iecur carbonibus inassatum, & per se sumptum cœliacos remediat: idemq; arefactum & tritum, & cum uino potui datum, certissimè auxiliabitur, Marcellus. ¶ Capræ syluestris fel commendat Dioscorides ad uarios oculorum affectus, Sextus capreæ. Fel hirci syluestris est theriaca morsibus uenenosis, Auicenna. Capræ syluestris fel priuatim prodest contra suffusiones incipientes, oculorum caligines, argema (albugines uertit Marcellus) & genarum (palpebrarum) scabritias, Dioscorides. Et rursus, Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur: idem potest & hircinum, (hirci syluestris nimirum,) Capręsyluestris fel scripserunt quidam lusciosis (νυκτάλωψι) prodesse, Galenus. Plinius ad lusciosos & uarios oculorum affectus capręfel simpliciter laudat. Collyrium ex felle (seuo, Rasis:) caprarum syluestrium uel domesticarum; contra telam oculi ualet, Albertus. ¶ Calculos expellit fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Remedia quæ Dioscorides attribuit fimo αἰγῶν ὀρεινῶν, id est caprarum in montibus agentium, supra adscripsi uillaticis: de ijs enim cum in montibus pascuntur, intelligo, admonente ipsa sermonis serie, quæ talis est: Caprarum baccę, pręsertim in montibus agentium, etc. Nec moueor quod uetus Dioscoridis translatio hoc loco syluestrium caprarum habet.

¶ H. Αἰγανέα, iaculum paruum & leue, cui nomen ab usu in uenatione caprarum, nimirum syluestrium, ut dixi in Capra. Ambrosia apud Dioscoridem secundum Romanos caper syluaticus appellatur, & ab alijs artemisia botrys: quibus nominibus ad dictamnum accedit, quæ & ipsa artemision, & dorcidion uocatur. Vera etiam artemisia toxotis uel toxeresia cognominatur, quasi & ipsa sagittas trahere possit, dictamni instar. ¶ Capellam syluestrem Spartani immolarunt iam iam conflicturi cum Atheniensibus, apud Xenophontem libro 4. de rebus Græcorum. ¶ Κατ' αἶγας ἀγρίας, abominantis est sermo, & malũ deprecantis, inq; syluestres capras auertentis. Vsus est adagione Athenæus lib. 2. Myrtilus, inquit, asseuerabat, uelut ad capras syluestres nos relegans quærentes, Hegesandrum Delphum in commentarijs suis eius dictionis meminisse. Ad capras syluestres posuit pro eo quod difficillimum esset inuentu, aut quod nusquam est. Citauerat enim ex authore testimonium, quod mox Plutarchus negat apud illum extare. Ad hoc prouerbium opinor allusit Apuleius in Asino, fingens Psychen à Venere mitti ad arietes agrestes, Erasmus. Suidas & Varinus scribunt hoc prouerbium usitatum fuisse ἐπὶ κατάρας, κατ' αἶγας ἀγρίας τρέπειν τὰ κακά: hoc est, post execrationẽ aliquam, ut mala uerterẽtur in capras syluestres. Nimirum si quis mali quippiã dici uel nominari audiuisset, siue contra se, siue simpliciter, mox deprecandi gratia subijciebat κατ' αἶγας ἀγρίας. Hesychius hoc circa morbos obseruatum ait, comitialem præcipuè.

DE STREPSICEROTE.

Ex caprarum syluestrium genere strepsicerotes sunt: mittunt eos transmarini situs, Plinius. Et alibi, Cornua erecta, rugarumq; ambitu contorta, & in leue fastigium exacuta (ut lyras diceres) strepsiceroti, quem addacem Africa appellat. Ῥαικακηρεῖς, στρεβλοκέρατοι, Varinus & Hesychius. Nec plura usquam de hoc animali reperio. Est & aliud genus, ni fallor, syluestrium caprarum, de quibus Oppianus dixit, Στρεπτοῖσι κεφαλῆφι κορυσσόμενοι κεράεσσι, quarum historiam ex ipso Oppiano supra narraui.

DE CAPREA SIVE CAPREOLO ET DORCADE.

CAPREA, capreolus & dorcas, tria nomina, animal unum mea quidem opinione denotant: nam neq; Grammatici neq; alij ſcriptores ſatis expreſſerunt quid de his nominibus ſentirent. Dorcadis nomine Plinius & alij ueteres utuntur, tanquam nullum apud Latinos uocabulum ei reſponderet. Leonicenus reprehendit Plinium quòd capream & dorcadem tanquam diuerſa animalia diuerſis in locis memoret, ut ueſpertilionem & nycteridem, &c. Recentiorum plerique, etiã doctiſſimi, ut Gaza, Hermolaus, &c. capream uertunt, alij Græcum nomen retinent. Capream quoq; recentiores non omnes eodem modo interpretantur. ¶ Caprea dicta eſt, quod quandam, ut ait Varro, capræ ſimilitudinem habeat. Sunt autem ſylueſtres capræ (Grammaticus quidam, non Varro) unde capreoli dicti. Capræ (ſylueſtres) in plurimas ſimilitudines transfigurantur: ſunt capreæ, ſunt rupicapræ, &c. Plinius. Ecce feræ ſaxi deiectæ uertice capræ, Vergilius 4. Aeneidos: Seruius capras exponit. In Africa non ſunt capræ ſylueſtres, ut Ariſtoteles: ut Plinius, capreæ. Martialis etiam capream pro rupicapra accepiſſe uidetur, non pro dorcade, ut infra dicam. Ego capreas quidem de genere caprarum ſylueſtrium eſſe concedo, idq; propter reliqui corporis figuram: non item cornuum, quæ ramoſa eis & ceruinis ſimilia ſunt, ut mediæ inter feras capras & ceruos naturæ cẽſeri debeant, ut platycerotes quoq;. Rupicapra uero, ibex, dama, & bubalus Africus, quæ cornibus etiam capram aut hircum referunt, magis propriè capræ ſylueſtres mihi dici uidentur. Caprea igitur propriè dicta, ramoſis eſt cornibus, paruis, nec deciduis (de quo pluribus infra dicam) teſte Plinio; Hanc Germani uocant, reh uel rech (quanquam & ceruorum hinnulos aliqui apud nos ſimiliter abuſiue nominãt:) marem priuatim rechbock, fœminam rechgeiß. Angli roo: Illyrij ſrna, uel ſarna: Galli chieureau uel cheureul ſauuage. Hiſpani zorlito, uel cabronzillo montés. Itali capriolo uel cauriolo, & in fœminino genere capriola uel cauriola. Licet plerique, (in ſua quiſq; lingua) nõ capream, ſed capreolum, hiſce nominibus interpretentur: ego certe inter capream & capreolum non aliam quàm uel ætatis, uel ſexus potius differentiam inuenio, ut apud Græcos etiam inter dorcum, dorcadem, dorcalidem, &c. Qui ſuperiore ſeculo literas docuerunt, capreolum pro hœdo per inſcitiam interpretati ſunt. Capreolus diminutiuum à capreus, animal ſylueſtre, Grammaticus quidam. Corydon apud Vergiliũ Aegloga 2. Alexidi puero duos capreolos promittit, his uerſibus: Præterea duo nec tuta mihi ualle reperti Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo, Bina die ſiccant ouis ubera, quos tibi ſeruo. Sparſos albo exponit Seruius, qui habent adhuc maculas à prima ætate uenientes. Acceſſu enim temporis mutant colorem, & eorum maculæ eſſe gratiæ minoris incipiunt. ¶ Capreolus (inquit Albertus) cornibus magis refert ſpeciem cerui: uiſu eſſe acuto fertur, uoce debili, (exilẽ alibi dicit:) quam uenator ſibilo folij imitatur, & allectum capreolum, quaſi ad ſui generis animal, proſiliens interficit, aut capit. Et alibi, Capreoli, qui ceruis cornibus ſimiles ſunt, non mutant dentes: qui cum craſſeſcunt eis, ætate prouectiores intelliguntur: oculi eis pulchri, uiſus peracutus, abundant in Africa ultra mare Carthaginis, ut Auicenna ſcribit. Hos Auicennæ capreolos, dorcades intelligo, alterius generis quàm capras ſylueſtres, quas in Africa eſſe negauit Ariſtoteles, ut Plinius nõ recte capreas tranſtulerit, ſi illæ à capreolis nõ differũt ſpecie, quod nos aſſerimus. Capreolos in Aegypto capi teſtis eſt Marcellinus libro 22. Reperiuntur etiã in Germania permulti, Albertus. Cerui appellatione forte intelligit Ariſtoteles capreas quoq;, & damas, & capras ſylueſtres, Niphus 313. Capreæ multæ capiuntur in regionibus Heluetiorum alpinis, colore ceruis nõ diſſimiles, ſed mole corporis longè inferiores: qua uix capras æquant: ex quarum etiam genere ſylueſtres exiſtimantur. Mas cornua in capite gerit ſenis plerunq; ramis diſtincta. Si fœminæ ſuus maritus capiatur, alium quærit, eumq; ſecum ad priſtinæ habitationis ſuæ locum adducit. Fœmina uero capta, maritus aliò diſcedit, & aliam ſequitur coniugem. Quamobrem callidi uenatores, fœminas raròcapere ſolent, & fortuitò captas interdum dimittunt: quod una aliquãdo fœmina complures capiendos adducat mares, ut ſcribit Ioan. Stumpfius noſter in Chronicis Heluetiæ.

¶ צבי zebi, eruditi linguæ Hebraicæ capream exponunt: eius fœmininum eſt, צביה zebiah, Iudæus quidam ceruum mihi interpretatus eſt, deceptus puto ob cerui ſimilitudinem. Legitur hæc uox Deuteronomij cap. 14. inter animalia cibo permiſſa: ubi Chaldaica translatio habet טביא thabia, (pro qua uoce in Actis legitur cap. 9. ταβιθὰ, quod ſonat δορκάς:) Arabica טבו thabiu biſſyllabum, ut u ſit conſona: Perſica אהו ahu: Septuaginta dorcas, Hieronymus caprea. Arabica uox & Chaldaica finitimæ mihi Hebraicæ uidentur, z litera tantum in th uel t conuerſa. In tanto ueterum & eruditorum conſenſu, non dubitabimus quin zebi ſit caprea, ſeu dorcas: ut minime approbem recentiorum illos qui damam, aut hinnulum exponunt. Zebaoth numero plurali fœminino legitur Canticorum cap. 2. ut zebaim in maſculino 1. Paralip. 12. ubi Munſterus capreas ueloces curſu exponit. Libro 3. Reg. cap. 4. zebaim numerãtur inter cibos lautiores regis Salomonis, cum ceruis & bubalis, quos iachmur uocant, & ipſis ex caprarum ſylueſtrium genere. Equidem coniece-

coniecerim hoc animal apud Hebræos ſic dictum eſſe à pulchritudine, quam zebi ſimiliter uocant: non enim oculis tantum, ut Albertus & alij ſcribunt, ſed totum aſpectu elegans eſt, & maculis ſuis mirum in modum placet, ut in delitijs haberi mereatur: unde Martialis, Delitium paruo donabis dorcada nato: Iactatis ſolet hanc mittere turba togis. Cęterum in diſticho quod apud eundē proxime ſequitur per capream intelligo rupicapram, ut infra dicam. Finitima huic apud Hebræos uox eſt etiam zaphir, hircum exponunt; ut zephira capram, Munſterus in Lexicis ſuis. עפר opher, fœtus cerui aut capreæ, ut Dauid Kimhi interpretatur, his uerbis, ילד האיל או צבי. Aſtipulantur ei Abraham & Salomon Cant. 2. ubi ſcribitur opher aialim, Græca translatio habet νεβρῶ ἐλάφων: Hieronymi, hinnulo ceruorum. De uoce diſhon, quam aliqui capream exponunt, in pygargo capræ ſyluestris genere dicam. בכרה bikerah, camelum dromadem ſignificat, ut ſupra dixi: quanquam Hieronymus Hieremiæ 2. capream interpretatur, deceptus ut ſuſpicor quod in Aquilæ, Symmachi & Theod. translatione δορκὰς legerit pro δρομὰς uel δρομεὺς. Dorcadem & capreolum qui Arabice ſcripſerunt medici, uel eorum interpretes, gazel, uel gazelum, uel gazellam uocant, ut apparebit inferius ubi de alimento ex hoc animali dicemus. Capreolus, ad Almanſorem ſeptimo tertij, à Kiranide dorcas dicitur, Aggregator. A Syluatico etiam dorcas capreolus exponitur. Gazal uel azaël Arabice aliqui uertunt pro iaal Hebraica uoce, de qua in Ibice dicemus. Agazel Albertus damam exponit, ut aliqui etiam dorcadem, ſed utriq; unius generis ſpecies confundunt. ¶ Caprea minima eſt inter cornigera quæ explorata habemus, Ariſtoteles interprete Gaza: Græce legitur dorcas, lib. 3. cap. 2. de partibus: & rurſus ibidem, Bubalis capreisq; interdum cornua inutilia ſunt: nam & ſi contra nonnulla reſiſtunt, & cornibus ſe defendunt, tamen feroces pugnacesq; belluas fugiunt. Nõ placet (uerba ſunt Hermolai) quorundam diſtinctio inter dorcem & dorcadem: quaſi dorcas ceruinus pullus ſit, dorx animal diuerſum: cum dorcas Ariſtoteli non ceruum, ſed capream ſignificet. Certè Dioſcorides in coaguli mentione dorcadem à dorco ſeparauit: an (lego, non) ut eo diſtet dorcus à dorcade, quo ceruus ab inuleo. Et in Strabone zorces, pro eo quod ſunt dorces, niſi uitium ſit in exemplari, legas, Hæc Hermolaus. Ineptior eſt illorum ſententia, qui capras Indicas longiſſimis auriculis, dorcades interpretantur, quàm ut pluribus reprehendi debeat. Origenes dorcada παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν dici opinatur, Cælius. Verba Origenis in Cantica cant. homilia 3. ſi modo eius ſunt quæ illi adſcribuntur, hæc reperio: Dorcas quantum ad Græca uocabula, nomen à uidendo atq; clarius proſpiciendo ſortita eſt. Habet in natura ſua, ut non ſolum uideat ipſa & perſpiciat acerrimè, ſed & alijs uiſum præbeat. Aſſerunt nanq; hi, quibus medicinę peritia eſt, ineſſe huic animali intra uiſcera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quoq; uiſus exacuat. Iſidorus etiam ſcribit dorcades ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι dictas. Dioſcorides inter coagula ſimiles, inquit, leporino uires habent, coagulum hœdi, deinde agni, hinnuli, capreæ laticornis (ut Ruellius uertit: uel ut Marcellus, dorcadis, capreæ quam à latitudine cornuum platycerotem dicunt:) dorci, cerui, uituli, & bubali. Græca ſic habent, ἐρίφου δὲ, ἀρνός, καὶ νεβροῦ, καὶ δορκάδος, καὶ πλατυκέρωτος, καὶ δόρκου, καὶ ἐλάφου, καὶ μόσχου, καὶ βουβάλου, ὁμοίαν ἔχουσι δύναμιν. Coniunctionem καὶ poſt δορκάδος, Hermolaus & Ruellius non legerunt, ſed τοῦ articulum, ut uidetur eius loco. Marcellus uero coniunctionem expreſſit, & duo diuerſa fecit animalia, quod illi unum, in quo ego ei non aſſentior. In eodem Marcello Fr. Maſſarius reprehendit, quod platycerotem dixerit capream. Non enim caprea eſt, inquit, quæ platyceros Gręce dicitur, ſed diuerſum omnino genus ex Plinio, uolumine undecimo ubi de cornibus loquitur, tradente, Aliorum finxit in palmas, digitosq; emiſit ex ijs, unde platycerotas uocant. Dedit ramoſa capreis, ſed parua, nec fecit decidua: Ex quibus manifeſto apparet animalia hæc prorſus eſſe diuerſa, Hæc Maſſarius. Cæterum quod nõ ſint prorſus diuerſa, neq; diuerſum omnino genus, caprea & platyceros uel dorcas platyceros, quod Maſſarius nimio traducēdi Marcelli ſtudio ductus aſſeruit, uel inde apparet, quod unum dorcadis nomē utriſq; commune eſt: idq; merito, cum aliud nihil, quod ſciam, differãt, quàm cornuum ſpecie: quæ capreis ſimpliciter dictis, teretia, alteris lata ſunt: & præterea magnitudine, platyceros enim maior eſt: ſed de platycerote ſeorſim agam inferius. Redeo ad iam citatum Dioſcoridis locum: in quo dorcum capream, uel capreolũ intelligo, cui cornua non ſunt lata, ut dixi. Νεβρὸν uero, id eſt hinnulum, uix aliter intelligi poſſe puto, quàm ut ad ſequentia omnia referatur, uitulo tantum excepto: nam & apud Latinos hinnuli nomē ad huiuſmodi animalium fœtus commune eſt, & apud Græcos ſimiliter uſurpari reperio. Hoc ſi cui non placet, doceat nos quid hinnuli coagulum à ceruino differat: quanquam Varinus πρόκα animal ceruo ſimile eſſe ſcribit, quod alio nomine νεβρὸς dicatur, ſed ſine claſſico authore. ¶ De illo dorcadis genere, quod moſchum odoramentum profert, alibi dicam in M. litera. ¶ Pauidosq; iuuat compellere dorcas, Gratius, niſi legendum ſit pauidas: nam dorx fœminini generis uidetur. Δόρξ ὄνομα ζώου, ὅθεν δορκάς, Etymologus. Δορκάς, τὸ τῆς ἐλάφου γέννημα, ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον καὶ εὐόμματον, Etymologus, & Varinus. Ἴορκες, τῶν δορκάδων ζώων: ἔνιοι δὲ ἡλικίαν ἐλάφου, Heſychius & Varinus. Ἴυρκες, αἶγες ἄγριαι, ὕστριχίδες, Heſychius & Varinus. Διχηλὰ ζῶα, βοῦς, ἔλαφος, δόρκων, οἷς συμβέβηκεν ἐν τοῖς ὀπισθίοις ποσὶν ἀστραγάλους ἔχειν, Suidas. Myrtilus apud Athenæum δορκάδες ſolum, non etiã δόρκωνες uſurpari dicit. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri, Ἐνῆσαν δὲ καὶ ὠτίδες, καὶ δορκάδες. Δόρκων ὄνομα τόπου, καὶ ὁ ἔλαφος, Suidas. Camelopardali cauda eſt parua ut δορκαλίδων, Oppianus. Gillius ceruorum uertit, malim capreolorum. Canes uenatici ut celeriores fiant, cerui aut dorcalidũ uberibus alēdi ſunt, Oppian.

E

Hic Gillius eandem uocem damarum reddidit. Et licet in re ipsa fortassis nihil intersit, negligentia tamen uocabulorum & inconstantia uertẽdi uiros eruditos non decet. Δόρκαι, κόνιδες, id est lendes, Hesychius & Varinus. Πτῶκα, dorcadem, uel ceruum, uel leporem exponunt, Suidas & Varinus. Sed cum πτῶκας δορκάδας, ἢ πτῶκας νεβροὺς dicimus, epitheton est pro eo quod est timidos. ¶ Πρόκα, ἐξαίφνης, id est subito, Galenus in Glossis Hippocratis. Πρόκα, εὐθὺς, ἐξαίφνης, δρόσος, Hesychius. Hinc dicta forte προκώνεια, τὰ ἐκ νέων κριθῶν ἄλφιτα, id est farina ex hordeo nouo: utpote prima, & statim post maturitatem facta: et πρόκες, νεογνὰ ἔκγονα ἐλάφων, ἢ δορκάδων εἶδος, id est teneri ceruorum hinnuli, aut caprearũ genus, à subita nimirum celeritate: uel ut grammatici dicunt, ἀπὸ τοῦ προΐξεσθαι, ὅθεν προΐξ. ταχεῖα γάρ, Varinus: Hesychio simpliciter cerui. Idẽ πόρκας ceruos uel celeres interpretatur, quod minus placet. Iam cum προξ Græcis etiam rorem significet, tenerum ceruæ fœtum sic appellari inde cõiecerim eadem ratione, qua hersæ ijsdem hœdi uocantur: nam herse etiam uel erse ros est. Damam Græci proca uocant: Aristoteles & idonei ferè omnes, & Dionysius à ceruo non distinguit. Philetas primigenios ceruos procas dici uoluit: Ab hoc animali Proconnesus appellata est, Hermolaus. Aristoteles ceruo & προκὶ fel negat: & sanguinem eorum non spissari ait: Plinius utrunq; de ceruo & caprea scribit, quanquam corrupti codices capram habent. Gaza tamen proca uertit damam, uulgarem nimirum, non Plinij damam intelligens. Idem Gaza, Aphrodisiensis problematum 1.27. δόρκας reddidit damas, ubi inquiritur cur δορκῶν, & aliorum quorundam animalium excrementa paulisper aroma oleant. Ego quidem nullius animantis alui excrementum odoratum noui præterquam martis è mustelarum genere. Aphrodisiensis forte de moscho audierat, qui excrementum est dorci seu capreoli peregrini, non alui tamen, sed apostematis circa umbilicum, ut alibi referemus. ¶ Oppianus libro 2. de uenatione post ceruorum historiam eurycerotas, id est platycerotes subiũgit, de quibus scribit per omnia ceruos esse, excepta cornuum latitudine, & statim ἰόρκους (pro δόρκους puto, carminis ratione: nam & paulo post, & alibi δόρκων meminit sine ulla descriptione propria) hisce uersibus, Τοὺς δ' ἄρα κικλήσκουσιν ἐνὶ ξυλόχοισιν ἰόρκους. Κἀκείνοις ἐλάφοιο δέμας. ῥινὸν δ' ἐπὶ νώτῳ Στικτὸν ἅπαντα φέρουσι, πανάιολον, οἷά τε θηρῶν Παρδαλίων, σφραγίδεσσιν ἐπὶ χροῒ μαρμαίρουσι. Hoc est, Habent & iorci corpus ceruinum, & pellem undiq; maculosam, non aliter quàm pantheræ. Hos igitur capreolos esse non dubitabimus. Mox in bubalo, minor inquit eurycerote est, dorco maior, δόρκου μέγ' ἀρείων. Et rursus paulo post, inter perdices & dorcos (Gillius damas uertit) mirũ naturæ consensum indicat: ita ut & mansueti inuicẽ sint, & in propinquo maneãt, & ijsdẽ in locis pascãtur. Quamobrem uenatores capto dorco proposito, perdices alliciunt, uel contra. Porrò circa finem libri quarti, uenatores monent ne post longum & prolixum cursum dorco uel modicè respirare & quiescere permittant: præcipuè enim eis grauem & molestam esse in medio cursu urinam: quã si respirando excreuerint, longè ueslociores postea ferri. ¶ Cerui genus est, quod Achæinen Aristoteles uocat, Albertus corrupte halzanen, & dorcadem interpretatur. Alcheff est animal quod dicitur gazella, & est simile capreolo, Andreas Bellunensis. ¶ Damilla, id est animal simile capreolo de Han: Damala, idem, Syluaticus. ¶ In dorcadem, cuius uber à uipera ictum sugente hinnulo (νεβρὸν uocant) unà cum matre perijt, epigramma Polyæni, & alterum Tiberij Illi, Anthologij Græci libro 1. sectione 33. Est & tertium ibidem Tiberij, in dorcadem in mari captam. Tiberius κεμμάδα dixit, quam Polyænus dorcada. Κεμὰς, cerui hinnulus, tener & in spelunca adhuc iacens, quasi κοιμὰς ἢ ἔτι κοιμωμένη ἐν τῷ σπηλαίῳ: νεβρὸς autẽ, qui iam maior est, & ad pascua exit, ἐπὶ βορὰν ἐξιὼν καὶ νεμόμενος, Varinus: Vel quasi νέπορος, ὁ νεωστὶ πρὸς πορείαν ἰὼν, ἢ καὶ μηδέπω πορεύεσθαι δυνάμενος: ἢ παρὰ τὸ νε στερητικὸν καὶ τὸ βορὰ, ὁ ἐστερημένος τῆς βορᾶς, ἤγουν τροφῆς, Etymologus, & Varinus. Alij contra νεβροὺς hinnulos in prima ætate uocant, κεμάδας uero in ea qua iam ceruis, id est adultis, proximi sunt, Varinus. Κεμὰς, hinnulus, uel ceruus, uel dorcas, Hesychius. Minus equidem miror ueteres Græcos unum uocabulum de duobus animalibus diuersis usurpasse, cum Germani nostrates etiam utrunq; animal una uoce **reech** appellent. Dorcas enim adulta cerui hinnulo similis, & magnitudine æqualis est. Apud Hesychium & Varinum κεμφὰς quoq; reperias pro ceruo, & κεμπὸς, κοῦφος, ἐλαφρὸς ἄνθρωπος. Et κέμφος, pro κέπφος nimirum, quæ leuissima auis est. Κεμμὰς, per duplex μ. hinnulus cerui, Hesychius. Κεμμάδος ἀρτιτόκου μαζοῖς βρίθουσι γάλακτος, Tiberius Illus in epigrammate: licentia est poëtica. Communiter enim per μ. simplex scribitur. Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύω κύνε εἰδότε θήρης Ἢ κεμάδ', ἠὲ λαγωὸν ἐπείγετον ἐμμενὲς αἰεί, Homerus Iliad. 10. Τῆς ξουθῆς δ' ἐλόπεροι κεμάδος, Herodicus apud Athenæum in fine libri quinti. Etymologus cemadem hinnulum cerui uel dorcadem exponit. Τρέσε δ' ἠΰ τε τὶς κεμὰς, ἥν τε κυνῶν ἐφόβησεν ὁμοκλὴ, Homerus puto, citatur ab Etymologo. Εἰ δ' ὡς ἐκ πελάγους εἰρύσαο Δᾶμιν ἄνασσα Ἠπτενίης (forte Ἐκ πτενίης) θύσει χρυσόκερων κεμάδα. Κελμὰς, νεῦρον ἐλάφου, Hesychius & Varinus: malim νεβρὸς quàm νεῦρον: non rarò enim ευ pro εβ. scriptũ librariorum incuria reperitur.

B.

De Libyco dorcadum & cemadum genere Aelianus hęc tradit: Dorcades (in Libya) quanquam uelocitate sunt mirabili, tamen inferiores sunt in currendo equis Libycis: earum aluus nigris uittis distinguitur, reliqui corporis color rubet: & pedes quidem eis longi sunt, cornibus caput ornatur, oculi nigri, longissimæ aures habentur. Κεμὰς à poetis nuncupata, turbinis instar celerrime fertur, flauis pilis spectatur, cauda est tum pilosissima, tum exalbenti, eius oculi cyaneo colore tincti uidentur, aures peraltis pilis refertæ, neq; modo in terra pedum celeritatem ostendit, sed etiam cum in fluuij confluentem inciderit, ungulis pedum remigans, fluctus perrũpit, & uero in lacubus natare gaudet,

unde

unde ſibi paſtum comparat: uirides iuncos & cyperum depaſcitur, Hæc Aelianus. Vltra Catadupa Nili procedens Apollonius ceruos & capreas inuenit, Philoſtratus.

¶ Cornua animalium uacua ſunt iuxta caput, & ibi intrat corpus quoddam durū, ferè oſſeum, poris refertum: præter cornu cerui, & eorum animalium quæ ſimilitudine quadam cum ceruo conueniunt, ut ſunt dama (uulgaris,) capreolus, & equiceruus, (alcen intelligit:) quæ omnia nobis cognita ſunt, & eorum cornua ſolida eſſe conſtat, ſed poris intus plena, Albertus. Et rurſus, Nullum animal nobis notum mutat cornu, præter ceruum, & nobis (lego ei, nempe ceruo) cōuenientia animalia. Atqui Plinius cornua capreis decidua eſſe negat. At Cælius ex Pauſania ut ceruorū, ſic dorcadum quoq; cornua decidere & renaſci ſcribit. Beliſarius rufos canes colore capreas referre tradit. Ξανθὴν κεμάδα in epigrammate legimus. ¶ In Lycia dorcades non tranſeunt montes Syris uicinos, Plinius. Hiſpania dorcades multas producit, Strabo.

¶ C. Venenis capreæ, & coturnices, ut diximus, pingueſcunt, placidiſſima animalia, Plinius. Dorcas dormiens oculos habet apertos, Varinus in Λέων, ex quo Cælius etiam tranſcripſit. πτὼξ quidem & lepus & dorcas exponitur, leporem autem oculis apertis dormire conſtat. Capream noctu cernere Ioan. Textor ſcribit: quod Plinius de capris ſcribit, de capreis (quod ſciam) nemo. Niſi quis ita interpretetur hæc Plinij uerba, Capras negant lippire, quoniam eæ quaſdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua luna deuorare iubent. Et quoniam noctu æque quoq; cernant, ſanguine hircino ſanari luſcioſos putant, Hæc Plinius. ¶ Pendentem ſumma capream de rupe uidebis, Caſuram ſperes, decipit illa canes, Martialis lib. 13. Videtur autem non propriè dictam capream, ſed rupicapram Plinij intelligere: quæ & ſummas rupes conſcendit, & ab ijs pendere ſolet cum uenatores urgent, & cornua ad hāc rem idonea habet, caprea non item: accedit quod in proximo ante hoc diſticho de dorcade (id eſt uera caprea) locutus ſit, quod ſuperius adſcripſi. Blondus etiam, qui his proximis annis multa edidit Romæ, capreā pro rupicapra accipere uidetur: Caprea, inquit, ſaxa & rupes altiſſimas habitat, nimirum propter timiditatem. Vidimus tamen & manſuetum hoc animal: nam inter homines deponit feritatem celerrime, ut & hinnulus cerui. Ex pelle eius fimbriantur mulierū pellicea indumenta: fiunt & chirothecæ, &c. Eandem Creticam eſſe putat ſylueſtrem capram, quæ dictamno (uel, ut ipſe inepte ſcribit, pulegio) depaſto ſagittas ſibi expellat.

¶ D. Tam diſpar aquilæ columba non eſt, Nec dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Prouerbium, Caprea contra leonem, infra ponam.

¶ E. Cynoproſopi uel cynocephali homines, qui poſt uaſtam Aegypti ſolitudinē habitant, &c. ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt, Aelianus. Dorcadum & bubalorum, tanquā eiuſdem generis animalium, mentionem Simocatus etiam in epiſtolis coniungit. Qualis eligendus ſit canis qui uenetur dorcos, ceruos, & lepores, ex Oppiano in Cane celere docui. ¶ Capreas, apros, & lepores in unum leporarium coniungi apud Varronē in opere de re ruſt. legimus. Nunc ut habeant multos apros ac capras, (lege capreas) complura iugera macerijs concludunt, Varro. In leporario non lepores ſolum includuntur ſylua, ut olim in iugero agelli, aut duobus: ſed etiā cerui, aut capræ (lege capreæ) in iugeribus multis, Idem. Apros in leporario pingues ſolere fieri ſcis Axi. Nam quē fundum in Tuſculano emit hic Varro à M. Piſone, uidiſti ad buccinam inflatā certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum, cum è ſuperiore loco è palæſtra effunderetur apris glans, capreis uicia aut quid aliud, Varro. Feræ pecudes, ut capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumq; genera, & aprorum, modo lautitijs & uoluptatibus dominorum ſeruiunt, modo quæſtui ac reditibus, Columella 9. 1. ubi de uiuarijs faciendis ſcribit.

¶ Capreæ, inquit Blondus, leuiſſimo ceruo ſimiles ſunt, eadēq; arte qua cerui decipiuntur. Comprehenduntur enim canibus, implicantur & retibus, at rarius quàm cerui: quoniam alpes & montium culmina incolunt. Quamobrem inſidiæ in montibus & collibus ponendæ ſunt. In ſyluis citius capiuntur. Cauendum eſt ne uenantes ab eis uideantur: quia procul etiam agnoſcunt uenatorem, & mox fuga elapſæ occultantur. Cum uim canum & inſidias uenantium prope ſenſerint, ex rupibus quandoq; præcipitantur: quare & rupes ſunt obſidendæ. Circa Romam nocturnis inſidijs ad lumen Lunæ, bombardis aliquando traijciuntur, ut cerui etiam, & urſi, apriq;, Hæc Blondus. Capreę ceruiq;, ut ſępius experti ſunt uenatores, flantem uentum petere currendo ſolent, ut refrigerari ſpiritus curſu laborantes uento poſſint: quamobrem ad uenti flatum canes collocandi ſunt. Attrahi enim ita à uento cerui ſolent & capreę, ut nolentibus quandoq; uenatoribus illa fugam arripere adnitantur, Beliſarius. Sic etiam cerui latratu canum audito, ut Plinius ſcribit, aura ſemper ſecunda fugiunt, ut ueſtigia cum ipſis abeant. Scythis & Sarmatis uenationes ſunt, intra paludes quidē ceruorum aprorumq;, in campis autem onagrorum & dorcadum, Strabo libro 7. Dorci quantopere ament perdices, eisq; propoſitis illiciantur, ſuperius ex Oppiano retuli. Capiuntur et folij ſibilo allecti capreoli, quo uocem eorum uenator imitatur, ut ſupra dixi ex Alberto, & pluribus dicam in uenatione cerui.

¶ F. Dipnoſophiſtis in conuiuio quod Athenæus deſcripſit, dorcades etiam appoſitæ ſunt: quarum carnem Palamedes Eleaticus onomatologos non inſuauem eſſe dixit. Hic optata feret nobis fomenta calore Vda leui, modicis moxq; coquenda focis, Bapt. Fiera de capreolo: præfert autem

cum damæ, quam magis aduſtam (id eſt, ſiccioris alimenti,) eſſe ſcribit. Dorcadis caro melioris ſucci eſt, quàm cæterorum agreſtium animalium, & ad humanum corpus quandam habet familiaritatem, humidisq́ & multas ſuperfluitates habentibus corporibus prodeſt: Item morbis colicis & comitialibus, ſed uentrem moratur, & neruis ſua ſiccitate conducit, Symeon Sethi. Ex ſylueſtribus optima eſt gazelli caro, deinde apri, Auicenna. Carnes ferinæ omnes prauæ ſunt, ut quæ ſanguinem ferinum & melancholicum gignant: gazellorum tamen minus malæ ſunt cæteris: eas ſequuntur leporinæ, Elluchaſem. Caro gazel parum excrementi gignit, utpote ſicca, Raſis. Nutrimentum ex algazel frigidum & ſiccum eſt, Arabs quidam. Caro caprearũ, authore Celſo, boni & plurimi alimenti eſt: ſanguinem tamen atræ bili confinem generat. ¶ Ius in caprea, ut docet Apicius: Piper, liguſticum, careum, cuminum, petroſelinum, rutæ ſemen: mel, ſinapi, acetum, liquamen & oleum. Aliter ius in caprea aſſa: Piper, condimentum, rutam, cepam, mel, liquamen, paſſum, oleum modicè: amylas cum iam bullijt. Aliter ius in caprea: Piper, condimentum, petroſelinum, origanum modicum, rutam, liquamen, mel, paſſum & olei modicum: amylo obligabis, Hactenus Apicius 8.3.

¶ Ex ceruo uel capreolo paſtillus quomodo paretur, Platinę uerbis dicetur in Ceruo. Ex capreolo item quomodo fiat ius cõſumptum, ex eodem docebo in Gallina ubi de capo. Cerui anteriorem partem in iuſculo laridario coques, lumbos aſſabis: ex coxis paſtillos aut pulpamẽta facies: Eadẽ & capreoli, damę, ac caprę coctura, Platina. Cibarij genus, quod Germani uocãt **hofneſtel**, hoc eſt ligulas aulicas, hoc ferè modo fieri inuenio. Capreoli pellis bulliat & depilata elixet, deinde in ligulas ſeu tænias dodrãtales & ſeſquidigitũ latas ſciſſa, eo liquamine, quod gelu in patina uocãt, cõdiatur.

G. De remedijs ex caprea & dorcade.

¶ Plinius maiore pro parte ſimpliciter & domeſticis tribuit capris uires, (ut Humelbergius obſeruauit) quas Sextus peculiariter capreis: id quod non magni momenti eſt: cum remedia ex eis nõ differant genere: ſed in eo tantum quod ſylueſtria in plerisq́ efficaciora domeſticis habeantur. Amplior potentia, inquit Plinius, feris eiuſdem generis (caprini,) quod numeroſiſſimum eſſe diximus. Si cui otium erit diligentius inter ſe conferre poteſt (nos obiter tantum contulimus) remedia quæ ab authoribus collegimus, primum attributa uillaticis capris: ſecũdò ſylueſtribus ſimpliciter: tertiò ſylueſtribus illis quas dorcadas Græci, Latini capreas uocant, quæ hic in præſentem locum congerimus. ¶ Capreæ torminoſis in cibo proſunt, Marcellus: dyſentericos intelligo: ſiccat enim & retinet uentrem caro capreārum, ut Symeon Sethi prodidit. ¶ Cordis draconis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum uictoriæ magi promittunt, Plinius. Et poſt pauca uerba, Dentes draconis illigatos pellibus capreārum ceruinis neruis, mites præſtare dominos poteſtatesq́ exorabiles: unde apparet eum dorcadem non eandẽ exiſtimaſſe cum caprea, eadem nimirum ratione qua daſypodem à lepore differre putauit. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili ſeptem, & genitale cerui, ſi illigentur dorcadis pelle collo ſuſpenſa, cõtinere partus promittunt, Plinius. Inter remedia aduerſus comitialem morbũ, Magis placet draconis cauda, in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. ¶ Sepum caprę, & adipem anſerinũ, & medullã cerui, & cepe, cum reſina ſimul & calce uiua, fac ut malagma, mire ſanant, Sextus. Cerebrum capreæ (capræ Plinius) per annulum traiectum ſi dederis infanti ad glutiendum antequam lac ſugat, efficit ut nec caducus fiat, nec phantaſma incurrat, Sextus. ¶ Dorci coagulum eaſdem leporino uires habet, Dioſcorides. Leporis, hinnuli, aut capreæ coagulum potum ex uino, nec non immiſſum cum oryzæ cremore cœliacos & dyſentericos iuuat, Galenus Parabilium 1.113. ¶ Cui oculi dolent, iecur capreæ contritum ex uino bibat cum aqua calida in feruore, ſanabitur, Sextus. Idem remedium ad eos qui ab hora decima nõ uident, id eſt, nyctalopas ſeu luſcioſos, huiuſmodi præſcribit: Iecur capreæ (alij capræ, uide ſupra:) in aqua calida ſalſa coquatur, & eius uaporem oculi excipiãt, & ex eadem aqua oculos foueant: ſed & iecur edant, & ex liquefacto inungãtur. Quidam iecur eius aſſant in craticula, & fluentem ſaporem colligunt, & ex eo inunguntur. Quidam coctum uel aſſum iecur capreæ cum pane edunt, & idem bibunt. Capreæ iecur combuſtum & aſperſum, ſanguinem ſiſtit, Sextus. Contritum, & ex aceto in naribus offultum, ſanguinem mire ſiſtit, Sextus.

¶ Ad maculas de facie tollendas: Capreæ fellis drachmam unam, farinæ lupini & mellis drachmas quatuor commiſces in unum, & exinde faciem linies, limpidam faciem efficit, Sextus. Fel capreæ cum aqua mixtum, illitum in faciem à ſole uſtam, ſanat, Idem. Ad lentigines in facie: Fel capreæ ſeruatum illitum, lentigines de facie purgat, & omnes maculas extenuat. Item cum melle & nitro commixto, & ſpongia combuſta & ſulphure uiuo ad mellis craſſitudinem redactum, & in faciem illitum, emendat, Sextus. Fel capreæ (capræ, Plinius) cum melle Attico mixtum inunges, caliginem potenter diſcutit, & claritatem præſtat, Sextus. Fel capreæ drachma una, & modicum uini cum melle ut poſſit teri, inunges, & ſanabis oculorum caliginem. Idem facit & ad cicatricem, & argemata, & nephelion, & glaucomata, & pterygia, ſi ex eo felle inungantur. Item ex eo felle inungantur palpebræ cum oleris ſucco, extractos pilos non ſinit renaſci. Facit & ad ruptiones ex ictu tunicularum cum lacte mulieris tepido. Hoc autem fel quanto uetuſtius fuerit, tanto melius erit, Sextus. Eadem omnia de capræ felle legimus apud Plinium, ut ſupra recitaui, paucis quibuſdam uariantibus. Fel dorcados per ſe ad claritatem oculorum laudatur: Hippocratis, ut putant, authoritate adijcitur, quod in argentea pyxide id ſeruari iubent, Plinius. Aſſerunt dorcadi intra uiſcera hu-

morem

morem quendam ineſſe, qui caliginẽ depellat oculorum, & obtuſiores quoq; uiſus exacuat, Origenes in Cantica: ego non alium quàm bilis humorem intelligo. Ad tinnitum & ſonum auricularũ: Fel capreæ cum roſaceo aut ſucco porri tere, & tepefactum auribus inſtillato, ſanat, Sextus. Fel capreæ cum roſaceo, ut ſupra, dentium dolorem ſanat, Idem. Ad faucium dolorem: Fel capreæ cum melle Attico miſce, & fauces tange, mire ſanat, Sextus. Ad omnia uitia quæ in faucibus naſcũtur: Capreæ fel cum melle Attico, adiecta myrrha, croco, & pipere æquis ponderibus coques in uino donec contrahatur, & ex eo fauces quotidie tange, donec ſanæ fiant, Idem. Ad uentrem ſoluendum: Fel capreæ ſuppoſitum ano cum ſucco cyclamini herbæ & alumine aliquantulum aut anetho (nitro, Plinius) combuſtum, indito; caue ne hæmorrhoides habeat, Sextus. Idem Plinius de felle capræ ſcribit, ut ſupra dictum eſt. Ad ueretri exulcerationem: Fel capreæ mixtum cum melle aut ſucco rubi appoſitum, mire ſanat, Idem. ¶ Splen capreæ potatus torminoſos mire ſanat, Idem. Plinius cœliacis capræ hirciue lienem aſſum commendat. ¶ Capras negant lippire, quoniã eæ quaſdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum (quærendum, an caprarum tantum, an etiã dorcadum) cera circundatum noua luna deuorare iubent, Plinius. Ad arquatos: Capreæ ſtercus aridũ tritum cribratum, cochlearij mẽſura ex uini odorati cyathis quatuor ieiuno & loto exhibe: febricitantibus autem ex aqua eandem potionem, Galenus Parabilium 2.39.

H.

Quemadmodum capreolus apud Latinos diminutiuum eſt à caprea, ſic dorcalis & dorcadion Græcis à dorcade. Βύβαλος, δορκάδιον, Heſychius. Πρόξ apud Græcos, caprea, dama, & alijs modis exponitur, ut ſupra monui. Longe aliud ſonat prox dictio Latina. Prox (inquit Feſtus) bona uox, uelut quidam uocant, ſignificare uidetur, ut ait Labeo de iure Pontificio libro 12. Aliter proba uox, ut æſtimo.

¶ Epitheta: Caprea paſcuis intenta, Horatius 4. Carm. Edules, Horatius 2. Serm. Imbelles, Ouidius 1. Faſt. Laſciuæ ſimilẽ ludere capreæ, Horatius 3. Carm. Sequaces: Vergilius lib. 2. Geor. oues, auidasq; iuuencas, capreasq; ſequaces à uitibus arceri iubet, quòd plurimũ eas paſcendo mordendoq; lædant. Seruius perſecutrices exponit, ut ſimile ſit illi, Maleq; ſequacibus undis: nimirum quod uineas perſequantur. Vitibus à rupicapris nemo metuit: quare hoc etiam argumento quomodo hæc duo genera ſyluestrium caprarum differant, apparet. Ibices altiſſima occupãt, & parum deſcendunt: rupicapræ deſcendunt quidem, ſed nõn longe, ita certe ut loca culta nunquam attingant: capreoli inferiora montium, & colles, & ualles, ſyluasq; etiã circa planitiem colunt. Capreæ celeres etiã, & ſylueſtres dicuntur inter Textoris epitheta. Fugaces, Ouidius 1. Metam. & Vergil. 10. Aeneid. Θαρσαλέων παίγνια δορκαλίδων, Agathias in epigrãmate: animoſos uocat capreolos, quod inter ſe tales ſint cum ludunt & laſciuiunt, timidum aliâs animal. Κεμὰς ζῶον, Herodicus. ¶ Δορκαλίδες, ὄργανόν ἐστι κολαστικόν τι, ἢ μάστιγες ἐκ ἱμάντων δορκάδων, Suidas & Varinus: Hoc eſt, inſtrumentum quoddam ad puniendum, uel ſcutica ex loris caprearum. Δορκάζων, circumſpiciens, Heſychius & Varinus. Pulſus ſi interuallatus conquieſcat, ac mox cooriatur uelocior, δορκαδίζων uocatur, id eſt dorcadiſſans: quæ nuncupatio de animalis producta in curſu natura eſt, Cælius. Mentio eius fit apud Galenum, nonnullis capriſantem uertere placuit. ¶ Capreoli uitium cincinni ſunt intorti, quia ad locum capiendum tendunt appellati, Pompeius lib. 3. Vitis caprea dicta eſt, quod parit capreolum: is eſt coliculus uiteus intortus, ut cincinnus: is enim uites ut teneat, ſerpit ad locũ capiundum, ex quo à capiendo capreolus dictus, Varro de re ruſt. 1. 32. Noua circuncíſis undiq; capreolis ſpargantur in tabulatis, Plinius lib. 17. Græci helica uocant, de quo multa dixi in Vitulo parte prima capitis octaui. Vere deinde priuſquam cœperit germinare, capreolis, quod genus bicornis ferramenti eſt, terra commoueatur, Columella 11.3. Ego huic inſtrumento nomen poſitum crediderim, uel quod capreoli cornua repræſentet, quæ quidem puto in ſummo bifida eſſe, diuaricatis ramis, qualia & ceruina ſæpe uiſuntur. Quod ſi ambos huius ferramẽti mucrones, quos ab altero tantum parte habet, reſpicias, capræ uel rupicapræ cornuum quandam uidebis ſpeciem: Vel à ſimilitudine ad illos uitiũ capreolos, qui bifurcati ſimpliciter ſunt, necdum in ſeſe retorquentur. Germani hæc inſtrumenta uocant **jetthouwle**, id eſt ſarcula, ab uſu ſarriendi & exherbandi. Capreolus, ut quidam ſcribit, dictio Tectonica: Cæſar 2. belli Ciuilis, Duæ primum trabes in ſolo æque longæ, diſtantes inter ſe pedes quatuor, collocantur: inq; eis columnellæ pedũ in altitudinem quinq; defigũt; has inter ſe capreolis molli faſtigio coniungunt. Vitruuius lib. 10. cap. 20. cardines uocat, extremas capreolorum partes quæ in cauum induntur, &c. ut ſcribit Gul. Philander in Annotationibus ſuis in Vitruuium. Spirulatim ſignat, clauiculatim, & capreolatim, Cælius. Dicitur & lebeti ſubiectus capreolus, id eſt helix, ſplen, Idem. Mulieres ferè circulum ex ſtramento nexum lebetibus & cucumis ſubdunt: ut patellis & ſartaginibus tripodis genus illud quod furculas habet, quibus ſartaginũ anſæ nitantur, fixam unam, alteram ambulatoriam. Hoc forte capreolum Latinè dixeris, ſiue quod tripes ſit, ut & machinam quandam tripedem, & ludi puerilis inſtrumentum capram uulgò dici ſupra monui: ſiue propter furculas: nam ceruos etiam bacilla furcillata uocari Seruius ſcribit: & Græci helicas in uitibus capreolos uocãt, quos Germani furcillas. Eſt & aliud inſtrumentum cum anſa bidente ſeu furcillata, quod menſis imponitur, ut patellas ſuſtineat præſertim pauperum, in quibus inferunt pultem: hoc etiam capreolum nominarim, **ein pfannenknecht**. ¶ Dorcidion eadem di-

ctamno herba est, ut supra exposui. Apud Aëtium libro 10. cap. 2. aduersus iecoris obstructionem, dorcadiadis herbæ, quæ & muscium appelletur, pars una, cum costi dimidio, cochlearij mensura in potu datur. Hæc quænam sit, certi nihil habeo: uidetur sanè esse odorata aliqua herba, quæ moschum odoramentum recentioribus tantum Græcis notum, ex quibus Aetius quoque est, odore suo referat: cuiusmodi ego plures noui, sed iuam moschatam uulgo dictam, chamæpityi similem, aut genus alterum chamæpityos, obstructo iocineri proculdubio utilem, præ cæteris hoc nomine donârim. De alijs herbis quæ moschum olent, in Dorcade peregrina, ex qua moschus colligitur, in M. litera dicam. Inuenio & muscilion dici quandam herbam ab odore musci, ut conijcio: quoniam & dorcida uocant eam, naribus uitiosis & fœtentibus accommodatam, ut Aëtius existimat, nisi quis pro dictamno accipiat, quod & dorcidiũ appellãt, Hermolaus. ¶ Dorceus, unus ex canibus Actæonis apud Ouidium. Dorcon, Δόρκων, nomen rustici in epistolis Simocati. Orynx (lego oryx) animal colore dorcadi simile, Hesychius & Varinus. Antaplon, peregrinum animal capreolo simile, uide supra in Calopode. ¶ A capreis Capreæ dictæ sunt, insula ultra Surrentũ Campaniæ circiter octo millia passuum, Tiberij principis arce quondam nobilis, nunc coturnicum multitudine, &c. Sipontinus. Capreæ nomine insula etiamnum est in cõspectu Neapolis, Nic. Erythræus. Capreæ ab Athenæo abruptæ, Strabo lib. 1. Et libro 5. Caprearum, inquit, duo antiquitus fuerant oppidula, nunc uero unum, quod Neapolitani occupauere, &c. Tiberium aliquando in Capreis habitasse apud Iosephum quoque legimus lib. 18. Antiquitatum, cap. 12. Huius insulæ supra etiã in Capra memini, capitis 8. parte 1. Dorcades insulas (ut quidam nominant, perperam fortassis: nam apud Plinium & Solinum Gorgones appellantur:) in Oceano Aethiopico sitas contra Hesperidũ hortos, Phorci filiæ Gorgones dictæ inhabitasse dicuntur. ¶ Perseus dorcũ & ursum, & alia quædã animalia amabat, Tzetzes in Varijs. ¶ Laphriæ Dianæ apud Patrẽses magno in ara igne excitato ceruos, apros, dorcades, & alia animalia uiua inijciunt, Pausanias in Achaicis. ¶ Capreæ prius iungentur lupis, de re incredibili, apud Horatium 1. Carminum. Ne caprea contra leonem, Μὴ πρὸς λέοντα δορκάς, hoc est ne lõgè inferior cũ potentiore decertes. Dorcas enim syluestris est capreolus, Erasmus: Quasi uero aliquis capreolus sit nõ syluestris. Refertur à Diogeniano. Suidas integrũ refert senarium, Μὴ πρὸς λέοντα δορκὰς ἅψωμαι μάχης. Huc pertinẽt uersus illi Vergiliani libro 10. Aeneid. Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrãs, (Suadet enim uesana fames) si forte fagacem Conspexit capream, &c. Sed prius Appulis Iungentur capreæ lupis, Horatius. Citat Erasmus in prouerbio, Prius lupus ouem ducat uxorem.

DE PYGARGO.

PYGARGI, teste Plinio, ex caprarum syluestrium genere sunt, quas transmarini situs mittũt. Quidam pygargum capream syluestrem exponunt, non dissimilem damæ, cuius interpretationis authorem non afferunt. Sumine cum magno lepus, atque aper, atque pygargus, Et Scythicæ uolucres, Iuuenalis Sat. 11. ¶ Deuteronomij cap. 14. דישון dischon uocem Hebraicam Chaldæus interpretatur רימא rema, id est unicornem. Arabica translatio habet ארזיו arziu: Persica בוז כוהי buz cohi: quam quam etiam pro akko, id est ibice, ibidem koz cohi redditur. Buz quidem Persice capra est, & koz quoque fortassis: nam & Illyrice koza uocatur. Septuaginta πύγαργος: Hieronymus pygargus. Numeratur autem inter quadrupedes cibo hominum puras. Bartolemæus Anglicus author obscurus, Pygargus (inquit) animal cornutum est & barbatũ instar hirci, minus ceruo, maius hirco: simile hircoceruo: miræ uelocitatis: loca frequentat syluosa & deserta. Glossa etiam, inquit, in Deuteronomion, animal hircoceruo simile exponit. ¶ Est & aquilæ genus apud Aristotelem pygargi nomine, ab albicante cauda. Græci grammatici πύγαργον interpretãtur etiam pro homine timido & imbelli, quod ij quibus albæ sunt nates, uel potius totum corpus, ferè timidiores sint: melampygi uero, id est nigris natibus, qualem fuisse Herculem ferunt, fortes ac intrepidi: Vide prouerbium, Ne in melampygum incidas, apud Erasmum, cuius mentionem Varinus quoque facit: Item pro turpi & libidinoso, ut pygargos sit per antiphrasin: ὁ μὴ ἀργὴν ἔχων τὴν πυγὴν, ἀλλὰ κινῶν αὐτὴν ἐν τῷ συνουσιάζειν: Præterea pro rapace, nimirum à pygargi aquilæ natura.

DE BVBALO.

PAVCA animalia gignit Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius cerui'ue quadam similitudine, Plinius. Bubali uulgaris, id est uulgo sic appellati apud plerasque Europæ gentes, historiã supra statim post Taurum descripsi, & obiter quædam de Africano bubalo immiscui, præsertim capite primo. Apud Græcos ubicunque bubali mentio fit, de Africano semper intelligemus: & similiter apud Latinos ueteres: Nam recentiores omnes pro bouis syluestris genere hoc nomen usurpant. ¶ Βούβαλος, δορκάδιον, Hesychius, dorcadion capreolum significat, diminutiuum à dorcas. Βουβαλὶς, οἱ βούβαλοι ἢ ἀστράγαλοι, Hesychius & Varinus. Malim βουβαλίδες, ut numerus cum interpretatione conueniat: nisi illam potius mutes in singularem numerum, hoc pacto: Bubalis, & bubalum animal, & talum significat. Talum forsitan bubalum aliquis dictum suspicetur, à bû augente particula, & uerbo βάλλω: eò quòd ludentes frequenter eum proiectent. Aristophanes grammaticus scribit damalin, id est iuuencam, λεοντοχόρταν βούβαλιν (proparoxytona uoce) ab Aeschylo dici, & à Sophocle γηγενῆ βούβαλιν, eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo δάμαλιν dicimus, (nam alioqui communior uox est βουβαλὶς oxytona, quæ accusatiuum facit βουβαλίδα,)

Varinus in Τράγοι. Λεοντοχόρταν expono prædæ leonum expositam. γηγενῆ, ex terra natam significat: haud scio an legi possit νηγενῆ pro νεογενῆ, id est, tenerã & nuper natam. Βουβαλὶς oxytonum apud Aristotelem legitur, & Oppianũ & alios. Bubalorũ fœtus πόρτιες dicuntur, Varinus in τράγοι. ¶ יחמור iachmur Hebræis bubalum Africanum, de quo hic agimus, significare, copiose asserui in Bubalo de boum genere supra. Cæterum Deuteronomij capite 14. ubi Hebraicè iachmur legitur, Persica translatio habet mosk andaz. Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia, Diodorus Siculus lib. 3.

¶ Bubalus, inquit Oppianus lib. 2. de Venatione, corpore minor est eurycerote (id est dorcade platycerote: Gyllius non rectè ceruum transtulit:) dorco autem longe præstantior, (dama longè inferior Gyllius ineptè uertit:) splendidis est oculis, suaui colore, pulcher aspectu. Cornuum recti longiq; rami à capite exorti, mucrones retro ad tergum excelsos retorquent. Καὶ κεράων, ὀρθοὶ μὲν ἀπὸ κρατὸς πεφύασιν, Ἀγρεμόνων πόρτιες, &c. Domesticam sedem mirificè amplectitur: nam si ipsum uinculis astrictum uenatores in alienum locum longinquum abduxerint, ac ibidem in pastionibus liberum & solutum reliquerint, non obliuiscitur ad consueta loca redire, neq; diu patitur apud externos ut hospes erret: neq; enim solis hominibus amica patria est, sed eius desiderio etiam feræ tenentur, Hæc Oppianus. Idem lib. 4. de Piscatione, sciænam piscem bubalidi, & struthiocamelo comparat, quod hæc omnia in metu, occultato tantum capite, tota se satis latere putent.

Ὡς δέ τις ἀμνηστῆρος ἐπεσσυμένοιο λέοντος Βουβαλὶς ἐν λόχμῃσι κάτω τρέψασα κάρηνον,
Μαψιδίην φυλακὴν ποτιβάλλεται, οὐδ' ὁράασθαι Ἔλπεται, εἰσόκε δή μιν ἐπαΐξας ὀλοὸς θὴρ
Δαρδάψῃ. οἳ δ' ἵππος ὁμοίιον, οὐδὲ κάρηνον Ἀγκλίνει, δοκέει δὲ καὶ ἄλλυμένη περ ἀλύξαι.

¶ Bubalis capreisq; interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendunt, tamen feroces pugnacesq; belluas fugiunt, Aristotel. 3. 2. de Part. animal. Bubalorum & ceruorum sanguini fibræ nullæ insunt: quare sanguis eorum non similiter ut aliorum concrescit, Aristot. Bubali sanguis aliquantulo amplius spissatur, quàm leporis & cerui, quippe qui proximè ouillo aut paulò minus consistat, Idem. Bubalorum sanguis non spissatur, Plinius.

¶ G. Bubali coagulum easdem uires leporino habet, Dioscorides. Coagulum hinnuli bubali contra potum cicutæ prodest, & contra fungos, Haly. Barbari quidam remedia quæ de bubulo fimo & tauri urina Dioscorides scripsit, absurdissimè ad bubalum referunt.

¶ H. Βουβαλίων nomen rustici in epistola quadam Simocati. Οὔτε γὰρ λαγὼς φοιτᾷ πρὸς ἡμῖν, οὔτε δορκὰς ἐφάλλεται, οὔτε βουβαλίδες, οὐκ ἔλαφοι, &c. In eadem. Et paulò post, Δορκάδας δὲ ἢ καὶ βουβαλίδας οἱ γείτονες λέοντες ἀπελαύνουσι. Post uastam Aegypti solitudinem, Aethiopiam uersus, Cynoprosopi homines habitantes ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt, Aelianus. Βούβαλα, carnes bouis seu bubulæ, Hesychius. Ornamenta quæ circa manuum iuncturam ferunt, præsertim mulieres, Græci pericarpia, &c, & bubalia uocant, Cælius ex Athenęo. Bubalion ornamentum aureum circa brachiale. Diphilus in Pellice. Βουβάλια καρπῶν περὶ θήγου φρονήματα, Etymologus: malim φορήματα, senarius est iambicus. Sunt qui muliebre pudendum exponãt, ut amphideon etiam pro utroq;, ut supra dictum est in Vitulo cap. 8. Βουβάλιος, cucumis agrestis, Galenus in Glossis in Hippocratem: idem nomen apud Dioscoridem reperitur. Βουβαρὰς,, nauis quod bubali προτομὴν, id est caput, insigne haberet, Varinus & Etymologus. Sunt & aliæ huius uocis in Græcorum Lexicis declarationes. Etymologus βούβαλον exponit magnũ & multum. Βουβάρτις nomen nauis apud Philistum: dici uidetur de oneraria uel ualde onerata naui, ut βούφορτος Suidæ.

¶ DE ORYGE, uide in O litera.

DE IBICE.

Ex Caprarum syluestrium genere sunt etiam Ibices in alpibus, pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite uastis cornibus gladiorumq; uaginis, in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati, in petras, potissimum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atq; recussu pernicius quo libuerit exultant, Plinius. Hoc genus Germani uocant **steinbock**: Galli quoq; Cisalpini qui Italicè loquũtur circa Mediolanum, Germanicum nomen usurpant: & similiter finitimi eis Rhęti, fœminam tamen priuatim suæ linguæ uocabulo uesinam indigetant. Scoppa ibicem fœm. gen. facit, penul. breui, Plinius ibices rotati masculino genere protulit. Idem Scoppa Italice camorciam interpretatur, sed hæc rupicapra est camuza Rhæticè dicta. Fœminam ibicem Heluetij montani priuatim uocant **ybschen**, uel **ybschgeiß**: quod nomen à Latino deductum non dubito. Illyrij kozorozi ecz. Hebræi אקו Deuter. 14. inter quadrupedes puras: quanquam Septuaginta illic tragelaphum interpretantur, de quo supra dixi: quod parum placet, quoniam tragelaphum circa Phasin amnem solum reperiri Plinius scribit, Diodorus Siculus etiã in Arabia. Chaldaica translatio habet יעלא iaela: Arabica יעל: Persica קוץ כוהי, kotz cohi, pro dischon uero, id est, pygargo buz cohi. Abraham Esra, & Iudæorum plæriq; rupicapram uel ibicem, ut audio, interpre-

tantur. Rabi Salomon Germanica uoce ſteinbock, id eſt ibicem: Kimhi hircum ſylueſtrem יעל iaal, unde fœmininum iaelah, plurale ieelim. Dauid Kimhi hircum ferum exponit. Hieronymus primo Reg. cap. 24. & Auguſtinus Iuſtinianus pſalmo 104. ibices uertunt. Videtur ſanè nomẽ iaal à ſcandendo factum. Grȩca translatio non rectè habet ἐλαφοῦς. Chaldaica iaela. Arabica gazaël uel gazal, quod nomen pro dorcade uel caprea ſuperius expoſui. Vox iaal reperitur etiam Iob 39. & Prouer. 5. aliqui damam, alij hinnulum uel capream interpretantur. ¶ Capricorni nomen apud Latinos authores, quorum quidem ſermo probetur, pro animali poſitum nunquam legi, ſed ſemper pro ſydere, ut inferius exemplis patebit: & ſimiliter ęgocerota Græcorum, ad cuius imitationem capricorni uocem Latini formarunt: apud Suidam ſolum legimus, Aegoceros animalis genus, nec plura. Αἲξ ἴξαλος apud Homerum (cuius carmina ſupra citaui in Capris ſylueſtribus in genere) ibex eſſe uidetur: Nam & nomen ferè conuenit, & cornuum magnitudo apta ut arcus inde fiant. Aliæ quidem ſylueſtres capræ minus idonea arcubus cornua habere uidentur, quod uel minora ſint, uel ramoſa.

Quamobrem de feris capris, quas ixalos uocat Homerus, ex Euſtathio hic auctariũ adijciemus, ſuperius omiſſum. Capræ feræ, inquit, dum fugiunt uenatores attritis uehementius coleis, ſæpe caſtrantur, ut ſues etiam feri, qui ita affecti χλοῦναι uocãtur. Hoc autem accidere tum capris tum ſuibus feris multi etiam noſtro tempore obſeruarunt. Porrò cornua ixali capri ἑκκαιδεκάδωρα, id eſt ſedecim palmorum, ſiue dodrantum quinque & palmi unius, quidam ita intelligunt ut per ſe utrumque dimidiæ tantum menſuræ fuerit, nempe duorum dodrantum cum dimidio. Sed hæc magnitudo nihil rarum aut mirum haberet. Atqui uel ſingula quatuor dodrantum uiſa ſunt, & alia maiora ad ſeptimum uſque dodrantem. In Delo certe inſula conſecratũ aiunt cornu aduectum ex locis circa mare rubrum, arietis bicubitale & octo digitorum, librarum uiginti ſex pondere: & alterum hirci, bicubitale cum dodrante, ponderis eiuſdem. Hæc Euſtathius. Habent alpes, ut Polybius tradidit, peculiaris formæ belluam, ſpecie ſimilem ceruo, ceruice & uillis exceptis, quibus caprum refert, geritque ſub mento aruncum dodrantalem, cui craſſities pro pulli equini cauda, & paulatim in mucronem colligitur, Strabo paulò ante finem libri quarti. Verba Græca ſic habent, Φησὶ δὲ Πολύβιος καὶ ἰδιόμορφόν τι ζῶον γεννᾶσθαι ἐν ταῖς ἄλπεσιν, ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, πλὴν αὐχένος καὶ τριχώματος, ταῦτα δ' ἐοικέναι κάπρῳ: ὑπὸ δὲ τῷ γενείῳ πυρῆνα ἔχειν ὅσον σπιθαμιαῖον ἀκρόκομον. Hanc feram apparet ibicem eſſe: & Strabonem uel Polybium κάπρον pro τράγον poſuiſſe, quoniã Latini, à quibus accepere fortaſſis, caprum hircum appellant: Græci uerò aprum uel ſuem marem, cui cum ibice nihil commune. Πυρὴν Græcis nucleum ſignificat, præcipuè oliuæ: & ab eius figura quamuis congeriem ſeu ſtruẽ, quæ in acumen tendit, qualem Latini metam uocant, cuiuſmodi eſt fœni meta. Latinus Strabonis interpres carnis globum tranſtulit. ¶ Ibix in uetere Teſtamento cum i in utraque ſyllaba ſcribitur, & ab imperitis pro caprearum genere uel ariete exponitur. Iſidorus dorcades, capreas, & ibices imperitiſſimè confundit. Ibices, inquit idem, quaſi auices: eò quod inſtar auium ardua & excelſa teneant & inhabitent, ita ut de ſublimi uix humanis obtutibus pateant: unde & meridiana pars ibices aues uocant, quæ Nili fluentis inhabitant. Ibides aues intelligere uidetur, nulla ratione. Similem uideo R. Iſaac Iudæi errorem qui Hebraicam uocem ako, id eſt ibicem, nomen auis facit. ¶ Noſter Franciſcus Niger in Rhætiæ deſcriptione, Rhętos Heluetijs confœderatos, quoniam ibicem pro inſigni gentis habeant, in uenationibus ei parcere ſcribit, his uerſibus: Parcitur hîc capricorne tamen tibi, Panos amice, Arma quòd exornes, & pulchra inſignia gentis. Hinc longum hîc uitam uiuens, ingentia iactas Cornua, perque plicas rugoſa, repandaque in armos, Formoſusque nigris uillis in montibus erras. ¶ Capræ ſylueſtris alterum genus eſt caper montanus uel ibex, Albertus: duo enim genera, præter capreolos, (qui minus proprie capris adnumerantur, ut ſupra dixi) caprarum ſylueſtrium Germanis nota ſunt, rupicapra & ibex. Idem Albertus Creticas capras, quæ paſtu dictamni infixas corporibus earum ſagittas excernunt, capros montanos ſiue ibices interpretatur, quod tamen nullis argumentis probat. Et alibi, Nullum (inquit) animal curſu & agilitate tantum pollet, & ſimul tam ingentia cornua habet, quàm caper montanus, quem Latine ibicem uocant: huius enim cornua à capite uſque ad clunes protenduntur: & cadens ab alto totum corpus inter cornua protegit à colliſione, & ictus lapidum magnorum excipit cornibus. Et in catalogo quadrupedum alphabetico, Ibex de genere capri animal, colore fuluum, in alpibus Germaniæ abundans, magno etiam hirco maius: ſummas rupes aſcendit, & cum altius ſcandere nequit, conuerſum aliquando uenatorem deijcere nititur: ſed peritus uenator cruribus diuaricatis dorſo eius inſilit, & cornua manibus apprehendit, & ſic aliquando de rupe depoſitus euadit. Extat Gordiani ſylua memorabilis picta in domo roſtrata Cn. Pompeij, in qua pictura etiam nunc continentur ibices 200. &c. hæc autem omnia populo rapienda conceſſit die muneris, quod ſextum ædebat, Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Ibicum generis mihi uidẽtur feræ illæ capræ in ſummis Libyæ montibus, quas ex Aeliano deſcripſi ſupra in Capris ſylueſtribus in genere. ¶ Ioannes Stumpfius noſter in Chronicis Heluetiæ non pauca memoratu digna ſuper huius animantis natura ſcripſit, quæ ego Latinè ſic reddidi: Ibices in ſummis apud Heluetios montibus abundant. Incolunt enim uertices alpium, ubi glacies nunquam ſoluitur, noſtri appellant firn & gletſcher. Natura enim frigus requirit hoc animal, cæcum aliter futurum. Egregium eſt & corpulentum, ſpecie ferè ceruina, minus tamẽ. Cruribus quidem gracilibus, & capite paruo ceruum exprimit. Pulchros & ſplendidos oculos habet. Color pellis

fuſcus

fuscus est. Vngulæ bisulcæ & acutæ, ut in rupicapris. Magni ponderis cornua ei reclinantur ad dorsum, aspera & nodosa, eoq; magis quo grandior ætas processerit. Augentur enim quotannis, donec iam uetulis tandem nodi circiter uiginti increuerint. Bina cornua ultimi incrementi, ad pondus sedecim aut octodecim librarum accedunt. Libram dico pondus sedecim unciarum, quanquam nostra octodecim implet. Ibex saliendo rupicapram longe superat: hoc tantum ualet, ut nisi qui uiderit, uix credat. Nulla montium tam præceps aut edita rupes est, quam non saltibus aliquot superet: si modo aspera sit, & spatia tanta promineant, quanta salientis ungulas excipere possint. Parietem scandit, si asper sit & nō incrustatus. Venatores impellunt eam ad rupes excelsas & læues, illic cum euadere nequeat, conficitur, uel ab homine funibus per rupem demisso, uel ab ijs qui scandēdo per rupium latera accedunt. Fera uenatorem expectat, & solicite obseruat, an inter ipsum & rupem uel minimum intersit spatiū: nam si uisu duntaxat intertueri (ut ita loquar) possit: impetu facto se transfert, & uenatorem impulsum præcipitat: Sin ille ita presse fixeq; rupi hæreat adeundo, ut nulla interualli spes appareat, fera loco manet, in quo uel capitur uel conficitur. Iucunda quidem hæc uenatio, sed multis laboribus & periculis coniuncta: quamobrem sæpius bombardis feriuntur. Valesij qui circa Sedunum habitant, ibicem in prima ætate captam omnino cicurari, & cum uillaticis capris ad pascua ire & redire aiunt: progressu tamen ætatis ferum ingenium nō prorsus exuere. Fœmina in hoc genere mare suo minor est, minusq; fusca: maior capra uillatica, rupicapræ non adeō dissimilis. Cornua ei parua, & ea quoq; rupicapræ, aut uulgaris capræ, cornibus ferè similia, Hucusque Stumpfius. Aristotelis uerba de coitu ęlurorum, id est felium, lib. 5. cap. 2. hist. animal. Albertus ridicule transfert ad capri montani, siue ibicis coitum, his uerbis: Mares furiomorū (barbarum hoc uocabulum ex Auicennæ translatione ad eum peruenisse opinor) non coëunt cum fœminis retro supersilientes: sed mas eleuatur in pedibus posterioribus, & fœmina applicat se ei æquādo, &c. Viderat forte uel ipse, uel ab alijs acceperat, qui ipsi uiderāt, ibices inter se colludentes, & colluctantes quodam modo: ut etiam capræ solent: & hunc eorum lusum existimauit coitum esse. Et si maxime ita coirent, quod mihi tamen in tali suffraginū & reliqui corporis caprarū similiumq; quadrupedum habitu, fieri nequaquam posse uidetur: ridicule tamen errat, ut dixi, pro fele ibicē interpretatus. ¶ Ibicem moriturum uenatores quidam narrant in altissimam montis rupem ascendere: ac ibi altero cornu ad parietem seu latus rupis innitentem ambitu perpetuo, ita ut nunquam conuertatur, circuire: donec attrito iam cornu moribundus corruat. Et quoniam in altissimis inaccessisq; moritur locis, nunquam ferè cadauer eius inuenitur: contingit tamen aliquando ut magni niuium globi dum præcipites è uerticibus ruunt, ipsa subinde uolutatione auctiores, obuios forte ibices uiuos, ut & alia quæuis animalia, arbores, saxa, tuguria, corripiant, inuoluantq;, & ad imos montium pedes deferant.

¶ G. Sanguinem ibicis aliqui commendant aduersum calculum uesicæ: hoc modo. Vini apiati (hoc est, in quo adhuc musto apium aridum uel semina eius imposita sint) partes circiter sex: sanguinis partem unam, simul feruefaciunt, mox in uase reseruant, & ter die potum inde præbent: mane, & tum quidem in balnei solio sedenti: in meridie, uesperi: hoc triduo fieri iubent, futurum enim ut calculus in arenam comminutus cum urina excernatur: sin minus, execandum esse, tanquam extremo remedio frustra tentato. De hirci domestici sanguinis ad eundem usum præparatione, pluribus dixi supra. ¶ Incredibile & unicum remedium (inquit Marcellus Empiricus) ischiadicis & arthriticis hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacentes, ut mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinq; dies stare, ambulare autem intra septem dies fecit: Conficitur sic, Fimum ibicum Luna septimadecima colliges, quanquam & alia Luna uetere collectum (si res urgebit) simili efficacia prosit, dummodo medicamentum septimadecima Luna cōponatur. Ex eo ergo fimo quantum unius manus pugno pleno potueris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, (conteres ualidissime,) atq; adijcies piperis grana uiginti quinque diligentissime trita: tunc addes mellis optimi heminam, & uini ueterrimi optimi sextarios duos: (alias sextarios quatuor, & conditi more miscebis potionem) & contritis prius pilulis uniuersa miscebis, & repones in uasculo uitreo, ut cum fuerit opus paratum habeas medicamentum ad subueniendum. Sed ut maior sit medicaminis efficacia, Luna septimadecima id facere debebis: & cum daturus fueris remedium, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita ut qui remediandus est, stans in scabello contra Orientem bibat. Quæ potio, si ita ut scriptum est, data & obseruata fuerit, etiamsi omnibus articulis & coxa infirmus contractusq; fuerit, & immobilis ac desperatus iacuerit, necesse est ut septima die ambulet (ita sanabitur, ut nunquam paribus doloribus implicetur,) Hæc Marcellus cap. 25. Et rursus cap. 34. Inuictam, inquit, potionem ad ischiadicos & arthriticos facientem, in titulo superiore de ischiadicis plenissime scripsimus: sed quoniā tam diuinus eius effectus est, iterandam putaui, ne quis arthriticis remedia requirens huius ignoratione fallatur. Fimus ergo ibicis in sylua uel in monte colligitur. ¶ Coagulum ibicis easdem leporino uires habet, Serapio citans Dioscoridem: ego cum Græcis Dioscoridis uerbis contuli, nec inuenio nomen ullum Grecum cui ibicis nomen Latinum cōueniat, sed totus is locus apud Serapionem mutilus est: nam hinnuli, dorci, bubali, & cerui nomina omissa sunt: unde coniicio unum ex istis Serapionis interpretem exposuisse ibicem, & dorcum uel bubalū, potius quàm hinnulū aut ceruum, ita reddidisse,

¶H. Aegoceros,id est capricornus,animal est marinum, ut scribunt Grammatici, in quod tradunt se Pana transformasse,& in aquam se deiecisse,cum in Aegypto unà cum reliquis dijs Typhôna gigantem acerrimum deorum hostem fugeret. Sed Iupiter huius ingenium admiratus, inter astra eum collocauit. Lucanus lib.8. Humidus Aegoceros,nec plus Leo tollitur urna. Lucretius lib.5. Quo pacto æstiuis è partibus ægocerotis Brumales adeat flexus. Sunt qui ægocerotem à Ioue inter sydera relatum scribant,quod cum eo nutritus fuerit. Alij Pâna existimant posteriorem partem in effigiem piscis,priorem uero in formam hirci commutasse: & ea specie à Ioue in cœlum esse translatum. Tum gelidum ualido de pectore frigus anhelans Corpore semifero magno Capricornus in orbe, Cicero 2. de Nat. Eadem lege in Arato. Lotus Hesperia Capricornus aqua,Propert.lib.4.Eleg. Tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ, Horatius 2.Carm. Plura lege apud Varinum,qui Aegocerota Pani similem,& natum ex eo ait,&c. Aegoceros humidus,gelidus,celer,corniger,udus,niuosus,laniger,hirsutus,setosus, corniger, auritus, horrendus,atrox, tropicus, aquosus,rigens,imbrifer,minax,frigidus,urniger, in Epithetis Textoris. Conueniunt autē hæc epitheta omnia quidem syderi, sed partim etiam ibici feræ. Cur per cancrum anima descendere,per capricornum ascendere dicatur,Porphyrius explicat in Antro nympharum,& Cælius 15.23. Capræ ascendunt pascendo,unde in zodiaco signum,ubi Sol rursus ascēdere incipit, hac potissimum ratione capricornum dixerunt.

MVSMONIS historiam post Oues require:etsi hoc etiā loco reponi potuisset:sunt enim uillo caprino,& à Pausania in Phocicis hirci syluestres uocantur.

HIRCOBOVES feræ syluestres,ut Philostratus scribit in uita Apollonij,ultra Catadupa Nili repe riuntur,forma tanquam ex boue & hirco composita.

DE DAMA PLINII ET VETERVM.

CAPRARVM syluestrium generibus, quæ transmarini situs mittunt, Plinius damas quoq; adnumerat:& alibi, Cornua (inquit) rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum:ut dama forte nihil aliud aut parum à rupicapra differat,præterquā cornuum situ. Quamobrem longe alia est dama uulgaris,de qua proxime dicam,nempe dorcas platyceros Græcorum,cui nomen Latinum non inuenio:ut neq; Græcum damæ Plinij. Sipontinus platycerotes ex damarum genere esse scribit, nullo ad hāc rem testimonio usus. Certum est platycerota uulgo damam uocari, neq; uulgaris damæ genus,sed eam ipsam esse. Alij dorcadem simpliciter damā interpretantur,ut Platina, & dorcem Gaza in problematibus Aphrodisiensis, & Albertus agazel uocem Arabicā,quæ omnia ad capreas & platycerotes,& alias fortassis caprarum syluestrium species, ut capreolum à quo moschus excernitur, tanquā generis uocabula,non ad solam damarum speciem pertinent. Theodorus ex Aristotele πρόκα uertit damam,de qua uoce plura dixi in Caprea. Strabonis interpres ζόρκας facit damas. Gadilonetica regio (inquit Strabo libro 12.) post Halyos ostia ad Armeniam usq; extenditur,tota campestris: alit autem zorcas,quarum alibi raritas est. Mario Grapaldo νεβρὸν damam reddere libuit. Hoc in uniuersum dixerim, recentiores omnes ubi damam uel ex Græcis uertunt, uel aliter eius meminerunt, eam quæ uulgò sic appellatur,hoc est platycerotem,non Plinij damam intelligere. Primus nostro seculo Ge. Agricola discrimen animaduertit. An uero uetustiores damæ nomine Plinianā semper intelligant,nec assero,neq; nego. Recentiores quidam צבי zebi uocem Hebraicam pro dama exponunt:nos capream esse supra docuimus. Est & sui generis Auicennæ agazel, quā Albertus damam nominat,libro 22. his uerbis: Dama bestia est magnitudinis capreæ, figuræ, & pili:sicut ceruus cornua habens,sed plana,longa & acuta. Est autem cursu uelox,uita prouida,cornupeta in aduersas sibi bestias. Arabice uocatur agazel. ¶ Damæ mansuescunt rarò cum feræ dici iure non possint, Plinius 8.56. ut Vincentius Bell. & Volaterranus alijq; citant. Quin etiam Platina uidetur hanc lectionem secutus,damam rarò mansuefieri posse scripsisse: nostri codices melius, Hi mansuescunt rarò, cum feri dici iure non possint,proximè autem de leporibus loquutus erat. Hāc lectionem Gelenius in Castigationibus suis probat ex archetypis manuscriptis. Pecuarius canis neq; tam strigosus aut pernix debet esse,q; qui damas ceruosq; & uelocissima sectatur animalia, Columel. Nō omittenda sunt etiā tria de damis epigrāmata Martialis,quorum unū lib.1. extat de pugna damarū huiusmodi.

Frontibus aduersis molles concurrere damas Vidimus,& fati sorte iacere pari.
Spectauere canes prædam,stupuitq; superbus Venator cultro nil superesse suo,
Vnde leues animi tanto caluēre furore? Sic pugnāt tauri,sic cecidēre uiri. Et alterū li.4.
Aspicis imbelles tentent quàm fortia damæ Prælia,tam timidis quanta sit ira feris?
In mortem paruis concurrere frontibus audent. Vis Cæsar damis parcere? mitte canes.

Tertium in Xenijs: Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum. Imbelles damæ quid nisi præda sumus? Fuluo tergore damæ, Ouidius in Halieuticis numerans eas cum lepore & ceruo. ¶Et canibus leporem,canibus uenabere damas, Vergilius in Georg. Feræ pecudes, ut capreoli damæq;,nec minus orygum ceruorumq; genera & aprorum,modo lautitijs & uoluptati dominorum seruiunt,modo quæstui ac reditibus,Columella 9.1. Timidi damæ ceruiq; fugaces, Nunc interq; canes & circum tecta uagantur, Verg. in Georg. Grammatici masculini aut fœminini generis esse dicunt. Cum canibus timidi uenient ad pocula damæ, Vergilius Aegl.8. Oculis capti talpæ (inquit Quintilianus 9.3.) & timidi damæ dicuntur à Vergilio:Sed subest ratio,quia sexus uterq; altero significatur.

ficatur. Tam enim mares esse talpas damasq; quàm fœminas, certum est. Et superiecto pauidę narrant Aequore damæ, Horatius 1. Carm. Veloces damæ, Seneca in Hippolyto. ¶ Damæ epitheta apud Textorē recensentur hæc, Agrestis, errās, fugax, imbellis, leuis, pauens, pauidus, pronus in fugam, spurcus, tener, territus, timidus. Possunt sane & hæc epitheta, & alia pleraq; de damis apud authores memorata, tum platyceroti tum Plinij damæ (cornuum figura tantum excepta) communia esse, quando utræq; syluestrium caprarum generis sunt. Indiam petenti Alexādro Magno rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis canem: cuius specie delectatus, iussit ursos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente, &c. Plinius. ¶ Dama Pythagoræ filia fuit, ingenio & doctrina in exponendis paternis sententiarum inuolucris excellens, Cælius. Gordiani sylua memorabilis extat, in qua picturæ etiam nunc continentur, damæ ducentæ, &c. Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Recentiorum quidam dammam per m duplex scribunt, quod ego non probo.

DE DAMA uulgari, siue recentiorum.

ANIMALIVM quorundam cornua in palmas finxit natura, digitosq; emisit ex ijs, unde platycerotas uocant, Plinius. Dioscorides dorcadem platycerotem nominat, quod dorcadi, id est capreæ, similis sit, nisi latitudine cornuum differret: quanquam Græce δορκάδος καὶ πλατυκέρωτος legitur, ut supra ostendi, tanquam diuersa sint animalia: ego sine cōiunctione legere malim, ut interpretes omnes fecerunt: facile fuit καὶ pro τῆς mutare. Quærendum an idem animal sit, quod quidam ceruum palmatum uocant: quoniam cornua in palmas formentur. Oppianus certe eurycerotas, sic uocat carminis gratia, ceruino generi adscribit lib. 2. de uenatione, his uersibus:

Πάντ᾽ ἔλαφοι τελέθουσι, φύσις κεράων δ᾽ ἐφύπερθεν — Οἷς ὄνομα θηρσὶ κατηγορέει φορέουσι.

Fr. Massarius Marcellum reprehēdit qui dorcadem platycerotem, capreā à latitudine cornuum sic dictam apud Dioscoridem uerterit, quod caprea & platyceros genere omnino differant. Ego Marcellum superius defendi. Cæterum platycerotem, damam uulgarem, id est uulgo sic dictam, appellare uolui, quòd alia quàm Plinij dama uideatur, cui cornua in aduersum adunca esse ait ut rupicapris in dorsum: & alibi ex transmarinis regionibus eam mitti. Nostra uero dama & multis alijs in locis capitur, & in Heluetiæ syluis, ut circa Lucernā: uulgo uocant **dam**, uel **dämlin**, uel **dannhirtz**, uel **damhirtz** potius. Itali daino, nōnulli danio: Galli dain uel daim: Hispani gámo uel córza, quod nomen à dorcade factum uidetur: Angli a falouue deere. Græci hodie uulgo ἀγρίμι. Poloni lanij. Bubalo Oppianus mediam magnitudinem inter eurycerotem & dorcum tribuit, quod hoc maior, illo minor sit. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. In Samothrace capræ sunt feræ quas Latinè rotas appellant, Varro. Hermolaus legit quas platycerotas appellant. Damula tanquam à dama diminutiuum apud Isidorum & alios recentiores legitur. Multi (ut Vincentius Bell. Albertus, & alij) cum mustela quam Itali uulgo donnolam uocant, damam (quam ipsi damulā appellant) confundunt, tum aliâs, tum remedijs, quæ ex mustela sunt, damę adscriptis. Damula, inquit Isidorus, uocata est, quod de manu effugiat, utpote timida & imbellis, & cui pro armis sit fugæ leuitas. ¶ Damarum sanguini fibræ nullę insunt: quare sanguis earum non similiter ut aliorum concrescit, Aristot. Et alibi, Damæ timidæ sunt: nam sanguis earum fibras non continet. Idem damam fel non habere ait: Et alibi, Fel (inquit) dama prorsus non habet. Cornua damæ solida sunt, ut cerui, Albertus. Cornua cerui & damæ ferè sunt eiusdem figuræ, differentia in quantitate, Idem. Pinicianus cornuum specie deceptus platycerota interpretatur **ein ellend**, quam nos ab initio operis alcen esse ostendimus. Sunt autem damæ uulgaris cornua, ut ipse obseruaui, huiusmodi. Ἀμυντῆρας habēt ut ceruina, deinde alterum ramum, nec plures: reliqua pars lata est, & in digitos circiter decem diuisa, prorsus eodem modo quo cornu alces supra depictum dedimus. Totum cornu longum est duos dodrantes cum palmo: huius media pars superior lata est, ut dixi: inferior rotunda ut in ceruo, latitudo ad quinq; digitos. Galli pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreæ, fumees appellant. ¶ De uoce damarum uide in Ceruo.

¶ F. Dama, inquit Platina, cum capreolis ferè in qualitatibus conuenit: bonum nanq; alimentum eius caro uescentibus præstat: modici quidem recrementi est, sanguinē tamen ad atram bilem quoquo modo tendentem efficit. Baptista Fiera post mentionem capreoli subdit, Damula adusta magis, si matris ab ubere rapta est, Huic prior in nostro forte erit orbe locus. ¶ De coctura damæ, ex Platina, uide in Ceruo capite sexto: & ibidem de conditura platycerotis ex Apicio. Caro algazel feræ, quam Albertus damam exponit, frigida & sicca est, & hæmorrhoides mouet, nisi cum pipere, cinnamomo ac sinapi paretur, Albertus: uel ut Rasis habet, nisi cum melle, pipere, galanga & cinnamomo conficiatur. Et rursus, Comedantur carnes algazel cum sinapi & allijs.

¶ G. Dorcadis platycerotis coagulum easdem leporino uires habet, Dioscorides. Fimus algazel capillos auget, & emēdat eos, cum oleo (myrtino) præparatus. Si lingua eius arida suffiatur guttur, (locus uel membrum in quo est sanguisuga) hirudines decidunt. Tali cinis impositus in fistulam, iuuat, Rasis & Albertus: qui & alia quædam de fimo & felle (quo tamen carere putatur) huius animantis ad coitum & conceptum pertinentia superstitiosa & illicita scribunt.

DE CASTORE.

A.

CASTOR animal quadrupes eſt amphibiũ: Latini fibrum, & ut Seruio placet canẽ Ponticum uocant; Græcis nominatur caſtor, & κύων ποτάμιος, id eſt, canis fluuiatilis, ut apud Syluaticum legimus. Italis, biuaro: uel beuero: Gallis, bieure, quanquã Braſauola Gallos Caſtoris nomẽ retinere ſcribit; id quod Hiſpanos feciſſe puto: fieri tamen poteſt ut Galli etiam in regionibus quibuſdam retinuerint. In Matthæoli Italica Dioſcoridis trãslatione fiber ipſe il caſtoreo uocatur. Germanis biber: Anglis beuer: Illyrijs bobr: quæ omnia à fibro uoce Latina deducta eſſe prima fronte ſtatim apparet. Syluaticus plurima paſſim caſtoris & caſtorei in Arabum libris nomina recenſet, quorum multa ſcriptura ſolum & orthographia differũt, ego omnia utcunq; corrupta adnumerabo, Albedueſter, caſtoreum: ego ipſum caſtorem potius intelligo, nam pro teſticulis ium uel iune uel ſimilem uocem addere ſolent: Ium de beduſt. Iuna da baduſter: Angui de belduſtor: Guidelarus: Quibar: In de bidiſter: Zun de beduſter: Iuna da bauſter: Iune de buſtor: Gen de beduſter. Auicẽna habet Giẽdedeſtar, aliâs Giendibideſtar. Reperio & alia quædam uocabula apud Syluaticum & alios, quæ tum inter ſe tum à ſuperioribus non parum differunt: ut, Caſcubas, Amphima, uoce corrupta forſan ab amphibio: & Anſinia ſimiliter, nam ceu Græcam Syluaticus exponit: item Achiam, Anchian, Anchiani, Antin algil, Aſuſchelhar. Albertus lamyekyz barbaram uocem, ex Auicẽna puto, caſtorem interpretatur: quæ uox fortaſſis Illyrica eſt. Nam Polonis dama lanij dicitur, cuius diminutiuum lanijka. Caſtoreum teſticulus eſt animalis, quod caſtor appellaẽ uel deũ, Platearius. Ex his tot ſcribendi modis quin maior pars corrupta ſit, dubiũ non eſt: ego quos quibus præferam incertus ſum. Kipod Hebraicã uocem Eſaiæ 34. & alibi in Sacris literis non caſtorem, ut cuidam uidetur, ſed echinum terreſtrem ſignificare in eius hiſtoria demonſtrabo. אנקה anakah Leuitici cap. 11. aliqui ericium, alij hirudinem interpretantur, author concordantiarum reptile uolans. R. Salomon alibi hericium, alibi בבריא exponit, id eſt fibrum, Gallica lingua (qua is uti ſolet) bieure dictum: ſic etiam Munſterus legit. Non placet legi uiuerra, quod id uocabulum lingua Gallica R. Salomoni familiari, aliter efferatur.

B.

Differt à lutra fiber cauda ſolum: cætero pilus utriq; pluma mollior: utrũq; aquaticum, Plinius. Sunt qui fibrum meli comparent: ſed corpus ei longius tribuunt, & pilum ſubtiliorem. Pilos habet pulchros,

pulchros, Author obscurus: densos & breues, Albertus: duros, fului coloris, Idem: in cinereo candidos & inæquales: ubique enim à breuibus duplò longiores existunt: nitidi mollesque sunt, ut etiam lutræ: cuius tamen pili alterius coloris, breues & æquales sunt, Ge. Agricola. Pellis eius cinerea est ad nigredinem declinans, Albertus: quo nigrior est, tanto pretiosior habetur, Author obscurus. Pilo est fiber superne canino, alibi lutræ, Syluius. Pellis ei mollis: & ut Albertus ait, ualde densa. Aures minimæ, rotundæ, Syluius. Dens ualidissimus, aduncus, prælongus, Idem: acutissimus. Ego fibri apud nos capti caluam seruo, in qua dentium eius naturam pulchrè perspexi: habet autē prominentes, longos, latos, aduncos, in utraque maxilla binos coniunctos, qui inciforum loco sunt, omnino ut murium genus: inferiores extra maxillam tribus digitis prominent, sesquidigito superiores: utrique in extremitate interiori, obliqua ueluti sectione cuneiformi magis magisque attenuantur, ut acies extrema tanquā cultri sit. Color eis qua foras spectant ex flauo ruffus: his sese defendūt, ligna secant, & pisces nimirum tanquam uncis iniectis apprehendunt. Alterum genus dentium, ore intimo habet, nempe octo molares in utraque maxilla: hi breues & in superficie asperi sunt, ac plicis quibusdam eminentibus seu rugis, ad limæ usum facti uidentur, ita ut corticibus arborum in cibo comminuendis molendisque aptissimi sint. Animal est horrendi morsus, Plinius: Morsu potentissimum, adeò ut cum hominem inuadit, conuentum dentium non prius laxet, quàm concrepuisse persenserit ossa fracta, Plinius & Solinus. Morsum castoris quidam dicunt non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris, Albertus: Ego hanc stultam persuasionem ex Plinij aut Solini uerbis modò relatis, malè intellectis natam crediderim. Seta oris cornea, Syluius. De testibus eius dicemus mox cap. 4. Pedes priores caninis similes habet, posteriores anserinis: etenim membranæ quædam digitis sunt interiectæ: itaque hi ad natandum, illi ad eundum magis nati aptique sunt, frequenter enim in terram progreditur, Albertus & Ge. Agricola. Pedes anteriores anseris, sed ungulati: posteriores simiæ, Syluius: ubi librariorum lapsum interpretor quod anteriores pro posterioribus legitur, & contra. Cauda lata, (palmum ferè, Ge. Agricola) longa dodrantem, Idem: obscurus quidam author cubitalem esse scribit: Cauda piscium, Plinius, non quod ad figuram caudæ piscium, sed quod piscium corporis squamis obducta sit, & piscem sapiat. Piscosa, soleæ æmula, Syluius. Pilis caret uni forte quadrupedum. Cauda corio squamoso tegitur, præpinguis, hanc in aquam semper demittere solet, ut & pedes posteriores, reliquo corpore sicco. Sine aqua diu uiuere posse negant. Apta est ad natandum cauda, cum pisces insequitur, & gubernaculi instar eam ceu remigando mouet castor. Falsò quidam affirmant, quod nunquam retrahat eam ab aqua: retrahit enim cum nimium frigida & glacialis aqua est: quanquam Ge. Agricola scribit, etiam cum frigoribus conglaciat, fibrum in gradibus domicilij sui iacentem, caudam & posteriores pedes in flumen demittere. Falsum est etiam quod aiunt lutram ab eo cogi, ut aquam hyeme circa caudam ipsius moueat, ne congeletur: uincit tamen lutram, & expellit, uel acutissimo morsu occidit, Albertus. ¶ Per uniuersum Pontum plurimus est fiber, Solinus. Nascitur & in Hispaniæ fluminibus, ut inquit Strabo. Item in Italia, ubi Padus in mare se exonerat. Nec inepti sunt qui ad Matronam Galliæ fluuiū crebro capiuntur, Syluius. Heluetia multos habet circa Arulam flumen, Vrsam, & Limagum nostrum. Gaudent enim ripis magnorum fluminum, cum animal sit amphibium: non solum ut reliqua quibus hoc nomen tribuitur, quæ uictus tantum gratia aquas petunt: sed etiam quadam naturæ affinitate, ut iam in caudæ & pedum posteriorum mentione diximus, quæ ad piscium naturā accedunt. Abundat & reliqua Germania multis in locis: nec non Sclauorum regio, Polonia, Prussia & Russia, Albertus. Spectabilis naturæ potētia in his quoque, quibus & in terris & in aqua uictus est, sicut & fibris quos castores uocant, Plinius. Die quidem in fluuios abditus ætatem agit, nocte in terra uagatur, Aelianus.

C.

Fiber & lutra egrediuntur ex riparum cauernis, in quibus latent, & se in fluminibus mergunt, ac pisces capiunt quibus uescuntur: sed fructus quoque & cortices arborum comedunt, Ge. Agricola. Cibus eius melica (nomen barbarum & ignotum mihi) est piscis, & arborum cortices, Albertus. Multi aiunt castorem piscibus uesci instar lutræ: alij argumentum esse piscosi fluminis, ubi castores habitent. Castor animal amphibion, ut plurimū in aquis nutritur σὺν ἰχθύσι καὶ καρκίνοις, id est, cum piscibus & cancris. Vetus interpretatio habet, fibrum uiuere ex piscibus & cancris: item Marcelli Vergilij. Malim equidem absque σὺν legere, ἐν ὕδασιν, ἰχθύσιν, &c. facili autem errore σὺν adiectum est, cum idem sonus sit ultimæ syllabæ præcedentis uocabuli ὕδασιν. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit, Plinius. Casu & fortuito obiectis uescitur, Aelianus. Imprimis prouidus est, & solers: etenim fruticibus & arbusculis dente tanquam ferro resectis, ante riparum cauernas cōstruit paruas quasdam casas: & in ijs duos tresue gradus, quasi quasdam cameras: ut cum aqua fluminis crescens inundauerit ripas, ascendere possit: cum decrescit, descendere, Ge. Agricola. Sæpe noctu prodit è latibulo, & amputatis arborum ramis circa fluuios, construit sibi casas ex eis cum solario (tabulato superiore) in quo habitat cum crescit aqua, Albertus. Domicilia eorum dimidia parte in aqua sunt, & dimidia superant: Agricolæ ea diligenter obseruāt: & si altius posuerint, ferunt in montibus: si humilius, in uallibus, Olaus Magnus in descriptione Septentrionalium regionum. Similis obseruatio est in Aegypto, si bene memini, circa crocodili cubilia. Fiber dentibus deijcit mediocris magnitudinis (crassamento interdū femoris humani) arbores: & casas inde construit bicameratas uel trica-

meratas, cum ſolarijs, ut aquæ modo aſcendere aut deſcendere poſſit, Albertus. Architectura in foſſa mirabili utitur, Syluius. Alnos, populos, & ſalices infeſtat: præcipuè uero genus illud ſalicis ſylueſtris latifoliæ, quod noſtri uocant ſalwyden/uel ſarwyden. Sic me ſubes quotidie quaſi fiber ſalicem, Plautus. Amaris arborũ folijs & corticibus caſtor pro ſummis delicijs ueſcitur, Author obſcurus.

D.

Fibri ſemper eadem ſemita ex aqua ad arborem aliquam procedunt: quam abrodunt totam, nihil tamen cum ceciderit præter corticem edunt. Cum arborem iã ferè ſecuit caſtor, quoties ictum facit, toties ſuſpiciens conſiderat num ſit caſura: timet enim ne ſi eo ictu concidat, ab ea, priuſquam recedere de loco poſſit, incautus opprimatur. Nec uero minus eſt cõſtans in propoſito quàm ſolers: nam quam arborem ad ripas primo elegit ſecandam, eam non mutat, etiamſi longo temporis ſpatio diſſecare non poſſit, Ge. Agricola. Ligna reſecta ad ſtructuram, de qua præcedenti capite dixi, aduehunt. Caſtores gregatim ad ſyluas lignatum pergunt: imponunt autem ligna ſuper uentrem reſupinati unius, qui pro uehiculo ſit, & inter crura eius artificioſe componunt: qui ne delabantur compreſſis ea cruribus ante & retro ſtringit: hunc ſic onuſtum cæteri cauda ad caſas uſq; pertrahunt. Hanc iniuriam fieri negant niſi peregrino caſtori, qui aliunde ad eos confugerit, aut fortuitò peruenerit ad caſtores loci alicuius incolas: illum enim hoc pacto in ſeruitutem ab eis redigi. Alij non peregrino, ſed natu grandi & laboribus confecto, qui propter dentes obtuſos lignis ſecandis ineptus iam ſit, hoc fieri aiunt. Ita tractati caſtores in dorſo glabreſcunt, quo ſigno à uenatoribus ſortem eorum miſerentibus agniti, illæſi interdum dimittuntur, Albertus Magnus à perito quodam uenatore rem ita narratam ſe audiuiſſe ſcribens: & alij quidam obſcuri authores: Sed mouent me, quo rem minus fabuloſam exiſtimem, eruditi & fide digni uiri Olai Magni eadem aſſeuerantis uerba in deſcriptione regionum Europæ Septẽtrion. Accedit quod mures alpinos fœnum hoc modo in cuniculos conuehere, etiam noſtrates aiunt. Sed hoc in dubio relinquamus. ¶ Cęterum quod genitales partes fibri, ſiue quilibet, ſiue Pontici, ut Plinius ſcribit, ipſi ſibi urgente periculo amputent, ob id ſe peti gnari, noua refutatione noſtra non eget, cum iam olim apud ueteres tanquam fabuloſa hæc perſuaſio exploſa ſit. Marcellus Vergilius huiuſmodi ueterum fabulis ignoſcit, quod de induſtria ab eis compoſitæ uideantur, ut bonas & utiles res authoritate aliqua munitas uulgus hominum facilius & libẽtius admitteret, quod in religione & ethnici factitarint, & inter cæteros Plato philoſophus. Ego contrà ut bono uiro & ſapientiæ ſtudioſo, cum philoſophiæ finis ſit ueritas, fabulas ubiq; fugiendas exiſtimo, illas inquam quæ pro ueris credendæ obtrudũtur, ſic in religione potiſſimum noxias & peſtilentes eas exiſtimo: eamq; ob cauſam cum Platonem & cæteros gentilium damnauerim, qui tale quid in ſuis ſuperſtitionibus auſi ſunt: tum omnes qui in noſtra religione, quæ puriſſima & ſynceriſſima eſſe debebat, idem moliuntur aut olim moliti ſunt, qua de re pro dignitate dicturo maximus ſe campus aperiret: ego ad caſtorem. Primum autem ponam illorum uerba, qui caſtorem ipſum ſe caſtrare ſcripſerunt, (unde etiam nomen eius grammatici quidam Latini deriuant, quod rectè fieri non poteſt, cum dictio Græca ſit:) deinde aliorum qui redarguerunt. Teſticuli eius appetuntur in uſum medelarum: idcirco cum urgeri ſe intelligit, ne captus proſit, ipſe geminos (id eſt teſtes, ut Græci didymos) ſuos deuorat, Solinus: isq; ſolus opinor huius ſententię: nam alij non per inuidiam teſtes ab eo reuelli, neq; uorari: ſed reuulſos abijci in uenatorum conſpectu redimendi ſui gratia ſcripſerunt. Qui ſe Eunuchum ipſe facit, cupiens euadere damno Teſticuli: quoniam medicatum intelligit inguen, Iuuenalis Sat. 12. Idem teſtatur Andromachus in Theriaca antidoto carmine deſcripta. Hominem ipſum ſibi nocentem Aegyptij indicaturi, caſtorem pingunt: hic enim uenatoribus inſequentibus teſticulos ſuos demordens, relinquit, Horus in Hieroglyph. Fibrorum teſtes apti ſunt medicaminibus, propter quos ubi ſe requiri ſenſerunt, eos ſecant, Seruius. Redimunt ſe ea parte corporis, propter quam maximè expetuntur, Cicero. Quod autem cauſam ab inſequentibus uenatoribus cur tam cupide petatur non ignorat, idcirco mordicus premens uſq; incumbit ad elidendos teſtes, quoad ab ſe abſciderit, & ſic eos abiecerit, tãquam homo ſumma prudentia in latrones incurrẽs, quæcunq; portat ad ſe redimendum exponit. Quòd ſi poſtea quàm exſectus & ex periculo ſeruatus fuerit inſectantibus iterum urgeatur, hic ſeſe alleuãs, atq; quamobrem inſequi ulterius pergere non debeant, cauſam oſtendens, ad reuertendum, quod iam ea parte quam expetunt careat, uenatores inducit. Perſæpe etiam nunc teſticulis præditus cum à uenatorum conſpectu ſe longiſſimo curſu remouerit, eam partem deſideratam ita aſtute cõprimit, & occultat, ut inſectatores fallat, Aelianus. ¶ Vanum eſt quod traditur, teſtes ab ipſis auelli, & à ſeſe abijci, quum uenatu urgentur: ſiquidem tangi nequeunt, ita, ut in ſue ſubſtricti, Dioſcorides. Amputari hos ab ipſis cum capiuntur, negat Sextius diligentiſſimus medicinæ: Quinimo paruos eſſe, ſubſtrictosq;, & adhærentes ſpinæ, nec adimi ſine uita animalis poſſe, Plinius. Falſum eſt quod agitatus à uenatore caſtret ſeipſum dentibus, ac teſtes proijciat: & poſtea ſi ab alio uenatore urgeatur, erecto corpore caſtratum ſe oſtẽdat, ut ſæpe in regionibus noſtris compertum eſt, Albertus. ¶ Animal eſt ualde manſuetum, Author obſcurus. Ego neq; diſciplina manſuefieri poſſe credo: neq; manſuetum eſſe natura, cùm planè mordax & noxium dentibus ſit, ut ſupra dixi.

E.

Volucra animal ferè prærodit teneros adhuc pampinos & uuas: quod ne fiat, in ipſa putatione

quoties

quoties falcem acueris, fibri pelle aciem detergito, atq; ita putare incipito, Columella. Voluocem aliqui appellant animal prærodens pubescentes uuas: quod ne accidat, falces cum sint exacutæ, fibrina pelle detergunt, atq; ita putant, Plinius. ¶ Fibros uenantur supremam eorum cauernæ partem perforantes, perq; eam paruum canem immittentes: fiber ad exitum fugit, ubi irretitus fustibus occiditur. Iidem hi canes, nostri aquaticos uocant, lutras & anates syluestres uenātur. Canis ad hoc instructus, in aquam proijcitur, qui ad cauernam castoris perueniens, ingreditur: nec cedit castor morsibus, donec artificiosa illa casæ eius structura refringatur, Author libri de nat. rerum. Cum canes persequuntur castorem, aiunt illum obuersum uentrem ac testiculos ostendere, quorum illi odoris diritate affecti fugiant, Author incertus: Testiculos quidem, cum ad lumbos, ut dictum est, substricti sint, ostendere nequeunt. In Prussia, ut audio, nassis capiuntur, arborum corticibus inescati, ad hos irrepunt, & ijs consumptis cum exitus non pateat, suffocantur. Sed nō puto fieri posse ut cibum in ipsa aqua capiant, cum nullum eis sit instrumentum quo reddant influentem cum cibo aquā, ut piscibus branchiæ. Vrinari diu nō possunt, sed respirationis causa caput subinde exerūt; & sic bombardis impetuntur, uel transfiguntur hastilibus. In aquis castorem conspicatus, pilosum piscem putabam. Sequebantur eum nautæ uenatores: unus in prora contum ferratum gerebat: alij paulatim nauem ducebant uersus eam partem, in qua fibrum submergi uiderāt: & cum fiber motu exterritus caput exereret, qui contum tenebat illum confixit, Brasauola. ¶ Hoc animal uenamur non modo propter caudam quia uescimur, & pellem qua uestimur: sed etiam propter testes, quibus ut medicamentis utimur, Ge. Agricola. Venatores castorē capiunt, pellis gratia magis quàm testiculorum, Platearius. Pellis castoris aliquando pretiosa fuit, nunc in paruo pretio est, Albertus. Mollis & nobilis est, eò pretiosior, quo nigrior, Author obscurus. Lutræ & castoris pellibus concisis, fimbrias uestium ex pellibus nobilibus confectarum, solent exornare: quanquam lutræ pelles longè præstant fibri pellibus, Ge. Agricola. Ex canis fluuiatilis pelle cynæ, id est pilei primū facti sunt, ut in Cane dixi capitis 8. parte 5. Sed hoc ad lutram potius pertinet.

F.

Castor quoniam amaris arborum folijs & corticibus auidè uescitur, tota eius caro & si bono, tamen amaro odore perfunditur, Author obscurus. Tota eius caro abominabilis est præter caudam, Albertus. Ego qui fibri carnem ederunt, laudantes eam audiui: sed multum interest quomodo paretur. Sunt qui elixant primum, deinde assant in sartagine, uasis semper apertis, ut odor grauis expiret, quod in alijs etiam carnibus fit quæ grauius olent, auium aut ferarum. Ipse nihil eius præter caudam & pedes posteriores gustaui, iure croceo conditos. Suaues, teneræ, & præpingues sunt hæ partes, instar thunni carnis, solida quadam tenaciq; pinguedine: saporis ferè cuius anguillæ, quibus similiter etiam apparantur, ubi modice primum ebullierint. Appetunt has delicias ganeones, maximè autem ipsas inter digitos membranas. Memini alicubi apud Plutarchum legere, ἥδιστα κρεῶν τὰ μὴ κρέα: hoc est, suauissimas esse carnes illas, quæ non omnino carnes sint. Eiusmodi certè partes istæ in fibro sunt, ut quæ ad pisciū naturam saporemq; proximè accedāt: unde ieiunij etiam temporibus apud illos qui ea retinent concedūtur, ut apud Anglos quoq; auis quædam, quam puffin (ut audio) uocant: quasi uero non mille, præter quadrupedum auiumq; carnem deliciæ sint, ac illam solam ieiunijs excipere oporteat, cæteris pro arbitrio frui liceat. Sunt qui caudas fibrorum assas pauco zinzibere conspersas apponant. Elixant alij, & densiusculo aliquo iure condiunt.

G.

Pelle castoris paralyticos utiliter uestiri aiunt, Albertus. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis, narium profluuia sistit succo porri mollitus, Plinius. Podagris utile est fibrinis pellibus calciari, maximè Pontici fibri, Plinius. Apud Aetium idem remedium calciamentis ex pelle canis fluuiatilis tribuitur: lutram intelligit, nam testes eius ad eadem ualere ait, ad quæ castoris testes, minore tantum efficacia, lib 2. cap. 178. dixerat autem de castore præcedenti capite. ¶ Vrina fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur: adseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant, Plinius. ¶ Fel castoris ad multa utile est: Eiusdem coagulum sedat morbum caducum, Auicēna, ut quidam citat. Ego apud Auicennā in capite de castoreo nihil tale reperio. Vituli quidem marini coagulum castorei uires habet, & commendatur ad comitiales: sed hoc animal felle caret.

¶ Genitales castoris partes castoreum uocant medici, Plinius. Et alibi, Fibros (Græci) castores uocant, & castorea testes eorum. Castorea ex aqua mulsa drachmis binis aluum emolliunt, Idem. Græci κάστορος ὄρχιν, id est, fibri testem appellant, & καστόρειον, in singulari semper munero, ni fallor. Hispania etiam castores procreat: sed castoreum ex eis nō eam quam Ponticum habet uim: Pontico enim proprium est ut uenenosum (φαρμακώδης, id est, medicamentosum) sit, ut & alijs permultis, Strabo lib. 3. Castoreo in Hispania non inest uis illa medica, ut Pontico, Hermolaus ex Strabone. Causetur quis fortè aërem calidum, cuius ui medicamentosum illud uirus exhalet & digeratur. Nam in Heluetia nostra, ut & in reliqua Germania, ubi frigidum cœlum, nihil deterius, opinor, Pontico nascitur. Esse autem Pontum quoq; frigidā regionem nemo ignorat. Efficacissimi castoris testes sunt è Ponto Galatiæ, mox Africæ, Plinius, si rectè sic legitur. Eligi debent testes qui ex uno ortu connexi sunt; fieri enim non potest ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur: liquorē

intus ueluti ceroſo, odore graui & uirus redolente, guſtu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato, (interſepto,) Dioſcorides interprete Ruellio. Grammatici quidã caſtoreum odorem putrem & acutum interpretantur: ſed non eſt putris boni caſtorei odor: uerum grauis & fœtidus. Mihi quidẽ aridum ſæpe non iniucundo odore uiſum eſt. In aſpalatho, inquit Plinius, inenarrabilis quædam eſt odoris ſuauitas: & paulò poſt ſubdit, odore caſtoreo eſſe. Et alibi, onychem ſuffitum uuluæ pœnis mire reſiſtere ſcribit: odorem eſſe caſtorei, meliusq; cum eo uſtum proficere. Teſticuli abſciſſi in umbra ſuſpenſi deſiccantur, ſic deſiccati, albi & molles ſunt. Præferuntur ex maioribus natu, uel qui in uigore ætatis ſint, nimium iuuenes & uetuli non placent, Platearius: quanquam intricatiora eius hac de re uerba ſunt. Eligendum acri ſapore mediocriter: nam quod ualde acre eſt & quaſi terreum, adulteratum eſt. Glutinoſum etiam ſit, & neruos habeat intricatos, & pelliculas adhærentes. Per ſeptem (aliâs ſex) annos in magna efficacia poteſt ſeruari: anteſertur tamen recentius. Pelliculis abiectis, quod in eis continetur, in medicamentis ponitur, Platearius. Operæpretium eſt diuiſa pelle melleum liquorem cum eueſtiente tunica aſſumere, & ſiccatum potui dare, Dioſcorides, ut Ruellius uertit: ego ſic potius, Quoniam fibri teſtes non eminent, ſed interius conduntur aſtrictiq; ſunt ut in ſue: pellem ſcindi oportet, & unà cum tunica melleum cõtinente liquorem eos eximi, atq; ita ſiccatos in potu dari. Caſtoreum aliqui fraude corrumpunt, coniicientes in follem gummi, aut Ammoniacum, cum ſanguine (Marcellus Verg. addit, eiuſdem animalis:) & caſtoreo ſubactum, & ita exiccantes. Dioſcorides. Sextius diligentiſſimus medicinæ, ſcripſit caſtoris teſtes adulterari renibus eiuſdem qui ſint grandes, cum ueri teſtes parui admodum reperiantur. Præterea ne ueſicas quidem eſſe, cum ſint geminæ, quot nulli animalium. In his folliculis inueniri liquorem, & aſſeruari ſale. Itaq; inter probationes falſi eſſe folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipſum corrumpi fraude, coniicientibus gummi cum ſale Ammoniaco: quoniam Ammoniaci coloris eſſe debeant, tunicis circundati liquore ueluti mellis ceroſi, odoris grauis, guſtu amaro & acri, friabiles, Hucuſq; Plinius: Nõ probo quod pro (ſanguine aut Ammoniaco:) ut prius legebatur, aliqui ſale Ammoniaco poſuerunt, cum Dioſcorides etiam non ſalis, ſed ſanguinis mentionem faciat: & Ammoniaci lachrymæ, non ſalis: recte autem pro gummi Ammoniacũ iniicietur, uel contra: quod utrunq; tenax & uiſcoſum ſit, quali ſubſtantiæ ſi odor etiam caſtoreus accedat, facile fallet in guſtu: at ſale quouis iniecto, uix quenquam falleret, cum genuinum caſtoreum nihil ſalis reſipiat: ſic igitur legam Plinij uerba, Cõiicientibus gummi cum ſanguine, aut Ammoniacum: & nihil à priſtina lectione mutauero, niſi Ammoniacũ pro Ammoniaco. Caſtoreũ, inquit Platearius, quidam hoc modo adulterant: Pellem, in qua caſtoreum fuerit, uel alius teſticulus recens, implent ſanguine & neruis, addito puluere caſtorei, ne ſuus odor abſit: alij ſanguinem & terram commiſcent: alij callidius, ſanguinem, ſagapenum, & neruos, adduntq; piper ut acrimoniam acquirat, Hæc Platearius. Caſtoreum non ſimile noſtro (id eſt noſtris caſtoribus exempto) Venetijs uenditur, Braſauola. Caſtoris teſticulos qui hodie uendũtur, longè maiores eſſe, quàm ut genuini & ueri caſtoris uideantur, copioſe ſcribunt Monachi qui nuper in Meſuen commẽtarios effuderunt. Matthæolus ſcribit ex fibris uerum caſtoreum ſe habuiſſe, quod magnitudine, colore, odore & facultate longe diſſimile fuerit uulgari pharmacopolarum caſtoreo. ¶ Hæc dum ſcriberem uerum caſtoreum inſpicere uolui, quod è caſtore apud nos capto nuper exemptum erat. Pondus teſtium amborum, libra cum ſemuncia, id eſt unciæ duodecim cum dimidia. Alter altero longè maior erat, ſex digitos longus, quatuor latus. Subſtantia quæ in folliculo continetur, flaua ſolidaq; & ceræ ſimilis, acris, tenax: non terrea, nec ſub dentibus, cum manditur, friabilis & aſpera, quale fictitium ferè caſtoreum eſt. Ego euitandæ fraudis cauſa noſtrate ſemper quàm peregrino uti malim. Sed plerique pharmacopolæ quoniam minoris emunt peregrinum, uerúmne an falſum id ſit parum curant. Ab uno teſte ad alterum communis meatus pertinet, longus circiter decem digitos: in quo diſſecto genitale reperi, quod uno cõſtat oſſiculo (ut in uiuerris quoq;,) carne, qua induitur, nigris quibuſdam punctis exaſperata. Teſticulo utriq; alter etiam folliculus adhæret, plenus albo quodam & pingui humore, ſubſtantia mellis, molli, & fœtida putris inſtar caſei, longitudine interdum duorum pollicum. Et forſan de hoc folliculo Dioſcorides intellexit in fine capitis de caſtoreo ſcribens, Oportet autem diſſecta cute caſtoreum auferre, unà cum membrana quæ humorem melleum continet, & ita ſiccatum in potu dare. Nam propriè dicti caſtorei ſubſtantiã paulò ſuperius non melli ſed ceræ comparauit. Sed humor ille melleus propter pinguitudinẽ non ſatis idoneus eſt qui ſiccetur: odore etiam ſaporeq; differt à ſolido caſtoreo, utroq; ingratior: acris tamẽ & calidus & tenuiſſimarum partium, quamobrem ille potius extra corpus, uel per ſe, uel cum oleis ungentisq; quibus caſtoreum miſcere placuerit: utendum exiſtimo, ſolidiore uero intra corpus. Pharmacopolæ quidem nõnulli reliquam etiam circa iſtas partes pinguedinem partim in oleum de caſtoreo iniiciunt, partim piſcatoribus uendunt, qui eam alijs quibuſdam miſcent ad ineſcandos piſces. Iidem caſtorei unciam denario indicant plerunq;. Suſpenſum in aëre ſiccatumq; in abſinthio reponunt. Sunt qui ex fœminis etiam teſtes haberi affirment, ſed exiguos, & qui uix unciam ſinguli appendant. ¶ In antidoto nephritica è ſexaginta rebus apud Nicolaum Myrepſum, interprete Fuchſio, trium caſtorei generum mentio fit, quæ autem & qualia illa ſint non exprimitur, nec alibi reperio. Proinde quærendum mihi uidetur, an de rheo, quod proximè ante nominatur, tria hæc genera intelligi debeant: diuerſa enim rhei

genera in usu medico esse scimus, castorei non item. Castorei odore semel imbuta, tenacissima eius sunt, & uix unquam remittunt: imbuuntur autem eo etiam quæ non tetigerint, in ijsdem uasis aut capsis opertis condita. ¶ Castoreum è Perside fermè adulteratum ad nos defertur: syncerum enim tanta ui odoris est præditum, ut olfacienti uesicam castorij, sanguinem è naribus eliciat. Persę autem adulterandis rebus sunt exercitatissimi. Seruatur annis decem, Syluius testē citans Ludouicum patritium Romanum: cuius ego librum Germanicè tantum uidi, ubi hæc omnia non de castoreo, sed de moscho scribuntur, haud scio an per interpretis imperitiam. ¶ At Chalybes nudi ferrum, uirosaq; Pontus Castorea, Verg. 1. Georg. Seruius uirosa uenenata exponit: nam licet sint multis remedio, inquit, tamen prægnantes eorum odore abijciunt, & egerunt partum: Virosum autem deriuat ab eo quod est uirus: alij fortia interpretantur à uiribus. Sed hi in etymologia uocis errant, ille in reipsa. Virosum enim castoreum non alia ratione dixerim, quàm odoris grauitate, unde Dioscorides βαρύοσμον & βρωμῶδες. Esto enim aliquando & aliquibus uenenosum, non ideò tamen absolutè hoc ei epitheton conuenit. Scio de castorei ueneno apud Arabes, & recentiorum quosdam qui illos sequuntur, mentionem fieri: mihi tamen non alia magis ratione in castoreum id cadere uidetur, quàm alia quæuis putrida & corrupta. Pleraq; enim talia uenenatam & contrariam hominis naturę facultatem obtinent, ut nuces rancidæ, &c. facile autem corrumpi castoriū uidetur, utpote folliculo inclusum, & humidū, nisi rectè & cōmodo loco siccetur. Castorium nigrum, fœtidum, rancidum, die uno necare affirmat Auicenna, Syluius. Ponzettus cardinalis lib. 2. tract. 8. cap. 3. Castoreum, inquit, corruptum, nimis calfacit, & acutos pectori uapores submittens, partium cōtinuitatem soluit. Remedio est lac asininum: cui quidam syrupum de acido citri succo admiscent: quòd si necessitas postulet Philonis antidoti drachma una aut altera ad summum propinetur. Castoreum corruptum, inquit Matthæolus ex Petro Aponensi, insaniam & furorem inducit, æger linguam exerit, febri conflictatur, & uno plerunq; die moritur. Curandi modus est, ut butyro & aqua mulsa uomitus prouocetur, & repetatur toties, donec nullum amplius castorei odorem reddat: postea dandum est medicamentum diamoron, (rob mororum aut limonum) uel syrupus de limonum (ut uocant) citrorúmue succo: Peculiare uero huius mali remediū coriandro adscribitur, si seminis tosti denarij duo exhibeantur. Auicēna castorei uenenosi antidota esse scribit, acetum, acidum citri liquorem, & lac asininum. Venenosum autem esse ait, quod uarium sit, uel (ut Bellunensis emendat) puluerulētum, subnigrum: die una occidere: & si quis euadat, illū incidere in birsen, quod uocabulum Bellunensis pleuritin exponit. Birsen est apostema capitis propter consensum diaphragmatis factum, Vetus interpres glossarum Auicennæ. Birisen aliquando pro pleuritide inuenitur, Idem. Ego phreniticū, non pleuriticum, eum qui præsens periculum euadat, fieri intelligo. Phrenes diaphragma uocatur, quo inflammato cerebrum etiam afficitur, ut phrenitis fiat, uel ut quidam uocant paraphrenitis. Manardus in epistolis 17. 3. carabitum uel sirsen (corruptè puto pro birsen) exponit phrenitin. ¶ Castoreum si desit, tantundem acori & dimidium piperis substituetur, Auicenna. Aetius, ut supra dixi, canis fluuiatilis testes ad eadem facere ait, ad quæ castoreum: recentiores idem de lutræ testibus scribunt. Cæterum fluuiatilem canem à lutra non differre, in Lutra docebo. In Antiballomenis inter Galeni notha pro castore agalochum uel siphium usurpari posse legimus: ego non agalochum, sed sagapenum lego: cui & ratio astipulatur; & Platearius ut superius retuli, nonnullos castoreum adulterare scribit, sagapeno & sanguine modico piperi mixtis. Silphij nomine castoreo substituendi, assam fœtidam uulgo dictam intelligo: hæc enim melius quàm dulcis dicta castoreo respondet, cum aliâs tum ad uteri præcipuè morbos. Est enim uterus in mulieribus ueluti animal quoddam, quod suaues odores sequitur, fœtentes fugit: fugari autem debet, cum nimium ascendit, fœtidis supra adhibitis, suauiter odoratis infra: cum nimium descendit, contra: & ad hunc quidem usum quicquid grauiter ac uirus olet, castorei locum implet: cuiusmodi sunt diuersa, quæ cum uruntur grauissime olent, ut pennæ auium, ellychnium candelæ recens extinctum, lanæ laciniæq; combustæ, soleæ calciamentorum, alliorum aut ceparum cortices, capilli, capræ cornu, pix, galbanū: & alia grauis odoris etiam non usta, ut parthenium, quod inde matricariam uocant, & scrophularia urticæ similis, quam aliqui galeopsin Dioscoridis esse putant, &c. Sunt qui ad suffocationem ab utero pomum ex castoreo & alijs medicamentis componant: idq; commendent subinde olfactandū mulieribus huic malo obnoxijs, præseruandi maxime gratia. Compositio eiusmodi est: Rutæ & melissophylli folia: dauci, nigellę & absinthij Pontici (uel sementinæ) semina, singula denarij semis pondere: castorei denarius, & assæ fœtidæ scrupulus miscentur, odoramentum hoc ut saluberrimum, ita etiam illis mulieribus quæ fœtidū nihil patiuntur nō æque ingratum esse aiunt ut cætera huius generis. ¶ Testiculos castoris (inquit Galenus de simplicib. 11. 11.) nuncupant castorium, medicamentum & celebre, & multi usus, adeò ut Archigenes de castorij usu totum conscripserit librū. Atq; ille sanè particulares eius facultates exposuit, nos more nostro generalem tantum facultatem dicemus. Itaque quod excalfaciat manifestum est. Nam si uoles ipsum ad unguem leuigatum oleo maceratum parti cuipiam infricare, euidenter illam incalescere percipies. Iam cum castorij consistentia sicca quoque sit, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, meritò desiccat. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id efficacius est quàm alia quæ similiter ut ipsum & calefaciunt & desiccant. Penetrant enim tenuium partium medicamenta, & in altum subeunt admotorū corporum, potissimum

si ea densa fuerint, ut neruosa. Sanè si odori gustuiq; aduertas animū, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorū quæ talia facere assolent, cum nullā omnino corporis partem intrò sumptū lædat. Nam siue corpori humido applices resiccationē poscenti, siue frigido excalfactionē, siue frigido simul & humido, magnā utiq; experiere cōmoditatem: potissimum si febri uacet. Et eorum sanè multis qui non admodū calidā patiebantur febrim (sic enim uertere debuerat interpres) sed ut sic dicam tepidā, qualis accidit in cataphoris maximè & lethargis, castoreū exhibuimus unà cum pipere albo, utrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Quæ porrò in corpus intrò sumptum iuuat, ijsdē prodest quoq; cuti impositū cum Sicyonio aut uetere oleo: Quæ uero ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè affectus in pulmone aut capite consistentes. Attamen lethargicos & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrim, præstat non dictorum (Sicyonij aut ueteris) oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti colloq; imponere. Hæc Galenus: reliqua de castoreo ex eodem, suo quæq; loco referam. ¶ Castoris testes coquunt dispositiones contumaces & scirrhosas, Galenus de cōpos. pharm. sec. locos. Castoreum ualde calefacit, relaxat (secundum alios, recorporat,) & sic elimat diuturna neruorum uitia, quæ (forte qui, scilicet nerui) nimijs doloribus contrahuntur, De simplicib. ad Paternianum liber Galeno adscriptus. Dissoluit, attrahit (aliâs, consumit,) & neruosa maximè loca roborat, Platearius. Idem in calfaciendo tertium ei gradum attribuit, in siccando secundum. Calefacit (inquit Auicenna) in fine tertij usq; ad quartum, siccat in secundo. In summa calfactoriam uim habet, & in uniuersum uarios obtinet usus, Dioscorides.

¶ Fibri testes serpentium uenenis aduersantur: priuatim contra ixiam ex aceto bibuntur: faciūt etiam ad alia uenena, Dioscorides. Prosunt contra uenena: Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpionem, ex uino bibūtur: aduersus phalangia & araneos, ex mulso, ita ut uomitione reddātur: aut ut retineantur, cum ruta: Aduersus Chalcidas (aliâs Chalcidicas, nempe lacertas) cum myrtite: Aduersus cerasten & presteras, cum panace, aut ruta ex uino: Aduersus cæteras serpentes, cum uino. Dari binas drachmas satis est, eorum quæ adijciātur, singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum (ixiam, chamæleontem scilicet, Dioscor.) ex aceto: aduersus aconitum, ex lacte aut aqua: Aduersus helleborum album, ex aqua mulsa nitroq;, Plinius. Castoreum confert morsui paruorum uenenatorum, Auicenna. A frigore laborantibus, castorij ternis obolis uti ex quatuor cyathis uini prodest, Plin. Castoreo cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiuntur: In omni autem psilothro uellendi prius sunt pili, Plinius. Ladanum cum castoreo fistulis medetur, Plinius. Medetur abscessibus frigidis, & ulceribus malignis, Auicenna. ¶ Sternutamenta olfactu mouent, Plinius & Dioscor. Somnum conciliant cum rosaceo & peucedano perunctо capite, & per se poti in aqua, ob id phreneticis utiles, Plinius. Castoreoq; graui mulier sopita recumbit, Lucretius lib. 6. Castoreum cum peucedano & rosaceo capitis doloribus utiliter illinitur, Plinius. Capitis affectionem frigidam & flatibus coniunctam curat, emplastri more impositum, & suffitu, Auicenna. Galenus etiam suffitum eius respiratione haustum ad capitis affectus utilem dixit. Capitis dolores ex utero sedat, Hippocr. Epidemiorum lib. 7. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus, aduersus comitiales ieiunis datur: his uerò qui sæpius corripiuntur clystere infusum mirificè prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebunt, mellis & olei sextarius, & aquę tantundem: Ad præsens uero correptis, olfactu subuenit cum aceto, Plinius. Castoris testes diuersis neruorum alijsq; uitijs peruncti medentur: uel triti ad crassitudinem mellis cum semine uiticis, ex aceto aut rosaceo: Sic & contra comitiales sumpti prosunt, Plinius. Contra epilepsiam & alios frigidos affectus capitis, pondere scrupuli, uel duorum triúmue bibendi dantur cum rutæ succo, aut uino in quo decocta sit ruta, Platearius. Medentur & uertigini, inuncti, uel triti ad crassitudinem mellis cum semine uiticis ex aceto aut rosaceo: Eodem modo opisthotonis, tremulis, spasticis, neruorum uitijs, ischiadicis, stomachicis, & paralyticis subueniunt, Plinius. ¶ Lethargicos & utcunq; ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem & rosaceo, olfactu & odoris suffitu, idem faciunt, Dioscorides, Plinius & Auicenna. Vide paulò superius in Galeni uerbis. Aduersus lethargum (docente Plateario) prouocetur sternutatio cum castoreo: cerebrum mouet ac roborat: Vel cum menta, succo rutæ, & pauco aceto decoctum, abraso occipitio, infricetur, & cataplasmatis modo imponatur. Puluis eius cum succo rutæ naribus inijciatur, aut fumus recipiatur per nares. Qui post ægritudines aliquas, ut lethargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & castoreum cum oleo occipiti illitum: post purgationem uerò hieræ castoreum drachmę pondere cum melicrato potum: non parum iuuare creditur, Aëtius. Paralyticis medetur, Plinius, eo modo quem paulo ante retuli. In paralysi totius corporis, datur uinum in quo decoctum sit castoreum, cum ruta et saluia, Platearius. Emplastrū ex castoreo ad resolutos, inferius apponam inter composita pharmaca à castoreo denominata. In linguæ paralysi, puluis castorei sub lingua tenetur, donec per se resoluatur & consumatur, Platearius. Contra paralysin membri genitalis, pecten frequenter foueatur uino in quo castoreum decoctum sit: & ex castoreo cataplasma imponatur, Platearius. Potum & illitum prodest tremulis, conuulsionibus, (spasticis, & neruorum uitijs, Plin. uide etiam paulo inferius in mentione opisthotoni) & omnibus neruorum uitijs, Dioscorid. & Plinius, eo modo quem superius ex eo recitaui. Potum

spasmis

spasmis medetur, Galenus de Theriaca ad Pisonē. Tremulos iuuat, si ex oleo perungatur, Plinius. Cæterum falluntur medicorum pleriq;(inquit Galenus)in usu castorei, cum id modo considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motúue priuatam esse, aut ægre sentire moueríue: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. Quod si ex plenitudine fiat conuulsio, utile fuerit castoreum & potum & impositum: sin ex siccitate uel inanitione, aduersissimum: & similiter in tremore. Castoreum auxiliatur opisthotonis, eo modo quem supra retuli ex Plinio. Rigor ceruicis mollitur castoreo poto cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale, ut sorbeatur succus: Sic & opisthotono medentur, tetano: spasticis uerò pipere adiecto, Plinius. Castoreum cum melle claritati oculorum plurimum confert, Plinius. Et alibi, Claritatem uisus facit cum melle Attico inunctū. Fel callionymi cum rosaceo infusum, auribus utilissimum est, uel castoreum cum papaueris succo, Plinius. Cum oleo tritum aurium doloribus medetur, melius si cum meconio, Idem.

¶ Si audiendi difficultas ex causa frigida fiat, castoreum medetur: eodem nihil utilius, cum spiritus includuntur auribus: debet autem magnitudine lentis oleo nardino dissolutum infundi, Auicenna. ¶ Medetur & dentibus infusum cum oleo tritum in aurem, à cuius parte doleant, Plinius. Aspasij uxori dentis & maxillæ dolor uehemens: castorium & piper colluens, ac in ore tenens, remisit, Hippocrates Epidem. 7. Si quis suffitū eius in prunis impositi inspiratione hauriat, iuuat affectus in pulmone aut capite consistentes, Galenus. Suffitus eius naribus attractus utilis est ad abscessus & alia pulmonis uitia, Auicenna. Suspiriosis castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime potatur, Plinius. ¶ Sitim facit, Auicenna. Cohibet singultus ex aceto, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. Castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso calido potum, spasmos stomachi sedat, Plinius. Singultus si ex plenitudine stomachi proueniat, ad castorei usum accedito: sin autem ab euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito, Galenus. Medetur stomachicis, Plinius: eo modo, quē supra præscripsi aduersus uertiginem, &c. ¶ Iuuat contra inflationes & tormina, Plinius & Dioscorides. Dolorem uentris pungentem & flatus dissoluit, si cum aceto bibatur, Auicenna. Ileos & inflationes pellit castoreum cum dauci semine & petroselini quantū ternis digitis sumatur ex mulsi calidi cyathis quatuor: tormina uerò cum aceto uino mixto. Quibus uenter ita flatu distenditur, ut ægre curationem admittat, ac torminibus uexatur atq; singultu, idq; ob frigidos crassosq; humores, aut crassos flatulentosq; spiritus, eos castorium ex oxycrato potum adiuuat, Galenus. Ex apparatis in colica affectione pharmacis hocce nobis, inquit Archigenes, familiare est: Castoriū & anisum tenuissimè trita, duorum cochlearium mensura præbemus ex aqua mulsa, Aëtius. Et ibidem paulò ante, Castoreum etiam(inquit)potum, totius affectionis molem demolitur, omnibusq; medicamentis præstare repertum est: datur eius drachma una in tribus cyathis optimæ aquæ mulsæ. ¶ Usus inuenit ut animalia (equi difficultate urinæ laborantes) à collo usq; ad pedes inuoluantur de sagis, suppositisq; carbonibus uiuis, addito castoreo, suffumigentur, ut totum uentrem testiculosq; eorum castorei fumus euaporet, & confestim detractis carbonibus cooperti deambulant & mingūt, Vegetius. ¶ Aluum emolliunt castorea ex aqua mulsa drachmis binis: Qui uehementius uolunt uti, addunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmam, & aphronitri duas, Plinius. Et alibi, Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest: Sed hic purgationes pro mensibus accipio. ¶ Si gonorrhœa infestat, castorei in succo uiticis & pauci aceti decoctū, renibus, pectini, & locis genitalibus cataplasmatis instar applicetur, Platearius. ¶ Ischiadicis medetur, Plinius: quo supra dixi modo contra uertiginem, &c.

¶ Uuluarum exanimationes pellit, uel subditum, Plinius. Inuenio apud quosdā ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitum uuluæ pœnis mirè resistere: odorem esse castorei, meliusq; cum eo ustum proficere, Plinius. Castoreum cum aceto & pice olfactum, contra uuluam prodest, Plinius. De usu castorei contra hoc malum, supra etiam dixi. Capitis dolores ex utero sedat, Hippocrates Epidem. lib. 7. Menses ac secūdas ciet duabus drachmis ex aqua cum pulegio potum, Plinius. Menses ac partus cit, duabus drachmis cum pulegio potum partus secundasq; eijcit, Dioscorid. Hoc modo potum uiris etiam partes genitales calefacit, Albertus. Ex mulso potum purgationibus prodest: Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quatuor cyathis uini: & à frigore laborantibus ternis obolis, Plinius. Mensibus retentis ubi per uenam quæ in malleolo est, mo dicè euacuassem, oblato castorio unà cum pulegio aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere sine hominis noxa. Præterea secundas morantes eijcit, eaq; omnia ex melicrato potum efficit, Galenus. Castorij potus puerperij purgamenta à partu purgat, Hippocrat. de morb. mulieb. Si castoreum fibrúmue suppergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus si superferatur, Plinius.

¶ Antidotus diacastoriu, id est è castorio, à Nicolao Myrepso describitur, utilis uertiginosis, comitialibus, apoplecticis, resolutis, & paraplecticis, est autem Sectionis primæ antidotus 27. & rursus alia eiusdem nominis, numero 102. in qua cum castoreum non recipi animaduerterem, statim diacostu legendum deprehēdi, & hoc nomine eandem antidotúm ab Actuario descriptā: quod Fuchsium non animaduertisse miror. ¶ Diacastoriu emplastrum ad resolutos, ab Actuario describitur in capite de emplastris & linimentis. Eadem descriptio in paucis uariās apud Nicolaū legitur Sectione 3.

quæ de unguentis est, numero secunda. ¶ In uulgaribus Nicolai Præpositi, ut uocant, descriptionibus, (nam in Græco libro, quem Fuchsius transtulit, non reperio) oleum de castoreo continetur, ita ut uncia castorei in libra olei decoquatur donec absumat pars tertia, & postea reponatur insperso castorei puluere. Pharmacopolæ quidam huic oleo addunt pinguedinem quæ circa ipsos castoris testes reperitur. Extat etiam apud recentiores descriptio olei de castoreo Iacobi de Manlijs, quod præter castoreum lachrymas aliquot calidas, & aromata, aliaq́ recipit. Sunt qui diuersis medicamentis castoreum addant, præsertim aduersus comitiales. In ijsdem Nicolai uulgaribus descriptionibus errhinon, id est per nares purgans medicamentum reperio, cui à castorio nomen, inter pilulas nescio qua occasione descriptum: Inter Nicolai ex interpretatione Fuchsij errhina non inuenio. Miscetur castoreum etiam medicamentis quæ ad excitanda sternutamenta componi solēt, cum helleboro albo & pipere fere.

H.

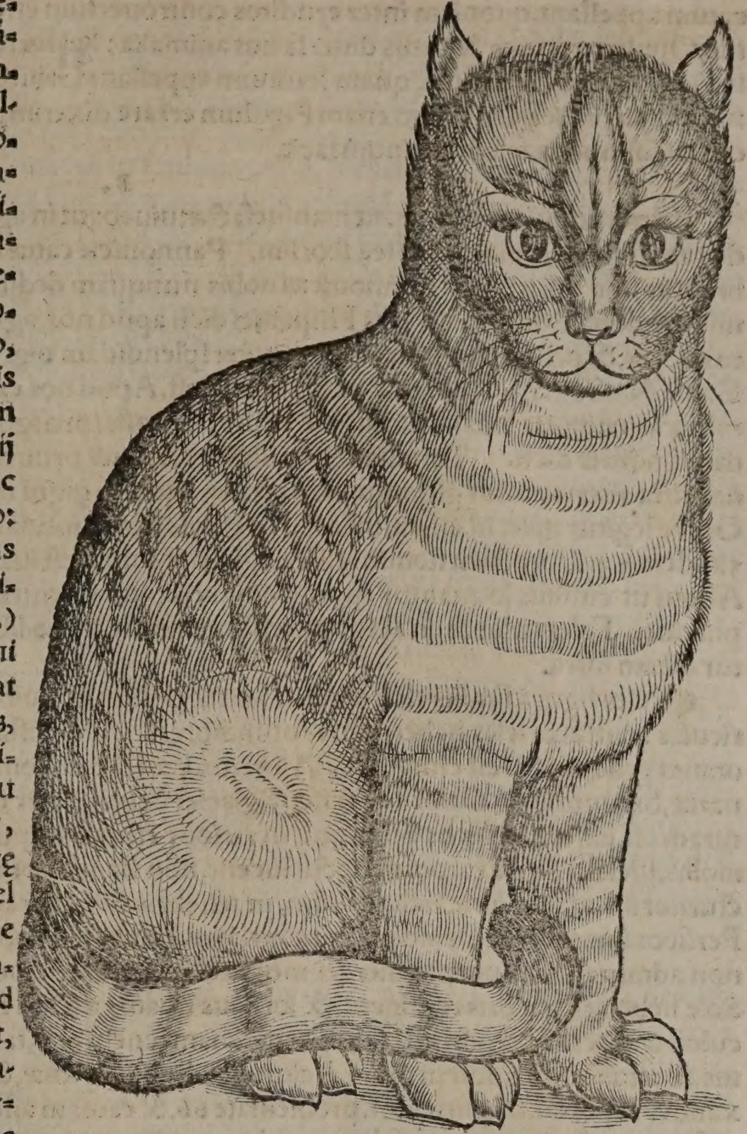
Fiber ab extrema ora, ut Varroni placet, uocatur: quoniam dextra & sinistra fluminis maximè uideri soleat: & antiqui fibrum (inquit) dicebant extremum: unde sagis fibriæ (fimbriæ legendū puto, ut Festus habet:) & fibræ in auribus & iecore. Canem fluuiatilem, lutrā esse suo loco ostendam: qui castorem exponunt, decepti uidentur inde, quod potamium pro Ponticum legerint: nam castor etiam, canis Ponticus appellatur. ὄρχια animal quadrupes, & herba, Hesychius & Varinus: Videtur autem castor esse, cuius testes maximè in usu sunt: herba uero non alia quàm orchis, id est, testiculus Dioscoridis fuerit. Fiber, genus uespæ quadrupedis, Festus: legēdum bestiæ, nam de fibro, quem Græci castorem uocāt eum loqui, mox citatis ab eo Plauti uersus indicat. Vespa quidem insectum est, sed nullum insectum quadrupes. Interim non ignoro lutram fibro congenerem existimari, lutræ uero ichneumonem quadrupedem Aegyptiam: & uespæ etiam genus apud Aristpohanem uocari ichneumonem. Castor à castrando dicitur, non quód seipsum castret, ut scripsit Isidorus: sed sed quia ob castrationem maximè quæritur, Albertus. Κάστωρ παρὰ τὸ γαστὴρ: ὑπογάστριον γὰρ τὸ ζῶον, καὶ σχεδὸν ὅλον κοιλία, Etymologus & Varinus: hoc est, castor nomen habet quod totus propemodum nihil quàm gaster, id est, uenter sit. oblongo enim corpore est, cuius maxima pars in uentrem consumitur. ¶ Auius fiber, Silius lib. 15. ¶ Fibrinus adiectiuum, ut pellis fibrina: Græce καστόρειος, ut ὄρχεις καστόρειοι apud Hesychium. Καστόρειον μέλος, Laconicum erat, quo utebātur in prælijs ὑπὸ τὸν ἐμβατήριον νόμον, Pollux. Castorium melos (inquit Cælius) dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscori cōpererint primi, cum ὀρχησταὶ forent planè. Meminit Pindarus in Pythijs ad Hieronē ode secunda strophe tertia, cuius loci scholia, si libet, consule. Καστόρειον μέλος, τὸ καστόρος τοῦ ζῴου, Suidas & Varinus. Est & castoreum infecturæ species, Cælius: Suidas & Varinus addunt, ἀπὸ τῆς κογχύλης, id est è conchylio. Conchylium quidem, quod onychem uocant, castoreum olere supra dixi, & fieri potest ut ab odore nomen ei coloriq́ accesserit. Castoreum colorem Græci cinereū intelligunt, Cælius. Castorias uel castorides canes supra memoraui inter Canes uenaticos in genere. Oppianus lib. 1. de piscatione meminit nescio quarum castoridum, quæ amphibiæ sint, & in littoribus coëant, & tam dirum inauspicatumq́ ędant ululatum, ut quisquis illum audiuerit, non procul sibi calamitatem & ipsam mortem abesse eo tanquam nuncio existimare debeat. Aelianus interprete Gillio castorides auibus adnumerauit. Lutras è genere fibrorum nusquam mari accepimus mergi, Plinius. Vitulo marino uictus in mari ac terra: Simile fibro & ingenium, &c. Plinius. Castorem uitulo marino comparat, tum uictus ratione, quia similiter amphibius sit, tum ingenio, quia uitulum aiunt euomere fel suum ad multa medicamenta utile: item coagulum ad comitiales morbos: ut castorem seipsum castrare. ¶ Aristolochia longa apud Germanos **biberwurtz**, id est fibri radix appellatur, haud scio quam ob causam. ¶ Falsa castrationis, quam sibi ipse castor inferret, persuasio, ansam dedit pluribus amantibus ut picturas ex hoc animali sibi fingerent, Brasauola. ¶ Emblema Alciati, Aere quandoque salutem redimendam:

Et pedibus segnis, tumida & propendulus aluo,
Hac tamen insidias effugit arte fiber.
Mordicus ipse sibi medicata uirilia uellit,
Atq́ abijcit, sese gnarus ob illa peti.
Huius ab exemplo disces non parcere rebus,
Et uitam ut redimas, hostibus æra dare.

DE CATO SEV FELE.

A.

FELES animal est familiare ac domesticum, omnibus notum: uulgò catus nominatur, ut opinor, à solertia: nam catum sapientem dicunt & acutum, Græci ęluron uocant, Phil. Beroaldus. Recentiores quidam Grammatici cati (uel ut alij scribunt catti, per t duplex) nomine abstinent, quod apud nullum idoneum, ut ipsi aiunt, authorem reperiatur. Atqui utitur eo Palladius, & Theodorus Aristotelis historiæ animal. interpres ęluron non aliter quàm catum reddit. Sextus Platonicus catam genere fœminino dixit: Martialis cattam t geminato. Catum Iudæi uocant בחתול catul, & שנר schanar, uel שינרא schunara, ut Munsterus in Dictionario trilingui scribit, Saraceni katt, Græce αἴλουρος dicitur: & κάττης, ου, quam uocē Varinus felem domesticum exponit:

ponit: uocatur & uulgò hodie apud Græcos κάτης. Italicè gatta, gatto. Hiſpanicè gáto, gata. Gallicè chat. Germanicè Katz. Anglicè cat. Illyrice koczka. Furioz apud Albertum Magnū pro cato legitur, quod nomen ab Auicenna ſumptum puto, & Arabicum uel Perſicum eſſe: Albertus ſignificationem eius ignorauit, & alicubi pro capro montano uel ibice, ut ſupra dixi, ineptiſſimè exponit: ſed catū eſſe conſtat, quoniam & in eo loco ubi Ariſtoteles de ęluro, & eadem ſcribit. Eiuſdem forſan originis eſt etiam uocabulum furo, quod uiuerram ſignificat, utpote cōgenerem feli. Aegyptij felem bubaſtum uocant, Stephanus: Hinc forte nomen Bubaſto ciuitati in Aegypto: quā Herodotus Bubaſtin appellat: ſacras enim feles Aegyptij habebant, ut infra dicam. ¶ Apud Columellam (lib. 8. cap. 3.) & Varronem (lib. 3. cap. 12.) feles accipi uidetur pro fouino: ſic enim uulgus appellat beſtiolā gallinis maximè infeſtam noxiâq;, & ſæpe gallinaria tota contrucidantē, Philippus Beroaldus. Feles Varronis & Columellæ fouinus uel marturellus uidetur, Aug. Niphus. Idē alibi, felis eſt, inquit, quę uulgo dicitur fouina: ictis, marturus uel marturellus: muſtela uerò, donula. Sed de his omnibus in Muſtela dicam. Meles auibus animal inimicum, puto eſſe id quod uulgus fouinum & marturellum appellat, Ge. Alexandrinus in litera M. in Enarrationibus priſcarum uocum: citat aūt Varronis locum de re ruſt. lib. 3. cap. 12. ubi ſic legimus, Quis enim ignorat ſepta è macerijs ita eſſe oportere in leporario, ut tectorio tecta ſint, & ſint alta. Alterum ne feles, aut meles, aliáue quæ beſtia intrare poſſit: alterum, ne lepus tranſilire. Ego Ge. Alexandrinum felem interpretari uoluiſſe, lapſum autem memoria melem (quem ſuo loco taxum uulgò dictum eſſe docebo) poſuiſſe puto. Felē certe pro cato ſiue domeſtico ſiue ſylueſtri apud ueteres authores ſemper acceperim. Errant qui felem putauerunt martem dici, Perottus. ¶ Γαλῆ Græcis muſtelam ſignificat, diuerſum à fele animal, ut copioſe probat Perottus in Cornucop. Recentiores tamen quidam Græci, ut Galeomyomachiæ author, & ab ijs decepti quidam Latini, γαλῆν pro cato accipiunt. Sunt ſanè quędam horum animalium, muſtelæ & cati, naturis communia, ut corporis ferè figura, & ingenium: calliditas, uictus, muſculorum uenatus: utrunq; fœtus ſuos ore de loco in locum transfert, ut & canes interdum: & Græci muſtelam non ſolum γαλῆν ſimpliciter, ſed ſæpe γαλῆν κατοικίδιον, id eſt domeſticam, & in domibus nobiſcum uerſantem uocitant: ſunt autem ubiq; cati domeſtici, muſtelæ nimirum nō item: Quæ omnia errandi occaſio fuiſſe illis uidentur, qui galen pro cato interpretantur. Miror autē non dixiſſe illos, ſi gale catus eſt apud ueteres Græcos, quo nomine muſtelam ijdem appellarint. Michael Epheſius etiam in Græcis ſcholijs in lib. 3. de gener. animal. cap. 29. γαλῆν exponit catam, ut refert Aug. Niphus. Et Gaza γαλῆν non ſemper muſtelam transfert, ſed aliquando catum: ut galen agrian, catum ſylueſtrem. Marcellum Vergilium quoq; muſtelam domeſticam, felem exiſtimaſſe, apparet ex commentarijs eius in Dioſcoridis caput de muſtela domeſtica, & in caput de lychnide. Feles genitale oſſeum non habet: muſtela, ictis, lupus & uulpes habent, Sipontinus. Muſtelæ hyeme cubant, æſtate expergiſcuntur, Ariſtot. Hoc muſtelis accidere (inquit Sipontinus) compertum eſt: quod ipſi quoq; coemptis in hunc uſum utriuſq; generis (paruis & magnis, ſiue domeſticis & ruſticis) muſtelis, aliquando experti ſumus: hoc cati non faciunt, ſed neq; in cauernis uerſantur, nec ingredi eas facile poſſunt ut deuorent aues: quorum utrunq; muſtelis tribuitur. Plinius certe pro æluro ex Ariſtotele ſemper felem reddit, pro gale muſtelam. Hæc ſi cui non ſatisfaciunt, collatis cati quam hic tradimus, & muſtelæ in M. litera, hiſtorijs, ipſe iudicet. Carolus Figulus uir eruditus utraq; lingua, dialogum de muſtelis ædidit, in quo ſimiliter ęluron pro fele, galen pro muſtela ſemper exponi debere confirmat. Eraſmus Rot. in prouerbijs Γαλῆ ταρτησία, & γαλῆ κροκωτόν, pro gale felē poſuit, dubitando tamen an rectè fecerit, his uerbis: Porrò uox hæc gale, felémne ſignificet an muſtelam, an quem uulgò

catum appellant, quoniam inter eruditos controuersum esse uideo, relinquo alijs iudicandum, Hæc ille: Quasi uerò feles & catus diuersa sint animalia: sed forte sequitur Columellam (inquit Car. Figulus) cui feles est belua illa, quam fouinum appellant Galli, Germani **ein wisele**, mustelam autem forsitan capit pro ictide. At ego etiam Figulum errare dixerim, à Beroaldo & alijs Italis deceptum, in eo quod Columellæ felem fouinum facit.

B.

Feles antiquitus non erant mansuefactæ: uiuebant in agris, inde urbes & domos repleuere. Sed de cato syluestri, dicam postea seorsim. Pannonicæ cattæ libro 12. Epigrammatum Martialis celebrantur hoc disticho: Pannonicas nobis nunquam dedit Vmbria cattas: Mauult hæc dominæ mittere dona Pudens. Feles Hispanici dicti apud nos, agiliores rapacioresq́ sunt cęteris, maiores, nigriores, & pelle mollissima: quæ propter splendidam nigredinem & mollitiem alicubi etiam, ut in Gallia Narbonensi & alibi, ad uestes in usu est. Apud nos ex syluestribus tantum pelles parantur: domesticas enim excoriasse parasseue pelliones nostri pro ignominia ducunt. Sunt & Romani quidam à nostris dicti. Tartesia feles, uide infra inter prouerbia. In Pordoselena, uia interiacet, cuius ultra alterum latus gignitur catus, citra alterum gigni non potest, Aristoteles interprete Gaza: Græce legitur gale, id est mustela. In Pordoselene insula uiam mustelæ non transeunt, Plinius 8. 58. Idem 5. 31. Poroselen nominat. Pordoselene, insula est iuxta Lesbum, cum urbe eiusdem nominis: Aliqui ut ciuilius loquantur (porde enim crepitum uentris significat) Poroselenen nominant, Stephanus. Feles (ælurcs) in Aegypto esse meminit Strabo lib. 17. quæ quantopere ab Aegyptijs colantur dicam infra.

¶ Feles figura similis est leoni, aut leænæ potius, unguibus ac dentibus similiter instructa: sed auriculas acutiores feles habet, leęna rotundiores. Domestici cati diuersos habent colores, syluestres omnes griseum (id est cinereum,) Albertus. Ex felibus domesticis quædam albæ sunt, aliæ rufæ, aliæ uariæ, Sipontinus. Color feli griseus, glaciei uehementer congelatæ similis: atq́ hic ei secundum naturam est, alij extrinsecus accedunt, ut ratione cibi, præcipuè domesticis, Albertus. Caro ei laxa & mollis, Idem. Oculi catorum noctu lucent, non sine terrore intuentiũ, pręsertim ex improuiso. Nocturnorum animalium, uelut felium, in tenebris fulgent radiantq́ oculi, ut contũeri non sit, Plinius. Persicos smaragdos, Democritus refert, non translucidos, sed iucundi tenoris, uisum implere, quem non admittant, felium pantherarumq́ oculis similes. Nanq́ & illos radiare, nec perspici: Eosdem in Sole hebetari, umbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere, Plinius 37. 5. Oculi felis carbunculosi tam acutè cernunt, ut in cauernis etiam tenebrosis, tanquam in luce, mures conspiciãt, Albertus & alius author obscurus. Aeluri, id est cati, hyænæ, & uespertiliones, cur noctu uideant, Alexander Aphrod. inquirit lib. 1. problemate 66. & causam affert tenuissimum quem sortiti sunt uidendi spiritum. Nostri uitreos felium oculos appellant, quoniam per noctem radiant, incluso eis lumine tanquam uitro aut uitreæ laternæ. Felem marem Aegyptij dicunt pupillas ad Solis rationem uariare: cum enim exoritur Sol, tum longæ fiunt, in meridie rotundæ uidentur, ad uesperam autem obscurantur, Gyllius: Plura de oculis felium lege infra cap. 8. proximè ante prouerbia. Leonibus ac pardis, omnibusq́ generis eius, etiã felibus, imbricatę asperitatis lingua, ac limę similis, attenuansq́ lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem, Plinius. Dentes cati serratos habent: & pilos (Albertus barbara uoce granones uocat) circa os, quibus abscissis audaciam perdũt, Albertus & alius author obscurus. Vngues eis hamati, ut leonibus, & uaginis reconditi.

C.

Catus animal est uelox, & scandendo, reptando, saliendoq́ miræ agilitatis. Valde mordax, Albertus. Diuersa murium genera, & aues uenantur, ut dicam capite quarto, & ideo naturæ beneficio etiam in tenebris cernunt. Vescuntur ijsdem quibus canes, Aristot. Pisces præcipuè appetunt. Valde intemperantes sunt circa cibum, eiusq́ gratia non raro pericula subeunt, Albertus. Focos, fornaces, & loca calida diligunt: unde pilos sæpe adurunt. Purè & molliter cubare gaudent. ¶ Libidinis tempore, mares pręcipuè, efferantur: nostri uocant **ramlen**. Cati per libidinem accenduntur, & domibus suis relictis uagantur: uel ut Alberto placet, solitudinem petunt, quasi præ uerecundia homines relinquant: propria tum eis & dira uox est. Feles coëunt mare stãte, fœmina subiacente, Plinius. Feles non parte posteriore se iungunt: sed mas stat, fœmina subiacet. Sunt porrò in eo genere fœminæ ipsæ natura libidinosæ & salaces; itaq́ mares ad coitum ipsæ frequentes alliciunt, inuitant, cogunt: puniunt etiã nisi pareant, Aristot. Puniunt, inquit Niphus, insectando scilicet uerberandoq́. Græce est προσάγονται τοὺς ἄῤῥενας εἰς τὰς ὀχείας, καὶ συνιζάνουσι κολάζουσι: hunc locum apparet deprauatum esse: ego illum sensum, quem Gaza reddidit, non uideo. Pro κολάζουσι forte ὀκλάζουσι legendum, & ita uertẽdum: fœminæ mares ad coitum alliciunt, & dum coëunt, in terram se submittunt: quo sensu uerbum ὀκλάζειν in usu est, & simile apud Germanos **hocken**. Albertus hic furioz, id est catũ, ineptissime caprum montanum exponens, Fœminæ furiomorum, inquit, sunt ualde obedientes ad coitum, & clamant alliciendo mares ad coitũ tempore coitus. Item lib. 22. in alphabetico quadrupedũ catalogo quódnam animal sit non exponens, Furioz, inquit, in coitu maximè feruet: ita quod in fœminam grassari uidetur; & cum coitum perficere non potest, clamat: exercet autem coitum, prostratum super fœminam

more

more hominum, ſicut & ſimiæ. Et quoniam conſtat catas in coitu clamare, ſiue propter ſeminis caliditatem, ſiue quod retinentis maris unguibus lædũtur, ſiue aliam ob cauſam, κλάζοι legi poteſt, id eſt clamant. Κλάζειν enim grammatici exponunt βοᾶν, κραυγάζειν: & cum de aliorum animalium uoce, tum canum, κλαγγὴ & κεκληγυῖα apud authores reperitur. Quemadmodum ex felibus, inquit Aelianus, mas eſt libidinoſiſſimus: ſic amantiſſima fœtus fœmina: quæ Veneream idcirco maris cõſuetudinem refugit, quod is calidiſſimum ignisq; ſimile ſemen emittat, genitale ut fœminæ adurat. Huius rei mas nõ ignarus, communem ſobolem interimit; Hæc autem noui fœtus deſiderio permota, illius libidini denuo morem gerit, Aelianus. Idem urſos facere audio. Feles in Aegypto ſacræ & multæ ſunt, plures futuræ niſi hæc res eis officeret. Feles poſtquam ſunt enixæ, non amplius adeunt maſculos. Eas iſti coëundi gratia indagantes, tamẽ potiri nequeunt. Ergo contra illas talia cõminiſcuntur: Ereptos aut ſubreptos earum fœtus occidunt, non tamen occiſos edunt, (πατίονται, Valla recte tranſtulit edunt: Sipontinus inepté, calcant.) Illæ filijs orbatæ, cupiditate aliorum (amantiſſima enim filiorum fera eſt) ita demum ad mares ſe conferunt. Tot numero pariunt quot canes, Ariſtoteles: Apud nos binos aut ternos, ut plurimum quaternos, interdum ſingulos. Parit canis (inquit Ariſtoteles) duodecim complurimum, ſed magna ex parte quinq; aut ſex: unum etiam aliquẽ peperiſſe certum eſt. Vulgare dictum eſt, catas cum dolore concipere, ſine dolore parere. Nuper enixæ, canes fugant, & ſæpe inequitantes per gradus & ſcalas ædium expellunt. Præfertur fœtus Martio menſe æditus: Auguſto menſe propter pulices minus probatur. Vterum gerũt catæ, ut audio, dies quinquaginta ſex, hoc eſt duos menſes Lunares. Viuunt circiter annos ſex, Ariſtot. Viuunt annis ſenis, Plinius. Apud nos ferè annis decem: caſtratos diutius uiuere crediderim. Furioz (id eſt feles) prorſus intemperans circa cibũ eſt, & breuis uitæ propter exceſſum ſuæ corruptionis, Albertus. ¶ Ab omni tetro odore feles abhorrere dicuntur, eamq; ob cauſam excrementa ſua, prius ſcrobe facta, in terram occultãt, Aelianus. Volaterranus addit, ne à prætereunte premantur: Plinius cauſam dicit, ne odore prodatur, muribus nimirum. Obruunt autem ea poſterioribus pedibus. Felem odore unguentorum Plutarchus ſcribit grauiter uexari, Gyllius. Feles olfactu odoramentorum perturbari & furere traditur, Cælius. Catti, ut Aloiſius Mundella ſe obſeruaſſe ſcribit, comitiali morbo aliquando afficiuntur.

D.

Hominis ſibi familiaris manu leuiter contrectari catus, & molliter per caput dorſumq; demulceri gaudet: qua quidem uoluptate ut fruatur prolixius, ire ac redire ſub manus ſubinde ſolet. Ipſe etiam capite præcipue preſſius applicat ſe manibus demulcentis, & in aduerſum erigendo nititur, tanquam tranſigendæ per totum reliquum corpus attrectationis admonens, aut ut pili ita planius componantur. Cruribus etiam prætereuntium tanquam adblandiendo latera affricat, ſecundo ſemper pilo præteriens reuertensq;. Hanc etiam uoluptatem animiq; remiſſionem, ſubmiſſo murmure quodam, & cõtinuato oris occluſi rhoncho teſtatur. Me certe (inquit Cælius Calcagninus in epiſtolis) nihil pœnitet interdum, quum uel à negotijs uel ſtudijs aliquid temporis ſucciditur, æluro (ſeu mauis felem appellare) blandiri, eumq; adludentem, & feſtiuis rhonchis ſupparaſitantem permulcere. Facillimus & procliuis ad ludos eſt, non ſolũ cum prouocatur ad eos, ſed etiam ſua ſponte, præſertim ætate adhuc tenera. Si quid pendere, aut trahi, aut aliter moueri uiderit, mox aſſultat, mordicat ore, ferit unguiculis, reſilit, inſidiatur, proſilit, inuadit, rapit, proijcit, iterum arripit, & multis miriſq; modis geſticulatur: ut pueri & otioſi homines plurimum ſæpe uoluptatis colludendo capiant. Funiculos aut faſcias trahunt cati, uel quia quauis occaſione ludere libet, uel muſculum aut aliud animalculi genus eſſe rati, ridiculis geſtibus aliâs inſidioſi quieſcunt, expectãt, collimant: aliâs celerrime ſequuntur, & apprehendunt. Solent autem ſupini ferè colludere, ut & oculis undiq; circumſpicere, & ungues in promptu habere omnes poſſint. Itaq; nunc ore hiant, & morſicatim ludunt, nunc unguibus euaginatis obuium quodq; apprehendunt: ſi tamen hominis manus eſſe ſenſerint, nec mordent, nec laniant, ſed leniter tantum retinent, mox dimittunt. Voces eis pro uario animi affectu uariæ: aliter enim ogganniendo aliquid petunt aut queruntur: aliter beneuolentiam ſuam teſtantur homini: aliter deniq; atq; aliter inter ſe ipſi agunt, uocant, blandiuntur, fugant, exibilant tanquam efflantes aut expuentes, ut canes præcipuè. Alius eis animus cum caudam ſubmittunt: alius cum erigunt, idq; non uno modo, nunc rectà in altum, nunc arcuatam. Hæc etſi uulgò nota, in animali tamen rationis experte quis non miretur? Cum imagine ſua interdũ in ſpeculo colludit catus: & eandem ab alto putei in aqua intuitus, dum ludere geſtit, cadit ac mergitur. Madidus autẽ aqua tantopere læditur, ut niſi cito ſiccetur, uitam morte non rarò cõmutet, Albertus. Humiditas enim externa contra naturam ei eſt, proinde pedes etiam tingere cauet. ¶ Feles animal uerecundum eſt, & formæ ſtudioſum, Albertus. Puritati & læuori ſiue æquabilitati pilorum, adeò ſtudet, ut ſubinde ſe lambat & comat: in quem uſum & flexibile corpus præ mollitie, & linguam (ut dixi) aſperam habet. Pellem totam lambendo complanat, Albertus. Loturam faciei lambendo prioribus pedibus imitatur, Author obſcurus. ¶ Quibus paruũ eſt dorſum, puſillanimes ſunt, quod ex fele & ſimia conijcimus, Ariſtot. in Phyſiognom. Nomina ſua agnoſcunt, quæ quidem à Germanis diuerſa eis imponuntur: ſunt & communia, quibus uocantur fugantúrue. ¶ Loca conſueta diligunt, & in hoc differunt à canibus: ut qui altores ſuos ſequantur, eosq; magis quàm domos conſuetas ament: cati cõtrà,

in domiciliis ubi educati sunt, plerunque manẽt, etiamsi migrent à quibus nutriti sunt. Longius etiam in saccis asportati, reuertũtur. Castratur uterque sexus, ni fallor, præcipuè tamen mares, ut mitiores & corpulenti fiant, minusque deserant domos & euagentur. Auribus abscissis, facilius domi remanent, quod guttas auriculis apertis illabentes sustinere non possint, Albertus.

¶ Omne murium genus persequitur catus: captos primo lusibus afficit, illusos uorat, Author obscurus. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus uestigiis obrepunt auibus? quàm occulto speculatu in musculos exiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse, Plinius. Pugnant cati obsidentes terminos suæ uenationis, Albertus. Felis & ictis aues petunt, Aristotel. Ἠδ' αἰλούρους καλοφρυὰς οἵ τε κατοικιδίοισιν ἐφωπλίσαντο καλιαῖς, Oppianus. ¶ Aeluros, id est catus, non inuadit gallinam, si ruta agrestis sub gallinæ ala appendatur, Africanus in Geoponicis Græcis lib. 14. cap. 15. idem lib. 13. cap. 6. ex Sotione refertur, ubi Cornarius & And. à Lacuna interpretes ὄρνιθα simpliciter auem uerterunt, cum libro sequente gallinã uerterint, quod magis probo, nam de gallinis illic ex professo agitur. Ne columbæ à felibus infestentur, ad fenestras atque aditus omnes, & secundum plures columbarii regiones, ramulos rutæ ponito suspenditoque. Ruta siquidem uim quandam possidet feris aduersatricem, Didymus in Geoponicis 14.4. Vide etiam mox capite quarto. Nessotrophii (id est loci ubi anates aluntur) omnes parietes tectorio leuigantur, ne feles, aliáue quæ bestia introire ad nocendum possit, Varro de re rust. 3. 11. Et rursus cap. 12. Septa leporarii è maceriis ita esse oportet ut tectorio tecta sint, ne feles aut meles aliáue quæ bestia intrare possit. In anserum cellis, & aliis generibus pullorum, cauendum est ne coluber felesque aut etiam mustela possit aspirare: quæ ferè pernicies ad internecionẽ prosternunt teneros, Columella. Nessotrophii tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraque, ne feles aut uipera perrepat, Idẽ. ¶ Catus serpentes etiam & bufones interficit, sed non comedit: & læditur ueneno, nisi mox aquam super biberit, Albertus. Bufonibus quoque pugnare dicitur: quorum licet uenenatis aculeis (ego nullũ bufonis aculeum noui) repugnetur, non tamen necatur, Author obscurus. Aristoteles & Plinius mustellam inimicam esse scribunt cornici, sui, & serpenti: Hæc, inquit Perottus, ad felẽ referri non possunt, cum nec feli & cornici aliquid commune sit, nec ferè multum feli & serpenti: contra uerò mustellam & cornicũ nidos sæpe diripit: & uisa est frequenter cum serpente pugnare. Cum monachi quidam subinde ægrotarent, nec mali causam intelligere possent, audiuerunt tandem à rustico operario qui catum monasterii cum serpente ludentem uiderat. Non erat autem letale hoc uenenum, quia lætitia serpentis ex ludo ueneni uim remittebat: Nec mirum, cum mures etiam serpentibus colludant, Ponzettus. Cum feles simiam in Aegypto insequerentur, hæc autem omni neruulorum contentione in fugam se impellens, rectà conscendisset in arborem, atque illi ad eandem arborẽ ascendissent, (ad corticem enim inhærentes sursum correpere sciunt) hæc sanè ut sola à pluribus circumuenta ex arboribus trunco ad ramorum cacumina se uertens diu multumque ex iis extremis pependit; Illi tum quòd eò accedere non quirent, ad aliam se conuerterunt uenationem, Aelianus.

E.

Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicero de Nat. lib. 1. & Tusculan. 5. ¶ Alo ælurum, qui aduersus mures soricesque perpetuos Palladis (ut Homerus scribit) id est Musei ac bibliothecæ meæ hostes excubet, & stipendia faxit: cui non delicias modo, uerum etiam, si gratus esse uolo, dimensum & annonæ autoramentum debeo, Cęlius Calcag. in epistolis. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum in aqua: Sed redolet (frumentum) uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putãt, Plin. Nec feles, nec uulpes, nec aliud animal gallinas cõtinget, si ruta syluestris sub ala gallinis suspendatur, & multò magis, si uulpis, aut felis fel cũ cibo subactũ exhibueris, ut etiã Democritus confirmat, Cornarius in Geoponicis Græcis lib. 14. In Græco exemplari, ut Andreas à Lacuna citat, non ruta syluestris, sed ruta simpliciter legitur. Hæc apud Auicennam quoque lib. 3. fen 6. tract. 3. cap. 13. mustelas fugare dicitur: id quod mireris cum eadem contra serpentem pugnatura rutã sumat. Rutæ ramulos in columbariis, pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere, Palladius. Plura uide præcedenti capite. ¶ Catos domesticos uicinorum cum molesti sunt, facile quis capiet eisdem quibus mures maiores capiuntur caueis siue muscipulis: aut etiam laqueis qua domos ingrediuntur per fenestras alibiue dispositis. In granariis muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostii felibus introeundi potestas reliquatur ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone ut puto. Qui uulpes aut lupos capere uult, hoc dolo utatur: Carne suilla pingui latitudine palmi, recens tosta, soleas calceorum inungat, exeundo interim è sylua domum uersus: & simul in uestigia frusta suilli iecoris assi & melle intincti reiiciat: & felis cadauer à tergo trahat. Vbi autem fera uestigia sequens iam in propinquo fuerit, tecum habeas oportet hominem sagittandi peritum, qui sagittam immittat, Author obscurus.

F.

Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt ueneno, Perottus ex Plinio. At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Cuniculi caro dulcis est: & sapore (ut quidam scribit) felium carni proxima. Feles in quibusdam regionibus in cibum admitti, præcipuè in Hispania, aiunt. Nostratium aliqui feles syluestres edunt, domesticas nulli. Hali carnes catti

mederi

mederi hæmorrhoidum doloribus scribit, &c. ut mox in G. dicam. Catos edunt quidam in Gallia Narbonensi, ut audio, ubi prius uno aut altero die noctu sub dio exposuerint, quod ita teneriores fiant, & odorem grauem exhalent.

G.

Catus animal est immundum & uenenosum, Author obscurus. Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt uenenum, Perottus ex Plinio: At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Alibi etiam Plinius ueneficia quædam ex mustela rustica fieri meminit. Et alibi, Mures (inquit) abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decocta rum aqua: Sed redolet (frumentum) uirus animalium eorũ etiam in pane. His Plinij uerbis muribus uenenosam esse felem aliquis confirmauerit, non item homini: uirus enim non tam uenenum, quàm odoris grauitatẽ & fœtorem significat. Sunt qui solum cati cerebrum uenenosum esse putent: de quo Ponzettus lib. 2. tractatu 6. cap. 3. Dicunt, inquit, quod qui ederit de cerebro cati masculi, dementetur ferè: est enim ualde siccum si ad hominis temperiem conferas: & meatus cerebri obstruit, ita ut impediat spiritus animales ne ad posteriorem uentriculum transeant: unde exclusa memoria sine mente uidetur qui sic affectus est. Curatur propinando bis mense drachmã terræ Lemniæ cum aqua sampsuchi, aromata etiam cibis miscenda sunt, recreandi spiritus gratia. Vinum bibendũ clarum, & cum eo quandoq; drachma semis diamoschu dulcis. Sed forte sat fuerit, bonam uictus rationem instituisse, Hæc ille. Cerebrum cati sumptum, inquit Matthæolus, uertiginosos & stupidos reddit (stolidos & quasi præstigijs obnoxios, Petrus Apon.) & is affectus ægrè curatur, nec nisi paulatim temporis progressu. Aegro uomitus prouocandus est, post terræ Lemniæ potum, idq; bis aut ter in mense. Iuuat etiam quotidie sumpsisse tribus aut quatuor ante cibum horis antidotum diamoschu. Sunt qui præcipuum huius mali remedium esse scribunt, si dimidius scrupulus moschi contriti è uino bibatur. Quod si uenenum est cati cerebrum, apparet non eandem esse galen, id est mustelam, cuius cerebrum aridum in comitialibus propinatur, ut scripsit Galenus ad Pisonem.

¶ Ad felis morsum remedia Aëtius libro 13. cap. 5. his uerbis describit: Omnia ferè quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à fele morsis conducunt. Propriè autem eis conuenit, mel, terebinthina, oleum rosaceum, simul eliquato ac utitor. Aut centauream tritam cum melle imponito. Aut galli stercus liquidum cum adipe gallinaceo subigito & imponito. Interpretes Aeginetæ lib. 5. cap. 11. γαλεώτα felis exposuerunt, perperã ut apparet: nam signa & remedia quę illic Aegineta describit, eadẽ habet Aëtius libro iam citato cap. 12. Imposuit ipsis opinor, quod apud Aeginetam proximè antecedit remedium ad morsum ascalabotę, quem stellionem reddiderunt. Atqui fieri potest ut Aegineta nesciuerit ascalaboten & galeoten idem esse animal, idq; non aliud quàm stellionem Latinorum: aut remedium hoc ad ascalabotæ morsum ab alio adiectum sit, cum nulla eius noscendi signa ut in cæteris habeantur, & unum duntaxat remedium breuissime proponatur, nempe sesamum contritũ cataplasmatis modo imponi, quod ipsum Aëtius inter remedia aduersus galeotę morsum ponit, ut Auicenna quoq;, quanquam mutila eius lectio uideatur cum Aëtio conferenti. Sed tam galeoten quàm ascalaboten stellionem esse in Stellione pluribus probabo. Errauit etiam Auicennæ interpres, qui lib. 4. fen 6. tractatu 4. cap. 13. cattũ pro stellione transtulit: eadem enim illic signa & remedia leguntur quæ Aëtius & Aegineta de galeote habẽt. Ponzettus lib. 3. tractatu 4. cap. 4. cati morsus signa eadem refert, quæ Aëtius, Aegineta & Auicenna galeotæ, id est stellionis morsus, nempe dolorem magnum, & uiridem (liuidum potius, ut Græci habent) circa uulnus colorem: remedia uero alia. Curantur (inquit) bona uictus ratione: Quidam exhiberi iubent cerebra aliorum animalium, & uinum clarum odoratũ dilutum: & sæpe lauari ulcus urina hominis, ut quæ uirus inflictum consumat: uel lacte caprino & origano. De morsu cati uide etiam Arnoldum in Breuiario 3. 16. ¶ Cum quorumuis animalium pili, si ab incautis deuorentur, arteria præclusa suffocationis periculum minitentur: præcipue tamen felium pili maligni & uenenosi sunt, Matthæolus. ¶ Prauus est etiam anhelitus felium: noui enim quosdam, qui cum noctu in lectis feles secum habuissent, & infectum ab eis aërem inspirassent, hectica febri & marasmo tandem consumpti perierunt. Nec ita pridem in monasterio quodã ubi permulti cati familiariter nutriebantur, & in cœnaculis cubiculisq; & lectis monachorum frequentes erant, adeo pleriq; infecti sunt monachi, ut intra breue tempus nec missa nec uespera eo in monasterio decantarentur, Idem. Alexander Benedictus in libro de peste, cauendum consulit, ne canes & cati nostri tempore pestis, extra domum uagentur: facile enim ab eis aërem pestilentem respirando haustum afferri. ¶ Hoc maximè mirum est quod nonnullos fixo oculorum obtutu lædant: alios uerò sola præsentia: Quod quidem non solum accidit ex maligna aliqua aut uenenosa ui in ipsis catis: sed accedente occulta quadam hominum qui ita afficiuntur qualitate siue natura, cœlitus nimirum eis illapsa: quæ nisi præsente obiecto prouocante, ad affectum eiusmodi non mouetur. Huiusmodi ego homines Germanorum non paucos cognoui: qui nulla simulatione præsentibus tantum catis, quanquam illi adesse nescirent nec præuidissent, nec uocem eorũ audiuissent, mirum in modum lædebantur. Nam cum aliquando ad conuiuium uocatus in cœnaculo essem, & expectaretur talis ingenij quidam, catum eo in loco occultarunt, illum mox ubi aduenit, sudare, pallere, & ob metum tremere animaduerti, & catum alicubi latere conquerentem audiui. Huius ego naturæ homines eisdem remedijs iuuari crediderim, quibus ij iuuantur qui cerebrum cati ederint,

Matthæolus. Vidi & ipse qui præsentes catos ubi conspexissent audissentue, ferre non poterant.

¶ Aelurorum, id est felium salsorum carnem, ad læuorem tritam, ligna (scolopas) corpori infixa impositam educere aiunt, utpote attrahendi ui præditam, Galenus lib. 11. de simplic. Carnes catti calidæ sunt & siccæ: medentur hæmorrhoidum doloribus, renes calefaciunt, dorsi doloribus prosunt. Sumpta caro reprimit turgentes podice uenas, id est hæmorrhoides, Vrsinus: Iacobus Oliuarius addit hoc remedium se expertum esse. Et lumbus lumbis præstat adesus opem, Vrsinus: idem Oliuarius addit uerissimum esse. Ego nisi in summa omnium remediorum, quæ ratione aliqua nituntur, inopia, nunquam ad hæc absurda experimenta descenderim. Podagræ utilis fertur caro cattæ agrestis inuncta, Rasis & Albertus. ¶ Sanguinem cati paronychiæ quidam illigant, & latentem in ea uermem (ut uulgus credit) eadem nocte extingui promittunt, Innominatus. ¶ Cati syluestris seuum simile est naturæ carnis eius: carnem autem calidam, mollem, & podagræ utiliter illini dixerat, Rasis. Inter taurinum & suillum adipem fuerit felinus, Syluius. ¶ Oculorum uitio quod nostri uocant fläcken vnd fäl/hoc est, ungues, nebulas & leucomata sic medeberis: Caput cati nigri, qui ne maculam quidem alterius coloris habeat, ures in olla figlina, intus (ut uulgo loquuntur) uitreata, aut figulo urendum committes: non est periculum ne nimium uratur. Hunc cinerem per caulem pennæ in oculum inflabis ter die. Noctu si quis ardor infestet folia è quercu aqua madida, bina simul aut terna oculo impones aut illigabis: Hoc tanquam egregium experimētum suum medicus quidam mihi narrauit: ego postea in libro quodam manuscripto Germanico reperi, adiecta promissione uisum restituendi etiam post anni unius cæcitatem, & remedio ad authorem Hippocratem relato. ¶ Felis iecur ustum tritumq; ita ut bibi possit, calculosis remedio est, Galenus Euporiston 2.52. ¶ Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæ ue est ista mixtura? Cur digitus potissimū bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrescente Luna occisæ inueteratum sale, ex uino bibendum ante accessiones quartanæ dixēre, Plinius. Catæ stercus cū ungula bubonis in collo uel brachio suspensum, post septimam accessionem, discutit quartanam, Sextus. ¶ Cati agrestis fel ad oris torturam utilissimum fertur: accipitur autem fellis catti nigri (cati syluestres apud nos non sunt nigri, sed ex domesticis quidam) dimidia drachma, (Albertus non rectè habet unciam) & miscetur cum zambach pondere quatuor aureorum, & fit sternutatorium, Rasis & Albertus. Fel cati, præcipuè syluestris, fœtum mortuum ab utero extrahit, si subitus suffiatur, mixtum cū stercore nigro alicuius cati, uel eiusdem cuius est fel. Idem efficit fel eius, cum miscetur aquæ colocynthidis, & madidam inde spongiam (lanam) mulier ori matricis indit, Rasis & Albertus. ¶ Pro stercore felis, stercus ichneumonis usurpari posse, in Antiballomenis Galeno adscriptis legitur. Ad quartanam catæ stercus à superstitiosis alligari, paulo ante dictum est. Catæ (uel cati) stercus siccum cum sinapi æquis ponderibus cum aceto cōtritum & impositum, capitis alopecias sanat, Sextus & Aesculapius. Spinam aliúdue quid faucibus adhærens, felis extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt, Plinius. Catæ stercus contritum recens purum illinitum faucibus sine difficultate extrahit spinam, Sextus. Cum resina & rosaceo suppositum, profluuium mulieris reprimit, Sextus: At Plinius hoc idem remedium exulcerationibus uuluarum impositum prodesse scribit, id quod magis placet: nam adipem uulpium quoq;, & medullam uituli in uino ex aqua decoctam cum seuo idem præstare ait. Fimus cati suffitus & illitus fœtum mortuum expellit, Author obscurus.

H.

¶ a. Feles nomen, ut Grāmatici quidam uolunt, tam masculini quām fœminini generis: Valla in fœminino genere utitur: sunt qui masculini tantum generis faciāt, manifesto errore. Mantuanus Tectiuagos feles dixit. Felis aurea, 6.29. Est & apud Cælium Calcagninum & Vallam Herodoti interpretem hæc felis: est & meles fœm. generis apud grammaticos. Ne feles aut meles, aliáue quæ bestia intrare possit, Varro 3. 11. sic etiam Ge. Alexandrinus legit: grammatici quidam recētiores in Dictionarijs, felis & melis legunt. Phil. Beroaldus quoq; feles protulit. Catus uel cattus, à capiēdo dictus uidetur recentioribus, ut qui mures & aues captet. Ego potius tanquam cautum & astutū ita dictum crediderim. Catos enim olim sapientes & callidos appellabunt, unde & Catones primum dictos uolunt. Sed homo catus nunquam terminat, nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum, Cicero Tuscul. 2. ut Nonius citat. Hinc & Græcis conijcio deriuatum, ut γάδος uel γάνδος dicatur, ὁ πολλὰ εἰδὼς καὶ πανοῦργος, Hesychius, & Varinus. Sunt qui Seruium testem citent catum fœm. genere proferri. Reperitur & apud Gręcos recentiores grammaticos κάττης uel κάττος: Murilegus & musio pro cato, apud Albertum & recentiores barbaros. Αἴλουρος παρὰ τὸ αἰόλλειν (lego αἰολεῖν uel αἰόλλειν) καὶ ἀνάγειν τὴν οὐρὰν καὶ κινεῖν, Etymologus & Varinus. Αἰέλουρος, idem: non per pleonasmum, sed antithesin. παρὰ γὰρ τὸ αἰόλον καὶ τὴν οὐρὰν ἐτυμολογεῖται. Herodianus apud Etymologum: apud Varinum, αἰαίλουρος habetur, quod non placet. Αἴλειν Hesychius exponit θωπεύειν, id est adulari, ut inde etiam catus æluros dictus uideri possit, quod cauda homini quodammodo adblandiatur. Αἰγίλουρος nudum nomē apud Suidam: Etymologus & Varinus ælurum exponunt: Hermolaus in Corollario poëticum esse scribit. Αἰγιλούρος quinq; syllabis, carabus, id est locusta (ex ostracodermorum genere) exponitur: ut etiam ægipygos pro eodem: λέουρος, αἴλουρος, Hesychius & Varinus. οἱ δὲ μῦες νῦν ὀρχοῦνται δραξάμενοι τῆς σπατάλης, Author innominatus apud Suidam: per spatalen, inquit Suidas, intelligit κάττον ἤτοι αἴλουρον κατοικίδιον

λον, id eſt catum aut felem domeſticam, aliqui tamen ſpatalen τροφὴν, id eſt cibum interpretantur. Catum marem noſtrates uocant **rewel** per onomatopœian. Felinus adiectiuum â fele apud recentiores quoſdam legi, apud ueterem nullum. ¶ Oppianus æluros κακοφρυὰς uocat, id eſt maleficos, quod auibus inſidientur. In Galeomyomachia gales, id eſt cati, ſic author eius recentior appellat; epitheta hæc ſunt, ἅρπαξ, δολοπλόκος, ἀδηλιφάγος, πάμφαγος, ἀγριωπὸς, μυοκτόνος, φθόρος. Putes certare canendo Tectiuagos feles, Bapt. Mantuanus. ¶ Nuctetias & cattas naues, utraſq; ueteres, ſed & has recentiores agnoſcunt, Cælius Calcagninus. Cattæ naues nominantur apud Gellium 10. 25.

¶ Metalli genus eſt quod Germani uocant **glimmer**, id eſt micam, uel **katzenſilber**, id eſt felium argentum: eſt enim colore argento ita ſimile, ut pueros & rerum metallicarum imperitos decipere poſſit. A felibus autem nomen indiderunt, ſiue â ſimilitudine, quod eorum oculi etiam noctu radiãt: ſiue quod caſſum quiddam & inutile hac uoce ſignificare uolunt. Nullum enim utilitatis fructũ præbet his qui uenas excoquunt, quod totum eius corpus ignis conſumat. Hoc ipſum Latini, ut opinor, micam appellant: cum chryſocolla & cæruleo in eodem lapide quandoque reperitur, Georg. Agricola in Bermanno.

¶ Buphthalmon Dioſcorides & æluron dici meminit: ego & ælurion uocari quandam ſtirpem lego apud Photionẽ: diuerſa néc ne ſit, haud conſtat, Hermolaus. Aelurius, Αἰλύρειος, radix quædam ſic appellata, Etymologus: apud Heſychium & Varinum corruptè legitur αἰλοκειός. Buphthalmum ego ælurum dictum crediderim, quod figura oculum referat, & inſtar oculi felis reſplendeat, quamuis non etiam noctu. Sed cum buphthalmi radix in uſu non ſit, ælurios uero inter radices cenſeatur, Valerianam potius uulgò dictam intellexerim: cuius Græci aliud in ſua lingua nomen non habent: nam phû peregrinum eſt. Eius radix mire à catis appetitur, quod in horto meo ipſe obſeruaui, ubi & hortenſe & ſylueſtre phû, & nepetæ ſiue calaminthæ genus, cui nomen ab hoc animali apud Germanos (**katzenkraut/katzenmüntz**) & alias gentes, non ſemel quamuis circumſeptas & ſpinis interdum munitas, mihi perdiderunt: quod ab eis non odio harum ſtirpium, ſed amore potius fieri puto: referunt enim ſimilem quendam catis odorem. Valerianæ quidẽ radix, & aliàs, & præcipue liquore aliquo macerata, excrementitium quendam odorem emittit, eamq; ob cauſam licet contra diuerſos morbos commendata à multis faſtiditur. Cati quidem non unguibus ſolum has ſtirpes laniant, ſed etiam ore. Martorella, id eſt Valeriana uel herba gattæ, Syluaticus: dicta forte quod martes etiã, quę ruſticæ muſtelæ ſunt, ſimiliter erga eam afficiantur, quod tamen certum non habeo. Cataria nepetæ genus eſt: quanquam & aliæ herbæ ſimili uocentur nomine, ut Valeriana, &c. Hæc nepeta pulegiũ magis refert odore quàm calamintham montanam: cati ea delectantur, eduntq; frequenter, unde nature ei catariæ nomen, Monachi in Meſuen. Iidem alibi gattariam interpretantur calamintham ſylueſtrem, ſiue pulegium ſylueſtre dictum à nonnullis, quoniam ut plurimum ſylueſtribus & aſperis naſcatur locis. Primum calaminthæ genus (inquit Ruellius) officinæ etiamnum calamentum uocant: ſecundum, pulegium ſylueſtre: tertium, nepetam, uulgus herbam catorum: quod magna feles odoris huius capiantur uoluptate: nanq; ſi uulſæ, uel hærenti cõtingat occurrere, ei ſeſe ſtatim adfricant, deinde magna auiditate ramos paſcuntur. Quin & humo in qua reſederit iucundiſſimè ſaburrãtur: quapropter ſolo eſu huius æluros concipere uulgus ſibi perſuaſit. Medici hac experientia freti mulieribus balineis aut inſeſſionibus inſerunt, ut ijs quæ deſierunt parere reſtibilem adferant fœcunditatem: & ijs quæ non poſſunt uterum ferre, hoc fotu cõcipiendi facultatem moliantur, ut tandem iniecta genitalibus locis ſemina queant animari. Verum authores ſolum habentur ex populo, nec tale quicquam apud claſſicum authorem inuenitur, Hucuſq; Ruellius. Aeluri gonos Magis, bugloſſus: & æluri ſanguis ijſdem, ſtratiotes aquaticus, in nomenclaturis apud Dioſcoridem. Germani tertium ſedi genus acrimonia inſigne, minimum, floſculis luteis, **katzentreübel**, id eſt uuam cati nominant. Frutex quidam folijs groſſulariæ hortenſis, ramulis candidis, cortice nempe albicante, in multis Galliæ Italiæq; locis in hortis colitur: apud nos ſponte naſcitur circa riuorum quorundam ripas, facile comprehendit translatus in hortos: acinos nigros piperi ſimiles in calidioribus locis proferre aiunt, apud nos ſterilis ni fallor. Meminit eius Ruellius lib. 1. cap. 43. in piperis deſcriptione piperaſtrum appellans, noſtratium quidam uocant **palmenſtauden** nimis communi uocabulo. Ego pſeudamomum eſſe conijcio: huius folia & ramuli ſabinam herbam aut felis urinam quodammodo redolent. Sunt & alijs ſtirpibus à fele nomina apud Germanos. **Katzenbalſam**, mentaſtrum, quaſi balſamum felinũ. **Katzenklee**, lagopus, herba trifolia. **Katzenkörfel**, fumaria. **Katzenſchwantz**, uel **katzenwadel**, uel **katzenhelm**, hippuris. **Feldkatzen** uel **kätzle**, gnaphalium ſiue tomentum herba apud Dioſcoridem, quam deſcribit Tragus 1. 109. Arborum etiam quarundam, ſalicum pręcipue, flores molli lanugine pubeſcentes, **kätzle** nominamus: qua ratione Gręce iulos dici poſſe exiſtimo, quanquam ij in corylo priuatim ſic nominant, in cæteris quibuſdam nucamenta, quæ ſine lanugine ſunt. Lanuginis quidem mollities lagopodi etiam & gnaphalio herbis nomẽ apud nos dedit.

¶ Formicis Indicis color felium, magnitudo Aegypti lupor um, Plinius. Aeluron literator quidam in Lexico Græcolatino ſilurum ineptiſſimè expoſuit, inde nato errore, ut uideo, quod Dioſcoridis codices quidam excuſi æluros pro ſiluros corruptè habent. Cercopithecum Germani catum maris uocant, quod à maritimis & longinquis regionibus aduehatur. De genetha, ut recentiores quidam barbari uocant, pelliones Germani **genetkatzen**, id eſt catos genethas, in G. litera

dicam: & de Zibetti cato, in Panthera. Piscem cattam, uel cattum algarium Itali uocant mustelum leuem & stellarem. ¶ Cati fons, ex quo aqua Petronia in Tyberim fluit, dictus quod in agro cuiusdam fuerit Cati, Festus. Cati, Germaniæ populi, Sicambris finitimi: hi à Plinio 4.14. Chatti dicuntur, aliâs Catti. Eluros, cum epsilo in prima syllaba, nomẽ gentile, Varinus in αἰέλουρος. Apud eundem tamen in E. legitur Elluros per l duplex, nec aliter quàm nomen gentile exponitur: & rursus Heluros cum aspiratione, ἕλουρος: ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἑλῶν ἕλουροι κέκληνται, authorem citans Dexippũ in Chronicis, & rursus monens per epsilon scribendum cum gentile est: cum animal significat per αι diphthongum. Cum autem Heluri populi à paludibus dicantur, aspirandũ esse hoc uocabulum, & l simplici scribendum ex Græcę linguæ proprietate apparet. Erasmus in prouerbio Mineruæ felem, non rectè attribuit Etymologo quod in eo non legitur, pro animali scribendum dicens ἕλουρον per ε quasi torquicaudam aut trahicaudam, sic enim ipse loquitur.

¶ c. Qui multum sternutant, dicuntur à nostris cum catis edisse. Pici scandunt in subrectum felium modo, Plinius. Et felis instar exeuntes è rimulis mures uenatur, Aurelius citante Perotto. Sicq; repugnabant uotis contraria uota: Non secus ac muri catus, ille inuadere pernam Nititur, hic rimas oculis obseruat acutis, Mantuanus in Bucolicis.

¶ d. Ibis in palmis ad euitandos feles nidificat: non enim facile in palma ob eminentem & cultellatum trunci corticem ij sæpe repulsi & reiecti, sursum correpere possunt, Gillius ex Aeliano. Vulpanser ab aquilæ & felis & cæterorum hostium suorum iniurijs se defendit & propulsat, Aelianus. Beluas etiam in eos à quibus beneficia acceperunt, uehementer grata esse, testimonio sunt uel Aegypti admodũ fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Idem. Iani Lascaris epigramma extat in caniculæ sociam galen (felem intelligit ut uidetur,) & opem ei ferentem.

¶ Io. Tzetzes Chiliadis 5. cap. 12. γαλῆν κατοίκιον (pro κατοικίδιον) id est mustelam domesticam, catum intelligere uidetur, ut & alij quidam recentiores Græci. Narrat autem illic in quantis delicijs hoc animal fuerit apud Monomachi imperatoris uxorem: quæ indito ei barbaro nomine Mechlempe, Μεχλεμπέ, plurimis delicatissimisq; ciborum generibus ex uasis aureis ipsum quotidie alebat. ¶ Catus aut belua per foramen intrans quid significet per 12. signa Zodiaci, Luna in singulis existente, explicatur ab Aug. Nipho de augurijs lib. 1. tabula septima. ¶ Cum Gigantes aduersus deos pugnarent, deorũ alij alias sibi formas induêre, Fele soror Phœbi latuit, Ouidius lib. 5. Metam. Aesopus puellam fuisse ælurum scripsit, & quidem ita præstantem forma, ut inuidiam in se Veneris concitarit: qua Venus percita pristinam formam abstulit, nouam intulit, nec eam tamen degenerem aut deformem: utpote quæ uegeta atq; agilis sit, & leonis formæ simillima, Cælius Calcagninus. Galês in mulierem mutatæ, & sponsa cum esset murẽ persequentis, apologus recitatur à Io. Tzetze Chiliadis quartæ cap. 11. Item uulpis & felis colloquium apud Erasmum in prouerbio, Multa nouit uulpes, ubi ingruente canum ui feles subsilijt, uulpes relicta capta est.

¶ Aegyptiorum mores quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatum erroribus, quamuis carnificinam potius subierint, quàm ibim, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum uiolẽt, Cicero. Et alibi, Ipsi quorum uanitas ridetur Aegyptij, nullam belluam nisi ob aliquam utilitatem consecrauerunt, ueluti felem quod pelle eius scuta contegant. Ego superstitionis gratia magis quàm utilitatis, felium pelles Aegyptios scutis induxisse putarim: nam cum mollissimæ sint, ictibus resistere nequeunt ut bouinæ. Felem (inquit Herodotus lib. 2. interprete Valla) incensa strue diuina res occupat, (Πυρκαϊῆς δὲ γινομένης θεῖα πρήγματα καταλαμβάνει τοὺς αἰελούρους: Perottus transfert, Facto incendio feles diuino numine corripiuntur: Ego sic uerterim, Si quando incendium contigerit, feles in furorem aguntur: ut θεῖον πρᾶγμα non aliud sit quàm θειασμὸς & ἐνθουσιασμός: θεῖα etiam θαυμαστὰ exponunt, ut interpreteris rem miram circa feles accidere: sed ne in aliorum translationibus occuper, præstat ut reliqua ipse transferam:) Nam Aegyptij ab igne interuallo aliquo recedentes, extinguere negligunt, feles tantum obseruant, (custodiunt, ne insiliant:) at illæ uel subeuntes uel supersilientes hominum cœtum in ignem ruunt. Hoc ubi fit, Aegyptus magno afficitur luctu. Cum uero in domo aliqua feles fortuito (ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ultro, Valla: intelligi potest de naturali, & non uiolenta morte, ut Cælius Calcag. exponit) moritur, domestici omnes sola supercilia radunt: totum autem corpus & caput, in quorũ domibus sic moritur canis. Efferuntur feles mortuæ ad sacra tecta, ubi salsæ sepeliuntur in urbe Bubasti: Hæc Herodotus. Bubastum Aegyptia lingua felem nominari supra dixi. Gentes aliquas quæ felem auream pro deo habuerint circa Syenen fuisse legimus, Gyraldus. In Rhadata (oppido Libyæ circa Nilum ad Arabiæ latus) felis aurea pro deo colebatur, Plinius 6. 29. Nihil me pœnitet interdum (uerba sunt Cælij epistolicarum quæstionum lib. 1.) æluro, seu mauis felem appellare, blandiri. Cur enim mihi illud iocanti uitio detur, quod Aegyptus serium atque adeo sacrum habet. Nam inter bruta quæ nimis superstitiose colit, æluro tantum tribuit, ut in eos qui reliqua sponte uolentesq; interemerint, decretum sit supplicium capitale: quod si casu aut certe nolentes fecerint, scelus præscripta mulcta posse expiari putant. Sola felis inter quadrupedes (Herodotus libro 2. interprete Valla, ibim & accipitrem adeò sacras haberi ait, ut siue uolens siue nolens aliquis necauerit, necessariò morte afficiatur:) inter auitia ibis, nominatim excipitur: has nolens uolénsue quis letho dederit, crimen non nisi capite luitur. Cuius rei tanta religio fuit, ut Diodorus in secundo Bibliotheces fidem atque oculos suos in testimonium adducat; quum ætate Ptolemæi, inita nuper amicitia

citia cum Romanis, Romanorum quidam præter animi uoluntatem ælurum occidisset, facta impressione Aegyptij agminatim eius domum obsederunt, eum ad pœnam poscentes: neque magnitudo Romani nominis, neque amicitiæ recentis necessitudo ei satis præsidio esse poterat: ni Rex præfectiq; regij eum magis præsenti periculo subtraxissent potius quàm liberassent: quòd si fato aut natura diem obijsset ælurus, uniuersa domus non secus funesta fuit, ac si paterfamiliàs cecidisset. Iidem præterea quum inter omnia scarabeum maximè uenerentur, eiusq; aliquot species numerent, eam quæ æluromorphos dicitur, & æluri facie pingitur, longè omnibus præferebant. Nec modo Aegyptij, uerum Arabes etiam ælurum, & eam quidem auream pro deo habebant in Rhadata. Nec sanè mirum, quum ritu naturæ numeros Lunæ ostendat, & lunaribus incrementis oculos habeat grandiores, Hæc Cælius Calcagninus. Isidis numen totam complecti in se naturam Aegyptij credentes, ideo illi animal hoc coniunxerunt, quod Lunæ, cuius syderis beneficio naturæ pars multa stat, notas & imaginem quandam, præsertimq; in oculis referret, in quibus ad quotidiana luminum in eo incrementa decremẽtaq; augeri pupulas in mustelis, (felibus dicere debuit, sed per imperitiam confundit,) & minui, plerique testati sunt: nec id tantum, sed noctu & in tenebris syderis illius modo fulgere: & quod maximum est, fertilem & uegetabilem Lunæ naturam fœcunditate sua exæquare, Marcellus Vergilius in commentarijs super Dioscoridis capite de mustela domestica, & rursus in comment. super lychnide. Aelurorum oculi ad uices Lunæ aut ampliores fiunt, aut minores: Id multò mirandum est magis, ælurum marem, ut Horo placet Apollini, Solis uices sentire, mutareq; pupillas oculorum syderis cursu: siquidem diluculo in exortu protenduntur, eædem meridie contrahuntur in orbem, occasu solis obscuriores hebetescunt, Ruellius lib. 2. de plantis cap. 151. Catus apud ueteres Plutoni sacer erat, Arlunnus.

¶ Mineruæ felem, Ἀθηνᾷ τὸν αἴλουρον, subaudi comparas: cum multò inferiora cum præstantioribus comparantur, quod leuicula quapiam in re conueniant. Quid enim habet Minerua dea cum fele commune, præter glaucum colorem oculorum? Nam is oculorum color Mineruæ tribuitur, qui & noctuis adest, & felibus. Vnde apud Homerum ei epitheton γλαυκῶπις Ἀθήνη. Est & hoc felibus commune cum noctuis, quod & noctu cernunt, & pariter insidiantur muribus. Refertur apud Zenodotum & Suidam, Erasmus. Cætera prouerbia ubi felem Erasmus transtulit, ut Tartessia feles, Feli crocoton, Rapacior fele, omnia ad mustelam referemus: cum Græcè non æluros in eis, sed gale, id est mustela legatur. Sphondyle fugiens pessimè pedit: Hesychius & Varinus spondylẽ (pro quo Attici sphondylen dicunt) galẽ, id est mustelam Atticè dici scribunt: quamobrem hoc quoq; ad mustelam differemus, quamuis Erasmus felem reddiderit. ¶ Οἱ δὲ μύες νῦν ὀρχοῦνται, δραξάμενοι τῆς σῆς σπατάλης, Mures nunc saltant fele tua comprehensa, Author innominatus apud Suidam in Spatale. Aliqui spatalem cibum interpretantur. Videtur sanè prouerbiale dictum, cui simillimum nostrates iactant, Fele absente mures saltant, aut diem festum agunt. ¶ Sunt & alia non pauca Germanis in usu uulgari, à fele prouerbia, ex quibus nonnulla subijciam: **Art laßt von art nit / die katz laßt jrs musens nit.** Ingenium nulla ui uincitur, nec catus captare mures desinit: Naturam expellas furca tamen usq; recurret. **Man füre ein katz in Engelland / so wirt sy doch mauwen:** Catus etiam trans mare uectus, uocem non mutabit: Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt. **Es sind böse katzen / die forbär lecken / vnd hinden kratzen:** Maligni sunt cati qui anterius lambunt, posterius laniant: Altera manu fert lapidem, altera panem ostentat. **Wär mit katzen jagt / der facht gärn meuß:** Qui cum catis uenatur, ferè musculos capit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. **Die katz hat die fisch lieb / sy will aber nit ins wasser:** Catus pisces amat, sed aquam timet: Ficus auibus gratæ, sed plantare recusant. **Er gatt darumb / wie ein katz vmb ein heissen brei:** Circumit ut feles feruidum iusculum: Lupus circa puteum chorum agit, in eos qui sumpta inaniter opera sua spe frustrãtur. **Jn der nacht sind alle katzen graw:** Noctu feles omnes fuscæ sunt: Sublata lucerna nihil interest inter mulieres. **Die katz ist gern da man sy strälet:** Catus delectatur ijs locis ubi curatur & comitur: huic aliqua ex parte respondet, Atheniensem Athenis laudare haudquaquam difficile. **Der katzen ist der käß (oder der speck) befolhen:** Feli caseum (uel lardum) committere: Ouem lupo committere, Mustelę seuum. Nam si quis catum custodem lardo præficiat à muribus defendendo, unus ipse plus cõsumet quàm multi mures: sic sæpe improbi magistratus conseruandis præfecti legibus magis in eas delinquunt quàm plures priuati.

DE CATO SYLVESTRI.

A.

FELES antiquitus non erant mansuefactæ, uiuebant in agris: inde urbes & domos repleuere, איים ijm apud Hebræos, Esaiæ 34. catos feros quidam (uel ut ipsi loquuntur, ferales) interpretantur, alij aliter: uide supra in Onocentauro: quemadmodum ציים zijm aliqui catos maris, id est cercopithecos: alij martes, id est mustelas rusticas. Qui aulice in Germania loqui uolunt, catos syluestres nominant **boumrüter**, id est equites arborum: quod arbores scandant, auium prædæ gratia, & cum pericula fugiunt. Hispani gáto montés.

¶ B. Cati syluestres in Heluetia multi capiuntur, in syluis præcipuè, & arbustis iuxta aquas in-

terdum: similes domesticis per omnia, maiores tantum, densioreq; & oblongiore pilo: Colore fusci, uel ut Albertus loquitur grisei. Quem ego circa finem Septembris apud nos captum consideraui, huiusmodi fuit. Longitudinis à fronte ad extremam caudã, dodrantes quatuor. Linea nigra per dorsum descendebat: in pedibus etiam & alibi lineę erant nigræ. Inter pectus & collum macula latiuscula ex pilis albissimis. Reliqui corporis color ubiq; fuscus, cui in dorso paucus ruffus in unum colorem miscebatur, ad latera dilutior, id est cinereo propior: inter crura posteriora circa clunes ruffus. Calli imi digitorum in pedibus nigri, & pili circunquaq; concolores. Cauda crassior quàm domesticis, tres palmos lõga, duobus aut tribus orbibus nigris distincta: extrema pars palmi lõgitudine tota nigricabat.

¶ C. Cati syluestres (ut Gaza uertit, Gręce legitur galę agriæ, id est mustelæ syluestres) uenantur mures syluestres, Aristot. In Scandinauia (sic uoco ingentem Europæ ad Septentrionem insulam) à lyncibus capti uorantur, Olaus Magnus.

¶ E. Canibus immissis capiuntur, uel impetuntur bombardarum globis arboribus insidẽtes. Sępe rustici plures arborem circumstant, & felem desilire coactũ fustibus cædunt. Felemq; minacem Arboris in trunco longis præfigere telis, Nemesianus. ¶ Pelles earum cum pilis ad uestium usum parantur, ut ex alijs etiam feris: priuatim uero tibialia & manicæ inde fiunt, pilis introrsum uersis, cum artus refrigerati aut arthritici sunt. Pilus admodum mollis, sed pinguiusculus est: ideoq; facile cõglobatur, & minus placet in uestitu. Cati syluestres fumum rutæ & amygdalarum amararum fugiunt, Rasis. Mustelas quoq; rutam fugere legimus: item catos domesticos, ut supra scripsimus.

¶ F. Cati agrestes temperamento propinqui sunt leporibus, caro eorum calida & mollis est, Rasis. Apud nos etiam in cibum ueniunt aliquando, capite ferè & cauda abscissis. Sunt qui satis lautos affirment, alij abhorrent propter domesticorum similitudinem, quibus apud nos nemo uescitur.

¶ G. Felis syluestris pinguedo à quibusdam reponitur, calefaciens nimirũ, molliens & discutiẽs, magis quàm domestici. Vtuntur ea in morbo articulari, alias quoq; pinguedines cum herbis ad eundem affectũ facientibus contusas in ansere assantes, ut in Ansere dicemus. Ego excoriatũ aliquando hoc animal longè pinguissimũ uidi. Diuersa ex huius feræ partibus, carne, adipe, felle & fimo, remedia, ex sententia Rasis enumeraui supra inter domestici cati remedia, cũ non aliud interesse uideatur quàm quod ex syluestri omnia sint efficaciora. ¶ Syluestres maximè feles ad morsos à crocodilis ob contrariam quandam affectionem accedere consueuerunt, Aëtius 13, 6. Galli lupum ceruarium quoq; catum syluestrem nominant, quem Itali quidam lupum catum.

DE CERVO.

A.

CERVVS Hebraice איל aial Deuter. 14. ubi Arabica translatio similiter habet aial: Chaldaica אילא aiela: Persica גוזן geuazen. Septuaginta ἔλαφος, Hieronymus ceruus. Διὰλ, τὴν ἔλαφον, Χαλδαῖοι, Varinus; legendũ suspicor ἀιὰλ, facili trãsitu ab Α in Δ. Italis nominatur ceruo, Hispanis

Hiſpanis cieruo, Gallis cerf, Germanis hirtz uel hirs, uel hirſch: Anglis harte, Illyrijs gelen: Polonis ielijenij. Græcis ἔλαφος (hodie uulgo λάφι) & alijs nominibus, ut initio capitis 8. dicam. ¶ Cerua in fœminino genere Hebræis ſimiliter ut mas, איל aial, & priuatim אילה aiala, & אילת aielet: Italis cerua, Hiſpanis cierua, Gallis biche: Germanis & Anglis hinde uel hindin, quidam primam ſyllabam per y alij per ü ſcribunt, quorum neutrũ placet in lingua Germanica: In eadem ceruam alij hyn alij wilprecht appellant. Poloni lanij, quo nomine tamen damam quoq; interpretantur. ¶ In eodem genere tenerum fœtum hinnulum uocant Latini, Græci νεβρόν, Hebræi עפר ofer: Germani hindkalb uel reech, quod poſterius tamen capreolo propriè conuenit. Angli fauune uel hynde kalfe.

¶ Bimis cornua primum oriuntur ſimplicia & recta, ad ſubularum ſimilitudinẽ, quamobrem ſubulones per id temporis eos uocant, Ariſtoteles 9. 5. hiſt. animal. interprete Gaza. Ariſtoteles Græcè πασσαλίας uocat, quod cornua habeant ad ſimilitudinem τῶν πασσάλων, id eſt paxillorum: eſt enim paſſalos uel pattalos Atticè, rectum, oblongum & teres lignum, ab altera parte acuminatum, ut parietibus infigatur (hinc etiam dictum uolunt ἀπὸ τοῦ πήσσειν quod eſt infigere) ut ſuſpendatur ab eo aliquid. Eiuſdem ferè figuræ ſubula inſtrumentum cerdonum eſt, quo ad perforandos calceos ac ſuendos utũtur. Hinc ſubulones cerui, quibus cornua ſimplicia, minimeq; ramoſa ad ſubularum ſimilitudinem. Alijs ſimplicia cornua natura tribuit, ut in ceruorum genere ſubulonibus ex argumento dictis, Plinius lib. 11. Germani ceruum huiuſmodi uocant ſpißhirtz, Angli ſpyttarde. Cerui parui, ſubulones, Italis cerbiati, Arlunnus. Galli proprium uocabulum non habent, ipſa uero ſubulonis & anniculi cerui cornua boſſas, id eſt tubera appellant, ut quidam ſcribit, quæ apparent antequã enaſcatur cornu: id quod non placet, nam ſubulonibus ceruis cornua ſubularum inſtar iam apparent. Cerui pulmonem, maximè ſubulonis, ſiccatũ in fumo, tritumq; in uino, phthiſico quidam profuiſſe ſcripſerunt, Plinius. Et alibi, Efficacior eſt ad id ſubulo ceruorum generis. Sed de ſubulone uoce pro tibicine cui libet plura leget apud Crinitum 18.13. Vbi præter alia, De ſubulis (inquit) notum eſt omnibus acceptas eſſe pro mucronatis ſpiculis, quorum ſit uſus in lanificijs ad pectenda uellera: (Germani id inſtrumentum uocant hechlen, Itali pectinem) Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur, indignum eſſe pro dijs hominibusq; in aciem ſuſcepta ſubula armatum deſcendere. Sed hoc Senecæ teſtimonium ſubulam uel ſubulas pro inſtrumento lanis pectendis uel carminandis apto nõ ſufficit, ſed pro inſtrumento cerdonum potius accipienda ſubula (unde Germanicæ uoces deſcendunt, ſülen per ſyncopen, & per metatheſin alſen) in uerbis Senecę uidetur cum ſingulari numero protulerit: nam inſtrumentum lanificio paratum ex plurimis in circulum fixis & rectà rigentibus conſtat ſubulis. Subulæ etiam dici poſſunt quæuis mucronata ferramenta teretia, oblonga, qualia capulis infixa cum cultris ſemper in eadem uagina minimo loculamento condi ſolent. Σπαθίνης, genus cerui, uel certa ætas cerui, Heſychius & Varinus: eundem πασσαλίαν eſſe conijcio: ſpathe quidem gladium & cultrum ſignificat: uide mox in Achainis. Subulo etiam lingua Hetruſca dicitur tibicen: Ennius, Subulo quondam uicinas (aliâs marinas) propter aſtabat aquas, aliâs plagas, Feſtus.

¶ Achainis ceruis cognomine fel contineri in cauda creditur, Ariſtoteles 2.15. hiſt. animal. Græcè legitur, Ἀχαΐναι uox tetraſyllaba & oxytona. Cæterum lib. 9. cap. 5. ubi Græce habetur, ἤδη δὲ ἑλήφθαι Ἀχαΐτης ἔλαφος, &c. Gaza omiſſa uoce ἀχαΐτης triſſyllaba paroxytona, uertit, Captus iam ceruus eſt hederam ſuis enatam cornibus gerens uiridem, quæ cornu adhuc tenello forte inſerta, quaſi ligno uiridi coaluerit. Ἀχαΐνη (malim ἀχαΐνης propter genitiuum in εω: ſed forte utroq; modo rectè ponetur, hoc maſculinum, illud fœmininum, Ariſtoteles in maſculino genere utitur, ἤδη δὲ ἑλήπτου ἀχαΐνης (ſic legerim, non ἀχαΐτης) ἔλαφος, ὧδε τῶν κεράτων ἔχων κιττόν.) ἡ ἔλαφος, ut in Epigrammate, Καὶ σκύτος ἀμφιδέρου στικτὸν ἀχαιΐνεω, Suidas & Varinus. Apud Suidam etiam Ἀχαΐνη legitur, totidem ſyllabis, ſed nulla diphthongo in antepenultima. In Argonauticis Apollonij reperitur etiã accuſatiuus Ἀχαιΐνην, quinq; ſyllabis per epentheſin nimirum τοῦ ε ψιλοῦ. Achæa, Ἀχαΐα, ciuitas eſt Cretæ, ubi Achæineæ dicti cerui naſcuntur, quæ etiam σπαθηναῖαι uocantur. Ceraſtæ uerò cerui ſunt magnis præditi cornibus, Varinus: apud Pollucem ceraſten ſimpliciter inter epitheta cerui pro cornuto legimus. Hermolaus in Corollario, Genus ceruorum (inquit) prægrande, Græci Echæineas (lego Achæineas) ab oppido uocant: Ariſtoteles Achęnas (melius Achainas quatuor ſyllabis) cognominat. Atqui Varinus ceraſtas, non Achæineas, ceruos magnis cornibus, non ſimpliciter magnos, appellari ſcribit. Sed Hermolaus Etymologum ſequitur, cuius hæc ſunt uerba, Ἀχαιΐνεα, ἡ ἔλαφος. Ἀπολλώνιος, ἥν τ' ἀγρῶται ἀχαιΐνην καλέουσιν. ἀπὸ Ἀχαιΐνεας πόλεως, ἐν ᾗ εἴδη εἰσὶν ἐλάφων μεγάλων. Oppianus etiam lib. 2. de Venatione in fœminino poſuit, hoc uerſu, Θάμβος ὅτ' ἂν κερόεσσαν ἀχαιΐνην προϊδόντες Ἀτάγεες, &c. Ariſtoteles in Mirabilibus ceruos in Achaia cum cornua abiecerunt, ſe abſcondere dicit, (quod lib. 9. cap. 5. hiſtor. animal. de ceruis in genere dixerat:) & multis in cornuum loco hederam innatam apparere, ut Gaza loco iam citato hiſtoriæ animalium ἀχαΐνης uocem non omittere debuiſſe uideatur. Achæinea ciuitatis nomen nuſquam legi: ſed ab Ἀχαΐα rectè formari poteſt Ἀχαΐνης (quamuis rarus hic deriuandi typus eſt: nam à καρία καρίνη fit, ſed in fœminino genere tantum, in maſculino καρίτης, iuxta quam formam cerua ἀχαΐνη, & ceruus ἀχαΐτης dicendum eſſet: ſic ab Inachia fit Inachites:) & per epentheſin Ἀχαΐνης. Cæterum ſpathenæas non crediderim eoſdem eſſe cum Achainis: cum certam cerui ætatem eo uox denotet, & à figura cornuum deriuata ſit, ut ſuperius docui. Cydoniatæ ſuperioribus annis uicatim habitabant, poſtea Lacones & Achæi conuenientes habitauerunt, &c. Strabo lib. 10. Hinc

uerisimile est locum aliquem apud Cydoniatas Achaiã ab incolis dictum esse: cum in reliqua Creta cerui esse negentur. Mirabile in Creta (inquit Plinius) ceruos præterquam in Cydoniatarum regione non esse. Ager Creticus ceruo eget, Solinus. Ἀχαὶ, νεβρῶν ἐλάφων ἡλικίαι, Hesychius & Varinus: consyderandum an corrupta sit uel mutila uox Ἀχαὶ, quod suspicor. Ἀχαίνεα παρὰ τὸ ἄχειν (malim ἀχεῖν ab ἀχέω poëtico uerbo) καὶ λυπεῖσθαι περὶ τὰ ἴδια τέκνα, καὶ μήπω δυναμένην (forte δυνάμενα) ὀρέγνυσι τοῖς σκληροῖς διὰ σμικρότητα, Etymologus in Κεμὰς. Καὶ βάθειος τοιαῦτα κωτίλλουσιν τὴν Ἀχαίνην ἔπεισεν ἐλθεῖν δὶς τὸν αὐτὸν εἰς ἄδην, Suidas in Achæine: uidetur autem mulieris nomen esse siue proprium, siue gentile. Albertus & alij barbari Akanes uel Ahane scribunt, tanquam diuersum à ceruo genus: sed hæc indigna sunt memorari. Ἀχαΐνης apud Athenæum lib. 3. genus est magni panis quod in Thesmophorijs fiebat, quæ inde etiam Megalartia dicebantur, solebant autem adferentes dicere, Ἀχαΐνην, στέατος ἔμπλεον τράγον. quid si legas, Ἀχαΐνην, καὶ στέατος, &c. ut senarius sit. Fuit & elaphos inter placẽtas, à figura nimirum dictus: & fieri potest ut Achæines quoque panis magnus (nam & Achæinæ cerui cæteris maiores feruntur) cornutus fuerit, & inde etiam tragos, id est hircus appellatus. ¶ Gordiani sylua memorabilis picta in domo rostrata Cn. Pompeij picturas animaliũ diuersas continet, inter quas sunt cerui palmati ducenti mixtis Britannis, Iul. Capitolinus in Gordiano primo. Cerui palmati qui sint nusquam reperio: conijcio autem esse quos uulgo damas uocant, Græci dorcadas platycerotas. Aliæ enim damæ fuerunt, ut supra docui, quas Plinius & alij nimirum ueteres ita appellarunt: proinde non est quod quis obijciat in eodem pictorum animalium catalogo damas etiam à Capitolino nominari. Quamobrem cum platycerotes cerui (nam ceruis Oppianus adnumerat) Latinum nomẽ aliud non habeant, & cornua eorum, ut Plinius scribit, natura in palmas finxerit, digitosque emiserit ex ijs, ceruos palmatos appellare non dubitabimus. Eadẽ ratione palmata grammaticis quibusdam dicta uidetur à latitudine clauorum, picta postea appellata à genere picturæ: alijs à palma in ea intexta. Hanc merebantur triumphantes, ut qui de hostibus palmam reportassent. De Britannicis etiam ceruis, quorum unà cum palmatis Capitolinus meminit, certi nihil habeo: audiui tamen & albos & nigros ceruos nostro tempore in Britannia reperiri: Albos quidem etiã Romæ sibi uisos Pausanias scribit, ut inferius recitabo. Et forsitan quoniam eodem numero utrunque genus comprehendere uoluit Capitolinus, congeneres aut saltem ex peregrinis utrique regionibus adducti fuerint. Inueniuntur sane rangiferi hodie dicti, ad Europæ Oceanum circa Septentrionem, ceruorum generis, qui palmata, ut audio, & latiuscula habent cornua, quos Iulius Cæsar fortassis intellexit, lib. 6. belli Gal. his uerbis. Est (in Hercynia sylua Germaniæ) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures unũ cornu existit excelsius, magisque directum his quę nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ ramique late diffunduntur: Sed de hoc plura in Rangiferi historia. In Scythia natio quædam ferorum hominum est, quæ ex feritate ceruos in eam mansuetudinẽ traduxit, ut in cicuribus illis tanquam equis insideat, Aelianus. Fortassis etiam Scythici isti cerui, rangiferi fuerint. Habent & alces lata cornua & digitis distincta, sed Capitolinum de ijs non intellexisse constat, quum paulò post seorsim nominet. ¶ Ceruos cicures equitant in Ocdor regione Asiæ ad Oceanum Septentrionalem. In Scythia plurimi cerui sunt, Solinus. In Heluetia nostra minus hodie quàm olim abundant, quod syluæ propter frequentiam incolarum indies minuantur, & uenari eos minus interdictum propter democratiam, quàm apud alias gentes quæ principibus parent. ¶ Ceruus nullus est in Africa, Aristoteles & Herodotus lib. 4. & Plinius: Idem alibi, Ceruos Africa propemodum sola non gignit. Apud Philostratum tamen legimus Apollonium ultra Catadupa Nili ceruos & capreas inuenisse. Mirabile in Creta ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione non esse, Plinius. Ager Creticus ceruo eget, Solinus. In Hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginussam Elatum (alias Elatium, quod probat Hermolaus in codicibus manu scriptis repertum, non Elaphum. Aristoteles, inquit idem, Elatoenta uocari tradit, ex abietum, ut arbitror, frequentia: Græci quidem codices excusi habent ἐλαφώεντα, Gaza Elaphum reddit:) montem non excedunt, auribus etiam in monte scissis, Plinius. Idem alibi ceruis omnibus aures esse scissas ac ueluti diuisas scribit. Aelianus horum utrunque (id est loci in quo sunt fines nõ excedere, & auribus esse scissis) ceruis Hellespontiacis tribuit. Aristoteles ijs qui circa Arginussam sunt, posterius tantum, sed uerba eorum adijciam. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginussam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt: qua nota uel alibi, si loca mutarint, dignoscũtur: Et quidem fœtus iam inde à primo ortu in utero idem contrahit signum, Aristotel. Ceruus (inquit Aelianus) præsentibus pascuis omni anni tempore contentus, alia non desiderat. Nam in Hellesponto collis est, ubi cerui, quorum altera diffissa est auris, sic pascuntur, illius extra fines ut nunquam progrediãtur. Sed cerui omnes natalis soli amantissimi sunt, ut infra dicam cap. 4. Arginusæ Straboni lib. 13. tres sunt paruæ insulæ continenti proximæ, ante Asiam prope Lesbum, inter Mitylenen & Methymnã. Plutarchus Alcibiadem in quodam Phrygiæ oppido, cuius nomen non sit expressum, interemptum scribit.

¶ Ceruorũ color subflauus est, punctis albis distinctus, (τὸ χρῶμα ὑπόξανθον, κατάστικτον λευκοῖς χρώμασιν ἢ στίγμασι:) pluribus quidem in fœminis præcipuè hinnulis, Pollux: Vel ut Varinus citat, pluribus quidem in fœminis, maximè uerò eiusdem sexus hinnulis. Ceruinus nominatur etiam inter equorum colores. Ceruus aliquando albus inuentus est, &c. Aristot. in libello de coloribus: Ruellius Aristotelis locum sic reddit, Animantes cunctæ, quæ siue imbecillitatis causa, siue cæco naturę uitio

præcoci

præcoci paucoq́ue uictu sustinentur, candidæ proueniunt: sic lepus inuenitur candidus: item ceruus, & ursus: & in auibus coturnix, hirundo, perdix: præsertim quum quandam à primis statim uitæ rudimentis imbecillitatem retulerint. Ceruos albos Romæ uidi & admiratus sum, ex qua uero regione uel Continente, uel insulari aduectæ essent, non uenit mihi in mentem interrogare, Pausanias in Arcadicis: Vide paulò superius in Britannicis. Apollonius & comites Paracā Indiæ urbem prætergressi, cum non multum adhuc processissent, fistulæ sonitum audire uisi sunt, quasi pastoris gregem colligentis, ac subinde pastorem uiderunt, qui albarum ceruarum gregem pascebat. Mulgent autem ipsas Indi, quod earum lac maximum esse nutrimentū putant optimumq́ue, Philostratus lib. 3. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaserat, Plinius. Alba cerua Sertorius quidam uir acer & egregius dux, ad barbarorum militum suorū animos continendos conciliandosq́ue utebatur. Siquidem hanc, quæ à Lusitano quodam (in ipsa Lusitania capta) sibi dono data esset, oblatam diuinitus & instinctam Dianæ numine, colloqui secum monereq́ue, & docere quæ utilia factu essent, mentiebatur: Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret, à cerua sese monitum prædicabat, Vide Gellium lib. 15. & Plutarchum in uita Sertorij. Timida animalia pilum mollem habent, ut ceruus, lepus, oues, Aristotel. in Physiog. ¶ Saginam uel pinguedinem cerui, Galli uocant uenaison.

¶ Ceruis cornua sunt excelsa, oculi magni, collum debile, cauda exigua, crura perquam gracilia, dorsum pingue, nares quaternæ, τετράδυμοι ῥῖνες, πίσυρες πνοιῇσι δίαυλοι, Oppianus. Cor magnum, ut omnibus timidis: pedes bisulci. ¶ Ceruorum sanguis perinde ut leporū solet spissari, uidelicet non coitu firmiore, ut cæterorum, sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coierit, Aristot. Ceruorum sanguis non spissatur, Plinius. Ceruorum sanguini fibrę nullæ insunt, quare non similiter ut aliorum concrescit, Aristot. Idem quarto libro Meteororum, ceruinum sanguinem nō coire scribit: quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est: & propterea fibris caret, quæ opera terræ sunt solidæq́ue consistunt, Cælius.

¶ Cerui pulcritudine & magnitudine cornuum ramosorū omnibus feris facile antecellunt, Oppianus. Bisulcis (inquit Plinius) bina cornua natura tribuit: nulli eorum supernè primores dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neq́ue dentes habent, ut neq́ue mares: nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærēt, ceruorum tantum cutibus enascuntur. Cornua quædam in ramos sparsit natura, ut ceruorum, Plinius. Et alibi, Omnibus caua, & in mucrone demum concreta sunt: ceruis tantum solida, & omnibus annis decidua. Ceruo ex cornigeris uni cornua tota solida, & sparsa in ramos, & quotannis decidua, tum utilitatis causa, ut onere leuentur, tum ex necessitate præ pondere, Aristot. Et rursus, Ceruis quoniam cornua præ nimio excessu superuacua sunt, alterum ijs auxilium natura adhibuit, nempe uelocitatem: grandis enim illa & multifida cornuum magnitudo potius obest quàm prodest. Orpheus in libello de lapidibus ceruinum etiam cornu celebrat, quod soliditate & duritie ad lapidum naturam accedat: φύσει γε μὲν οὔποτι κόρσην πέτρον, ἀλλ' ἔμπης πέλεται κρατερή τε γε πέτρον. οὐδέ κεν ἂν γνοίης κέρας ἀτρεκὲς, ἢ λίθος ἐστὶ, πρίν κε μὲν ἀμφαφόων εὕροις νημερτέα λᾶαν. Cornua damæ solida sunt, ut cerui: figura etiam similis, sed magnitudo differt, Albertus. Et alibi, Cornu animalium ceruo similium (ut capreoli, platycerotis, alces) interius rarum & meatibus exiguis peruium est, instar substantiæ quæ aliorum cornibus infigitur. Ceruinum quidem cum aruerit, perquam leue redditur, præsertim si sub dio fuerit, ita ut nunc humeat nunc sicceat: inueteratum enim hoc modo tam leue redditur ut euanidum & inane uideatur: quod ipse deprehendi in cornibus quæ per syluas à ceruis abiecta reperi. Cerui igitur & similium animalium cornua, terreæ sunt naturæ, calore ualido coacta, & ad ossis substātiam accedunt. Cætera uerò his collata humida sunt, & molliri apta, cartilaginis naturæ uicina, & flexibilia calore: quamobrem non calore sed frigore concreta uidentur, ut intelligitur ex ijs quæ in Meteorologia docentur, Hæc Albertus. Cornua mares habent, soliq́ue animalium omnibus annis stato ueris tempore amittunt, Plinius. Soli ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu: cæteris perpetua, nisi per uim aliquam amittant, Aristotel. Et alibi, Anniculis nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prętuberans, quod breue hirtumq́ue est. Bimis cornua primum oriuntur simplicia, & recta, ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atq́ue deinceps ad hunc modum procedit numerus usq́ue ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Pro ætate ramos augent: id incrementum per sex annos perseuerat: deniq́ue numerosiora nō possunt fieri cornua, possunt crassiora, Solinus. Indicia ætatis in cornibus gerunt, singulos annis adijcientibus ramos usq́ue ad sexennes: Ab eo tempore similia reuiuiscunt: nec potest ætas discerni: sed dentibus senecta. Aut enim paucos, aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos (Gręci ἀμυντῆρας uocant, Gaza uertit adminicula) alioquin ante frontem prominere solitos iunioribus, Plinius. Albertus incertum esse scribit quot ramos (ipse culmos appellat) cornu ceruinum producat: se uidisse quod undenos habuerit. Ceruos senes (inquit Aristot.) cum cornuum indicia desiêre, cognoscimus maximè indicio duplici illo: dentes enim aut nullos, aut paucos habent, atq́ue adminiculis carent: uocantur adminicula rami, qui imis cornibus prominent ante frontem, quibus in pugna utuntur iuniores: senes autem carent: amittunt singulis annis cornua mense Aprili, quæ cum amiserint, occultāt sese inter-

diu, ut ſuperius dixi, idq; opacis faciunt locis, ut muſcarum tędio uacent: paſcuntur per id tempus noctu, donec recipiant cornua, quæ primum quaſi cute ueſtita, & hirtiuſcula emittunt: ſed cum creuerint, Soli exponunt, ut excoquantur, & ſicceant: ubi iam nihil attritu arborum, cum ea ſcalpant, indolent, tunc ea relinquunt loca, confiſi habere iam quo repugnare poſſint, cum res exigit: captus iam ceruus eſt (ἀχαΐτης ἔλαφος) hederam ſuis enatam cornibus gerens uiridem, quæ cornu adhuc tenello fortè inſerta, quaſi ligno uiridi coaluerat, Hæc Ariſtoteles. Capti iam ſunt edera in cornibus uiridante, ex attritu arborum, ut in aliquo ligno teneris dum experiũtur innata, Plinius. Apud Athenæum libro 8. quidam Ariſtotelem reprehendit, tanquam incertum aut fabuloſum hoc ſit, quod hederam cornibus cerui adnatam ſcribit. Audio Antuerpiæ cornua ceruina in pharmacopolio quodam ſpectari, quorum ſingula ramos circiter quindecim habeant. Erumpunt (ceruis cornua poſtquam abiecerunt) renaſcentibus tuberibus primò aridæ cutis ſimilia: eadem teneris increſcũt ferulis arundineas in paniculas molli plumata lanugine. Quamdiu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula. Increſcentia Solis uapore durant, ad arbores ſubinde experientes: ubi placuerit robur, in aperta prodeunt, Plinius. Exuuias illas anniuerſarias, quibus orbati latent cerui, quaſi honore atq; inſigni amiſſo: non cornua, ut Latini, ſed caput, quaſi decus ferinũ, appellant uenatores Galli (teſte de cerf.) Cranij partes è quibus cornua enaſcuntur Galli molas uocant. Stipitem corneum, quam materiem dicunt, aptè aiunt erumpere è molis ſuis & exiſtere: quæ ſedimenta ſunt cornuum: (Gallicè le marrain, lecter ſa teſte. Les meules:) tum tabulata ipſa fruticantia è molis concinnè in ramos eſſe expanſa. Scapos è caudice pro portione enatos: è ſcapis porrò cornicula educta in mucrones congruè deſinere: non contractiora ipſa quàm iuſtum eſt, non diffuſiora, non abſurdè confornicata. Tum probe clauatum eſſe caput, (Gallicè, teſte bien cheuillee:) & congruenter patulum, & æquabili fruticatu decorum (Gallicè, bien rengee.) Ceruum egregium & ſpectandum ſignificare uolentes, ſic loquuntur, Capite præditus eſt commodè nato, compactili, concinno, rectè, ordine, decenter conſtituto (Gallicè teſte bien nee, bien rengee.) Materiam ipſam caudicis pulchrè ſulcatam eſſe, atq; inter ſulcos ſtriáſue (quas quaſi colliquias appellant atq; ſtillicidia) ſcabritiem eminere æquabiliter unionatam: quod Budæo uerruculoſam ſignificare uiſum eſt. De ceruino capite quod ramos cornuum omnes habet, Galli dicunt teſte ſemee ou ſommee. Iidem ceruum cum cornua iam nuda & cute libera apparent, bruni uocitant, aut ſynonymis (ni fallor) uocibus blond, ou fauue. Infimi rami uerſus frontem rectà procedunt, nec eriguntur: his enim pugnat ceruus (quamobrem Græci amyntêras uocant) reliquis uentilat, Albertus. Ramos cornuum qui è ſuis tanquam ſtipitibus prodeunt, Galli priuatim cors appellant: & ex his primum, hoc eſt amyntêra, prope molas enatum, endouiller uel entoillier, uerbum quidem entouiller impedire eis ſignificat: ſecundum, ſurendouiller ou ſurentoillier: reliquos, cheuilleures (quaſi clauos) ou cors: ſupremos & in faſtigio utriuſq; cornu, eſpois: quos rurſus cum gemini tantum ſunt, nominant fourchie quaſi partem bifurcam: cum terni aut quaterni, tronchure: cum quini aut plures, paulmure, quod palmæ inſtar tanquam in digitos findatur (ut palmatus etiam eiuſcemodi ceruus dici poſſit:) deniq; cum perplures uerticis ramuli in orbem ambiunt, coronnee, id eſt coronatam. Germani cornua cerui gemina uocant **ein gehürn**, & ramos maiores **ſtangen**, eodem ſenſu quo Galli perches, id eſt perticas: minores, **ende** uel **zincken**. Cornua adhuc tenera & ſimplicia **morchi** uel **kolben**, quæ in cibum nobilium & principum ueniũt. Cornua ſi ramos impares protulerint, ipſa ramorum paria ab altero, quod plures habuerit, numerãt.

¶ Quadricornem ceruum Nicocreon Cyprius habuit, quem Pythio conſecrauit, Aelianus. Ceruus cornua locis difficilibus amittit, & qua inueniri nequeant: unde illud prouerbium ortum, Quâ cerui amittunt cornua. Quaſi enim ſua amiſerit arma, cauet ne inermis reperiatur. Cornu ſiniſtrum compertum eſſe à nemine adhuc fertur: occulit id enim tanquam quodam medicamento præditum, Ariſtot. Cornua cerui ſoli ſtato ueris tempore amittunt: ideo ſub ipſa die quàm maximè inuia petunt. Latent amiſſis uelut inermes, ſed & hi bono ſuo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum eſt, cum & in uiuarijs mutent omnibus annis: defodiq; ab ijs putant, Plinius. Et alibi, Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubetarum uenena neceſſarium. Ego an abiecta cornua occultent, & dextrúmne magis, ut Plinius ſcripſit; an ſiniſtrum ut Ariſtoteles, certi nihil habeo. Hoc unum addam conciliari forſan iſtorum poſſe diſſidium, dextri & ſiniſtri acceptione uaria. Nam, ut Ariſtoteles docet lib. 2. de cœlo cap. 2. dextrum tribus modis uſurpatur, uel propriè, ut in animalibus unde principium motus fit ſecundum locum: uel ad ſimilitudinem illius, ut in ſtatuis: uel impropriè, quod rectà è regione dextro lateri noſtro opponitur dextrum, quod læuo lęuum: ſic uates mundi uel cœli dextra & ſiniſtra accipiunt: hac ratione dextrum cornu ceruinum, ad nos quidem ſiniſtrum dici poterit. Aiunt ceruos quoſdã in Achaia, cum cornua abiecerunt, in loca illa ſe conferre, ubi difficillimè inueniantur: idq; eos facere, tum quia non habent quo ſe defendant, tum quia dolent his partibus unde cornua exciderũt: multis uerò hederam in cornuum loco innatam uideri, Ariſtoteles in Mirabilibus. Eodem libro, Ceruos, inquit, in Epiro aiunt cornu dextrum (non ſiniſtrum) humo obruere, idq; utile eſſe ad multa. Atqui hæc ambo tum ipſe in hiſtoria animalium, tum Plinius, non Achaicis ſolum uel Achainis ceruis, ſed quibuſuis in genere attribuunt. Cornua eijciunt in aquas, ut quidam aiunt, ne dextrum inueniatur, tanquam uſum aliquem illius intelligant: Mihi tamen (inquit Albertus) compertum eſt, hoc non in uniuerſum

eſſe

eſſe uerum: inueni enim aliquando in ſylua frondibus obrutum cornu ſiniſtrum. Aegyptij longæuum ſignificantes, ceruum pingunt: eò quod ceruis ſingulo quoq; anno cornua germinent, Orus. Apud eundem legimus ceruum ſuos dentes infodere, quod aliorũ, quod ſciam, nemo tradidit. Cur autem ſolis ceruis cornua decidant, multis rationibus explicari poteſt. Primum ex materia qua conſtant: quoniã ſicca & terrea ſunt, ut ceruus ipſe totus, nempe hirco ſimilis temperamento, calido ſiccoq;: cadunt autem facilius, ut in ſtirpium quoq; folijs, quæ ita ſunt arida ut nullũ habeant lentorem aut tenacem ſuccum, qualis cæterorum cornibus ineſt, cuius gratia flecti mollirię poſſunt. Deinde ex loco, quoniam, ut diximus, non ex craneo naſcuntur ut reliquis, ſed cuti tantum adhærent: tertio ab efficientibus cauſis: nam & calore æſtatis ſicca duriora q; fiunt, & hyeme ſubſecuta à frigore ſimiliter afficiuntur: nam ut quodq; ſolidius eſt, ita magis refrigeratur: refrigeratis aũt nimium pori clauduntur, & calor natiuus emoritur: ut neq; alimentũ attrahi poſſit, & uiæ qua trahi debebat præcluſæ ſint: quod in cęteris, cum omnium caua ſint & uapores excipiant, non æque contingit. Sic igitur affecta cornua cadunt tantum, ſiue offendentibus ipſis aut impellentibus ultro, aut inter ramos & uimina quandoq; implicatis, ſiue etiam ſponte ipſo nimirum pondere depreſſa: non prius autem hoc contingit, q̃ uerno tempore noua ſubnaſcuntur cornicula, & tuberculis ſuis uetera protrudũt: Quo tempore etiam ſerpentes & alia quędam animalia aridum induratumq; ponũt exuuiũ, cuti noua naſcente. Sed eadem de re Aelianũ audiamus interprete Gyllio: Cauſam (inquit) ceruis cur cornua renaſcuntur, Democritus eam dicit, uentrem ijs calidiſſimũ eſſe, & eorum uenas per uniuerſum corpus pertinentes eſſe rariſſimas, & os quod cerebrum amplectitur, membranæ inſtar tenuiſſimum & perrarum eſſe, indeq; ad ſummum capitis uerticem craſſiſſimas atq; opimas uenas exoriri: itaq; cibum & huius nutrimentum minime concoctum, à natiuo calore in totum corpus eiusq; parteis diſtrahi. Idemq; ait eis pinguitudinẽ extrinſecus circunfundi, ſimul & cibi uim per uenas in caput retorqueri, & reflecti, ex eo cornua permulto humore irrigata enaſci. Continenter enim uicinis ad cadendum ſuccreſcentia & influentia ſummouent, atque expellunt priora, ac ſanè exortus humor extra corpus dureſcit ab aëre eum ipſum conſolidante, & in corneam duritatem confirmante. Humor autem qui etiam nunc intra cutem ſubeſt mollis, & tener, partim ab exteriore refrigeratione dureſcit, partim ab interiore tepore tener manet. Quocirca recens cornu enaſcens, & intrinſecus premens, uetus tanquam alienum expellit, & ſanè humor concreſcens, ad depellendum antiquum infirmus eſt; at dureſcens, priora extrudere poteſt, quorum pleraq; interno robore extrahuntur: nonnulla arborum ramis circumplicata & feram ad curſum incitatam ui impedientia abrumpuntur: Eo pacto uetera excidunt, recentia ad erumpendum parata, naturæ munere proferuntur, Hactenus Aelianus. Cur ceruo quotannis cornua cadant & renaſcantur, Hieronymus Garimbertus in libro Italicè ſcripto quæſtione 43. inquirit. Solet ceruus decus illud ſuum quotannis exuere quaſi uernationem, reſtibiliq; ſobole uelut materiam recidiuam paucis menſibus in integrum reſtituere, Budæus. Φασὶ τὰς ἐλάφους περιτριβούσας τὰ κέρατα ἀποβάλλειν πρὸς θάμνους, Suidas in ὄπυ. Ceruus cum nondum habet cornua, tamen fronte præludit, & ea quæ nondum expertus eſt tela minatur, Ambroſius. ¶ Cerui, ſi cum per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur, non ædunt cornua: ſed ſi corrigeri exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem ſeruantur, Ariſtot. Et alibi, Ceruis tantummodo cornua omnibus annis decidua, niſi caſtrentur. Non decidunt caſtratis cornua, nec naſcuntur, Plinius & Solinus. His ego authoribus potius crediderim quàm Oppiano, qui libro de uenatione ſecundo ceruis caſtratis cornua defluere ſcribit. Sed præſtat uerba eius recitare, quæ Gyllium in tranſlatione ſua præterijſſe miror. Κὄυβεσι λαγόνεσι δ᾽ ὑπ᾽ αὐτὴν ἔνδοθι νηδὺν Ἀμφιδύμους ὄλκους, σὺν εἴ κέ τις ἀμήσειεν, Αὐτίκα θῆλυν ἔθηκε, πρόσπαν δ᾽ ἀπορούσε καρήνων Ὀξύνομον κεράων πολυδαίδαλον αἰολὸν ἔρνος. In his uerſibus ὄλκους appellat teſtes, quod in Grammaticorum Lexicis nuſquam annotatum reperias. ¶ Cerui fœmina cornua non habet, Ariſtot. Idem libro 3. cap. 2. de partibus animal. cauſam afferens cur ceruæ cornibus careant, cum dentes ſimiliter habeant atq; mares, Eadem, inquit, utriuſq; ſexus natura & cornigera eſt: ſed fœminis adempta ſunt cornua, quoniam ne maribus quidem utilia ſint: ſed uirium meliorum beneficio mares minus offenduntur. Pindarus in Olympijs Oda. 3. fœminis etiam ceruini generis cornua tribuit, his uerbis, χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν: ubi in Scholijs legimus, ceruis fœminis ab omnibus poëtis cornua adſcribi: & fieri poſſe ut id quandoq; acciderit, cum & Elephantis Indicis adſint cornua (ὀδόντες, dentes exerti, quos aliqui melius cornua uocant) duntaxat maribus, Aethiopicis uerò ac Libycis utroq; ſexu. Loquitur autem Pindarus de cerua, quam Hercules cepiſſe fertur cornibus aureis. Pollux tamen in maſculino genere ſcribit lib. 5. cap. 12. καὶ ἔλαφος χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλούς. (Euripides ceruam ab Hercule expugnatam cum cornibus fuiſſe dicit, Volaterranus.) Ibidem reprehenditur à Polluce Sophocles qui Telephi nutricem ceruam κερόεσσαν, id eſt cornutam dixerit. Ceruam quæ Telephum lactauit, pictores & plaſtæ cornutam faciunt, Scholia Pindari. Errat & Anacreon, inquit Pollux, qui cornutam ceruam dixit. Anacreontis carmina ipſe nõ citat, nos ex Scholijs in Pindarum ea apponemus: Ἄγανως (legerim Ἀγανῶς) οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν, ὅς τ᾽ ἐν ὕλαις κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. Zenodotus κεροέσσης uocẽ mutauit in ἐροέσσης, non rectè, ut uidetur, cum cęteri quoq; poetę cornutas faciant ceruas. In Euripidis Iphigenia, Ceruam cornigerã (inquit Diana) manibus Achæorũ tradã, quam pro tua mactabunt filia. Attici ceruũ marem etiam τὴν ἔλαφον dicunt, in genere fœminino, ut in

prouerbio, οὗ αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν, ὥσπερ γὰρ ὅπλα ἀποβεβληκυῖαι (uerba sunt Aristotelis de hist. animal. 9. 5. qui fœminas cornibus carere minimè ignorauit, ut ex uerbis superius recitatis apparet:) φυλάττονται ὁρᾶσθαι. Eodem in loco sæpius in masculino genere ponit uocem ἔλαφος, distinctionis gratia, quoniam de fœminis quoq; nonnulla priuatim in eo scribit. Alijs uero in locis aut semper aut ut plurimum siue aliquid sexui commune utriq;, siue mari proprium referat, fœmininam facit, ut in Mirabilibus, τὰς γὰρ ἠπείρῳ ἐλάφους κατορύττειν φασὶ τὸ δεξιὸν κέρας: & alibi in ijsdem, πολλαῖς δὲ κισσὸν ἐπιπεφυκότα ἐν τῷ τῶν κεράτων τόπῳ ὁρᾶσθαι. Sed Pindarus & Anacreon Atticismo excusari non possunt, cum omnino se de ceruis fœminis loqui expresserint. ¶ Facies ceruis carnosa, nasus simus, collum oblongum & exile, Aristoteles in Physiognom.

¶ Aures animalium alijs maiores, alijs minores: ceruis tantũ scissæ ac uelut diuisæ, Plinius. Hoc alibi non omnibus, sed ijs tantum qui circa Arginussam in Elapho monte uersantur, aures esse scissas scribit, ut Aristoteles quoq;: Aelianus Hellespontiacis, ut supra ostendi. ¶ De dentibus etiã ceruorum & senectutis ex eis indicio, nempe cum iam pauci uel nulli sunt, in præcedentibus docui. Dentes ceruo sunt quatuor utrinq; tum supra tum infra, quibus molit cibum: & insuper alij duo magni, qui mari quàm fœminæ maiores sunt. Vergunt autem deorsum dentes cerui, ita ut repandi uideantur, Albertus 2. 4. Vermes cerui continent omnes suo in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs uermibus, quos maximos carnes putres ædiderint. Gigni uniuersi atq; cõtigui solent, numero adeò circiter uiginti, Aristotel. Ego eos ita gigni & cohærere intelligo, ut uermes in lumbrico lato, quos cucurbitinos appellant recentiores. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate, & circa articulum qua caput iungitur, numero uiginti produntur, Plinius & Albertus. Ego dum hæc scriberem ab oculato teste fide digno audiui, qui se uidisse affirmabat dissecto cerui capite recenti, non uiginti tantum, sed plurimos omnino uermes, eosq; non cohærentes sed discretos: sunt qui dicant non omnibus innasci. ¶ Pectus ceruinũ Galli peculiari uoce hampam uocant. ¶ Ceruo cor magnum est, Aristotel. Maximum cor pro portione ceruo, mustelis, &c. & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plinius. ¶ De osse ex corde cerui dicã cap. 7. inter medicamenta ex ceruo. ¶ Ceruus multiplicem uentrem habet, &c. Aristoteles lib. 3. de partibus: nimirum ut omnia ruminantia, sicut in Boue exposui. ¶ Ceruus non habet fel, Aristot. Et alibi, Ceruus felle caret, quare & longæuus est. Cerui fel non habent: quod hominum paucis nõ est, quorum ualetudo firmior & uita longior, Plinius. Ceruus felle uacat: quanquam eius intestinum amarum adeo est, ut ne à canibus quidem attingatur, nisi ceruus præpinguis sit, Aristot. Et alibi, Ceruis Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur. Est, quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, sed lieni simile parte interiore. Sunt qui ceruo (inquit Plinius) fel nõ in iecore esse, sed in cauda aut intestinis putent: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur. Miror equidem de Achainis ceruis nullam apud Plinium & alios Latinos mentionem extare, cum Aristoteles diserte distinguat. Hoc etiam nunc subit, extremam cerui caudam fortassis illam ob causam uenenatam esse, ut capite septimo prosequar, quod fel in ea contineatur. Fellis enim in multis animalium uenenosam esse naturam traditur. Intestina cerui perquam fœtida sunt: quoniam, ut Plinius ait, fel diffusum est in eis; alij tamen in auribus cerui id diffundi dicunt, alij in cauda, Albertus.

¶ In Brileto & Tharne quaterni renes sunt ceruis, Plinius. Apion, nisi nugatur, ceruos locis quibusdam quatuor renes habere tradit, Aelianus. ¶ Ceruo genitale neruosum est, Aristot. Cauda exigua, Idem. Cerui testiculos Galli peculiariter daintres nominant. ¶ Bisulca animalia, ut bos, ceruus, caprea, in posterioribus pedibus talos habent, Suidas in Διχηλά. ¶ Germani, præsertim lautiores in loquendo, ut aulici, propria quædam de cerui partibus uocabula usurpant: sanguinem uocant **schweyß**: posteriorem dorsi partem, **zimmer** uel **zemer**: articulos **knöpf**: latera seu costas, **krieben** uel **wänd**: os in corde, **das krütz**: crura, **leuff**: pedes, **klawen**. Coxas seu clunes, **schlegel**: armos, **büg**.

¶ Cerua animal aspectu egregium est, mutilum cornibus, ceruo minus, uisu acuto, miræ uelocitatis. Quaterna ubera habet, ut uacca, Aristot. Ex eodem supra in historia uaccæ exposui cur mammas binas inter femora habeat.

C.

Ceruorum mira uelocitas est, ut amplius patebit capite quinto, cum de uenatione ipsorũ dicam. Fluuios etiam & mare tranant, ut capite quarto explicabitur. ¶ Cerui mares, ut omnium ferè animalium, uocem grauiorem quàm fœminæ mittunt. Vox autem maribus in hoc genere, cum tempus coëundi est, (de qua plura inferius:) fœminis autem cum metuerint; breuis uox fœminæ est, maris productior, Aristot. Ceruus & lepus, utpote timida animalia acutam ædunt uocem, Idem in Physiognom. Ceruus unus cum pluribus ambulat fœminis sui generis; rarò autem plures cerui mares simul incedunt, nisi ætate minores fuerint, quorum multi quandoq; uetulum comitantur, eiq; obediunt, & coitu in eius præsentia abstinent, Albertus. Ceruus si erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere eum insidiæ possunt; sin demissas, facile interimitur, Aristot. Cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi, Plinius. Rectis auribus acutissimè audiunt, summissis uerò nihil, Solinus. Erasmus hæc Plinij & Aristotelis testimonia citat in prouerbio, Auribus arrectis, quanquam

quam enim & aliæ animantes (nam ſoli homini immobiles ſunt) ſi quid eminus audierint auriculas ſurrigant: ceruo tamen ijs arrectis peculiaris & acerrima auditu percipiendi uis eſt. Cerui cum maria tranant, non uident terras, ſed in odore earum natant, Plinius. ¶ Ceruum ruminare planum eſt: degit enim aliquando cum hominibus: alioquin ex feris nullum ruminare conſtat, Ariſtot. Ruminant ſylueſtrium cerui, cum à nobis aluntur, Plinius. Fama eſt elaphoboſci pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus, Plinius. Elaphoboſci ſemen contra ſerpentium ictus datur in uino: fama eſt hoc pabulo ceruas ſerpentum morſibus reſiſtere, Dioſcorid. 3.78. Hinc nimirum etiam ophioctonon, & ophigenion appellari meruit. Inuenio & elaphicon appellari, & Romanis cerui ocellum. Apud Heſychium & Varinum ἐλαφοβοσκὸς maſculinum & oxytonum nomen ſcribitur: Alij elaphoboſcum genere neutro proferunt. Ruellius in Gallia uulgo gratiam Dei nominari ſcribit, & apud Sueſſionenſes herbam copariam, quod ea utantur ad uulſa, rupta. Deſcribit autem eam lib. 3. cap. 48. Simplicius (quàm canes herbam qua ſibi contra ſerpentes medentur) ceruæ monſtrauere elaphoboſcon, Plinius. Herba in Montepeſſulano auricula leporis dicta, cuius folia ad lithiaſin pota cõmendant, elaphoboſcon ab aliquibus creditur: radice eſt alba, ſimplici, ut in apiorum generibus, non inodora, floribus luteis per umbellas digeſtis, caule ramoſo, cubitali, folijs quadrantalibus, ſpecie quodammodo plantaginis minoris, ſed minoribus, & cum primum erumpunt auriculas muſculorũ referentibus. Naſcitur locis aſperis & ſiccis, rara apud nos, circa Baſileam frequentior. Sed Hieron. Tragus aliud elaphoboſcon facit, paſtinacæ ſcilicet hortenſis genus illud, ſi bene memini, quod ſylueſtri ſiſeri (ut Fuchſius uocat) ſimillimũ eſt. Eſt & elaphoſcorodi herbæ deſcriptio apud Dioſcoridem, ſed non genuina illius authoris. Aphroſcorodon quidem alio nomine allium Cyprium uel Vlpicum nominatur, prægrande, &c. Dictamnum herbam extrahendis ſagittis cerui monſtrauere, percuſſi eo telo, paſtuq; eius herbæ eiecto, Plinius. Cretenſes iaculandi periti feras capras in uerticibus montium paſcentes percutiunt: eæ accepto uulnere, ſtatim dictamnum herbam comedunt, & e ueſtigio iacula excidunt, Aelianus. Hinc forte qui de medicina Arabice ſcripſerunt pulegium ceruinum appellant hanc herbam. Pulegij hortenſis genus ſylueſtre eſt, undiquaq; ſimile aut idem potius horteſi, niſi tenuius & acutioribus folijs prodiret. Id in Sabaudia circa Lemannũ lacum uidi copioſum, & circa Montempeſſulanum, ubi ſi recte memini ceruinum cognominant. Sed alia eſt dictamnus, quanquam uires in medendo non diſſimiles ſortita. Meſcatrameſir & deferulij, uetus interpres uocabulorum Auicennæ pulegium ceruinum interpretatur. Ariſtoteles non ceruos, ſed capras ſylueſtres in Creta dictamni paſtu ſagittis abſolui tradidit: Vide ſupra in Capris ſylueſtribus Creticis. Smilacem aſperam aliqui hodie in Italia uocant rubũ ceruinum. Spina ceruina uulgo ab Italis nominatur frutex ſpinoſus, cuius granis diuerſo tempore decerptis ad diuerſos colores noſtri utũtur, ſermo uernaculus appellat **Kreützbeere**. Hunc quidam rhamni generibus adnumerant, quos Matthæolus teprehendit. Rhamnum tamen à Romanis ſpinam cerualem dici, inter nomẽclaturas apud Dioſcoridem legitur. Seſeli monſtrauere ceruæ enixæ à partu, Plinius: Primum ſeſelis genus, quod Maſſilienſe Dioſcorid. uocat, intelligo. Seſeli Aethiopicum, ut mihi quidem uidetur & Leonharto Fuchſio, noſtrates radicem ceruinam albam appellant: ea perquam craſſa, longa, & amara eſt, & reſinoſa. Alia minor eſt, radice foris nigra, ſubdulci, reſinoſa, ceruinã radicem nigrã uocamus: Fuchſius ſeſeli Peloponneſiacum facit: quod facilius crederem ſi locis humidis naſceretur, ego ſemper in ſiccis reperi. Cerui mares duntaxat, ſolani genus ſyluaticum, noſtri baccas ſoporiferas uocant, (de quo pluribus dicam in Suum hiſtoria) & ſimiliter ſambucum ſyluaticam ſiue montanam, cui in umbellis grana cocci inſtar rubent, mirum in modum amant: & per æſtatem illic plerunq; uerſantur ubi hæ plantæ uirent: ſolent enim iiſdem ferè locis naſci. Depaſcuntur autem frondes tantum, non etiam baccas. Fœmina utriſq; (tum ſolano tum ſambuco iam dictis) abſtinet: niſi cum fœtum maſculum geſtat: tunc enim marium inſtar eis delectatur, Hieronymus Tragus. Serpentes etiam à ceruis eduntur, ſiue naturæ quodam odio, ſiue ut morbis quibuſdam medeantur, ut mox capite quarto dicam. Quin & ſuibus ſerpentes in pabulo ſunt, Plinius 11. 53. Quanquam non ignoro (inquit Hermolaus) diſſidere ſerpentes & ſues, &c. quia tamen pars hæc ex Theophraſto ſumitur libro eius quinto de ſtirpium cauſis, ferè adducor ut ita ſcribendum putem. Quin & ceruis ſerpentes in pabulo ſunt, & alijs uenenũ eſt. Ἔλαφοι τοὺς ἔχεις ἐσθίουσιν, ὑφ' ὧν τὰ ἄλλα θνήσκουσιν, id eſt, Viperas cerui edunt, à quibus interimũtur alia, Theophraſtus. Ceruus herba cinare uenenatis pabulis reſiſtit, Plinius & Solinus. Cerui morſi uel à phalangio, uel à quouis generis eiuſdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodeſſe putatur, ſed non caret faſtidio, Ariſtot. & Aelianus. Percuſſi à phalangio, quod eſt aranei genus, aut aliquo ſimili, cancros edendo ſibi medentur, Plinius. ¶ Cerui cornua abijciunt, ut ſupra dixi cap. 2. Pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreoli, Galli fumees appellant. ¶ Ceruorum lachryma cur ſalſa & improba ſit: aprorum uerò dulcis, Plutarchus in libro de cauſis naturalibus quæſtione uiceſima, his uerbis exponit. In cauſa eſt (inquit) temperamentum iſtorum animalium, quod in ceruo frigidum eſt: in apro feruidum & igneum: quamobrem hic ſe opponit perſequentibus, ille fugit: quo quidem tempore præcipuè, propter iracundiam, mouẽtur lachrymæ. Nam cum copioſus ad oculos calor efferatur, (iuxta hoc carmen, φρίξας εὖ λοφιήν, πῦρ ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς. Ille riget ſetis, oculi ſimul igne refulgent:) dulcis fit qui eliquatur humor. Sunt qui lachrymas à ſanguine perturbato excitari ſepararíq; tanquam ſerum à lacte exiſtiment, ut Empedocles: Quoniam

igitur aſper (τραχὺ αἷμα, malim παχὺ, id eſt craſſus) & ater aprorum ſanguis eſt propter caliditatem, ceruorum contra tenuis & aquoſus: conſentaneum eſt ut quod ab eo per iracundiam uel metum excernitur, ſimiliter ſe habeat. Hunc locum etiam Cælius tranſtulit lib. 12. cap. 5. Idem mox ab initio libri triceſimi occultam & incognitam ait eſſe cauſam cur ceruis ſalſuginoſæ manẽt lachrymæ, ſuibus dulces dum capiuntur. Bezahar propriè eſt lapis qui dicitur lachryma cerui, quę generatur in ceruis: quia cerui comedunt uiperas, maximè in Perſia: Et hic lapis eruitur etiam è terra et fodinis, ut tradit Tiphaſi Arabs in libello de gemmis, qui ex Arabico in Latinum ſermonem translatus eſt. Quandoqꝫ tamen bezahar appellatur quoduis antidotum ueneni, Andreas Bellunẽſis. Vide plura inferius capite ſeptimo. Cerui montes excelſos non aſcendunt, ut qui nimium corpulenti, ad planiciem magis quàm montes idonei ſint: quamobrem ſyluas & ualles, & fluminibus uicina loca frequentius habitant. Cerui gaudẽt ταῖς ὀργάσι, Pollux. Eſt autem ὀργὰς, uel ὀργὰς γῆ, ἡ ἀργὴ καὶ ἀνέργαστος, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τὰ φυτὰ πρὸς αὔξησιν ὀργᾶν: λοχμώδης καὶ ὀρεινὸν χωρίον: ἡ εὔγειος καὶ σύμφυτος, καὶ λιπαρὰ καὶ ἀκμαία γῆ, Varin. Hoc eſt, Orgas eſt locus incultus, ſyluoſus aut nemoroſus, ubi ſolum bonũ & pingue eſt. Apud eundem tamen ὀργάδες etiam pro cultis locis exponitur: item ὀράδες, loci ſyluoſi. Dora ciuitas eſt Aſſyrię deſerta, marginibus amnis (Euphratis) impoſita: In quo loco greges ceruorũ plures inuenti ſunt: quorum alij confixi miſſilibus, alij ponderibus eliſi remorũ, ad ſatietatem omnes pauerunt: Pars maxima natatu adſueta ueloci alueo penetrato incohibili curſu euaſit ad ſolitudines notas, Ammianus Marcell. libro 24.

¶ Cerui tempore libidinis efferantur, & certant pro fœminis, ſeqꝫ mutuis interdum uulneribus uel mortis periculo conficiũt, idqꝫ præcipuè faciũt in fine Auguſti, quo tempore Arcturi ſydus cum Sole oritur, Albertus. Hinc eſt nimirum quod ἀρίζηλον γένος ἐλάφων Oppianus dixit. Fœminæ licet prius conſerantur, non concipiunt ante Arcturi ſydus, Solinus. Cum mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graueolentiam quiſqꝫ ſolitarius ſcrobes fodit: fœtent ut hirci: facies quoqꝫ eorum nigreſcit aſpergine, ut hircorum: deguntita, quouſqꝫ imber accedat, tum paſcua repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia ſalax animal ſuapte natura eſt, atqꝫ etiam quia pingui abundat, Ariſtoteles. Mares generis huiuſce cum ſtatutum tempus Venerem incitauit, ſæuiunt rabie libidinis efferati, Solinus. Fœminæ à conceptu ſeparant ſe: At mares relicti rabie libidinis ſæuiũt, fodiunt ſcrobes, tunc roſtra eorum nigreſcunt, donec aliquando (aliâs, aliqui) abluant imbres, Plin. Vehementi amoris libidine flagrant, ut tanquam gallinacei (& reliquæ aues) totos dies ad Venerem non ceſſent incumbere, Gillius ex Oppiano. Iam mares ſoluti deſiderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi ſe præpingues ſenſêre, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus: & aliâs ſemper in fuga acquieſcunt, (ut in uenatione ipſorũ dicam cap. 5.) Plinius. Inter ea, quæ animal generant, augenturqꝫ magnitudine inſigni, nec Ceruæ mares ſuos patiuntur, niſi raro: nec uaccæ tauros: propter rigorem genitalis, nimiamqꝫ tentiginem, ſed clunibus ſubſidentibus ſemen recipiunt genitale: ſic in ceruis manſuetis fieri uiſum eſt, Ariſtotel. Cerui non ſimiliter atqꝫ aliæ feræ coëũt: neqꝫ enim ſtantes, neqꝫ cubantes, ſed magna celeritate currentes ineunt fœminas, ſimul & tametſi properantes fugere uxores pedibus amplectũtur, non earum tamen curſum retardare poſſunt: ſed inexorabiles illæ ad conſiſtendum, maritos ferunt, & fugere perſeuerant: ij autem duobus pedibus quantum poſſunt, curſimqꝫ ſequentes coitum abſoluunt, Oppianus. Taurorum ceruorumqꝫ fœminæ uim non tolerant, ea de cauſa ingrediuntur in conceptu, Plinius. Cerua plurimum ſubſidens coit, ut dictum iam eſt: marẽ enim ſuſtinere nõ poteſt, ob eius contentiſſimũ impetũ. Veruntamen aliquando etiam ſuſtinent modo ouium, & ſocias declinant, cum turgente iam Venere coitum appetunt. Mas non in eadem immoratur, ſed mutat: breuiqꝫ interpoſito tempore, aliam atqꝫ aliam ſupergreditur, Ariſtotel. Cerui in coitu uiciſſim ad alias tranſeunt, & ad priores redeunt, Plinius. Coitus ab Arcturo, menſe Auguſto & Septembri: implentur paucis diebus, & ab eodem multæ, Ariſtoteles. Conceptus ceruarum poſt Arcturi ſydus, Plinius. Simi, libidinoſi eſſe conijciuntur, à ceruorum ſimilitudine, Ariſtoteles. Ad decimum oct. cal. Octobris, cerui libidinari incipientes, catulientiũ ceruarum conciliabula quærunt, & uelut ad forum Veneris undiqꝫ conueniunt, Budæus. Et rurſus, Libidine (quem in eis affectum Galli uocant le rut ou reut d'ung cerf, Germani **brunſt**/ id eſt ardorem) flagrantiſſima admiſſarij ad menſem agitãtur, tuncqꝫ rabie pruriginis efferati, & canes & homines atrociter inuadunt quũ primum aſpexerũt. Deinde paulatim deſæuientes, alterum paulò minus menſem abſumunt. Vox maribus cum tempus coëundi eſt, fœminis autem cum metuerint, Ariſtoteles. Rancere (reer Gallicè) fictitia uoce tunc dicuntur (cum libidinantur mares, & fœminas uocant, ſiue elato capite gutture pleno, ſiue ad terram demiſſo:) Rancentes autem ololygones tunc uocantur: Rancor, ipſe clamor, Budæus. Germanis **brülen**, Ololygon apud Ariſtotelem proprie dicitur de uoce ranarum mariũ libidinis tempore. Solet ceruus ex macie hyberna, ac tabe libidinoſi temporis ſub menſem uiciſſim Maium cito in corpus ire, è gregarijſqꝫ cateruis ac locis abditis & abſtruſis, in quibus delituit, emigrans, in loco delecto ſtabulari, (giſter, Gallice) unde commoda & propinqua ſit pabulatio, (les uiandes, Gallicè:) illicqꝫ uelut in æſtiuis inſtauratiuũ decorẽ ac ſaginã (uenaiſon, Gallicè:) recipere. Hac habitudinũ uiciſſitudine nunc flaccẽtes, nũc ſtrigoſi: tũ eualeſcentes, tũ obeſi: aliâs corniculoſi & ſublimes, aliâs mutili & inermes, & tanquã pudibũdi apparent. Phyſici referũt ceruũ purgationis indigũ apia comedere, Aelianus in Varijs. Sed hoc ad ceruam pertinet, quæ nõ ſelino, id eſt apio,

ſed

ſed ſeſeli herba, ante partum purgationis gratia utitur: ut duplex in Aeliani codicibus error ſit; ſiue authoris ſiue librariorũ, alter quod τὸν ἔλαφον δεόμενον, &c. in maſculino genere legitur pro fœminino, alter quod ſelina pro ſeſeli. Fœminæ ante partum purgantur herba quadam, quæ ſeſelis dicitur, faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas, quæ aros & ſeſelis appellantur: paſtæ redeunt ad fœtum. Illis imbui lactis primos uolunt ſuccos, quacunque de cauſa. Cicero dicit ceruas paulò ante partum perpurgare ſe quadam herbula quæ ſeſelis dicitur, Gillius. Silis uel ſeſelis folia quoque utilia ſunt, ut quæ partus adiuuent etiam quadrupedum: hoc maximè paſci dicuntur ceruæ parituræ, Plinius. Græci ſeſeli, ut ſinapi, neutro ſemper genere proferunt, non ſeſelis in recto. Eius tria ſunt genera, ſed uſitatiſſimum quod ueteres Maſſilienſe uocant: & uulgo hodie ſiler montanum. Id non alibi copioſius uidi, quàm in Gemmio uulgo dicto monte Sedunorum, circa thermas. Datur ut partus adiuuet capris quadrupedibusq́ aliis bibendum, Dioſcorid. Fœminæ per eſum ſileris uterum præparant, ut facilius concipiant: eò quod propter duritiam uirgæ non accipiunt ſemen niſi fugiendo, Albertus. Sed cum authores omnes non ad conceptum, ſed partum faciliorem ceruas hoc pabulo uti conueniant, Albertum erroris inſimulare non dubitabo. Quæ ex feris mitigentur, non concipere tradunt, ut anſeres: apros uerò tardè, & ceruos, nec niſi ab infantia educatos, Plinius. Hinnuli uere naſcuntur, Xenophon. Vterum ferunt octo menſes: pariunt magna ex parte unum: ſed nonnullas etiam geminos peperiſſe perſpectum eſt, Ariſtot. Octonis menſibus ferunt partus, & interdum geminos. A conceptu ſeparant ſe, Plinius. Incrementum hinnuli celere. Purgatio cæteris temporibus nulla euenit ceruæ: cum autem parit, pituitoſo quodam humore purgatur. Parere iuxta uias maximè ſolent metu belluarum, Ariſtot. In pariendo ſemitas minus cauent, humanis ueſtigiis tritas, quàm quæ ſecretæ ac feris opportunæ, Plinius. Idẽ Plutarchus ſcribit in libro Vtra animalium, &c. ſed imperitus interpres pro ceruis elephantos poſuit. Ferarũ quadrupedum cerua maximè prudentia præſtare uidetur, tum quia circa ſemitas pariat, quo ſcilicet belluæ propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrũ primum exedit, mox ſeſelim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem, Ariſtot. Et alibi, Ceruæ (inquit) ſtatim à partu edunt inuolucrum, ut dictum eſt, nec fieri poteſt ut id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipſæ arripiunt: uis in eo medica eſſe creditur. Cerua cum parit, τρίβον ἀνθρώπων ἀλεείνει. Οὕνεκεν ἀπρακτοι μερόπων θήρεσσι βέβηλοι, Oppianus: hoc eſt, ſemitas hominũ uitat. Nam humana ueſtigia belluæ auerſantur. Legendum uidetur, τρίβον ἀνδρῶν οὐκ ἀλεείνει, id eſt ſemitas uirorum non uitat. Nam & rem ita ſe habere, Plinius, Ariſtoteles, & Aelianus teſtantur: & idem ſenſiſſe poëtam, ex proximo uerſu, quo cauſam eius facti reddit, apparet. Inuolucrum fœtus, quod ceruam mox uorare diximus, Græci chorion uocant: ut habet lib. 9. hiſtoriæ animal. cap. 5. ex quo uerba eius iam ſupra recitauimus: uideo autem lapſum eſſe Plinium, qui non chorion ſed aron legerit, & interpretatus ſit: omnino enim illum Ariſtotelis locum ab eo translatum apparet: in quo barbari etiam dragonteæ, ut ipſi uocant, mentionem faciunt, quod inter ari cognomina eſt: quanquam ſimul & ſecundinæ. Præterea hinnulum ducens in ſtabula, aſſuefacit, quò refugere debeat. ſaxum hoc eſt abruptum, (petra diſrupta, alibi) uno aditu: quo loco eam ſi quis inuadit, expectare repugnareq́ affirmant, Ariſtoteles: qui & alibi idem repetit. Editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, ſaltumq́ demonſtrant, Plinius. Secundum uias (inquit Aelianus interprete Gillio) cerua parere ſolet, quod quidem ipſum ſapienter facere uidetur, uel quòd hinnulis ſuis inſidias à feris timeat fieri, uel quia celeritatis fiducia homines egregie contemnat. Non enim, tametſi infirmior, dubitat eos effugere poſſe: poſtea autem quàm ſe opimo corporis habitu affectam ſentit, non amplius iuxta uias partum edit, quod iam ſe minus accommodatam ad currendum intelligit: at enim uel in ſaltibus uel conuallibus parit, Hæc Aelianus: Cui Græca ad manum ſunt, cum Gillii translatione conferat. Erraſſe enim mihi uidetur uel interpres uel ipſe Aelianus. Neq́ enim de cerua apud ullum bonũ authorem legimus, quod ubi iam corpulẽtior eſt, iuxta uias parere deſinat, &c. Sed de ceruo mare hoc fertur, quod cũ pinguiorem ſe ſenſerit, ideoq́ tardiorem, loca remota & ſolitaria petat, Ariſtoteles & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Ex recentioribus quidam ſcribit fœtum à cerua occuli, ne à mare deprehendatur: quod cum neq́ ueterum authoritate, neq́ ulla obſeruatione certa confirmet, fidem apud me non meretur. Ceruæ non qualibet partus ſuos educant, teneros ſtudioſe occulunt: & abſconditos inter profunda fruticum uel herbarum pedum uerbere caſtigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugã robur, exercitio docent curſus, & aſſueſcunt ſalire per abrupta, Solinus. ¶ Hyeme extenuantur cerui, debilitanturq́: uere autem uigent maximè ad curſum, Ariſtot. ¶ Senectutem indicant dentes, cum aut pauci inueniuntur, aut nulli, Solinus, & alii, ut ſupra diximus in cornuum mentione, quibus ſinguli anni ramum adiiciunt, à biennio uſq́ ad ſextũ: & cum abiecta cornua renaſcantur quotannis unà cum adminiculis, id eſt infimis ramis: ætate prouectioribus ii non renaſcuntur, &c. Sunt qui tradunt ceruos ſenecta graues ſerpentium eſu recreari, ut proximo cap. dicam. Dicũt in capite cerui annoſi intra os oculi ueſpas & formicas generari & aliquãdo progredi, Albertus. Venatores aſſerũt, quod in ceruo natu grandi oſſe capitis ſub oculo terebrato ueſpæ concretæ & formatæ interius ex humore ſuperfluo, uel ut alii autumant, ex medulla prodeant euolantes: & tunc negãt eum poſſe diutius uiuere, niſi eſu ſerpentium renouetur: Aliquando etiam eodem modo ueſpas dicunt prodire concretas è naribus cerui, Author libri de naturis rerũ. Apparet autem

uel Albertum erraſſe,qui pro formatæ legerit formicæ, uel alterum qui contra: quod ad lectionem loquor:nam quod ad rem ipſam neq; ueſpas equidem neq; formicas in animãtis uiuæ corpore naſci crediderim:Et uerìſimile eſt ortum hunc errorem ex uerbis Ariſtotelis forſitan malè translatis, qui lib. 2. hiſt. an. cap. 15. uermes,non ueſpas,in capitibus ceruorum reperiri ſcripſit,ut ſupra recitaui.

¶ Vita eſſe perquàm longa hoc animal fertur,ſed nihil certi ex iis quæ narrantur,uidemus: nec geſtatio,aut incrementum hinnuli ita euenit,quaſi uita eſſet prælonga, Ariſtoteles:Idem lib.4.cap. 2.de partibus animal.Ceruus,inquit,felle caret:quare & longæuus eſt. Eſſe autẽ longæua quædam felle carentia, ut ceruum & delphinum, meminit etiam Cælius 4.17. Heſiodus(uerba ſunt Plinij) cornici nouem noſtras tribuit ætates,quadruplum eius ceruis:id triplicatum coruis. Heſiodi uerſus (quos in operibus quæ extant, nuſquam reperio)hi ſunt, Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων,ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος. Τρεῖς δ᾽ ἐλάφους ὁ κόραξ γηράσκεται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ Ἐννέα τοὺς κόρακας. Hos uerſus Heſiodi interpretatus uidetur quiſquis fuit,cuius carmẽ inter reliquas Maronis appendices extat:eſtq; huiuſmodi: Ter binos deciesq; nouem ſuperexit in annos Iuſta ſeneſcentũ quos implet uita uirorum. Hos nouies ſuperat uiuendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis ſecula ceruus, Alipedem ceruum ter uincit coruus: at illum Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales. Meminit Eraſmus in prouerbio Cornicibus uiuacior:Ariſtoteles(inquit)homine nullum aliud animal eſſe uiuacius arbitratur,excepto uno elephanto. Ζώει δ᾽ αὖτ᾽ ἔλαφος δηρὸν χρόνον,ἀρτεκέως δὲ Ἀνθρώπων γενεή τις ἐφήμισε τετρακόρωνον,Oppianus. Vita ceruis in confeſſo longa,poſt centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate, Plinius. Ad dignoſcendam uiuacitatem Alexander Magnus torques plurimis ceruis innexuit,qui poſt annum centeſimum capti,nec dum ſenij indicium præferebant, Solinus. Apud Peucetinos(Peucetios potius dixerim)aiunt eſſe Dianæ templum,ubi dedicata deæ uiſatur torques ænea(χαλκῆ ἕλιξ)cum inſcriptione,Diomedes Dianæ: Fertur enim ille torquem cerui collo addidiſſe,circa quam aucta ſit caro, & ceruus poſtea captus ab Agathocle rege Siciliæ in templo Iouis conſecratus,Ariſtoteles in Mirabilibus. Peucetia Italiæ regio eſt,aliis nominibus Calabria, Iapygia,& Meſſapia dicta. Ἕλιξ,ψέλλιον,Varinus.Meminit etiam Leonicenus in Varijs 1.92. Arcades aiunt Arceſilaum quendam in Lycoſura habitantem,uidiſſe ceruam ſacram Dominæ appellatæ (τὴν ἱερὰν τῆς καλουμένης Δεσποίνης ἔλαφον) ſenio grauatam, cui torques circa collum fuerit hoc uerſu inſcripta: Νεβρὸς ἐὼν ἑάλων ὅτ᾽ ἐς Ἴλιον ἦν Ἀγαπήνωρ: hoc eſt,Hinnulus fui captus cũ in Ilio eſſet Agapenor;quo quidem teſtimonio confirmari poteſt ceruum etiam elephanto longe uiuacius animal eſſe, Pauſanias in Arcadicis. Ceruus in uiuarijs compluribus annis ſuſtineri poteſt: nam diu iuuenis poſſidetur,quod æui longioris uitam ſortitus eſt,Columella.

¶ Febrium morbos nõ ſentit hoc animal:quin & medetur huic timori,(ut capite ſeptimo dicam,) Plinius. Patuit ceruos nunquam febreſcere,Solinus. Cerui ægri ramuſculos oleæ comedunt,& ſanantur,Ambroſius. Sed hoc remedium ad elephantos,nõ elaphos, id eſt ceruos, à ueteribus referri uideo. Elephas oleæ flore uel oleo ſibi medetur, Aelianus. Et chamæleonte deuorato, oleaſtro ſibi medetur,Plinius.Eodem remedio contra idem uenenum coruus etiam apud Plinium utitur. Phalangium non minus ceruis quàm hominibus pernicioſum exiſtit:à quo læſi celeriter pereunt,niſi ſylueſtrem hederam comedant:qua quidem adeſa, phalangij acerbitas nihil eis quicquam nocet, Gillius ex Aeliani Varijs: in quibus tamen nos legimus ceruum à phalangijs ictum cancros edere. Quod cerui omnes uiuos in capite uermes cõtineant,&c.ſuperius ex Ariſtotele & Plinio dixi.Nam quod ueſpas & formicas eis innaſci Albertus ſcribit, falſum exiſtimo. Cerui in fuga inteſtino dolent,quod eis tam infirmum eſt (tenue & imbecille) ut ictu leui rumpatur intus cute adhuc integra, Ariſtot.& Plinius. Cactus eſt genus ſpinæ, qua hinnulus ictus inutilia habebit oſſa ad tibias, Varinus. Ceruum Galli dicunt froyer,id eſt prurire,cum caput eius ſcabie afficitur,& pellis ſeparatur.

D.

De prudentia et ingenio cerui non pauca iam ante diximus, nõ repetenda niſi admonendi forte gratia. Ferarum quadrupedum cerua maximè prudentia pręſtare uidetur, tum quia circa ſemitas pariat,&c. tum quia hinnulũ ducens in ſtabula,aſſueſacit quò refugere debeat,&c.ut ſupra dictum eſt. Hinnulos tenellos adhuc abſcondit:poſtea ad curſum maturos aſſiduè exercet, & fruteta tranſilire docet,ne dum per loca fruticibus arbuſtisq; conferta currunt, cornibus hæreant & capiantur, Albertus. Cicures multis in locis Heluetiæ Germaniæq; cerui publicè in foſſis circa mœnia aluntur,ut cum libuerit magiſtratui habeant quod uenentur. Ii ad uocantium ex alto uoces accurrunt, maxime cum cibi præſertim panis deijciendi ſpe alliciuntur. Mithridates Ponticus cum ſomnũ caperet,ſui corporis cuſtodiam non modo ſatellitibus cõmittebat:ſed & tauro,& equo,& ceruo,quos manſuefactos habebat. Ii enim ad cuſtodiam eius dormientis aduigilantes,ſi quis accederet,quod ex ipſa reſpiratione ſtatim percipiebant,ille mugitu,alter hinnitu,ceruus ſua propria uoce, eum è ſomno excitabant, Aelianus. Ptolemæus ſecundus,quem etiam Philadelphum appellant,cerui hinnulum munere accepit:quem cum aleret,ſic ad Græcum ſermonem aſſueſecerat,ut loquentes intelligeret,cum tamen ante hunc ipſum creditũ eſſet,ſolam Indorum linguam ceruos percipere, Aelianus, & ex eo Cælius 23. 34. Cerui ingenioſi ac timidi ſunt, Ariſtotel. Et alibi, Ceruæ (melius cerui,ut utrunq; ſexum comprehẽdamus:quod Attici etiam in fœminino faciunt)timidæ ſunt;nam ſanguis

earum

earum fibras non continet, ideoq; non spissatur, Aristotel. Frustra ceruis tanta nascuntur cornua, cùm eis in pugna non solum contra feras aut canes, sed ne contra lepores quidem uti ausint, Oppianus. Cerui timiditas ceruos pro fugitiuis dici, & uirum ceruinum pro timido, in causa est, ut explicabimus capite octauo, parte prima: & ultima inter prouerbia. Timidissimum animal est ceruus, lepus, oues, quæ omnia pilum habent mollissimũ, Aristoteles in Physiog. Timidi sunt homines quorum facies est carnosa: item quorum collum est tenue & oblongum: & qui uocem ædunt acutam: nam eadem in ceruis similiter reperias, Ibidem. Ceruorum quidam audaciores sunt, qui homines transeuntes per syluas inuadunt: alij fugiunt, Albertus. Ceruus non inscius dextrum suum cornu usui magno hominibus esse, hoc ipsum inuidia flagrans, ne tanto bono homines fruantur, in terram occultat, Aelianus. Sed hac de re plura dixi capite tertio. Miro natalis soli desiderio tenentur, non Hellespontiaci solum, ut Aelianus prodidit: sed cerui omnes, ut audio, pulsi locis ubi educati sunt, & meliora quandoq; pascua nacti, semper ad pristina redire solent. Mas cum pinguerit, quod ualde tempore fructuum fit, nusquam apparet, sed longè secedit, ut qui pondere suæ corpulentiæ capi se posse facilius sentiat, Aristoteles & Plutarchus, ut supra etiam retuli cap. 3. cõtra Gyllium qui fœminis parientibus hoc adscribit. Latent etiam (ut supra dixi) cornibus amissis, uel tanquam inermes se esse & imbecilles sibi conscij, uel pudore quòd arma decusq; suũ amiserint, Oppianus, Aelianus & Simocatus. Abiecta cornua defodiunt, non quouis in loco, sed in remotis & condensis arbustis: præcipuè alterum, siue dextrum, siue ut alijs placet sinistrum, tanquam ui medica efficacius, quam hominibus inuideant. Apud Horum legimus ceruum suos dentes, qui exciderint, humo infodere, quod quidem non cerui, sed elephanti est, ut in historia eius capite tertio dicam. Cauere etiam dicuntur, ne quando in uulnera, quæ acceperint recentia, Solis radius incumbens priusquam obducantur, carnem putrefaciat, Aelianus. Fugiunt uenenata: & si iacula ueneno infecta in loca eis cõsueta emittantur, recedunt, Albertus. Dictamnum ipsi prodiderunt, dum eo pasti excutiunt accepta tela, herbam quoq; quam cynaren uocant, contra noxia edunt gramina, Solinus. Animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; mirentur, Plinius. Mulcentur fistula pastorali & cantu, Plinius. Pastorum musica sæpe ita oblectari ferunt, ut interim negligant pascua. Mirantur sibilum fistularum, Solinus: Quamobrem sibilo & cantu uenantiũ capiuntur, ut sequenti capite dicam. ¶ Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes: Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus: nec uident terras, sed in odore earum natant, Plinius. Si maria tranant, non aspectu petunt littora, sed olfactu: infirmos ponunt in ultimo, & lassorum capita clunibus per uices sustinent, Solinus. More classis nauium (Gyllius ex Oppiano) mare transnant, unus ante cęteros natat, dux ad transmittendum: hunc alter capite innitens tergo, insequitur: & similiter cæteri deinceps subsequuntur. Cum autem primus prænatando defatigatur, ad extremum agmẽ recurrit, & caput in alterum inclinans, paulum à labore recreatur. Secundus recens, defatigato succedens anteit, atq; alij omnes in aliorum uicem succedentes, duces efficiuntur: pedibus tanquam remis utuntur, cornua excelsa tanquam uela uentis permittunt, Hæc Oppianus. Idem scribit Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 121. In Amano, Libano, & Carmelo, Syrię montibus (inquit Aelianus) cerui nascuntur, qui cum in Cyprum transmittere uolunt, gregatim ad littora perueniunt, ibiq; tandiu secundos uentos præstolantur, dum per placatissimam quietem belle sibi flare senserint, tum fidenti animo sese traijcere mare ingressi, & ordine natant, & uero in antecedentium tergo subsequentes capita reponunt: ac nimirum dux idcirco retrocedit, quia non habet ubi nitatur, & post omnes clunibus proximi antegredientis nitens, ex labore quieti sese dat, simul & extremum agmen ducit. In Cyprum ideo transnant, quòd pastionum, quæ illic amplissimæ esse dicuntur, desiderio tenentur. Et profecto adeo feracem Cyprij se incolere regionem testantur, de agrorum ut bonitate Aegyptijs non concedant. Eodem modo Epirotici cerui in Corcyram, quæ contra Epirum est, mare transeunt, Aelianus. Manifesta est negligentia illius qui Elegiam cõposuit, cuius initium est, Ἱραὶ τῷ Φοίβῳ πολλὸν δ' ἀγὰ κῦμα θέουσαι ἤλθομεν αἱ ταχιναὶ τόξα φυγεῖν ἔλαφοι: Siue ea Delus sit, siue quæcunq;. (εἴθ' ἡ Δῆλος ἔην, εἴθ' ὅστις ἔην: lego, εἴθ' ἄδηλος ἔην, &c. hoc sensu, siue is author incertus est, siue quicunq; tandem.) Dicit enim ceruas ex Corycio iugo delapsas, è Cilicio littore in Curiada acten tranare: & addit, Μυρίον ἀνδράσι θαῦμα νοεῖν πάρα, πῶς ἀνόδευτον χεῦμα δι' ἠερίων ἐδράμομεν ζεφύρων. A Coryco enim in Curiada acten circumnauigantes, nec zephyrũ, nec insulam à dextris habent, nec transitum ullũ à sinistris, Strabo non procul à fine libri 15. ¶ Pugnantes in pascuis, uictori ut domino obediunt, Albertus. Et alibi, In pugna tempore libidinis uictus omnino paret uictori, & sequitur ipsum tanquam herum.

¶ Amantur ab attagenis. Ceruos cum lupis aggregari fabulantur in lucis Venetorum, ita illic mansuescunt feræ, Strabo lib. 5. ¶ Ceruis quoq; est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium: urgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinius. Ab urso nõnunquam inuaduntur, Aristot. Thôës, id est lupi ceruarij plures simul ceruum inuadunt laniantq;: Nam uulneratum (sagitta scilicet) effugientem persequuntur: ὁ δ' αἱμάσσων ὀδύνῃσι βεβρυχὼς ὀλοῇσι περίπλεος ὠτειλῇσιν, ἄλλοτ' ἐπ' ἀλλοίων ὀρέων διαπάλλεται ἄκρας, οἱ δὲ μιν οὐ λείπουσιν, &c. ut elegantissimus poëtarum Oppianus lib. 2. de piscatione describit in historia amiarũ pugnę cõtra delphinum, Idem alibi ceruos à lyn-

cibus inſeſtari canit. Homeri uerſus, quomodo thôes ſaucium inſequantur ceruum, ex libro undeci mo Iliados, in Thôe poſt Lupum recitabo. Fugit ceruus cum arietem uidet, Horus. Timent cerui gannitum uulpium, Albertus. Primo & ſecundo generi aquilarum, non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum, inſidens cornibus aquila excutit in oculos, pennis ora uerberans, donec præcipitet in rupes, Plinius. ¶ Elephantorum anima ſerpentes extrahit: ceruorum item urit, Plinius. Et alibi, Ceruis eſt cum ſerpente pugna: inueſtigant cauernas, nariumq; ſpiritu extrahunt renitentes. Serpentes hauriunt, & ſpiritu narium extrahunt de latebris cauernarum, Solinus. Exitio ſerpentibus eſſe ceruos nemo ignorat, & ſi quæ ſunt extractas cauernis mandentes: Nec uero ipſi ſpirantesq; tantum aduerſantur, ſed membratim quoque, fugantur nidore cornus ceruini ſi uratur: Pelles cerui ſubſtratæ ſecuros præſtant ab eo metu ſomnos, &c. Plinius. Mirifico quodam naturæ munere ceruus ſerpentem funditus uincit: neq; enim ipſum, tametſi hoſtis in latebram abditus, effugere poteſt. Etenim ille naribus ſuis in ſerpentis cauernam incumbens, uehementiſſimè inſpirat, & ſpiritu ſuo quaſi amatorio quodam alliciens extrahit, inuitumq; profert, ac nimirum procumbentem illam mandere ingreditur: Quod hyeme facere maximè ſolet, Aelian. Videtur ſanè Aelianus rationem qua ceruus ſerpentem è latibulo extrahit ignoraſſe, ideoq; philtro hanc uim comparaſſe: ac ſi ita à cerui ſpiritu traheretur, ut à magnete ferrum, à ſuccino paleæ. Solet enim ad occultas huiuſmodi cauſas hominum inſcitia confugere, nempe ad totius ſubſtantiæ proprietatem tanquam ad ſacram imperitiæ anchoram. Quòd ſi eo tanquam philtro ſerpens allicitur, non antipathia ſed ſympathia quædam inter cerui & ſerpentis naturam fuerit. Sympathiam appello tacitum quendam naturæ conſenſum, & ueluti amorem mutuum. Atqui ipſe Aelianus hoſtem cerui appellat ſerpentem, & alij authores, ut audiemus, omnes. Defendat aliquis ſpiritum ſaltem cerui gratum eſſe ſerpentibus, ſiue caloris ratione, quo ut ualde egent propter naturę ſuæ frigiditatem, ita uehementer deſiderant: ſiue alia quadam ignota, unde hoc etiā eueniat, quod Plinius tradit, ut è ſummo cerui gutture (ex quo ſcilicet ſpiritus meat) uſtis oſſibus, ſerpentes congregari dicantur. Reſpondeo, Cum plurimę cerui partes ſerpentibus aduerſentur, ita ut uel auertant earum morſus (ut authores referunt, & nos partim quinto partim ſeptimo cap. recitabimus) uel morſis iam læſisq; ueneno ſingulari remedio ſint: non ueriſimile eſſe quod Plinius de gutture uſto ſcribit, præſertim cum id neq; authoritate alia ulla, neq; experimento conſtet. Quamobrem non ſpiritum cerui, quatenus à ceruo proficiſcitur: ſed coniunctum illi calorem, quatenus calor eſt, ſerpentes ſequi conceſſerim: pręſertim cum (ut Aelianus ſcribit) hyeme potiſſimum ita fieri contingat: quo tempore etiam reliquæ animantes, ſomno id temporis & frigido ueterno obnoxiæ (ut mures alpini apud nos) ſi incaluerint, moueri & interdum progredi ſolent. Calfieri autem latibulum ſerpentis ſpiritu tantum immiſſo poteſt, eo ſcilicet modo quo frigidas hyeme manus fouemus. Hinc fortaſſis Aelianus dixit, ceruum naribus admotis uehementiſſimè in ſerpentis cauernam inſpirare. Simpliciter quidem inſpiratio eſt, cum aër externus ab animate attrahitur: expiratio uero, cum internus emittitur. Aelianus autem ſentire uidetur ceruum expirantem, id eſt emittentem halitum ſuum, illum inſpirare, hoc eſt immittere in latibulum. Ego contrario modo ſerpentem trahi exiſtimo, ceruo nimirum non emittente halitū, eoq; implente latibulum, ſed potius aërem latibuli quantum poteſt exhauriente, ut reſpirationis ſuctu eo euacuato ſerpens ſequatur, nō aliter quàm uinum aut alius liquor canali immiſſo, & aëre extracto: quo quidem modo etiam cucurbitulæ ſanguinem hauriunt. Et ſic propriè ſerpentem trahere, licet inuitum & renitentem, ut ipſe Aelianus & alij ſcribunt: ſuperiore enim modo non inuitus ſed ſponte progrederetur ſerpens, gratum ſibi calorem ſecutus, ut uerno ſolet cum Solis calorem percepit. Rurſus opponi poteſt, quòd Plinius inquit, cerui animam ſerpentes urere: atqui extracto hauſtoq; aëre uri non poſſunt, halitu autem ſuo immiſſo & in latibulum continuo ductu inſpirato poſſunt. Dicam non tanti apud me Plinij uerba eſſe, quanta rei ipſius ratio certis argumentis conſiderata. Aſtipulatur opinioni meæ ſiue Oribaſius ſiue alius author, cuius commētarios in Hippocratis aphoriſmos Io. Guinterius Andernacus primus noſtro ſeculo in lucem dedit, is in libri primi aphoriſmum uiceſimum nonum ſcribens, ad quæſtionem qua ratione ſemen uiri genitale ad fundum uſq; uteri perueniat, Sciendum (inquit) ſic matricem illud exugere, quemadmodum ceruus ad orificium cuniculi appoſitis naribus, inde extrahit ſerpētem. Qui Geoponica Græca collegit, libro 19. cap. 5. Xenophontem teſtem adducit, quod ceruus ſpiritu ſuo (ſic ipſe uerto) ſerpentem ceu uertigine affectam ad ſeſe adducat & rapiat attrahendo: ubi Græce ſic legitur, Ἔλαφος ἀνιμωμένη καὶ ἐφελκομένη τῷ πνεύματι σκοτοῖ τὸν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτὴν. Cornarium qui hęc rectè conuerterat Andreas à Lacuna temere reprehendit, & ita reddenda fuiſſe ait, Exhauſtus ceruus ac uulneribus exaſperatus, ſuo ſpiritu ſerpentē obtenebrat, ad ſeſeq; trahit: & in caſtigationibus ſeorſim ſubiectis, ἀνιμᾶσθαι, inquit, exhauriri exagitariq; eſt: ἐφελκοῦσθαι autem exulcerari, nec non exaſperari uulneribus: quæ quidem interpretationes tam ridiculæ hoc in loco ſunt, ut refutare pigeat. ἐφελκοῦσθαι quidem rectè exponit, ſed nihil ad hunc locum, ubi ἐφελκομένη per epſilon in ſecunda ſyllaba & omicron in tertia legitur, hoc eſt attrahens: non ἐφηλκωμένη, ut ipſe ſomniat, per η. & ω. fefellit eum puto quod ſequitur uerbum καθέλκει, quaſi idem repeteretur. Cæterum ἀνιμᾶν uel ἀνιμᾶσθαι, exhaurire quidem ſignificat: non ita tamen ut animal uiribus exhauritur & deſtituitur, uel ſanguinis ſudorisq; fluxu, aut labore debilitatur: ſed propriè aquā uel alium humorem alicūde, ut ex puteo, exhaurire,

καὶ

καὶ ἄνω ἕλκειν ἱμάντι, id eſt loro extrahere, ſeu attrahere ſurſum: uſurpatur uerò etiam de ijs quæ ſine fune quouis modo ſurſum trahunt: quod etſi multis teſtimonijs clariſſimũ facere poſſem, nolo hac in re eſſe prolixior: cui uacat & libet, adeat Varini dictionariũ. Caue ne in ſerpentẽ incideris cum ex latebris cerui anhelitu extracta, effugerit: tum enim propter iracundiam uehemẽtius ei uenenũ eſt;

Ἔξοχα γὰρ δολιχοῖσι κινωπησαῖς κοτέουσι
Τρόχμαλάδ', αἱμασιαῖς τε καὶ εἰλυὸς ὀφέοντες,
Νεβροτόκοι καὶ ζόρκες, ἀνιχνεύουσι δὲ πάντα,
Σμερδαλέη μυκτῆρος ὑπαποφέροντες ἀϋτμῇ,

Nicander in Theriacis. Simili ſanè modo arietes etiam marini phocas in ſubterraneis ſaxis conditas odorati, narium illecebra quadam acri attrahunt, exhauſto ſcilicet aëre inter ſe & uitulos intermedio, ut Aelianus ſcribit. Ceruus poſt eſum ſerpentium in aqua ſe mergens, utcunq; ſiti infeſtante non bibit tamen; hoc ſe periculo mortis facturum ſciens: interim uero lachrymas emittit, quæ in lapidem bezahar dictum uertuntur, ut pluribus dicam capite ſeptimo. Serpentes quidam ceruini dicuntur, ſimiles nigris illis, qui in multis regionibus præcipuè Apulia notiſſimi ſunt nec multum ueneni habent, Monachi in Meſuen. Grammatici Græci elaphon, id eſt ceruum etiam inde appellatum uolunt, quaſi ἕλοφον, διὰ τὸ ἕλκειν τοὺς ὄφεις καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων, quoniam ſerpentes naribus trahat & occidat: uel ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, hoc eſt à ſerpentibus abigendis: nam cum latent ſerpentes, cornu ſaxo affricat, unde odor excitatur eiuſmodi, ut ſerpentes etiam è latibulis exigantur; Etymologus & Varinus. Mutuo inter ſe odio (ut Oppianus docet interprete Gyllio) omne ſerpentium ceruorumq; genus flagrat inexpiabili; ſerpentem ceruus longe lateq; inquirens, tandem in illius ueſtigia, longis flexionibus apparentia, iucundè peruenit, naribusq; ad cauernam admotis, ad pugnam pugnare nolentem ipſum attrahit. Serpens extracta, in altum tollit collum, & crepitu dentium horribilis eſt, & acerba ſibila anhelat: Contrà ceruus ridenti ſimilis eueſtigio inaniter pugnantem, & cerui collum & crura circumplicantem, in ſexcenta fruſta lacerat. In Libycis finibus magna uis ſerpentum, ceruum (cum ſolus humi ſtratus iacet) undiq; inuadit, & in eius pellem dentes configit, neq; cerui ulla pars eſt, quæ non ſerpentibus circunfuſa ſit: aliæ caput mordicus premunt; aliæ collum & pectus, uentremq; diſtrahunt, aliæ item utrinq; circum latera uerſantes inſtant, nonnullæ crura, aliæ dorſum depaſcuntur, aliæ ex inguinibus pendent hoſtiliter infixæ. Hic omnibus doloribus refertus, primum fugere tentat, & rugit, & quoquouerſum ſe uerſat, ſed magna turba circumſeſſus, non poteſt elabi, ſed tamen ore dilaniat infinitam & bellicoſam gentem, & cornibus inſequitur, (κεραΐζει, quod uerbum etiam ſimpliciter perdere ſignificat, διαφθείρειν, ἀφανίζειν, διακόπτειν, ἀναιρεῖν, διαρπάζειν, πορθεῖν: Homerus πόλιν κεραΐζειν dixit: quamuis propriè animalibus cornutis cõueniat, Varinus.) Illæ uerò nihil remittunt, ſed etiam ceruinis dentibus demorſæ, audacter incumbunt: Is alias dentibus diſſecat, alias pedibus perdit, ac ſerpentum per terram permultus ſanguis diffluit, earumq; membra ſemicomeſta ad terram abiecta palpitant, aliæ laceratæ in latera magno dentium robore inhæreſcunt, & ſola capita à reliquo corpore abſciſſa cerui pellem adhuc pertinaciter retinent. Quum autem ceruus ſe ita affectum ſentit, diuino quodam naturæ munere fluuium inquirit, unde cancellos corripiens, medicinam ſibi facit, confeſtimq; ferarum reliquiæ ex eius pelle excidunt, cicatrices autem obducuntur. Hucuſq; Gyllius ex Oppiano. Cæterum cauſam cur cerui ſerpentes deuorent; alij tacent, alij aliam proferunt, ut nunc adſcribam. Etymologus & Varinus tradunt ceruos eſu uiperarum φυσικῶς καθαίρεσθαι, id eſt naturaliter purgari, nec pluribus explicant quomodo uel per quos meatus purgentur. Ego non de fœminarum duntaxat menſibus purgationis uocabulum hîc accipio, ut aliâs ſæpe uſurpatur: neq; de alui ſubductione, ſed corporis totius per cutis poros latenter exꝑurgati quadam renouatione, qualem & elephantiacis quibuſdam eodem remedio uſis contigiſſe legimus. Vermes in uentre ceruorum (ut in Hippiatricis Græcis legimus cap. 42.) innaſcuntur, & ruminantibus eis ad fauces (βράγχον) aſcendunt, inhærentq;. Ceruus ita affectus loco non manet, ſed circuncurrit: Inuenit autem remedium, nam ſerpentibus deuoratis curatur. Plinius de ceruo narrat, quod cum ſentit ſe grauari ſenectute, ſpiritu per nares è cauernis ſerpentes extrahit, &c. Et hoc ego uerum eſſe non puto, Albertus. Ego ceruos in ſenectute tantum ſerpentibus ueſci, neq; apud Plinium neq; alium authorem idoneum legiſſe memini. Cum ſe infirmos ſenſere, ſpiritu narium ſerpentes è cauernis extrahunt, ac ſuperata ueneni pernicie, illorum pabulo reparantur, Iſidorus. Ceruus ſenio grauis, excreſcentibus pilis & cornibus, ſerpentem naribus haurit, mox hauſto æſtuat ueneno: unde fontem ad bibendum ardentiſſimè deſiderat, quo poto pilos & cornua deponit, Gloſſa in Pſalmum 41. cuius initium eſt, Quemadmodum deſyderat ceruus fontes aquarum, ſic te anima mea Deus. Vincentius Belluacenſis à ceruis ſerpentes edi ſcribit, ut caligini medeātur oculorum. Et alius quidam author obſcurus, quem Phyſiologum uocant, Ceruus (inquit) ſicubi ſerpentem eſſe cognouerit, aquam ore hauſtam in cauũ effundit, mox ſpiritu ſuo ſerpentes extractos pedibus conculcans interimit. Ceruorum autem duo ſunt genera: unum, quod extracti ſpiritu ſerpentis collum utrinq; calcans, ita enectum uorat: quo deinde ueneno intumeſcens, aquas petit & euomit. Interim uerò dum tumet, pilos mutat, & cornua abijcit. Alterum genus inuentum ſerpentem occidit, & à uictoria ſtatim ad montana paſcua ſe recipit. Hæc ille. ¶ Elephas arietem fugit, non elaphos, id eſt ceruus, ut Hori Hieroglyphicorum uetus interpres legit & tranſtulit.

E.

Ceruinam pellem Græci nebridem uocant, de qua pluribus in Philologia dicam. Ex corio cer-

uino fiunt tegmenta hominum, & rerum multarum operimenta, Blondus. Nostri has pelles parant, uel cum pilis, illas præsertim quæ elegantiores & maculosæ sunt, ut puluinis sediliũ inducantur: uel pilis demptis, ad caligas, femoralia, chirothecas, &c. ¶ Ex ossibus ceruorum tibiæ fiunt. Cactus spina est qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibias, Hesychius & Varinus. Θηβαῖος αὐλός: Θηβαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ νεβρῶν κώλων εἰργάσαντο: χαλκήλατος δ' ἦν τὴν ἔξωθεν ὄψιν, Pollux.

¶ Ceruis, ut dixi, cum serpentibus pugna est, quas etiam cauernis extractas mandũt. Nec uerò ipsi, spirantesq; tantum (inquit Plinius) aduersantur, sed membratim quoq;. E summo cerui gutture ustis ossibus congregari serpentes dicũtur, Plinius. Sanguine quoq; ceruino, si unà urantur dracontion & cunilago & anchusa, lentisci ligno, contrahi serpentes dicunt: Dissipari deinde si sanguine detracto adijciatur pyrethrum, Idem. Pelles cerui substratæ securos præstant à serpentium metu somnos, Plinius. Aut tu ceruina per noctem in pelle quiescis, Serenus cap. 46. In ceruina pelle si iacuerit, nullus ad hominem serpens accedit, Sextus. Medulla perunctos seuóue cerui aut hinnuli, fugiunt serpentes, Plinius. Ceruina medulla præter cæteras, serpentes inuncta fugat, Dioscorid. Medullam ceruinam incensam tecum habens, cum eadem suffumiga locum in quo es, & effugat serpentes, Sextus. Nicander in Theriacis unguentum quoddam præscribit ex carne serpentium, medulla cerui, & unguento rosaceo cum oleo ceraq;, quo inuncti à serpentium morsu tuti sint. Adipe ceruino elephantinoq; perunctos, serpentes fugiunt, Idem. Serpentes fugiunt omnino dentem cerui habentes, Plin. Alia lectio erat, Fugiũt omnino aliquid cerui habentes, quę minus placet: Nam de dente Serenus etiam scribit, Aut genere ex ipso dentem portabis amicum. Coagulum hinnuli ex aceto bibitur ab ictu serpentium: & si omnino tractatũ sit, eo die non ferit serpens, Plinius. ¶ Ceruis cum serpente pugna est, &c. ideo singulare abigendis serpentibus, odor adusto ceruino cornu. Cornus ceruini odore (nidore, fumo, suffitu, suffimento, ustrina, incensu,) serpentes fugãtur, Plinius, Aelianus, Varro, Palladius, Rasis. Cornu cerui crudum suffitu fugat serpentes, Dioscor. Cauendum ne pulli à serpentibus afflentur: id uitatur sæpius incenso cornu ceruino, Columella. Et alibi, Vt exitiosis serpentibus tecta liberentur, muliebres capillos, aut ceruina sæpius ure cornua, quorum odor maximè non patitur stabulis prædictam pestem consistere. Accensis utrislibet, (dextris uel sinistris cornibus,) odore serpentes fugantur, Plinius & Solinus. Si quis cerui cornua in puluerem excidat, posteaq; excisos in ignem pulueres conijciat, fumus inde nascens undique serpentes fugat, Gyllius ex Aeliano. Serpentes fugiunt odorem cornu cerui, si inde & ungue domus suffumigetur, Albertus. Rasis tamen, à quo ille sua ex animalibus remedia transcripsit, sic habet: Si locus in quo culices sunt, cornu ceruino & unguibus capræ suffiatur, discedent. Cornus cerui facto incensu plurima insectorum pars fugiunt, Aristoteles. Quin & ipsi cerui (testes sunt Etymologus & Varinus) ut serpentes è cauernis propellant, cornu ad proximum saxum attrito concalfactoq;, aërem nidore imbuunt, quo percepto illæ progrediuntur. ¶ Ex cornu cerui fiunt quædam ornamenta armorum, Blondus. Ceruina cornua, ligneo præsertim capiti inserta, parietibus diuitum & nobilium affiguntur, tum ornamenti gratia, tum ut usum præbeant suspendendi à ramis quæ quis uoluerit. Cordis draconis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum uictoriæ magi promittunt: Primum spondylum aditus potestatum mulcere: Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites pręstare dominos, potestatesq; exorabiles. Sed superest compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, neruisq; cerui alternatis & dorcadis: Quæ arguisse non minus refert, quàm contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum ueneficia sunt, Plinius.

DE VENATIONE CERVI.

Ceruus animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; mirentur, Plinius. Stupent omnia, propterea facilius obuios se præbent sagittantibus, Solinus. Cerui sibilo (fistula pastorali, ut Plinius uertit) & cantu uenantium capiuntur: mulcentur enim (κατακλίνονται, Gaza legit κατακηλοῦνται) alliciunturq; ea uoluptate: itaq; alter uenantium cantat palàm aut sibilat, alter clam ferit à tergo, ubi socius tempus iam esse significarit: sed si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latêre insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur, Aristot. Albertus hunc uenationis modum fieri ait, cum aliquis folio sub ligna posito sibilat, imitando uocem hinnuli, ad quem sonum prodeat ceruus, præcipuè uerò capreolus, & reliqua ut Aristoteles. Si audierint cerui tibiam aliquam fistulamq; concinnè sonantem, non fugiunt, sed expectantes capiuntur, uidelicet suauitate Musicæ allecti, Xenophon in Geopon. Græcis. Hominem adulatione deceptum significantes Aegyptij ceruum pingebant cum tubicine: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. In fundo quem in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum: Et paulò post, Ibi erat locus excelsus, ubi triclinio posito cœnabamus. Quintus Orphea uocari iussit: qui cum eo uenisset cum stola, & cithara, & cantare esset iussus, buccinam inflauit: ubi tanta circunfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi uisum sit spectaculum, quàm in Circo maximo ædilium non sine Africanis bestijs cum fiunt uenationes,

tiones, Varro de re rust. 3. 13. Tyrrhenorum sermone peruagatum est (Aeliani uerbis utor) apros, & ceruos apud eos cum retibus & canibus, ut uenandi sanè usus ferre solet, tum multo maximè musicæ adiumento capi, quod quidem ipsum quemadmodum fiat, iam porro dicam: Circumiectis retibus, & cæteris instrumentis accommodatis ad faciendas bestijs insidias, collocatis, homo ad tibiam canendi bene peritus, quoad eius fieri potest, omnem cantus contentionem remittit, & relaxat, & quidlibet ad canendum suaue præclare usurpat, & sensim pedetentimq́ progrediens in montium uertices & conualles, atq́, ut breui explicem, in omnia lustra ferarum, & cubilia, tibiæ cantu influit. Ac nimirum primo in eorum aures influentis soni insolentia ipsos exterret: deinde cum impotenti uoluptate aures tenentur, tum nullo negotio comprehenduntur, cantusq́ suauitate permulsi, & deliniti, in eorum quæ procreauerint & domesticarum sedium obliuionem ueniunt: Etiam si feræ bestiæ non à locis ubi uersari assueuerunt, aberrare solent. Sic igitur Tyrrhenæ bestiæ paulatim tanquam suadæ illecebra ducuntur, & quasi cantu præstrictæ, in laqueos sese inferunt, quibus illaqueatæ comprehenduntur, Hactenus Aelianus. ¶ Ceruos (inquit Cælius) rubræ pennæ aspectu terreri, nonne & Ausonius cõprobat illis uersibus? An cum fratre uagos dumeta per auia ceruos Circundas maculis, & multa indagine pinnæ? Id & Seneca significare uidetur libro de clementia primo: Si feras (inquit) linea & pinna conclusas contineas, iubeasq́ telis incessi, tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntq́ formidinem. Sed & in Georgicis lib. 3. cõmeminit Vergilius ubi de ceruis agit, Puniceæúe agitant pauidos formidine pennæ. Et Ouidius Metamorph. lib. 15. Nec formidatis ceruos includite pennis. Quin & Lucanus, Sic dum pauidos formidine ceruos Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ. Quòd autem odoratas ait pennas, ad id referri potest, quod ustulari ab plerisq́ solent, sicuti Insubribus est mos. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Orthodoxi dialogo. Et pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus, fortissimis retibus implicamini, Hactenus Cælius. Meminit etiã Oppianus lib. 4. de piscatione, ubi pelamydum capturam describit, quas funibus in mare demissis motisq́ piscatores terrent, & sic adigũt in retia: similiter, inquit, uenatores in syluis aut montibus Εἷλον ἀναλκείην ἔλαφον θηρητρεῖ τέχνῃ, Μηρίνθοις τείναντες ἅπαν δρυός, ἀμφί τε κόρφων ὀρνίθων δ' ἤσαντο θοὰ πτερά, &c. Maximè timẽt cerui funẽ aliquem ex quo pennæ suspensæ sint, imaginãtes nimirũ ipsam pennæ agitationem: Quẽ sanè timorem ponunt, ubi homines ipsis adstantes uident, Xenophon in Geoponicis. Vmbra metuitur ab infantibus, à feris rubens pinna, Seneca. ¶ Fugiunt latratu canum audito aura semper secunda, ut uestigia cum ipsis abeant, Plinius. Acceptis canum latratibus secundo uento uias dirigunt, ut odor cum ipsis recedat, Solinus. Contrarium scribit Albertus, Agitati (inquit) contra uentum currunt, ut uentus ab eis auferat uoces canum. Capreæ ceruiq́, ut experimento sæpius probatum est, cum quasi flantem uentum petere currendo soleant (ut refrigerari spiritus cursu laborantes uento possint) ad uenti flatũ canes collocandi sunt. Attrahi enim ita à uento cerui solent capreæq́, ut nolentibus quandoq́ uenatoribus fugam arripere adnitantur, Belisarius. Sed quòd secundo semper uento, non contrario fugiant cerui, mox in Appendice etiam de uenatione Budæi testimonio comprobabimus. Ceruis quoq́ est sua malignitas quanquam placidissimo animalium, urgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinius. Ceruus in fuga si aquam bibens intrauerit, à lassitudine resocillatur, & ad cursum reparatur, Author obscurus. Hyeme extenuãtur debilitanturq́: uere uigẽt, maximè ad cursum: cum fugiunt, requiem inter currendum aliquam faciunt, cõsistentesq́ manent, dum qui insequitur, appropinquet, tum fugam iterum arripiunt: quod ideo facere uidentur, quia interiora laborant: intestinum enim tam tenue imbecilleq́ habent, ut etiam si leuiter percusseris, possit rumpi, cute adhuc integra, Aristot. In fuga semper acquiescunt stantesq́ respiciũt: cum prope uentum est, rursus fugæ pręsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus, Plinius. Pinguescunt æstate supra modum, quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur: fugiunt etiam in aquas propter æstum atq́ anhelitum, Aristot. Agitatus ceruus magis fugit ad uias hominum publicas, quàm ad latibula, ne sua occulta prodantur, Albertus. Equi cæsijs oculis (κυανῶπες, id est cœruleis oculis: & στικτόποδες, id est uarijs uel maculosis pedibus) in uenatu cõtra ceruos accõmodati sunt, Gillius ex Oppiano. Forma canum quæ probetur ad uenationem ceruorum, in Canum celerum historia ex Oppiano retuli. Canes Indici à Xenophonte aduersus hinnulos & ceruos probantur: atqui Indicus ille Alexandro Magno donatus, ceruum, aprum & ursum: tanquam indignas se feras cõtempsit: in solum uerò leonem insurrexit, ut in Cane robusto dixi ex Aeliano.

¶ Nunc ex Xenophontis de uenatione libro, quæ ad hinnulorum & ceruorũ uenationem pertinent, Omnibono Leoniceno interprete, recitabo, mutaturus simul nonnulla quæ in translatione eius cum Græcis collata minus arrident. Aduersus hinnulos & ceruos (inquit) canes Indicas esse oportet: sunt enim ualidæ, magnæ, ueloces, nec pusillanimes: & cum tales sint, laborem facile tolerãt. Tenellos igitur hinnulos uerno tempore uenabitur: tunc enim nascuntur. Primum igitur lucos (ὀργάδας) ingressus uenator contempletur, in quibus cerui plurimum conuersantur. Et ad locum ubi fuerint, cum canibus & iaculis ante lucem ueniens, canes procul à sylua religet, ne si ceruam uiderint, latratus emittant. Ipse uerò de specula prospiciet, & ceruas simul cum luce hinnulos ad locum ducere uidebit, in quo suum quæq́ sotura est, (μέλλῃ θνάσκειν, lego θνάσειν, id est ad quietem deposi-

tura.)Cæterum ubi recubuerint(κατακλίνασαι, poſſet actiue etiã exponi, ubi hinnulos cubare fecerit, ut idem κατακλίνειν quod εὐνάζειν eſſet: ſed Pollux 5.12. Cerua, inquit, ſeſe demittẽs, uel recumbens, ἐᾶν τὴν καταβαλοῦσα, lactat hinnulum: atqui nos obſeruauimus hinnulos uel ſtantes uel in genua demiſſos à matribus etiam ſtantibus lactari:) & lac præbuerint, ac ne ab ullo uideantur circũſpexerint, ſuum quæque in oppoſita ſtatione ſeruabit, (ἀπελθοῦσα εἰς τὸ ἀντιπέρας, id eſt longius ab eo, ſed rectà è regione recedens: Pollux non ceruam, ſed ceruum genitorem longius recedere & cuſtodire ſcribit, & accedentes impugnare: quod non feciſſet puto, ſi κατακλίνασαι apud Xenophontem actiuè accepiſſet: nunc cum in neutra ſignificatione ponat, & ceruam cubãtem faciat, non ſimul etiam in oppoſitum locum eam recedere dicere potuit, ſed patri hoc tribuit, quod mihi minus placet. Ariſtoteles enim mares à fœminis extra tempus libidinis ſeparari tradit: & notum eſt quod mares in quadrupedũ genere nullam ſobolis curam ſuſcipiant.) Hæc ubi uiderit uenator, canes ſoluat: ipſe uero ſumptis iaculis ad primum hinnulum procedat, locorum memor ubi iacentem (εὐνασθέντα) uidit. πολὺ γὰρ ἀλλοῦνται (forte ἀλλοιοῦνται) τῇ ὄψει, ἐγγὺς προσιόντι, ἢ οἷ (forte οἷοι) πόῤῥωθεν ἔδοξαν εἶναι: id eſt, Longè enim alia apparet locorum facies, cũ quis propius acceſſerit, quàm qualis ex longinquo prius uidebatur. Cum autem iam uiderit hinnulum, accedat propius. Ille immotus iacebit, ueluti terræ affixus, & ſe opprimi (ἀνελέσθαι) ſinet ualde rugiens: niſi cum fuerit imbre perfuſus, (ἐφυσμένος: quidam ἐψυγμένος, id eſt refrigeratus legit: ego ephyſménos, id eſt imbre madidus rectè legi uideo:) tunc enim haudquaquam manebit: ſi quidem humor in ipſo (id eſt humiditas pluuialis in cute eius) rigebit frigore: (nam cutis humida facile friget, præſertim matutino tempore:) quod eum fugere cogit. Capietur autem à canibus cum labore inſequentibus. Captum cuſtodi retium tradat: rugiet ille. Cerua partim uidens, partim audiens, tenentem inuadet (ἐπιδραμεῖται τῷ ἔχοντι) ut ipſum eripiat. Tunc igitur canes hortetur, & iaculis utatur. Hunc ubi obtinuerit, ad alios tendat, in quos ſimili uenatione utetur. Et iuniores quidem hinnuli hoc modo capientur: iam uerò grandiuſculi difficilius: nam cum matribus aliiſque ceruis paſcuntur: quibus in mediis cum agitantur, fugiunt: ſæpe inter primos, raro inter poſtremos: & pro illis pugnantes ceruæ canes proterunt. Itaque non facile capi poſſunt, niſi quis inuadens ſubito diſſipet, ut ex ipſis quiſpiam unus deſtituatur: quod ubi coactis eis acciderit, hinnulum ſequuti canes primo curſu ſuperantur. Nam trepidum illum facit abſentia ceruarum, & hinnulorum in ea ętate celeritas incomparabilis eſt. (Quaſi dicat, Hinnuli iam grandiuſculi, tum natura celerrimi ſunt, tum auget celeritatem metus, quo ſoli relicti afficiuntur.) Secundo tamen tertióue ſtatim capientur. Corpora enim illorum cum adhuc tenera ſint, labori ſufficere non poſſunt. Quinetiam tendiculæ (podoſtrabæ) ceruis ponuntur, in montibus, circa prata, ſecus fluenta, prope ſaltus, (νάπαις:) in biuiis, (ἐν ταῖς διόδοις: ſignificat autem diodos etiam ſimpliciter uiam uel ſemitam:) in aruis, quocunque adierint. Tendiculas autem oportet ex ſmilace plicari, & delibrari (id eſt cortice ſpoliari) ne putreſcant. Harum corona ſiue flexus (ſpira Omnibono) pulchre rotundus ſit, & inſertos habeat clauos ferreos ac ligneos alternatim, quibus plocamos (id eſt laqueus intra coronam: Pollux ſic habet, καὶ πλόκαμος ἐν μέσῳ πλέγματι πέπλεκται: forte autem idem fuerit πλόκαμος & βρόχος: & ſi Pollux plocamon neſcio quã plicationem in ipſius plegmatis, id eſt coronæ parte media dicere uidetur, ut non intra ipſam, ſed in ipſa & pars ipſius ſit: Et forſan ne ipſe quidem Xenophontis ſentẽtiam aſſecutus eſt, nam cum uerba eius tranſcribat, hoc in loco aliter habet quàm in Xenophonte legatur:) implicetur. Debent autem ferrei claui robuſtiores eſſe, ut ſi lignei ceſſerint, hi pedem premant. Cæterum laqueus funiculi, coronæ ſuperponendus, & funis ipſe è ſparto contextus ſit: nã ſparti materia putredini minimè obnoxia eſt. Laqueus ipſe funiculuſque ualidi ſint. Lignum à fune pendeat quernum aut iligneum, longitudine trium dodrantum, craſſitudine palæſtæ, id eſt palmi (Omnibonus uertit ulnæ) cum cortice. Porrò tendiculæ ponendæ ſunt aperta ſcrobe quinque palmos profunda: ea ſuperne rotunda ſit, & coronis tendicularum æqualis: interius uero fundum uerſus magis magiſque in anguſtiam colligatur. Similiter funiculo & ligno ſcrobs aperienda eſt, quanta utriſque (ἀμφοῖν) conueniet. Hæc ubi fecerit, ſummam tendiculæ ſcrobem ſubſternat, (ut Omnibonus transfert: mihi obſcurus uidetur locus: Græcè ſic legitur, ἐπὶ τὸ βάθος τῆς ποδοστράβης ὑποθεῖναι κατωτέρω ἰσόπεδον.) Circa coronam autem laqueũ funis, funemque ipſum, & lignum deponat, in ſuum utrunque locum, (ſcrobem:) poſtea coronæ imponat atractylidis caules tranſuerſos, (uirgulas enodes, Omnibonus:) qui non promineãt foras. His folia minuta iniiciat, quæ tunc anni tempus habebit. Poſtremo ſcrobem terra implebit, ea primum quę ex ſuperficie cum fodere inciperet, ablata eſt: deinde terra firma procul inde ſumpta, ut ceruæ quàm maxime occultus ſit locus. Quòd ſupererit terræ, aſportetur longè à tendicula. Quia ſi recenter motæ terræ odorem cerua ſenſerit, ſentit autem ſubitò, auertetur. Porrò ceruas montanas uenator cum canibus in aurora potiſſimum, quanquam & reliquo die, obſeruabit: campeſtres uerò diluculo tantum. Nam in montibus non noctu ſolum capiuntur, ſed etiam interdiu propter ſolitudinem: In agris autem nocte tantum: nam in die homines metuunt. Poſtquam igitur tendiculam abſtractam (ἀνεσπασμένην, reſupinatam Omnibonus: quid ſi ἀνεσπασμένην legas?) inuenerit, ſolutis canibus tranſcurrat, ligni tractum, quocunque ferat, obſeruans. Erit enim plerunque non incertus, quippe motis lapidibus, & limite in agris ducto, uia manifeſta erit. Quòd ſi per aſpera loca feratur, raptus de ligno cortex lapidibus hærebit, & ſic facilior erit perſecutio. Iam ſi pede uinctus fuerit anteriore, cito capietur: nam lignum inter currendum, corpus totum & ora ferit. Sin poſteriore, lignũ quod trahitur uniuerſum corpus impediet.

Plerunque

Plerunq; etiam inter ſtipites & arbuſta diuaricata retento hæret ligno: & niſi funiculum abruperit, illic deprehenditur. Quòd ſi mas fuerit, ſiue ita captus, ſiue labore uictus, non eſt cominus adeūdum: nam cornibus ferit & pedibus: eminus igitur iaculis utendum, Hactenus Xenophon. His libet etiam Pollucis eadem de re, uenatione dico per podoſtraben ſeu pedicam, uerba adijcere, quæ libro Onomaſtici eius quinto cap. 4. hoc modo reddidimus: Podagria dicta (ποδάγρεια: aliâs ποδιάγρα, genus laquei exponitur apud Varinum, quam ſcriptionē præfero) ponitur ceruis, & apris interdum: poteſt aūt etiam podoſtrabe uocari. Circulus eſt ex ligno ſmilacis (hederaceo, Cælius: eſt enim ſmilax hederæ genus: ſed arbor quoq; taxus Latinis dicta, Grecis uocatur ſmilax.) Is circulus ſtephane, id eſt corona dicitur, & ferreis ligneisq; clauis alternatim infixis intercipitur. In medio huius plocamos (id eſt laqueus) nectitur, ut animal pede calcans & illabens in ſcrobē, podoſtrabe euerſa laqueo (ἑτέρῳ βρόχῳ, id eſt alteri laqueo, quod non placet:) arte ad hoc ipſum facto detineatur. Deponitur autem podoſtrabe in ſcrobem. Cæterum laqueo circa coronam, funis quidam annectitur, quem Græci σειρὰν uel σειραδία (apud Xenophontem legimus σειρίδα) uel ἀρπεδόνην uocant: is è ſparto contextus & ſolidus eſt. Ab hoc lignum pendet, in alia ſcrobe uicina obrutum: ut cum fera in foueam pede illapſam, podoſtraben ad ſe conuerterit, funem cum ligno ſecum trahere cogatur, & ita impediatur ad curſum, maximè ſi prioribus pedibus detineatur. Poterit autē uenator inſequi, ſi ueſtigia & tractum ligni obſeruet, quæ in terra molli facilius notantur: Sin aſpera & ſalebroſa fuerit, ligni (corticis, Xenophon) ramenta paſſim ex tractu attrituq; relicta, uiam ſequendi oſtendent. Eſt quando lignum ipſum denſis retentum fruticibus aut arbuſtis, uel inæqualiter prominentibus ſaxis, feram ſiſtit. Scrobem allata ſolida terra, aut herbis folijsúe tegere oportet: recētem uerò terram nuper è ſcrobe effoſſam, procul auferre, ne recens commotam terram fera odorata (τὸ θηρίον φοβούμενον, lego ὀσφραινόμενον ex Xenophonte) reformidet, Hactenus Pollux. Et quanquam pleraq; omnia ex Xenophonte tranſcripſerit, nonnihil lucis tamen ad rei intellectum conferre uidetur, nimium alioquin obſcuræ mihi meiq; ſimilibus, qui uenationibus nunquam interfuimus. Ἀρπεδόνες, funiculi, Suidas & Varinus. Ἀρπεδόνη, uenatio cum funibus, Idem & Suidas. Ἀρπεδονίζειν cum funibus (laqueis) uenari, Idem & Heſychius, & Suidas. Καὶ πολλοὺς οἰστοὺς τόξου πορφυρέης ἧκεν ἀφ' ἀρπεδόνης, Suidas ex epigrammate, id eſt, E fune uel neruo purpureo multas emiſit ſagittas. Podagra inſtrumentum uenatorum: hinc illud apud Suidam, τάφρους ὤρυξε, καὶ ποδάγρας ὑφῆκεν, ὡς θηρίοις, τοῖς πολεμίοις, id eſt, Scrobibus effoſſis laqueos immiſit hoſtibus capiendis tanquam feris. Podoſtrabas appellant machinas quaſdam, ſiue laqueos, ut feræ pedibus inhærentes capiantur: utuntur hac uoce Hyperides & Xenophon, Suidas & Varinus. Eſt & inſtrumentum medicorum, quo artus luxati & peruerſi reſtituuntur, Pollux & Varinus. Eſt deniq; lignum in carceribus, alio nomine podocacce dictum, & cippus Latinis, in quo pedes ſontium includebantur, Suidas: hinc illud eodem citante, οἷς ἐν ποδοστράβαις περὶ τοῖς βόθροις ἐνειργόμενοι ἐξέτεινοντο. Latini pedicas uocant laqueos, quibus pedes illigantur, nō auium ſolū, ſed etiam quadrupedū. Vergilius Georg. 1. Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis. Liuius 1. belli Pun. Vt pleraq; uelut pedica capta hærerent indurata & alta concreta glacie: loquitur autem de iumentis. Non omittendi ſunt etiam Gratij de pedicis uerſus iſti: Nam fuit & laqueis aliquis curracibus uſus.

Ceruino iuſſêre magis cōtexere neruo. Fraus reget (forte teget) inſidias habitu mentita ferino.
Quid qui dentatas iligno robore clauſit Venator pedicas, cum diſſimulantibus armis.
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris?

Tendicula, laqueus quo aues & feræ decipiuntur. Tum aucupia uerborum & literarum tendiculas in inuidiam uocāt, Cicero pro Cecinna. ¶ Cerui capiuntur ſubterraneis foueis, reticulis, & alijs uenationum inſtrumentis, uerum etiam præcipuè canibus, Beliſarius. Capiuntur cerui, inquit Xenophon, etiam ſine tendiculis, cum agitantur æſtate. Nam ualde defatigantur, ut ſtantes iaculis confodiantur. In mare etiam, ſi detineri ſe uiderint, & aquas, tanquam omnis alius conſilij inopes, inſiliunt: eſt quando deficiente anhelitu concidunt. ἁλίσκονται δὲ, δικτύοις μὲν, εἴ τις ὀγμάσας αὐτὰς συνελάσει: ποδοστράβαις δὲ, εἴ τις ἐνεδρεύσας ἐμποδίσει. Ego uerbum ὀγμάζας nuſquam reperio: conijcio autem legendum ὀχμάσας. Varinus ὀχμάζειν exponit, equum uel freno iniecto, uel ſub curru ducere, (inſidentem nimirum ipſi uel currui:) ſignificat etiam in pugna uincere ἀπὸ τῆς αἰχμῆς. Magnus ſanè celerum equorum uſus eſt, ut cerui in retia adigantur. ὀχμάσας, κρατήσας, νώψας, κατέχων, Etymologus. Cerui, lepores, & uulpes capiuntur eo genere retis quod barbari arolum uocant, Innominatus. De pinnatis (id eſt retibus quibus pennæ imponuntur, quas ceruos metuere ſupra diximus) lege Gratium poetam. Cerui, inquit Blondus, tenſis retibus cōprehenduntur: Moloſſis etiam canibus ac Teucris (Turcicis) immiſſis dilacerantur. In latis campis aut pratis, fruſtra eos inſequuntur canes, celeritate longè inferiores: Iuxta fluuios etiam & maria tranantes elabuntur. Quamobrem uenatori curæ erit ut in nemora ſaltusq; auios eos impellat: ubi mares cornibus impediti capiuntur. Ceruos uenaturi, inquirant eos circa ſyluas, ſolent enim ijs in locis reperiri, ubi & aliæ quædam feræ ſunt. Sæpe triti apparent ex ſylua una in alteram ueſtigijs eorum calles. (Plerunq; enim ijſdem uijs anguſtis ire & redire ſolent, ut facile tritæ appareant, ut obſeruauimus in foſſis ciuitatum.) Iuxta uineas uerſari gaudent: item locis apricis, ubi & mares & fœminæ libidinis tempore conueniunt. Alijs uerò temporibus marem alijs in locis quæres, alijs fœminam. Mas cum paſcua relinquit, ad ſyluam rectà & celeriter ſe recipit, quam ubi attigerit, nō ingreditur: neq; enim cōferti arboribus loci cōmodè eum reciperent propter patula ramoſaq; cornua. Proinde

ad alterum syluæ latus salit, & in subsyluana arbusta progressus, manet. Idem frequentius calles angustos sequitur. Fœmina uerò cum à pascuis discedit, rectà in syluam pergit, & densiora sequitur loca, ab uno ad alterum progrediens, donec in condenso aliquo tandem remaneat, Author innominatus. Circa Romanos agros inq; syluis suburbanis, insidiatores noctu ad lumen Lunæ, iaculis uel machina ferrea igni crepitante transfigunt capreas, ceruos, ursos, & apros, Blondus. ¶ Apud Celtas aiunt pharmacum (id est herbam uenenosam, uel confectum ex eius succo uenenum: nam & aconitum pardalianches in Armenia nascentem herbam uenenosam, simpliciter pharmagon appellat) esse: quod Xenicum ab ipsis appelletur, mira corrumpendi celeritate. Quamobrem uenatores cum ceruum aut aliam feram tinctis eo sagittis percusserint, mox accurrere & carnem circa uulnus excindere, ne uenenum subeat. Eo enim infectum corpus putresceret, & in cibo uenenosum esset, &c. Aristoteles in Mirabilibus. Nos in Lupi historia de aconito dicturi, Xenicum docebimus primum aconiti genus esse, quod Galli alpini hodie toram uocitant. Licebit etiam toxicum hoc uenenum appellare: eò quod toxa, id est sagittæ (per synecdochen) eo inficiantur: quanquam alterius toxici è uiperarum sanguine apud Scythas confecti Aristoteles eodem in libro meminit. Toxicũ ex herba apio simili (ranunculi genus est, à quo risus Sardonius dictus) Hispanis in usu fuisse, author est Strabo lib. 3. Plinius toxico nomen ab arbore taxo factum putat: quod non placet, etiamsi taxo uenenum inesse sciam: Quin contrà potius taxum ἀπὸ τῶν τόξων, id est, ab arcubus dictam crediderim, qui ex hac materia optimi fiunt. Quem in usum in montibus nostris cæsa ad Britannos usq; asportatur. Limeũ herba appellatur à Gallis, qua sagittas in uenatu tingunt, quod uenenum ceruarium uocant, Plinius: Idem uidetur quod Aristotelis Xenicum, & forte ita legendum erat. Nam cur limeum dicatur, ratio nulla se offert, xenicum uero tanquam arsenicum ab eadem ueneni ui dictum aliquis coniecerit. Tossi quasi toxicum apud alpinos quosdam Gallos uocatur, si rectè memini, ea herba quam in Boue consiliginem esse docui. In Arabicæ sectæ medicorum libris toxicum uenenum sagittæ Armenæ nomine appellari obseruauimus: haud scio quam ob causam, nisi quod in Aristotelis Mirabilibus legi, in Armenia pardalion dictum uenenum nasci, &c. Est autem id non aliud quàm primum aconiti genus pardalianches Dioscoridi dictum, quod hodie quidam alpiũ incolæ (ut dixi) toram uocant, eoq; sagittas inficiunt. Toxicum quidem apud Græcos medicos, non quoduis quo sagittis tingendis uenenum diuersæ gentes utebantur significat, sed unum aliquod certumq; genus, unde fit ut certa etiam remedia aduersus ipsum describant, quod rectè fieri nõ posset nisi unum & certum aliquod uenenum intelligerent: quod quale fuerit à nemine explicatur: siue quoniam uulgò notum esset, quod mihi non fit uerisimile: siue potius quoniam ignorabant, ut quod ex alienis regionibus, Gallia & Armenia afferretur, unde etiam xenicum forsitan, quasi peregrinum, appellari potuit. Neq; enim aliud Dioscorides & alij de toxico quid sit scribunt, nisi barbaros (id est externas gentes) sagittas eo tingere. Siue igitur toxicum herba est, siue ex herbæ succo paratum uenenũ, toram uulgo dictam esse crediderim, & Aristotelis Xenicum, & limeum (si rectè legitur) Plinij. Aduersus xenicum Celtarũ (inquit Aristoteles) antipharmacum repertum esse aiunt corticem quercus: (eiusdem, uel fagi, uel ilicis corticem Dioscorides contra toxicum commendat:) Alij aliud quoddam folium (forte pentaphyllon, id est quinquefolium, ut Dioscorides habet:) quod Celtæ coracion uocẽt (alludit ad coracion aliquo modo uocabulum tora, cuius antipharmacum hodie antoram, quasi antitoram, appellant, &c.) Aconito uim esse septicam, id est putrefaciendi, omnibus constat: eandem & xenico tribuit Aristoteles. Quanquam & reliqua omnia toxica, septica esse probabile est. Aconiti genus quod apud nos nascitur, os & fauces inflammare ipse meo periculo didici. Nam cum imprudens aliquando eius radicem gustassem, non deglutiuissem tamen, magnum paulò post feruorem percepi, non continuum sed inæqualem tanquam mordentibus formicis. Os autem & linguam inflammari à toxico quoque Dioscorides prodit. Sed hæ coniecturæ sunt nostræ: plura de his uenenorum nominibus, in Lupi historia, ut promisi, dicetur. ¶ Feræ pecudes, ut capreoli damæq;, nec minus orygum ceruorumq; genera, modo lautitijs & uoluptatibus dominorum seruiunt: modo quæstui ac reditibus, Columella 9.1. ubi agit de uiuarijs faciendis. In leporario, inquit Varro, non solum lepores includuntur sylua, ut olim, in iugero agelli, sed etiam cerui aut capreæ in iugeribus multis. Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspersas in ea loca quæ maximè abundant feris disseminant. Bestiæ primum ut eas attigerunt, statim moriuntur: atq; ea fraude apri, cerui, &c. necantur: nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auidissima sunt, Aelianus. ¶ Scythis & Sarmatis uenationes sunt, inter paludes quidem ceruorum aprorumq;, in campis autem onagrorum & caprearum, Strabo lib. 17.

APPENDIX DE VENATIONE CERVI.

Ea quæ doctissimus uir Guilielmus Budęus secundo de Philologia libro de uenatione ceruorum elegantissimè scripsit, cum reperirem Dictionario Gallicolatino Roberti Stephani, uiri de omnibus bonis literis optimè meriti, in calce adiuncta, omnino digna existimaui quæ nostro huic operi corollarij instar seorsim accederent, adiectis pariter, ut illic reperi, uocibus & phrasibus Gallicis, quas parentheseos signis sparsim inclusi. Ea igitur huiusmodi sunt.

¶ Fera fugax, fallax, lubrica, longis anfractibus interdum frustratur uenatorem. Mæandros fugæ implicare insignes cerui solent, quum illud Dianæ latrabile satellitium truciq; rictu terribile eos

è uesti-

è uestigio sequitur. Vestigatores artis uenatoriæ callentissimi, Molossos, echemythos (limiers qui ne parlent point) quasiq; canes Pythagoreos manu regunt, moderanturq; & imperitant eorum auiditati. Quorum sit prudentia, ut fera indagationis orbe in lustro suo (en son giste) circumuēta, canibus excursoribus (chiens courans) improuiso obijciatur, qui recentia perlustrent & odorata uestigia fugitantis, ijsq; pertinaciter instent. ¶ Moris est egregijs uenatoribus, nō gregariū ceruū, non quemlibet etiam soliuagum uenari. Quin solenne est ipsis, non minorem ad cursum eligere, quàm qui iustæ proceritatis esse uideatur. Id autem non aspectu modo ceruí, sed plerunq; ceruinis uestigijs, excrementorumq; stercusculis (les fumees) iudicatur: quæ inuēta uenatores diligenter colligere solent, atq; intra cornu uenaticum (la trompe) condere. Sunt & magnitudinis indicia: affrictus ad arborum stipites, qui conspicui sæpe sunt intra fines stabulationis eius: tum cubilis inuenti amplitudo, & substramenti laxitas ubi interquieuerit. Hęc enim & alia renunciari in concilio uenatico (a l'assemblee) à uestigatoribus solent: quos reges habent uelut mancipes instrumenti uenatorij atq; ministerij, eorumq; arbitratu, concilio saltuensi dimisso, uenatum committere solent: quod sermone peculiari dicitur, ceruū aut feram cuiusuis generis canibus permittere, (liurer aux chiens:) & copulas canum quasiq; iuga soluere, (descoupler les chiens.) ¶ Venatus indagine circundata præfinitus. ¶ In ipsa ferarū exagitatione, omnia uenatoris munera exequi, pernici cursu uenatus spatia permetiendo: contraq; cerui uafri & exercitati (cerf ruzé) strophas, uenatorias antistrophas ex tempore comminisci: deniq; per saltuosa loca, per densa, prærupta, spinis obsita, manus ori in cursu oculisq; prætendere: interim per stationes dispositas ex equo exanimato recentem in alterum (cheuaux de relais) atque in alium nonnunquam assilire. ¶ Ego interea tutus carbaseum septum (les toiles) curriculo ambibam in equo sedens: capiteq; supra carbasa eminens, certamē ipsum arbitrabar oculis, atq; sine discrimine circumspectabam. ¶ Ceruus grandis (grand cerf) uocatur is demum qui decem corniculis, quod minimum sit, insignitus est. Hunc ego (ait Budæus) eximium uoco & decumanum: non quasi denarium, sed tanquam eminētem & egregium. Eiusmodi ceruus sæpe comitatus incedit uno minore ceruo, qui nondum tutelæ suæ factus sit, quem uos armigerum eius uocatis, (l'escuyer du grand cerf) ego etiam optionem (optio & antea accensus uocabatur, quem decurio aut centurio rerum ministrum sibi optabat, &c. Festus.) decumani, & comitem, & parasitum, atq; emissarium uocari posse credo. Qui cerui ætate adhuc sunt gregaria: aut licet soliuagi sint, indigni tamen uenatu iudicantur, quasi nondum annos ætatis impleuerint curricularis: reijculi à uenatoribus appellantur. Mediocrem ceruum uenatores cum significare uolunt, aiunt ceruum esse uenabilem, uenabili magnitudine, uenatui iam adultum, sed ueluti tyronem & nouitium. His enim uerbis utuntur indagatores, quum indagationem antelucanam & matutinam renunciant in conuentu saltuensi, significantes ceruum quasi subdecumanum. ¶ Conuentus sub diuo celebratur: ibiq; cœtum omnē stratum per herbam, in stibadijsq; foliosis discumbentem, ac toris uiridantibus, epulari moris est circa mensam Principis: Consilia etiam agitari, quem potissimum ceruum uenandum suscipiat ex ijs qui digni uenatu esse renunciati sunt. ¶ Diuersæ prouinciæ mandari indagatoribus solet, ita ut quisque suam obeat, in alienam pedem non inferat indagandi gratia, neue in ea quid obturbet, neu pro potestate faciat. ¶ Indagator uestigijs cerui instat, aut soleatis (la forme du pied) si locus uliginosus est, uel pluuiæ antecesserunt: aut odoratis arente solo: ad quæ sequenda Molosso uestigatore (le limier) utitur, atq; eò usq; persequitur, quoad decumanum recubuisse in proximo certis signis explorauerit. (Vestigia cerui Galli uocant erres: ubi uerò forma pedis non apparet, ut fit ubi uel nimiæ herbæ crescunt, uel nullæ, sed locus aridus ac durus est, aut folia impediunt, aut aliud quiddam, foulees du cerf appellant.) Verum ne ille fortassis, aut accessu indagantis propinquiore, aut Molossi fremitu, aut panico (ut fit interdum) territus, inde excesserit: (tametsi enim eiuscemodi canes insignitè auriti, generis sint Harpocratici, (chiens muts:) tamen quum propius accessere, nescio quid præ feruore obloqui atq; gannire plerunq; solent, malisq; increpitare:) Ne igitur ceruus huiuscemodi aliquo casu aut culpa, è cubili matutino prosilierit, indeq; longius abierit, solennis est cautionis indagine latiore cubilis locum circumscribere: Molossum numella (collier) regentem & compescentem, nec inde discedere, donec exploratum habeat, feram intra spatium à se circinatum iacere. Gyro claudere ceruum uocant, & ibidem sistere. ¶ Rex Franciscus, huius nominis primus, hanc propemodum formulam uenatici processus instituerat. Quum post renunciationem circuitorum, de concilij sententia decumanum unum aut alterum, ad eius diei spectaculum delegisset (nam interdum pomeridianam etiam uenationem matutinæ addere solebat, quum succenturiatas copias canum haberet, geminumq; instrumentum (double esquipage) conuentus soluebatur: ad uadimonij locum ibatur. Molossus rursus è loro numellæ (la longe ou laisse du collier) cubilis indiciū faciebat. Feram inde impetu facto excitabat, quod uulgò lancinare dicitur (lancer le cerf.) Tum decuriæ canum leuis excursus (chiens courans) soluebantur: buccinis (trompes) signum uenatus commissi dabatur, & tanquam bellicum canebatur ad canes exhilarandos (pour resbaudir les chiens) & acuendos. Subsidiariæ canum decuriæ ad locos destinatos dimittebantur, quæ fessis succederent, si res ita ferret: & aliæ rursus ad pomeridianum missum asseruabantur integræ. Decumanus ipse ceruus canibus excursoribus, equis celeribus, buccinarum clangore, uenatorum clamore, concentu allatrantium canum urgebatur. Quòd si casu aliquo eueniebat, ut ante uenatus auspicatum indagator non liquere renunciaret

certamen in posterum diem reijciebatur, aut ceruus comperendinabatur. Nam ut diutius spectaculo eximeretur & certamini, rarissime contingebat. Sin cœli intemperie, aut antiquioris curæ auocamentis eueniebat: uelut reus ampliatus, primo quoq; die uenatico ad cursum repetebatur impetu atroci & peruicaci. ¶ Illud uero præcipua admiratione dignum est, quod is eximius ceruus, quem uenationi destinatū, canibus peritis magistri semel exagitandum dederunt, ita in prædam illis obiectus est, ut interdictum sibi esse omnibus alijs intelligant. In multiplicia autem sæpe uestigia medijs in saltibus ut incurrant necesse est: præsertim in quibus feri greges sacrosancti sunt legum regiarum sanctionibus, quas aquarias saltuariasq; dicimus, (Par les ordonnances sur le faict des eaues et forestz.) In auspicando uenatu nonnunquam noxia admittitur, & ab ipsis statim quasi carceribus perperam cursus instituitur, si impostura fiat canibus: quam huiusmodi esse frequenterq; accidere constat. Insignis ille ceruus ætate & usu ueterator (cerf ruzé) solet satellitem suum ceruum, nunc pedissequum, nunc anteambulonem habere, quem armigerum dicunt, (l'escuyer du cerf) quasi grandi ceruo subseruientem. Hunc ille insignis in cubili secum deprehensum & repente emicātem, interdum canum cæcæ auiditati obijcit, ueluti uictimam uenatrici deę pro se succidaneam, præstigia quadam sese oculis eorum naribusq; subducens. Verum hoc illicò animaduertere experientis est uenatoris, præcipitisq; canum impetus errorem compescere, & fallaciam cerui irritam solertia sua facere. Id frangere canes appellant (rompre les chiens) quod significat cursum illum male cœptum sistere. Agmine igitur retro per statorem illum uenatorem inhibito (quod clamoso, crebro, castigabundo uociferatu fieri solet) instauratiua indagatione opus est, & cane rursus numellario (le limier) ut agmen excursorium in uestigium maioris corningeri reponatur. Qua denuo arrepta, decumanus ille corniger præcipiti primum fuga, deinde ludificante rapitur, loquaci canum agmine certatim eum urgente, clangenteq; comitatu, quoad diuturno cursu fractus atq; exanimatus, tandem ab uniuerso Dianæ satellitio circumueniri se minaciter mordicusq; patitur: qui exitus est clausulaq; ludicri.

¶ Veteratorem ceruum uersutumq; uulgus uocat, qui multa & exquisita perfugia atrocis supplicij nouit, uitæq; præsidia. At proceres maiorum (ut ita dicam) gentium exercitores ferarum, non ut alij, planum & uafrum ceruum, sed cordatum & prudentem uocant (cerf sage) ob incredibilem eius animantis solertiam, qua à natura munita est, pręter uolucrem celeritatem & corniculare propugnaculum. Solere ceruos aiunt simul ut senserunt rem sibi esse cum affeclis infestis simul & sagacibus, primum alios aliosq; fugæ lapsus & gyros agglomerare: deinde si porrò urgeantur, stabula ceruarum, populariumq; ceruorum diuersoria petere: ibiq; intra turbam promiscuam, quasi intra nebulam erroris canini sese condere. Interdum gregarios aliquot inde abigere, atq; ad aliquantum spatij permixtim uestigia facere, ad negotium canibus exhibendum. Quum autem aliquantisper hac ratione contechnati sunt, ab illorum comitatu repente se subducentes, per tramitem deuium longiusculē abscedunt, deinde intersistunt: ut interim canes uestigia ceruulorum aut ceruarum excipientes, diuersi ab eis auferantur. Quum hæc stropharum commenta, canum experientissimorum uis odorandi uicerit, circumspiciētia utiq; uenatorum adiuta: ad alia denuò se uertunt subsidia salutis: cuiusmodi sunt, per sua quadamtenus recurrere uestigia: deinde spiras fugæ intorquere multipliciter & uariè, & quàm fieri potest perplexissimè: tum raptim longius procurrere: quæ omnia comminiscuntur aduersus solertem canum sagacitatem. Itaq; interim dum canes intenti sunt deducendis elapsibus & extricandis qui ab ipsis ceruis glomerati sunt, spatia magna illi permetiuntur: quum interea buccinarum hortamenta, cursitantium canum hiantem acuant auiditatem. ¶ Solent cerui plerunq; secundo uento ferri, treis (ut perhibent) ob causas. Principio, quum aduerso uento feruntur, uentus ore & naribus irrumpens, fauces eorum uehementer arefacit, animæq; ductum inhibet. Deinde secūdo uento cedentes, quum canum uocem facile excipiunt, ex eaq; colligunt propinqui an remoti sint: tum uerò olfactum sui sequaci turbæ adimunt. (De hac cerui uento secundo fuga, dixi etiam superius ex alijs authoribus.) ¶ Inter exēpla huius animalis, ultima perfugia exquisitaq; experientis, hæc sunt commemoratu digna: Visum esse ceruum in armentum bubulum irrumpere: insilientemq; in bouem, primoribus cruribus armisq; complexum, ad longiusculum spatium uelut equo uehentem, postremis tantum ungulis terram stringere: ut odorem sui canibus, quoad fieri posset, exilē incertumq; relinqueret.

¶ Ludouico rege huius nominis XII. uenatoriæ turmæ decurio, qui uenator maximus appellatur (le grand ueneur) ad duodecimum ab urbe lapidem uenabatur, uiro Præsidi id spectaculum gratificans, qui Budæum comitem secum amicitiæ causa eò duxerat. Ibi cum mentio huiuscemodi mirificentiarum ceruinarum incidisset, hoc affirmabat. Me (inquiebat) pridem uenante ceruū quendam ab ætate & experientia uafrum, euēnit feruente uenatu & longè iam progresso, fugitiuus ut ille non compareret: & tamen canes nec ultra procedere uellēt, nec in sua uestigia redire. Ibi omnes stupere, circumspicere, inter se aspicere, lapidem (quod dicitur) omnem uenatores & magistri mouere. Res erat miraculi plena, & Apollonianæ præstigiæ similis, quasi sublimis fera alipes abijsset: aut terra discedente, rursumq; coëunte, non compareret: aut oculos nostros canumq; præstrinxisset. Tandem omnia (ut fit in tali casu) à nobis perlustrando, deprehensus est planus ille cornipes in furto sui manifesto atq; memorabili. Alba ibidem erat spina enata in loco dēso atq; opaco, quę ad magnitudinem arboream excreuerat. In eam ceruus dolis solennibus consumptis, saltu se coniecerat. Stabat autem

ille

ille sublimis, ramis fruticis ipso saltu diuaricatis: sic interceptus, inde ut desilire non posset, siue erat forte exanimatus: Ibi enim quasi compeditus imbellisque confectus est. Atqui ut omnia ludificator ille ceruus faciat, & uelut alter Proteus omnes sese in facies uertat, nisi solum quoque noctu uerterit, postridie latrabiles illas manus ac resimas auribusque insignitas, minimè ad extremū eluctabitur: non si anhelus & æstuans in amnem se coniecerit, undisque secundis uehendum se dederit: quod sæpe refrigerandi causa facit: non si amnem traiecerit, ut canum cursum intercidat: non si incitatiore cursu diurnoque profligatus, animum iam despondēs, undis potius perire, quàm laniari malit. ¶ Mira est certe agriophagæ illius turbæ pertinacia: dirum autem fatum cornigeræ animantis, quum ad extremum lassitudinis adducta, opperiri cogitur atrocem illam clamosamque coronam (rendre les abbais) undique se rictu petentem minacissimo atque infestissimo. Qua tandem circumuenta, post omnia salutis præsidia deplorata, repentè sæpe assiliens, primum quenque uenantium in quem incurrit, cornu petere solet, nisi ferro protinus excipiatur; (Enferrer d' ung espieu de chasse.) Quòd ubi factū est, aut si aliàs fera afflicta & strata est, (Est abatue) tum demū receptui canitur ab eo qui primus in eam confectam occurrerit. Tum simonū chorus ille silonumque inclamatur, & uenatores coëunt quoquo uersus palantes: quæ tanquam ouatio est, ob rem bene & feliciter gestam. Quam deinde ipsam excipit uisceratio (la curee, le droict des chiens, cum ceruo capto panis sanguine eius imbutus pellique ipsius impositus in cibum permittitur canibus: interdum etiam aliquid de armis & collo cerui adijcitur,) extemporalis, quæ sic debetur ipsa canibus uenaticis, ut libamentum capturæ accipitribus in aucupio uolucri. Visceratorem autem peritū esse oportet, qui lanienam ferinam uenatoria cum palæstra exequatur, qui scitè feram deglubere nouerit, membratimque incidere, & prosecare incisam. Tergore autem detracto, caput abscindendum est, Molossoque therelencho porrigendum & permittendum (le droict du limier) quem & indagatorem appellamus. Has enim ei primitias peculiares placita maiorum largiuntur ob indicium feræ: nimirum ut in capite ferino lacerando & obrodendo, fructum nauatæ operæ ipse percipiat ante omnes alios, in posterūque irritetur is, cuius auspicijs ductuque rem alij executi sunt: quum interim uiscerator gratulabunda uoce fruenti parte sua animali blandiatur, & tanquam mactum uirtute industriaque therelenchica ipsum esse iubeat. Deinde uenatoriæ plebi infimoque ministerio uenationis, suæ sunt partes uiscerationis ijsdem scitis attributæ. ¶ Epulum caninum omnibus in unum euocatis uenatoribus, & cunctis classibus canū decurijsque coëuntibus, fieri hoc modo solenne est: Venatores intra tergus ferinum panis fragmēta sanguine feræ madentia miscent cum omaso, in minutas particulas conciso. Nonnunquam præterea si canes strigosi sint & macie exhausti, aut si strenuam insignitè operam eo die nauauerint, liberalitatis est uenatoriæ, opiparis eos impensius epulis accipere, ceruicem extis addentes, & nonnihil (ut ita loquar) è uiuo resecare. Hæc quum rectè atque ordine facta, concinnatæque epulæ fuerint exerti manu uenatoris: tum denique luculentos illos deæ uenatricis epulones ad epulum sui generis admittunt cum ouantium uociferatu, (la huee.) Nam antea & interim dum epulæ illæ parabiles expediūtur, coronæ gestientis ac canoræ rapacitas, culinæ circunfusæ nidoremque captantis, à ministris arcetur fustes in manu gestantibus. Priore epulo peracto, fit & alterum eodem momento, sed non eodem loco: ex interaneis perpurgatis & dilutis (sunt enim hæc quoque Dianæ sacra eiusque satellitio) non concisis frustillatim aut profectis, sed integris: ita ut quum aliquandiu illa uiscerator sublimia tenuerit & ostentarit, ad irritandam edacis agminis uoracitatem, tum ea demum repentè in medium porriciat. Inter cæsa uerò & porrecta cuncta uenatorum cohors cum auxilijs & calonibus, sublatis buccinis canere capturam quam uocant (corner prinse) debet, eo quo supra dictum est modo, quū ceruus in potestatem uenit agminis uenatorij. Iam uerò buccinaturæ modos uenatores alios atque alios habent pro significationū uarietate: quandoquidem indagatores non alio uocis commercio utuntur, interim dum in quæstione cerui sunt: qui absque eo foret, aut inter se ipsi cum noxa incurrerent, aut longius interdum euagarentur inquirendo, quū receptu opus esset. Nam si unus forte (ut fit) fortuna, primore inquisitione ceruum decumanum indagine opportuna uadatus fuerit, cōfestim signum receptus cæteris buccina sua dabit, ut illi ad conuentum extemplo se recipiant.

¶ Est interdum uenandi ratio ita constituta, aut casu comparata, præsenti ut consilio opus sit: ut si diffusus dies hesternus fuerit, & sisti tum ceruus certo loco nō possit: aut si ceruus qui ad quæstionem destinatus est, stabulum certum nullum habeat: si meticulosus & panico consternabilis, qui interquiescere interdiu, cubileque mutare identidem gaudeat: nam & ij qui recenti uenatu exagitati fuerunt, ad omnem strepitum consternabiles, statarij ferè nō sunt. Sunt & qui cubili excitati, illico in pedes ita se conijciant, ut non per finitima stationis suæ loca cursitare, & cōmeare remeareque soleant (quod plerique cerui faciunt) sed rectis itineribus porrò semper excurrant. In hac igitur specie is qui canibus regendis præfectus est, simulac id comperit, signum canore buccinæ dare solet, ut ij qui in subsidijs locati sunt, & reliqui omnes uenatores atque auxiliarij, calonesque uenatici, sui ministerij protinus uasa colligant, quum ceruus castra mouerit. In superioribus autem speciebus signum copulis soluendis canitur in semita uestigiali, simul ut inuenta fera est. ¶ Tendiculis ac pedicis, reticulataque indagine & tibicinibus arrecta, ceruos & ceruas hinnulosque & alia uenari. ¶ Non dicā quod uiridi ueste ad uenatum cerui, fusca & uillosa ad apri, utendum est, maiorū instituto: quòd certo quodam modo amictū esse oportet: quòd ense succinctum, & cultro ad improuisa munitū: quòd ternos

aut minimum binos equos uno die, eosq; pegasidas, oris morigeri ac ductilis habere, ad desultoriam uicissitudinem è fesso in recentem assiliendi. Non uenatoris insignia, non gestamina, non instrumentum enumerabo: Non genera canum, nõ formas, non naturam, nõ educationem, non institutionem, non probationem generosorum, non degenerum notas dicam: nõ blateronum atq; petulantium castigationem attingam. Omittam etiam quod ut pueris ingenuis pædagogi, sic canibus generosis cynagogi sui attributi sunt.

¶ Quum post coitionem illam syluestrem de cerui nece coactam & solutam, ad locum indaginis uentum est à cohorte uenatoria: princeps ille uenator, qui ductor esse canum moderatorq; iussus est, & penes quem fasces (ut ita dicam) eius diei esse contigit: priusquam paria canum resoluuntur, statuere solet quo loco grandiores canes uelocesq; locandi sint: quos licebit ceruarios (chiens cerfs, bauds, muts: id est, ceruarij, quod ceruos tantũ uenentur: audaces: muti, quod cum ceruus uersuram fecit, uocem & latratum continent, donec eam relinquat) uocemus: quamuis eos in ordinem leporariorum lingua uernacula redegerit, quomodo & suarios lupariosq;: qui etiam ceruipetæ, apripetæ, & lupipetæ dici possunt. Sic autem ferunt placita huius iuris prudentũ, ususq; comprobauit, ut pernices illi canes atq; emissarij stationatim collocẽtur in locis abditis, latera pro cursus ceruini cingentibus. Quem procursum ad apertum locum syluæ, & ueluti glabrentem, uel in syluam glandiferam proceram & illustrem pertinere oportet, ut natura habitusq; locorũ tulerit, qua maximè uerisimile est ceruum tandem transiturum: quia ea uia forsan fert ad amnem, aut ad aliud perfugium, aut stabulum ceruo notum & amœnũ. Iustum esse aiunt ternas quidem stationes disponere, sed geminas: senos uerò in singulis ceruarios, hoc est utrinq; ternos, medius ut ceruus transcurrẽs, utrinq; ab ipsis urgeatur. Senis autẽ ceruipetis (qui terni ut dixi ex aduerso sibi collocati sunt) latrunculi bini è numero ministerij assignantur, quos titularios appellare solent, qui numellis eos cohibeãt (qui tiennent les chiens en titre) quoad ceruus præterierit: tumq; demum à latrunculis canes emissi, illicet emicantes & improuisi, ceruum tanquam ex insidijs territum adoriuntur. Interdum etiam bini ternorũ uicem supplent, si fauces procursus longiores sint, pluresq; latrunculorũ statiunculas poscere uideantur. Procursum autem ipsum constitutum esse oportet loco delecto, & quàm fieri potest apertissimo: quippe in quo syluaticum spectaculum æditur uel principibus fœminis uel proceribus, quorũ gratia interdum unius diei uenatus comparatus est, quiq; per syluam euagari grauantur, aut ceruum è uestigio persequi. Perniciissimorum porrò canum latebra primo loco statuenda, & deinceps perniciorum ad ultimam procedendo, quæ ipsa esse debet ualidissimorum atq; atrocissimorum. Id quod ideo constitutum est, ut primi qui sunt uelocissimi, præcipiti cursu alipedem ipsum exerceant: tum deinde secundi primis succedentes & accedentes, & tertij rursus secundis, si quatuor sint statiunculæ, fractum iam & exanimatum ad ultimos urgeant: si quidem ad triarios (ut dicitur) res ipsa redierit, & manus supradictas ceruus eluctatus sit. Hæc porrò manus non à tergo, ut aliæ quæ uelocitate ualent, sed aduersæ feræ obijcienda: quia robore & ferocia præualens, sistere eam potest, & morsu retinere, cæterisq; lacerandam ociose præbere. Cæterum non cuiuslibet ministri latruncularium munus est: nanq; nisi canes emissarij tempestiuè emancipẽtur & apposite, extemplo insidias fera suspectans, ac tergiuersans, retrò recurret: aut transuerso impetu aliqua erumpet ex angustijs illis, sicubi rimam nacta fuerit: aut claustra curriculi perrumpet. Quod si semel fecerit, nulla ui postea subigi poterit, in eandem ut curriculi nassam uel caput solum inserat. Id ne qua ratione eueniat, alarijs astitibus latera procursus frequentari solent: Quorum munus est, simul ut fera carceres curriculi ingressa est, eam uociferatu & equitatu utrinq; absterrere, quo ipsa intra septa curriculi compulsa, ad ultimũ tandem sinum fatalemq; irrumpat: quum regressus nullus ei pateat, propter asseclas illos quadrupedes, uociferatores infestissimos. Est præterea supradicti uenatoris, primarum partium actoris, subsidia canum uestigatorum, qui excursores uocantur, opportunis stationibus deponere, ministrisq; committere. Ad hoc autem sunt decuriæ canum integræ comparatæ, quas relictas appellant (les relais) ut decurijs iam fessis succedant, aut temere expatiatis: ceruumq; qui sui furtum fecerit, si per subsidiorum loca uestigia duxerit, recenti uenatu profligant & exaniment. Secundæ igitur tertiæq; manus excursorum ea de causa disponũtur, ut si res ad subsidiarios aut triarios deuenerit, ab ipsis uenatus denuò instauretur. Verum hoc maximopere cauendũ, ne subsidiarij ipsi canes auersa uestigia protinus pro aduersis ineant: quod tanquam in portu est impingere, auersaq; (ut aiunt) aui certamen auspicari. Quum uerò architectus ille & inspector arbitratorq; uenationis, supradicta rectè atq; ordine disposuerit, quasiq; omnes eius certaminis acies instruxerit, ad eum ipse locum reuertitur unde copulæ resoluendæ sunt, ceruusq; agmini latrabili ad excursum obijciendus, & exponendus ad prædam. Sic autem rem temperant, ut ab ipso commissu uenatus, hortamenta primũm remissiora faciãt: quia canes suopte ipsi impetu ab initio ardentius feruntur. Leniter igitur uenator cogere agmen flaccorũ gentis debet, sinereq; eos certa uestigia legere. Simulac uerò ceruus longius in pedes sese dederit, gyrosq; quosdam circumscripserit, solet primum per uestigia sua regredi, ut derelictæ stabulationis memor, æstiuorumq; suorum amœnitatẽ requirens blãdam atq; iucundam: quam tamẽ postquam persentiscere cœpit se retinere sine præsentanea certaq; nece non posse, tum deniq; salutem illi quasi ultimam dicit, identidem restitans, & mœstus solum uertit. Est etiam quum præceleri fuga ingens spatium syluę præcipiens, exin arbitratu suo alias atq; alias in alijs strophas comminiscitur. Poscit autem ipsius

ipſius uenatoris officium, ut ipſe agmini illi clangenti atq; excurſorio aſſeclam ſeſe e ueſtigio præbeat quoad fieri poteſt: & ut dicere ſolent, ut actus canini tractum inoffenſo tenore perequitet. Actum appello uerbo quaſi uenatorio & ſaltuenſi, ſemitam per quam canes ipſi ueſtigatores agere ceruum dicuntur. Sin ſalebrarum montiúmue occurſu homo inhibeatur quo minus id faciat: debet quàm citiſſimè poteſt, aut circuitu aut flexu cõpendioſo canibus occurrere, idq; aduerſo uento: tum actum ab eo interciſum illicò repetere: qui niſi ſub oculis identidem agmen ſuum habuerit, mendoſam eorum excurſionem emendare non quibit. At ubi cõticuiſſe canes ſenſerit, aut incertas uoces ambiguáſue edere, metuere iam à cerui dolo malo incipit, aut ab hallucinatione canũ ueſtigia eius legentium: ne aut ſemita exceſſerint actuaria, aut uenatum uerterint, & ceruum ipſum decumanum temere pro quolibet ceruo dereliquerint. Quod ut comperire poſſit, receptui canere moris eſt, & Retrorſus retrorſus, iterum atq; iterũ ingeminare canoro uociferatu. ¶Fecerint porrò uerſuram cerui canes, necne fecerint (s'ils ont changé de cerf) hac ratione quiſpiã maximè cõpererit. Alicubi inſiſtat, unde canes arbitretur & obſeruet commeantes. Nam ſi dolus fugitiui in cauſa eſt illius repentini conticinij, omnis canum caterua eodem ſtupore affici uidebitur. Sin uerſura temere à canibus arrepta eſt (quod uenatores dicunt colligere, quaſi agglomerare permutationis actum) claſſis excurſoriæ ductores, & coryphæi caninæ ſymphoniæ, qui ad huiuſmodi ſpecies uſu occalluerunt, actum uerſuræ cum tyronibus nequaquam exequentur. (Chiens reſtifs, canes qui cum uident ceruum qui petebatur alijs ſe immiſcuiſſe, reſtitantes manent loco, & expectant magiſtrum.) Huiuſmodi enim excurſores uix unquam nuntium remittunt prædæ ſibi ab initio deſponſæ ac deſtinatæ. Errore igitur intellecto actuarius uenator eos retro inhibitos reducet, unde repetere priſtinum actum certius legitimumq; poterunt, cum clangore ſymphoniaco: aut ſi error dolo ferino admiſſus eſt, unde eos in gradum (ut ita dicam) reponere legitimæ excurſionis, ex adulterina aut ſubdititia poterit. ¶Ecce autem rurſus aliud atq; aliud incommodũ, quod ſæpenumero negotium illis exhibet, & quaſi uitium auſpicãtibus affert: Canes ſic errore aut fraude lapſi, in integrumq; ſubinde reſtituti, in errorẽ nonnunquam denuo æquè grauem impingunt, auerſis ungulis uenatum illum ineuntes repetitũ: totaq; adeò ſylua quaſi toto cœlo (quod aiunt) aberrantes, excurrunt: nõnunquam huc illucq; tranſuerſi rapiuntur, ferarum gregariarum ſequentes ueſtigia, aut ceruorum etiam quorumuis abgregatorum, quibus ſyluarum ſemitę tramitesq; referti ſunt. In qua ſpecie non modo uenatore circumſpecto ſed perſpicaci opus eſt, qui fugacis feræ ueſtigia ungulata colligat cernuus ex ephippio, uel equũ habena poſt ſe trahẽs: alioquin inter artis magiſtros præuaricari per inertiam dicitur. Et quidẽ ut in cane uulturina ſagacitas, ſic acies aquilina in uenatore neceſſaria. ¶Iam uerò unius eiuſdemq; cornigeri ueſtigia ſoleata, odorata, cubiliaria, ſedentaria, & curricularia, non eadem, non paria, nõ ſimilia ubiq; ſunt: ex quo alia rurſus exiſtit nec modica difficultas & erratio. Interdum enim euenit, ut ſelectus ceruus, nactus uiam quampiam ſqualidam & puluerulentam, tum diu, tum longè per eam ueſtigia faciat: in quo canum ſagacitas cum experientia fallitur. Nam pręterquam quòd canes tum exiſtimant ceruum uiam ab hominibus tritam uitaſſe, in denſaq; & auia penitus ſe condidiſſe, ob idq; uia trita decedunt, exilis quoq; admodum odor & fugax in locis illis hæret glabris, & ſqualore puluereq; obſitis: quum alioqui ſolis ardor in uniuerſum omnẽ ſtatim humorem, in quo ueſtigij odor hæret, haurire & abſumere ſoleat. Cõtrà in locis herbidis et in uepreculis odoratiora ideo ſunt ueſtigia, quod non ſolo tantum pedum, ſed & cruribus, & corporis affrictu, ueſtigiaria ſemita odorata remanet. In locis etiam opacis odor minus fugere ſolet. Iam paſtores loca in ſyluis caluentia, & retorridis herbulis ſcabriſq; uirgultis obſita, ob id ſæpe incendunt, ut ex ſolo concalefacto herbida ſeges exoriatur, quæ armentis perutilis eſt. Ita quum per buſta (ut ſic dixerim) illa, recentibus adhuc fauillis, ceruus uiam fecerit, canes odore fuliginis offenſi, ac crebrò ſternutantes, ueſtigationem deſerunt: qui ſi etiã ipſi ibidem pertolerarint, tamen odorari ueſtigia nequeunt, hebetante utiq; ſenſum & prę-ualente odore fuliginoſo. Hoc ubi uenator actuarius animaduertit, lacunam illam (ut ita loquar) ueſtigiorum, circumactu uitare debet: deinde interciſam ueſtigij ſemitam ſarcire, & actũ repetere: duntaxat niſi ceruus in ſua retrorſus ueſtigia ceſſerit. ¶In ſumma autẽ addubitatione harpocratidem illum labeonem è numella uenator ipſe conſulit: quem therelenchum ſupra ab indicio feræ diximus: qui quaſi quidam antiſtes Dianæ, non uoce, ſed caudæ uerberatu atq; murmure & gannitu dare reſponſa ſolet: non flexiloqua, non ambigua, omniq; ueſtigiali argumento indicioq; certiora. Solet etiam in huiuſmodi caſu ductor ipſe agminis ac moderator actus, quum fera per detrectationem ac dolum abeſt, & buccinæ canore & inclamatu palabundos canes, ſociosq; ludicri & miniſtros iubilatu euocare, & celeuſma requiſitorium ædere, quod requeſtam canere uocant (corner requeſte.) Id eſt fermè perinde, ac ſi iuriſcõſultorum uerbo dicerem, ceruum requirendum adnotare, ut delatum ac reum doli mali, buccinæq; præconio peruulgare furtũ ſui feciſſe. Tum autem operæ eſſe putant pretium, caninum comitatum ſqualore, feruore, laſſitudine confectũ, ob idq; imperia hortamentaq; detrectantem, quæſito fonte recreare: ibiq; pane & quaſi curãdis corporibus reficere: tum cornuum clangore alacritati reſtituere: plauſu & blandimentis ad uenatum ab integro ineundum exuſcitare: interim etiam actum à capite denuo arceſſere, quaſiq; ad carceres reuocari excurſo penè ſpatio.

¶Mos uerò ceruorum eſt, quum profligatos ſe ſentiunt & ex agitatu enectos, aut (ut loquuntur uenatores) durè & atrociter actos (mal menez, rudement menez) ſyluarũ opaca (le couuert) relin-

quere, atq; in campeſtria (la champaigne) ſe conijcere: interdum ad uicos uillasq; propius accedere: quod ferè non ante facit, quàm animum deſponderit, omni ſpe depoſita ſolennium perfugiorum. Eo tamen pacto ſæpe euenit ut canibus ſe ſubducat: in campeſtri enim planitie, locisq; proſciſſis & in ueruactis, & uerò in noualibus, tractus ueſtigiorũ non æquè odoratus eſt, atq; in uepribus & in ſyluarum cęduis, (eſpines, buiſſons, & taillis:) quia ſoleata tantum ueſtigia relinquuntur exiliterq; odorata, nullo nec crurum contactu nec corporum. In recens autem inaratis eò amplius negotium exhibet canibus odor ſoli ſubacti. Sed tum uenatoris eſt officium nec inertis nec præuaricatoris, oculis ueſtigia in mollibus locis legere: tum canum languorem impetumq; ſeneſcentem hortatu claſſicoq; ſylueſtri erigere & renouare, (resbaudir les chiens.)

¶ Venatoris ipſius, & canum calliditas & ſolertia, & (ut loquuntur uenatores) ſapientia, in uerſuris extricandis, & in emendanda canum hallucinatione, maximè uendibilis, ut ſi in ulla uenationis parte. Verſuræ (la change) duplicem modum eſſe aiunt: unum, ſi ceruus ſelectus, & curriculo præſentis diei deſtinatus, aut ſatellitem ſuum, aut uegrandem alium ceruum ſimonibus illis pediſſequis ſuis obiecerit, quaſi pro ſe piacularem hoſtiam: tumq; intorta uertigine impoſtoria protinus ſe ſubduxerit. In qua ſpecie uenator peritus & ueterator non temere fallitur, ſi modo canes prætereuntes obſeruauerit, aut eorum tantum clangorem exaudierit. Quippe omnium cerui affectatorum uoces notas habere debet, eorum præcipuè qui claſſis ductores appellantur, & naris emunctioris eſſe noſcuntur. Sermone ſyluatico fauces & actum cuiuſq; canis noſſe uenatorem dicunt. Alter modus eſt, ſi decumanus, qui primum quenq; ceruum in uenatum, aut paraſitum ſuum in diſcrimen, quaſiq; in reatum tranſcripſit, ſocium fugæ ſeſe tranſcripto illi adiunxit: quod idcirco interdum facit, ut maiore ſtupore & perplexiore uenatu homines canesq; afficiat atq; implicet. Id quod ubi accidit, dicere ſolent uenatores, legitimum actum unà ferri cum uerſura. Huiuſcemodi impoſturæ duas indices notas minimè (ut perhibent) fallaces, à technologis uenationis proditas eſſe comperi: ſi compertæ fidei auriti excurſores nec uaniloquentiæ quoquo modo ſuſpecti, repentè ita inſiſtant, ut nec progredi uideantur nec regredi, ſed quaſi ſtare in ueſtigio: aut ſi porrò ita agant, ut inerter id ſe facere ac ſine ſpe præ ſe ferant, ob idq; uocem baubantium non ędant: nimirum quos ueluti deprehenſos pigeat & pudeat incaſſum porrò progredi, quaſi per caliginem. Is caſus etiam præſentis conſilij hominem poſcit, qui ſtrategematibus aliquando uenaticis documenta luculenta ſolertię ſuæ dederit: qui in eodem (ut dicitur) ueſtigio, conſilia expedire ſtrategematica alia atq; alia poſſit. ¶ Poſtremò ceruus diu exercitus & iam fatiſcens, omnibus commentis fugæ ac præſidij conſumptis, ſolet (ut ante dictum eſt) aut flumen aut ſtagnum perquirere, in idq; ſe ſaltu conijcere. Quod interdum refrigerandi cauſa facit, ſæpius tamen Nympharum ædem, quaſi aſylum ultimæ ſpei & deploratæ petens: ob idq; inde plerunq; non niſi captus eijci poteſt. Ibi autem modò aduerſa unda, modo ſecunda fertur. Quò cum uenator feſtinus & curriculo uenit, in primis animaduertere ſolitus eſt quo loco ceruus in flumen inſilijt, locumq; animaduerſum deſtricta frõde aut humi ſtrata notare, aut ex arbore ſuſpenſa. Reliqua uix memoratu digna, quæ in utraq; ripa facienda ſunt: quibus modis innatans corniger urgendus ſit & lancinandus: quomodo fugitiuus enatator perſequendus, ſi ulteriorem ripam ſuperauerit, aut ſi per citeriorem retroceſſerit. Hæc hactenus de uenatione cerui ex Philologia Budæi: Et quanquam Germanis etiam non deſint ſuæ uoces ac phraſes uenaticæ, eas tamen breuitatis cauſa omiſi. Gallicas uerò adiunxi, quod & Budæi uerbis nonnihil addere lucis uiderentur, & à ſermone Latino non adeò abhorrere.

F.

Mas cum pinguerit, quod ualde tempore fructuum fit, nuſquam apparet, ſed longè ſecedit, Ariſtot. Caro ceruorum libidinis tempore uitiatur & fœtet, perinde quaſi hircorum, Ariſtot. Blondus ceruæ grauidæ carnem hoc odore eſſe ſcribit, haud ſcio quàm uerè. Quaſdam nos principes fœminas ſcimus, omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & lõgo æuo caruiſſe febribus: quod ita demum exiſtimant ratum, ſi uulnere uno interierit, Plinius & Solinus. Cerui, inquit Iſidorus, carnes habent teneras & faciles concoctu (falſum eſt) propter motus frequentiam: Et ſi caſtrentur, antequam cornua creſcant, caro melior fiet, magisq; temperata in ſiccitate & calore. Caro leporum ſanguinem quidem gignit craſſiorem, ſed melioris ſucci quàm bubula & ouilla: ceruina autem non minus ijs ſuccum uitioſum generat, ac concoctu difficilem, Galenus lib. 3. de aliment. facul. Idem in libro de attenuante uictus ratione, Equorum (inquit) & aſinorum eſum, hominibus aſininis relinquo: Proximi aſinis ſunt cerui, eoq; ab eorum eſu eſt abſtinendum. Ceruina caro bubulæ ferè aſſimilis eſt: tardè enim concoquitur, parum alit, ac bilem atram auget: eſui tamen ęſtate, pręcipuè uero menſe Auguſto, quàm hyeme ſuauior eſt, Platina: nimirum quia æſtate pingueſcunt, hyeme extenuantur. Ego contra quàm Platina, bubulam & ceruinã ſi concoquantur, multũ alere dixerim: quod & Celſus teſtatur. Duram coctuq; difficilem præbet alimoniam, Aegineta. Ceruorum carnes, inquit Symeon Sethi, mali ſucci ſunt, & difficilis concoctionis, & bilem atram gignunt. Oportet autem cauere ab ijs qui ęſtate capiuntur, quod uidelicet eo tempore uiperis ac ſerpentibus cerui ueſcantur, unde ſiticuloſi fiunt. Hoc ſuapte natura norunt, quod ſi aquam ante illorũ concoctionem hauſerint, intereant: propterea ſitim tolerant, eaq; incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tempore ſumptæ, uenenoſæ ſunt, ac ualde noxiæ: (Hoc fortaſſis in alijs regionibus calidis accidit: apud nos, quod

ſciam,

ſciam, non item: quin potius Auguſto tanquam pinguiſſimi præferuntur:) & idcirco cauendum ne eis æſtate ueſcamur. Per hyemem uero (Platina ſcribit æſtate ſuauiores eſſe: ſunt qui hyeme etiã ſerpentibus, quas è cauis extrahunt, ut ſupra dixi, eas ueſci narrent:) tutius ſumuntur, meliusq; concoquuntur propter interiorem caliditatem. Nam ſi non probè concoquantur, craſſum humorem gignunt, iecurq; & lienem obſtruunt. Quinetiam fertur ſi crebrius & ſine modo ſumantur, corpus tremulum & quod non conſiſtat facere, Hactenus Symeon Sethi. Ceruina dura eſt concoctu & melancholica: ſed differt ſecundum temperamenta & ætates animalium: Lactentes reliquis præferendi: Si teneri adhuc caſtrentur, meliores ſunt, & in calore ſiccitateq; remiſſiores, Iſaac. Auicenna febres quartanas huius carnis eſu induci ſcribit. Carnes ceruorum & arietum montanorum, ſunt omnes malæ & nociuæ, Elluchaſem in Tacuinis. Caro cerui calida eſt & lenis, Raſis de 60. animal. Cerui caro prouocat urinam, Auicenna. Seruat hominem à calidis affectibus, Blondus ſine authore: uidetur autem febres intelligere, à quibus præſeruat teſte Plinio, ut paulò ante retuli. Patuit eos nunquam febreſcere: quam ob cauſam confecta ex medullis eorum unguenta ſedant calores hominum languentium, (febricitantium,) Solinus. ¶ Hepar cerui omnino prauum eſt, & malè temperatum, ut Vincentius Bell. ex Ariſtotele citat: ego nuſquam apud Ariſtotelem legere memini. ¶ Cornua tenera & mollia adhuc (quæ prioribus abiectis recens producuntur,) in delicijs appetuntur à nobilibus: quod pretioſiſſimum ex eis ferculum paretur. Magna enim & pretioſa ui aduerſus aconitum pollent, Blondus. Sciendũ eſt aũt aconiti nomine indoctiores toxicum & uenenũ ferè quoduis comprehēdere. Tenera quidem ceruinorũ cornuum tubera in principũ cibũ uenire dixi etiã ſupra cap. 2.

¶ Ceruinæ caudæ uenenum ineſſe dicemus proximo capite. ¶ Achillem aliqui ſic nominatum uolunt, διὰ τὸ μὴ θίγειν χείλεσι θηλῆς, ὃ ἐστι τροφῆς: hoc eſt eò quod labris papillam non attigerit: lacte enim prorſus non uſus eſt, medullis ceruorum à Chirone nutritus. Hinc Euphorion, ἐς φθίην χιλοῖο κατήϊς πάμπαν ἄπαστος, τοὔνεκα Μυρμιδόνες μιν Ἀχιλλέα φημίξαντο, Etymologus & Varinus. Ego apud utrunq; locum eſſe mutilum puto, & legendum eſſe, διὰ τὸ μὴ θίγειν χείλεσι θηλῆς, ἢ χιλοῦ ὅ ἐστι τροφῆς: hoc eſt, Achillem dictum eſſe, uel quod papillam non attigerit, uel chilum, id eſt alimentum: ut commune uocabulum χιλός ad lactis alimentum infantibus proprium hîc cõtrahatur. Telephum etiam cerua lactaſſe fertur, ut in Philologia dicam. ¶ Apicius lib. 8. cap. 2. uarium cerui, id eſt ceruinæ carnis, apparatum docet his uerbis. Ius in ceruum: Teres piper, liguſticum, careum, origanum, apij ſemen, laſeris radicem, fœniculi ſemen: fricabis: ſuffundes liquamen, uinum, paſſum, oleũ modicè: cum ferbuerit, amylo obligas, ceruum coctum intro foras tanges, & inferes. In platycerote, ſimiliter & in omne genus uenationis eadem conditura uteris. Aliter: Ceruum elixabis & ſubaſſabis: Teres piper, liguſticum, careum, apij ſemen: ſuffundes mel, acetũ, liquamen, oleum calefactũ: amylo obligas, & carnem perfundes. Ius in ceruo: Piper, liguſticum, cepullam, origanũ, nucleos, caryotas: mel, liquamen, ſinape, acetum, oleum. Ceruinæ conditura: Piper, cuminum, condimentum, petroſelinũ, cepam, rutam, mentham: mel, liquamen, paſſum, carænum, & oleum modicè: amylo obligas cum iam bullijt. Iura feruentia in ceruo: Piper, liguſticũ, petroſelinum, cuminũ, nucleos toſtos aut amygdala: ſuffundes mel, acetum, uinum, oleum modicè, liquamen, & agitabis embamma. In ceruinam aſſam: Piper, nardoſtachyum, folium, apij ſemen, cepam aridam, rutam uiridem: mel, acetum, liquamen: adiectas caryotam, uuam paſſam & oleum. Aliter in ceruum aſſum iura feruentia: Piper, liguſticũ, petroſelinum, damaſcena macerata: uinum, mel, acetum, liquamen, oleũ modicè: agitabis porro & ſatureia, Hucuſq; Apicius. ¶ Cerui anteriorem partem in iuſculo laridario coques, lũbos aſſabis: ex coxis paſtillos aut pulpamenta facies. Eadem & capreoli, damæ, ac capreæ coctura eſt, Platina: (quaſi uero capreolus & caprea aliter quàm ſexu differant.) Idem lib. 9. cap. 8. de honeſta uolupt. Ex ceruo, inquit, uel capreolo, paſtillũ ſic facies: In fruſta haud magna carnem cõcides: una bullitione cum aqua & aceto ſaleq; remollitam, ex cacabo eximes: ſinesq; in quadra, donec ius exinaniet: piper deinde & cinnamum contritum ſimul cum larido tunſo in modum placentæ ſubiges, carnemq; additis quibuſdam per longum laridi teſſellis, hoc quaſi foliato inuolues, indesq; circunquaq; caryophylli genera: farinam deinde bene excretam ſubiges: ex ſubacta cruſtam groſſiorem unicuiq; fruſto circunuolues, in furnoq; lento igne optimè coques. Apponi hæc ſtatim cõuiuis, uel ſeruari in menſem, aut ſaltem dies quindecim poſſunt. Parum omnino alit, tardè concoquitur, ſtomachum laxat, ſpleneticis & hepaticis nocet, pectus exaſperat, Hæc Platina. Sanguine cerui noſtri utuntur ad ius nigrum, quod uulgò piperatum uocant, à colore puto, licet abſq; pipere plerunq; paretur. Qui de arte coquinaria Germanicè ſcripſerunt, præcipuè Baltaſar quidam Dillingenſis, ex ceruina paſtillos, ut uocant, parare docent: nec non pulmonis & hepatis apparatum & condimenta.

G.

Cerui natura omnia uenena abigi & repelli conſtat, Alexander Benedictus: ex Plinio nimirum, cuius hac de re uerba cap. 5. retuli. ¶ Ceruinus ſanguis aluum ſiſtit, Plinius. Hirci, capræ, cerui, & leporis ſanguis, inaſſatus ſartagine, dyſenterias & cœliacorum profluuia ſiſtit, Dioſcorid. Frixus cum oleo cerui ſanguis, ſi fiat ex eo clyſter, ſanat inteſtinorum ulcera, & remouet fluxũ antiquum, Albertus & Raſis. Ego neq; ceruinum neq; alium ſanguinem in clyſteribus à peritis medicis poni puto, ſed uel bibi uel illini ad fluxiones ſiſtẽdas, ut in Caprino dixi. Cum aceto mixtus & inunctus pſilothrum eſt, Galenus Euporiſton 2. 85. In uino potus contra toxica (ſagittas uenenatas, Raſis,

Albertus non rectè habet apoſtemata uenenata,)efficax eſt, Dioſcorid. cui non cerui ſolum, ſed & cuiuſuis iam dictorum animalium ſanguis eandem uim obtinet. Sanguis ceruinus deſiccatus & tritus ſumptus,à uenenatis beſtijs morſos iuuare dicitur,Symeon Sethi. ¶ Febrium morbos ceruus non ſentit,quin & medetur huic timori: Quaſdam nos principes fœminas ſcimus, omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas,& longo æuo caruiſſe febribus: quod ita demum exiſtimãt ratum,ſi uulnere uno interierit, Plinius & Solinus. Et alibi, Febres arcet ceruorũ caro,ut diximus, Plinius. Caro cerui calefacit & lenit,Raſis. ¶ De medulla in genere ex Galeno ſupra diximus in Vitulina,ubi & Ceruinæ facta mentio eſt. Cerui pingue & medulla quomodo odoramentis imbuantur,uide ſupra in Taurino pingui ex Dioſcoride. Ceruina medulla laudatiſſima eſt, Dioſcor. & Plinius. Aëtius in pharmaco quodam contra podagrã pro cerui medulla tantundem adipis ceruini ſubſtituit. In Arabum ſcriptis pro medulla cerui cerebrum quidam ineptè uertunt,Hebraicæ uocis homonymia decepti. Confecta ex medullis ceruorum unguenta,ſedant calores hominũ languentium,Solinus:Immunem cõſeruant à febribus,Albertus. Plinius id carni ceruinæ in cibo ſumptę attribuit,ut ſuperius retuli. Cerui medulla pharmacum eſt paregoricotaton,id eſt mitigando & leniendo dolores prę́ſtantiſſimum,Galenus ad Piſonem.Dolores ſedat,Aeſculap. Serpentes inuncta fugat,ut cap.5.dixi: ubi & alia ex ceruo quæ extrinſecus ſerpentes arcent enumeraui. Sunt qui ceruinam medullam peculiare faciant remedium perfuſis aqua alióue liquore feruido. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt impoſita,Symeon Sethi. Gyraldus in ſua translatione diſcutiendi uim etiã eis attribuit,quod in Græco codice impreſſo non legitur. Vlcera cætera(præterquam in tibijs cruribusq́;)cornus ceruini cinere, uel medulla cerui explentur & purgantur, Plinius. Cotyledon cum medulla ceruina calefacta impoſita,fiſtulis medetur,Plinius.Et alibi,Cotyledon etiam purulẽtis auribus infunditur,& cum medulla ceruina calefacta. Hirci ſeuum efficax eſt labrorum fiſſuris cum adipe anſerino,ac medulla ceruina reſinaq́; & calce, Plinius. Eadem uerba apud Sextum in paucis mutata legimus hoc modo, Sepum capreæ & adipem anſerinũ & medullam cerui & cepe cum reſina ſimul & calce uiua,fac ut malagma,mirè ſanat labiorum fiſſuras. Seuum uituli cum medulla cerui & albæ ſpinæ folijs unà tritis,ulcera oris & rimas emendat, Plinius. Medulla ceruina in aqua calida potui data,inteſtinorũ dolorem etſi tormina fuerint,mirè ſanat,Sextus. Celſus inter alia ad dyſenteriam medicamenta, ſi uetuſtior morbus eſt, ex inferioribus partibus infundere iubet medullam ceruinam,ut quæ dolorem leuet, & mitiora ulcera efficiat. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua ſanãtur,Marcellus. Medullam cerui & adipem liquefacito,& in lana apponito,Hippocrates dę natura muliebri inter ſubditítia medicamenta quæ uterum emolliunt. Idem in libro de morbis muliebribus,medicamentum ſubditítium purgatorium his uerbis deſcribit,Medullam anſeris aut cerui magnitudine fabæ affuſo unguento roſaceo & lacte muliebri terito,uelut pharmacũ teri ſolet, & cum hoc os uteri illinito. Ex uitulina & ceruina medulla peſſi cõponuntur,uteros emollientes:& extrinſecus uteris medicamenta imponuntur,quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem nõ ſolum uera medulla ex oſſibus,uerũ etiam ex ſpina dorſi, &c.Galenus de ſimplicib.11.5.Apud Raſin idem legimus,ſed pro medulla perperam legitur cerebrum, uitio interpretis ut credo. Cerebrũ(medulla, Raſis)cerui,prodeſt contra dolorem coxarum & laterum:& in reſtituenda fractura,quam etiam mitigat,Albertus & Raſis:Albertus inſuper addit ualere contra pulſum cordis, quod non probo. Io. Agricola menſibus euocandis peſſum ex medulla ceruina cõmendat:Huius medullę, inquit,drachmas duas aut tres mulierculæ ratione habita,inuolue ſindone munda,& ſi libet de filo appende.Curandum eſt tamen ut reliqua ſatis reſpondeant,corporis uidelicet præparatio,& habitus conſtitutio, uictus,& ætas:nec ita multum poſtea ſequetur menſium eruptio. Hoc nouum experimentũ uocat, cuius admirandæ facultatis, inquit, non reddidit nos certiores ſcriptorum quiſpiam. Atqui Hippocrates,ut ſuperius recitaui, ex medulla anſeris aut cerui medicamentum uteri purgatorium (hoc eſt quod mẽſes alioſq́; eius humores euocet) ex anſeris aut cerui medulla parare docet,quo os uteri illinatur. Cochleæ uuluam auerſam corrigunt cum medulla ceruina, ita ut uni cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. ¶ Cerui pingue (adeps, ſeuum) quomodo odoramentis imbui debeat,copioſe in Taurino docui ex Dioſcoride:& quomodo ſimpliciter curandum ſit, in Hircino ex eodem. Ceruino adipe perunctos ſerpentes fugiunt,Dioſcorides & Plinius: ut ſupra cap. 5. retuli. Aëtius in pharmaco quodam contra podagram pro ceruina medulla tantundem adipis ceruini inijci poſſe monet. Cerui adeps nullo medicamentorum mollientium eſt inferior, Galenus de comp.ſecund. gen. Seuum cerui calefacit & lenit,Raſis. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt impoſita,Symeon Sethi. Capillis nigrandis infectio optima ex hirundinum ſtercore paratur, ut in earum hiſtoria recitabitur:oportet autem ſeuo ceruino faciem prius perungere,ne quid ex medicamẽto diſtillans eam commaculet,Marcellus. Seui ceruini uſum ad lentigines faciei, paulò poſt in remedijs ex cornu aperiam. Abſyrtus aduerſus tuſſim equorum ex frigida cauſa remedia præſcribens,poſt purgationem & ſuffitum,in uino dulci liquare iubet adipem ceruinũ aut ouillum cum cera,& lingua apprehenſa infundere. Picem præcoquam,ſiue quam uiſcoſam uocant,& rubricam Scythicam,quam alij piſſaſphaltum uocant,cum ſeui ceruini remiſſi cyatho uno,& lactis bubuli uel ouilli pari menſura,ſi quis iam periclitanti phthiſico in potu uel in cibo cotidie dederit, mirè ei ſub-

ueniet,

ueniet, Marcellus. Cum equi sanguinem per urinam reddunt, Anatolius lomentum purgatum coctum, & adipem ceruinum, uino pauco misceri, & triduo per os infundi iubet. Sepum ceruinũ combustum simul cum ostrea testa minuta commisce, & factũ quasi malagma pernionibus impone, mirè sanat, Sextus. Vteris exulceratis ceruinum adipem recentem ac uiridem subdito, Hippocrates de morbis mulieb. Et alibi in eodem libro, Mulieri ut uterus purgetur, allium (inquit) & nitrũ rubrum, & ficum, paribus portionibus melle ammixto subdenda dato. Et ubi amouerit, cerui adipem apponat in uino liquefactum. Idem in libro de natura muliebri inter subdititia medicamenta quæ uterũ emolliunt, Medullam cerui (inquit) & adipem liquefacito, & in lana apponito. ¶ Vuluas & pilo ceruino suffiri prodest, Plinius. Cõtra aborsum, Ex pilis ceruinis suffumigabis, & mulier sanabitur, Sextus. ¶ Igni sacro illinuntur ramenta pellis ceruinæ desecta pumice, ex aceto trita, Plinius. In pelle ceruina amuleta multa adalliganda magi præcipiunt, ut passim apud Plinium legimus: quæ singula si percenseam, uanus & loquax sim. Morsus à serpente ulmo mox liget locum cum corio cerui, deinde imponat theriacam, & eandem bibat, &c. Petrus Aponensis. Ad inuoluntarium urinæ exitum in stratis remedium, Alterci succum aut semen in asinino lacte maceratum corio cerui includito & dextro femori appẽdito, miraberis, Galenus Euporiston 3.257. ¶ Aduersus comitiales morbos, Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis, Plin. ¶ Apud Aetium lib. 12. cap. 47. in antidoto Philagrij aduersus podagram, reliquis medicamentis adijciuntur ossium ceruinorum aut bubulorum ex suris recentium & ut probè conteri queant ustorum drachmæ quinquaginta. Quanquã etiã sine ossibus eandem antidotũ parari admonet. Ossium substantia (inquit) facultatem habet consumendi ac resiccandi, adeò ut etiam sola assiduè & opportunè exhibita, inueteratum articularem morbum curet: Vt uero ne quid ex humoribus resiccetur ac lapidescat, incurabileq́ue aut ægre medicabile reddatur, tempore præseruationis eam minimè miscebimus, sed postea si ita uidebitur: consumit enim & resiccat humores in ipsis articulorum iuncturis relictos. Ossa ceruina usta recipiuntur in antidotum Iuliani ad calculum & comitiales, &c. apud Aëtium. Patellam ceruinam, hoc est, genuinum, si tecũ habeas, non surgunt inguina: & quæ ante surrexerunt, eadem tacta redeunt, Sext. Ad uentris profluuiũ, Ceruorum ossa contusa uentri illinito, Gale. Eupo. 2.46.

¶ Cornus ceruini apud medicos frequens & uarius usus est: Dextrum Plinius & Solinus præferunt, Aristoteles sinistrũ, ut supra dixi cap. 2. Mucrones etiam efficaciores uidẽtur, utpote solidiores. Quæ abiecta in syluis reperiunt, ferè euanida & nimis leuia sunt, medicamentis inutilia. Vsus habent & cruda & usta, ut in sequentibus apparebit. Cerui cornu contusum (ut Ruellius uertit: Græcè est κοπτὸν, id est in frusta uel assulas sectum, ut Marcellus:) crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albescat: id cadmię modo elotum, ulceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorid. Sunt qui non satis urant, quo modo nigrum fit, & astringẽtius, ut mihi gustanti uisum est. Frigidum est & siccum ceruinum cornu, Symeon Sethi. Miretur autem aliquis cum huiusmodi sit quomodo obstructionibus medeatur, quod idem Symeon scribit: Nam & spleni obstructo utile ipsum faciunt, & morbo regio, qui ferè obstructo iecinore fit. An quia ut cinis & usta omnia, nisi lauentur, empyreuma quoddã & relictas ui ignis tenues aliquot calidasq́ue partes sibi retinet: ablutum uero ijsdem priuatur, nec aliud amplius quàm siccat & emplasticum est? Cornibus cerui & capræ ustis, & (si opus est) lotis, utimur ad dentium candorem, gingiuas mollitie fluidas, dysenteriã, fluxiones in oculos, quia tergent sine rosione: tamen nec dolorem leniunt, nec coquunt, quia frigida sicca, Syluius citans Galeni lib. 11. de simplic. & quartum de Compos. phar. sec. locos. Cornu cerui ustũ & lotum multi pro spodio uendunt, Brasauola. Ex teneris & recens enatis ceruorum cornibus cibarium quoddã diuites sibi parant: Possident enim (inquit Blondus) maximas & pretiosissimas dotes in aconitum: Videtur autem aconiti nomine abuti pro quauis uenenata herba, ut multi per imperitiam solent. Cornu ceruino usto serpentes fugari cap. 5. docui. Cornu ceruinum ustum & ex aceto tritum illinito ad serpentium morsus: aut calami radices, & cicer & baccas cupressi & cornu cerui, combusta omnia tritaq́ue in unum misceto, & ex aceto ac porro propinato, Galen. Euporiston 3. 149. Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubetarũ uenena necessarium, Plinius. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & oleo uulneri inunge, Galenus Euporiston 3.184. Ceruinũ cornu habet uim omnes humores siccandi, & ideo eo in collyrijs ocularibus utuntur, Sextus. Equi spuma illita per dies quadraginta, priusquam primũ nascantur pili, restinguntur: item cornus ceruini decocto: Melius si recentia sint cornua, Plinius. Orpheus in libro de lapidibus, si cornu cerui cum oleo tritum capiti illinatur, caluo etiam pilos producere promittit: Versus eius hi sunt,

Αἰεί τοι θήσει λασίην ὧδε κεράατι λάχνην, Εἰ καὶ ψιλοκάρηνος ἔοις, εἰ γάρ μιν ἐλαίῳ
Τειβόμενον τρίβοις κροτάφους πάνθ' ἤματα σεῖο, Αἱ δὲ νέαι περὶ βρέγμα τεὸν τρίχες ἀνθήσουσι.

Ad fluentes capillos scobem de cornu ceruino permisce cum semine myrti nigræ, adiecto butyro oleoq́ue, & capiti raso densissimè obline, etiam ex infirmitate fluentes capillos efficaciter continebis, Marcellus. Ad porriginem cornu ceruini cinis è uino prodest, utq́ue nõ tædia animalium capillis increscant, Plinius. Cornu ceruini ramenta acerrimo aceto incoquito, usq́ue dum tertia pars remaneat, ex eo impetigines illinito, Galenus Euporiston 3.278. Combustum cum aceto tritum impetigines mirificè sanat, Sextus. De usu cornu ceruini ad elephantiasin dicam mox in elephante inter remedia ex ebore. Vlcera cætera (preterquam in tibijs cruribusq́ue) cornus ceruini cinere, uel medulla cerui

explentur & purgantur, Plinius. Pustulis cornus ceruini cinis ex aqua illinitur, Idem. Maculas in facie abolet taurinum seuum uitulinúmue fel, cum semine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Ad lentigines de facie tollendas, Lenticulam cum scobe tenui de cornu ceruino, & seuum ceruinum pariter diuide, coque & tere; atq; inde faciem uel ante horam balnei, uel etiam in balneo frequenter inlinito, ita ut quasi pro pane molli utaris, efficacissimum medicamen experieris, sed lenticulæ maior pars sit, cornus & seui æqualis mensura, Marcellus. Cornu ceruino combusto in Sole faciem line, & detersa subinde renoua, & hoc in ortu Solis facies, mire tollit lentigines de facie, Sextus. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur, efficacius cum cera: Idem medicamentum fit ex maxillis (pecudis intelligo, id est ouis) simul ustis, cornuq; ceruino & cera mollita rosaceo, Plinius. Combustum ad drachmas tres, adiecta spuma argenti duarum drachmarum, & ceroto macerato mixtum, intertrigines dolentes mirè sanat, Sextus. Ceruini cornus scobes limatæ, & ex uino potui datæ (Plinius illinendum ex uino sentire uidetur, ut etiam ad porriginem, ut paulò superius citaui) pedunculos in capite lendesq; nasci non sinunt, Marcellus. Cornus cer. cinis illitus fronti (& temporibus) ex aceto uel rosaceo (aut ex uino, Plin.) capitis dolores sedat, Plinius, Marcellus & Galenus Euporiston 2.91. Ad capitis dolorem, Cornu ceruí in cinerem redactum, exinde drachmam cũ uini cyatho, & aquæ cyathis duobus da bibat, Sextus. Comitialem morbum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usti nidor, Plinius. Et alibi, Cornibus siue dextris siue sinistris accensis, odore comitiales morbi deprehenduntur. Vstrina hæc nidore uitium aperit ac detegit, si cui inest morbus comitialis, Solinus. Sunt & alia quædam grauiter odorata, quæ suffitu arguunt epilepticos & concidere compellunt, ut bitumen, gagates lapis, cornu caprinum capriniq; iocineris assati odor, ipsumq; iecur comestum, ut scribit Aetius libro 6. cap. 13. Adultorum cornuum & in ramos diffusorum maxima dos est in morbum comitialem, Blondus. Sunt qui aridum hoc medicamentum comitialibus commendent, quod miscetur ex uisci querni uncia una: mucronum de cornibus cerui drachmis duabus, & cordis lupini drachma una, quibus addunt scobem tritam de occipitio cranei humani. Qui post ægritudines aliquas, ut lethargum aut pestilẽtiam in obliuionem deciderunt, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam unam è mulsa potam non parum iuuare creditur, & cornu ceruinum similiter, Aëtius. Aduersus scrophulas gutturis, quidam ceruinum cornu tritum, cum spongijs in quibus lapides reperiuntur æquali mensura, ex uino aut aqua quotidie mane à ieiunis bibi iubent: sic aboleri, si adhuc increscant: sin iam constiterint, non augeri. Cerui cornu ustum, & cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorides. Miscuerunt ipsum ustum elotumq; nonnulli collyrijs desiccantibus oculorum fluxiones: est enim omniũ talium uis exiccatoria, Galenus & Sextus. Ceruini cornus cinere scabricias oculorum inungũt: mucrones autem ipsos efficaciores putant, Plinius. Ad polypum, Cornu cer. ustum & sandaracham naribus inflato, Galenus Euporiston 1.26. Cerui cornu ustum elotumq;, infrictum dentes expurgat. Crudum in aceto feruefactum, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit, Dioscor. Græcè legitur, παρηγορεῖ γομφιάσεις. Gomphij dentes molares sunt: ut gomphiasis illorum dũtaxat dentitionem, significet: & si Marcello in annotationibus suis id non placeat, omnium simpliciter dentium emissionem hoc remedio faciliorem fieri existimãti: Quoniam alij authores in remedijs ex cornu cer. gomphiaseos non meminerint, & dentes tantum mobiles confirmari, & gingiuas flaccidas compescere scripserint. Addit insuper nouam esse hanc uocem, & nescire se an iterum in toto Dioscoridis opere reperiatur: Ad hæc in Græcorum Lexicis γομφιασμὸν exponi ait αἱμωδιασμὸν ὀδόντων, id est, stuporem dentium. Ruellius cuius interpretationem superius retuli, nulla gomphiorum, id est, molarium mentione facta, simpliciter maxillarium à dẽtitione dolorẽ hac collutione adimi scribit. Et quãquam gomphiasis ita molarium emissionẽ sonare uidetur, ut odontiasis dentium simpliciter, tamen ipsa remedij facultas eiusmodi est, ut neq; molarium neq; aliorum dentium productioni conueniat, ut quæ gingiuas astringere indurareq; possit, quamobrem usus eius est, cum dentes confirmare mobiles, & gingiuas laxas constringere libuerit: cum illæ molliri leniriq; opus habeant. Aetius libro quarto, cap. 9. de dentitione scribens, nullum eiusdem aut similis facultatis remedium præscribit, sed ea tantum quæ laxare possint gingiuas, ut sunt leporis agniue cerebrum, mel modicè decoctum, & apud Aeginetam gallinaceus adeps. Sed neq; ad dentium stuporem, hoc aut simile remedium ab alio authore positum inuenio: quanquam remedia aduersus hunc affectum plæriq; putant non certa qualitate ulla, sed ex tota substantia agere. Quamobrem γομφίασιν, uel γομφιασμὸν, ut Hesychius exponit, (apud Varinum & Camertem no n reperias) accipio συνθλασμὸν ἢ συντριμμὸν ὀδόντων: hoc est dentium confractionem, uel contritionem, quæ scilicet uel ictu uel casu fit. Hoc non animaduertisse Marcellum Vergilium ualde miror, cum è medio horum uerborum dictionem αἱμωδιασμὸν citauerit: sic enim habet Hesychius, Γομφιασμὸν, συνθλασμὸν, ἢ συντριμμὸν, ἢ μοδιασμὸν (corrupte puto pro αἱμωδιασμὸν) ὀδόντων, debet autem uox ὀδόντων ad præcedentia singula referri. Γομφιασμὸς, συγκλασμὸς, (id est confractio) Suidas & Varinus, nec aliud addunt: ego ὀδόντων addendum conijcio: aut legendum συγκλεισμός: nam γόμφους etiam κλειδώσεις & συνδέσμους exponunt. Apud Suidam & Varinum dentes anteriores non rectè γόμφιοι uocantur: melius Gaza apud Aristotelem maxillares, id est molares interpretatur. Videntur autem illi gomphij dicti, quod pluribus quasi gomphis, id est, cuneis seu clauis, radicibus nempe

suis

suis in præsepia sua (sic enim Græci dentiũ loculamenta uocant, quanquã Pollux lib. 2. aliter accipere uideatur) infigantur. Vetus Dioscoridis interpres apud Serapionẽ pro gomphiasi simpliciter dentium dolori exponit. Quod ad medicamenti naturam, utile id mihi uidetur tum ad dentes simpliciter dolentes, tum etiam mobiles & laxos, siue simpliciter, siue externam ob causam uiolentam, ut ictũ & casum: ad dentitionem uerò siue aliorum siue molarium dentium, non tantum inutile, sed etiam noxium. Monent enim medici non astringendam esse gingiuam, ne callosior reddita nascituros dentes impediat. Quod cum ita se habeat, Hermolaum, Marcellum, & Ruellium, Dioscoridis interpretes, pariter omnes errasse fatebimur. Galenus lib. 5. de Compositione medicamentorum secundũ locos medicamenta aliquot mylica describit, hoc est ad molarium dolores. Sed satis hac in re prolixus iam fui. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresq; eorum mitigat, siue infricentur, siue colluantur: Quidam efficaciorem ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroq; modo fiunt, Plin. Cinis cornus cer. dentes dealbat, & dolores tollit, Galenus Eup. 2. 12. Cerui cornu in oxygaro decoquito, sæpeq; eo os abluito, Ibidem 1. 58. Quod uerò assumpsit nomen de dente fricando Ceruino ex cornu cinis est, Serenus. Cornibus cerui & capræ ustis maximè utuntur, ut & nos sæpe usi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas. Cæterum ceruinũ maximè commendatur ab ijs qui talia scribunt, Galen. lib. 11. de simplic. Cerui cornu ramentum (ῥίνημα, id est scobem lima factam) adustũ, & cum uino tritũ, deinde circumlitum, uacillantes dentes confirmat, sicut & bouis talus idem posse traditur, Galenus ad Pisonem, & Aegineta. Cornu cer. combustũ dentes qui mouentur confirmat, si eo pro dentifricio quis utatur, Sextus. Cornu cer. decoctũ cum aceto, si eo colluatur os, sedat dolorem dentium, & consolidat gingiuas, Rasis & Albertus. Ex puluere eius dentifricium fit expurgandis dentibus, Iidem. Cornu cer. combustum, tritum cum aceto, dentibus adpositũ prodest, Marcel. Sunt qui etiam modum miscendi præscribant, huiusmodi, ut aceti sint unciæ tres, cornu cerui usti drachmæ duæ, inde colluí os iubent. Ramenta cornus ceruini uel scobem eius lima factam cum uino uetere ad tertias coque, & inde adsiduè os elue: mirè proderit roborandis dentibus, Marcel. Ad dentes mobiles & dolentes, & gingiuarum tumorem, remedium sic: Cornus cer. combusti uncias duas, folij scrupulum unum, salis Ammoniaci tantundem, piperis grana nouem, iris Illyricæ scrupulos nouem: ex his puluerẽ tenuissimum facies, & eo dentes cotidie perfricabis: si mobiles erunt & dolebunt, facile cadent: & si sine dolore ualidi sunt, confirmabuntur, & candidiores & odoratiores erunt: melius autem proficient, si in iuncturis aut radicibus aut cauaturis eorũ, de hoc ipso dentifricio aliquid resederit, Marcel. Cornuũ ceruinorum ustorũ in olla cineris ℨ. unum: (hac nota sextarium significare solet: sed uidetur nomen ponderis hîc requiri, non mensuræ:) mastiches Chiæ denarios octo, salis Ammoniaci semunciam: diligenter hæc trita in unum concorporantur, & perfricandis dentibus adhibentur, Marcel. Ceruini cornus exusti cinis in potione datus empyicis uel hæmoptoicis medetur, Marc. Symeon Sethi pulmonem usu cornus ceruini lædi scribit. Cornus cer. cinis elotus excreantibus sanguinem prodest, Dioscor. Marcellus interpres addit, cum tragacãthæ lachryma duorum cochleariũ mensura: quod in Græco textu non hoc in loco, sed mox in remedio ad dolorem uesicæ subijcitur: sed nihil periculi uideo etiamsi ad utrumq; affectum tragacantha adijciatur. Vstum & lotũ dysenteriam, & sanguinis excreationem, præterea cœliacos affectus sanat: & aurigini utile esse dicunt: Porrò duo exhiberi cochlearia ad omnia ista præcipiunt, Galenus. Sanguinem expuentes cer. cornus cinis sanat, Plinius. Ad uomitum nimium reprimendum sulphuris uiui pusillũ, & ramenti de cornu cerui tantundem, in ouo sorbili tritum & permixtum bibi utile est, Marcel. Stomachi rheumatismos cornus ceruini cinis reficit, Plinius. Regio morbo cornus ceruini cinis prodesse dicitur, Plinius. Galenus ut paulò ante retuli, ustum & lotum aduersus hunc affectum laudari scripsit. Cineris cornu cerui drachmã cum uini cyatho uno & aquæ duobus, propina ad morbum regium, miraberis bonũ effectum, Sext. Rasis contra hunc morbum circiter trium aureorum pondere bibi iubet. Lienem sedat ceruini cornus cinis in aceto, Plin. Cornu cer. combustum ex oxymelle detur potui, & splenem siccat, & dolorem tollit, Sext. Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem cap. 12. cum scripsisset scrobem (ῥίνημα) cornus cer. ustam & illitam dentes firmare labãtes, addit ὥσπερ δὴ καὶ τὸν ἀστράγαλον τοῦ βοὸς τοῦτο ποιεῖν δύνασθαι λέγουσιν. ἐξάγει δὲ καὶ στρογγύλην ἕλμινθα μετὰ μέλιτος πινόμενος, καὶ μετ᾽ ὀξυμέλιτος σπλῆνα τήκει, καὶ τὰς λεύκας καταχριόμενος, συμμέτρως δὲ ἀφροδισιαστικός ἐστιν. Hoc est, Idem efficere talum bouis aiunt. Educit autem & lumbricum rotundũ cum melle potus, & cum oxymelite lienem minuit, & uitiliginem albam illitus: deniq; mediocriter Venereus est, (ad Venerem excitat.) Quæ omnia non ad cerui cornu, sed ad talum bouis ab eo referri apparet, quoniam καταχριόμενος & ἀφροδισιαστικός masculino genere ponuntur. Sed cum alij authores easdem uires de cornu cer. prædicent, aut talum bubulũ & cornu cer. ijsdẽ uiribus pollere dicemus, aut καταχριόμενον & ἀφροδισιαστικὸν genere neutro legemus, ut ad cornu cerui tantum referãtur. Supra certe inter remedia ex boue, Rasin etiam & Haly Arabicos scriptores, tali bubuli uim aduersus lumbricos, uitiliginem albam, & splenem turgẽtem ex aceto mulso, deniq; Venerem excitandi citauimus. Quamobrem præstiterit nihil in Galeni lectione mutasse, sed easdem utriq; in plerisq; facultates esse putare, etsi uim Veneris ciendæ ceruino cornu attribui nusquam hactenus legerim. Cinis lotus, binisq; ligulis (cochlearijs) epotus, dysentericis & cœliacis prodest, Dioscorid. & Galenus ut superius citaui, Iisdem cinerem huius cornus tribus digitis captum in

potione aquæ utilẽ esse Plinius annotauit. Vstum & potum ad pondus triũ aureorũ & semis (ad pondus unciç & duorum aureorum, Albertus:) restringit fluxum sanguinis qui est sine putredine: & ualet contra ulcera intestinorum & fluxum uentris antiquum, Rasis & Albertus. Ad dysentericos, cochlearum integrarum ustarum uncia una, cornu cerui usti unciæ duæ, uniantur succo plantaginis: fabæ magnitudine datur febre carentibus cum uino, cum aqua uero febricitantibus, Galenus Euporiston 1.112. Cornu ceruinum mollius ustum cum gallæ pari portione in potum dato ad uentris profluuiũ, Ibidem 2.46. Cineris huius drachma ex uini cyatho & aquæ duobus epota, fluxum (inscriptio habet, uentris solutionem) omnem cohibet, & dolorem sedat, Sextus. Ceruini cornus de ipsis radicibus quæ capiti hæret, scobes lima tenuissimus factus, & ad drachmæ mensuram cum uini austeri cyatho datus, sistet nimios uentris fluores, si uel triduo iugiter bibatur, Marcellus. ¶ Cornus ceruini teneri cinis cochleis Africanis cũ testa sua tusis mixtus in uini potione, colo magnopere prodest, Plinius. Hoc idem medicamentum apud Marcellum Empiricũ, quamuis prolixe expositum, adscribam tamen, promissi magnitudine adductus, præsertim cum cochleæ etiã admisceantur, ut duplici nomine animalium historia dignũ uideatur: remittemus autem lectorem huc à cochlea. Ad coli dolorem (inquit Marcellus cap. 29.) faciunt quidem mirificè quæ superius posita sunt, sed cætera medicamenta in alijs uitijs dolorẽ leuant in præsentia, hoc uerò quod dicturus sum supra hominis spem conditionemq́ue est. Ideo primo tempore ne fidem quidem habet, postea à nullo satis dignè laudari potest: nam & in præsentia dolorem tollit, & in futurum remediat, ne eum unquam repetat. Rarò enim quis iterum, uel ad summũ tertiò, hoc accepto medicamento uexatus est: quamobrem si quando repetierit iterum dolor, dandæ erunt per triduum & tunc potiones, eodem modo quo prima data fuit. Interdum uerò & tertio in dolore eodem genere potiones dabuntur, quod rarò quidem accidet, ut post primam potionem dolor redeat: sed si admonente causa iterum atq; iterũ data fuerit, in futurum quoq; ita remediabit, ut ne suspicio quidẽ ulla huic uitio relinquatur: si quando tamen repetierit hoc malum, frigus ex multitudine cibi pręcedit, grauitatemq́ue quandam & torporem eius loci, id est coli, sed sine ullo dolore sentiendum infert, planè ut tum intelligant, quanto malo caruerint, qui illa molestia liberantur. Hoc medicamento primũ muliercula quędam ex Aphrica ueniens multos Romæ remediauit: postea nos per magnam curam compositione eius accepta, id est pretio dato ei quod desiderauerat qui uenditabat, aliquot non humiles neq; ignotos sanauimus, quorum nomina superuacuum est referre. Constat autem medicamentum ex his rebus: Cerui cornua sumuntur dum tenera sunt, & quasi in tabulas uel partes breues & tenues diuisa in olla fictili componuntur, operculoq; superposito, & argilla undiq; circundata, fornace aut furno urũtur, donec in cinerẽ candidissimum redigantur, atq; ita trita in uase uitreo mundo reponuntur. Cum dolorem coli habebit aliquis, antè diem abstinebitur quàm poturus est medicamentum ab omni cibo, atq; ita postera die digestus atq; ieiunus accipiet ex hoc puluere cornuum exustorum cochlearia tria cumulata, satis ampla, quibus misceri debent piperis albi grana nouem trita, & myrrhæ exiguum, quod odorem tantũmodo præstare possit. Hæc in unũ commixta in mortario diligẽter agitantur ac teruntur: deinde cochlea uera Aphricana, id est inde allata, sumitur, quàm maculosissima, & uiua si fieri potest, in alio mortario cum sua testa cõtunditur, atq; ita teritur donec nullum uestigium aut asprítudo appareat testularũ: postea uini Falerni non saccati cyathus adijcitur: & nihilominus rursus teritur. magis enim tunc apparebunt asprítudines, si quæ resederint, quibus leuatis (forte pro leuigatis) iterũ adijciuntur duo cyathi eiusdem uini, atq; ita cum priore compositione bene admiscentur, postea transfunduntur quæ sunt in mortario in calicem nouũ: qui calix super aliud uas ponitur ad carbones, & adsiduè mouetur coclearío liquor, ne quid subsidat, aut peruratur. Vbi bene incaluerit, adijciuntur in eundem calicem, de his quæ supra scripta sunt coclearia tria: & rursus permouetur uniuersa permixtio. Cum autem calore sufficienti temperata erit potio, dabitur epotanda uersus orientem: statim dolor sine dubitatione cessabit: sed ut penitus aboleatur, dari potionem similiter oportebit per insequens biduum: sed quibus hoc remedium dabitur, cibum in prandio tantummodo, aut de tempore in cœna exiguum capient, quo facile conficiant, ne crudi eam sumant: postea uerò in consuetudinem uictus sui remittentur. Oportebit autem remediatos non intemperanter in futurum uinũ bibere: tametsi enim à coli dolore tuti fuerint, metuere nihilominus debent, ne alia parte corporis æque adficiantur ob intemperantiam, ob quam utiq; colo fuerant ante uexati, Hactenus Marcellus. Aëtius etiã lib. 9. cap. 31. inter colicorum pharmaca medicamentum hoc describit ex Asclepiade his uerbis: Cornu cerui recens enati adhuc pilosi, tenerrimiq; ac usti, cochlearia maioris modi tria, piperis albi grana nouem, myrrhæ exiguum ad commendandum odorem. Contere omnia, eisq; cochlearum terrestriũ magnarum unà cum testis suis, quantum uisum fuerit adijce: omniaq; simul trita, & uino Falerno mari mixto trium cyathorũ mensura permixta, & ad mites prunas in uase fictili calefacta, ac sedulò ne quid in fundo residеat, agitata, præbe bibenda, ita ut nihil reliqui maneat: atq; id maximè tempore accessionis & ieiuno adhuc ægro fiat. Deinde uerò cibum qui facile conficitur præbe, atq; hoc ex ordine ad dies tres exhibe. His uerò qui cochleas sumere non possunt, reliqua præbe sicca cum uino. ¶ Ad lumbricos uentris, Cornu cerui ramenta ex uino uetere potui dato à balneo, Galenus Euporiston 3.188. Cornu cer. & ebur mixta aliqui propinant, ut exigantur lumbrici. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus, Plinius. Ceruini cor. cõbusti cinis tritus ex aqua potus, tineas potenter expellit,

expellit, Marcellus. Cornus cer. limati lima lignaria scobis quantum quatuor uel quinque cochlearia sint, ex aqua in qua decoctus fuerit ipse scobes potus ad cyathos tres, mirifice facit aduersum lumbricos, Marcellus. Combustum datū in uino uel aqua calida, lumbricos necat & eijcit, Sext. Vstum potum cum modico melle expellit uermes, Albertus, Rasis. Sunt qui admisceant cretam, semen sanctum, uitellum assum, & cum melle placentam siue pastillum conficiant, unde modicum exhibent, tam pueris quàm adultis. Cornu cer. ad strangurias utūtur, Symeon Sethi. Ad aquosum ramicem, Acetum potui dato, & cerui cornu ustum ad cataplasmatis modum imponito, Galenus Euporiston 3.159. Nonnulli remedijs quæ ad sanguinis mictum dantur, cornu ceruinū admiscent. Vstum potumque pondere trium aureorum & semis contra dolorem uesicæ prodest, Rasis & Albertus. Eodem modo potum humiditates ex uteris manantes cohibet, Iidem. Mulier profluuio laborans ustum & mollissime tritum cum uino bibat, sanabitur, Sextus. Ad muliebre profluuiū, Cornu cer. ustum potui dato, Galenus Euporiston 2.73. Mulierū purgationes adiuuat cornus cer. cinis potus: item uuluas laborantes, illitu quoque, Plinius: in cuius uerbis adiuuare purgationes mulierum, menses promouere & ciere interpretor: quanquam abundantes etiam menses, uel pituitosas potius fluxiones (ut paulò ante dictum est) sistere potest. Mulier si offocatur à uulua, quod nequissimum uitium Græcè ὑστερικὴ πνὶξ dicitur, puluerē ex ceruino cornu per triduū cum uino bibat: si febricitat, in aqua calida, miraberis effectū, Sextus. Ferunt etiam quòd si à difficulter pariente superferatur, iuuamento esse, ut Gyraldus uertit ex Symeone Sethi: cuius Græca uerba nō integra mihi uidentur, nempe hęc, φασὶ δὲ ὡς τῇ δυστοκούσῃ ἐπαχθεῖσα ὀνίνησι: nihil aūt pręcedit aut sequitur, quod ad ἐπαχθεῖσα participiū fœminum referri possit: ego περιαπτόμενον aut simile quid potius legerim, ut sensus sit, facilius parere mulierem quæ adalligatū uel appensum gestet cornu ceruinū, qualis superstitio circa alia quoque multa est, præcipuè uero aëtiten lapidem. Cerui cornu & oliuas nondū habentes oleum, simul trita mixta suffito, Hippoc. in libro de natura muliebri ad nescio quos uteri affectus: nō satis enim exprimitur.

¶ Cerebrum cerui apud Albertū & interpretem Rasis falsò pro medulla scribitur, ut supra monui. ¶ De bezahar lapide, qui dicitur lachryma cerui, Andreæ Bellunensis uerba retuli supra capite tertio. Belzahard, inquit Io. Agricola, est antidotum contra uenenū epotum efficacissimum & prorsus diuinum. Siquidem probatissimus medicus Auenzoar libro primo testatur se hoc uno medicatum esse quendam qui perniciosissimum uenenū sumpserat, quod cum biliosum esset, protinus uniuerso corpori auriginem induxerat. Dosis erat belzahardi trium granorum hordei pondus cum uncijs quinque aquæ cucurbitæ, quæ nimiam ueneni caliditatem refrenaret. Cæterum huius medicamenti origo huiusmodi est: Ceruus postquam cum serpentibus congressus eas deuorauit, siti correptus, præsertim in regionibus Orientem uersus, ubi prægrandes reperiri constat: mox stagnum aut flumen aliquod quærit in quod sese immergat: (iuxta illud regij prophetæ, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te, &c.) Inde tamē natura ita docente, uelut Tantalus in medijs sitiens fluctibus, non bibit: nā statim concideret mortuus si quid aquæ degustaret. Erumpunt autem interim lachrymæ ex oculis quæ paulatim crassescunt, coguntur, & coagulantur, atque in castaneæ magnitudinem excrescunt. Quas, postquam ex aquis euasit ceruus, deciduas homines obseruant, & colligunt. Hoc illud est belzahard, tantæ apud eos qui possident æstimationis, ut cuiuis ueneno uel mediū unguem ostendant, Hæc ille. De eodem Ferdinandi Ponzetti cardinalis uerba hęc sunt: Experientia cognitus est ad omnia uenenorum genera pollens lapis quem uocant Kemne seu bezar, colore citri splendens, odore uini: natus ex lachrymis ceruorum. Infirmi enim ætate flumen quoddam ingrediuntur in Oriente, & stant in eo immersi usque ad caput, donec emittant lachrymas, quæ frigiditate aquæ & aëris coagulatæ, uertuntur in lapidem magnitudine auellanæ: qui exeuntibus à flumine decidit. Huius triti, ut docti omnes testantur, si pondus duodecim granorum hordei sumatur, expellitur omne uenenū & uirus per sudorem. Ceruorum lachrymæ collectæ, cordis pulsu laborantibus auxilio sunt, Physiologus author obscurus. Venenū Hebręi aut finitimę linguæ pręter alia nomina uocant זהרי zehari, baal autem dominū: unde lapidem istum dictum conijcio quasi dominum ueneni: cuius etymologiæ ratione meritò pro peculiari cuiusuis ueneni antidoto usurpatur. Hunc lapidem aliqui begaar uocant, uide plura in Pandectis Syluatici.

¶ Pulmo ceruinus clauos & rimas callique uitia sanat, similiter ut fimum suis recens illitū, ac tertio die solutum, Plin. Pulmo ceruinus impositus & sæpe renouatus ex calciamēto læsos pedes sine dolore persanat: sed leporinus pulmo impositus multò efficacius curat, Marcel. Apud Plinium quidem statim à ceruini pulmonis mentione remedium ad calceamentorū attritus subijcitur, unde forsan deceptus est Marcellus. Quòd autem ceruino pulmoni apud Plinium nihil cum attritibus calceamentorū sit, inde constat, quia Plinius hoc obseruat, ut morbos & affectiones prius, remedia posterius nominet, ijs quidem in locis, ubi remedia secundum affectionū genera partitur, ne qua possit oriri confusio. Hęc de Pliniana lectione: nam quod ad naturam remedij, hoc est ipsum cerui pulmonem, an ad alterum affectū magis conueniat, an æque ad utrunque, experturis iudicandum relinquo: quanquam inter tam multa & obuia remedia horum uitiorū, neminem cerui pulmone opus habere puto. Tussim sanat pulmo ceruinus cū gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle quotidiano eclígmate: Efficacior est ad id subulo ceruorū generis, Plin. Et alibi, Sunt qui cerui pulmonem phthisico profuisse scripserint, maximè subulonis, siccatum in fumo, tritumque in uino. Cerui pulmones cum suis

gurgulionibus uirgulis tenſos, in fumo donec areſcant ſuſpēde, & ex his aliquid contuſum tritumq; diligenter adiecto melle, ecligmatis modo phthiſico dato, quem ſanari citiſſimè uoles, Marcellus. Ad phthiſim non perfectam ſanandam, Pulmo cerui calamo extractus & areſactus cōteratur: & cochlearia eius tria ex mellis cyathis tribus exhibeantur, deinde paucis diebus interpoſitis iterum propinetur, Galenus Euporiſton 2.27. Pulmonis cerui in olla fictili exuſti cinis datus multis ad ſuſpirium uel dyſpnœam profuit, Marcellus.

¶ Tradunt ceruas, cum ſenſerint ſe grauidas, lapillum deuorare, quem in excrementis repertum, aut in uulua (nam & ibi inuenitur) cuſtodire partus adalligatum: Inueniuntur & oſſicula in corde & in uulua perquàm utilia grauidis parturientibusq;, Plinius. Lapis qui in uulua aut in uentriculo cerui inuenitur, phylacterium eſt prægnanti, & perficit ut partum perferat, eoq; ratio colligit uelociſſimum eſſe illud animal, nec tamen aborſum facere. Simili ratione oſſicula inueniuntur in corde cerui, aut in uulua eius, quæ idem præſtant, Sextus. Vt mulier non concipiat, Eadem oſſa in brachio ſuſpenſa efficiunt ne mulier concipiat, Idem. Os à corde cerui humanum cor totius ſubſtantiæ ſimilitudine roborare Actuarius cum Arabibus conſentit: ſed ab aliorum animalium maiorū corde potius fuerint, quæ tā multa proferunt pharmacopolæ, quàm à corde cerui. An uerò cartilaginoſa hæc ſubſtantia magis præſtare id queat, quàm cordis aut arteriarum corpus, ipſi uiderint, Syluius. Venetijs bubulum aut uaccinum quoddam os uenditur, quod uerè os eſt, etiam ingēti pretio, pro oſſe de corde cerui. Ego duo corda cerui aperui: unum ſtatim à cerui morte, in quo neruus quidam aut cartilago neruea apparuit, non admodum dura, in crucis modum: alterum interfecti ante ſex dies, cuius neruea cartilago multò durior erat, & tenſa, tali ferè figura, quali Venetijs os de corde cerui uēditur, bubulum illud inquam uel uaccinum. Illius nerui uis apud ueteres non memoratur, minusq; in roborādo corde ualere arbitror, Anton. Braſauola. In corde cerui (inquit Platearius) reperitur quoddam os parte ſiniſtra, ubi quædam concauitas eſt, in quam ſplen reſpirat, & excrementa emittit, (per uapores ſcilicet,) quæ illic ob ſiccitatem ſuam in oſſeam uertantur ſubſtantiam. Eſt autem hoc os de ſanguine cordis, ſubrufum, & melancholicum expellendi fumum uim habet: Datur etiam contra cardiacam (ſic uocat pulſum ſeu tremorem cordis) ſyncopen, & hæmorrhoides, Hæc ille. Os cordis cerui tritum potui da mulieri ſterili, & uidebis gloriam Dei, Galenus Euporiſton 3.174. Cor ſine oſſe eſt omnium quæ nos nouerimus, præterquam equi & generis boum cuiuſdam, Ariſtoteles. Negligenda eſt illorum oſcitantia qui in cordis affectibus magno ſupercilio os cordis cerui, neſcio quibus gemmis & auro mixtum, propinant: quum interim ceruo non aliud os, quàm uitulo aut cani aut ſui inſit, cartilagineæ nimirum magnæ arteriæ & uenæ arterialis radices. Et oſſiculum illud quod è ceruorum cordibus exemptum pharmacopolarum officinæ mihi hactenus ementitæ ſunt, aliud nihil eſſe cenſeo, quàm grādius agni hyoidis oſſis oſſiculum, quod continuum eſt, & λ. ſimillimum: niſi quod dextrum crus etiam tranſuerſim ſiniſtrum decuſſatim ſecat, & alterum crus altero breuius ſit: quod etiam ouina lingua quoties menſæ apponetur, luce clarius edocebit, Hæc And. Veſalius. Eſt apud nos quidam rei uenatoriæ peritus, qui mihi affirmauit os in corde cerui non alio tempore inueniri quàm eo quod inter duos diuæ Virginis dies feſtos intercedit, hoc eſt à medio circiter Auguſto uſq; ad idus Septembris. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & ex oleo uulnus inunge, Galenus Euporiſton 3.184. ¶ Hinnuli coagulum laudatiſſimum eſt, Ariſtoteles. Nicander leporis coagulum contra uenenata laudauit, quo loco Nicoon antiquiſſimus medicinæ author, primum in coagulis honorem hinnulo tribuit, ſecundum lepori, tertium uerò agno (hœdo, ut citat Hermolaus in Plinium:) Dioſcorides leporino primum in coagulorum cenſu ordinē dedit, Marcellus Verg. Hoc quidem in Dioſcoride mireris, quod primum hinnuli (νεβροῦ) coagulum nominet, & rurſus paulo poſt cerui, qua de re ſupra alicubi dixi. Pares autē uires habere ſcribit leporino coagula hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, platycerotis, dorci, cerui, &c. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen daſypodis, &c. Plinius. Contra morſus (ſerpentium) præcipuum remedium ex coagulo inuli in utero occiſi, Plinius lib. 8. Et rurſus libro 28. Summis remedijs præfertur inuli coagulum in matris utero execti, ut indicauimus. Aduerſus uenena mirificum eſt hinnuli coagulum, occiſi in matris utero, Solinus. Albertus non coagulum ſed abortiuum (id eſt fœtum imperfectū) perperam legit. Coagulum cerui ex aceto potum ab ictu (ſerpentium iuuat:) & ſi omnino tractatum ſit, eo die non ferit ſerpens, Plinius. Vtiliter bibendum datur morſis à cane rabido, Damocrates apud Galenum libro 2. de antidotis. Contra potum cicutæ & fungorum eſum prodeſt, Haly. Coagulum cer. ſiue leporinum, ſiue hœdinum, in potione ſolutum bibitur utiliter ab empyicis uel hæmoptoicis, Marcellus. Coagulum cerui ex aceto ſanguinem ſiſtit, Plinius. Deglutitum ſanguinē ex intimis profluentem facile ſtringit: idem facit & coag. leporis, Marcellus. Leporis aut hinnuli coagulum ex uino potum, nec non immiſſum cum oryzæ cremore cœliacos & dyſentericos iuuat, Galenus Euporiſton 1.113. Inteſtinorum uitijs magnopere prodeſt coagulum ceruorum decoctum cum lente betaq;, atq; ita in cibo ſumptum, Plinius. Hinnuli coagulum priuatim triduo à purgationibus admotum, partus ſpem intercipit, Dioſcorides. ¶ Ventres ceruorum, uide mox in Teſtibus.

¶ Teſtes cerui inueterati, uel genitale maris, ſalutariter dantur in uino. Item uentres qui centipelliones uocantur, aduerſus ſerpentium morſus, Plinius. Genitale cerui tritum (Aegineta ſiccari prius iubet, tum teri, additq; miſceri remedijs, quæ ad uiperarum morſus componūtur) & in uino potum,

à uipera

à uipera demorsis auxiliatur, Dioscorid. Desiccatum & lima in scobem redactum, cum uino potum morsibus uiperæ succurrit, Symeon Sethi. Naturæ cerui siccatæ & corrasæ si drachmā unam in sorbitione oui potaueris, omnis morsus serpētis apud te innocuus fiet, & idem potus uiperarū morsus efficacissime curat, Sextus. Rasis etiam & Albertus uirgam cerui contra serpentes tyri; id est uiperas, auxiliari scribunt. Ceruini testiculi sicci aliquam partem potato, concubitum excitat, ut fit cum uoluptate Veneris, Sext. Ἐλάφου ὄρχεις δοκεῖ βρωθεὶς πρὸς συνουσίαν ἁρμόζειν, Hesychius & Varinus. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt (magi,) Plinius. Si quis cerui genitale ustum & tritū cum uino illinat testibus & pudendo animalis admissarij, uehementius ipsum reddet ad coitū, Xenophon in Geoponicis Græcis 19. 5. Idem alibi in eodem opere ex Quintilijs refertur his uerbis: Quòd si tauri ad coitus torpescant, genitale ceruinum urens & conterens, & læuigans uino, pudendū tauri atque testiculos ungito: confestimque uel ad insaniam usque pruriet in Venerem: Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiam in animalibus cæteris, in ipsoque hominum genere similiter possit usu uenire. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctū. In Græcis quidem pro genitali primo loco κέρκον legitur, secundo οὐρὰν, quæ licet caudā propriè significent, hic tamen pro genitali siue pudendo maris accipiuntur, ut Græci etiam grammatici exponunt in Lexicis. Sic Horatius quoque caudam pro uirga uirilis membri, ut Acron interpretatur, accepit, Serm. 1. ubi scribit, Quinetiam illud Accidit, ut quidā testes caudamque salacem Demeteret ferro. Virga arida pota ualet cōtra difficultatem mingendi aut colicam: bibitur autē aqua solum in qua abluta fuerit, Rasis & Albertus. ¶ Hydropicis auxiliatur fimi ceruini, maximè subulonis, cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, Aristoteles. Vrina cerui splenis dolorē sanat: uentriculo & intestinis inflatis prodest: auribus instillata medetur earum ulceribus, Haly. ¶ Ceruæ statim à partu exedunt inuolucrum, ut dictum est: nec fieri potest ut id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt: uis in eo medica esse creditur, Aristoteles.

¶ Extrema pars caudæ cerui uenenum continet, quod potum uehementem inducit angustiam (in stomacho & intestinis, Bertrucius,) syncopen, & mortem. Curādi ratio est, uomitu excitato cum butyro, oleo sesamino, & anetho: post uomitum exhibere oportet medicamentum ex auellanis & pistacijs cū lycio mixtis, Auicenna canone quarto. Ferdinandus Ponzettus scribit humorem adustum in caudam cerui transmitti, ne inficiatur reliquum corpus: Sumptum in cibo hoc uenenū tristitiam & mœrorem inducere, & reliqua ut supra: hoc addit, antidotum esse oculum cerui, uel eiusdem uel alterius. Matthæolus uenenum istud uiridis aut flaui coloris esse scribit, (unde uerisimile est non aliam quàm fellis eam esse substantiā: ceruis quidem Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur: est autem illud colore quidem simile felli, non æque tamen ut fel humidū, sed lieni simile parte interiore, Aristot.) uenenum planè sæuissimum: quod in cibo potúue sumptum, intolerabilem corporis angustiam, syncopen, & alia symptomata adferat, quę napellus excitare solet: Auxiliū esse, si post uomitum ex butyri potu dimidius triti smaragdi scrupulus cum uino bibatur, pistacia & auellanæ edantur: postea uero corpus uniuersum perfricetur cum oleo è semine citri; & theriacæ drachmæ duæ propinentur. Eadem scribit etiam Petrus Aponensis.

H.

Ceruus dictus est, quòd τὰ κέρατα, id est, cornua gerat, Festus. Cerui, quod magna cornua gerant, mutata g. in c. ut in multis, quasi geruli, Varro de lingua Latina. Ἔλαφος Atticè in fœminino genere etiam de mare dici supra docui in B. Ἀλλ' ὄνομα κοινὸν, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος, Varinus. Ἔλαφος uel à celeritate & leuitate nomen habet: nam ἐλαφρὸς leuis est: Vel sic uocatur quasi ἔλοφος, διὰ τὸ ἕλκειν (aut si libet ἑλεῖν) καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων τοὺς ὄφεις. ἢ ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις. ἢ ἀπὸ τοῦ ἕλος, (nimirum quod circa lacus & aquas libenter uersetur) Varinus & Etymologus. Ἔλαφος παρὰ τὸ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, ὅπερ ποιεῖ τοῦτο τὸ κέρας θυμιώμενον, Etymologus in Ἄνθος: Vel quod ipse ceruus cornu ad saxum attrito nidorem excitet, quo serpentes è cauernis pellit. Elaphis Græce nomen est, haud à celeritate, quod putant quidam, sed serpentis tractione sorptioneque ductum, Plutarchus in libello Vtra animaliū, &c. Ἔλαφος, νεβρός, Hesychius. Ἀέρακος, ceruus apud Cretenses, Varinus. Φύρακες, ἐλαφροί, (malim ἔλαφοι, id est cerui,) Hesychius & Varinus. Βέαξ, ceruus, Iidem. Βόρκιος, ceruus Laconice, Hesychius & Varinus. Γέχαεις, ἔλαφος, Ἀμεέλας, Iidem. Σόργοι, cerui, Hesychius & Varinus. Ταχίνης, lepus & ceruus, Iidem. Πτῶκες, timidi, lepores, dorcades, cerui, hinnuli, Hesychius & Varinus. Πρόξ ceruus, uel hinnulus: πρόκες, ἐλάφων ἔκγονα νεογνά: ἢ δορκάδων εἶδος (ἢ ἐλάφων, Scholia in Homerum) ἀπὸ τοῦ προΐξεσθαι, à celeritate, Varinus: Vide supra in Dorcade, id est Caprea. Πρόξ, ἐλάφου γέννημα, Suidas & Varinus. Non placet quod apud Varinum legitur, Πρόκας ζῶόν τι ὅμοιον ἐλάφῳ: est enim procas accusatiuus pluralis. Hoc animal nomen dedit Proconneso insulæ, quam aliqui Elaphonnesum uocant. Philetas ait procas quasi πρωτοτόκους (per syncopen) appellari ceruas quæ primum pariunt, Varinus. Cuius uerba Cælius peruertit 7. 15. ita scribens, Apud Philetam obseruatum Græcis est, primigenios ceruos dici procas: cum Varinus expresse habeat τὰς ἐλάφους τὰς πρῶτον τικτούσας, id est ceruas ipsas cum primum pariunt, sic appellari: & licet etiam ipsi hinnuli recens nati sic uocari possint, ut supra diximus: falsum est tamen Philetam ita uocare. Plura de uoce prox in Caprea dixi. Πόρκας, (nomen à procas per metathesin factum,) ceruas uel celeres, Hesychius. Ἴορκες, τῶν δορκάδων ζώων: ἔνιοι δὲ ἡλικίαν ἐλάφου;

Hesychius & Varinus. Δόρκων, nomen loci, ut ceruus, Suidas. Κνῆκις, ceruus, Hesychius & Varinus. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Aug. Niphus. Βρένδον, ἔλαφον ἢ κεφαλὴν ἐλάφου, Varinus. Βρένδον, ceruum, Idem & Hesychius. Brundusium, Βρεντήσιον, urbs ad mare Adriaticum, sic dicta uel à Brento Herculis filio: uel quod multis portibus uno in ore sitis opportuna sit, quibus cerui caput quodammodo refert. Vocant autem Messapij ceruinum caput brention, ut Seleucus scribit in secundo glossarum. Brundusium (Βρεντήσιον, Strabo lib. 6.) Messapiorum lingua cerui caput dicitur: Sic enim est ciuitas cum portu capiti ceruino persimilis, cum cornua, & caput & linguã habere uideatur, Onomasticon. Hinc forsan & Brettotia dicta insula maris Adriatici cum Brettio fluuio, quam Elaphussam Græci uocant, aliqui Brettanidem, apud Stephanum, quanquam & Oceani insulæ Britannicæ, Græcis Brettanides dicuntur. Sed de Brettia insula, quæ hodieq; Brattia dicitur, uide Hermolaum in Plinium 3. 26. Elaphites insula prope Lesbum, Plinius 5. 31. Non placet quòd Hermolaus Barbarus scribit bredon poëtas ceruum aut caput cerui nominare, cum Messapiorum non poëtarum id uocabulũ sit, qui brendon uel brention potius quàm bredon proferunt, licet Varinus etiam bredon habeat. Non statim autẽ quicquid non uulgò usitatum est, poëticum fuerit. Λάδας, ἔλαφος νεβείας, Hesychius & Varinus: uidentur autem intelligere ceruum marem, qui nondum adultus sit. Gyllius in historia camelopardalis, dorcalidas ceruos non rectè interpretatur, ego capreolos uerterim. Aufeac, id est coagulum ceruinum, & genitum bubali, Vetus expositio in Auicennam. Aufeac alanerb, id est coagulũ ceruinum, Syluaticus: apud quem sequentia etiam barbara nomina reperi: Anfeagidi, coagulum ceruinum: (And. Bellunensis apud Auicennam anf haa coagulum exponit.) Auteros, ceruus: Belachim, ceruus. Melossia, medulla ceruina. ¶ Hinnulum uulgò uocant & scribunt ceruum adhuc tenerũ, quod nomen author quidam obscurus ab hinniendo deducit. Eruditi quidam aliter scribunt, sed uariant. Inulos per simplex n: & sine flatu pro ceruinis pullis rectius proferri Hermolaus putat: hinnos autem & hinnulos per duplex n. & cum aspiratione, ex asina conceptos equi coitu, sed utiq; si sint mares, ut Plinius adiecit: quanquam Nonius etiam hinnas uocat, &c. Hermolaus in Dioscoridis caput de ceruino cornu. Idem ex Hermolao Cælius exscripsit. Cerui inulum siue inuleum, nebròn & cemáda Græci uocant: quanquam cemas nondum progreditur in pascua, Hermolaus. Ἔνιλος, νεβρός, Hesychius: eadem uox apud Varinum oxytona legitur. Ego uix ullam dictionem reperiri puto, in qua tam multiplex scribendi ratio sit apud Latinos pariter atq; Græcos. Ὕννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν κυηθῆναι, Varinus & Hesychius. Ἦνις βοῦς, ἡ ἐνιαυσιαῖα, bos annicula. Ἥνιος, τηλέος, νέος, Hesychius. De uocibus ἴννος, γίννος, & ἶνις supra dixi in Hinno statim post Asinum. Νεβρός, ἔγγονον ἐλάφου, id est fœtus cerui, Pollux. Polyænus in Epigrammate etiam dorcadis fœtum νεβρὸν appellat. Marius Grapaldus nescio unde motus νεβρὸν damam interpretatur. Dorcas propriè caprea est, ut supra docui: Græci tamen grammatici etiam hinnulum, τὸ τῆς ἐλάφου γέννημα, interpretantur, ut Etymologus. Ἐλαφίνης, νεβρός, Hesychius & Varinus. Ναυβροί, νεβροί, οἱ νέοι ἔλαφοι, Iidem. Cerui primigenij proces dicuntur apud Philetam, (quod supra reprehendi:) grandiores paulò iam dici cemades ualent: perfecta demum ætate cerui: Nisi eos item qui achæinæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse discrimina coniectet aliquis: uel etiam generũ ex magnitudine, uel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in ijs satagunt egregiè: sed ita, ut nec sibi admodum satisfaciant, Cælius. Ὀροβάδων, νεβρῶν, Hesychius. Ὀρυβάδες, αἶγες, Idem. Νεβροὺς νηγενέας γαλαθηνούς, Homerus Odysseæ 4. Cælius Rhodiginus cerui catulum pro hinnulo dixit. Νεβροτόκοι καὶ ζόρκες, id est cerui & capreæ, ut ego interpretor in Nicandri Theriacis. Κεμὰς, hinnulus paruus & in spelunca adhuc iacens: νεβρὸς autem maior, καὶ ἤδη βορὰν δεξιών: De hac uoce & similibus, ut κεμμὰς, κεμφὰς, κελμὰς: & de cemadum genere Libyco, plura docui in Caprea. Ἐλλὸς idem quod νεβρὸς, id est hinnulus cerui, apud Homerum: unde ellophonos dicta Diana à cæde ceruorũ, utpote uenationis dea, Varinus. Ἐλλὸς, leuis, celer, nuper natus, (tanquam epitheton cerui:) item mutus, humidus, marinus, (tanquam epitheton piscium, quod mihi ellops potius quàm ellos proferendum uidetur:) item bonus, (ἐλλοπῶ, ἀγαθὴν) glaucus, charopus, Dodonæus, (est enim Hella, Iouis templum in Dodone: Ἐλλοί, Ἕλληνες οἱ ἐν Δωδώνῃ καὶ οἱ ἱερεῖς) Hesychius & Varinus. Ἐλλωτίαν (per ω magnum uel paruum in penultima) Phœnices uirginem uocabant, Varinus: eadem quod ad ætatem in elli, id est hinuli nomine ratio est. Ἐλλόποδες & ἐλλοὶ dicuntur passeres & hinnuli, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι, id est à saliendo, Etymologus & Varinus. Apud Hesychiũ ellopides legitur, cum iota in penultima, his uerbis: Ἐλλοπίδας dictio apud Cratinũ, facta παρὰ τοὺς ἔλλους (melius cum spiritu tenui, & acuto in ultima:) & communiter dictos hinnulos, uel passeres, uel pullos serpentis significat, ἀπὸ τοῦ ἅλλεσθαι. Sed uideri possit etiam ἐλλόπους quasi ἀελλόπους dici, id est ταχύπους, quod hinnulo maximè conueniret. Ἐλλὸς, ceruus, forma diminutiua ab elaphos: ἢ ὁ ἐν ἕλει τὰς διατριβὰς ἔχων, ἀπὸ γὰρ τοῦ ἐλλὸς καὶ τοῦ ἔλαφος: (corrupta hæc uidentur.) Κύων ἔχε ποικίλον ἐλλὸν, ἀντὶ τοῦ ἔλαφον, Homerus Odyss. τ.

¶ Epitheta cerui & ceruæ: conueniunt enim eadem utriq; sexui præter cornigerum. Fixerit æripedem ceruam licet, Vergilius 6. Aeneid. Agilis. Alatus, Ouidius 1. Metam. id est uelociter currens. Alipedes cerui, Lucretius lib. 6. Annosus. Celeres, Stat. lib. 6. Theb. Celeripes. Cornigeri, Lucret. lib. 3. Aut surgentem in cornua ceruũ, Verg. Aeneid. 10. Cornigera, ut habet Textor, sine authoris nomine, sed falsò: ut Græci etiam poëtæ pleriq; κεροέσσαν, id est cornutam ceruam falsò cognominauerunt, ut supra ostendi cap. 2. Cretæa id est Cretensis, Seneca in Hippolyto, ubi Grammatici

matici Cretam ceruis abundare mentiuntur. Errantes, Vergilius Aen. 5. Formidantes, Ouidius 15. Metam. Fugax, Ouid. 3. Trist. & Verg. 5. Georg. Fugitiuus. Imbelles, Verg. Georg. 3. Leues, in Bucol. Ante leues ergo pascentur in æthere cerui, id est auiũ more antè cerui uolabunt, Seruius. Pauens. Pauidi formidine cerui, Ouidius 5. Fast. Quadrupes. Syluicultrix cerua, Catullus Epig. 58. Territa. Timidi, Seneca in Hippol. Trepidus. Vagus. Veloces, Verg. 5. Aen. Velocipes. Vetus. Viuax, Verg. Aegl. 7. Volucer. Volucripes. ¶ Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν, Homerus Iliad. 3. & rectè in masculino genere: mas enim tantũ cornutus est, Varinus, Hesychius, Etymologus: Idem exponit εὔκερων, ἢ μεγάλα κέρατα ἔχοντα. Similiter κεραςὴν ceruum, alij cornutũ simpliciter, alij magnis cornibus præditum. Κερόεις rectè dici uidetur de ceruo mare: nam fœmina κερόεσσα falsò appellatur. Κεραὸν ἔλαφον apud Homerum ceruum adultum (τέλειον) interpretantur: sed κεραὸς poëticum est, κερασφόρος commune, Varinus. Ἐλάφων ἄκερως μὲν ἡ θήλεια: ὁ δὲ ἄῤῥην κερωφόρος, ἢ κερασφόρος, ἢ κεράςης, ἢ εὔκερως, ἢ πλατύκερως, ἢ ὑπόκερως: ἢ χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλούς, Varinus ex Polluce. Ναὶ μὴν ὠκυπόδων ἐλάφων γένος ἔτρεφεν αἶα Εὐκεράον, μεγαλωπὸν, ἀριπρεπὲς, αἰολόνωτον, Στικτὸν, ἀρίζηλον, ποταμηπόρον, ὑψικάρηνον, Oppianus. Ex quo etiam sequentia decerpsi, tum ipsius cerui, tum cornuum & pedum eius epitheta: ὀξύνομον κεράων, πολυδαίδαλον, αἰολον ἔρνος. Εὐχιδέων κεράων. Ἀλλὰ ποσὶ κραιπνοῖσι θέων. Ἐσσόμενος λαιψηρὰ πόδεσσιν. Ἀμφίβιοι. Τετρακόρωνοι, Hæc ex Oppiano. Idem de iorcis, siue dorcis, id est capreis, Κἀκείνοις ἐλάφοιο δέμας. ῥινὸν δ' ὕδη νώτῳ Στικτὸν ἅπαντα φέρουσι, πανάιολον. Βαλιὰν ἔλαφον, (aliâs βαλίαν paroxytonum,) apud Euripidem, κατάστικτον. Βαλίαι, αἱ ταχεῖαι. παρὰ τὸ βάλλειν καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαλλόμενον, ἢ παρὰ τὸ πάλλεσθαι διὰ τὸ τάχος: ἢ παρὰ τὸ βαίνειν ἄλις. καὶ βαλιὰ, διαποίκιλος. καὶ τὸν Διόνυσον Θρᾶκες. καὶ βαλίων ἀνέμων τουτέστι σφοδρῶς πνεόντων, (apud Synesium Cyrenæum, Suid.) Varinus. Βαλίαν, ποικίλον, Κρῆτες. Βάλιον, ταχὺ, ἐλαφρὸν, ξηρὸν, Hesychius. Θηρσὶ δ' ὧν βαλίοις συνομήλικας ἐν νομῷ ὕλης. Ὤχετο γὰρ πύματ' (malim πυμάτην) εἰς Ἀχέροντος ὁδὸν, Distichon apud Suidam. De balio colore etiam in equo nonnihil dicemus. Ὠκείαις ἐλάφοισι κύων ἰσάμιλλα δραμοῦσα, Philippus in Epigrammate. Αἱ ταχιναὶ τόξα φυγεῖν ἔλαφοι, Innominatus in Epigram. Ἔλαφος ἀναλκεὴς pro ἄναλκις, Oppianus. Ἔλαφος φυζακινὸς ἢ φυζακινὴ, cerui ob fugam & timiditatem epitheton, Eustathius & Varinus. Ποικίλον ἐλλὸν, Homerus.

¶ Cerui in ædibus rusticis dicuntur, ubi singula extrema bacilla furcillata, habent figuram literę V. à similitudine cornuũ cerui, Varro de lingua Lat. Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos, Verg. Aegl. 2. ubi Seruius, Aut furcas (inquit) quæ figuntur ad casæ sustentationem, quæ dictæ sunt cerui, ad similitudinem cornuum ceruinorum: aut, quod melius est, figere ceruos, id est uenari & iaculari, intelligamus: ut magis ad uoluptatem eum quàm ad laborem inuitare uideatur. A ceruo adiectiua sunt, ceruarius & ceruinus, apud Plinium. Ceruinus & murinus color in equo notissimi sunt, Thylesius. Græci ἐλάφειον dicunt adiectiuè. Ἐλάφειον, τὸ τῆς ἐλάφου κέρας καὶ κρέας, Varinus: Suidas κρέας tantum habet. Ἐλαφρὸς, id est leuis, nomen est deductum ab elapho, id est ceruo, quod leuissimum & imprimis agile animal est, Etymologus. Ἐλαφρὸς ἐκ τῆς ἐλάφου παρῆκται, (uidetur addendum, οἷον ἐλαφειρὸς) καὶ συγκέκοπται ὁ ἐλαφρὸς, Varinus. Aliqui cõtra, ut supra dixi, elaphon quasi elaphron, id est leuem, uocatum existimant. Γλώσσῃ ἐλαφρῶς, in Odyssea, πρὸς ὁμοιότητα νήξεως ἐλάφου, κοῦφα καὶ αὐτῆς πλεούσης, καὶ οὐδὲ δυσχερῶς, Varinus. ¶ Nebrophonos ab hinnulorũ cæde dictus, inter canes Actæonis ab Ouidio numeratur. Γενῶσαι κεραὸν καρδίην δὲ νεβρείην Λάπτει πεσοῦσαν ἁρπάσασα λαθραίως, Babrius citante Suida. Νέβρακες, gallinaceorum pulli masculi, Hesychius & Varinus. Ἐλαφᾶν, fugere more cerui, Lexicon sine authore. Ἐλάφειος ἀνὴρ, id est ceruinus uir, prouerbio olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm uiribus: Hinc illud Achillis in impudentem & timidũ, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο, Erasmus. De cerui timiditate plura dixi supra cap. 4. Ἐλάφειος ἀνὴρ apud Suidam & Etymologum rectè legitur, apud Varinũ uerò deprauatè ἐλάφωνος. Trux spiritus ille Philippi Ceruorum cursu præpete lapsus abit, Alcæus in Epigrammate de Philippo Macedonum rege uicto, apud Plutarchũ in uita Flaminij. Martialis in carmine indigno quod memoretur, ceruum pro fugitiuo puero dixit, ut scribit Crinitus lib. 19. cap. 8. Ceruos uerò apud antiquos uocari consueuisse à celeritate fugitiuos, docet etiam Sext. Pompeius, cuius uerba ex libro de uerborum significationibus 19. subiecimus, etsi in peruulgatis istis codicibus neutiquam comperies: Seruorũ (inquit) dies festus uulgò existimatur Idus August. quod eo die Seruius Tullius natus, idemq; Dianæ ædem in Auentino dedicauerit, cuius tutelæ sunt cerui: à quorum celeritate fugitiuos uocant ceruos. Sed nec illud alienum uideri debet, quod in Terentiana fabula scriptum est ab Ael. Donato: quo enim loco Terentius, quadrupedem, inquit, constringito: Quadrupedes, inquit Donatus, ligaturæ genus in cruribus: aut item quadrupedem posuit pro ceruo & fugitiuo, unde illud Vergilianum, Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit, Hactenus Crinitus], ex quo etiam Cælius transcripsit 25. 24. Vnde est quòd illorum qui Lycæum in Arcadia ingrediantur, corpora umbras mittere negant? An quia umbræ causa est Sol, Sole autem priuatur (ut qui obruatur lapidibus) qui Lycæum sponte ingressus fuerit. Vocatur autem elaphos, id est ceruus quicunq; ingressus est, hanc ob causam: Cantharion Arcas cum ad Elienses Arcadum hostes profugisset, & per Lycæum cum præda trãsijsset, bello finito in Spartam fugit: Spartani uerò, oraculo ceruum esse reddendũ iubente, Arcadibus eum reddiderunt, Plutarchus in Græcanicis quæstione 38. Sic autem refert, tanquam Cantharion ceruus sit appellatus, eò quod prius etiam Lycæum ingressi sic uocarentur: mihi plus rationis habere uidetur, si Cantharionem sic primò nominatum dicamus, idq; meritò, qui bis fugerit, transfuga primùm ad

hostes, deinde in Spartam: à Cantharione uerò postea cæteros omnes Lycæum ingressos. Elaphos placenta nomen habet ab elaphebolijs sacris in quibus fieri solebat ex sesamo & farinæ flore (σταῖς, farina pinsita, Ruel.) Cælius ex Athenæi lib. 14. Hermolaus à mense (elaphebolion enim September est) in quo fiebat, dictam ait. Erant autem elaphebolia sacra eodem in mense, ut nihil intersit. Ineptius & obscurius Io. Ruellius, hanc placentam ceruorum uenationibus dicatam scribit.

¶ Ceruisca pirum à Cloatio inter reliqua pirorum genera nominatur apud Macrobium libro 3. cap. 19. Linguam ceruinam Romani uocant filicem fœminam: Nostri hodie uulgo hemionitin Dioscoridis sic uocant, de qua pluribus dixi in Boue cap. 3. inter remedia ad morbos boum. Elaphine, ueratrum nigrum, inter nomenclaturas Dioscoridi adiunctas. Elaphion, ocimastrum, Ibidem: Hesychius tamē & Varinus interpretantur conion, id est cicutam. Ceruinum trifolium nostri uocāt, herbam bicubitalem aut proceriorem, locis nascentem aquosis, odoratam, folijs ternis, oblongis, crenatis, umbella purpurea, &c. quam plerique pharmacopolæ uulgo hactenus eupatorium uocarunt, Ruellius hydropiper esse credidit.

¶ Cerua, canis nomen apud Varronem. Tarando caput est maius ceruino, nec absimile, Plin. Tarandus animal est ceruo simile, Varinus & Hesychius. Eustathius facie (τὸ τοῦ προσώπου τύπου) ceruum repræsentare scribit. Bubalos Africa gignit uituli ceruiue quadam similitudine, Plinius. Est in Hercynia sylua bos cerui figura, Cæsar lib. 6. belli Gall. Gyllius pro bos legit bison, ut in bisontis historia ostendi. De caprea siue capreolo, & platycerote, quæ ceruini generis quadrupedes sunt, superius egi post capras syluestres. In Sardinia est ophion animal ceruo minus, & pilo demū simile, nec alibi nascens: id quanquam Plinius interijsse arbitratur, musimonem esse conijcio, muflonem uulgo uocant, ut statim post Ouis historiam referemus. Ceruarius lupus, qui & hodie apud Italos & Gallos nomen retinet, ex cerua & lupo, aut lupa & ceruo genitum ac mistū animal existimatur, de quo post Lupum priuatim dicam. Ceruaria ouis, quæ pro cerua immolabatur, Festus. De hippelapho, id est equiceruo, qui & tragelaphus dicitur, in Hirco docui capitis octaui parte prima. Tragelaphum Ge. Agricola Germanica uoce mihi ignota **brandhirtz** interpretatur. Alberto alcen etiam equiceruum appellare placuit. Illud quoque animal quod Septentrionalis tantum regio producit, rangiferum uocant aliqui, ceruino generi adscribendum uidetur. Ex amico quodam accepi, uisum sibi in aula regis Galliæ Francisci, equum posteriore parte ceruum. Elaphis nomē auis, quasi dicas ceruariam, Oppiano in Ixeuticis, quòd pennas pelli ceruinæ similes habeat, colore nimirum & maculis. Animal peculiaris formę gignunt alpes, ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, &c. ut in Ibice dixi ex Strabone: uidetur enim non aliud quàm ibex esse. Ceruorum magnitudine aues apud Struthiophagos reperiuntur, aliæ quàm struthiocameli, in eorum tamen historia nobis referendæ. Ceruum uolantem Galli uulgo appellant maximum inter scarabeos, & ramosis cornibus, quibus ceruū refert, insignem. Belluas quasdam ex boue ceruoque compositas Apollonius ultra Catadupa Nili procedens reperit, Philostratus: Vide mox in sequenti parte b.

¶ De Elaphussa & Elaphite insulis superius dixi prima parte huius capitis. Est & Elaphonnesus, una Sporadum insularū cum urbe eiusdem nominis, Stephanus. Ceruaria, locus ad Templum Veneris, Galliæ Aquitanicæ finis, inter Pyrenæi promontoria in sinu salso ad mediterraneum mare, meminit eius Mela libro 2. Thyatera, Θυάτειρα, urbs est Lydię, quæ etiam Mysorum ultima uocabatur. Mysi enim urbem conditurì oraculum acceperunt, illic ut conderent, ὅπου ἂν ὁραθείη ἔλαφος τετοξευμένη καὶ προχάζουσα, id est, ubi ceruus sagitta saucius currere uideretur. Inuento igitur ceruo, & urbe condita, Thyatera nominarunt, διὰ τὸ θεῖν καὶ προχάζειν τὴν ἔλαφον. Erasmus in prouerbio Mysorum ultimus nauigat, huius ciuitatis non meminit, sed Aeolidem uel Teuthraniam secundum alios, extremam Mysiæ partem oraculo significatam scribit. Refert autem oracula duo diuersa ab eo quod nos ex Stephano recitauimus. Prouerbium etiā apud Suidam habetur in ἔσχατος: Melius autem effertur ὡδὶ τὸν ἔσχατον (scilicet τόπον) Μυσῶν πλεῖν, id est, Ad ultimum Mysiæ uel Mysorum locum nauigare, de re factu difficili & ijs qui dura quæpiam imperant. Nam si cum Erasmo proferas, Mysorum ultimus nauigat, nihil ad hunc sensum, neque ad oracula. Simile illud Germanorum uidetur, Vbi piper prouenit, id est in remotissima aliqua regione. Telephi historiam in hoc prouerbio longè aliter narrat Suidas, quàm Erasmus, qui ex nescio quo authore uertendo, tum in alijs tum quod φονεὺς pro γονεὺς legit, deceptus uidetur. Elauia, Ἐλάυια apud Stephanum, castellum Siciliæ, nihil ad ceruum.

¶ b. Orsei Indi monocerotem uenantur, capite ceruo similem, Plin. Boues ceruorum cornibus præditos Ludouicus Vartomannus sibi uisos scribit in Zeyla urbe Aethiopiæ, principi illius loci dono datos: Vide paulo superius ex Philostrato. Λικροί, uel Λίκροι, rami cornuū ceruorum, Hesychius & Varinus: forte quod obliquè uel per transuersum enasci soleant: λικριφὶς enim est ἐκ πλαγίου καὶ μὴ κατὰ μεσότητα: & λέχριον, πλάγιον, λοξόν. Ctesias in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, Plinius. Ἐλάφιαι, οἱ τῶν ἐλάφων ἀστράγαλοι, Hesychius & Varinus. Ἐλαφογονεῖς, medulla cerui, Iidem: Syluaticus titasin barbaram uocem pro cerui medulla interpretatur. Aethiopia leucrocutam generat, cruribus ceruinis, Plinius. In equo ad uenationem & cursum apto probantur σκαρκὶ λελειμμένα κῶλα Οἷα τανυκραίροισιν ἀελλοπόδεσσ' ἐλάφοισιν, Oppianus. Ἐλαφόποδες equi dicuntur, qui suffraginum articulo recta (procera potius & alta) ossa continent: ij pessimo gressu nitūtur, & uectorem concutiendo fatigant, Absyrtus cap. 114. Equus habeat falces curuas & amplas tanquam ceruinas, Russius.

¶ Ceruos

¶ Ceruos colore nigricantes in sylua Hercynia, uel ut aliqui uocant, Martiana, quidā reperiri aiunt: & causam adiiciunt parum idoneam, quoniam ea olim conflagrauerit. Ἐλάφοιο πολυγλώχινα κεραίην, Nicander de cornu ceruino, cuius epitheta aliquot superius retuli. Cornuum stipites nostri uocant **stangen**/quasi perticas, è quibus rami enascūtur: quibus stipitem unum adnumerare solent cum ramorum cerui numerū proferunt. Circa messis tempus, ut audio, cute cornibus obducta, uermiculi quidam subnascuntur, qui cornus superficiem inæqualiter exedunt & exasperant. Eo tempore uermiculos sentiens ceruus & pruriens, arboribus cornua affricat, quod nostrates dicunt **firnen**. Inter cerui craneum & cornua, ut ipse obseruaui, ossicula siue tubera ossea gemina protuberant læuia, duos circiter digitos longa, eò breuiora quò ceruus natu maior est: horū singulis cornua singula adnascuntur per symphysin quandā & quasi articulationē. Subulonis cerui cornua uidi dodrantis circiter longitudine: furcarij uero uulgo dicti (**eins gablers**) qui trimus est, duorū & amplius dodrantū. Obseruaui etiam in consummati cerui cornibus mucrones siue ramulos supremos, qui bini alioqui plærunq; aut terni spectantur, septenos, & eodem in loco stipitis latitudinem sex digitorum: inferius autem erant & alij bini rami & adminicula. Cornua abijciunt (nostri **reeren** uocant) Martio, & citius etiā si aëris constitutio calida & sicca fuerit. Abijciunt autem aliâs pariter, aliâs unum post alterum horis aliquot, duodecim interdum aut pluribus interpositis. Abiecta in uiuarijs quidem apud nos negligi ab eis, nec humo obrui aut aliter curari, obseruatum est: Quin etiam in syluis sæpenumero in aperto non occultata defossáue reperiuntur, ut quod hac de re ueteres tradiderunt omnino fortassis fabulosum sit.

¶ c. Cerui glocitant & onagri, Author Philomelæ. Idem catulis glaucitare tribuit. Glocire uerò & glocidare apud Columellam & Festum, proprium est gallinarum quū ouis incubituræ sunt. Grauiterq; rudentes Cædunt, Vergilius in Georg. de ceruis. Xenophon ceruorum hinnulos βοᾶν dixit. βεβρυχὼς ὀδύνῃσι, Oppianus de ceruo à serpentibus morso. Βρόμος, locus ubi cerui excremēta sua reddunt, Varinus & Hesychius: sed auenam quoq; & sonum significat, & odorem: atqui pro odore non quouis, sed uiroso tantum, per ω circumflexum in penultima scribitur: & inde forsitan nomen loco excrementorum cerui. ¶ Vinceres cursu ceruum, & grallatorem gradu, Plautus citante Festo. Cerui à celeritate epitheton ἀελλόποδες, & alia superius enumerata. Audio locum quendam Francfordia non procul distantem, itinere forsitan sesquihoræ, à ceruino saltu nomen habere, in quo lapides duo erecti uisantur, interstitio pedum hominis mediocris ferè sexaginta: tanto enim spatio saliisse illic ceruum, idq; etiam supra plaustrum oneratum, cum uenatores instarent. Nostri ceruis, quos in uiuarijs alunt, præter fœnum quotidie auenam quoq; offerunt. Libidinari incipiunt circa calendas Septembris, aut aliquando tardius, quod hyemis etiam tardioris signum esse conijcitur. Cerua uterum gerit, ut uacca, septimanis quadraginta, & singulos itidem parit.

¶ d. Τίφθ᾽ οὕτως ἕστητε τεθηπότες ἠύτε νεβροί; Homerus in timidos. Timidi damæ, ceruiq; fugaces, Nunc interq; canes, & circum tecta uagantur, Vergilius. Ceruoq; fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudianus. Ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ αὐτὸν (Ὀδυσσέα) Τρῶες ἕπονθ᾽ ὡσεί τε δαφοινοὶ θῶες ὄρεσφιν, Ἀμφ᾽ ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅν τ᾽ ἔβαλ᾽ ἀνὴρ Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, &c. Homerus Iliados λ. Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant ceruos taurosq;, Plin.

¶ e. Mordent aurea quòd lupata cerui, Martialis lib. 1. enumerans animalia in spectaculo quodam exhibita. ¶ Orpheus in libello de lapidibus sponsum iubet cornu ceruinum gestare: sic enim perpetuam ei cum sponsa futuram concordiam. Cerui cornu super Panos dei sacellū ponito, candelamq; desuper accendito, & ne interdiu accensam obliuione demittito, & in tempore sanctū Demusarim inuocato, ac tollito: armenta tua & uitam custodient, Author libri Parabilium Galeno adscripti: sunt autem hæc uerba lib. 3. cap. 100. Cerui pellis & pedes dextri si infigantur portæ, prohibent ingressum cuiuslibet animalis uenenosi, Galenus Euporiston 2.143. Nec equi nec boues morbo premuntur aliquo, si illis cornu ceruinum appenderis, Absyrtus. ¶ Cerui proprium est θεῖν, id est currere: leporis φεύγειν, Pollux. Ἐλαφηβόλος, uenator, propriè qui ceruos iaculis & sagittis figit: & pro uenatore, quem κυνηγὸν Græci uocant, in genere usurpatur per catachresin, Suidas, Etymologus, Varinus. Eadem uox in fœminino genere, Dianæ epitheton est. Ἐλαφηβολία, uenatio ceruorum. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossum, Pasce sero pingui, &c. montesq; per altos Ingentem clamore premes ad retia ceruum, Vergilius. Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos, Idem: figere, id est uenari & iaculari: quanquam per ceruos hîc etiam bacilla furcillata intelligi possunt, ut supra dixi ex Seruio. Idem in Georgicis de pecoribus Scythiæ scribens, quæ non in stabulis, sed campis niuosis hyemem transigant, de ceruis etiam sic canit, Confertoq; agmine cerui Torpent mole noua, & summis uix cornibus extant. Hos non immissis canibus, non cassibus ullis, Puniceæue agitant pauidos formidine pennæ: Sed frustra oppositum trudentes pectore montem, Comminus obtruncant ferro: grauiterq; rudentes Cædunt, & magno læti clamore reportant.

¶ Venaticus ex quo tempore ceruinā pellē latrauit in aula, Militat in syluis, Hora. epist. 1. ¶ Leonidæ uel Mnesalci tetrastichon in ceruum uenabulo occisum, extat Anthologij Græci sect. 15. lib. 6.

Τὰν ἔλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κναμοῖσι λοχήσας, Ἔκτανε Μαιάνδρου πὰρ τριέλικτον ὕδωρ
Θηκτῷ σαυρωτῆρι, τὰ δ᾽ ὀκταέρριζα μετώπων Φράγμαθ᾽ ὑπὲρ κραναὰν ἄλλος ἔπαξε πίτυν.

Et in alium similiter occisum Antipatri hexastichon ibidem,

Τὰν ἔλαφον Λάδωνα, καὶ ἀμφ' Ἐρυμάνθιον ὕδωρ,
Παῖς ὁ Θεαρείδεω Λασιώνιος εἷλε Λυκόρμας,
Δέρμα δὲ καὶ δικέραιον ἀπὸ στέρνυγγα μετώπων
Νῶτα τι θηρονόμου φορβεομένων φυλλὴς.
Γλήξας ῥομβωτῷ δόρατος ὀρείαχον.
Σπασάμενος, κόρα θῆκε τῇ ἀγροτίδι.

¶ Nebris, νεβρὶς, pellis eſt cerui uel hinnuli: δορὰ ἐλάφου, Varinus & Pollux. Venaticus ex quo Tempore ceruinā pellem latrauit in aula, Horatius. Καὶ σκύτος ἀμφιδόρου στικτὸν ἀχαιΐνεω, in Epigrammate ut Suidas citat. Ἄνθετό σοι κορύναν καὶ νεβρίδας ἡμέτερος Πάν, Suidas ex Epigrammate. Nebridas & diphtheras Pollux 4.18. cū Tragico apparatu numerat: Et paulò poſt, Ἡ δὲ Σατυρικὴ ἐσθὴς, νεβρὶς, αἰγῆ, &c. Philoſtratus etiam Satyrum deſcribit nebride humeros amictū. Νεβρίζειν, hinnuli (ceruinam) pellem geſtare, Etymologus. Vtitur hoc uerbo Demoſthenes pro Cteſiphonte, tanquam is qui ſacris initiabat nebridem indutus fuerit, & initiandos eiſdem pellibus cinxerit ὡς δῆθεν νεβροὺς δαπανᾶν κατά τινα ἀπόρρητον λόγον, Suidas & Varinus. Nebrides pelles ſunt damarum ſiue ceruorum, quibus in Orgijs Bacchi utebantur, Grammatici quidam recentiores. Aſperſæ nebrides uario auro, Stat. 2. Achil. Eſt & nebrites gemma Libero patri ſacra, à nebridum pelliū ſimilitudine, Plinius lib. 37. Huius gemmæ meminit Orpheus in libro de lapidibus, etſi νυβρίτης pro νεβρίτης perperam ſcribitur, Ἔνθεν ἐγὼν ἰδάλιω καὶ Βακχίδα (lego Βακχικὰ) νεβρίταο Δῶρα λίθου βρομίῳ κεχαρισμένα, &c. Suidas ex Epigrammate quodam citat carmen, Κισσωτὴν στέρνοις νεβρίδ' ἐναπτομένην. Κισσωτὴν, id eſt hedera ornatam, quod & ipſa Baccho ſacra ſit. Camaritæ populi ex Indico bello redeuntem Bacchum exceperunt, Ζώματα καὶ νεβρίδας ὡς στήθεσι βαλόντες, Dionyſius Afer. Bacchus nuper natus apud eundē, νεβρίδα κατωμαδίην ἐτανύσσατο, ἤγουν ἐξεκρέμασεν, ἐνήψατο. Attribuitur aūt hoc genus pellis Baccho, ut Euſtathius interpres cōijcit, eò quod homines ebrij uarij & inconſtantes ſint, ſicut etiam pelles iſtæ: uel propter diuerſum in uuis colorem: uel deniq; quod ebrietas infirmos & timidos reddat, quemadmodum & nebros ſiue ceruus animal imbelle & ad fugam natum eſt. Nebrida ferre dicitur eleganter, qui timidior eſt & uinolentus, quia illam geſtaret Bacchus, Cælius. Habebit ſanè prouerbij ſpeciem, ut ſi quis hominē aſtutum & fraudulentum, uulpinam geſtare pellem dicat: Φορεῖν δὲ καὶ νεβρίδα ῥηθείη ἂν διονυσιακῶς, ὁ δειλὸς καὶ μέθυσος, ἤδη καὶ ποικίλος, καὶ παλίμβολος, ἐπεὶ καὶ στικτὸν ἡ νεβρίς, Varinus in Παρδαλῆ. Τὰς δὲ παρδάλεις ὑποζωννύουσι τοῦ Διονύσου, καὶ παρακολουθοῦσας εἰσάγουσιν ἤτοι διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροιᾶς, ὡς τὸ (forte ὡς τὰς) νεβρίδας αὐτὸς περιῆπται καὶ αἱ Βάκχαι, &c. Phurnutus. Verba hæc διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροιᾶς, id eſt propter uarietatem coloris, forte accipi poſſunt eò quod ebrij colorem mutent, & eorum alij aliter colorati fiant: aut dicendum eſt deeſſe uocem σταφυλῶν, id eſt uuarū: ſic enim Euſtathius habet in commentarijs in Dionyſium Afrum, διὰ τὸ τῶν σταφυλῶν πολύχροον. Et alibi, Αἱ δὲ Διονυσιακαὶ νεβρίδες, τὴν τῶν σταφυλῶν ἐν χρόᾳ αἰνίττονται πολυείδειαν, πολύχροοι γὰρ καὶ αἱ νεβρίδες καὶ ποικίλαι τοῖς στίγμασιν. In epigrammate quodam Bacchum cognominatum inuenio νεβρώδεα, νεβριδόπεπλον.

¶ h. Cerua nutriuit Telephum Agaues (Auges, Cælius 21.37.) & Herculis filiū, Aelianus libro 12. Variæ hiſt. Τήλεφος ἐκλήθη διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, Etymologus. Ceruam æripedem aureaq; habentem cornua in Mænalo monte curſu deprehendit Hercules atq; interfecit, ut Grammatici ſcribunt: qua de re plura uide apud illos qui Herculis labores deſcripſerunt. Ἔλαφος χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ Ἡρακλέους ἁλοὺς, Varinus ex Polluce. Taygeta Atlantis filia ceruam ab Hercule poſtea captam Dianæ conſecrauit. Fertur autem quod cum Hercules eam Euryſtheo traderet, collo eius inſcriptum fuerit, Ταϋγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Hanc dum perſequitur Hercules ad Hyperboreos uſq; uenit, Scholia in Pindarum. Meminit etiam Cælius 7.15. Conſtat equidem ex Callimacho in hymno Dianæ, è quinque ceruis ſecus Parrhaſij montis radices inuentis, quarum è cornibus ſplendebat aurū, quatuor ipſam ſine canibus cepiſſe, curruq; adiunxiſſe: fugientem aliam Iunonis uoluntate, Herculi ut certamen fieret, rupem excepiſſe Ceruniam, Grapaldus. Sed de ceruo ab Hercule capto ſupra etiam dixi capite ſecundo, contra eos qui fœminam & tamen cornutam fuiſſe ſcribunt. Apud Martialem Epig. lib. 13. diſtichon in ceruū cicurem extat huiuſmodi, Hic erat ille tuo domitus Cypariſſe capiſtro. An magis iſte tuus Syluia ceruus erat? Cypariſſus fuit Telephi filius, ab Apolline dilectus, ut docet Ouidius lib. 10. Metamor. à Syluano uero, ut Seruius: qui cum puer ceruam māſuetiſſimam (ſiue Apollinis, ſiue Dianæ fuerit) occidiſſet, præ nimio dolore expirauit, tandem in arborem ſui nominis permutatus. Nunc eques in tergo (cerui) reſidens huc lætus & illuc Mollia purpureis frenabas ora capiſtris, Ouidius de Cypariſſo. De ceruo Syluiæ quem Aſcanius ſagitta peremit, lege Vergilium lib. 7. Aeneidos. Silius poëta ceruam Campanam celebrat. Aegidius Athenienſis (quem inter ſanctos quidam colunt) ceruam in eremo familiarem habuiſſe fertur, cuius lacte nutritus ſit, ut in uulgaribus ſanctorum hiſtorijs legitur. De Actæonis mutatione in ceruum, lege Ouidium Metam. lib. 3. De eadem nonnihil diximus ſupra in Cane uenatico. ¶ Alciati Emblema in receptatores ſicariorum, Latronum furumq; manus tibi Scæua per urbem It comes: & diris cincta cohors gladijs. Atque ita te mentis generoſum prodige cenſes, Quòd tua complures allicit olla malos. En nouus Actæon, qui poſtquam cornua ſumpſit, In prædam canibus ſe dedit ipſe ſuis.

¶ Idemq; nemus, quo nati furta, iuuencum Occuluit Liber falſi ſub imagine cerui, Ouidius lib. 7. Metam. De Iphigenia Agamemnonis & Clytęmneſtræ filia ita fabulantur poëtæ: Quū Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidiſſet, dea irata uentorū flatus amouit, ut nauigare non poſſent. Quapropter cum oraculum cōſulerent, reſponſum eſt, Agamemnonio ſanguine deam eſſe placandam. Miſſus igitur Vlyſſes Iphigeniam filiam aſtu à Clytæmneſtra ſub prætextu facti cum

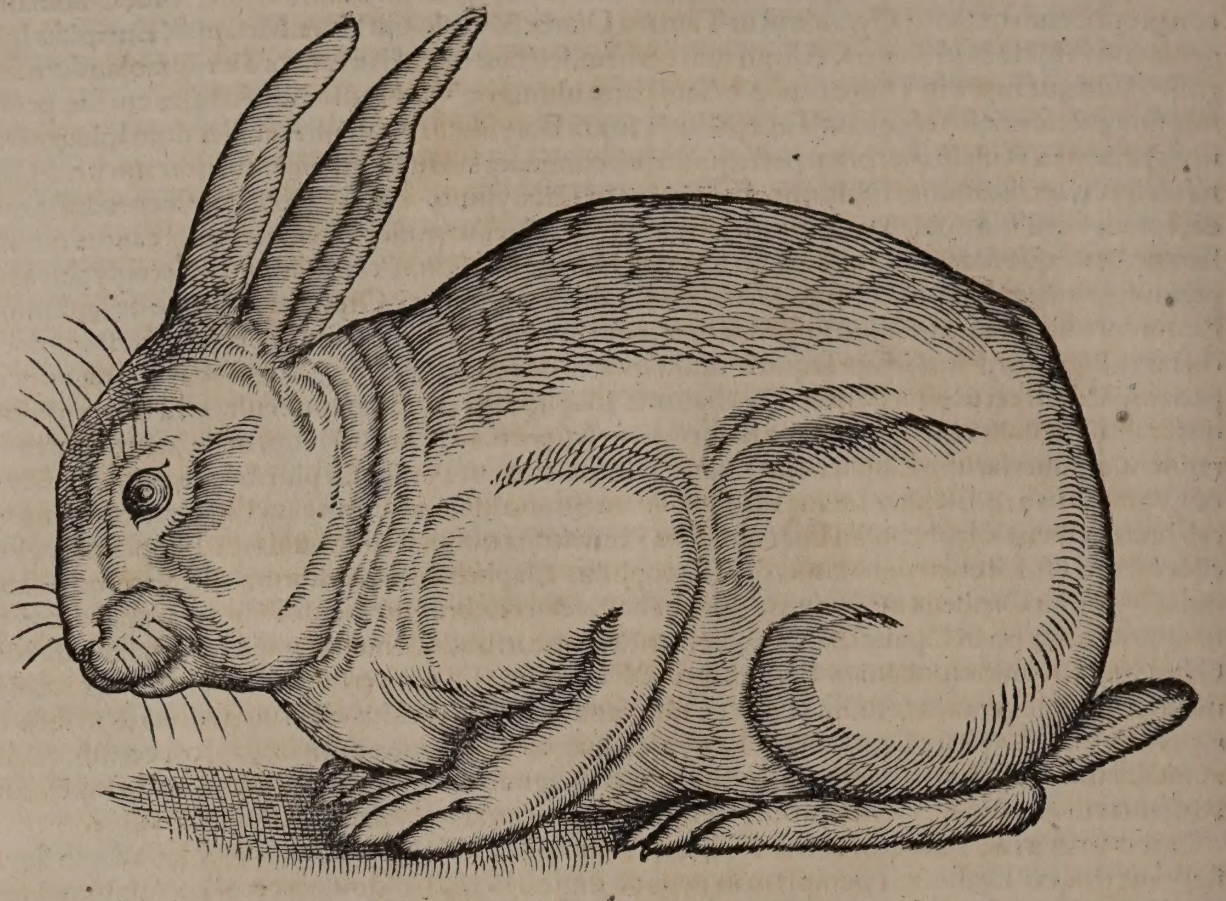
Achille matrimonij impetratam adduxit: cumque iam immolari parabatur, Dea miserta illam sustulit, ceruamque pro ea supposuit, uirginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Vide Onomasticon propriorum nom. uel Gyraldum in Taurica Diana: & Ouidium lib. 12. Metam. & Euripidis Iphigeniam in Aulide & in Tauris. Aliqui non ceruam, sed taurum: alij ursum pro ea immolandum supposit\u0169 aiunt, ut supra in Tauro capitis octaui parte ultima ex Varino ostendi. Achillis cursus, peninsula siue chersonnesus est, quam Tauri habitãt iuxta Borysthenem: quam Achilles dum Iphigeniam in Scythiam ex Aulide abreptam persequitur circunquaque cursu fertur emensus: interim uerò Diana ceruum sacrificandum substituit, Eustathius in Dionysium. ¶ Aegyptij hominem adulatione deceptum significare uolentes, ceruum pingunt cum tubicine: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. Reliqua à ceruo sumpta hieroglyphica superius suis quæque locis collocaui. Cerui cornu dijs gratum facit Orpheus in libello de lapidibus. Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruor\u0169 tantummodo cornua affigantur, Plutarchus inquirit titulo quarto de rebus Rom. ¶ Ἐλαφηβόλος Diana nuncupabatur ab ictu ceruorum & nece. Dicebatur & Elaphebolia, quo nomine culta est à Phocensibus: qui cum à Thessalis obsessi in summa desperatione (quæ etiam in prouerbium uenit) uictoriam obtinuissent, anniuersarium Elapheboliæ Dianæ instituerunt, ut Pausanias pluribus recitat, Gyraldus, & Leonicenus 2. 4. Elaphiæ Dianę meminit etiam Strabo lib. 8. annuum ei in Olympia conuentum celebrari scribens. Elaphebolon Dianam dict\u0101 Phurnutus quoque scribit: Suidas & Ellophonon: nam ellos ceruus est. Est enim uenationis dea. Theophilus Elaphebolon à ceruorum insectatione dictam putat. Meminit Orpheus in Hymnis. Elaphebolia festa celebrantur mense Februario ab Atheniensibus, in quibus cerui Dianæ Elapheboliæ sacrificabantur: unde & mensis ipse Elaphebolion dictus, Gyraldus. (Meminerunt etiam Etymologus & Varinus.) Dianæ ceruos sacrificabant: hæc enim ei uictima pro Iphigenia data fuisse creditur. Hæc omnia ferè Gyraldus obseruauit diuersis in locis in Opere de dijs. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, & alia animalia uiua inijciunt, & sacrata uirgo in postremo agmine pompę curru ceruis iuncto inuehitur, Pausanias in Achaicis. Ceruaria ouis dicitur quæ pro cerua immolabatur, Pompeius lib. 3.

PROVERBIA, Vbi cerui cornua abijciunt, ὅπου αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν: Hoc adagio significabant (inquit Erasmus) quempiam in negotio difficili uersari. Siquidem cerui cornua deposituri secedunt in loca aspera atque inaccessa: (qua de re supra dixi, cum ex alijs, tum Aristotele, qui etiam prouerbij huius meminit.) Conueniet & in eos qui à communi hominum conuictu subducunt sese: item in locum uehementer abditum abstrusumque. Postremò quod innuemus nusquam inueniri, illic esse dicemus ubi cerui cornua abijciunt. Plutarchus in Commentario de Pythijs oraculis oratione prosa redditis, ostendit hoc oraculum æditum fuisse de Procle tyranno, ut illi fugere ac migrare liceret eò ubi cerui cornu abijciunt, significante deo ut defoderetur, & è medio prorsus tolleretur. Idem meminit huius adagij Sympoſiacon decade septima, problemate secundo. Suidas & mutuatus ab eo Apostolius, hoc prouerbium exponunt, ὧδι τῶν ὀργάδας τὰς διατριβὰς ποιουμένων. ¶ Ceruinus uir, ἐλάφειος ἀνὴρ, olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm uiribus, Erasmus. Hunc eti\u0101 ceruum aliquis prouerbialiter dixerit, & cor cerui habere, & nebridem gestare, ut in præcedentibus docui. ¶ Ceruus canes trahit, cum ἀδυνάτου seu pręposter\u0169 quippiam significamus. Pręposterum enim est ut ceruus uenetur canes. Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, καὶ τὼς κύνας ὥλαφος ἕλκοι. ¶ Κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ κυνῶν, δολίων θ' ἑρκέων, Pindarus Nemeorum Oda tertia, ut supra in Cane uenatico inter prouerbia retuli. ¶ Hinnulus leonem, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα, subaudiendum cepit, uicit, aut prouocat, aut id genus aliquid pro ratione sententiæ: quoties pręposterо rerum ordine, qui uiribus multò est inferior, superat potentiorem. Lucianus de captatore testamenti, qui iuuenis à sene, captator à captato captus est: Τοῦτο ἐκεῖνο τὸ τῆς παροιμίας, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα. Huc respexit quisquis fuit qui scripsit Megaram Herculis: Ἦ ῥά τοι ἄλγεα πάσχει ἀπείριτα φαίδιμος υἱὸς Ἀνδρὸς ὑπ' οὐτιδανοῖο, λέων ὥσειθ' ὑπὸ νεβροῦ. Non incōcinnè trahetur ad id quoque, quoties fit ut longè inferior lacessat potentiorem, aut multis partibus indoctior certet cum eruditissimo, Erasmus. ¶ Senecta leonis præstantior hinnulorum iuuenta, Γῆρας λέοντος κρεῖσσον ἀκμαίων νεβρῶν, citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poëta. Senectus uiri fortis ac strenui, præstantior est iuuenta quorundam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si ad ingenium transferas: Dicetur etiam non ineptè in senectutem crudam uiridemque, animique uiribus adhuc pollentem, Erasmus. ¶ Germani quidam hoc dicto tanquam prouerbiali utuntur, **Ein fürst ist wol so seltzam wilpråt im himmel/als ein hirtz in eins armen mans kuche**: Princeps tam rara auis in cœlo est, quàm ceruus in culina pauperis.

DE COLO.

APVD Scythas & Sarmatas quadrupes fera est, quam colon (κόλον) appellant, magnitudine inter ceruum & arietem, albicante corpore, eximiæ supra hos leuitatis ad cursum. Naribus potans trahit ad caput, hinc postmodum complures ad dies seruans, adeò ut per carentes aquis agros facile pabulum carpat, Strabo lib. 7. Sniatky apud Moschobios uulgò nominatur animal simile oui syluestri candidæ, sine lana: capitur ad pulsum tympanorum, dum saltando delassatur, ut doctissimus uir Sigismundus Gelenius nobis retulit. Hoc idem colon esse, ex regione in qua capitur, & colore & magnitudine conijcio. Hircus etiam mutilus κόλος uocatur apud Varinum.

DE CVNICVLO.

A.

LEPORVM generis ſunt & quos Hiſpania cuniculos appellat, Plinius. Genus leporum triplex, Italicum, Gallicum ſiue Alpinum qui toti ſunt candidi, (de quibus in Leporum hiſtoria dicam in L. litera:) & tertium Hiſpanum adapis nomine, quos (ut Polybius eſt author,) appellamus cuniculos, Hermolaus in Dioſcor. Leporũ genus minus eſt, quod ſub terra in cuniculis uitam magna ex parte ducit, Platina. Eſt inter lepores genus quoddam, nonnulli lepuſculos, Hiſpania cuniculos nominat, quòd ſub terra cuniculos ipſi faciant, ueluti mures, quas dicunt μυωπίας, ubi latitant in agris, Grapaldus. ¶ Vbi chœrogryllus in Sacris à LXX. redditur, & erinaceus à Latinis, ſecundũ Hebræos שפן ſchaphan, uidetur eſſe cuniculus, &c. Aug. Steuchus: uide caput 11. in Leuiticum. De chœrogryllo plura uide mox in Echino. Pſalmo 104. pro ſchephanim uulgaris interpretatio herinaceos habet: ſed Hebræi communiter accipiunt pro cuniculo. Deuteronomij capite 14. pro ſchaphan Hebraica uoce χοιρογρύλλιον habent Septuaginta: & Leuitici undecimo dasypodem: Hieronymus utrobique chœrogylium, & Prouerb. cap. 30. lepuſculum: Pſalmo 104. herinaceum, idque in commentarijs in ſeptimum cap. Matthæi, aſſerere uidetur, inquiens: Timidum animal in petrarum cauernas ſe recipit, cute aſpera, & tota armata iaculis tali ſe protectione tutatur. At in libro ad Suniam & Fretelam Pſal. 104. ſuper his uerbis, Petra refugium herinaceis: Omnes, inquit, χοιρογυλλίοις ſimili uoce tranſtulerunt: ſoli LXX. lepores interpretati ſunt. Sciendum autem eſt animal eſſe non maius hericio, habens ſimilitudinem muris & urſi, unde & in Palæſtina ἀρκτομῦς dicitur. Et magna eſt in iſtis regionibus huius generis abundantia, ſemperque in cauernis petrarum & terræ foueis habitare conſueuerunt. Sed de hoc muris genere, quod ἀρκτομῦν appellat Hieronymus, alibi dicam inter Mures: id enim eſſe exiſtimo quod cricetum Albertus uocat, Illyrij ſkreczek & Germani Kornuerle. Chœros Græcis porcum ſignificat, cui ſynonymum etiam gylius eſt, & γρυλλίων, & γρύλλος, & uidetur id animal nonnullam ſuis ſpeciem præ ſe ferre, unde & apud Germanos nomen. γύλιος, ſportula militaris in quam cibos imponebant: uel animal quod à quibuſdam χοιρογρύλιος uocatur, Scholia in Pacem Ariſtophanis. Hanc ſportulam oblongam fuiſſe aiunt, & in acutum deſijſſe, (forte ab aliqua roſtri uel corporis porcini ſimilitudine:) alij ore anguſto, Varinus: Idem γύλιον exponit porcum, aut leonem. Gyraldus in Opere de dijs, gylion à quibuſdam chœrogryllon exponi ſcribit: chœrogryllum autem ipſe porcum ſpinum interpretatur, ut Syluaticus etiam, qui corrupte cirogrillium ſcribit. Eſt autem porcus ſpinus qui apud ueteres hyſtrix dicebatur, de quo in H. litera dicam. Chœrogryllium ab Heſychio, Varino, Alberto Mag. & Iſidoro, echinus exponitur. Erinacij chirogrilli nuncupantur, propè magnitudine mediocrium cuniculorum, de cauernis petrarum procedentes gregatim: in eremo, quæ eſt contra mare mortuum, depaſcuntur, Eucherius. Cyrogrillus (inquit Albertus, quamuis alibi herinaceum interpretatur) animal paruum & debile, in terræ foueis

habitat,

habitat, animalculis paruulis terrenis infestum. Cirogrillus animal infirmum, sed rapax & mortiferum esse dicunt. Glossa super Leuiticum, ex D. Hieronymo ni fallor: hoc ad arctomyn conuenire uidetur, ad leporem cuniculum & herinaceum minime. Ego ut meam tandem sententiam aperiam, chœrogryllum, uel chœrogylium, uel chœrogryllium (omnibus enim his tribus modis recte scribi uideo: reliqui inepti sunt:) herinaceum esse crediderim. Obijcienti aliud apud Græcos herinacei nomen esse, nempe echinum: respondebo, unum animal etiam in eadem lingua, pro dialectis & regionibus diuersis, duo aut plura habere nomina, usitatum esse, & apud Græcos præcipue. Verisimile est etiam cum echini nomen ambiguum sit ad terrestrem marinumq; echinum, euitandæ homonymiæ gratia terrestrem à nonnullis priuatim chœrogylion dictum. Accedit quòd plures sunt qui herinaceum interpretantur, quàm qui aliter, ijq; & antiquiores & Græci. Iam quod ad ipsam herinacei figuram, rostrum præcipuè, omnino chœrogryllus dici meretur, cum sui tam similis sit, ut Germani genus eius alterum (duplex enim est) suillum nominent: Angli herinaceum omnem porcum sæpium, quod inter sæpes latitent. Hæc suis circa rostrū præcipuè similitudo, nec ulli iam dictorū animalium, nec hystrici cōuenit: neq; criceto, quem arctomyn esse puto, nec ulli deniq; notorū mihi uisu auditúue, aut ex historijs animaliū. Chœrogryllus igitur herinaceus terrestris esto, donec aliquis certius quidpiam attulerit. An uero saphan Hebræorum herinaceus potius uel cuniculus sit, si quis ex me quærat, cuniculū esse dicam: Primum Deuter. cap. 14. cum lepore nominatur, utpote congener animal, quod ruminet quidem, sed ungulā non bipartitam habeat: deinde quia certus sum aliud herinacei nomē in sacris literis reperiri, nempe קפד kipod, quod licet alij aliter exponant, ego tamen herinaceum esse in historia eius demonstrabo. Et quamuis apud ueteres non meminerim legisse, nec ipse obseruauerim leporem ruminare, inde tamen hoc eum facere colligo, quod coagulum habet, ut ruminantia omnia: licet unus tantum ei uenter sit, cum cæteris ruminantium omnibus plures habeantur: sed inter pisces scarus quoq; ruminat, etsi unū duntaxat & simplicem uentrem habeat, ut pisces omnes, & utrinq; dentatus sit. Ruminant & Pontici mures, utrinque dentati, Aristotele teste. Lepore aūt ruminare concesso, ut in sacris traditur, cuniculos quoq; utpote generis eiusdem animalia ruminare non negabimus. Porrò quòd herinaceus ruminet, nec authores ulli meminerunt, nec ulla opinor ratione confirmari potest: quamobrem idem non fuerit Hebræorum saphan. Cuniculus & lepus ruminant, ut Hebraicè legitur Leuitici 11. ubi in translatione Græcorum ruminare negantur: sed apparet expungendam esse negationem: nam Deuter. cap. 14. eorundem translatio Hebraicam ueritatem secuta ruminare eos asserit. Qui apud nos cuniculos in cunicularijs (utitur hac uoce Budæus) alunt, de ruminatione ipsorū certi nihil docere me potuerunt: hoc tantum quidam affirmabat, sæpius se post cibum eis ante horæ dimidiū exhibitum, mandentes adhuc deprehendisse. ¶ Hieronymus etiam cum Prouerbiorum cap. 30. lepusculum uertit, lepori simile animal intellexisse uidetur, minus tamen: tale cuniculus est. Grapaldus sanè cuniculos à nonnullis lepusculos uocari scribit, quod ego ab alio authore factum quàm Strabone non memini: qui eos λαγιδεῖς uocat, aliâs simpliciter, aliâs cum additione λαγιδεῖς γεωρύχους, quos aliqui leberidas appellent. Quæ similiter uox tanquam diminutiua à lepore Latinorū facta uideri potest, cum alio proprio uocabulo Græci carerent: quanquā Varro Aeoles Bœotios Græco uocabulo antiquo hoc animal leporem dictum author est, & ab ijs ad Latinos deriuatum arbitratur. Quare si saphan, ut probasse mihi uideor, cuniculus est, chœrogryllus autē herinaceus, Septuaginta interpretes & secutum illos D. Hieronymum Hebraicæ uocis significationem non assecutos dicemus. Deuteron. cap. 14. pro Hebraica uoce saphan, Chaldæus reddit טעזא, thaesa: (legendum apparet thapsa: nam Psalmo quoq; 104. per pe, non per aín pro sephanim Hebræorū Chaldæus reddit thapsia: dapsicus autem & adapis non alius quàm cuniculus est, ut supra ostendi:) Arabs, ובר uebar, Persa בזנגרה besangerah. Psalmo 104. Arabs secutus Græcum, qui λαγωοῖς reddidit, uertit אלרנב alraneb, id est lepores. Sebastianus Munsterus in Lexico suo trilingui cuniculum חגס chagas uel hagas nominat, & alio nomine טפזא thapza uel taphza, quod nomen alibi etiam ericio attribuit. Ego pro cuniculo semper acceperim: nam Symeon Sethi, ut mox capite sexto referam, dapsicon uocat, Hermolaus Barbarus adapis, ubi a litera forte abundat, uel articuli Hebraici loco est. Græcus Leuitici undecimo dasypodē uertit, de qua uoce paulò post plura dicemus. Vincentius Belluacensis in cuniculi historia, uires eius in re medica describēs, Isaaci uerba de Kericulo imperitissimè citat. Pertinent enim ea omnia ad herinaceum, quem barbarus Isaaci interpres kericulū nominauit. Cuniculi apud Aristotelem per lepores intelliguntur, Aug. Niphus in commentarijs in Aristot. Et alibi, Cuniculos (inquit) à leporibus non discernit. Strabo lib. 3. leberidas (ut paulò ante dixi) à quibusdam appellari tradit ipsos cuniculos, qui ab effectu lepores georychię, hoc est fossores, ab ipso cognominātur, Hermolaus in Dioscorid. Verba Strabonis hæc sunt: Τῶν δ᾽ ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, πλὴν τῶν γεωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι. Hoc est, Animalia autem noxia desunt, pręter lepusculos terrę fossores, quos quidam leberidas uocitant: scribit autem hæc libro 3. de Turditania Hispaniæ: Et insuper addit, Plantis enim uastitatem inferunt, & satorum radices esitant: & hoc per totam fermè obueniens Hispaniam, Massiliam usq; prorogatur: quin & ipsas perturbat insulas. Nempe Gymnesiarum insularum incolæ missis aliquando Romam legatis terras petijsse dicūtur: ab istis enim eiectari bestijs, quibus propter multitudinem obsistere nequirent. Hîc ubi Græce legitur, τῆς χώρας ἀιτησιν, uide an legi debeat κατ᾽

ὠνικαρίας αἰτησιν, hoc ad præsidium militare petendum. Nam & ὠνικαρίας uox statim sequitur, & Balearicos (eædem uerò Gymnesiæ insulæ sunt Græcis, quæ Latinis Baleares) auxilium militare aduersus cuniculos petijsse Plinius author est. Eodem in loco pro δυναμένων legerim δυναμένοις, & pro πόλεμον, ἀριθμὸν: & pro φθόρον δέ τινι λοιμικῇ καταστάσει, φθορᾷ δέ τινι ἢ λοιμικῇ καταστάσει: ut sensus sit, non quidem cuniculorum multitudine pestilentiam importari, ut uertit interpres, sed ipsam ex aliqua corruptione aut aëris constitutione pestilenti prouenire, ut serpentium aliquando & murium agrestiũ copiæ. Quanquam id ita accidere mihi non uidetur: nam quę in praua aut pestilenti aëris statu plurimum aliquando multiplicantur animalia, praui omnia temperamenti esse uidentur, nec in hominum cibum uenire, ut ranæ, mures, locustæ, serpentes, & insecta diuersa: cuniculi uerò & bene temperati & in cibo non insalubres uidentur, ut alia fœcunditatis eorũ abundantis ratio quærenda sit. Polybius lib. 12. histor. animal lepori simile esse ait, cuniculum appellatum, his uerbis: Cuniculus (κύνικλος) uerò dictus, eminus quidem uidetur paruus lepus: at si quis in manus acceperit, multũ differt, tum in superficie, tum si dissecetur (lego καὶ τῇ τρώσει.) Vt plurimum autem sub terra moratur. Meminit eorum Posidonius quoq; philosophus in historia: & nos inter nauigandum à Dicæarchia Neapolin permultos uidimus. Est enim insula quædam non procul à terra, iuxta postremam Dicæarchiæ partem, paucis quidem hominibus habitata, sed cuniculis abundans, Hæc Athenæus lib. 9. Dicæarchia olim dicta est ciuitas Campaniæ in Italia, quoniam iustissimè regebatur, quæ nũc Puteoli: aliqui Dicæam uocarunt. ¶ Superfœtant dasypus, & lepus tantum, Plinius. Oblatrant Budæo quidam (uerba sunt Io. Brodæi, tractat aũt de lepore & dasypode Budæus in prioribus Annot. in Pandect.) leporem idem animal cum dasypode esse scribenti. Ego in ea sententia Plutarchum in commẽtario, utrobi in terrestribus, an in aquatilibus brutis maior sit prudentia, fuisse concerto, Athenæum lib. 9. Pollucem quinto. At Vegetius uolumine quarto, Aliud genus oppugnationis est subterraneũ atq; secretum, quod cuniculũ uocant, à leporibus qui casulas sub terras fodiũt, ibiq; cõduntur, & Strabo lib. 3. τῶν δ᾽ ὀλεθρίων θηρίων σπάνις, &c. (ut paulò ante recitaui:) leporis & cuniculi uocabulo indifferenter sunt usi, licenter me hercule nimis. Gnesion sanè uerumq; leporem (sunt enim adulterini & degeneres) sub terram casulas sibi nunquam fodere, aut cuniculos facere ubi lateant in agris, ex uenatorum omnium axiomatibus sumo pro certo. Aristoteles apertè, semel opinor, dasypodẽ à lepore distinxit (licet inficias eat Herm. Barbarus) libro de historia animal. primo, Τὰ δὲ φρόνιμα καὶ δειλὰ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους. Dasypodem à cuniculo & lepore separauit Plinius lib. 10. cap. 63. Negant alij. Leonicenus & Theodorus cuniculum dasypoda uocant: quos qui rejciunt, quo nomine ab Aristotele & ueteribus Græcis dictus sit patefaciant: eis siquidẽ hominibus aut nusquam uisum, aut in tanto otio ac diligentia non internotum, uerisimile non est. Cõtra si cuniculus dasypus est, quamobrem eum Polybius & Posidonius (ut ex Athenæo paulò ante relatum est) κύνικλον Latinè appellarũt, κυνίκλου Galenus libro περὶ τροφῶν δυνάμεως γ. labat animus: nos hæc propterea in medium relinquimus, Hucusq; Brodæus. Animalculum in Iberia lepori simile est, quod cuniculũ uocant, Galenus loco iam citato, nec plura de eo. Plinius lib. 10. cap. 63. dasypodem cuniculis ita associat, ut nullatenus pro eodem capi uideantur posse: ni generis loco positum ibi dasypoda coniectemus. Nam & Theodorus lib. 6. de historijs cap. 33. dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur, Cælius. Ingeniosa quædam & timida sunt, ut ἔλαφος, λαγὼς καὶ δασύπους, Aristoteles lib. 1. de animalib. Hîc Gaza pro dasypode cuniculum uertit. Quæstionem de dasypode, sicut de thôe & panthêre ac lynce, negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermissam putat Theodorus Gaza, ut excusari haud facile possint, Cælius. Leonicenus reprehendit Pliniũ, qui tanquam diuersa animalia diuersis in locis memoret leporem & dasypodem, ut capream & dorcadem, uespertilionem & nycteridem, &c. Dasypodi nomen factum à pedibus hirsutis manifestum est, quod plantas etiam pedum pilis munitas habeat, quod ut leporibus & cuniculis commune est, sic præter eos nulli animaliũ conuenit. Hinc & lagopodi herbæ nomẽ, & aui de qua suo loco. Prouerbia quidem à dasypodis celeritate & pulpis sumpta, ad leporem magis quàm cuniculum spectare mihi uidentur. In Lexico symphono Sig. Gelenij pro cuniculo Græcè σκώναξ redditur, uox apud authores mihi nondum reperta: fuerit autem forsitan recentioris Græciæ. ¶ Cuniculus Italicè nominatur conigli, Gallicè connin, Hispanicè conéio, Germanicè küniglе uel künele ut nostrates uocant, ut alij quidam kunlein: Anglicè cony, Illyricè kralik uel krolijk.

B.

Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hispania Balearibusq;, Plinius. Baleares cuniculis animalibus quondã copiosæ, Solinus. Quibus in locis ita abundauerint, ut uel suffodiendo uel messibus populatis noxij fuerint, dicam cap. 5. Tertij leporum generis est quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant, Varro. In Hispania annis ita fuisti multis, ut inde te cuniculos persecutos credam, Appius apud Varronem. Cuniculus lepore minor, sed fortior est: colore & figura ferè ut lepus, Albertus. Credideram leporẽ sic forma simillima fallit, Ambo superfœtant, dente uel aure pares: Ambo timent, &c. Bapt. Fiera. Aliud est etiam genus leporum, natura perparuum, nec tamen augetur unquam, ei cuniculus nomen est: quod quidem ipsum nouatum à me non est, at etiam in conscribenda historia Græci quidam usi sunt, quod à principio Hispani imposuissent. Caudam cæteris breuiorem habet, cætera reliquis leporibus consi-

milis

milis est, præterquam quòd magnitudo capitis quippiã differt, quia exilius sit, & minima carne præditum, eius uniuersum corpus candidius quàm reliquorum leporum, Aelianus. Plurima in eis colorum diuersitas, sunt candidi, sunt atri, fusci, subflaui, ruffi, & alijs coloribus: & rursus uel toti coloris unius, uel uarij. Cuniculis (inquit Ge. Agricola) non unus est color: uel enim in cinereo fuscus, uel lepori nonnihil similis, uel maculosus: quo modo candidi nigris uel rutilis maculis stellantur. Carnem habet albam, Albertus. Cuniculorũ exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur, Plinius: uidetur autem iecur potissimum intelligere: nam de leporibus quoq; fertur, quòd nonnullis in regionibus bina iecinora habeant.

C.

Gaudet in effossis habitare cuniculus antris, Martialis. Quærit antra in collibus terreis, & adæquat ea puluere ne deprehendatur, uespere & mane ante antra sedet, Albertus. Emergunt alij subinde, alij redeunt in cuniculos. Prouerbiorum cap. 30. schephannim, id est, cuniculi, callidis & prouidis animalibus (formicis, locustis, araneis) adnumerantur, Cuniculi (inquit sapiẽs) genus non forte, in sæla, id est petra collocant habitationem suam. Et Psalmo 104. selaim, id est petras, latibulũ esse laschephannim, id est cuniculis legitur: Schaphan Hebræi cõmuniter pro cuniculo accipiunt, Munsterus in scholijs in eundem Psalmum. Hinc forsitan dubitet aliquis an schephannim cuniculi sint, cum non in saxis aut saxosis locis uersari soleant, quòd sciam, quòd fodere illic impediantur: sed terreno potius solo, & collibus terrenis, ut ex Alberto retuli: Herinacei uerò circa parietes latent, aut in cauis arboribus. Sed quoniam inter saxa quædam in collibus specus uel meatus oblongi reperiũtur, & cuniculorum receptaculis apti, quærendũ est an in ijs quoq; cuniculi in alijs regionibus uersari soleant. Hæc iam scripseram, cum amicus quidam Hispanus hac de re per literas nostras interrogatus in hæc uerba rescripsit: Cuniculi apud nos copiosissimi sunt in montanis locis atq; in præruptis montibus. Neq; dubiũ mihi est eos habere subterraneos meatus in locis asperioribus & petricosis: quanquam id nunquam accurratè obseruaui. Fui ego in uenatione cuniculorũ in loco montoso & saxis oppleto, inter quæ uidebam cauernulas perfossas: utrum autem in locis interioribus fuerint saxa, an terra mollior, nõ possum asseuerare. In Anglia, ubi est copia ingens cuniculorũ, in syluis, lucis & nemoribus, locis uidelicet planis delitescunt, quoniã regio nõ est montosa, Hæc ille. Cuniculus multos fodit specus, & in colles terrenos agit cuniculos. Mane & uesperi egreditur, reliquo tempore ferè latet. Aliquos autem specus operit puluere ne deprehendantur. ¶ Coitus auersis, elephantis, tigribus, lyncibus, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia, Plinius. Quæ retro urinam mittunt, auersa coeũt, ut leones, lepores, lynces, Aristot. de hist. animal. 5. 2. Auersum est cuniculis membrum genitale, & semen paucum habent, quamobrem auersis posterioribus coëunt, Albertus. Dasypodes omni mense pariunt & superfœtant, sicut lepores. A partu statim implentur, concipiunt quamuis ubera siccante fœtu: pariunt nõ cæcos, Plinius lib. 10. Habent sanè hæc omnia cuniculi cum leporibus communia. Generare incipiunt, ut audio, cum sex mẽses ætatis lunares habent: uel ut Anglus quidam mihi retulit, anniculæ: nam cum pro matricibus Martio mense tantum natas aleret, quod per sequentem æstatem commodius nutrirentur, prolem ex eisdem non ante sequentis anni Martium se habuisse. Superfœtant dasypus & lepus tantum, Plinius. In cuniculis manifestissima est superfœtatio, Aug. Niphus. Narrauit mihi quidam cuniculorum nutritor, fœminas quasdam huius generis quas domi alebat, binos aut ternos fœtus enixas, & post dies circiter quatuordecim iterum totidem: hoc ipsum superfœtare est. Pariunt ferè circiter quinos, nouenos ad summum, aliquando singulos: eosq; cæcos ad nonum circiter diem. Facit hæc eorum fœcunditas ut numerus eorum breui multiplicetur. Statim à partu requirunt mares: & nisi admittantur, indignantur aliquando ita ut coitum postea ad dies aliquot, plus minus quatuordecim recusent. Hyeme apud nos non pariunt, nisi rarò cum satis calida est aëris constitutio. Lac præbent catulis per dies unum & uiginti ferè. Mares catulis infesti sunt, & morsu perimunt ut feles. ¶ Progrediuntur noctu & uineas frugesq; depascuntur, Albertus & author libri de naturis rerum. Gramine, trifolio pratensi, alijsq; herbis & fructibus uescuntur, ut dicam capite quinto.

D.

Lepores & cuniculi (λαγωοὶ καὶ δασύποδες) ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles de hist. animal. 1. 1. interprete Gaza. Cuniculi inter semifera animalia connumerantur, quę nec placida, nec fera sunt, sed mediæ naturæ: non ènim mansuescunt, nec feritatem tamen habent, Grapaldus, ex Plinij, ut apparet lib. 9. cap. 6. ubi legitur, Hi mansuescunt rarò: proximè autem de leporibus dixerat, & ante eos de cuniculis. Timidum est animal, & locum ubi aliquid periculi aut iniuriæ senserit, mox deserit: quòd si unus aut alter migret, reliqui etiam tanquam communem ducentes sociorum iniuriam, gregatim abeunt, Albertus. Iracundi sunt, hominem tamen non mordent: sed inter se, æmulationis studio, morsibus adeò infesti sunt, ut auriculis aut pedibus quandoq; alter alterum mancum aut mutilum reddat.

E.

Fœcunditatis innumeræ cuniculi sunt, famemq; Balearibus insulis populatis messibus afferẽtes. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare à D. Augusto petijsse, Plinius & Strabo. Monstrauit tacitas hostibus ille uias, Martialis: ut Camillo ad Veios capiendos in

Hetruria. M. Varro author est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, Plinius. ¶ Magna propter uenatum eorum uiuerris gratia est: immittunt eas in specus quæ sunt multifores in terra, unde & nomen animali: atq; ita eiectos supernè rapiunt, Plinius. In Turditania &c. cuniculi aliquando ita abundant, ut messes uastent, & militari præsidio aduersus eos opus sit: Vbi uero mediocritas adsit (inquit Strabo) plures repertæ sunt uenationes. Itaq; de industria mustelas syluestres afferunt, quas educat Africa. Has funiculis capistratas (φιμώσαντες) intra foramina dimittunt. Illæ quos capiunt unguibus extrahunt, aut in apertum fugere compellunt: egressos uenantur qui id agunt & astant. Et alibi libro 3. In Balearibus insulis (inquit) nullum animal noxium facile reperias. Nam cuniculos nequaquam indigenas esse asserunt: Quinimo cum ex propinqua insula quidam marem ac fœminam attulisset, tanta ab initio facta eorum est procreatio, ut ex subterraneis cuniculis domicilia subuerterentur, & arbores, & (ut superius commemoraui) homines ad implorandam populi Romani opem, confugere coacti sint. Nunc autem cum ad tractandam eorũ uenationem aptissimi facti sint, nulla inualescere sibi damna permittunt, uerum possessores magnam ex terræ fructibus utilitatem assequuntur, Hæc Strabo. Cuniculũ uiuerra atq; parui quidã canes, quibus est ad inuestigandum sagacitas narium, in specus & cuniculos immissi, aut liquor feruens in eosdem infusus, fugatum & exturbatum pellunt in retia, quibus capitur, Ge. Agricola. Audio in Germania inferiore quibus hoc studij est, perforatis uiuerrarum labijs & annulo argenteo iniecto, superius labrum inferiori connectere, ne cauis immissi cuniculos morsu perimant: In Narbonensi Gallia, si rectè memini, sportulas quasdam aut capistra capitibus uiuerrarum adponunt eandem ob causam, & tintinabula alligant. Oportet autem uenatorem cum prope cuniculorum foueas est, magno strepitu & clamore excitato eos perterrefacere ut in latibula sua omnes confugiant, atq; ita retibus circumpositis uiuerras capistratas immittere. Accipitres quos astures uocant, auxilio canum uenantur lepores & cuniculos. Ridicula est apud Isidorum Etymologia: Cuniculi, inquit, dicti sunt quasi caniculi, eo quod canum indagatione capiantur, uel à speluncis excludantur. ¶ Sunt in Anglia qui solis ferè cuniculis alendis uitam sustinent. Destinatur eis cella in domo: aut casa extra domum extruitur, in qua locatur capsa oblonga foraminibus distincta, quæ aliquot cuniculos fœminas subeuntes recipiunt, ut illic pariant. Maribus, ne ingrediantur, & catulos ut solent morsu conficiant, lignei paxilli collo appenduntur. Sunt qui cancellis ex palis ligneis supra partem horti ad parietes includãt, & ne qua elabi fodiendo possint, solum ad duos aut tres à superficie pedes pauimento ex lapidibus & intrita sternant, lateribus etiam erectis pro magnitudine casulæ. Leporum tria genera, ex quibus unum cuniculorũ est, in leporario habere oportet, Varro. Gramine & alijs herbis aluntur, trifolio maximè: gratæ eis brassicæ, tum aliæ, tum capitatæ: item panis, & poma eorumq; putamina, ut raporum quoq;. Hyeme fœno, auena, furfure, & ijsdem putaminibus ter die nutriuntur. Si quis pullos adhuc teneros tractet, matres pullis ipsis indignantur, & uel deserunt, uel mordendo lædunt, aut etiam interimunt. ¶ Pelles in usu uestimentorum sunt, fuscæ & uariæ minoris pretij, maioris albæ & emaculati candoris: maximè quæ nigredine splendent, apud Anglos præsertim: ubi quaternæ huiusmodi pelles tribus plærunq; denarijs, id est drachmis argenteis, ut audio, uæneunt. Ex nigris etiam præferuntur, quæ paucissimis albis hinc inde pilis tanquam aspersæ sunt. Ex dorsis cuniculorum consutæ pelles, durant quidem diutius, sed grauiores sunt: ex uentribus uerò licet minus durent, quia tamen leuiores mollioresq; sunt, in maiori habentur pretio.

F.

Catuli cuniculorum, ut dixi, circiter dies unum & uiginti lactent: pingues & in cibo suauiores existimantur cum mensem ætatis exegerunt. Multi statim à quartodecimo die edunt. Cicures in Hispania contemnunt, nec eos perinde salubres aut aptos esui putant, ac syluestres. Nam cum animal natura sit graueolens, augetur hoc uitium si aëre incluso alatur, & motus libertate priuetur. Dulcis eorum caro est, & sapore (ut quidam scribit) felium carni proxima. Eadem cum iunipero (iuniperi baccis forte) reposita (& salita nimirũ,) suauior gratiorq; palato fit, Author obscurus. Cuniculi caro melius ac facilius alit quàm leporina, Platina. Vda cuniculus affert Fercula, uiscosum semiimitata gluten. Hunc torre igne tamen, Bapt. Fiera. Cuniculi & leporis cerebella contra uenena commendantur, Platina. De cuniculis isicia proximum locum habent, post isicia de phasianis quæ præferuntur, Apicius 2.2. De cuniculi coctura uide infra in Lepore ex Platina. Cuniculorum fœtus uentre exectos gratissimo cibo laurices appellant, Plinius: Nostri inhumanas istas & inimicas naturæ delicias non agnoscunt. Laurices unde dicantur non facile coniecerim; nisi quis lautices tanquam à lautitijs malit.

G.

Ad synanchen remedium sic, Cuniculum uiuum in olla rudi combures, & puluerem de ipso cum costo & folio æquis ponderibus miscebis, & sic in potione plenum cochlerare de hoc puluere cum uino dabis, atq; etiam fauces inde perfricabis, Marcellus. Reponitur etiam adeps cuniculi. Is autẽ, ut Syluius scribit, inter taurinum & suillum fuerit, ut uulpinus etiam, melinus, felinus, &c. Pinguedine neruos Mulceo, Vrsinus Velius. Stomachum pulpa uorata iuuat, Idem: Apparet eum deceptum ab Isaci interprete, qui pro herinaceo cuniculum uertit, & alia etiam quæ partim ad marinum partim ad terrestrem echinum pertinent, uni cuniculo falsò attribuit, quem recentiores multi secuti

errarunt,

errarunt, Platina, Grapaldus, & alij. Cuniculi & leporis cerebella contra uenena commendantur, Platina.

H.

Cuniculi dicti ab eo quòd sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi lateant in agris. Cuniculum, (genere neutro, in quo ab alijs authoribus positum nõ reperimus) foramen sub terra occultum: aut ab animali, quod simile est lepori appellatur, quod subterfossa terra latere est solitum: aut à cuneorum similitudine, qui omnem materiam intrant fidentes, Festus libro 3. Hyponomus Thucydidi subterranea cauitas occultior est: cuniculum interpretari possumus, & factum inde uerbum ὑπονομεύειν cuniculum agere, Cælius. Strabo cuniculorum foramina simpliciter ὀπὰς uocat. De cuniculis per quos murus effoditur aut ciuitas penetratur scribit Vegetius de re militari 4.24. Cuniculis oppugnare, ὑπονόμοις πολεμίζειν, dicitur qui non aperta ui, sed dissimulanter ac dolis rem gerit: contra qui palàm agit quod agit, machinis agere dicitur, οὐκ ἔτι ὑπονόμοις ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἱρεῖ τὴν πολιτείαν, Catulus Luctatius in senatu, apud Plutarchum in uita Cæsaris, Erasmus Rot. Quæ res apertè petebatur, ea nunc occultè cuniculis oppugnatur. Catullus Celtiberiam uocat cuniculosam, id est cuniculis plenam. Agere cuniculos, meatus subterraneos fodere, apud Cæsarem lib. 8. de bel. Gal. & Cicerone 3. Offic. Is qui sub terra cuniculos fodit, cunicularius Vegetio nominatur. Alterũ genus concharum purpura uocatur, cuniculatim procurrẽte rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua, Plin. 9.36. Alij codices, etiam antiqui, canaliculatim habent, & canaliculi: sed legendum uidetur cuniculatim, uel clauiculatim (à clauiculis uitium, ἑλικοειδῶς,) ex Aristotele qui scribit κοχλιοειδῶς. Cæterum uerbo cuniculatim Plinius supra quoq; utitur lib. 9. cap. 33. (his uerbis, In concharum generibus magna uarietas est, crinita, crispa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata,) Hermolaus. ¶ Curiana regio noui orbis cuniculos habet, uillo, colore, ac magnitudine leporibus similes, P. Martyr. Idem lib. 5. Oceaneæ decadis, Vtias (inquit, in nouo orbe) uocant animal cuniculo nostro simile: Et rursus lib. 8. Vtias muribus non maiores scribit: & ab Hispanis ad cibum requisitas aliquoties meminit. ¶ Tiquadra patria Hannibalis, Plinius 3. 5. Quidã Triquadram legunt, quod ea sit eius forma: & à nautis Cunicularia, ut aliæ multæ, ab animalis eius copia dicatur, aliâs deserta. Ibidem aliqui non patria sed parua legunt: sed uidetur etiam patria posse, quod Hannibal, teste Liuio, in Hispania nõ Africa sit editus, Hermolaus. Cuniculariæ insulæ paruę sunt, Corsicæ insulæ uicinę, (inter Corsicam & Sardiniam, Perottus:) ut scribit Plinius. 3.6.

DE DICTYE.

DICTYES animalia in Africa, ut scribit Herodotus lib. 4. Apud Pastorales Afros Orientem uersus, gignũtur (inquit) bassaria, & hyænæ, & hystriches, & arietes agrestes, & dictyes (δίκτυες) & thôes, &c. Hoc animal ne nominatum quidem alibi usquam reperio: conijcio autem quadrupedem esse uiuiparam, quod cætera quæ eodem in loco recensentur animalia omnia eiusmodi sint: Quamobrem nihil huc pertinet quod Hesychius & Varinus docent, dictyn apud Lacones ictinum, id est miluum appellari.

DE EALE.

NASCITVR apud Aethiopes & quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephãti, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, uariatq; infesta aut obliqua, utcunq; ratio monstrauit, Plinius. Est & eale (inquit Solinus cap. 55. scripserat autem proximè de Indis, & animalibus apud eos) aliâs ut equus, cauda uero elephanti, nigro colore, maxillis nigris, præferens cornua ultra cubitalem modum longa, ad obsequium cuius uelit motus accommodata, Neq; enim rigent, sed deflectuntur ut usus exigit præliandi. Quorum alterum cum pugnat protendit, alterũ replicat, ut si ictu aliquo alterius acumen obtusum fuerit, acies succedat alterius. Hippopotamis comparatur, & ipsa sanè aquis fluminum gaudet, Hucusque Solinus.

DE ECHINO TERRESTRI.

A.

DE ECHINO, quanquam Græco nomine, hoc loco scribere uisum est, quoniam herinaceum suum Latinis inconstanter scribi uideo, etiam eruditis: quidam enim aspirant, ut Plinius, Gaza, Pontanus, alij: sunt qui sine aspiratione scribãt, Hermolaus, Massarius, &c. In penultima etiam nonnulli, i. uocalem pro e. ponunt, ut Eucherius. Ego semper aspirare malim, ut Plinius fecit: nam qui spiritum detrahunt recentiores sunt omnes. Accedit etymologia: putant enim grammatici quidam heritium uel herinatium (sic legimus in Pontani de aspiratione libro, penultima per t. & i. non per c. & e. expressa) ab horrendo dici, atq; exinde aspirationem trahere. Quinetiam Galli aspirantes scribunt in sua lingua, Hispani tamen nõ aspirant. Non ineptè etiam ab hærendo aliquis deriuet, quòd fructus & alia spinis eius infixa hæreant. Echinus tam aquatilis quàm terrestris Græca uox est, à Latinis erinaceus appellatus; quanquam Theodorus echinum ma-

rinum ubiq; nõ aliter quàm echinum interpretatur, Pliniũ forte imitatus, at eum qui terrestris est erinaceum conuertit, Massarius. Ego aquatilem echinum à Latinis erinaceũ appellari authorem non habeo: (licet Itali uulgo hodie riciũ tum terrestrem tum marinum appellẽt pro ericio per aphæresin.) Quamobrem & Massarium miror & Hermolaũ, qui echinũ piscem (sic enim impropriè uocat cum branchias nõ habeat, melius quidam ostreis adnumerant) erinaceum Latinè uocari scribit. Herinaceus qui & herix, & hericius, quod spinis horreant dicti, ut quidam uolũt, Perottus. Herices, quòd spinis horreãt, Grapaldus. Hericij, qui & echini dicuntur, Eucherius. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, ut Nonius citat ex Varronis Sexages. his uerbis: Inuenisse se cum dormire cœpisset, tam glaber quàm Socrates, caluum esse factum ericium è pilis albis cum proboscide. Syluaticus barbare iriccium protulit. Implicitumq; sinu spinosi corporis erem, Nemesianus. ¶ קפוד kipod Hebraice herinaceum sonat: quam uocem licet alij aliter interpretentur, herinaceũ tamen esse constat: quoniam medici ut Serapion, Syluaticus, & alij qui Arabice scripserunt ceufud appellant (apud Auicẽnam caufed scribitur) & Græcorum de echino terrestri uerba eius mentioni adscribunt. R. Dauid Kimhi auem solitudine gaudentem interpretatur, quam Ioseph Kimhi pater Dauidis Arabicè uocauit קנפאר, uulgo טרטוגא tartuga, (id est testudo, sed inepte ut uidetur cum pro aue ponatur: forte turtur legendum, quæ uulgò ubiq; ferè nomen Latinum retinet, & solitaria auis est.) Idẽ Kimhi Sophoniæ 2. lingua Ismaẽlitica (inquit) dicitur קפוד, Arabicè אלקנפאר: addit Esaiæ 14. semper in aquis uersari. Salomon הריצון uocat, (alludens puto ad Gallicam uocem herisson,) id est hericium, secutus nimirũ nostros interpretes. Nam Septuaginta Esaiæ 14. & Sophonię 2. ἐχῖνον uertunt, Hieronymus hericium. Ita etiam Esaiæ 34. ubi Salomon auem dicit צואיטא ziuetta uel ciuetta, id est noctuam. Redigam Babylonem in possessionem erinacei, & in stagna aquarũ, Esaiæ 14. Hebraicè kipod est: quod animal esse aquaticũ uel saltem quod iuxta aquas habitet, ex his concludi posse aliqui putant: & quoniam uerbũ præcidere uel succidere Hebræis significat, eruditus quidam apud nos lutram, seu potius castorẽ, qui arbores succidit, esse colligit. Ab hac uoce ultima tantum litera differt קפוז kipoz, quam R. Kimhi eiusdem cum kipod significationis existimat, quoniã zain & daleth crebrò inter se permutantur: similiter Salomon. Septuaginta etiam echinum, & Hieronymus hericium exponit. Abraham Esra non sine ratione refellit, auem esse contendens. Nam Esaiæ 34. auem esse apparet ex eo quòd alijs tribus auium nomini-

hominibus coniungitur. (Munſterus noſter eo in loco non kipoz ſed kipod legit, & ululã uertit: in Dictionario tamen ſuo kipoz uocem inde citat: & exemplaria quædam kapon habere monet: Chaldaica quidem translatio kipod habet.) Quidam apud nos uulturem eſſe conijcit, quoniam ea maximè ſit ſolitaria auis, ut cuius nidum homines ignorent, teſte Plinio: accedere etiam etymon uocis ab inſiliendo aut inuolando dictæ, id קפץ kapaz ſonare in lingua Syrorum. Sed hæ coniecturę ſunt: neque enim neceſſe eſt auem eſſe quod cum auibus nominatur: neq; etymologia probationibus rerum ſatis efficax eſt. Ego in uulgatis dictionarijs kapaz uocem cum zade, non cum zain, in fine ſcriptam reperio, quam claudere & contrahere exponunt, quod herinaceo præcipuè cõuenit. Pro kipod Hebræorum Chaldæi קיפדא kopeda dicunt. Errant qui thapſa erinaceum faciunt: cuniculus enim eſt, ut ſupra docui. Hoc quoq; uobis immundum ſit inter reptilia quæ repunt ſuper terram, muſtela, mus, atq; bufo iuxta genus ſuum: ericius, chamæleon, &c. Leuitici undecimo interprete Munſtero: pro ericio Hebraicè habetur האנקה haanaka, quam uocẽ Kimhi interpretatur pro reptili quod ſemper clamet, & inde nomen ſortitum ſit: Author Concordantiarũ Eſra reptile uolans. Chaldaicus interpres Leuitici undecimo uertit יילא iala, & יילא iela, id eſt hirudo uel ſanguiſuga. Arabs, ורל ueral. Nicolaus Lyranus R. Salomonem ſecutus, hericius: qui tamen alibi בברא exponit, id eſt fibrum ſeu caſtorem, ut Munſterus legit: uel ut noſtrorum quidam, uiuerra; Septuaginta μυγαλῆ, Hieronymus mygale, id eſt mus araneus. Agelmin, id eſt ericius, Syluaticus. Adulbus, id eſt ericius montanus, Vetus gloſſographus dictionum Auicennæ; Ego in Auicennæ textu aduldus reperio, & hyſtricem eſſe puto, ut in hyſtrice dicam. Alierha ſecundum quoſdam eſt ericius magnus ſpinoſus, (hyſtricem intelligere uidetur:) ſecundum alios uerò, ericius minor, Andreas Bellunẽſ. Aema zameleantos, id eſt ſanguis ericij, Syluaticus manifeſto errore: legendum Hæma chamæleontos, id eſt ſanguis chamæleontis. Χὴρ, echinus, Heſychius & Varinus: nec aliud addunt, ut dubium ſit de terreſtri ne uel marino accipi debeat. Sed conijciat aliquis terreſtrem ita dictum quod χῆρος ἤτοι ἔρημος, id eſt ſolitarius agat: uel χηραμὸς, ἢ χηραμίδας, id eſt latibula ſeu foramina ſubeat. Ἀκανθονώτος, herinaceus terreſtris, ἐχῖνος, Heſychius & Varinus: à dorſo ſpinoſo: unde & ἀκανθόχοιρος uocatur, quaſi porcus ſpinoſus (quanquam hodie uulgò non herinaceus, ſed hyſtrix ita nominatur) ab Etymologo & Varino. Eruditus quidam noſtri ſæculi acanthochœron à Græcis quibuſdã hyſtricem uocari ſcribit, ſed nullum teſtimonium adhibet. Ἀκάνθινον, ῥάμνος καὶ ἐχῖνος, Heſychius & Varinus. Ἄκανθος ijdem animal & auem interpretantur: nec exprimũt quale animal: & acanon ſcarabei genus. Apud Dioſcoridem echinos cherſæos, id eſt herinaceus terreſtris appellatur, & neſcio à quibus ἀκάθιον ἐπίγειον: ego acanthion potius legerim à ſpinis. Nam & Galenus lib. 1. cap. 1. de compoſ. med. ſec. locos, in medicamento quodam quod locos etiam calueſcentes prohibere, & pilis induere poſſit, acãthionem terreſtrem, herinaceũ interpretatur: nam in eodem medicamento echini marini aſſumuntur. Azani uel Aezani uel Azanium, urbs eſt Phrygiæ, quam Hermogenes Ἐξανάγων ſcribi debere putat. Fertur enim eo in loco frequentes uillas fuiſſe ruſticorum: & cum aliquando fames ingruiſſet & paſtores ſacrificijs nihil impetrarent à dijs, Euphorbus quidam τὴν ἀνοῦν, id eſt uulpem, (uidetur ἀναγοῦν legendum, ſi ſupra rectè ſcribitur Ἐξαναγων: uel ἀγανοῦν, ſi inferius recte Ἐξαγάνου:) & ἔχιν, id eſt echinum dæmonibus immolauit, unde placatis dijs terræ fœcunditas redijt. Quamobrem à uicinis ſacerdos & princeps creatus eſt, & ciuitas ab eo dicta Ἐξαγάνου, quod ad uerbum ſonat ἐχιναλώπηξ, Stephanus in Azani: ex quo Eraſmus etiam tranſtulit in prouerbio Azanæa mala. ¶ Herinaceus, Italicè riccio, uel ut alij ſcribunt rizo: Hiſpanis, erizo: Luſitanis ouriſo uel orico cachero, eò quod corpore contracto ſeſe occultet: cacher enim occultare eſt. Gallis heriſſon, Germanis **igel**, uel **eigel** ut in Germania inferiori ſcribunt: Hollandis **een yſeren verckẽ**, quaſi porcum ferratum dicas. Anglis heggehogg, id eſt ſæpium porcus, quoniã in ſæpibus uerſari ſolet: uel urchin, quo nomine hominem etiam appellant incuruiceruicum, hoc eſt qui caput & collum ad pectus inclinat. Illyrice geſs, malox, tzuuijerzatko, otzijſchax. ¶ Oppianus circa finem lib. 2. de uenatione duo echinorũ genera deſcribit, maius & minus, his uerſibus quos propter elegantiam adſcribendos iudicaui.

Οὐκ ἐρέω κρυερὸν γένος ὀκριόεντος ἐχίνου
Ἀργαλέαι μορφαὶ, κρυερόν τε πεφρίκοντα (?) ἔρνος.
Τυτθῇσι φρίσσοντες ὑπὸ προβλῆσιν ἀκάνθαις.
Μείζονος. ἀμφίδυμοι γὰρ ἐχίνοις ὀξυκόμοισιν
Οἱ μὲν γὰρ βαιοί τε καὶ ὑπνώσσουσι πλέθουσιν,
Οἱ δ᾽ ἄρα καὶ μεγέθει πολὺ μείζονες, ἠδ᾽ ἑκάτερθεν
Ὀξέα πεφρίκασιν ἀρειοτέρῃσιν ἀκωκαῖς.

Dictionem προβλῆσιν à recto προβλὴς deduco, ut προβλῆτες ἀκταὶ & προβλῆτα σκόπελον apud Homerum: Alia lectio προβολῆσι, quæ ſi placet, legatur ὑπὸ προβολῇσιν ἀκάνθης, ut lib. 2. de piſcatione, ubi herinacei & ſerpentis pugnam deſcribit. Sunt è genere herinaceorum maiores hyſtrices, Grapaldus. Oppianus quidem de hyſtriche ſeorſim agit libro tertio de uenatione, cum herinacei maioris mentionem ijs in uerſibus quos iam recitaui libro ſecundo feciſſet: Plinius hyſtrices ex herinaceorum genere facit, & ſimiliter hybernis ſe menſibus condentes. Remedia quoque ex uſtorum cinere, eadem in hyſtriche & efficaciora ſunt, ut infra dicemus. Varro inueniſſe ſe ericium cum proboſcide ſcribit, ut citat Nonius. Hunc equidem echinum ſuarium crediderim, cui proboſcis eſt qualis in ſuum genere, Germani uulgò **ſewigel** nominant: alterum genus, minus ni fallor, roſtro ſimile cani, **hundsigel**. Spinas habet hericius uterq; tam caninus quàm porcinus, Albertus. ¶ Differunt etiam loco; nam alij agreſtes ſiue ſyluatici, alij circa domos reperiuntur.

B.

Echinus terrestre animal est, cuniculi magnitudine, sed specie porcina, aculeis uallatus quemadmodum hystrix est, Massarius. Vallatus est aculeis extra quàm ore pedibusq́ ac parte inferiore, quam rara tantũ & innocua lanugo operit, Hermolaus. Porcelli formam habet, spinosus ubiq́ præterquam in uentre, Isidorus. Pinguis est & porcelli modum exprimit cum excoriatur, Albertus. Mirabile in Creta apros, herinaceos, &c. non esse, Plinius. Hericij ita spinoso defenduntur tegmine, ut ne contingi quidem possint, Eucherius. Aculeos qui à nonnullis uice pilorum geruntur, genus esse pilorum existimandum est, ut herinaceorum aculeos, Aristoteles. Herinaceorum pili paulatim adeò duritate degenerant, ut non pilis præterea, sed spinis similes esse uideantur, Idem. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius. Herinacei testes intus sunt, cutis enim eorum efficiendo scroto inepta est, Aristot. Et alibi testes eis intus lumbis adhærere scribit. Omnibus quæ animal generant, testes antè habentur, uel intus, uel extra, præterquam herinaceo: hic enim unus lumbis adhærentes continet, ob eandem qua aues causam: coitum enim herinaceorũ celeriter fieri necesse est, cum non more quadrupedum superueniant tergis, sed erecti coniungantur propter aculeos. Duos anos ad stercus emittendum solus ericius dicitur habere, Albertus.

C.

Herinacei in sæpibus dumosis & uineis per autumnum præcipuè diuersantur. Conduntur in arbores cauas hyeme, & cibis (pomis præcipuè) per æstatem congestis uescuntur. Echinum aiunt ad annum usq́ sine cibo durare posse, Aristoteles in Mirabilibus. Præparant hyemi & herinacei (ut mures Alpini) cibos, ac uolutati supra poma (mala & pira, ut alij: uel etiam ischadas, ut Philes) affixa spinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores, Plinius, & Aelianus. Herinaceus potamogitone herba interimitur, Aelianus. Admirabilis est illa echini pro catulis (περὶ τῶν σκυμνίων) solicitudo ac prouidentia. Vites subit uindemiæ tempore, pedibusq́ botrorum acinos in terram decutit: hos isthic circumuolutatus, excipit confixos spinis. Ac memini cum iam olim nobis qui tum aderamus omnibus spectantibus botri reptantis ingredientisq́ speciem præberet, adeò se cumulauerat atq́ oppleuerat uuis. Mox ut subiuit latibulum, ex se decerpenda quæ collegit catulis præbet, ut partim fruantur, partim recondant, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Κώμαυλος τ' ἐχῖνον ἰδὼν ὑδὶ νῶτα φέροντα ῥᾶγας ἀπέκτεινεν τῶδ' ὑδὶ θηλοπέδῳ, Suidas ex Epigrammate. Est autem θειλόπεδον (sic scribi debet per ει. in prima syllaba) locus planus tanquam areola sub dio ubi uuæ Soli expositæ siccantur, quasi τὸ εἵλης πέδον, Varinus. Si quid deciderit ex fructibus, quos uolutatus aculeis suis infixerit, reliquos etiam omnes excutit, reditq́ ut aculeos omnes repleat, Iorach. Lac etiam & uinum bibunt cum in domibus aluntur. Herinaceis coitus erectis, partibus supinis herentibus sibi aduersis, Aristoteles. Herinacei stantes ambo inter se complexi coëunt, Plinius. Cur coitus eis celeriter peragatur præcedenti cap. dixi. Echinus parturiens cunctatur, uide capite octauo inter Prouerbia.

D.

Echinus animal est uafricia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron, Cælius. Herinacei mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile præsagiunt, Plinius. De herinaceorum sensu locis multis perpensum est, ut qui in cauernis sunt, commutent sua cubilia, aquilonum & austrorum mutatione: qui autem intra tecta aluntur, ad parietes discedunt: quod ita fieri cum Byzantij quidam animaduertisset, consecutus existimationem est, tanquam tempus futurum posset præsagire, Aristoteles. Duo uero foramina eius cubile (κοιτταῖον, φωλεός) habet: alterum ad austrum, alterum ad boream pertinet: ac pro temporis ratione, sicut uelum gubernatores nauis uicibus transferunt, sic id quod ad uentum spectat, obstruit: alterum autem aperit. Atq́ hoc Cyzicenus quidam cum animaduertisset, nomen sibi ea ex re peperit, tanquam suopte ingenio uentos prædiceret, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ¶ Serpens & herinaceus (ut Oppianus refert libro de Piscatione secundo) mutuo inter se odio flagrant. Quamobrem si in latibulis occurrant, echinus mox in orbem se contrahit, ut præter spinas nihil emineat. Irruens uero in eum serpens, & spiris implicans, frustra mordet: & quo arctius illum circumuoluta premit, eò magis ipsa se aculeis infigit & uulnerat: quibus utcunq́ afflicta, non remittit tamen, donec emoriatur: aliàs quidem simul ambo pari casu intereunt: aliàs echinus euadens, serpentis immortui corpus aut carnes adhuc aculeis infixas gestat. Herinaceum lupus timet ac fugit, Iorach. Memini aliquando audire leporem deprehensi herinacei aculeos singillatim dentibus extrahere, & nudatum postremò corpus uorare, quod mihi parum uerisimile fit.

E.

Herinacei ubi sensere uenantem, contracto ore pedibusq́, ac parte omni inferiore, qua raram & innocuam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero, urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq́ noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars est. Et tum præcipua dos tergori, aliàs corrupto, fragili, putribus spinis atq́ deciduis, etiam si uiuat subtractus fuga. Ob id non nisi nouissima spe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipsi odere insitum ueneficium ita parcentes sibi, terminumq́ supremum opperientes, ut fermè ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur

resoluitur pila: apprehensusq; pede altero è posterioribus, suspendio ac famé necatur. Aliter non est occidere & tergori parcere, Plinius. Terrestris herinaceus inter animalia inuida censetur, statim ut capitur, urina sua reddita tergus suum cōspergit, cuius ui perfusum corrumpitur, & quod futurum erat ad multa utile, reddit inutile, Aelianus. Mihi quidem non inuidia aduersus hominē (quam stulte etiam aliis quibusdam animalibus tribuit antiquitas, plebeiam scilicet & anilem persuasionem secuta) sed metu potius, cum capiendus est herinaceus urinam reddere uidetur. Cum insidias sentit, undiq; se spinis claudit, & difficulter se uidendum præbet atq; palpandum; sed quando in aquam calidam mittitur, statim ea delectatus in planam membrorum deiectionem ostensionemq; resoluitur, & sic inoffensé uidetur atq; palpatur, Isidorus. Vide etiam infra in prouerbio, Scit multa uulpes, sed echinus unum magnum. Terreni herinacei nunc ueteratoriam explicabo: Cum enim is uicinus est ut capiatur, contortissime seipsum concludit, & tantopere contrahit, ut comprehendi non queat, simul & animam continet, spiritumq; comprimit, & ab omni motu cōquiescens, mortui speciem præ se fert, Aelianus & Philes. ¶ Ipsum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra uellerum mollicie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit; de nulla re crebrioribus senatuscon sultis, nulloq; non principe adito querimoniis prouincialibus, Plinius. Huius monopolii (inquit Hermolaus) mentio fit in Iustiniani codice, quem locū recentiores Legulei ridiculé sunt interpretati. Pecten echini (nempe terrestris) uocatur iureconsultis echini pellis uestium detersui accommodé concinnata, cuius author rei Plinius est, Cælius. Erinacei cute expoliuntur lina, & uulgó ericium appellant, Massarius. Pellis herinacei cum suis spinis hastili præfigitur, ut eo fugentur canes.

F.

Veteres herinacei cute expoliebant uestes, cibum uerò ex eo non sumebant ut nos facimus, Sipontinus. Audio apud nostrates suarium tantum, non item caninum echinum mēsis admitti. Cute detracta inferuefaciunt paululū uino cum aceto: inde lardo & caryophyllis confixū in ueru assant. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat, &c. Plinius. Caro eius in cibo sumpta aduersus quos morbos ualeat sequenti capite dicam. Hystricis caro, ut herinacea, licet non admodum inter esculenta comedatur, stomachum tamen adiuuat, aluum soluit, &c. Platina à barbaris authoribus deceptus: marinis enim tantum Græci ista attribuunt.

G.

Colicum remedium per experientiam receptum, Baccas lauri decem, piperis grana septem, opopanaca magnitudine ciceris, conice in aquæ cyathos tres, totumq; simul feruefactum bibendū præbe, quiescatq; inde æger, & perfecté sanitati restituetur. Oportet autem, inquit Galenus, ad uiros masculi, ad fœminas muliebris sexus herinacei internā membranā accipere, exiccareq; ac contundere, eiusq; partes tres prædictis ammiscere, Aëtius lib. 9. cap. 31. interprete Cornario. Græcum exemplar non uidi: sed conicio Græce echinum legi, cum aliud herinacei nomen usitatū non habeant Græci. Significat autem echinus, ut capite octauo ostendam, membranā quoq; interiorem uentriculi in gallinaceis aut gallinis, quam aliqui stomachicis commendāt: Et de hac forte intelligenda sunt Aëtii uerba. Herinacei utriusq; tum marini tum terrestris corpus ustum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidam & ad excrescentia; & ad sordida usi sunt ulcera, Galenus de simplicib. 11. 28. Dioscorides tamen eam facultatem marino priuatim attribuit. Terrestris simul & marini echini cinis, abstergit, resoluit, & exiccat, Auicenna. Cinis de pelle herinacei (terrestris, siue marini) confert ulceribus sordidis, & carnem superfluam compescit, Idem, Rasis, Albertus. Pellis herin. terrest. unà cum ipsius capite tosta; & in puluerem tusa ex melle inungitur ad alopeciam, Galenus lib. 1. Parabilium cap. 14. Cinis usti echini cum spinis si pici misceatur, cicatricibus pilos reddit, Albertus, & Philes ψιλοῖς τρίχας φύει. Herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida, alopecias emendat. Caput quidem eius ustum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ uerò de herinaceis dicuntur, eò magis ualebūt in hystrice, Plinius. Terrestris herinacei corium combustum, alopeciis cum pice liquida aptissimé illinitur, Dioscorides, Aelianus, Auicenna, Rasis, Albertus. Erinacei caput & pellicula cōbusta, cinisq; ei adiecto melle inlitus alopeciis cito prodest. Caput autem eius per se combustum, & adiecta ipsius adipe, cinis ille alopeciis inlitus, etiam cicatricosis facit pilos renasci: quod si totum ipsum quis exurat, & puluerem eius bene tritum cum adipe ursina caluo ad integrum capiti imponat, decorem pristinum restituet capillorum, Marcel. Et alibi, cinis (inquit) exusti erinacei recētis, uel fimus erinacei recēs, & sandaracha, cū aceto & pice liquida mixta & imposita fluētes capillos cōtinent. Author est Achriton alopeciæ mederi cinerem ericiorum marinorum cum gallis rubeis & amygdalis amaris; æquali omnium portione (ut sint tres partes æquales, quibus addatur fimi murium pars dimidia, Albertus:) permixta hæc cum aceto diu teres, & impones. (Medicamentum hoc apud Galenum, statim post Critonis pharmaca ad alopeciā Heraclidę adscribitur, lib. 1. cap. 1. de Compos. sec. locos.) Eiusdē facultatis est cinis ericii, uel corii, uel capitis eius, uel interiorum, si sepum ursi admisceas: & iam currit aqua absq; sepo in iutiamento, (uel ut Albertus habet, iam enim incipiet humor recurrere absq; labore:) postquam fricatur

locus affectus donec rubefcat, Rafis & Albertus. Herinaceorum marinorũ teftas exuftas & aqua fubactas locis præfrictis impone. In quibufdam exemplaribus non aqua, fed adipe urfino excipi debere herinaceorum cinerem reperi, quod mihi magis placuit: hoc enim modo efficacius redditur, Galenus lib. 1. de compof. med. fec. locos, inter Critonis medicamenta ad alopeciam. Herinaceorũ marinorum teftas uftas, ex melle & aceto prærafis illine, Soranus ibidem. Ericius uftus tritus fi imponatur fiftulæ, iuuat, Rafis & Albertus. Lichenas in facie cinere herinacei ex oleo illinunt: In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Attritis medetur cinis muris fyluatici cum melle, uel herinacei, Plinius. Herinacei ter. cinis in uini potione fumptus, remedium ad dolores renum adhibetur, & ad aquam intercutem, Aelianus: Vetuftiores carni ficcæ in cibo fumptæ eadem tribuunt. ¶ Afficcata caro (σκιλλιτόνθεια, Plinius inueteratam reddit, Arabum interpretes falitam) & cum aceto mulfo pota, nephriticis feu renum uitijs auxilio eft: item aquæ quæ cutem fubijt, conuulfionibus, elephantiæ, & male habitis, quos Græci cachectas uocãt, (Arabum interpretes initium hydropis uertunt;) uifcerum fluxiones exiccat, Diofcorides. Eadem ex Diofcoride repetit Galenus de fimplicib. 11. 3. his uerbis, Scripferunt quidam herinacei terreftris carnem deficcatam prodeffe elephanto obnoxijs, cachectis, conuulfionem fæpenumero patientibus, nephriticis, laborantibus aqua inter cutem quam anafarca uocant: Quòd fi ea efficere poteft, facultatẽ habuerit ualenter fimul digerentem deficcantemq́, ficut & caro muftelæ arefacta. Eadem quoq; apud Rafin & Albertum legimus. Ifaaci interpretes magna imperitia cuniculo, uel ut Belluacenfis habet kericulo, attribuunt uim diffoluendi, ftomachum roborandi, aluum molliendi, urinam prouocandi: lepræ deniq; & elephantiafi medendi: Alij herinaceo eadem omnia: fed ij quoq; peccarunt: nam cum Diofcorides alijq; Græci feorfim de marino echino fcripferint, eum in cibo fumptum ftomacho gratum effe, bonam facere aluũ, & urinam ciere: & rurfus priuatim de terreftri, quod elephantiafi alijsq; paulò ante enumeratis morbis fubueniat, illi in unum omnia confuderunt. Ericius montanus melior eft domeftico, & habet fpinas in modum acuum (fagittales Auicenna) & eft confimilis in cura, melioris comeftionis, magisq; iuuat ftomachũ, & uentrem magis mollit, urinamq́ ciet efficacius, Rafis & Albertus. Mihi quidem herinaceus montanus ille hyftrix effe uidetur, adulbus ab Auicenna dictus: nam Syluaticus quoq; adualdul primum, deinde adubul ericium montanum interpretatur, qui uulgò dicatur iftrice. Quòd autem is in cibo fumptus ea præftet, quæ Rafis, Albertus, & eos imitatus Platina ei tribuit, ex ueteribus authorem habeo neminem: Echinis enim marinis tantũ omnes has facultates attribuunt: herinaceo uerò terreftri & hyftrici, neq; fimpliciter, neq; magis aut minus quàm marinis. Quanquam enim in remedijs ex ufto corpore corióue aut fpinis, eandem uim terreftri & marino echinis effe Galenus tradit: Plinius uerò, Quæ de herinaceis, inquit, dicuntur, eò magis ualebunt in hyftrice: longè tamen alia ratio eft, fi in cibo fumantur: quod illi non animaduerterunt. Ericius terreftris falitus aduerfus elephantiafin prodeft: item paralyfi & fpafmo, & uitijs neruorum omnibus, Auicenna. Coctus aut affus ericius in lepra remedium eft, Rafis. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodeft & inueterata, herinacei fpafticis, Plinius: Diftinguendum forte poft prodeft, non poft inueterata, ut cum Diofcoride ei conueniat. Carnes inueteratę herinacei fumptæ utiles funt hydropicis, Plinius. Salfa ericij caro cum oxymelite iuuat hydropicos, Auicenna & Rafis: Albertus addit, ad omnes hydropis differentias prodeffe, nempe carnofam, (ut ipfe loquitur,) tumidam, & citrinam. Eadem caro falfa, cum oxymelite pota, falubris eft in dolore renum, Rafis, Auicenna, & Diofcorides, & alij: Solus Philes herinacei ufti cinerẽ cum uino albo potum dolentibus renes mederi fcribit. Caro ericij falutaris eft in phthifi, Auicenna. Ericius coctus aut affus phthificos iuuat, Rafis. Emplaftrum ex ericio ualet contra neruũ contractum, & dolorem in uentre natum ex craffis flatibus, & difficultatem digeftionis, Rafis: quẽ autem bonum authorem hæc fcribendo fecutus fit, non inuenio. Herinaceorum cinis cum oleo perunctorum cuftodit partus contra abortus, Plinius. Inueteratas (inquit Plinius) herinacei carnes quis poffit dare potui furenti, etiamfi certa fit medicina? Herinacei carnem iucundam effe aiunt, fi capite percuffo uno ictu interficiatur, priufquam in fe urinam reddat: Eos qui carnem ederint, ftranguriæ morbum contrahere minimè poffe. Hæc caro ad hunc modum occifi, ftillicidia ueficæ emendat: Item fuffitus ex eodem. Quòd fi urinam ex fe reddiderit, eos qui carnem ederint, ftranguriæ morbum contrahere traditur, Plinius. Caro ericij terreni efficit ne pueri lectos permingant: urinam enim tantopere retinet in cibo fumpta, ut fi affidue quis ederit, urinæ difficultatem incidere periclitetur, Auicenna, & Rafis fimiliter, fed obfcurius. Si abfcindatur caro herinacei abfq; decollatione, deinde fufpendatur fuper beftiam aut hominem, qui ægre reddit urinam, mox & facile eam emittet, Rafis. Herinacei caro optimè decocta atq; in cibo fumpta, ftranguriofis mirè fubuenit, & citò naturalẽ urinæ curfum relaxat, Marcellus. Idem alibi echinos cum aculeis fuis teri iubet, & ex mulfa aqua frequenter accipi aduerfus dyfuriam: Plinius uero echinos cum fpinis fuis tufos & è uino potos, calculos pellere fcribit, de marinis intelligens, qui & aliâs (inquit) in cibis ad hoc proficiunt. Caro ericij terreni confert febribus diuturnis, Auicenna & Habix apud Serapionem. Eadem fuccurit morfis à ferpentibus (uermibus) uenenofis, Auicenna. Medicinalis eft herinacei pellis, nifi ab eo permingatur, Philes. ¶ Herinacei adeps (caro afficcata potius, fecundum Diofcoridem) prohibet uifcerũ fluxiones, Auicenna. Ericij falfi, & in aqua feruentis innatans collecta pinguedo, fi illinatur baculo, & is in domo

(uel lecto, Albertus) ponatur, conuenient ad eum pulices, Rasis. ¶ Pungentes in palpebris pilos ubi euulseris, cochlearum carnes cum uiridium ranarum harundineta incolentiũ, uel herinacei terrestris sanguine subigito, & adiecta atramenti sutorij moderata quantitate exiccari finito, & utere (inuersis palpebris illine, saliua diluens) cauendo ne pupillam attingas, Aetius 7. 67. Et paulo post, Extremè autem confert, inquit Archigenes, sanguis herinacei terrestris, & fellis eiusdẽ par pondus, & castorei quod sufficit, &c. ¶ Si ex sanguine eius & melle cum aqua calida gargarismus fiat, uocem obtusam & raucam emendat, Rasis & Albertus. Sinister oculus cum oleo frixus in uasculo reconditur: is liquor somnificus est: oportet autem extremo stili immisso in aurem distillari, & statim somnus inuadet, Iidem. ¶ Hepar herinacei fictili solibus excocto arefactum, (in testa siccatum in feruenti sole, uetus translatio: in testa noua, Rasis:) ad eosdem usus, quos caro afficcata præstat, utilissimè reconditur, Dioscorides, Rasis & Albertus. Auicenna non ad omnia, quæ de carne herinacei prius dicta erant, hepar eius utile facit, sed solum ad postremum, nempe fluxiones uiscerũ: quod auxilium tamen non carni sed adipi perperam adscripsit. Ad solem exiccatum elephantiasi medetur, Aelianus. Ἧπαρ τε (ἐχίνου φασὶν ἰατροὶ) καμὸν ἐκ πυρᾶς ἀναψύχειν, Καὶ φλεγμονῆς οἴδημα συστέλλειν ζέον, Philes. ¶ Fel herinacei psilothrum est utiq; mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis (quiuis cinis simpliciter) cum lacte, Plinius. Fel herinacei cum uespertilionis cerebro & canino lacte renibus impositum, mirè prodest, Marcellus: In Plinij uerbis canino legendum, non caprino, tum ex Marcello apparet, tum ex ijs quæ supra de lacte canino scripsimus, cui psilothri uim quidam falsò attribuerunt: caprino autem nemo. Cæterum Marcelli uerba planè corrupta esse uidentur, quid enim istis remedijs cum renibus? præsertim cum hæc & huiusmodi Marcellum ex Plinio mutuatũ esse constet: proinde hoc uel simili modo legemus, Fel herinacei cum uespertilionis cerebro & canino lacte mixtum, psilothrum est. Nec moueor quod Marcellus cap. 26. inter remedia ad renũ uitia hoc quoq; describit. Pilos in palpebris incommodos euulsos renasci non patitur fel herinacei, Plinius. Collyrium, ex felle herinacei oculis immissum prodest, Rasis. Ad uitiligines illini iubent fel herinacei ex aqua, Plinius. Eodem uerrucæ omnis generis sanantur, Plinius. ¶ Aduersus lienis dolorem, quidam duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti, uel herinacei lienem, Plinius. Herinacei lien assus in cibo sumptus, lienosum efficaciter curare fertur, Marcellus. ¶ Conferunt contra lepram, expressionem ad phthisin ex ulcere pulmonis renes eius desiccati. Si ex eo (ex renibus, Albertus) sumatur pondus unciæ à patiente difficultatem urinæ cum aqua cicerum rubeorum, dissoluit statim, Rasis: Albertus addit, & dysenteriam & tussim curat. ¶ Fimus erinacei recens & sandaracha, cum aceto & pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus.

¶ Sua cuiq; urina (quod fas sit dixisse) maximè prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhærentibus, & in spongia lanisue imposita, Plinius. Si echini aculei pedibus inhæserint, aut alicui corporis parti, in lotio humano calenti pedem diu tene, facile excutientur, Marcellus. Quamuis autem Plinius echini nomine marinum semper intelligat, ut herinacei terrestrem, uidetur tamen hoc ex lotio hominis remedium ad utriusque aculeos corpori infixos communem habere facultatem.

H.

Grammatici Græci (ut Suidas) echinos interpretantur chœrogryllos, & contra. Ἐχῖνος παρὰ τὸ ἔχειν ἑαυτὸν, τῶν σαρκῶν ἀφανῶν οὐσῶν: ἢ κατὰ ἀντίφρασιν παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι διὰ τὰς ἀκάνθας, ὡς ἀκράτητος, Etymologus & Varinus. Et rursus, Ἐχῖνος παρὰ τὸ συνέχειν ἑαυτὸν στρογγυλούμενον: ὢν γὰρ ὑπὸ ἁλίσκεσθαι τὸν ἐπερχόμενον συνειλούμενος, τὸν τῶν ἀκανθῶν περίβολον περιβάλλεται, ὡς ἔρυμα, Iidem. Ἐμπλάσσεις εἰς δέρμα λευκὸν τὸ ἀπ᾽ ἀκάνθης λεγόμενον, Galenus de comp. phar. sec. locos. Cornarius dubitat an rectè sic legatur: & si sic legendum est, herinacei pellem exponendum conijcit, quoniam hoc animal Græci ut supra dictum est acanthionem & acanthochœrum nominant. Galenus quidem malagma quoddam ad splenicos & hydropicos tali pelli inducendum scribit. Fieri potest ut ab aliquo loco dictum sit genus pellium, cui emplastra commodè illinerentur: Nimis enim curiosum uideretur, & magorum nugis affine, herinacei pellem in hunc usum requiri, quæ haud scio an ita parari possit impedientibus spinis. Acanthus certe apud Stephanum ciuitatum aliquot nomen est, & Acantha lucus ingens in Thebaica, quamuis locus is mutilus apparet.

¶ Epitheta, Hirtus, Asper, Volubilis, Ruber, Aequoreus, apud Textorem: Aequoreus idem est marino: Ruber etiam marini proprium uidetur, cætera utriq; communia. Ὀξέσι λαχνήεντα δέμας κύνα τρηχὺν ἐχῖνον, Suidas ex Epigram. ὀξύνωμος, apud Oppianũ, qui alibi idem marino attribuit: ὀκριόεις, quod asperum significat, (unde pumicem λίθον ὀκριόεντα quidam uocauit) & terribile, φρικτὸν, φοβερόν. Τρηχύς. Κυκλοτερής. ὁλοίτροχος, cum aspiratione, ὁ τροχοειδὴς ὅλος καὶ πανταχόθεν ἀστεῖος, id quod herinacio magis conuenit, quàm si cum tenui spiritu scriptum exponamus, τὸν ὀλοὸν ὢν ὑπὸ τρέχειν. Αἰολός. Αἰόλα γυῖα δινεύων: αἰόλα interpretor mobilia, utpote in globum contracta, & apta rotari: hoc magis placet, quàm uaria colore interpretari: non enim corpus uarium habet, sed ipsos tantum aculeos albo nigroq; alternis distinctos, quales & hystricis sunt. Τρηχείαις λασίαισι περὶ ξ πέφρικεν ἐθείραις, Ὁπποίαις θωρήσσετ᾽ ἐχίνων αἰόλα φῦλα, Oppianus de hystrice: Ex eodẽ poëta superiora epitheta omnia sunt, præter primum ex epigrammate.

¶ Echinus Græcis nomen est uasis ex ære, aut opere figlino, in quod tabulæ ad iudicium perti-

nentes (teſtimonia, uel teſtium dicta) conijciebantur, aliâs coniecta ſignabantur: eius mētio fit apud Demoſthenem, Ariſtotelem, & Ariſtophanem, Suidas, Maſſarius, Cælius, Pollux. In hanc capſam ſiue ſcrinium, teſtium dicta, acta litis, omniaq́ à partibus prolata conijciebātur, notisq́ additis ſignabantur, ne quis dolus malus in ijs ſubeſſet. Vnde ea quæ in acta prolaturi erant, apud ſequeſtrem depoſituri, quoad palam in iudicium proferrentur ad ſententiam ferendam, τὰ εἰς ἐχῖνον ἐμβαλλόμενα appellabant, litis inſtrumentum ſignificantes. Et εἰς ἐχῖνον ἐμβάλλειν, pro eo quod eſt apud acta proferre. Ἐχῖνος ἀγγός τι χαλκοῦν καὶ (legendum ἢ ut Ariſtophanis ſcholiaſtes habet) ἐκ κεράμου, εἰς ὃ τὰ γραμματεῖα τὰ πρὸς τὰς δίκας (aliâs μαρτυρειῶν ἃ τινὲς ἐμαρτύρησαν κατασημηνάμενοι) ἐτίθεντο. Hinc Ariſtophanes in Veſpis, Κατῆαξ᾽ ἐχῖνον. Echini, cadiſci uel uaſa erant, εἰς ἃ αἱ τε μαρτυρίαι καὶ αἱ προκλήσεις ἔγγραφοι ἐνεβάλλοντο ὑπὸ τῶν δικαζομένων, καὶ κατεσημαίνοντο ἵνα μηδεὶς κακουργήσῃ τὰ ἐμβαλλόμενα: Vel ſecundum alios, εἰς ἃ διαιτηταὶ καθιᾶσι τὰ γραμματεῖα τῶν μαρτυριῶν ἃ τινὲς ἐμαρτύρησαν· καὶ κατασημηνάμενοι μετὰ ταῦτα εἰ ἐγκληθείη ἡ δίαιτα τοῖς δικασταῖς ἐπεδίδουν, Varinus, Suidas & alij. Quamobrem diætetarum, id eſt arbitrorum, erat echinus, & ab ijs cum opus erat iudicibus tradebatur. Plura uide in Commentarijs Budæi. ¶ Pocula cum cyatho dum ſuſtinet, aſtat echinus Vilis, cum patera guttus, Campana ſupellex, Horatius Serm. 1. Sat. 6. Hîc, ut Acron docet, echinus genus eſt uaſis ænei in quo calices lauantur, quam alij ampullam dicunt eſſe uitream: Scoppa Italice defreſcatoro exponit. ¶ Echinus genus eſt chytræ, id eſt ollæ, Pollux: item lebes, σκεῦος μαγειρικόν, καὶ λοπὰς, Heſychius & Varinus. Ἐχῖνον λεβῆτα, id eſt lebetem, Etymologus. Sunt item echini circa manus carpum ornamenta: ſicut pericarpia, & item pſellia ac bubalia, Cælius. Echinus muliebris ornamenti genus eſt, non diſſimile omnino brachialibus & armillis, Hermolaus ex Polluce. ¶ Echînus, placenta ſecundæ menſæ apud Athenæum libro 14. uidetur autem in Rhodo fieri ſolita ex uerbis Lyncei illic citatis: ἄμης uerò, cui comparatur, Athenis. Pollux inſularem placentam eſſe meminit, ἄμητι ſimilem: Πέμμα νησιωτικὸν ὡς πλακοῦς, Heſychius. ¶ Ἐχῖνοι, οἱ τῶν τειχῶν ἀγκῶνες, Heſychius. ¶ Echînus, fræni pars, Heſych. Fræni pars quæ ori inſeritur χαλινὸς uocatur, cuius medium κνίον. τὸ δὲ περὶ αὐτὸ δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, οὓς πρὸ μασσᾶται (niſi malis προσμασσᾶται) ὁ ἵππος, Pollux. Et alibi, τοῦ δὲ χαλινοῦ τὰ σιδήρεια, ὑποστόμια: καὶ τῶν ὑποστομίων, τὰ μὲν κοῖλα ἐχῖνοι &c. ¶ Ἐχῖνος, τῶν κιονοκράνων μέρος, Heſych. Inuenio echinum rectè dici partem in capitulo Doricæ columnæ: craſſitudo quippe eius trifariam diſtribuitur: una enim portio eſt plinthus cum cymatio: altera echinus cum annulis: tertia hypotrachelio contrahitur columnæ, Cælius. Echinocephalum Cratinus Periclem appellauit, Pollux libro 2. melius legetur ſchinocephalum, ut ſupra docui in Cane, Capitis octaui parte 2. Scillæ genus unum, aut bulbum eius omnem ab Hippocrate ſchinum uocari author eſt Galenus in gloſſis. Edulia quædam, ex amygdalis præcipuè, & alia ex uuis paſſis ad herinaceorum ſpeciem à coquis parantur, & eorundem nomine apud noſtrates uocantur, ut legimus in Balthaſaris Dillingenſis coqui libro Germanico. Eſt & militare in lingua noſtra herinacei uocabulum, quum acies ita inſtruitur ut haſtis undiquaq́ rigētibus hoſtes excipiat. Ruſtici deniq́ noſtri herinaceum nominant abſceſſum, qui medias pecoris, uaccarum præſertim ungulas obſidet. Non alienum eſt ab hoc loco quod Caſſiodorus Variarum libro quinto ſcribit, ubi diuerſas amphitheatrales pugnas hominum aduerſus belluas deſcribens, Alter (inquit) ſe geſtabili muro cannarum, contra ſæuiſſimum animal, ericij exemplo receptatus, includit: qui ſubito in tergus ſuum refugiens, intra ſe collectus abſconditur, & cum nuſquam diſceſſerit, eius corpuſculum non uidetur. Nam ſicut ille ueniente contrario reuolutus in ſphæram, naturalibus defenſatur aculeis, ſic iſte conſutili crate pręcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum, Hæc ille.

¶ Echînus Ariſtoteli eſt pars uentris ruminantiū (ut & Heſychius ſcribit,) Gaza omaſum transfert. Ἐχῖνος καὶ τοῦ βοὸς ἡ γαστὴρ, παρὰ τὸ ἐπέχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν τροφήν, Suidas & Varinus. Meminit etiam Etymologus citans hunc Callimachi uerſum, ὄντε μάλιστα βοῶν ποθέουσιν ἐχῖνον. Echînus dicuntur interna uentris Euſtathio, ſiue uentriculus: & ut uult Nicandri ſcholiaſtes, uentriculus propriè bouis. Echinus uenter eſt in bobus, & in ceruis etiā, Cælius. Ἐχῖνος σημαίνει καὶ μέρος ἀστέρος, Varinus: lege γαστέρος ex Etymologo. Lac coagulatur etiam à domeſticæ gallinæ pellicula, quæ intra uentriculum ſtercori deſtinata eſt, echinus ab aſpritudine Græcis appellata, ceu cortex quidam, Berytius in Geoponicis Græcis. Ἐχῖνος τῶν πτηνῶν ἡ κοιλία, Heſychius. ¶ Ἐχῖνος, μικρὸν τῆς θαλάσσης ζῶον, ἢ τὸ πετεινὸν, Heſych. Et alibi, Ἄκανθος ζῶον, φυτὸν, καὶ πτηνὸν, Idē & Varinus: ut echinus & de marino dicatur, & de aui quadam, quanquam πτηνὸν & πετεινὸν etiam ad inſecta uolucria extendi poſſunt. Ego echinum auem nuſquam legi, ſpinum ſæpe. Videtur autem ſpinus uox Latina, quam Græce ἄκανθον interpreteris. Scribitur autem σπῖνος etiam à Græcis. Gaza acanthidem auem ex Ariſtotele nunc ſpinum nunc ligurinum uertit: uictitat enim ex ſpinis et carduis. Imperitus aliquis pro ſpino echinum facile ſcripſerit, & facilius Græcis literis: nec rari huiuſmodi errores in Græcorum Lexicis ſunt. In his uerbis Ἄκανθος ζῶον, intelligo echinum animal ſiue terreſtre ſiue marinum, nam & alijs nominibus ab acantha deriuatis nominatur, ut ſupra oſtendi. Poſt ζῶον aliquid deeſt, χερσαῖον, uel θαλάσσιον, uel τετράπουν, uel ſimile quid, ut rectè ſequatur καὶ πτηνὸν. Quòd ſi hanc cōiecturam ut pro echino, ſi auem intelligimus, ſpinus legatur, quæ mihi quidem probabilior eſt, aliquis non receperit: aliam habeo, ut echini uel acanthi ſpiniue nomine, inſectum uolucre, nempe maximum ſcarabeum cornutū accipiamus, quem aliqui uulgo ceruum uolantem uocitat: is enim compreſſis cornuum ramis tanquam ſpinis configit quicquid in medio deprehenderit; & Ἀκανὸν Heſychius ſcarabei genus interpretatur: uidetur

autem

autem acanos idem quod acanthos, ut acanion quoq; nō aliud quàm acanthion est. Sunt sanè etiam cruribus spinosi scarabei quidam, ut in Historia insectorum uidebimus. ¶ Echiniscus Polluci lib. 2. pars auriculæ est, ἡ περὶ τὴν κυψέλην κοιλότης, id est proxima circa uel ante foramen auris cōcauitas, media inter foramen (quod κυψέλην uoco, licet etiam sordes eo contentas hac uoce significent) & auriculam. ¶ Hystrices generat India & Africa spina contectas, ex herinaceorū genere, sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem missiles. ¶ Plura murium genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis, Plinius. In Cyrene aiunt plura murium esse genera, ἐνίους γὰρ πλατυπροσώπους ὥσπερ αἰγαλᾶς γίνεσθαι· τινὰς δὲ ἐχινώδεις, οὓς καλοῦσιν ἐχίδνας, (lego ἐχῖνας, à recto ἐχῖν, ex Herodoti lib. 4.) Aristoteles in Mirabilibus. Gillius imperite in Aeliano 8. 9. ἐχινώδεις uertit, uiperæ speciem & similitudinem gerentes, quos indigenæ echinatos uocent. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius, & Aristoteles in fine libri 6. hist. animal.

¶ Echinum Massarius oleæ genus interpretatur tanquam ex Polluce: Hesychius εἶδος ῥοιῶν, id est mali Punicæ genus. Est & herbæ genus apud Galenum, quam etiam erinon Dioscorides uidetur appellasse: quanquam in uetustis codicibus non erinos, sed echinos legitur: est & apud Hippocratem echini herbæ mentio, Massarius. Apud Plinium lib. 23. cap. 7. erineos legitur: ubi de ficis & caprificis agens, Herba quoq; (inquit) quam Græci erineon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta est, cauliculis quinis ferè, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum: tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcunq; autem decerpta manat lacte multo & dulci herba, perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito: folia resistunt uenenis. Nicander etiam in Theriacis erinon uocat, & contra uenenata commendat, Καὶ κλώθοντος ἐν ἀρπέζαισιν ἐρίνου, exponunt autem ἀρπέζας τοὺς αἱμασιώδεις τόπους· οἱ δὲ τείχη, περιβόλους· οἱ δὲ τὰ κλιματώδη χωρία, quasi ὀροπέζας: & ἄρπεζον maceriam. Marcel. Verg. Nicandri uerba interpretatur, Et uirentis ad radices montium erini. Tradidit Diocles (inquit idem) à quo Plinius multa accèpit, ocimo simile esse: nasci prope flumina & fontes: & præter id apricis locis & ad radices montiū, Hæc ille ex scholijs in Nicandrum, quæ etiam admonent herbam ἔρινον uoce penanflexa trissyllaba, à Diocle ἐρινεὸν nominari uoce oxytona quatuor syllabarum. Sed Dioscoridis quoq; uerba audiamus ex lib. 4. cap. 30. Erinos (inquit) sunt qui ocimoides, qui hydreron, Romani ocimum aquaticum dicunt (ut Marcellus uertit) nascitur secus fluuios & fontes: folia habet ocimi, minora tamē, & in superiore parte incisuris diuisa. Ramuli exeunt dodrantales (κλωνία σπιθαμιαῖα, proinde non placet quod Plinius scripsit herbam esse palmum altam) quinq; aut sex: flores candidi sunt: nigrum uerò semen, paruū, acerbum. Lacteo liquore abundant caulis & folia. Eius semen drachmarum duarum pondere quatuor cyathis (drachmis, Aegineta) mellis temperatum, contra oculorum destillationes inungitur, sistitq; eas. Aurium dolores finit addito sulphure ignem non experto & nitro instillatus succus, Hæc Dioscorides. Galenus lib. 6. simplic. medic. echinon uocans, easdem eius uires refert. Aegineta, per ignorantiam forte, bis cōmemorat, primum in Erino ex Dioscoride, deinde in Echino ex Galeno. Hæc herba quòd sciam medicorum hodie nulli cognita est, quorum scripta in lucem edita uiderim: ego non hanc ipsam, sed congenerem aliam demonstrabo, quam Plinius militarē appellasse uidetur 24. 18. Lactoris, inquit, notâ uulgò est, plena lactis, quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alij similem illi, quam militarem uocant, quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita: Nec alibi plura apud ullum authorem de duobus his nominibus siue unius siue duarum stirpium reperio. Ego diuersas esse puto uel hoc argumēto, quòd quæ uulnera tam cito glutinant, insignem astringendi uim possidere probabile est, quæ quidem contraria est uomitoriæ facultati. Habet autem erinus siue echinus uim illam reprimendi, siccandiq; & constringendi, uel Galeno & Aegineta testibus in censu simplicium. Quanquam etiam lib. 9. cap. 7. de compositione secundum locos Galenus, Succus echini, inquit, facit ad inflammationes & prolapsam sedem. Easdem planè uires habet herba quam Hieronymus Tragus lib. 1. cap. 100. esulam dulcē nominauit: manat enim lacte, ut esula & tithymallorum genera, unde forsan & erini, id est caprifici nomen impositū ob similem liquorem. Verum lac eius dulce, non acre ut tithymallorū est, quamuis tithymallos aspectu, floribus, pericarpijs & semine ita referat, ut prorsus eiusdem generis uideatur. Pericarpia tamen non læuia habet, sed hirta & quodammodo echinata, ut illorum gratia echini nomen merito ei conueniat. Astringit omnibus sui partibus, maximè tamen radice, quam albam habet, digiti ferè crassitudine, geniculatam, transuersam, duos aut tres palmos longam, eminentibus nodis totidem, quot caules præcedentibus annis æddiderat. Locis aquosis prouenit, & iuxta sæpes, syluestribus tantū aut montanis. In hortos translata pluribus annis uiuacissima durat. Flores ei lutei, folia oleæ sed minora, quamobrem non erinon Dioscoridis, sed omnino congenerem ei esse statuo. ¶ Echini uocantur etiā quercuum cyttari, id est paniculæ quædam ceu nucamenta quæ ex ramis earum dependent, Hesychius. Echinus, fructus platani, Idem. Ricinus quoq; ut folijs platanū imitatur, sic echinata habet seminum uasa. Est & echinatum pomum in solani cuiusdam peregrini genere, quod Fuchsius stramonium & nucem methel appellat. Dicuntur item in castaneis echini, quia eo modo quo echini marini aculeis armati sunt. Græci enim echinon hirtum uocāt (hoc testimonio aliquo fulcire debebat: ego echinon adiectiuè sumptum nusquam legere memini) inde echinatum dicimus, quod ad similitudinem castanearum calycis aculeis hirtum est, Massarius. Armatū castaneis echinato cortice uallū est, Plin. 15. 23.

Dipsaco in cacumine capitula sunt echinata spinis, Plinius. Chamæleon candidus serpit in terra echini modo spinas erigens, Idem. Glycyrrhiza & ipsa sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, Plinius: ego nihil tale in glycyrrhiza nostra hactenus deprehendi. Echinopus Athenæo lib. 9. nescio quam herbam spinosam significat, quam poëta quidã unà cum ononide nominat, Τὰς ἀκάνθας συνάγων, ὡς ἂν ἐχινόποδας καὶ ἀνὰ τρηχεῖαν ὄνωνιν Αἰεὶ διατρίβων, ἀνθέων τῶν ἡδίστων μηδ' ἐν συναθροίζων, in grammaticum quendam anxiè diligentem circa singulas uoculas, solidæ uerò eloquentiæ & eruditionis negligentem. Ceras ex omnium arborum satorumque floribus apes confingunt, excepta rumice & chenopode: Herbarum hæc genera, Plinius 11. 8. malim echinopode: quoniam chenopodis nomen nusquam inuenio: conuenit autem herbæ spinosæ ab echino factum nomen.

¶ Insulæ Echinades dictæ sunt ab Echione quodam, uel à multitudine echinorum, siue terrestres illi, siue marini fuerint: Vel quod solum earum asperum & spinosum sit echinorum instar, Eustathius in Dionysium. Oxiæ insulæ, quas Homerus Thoàs uocauit, Echinadibus propinquæ sunt, adeò ut inter eas à Strabone collocentur, Hermolaus. Echinę insulæ sunt circa Aetoliam, quibus Achelous fluuius limum adijcit, Echinades aliàs dictæ, διὰ τὸ τραχὺ καὶ ὀξύ: uel ab echinorum copia, uel ut Apollodoro placet ab Echino uate, Stephanus. Echinades, insulæ Acarnaniæ iuxta hostia Acheloi fluuij, in quibus Epei dicti habitãt, Scholia in Iliad. 2. Plura quære in Onomastico nostro. Echînus nomen est ciuitatis, cuius (uel uiri à quo dicta est, ut Etymologus habet) meminit Demosthenes Philip. quinta, Suidas. Echînos urbs est Acarnaniæ ab Echino condita, quam Rhianus Ἐχίου ἄστυ uocauit, aliqui Echinûntem, Stephanus. Echinus urbs Thessaliæ sic dicta ἀπὸ Ἐχίνου ἑνὸς τῶν Σπαρτῶν ἐνοικήσαντος, Varinus: uel ἑνὸς τῶν Σπαρτῶν (lego σπαρτιατῶν) ἐνταῦθα οἰκήσαντος, Etymologus. Hanc ciuitatem in Phthiotide collocat Ptolemæus, in faucibus Sperchij amnis, Plinius. Echinûntis mentio fit apud Ciceronem in Arato, Dicitur excelsis errans in collibus amens, Quos tenet Aegeo defixa in gurgite Echinus. Echinos Thraciæ urbs ad Pagaseum sinum, Pomponius lib. 2. Sperchium tamen in Maliacum sinum desinere Ptolemæus scribit.

¶ c. Mures alpini totam hyemem in latibulis usque ad uer erinaceorũ instar conuoluti delitescunt & dormiunt, Ge. Agricola.

¶ e. Sanguine herinacei cum decollatur, æquali oleo mixto, si inungatur corpus uiri ignorantis quid sit, ligatur ab omnibus mulieribus usque ad mensem, Rasis & Albertus. Oculus herinacei dexter frixus ad pondus unciæ (Rasis nescio quas ponderũ notas hîc habet) cum oleo alinulæ (aliâs alnulæ) uel seminis lini, si ponatur in uase æris rubri, & collyrij modo inde illinantur oculi hominis qui noctu uidere desyderat, in tenebris condita quælibet tam uisu discernet quàm interdiu, Iidem.

¶ h. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceum terrestrem, maximè uerò odisse mures aquaticos, Plutarchus in Symposiacis lib. 4. quæstione ultima. Idem in libro de Iside, terrestres echinos ab his magis bono deo attribui scribit, aquaticos autem malo. De herinaceo sacrificato supra dixi capite primo.

¶ PROVERBIA. Echino asperior, Ἐχίνου τραχύτερος, in hominem intractabilem & insuauibus moribus dictum, metaphora sumpta ab echino siue terrestri siue marino, Erasmus. ¶ Totus echinus asper, Ἅπας ἐχῖνος τραχύς, in morosos & iniucundis moribus quadrat. Echini enim tum terrestres tum marini undique spinis obsepti sunt, ut nusquam impune possis attingere. Est & hominum huiusmodi genus cum quibus nulla ratione possis agere citra litem. Aristoteles in Pace, οὐδέποτ' ἂν θείης λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον, id est, Ex hirto in læuem nunquam mutabis echinum, Erasmus. Scholiastes Aristophanis aptum huius dicti usum esse ostendit, cum quis alicui infensus & asper, mitis ac benignus erga ipsum ut fiat persuaderi non potest. Echinus partum differt, ἐχῖνος τὸν τόκον ἀναβάλλει, de ijs dici suetum qui prorogarent quippiam suo malo: ueluti qui creditam pecuniam comperendinant, tamen aliquando reddendam uel maiore cum fœnore. Aiunt echinum terrestrem stimulata aluo remorari partum, deinde iam asperiore ac duriore facto fœtu mora temporis, maiore cruciatu parere, author Suidas, Erasmus. Echinus parturiens cunctatur: uel Echinus partum procrastinat, prouerbium in eos qui in perniciem suam morarum causas innectunt: cuiusmodi sunt illi uersuram facietes, &c. Budæus. ¶ Prius duo echini amicitiam ineant, alter è mari, alter è terra, πρὶν δὲ δύο ἐχῖνοι ἐς φιλίαν ἔλθοιεν, ὁ μὲν ἐκ πελάγους, ὁ δὲ ἐκ χέρσου: de ijs qui moribus ac studijs sunt inter se discrepantiores, quàm ut spes sit aliquando inter eos necessitudinem coituram. Refertur à Suida, Erasmus. ¶ Multa nouit uulpes, uerum echinus unũ magnum, πόλλ' οἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἐχῖνος ἓν μέγα, Zenodotus hũc senarium ex Archilocho citat. Dicitur in astutos, & uarijs consutos dolis. Vel potius ubi significabimus quosdam unica astutia plus efficere, quàm alios diuersis technis. Nam uulpes multijugis dolis se tuetur aduersus uenatores, & tamen haud raró capitur: Herinaceus unica duntaxat arte tutus est aduersus canum morsus. Siquidem spinis suis semet inuoluit in pilæ speciem, ut nulla ex parte morsu prehendi queat, Erasmus. Ὅτι δὲ οἱ ἐχῖνοι, λέγω δὲ καὶ τοὺς χερσαίους καὶ τοὺς θαλαττίους, καὶ ἑαυτῶν εἰσι φυλακτικοὶ πρὸς τοὺς θηρῶντας προβαλλόμενοι τὰς ἀκάνθας, ὥσπερ τι χαράκωμα, Ἴων ὁ Χῖος μαρτυρεῖ ἐν Φοίνικι καινῷ, λέγων οὕτως, Ἀλλ' ἐν τε χέρσῳ τὰς λέοντος ᾔνεσα Ἢ τὰς ἐχίνου μᾶλλον οἰζυρὰς τέχνας. Ὃς εὖτ' ἂν ἄλλων θηρίων ὁσμὴν μάθῃ, Στρόβιλος ἀμφ' ἄκανθαν εἱλίξας δέμας Κεῖται, δακεῖν τε καὶ θιγεῖν ἀμήχανος, Hæc ex Athenæi Dipnosoph. lib. 3. Erasmus eosdem uersus ex Zenodoto recitat, & primo quidem uersu pro ἐν τε legit ἔν γε, secundo autem pro ἢ legit καὶ, & ita transfert: Leonis artes in solo sanè probo, At magis echini comprobo

miseros

miſeros dolos. Ego Athenæi lectionem potius ſequor, cuius hic ſenſus eſt, Magis laudandã eſſe leonis fortitudinem, qui ſcilicet aperto Marte ſeſe tueatur, quàm timidam herinacei aſtutiam. In Athenæo etiam aliquis miretur, quo pacto dicat ab Ione poëta utriuſq; echini calliditatẽ prædicari, cum in uerſibus ab eo recitatis, de terreſtri tantũ mentio fiat: Sed uidentur reliqui, de marino ſcilicet echino deeſſe, quod ipſa orationis ſpecies oſtendit, nam illud οἷον τὸ χέρσῳ, expectari facit inferius addendũ, οἷον τὸ θαλαττίῳ, aut ſimile quid. Refert prouerbium etiam Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. his ferè uerbis, Quid herinaceorum in defendendis tuendiſq; ſe dexteritas, nònne prouerbio locum fecit? Scit multa uulpes, unum ſed echinus magnum. Nam urgente uulpe, ut ferunt, οἷον Στρόβιλος ἀμφ' ἄκανθαν, &c. ut iam ex Athenæo recitaui. Iam ſi uerũ eſt quod noſtrates aiunt, & Ge. Agricola ſcribit, uulpem herinaceum ita incluſum & in pilam redactum permingere, ac ſuffocare, cum propter urinam in os eius influentem ſpiritum ducendi nullam habeat poteſtatem, forſan id ignorarunt primi huius prouerbij authores: aut non hæc animalia inter ſe compararunt, ſed utrumq; ad canes uenantes. Superius ex Plinio retuli, aqua calida perfuſum herinaceum corpus explicare, quod forſan ſimili ratione fit cum à uulpe permingitur, non ſuffocationis periculo. ¶ Ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπόν· οὕτω καὶ τὰ χρήματα, id eſt, Sicut echinum utiq; capere facillimũ eſt, retinere difficillimum: ita & pecunias. Huic ſimile eſt illud Anaxagoræ ὡς δεῖ περὶ βασιλέας, χρήματα χαλεπὸν μὲν συναγείρασθαι, χαλεπώτερον δὲ φυλακὴν τούτοις περιθεῖναι, Cælius.

DE ELEPHANTO.

A.

ELEPHAS Græcis uſitatum uocabulum à Latinis etiam receptum eſt: apud Ciceronem & alios bonos authores elephantus quoq; in recto ſingulari reperitur. Barrus ut Grammatici quidam annotant, lingua Sabina elephas dicitur: unde & ebur appellatum putat Seruius tanquam è barro. Barrire etiam elephanti dicuntur à ſono, ut Feſtus ſcribit, per onomatopœian, ut boues mugire. Elephantes Italia anno urbis conditæ quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo in Lucanis primum bello Epirotico uidit, & boues Lucas inde dixit, Plinius & Solinus. Amat inſani Bellua Ponti, Luciq; boues, Seneca in Hippolyto: quidam luci boues, ſylueſtres exponunt, quod lucus ſylua ſit, ego pro elephantis accipio: ut ſenſus ſit, maximas etiam quaſq; belluas, tum in mari ut cete: tum in terra, ut elephantos, amore uinci. בהמה behemah Hebræis quamuis beſtiam ſeu belluam ſignificat, ſunt qui etiam pecus & iumentum interpretẽtur. Pluralis numerus eſt behemot, Iob cap. 40. ubi R. Moſes cõmune uocabulũ omnium iumentorum exponit, ut leuiathan omnium piſcium maiorum. R. Abraham eodem in loco mirabile aliquod uel monſtroſum animal eſſe putat. Noſtrorum quidam elephantum ſignificari arbitrantur per excellentiam, qua ratione Latinorum etiam nonnulli belluam uocant. Animæ facultatem quam αἰσθητικὴν, id eſt ſenſitiuam Græci dicunt, Iudæorum ſcriptores nepheſch habehemit uocant, quaſi animam irrationalem dicas, ut per uocem behemah brutum omne intelligatur, Chaldæus interpres Deuteronomij cap. 14. pro behema generali uocabulo uertit בעירא beira (Arabs בהאיץ behiz, Perſa בהד behad, Septuaginta κτῆνος, Hieronymus animal:) Idẽ Chaldæus alibi ubi Hebraicè שן ſchen, id eſt ebur legitur, uocem פיל phil uſurpat, & cum articulo דפיל dephil, unde Græci elephantis uocem traxiſſe uidentur. Munſterus etiam pro elephãto phil ponit, & pro ebore ſchen dephil, in Dictionario ſuo trilingui. Schen Hebræis dentem ſimpliciter ſignificat, accipitur autem per excellentiam pro ebore, id eſt elephanti dente. Syluaticus haage & aagi neſcio cuius dialecti uocabula ebur interpretatur. Et alibi, Lapis alagi (inquit) ſimilis eſt oſſibus elephantum. Felizabaragi, fel elephantis, Vetus Gloſſographus in Auicennam. Cæſar uocatur elephantus lingua Punica, inde nomen Iulij Cæſaris auo, quod is elephantem in pugna occiderit. At Feſtus, Cæſar (inquit) quod cognomen eſt Iuliorum, à cæſarie dictus eſt, quia ſcilicet cum cæſarie natus eſt: alij Cæſarum nomen aliunde deriuant, ut in Onomaſtico noſtro reperies. Γιείοσας, elephas, Heſychius & Varinus. Italicè, leofante, uel (ut alij ſcribũt) lionfante: Gallicè, elephant: Hiſpanicè, elephante: Germanicè **helfant**: Anglicè, olyfant: Illyricè ſlon.

B.

Elephantes Romæ iũncti primum ſubière currum Pompeij Magni Africano triumpho: quod (factum) prius India uicta triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuiſſe Pompeij triumpho iunctos ingredi portam, Plinius. Elephantes Italia primum uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis uiſos anno urbis quadringenteſimo ſeptuageſimoſecundo, (ut Solinus etiam poſt Plinium ſcripſit.) Roma autem in triumpho ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadẽ plurimos anno quingenteſimo ſecundo uictoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. 142. fuere tranſuecti ratibus, quas doliorum cõſertis ordinibus impoſuerant. Verius eos pugnaſſe in circo, interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilij. Quoniam neq; ali placuiſſet, neq; donari regibus. L. Piſo inductos duntaxat in circum, atq; ut contemptus eorum increſceret ab operarijs haſtas præpilatas habentibus, per circum totum actos: Nec quid deinde ijs factũ ſit authores explicant, qui nõ putant interfectos, Plin. Pompeius Romæ uenationes exhibuit, quibus quingenti

leones cæſi, elephantes deinde, horrendum quippe dirumq; ſpectaculum, Plutarchus in uita eius. Mirum eſt libro ſeptimo Plinium ſcribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxiſſe in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam uidiſſe primum Pyrrhi bello, &c. Sed in ſeptimo forſan de ijs ſenſit, qui modò in Carthaginenſes depugnarunt, ſicuti commeminit libro decimonono ab Vrbe condita Liuius. Certe author Seneca eſt in libro de breuitate uitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxiſſe in triumpho. Sed & mox paulò, Idem (inquit) enarrabat, Metellum, uictis in Sicilia Pœnis, triumphantem unum omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantes duxiſſe, Cælius. Victo Pyrrho Manius Curius

Dentatus in consulatu triumphauit, & Romā primus elephantes quatuor duxit, Eutropius. C. Fabricio apud Pyrrhum legato pecuniam ab eo accipere renuente, postridie ipsum terrere uolens Pyrrhus, iussit dum simul loquerentur maximum elephantum post aulæam iuxta se constitui, ac deinde subitò aulæa sublata, elephas ex improuiso conspectus, proboscidem super caput Fabricij extulit, ac uocem terribilem asperamq; emisit. At Fabricius tranquillè couersus leniterq; arridens inquit, Nec heri aurum, nec me hodie bestia permouit, Plutarchus in uita Pyrrhi. Elephantes ex Europæis (inquit Pausanias in Atticis) primus Alexander habuit, cum subegisset Porum & Indorum potentiam fregisset. A morte autē Alexandri, præter alios reges Antigonus plurimos habuit, cum Demetrium prælio uicisset. Hos cum idem aduersus Romanos dimicaturus haberet, uehementer eos terruit, tum aliâs tum aliud quidpiam quàm animalia esse ratos. De elephanto enim ὅσοις ἐς ἔργα καὶ ἀνδρῶν χεῖρας (lego χρείας, ut sit sensus) quantū ad opera & usus (in bellis) momenti hominibus adferat, etsi iam olim omnes nouerant: ipsas tamen belluas, antequam Macedones in Asiam transirent, nulli dum mortalium præter Indos & Afros, eorūq; uicinos uiderant: Cui rei testis uel Homerus esse potest, qui cum regum lectos, & ædes etiam locupletiorum ex eis, ebore ornatas referat, ipsius tamen belluæ nulla apud eum mentio. Quam quidem si uidisset, aut saltem de ea audiuisset, multò prius eam commemoraturus fuisse mihi uidetur, quàm Pygmæorum & gruum pugnam, Hucusq; Pausanias. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti trigintaduo, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem, Iulius Capitolinus.

¶ Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres sunt: qui moribus etiam & ingenijs non parum differunt, ut capite quarto dicam. Proprium est eorum naturæ roscida loca & palustria amare, & amnes amplecti, ubi uersari maximè student: unde etsi fluuiatiles non sunt, tamen riparios dicere possumus, Aelianus. Multa in Oriente proueniunt, quæ in alijs Orbis partibus nusquā comperiuntur, ceu quæ ampliorem expetant caloris copiam, ut sunt leones, tigrides, elephanti, item gemmæ & aromata: quæ omnia in locis ad Orientem, quæq; ad Austrum innuunt, affatim succrescunt, Cælius. Frigoris sanè impatientes sunt elephanti, proinde frigidis in regionibus nō nasci mirum non est. ¶ India plurimos maximosq; elephantes habet, robore ac magnitudine præstātes, Diodorus Siculus. Indici elephanti nouem cubitorum altitudine, latitudine uerò quinq; habentur. Maximi illic qui Prasij appellantur: secundi uerò ab his existimātur Taxilæ nuncupati, Aelianus. Indis arant minores, quos appellant nothos, Plinius. Duo eorum genera sunt: nobiliores indicat magnitudo, minores nothos dicunt, Solinus. Indicum Afri pauent, nec contueri audent: nam & maior Indicis magnitudo est, Plinius. Indicos elephantos Mauri timent, & quasi paruitatis suæ conscij aspernantur ab his uideri, Solin. Quantum equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Onesicritus & alij dixerunt, Libycos & maximos esse & ualentissimos, (Græce est μείζους δὲ τῶν λιβυκῶν καὶ ἐρρωμενεστέρους, id est Libycis maiores & robustiores, apparet deesse uocem ἰνδοὺς, qua adiecta, tum syntaxis congruet, tum sententia cum alijs authoribus) qui rictu propugnacula deijciant, & arbores radicitus euellant, in posteriores pedes erecti, Strabo. Elephantis Indicis adsunt cornua duntaxat maribus: Aethiopicis uerò ac Libycis utroque sexu, ut Amyntianus tradit in libro de elephantis, Scholia in Pindarum. Indicos reperio nigri & murini coloris esse: in Aethiopiæ uerò regione quadam ad meridiem nuper inuenta permagnos & omnes albos. Indici iam adulti capti, solis Musicis instrumentis cicurari possunt, ut cap. 5. dicam. ¶ In Taprobane tigrides & elephanti capiuntur, Solinus. Taprobane insula πεπληθυῖα θηρίων ἐλεφάντων, Alexander cognomine Lychnus. In magni maris insula Taprobane permultorum & ualde grandium elephantorum pastiones in ea insula uigent. Ac nimirum hi insulani elephanti, animi robore & uirtutis indole, & corporis magnitudine, eis qui in continenti degunt, præstantiores existimantur, eos magnis nauibus in continentem transportantes Calingarum regi uendunt, Aelianus. Elephanti multi & maximi habentur in Sumatra, quæ Taprobana uidetur, Lud. Vartomānus. ¶ Libycus elephas, Lucanus lib. 6. Elephantes fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania: Ferunt Aethiopes & Troglodytę, ut dictum est: sed maximos India, Plinius. Indici quantum Libycis præstent, paulò superius indicaui. In Mauritania oppidum est Sala, iam solitudinibus uicinum, elephantorumq; gregibus infestum, Plinius. Tingitana prouincia Mauritaniæ qua porrigitur ad internum mare, exurgit montibus septem, qui à similitudine fratres appellati freto imminent: Hi montes elephantis frequentissimi sunt, Solinus. Atlantis in Africa montis saltus elephanti occupāt, Solinus. Aethiopia uastos elephantes fert prominentibus utrinq; dentibus, Herodotus lib. 5. ut Valla transfert, Græce non aliud reperio quàm ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, ut Eustathius etiam in Dionysium poëtam scribens ex eo repetit. Amphilaphès grammatici exponunt, magnum, conspicuum, & alijs modis qui elephanto non conueniunt. India perhibetur molibus ferarum mirabilis, pares tamen in hac terra (Italia) uastitate beluas progenerari quis neget? cum inter mœnia nostra natos animaduertamus elephantes, Columella lib. 4. Post Syrtes in Africa excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsus elephantorum solitudines, Plinius 5. 4. Zannes traditur oppidum Libyæ circa Nilum ad Africæ latus, unde elephanti incipiant, Idem. Montem transgressis uiri occurrerunt qui elephantis uehebantur. Hi autem sunt qui regionem colunt inter Caucasum montem, & fluuium Cophêna iacentem, homines planè inculti, & armentorum equites curatoresq;, (Græce legitur,

ἄβιοί τε καὶ ἱππότου τῆς ἀγέλης,)Philoſtratus. Oneſicritus claſſis Alexandri Magni præfectus, elephantos in Taprobane inſula maiores bellicoſioresq́; quàm in India gigni ſcribit, Plinius.

¶ Elephanti magnitudo & tota ſpecies ſtupenda eſt. Terreſtrium(inquit Plinius)maximũ animal eſt elephas. Elephantis opitulata eſt natura magnitudine corporis: ſufficit enim hæc ad necem arcendam, Ariſtoteles. Mares fœminis maiores excelſioresq́; ſunt, Auicenna, Vartomannus, & Gillius. Eorum uaria eſt proceritas: nam alij ad duodecimum, alij ad decimumtertium dodrantem excelſitate procedunt, alij ad decimumquartum, Gillius: aut etiam decimumquintum, Vartomannus. Indici elephanti nouem cubitorum altitudine ſunt, ut Aelianus refert. Elephas unus maior eſt tribus bubalis, Vartomannus. Oppiani de huius beſtiæ magnitudine uerſus hi ſunt,

Θηρσὶ δέ τοι μέγεθος μὲν, ὅσον μήπω τινὰ γαίης   Ἄλλος θὴρ φορέει, φαίης κεν ἰδὼν ἐλέφαντα,
Ἤ κορυφὴν ὄρεος περιμήκεος, ἢ νέφος αἰνὸν   Χεῖμα φέρον δειλοῖσι βροτοῖς, ὅτι χέρσον ὁδεύειν.

¶ Indicis color eſt niger uel murinus: in Aethiopiæ uerò regione quadam nuper inuenta albus. Quid tibi uis mulier nigris digniſſima barris? Horatius. Pellem habet nigram quaſi puniceam & ſcabioſam, Albertus. Colore eſt bubalorum, Vartomannus. Totus niger eſt, & glabra cuti, ſine pilis, Obſcurus. Duriſſimum dorſo tergus, uentres molles, ſetarum nullum tegumentum: ne in cauda quidem præſidium abigendo tædio muſcarum(nanq; id & tanta uaſtitas ſentit)ſed cancellata cutis, & inuitans id genus animaliũ odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehenſas enecant. Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro uillo eſt, Plinius. Duriſſimũ dorſo tergus eſt, uentri mollius, ſetarum hirſutiæ nullæ, Solinus. Plinius cum reprehendiſſet illos qui ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſanguinis putant, ſed ea magis bruta eſſe quibus craſſior cutis eſt, ſubdit: Elephantorum quoq; tergora impenetrabiles ſetas (aliâs cetras) habent, cum tamen omnium quadrupedum ſubtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Hîc ubi ſetas legitur, uetus lectio erat ſcaſetias: quæ uox cum ſit deprauata, & Plinius lib. 8. neget ſetas elephantis ullas eſſe, fieri poteſt ut ſcribendum ſit, quaſi ſetas: non enim ſetæ ibi ſunt, ſed quaſi ſetæ, Hermolaus. Suum pili craſſiores ſunt quàm bubus & elephantis, quamuis tenuiorem quàm boues & elephanti cutem habeant, Ariſtoteles. Pilos eorum ex nouo orbe terræ deportatos uidi, qui ad duorum palmorum longitudinem procederent, Gillius. Pelle quidem robuſta, ſed turpi & aſpera teguntur: eam ferrum peracutum non incidere poteſt, Gillius ex Oppiano. Πρὸς δὲ φύσεως τὴν δορὰν ἐσόμωται ἐλέφας, στερεμνίοις φολίσι τῇ ἐπιφανείᾳ ἐπιτρεχούσης, καὶ πᾶσαν αἰχμὴν περὶ ἀντιτύπῳ θραυούσης, Heliodorus lib. 9. ¶ Caput elephanti prægrande. Minoribus ſunt auribus atq; oculis quàm pro tantæ molis portione. Ἴφθιμον δὲ κάρηνον, ἐπ' οὔασι βαιοτέροισι Κοίλοισι ξείνοις: ἀτὰρ ὀφθαλμοὶ τελέθουσι Μείονες, ἢ κατ' ἐκεῖνο δέμας, μεγάλοι περ ἐόντες, Oppianus. Vartomannus oculos eorum ſuillis comparat: Obſcurus quidam rubicundos eſſe ſcribit. Auriculæ eorum duos dodrantes longæ ſunt, quoquo uerſus bene latæ, Vartomannus. Auriculas habent, quales draconum pinguntur, aut ueſpertilionum alis ſimiles, Obſcurus. Apud Sambros(in Africa, uel Sambros Aethiopes ut Solinus habet) quadrupedes omnes ſine auribus, etiam elephanti, Plinius.

¶ Elephanto dentes utrinq; quatuor, quibus conficit cibum, atq; in farinæ ſpeciem molit. Duo præterea prominent grandes, quos mares grandiores reſimatosq́; habent: fœminæ minores, & contra quàm mares: uergunt enim deorſum, pronúq; deuiant, Ariſtot. Elephanto dentes intus ad mandendum quatuor: præterq; eos qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti atq; proni, Plin. Statim cum natus eſt elephantus, dentes habet: quanquam grandes illico perſpicuos obtinet, Ariſtotel. Dentes exerti ſunt apro, hippopotamo, elephanto, Plinius. Duos ei dicũt prominere exertos, quos alij dentes, alij cornua uocant, Aelianus. Sunt autem illi in ſuperiore mandibula, Vartomannus. Quemadmodum duobus dentibus apri, ſic elephanti armantur, ſed ſitu contrario: illis enim in ſublime feruntur, his deorſum retorquentur, Gillius. Eorum qui ſunt confirmata ætate, ea magnitudine dentes exiſtunt, uicem ut poſtium præſtent in domicilijs (quod capite quinto etiam ex Plinio confirmabimus,) & pro palis Nigritæ ad ſepimenta utantur: ſæpe enim ad longitudinem decem pedum augeſcunt, Gillius. Grandia taurorũ portant qui corpora, quæris An Libycas poſſint ſuſtinuiſſe trabes? Martialis de dentibus eboreis. Innominatus quidam cuius liber de terra Sancta Italicus extat, ſcribit ſe uidiſſe dentem elephãti à Veneto quodam mercatore ducatis, id eſt denarijs aureis, ſex & triginta emptum, longitudine dodrantum ipſius quatuordecim, craſſitudine dodrãtum quatuor: tanto pondere ut humo tollere non potuerit. Vartomãnus ſcribit uiſos ſibi in Sumatra inſula duos elephanti dentes qui ambo appenderint libras trecentas & triginta ſex: libram autem quantam accipiat non exprimit. Paluſtrium elephantorum dentes liuidi ſunt, rari, tractuq́; (forte tractatu) difficiles, & in pleriſq; partibus foramina ſunt: in alijs uerò partibus quaſi grandinis grana tumores quidam inſurgunt, & arti minimè obtemperant. Montanorum uerò minores ſunt dentes, uerum & ſufficienter albi ſunt, & nihil in eis difficile inuenitur. Optimi autem omnium ſunt campeſtriũ elephantorum dentes: maximi enim albiſſimiq́; ſunt, & incidi faciles, ut nullo labore in quancunq; manus uoluerit partem deducantur, Philoſtratus Alemano Rhinuccino interprete. Ex elephantino genere cornua fœminæ maius pretiũ quàm maris habere fertur, Aelianus. Abijciunt ea decimo quoq; anno & defodiunt, ut inferius dicam. Prædam ipſi in ſe expetendam ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis, quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tantò antiquior & conſuetudo melius dentes, Plinius libro 8.

Libro

Libro quidem nono, Elephantos & arietes (inquit) candore tantum cornibus assimulatis, in Santonum littore reciprocans destituit Oceanus. Quoniam autē de ambabus belluis (ut scribit Massarius) scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephāti marini Plinius hîc cornua uidetur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse uideretur. Nam si dentes elephantorum dixisset, opus fuisset, arietum quoq; cornua expressisset: sed tolerabilius Plinio uisum utrisq; animalibus seruiendo cornua appellare: quod alibi etiam hac de causa fecisse uidetur, dentes elephanti cornua impropriè nuncupando, ut libro decimooctauo quando ait, Atq; cum in arbores exacuant limentq; cornua elephanti, & duro saxo rhinocerotes: ne si dentes elephanti dixisset, rhinocerotes quod cornua non dentes exacuunt, similiter exclusisset. Sed quando de solis elephantis loquitur, dentes propriè appellat, ut libro octauo, (unde eius uerba paulò ante retuli.) Dentes quoq; Aristoteles secundo de historia appellauit: & tertio de partibus animal. elephanto cornua natura esse negata dixit, quod magnitudinis ipsius exuperantia ad necem arcendam sufficeret, Hactenus Massarius. Iuba dentes elephantorum cornua esse arbitratur, eò quod à temporibus nascantur. Acuere autem ipsa elephantes dicūtur, quod nulli alij insit animalium, permanere eadem etiam quæ primitus nascuntur, nec decidere sicut dentes ac rursus nasci. Ego autem his rationibus nequaquam assentior. Cornua enim etsi non omnium animalium, ceruorum saltem decidunt ac renascuntur. Dentes autem, in hominibus quidem decidunt ac renascuntur omnes, aliorum uerò animalium nulli contingit ut dentes cæteris eminentiores, quas sannas uulgò dicimus, aut gemini etiam sponte cadāt: quod si forte uiolentia quadam coacti ceciderint, non renascuntur: armorum instar natura maxillis eos inseruit. Insuper cornua lineam quandam ueluti torno impressam singulis annis circa radices obducunt, quod oues etiam, capræ, bouesq; testantur, dens autem lenis politusq; oritur, & nisi uiolenter frangatur talis permanet: materiam enim substantiamq; lapidis parere uidetur: Cornua insuper ea tantum habent animalia, quibus duplex bifidaq; est ungula: Elephas uerò quinque habet ungues & plantam multipliciter scissam, ne altius pedes imprimat, si quando in humido solo forte constiterit. Præterea natura cornutis omnibus animalibus perforata, & in medio uacua ossa supponens, supra quæ extrinsecus cornu producitur: elephantorum autem plena & per omnes partes similia ossa sunt: quod si illud extrinsecus quis adapertum inspiciat, in medio tenue foramen (σύριγγα) inueniet, sicut in dentibus esse uidemus, Hæc Philostratus libro secundo de uita Apollonij, ex interpretatione Alemani Rhinuccini, quam licet non probem, ea tamen quod Græcum exemplar ad manum non esset necessariò usus sum. In elephante nō potius dentes quàm cornua, teste Aphrodisiensi, appellari debent, Grapaldus. Quos dentes multi dicunt, cornua sunt, Varro libro tertio de lingua Latina, item Aelianus: qui & cornuū medullam in elephantis edendo esse scribit. Quicunque (inquit Pausanias) elephantum ossa quod ex ore promineant dentes potius quàm cornua esse putant, considerare debent alces mares (fœminæ enim ijs carent) sua habere cornua in superciliis: Aethiopicos uerò tauros in naso sita: ut non ualde mirum sit eadem elephanto ab ore prominere. Accedunt & hæc argumenta assertioni nostræ: Cornua annorum circuitu animalibus nonnullis decidunt & renascuntur, in quo genere ut ceruos & dorcades esse constat, sic nos etiam elephantos ponimus. Dentes certe animalium adultorum nulli solent renasci. Quomodo igitur renascerentur hæc elephanti ossa, si dentes, non cornua essent? Sed igni etiam dentium natura non concedit (quod si cogas dilatari, franguntur, Oppianus:) at cornua ut boum sic elephantorum, ex rotundis fieri plana, & in alias uerti figuras ui ignis possunt. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, at cornua non uidemus ex maxillis nasci (In Gręco non legitur negatio, sed uidetur mihi deesse, quamuis Cælius sine negatione uerterit, Gillius dissimulanter præterijt:) Sciendum est autem cornua elephanti à temporibus supernè descendere (ῥίζαι μὲν πρώτιστον ἀπ' κροτάφων πεφύασιν, ἐκ μεγάλων μεγάλαι, φηγῶν ἄπο, Oppianus:) & ita foras tendere: quod quidem non auritus sed oculatus testis scribo: Nam cranium elephantis accuratè consideraui in Campania in templo Dianæ, quod triginta plurimū stadijs distat à Capua metropoli Campaniæ. Elephas itaq; ut magnitudine & specie corporis à cæteris animalibus permultū differt, sic diuersum etiam & peculiarem sibi cornuum habet exortum, Hucusq; Pausanias lib. 1. Eliacorum: Eundem locum Cælius transtulit lib. 13. cap. 18. Eisdem argumentis Oppianus utitur lib. 2. de uenatione, ubi elephantum inter cornuta animalia describit.

¶ Linguam perquam exiguam elephantus habet, atq; interius positam quàm in cæteris sit, ita ut uix eam uidere possis, Aristot. Lingua ei bene exigua est, Aelianus. Lingua lata elephanto pręcipuè, Plin. ¶ Proboscis, προβοσκίς, in elephanto uocatur à Græcis & Latinis nasus elephāti, uel potius pars à naso porrecta demissaq; terram uersus: sic autem uocatur quod ea ante se extensa pascatur, hoc est cibum potumq; ori admoueat. Plinius nunc proboscidem, nunc manum uocat: ut libro 8. cap. 7. Proboscidem (recentiores quidam codices promuscidē habent, Proboscidem, inquit Cęlius 3. 30. nos etiam promuscidem dicimus, ratione qua b. transit quandoq; in m. unde κύβινδιν illi, nos cymindin pronuntiamus: Hæc ille sine authore. Ego cybindin apud Græcos legere non memini, sed cymindin tātum: quanquam Hermolaus cybindin apud Aristotelem scribi ait, deprauato forsan codice usus. Promuscidis quidem uocabulum apud Vitruuium etiam, & in Gazę translatione ex Aristotele reperitur) eorum, inquit, facile amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Et alibi,

Mandunt ore: spirant, & bibunt, odoranturq; haud impropriè appellata manu. Ita promuscide tanquam manu utitur, Gillius ex Aeliano. Eadem ratione pronomęam Græci hanc partem uocant, quibus νέμεσθαι idem quod βόσκειν, id est pasci significat. Προβοσκὶς, ἡ τοῦ ἐλέφαντος προνομαία, Suidas & Varinus. Vel, ut Hesychius habet, τὸ ἐκτεταμένον καὶ προβεβλημένον τοῦ ὄψεως τοῦ ἐλέφαντος. Προνομαία καὶ προβοσκὶς, ἡ τοῦ ἐλέφαντος ῥὶς, Varinus: Hesychij lectio corrupta est. Inuenias tamen etiam de alijs animalibus proboscidis nomen usurpatum. Varro se inuenisse ericium cum proboscide scribit, ut Nonius citat. Proboscis, ut apud Athenæum legimus, quæ & pronomæa, elephantum est, propriè uerò etiam de musca & lolligine profertur: & ut idem alibi habet, de sepia quoq;: De musca quidem Lucianus usurpauit. Habet elephas talem tantamq; narem, ut ea manus uice utatur: quippe qui non nisi ad os illam admouens, & bibat, & edat: suo etiam rectori eam erigit, atq; offert: & arbores quoq; eadem prosternit: & quoties immersus per aquam ingreditur, ea ipsa edita in sublime, reflat, atq; respirat. Aduncíuscula parte sui postrema, naris hæc est, sed flecti non potest: cartilaginea enim, & proinde rigidiuscula est, Aristot. Et alibi, Elephantis prolixa ualidaq; naris augetur, eiusq; usus idem qui manus: ea nanq; cibos tam siccos quàm humidos colligunt, capiunt, & ad os admouent soli animantium omnium. Et rursus, Elephas prioribus pedibus non utitur loco manuum, sed nare sua. Promuscis eorum intus concaua suilli labri speciem similitudinemq; quandam gerit: mobilis est, ut modo relaxetur, modo contrahatur, Gillius. Τῶν δ' ἤτοι (ὀφθαλμῶν) μεσσηγὺς ὑπεκπροθέει μεγάλη ῥὶς, λεπτή τε, σκολιή τε, προβοσκίδα ἥν καλέουσι. Κείνη θηρὸς ἔφυ παλάμη, κείνη τὰ θέλουσι ῥηϊδίως ἔρδουσιν, Oppianus. Habet hoc animal quo loco alijs est nasus, partem quandam pendentem, angustam ac longam adeò ut ad terram pertingat. Hac pro manu utitur, & extrema eius parte sic omnia tractat, atq; ita rebus apprehendendis applicat, ut ne minima quidem numismata ipsum effugiant, quæ etiam sublata proboscide (sic partem eam uocant) rectori insidenti tradit. In fine perforata est, & animal ipsum per foramina illa uelut per nares respirat. Postquam autem mortuo elephãte usq; ad radicem partis ipsius dissecans, meatus, qui à foraminibus sursum feruntur, reperi non aliter quàm in nobis exitum habere duplicem: unum quidem qui ad ipsum cerebrum perueniebat, alterum autem in os perforatum, impẽsius adhuc naturæ artem sum admiratus. Vbi autem etiam didici, ipsum animal, cum fluuium, aut lacum profundum traijcit, ut totum ipsius corpus demergatur, per sublatam in altum hanc proboscidem respirare, naturæ prouidentiam intellexi, non in eo duntaxat quod partes omnes ipsius animalis pulchrè construxerit, sed quod ipsum etiam eis uti docuerit, Galenus ab initio libri septimi decimi de usu partium. Proboscis ei ad terram demissa, & anterius carnosa est: hac cibum potumq; assumit in os, quod ei sub ceruice est sicut sturioni. Eadem aliquoties nummum è terra tollẽtem uidi: & aliquando detrahentem ramum arboris, quem uiri uigintiquatuor fune trahentes ad humum flectere non potueramus: eum solus elephas tribus uicibus motum detrahebat, Vartomannus. Promuscis eius longa est decem cubitos, qua pro manu utitur in bello, cibo, & alijs operibus, Albertus: Hanc alibi calceum uocat, & plura de ea scribit libro 2. tractatu 1. cap. 1. de animalibus. Aquam, inquit, ea haurit, & aspergit uenatores aut circumstantes, &c. ¶ Duplici tum corde, tum sensu animi, elephantus esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum est, Aelianus. Galenus libro septimo Anatomicarum administ. scribit se ex elephanti dissecti corde magnum os exemisse, & quòd duos tantum uentriculos cor eius habeat, contra Aristotelem qui magnis animalibus tres attribuit. ¶ Elephanto etiam iecur sine felle: incisa tamẽ parte qua fel adhærere solet, humor felleus effluit plus minus, Aristoteles. Fel nõ ad iecur, sed ad pectus situm habere dicitur, Aelianus. ¶ Elephanto intestinum ita est sinuosum (συμφύσεις ἔχον) ut aluos habere quatuor uideatur: in hoc etiam cibus recipitur: nullum enim cõceptaculum cibi aliud separatim adest. Exta quoq; eidem suillis proxima, sed maiora. Iecur enim quadruplo maius bubulo est: & reliqua pari ratione, excepto liene: hic enim minor ex proportione est, Aristoteles. Plinius non iecur sed pulmonem eius quadruplo maiorem bubulo facit. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia, Plinius. ¶ Mammas duas habet paulò citra pectus, Aristoteles. Sub armis ei papillæ existunt, Aelianus. Elephas tantum mammas sub armis duas habet: nec in pectore, sed citra in alis occultas: Nulla in fœminibus (aliâs femoribus) digitos habentium, Plinius. Elephanto mammæ sunt sub armis duæ, tam mari quàm fœminæ, perquam exiguæ, nec pro corporis uastitate, ita ut eas à latere conspicere propemodum nequeas, Aristoteles. Et de partib. anim. 4. 10. Elephas, inquit, duas tantum habet, easq; sub armis: causa cur duas habeat, quod uniprolis est: cur non inter femora, quod multifidũ est: nullum enim inter femora habet, cui pedes discreti in digitos sunt. Cur supra sub armis, quod in ijs quæ plures obtinent mammas & primæ sunt, & plurimum lactis hauriunt quæ ea parte cõtinentur. ¶ Elephantus genitale equo simile habet, sed paruum: nec pro corporis magnitudine. Testes idem non foris conspicuos, sed intus circa renes conditos habet: quocirca initum celerius agit, Aristoteles. Testes intus habet propter pondus sui corporis, ut sit uelocioris coitus: tamen tempore coitus emittit eos, Albertus. Testes ei intus ad aluum nectuntur, Aristot. Et alibi, Testes intus habet ob suæ cutis duritiem, cum ex ea scrotum non posset fieri. Testes elephanto occulti, Plinius. Ctesias Cnidius planè mentitur ea quæ de semine elephanti scribit: ait enim usq; adeò durari siccescens, ut electro id est succino simile efficiatur, quod nunquam fit, Aristot. de generat. animal. 2. 2. Fœmina etiam elephantorũ genitale, ut cæteræ, inter femora habet, Aristot. ¶ Malleolos posterioribus imis cruribus

possidet,

possidet, Aristotel. ¶ Crura priora multò posterioribus longiora sunt, Aristoteles & Aelianus. ποδῶν γε μὲν οὐκ ἴσα μέτρα· ὑψόθι δὴ πρόσθεν πολὺ πλέον ἀείρονται, Oppianus. Pedes maiores priores, Plin. Cur anteriores ei pedes maiores ualidioresq; sint, causam reddit Albertus lib. 2. tract. 1. cap. 1. de animalib. Crura eius æquali infra supraq; crassamento, Vartoman. Magna sunt, & ex æquo ferè supra infraq; crassa columnarum instar, Albertus. Articulos crurum nō tam sublimes habent ut aliæ animantes, sed humiliores terram uersus, Vartoman. Elephas nō, ut aliqui retulerunt, agit: sed considendo crura inflectit: nequit tamen præ nimio pondere, utrunq; in latus æquilibrio quodā uergere: sed aut læuo incubat, aut dextro, atq; eo ipso habitu requiescit. Flectit hic certe suos posteriores poplites modo hominis, Aristoteles. Cæteræ quadrupedes, elephanto excepto, cōtrario modo quàm homines sua membra inflectunt, Idem. In posterioribus elephanto articuli breues: Idem poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuersum, Plin. Accidit quoq; motum præstari etiamsi nullus cruris inflexus agatur, quemadmodum pusiones serpere uidemus. Quinetiam elephanti ita se mouere diuturna hominum fama celebratur: quæ tamen falsò confirmata est, cum id genus animalium inflexu uel in scoptulis opertis uel in clunibus adducto sese moueant, Aristotel. in libro de communi animalium gressu. Elephanti crura osse continuo & inflexibili constant, Strabo. Genua elephanti non flectunt, uti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum usu opus fuit, quo uelut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum, Cęlius 4.12. Elephantos crura sine nodis articulisq; habere uanum est: imò uerò habent flexiones, & ut aliæ bestiæ, quū libet crura flectunt & erigunt: in ima enim propemodum cruris parte iunctiones & flexus habent, Gillius. Si cadant surgere non possunt, quoniā ossa solida & inarticulata habent: unde crura tibiásq; postquam iuuentam excesserint flectere nequeunt: Hinc est quod dormientes non recumbunt: defessi uerò magnis arboribus se applicant: Eas obseruant uenatores, & penè succidunt, ut innixæ eis belluæ cadant, & capiātur, Authores obscuri. Flexus post genua (poplites intelligo) negantur habere: quos forsitan habent laxos (lego, non laxos) sed strictos, & idcirco ab imperitis carere putantur: nam si prorsus non flecterent crura, gressus eorū non foret ordinatus, Alber. ¶ Similiter rotundis pedibus, ut equi, sunt: sed amplioribus, ut planta quoquouersum ad binos dodrantes accedat, Gillius. Pedes eorum inferius, magni orbis mensarij instar rotundi sunt, Vartoman. pomi instar, Author obscurus. ¶ Elephas animal multifidum est, Aristoteles. Digiti eius indiuisi, ac leuiter formati, nec ungues omnino sunt, Idem. Omnia digitos habent quæ pedes, excepto elephanto. Huic enim informes, numero quidem quinq;, sed indiuisi, ac leuiter discreti, ungulisq; non unguibus similes, Plin. Singulis pedibus numero quinq; digitos indiuisos leuiterq; discretos habent, Aristot. & Aelianus. Ex quo fit, ut animal sit minimè ad natandū habile, Aelian. Quinq; ungues habēt, & pedem multipliciter scissum, ne si quando in humido solo constiterint, altius pedem imprimant, Gillius. Vartomannus totidē ungues & corneos eis esse scribit. Quamuis in multa diuidant pedem, natura tamen digitos coniunxit, ut pes ualidior esset, Albertus. Bisulca sunt, ut equus, asinus, elephantus, Aelianus ut Gillius uertit: sed quoniam locus, ut apparet, corruptus est, inspici moneo Græcū exemplar, si qui habent. ¶ Caudam habent similem caudæ bubali, trium forte dodrantum longitudine, paucis in extremitate pilis, Vartoman. Nullum tergori setarum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum: sed cancellata cute in rugas arctata enecant, ut superius ex Plinio retuli.

C.

Amat amnes hoc animal: & quanquam non fluuiatile sit, tamen riparium dici potest, Aristotel. Gaudent amnibus maximè, & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinē corporis non possint, Plin. ¶ Barrire elephanti dicuntur à sono uocis, Festus. Hinc & ipsi elephanti barri uocantur, ut supra dixi. Et barrus barrit, Author Philomelæ. Citra nares ore ipso uocem elidit spirabundam, quemadmodum cum homo simul & spiritum reddit, & loquitur. At per nares simile tubarum raucitati sonat, Aristot. Citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati, Plin. Clamor autem, quem quidam barrhitum uocant, prius non debet attolli quàm acies utraq; se iunxerit, Vegetius 3.18. Hunc exercitus clamorem Festus non barritum, sed barbaricum uocat, quod eo genere barbari utantur: & forte similiter apud Vegetium legendum. Quàm terribilis in pugna sit elephantorum stridor, ut Marcellinus uocat, capite quinto dicam. Ἐλέφας τετριγώς, elephas stridens uel barriēs, apud Philostratum. ¶ Truncos gratissimo in cibatu habent: Palmas excelsiores fronte prosternunt, ac ita iacentium assumunt fructum, Plinius & Solin. Quænam in cibo eis noxia aut uenenosa sint, inferius in tractatione de morbis ipsorum exequar. Cum eos cætera pabula defecerint, radices effodiunt, quibus pascūtur: E quibus primus qui aliquam prædam repererit, regreditur, ut & suos gregales aduocet, & in prædæ communionem deducat, Aelianus. Dentium alterum acutum ad propulsandas iniurias seruant, altero radices effodiunt & arbores extirpant, Idem. Lusitani regis liburnicæ inter alia meridianæ illius nauigationis miracula, melones in Aethiopia nobilissimos haberi prædicant, quorum odorem elephantes sagacissimi olfactus animal, de longinquo sentiant: aduolantesq; cucumeraria tota depopulentur ac proterant, Hermolaus in Dioscorid. Elephantis cicuribus præter alios cibos hordeum datur. Elephantus eodem pastu modios Macedonicos (hordei, ut Aelianus addit) nouem, quod plurimum edere po-

test. Sed tantum dare periculosum est: sex aut septem dedisse modios, in usu frequenti satis est: sed farinæ non plus quàm quinq;: uini etiã quinq; mares, quę mensura heminas continet sex, Aristoteles. Animalium maximè odere murem: & si pabulum in pręsepio positum attingi ab eo uidere, fastidiũt, Plin. Farinam similem minutissimo pulueri permixtam separat optimè, ita quod farinam in pastum colligens nihil admittit de puluere, Obscurus. Elephanti postquam cicures euaserunt, panibus maximis, hordeo, caricis, uuis, cæpis, allijs, iunco, palma, hederaceis folijs uescuntur, Aelian. Apud Indos tractus est, cui nomẽ est Phalacrus, quasi Latine caluus: eoq; ita appellatur, quòd qui herbam in eo nascentem gustauerit, & pilos & cornua amittit. Itaq; elephanti, nisi cogantur, non accedunt ad locum illum, imò uerò prope cum accesserint, perinde atq; homines prudẽtissimi, ab omni illius loci germine refugientes, pedem referũt, Aelian. ¶ Iam quidam amphoras (metretas, Aelianus) aquæ mensuræ Macedonicæ quatuordecim eodem hausit potu, & rursus à meridie eiusdem diei octo, Aristoteles. Claræ & nitidæ aquæ potio elephanto inimicissima est, nec prius bibit quàm conturbarit: turbida enim & sordida, ei suauissima est: proinde cum ad flumen aut lacum accesserit, cœnum pedibus perturbat, Aelian. Huius rei causam Simocatus adfert, quòd in aqua pura suam ipse umbram extimescat: ideoq; solere Indos cum traijcienda est aqua, obscuram & illunem obseruare noctẽ. Sine potione octo dies fert, Aelian. Elephantus quidem gregarius assuefactus, aquæ utitur potione: Ei uerò qui ad bellum certat, non modò ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij uini usus indulgetur, Aelian. Et alibi, Potionem, inquit, qua ipsi pro uino utuntur, ideò ipsis largiuntur, ut ad prælium audaciores efficiantur. Elephantes & simiæ uini potu inebriantur, ut Athenæus citat ex Aristotelis de ebrietate libro. Recens captos zythi potione cicurari, capite quinto dicam. ¶ Omnia bene olentia amant, unguentorum & florum odore permulcentur, Aelian. Et rursus, Flores eis dantur, atq; in prata ad legendos flores, quia suauitatem odorum amplexentur, aguntur: ipso enim odoratu flores internoscentes colligunt, atq; etiam hos lectos in calathum inferunt, quem eorum rector sustinet. Postquam hunc floribus compleuerint, tanquam uindemia facta, lauatione similiter atque homines lauti delectantur: Vt uero ea usi reuerterint, eò ubi quasillum floribus plenũ reliquerint, expetunt. Quod si rector afferre tardauerit, barritum edunt, neq; prius cibum sumũt, quàm eis quispiam quos collegerint flores attulerit, eos allatos de quasillo tollẽtes sui præsepis labra ornant. Hanc nimirum cibo suauitatem ex his bene olentibus comparantes, stabulum ubi diuersantur, floribus permultis sternunt, Hæc Aelian. Sagacissime odorantur (quod forsitan propter nasi longitudinem eis contingit, ut auritis acutius audire) & uenatorum insidias hoc beneficio fugiunt, herba quam senserint humanis calcatam uestigijs euulsa, & per manus deinceps tradita, ut capite quarto ex eodem authore dicemus. ¶ Velocitate non quisquam tanta est, quem non uel suo tardo gradu assequantur, Gillius. Agminatim oberrant, Solin. ¶ Nare propter magnitudinem corporis non possunt, Plin. Digiti pedum eis indiuisi leuiterq; discreti, ex quo fit ut ad natandum minimè sint habiles, Aelian. Incedit etiam per aquã, & eatenus mergitur, quatenus eius promuscis superat: reflat enim per eam, & spiritum accipit & reddit, sed natare satis pondere sui corporis non potest, Aristoteles. In naueis autẽ immittuntur, ponte utrinq; ramis frondescentibus adumbrato, ad fallẽda huiuscemodi animalia: hoc enim ipsum cum uident, se per terram, quia eis hæc mare uidendi facultatem adimant, etiam nunc iter facere arbitrãtur, Aelian. ¶ Somnum erecto corpore capiunt: quia operosum eis esset decumbere, simul & deinde à cubitu exurgere graue, Aelian. ¶ Dormituri non recumbunt, defessi uerò arboribus magnis se applicant, quibus succisis cum cadũt surgere nequeũt, Obscurus.

¶ Nec adulteria nouère, nec ulla propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris uis (nam & homines ab eis amatos constat, ut cap. 4. indicabimus,) Plinius & Solin. Ab omni immoderata libidine castissimi sunt. Nunquam enim, neq; ut constupratores, neque ut itẽ ualde lasciui societatẽ ueneris cum fœmina faciunt, sed tanquã generis successione carentes, liberis procreandis dant operam: sic hi, sua stirps ut ne deficiat, complexu uenereo iunguntur: Neq; id sanè plusquam semel in uita, & eo duntaxat tempore, cum se iniri fœminæ patiũtur, Aelian. Mas quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit, Aristot. Vt quisq; uxorem impleuit, nõ eam amplius attingit, Aelian. Idem alibi, Cum libidinis furore ardent, incursu parietes euertunt, & similiter atq; aries frontis ui atq; impressione palmas prosternunt. Ad coitum, inquit Aristoteles, efferari solent: quamobrem apud Indos ijs haudquaquam permitti initum aiũt: libidinis enim rabie agitati, casas prosternunt male conditas, pluraq; alia incommoda faciunt: mitigari pabuli copia narrantur: plagis etiam temperant, adductis alijs quibus ferire præcipiant, Aristot. Elephantum quamuis raro amare ferunt, quoniam, ut antè dictum est, libidinum moderatione temperatus sit: tamẽ ipse illud admirabile, amore plenum audiui, quod consequitur: Vir uenandi elephantos haud imperitus, scribit se, cum ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniam ad uenandos elephantos allegatus esset, ex elephantino genere, adolescentem formosam uidisse, coeuntem cum elephãto & adolescente & pulchro: alterum uero seniorem, quia huius siue amator siue maritus esset, ut se spretum, ignominiæ loco hoc tulisse: quare acriter animo incitatum impetum fecisse, ut nihil proprius factum fuerit, quàm nos, inquit, omnes perderet, sicq; incurrisse in illum formosum riualem suum, pugnamq; edidisse tanquam eum qui de amica sibi erepta doloribus acerrimis premitur: adeoq; infestis animis utrunq; cum altero pugnam commisisse, ut ex impetu cornibus ambo mutilarentur. Neutrum ideo

non

non uiciſſe, quòd multa uerberatione eos uenatores diſtraxerint. Poſtea autem quàm amiſſis armis in poſterum inutiles ad conferendam quaſi manum inter ſe facti eſſent, riualitatem amantium conquieuiſſe. Domantur rabidi fame & uerberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis (quærendũ an rectè hic legatur, catenis, malim plagis, ex Ariſtotele, id eſt uerberibus, quam uocem Plinius etiam proximè ante poſuit) coerceant: & aliás circa coitus maximè efferãtur: & ſtabula Indorum dentibus ſternũt. Quapropter arcẽt eos coitu, fœminarumq́ꝫ pecuaria ſeparant, quæ haud alio modo quàm armentorũ habent, Plin. Pudore nunquã niſi in abdito coẽunt, Plin. Aperte porrò ac palàm in aliorum oculis non coẽunt, ſed ſecedentes, aut ſeſe in arbores denſas, & frequentes occultant, aut in concauum locum, & profundum, ad occultandos eos facultatem habentẽ, ſe abdunt, Aelian. Solitudines petunt coituri: ſed præcipuè ſecus flumina, & qua paſci conſueuerunt, Ariſtot. Coẽunt locis occultis & paluſtribus, Vartoman. Elephas fœmina in coitu ſedet (ſe ſubmittit) & equitat ſuper eam mas: quam ob cauſam fœmina deſcendit in foueam aliquam, ut mas cõmodius ſuperueniat. Præcipuè uerò in aqua iniri deſiderat, unde cum fœminæ tum mari maximè commoditas accedit: nam is & coiturus per aquam facilius tollitur, & poſt coitum facilius deſcendit, Albertus. Ἐλέφας τὸ ζῶον ἐλέβας τὶς ὤν, διὰ γὰρ τὸ βάρος ἐν ὕδατι ἑλώδει τὰς ἐπιβάσεις, τουτέστι τὰς μίξεις, ποιεῖται, Etymologus. Et rurſus, παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ. ἐπιβαίνει γὰρ αὐτῇ, οὐκ ἐπὶ γῆς διὰ τὸν ὄγκον: ἀλλ' ἐπὶ ὕδατος ἑλώδους, ὅπου νέμονται, καὶ γίνεται εἰκότως κοῦφος. hoc eſt, Coẽunt, nõ in terra propter corporis grauitatem: ſed in aqua paluſtri, ubi etiam paſcuntur: quod (aqua attollẽte corpus maris cõſcenſuri fœminam) leuiores nimirum fiant. Cõtigit aliquando (uerbis utor Alberti ex Auicenna) marem coire cum fœmina in regione quæ dicitur Virgea de Caureryuyz: quod quidem mirum uidebatur, cum aliàs extra terram natalem ſuam, hoc eſt Indiam, coire non ſoleant. Tum temperis uero extra Indiam in regionem Coraſcenorum, & finitimam educti coibant: Mas fœminã ſaliens culmo (proboſcidem puto intelligit, cum in ſingulari numero proferat: nam alibi dentes eius ſiue cornua barbari culmos appellant) caudam eius remouit, Hæc Albert. Proli operam daturi Orientem uerſus pergunt ad proximum Paradiſo locum, ubi inuentã mandragoram fœmina prior guſtat, deinde perſuaſus ab ea mas, ſic miſcentur & fœmina concipit, ut nugatur Author obſcurus libri de natura rerum. Elephantus tam mas quàm fœmina incipit coire anno ætatis uigeſimo, Ariſtot. Et alibi, Elephantus fœmina incipit coire anno, aut duodecimo, cum celerrimè: aut quintodecimo, cum lẽtiſſimè. Mas quinq́ꝫ aut ſex annos natus ſuperuenit ineunte uere. Mas coit quinquennis, fœmina decẽnis, Plin. Venerẽ ante annos decem fœminæ, ante quinq́ꝫ mares neſciunt, Solin. Mas coitum triennio interpoſito repetit: Quam grauidam reddidit, eandem præterea tangere nunquam patitur, Ariſtot. Mari tempus coitus eſt cum domi detentus fuerit, & ſæuierit: tunc etiam pingue quiddam emittit per ſpiramentum quod ei ſecundum tempora eſt: Fœminę uerò cum hic idem meatus apertus fuerit, Strabo. Βαίνεται δὲ ἐλέφας ἦρος ὥρῃ, καθάπερ βοῦς ἢ ἵππος, ἐπεὰν τῇσι θηλέῃσιν αἱ παρὰ τοῖς κροτάφοισιν ἀναπνοαὶ ἐκπνέωσιν, Arrianus in Indicis. Coẽunt & pariunt ut equi, plurimum uere, Strabo. Coẽunt, non ſicut quidam putant promiſcuè, ſed uelut equi, & reliquæ quadrupedes, Diodorus Siculus interprete Pogio. Græcũ exemplar deſyderabam. Subſidit fœmina, clunibusq́ꝫ ſubmiſſis inſiſtit pedibus, ac innititur: Mas ſuperueniens cõprimit, atq́ꝫ ita munere uenereo fungitur, Ariſtot. Elephanti, cameli, tigrides, lynces, rhinocerotes, auerſi coẽunt, Solinus ex Plinio: qui auerſa eis genitalia eſſe adijcit. Fœmina initur biennio quinis, ut ferunt, cuiuſq́ꝫ anni diebus, nec amplius: ſexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen, Plin. Biennio coẽunt, quinis, nec amplius, in anno, diebus, nõ prius ad gregarium numerum reuerſuri, quàm uiuis aquis abluantur, Solin. Ferendi uteri tempus alij annum & ſex menſes, alij triennium ſtatuunt: cauſa quamobrem incertum hoc ſit, quod non pateat coitus, Ariſtot. Et alibi, Vterum biennio gerit: parit ſingulos: uiuiparum nanq́ꝫ eſt. Vterum gerunt menſes, ut minimum, ſedecim: ut plurimum, octodecim, Strabo, Diodorus Siculus, & Arrianus in Indicis. Decem annis geſtare in utero uulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio, nec amplius quàm ſemel gignere, pluresue quàm ſingulos, Plin. Eadem apud Solinum & Iſidorum lectio eſt. Κυΐσκονται δεκαετίαν, id eſt, Decennio graueſcunt utero, Oneſicritus apud Strabonẽ: Interpres non rectè tranſtulit, Concipiunt decimo anno. Hinc natum prouerbium, Elephanti celerius pariunt, de quo infra. Audiui ſæpe hoc uulgo dicier, ſolere elephantum grauidã perpetuos decem eſſe annos, Plautus in Sticho. Biennium gerere uterum audio: alij ſeſquiannum tantum grauidas eſſe aiunt, Aelian. Parit enitens poſterioribus cruribus, & ſubſidens cum dolore, Ariſtot. Partus in caput procedit ad lucem, Aelian. Animalia quo maiore corpore, eò minus fœcunda ſunt: ſingulos gignunt elephanti, cameli, equi, Plin. Vnicum ueluti equę pariunt, quem nutriunt matres annis ſex, Diodorus Siculus interprete Pogio. Ad annum uſq́ꝫ octauum lactant, Arrianus in Indicis. Apud Strabonem legitur, ſenis mẽſibus fœtum à matre nutriri. Partus magnitudo eſt inſtar integræ ætatis & iuſtæ magnitudinis porci, Aelianus: uel, ut Ariſtoteles, magnitudine uituli: Idem alibi clarius, bimeſtris aut trimeſtris uituli magnitudine eſſe ſcribit. Elephanti, ut diximus, pariunt ſingulos, magnitudine uituli trimeſtris, Plinius: anniculi, Aelian. Statim ut natus eſt, cernit & ambulat, Ariſtot. Ore ſugit, non promuſcide, Idem & Aelian. Elephantus in quadrupedum genere ex minimo maximus euadit: ut ex aquatilibus, crocodilus: ex uolucribus, magna ſtruthio, Aelian. Cum ſunt in catulorum (uitulorum potius: nam adulti etiam boues Lucæ dicuntur) metu, infeſtiſſimi ſunt, Idem. Et alibi, Nec uerò ſi quis fœtum à

partu recentem contigerit, matres indignantur. Plane enim noſcunt non animo quidem lędendi contrectari, ſed ad ludicram delectationem, & blanditias ſuſcipi, eſſeq; hominis naturam ea excelſitate animi, ſuo ut partui adhuc tantillo incōmodare nollet, Aelia. Fœmina parturiēs ingreditur aquam uſq; ad ubera, & illic parit metu draconis: qui extra aquam parienti fœtum deuoraret. Mas etiam à pariente non recedit, propter ſerpentem, qui inimicus eſt eius ſicut draco, Author obſcurus libri de nat. rerum. Elephantorum fœminæ proximè uias, quò carniuoras beſtias minimè accedere ſciunt, fœtus comprimis ędunt, &c. Interpres libri Plutarchi Vtra animalium prudentiora, &c. ſed falſus eſt cum hæc ἐλάφων (ut in noſtro etiam codice Græco Baſileæ excuſo legitur) id eſt ceruorum, non elephantum natura ſit. In Mauritania quemadmodum quotannis ceruis, ſic decimo quoq; anno cornua elephantis excidere ſolere aiunt. Itaq; hi in cornua incumbentes, uſq; adeo ea impellunt & defigunt in terram expoſitam in planiciem, quoad illa ipſa occultauerint. Nam præ cæteris camporum patentium æquora & paluſtria amant, Aelianus. Et alibi, Locum (inquit) in quem abſtruſerunt & repoſuerunt cornuum theſaurum pedibus exæquant & complanant. Terra autem quod ſit feraciſſima, poſt paulum herbam proferens, abditorum cornuum aſpectum uiatoribus adumbrat. Eorum peruestigatores, qui ſane ad illorum inſidias & aſtus prudentes ſunt, in eum locum in quem cornua defoſſa ſuſpicantur, utribus aquam deportant, & uero alium aliò ex utribus diſpertiunt & diſponūt, atq; ibi commorantur: Alius quidam dormiens, alius potans, alius cantiunculam canens ſuos amores meditatur. Quod ſi cornua ſint alicubi prope defoſſa, quadam mirabili illecebra ex utribus ſic aquam eliciunt, ut uaſa exiccent & exinaniant. Ii autem qui cornua exquirunt, ſtatim ſine canibus ſagaciſſime prædam odorati, locum illum perfodiunt, & optatum conſequuntur: ſi uero utres permanſerint pleni, eos inde transferentes, aliò ſe conferunt, Hæc Aelianus.

¶ Fœmina elephas mare multò robuſtior, alacrior, & magis magnanima eſt quàm mas. Et fœminæ quædam in hoc genere planè uiriles ſunt, Vartomannus. Nō modo fœminę maribus ferociores, ſed ad onerum uectiones etiam fortiores exiſtimantur, Gillius. Mas tamen prælijs aptior eſt, utpote altior, Obſcurus. Euertit ædificia elephantus, dentes admouens magnos: palmas uerò ſua frōte impellit, donec declinet, tum pedibus inculcans proſternit in terram, Ariſtoteles. Aelianus hæc cū præcipuè facere ſcribit, cū libidinis furore ardet. Palmas excelſiores fronte proſternūt, ac ita iacentium aſſumunt fructum, Plin. In bello etiam roboris & fortitudinis facinora deſignat egregia, & aliâs ad imperium. Proboſcide quantum poſſit, ſupra retuli. Vnus ſanè animalium omnium, ut maximus, ſic robuſtiſſimus eſſe uidetur. Vidi (inquit Vartomannus) nauem palangis impoſitam (ſi rectè uerto) à tribus elephantis in genua demiſſis, frontibus annixis, è mari in littus protrudi. Oppianus ſylueſtres elephantos ſcribit, fagos, oleaſtros, & palmas dētibus ſubuertere radicitus, θηκτῇσιν ἀπ᾽ ἐρείπιας γενύεσσιν. γένυας dentes uocat per ſynecdochen, continens pro cōtento. Quò magis oneratus eſt, tantò firmius incedit: in dorſo geſtat turrim ligneam, quę homines triginta & uictum quantum ſatis eſt contineat, cum armis inſtrumentiſq; bellicis, Author obſcurus. Tā ualidi ſunt, ut in cruce (lego turre) lignea ſuper ſe ferant homines duodecim & amplius, ita quod aliqui magni quadraginta homines poſſe portare dicuntur, Albertus. Indorum regem hoſtibus bellum inferentem, bellatorum triginta milia elephantorum antecedunt: tum uero maximorum & fortiſſimorum tria milia ſubſequuntur, ad hoſtiles muros ipſo incurſu euertendos inſtitutorum: cum enim rex iubet, euertunt. Idq; ſe audiuiſſe Cteſias ſcribit: idemq; Babylone ſe uidiſſe dicit, palmas ab his ad moderatoris ſui iuſſum uiolentiſſimo impetu extirpatas, Aelianus. De ui & robore ipſorum ad belli uſum, plura adferam capite quinto.

¶ Elephantem alij annos ducentos uiuere aiunt, alij trecentos, Ariſtoteles & Aelianus. Vt longiſſimum, annos circiter ducentos uiuit: ſed multi ante hoc tempus morbo pereunt, Arrianus in Indicis. Viuere elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & uiginti aiunt: fœminas etiam ferè totidem, Ariſtot. Florere ætate circa ſexageſimum narrant, Idem & Aelianus. Viuunt plærìq; quantum longæui homines: quidam (qui maximè ſeneſcunt, Diodorus Sic.) ad ducenteſimum perueniūt annum. Ariſtoteles uiuere ducentis annis, & quoſdam trecentis exiſtimat: Iuuenta eorum à ſexageſimo incipit, Plin. Viuunt in annos trecentos, Solin. Oneſicritus dicit eos ad trecenteſimum annum uiuere, raros ad quingenteſimum: circiter ducenteſimum robuſtiſſimos eſſe, Strabo. Iuba rex Elephantum ſcribit patri ſuo fuiſſe, qui multa ſecula uixiſſet, nempe qui emanaſſet, & per manus traditus fuiſſet, uſq; ab huius alta ſtirpe. Et Ptolemæo Philadelpho Aethiopem elephantum fuiſſe, qui uel multas ætates uixiſſet, uel ex hominum conſuetudine, uel inſtitutione manſuetiſſimum: atq; idem ipſe ait, ſe uidiſſe elephantum Seleuci, cognomine Nicanoris, qui uſq; ad Antiochorum poſtremam expugnationem uixiſſet, Aelianus. De elephantorū ætate, quod longiſſimæ uitæ ſunt, ab alijs pluribus ſcriptum eſt: ueruntamen qui habitant apud urbem Taxilam, omnium Indiæ urbium maximam, elephantum inueniſſe perhibent, quem uittis ac myrteis coronis indigenæ ornabant, aſſerentes unum ex his eſſe, qui pro rege Poro aduerſus Alexandrum pugnauerat: quem propterea quod in pugna promptiſſimè uerſatus eſſet, Alexander Soli dedicauit. Eſſe autem illi torques aureos circa dentes, ſeu potius cornua libeat appellare, & in torquibus literas Græcas inſculptas, hæc uerba referentes: Alexander Iouis filius Aiacē Soli. Hoc enim Aiacis nomen ipſe elephāto impoſuit, magnum magno nomine exornans. Conijciunt autem indigenæ annos quinquaginta ſupra trecentos, ab ea quam diximus pugna ad ea tempora interceſſiſſe, cum tamen ſcire nō poſſint quot fuerit natus an-

nos

nos quando pugnæ interfuit. Iuba uerò quondã rex Libyæ in scriptis retulit, equites Libycos quandoq; elephantis insidentes, inter se pugnasse, fuisseq; alteri elephantorum parti turrim dentibus insculptam, alteri uerò nihil: cumq; nox pugnantes occupasset, partem quæ turrim in dentibus gestabat superatam, in Atlantem montem confugisse: se uerò post id tempus annos quadringentos ex ijs unum cœpisse, qui aufugerant, & insigne illius dentibus insculptum inuenisse, quasi nuper fabricatum, nullaq; ex parte consumptum, Hæc Philostratus lib. 2. de uita Apollonij. Candore dentium intelligitur iuuenta, Plinius & Solinus.

¶ Multis morbis obnoxij, & prorsus difficiles curatu sunt, Strabo. Hyemis ac frigoris impatiẽs hoc animal esse dicitur, Aristoteles, Aelianus, Solin. Frigoris impatientes: maximũ hoc malũ, inflationemq;, &c. sentiunt, Plin. Anni æstiui tempore cum calor à sole intenditur, & æstus ingrauescit, tum elephanti ad calorem frangendũ inter se crasso perfundũtur cœno, quo partim uim caloris depellant, partim uel umbrosis speluncis, uel arboribus quæ ramorum frequentia eos opacare possint, refrigerentur. Complures eorum morbos uinum nigrum epotum curat, Strabo. Aelianus post mentionem de uulneribus eorum & oculorũ morbis factam, Cæteris (inquit) quibus tentantur morbis, uinum nigrũ medetur: (idem testatur Arrianus in Indicis.) Quòd si hac medicina ex morbo non liberantur, insanabiles sunt. Elephas chamæleonte cõcolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic ueneno suo, Plin. Si quis casu chamæleontem deuorârit, uermem elephantis ueneficum, oleastro sumpto pesti medetur, Solin. Cruciatum in potu maximũ sentiunt hausta hirudine: hæc ubi in ipso animæ canali (id est faucibus & arteria) se fixit, intolerando afficit dolore, Plin. Aegrotant etiã si comedant terram, nisi ea frequenter utantur: nam si frequenter, nihil sentiunt mali: lapides etiam interdum deuorant, Aristot. Et terram edisse ijs tabificum est, nisi sæpius mandant: Deuorant autem & lapides, Plin. In uenationibus si quis eorum fuerit uulneratus, cæteri aloës lachrymas uulneribus illinentes, tanquam medici ægrotantibus assistunt, Philostratus. Vulneribus butyrũ auxiliatur: ferrum enim extrahit. Vlcera suillis carnibus fouent, Strabo. Indi captis elephantis, eorum uulnera aqua primum tepida eluunt: Deinde si hæc ipsa luculenter sint alta, butyro ungunt: postea inflammationem leniunt, suillam carnem recenti sanguine madentem & calidam admouẽtes, Aelian. Ἕλκεσιν ἰῶνται τὰ ὕεια κρέα ὀπτώμενα καὶ καταπτασόμενα (lego καταπλασόμενα,) Arrianus in Indicis. Oleum (aliâs uinum) alij bibunt, alij nõ: & si spiculum in corpore inest, eijcitur eo quod bibitur oleo, ut aiunt: qui autem oleum (aliâs uinum) non bibunt, ijs radix tyrtami decocta in uino (aliâs in oleo) datur, Aristot. Dubitat quidam an pro tyrtami legendum sit dictamni, an expungi omnino debeat. Dictamnum equidem telis expellendis utilem esse capris syluestribus & ceruis, in ipsorum historijs diximus: sed folia eius tantum depascuntur: medici quoq; in hominum remedijs folia tantum requirunt, radix inutilis est: Non igitur legendũ dictamni. Quòd si expungatur, aliud alterius plantæ nomen substituendum fuerit, cuius radix uim corpori infixa depellendi habeat. In Græco textu nec tyrtami nec alterius plantæ nomen legitur. In Græcis codicibus (ut scribit Aug. Niphus) magna uarietas est: primò quia legitur radix, & non adijcitur cuius herbæ: deinde quia dicitur decocta in oleo & non uino. Vnde antiquus interpres sic legit, Vinum alij bibunt, alij non: Et si spiculum inest, eo uino eijcitur, quod biberint, ut aiunt. Michaël Ephesius asserit eijci quorundam opinione spiculum ex corpore elephanti potione uini, ut per esum dictamni ex caprea: quæ scriptura probatur ab Ephesio: unum tamen deest, quoniam in Græco textu non habemus expressam herbam, cuius radix in oleo sit decoquenda, Hæc Niphus. Ego tyrtami nomen nusquam reperio: sed ne aliud quidem medicamentum quod intra corpus homini, aut feræ (excepta dictamno) sumptum, tela aliáue infixa exigat. Omnia enim foris imponi præcipiunt medici, & prṽter cætera in radicum numero, in hunc usum laudantur, allium cum pice, aristolochiæ cum resina, arundinis per se uel cum bulbo: berberis uel oxyacanthæ radicem, cyclamini cum melle & uino: filicis, lactucæ asini, id est anchusæ: narcissi cum lilio & melle: rubi canini, xiphij radix superior cum uino & thure: uitis albę cum uino & melle: deniq; iridis syluestris cum flore æris, terebinthina, & pauco melle. Ex his omnibus ad tyrtami uocem, calami forte uel cyclamini uoces propius accesserint. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæserant, decidere inuenio: à sudore autem facilius adhærescere, Plin. Sensus uidetur, Oleum ad extrahendas sagittas magis prodesse elephantis, si post sudorem statim id hauserint, quoniam ita (meatibus apertis, & calore in superficie corporis oleum à uenis attrahente) facilius adhærescat: tanquam nimirum oleo ad ipsas attracto ceu unctæ & lubricæ facilius emittantur. Cũ uel hasta uel sagitta ictus est elephantus, oleæ flore uel oleo ipso defixa tela expellit, Aelian. Cerui ægri ramusculos oleæ comedunt & sanantur, Ambrosius secutus forte aliquem qui pro elephanto elaphon, id est ceruum hoc facere perperam legit, ut in Ceruo monui circa finem capitis tertij. Furoris tentatione eos aliquando laborare manifestum est, ex cursu furijs incitato, Aelian. Rabidi (quales præcipuè per libidinem fiunt) fame & uerberibus domantur, elephantis alijs admotis, qui tumultuantẽ feriant, Aristoteles: catenis coerceant, Plinius. Si per insomniam fessi sunt, armis perfricatis ex sale, oleo, & aqua curantur. Cum humeri dolent carnibus suillis assis appositis iuuantur, Aristot. Vlcera etiam & inflammationes eorũ (quæ nimirum in humeris præcipuè nascũtur propter onus & attritionem) his carnibus foueri supra dixi. Ophthalmicis medetur bouillum lac infusum, Strabo & Arrianus in Indicis. In oculorum morbis, bubulum lac tepefactũ infundunt, quo hi remedio oculos aperiunt, & magno cum uoluptatis sensu

ſicut homines, uim medicinæ agnoſcũt, Aelian. Elephantos cæteris malis immunes aiunt, inflatione autem alui acrius infeſtari, Ariſtot. Frigoris impatientes ſunt: maximum hoc malum, inflationemq; & profluuium alui, nec alia morborum genera ſentiunt, Plin. Morbis inflatione contractis laborant: quo fit, ne poſſint excrementũ uel ueſicæ uel alui reddere, Ariſtot. Niphus hunc in eis affectum colicum eſſe conijcit. Fluore inſuper tentantur: quo cum uires languerint, curantur potione aquæ calidæ, & cibo fœni melle imbuti: utrunq; enim id ſiſtit profluuium alui, Ariſtoteles.

D.

Elephanti gregatim ſemper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus, Plin. Et alibi, Gregatim ſemper ambulant, minimè ex omnibus ſoliuagi. Oberrant agminatim, Solinus. Nunquam uerò elephantus ab reliquorum agmine ſecernitur, niſi aut filiorum ſuorum, aut ægrotantium cauſa: pro his nimirum nihil nõ moliens inexpugnabilis manet, Aelian. ¶ Prædam ipſi in ſe expetendam ſciunt ſolam eſſe in armis ſuis, quæ Iuba cornua, alij melius dentes appellant: Quamobrem deciduos caſu aliquo, uel ſenecta, defodiunt, Plinius: tanquam inuidia quadam aduerſus hominem ducti id faciant. Quòd autem abiecta cornua defodiant, præcedenti etiam capite ex Aeliano dixi, nec non qua arte defoſſa inueniantur. Noctu ſuam ſeruiendi conditionem deplorare dicitur, non contento barritu (ὀ πτηριγμὸς) quo ſæpe aliâs utitur, ſed luctuoſa uocis ſuppreſſione miſerabiliter immurmurans. Quòd ſi quis ita occultè gementi & lamentanti interuenit, uerecundia quadam motus, querelis ſuis moderatur, & gemitus facere deſiſtit, Gillius ex Philoſtrato. ¶ Gaudent phaleris argenteis. ¶ Mulieris forma hoc animal capitur, atq; hebeſcens ad eius pulchritudinem, remittit furorem animi ſui, Aelian. Traditur unus amaſſe quandam in Aegypto corollas uendentem: Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Ariſtophani (Byzantino in urbe Alexandria, Aelian.) celeberrimo in arte grammatica, Plin. Sunt ferarum amores etiam, idq; plurimarum: feri alij & rabidi, quemadmodum & hominum: alij nec ambitione barbara, nec inuenuſto cõgreſſu: qualis Alexandriæ grammatici Ariſtophanis riualis elephas fuit. Coronariam eandẽ uterq; deperibant, cum elephas quidem grammatico haud ſegnius amorem ſtudiumq; declararet: poma forũ tranſiens amicæ adferre, iuxta diu adſiſtere, cunctariq;, promuſcidem intra ueſtium ſinus inſerere, ac mamillarum decus blandè palpare cõtrectareq; ſolebat, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Præter hanc aliam quoq; mulierem corollas ſimiliter uendentem in Antiochia Syriæ urbe cicurem elephantum amaſſe aiunt: de quo Aeliani hęc uerba ſunt, Hunc audio dum ad paſtiones iret, mulierem corollas uendentẽ cum quàm ſuauiſſime adſpexiſſe, tum uerò etiam quàm libentiſſime in illius conſpectu acquieuiſſe, atque huius faciem promuſcide terſiſſe, ſuauiterq; contrectando illi blanditum fuiſſe: Mulierem uiciſſim ex ſuo artificio illecebras amatorias, corollas uidelicet ad tempus ita contexuiſſe, ut cotidie illi quidem ſumere operæpretium, huic uero etiam opus largiri eſſet. Poſtea autem quàm mulier exceſſit è uita, elephantus nec priſtinæ conſuetudinis cõpos, nec quam amaret amplius mulierem uidens, tanquam amans qui amaſiam amiſerit, ſic eam deſiderabat, animoq; incitabatur, ac qui antè manſuetus fuiſſet, humanitate expulſa, feritatem induebat, tanquamq; homines ex triſtitia, ac mœrore laborantes de poteſtate animi exeunt, ſic is furens ferebatur, Hæc Aelian. Et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit: Omnium amoris fuère argumenta gaudium à cõſpectu, blanditiæq; inconditæ, ſtipesq; quas populus dediſſet ſeruatæ, & in ſinum effuſæ. Nec mirum, eſſe amorem, quibus ſit memoria, Plin. Alius Menandrum Syracuſanum incipientis iuuẽtæ in exercitu Ptolemæi, deſiderium eius quoties nõ uideret inedia teſtatus, Plin. Nunc quàm memoria ſint bona quamq; diligenter præceptũ officij aduerſus præcipientes teneant, quàm ſimul eorum qui quippiam eis committunt, uel expectationem uel fidem non fallant, explicandum eſt. Cum Antigonus Megarenſem urbem obſideret, mulier ſimul cum uno de elephantis bellatoribus uerſabatur: hæc enim illius qui elephantũ aleret uxor, infantẽ puerum pepererat, quem huic elephanto, lingua utens Indica, quam elephanti intelligunt, credidit. Vt uero is primum ſibi creditus eſt, illum diligebat, & cuſtodiebat, ex eoq; proxime adiacente magnam uoluptatem capiebat: cum ploraret, oculos tum auertebat, tum uero ab eo dormiente muſcas abigebat: Arundines ei pro pabulo obijciebantur, quas, & omnem cibum, niſi puer adeſſet, reijciebat. Nutrix igitur neceſſe habebat poſtea quàm eum lacte compleuiſſet, elephanto curatori apponere, uel omnino elephantus non parum iracundia incitabatur, ac nonnunquam in uerbera erumpebat. Interdum etiam cum uagiret infans, cunas ubi iaceret mouebat: ſicq; eidem ipſi ex hoc motu oblectamenta & ſolatia, ſicut nutrix, afferre ſtudebat, Aelianus. Eandem hiſtoriam, quoniam perelegans eſt, & paulò aliter refertur ab Athenæo lib. 13. ut ex tempore inde tranſtuli recitabo. Phylarchus (inquit) libro uiceſimo mirificũ elephanti in puellum amorem his uerbis deſcribit. Mas erat elephas, & cum eo fœmina, quam Nicæam uocabant: cui moriens Indi uxor infantem ſuum dies natum triginta appoſitum commiſerat. Mortua igitur muliere, mirabilem quendam bellua infantis amorem concepit. Nam ſeiungi à ſe infantem non ſuſtinebat, & niſi conſpiceret indignabatur. Quamobrem quoties eum lactaſſet nutrix, mox inter pedes belluæ collocabat in cunis: quod niſi faceret, elephas cibum recuſabat. Tota autem deinceps die, dormiente puero, calamos uel aliud quippiam de pabulo tenens muſcas ei depellebat. Quòd ſi ploraret, cunas proboſcide mouebat, & ſopiebat ipſum. Idem & mas elephantus ſæpenumero factitabat. ¶ Læſi dicuntur offenſam meminiſſe, longoq; tempore poſt iniuriæ uindictam reddere. Qui ad boues accedunt,

dunt,

dunt, rubram (puniceam) uestem iccirco non ferunt, neque item splendidam (claram) qui ad elephantos appropinquant: quod certe eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gillius ex Plutarchi connubialibus præceptis. Idem Plutarchus in libro de Alexandri fortuna, tauros phœniceis irritari esse rarique scribit, elephantos uerò albis, ut Cælius obseruauit. ¶ Pullos suos, adhuc à partu recentes, nunquam deserunt: at sanè in illis à periculo tuendis cōstantissime permanent, priusque animam amittunt, quàm suos catulos deserant, Aelian. Idem, Quantus matrum in hoc genere in sobolem suam sit amor, multis (inquit) etiam aliunde argumentis constat, hoc uerò præcipue: Cum in foueam pullum suū incidisse mater perspexisset, ne minimam quidē moram interposuit, nec eius cursum ulla ad pullū consequendū segnitia tardauit, quin uehemēti dolore affecta, quanto maximo posset incitato incursu, in delapsum filium præceps ageretur, amboque eodem casu morte occumberent: hic quidem materno pondere pressus cōtereretur: illa uerò præcipitata, caput diffringeret. Τῶν νεογνῶν πεσόντων δὲ πάνυ βαθέσι βόθροις ῥίπτοντες συναπόλλυνται, φονεύσαντες τὰ βρέφη, Tzetzes. Duplici tum corde, tum sensu animi elephantus esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum est, Aelian. ¶ Amnem transituri (syluestres scilicet, ut Plutarchus addit) minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueū, crescat gurgitis altitudo, Plinius & Solinus. Traijcit prior, cæteris hoc sese dans, natu simul & mole minimus: cæteri interea ad ripam astant, quantumque flumen ille magnitudine superet, speculantur: quæ res exercitui reliquo non dubiam ad traijciendum spem facit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Elephantorum flumen transmittentium minores natu sese traijciunt primi: hi uero qui sunt confirmata ætate iam grandes, fluctibus obruuntur, duntaxat promuscidibus extra aquam eminentes, teneros uero pullos dentiū proiectorum eminentia matres ferunt, ac simul tanquam uinculo promuscide illos complectentes, transuehunt, Aelianus & Philostratus. Masculi pullos manibus sursum impellunt: lactentes autem deferunt matres, uel manibus suis, uel geminis dentibus, Tzetzes. Apollonius cum uideret elephantos hoc modo Indum flumen transeuntes, Hæc (inquit) ô Damis, nullo iubente ex seipsis naturali quadam prudentia ac sapientia faciunt. Vides enim quo pacto sarcinarum uectores imitati suos deferant pullos, uinculis, ne forte cadant, eos complexi? Video, inquit Damis, &c. sed cur tam imprudentem, sibique inutilem tranationem faciunt? Præcedit enim, ut uides, omnium minimus, ipsum uerò sequitur paulò maior, & post ipsum alius, ita ut eorum maximi postremi sint: oportebat autē contrarium ordinem in transeundo seruare, maioresque tanquam muros & propugnacula cęteris facere. Tunc Apollonius, Minimè uerò, inquit: Primum enim ipsi insequentes homines fugiunt: oportebat igitur contra insequentes hostes à tergo muniri, sicut in pugna fieri uidemus. Insuper si eorum maximi prius flumen transissent, ignotum erat an fluminis altitudinem cæteri minores possent superare: illis enim facilis esset fortasse transitus cum sint proceriores: his uerò impossibilis forsitan esset, quod altitudinem aquæ superare non possent: sed cum eorum minimus transierit, facilem esse cæteris transitum demonstrat. Insuper maiores prius euntes profundiorem alueum sequentibus facerent subsidente limo, & in fossam secedente, propter belluæ pondus & magnitudinem pedum: minores uerò nequaquam tranationi maiorum officient, minorem in alueo fluminis concauitatem facientes, Hucusque Philostratus. ¶ Mutianus ter consul author est, se uidente Puteolis, cum aduecti è naue egredi cogerentur, territos spacio procul pontis à cōtinente porrecti, ut sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse, Plin. Alienę quoque regionis intellectu creduntur maria transituri, non ante naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu, Plin. Maria transmeaturi naues nō prius subeunt, quàm de reditu illis sacramentum luatur, Solin. ¶ Circa dentes belluis summa cura, alterius mucroni parcunt, ne sit prælijs hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles, (arbores extirpāt, Aelianus,) Plinius, Solinus, Aelianus, & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Cum ab Indis hominibus arborem elephanti radicitus extrahere coguntur, non prius ad eam extirpandam aggrediuntur, quàm quatefecerint ac tremefecerint arborem: sic periclitantes, euerti ne possit, an omnino inuictam ab impetu sit se præstatura, Aelianus.

¶ Elephanti iussa faciunt, Plin. Nearchus author est adeò mansuescere elephantos, ut lapidem ad scopum iacere, & armis uti, & optime natare (νεῖν) edifcant, ut maxima possessio existimetur elephantorum currus, Strabo. Mutianus ter consul author est, elephantum quendam & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumque perscribere eius linguæ uerbis, Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui, Plin. Hæc uerba si Græce scribantur, heroicus uersus constituitur hoc modo: Αὐτὸς ἐγὼ τάδ᾽ ἔγραψα λάφυρά τε Κελτ᾽ ἀνέθηκα, ut Sipontinus citat, sed absque authore. Ego, inquit Aelianus, recte & ordine in tabula quadam Latinas literas uidi elephātum scribere: ueruntamē docentis manus subijciebatur ad literarū figuram & lineamentum instituēs animal: cumque elephātus scriberet, eius oculos immotos, & deiectos esse perspexi, ut grammaticum quendam dixisses. Elephas terribilis est ille quidem & uastus corpore: sed adeò homini obnoxius, ut tantam molē in ludicra uerterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, &c. Cælius. Apud Indos Arrianus scribit, elephantes quoque saltationem doceri & exercere, Idem. Turpes esseda quod trahunt bisontes, Et molles dare iussa quod choreas Nigro bellua nil negat magistro, Quis spectacula non putet deorum? Martialis. Motus quosdam bellicos ædit, uelut ostendēs quod hanc etiam disciplinam seruat, Aelianus. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam incōditos motus ædidere, saltantium

modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis, atq; inter se gladiatorios congressus ædere; aut lasciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessere: lecticis etiam ferentes quaterni singulos, puerperas imitantes: plenisq; hominum triclinijs accubitu, iere per lectos, ita libratis uestigijs, ne quis potantium attingeretur, Plin. Ad numerum saltare, inquit Aelianus, tibiæ auditione demulceri, cursum tardare ad soni tarditatem, seq; remittere ad remissionem tibiæ: rursus cum acute sonans impellit, festinare, discendo assequi perfecte elephantus solitus est. Neq; uero natura modò illum summa ex omnibus animalibus magnitudine ornauit, sed & disciplina mansuetum, & tractabilem edidit. Elephanto ad morum mansuetudinem & facilitatem erudito, nihil mitius, nihil ad id quod uolumus obtemperantius est. Cum Tiberij Cæsaris nepos Germanicus gladiatorum spectaculum edidit, plures iam grandes utriusq; sexus elephanti Romæ erant, è quibus alij plerique generati extiterunt, quorum artus interea dum committebantur, & confirmabantur, & membra infirma conglutinabantur, peritus uir ad pertractandos eorum sensus, animosq;, nunc eos disciplina mansuetiori, nunc terroris & mirificæ uerberationis plena excipiens, erudiebat. Primum enim eos maxima lenitudine & mollitudine, cibos nimirum illecebris & uarietate suauium inuitamentorum refertos indulgens, ad disciplinam informabat, ut si quid esset agreste, expelleret, ex feritate ad mansuetudinem, & quasi ad humanitatem quandam transformaret: sicq; eis moderabatur, ut feritate expulsa, disciplinis & musicæ studio operam darent, tympanorum sono nihil exterrerentur, pedum ingredientium strepitum, cantumq; miscellaneum ferrent: eos præterea exercebat ad non formidandam hominum multitudinem. Illa uero uirilis disciplina, non ad grauem plagarum ictum excandescere, coactos membrum aliquod ad saltandum flectere, non rabiose (cum essent maximo robore præditi) incitari. Cum magister elephantorum spectaculum edidit, ij tempore suo specimen dederunt, se recte institutos esse, illumq; in seipsis erudiendis non operam perdidisse ostenderunt: nã duodecim numero theatrum ingressi, composito gradu incedebant, ac toto corpore diffluebant, tanto ornatu, nimirum stolis saltatorijs induti, solaq; magistri significatione uocis ordinatim instructi, ut ferunt, gradiebantur. Ac uero rursus, si illis hoc imperaretur, in orbem saltabant, eundemq; orbem ad imperantis uocem repetebant, atq; nunc flores pauimentum ornabant spargentes, nunc modestè pedibus terram pulsantes musica moderatam saltationem una consensione obibant, Hactenus Aelian. Certum est unum tardioris ingenij in accipiendis quæ tradebantur, sæpius castigatum uerberibus eadem illa meditantem noctu repertum, Plin. Elephantum cæteri quidem hoc potissimum mirantur, quod discendo & doctoribus se præbendo, in hominum cœtibus eas in gestu figuras & uarietates effingat, quarum elegãtiam ac copiam uix ipsa hominum industria exprimere aut memoria complecti facile possit: ego uero hisce magis ex affectibus motibusq;, quos suapte sponte citraq; doctrinam tenet, uelut simplicibus & impermixtis ac synceris, æstimandam bestiæ intelligentiam putârim. Nam Romæ certum est cum haud ita pridem ad gestus quosdam miros indipiscẽdos, & motus euolutu difficillimos ingeminandos antea quidem instituti fuissent, unum tardioris ingenij, quia ægrius hæc assequebatur, ubilibet pessime audientem, & uerberibus sæpe castigatum, deprehensum noctu eadem illa ex sese ad lunam meditãtem molientemq;, Hæc Plutarchus in libro Vtra animalium &c. Vidi ego elephantum cymbalo ludẽtem, aliosq; saltantes. Cymbala autem singula utriq; cruri anteriori appensa erant, & aliud appellatæ proboscidi. Ille alternis utrunq; in cruribus cymbalum proboscide feriebat numerosè: alij circumcirca saltantes tripudiabant: & alternis anteriora crura tollentes flectentesq; numerosè ingrediebantur, ita scilicet ut cymbalorum sono admonebantur, Arrianus in Indicis. Elephantum mimus Aethiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem, Anneus Seneca in epistolis. Mirum maximè & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis utiq; pronis, Plin. Illa uero uel ad ridiculè insaniendum spectatorem inducere possint, in theatri harena humiles lectos spectare, uario stragulo textili & magnificis operibus picto ornatos: lauta item pocula & argenteas crateras, aureasq;, permulta aqua repletas, mensasq; magnificas, tanto pane & carnibus extructas, ut uel edacissimorum animalium uentrem implere potuissent: omnibus ita recte apparatis, conuiuæ intromissi sunt elephanti, mares sex, uirili ueste induti, totidemq; fœminæ, stola muliebri ornatæ, decorè epulis accubuere, ac in mensam promuscides tanquam manus porrexerunt, summaq; cum modestia epulati sunt: neq; ex ipsis quispiam uisus est uorax, neq; maioris partis rapax. Cum esset bibẽdum, unicuiq; cratera exhibebatur, & hi quidem promuscidibus potionem haurientes, moderate bibebant: deinde circunstantes leuiter & festiue, sine contumelia aspergebant, Aelian. Elephãtus omnium ferarum mitissimus & placidissimus est: quippe qui permulta officia & erudiat, & intelligat: quando etiam regem adorare condiscit, Aristot. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt, Plinius. De supplice elephante Martialis tetrastichon, Quòd pius & supplex elephas te Cæsar adorat, Hic modo qui tauro tam metuendus erat: Non facit hoc iussus, nulloq; docente magistro, Crede mihi, numen sentit & ille tuum. Elephantus Indorum regem ad forum euntem, primus adorat. Huic præest rector, qui illum huius instituti commonefacit, ipsiq; memoriam disciplinæ instrumenti quo illum moderatur pulsu, atq; uoce Indorum propria renouat, cuius natura quadam admirabili recondita elephanti intelligẽtes sunt, Aelianus. Viginti quatuor elephanti Indorum regi permanent custodes alternis uigilijs, alij alijs in stationem succedentes tanquam cæteri custodes homines. Sapientia item quadam Indica ad uigilia-

rum disciplinam erudiuntur, ne inter custodias somnum capiant. Hi igitur ad uigilias agendas præstantissimi excubitores, & à somno inuictissimi, & secundum homines fidissimi illic sunt, Aelianus. ¶ Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres. Paludibus capti, dementes, leuesq; sunt: Montani, praui atq; insidiosi, & nisi cum pabuli inopia premuntur, nihil tutũ ab eis expectandum: Campestres mansueti & lenes, & imitationis studiosi: scribunt igitur atq; tripudiant, & ad fistulæ sonitum saliunt, seq; à terra saltando subleuant, Philostratus. Elephas animal est proximum humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorũ obediẽtia, officiorumq; quæ didicêre memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: imò uerò, quæ etiã in homine rara, probitas, prudentia, æquitas, Plin. Iuxta sensum humanum intellectum habent, memoria pollent, syderum seruant disciplinam, Solin. Atqui Plinius eo in loco, non disciplinam, sed religionem uenerationemq; syderum, Solisq; ac Lunæ eis esse dixerat. Valent sensu & reliqua sagacitate ingenij excellunt, Aristot. θυμόσοφον γὰρ εἴπερ τι ἄλλο θηρίον ὁ ἐλέφας, Arrianus. Nomina sua nouere. Linguam Indicam elephanti intelligunt, Aelian. Peruagatum est, sicut Oppianus ait, elephantos inter se loqui, φθογγὴν ἐκ στομάτων μεροπηΐδα τονθρύζοντας: eorum uerò collocutionem nõ omnibus quidem, sed solis domitoribus notam esse: Itemq; cum uicini sunt ad moriendum, diuinatione quadã animi præscire fatalem necessitatem. ¶ Vidi elephantos quosdam, qui prudentiores mihi uidebantur, quàm quibusdam in locis homines, Vartoman. Tanta huic belluæ cum genere humano societas, tamq; prope accedit ad hominis ingenium, ut Cicero non uereatur affirmare, non paruam nationem hominum sensu ac ingenio esse multò inferiorem, Gillius. Elephanto belluarũ nulla prudentior, Cicero 1. de Nat. Elephantorum acutissimi sensus, Idem 2. de Nat. Omnium quadrupedũ subtilitas animi præcipua illis perhibetur, Plin. Antipater tradit agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset, Plinius. In Syria elephantum scribit Agnon, cum in ædibus cuiusdam aleretur, ac seruus qui additus curator erat, de demenso quotidie subtraheret, dimidioq; belluam fraudaret: sedenim hero iam aliquando præsente consideranteq; demensum totũ solueret, torue tuentem, ac promuscida contrahentem, hordei partem additam repulisse, ac quàm exactissime separauisse, serui iniuriã hoc nimirum pacto ad herum deferentem. Alium uero cum lapides & terram magister ad explendã mensuram pabulo miscuisset, ipsum ex foco correptum cinerem in ollam magistri, elixis iam carnibus iniecisse, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Aelianus eandem historiam paulò aliter narrat, Cum is (inquit) qui hordeum huic admetiendi procurationẽ habebat, hordei partem subtraxisset: illiusq; in locum lapidibus suppositis, ipsi debitam tamen mensuram cumulatè seruasset, ut dominũ utriusq;, si quando uidisset, falleret: Elephantus uidens eum qui sibi debitum fraudabat, polentam coquere: primum promuscide sabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicq; solerter iniurijs, iniurias sibi illatas ultus est. De calliditate ipsorum, qua utuntur, cum premuntur à uenatoribus, uel in foueas ab eis factas inciderunt, dicemus capite quinto. Mirum in plerisq; animalium scire quare petantur, sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemẽs placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso, priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed eru tum proximo tradere illum sequenti, nuncio simili usq; ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq; dirigi: adeò omnium odori durare uirus illud maiore ex parte, ne nudorum quidem pedum, Plin. Tum sagacissime odorantur, tum acerrimis sensibus existunt: tum uero ex his, partim antegredientes, partim subsequentes, ordinatim eunt, atq; horum primus narium sagacitate herbam ante pedes suos positã sentiens humanis uestigijs esse transitam, eam euellit, & ei, qui à tergo proximus est, odorandam tradit: is rursus alteri, qui post eum stat: ac deinceps per omniũ quasi manus sagaciter contrectatur, quoad ad illum ipsum qui extremum agmen ducit peruentum fuerit: is simulac olfecerit, barritum uastum ædens, quasi signum ad fugam dat. Hi tunc in conualles profundas, aut in loca concaua & palustria, uel si minus id concedatur, in nemorosa campestria, ab eo loco iter auertunt, prorsusq; se totos auertunt ab his locis, quacunq; frequẽtes homines iter facere solent: quòd ab hominibus, ut animalibus sibi infestissimis, timeant, Aelian. ¶ Differunt inter se elephantes mirum in modũ robore, atq; animo. Sunt apud Indos in usu rei bellicæ non solũ mares, sed etiam fœminæ: ueruntamen fœminæ pauciores sunt, & longe timidiores, Aristot. Elephantorum generis fœminæ multò pauidiores sunt, Plinius & Auicenna. Quamobrem miror quod Vartomannus scribit fœminam multò robustiorem, alacriorem, magisq; magnanimã esse quàm mas: Et fœminas quasdam planè uiriles reperiri: Nisi forsan interpres eius errauit. Antipater author est, duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiam cognominibus fuisse, Aiacem & Patroclum: Antiocho uadum fluminis experienti renuit Aiax, alioquin dux agminis semper. Tum pronunciatum, eius fore principatum qui transisset, ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudet, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mortem ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor est, uictusq; uocem fugit uictoris: terram ac uerbenas porrigit, Plin. Herbam uictori à uicto tradi solitam, uel ex prouerbio constat.

¶ Religio illis syderum quoq;, Solisq; ac Lunæ ueneratio, Plin. Luna nitescente gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant: deinde in saltus reuertuntur, Solin. Authores sunt in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo

(aliâs Anulo) nitescente Luna noua greges eorum descendere, ibiq; se purificantes solenniter aqua circumspergi, atq; ita salutato sydere in syluas reuerti, uitulorum fatigatos præ se ferentes, Plin. Historicus Dion pergere elephantes ait πρὸς ὕδωρ ἀεναὸν, id est, ad aquam perennem, Cælius 13.18. considerandum relinquens an Plinius ἀεναὸν ex authore aliquo ceu proprium nomen transtulerit, qua uoce deprauata Anulum librarij scripserint. Ab interlunio recrescente luna, elephantos intelligo quadam naturæ recondita notione, ex sylua primum, ubi pascuntur, ramos decerpere, eosq; deinde sublimes ferre, tum uero ipsos ad lunam suspicere, ac leuiter ramos mouere, tanquã supplicationem quandam lunæ prætendentes, eis ipsa ut propitia existere uelit, Aelian. Visi sunt fessi ægritudine, quando & illas moles infestant morbi, herbas supini in cœlum iacientes, ueluti tellure precibus alligata, (aliâs allegata,) Plinius: Aelianus (ut mox subijciam) hoc eos moribundos facere scribit. Iuba supplices dijs immortalibus esse tradit: quippe qui suopte ingenio & mari lustrentur, & surgentem Solem adorent proni, promuscide uelut manu in cœlum sublata: unde charissimum dijs animal esse constat (ex Ptolemæi Philopatoris facto, qui elephantos quatuor immolauit, ut cap. 8. dicam) Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Exorientem solem elephanti uenerantur, promuscidem, tanquam manũ aduersus solis radios alleuantes. Itaq; hos ei charos esse & egregie diligi Philopator Ptolemæus testis est nobis locuples. Is sanè post partam uictoriam eius belli quod cum Antiocho gessisset, cum quàm gratissimus aduersus solem, quem deum existimabat, esse uellet, proq; uictoria ei gratias persolueret, tum alia magnifica sacrificia fecit, tum uero quatuor elephantos, bene magnitudine grandes, existimãs se sic deum religiose colere, primum immolauit: deinde cum in somnijs minis dei perculsus fuisset, ob inuisam numini talem hostiam, religionis metu permotus, pro immolatis, ex ære quatuor elephantes in honorem Solis excitauit: hoc ut supplici facto hunc sibi placatum efficeret, Aelianus, & Plutarchus loco proxime citato. Elephanti cadauera sui generis sepeliunt, Tzetzes. Eadem de religione ipsorum tum in alijs sepeliendis, tum sub suam cuiusq; mortem, Aeliani uerba hæc sunt: Vt Aethiopum (inquit) sermonibus peruagatum est, elephantus, cum alterum perspexerit mortuum, non præterit, quin humum promuscide haustam, uelut sanctam & mysticam inijciat, communem naturam miseratus mortuo parentans, ut ne aliquid impie committat: nam hoc quidem ipsum non agere, execrabile ducit. Quare ad hoc nefarium scelus uitandum, satis est ei uel ramum inijcere, quo facto, abit, communem omnium finem non aspernatus. Tum etiam ad nos is sermo permanauit, elephantos cum ex uulnere, siue id in bello, siue in uenatione acceperint, uicini sunt ad moriendum, aut obuiam herbam, aut fortuito obiectum puluerem alleuãtes, in cœlum suspicere, eumq; puluerem, herbámue iacere, & simul uoce sua propria lamentari, & miserabiliter supplicare, tanquã deum ob ea quæ iniuste, & indigne sustinent, obtestantes, Aelian. Patres suos ætate grandes nutriunt, Tzetzes. Aetate affectis iuniores de legitimo cibo cedunt (quod etiam Tzetzes testatur) eosdemq; summa & obseruantia colunt, & à periculis seruant. In fossam delapsos, iniectis fruticũ fascibus subtrahunt, quibus tanquam scalis senectute graues ascendentes, liberantur, Aelian. Et rursus, Iuniores, uel labores, uel pericula suscipiunt, & antecedentibus ætate, de cibo & potione concedunt, propter obseruantiam per quam cultu quodã, & honore natu maiores dignandos existimant. Nunquam enim neq; ex senectute infirmum, neq; eum qui morbo teneatur, sui gregales deserunt: sed & fidissimi ei permanent, eiusq; cum cæteris in rebus student incolumitati, tum uero etiamsi ipsi insectatione urgeantur, pro eo propugnant, & saucios, & fessos curant: ac integri, à uulneribus hastas, & iacula è corpore sauciorum, tanquam chirurgi periti extrahunt, ut ne homines quidem scientius, Hæc Aelian. Natu grandiores & minores, infirmos etiam, & fessos ac saucios quantopere curent, sequenti capite dicam in uenatione ipsorum. Cæterum quanto erga fœtum suum ducantur amore, superius explicaui. Abstracti à suis elephanti sedibus patrijs, quamuis uinculis primum & fame, deinde uarijs cibariorum blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra tenentur, ut patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat. Quare cum horum pleriq; grauissimo mœrore suscepto conficiuntur: tum uero quidam ex his, uberrime flentes (ut Tzetzes etiam scribit) tantam lachrymarum uim profundunt, ut oculorum sensibus capiantur, Aelian. Antipater diuinationem quandam iustitiæ elephantis inesse tradit. Nam eum Bochus rex triginta elephantis, totidem in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserent, nõ potuisse effici, ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur, Plin. Elephãtus quantopere auersetur & oderit adulteria, historijs aliquot ab Aeliano relatis probabimus: Elephas quidã (inquit) cum uxorem sui domitoris & altoris stuprari manifestò deprehendisset, ambos, & eum qui stuprum inferebat, & eam qua cum id faciebat cornibus transfigens, interfecit, ac in stragulis constupratis, & lecto adulterato iacentes reliquit. Vt uerò primum elephanti rector uenisset, & manifestò nefarium facinus, & huius uindicem cognouit. Hoc quidem factum, ab India huc ad nos manauit. At Romæ aliud simile euenisse audio: præterquam quòd addunt, ibi elephantum non utrunq; modo occidisse, sed & stragula ueste eos texisse, & nutritio aduenienti stragulam reiecisse, & retexisse, & proxime inter se iacentes demonstrasse. Ita ille tum facile iniuriam illatam sibi fuisse intellexit, tum etiam maxime facinus ei liquebat, ubi cornu quo ipsos confixisset, cruentum perspexit. Et rursus, Cum quidam cicuris elephanti moderator, coniugem non illam quidem amabilem, sed sanè diuitem haberet, amoris oculos primum ad aliam adiecit: deinde eam uxorem ducere studens, alteram priorem strangulauit,

gulauit, ac prope ab elephanti præsepi homo præcipiti consilio non defodit modò, sed alteram quam amaret, in matrimonium duxit. Elephantus autem cum tanti facinoris conscientia incitatus, tum uero suapte natura à malis abhorrens, nouã uxorem eò perduxit, ubi humata altera iaceret, cadauerq́ dentibus refodiens & denudans quæ dicere nequiret, ex ipsis operibus hæc mulieri ostendere conabatur: eam edocens, quibus esset moribus præditus is, cui ipsa nupsisset, Hactenus Aelian. Si quem ex magistris curatoribúsue (τῶν χορτοφόρων καὶ διδασκάλων) per iram interfecerint, adeò illum desiderant, ut præ mœrore à cibo abstineant, idq́ interdum etiam ad mortem usq́, Strabo. Quidam iracundia permotus cum sessorem suum occidisset, tam ualde illum desiderauit, ut pœnitudine & mœrore confectus obierit, Arrianus in Indicis. Non est omittenda etiam illa Aeliani historia, qua mirificum elephanti cuiusdam albi amorem & gratitudinem prædicat, qua is Indum nutricium suum prosecutus est. Cum Indus (inquit) quispiam elephanti album pullum offendisset, atq́ hunc etiam nunc tenerum aluisset, & paulatim mansuefecisset, eoq́ deinde ueheretur, & beluam amaret, & uicissim redamaretur ipse, ac simul suam elephantus educationem, cum maximis amicitię officijs, huic Indo compensaret: Indorum rex id intelligens, muneri poposcit sibi elephantũ mitti. Is ut uehementi riualitate flagrans, amatoriè dolebat, si hunc alius quàm ipse esset habiturus. Itaq́ negãs se daturum, unà cum elephanto in desertissimam regionem perfugit. Rex autem id ægrè ferens, ad eum insequendum misit, qui Indo auferrent, simul & illum comprehensum ad pœnam reducerent. Cum eò uenissent, ubi erant transfugæ, comprehendereq́ aggressi fuissent: ex superiori loco lapidibus eos homo appetebat, pariterq́ elephantus, ut iniuria insigni accepta, illorum impetum repellebat. Vbi Indus lapidatione facta percussus, de loco, unde se defendebat, præceps deiectus fuisset, elephantus hominum more acerrimè se tuentium, pro suo nutricio cum propugnauit, tum uero ex inuadentibus partim occidit, partim in fugam impulit: tum altorem suum promuscide circumplexus, ad stabula inuexit, ac tanquam amicus permansit fidelis amico, beneuolentiam ostendens, qua admirabili suũ educatorem prosequebatur, Hactenus Aelianus. Quid Poro regi in illa aduersus Alexandrum pugna saucio, nónne multa elephas spicula leniter ac citra dolorẽ promuscide uulneribus extraxit? & cum esset grauiter uulneratus ipse quoq́, non ante abiecit se tamen, quàm exanguem & nutabundum regem intelligeret: hic enim ut ne durius ille caderet, sensim se humi prior demisit, uelut stratum hero incumbenti præbens, Plutarchus in libro Vtra animalium. Et rursus, Iam chirurgicen elephantos callere certò traditur: quippe spicula hastasq́ & tela uulneratorum corporibus astantes extrahunt, idq́ citra conuulsionem & damnum. Qui primus aliquam prædam repererit, regreditur, ut & suos gregales aduocet, Aelian. Fossas quomodo transeant, quum uenatione premuntur: & quomodo illapsis egrediendi facultatem parent, capite quinto dicemus.

¶ Elephanti sunt natura mites & mansueti, ut ad rationale animal proximè accedant, Strabo. Maximè omnium ferarum disciplinæ capax est: ubi semel ad hominem adsuescit, ab eo omnia patitur, ex eoq́ morum similitudinẽ in se transfert, neq́ aliter quàm parui canes ex hominis manu gaudet cibum sumere, atq́ ad se accedentem promuscide complectitur, eumq́ caput intra fauces immittere facile tandiu patitur, quo ad homini libitum fuerit: hoc enim in eorum pastoribus (νομάσι) fieri uidemus, Philostratus. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec nisi lacessiti noceãt, ideoq́ gregatim semper ambulent, Plin. Inest illis clementiæ bonum: quippe si per deserta uagabundum hominem forte uiderint, ductus usq́ ad notas uias præbent: uel si confertis pecoribus occursitent, itinera sibi blanda & placida manu faciunt, ne quod obuium animal interimant, Solin. Non homini, nisi lacessiti, quicquam nocent: tum enim promuscide tanquam manu comprehensum eum ad teli iactum iaculantur: ut sæpe, antequam terram contigerit, moriatur, Gillius. Plutarchus affert, Romæ etiam elephantum ex pueris, qui promuscidem stilis pupugissent, unum sublimem corripuisse, ut statim eum in sublime, quantum maximè posset, iacularetur. At enim sublato eorum qui aderant clamore, sensim & moderate rursus humi deposuisse, existimantem tanto metu iniecto, satis illum pœnarum pependisse, Gillius ex Plutarchi libro Vtra animaliũ, &c. Vbi pro his uerbis, ut statim eum in sublime iacularetur, Gręcè legitur, ἐπίδοξος ἦν ἀποτυμπανίσων: Grynæus simplicius uertit, arreptum alteq́ sublatum confecturus uidebatur. Ἀποτυμπανίσαι, ut Varinus, & Etymologus docent, non est simpliciter occidere, sed tympano ferire: id autem lignum est, quod alij scytalen uocant: olim enim hostes lignis occidebant, postea uerò gladio, tum seruos tum liberos. (Certum est ante ferri & æris usum, in pugnis, stipitibus duris sudibusq́ præustis milites usos, & similiter nimirum securis aut gladij loco carnifices ligno uel trunco utebantur: & forsitan inde uerbum obtruncare descenderit, pro caput amputare: Capio fustem, obtrunco gallum furẽ manifestarium, Plautus: quod postea ferè pro quouis modo occidere usurpatum est.) Et rursus, Ἀποτυμπανισθῆναι, inquit Varinus, idem est quod decollari, τὴν κεφαλὴν ἀποκοπῆναι. Ἀποτυμπανίζειν Suidas interpretatur ἀκλεῶς φονεύειν, id est ignominiose occidere. Τύμπανα, ξύλα ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, ἐχρῶντο γὰρ ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ. ἢ βάκλα, παρὰ τὸ τύπτειν, ἤγουν ξύλα οἷς τύπτονται ἐν τοῖς δικαστηρίοις οἱ τιμωρούμενοι, Suidas & Varinus: (forte ita ut tympana uulgò nota instrumenta bacillis pulsantur.) Tympanum lignum est carnificis, quo sibi traditos necat, Etymologus. Τυμπανίζεται, ligno feritur, excoriatur, suspenditur. Tympana in Aristophanis Pluto ligna sunt quibus cęderentur nocẽtes, Cęlius. Varinus cũ scribit fuisse ligna ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, id est in quibus

tympanorum supplicio afficiebant, uidetur indicare ligna quibus imponerētur uel alligarentur sontes. Pollux libro octauo carnificis instrumenta numerat, gladium, laqueum, tympanum, & uenenum. Et paulo post, Σφαλὸς δὲ, τὸ δεσμωτικὸν ξύλον ἐκαλεῖτο, ἀλλόμενον, ὃ ἐδίσκευον, ἐκ καλῳδίου ἠρτημένον. Tympanum apud Theodoritum instrumenti tortorij genus est, quo sontes torquentur differunturq́ue, Grammaticus quidam. Ἀποτυμπανίζεσθαι, tympanis ac fidiculis extendi ut martyres, Cyrillus libro 8. Fidiculæ numero plurali tantum, sumitur pro instrumento torquendi, ex duobus, ut putatur, obliquatis lignis compacto, ab extorquenda ueritate ac fide: Vel à nerueis funibus, uinculisq́ue, quibus ad illum modum homines torquendi alligantur, Valla libro 1. Sed alij potius esse putāt tormentum quo sontes à tortore funibus alligati, uulgò torquentur, (appensis scilicet ad pedes lapidum ponderibus.) Cum igitur tam uaria sit tympani, cum pro supplicij tormentiue genere accipitur, significatio, necessario etiam formatū inde uerbum τυμπανίζειν et ἀποτυμπανίζειν, sensum habebit multiplicē. Quod ad Plutarchi uerba, quibus dicit elephantum ita puerum proboscide sua rapuisse sublimē, ut uideretur illū ἀποτυμπανίσειν, ego uerterim, uiolenter illisurus solo: percutiunt enim & illidunt quæ uolunt manu elephanti. Videtur autem τυμπανίζειν non simpliciter & semel tantum, sed aliquoties iterum atq; iterum in terram illidere significare, instar eorū qui tympana bacillis feriunt. ¶ Facile possunt mansuescere elephanti, Aristot. Et alibi, Mites & mansuetudini addicti sunt. Quomodo mansuefiāt, uide capite 5. post uenationem eorum. Θυμὸς ἀπειρέσιος πέλεται κατὰ δάσκιον ὕλην, Ἄγριος, ἐν δὲ βροτοῖς πιθασός, μερόπεσσί τ' ἐνηής, &c. Oppianus. Musica capti cicurantur, præsertim Indici, ut capite quinto dicam. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius.

¶ Elephanti etiam pugnant inter se uehementer, & dentibus alter alterū ferit: qui autem uictus fuerit, adeò animum amittit, ut ne uocem quidem uictoris toleret, Aristot. Elephantum quomodo expugnauerit canis Indicus, retuli supra in historia Canum robustorum. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit, tum hominum, tum bestiarum certaminibus: committūtur autem pugnaturæ inter se & aliæ bestiæ, & elephanti. Elephanti ad certamen ut incendantur, promuscide sponte sua sese uerberant, Aelian. Clara est unius è Romanis dimicatio aduersus Elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coēgisset. Namq; unum qui supererat obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus, si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturum beluis intelligeret, equites misit qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorū facillime amputari Pyrrhi præliorum experimētis patuit. Romę pugnasse Fenestella tradit primū omniū in Circo Claudij pulchri ædilitate curuli M. Antonio A. Posthumo Coss. anno urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Itē post annos 20. Lucullorum ædilitate curuli aduersus tauros. Pompei quoq; altero consulatu, dedicatione templi Veneris uictricis pugnauere in circo 20. aut ut quidam tradunt 17. Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas, arrepta scuta faciēs in sublime, quæ decidentia uoluptati spectantibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionem tentauere non sine uexatione populi, circundati claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculum editurus, Euripis harenam circundedit, quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiam uulgi inenarrabili habitu quęrentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes, tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori suo exquisitæ, flens uniuersus consurgeret, dirasq; Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius, 20. contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitū ex aduerso dimicante. Postea singuli, principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum, Plinius. Pugnam illorum primus omnium in Circo dedit Cn. Pompeius ludis, quibus à se factum theatrum dedicauit, ut scribit Asconius Pædianus. Vide supra initio capitis secundi. Declinas ut lucas boues Olim resumpto præferoces prælio Fugit iuuentus Romula, Ausonius. Edita munera in quibus elephantos & crocutas, & tigrides, & rhinocerotes, &c. exhibuit, Iulius Capitolinus in Antonino Pio. Qui modo per totam flammis stimulatus arenam Sustulerat raptas taurus in astra pilas, Occubuit tandem cornuto ardore petitus, Dum facilem tolli sic elephanta putat, Martialis. Hæc omnia Plinius lib. 8. cap. 7. Elephantorum pleriq; ignē fugiunt, ut ex historijs confirmabimus sequēti capite, ubi de usu ipsorū in bellis dicetur.

¶ Si elephantus feritate effertur, statim ad arietis conspectum mansuescit, Gillius. Elephas furens ariete uiso quiescit, ac conflaccescit impetus, Cælius ex Sympoſiacis Plutarchi: & Zoroastres in Geoponicis. Arietis cornua horrescit elephas, Aelianus. Et alibi, Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam uertisse homines dicunt, uictoriamq; amplam ex eo bello retulisse. Elephanti ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volaterranus: qui perperam forte pro ariete cornuto, hircum cerasten reddidit. Regem insipientiam fugientem significaturi Aegyptij, elephan tum (uetus interpres ineptè ceruum reddidit) & arietem pingunt: fugit enim ille cū arietem uidet, Orus. Cum Elephanti in uenatione fugantur, si eos sic frequentes coactos leones perspiciant, alij aliò in fugam

gam tanquam hinnuli, ab elephantis sibi incredibiliter timentes, cõijciuntur, Aelian. Iphicrates scribit apud Hesperios Aethiopes leones elephantorum pullos aggredi, quos cum uulnerarint, iam matribus succurrentibus fugere. Illas uerò cum filios sanguine maculatos uiderint, eos interficere: leones postmodum reuersos cadaueribus uesci, Strabo. Suis grunnitum horrescit elephas, Idem. Et rursus, Cum ab Antipatro Megarenses circumsederentur, acerrimeq; Macedones incumberent, primo in sues pice oblitos incendium Megarei excitarunt, deinde sic incensos in hostes immiserunt. Ii itaq; furore inflammati, cum in elephantorum agmina incurrerunt, tum clamantes, nempe igni flagrantes, quasi quibusdam furijs elephantos incitarunt, & grauiter perturbarunt: hi enim nullũ neque ordinem tenebant, neq; amplius, quamuis à primo ætatis tempore domiti fuissent, mansuefacti erant: siue quòd sua quadam recondita natura à suillo pecore longe abhorreant, grauiq; in id odio sint: siue etiam quia horum absonum uocis acumen perhorreant. Cuius rei non ignari educatores generis elephantini, unà cum suibus pullos alunt, ex consuetudine eos ut minus horreant, Hæc Aelianus. Elephantes porcina uox terret, Seneca in libro de Ira. Aegyptij pro rege qui hominem nugatorem fugiat, elephantem cum sue pingunt: fugit enim is grunnitu suis audito, Orus. Exhorrescit à porcelli recens nati uoce, Zoroastres in Geoponicis. Odorem muris uel maximè fugiunt, pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Elephantos ad potum uenientes in Gange Indiæ, uermes brachijs binis, sexaginta cubitorũ cœrulei, qui nomen à facie traxerunt, mordicus comprehensa manu eorum abstrahunt, ut Statius Sebosus affert, Plin. 9.15. Elephantorũ anima serpentes extrahit, Plin. Draconem elephas perhorrescit, Aelian. Et rursus, Aethiopia (inquit) dracones ad longitudinem triginta passuum progredientes generat, & nomen proprium non habent, sed duntaxat elephantorum interfectores ipsos nominant, & proueniunt ad summam senectutem. Item alibi, Apud Indos, sicut audio, graueis inter se gerunt inimicitias draco & elephantus. Quare dracones haud inscij imperitiq;, ex arboribus elephantos ramos decerpere in pastus suos solere: in has ipsas arbores primo serpunt, postea eam sui corporis partem dimidiam quæ ad caudam pertinet, arborum folijs circuntegunt, alteram partem anteriorem funiculi instar appensam demittunt: eò cum accessit elephantus ad arboris cacumina colligenda, draco in huius ipsius oculos insiliens effodit, & constrictum tenens, inusitato & nouo quodam laqueo strangulat, Hęc Aelian. India fert elephantos (uerba sunt Plinij) bellantesq; cum eis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, ut & ipsos circunflexu facili ambiant, nexuq; nodi præstringant. Cõmoritur ea dimicatio: uictusq; corruens complexum elidit pondere. Mira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est, ut ijs (draconibus) una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus: itaq; arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq; gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritum pręcludunt, & mollissimas lancinant partes. Iidem obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantę discordię causam attulerit, nisi naturæ spectaculum, sibi parisa componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurẽ morsum defigere: quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosq; concidere, & dracones inebriatos opprimi, commoriq;, Hucusq; Plin. Milton uocant Græci minium, quidam cinnabari: (Cinnabari Galenus & Dioscorides neutro genere proferunt: Plinius & neutro & in fœminino cinnabarin.) Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi sanguinem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusq; animalis sanguine, ut diximus. Neq; alius est color qui in picturis propriè sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisq; utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant, pro ea utuntur hoc minio, quod uenenum esse paulò mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monochromata (quorum etiam lib. 35. cap. 5. meminit) pingebant. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretium syncere nummi quinquaginta, Hæc omnia de cinnabari Plinius 33.7. Idem libro 35.5. Floridi (inquit) colores sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, &c. Et lib. 13. cap. 1. Vnguentis quidam coloris gratia addiderunt cinnabari & anchusam. Inter elephantos & dracones iugis discordia: deniq; insidiæ hoc astu præparantur. Serpentes propter semitas delitescunt, per quas elephanti assuetis callibus euagantur, atq; ita prætermissis prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, ualeant ultimis opitulari. Ac primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem, Solinus &c: reliqua ut Plinius: Et subinde, Itaq; cum ebiberint sanguinem, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic utrinq; fusus cruor terram imbuit, fitq; pigmentum quicquid soli tinxerit, quod cinnabarim uocant. Taprobana maxima Indorum insula elephantos alit, & serpentes qui omnium serpentium naturam superant. Hi elephantos aggressi, pedes eorum suis implicant spiris, & in terram deiectos uorant. Sæpe tamen pondere illorum obruti commoriuntur. In horum draconum capitibus multi pretiosissimi lapides reperiuntur, quorum natiua sigilla sunt, ita ut uni huius generis currum fuisse insculptum multi se uidisse affirment, ut Posidippus alicubi in carminibus suis testatur, Ioan. Tzetzes

Chiliade octaua. Sanguinem draconis Serapio describens, quem hemalocoen uocat, non aliter describit quàm Dioscorides quartam sideritidis speciem, nec alias ei facultates attribuit, & Galeni de sideritide uerba citat. Quarta sanè species sideritidis apud Dioscoridem (apud quem primam quoque speciem sanguinem Titani cognominatam legimus) uulnera sanat & astringit, quam multi millefolium putant: & reuera è genere millefolij est qua rustici nostri ad boues & equos uulneratos sanandos utuntur. Serapionem secuti recẽtiores etiam, ut Genuensis, Pandectarius & alij, per sanguinem draconis, sideritidis herbæ succum intelligunt: non tamen inde paratus in pharmacopolijs reperitur, sed alia tria genera: unum in rotulas conuolutum, quod ex rubrica, qua boli Armeniæ loco plerique hactenus utebantur, & terra fit: Alterum, cuiusdam arboris lachryma: Tertium, gummi arboris: in quo cortices etiam apparent, in lachryma non item: utrunque gustu astringit. Vtrunque è Libya adferri scimus, & ex Aegypto Venetias, Antonius Brasauola. Et rursus in minij examine, Non possum (inquit) aliter suspicari quàm cinnabarin esse guttam illam uel lachrymam (arboris ex Libya) quam in officinis sanguinem draconis appellant, nec in uili pretio est. In quo certe color profundus uisitur, ut de cinnabaris suæ colore Dioscorides scripsit. Is non ita dudum Venetias adferri cœpit, & paucus quidem: utuntur eo pictores ad fingendum sanguinem. Apud hos simul & medicos in magno usu est. Idem sentit Matthæolus quoque in commentarijs suis Italicis in Dioscoridem. Sanguinis draconis (inquit) color ad sanguinem omnium maximè accedit, translucidus & friabilis est: pharmacopolæ hodie sanguinem draconis in lachrymis uocant, ad differentiam adulterati qui in pastillos redactus habetur. Verus enim, ut Aluigus Cadamostus scribit, libro quarto suæ nauigationis in Africam, lachryma gummosa & liquida est, ex arbore destillans: cuius ut maiorem copiam habeant Afri, ferramentis quibusdam corticem uulnerant, & collectum liquorem & ad ignem decoctum, sanguinem draconis uocant. Hinc uerisimile fit (inquit Matthæolus) hanc esse Dioscoridis cinnabarin, ut quæ ex Africa, & perpauca quidem afferatur, unde magno in pretio est. Vires etiam hæmatitæ lapidis habet, & à recentioribus medicis satis feliciter ad sanguinis sputum, eiusque fluores, tum alios, tum dysentericos tum muliebres usurpatur propter uim astringentem. Accedit quod etiam Dioscoridis tempore cinnabarin sanguinem draconis uocabant: sic enim ille scribit, insinuans non uerè draconis hunc esse sanguinem, sed à colore ita appellatum. Sed apparet illi non satis constitisse de hoc pigmento, undenam sumeretur: & multò minus Plinio, qui putasse uidetur cinnabarin uerum draconis sanguinem esse: nec subijt ei dubitare, quo pacto fieri posset ut sanguis extra uenas siccus, ac terræ permixtus, tam uiuum sanguinis colorem redderet, qualẽ ipse cinnabarin reddere scribit, & nos in nostro sanguine draconis Africano manifestè uidemus, Hæc ferè Matthæolus. De sanguine draconis (uerba sunt Monachorum qui nuper in Mesuen scripserunt) optimè tractauit Ant. Brasaulus. Habentur autem uenalia hodie duo genera hoc nomine, quorum alterum fictitium est, ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino hircinóue sanguine, alijsque diuersis rebus, in placentarum formam redigi solitum, & furno aut sole desiccari. Hoc ut plurimum in equorum & similium (animalium) remedijs utuntur: multi etiam hominum. Alterum uerò succus est & lachryma quarundam magnarum arborum, in insulis Lusitanorum nuper inuentis copiosè nascentium: Cuius generis arbores Vlyssippone maximas uidimus. Sunt enim tanquam columnæ, unicæ cimaturæ (sic illi loquuntur) more palmarum, absque ramis folia sunt eis simillima spatulæ fœtidæ, crassiora tamen: cortex arboris subcinericeus, & unà cum tota arbore rubri succi plenus. Arbor tempestiuè scarificata emittit lachrymas sanguineas, quas gummi instar cõdensatas abradunt è cortice incolę, nec uilius uendunt. Multi etiam lignum eius frustatim incisum ebullire faciunt, & decoctum igne aut sole condensant, &c. Vtrunque enim sanguinem draconis appellant. Sed longè melior est lachryma seu succus collectus ligni decoctione. Cæterum an hic sanguis draconis easdem uires habeat quas Achillea sideritis (Serapio, ut ex Brasauola supra citauimus, non Achilleã aut Achilleam sideritin, sed simpliciter dictæ sideritidis speciem tertiam sanguinem draconis uocat: Galenus similes utriusque facultates facit, sed Achilleæ efficaciores magisque astringentes) nescimus. Sed præstare putamus uti succo sideritidis uel lactucæ authoritate Auicennæ, quàm alia re absque ullo authorũ testimonio, Hactenus Monachi in Mesuen. Ego has arbores Libycas & in nouis repertas insulis palmarum generis esse conijcio. Nam palmis folia gladioli herbæ folijs comparantur, unde spathen Græci nominant. Trunci etiam ramorumque natura eadem. Natales ijdem, loci feruidi & arenosi. Colorem præterea palmarum germina phœniceum siue puniceum habent, unde arbores ipsę phœnices Græcis dictæ. Sunt autem illarum tam multa genera, eaque longè diuersa, ut uix ullius arborum puto plura reperiantur: quò minus mirum fuerit hanc etiam adnumerari. Postremo uires conueniunt. Nam fructus palmarum astringunt, uulnera glutinant: sanguinem excreantibus in cibo commendantur, hæmorrhoidas & dysenteriam cohibent, &c. Actuarius sanguinẽ draconis, δράκοντος uel δρακόντιον παλαιμένου αἷμα nominat. Cæterum quæ hodie cinnabaris uocatur, idem scilicet nomẽ propter coloris similitudinem sortita, alia fossilis, alia factitia est, utraque metallica & uenenosa, nec ullo modo in corpus admittẽda. Illa in fodinis argenti uiui reperitur, ut Matthæolus scribit, rubicunda, non admodum dura, sed friabilis, magni ponderis, & argenti uiui tam plena aliquando, ut sponte defluat. Factitia ex argento uiuo & sulphure fit, sublimatis ut uulgò loquuntur. At minium uulgare hodie ut plurimũ fit ex plumbo & cerussa usta, unde id ipsum Galeni ac Dioscoridis sandycem esse apparet, Serapionis uero mi-

nium,

nium, Matthæolus. Georgius Agricola uir tum aliâs in bonis literis, tum in re metallica unus omniū maximæ authoritatis, cinnabarin ſiue minium factitium Germanis ſuis interpretatur **zinober**: minium natiuum, **bergzinober**: minium ſecūdarium, **menning**: quo nomine (inquit) etiam appellatur ſandyx: differt autem ſandyx, non colore, ſed cōficiendi ratione à minio ſecundario. Cinnabari (inquit Galenus) modicè acrem facultatem obtinet, habet uerò & aſtrictionis quippiam.

¶ Elephantum infeſtum eſſe ferunt tauris ſylueſtribus, Albert. Martialis in Spectaculorum deſcriptionibus taurum cum elephanto commiſſum meminit. ¶ In ludis Pompeij Magni uiſus eſt rhinoceros. Alter hic genitus hoſtis elephanto, cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione aluum maximè petens, quam ſcit eſſe molliorem: longitudo ei par, crura multò breuiora, Plin. Et alibi, In arbores exacuunt limantq; cornua elephanti, & ſaxo rhinocerotes. Rhinoceros licet humilior inferiorq; elephanto, cornu tamen (quod in ſumma nare ualidiſſimum geſtat, adeò ut ne ferro quidem robore concedat,) ſaxis exacuto, elephanti crura ſuo rictu ſubiens, diſcerpit & lacerat: isq; effuſo ſanguine decumbit. Pugna eorum eſt de paſtionibus, pro ijsq; tuendis multi mori dicuntur: ac ſi aluum non præoccupârit rhinoceros, ſed in aliam elephanti partem aberrârit, elephantinis dentibus diſtrahitur: ac tametſi eius pellis ea exiſtat firmitate, ut ægrè iaculo penetrari queat, tamen tam uiolentus eſt elephanti impetus, ut eam traijciat, Aelianus. Meminit etiam Oppianus, ſed paucis, & Strabo lib. 16. ¶ Tigris elephanti quoq; ſpernit ueſtigia, Plin. Tigris elephāto longè robuſtior eſt, Euſtathius in Dionyſium, & Arrianus: Inſilit in caput elephantis, & facile ſuffocat, Idem. Gryphes cum alijs animalibus certant, eaq; uincunt, contra leones autem & elephantos non ſtant, Aelianus.

E.

Elephantum uenatio multis in Libya circa Troglodyticam oppidis nomen dedit, ut capite octauo dicemus. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres cōſtruunt, omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius incluſos ripis foſſisq;, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clemēter acceptus. Nunc dentium cauſa, pedes eorum iaculantur alioquin molliſſimos, Plin. Accepi ex ſene quodam fide digno (uerba ſunt Alberti ex Auicenna) Indos facere foueas, in quas eſca illiciente elephanti aliquando incidant: illapſum uenatorum aliquis accedens, flagro uehementer afficit: tandē alius ſuperuenit, qui ſe elephanto oſtendens percuſſorem illum tanquam cum increpatione & uiolentia ab elephanto reijcit, & mox elephante in fouea relicto diſcedit: redit percuſſor, & rurſus flagellans ab altero ſuperueniente repellitur. Hoc ſæpius iteratur, ita ut elephas tandem agnito liberatore ſuo, conſpectu eius gaudeat: quo animaduerſo, aperitur ei uia fodiēdo, qua poſſit egredi de fouea: egreſſus ſequitur liberatorem ſuum, eiq; paret. Et hoc idem (inquit Albertus) narrauit mihi uir fide dignus, qui regionem illā peragrauerat, addens percuſſorem elephanti horribili colore caput & faciē pingere, & habitu uti alieno, ne poſtea ab elephanto cicurato agnoſcatur, & in periculo uitæ ſit. Cæterum Strabo libro decimoquinto, & Arrianus in Indicis, hoc modo eos capi aiunt, ut Gillius tranſtulit: à quo omiſſa adijciam, & quædam emendabo: Venatores quatuor aut quinq; ſtadiorum locum planum & minimè impeditum (ψιλὸν, Strabo, id eſt nullis arboribus aut fruticibus interceptū: ἄπεδον καὶ καυματώδεα, Arrianus. ἄπεδον Varinus planum exponit, καυματώδης æſtuoſum ſignificat, forte κλιμακώδεα legendum, ut decliuem exponamus, quem Plinius nimirum conuallem longo tractu fallacem nominat, quo ſcilicet paulatim & tanquam per gradus deſcenditur) foſſa latitudine quinq;, ſimul & altitudine quatuor cubitorum (ὀργυιῶν, id eſt ulnarum,) cingunt: & terram quæ fodiendo eruitur, murorum inſtar circunquaq; exaggerant. In aggere ſubterranea latibula efficiunt, in quibus foramina relinquunt, per quæ lucem admittant, unde accedentes feras intueri poſſint. Tum ponte (anguſtiſſimo, Strabo) multo ceſpite conſtrato, ne feræ inſidias poſitas ſentiant, foſſæ tranſitus iungitur, ac nimirum ad maiorem ferarum illecebram tres quatuórue ex manſuetioribus fœminas elephantos in clauſtrum concludunt: uenatores in aggeris latibula abſtruſi manēt in inſidijs. Iam uero eiuſmodi beluæ loca culta interdiu non adeuntes, ſed noctu tantum gregatim errantes paſcuntur, maximum & præſtantiſſimum ex ipſis ducem, ut boues taurum, ſequuti: ſic ad foſſam appropinquantes, cum incluſarum uel uocem uel odorem perceperint, eò confeſtim accedere properant, & circum aggeres tam diu concurſant, quoad pontem nacti, intra munitiones ſingillatim ingrediuntur: Ii autem qui poſiti ſunt in inſidijs, pontem celeriter detorquēt, alij magna celeritate uicinis proximis uicis elephantos incluſos denunciant: quo intellecto, ij in fortiſſimos quoſq; & maximè cicures elephantos aſcendentes, accedere cōtendunt: neq; tamen ſtatim ut eò acceſſerunt, cum feris pugnam cōmittunt, ſed eas primum aliquandiu fame & ſiti frangunt: deinde per pontem repoſitum ad eos ingreſſi, cum ijs iam infirmioribus & afflictis certamen inſtituunt, ac feros ſiti fameq; & triſtitia confectos, cicures expugnant: ac homines ex elephantis deſilientes, (Cum uerò iam defeſſi fuerint, rectorum audaciſſimi clam deſcendentes, quiſq; ſui elephantis uterum ſubeunt: atq; hinc ſubitò ſylueſtrium uterum ſubeuntes, compedes illis inijciunt, Strabo:) primo compedibus defatigatos deuinciunt: poſt uerò cicures incitant, ut feros uſq; uerberēt, dum in terram procubuerint: tum ipſis laqueos ad terram abiectis in collum inſerunt, (bouillis loris crudis eorū colla cum domeſticis alligant, Strabo;) in eoſq; humi ſtratos aſcendunt, & ne ſeſſores excutiant, uel alia quapiam iniuria afficiant, eorum collum acuto enſe in orbem

incidunt, & in ipsa sectura funẽ alligant, ut ob doloris sensum uinculis concedant, & ex feritate conquiescant. Nam collum circumacturis uulnus fune atteritur. Proinde agnoscentes infirmitatẽ suam uincti ducũtur à mansuetis. Eorũ aũt qui sunt ætate uel infirma uel exacta (ὅσοι δὲ νήπιοι, ἢ διὰ κακότητα οὐκ ἄξιοι κεκτῆσθαι, Arrianus:) dimittunt, reliquos in uicos abducũt, (in stabula, Strabo:) & pedibus inuicem uinctis, & collo ad columnam ualidam, fame domant, deinde aut her ba, aut uiridi harundine pascunt. Hi molestia afflicti, pabula recusant sumere: illi uerò cantibus eos & tympanis & cymbalis demulcent ac deliniunt, Hæc Arrianus & Srabo.

¶ Nunc alias etiam uenationis elephantum rationes, ex Aeliano præcipuè, adscribam: & primum quomodo ne in foueas incidere cogantur aduersus uenatores tum armis tum ignibus resistentes pugnent. Insidiæ (inquit) quas elephantis uenatores instruxerint, non eos facile latent. Nam cum ad foueam, quam contra ipsos suffodere uenatores solent, proximi accesserunt, seu naturali quadam intelligentia, seu retrusa & abdita præsensione, & scientia rerum futurarum, à progrediendo ulterius se sustinent: ac quàm mox itinere conuerso, in uenatores inuadunt, uiq; & impressione sese in medios insidiatores incitant, simul & eos euertere conantur, fuga ut salutem contra insidias superiores facti adipiscantur. Id igitur temporis cum atrox pugna, tum uero uel hominum, uel elephantorum cædes, & occisio fit multiplex. Huius pugnæ ratio talis est: Homines quidem eminus hastas & iacula intorquentes, ac collimantes, ictu directo eos feriunt. Contrà elephanti, ex hominibus si quem cecidisse animaduerterint, statim uiolenter illum & corripiunt, & ad terram à se abiectum, proterunt, & conculcant: simul & cornibus (sic enim eorum dentes appellantur) tandiu profligant, quoad miserabili & referta accerrimis doloribus morte, hunc proiectum affecerint. Cum autem huiuscemodi animalia inuadunt, tanquam uela ex animi incitatione quàm contentissime aures, quas habent patulas, intendunt, & pandunt more magnarum struthionum, quæ uel dum fugiunt, uel dum inuadunt explicatis alis feruntur. Itemq; promuscidibus, sub cornua redactis, & contractis, quemadmodum rostra nauium plenissimis uelis propulsa, sic elephãti uehementi impressione irruentes, multos mortales funditus euertunt. Tumq; perinde ut tuba belli classicum sonans, clamores uastissimos edunt. Humi porrò prostratorum, & genibus contritorum, et ossium obtritorum, tantus est strepitus, ut uel illinc longissimè exaudiatur: nec non sæpe elisis oculis, naribus distractis, fronte disrupta, facieiq; forma amissa non uel à proximis cognatione sibi noscuntur. Iam ex ijs nonnulli ad hunc modum inopinatò seruantur. Quamuis enim sanè uenatorem beluæ cursus celeritate comprehenderit: præ tamen uehementi impetu, hunc transcurrens, genibus in terram præcipitibus actis, cornua aut in radicem, aut in quippiam aliud tale compingit: ex quo retinetur, ac uix dum se retraxit, cum uenator elapsus iam salutem fuga est consecutus. In hac igitur pugna, elephanti sæpe uincunt, sæpe item uarijs terroribus iniectis uincuntur. Tubarum enim clangor uastum clamorem efficit, ipsiq; homines armis concrepantes, clypeos uidelicet hastis contundentes, & ululatum tollentes, strepitu undiq; omnia circumsonare faciunt: tum uero partim in terra ignem incendentes, partim in sublime tollentes, ac tanquam funda eum contorquentes, partim ignitos torres iaculantes, atq; etiã longas faces in ferarum oculos magna ui inferentes, & intrudentes, eis hæc omnia ægre intuentibus, timorem afferunt. Vnde adeo impelluntur, exterrẽturq;, ut interdum in foueam, quam antè declinabant, detrudantur, & compingantur, Hæc Aelianus. Et rursus, quomodo à uenatoribus in fugam acti, incensis tandem syluis ab ea cohibeantur, describens, Qui uenandi (inquit) elephantos scientiam tenent, nobis testantur, hos insectatione uenatorum pressos, cum robore immenso, tum impetu effrenato atq; præcipiti, & quem sustinere possit nemo, sic quidem per maximas arbores, tanquam per segetes excurrere, easq; tanquam spicarum calamos, ubi cursum ramorũ proceritate retardari uident, perfringere: ubi uero ipsi ex arboribus eminent, & proceriores existunt, tum omni neruorum contentione currere, tum uiam insequentibus præcidere: nec mirũ, locorum enim consuetudinem tenent. Cum autem se ex insectatorum suorũ conspectu eripuerint, eosq; maximis processibus itineris lõgè & retro positos senserint, tum ex fuga recipiunt animũ simul, & tanquã periculo liberati, insistũt: ibiq; tum metus solicitudine expulsa, ex immenso labore requiescũt: his interea ad cibi cogitationẽ memoria excitatur, iuncos & hederas per arbores erraticis implicationibus serpẽtes depascũtur, atq; palmarũ tenera cacumina, & aliarũ plantarũ adolescẽtiores truncos. Quòd si rursus insectatores ad eos propius adsint, hi etiã iterum sese in fugã impellunt: Cumq; ab his multã uiam absunt, sese ex fuga colligẽtes, requietem curarũ ex itineris labore habent. Insequentes autem præcipitante sole debilitati, syluã incendũt, & uiã ipsis obstruunt: quod ipsum sentientes elephãti, se sustinent à progrediendo. Ignem non minus quàm leones extimescunt, Hæc omnia Aelianus. Gabinius Romanus scriptor de elephantis tradit fabulosa quædam, dicit enim cæteras feras ignem fugere, elephantes ei resistere ac repugnare, propterea quod syluam consumat: eos cum hominibus certare, & speculatores præmittere, & cum illos uiderint fugere: cumq; uulnera acceperint, ramos uel herbam uel puluerem supplices prætendere, Strabo. ¶ Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo uenatu aluntur, arbores propinquas itineri eorũ conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens, Plinius. Elephantũ uenatio ad puteũ dicta, ab Elephantophagis habitatur, qui

qui dum has feras uenantur, gregem earum per ſyluam ex arboribus cernentes, eum minimè adoriuntur, ſed eos qui à grege aberrârint ad poſteriora furtim accedentes, neruos incidunt, Strabo. Gillius copioſius proſequitur his uerbis: Aethiopes ex proceriſſimis arboribus elephantorũ introitus atq; exitus obſeruant, non in multos uno eodemq; tempore inuadunt, ſed in ſingulos tantũ magno robore animi inſiliunt: nimirum ſpeculator caudam beluæ appropinquantis ad arborem, in quam abditus is latet, deſiliens, manibus comprehendit, pedesq; ad dextrum femur obijciens, ſecuri, quæ ex humero pendet, expedita & acuta, dextri poplitis neruos ſuccidit: in quo certamine utriuſq; ſalus periclitatur. Interdum elephantus inciſis neruis in ſauciam partem procumbens, Aethiopem ſecum in terram abijcit, atq; interficit; Interdum ſuo pondere hominem ad arborem aut ſaxum allidens, occidit: ac nimirum nonnulli elephanti dolore preſſi, quando inſidias facienti nocere nõ queunt, ſeſe tandiu in fugam impellunt, dum crebro ſecuris ictu decumbunt: tum ad terram ſtratorum poſteriores partes incolæ uicini comedunt. Alij (ex Troglodytis Aethiopiæ conterminis) tutiore genere, ſed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent, alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus ſagittarum uenabula infigunt, mox ſanguinis ueſtigijs ſequuntur, Plin. Nõnulli (ex Elephantophagis) ſagittis eos interficiunt ſerpentium felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent, & ultra pro grediuntur, tertius uerò neruum trahit. Nonnulli arbores obſeruant, ad quas elephanti reclinari & quieſcere ſolent. Harum ex altera parte truncum ſuccidunt. Itaq; beſtia ſe inclinans, pariter cum arbore ruit: & cum ſurgere nequeat, eò quod crura continuo & ſine flexu oſſe conſtent, illi ex arboribus deſilientes eam obtruncant, Strabo. Iam apud Ariſtotelem uenatio elephantorum huiuſmodi legitur: Conſcendunt (inquit) mites aliquos animoſosq; elephantos, qui uenantur, curſuq; inſequuntur feros: quos cum occuparint, ferire præcipiunt ſuis, dum fatigent, uiresq; diſſoluant. Tum rector in defatigatum illum inſilit, regitq; falce: poſt breui tempore fera miteſcit, atq; obtemperat. Quandiu inſidet rector, mitem ſe quiſq; exhibet: cum deſcenderit, alij manſuetudinẽ ſeruant, alij ſuã repetunt feritatem: itaq; immiteſcentiũ crura priora prępediunt uinculis, ut quieſcant: capiuntur & natu iam grandes, & pulli, Ariſtoteles. Capiuntur in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehenſum ſolitarium abactúmue à grege, uerberat ferũ: quo fatigato tranſcendit in eum, nec ſecus ac priorem regit, Plin. Vetulus elephas efferatior eſt, & non facile capitur. Sed minores quoq; natu capere operoſum eſt, quoniam à maioribus, qui eos tuentur, nõ facile relinquuntur. In Caſpio lacu oxyrynchi piſces capiuntur: horum exempta uiſcera excoquunt. Vnde ad permultos uſus accommodatum fit glutinum: nam non modo ad quæcunq; applicatum fuerit, adhæreſcit: ſed & firmiſſimè retinet, ut & decem diebus madefactum nunquam poſtea diſſoluatur: & eo ad elephantos comprehendendos uenatores utantur, & pulchra facinora ædant, Gillius ex Aeliano.

¶ Hactenus de hominum aduerſus capiendos elephantos technis dixerim: nunc ſubijciam quid ipſi contra has elephanti faciant, & quibus modis euadere conentur. Quomodo uenatorum inſidias herba euulſa per manus tradita ſibi inuicem prodant, capite quarto explicauimus. Circumuenti à uenantibus primos conſtituunt quibus (dentes illi exerti) ſunt minimi, ne tanti prælium putetur. Poſtea feſſi impactos arbori frangunt, prædaq; ſe redimunt, Plin. Cum uenatu premuntur, pariter cõfringunt utroſq;, ut ebore damnato non requirantur. Hanc enim ſibi cauſam periculi pręſentiunt, Solin. Elephanti cauſam cur petantur prænoſcentes, ex ſeſe qui dente inutili ſunt, ante cæteros in prima acie conſtituunt, ad primum hoſtium impetum ſine magna iactura excipiendum: reliqui qui in ſubſidijs manent, dentium robore integri, auxilium feſſis ferunt, Aelian. Equitatu circumuenti, infirmos aut feſſos in mediũ agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices ſubeunt, Plin. Conflictu fortuito ſi quando pugnatur, non mediocrem habent curam ſauciorum: nam feſſos uulneratosq; in medium receptant, Solin. Amor eis mutuus intercedit: & cum fugiunt uenatores, robuſti ac florentes ætate extrema tenent, in medium uerò uetulos & matres cum pullis recipiunt, Tzetzes. In uenationibus ſibi mutuò ferunt auxilium, ita ut ſi quis eorum labore deficiat, alter pro illo ſeſe opponat, Philoſtratus. Cum à uenatoribus elephanti, tanquam milites in bello, funduntur & fugantur, non alij ab alijs ſeparatim, ſed omnes ſimul & communiter in fugam ſe dant, ac ſimul inter ſe prementes ad gregales ſuos adhęreſcunt. Horum autem qui iam ſunt firmata & integra ætate, reliquos ſic circuncludunt, tanquam pugnaciſſimi propugnatores totũ agmen circummuniunt: qui uero longius ſunt ætate prouecti, atq; matres ſub ſe quæq; ſuos pullos ita occultantes, perraro hi paruuli ut uideantur, ſubter medium obtinent locum, Aelian. ¶ Cum elephanti foſſam tranſilire non queunt, de his unus aliquis in hanc ſeſe demittit, & tranſuerſus foſſæ ſtans, partim uacuitatem occupat, partim pontis ſe uicarium præſtat. Cæteri ſupra hunc gradientes tranſmittunt, & euadunt, ſimul & eum, qui pontis loco erat, hoc modo ex foſſa cõſeruant. Superiore enim ex loco quiſpiam porrigit pedem, quem is qui infra eſt promuſcide circumplicat, reliqui autẽ uirgultorum faſces deijciunt, ad quos ille, cum fortiſſime, tum cautiſſime pedibus adnitens, celeri aſcenſu ſubtrahitur, Aelian. Cum foſſas tranſeunt profundas, & difficiles ſuperatu, ἀλυσιχέτας: qui inter cæteros robuſtior & maior fuerit, ſtans medius, tanquam pons, tranſmittit omnes; alij autem ingerentes deinde ſarmenta multa foſſæ, ſeruant eum per quem traiecti ſunt, Tzetzes. Societatis & cõmercij uim non abſq; intellectus ſenſu elephantos oſtendere, Iuba author eſt: foſſa ducta, eaq; fruticibus paruis

& humo leui obtecta, uenatores his struunt insidias. Huc igitur quoties decidit aliquis, cæteri quicunque comitantur congestam undique syluam saxaque iniiciunt, dum cauo fossæ expleto egressus captiuo detur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Postea quàm in foueam inciderunt, & se iam teneri sentiunt, animaduertentes exitus locum nullum eis relictum esse, cum eos pristini animi, tum libertatis capit obliuio: tum uero facile cibos ex largientibus sumunt: tum si quis præbeat, libenter bibunt, atque uinum si in promuscides effundas, sine recusatione admittunt, Aelianus. Quomodo tranent fluuios cum urgent uenatores, prædictum est capite quarto.

¶ Elephantos natura mansuetos esse & facile cicurari eodē supra capite docui: nunc quomodo & quibus artibus cicurentur expediendum. Mansuescunt igitur uel necessitate, ut uinculis & fame, uel blandimentis tum Musicis tum alijs, ut ex Aeliano deinceps docebimus. Quid elephantis (inquit Aelianus) postquam capti sunt faciant, ut mansuescant, dicendum est. Primo in syluam non ita longo interuallo ab ea fossa, ubi comprehensi fuerint, distantem, sic eos strictè constrictos funibus trahunt, ut ne permittant quidem, néue hi præcurrant, néue rursus retrahātur: deinde certo & dimenso spatio horum quenque ad maximam arborem illigantes, ut neu in anteriorem partem insilire, neu rursus admodum in posteriorem resilire queant, neue ipsis ex funis laxitate facultas sit ad inferendum iniuriam, uictus tenuitate & fame, horum robur frangunt. Postea uerò quàm eorum domitores duritiam animi tandiu paulatim mollíuerunt, quoad pristinæ inexpugnabilis feritatis eos ceperit obliuio, de manu cibum sumendum dant. Hi necessitate pressi, cum non malitiose iam, tum uero hilarioribus oculis, & mansuetioribus, quàm essent soliti, intuentur. Horum autem, qui sunt ætate robusti, uinculis ruptis, cum dentium robore, tum uerò promuscide arbores reuellunt, & frangunt: uixque sero admodum, partim fame, partim ciborum illecebris, partim uerberibus mansuefiunt, Hęc Aelianus. Et rursus, Indi homines, licet permulti & magna machinati, non elephantos iam ætate procedente confirmatos facile comprehendere queunt. Quare ad loca fluminibus proxima (roscida enim & palustria pascua frequentāt) uenatores profecti, eorum catulos tantum capiunt. Hos cum adhuc ætate infirmos & teneros ceperunt, ciborum blanditijs & assentationibus ad parendum informant, ac instituunt, blandiloquentiaque mansuefaciunt: Hominum enim indigenarum linguam elephanti intelligunt. Breuiter perinde illos quasi infantes pueros alunt, partim cibaria eis largientes, partim disciplinas tradentes: quæ res efficit, ipsi ut ad obediendi facilitatem transferantur, & exuta feritate, humanitatem induant, Aelian. Et alibi, Si Indicus elephantus robore ætatis confirmatus capiatur, ex feritate ægre traducitur ad mansuetudinem: & quod desiderio libertatis teneatur, ideo cædes facit: ac si uinculis deuinciatur & constringatur, magis incitatur animo, neque ullam seruitutem perpetitur. At enim Indi uarijs & multiplicibus cibariorum illecebris eum delinire student: ille tamē nihil de acerbitate sua remittens, nihilque ab ijs blanditijs mitescens, ijs præclare contemptis, pergit ijsdem infestus esse. Quid igitur ij comminiscuntur & machinantur? Instrumento quodam musico uernaculam cantiunculam ei canunt, is animum attendit, auremque ad audiendum erigit, & suauitate illius demulcetur: animi incitatio comprimitur. Tum paulatim in obiectum cibum respicit, & tametsi omnibus uinculis exoluitur, tamen cantu deuinctus, non amplius ad pristinos mores à mansuetudine deficit, Hæc omnia Aelianus. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius. Capti celerrimè mitificantur hordei succo, Plinius & Solinus. Zythus potionis genus est quod ex hordeo fit, quo madefactum ebur in omne opus tractabile redditur, Dioscorides: Græcè legitur, εὐεργὴς δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνεται βρεχόμενος αὐτῷ. Hinc apparet Plinium ex Græco aliquo authore ijsdem aut similibus uerbis uso, zythum reddidisse hordei succum, & pro elephante homonyma uoce non ebur, ut debuerat, sed ipsum animal. Ἡ κρόκη τὸ ὀστέον ὑπὸ τέφρᾳ καὶ ὄξει διάβροχον γινόμενον, καὶ τὸν ἐλέφαντα ὑπὸ ζύθου μαλακὸν γινόμενον καὶ χαλῶντα κάμπτουσι, καὶ διασχηματίζουσιν· ἄλλως δὲ οὐ δύνανται, Plutarchus in commentariolo, An ad infelicitatem satis uitium sit. Sensus est, ut Marcellus Vergilius transfert, Cinere & aceto madens os licio (siue acia malis dicere) secatur, & ebur zytho mollitum flectunt, & conformant, aliter autem non possunt. Certe ipsa uox εὐεργὴς apud Dioscoridem, operi facilem & tractabilem materiam significans, neque de animali, neque de elephantiasi morbo (ut ridiculè dubitat Marcellus) uerba eius accipi posse cōuincit. Accedit ratio, ebur scilicet macerari mollirique zytho, quoniam is acorem & uim aceto similem, quæ solidissima quæque penetret, in se cōtineat: facile enim acescit aqua in qua hordeum aut aliquæ fruges aliquandiu macerantur. Acetum etiam ex zytho & similibus, ut cereuisia, potionibus fieri constat. Aceti feruidi uis tanta est ut saxa penetret, cum cinere ossa emollit, Plutarcho teste: non mirum igitur si zythus etiam acorem in se continens, & facile acescens, eadem facultate eboris soliditatem remittat. Zythum Symeon Sethi φουκᾶν appellat. Elephantina ossa, inquit, in zytho aliquandiu macerata, ceræ instar emolliuntur: addit & reliqua quæ Dioscorides de zytho. Democritum inuenisse aiunt quemadmodum ebur molliretur, Seneca lib. 14. epistola 91. Quòd si quis Plinio patrocinari uoluerit, dixerit forte fieri posse ut pariter utrumque uerum sit, & ebur zytho molliatur, & eiusdem potu mitigetur elephas animal: nam cum uino delectetur uel ad ebrietatem, ut supra diximus, zythum quoque libenter ab eo admitti uerisimile esse, præsertim cum hordeo gaudeat ex quo conficitur. Elephanto qui ad bellum certat, non modo ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij uini usus indulgetur, Aelianus.

¶ In quibusdam regionibus pretiū elephanti est, ducati (denarij siue drachmæ pondere nummi aurei)

aurei) quinquaginta, in aliis mille, & alibi ad summum bis mille interdum, Vartomannus. Insueti insidendi in eis, non aliter quàm ij qui in mari nauigant in nauseolā incidunt, neq; insistere possunt. Non item in adolescentium elephantorum sessione fit negotium, imò ex illorum molli gradu sessor tantopere oblectatur, ut si mula ueheretur, Gillius & Vartoman. Cum in elephantum ascenditur, is in terram abijcit genua, & conscensionis gradum scandenti facit: neq; porrò frenum eorum cuiquam inijcitur, neq; funis ad ceruicem ullus adstringitur, sed soluti ad insulam Zanzibaram gradiuntur, Gillius. Sessore conscensuro elephas alterū ex posterioribus crus inflectit, ut per id ascendat, simul tamen ab astantibus eum iuuari & promoueri opus est. Nō freno aut habenis aut alijs uinculis regitur bellua, sed insidentis uoci obsequitur, Vartoman. Apollonius iuxta Indum fluuium puero occurrit, qui annos natus tredecim, elephanto insidens, acriter stimulis belluam urgebat, Philostratus. Elephantisten Aristoteles uocat elephantorū moderatorem, elephantarchen Plutarchus, Cælius. Sed forsan elephantistes is tantum est qui insidet elephanto, etiam priuatus: elephantarches autem qui imperat in bello (ut inferius dicam) non ipsis belluis, sed militibus qui elephantis inuehuntur, ut Cælius non rectè synonyma fecerit. Puer insidens elephantum καλαύροπι regit apud Philostratum in uita Apoll. Est autem apud Camertem καλαύροψ, ῥόπαλον ἐπικαμπὲς ἐν ἄκρῳ, ἢ τὸ κάλον, ὅ ἐστι ξύλον ᾧ ῥέπει: & καλαυρόπους, βακτηροφόρος. Scribitur & καλάβροψ per β. pro uirga pastorali: ξύλον ᾧ τὰς βόας βάλλουσιν interpretatur Hesychius. Baculus in alteram partem recuruus & clauatus, κεστρωτός. Ἀγκωπὴς, ᾧ τοὺς ἐλέφαντας τύπτουσι σιδήρῳ, Hesychius & Varinus: Apud eosdē uox ὅρπη ijsdem uerbis exponitur. Indis arant elephanti minores quos appellant nothos, Plin. Vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur: Genus unum est semiferum, ac plenum laboris immensi uenandi elephantes domandiq;. Iis arant, ijs inuehuntur, hęc maximè nouêre pecuaria, ijs dimicant, militantq; pro finibus. Delectum in belua, uires & ætas atq; magnitudo faciunt, Plin. Elephantem sub iugū & uincula duci Nearchus scribit, Strabo: ubi Græcus codex habet, ἄγεσθαι δ' ὑπὸ ζυγῶν (lego ζυγὸν) καὶ (forte ὡς) καμήλους: sed locus uidetur corruptus. Oppianus libro quinto de piscatione elephantem sub iugum mitti scribit, mulorum instar. Mulierem eam præstare existimant Indi, quæ munus ab amante elephantem acceperit, ut Nearchus refert: sed hic sermo contrarius est illi qui equum & elephantum regibus duntaxat possideri asserit apud Indos, Strabo. Mulieres apud Indos, quæ quidē pudicitiæ famā appetunt, nulla alia mercede eam amiserint: pro elephanti uerò munere ei qui dederit misceri, turpe non existimant: quinetiam gloriosum mulieribus uidetur, si cuius forma elephanti pretio digna sit iudicata, Arrianus in Indicis. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Misitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iulius Capitolinus. Anthologij Græci lib. 1. sectione 69. in bellum, Philippi epigramma extat huiusmodi: Οὐκ ἔτι πυργωθεὶς ὁ φαλαγγομάχας ὑπὸ δῆριν Ἄχετος ὁρμαίνει μυριόδους ἐλέφας. Ἀλλὰ φόβῳ σείσας βαθὺν αὐχένα πρὸς ζυγοδέσμους, Ἄντυγα διφρηλκεῖ Καίσαρος οὐρανίου.

¶ Indi elephantis dimicant, militantq; pro finibus, ut paulò ante ex Plinio retuli. Nouissima Indiæ gente Gangaridum Calingarum regio Partalis uocatur: regi elephanti septingenti in procinctu bellorum excubant, Plinius & Solinus. Rex Palybotræ omnibus diebus elephantorum octo millia ad stipendium uocat, Solinus. Indi omnes, quicunq; præditi sunt regia potestate, non sine maximo elephantorum numero militarem agitant disciplinam, Idem. Vltra hos siti sunt Modubæ, Molindæ, &c. rex horum elephantos quadringentos in armis habet, Plin. Antipater author est, duos elephantos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiā cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorum nomina annalibus describeret, eum qui fortissimè præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit uocatū, altero dente mutilato, Plin. Quidā sessores suos excussos contra uim hostiū tutati sunt, & sese pro illis in mortem obiecerūt: aliqui sublatos è prælio extulerunt ad sepulturam, Arrian. Elephanti quidā aurigas suos, qui in cōflictibus sanguine exhausti cadunt, sublatos è pugna eripiunt ac seruant. Sunt qui defenderint & seruarint eos qui spatium inter anteriores ipsorum pedes subiuerant, Strabo. Cum Porus Indorum rex, in prælio, quod cum Alexandro commiserat, multis telis confixus esset: elephantus quo uehebatur, etsi sanè multis etiam ipse sagittis uulneratus erat, defixa tamen in corpore Pori tela, leniter & caute promuscide extrahere non prius destitit, quàm dominum intellexisset, ex redundanti sanguinis profusione, debilitari, & euanescere. Itaq; leniter & sensim se inflexit, ut ne ex alto decidens, Pori corpus graui casu affligeretur magis. Cum autem Pyrrhus Epirotarum rex ad Argos occubuisset, in eo conflictu elephantus fuit, qui sessorem suum tantopere amaret, ut nō prius, quamuis auriga iam cecidisset, currere omiserit, quàm suum nutritium ex hostibus & seruasset, & intra fines amicos reportasset. Turrigeros elephantorum miramur humeros, Plin. Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferunt, magnaq; ex parte Orientis bella cōficiunt. Prosternunt acies, proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, uulneratiq; & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie, Plinius. Equorum & elephantorum insignis usus est ad pugnas: ductor elephanti, elephantagogus uocatur: & qui eis præficitur elephantarches, Pollux. Elephantarchas quidam sedecim elephantis præesse scribunt: & munus ipsum elephantarchian uocant. Quantum sit robur corporis elephanti tum ad alios tum bellicos usus capite tertio exposui. Militaris elephātus dorso suo uel nudo tres bellatores fert, alterum dextra, alterum sinistra pugnantem, tertiū retro uersus bellantem, ac simul quartū, ma-

nibus moderamina tenentē: sicq; illis beluā dirigentem, tanquam nauem clauo nauicularium, reiq; nauticæ peritū, Aelian. Pugnant onusti turribus, quibus decem aut etiā quindecim Indici homines superstāt, qui ex turribus tanquā propugnaculis in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent, Philostratus. Cum eos ad bellū Indi armāt, in clitellas, geminis ex ferro catenis infra aluū cinctas, utrinq; tanquā caueam ligneā imponunt, atq; ad collū alligant, singulas caueas terni milites ingrediūtur: in utriusq; medio auriga sedet, qui beluam patrio sermone alloquitur, & cum progrediendum aut regrediendum est, ostendit: Ferias, inquit, hunc: ab illo abstine manum. Itemq;: In hos inuade, ab ijs te contine. Atq; ea magnitudine tanquam castellum aliquando dorso constituunt, ut uel quindecim ex eo armati homines pugnēt, quod cum pugnā cōmittere moliuntur, asseribus superintegunt: ad promuscidem lorica circummunitam districtus gladius longitudine duorū cubitorum, crassitudine humanæ palmæ alligatur. Neq; modo fœminę maribus ferociores, sed ad onerū uectiones etiā fortiores existimantur, Gillius & Vartomannus. Sed uter sexus fortior aut robustior sit inquisiuimus supra cap. 3. Fœmina aptior est gestādis oneribus bellicis, mas uerò ipsis prælijs, utpote animosior & procerior, Obscurus. De elephantis, quibus rex Porus in prælio aduersus Alexandrum usus est, mentionē facit Plutarchus in uita Alexandri. Elephanti in prælijs homines alios conculcant, alios proboscide eleuatos rursus in terrā allidunt. Heliodorus libro nono Aethiopicorū, in prælij cuiusdam Aethiopum aduersus Persas descriptione de elephantis hæc scribit. Καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πυργοφόρους ἐλέφαντας ἀντέταξε. Et mox, ὁ δὲ Ὑδάσπης τὰ μὲν πρῶτα σχολαίτερον ἀντεπιέναι προσέταττε, βάσιν ἐκ βάσεως ἡσυχῆ παραμείβοντας, τῶν τε ἐλεφάντων ἕνεκεν, ὅπως ἂν μὴ ἀπολειφθεῖεν τῶν προμάχων, καὶ ἅμα τὴν ῥύμην τῶν ἱππέων τῷ μεταξὺ ὑπεκλύων. Et rursus, οἱ δὲ ἐπειδὴ μόνον ἐπλησίαζον, κατόπιν ἑαυτοὺς τῶν ἐλεφάντων ὑπέστελλον, ὥσπερ ὑπὸ λόφον ἢ φρούριον τὸ ζῶον καταφεύγοντες. ἔνθα πολὺς φόνος καὶ ὀλίγου παντελὴς συνέπιπτε τοῖς ἱππεῦσιν. οἵ τε γὰρ ἵπποι πρὸς τὸ ἀήθες τῶν ἐλεφάντων ὄψεως ἀθρόον παραγυμνωθείσης, καὶ τῷ μεγέθει ξενίζοντι τῆς θέας τὸ φοβερὸν ἐπιφερούσης, οἱ μὲν παλινδρομοῦντες, οἱ δὲ ἐν ἄλλοις (lego ἀλλήλοις) συνταραττόμενοι, τὴν τάξιν τῆς φάλαγγος τάχιστα παρέλυον. οἵ τε ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων ἐπὶ τοὺς πύργους ἓξ μὲν ἕκαστοι (lego ἕκαστον) κατειληφότες, (Videtur hîc aliquid deesse) δύο δὲ καθ' πλευρὰν ἑκάστην ἐκτοξεύοντες, τῆς ἐπ' οὐρὰν μόνης καὶ εἰς τὸ ἄπρακτον σχολαζούσης, οὕτως δή τι συνεχές τε καὶ ἐπὶ σκοπὸν ὥσπερ ἐξ ἀκροπόλεως τῶν πύργων ἔβαλλον, ὥστε εἰς νέφους φαντασίαν τὴν πυκνότητα παραστῆναι τοῖς Πέρσαις. Et paulò post, Καὶ οὕτως οἱ μὲν αὐτοὶ κατηναλίσκοντο ὑπό τε τῶν ἐλεφάντων ἀνατρεπόμενοι καὶ καταπατούμενοι· οἱ δὲ ὑπό τε τῶν Σηρῶν, ὑπό τε τῶν Βλεμμύων ὥσπερ ἐκ λόχου τοῦ ἐλέφαντος ἐκδρομάς τε ποιουμένων, καὶ τοὺς μὲν τιτρώσκειν εὐστοχούντων· τοὺς δὲ κατὰ συμπλοκὴν ἀπὸ τῶν ἵππων εἰς γῆν ὠθούντων. ὅσοι δὲ καὶ διεδίδρασκον, ἄπρακτοι καὶ οὐδὲν δράσαντες τοὺς ἐλέφαντας ἀπεχώρουν. τὸ γὰρ θηρίον πέφρακται μὲν καὶ σιδήρῳ περιαγόμενον εἰς μάχην· καὶ ἄλλως δὲ πρὸς τῆς φύσεως τὴν δορὰν ἐσόμωται, στερεμνίου φολίδος τῇ ἐπιφανείᾳ ἐπιτρεχούσης, καὶ πᾶσαν αἰχμὴν τῷ ἀντιτύπῳ θραυούσης. In Persarum exercitu aduersus Iulianum, elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus uix mentes pauidæ perferebant: ad quorum stridorem odoremq; & insuetum aspectum magis equi terrebantur: quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis: & si ferocius animal uires exuperasset regentis, ne re uersum per suos, ut tunc acciderat, collisam sterneret plebem, uertebram, quæ caput à ceruice discerminat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim aliquando ab Hasdrubale Annibalis fratre, ita citius uitam huiusmodi adimi beluarum, Ammianus Marcellinus paulo post initiū libri 25. Idem libro 19. Lux (inquit) nobis aduenit mœstissima, Persarum manipulos formidatos ostentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore immanitateq; corporum, nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Elephantis pugnaturis non modo ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij uini usus indulgetur, Aelianus. Potionem qua pro uino utuntur ideo ipsis largiuntur, ut ad prælium audaciores efficiantur, Gillius. ¶ Elephantis ui magna propulsis, quos flammis coniectis undiq; circumnexos, iam corporibus tactis, gradientesq; retrorsus, retinere magistri non poterant, Marcellinus libro 19. Quomodo Megarenses in prælio aduersus Antipatrum, suibus pice oblitis incensisq;, in elephantos ipsius immissis, eos perturbarint, iam capite quarto retuli. Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam uertisse ferunt, Aelianus. Elephanti in prælijs magnitudine corporum, barrhitus horrore, formæ ipsius nouitate, homines equosq; conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excogitarunt genera armorum. Nam & centurio in Lucania gladio manum (quam promuscidem uocant) uni abscidit: & bini cataphracti equi iungebantur ad currum; quibus insidentes clibanarij sarissas, hoc est longissimos contos in elephantos dirigebant. Nam muniti ferro, nec à sagittarijs, quos uehebant beluæ, lædebantur, & earum impetum equorum celeritate uitabant. Alij contra elephantos, cataphractos milites immiserunt, ita ut in brachijs eorū, & in cassidibus uel humeris aculei ingentes ponerentur è ferro, ne manu sua elephas bellatorem contra se uenientem posset apprehendere. Præcipuè tamen uelites antiqui aduersum elephantos ordinarunt. Velites autem erant iuuenes, leui armatura, corpore alacri, qui ex equis optimè missilia dirigebant. Hi equis prætercurrentibus ad latiores lanceas uel maiora spicula beluas occidebant. Sed crescente audacia, postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missilia, in elephantos congerebant, eosq; uulneribus elidebant. Illud tamen additum est, ut funditores cum fustibalis & fundis rotundis lapidibus destinatis, Indos (per quos regebātur elephanti) cum ipsis

ipsis turribus affligerent atque mactarent, quo nihil tutius inuenitur. Præterea uenientibus beluis, quasi irrupissent aciem, spatium milites dabant. Quæ cum in agmen medium peruenissent, circumfusis undiq; armatorum globis, cum magistris absq; uulneribus capiebantur illæsæ. Carrobalistas ali quanto maiores (hæ enim longius & uehementius spicula dirigunt) superpositas curriculis, cum binis equis aut mulis post aciem ordinari conuenit, & cum sub iactu teli accesserint, bestiæ sagittis balistariorum transfiguntur. Latius tamen & firmius contra eas præfigitur ferrũ, cum in magnis corporibus maiora sint uulnera. Aduersum elephantos plura exempla & machinamenta retulimus, ut si quando necessitas postulauerit, sciatur quę sint tam immanibus beluis opponenda, Hæc Vegetius de re militari lib.3.cap.24. Elephantis proboscides facile amputari supra docui in B.

¶ Maurorum pedites elephantum pellibus pro clypeis se protegunt, Strabo.

¶ Nunc de ebore dicendum, quod Græci per synecdochen non aliter quàm ipsam beluam elephantem nominant. Quòd cornua sua certo tempore abijciant defodiantq;, & defossa qua arte inueniantur, capite tertio docui ex Aeliano. Libyci homines elephantos uenantur, nõ alia magis quàm dentium gratia, Aelianus. Herodotus prodit, Aethiopas tributi uice regibus Persidis uicenos den tes elephantorum grandes, tertio quoq; anno cum auro & ebeno pendere solitos. Tanta ebori autho ritas erat urbis nostræ trecentesimo decimo anno: tunc enim author ille historiam eam condidit Thurijs in Italia, Plinius. Excogitatæ sunt (per luxuriam) & ligni bracteæ, nec satis: Cœpere tingi animalium cornua, dentes secari, lignumq; ebore distingui, mox operiri, Plin. Dentibus ingens pretiũ, & deorum simulachris laudatissima ex ijs materia, Plin. Cornua fœminarum (habẽt enim ea fœminæ quoq; certis in regionibus, ut capite secundo dixi) maioris esse pretij, huiusmodi rerum artifices prædicant, Aelian. Venditur ebur pondere: sunt qui tabellas aut segmenta eboris, præsertim in operibus inde factis, ut pectinibus, capulis, alijsq;, cetaceorum piscium ossibus adulterent. Distingui audio, quod è piscibus leuiora sint, minusq; per ætatem pallescant. Ex arbore & simulachra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antequam ut à dijs nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora spectarentur & mensarum pedes, Plin. Ebur quomodo molliatur zytho, dictum est superius hoc ipso capite, ubi quomodo elephanti capti cicurentur tractauimus. Mitior est (quàm sarcophagus) seruandis corporibus nec absumẽdis, chernites, ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt, Plinius 36.17. ἐλέφαντι ὅμοιος χερνίτης, ἐν ᾧπερ φασὶ τὸν Δαρεῖον κεῖσθαι, Theophrastus. Candidũ marmor ebori simile, dicitur & lapis Coraliticus, & Arabicus: ex quo fit gemma Arabica: quæ, ut Plinius scribit, ebori simillima est, & hoc uideretur, nisi abnueret duritia: dicitur etiam chernites, in quo Darium, ut Theophrastus scribit, conditum ferunt: reperitur etiam in Germania, &c. Id aliquando in stirias concreuit, sæpe translucet, sæpius non politum nitet: idem marmor plurimis spiris fumidum esse solet: quale potissimum gignitur in Phrygia & Cappadocia, ex quo iterum fit gemma, quam Plinius, etiamsi ebori similis sit, tamen quia fumo est suffusa, capniten appellauit, Georg. Agricola. Huius generis mihi uidetur, qui apud Syluaticum lapis lagia (lapis alagi, apud ueterem glossographum in Auicennam) nominatur, similis ossibus elephantis, fusci coloris, & quasi subruffus. Hagiar alagi, id est lapis eburneus, Andreas Bellunensis. Theophrastus author est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri, & ossa è terra nasci, inuenirique lapides osseos, Plinius. Aliud est ebenum fossile, gagati simillimum, sed ramosum, nec ardens. Pæderos gemma Arabica, aspectu eburnea est, Solinus.

¶ Vetus oleum existimatur ebori uindicando à carie utile esse, Plin. Circa Iouis Olympij simulachrum in luco, quem Altin appellant, pauimentũ est ex lapide nigro, proximè uerò circa statuam κρηπὶς, id est basis, è Pario lapide, ut oleum statuæ infusum illic excipiatur. Conducit enim statuæ illi ebur, & ne quid uitij ex uligine loci accidat, efficit. Cæterum Athenis in arce, Palladis quam Parthenon uocant, simulachrum eburneum, non oleum sed aqua iuuat. Nam cum locus ualde æditus & siccus squalidusq; sit, aquam & rorem inde nascentem desiderat. At in Epidauro quærenti mihi quî fieret quod Aesculapij simulachrum nec aqua nec oleo rigaretur, responderunt, ipsum & solium cui insidet super puteo situm esse, Pausanias in Eliacis: unde etiam Cælius partem trãstulit lib.13.cap.17. Quòd ebur siccitatibus maximè offenditur, & de eburneis celebratis simulachris, Leonicenus uariæ historiæ 2.59. ubi etiam ex Pausania quædã transtulit de eburneis celebratis simulachris. Venerem Vraniam Phidias ex ebore & auro fecit, Pausanias. Elephantina Venus (inquit Gyraldus) ab urbe Aegyptia denominata putatꝰ, &c. Sed forte ab eburnea statua sic dicta fuerit, ut Apollo eboreus Romæ. Raphani ebora poliunt, Plin. Squatina lignum & ebora poliũtur, Idem. ¶ Fiunt ex ebore præter alia cultrorum capuli, quos aliqui in mensa ueneno præsente sudare nugantur. ἐλεφαντόκωπον δὲ τὴν λαβὴν τῶν μαχαιρῶν ἔφη, Suidas. Corcyræa flagra κώπας ἐλεφαντίνας, id est ex ebore manubria habebant, Hesychius. ἐλεφαντοκώπους ξιφομαχαίρας, Θεόπομπος ἐν Πόλεσιν, ut Pollux citat. Qui cultui student in Britannia, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos: candicant enim ad eburneam claritatem, Solinus cap.25. Plato dixit κλίνην πυξίνην, σὺ δ' ἂν καὶ ἐλεφαντίνην εἴποις, καὶ χελώνης, Pollux. Inter opes Salomonis fuit thronus de ebore grandis uestitus auro fuluo, (ut legimus 3.Reg.10.) cui operi uix minus triginta millibus talentorum attribui potest, &c. Robertus Cenalis. Mineruæ Panachæidis simulachrum ex ebore & auro factũ est, Pausanias in Achaicis. Idem multa tum deorum tum alia simulachra, uel ex ebore tantum, uel etiam ex auro facta commemorat: multa

& alij authores passim, quæ omnia referre infinitum fuerit. ὅτι σούκινοι (ex succino uel electro nimirum) καὶ ἐλεφάντινοι δακτύλιοι γυναιξὶν εἰσὶ σύμφοροι, Suidas ex authore innominato. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ est, postium uicem in domicilijs præbere: sæpesque in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, authore Gulussa Regulo, Plin. Eorum qui sunt confirmata ætate, ea magnitudine dentes existunt, uicem ut postium præstent, & pro palis Nigritæ ad sepimenta utantur: sæpe enim ad longitudinem decem pedum augescunt, Gillius. Atramentum Apelles commentus est ex ebore combusto facere, quod elephantinum uocant, Plin. 35. 6. Pinxit ebore cestro (aliâs cesto) id est uiriculo, Plinius 35. 10. Et superius paulò, Et penicillo pinxit & cestro. Sophocles cestrã dixit pro stimulo siue stylo, ut ait Pollux. Hoc genus missilis, quod Græci cestram uocant, nostri uiriculum: nam & terebram uulgo ita dicimus, Hermolaus in Plinium. Pictores ebore à Plutarcho in Periclis uita ἐλέφαντης ζωγράφοι nominantur: nisi quis ἐλέφαντος putet, non ἐλέφαντης scribendum, Ibidem. Plura de ebore quod ad philologiã præcipuè, uide capitis octaui segmento secundo. ¶ Elephanti ossa & pellis, ubicunque incendantur, serpentes fugãt, nec ullum animal uenenosum accedit, Author obscurus libri de naturis rerum. Quærendum an hæc potius ad elaphon, id est ceruum pertineant: Vt & illud quod apud Aelianum legimus. Contra omnium ferarum uenena remedio esse elephanti adipem: quo inunctum, licet nudus contra efferatissimas bestias procedat, illæsum discedere. Sed uidetur eadem uis utriusque animalis partibus iam dictis contra serpentes inesse. Nam uiuum etiam utrunque serpentibus infestum est. Ea quidem quæ uruntur omnia ferè, si fumi mordacitati odoris grauitas accedit, ut maximè fit in ossibus, pilis & corijs, serpentes fugant. Vide plura capite septimo.

F.

Elephantophagi à belluis quas uenantur eduntque dicti, à Nomadibus immundi uocantur, Strabo lib. 16. Et proximè ante hæc uerba, Sabæ (inquit) ciuitas maxima est, quam Eumenis lucus sequitur: Vlterius est urbs Daraba & elephantum uenatio, quæ ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, solo elephantorum uenatu aluntur, Plin. Asachæ (in Africa) montes habitant, uiuunt elephantorum uenatu, Plin. Asachæi ex Aethiopum numero captos uenatibus elephantes deuorant, Solinus. Contra Meroën sunt Megabari, uel Adiabaræ dicti: pars eorum Nomades, qui elephantis uescuntur, Plinius. Aethiopes qui Nomades appellantur, ciuitates in curribus positas habent: Proximi autem illis sunt qui elephantos uenantur, illosque in frusta diuisos uendunt, unde cognomen adepti Elephantophagi nuncupantur, Philostratus. ¶ Inuenit luxuria commendationem & aliam (præter eam quæ circa opera ex dentibus facta est:) expetit in callo manus uim saporis, haud alia de causa credo quàm quia ipsum ebur sibi mandere uidetur, Plin. Ex tanta elephanti mole nihil esculentum est nisi promuscis, & labra, & cornuum medulla, Aelian. Aethiopes elephantum in uenatione captorum posteriores partes comedunt, Gillius. Vidi in quibusdam regionibus ferculũ omnium pretiosissimũ æstimari & regi apponi solitum, renes elephanti, Vartoman. Carnem elephanti cum alijs quibusdam decoctam ueteri tussi mederi Rasis & Albertus scribunt, ut sequenti capite dicam. τάριχος ἐλεφάντινον, id est elephantinum salsamentum, memoratur apud Athenæum lib. 3. nec explicatur. Nam quos recitat Cratetis comici uersus, mihi quidem obscuri sunt: nec ab Hermolao & Cælio Athenæi locum citantibus explicantur. Quod autem (inquit) percelebre fuerit Cratetis illud elephantinum salsamentum, Aristophanes in Thesmophoriazusis testatur. Apparet sanè in magno pretio fuisse, nam Aristophanes μέγα βρῶμα & λαμπρὸν τάριχος cognominat: Elephantinum autem fortassis ab eboris colore dictum fuerit.

G.

Mustelæ exustæ cinis, & elephantis sanguis, immixtus & illitus elephãticis corporibus medetur, Marcellus Vergilius. Elephanti sanguis præcipuè maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos uocant, sistit, Plinius & Isidorus. Sanguis & ischiadicis prodest, Plin. ¶ Caro eius frigida & sicca est, abominabilis, Albertus: Ponderosa, frigida, pinguis, abominabilis, Rasis. Decocta & liquefacta cũ aceto & semine ferulæ, si prægnans hanc gustauerit decoctionem, proijcit quicquid habet in utero, Idem. Qui gustat de carne elephanti cum aqua & sale cocta, cum seminibus asquesim (ferulę Albertus) sanat tussim antiquam, Rasis: & mox subijcitur, Quando coquitur & liquefit cum aceto & semine feni, (Albertus, ut iam citaui, legit ferulæ: & addit, hunc potum abortiuum esse pregnanti.) ¶ Elephanti adeps contra uenenata ualet. Nam si quis eo inungatur, eiusue suffimẽto expietur, hæc ab illo aufugiunt longissimè, Aelianus: Vide supra circa finẽ capitis quinti. Illitus fugat uenenosa, Auicenna. Adipe ceruino elephantinoque perunctos, serpentes fugiunt, Dioscorides 2. 86. Sepum elephantis illitum capiti dolenti prodest, Albertus & Rasis citans Aristotelem. Fumo quoque qui fit ex ungula & pilis elephantis, animalium quælibet uenenata fugantur, Isidorus.

¶ Ebur tota substantia cor roborare, & conceptum iuuare, practicis scribitur, frigidum siccum primo gradu, Syluius. Cauendum est ne sit adulteratum ossibus piscium, aut aliorum quorundam animalium. Elephas (inquit Platearius) habet ossa quædam solida ut dentes, (dentes etiam elephantorum medullam habent, & fallitur Platearius, Monachi in Mesuen) quæ non cremantur, sed ad diuersos usus seruantur. Quædam uerò medullam habent, quæ combusta dicuntur spodium. Est autem

spodium

spodium frigidum in tertio gradu, siccum in secundo. (Hęc graduum assignatio falsa apparet, & neque uero spodio, neq; antispodio ex ossibus elephanti crematis conuenire.) Adulteratur quandoque ossibus canis combustis, quandoq; etiam marmore combusto, sed id est minus (lego nimis) ponderosum. Eligi debet subalbidum, ualde leue & continuum, Hæc Platearius. Pharmacopolæ ubiq; hodie pro spodio ossibus combustis utuntur, siue elephantis, ut ipsi asserunt, siue potius bouis, uel arietis, uel canis, aut alterius animantis: quis enim usta discernat? Monachi in Mesuen. Huius spodij (ex ossibus elephantorum ustis) usus est in syrupis ad refrigerãdum. Puluis eius cum succo plantaginis ad dysenteriam & sanguinis sputum datur, Platearius. Ebur uim adstringendi obtinet, Dioscorides & Serapio. Ego nullam in gustu astrictionem percipio, sed emplasticam uim potius & absq; morsu siccantem. Dioscoridi forte imposuit siccandi natura: at nõ si quid fluxiones siccat, statim astringit. Spodij ex ebore apud recentiores medicos præparatio huiusmodi præscribitur: Eboris in partes secti libram fictili crudo impone, & operculum luto circunquaq; obline & agglutina: sic cremari finito donec fictilia percocta sint: deinde exemptum ebur in tenuissimũ puluerem terito & cribrato: mox in patina uitrea liquoris stillatitij rosarum libras duas superinfunde, & exiccari finito: deinde secundo terito, & tantundem liquoris rosacei affundens siccato. Vbi uerò iam tertio contriueris, admiscebis liquori rosarum camphoræ subtilissimè tritæ drachmas quatuor: & pariter conteres in tabula marmorea durissima, fingesq; pastillos, & in denso aliquo uase, ne expirent, repones. Quòd si ebur defuerit, cornu ceruinum similiter præparabis: est enim hoc quoq; efficax medicamentum ad multa, præsertim contra uenena. Alij monent ebur aperto fictili cremandum esse: sic candidum fieri, secus nigrescere. Ad elephantiasin, Eboris & cornu ceruini ramenta cochlearij mensura sæpe ad prædictam mensuram (pharmaci ex cedria, quod sic fit: acetum optimum, cedria, & succus brassicę, singula cyami mensura miscentur, & ieiunis mane præbentur) ammiscentur. Nam & per seipsum unumquodq; eorum potatum utilissimum existit, Aëtius 13.122. Ebur & castoreum ex lacte rabido equo infunduntur, Nemesianus. Qui post ægritudines aliquas, ut lethargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & castoreum cum oleo occipiti illitũ. Post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam unam è mulsa potam non parum iuuare creditur: & castoreum similiter post purgationem drachmæ pondere cum melicrato, Aëtius. Eboris scobe illito paronychia sanantur, Dioscorides, Serapio & Plinius. Ramentis eboris cũ melle Attico, ut aiunt, nubeculæ in facie tolluntur, Plin. Ebur cum melle contritum & impositum, maculas mirè sanat, Sextus. Mulier si quotidie de puluere eboris faciem suam fricauerit, plagas mundabit, Idẽ: Per plagas (inquit Humelbergius) intelligit, quas priore curatione maculas, Plinius 28.8. nubeculas, uocat. Drachmam (unciam, Albertus) de alkal, id est osse elephãti, cum decem drachmis (uncijs, Albertus) mentastri montani aquæ potam ab eo quem primum infecerit lepra, plurimum prodesse dicunt, Rasis. Capitis doloribus prodest limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cum ebore traiectum, Plinius. Nauseantibus suibus salutaris habetur eburnea scobis sale fricto, Columella lib. 7. Cornu ceruinum & ebur aliqui miscent aduersus lumbricos. Ioan. Agricola scribit medicum quendam scobem eboris uino, aut liquore alicuius herbæ obstructione liberantis chymistarum fornace extracto, maceratum, ieiunis ictericis propinasse non absq; successu: (Ego idem remedium in manuscripto Iudæi cuiusdam libro legere memini.) Conducit (inquit Agricola) hoc medicamen obstructionibus diuturnis egregiè, & remouet insuper stomachi dolores supra alia pharmaca, quæ in hunc usum comparantur. Exhibetur etiam cum mulsa ualde insigni facultate in comitialibus. Eboris usti farina cum sanguine hirci pota, calculos in renibus & uesica frangit absq; omni periculo, Obscurus. Eburnei pectines capiti præ cæteris salubres existimantur: forte quòd reliqui ex cornibus facti pleriq; graui odore sint, ex ebore non item. ¶ Proboscidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat, Plinius. ¶ Iecur comitialibus morbis prodest, Plinius. Extremitas (aliâs additamentum) hepatis comesta cum aqua (sumac) & folijs citranguli, hepati dolenti medetur, Rasis & Albertus. Elephanti fel aliqui commendant tanquam auxiliare morsibus serpentium, Dioscorides 6.39. Fel eius ad pondus aurei (aliâs alkisar, lego alcirat, id est ceratium, tertia pars oboli) per nares immissum, iuuare aiunt contra morbum caducum, Albertus: Rasis æquale moschi pondus adijcit. ¶ Fimo elephantis si illinatur pellis (cutis) pediculosa, & in ea resiccari permittatur, pediculis liberabitur, Albertus & Rasis. Eodem si suffiatur domus aut alius locus, ciniphes (aliâs culices) fugiunt & moriuntur, Iidem. Si suffiatur eo uenter febricitantis, prodest, Hali. Si supponatur (cum lana submittatur) mulieri, conceptionem prohibet, Auicenna & Hali.

H.

a. Elephas apud Græcos inflectitur per antis, anti, &c. quo modo Latinorum quidam, præsertim recentiores, casus omnes ab eis mutuãtur, præterquam datiuũ pluralem, qui Gręcis est ἐλέφασι: Latini, quoniam talem usurpare formam non potuerunt, nec elephantibus uel in isto uel auferendi casu dicere placuit, elephantis dixerunt: & huius terminationis occasione alios quoq; casus omnes in secunda declinatione usurpant. Quanquam in Plinio nominatiuum Elephantus (quo Gaza utitur) nondum inueni, sed casus ab eo factos in utroq; numero omnes: & nõnullos ex eis apud Vergilium & Ciceronem. Græcorum elephas in recto singulari, & elephantes tum in recto tum accusandi casu

pluralibus, apud Pliniũ inueniũtur (quanquã frequentius in plurali elephãti & elephantos) nec alij præter hos tertiæ declinationis casus. Plautus in Sticho, elephantũ grauidã dixit. Sed ista curiositas ad grãmaticos relegetur. Ἐλέφας Græcis aliâs semper masculinum est, sed cũ de fœmina peculiaris sermo est ἡ ἐλέφας dicitur, & ἐλέφας θήλεια, ut apud Athenæũ ex Plutarcho. Ἐλέφας nomen habet quasi ἐλέβας, quod in paludibus mas fœminã ἐπιβαίνειν, id est conscendere soleat, ut cap. 3. explicaui: ἢ παρὰ τὸ ἐλεφαίρω τὸ βλάπτω, βλαπτικὸς γάρ. ἢ παρὰ τὸ ἑλίσσω, οἷον ἐλίφας, ὁ εἰλιγμένην ἔχων ῥῖνα. ἢ παρὰ τὸ λευκὸς γίνεται λεύκας, καὶ τροπῇ καὶ πλεονασμῷ ἐλέφας, πάνυ γάρ ἐστι λευκὸν τὸ ὀστοῦν αὐτοῦ, Etymologus. Nos ab Hebraica uoce potius descẽdisse ostendimus supra capite primo. Elephantem Græci à magnitudine corporis uocatum putant, eò quod formã montis præferat. Græcè enim mons elephon (forte ὁ λόφος, id est collis) dicitur. Apud Indos autem à uoce barre uocatur, unde & uox eius barritus, & dentes ebur, Isidorus apud Vincentium Bell. Huc facit illud Oppiani, φαίης κεν ἰδὼν ἐλέφαντα, κορυφὴν ὄρεος ὧδε χέρσον ὁδεύειν. ὄχημα non uehiculum tantum significat, sed quoduis etiam animal, cui inuehuntur & inequitant homines, ut sunt equus, mulus, camelus, elephas, &c. Ἐν τῇ βασιλικῇ ὀπίσω τοῦ μιλίου ἐλέφας ἵστατο παμμεγέθης, ὑπὸ Σευήρου κατασκευασμένος, ἔνθα ἦν καὶ σχολὴ φυλαττόντων πολλή. ἔμενε δὲ ἐκεῖσε ἀργυροκόπος ἐν πλησίοις ζυγοῖς τὴν πρᾶσιν ποιούμενος· καὶ τοῦ οἰκήματος αὐτοῦ προβαινομένου, ἠπείλει τῷ τὸν ἐλέφαντα φυλάττοντι θάνατον, εἰ μὴ τοῦτον κρατήσειεν. ὁ δὲ θηροκόμος οὐκ ἐνεδίδου· ὃν φονεύσας ὁ ζυγοπλάστης, δέδωκε βορὰν τῷ ἐλέφαντι. τὸ δὲ θηρίον ἀτίθασον ὄν, καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε. Καὶ ὁ Σευῆρος ἀκούσας, τῷ θηρίῳ θυσίαν ἤνεγκεν. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ ἐπευθὺ ἀνετυπώθησαν τό, τε θηρίον καὶ ὁ θηροκόμος, Suidas in Βασιλικῇ. Bellua pro elephanto per excellentiam, apud Martialem, Nigro bellua nil negat magistro: & apud Plinium, Nondum pretio excogitato belluarum cadaueri. Elephanti maximi effigies in Hypnerotomachia Italica Polyphili describitur. ¶ Elephanto, qui in Punica acie fortissimè fuerat præliatus, Cato Sutrum nomen imposuit. De Aiace elephanto Pori, quem Alexãder captum dimisit torque ornatũ, supra dixi: Item de Aiace & Patroclo Antiochi: & de Nicæa elephanto fœmina, quæ mulieris sibi commissum infantem matris instar curauit.

¶ Epitheta. Anguimani elephanti, Lucretius libro 2. sic dicti, quod manum siue proboscidem flectunt ac contorquent ut angues propria corpora. Clemens. Ferox. Getulus. Immanis. Indicus. Infrenis. Libycus, Lucano lib. 6. Libyssus. Marmaricus. Nigrans. Niger. Quid tibi uis mulier nigris dignissima barris? Horatius. Placidus. Terribilis. Trux. Turriger. Vastus. ¶ Ἐλέφαντας ἀμφιλαφεῖς apud Herodotum legimus, & in Eustathij commentarijs in Dionysium de situ orbis, uide supra in B. Ἀμετροβίων ἐλεφάντων, Etymologus sine authore: expono μακροβίων. Taprobane Νῆσος πεπληθυῖα εὐρρίνων ἐλεφάντων, Alexander qui & Lychnus. Μυριόδους à magnitudine dentium, & φαλαγγομάχας à bellico usu, in epigrammate Philippi. Ἀλλὰ καὶ Ἰνδὸν Θῆρα κελαινόρρινον ὑπέρβιον ἄχθος ἀνάγκης Κλῖναν ἐπιβρίσαντες, &c. Oppianus. Πυργοφόροι apud Heliodorum.

¶ Elephas poculi genus erat tricongium, ut Damoxenus testatur in Autopenthûnte, Εἰ δ' οὐχ ἱκανόν σοι, τὸν ἐλέφανθ' ἥκει φέρων ὁ παῖς. τί δ' ἐστὶ τοῦτο πρὸς θεῶν; ῥυτὸν Δίκρουνον ἡλίκον τι τρεῖς χωροῦν χόας, Ἀλκῶνος ἔργον. προὔπιεν δέ μοι ποτὲ ἐν κυλίκοις ἡδέως. Meminit eiusdem Epinicus in Hypoballomenis, Καὶ τῶν ῥυτῶν τὰ μέγιστα τῶν ὄντων τρία Πίνειν δεήσει τήμερον πρὸς κλεψύδραν Κρουνιζόμενον, ἀμφότερα δ' οἰωνίζομαι. Ἔστι δ' ἐλέφας, ἐλέφαντα περιάγει (elephantis imaginem in eo sculptam fuisse significare uidetur) ῥυτὸν χωροῦντα (lego χωροῦν) δύο χόας, ὃν οὐδ' ἂν ἐλέφας ἐκπίοι. Ἐγὼ δὲ τοῦτο πέπωκα (uersus constabit si legas, ἐγὼ δὲ τοῦτό γ' ἐκπέπωκα) πολλάκις. Οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ, Hæc Athenæus: Versus ultimus prouerbialis est, ut infra dicam. Elephas est hordeum infusum, & est quidam potus, Syluaticus sine authore: forte legendum phucas, φουκᾶς: qui potus est ex hordeo, non alius quàm Dioscoridis zythus, ut supra docui: cui cum elephante nihil commune est, nisi quòd eo nimium utentes elephantici fieri dicuntur: & ebur (quod Græci elephantem uocant) in eo maceratum molliri aiunt. Eburnea facies, id est eboris instar alba, Perottus. De eburneo Pelopis humero, uide Leonicenum in Varijs, &c. Elephantinus nomen possessiuum, ut pellis elephantina. Elephantinum emplastrum describit Celsus libro quinto: sic autem dicitur, eodem teste, quod sit percandidum. De elephantino salsamento superius dixi. Libros ueteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinentur: ijs uerò triginta quinq; numero & tribuum & tribulium continebantur nomina, Scribit tamen in Tacito Fl. Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatusconsulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia uerò bibliotheca seruabantur hi, Cælius. ¶ Elephantia, siue quod idem est Aeginetæ Paulo, elephantiasis & elephas: ut in Plinio quoq; possis defendere, sicubi elephantis (ut libro 20. cap. 18.) pro elephantijs scriptum est. Est autem id ceu lepræ quoddam genus, elephantorum cuti simile, crebris summa corporis parte maculis ac tumoribus, rubore paulatim se in atrum uertente: ijs non ora modo atq; manus, sed suræ ac pedes inflantur, ut hinc recentiorum plæriq; non alios esse putent elephãtiacos, quàm quibus crura sic intumescunt, ut pedes elephantorum habere uideantur. Origo morbi ex atra bile, non quidem omni, sed retorrida: morbus inexpugnabilis, atq; ut cancer unius partis, sic elephas totius corporis quasi cancer existimatur. Cassiodorus, Cutis (inquit) animalis elephanti ulcerosis uallibus exaratur, à qua transportaneorum nephanda passio nomen accepit, Hæc Hermolaus in glossematis Plinianis. Idem in castigationibus Plin. libro 20. cap. 18. reprehendit medicos recentiores, qui elephantiam uocant morbum quo pedes & crura uehementer intumescunt. Diximus elephantiasin (uerba sunt Plinij 26. 1.) ante Pompei Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima ueluti lenticula: mox inualescente per totum corpus,

pus, maculosa, uarijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera: ad postremum uerò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est, Hucusq; Plinius. Elephantiasis (inquit Aëtius 13. 120.) à quibusdam leontiasis, ab alijs satyriasis appellatur. Elephantiasis quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepit, imò & propter cutis asperitatē quæ in nonnullis apparet. Leontiasis autem appellatur, cum frons ægrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad similitudinem pellis flexilis superciliorum leonis. Satyriasis uerò, propterea quod malæ faciei ijsdem cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus ueluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas uehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur. Est autem grauis morbus, & propè ex eorum numero qui incurabiles existunt, &c. Elephas affectus cutē crassam atq; inæquabilē reddit, liuor adest tum cuti tum oculorum albis, exeduntur partes manuum ac pedum summę, ex quibus sanies liuida ac fœtida emanat: apparent etiā in huiusmodi partibus affectis uenæ crasso nigroq; sanguine plenæ; Galenus in definitionibus & Therapeuticis ad Glauconem. Plura de hoc malo uide apud Celsum 3. 35. & Manardum in epistolis, & alios recentiores, quorū diuersæ quidem opiniones sunt: sed plures & doctiores ferè in hoc conueniunt, morbū qui in sacris literis lepra uocatur (alia enim est quam Gręci medici lepram nominant, non adeò difficilis curatu) & similiter hodie uulgò, non alium quàm elephantem esse. Elephantiasis genus est lepræ, Hesychius & Varinus. Elephantiasin certe alicubi in lepram mutatam apud Galenum legimus. Phœnicius morbus, φοινικικη νόσος, qui in Phœnice & alijs regionibus ad Orientem sitis abundat: uidetur autem elephantiasis esse, Galenus in Glossis in Hippocratem. Et rursus, Phœnicinum affectum (inquit) coniecerit aliquis à colore dictum elephantiasin esse. Galli morbum quendam in equis appellant farcin, in quo (ut audio) tumida & uaricosa sunt crura: eruditus quidam elephantiasin exponit: sed hæc Arabum non Græcorum elephantiasis est, ego uarices potius dixerim, uocabuli etiā similitudine fretus. Γιοσᾶτοι, οἱ τὴν λεύκην ἔχοντες λέπραν; Hesychius & Varinus. Archigenes apud Aëtium lib. 13. lepram à leuce, alpho, psora, & impetigine fera certis notis distinguit. Scitu dignum (inquit Cælius) ex uictus ratione ac cœli æstu hoc malum apud Alexandriam uigere plurimum: In Germania uerò ac Mysia rarenter admodum quenquam ita infici: atq; eodem modo apud Scythas galactopotas nunquā uisum ferè. At in Alexandria diætæ modus plurimum id genus concinnare ualet: athara siquidē uescuntur, siue pulte, id est farina frixa, nec lentem abnuunt, uel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia quibus chymi uis comparatur crassior & melancholica. Quod quū alibi, tum in secundo ad Glauconem comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Elephantiæ serpentes sic dicti, quod is quem momorderint hoc genere lepræ afficiatur, ut quidam ex Solino citat. ¶ Anacardus fructus ab imperitis uocatur pediculus elephantis, Syluaticus. ¶ Elephantum cetacei generis ad Aquatilia differo. Vri magnitudine paulò elephantis inferiores sunt, Cæsar. Belluæ marinæ, cui Andromede exposita fuit, costarum excelsitas elephantis Indicis eminentior fuisse traditur, Solinus. Equi fluuialis reliquum corpus (præter ungulas, aures & caudam) elephanto nō dissimile est, Gillius. Monoceros fera pedibus elephanto similis est, Plin. Eale fera apud Aethiopes caudam elephanti habet, Plinius.

¶ Q. Fabius propter candorem Eburnus cognominatus est. Elephantis, quæ & interdū à Græcis Elephantine uocatur, lasciuissima mulier uaria concubituū genera descripsit. Huius meminit Tatianus Assyrius in libro aduersus gentes, & Suidas, Martialis quoq; & Plinius. Latini quidā, alioqui literati, falsò marem putarunt, Gyraldus. Elephantine Thebaidis oppidū, ubi nulli arbori decidunt folia, Plinius 16. 21. Elephantina est insula spatio semistadij, cum ciuitate quæ Cnuphidis templum habet, & Nilometrio, Strabo lib. 17. Elephantis Nili insula est infra nouissimum cataracten, nauigationis Aegyptiæ finis, ibi Aethiopicæ conueniunt naues, Plinius. Elephantina urbs distat à Thebis Aegyptijs uiginti et octingentis stadijs. De hac scribit Appion quod Onychina dici debuisset; quemadmodum enim onyx, id est unguis resectus, iterum crescit, & quod demptum est resarcit: sic Nilus pro consumptis inundatione per agros aquis, quotannis rursus paulatim colligitur, & rursus inundat, Etymol. Nilus Aegyptum & solus, & totam, & in rectū permeat, à minore catarace supra Syenen & Elephantinā incipiēs, qui sunt & Aegypti & Aethiopię fines, usq; ad Nili ostia in mare, Strabo lib. 17. De Elephantophagis dixi supra capite sexto. Elephas, mons Arabiæ in mare expositus, Strabo libro decimosexto. Eleutij, Ἐλεύτιοι, gens Apuliæ, Hecatæus in Europa: (forte addendum Elephantiam uel Elephantinā uocat, propter gentile quod sequitur.) Parthenius Elephantidē eam uocat. Gentile à priori Elephantinus, à posteriori Elephantites. Ptolemais à Philadelpho condita est ad uenatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata iuxta lacum Monoleum, Plinius 6. 29. Philothera est ab Heroum urbe nauiganti iuxta Troglodyticam, à sorore secundi Ptolemæi appellata, Satyri opus, qui ad Troglodyticam & Elephantum uenationem perscrutandam missus est, Strabo libro decimosexto. Et rursus, Arabij sinus pars quæ Troglodyticam spectat ad dexteram est, ubi nauigantibus ab Heroum urbe usque ad Elephātum uenationem & Ptolemaidem, stadiorum sunt

nouem millia ad meridiem & paululum ad Orientem. Et alibi eodem libro, Post Stratonis insulam sequitur portus Saba, & Elephantum uenatio, ἐλεφάντων κυνήγιον ὁμώνυμον αὐτῷ. Et paulò post, Vlterius est urbs Daraba, & Elephantum uenatio, quæ ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant, (à quibus elephanti quomodo capiantur supra recitaui capite quinto.) Sunt & aliæ quædam Elephantum uenationes (ἐλεφάντων θῆραι) & urbes ignobiles, &c. Vlterius est Licha elephantum uenatio, Strabo eodem lib. 16.

b. Ebur uel ebor neutri generis, elephanti dens, quasi è barro, id est elephanto productum, teste Seruio. Hoc solum ebur est, Plinius de dentibus eius exertis loquens. πριστὸς ἐλέφας (ebur serra diuisum) os elephantinum, sic ebur Græci per excellentiam uocant: additur autem πριστὸς ad ipsius belluæ differentiam, Varinus. ἐλεφάντων ἀργυφέους πριόδοντας ἀεξήσουσιν ὀδόντας, Dionysius Afer de Indis Orientalibus canens. Latini etiam elephantum quandoque pro ebore siue dente elephanti ponunt: ut, In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto, Vergilius Georg. 3. Altera candenti perfecta nitens elephanto, Aeneid. 6. Est & niueum epitheton eboris, & nitidum. Ab ebore deriuantur adiectiua quædam: Eburneum, quod ex ebore est. Plinius lib. 36. Iouem fecit eburneum in Metelli æde qua campus petitur. Liuius lib. 5. ab Vrbe, Eburneis sellis sedere. Eburneum signum, Cicero 6. Verrina. Eburneolus diminutiuum, Cicero 3. de Orat. Quem ferrum sibi habuit ille ad manum, quum eburneola solitus est habere fistula. Eburneum apud poëtas reperitur. Hanc primum ueniēs plectro modulatus eburno, Tibullus. Legitimeque faces: gradibusque accliuis eburnis, Lucanus. Atque ensem collo suspendit eburnum, Vergilius: pro uaginam eburneam, Seruius. Eboreum quoque fit ab ebor. Quum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, Quintilianus lib. 6. Ante Apollinem eboreum qui est in foro Augusti, Plinius lib. 7. Eburatum, ebore tectum. Lectos eburatos, auratos, Plautus in Sticho. Eburata uehicula, pallas, &c. Idem in Aulularia. Homerus ebur elephanta uocat acuta antepenultima: per synecdochen, ut caput pro homine: sunt qui ultimā acuant, & elephantina, id est ex ebore facta imterpretentur, in hoc nempe uersu, ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι (φοινικῷ χρώματι) μιήνῃ Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα, παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, &c. Iliados quarto. Aliqui lanas albas interpretantur, Hesychius & Varinus. ἐλεφάντινα, eburnea, & simpliciter alba apud Hesychium. Impubesque genas, & eburnea colla, id est instar eboris alba, Ouidius 3. Metamor. Digiti eburni, id est candidi, apud Propertium. Ebur item ponitur pro uasis & alijs rebus ex ebore dolatis. Non ebur, neque aureum Mea renidet in domo lacunar, Horatius 2. Carm. Vt omne ebur ex ædibus sacris auferret, Cicero 4. Verrina. Dum Tyburtinis albescere collibus audit Antiqui dentes fusca Lycoris ebur, Martialis lib. 13. Merulis anniculis rostrum in ebur transfiguratur, duntaxat maribus, Plinius. Non enim est è saxo scalptus, aut ebore dolatus, Cicero 4. Academic. Ebur ex inanimo corpore extractum, haud satis castum donum deo, Cicero 2. de Legibus, mutuatus eum locū ex Platonis de Legibus duodecimo, ubi Gręcè legimus, ἐλέφας ἢ ἐκ λελοιπότος (sic malim quàm una uoce ἐκλελοιπότος) ψυχὴν σώματος, οὐκ εὐχερὲς ἀνάθημα. Ficinus transfert, Ebur cum olim ab anima destitutum fuerit corpus, ad deorum simulachra ineptum est. Cicero pro εὐχερὲς uidetur εὐαγὲς legisse, quod placet. Ouidius libro decimo Metamorphoseos Pygmalionem fabulatur ex ebore uirginis simulachrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse ut in ueram uiuamque uirginem uerteretur: & ex eius coniugio Paphum suscepisse filium, qui nomen insulæ dederit. ἐλεφαντόδετος, idem est quod ἐλεφαντόκωπος, id est eburneo capulo insignis, de quo supra alicubi: sic & μελάνδετον apud Homerum legas, de quo uide Varinum. Ῥήτορα μαῦρον ἰδὼν ἐπιθύπτεα ῥυγχελέφαντα, Χείλεσι τριπήχεσι φθόγγον ἱέντα φόνον, Epigrāma authoris incerti lib. 2. Anthologij. ¶ Elephantos Mauritania alit, Strabo. Nascuntur elephantes apud Hesperios Aethiopes: & qui rhizes uocantur, qui magnitudine & pugnandi uiribus elephantos referunt, Idem ex Iphicrate. Marcello inter alia prodigia, infantem elephātis capite natum adhuc esse superstitem nunciatum est, Plutarchus in Marcello. Alcippe elephātum peperit, quod inter ostenta est, Plinius.

e. Liberales sanè mihi ac magnifici, minimeque parci in pecunijs circa diuinum cultum Gręci extitisse uidentur, quibus ab India usque & Aethiopia ebur ad concinnanda simulachra aduehebatur, Pausanias in Eliacis. ἐκ δ' ἄρα χειρῶν ἡνία λεύκ' ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον, Homerus Iliadis quinto. Elephantotomi Oppiano dicuntur, qui ex ebore aliquid faciunt. De eburneo Pelopis humero fabulam lege apud Ouidium Metamorphoseos libro sexto, & reconditam de eodem historiam in Leoniceni Varijs 2. 61.

Sunt geminæ Somni portę, quarū altera fertur
Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.
His ubi tum natum Anchises, unaque Sibyllam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna,

Vergilius circa finem libri sexti Aeneidos. Somni, id est somniorum, inquit Seruius. Est autē in hoc loco Homerum secutus.

Ξεῖν' ἤτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκριτόμυθοι
Γίνοντ', οὐδέ τι πάντα τελείεται ἀνθρώποισι.
Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων.
Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι.
Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος,
Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες.
Οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε,
Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι βροτοῖς, ὅτε κέν τις ἴδηται,

(Hęc Penelope ad Vlyssem Odyssęę lib. 19.) In hoc tamē differt, quod ille (Homerus) per utranque portam

tam somnia exire dicit, hic (Vergilius) umbras ueras, per quas somnia iudicat uera. Et poëticè apertus est sensus. Vult autē intelligi falsa esse omnia quæ dixit. Physiologia uerò hoc habet, Per portam corneam oculi significantur, qui & cornei sunt coloris, & duriores cæteris membris. Nam frigus nō sentiunt, sicut etiam Cicero dicit in libris De deorum natura. Per eburneam uerò portam os significatur à dentibus. Et scimus quia quæ loquimur falsa esse possunt: Ea uerò quæ uidemus sine dubio uera sunt. Ideò Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter sensus, Somnum cum cornu nouimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ sub fortunam & personæ possibilitatem sunt uidentur habere effectum, & hæc uicina sunt cornu, unde cornea uera fingitur porta: ea uerò quæ supra fortunam sunt, & habent nimium ornatum uariamq́ iactantiam, dicunt falsa esse, unde eburnea quasi ornatior porta fingitur, Hæc Seruius. Sed audiamus etiam Græcos Homeri Scholiastas. Aliqui corneam portam synecdochicè pro oculis accipiunt: cornea enim prima oculi tunica est. Per eburneam uerò os intelligunt, intra quod eboris colore (ἐλεφαντοχρῶτες) dentes sunt. Hæc autem sic interpretantur, ut quæ oculis usurpamus, fide digniora esse dicant, quàm quæ ore narrata aliorum audimus. Vel, quoniam cibi potusq́ copia per os ingesta, falsa reddat insomnia. Vel ab ipsa uocum etymologia, ut porta κεράτινη denominetur ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quòd perficere significat; ἐλεφαντίνη autem ab ἐλεφαίρειν, quod decipere: nam his duobus uocabulis etiam ipse poëta utitur. Vel ab eboris & cornus natura. Hoc enim in laminas dissectum, uisum facilè transmittit: ebur non item. Itaq; corneam portam exponunt ueram, perspicuam & lucidam: Eburneam uerò, falsam, obscuram, & confusam. Non desunt deniq; qui cœlestia somnia cornibus conferant, inde quòd ea in altum tendunt: terrestria uerò ebori, quòd in elephante deorsum nutat. Nam de cœlesti somnio etiam alibi mentionē à poëta fieri, ut cum ait, Καὶ γάρ τ᾽ ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν: & de terrestri, cū δῆμον ὀνείρων nominat. Si quis plura hac de re desyderat, legat etiam Varinum in dictione Κερατίνην, & Macrobium in Somnio Scipionis lib. 1. circa finē cap. 3. Nos pauca hæc uerba inde adscribemus, Cornus (inquit) ista natura est, ut tenuatum uisui peruium sit: eboris uerò corpus ita natura densatū est, ut ad quamuis extremitatē tenuitatis erasum, nullo uisu ad ulteriora tendēte penetretur. ¶ Animalia quibus inuehuntur apud Indos plerosq; cameli sunt, & equi, & asini: felicioribus uerò elephanti sunt. Est enim elephas apud ipsos regiū animal ad inequitandum, βασιλικὸν ὄχημα, secundus honor quadrigis equorum, tertius camelis. Vno autē equo uehi turpe est, ἄτιμον, Arrianus. ¶ Libyci eos qui ab elephantis uel in uenationibus uel in prælijs interfecti sunt, honorificis sepulturis prosequuntur, hymnosq́ in honorē eorum cantillant. Est autem hoc argumentum hymnorum, ut dicant eos se fortes uiros præbuisse, qui tantæ bestiæ reluctari non dubitarint, Aelianus in Varijs, & qui ab eo transtulit, Cælius 18. 38.

¶ h. Ptolemæus Philopator elephantos quatuor Soli immolauit, deinde in somno minis dei perculsus, totidem ex ęre elephantos in honorem Solis excitauit, ut cap. 4. dixi. Alexander captū unum ex regis Pori elephantis Soli dicauit, ut supra etiam ex Philostrato retuli.

¶ In illaudata laudantes Alciati Emblema,

Ingentes Galatûm semermi milite turmas,
Spem præter trepidus fuderat Antiochus,
Lucarum cum sæua boum uis, dira proboscis,
Tum primum hostiles corripuisset equos,
Ergo trophæa locans elephantis imagine pinxit:
Insuper & socijs occideramus ait,
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus.
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

¶ Eiusdem aliud in pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoq; barrus eburni,
Qui superare ferox Martia bella solet,
Supposuit nunc colla iugo: stimulisq́ subactus,
Cæsareos currus ad pia templa uehit.
Vel fera cognoscit concordes undiq; gentes,
Proiectisq́ armis munia pacis obit.

¶ PROVERBIA. Citius elephantum sub ala cæles: Lucianus in indoctum, Θᾶττον ἂν πέντε ἐλέφαντας ὑπὸ μάλης κρύψειας ἢ ἕνα κίναιδον, Id est, Citius quinq; elephantos sub ala tegas, quàm unum cinædum. De ijs qui dissimulari nullo pacto possunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Culicem elephanti conferre dicuntur qui minima maximis comparant. Libanius ad Casilum, Τὸ δὲ ἐμὸν τοιοῦτον, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, Id est, Ego uerò perinde sum, quasi culex cum elephāte collatus. In epistolis quæ Phalaridis nomine feruntur, extat huiusmodi quoddam adagium, Κώνωπος ἐλέφας Ἰνδὸς οὐκ ἀλεγίζει, Id est, Culicem haud curat elephantus Indicus. Dictum est autem ob singularem duritiem cutis elephantinæ, quæ fertur etiam iacula excutere, tātum abest ut culicis morsu possit offendi. Adhiberi poterit, quoties significabimus excelsis animis leues & uulgares iniurias esse negligendas. Prius locusta elephantum pariet, de re impossibili. M. Varro de lingua Latina libro 3. refert ex Ennio uersum hunc, Atq; prius pariet locusta lucam bouem, Erasmus. Festus hunc uersum Næuio tribuit. Elephantus non capit murem, Ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει, Generosus & excelsus animus negligit prædas uiles, ac lucella minuta. Vir egregiè doctus non insectatur minutulos istos literatorum simios. Homo præpotens non offenditur iniuriolis tenuium, Erasmus. Ego in Apostolij Collectaneis rectius legi puto, Ἐλέφας μῦν οὐκ ἀλεγίζει, Id est, Elephantus non curat mures, quod Græci carminis heroici hemistichium est: ὧδε περὶ τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερφρονούντων. Obiecerit tamen aliquis huic prouerbio id quod supra docuimus, elephantum odisse mures, & pabulum ab eis contactum aspernari. Elephantum ex musca facere, est res exiguas uerbis attollere atque amplificare. Lucianus in Muscæ encomio: Πολλὰ δ᾽ ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ

μυίας ποιεῖν, Erasmus ex Suida: meminit etiam Apostolius. Nihil ab elephante differs, ἐλέφαντος διαφέρεις οὐδὲν, in magnos & stupidos dicebatur: etiamsi primã ingenij laudem Plinius tribuit elephantis, sed inter bruta. Verum corporis moles & formæ fœditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Videtur huc alludere Palæstrio Plautinus, qui herum suum non suo, sed elephanti corio circuntectum ait, nec plus habere sapientiæ quàm lapidem, Erasmus. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium, ὧδε τῶν μεγάλων καὶ ἀναισθήτων, παρόσον καὶ τὸ ζῶον τοιοῦτον. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cum iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sępius exiccasse, subijcit quidam, οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις οὐδὲ σύ, ut supra ex Athenæo citaui. Ex ijsdem uersibus postea obseruatis Erasmus etiam hæc uerba, οὐδ᾽ ἂν ἐλέφας ἐκπίοι, id est, Ne elephas quidem ebiberet, adagijs inseruit. Rhytus (inquit: errat autem, nam pro poculo rhytum, ῥυτὸν, genere neutro semper profertur) poculi genus est, specie cornu, quod uidetur (hoc ex sua cõiectura dicit, mihi quidem non uidetur) eburneum fuisse, impositum imagini elephanti: ita ut quadruplex in istis uersibus elephanti mentio fiat (poculi, imaginis beluæ, eiusdem uiuæ, & hominis ebibentis, omnium elephanti nomine ὁμωνύμως dictorum.) Dicetur, inquit Erasmus, in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Magnos stupidosq; elephantorum nomine intelligebant, uel Græco suffragante prouerbio, Cælius. Celerius elephanti pariũt: Sunt quibus hoc quoq; (inquit Erasmus) inter adagia uidetur adnumerãdum, quod scriptum est apud Plinium Secundum in præfatione historię mundi: Nam de Grammaticis, inquit, semper expectaui parturiri aduersus libellos meos, quos de grammatica ædidi: & subinde abortus fecẽre iam decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant, Hactenus Plinius. Itaq; cunctationem immodicam, & quorundam nimis lenta molimina, his uerbis licebit significare. Porrò de elephantorum partu Plautus in Sticho: Audiui sępe hoc uulgò dicier, solere elephantum grauidam perpetuos decem esse annos. Licebit adagiũ etiam in hãc uertere formam: Quando tãdem paries obsecro, quod tot iam annos parturis, ut nec elephanti diutius? De elephantorum pariendi tempore sententias authorum diuersas, capite tertio posui. In eburna uagina plumbeus gladius, ἐν ἐλεφαντίνῳ κολεῷ τὸ μολύβδινον ξίφος: prouerbium natum ex Diogenis Cynici apophthegmate. Nam cum adolescẽs quispiam insigni forma, fœdum quiddam atq; obscœnum dixisset: Ex eburna, inquit, uagina plumbeum gladium educis. Ebur atramento candefacere, est genuinę formæ, cultum atq; ornatum externum inducere, quo decus illud natiuum obscuretur magis quàm illustretur. Proinde læna Plautina puellę naturali forma præditæ, tamen cerussam ad oblinendas malas postulanti: Vna, inquit, opera ebur atramento candefacere postules.

DE EQVO.

A.

EQVVS nobilissimum inter quadrupedes animal, & uitæ humanæ multis omnino modis utilissimum, è iumentorum numero censetur: cui equidem nullum anteferri posse inter bruta existimo, cum ingenij simul & corporis eius dotes perpendo. Habent & aliæ quadrupedum suas laudes, & nonnullas quibus equum fortassis excellunt: nam quod boue pluribus modis uictum iuuet humanum animal nullum est. Sed si cõferas inter se usus omnes, licet uno aut altero equus uincatur, pluribus semper uincet. Accedit quod ubiq; terrarum equus ali & nasci potest. Quamobrem merito prima ei quadrupedum, imò animalium omnium, dignitas, præcipuè in planis regionibus, ut boui in montanis. Sed equi laudes & utilitates plurimas passim uniuersa hæc eius historia ostendet, eò cæteris prolixior, quò plura de hoc animante, utpote omnium nobilissimo, apud authores inuenimus. ¶ Equum Latini etiam caballum uocant, de qua uoce plura dicam initio capitis octaui. Hebręi סוס sus, ut equam susah, quam uocem Canticorum primo aliqui equitatum uel multitudinem equorum exponũt. Appellant autem Græci quoq;, tum equam, tum equitatum, hippon in fœminino genere: סוס quidem Hebraice equum aliqui dictum putant quasi שוש à gaudio. Hieremiæ octauo sus uel sis auem quandam significat, quam R. Salomon aliter corcaia dictam, & Gallicè gruem uidetur interpretari: Sunt autem uerba prophetæ, de ijs auibus ut ciconia, turture, hirundine & grue, quæ norunt tempus suum migrandi ac redeundi. Sicut grus & hirundo sic garriebam, meditabar sicut columba, &c. Esaiæ 38. pro grue Hebraice סוס sus legitur, Kimhi equum exponit, ut etiam Ionathan, qui in iam citato Hieremiæ loco equum exposuit: Aquila quoq; equum reddit. Hieronymus alibi miluum, alibi hirundinis pullum. Septuaginta & Symmachus χελιδὼν, id est hirundo. Σουσίας, equus Syris, Varinus. רכש rekesch, Dauid Kimhi docet R. Ionam putare equum præstantem & non annis confectum sic appellari: ipse Kimhi aliud genus animalium nescio quod (iumenti, Munsterus) esse suspicatur: & tertio Regum capite quarto scribit quosdam peradim, id est, mulos interpretari. Leui ben Gerson equos uelocissimos intelligit, quorum usus in bello sit: & similiter author Concordant. genus equorum. Hieronymus Esther octauo, ueredarios. Idem Geneseos 14. equitatum intelligit per רכש rekesch, possessionem uerò per רכוש rekusch. Danielis undecimo rekusch apparatum bellicum notat, alibi possessionem pecorum & rerum inanimatarum. Achastranim Esther octauo Hieronymus ueredarios transfert, Dauid Kimhi & Abraham Esdre mulos,

mulos, R. Salomon camelos celeriter currentes. Nominantur autẽ eodem capite achaſtranim, bene, id eſt pulli haramakim: ubi Dauid Kimhi ex traditione patris ſui equam ait Arabica linguą uocari רמכה ramaka; R. Abraham quoq; notat Iſmaëlitica lingua equos ita uocari. Videtur ſane iumentorum genus celerrimum ſignificari. Chaldaica translatio habet ramakim, id eſt equi, Græcus interpres omittit: Hieronymus, Vt nouis epiſtolis ueteres corrigantur. אבירים abirim, robuſti, per excellentiam tauri & caballi dicuntur. ¶ Pro ſus, id eſt equo Exodi nono, Chaldaicè legitur ſuſuatha, Arabicè ביל baiel, Perſicè אסבחא asbecha. Syluaticus uocem faras equũ exponit, & hara faras ſtercus caballinum, & anfeſcalferas coagulum caballinum: & dheneb bachil, caudã equinam herbam: dunab quidẽ & ſanab pro cauda poni reperio, ut hachil equus ſit. Si calcauerit zoſach, id eſt equus, ueſtigium dorim, id eſt urſi (Hebræis & Chaldæis dob urſus eſt, zeeb uerò & deba lupus: pertinet autem ad lupi ueſtigium quod hic ſcribitur, ut capite quarto confirmabimus) accidit ſtupor eius pedi, Aeſculapius. Equus Græcis nominatur ἵππος, Italis cauallo, & ſimiliter Hiſpanis: Gallis cheual,

Germanis roſʒ, Anglis horſe; Bohemis kun, Polonis konij. Reliqua uide initio capitis octaui.

B.

In admiſſario quatuor ſpectanda ſunt, forma, color, meritum, pulchritudo. De cæteris aliâs. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, (abineus apud Cęlium,) ruſſeus, murteus (mureus Cęlio,) ceruinus, gilbus (giluus Cælio,) ſcutulatus, albus, guttatus, cādidiſſimus, niger, preſſus (preſſè niger Cælio.) Sequentis meriti, uarius cum pulchritudine nigro, uel albineo, uel badio miſtus, canus cum quouis colore, ſpumeus, maculoſus, murinus, obſcurior. Sed in admiſſarijs præcipuè legamus clari & unius coloris, cæteri uerò deſpiciendi, niſi magnitudo meritorum culpam coloris excuſet, Palladius in Martio tit. 13. Murinus color uulgaris eſt in aſinis, Columella lib. 6. Myrteus eſt preſſus in purpura, Iſidorus. Canus & colore candido & nigro eſt. Scutulatus ſic dicitur propter orbes quos habet candidos inter purpuras, Idem. Scutulata ueſtis dicta eſt à ſcutula uaſis genere, quæ habet quoſdam orbes uel circulos, quaſi ſcutulis diſtincta. Galli ſcutulis ueſtes diuidere, quæ ſcutulata dixerunt, inſtituêre. Guttatus eſt qui ueluti guttas habet, στικτὸν Gręcis eundem puto. Et picta perdix, Numidicæq́ guttatæ, Martialis. Ruſſeum equum ueteres ruſtici nominabant, qui non planèruberet, ſed proximè ad eum colorem accederet: ſaſinatum hodie quaſi ſanguinatum uulgò equiſones appellant, Nic. Erythræus. Secundum Iordanum color baydus (nimirum badius) & ſemialbus obſcurus ſupra omnes eſt laudandus, Laur. Ruſius. Sępe etiam improbati coloris equi, perquàm egregij ſunt, Idem. Oppianus per uenationum genera equorum colores diſtinxit. Nam qui colore cęruleo eſſent, (& pedibus uarijs uel maculoſis, στικτόποδες) aptos eos cenſet agitandis ceruis. Glaucis, qui color eſt nitidior & clarior, cōtra urſos: cōtra pardos, fuluis, (δαφοινοῖς, id eſt rubicundis, uel ſanguineo colore:) contra apros, nigris, (αἴθωνας & πυρσολαμπέας ego aureos & fuluos uerterim:) flammantibus oculis ac renidentibus, qui uitrei nunc uocantur, contra leones utendum eſſe, Camerarius. Sed χαροπὸς, ut Græcè legitur, melius forte ad totius corporis, non oculorum duntaxat colorem retuleris: quamuis glaucos etiā equos recentiores quidam oculorū tantum ratione intelligunt. Venanti melius pugnat color, &c. Gratius: quæ ſequūtur mutila ſunt. Multos certi colores iuuant. Nōnulli huius aut illius coloris equos felicius à ſe agitari putant: qua de re & aſtrologi nō dubitant monere atq́ præcipere, inſpecto cuiuſq́ themate genitali, Camerarius. Color naturalis equi, qui in ſylueſtribus deprehenditur, eſt cinereus, per dorſum linea fuſca, à capite uſq́ ad caudam porrecta. In domeſticis tamen boni inueniuntur nigri, ruffi, & albi aliquando: & ſimiliter griſei, qui quaſi circulis paruis interpoſitis nigros albis immixtos habent pilos, Albertus. Noſtri obſeruarunt nullos equos naſci pilis albis, ſed canis, qui tandem progreſſu temporis dealbeſcant. Putant etiam huius coloris equos magis durabiles & uiuaces haberi, minuſq́ morbis obnoxios. Sylla equum album, animoſum, & uelociſſimum habebat, Plutarchus. Ἵπποι λευκότεροι χιόνος, equi candidiores niue, Varinus in Ἵπποι. In coloribus equorum niger eſt optimus, rufuſq́ uel glaucus: albus etiā plerunq́ bonus, cæteri uerò deteriores iudicantur, Author libri de natura rerum. Πηγὸς ἵππος, aliqui ſolidos & firmos equos interpretantur: ueteres uerò nigros, tanquam illi optimi ſint, Varinus. Sic & pecus πηγεσίμαλλον exponunt, cui lana ſolidior uel denſior ſit, εὐπαγὲς ἢ εὐτραφὲς ἔχον μαλλὸς: uel alba, uel nigra, Heſychius. Venanti melius pugnat color, optima nigri, &c. Gratius: quę ſequuntur mutila ſunt. Ἰωπὸν, equus coloris illius quem Græci œnopòn quaſi uineum appellāt (qualis in uino nigro apparet,) Heſychius & Varinus. Ψαρὸς oxytonum, coloris ſpecies, uarius: ψάρος autem paroxytonum ſturnus auis quę & ipſa uaria eſt: unde piſces etiam pſari dicti uidentur. Hinc ψαροὶ equi huius coloris uocantur. Ψὰρ & ψαρὸς & ψαυκρὸς, pro ueloce quibuſdam exponitur: nimirum ἀπὸ τοῦ ψαίρειν, ἢ ἄκρως ψαύειν. Nam & ψαυκροπόδης epitheton equi Arionis à celeritate factum eſt. Κνακὸς, ψαρὸς ἵππος, Heſychius & Varinus. Iidem κνακὸν album uel ruffum exponunt, nimirum Doricè pro cneco: nam cneci herbæ ſemen album, flos ruffus eſt. Κνήκον χρῶμα, quaſi cnecinus color, ſubcroceus quidem ſi florem ſpectes: ſin ſemen, albus, Heſychius. Κνῆκος, albus, & genus ſeminis, ἢ πυρὸς, (lego πυῤῥὸς, id eſt ruffus,) Heſychius & Varinus. Plura uide in κνᾶκον & κνάκωνα apud Varinum. Strabo lib. 3. Celtiberorum equos ὑποψάρους eſſe ſcribit, interpres ſubalbos reddit. Bonaſus colore eſt inter cinereum & ruffum, nō ſicut παρῶαι (paroi, Gaza uel parij, licet Codices impreſſi corruptè partos habeant) dicti equi, ſed ſupra ſqualidiore pilo, ſubter lanario: nigri aut admodum ruffi nulli ſunt, Ariſtoteles hiſt. animal. 9. 45. Παρωαὶ (oxytonum) equi dicuntur quidam colore ruffi, Heſychius & Varinus. Eſt & πάρωος proparoxytonum apud Heſychium de ruffo colore equi. Reperio & parium & balium colores equis attributos, Hermolaus in Corollario, nec plura de pario. Ego meam ſuper hac uoce ſententiam in Bonaſo declaraui. Γαλονὶς, color in equis aſinino ſimilis, Heſychius & Varinus: legitur & Γάλονις apud Varinum, quod magis placet: ſed id quoq́ per omega potius ſcripſerim in medio, ut Etymologus: ut γάλων equus dicatur, tali colore inſignis, nempe muſtelino: nam galen Gręci muſtelam uocant, cuius color quoniam aſinino ſimillimus eſt, aſellum quoq́ inſectum à colore dictum, alio nomine γαλέαν appellant. Honeſti Spadices, glauciq́, color deterrimus albis Et giluo, Vergilius lib. 3. Georgicorum: quem locum enarrans Vuillichius, Germani (inquit) ſpadiceum equum uocant **ein braunlingk**: glaucum **ein graulingk** uel **ſchimlingk** (**ſchimmelfarw**, quem noſtrates etiam præcipuè laudant) forſan à colore mucidi panis: giluum, **ein pfaels pferdt**: (noſtri **falw** ſcribunt, tanquam à flauo deducta uoce, ſubflauum enim ſignificat: Græci eum colorem κιῤῥὸν dicunt.) Audio huius coloris

equos aſpectu plerunq; elegantes & nitidos eſſe, ideoq; frequentius palpari, unde natum ſit prouerbium in lingua noſtra uulgare, den falben hengſt ſtrychen, de ijs qui aſſentantur & palpum obtrudunt. Niſæus equus, id eſt flauus, ξανθός. Niſa enim equos omnes flauos habet, Varinus. Grammatici noſtri (Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id eſt quodam ſplendore perfuſis, Cælius. Glaucus eſt uelut oculos pictos habens, & quodam colore perfuſos, Vincentius Bell. ex Iſidoro. Glauci equi felineis oculis, qui uulgò glaucioli dicuntur, Perottus. Atqui glaucus tam de reliqui corporis colore quàm oculorum uſurpatur, & de inanimatis quoq; rebus. Vergilius glaucas ſalices dixit & oliuas & uluam, quod admiſtum habeant uiridi colori alborem quendam. Sed ne uiridis quidem color (inquit Gellius lib. 2.) pluribus quàm à nobis uocabulis dicitur. Neq; non potuit Vergilius colorem equi ſignificare uiridem uolẽs, cœruleum magis dicere equum, quàm glaucum: ſed maluit uerbo uti notiore Græco quàm inuſitato Latino. In animaliũ pilis puniceus, purpureus, & porraceus (φοινικῦς, ἁλυργὴς, καὶ πράσινος) colores nunquam extant, Ariſtoteles circa finem libri de coloribus. Iam cum porraceus color uiridis ſit, qualis in porri folijs noſcitur, repugnant hæc Ariſtotelis uerba Gellio, qui glaucum in equis colorem uiridem exponit. Non placet etiam quod eundem colorem cœruleum appellari poſſe ſcripſit Gellius: mihi enim omnes tres diuerſi colores uidentur. Varium in equo colorem noſtri uocant gſchegget. Aeolopoli Homero celeres potius equi quàm uarij ſunt, ex Porphyrij ſententia, &c. Cælius lib. 21. circa finem capitis 24. Inter colores equorum (inquit Camerarius) eſt rarior ille quidẽ, ideoq;, mea quidem ſententia præclarior, uarius: quem lingua Teutonica appellat uerbo deriuato à ſtrabis oculis, quia reſplendeãt diuerſi colores, & uiſum quaſi diſtorqueant: quemadmodum & ueſtes binis coloribus intextis ſtrabæ uocantur. Sed hos, maximè equites certarum gentiũ non probant, quam tamen ob cauſam nihilo ſunt deteriores habendi. Cur enim his uarij equi non placent? Quia inſidijs, latebris, ignorationi ſunt contrarij. Hic quidem color argumento uidetur eſſe naturæ bonæ, & conſtitutę temperata quadam miſtione humorum, de quibus & albi & nigri & fului pili extiterint. Itaq; & elegãs ferè eſt horum corpus: ſi qui autem inter hos excellunt, eos uideas tanta uenuſtate & pulchritudine præditos, ut equeſtre nullum Calamidis ſignum ſpectabilius eſſe potuiſſe uideatur: Et in equis certe diuerſi coloris, macula alba in fronte laudatur: qualis ille Vergilianus, quem etiam uariũ toto corpore introduci ſentio: tales enim fuiſſe conſtat Thracios, qui patrio uocabulo Marones dicerẽtur, & de colore λευκόψαροι, admiſſioni quidẽ non expetiti, quod deteriore colore pulli ab his gigni crederẽtur. Quo ipſo nomine admirabiles etiam iudico uarios, quippe hunc decorem formæ qui quaſi diuinitus conſequi, non à parentibus accipere uideantur. Hos Marones à ueteribus dictos cum comperiſſem, admodum fuimus delectati, pluriſq; etiam quàm antea facere cœpimus, propter cognomen præclariſſimi poëtæ, cuius de his uerſus ſunt: Thracius albis   Portat equus bicolor maculis, ueſtigia primi   Alba pedis, frontemq; oſtentans arduus albam, Hæc Camerarius huius coloris equis præ cæteris delectatus. Abſyrtus cap. 14. (unde Camerarius mutuatus eſt) tractans de coloribus, non equorum, ſed aſini admiſſarij, ita ſcribit interprete Ruellio: Specioſiores ſunt aſini, quorum color in purpuram ſpectat, idq; ſi nigram, nec ullatenus in fuſcum uergentem maculam fronte gerant, (Græce legitur, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ λευκοί, καὶ οὐ φαιοί. Probantur ſane equi ἀλφόρυγχοι & ἀλφοπρόσωποι, tanquam uiuaciores.) Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum uentrem, ſed concolorem habent. Cui pulla in ore macula ſubeſt, (εἰ δὲ τύχοι τὸ ἐντὸς τοῦ στόματος μέλαν ἔχων,) aut lingua nigricat, is cõſimilis coloris ſobolem haud dubiè generabit. Qui ex candido colore in cinereum caneſcunt, (λευκόψαροι) quos uocant morones (μάρονας habet codex impreſſus) ij ad admiſſuram non accerſantur: ſiquidem colores nullo in pretio habiti, magna ex parte reddentur ſoboli, Hæc ille de aſini admiſſarij coloribus. De ſpadicibus quæſitum à multis, qui nam eſſe uideantur: ac certũ eſt punicei coloris hos aliquid habere, ut & fuſci illi, & fului; & in quibus rubentes maculæ albo inſperſæ ſunt, ut purpurei appareant, ſpadices habendi ſint, Camerarius. Caſſius medicus in problematis equos balios laudat, quos Gręcè Βαΐους, baios uulgò appellant: Vergilius ſpadices, id eſt palmeo colore, Volaterranus. Spadiceus color eſt palmeus: palmarũ enim termites cum fructu ſuo ſpadices & baia Græcia nuncupat. Vnde & nunc baius equus (lo cauallo baio, Scoppa) qui badius Varroni, ut eſt apud Feſtum, & balius Caſſio medico nominari uidetur. Nam is in problematis generoſos ait equos eſſe balios. Color hic uulgò aliâs Lionato dicitur, Nicol. Erythræus Italus. Adi Gellium lib. 2. capite quo de coloribus tractat. Βάϊον, ramus palmæ, Varinus. Balius color (apud Plinium libro ultimo cap. 7.) uidetur accipi pro uario ab Euripide: quidam pro ſpadice, hoc eſt palmeo, qualis eſt equorum quoq; (quos & phalios aliqui ſcribunt) apud Maronem. In Vopiſco diximus baltias ſiue balias à colore ueſtes appellari: ſed blatteas ſcribendum ibi cenſeo. Rura hodie ſubrubrum colorem panni blattum Romæ appellant ſiue bladum: ut hinc uideri poſſit ortum, quamobrem frumentum quoq; ipſum ita barbarè nominetur uulgò: nam robi tritici Columella meminit, coloris Feſtus, Hermolaus. Gellius ſcribit ſpadica eſſe Doribus auulſum (ἀπὸ τοῦ σπᾶν nimirum, unde & ſpadones) è palma termitem cum fructu: Et libro ſecundo, eſſe punicei coloris ſpeciẽ. Spadices (inquit Seruius) phœniciatos uocant, id eſt profeſſos myrteos. Tinctores & ſpadicarij apud Firmicum nominantur. Spadix, phœnix & lyrophœnicium, inſtrumenta muſica ſunt Polluci. Balios uentos accipiunt uiolentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poëtæ, Cælius. Scoppa Grammaticus ſpadicem equum, palmatum quoq; uocat. Palmatum parietem Quintilianus

dixit. Mihi quidem ſpadix color uidetur proximus illi quem nos à caſtaneis denominamus **kaſtenenbrun**, & huius coloris equos, imprimis laudamus. Puniceum uerò, licet is etiam nomen à phœnice, id eſt palma mutuatus uidetur, lætius rubere puto, non ſine ſua nigredine tamen, qualis in roſarum quodam genere apparet, tanquam purpura ſaturata & nigricante, qualis forſitan apud Phœnices populos, à quibus & oſtrum Tyrium dictum, tingebatur: ut inde potius ei nomen ſit quàm ab arbore. Badium antiqui uadium dicebant, quia inter cætera animalia fortius uadat. Idem ſpadix eſt quem phœnicatum uocant, à colore palmæ quam Siculi ſpadica appellant, Vincentius Bell. ex Iſidoro. Equi badij nominantur etiam à Gratio poëta. βαλίας, paroxytonum, nomen equi Achillis, ſignificat etiam uarium, in qua ſignificatione βαλίος quoq; cum omicro ſcribitur in ultima. Balium aliqui dictum putant, quaſi φαλιὸν, τὸν λευκομέτωπον καὶ τὸν λευκὸν, id eſt album, aut alba duntaxat fronte inſignem, quem noſtrates appellant **ein blaſſz**. βαλίαι, αἱ ταχεῖαι, παρὰ τὸ βάλλειν, καὶ ταχέως φέρεσθαι τὸ βαλλόμενον: ἢ παρὰ τὸ πάλλεσθαι διὰ τὸ τάχος, ἢ παρὰ τὸ βαίνειν ἅλις, Varinus. Cretenſes balium etiam mutilum appellant, & Thraces Bacchum, Idem. Alicubi etiam legi βαλιὸν dici ἀπὸ τοῦ βάλλειν, τοῦ κεντεῖν καὶ στίζειν, ut στικτὸν ſignificet. βαλαιὸν, μέγα, πολὺ, οἱ δὲ ταχὺ, Varinus. ¶ Et quorum feſſas imitantur terga fauillas, Gratius de equis colore cinereis, uel canis, uel glaucis. Noſtrates pro coloris diuerſitate nomina quoq; diuerſa equis imponunt, qualia ſunt **rapp/ ſchimmel/ blaſſz**. Iubam eſſe concolorem corpori cenſuêre ueteres eſſe optimum: nunc tamen in fuluis laudatur albicantis comæ quaſi canicies, & ij equi magni fiunt & uelatuli appellantur, Camerarius. ἀμείνων δὲ ἡ ὁμόχρους χαίτη καὶ εὔθριξ, Pollux. Hippocomi ſæpe colorem fuco, robur inani ſagina, ut ait Quintilianus, mentiuntur. Admonet me hæc de coloribus equorum tractatio, ut iſtos etiam quos Græci oryngas uocant, ὤρυγγας, hoc potiſſimum loco commemorem. Horum genus amabile, uarium (στικτὸν) ac perpulchrum uocat Oppianus libro primo de uenatione. Nomen autem eis inditum putat, uel à montibus, uel à libidine, hiſce uerſibus:

Ἢ ὅτι καλλικόμοισιν ἐν οὔρεσιν ἀλδήσκουσιν, Ἢ ὅτι πάγχυ θέλουσ' ἐπὶ θηλυτέρῃσιν ὀρούειν.

Addit, alios eorum maculis ſiue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigridum ſpectantur: alios rotundis ut pantheræ: atq; has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Sunt & aliæ (inquit) mangonum artes, quibus pullos etiam quocunq; placuerit colore concipi & naſci efficiunt. Nam cum equa libidini obnoxia eſt, equire dicunt, admiſſarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus (εὐστίκτοισι πόθι χροιῇσι γράψαντες) ei oſtendunt, & in conſpectu eius aliquandiu retinent, ut deſyderatam illa ſpeciè diutius imaginetur, & oculis animoq; hauriat imprimatq;: demũ admittũt, unde pullus ſimilis patri concipitur. Columbas etiam pulchris & uarijs coloribus, quales in conſpectu eis per libidinis tempus fuerint, naſci, ſuo loco dicemus. In hippocomicis libris Germanica lingua æditis, nigrum colorẽ pilis equorum albis induci reperio ſi abluantur filicis radicũ & ſaluiæ in lixiuia decocto. Dealbari uero pilos illos qui illiti ſint pinguedine collecta ex decocto talpæ in olla noua: ſupernatat enim pinguedo, ſi talpa diutiſſimè decoquatur. Vel ſic, Pilis euulſis locus illinatur melle crudo cum adipe melis. Alij aliter idem moliuntur. Sæpius quidem ſimiles fœtus parenti ædere conſueuerunt equæ, ut Pharſalica ſemper, quam ideo probam nominarunt, Camerarius. Præter hominem pilos equo tantum caneſcere Plinius ſcribit. Equis pili in ſenecta apertè caneſcunt, Ariſtoteles. Et alibi, Equis maximè omnium quæ nouerimus animaliũ canicies innoteſcit: quod os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera pro magnitudine habeant: argumentum eſt, quod ictus in eo loco periculoſus eſt: unde illud Homeri, Et qua ſetæ hærent capiti, letaleq; uulnus Præcipuè fit equis.

¶ De pilorũ coloribus equi tum alijs, tum canicie, iam proxime diximus: Reſtat ut ipſas corporis equini partes enumeremus. Equo & boui pilum quotannis deciduum eſſe quidam ſcripſerunt, Cælius. Quia pilis equi in gena ſeu palpebra inferiore carent, propterea Apelli Epheſio qui equum quempiam pinxiſſet, reprehenſionem attuliſſe ferunt. Alij non Apelli hoc accidiſſe, ſed Niconi aiũt, cum tamen ſcientiſſime cæteras equi partes pinxiſſet: hanc partem illi uitio uerſam fuiſſe, Aelia. Iubam in equis Græci λοφιὰν appellant, Xenophon χαίτην, Gaza uertit criſtam, libro 2. de partib. anim. cap. 14. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plin. Procomium, προκόμιον, pili ſunt qui à uertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Apud Vegetiũ libro 2. Veterinariæ cap. 11. protocomium legitur, quod non adeò placet. Xenophontis interpres iubam uerticalem tranſtulit, Latinius capronas dicturus. Sunt enim capronæ, comæ ante frontem, quaſi à capite pronæ, teſte Nonio: uel ut Feſtus ait, equorum iubæ in frontem deuexæ. De his Lucilius in Satyris apud Nonium, Aptari caput, atq; comas fluitare capronas Altas, frontibus immiſſas, ut mos fuit illis. Δέδοται δὲ παρὰ θεῶν καὶ ἀγλαΐας ἕνεκα ἵππῳ χαίτη, καὶ προκόμιόν τε καὶ οὐρά, Xenophon: Hoc eſt, non utilitatis tãtum gratia, quod prius dixerat (nam cauda muſcas abigit: procomium oculos tuetur ne quid moleſti incidat, nihil interim impedito pilorum prolixitate uiſu: aſinis quidem & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datæ ſunt longiores. Iuba conſcenſori adminiculum præſtat, eoq; magis quo fuerit prolixior) iuba, capronæ & cauda equis contigerũt, ſed etiã decoris ornamentiq; loco. Quod uel equi ipſi intelligere uidentur, γαυριῶντες καὶ καλλωπιζόμενοι ἐπὶ τῇ χαίτῃ, ut Pollux ait, id eſt, ſuperbientes & quaſi gloriantes ob iubam ſuam. Quamobrem perorigæ qui aſinos equabus admittunt ad mulorum procreationem (οἱ ὀνοβατοῦντες) cum aſinos ab equabus deſpici, & iniurijs inſuper affici, morſu aut calce lædi, animaduertunt, iubis detonſis equas ad fontes tanquam ſpecula ducunt, in quibus turpitudinem ſuam & ademptum comæ decus contẽplatæ, ignobiles illos admiſſarios non amplius dedignantur. αἱ δὲ ὥσπερ

γὰρ

ἐν κατόπτρῳ θεασάμεναι τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος ἀπηγλαϊσμένην (lego ἀπηγλαϊσμένας, id est, ἐστερημένας τῆς ἀγλαΐας) τῆς κόμης, ἀνέχονται τότε τὴν πρὸς τὰ χείρω ὁμιλίαν, Pollux. ¶ In equis (inquit Vegetius) non solum utilitas, uerum etiam decoris ratio seruanda est. Nunquam itaq; nisi necessitas passionis exegerit, de articulis resecandi sunt cirri. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis cōstituit. Ceruicem etiam ipsam diligens debet ornare tonsura. Multi enim sicut currulibus, ita & sellaribus iumentis pressius colla radunt. Quæ res licet præstare creditur augmentum, tamen sub honesto sessore deformis est. Alij ita tondent, ut arcum uideantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt. Sed gratiora sunt quæ translata de Persis posterior usus inuexit. Nam media iuba ad omnem accurationem ex sinistra parte tondetur, à dextra uerò omnino insecta seruatur. Et nescio quo pacto plurimum deceat, quia illud quod naturaliter laudatur Vergilius imitatur: Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. Quod si bicomis fuerit, ut uulgus appellat, mediæ ceruicis setas æqualiter oportet attonderi, ita ut tam dextri quàm sinistri limitis continuata seriè iubæ relinquantur intactæ: quod nihilominus iuentū constat à Parthis, Hucusq; Vegetius. ¶ Posterior pars pulli est altior anteriore, sed accedente incremēto ætatis anterior in plerisq; sublimior fit. Pulli equini, inquit Aristoteles, paulò suis parentibus summissiores sunt, atq; adulti crure posteriore caput attingere nequeunt, quod nouelli facilè attingunt. Mulomedici quorum barbara dictio est, ut Laur. Russius, pastoralia in equo uocant iuncturas siue articulos pedum ni fallor: quod ea parte numellæ (uinculi genus, Itali pastoram uocant: & ita uincire, pastorare) adhiberi soleant. ¶ Iumentum habet in capite ossa duo, à fronte usq; ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo: dentes quadraginta, id est molares uigintiquatuor, caninos quatuor, rapaces duodecim. In ceruice autē sunt spondyli septem, spatulæ (lego spondyli) renum sunt octo, à renibus usq; ad anum septem. Muscarium (id est cauda) habet commissuras duodecim. In armis prioribus sunt ragulæ duæ: ab armis usq; ad brachiola duo: à brachiolis usq; ad genua duo. In genibus parastaticæ duæ. A tibia usq; ad articulos duo. Bases quæ appellantur numero duæ. Vsq; ad pumices ungulæ ossa minuta sedecim. In pectore unum. Costę tamē in interioribus trigintasex. Item à posterioribus à cumulari (aliâs columellari, sed paulò post commissuram renum cumulare uocat) usq; ad molaria duo: à molaribus usq; ad uertebras duo: costales duo. Ab acrocolephio (acrocolion intelligo, id est coxam uel superiorem femoris partem, nam inferior hypocolion uocatur) usq; ad gambam (id est tibiam: ut Itali & Galli hodieq; uocāt) duo: à gamba usq; ad cirros tibiales (pilos longiores intelligit, quos fyßlen Germani nominant, de quibus nō tondendis paulò ante etiā ipsius uerbis monuimus) duo: minuta usq; ad ungulas sedecim. Et sunt ossa omnia centū septuaginta, Vegetius 4.1. ¶ Nunc mensuras numerumq; membrorum oportet exponi. In palato gradus sunt duodecim: longitudo linguæ habet pedem semis: labrum superius habet uncias sex, inferius uncias quinq;: maxillæ singulæ uncias denas: à cirro frontis (procomium sic appellare uidetur) ad nares habet pedem, auriculæ singulæ continent uncias senas. In oculis autē singulis unciæ quaternæ. A cirro ubi desinit ceruix usq; ad mercurium continentur calculi octo. Spina continet subterspatulas trigintaduas. A commissura renum, quod cumulare dicitur, usq; ad imum muscarium commissuræ sunt duodecim. Sagulæ longicia uncias duodecim. Ab armis usq; ad brachiolum uncias sex. A brachiolis usq; ad genua longitudo continet pedem. Ab articulis usq; ad ungulas uncias quatuor. In longitudinem uel prolixitatem pedes sex. Hæc eumetria equi cōuenit staturæ honestæ ac mediæ. Cæterū non dubitatur in buricis minora ista, & in primę formę equis esse maiora, Vege. 4.2. ¶ Neruorū quoq; numerus, qualitas, ac mēsura pandēda est. A medijs naribus per caput, ceruicē ac mediam spinā, usq; ad imū muscarium descendit filum duplex, quod continet pedes duodecim. Duo nerui in ceruice palmarij continēt pedes quatuor. Ab armis usq; ad geniculū nerui duo. A geniculo usq; ad basim nerui quatuor. In prioribus sunt nerui decē, in posterioribus decē. A renibus usq; ad testes nerui quatuor. Fiunt in se omnes nerui trigintaquatuor, Veget. 4.3. ¶ Cōsequenter uenarū quoq; indicandus est numerus. In palato uenæ sunt duæ, suboculares duæ, in pectore duæ, de brachiolis duæ, de subcirris quatuor, de talis duæ, de coronis quatuor, de feminibus quatuor, de femoribus uero duæ, de subgambis duæ, de muscario una, uenæ matricis in ceruicibus duæ. Fiunt pariter uenę uigintinouem, Vegetius 4.4. ¶ Venę quædam supra oculos secantur equis, minutis in eum usum factis phlebotomis. Detrahitur etiam sanguis ex palati uenis. In festo diui Stephani mos erat olim apud nostrates uenā in ceruice equorū aperire, propter plures eius temporis ferias: nunc propemodū exoleuit. Sanguinem detrahes de ceruice, id est de matricali uena, Vegetius 1.13. Spadonibus equis inter authores constituit sanguinem de matrice nunquam, nisi forte ex nimia & extrema necessitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen, si non impediat negligentia, omnibus propè mensibus tam spadonibus quàm testiculatis minuendus est sanguis. Admissarij uerò si cohibeantur à uenere, ubi dematricati fuerint (id est sanguis ex matrice uena eis detractus, ut ego interpretor) cæcari sæpe dicuntur. Quamuis eo anno quo admissum faciunt, non sit eis uena laxanda, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhauriat, Vegetius 4.7. Recentiores uenam magnam, aliâs nigram, & fontanellam eandem faciunt. Vocant autem Itali fontanellam, locum qui in equis forinsecus cauus apparet circa coxendicem, quin & iugulum seu thymum in homine eodem nomine appellant. Si equus fuerit morfunditus, scinde pellem supra fontanellam

hanchæ,&c. Lau.Ruſſius cap. 93. Spauanus morbus circa garectũ ex latere interiori ſubtus garectum parum inferius,quandoꝗ tumorem inducens circa uenam magiſtram quę dicitur fontanella, Idem cap.103.Extremitates gulæ cum parua roſneta in tantum cauentur funditus, donec uena magiſtra pedis quæ tendit ibidem,rumpatur,& ſanguis fluat,Idem cap.129. In dolore corporis equi ex ſuperfluo ſanguine,de uena quę tigrarica dicitur,uidelicet prope ungulam ab utraꝗ parte corporis minuatur,Idem. Vena conſueta inter iuncturam & pedem ex latere interiori aperienda eſt in attractione dicto affectu, Petrus Creſcent. Hanc uenam eſſe puto quæ uulgo à noſtris uocatur, **die fyſelader**,& in homine **die roßader**,nimirũ tanquam **roſſzader**, id eſt equina, quod in equis frequenter incidatur:eſt autem uena malleoli. Eaſdem puto uenas Hippocrates intellexit ποσοπτέρνιδας uocans, τὰς ἐν τοῖς πτέρναις φλέβας,citante Varino. Venam quæ ſupra genu interius eſt,noſtrates nominant **die ſchranckader**:Illam uerò quæ pertundi ſolet ea in parte,qua calcaria adiguntur, **die ſporader**:quam Petrus Creſcent.9.18.cingulariam,ut conijcio,appellauit:Si equus(inquit)doleat ex abundantia ſanguinis uel humorum intra uenas, &c. ſtatim à uena cingularia, quæ eſt prope cingula ab utraꝗ parte ſanguis detrahatur:& ex quacunꝗ parte corporis ſanguis haberi poteſt, uſꝗ ad debilitatẽ ferè minuatur. Sed de phlebotomia equorũ plura leges infra capite tertio,ubi de ſanitate equorum tuenda dicemus. Equus,non ſeuum,uel adipem habet,ſed pinguitudinem,οὐ στέαρ,ἀλλὰ πιμελὴν, Hierocles. ¶ Pars media inter aures,Germanicè **kam̃**.

¶ Oculi equorum quibuſdam glauci,Plinius. D.Auguſto equorum modo glauci fuêre,ſupraꝗ hominem albicantis magnitudinis,Idem. Cur alibi tam homines quàm equi oculis magna ex parte cæſijs(glaucis in Græco)ſunt?An cum oculi triplici coloris genere diſtinguantur, nigro,caprino,& cæſio,corporis totius colorem oculi quoꝗ color conſequitur:itaꝗ haud immeritò cæſius eſt, Ariſtoteles Sect.10.problem.13. Grammatici noſtri glaucos dici equos interpretantur felineis oculis,id eſt quodam ſplendore perfuſis,Cælius:ſed de hoc colore circa reliquum corpus ſupra diximus. Noſtri appellant **glåſoug**,id eſt uitreos oculos,& noctu etiam uidere putant. Equis ſolis præter hominem uariat oculorum color:proueniunt enim eis aliquando cæſij, Ariſtoteles. Equi maximè omniũ cæterorum animalium oculis uariant: aliqui enim cæſij altero oculo naſcuntur, quod nulli ex cæteris beſtijs euenit manifeſtè,Ariſtot. Equos cœruleis oculis (κυανώπιας, Gillius cæſios reddit)in uenatu contra ceruos Oppianus probat. Exophthalmos equus eſt cui oculi prominent,cœlophthalmos cui in receſſu cauo cõduntur, Cælius. Equi heterophthalmi habentur quibuſdam pulcherrimi(κάλλιστοι præſtantiſſimi)cuiuſmodi fuit Alexandri Bucephalus,Pelagonius in Geoponicis 16.2.ut Cælius uertit.And.à Lacuna heterophthalmos reddit monoculos.Inter optimos,inquit, monoculos à quibuſdã cenſeri Pelagonius ait,ſi à natura talem orbitatem contraxerint: nam ſi à caſu, abſurdum eſſet id dicere.Idem Cornarium reprehendit,quod heterophthalmos interpretetur ab alterius oculi uarietate ſic dictos.Videtur autem deceptus uerbis Ammonij, qui in libro de uocabulorum differentijs heterophthalmon uocat,qui altero oculo ἐκ περιπτώσεως (id eſt caſu aliquo, ſiue fortuitò ſiue per morbum, ut ego accipio,quanquam Varinus ſcribat ἐκ τύχης,)orbatus ſit: monophthalmũ uerò,qui unicum duntaxat oculum habeat,ut cyclops:etſi Varinus non ita accipere uideri poteſt. Itaꝗ monophthalmus,niſi monſtrum aliquod fortaſſis,nemo fuerit:heterophthalmi uero Ammonio dicti quicunꝗ altero oculo cæci,altero tantum uident,ſiue ita nati ſint,ſiue caſu poſtea ſuperueniẽte. Sed huiuſmodi equi qua ratione laudari poſſint non uideo. Abſyrtus certe lib.1.cap.13. longe alios uidetur heterophthalmos dicere,his uerbis ut Ruellius tranſtulit:Heterophthalmi, id eſt qui uarietate oculorũ notantur equi,non eandem rem oculis cernunt.Nam quemadmodum ἑτερoσκελὴς & ἑτερόπους, claudicare ſolet, & labori itineris cedere:ſic etiam illos hac diuerſitate uariegatos uiſus deficit. Quin & ob hanc oculorum uarietatem,& improbi,& rerum eis occurrentium uerentes,nec non ad ſpeciem rerum oculis obiectarum conſternabiles ſunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent,& pro generoſiſſimis adſumunt: apud quos primũ procreatos fuiſſe cõſtat. Qui uerò diſcolores notas in tergore referunt,eos Parthos ueteres appellarunt,apud quos primum in lucẽ æditi produntur, Hæc Abſyrtus interprete Ruellio: Qui ἑτερoσκελῆ & ἑτερόποδα uertit eũ cui crura uel pedes diſcoloribus maculis euariant,quod mihi non placet:neꝗ enim hoc admodum uitio dari in equo poteſt, neꝗ tarditatis uel cauſa uel ſignum eſt. Nam Oppianus in uenatu ceruorum equos adhiberi iubet στικτόποδας, id eſt quorum pedes maculis diſtinguantur, ubi præcipua celeritate opus eſt. Apparet autem heterophthalmon quoꝗ Ruellium intellexiſſe eodem modo, cui uarijs punctis aut maculis colorati ſint oculi:in quam forte opinionem induxerunt eum Abſyrti hęc uerba, Καὶ ὅσοι δὲ ποικίλοι τῷ χρώματι εἰσί, καὶ οὗτοι δοκοῦσι παρ᾽ ἐκείνοις πρώτοις γεγονέναι.Nam cum hæc ſtatim poſt heterophthalmiæ uitium eodem in capite ſubijciantur,Parthicos ſcilicet equos appellatos à ueteribus qui uarij colore eſſent, illã de coloris oculorum uarietate intellexit, cum author nihil circa colorem eis commune, ſed nomẽ tantum à gente apud quam utriꝗ nati primum celebrentur,inſinuet.Proinde non probo quod Ruellius uertit,Qui uerò diſcolores notas in tergore referunt,&c.quaſi uero etiam heterophthalmi ſimiles,id eſt diſcolores notas in oculis referrent. Alia igitur quædam uarietas & diuerſitas unius ſcilicet oculi ad alterum collati intelligenda eſt,ſiue ea in colore ſit(nam ex Ariſtotele ſupra citauimus equos nõnullos altero oculo cæſios naſci,quod nulli ex cæteris beſtijs manifeſtè eueniat:)ſiue alio quodã affectu. Huc facit quod heterognathos equus appellatur, non ulla coloris ratione, ſed qui caput in alterum

latus

latus & maxillam ut plurimum uertat, & ne freno quidem facile in contrariū flectatur. Sic & ἑτερορρεπεῖς dicimus. Parthi autem ideo fortassis huiusmodi equos præferebant, quòd pauidi essent & fugæ apti, cum ipsi fugiendo pugnarent, nec uellent cominus hostem aggredi. ¶ Vetus ille Micon (Μήκων) arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci uocant: Taxat igitur Simo iure Miconem, ac ignorantiæ insimulat, Hierocles. ¶ Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plinius: sed hæc ad electionē equi pertinent. ¶ Equi nares mulomedici Græci ῥώθωνας & μυκτῆρας uocant. ¶ Equo dentes mutātur, Aristoteles. Vtrinque dentati sunt, homo, equus, asinus, & sanè adipem habent, Aelian. Equus dentes emittit uniuersos, Aristoteles. Dentes continui, ut homini, equo, Plin. Quibus continui dentes, sorbent, ut equi, boues, Idem. Difficile aut ferè impossibile est, equum os probum habere, nisi extrahantur ei dentes scalliones dicti & plani. Equus enim calefactus si hos dentes habuerit, ægrè per sessorem retineri potest, & morsum freni plurimum auersatur. Quamobrem iam dicti dentes quatuor, postquam annorum trium cum dimidio equi ætatem exegerint, radicitus extrahentur, de maxilla inferiore, bini utrinque, ferramentis ad id aptis, Russius cap. 40. ubi plura legat qui uolet de cura post dentes exemptos uulneribus adhibenda. Idem equos qui habent huiusmodi dentes scallionatos uocat, & peculiaria eis frena præscribit cap. 35. Dentes quos nostri lupinos aut syluestres uocant in equis (**wolffzän, wildezän**) postrema parte maxillæ adnascuntur, pullis præsertim: ante cæteros dentes, parui, magnitudine fabæ, in cibo capiendo impediunt, unde iumentum strigosius euadit, quamobrem extrahēdi sunt. Redduntur equis dentes senectute candidiores, cæteris animantibus (rubescunt, Plinius) nigriores, Aristoteles. Sed plura de dentibus dicam cap. 3. ubi de dignoscenda equi ætate agam. ¶ Os Vegetius 2. 33. etiam morsum appellat, ut & Germani, his uerbis: Si quod os fractum fuerit, ut morsum claudere non possit. Vsurpatur & ῥύγχος, id est rostrum de equis, unde & ἀλφόρυγχοι apud Absyrtum lib. 1. cap. 13. qui tardius senescere feruntur, ut & ἀλφοπρόσωποι. ¶ Χελύνια Ruellius in Hippiatricis labra transfert. Varinus χελὺν etiam & χελύνην, χεῖλος interpretatur: at χελώνιον Polluci, summa pars dorsi est iuxta ceruicem in homine. ¶ Equa mammas binas habet inter femora, & singulos parit, Aristot. Equi mares nonnulli carent mammis: non enim omnes habent, sed tantum qui matri similes prodiêre, Idem. Equorum côr, sicut & boum quorundam, suo in corde ossiculum cōtinere aiunt, Aristot. Gaza in translatione sua de bobus tantum hoc scripsit, de equis omisit: quod miror, cum Græcus textus expressè sic habeat, Ἔχει δὲ καὶ ἡ τῶν ἵππων καρδία ὀστοῦν. Et lib. 3. de partib. cap. 4. Cor (inquit) sine osse est omniū, quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam. Et Hierocles, In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os. Et Plinius, In equorum corde (inquit) & boum, ossa reperiuntur interdum. ¶ Equi axillæ, apud ueterinarios Græcos μάλαι, & μασχάλαι. ¶ Dorsum equi, barbari authores garresum uel garrese nominant: apud Russium cap. 86. inscribitur de læsione garrasij seu guida: & cap. 88. de pulueribus ad sanandum dorsum uel garresum equi. ¶ Equus fel nō habet, Aristot. Et alibi, Equus omnino & omnia solipeda felle carent. Equi, muli, asini, &c. fel non habent, Plin. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent, Plin. Fellis uesicam equus in hepate non habet, sed quidam solutior inhæret neruulus, in quem se genus hoc humoris insinuat, &c. Absyrtus in cura malidis articulariæ. Iecur habet (ut Ruellius uertit: in codice impresso πνεύμονα, id est pulmonem legimus) in tres fibras diuisum (τρίλοβον forte legendum, nō τρίβολον,) felle non adnato, ut quod copiosum & graue olens intestino adhæreat, Hierocles. ¶ Colon intestinum Absyrtus etiam intestinum magnum & monenteron nuncupat. Tormina equis accidere putātur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & côlon uocāt, quia altera parte sui liberum quasi uoluatur in uētre sine meatu: ideoque tam hominibus quàm brutis, in cursu & incitatione ibi sonitus editur, qui est equorum clarus & magnus. Sunt qui côlon ab hoc distinguāt, & monenteron uocent typhlôn, id est cæcum, subijciantque colo, Camerarius. Extalis Vegetio 3. 11. intestinum rectum. ¶ Hancham barbari & Arabum imitatores pro coxendice, uel capite aut articulo eius usurpant. ¶ Coccyx pars quædam est inter armos siue scapulas, in medio (ut conijcio) dorso, circa spinam eminens. Absyrtus cap. 14. de asino admissario, Ἔσω δὲ μὴ κάτωμος, συνωμίαν τε ὑψηλοτέραν ἐχέτω καὶ ἴσην, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κατάγραφον κόκκυγα, πλατὺν, μέσον, διάμηκον, μὴ στενὸν δὲ καὶ πνιγώδη. Ruellius pro coccyge lumbos ineptè trāstulit, cum Absyrtus expressè dicat coccygem esse ἐν τῇ συνωμίᾳ, id est interscapilio siue medio scapularum aut armorum loco. Eandem partem innuere uidetur his uerbis cap. 114. Πάντων δὲ κρείττονες οἱ τὴν ἔκφυσιν ἔχοντες τῆς συνωμίας ὑψηλοτέραν. Et rursus cap. 115. κόκκον appellare, nisi mendum est exemplaris, Τοὺς δὲ αἰτογενεῖς τῶν ἵππων ἐν τοῖς ὤμοις καὶ περὶ κόκκον, παραλαμβάνουσιν οἱ Σαρμάται ὡς ἀγαθούς. Quosdam aëtogenes uocant à genitiua quadam nota, quam in armis & clunibus referūt, Ruellius: sed ineptè: probant enim hanc notam Sarmatæ in armis & cocco, in posteriore autem parte circa coxas & caudam improbant, ut mox subijcitur: non igitur clunes cum armis iungere debuit Ruellius, neque coccon ita transferre. Rursus cap. 25. Τρυπᾶν δεῖ παρὰ τὴν ἔκλυσιν τοῦ ὤμου εἰς τὸν κόκκυγα μέσον, uerba sunt Hieroclis. ¶ ὀσφὺν Græci lumbos uocant. Est autem non una huius uocis significatio, ut apparet ex hisce Xenophontis uerbis, ὀσφὺν δὲ λέγομεν οὐ τὴν κατ' οὐράν, ἀλλ' ἡ πέφυκε μεταξὺ τῶν τε πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων ἐπὶ τὸν κενεῶνα. Ἕδρα in homine anum significat, id est partem cui insidet: in equo autē dorsi partem cui insidetur, ut apud Xenophontē, Curator (inquit) spinæ pilos ne quo attingito, nisi manu, qua illos premat & mulceat, (τρίβειν ἢ ἀπαλύνειν; Pollucis codices corrupte habent καταπαλύνων

pro ἀπαλῶων,) ſequens ſitum eorum: ſic enim quaſi ſedili in equo minimè nocuerit, ἥκιστα γὰρ ἂν βλάπτοι τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου. ¶ Muſcarium Vegetius equi caudam appellat, à muſcarij flabelli, quo muſcæ abiguntur, ſimilitudine, & uſu in equis eodem. Cauda prolixa & denſa pilis præcipuum equi ornamentum eſt, de qua ſupra etiam ex Xenophonte nonnihil dixi in procœmij mentione. Equorum caudæ tenor breuis, pili prolixi: bubus contra, Ariſtoteles. Caudæ animalibus prælongis ſetoſæ, ut equis, Plinius. ¶ Suffrago id eſt in poſterioribus pedibus quadrupedum, quod in prioribus genu. Vel eſt nodus aut articulus ſub crure, quo pedis uerſura conſtat, tibiæq; ita annectitur pes, ut uerti poſſit: id quod ſpectamus in bobus, equis, & cæteris armentis. Dictæ ſuffragines quod ſuffringantur, hoc eſt in altum frangantur: uel quod ad greſſum ſuffragētur. Conſtat ſanè genua animalium, quæ animal generant, ante ſe flecti: ſuffraginum uerò artus in aduerſum. Quemadmodum igitur poplites dicti ſunt, quod poſt plicentur: ita ſuffragines quod ſubter frangantur. Aues & quadrupedes in priora curuant, ſuffragines in poſteriora, Plinius libro 8. Barbari ſuffraginem garrectum nominant, Galli le iarret de derriere. Equus in uenatione facile uulneratur ab apro εἰς τὸ ἐντὸς μέρος τῆς ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύϊ, Abſyrtus cap. 111. Ruellius uertit interno poplitis ſinu, aut interiore crure.

¶ Vegetius crura ipſa in iumentis gambas uocat, quaſi campas. Nam & Ariſtoteles campen nominat in pedibus, qua ſuffragines poplitesq; habentur, Hermolaus. Legimus etiam ſuper gambam apud Vegetium 3.20. & ſubgambam 3.22. Si laccæ in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxæ uel gambæ, ſanguis detrahatur gambis: ſunt enim uenæ à uiſceribus deſcendentes per gambas interius, Vegetius 1.27. Idem lib. 3. cap. 19. de laccis gambarum ſcribit, & mox cap. 20. de iumento gamboſo. Pro gamba Galli iambam etiamnum dicūt. ¶ Οἱ τοῖς ὤμοις ἐπισαλεύοντες ὀρθοῖς ἐκπεταμένοις, γαλιαγκῶνες, ἀναφέρεται ἐπὶ τὸν ἵππον, Ariſtoteles in Phyſiognomicis. Interpres Latinus galeancones uocem relinquit, cætera ad uerbum, ſed ineptiſſimè, transfert. Intelligi autem & emendari & expleri poteſt hic locus ex Adamantij Phyſiognomonicorum libro 2. capite de motu, ubi ſic legitur. Ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος, ὀρθὸς δὲ ὢν καὶ ὑψαυχενῶν, αὐθάδης τε καὶ ὑβριστής, οὕτω γὰρ βαίνει ὁ ἵππος: Hoc eſt, ut Cornarius uertit, Qui uero humeris ſubcommouetur, rectus autem eſt & altæ ceruicis, contumax eſt & contumelioſus, ita enim graditur equus. Γαλιαγκὼν quidem apud Varinum exponitur qui brachium minus (uel breuius) habeat: grammaticus quidam recentior eundem Latinè ancum uocari ait. Feſtus ancum illum eſſe docet, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non poſſit, nimirum ab ancône, id eſt cubito incuruo. Sed hoc quid faciat ad iam citatum Ariſtotelis locum, non uideo. Adamantius pro γαλιαγκῶνες (quam uocem quomodo Galenus in Gloſſis exponat dicam in Muſtela) legiſſe uidetur ὑψαυχενοῦντες: nec dubium quin ex Ariſtotele ita legerit, cum & præcedentia & ſequentia conueniant, ut conferentes deprehendent. ¶ Περόνην in equo, quidam pedis commiſſuram uertunt, ego os tibiæ quod radium uocant, ut in homine etiam, & ſic Ruellius quoq; capite 13. translationis ſuæ reddidit: aliqui fibulam. ¶ Μεσοκύνια Ruellius calces tranſtulit. Aſinus admiſſarius habeat τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλά, μηδὲ ταπεινά, μηδὲ κυνοβάτης ἔστω. Hoc eſt, calces neq; præter modum altos, neq; nimium depreſſos: ſed neq; nixus talis ingrediatur, ut Ruellius uertit. Idem alibi talos, ut capite 7. uel ut eius translatio habet, octauo. Ἐπὶ κριθιάσεως διακοπτέ τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις τοῖς ἐμπροσθίοις φλέβας, ἐκ τοῦ ἐντὸς μέρους ἢ τοῦ ἐκτός, id eſt, In hordeatione morbo uenæ ſub anterioribus talis externa uel interna parte feriantur. Rurſus capite 113. de domitura pulli, Pullo (inquit) qui committitur exercitationi, ſolum non alta profunditate ſubijciatur: quippe cū facile tibię radiū hinc contingat abſcedere, id quod pedis articulos ac ſuffragines infirmat: Græce eſt, καὶ οὕτως τὰ μεσοκύνια χθαμαλὰ γίνεται. Et mox ſequenti capite, Si os luxetur in articulo pedis aut corona, Στρέμματος γενομένου ἐν τῷ μεσοκυνίῳ ἢ κυνόπλῳ λεγομένῳ πρῶτον ἀφαιρεῖν αἷμα ἐκ τοῦ μεσοκυνίου (ab articulo ſuffraginis) τὸ δὲ κύνοπλον ὃ στεφάνην λέγουσι μὴ κεντεῖν, ὑπόκειται γὰρ τῷ ἀγγείῳ σύνδεσμος νευρώδης. Hinc apparet coronam etiam cynoplon dici, meſocynion uerò proximam (ſuperius nimirū paulo) partem, & ipſam quandoq; propter uicinitatē eodem nomine uenire. Iam capite 103. ubi Græce ſcribitur, μεσοκύνια ἐν βραχίοσι, ſuffragines in cruribus uertit, & alibi etiam pro brachijs crura poſuit. Ego βραχίονας & σκέλη non ſemel ab Hippiatris diſtincta reperio, & Vegetium etiam brachiola in equis dixiſſe. Rurſus cap. 112. translationis Ruellij, ſic legimus: Qui ſuffraginum articulo (ἐν τοῖς μεσοκυνίοις) recta (procera potius, ut paulo poſt ex Xenophonte dicam) oſſa continent, ij peſſimo greſſu nituntur, uectoremq; contundendo fatigant (φέροντες συγκόπτουσι, concutiunt nimirum ut equi ſuccuſſatores) ij quod ceruino pede conſtant, elaphopodes nominantur. At qui eiſdem in locis breuia condunt oſſa & humilia, ob idq; cynobatæ uocantur, ij ungulas ad internam calcium partem, ſeu malleolos potius uocare placet (κυνοπόδων ἢ σφυρῶν λεγομένων) adferunt, ac pedes tractim agunt (ἑλκοῦσι lego ex Xenophonte, cuius uerba paulo poſt citabo, id eſt, uulnerant pedes. Recentiores hoc uitium attractionem uocant, gerūrt) in eiſq; claudicant. Sunt ex ijs qui facile ungulis aberrent. Κυνοβάμων uocatur equus quidam, Heſychius & Varinus. Equos quoſdam minus probandos cynepodas fuiſſe nūcupatos inuenimus, Cælius: Ego nuſquam ipſos equos, ſed tibiarum in eis partem ſic appellari inuenio: Pollux tantum in Canum hiſtoria κυνήποδας ἵππους ſimpliciter nominauit lib. 5. cap. 11. inter nomina à cane deriuata. Δεῖ τοίνυν καὶ τὰ ἀνωτέρω μὲν τῶν ὁπλῶν, κατωτέρω δὲ τῶν κυνηπόδων ὀστᾶ, μήτε ἄγαν ὀρθὰ εἶναι ὥσπερ αἰγός, ἀντιτυπώτερα γὰρ ὄντα κόπτει τε τὸν ἀναβάτην, καὶ φλεγμαίνει μᾶλλον τὰ τοιαῦτα σκέλη, οὐδὲ μὴν ἄγαν ταπεινὰ τὰ ὀστᾶ δεῖ εἶναι. ψιλοῖντο γὰρ ἂν καὶ ἑλκοῖντο οἱ κυνήποδες εἴτ᾽ ἐν μώλοις (lego βώλοις) εἴτ᾽ ἐν λίθοις ἐλαύνοιτο ὁ ἵππος, Xenophon. Omnibonus Leonicenus ſic trāſtulit, Oſſa

quæ

quę sunt supra ungulam infra talos, qua parte ut in caninis pedibus callus subest, κυνήποδας dixere, neque erunt procera (ὀρθά, id est recta, uidetur pro ὑψηλά accipi, cum ταπεινὰ eis opponantur, Absyrtus hæc ipsa ossa puto, uel totam hanc partem, mesocynia appellat, quæ neque alta, neque breuia esse uult in asino admissario, ut superius citaui) & caprarum: (ut ceruorum, unde & elaphopodes dicuntur, Absyrtus:) sic enim cum succussatione equitem affligunt, tum ipsa facile crura huiusmodi inflammatur. Neque uero depressa: sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas siue per lapides agatur equus. Κυνες, τ' ἵππε τ' ὁπλῶν μέρ@, καὶ ἧλοι, Hesychius & Varinus: sed apparet eos errare, cum nō ungularū pars, sed uicina sit, unde & κυνόπλον appellatur. Nos partē illam à corneis illis callis prominentibus ad ungulam usque, posteriori scilicet parte, ubi cirri pilorum eminent, & pes cauus apparet, nominamus die fysel, & caua ipsa fysellöcher. Eandem puto Laur. Russius falcem appellauit, locum delicatum & neruosum parumque carnosum esse scribens, capite 112. quod de læsione falcis inscribitur. Et alibi, Equus (inquit) habeat falces curuas (inde nomen fortassis) & amplas tanquam ceruus. Συμβαίνει ἀδικηθῆναι τὰ μεσοκύνια ἐκ τ' ἱπποπέδης ἢ δεσμοῦ τιν@, καὶ ἡ βύρσα ἐκπίπτει, καὶ ψιλὰ γίνεται τὰ τοῦ κυνόποδος νεῦρα, Absyrtus cap. 107. Παρατεθεισμένα δὲ λέγεται ἡ μελικηρίδες, ὑπό τινων δὲ ὑδατίδες, ἅτινα γίνεται ἐν τοῖς κυνόποσιν ἢ σφυροῖς λεγομένοις, Hierocles eodem uolumine cap. 107. Item cap. 117. μετακύνιον legimus, corrupta uoce, ut mihi uidetur, pro mesocynion, Ruellius articulum uertit. Cōiecerit autem aliquis κύνας & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci κυνοῦν dicunt: siue quoniam ungula illic adnata sit carni, ut κυνοδέσμιον ubi præputium glandi alligatur: siue quoniam ea in parte numellis & uinculis astringi solent equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quod calli illic tanquam in caninis pedibus subsint. Est & in tibijs equi pars quam lingua uernacula wertzel appellat, & alia quam schlegel. ¶ De cirris pedum mentionem feci superius, Vegetius etiam subcirros uocat. ¶ Carnem uiuam in ungulis Germani Kern quasi nucleum nominant: Bullettum recentiores quidam, ut Russius, ubi carnes uiuæ ungulis coniunguntur. Στεφάνην, id est coronam siue corollam Græci uocant commissuram ungulæ cum pede, uel ungulæ exortum. Αἷμα λαμβάνων ἀπὸ τ' περιστεφανίδος, Hippocrates in Hippiatricis cap. 117. Ruellius transfert è parte coronam cingente. Quærendum est an potius uena sit eius loci peristephanis dicta. Eodem capite ἁρμονία τοῦ ὄνυχ@, id est ungulæ commissura nominatur, non alia nimirum quàm στεφάνη. ¶ Bases Vegetio ossa quædam sub tibijs, ut uidetur, calcanei forte. ¶ Xenophon astragalos, id est talos, equis attribuit, cum Aristoteles solipedum nulli astragulum esse dicat, & ne asino quidem, pręterquam Indico, cui cornu à fronte emineat, Pollux. ¶ Cornu pro ungula tum in equo, tum in boue etiā & capra, ut alibi dixi. Hinc & cornipedes equi apud poëtas. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perrumpi Pausanias scripsit, Cælius. Alij idem asini, alij muli ungulis attribuunt, ut ostendi in Asino capite secundo. Germanorum hippiatri & fabri, qui soleas ferreas equis inducūt, nescio quam ungularum partem nominant breyß, & aliam ballen uel pallen. Vngula ipsa uulgo hůf dicitur, Græcis ὁπλή, & ὄνυξ interdū, Xenophon utroque utitur. Sed forte distinguat aliquis, ut onyx ungula propriē dicta sit, ὁπλή uero pars illa tota, quæ & hirundinem & tuellum & batrachos continet. ὁπλαί, ὄνυχες ἵππων καὶ ἑτέρων κτηνῶν, quasi ἁπλαί, id est simplices: quod nō bifidæ nec multifidæ sint ut in alijs quadrupedibus, Varin. ¶ Pedis cauum interius ueteres chelidóna nominarunt, nūc quod ad soleam, cum paratur ungula & ferro adæquatur, forma cuspidis sagittæ effingitur in medio pede stralam uocant sua lingua Teutones, Camerarius. Chelidòn ungulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo, Cælius ex Hesychio. Sed in canibus ullam sic dictam partem nusquam hactenus legere memini. In asino admissario requiritur ungula dura, subter concaua, interiore sinu paruo, quam à nido hirundinis chelidona uocant, Absyrtus interprete Ruellio cap. 14. ubi Græcè sic legitur, Παχὺν τὸν ὄνυχα, καὶ κάτωθεν κοίλην τὴν ὁπλήν, καὶ χελιδόνα μικρὰν ἔχοντα. Qui albam habent ungulam equi, & chelidones longas, improbi sunt & molles habent pedes, &c. Absyrtus cap. 105. ubi & alia plurima ex chelidone signa docet, unde equi uel probis, uel prauis & mollibus pedibus præditi colligātur. Ruellius hirundinem ad uerbum trāsfert, Camerarius in Xenophonte nescio qua occasione testudinem: utrique alicubi cauum pedis. ὁ ἱππόνομ@ καθαιρέτω τὴν χελιδόνα, καὶ τὴν κοιλότητα τ' ὁπλῆς θεραπευέτω, Pollux. Idem alibi in equo probat ungulas cauas, ita ut chelidòn profundius lateat, & nullā ex solo molestiam percipiat: talis enim ungula (inquit) Xenophonte teste, cymbali instar in solo resonat. Hirundo sanè molliuscula est, ideoque soli & lapidum tactu læditur. Χαμηλὰς uocat Xenophon ungulas pleniores carnosasque citra cauitatem, Cęlius. Noscendum est (inquit Xenophon) utrum ungulę sint arduæ, an tam priori parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo hirundinem, quam uocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis ut molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum. Nostrates equos illos quorum altior est hirundo, & insignis cauitas pedis, uocant holfůßig: quibus uero pedes contra se habent, flattfůßig, quasi planipedes dicas. Ii offenduntur cum per loca aspera & lapidosa incedunt: & soleæ ex ferro aliter eis inducuntur quàm cæteris, corio quandoque interposito. Simile uitium in humanis pedibus euenit: unde plauti uel planci dicti, qui pedibus planis sunt: Et poëta Accius quia Vmber Sarcinas erat, à pedum planicie initio plotus, postea plautus est dictus. Exterior pars stabuli sternatur lapidibus rotundis palmari magnitudine, &c. ut insistentis uel incedentis per eos equi hirundo solidior reddatur, Xenophon. Tuellum apud barbaros scriptores ut Russium, est quædam teneritas ossium referens formam una

gulæ, quam nutrit etiam, eiusq́ radices in ſe cõtinet. Hæc ſæpe clauis ſolearum malè adactis læditur, ut ſcribit Ruſſius cap. 123. Eadem forte pars fuerit, quam Germani uocant **den kernen**, nimirũ quòd mollior intra duriorem tanquam nucleus in teſta ſua cõtineatur: niſi quis à carne nomen deductum malit, quòd carnis ſubſtantia conſtet. Eandem aut proximam partem à Græcis batrachon dici conijcio. Nam Abſyrtus in Hippiatricis cap. 8. de hordeatione ſcribẽs, Frictio (inquit) ſecundum pilos ad imas partes ſpectet; ſiquidem per pedes huiuſce morbi impetus erumpere creditur: quapropter pecus ungulas abijcit: in quibus partes illæ quas batrachos, id eſt ranas uocant, teneræ fiunt, & ſanguinem emittunt, quas inferius ſcarificare & circuncidere oportet. Ruellius hoc in loco aliter uertit, & ranas incrementa linguæ (ut in homine accipi ſolent) interpretatur, abſurdo (ut mihi uidetur) ſenſu. Nam quod ungulæ pars ſit, manifeſtiſſimũ eſt ex Geoponicis Græcis, ubi lib. 16. cap. 1. pulli eligendi ſigna ex Abſyrto traduntur, & inter cætera laudantur, ὁπλὴ ὑπείγραφος καὶ πάντοθεν ὁμαλῶς συμπεπηγυῖα, βάτραχος μικρός, ὄνυξ στερεός. Andreas à Lacuna batrachon, neſcio qua ratione uertit eſcharam ſingulis crurium adnatam: Cornarius ranunculum, licet codex impreſſus renunculum habeat. Συμβαίνει δὲ τοῦτο (τὴν ὁπλὴν ἀποσύρειν) ὅταν προχάζων ἵππος ὀλισθήσῃ, καὶ πεσὼν διασυρῇ, καὶ ὃ λέγουσι βατραχίσῃ, Abſyrtus cap. 26. Ruellius transfert. Deterit autem ungulam tractim ingrediens, cum curſitans labſatur, & ita caducus diſtrahitur, ut innatantes ranas imitetur, id βατραχίζειν Græca conſuetudine nominant. Ego potius uerterim, ad ranulam ſic dictam pedis partem offendere: quam uocem Ruellius alibi tanquam ignotam ſibi præterit. Oportet ferramento conciſorio ſoleas ramulasq́ (lego ranulas) purgari, Vegetius 1. 56.

¶ Eupodia, uirtus pedum in equis: unde equi ipſi eupodes dicuntur, pedibus & ungulis bene conſtituti, præcipuè cum duras & ſolidas ungulas habent: qui ſecus, κακόποδες, κακοσκελεῖς, μαλακόποδες, ἁπαλόποδες. Dicuntur & ἑτεροσκελεῖς quidam equi, ut in heterophthalmi mentione ſupra oſtendi. Ὅσοι δὲ εἰσὶ κατ' ὄνυχα πατοῦντες, ἢ ἑτεροποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ἑτερόχηλοι διὰ αἰτίας, &c. χωλοί εἰσι, καὶ ἐκ τῶν ψυῶν ἀσθενεῖς, Abſyrtus cap. 110. Ruellius ita tranſtulit, Qui ſecundum unguem cornu caleant, aut ſuopte ingenio uario pede, uel ex certa cauſa diuerſis ungulis conſtant, &c. claudicant, & lumbos habent infirmos. ¶ Sunt & alia quædam nomina partium equi, ut quæ in Hippiatricis circa finem capitis 114. leguntur, quod in translatione Ruellij centeſimum duodecimum eſt, Δεῖ ταῦτα ἔχειν τὸν ἵππον. μακρὸν τράχηλον, λακρὸν κορμὶν, καὶ μακροὺς πόδας, φαρδὺ στῆθος, φαρδέα ἀναπνευστικὰ, καὶ φαρδεῖς ἁρμοὺς, πλατὺν αὐλακέφαλον, πλατὺ μέτωπον, καὶ πλατέα νεφρὰ, κοντὰ νεφρὰ, κοντὰ κοντοπλεύρια, καὶ κονδοὺς δακτύλους. Ruellius propter obſcuritatem hæc omiſit: ſunt enim recentioris Græciæ uocabula iſta κοντὰ, φαρδέα, &c. ἁρμὸς eſt harmonia, articulus, iunctura.

DE ELECTIONE EQVORVM.

Palladius in equo admiſſario quatuor ſpectari iubet, formam, colorem, meritum, pulchritudinẽ: Sed eadem quatuor in alijs etiam equis, ſeu pullis educandis, ſeu emendis adultis, præcipuè mihi ſpectanda uidentur. De coloribus equorum iam ſupra copioſè dixi, dicentur tamen hic etiam nonnulla obiter in obſeruatione formæ. Forma equorum quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio uate abſoluta eſt: ſed & nos diximus in libro de iaculatione equeſtri condito, & ferè inter omnes conſtare uideo, Plinius. Sed primo loco de pullo eligendo præcipiemus, initio à Vergilianis uerſibus facto qui lib. 3. Georg. leguntur huiuſmodi: Nec non & pecori eſt idẽ delectus equino. Tu modo, quos in ſpem ſtatuis ſubmittere gentis, Præcipuum iam inde à teneris impende laborẽ. Continuo pecoris generoſi pullus in aruis Altius ingreditur, & mollia crura reponit. Primus & ire uiam, & fluuios tentare minaces Audet, & ignoto ſeſe committere ponti: Nec uanos horret ſtrepitus: illi ardua ceruix, Argutumq́ caput, breuis aluus, obeſaq́ terga: Luxuriatq́ toris animoſum pectus, honeſti Spadices, glauciq́: color deterrimus albis, Et giluo: tum, ſi qua ſonũ procul arma dedere, Stare loco neſcit: micat auribus, & tremit artus: Collectumq́ premẽs (aliàs fremens) uoluit ſub naribus ignem. Denſa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. At duplex agitur per lumbos ſpina: cauatq́ Tellurem: & ſolido grauiter ſonat ungula cornu. Seruius argutum caput, breue exponit: pectus toris luxurians, toroſum & eminens pulpis. Deterrimus albis, Atqui alibi ait, Qui candore niues anteirent. Sed aliud eſt candidum eſſe, id eſt quadam nitenti luce perfuſum: aliud album, quod pallori conſtat eſſe uicinum. Giluus autẽ eſt melinus color, quem uulgò fuluum uocant. Multi ita legunt, albis & giluo (forte, E giluo) ut non album & giluum, ſed albogiluum uituperet: quod ſi ſinguli colores uituperandi ſunt, quanto magis mixtus utroq́, id eſt albogiluus? Spina duplex, aut reuera duplex: aut lata, ut alibi, Duplicem gemmis auroq́ coronam, Hæc omnia Seruius. Equi boni futuri ſigna ſunt, ſi eum gregalibus in pabulo contendit, in currendo, aliáue qua re, quo potior ſit: ſi cum flumen traijciendum eſt, gregi in primis prægreditur, nec reſpectat alios, Varro. ¶ Cum natus eſt pullus, confeſtim licet indolẽ æſtimare (qualis futurus ſit equus è pullo cõiectari poteſt, Varro:) ſi hilaris, ſi intrepidus: ſi neq́ conſpectu, nouæq́ rei auditu terretur, ſi ante gregem procurrit, ſi laſciuia, & alacritate interdũ & curſu certans æquales exuperat: ſi foſſam ſine contractione tranſilit, pontem flumenq́ tranſcendit. Hæc erunt honeſti animi documenta. Mores autem laudantur, qui ſunt ex placido (uidetur addendum, concitati:) & ex concitato mitiſſimi. Nam hi & ad obſequia reperiuntur habiles, & ad certamina laborum patientiſſimi, Columella. Mores, ut uel ex ſumma quiete facile concitentur, uel ex incitata feſtinatione non difficile teneantur.

¶ Consyderanda sunt in pullis corpora magna, longa, musculosa & arguta, Palladius. Corpus multum, membra non confusa, Varro. Corporis forma constabit exiguo capite, non magno. Oculis nigris. Naribus apertis, non angustis. Auribus applicatis, Varro. Auriculis breuibus & arrectis. Ceruice molli lataq́ue, nec longa. Iuba densa, non angusta, crebra, fusca, subcrispa, subtenuibus setis implicata in dexteriorem partem ceruicis, (per dextram partem profusa.) Pectore lato, pleno, & musculorum toris numeroso. Humeris latis, Varro. Armis grandibus & rectis, Columella. Scapulis latis. Lateribus inflexis. Ventre modico, substricto. Spina duplici, Columella. Spina maximè duplici: sin minus, non extenta, Varro: extentam intelligo gibbosam uel prominentẽ, Græci κυρτὴν dicunt, quæ cauæ opponitur. Leguntur autem eadem uerba apud Absyrtum in Geoponicis Græcè hoc modo, ῥάχιν μάλιστα μὲν διπλῆν, εἰ δὲ μὴ, κυρτήν: contrario sensu, quem & Ruellius in Hippiatricis hoc caput exponens (quanquam Græcus codex impressus non habeat) ineptè imitatur: sed negationẽ addendam ad κυρτὴν tum ex Varrone clarum est, tum ex Hippiatricorũ Absyrti cap. 103. ubi in equo ad iugum idoneo ῥάχιν μὴ κυρτὴν requirit. Lumbis deorsum uersum pressis, Varro: latis & subsidentibus, Columella. Testibus paribus & exiguis, Columella & Palladius. Cauda longa & setosa crispaq́ue, Colum. ampla, subcrispa, Var. Cruribus æqualibus atq; altis rectisq́ue. Genibus rotundis (teretibus) nec magnis (paruis) nec introrsus spectantibus. Clunibus rotundis. Feminibus torosis ac numerosis. Vngulis duris & altis & concauis, rotundisq́ue: quibus coronæ mediocres superpositæ sunt. Toto corpore ut habeat uenas, quæ animaduerti possint, quòd qui huiuscemodi sit & cum est æger ad medendũ est appositus. Sic uniuersum corpus compositum ut sit grande, sublime, erectum, ab aspectu quoq; agile, & ex longo, quantum figura permittit, rotundum, Hæc omnia Varro & Columella prodiderunt. Habetur & in Ang. Politiani Rustico egregia electionis pulli descriptio. Eadem ferè omnia similiter in pullo probat Absyrtus in Geoponicis Græcis lib. 16. cap. 1. in paucis admodum differens: requirit enim tenue collum (ut uertit And. à Lacuna: Græcè legitur ἁπαλὸν, id est molle, ut Columella quoq; habet:) iubam promissam (βαθεῖαν) brachia recta, uentrem moderatum, σύογκον, And. à Lacuna ineptè uertit amplum (cum Varro modicum, Columella substrictum laudet: testes oblongos,) sed errorem uideo & pro μακροὺς legendum μικρούς: Nam præter Palladium & Columellã qui probant exiguos testes, Xenophon etiam non magnos equum decere scribit, quanquam addit, ὃ οὐκ ἔστι πῶλου κατιδεῖν, interpres uertit, sed in pullo hoc notari nõ potest.) Pectus μεμιγμένον, lege μεμυωμένον (nam & alij authores eiusmodi laudant, musculosum inquam & torosum: sic & μηροὺς μεμυωμένους mox laudat: ridiculus est qui cõtextum uertit: Ruellius etiã μεμυωμένον legit, ut apparet in Hippiatricis cap. 14. translationis eius.) Postremo ranam exiguam. Ex his enim (inquit) claret tum magnum tum bonum futurum equum.

¶ His adnectemus quæ Xenophon & pleraq; mutuatus ab eo Pollux, de probandis aut improbandis in pullo corporis partibus literis mandauerunt. Equi nondum domiti corpus (inquit Xenophon) diligenter explorandum est, quod animi haud satis claras significationes dare soleat equus qui nondum conscenditur. Soliditas igtur membrorum omnium, cum ad cursum celeriorem, tum acriorem equum reddit. Plato statum corporis rectum & articulatum probat. Caput osseum sit, maxillæ (σιαγόνες) paruæ. προτομὴ βραχεῖα, Pollux. Extantes oculi uigilantiores putandi quàm profundi: horum etiam prospectus longius penetrauerit. Oculi sint ignei, & quasi sanguinei, ὕφαιμον βλέποντες, Pollux & Oppianus. Plato tamen in Phædro equum deteriorem, & immorigerum, γλαυκόμματον & ὕφαιμον, id est glauco & subcruento aspectu, reliqui corporis colore nigro facit: meliorem uerò mitioremq́ue, nigris oculis, corpore albo. Auriculæ breues, & minutæ, uertex uerò grandior caput equinum decent. Nares patulæ multò quàm conniuentes, & apertiores meatus habent animæ, & faciunt uideri equum terribiliorem, γοργότερον. Nam & irascens equus equo, & inter agitandum ferociens, diducere uehementius nares consueuit. Præstantiorem equum Plato ἐπίγρυπον, id est rostro adunco fingit, contrarium σιμοπρόσωπον. Iam de pectore non oriatur ceruix tanquam porci prona, sed eminens pertineat ad uerticem ut gallinacei. (λαγαρὸς δ' εἴη ὁ αὐχὴν περὶ τὴν συγκαμπήν, quidam uertit, curuetur autem in flexu: malim, gracilis autem sit ceruix qua iungitur capiti: nam & Russius collum longum & gracile iuxta caput laudat. λαγαρὸν propriè est gracile ambitu uel cõplexu suo, inter crassiores supra infraq́ue partes medium, ut mihi quidem uidetur: quales in animalibus inde uocatæ λαγόνες sunt: quod autem tale fuerit, flectitur curuaturq́ue commodius. Esto igitur equi ceruix circa summã uertebram gracilior, ut caput in eo flectatur.) Ita collum fuerit ante equitem, oculi autem spectabũt ante pedes. (Νεάτην δὲ γνάμπτοι ποτὶ δειράδα νεύοι, Oppianus. Et rursus, Γυραλέη δειρὴ πλέθοι λασιαύχενος ἵππου, ὥς ὅτε χαιτήεσσα λόφον νεύει τρυφάλεια.) Atq; huiusmodi equus, utcunq; animosus, minimè uiolentus esse poterit. Violentiam enim usurpant equi non inflectentes collũ & caput, sed extendentes. Platoni laudatur equus ὑψαύχην, ut κρατεραύχην & βραχυτράχηλος uituperatur. Consyderandũ & hoc utrũ buccæ sint teneræ an asperæ, an uerò inæquales. Nam imparitas harum facit plerunq; duri & contumacis oris (heterognathi) equi reddantur. Iuba pulchrè comata, & procomium decorum. Spina dorsi supra armos (ἀκρωμία) paulò elatior, præbet opportunius sedile equiti: & armi ac reliquum corpus firmius cõpinguntur, si illa duplex fuerit, quàm si simplex: tum etiam & eques residebit mollius, & forma delectabilior erit. Pectus amplum (latum) idoneum est & ad formam & ad robur, & ad longiores gressus, ubi nõ implicentur crura, (ut fit cum breuiori interuallo distant.) Latera demissiora (πλευρὰ

βαθυτέρα, Xenophon: Pollux in plurali dicit πλευράς, id est latera uel costas) oblonga, & supra uentrē turgidiuscula, tum aptiorem ad residendum, tum robustiorem meliorisq́ de pastu succi equum indicant. Venter substrictus, προσεσταλμένη Pollux: legendum προσεσταλμένη. Lumbi (ὀσφύς) quo erunt latiores & breuiores, hoc facilius attollet priores pedes equus, & posterioribus subsequetur: ita etiam ilia (ὁ κενεών) esse minima uidebuntur, quæ uastitate sua partim deformant, partim etiā debilitant & grauant equos, Xenophon. Lumbi sint duplices: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ῥάχις καὶ ἕδρα (quod uerterim, & similiter reliqua spina, & quæ inter clunes est:) maximè uerò illa spinæ pars cui insidetur, Pollux. Coxas esse latas & carnosas oportet, ut consentaneæ sint cum pectore & lateribus. Clunes solidæ ac latæ. Cauda longa non ornamento solum sed etiam utilis est, ut infestantes scilicet muscæ abigantur. Femora neruosa, μηροὶ ἰνώδεις, Pollux; εὐπαγέες, μυώδεες, Oppianus. Camerarius μυοειδέες legit propter carmen: ego ἰνώδεες malim cum Polluce: neruosum enim solidius est musculoso. Femina quidem sub cauda si latioris interualli linea distinxerit, (μηρὸς διακεχωρισμένος, Xenophō, uidetur legendū esse διακεχωρισμένος,) hoc pacto quia crura posteriora spatiosius (maiori interuallo distantia) attrahentur, ideo & successio (ὑπόβασις, malim progressio, ut Atticum sit pro πρόβασις: nisi quis πρόβασιν de prioribus pedibus dicat, ὑπόβασιν de posterioribus) ac equitatio erit terribilior & firmior, & quàm aliter essent meliora omnia. Femur sub armis si crassum sit, habet, ut in uirili corpore, nō solum robur, sed etiam uenustatem. Tibiæ excarnes. Tibiarum ossa sint spissa, utpote corporis totius stabilimenta: sed spissitudo non erit uenarum neq; carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere nodos (κιρσούς, uarices) inflariq́ crura, & cutem rescindi, (ἀφίστασθαι:) qua laxata sæpe commissuræ discedunt, & equus claudicat, (ἡ περόνη χαλασθεῖσα χωλὸν ἀπέδειξε τὸν ἵππον, id est radius tibiæ luxatus claudum reddit equum.) Crura mollia & flexilia, σκέλη ὑγρά.

¶ Pullus cuius à primo statim ortu altiores tibiæ fuerint, is maximus futurus est. Omnium enim quadrupedum tibiæ processu temporis parū crescunt altitudine, secundū has uero (id est, si illę uero in pullo altę sint) consentiente magnitudine corpus reliquum augetur. Genua si pullus lubrico flexu moueat ingrediens, cōiecturam ex hoc facere possis, in equitatione crura similiter lubricum motum habitura esse: quanquam enim mollities illa flectendi procedente tempore maior fit, meritò tamen in pullis statim animaduersa laudatur. Γόνυ λαγαρὸν πρὸς τὴν συγκοπήν, Pollux: malim ὑγρὸν πρὸς τὴν συγκαμπὴν uel καμπήν, ut Xenophon habet: & ipse Pollux in uitijs oppositis, de genibus loquēs, ὑγρὸν appellat equum qui ea facile flectat: quanquam & αὐχὴν λαγαρὸς κατὰ τὴν συγκαμπὴν à Xenophonte laudetur: genu tamen non itidem ut ceruix, λαγαρὸν (de qua uoce superius docui) dici potest: Κυνήποδες ἐγκοῖλοι, στερεοί, Pollux. Ossa supra ungulā infra talos, qua parte ut in caninis pedibus callus subest, κυνήποδας dixēre, neq; erunt procera, neq; uero depressa, ut superius exposui in partium equi enumeratione. Sed omnium prima erit pedum, utpote fundamenti totius corporis, consideratio. Et in his primum ungula consideranda. Spissa enim ad pedum bonitatem longè præstat tenui. Deinde cognoscendum utrum ungulæ sint arduæ, an tam priore parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo testudinem (chelidóna) quam uocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis ut molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum: ut fit in hominibus quoq; quorum crura distorta sunt, qui ualgi uocantur. Rectè etiam Simon scripsit sonitu deprehendi pedum bonitatē. Non secus enim ardua (κοίλη, id est, caua) ungula, quàm cymbalum resonat. De posteriorum pedum talis seu tibijs, deq; ijs quos κυνήποδας uocari diximus, & de ungulis, eadem quæ de prioribus pedibus tradita sunt, perhibemus. Atq; hæc in pullis eligendis qui obseruare uoluerint, eos adepturos puto optimis pedibus & robustos & satis corpulentos, tum uero pulchritudine & magnitudine præditos equos, Hactenus Xenophon & Pollux. Apparet autem ex postremis hisce Xenophontis uerbis, hæc ab eo tradita electionis signa, non ad bellatorem duntaxat equum, de quo præcipuè disserit, sed ad alios etiam pertinere. ¶ Iam contraria quæ uitio dantur, etiamsi ex præcedentibus per se possint intelligi, adscribam tamen ex Polluce translata, ut huic instituto plenissimè satisfaciam. Improbantur itaq;, caput graue & carnosum: aures magnæ: nares angustæ uel collapsæ, (μυκτῆρες συμπεπτωκότες:) oculi caui, ceruix oblonga, iuba parum pilosa, pectus angustum, armi caui: latera angusta & parum carnosa: lumbi acuti, coxæ asperę, crura duriora, id est: tarda ad motum: genua ægrè flexilia: nam quę mollia sunt & facile flectuntur, gressum equi faciliorem tutioremq́ prębant, ut & minus delassetur, minusq́ offendat aut cespitet. Femora minus solida, μηροὶ ἀπαγεῖς. Tibiæ uaricosæ. Cynepodes crassi. Vngues tenues: & ungulæ plenæ, carnosæ, læues, planæ, quas Xenophon χαμηλάς, id est, humiles appellat, Hactenus Pollux. ¶ Oppianus libro primo de uenatione, equi tū ad bellum tū ad uenationē apti notas laudabiles in plerisq; similiter describit, nos ea tantū recitabimus, ubi uel amplius uel diuersum aliquid habet. Ἀείροι μέγας αὐτὸς ἐὼν περιηγέα γυῖα. Εὐρὺ πέλοι φαιδρόν τε μετάφρενον, ἐκ δ' ἄρα κόρσης Ἀμφὶ μέτωπα τριχῶν πυκινοὶ σείοιντο κόρυμβοι. Ὄμμα πυρόν, πυρσωπόν, ὑποσκυνίοισι δαφοινόν. Δολιχὸν δέμας. Μηροὶ δ' εὐπαγέες, μυώδεες, (lego ἰνώδεες, ut supra monui:) αὐτὰρ ἔνερθεν Ὀρθοτενεῖς, δολιχοί τε ποδῶν πόδες μακρὲς αὐλοί, Καὶ μάλα λεπταλέοι, καὶ σαρκὶ λελειμμένα κῶλα, ceruinis similia: Καὶ σφυρὸν ἀγκλίνοιτο, Talē etiam equum, inquit, maximè probant, Ἴδμονες ἱπποδρόμων, καὶ βουκολίων ἐπίουροι: Hoc est, periti certaminum equestrium, & armentorum custodes: nimirum quod contra piratas & abigeos talium equorum, fortitudine & celeritate prębantium, usus in sua aut alijs regionibus fuerit. ¶ In adulto etiā equo emendo, eadem ferè quæ in pullo obseruanda sunt. Quæ autem præcipuè circa ingenium & mores eius

perpendi-

perpendi debeant, inferius dicetur. ¶ Emptio equina similis ferè ac boum & asinorum, quod iisdem rebus dominium in emptione mutatur, ut in Manilij actionibus sunt perscripta, Varro.

¶ In admissario etiam & matrice eligendis, pleraque similiter examinari debent, ut in equo simpliciter emendo uel educando pullo: quanquam multo plus refert admissarium esse egregium, ut tota ab eo prognata soboles laudabilis habeatur. Equos ad admissuram quos uelis habere, legere oportet amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruente, Varro. Forma esse oportet magnitudine media, quod nec uastos nec minutos decet esse. Equas clunibus ac uentribus latis, Idē. In admissarijs quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, pulchritudo. In forma hoc sequemur, Vastum corpus & solidum, robori conueniens altitudo, latus longissimum, maximi & rotundi clunes, pectus latè patens, & corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus & solidus, & cornu concauo altius calciatus. Pulchritudinis partes hæ sunt: ut sit exiguum caput & siccum, pelle propemodum solis ossibus adhærente: Aures breues & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma & cauda profusior, ungularum solida & fixa rotunditas, Palladius: Ea quæ de coloribus mox adijcit, iam supra enumeraui. Et mox, Eadem (inquit) in equabus consyderanda sunt, maximè ut sint longi & magni uentris & corporis: sed hoc in generosis seruetur armentis: Cæteræ passim toto anno inter pascua, dimissis secum maribus impleātur. Eadem ferè de pulchritudine equi Albertus scribit, & inter alia, Oculi (inquit) magni sint, & quasi ante caput siti: aures breues & acutæ (argutæ Palladius, ex quo transscripsit: quamuis & Russius acutas habet, & quasi aspideas, nescio quo sensu) & quasi antrorsum porrectæ: cauda magna & longa: nares apertæ, quas cum bibit profundè in aquam mergat. Russius ad equi pulchritudinem præter cætera, maxillas graciles & siccas commendat: os magnum & laceratum, (Oppianus σόμα ἄρκιον, id est, os moderatum:) garese uerò acutum sed quasi tensum & rectum: dorsum curtum (breue) & quasi planū. Costas & ilia ut bouina. Anchas longas & tensas: coxas intus forisque latas & carnosas: garetta ampla & sicca & tensa: falces curuas & amplas, ceruinis similes: crura ampla, pilosa & sicca. Iuncturas crurium grossas, & non carnosas, propinquas ungulis, ad similitudinem boum. Posterior pars corporis altior sit anteriore, ut in ceruo, Hæc Russius. Pulchritudo equi melius apparet in macilento corpore quàm obeso. Nam pinguitudo sæpe uitia quædam occulit, Idem.

Regibus hic mos est ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne si facies ut sæpe decora
Molli fulta pede est, emptorē inducat hiantē
Quòd pulchræ clunes, breue quod caput, ardua ceruix.

Horatius lib. 1. Serm. Sat. 2. Equi pulchritudo maximè excellit, si ceruicem natura erectam & sublimem gerat, & uerticem magnum, & aures minores quàm pro capitis modo, Pollux. Alia etiam nonnulla quæ ad pulchritudinem equi seorsim referri poterant, inter alias electionis notas iam recitauimus. Eligendi sunt parentes boni & pulchri, ut pulli etiam similes generentur, tum corpore, tum moribus, quod ut plurimum fit: nam ut cōtrarium accidat, alia quædam causa superueniat oportet, Russius. Si equus leucoma, id est albuginem uel candicantem notā in oculis ostendat, non ictu contractam, sed genitiuam (ut Ruellius reddit: Græcè legitur ἐκ ταὐτομάτου, id est sponte natam, nulla scilicet externa, sed interna & latente causa:) ad seminandam prolem repudiatur: nanque editum hoc parente pecus cum ad eandem deuenerit ætatem, simili modo cæcitate afficietur: Equam uero tali genitore procreatam, propter anniuersariam purgationem, id malum non manet: sed mas quem ea pepererit matrix, auitum referet uitiū. Iam qui insiliendis equabus uel pigri uel inhabiles spectantur, utpote cum operi cedant, sunt segregandi. Qui etiam unico teste constant, ad admissuram asciscere nō oportet: cum ex maxima parte infœcundi reputentur, aut pullos suæ stirpi mutilæ similes progenerent. Quibus uarices in testiculis prominent, seminandæ soboli non habentur idonei, hos uaricosos (κιρσοκήλωνας) uocant. Admissarium enim corpore esse integro & omni uacare culpa oportet, Absyrtus. Sed plura de admissarijs equis dicam capite tertio: hic enim ea solum proposui, quæ circa corpus eorum spectantur.

¶ De notis equi ad uenationem apti Oppiani sententiam retuli iam ante: sed Nemesiani quoque perelegantis poëtæ eadem de re uersus audiamus.

Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis,
Cappadocumque notas referat generosa propago
Armata, & palmas nuper grex omnis auorū.
Illis ampla satis læui sunt æquora dorso,
Immodicumque latus, paruæque ingentibus alui,
Ardua frons, auresque agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique uago splendore micantes,
Plurima se ualidos ceruix resupinat in armos,
Fumant humentes calida de nare uapores:
Nec pes officium standi tenet: ungula terram
Crebra ferit, uirtusque artus animosa fatigat.

Belisarius Aquiuiuus in libro de uenatione Oppianū secutus, σόμα ἄρκιον, non os mediocre uertit, ut nos supra: sed largissimo (inquit) sint ore longoque, ne freno inobedientes esse iudicentur. Capita etiam alta idcirco esse uult, ut si quandoque equum cespitare contigerit, subleuari facilius quo minus corruat freno possit. Alia quædam de equo uenatorio inferius hoc in capite afferam. Non illi uenator equus, non spicula curæ, Claudianus. Equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam, alij ad prædam. Itaque peritus belli alios eligit, atque alit, ac docet: neque eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam: quòd ut ad rem militarem, quòd ibi ad castra habere uolunt acres, Varro.

¶ De equis insititijs & bigeneris qui debent ad iugū destinari, Absyrtus capite centesimo transla-

tionis Ruellij sic scribit: Equos qui diuerso parentum seminio procreantur, à corporum notis nosse commodum est qui ad iuga capessenda sint habiles & idonei. Tali autem habitu constare debent: pectore lato, ampla similiter ceruice, naribus apertis, prominentibus armis, cruribus (βραχίοσι) rectis, suffraginibus (mesocynijs) eorundem non magnis: pedibus non uacijs, sed neque ingredientibus qui displodantur, uentre non paruo, spina non incurua. Talibus meritis ualidos, & ad obeunda munia robustos tibi comparabis. ¶ His pauca quædam addemus de nonnullis corporis equini partibus, circa electionem obseruandis, tanquam appendicem omissorum superius. Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plin. Et alibi, In equis (inquit) & omnium iumētorum genere indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Quæcunque sic nascuntur in uterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant, (σιμὰ καὶ λαγώδοντα ἢ ὀξώδοντα) subrumari non oportet: sed nuper in lucem ædita aut reijcere, aut ab armento segregare: scientes utique huiusmodi fœturas & pullationes ueluti adulterinas esse naturæ notas & portentosas: maximè autem gignuntur in hinnis & bigeneris animantibus, Absyrtus. Pollux laudandum equi aspectum siue oculos his epithetis ornat, βλέμμα γοργὸν, ἰταμὸν, ἀναιδὲς, ὑπόδρομον, ἔκπυρον, θρασὺ, πικρὸν, θυμικὸν, ὀργίλον: nam quod addit χαριτήσιον, ad aspectum, aut apparentē ex eo animi notā, non æque pertinet. Et mox, Καὶ ἄθμα δ' εἰς ὁμοίως θρασύτερον, θυμικώτερον, ἰταμώτερον. ¶ Breuitas colli semper commendari solet ab equestribus, prolixitas uerò instar gruis mirum in modum uituperatur, And. à Lacuna. Equi Argolici & Istrij, τῇ ῥάχει ἄτομοι καὶ κοῖλοι, indiuidua & caua spina, ut Ruellius uertit, Hispani uerò ἔντομοι, quanquam illic spinæ uocabulum non adijcitur, Absyrtus cap. 115. quòd si ἄτομοι, κοῖλοι sunt, ἔντομοι uidentur κυρτοί, sed certi hac de re nihil habeo. Crura ualida & sicca sint, & æqualiter à genu usque ad pedem porrecta, ita ut nulla tubercula promineant, nihil etiam ad tactum cedat, Albertus. Pes æqualis & planæ superficiei, id est non asperæ, rotundus, undique terram tangens, Idem. Pedum laudatam constitutionem Pollux εὐποδίαν uocat. Ab eodem probatur equus εὔπους, εὔοπλος, & εὔπνυς. ¶ Heterognathon Camerarius ex Xenophonte uertit duri & contumacis oris equum. Huiusmodi autem fiunt, ut liquet ex uerbis Xenophontis, cum maxilla altera durior uel asperior, altera mollior uel tenerior est. Præcipiatur curatori (inquit idem) ne unquam habenis attrahat equum: hoc enim heterognathos facit, (os durum, Camerarius.) Et alibi, Heterognathos equos prodit, non solū equitatio illa quam πέδην uocāt: sed euidentius etiā mutata subito equitatio. Nam plerique nolunt excurrere, nisi ita flexus eueniat ut improbior maxilla domū & ad reditum conuertatur. Et rursus, Agitationem autem in primis probamus eam quæ πέδη appellatur, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum agitationē ipsam mutare, ut equi buccæ in utrisque exæquentur. Ἑτερόγναθος, (ἄνισος τὴν σιαγόνα, Pollux) ἐπὶ ἵππου, ἀπειθὴς: ἢ ἄπληστος, καὶ ἀμφοτέραις ταῖς γνάθοις ἐσθίων, Suidas & Varinus. Hesychius σκληρόστομον, id est duri oris exponit: ἀπειθὴς, id est contumax & effrenis, latius patet: Pro inexplebili, ut illi exponunt, & ambabus maxillis cibum uorante, apud authores legisse non memini. Heterognatho contrarius & laudandus est, ὁ κεκολασμένος τὴν γνάθον, δίκαιος τὴν σιαγόνα, ἴσος ἑκατέραν τὴν γνάθον, apud Pollucem. ¶ Ἀμείνων δὲ ἵππος ὁ μὴ φάλαξ (in Xenophonte corruptè legitur ἀπάλαξ) ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τὰ σκέλη διαβαίνων καὶ διαφορῶν. καλὸς (lego καλῶς) δὲ εἰ τὴν διάστασιν ἔχει τῶν σκελῶν ὡς μεγίστην: (hoc est quod Xenophon scribit, Μηρὸς γε μὴν οἱ ὑπὸ τῇ ὠμοπλάτῃ ἂν ἅμα πλατεῖς (πλατεῖα) τῇ γραμμῇ διῃρημένος (διῃρημένους) ἔχῃ, &c.) ὑπάρξει γὰρ αὐτῷ, Σίμων λέγει, διὰ πλέου τὰ σκέλη ῥιπτεῖν, Pollux.

¶ Teutones (inquit Camerarius) cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantum concinnatis uirtutibus, ut Homerus fingit de dijs Agamemnonem suum, à lupo tria, & à uulpe tria, & à muliere τρία ἀντικείμενα seu ἀρετὰς assumunt. Lupi oculos, uoracitatem, ualidā ceruicem. Vulpis aures breues, caudam longam, gressum lenem. Mulieris pectus, superbiam, comam. Alij magis pudendo intellectu inter muliebres in equo uirtutes posuēre, conscensionis patientiam. Itemque alij hæc ita exposuēre, generoso equo uirtutes ut attribuerent duas leporis, uelocitatē & agilitatem. Duas uulpis, bonorum oculorum & pilosæ caudæ. Lupi duas, lenitatem gressus & uoracitatem. Duas asini, coxas ualentes & firmitatem pilorum: uel ut quibusdam placet, bonas ungulas. Mulieris duas, superbiam & subiectionem. Atque etiā alij aliter hoc modo: (declarant enim hæc etiam Teutonum maiorum nostrorum sapientiam:) De lupo (lucio potius) pisce adesse debere equo uoracitatem & exiliendi facultatem. De anguilla agilitatem, & (ut meminisse uideor) celeritatem. De serpente, oculorum aciem & gyros. De leone, amplum pectus & densam iubam. De fœmina, quæ diximus. De fele, nitorem & lenitatem gradus. Hæc omnia Camerarius. ¶ Nunc de indole etiam, ingenio & moribus & actionibus nonnullis, quæ circa equum eligendum considerantur, dicamus. In equo igitur adulto & iam uectore parando, primum ætas ignoranda non est, (de cuius dignotione capite tertio dicā:) ætate perspecta, inquit Xenophon, uidebimus & lupos quo pacto ore, & uerticale lorum quo pacto ad aures admittat. Hæc minimè erunt obscura, si coram emptore & applicatum frenum & detractum fuerit. Mox animaduertendū quo pacto suscipiat dorso conscensorem: multi enim equi refutant ea, quæ laborem sibi allatura esse intelligunt. Obseruabitur & hoc, utrum cum equite non recuset ab alijs equis digredi: aut, si forte prope assint, an ad hos sese efferre soleat. Reperiuntur etiam qui de mala educatione ex equitationibus recurrunt ad domesticos secessus. (De heterognathis iam paulò ante dixi.) Neque fugere nos par fuerit, an etiam instigatus ad celeritatem

equus

equus cito ſuſtineri, & libenter reuerti ſoleat. Prodeſt et hoc ſcire, utrum extimulatus etiam obtemperet equus. Nam immorigerus equus non inutilis tantummodo, ſed ſæpenumero proditoris uicem obtinet, Hæc Xenophon. Ab ingenio equus laudabitur, inquit Pollux, ſi fuerit εὔφορος, εὔθυμος, θυμοειδής, εὐσχήμων, εὐπετής, εὐπρεπής, ἥμερος, μεγαλοπρεπής, γαῦρος, γαυρούμενος, γαυριώμενος, κυδρός, κυδρούμενος, ἐλεύθερος, ἐλευθεριεργός, ἱππαστής, ἀγλαός, φρονηματίας, ἀλαζών, εὔψυχος, εὐκάρδιος, μεγαλόφρων, μετέωρος, πομπικός, σοβαρός, εὔτολμος, εὐθαρσής, ποδώκης, γοργούμενος, πρᾶος, εὐπειθής, εὐάγωγος, εὐήνιος, χειροήθης, τιθασός, φιλῶν τὸν ἀναβάτην, εὔνους τῷ ἱππεῖ, φιλάνθρωπος, φίλιππος, ἐγκαρτερῶν σὺν τῷ καιρῷ, εὔτρεπτος, πειθαρχικός, εὔτακτος, εὔκολος, πεπαιδευμένος, ῥᾳδίως ἐξορμῶν, εὐκόλως καθιστάμενος, μάστιγος οὐ χρῄζων οὐδὲ κέντρου, κέντρου ἀπροσδεής, ἀνύποπτος, ἄφοβος, θαρραλέος, Hucuſq; Pollux. Budæus oris morigeri & ductilis equum laudat, ut Græci euagogon, &c. Quò quis acrior, in bibendo profundius nares mergit, Plinius. Equus ſit audax, pedibus terram fodiens & terens, hinniens, membris tremens: hoc enim fortitudinis eſt indicium: ex quiete ſumma facile concitetur, facile etiam ex maxima concitatione ſiſtatur & quieſcat, (idem in Hippiatricis Græcis alicubi legimus, & paulo ante ex Polluce diximus) Albertus. Equus Platoni in Phædro laudatus τιμῆς ἐραστὴς μετὰ σωφροσύνης τε καὶ αἰδοῦς καὶ ἀληθινῆς δόξης ἑταῖρος, ἄπληκτος, κελεύσματι μόνον καὶ λόγῳ ἡνιοχεῖται. At improbatus eidem, εἰκῆ συμπεφορημένος, ὕβρεως καὶ ἀλαζονείας ἑταῖρος, περὶ ὦτα λάσιος, κωφὸς (aliàs ὑπόκωφος) μάστιγι μόνον μετὰ κέντρων ὑπείκει. Huius loci paralipomena quædam, ut uitia & uirtutes nonnullas equorum, octaui capitis parte ſecunda requires. Præſtantiſſimus quidem fuerit equus, in quo & animi & corporis formæq; dotes coniunguntur: quod ſi non contingat, formæ potius quàm animi uitijs ignoſcemus. Strigoſum pecus equumq; dicimus, qui ſit malè habitus & gracilis: hoc eſt Grecè σφηκώδης & λαγαρός, Ariſtoteli, Theophraſto, Pauſaniç, Hermolaus. Mihi quidem nonnihil intereſſe uidetur. λαγαρὸν enim proprie dicitur animal quod circa λαγόνας, id eſt ilia & partem qua cingimur, gracilius eſt, quę habitum in adoleſcentibus & puellis præcipuè laudare ſolent: & quoniam ſphęces, id eſt ueſpæ, qua thorax cum uentre inferiore conſeritur, gracili filo cohærent, idem ſphecôdes appellatur: at ſtrigoſus habitus totius corporis eſt, pleno & nitido carnoſoq; cõtrarius, λεπτός, ἰσχνός, λεπτόκρεως, ſiccus & ueluti ſtrijs (ſeu ſtrigis) quibuſdam aſperior, ſqualidus aſpectu, & ſemper uitioſus. λαγαρὸν uerò in nonnullis corporis partibus commendamus, ut in equi ceruice qua capite iungitur apud Xenophontem. Equum ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem eius uberrimum & habitiſſimum uiderunt, Gellius. Grammatici quidam ſtrigoſum interpretantur exhauſtum & macilentum, quaſi ſtringoſum: & iumenta ſtrigoſa, quod corpora eorum reſtricta ſint fame aut alia uitij cauſa. Equus dyſgargalis Xenophonti, qui eſt δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græci dicunt, Cælius. ¶ Vitia ingenij, morum & actionum equi (pedum etiam nonnulla) apud Pollucem leguntur iſta: βραδύς, νωθής, ἀμβλύς, ἀργός, βλάξ, ἁπλοῦς, ἄπους, κακόπους, κακόπνους, μελλητής, δειλός, ἄτολμος, καταδεής, ὕποπτος, δυσωπούμενος, ἐπίφοβος, οὐ στασιμαῖος (?) τοὺς πόδας, μαλακὸς τὴν ὁπλήν, σκληρόστομος, βαρὺς τὴν κεφαλήν, κάτω νεύων, εἰς ὄνους τελῶν, κυφαγωγότερος, δυσγαργάλιστος, ἀπειθής, δύσηνιος, δυσάγωγος, ἀνάγωγος, ἄστομος, μισιππος, μισάνθρωπος, δάκνων, λακτίζων, λακτιστής, ἀδάμαστος, φαύλως ἠγμένος, ἀπρόθυμος, ἀπαίδευτος, ἄτακτος, θηριώδης, δύσφορος, ἀνάθετος, τὴν γνάθον ἀκόλαστος, ἀναχαιτίζων, ἀφηνιαζόμενος, ἐφυβρίζων, ὃς πολλάκις ἐξεκύλισε τὸν ἱππέα, οὐδὲ προσιέμενος τὸν χαλινόν, ὑπόφοβος, ἐνδεέστερος, ἀκροδεέστερος Σίμωνος τὸ ὄνομα, καὶ τὰ ὅμοια, Hactenus Pollux.

¶ Probantur ad equitationem qui genibus lentis (ὑγροῖς) & facile flexibilibus conſtant: quippe minus ij cęteris deerrant (ἀπταισότεροι, minus offendunt aut ceſpitant) nec ſeſſori periculum afferunt, minusq; fatigati in obeundis operibus elaſſeſcunt, quàm qui duris genibus non ſecus atq; ſi uallis & palis niterentur. Qui magnis ilibus turgent, ij imbecilliores uiribus & deformiores intelliguntur. Omnibus præſtantiores habentur, qui originem armorum (σιαγόνων) ſublimiorem prætendunt: non enim modo ſeſſoribus tuti, ſed firmioribus armis ſtabiliti putãtur. Suſpicaces & meticuloſos ſupra modum, optimum eſt non poſſidere: cum nos nõ fugiat plerunq; ſarcinas & onera quæ ſubuectant, pernicioſè deturbare: quod minori uitio uerteretur, niſi uectorem excutiẽtes male ſæpius afficerent. Sed equinum genus proſpicuam præ ſe fert ſuſpicionem, ſic ut inſidens tutò hæreat: aſininum uerò pecus & bigenerum rerum conſpectu conſternabile, nouitatisq; uerens, in diſcrimen adfert, Abſyrtus capite 112. ¶ Laur. Ruſſius capite ſeptimo aphoriſmos aliquot ad electionem equorum utiliſſimos quanquam parum Latino ſermone his ferè uerbis preſcripſit: Equus maxillis craſſis & collo breui, non ſatis commodè frenari poteſt: Equus frigiditate & inflatione capitis laborans, oculis tumidis, & capite graui deorſim nutans, auriculis circa partes extremas pendentibus & frigidis, uix unquã poterit curari. Equus auriculis pendentibus & magnis, oculis concauis, lentus, remiſſus & mollis eſt. Equus garettis amplis & extenſis, falſis (falcibus) curuis, ita ut garetta in greſſu introrſum ſpectent, ut plurimum celer & agilis eſt. Equus garettis curuis, & falcibus extenſis, & hanchis curuis, ſecundum naturam ingredi ſolet. Equus cum per caudam trahitur, quo firmius preſſiusq; eam ad ſe trahit, tanto præſtantior, & ad bellicum uſum laudatior: ut ille etiam, cui pellis inter aures ubi iuba deſinit, craneo tenacius hæret. Equus habens iuncturas crurum iuxta pedes natura craſſas, & paſtoralia breuia boum inſtar, natura fortis exiſtimatur. Equus coſtis groſſis tanquam bubulis, uentre amplo & deorſum pendente, laborioſus & patiens iudicatur. Qui ungulas omnes albas habet, uix aut nunquam fortes habebit, Equus ſi ſuper omnes pedes in principio, præcipue an-

teriores, diu & æqualiter coniunctos insistat, ita ut unum pedem ante alterum non extendat, aut eleuet, aut uno quàm altero leuius ac debilius terræ innitatur, membra inferiora se habere sana & firma declarat. Equus naribus magnis & inflatis, oculis grossis, non concauis, natura ut plurimum audax est. Equus ore magno, scisso seu ualde diducto, maxillis gracilibus & macris, collo longo & gracili uersus caput, facilem freno se præbet. Equus truncum caudæ strictum ad se tenens, & fortiter iuxta costas strictum, magna ex parte fortis & patiens est, sed nō celer. Equus habens crura & iuncturas crurium satis pilosas, pilos longos, easdem partes ad laborem ualidas habet, sed idem plerunq; celer non est. Equus culmine longo & amplo præditus, hanchis longis & extensis, altior posterius quàm anterius, uelox in cursu esse solet. (Quæ de claudicatione sequuntur capite tertio inter morbos pedum addentur.) Equus cui interiora corporis male habent, auriculis & naribus ut plurimum frigidis, & oculis concauis, pro semiuiuo habetur. Anthrace laborans si flatus narium emittat frigidos, & oculi lachrymentur assiduè, morti uicinus iudicatur. Equus afflictus enorra uel uerme uolatico in capite, & continuè naribus humorem reddens aquæ pinguis & frigidæ instar, uix euadet. Equus patiens morbum arragiati, & foriolus, id est liquidum subinde stercus emittens, ita ut uenter eius prorsus inaniatur, in infusionem cadet, & ut plurimum breui morietur. Equus habēs uiuulas si subito in sudorem toto corpore resoluatur, & membris omnibus contremiscat, & animo subinde deficiat, nō uidetur posse euadere. Si nares equi aliquantisper comprimantur, & mox redditus ex eis spiritus fœnum aut stramen iuxta positum fortiter proijciat, à stranguria (stranguillione) & enorra liberum habet caput. Equus habens pares balsas (falces, forte) natura, & non impares, non facile bene habitus euadet.

¶ Pullus qui ad bellū instituitur quomodo exerceri debeat, præscribit Absyrtus capite 113. translationis Ruellij. Bucephalus Alexandri Magni equus bellator optimus qualisnam fuerit, dicemus infra capitis octaui parte ultima. De equorū ad militiam delectu scribit Valturius 6.9. Xenophontis, Pollucis & Oppiani sententias de eligendo militari equo in præcedentibus iam retuli. Alia quædam de equo bellatore inferius adferam.

¶ Equus qui ad ostentationem & formæ merito alitur, ab alta & erecta ceruice commendatur: nam equus cum fœminæ quam desiderat uisendum se præbet, πρὸς θήλειαν καλλωπιζόμενος, ceruice erecta superbit, & cursu fertur procace. In primis uero elegans fuerit, si ceruicem natura tollat & extendat: uertice magno, auribus quàm pro capitis modo minoribus, Pollux ex Xenophonte. Cætera quæ ad pulchritudinem equi faciunt, cum alijs superius explicaui.

De regionibus quæ insignes equos producunt.

De stirpe magni interest qua sint, quod genera sint multa: Itaq; ad hoc nobiles à regionibus dicuntur, Varro. In permutandis equis uel detrahendis (lego distrahendis, id est uendendis) maximā fraudem patriæ solet afferre mendacium. Volentes enim charius uendere, generosissimos fingunt. Quæ res compulit nos, qui per tam diuersas & longinquas peregrinationes equorū genera uniuersa cognoscimus, & in nostris stabulis sæpe nutriuimus, uniuscuiusq; nationis explicare signa uel merita, Vegetius. Equorum tot sunt genera, quot hominum nationes discretæ: ego (inquit Oppianus) præstantissima tantum dicam, ὅσσοι δ᾽ ἱππαλέοισιν ἀριστεύουσιν ὁμίλοις. Sæpius quidem similes fœtus parenti ædere consueuerunt equæ, multum etiam cœli habitus & regio refert, ut de patria inquisitio non inutilis sit æstimanda.

¶ Acarnanum & Aetolorum solitudo, pascendis equis est accommoda non minus quàm Thessalia, Strabo. Achiui, Ἀχαιοί, Armenij, & Tyrrheni, ad bellum apti sunt, Oppianus. Vide Epei. De Græcis inferius dicam. Aegyptij, Nec sæuos miratur equos terrena Syene, Gratius. Alexandria equorum studijs & equestribus certaminibus, olim maximè dedita fuit, ut scribit Apollonius libro 5. Aethiopia pennatos, ut fertur, equos generat, & cornibus armatos. Aetnæi, uide Siculi. Aetoli, uide Acarnanes. Afri, uide Libyci. Algoici, uide Heluetij. Apulos Varro laudat. Eosdē & Roseanos Volaterranus bellis aptissimos scribit. In Arcadia fertilia pecori fuêre pascua, præsertim equis atq; asinis admissarijs ad mulos procreandis: Equorum sanè genus excellit Arcadicum, Strabo. Idem alibi Thessalicos Arcadicis præfert. Idem mox Argolicos celebrat. Argolici probis sunt pedibus & capite, clunibus non item: indiuidua spina, grandi, sed curta, ut Ruellius uertit, (τῇ ῥάχει ἄτομοι, κοῖλοι, εὐμεγέθεις, βραχεῖς. Posteriora duo ad totum equi corpus retulerim,) Absyrtus. Armenij ad bellum apti, Oppianus. Armenij & Cappadoces à Parthis genus ducunt, capite tantum grauiores. Vide infra in Nisæis. De Asture uel Asturcone equo dicam inferius in tractatione de differētia equorum ab incessu.

¶ Barbari, uide Libyci. Vegetius post Hunuscos, Toringos & Burgundiones celebrat, iniuriæ tolerantes. Britannia mannos equos & tolutares hodie mittit, Volaterranus.

¶ De equis à Calpe monte celebratis, uide in Hispanis. Cappadoces & Armenij à Parthis genus ducunt, sed capite grauiores sunt, Absyrtus. Cappadocum gloriosa nobilitas, Vegetius. Cappadocia ante alias terras altrix equorum, & prouentui equino accommodatissima est, Solinus. Cappadocumq; notas referat generosa propago Armata, & palmas nuper grex omnis auorum, Nemesianus. Cum Cappadoces Persis quotannis pendant, præter argentum mille & quingentos equos, &c. duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo. Oppianus Cappadoces inclytos & celeres cognominat.

minat. Hi dum ætate minores sunt (inquit) pullinis adhuc dentibus & lacteo corpore, imbecilles habentur: fiunt autem eò ueIociores, quo maiores natu fuerint. Animosi audacesq́ sunt, bellis pariter & uenationibus idonei, cum nec arma metuant, nec cominus cum feris congredi. Plura uide infra in Siculis. Mazaca (neutrum plurale) est ciuitas Cappadociæ sub monte Argæo, quæ nunc Cæsarea dicitur, ut Eusebius in Chronicis meminit: hinc gentilia Mazacenus, Μαζακεῦς Stephano. Turba Mazacum, Suetonius in Nerone. Non solum autem regio, sed & urbs ipsa quondam Cappadocia dicebatur. Ab hac urbe Mazaces equos dictos conijcio, qui apud Oppianum Μάζικες nominantur, per iôta in penultima, ego per ἦτα malim ex alpha mutato. De his simul & Mauris Nemesiani uersus attexam:

Sit tibi præterea sonipes, Maurusia tellus Quem mittit, modò sit gentili sanguine firmus:
Quemq́ coloratus Mazax deserta per arua Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.
Ne pigeat quod turpe caput, deformis & aluus Est ollis, quodq́ infrenes, quod liber uterq́,
Quodq́ iubis pronos ceruix diuerberet armos. Nam flecti facilis, lasciuaq́ colla secutus
Paret in obsequium lentæ moderamine uirgæ. Verbera sunt præcepta fugæ, sunt uerbera freni.
Quin & promissi spatiosa per æquora campi, Cursibus acquirunt commoto sanguine uires,
Paulatimq́ auidos comites post terga relinquũt. Haud secus effusis Nerei per cærula uentis,
Cũ se Threicius Boreas superextulit antro, &c. Horum tarda uenit longi fiducia cursus:
His etiam emerito uigor est iuuenilis in æuo. Nam quæcunq́ suis uirtus bene floruit annis,
Non prius est animo quàm corpore passa ruinam.

Nomades etiam in Libya Mazyes dicuntur: Et forte Nemesianus Libycos quosdam equos Mazacum nomine intellexit, cum & Maurusijs eos coniungat, & Mazacem coloratum appellet, quod Cappadoci non conuenit: & uerbere uirgæ fræni loco regi scribat, quod apud authores de Massylis in Libya equis legimus, ut infra dicetur in Libyũ mentione. Verum celeritas & uigor in senecta Cappadocibus conueniunt, ut ex Oppiano relatum est. Rursus si Mazaces ijdem Cappadoces sunt, quid est quod utrosq́ seorsim nominat Oppianus? nisi forte omnis Mazax Cappadox est, non contra. Celtiberi, uide in Hispanis. Chalambrij equi à loco Libyæ sic appellantur, Hesychius & Varinus. Chaonij, uide Epirotæ. Colophonij & Magnetes in equis alendis plurimum operæ impenderunt: habitant enim Colophonij in planicie, ut apud Græcum quendam authorem legi. Strabo lib. 14. scribit Colophonios olim cum naualibus copijs abundasse, tum equestribus usq́ adeò præcelluisse, ut ubicunq́ gentium bellum gereretur quod confici non posset, Colophoniorum equitum auxilio profligaretur: atq́ in uulgo natum prouerbiũ, Colophonem addidit, Erasmus. Cretenses equos, Κρῆτας, Oppianus laudat: Et alibi, Ἵπποι τυρσηνοὶ δὲ καὶ ἄπλετα Κρήσσα φῦλα, Cyrenaici magnitudine pollent, ilibus substrictis & paruis, ideo ad curule certamen idonei (δρομικοί,) pedum bonitate præstantes, inter equitandum longiore animæ ductu, Absyrtus.

¶ Dalmatas uide mox in Epirotis ex Vegetio.

¶ Epei equi, Ἐπειοί, Oppiano memorantur. Sunt autem Epei Achaiæ populi: & Achaici etiã equi ab eodem celebrantur. Epidaurium genus equorum excellit, Strabo. Idem alibi Thessalicos Epidaurijs præfert. Epirotici, mordaces & peruersi, Absyrtus. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas licet contumaces ad frena ac uiles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius: (legerim, licet contumaces ad frena, ac uiles armis, at bellis, &c.) Et mox, Epirotas ac Siculos non despexeris, si mores ac (abundare uidetur hæc copula) pulchritudo non deserat. Quamuis sæpe fuga uersos ille egerit hostes, Et patria Epirum referat, Vergilius. Est & Chaonia pars Epiri alpestris, licet quandoq́ sumatur pro tota Epiro: Commendabantur autem etiã Chaonij equi, ut Gratius meminit de Siculis equis scribens his uerbis: Queis Chaonias cõtendere contra Ausit, uix merita quas signat Achaia palma: (malim, Chaonios & quos, genere masculino.) Erembi, Ἐρεμβοί, Oppianus. Sunt autem hoc nomine Arabiæ populi, quos & Ichthyophagos & Troglodytas aliqui uocant.

¶ Frigiscos non minus uelocitate quàm cõtinuatione cursus inuictos, Vegetius tertio loco commendat, post Hunuscos scilicet & Burgundiones. Vide ne Frisisci dicendi sint à Frisijs, quorũ equi commendantur, ut ab Hunis Hunusci.

¶ Gallici, uide Menapij. Ego faxim muli pretio qui superant equos, Sint uiliores Gallicis canterijs, Plautus. Illi gaudeant Gallicis canterijs, nos solutus uinculis asellus Zachariæ delectet, Hieronymus. L. Apuleius iumenta Gallicana commendauit: quibus, inquit, generosa soboles perhibet generosam dignitatem. Γέλανοι, genus equorum ignobilium & ad bellum non idoneorum, Hesychius & Varinus. Hoc nomen an à regione aliqua factum sit, & quânam illa, certi nihil habeo. Gelas quidem Siciliæ fluuius est, & equi Siculi in magna existimatione sunt. Videtur autem Gelas casu recto dicendus Siciliæ fluuius: urbs autem Gela, ἀπὸ γέλα ποταμοῦ, Suidas. Immanisq́ Gela (in genitiuo nimirum) fluuij cognomine dicta, Verg. Sunt & Geloni Scythiæ populi, qui in equis fugiendo pugnabant, de quibus Lucanus, Massagetes quo fugit equo, fortesq́ Geloni. Et Vergilius, Bisaltæ quo more solent, acerq́ Gelonus, Cum fugit in Rhodopen, aut in deserta Getarum. Et lac concretum cum sanguine potat equino. Fugaces autem equi bellis minimè idonei sunt. Germania grauiores & succussarios habet, qui subsultim molestè ingrediuntur. Getici equi celerrimè feruntur, Aelian. Grecanici, Ἑλλαδικοί, pedibus bonis fulti sunt, uasto corpore, capite uenusto: ardua anti-

ca parte ſtatura (ὄρθιοι τὴν πρόσοψιν) concinnoq́ hactenus corpore: ſed clunium cõpago incommoda, nec reſpondente: pernices & animoſi. Verum in tota Græcia Theſſalici præferuntur, Abſyr. Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis, Nemeſianus. De Achæis ſuperius dixi.

¶ Heluetij bellis idonei ſunt, & præcipuè Algoici, qui durare diutiſſimè putantur, Camerarius. Hiſpani magno ſunt corporis habitu, concinno & erecto, eleganti capite, compage corporis luculenter diuidua, (εὔτομοι ſimpliciter:) ſed aſtrictis clunibus, (οὐκ εὐίσχιοι:) itineribus obeundis pares & robuſti, corpore nec gracili, nec ad maciem opportuno: cæterum ad curſuram inhabiles (ἄδρομοι, forte εὔδρομοι, ut ex ſequentibus authorum uerbis apparebit) in equitatione calcaribus non incitantur (ἐν ἱπποστασίᾳ, lego ἱππασίᾳ ut Ruellius etiam, ἀκέντητοι:) Quin & ab ortu ad integram uſq; ætatem morati & obſequentes, (εὐήθεις,) deinde improbi & mordaces euadunt, Abſyrtus. Cappadocum glorioſa nobilitas: Hiſpanorum par uel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores propè Sicilia exhibet circo: quãuis Aphrica Hiſpani ſanguinis uelociſſimos præſtare conſueuit ad uſum ſellæ, Veget. Parthis (inquit Oppianus) præſtantiores ſunt Iberi: celeritate enim tantum præſtant inter equos, quantum aquila aut circus accipiter in aere, & in mari delphinus: ſed exigui ſunt, & uiribus paruis & animo imbelli, ἀλλ' ὀλίγοι, βαιοί τε μένος, καὶ ἀναλκιδές ἦτορ (Abſyrtus tamen, ſi recte legitur, magno corporis habitu eſſe ſcribit:) & curſus celeritatem pauca emenſi ſtadia amittunt: corpore uenuſto, ſed ungulam habent parum ſolidam, πιλοτρόφον, δυσμπέδιλον. Hiſpani celeritatis & agilitatis opinione à magnatibus expetunt, Camerar. Ex Hiſpania leuitate elegantiaq; conſpicui ſunt, Volater. Equi maiores corpore à tertio climate uſq; ad finem ſexti procreantur, & præcipuè in Hiſpania: Fortiores autem & ſatis magnos etiam in ſeptimo climate procreari uidimus, & eoſdẽ patientiores laboris quàm qui à tertio climate uel quarto habentur, Albert. Celtiberorum equi ſubalbi (ὑπόψαροι) ſunt: quòd ſi in exteriorem traducantur Hiſpaniam, colorem permutãt: ſunt autem Parthicorum ſimiles: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos anteeunt, ταχεῖς καὶ εὔδρομοι, Strabo lib. 3. Videbis altam Liciane Bilbilim Equis & armis nobilem, Martial. Eſt autem Bilbilis Celtiberiæ ciuitas. De Callæcis & Aſturconibus uel Aſturibus dictis, item à Calpe monte celebratis, omnibus Hiſpanis, paulò poſt dicam in differentijs equorum ſecundum gradum. Hunuſcorum longè primo (prima) docetur utilitas patientiæ laboris, frigoris, famis, Veget. Et paulò mox, Hunuſcis grande & aduncum caput, extantes oculi, anguſtæ nares, latæ maxillæ, robuſta ceruix & rigida, iubæ ultra genua pendentes, maiores coſtæ, incurua ſpina, cauda ſyluoſa, ualidiſſimæ tibiæ, paruæ baſes, plenæ ac diffuſæ ungulæ, ilia cauata, totumq; corpus anguloſum, nulla in clunibus aruina, nulli in muſculis tori, in lõgitudine magis quàm in altitudie ſtatura, propenſior uenter exhauſtus, oſſa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem præſtet ipſa deformitas, animus moderatus & prudens & uulnerum patiens, Hæc Vegetius. Hunuſcos equidem (aliàs Hunnuſcos per n. duplex, alibi etiam Hunnicos uocat) eoſdem olim Hunnos, & hodie Vngaros dictos puto. Hunnorũ examina pernicibus equis huc illucq; uolitantia, cædis pariter ac terroris cuncta compleuerunt, Hieronymus ad Oceanum. Equi mordaces & calcitrones, ut Pannonici pleriq; (Pannoniam hodie Vngariam uocant) de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè niſi irritati, aut opinione aut metu offenſæ ferociunt, Camerar. Pannonij ad bellum idonei ſunt, Idem.

¶ Iberi, uide in Hiſpanis. Indicum equum exultantem, & immoderatius excurrentem continere & coercere, habenas adducere, uel remittere non eſt cuiuſuis, ſed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equeſtrium ſcientiam inſtituti ſint: hi freno ipſos ſuſtinere aſſueuerũt, ſimul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: Veruntamen ad hunc gyrum agendum, atq; ad conficiendum orbem manuum robore opus eſt, & ſumma rei equeſtris ſcientia. Qui huius diſciplinæ ſunt experientiſſimi, & callidiſſimi agitatores, currum uerſare in orbem plane norunt: cuius certamen non eſt contemnendum, præſertim cum duos milites pugnantes ferre queat, Aelian. Apud Indos Pſyllos (nam ſunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur, Idem. Terram Indiam equos uno cornu præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ uenenum mortiferum coniectum, ſi quis biberit, nihil graue, quòd cornu repellat malum ipſum, perpetietur, Aelian. De hoc uide plura in Monocerotis hiſtoria: Ipſe quidem Aelianus alibi, & ſecutus eum Philes, idem ſcribunt de poculo ex aſini Indici monocerotis cornu facto. Iones, Oppian. Iſtrij pedibus ualent, (εὔποδες:) perquam proceri (εὐμεγέθεις:) indiuidua ſpina (ἄτομοι τῇ ῥάχει) cauaq;, ſed curſu pernici, Abſyrtus.

¶ Libyes, Oppianus. Mauri (inquit) præſtantiſſimi ſunt tum in longis curſibus, tum duris laboribus ferendis. His proximi Libyes durabili celeritate. Forma ſimilis utriſq;: niſi quòd robuſti Libyes maiores ſunt, corpore oblongo, coſtis & lateribus craſſioribus, & ampliore ad rectum impetum pectore. Solis æſtum & ſitim meridianam facile tolerant. Σπαθίην κτῆνα, coſtas & pectus (quaſi coſtale uel è coſtis contextum) interpretor: nam σπάθας coſtarum oſſa uocari inuenio. Vocantur etiam σπάθαι ligna & ferramenta oblonga, anſa anguſtiore, reliqua parte latiuſcula ad feriendum, radendum, & eximendum aliquid apta. Hinc & ſpatha Apuleio & Vegetio, longior ac latior enſis, quod nomen ſermo Italicus adhuc retinet. Vulgus ſpathulas uocat, ſpecilla latiuſcula, quorum uſus eſt frequens pharmacopolis & unguentarijs: Spathulæ ligneæ mentio eſt apud Celſum lib. 8. Greci etiam ſpathen nuncupant

nuncupant inſtrumentum textorium, cuius pulſu tela arctatur denſaturq́;, Latinè forſan pectinẽ dixeris à figura. Κτῆνας Grammatici σπάθη, & νωτιαίας πλευρὰς interpretantur. Africa Hiſpani ſanguiniſequos uelociſſimos præſtare conſueuit ad uſum ſellæ, Vegetius. Numidis (inquit Liuius lib. 23.) deſultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam in recẽtem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat, tanta uelocitas ipſis, tamq́; docile equorum genus eſt. Ex Tuni Africæ ac Maſſylia Numidiaq́; curſu præſtantes etiamnum habentur equi, quos uulgo Barbaros uocant. Maſſyli Libyæ populi equos habent optimos, quos uirga non freno gubernant: unde & Vergilius lib. 4. Aeneidos, infrenes uocat Numidas. Silius quoq́; ait, Hic paſſim exultant Numidæ gens inſcia freni, Quis inter geminas per ludum nobilis aures Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis. Item Martialis lib. 9. Et Maſſyleum uirga gubernat equum. Idem Nemeſianus de iis ſcribit quos Mazaces uocat, ut ſupra ſtatim poſt Cappadoces indicaui. Vide mox etiam in Mauris. Dorcades Libyæ quanquam uelocitate ſunt mirabili, tamẽ inferiores ſunt currendo equis Libycis, Aelian. Tibiæ cantu uſq; eò capiuntur Libycæ equæ, ut huius blandimentis ad homines manſueſcant, & inſultare deſinant: quocunq; eas cantiuncularum blanditiæ inuitauerint, eò paſtorem conſequuntur: cum ille inſiſtit, hæ etiam à progrediendo ſe ſuſtinent, ac ſi cantum contentiorem ad tibiam canat, ex eo tanta uoluptate afficiuntur, ut lachrymas tenere non poſſint. Harum paſtores ex rhododaphne arbore paſtoritiam fiſtulam excauant, cuius ſonoro inflatu armentum antegredientes demulcent, Aelian. Fingit equos Piſis Numidæ ſoluer. * Audax & patiens operum genus, ille uigebit Centum actus ſpaciis, atq; eluctabitur iram. * Nec magni cultus ſterilis quodcunq; remiſit Terra ſui, tenueſq́; ſitis producere riui, Gratius: Et quamuis locus non eſt integer, omnia tamen de Numidicis & Libycis equis dici conſtat cum ex Oppiani uerbis ſuperius recitatis, tum ex iis quæ Aelianus ſcribit: De Libycis equis (inquit) hæc ex hominibus eiuſdem gentis audiui: equorum uelociſſimos eſſe, nullo laboris ſenſu affici, ex habitus gracilitate & tenuitate macilentos eſſe, totoſq́; ex ſeſe aptos exiſtere ad fortiſſime ſuſtinendam dominorum negligentiam: pabulum enim dominos eis nec largiri, nec eos cum laborauerint ſtrigile perfricare, nec eis cubilia ſubſternere, nec ungulas expurgare, ſed ſimulatq; iter inſtitutum confecerunt ex equis deſilientes, hos ad paſtiones dimittere, atq; ita homines Libycos grandi macie cõfectos, & ſqualore ſordidos huiuſcemodi equis uehi, Hæc Aelian. Afrorum qui inter Getuliam & noſtrã habitant, equi & boues μακροχειλότεροι ſunt quàm noſtri, id eſt longioribus labris, (interpres ungulis uertit.) Eorum reges plurimum equorum gregibus ſtudent, ut ad centena pullorum millia quotannis recenſeantur, Strabo. Sunt & Chalambrii Libyci iam prius dicti, & inferius dicendi Naſamônes.

¶ Maſſyli equi, proximè cum Libycis memorati ſunt. Magnetes populi equis alendis celebres fuere, & equeſtris pugnæ periti, unde Lucanus lib. 6. Et Magnetes equis, Minyę gens cognita remis. Eſt autem Magneſia Macedoniæ regio Theſſaliæ annexa: item urbs & regio Aſiæ ad Mæandrum. Magnetes equos Oppianus etiam commendat. Mauri pugnant frequentius ab equo haſtati (ἀπὸ ἄκοντος) equis nudis utentes, & iunceis frenis, (σχοινοχαλίνοις χρώμενοι τοῖς ἵπποις καὶ γυμνοῖς.) Ac ferè & ii & ſequentes Maſſæſyli & alii Libyes magna ex parte eodem modo inſtructi ſunt, & in cæteris perſimiles, paruis equis utentes, celeribus tamen & obtemperantibus, adeò ut ſola uirgula gubernentur. Equi collaria (πόδιτραχήλια) ex ligno habent aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Oppiani uerba de equis Mauris (& Nemeſiani de Mauruſiis, idem eſt autem Maurus & Mauruſius Strabone teſte) ſupra inter Libyes, quibus eos forma ſimiles facit, recenſui. Vocat autem αἰόλα φῦλα μαύρων, hoc eſt agilia & uelocia Maurorum genera, ut ego quidem interpretor, non uaria. Et paulò poſt, Μαύρων ὠκύτεροι Σικελοί, Σικελῶν δὲ τὲ θυμὸν Καὶ χαροποὶ τελέθουσι, καὶ ἔξοχον αἰγλήεντες, Καὶ μοῦνοι μίμνουσι μέγα βρύχημα λέοντος. Videtur autem uerſus unus poſt primum deeſſe, ut ſenſus hic ſit: Mauris celeriores ſunt Siculi, Siculis autem animo (Mauri præſtantiores ſunt, aut ſimile quid) qui & fuluo colore & ualde ſplendidi uiſuntur, & ſoli magnum leonis rugitum expectant. Mox etiam cum ad alias feras in uenatione alio colore commendet equos, ad leones præcipuè charopos, id eſt fuluos laudat. Abundant autem in Mauritania leones. Mazaces, uide ſupra ſtatim poſt Cappadoces. Medi eximia ſunt magnitudine, Abſyrt. Medos homines habitu corporis opimo, & luxu ſimiliter atq; illorum equos diffluentes adeò niteſcere audio, ut pariter cum dominis equos, & magnitudine corporis & pulchritudine, atq; adeò lauto extra corpus cultu delectari, & magnitudinem & pulchritudinem ſuam ſentire uideantur, Aelian. Medi Perſis quotannis equos ter mille pendebant, Strabo. Niſæos etiam Herodotus Medicos uocat, ut infra dicetur. Menapii (uulgo Geldrici) noſtratium ſoli, qui Cæſari opinor Gallici ſunt, & Rugi, ut bellatores fermè in pretio ſunt, Camerarius. Rugos inuenio incoluiſſe regionem quæ adhuc Rugenland appelletur, & meminiſſe ipſorum Paulum Diaconum libro 1. de rebus Langobardorum. Sunt qui eos in Mechelburgenſes abiiſſe dicant. Hi ueriſſimis Germanis orti (inquit Althamerus) lingua ac uirtute Germanis intercenſentur. Murcibii uix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. Mycenas tanquam generoſorum equorum patriam Vergilius prædicat. Gratius equum uenationi aptum deſcribens his uerſibus utitur: Conſule, Penei qualis perfunditur amne Theſſalus, aut patriæ quem conſpexere Mycenæ Glaucũ, nempe ingens, nempe ardua fundet in auras Crura, quis Eleas potior luſtrauit arenas? Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi Virtus, quàm ſyluas, durumq́; laceſſere Martem. Myſi ut bellatores in pretio fuere, Camerarius.

¶ Naſamones apud Gratium nominantur, ſed locus non eſt integer, his uerbis: Murcſbij uix ora tenacia ferro Concedunt, aut(forte at) tota leui Naſamon*. Sunt autem Naſamônes populi Libyæ nauium Syrtibus inuolutarum ſpoliatores. Pulcherrimus omnium equus Niſſæus eſt, eo reges uehuntur: eleganti forma, greſſu molli, & freno facilis: capite paruo, iuba multa & longa, comis utrinque demiſſis ſubflauis, μελιχχύοισι, Oppianus: qui Νισσαῖον ſcribit, per iôta & ſigma duplex: Hierocles in procemio Hippiatricorum Νυσαῖον (cum ypſilo & ſigma ſimplici) à Perſarum regibus in pretio haberi. Regio ſub Caſpijs portis in humili & cõcauo ſolo, & Armenia, eximiè paſcendis equis apta eſt, unde pratum quoddam Hippobotum uocatur, per quod iter faciunt qui ex Perſia & Babylone in Caſpias portas proficiſcuntur, in eo paſci dicunt equarum (ἵππων θηλειῶν) quinquaginta millia, quæ armenta regia ſunt. Niſæos (cum iota & ſigma ſimplici, ut Euſtathius etiam ſcribit) equos, quibus reges utebantur, optimos ac maximos, alij hinc genus habere dicunt: alij ex Armenia, habent autem propriam quandam formam, quemadmodum Parthici nunc dicti præ Græcis & alijs qui apud nos ſunt. Et herbam quæ præcipuè equos nutrit, eò quod ibi abundet, propriè Medicam uocamus, Strabo. Niſæus campus, Νισαῖον πεδίον, ille celebris alicubi iuxta Medicam regionem fuit, magnos equos Niſæos appellatos producens, Euſtathius in Dionyſium. In India animantes multò ſunt grandiores quàm cæteris in locis, præterquam equi: nam Indici equi uincuntur à Medicis qui Niſæi uocantur, Herodotus lib. 3. Et libro ſeptimo in deſcriptione exercitus Perſarum, Poſt haſtatos (inquit) incedebant equi decem quàm pulcherrimè ornati, qui Niſæi dicuntur, ideo ſic dicti, quod eſt ingens Medicæ regionis campus nomine Niſæus, qui grandes fert equos. Hos ſequebatur Iouis currus quem octo equi albi trahebant. Poſt quem ipſe Xerxes uehebatur curru equorum Niſæorum. Quantum equo Nyſæo maior eſt Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores ſunt Indici, Philoſtratus. Idem libro primo, Rex autem candidum equum immolaturus erat τῶν σφόδρα Νισαίων, id eſt ex Niſæis de meliore nota, ut quidam exponit. Niſæi equi dicti ſunt à Niſęa (nimirum regione) ſiue Armeniæ ſiue Mediæ. Sunt qui Niſæum locum Perſidis faciant, ubi Niſæi equi celerrimi naſcantur. Alii qui Niſęum flauum (ξανθὸν) interpretantur: eò quod Niſa equos omnes huius coloris habeat, Varin. Inter Suſianam & Bactrianã locus eſt Καπασιγόνα (τὴν σηγῶνα, Heſychius & Varinus) qui lingua Græca νίσος (νῆσος, Heſychius & Varin.) uocatur, in quo equi eximij procreantur, Suidas in ἵππος Νισαῖος: Heſychius & Varinus in Νησαίας ἵππους. Sunt qui à mari rubro haberi exiſtiment, & omnes colore flauos eſſe. Herodotus Niſæum Mediæ locum facit. Orpheus in Dictye Niſam locum in mari rubro ſitum eſſe ſcribit, Suidas. Stephanus etiã Νησαῖον πεδίον apud Medos eſſe meminit, à quo equi Neſæi dicantur. Cælius Rhodiginus reprehendit quendam qui pro equis Neſęis inſulares uerterit. Auctor Plutarchus eſt Pyrrho ſpeciem oblatam, uelut Neſæo equo inſcenſo, ducem ſe illi præſtaret Alexander Magnus: id quod nõ percipiens interpres trãſiluit. Sed et in Græcos codices irrepſit mendum: nam Νισαῖον ἵππον legitur. Meminit & loci & equorum Arrianus quoq; ſed & in Legibus Plato, ut Strabonem prætercam, & Ammianum Marcellinum, Cælius. Ego in Plutarchi codice, ubi Νισαῖον per iota ſcribitur, mendum eſſe non puto, cum apud alios etiam authores quos citauimus, Oppianum, Strabonem, Philoſtratum, Herodotum, Suidam, Euſtathium, omnes eodẽ modo ſcribatur: Solus Stephanus & Heſychius Grammatici per ῆτα ſcripſerunt, Varinus utroque modo. Quare miror & Hermolaum, qui apud Plinium lib. 6. cap. 25. ubi ſcribebatur regio Niſæa, Neſæa legendum putat. Sunt apud Medos fœtus equorum nobilium, quibus (ut ſcriptores antiqui docent, nosq; uidimus) ineuntes prælia uiri ſumma ui uehi exultantes ſolent, quos Neſeos appellant, Marcellinus lib. 13. Numidici, uide in Libycis.

¶ De Paphlagonum in alendis equis ſtudio, uide infra in Venetis. Parthi magno & amplo ſunt corpore, animoſi, ſpecie generoſa, ac pedibus eximiè ualẽt, Abſyrtus. De heterophthalmis apud Parthos commendatis equis, & ijs qui uario colore diſtinguuntur ab ijſdem primum profectis, ex Abſyrto ſuperius dixi. Siculis ueloclores ſunt Armenij & Parthi βαθυπλόκαμοι: Parthos rurſus celeritate excellunt Iberi, Oppianus. Scilicet & Parthis inter ſua mollia rura Manſit honor: ueniat Caudini ſaxa Taburni, Garganúmue trucem, aut Ligurinas deſuper alpes, Ante opus excuſſis cadet unguibus, & tamen illi Eſt animus, fingetq; meas ſe iuſſus in artes. Sed iuxtà uitiũ poſuit deus, Gratius. Celtiberorum equi ſubalbi, ſi in exteriorem traducantur Hiſpaniam, colorem permutant. Sunt autem Parthicorum ſimiles: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos anteeunt, Strabo. Parthi quomodo in tottonarijs uel ſuccuſſarijs equis greſſus molliant ad Aſturconum ſimilitudinẽ, inferius dicam ex Vegetio. Pellæi, uide mox poſt Theſſalicos. Perſis prouincijs omnibus præſtat equos patrimoniorum cenſibus æſtimatos, tam ad uehendũ molles & pios inceſſibus, nobilitate pretioſos, Vegetius. Et paulò poſt, Perſis & ſtatura & poſitione à cæteris equorum generibus non plurimum differt, ſed ſolius ambulaturæ quadam gratia diſcernuntur à cæteris: gradus eſt minutus & creber, & qui ſedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, ſed naturæ ueluti iure præſtetur. Inter colatorios (malim tolutares) enim, & eos quos totonarios uulgus appellat, ambulatura eorum media eſt, & cum neutri ſint ſimiles, habere aliquid creduntur ab utriſq; commune, ſicut probatum eſt. In breui amplius gratiæ, in prolixo itinere ſæuior patientia, animus ſuperbus, & niſi labore ſubiugatus, aſſiduè aduerſum equitem contumax mens, tumens, prudens: & quod mirum eſt, in tanto feruore cautiſſime decoris eſt obſeruantior: incuruata in arcum ceruix, ut recumbere uideatur in pe-

ctore, Hæc Vegetius. Pharſalica equa ſemper parenti ſimiles fœtus ædit, eam ob cauſam proba nominata, Camerar. Phaſianos equos inuenimus ab eius auis inuſto inſigni, uel quoniam ad Phaſin equi habeantur pulchritudine præſtantes, Cælius.

¶ Roſeani apud Varronem à Roſea dicti: eoſdem Volaterranus bellis aptiſſimos eſſe ſcribit. Eſt autem Roſea apud Feſtum (aliàs Roſcea) campus in agro Reatino, dictus quia in eo arua rore ſemper humida feruntur. Rugi, uide ſupra in Menapijs.

¶ Sacarum equi, ſi qui ſeſſorem excuſſerint, ſubito conſiſtunt, ut rurſum aſcendere poſſit, Aelianus in Varijs. Vegetius 4.6. cum Perſas equos laudaſſet, ſequũtur (inquit) Armeni atque Saphareni. Sapphirine quidem inſula eſt in Arabico ſinu & Sapiri populi iuxta Pontum: de Sapharenis certi nihil habeo. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces ad frena ac uiles, armis ac bellis aſſeuerant cruribus, Vegetius: ego poſt armis diſtinguo, & pro ac lego at: Cuius uerò regionis Samarici ſint non inuenio. Sarmaticum genus non inelegans & in ſuo genere cõcinnum eſt, ad curſum idoneum: ſimplex, grandi corporis habitu, ualido capite, ceruice decora, (εὐκέφαλον, εὐτράχηλον,) Abſyrtus. Et paulò poſt, Quoſdam equos aëtogenes uocant, à genitiua quadam nota quam in armis & cocco referunt, quos Sarmatæ ſibi ut probos adſciſcunt, apud quos cum reliquis de pernicitate certant: quare ijs ad bellicas excurſiones utuntur. At uerò qui aquilinam notam ponè ferunt contra clunem & caudam, ij ab ipſis improbantur. Quin & obſeruatum eſſe apud ſe tradunt, ne ex eis prælientur: Quippe aut equitem facile ijs inſidentem perire, aut in quippiam moleſtiæ incurrere. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena milia & quinquaginta continuo curſu euntibus inſident, Plin. Sarmatici bellis apti ſunt: & multi eorum reperiuntur caſtrati in tenera ætate, atque ijs dentes cadere negantur, Camerarius. Scythicæ gentis & Sarmaticæ mos proprius eſt, equos caſtrare, ut mãſuetiores ad parendum fiant: parui enim ſunt ac celeres, et acres, atque rebelles, Strabo lib. 7. Scythici, Oppianus. Vide quæ proximè ante de Sarmaticis ſimul & Scythicis ex Strabone diximus. Nec inferiores Hiſpanis equos propè Sicilia exhibet Circo, Veget. Et rurſus, Nec Epirotas Siculoſque deſpexeris, ſi mores ac (ac copula uidetur abundare) pulchritudo non deſerat. Siculi equi celerrimi ſunt, λιβύϊον ὅττι νέμονται καὶ τρικάρηνον ὄρος, pro λιβύϊον lego λιλυβήϊον per diæreſin. Lilybæum enim promontorium Siciliæ eſt Libyam uerſus: ſic & carmen melius conſtabit: manuſcriptus quidam codex perperã λιβύκιον habebat. Tricipitem montem Aetnam intelligo, ut qui ignem eructet, & ſuppoſitum Enceladi gigantis cadauer tegat: quod hic de hoc monte Oppianus, alij de Aetna nominatim ſcribunt. Cęterum Siculis (inquit) ueló ciores ſunt Armenij & Parthi: uide etiam ſupra in Mauris. Sed Gratiũ etiam de equis Siculis audiamus: Sic (ut Libycis) & Strymonio facilis tutela Biſaltæ, Poſſent Aetnæas utinam ſe ferre per artes, Qui ludus Siculis: quid tum ſi turpia colla, Aut tenuis dorſo curuatur ſpina? per illos Cantatus Graijs Agragas, uictæque fragoſum Nebroden liquere feræ. O quantus in armis Ille meis, cuius dociles pecuaria fœtus Sufficient, queis Chaonias contendere contra Auſit uix merita quas ſignat Achaia palma, Hæc Gratius: Mihi quidem locus tanquam parum integer ſuſpectus eſt. Agragas mons eſt Siciliæ, cum oppido eiuſdem nominis in ſummitate, apud quem optimos equos alere conſueuerunt ueteres. Eſt & Nebrodes Sicilię mons, quem aliqui à damarum copia dictum putant, ſine authore. Impreſſus Gratij codex non rectè habet Hebroden. Magnanimûm quondam generator equorum Agragas, Vergilius Aeneid. 3. Vbi Seruius, Secundum Pindarum, inquit, quondam Agrigentini equos ad agones Græciæ mittebant, qui inde uictores reuertebantur. Legimus etiam illud, quum in Cappadocia greges equorum periſſent, Delphici Apollinis reſponſo reparauerunt greges de Agrigento, eoſque meliores. Aetnæum cantharum Ariſtophanes in Pace uocat magnum, ſiue à montis Aetnę magnitudine, ſiue quod magni canthari, in eo naſcerentur: uel ab equis Aetnæis uelocitate & curſu celebratis. Excellunt equi in Syria & Cappadocia nati, Albertus.

¶ In Græcia nobiles ſunt Theſſalici equi, Varro: Excellunt in tota Græcia, Abſyrtus. Gratij poëtæ uerba de Theſſalo equo lege ſupra in Mycenæo, id eſt, Mycenis nato equo. Acarnanum ſolitudo paſcendis equis eſt accommoda, nõ minus quàm Theſſalia, Strabo. Certum eſt Theſſaliam equorum ualere præſtantia: Vnde etiam Xerxes certamen curule ibidem loci feciſſe dicitur, ut ſuos illic experiretur equos, ubi Gręcorum optimos eſſe audiuerat. Decernetur equa Theſſalica, ἐπικρινεῖται ἵππος θετταλική, prouerbiale dictum de ſummo præmio, propterea quod antiquitus prima laus fuerit equarum Theſſaliæ: Id quod ſatis indicat oraculum Aeginenſibus redditum. Citat Euſtathius in ſecundum Iliados librum. Suidas refert, haud dum ſcio ex quonam authore: ἱππεῖς μὲν ἐν Θετταλίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, τοξόται δὲ καὶ τὰ κοῦφα τῶν ὅπλων ἐν Ἰνδίᾳ καὶ Κρήτῃ καὶ Καρίᾳ, Id eſt, Equites in Theſſalia Thraciaque, ſagittarij atque armatura leuis in India, Creta, & Caria, Eraſmus. Scholia uulgata in ſecundum Iliados Theſſalicos equos præſtantiſſimos faciunt, ἵππον θετταλικὸν, λακεδαιμονίαν τε γυναῖκα, ἄνδρας δ' οἳ πίνουσ' ἱερὸν πηγὴν Ἀρεθούσης, aliàs πίνοντες ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης. Qui ſcripſit commentarios in Theocritum ſic legit, ἵπποι θρηίκιαι, λακεδαιμόνιαι τε γυναῖκες, &c. ut citat Eraſmus in prouerbio Megarenſes (uel Aeginenſes) neque tertij neque quarti. Theſſaliam paſcendis equis commodiſſimam, qui Arcadicos & Epidauricos maximè præcellant, teſtis eſt Strabo libro 8. Cæſar dictator equorum Theſſaliæ in tauros dimicantium eoſque necantium primus ſpectaculum Romanis fertur dediſſe, Textor. Theſſalicus ſo-

nipes bellis feralibus omen, Lucanus libro 1. Pella etiam Thessaliæ urbs est, à qua Pellæos equos apud Gratium dictos puto, quanquã & aliæ sint Pellæ ut Macedoniæ & Achaiæ. Spadices uix Pellæi ualuêre Cerauni, Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrræ Phœbe decus, nostras agere in sacraria tensas, Gratius de uenatione. Sunt Ceraunij montes Epiri, & Cyrrha Phocidis oppidum in radicibus Parnassi montis, ubi colebatur Apollo Cyrrhæus. Tyrrheni tanquam bello apti ab Oppiano laudantur. Ex Tyrrheni maris insulis, præsertim Corsica & Sardinia, breues admodum, sed animo generoso atq; audaci, ingressu irrequieto, Volaterran. Thracij, Θρήικες, Oppianus. Thraces turpes sunt, deformi specie, rigido corpore (ξυλόσωμοι) prægrandibus armis (κάτωμοι: Grammatici κατωμισὴν exponunt equum qui sessorem ab humeris in terram excutiat:) gibbere uel curua spina: uari, atq; ideo ingressu uacillante cursuq;, Absyrtus interprete Ruellio. Oraculum Delphicum, quod paulò ante recitauimus, Thessalicos, uel ut Scholiastes Theocriti scribit, Thracios equos pr̨e omnibus extollit. Strymonio facilis tutela Bisaltæ, etc. ut mox supra in Siculis ex Gratio dictum est. Toringos & Burgundiones tanquam iniuriæ tolerantes Vegetius commendat, ita ut proximum post Humuscos, quos omnium primos facit, locum obtineant. Burgundiones olim loca ultra Vistulam tenuerunt: Thuringi Hessis uicini sunt, qui Plinio, ut Volaterran. conijcit, Cimbri mediterranei uocant.

¶ Venetos aliqui putant descendere à Venetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum ad hæc loca peruenerint: & huius coniecturæ argumentum faciunt industriam ipsorum in alendis equis: quæ hoc omnino tempore defecit: antea tamen in summa apud illos cura fuit, ueteris scilicet studij circa mulorũ sobolẽ æmulatione, (ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ζήλου τοῦ περὶ τὰς ἡμιονίτιδας ἵππους, cuius Homerus etiam meminit (Iliad. β.) ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων. Dionysius quoq; Siciliæ tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit (τὸ ἱπποτροφεῖον συνεστήσατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων) quos ad equestre certamen tollebat: adeo ut per Græcos equinæ prolis Venetæ nobilitas maneret, & ad longum tempus propago ipsa famam uẽdicaret, Strabo lib. 5. Ἵπποι Ἐνετίδες nominantur apud Stephanum in Enetis, uicinis, ut ait, Paphlagoniæ populis. Ἐνέτιδας (proparoxytonum, malim paroxytonum) πώλους στεφανηφόρους, ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Ἀδρίαν Ἐνετίδος. διαφέρουσι γὰρ ἐκεῖ, Hesych. et Varin. Ἐνδίδες (uox corrupta ut uidetur pro Ἐνετίδες) ἵπποι, ἐν τῷ Ἀδρίᾳ ἵπποι, καὶ λυκοσπάδες, καὶ λυκοφόροι, Iidem. Ἐνετῶν, πλειόνων, ἢ ἀπὸ γένους τῶν ἡμιόνων, Iidem. Vuallachus hodie apud Saxones appellatur equus castratus: quod multi ex ea regione, quæ olim Dacia dicta est, habeantur, Vuillichius. Lycospades & lycophori qui sint, infra dicam in celerum mentione.

De equorum differentijs à gradu & incessu.

Equorum gradus, uel qualitate differunt, uel quantitate. Qualitatem uoco, cum equum molliusculè, durè, aut mediocriter ingredi dicimus: quantitatẽ uero celeritatis & tarditatis discrimẽ. Quanquam & hæ qualitates quędam & potentiæ naturales sunt in animantibus, non sine temporis tamẽ, quod quantitatis generi adscribitur, animaduersione: propriè autem tardum & celere dicimus ratione motus, qui cum sit omnis continuus, ea quidem ratione quantitati subijcitur. Sed priore loco de differentijs in qualitate dicam. Motus igitur equorum (ut tradit Albertus) quatuor sunt: Cursus, qui ex saltibus equi constat: & fit cum simul eleuatur anteriores pedes, simul etiam posteriores, et equus se impingit anterius. Trottatio, quando uelocius quàm in ordinato gressu, oppositorum laterum anteriorem simul & posteriorem pedem tollit: quo quidem modo fit etiam peditatio, sed præter equi concitationem. Ambulatio (Germanis, **der ſtapf**) deniq;, cum simul in eodem latere anteriorem & posteriorem leuat pedem: quæ quidem mollius agitur, si propius terram non altè sublatis, sed quasi tractis pedibus fiat, & paulò citius anterior quàm posterior pes figatur: quo magis autem ab hoc modo recesserit gradus, eò durior erit: Vnde necesse est optimè ambulantes equos frequentius cespitare, præcipuè in uia aspera, Hactenus Albert. ¶ Succussores equi (quos alij succussatores uocant, succussonésue) frequenter sessorem inquietant, inde nomen sortiti: nam Marcello authore succussare est sursum frequenter excutere, Grapaldus. Ex Germania (inquit Camerarius) grauiores et succussarij habentur, qui subsultim molestè ingrediuntur. His similes appellat Nonius tortores equos: Ausonius uerò cruciantes, ut cruciante (inquit) canterio: succussarios Festus. Succussatores tardi, rariq; (aliàs tetri tardiq;) caballi, Lucilius. Et alibi, Campanus sonipes succussor nullus sequatur. Agite, ac uulnus ne succusset gressus, cautè ingredimini, Actius. Pedetentim ite, et sedato nisu, ne succussu arripiat maior dolor, Cicero 2. Tuscul. Gressum ipsum huiusmodi succussaturam aliqui uocant, Albertus (ut supra posui) trottationẽ, uoce Italis, Gallis, Hispanis et Anglis usitata: (Tortores ex Nonio ferè intelligo, qui et cruciantes à poëtis dicuntur: uulgo quoq; paucis immutatis appellantur hodie tortores, forte trotones, equi, Hermol.) Germani **trab**. Pomponius Decuma fullonis, Et ubi insilui in cochleatum equuleum, ubi tollutim tortor, id est torqueor, Nonius. Parthis consuetudo est equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire: non enim circulis atq; ponderibus prægrauant, ut soluti ambulare condiscant: sed ipsos equos, quos uulgò trepidarios, militari uerbo tottonarios uocant (prius uerbum ad Germanicam succussatorum nomenclaturam **traber** alludit, uel τρίποδον Græcum, quod apud Absyrtum legimus, ut inferius in Calpes mentione citabimus: posterius ad Gallicum uel Italicum, si r literam tantum post t subijcias) ita edomant ad leuitatem, et quædam blandimenta uecturæ, ut Asturconibus similes uideantur. In sicco itaq; æqualiq; solo quinquaginta passus in longum, & quinq; in latum plenis cophinis digeritur per ordines creta, ad similitu-

dinem

dinem stadij, quod aulicibus (uide an silicibus legendum) asperius sit, tum difficultate coronam uelocitatis optantibus ingerit, in quo spacio cum equus frequentissimè exerceri cœperit, in illos aulices necessariò offendit, & priores & posteriores ungulas impingit, & aliquando uel cadit, uel sic offendit ut cadere uideatur: post quod admonitus iniuria, tollit altius crura, & inflexione geniculorum atque gambarum molliter uehit. Præterea minutos gressus imitatur, ut inter aulices ungulas ponat: nam si extendere uoluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodius uehit, & pulchrius uidetur incedere, Hæc Vegetius 1. 56. Quærendum an hic aut similis, ut puto, sit gressus ille quem Germani uocant **dryschlag**. ¶ Habentur et in pretio cuiusdam mollioris gradus equi, ad quem magna cura, uti ne nimis altè tollant crura, assuefieri solent: sed ij delicatissimi, quorũ hic non institutionis, sed naturæ gradus est, Camerarius. Huiusmodi equus apud Simonem (quem Xenophon citare solet) εὔδρομος & εὐθύδρομος dicitur, qui inter currendum crura modicè à solo tollit, Pollux. Idem gradarius uocatur & tollutaris equus, qui molli gradu & sine succussatura gestat. Varro, Qui te gradu (inquit) tollutim (aliâs tollutili) melius quàm tute molliter uectus, citò relinquat. Asturconibus & tollutaribus mannis, Seneca in epistolis. Demam Hercule iam de ordeo, tollutim ni badizas, Plautus Asin. Vt equus qui ad uehendum est natus, tamen traditur magistro, ut equiso doceat tollutim, Varro. (Tolutim per l simplex, quasi uolutim uel uolubiliter, Nonius: qui multa etiam super hac uoce ex ueteribus testimonia affert.) Adequitatio hæc, ut arbitror, εὔδρομος à Iulio Polluce dicit̃, quia carpat in cursu terrã, & tollat uolubiliter ac modice uestigia: etem̃ tollutim, quasi uolutim interpretãtur, Hermol. In Hispania Gallaica gens & Asturica equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos Asturcones gignunt: quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim carpere incursus traditur arte, (Hermolaus legit, tollutim carpere in cursu traditum arte, & tieldones, sine aspiratione:) Plin. Tieldonum uocabulum accedit ad Germanicum **zeltner**: sic enim uulgò nominant equum gradarium: Angli an amlyng nag: hunc enim ab Anglis audio paruum, castratum & perque molli gressu esse; Illum uerò quem uocitant a hobye horse, paruum quidem, sed minus molli gressu, & castratum: et alium à hackeney horse, hedœporicum mercede conduci solitum, mediocri magnitudine, siue is castratus siue non castratus sit. Galli & Germania inferior, hacquenè: quod alternatim pedibus eleuatis sonitum citet similem illi qui auditur cum olera aut aliud quippiam geminis cultris minutatim super abaco ligneo inciditur: quod Galli dicũt hacquer, nostri **hacken**. Franc. Arlunnus equum mannum, thieldonem uel Asturconem, Italicis uocibus ubino & chinea exponit: Scoppa mannum palafreno: mannulum palafrenetto: Asturconem uero, lo cauallo portante, che ua ferrato, acchinea et che ua a lambro, uel adaso: et alibi Tollutarium similiter. Voces quidem chinea & achinea à Gallica hacquenè factæ uidentur. Asturco, hacquenee ou guilhedin, Robert. Stephan. Sunt qui gradarium & tolutim factum equi incessum, Italicè ambiaduram uocent: Albertus, ut supra dixi, peditationem. Palefridorum usus est uectio, quæ equitatio dicitur, & horum etiam est non castrari, ne effœminent̃, Albert. Gualoppo uel galoppo Italicè, equi gressus inter succussationem et cursum medius est: hũc etiam Arlunnus Latinè gradarium interpretatur, quod non probarim: De hoc paulo post plura in Calpe. Hermolaus pro uoce tieldones apud Plinium, aliquando scribendum putauit Tyddones, à Tydda oppido citerioris Hispaniæ, Græcorum originis iuxta Gallecos. Nec decerno id magnopere (inquit) nec refello. Ipse equus non formosus, gradarius optimus uictor, Lucilius. Seneca epistola 40. per metaphoram Ciceronem gradarium uocauit, cuius oratio lentè incedebat: quoniam gradarij equi sine succussatione molliter incedunt. Tolutarius uel tolutaris equus, à pedum uolubilitate quasi uolutarius. Tolutim, quasi uolutim, hoc est uolubiliter, Nonius. O pestifera, trux, acerba totutiloquentia, Næuius citante Nonio. Tolutarium ab Asturcone & manno distinguere uidetur Seneca epistola 88. his uerbis, Ita non omnibus obesis mannis & Asturconibus et tolutarijs præferres unicum illum equum ab ipso Catone defrictum? Mannulus, equus pusillus. Martial. lib. 12. Nunquam est mulio, mannuli tacebunt. Habebat puer mannulos multos, et iunctos, & solutos, Plin. in epist. Manni apud Horatium Carm. 3. dicti sunt, ut ibi inquit Acron, quòd mansuetudine manum sequantur. Et Appiam mannis terit, Horat. in Epodis. Detonsi manni, Propertius lib. 4. Elegia 8. Currit agens mannos ad uillam, Lucret. lib. 3. Manni equi non admodum magni uestigia glomerant: nunc sanè id genus ex Britannia uenit, Volaterran. De his nonnihil adferam etiam in ginnis uel nanis equis. Equisones & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria talem (qualis Asturconum est) gradus glomerationem equis dederunt, Grapald. Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues, Venit ab auriferis gentibus Astur equus, Martialis libro ultimo. Hic (aliâs His) paruus sonipes, nec Marti notus: at idem Aut inconcusso glomerat uestigia dorso, Aut molli pacata celer trahit esseda collo, Silius de Asturibus populis loquens. Callæcis lustratur equis scruposa Pyrene. Non tamen Hispano Martem tentare minacem Ausim, Gratius. Pisis in antiquissimo marmore inscriptio quædam Astyrum mentionem facit, ut refert Fran. Robortellus lib. 2. Variarum annotationum cap. 21. Astyras uerò ego puto (inquit) intelligi equites, qui equis Hispanis, ab Asturia regione uterentur: nisi fortasse malis ab Astura oppido Latij uocatos Asturas. Vergilius opinor ad hos equites alludens nomen illud ita protulit cum ait, Astur equo fidens: etsi ille Latinus non erat, Hæc ille. Sed cum inscriptio illa sic habeat, Præfectus cohortis secundę Astyrum, Astures uero, ut ex

præcedentibus claret, bellis idonei non sint, non assentior Robortello: & nec illi coniecturæ, Asturas ab Astura oppido Latij uocatos uideri posse. Parthi quomodo in tottonarijs siue succussarijs equis, gressus ad delicias dominorum molliant, superius ex Vegetio traditum est. Volcatium nobilem Asturcone è suburbano redeuntem, canis à grassatore defendit, Plin. Aut Asturconi locus ante ostium detur, ad Herennium. ¶ Est & πέδη equitationis genus, de qua Xenophon interprete Camerario: Heterognathos (inquit) id est, duri oris equos, prodit non solum equitatio illa quasi catenata, quæ πέδη dicitur, sed euidentius etiam mutata subito equitatio. Et alibi, Agitationē autem in primis probamus eam, quæ πέδη appellatur; quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum, agitationem ipsam mutare, ut equi buccæ in utrisq; exequentur. Nos etiam extensiorem illam catenam agitationis gyratæ præferimus: (ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἑτερομήκη πέδην μᾶλλον τῆς κυκλοτεροῦς:) nam in hac libentius & conuerti se equus satur iam procursionis, (τῆς εὐθείας:) & simul ad directum cursum, simul ad flexus assuefieri patietur. Πέδη δὲ ἱππασία ἡ κυκλοτερὴς: ἑτερομήκης (ἑτερομήκης Xenophonti) πέδη, ἡ μῆκος τῷ κύκλῳ προστιθεῖσα, Pollux. Πέδη quidem uinculum & pedicam significat, solent autem gradarijs futuris aut Asturconib. equis, circulis atq; ponderibus prægrauari pedes, quod patet ex Vegetio 1.56. ut idem fortassis gressus sit πέδη Græcorum, & Latinorum gradarius uel tolutarius. Ad eundem pertinet etiam calpe Græcorum: nam καλπάζειν Suidas & Varinus exponunt τὸ ἄκρως καὶ ἁβρῶς βαδίζειν: hoc est, summis pedibus & molliter incedere. Καλπάγει (forte Καλπάζει) ὀξυπόδης σκιρτᾷ, Hesych. Ego σκιρτάζειν uerbum nusquam reperio. Κάλπις, ἵππος βαδιστής (id est gradarius ad uerbum:) καὶ εἶδος δρόμου, Hesychius & Varin. Καλπᾶν ἢ καλπάζειν Græci dicunt equum ad ingressum exultantem urgere: nostri (inquit Budæus) hoc callopare uocant: et callopum, quod illi κάλπην dicunt. (Cursus quo quis insidens equo, alterum quantum potest celerrimè trahit, calpen Græci uocant, Galli galop, et hinc καλπίζειν, lego καλπάζειν, galloper, Petrus Ruellius.) Plutarchus in Alexandro de Bucephalo loquens, Εὐθὺς δὲ προσδραμὼν τῷ ἵππῳ, καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον. Μικρὰ δὲ οὕτω παρακαλπάσας καὶ καταψήσας, ὡς ἑώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος, ἀπορρίψας ἡσυχῇ τὴν χλαμύδα, καὶ μετεωρίσας αὑτὸν, ἀσφαλῶς περιέβη. Quibus uerbis significat Alexandrum equi frenum manu tenentem ad aliquantum spatij equum incitasse ad procursum, cùm ipse quoq; cursu equum assequeretur atq; æquaret: & deinde, manu plausuq; permulsisse, ut solent equisones equos ferociores demitigare: & deinde in Bucephalum insiliuisse & conscendisse. Legimus et in Hippiatricis hæc uerba, Καὶ ἀναβάτην ἐπικαθίσαι ποιήσας, δρόμῳ τῷ διὰ κάλπης γύμναζε, ἤτοι τῷ λεγομένῳ τριποδίῳ (trepidarij equi mentionem ex Vegetio superius feci in succussatore) Hactenus Budęus. Mihi Alexander Bucephalum ferocem equum conscensurus, illum ad procursum incitasse (ut Budæus παρακαλπάσαι reddit) minimè uidetur, sed potius equum iam procurrere incipientem leni cursu comitatus aliquantisper, ita ut potuit conscendisse: ut uerbum illud non actiuæ, sed neutrę significationis sit, ut simplex etiam καλπάζειν: παρὰ prępositio, ipsum iuxta & ad latus equi molliter procurrisse insinuat: quo sensu etiam παρατρέχω profertur. Sed plura de uocabulo calpes, & calpe dicto certamine, afferam octaui capitis parte quinta: Nemesiani tamē uersus, in præsentia obuios, huic adhuc loco annectam: Quin etiam gens ampla iacet trans ardua Calpes Culmina cornipedum latè fœcunda proborum. Nanq; ualent longos pratis intendere cursus: Nec minor est illis, Graio quàm in corpore forma. Nec non terribiles spirabile numen anhelæ Prouoluunt flatus, & lumina uiuida torquent, Hinnitusq; ciēt tremuli, frenisq; repugnant. Nec segnes mulcent aures, nec crure quiescunt. Calpe mons est Hispaniæ, oppositus Abylæ monti Africæ, quæ duæ dicuntur columnæ Herculis. Ex Tyrrheni maris insulis equi habentur gressu irrequieto, Volaterran.

¶ Κέλης, equus celes, qui ab uno sessore agitatur & regitur. Veteribus (inquit Camerarius) non fuit in frequenti usu agi singulos equos, uel equitem insidentem equo uehi, non incognita tamen res. Itaq; et Homerus describens Vlyssis residentis diuaricatis cruribus super una fracta nauis trabe in mari iactationem, usus est similitudine equitis agitantis equum solum, quem κέλητα uocat. Hinc uerbum κελητίζειν, quod idem poëta posuit in Rhapsodia ο. Iliad. Apparet autem non fuisse talis equitationis in bello usum, sed in pace tantū et ostentatione agilitatis desultoriæ: cum unus plures equos aleret, & inter illorum cursus, uel ut Homerus ait uolatus, ex uno in alium insiliret. Sed nunc hæc sola agitatio nota & consueta est, illa autem curulis desita et ignota. Vocatur hæc agitatio μόνιππος (monippos uocant uno depugnantes equo, Cælius) inuentum Bellerophontis: Cui pater Neptunus (huius enim fuisse filium tradunt, cum putaretur patrem habere Glaucum Sisyphidem:) illi igitur Neptunus uelocissimum equum Pegasum dedit alis præditum. Aliqui hoc inuentum ad regem priscū quendam Aegypti referunt, Sesonchosin nomine, qui sit apud Herodotum Sesostris. Aliqui etiam ad Orum, qui bellum gesturus cum fratre Typhone, potius equum quàm leonem ad prælia fertur instruxisse: quia ad persequendum quoq; hostem equus, leo in ipso tantum conflictu esse utilis uideretur. Virgilius huius agitationis authores & inuentores frenorum, facit Lapithas gentem Thessalicā, in Georgicis ita canens: Frena Pelethronij Lapithæ gyrosq; dedere Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis Insultare solo & gressus glomerare superbos. Sed alij Centauros hanc primos usurpasse perhibent, saltem ut ex equis pugnarent. Sed de Centauris plura dicam in H. a. Non eodem modo parantur equi ad ephippium (hos celetes dixeris) ut ad prædam, Varro. ἱππάζεσθαι non simpliciter rei equestri uacare significat, sed unico equo uehi, quem nunc celetem appellant, Scholia

Aristophanis & Suidas. Κέλης ἵππος, ὁ ἄζευκτος, ἄζυξ, ὁ κατὰ μόνας ἐλαυνόμενος, ᾧ εἷς ἀνὴρ ἐπιβαίνεται, ὁ μονάμπυξ καὶ δρομικὸς, ὁ νῦν σελλάριος λεγόμενος καὶ γυμνὸς, Varin. hoc est, celes est equus singularis, non iunctus ad currum, idoneus ad currendum, qui nunc sellaris dicitur (utitur eo uocabulo Veget. 1. 56. iumenta sellaria uocans quibus sellæ imponuntur) & nudus. Μονάμπυγα ἵππον, equum uectorem et equiti paratum intelligo, quod freno instructus sit, quod Græci & χαλινὸν & ἄμπυγα uocant (ut pluribus dicam in H. e.) nam singulares tantum proprie dictis frenis reguntur, cæteri non item. Varinus μονάμπυγα ex Pindaro μονοχάλινον exponit. Dictus autem κέλης uidetur, uel à uerbo κελεύειν, quod est iubere, hortari, & excitare uoce, unde celeuma nauticum: (hinc & celetes naues dicuntur, de quibus paulò post:) uel παρὰ τὸ κέλλειν ὅ ἐστι τρέχειν ἢ βαδίζειν, unde & κέλευθος: uel quod διεσκελισμένον, id est diuaricatis cruribus insidere mos sit, Varin. et Scholiastes Homeri Iliados ο. Τρίτη δὲ μετὰ τοῦθ' ἱπποδρομίαν ἄξετε, Ἵνα δὴ κέλης κέλητα παρακελητιεῖ, Aristophanes in Pace: ubi Scholiastes celetes equos μονάτορας exponit. Celetes & celetizontes legimus apud Plinium libro 34. cap. 5. et cap. 8. item libro 6. cap. 29. item libro 9. cap. 10. Celetizontes pueri (inquit) laudantur Hegiæ statuarij: Et alibi, Canachi etiam statuarij. Κέλης ἵππος, καὶ ἱππαστὴς, καὶ μονάτωρ, Hesych. Κέλης, equus solus, & qui eo inuehitur, sellaris equus et nudus: synoris uerò equos binos et iunctos significat, Suid. Olympiade tricesima tertia, pancratiastes & equus celes Olympicis certaminibus reliquis accesserunt, Pausanias in Eliacis. Iasius uir Arcas κέλητι νίκησιν ἵππου δρόμου, Ibidem. Fuit & πώλου κέλητος certamen in Olympijs institutum, in quo uicit Tlepolemus Lycius Olympiade 128. Idem. In Alti Olympiorum luco Timonis filij Aesypi, qui equo celete uicerat, effigies à Dædalo Sicyonio facta spectatur, Idem. Celsus ex Græco, κέλης eques dictus, Fest. Κελητιᾶν, κελητίζειν, ἱππεύειν, Hesych. & Varin. κέλητα ἐλαύνειν. Apud Hesychium & Varinum reperitur etiam κελεβίζειν, τοῖς ἵπποις ἐπιβαίνειν, quo modo scriptum non placet. Μόνιπποι, qui equo singulari insidentes cursu certant, Suid. et Varin. De Celete et monippo uide nonnihil etiam in H. e. Κέλως, ὁ κελλάριος παρὰ τὸ κέλλειν, Varin. lego κέλης ὁ σελλάριος, &c. ut superius explicatum est, ut Latinæ originis sit, & grammatici Græci non intelligentes à κέλλειν descendere somniarint. Κέλης etiam nauigij genus est, item pars nauis, Hesych. Κέλης, ἵππος ὁ ἄζευκτος, καὶ μᾶλλον τὸ πλοῖον οἱ κέλητες. ἐπεὶ τὸ κελεύειν καὶ ἐπὶ πλοίων λέγεται, quoniam nautæ & remiges suis utuntur celeusmatis, hortationibus et ᾠδοσίμοις: uel à uerbo κέλλειν quod appellere significat, (magnis enim ad littus appellere non licet.) & rursus κέλητα & κελήτιον paruum nauigium interpretantur, per translationem ab equo celete, quo sessor unus uehitur, Suid. et Varin. Ἀλλ' ἐκεῖνό γ' οἶδ' ὅτι ἐπὶ τῶν κελήτων διαβεβήκασιν ὄρθιαι, Aristophanes de nauiculis intelligens. Οὐκέτι τιμάεσσιν τὸ πρὶν γλαφυροῖο κέλητος Ῥῆγμα φέρει πλωτὴν Κύπριδος εἰρεσίην, in Epigramate citante Suida. Nauigia quædam celetes appellantur, author Pollux: uti mirum ne sit, testudinum quoque id genus celetes uocatum fuisse, Hermolaus. Κέλης nauigium actuarium est, quod uno remo, & non binis aut ternis per sedilia agebatur, cum tamen plures remiges haberet. Celocem Latini interpretantur, authore Gellio. Vnde & κελήτιον, paruulus celox, Thucydidi, Bayfius de re nauali. Κέλης, πηδάλιόν τι (lego πλοιάριόν τι, ut Lexicorum scriptores habent) μικρόν: ἐπακτροκέλης autem (apud Aeschinem contra Timarchum) malefica & piratica nauis est, forma inter epactridem & celetem, Ammon. Apud Varinum ἐζωκέλης etiam pro naui piratica exponitur, uel equo non strato, Græci ἄστρωτον: nos celetem equum supra ex Grammaticis quibusdam γυμνὸν, id est nudum eodem sensu interpretati sumus: quæ quidem interpretatio non conuenit cum ijs qui sellarem exponunt. Ego celetem equum non iunctum & cursui idoneum dixerim, siue stratus is, siue instratus sit. Desultorij sine ephippijs equi ad cursum apti erant, quos Græci celetas uocabant. Hi quondam à nobilissimis iuuenibus, teste Tranquillo (in uita Cæsaris) agitabantur, nunc sanè à ministris, Volaterran. Ephippiatis equis contrarij sunt à nostris desultorij nuncupati, quod ex his facile desiliant desultores, qui, teste Manilio in quinto Astronomiæ, fiunt sub signo Heniochi, Grapald. & Perottus. Vide etiã infra capitis octaui parte quinta in ephippiorum mentione. Ego desultorios equos ut minimum binos esse oportere uideo, celetem uerò etiam solum dici: ut celes latius pateat, & unicum aliâs significet equum, siue stratus is siue instratus equitetur, & siue cum celeritate, siue simpliciter ut hodœporicus. Desultorios uerò binos uel plures esse oportet, ut ex defessis uel cursu, uel armati quem uehunt equitis onere, in alium transilire liceat: hi ueteribus nudi in usu erant: hodie ephippiati sunt omnes. Celetes quidem pro desultorijs Homerus Iliados ο. posuit, his uersibus. Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδὼς, Ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναγείρεται ἵππους, Σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ δίωκει Λαοφόρον καθ' ὁδὸν, πολέες τε ἐθηήσαντο Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες: ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται: οἱ δὲ πέτονται. Desultorios equos (inquit Cælius) uideo dici à desiliendo: nam, ut Sex. Pomp. scribit, paribus equis, id est duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum. Nam et pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum uerò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellin. binos trahendi equos, ut iumentorum uires foueat permutatio, uigorque otio integretur alterno, Hæc ille. Desultores, id est desultorijs equis utentes Græcè amphippos uel hamippos dici ex eodem docebimus in H. e. Cassiodorus in epistolis 34. 5. Equi (inquit) desultorij sunt, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros (ut luciferi, quadam in astris similitudine, præcursorias uelocitates imitari uideantur, ut Hermolaus citat in Glossematis in Plinium.) Desultor uerò is est, qui equos desultorios alit docetque. Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius ac desultor:

neq; idem, qui uectorios facere uolet, Varro de re rust. Numidis desultorum in modũ binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamq; docile equorum genus est, Liu. lib. 23. ab Vrbe. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpian. Digest. de præscriptis uerbis, Tuq; desultor in his cucurreris & uiceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi uidetur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacum illud scientissimè concinnatum, Est etiam aurigæ species uertumnus, & eius Traijcit alterno qui leue pondus equo, Cæl. Plura uide in H. e. in Bellatoribus equitibus.

¶ Dentes luporum maximi equis quoq; adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur, Plinius. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant equos, exiguum tantum potum impartientes: atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident, Idem. Πάρθοισι, μέγα προφέρουσιν Ἴβηρες, Σκυθίῃσι πόδεσσι κροαίνοντες πεδίοισι. Κείνοισι τάχα μὲν θ᾽ ὁμοίιον ἰσοφαρίζοι Αἰετὸς αἰθερίοισιν ὑπὲρ νεφέων γυάλοισιν, Ἢ κίρκος ταναοῖσι τανυσσόμενος πτερύγεσσιν, Ἢ δελφὶς πολιοῖσιν ὀλισθαίνων ῥοθίοισι. Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντας, Oppian. Καὶ Λίβυες μετὰ σοῦ δολιχὸν δρόμον ἐκτελέουσι. Tyrrheni & Cretenses, Ἀμφότεροι, κραιπνοί τε θέειν, δολιχοί τε πέλονται. Ἵππος ἐπ᾽ ἀνθερίκων ἔθεεν κούφοισι πόδεσσιν: (Hoc fertur de equis Dardani ex Borea prognatis, ut ex Homero iam dicemus:) Ἄλλος ὑπὲρ πόντοιο, καὶ οὐ στεφάνην ἐδίηνεν. Hæc omnia Oppianus diuersis in locis. Idem cum celeritatis palmam Iberis equis attribuisset, ut iam recitaui: proximos ijs Armenios facit: his Parthos, Siculos, Mauros, & postremos Libyas. Seneca in epist. 12. 86. de uelocitate per se æstimata, non quæ tardissimorum collatione laudatur, hæc carmina esse scribit, Illa uel intactæ segetis per summa uolaret Gramina, nec cursu teneras læsisset aristas: Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti, Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas, ex quo poëta autem desumpserit, tacet. Nos quidem eadem Græcè apud Homerum Iliados uicesimo legimus. Nam de Dardano rege scribens, Huius (inquit) τρισχίλιαι ἵπποι ἕλος κάτα βουκολέοντο Θήλειαι πώλοισιν ἀγαλλόμεναι ἀταλῇσιν. Has Boreas amauit equo assimilatus κυανοχαίτῃ, & pullos ex eis genuit (πώλους, τὰς) qui si per terram currerent, Ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων: Sin per mare, Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον. Lucianus in Lycino de adulatore loquens, Καὶ τολμήσειεν ἂν εἰπεῖν ἵππον ἐπαινέσαι θέλων, κοῦφον ὂν ἴσμεν ζώων καὶ δρομικόν, ὅτι Ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερίκων καρπὸν θέεν, οὐδὲ κατέκλα. Καὶ πάλιν οὐκ ἂν ὀκνήσειε φάναι, ἀελλοπόδων δρόμον ἵππων. Celer equus Polluci cognominatur, ὀξύς, ταχύς, ταχύπους: sed plura à celeritate epitheta referemus in H. a. Αἰολόπωλοι Homero celeres equi potius quàm uarij intelliguntur, ex Porphyrij sententia, Cælius pluribus id astruens lib. 21. in fine cap. 24. Ἵπποι ἀνέμοισιν ὅμοιοι θείειν, Homerica hyperbole. Εὔδρομος, ἐπίδρομος, τοῖς ἀνέμοις συνθέων: εἴποι ἂν αὐτὸν Ὅμηρος αὔρας ἢ ἀνέμου παῖδα, Pollux. Ποδωκέστατον ἵππον Plutarchus dixit in Sylla, Xenophon ποδώκη. Ἔκδρομον uocant equi cursum, cum ultra terminum constitutum præ impetu excurrit, Pollux. Legimus autem ἔκδρομον ἵππον apud Aeschinem, ut idem scribit 3. 30. Arabes, quorum principem Zambeium appellant, equabus uehuntur, tantæ celeritatis, ut per diem noctemq; circiter centena milia itineris conficiant. Volare ij potius quàm equitare uidentur: ephippijs uulgus non utitur, sed proceres tantum: qui etiam soli uestiuntur, reliqui indusijs contenti sunt, Vartomannus. Equa mater optima, summa charitate & fide pullum suum amat, cuius sanè modi amoris Darius ætate inferior non imperitus, equas à partu recentes relictis domi pullis, ad pugnas ducebat. Pulli sic alieno lacte à matribus orbi, quemadmodum homines parentib. amissis aluntur. Darius cum inclinata iam acie in eo prælio quod ad Iassum (lego Issum) commiserat, Persarum res premi cœpissent, cumq; uictus fuga salutem adipisci necesse haberet, in equam ascendit: quæ quòd relicti memoriam pulli recordaretur, quanto maximo potuit studio & celeritate eum ipsum prædicat ex periculis eripuisse, Aelian. Circa extremũ Septentrionẽ (ut scribit Paul. Venet. 3. 49.) regio quædã est in qua multo per annũ tempore Sol non apparet, ita ut non solum noctu tenebræ sint, sed etiam interdiu aër in modum crepusculi caliginosus. Hanc regionem confines Tartari prædæ gratia ingressuri, ne propter subitò ingruituram noctem periclitentur, hoc modo cauent. Equas cum pullis accipiunt: & pullos in primo regionis ingressu custodibus committunt, ut se illic redituros expectent. Sic equæ nocturno itinere diligentius obseruato, rectà ad pullos suos in reditu contendunt, idq; celerrimè. Laxant enim eis sessores habenas, & liberè quo suo instinctu feruntur ire permittunt. Equi alij ad admissuram, alij ad cursuram idonei sunt, Varro. Ταχυπώλων, ταχεῖς ἵππους ἐχόντων, Varin. Τὸ δὲ ἐπιγραβδοφορεῖν τὸν ἵππον, ὅπου γίνεται εἴ τις εἰς δρόμον ἐξελαύνοι, οὐ πάνυ ἐπαινοῦσιν οἱ ἱππικοί, Pollux. Equus cursorius, δρομικός. Equus imperatoris Probi in parœmiæ formam deduci potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus, uerum celeritate tanta, ut diurnis spatijs centũ obiret miliaria, uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo cõgruere militi pronunciauit Probus idem, Cæl. Fuit autem hic equus Alanicus, in bello Probi contra Alanos captus. Equos generosiores & ad cursum præsertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceoue cibario, qui sunt principum equisones alere consueuerunt, Grapaldus. Albertus equos celeres inepta uoce curriles dixit: Horum, inquit, usus est ad fugas & insecutiones præcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursus, castrantur. Voluptatem equis inesse, Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam saltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin.

Ex

Ex Hiſpania ueniunt leuitate elegantiaq́ conſpicui, Volaterran. Hos uulgò iannettos uocant; Hiſpani (ut audio) genetos (à quibus etiam felis cuiuſdam ſyluestris nomen geneta habemus) à genibus, ut quidam conijcit: quod cum ferè celere hoc genus equorum ſit, uectorem genibus ad ſellam & latera equi inniti oporteat, ut tutius uehatur. Scoppa canterium lo giannetto interpretatur, quàm rectè, ipſe uiderit. ¶ Ἐνετίδες (alibi etiam Ἐνδῆς habetur, quod non placet, apud eoſdem) ἵπποι, id eſt Veneti uel Adriatici equi, ijdem λυκοπαδεῖς (legerim λυκοσπάδες) & λυκοφόροι dicuntur, Heſychius & Varin. Equus à lupo ſauciatus, bonus euadet ac uelox, Zoroaſtres in Geoponicis. Equi cur dicantur lycoſpades (inquit Cælius) etymon duplex comperiſſe uideor: alterum eſt de freni genere quod lycon uocent, noſtri lupata dicunt: ſicut Georgicò tertio Vergilius, duris parêre lupatis. Quo in loco Seruius & qui ab eo mutuati ſunt plures, eſſe lupata tradunt frena aſperrima, ſic de lupinorum dentium ſimilitudine nuncupata, quos eſſe inæquales conſtet, unde & morſus inſigatur ſummi nocumenti. Hoc uero frenorum genus equis adhiberi præferuidis, ſæpeq́ ob inſitam animoſitatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebeſcatq́ generoſitas nimia, moris eſſe, nemo non nouit. Sunt qui malint lycoſpades inde dici, quod qui pullina ætate in lupos inciderint, ſi periculum euadant, inſigniter bonitate proficiant ac pernicitate. Cæterum perpenſione dignum, curnam eiuſmodi caſum conſequatur euentus hic, niſi dicamus, ideo credi uehementiores effici equos ab ea impoſtura: quoniam, ni fuiſſent natura tales, haudquaquã dilabi eualuiſſent: neq; enim prudentem euaſiſſe Vlyſſem dictitamus, Cyclope declinato: ſed ideo declinaſſe, quia foret prudens. Hæc Cæl. Tranſtulit autem ex Aeliano (uel Plutarchi Sympoſiac.) ex quo rurſus eadem, interprete Gillio, ut clariora fiant, recitari nihil prohibet. Lycoſpadas igitur (inquit ille) alij ideo dicunt à frenis lupatis appellari, quòd his effrenationem eorum præcipitem ſeſſores moderentur. Plutarchus ex parentis ſui ſententia exiſtimat hos optimos et uelociſſimos eſſe, qui à lupo appetiti, ex eius faucibus euaſerint: quod ipſum dubitationem habet, cur ij quos lupus mordicus preſſerit acriter animoſi efficiantur, cum feræ beſtiæ morſus, terrorem potius, quàm animum facere uideatur: & timidi effecti, quemadmodum feræ tendiculis attentatæ magis inſidiarum metuentes ſunt, ita hi à currendi celeritate ſeſe ſuſtinent. (τὰς ὁρμὰς ὀξυῤῥόπους ἢ ταχείας ἴσχουσι, Plutarch. accipit autem ἴσχειν pro ἔχειν, non pro ſuſtinere & morari, ut Gillius ineptè uertit.) Quamobrem dicimus huiuſcemodi equos non ex eo magis ad currendum præſtare, quòd cum pulli eſſent ex lupis euaſerunt, ſed quia animoſi, & ueloces natura eſſent, propterea effugiſſe. Eiuſdem rei (cur inquam equi ex rictu luporum ſeruati, alacriores, θυμοειδεῖς, eſſe dicantur) cauſam inquirit Plutarch. in Sympoſiacis 2.8. ex cuius uerbis uel Aelianum erraſſe qui ex Plutarcho tranſcripſit, uel interpretem potius (nam Græcum exemplar non uidi) facile apparet. Ipſe quidem Plutarchi uerba ſic uerterim: Cum pater meus equorũ pullos qui lupi morſum effugiſſent, bonos & celeres euadere diceret, & multi qui aderant idem affirmarent, quæſtionem propoſuit, cur hic euentus θυμικωτέρους καὶ γοργοτέρους (animoſiores & ulociores: nam & paulò poſt ſubdit, θυμικοὶ καὶ ταχεῖς) reddat equos. Et cum plærisq; uideretur, hoc caſu equos non animoſos, ſed potius timidos fieri: itaq; iam prorſus pauidos uel leuem ob cauſam ſtatim ad curſum & uelocitatem excitari, ſimiliter ut feræ illæ quæ ſemel irretitæ fuerint. Ego uerò conſyderandum dixi, ne contra potius res ſe habeat quàm pleriſq; uideatur, nempe ut non quia lupos effugêre uelociores fiant equi, ſed quia natura ueloces erant, iccirco effugerint. Hæc Plutarch. Equi lycoſpades nuncupati, inquit alibi Aelianus, Græcorum hominum cum ſtudioſi eſſe dicuntur, tum de huiuſcemodi hominum genere mirificam notionem habere, ut naturali quodam ſenſu ad eos amandos afficiantur: neq; enim palpantibus ſe offenduntur, neq; reſiliunt, ſed tanquam conſtricti tenerentur, totum diem cum ijs traducũt, atq; ſomnum prope eoſdem capiunt. Sin ad ipſos barbarus accedit, quemadmodum ex ueſtigijs ſagaciter odorantes canes feras percipiunt, ſic eos equi cognoſcunt, & clamorem tollunt, & tanquam ſane feram beſtiam extimeſcentes, dant ſe in fugam. Iam porrò ijs ad quos aſſueuerunt, & pabulum obijcientibus mirificè oblectantur, maximè aurigis formoſi uideri ſtudent, quod quidem ipſum cum natant oſtendunt: tum enim in aquam bene penitus procedunt, ut & nitidum os efficiant, & ne ſordidum quippiam ex præſepi aut de uia illitum deformet ſpecioſum nitorem, ac odorati unguenti ſuauitatem, Homeri & Simonidis teſtimonio, in amore, & delitijs habere exiſtimantur. Hactenus Aelian. Sed hoc idem alibi equis in genere adtribuit, his uerbis: Ex ijs qui equinæ tractationis periti ſunt, audiui equum delectari lauatione & unguentis. Hęc de lycoſpadibus equis: quibus an ijdem lycophori ſint haud ſcio: Heſychius quidem & Varinus in uocib. Ἐνετίδων & Ἐνδῶν, ut ſuperius recitaui, eoſdem facere uidentur. Vtriq; etiam à celeritate commendantur. Sed differre uideri poſſunt, quia aliam rationem cur dicti ſint lycophori (quàm de lycoſpadibus ſupra retulerim) affert Strabo libro quinto, his uerbis: Fama eſt, inter Venetos celebrem admodum fuiſſe quempiam, qui in faciendis uadimonijs ſtudio non mediocri teneretur, qua ex re & hominum iocis carperetur. Is igitur in uenatores fertur incidiſſe, qui irretitum haberent lupum, & illis per iocum rogitantibus, uellet ne pro lupo uadem ſe conſtituere: ut illata ab eo damna perſolueret, ſic è retibus beluam dimiſſuros. Fideiubere ſeſe confeſſus eſt. Emiſſum deinde lupum, magnum equarum armentum agitantem nullo nõtatum cauterio ad fideiuſſoris ſtabulum adduxiſſe. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inuſſiſſe, & inde lupiferas (λυκοφόρους) nominaſſe, uelocitate magis quàm pulchritudine præſtantes. Cuius ſucceſſores & ſignum & nomen, equarum generi ſeruaſſe, utq; ſolis eis ſtirps ipſa legitimè perdu-

raret, fœminam nullam alienare consuesse. Equinam hinc præcipuæ celeritatis progeniem extitisse. Hac uero tempestate, ut diximus, omnis huiusmodi rei defecit exercitatio, Hucusq; Strabo. Plura quæ ad Philologiam de celeribus equis spectant, referemus in H. b.

¶Ex uelocibus equis sunt etiam uenatici, de quibus partim diximus, partim dicemus. Sunt & ueredi cursu pernices. Veredos antiqui dixerunt, quòd ueherent rhedas, id est ducerent, Festus. Veredarijs ad celeritatem comparatis equis nomen olim fuit, iuxta hoc Martialis, Parcius utaris moneo rapiēte ueredo Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas. Et alibi, Stragula succincti uenator sume ueredi, Nam solet à nudo surgere ficus equo. Veredos (inquit Cælius) si modò non aberret interpres, aliâs æris non multi, apud Procopium Persici belli secundo libro, equos accipimus publicos. Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia singulę, inquit, metuunt ueredarium urbis offendere. At Procopius idem ueredarios intelligere uidetur, eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc usu, commeminisse Ammianus uidetur Marcellinus: Transeo (inquit) quod quidam per ampla urbis spatia subuersosq; silices sine periculi metu properanter equos uelut publicos, signatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto. Procopij, uel interpretis sententiam adiuuat Firmicus Matheseos tertio: Regum, inquit, nuncios ueredariosq; reddent. Cursus publicus dicebatur aut fiscalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres destinabantur: quibus non utebantur alij, nisi facultate impetrata, quam uocant tractatoriam, Hucusq; Cælius. Verba hæc apud Liuium lib. 5. ita leguntur: Repēte quibus census equester erat, (equi publici non erant assignati) consilio prius inter sese habito, senatū adeūt, factaq; dicendi potestate, equis se suis stipendia facturos promittūt, quibus amplissimis uerbis ab senatu gratiæ actæ sunt. Puto (inquit Fr. Robortellus) Liuium per equos publicè assignatos intelligere, equos qui uectigales à Cicerone uocantur in Philippica or. 2. cum ait, tum existimauit se suo iure cum Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. Antonius redemptas habebat ab ærario uectigales quadrigas, Asconius. Sed redeo ad ueredos. Scythæ fœminis (ut nunc nostri sunt cursores caballarij) uti maluēre: sed in prælijs, quod urinam cursu non impedito reddant, Grapaldus. ἦλθε παρ' Ὄθωνος ἱππεὺς τῶν καλουμένων Νομάδων, γράμματα κομίζων, Plutarchus in Othone. Fuerunt & ἀστάνδαι nuncij, uocabulo Tarentinorum (sed pedites, ut conijcio) οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι, ἡμεροδρόμοι, ἄγγελοι, Varinus: apud quem etiam ἀσκανδὴς pro nuncio scribitur. Recentiores quidam Grammatici scribunt astandas dictos apud Persas tabellarios, qui certis interuallis itinerum permutabantur. Ἀγγαρήιον δρόμημα, cursus pernicissimus equitum, ut scribit Herodot. libro 8. Vnde nomen angariæ et parangariæ in libris iuris manauit. Est autem nomen Persicum, uulgò postas appellant, Bud. in Annotat. secundis. Apud Persas, ut Suidas indicat, regij nuncij ἄγγαροι (quasi ἄγγελοι forte) dicuntur, & ijdem astandæ, &c. Vide Lexicon Græcolatinum. Ἄγγαρα, dicuntur ipsi σταθμοὶ, hoc est mansiones ac diuersoria, in quæ angari, id est tabellarij, peracto diei penso diuertunt, Cæl. 10. 8. Veredis (inquit Grapald.) nostra tempestate utuntur lancearij equestres stratioticos quos dicunt, lances manibus reciprocantes. Commendantur ad hoc Turcorum caballi testiculis ut plurimum ademptis, cantherios uocant, pernicissimi. A ueredis cursores, seu mauis tabellarios equestres celeri celeritate perferentes, ueredarios, ut à caballis alij caballarios appellant: qui teste Iulio Firmico sub equi cœlestis sydere nascuntur. Veredarios hodie uulgo postas appellant, forte quod equis per interualla dispositis, ut recentes subinde habeant, utantur. Equos Pegasidas ad desultoriam uicissitudinem è fesso in recentem assiliendi in uenationib. habere oportet, Bud. Pegasarij cursores à Gallia Lugdunensi quinto aut sexto demum die Romam aduolant, subinde per stationes mutatis equis, Bayfius de re Vest. ἣν γὰρ κέλευθον ἀνὴρ διὰ ἵππων ἀμοιβῆς αὐθημερὸν οὐκ ἔσθενε δρᾶσαι, ταύτην Ἰνδὸς ἀνὴρ τοῖς ἰδίοις ποσὶν ἰσχυρίζοντο ἀναλλήκτως διατρέχειν, Suidas in Indaco. Magni Cham regis Tartarorū emissarij & nuncij (ut scribit Pau. Venet. 2. 23.) mansiones habent dispositas per uiginti quinq; miliaria, usq; ad extremos imperij limites, ita ut in locis etiam uastis alioquin & desertis huiusmodi diuersoria triginta aut quadraginta miliaribus distantia reperiantur. Conficiunt autem sic dispositi equites uno die ducenta aut trecēta miliaria, relictis subinde equis fessis, & recentibus substitutis.

¶ἵπποι κυνηγετικοί, equi ad uenationes apti, Pollux. Veredis etiam in uenationibus utebantur, ut ex Martiali paulò ante recitaui. Equos Pegasidas ad desultoriam uicissitudinem è fesso in recentem assiliendi in uenationibus habere oportet, Bud. Mares ad uenationis usum præstant: nam fœminæ minus celeres sunt ad longos per nemora cursus: sed abigendæ sunt procul fœminæ, ne equi hinnitu feras disturbent, Oppian. Restat equos finire notis, quos arma Dianæ Admittant. non omne meas genus audet in artes. Est uitium ex animo, sunt quos imbellia fallant Corpora: præueniens quondam est incommoda uirtus, Grat. ἱππαλέην δ' ἄγρην ὁ φαεσφόρος εὕρατο Κάστωρ, &c. Oppian. lib. 2. de uenatione. Vide nonnulla etiam in b.

¶Equi licet plerīq; animosi sint, & insigni animorum præ cæteris animantibus præditi magnitudine: quidam tamen hac ipsa excellunt, & corporis insuper uiribus pollent, atq; hi soli bellis idonei sunt. Lanigeræ pecudes & equorum bellica (aliàs duellica) proles, Lucret. Bellatoris equi forma quæ probetur per totum corpus & singulas eius partes, Xenophon & Oppian. docent, quorum uerba superius posui in electione equi in genere. ¶ Quoniam uerò proposuimus (inquit Xenophō) bellatoris

bellatoris equi comparationem, faciendum periculum omnium, quæ in bello obijci consueuere: quę sunt, fossam transilire, superare uallum (τειχία ὑπερβαίνειν: uel, ut Pollux habet, ὑπερακρίσαι) in collem erumpere, de colle desilire (ἐπ' ὄχθους ἀνορούειν, ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι: est autem ὄχθη uel ὄχθος propriè ripa fluminis: quamobrem Pollux ubi hunc Xenophontis locum exscribit, ante uerba iam citata, legit: καὶ ποταμὸν περάσαι, mox subdit, καὶ ἀπ' ὄχθου (malim ἐπ' ὄχθους) ἀναθρώσκειν, καὶ ἐπὶ ὄχθους ἀνορούειν, καὶ ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι.) Tentabimus & in cliuos sursum, & per decliuia, & in obliquum agitare equum. Ex his enim omnibus deprehenditur, & animi fortitudo, & corporis sanitas. Non tamen si quis forte non in omnibus istis satisfaciat, ideo repudiari debebit. Multi enim quia inexercitati sint, non quia parum ualeant, in illis deficiunt, quos si quis instituat, & assuefaciat atq; exerceat, iam & ipsi hæc præstiterint, si quidem sani & non ignaui fuerint. Cæterum suspecti (ὑπόπτας scribitur, id est suspicaces, non ὑπόπτους, id est suspectos, licet ὕποπτος & contrarium eius ἀνύποπτος apud Pollucem legant de equis) prætereantur. Qui enim formidolosi sunt, non sinunt à se malum dari hostibus: quinetiam equitem sæpe frustrati in maximas difficultates sæpe conijciunt. Sæuitiam etiam equi (εἴ τινα χαλεπότητα ἔχοι) nouisse debemus, si qua illius uel erga homines, uel alios equos: itemq; num implacabilis sit (δυσγάργαλις, id est ægrè ferens contrectari, utpote titillationi obnoxius:) omnia enim hæc dominis aduersantur. Detrectationes autem frenationum & conscensionum, & si qua alia renuat equus, multò melius comperiet, qui post defatigationem iterum illa experiri uoluerit, quæ ante equitationem fecerat. Sanè qui post exhaustum laborem non recusant laborare, certum argumentum hi dant præclari animi. Atq; ut dicam breuiter, equus cum bonis pedibus mansuetus, satisq; uelox, qui laborare & possit, neq; nolit: in primis quidem morigerus, is scilicet & minimæ tristitiæ, & maximæ salutis author in bello equiti futurus est. Verum quibus aut propter ignauiam crebra agitatione, aut propter animositatem blandimentis multis atq; cura opus est, hi primum equitis manibus assiduum negotium faciunt, deinde in periculis animum perturbant. Hactenus Xenophon interprete Camerario. Probatur præterea Polluci in bello equus ὁ γνωριστικὸς τῶν ἐχθρῶν, ἀνατρεπτικός, ὑπὸ σάλπιγγος ἐξορμώμενος, ἐξανιστάμενος. Idem bellatorem equum nominat πολεμιστήριον, πολεμικὸν, στρατιωτικόν. Ineptus uerò bellis apud eundem his notis uituperatur, ἀπόλεμος, ἄθυμος, ταπεινός, μικρόψυχος, ἀσχήμων, ἀπρεπής, εὐλαβής: οὐδ' ἂν σάλπιγγος ἀνάσχοιτο, οὐδ' ἂν ἐνέγκοι πολέμου βοήν. Θυμαίνων, συνάεθλος, ἀρήϊος, ὄμβριμος ἵππος, Oppia. Ne armorum fremitum, & gladiorum ad clypeos resonantium crepitum equi extimescant, eos ad strepitum & sonitum assuescere cogunt, armataq; cadauerum simulachra sub ipsum fœnum (frenum) subijciunt, ut cæsorum conspectum in bello ferre consuescant, ut ne rerum terribilium metu affecti, ad rem militarem inutiles sint. Quod quidem ipsum Homerus haud sanè ignorauit, cum Diomedem quidem in Iliade scripsit Thraces iugulare: Vlyssem uero interfectos pedibus subtrahere, ne in cadauera incurrentes Thraces equi formidine perterrerentur: atq; ad hæc ipsa insueti, ut per formidolosa quædam ingredientes pręcipiti effrenatione efferrentur, Aelianus. Quomodo instituí & exerceri debeat pullus bellator futurus, infra dicam capite quinto, ex Hippiatricorum capite 116. Cur equos ad belli usum barbari castrare soliti sint, uide infra in Canterio. Equi bellici, qui dextrarij uocantur (utuntur hac uoce hodie Itali, Germani hengst nominant) non debent castrari, ne timidiores fiant. Horum est sonis Musicis gaudere, & crepitu armorum excitari, & cum alijs dextrarijs congredi: Item ædere saltus, & irrumpere acies mordendo & calcitrando. Hi aliquando dominos aut curatores suos tantopere amant, ut amissis eis cibo abstineant, & præ tristitia quandoq; uitam finiant. Est quando in tristitia lachrymantur, unde aliqui de uictoria aut clade secutura præsagiunt, Albert. Similia ex Plinio leges in D. Bellatores equi, aut cataphractis ardui & robusti: aut semicataphractis, siue sagittarijs: aut sanè balistarijs (liceat enim nostrorum temporum ἱπποτοξότας ita appellare:) ijs igitur mediocres quæruntur, Camerarius. Nostratium equorum Menapij soli, qui Cæsari ut opinor Gallici sunt, & Rugi, ut bellatores fermè in pretio sunt. Sunt & Heluetij, & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur. Externorum autem Mysi, & Pannonij, & Sarmatici, Idem.

¶Iam si quando lubeat (inquit Xenophon) idoneo bellis equo uti ad agitationem magnificam et speciosam, omnino ab eo, quod pleriq; faciunt in opinione præclaræ equitationis, abstinendum, os ut frenis laceremus: itemq; calcaria ut subdamus, & incutiamus scuticas. Nā ita diuersa omnia accident ab ijs, quæ expetuntur, cum & figuram quandam arduam equi habenis arreptis efficientes, qui debuerat prospicere eum occæcant, & calcaribus atq; flagris equum territant, ut non sine periculo perturbetur. Hæc autem sunt quæ faciunt hi equi, quibus agitatio molesta est maximè, atq; in turpitudine quidem, non cum honestate. Sed equus si didicerit agitari frenis laxioribus, & ceruicem attollere, eandemq; à capite recuruare, ita facile præstabit ea, quibus etiam ipse potissimum delectatur & sibi placet. Hæc autem esse quæ diximus, uel hoc argumento intelligi poterit, quòd equus quoties festinat ad alios equos, sed ad equas in primis, tum & attollit ceruicem quàm altissimè, & caput maximè proclinat truci cum specie, (γεγαυρωμένος:) tum crurum mollitudinem fert sublimem, & caudam sursum intendit. Qui igitur ad talem formam composuerit equum, qualem ipse effingit, quoties pulcherrimus uideri cupit, is hoc consequetur, ut & de agitatione uoluptatem equus capiat, & magnificus atq; terribilis ac spectabilis sit. Quæ quidem qua ratione obtineri posse credamus, nunc deinceps conabimur exponere. Prima igitur frenorum cura est, (sed super his uerba Xenophontis dis-

ferăm ad capitis 8. segmentum quintum.) Sed qualecunq; contigerit frenum, cum hoc, cuncta ea quæ subĳcientur, præstabit is qui uoluerit formam equi efficere eam, quam supra diximus. Os igitur equi concutiendum, (ἀνακρουστέον) neq; ita uehemēter equus ut refugiat (ὥστε ἐκνεύειν, quod pro ἀνανεύειν positum uidetur:) neq; ita placidè ut non persentiscat. Atq; iam post concussionem ubi equus ceruicem attollet, statim freno indulgendum: itemq; alia oportebit (id quod monere non cessamus) dum scitè obsecundârit, uicissim illi gratificari. Cumq; animaduersum fuerit delectari equum elatione ceruicis, & habenarum laxitate, tum cauebitur ne quid illo tempore huic molestiæ obĳciatur, quasi ad laborem equum adigere uelimus, sed blandimentis tum equum demerebimur, ut speret requietē: ita enim magis prompto animo ad celeritatē agitationis deueniet. Iam uerò celeritate etiam gaudere equos, satis argumenti est, quod liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certè est uoluptas equorum, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati. Sed cum inter agitandum equus exultabit, scilicet edoctus iam priore agitatione fuit de flexibus ad celeritatem incitari: quod cū facere sciuerit, si quis tum illum adductis habenis retineat, & signum aliquod det concitationum, coërcitus hic frenis, imperio concitationis commouetur, & pectus effert, & iratus protollit crura altius, non mollia tamen hæc: quippe in offensis iam non magis mollibus cruribus utuntur equi. Sic igitur exardescente equo, si frenis indulgeas, ibi præ gaudio, quod in laxitate se freno liberatum putet, exultabundo habitu, mollibusq; cruribus elatè sese inferet, planè repręsentans pulchritudinem qua componere se equi solent festinantes ad alios equos. Quiq; hoc cernunt, talem equum appellāt liberalem, & uoluntarium, & equitatorem, & ferocem, & superbum, simulq; & iucundum & terribilem aspectu, Hæc omnia Xenophon.

¶ Minuti in delicĳs sæpe habentur, & pueris potentum atq; diuitum parantur, Camerarius. Ex equa & mulo generatur innus, Aristoteles & Varin. ἰννὸν gramatici mannum & equum pumilum exponunt. Sed de manno & mannulo dixi supra in mentione equi gradarĳ. ἰννοί, οἱ κολοβοὶ τῶ ἵππων: νάννοι δὲ οἱ κολοβοὶ τῶ ἀνθρώπων, καὶ ναννοφυεῖς, Suidas & Varinus. Equos statura pusillos uocant inos, sed & ginnos posteri nuncuparunt, Cæli. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur, quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus sic in Liguria uocet. Plura de ginno, hinno & inno, & uario harum uocum tum scribendi tum significandi usu, diximus in Hinno post Asini historiam, & in Ceruo capitis 8. parte 1. Ὕννος, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν ἐκτεθῆναι, Hesychius & Varin. Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in utero ægrotauit: est enim ginnus idem quod metachœrum in porcis, cum membra & magnitudines uitiantur in utero, Aristotel. Γίννος, ὁ (malim οὗ) πατὴρ ἵππος, ἡ δὲ μήτηρ ὄνομα νωθὴ, Varin. apud Hesychium post πατὴρ punctum scribitur, quod non probo: pro ὄνομα νωθὴ, forte ἡμίονος legendum: etsi Aristoteles ex mulo & equa ginnum generari doceat. Νίννον, τὸν καβάλλην ἵππον, Hesych. et Varinus. Apud Indos Psyllos (alĳ enim in Africa Psylli sunt) arietibus non maiores equi gignuntur, Aelian. Mannos siue mannulos equos pusillòs, buricos etiam nominant, ut est apud Acronem & Porphyrionem, Grapaldus: Cælius burdos uulgò uocitari, non buricos, ex Porphyrione citat. (De burdone in ginno dixi post Asini historiam.) Buricos quidem equos minores uocari legimus apud Vegetium quoq; libro quarto capite secundo. Runcinæ Plinio sunt maiores ferræ, quibus fabri materiarĳ secant arborum moles, subiectis canterĳs. Canterĳ uerò sunt, qui à rusticis ferè nominantur caballi: quia ipsos equos, ut notum est, canterios uocamus. Sed & runcinos agreste uulgus dicit minores equos, ex hac fortasse runcinarum, quas diximus origine, Hermolaus. Runcini equi habentur ad labores onerum uel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alĳ aliquando his laboribus deputentur, Albert. Minores quosdam equos, quibus carpenta & petorita traherentur, manos, & uoce diminuta manulos appellarunt: horum, ut nunc quoq; fit, iubæ tondebantur: quod & Propertius significat lib. 4. Huc mea detonsis auecta est Cynthia manis, Camerarius. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Nonius. Pretium emit qui uendit equum musimonem, Lucilius lib. 6. Asinum, aut musimonē aut arietem, Cato Deletorio, Nonius. De musimone in Sardinia, fera oui uel arieti simili, dicam statim post Ouis Historiam.

¶ Canterius (aliqui cantherium scribunt t aspirato) equus, cui adempti sunt testiculi, Cato cap. 149. Vegetius spadones dixit. Cantherium Germani monachum uocant, ein münch: & alibi Vuallachum, Vuillichio teste: quod eorum copia ex ea regione, quę olim Dacia dicta est, habeatur. Angli a geldyng. Scoppa canterium iannettum Italicè uulgò dictum interpretatur, de quo superius inter celeres dixi. Galli cheual ongre, cantier, cheuron. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, Seneca. Cruciante canterio, Plautus citante Festo: Cruciantem interpretantur succussatorem: Locus Plauti est in Cap. Tum piscatores qui præbent populo pisces fœtidos, Qui aduehuntur quadrupedanti, crucianti cantherio. Vtitur cantherĳ uocabulo etiam Cicero ad Pætum libro 9. & lib. 3. de Nat. Veredi uelocissimi in cursu sunt, &c. commendantur ad hoc Turcorum caballi, testiculis ut plurimum ademptis, cantherios uocant, Grapaldus. In uĳs habere malunt placidos: propter quod discrimen maximè institutum, ut castrentur equi. Demptis enim testiculis fiunt quietiores: & ideo quod semine carent, ĳ cātherĳ appellati, in suibus maiales, in gallis gallinaceis capi, Varro. Multos ego scio non modo asinos inertes, uerumetiam ferocissimos equos nimio libidinis calore laborātes, atq; ob id truces uesanosq;, adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, Apuleius libro 7. Meta-

Metamorph. Equis interdum ferociæ minuendæ gratia exectione animus cum uirilitate adimitur: hoc uulgo fit quibusdam in locis, ubi promiscuè pascuntur armenta equorum, ut placidè & mansuetè conuersentur: tum canterij uocatur, Camerarius. De castrandi ratione, Hippiatr. 100. Rusius 98. Scythis & Sarmatis peculiare equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autem non magnos admodum, at acres præcipuè pernicesq́, nunquamq́ non rebelles, Cęlius ex Strabonis libro 7. mutuatus. Sarmatis & Quadis equorum plurimi ex usu castrati sunt, ne aut fœminarum ui su exagitati raptentur, (captentur, Cælius:) aut subsidijs ferocientes prodant hinnitu densiore uectores: & per spatia discurrunt amplissima sequentes alios, uel ipsi terga uertentes insidendo uelocibus equis & morigeris, trahentesq́ singulos, interdum & binos, uti permutatio uires foueat iumentorũ, uigorq́ otio integretur alterno, Ammianus Marc. libro 17. Pannonij & Sarmatici multi reperiuntur castrati in tenera ætate, atq; ijs dentes cadere negantur, Camerarius. De Gallicis canterijs mentionem feci supra. Currilium (sic uocat celeres & ad cursum utiles) equorum usus est ad fugas & insecutiones præcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursus, castrantur, Albert. Sed neque uetulus cantherus (lege canterius) quàm nouellus melior, nec canitudini comes uirtus, Varro Aboriginum ut citat Nonius. Præsepia, non tantum quibus aut cantheria, aut iumenta cætera, aut uetera animalia pabulantur: sed & omnia loca clausa & tuta dicta præsepia, Nonius. Canterijs equis non mittendus est sanguis, ut infra dicam ubi de Phlebotomia equorum agetur. Vecturæ optimi canterij, equi uidelicet castrati, Volaterran. Mense Martio omnia quadrupedia, maximè equos, castrare debemus, Pallad. Cantherium in fossa, rusticum prouerbium (inquit Erasmus) quo licebit uti, quoties quis ad id negotij trahitur, in quo nequaquam ualeat: aut ubi res uehementer erit impedita periculosáue. Nam ut plurimum ualet equus in planicie, ita minimè in fossa. Iubellius Taurea, & Cl. Asellius singulari certamine iuxta Capuam pugnabant: & cum diutius uterq; alterũ libero campo elusisset, Taurea in cauam uiam descendere iussit, alioqui equorum, non equitum fore certamen. Eò cum Asellius extemplo descendisset, rursum elusit Taurea sermone, qui postea in rusticum uersus est prouerbium: Minimè scis, inquiens, cantherium in fossa: Hæc Liuius decadis 3. lib. 3 Cantherius in porta, adagium quod refertur à Festo in dictione Ridiculus. Indicat autem conuenire, cum quis in principio rei uix inchoatæ deficit animo. Natum à Sulpitio Galba quodam, cui cum prouincia exituro, cantherius in porta cecidisset: Rideo, inquit, te cantheri in porta, cum tam longum iter sis iturus, iam lassum esse te, cum uix dum sis ingressus, Erasmus ex Festo. Sunt qui opinentur canterij uocabulum inde trahi: quia cauterio detestari (testiculis priuari) mos esset, per unius demutationem elementi. Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad uellaturam quos pascere moris est: unde sit cantericium (lege cantherinum) hordeum, Cælius. Hordeum hoc nomine apud Columellam legitur, hexastichon etiam dictum. Cantherinum, inquit Ruellius, putauerim dici, quod folliculo castratum enascatur. Est & in uitibus cantherius, iugum simplex, cum depositis hastilibus (ut Columella scribit) adnectuntur singulæ per transuersum perticæ in unam ordinis partem: Id ferè Plinius quoq; prodit, Cælius. Pedamentum etiam cantherium uocant, unde cantheriolus diminutiuum apud Columellam. Vocat enim is cantheriolos in cepinis, id est ceparum locis, munimenta quædam ceparũ, ne thalli earum uentis prosternantur: sicuti in rapinis etiam cantherios cum operiuntur rapæ, ut à pruinis semina defendantur. Canterios item in architecturæ ratione nominat Vitruuius libro quarto: unde canteriatum tectum, sicut asserulatum quoq; dictum inuenimus. Vulgus quoq; (Italicum) crassiores & robustiores ramos canterios solet dicere, nil deluxato admodum uerbo. Ridiculè quidã canterium apud Senecam pro uehiculo accipit, Cælius. Canterij, tigna, Vitruuius libro 5. Et cantherij prominentes ad extremam suggrundationem, supra cantherios templa. Deinde quæ pedaminibus adnixæ singulis iugis imponuntur, eas rustici cantheriatas appellant, Columella libro 5.

¶ Certe hæc mulier cantherino ritu astans somniat, Plautus in Menæch. Adagium hoc reconditum (inquit Cælius) in mulierem concinnatum est, quæ etiamsi astare, uigilare, recteq́ sensibus uti uidebatur: tamen quia nænias quasdam Siculis gerris uaniores effutiebat, somniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notissimum quippe dormire equos stantes, Cælius 8. 4. Ibidem Apuleij enarratorem reprehendit, qui cantharino ritu legit, tanquam à cantharo uase uinario.

¶ Σπάλακος, genus equorum significãtur etiam talpæ hac uoce, Hesychius & Varin. Equos gregales Græci φορβάδας dicunt, (φοράδας autem grauidas) domesticos uerò τροφίας, Cælius: opponuntur autem apud Aristotelem. Ego gregales Græcè etiam ἀγελαίας dixerim, & Latinè armentitios, uel armentinos, uel armentales. Armentalis equæ mammis, & lacte ferino Nutribat, Vergil. Equas domitas sexaginta dieb. equire, ante quàm gregales aiunt, Plin. Emissarius equus, aries, & huiusmodi, qui emissus sit in solitudinem, uel qui ad generandam sobolem emittitur, Valla in Rauden. Hoc uocabulum in translatione Bibliorum, quæ Hieronymi putatur, positum aliquoties reperi: ut caprũ emissarium Leuitici 16. ubi 70. ἀποπομπαῖον uertunt. Equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam: itaq; peritus belli alios eligit atq; alit, ac docet: aliter quadrigarius ac desultor. Neq; idem qui uectarios facere uult, Varro. Ad currum equi iunguntur: hinc curules & bijuges, & à carruca carrucarij, à carpento carpentarij, & à rheda rhedarij, & à cisio cisarij (cisiarij potius) nomina traxerunt: sed mulos primos cœptos curru uehiculoq́ adiungi creditum, teste Pompeio, Grapald. Apud Vegetium iumenta currulia legimus, per duplex r. Albertus inusitato uocabulo equos ad fugam

& inſecutionem aptos, curriles uocat. A curru ſellam curulem nominari legimus, r ſimplici et prima breui. Celerius uoluntate Hortenſij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes, mulos, quàm è piſcina barbatum mullũ, Varro. Videtur ſanè rheda de mulis proprie dici, cui ad itinera conficienda ſungebantur, ut apud Græcos ἀπήνη: nam rhedarium equum (quanquam Grapald. ſic uocet) apud ueteres non memini legere ut mulum rhedarium. De uarijs uehiculorum generibus, dicam in H.e. Vectarij (inquit Camerarius) ad plauſtra, eſſeda, rhedas, carros adiunguntur. Veteres tamen Græciæ & Italiæ populi, non equos ad plauſtra & uehicula, ſed boues aut mulos adiunxere, & uiatorib. mulis magis quàm equis uſi fuere. Noſtri autem homines, niſi ubi montana ſunt, non ferè boues, neque aratores neq; uectarios alunt. Videas etiam alicubi ſyluarum ingentium accolas, & carbonarios, ante boues equos agitare. Vecturæ optimi canterij, equi uidelicet caſtrati, Volater. Vectarijs robur eſſe oportet: hi ruri educuntur, ſui cuiuſdam generis, quamuis & bonos equos interdum rura mittant, ſed in oppidis ad uecturas plærunq; dantur effœti annis, aut læſi, qui illis operis reliquas uires conficiant. Neq; eſt tanta noſtri temporis humanitas, ut ocioſus alatur equus, poſtquam conſenuerit & uires amiſerit, utq; non turpi ſenectæ illius, quod Maro fieri oportere cenſuit, ignoſcatur abdito domi, Camerar. Runcini equi habentur ad labores onerum uel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Albert. Dignum eſt notatu dextratio uerbum apud Solinum, (de curſu equorum quadrijugum,) unde modo equos maximè bigarios, Hetruria dextrarios appellat, Hermol. Ego equum inſignem potiſſimum, quibuſdam Italiæ locis uulgò deſtriero nominari audio. ¶ Equi ſarcinarij aut iugales, Bud. libro 5. de Aſſe. Clitellarius equus id eſt ſarcinarius, à ferendis clitellis, Textor. De clitellis plura attuli in Aſino in H.e. Equi & canes ſi ruri alantur, ſumptus & curas quæ in ipſos conferuntur, facile compenſant. Nam equo ſiue mane ſiue ſerò dominus ad negotia feſtinet, expedite uehitur, Xenophon. De equis bigeneris & ad iugũ deſtinatis, ſupra alicubi dictum eſt. ¶ Itinerarij equi promiſcuè grandes paruiq; eſſe ſolent, Camerar. Pollux hodœporicos nominat: nos itinerarios, ut Cælio placet, dicere poſſumus. In uijs habere malunt placidos, propter quod diſcrimen (placidorum ab acribus, qui ad rem militarem conueniunt) maximè inſtitutum, ut caſtrentur equi, Varro.

¶ De equis autem ad pompam idoneis (pompicis) quiq; ſeſe erigere & præclari uideri ſoleant, ſi quis tales requirit, is ſciat non cuiuſuis equi hæc eſſe opera: ſed eorum qui ſint animis ingentib. & ualidis corporibus præditi. Quòd autem nonnulli arbitrantur, cum mollitudine crurum coniunctã eſſe erigendi facultatem, id uerum non eſt: ſed lumbi (lumbos, ὀσφὺν, nunc appello, non qua caudam uerſus, ſed qua intra latera & coxas ad ilia tendunt, μεταξὺ τῶν τε πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων πρὸς τὰς λαγόνας) cui ſunt molles & ſuccincti atq; robuſti, poterit ſpacioſè prioribus cruribus ſubijcere poſteriora. Hoc dũ facit, tum ſi quis freno cõcutiat os equi, (ἀνακρούῃ τῷ χαλινῷ,) fit ut poſteriores in talos ille reflectat atq; ſubſidat, erigat autem ſuperiores corporis partes, ſic aſpicientibus contrà aluus & inguen ut appareat. Ibi igitur frenis indulgendum, uti equus, quod pulcherrimum eſt in hoc genere, faciat libens, & ita ſpectatorib. hoc facere uideatur. Sunt qui ad hoc etiam erudiant equos: quorum hi uirga talos pulſant, illi baculo iubent accurrere qui coxas (ὑπὸ τὰς μηριαίας) uerberet. Nobis uerò hæc uidetur inſtitutio optima, ſi, id quod ſemper dicimus, non omittatur unq;, equo ut quies contingat, poſtquam uoluntati agitatoris obtemperauerit. Proinde certis ſignis excitatum equum ſponte (ἔχοντα, lego ἑκόντα) pulcherrimos & ſplendidiſſimos geſtus exhibere oportet. Quod ſi poſt equitationem et copioſum ſudorem, nec non cum ſe ſcitè erexerit, ſtatim ſeſſore ac frenis releuetur equus, (ἢν δὲ καὶ ὅταν μὲν ἱππάζηται, μέχρι πολλοῦ ἱδρῶτος ἐλαύνηται· ὅταν δὲ καλῶς μετεωρίζῃ ἑαυτὸν, ταχύ τε καταβαίνηται καὶ ἀποχαλινῶται: hoc eſt, ut ipſe uerto, Quòd ſi etiam dum equitatur, ad ſudorem uſq; agitetur: ubi primum uerò ſcitè ſeſe erexerit, ſtatim ſeſſore ac frenis leuetur) non dubitandum quin ſua uoluntate poſtea ad erectiones peruenturus ſit. Super huiuſmodi iam quidem agitationi idoneis equis reſidentes, & dij pinguntur, & heroës: hominesq; in uſu horum decente, magnifici uidentur. Vſqueadeo uerò equus qui ſeſe erigit, uel pulchra uel admirabilis, uel etiam expetenda res eſt, ut omnium oculos ſpectantium in ſe cõuerſos teneat, tam iuuenum quàm ſeniorum, & reliqua. Maximè ſanè laudatur talis equus, qui corpus & altiſſimè & frequentiſſimè erigat, & lentè interim procedat. Hæc omnia Xenophon. Tranſcripſit & Pollux ex eo nonnulla, ſed breuius ac obſcurius: & quædam à Xenophonte relata ad equum militarem cum ad oſtentationem equitatur, ipſe non rectè ad pompicum refert.

¶ Oppianus ſylueſtrem equũ compoſita uoce hippagrum uocat, equiferum Plinius. Equi feri reperiuntur, Ariſtotel. Idem in Mirabilibus equos feros in Syria reperiri ſcribit, eosq; famam eſſe iunioribus qui ad fœminas acceſſerint, teſticulos mordicus abſcindere, curſu perſequentes & capite per poſteriora crura immiſſo. Alpes habent equos agreſtes, Strabo. Et alibi, Hiſpania producit equos ſylueſtres affatim. Equi feri in Hiſpaniæ citerioris regionibus aliquot ſunt, Varro. Fuerunt ſub Gordiano Romæ equi feri quadraginta, Iulius Capitolinus. Et alibi in Gordiano primo, Extat (inquit) Gordiani ſylua memorabilis, picta in domo roſtrata Cn. Pompeij, in qua pictura præter alias feras equi feri trecenti continentur. In Aethiopum locis præruptis, multi ſunt equi feri, duobus dentibus exertis & uenenatis præditi: quibus non ſolida pedum ungula, ſed ſimiliter ut ceruorum biſida eſt, iuba per mediam ſpinam ad extremam uſq; caudam pertinet. Ac ſi quando eos poſitis laqueorũ inſidijs Indi comprehenſos in ſeruitutem redigere uelint, abſtinent ſe propterea cibo & potione, quòd

ſeruiendi

ſeruiendi indignitatem acerbiſſimè ferant, Oppianus libro 3. de uenatione. Oneſicritus ſcribit equos unicornes in India eſſe ceruinis capitibus, Strabo. Equi ſylueſtres colore ſunt cinereo, linea per dorſum fuſca à capite uſq; ad caudam, Albertus. Apud Hypanim Scythiæ fluuium equi ſunt ſylueſtres & candidi, Herodotus in Melpomene: quod ex eo Euſtathius etiam repetit in Dionyſium ſcribens, ubi & alium Indiæ Hypanim eſſe docet. In Syria aiunt greges ſylueſtrium equorum eſſe, quibus ſinguli duces præſint: & ſi quis minorum natu fœminam ſaliat, ducem indignatum tamdiu perſequi, donec aſſecutus ore inter poſteriora crura inſerto, teſtes eius auellat, Ariſtoteles in Mirabilibus. Nos ſupra ex Oppiano retulimus onagrum marem pullis in ſuo genere maſculis ſtatim natis teſtes mordicus abſcindere. Septentrio fert & equorum greges ferorum, Plin. Et alibi, Potus equiferorũ ſanguis ſuſpirioſis ante omnia efficax eſt. In Bruſſia ſunt equi ſylueſtres, neq; à Græcis, neq; à Latinis deſcripti, penitus equis ſimiles, niſi quòd dorſa ſatis mollia habẽt, & ad inſidendũ inepta, neq; temere cicurantur unquã. Sunt autem edendo, nec ſunt eorũ carnes palato inſipidæ, Eraſmus Stella in libro de origine Bruſſorum. Equus ſylueſtris ceruino cornu reperitur in Polonia, Io. Boëmus: quærendum an de rangifero dicto ſentiat.

C.

Equi natura calida & temperata iudicatur. Caliditatem oſtendunt, leuitas, uelocitas, audacia, & uitæ longitudo, uiuacior enim eſt cæteris (plæriſq;) animantibus. Temperatus autem exiſtimatur, quoniam docilis eſt, & in dominum uel nutricium ſuum placidus, Ruffius.

¶Minoris eſt pretij equus multò, cuius oculi fuerint albi, quia ductus ad niuem uel locum frigidum non uidet: ſed in loco nõ lucido & tempore calido bene uidet, Creſcent. Reliqua de oculis & uiſu equorum, præcedenti cap. diximus.

¶Quibus cordi eſt educatio generis equini, maximè conuenit prouidere autorem induſtrium, & pabuli copiam, quæ utraq; uel mediocria poſſunt alijs pecoribus adhiberi: ſummam ſedulitatem, & largam ſatietatem deſiderat equinum pecus, Columella 6.27. Equi gaudent pratis riguis & paludibus, Ariſtot. Equorum gregibus ſpatioſa, & paluſtria, nec non montana paſcua eligẽda ſunt: rigua, nec unquam ſiccanea, uacuáue magis quàm ſtirpibus impedita, frequenter mollibus potius quàm proceris herbis abundantia. uulgaribus equis paſſim maribus ac fœminis paſci permittitur, Columella. Paſcendi (inquit Varro) ratio triplex: In qua regione quanq; potiſſimum paſcat, & quando, è queis: ut capras in montoſis potius locis, & fruticibus, quàm in herbidis campis: equas contra. Equis paſcua legamus pinguiſſima, hyeme aprica: frigida & opaca prouideamus æſtate, nec adeò mollibus locis nata, ut ungularum firmitas de aſperitate nil ſentiat, Palladius. Equi, muli, & aſini (inquit Ariſtoteles) fruge herbaq; ueſcuntur, ſed maximè potu pingueſcunt. Equinum pecus paſcendum in pratis potiſſimum herba: in ſtabulis ac præſepibus arido fœno: cum pepererint, ordeo adiecto, Varro. Equos uere nouo farragine molli paſce, uenamq; feri:

Inde ubi pubentes calamos durauerit æſtas, Lactenteſq; urens herbas ſiccauerit omnem
Menſibus humorem, culmiſq; armârit ariſtas: Ordea tum, paleaſq; leues præbere memẽto.
Puluere quinetiam puras ſecernere fruges Cura ſit, atq; toros manibus pcurrere equorũ,
Gaudeat ut plauſu ſonipes, lætumq; relaxet Corpus, & altores rapiat per uiſcera ſuccos.
Id curent famuli, comitumq; animoſa iuuentus, Nemeſianus.

De oleraceo cibatu equi, ſcribam inferius ubi ſanitatis equorum tuendæ præcepta tradentur. Fœno aluntur iumenta, datur & ſtramentum. Equos uero generoſiores, & ad curſum præſertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceóue cibario, qui ſunt principum equiſones alere conſueuerunt, Grapaldus. Equis pabulum conuenit duriuſculum, & quod non inflet: ut auena, uel triticum, & aliquando ſpelta: hordeum uerò & ſiligo quoniam inflant minus probãtur, Albertus. Pollux equorum nutrimenta enumerat, hordeum, zeam, olyram, fœnum (χόρτος, χιλός. Grammatici (Suidas & Varinus) χιλὸν ſimpliciter nutrimentum, uel χόρτον id eſt fœnum exponunt, quaſi χειλὸν παρὰ τὸ χεῖσθαι τοῖς ἔλη. inde χιλῶσαι, παχύνεσθαι, σιτίζεσθαι: & εὔχιλος:) & ex Homero, triticum, lotum, apium paluſtre. Equo abundè eſt cytiſi uiridis pondo x v. Columella. ſed de cytiſo copioſiſſimè docui in Bouis hiſtoria capite 3. Equus (inquit Ruffius) edat fœnum, paleas, herbas, ordeum, auenam, quæ ſunt naturales & proprij ſemper equorum cibi. Si tamen equus ſit iuuenis, herbis & fœno cum ordeo, uel alio ſimili, aut ſine ordeo paſcatur ſufficienter. quoniam herbæ & fœnum uentrem dilatant & corpus, & humiditate ſua alunt augentq;. Nam cum omne animal natura humidum ſit, equus in omni ætate reficiẽdus eſt humidioribus herbis. Vbi iam adultus & labori idoneus fuerit, ſiccioribus alimentis mediocriter utatur, ut paleis & hordeo, & ſimilibus. Paleæ quidem cum ſicciores ſint, equum non facile obeſum reddunt, ſed in habitu mediocri conſeruant, & robur addunt. Nam dura cum diſſoluantur ægrius, uires diutius fouent: tenera & mollia non item. Melior autem fuerit in equis mediocris habitudo, inter obeſam dico & macilentam. Nam ſi modum excedat, illa multos & prauos humores morbis fomenta ſuppeditat: hæc uires imminuit, & corpus aſpectu turpe reddit, Hucuſq; Ruffius: tranſcripſit autem ferè ad uerbum ex Petro Creſcentienſi 9.5. Botri autumno in cibo exhibiti equis, uentrem mouent, & corpus augent, Obſcurus. Medica herba quæ præcipuè equos nutrit, in Media abundat, Strabo. Herbæ Medicæ prima falx uitio datur, & cum fœtida aqua rigatur, incommoda eſt, Ariſtoteles. Herba Medica apud nos fœnum eſt optimum (χόρτος ἄριστος) & præſtantiſſimum & aptiſſi-

mum equis: eadem quoq; trifolium uocatur, Varinus. Sed satis iam multis in Boue de Medica dixi cap. 3. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantum, quantum Medica potest. Plura de hac herba in Boue capite tertio disserui: & inter cætera uocari eam hodie uulgò ab Hispanis alfalses, apud Arabes alasfest, &c. Bellunensis alasfest & fassasa eandem esse scribit. hic pauca ceu paralipomena adijciam. Fassasa, trifolium est quod datur equis saginandis, simile sulæ, Vetus Glossographus Auicennæ. Sulla, id est arthritica: uel secundum quosdam herba dulcissima & grata equis, qua Calabri equos saginant, Syluaticus. Et alibi: Sual, id est sulla. Cytisum in Italia uulgò pleriq; uocant trifolium caballinum, quod pastu eius equi delectentur, Matthęol. Sed cum trifolium caballinum, ut ex descriptione eius apparet, nõ alia sit herba, quàm quę Germanis **sibengezyt** appellatur, &c. eadem cytisus esse non potest, ut facile intelliget qui cytisi historiam supra in Boue legerit capite tertio. Tribulo herba uiridi Thraces Strymonis fluuij accolæ equos saginant, Dioscorid.

¶ Verno tempore equis, iunioribus in primis, per continuos dies plusculos farrago exhibetur, qua & purgantur & obesiores euadunt. Farrago est commistura multarum frugum in equorum pabulum, Germanicè **ein gemenghe**, Vuillich. A trimatu farrago dari solet. Hæc enim purgatio maximè necessaria equino pecori, quod diebus decẽ facere oportet, nec pati alium ullum cibum gustare. Ab undecimo die usq; ad quartumdecimum dandum ordeum, quotidie adijciẽdo minutatim. Quod quarto die feceris, in eo decem diebus proximis manendum: ab eo tempore mediocriter exercendũ, & cum sudauerit, oleo perungendum. Si frigus erit, in equili faciẽdus ignis, Varro. Eadem omnia in Hippiatricis, quæ Ruellius transtulit, tanq; Eumeli recitantur: (nam Græcus codex impressus nõ habet:) Et insuper hæc uerba, Farrago etiam bubus cæterisq; pecudibus optimè dissecta præbetur. Et si depascere sæpius uoles, usq; in mensem Maium sufficit. Nostri equorum mangones (inquit Ruell.) dragetam, quasi uario pabulorum genere conflatam nominãt, Græci grastin. Farrago pilũ expolit, cum frugibus grauida est: sed duris iam horrens aristis inutilis est, Aristot. Græci mixtam farraginem ad equos purgandos grastin uocant, Ruel. De farragine & ocymo, quantum ad boues attinet & in genere permulta attuli in bouis historia cap. 3. Memineris statim cum in affectionem inciderit, hordeum ei subtrahendum penitus et potus, herbas uirides uel farragines ad sustentandum dandas, Vegetius de uesicæ morbis loquens. Pasce igitur sub uere nouo farragine molli Cornipedes, Nemesian. Vbi equum priuatim locauerimus, uere circa idus Aprilis, farraginem dabimus: maximè probatur triticea: sin desit, hordeacea: dabitur autem per dies quinq;, inde iam dieb. decem alijs obijcietur. Longe melius cedet si iuxta mare sata farrago fuerit. (uentrem enim facilius soluit, humoremq; deducit, Veget. 1. 23.) ea si desit, præsente utemur: indies sextarium unum hordei priori modo adiecisse satis est. (Ego uerterim, præsente utemur cum hordeo: ut legatur, non καὶ, sed μετὰ κριθῶν, ut etiam paulo post) quoad uentum erit ad constitutum modum, in quo morabimur, uiride fœnum quandiu suppetit sine intermissione dantes. A primis quinq; diebus equum ad aquas producemus, totumq; sic undis proluemus, ut natandi detur potestas: dein omni destricta cutis illuuie, oleum & uinum oportet inspirare, & manibus pressis terga secundo pilo subigere, dum insidens humor prorsus abstergeatur, reliquis diebus, ut paulò ante scripsimus, hordeũ unà cum farragine dandum erit. (Si tamen farraginis penuria fuerit, alia ineunda erit ratio, ut initio à calendis facto ad tricesimum usq; diem perueniamus.) Sed necessarium est dum (Ruell. non rectè transtulit anteq;) farraginem præbemus, sanguinem mitti, sectis in pectore uenis, sauciatisq; palati toris, ut qui præfuerat sanguis unà cum sanie à solidis suffundatur, nouusq; inanitas impleat uenas, & in palatum feratur. Hac ratione uiuendi firmatus equus, non facile aduersis ualetudinib. patebit, & obeundis par erit laboribus. Cæterum equo qui ita uiridi pascitur herba, salem (super tabella aliqua uel disco, ut facile sumant quantum uoluerit) præberi perq; utile fuerit, ne os manantibus ulcusculis, quæ ueterinarij sigriases, (συγχίασις in excuso) nonnulli aphthas uocant, obsideatur. (Eodem os totum manu mulceatur, aduersus idem malum aphtharum ne superueniat, Theomnest.) Non est committendum, ut equus qui malide implicatur, in hac per farraginem curatione, sub dio pascat. Nam facile lues hæc tergus subtercurrit & scabiem creat, ex qua flagrante solis æstu furor uel insania concipitur. Oportet ergo clausum intra tecta continere, & ita cibum obijci. Porrò longè optimum ante fuerit alui deiectionem moliri, dato cucumere (nimirum syluestri) & nitro, q; uiridi segete genus equinum exhilaretur, Absyrtus, Hierocles, Theomnestus. Eadem hæc ratio circa farraginem, mulis quoq; conducit, ut Theomnestus scribit. Cum uiridis pabuli tempus adpetit (inquit Hierocles) dabis operam ut uno die syluestri fœno (gramine) uescantur: Postridie in nares medicamentum inspirabis, quod cocci (gnidij) radice (ἐκ κοκκοειδοῦς) iride, folio, costo & pipere componitur: confestimq; ad pascua diebus binis aut ternis emittas, ut rapto naribus medicamine caput humi deflectentes omnem ei insidentem humorem excutiant, Hierocles. Theomnestus eundem puluerem aliter describit his uerbis: Radicis cocci (gnidij) piperis, pulegij, origani, singulorum uncia: folij, costi, iridis, radicis cucumeris erratici q; leuissimè triti, singulorum semuncia: omnia tusa & cribro tenui farinario creta, per arundinem in nares inspirantur. Caput semissem horæ suspensum extollitur: insequentiq; triduo (uel biduo) pastioni ueterinum indulgere sinit, ut omnis pituitosus humor, qui frigoribus hyemis in cerebro coierat, capitis depressu cum incumbit pastui, destillans ruat. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat: ita enim neq; malides, neq; tonsillæ, neq; strumæ ijs animantibus enascẽt. Dein

in

in equilia reducas, & syluestre fœnum quatuor aut quinq; diebus repræsentes. Quinetiā farraginē (postridie incipe dare farraginē) in primis triticeā, si desideret, hordeaceā, quinq; diebus ministrabis. Deinde sanguinē detrahes, & cū eo qui profluxit, nitrū & acetū additis ouis (Theomnestus oua nō addit) & oleo miscebis, ac totū animal oblines (à capronis ad calcē secundū pilos illines) & tātisper in sole continebis, dum omnis illitio resiccetur. Postea remittes in stabulū, & rursum alijs quinq; diebus farraginem obijcies, in quibus strigiles non adhibebis. Sexto, stabulo educens equum lauabis, & asperis stragulis deterges, ut omnis exhauriatur humor, & sordes radantur: dein ubi in equile se receperit, farraginem obijcies complurimum diebus quatuordecim, uel saltem non paucioribus quàm septem uel nouem, quò præpinguis & obesus eniteat. Similem huic curam uide infra inter Ὑγιεινὰ de purgatione per aluum, ubi ex Vegetio recitabitur qua obseruatione cyclo curentur animalia. Camerarius cum ad nostras regiones hanc curandi equos & à morbis præseruandi rationem reuocare uellet, in Hippocomico suo sic scribit: Vere cibi proderunt, nequaquam aridi, sed molles atq; teneri. Hanc ob causam uidetur ad ualetudinem tuendam optimum esse, equus ut in prata boni & succidi graminis deducatur atq; ibi pascatur pro uoluntate sua. Nam satiari uel etiam repleri illum non oberit. Si aliquid impedimento forte sit, quo minus in prata deduci equus rectè possit, afferri gramina desecta, qualia diximus, curabuntur, & ante illum humi in corbe ampliuscula apponentur, & hic cibus præbebitur, si ita uideatur (nam tempus non ausim præfinire) à Calendis Maij usq; in Nonas, atq; præbebitur solus interdiu. Vesperi autem auenæ uel ordei non multum dabitur, ut uerbi causa consueti pabuli pars quinta, atq; huic sal inspergetur, uel proponetur hoc equo ut lingat. Interea sæpius sternutationum fremitus excitabimus indito naribus puluisculo quem ueteres præscripserunt, ut sint pondera æqualia piperis, pulegij, origani, amaraci, costi, ireos, malabathri, radicis (cocci) gnidij. Per calamū aūt inflari iusserūt. Nos illa exotica, si uti puluisculo uelimus, uel omittere, uel mutare, ut opinor, rore marino, nardo, saluia, rectè poterimus, de quo cuiusq; suum esto iudicium. Postea alios dies sex pascetur gramine desecto, neq; uiridi, neq; arido adhuc, sed fœno quodam uirescente: & suū pabulum integrum apponetur. His peractis sanguis minuetur, & quidem largius, atq; ita resumetur usitata cura atq; tractatio. Hoc, ut ratio mea fert, & uigorem equi augebit, & corpus reddet plenius atq; nitidius, non quadam exuberantia, sed robore carnis: idemq; sanitatem præstabit tutam atq; defensam, neq; patietur leui momento affligi. Sed quandiu in gramine detinebitur equus, accuratè oportebit à frigore defendi: ideoq; nisi sereno cœlo in prata non educetur, & noctu stragulis atq; tegetibus operietur. Hæc Camerarius. Secale elixum & cum pabulo datū equis uendendis, falsam corpulentiæ speciem repræsentat. Ocymum Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur, Plin. Plura de ocymo in Boue cap. tertio dixi, ubi etiam de farragine. De macerata fruge quam strigosis equis Cappadoces exhibent, scribitur in Hippiatricis 129. & nos forte referemus in Ὑγιεινοῖς. Equi cum edunt frumentum, nunquam sine detrimento id faciunt, Serapio citans Galenum. De herbis quibusdam, tum quibus uescuntur equi, tum quę denominantur ab eis, in Philologia docebo. Quibus iumenta in genere nutriuntur aut saginantur, ut gramen, eruum, uiscum, ad librum de animalibus communem pertinent. ¶ Horotas & Gedrusios fama est tanquā fœnum pisces equis edendos obijcere: Celtas audio boues & equos piscibus alere: Et nonnulli quoque testantur, Macedones & Lydos piscibus equos suos pascere, Aelianus. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant (unde breuis admodum in Macedoniam uia est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent, Herodot. libro 5. De pabulo equorum plura dicam capite quinto in tractatione equi: De pullorum autem alimentis priuatim quædam, hoc ipso capite inferius. Qui citò obesos efficere equos desiderant, tortucas (id est testudines cum pabulo molli decoquunt, & inde equi grandem sed falsam corpulentiam acquirunt, Albert. ¶ Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaq; cauent id, cum candido uescantur, Plin. Prouenit apud nos egolethros, noxia herba, orobanchæ similis, de qua in Boue dixi: hac non ipsa solum boues abstinēt, sed etiam gramine circumcirca nascente, licet eodem equi uescantur. Quænam in cibo abortum equabus moueant, dicam inferius.

¶ Equi sorbendo bibunt, ut & reliqua animalia, quorum dentes continui sunt, Aristot. Equi, ut cameli, aquam turbulentam & crassam suauius bibunt, quippe qui ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pede inturbent: possunt uel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristotel. Et alibi, Bibunt equi aquas libentius turbidas: quod si clara est, inturbant eam ungulis suis, & cum biberint, lauant se totos, lymphisq; potiuntur: balneum enim omnino hoc animal adamat, & aquæ deditum est: quamobrem natura etiam equi fluuiatilis ita constat, ut uiuere nisi in humore non possit. Bos contrà quàm equus, nisi aqua sit clara, frigida atq; lympida, bibere nolit. Obseruandum est (ut scribit author quidam obscurus) ut aqua bibenda equis, non sit nimium lenta aut mollis, sed duriuscula, turbida, et leniter fluens. Hęc enim crassiore sua substantia melius nutrit. Cæterum quo frigidior aqua est, & uelocius fluit, eò minus alit. Conceditur tamē per æstatem cum nimium calorem temperari res postulat. Non parum etiam consuetudini dandum est, quæ licet mala fuerit, subitò tamen mutari non debet, sed paulatim. Et quoniam equus nisi affatim bibat, non satis proficit, os ei interdū sale (qui uino nonnunq; recenti conspersus sit) perfricandū est: sic enim bibendi simul edendiq; auiditas acuetur. Adferentur & capite quinto in tractatione equi nonnulla

quæ ad potum eius pertinent. Quo acrior equus est, eò altius in bibendo nares mergit, Plin. Qui fiat quòd equi bibentes caput in aquam ad oculos usq; demergãt, muli uerò & asini summis tantum labris sorbeant, Hieronymus Garimbertus inquirit quæstione 45. Illud mirum utiq; uel Homero auctore, uinum iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos. Rependite (inquit) si Andromache ὑμῖν πὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν, οἶνόν τ᾽ ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι, Cælius. Columella equis sanis, sed macilentis, uini potionem dari iubet. Vinũ equis quidam infundunt, ut animosos reddant, uide capite quinto in tractatione equorum. Βόρτραχος, rana, auena; uel secundum aliquos frumentacea equorum potio, Varinus: Hesychius distinguit, ut alij equorum potionem exponant, alij uerò frumentaceam. Est autem frumentacea potio, ut curmi, & zythus ex hordeo.

¶ Somnus & uigilia, incrementum & corruptio, & uita & mors, cæteraq; accidentia ex sensibus, sunt in canibus, sicut in equis & hominibus, Author obscurus.

¶ Equos etiã somniare palàm est, Aristoteles, Plinius. Equos stãtes dormire & somniare superius dixi in Canterij mentione.

¶ Equi cur plus excrementi sicci egerant quàm humidi, Aristoteles sectionis 10. problemate 58. Vt equæ ita & uaccæ crebrius mingunt, Aristotel. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinam cursu non impedito reddant, Plinius. Cur mas in equino & asinino genere, urinam fœminæ odoratus, caput erigit, & dentes nudat: Hieron. Garimbertus quæstione 46. Spumantemq; agitabat equum, Virgilius Aene. 11. Vectus equo spumãte Sages, Aene. 12. Seu spumantis equi foderet calcaribus armos, Aene. 6. Inquirit alicubi Galenus cur equi currentes spumam emittant.

¶ Equæ lac secundum locum tenuitatis habet post lac cameli, Aristoteles. Plura de lacte equino capite sexto leges. ¶ Equæ purgãtur menstruis, modo quidem ampliore quàm oues & capræ, sed multò minus proportione, Aristoteles. Equabus menses fiunt, & uaccis, sed his minus, Idem. Et alibi, Equa menstruosa non est, imò minimum inter quadrupedes emittere solet. Et rursus, Equa uacat admodum purgamentis in partu, minimumq; emittit profluuium sanguinis uidelicet pro corporis magnitudine. Item alibi, Conceptus indicium maxime in uaccis, equabusq;, cum menses cessarunt, spacio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudũ secutus, assuetusq; admodum sit: quamobrem non desunt, qui menses in his animalibus negent.

¶ Cum equa peperit statim secundas deuorat, atq; etiam quod pulli nascentis fronti adhæret, hippomanes dictum, magnitudine minus carica parua, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum, (fuluo colore, Solinus: legendum forte fusco:) hoc si quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, furitq; agnito eo odore: quapropter id à ueneficis petitur & percipitur mulierculis, Aristotel. Et alibi, Quod hippomanes uocant, hæret quidem fronti nascentis pulli, ut narratur: Sed equæ perlambentes abstergentesq;, id abrodunt. quæ autem de hoc fabulantur, figmenta muliercularum, & professorum carminis incantamentorum esse credendum potius est. Proditur equis (inquit Plinius) amoris innasci ueneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit: olfactu (nempe huius carunculæ) in rabiem id genus agitur. Aelianus etiam hippomanes huiusmodi in fronte pulli nascentem carunculam esse scribit. Hi autem (inquit) qui per præstigias & captiones mulieribus illudere solent, uim aiũt quandam alliciendi ad libidinem, atq; amatoriam flammam excitandi habere: eamq; ob rem equa furens inuidia, non homini has præstigias permittit assequi. In Varini Lexico de hippomane Aristotelis ferè uerba legimus, & insuper, Ἐστὶ δὲ εἰς πολλὰ δόκιμον: hoc est, probatum ad multa usum habet. Vtuntur eo ad philtra uneficæ, Hesychius. Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus, Et matri præreptus amor, Vergilius lib 4. Aeneidos. Atqui Georgicorum tertio aliud hippomanes facit, his uersibus: Hinc demum (cum libidine agitantur equæ) hippomanes, uero quod nomine dicunt Pastores: lẽtum distillat ab inguine uirus. Hippomanes, quod sæpe malæ legẽre nouercæ, Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba. Sic & Tibullus, Hippomanes cupidę stillat ab inguine equę. Sed hoc Aristoteles quoq; agnoscit, uide infra ubi de libidine equarum hoc in capite agetur. Coitus stimulat uirus à coitu equi Vergilio quoq; descriptum, Plinius. Hinc perorigæ coitum admissarijs excitant, ut inferius dicetur. Id præcipuè armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs: Vnde etiam ueneno inditum est nomen hippomanes, quod equinę cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Hinc & ἱππομανὴς adiectiuum, & ἱππομανία, de quibus uocibus capite octauo dicam: & ἱππομανεῖν, insanire ac furere in Venerem, de quo mox in libidine equorum. Apud Theocritum in Pharmaceutria hippomanes memoratur tanquam herba his uersibus: ἱππομανὲς φυτόν ἐστι παρ᾽ Ἀρκάσι, τῷ δ᾽ ἔπι πᾶσαι Καὶ πῶλοι μαίνονται ἀν᾽ ὤρεα, καὶ θοαὶ ἵπποι. Sunt qui ex Hesiodo quoq; herbam esse putent, quam edentes equi in furorem agantur, Vuillichius; de hac nonnihil capite 8. dicam. Equarum uirus à coitu in lychnis accensum, Anaxilaus prodidit equinorum capitum uisus repræsentare monstrifice: Similiter ex asinis. Nam hippomanes tãtas in ueneficio uires habet, ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat, Plinius. Olympiæ Phormis Arcas (ut Gillius ex Pausania uertit) ex ære equum posuit, in eundemq;, quemadmodum in sermonem Eliensium uenit, hippomanes inclusit: in hunc et si abscissa cauda turpior est, equi tamen ruptis uinculis libidinis furore feruntur, ac si de manibus ductorum effugerint, in eum ipsum

ardentius

ardentius multò, q̃ in pulcherrimam equam & uiuam & ſe iniri ſuſtinentem, inſiliunt: neq; enim quod ungulæ cum ad æream ſtatuam adhæreſcere cupiunt, lubrico lapſu eludantur, idcirco coitum deſperant, imò uero magis magisq; ore hiante atq; imminente adhinniunt, & uiolentius inuadunt: neq;, priusq; flagris & magno robore equiſonis abſtrahuntur, ab æreo ſimulacro depelli poſſunt. Eadem Aelianus ſcribens, Abſtruſa quadam (inquit) artificis machinatione hippomanes reconditū intra æream ſtatuam equos alliciebat: neq; enim erat tam accurata fabrica, ut ex ea equi eatenus fallerentur & inducerentur, ut tantopere ad illius conſpectum in uenerem ſtimulari deberent. Lichenes in equo, aliud q̃ hippomanes ſunt, quod alioqui noxium omitto, Plinius. Carunculam unà cū pullo enatam, alij in fronte inſitam eſſe, alij ad lumbos, alij ad genitalia adhæreſcere aiunt, eam ſane nuncupatam hippomanes, primum ut ex ſeſe equa peperit, continuo deuorat, & dei benignitate miſericordi in equinam ſtirpem occultat, ne ſi, ut ferunt, idipſum uſq; ad extremum uitæ diem pullus ſemper inſitum in ſe perſeueraret habere, ad effrenationem impotentis ueneris, tam mas q̃ fœmina rueret, & libidinis rabie equinum genus funditus periret. Quod qdem ipſum penitus cognitum paſtores habent, ac ſi quando ad moliendas alicui amatorias inſidias egeant, ut ipſum ad cupidinem ueneris inflamment, diligenter obſeruant quando equa uentrem ferens pariat, atq; ſtatim à partu pullium à pullo abſcindunt, & in equæ ungulam inijciunt: (nam in hanc abditum & conditum optimè ſeruatur) ſimul & pullum ꝙ ipſum poſtea non lactaret mater illa, inſigni & propria beneuolentiæ nota carentem, exorienti ſoli immolant: nam ideo pullum uehementer amare ingreditur, ꝙ illam deuorârit carunculam. Iam quicunq; per inſidias carnem illam guſtauerit, proiecta & præcipite amatoria libidine conſtrictus tenetur, furit & perbacchatur & uociferatur, atq; effrenatus ad omnem muliebris ſexus ætatem, cupiditatis adijcit oculos, ac morbum teſtans obuijs omnibus quemadmodum conflagret amoris flamma, exponit. Tum ex eo illius corpus diffluit & extabeſcit, ꝙ ueneris inſania animus exagitetur, Hæc Aelianus. Videtur autem pullium (Ariſtoteles πῶλιον uocat, in Gazæ tranſlatione pulium per l ſimplex legimus) cū hippomane confundere. Ariſtoteles manifeſtè diſtinguēs, Emitti etiam (inquit) ab equa prius q̃ pullum, quod pulium dicitur, certum eſt. Plinius eandem rem (Hermolao teſte) duobus locis non polion, ſed poleam uocat: quod nomen tamen alibi attribuit aſinini pulli fimo, quod primum edidit.

¶ De equi uoce Latini hinnire, adhinnire & hinnitum dicunt: Græci φρυμάττεσθαι, &c. ut capite octauo proſequemur. Equorum etiam uoces (inquit Ariſtoteles) differre palàm eſt: fœminæ enim ſimul ac natæ ſunt, uocem exiguam mittunt, ac tenuem: mares exiguam quidem & ipſi, ſed pleniorē tamen, & grauiorem, quàm fœminæ, & indies maiorem reddunt. Bimus cum eſt, atq; inire incipit, uocē magnam grauemq; mas mittit: fœmina maiorem, quàm ante, & clariorem uſq; ad uigeſimum ætatis annum magna ex parte: ſed ab hoc tempore imbecilliorem tam mares, quàm fœminæ reddunt.

¶ Vita equorum (inquit Ariſtoteles) plurimis ad decimumoctauum, atq; etiam uiceſimum annū: ſed nonnulli etiam quinq; & uiginti, atq; triginta egerunt, & ſi cura diligenter adhibeatur, uel ad quinquaginta protrahitur ætas: longiſſima tamen uita in pluribus ad triceſimum annum, quod magna ex parte fieri norimus. Fœmina magna quidem parte quinq; & uiginti annos uiuere poteſt: ſed iam nonnullæ etiam quadraginta uixere. Minus temporis mares uiuunt quàm fœminæ, propter coitum: Et qui domi aluntur, minus q̃ gregarij, Hæc Ariſtot. Et alibi, Coëunt mares ad annos tricenos ternos: fœminæ ad quadragenos: ita ut per totam ferè uitam coitum equis ſeruari eueniat. Viuit em̄ magna ex parte mas annos circiter quinq; & triginta, fœmina plus q̃ quadraginta. Iam & quinq; et ſexaginta (ſeptuaginta, Athenæus & Plinius) annos uixiſſe equum proditum eſt. Eadem uerba legimus apud Athenæum libro octauo, citata ex epiſtola Epicuri. Albertus narrat ſe audiuiſſe à quodā milite, equum eius annum ſexageſimum exceſſiſſe, & ſemper ad prælia utilem fuiſſe. Nos etiam (inquit Aug. Niphus) accepimus ab equiſonibus Ferdinandi primi, fuiſſe equum in regio ſtabulo ſeptuagenarium. Viuunt annis quidem quinquagenis: fœminæ minore ſpatio, Plinius contra q̃ Ariſtoteles, qui maribus propter coitum (ut paulo ante dixi) uitam breuiorem attribuit. In Luſitania quædam ex uento certo tempore concipiunt equæ: ſed ex his equis qui nati pulli, non plus trienniū uiuunt, Varro. Cur equus cum tardius maximè q̃ homo pariat, uiuere tamen minus poſſit, dicetur infra in equæ partu. Aetatem iumentorum ex dentibus alijsq; ſignis oportet agnoſci, ne uelamentis imperitiæ ſubeamus incommodum, uel curantes ægrotantis ignoremus ætatem. Quia ſicut hominibus, ita & equis, aliud conuenit cum iumenta ſunt feruida, aliud cum ſenectute iam frigida. Manifeſtum eſt autem notas corporis cum ætate mutari, Vegetius. Et alibi, Aetas longæua Perſis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis: breuior Hiſpanis ac Numidis. Equus ſi diligenter curetur, & mediocriter equitetur, ita ut non nimio labore exhauriatur, ut plurimum ad uigeſimum annum in uigore ſuo perueniet, Ruſſius. Fœminæ quinquennio finem creſcendi capiunt, mares anno addito, Plinius. Fœmina (inquit Ariſtoteles) quinquennio finem, tum longitudinis, tum etiam proceritatis ſui corporis recipit, ſed mas ſexennio: pôſt, annis ſequentibus totidem creſcit in corpulentiam, & ad uiginti uſque annos pergit proficiens: uerum celerius fœminæ quàm mares perficiuntur: quanq; in utero mares, quàm fœminæ citius, quemadmodum etiam homines: qd idem, uel in cæteris animalibus quæ pariant plura, fieri ſolet. ἀλφόρυγχοι & ἀλφοπρόσωποι, hoc eſt ore albo uel facie alba inſignes, tardius ſeneſcunt, Abſyrtus cap. 13. Ab complemento (inqt Abſyrtus) uiribus pollet equus annos

octo, qui molli constitit pede: sed qui duriore nititur, decem: quoniam si uehementiore motu concitaueris, post hoc tempus male ualebit, impatiens itinerum: nec par erit labori. Nam in prioribus pedibus coronæ & suffragines, quas mesocynia nominant, à malleolis dimittuntur: nec ingredi postea, nec pedibus insistere ualet, seque ipse proijcit. A primo lucis rudimento ad senium solido pede fultus, octo & uiginti annos, uel undetriginta uiuit, nec facile trigesimum implet: porrò molli pede præditus, quatuor & uiginti annos degit, Hæc ille. Plures sunt dentes maribus quàm fœminis: Vitæ sunt breuioris quibus pauciores, uiuaciores quibus plures. Equo dentes quadraginta numero sunt, Aristoteles & Plinius. Habet autem (inquit Absyrtus) in anteriori parte superiores octo, & totidem inferiores, cum caninis: & molares in maxilla superiore senos, ac inferiores totidem: & in altero latere similiter. Itaque præter agnatos (ἐκτὸς τῶν προσφυῶν) quadraginta dentes equus possidet. Cæteris senecta rubescunt, equo tantum candidiores (nigriores Aristot.) fiunt, Plinius. Equo castrato prius non decidunt dentes, Plinius. Aetas ueterinorum (equorum, & aliorum quæ solidas ungulas habent, Absyrtus: & ferè omnium quæ ungulas indiuisas habent, & etiam cornutorum, Varro: & ferè cornutorum, alius quidam) dentibus indicatur. Horum (ut scribit Aristot.) primores quatuor, mense tricesimo mutantur, bini utrinque, suprà dico, & subter: tum ubi præterea annum compleuerit, quatuor item modo eodem mittuntur, duo superius, totidemque inferius: rursusque anno altero peracto, simili modo quatuor alij mutantur: quibus iam præteritis annis quatuor, & mensibus sex, nullus præterea mittitur, quanquam euenisse in aliquo certum est, ut cum primis omnes amitterentur: atque etiam in alio, ut cum ultimis omnes, sed hæc raro, Hæc Aristoteles. Amittit equus tricesimo mense primores utrinque duos: sequenti anno todidem proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: septimo omnes habet, & renatos & immutabiles, Plinius. Equus (inquit Varro) triginta mensium, primum dentes medios dicitur amittere, duos superiores, & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annum, itidem eijciunt & totidem, proximos eorum quos amiserunt, & incipiunt nasci quos uocant columellares. Quinto anno incipienti item eodem modo amittere binos, quos caninos habent, tum renascentes eis, sexto anno impleri. Septimo omnes habere solent renatos, & completos. His maiores qui sunt, intelligi negant posse, præterquam cum dentes sunt facti brochi (plicati, Crescentius) & supercilia cana, & sub ea lacunæ (partes subiectæ superciljs cauæ, & oculi scilicet caui, Absyrtus) ex obseruatu dicunt eum equum habere annos sexdecim. Dum bimus & sex mensium est equus (ut Columella & Palladius scribunt) medij dentes superiores, & inferiores cadunt (quos lactentes uocant, Vegetius) cum quartum agit annum, ijs, qui canini appellantur, deiectis, alios affert: intra sextum deinde annum, molares superiores (molares cadunt, Vegetius) cadunt. Sexto anno, quos primos mutauit exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, & ex eo cauatos gerit. Nec postea quot annorum sit, manifesto comprehendi potest. Decimo tamen anno tempora cauari incipiunt, & supercilia nonnunquam canescere, & dentes prominere. Eadem Vegetius, & insuper, Duodecimo anno (inquit) nigredo in medietate dentium apparet. De brochis dentibus, dixi supra in canis historia, hîc illud monere sat fuerit, quos Latini brochos & prominentes uocant, προπετεστέρους Absyrto dici. Absumpta hac obseruatione (ex dentibus) senectus in equis, & cæteris ueterinis intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, & circa ea lacunis, cum ferè sedecim annorum existimantur, Plinius ex Varrone ut apparet. Dentes anteriores qui primum mutantur, Græci ἐμπροσθίους & τομεῖς uocant, Latini medios, Vegetius lactantes, malim lactentes. Dentes pullinos iacere, Plinius de mula lib. 8. Dentes anteriores quibus pascuntur, numero duodecim, Vegetius rapaces nuncupat. Cum pullus triginta mensium est (author Absyrtus: Ruellius perperam, anniculus & sex mensium, transtulit) primum dentes medios, quos sectores appellant, amittit, duos superiores & totidem inferiores, qui facile principes & maiores habentur. Vbi quartum agere annum cœperit, semestri spatio proximos abijcit: nec multò post in eodem quadrimatu superiorem unum, & inferiorem alterum utrinque proijcit: quo tempore caninos ædit, eosque secutis duodecim mensibus complet: intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primum mutauit, exæquat: à septimo ad octauum omnes explet æqualiter, Hæc Absyrtus imitatus (ut apparet) Varronem. Et Paulò post, Sunt qui æditis primis dentibus interiecto octimestri spacio secundos præferant, & emittentes ultimos pari mora dentitionem interpellant. Cæterum tempora prima (triginta menses intelligo, quo dentes primi mutantur) nullus eorum qui primores amittit dentes, pertransit, neque linquitur. In reliquis uerò non omnes sors eadem manet, nec simile tempus obseruatur: sed secundi primos (aliquando) anticipant (καταλαμβάνουσιν, id est assequuntur, eodem scilicet tempore mutantur, ut & mox subijcitur) ultimique secũdos. Exploratum autem habemus eos qui primorum iacturam faciunt, eodem tempore columellares (γομφίους) anterius, unum superiorem & inferiorem alterum emittere, (βάλλειν.) & ab utroque latere primos ex eis cum agnatis ipsorum (προσφυὰς uocant) mutare. A complemento cum reliquum trimatum agunt, dens rumpitur ac rotundatur, & in triangularem figuram exit: quo tempore præcipuè defluxio in ora equorum decumbit, Hactenus Absyrtus, cuius uerba de eadem re paulò aliter leguntur in Geoponicis libro 16. cap. 1. qui uolet, conferat. Dentes mutare & amittere, Græci dicunt τοὺς ὀδόντας βάλλειν, ἐκβάλλειν, ἀποβάλλειν, ἀλλάσσειν: & cum id primum facere incipiunt, πρωτοβολεῖν. Licet & pullos ipsos πρωτοβόλους dicere, ut Pollux δευτεροβόλους dixit. Emittere uerò dentes, φύειν τοὺς ὀδόντας, Absyrtus: in Geoponicis 16. 1. pro φύειν legitur φέρειν. Vir prudens

&

& expertus (uerbis utor Petri Creſcentienſis) noſtris temporibus ait, equum habere dentes duodecim, nempe ſex ſupra & totidem infra, omnes anteriùs, ex quibus ætatis indicia habeantur: & inſuper ſcaliones ac molares. Fieri autem poteſt ut equi nonnulli plures habeant, & tunc dentes ſunt dupli: Item ut equus eijciat ex his aliquos, qui non renaſcantur: quod quidem equo obeſt ad paſtum: paſcitur enim per dentes anteriores. Quamobrem minoris erit pretij. Mandit per dentes molares. Dentes qui primi mutantur duo ſuperiores ſunt, & duo inferiores, qui uocantur primus morſus, & uocatur pullus primi morſus, ꝙd quidem dicit fieri ſecundo anno, & poſtea mutat alios quatuor dentes proximos: ſcilicet duos ſuperiores & duos inferiores, qui uocantur quadrati, id eſt tertius morſus: & quando pullus naſcitur, cum anterioribus naſcitur, et poſtea naſcuntur ſcaliones (de his extra hendis uide ſupra in B. & infra in morbis dentium:) qui cum nimis longi ſunt, impediunt equũ man dentem ita ut macreſcat, quamobrem à mariſchalcis dictis reſecantur. Equi iam adulti dentes fiunt rariores longioresq́: & capita dentium nigra, caneſcunt etiam ætatis progreſſu: & dentium color in seneſcente ad albedinem redit, tranſitq́ ad colorem mellis: & poſtea fiunt albi colore pulueris, ac longiores: ſed ipſa dentium longitudo eſt aliquando per naturam abſq́ ſenectute, propter quam cauſam reſecantur ſenibus dentes, ut iuuenes credantur, Hucuſq́ Petrus Creſcent. Animalia quæ albeſcunt (nempe in ſenectute) ut equi & canes, omnia ex natiuo colore in album mutantur, διὰ τὴν ὑποτροφίαν, lego ἀτροφίαν, Ariſtoteles in lib. de colorib. Pleriq́ aſſerunt (inquit Vegetius) domitis & freno aſſuetis animalibus rugas, quæ in labris ſunt ſuperioribus, computandas, ita ut ab angulo ubi cœperit morſus incipiẽtes, uſq́ ad extremum labrum perueniamus: quia annorum numerũ rugarũ (numerus) oſtendit. Poſtremo, rugarũ multitudine, triſtitia frontis, deiectione ceruicis, pigritia totius corporis, ſtupore oculorũ palpebrarũq́ caluicie ſenectus ipſa ſe prodit. Viget & equus & mulus (inquit Ariſt.) à dentiũ ortu, cumq́ prodierint omnes, nõ facile ætatẽ dignoueris. Quamobrẽ dici ſolet, certa ſubortu, incerta ab ortu: deniq́ poſt dentiũ ortũ, eo maxime declaratur ætas, quę caninũ uocamus. breuior enim hic ſeptennibus eſt, propter freni attritum quod ad eum iniicitur: nõ ſeptennibus maior quidem, ſed non uertice extans adactiore. Iunioribus acutior & procerior eſt. Aetatis notæ (ut docet Anatolius) non à dentibus ſolis petendæ ſunt: nam hæc probandi ratio non ſatis exacta iudicatur, quòd planè dentibus ſuam ætatem non fateantur. Nonnulli à maxillis annos explorant. Si cutis à corpore reliquo non ægrè diducta, trahentemq́ manum ſequens, perq́ facile ſuam in ſedem reſiliat, equi iuuentam denunciabit. Si uerò leuata cutis, ſe ipſa carni tardius agglutinet, ſenectutem teſtabitur. Aetatis indices dentes à Græcis γνώμονες uocantur: quos poſtq́ excidiſſe compertum ſit, malè emi equum Xenophon ſcripſit. Varro poſt ſeptimum annum fallacia eſſe omnia indicia tradit, niteſcere tamen in ſenecta dentes equorum. Eſt & hoc à ueteribus ut annoſitatis indicium proditum, ſi contracta armorum pellis lentè explicetur: hoc de pelle maxillarum ſcripſit Ariſtoteles, Camerarius. Γνώμονες dentes Latinè pullini dicuntur, ꝙ pullis adhuc & in incremento ætatis decidant, ut Pollux ſcribit. Λιπογνώμων, adultus & ſeneſcens: nullum ex dentibus reliquum ætatis habens indicium, ut quos amiſerit omnes, Heſychius & Varin. Scribitur apud eoſdem & Pollucem quoq́, per diphthongum λειπογνώμων, ὁ μηκέτι βόλον ἔχων, τέλειος καὶ γεγηρακώς. Βόλον intelligo ipſam dentium emiſſionem, aut amiſſionem. Γνώμονα ἔλεγον τὸν βαλλόμενον ὀδόντα ἐπὶ ὄνου (Ariſtoteles quidem de aſinis uſurpat) διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἐξετάζειν: τὸ δὲ αὐτὸν καὶ κατηριγηκότα ἔλεγον, Suidas. Προβατογνώμων, qui dentes iam abiecit, Varinus in Γνώμων. Idem nimirum ἀγνώμων & λιπογνώμων fuerit. Πῶλοι ἄβολοι λέγονται, οἱ πώλων καὶ τελείων μέσοι: οὕτω γὰρ Πλάτων τοὺς διϊπροβόλους ἐκάλεσεν: εἶτα τέλειοι ἵπποι, γεγηρακότες, ἀγνώμονες, λειπογνώμονες, Pollux. Ἀβολήτωρ καὶ ἄβολις ἢ ἄβολος ὄνος ἢ ἵππος, ὁ μηδέπω ἐκβεβληκὼς τοὺς ὀδόντας, Varinus. Idem autem (inquit) etiam ἀγνώμων uel ἄγνωμος dicitur.

¶ Equis opitulata eſt natura pernicitate corporis, Ariſtoteles. In equis ualde currentibus motus uehementia & calor ſpumam circa os excitant, Galenus. Boues cum humi incumbunt, Germani ſedere, equos iacere dicunt. Eſſe equum animal philolutron ac philydron, id eſt balneorum & aquæ expetens, auctor probat Ariſtoteles, Cælius. Hippicum eſſe menſuræ nomẽ nouimus, Plutarcho docente: Lege (inquit) Solon ſtatuit, ut ubicunq́ publicus puteus eſſet, intra hippicum homines uterentur. Eſt autem Hippicum quatuor ſtadiorum diſtantia, Cælius. Ἵππειος δρόμος, τετραστάδιός τις, Heſychius & Varinus.

¶ Admiſſarius equus, qui ad prolem ſeruatur, ut unus plures equas impleat: Italis rozzone, Gallis eſtalon, Germanis ein **hengſt** uel **ſpringhengſt**. Emiſſarius equus, aries, & huiuſmodi, qui emiſſus ſit in ſolitudinem, uel qui ad generandam ſobolem mittitur, Valla in Raudenſem: Legitur autẽ hæc uox aliquoties in ueteris Teſtamenti translatione. Admiſſarius ad fœminas admitti dicitur, & admiſſum facere, id eſt inire: opus ipſum, admiſſio, admiſſus, admiſſura, (equi alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad admiſſuram, Varro:) Græce ὀχεία, ut admiſſarius ipſe ὀχευτὴς Abſyrto, & alijs ὀχεῖον genere neutro, ut Straboni, & Ariſtoteli in Mirabilibus, & hiſtorię anim. 6.18. Pelagonius in Hippiatricis cap. 14. κακογενὲς ὀχεῖον uocat non bonæ indolis uel degenerem admiſſarium. Ὀχεῖον, τὸ εἰς ὀχείαν ἀνειμένον, intellige ζῶον, Heſychius: Varinus etiam currum & uehiculum exponit, & locum idoneum in quo proli opera detur. Eſt & κήλων eiuſdem ſignificationis in Hippiatricis. Κηλώνιος, ἵππος ἐπιβατήριος, παρὰ τὸ κήλων, ὃ σημαίνει τὸ θορμόν, Varinus. Κήλων, ὀχευτής, Idem & Heſychius. In Polluce legimus ἀναβάται, τὸ γ' ἐν ταῖς ἀγέλαις ὀχεῖον, melius τὰ ὀχεῖα. Ἀναβάτης nomẽ admiſſarijs, ut equo, aſino, arieti,

&c. commune est, ἰ. τοβάτης proprium asino qui equam salit. Fœminę ipsæ submitti dicuntur. Peroriga appellatur qui. uis admittit: eo enim adiutante equa alligata celerius admittitur, neq; equi frustra cupiditate impulsi ..nen eijciunt, Varro. Quo fit, inquit Cælius, ut apud Plinium libro 8. capite de equis, rectius forsan peroriga legatur quàm auriga (ut modo agnoscitur) quem ab æqua laceratum scribit: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione auriga item circumfertur. Perorigam Aristoteles in Mirabilibus ἀμιλλητὴρ uocat, Oppianus νυμφευτῆρα. Equimentum, merces quę datur pro admissura equi, Varro Sexagesi. An si equam emisses quadrupedem, ut meo asino Reatino admitteres, quantum poposcissem, dedisses equimenti: ut citat Nonius, qui per æ. diphthongum scribit inter dictiones ab a. incipientes, non per e. ut in dictionarijs suis recentiores, ab equo deriuari existimantes, cum potius ab æquitate deriuetur, proinde parem uicem exponit Nonius, scilicet mercedem pro eo quod admissum est. Idem reprehendit eos qui æquamentum scribunt.

¶ De admissarij electione superius scripsi post electionem equi simpliciter. Equinum pecus tripartito diuiditur: est enim generosa materies, quæ circo sacrisq; certaminibus equos præbet: est mularis, quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & uulgaris, quæ mediocres fœminas, maresq; progenerat: ut quæq; est præstantior, ita ubere campo pascitur, Columella. ¶ Equas ex quibus propagare studemus, oportet esse bene compactas, magnitudineq; decenti: uisu præterea splendidas & spectabiles, uentre & ilibus magnis: ætate non minores quàm trium, nec maiores quàm decem annorum, Absyrtus. Si utilem admissarium & ad creandam prolem idoneum libeat experiri, digitis duobus comprehensum genitale semen laneis lacinijs (χλωνίῳ ἀπὸ ἐρέας) distrahes: si resiliat in se, ac sese cohibeat, ita ut non discindi patiatur, utilem admissarium ostendit: hoc Hipparchus asseuerat: sin protinus tactu distractum diffindatur, nec uisci more glutinatum lentescat, seminandis filijs ut inutile repudiatur: talis equus ad ineundas matrices non est adsciscendus, Pelagonius capite 14. Equos ætate affectos aiunt, pullos cum cæteris in rebus debiles, tum pedibus infirmos procreare solere, Aelianus. Hunc quoq;, ubi aut morbo grauis, aut iam segnior annis Deficit, abde domo: nec turpi ignosce senectæ. (id est, & senectæ non turpi ignosce) Frigidus in Venerem senior, frustraq; laborem Ingratum trahit: &, si quando ad prælia uentum est: Vt quondã in stipulis magnus sine uiribus ignis, Incassum furit, Vergilius. Illud in admissarijs seruandum est, ut medijs aliquibus spatijs separentur, propter noxam furoris alterni, Palladius. Equos pretiosos reliquo tempore anni (præterquam admissuræ) remouere oportet à fœminis, ne aut cum uolent ineant, aut si id facere prohibeantur cupidine solicitati noxam contrahant: itaq; uel in longinqua pascua marem placet ablegari, uel ad præsepia contineri, Columella. Et rursus, Eo tempore quo uocatur à fœminis admissarius, roborandus est largo cibo, & appropinquante uere, ordeo eruoq; saginandus, ut ueneri supersit: quantoq; fortior inierit, firmiora semina præbeat futuræ stirpi. Sed eadem de re Vergilium audiamus.

His animaduersis, instant sub tempus, & omnes
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legêre ducem, & pecori duxere maritũ:
Florentesq; secãt herbas, fluuiosq; ministrãt,
Farraq;: ne blando nequeant superesse labori:
Inualidiq; patrum referant ieiunia nati.
Ipsa autem macie tenuant armenta uolentes.
Atq; ubi concubitus primos iã nota uoluptas
Sollicitat, frondesq; negant, & fontibus arcent.
Sæpe etiam cursu quatiunt, & Sole fatigant:
Cum grauiter tũsis gemit area frugibus: & cum
Surgentẽ ad Zephyrũ paleę iactãtur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusq; recondat.

Equi ad generandum admittendi copiosè pasci debent, & sine labore, non prorsus tamen otio relinquendi, ne iners & pituitosus humor augeatur, sed moderatis exercitijs recreandi magis quàm fatigandi sunt, Russius. Admissarium equum relaxare conuenit ab operibus, Absyrtus. ¶ Marem putant minorem trimo non esse idoneum admissuræ, posse uerò usq; ad uigesimum annum progenerare, Columella. Aetas incipiẽtis admissarij quinti anni initio esse debebit: fœmina rectè & bima concipiet: quia post decennium iners ex ea soboles et tarda nascetur, Palladius. Fœminam bimam putant rectè concipere, ut post tertium annum enixa fœtum educet: eamq; post decimum non esse utilem, quod ex annosa matre tarda sit atq; iners proles, Columella. Generat mas ad annos triginta tres, utpote cum à circo post uicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollenda priore parte corporis (hoc Aristoteles de equo Opuntio scribit:) Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas: qua de causa per interualla admissuræ dantur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare, Plinius. Quæ ætas in equis coitus initium & finem adferat, dicetur etiam infra. ¶ Coeundi initium equis in uere, Aristot. Et alibi, Admissarios (inquit) non ut equæ, sic asinę ęquinoctio admouent: sed æstiuo solstitio, ut tempore calido pulli nascantur. Coitus (inquit Plinius) uerno æquinoctio bimo utrinq; uulgaris, sed à trimatu firmior partus. Fœturæ initium admissionis facere oportet, ab æquinoctio uerno ad solstitium, ut partus idoneo tempore fiat, Varro. Admissuræ in uulgaribus equis certa tempora non seruantur: generosis circa uernum æquinoctium mares iungentur, ut eodem tempore, quo conceperint, iam lætis & herbidis cãpis post anni messem paruo cum labore fœtum educent. Nam mense duodecimo partum ædunt: maximè itaq; curandum est prędicto tempore anni, ut tam fœminis, quàm admissarijs desyderantibus coeundi fiat potestas. quoniam id præcipuè armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furijs: unde etiam ueneno inditũ est nomen

hippomanes

hippomanes; quòd equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Mense Martio saginati ac pasti ante admissarij generosis equabus admittendi sunt, & repletis fœminis item ad stabula colligendi, Palladius. Tempus congressui aptissimum existit ab æquinoctio uerno, hoc est à uigesima secunda Martij, usque ad uigesimam secundam Iunij, ut partus uidelicet fiat circa temperatissimam herbescentemque anni constitutionem. Equa siquidem utero gerit undecim mensium decemque dierum curriculo. Etenim quæ concipiuntur post æstiuum solstitium, ea sanè infœliciter educantur, prorsusque inutilia sunt, Absyrt. Commodum uidetur ut equi locis calidis mense Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur. Nam circumuoluto anno pulli eodem tempore nati, & aërem temperatũ & copiosum inuenient nutrimentũ: autũnus etiã easdẽ ob causas non incõmodus est nascentibus in eo pullis, Ruffius. Admittere oportet cum tempus anni uenerit, bis die, mane & uespere, Varro & Absyrt. Si equa semel subacta marem postea respuerit, post dies denos rursus sunt conciliandi. Quòd si ne tunc quidem equum exceperit, secernenda est, ceu iam grauida. Vbi autem equæ ipsæ conceperint, obseruandum est ne misceantur plus iusto, neue in locis frigidis diuersentur, Absyrtus. Quoad satis sit admitti ipsæ significant, quòd se defendunt, Varro.

¶ Quidam præcipiunt eodem ritu, quo mulos, admissarium saginare, ut hac sagina hilaris plurimis fœminis sufficiat: ueruntamen nec minus quàm quindecim, nec rursus plures quàm uiginti unus debet implere, Columella. Lucienus apud Varronem, Ego quoque adueniens aperiam carceres (inquit) et equos emittere incipiã, nec solum mares, quos admissarios habeo, ut Atticus singulos in fœminas denas, è queis fœminas Cõmodius Equiculus uir fortissimus etiã patre militari iuxta ac mares habere solebat. Neque tamen æqualẽ numerũ (inquit Pallad.) omnibus debemus adhibere, sed æstimatis uiribus uniuscuiusque admissarij, submittenda sunt pauca uel numerosa coniugia, quæ res efficiet admissarios non parua ætate durare. Iuueni tamen equo, & uiribus formaque constanti, non amplius quàm duodecim, uel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate uirium suarum, Palladius. Tricenæ fœminæ, aut paulò plures, maribus singulis dantur, Aristoteles. Regi Babylonis erant peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus: nam singuli ad uicenas admittebantur, Herodotus libro primo. Hippotrophium Straboni libro 16. locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam uisebatur, equarum uel supra triginta millia capiens, admissarios uerò trecentos, Cælius: sic uni admissario equæ centum assignarentur, qui sanè nimius est numerus. Non desunt qui dent operam, quo magis equarum amore flagrent admissarij, ut iubæ suorumque capillorum uenustate, nec non cæteris elegantibus honestamentis (πυκάσμασι) exornentur, & ad hoc si quæ pollent aliæ cupidinis illecebræ: Quin eam quoque equo tanquam cursu certantem proponunt. His autem lenocinijs putant equum ad amorem inuitari. Mares quinque mensibus antea quàm uocentur, à fœminis sunt segregandi, frumento etiam roborandi, torrido paulatim eruo & similagine aqua macerata largius saginandi, ut ueneri supersint, et hoc fulti cibo fortius ineant, Hæc Anatolius. Vt admissarius equus in uenerem proruat, ustam cerui caudam cum uino terito, testes & genitale linito: sic hebes equus, uoluptate solicitatur ad uenerem: sed cum furentis in libidinem impetum compescere uoles, oleo perungito, Absyrtus. Ocymum uenerem stimulat: ideo etiam equis asinisque admissuræ tempore ingeritur, Plinius. Satyrij genus erythraicon arietibus quoque & hircis ad uenerem segnioribus in potu datur: & à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod uitium prosedanũ uocant, Plinius. In fœminis iumentorum coitum incitat urtica, si folijs eius perfricetur uulua, Macer. Coitum in equo iuuat puluis testiculorum equi in potione datus, Aggregator citans Plinij librum 28. Sunt qui rerum perpulchrarum studiosiores, asinum, equum, aut alium quemuis admissarium, huius coloris uestimento contegunt, quem futuram pullationem referre uelint. Siquidem qualem uestitu colorem ij mentientur, in talem enata progenies degenerabit, Absyrtus. Admissarium eo colore pictum, quo pullum nasci desiderant, (uel uno uel uario) aliquandiu ante equam libidine ardentem detinent, demum dimittunt, sic pullus suo tempore nascitur eo quem optarunt colore, Oppianus. ¶ Proles ut uel fœmina, uel ut masculus concipiatur, nostri arbitrij fore Democritus affirmat, qui præcipit, ut cum progenerari marem uelimus, sinistrum testiculum admissarij lineo funiculo, aliòue quolibet obligemus, cũ fœminam, dextrum: idemque in omnibus penè pecudibus faciendum censet, Columella. Si quispiam marem nasci uelit, cum Aquilonius inspirat uentus, insiliendam equam obijciet: si fœminam fingi sit in animo, cum Auster perflat, Africanus. Vbi admissarius equã superuenerit (inquit idẽ) certis signis comprehendere licet quem sexum generauerit: quoniam si parte dextra desiliuit, marẽ seminasse manifestum est: si læua, fœminam, Africanus in translatione Ruellij cap. 15. His similia, uel eadem potius, de tauris etiam scribunt authores, quantum attinet inquam ad curandum, ut hic uel ille sexus concipiatur, uel uter conceptus sit dignoscatur, ut in Tauro docuimus circa finem capitis tertij. Marem pariet equa si submittatur (hoc Germani uocant **berossen**) tertio ante pleniluniũ die: fœminam, si tertio post plenilunium, Obscurus. ¶ Mares (uerba sunt Aristotelis) hoc genere fœminas sibi societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis ante diebus unà fuerint: quod si fœminæ diuersæ permisceantur, mares alienas mordendo expellunt, suasque singuli seorsum habentes pascuntur. Tricenæ, aut paulò plures singulis dantur: quoties mas accesserit aliquis, confestim in eum maritus conuertitur, & currens gyro aggreditur pugna: & fœminam, si quã se mouerit, morsu

reuocat. Et alibi, Equi tempore libidinis equos mordent, ſternunt equitem atq; inſequuntur.

Nónne uides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?

Ac neq; eos iam frena uirûm, nec uerbera ſęua, Non ſcopuli, rupesq; cauę, atq; obiecta retardãt

Flumina, correptos unda torquentia montes, Vergilius de ui amoris ſcribens. Coitus (inquit Ariſtoteles) non tam laborioſus equis quàm bubus eſt. Salaciſſimum omnium tum fœminarum tum marium equus eſt, homine excepto.

¶ Equire dicimus equam, cum marem deſyderat, Græci ἱππομανεῖν. Equienti mulæ, id eſt equum appetenti, Columella 6.37. Equas domitas ſexaginta diebus equire tradunt, anteq; gregales, Plinius. Incenduntur libidine (inquit Ariſtoteles) ex fœminis equæ potiſſimum, mox uaccæ. Equæ itaq; equiunt: unde uocabulum id ab hoc uno animali trahitur, maledicto in mulieres libidinoſas (ut illas equas uocemus, & equire dicamus, Aelianus.) Nec non euentari (ἐξανεμοῦσθαι) per id tempus equę dicuntur: quapropter in Creta inſula equos admiſſarios minime à fœminis ſemouendos cenſent. Cum uero ita affectæ fuerint, currunt relicta ſocietate: ſimile hoc uitium eſt, ut quod ſubare in ſuibus dicitur. Currunt non orientem, aut occidentem uerſus, ſed ex aduerſo aquilonis, aut auſtri: nec appropinquare quenquam patiuntur, donec uel defatigatæ deſiſtant, uel ad marem deueniant. (Vide infra in mentione conceptus earum ex uento.) Tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur, eodem, quo illud quod naſcitur, nomine. Tale hoc ſanè eſt, quale ſuis illud, quod apriam uocãt: ſed hoc præcipue ad amoris ueneficia petitur. Equæ tempore coitus colligunt ſeſe, & ſocietate magis quàm antea gaudent: iactant caudam crebrius, uocem immutant, humorem emittunt ſuis genitalibus ſimilem genituræ, ſed multo tenuiorem, quàm mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis naſcentibus adhæret: accipi eum humorem difficile eſſe aiunt, quod paulatim admodum labitur. Mingunt etiam pluries, atq; inter ſe ludunt cum equiunt, Hactenus Ariſtoteles. Mirum eſt, quadrupedum prægnantes uenerem arcent, præter equam & ſuem, Plinius. Sola animalium (inquit Ariſtoteles de generatione animalium 4.5.) mulier & equa, grauida coitum patiuntur. Equa quidem ſoliditate ſuæ naturæ, & quod aliquid ſpatij in utero ſuperſit, ut dictum eſt, amplius quidem, quàm ut ab uno occupetur: ſed arctius quàm ut alterum perfectè poſſit ſuperfœtari. Libidinoſa natura eſt equa ob eundem effectum, quo ſolida omnia ueneris ſunt appetentiora: illa em̃ ita ſe habent, quia carent purgatione, quæ perinde eſt fœminis, ut coitus maribus: equa enim menſtrua minimè emittit. Albertus cauſam facit abundantiam cibi, & temperamentum calidum ac humidũ. Scilicet ante omnes furor eſt inſigis equarũ: Et mentẽ Venus ipſa dedit, quo tẽpore Glauci

Potniades malis mẽbra abſumpſere quadrigę. Illas ducit amor trans Gargara, transq; ſonantẽ

Aſcanium: ſuperant montes, & flumina tranant, Vergil. Tum equæ tum uaccæ indicium ſuæ libidinis præſtant, genitalis ſpecie prominentiore, Ariſtotel. Equarum libido extinguitur iuba tonſa, Plinius, Albertus & Raſis. Equarum libido extinguitur magis iuba tonſa, & frons triſtior redditur, Ariſtoteles. Tondentur etiam equarum iubæ, ut aſinorum in coitu patiantur humilitatem. Auicenna ſcribit equarum libidinem minui cum præciduntur eis pili: quaſi motus pilorum in cauda & iuba, libidinis cauſa ſit, Albertus.

¶ Equas poſt tertium annum, aut poſt unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntq; inuitas, Plinius. Iuniorum coitus præter ætatem contingit pabuli bonitate & copia, Ariſtot. Equus coire incipit bimus, tam mas quàm fœmina: ſed hoc in paucis fit, pulliq; eorum ipſorum minores imbecilliores q; ſunt. Quod autem plurimum trimatu, tam mares quàm fœminæ incipiunt, & proficiunt ſub inde ad prolis præſtantiam, in uiceſimum uſq; annum, Ariſt. qui & alibi eadem repetit. Et alibi, Coire itaq; incipit equus uel triceſimo menſe: ſed quoad digne procreare poſſit, tunc tempus eſt, cum dentibus mittendis ceſſauit: uerum iam nonnullos etiam cum mutãt, implere potuiſſe aiũt: idq; fieri ita confirmant, niſi natura ſteriles ſint. Et rurſus, Fit itaq; ut equo ferè tempus idoneum maxime ſit ad procreandum, cum annum quartum, & ſex menſes complêrit: ſeniores equi profectò fœcundiores ſunt, tam fœminæ, quàm mares. Coëunt mares ad annos tricenos ternos, fœminæ ad quadragenos: ita ut per totam ferè uitam coitum equis ſeruari eueniat, Ariſt. Mares coire ad annum triceſimum tertium, nonnullos ad quadrageſimum, ſed adiutos, ſuperius ex Plinio recitaui, paulò poſt initium mentionis de admiſſario (ſcribit autem eadem ferè etiam Solinus cap. 47.) ubi & alia quædã attuli qua ætate equi in utroq; ſexu coire & incipiant & deſinant. Gignunt equæ annis omnibus ad quadrageſimum, Plinius. Mas (inquit Ariſtoteles) omnibus temporibus init, nec ceſſat quandiu uiuit. Fœmina etiam quandiu uiuit initur, nec tempus ullum certum libidinem aufert: ſed ingenium hominis arcet, aut uinculo, aut aliquo huiuſcemodi impedimento: non tamen quouis tempore facto initu, facultas enutriendi quod pepererint, datur. Equum apud Opûnta gregarium fuiſſe accepimus, qui annos quadraginta natus poſſet coire: ſed adiumentum quoad ſui pedes priores attollerentur (quod ſupra etiam ex Plinio recitaui) deſiderabat. Idem alibi, Ferunt regi Scytharum fuiſſe equam egregiam, ex qua mares generoſi omnes gignerentur: quorum unum, qui præſtantior habeKretur, cum ut ex matre procrearet, placeret, admiſſum omnino recuſaſſe: opertam deinde latuiſſe matrem, ut imprudens ſuperueniret: uerum ubi à concubitu faciem matris detectam agnouerat, fugam properaſſe, atq; ſeipſum actum præcipitem interemiſſe. Alij addunt, regem Scytharum hoc fieri uoluiſſe, cum reliquus præſtantium equorum grex peſte abſumptus eſſet: & ne ſe ex odore noſcẽ-

tes

tes detrectarent, utrosque à peroriga alijs pellibus obtectos & oleo odorato inunctos esse: postea uerò cum remotis operimentis incestum cognoscerent, uinculis abruptis magno cum hinnitu procurrisse, & capita tandem petris illisa confregisse, Oppianus & Aelianus: hic tamen ut Aristoteles, sese præcipites egisse scribit. Plinius Aristotelem sequitur, his uerbis, Alium (equum ferunt) detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petijsse prærupta atque exanimatum. Equam eadem ex causa in Reatino agro, laceratumque pariter aurigam inuenimus. Nanque & cognationum intellectus in ijs est: itaque in grege prioris anni sorore, libentius etiam quàm matre, equa comitatur. Tametsi incredibile (inquit Varro) quod usu uenit, memoriæ mandandum: Cum equus matrem ut saliret adduci non posset, & eum capite obuoluto peroriga adduxisset, & coëgisset matrem inire, cum descendenti uelum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui, quod tamen falsum conuincimus ex Aristotele libro sexto scribente, Equi uel suas matres & filias superueniunt, atque tunc perfectum esse armentum uidetur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos, Coëunt animalia nullo Cætera delectu, nec habetur turpe iuuencæ Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux, Cælius. Falsum igitur fuerit quod Oppianus scribit statim ante historiam equæ & pulli regis Scytharum, his uersibus, Ἔρχεται δ' αὖ τίσει φύσιν, τόδε πάμπαν ἄπιστον (forte ἄπυστον) ἐς φιλότητα μολεῖν, τῇ οὐ θέμις, ἀλλὰ μιγῆναι ἄχραντοι μυσῶν, καθαρῆς δ' ἐράασι Κυθήρης. ¶ Tum in equorum tum in boum genere, turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, Aristot. Equos, & canes, & sues initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Equus non certo dierum numero implet, sed aliquando uno, aut duobus tribúsue, aliquando pluribus: serius certe quàm asinus, equam superueniens implet, Aristot. Apud Mysos cum equinum genus coit, quidam uelut Hymenæum quendam nuptijs præcinunt, & cantus suauitate permulsæ equæ grauidæ fiunt, & formæ pulchritudine, eximios pullos ex sese pariunt, Aelianus. Et alibi, Euripides dicit, pastores hymenæos ad fistulam cantantes, ad Venerē equas incitare, atque etiam equos ad ineundas fœminas incendere. ἱππόθορος νόμος, ὃς ἐπαυλεῖται ἵπποις μιγνυμέναις, Plutarchus in Symposiacis.

¶ Equæ interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuò nequeant, Aristoteles. Alternis qui admittunt, diuturniores equos, & meliores pullos fieri dicunt. Itaque ut restibiles segetes essent exuctiores, sic quotannis quæ prægnans fiat, Varro. Non statim à partu equa impletur, sed intermisso tempore: & melius quarto aut quinto anno interposito procreat. Omnino, si nihil plus detur, unū tamen interponere annum, & quasi nouale facere necesse est, Aristoteles. Vulgari fœminæ solenne est omnib. annis parere, generosam conuenit alternis continere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum præparetur, Columella. Generosas equas, & quæ masculos nutriunt, alternis annis submittere debebimus, ut pullis puri & copiosi lactis robur infundant, cæteræ passim replendæ, Palladius. Quòd si aut fœmina recusat, aut non appetit taurus, eadem ratione, qua fastidientibus equis mox præcipiemus, elicitur cupiditas, odore genitalium admoto naribus, Columella. Et in equis, Quòd si admissarius (inquit) iners in Venerem est, odore perfricatur detersis spongia fœminæ locis, & admota naribus equi. Idem scribit Absyrtus, ut in Geoponicis legimus. Si equa marem non patitur, detrita scilla (squilla Palladius) naturalia eius linuntur, quæ res accendit libidinem, Columella. Si fastidium saliendi est, inquit Varro, scillæ modicum conterunt cum aqua ad mellis crassitudinem, tum ea re naturam equæ, cum menses ferunt, tangunt: contrà, ab locis equę nares equi tangunt. Si equa marem non patitur, gallinaceo fimo cum resina terebinthina trito, naturalia eius linuntur: ea res accendit libidinem: longeque magis, si saliendi fastidium est, oblitus scillæ coëundi cupidinem elicit, Anatolius. Non est committendum, inquit idem, ut strigosa equa & obsita sorde saliatur: quippe cum talium cupiditate celerius equum solicitari constet, perinde quasi stimulatus hac colluuione gaudeat. Nonnunquam ignobilis quoque uulgaris (equus) elicit cupidinem coëundi. Nam ubi admotus ferè tentauit obsequium, fœmina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur, Columella. Sæpe accidit ut equa patiatur equum super se, coitum tamen detrectet, quod ex defectu caloris ipsius circa naturalia contingit: quamobrem urtica uel squilla perfricari debent, Ruffius. Admissarius quomodo alacrior ad Venerem fiat, supra seorsim diximus. Excitatur & tibiæ cantu libido in utroque sexu, hippothoron uocant, ut ex Aeliano retuli. Vide etiam supra in Capræ historia, capite 5. Sed non ulla magis uires industria firmat, Quàm Venerem, & cæci stimulos auertere amoris. Siue boum, siue est cui gratior usus equorum, Vergil. De equorum in Syria syluestrium æmulatione, qua impulsi mares in suo genere primum natos castrant, superius dixi capite secundo. ¶ Conceptus indicium, maximè in uaccis equabusque, cum menses cessarunt, spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudum secutus, assuetusque admodum sit, Arist. Colorem (equæ cum concepere) illico mutant rubriore pilo, uel quicunque sit pleniore: hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes, Plinius. Aliquot regionibus (inquit Columella) tanto flagrant ardore coëundi fœminæ, ut etiam si marem non habeant, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem (cohortalium more auium) uento concipiant. Quæ poëta licentius dicit,

Continuoque auidis ubi subdita flāma medullis, Vere magis (quia uere calor redit ossib.) illæ

Ore omnes uersæ in Zephyrũ,stant rupibus altis, Exceptantq; leueis auras:& sæpe sine ullis
Coniugijs uento grauidæ (mirabile dictu) Saxa per,& scopulos, & depressas conualles
Diffugiunt,non Eure tuos,neq; Solis ad ortus: In Boreã,Caurũq;,aut unde nigerrimꝰ Auster
Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum.

Cum sit notissimum etiam in sacro monte Hispaniæ,qui procurrit in occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coitu uentrem pertulisse,fœtumq; educasse,qui tamen inutilis est,quod triennio prius quàm adolescat,morte absumitur: quare,ut dixi,dabimus operam,ne circa æquinoctium uernum equæ desyderijs naturalibus angantur,Hæc Columella. In fœtura (inquit Varro) res incredibilis est in Hispania, sed est uera, quod in Lusitania ad Oceanum in ea regione,ubi est oppidum Olyssippo monte Tagro, quædam è uento concipiunt equæ,ut hîc gallinæ quoq; solent,quarum oua hypenemia appellant;sed ex his equis qui nati pulli non plus triennium uiuunt. Constat in Lusitania circa Olyssipponem oppidum & Tagum amnem,equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum , idq; partum fieri,& gigni pernicissimum ita,sed triennium uitæ non excedere,Plinius & Solinus. Proprium equæ est(ut Albertus scribit ex Auicenna) pede aut coxa aliquantulum recalcitrare cum desyderat coitum: & hoc modo aperit uterum,hauritq; eo meridionalem aut septentrionalem uentum,quo plurimum delectatur. Scribit etiam Auicenna senem quendam fide dignum, natum in insula cui Arabicum nomen Dealtufa,sibi narrasse,quod equa Arabica illic concepto uento non cessârit currere per desyderium coitus,donec octo leucas emensa fines insulæ attigit. Equi quando euentari (ἐξανεμοῦσθαι) dicantur,supra ex Aristotele docui in mentione libidinis equorum. A coitu solæ animalium currunt ex aduerso Aquilonum Austrorúmue,prout marem aut fœminam concepere,Plinius. In Lusitanis iuxta flumen Tagum equas Fauonio spirante concipere falsò prodidisse complures ait Iustinus, figmentumq; ex equarum fœcunditate ac gregum multitudine,qui in ea prouincia multi & pernices uisuntur,fluxisse autumat.Eorum qui aliter opinantur turba eliditur Iustinus, quibus diuus Augustinus ascribi potest.Nonnulli si uentus à masculis flauerit, equas obuersas odore fieri prægnantes tantum,atq; ex ijs natos pullos triennium uitæ non excedere produnt. Silio Italico,Septimaq; his stabulis longissima ducitur ætas,Hæc Io.Brodæus. Fit in equorum genere, inquit Aristoteles, ut aliæ omnino steriles sint,(quod & alibi affirmat:) aliæ concipiant quidem, sed ædere nequeant:cuius rei indicium aiunt,quòd fœtus circum renes alia quædam,specie propemodum renum,ita continet, ut rescissus quatuor renes habere uideatur. ¶Quomodo efficiatur ut armentitiæ concipiant, legimus in Hippiatricis Græcis capite quintodecimo:Si gregalem,inquit Hippocrates,equam concipere uelis,urticam in os equi pellito: & reliqua. Porrò sterilis equa concipiet, si fascem porrorum in pila tusum uini cyatho perfundes,& cantharides uersicolores numero duodecim,ex aqua biduum oricula rio clystêre in uuluam ingeres,postero die equum ad ineundam fœminam emittes: postquam desiliuit,bis genitales locos elues. Aliud,Nitrum,passeris fimum,resina terebinthina simul deteruntur,& in unum coacta naturalibus inseruntur. ¶ Vbi equæ conceperint,obseruandum est ne misceantur plus iusto,néue in locis frigidis diuersentur:frigus enim grauidis aduersatur,Absyrtus in Geoponicis. Grauidæ non urgeantur,nec famem uel frigus tolerent:nec inter se loci comprimantur angustijs,Palladius. Cum conceperint equæ,uidendum ne aut laborent plusculum,aut ne frigidis locis sint,quòd algor maxime prægnãtibus obest. Itaq; in stabulis ab humore prohibere oportet humum, clausa habere ostia,ac fenestras,& inter singulas à præsepibus interijcere longurios, qui eas discernant,ne inter se pugnare possint. Prægnantem neq; implere cibo,neq; esurire oportet, Varro. Post conceptionem (inquit Columella) maior prægnantibus adhibenda cura est, largoq; pascuo firmandæ. Quòd si frigore hyemis herbæ defecerint,tecto contineantur:ac neq; opere neq; cursu exerceantur,neq; frigori committantur:nec in angusto clausóue,ne aliæ aliarum conceptus elidant: nam hæc omnia incommoda fœtum abigunt. Cauendum ne grauidæ pabuli mutatione tententur,neq; infestentur aquarum insuetarum nouitate, siquidem huiuscemodi peregrinarum rerum obiectu facile abortus contrahitur,Anatolius.

Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris,
Non saltu superare uiam sit passus:& acri Carpere prata fuga:fluuiosq; innare rapaces.
Saltibus in uacuis pascant:& plena secundũ Flumina:muscus ubi,et uiridissima gramine ripa:
Speluncæq; tegant:& saxea procubet umbra, Vergilius.

Grauidæ mox separentur à maribus: & ita curentur ut neq; macilentæ nimis,nec obesæ euadant, sed inter utrunq; habitum mediocres. Vterq; enim immodicus,ut uel abortus fiat,uel infirmior aut minor fœtus,in causa est,Russius. Nec impedit partus quasdam ab opere,falluntq; grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus,Plinius. Quæ cura prægnantibus adhibenda, Vt facile partus ædatur, Ad secundas hærentes, Mulomedici Græci docent capite quintodecimo: item de perferendo uentre & enecando partu,partim eodem,partim antecedente capite. Vide etiam nonnihil infra,in tractatione de morbis equorum in ijs quæ utero accidunt. ¶Certum est equas,si sint grauidæ,tactas (à muliere profluuio mensium laborante) abortum pati:quin & aspectu omnino,quamuis procul uisas, si purgatio illa post uirginitatem prima sit,aut in uirginea ætate spontanea,Plinius. Abortum facit equa odorem sentiens fungi fumigantis lucernæ extinctæ,quod & mulierum nonnullis accidit,Aristoteles,Aelianus,Rasis & Albertus. Ex his Aristotelis uerbis corrupta iudico ea quæ Vincentius Bell. citat ex Zenonis de animalibus libro,Equa fœta(inquit)cum odoratur quod est in sepo uaccæ,egre-

ditur

ditur partus eius. Abortiunt ferè iumenta,glandibus cerri deuoratis, Ruffius. Ex sene quodam nostrate audiui,gentianam quoq; abortus causam esse equabus. Si postea quàm trachuri caudam abscideris,ipsumq; in mare liberum emiseris,eam equæ uentrem ferenti appendas,non multò certe post abortum pariet,Aelianus. Aegyptij mulierem quæ abortiuum fecerit significaturi,equam scribunt quæ lupum presserit. Equa enim abortit,non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit,Orus. Vide infra capite quarto. Si cum equa ex equo prægnante coierit asinus, foetus iam conceptus corrumpitur,Aristotel.Et rursus,Quum equus cum asina, uel asinus cum equa inierit,multò magis abortus cosequitur, quàm cum unigenæ inter se iungantur:uerbi gratia, equa cum equo,aut asina cum asino. Conceptum ex equo secutus asini coitus abortu perimit: non item ex asino equi,Plinius & Aristoteles,qui causam reijcit in asinini seminis frigiditatē. Et rursus, Equi geniturã(inquit Aristot.)corrumpit asinus:sed equus asini minimè,cũ equa iã asini initu cõceperit.

¶ Si aut partu aut abortu equa laborauit,remedio erit,filicula trita & aqua tepida permista,dataq; per cornu,Columella. Scythæ equabus grauibus equitant,cum primum se mouerit foetus, & nimirum eas proficere ad partus facilitatem arbitrantur,Aristoteles.Equi & ijs cognata animalia, quanquam minus temporis uiuunt,tamen diutius uterum ferunt:alia enim annum, alia quod plurimum menses denos grauida exigunt,Aristoteles.Idem problematum sectione 10. Equus (inquit) ut tardius maximè quàm homo parit,sic uiuere minus potest:cuius rei causam,uuluæ siue uteri durities habet.Quomodo enim ager sitiens haud citò suas stirpes enutrit:sic durior uulua equarum, informando nutricandoq; suo foetu remoratur. Annum uterum fert & asina & equa, Aristot. Partus asinarum à tricesimo mense ocyssimus:sed à trimatu legitimus:totidem quot equę,& eisdem mensibus, & simili modo,Plinius. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt, Aristoteles & Plinius. Equa cum conceperit duodecimo mense parit, Varro ex Magone & Dionysio, Columella. Ventrem fert duodecim menses, Varro. Et alibi, Duodecimo mense die decimo aiunt nasci:quæ post(id)tempus nascuntur,ferè uitiosa atq; inutilia existunt. Equarum natura est partũ spatio duodecimi mensis absoluere,Palladius. Equa uterum gerit undecim mensium decemq; dierum curriculo,Absyrtus. Mares citius perficiuntur in utero quàm foeminę. Equa facillimè omnium quadrupedum parit,Aristot.Et rursus,Cæterę quadrupedes iacentes parere solent:at uerò equa cum tempus iam ædendi appropinquârit,erigit se, stansq; emittit partum. In hoc genere grauida stans parit,Plinius. Equa singulos parit,Aristoteles. Et rursus, Pariunt magna ex parte equæ singulos: sed gemellos quoq; aliquando complurium procreant. Singulos gignunt equi,Plinius. Equa uacat admodum purgamentis in partu, (Græci lochia uocant:)minimumq; emittit profluuium sanguinis,uidelicet pro corporis magnitudine,Aristoteles. Cum peperit,statim secundas deuorat,atq; etiam quod pulli nascentis fronti adhæret hippomanes dictum,Aristot. De polio seu pullio dicto, quod ante partum emittit equa, dixi supra in hippomane. ¶ Matrices equas quidam uocat eas quæ foetum alunt. Pullatio & pullities apud Columellam foetura pullorum est,uel ipsi pulli: sed de alijs quoq; animalibus non equis tantum in usu sunt. Asinis à foetu mammæ dolēt,ideo sexto mense arcent partus,cum equæ anno propè toto præbeant, Plinius. Lactare mulum semestre temporis spatium referunt,equo autem plus temporis tribuunt,Aristot. Equi & asini ad biennium lactentur,Anatolius. Pullus commodissimè ablactatur hoc modo, Separetur à matre triduo ante plenilunium, & per horas uigintiquatuor ab ea exclusus, rursus mane admittatũ, & ubi lac copiosè suxerit adeo ut uenter turgeat,remoueatur nec admittatur amplius:sic deinceps habitior manebit, & elegãtior fiet,Author obscurus. Quinquemestribus pullis factis,cum redacti sunt in stabulum,obijciendum farinam ordeaceam molitam cum furfuribus,& si quid aliud terra natum libenter edent.Anniculis iam factis dandum ordeum,& furfures,usq; quoad erunt lactentes. Neq; prius biennio confecto à lacte remouendum,Varro. De hippothelis asinis qui lacte equarum aluntur,paulò post dicam. Terram attingere ore pullum triduo proximo quàm sit genitus,negāt posse,Plinius: ut supra etiam in B.dictum est. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt,quia eos tactus lædit assiduus: quantum ratio patitur,defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea sunt consideranda,quæ signũ bonæ indolis monstrant,quæ in patribus,uel matribus spectanda præcepi:dabit & hilaritas & alacritas,agilitasq; documentum,Palladius. De ijs quæ circa pullum eligendum consideranda sunt, satis iam dixi capite secundo. Si partus prospere cessit,minimè manu contingendus pullus erit. Nam læditur etiam leuissimo contactu.Tantum cura adhibebitur,ut & amplo & calido loco cum matre uersetur,ne aut frigus adhuc infirmo noceat,aut mater in angustijs eum obterat. Paulatim deinde producendus erit,prouidēdumq; ne stercore ungulas adurat:mox cum firmior fuerit, in eadem pascua in quibus mater est,dimittendus,ne desyderio partus sui laboret equa. Nam id præcipue genus pecudis amore natorum,nisi fiat potestas,noxam trahit,Columella. In decem diebus secundum partum cum matribus in pabulis prodigendum, Varro. Et rursus, Pullos,cum stent cum matribus, interdum tractandum,ne cum sint disiuncti,exterreantur, & reliqua,ut in domitura ipsorum dicam 5. capite. Præsepia altiora esse oportet,ad quæ iumenta capistrentur, ut sursum uersus spectantia cibum capiant. Id maximè in pullis obseruandum est:sic enim erecta ceruice niti consuescent:quæ res equino pecori maximam uenustatem adfert, Anatolius. Et rursus, Equa post alterum aut tertium mensem(ædito iam partu)longè magis exercitationibus credi debet,quò lac in ea præstantius gigna

tur: sequens equuleus cursibus committat. Si pulli molles gerant ungulas, asperis locis eos citatius agemus, calculos pedibus substernentes: sic enim ungulæ durantur: quæ si ijs parum adhuc solidatæ mollescant, hanc curationem oportet adhibere: Adeps suilla uetus, & hircina, sulphur ignem non expertum, & alliorum spicæ miscentur: ijs ungulæ & earum caua perunguntur, Hæc Anatolius. Pascua prouidere oportet nõ adeò mollibus locis nata, ut ungularum firmitas de asperitate nil sentiat, Palladius. Ad firmitatem ungulis comparandam, utile uidetur ut pulli saxosis & montanis locis nascantur, ut duris & asperis locis & aëre frigido durescant. Conducunt autem montana loca duplici nomine: primum quia pedes in eis ualidiores, aptiores, crassiores ac duriores reddunt: deinde quoniam subinde per inæqualia loca ascensu descensuq́ exercitati, laboribus sustinendis præparantur roboranturq́, Russius. ¶ Ex asino & equa (inquit Plinius) mulus gignitur mense duodecimo: Ad tales partus equas neq; quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq́ utrumq; genus ab altero narrant, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter subreptos pullos in tenebris equarum uberi, asinarúmue equuleos admouent. Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis & tarditatis indomitæ. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq́ mulos, q̃s asini & equæ generarent. In plurium Græcorum est monumentis cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruum mulum. Generãtur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, &c. Hucusq; Plinius. Equuleos q̃rum hoc in loco Plinius (lib. 8. ca. 44.) meminit, Aristoteles hippothelas quasi equimulgos uocat. Arcebit (inquit) ab initu & asinum equa, & equum asina: nisi contigerit ut asinus equæ lac hauserit: ob id de industria pullos asinorum supponunt, qui uocantur hippothelæ, Hermolaus. Pullum asininum (inq̃t Varro) à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, ꝙ id lac q̃ asininum ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, &c. ut in Mulo persequemur. De equi & asinę, uel asini & equę coitu, gestatione, partu, & alia quædam uide supra in historia Asini. Si quem mulorum genus (inquit Palladius) creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere, &c. ut in Mulo explicabitur, ubi etiam de asino admissario ad mulos procreandos eligendo copiose tractabimus. Anna socer Esau primus equis asinas copulauit, ut Iudæi asserunt, Isidorus. Equarum iubas tondere præcipiunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire, Plinius, & Aelianus, cuius uerba in Mulo recitabo. Quin & alioqui equarum libido extinguitur magis iuba tonsa, Aristotele teste, & frons tristior redditur. Cur Elei equas finibus eductas iniri faciant, Plutarchus inquirit problemate 52. inter Gręcanica: & Leonicenus in Varijs 1. 62. Cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint. Muli asiniq́ (inquit Herodotus libro 4.) uim hyemis ferre non queunt: quò magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeunt gigni, cum neq; locus sit frigidus: neq; ulla alia causa appareat. Aiunt Elienses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse: Cumq; tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: Ibi postq̃ admiserint asinos dum equæ conceperint, tunc rursus eas reducere.

De sanitate equorum tuenda, & præcauendis morbis.

Mulomedici & ueterinarij dicuntur communi uocabulo, qui ueterina curant, equos, mulos, asinos. Dicuntur autem ueterina animalia ad uecturam idonea, quę aliquid uehere possunt, quasi uenterina, ꝙ ad uentrem onus religatum gerant. Vngulæ ueterino tantum generi renascuntur, Plinius. Et genus omne q̃d est ueterino genere partum, Lucretius lib. 5. Veterinarium pro medico ueterinorum dixit Columella, & medicinam ueterinariam. Vegetius artis ueterinariæ siue mulomedicinæ libros quatuor reliquit, & eadem uocabula in præfatione usurpat: quanq̃ ars ueterina in excusis codicibus legitur, perperam ut uidetur. Equarius, equorum curator, apud Solinum capite 5. Herophilus equarius medicus, Valerius Max. Equorum medici, equinarij, ueterinarij, manucalci, mulomedici appellantur, Textor. De medicinis uel plurima sunt in equis, & signa morborum, & genera curationum, quæ pastorem scripta habere oportet. Itaq; ob hoc in Gręcia potissimum medici pecorũ κτηνίατροι appellati, Varro. Iulius Firmicus ἱππίατρον dixit. Marescalcũ Rusius & alij uocant chirurgum (ut ita dicã) equorũ, qui uel secando uel urendo eis medetur. ¶ Ἱππιατρικὰ (intellige βιβλία) Absyrti & aliorum Græce extant. Eadem Latinitate donauit Ioan. Ruellius, cuius translatio pura q̃dem & elegans in Latino sermone est: ꝙ ad rem uerò, multis in locis & manca & corrupta, ut ipse cum Græcis conferendo animaduerti. Sunt autem præter Absyrtum authores isti, Hierocles, Theomnestus, Pelagonius, Anatolius, Tiberius, Eumelus Thebanus uel Chiron, Archedemus, Hippocrates, Aemilius Hispanus, Litorius Beneuentanus, Himerius, Africanus, Didymus, Diophanes, Pamphilus, & Magon Carthaginiensis. Citantur etiam obiter in eodem opere, Agathotyches, Nephon, Hieron, Cassius, Hemerius. Geoponicorum etiam, quæ Constantino adscribuntur, liber sextusdecimus ἱππιατρείαν continet: sed ita ut omnia ex Hippiatricorum uolumine iam dicto desumpta uideantur. Nonnulla quæ in Geoponicis legebantur, & in Absyrti, &c. Hippiatricis deerant, Ruellius translationi suæ adiecit. Scripsit & Laurentius Rusius librum eiusdem artis: in quo præter alios authores, copiosè de frenis eorumq́ differentijs tractat, expressis pariter picturis eorum. Primus omnium puto hippicum, id est de equis & equestri arte librum Simon quidam Atheniensis reliquit, ex quo omnia quæ placebant in suum transcripsit Xenophon, nos pleraq; ex Xenophonte in hunc nostrum. De equis præterea (ut Camerarius obseruauit) quædã scripsit Cleodamas Achnæus:

Plinius

Plinius etiam, qui ipſe librum ſe de iaculatione equeſtri edidiſſe ait, tradit equitem quendam Sarmenem primum de equitatu ſcripſiſſe, effictum à ſtatuario Demetrio: Et Mecon quidam, & alij. Magiſter Maurus Hippiater citatur à Laur. Ruſio cap. 144. & 151. Petri Creſcentienſis de agricultura liber nonus capita 57. de equis continet. Multa de ijſdem docet Albertus Magnus quoq; libro 22. hiſtoriæ animalium: Multa etiam rei ruſticæ priſci ſcriptores, Varro, Columella, Palladius. Extant deniq; in omnibus ferè uulgaribus linguis de equis curandis cõſcripti libri, Germanicè, Italicè, Gallicè: Italicè quidem excuſum uidi Auguſtini Columbini librum.

¶ Quæcunq; ad equi ſanitatem tuendam, uel cauendos morbos præcepta pertinent (ὑγιεινὰ & προφυλακτικὰ Græci uocant) partim hoc in loco trademus, partim capite quinto, in ea parte quæ eſt de tractandis equis. ¶ De dentibus equi, quos uulgo ſcalliones uocant, & eorum exemptione, ſupra dictum eſt. Ad hos autem eximendos (inquit Ruſius) tempus uindemiarum aptiſſimum eſt; nam ſi racemi uuarum in cibo eis tum dentur, uulnera oris melius curantur & conſolidantur, nec uermes aut prauæ carnes innaſci poſſunt: itaq; ex hoc cibo os equi melius efficitur, ac ipſe etiam pingueſcit. Ad eandem curam (ſcallionare uocant) obſeruandum eſt ut Luna decreſcat. ¶ Animalium dorſa ut laboris plurimum ſentiunt, ita diligẽtius ſunt curanda. Exceptis enim his qui deputati ſunt circo, reliquum mulorum, equorum, aſinorumq; genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergo præſtat officium. Vnde laudabilior induſtria eſt, quæ incolumitatem tuetur, ꝗ quæ cupit læſa curari. Nam diligentia defendit à uitio: ſi centones uel ſaga primum ſufficientia, deinde mollia imponantur, & lota, atq; ad tempus diligenter excuſſa, ne aliqd ſordium aut aſperitatis inhæreat ꝗd ſub pondere inulceret pellem: tunc ſagmarum uel ſellarum menſura conueniens & apta qualitas debet adhiberi. Si enĩ iſta minora fuerint uel maiora, anguſtiora, uel ultra modum lata, uel quæ non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim colliſiones, ſuppurationes, apoſtemataq; naſcuntur, cum nimis locis inęqualibus premitur pondere, uel diſcentes tracturam mercurius aut ſpina deteritur. Ipſorum quoq; pondere, etiamſi in ſtratis nulla ſit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda eſt menſura ne inferat uulnus, Hæc Vegetius. ¶ Multum autem refert (inquit Columella) robur corporis ac pedum ſeruare, ꝗd utrũq; cuſtodiemus, ſi idoneis temporibus ad præſepia, ad aquam, ad exercitationem pecus duxerimus, curæq; fuerit, ut ſtabulentur ſicco loco: ſed de ſtabulis inſtituendis capite 5. dicetur. Auena aliáue annona equo exhibenda, bene purgentur prius, ne quid pulueris aut aliud inutile inſit: puluis enim facile tuſſim inducit, & interiora deſiccat, quod malum ferè incurabile eſt, Ruſius. Iumenta ſæpe morbos concipiunt, ſi ſudant, & à concitatione confeſtim biberint, Columella. Fatigatis aut caleſcentibus ne cibus, minusq; potus præbeatur: ne uel celer interitus ſequatur, aut uenenum in crura decumbat, &c. Camerarius. Et rurſus, Crithiaſis omnia membra debilitat, ut nec ingredi ualit equus, & paſcatur humi iacens: idemq; accidit de potu intempeſtiuo, ſed cum minore periculo. Sed de hoc & eo ꝗd ex retenta urina in longiore itinere fit periculo, amplius dicam capite 5. Tempore ueris equum frenatum Soli matutino aliquantiſper exponere, ad ſanitatem tuendam facit. ¶ Plurimum iuuat (inquit Vegetius) ſi ſæpius & cum moderatione animalia ſedeantur (forte exerceantur, nempe equitando.) Nam imperitia rectoris, & inceſſus eorum debilitat, & mores, præcipuè ſeruorum impatientia, qui abſentibus dominis ad curſum eq̃s uehementer ſtimulant, & non ſolum flagellis, ſed etiam calcaribus cædunt, dum aut inter ſuos uelocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis uehementi obſtinatione contendunt, nec reuocant aliquando currentes, nec temperant: neq; enim de damno domini cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfamilias ſumma ſeueritate prohibebit, & iumenta ſua idoneis & moderatis hominibus, ſcientibusq; tractare committet. Poſt ſudorem quoq; ſi æſtus ſit, puſca os ablui conuenit: ſi hyems, muria. Vinum quoq; & oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, æſtate frigidum, hyeme tepefactum, ita ut hyeme meri ſextario, olei unciæ tres, æſtate autem duæ tantummodo miſceantur, Hæc Vegetius. Accidit his equis qui parum exercentur, ferè ut anhelitus difficultate laborent, Camerarius. ¶ Vicinũ ſtabulum conuenit eſſe loco arido, ſtercore uel paleis mollibus adoperto, in quo ante potum animalia uolutentur: Quod exercitium & ſanitati proficit, & ægritudinis uitium commonſtrat: nam quoties animal, aut non ſolito more ſe tranſuoluit, aut omnino detrectat accumbere, ſcias illud ex tædio laborare, & ideo ſeparari debere atq; curari, Vegetius. Si ueterinis in itinere defeſſis ſellæ uel ſagmæ auferantur ut lòco aliquo commodo liberè uolutari poſſint, ita recreantur ut laſſitudine poſita, mox iterum laborem tanq; recentia ſubeant, Ruſius. Τὸν ἵππον ἄγειν ἐπὶ τὸ κύλισμα (codex impreſſus non rectè habet λύσμα) καὶ ῥοίζειν, in Hippiatricis legimus: Ruellius abſurdè tranſtulit ad aquationes & lauacra. Et alibi κυλιέσθω καὶ ῥοιζέσθω, æquè abſurdè uertit, proluatur & ad curſum leniter incitetur. Κυλίειν quidem uerbum communiſſimum uolutare ſignat: unde κυλίστρα, uolutabrum, locus in quo ſe uolutant animalia. Ῥοίζειν rarius & obſcurius eſt: uidetur autem ſignificare ad curſum incitare: ῥοιζεῖν enim circumflexum Heſychius & Varinus exponunt, διώκειν, ὁρμᾶν, τρέχειν: & ῥοθεῖν ſimiliter: Heſychius etiam ῥοιβδεῖν, ῥοιζεῖν & διώκειν interpretatur. Ῥοισμὸς, ὁ τῶν ἵππων ῥυμὸς, Iidem: quanq; hoc nihil ad rem præſentem facere uidetur: nam ῥυμὸν interpretantur temonem inter binos equos. Cæterũ cum conſydero ꝙ apud eoſdem ῥοία exponitur locus iuxta fluuium & arenam in quo equi uolutentur, ῥοίζειν uerbum idem quod κυλίειν eſſe ſubit, eoq; magis ꝙ Hippiatri etiam in locis iam citatis coniungant. Apud Suidam nihil reperio. Optimum fuerit ut interdum ad uolutabra ducantur quæ ſo

lidas gerunt ungulas;locus ad id eligendus ſolidus, terrenus, æquabilis, non lapidoſus nec ſalebroſus,quo ſeſe poſſint citra noxam ſaburrare. Improbantur læti tractus, βαθύγεοι, graminoſi,ſtercorati, quod expeditum non reddant equum, nec corporis agilitate præſtantem. (ὅτι γὰρ οὐ ποιοῦσιν ἄλυτον τὸν ἵππον, οὐδὲ διαφορὰν τοῦ σώματος.) Porrò durũ ſolũ & ſolidũ,non erit eis alienũ,Abſyrtus interprete Ruellio. ¶ Equũ aiunt lauatione & unguẽtis delectari,Aelian. Monent quidã ne macilenti equi ſupra uentrem in aquam adigantur;quod uentre eis refrigerato alimentum non ſentiant: pinguiores uerò ſæpius & altius in aquam agendos,ſic effici ne nimium pingueſcant,& corpus ſanum ac integrum conſeruent. Equus ad aquam potaturus ducatur paruo paſſu: & tam mane quàm ueſperi retineatur uſq; ad genua uel paulò ſupra ſpatio trium horarũ in aqua dulci frigida uel marina: nam aquæ naturaliter equis conueniunt,dulcis quidem frigiditate,marina uerò ſiccitate ſua conſtringendo humores qui ad crura deſcendunt & morborum cauſæ ſunt. Inde rediens equus ſtabulum non ingredietur,donec crura eius deterſa & ſiccata ſint.Nam ſtabuli uapores in cruribus humidis facile excitant gallas & prauos humores,Hæc Petrus Creſcent. ¶ Sunt qui hircos in ſtabulis alant: tanquam hircinus odor ſalubriorem equis aërem reddat,& neſcio quos morbos amoliatur. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca eſt,ideoq; facile ſub dio hybernat,Columella. Si animal (inquit Vegetius) domi foriſq; perfrixerit, calidioribus unguentis, quæ multa ſunt,lumbi eidem confricentur & cerebrum,potionibuſq; & pigmentis, & herbis quarum feruentior eſt uis, per os continuò oportet infundi,ut perfrictionis incommodum euincatur atq; pellatur.Nam ſi in uiſceribus permanſerit algoris iniuria,diuerſos periculoſoſq; procreat morbos. In locis circa Tanaim & Caucaſum borealem tantum eſt frigus hybernum,ut præ illo equi, muli, & pecora moriantur, ut ſcribit Dionyſius Afer.In Scythia ingentem & diuturnam uim hyemis equi perferunt, muli aſiniq; ne incipientem quidem ferunt,cum tamen alibi ſtantes in gelido equi labefiãt,aſini uerò ac muli durent,Herodotus. Equus hyeme gerat operimentum laneum propter frigus:æſtate lineum, ne lædatur à muſcis & ſimilibus inſectis,Ruſius. Si dierum canicularium tempore ęſtu animal fatigabitur, uel aquis frigidis eſt perfundendum,uel in mare flumenue mittendum;frigidis etiam potionibus recreandum,ut neceſſitati laborũ aut temporũ aptior medicina ſuccurrat, Vegetius. ¶Si ſanis eſt macies,celerius torrefacto tritico quàm ordeo reficitur; ſed & uini potio danda eſt,ac paulatim eiuſmodi ſubtrahenda immiſtis ordeo furfuribus,dum conſueſcat faba,& puro ordeo ali. Nec minus quotidie corpora pecudum quàm hominum defricanda ſunt, ac ſæpe plus prodeſt preſſa manu ſubegiſſe terga, quàm ſi largiſſime cibos præbeas,Columella. Animalia macie tenuata(inquit Vegetius)nõ abſq; ſtudio diligenti reuocantur ad corporum firmitatem..Nam oleo ueteri uinoq; permixtis,& tepefactis in Sole,per totum corpus unguntur, & contra pilum multorum manibus perfricantur, ut & nerui molleſcant,& cutis laxetur,& ſudor erumpat;Quo facto cooperta in pontili ſtrato collocentur.Et ſi hyems fuerit,condita cum ſemiuncia apij ſeminis triti, & olei tribus uncijs calefacta per os ipſius oportet infundi.Si æſtas fuerit,abſinthium uel roſatum cum quatuor ſcrupulis croci, & duabus uncijs olei frigidum per os ſimiliter debet accipere.Quorum ſi non ſuppetit copia, uinum ſimpliciter conuenit præberi cum cæteris. Præterea eiuſmodi ſpecies tempore hyemis cum hordei modijs quatuor miſces,fabæ ſextarios octo,tritici ſextarios quatuor,ciceris ſextarios octo, fœnigræci ſextarios quatuor,erui ſextarium unum;& ſi meritum equi uel facultas domini ſuppetit,uuę paſſæ & nuclei ſextarios ſingulos:quæ omnia ſolerter commiſta cum fuerint, unum modium in aqua mundiſſima pridie debes infundere,& paululum mane ſiccare, ex quo equo ſemimodium ante prandium,& ſemimodium ad ueſperam dabis per plurimos dies in loco optimo. Vigintiuno die ita ſtabuletur, ut intrinſecus bibat.Quòd ſi ultra modum ſagina prouenerit, ne plethora noceat, auferendus eſt ſanguis à matrice.Præterea graminum radices,quas aratrum frequẽter euellit,ſtudioſè collige, & quàm potueris longas minutatim concide,hordeoq; commiſce,& quotidie præbere non dubites. Aeſtate uerò,excepto eruo,ſpecies illæ quas diximus, pro æſtimatione menſuræ farraginis adinuicem præbeantur,hoc eſt,hordei uiridis plures maioreſq; faſciculos, tritici uel ciceris,uel fœnigræci minores & pauci:Quæ omnia contuſa oportet apponi,Hucuſq; Vegetius. Aegrotanti pecori aut fame confecto (ut in Hippiatricis Græcis legimus cap.119.in translatione Ruellij) curatione huiuſmodi opus eſt:Seminis apij ſextarius unus,ſeminis lini drachmæ tres, fœnigræci ſextarij duo,erui trepondo,radicis panacis,iridis Illyricæ,herbæ Sabinæ,ſingulorum ſelibra,axungiæ libræ ſex, uino excipiuntur uetere,& coguntur in paſtillos,qui ſiccantur in umbra. dantur iuglandis magnitudine; cum mellis tribus uncijs,& uini ueteris uno ſextario reſoluuntur,nihil (&,pro μὴ lego καὶ) per triduum infunditur.Canis etiam caput efficaciter ſuffitur,ſic ut nidor naribus hauriatur. De morboſa corporis macie dicam plura inferius,ubi de morbis toti corpori communibus agam. Nec conuenientium potionum (inquit Vegetius) cura debet ceſſare;nam languor,macies,& tuſſis,& internorum dolor facile ſubmouetur,ſi ſulphuris uiui ſemunciã,id eſt ſcrupulos duodecim,myrrhæ ſcrupulos quatuor, redactos in puluerem,ouoq; crudo immixtos cum hemina (ſextario,ut habetur libro 4. cap. 8.) uini optimi per os dederis.Eſt alia ſumptuoſior,ſed accommodatior potio ad omnes morbos, quæ & celeriter reficit,& cum intrinſecus purgauerit,curat omnes morbos, tuſſim ueterem, phthiſicos,uulſos, & quæcunq; uexata ſunt in opertis.Ptiſanæ ſextarium,ſeminis lini heminam,fœnigræci heminam, croci unciam,acronem ſalſum porci pinguis,uel longanonem;uel ſi porcina defuerint,caput hœdinum

num

num depilatum, cum pedibus ſuis, & cordulis inteſtinorum mundis, hyſſopi faſces duos, cochleas germanas quindecim, bulbos quindecim, ficos duplices uiginti, rutæ faſciculum unum, baccarũ lauri cum uirent ſextarium, dactylos uiginti, allij capita tria, ſeui caprini uncias ſex, pulegij ſicci faſciculum: hæc omnia purgata leniterq; contuſa decoques in aqua ciſternina, uel cœleſti, donec acron ille uel certe caput hœdi liqueſcat & diſſoluatur ab oſſibus: propter quod aſſiduè aquam refundis (adijcies) ne comburatur, ſed feruendo pingueſcat, uel ſuccus ipſe pinguior (ſpiſſior) efficiatur. Poſt hæc diligentiſſimè colabis ad colum, (excrementa & oſſa abijcies) tum tragacanthæ unciam in tres diuides partes, ita quod exinde in unam potionem miſſurus es, pridie infundas in calidam, ut inturgeſcat. Tunc addis paſſi ſextarios tres, & tribus diebus ſingulos ſextarios dabis, oua numero ſex (in die ſecundo olei roſati oua plena numero duo) butyri uncias tres. (In die tertio) anagallici uncias tres: amyli uncias tres: pulueris quadrigarij (quem deſcribit lib. 4. ca. 13.) ſelibram, lomenti fabę ſelibram. Quæ omnia miſces, ut dictum eſt, æquis ponderibus per triduum diuides (ita temperabis ut per cornu defluant) & ieiunum animal potionabis, & horis aliquot deambulare facies, uſq; ad ſeptimam, à cibo abſtineatur & potu. Hæc Veget. 1. 56. & rurſus 4. 8. ubi pauca quædam uariant, & medicamentum ad Chironem refertur. Et ſi uolueris (inquit) ſeptem diebus interpoſitis repetis & das à capite potionem. Aliud ibidem, q̃d iumenta à morbis uindicat & cuſtodit: Gentianæ, ariſtolochiæ rotundę, myrrhæ troglodytidis, raſurę eboris, & baccarum lauri æquis ponderib. puluis immixtus, (ſi ebur demas, erit theriaca diateſſaron dicta: deſcribitur etiam in Hippiatricis cap. 123. in Ruellij uerſione, hoc titulo, Potio neceſſaria omni tempore prælibanda.) ex quo grande cochleare plenum ſumis: Addes hyſſopi triti ſcrupulos quatuor, mellis uel paſſi uncias tres, uini ſextarium, giſni reſoluti paſtillum unum, poſt curſum ſiue poſt laborem conditi bene (piperati) heminam adijcies, æſtate roris (forte roriſ marini) uel abſinthij tantũdem, & per os dabis ad cornu. Idem Vegetius 3. 75. potionem contra omnes morbos deſcribit. Eryngij radices aduerſus morbum tam equorum q̃ boum plurimũ proſunt, ut in Boue ex Vegetio docui. Nec equi nec boues morbo prementur aliquo, ſi illis cornu ceruinũ appenderis, Abſyrt. in Geopon. Si æſtu animal fatigatur, puſcam cum pulegio trito miſces, nareſq; & faciem confouebis, oua quoq; trita cum hemina uini ueteris optimi faucib. infundis, ut per oui refrigerium uini uirtus accreſcat. Infuſio uires equi recreans deſcribitur in Hippiatricis Græcis capite 128. item potio quæ uires mirificè reficit, & ad omnem eorum curationem, præcipuè tuſſis, conducit: & cum aliæ diuerſæ infuſiones potioneſq;, tum quæ ab anni partibus æſtiuæ aut hybernæ cognominant: & alia quædam medicamenta communia, quanq; & morbis quibuſdam peculiaria neglecta ordinis ratione inſerant. Si cum inceſſit hyems (ut in Hippiatricis Græcis legimus, ca. 129.) animal oleribus ueſci placet, pridie diligenter olus excoques, & in offas agglomerabis, addito oleo, & trito ſale, petroſelino & cumino illo die. Poſtridie ſiccius offerri condimentũ procurabis, axungiam adijcies & exhibebis. Et mox, De danda adipis offa: Optimũ aduerſus inteſtinas ualetudines auxilium, cũ hyems adeſt, offas axungiæ cũ pice liquida & oleo præbere: ſed cum æſtas acceſſit, axungiam ex melle, butyro, porris, & roſaceo dediſſe ſatis eſt. Verũ hoc medicamen ſubinde repetens animal adſumat. Græci priorem curationem λαχανισμὸν uocant, poſteriorem ἀξυγγιασμόν. Alias quaſdam compoſitiones prophylacticas, hoc eſt ad præcauendos huius armenti morbos, inferius recenſebo: ubi locus erit de morbis eius in genere tractandi. Apophlegmatiſmũ pręſeruantem à malide, tonſillis & ſtrumis, deſcripſi ſupra in mentione farraginis inter cibos. ¶ Curandum ut equi ſtabulentur ſicco loco, ne humore madeſcant ungulę: ſed ſtabula qualiter inſtrui oporteat capite 5. dicemus. Ne ungulas comburat ſtercus cauendũ, Varro. Animalibus (inquit Veget. 2. 58.) exiguæ ungulę creſcunt, uel attritæ (itineris iniuria) reparantur, ſi allij capita ſeptem (aliâs tria) rutæ manipulos tres, (aliâs rutæ ueteris faſciculũ) aluminis tunſi & cribrati uncias ſeptem, (al' ſciſſi & cribrati uncias ſex,) axungiæ ueteris pondo duo, ſtercoris aſinini (recentis) plenam manum commiſceas ac decoquas (domi) & utaris (in itinere ad ueſperam: Hoc idem medicamentũ deſcribit 1. 56.) Prudentius conſilium eſt pedum tueri ſanitatem, q̃ paſſionem curare. Corroborantur autem ungulæ, ſi iumenta mundiſſime ſine ſtercore uel humore ſtabulentur, & roboreis pontibus conſternantur: articuli quoq; uel ſuffragines poſt iter calido foueãtur uino. Naturaliter autem molles ungulæ ſolidantur, ſi hederæ ſeminis duas partes, & aluminis rotundi unam partem pariter contundas, & calciatis pedibus per multos dies inducas. Item ſubtritis pedibus prodeſt, picis liquidæ ſelibram, aceti heminam, ſalis libram, hederæ folijs quantum ſufficit pariter contundis, & laboranti quotidie pedes perunges. Molliſſimæ ungulæ hoc uno medicamine, quo potentius nihil eſt, aſſolent indurari: Lacertum uiuum uiridem, (pedibus iumentorum attritis prodeſt ſanguis lacertæ uiridis, Plinius ut citat Aggregator) in ollam nouam mittis, adijcies olei ueteris libram, aluminis Iudaici ſelibram, ceræ libram, abſinthij tunſi ſelibram, & decoques cum lacerto: Cum fuerit reſolutum, calentia uniuerſa colabis, abiectiſq; oſſibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes: & cum ungues indurare uolueris, ungulã ſubradis, & factum unguentum in cannam uiridem mittes, adhibitis carbonibus, propè feruens, per cannam inſtillas ungulis: prouiſurus ne coronam tangas aut ranulas, ſi his exceptis, in ſolo & in circuitu ſolidaturus ungulam confricabis. Memineris autem ungulas excreſcendo renouari, & ideo interpoſitis diebus uel ſingulis menſibus talis cura non deerit, per quam naturæ emendatur infirmitas. Hæc omnia Vegetius. Et alibi, Pedes equorum poſt uiam eruendi ſunt diligenter, ne quid luti uel ſordium in articulis baſiq; permaneat. Vnguento etiam confricabis, quod ungulas nutrit & fir-

mat:Picis liquidæ libras tres,abſinthij libram unam,allij capita nouem, axungiæ libram, olei ueteris libram ſemis,aceti acrioris ſextarium unum,uniuerſa contundes & miſces,& decoques, & ex eo coronas uel ungues animalium confricabis,Et rurſus 2.55.Animalium(inquit) ungulæ aſperitate ac longitudine itinerum deteruntur & impediunt inceſſum,&c.Et mox poſt curam apoſtematis intra ungulam orti,Subtritos pedes fomentabis aqua calida,axungiaq; ueteri perunges: deinde teſta candenti decoquis,oleo poſt & ſulphure pariter contrito lana candente leuiter ures per triduum. Si uero contuderit,ſanguinem de corona emittes,& calida fomentabis,axungia ueteri perūges: ouinum quoq; ſtercus cum aceto permiſcebis & imponis: quamuis alij caprinum efficacius credant. Vngulas his temporibus(inquit Camerarius) fimo bubulo maximè ſolidari conſeruariq; credunt:cuius rationem ſunt qui apparere negent:ſed adiuuari fimo bubulo ungulas compertum putatur. Parantur etiam ad has uel conſeruandas,uel etiam reparandas,medicamenta quædam unctionum. Huiuſmodi medicamenta adhibere noſtri uocant ynſchlahen: Vide infra capite quinto, & hoc ipſo capite infra ubi de ungularū cura & morbis tractabit̃. ¶ Vngulā ſubradere Veget.dixit,cauare uel ſquarare Pet.Creſc.Subradit̃ aūt tū reliquū ſolū, tū chelidòn dicta. ¶ Equorū pedibus(inquit Grapaldus)ſoleas è ferro addimus, at Nero olim mulis ſuis ex argēto:Poppea cōiunx Neronis(teſte Plinio) delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro quoq; induere ſolebat. Aprili quotidie mane in campis per quoſuis gurgites equitato,item Maio:ſic ungulæ & cornu firmantur. Vtile autē fuerit ſoleas ex ferro inducere cum noua eſt Luna,& cum in Virgine uerſatur,Obſcurus. Contingit aliquando ut nix inter ſoleas & ungulas equorum recepta congeletur,noſtri uocant ynſtollen, id ne fiat quidam hoc pacto cauēt:faſcias ex marginibus pannorum præcipuè ſectas,nouem ferè digitos longas, aqua ardente madidas ferreo inſtrumento inter ſoleas & ungulas mane equitaturi infarciunt, & ſi quid forte promineat,abſcindunt:ita ab hoc malo ſecuri totum diem iter faciunt, ueſperi rurſus auferūt.

Coſmetica quædam,id eſt quæ ad ornatum & pulchritudinem in corpore equi ab equiſonibus fiunt.

Caput equi macreſcit(inquit Albertus)& ſiccatur,ſi anteq̃ ſeptem annos habeat ſæpe aqua frigida abluatur & fricetur.Collum autem eius craſſeſcit,& crines melius creſcunt, ſi aqua calida ſæpe ac diligenter iuxta ſcapulas humectetur,& crines digitis ſcalpantur & prope caput:ſed frigida, non calida aqua:quia caput debet eſſe gracile. Si menſe Maio teneras fagi frondes equis in cibum dederis,pilus elegantior cum aliâs tum colore naſcetur,Obſcurus. ¶ Equis è cicatrice cur pili naſcātur,ijq; candidi,Ariſtoteles quærit ſectione 10.problamate 29.& 31. Cur equis pili per cicatrices oriri queant,hominibus non item,Aphrodiſienſis libro primo problemate 46. Pilorum in colore uarietas,itemq; oculorum(ut ſi unus albi coloris fuerit,alter nigri,uel unus albus & alter uarius, &c.) mutari non poſſunt,quia contingunt in ipſa generatione, Ruſſius. Vt pili renaſcantur in cicatricibus,uel qui aliter effluxerunt,Ruſius 163.Vegetius 2.63. Cur cicatricibus equorum inſperſus hordei puluis faciat ut pili non albi,ſed cæteris unicolores oriantur,Aphrodiſienſis inquirit lib.1.problemate 45. Pili concolores nudis cicatricum areis reddentur hoc modo, ut ſcribit Tiberius: Hordei pinſiti ſextarios duos ſubigito,& adiecta nitri ſpuma,exiguoq; ſale,panes formato, dein in furnum dimittito,donec in carbones redigantur:poſtremo tuſos tritosq; permiſto oleo ulcerum cicatricibus oblinito:hoc diebus uiginti facito. Aliud ad idem medicamentum,& alia ut pili naſcantur, creſcāt, uel colore mutentur,lege ibidem in Hippiatricis Græcis capite 55.item de pilis caudæ, iubæ, & capronarum,ut creſcant,et non marceſcant aut defluant,capite 54. Quomodo pili nigri mutentur in albos Ruſius docet capite 164. Talpam in aqua diſcoquito,& ius illud,poſtquam triduo ſeruatum fuerit,raſis prius locis ubi pilos albos enaſci uoles,illinito, eoq; abluito. Vide nonnihil ſupra capite ſecundo,ubi de coloribus equorum egi. Sicubi pilos in equo albos deſideras,loco raſo fel caprinū inunge,Author obſcurus. Feces ſeui in lucernis uſti,illitæ partibus glabris pilos eliciunt, ut quidam ſcribit. Si album pilum nigreſcere cupias, Atramenti ſutorij ſcrupulos ſeptem,rhododaphnes ſucci ſcrupulos quatuor,ſepi caprini quod ſufficit,pariter temperabis & uteris, Vegetius 2. 64. nos locum planè corruptum emendauimus ex Græcis Hippiatricis cap.55.Si ediuerſo albos pilos facere uolueris,cucumeris ſylueſtris radicum libram unam, nitri ſcrupulos duodecim, in pulueres cogis, heminam mellis adijcies,quibus permixtis uteris. Eadem in Græcis Hippiat. loco iam citato paulò aliter leguntur. Vt equis hirſutis pilli naſcantur molliores,Hippiatrica 94. Si in tibijs uel alio loco exulcerati pili forte implicentur,pſilothra adhibentur,qualia deſcribit Camerarius in Hippocomico ſuo. Haud ſcio quali pilorum affectione uitiatos equos Germanicè lego uocari ſtrauffhärig. De ſcabie & pruritu,uide infra inter morbos unionis ſolutę.Si pili marceſcunt uel corrumpuntur in extrema parte caudæ,remedia,Hippiatrica 55. De fluxu pilorum caudæ, Ruſius 161. De langio caudæ,qui morbus eſt inſtar cancri,Idem 162. De pilorum in cauda rigore,hyſtrichidem uocant, q̃ ſetis ſuillis ſimiles pili enaſcantur,Hippiat.59. Cauda prolixa & denſa pilis præcipuum equi ornamentum eſt. Huius igitur incrementum ſtudioſè procurabitur:quod fiet, ſi crebrò humectetur frigida,uel etiam ſero liquidiore:hoc enim pręſentem habere efficaciam quidam aſſerunt,Camerarius.

De purgatione alui.

De purgatione quæ per farraginem fit,ſupra docuimus in ciborum mentione. Abſyrtus capite 127.uel ut Ruellij translatio habet 122.de infuſionibus deiectorijs,τῶν καθαρτικῶν ἐγχυματισμῶν, ita ſcribit:

ſcribit:Catulum lactentem iugulatum deglubunt,uiſceribus & extis exenteratum eluunt,dein ollæ mandant,ut aquæ tantiſper incoquatur,dum corpus oſſa relinquat:cuius iuris,adiecto melle,per triduum heminas binas quotidie ſatis eſt infudiſſe.Decocto ſuillæ itidem præſtant,aut candidi gallinacei iure:ea maioribus noſtris memoriæ tradita ſunt. Nos ijs uſi fuimus infuſionibus, tenuem tithymallum incoquentes in aqua,aut peucedanum,aut abſinthium,aut minus centaurium, aut ariſtolochiæ radicem eodem modo decoctam,aut ſylueſtris cucumeris radicem ex nitro, ut prius ſcriptum eſt:aut colocynthidis Aegyptiæ ſemen cum pulpa cruda reſiccatum:ſit aquæ modus ſextarius, quotidieq; ſeptem dierum ſpatio per os infundatur. Optimum fuerit ſylueſtrem cucumerem ex nitro defudiſſe,Hæc ille. Et capite III.in translatione Ruellij,Tuſam(inquit)in tenues particulas ſylueſtris cucumeris radicem inſolamus,dum flacceſcens inareſcat:rurſumq; ut in tenuiſſima leuigetur, contundimus,adiecto tunſi nitri pari modo:ſaliq; permiſcentes uorandam obijcimus. Porrò grauidis & uentrem ferentibus iumentis abſtinemus:lactarijs(ὑποπώλοις)tamen interdum damus. Siquidem & ipſi qui matribus ſubrumantur equuli, hac ratione purgabuntur. Salem huius gratia permiſcemus,ut animal hoc illectum condimento,deiectorium medicamen non aſpernetur. Melius cedet ſi ſalis furfuroſa ſordes adijciatur,(κάλλιον δὲ τοῦ ἁλὸς μιγνύειν πίτυρα)ſic ut à decimoquinto rem auſpicati,quinto quoq; die,quod eſt ter in eo temporis ſpatio,ad calendas uſq; præbeamus. Quod ſi fuerit ita factum,nec pſora nec ſcabies inuadent,cæteræq; ualetudines arcebuntur. Audio gentiana etiam exhibita purgari equos. ¶ Vtile eſt equum(inquit Ruſius)ſemel in anno purgari,ut & firmior ualetudo & ipſe uiuacior ſit:quamobrem aliquos hic purgandi modos aperiam.Purgatur ergo equus farragine,ut Romæ & locis uicinis fieri ſolet.Paſcuntur enim equi herbis,quas farraginis nomine uocant diebus quindecim,quo tempore abunde purgantur:deinde uerò eodem pabulo etiam pingueſcunt. Herbæ genus in Apulia trifolium uocant, (trifolium uulgare,ſiue lotum pratenſem interpretor)quod ſemel ſatum triennio durat. Quotannis autem uiridem & teneram herbam producit,quæ per totam æſtatem ueſca manet. Huius paſtu non minus quàm farraginis purgantur ſimul & habitiores fiunt.Porrò in locis frigidioribus,quales ſunt Gallia,Germania, Anglia, & ſimiles,quoniam paſcua humidiora, magisq; uiridia & tenera ſunt,equi pratenſibus herbis mirificè & purgantur & pingueſcunt. In quibus uerò regionib. melones uel pepones abundant, hos fructus minutatim conciſos equis exhibent:purgant enim mirabiliter,præcipuè per urinam, & pinguiores deinde reddunt equos.Eſt & alia ratio,eaq; melior,huiuſmodi:Annona per dies quindecim præbetur,ita purgati habitiores mox fiunt.Huic etiam præferunt eam quæ uuis ſiue racemis abunde exhibitis purgatio fit:quæ uulſos etiam(morbum pulſiuum)iuuat, & unicè præ omnibus remedijs curat.Similis huic modus eſt,quod ad purgationem equorum,ficus affatim edendos obieciſſe.Sunt & aliæ quædam purgandi rationes,quæ tamen corpus non augent, minusq; tutò adhibentur, utpote magis medicinales:ex quibus unum & alterum ſolum proponam, reliquos induſtriæ peritorum huius artis relinquo.Tincæ uel barbi piſcium interanea omnia,ſiue de uno, ſiue etiam ſi opus ſit de pluribus piſcib.minutatim inciſa cum optimo uino albo miſce,& per cornu in gulam equi infunde,purgabit mirum in modum.Aliqui ſiliginem(ſecale intelligo: ſic enim ſiliginem accipiebant ſuperioris ſeculi homines indocti)in aqua fluuiali diu coquunt:ſed præſtat non diu coqui,ita ut non rumpatur cortex,& minus faſtidiatur ab equo:deinde ſiccatam equo annonæ loco in cibo præbent: mirabiliter purgat,& lumbricos etiam expellit.Hoc remedium utile quidem eſt,modo equi admittant:ſæpe enim diebus aliquot aſpernantur & abſtinent.Curandum eſt autem ut equus qui herbis purgatur, contineatur ſub tecto,& operimento aliquo laneo tegatur, Hæc Ruſius. Cannabis aqua ſumpta aluo iumentorum prodeſt,Plin. ¶ Qua ratione cyclo curentur animalia Veget. deſcribit 2. 6. his uerbis:Memineris autē omnes ualetudines capitis,præcipuè ueteres(&)periculoſos, cyclo oportere curari:Cui hæc obſeruantia & ordo eſt adhibendus.Triduo ab hordeo abſtinebitur animal,temperabitur etiam mollibus cibis,poſt diem tertiam de dextra ac ſiniſtra,prout ætas aut uires uel ualetudo permiſerint,de matrice(ſic dicta uena)ſanguis auferetur.Quo facto per triduum uiridi cauliculorum ac lactucarum ſuſtentabitur cibo.Primo uno die à cibo eum ſuſtinebis & aqua:nono autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus uiginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. Poſt potionem bibere ſemper incipiat. Si uerò uenter uehementer ſolui incœperit,caulium offas dare deſiſtes:ſed dabis paleas & furfures,ita ut ſequenti die penitus nihil manducet, ſed ſolam aquam percipiat ad bibendum, ac poſtero die inducatur in cellam balnei calidam & ſudet.Opus eſt autem diligentia ut reducatur celeriter de calore,ne intercluſo ſpiritu pereat:tunc extergetur diligenter,uinoq; & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri puluere folia raphani conſperſa,quantum commodum eſt. Poſtmodum cum radicibus cucumeris aſinini uiridis minutatim conciſis oleum optimum miſces, & in uaſe nouo ita decoques ut tertiam perdat: ex quo ſingulas heminas per capita animalium per triduum dabis,ut potio uentrem reſoluat.Sed ſi ultra modum fluere cœperit,lenticulam & hordeum pari menſura friges, & de his ſingulas bilibres per dies ſingulos cum furfure et paleis dabis.Quinq; itaq; diebus operam refectionis eius impendes, & leuiter exercebis,ut intelligas quantum uires corporis ſanitasq; profecerit. Poſt hæc eum pro arbitrio deſpumabis.Sequente die caput eius purgabis exorica(uox corrupta uidetur) uel radice Dianaria,quam Artemiſiam dicimus;ſi hæc non fuerint,ex liquamine optimo cum oleo miſto:cuius ca

put pedesq; connectis, cum bene purgatum agnoueris, ſoluito: butyrum ex oleo roſeo ſolutum infundes in nares, ut illo purgationis mitigetur aſperitas, ita ut ſingulæ cotylæ ſingulis naribus infundantur. Si ſupradictæ potiones non ſoluerint uentrem, mellis, hellebori albi pondus unius denarij cũ hemina dulcis uini bene tritum in potione recipiat, uel certe ſcammoniæ põdus duorũ denariorum diligenter tritæ cum dulcis uini hemina ſimili ratione diffundes in fauces. Quòd ſi uenter ultra modum diſſolutus diſcrimen importat, anagallicum ſucco ptiſanæ ad reſtrictionem ipſius dabis, lenticulamq; & hordeum frixum, ſingulas bilibres cum paleis & furfure præbebis in cibo. Ad ultimum, partes quæ in cauſa ſunt, ſinapizabis diligenter, ſinapizatum cautêre ferreo, uel quod utilius creditur cuprino combures, uſta curaturus ex more. Potionem quoq; ex antidoto polychreſto per dies plurimos dabis, & exercebis leuiter, & ad cibaria ipſius aliquid per partes ſemper adiunges, donec ad priſtinam conſuetudinem reuocetur. Inſanabiles ualetudines cyclo affirmantur poſſe curari, id eſt, inſani corroborari: Caduci cyclo curati uruntur in capite: morbidi uerò, dyſenterici, coriaginoſi, orthopnoici, ſtrophoſi, cyclo curentur in renibus, Hucuſq; Vegetius.

De ſanguinis miſſione.

Phlebotomum hoc eſt ferreum inſtrumentum quo uena inciditur, Vegetius alicubi ſagittam uocat, Germani ſumpto (ut uidetur) à Græcis uocabulo, **ein fliedmen.** φλέβα τέμνειν, φλεβοτομεῖν, ἀφαιμάσσειν ἔκ τινος μέρους, apud Hippiatros legimus: item ἐξαιματίζειν τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις φλέβας, αἷμα ἀφαιρεῖν ἢ λαμβάνειν ἔκ τινος μορίου, κροτάφους λῦσαι, τὰς δώδεκα φλέβας τοῦ ἵππου λύσαι. Et apud Latinos, uenam incidere uel ſecare, ferire: apud Vegetium etiam percutere, pulſare: ſanguinem detrahere, uel mittere, emittere, auferre, laxare, minuere, ſubtrahere, tollere: deplere etiam Vegetius dixit & phlebotomare: Et alibi, Vena icta ſanguis acontizet, poſt decurſionem faſciola ligabis uenam. De uenæ ſectione, & uenarum à quibus ſanguis detrahi ſolet nominibus quædam docui ſupra capite ſecundo. Pluribus membris ac morbis (inquit Vegetius) generale remedium diligenter oportet exponi, quòd præcipuè in ſanguinis detractione conſiſtit, ſi rationabiliter pro tempore & uiribus animalium, & pro æquitate perfecti mulomedici adhibeatur induſtria. Qui ſi ignarus fuerit huius rationis, non ſolum per detractionem ſanguinis non curabit, uerum etiam periculum iumentis frequentiſſimè generabit, cum uita uirtusq; animantium conſiſtat in ſanguine. Rurſus tempeſtiuè detractus ſanguis, corpori præſtare adſolet ſanitatem. Et rurſus 2. 40. Conuenit de ceruicis curatione dicturo, obſeruationem indicare phlebotomi, (phlebotomiæ:) quia circa ea loca frequenter operatur. Detracturus ſanguinem animal à cibo abſtinebis & potu, æquali loco conſtitues, tunc locum ſupra ceruicẽ alius teneat & adſtringat ad normam, ut uena facilius appareat. Deinde ſupra laqueum de ſiniſtrę manus pollice uenam deprimas, ne ludat, tum ſagitta tangas. Duæ autem uenæ à capite ſummo deſcendunt & conueniunt ſe ſub maxillis uſq; ad gulam, inde à geminis uenis inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & iumentum occidas. Statim ſagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quàm extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando ſuſpende, ut ſit leuior, ne uehemẽtius imprimas quàm oportet: quia non plus debet quàm mucro deſcendere. Si parum aptè profluat ſanguis, iumẽto fœnum dabis aut aliquid quod manducet. Agitatione maxillarũ plus ſanguinis (de) uena profluet, Hæc Veget. Quæ de phlebotomia equorum in genere ſcripſerunt Abſyrtus & Hierocles, & de uenis quibuſdam priuatim, leges in Hippiatricis Græcis capite nono: In ijſdem capitis decimi inſcriptiones hæ ſunt, Vtrum optima equis ſit uenæ ſectio, Quòd interiores femorum uenas ſecare non conducat: & quod uena prope teſticulos ὀφιώδης dicta ſi ſecetur, mortem inferat: Et quæ uenę in pede ac circa coronam ſecandæ ſint, quæ non: Quòd ex itinere defeſſis ſanguinem detrahere non conueniat: Quòd poſt inciſionem uenæ non oporteat diu à potu arcere: Rurſus quod equo ex itinere feſſo non ſit ſecanda uena, & quomodo tractandus ſit. Caſtratorum ſanguinem non detrahendum. Hippocrates de phlebotomia equi tum in genere, tum circa ceruicem & tempora: De inflammatione ex phlebotomia. Si uena ſecta immodicè ſanguinem fundat. Rurſus ad inflammationes ex phlebotomo, & contra omnem inflammationem. Vt ſanitas equi ſeruetur (inquit Petrus Creſc. & ex eo repetit Ruſius) uena colli conſueta quater eſt incidenda anno, ſcilicet uere, æſtate, autumno & hyeme. Equus nunquam debet minui de ſtontris, ſeu de pectore, nec de coſtato ſeu de flancis, quia tales minutiones requirũt conſuetudinem: niſi cauſa aliqua & neceſſitas poſtulet, Ruſius. Ad morbos particulares in equis, aſinis & mulis ſanguinis detractione utendum eſt, Hippocrates in Geoponicis. Paſce igitur ſub uere nouo farragine molli Cornipedes, uenamq; feri, ueteresq; labores Effluere aſpecta nigri cum labe cruoris, Nemeſianus. Equus ut præſeruetur à diuerſis affectibus, ut minimum ter anno ſanguis ei mittendus eſt, authore Mauro, primò circa finem Aprilis, ſecundo circa principium Septembris, tertio circa medium Decembris. Mutari tamen hæc debent pro equorum qualitate & locorum in quibus degunt. His autem ſignis cognoſcitur an equus uenæ ſectione indigeat, ſi rubeant oculi, ſi uenæ plus ſolito turgeant, ſi cutis & crines pruriant, ſi pili cadant, ſi in dorſo equi tumores aliqui rubicundi appareant, ſi equus non bene concoquat. Hæc cum apparent, principijs obſta, & ſanguinem mitte de uena organica equi quæ eſt in collo (**die halßader**) idq; ſatis abunde ſi uires equi patiantur. Quòd ſi à phlebotomo uena infletur, impone folia uitis albæ cocta, ſic tumor demittetur, Hæc Ruſius: Alia ſanguinis abundantis ſigna lege apud eundem cap. 41. Pleriq; ueris tempore (inquit Vegetius

gettus 1.22. quotannis de ceruice iumentis sanguinem demere, & sic in herbam mittere necessarium putant, ne ueteri corruptoq; sanguis nouus admixtus natura calescens, debilitatem ualetudinisue periculum faciat. Veteres autem prudentioresq; authores absq; necessitate depleri animalia uetuerunt: ne consuetudo minuendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac ualetudinem generet. Rectius ergo est minoris ætatis animalibus & bene ualentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absq; (pro nisi) palato: de quo assiduè tam minoribus q; maturis detrahendus est humor, ut caput, oculi, cerebrumq; releuentur. (Sic etiam lib.1.cap.56. De palatis, inquit, singulis mensibus minuente luna sanguis detrahetur: quo facto si qua est capitis passio releuatur, & ciborum fastidium tollitur.) Maturis uero animalibus non incommodum est pulsare uenam cum mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus, qui deplendi sunt, conseruanda est consuetudo, ut pridie q; uena pulsetur, substentētur leuioribus & parcioribus cibis, ut per diastema composito corpore sint, non turbato per indigestionem. In solo autem æquali statues iumentum, ceruicemq; illius loro cinges, quo strictius super scapulas tangatur, ut uena possit ab aliquo clarius intueri. Tunc spongia cum aqua uenam ipsam lauabis, & sæpe deterges, ut altius emineat. Pollicem quoque sinistræ manus interius deprimes, ut non ludat, sed tumidior atque inflatior uena reddatur. Consequenter iuxta præceptum artis, uel animalis ipsius positionem, sagittam dari calibis (forte chalybis, id est ex chalybe) exiges, cotibus bene acutam. Obseruabis quoq; ne altius imprimas manum, & gulam atq; gurgulionem rumpas, & arteriam præcidas. Hoc enim uitæ consueuit inferre periculum. Percussa uena fœnum uel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus agitatione maxillarum per uenam melius erumpat sanguinis impetus. Cum autem niger uel corruptus humor egeretur, uel cœperit manare purior, statim iumentum tolles à cibo, & imposita fistula uenæ plagam astringes. In plaga uerò pittacium imponas, ut diligentius claudat, licet quidam utantur & creta. Deinde in tenebroso loco & calido statues iumentum, & farraginem (si tempus est) uel fœnum mollissimum dabis septem diebus ac noctib. Aquam etiam offeres, ut si uoluerit bibat. Pulsata etiam quocunq; loco uena, omnem sanguinem diligenter excipies, & aceto oleoq; permistum, uel alijs medicaminibus quæ ratio deposcit, animalis ipsius corpus perunges, præcipueq; illum locum, ex quo detractus est sanguis, & qui esse putatur in causa. Constat enim naturali quadam ratione atq; beneficio (ut quidam aiunt) ipsum sanguinem, cum superfusus est languentibus membris præstare medicinam, uitiumq; siccare: Quam curationis solertiā non oportet omitti. Præterea interpositis diebus post phlebotomum animalia producuntur ad Solem, & sanguis detrahitur eis de palato. Despumantur etiam tertio gradu à dentibus caninis, (uide in Hippiatricis Græcis cap.9.) quos oportet suspendi altius propter sanguinis fluxum, ita ut ea die mollissimis cibarijs utantur et furfure. Sequētibus autem diebus non ex integro hordeum consequantur, sed à uilibus incipiant, & ad consuetudinem per singulorū dierum augmenta perueniant. Consequenter tepido die ducantur ad mare uel fluuium, diligenterq; loti tergantur. Vino quoq; & oleo in Sole perungendi sunt diligenter, & confricandi, ut corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfricationis iniuriam. Quibus perfectis equi nobiles tunc demum ad labores cursusq; itineris reuocentur, Hęc Veget. Venæ autem diei hora secunda, uerno autumnalíq; maximè tempore incidentur: sed & brumali atq; alio quolibet, modò non nimis calido neq; æstuante, Camerarius. Sanguis initio uel fine morbi potius quàm in medio mittendus, Veget. Quibusdam equis sua sponte uenæ rumpuntur, & exudat humor superfluus, ijs incidi illę non debebunt: alijs sanis quoq;, sed nimium plenis: quod uel de corpulentia, uel de attritus cupiditate, rictuq; dentium & capitis iactatione animaduerti solet. His ergo sanguis detrahetur, ut ueteribus placuit, de palato potissimum: sed de collo etiam minui nihil nocuerit, præsertim in consuetudine, ut sæpe accidit, Camer. Admissarijs eo anno quo admissum faciunt uena laxanda non est, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhauriat, Veget. Sciendum est castrata animalia (idem legimus in Hippiat. cap.10.) nunq; oportere depleri causa herbæ, quæ iam partem uirium cū testibus amiserint: & si depleta fuerint, uehementius eneruantur, Idem 1.23. Et mox capite 24. Admissarios etiam equos phlebotomare non est opus: partem enim uirium & sanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admissura cessauerint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in cæcitatem: quia id quod coitu digerere consueuerant, declinat in oculos. Absyrtus ca.44. prohibet uenæ sectionem cum sanguis per dorsum exit, ne intrò reuocentur praui humores. In farciminosi morbi principio uel fine secanda est uena, minimè autem in medio, Veget. Si sanguis nimium abundet in equo, de uena quæ est in medio collo, pro fortitudine & ætate equi sanguinem mittes, usq; ad pondus trium uel quatuor librarum: Sin debilis est & pullus, ad pondus unius & dimidiæ uel duarum librarum tantum. Quòd si negligatur uenæ sectio, scabies & ulcera forte cutim infestabunt, Rufius. In morbo quem Albertus & recentiores nominant frenes, copiosa missio sanguinis fit, hoc modo: Vena crassa (inquit Albert.) quæ est inter ambas coxas, & uena quæ sub cauda est, per interuallum quatuor digitorum à natibus incidatur, ut sanguis à natibus extrahatur: idq; cito faciendum est: nam differre euacuationem in hoc morbo periculosum est. Mittatur autem sanguis ad animi ferè deliquium. Fit & in eo quem infundaturam uocant affectu, copiosa uenæ sectio. ¶ In quibus passionibus & ex quibus locis sanguis emitti debeat, Veget. 1.25. docet his uerbis: Morbidis & quibuscunq; totum corpus in causa est, sicut febrientibus, de matrice detrahendus est sanguis;

Cephalalgicis autem, arpiosis (appiosis forte, ut 2.10.) insanis, cardiacis, caducis, phreneticis, bistrutiçijs, sicardicijs, rabiosis quoquo modo præcipitur de auriculis sanguinem demere. Veruntamen melius est de temporibus, quæ in dextra ac sinistra sunt parte, detrahatur, id est sub cauatura temporũ tribus digitis ab oculo interpositis inferius uena perquiritur, & ex utraq; emittitur sanguis. Eis uerò quibus suffusio cõtingit oculorum, uel cætera uitia quæ oculis nocent, inferiores uenæ sub oculis positæ, quæ descendunt sub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius quàm oculi sunt, inciduntur. Quibus quidem fastidium inhæret, uel arteriarum uel faucium tumor, uel prægrauatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus autem pulmo est in causa uel iecur, uel cætera quæ his uicina sunt membris, de pectore minuendus est, ex uenis quæ positæ sunt in dextra ac sinistra, ubi brachiola coniunguntur, & flexura fit cum armus plicatur. Quibus quidem armus est in causa, de brachiolis sanguis minuatur: quæ uenæ positæ sunt interius, ubi centuriæ, id est musculi brachiolares sunt, sex digitis superius quàm genu, tribus uel duobus digitis inferius q̃ centuriæ. Hæ uenæ sagitta percutiatur, sed cautè modesteq; tangantur, propter debilitatem animalis: quia hæ commixtæ sunt neruis. Quibus autem articuli in causa erunt, uel si articulus insertus uel intortus fuerit, uel aut aquatilia habuerit, uel quiduis simile in articulis cõtigerit, de subcirro sanguis subtrahi debet: quæ uenæ positæ sunt inferius quàm articuli tribus digitis sub coronam: quæ uenæ cum summa cautela tangendę sunt, quia articulorũ coniunctæ sunt neruis. Creciaco uel si basim mouerit, de coronis rectis tollitur sanguis, Hæc Veget. 1.25. Quibus autem iumentis uel suffusionis uitio, uel per uoluntatem excruciata ungula fuerit, uel quibus remorata basis longi temporis claudiginem fecerit, his quomodo incidenda uena et reliqua cura adhibenda docet capite 26. Et mox capite 27. quibus in morbis & quomodo incidenda sit uena sub cauda, quatuor digitis ab ano, ubi pilos non habet, in media caudæ diuisura, loco prius cæso tabula aliqua non ponderosa, quousq; se uena demonstret: erigenda est autem & resupinanda cauda ad lumbos. Equus podagricus curatur inter alia remedia si sanguinem tollas è palato non multum, & rursus post septem dies ex posterioribus pedibus proximè talos, ὑποκάτω τῶν ἀγκυλῶν (à suffragine, Ruell.) illum quoq; non multũ, & similiter ex anterioribus, Absyrt. ¶ Si, ubi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem uertantur, sanguine detracto iuuantur, Arist. Ad fluxiones oculorum &c. secetur uena in facie ἡ ὑπὸ τὸ μῆλον λεγομένη, Absyrtus capite 11. In palato audio duas aliquando uenas feriri, ut sanguis per gulam defluat. Commendant Hippiatri uenæ sectionem ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς κοτύλης περιβολῇ, hoc est, è toris acetabulorum co xendicis, ut Ruellius uertit. ¶ Venæ in equo interdum (inquit Albert.) scinduntur per transuersum, ita ut lignum serra secatur: ex quo ne sanguis uel fluxus ad partes debiliores, ut oculos, pedes aut alias decumbat, incisio hunc in modum administranda est. Pellis equi, ubi incisio fieri debet, primum calida foueri, & à pilis radi, deinde manibus diu fricari debet, ita ut aperiat̃ (eleuetur) aliquantulum: & sic altior paulò circumiacente pelle, findatur secundum longitudinem uenę quæ findenda est: tum uena à carne separet̃ et findatur: quod si crassa et plena fuerit, detrahat̃ ab ea sanguis quantũ satis est: Mox eleuetur cum bacillo ex ligno molli ad spatium duorũ digitorum: & sic filo molli utrinque ligetur. Facta præcisione capita uenarum ex utraq; parte aliquãtulum adurantur: & tam filum quàm capita uenarum extra uulnus dependeant, ut à uena quæ inter ligaturas est putrefacta leuiter abstrahi possint tum fila tum partes abscissæ uenæ. Quòd si sanguis in aliqua parte, & pręcipuè in pede collectus fuerit, anteq; educatur, debet uena ex inferiore parte ligari, & non ex ea quæ ad cor dirigitur: & ita detrahendus est sanguis, Hæc Albert. Vide etiam Rusium ca. 45. de ferratione seu laqueatione uenarum. Venarum laqueatio seu incisio (inquit Rusius) omnino uitanda est: quia nunquam erunt equi tam ualidi & robusti q̃ ante fuerunt: nec aliter inde proficiunt, q̃ quòd pulchriores apparent. Cauendum est etiam ne secones (setones) aut laquei unquam ponantur in pectore, nisi causa omnino necessaria postulet: nam grauis inde fit equus, & pectoris grauitati obnoxius.

De cauterijs.

Coquere & decoquere, pro adurere: & cocturam pro adustione, apud ueterinarios Vegetium & Rusium legimus. Καυτὴρ uel Καυτήριον, instrumentum quo ignito urunt: id è ferro fit, uel utilius è cupro. Adhibetur equis cauterium etiam in curatione per cyclum, præcipuè ad ueteres capitis ualetudines, ut superius dixi ubi de purgationibus alui sermo fuit. ¶ Chirurgia appellatur quodcunq; secatur ferro, uel cauterijs uritur: quæ cum sit omnibus membris animalium, præcipuè tamen capitis necessaria est medicina, Veget. In animalium curis ac medicinis (inquit idem 1. 28.) duplex remedium authores esse uoluerunt: minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur: & ustionẽ cauterij, per quod laxata firmantur. Sed cum phlebotomi ratio euidenter uideatur exposita, cauterij quoq;, licet nouissima cura sit, aperienda uidetur utilitas. Nam adustio laxata constringit, inflata attenuat, humectata desiccat, coagulata soluit, farcinomata (uox apparet corrupta) præcidit, ueteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum reuocat: super naturam excrescentia, sublata & adusta crescere non patitur. Nam cum candente ferro ruperis cutim, uitium omne concoquitur atq; maturatur, & beneficio ignis dissolutum, per foramina quæ facta sunt effluit cum humore: atq; ita sanatur passio & tollitur dolor. Post quæ cicatricibus clausis, constrictior & robustior redditur locus, ac prope insolubilis cutis. Sciendum uerò cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quàm ferrea. Præterea si in capite morbus est, inuritur ceruix: si subrenalis

est,lumbis ignis adhibetur.Interdũ aũt puncta infiguntur, interdũ ad similitudinem lineæ candens deducitur ferrum,aliquando uelut palmulæ fiunt.In hoc enim laudatur mulomedici ingenium,si ita animal cauterio curauerit,ne deformet. Pro locis autem in quibus est passio,& pro pellis æstimatione,cauteria uehementius imprimuntur aut leuius.Memoria autem retinendum est,quassaturas (aliâs fracturas,)emota uel extorta,aut eiecta de locis suis,uri penitus non debere:nam perpetua debilitas consequitur:sed melius est cum locis suis reposita fuerint,& ligaturis diligentius communita,atque ita naturæ industriæq; beneficio corroborata,chalasticis unctionibus & malagmis, postremum causticis eadem percurare ad spem perpetuæ sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulomedici festinantes,dum foco curare cupiunt,animalia debilitent aut deforment, cum phlebotomis, potionibus,unguentis,syringis,medicaminibusq; diuersis ante sit tentanda curatio:& si nihil profecerint,ad extremum ignis adhibetur,Hæc Veget. De cauterijs adhibendis in febri, opisthotono, nephritide,& ijs quæ paraprismata uocant iuxta poplites:&c.& de cauteriorum ustionibus sanandis,qui legere uolet adeat Hippiatricorum caput 97. in quo etiam particulares aliquot compositiones medicaminum causticorum ex calce,chalcitide,&c.præscribuntur: & apud Vegetium libro 4. ca.14. Si diuturnam equi sanitatem desideras(inquit Rusius)ita q̃ gallæ,superossa,spinellæ,ierdæ, spauani,curbæ & furinæ,nunq; ipsum infestent:& maiore fiducia eum fatigare ausis (affectus enim iam dictos equi præ nimio labore incurrunt) curabis ut equus à perito eius artis homine decoquatur in locis ubi uitia ista oriri solent.Si equi coquantur cum sunt bimi uel trimi, uel anteq; separentur de armentis,statim cum iumentis per pascua liberè dimitti debent,non adhibitis alijs medicamentis: sic melius curabuntur,& pulchriores apparebunt cocturæ:ros enim ignem,adustionem, & pruritum mirabiliter remouere,& cocturas curare potest. Sciendum est etiam quòd cauterium eodem in statu,in quo inuenerit equum conseruat:quamobrem si equus alicui ex prædictis uitijs obnoxius sit,non debet ignis remedium adhiberi quousq; dolor cessauerit,Hæc Rusius. Cauteria felicius adhibentur uere uel æstate,Absyrt.item decrescente Luna potius quàm crescente,Rusius. Equum timidum & pigrum ure in flanco in modum rotæ,& fac cruces & punctos in eis:similiter & in renib. & quatuor pulsibus:& panicum edendum obijcito,& in loco calido diligenter custodito, Rusius. Medicamentum causticum ad neruorum dolores Vegetius describit capite ultimo. Cauteria consulunt hippiatri in diuersis morbis,comitiali,stropho,dysenteria,orthopnœa, hydrope, abscessibus morbi farciminosi,malandrijs,id est uulneribus ceruicis,coriagine,& radio fracto. Cauterium adhibetur tumentibus testiculis,si alia remedia & sanguinis missio non iuuant;sed curandum ne testes attingantur cauterio,Hierocles.

De morbis equorum & curandi ratione quædam in genere.

Nonnullos equorum morbos cognoscere difficile est, cum eadem sæpe signa diuersis in morbis appareant: Verbi gratia,non solum febriens capite in terram demisso anhelitum ducit frequentiorem,sed cum alij etiam dolores urgent.Rursus opisthotonicorum notæ traduntur,quæ etiam proueniunt ijs animantibus,quæ longior insolatio aut diuturnus labor ad imbecillitatem perduxit.Ea nõ possunt insistere, sed commissis in unum pedibus concidunt. Non ergo putabis ipse dolorem esse uentris,aut tormina:neq; ab ijs medendi rationem trahes,sed conueniens morbo remedium adhibebis.Multa igitur germanarum ægrotationum signa similitudine confunduntur: multa quoq; prorsus dissidentium indicia facile deprehendes,si diligentius animaduertas,Pelagonius. Aures etiã frigidæ indicant morbum. Signa diuersa equi uirtutes aut uitia aut morbos noscendi Rusius per aphorismos præscribit ca.7.unde nos quædã recitauimus supra in B.in electione equi. Equo ferè qui homini morbi,præterq; uesicæ conuersio,sicut omnibus in genere ueterino,Plin. Homines usu periti totidem fere morbis equum, atq; etiam ouem infestari, quot hominem referunt, Aristot. Tres acutissimi morbi equis & alijs quorum solidæ sunt ungulæ accidunt,uesica,conuersio intestinorum quæ ileos uocatur,& cardiacus:cæteri uerò morbi ad dies aliquot differunt. Solet tamen etiam crithiasis,& suffocatio,& uentris dolor illico perimere,nisi præsens remedium auxilietur,Hierocles ca. 33. Frenes morbum uocant recentiores,qui uel infra duas horas aliquando occidit.Sunt & paristhmia periculosa. Hernia equi ex calcitratu alterius ad inguen orta,tertio ferè die occidit. Strangulina intra duodecim dies uel occidit,uel transit in moruellam. Malis nisi citò succurras in asthma transit. Asthma,ut aliqui putant,incurabile est.Malis etiam quæ sicca appellatur & rupto pulmone fit, incurabilis est: articularis uerò difficilis curæ: at subtercutanea & humida facilius curantur. Morbi alij ascititij sunt,alij naturales quos fœtus in utero experiri incipit. Frequens opinio est (inquit Veget.)Barbaricis equis nulla adhibenda medicamina, q̃ usq; adeò naturæ beneficio ægroti conualescant,ut eis nocitura sit cura. Sed falsa erat ista persuasio. Nam quanto fortiora membra sunt,tanto diutius uiuunt,si ex aëre uenientibus medela non desit. ¶In equis & omnium iumentorum genere,indicia animi aures præferunt,fessis marcidæ,micantes pauidis,subrectæ furentibus, resolutæ ægris,Plin. Continuò animal quod ualetudo tentauerit (inquit Vegetius) tristius inuenitur, aut pigrius, nec consueto utitur somno, nec solito se more transuoluit, nec requiem ut assumat accumbit, nec deputatum cibum assumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omnino fastidit,stupentibus oculis,auribus flaccidis,erecto uisu,turpi pilo,exhausta sunt ilia,fit spina rigidior,anhelitus crebrior aut grauior;incessus ipse, quo maximè notatur, segnis ac nutans. Cũ

huiusmodi signa in iumento unum uel plura conspexeris, statim illud separabis à cæteris, ut cõtagionem non inferat proximis, & facilius in solo iam causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum, post unam, secundam, uel tertiam diem ab illa mœstitia fuerit absolutum, nihilq́ resederit in corpore ipsius quod putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam uenisse tristitiam, & animal consuetudini pristinæ esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio: nam frequentius inspici debet & cautius, quod semel cœpit esse suspectum, Hucusq; Vegetius. Cadunt in morbis nonnullis equi ut caduco inde dicto, & eo quem frenes uocant: & malide humida, & morbo acuto ex pabulo contracto, quo laborantem equum nostri uocant **räch vom füter**, uidetur autem crithiasis esse; nam in hac quoq; cadunt, & erigi recusant. In podagra etiam ferè stare & ambulare nesciunt: si coguntur, claudicant: sæpe se proijciunt, ut indigesta ex hordeo animalia, quæ propter dolorẽ non coquunt cibum, Vegetius. Pedes posteriores attrahunt, in nephritide uel subrenali morbo, ἑλκόμενοι ἐκ λαγόνων, leguntur apud Absyrtum cap. 62. Syrmaticum iumentum quod coxas posteriores subito trahit, Vegetius 3.22. Sed signa & symptomata unde ad certiorem morborum cognitionem ueniamus accuratè & ordine tradere non institui, sat fuerit occasionem aliquam præstitisse alijs, qui hæc forte magis desyderant. Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare consuesse legimus: ut hinc pernoscerẽt, q̃ facile cibos conficerent, bonã eorundẽ habitudinem sic deprehensuri, Cæl. ¶ Plerunq; iumenta morbos concipiũt lassitudine & æstu, nonnunq; & frigore, & cũ suo tempore urinã non fecerint: uel si sudant, & à concitatione confestim biberint: uel si cũ diu steterint, subito ad cursum extimulata sunt. Frigus quantopere noceat equis, dictum est supra in ὑγιεινοῖς. ¶ Prohibet Rusius ne ferro tangatur pars ulla equi, quæ alicui signo zodiaci respondeat, in quo tum temporis Luna sit. Si equus doleat ex retentione urinæ uesicam inflantis, equus cum aliqua equa per stabulum liberè permittatur abire, sicq; necessario prouocabitur ad urinam: Et nota quod hoc remedium ad omnes dolores utile reperitur: quia uoluntas coitus ualde naturam corroborat & confortat, Crescentiensis. Suffumigantur equi in diuersis morbis, ut dysuria uel ischuria, tetano, malide, strangulina ex frigiditate capitis, & morbo infestati apud Crescentium qui accidit equis cũ statim à calore refrigerantur. Sudoris remedium adhibetur non paucis: farciminosi ad sudorem usq; ambulare coguntur: hydropici bene operti mediocriter exercentur ad sudorem. Multum equitantur etiam tetanici, ni fallor: & qui ischuria laborant, & qui **räch** à nostris uocantur. Podagrici ambulando minutatim exercentur loco sicco donec sudẽt: In Græcis Hippiatricis opertos ad sudorem usq; paulatim agitari lego. Inambulatio & lenis cursus conuenit equo ex urinæ difficultate laboranti, Vegetius. Perfrigeratus equus, & qui intestini peruersionem patitur, deambulatione et equitatione, διὰ κάλπης iuuatur, Absyrtus. Orthopnoicum equum temperabis exercitationibus ut sudet, Veget. Equus stropho, id est, torminibus uentris laborans, post alia remedia quæ ad aluum ciendã pertinent, ad cursum agitur, sed nec diuturnum nec citatum: deinde uacuato uentre rursus ad sudorem usq; agitatur, Absyrtus. ¶ Hippiatri radice hibisci frequenter utuntur, Tragus. Sanguine draconis fictitio ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino sanguine, alijsq; diuersis rebus, ad equorum & iumentorum morbos utuntur, Monachi in Mesuen. Sulphuris genus nigricans pharmacopolæ nostri uendunt, quod caballinum uocant, non aliam puto ob causam, quàm quod in equorum remedijs locum habet. Aliqui non solum grauior anhelitus si sit, sed ad omnes uiscerum & interaneorum morbos prodesse uolunt, sulfuris uiui pulueres infusos cum passo: Qui etiam acrius reddũt hoc medicamentum liquefacto sulfure ad ignem, & ita postea trito & admisto pabulo, pondere denariûm trium aut quatuor. Sed hoc ut egregiè curari omnia equorum latentia mala affirmant in successu, ita contrariam fortunam equo esse statim letalem aiunt. Quare, nisi necessitate urgente, ab hoc scilicet abstinebimus, Camerarius. Hedera terrestris ad omnes morbos & languores equorum præsens remedium habetur, quæ non solum ab illis mandatur, sed etiam trita inseratur naribus ut sternutatio prouocetur, Camerarius. Sunt qui radicem uulgo carlinam dictam equo in itinere alligari iuxta os iubent in freno uel lupatis, sic & uires suas conseruaturum, & nullo subito morbo (**räch** uocant nostri) correptum iri. Serpentis caro & decoctio equo uulso datur, item scalmato ut uocant: & ad tussim siccam ac lumbricos uentris. Consiliginis herbæ (de qua plura diximus alibi) radix, uel si ea desit, ueratri nigri, multiplicem apud hippiatros usum habet: diapyron Græce uocant. In orthopnœa (inquit Pelagonius) si cætera remedia non succedant, curabitur equus inserta pectori radicula, quam ueterinarij consiliginem uocant (Græce legimus διακάρπου ῥίζαν, malim διαπύρου) aut narium uel auricularum radicibus (ἀρχαῖς) impacta: siquidem has in partes omnis uis morbi noxiumq; uirus elicitur. Vtuntur etiam consiligine in hydrope, & contra omnes contagiosos morbos. Sunt qui præsentissimum aduersus oculorum albugines remedium putent, aurem subula transsuere, factoq; foramini ueratrum inserere. Prodest quoq; cutem sub malis perforare, impressoq; uulneri idẽ ueratrum adigere, Absyrtus cap. 11. ut uertit Ruellius: in Græco additur, εἰ δ' ἂν ἐλλέβορον τὸ ἰδιωτικῶς καρπίον λεγόμενον. Stercus humanum impositum linguæ equi, reuocauit & erexit iacentem iam humi: efficacius autem, si etiam naribus inseres. Iacobus Dondus ad morbos quadrupedum (in genere) ex Plinio commendat, capram solidam cum corio & ranam rubram dissectas: Cytisum: Rutam per nares cum uino: Semina perfusa amurca olei: Sideritin, præcipuè ad anginam quadrupedum libro 26.

¶ Saliuandum pecus, hoc est, quasi saliua potionandum, ut Petrus Ruellius exponit: & saliuatum (inquit

(inquit idem) à quibuſdam ſaluiatum, potionis eſt genus quo in iumentis maximè utuntur ueterinarij medici: Græcè ποτὸν, πόμα, & προπότισμα. Saluiatum uinũ (inquit Hermolaus in Dioſcoridem ſcribens ca. 904.) à ſaluia dici nouimus. Saluiatum uerò quo ueterinarij utuntur, potionis genus eſt, Potòn Græci uocant, ex hordeacea aut triticea farina & ſale, à quo fortaſſe ſaluiatum. Quidam in Columellam ſaluiatũ aut ſalinatũ legere malunt: ab eo ſalinare uerbum deducitur. Itẽ in Pliniũ 27.11. Pro ſalinati uoce (inquit) codices antiqui & Columella habent, ſaliuati: eſt autẽ ubi et ſaluiatum ſcribatur: omninoq; potionis genus eſt, quo ueterinarij utuntur: à ſaliua, ut puto, quã ueteres pro ſucco accipere conſueuerunt: niſi quis & ſaluiatum, aut ſalinatum quoq; legi probet, à ſale. Ego uerò ſaluiatum non potionem, ſed offam uel ut uulgus loquitur magdaleonem eſſe, quæ nõ bibatur nec infundatur in os animalis, ſed manibus inſeratur demittaturq; in fauces, collatis authorum locis deprehendiſſe mihi uideor. Opus eſt autem arida tritaq; in farinam, ut eruum, hordeum, milium, lentem, aut herbam aliquam, liquore aliquo excipi, ut lacte, aqua, uino, ſapa, ouo, & in offam ſiue globum formari: ſed authorum loca ſubijciam. Veterem tuſſim ſanant duæ libræ hyſſopi macerati ſextarijs aquæ tribus: id medicamentum teritur, & cum lentis minutè molitæ ſextarijs quatuor more ſaluiati datur: ac poſtea aqua hyſſopi per cornu infunditur, Columella 6.10. Vocat autem aquam hyſſopi, in qua maceratus eſt hyſſopus. Nam proxime antè, remedium ad recentem tuſſim his uerbis ei deſcribitur, Lentes ualuulis exemptæ, & minute molitæ miſcentur aquæ calidæ ſextarij duo, factaq; ſorbitio per cornu infunditur. Hinc facile apparet ſorbitiones, ut potiones quoq; (ſorbitionem ueluti craſſiuſculam potionem dixerim cum farina aliqua decoctam, ita ut cremorem habeat) liquidiores eſſe & per cornu infundi, ſaluiata non item. Tenero olere commiſto torrido molitoq; milio, & per unam noctem lacte macerato ſaluiatur, Columella. Eſt enim ſaluiare, ſaluiatum inſerere, uel ſaluiati more faucibus immittere. Vitulis (pro alimonia) toſtum molitumq; milium cum lacte miſcetur, ſaluiati more præbendum, Palladius: Noſtri huiuſmodi turundos ſaginandis anſeribus parant. Ad lumbricos uitulorum, lupini ſemicrudi conteruntur, & offæ ſaluiati more faucibus ingeruntur: Poteſt etiam cum arida fico & eruo conteri herba ſantonica, & formata in offam, ſicut ſaluiatum demitti, Columella. Limeum herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in uenatu tingunt medicamento, quod uenenũ ceruarium uocant: Ex hac in tres modios ſaliuati additur, quantum in una ſagitta addi ſolet, ita offa demittitur in boum faucibus in morbis, Plin. Recens tuſſis optimè ſaluiato farinæ hordeaceæ diſcutitur, Columella. ſiccum hoc medicamentũ uidetur, ſed Vegetius ouum crudũ & heminam paſſi ad ſextarium farinæ hordeaceæ addi iubet. Eruum cum hordeo molitum ſaluiati more in fauces demittitur tuſſientium boum, Columella. Hoc etiam aridum uidetur, ſed Græci remedium idem ferè cum hordeo madefacto fieri iubent. Errant igitur qui ſaluiatum potionem exponunt grammatici recentiores: & ij etiam, ut mihi uidetur, qui à ſaluiæ ſucco deducunt: mihi quidem ſaliuatum ſcribi præcipuè probatur, quod unà cũ ſaliua in pecoris fauces immiſſum deglutiatur. Errauit & Ioannes Ruellius in Hippiatricis Græcis propotiſma quod infunditur ſaluiatum reddens, cap. 128. in Græcis: Et mox, Alia ſaliuandi ratio eſt, &c. Græcè ſimpliciter ἄλλο legitur, & ſubauditur propotiſma. Vegetius 3.60. offas & offulas appellat his uerbis, Mel, butyrum, axungiam, ſalem & piculam commiſces, offas facies & in paſſo intinctas digeras. Et rurſus alio medicamento deſcripto, fœnogræco, apio, ruta, caricis, tragacantho, anagallico & allio commixtis, ſubdit: Omnia conterantur, offulisq; ad nucis magnitudinem factis, ternæ, quinæ, ſeptenæ per triduum digeruntur, (hoc eſt, primo die ternæ, alterno quinæ, tertio ſeptenæ.) Faciunt autem utraq; hęc remedia ad equos tuſſientes, uulſos, ruptos. Abſyrtus in Hippiatricis 62. μαγδαλιὰς nominat. Equum (inquit) itinere aut curſu defeſſum reficies hoc modo: Polentam uino odorato mixtam rediges in magdalias, & apprehenſa lingua inſeres. Et rurſus cap. 89. Si equus gallinaceum fimum deuorârit, fimum album gallinaceum cum denario adipis & duobus polentæ chœnicibus, uino permiſcens & magdalias effingens edendum dato. Hierocles ibidem mazas uocat. Sed ſatis de ſaliuato. ¶Medicamentorum genera diuerſa deſcribuntur à Vegetio 4.27. Potio æſtiua 1.57. & 4.27. Hyemalis 1.58. & 4.27. Autumno & uere 1.59. omni tempore, 60. Potio diapente 1.64. Aduerſum omnia genera morborum confectio 4.11. Confectio ſuffimentorum ſalutaris 4.12. Puluis quadrigarius, 4.13. Eiuſdem apud Hippiatros Græcos capite penultimo diuerſis in locis uariæ traduntur compoſitiones: Malagmata plurima & hippacopa quædam præſcribuntur in Hippiatricis Græcis capite ultimo. Sunt & apud Vegetium malagmata quædam libro 4. capitibus 17. 20. 21. & 23. Synchriſma apud Vegetium 4.18. Anacollema & ſynchriſma 4.22. Infuſionum, id eſt potionum quæ per os infunduntur, Græci enchymatiſmos uocant, uariæ cõpoſitiones in Hippiatricis Græcis capite penultimo. Sed non eſt inſtitutum de compoſitionibus ſiue medicamentis ad equorum morbos ſecundum genera agere: alijs hanc curam relinquimus, qui tum hæc tum alia ex Vegetio & Græcis Hippiatricis & aliarum linguarum diligentius & curioſius perſequantur, mihi ſumma capita digeſſiſſe ſat operoſum fuerit. ¶Potiones medicamentoſæ equis per os infundi (digeri, ut Vegetius loquitur) ſolent, per uas ligneum, ut Columella meminit alicubi: per cornu, ut Vegetius & Græci, quibus frequens eſt illud, δίδου διὰ κέρατος. Εἰς κλυστῆρα βαλὼν ἔγχει εἰς τὸ στόμα, Hierocles. Per os dabis ad cornu, Vegetius. Filicula trita & aqua tepida miſta datur per cornu, Columella. ἐγχυματίζειν διὰ τῆς ῥινός, Hierocles: διὰ τοῦ στόματος, Abſyrtus. Διὰ ῥινῶν ἐγχυματιζέσθω κρόκου ὁλκὴ τριωβόλου μετὰ ὕδατος κοτύλης, καὶ διὰ τοῦ στόματος, Abſyrtus 62. ἔγχει τῇ φάρυγγι, in Hippiat. Et alibi,

ἐγκλυζέσθω ὀξυκράτῳ διὰ τῶν ῥινῶν, Hierocles. Ex aqua mulſa diffundis ad cornu, Vegetius. Et alibi, Defundere in fauces, per os dare, per fauces digerere ad cornu. Sed alibi uerbum digerere accipit pro eo quod eſt in os manu inſerere, ut 3. 60. Offulæ ad nucis magnitudinem factæ per triduum digeruntur. Et, Offas in paſſo intinctas digeras. ¶ Inſeritur & manus uncta in anum in diuerſis morbis, ut ſtropho uel torſionibus uentris, inflatione & alijs, ubi aluus obſtructa eſt. ¶ Clyſter propriè dicitur inſtrumentum quo aluus colluitur: hoc adhibere Vegetius clyſteriare dixit. Quoties autem clyſteriabis (inquit) caput animalis in ualle ſtatues, & clunes ad altiora conuertes, ut quod per clyſterem diffundis ad interiora perueniat. Diutiſſimè autem poſt potionem in talibus locis animal retinetur, ut facilius necentur uel eijciantur peſtes internæ. ¶ Διασόλιον uel διωστὴρ uocatur inſtrumentum quoddam, cuius uſus eſt ut equis per nares commodius medicamenta infundantur. Camillus (uox barbara) inſtrumentum quo aliquid inflatur: uide ne cannula potius legendum. Cum lignea brocha humor qui intra cutem eſt moueatur, Ruſius. Σαρκολαβὶς in Hippiatricis cap. 128. inſtrumentum quo aliquid apprehenditur & extrahitur, forpex. Roſnettam uocant barbari ferramentum, quo ſoleæ equi raduntur & ſcinduntur: ſed de huiuſmodi inſtrumentis plura alicubi in Philologia dicentur. Aphoriſmos aliquot de ſignis & iudicijs circa morbos equorum, lege apud Petrum Creſcentienſem libro 9. cap. 57. & Ruſium cap. 7. ¶ Morbi naturales (inquit Ruſius) dicuntur, qui contingunt in utero, quibus cum animal naſcitur. Fiunt autem uel augmento, uel diminutione, uel errore naturæ, uel ex parentibus hæreditarij. Rurſus morborum ex augmento, alij ſunt ex ſimplici abundantia, aut materia corrupta, &c. ex hac gignuntur ſcrophulæ, teſtudines, glandulæ & ſimilia. Ex diminutione, idq; uel partis alicuius priuatione omnino, ut ſi naſcatur ſine auriculis, uel cæcus, &cæt. uel prauitate, ut cum naris, uel oculus, uel teſticulus, alter altero minor eſt, aut coxa una quàm altera breuior: eſt quando crus totum minuitur, qualem equum uulgo ſculmatum (ſcalamatum) dicunt. Eſt quando natura errat in formatione fœtus, ut ſi naſcatur equus cruribus obliquis, uel ungulis, anterius, aut poſterius, aut utrobiq; uel cum pars aliqua non ſuo ſita eſt loco. Parentum deniq; uitia et morbi ſæpe in fœturam deriuātur: hinc gerdæ & guttæ (zardæ & gallæ, Petrus Creſcent.) oriuntur, &c. Naſcitur quandoq; equus uitioſus ita ut maxilla inferior ſuperiore longior ſit. Et aliquando naſcitur cum aliqua ſuperfluitate in pedibus uel alia corporis parte quæ murus uel callum uulgò (uerbis utor Petri Creſcent.) dicitur, qui murus ſine corio fit. Eſt quando errore naturæ naſcitur equus obliquis cruribus, uel cum zardis in garectis, & gallis in cruribus, &c. Plura de his uitijs eorumq; cura & emendatione, lege apud Creſcentienſem loco iam citato. ¶ Liceret hoc in loco etiam ingenij & animi uitia ceu morbos quoſdam annotare, qualis eſt equus refragator uel refractarius & contumax quem noſtri uocant **ſtettig**, Itali reſtio & adombrato, cum ſępius ita reſiſtat & ſubſiſtit, ut nec uerbis nec ui adigi ad pergendum in uia uel opere poſſit. Frequenter pullus (inquit Ruſius) propter malam eruditionem & inſtitutionem dum domatur, uitioſus & reſtiuus fit, quod uitium non facile relinquit. Tradit autem (capite 160.) & alia quædam remedia, & optimum eſſe q; caſtrētur: caſtratos enim & manſuetos & non reſtiuos fieri, &c. Equo refractario radicem urticæ inter carnē & cutem inſere qua parte calcaria adiguntur, Innominatus. Contrario laborant uitio quos Xenophon anagogos uocat, ita contumaces, ut ubi conſtitueris, conſiſtere abnuant, Cælius. ¶ Equus mordax aut calcitro, uitioſus, non morboſus, Gell. 4. 2. Potio ad ſæuitiam mordentium, in Hippiat. 128. Vt animalia feritatem exuant, Ibidem 129. Equi ne hinniant, Ibidem. ¶ Καψάμυνθ, ἐλάστωμα ἵππου, Heſychius & Varinus.

De ijs morbis qui toti corpori communes ſunt, ſiue quod omnes partes ſimul occupent, ut febris, peſtis, &c. ſiue quòd nulli parti ſint proprij, ſed uel quamuis partem, uel cutem duntaxat inuadere ſoleant.

Xenophon Apomnemoneumatum libro 3. atrophos equos intelligit imbecilles, quiq; conſequi uix ualeant, Cæl. In Hippiatricis ἵππου ξυλόσωμου legimus, uocabulo à ligni ſiccitate facto, ac ſi aridum & ſine ſucco dicas. Strigoſus, inquit Nonius, apud ueteres morbus dicitur iumentorum qui corpora ſtringat, aut fame, aut alia uitij cauſa, quaſi ſtringoſus. De equis ſtrigoſis & macie laborantibus, ſupra dixi in B. inter uitia equi: hic plura adijciam, de ea præcipuè macie quæ ſanitatis limites exceſſit, & morbis annumerari debet. Plenitudo & obeſitas quamuis morbus non dicatur, equum tamen lædit, & medicationem requirit, Camerar. De equis emaciatis, Hippiat. cap. 62. De extenuatis & ſtrigoſis incertam ob cauſam, Ibidem capite 68. Si extenuatus ſit equus, Geoponica 16. 3. ex Abſyrto. De equo qui cū abunde edat non proficit, Ruſ. 156. Ad cutis ſiccitatem & maciem, Pelagonius cap. 128. De macerata fruge quam ſtrigoſis equis Cappadoces exhibent, Hippiat. 129. Totius corporis macies ſequiť etiam illum morbum, quem malidem ſiccam appellant. Recentiores quidam ſcalamatum uel ſcalmatū uocant equū emaciati exhauſtiq; corporis, cuius etiam excrementa fœtent, & interiora omnia ſicca ſunt: ſiue à malide, ſiue à ſceleto potius corrupta uoce. Hunc morbū Ruſius ſcalmaturam uocat cap. 141. Equum cum ſic afficiť, ſcalmari dicunt: quod eis accidit cum aliàs, tū quādo per nimiū calorem laborant. Vide Pet. Creſcent. 922. Vocatur & coxæ luxatio apud eundem cap. 32. ſcalamati: aliàs ſculamati. Et forte Germani hinc ſuū detorſêre uocabulum **ein ſchelm**, q̄d & cadauer beſtiæ ſignificat, & equum uiuum quidem ſed præ macie cadaueroſum: hinc etiam ad animi & morum in homine malignitatem transfertur, tantam præſertim quæ publicè plecti mereatur, & carnifici tradi

ei tradi, ut bestiarum corpora nimia macie aut morbo confecta excoriatori traduntur. Iumenta syntectica uel stomachica (inquit Vegetius 3.55.) cotidie tenuantur, & macie ossa eminent, multum manducantia esuriunt semper, quicquid inuenerint tentant fame cogente corrodere, durum stercus emittunt, trahunt longā ac miserabilem uitam, ut nec surgere ualeant: propterea quòd stomachus eorum nimio rigore perstrictus, nec coquere potest, nec hepati aliquid propinare. ¶ De nimis pingui equo ut macrescat, Rusius 157. Si equus fuerit infirmus & grauis, scinde corium intra (inter potius) crura priora, & annulum de uite alba insere inter corium & pectus, ita quòd non cadat, et equita eum securè, Rusius. ¶ De febri equi, Hippiat. 1. Geoponica 16.4. Vegetius 1.29. Rusius 1.66. Remedium ad febricitantem pecudem, Hippiat. 128. De febribus internis, Vegetius 1.31. Et per sequentia quinq; capita, Si autumno febrierit, Si æstate, Si hyeme, Si ab indigestione uel plethora, Si deniq; ex uulnere oris aut faucium febriat. In febribus incidendam esse uenam in Hippiat. legimus cap. 9. & adhibenda cauteria capite 97. Verbenaca in uino febribus iumentorum prodest, Plinius. De lassitudine quæ uidetur febribus similis, Veget. 1.30. Syncopati nō sine febri sunt, Veget. Iumentum phragmaticum febricitat, oculos introrsum reducit, terram pedibus tundit, &c. Veget. 3.30. In Hippiatricis capite 43. alius affectus, ut uidetur, emphragma uocatur, id est obstructio, cum recto intestino obstructo uia excrementis non patet. De febri pestilentiali, infra dicetur. ¶ Plerunq; iumenta (inquit Columella) morbos concipiunt lassitudine. Huic quies remedio est, ita ut in fauces oleum, uel adeps uino mista infundatur. De coactionibus, id est nimia lassitudine, Idem 1.37. Quæ genera ægritudinum inde nascantur, Ibidem 38. De equis itinere aut cursu fatigatis, & qui membra ex lassitudine imbecilla habent, et πνεῦμα ἀκρωτηριασμένου, Hippiat. 62. Sic affectum equū nostrates, ni fallor, uocāt **räch geritten**. Est quādo nimio currus aut cuiuis onera trahendi labore morbum incidit periculosum equus, **verzücht sich/überzogen/räch von arbeit.** οἱ μὲν ὑπερπνιγέες γινόμενοι, οἱ δὲ ὑπέρπονοι ἐκ τῆς ἄγαν ἱππηλασίας, Suidas. Si æstuauerit animal & defectionem patietur, Vegetius. 3. 40. Sudor prorumpens causa incerta, Hippiat. 106. De exæstuatione uel causone à uia, Ibidem 64. De syncopatis & confixis, Veget. 1.53. Ad morbos imbecillitate, æstu & frigore contractos, Hippiatrica 108. Si morbus frigore contractus sit (inquit Columella) fomenta adhibentur, caputq; & spina, tepenti adipe, uel uino liniuntur. Infestatus dicitur equus, cum post calorem uel sudorem refrigeratur, & impeditur gressus eius, Petrus Crescen. 9.21. & Rusius 143. apud quem infustico legit, uoce (ut uidetur) corrupta: corium in eo adeo extenditur, ut digitis capi uel astringi non possit, nerui attrahuntur, & oculi quandoq; lachrymantur. Alius uidetur morbus quem Vegetius 1. 55. sanguinis infestationem uocat, cuius hæc signa sunt, Oculi tumebunt, frigidum erit corpus & ceruix, tristitia fastidiumq; iungetur, difficileq; curabitur. ¶ Malis, μάλις, uno quidem uocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species, ut docet Vegetius 1.2. & deinceps: quanq; ipse non malidem genere fœminimo ut debebat, sed malleum in masculino & l. duplici profert: uocat & morbū simpliciter differentia adiecta. Malleus itaq; secundum Vegetiū uel morbus pestilens, iumentis ingruit octuplex: est enim humidus, siccus, articularis, subrenalis, farciminosus, subtercutaneus, elephantiasis, mania. Ego malidi omni commune esse uideo, periculum præsens, & q iumenta sic affecta stare aut incedere nequeāt. Malis (inquit Theomnest. in Hippiatricis 2.) alia sicca est, quæ latet: alia humida, in qua sanies pituitosa per narem albicans, effluit, unde etiam nomen à colore impositum est, &c. De malide eiusq; differentijs & remedijs multa iam in Boue ex Vegetio scripsi. Alienatus, morbus pestilens, sic dictus quoniā animalibus eripit sensus: uocatur etiā malis & orabus à quibusdā, Veget. 3.23. Μαλιᾶν est malide affici. De malide Hippiat. 1. 2. Causæ & curæ generales malidis, Veget. 1. 17. Suffimenta contra malidem, Veget. 1.19. & 20. Malis humida alia recens & sine odore est: alia inueterata & fœtida. De malide humida, Hippiat. 2. Morbi humidi signa, Veget. 1. 3. cura 1.10. De malide sicca, Hippiatr. 2. Morbi aridi signa, Veg. 1.4. cura, Ibidem 11. Morbi subtercutanei signa & cura, Ibidem cap. 5. & 12. Malis intercus, Hippiat. 2. Morbi articularis signa & cura, Vege. 1.5. & 12. Malis articularia, Hippiat. 2. Ad articularios dolores, Ibidem 129. Malis siue pestilentia diuerso genere passionum emigrans, equinum genus contagione consumit, Vegetius 3. 2. Equis interdum morbus pestilens uniuersis incidere solet, Aristoteles. De peste, Hippiatrica 4. Vergilius in Georgicis de peste equorum his uersibus canit:

Victor equus, fontesq; auertit: & pede terrā
Sudor: et ille quidē morituris frigidus: aret
Hæc ante exitiū primis dant signa diebus.
Tū uero ardentes oculi: atq; attractus ab alto
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Profuit inserto latices infundere cornu
Mox erat hoc ipsum exitio: furijsq; refecti
(Dij meliora pijs, errorem q; hostibus illū)
Labitur infœlix studiorum, atq; immemor herbæ
Crebra ferit: demissæ aures: incertus ibidem
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
Sin in processu cœpit crudescere morbus:
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq; longo
Sanguis: & obsessas fauces premit aspera lingua.
Lenæos, ea uisa salus morientibus una.
Ardebant: ipsiq; suos, iam morte sub ægra
Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Stichas citrina efficax est aduersus pestem boum & equorum, & omnium animalium, quando trita cum potu datur animalibus, ut quidam experimentis clarus mihi retulit, Albertus. De febri equorū epidemia, Rusius 166. Est etiam illa pestifera labes, ut intra paucos dies equæ subita macie, & deinde morte corripiantur: q̄d cū accidit quaternos sextarios gari singulis per nares infundere utile est, si mi

noris formę sunt: nam si maioris, etiam congios. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat. ¶ Vuulæ apud recentiores nominantur glandulæ quædam inter collum & caput equi (legendum uiuulæ) quæ auctæ deglutitionē & respirationem impediunt. Aliqui morbillos uocant. Ex his laborantes equi, aures subinde concutiunt, sitiunt, lambunt quod apponitur, &c. Rusius 62. (Videtur aūt tonsillas intelligere, non uiuulas nostrorum.) Glandulæ sunt circa maxillas, &c. Petrus Cres. 9.17. Itali, ut audio, uulgo uiuas appellāt: Germani fyfel/fifel/feibel/forte quoniā aliqui uermiculos esse putant: wybel autē uulgo est uermiculus uel gurgulio, qui exest legumina. Pleriq; tamē non uermiculos, sed grana esse asserunt milij ferè instar. Equus habens iunulas (lego uiuulas) si subitò uniuersus in sudorem soluitur, & membra ipsius singula contremiscunt, ac ipse continuo scorditiones patitur, nō uidetur posse euadere, Rusius. Audio equis sic affectis uenas sub lingua aliquando aperiri, uel post auriculas, uel in medio utriusq; auris. Sunt apud nos equarij, qui equi aurem dextram deorsum ad maxillam iuxta collum extendunt, & quæ postrema parte auriculæ cutis attingitur illam rescindunt, & uermiculos, uel grana, uel glandulas pestiferas eximunt. Similiter ni fallor extensa auricula retro ad locum inter iubam & maxillam, ubi mucro auriculæ desinit, uenam pertundūt in equis quos à uento affectos nostrates uocāt, räch vom wind. Aduersus uiuulas aliqui uirgas teneras è corylo naribus intrudunt ita ut sanguinem eliciant, deinde aquam salsam inspergunt. Alij in medijs naribus intrinsecus utrinq; uenas liuidas apparere aiunt, eas aperiēdas esse ut sanguinem emittant, & digitis intra nares quàm penitissimè adactis pertractata cute sanguinem detrudendum esse: & si sanguis in os equi influat, permittendum ut lingat, ipsum uero equum non concedendum loco stare, sed subinde circunducendum. Viuulis quidam hodie, ut audio, medentur, profluuio menstrui muliebris per potionem infuso, atq; aiunt deinceps perpetuò liberum fore equum ab eiusmodi peste. ¶ Strangulina uel strangulio apud recentiores est catarrhus & pituita narium ex refrigeratione, cum anhelitus difficultate, multo per nares humore effluēte: qui nisi sponte fluat, suffimentis aut errhinis prouocatur. Germani uocāt strenge uel strengel: & equum sic affectum strenglig/fortassis à difficultate morbi: nam streng uocant omne difficile ferè quod Græci χαλεπόν: (quare etiam in alijs partibus equorum morbos compositis cū hac uoce nominibus nominant, ut buchstreng/bruſtgestreng) uel potius à strangulando, quod equi sic affecti naribus obstructis propter respirationem impeditam quasi strangulari uideantur. Stranguillio, inquit Rusius cap. 63. glandulæ sunt circa gulam equorum quæ uidentur esse carnes, quas aliqui uocant branchos caballi, alij stranguilliones. Hæ branchant gulam, & mandibulas, ita quod cum gurgulatione quadam spirant equi, & uix transglutiunt, &c. Sed hic forte alius morbus est quàm nostrorum strangulio, qui Rusij & Petri Crescen. cymorra uidetur, cum & morbi descriptio & remedia conueniāt. Cymorra (inquit Rusius 71.) descendit à capite equi diu refrigerati, proueniens ex cursu rheumatis, quod per nares continuè aquæ instar emanat, & humores frigidos & quandoq; crassos educit. Accidit autem propter antiquā frigiditatem, & aliquando propter uermem dictum uolatilem, unde ferè omnis humiditas capitis per nares fluit. Et inter omnes morbos qui propter intemperiem qualitatum accidunt equis, nullus tam periculosus & suspectus est quàm passio rheumatica quæ ex frigiditate contingit, &c. Prosunt eis uariæ suffumigationes, errhina, sternutamēta, &c. Apud eundem Rusium circa finem capitis 7. non cymorra sed enorra huius morbi nomen scribitur, Equus (inquit) anhelitum fortiter à se projciens à stranguria (lego strangulione) liberum habet caput. Petrus Cresc. 9. 24. cimonam uocat, quod magis probo, quasi ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, quod hyems & frigiditas huius morbi causa sit. Huius ex frigore contracti humoris per nares fluxus remedia leguntur etiam in Hippiat. Græcis cap. 129. Nostri equos sic laborantes uocant streng/rützig/uel potius rützig & rotzig: quanquam hoc ad simplicē pituitam siue coryzam & grauedinem magis pertinet. In strangulione uerò propriè à nostris appellato, præter alia remedia audio cauterium sub mento (ut ita uocem) adhiberi, & caput ita ligari ut deorsum spectet, quo liberius effluant humores. Idem fortassis est morbus Anglicè dictus glanders, quem aiunt catarrhum esse per nares cum tussi. ¶ Ad fascinum, Vegetius 3.74. De incerto equorum morbo, Theomnestus in Geoponicis 16.12.

¶ Crithiasis, κριθίασις, id est hordeatio, ut Gaza apud Aristotelem transtulit, morbus est equorum. Non placet quod apud Hesychium & Varinum legitur, Κρῖθα, κρίθινον, καὶ ἵππου ἀῤῥώστημα: Ego sic malim, Κριθίασις, ἵππου ἀῤῥώστημα. Vitium quoq; equorum est quod hordeatio dicitur, cuius indicium, ut palatum molestet, & feruentius spiret equus quàm ex consueto: nullum huius mali remedium est, nisi sponte naturæ emendetur, Aristoteles. Ἔστι δέ τι νόσημα ἵππων κριθίασις καὶ ὑπεραίμωσις ἀπὸ πλησμονῆς, Pollux & Varinus. Sed ne quis decipiatur, ac unius morbi duo nomina crithiasin & hyperæmosin esse putet, apponam uerba Xenophontis, qui de equili scribens id clausum esse oportere, nō solum ne furto pabulum equi diminuatur: sed etiam ut appareat si forte effundatur ab equo: quod ubi fuerit deprehensum, inquit, intelligi potest, uel curatione indigere τὸ σόμα ὑπεραιμῶν, (lego τὸ σῶμα ὑπεραιμῶν:) aut quiete defessa membra, uel surrepere crithiasin, aut alium quempiam morbum. Equus cum crithiasin patitur, κριθιᾶν uel κριθιάζειν dicitur. Si equus doleat ex superfluitate sanguinis uel humorum prauorum in uenis, torquentur & mouentur ilia, & frequenter cadit in terram, & uenæ plus solito tumefiunt, Crescentiensis 9.18. Quum ex itinere aut cursu (inquit Hierocles in Hippiatr. 8. & Absyrtus similiter) adhuc anhelabundum pecus hordeum deuorarit, cruditate uexabitur, quæ

subter

ſubter tergus irrepens, per totum corpus euagatur: itaq; conuellitur equus, ut nec pedibus inſiſtere (προβαίνειν) nec articulos inflectere ualeat. Magna cum ui lotium egerit. Sudor femoribus & coſtis erumpit. Cibus inter ſuſpiria datus, raptim cum halitu trahitur. Caducus recuſat exurgere, ſed decũbens pabulo ueſcitur. Deinde remedia ſubiungit, quæ alia ſunt ab hordei, alia à tritici largiore cibatu affectis equis. Quòd ſi equus in itinere non diſſimile uitium potu raptim hauſto contraxerit, eiſdem caſibus cognoſcitur implicari, (ἀχεῖ συνδέδεσθαι,) iíſdem remedíjs curandus eſt: non tamen ungularum iacturam faciet, multoq; celerius recreabitur. Deprehendit autem uitium, ſi equus horrore concutitur, & in palato cutis intumeſcit. Qui huiuſcemodi morbo ſupereſt equus, ſeſe nunꝗ ita recolligit, ut deinceps ſuum obire miniſterium & ſolitos uſus præſtare queat, Hæc Hierocles. Noſtrates, ut conijcio, crithiaſin uocãt **răch vom fůter**: & ſi ex intempeſtiuo aut liberaliore potu fiat, **răch vom waſſer**, ubi minus periculi eſſe aiunt: & niſi pituita à naribus deſtillet, uena colli inciſa curant. Poſt Hieroclis uerba aliæ hordeationis notę ex innominato quodam authore ſcribũtur huiuſmodi: In crithiaſi oculi malè habent, os fœdis ulceribus (aphthas uocant) obſidetur. Crenæ palati uerſusq; ſublimes attolluntur, & feruorem quendam expirant: ſanguine turgent uenæ: uiſuiq; caligo ſuccedens offunditur. Albertus Magnus Ariſtotelis crithiaſin interpretatur forcin, & Germanicè **ſchuf** uel **ſchule**. Ego in Hippiatricis quibuſdam Germanicis **ſchůl** nominatum lego morbum, in quo palatum & gingiuæ præ nimio ſanguine intumeſcãt. Iubent autem urere ſi magnus ſit tumor: ſin paruus, aperire cultello. Sed hunc morbum oris recentiores lampaſcum uocant, qui ab hordeatione diuerſus eſt. deceptus autem uidet̃ Albertus ꝙ in crithiaſi quoq; ſimile ſymptoma accidat. Auguſtinus Niphus Sueſſanus hordeationem à ruſticis bulſum dici interpretatur, quod itidem non probo: uulſi enim pulmonarij ſunt. Si hordeo malo aut nimio lædatur animal, Vegetius 3.73. Equo hordeatione laboranti caduco cubitorióq;, qui nec progredi nec exurgere poteſt, Hippiatrica 129. Equus podagricus humi iacet non aliter ꝗ qui hordeatione laborat, Abſyr. De dolore ex nimia ingeſtione hordei uel ſimilis indigeſti, Ruſius 150. ſcribit autem præter cætera ſymptomata etiam uentris torſiones ingruere. Plethora ex hordeo fit, ſi equi dum ſudant hordeum comederint: uel ipſum hordeum nouum fuerit, quia uehementius calet: uel copioſius quàm oportet otioſa paſcuntur. Sudant, ligati ſunt armi, ambulant incertum, Vegetius 3.44. Alibi etiam apud Vegetium indigeſta ex hordeo animalia legimus. Si equus (inquit Albertus lib. 22.) hordei uel alterius frumenti aut leguminis grana, nihil aut parum dentibus contrita deglutiat, idq; nimium abunde, morbus fit unde concoquere non poteſt, neq; caput ſatis erigere: ſed id ualde à ſe extendit, & ſiti affligitur: debet autem abſtineri à potu, &c. hoc etiam Hierocles, Nonnulli, inquit, præceperunt equum à potu abſtinendum eſſe. Et mox, Sunt qui manu oleo inuncta fimum eximant. Et Albertus loco iam citato, Sunt qui manus (inquit) per inteſtinum equi immiſſa, grana attrahunt & uiam aperiunt, &c. Equi interdum (Camerarij uerbis utor) peſtilente humorum corruptione laborant, uel cum agitantur ita ut in labore & fatigatione deficiantur uiribus, imprimis ſi contra uentum incitentur: uel de æſtu & ſidere: etiam nonnunꝗ de frigore & diuturniore inedia: Nec non ſi poſt longiorem quietem repente fatigentur. Aut niſi ſuo tempore urinam eiecerint: potiſſimum autem, ſi uel in ſudore, uel de uehementiore agitatione aquentur. Sæpenumero etiam aquæ ipſæ uitioſæ, interdum & contagia quædam illos inficiunt. Hoc malum, quo equus fuerit generoſior, eò citius eum extinguere ſolet, niſi celeriter ſuccurratur. Vix aũt unꝗ priſtina ſtrenuitas in talibus recuperatur. Fit etiam ut expulſo ueneno, uel naturę robore, uel medicamentis ad extimas corporis partes, ungula delabatur de pedibus morbo correptorum. Contra hoc malum nota multa ſunt remedia, quædam etiam obſcœna, (ut excrementum hominis cum allio in uino dilutum infuſumq;.) Sed ſanguinem mitti, ſi uires ferant, omnino optimum & præſentiſſimum. Veteres pulueres duos ualde probarunt, quorũ cochleare unum laboranti equo infunderetur. Horum unus teritur de radice gentianæ & ariſtolochiæ longæ, baccis lauri, myrrha, eboris ſcobe, his omnibus æquali pondere inter ſe miſtis ac comminutis. Alter de pullo ciconiæ, plumato quidem illo, ſed nondum uolucri. Hic indetur in ollam uiuus, & hac diligenter contecta, in furno toſtus cinefiet, & puluiſculi aſſeruabuntur in uitreo uaſculo, unde ad ſupraſcriptum uſum promantur, Hæc Camerarius ex Vegetij libro 1. cap. 17. Vegetius quidem inter cæteras huius mali (malleum ipſe uocat) cauſas, illam quoq; numerat, ſi hordeum ſudantes acceperint, & ſi poſt curſum calidi biberint, &c. quas ſupra hordeationis quoq; cauſas fecimus: ut dubitem an malleus potius Vegetij ſit ille morbus à quo nos equum **răch** dicimus, nam totidem ferè eius ex cauſis differentias capite iam citato Vegetius facit: an quam ſupra deſcripſimus crithiaſis. Videtur & infundatura, ut Albertus uocat, non aliud quàm crithiaſis: & equus infunditus, qui crithiaſin patitur. Infunditus fit (inquit Petrus Creſcentienſis 9.19.) ex nimio alimento uel ſanguine per crura diffuſo. Infundatura (inquit Albertus) accidit equo ingeſta multa annona, quando nimis feſtinanter ducitur (forte manducat) & mox nimio potu repletur, anteꝗ cibus ſatis ſit concoctus. Item ſi à magno labore puram et bonam annonam aliúmue cibum ualde eſuriens & uentre uacuo, nec hauſto potu, multa grana parũ dentibus fracta unà cum cortice uel palea tranſglutit: hinc aliquando infuſio ad pedes deſcendit. Quòd ſi inter pellem & carnem fluxerit, pruritum ciet. Equus ita affectus incedit titubans, ac ſi ſuper carbones ardentes ambularet: cum ſtat, pedibus tremit: nec extenſis, ſed quaſi contractis membris ſtat: quin ſubinde iacere cupit, & propter grauitatem poſteriora à terra erigere nequit, ac ſi freno anteri-

us retrahatur, & super genua quasi cadit posteriora, Hęc Albert. Curandi rationem omitto. Equus à nostris **räch** dictus, rigida habet membra & conuulsa, & sanguine ei detracto calido perfricatur: hoc remedium in malleo etiam pestilente Vegetius adhibet, & alij in alijs morbis, ut cap. septimo dicam. Est quando hunc affectum in posteriorib. tantum pedibus fieri dicũt nostrates equarij medici, **räch vff den hinderẽ füssen**, ex nimio onere posterius imposito, uel aliã ob causam: hic forte Græcis fuerit ἐκ λαγόνων ἑλκόμενος. Est & quidã affectus in crurib. uel pedibus puto, quem uocant **mauchelräch**, ab scessus, ut conijcio, circa ungulam. Sed hi duo particulares affectus sunt: cæteri uero, **räch gritten, räch vom wasser, vom füter, vom wind**, toti corpori communes. Sed hæc accuratius discutienda, & Germanica aliaq; barbara nomina proprijs Latinis aut Græcis reddenda peritioribus rei equestris relinquo. Sunt qui flores, qui in agris frumento aut secali consitis proueniunt, quibus à cyaneo colore nomen, salutares in cibo affirment equis lassitudine ita affectis ob cursus uel saltus uiolenter extortos, ut malleum Vegetio dictum inciderint, **zů räch gritten**: uel potius pestilẽte malleo captis, quibus etiam modicum de pelle mustelæ albæ minutatim concisæ, uel caudam eiusdem, in pabulo præbent. A uento sic affectis, uena inter oculos & aures aperitur: à pabulo uerò, ubi uenter inflatur (ego crithiasin appellârim) saponem intestino inserunt. ¶ Syderatitia iumenta dicuntur, cum uenas uacuas percusserit frigus aut æstus, aut impleuerit cruditas, aut ieiunia bulimum fecerint. Redditur enim stupidum animal, & titubans ambulat, Veget. 3. 35. ¶ Hyperæmosin, id est sanguinis abundantiam à crithiasi differre supra ex Xenophonte docui. Sanguinis exuberantia spiritus læditur: hanc curarunt quondam pabuli mutatione & exercitijs: nunc sanguinis missione crebriore malum plenitudnis emendãt, Camerar. De dolore ex superfluo sanguine intra uenas, unde dolores & torsiones in corpore oriuntur, Ruf. 148. Crescent. 9. 18. De sanguine superabundante, Idem 41. De infestatione sanguinis, Veget. 1. 55.

De unionis solutione, abscessibus & tumoribus.

De fluxu sanguinis è uulnere, & si sequatur hæmorrhagia, Rusius 43. & Albert. lib. 22. de morbis equorum. De restringentibus fluxum sanguinis, Idem 44. Si percussa uena claudi non possit, Veget. 3. 14. Fuxui sanguinis iumentorũ utilis est fimus suis infusus in aceto, Plin. Si sanguis fluat per dorsum & secundum pilos, Hippiat. 44. Sanguinis profluuio exhausti, Ibid. 42. ¶ Ad ossa fracta, Hippiat. 74. Ruf. 168. Ad caput fractum uel nudatum aliquo casu, Veget. 2. 13. Ad omnia equi uulnera, Ruf. 169. Ad uulnera uel ulcera, Veget. 2. 62. Ad ulcera cerotum, Idem 4. 27. Aduersus uetusta & recentia ulcera, Hippiat. 129. Chlora & tetrapharmacum ad omnia uulnera elimpidanda uel sine difficultate claudenda, Veget. 4. 27. & rursus aliud, &c. Vulnerarij mixtura, Hippiatr. 129. Traumaticum, Veget. 4. 26. Traumatica medicamenta duo, Veget. 4. 19. Vulnerarium emplastrum, Hippiatr. 129. Aliud ad cruenta uulnera, Ibidem. Erigeron mixtura ad recenter uulneratos, Ibid. De ungento ad reparandam carnem, Ruf. 177. Genus est millefolij quo rustici nostri ad boues & equos uulneratos utuntur, Brasauola. Ad ulcera iumentorum & animalium, facit asphodeli radix cocta illita, Plin. Cinis excrementi menstrui cum camini puluere & cera, Idem. Pix humida, Serapio. Rubi foliorum puluis, Plin. Herba quam Germani consolidam auream uocant, **guldin gunsel**, Aprili mense & initio Maij floribus cœruleis florentem in pratis, &c. equos uulneratos aut sellis compressos efficaciter iuuat, minutatim concisa & pabulo immixta. Si equus ab alio morsus sit, Hippiatr. 73. Si quem alter equus calcitro icerit, Ibid. Si iumentum aut rotæ aut axis ictu fuerit elisum, Veget. 3. 21. Surculis hærentibus & clauis refigendis, Hippiat. 129. Si truncus aut spina intret in aliquam partem corporis equi, Ruf. 170. Si equus sagitta uulneratus sit, cancros duos cum adipe leporis contusos uulneri superilligato, & extrahetur sagitta, Innominatus. Præcipitati aut in foueam deuoluti, Hippiat. 72. Emplastrum ad ruptos, Hippiat. 129. De ijs quibus aliquid internè conuulsum est, Ibidem 66. Si quid intus conuulsum aut ruptũ est, Ibidem. De dorso læso à sella, Rusius 76. Si compresso equi dorso in itinere tamen pergendum est, pannum sellæ quo pili continentur aperies, & pilos exemptos diduces digitis ut molliores fiant, iterumq; claudes, ita ne ulla durities aut asperitas inde equum lædat, & simul medicamenta appones. Sunt qui tritum piper loco læso inspergant, & interim in itinere pergant. Est quando dorsum læsum inflatur & carnes putrefactas producit, ex compressione sellæ uel oneris. Inflatio hæc inueterata putrescit, & putrilago iuxta ossa efficitur aliquando coagulatio prauæ carnis, unde sanies aquosa assiduè destillat, & hic morbus dicitur læsio pulmonis uulgo, Crescent. 9. 28. Vocant autem pulmonem, non uiscus, sed genus abscessus à forma. De pulmone seu pulmoncello, Rusius 82. Pulmunculum in dorso animalis natum difficile est medicamentorum appositione siccari, Vegetius 2. 61. Idem pulmunculi in pede meminit 2. 56. Nostri ulcus ex attrione in dorso factum, rupturam uocant, **bruch vnder dem sattel**. Id aliqui hoc modo curant: Ollam nouam dimidia parte implent asinino fimo, & dimidia ouis formicarum: & sic urunt: & ubi locum oleo unxerunt, cinerem inde inspergunt bis quotidie. De læsione dorsi, Rusius 75. De profunda plaga dorsi supra spatulas, Idem 78. De dorso & armis læsis, dolentibus, attritis, ulceratis, suppuratis, uulneratis, diuersas ob causas, Hippiatr. 26. Vlceratio spinæ, Theomnestus in Geopon. 16. 15. De cura dorsi læsi, Veget. 1. 63. & 2. 60. Pet. Crescent. 9. 30. Intertriginem uel attritionem dorsi, nostri uocant **fratt**: Vide etiam infra quædam ubi de scabie dicet; & rursus inferius de coriagine & cornu dorsi. De inflatione dorsi ratione

sellæ,

sellæ, Ruf. 77. De uesicis paruis in dorso equi, Crescent. 9.30. Ruf. 87. Tumores circa armum inueterati excinduntur & curantur, ut reliqua spinæ ulcera, quæ cystes, id est uesicæ uocantur, Absyrtus 26. De spalacijs siue tumore & duritie in summitate armorũ, Ruf. 84. Si nerui aut musculi spatulæ ex punctura calcaris, uel ex alia causa lædantur aut inflentur, Albert. lib. 22. Si iumento scapulæ fuerint dissolutæ, id est ulceratæ, Veget. 2.44. Si equus inter cingula ex eo ꝙ nimis cinctus diu pergit, læditur: aut forte in uena lateris pungat̃, & propter stricturam sanguis emanare non potest, unde forsan inflat̃, oportet post quinq; dies cum pus maturuit aperto corio pus extrahi, ita ut digitorum compressione noxius humor expellatur, Albert. ¶ Cephalicum ad omnia uulnera difficilia claudenda & supplenda, Vege. 4.27. De fluxionib. ulcerũ, & ijs quos aper dente percussit, Hippiat. 111. Vulnus in cauis partib. Ibidem 71. Stypticum ad omnia uulnera humecta, & fungos exiccandos, Vege. 4.27. Aristolochia & caua radix (sic uocant Germani herbam cuius radice rotunda & caua hactenus pro Aristolochia rotunda abusi sunt) ulceribus omnib. humidis et manantibus in humano & pecorũ corporibus conueniũt: quamobrem equarij medici ad curanda equorũ uulnera his herbis & radicibus carere non possunt, Hier. Trag. Vlcera equorũ à nonnullis hunc in modũ curantur: Sambuci folia in uino coquunt̃ cum pauco sale: eo ulcera abluũtur: mox succus foliorũ sambuci instillatur: deinde gallinaceus fimus aridus & cribratus inspergit̃: debet autem sambuci succus mane instillari, puluis è fimo uesperi inspergi, & sic uicissim pergendũ est, Innominatus. Alij aluminis & chalcanthi partes æquales cum aqua coquũt in olla noua, & aquam inde ulceribus inspergũt. Suppuratione etiam equi infestant̃, Aristoteles. De suppuratione, Hippiatr. 26. Suppuratio (inquit Columella) melius ignea lamina, q̃ frigido ferramento reserat̃, & expressa postea linamentis curatur. Ad tumores malagma, Veget. 4.27. Ad tumores siue ad duritiam quamlibet fomentũ, Ibidem. Ad tumores duros & ueteres malagma, Veget. 4.15. Contra tumorem omnem, præsertim qui igneo feruore non flagret, Hippiat. 129. Abscessus facti ex nimio motu, casu, uel ictu, Ibid. 79. ¶ Ambusta uel ignem experta, Hippia. 81. Lipara pro ambustis, Ibidem 129. De combustis à calce quauis parte corporis aut fimo, Ibidem 65. Hypersarcosin, id est carnem in ulceribus exuberantem, nostrates uocant **das wild fleisch** uel **geil fleisch**. Caro mortua in uulnere quomodo curet̃, docet Albert. lib. 22. in equo. Nostrates carnem putridam uocant, **das ful fleisch**. Si caro in ulcere uel exuberet uel putrescat, uitriolũ tritũ frequenter insperges, & ablues uino, in quo decoctũ sit urticę semen. ¶ Ad uermes ulcerũ, Veget. 3.2. ¶ Scabies, Veget. 3.71. Ruf. 72. Theomnest. in Geoponicis 16.17. Hippiatri cap 6.32. Si scabies latius prurit, Ibidem 69. In prurigine (inquit Albert. libro 22.) equus se dentibus mordendo scalpere desiderat, &c. Oritur aũt primò iuxta carnem in collo paruis ulceribus, & per totũ coriũ & corpus defluentibus pilis se diffundit, & nisi cito occurrat̃ in scabiem uertitur, &c. curam omitto. De scabie & eius cura Albert. ibidem. Sion scabiem equorũ lenit, Plin. Equorũ scabiem ranæ decoctę in aqua extenuant, donec illini possit, aiuntq; ita curatos non repeti postea, Plin. et Auicenna. Ad scabiem & pruritũ quadrupedũ adhibentur, Haleces sale infusæ per noctem, Plin. Aqua maris, Idem. Amurca olei cocta cũ lupinis & chamęleonte, Idem & Auicenna & Serapio. Asphaltus, Plin. Asphodelus illita, & priuatim in equis, Idem: Butyrũ cum resina, Plin. Chamæleontis succus, Idem. Elleborus niger cum thure & cera, aro & pice, uel cum psyllio, Plin. Heliotropium ustũ cum aceto illitũ, Obscur. Fel capræ cũ cinere aluminis. Ficus siccæ & folia eius cocta cũ radice almezereon nigri, Auicenna. Fimus bouis uel bubali, Plin. Glutinũ taurinũ in aceto liquefactũ addita calce, Idem. Citran, id est cedria, Serapio secundũ Galenũ & Dioscoridem: & præcipuè oleũ eius. Oleũ lentisci, Plin. Pastinacæ piscis iecur coctũ in oleo efficacissimè curat, Idem. Pix, Plin. Pix liquida, Serapio ex Dioscoride. Sal Chalastræus, Plin. Squinanthi oleũ, Serapio secundũ Habyx, Auicen. Haliabbas. Hyssopus cũ oleo, Plin. Personatiæ siue arctij radicem tritam aliqui miscent cũ lacte uaccino, & equorũ scabiem illinunt. Impetigines, & quicquid scabies occupat, aceto, & alumine defricantur. Nonnunq;, si hæc permanent, parib. ponderibus permistis nitro, & scisso alumine, cum aceto linuntur. Papulæ feruentissimo sole usq; eò strigile raduntur, quoad eliciat̃ sanguis: tũ ex æquo miscentur radices agrestis herbæ, sulfurq;, & pix liquida cum alumine. Et eo medicamine prædicta uitia curantur, Collumella. Et rursus, Scabies (inquit) mortifera huic quadrupedi est, nisi celeriter succurit̃: quę si leuis est, inter initia candenti sub sole uel cedria, uel oleo lentisci linit̃, uel urticæ semine, & oleo detritis, uel unguine ceti, uel q̃d in lancibus salitus thynnus remittit. Præcipue tamen huic noxæ salutaris est adeps marini uituli: sed si iam inueterauerit, uehementiorib. opus est remedijs, propter q̃d bitumen, & sulfur, & ueratrũ pici liquidæ, axungiæq; ueteri commista pari pondere incoquunt̃, atq; ea compositione curant̃, ita ut prius scabies ferro erasa, perluat̃ urina. Sæpe etiam scalpello usq; ad uiuũ resecare, & amputare scabiem profuit, atq; ita factis ulcerib. mederi liquida pice atq; oleo, quæ expurgant, & replent uulnera æque: quæ cũ expleta sunt, ut celerius cicatricem & pilũ ducant, maxime proderit fuligo ex aheno ulceri infricata, Hæc Columella. Sunt qui ad scabiem equi unguentum parent ueteri axungia, oleo laurino, helleboro albo et argento uiuo permixtis, ita ut ad libram axungiæ sextam olei laurini partem, hellebori octauam addas: argenti uiui uerò quantũ satis uidebitur pro scabiei modo, non nimiũ tamen. Simile unguentũ describit Rusius 72. Malidem subtercutaneam (Græci μάλιν ὑποδερματῖτιν uocant) scabies sequit̃, prauis humoribus sub cute infusis: mentio eius fit in Hippiat. & apud Veget. lib. 1. ca. 5. & cap. 12. In Germanicis libris nisi mendum est, genus

quoddã ſcabiei equorũ nominari inuenio **die wilden neres**, quod reſina, axũgia, & uitellis ouorum mixtis & in ſole inunctis curant. Impetiginem aliqui **tetter** uocant (aliĳ **zittermal**) qua forſitan uoce corrupta **neres** ſcriptum eſt, ut impetigo fera intelligatur. De ſcabie & prurítu colli & caudæ equi, Ruſius 72. Et de ſcabie in genere, quam rungiam uocat Gallica uoce, ibidem. In collo equi (inquit) iuxta gareſe quædã ſcabies fit, &c. De læſione garraſiĳ ſeu guida, Idem 86. Cum garreſe (inquit) fuerit nimis inflatum & plenum putredine, uratur pluribus punctis foci, aut ferro idoneo ſcindatur, &c. De quibuſdam pulueribus ad ſanandum dorſum uel garreſum equi, Idem 88. Hoc malum noſtrates puto uocant **kråttigkeit**, & equum ſic laborantem **krettig**, uel potius **kröttig**, à rana rubeta quòd locus affectus ſimiliter infletur. Idem aut ſimilis affectus eſt, unde equum nuncupant **krangrindig**. De puziolis (puſtulis) quæ naſcuntur in dorſo equi, Ruſius 87. ſunt autem, inquit, puſillæ excoriationes, &c. Papulæ erumpentes, Hippiatr. 69. Intertrigo bis in die ſubluitur aqua calida: Mox decocto ac trito ſale cum adipe defricatur, dum ſaniei uis emanat, Columella. Albæ uitiligini citra ſcalpellum mederi, Hippiatr. 129. Contra morpheam, ſerpiginem & impetiginem equorum, Ruſius 180. accidunt autem hæc uitia ut plurimum circa oculos ſeu palpebras, & circa nares et os equi. De impetigine ſuperius etiã dixi ex Colum. De impetigine crurum, aliĳſq; uitĳs ſeorſim dicetur infra. ¶ De elephãtia, Hippi. 3. Elephãtiaſis ſigna, Vegetius 1.9. cura, 1.16. Numeratur autẽ ab eo inter ſpecies malidis. Lepræ curatio, 118. ¶ De ſpallatĳs, Ruſius 84. Sic autem uocant barbari tumorem & duritiem carnis ſuper ſpatulas ſiue armos, quæ dorſi ſuperficiem ſuperat. Vegetius libro 2. cap. 30. entomata nominat tubera & tumores diuerſos, ut ſunt ſtretoma, meliceris, aneuryſma, atharoma, ganglion. Adĳcit & curam omnibus unam & communem. In malide articulari tubercula quædam naſcuntur per totum corpus, Hippiat. 97. ¶ Dracunculus uermis eſt tineæ ſimilis, non in uentre, ſed in lacertis, fœmore, tibĳſq;, parte Aegypti ſuperiore copioſus: qui latera quoq; paruulorum infeſtat, mouetur q; hic ſine dubio, Petrus Ruellius. Aduerſus dracunculum, Hippiatr. 129. hoc infeſtante, toto corpore puſtulæ erumpunt, & animal clamitans obſtrepit. Farciminoſi morbi ſigna, Vegetius 1.7. cura, 1.14. Cenſetur & hic inter malidis genera, & huiuſmodi argumento deprehenditur: In lateribus (inquit Vegetius) & in coxis, & in uerendis quoq; partibus, & præcipuè in iuncturis membrorum, uel in toto corpore collectiones inflantur: rurſumq; his uelut ſedatis, aliæ renaſcuntur: cibum potumq; ex more recipiunt, macreſcunt tamen: quia digeſtio eis plena non prouenit, hilares aſpectu, ſaniſq; ſimiles creduntur. Haud ſcio an huius generis ſint quæ in Hippiatricis cap. 97. φαλκίνικα dicuntur, farcimina forte legendum: quæ tumores ſunt (inquit Abſyrtus) illis quos Græci dothiênas uocant ſimiles, maioreſq;, ac ſuppurantur, & ſponte erumpunt, fiuntq; diffuſa malide articulari. Farcina (inquit Albertus) naſcit ex nimia carnis humectatione, & immoderata repletione: aliqui uermem uocauerunt, eò quod ſuperfluus humor in carne & cute foramina facit tanquam uermium, contingit autem ex ſanguinis fluxione extra uenas: & interdum ex magna plaga, uel ictu & liuore ſi non curentur intra duos menſes, & in locis fuerint cauis, ac inter armos & in lateribus: interdum ex morſu alterius equi farcinam patientis, &c. Hæc ille. De uerme dicto farſino, Ruſius 146. De uerme dicto anticor, Idem 147. Fit autem cum prauus humor colligitur & putreſcit in caſula cordis, unde pars ad pectus propellitur, &, ſi collum occupauerit, tumorem facit. Ab hoc corrupta cordis ſubſtantia mortem ſequi neceſſe eſt: quamobrem anticor, id eſt, cordis ſuffocatio uocatur. Auticax (aliâs antiquor uel anticar, qui tres modi corrupti uidentur, ut anticor tantum rectè ſcribatur, quod morbus ante & circa cor & in pericardio ſit) glandulæ ſunt, uel tumor, inflatio, uel apoſtema circa cor, Petrus Creſc. 9. 15. De uerme uolatili, Ruſius 145. In hoc ulcera, præcipuè in capite oboriuntur, humores è naribus fluunt: Vocatur autem uolatilis, quoniam humores ſuperiora petunt: aliqui talpinum appellant, & tranſit aliquando in cimorram ſupra dictam. De uerme equi Ruſius 144. Is incipit in pectore, uel intra coxas iuxta teſticulos: deinde ad crura deſcendens tumefacit ea, & crebris ulceribus perforat: aliqui guttam uocant. Vermem dicunt glandulas in pectore uel coxis inflammatas, &c. Petrus Creſc. 9. 14. Realgar fit ex ſulfure, calce uiua, & auripigmento, & idiomate noſtro uocatur ſoricoria: occidit ſorices puluis eius, et omnia animalia: abolet fiſtulas et uermes equorum, & omnem malam carnem corrodit, Syluaticus. Ad eadem omnia ualet aconitum: præcipuè autem eo aconiti genere ad uermes equorum apud nos utuntur, quod pallidum florem gerit radice ad retis ſpeciem inciſa. Hinc natus uidetur error, ut res longè diſſimiles, aconitum & realgar, propter uirium ſimilitudinem à recentioribus quibuſdam confunderentur. Equus uermem paſſus nunquam ad priſtinæ ualetudinis robur aut priſtinam alacritatem redibit. Vermem Germani uocãt **den wurm** uel **burtzel** aliĳ **purtzel**, à farcina uel farcimine forſan detorto nomine. Diſtinguunt autem loco tripliciter, ut alius naſcatur in naſo, alius inter genu & coxam, alius in pudendis uel uirga equi maris. Rurſus uermes alios apertos eſſe legimus, ubi tubercula aliquot apertis foraminibus apparẽt, **außwerfende würm**: alios uerò tectos. Sed remedia quoq; in libris quibuſdam noſtra lingua manuſcriptis reperta adĳciam. Cicutæ ſuccus cum melle illinitur, quo guſtato uermem illico mori aiunt. Radice petaſitis herbæ (quam noſtri radicem peſtilentiæ uocãt) ueterinarĳ quidam utuntur, ad uermes equorum, aliaq; uitia tum intra tum extra corpus, Tragus. Pecudi ex uerme laboranti, præſertim equo, folia carduorum edenda prębe: Aut commanſam herbæ phu radicem ſuperilliga: quod homini quoq; prodeſt. Si uacca uel bos uermem patiatur, ouis rubetarum in palude aliqua uel alibi

repertis locum affectum diligenter perfricabis: inde stercus humanum calidum impones, & linteo obligabis: & nigri solani superficiem edendam obijcies, radicem collo appendes: ne aquam adeat animal cauebis, sanabitur. Sunt qui locum scindunt & extracto uerme succo persicariæ herbæ, quam plerique hydropiper faciunt, abluunt: Alij herbam cum lapide superponunt, mox defodiunt, morbo ita paulatim decrescente, ut ipsi superstitiosissime credūt, quemadmodū herba defossa flaccescit ac putrescit. Alij radicem polygonati, carbones quernos, thus, hordeum non decorticatum & salem, omnia minutatim contusa concisáue miscent, & inde quantum manus capit pabulo equi inspergunt, idque bis aut ter repetunt. Si equo uermis inter carnem & cutem nascatur, tumorem urito, & medullam ceruinam infundito. In libris Hippiatricis nostra lingua excusis, uermes ubiuis nati cauterio uruntur, deinde ærugo inspergitur, si inter coxam & genu fuerit: si in naso, ærugo cum osse equino usto: si in pudendis, ærugo, sulfur, & hyoscyami semen ueteri axungia excepta illinuntur.

¶ De cancro, Pet. Crescent. 9.46. De cancro cum alibi, tum in labijs, Albert. Cancer (inquit Rusius 171.) fit circa iuncturas cruriū iuxta pedes aut inter iuncturas & pedes, uidelicet in pastora, et quandoque alibi in corpore, &c. De carcinomate, Hippiatr. 76. De fistula ex cancro, Pet. Crescent. 47. De fistulis, Hippiat. 128. Rusius 172. fit autem (inquit) ex antiquo uulnere non curato, uel ex cancro. De fistula ubiuis corporis, Veget. 2.27. Collyrium fistulare, quod fistulis immittitur uulnerum, quæ ab initio curata fuerint negligenter, Veget. 4.16. Emplastrū contra omnia cacoëthe ulcera, phagedænas ulcerum diuturnas, & abscessus ano præsertim erumpentes, Hippiat. 129. Muri, caro in pelle superflua, Pet. Cresc. 11. De tuberculo in mori speciem, Hippiatr. 127. Malagma ad uligines, Veget. 4.24. hæc alibi puto ulcera glycea uocari. Agglutinans medicamen ad fauos, Hippiatrica 129. De glandulis et scrophulis inter pellem & carnem, Pet. Cresc. 12. De glandulis, testudinibus & scrophulis, Ruf. 139. Omnes hi tumores fiunt ex materia corrupta in uno loco se condensante inter corium & carnem. Pendigo ad scirrhos pertinere uidetur. Si iumento scapulæ ulcerentur, diligenter inspice, ne quas inter neruos & commissuras pendigines faciat, Veget. 2. 44. Pendiginem circumcides ad uiuum, Idem 2. 55. Glycium ad sordida & cancrosa uulnera, Veget. 4.27. Malagma ad uligines, Idem 4.24. Linimentum ad phazalam (abscessum puto) morbum peculiarem equis mare rubrum ingredientibus. ¶ Emplastrum quod dolores sopit, & incandescentes inflammationes discutit, Hippiat. 129. item aliud, Ibid. Traumatica duo ad phlegmonas tollendas, Veget. 4.27. Radunculus (forte carbunculus) est phlegmone occupans cutem & carnem usque ad profundum, cum sanguinolenti humores superabundant: sunt autem eius differentiæ pro diuersitate humorū, & cæt. Albert. Ad inflammationem omnem, & malagma ad spinæ uertebram, Theomnestus in Geoponicis 16.16. De barbulis & carbunculis, Rusius 85. Barbula forte à carbunculo corruptum est nomē: fiunt autem ex superfluo sanguine, & aliquando miscentur etiam alij humores: cura eorum docetur in capite de læsione dorsi. Squillares dicti furunculi, Hippiat. 80. Ficus est collectio rubicunda uel liuida prominens ex nimio intercutaneo sanguine, &c. Albert. De ficu qui nascitur alibi quàm in pedis solea equi, Rusius 140. Ignis sacer uel pusula, Hippiat. 25. Si equus aut bos ficosos tumores (**feygwartzen**) patiatur, cultro abscinde, & quinquefolij succo sanguinem ablue, mox cretam tritam insperge, Obscur. De herpete, id est serpente ulcere, Hippiat. in hoc ἀλφώδειον albū sub pelle incidendum, & astringentibus inde curandum est, &c. Turtæ (inquit Albert.) apostemata sunt in superficie carnis intra cutem exorta, in modum panis qui turta uocat: fiunt ex abundantia sanguinis maximè, humorisque intercutanei putridi: & aliquando cum caro lædit ictu aliquo, &c. De curtis (lege turtis) equorum, Rusius 81. De equo super quem Luna splenduit, Rusius 83. Videtur autem de apostemate uel ulcere intelligere, quod Lunæ radijs tactum putrescere uel corrumpi alibi etiam legere memini. Verrucæ ubiuis, Veget. 3. 17. Traumaticum ad uerrucas tollendas, Idem 4. 27. Verrucas in equis quidam pilis ipsorum uinciunt, & testas concharum quæ in aqua dulci reperiunt ustas tritasque inspergunt. Claui, Hippiatr. 26. ¶ Coriago, ἐγχεδρμία, uitium est, cum pellis appressa tergo pertinaciter adhæret: hoc cum ambobus armis inhæsit synomiasin uocant, uide Vegetium 3. 54. & Hippiatrica 26. Cornu uocatur cum corium in carne dorsi, uel sola caro antea læsa, uidetur sicut cornu indurata: quod ex nimio pondere sellæ uel alterius oneris accidit, ita ut rumpatur aliquando pellis dorsi, & ulcus aliquando etiam ad ossa pertineat. Fit etiam radunculus interdum in cornu, &c. Albertus, & Petrus Cresc. 9.27. Compressum in hoc malo (inquit Rusius 80.) corium cum carne conglutinatur: & cornu uocatur, quia instar cornu formam rotundā habet: uel à diffusione latitudinis quæ protendit in acutum: uel à corio cum cute inuiscato, &c. De coriagine diximus etiam inter morbos bubuli pecoris. De dorso læso attritoque, superius etiam dictum est. ¶ De neruo inciso & eius cura, Rusius 173. Neruorum uulnera, Hippiatrica 84. Ad ictus & dolorem neruorū cataplasma, Hippiatr. 129. Cæteros neruorum affectus, quære infra ubi de articulis & partib. extremis dicetur. ¶ Varices, Hippiatr. 77. Crurum ossa (inquit Xenophon in electione equi) sint spissa, sed spissitudo non erit uenarum neque carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere uarices (κρέασυς, lego κιρσοὺς) & crassescere crura, & cutim abscedere.

Alexipharmaca & Theriaca.

Sæpe imprudens animal uenenum in pascuis uel præsepibus uorat, contra quam noxam alexi-

pharmaca remedia ubi ab authoribus petenda sint monstrabimus: saepe etiam à uenenosis animalib. ictu morsuue læditur, quibus theriaca dicta medicamenta succurrunt. De brassica syluestri cum fœno depasta, Hippiatr. 90. De aconito, 91. De cicuta, 92. De ueratro & orobanche in cibo sumptis superius dixi. Interit ueneno sandarachæ & equus, & quoduis iumentum siue ueterinum: datur in aqua percolatum, Aristoteles. Est quando equus sordidos & abstersioni destinatos pannos uorat, contra quod malum in Germanicis libris remedium inuenio oua aceto calido macerata donec testæ abscedant, &c. Si equus terram uorârit, pro remedio sauinam in pabulo dant minutatim incisam, Obscur. De equo qui comedit pennam, Ruf. 133. Contra fimum gallinæ deuoratum, Hippiatrica 89. Veget. 3.85. & 3.15. Stercus suillum iumentis propinat contra uenenosos morsus, Veget. 3.77. Si araneum comederit equus, Veget. 3.80. Buprestes bestiolæ (uulpestres, corrupte) araneæ similes, cũ deuoratæ fuerint animal præfocãt, Vege. 3.15. ubi de causis impeditæ urinæ loquitur. Si buprestin comederit in fœno, Idem 3.78. Contra buprestin, Hippiatrica 86. Qui remedia Germanicè scribunt, hoc malum uocant **Käfern im magen.** De erucis, Hippiatrica 93. Contra hirudines haustas, Absyrt. in Geoponicis 16.18. Hippiat. 88.

¶ De morsu canis rabidi, Hippiatrica 87. Veget. 3.84. Hippiatrica in fine capitis 87. De aquæ metu, Vegetius 3.31. Muris aranei morsus (inquit Aristoteles) equis aliisq; iumentis molestissimus est: pustulæ hoc excitanť: & periculosior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur: sed si non grauida est, non interimit. De morsu muris aranei, Hippiatrica 87. Vegetius 3.77. uocat autem murem cæcum: & 3.82. ubi murem araneum uocat. Fit aliquando ut mustela iumentum morsu sauciet, cuius dentes inficiunt animal, & moritur, nisi subueniatur. Remedio est si uulnus oleo perungať, in quo mustela suffocata computruerit, expresso ualidiusculè per linteolum. Fricatur & locus saucius arida pelle mustelæ, ut incalescat, & datur iumento antidotus theriaca, Camerar. Quinetiam ea (inquit Aristoteles) quam alij chalcidam, alij dygnidam uocant, suo morsu aut interimit, aut uehementem dolorem mouet: similis hæc paruis lacertis est: sed colore serpentis quam cæciliam nominant. De uulnere ex sagitta intoxicata, Rufius 178. Ad morsus serpentium, Hippiatrica 85. & 86. Rufius 179. Quadrupedibus à serpente læsis hæc prosunt, ut Aggregator obseruauit: Cancri in cibo sumpti, Plin. Daucus, idem. Filix imposita capiti iumentorum defendit à serpentibus, Idem. Mustelæ catulus nudus recens cum sale appositus, Plin. Ruta per nares cum uino, Idem. Vespertilionis fel cum aceto, Idem. Si uipera animal percusserit, Vegetius 3.79. Hippiatrica 85. & 86. Aduersus colubros, Veget. 3.77. Ad ictos à scorpione, Hippiat. 86. à scorpione uel alia reptili bestia læsos, Hippocrates in Geoponicis 16.19. Veget. 3.77. & 3.83. Si animal mordeatur à phalangijs, Veget. 3.77. & 3.81. Hippiatrica 85. & 86. Si pastinacam (staphylînon, insectum) deuorarint, cuius magnitudo quæ uerticilli bestiolæ est, irremediabile malum est, Aristoteles. De eodem insecto, Hippiatrica 119. De pastinacæ marinæ ictu, Hippiatr. 87. Est in exemplis equos ab apibus occisos, Plin. 11.18. Apes aliquando equum non modo fortissimè inuasisse, sed etiam interemisse, Aristoteles affirmat, Aelian. Ne muscis infestentur ueterina, Hippiatrica 85. & ne ulcera ab ijs tacta uermibus scateant, Ibidem. Muscas quoq; uulnera infestantes (inquit Columella) summouebimus pice, & oleo uel unguine mistis, & infusis, cætera erui farina rectè curantur. Sunt qui uulneribus illini iubent unguen illud quo axes rotarum perungunť: aut serum aquámue casei inspergi. Culices propellendi, Hippiatr. 85. Contra tabanos uel œstra, Ibidem. Contra cimices & pulices, Ibidem. Contra pediculos, Veget. 1.44. Hippiat. 95. Contra ricinos, Ibidem. Quidam argentum uiuum axungia uetere extinctum, fasciæ ex cannabi illinere iubent, eamq; collo appendi. Alij aqua, in qua resina decocta sit, abluunt.

De particularibus morbis à capite ad pedes.

Omnes ualetudines capitis, præcipuè ueteres & periculosos, cyclo curare oportet, Veget. Cycli autem rationem ex eo descripsi supra, ubi de equo purgando egi. Ad passiones capitis iumenti bryonia & uitis nigra prosunt, Plin. 23. ut citat Aggregator. Ad caput fractum uel nudatum aliquo casu, Vegetius 2.13. Si caput equi ex ictu morbóue languet, raphani (seminis nimirum) & zedoariæ partes æquales tritas cum uino misce, & faucibus infunde: idq; toties, donec sanies à capite fluxerit, Obscurus. Ad capitis dolorem, Vegetius 2.8. capitis & caluariæ, Hippiatri. 104. Capitis dolorem, inquit Columella, indicant lachrymæ quæ profluunt, auresq; flaccidæ, & ceruix cum capite aggrauata, & in terram summissa. Tum rescinditur uena, quæ sub oculo est, & os calda fouetur, ciboq; abstinetur primo die. In postero autem potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur, ac uiride gramen, tum uetus fœnum, uel molle stramentum substernitur, crepusculoq; aqua iterum datur, parũq; ordei cum uiciæ libris duabus & semis: ut perexigua portione cibi ad iusta perducatur. Appiosus, id est hemicranicus equus, unde & mens hebetatur & uisus: Et quia una pars prægrauatur, tanq; ad molam uadit in gyrum, Veget. 2.2. Et rursum 2.10. Appiosum iumentum (inquit) præsepio incumbit, oculos tensos habet, micat auriculis, &c. Vide etiam paulo post in Rabioso. Sol canicularis ardentior animalia percutit in cerebro, unde caput deiectum habent, Vegetius 3.36. Ad siriasin, id est capitis ardorem, Hippiatrica 129. Capitis ualetudines, Vegetius 2.1. Cum ex æstu (inquit) uel frigore debilitata sunt membra, & in capite frixus sanguis uertitur in uirus, tũc repletis uenis cerebri membrana distenditur, & somni salubritatem frequenter excludit: ex quo necessariò dolor capitis, mœstitia & imbecillitas

imbecillitas subit. Distentionis quoq; ualetudo (Vegetius 2.9.) ad capitis præcipuè causam refertur. Obscuratur in ea uisus, capitis membrana distenditur, adest tremor & sudor totius corporis. Cōtingit autem diuersas ob causas, si sudans biberit, ex indigestione cibi, si non dormiat, si substrictus manserit. Capitis refrigeratio, ut cum equus ex calido stabulo subitò ad frigus perducitur: unde equus aliquando tussit, & appetitum amittit, &c. Pet. Cres. 9.25. De frigiditate capitis equi, quę tussim prouocat, oculos inflat, aliquando lachrymas euocat, Rusius 70. De uiuulis, Petrus Cresc. 9.17. De stranguillione, Rusius 63. De strangulione & cymorrha, ut quidam scribunt, item de uiuulis, supra inter morbos communes docui: etsi potius ad capitis morbos referri debeant. Pro chimorra aut simili uoce, apud Petrum Cresc. 9.14. hęmoagra ineptè legitur. De strangulina etiam inter thoracis & pulmonis morbos nonnihil dicetur infra. Ad defluxiones uel destillationes à capite, Hippiatri. 104. Pituitæ, id est fluxui humorum, uel rheumati iumentorum uel pecorum, ut Aggregator obseruauit, prodest cretani (id est crethmus) Plinius lib. 26. item hellebori nigri surculus per aurem traiectus, & postero die eadem hora exemptus, Idem lib. 25. Equo cui catarrhus per nares fluit (rützig) olei libram, in qua argenti uiui quadrans decoctus sit, refrigeratam ab ignis calore per nares infundes: sic enim uel intra octo dies, uel sex menses saltem conualescet: aut morietur, Obscurus. De genere et qualitate mucorum qui per nares fluunt, Vegetius 2.36. Medicamentum ad saniem liquidam è naribus, Hippiatrica 129. ¶ Vegetius libro 1. maniam quoq; inter malidis species numerat. De phrenitide, Vegetius 2.3. Si, ubi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem uertantur, sanguine detracto iuuantur, Aristoteles. Equis furentibus auriculæ sunt subrectæ, Plinius. De insania, Vegetius 2.12. Oculi, inquit, ardent sanguine & humore suffunduntur, auriculæ stant uel micant: indomitorum instar capi non possunt, capti parietibus se illidentes conantur effugere. De furore & rabie, Hippiat. 102. Insania, cū præsepia frangunt, sese morsu lacerāt, homines impetūt, auribus micant, &c. Vege. 3.43. Contra maniā seu furiā in equis, Ruf. 158. De chirurgia adhibēda in equo furioso, propinato ei opiato pharmaco, &c. Idem 159. Rabies (inquit Vegetius) eadem omnia & maiora ostendit q̃ insania. De equo furioso uel leproso (lego rabioso) Ruf. 154. Rabiosus, Vegetius 2.5. & 2.11. Cum appioso (inquit) accedit thoracis passio, statim fit rabiosus, supercalefacto iecore & sanguine, &c. Dolor est loci, adeò ut mordendo se comedat (præsepia aut ilia mordicet:) uel alium impetat. Subito hinnit tanq̃ sanus. In parte capitis ubi uitium remansit, post curationem, difficile se gyrabit, & parietibus se iunget, &c. Rabiosi equi (inquit Camerarius) fiunt uarijs de causis, ut ab æstu, à pabulo non idoneo, à cerebri inflammatione, à bilis in uenas exudatione. Flagrant & rigēt oculis, spumam eijciunt. His uenas statim incidere oportet, qui si castrentur, resipiscere subitò perhibentur. Nostri equos insanos lunaticos uocant, & cerebrum cum luna eis minui aiunt. Circa Abderam & limitem qui Diomedis uocatur, equi pasti (nascentibus illic herbis) inflammantur rabie, circa Potnias uerò asini, Plin. non exprimit autem quibus herbis. Equos efferari & rabie inflammari ferunt, bibentes ex Cossinito flumine Thraciæ, qui defluit in Bistonicum stagnum, ubi Diomedis Thracis, qui immanes equos habebat, quos Hercules expugnauit, regia olim fuit. Ex eodem morbo laborare dicunt equos bibentes de fonte Potniæ, qui non longe ab urbe Thebis abest, Aelian. Equi dicuntur νυμφιᾷν, qui lymphatico morbo laborant: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod uocatur κατωπιᾷν, Cælius. Quod autem lymphari dicitur, tale est, ut equus ad tibiæ sonum quiescat, & demittat frontem: cum uerò conscenderis, citetur contentius donec retineas: demissus etiam semper tristisq; est, si rabie tenet: cuius indicium, ut auriculas demittat ad iubam, rursusq; protendat, idq; uicissim factitet, Aristoteles. Rara quidem (inquit Columella) sed & hæc est equarum nota rabies, ut cum in aqua imaginem suam uiderint, amore inani capiantur. Et per hunc oblitę pabuli, tabe cupidinis intereant. Eius uesaniæ signa sunt, cum per pascua ueluti extimulatæ concursant, subinde ut circumspicientes requirere, ac desyderare aliquid uideātur. Mentis error discutitur, si deducas ad aquam. Tum demum speculatæ deformitatem suam pristinæ imaginis abolent memoriam. Eadem hæc uerba Ruellius in Hippiat. 15. tanq̃ Theomnesti repetit, cum in Græcis nihil tale hoc loco legatur, nulla Columellæ mentione facta. Hydrophoba, id est aquam timentia iumenta, ex qua passione in rabiem conuerti solent, Vegetius 3.31. Syderatio, Veget. 2.39. In hac (inquit) labia & maxillæ & nares etiam deprauantur in parte, ita ut uix cibaria dentibus inlidat, quæ etiam humoribus plena reperies: & bibiturus os ad nares demerget in aquam, quia infirma sunt labia quibus haustus attrahitur. De syderatione & comitiali morbo, Hippiatrica 109. De epilepsia, Veget. 3.33. Si equus morbo incognito collabatur, filicis fœminæ radicis partem linguę subijcito, mox alui ac uesicæ excrementum reddet & exurget, Hieronymus Tragus hoc ipsum se expertum scribens. Ad uertiginem, Hippiatrica 128. Paralyticum iumentum ambulat primum in latere ad similitudinem cancri, ceruicem incuruat ac si fracta esset, rectos pedes non ponit (parietibus se illidit) cibum & potum non recusat, hordeum ipsius udum semper apparet, Vegetius 3.41. Indicia resolutionis neruorum, Hippiat. 129. Ex impetigine inueterata iuxta oculum uermis fit, qui ad cerebrum penetrat, unde animal statim moritur, Incertus. Cerebrum commotum facit ut malè ambulent equi, frequenter offendant, & toto se corpore cōmoueant, &c. Veget. 2.7. Ad lethargicos, Hippiatrica 128. quod penultimum est caput de diuersis morbis. De lethargico equo, ibidem 101. in uerbis Absyrti de thlasmate. Animal lethargicum semper iacet ac dormit, Vegetius 3.48. Lethargici, Hippiatr. 104. λήθαργοι τ̃

ἵππων οἱ ἀβλεμεῖς καὶ νωθροί, καὶ πάθος τι σὺν πυρετῷ, Hesychius & Varinus. Ad somnum conciliandum, Hippiat. 128. ¶Neruorum læsio, Absyrtus in Geopon. 16.7. Capiuntur equi (inquit Aristo.) etiam rigore neruorum: cuius indicium, uenæ ut omnes neruiq; intendantur, & caput ceruicesq; immobiliter rigeant, rectisq; cruribus gradiantur. Roborosa passio (Vegetius 3.24.) dicitur, quæ animal rigidū facit ad similitudinē ligni. Totum corpus astringitur, extēsæ sunt nares, & aures frigidæ, immobilis ceruix, os constrictum, caput extensum, pedes constricti, ut nulla commissura flecta-tur, &c. Tetanus uidetur hic affectus: & idem forte est quem Germani uocant, **erschrecken vff allen fieren**, hoc est noxam per omnia crura: in quo allium cum aceto tundunt, & crura bis aut ter illinūt: & donec incalescant inequitant, & calefactum operiunt. Spasmus, **der krampff/ oder verkürtzt adern.** Vide infra in affectibus ceruicis & colli, & rursus in affectibus neruorum inferius. Teta-nus, Hippiatr. 34. Tetanum uel rigorem neruorum, uulgò in Italia incordatum uocant. Tetanus uel robur, opisthotonus, emprosthotonus, Veget. 3.24. Opisthotonus, Hippiat. 34. Vegetius 3.47. Ad opisthotonicos unguentum, Hippiat. 129. Spasmus in causa est ut subito concidant, articuli eo-rum extenduntur, toto corpore palpitant, aliquando etiam de ore spumam emittunt, &c. Vegetius 3. 32. In opisthotono non debet incidi uena, Absyrtus cap. 9.

¶De morbis oculorum, Hippiat. 11. Rusius 52. Vegetius 2.22. Heterophthalmos equus, uide supra in B, sed hic affectus naturalis siue connatus est. Oculis iumentorum & quadrupedum (ut ob seruauit Aggregator) prodest anagallis, Plinius lib. 25. Chamelæa, Idem 24. Sal, si inspuatur oculis, Idem 31. Oculus lunaticus uitium est, quod interdum oculo album inducit, interdum lympidat, unde lunaticum ueteres nominauêre, Vegetius 2.18. Nostri aiunt oculum (malim, maculam aut suf fusionem oculi) cum Luna crescere & decrescere, & interdum prorsus obcæcari. Aduersus hoc ui-tium aliqui lapillos in capitibus cancrorum repertos terunt, melle excipiunt, & oculis illinunt (hoc aliqui etiam ad cicatrices & ungues adhibent.) Alij uitellum oui cum sale subigunt, & ustum inde puluerem oculis inspergunt, quod cicatrices etiam abolere aiunt. Pili in oculis, Vegetius 2.15. De sanguine qui apparet in oculis equorum, Rusius 57. Oculi cruore suffusi, Hippiatrica 11. Oculo-rum uulnera & ictus, Ibid. Ad oculum percussum, Vegetius 4.27. Rusius 59. Ad album uel glau-coma ex percussura natum, Vegetius 2.22. Ictus uulneris & inde carcinoma, Ibidem. Ad ruptu-ras, & de tuniculis seruandis, Vegetius 4.27. Nostrates uulnus oculi ab acuto aliquo ligno infixo uocant **den augstal**/ & uenam statim ante oculos incidunt: Alij uero eam quæ mox sub uinculo na-si (ut uocant) reperitur, & caput humilius alligant, ut sanguis effluat. Exulcerati oculi, Hippiatr. 11. Vlceribus in oculis animalium medetur papauer, Auicenna. Papaueris cornuti folia & flores iu-mentorum (κτηνῶν) argema & nubeculas inuncta emendant, Dioscorides. Theophrastus folium eius argema in ouibus tollere scribit. Dolores oculorum, Hippiatrica 11. Omnis dolor oculorum inun-ctione succi plantaginis cum melle Attico, uel si id non est, utiq; thymino celeriter leuatur, Columel-la. Oculorum inflammationes, procidentiæ, defluxiones, Hippiatr. 12. De lachrymis oculorum, Rusius 53. Contra ruborem & dolorem oculorum, Rusius 61. Lippitudo, Hippiatrica 11. Absyrt. in Geoponicis 16.5. De epiphoris oculorum, Vegetius 2.22. Hippiatrica 11. Auticax est rheuma ad oculos, epiphora uel ophthalmia uisum impediens, Petrus Cresc. 9.26. Apud eundem 9.15. auti-cax, aliâs antiquor, uocatur glandula quædam circa cor, &c. Si animal oculum impegerit, aut con-fricauerit, uel ex percussura læserit, & albū induxerit, etiamsi totus oculus præclusus sit, hac ratione curabis, &c. Vegetius 2.20. Ad confricationem oculorum, Rusius 20. Fluxionem oculorum ali-qui curant inspersо puluere, ex uitello oui usto, & careo, hedera terrestri ac ruta ustis mixtisq; omni-bus. De tumore calloso oculorum, Vegetius 2.22. Oculorum carcinomata, Hippiatrica 11. De caligine oculorum, Rusius 54. De caligine & panno siue panniculo albo, qui pupillam oculi occu-pat, & uisum obumbrat, Rusius 55. Oculi (inquit Camerarius) caligine & nebulis frequenter læ-duntur, claritatem restituere putant medullam de cruribus caprinis exemptam recentibus & inco-ctis, cum trochiscis roseolis (cū rhodostagmate, ut habet Absyrtus in Hippiat. ca. 11. unde hæc transtu lit Camerarius, & ut rhodostagma non rectè pastillos roseos uertit, sic compositionem eorum frustra de suo adfert: de rhodostacto, uide Aeginetam 7.15. de roseis pastillis, 7.12.) & illinetur oculus cali-ginosus (equi uel muli bis aut ter penna illinetur, & sanabitur, Absyrtus.) Quòd si etiam pustulæ ap pareant, aut rubedo oculorum, proderit idem medicamentum, uel medulla cerui cum croco ponde-re denarij, sic mista ut liquiditas retineatur. Ad caligines (ἀχλύας) remedio esse putantur sputa salis in ore ieiuni liquefacti: aut puluisculi de corio ueteri tosto in furno & cinefacto, Camerarius ex Hip-piatricis. In quibus nos cap. 11. sic legimus, Medulla ceruina purgata, ne quod ossiculum remaneat, & in pila marmorea trita cum drachma croci triti miscetur & reponitur in uase ligneo (uitreo, Ruel-lius) uel corneo ad ulcera oculorum. Oculos equi claros reddet hoc medicamentū, Ad unciam mel lis puri, zinziberis drachmas duas admisce, & stillatitij liquoris rutæ unciam semis: hoc oculis indi-tum & iumentis & homini prodest. Contra maculam equorum, Rusius 58. Cicatrices oculorum, Hippiatrica 11. Vegetius 2.22. Cicatrices oculorum (inquit Columella) ieiuna saliua & sale defrica tæ extenuantur: uel cum fusili sale trita sepiæ testa; uel semine agrestis pastinacæ pinsito, & per lin-teum super oculos expresso. Pterygia, id est ungues oculorum, Hippiatr. 11. De ungula oculorum (**der nagel**) Rusius 56. Est autem (inquit) cartilago, quæ frequenter medium oculorum occupat.

Collyria ad oculorum albugines, Hippiat. 12. Geoponica Græca 16.6. Ad albuginem & uestigia ulcerum in oculis animalium commendatur centaurium minus à Plinio lib. 25. cinis de osse sepiæ lib. 32. sideritis libro 25. & flos papaueris campestris ab Auicenna. Cicatricem esse puto quod nostri in oculo uocant **das fäl**, quasi pellem dicas, nisi quis pannum potius barbaris dictum interpretetur: eã aliqui curant uitello oui cum sale subacto & usto, ut & lunaticum oculum, sicut supra dixi. Alij tum ad cicatricem tum unguem oculi duodecim lapillos è capitibus cancrorum urunt, & inflant in oculos equi, donec rubescant: deinde mel illinunt. Hoc etiam supra ad oculum lunaticum retulimus. Alij unum aut alterum ouum coquunt donec durescant, & quod album est super ferro urunt dum in cinerem uertitur, cui admiscent piperis & zingiberis albi farinam cribro excretam, hoc arido replent canalem pennæ & in oculum inflant. Alij similiter inflant tritas concharum testas quæ in stagnis reperiuntur. Ad oculorum album uel glaucomata, Veget. 4.27. Album uel glaucoma ex humore uel percussura natum, Vegetius 2.22. Si animal oculum impegerit, aut confricauerit, uel ex percussura læserit, & album induxerit, Vegetius 2.20. Oculus lunaticus uitium est quod interdum oculo album inducit, interdum lympidat, Veget. 2.18. Collyria diuersa, ad album in oculis, ad glaucoma, Vegetius 4.27. Suffusio uel album quomodo per nares curentur, Veget. 2.21. Suffusio oculorum, Vegetius 2.16. Hippiatrica 11. Paracentesis in cicatrice oculi, & quæ sit incurabilis, Veget. 2.17. Apud Græcos medicos non in cicatrice sed suffusione oculorum, paracentesin adhiberi solitam legimus. Est suffusio, Græcis hypochysis, barbaris cataracta, Germanis **ein starr** uel **starn**, unde compositum **starrblind**, id est ex suffusione cæcus. Staphyloma oculi, Hippiatrica 11. Vegetius 2. 19.

¶ De extrahendis equo dentibus, qui dicuntur scalliones, Rusius 40. Sunt autem (inquit) quatuor in maxilla inferiori, extrahendi cum equus fuerit annorum trium & dimidij: duo ex eis scalliones, & duo plani uulgo nuncupantur. Plura de his dentibus scripsi supra in B. Si gingiuæ uel dentes doluerint, Vegetius 2.32. Ad Parulides, id est gingiuarum collectiones, Hippiatr. 129. Pullaria, tumor inter gingiuas & maxillas, tanta tensura ut manducare uix possint: sunt autem glandulę quędam, Veget. 2.25. Os ulceratum, Hippiat. 60. Aphthæ oris, Ibidem 61. Vlcus putridum uel marcidum in ore, Hippiat. 28. De malo oris equi, ubi glandulæ in utrisq; maxillis intrinsecus tumefactæ apparent, instar amygdalarum, Rusius 64. Hoc malum Germanicus quidam liber exponit, **Geschwollen halß/oder so es nit schlinden mag.** Si tumores in ore sint, quos nostri gallas uocant, è uenis sub lingua sanguinis bonam partem extrahunt, & os perfricant uino uel aceto, cui sal & arida fæx uini æquali inter se portione miscentur: Alij gallas ferro curuo excisas ita perfricant: quod si palatum tumeat, gallas secundum longitudinem excindunt, & uulneribus diligenter affricant salem non tritum. Si equus ex uulnere oris aut faucium febriat, Vegetius 1.36. Ad fistulam in maxilla uel ore, Vegetius 2.26. Equorum communia mala sunt, immundicies oris, aut dentium asperitas & inæqualitas, &c. Camerarius. De læsione linguæ, ubi multa ulcera fiunt, ut ex morsu dentium, uel freni, uel malo pinzanese dicto, Rusius 68. Malum (inquit Albertus) in lingua equi aliquando fit, cum ex putrida esca sanguis putridus & phlegmaticus generatur linguam putrefaciens: unde lingua excoriatur, & uenæ sub ea nigrescunt. Hoc malum aliquando ad pedes descẽdit, ita ut equus uix stare possit, &c. Lingua incisa, fibulis consuenda, &c. Veget. 2. 31. Ad linguam intercisam, Hippiat. 129. Ad ligulam, Hippiatr. 129. Ad palati dolorem cataplasmata, Hippiatr. 129. Si uena in palato incisa claudi non potest, Vegetius 2.35. De palatina, Rusius 65. Sunt autem sulci quidam in palato equi, caui uel profundi, ex pabulo acuto & aristis pleno pungente palatum, aut ex phlegmate orti. De lampasco, Rusius 66. Est autem lampascus in equis palati tumor, & forte per metathesin literarum sic nominatur uoce à palato detorta. Anglice etiam lampas uocatur, Germanicè **schul** uel **stül**, in quo affectu quidam gingiuis supernè tumidis cauterium adhibent. Lampistus (inquit Albertus) ex abundantia sanguinis in superiori parte oris iuxta dentes est protensa inflatio, ita ut sulci qui inter dentes sunt emineant, & equo esca (fluratura & moruellata, Rusius) de ore cadat, &c. Columella in bubus tumorem palati uocat. Palati tumor accidit etiam morbo quem crithiasin uocãt, unde Albertus apud Aristotelem deceptus non symptoma tantum palati tumorem (ipse mollitiem uocat) sed eundem omnino morbum cum crithiasi facit. De barbulis sub lingua, Rusius 69. Barbulæ quædam (inquit Albertus) fiunt in palato equi, siccæ, in modum conorum mamillarium alicuius bestiolæ, quæ cum crescendo longiores paruo grano fuerint, equum ab edendo impediunt. Germani, ut coniicio, **väsen** uel **vesen** nominant, quæ sint eminentiæ quædam sub lingua, similes granis frumenti quod **fäsen** appellant, & equum ita impediant ut ex cibo nihil proficiat: nisi foscellis potius, de quibus statim dicam, hoc nomen conueniat, quod magis placet. Ioan. Ruellius in Hippiatricis quodam loco ubi de ranis pedum parte mentio fit, ineptissimè uitiosa incrementa linguæ interpretatur, & Petrus Ruellius errorem eius secutus à Gallis uulgò les barbes nuncupari scribit. Foscellæ (uel floncellæ, Rusio 67.) inflationes (molles & paruæ, Rusius) intra os equi in labijs natæ uersus extremos dentes, in medio nigricant: fiunt autem cum equi ingerunt frigidas & asperas herbas, quæ super labijs & maxillis diu manent, & impediunt quo minus pabulum equi suo commodè loco mandi possit, ut in lampasco etiam cõtingit, &c. Albertus. Videtur autem hoc esse illud malum quod superius dixi à Germanis **vesen** appellari, quod aliqui definiunt tumorem esse sub labijs ad

dentes laterales, & eadem Germanicè de eo ſcribunt, quæ de foſcellis Albertus Latinè: ut feſen à foſcellis detortum ſit nomen: barbulæ uerò ſupra dictæ Germanica lingua uocentur, wertzlin oder zäpflin im rachen. Glandulæ inter maxillas & fauces inferiores naſcuntur, & ad ſimilitudinem pillularum maiores, aliæ uerò minores connexæ ex carne obdureſcunt, & tumorem ſine doloribus faciunt, &c. Vegetius 2.24. Si ex plethora ſanguinis fauces tument, Vege. 2.29. Tumor faucium & capitis interius adeò ut bibere aut manducare non poſſint, Vegetius 2.28. Tonſillæ, Hippiat. 18. & 20. ¶ Maxillæ interdum dolent & tument, interdum etiam lapides in eis concreſcunt, Hippiatr. 18. Si equo maxillæ dolent, calido aceto fouendæ, & axungia uetere confricandæ ſunt, eademq́ medicina tumentibus adhibenda eſt, Columella. Maxillarum ulcera putrida, Hippiatr. 28. Os fractum iuxta collum, uel molares, uel alio oris loco, ut morſum equus claudere non poſſit, Vegetius 2. 33. De ſanguine per nares fluente, Hippiatr. 42. Vegetius 1. 54. Nonnunquam etiam per nares profluuium ſanguinis periculum attulit, idq́ repreſſum eſt infuſo naribus uiridis coriandri ſucco, Columella. De cuferino uel cuferio, id eſt cum poſt curſum ſanguis de naribus fluit, Vegetius 2.37. De cartilagine nariũ corrupta & ſanguine fluente, Vege. 2.34. Si nariũ ſeptum reſciſſum eſt, Hippiat. 129. De polypo, Hippia. 21. In polypo nariũ præcluſo ſpiritu ſtrangulari uidentur, ſtertũt, muci humidi profluunt, Veget. 2.38. Chanan eſt ſonitus accidẽs in naſo, quo fit ſæpius iſta uox chaha: uel ſecundum alios eſt exitus uaporis fœtidi ex naribus, ſicut accidit equis, Andreas Bellunenſis. Ozænæ uitia pedum ſunt Vegetio, item Abſyrto cap. 129. ut errauerit Ruellius qui fœda narium ulcera illic interpretatur. Podagræ indicium, ut alter teſtium dexter palpitet, uel ut paulò citra nares cauum quiddam rugoſumq́ gignatur, Ariſtoteles. Sternutatorium, Hippiatr. 129. ¶ Aurium dolores, Hippiat. 17. De auribus contuſis, & collectione aurium uel ſuppuratione, Veget. 2.14. De tumore iuxta aurem, Ibidem. Si aqua ingreſſa ſit, Ibidem, & Hippiatr. 17. Strumæ & parotides, id eſt duri tumores iuxta aurem, Hippiatr. 16. Vegetius 2.23. Vlcera auricularum, Hippiat. 17.

¶ Si equo collum ita tumeat, ut deglutire non poſſit, bacillũ anterius fiſſum & ſtupa inuolutum, inſerito in fauces equi ut ulcera rumpantur, deinde tria oua cum aceto mixta infundes, Scriptor innominatus. Apud eundem morbus quidam nominatur kälſucht, id eſt gutturis morbus, cui hoc remedium adhibet: Album liquorem (inquit) de ouis uigintiquatuor thuri miſcebis (quod remedium uſurpatur etiam in lampaſco dicto, quem ſchülſucht interpretamur) & in collum defundes: deinde collo circulum circumpones (quidam & alterum pectori addunt) & equitari facies donec bene ſudauerit: alij aliter medentur, ut in libris Germanicis præſcribitur. Ceruicis tumor & attritus, Hippiat. 23. Stiua (inquit Albertus) in collo equi dicitur, cum collum ſine dolore huc illuc flecti non poteſt, nec equus eſcam niſi per interualla capere poteſt, accipit autem à terra raptim & feſtinanter. Cauſa eſt extenſio neruorum colli & repletio. Curatur ſubulis candentibus transfixis, &c. De ſcima (ſtiua lego) ſeu lucerdo, Ruſius 73. fit (inquit) ex nimio onere ſcapularum, & deſiccatione nimia neruorum colli, &c. Noſtrates hoc uitium in quo tendines ceruicis rigent, uocant halſtarrig. De ſpaſmo & tetano ſupra dixi in morbis capitis. Eſt et aliud colli uitium, quod uulgo uocamus den ſpeckhalß, et equum ita affectum ſpeckhälſig: quem in Germanicis libris reperio ſimiliter curari, ut ſcabiem colli, de qua ſupra diximus. Audio tumorem eſſe mollem laxumq́, qui in cauſa ſit ut collum & iuba in alterum latus inclinentur: & aliquando excindi. Collum equi inflatur, inquit Ruſius, ſi intra quartũ diem poſt extractionem ſanguinis, plagam ſuper lignum & lapidem fortiter, aut alius equus illam corroſerit, aut ſi cito poſt reſtrictionem plagæ duram eſcam comederit, &c. Si iumentum ceruicem uel uertebras eiecerit aut luxauerit, Vegetius 2.41. Hippiatr. 26. Peruerſio ceruicis, Hippiatr. 24. Ceruix deſtillationem patiens tumidior uidebitur, fœtorem habebit canceraticum, cum humore nigro & liquido: diligenter ſcrutaberis foramina eius, &c. Vegetius 2.43. Si iuxta collum ex punctura ſpatulæ aut lateris inflatus fuerit equus, &c. Albertus Malandria, id eſt uulnera ceruicis, Vegetius 2.42. ¶ Strumæ rumpendæ, Hippiatr. 20. Strumæ uel parotides uel ſcrophulæ, iumentorum guttur & fauces infeſtantes, Vegetius 2.23. Strumæ & parotides, Hippiatr. 16.

¶ Arteria ulcerata aut rupta, Hippiatr. 63. Ad ſcabritiem gutturis, Hippiatr. 129. Cynanche, id eſt angina, Hippiatr. 19. ¶ Ad pectoris uulnus ferro uel aliter factum, Hippiatr. 47. Pectoris aggrauatio, Petrus Creſ. 9. 34. De grauedine pectoris quæ fit ex plethora ferè, & impedit greſſum equi, Ruſius 91. Equi aperti ante pedes anteriores paſtorentur, & pectus uino calido lauetur, Ruſius 92. Si animal lædatur cum accipit potionem, ut ſi in arterias pulmonis reſilierit, Vegetius 3.76. De uitijs pulmonis, Hierocles in Geopon. 16.10. In dolore pulmonis ſtertit equus, tuſſit, excreat purulentum, &c. Vegetius. De eodem Hippiatr. 5. Pulmonis uitio contingit ut equi propter tuſſim difficilem oſſa deuoraſſe putentur: hic morbus cum nouus eſt, equus inde peumorrox uocatur, à pulmone rupto (de quo Hippiatr. 6.) & facile curatur: inueteratus iam pure collecto in pulmonibus pneumonia dicitur, & equi pneumonici, hoc eſt pulmonarij uel uulſi, & ægrè curatur, Hippiatr. Pulmonis exulceratio, Hippiatr. 27. Pulmonarij & uulſi, Hippiatr. 7. Ad tuſſim equorum, Hier. in Geopon. 16.11. Hippiatr. 22. Vegetius 3. 61. & 69. Tuſſis ex humoris acerbitate, Vegetius 3. 67. Ad tuſſim ſiccam, Idem 3. 68. Ruſius 165. Ad tuſſim ſi quid faucibus inhæſerit, Vegetius 3. 62. Ex faucibus, Idem 3.66. Exaſperato gutture, Ibidem. Si ex uulneribus faucium tuſſis urgebit, Vegetius 3.70. Si ab internis tuſſierit, Ibidem. Ad tuſſim ex perfrictione, Vegetius 3. 63. In hac caput deorſum

mittunt

mittunt tussiendo usq; ad terram, bibentibus aqua per nares currit. Est & tussis à colibus, cum coles iniuriæ pleni sunt, tumentq;, dum bibunt sic affecti continuò ruminant, Veget. 3.64. Est deniq; (inquit idem 3.65.) ab interioribus, grauior & penè insanabilis: hæc nares iumenti præcludit ut spiritum reddere non possit. Si ilia spissis pulsibus ducit, signum est prouenire à iecore uel pulmone, uel præcordijs: Sin lentis pulsibus ilia duxerit & uentrem, indicat tussim de his locis, in quibus intestina ligantur, quorum tensione & iniuria compelluntur tussire. Nam si cursu nimio uel latiore saltu conuexata ilia fuerint, hæc nascitur causa. Ex nimio quoq; æstu uel intolerabili frigore interiora uitiantur & faciunt tussicos. Vnde uulsi appellantur, Hæc Vegetius. Ad tussim & uulsos, Vege. 3.69. & 70. et 4.9. Capitis refrigeratio interdū facit ut equus tussiat, Petrus Cres. Recens tussis celeriter sanatur, pinsita lente, & à ualuulis separata, minuteq; molita. Quæ cum ita facta sunt, sextarius aquæ calidæ in eandem mensuram lentis miscetur, & faucibus infunditur, similisq; medicina triduo adhibetur, ac uiridibus herbis, cacuminibusq; arborum recreatur ægrotum pecus. Vetus autem tussis discutitur porri succo trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuso: ijsdemq;, ut supra monuimus, cibis præbitis, Columella. Ad tussim recentem dari putant utiliter pisorum lentiumue, aut etiam fabarum lomentum, Camerarius ex Hippiatr. Græc. Ex eodem remedium ad anhelitum grauiorem ex sulfure supra retuli, ubi tractatum est de morbis equi in genere. Tussi & asthmati iumentorum, ut Aggregator obseruauit, conducit gentiana, Plin. 26. Verbasci cuius flos est aureus, tanta uis est, ut iumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu, Plinius 26. De uulsis etiam in præcedentibus quædam citaui: uidentur enim uulsos (in Græcis etiam Hippiatr. βηλαιὸς legimus) appellare aliquando authores, quicunq; grauiter tussiunt, quòd arteriæ, aut pulmonis aut reliqui thoracis pars aliqua conuulsa in eis uideatur, uel rupta, unde & pneumorrhôges dicuntur. Vegetius 3.42. uulsare posuit pro ualde tussire. Vulsa quidem, Græcis spasmata, in quocunq; corporis loco dicuntur, quoties non ruptum modo aliquid, sed nerui quoq; ij, quos ἶνας, hoc est fibras dicunt, lacessiti sunt atq; uulsi. Barbari quidam recentiores, pro uulsis uulsiuos & pulsiuos equos dicunt: à quibus etiam Germani mutuati uidentur suum **büllen**, quod est cum difficultate & maiore sono tussire. Quinetiam pulsiuum equum nostri uidentur tanq; à cordis pulsu nominasse **ein hertzschlegig roß**: cum tussientem, ut puto, solum, aut etiam anhelosum intelligāt, quod uel ex remediorum natura cōijcio: nam inter cętera gentianam cum quarta salis parte in uino coqui & infundi iubent. De pulcina (aliàs pulcini siue mulsiui, deprauatis codicibus,) Pet. Cres. 9.20. Morbus hic (inquit) fit ex calore liquefaciente pinguedinem, quæ obstruit pulmonis arterias, ita ut equus uix respirare possit: Signa sunt, narium magna spiratio, & ilium (circa coxas) crebra pulsatio, (hinc forte aliquis pulsiuum equum dici conijciet, non tanq; uulsum: sed cum res una sit, de uocabulis nemini contendimus.) Incurabilis ferè est: tentantur tamen remedia quædam, &c. Autumni tempore cibetur uuis maturis, uel dulci musto potetur. Mangones quidam ad uiridia pabula ducunt, ut fallant emptores. De uulsis, Vegetius 3.66. De equo pulsiuo, Rusius 142. In hoc morbo (inquit) narium cōtinua & magna suffocatio contingit. Dantur pro remedio carnes & decoctio serpentum, &c. Ad uulsos & ruptos (grauiter tussientes) Veget. 3.70. Chamæleuce (inquit Cælius Calcagninus epistolicarum quæstionum libro 3.) ea est, quam olitores & agrestium uulgus ungulam equinam uocat: ex antiquis nonnulli tussilaginem uocauerunt, q̄ arcendæ tussi sit accommodata. Ex eo factum puto ut ueterinarij, ad discutiendam equorum peripneumoniam, illa utantur. Ea est uehemens pulmonis inflammatio, ex destillatione plerunq; proficiscens, quam grauis anhelitus subsequitur: hinc equos pneumonicos appellant medici, quos Latinè pulmonarios rectè nuncupaueris, à grauitate respirationis, & ab ilibus quæ difficulter admodum trahunt. Mulomedicorum imperitia hoc tempore uulsos uocitauit, Hæc ille. Sed alius mihi uidetur peripneumonia peracutus in homine affectus, quam qui in uulsis seu pneumonicis & pulmonarijs equis intelligitur, inueterata scilicet tussi laborantibus, ut Calcagninus in hoc errârit. Iumenta nimio saltu, uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, uulsant: stranguriam patiuntur, excreant purulentum aut sanguinem ab initio, &c. Vege. 3.42. De epistomicis (forte pneumonicis) uulsis, colicis, &c. unde sanguis tollatur, Veget. 1.27. Quorum pulmo uersus cartilaginem ensiformem (sic reddo **das hertzblatt**) contrahitur, his sisymbrium cardaminen dabis in cibo, Hippiatr. liber German. Equus pulsiuus si uuas uel racemos abunde ederit, liberatur: nec simile huic remedium reperitur, Rusius, & Pet. Cres. cuius uerba paulò ante citaui. Spiritu distenti equi, Hippiat. 62. Ex anhelitu inflationes, Vege. 3.39. Aduersus strangulatum prouenientem cum equus satur cibo ad cursum agitur, Hippiat. 111. In Germanicis etiam libris inuenio remedia equi, ut uocant, suffocati (**ersteckt**) id est anheli. οἱ μὲν ὑπόπνιγες γενόμενοι, οἱ δ' ὑπέρπονοι ἐκ τῆς ἄγαν ἱππηλασίας, Suid. De strangulione, Pet. Cres. 9.16. Glandulæ aliquot (inq̄t) circa caput equi sunt, & earum quædā sub gutture, quæ interdum augentur propter humores equi refrigerati à capite descendentes, unde totum guttur inflatur, & meatus respirandi comprimuntur, &c. Haud scio an hæ glandulæ, tonsillæ sint, de quibus Hippiatri Græci agunt 18. & 20. conijcio autem easdem esse, quoniam non reperio alium morbum à recentioribus descriptum qui magis accedat: Quanq; & uiuulæ à quibusdam dictæ eodem in loco glandulæ quædam sint, similiter ab influxu capitis auctæ, & arteriam similiter ita constringentes ut animalia suffocentur, nisi in tempore succurratur, per cauterium uel incisionem. Exciduntur autem etiam strangulionis glandulæ: & apud Græcos Hippiatros ton-

ſillis cauterium adhibetur. Strangulinam uocant (inquit Albertus) cum omnes meatus gutturis equi, per quos anhelitus ad nares meat cum tuſſis grauedine conſtringuntur. Fit ex putrida eſca & aqua nimis craſſa, & ex phlegmate collectio propter otium equi: uel ſicca eſca cum puluere comeſta uel potu nimis frigido, uel cum tempore frigido nimis biberit equus, & poſtea ſine coopertorio in frigido loco ſteterit, præcipuè ſi antea laſſus fuerit & ieiunus. Si per octo dies equus laborauerit, deſperatur. Frequenter infra duodecim dies euadit, uel in moruellam tranſit, & periclitatur. Per contagionem etiam inuadit hic morbus, &c. Eſt quando ſtrangulina ex frigiditate capitis uel tuſſis ſiccæ pectus equi concutit, &c. Hucuſque Albertus, remedia omitto. Plura uide ſupra in morbis toti corpori communibus de ſtrangulina. Tormentilla data in potu uel paſtu, utiliſſima eſt bobus & equis pulmonarijs ob defluxionem à capite cum aſthmate, auribus flaccidis & faſtidio cibi, Albertus in Ariſtotelis hiſt. anim. 8.23. Malidis ſiccæ cauſa refertur ad pulmonem in dextro latere ruptum, & pleuritidem inde factam: nihil per nares fluit, emaciantur, grauiter anhelant & cum fœtore, Vide Hippiat. 2. De malide in uniuerſum ſupra dictum eſt inter morbos communes. Hippacare, celeriter animam ducere, ab equi halitu qui eſt ſupra modum acutus, Feſtus. De aſthmate, id eſt ſuſpirio, Vegetius 3.68. De aſthmate & orthopnœa, Hippiatr. 27. Noſtri neſcio quem in equis morbum uocant **bruſtgeſtreng**, quem curari aiunt ſi pectus inungatur fimo canis ex oleo de ſeminibus cannabis: uel tanaceto cum ſale ex aqua infuſo, & tanaceti herba naribus inſerta. Præſcribunt etiam remedia ad pectoris tumorem: & ad uitium à quo equum **bruſtſüchtig** appellant. Aſthmaticum uocant, **dämpfig/erſteckt/ſchwär athmende/hertzſchlechtig/hinſch**. Accidit ferè equis, qui parum exercentur, ut anhelitus difficultate laborent, tum igitur admiſcebuntur herbæ calidæ naturæ ad diſcutiendos humores lentos & tenaces, ut artemiſia & origanum. Hedera autem terreſtris ad omnes morbos & languores equorum præſens remedium habetur, quę non ſolum ab illis mandatur, ſed etiam trita inſeratur naribus ut ſternutatio prouocetur. Sed ad difficultatem ſpirandi laudatur & cichoreæ radix, & gentianæ. Laudatur & ſulfur (aliqui ſulfuris unciam dimidiam pro una doſi terunt; & pabulo inſpergunt) cuius uſus tamen periculo non uidetur carere. Quidam erinacei uiui cum ſpinis exuſti, pulueres datos in ſtabulo ſtatim corrigere hoc uitium affirmant, Hæc Camerarius. Sunt qui aſthmaticum ſanandum promittant, ſi triduo furfures aridos ederit. Aliqui helleborum nigrum inſerunt inter cutem & carnem foramine transfixo ſubula. Eſt & alterū hellebori nigri genus ad Hieronymo Trago deſcriptum, abrotono uel eſulæ uulgo dictæ non diſſimile, quod ab efficacia aduerſus aſthma Germanicè **hinſchkrut** nominatur. De Orthopnœa, Hippiatr. 27. In orthopnœa ſiue plagio rigido equus etiamſi trahatur, ambulare detrectat, anhelat grauiter, frequenter ſuſpirat, ronchos ducit, ilia ſuſpendit: dum manducat, tuſſit: difficile liberabitur licet diu uiuat, &c. Veget. 3.46. Empyi equi dicuntur, quos ſuppuratio infeſtat, Cęl. Ad uomicam, Veget. 3.69. & 3.53. ubi & empyema uocat. In hoc morbo (inquit) tuſſiet equus, purulentum excreabit, os grauiter olebit, cum accubuerit difficile ſurget. Iumenta nimio ſaltu uel curſu, aut ruina, cum aliquid intrinſecus ruperint, ſtranguriā patiuntur, excreant purulentum, aut ſanguinem ab initio, &c. Veget. 3.42. ¶ Cordis dolor, Hippiatr. 29. Irremediable malum eſt, inquit Ariſtoteles, ſi cordis dolore uexatur equus: cuius indicium, ut latera ſubſidant, & ilia præſtringantur.

¶ Stomachicus uel potius ſyntecticus, Vegetius 3.55. Vide ſupra in morbis communibus. De ſyncopatis & confixis, Vegetius 1.53. Cardiaca, id eſt cordis (oris uentriculi potius) dolor, uel deliquium animi & ſudor, Vegetius 2.4. Cardiacus morbus, Hippiatr. 29. De bulimo, id eſt intenſa fame, Hippiatr. 67. Vegetius 3.35. De bulimo ex fame uel laſſitudine, Vegetius 3.38. Eſt quando ieiunia bulimum faciunt, unde ſideratitia iumenta dicuntur, &c. Vegetius 3.35. Sanguinis uomitus Hippiatr. 42. Vegetius 3.13. De aqualiculo, id eſt ſtomacho (uentre potius & inteſtinis) & qui eius uitio contingant morbi. Ad faſtidia cibi & nauſeam, Hippiatr. 129. De inedia laborantibus & faſtidioſis iumentis, Hippiatr. 120. Noſtri hoc uitium dicunt **verſtoſſen**: os & linguam in eo ateſcere aiunt. Huc pertinet quod ſupra ex Xenophonte & qui ab eo mutuatus eſt Polluce retulimus, Ex plenitudine (inquiunt) crithiaſis & hyperęmoſis fiunt: καὶ ὅτι ἐκνομίζουσι τὸν σῖτον, τότε χρὴ ὑφαιρεῖν καὶ χόρτον παραβάλλειν μόνον, ἢ τι ἄλλο τῶν κουφοτέρων. Interdum & faſtidio ciborum (inquit Columella) langueſcit pecus. Eius remedium eſt genus ſeminis, quod git appellatur. Cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus, & uini ſextario, atque ita faucibus infunduntur. Et nauſea diſcutitur, etiam ſi caput allij tritum cum uini hemina ſæpius potandum præbeas. Si abunde non edat equus, Abſyrtus in Geoponicis 16.13. Capitis refrigeratio aliquando tuſſim inducit, & appetitum omnem abolet, Petrus Creſc. Ad cruditatem, Hippiatr. 128. Oppletio & cruditas, morbus acutus, Hippiatr. 99. ut crithiaſis quoque, & ipſa cruditas. Cruditas ægritudinem facit, ob quam modo in unam partem, modo in aliam ambulātes inclinant, Vegetius 3.37. Si equus ab indigeſtione febriat, Vegetius 1.35. Sideratitia iumenta dicuntur, cum uenas uacuas percuſſerit frigus, aut æſtus, aut impleuerit cruditas, &c. Vegetius 3.35. Noxa ex putri fœno, Hippiatr. 31. Si animal fœno malo lædatur, Vegetius 3.72. Si hordeo malo aut aut nimio lędatur, Veget. 3.73. De alijs in cibo uenenoſis ſupra diximus. Si equus doleat ex nimia ingeſtione hordei uel alterius ſimilis tumefacti in uentre aut ſtomacho, quod noſcitur ſi uenter ſit durus & ilia tumeant, Petrus Creſc. 9.18. Si equus ualde calefactus nimium aquæ frigidæ bibat, dolet aliquando & inflatur, ſed raro, Idem. Affectus quidam crithiaſi ſimi-

lis ex liberaliore potu oritur, ut supra diximus. De eo qui aquam reuomit, cum stomachus paralysin ex frigore sustinuit. Vegetius 3.34. Si equus doleat ex flatibus, & ilia tumeant, & ferè totum corpus plus solito, Petrus Cresc. 9.18. De dolore ex flatibus qui subeunt meatus corporis concalefacti, unde ilia sudant, & corpus quandoq; ualde tumescit, & equus ualde affligitur, Ruf. 149. De ilium inflatione, περὶ κυνοπρίστως, Hippiatrica. 46. Ventris inflatio (sine dolore) Veget. 3. 59. testes sudant, alternis pedibus terram tundunt, subito inde alterna parte se conuertunt; caput ad ilia ponunt, tanq; locum doloris ostendant, gemitus interdum & tremor totius corporis insequitur. Emphragma id est tortura & extensio uentris dolorq; cum magno periculo, Veget. 1.40. De Emphragmate, Idem 1.47. Curatur extractis è longanone excrementis manu oleo inuncta, uel clystere iniecto. Vide etiam Hippiatr. 43. De diuersis passionibus uentris, eorumq; causis & signis in genere, Vegetius 1.39. Dolor uentris, Veget. 1.49. Hippatr. 31. & 33. Ventris & intestinorum dolor sedatur in bubus uisu nantium (anserum natantium, Veget.) & maxime anatis: quam si conspexerit cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo sanat, Columella & Veget. 3.3. Morbi genus quoddã nostri à uentris pulsatione uocant **buchschlahen** uel **buchstrengling**, in quo anhelitus equorum breuis agitur, uenter & latera undatim mouentur. Ad huius curationem incidi iubent uenam quam à calcaribus denominant in utroq; latere: & heliotropium (intybum sylueftre) in cibo dari: quod si fastidiet, minutatim incisam cum auena aut palea misceri. Alij oleo de seminib. cannabis cum sanguine canino uenas pectoris perungunt: Alij lapidem de carpione pisce in uas unde equus bibit inijciunt. De cholera humida & sicca, Hippiatr. 75. De bili uel choleris, in quo malo iumenta commouentur ac uolutantur ut strophosa, Vege. 3. 50. De bili arida, Idem 3. 51. Si bilis molesta iumento est, uenter intumescit, nec emittit uentos. Manus uncta inseritur aluo, & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq; stercore posita cunila bubula, & herba pedicularis cum sale trita, & decocta melli miscentur, atq; ita facta collyria subijciuntur, quæ uentrem mouent, bilemq; omnem deducunt. Quidam myrrhæ tritæ quadrantem cum hemina uini faucibus infundunt, & anum liquida pice oblinunt. Alij marina aqua lauant aluum, alij recenti muria, Columella. Intestinorum dolor, Hippiatr. 36. De stropho eiusq; causis & cura, Vege. 143. De stropho, id est torminibus, Hippia. 45. In stropho (inquit Veget. 3. 57.) uolutat̃ equus, patitur torsiones, ilia sibi respicit, stercus durũ assellat, terrã pedibus tundit dolore cogẽte, intermissis horis refrigerationem sentit & requiem. Tormina (inquit Camerarius) sæpe male habent equos, ea accidere putantur in grandiore intestino, quod Græci monenteron & colon uocant, etsi quidam distinguũt. Torminosis igitur equis prodest sanguinis detractio, uenis suffraginum incisis: itemq; applicare uentri sacculos cum auena, aut milio, aut quod efficacius putatur, sale, tam calidos q̃ poterit manus sustinere. De ileo & ileosis equis, Hippiatr. 126. Veget. 1. 48. & 1. 42. Equi domestici laborãt ileo dicto, id est tenuioris intestini morbo: cuius mali indicium, ut crura posteriora attrahant ad priora, & ita summoueant, ut propemodum collidant, Aristoteles. Ad intestini magni quod monenteron & colon uocant conuersionem, Hippiatr. 36. De coli dolore, Veget. 1. 41. & 1. 50. & 3. 52. Coli intestini inflationes & dolores, Idem 3. 60. De colica seu stropho, aliqui truncationem uocant, Rusius obiter quædam 151. nam de urinæ difficultate ex professo illic agit. Coli cruciatus, Hippiatr. 31. Ad colicos compositio, Veget. 4. 27. Colicis unde sanguis tollendus, Veget. 1. 27. Ad aluum obstructã, Hippiatr. 129. Longanonis cura, Veget. 1. 42. Emphragma, id est obstructio dicitur, cum rectum intestinum peruersum & obstructum est, Hippiatr. 43. Vide etiam paulo superius. De torminibus, Hierocles in Geopon. 16. 9. Strophosis unde sanguis tollendus, Veget. 1. 27. Epithema pro cœliacis, Hippiatr. 129. De alui profluuio, Absyrt. in Geopon. 16. 8. Veget. 3. 16. Hippiatr. 62. Dysenteria, Hippiat. 39. Veget. 3. 11. Pastillus ad dysentericos & laborantes foria pecudes, Hippiat. 129. Sanguis per sedem, Hippiatr. 42. De equo patiente ragiaturam (uox est Italica) siue dysenteriam, Ruf. 136. aliqui ragiato, alij forate uocant. Sed aliud forte q̃ dysenteriæ profluuium intelligunt, quoniam sanguinis qui in dysenteria omnino excernitur, non meminit, uel Rusius, uel Petrus Cres. 9. 23. ubi hunc morbum aragaici (nisi mendum est) appellat, quem comitẽtur tormina uentris, rugitus, egestio crudorum, &c. τιλῶντες (& ἱππόπιλοι) dicuntur equi forioli, & stercore liquido laborantes, Hippiat. 56. Diarrhœa, Hippiatr. 35. Ad procidentiam sedis & uitia eius, Hippiatr. 129. Si intestinum emittatur extra anum, Rusius 96. Tenesmum, ni fallor, Germani quidam appellant **den fürstal oder gezwang**: cui medentur glande è lardo in auripigmenti polline circumuoluta in anum inserta, aut multum subinde salis potui adijciunt, aut saponem cum potu infundunt. ¶ Teredines uel lumbrici, Hippiatr. 41. Vermes in uentribus equorum, &c. Albertus, Rusius 167. De clysterijs ad curam lumbricorum & tinearum, Vege. 1. 45. Ventris dolor ob uermes, Hippiatr. 31. Cossi & lumbrici qua cura tollantur ad manum, Veget. 1. 52. De lumbricis, cossis & tineis, Veget. 1. 44. Ad cossos, uermes, uel tineas, Veget. 4. 10. Solent etiam (inquit Columella) uermes quasi lumbrici nocere intestinis, quorum signa sunt, si iumenta cum dolore crebro uolutantur, si admouent caput utero, si caudam sæpius iactant. Præsens medicina est, ita ut supra scriptum est, inserere manum, & fimum eximere: deinde aluum marina aqua, uel muria dura lauare, postea radicem capparis tritam cum sextario aceti faucibus infundere: nam hoc modo prædicta intereunt animalia. Vermes mirifice & affligunt & lędunt equos (inquit Camerarius) neq; sunt unius generis: alij enim grandiores in

aluo nascuntur, atq; his liberari equos difficile: alij albidi in anu adhærescere uidentur: hos eximes, & insperges cinerem de foco. Sed ad uermes generalis medicina, infundere chalcanthi boni non rubicundi cochleare unum in decocto absinthij, aliqui absinthite utuntur. Prodest & cæparũ aut lumbricorum terrestrium pondus denarij unius tritorum in aceti hemina, quę infundatur naribus equi. Aliqui gentianam minorem radice alba et semper perforata (**modelgår** uocamus) aduersus equorũ lumbricos utuntur, alij bryonia. Sunt qui hoc medicamentum celebrent ori infundendum: Ex testis ouorum, pipere usto, & rubigine ferri, puluis aridus fit, miscendus aceto tempore usus: aliqui & salem addunt. Huius potionis ui lumbricos omnes ex uentre & intestinis exigi pollicentur. Alij uinum infundunt, in quo anagallis concisa ebullierit. ¶ Iecoris dolor, Hippiatr. 32. Vegetius 3. 58. Sequitur hanc noxam cibi fastidium, potus appetentia, uentris inflatio, macies. Icterus, Vegetius 3.56. Hũc oculi uirides comitantur, lippitudo &c. Morbus regius, Idem 3.49. Hydrops, Hippiatr. 38. Vegetius 3.25. Hyposarca, (pro qua sarcostis inepte scribitur) Idem 3.26. Tympanites, Hippiatr. 38. Vegetius 3.27. ¶ Splen, Hippiatr. 40. De lienosis, Vegetius 3.28. Implecticus similem lienoso passionem sustinet, simili unctione perfricandus, Veget. 3.29. ¶ Subrenalem morbum Veget. libro 1. inter species malidis numerat. Signa eius, Veget. 1.8. Cura 1.15. Vnde sanguis tollendus sit in subrenali morbo, Veget. 1.27. Dolor renum, Veget. 3.7. & 3.4. parte secunda eius libri. Nephriticus equus posteriore parte tractim progreditur, & uacillans inter incedendum parietes ambit, Hippiatr. 30. Frenes apud Albertum uocatur morbus, in quo maxima influxio renes equi mordicet ac immobiles faciat: unde animal tanq; epilepticum ad terram cadit, & humores ad cor discurrunt: & equus aliquando intra duas horas moritur. Rusius ca. 89. guttam renalem seu morsuram renum nominat: Et sane frenes uox apud Albertum à renibus deprauata uidetur. Equi sic affecti, quod fit diuersas ob causas, Græcis hippiatris ἐλκόμενοι ἐκ λαγόνων dicuntur, Germanis **kibisch oder räch oder rehisch mitt den hinderen beinen.** Si musculi qui in renibus sunt, uexantur ex casu, uel interni, uel externi tantum, Veget. 3.5. De calculosis iumentis, Veget. 1.46.

¶ Dolor uesicæ, Vegetius 1.51. Indignatio uesicæ in genere, & speciatim, Veget. 3. 15. Vrinæ difficultas, Idem 1.61. Dysuria, Hippiatr. 33. Absyrt. in Geopon. 16.3. Theomnest. ibidem 13. Vegetius 3.15. Dysuria etiam in tetano accidit. Non malis equis frequenter morbus dysuriæ infestus esse consueuit. Succurritur his, si aut ea, in loca deducantur, quæ madent adhuc aliorum equorum recenti urina: aut in cœnum demittantur: aut etiam penis molliter fricetur, aut uiua musca in illius canaliculum immittatur: nam inuitari ad mictum hos sibilis & sonis quibusdam oris, notum est. Sed si hęc non profuerint, suadent (Veget. 3.15.) ungulæ ramenta teri & in uino infundi equo: aut intectum equum à ceruice usq; ad coxam suffire iuniperi baccis, aut croco, aut castorio. Contra hoc malum, ne accidat, prouidendum, ne, hyeme præsertim, in frigidam demittatur equus, maximè de itinere fessus, priusq; urinam fecerit. Hoc quidem paulò nugacius à Græcis traditur, si difficulter meiere, urinamue quasi guttatim exprimere soleat equus, tum cimicem imponendum, in aurem, dextram quidem fœminæ, læuam autem maris, futurumq; ut malum cesset, Camerar. Aliqui cimices tritos (inquit Veget. 3.15.) in nares (εἰς τὸ οὖς, Hippiat. 33.) animalis mittunt, & alium super naturam qua mingunt cõfricant: certissimum dicitur. Nostratium quidam lapides è capitibus cancrorum ad urinam promouendam equis tritos in potu miscent: Vel piscis quem uulgo harengam dicunt, intestinum quod uesicæ instar inflatum in recentibus reperitur, in pabulo dant: Sunt qui pediculos uiuos in anum imponendos scribant. De conuersione uesicæ, Hippiatr. 121. Equo ferè qui homini morbi, prętérq; uesicæ conuersio, sicut omnibus in genere ueterino, Plin. Irremediabile malum est, si uesica dimoueatur de suo situ: cuius indicium ne urinam reddere possit, & ut ungulas clunesq; trahat, Aristoteles. De ischuria Albert. Hippiatr. 33. Veget. 5.15. Si equus doleat ex retentione urinæ uesicam inflantis: quod ex aliquo loci tumore cognoscitur, & iactatione frequenti in terram, Petrus Cresc. 9.18. De dolore ex retentione urinæ, uel de uesicæ inflatione & torsionibus, stràguria & ischuria, Rusius 151. Si urinam non facit (inquit Columella) eadem ferè remedia sunt, (quæ proximè ante ad lassitudinem præscripserat:) nam oleum immistum uino super ilia & renes infunditur: & si hoc parum profuit, melle decocto & sale collyrium tenue inditur foramini, quo meat urina: uel musca uiua, uel thuris mica, uel de bitumine collyrium inseritur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, si urina genitalia deusserit. Vegetius quidem in stranguria compunctiones & morsus in urinali fistula fieri ait: ut non alius morbus stranguria uideatur, quàm qui à medicis recentioribus ardor urinæ dicitur. Nonnulli uinum in quo auena bullierit, refrigeratum equo infundunt, urinam ita statim ciendam sperantes. De stranguria uel stillicidio urinæ, Hippiatr. 33. Veget. 3.15. Rusius 151. Iumenta nimio saltu, uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, uulsant, stranguriam patiuntur, &c. Veget. 3.42. Tormina urinæ iumentorum releuat, (ut Aggregator notauit,) allium tritum naturæ inunctum, Plin. 20. Cretani (crethmus) Plin. 26. Vespertilio alligatus, Idem 30. Si equus laboret torminibus urinæ (nostri uocant **die harnwinde**) semunciam de baccis lauri tritis ex uino uel cereuisia tepidis infunde, Innominatus. Ad sanguinis mictum, Veg. 9.10. Theomnest. in Geopon. 16.14. Vrina si sanguinem trahit, Hippiat. 42. Ad sanguinis mictum tum ex plethora in otio, tum aliâs in labore nimio, onere, uel ascensu, Veget. 3. 12. Sunt qui ad auertendum sanguinis mictum uenas qua calcaria adiguntur semel aut ter per duos aut tres dies secant. Morbum quem Germanorum

norũ Hippiatri uocant **lauterſtallen**, diabeten eſſe conijcio: Ei medent incisa in ceruice uena: ſanguinem qui effluxerit ex aqua bibendum dant furfuribus admixtis. Alij trita alni folia in auena præbent: alij cretæ farinam in potu. De teſtium tumore, Veget. 3. 8. Tuſſis cauſa quandoq; à colibus fit, cum coles iniuriæ pleni ſunt tumentq;, &c. Veget. 3. 64. De inflatione teſticulorum, Ruſius 97. Teſtium inflammatio, Hippiat. 70. inflammatio & tumor, Ibidem 49. Enterocele, Hippiatr. 50. Hernia ex calcitratu inguini adacto mortalis, Hippiatr. 73. Κιρσοκηλῶντες dicuntur qui in teſticulis uarices habent in Hippiatr. Genitalis procidentia, Hippiatr. 48. Si natura excidit & reuocari non poſſit, Veget. 3. 9. Pus in genitalibus, Hippiatr. 49. Vuluæ procidentia, Hippiat. 15. Ad matricis dolorem, Veget. 1. 45. Prægnantium equarum cura, Varro 2. 7. uide ſupra in hoc capite ubi & alia quædam ad grauidas equas & partum abortumq; pertinentia recitaui. Generationem iuuat in animalibus ſiler (ſeſeli intelligo) Plin. 20. item Dioſcorides & Auicenna, ut Aggregator citat. De perferendo uentre, & enecando partu: Quis ſexus concipiatur: Quæ cura prægnantibus adhibenda: Vt facile partus ædatur: Secundæ quomodo excutiendæ: Vt concipiant. De his omnibus uide in Hippiatricis capite 15.

¶ Si caudam laxet, aut crebro motu uibret, Hippiat. 55. De langio in cauda equi, Ruſius 162. Eſt autem hoc malum (inquit) inſtar cancri, unde carnes corroduntur, & pili ac oſſa caudæ corrumpuntur. Defluuium pilorum caudæ, Hippiatr. 55. Ruſius 161. In caudæ flagello ſæpe furfures pilos exedunt: tum elui locum oportebit urina puerili, & uino calido foueri, mox decoctũ maluæ cum ſucco radicis altheæ miſcebimus uino dulci & oleo, atq; locum uitiatum perungemus, Camerar. Altheæ radix præſens eſt remedium contra defluuia & tenuitatem pilorum, tam in hominibus quàm brutis, Camerarius ex Hippiatricis.

¶ Neruici, νευριτικοί, Hippiatr. 83. Ad neruorum dolores urentia, Hippiatr. 97. & 129. Ad neruos uexatos, Ibidem. Ad neruos malagma, Vegetius 4. 25. Ad neruorum perfrictiones ungentum, Hippiat. 129. Ad ictus & dolorem neruorum cataplaſma, Ibidem. Ad neruos læſos, percuſſos, dolentes, Albertus. Tuba uocatur putrefactio quædam per longitudinem ipſius nerui, Petr. Creſ. 9. 37. Ad neruos claudos compoſitio, Veget. 4. 27. Ad neruos craſſos cauſticum, Ibidem. Contra omnem dolorem & tumorem & indignationem neruorum, Ruſius 176. De neruo contracto, Idem 174. De neruo intrinconato, Ruſ. 175. adhibet autem mirabile cauterium. De neruorum unione ſoluta dictum eſt ſupra. Ad dolores ſpondylorum & ſpaſmos, Hippiatr. 26. Ad omnia oſſicula medicamentum, Veget. 4. 27. ¶ Articularem morbum Vegetius libro 1. inter ſpecies malidis ponit. Malis articularia, Hippiatr. 2. Emota uel exorta de locis ſuis, non urenda: quomodo autem tractari debeant, ſupra in Cauterijs ex Vegetio dixi.

¶ * Quædam huius loci de crurum & pedum morbis inter ſcribendum nobis interciderũt, quæ ſi denuò ad manum uenerint, inter paralipomena uel equi uel totius operis ponentur: ſin minus, nõ difficile erit harum rerum curioſo, quæ de hiſce morbis aut uitijs ij authores, unde nos reliqua excerpſimus, uel tanquam indice in eos conſcripſimus, obſeruare: Hippiatrica Græca dico, & Germanica, & Ruſij, Petri Creſ. Albertiq; ſcripta. ¶ Spauanus ſiue ſcauani eſt noxa paulo infra garectum ex latere interiori, inducens aliquando tumorem circa uenam magiſtram, quæ dicitur fontanella, attrahens ibi humores aſſiduè per dictam uenam, unde cum fatigatur equus non parum claudicare cogitur, Ruſius 103. Hic morbus apud Petrum Creſ. 9. 36. ſpanenus nominatur (niſi mendum eſt) ſimilis zardæ, &c. De ſuperoſſibus equi, Ruſius 108. Petrus Creſ. 9. 39. fiunt autem calloſa iſta tubera, non in cruribus tantum, ſed alijs etiam partibus equorum, non tam noxia, quàm uiſu turpia. Superos uel ſuperoſſum dicitur (inquit Albertus) quando collectio aliqua in membris ſiccis colligitur, & ad modum oſſis induratur. Vnde fit ut equus ſæpe ceſpitet & impingat in locis aſperis propter difficultatem inflexionis, &c. Si ſuperos in iunctura ſit quomodo tolli debeat, Idem. Noſtrates hoc uitium uocant **überbein/beinwachs**. Audio excindi ſolere, & equos ſæpe claudicare interim dum creſcũt. Remedia quę Hippiatri Germani ſcripſerunt omitto. Aliqui cauterium adhibent ſuperoſſi prius frigida perfuſo, deinde anagallidem & plantaginem tritas imponunt. Vel crucis in modum uſto poſt triduum inſpergunt æruginem. Tumor oſſilagini ſimilis, Veget. 2. 22. De ſpinulis ſiue ſpinellis equi, Ruſius 107. Petrus Creſ. 9. 38. Eſt autem uitium ſubtus garectum (ut illi ſcribunt) in iunctura oſſis (uel circiter iuncturam oſſium) eiuſdem garecti, generans ſuperos ad magnitudinem auellanæ. Ex furina, niſi præuenias, celeriter efficitur ſuperos duriſſimum, Ruſ. 106. Lichenes ſunt in equorum genibus & ſuper ungulas in flexu harum partium indurati tyli, id eſt calli, Dioſcorides. Lichenas oſſicula uocant, canini dentis imagine, genibus equorum, & prope ungulas adnaſcentia, Petrus Ruellius. Suffraginoſus equus, cuius ſuffragines morbo uitiatæ ſunt. Græci hæc uitia σεῖρας & χιράματα uocant, uide Hippiat. 52. Traumaticum ad ſuffraginoſos, Vege. 4. 27. Gamboſum animal, Vegetius 3. 20. Cum defluxiones erumpunt in pedes (inquit Abſyrt. interprete Ruellio) quas è Græcis nonnulli σεῖρας quaſi pedicas aut catenas uocant: alij chiramata, quòd calces rimis ſciſſæ rigeant: hinc σειρᾶν uerbum quaſi compediri dictum eſt. Romani ſuffragines nominant. Hoc uitium ut hyeme contrahitur, ſic æſtate pecus à morbo ſeſe recolligit & ſanatur. Suffraginoſi non facile articulariæ malidis uitio tentantur, ſed ne caſtrati quidem ut plurimum defluxionibus opportuni (rheumatici, ſuffraginoſi) ſunt. Sunt autem defluxionum quæ pedes afficiunt genera tria: quorum iam unum

propoſuimus: alterum ungulam in altum ſuſtollit: tertium cum eadem offringitur, ut in prouectis ætate. Qui defluxionibus ſunt obnoxij, eis fluidum eſt ſaliuis os, &c. Quærendum an χεῖρας potius quàm σεῖρας ſcribendum ſit. Χεῖραι αἱ ἐν τοῖς ποσὶ ῥαγάδες. καὶ χειρόποδες οἱ οὕτω τοὺς πόδας κατεῤῥωγότες, οἷον ῥαγόποδες, Varinus. Χειράδες ἤτοι ῥαγάδες τῶν χειρῶν. Χεῖραι, αἱ ἐν ταῖς πτέρναις ῥαγάδες. Χειραλέους, τοὺς πόδας κατειργασμένους, Idem. Cæterum σεῖρας in hac ſignificatione apud grammaticos non reperio. (Vide crepatium infra in morbis ungularum.) Idem aut proximum malum eſt, quod mulas Albertus uocat, Ruſius etiam ſeracias, nomine quidem ad σεῖρας alludente. Hæ (inquit Ruſius 115.) ex frigiditate et humiditate à uia excitantur, crura ultra genua inflantur hyeme & uere: æſtate & autumno ſine inflatione latent: noſcũtur tamen ex pilis rigentibus q̃ſi uis madidis. Mulæ (inquit Alber.) dictæ ſunt læſiones poſteriorũ crurũ & pedum, quę fiunt tẽpore frigido, cum equus in uia difficili & cœnulenta multũ laborat, & poſtea etiã neglectus refrigeratur. Vnde humores ſtatim, præſertim in equo minore natu, ad pedes poſteriores deſcendũt, & deinde p̃ frigus ibi coagulant, & aliquando pariunt inflationes à pede uſq; ad genu: aliquãdo ſciſſurę fiũt, aliquãdo inflatio nulla eſt, ſed pili cruris horrẽt et rigẽt, Hęc Albert. De omnibus coronę duritijs quæ toſacei calli nominãtur, Hipp. 113. In pedis corona naſcentes ficus ſeu mariſca, & uerrucæ formicãtes, Hipp. 82. De marmore, id eſt tuberculo iuxta coronam, id eſt ungulæ exortum, Hippi. 53. Græci μάρμαρον uocant. Mulus tantũ fit μαρμαρωσὸς, aſinus rarò: equus non, ſed podagricus, Abſyrtus cap. 53. in quo tamen paulo ante ſcripſerat marmora duros eſſe tumores, claudicationis cauſam in equis. Si thlaſma fuerit in ungula, uenã in corona ſcalpello ſoluere non oportet, quod ob hoc erratum μαρμάρωσις contingat, Abſyrtus cap. 101. Hieroclis de marmore uerba ex Hippiatricorum cap. 82. referuntur à Syluatico in dictione Marmoro: inepte autem pro Hierocle Herodium ſcribit. Marmoris duri tumoris in articulis meminit etiam Vegetius 2.48. Thlaſmata in doſſuarijs præcipuè iumentis naſcuntur, & in tubercula palmularum imaginem exhibentia, phœnicas nominant, facile degenerant, Abſyrtus in Hippiatr. 101. De moro ſiue celſo, Ruſius 138. Eſt autem (inquit) ſuperfluitas carnis granuloſæ in cruribus, &c. Furina (inquit Ruſius 106.) uulgò uocatur uitium equi inter iuncturam pedis & ungularum ſupra coronam pedis in ipſa paſtora, quod ab initio inflationem quandam uel calloſitatem carnium ſupra pedem excitat. Furma uel furmelli fit ex percuſſione mala, &c. inter iuncturam pedis & pedem ſupra coronam in ipſa paſtora, impediens greſſus equi: cum ueteraſcit, efficitur ſuperos duriſſimum, Petrus Creſcen. 9.49. Curua morbus dicitur, eò quod curuet crus: eſt autem inflatio in tibia iuxta iuncturam poſt uel ante ſupra genu facta, ex concuſſione uel impactione alicuius duri, Albertus. Curba (inquit Ruſius 105.) fit ſubtus caput garecti in magno neruo poſteriori tumorem faciens aliquem per longitudinem nerui, unde equus claudicat. Si talus exeat animali, quod ex perfrictione nõnunquam fit, Veget. 3.6. Adnaſcũtur etiã cirſi, id eſt uarices, equorum tibijs: Hoc uitiũ apud Gallos audio farcin appellari, Robert. Stephanus in Dictionario Gallicolatino elephãtiaſin exponit: in quo forſan erratũ eſt eò quod tibias inflatas & uaricoſas Auicena & alij quidã recentiores elephãtiam appellarint. De uaricoſis, Hippi. 77. De uaricibus plura uide proximè inferius in meliceridũ mentione. ¶ De ozænis, Hippiatr. 129. Sunt autem uitia pedum, ſiue ulcera fœtida, ut apud Vegetium quoq;: ut errarit Ruellius qui in Hippiatr. loco iam citato fœda narium ulcera interpretatur. Ozænæ cilicijs cum ſale & aceto defricandæ, Vegetius 2.49. Et 3.22. Quæcunq; (inquit) de ozænis cæteriſq; uitijs articulorum in prioribus pedibus dicta ſunt, ſcias etiam in poſterioribus debere ſeruari. De paēnna, clauardo ſeu aquarola, Ruſius 118. Hoc malum fit ex alliſione ferri, lapidis, uel ligni retro pedem iuxta ungulam ſine inflatione crurum, unde locus crepando finditur, & humor fœtidus emanat, Ruſius & Albertus. Artus inflammationibus ac meliceride laxati & uliginoſi, Hippiat. 52. Vbi Græcè legitur πρὸς ἄρθρα κεχαλασμένα καὶ ὑδάτα, Ruellius uertit, Cum artus laxati dehiſcunt, aut aquoſa ſcatent uligine. Ego pro ὑδάτα, legerim ὑδάτια uel ὑδατίδας potius, quæ uox eodem in capite etiam prius aliquoties legitur. Vegetius hydatidas uertit aquatilia uel puſtulas aqua plenas. Cæterum uligines ulcera ſunt Vegetio, quæ Græci glycea uocant, quaſi dulcia dicas, forte à ſuauitate illa quã prurientia ſcabendo iumenta percipiunt. Melicerides, Hippiatr. 77. Sunt & ulcera quædam (inquit ibidem Hierocles) crebris tumoribus exaſperata, parapriſmata inde uocant: aut quod in faui ſpeciem concreta ſint, meliceridas appellant. Alij quod per foramina fertur humor, hydatides uocare maluerunt: in talis & calcibus naſcuntur, (non ut propriè dictæ melicerides & pompholyges, id eſt bullãtes puſtulæ paſſim in cute:) nec urens medicamentum poſtulant, cum planè uarices iudicentur: quamuis & alterum ſit genus uaricum, quod cæcum fallit: Quæ res ita deprehenditur, cum pecus in ſtabulo decumbit, & ſolito diutius inibi iacet: nam exurgere non poteſt, niſi quis ei ferat opem, &c. Cauterium adhibetur in genere ulceris quod parapriſmata uocant, iuxta poplitem. Nam parapriſmata quę hydatides uel melicerides dicuntur circa malleolos non debent uri, Hippiatr. 97. Aquatilia in articulis uel gambis, Vegetius 2.49. Puſtulæ aqua plenæ, Hippiat. 77. Impetigines in articulis uel genibus, Vegetius 2.51. Impetigines Græci lichenes uocant, genus ſcabiei & eroſionis in cute, quod impetit ac ueluti lambendo (unde nomen à Græcis impoſitum) proximas partes infeſtat atq; depaſcitur. Sed alterius generis ſunt calli illi ſimiliter in articulis aut genibus nati, quos lichenas Dioſcorides appellauit, impropriè ut uidetur. Prius et propriè ſic dictũ genus Germani rappen appellãt in equis, & räppiſcit, & equum ſic affectum räppig. In poplitibus (inquit Camerarius) ſæpe oritur impetigo,

go, quam percurari non putant bonum eſſe, quòd humor deſidere ſoleat in pedis corollam: Teutones erucas nominant. Ego ſcribendi rationem diuerſam animaduerto: erucas enim uocant **raupen**: impetiginem uerò **rappen**. Hanc in artubus ante & retro fieri aiunt. Garpæ, rimæ ſunt & fiſſuræ in pedib. & cruribus, &c. Pet. Creſ. 9. 44. De grappis in iuncturis crurum circa pedes, quæ rumpunt carnẽ per longũ uel tranſuerſum, Ruſ. 111. Vnguentũ ad grappas ex tranſuerſo & teſtas lõgas, Ruſ. 114. Aduerſus hanc noxã aliqui ungentũ parant albo liquore oui, excremento alui hominis, ſulfure & axungia mixtis, loco calido aut in Sole illinendũ. Alij fel porci cũ tribus ouorũ uitellis miſcent, et illigant, malũ ſic una nocte depellendũ promittentes. Alij deuſtis candela pilis loci affecti ut glaber fiat, ſulphur axungia exceptũ inungũt, & eodem modo curari promittunt uitium à quo equũ **muchig** uulgò appellant. Aliqui ſcribunt **möchig**, & interpretantur ſcabioſum in pedibus. Sunt qui axungiam de porco ruffo liquefactam igne in aquam defundunt, & rurſus collectam agitatamq; cum ſulphure miſcent, & inungũt: tertio poſt die cruſtulas ſiue eſcharas minores diligenter remouent, & quotidie ungere pergunt. Idem hybernę ſcabiei mederi aiunt. Si equus impetigine laborat, aut uitium patitur quod Germani uocant **gagenhůf**, hoc modo curabis: Vitrum læuiſſimè tritũ miſcebis reſinæ liquefactæ, & expreſſæ de carne ſuilla duos digitos craſſa pinguedini: hoc bene calidum circa pedem parti læſę circumligabis: refrigeratum demes: & locum cultro abrades donec ſanguinem emittat: tum inſperges chalcanthum & uitrum lęuiſſimè trita, & relinques donec ſpõte excidant. Alij idem remedium his uerbis deſcribunt: Stupam puram duorum digitorum craſſamento (hoc potius placet q; quod de carne ſuilla paulò ante dictũ eſt) pici feruidæ inſeres, & loco affecto calidum impones: triduò poſt religabis, & infricabis acetum furfuribus & ſale mixtum. Alius quidam hoc remedium præſcribit pro equo quem uocat **holhůffig**. Eſt & praua quædam ſcabies in crure inferius ſtatim ſupra ſubcirros, in qua pilos ſitu contra naturam prouenire aiunt: noſtri **ſtruppen** uocitant, & equum ſic laborantem **ſtrüppig**: Ad hoc etiam malum, & illud quod iam **gagenhůf** appellauimus, commune remedium adhibent, corticibus tiliarum (ſuperioribus reiectis) per quatuordecim dies in aqua maceratis, & eo quod ſalis inſtar concreſcit inuncto. Idem prodeſſe aiunt ambuſtis, ita ut ne ueſtigia quidem aut cicatrices relinquantur. De griſaria, quæ fit in coronis equorum ſupra ungues, & curatur ſimiliter grappis: ſæpe tamen incurabilis eſt pręſertim inueterata, Ruſius 114. Idem forte uitium eſt quod Germanicè uocant **gurfee/gurfey/durfüle**: fit enim id circa ſubcirros, cutim & pilos corrumpit, & cornu etiam quandoq; infeſtat, nonnunquam incurabilis. Aliqui allia cum melle trita equis ſic affectis in cibo dant, & lupato alligant. Scracies (nomen barbarum, nec memini iam ubi legerim) impetigo eſt in pedibus, in locis excarnibus præſertim infra ſuram: utuntur aduerſus eam ſinapi: naſcitur enim ex frigore. Aduerſus ſcabiem in pedibus, axungiam ueterem liquefactam & aquæ infuſam rurſus collige miſceq; cum polline gentianæ, & inunge. Sunt qui ſerpentis adipe equi ungularum oras inungant aduerſus ſcabiem, Galenus de parabilibus cap. 104. Vligines etiam in pedibus, cruribus, unguibusq;, uel ſub armis aliquando generantur (quidã dulcedines uocant) habentq; ſimilitudinem ſcabiei: Diffundunt & pedes ulcerant, Veget. 2. 52. Cancer cum in reliquo corpore, tum circa iuncturas crurum iuxta pedes, aut inter iuncturas & pedes, uidelicet in paſtora fit, Ruſ. 171. Paracercis uocat̃ collectio quædã circa radiũ in tibia equi, Hippiatr. 51. Vermis incipit in pectore equi uel intra coxas iuxta teſticulos, deinde deſcendit ad crura, quæ tumefacit, & crebris ulceribus perforat, Ruſ. 144. **Agley** uel **eygley** uulnus quoddã in pede Hippiatri Germani appellãt, cui fimũ caninũ cũ chalcantho tritũ imponũt, & plantaginẽ ſuperilligãt, idq; ſæpius repetũt. De rimis quas uocãt rhagades, Hippiat. 122. Crepatiũ uocant cũ coriũ rumpit̃ inter iuncturam cruris et ungulam, Pet. Creſ. 9. 45. & Ruſ. 112. Rumpunt (inquit Ruſ.) corium & carnes inſtar ſcabiei cum ardore. Crepatia magis longa & tranſuerſa (inquit idem 113.) inter carnem uiuam & ungulam, uidelicet in bulletis, magis impedit greſſum. Vide ſiras, chîras, & chiramata, ſuperius in pedum malis: exponunt enim calces rimis ſciſſas. **Spatten**, ut audio, Germani uocant duriuſculos quoſdam nodos iuxta ungulam uel coronam, unde pes incuruetur: quidam excindere ſolent. Equũ ſic affectum **ſpättig** nominant: noſtri puto etiam **leiſtig**. Sunt qui tuberculis illis ſcarificatis mentaſtrum illigant: Alij aliter medentur. Vide ne ſit furma uel curua ſuperius dicta. Excinditur etiam tuber illud quod Germanis dicitur **elnbogen**. Equi quorum ungulas rhagades & rimæ diffindunt, **ſattfüſſig** uel **ſatthůffig** à nonnullis noſtratium uocantur: & ungulæ ſic affectę, **geſchrunden oder geſpalten oder ryſſende füß**: uitium ipſum uocant **ſatthůf** uel **hornklufft**, & aliud quoddã in ungulis **den hůffſtrauch**. ¶ Calcibus & talis utile emplaſtrum, Hippia. 129. De ambuſtis glacie, Theomneſtus in Hippiat. 125. Hybernis itineribus (inquit) glacies equos reliquaq; iumenta torquet: quod uitium pagoplexiam appellant. Iis intument calces & cum ungulis feruore laborant, &c. Si equus haberet malum in pede ut ſubularet ſeu elanciaret in corona: primo remoue pilos, &c. Ruſius 134. Noſtri, ut conijcio, uocant **hůfzwang**, cum ungula creſcit uerſus calcem introrſum, & pungit. Si equus doluerit in pede propter laborem, Ruſ. 135. De podagra iumentorum, Hippiatr. 54. Vege. 2. 53. Equus podagricus humi decumbit non aliter quàm hordeatione affectus, Abſyrtus. Equorum gregales morbo immunes ſunt, excepta podagra: hoc em̃ uno laborãt, & plerũq; ob id ungues amittunt. Sed amiſſis alij ſtatim enaſcuntur: fit enim ut altero ſubnaſcente ungue, alter amittatur. Indicium morbi, ut alter teſtium dexter palpitet, uel ut paulò citra nares cauum quiddam rugoſumq; gig-

natur, Aristoteles. Est quando cornu separatur & discedit à carne (præsertim in cauo pedis circa chelidona dictam) quod malum nostri uocant erbellt uel verbellt, & remedia quædam præscribunt. Quæcunque de ungulis priorum pedum dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere seruari, Vege. 3.22. Græci malacopodes equos nominant, quorum molliores sunt ungulæ: eas nostri murbe füß uocant, & medicamentis indurant: Vide Hippiatr. 105. Subtriti pedes, Hippiatr. 105. De ijs qui cornua calcando proterunt, Hippiatr. 100. ut Ruellius transtulit, perperam ut mihi uidetur: Græcè legitur, ὅσοι δὲ εἰσι κατ' ὄνυχα πατοῦντες, &c. ego uerterim, Equi illi qui (non plenis soleis, sed summis tantū) unguibus insistunt aut ingrediuntur, &c. claudicant, & infirmis sunt lumbis, & cursu inferiores. Remedium autem nullum præscribit, cum pro ungulis attritis multa tradantur, quæ satis explicata sunt capite 105. Quinetiam ibidem subijciens Absyrtus ἢ ἑτεροποδοῦντες φυσικῶς, ἢ ἑτερόχωλοι ἐξ αἰτίας, hoc est, (ut ego interpretor) siue à primo ortu, siue ob aliam postea causam, pes alter ab altero diuersus (longior nimirum) fuerit, innuere uidetur hos ipsos esse τοὺς κατ' ὄνυχα (scilicet ἄκρον) πατοῦντας. (ὅταν ὀπισθίῳ ποδὶ ἄκρῳ τῷ ὄνυχι ἐπιβαίνῃ, Absyrt. ca. 101.) Et certe necessaria hæc claudicatio est (non ut aliâs propter doloris sensum) cum pes alter breuior plena solea in humum demitti non potest. Animalium ungulæ (inquit Vegetius 2.55.) asperitate ac longitudine itinerum deteruntur, & impediunt incessum. Ex tortura quoque, si in aspero uel lapidoso itinere iumenta coguntur ad cursum, indignationes oriuntur. Postremo etiam otiosa in stabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. De pedibus siue ungulis attritis aut mollibus, Veget. 2.58. Iumenta quandoque ungulas mutant & abijciūt, ut in podagra, Græci τὰς ὁπλὰς ἀλλάσσειν dicunt. Si exungulauerit iumentum, Veget. 2.57. De dissolaturis ungularum, Rusius 130. Pet. Cres. 9.53. De mutationibus ungularum, Rusius 131. Pet. Cres. 9.54. Ad ungulas obliquas remedium, Rusius. 121. Cum clauis male adactis læduntur ungulæ, inclauaturā recentiores uocāt, nostri vernaglet. De inclauaturis diuersis, Pet. Cres. 9.55. Ruf. ca. 123. de secūda specie inclauaturę, Idē 124. de tertia, 125. De inclauatura quæ rumpit, id est pus emittit in corona pedis, Ruf. 126. Verbasci folia recens contusa inter duos lapides, & inclauaturis equorū inserta, statim sanant, Petrus Matthæolus. In hoc malo soleas ex ferro refigunt, & thus ex aqua imponunt uulneri. Alij milium bene coctum cum axungia calidum imponunt: Alij clauum tantū extrahunt, et super ignito silice aquam aut uinum effundūt, curantque ut uapor quàm calidissimus ad locum læsum perueniat. De his quibus sanguis in ungulam tollitur: Al', Quomodo sanguis tollatur his, qui ungulam cogunt uel eiecerint, Veget. 1.26. Θερμόπλα, morbus equi circa pedes, Hesychius & Varin. Ego in Hippiatricis θερμόπλησιν legi inter signa & symptomata aliorum circa ungulas affectuum, ut thlasmatis, marmoris, pagoplexiæ: in his enim ungulæ solito feruidiores sentiuntur. Θερμὴν τὴν ὁπλὴν ἔχειν, signum thlasmatis Absyrto 101. Equi in quorum pedibus marmora sunt, ὑποτρίβουσι καὶ ἀκοντῶσι τοῖς ποσί, καὶ θερμοπλῶσι συνεχῶς. γίνεται δὲ τοῦτο ὅταν ἐξ ὁδοιπορίας καὶ τραχείας ὁδοῦ θερμόπλησις γένηται, Absyrtus 53. In pagoplexia, id est ambustis frigore ungulis, οἰδεῖ τὰ διαπίπτοντα πυρούμενα τὰ σφυρὰ σὺν ταῖς ὁπλαῖς: Talem in homine affectionem unguium ex frigore obortam, præsertim cum nimis refrigeratos intingunt frigidę, nostri uocant Eŭneglen: Græcè θερμωνυχίαν dixeris. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert, quod cum accidit, statim ungula inspicitur: tactus autem feruorem demonstrat, Columella de bobus. Si equus fuerit tutellatus (al' cudellatus) siue multum speratus in pede, aut si habuerit multum frigus in pede, Ruf. 122. De spumaturis ungularum, siue infusione quæ ad pedes descendit, Ruf. 129. Malpitium (Rusius pinsanese uocat capit. 120.) fit in bulletis ungularum, ubi carnes uiuæ iunguntur ungulis, ex prauis humoribus qui illuc defluxerunt, & impedit gressus equi non aliter quàm infusio, Petr. Cres. 9.48. Seta uulgo nominatur species fistulæ, quæ in ungula equi nascitur, usque ad tuellum intrinsecus ungulam per medium scindens: aliquando autem ex latere, & tunc dicitur setula: scissura eius à corona pedis incipit, & protenditur per longum inferius usque ad extremitatem pedis uel ungulæ, emittens quandoque uiuum sanguinem per fissuram, &c. Rusius 132. & Pet. Cres. 9.50. ubi tamen non seta, sed fica legitur. Σεῖρας etiam & χεῖρας, rimas quasdam pedum esse supra diximus. A seta fortassis Germanica uox sattfüssig, facta est, quasi setipedem dicas, significatio quidem conuenit. De maledicto in pede, Ruf. 133. Hæc noxa qualis sit non explicat: adhibet autem remedium, saluiæ partes duas, lardi unam, trita imponi iubens. Si iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias totum solum hoc est assem hac ratione tollendum: Vngulam subradis, &c. Vegetius 2.56. Idem 2.61. meminit pulmunculi in dorso nati. De subiactura, Rusius 128. Cum equus (inquit) sine ferreis soleis per loca aspera diu ducitur, ungula ita atteritur, ut tuellus intrinsecus defendi non possit: itaque inter tuellum & soleam fit congregatio sanguinis cum dolore, & humores confluunt. Accidit quandoque quòd pes læditur subtus ungulam in medio soleæ ex ferro (uel osse, uel lapide lignóue) uel alia re dura usque ad tuellum intrante, unde tuellus læditur: ex qua læsione cum ungula non inciditur circunquaque, ut debet, nascitur super tuello quædam carnis superfluitas, quæ superat soleæ superficiem, & uulgò ficus nominatur, &c. Petr. Cres. 9.56. & Rusius 127. Ad incrementum ungulæ promouendum, Hippiat. 105. De incremento cornus, Ibidem 117. Vngulæ productionem moliri, Hippiat. 123. Si ungulæ & in ungulis caro minuatur, nostri medicamentis occurrunt, quæ in Hippiatricis libris nostro sermone describuntur, So der kern schwynet. Plura uide supra, in hoc ipso capite, inter ὑγιεινά.

Equorum

D

Equorum ducem, ut boum, nullum conſtituunt: quoniam equorum natura non ſtabilis, ſed mobilis procaxꝗ eſt, Ariſtoteles. Equus uelox & ſuperbum & generoſum eſt animal: & huic naturæ aptum corpus habet, ungulis nempe robuſtis & iuba inſtructum, Galen. Adamantius phyſiognomon μεγαλοψυχίαν καὶ φιλοτιμίαν, id eſt ſuperbiã et gloriæ ſtudiũ equi ingenio attribuit. In equis (inquit Lactantius de falſa relig. 3. 8.) gloriæ cupiditas experimento deprehenditur: uictores enim exultant, uicti dolent. Hinc & Vergilius, Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos. Ouidius etiam in Halieuticis idem in equis ingenium eleganter deſcribit his uerſibus:

Hic generoſus honos, & gloria maior equorũ: Nam capiũt animis palmam, gaudentꝗ triũpho,
Seu ſeptem ſpatijs circo meruêre coronam, Nónne uides uictor quanto ſublimius altum
Attollat caput, & uulgi ſe uenditet auræ? Celſáue cum cæſo decoratur terga leone,
Quàm tumidus, quãtoꝗ uenit ſpectabilis actu, *Compeſcatꝗ ſolum generoſo concita pulſu
Vngula ſub ſpolijs grauiter redeuntis opimis.

In circo ad currus iuncti non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatenť, Plin. Inter cæteras animantes (inquit Aelian.) equus magno elatoꝗ animo eſt. Enimuero magnitudo & celeritas ipſa ceruicisꝗ eminentia, & crurum facilis contractio, facilisꝗ porrectio, & ungularum crepitus inducunt, cum ut audacius is exultet & geſtiat, inſolentiusꝗ efferatur: tum maxime comata equa mollitie, & inſolentia diffluens ſuperbiat, eamꝗ ob rem ab aſinis ſe iniri indigniſſimè ferat, ut maximo uiciſſim gaudio compleatur, cum equo tanquam nuptijs ſociata ſit, ob idꝗ ipſum ſe plurimi eſſe arbitretur: cuiuſmodi affectus gnari, qui ſibi mulos gigni uolunt, equæ iubam temere, & ſine artificio tondent, poſteaꝗ aſinos admittunt: ea uero tum mariti ignobilitatem cuius prius pudebat, & contra quem antè reſiſtebat, facillime patitur, atꝗ eius rei Sophocles meminiſſe uidetur, Hæc Aelian. Equarum iubas tondere præcipiunt, ut aſinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria ſuperbire, Plin. Vide etiam in c. ubi de coitu equarum. Equi uocem quoꝗ agnoſcunt equorum quibus cum pugnarint, Ariſtoteles. Equi ad diſcendum dociles ſunt, neꝗ rerum memoriam, quas perceperunt, ulla obliuio delet, Aelian. Equus (inquit idem) cum freni crepitum, & ſtrata, & cætera ornamenta uidet, tum fremit, & exultans, ungularum ſupploſione obſtrepit, et ex eorum cõſpectu, afflatu quaſi furoris ad iter incẽditur: uoce equiſonis excitatur, & aures erigit, & naribus inflatis celerem feſtinationem anhelat, quodam incredibili curſus ſtudio ad currendi memoriam rediens. Ingenia eorum (inquit Plinius) inenarrabilia iaculantes obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo nixuꝗ inuitantium, (aliâs imitantium.) Iam tela humi collecta equiti porrigunt. Tubarum clangorem bellatores equi ita intelligunt, ut loco ſtare quandoꝗ neſciant: & quando retractari iniriue certamen debeat agnoſcunt, Beliſarius. Huc facit illud Vergilij Georg. 3. Tum ſi qua ſonum procul arma dedêre Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus, Collectumꝗ premens uoluit ſub naribus ignem. Equi tibijs & fiſtulis mulcentur, Plutarch. Tibiæ cantu quantum delectentur Libycæ equæ, dixi ſupra capite ſecundo, ubi de Libycis equis mentio fuit. Sybaritas ſaltationem equos docuiſſe iampridem peruagatum eſt, Aelianus. Docilitas tanta eſt, ut uniuerſus Sybaritani exercitus equitatus, ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur, Plinius. Sybaritæ in conuiuia equos introducebant ita imbutos, ut incinentis tibiæ cantu audito, ſtatim arrigerentur, ac pedibus ipſis prioribus, uice manuum, geſtus quoſdam chironomiæ motusꝗ ederent ad numerum ſaltatorios, Cælius ex Athenæo ut uidetur; qui libro 12. in hiſtoria luxus Sybaritarum, de equorum ſaltationibus in hæc uerba ſcribit, ut nos conuertimus: Sybaritarum is erat luxus, ut equos etiam inter conuiuia ad tibiam ſaltare aſſuefacerent. Quòd cum ſcirent Crotoniatæ, & bellum aduerſus eos gererent (ut Ariſtoteles etiam refert in ipſorum republica) ſaltandi ſignum equis dederunt. Ducebant enim ſecum in reliquo belli apparatu tibicines quoꝗ: quos tibia canentes cum audiuiſſent equi, non ſaltare ſolum cœperũt, ſed unà cum ſeſſoribus ad Crotoniatas transfugerunt. Similem de Cardianis hiſtoriam Charon Lampſacenus libro ſecundo de finibus prodidit his uerbis: Biſaltæ expeditione aduerſus Cardiam ſuſcepta uicerunt. Dux Biſaltarum Onaris erat: qui puer adhuc in Cardia uenditus, & Cardiano cuidam ſeruiens, tonſor factus eſt. Acceperant autem Cardiani oraculum, quod Biſaltæ aduerſus eos uenturi eſſent. Huius cum ſæpius mentionem in tonſtrinis fieri audiuiſſet, ex Cardia profugus in patriam redijt, & à Biſaltis contra Cardianos dux creatus eſt. Cardiani autem omnes, equos ſuos in ſympoſijs ſaltare docuerant. Saltabant illi, & poſterioribus innixi pedibus, uarios prioribus ſaltatorios motus tibiæ numerorum periti ędebant. Hæc cum Onarin non laterent, tibicinam ex Cardia emerat, à qua multi Cardiani tibiæ canendi artem edocti in exercitu aderant. Hi tempore pręlij ad tibiam numeros illos ſaltandi, quos equi tenerent, canere iuſſi ſunt: quibus equi auditis in poſteriores pedes erecti ad ſaltationem ſe conuerterunt. Erat autem omnis Cardianorum uis in equitatu, atꝗ ita ſuperati ſunt, Hactenus Atheneus. Voluptatem equis ineſſe Circi ſpectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam ſaltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſus prouocantur, Solin. Equum ita edoctum in Traiano ſcribit Dion, ut regem adoraret, Cæl. Cum in aduentum & gratulationem Marię puellæ Britannicæ (quæ Ludouico duodecimo Gallorum regi nupſerat) ſpectacula illa, quæ torneamenta legulei uocant, Lutetiæ frequenti rerum omnium apparatu ęderẽtur: uiſus eſt mihi equus, qui ſeſſore hortãte reginam inclinatis plerun-

que genibus ſalutabat, moxq́; conſurgẽs uolucri ſaltu in aëra ſeſe efferebat, Text. Homerus equis non tantũ intelligentiã, ſed diuinã intelligentiam, atq; etiã orationẽ attribuit. Nã apud hunc poëtam & ad præſepia otio contra naturã ſuam languẽtes mœrent, & Patroclo occiſo perturbant animis, & ipſi Achilli futura prædicunt, Camera. Hac de re uerſus Homeri citat Io. Tzetzes 3. 118. Affectum equinum lachrymæ probant, Solin. Equi præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lachrymasq́; interdum deſiderio fundunt, Plin. Poſt bellator equus, poſitis inſignibus Aethon It lachrymans, guttisq́; humectat grandibus ora, Vergilius libro 11. de Pallantis equo. Sunt & Oppiani uerſus lib. de uenatione 1. ſuper equorũ intellectu et erga homines amore qui cõmemorentur digniſſimi.

Ἵπποις γὰρ περίαλλα φύσις πόρε τεχνήεσσα Ἡμερίων κραδίην, καὶ στήθεσιν αἰόλον ἦτορ.
Αἰὲν γινώσκουσιν ἑὸν φίλον ἡνιοχῆα, Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγακλυτὸν ἡγεμονῆα,
Καὶ πολέμοισι πεσόντα μέγα στενάχουσιν ἑταῖρον. Ἵππος ἐν ὑσμίνῃ ῥῆξεν ποτὲ δεσμὰ σιωπῆς,
Καὶ φύσιος θεσμοὺς ὑπερέδραμε, καὶ λάβεν ἠχὴν Ἀνδρομένην, καὶ γλῶσσαν ὁμοίϊον ἀνθρώποισι.

Accurſius legum interpres, refert Cæſarem triduo antequam moreretur, aſturconem ſuum flentem inueniſſe, futuræ quidem mortis indicium: quod fidem non caperet, niſi Tranquillus in eiuſdem uita ſimile quid teſtaretur. Proximis diebus, (inquit) equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti conſecrauerat, ac ſine cuſtodibus uagos dimiſerat, comperit pabulo pertinaciſſimè abſtinere, ubertimq́; flere, Hæc Textor. Ab equis generoſis dominos mirè diligi certiſſimum eſt: argumento fuerit equus Rodati, qui à morte Caroli magni monachus apud Meld. factus, aliquantò poſt irruentibus paganis, equum quem in monaſterio depoſuerat inſilijt: quem equus licet iam declinantis ætatis alacriter ſuſcepit, & donec de hoſtibus ſuis triumpharet, portauit: Erat autem hic equus ex illorum numero, qui nullum ſeſſorem præter dominum proprium admittere dignantur, Vincentius Belluac. ex Alexandro quodam. Plures huiuſmodi hiſtorias capitis octaui parte ultima referam. Fideliſſimi ante omnia homini canes atq; equi, Plinius. Si accuratè & liberaliter tractetur equus, cum beneuolentia erga eum qui ſibi benefecit, cumq́; amicitia acceptum beneficium compenſat, Aelia. Hoc quidem compertum eſt, niſi forte uel morbo (nam & rabie equi corripiuntur ut canes) uel ira inſaniat equus, non facile hominem lædere, maximè ætatis aut ſexus imbecillioris. Itaq; mordaces iſti & calcitrones, ut Pannonici pleriq;, de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè niſi irritati aut opinione aut metu offenſæ ferociunt. Quamuis ut inter homines, ita inter equos quoq;, malitioſi & nocentes aliqui præ cæteris inueniantur, Camerarius. Amiſſa parente in grege armenti reliquæ fœtæ educant orbum, Plinius & Tzetzes. Equæ ſocietate coniunctæ, ſi altera forte perierit, altera pullum parente orbatum enutrit, Ariſtoteles. Equarum genus miro quodam amore prolis teneri putatur: cuius rei indicium eſt, quod ſæpius ſteriles auferunt pullos à matribus, quos ipſæ amore proſequentes tueantur: ſed quoniam lacte careant, deprauant eos quos diligunt, Ariſtoteles. Hippomanes de fronte ſtatim ædito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, ſi quis præreptum habeat, Plin. Equæ plerunq; macreſcunt deſiderio pullorum abſentium: propterea dimittendi ſunt in eadem paſcua quibus mater, Columella. Qui equas ad reditum ſaltem, aut ſi opus ſit, fugam, ueloces deſiderant, à partu recentes accipiunt: quæ quoniam relictos pullos recordantur, quos plurimum amant, quanta poſſunt celeritate qua uenerunt repetere ſolẽt iter. Qui metaphrenon, id eſt partem inter ſcapulas ſupinam (ὕπτιον) habent, remiſſo & ſtolido ingenio exiſtimantur: quoniã huiuſmodi in equis eſt, Ariſtoteles in Phyſiog.

¶Equi ab elephantis in prælio terrentur, ut in Elephanto dixi cap. 5. ex Heliodoro & Marcellino. Equis odio naturali camelus aduerſatur, Ariſtot. & Plinius. Quantum camelum equus reformidet, Cyrum & Crœſum cognouiſſe aiunt, Aelianus. Simonides in Iambis dicit, Perſas poſt Cyri pugnam in Lydia camelos ſimul cum equis alere, equorum metum ex camelis conuictu conãtes expellere, Aelian. Cyrus in prælio aduerſus Crœſum, camelos contra equitatum inſtruit hac ratione, quod camelum equus reformidat adeò quidem, ut nec ſpeciem eius intueri, nec odorem ſentire ſuſtineat. Id ideo commentus eſt, ut equitatum Crœſi, quo ille ſe præualiturum cõſiderabat, inutilem redderet. Simulatq; in pugnam itum eſt, equi olfactis protinus conſpectisq́; camelis retro ſe auertunt, unde ſpes Crœſi interijt, Herodotus libro 1. ¶Rumpi equos traditur, qui ueſtigia luporum ſub equite ſequantur, Plinius. Veſtigia lupi calcata, equis afferunt torporem, Idem. Si caſu equus lupi ueſtigium conculcet, torpore comprehenditur: ſi item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, ſiſtentur tanquam ij cum quadriga conglaciati eſſent, Aelian. Equi luporum ueſtigijs calcatis obtorpeſcunt cruribus, Pamphilus in libro rerum natural. Geoponica. Si calcauerit zoſach, id eſt equus ueſtigium dorim, id eſt urſi (lupi potius, ut cæteri omnes ſcribunt) accidit ſtupor eius pedi, Aeſculapius. Mulierem quæ abortierit ſignificaturi Aegyptij, equam ſcribunt, quę lupum preſſerit. Equa enim abortit, non modo ſi lupum calcauerit, ſed etiam ſi ipſius ueſtigia attigerit, Orus. Prægnans equa incedens ſuper ueſtigia lupi, iraſcetur, Raſis & Albertus. Et alibi, Si calcet equus ueſtigia lupi uel leonis, pedibus obtorpeſcet, ut moueri nequeant, Iidem. Dextrarij non caſtrati et fortes, ex audacia appetunt adire & impugnare leonem (hoc Oppianus de charopis equis ſcribit, cæteros uerò omnes leonum aſpectum non ſuſtinere:) caſtrati autem adeò timent, ut nec calcaribus nec flagris adigi poſſint ut propius ad leonem accedant, Auicenna. Inimica omnia ſuilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, Camerarius. Equum ferunt ſtruthiocamelum refugere, nec intueri audere,

dere, Cardanus. Equi amantur ab otidibus, Aristoteles. Otis ex omnibus auis equorum studiosissima censetur: nam cum cætera animalia in pascuis oberrantia aspernetur: equum ut aspexerit, magno statim cum gaudio ad ipsum aduolans, appropinquare pergit, Aelian. Si quis equinam pellem induerit, quotquot uolet otides uenabitur: nam equorum studio captę accedunt, Gillius. Hominẽ uiribus infirmum qui fortiorem fugiat significantes Aegyptij, otidem auem & equum pingunt: euolat(ἵπ*πτου*)enim illa uiso equo, Orus 2.20. Sed hoc aliorum scriptis aduersatur, ut de antho potius quàm otide aue id uerum sit. ¶ Equum odio habet florus auis: pellitur enim ab equo pabulo herbæ qua uescitur: nubeculans hic, nec ualens acie oculorum est: quippe qui uocem quidem equi imitet, atque aduolans equum fuget: sed interdum excipiatur occidatur quàm ab equo, Aristoteles. Barbari, ut Albertus & alij, ubi in Græco anthon, id est florum auem legimus, ibis uel ybos habent. Philes Græcus ineptè non anthum auem, ut debebat, sed anthiam piscem ab equo odio haberi scribit. Est auis quæ equorum hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduentu eorum pulsa, imitatur, ad hunc modum se ulciscens, Plinius.

E.

Eporedicas Galli uocant bonos equorum domitores, Plinius 3. 17. Rauisius Textor r. literam in medio aspirat. Eporædia Plinio Italiæ transpadanæ oppidum est, Ptolemęo Salasiorum, hodie Hiaurea. Equiso dicitur equorum domitor. Nam ut equus (inquit Varro) qui ad uehendum est natus, tamen traditur magistro, ut equiso doceat tolutim incedere. Hippocomus Græcis uocatur equorũ curæ præfectus. πωλοδάμνης Straboni, qui pullos domat: (& opus ipsum πωλεύειν) πωλοδαμαστὴς Diodoro Siculo. Hippodamus, qui domat equos, lo cozone, Scoppa in Lexico Latinoitalico. Equisones & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria equis gradus glomerationem dant, Grapald. ¶ De pulli domitura, Hippiatrica 116. Absyrtus in Geoponicis 16. 1. Mansuefaciendi (inquit) sunt pulli, instituendique, ubi decimumoctauum mensem compleuerint. Tunc enim eos deligantes capistro, præsepi frenum suspendere conuenit, ut illud contrectantes assuescant, nec trepident ob sonũ à sielisterijs (postomides uertit Cornarius) profectum. Cæterum dum fuerit trimulus domandus est, prius quàm uentricosus euadat. De domitura & institutione equi, Crescentiensis copiose agit libro 9. per totum caput sextum. De nutritione paruorum pullorum, Ruf. 18. De educatione adultorũ, Idem 19. Quomodo & quo tempore illaqueari debeant equi qui ducuntur ad armenta, Ruf. 20. Quomodo & qua cautione equi domẽtur, Idem 22. & de custodia equorum post domationem, ca. 23. De equo disciplina instituendo, Ruf. ca. 24. In pullo instituendo (inquit Xenophon) non decet ipsum equitem occupari, sed potius domitori tradet, & quomodo institui ab eo uelit præscribet. Prouidebitur autem ut accipiat domitor pullum mansuetum & manuum patientem, atque amantem hominum, quæ pleraque domi à curatoribus (hippocomis) illorum efficiuntur, qui norint, cum famem atque sitim, tum irascentiam pulli ad silentia & solitudines (ἠρεμίας, interpres legit ἐρημίας, ut oppositũ sit quod sequitur δι' ἀνθρώπων) relegare: contrà uerò cibum & potum & depulsiones offensarum per homines procurare. His enim custoditis non solum diligi à pullis homines, sed requiri etiam necesse est. Contrectandæ etiam eæ partes corporis, quas maximè tangi equus gaudet: hæ sunt densissimæ pilis, & à quibus molesta depellere ipse nequit. Iubeatur & curator pullum cum traducere per turbam, tum uarias ad species & uoces admouere. Ex his, si quid forte illum perculerit, ostendere oportebit placando, non sæuiendo, terribile non esse. Hæc Xenophon. Quando & quo tempore edomari debeant pulli, Rusius 21. Pulli domantur Martio, ubi tempus bimæ ætatis excesserint, Pallad. Sunt qui dicant post annum & sex menses equulum domari posse, sed melius post trimum, à quo tempore farrago dari solet, Varro. Equus bimus ad usum domesticum rectè domatur, certaminibus autem expleto triennio, sic tamen ut post quartum demum annum labori committatur, Columella. Diuersa autem circo ratio quæritur: itaque cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit, Plin. Domitores equorum non uerbera solum adhibent ad domandum, sed cibum etiam sæpe subtrahũt, ut fame debilitetur equuleorum nimis effrenata uis, Cicero in Hortensio ut Nonius citat. Pullos, cum stent cum matribus, interdum tractandum, ne cum sint disiuncti, exterreantur. Eademque causa ibi frenos suspendendum, ut oculis consuescant & uidere eorum faciem, & è motu audire crepitus. Cum iam ad manus accedere consueuerint, interdum imponere his puerũ bis, aut ter pronum in uentrem, postea iam sedentem: hæc facere cum sit trimus, tum enim maximè crescere, ac lacertosum fieri, Varro. Pullus passum suauem uel durum cui assuescit iuuenis, uix iam prouectus ætate relinquere potest, &c. Isidorus libro 8. Ducendum esse equum per loca ubi sint sonitus & strepitus, Rusius 36. Hippocomus equum uiæ lapidosæ, sed non nimium asperæ assuefaciat. Quòd si etiam in stabulo lapides ἀμφιδόχμους (ἀμφίδοχμοι, λίθοι μέγεθος ἔχοντες, Hesychius & Varin. δόχμος quidẽ obliquus est, δοχμὴ uerò et δακτυλοδόχμη apud Pollucẽ, mensurę nomen, quatuor digiti manus conclusi: hinc est puto quòd Camerarius, quanquam ἀμφιτόμων in Xenophõte legitur, ipse ἀμφιδόχμων ex Polluce reposuit, & palmares uertit:) quorum singuli circiter librã appendãt, deposueris, incluseris que ferro, ut Xenophon consulit: sic quoque ex assuetudine eos calcandi confirmabit & roborabit pedes pullus, Pollux. Exteriore quidem parte sui stabulum (inquit Xenophon, ἐξώστρον uocans) ita rectissimè se habebit, & pedes equi ampliabit, si rotunda saxa palmari magnitudine pondere librę, quàm multa quatuor aut quinque plaustra uehere possint, effusè deijciantur, & ferro inclu-

dantur, ne à ſe diſcedant. Ac ſuper hęc inductus equus quaſi in lapidoſa uia ſingulis diebus aliquantiſper gradiatur. Nam ſiue deſtringatur, ſeu à muſcis pungatur, uti ungulis illum non ſecus ac ſi uadat neceſſe eſt. Etiam teſtudinem (chelidona) pedis hoc modo effuſi lapides ſolidant. Equitanti frequenter deſcendendum de equo & aſcendendum eſſe, Ruſius 37. Ad inſcenſionem tam inſtratum q̃ nudum equũ aſſuefieri rectum fuerit: ſed de hac plura inferius. Qui nactus eſt equũ (inquit Xenophon) omnino imperitum ſaltuũ, is uacuum illum prehenſo loro ductorio tranſgreſſus foſſam prior attrahito ad ſaltũ. Quòd ille ſi renitatᷣ, à tergo aliquis flagrũ aut uirgã ſummis uiribus incutiat, ita tranſiliet non ſolum illud ſpatium, ſed longius etiam q̃ debuiſſet, & in poſterum non expectabit uerbera, ſed ubi ſenſerit modò ponè accedere aliquem, ſtatim ſaliet. Cum uacuũ aſſuefeceris, ita etiam agitabis conſcenſum, primũ quidem trans minores foſſas, mox etiam latiores. In conatu autem ſaliendi ſubdes calcaria, itidemqꝫ cum ſubſilire equũ & cum deſilire uolueris, calcaria ſubdito: toto enim corpore in omnib. his annitens equus, faciet illa ita, magis ut cum ipſe, tum eques in tuto ſint, quàm ſi poſteriore parte ſui quaſi deficeret, uel in tranſiliendo, uel in erumpendo ſurſum, uel in deſiliendo. Cæterum ad decliuia primum leuiori in ſolo equos aſſuefieri conuenit. Ita tandem aſſuefacti libentius per decliuia, quàm recto curſu ferentur. Nam ꝙ quidam uerentur, ne ſi per decliuia incitentur equi, armos rumpant, neminem debet terrere, qui cognouerit & Perſas & uniuerſos Odryſſas curſu per decliuia certantes, nihilò minus habere ſanos equos, quàm Gręcos. Porrò ſeſſor ad hæc omnia accommodum præbere debet. Itaqꝫ ad primum ille equi impetum proclinator, ita minimè equus tergiuerſabitur, aut eques ſuccutietur: ſtatimqꝫ reprimens equum, reſupinator, ita minimè ipſe iactabitur. In traiectu foſſæ, & cliui aſcenſu, non fuerit incongruum iubam tenere, ne ſimul & loco & freno grauetur equus. Sin per decliue agetur, & reſupinator eques, & equũ ſuſtineto freno, ne præceps uterqꝫ deorſum feratur, Hæc Xenophon. ¶ Ad circumactiones autem utrunqꝫ in latus, & in gyros, itemqꝫ conuerſionem celerẽ directi curſus, eſt id quidem non uulgaris induſtriæ equũ inſtituere: ſed niſi ſit ualde nihili pecus, aſſiduitas & diligentia etiam hæc celeriter aſſequitᷣ. Loquor autem de equo integro, & cuius uires nulla iniuria morbi debilitauerit. Nam talium labant crura, neqꝫ tuto pedetentim per plana etiam loca ingredientibus his uehâre, nedum illos ad curſum concites & in gyros torqueas aut agas per ſalebras, Camerar. De gyris equi infra etiam dicemus inter equitationis pręcepta.

¶ De caſtratione dictum eſt ſupra capite ſecundo in Canterio.

¶ Equorum & equarũ greges qui habere uoluerint, ut habent aliqui in Peloponneſo & in Apulia, primum oportet ſpectare ætatem, quam præcipiunt. Videndũ ne ſint minores trimæ, maiores decem annorum, Varro. Aetatem quomodo diſcernas capite tertio docuimus. Ad equarũ gregem quinquagenarium bini paſtores ſufficient, utiqꝫ uterqꝫ horum ut ſecum habeat equas domitas ſingulas in ijs regionibus, in quibus ſtabularij ſolent equas abigere, ut in Apulia & in Lucanis accidit ſæpe, Varro.

¶ Equile ſtabulum equorũ eſt, Varroni & Catoni. De hoc ſupra etiam in domiturę mentione nõnihil diximus. Plancę roboreæ ſupponantᷣ ſtationibus equorum cum ſtramine, ut iacentibus molle ſit, ſtantibus durum, Vetus quidam neſcio an Vegetius. Curandum eſt ut ſtabulentᷣ ſicco loco, ne humore madeſcant ungulæ: quod facile euitabimus, ſi aut ſtabula roboreis axibus conſtrata, aut diligenter ſubinde emundata fuerit humus, & paleæ ſuperiectę, Columella. In ſtabulo reprobatur à pleriſqꝫ pauimentum ligneum aſſerum, ſeu trabiũ atqꝫ axium, Camerar. Stabula equorũ uel boũ, meridianas quidem plagas reſpiciant, non tamen egeant ſeptentrionis luminibus, quæ per hyemem clauſa nihil noceant, per æſtatem patefacta refrigerent, Pallad. Diligens dominus (inquit Veget. 1.56.) ſtabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam ut ſtratus pontilis (hunc etiam inferius in hoc capite ſimiliter nominat: & libro 2. ca. 58. Iumenta, inquit, mundiſſimè ſtabulentᷣ, & roboreis pontibus conſternantᷣ) emineat: ipſumqꝫ ſit, non ex mollibus lignis, ſicut frequenter per imperitiam uel negligentiam euenit, ſed roboris uiuacis duricia & ſoliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum ungulas ad ſaxorũ inſtar obdurat. Foſſa pręterea quæ lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculũ, ne pedes iumentorum redundans urina contingat. Patena quæ appellatᷣ (uox facta uidetur à φάτνη Græcorum) hoc eſt alueus, ad hordeum miniſtrandum ſit munda ſemper, ne ſordes aliquæ cibarijs admiſceantᷣ & noceant. Loculi præterea uel marmore, uel lapide, uel ligno facti, diſtinguendi ſunt, ut ſingula iumenta hordeum ſuum ex integro nullo præripiente conſumant. Nam ſunt animalia ad edendum auidiſſima, quæ cum celeriter propria deuorauerũt, partem conſortis inuadũt. Alia uerò naturali faſtidio tardius comedũt, & niſi ſeparatim acceperint, uicinis rapientibus macreſcunt. Cratis, quæ iacca uocatur à uulgo, pro equorum ſtatura nec nimis alta ſit, ne cum iniuria guttur extendatᷣ: nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum ſtabulo infundi oportet, ne tenebris aſſueta, cum producũtur ad Solem uel caligent, uel aciem uiſus imminuãt. Aeſtate in apertis locis tam noctibus quàm diebus iumentis libera aura præſtanda eſt. Hyeme uerò tepere debẽt ſtabula potius quàm calere: nam nimius calor licet cuſtodiat pinguedinem & reficere uideatur, tamen indigeſtionem facit, & uehementius nocet naturæ. Propter quod diuerſa genera morborum ex uapore ipſo animalibus generãtur: & ſi producuntur ad frigus inſolitum, ſtatim ægritudinem ex frigoris nouitate percipiunt, Hucuſqꝫ Vegetius. In quo quidem loco ſues ſtabulabunt,

bunt, eodem equos nequaq; deducemus, neq; prope consistere patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, discernente hac etiam in parte natura ipsa generosissimam ignauissima bestiam. Remouebunt & aues domesticæ atq; altiles à præsepibus equorum, quæ propter reliquias pabuli sectari solent, quæ tum in his non solū pinnulas excutiūt, sed etiam stercora deijciunt: atq; illæ cum gutturis, hæc cum alui periculo ab equis deglutiūtur, Camerar. Et rursus, Quotiescunq; (inquit) intra stabulum & ad præsepe equus curabit, stramenta etiam furcillis cum excutientur, tum component, & immunda omnia auerrentur: hoc non solum aspectu est iucundum, & curatorum diligentiam studiūq; mundiciæ commendat, sed etiam ualetudinem equorū bonam conseruat atq; auget, propter fœtoris & situs remotionem, quibus cum anhelitus equorū facile uitiat, tum squalida omnia aërem inficiunt, ut maius etiam malum metuendum sit. Quare qui diligenter & accuratè tractari equos student, hoc uident non minus ut equilia stabula niteant, neq; secus ut suo quidq; loco repositū, omniaq; uersa & prætersa sint, quàm in conclauibus & triclinijs suis: ne quis cū forte ingressus sit absentibus equis, non equos ibi curari, sed sues pasci existimet. Equi instructi ubi redierint, tum illos ministri, stratis, frenis, omniq; ornatu exuent, & curabunt, ut expositum est. Hæc autem omnia suo quidq; loco suspendent aut reponent: similiter & alia supellex equestris, & totum stabuli instrumentum, aptè atq; ordine collocatum uiset: Vniuersa quidem ab equis longiusculè. Nam multi reperiunt ita petulantes equi, & bona cum natura tum cura luxuriantes, ut quicquid attingere forte potuêre, id arrodant, & frusta interdū pannosa aut lorea deglutiant. Quod illis, si fecerint, nequaquam scilicet salutare fuerit. Quare serie quadam omnia erūt disposita, neq; panni detersorij, aut strigiles, aut pecten, in præsepi abijciet, neq; prope etiam appendet: neq; strata temere quocunq; infligentur, ut obliqua pronaue iaceant, nihil laboret minister, Camerar. Et alibi, Tractationes nocturnæ cautæ fient illatis luminibus. Itaq; & laudant stabula lapidea, & cōcamerata: stramē enim & fœnū flammam celeriter & concipit & auget. Sed quoniam fieri nequit ut curatori interdicatur, ne unquam in stabulum lumen intulisse uelit: id præcipiendum est, ut uel in laterna inferat, uel illatum in candelabro reponat, quod debebit esse ferreum subiecta latiore lamina, in quam scintillæ omnes incidant, & alicubi loci suspensum aut affixū, unde longissimè stramina & fœnum & materia alia ignium absit, Hactenus Camerar. Addentur etiam proximè quædam post cibum & potum equi, quæ ad stabulum pertinent.

¶ De tractatione equi quantū ad sanitatem tuendam, supra etiam capite tertio non pauca attulimus. Hæc quę dicūtur de cura & tractatione equorū, intelligendum quo melior equus & usus illius nobilior sit, eò diligentius exercenda: quippe cum in contemptu q̄rundam maxima negligentia non reprehendat. Est aūt prima dignitas bellatorū: proxima itinerariorum, aut eorū qui animi causa alūtur: postrema uectariorū, Camerar. De curando equo, Ruf. 28. De curando equo cū equitari debet, Idem 29. ¶ De cibo & potu equorum supra quoq; dictū est cap. 3. Pabuli cura neglecta futurum ut & generosissimus equus pereat ac corrumpat, & mediocris prorsus inutilis fiat. Contra, futiles sæpe illa ipsa cura exquisita, & assiduo respectu, ad non spernendū usum, mediocres aūt ad præstantiā quoq; nonnunq; perducūtur. Quod & ipsum poëtæ ueteres indicarūt, cū Neptuni progeniem Arionem, uel nescio quem alium, fecere de Cerere. Quo quis non uidet significare illos uoluisse de bono pastu equos ad diuinitatem propemodū quandam euadere solere, Camerar. Curandum est præcipuè (inqt Veget. 1. 55.) ut siue fœnū siue paleas, uel manipulos uiciæ pro regionū usu uel copia animalibus præbeas, incorrupta ac bene olentia & munda mittant. De hordeo quoq; non erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentū sit, aut lapidosum, aut mucidū, aut uetustate corruptū, aut certe recens de areis sumptum, & ipsa nouitate præferendū. Et paulo post, Hordeum quoq; non semel nec bis, sed pluribus portionib. præberi conueniet: quicqd enim paulatim acceperint, legitima digestione conficiūt: q̄d uerò semel & enormiter sumpserint, cum fimo indigestū integrūq; transmittunt. Mane (inquit Camerar.) fœnum obijci non oportebit: sed post datum & consumptū pabulum hora tertia manipulus unus fœni obijciet, quod equus ubi confecerit, aquabitur. Id tempus incidet in horam circiter nonam. Tum iterū manipulus fœni obijciet, & post horas tres, id est circa duodecimam pabulū præbebitur meridianū simile matutino. Postea hora secunda aut tertia manipulus fœni obijciat, & mox deinde bibendi copia fiat equo. Tandem uespertinū apponatur pabulū paulò copiosius, præsertim hyeme, & unà obijciat manipulus unus aut alter fœni. Priusq; autem pabulum proferri sentiat equus, afferatur aqua pura, & admoueat equo, si forte sitiat & potū desideret. Veteres, id quod Xenophon innuere uidetur, bis tantū pauêre equos suos, Hæc ille. Et rursus, Mane hora sexta in stabulo equo pabulū præbebit, nisi aliqua res & usus equi suaserit accelerare pastū. Nam multa possunt incidere quæ ordinem turbent. Pabulū uerò auenæ apud nos dari solet. Etsi nōnunquam hordeū apponūt, idq; existimo si fieret crebrius futurū cum equorū bono: nam alit magis hordeū, & est minus crudū, id est ἄπεπτον: & sanguinem gignit tenuiorem. Sed tum mane auenæ seu hordei pabulū dabitur: qua mensura quidem, non potest certò præfiniri: nam æqualem non omnes expetūt: communis tamen uidet quatuor chœnicū, siue semodij: id est quantū fermè sexies cauis ambabus manib. comprehendi poterit. Tantū quidem ferè apponere solent, sed largius parciusue hos uel illos equos pascere oportebit. Qui quidem non multū defatigant & quiescūt, aut rarò agitantur, illis plenum pabulū nequaquam dabitur, neq; merum: sed cum minuetur, tum miscebitur paleis, aut

quod magis laudatur confectis culmis frugum, Hæc Camer. Qui equum & sanitate & robore ualidiorē habere cupit, paleas & hordeum toto anno ei præbebit, & ne herbas aut farraginem tempore uerno det cauebit. Cæterum autumno herbas roscidas dabit ē pratis, & nihilominus adijciet annonam hordei pro nocte: Sic equus & sanior & laborum tolerantior, & à morbis tutior ac uiuacior erit, nec nimium pinguis. Si tamen mercatoris fuerit equus, pinguem reddere licebit ut pulchrior appareat. Pullis enim tempore ueris expedit farragines seu alias herbas exhiberi, maximè qui fatigādi non sunt, Hæc Rusius capite ultimo. Audio in quibusdam Angliæ locis panes ex leguminibus, ut fabis et pisis, confectos equis in cibum dari. Cum iter facies equo ne dederis multum annonæ in meridie, sed eò amplius boni fœni, & si libet panem maceratum ē bono uino. Cœnam maturè dabis, ut maturius quiescere incipiat, Obscurus. Pabulum madefacere quamuis plerique improbent, ratione tamē, ut interdum hoc fiat, carere non uidetur. Sicut neque hoc, ut frustum panis nonnunquam præbeatur equo cum sale. Nā est pabuli magna ariditas, de qua ut equus siccitate laboret, facile acciderit. Sed fastidiosos hæc equos reddere putant. Id quod, si uero modo & hæc & alia omnia administrētur, non uidetur pertimescendum, Camera. Fessum & sudantem equum potu abstinebimus: nec grana, sed fœnum tantum obijciemus: & stragulo opertum paulatim circunducemus, donec calor satis euaporârit, Obscurus. Equus si laborauerit aut sudârit & incaluerit, cibum potúmue nō sumat, nisi prius coopertus aliquo panno, paulisper ambulādo ductus fuerit, & sudor & calor abierint, Russius. (Quę intempestiuum huiusmodi cibum & potum incommoda sequātur, plura diximus supra in c.) Nihil unquam neque cibi obijciet, neque offeret potus, feruentibus & anhelantibus atque fessis: sed, dum quasi spiritum recipiant, pabulationem aquationemque differet, atque interea quiduis potius usurpabit curationis. Nam qui sedulus & fidelis erit, semper inueniet, quod equo benefacere quoquo tempore rectè possit, Camerarius. Aliqui post absumptum pabulum stramenta carpunt, ne sordida quidem respuentes, quod putatur anhelitum lædere: quamuis quibusdam hoc non nocere, quibusdam etiam prodesse uideatur: Quod mihi quidem nemo facile persuaserit, quo minus temere hoc referentibus assentiemur. Ergo qui stramenta carpent, ijs capistrum inducetur post pabuli comestionem, hoc animam non impediet, & stramenti pastum prohibebit. Id quidem facile, qui cogitabit, uerum reperiet, quò uel pabulum uel potus purior atque syncerior fuerit, eò meliorem habendum. Quapropter de auena & pulueres excutiendi, & sordes etiam eximendæ sunt, præsepeque diligenter extergendum, ut in repurgatū indatꝰ pabulū. Itidemque fœnū nunque obijcietur equo ita, ut de fœnili est detractum, sed prius intra manus uersabit, ut pulueres et immundiciæ excidant, atque ita purum dabitur equis, Camerar. Capistrum ē corio ualido inijciatur in caput equi, & binis retinis alligetur præsepi, & pedes anteriores pedica lanea uinciantur, & posteriorum pes alter alligetur, ne huc illuc moueri possit: hoc ad crurium conseruandam sanitatem facit, Petrus Crescentiensis 9.5. Et mox, Est etiam perutile ut equus assiduè in terra iuxta pedes anteriores cibum capiat, ita ut collum cogatur longius extendere, quod inde gracilius & pulchrius euadet.

¶De potu administrando nonnulla iam proximè diximus in cibi mentione. Aqua pro potu equi aliquantulum salita sit, leniter currens, uel parum turbata (aliquantulum salsa & turbida, suauiter currens uel quasi nihil, Rusius) tales enim aquæ calidę sunt, & crassiusculæ, unde magis nutriūt: frigidæ uero & ueloces in motu perparum, Petrus Cresc. 9. 5. & Rusius 27. Temporibus tamen nimium calidis, dulces aquæ conuenire uidentur. Sed habenda est consuetudinis ratio. Et quia equus ni copiose bibat, corpulētus non fit, abluatur os eius interius & fricetur cum sale madefacto in uino: sic enim auidius edet bibetque, Rusius. ¶Aqua in potu equis limpida ac frigida, etiam perennis ac profluens ministranda est. Nam quicquid importunius fluit, uirus non admittit, Vegetius. Equus fessus equitatione aliōue labore, non est potandus, nisi prius urinam emiserit, utcunque diutius expectandum sit, ne in periculosum aliquem morbum incidat. Distentio morbus periculosus, cum alijs ex causis contingit equo, tum si sudans biberit, Vegetius 2.9. Videas aliquando segnes istos & nihili curatores, plerunque importatam aquam, si prope sit unde petant, offerre equis, neque illos foras educere ad aquationes, quod ualde culpandum est, Camerarius. Et rursus, Aqua autem nunquam offeretur equo, quæ in uase aliquantisper retenta situm duxerit, aut in quam illo aperto aliquid decidisse incubuisseue pulueris seu quisquiliarum possit, semperque in stabulum importabitur, quandocunque hoc fieri oportebit, & offeretur equo recens. Etsi non desunt, qui stagna turbidiora optimas ac saluberrimas aquationes suppeditare existiment, cuius rationem ipsi reddiderint: hoc certe uidemus plerosque equos fastidire tales aquas, neque uelle bibere quamuis sitientes. Etsi uir peritissimus Aristoteles scribit camelos & equos crassiore & turbidiore potu gaudere, neque de flumine nisi prius pedibus turbato bibere. Ipse quidem potus largior reddit obesiora iumenta, Camer. Domesticam (inquit idem) & intra stabulum curam fidelem & assiduam esse oportet. Xenophon non patere, neque accessa illa uult loca esse, in quibus equorū stabula fuerint, duabus maxime de causis, ne pabula subducantur, neue ignorari possit utrum equus illa dissipet. Ac sunt certe duo præcipua signa sanitatis equorum: unum intra stabulum, si auidè & libenter pascatur: alterum foris, si os abundat spumis & humore. Omni imbecillo pecori altè substernendum est, quò mollius cubet, Columella. Locus ubi moratur equus, mundus sit interdiu, noctu uerò paretur ei cubile ē palea uel crassiore fœno usque ad genua, Petrus Cresc. Stramenta ad nocturnam quietem, itidemque hyeme quàm æstate pleniora suggerentur.

gerentur. Nam & noctu recubat diutiſſimè equus, & nõ minus calore offenditur atq; læditur, quàm frigore. Sed contra utrumq; præcipua eſt ſtabuli defenſio, ſi ita eſt extructum, ut cellæ uinariæ eſſe debent, hyeme ut tepidum, æſtate gelidum ut ſit. Sin aliter, arte & ratione tam calor quàm frigus repelletur. Itaq; cum erit intenſius frigus, ut interdum brumale, tegetem circundabimus pectori maximè & aluo equorum, Camer. Et rurſus, Nonnulli equi ſtramenta prioribus pedibus diſſipant, his ſcilicet ſępiuſculè componentur: quid enim aliud fieri contra hoc poſſit non uideo. Oportet equum habere continuè tegmẽtum lineum tempore calido, propter muſcas, & laneum tempore frigido propter frigus, Pet. Creſc. Veſperi etiam maximè, ſed & alijs temporibus, ungulæ emundabũtur, ad quem uſum diligentiores ferreũ uncinum habent, quo ſub ſolea abditas arenas & lutum proruũt. Tum deinde fimus bubulus maximè, aut, ſi hic deſit, equi, in cauam ungulam inculcabitur, applicato ſtramento, quo minus citò excidat. Placet hoc quibuſdam fieri maximè alternis diebus; quidam non dubitant ſingulis iubere. Quidam malũt pluribus intermitti. Neq; deſunt qui hanc curam, ut ſit peruacaneam, aut etiam inutilem planè negligant: qui tamen conſenſu penè omniũ redarguũtur. Contrà aliqui non ſolũ probant & obſeruant, ſed inſuper etiam ſeuo aut aruina illas crebro perungi uolũt, Camerar. Sunt qui ungulis ueſperi purgatis in cauitatem inferciant fimum bubulũ aut equinum, unà cum ouo recenti agitato & cinere calido commixtis. Abſyrtus ſi fractũ (thlaſma) in pede fuerit, fimum bubulũ recentem cũ origano in aceto & oleo feruefactũ pedi frequenter ſubijcere conſulit. Sed de ungularũ cura plura diximus capite tertio inter ὑγιεινά. Priſci ſoleas ungulis affigere non conſueuere. Catullus tamen ferreæ ſoleæ meminit, cum de mula loquitur, & quendam optat in luto ueternũ, & ſupinum animum relinquere, Ferream ut ſoleam tenaci in uoragine mula, Camerar. Si inductæ nouæ ſoleæ fuerint, aut ueteres nouis clauiculis firmatæ, aliquantiſper equũ quieſcere patiemur, ne poſt recentem moleſtiam alia mox illi obijciatur, Idem. Equi ungulæ congruis muniantur ferramentis, rotundis inſtar ungulæ, lenibus (lego leuibus) ſtrictis ita ut ungulis in circuitu bene adhæreant. Nam leuitas ferri reddit equum agilem ad leuandũ pedes, & ſtrictura eius ungulas maiores ac fortiores facit, Pet. Creſc. Vngulæ quomodo lædantur clauis malè adactis, uide in C. inter uitia pedum. Hippocomus curabit ut ſatis mollia ſint equi labra, quo facilius frenum ſentiat. Molliuntur autem fricatione manuũ (leui) & aquæ tepidæ fotu, et oleo interdum inuncta. Frenum etiam admittent facilius quorum molliuſcula erunt labra, Pollux: & Xenophon, ut Camerarius citat. ¶ De magno calore & labore graui ut paulatim refrigeret equus, optimum. Nam celeriter utrumq; fieri, equo non ſolum pernicioſum, ſed ſæpe etiam exitiale, Camerar. ¶ Si quis equum (inquit Xenophon) detergere uelit tali ſitu, ut oculos habeat uerſos in eam partem, in quam ſpectat equus, in periculo uerſabitur ne in faciem ſibi equi tum genu tum ungula incutiat. Sin contra equũ propter crus exterius iuxta ſcapulam procumbens defricauerit, neq; ipſe affligi, & ſic cauum pedis ungula explicata repurgare poterit. Atq; ſimiliter & poſteriora crura repurgantur. Hoc meminerit equi curator, & hæc & alia quibus opus factis, nequaquam ita fieri debere, ut uel contra faciem, uel contra caudam equi accedatur, ideo ꝙ equus, ſi uim facere conetur, utraq; illarum partium ſui hominis uires uincit. Ad latera uerò adiens maximè & ſibi cauerit, & equũ prolixè tractare poterit. Anteriores pedes, inquit Pollux, capite uerſo eodem quo equus ſuum uertit, abſtergere oportet, ne lædi poſſit. Poſteriores uerò, in contrariam equi partem reſpiciendo. Eadem de re Camerarius, Contra equum à latere aſtare (inquit) quicquid agas, & ad operis dexteritatem, & ad uitandum periculum profuerit: Omninoq; cauebit curator, ne aut caput aut caudam uerſus ad equum accedat. Quare & frenati educentur ſic, agitator prope armos ut habenam tenens ingrediatur. Habenam nunc uoco lorum, quod de lupis reuinci ſolet liberum, ῥυταγωγία Græci dixere, nõ frenorum habenas: nam has attrahere alium quàm inſidentem, reddit equum inſolentem, & qui in alteram partem plerunq; conuerti nolit. Cum produci equum oportebit (Xenophontis utor uerbis) ſic duci illum ut ſequatur (ego potius ſic intelligo Græca, ut is qui ducit ſequatur equum) hac de cauſa improbatur nobis, ꝙ hoc pacto ductor ſibi minimè proſpicere, equus autem omnia patrare poſſit quæ uoluerit. Neq; ita placet duci, ut longo loro alligatum ſibi illum ſuccedere ductor aſſuefaciat, propterea quòd in utrũcunq; latus obuertere queat improbitatem ſuam, et conuertere ſe aduerſus ductorem ſuum. Iam plures ſi unà ducantur hoc modo equi, quomodo abſtineant mutuis iniurijs? A latere uerò duci aſſuefactus equus, neq; homines, neq; alios equos facile læſerit, & rectiſſimè præparatus fuerit ad conſcendendum, ſi quando hoc celeriter fieri oportuerit. Caballi minus ſedulò cum curantur, non modò quod ad pabulum attinet, ſed in tota tractatione reliqua, fiunt ſtrigoſi & deformes, Græci ἰσχνοὺς uocant: nam attenuantur & macreſcunt, & coxæ eminent, & depyges fiunt, non aliter, quàm uel manifeſto in morbo, uel occulto interdum languore. Id non accidit ijs equis, qui bene & diligenter curantur, præſertim cum ſtrigile, atq; etiam manu ſola. Incredibile enim eſt quantum & ualetudini & uenuſtati equorum conferat hæc cura. Itaque cum in languore extenuarentur equi, imprimis fricatione ueteres uſos legimus, Camerar. Sæpe plus prodeſt preſſa manu ſubegiſſe terga, quàm ſi largiſſime cibum præbeas, Columella. Vngulis purgatis curatiſq;, tum manipulo ſtramenti puri & aridi detergebitur equus, ita ut manus ſequatur pilorum ſitum: hoc enim nitidos illos reddere ſolet, Camerarius. Et alibi, Quotieſcunq; (inquit) de agitatione reductus in ſtabulum & inductus in ſuam cellulam fuerit equus, tum curator detergeat totum quidem cor-

pus stramento arido, diligentissimè uerò pedes & aluum. Vngulas interius quoque repurgabit, & utrum rectè atque commode præferratæ sint consyderabit. Detergebit autem sudores atque humiditatem omnem cum magna cura. Strata sudantibus & defatigatis non statim auferet, sed sub illis patietur refrigerari & recipere uires equos. Fuit & ueteribus in usu (inquit Camerarius) ut ligneo gladiolo perpurgarent cutem equorum, & de pilis sordes atque puluerem excuterent. Itemque texta quędam de corticibus palmæ ut inducerent manibus curatores equorum, quibus pili detersi complanarentur et splendescerent, σωρακίδα hanc Græci uocarunt. In destringendo (inquit Xenophon) ordiemur à capite & iuba. Nam frustra inferiora nitemur perpurgare, si superiora immunda fuerint. Atque ita deinceps per totum corpus, cunctis ijs, quæ ad repurgandos equos comparata sunt, utemur, ad pilos erigendos, & expellendum puluerem secundum pilorum situm: (uidetur addenda negatio, non secundum pilorum situm. Καὶ τὴν κνήμην τριβέτω κατὰ τὴν φύσιν τῆς τριχός. τὴν δὲ μηραίαν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, καὶ εἰ πρὸς τὸ ναντίον ἀνακαθαίροι, ῥᾷον ἂν ἐκσοβεῖ τὴν κόνιν, Pollux.) Sed curator spinæ pilos ne quo attingito, nisi manu, qua illos premat & mulceat (ταῖς χερσὶ μόνον καταπλύνων, Pollux: lego ἀπαλύνων ex Xenophonte) sequens situm eorum, quo enati sunt: sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit. Caput aqua eluito. Nam cùm osseum sit, si ferro aut ligno perstringat, molestiam equo obiecerit. Iubam uerticalem (procomion) & ipsam humectare debet. Prolixitas enim horum pilorum nō prohibet aspicere equū, ac repellit ea ab oculis, quæ molestiam equis afferrent. Deinde incrementa caudæ & colli pilis procurabuntur, quo longius pertingere cauda, & molesta sibi repellere, quoque plenius adminiculum conscensor habere possit. Crura lauari nobis non placet: nam cum nullam habeat utilitatem; damnosa interim est ungulis quotidiana humectatio. Minus etiam sæpe inferius aluum repurgari oportet, quod & in primis hoc sit molestum equo: & quò fuerit illa pars mundior, eò plura quæ molestiam exhibeant equo ipsa colligat. Præterea quamuis in hoc elabores, uix eduxeris equum, & mox similis est ijs futurus, quos repurgauerit nemo: quapropter hæc omittētur. Crura autem manibus destringi satis fuerit, Hactenus Xenophon. Cum destringetur equus & detergebitur (inquit Camerar.) optimum fuerit extra stabulum educi, & alligari laxiore habena, ut quasi solutus & liber astet: insistere autem saxis teretibus, atque ita placidè & fricari & sordes repurgari atque etiam flabello excuti conueniet. Tū iubam & pilos uerticis atque caudæ humectari & pectine disponi. Ipsum curatorem tum iubere stercora & madida stramenta efferre. Quòd si cotidie factum fuerit, & equo prodest, & ministrorum dispertitum laborem minuit. Veteres non frenatos, sed capistro circundato ori produxere equos ad strigilem & pectinem & uolutabra. Nunc in omnibus rebus laboris & operæ minimum subire uolunt ij, quibus ministeria incumbunt, Camerar. Ante aquationes semper destringi equum & pecti iubam oportebit. Id debebat fieri extra equi cellam in loco patente, ut sunt atria et uestibula: ita enim et excuti pulueres, & sordes eximi: & omnia, quæ assolent, ritè geri possent. Sed famulorū ignauia plerunque laborem fugit, & supra stramenta equum astantem ad præsepe destringit, deterget, fricat, pectit: si tamen etiam hoc ab illis fit, ac nō potius magna ex parte, siue etiam totum negligitur, quo admodum equi uitiantur, Camerar. Et alibi, Xenophon (inquit) aluū et tenuioris pili aut glabra loca sæpe emundari non putat bonum esse: cuius quidem rationi & nos assentimur: sic tamen, ne penis quasi utriculus, quem Græci uocarunt κώρυκον & θυλάκην, negligatur: quem repurgari sedulò oportet: nam illo sordibus referto, accidit plerunque difficulter ut mingat equus. Equus summo mane palea uel crassiore fœno è cubili eius sublato, abstergere oportet per dorsum & crura, & omnia membra, Pet. Cresc. Sciendum est (inquit Xenophon) nunquam esse lori eius, quo ad præsepe alligatur equus, astringendum nodum, ea parte capitis, in quam uerticale (coryphæa) freni applicatur. Cum enim crebro ad præsepe caput equus moueat, nisi fuerit circa aures uerticale innoxium, sæpenumero ulceris causa existit: his igitur exulceratis, et destrictioni & frenationi equus refragabitur. Vtile etiam imperari curatori, ut quotidie stercus equinum & stramenta in unum locum exportet: hoc enī facto & ipse minus laborabit, & equo consulet. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum, quoties uel ad destrictionem, uel uolutabrum educere uolet. Denique quocunque sine freno ducendus erit, capistrum induetur. Nam hoc respirationem non impedit, & morsibus tamen obstat, atque subitas inuasiones equorum cohercet. Alligari equum à capite superne rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus. Id cum facit ita alligatus, magis laxantur quàm rumpuntur uincula. Aquare & mergere equos pro lauare uel abluere per æstatem in præterfluente dixeris. Nunc cotidie bis aquatum equi solent agi, ut ipsis crura & uenter humectetur: quorum Xenophon neutrum probat, madefactionem etiam crurum nocere dicit ungulis. Sed hoc contra tam receptam consuetudinem & usurpationem omnium asserere nimiæ audaciæ fuerit, præsertim cum & ueteres eluisse sordes tam crurum, quàm uentris solitos fuisse, & hoc aliquoties præcepisse reperiatur, Camerar. Et rursus, Ego (inquit) in ea sum opinione, in hyeme crebro equos mergi non oportere: omnino autem nunquam adhuc æstuantes & sudantes. Aquari quidem non debent prorsus in suspicione uitij morbi'ue, neque cum medicari illos uoluerimus, siue pharmacis, seu manu. Quidam uino calido aut fece post interualla certa temporis colluunt crura equorum, nam neruis hoc prodesse constat: etsi nonnullis displiceat, Camerar. Articuli uel suffragines post iter calido foueantur uino, ut corroborentur ungulæ, Vege. 2.58. Nonnulli uesperi crura equorū perluūt aqua calida è coquina, qua abluta sunt uasa escaria (mit Karspülē:) aut uino collectitio, quod obiter dum uina depromimus, aut

aliâs è dolijs defluit (mit tropffwyn:) dorsum uero recenti aqua frigida cum sale. In æstate sub caudam subrepere solent muscæ, itemq́ sub uentrẽ ad inguina, quas maximè uesperi, sed interdiu quoq; curator eximet, ut requiescere equus possit, Camerarius. Curam equorum (inquit idem) ab affectu quodam beneuolentiæ proficisci optimum fuerit. Facile autem hoc diligentia & obsequium effecerit, nõ solum equus ut amet, sed ut requirat etiam atq; desideret curatorem suum. In hac parte commendatur non solum remotio eorum omnium, quæ equos offendere solẽt, ut famis, sitis, madidi stramenti, in æstate caloris ac muscarum, hyeme frigoris: sed etiam contrectatio & demulsio earum partium, quarum contactu gaudent equi, quales sunt maximè hirtæ, & à quibus equus, si quid fortè molestum sit, repellere minimè ualet, (quod & Xenophon scribit.) Iam in tergiuersationibus, aut feritate, nequaquam delectantur equi ijs, qui non tam placare quàm ulcisci illos uoluerint: itaque & in stabulo & foris, multis equis nocetur agitatorum & curatorum morositate & iracundia. Sæpe attrectare equos, & illis abblandiri cum uoce tum manu, mansuetos facit. Maximopere autem cauendum, id quod nunc multum frequenterq; fieri uidemus, ne in equum quacunq; de causa in stabulo & ad præsepe sæuiatur. Hoc enim ut taceam, quod metu & fugæ cupiditate ad illas lintres præsepium adiguntur, quibus inflictos armos sæpenumero rumpũt, & fiunt inutiles equiti: sed ut tam detrimentosum non sit, hoc certe incommodi & mali affert, quod equum aut trepiditate & formidine, aut immanitate & furore complet. Itaque animaduertas quosdam palpitantibus membris in metu sine euidenti causa ad præsepe quasi plagas uitaturos non posse consistere: Alios omni ui & impetu efferri atq; irritari, tanquam à se depulsuros contraria & uiolenta: Ideo autem fit quia sensêre ad se aliquem accedere, & expectant scilicet malum quod sæpe pertulerunt. Ad bonam curam hoc præcipuè pertinet, Equus ut & ametur ipse, & tractatorem suum à quo curatur, qui est Varroni equiso, amet, & se illi curæ esse sentiat. Diximus autem dominum ipsum sæpe oportere respicere ad equum suum, cum ut sciat qua sedulitate curetur, tum ut equo non sit ignotus. Id igitur qui fecerit, ex eo nõ paruam uoluptatem capiet. Si cui autem unus equus, quamuis forte plures possideat, & strenuus & obsequiosus contigerit, is & amet charumq; illum habeat, & solus potiri uelit. Nam uerissimè hoc à Teutonibus dicitur: eos qui ament uxores suas, rectissimè facere si non dimittant ad externos cœtus conuiuiorum & festiuitatum, quòd semper reuertantur cũ moribus aut opinionibus nouis. Itidemq; qui equos quales maximè uellent nacti sint, si utendos eos dent alijs, hoc scire debere, illos leuius quidem aut uehementius, sed omnino mutatos reuersuros esse. Præceptum optimum & utilissimum hoc, Nunquam dominus ut curatori ministerijsq; suis nimium confidat, quin ipse quoq; aspicere crebrò ad operas illorum uelit. Sæpe cum pabulum dabitur, cum aquabuntur, destringentur, instruentur, ipse assit. Cogitet dictum esse Catonis præclarum, & salutare ad domesticam disciplinam, Frons occipitio prior, Hæc omnia Camerarius.

¶ His adiungam cosmetica quædam, hoc est ad equi ornatum pertinentia. Consideratur autem ornatus, uel in corpore equorum, idq; dupliciter: aut enim medicamentis fit adhibitis, ut cum alibi tum circa pilos & cicatrices, de quo supra partim secundo (in pilorum mentione) partim tertio capite egimus: aut sine medicamentis sola hippocomi industria, ut in pilis componendis, purgandis, secandis, de quo hoc in loco nonnihil. Vel extra corpus, in ornamentis appositis, ut phaleris, &c. de quo octaui capitis parte quinta dicemus. De iuba equorum quomodo tondeatur, & quod cirri crurum non sint tondendi, capite secundo in partium corporis descriptione docuimus. Hoc loco subit mirari rationem illorum (inquit Camerarius) qui elegantissimos interdum equos uerticis iuba præcisa et truncata cauda (nostrates equos huiusmodi uocant mutzen) reddunt aspectu fœdos quasi infamiæ quibusdam notis. Etsi uidentur non sine causa maiores hoc nostri factitasse: itaq; illi postea alligata quasi phenace pilorum, studuerunt ademptum mutilatione decorem reparare. Quid autem ut naturalem non retinerent, ac defenderent potius causæ fuisse suspicabimur? Equidem existimo primum factum hoc fuisse ab aliquo, cuius equum strenuum & bonum, uitiata scabiosa impetigine cauda deturparet: postea in quouis pilorum defluuio id usurpari cœptum, in ignoratione scilicet remediorũ huius mali: dum nouitate, ut fit, res commendari, & placere insolentia sua cœpit. Iam uero etiam audiui, quod haud scio an falsum sit, animosiores reddi mutilatione equos. Sed omnino barbarum hoc & corrigendum uidetur, præsertim cum eripiatur hęc contra muscas necessaria illis flabelli defensio, præciso caudæ uerbere, Græci σόβην uocarunt. Iam etiam aliqui uerticis iubam implectũt ut in fronte, tanquam uirgunculæ crinis, filo discolore implicata dependeat: quo si putant equum speciosiorem reddi, admodum falluntur: sin consuli prospectui, redarguuntur à Xenophonte, qui hos pilos uisui nihil officere, ut diximus, demonstrat, Camerarius.

¶ Qui equum curat, maximopere illi uidendum, ne qua re uehementius equum offendat. Offenduntur autem aliqui facile inter frenandum, siue ipsi respuunt ferrum, aut lora indui uertici molestè ferunt, seu durius & immitius inuaduntur, Camerarius. Vt autem rectè etiam infrenetur equus (inquit Xenophon) accedito curator primum ad læuum latus illius, deinde habenas ob caput in summis armis deponat, uerticale autem attollens in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: quos si equus admiserit, applicanda scilicet erunt freni lora. Sin equus os non aperiat, tenens frenum propinquum dentibus, maximum digitum manus inserito maxillis, quo facto pleriq; os pandunt. Sed ne sic quidem si frenum receperit equus, tum labrum ille urgeat ante dentem qui caninus appellatur: ac

paucissimi, cum hoc sit, non admittunt frenum. Præcipiatur & hoc curatori, primum, ne unquam habenis attrahat equum, ita enim durum os (heterognathus) redditur. Deinde ut à buccis conueniente spatio distet frenum. Nam cum illas premit, callum solet obducere, ita sensus retunditur. Cum autem longius dependet usq; ad summum os, potestas tamen sit equo, si frenum momorderit, minus parendi domino. In his acrem esse curatorem non minus quàm ulla alia in re elaborare conuenit. Tantum enim momenti in hoc est situm, libenter ut equus frenum admittat, ut si quis omnino reijciat, is nulli usui esse censendus sit. Quod si curator non solum cum ad laborem equus, sed etiam cum ad pabulum ducetur, & de agitatione domum reducetur, frenum illi induerit, nimirum iam ultro appetet statim ubi hoc offerri sibi uiderit. Cum frenandus (inquit Camerarius) & insternendus erit equus, tum detersus esto, & nitidus atq; pexus: frenetur autem sic ut minimè offendatur: ita libentius frenos admittet, quos, uidi qui initio sale conspergerent, quòd cum lingeret equus et simul manderet frena illa pati assuefieret. Quidam comprimentibus equis dentes, neq; recipere frena intra os uolentibus, ferro labra & gingiuas urgent: quod etsi in præsentia, nisi sint ferociores, facit, ut admittant frenum, odium tamen illius perpetuum excitat. Quare melior est ratio Xenophontis, digitis premere labrum: non enim in hoc tantus sensus doloris, uel dolor potius nullus omnino inest. Frenantur autem hoc modo. Habenæ, quibus equus regitur, obducunt ob equi uerticem & deponuntur ad imam iubam seu scapulas, uel (si quis hoc mauult) armos aut spinam. Tum sinistra teneat ferrum freni siue lupos, & dextra subter collum equi sensim circumacta uerticale lorum unà cum reliquo frenorum loreo quasi reticulo applicet atq; circundet capiti, & quæ nectenda fuerint connectito, & catenulam qua nunc maxillæ reuinciuntur, infibulato: atq; ita instructus equus ductorio loro, si consistere ad præsepe diutius debeat, religator supernè de furcillis seu clatris, in quas equis fœnum nostris moribus obijcitur, ut fœniles dicere posse uideamur. Sed melius fuerit extra suam cellam productum equum in loco aperto & libero, ubi atterere latera nequeat, neq; etiam attingere, quod ore impetat, reuincire, ut ibi consistat tantisper dum conscendatur. Atq; hæc erit frenationis ferè ratio, & administratio. Dentes scalliones & plani uulgò dicti, equis extrahi solent ut frenum commodius admittant, ut capite secundo scripsimus. Quæ frena cuiusq; ori maximè conueniat diligenter exquirendum, conuenientia autem non facile mutanda sunt: ea sic indentur, ne aut angantur buccæ, aut illa in dentibus uoluantur. Quorum alterum callos in malis creat, alterum obstat moderationi: nam sic facile morsu freni arripiuntur ab equis, quo facto illi se regi non patiuntur, Camerar. ¶ Bene quidem (inquit idem) cingula strati adduci cum ad alia prodest, tum minus reddit molestũ & graue pondus sessoris, cum strata non quasi uolutantur super equi tergo. Strata autẽ placidè apponentur ita, ut curator ad latus sinistrũ accedat, et stratũ sine impetu & tumultuatione, quàm molliter poterit fieri, super dorso equi deponat, ut illius ueluti capulus supra spinã, qua parte ceruix exorit, sistatur: omnia aũt, quæ expedita esse debent, cauebit, ne super stratum dorso equi impingantur, ut sunt cingula, et illa sessionis adminicula, & lorum pectoris siue armorum, necnon reticula illa lumborum, si annexa forte sibi stratum habeat. Tum deinde primũ omnium annectetur lorum pectoris, & per illa reticula si assint, cauda exeret, ut fieri consueuit, atq; ita strati diligenter compositi uinculum adducemus & infibulabimus cautè. Nam bene equitant, qui bene cingunt. Idq;, ut ante dixi, equo prodest: neglectum uerò eques ut leui impulsu delabatur, in causa esse poterit. Hoc cingulum debet crati pectoris subligari, non aluo neq; ilibus. Instrati uel inditis uel nondum inditis frenis, minus laxè reuinciuntur, ne forte procumbant, id quod neq; equo bonum, & stratis nocet. Educi autem optimum de cella tum equos in aperta & libera loca, & alligare loro prolixiore: ibi ut quasi arbitrio suo aliquantulum uersentur, quo generosos admodum oblectari putant. Etiam ad eas partes, quas cingulum obit, sæpius respiciendum, ne forte illo perusta cute uulneratæ sint: quod malum cito curari debet, & facile poterit intertriginum communibus & notis omnib. remedijs, Camerar.

¶ Conscensurus equum (inquit Xenophon) primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bullàue huius religatum lorum ductorium, ῥυτηραγωγεὺς uno uerbo Græcis est, aptè sinistra manu prehendet, ea laxitate, ut neq; si insurgens, pilisq; auribus uicinis inhærens, neq; si de hasta saltu conscensurus est, conuellat equum. Dextra capiet habenas depositas in summis armis unà cum iuba, ne scilicet ullo pacto conuellat habenis os equi. Postq; se alleuârit ad conscensionem, tum igitur sinistra quidem librato corpus, dextra uerò intensa subleuet ipse sese. Huiusmodi conscensio etiam à tergo omnem deformitatis aspectum excluserit. Conscendet autem crure incuruato, neq; genu dorso equi impinget, sed in latus dextrum tibiam trajciet. Vbi uerò iam circumactum pedem applicuerit, tum deinde & natibus resideat super equo. Quòd si forte eques sinistra manu ducet equum cum gestet dextra hastam, equidem censeo utile esse usum ille sibi ut paret etiam à dextro latere conscendendi. Neq; ulla alia ad hoc scientia opus, quàm quæ dextra paulò ante exequebatur, ea ut sinistra agat: & contra, quæ sinistra, ut tum dextra. Hæc ideò laudatur à nobis conscendendi ratio. Nam simulac conscenderit eques, paratus mox est ad omnia, si quod forte ingruat subitum certamen hostibus irruentibus, Hæc Xenophon. Qui equũ ascendit, primũ ab altiore loco id faciat, ut neq; seipsum inter conscendendũ offendat, neq; ponderis sui impetu equo molestus sit, Pollux. Ad inscensionem tam instratum, quàm nudũ equum assuefieri rectũ fuerit, ut placidè consistat propter adminiculũ, siue hoc saxi seu trũci, siue etiam soli editioris sit. Quòd si accedere aut stare nolit, aut uehementius quoq; renitaẽ,

tum

tum blandimentis atq; affabilitate potius mitigabit, quàm minis & increpatione ac plagis compelletur. Si enim tum uapulet aut inclametur, nunq; inscensio grata huic futura est, à qua dum abhorrebit, semper trepidabit, aut tumultuabitur ad conspectum inscensoris. Inter conscendendū cauebitur ne habenæ, quibus equus regit̃, attrahantur in alteram partem: atq; ubi in equo iam consessum fuerit, opera dabitur ut exæquatæ illæ comprehendant̃ & teneantur pariter. Illud enim si committatur, & hoc si negligatur, contumaciam oris efficere solet, Camerar. Et alibi, Qui equum inscendere uolet, nisi ipse forte ducet, accedito placidè, & illi adblanditor uerbis aut sono oris conueniente, aut etiã palpis, ita gaudebit conscensione equus & libenter consistet, admittetq; equitem. Hoc efficit̃ atq; obtinetur in summa interdum ferocia equorũ, conscensionem ut neq; reformidet̃, neq; detrectent. Itaque hoc de Alexandro Magno proditũ memoria est (à Plutarcho in uita eius, non multò post initiũ.) Cum ad Philippũ adductus fuisset ille celebris equus Bucephalus nomine, à Thessalo Philonice, & indicatus immani pretio, regem exciuit, ut prodiret cum suis in campũ, equi periculũ ubi fieret. Ibi ille ferocire & neminem admittere uelle, ac si inclamaretur concitari & resilire, deniq; uideri nulli usui & plane ferus. Tum rex iratus iubet abduci equũ insolentis atq; indomitæ feritatis. At Alexander, qui & ipse fortè aderat, querebatur equũ eximium & admirabis bonitatis amitti atq; perdi inscitia & formidine eorum, qui illum tractare nescirent. Ad hæc primũ tacere Philippus & dissimulare. Cum uerò eadem repeteret Alexander sæpius, Túne igitur, inquit, melius posse tractare te equos speras, q̃ hos senes, qui reprehenduntur increpatione tua? Hũc quidem certe, inquit Alexander, melius ego tractauero, quàm quisquam alius. Sin uerò minus, inquit Philippus, quam pœnam uis sustinere procacitatis tuæ? Ego ne? inquit Alexander, pretiũ equi scilicet ipse tum soluam. Hic risu oborto, argentiq; persolutione præfinita, accedit Alexander ad equũ, prehensumq; loro contra Solem conuertit, q conijceret illũ umbram appropinquantium aspicientem perturbari motu & specie huius. Atq; ita parumper circumiens placido gressu, & equũ manu demulcens, cũ intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, atq; hanc illũ quasi colligere, ponit chlamydem, ac se in illo sublatum ritè collocat, frenorũq; habenas sic prehendit, ut equi os minimè læderet aut laceraret. Tum equũ nonnihil remisisse de ira & commotione animi sentiens, atq; gestire excurrere, laxatis habenis incitat uoce quoq; uehementiore, & calcibus ferit latera. Quæ res primum Philippũ & alios perterruit, sed mox ut uidêre, q & Alexander reflexisset, & ageret ita, ut par esset equũ cum exultatione & lætitia: ibi acclamare uniuersi, Philippo uerò etiam lachrymæ cadere præ gaudio, neq; posse ille sibi temperare, quin filiũ complecteret̃ atq; exoscularet̃. Quare sic se res habet, quemadmodũ diximus, utilem esse maximè placiditatem & moderationem in conscensionibus, & cautionem hanc ne qua res aut species tum obijciat̃ equo, quæ illũ percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quòd si hoc etiam obtentũ sit, equus sessorem suum ut agnoscat, & illo gaudeat, nihil ad commoditatem conscensionis iam poterit deesse. Ipse qui conscendere uolet habenas teneto medias, & capulũ strati sinistra, dextra autem librato corpus, quo residat expeditius, neue mole corporis quasi inflicta equum lædat. Dominis conscendentibus famuli adesse & debent, & solent, cũ nõ desides sunt neq; ignaui, sedulò: hos ab altera parte basin orbiculi ferrei, quæ sunt, ut dictum est, sessionis adminicula, retinere, probatur nobis: ita enim mollius inscendet eques, & erit inscensio equo minus molesta: attrahi autem ab illis habenas non oportet, sed omnino liberum relinqui os equi, Hęc omnia Camerar. Commodum sanè fuerit si equus etiam edoctus fuerit se submittere, ὑποβιβάζεσθαι, Xenophon. Fit autem hoc, inquit Pollux, cum cruribus diuaricatis humiliorem se præstat equus, & ueluti subsidit, quo facilior sit conscensio. Bonum & hoc, tenere curatorem imponendi in equũ sessoris Persicum morem, ut cum ipse dominus in morbo & senecta habeat à quo in equum facile imponatur, tum alteri, cui gratificari uoluerit, copiam illius facere possit, Xenophon. Equiso instruat̃ quonam modo Persico more sit auxilio, ut equus facile conscendat̃, dorso domini pedes sustinendo, Raphaël Volater. in Epitome sua in Xenoph. de re equestri. Vegetius libro 1. de re militari ait apud antiquos moris fuisse ut equi lignei hyeme sub tecto, æstate in campo ponerent̃, super quos iuniores primum inermes cõsuetudine proficerent, demũ armati ascendere cogerentur: tanta quidem cura, ut non à dextris modo, sed à sinistris partibus & insilire & desilire discerent: euaginatos etiam gladios, aut quid simile manu tenẽtes. Equi multi dum inscendunt̃ (inquit Camerar.) ferociunt, quod quidem sæpe à iunioribus fit cupiditate pergendi, præsertim si prope assint alij equi ad quos illi festinent. Est autem & inscendendi & insternendi equos longè diuersa nunc ratio, quàm apud ueteres fuisse legit̃. Nam & de paulò editioribus locis prehensa iuba & librato corpore sine offensa equos conscendere, & in hos, cum iuxta astitissent hastæ innisi, solebant insilire de terra. Nunc ardua loca quærunt̃, & dependent de isto sedili quo insternitur equus, ex ferro dimidiati orbes cum base, cui innitentes conscensionem moliuntur. Itaq; de priscis heroibus Germaniæ, hæc etiam agilitatis canitur laus, q armati omnibus adminiculis neglectis in equos insilire consueuerint. Introducuntur autem illi omnes equites, de more gentis nostræ: Quem uel, quod ueri puto esse similius, ignotum Iulio Cæsari, uel ab illis temporibus nondũ fuisse obtentum de eo liquet, q ille in quarto libro Commentariorũ suorum belli Gallici scriptum reliquit, Germanos neq; iumentis importatis uti, sed quæ apud ipsos praua atq; deformia nata sint: Et turpissimum haberi apud eosdem ephippiorum usum: his enim equestris rei gloriam Germanis planè adimit. Ac mihi perquàm commoda uidetur esse, & ad firmitatem & ad mollitudinem sessionis,

hæc, quæ nunc usurpatur, insternendi ratio, qualiscunque fuerit ueterum, & cuiuscunque modi ephippia seu strata illorum, quorum repertorem fuisse Pelethronium Plinius scripsit.

¶ Vbi iam resederit eques (uerba sunt Xenophontis) siue super nudo equo, seu etiã in ephippio, non laudatur quasi curulis quędam sessio, sed ut cruribus diuaricatis maximè rectitudo custodiatur: sic enim & feminibus firmius adhæserit equo, ac erectus ualidius & coniecerit iaculum, & ictum, si res poscat, intulerit ab equo. Hoc etiam studendum, tibiæ unà cum pedibus ut remissæ sub genibus dependeant. In rigiditate enim si crus aliquopiam impegerit, periculum fuerit ne frangatur: fluxa uerò tibia facile cesserit offendentibus, neque femur tamen demutauerit. Curabit & hoc eques, ut trũcus quoque, id est ea corporis pars quæ est supra coxas, quasi ad fluxum quendam agilitatis composita sit: hoc enim modo & efficacior fuerit, & minus, si quis detrahere aut impellere conetur, subsultârit (ἐφάλλοιτο, malim σφάλλοιτο, id est cadere periclitabitur.) Cum iam resederit, ut tum consistat placidè equus, institutus esse debet, dum attrahat eques, si quid forte oportet, & habenas coæquet, & hastam adaptet. Tum deinde brachium læuum lateri adponito, qui habitus equitis est elegantissimus, & robur manui addit. Habenæ laudantur æquales, non fragiles, neque lubricæ, neque crassæ: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi ut queat. Insidens equo (inquit Pollux) femina non admodum premes, sed pedes molliusculè suspendes, ita ut stanti similis appareas. Validior enim qui stat quàm qui sedet. Curabis quoque ne quam corporis equi partem laborantem attingas, ut pedes aut latera. Has enim præcipuè partes in perpetuo motu esse oportet. (οὐ γὰρ πόδας διαφέρει, καὶ τὴν πλευρὰν παραφέρει.) Quin & facilius portabit equus ritè insidentem. In equis aliqui iacent uerius quàm sedent, cum tamẽ ipsa sessio status habere speciem debeat. Hi equos non solum pondere, sed pigritia sua grauant & debilitant, ut sub illis ingrediantur difficilius, & celerius defatigentur. Atque talibus equitibus tamen, nisi strata sunt penè plumis, ut nunc fit, efferta, femina facile aduruntur, itemque nates: Quod si accidisset, ueteres remedio esse prodidêre, ut illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Et alibi, Cum eques se collocârit in strato, tum adductis habenis quasi erigat caput equi, ita pergendum esse equus intelliget, tum sessor paululũ remittet habenas, sic tamen semper ut teneat arduiores, neque has unà cum manu defluere patiatur. Reddit enim hoc equos segniores in defatigatione: contra diligens & attenta habenarum prehensio, uegetos efficit. Aliquibus ora sunt neque dura neque mollia, magis tamen dura, (ut uidetur) quàm mollia; ideoque si initio cum incitâris & adegeris ad cursum aut gyrum, si tum igitur habenas attrahas, non obsequuntur. Faciendum igitur ut talibus laxissimè remittantur primum, ita postea regere & pro uoluntate quisque sua moderari facile poterit. Equus natura generosus, etiam laxato ei freno, erecta ceruice pergit: ignobilem freno coges ut decorum seruet. Cauendi uero sunt asperiores freni, quos equi eodem esse loco non sinunt, sed huc illuc subinde mouent, commodiorem sibi tandem locum inueniendi spe. Quamobrem ferocioribus equis duriores freni inijciendi non sunt (mordicus enim illos tanquam obeliscos arripiunt, cum firmi solidique sint) sed molles: ut ubicunque apprehenderint, reliqua catenæ instar flectantur, Pollux. De frenis plura in Philologiæ parte 5. dicemus. Equus durus (duri oris) difficulter flectitur: & quamuis permittas ei frenum, minimè apprehendit: contrà qui molli est ore (μαλακόγναθος,) facillimè (negatio in Græco abundat.) Morigerum autem (πειθήνιον) iudicabis, si laxatum frenum contracturo tibi facile paret: & si dato ad cursum signo, alacri statim impetu procurrat: (μήτε, lego μετὰ ῥύμης ἐκδραμών) & rursus à cursu audito subsistendi signo, etiam difficilibus in locis mox subsistat, Pollux. Locos autem equitationi difficiles alibi esse dicit, glebosos, aratos, cultos, nimiũ duros (ἀντιτύπους) angustos. Quidam tanta sunt oris duritia, ut cum frenos, quemadmodum dicitur, momorderint, frustra in continendo sessor laboret: Hos omnino repudiat Xenophon, Camerarius. Equi si morsu frenum apprehenderint, inclinato capite extra iter institutum uiolenter feruntur: & ceruice obliqua crebroque concussa, uim facere & excutere conantur: & in dorsum (elatis scilicet cruribus prioribus) tergiuersando reclinant, (ἀνανεύουσι δὲ ἐπὶ τὴν ῥάχιν ἀναχαιτίζοντες,) Pollux. Ἀναχαιτίζειν quidem propriè dicitur eques ipse, cum equi impetum inhibet, coërcet, reprimit, refrenat, & ueluti iuba (quam χαίτην Græci uocant) correptum retinet: ut pluribus dicam in H. e. Sessor ubi conscẽdit, non statim agitabit equũ, sed sistet parum ab initio: quod Pollux sic effert: Στηρικτέον δὲ αὐτὸν, ὅταν ὁ ἵππος ἄρχηται τῆς ὑποκελεύσεως. ὑποκέλευσιν δὲ ὁ Ξενοφῶν καλεῖ, τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ποδῶν κινήσεως. Initia agitationis semper erunt lenta & placida, sensimque progressiones maiores fient, dum ad cursum, si uideatur, & hunc ipsum intentiorem perueniatur. Itemque retinere subitò attractis habenis incitatos peruersum est. Nam lẽtè desinere agitationem, ita ut cœperat, æquum. Sunt autem quidam equi ad hoc etiam assuefacti ut de incitatissimo cursu repẽte consistere, & subito omni ui excurrere sciant. Sed hoc singulare scilicet fuerit, neque in præcepta referri queat, Camerarius. Signo dato ut equus progrediatur (inquit Xenophon) fiat hoc initio pedetẽtim, ita minimè turbabitur. Habenę, si flexibilior fuerit equus (ἢν κεφαλαγωγότερος ᾖ) attollantur manibus paulò altius: sin caput protendet (ἢν δὲ μᾶλλον ἀνακεκυφώς) premantur, κατωτέρω. Sic enim forma reddetur uenustissima. Post hæc si suo proprio gressu perget, absque minima molestia corpus quasi lentescet, & equus libentissimè ad cursuram (εἰς τὸ ὑποβαδιοφορεῖν) conuertetur atque incitabitur. Hic cum opinio sit à læua parte initium facere pulchrius esse, ita hinc potissimum incipietur, si gressum post conscensionem dextrum mouente equo, tunc signum detur ad cursuram: ita enim ille sublaturus læuum, ab eo principium fecerit cursus: Cumque ad sinistram conuertetur, sic etiam flexuram

ram incipiet. Fit enim ut equus si conuertatur in dextram, dextris etiam partibus procedat, in sinistram uerò læuis, Xenophon. Quo tempore equus equitari & laborare debeat, & quo non, Ruf. Labori & equitationi equorum parci oportet, cum uel æstus uehementior urget, ut sub cane: uel frigus, ut tempore brumę. Iam quouis tempore non ultra noctis initiũ fatigari debent. Equus quò magis uacuus est, eò magis extenditur ad mingendũ: cauendum est autem ne post talem extensionẽ cito cursitet, ne quis neruus conuellatur aut aliter lædatur, priusq́ partes paulatim in pristinum reducantur statũ, Albert. Curandum ut equus in itinere tempestiue semper urinam reddat, semel saltẽ intra duo miliaria (Germanica) mediocria ut longissimũ. Præcauendum (inquit Veget.) ut in longiore uectatione uel itineribus, iumentis urinæ copia non negetur: quæ res non sine periculo plerunq; differtur. Equus hyeme fluuium transiens, ita ut uentrem eius superet, facile in stranguriam incidet, nisi urinam prius emiserit: quod ut promptius faciat, exonerari etiam paulisper oportet, Absyrt. Celeritate gaudere equos, satis argumenti est, q̃ liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certe est uoluptas equorũ, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati, Xenophon. Si cum celeritate equites, nullam corporis tui partem antrorsum protendes: sed manu quæ habenas teneat procul à te extensa, breui utens habena, equum per uices incita & siste, frenũq́ nunc indulge, nunc contrahe. Quòd si equus frenũ in cursu extendit, (κατατείνει,) signum id fuerit uel imperiti sessoris, uel equi infirmi, Pollux. Calcaria quidem non nisi cum opus fuerit subdentur equis: ad reliqua uox aut uirgula sufficiet. Nam & acres equi calcaribus ad feritatem incitantur, & placidos ad patientiam quandam ignauam illorũ crebritas adigit, ut ueluti asini ad plagas perferendas assiduitate durentur, Camerar. Danda opera ut alijs atq; alijs in locis, itemq́; modo longæ, modo breues equitationes ut fiant: minus enim hæc odiosa equis sunt, q̃ si semper ijsdem locis, & eodem modo agerentur, Xenophon & Pollux apud quem ἀμυγίστρα pro ἀμισίστρα legitur. Equum sessor agitet per plana primum & læuia loca: τὰς δὲ πρὸ βάσεις καὶ τὰς ἐκεῖθεν καθόδους μὴ αὐτίκα ποιείσθω, ἀλλὰ τὸν ἵππον πλαγιασάτω: hoc est, ut ego interpretor, Non rectà autem nec repente ex contrario locorum situ in contrariũ agat, sed equũ obliquet, ut Simon nominat. Nunc longam nunc breuem, nunc remissam, nunc concitatã equitationem per uices instituat: & frenum ad utranq; maxillam uicissim accommodet, Pollux. Sessor quomodo se gerere debeat dũ equus uel fossam transilit, uel per nimis accliuem decliuémue locum ingreditur, ex Xenophonte recitaui supra statim post Domituram. De agitatione autem percq; diligẽter ueteres Græci præcepere, ne minimis quidem eorũ, quæ fieri deberent, neglectis: quale est, laxandas habenas si ad saltum aut collem superandũ incitetur equus: adducendas uerò, si per decliuia aut lubrica agatur, Camerar. Et alibi, Videtur hic locus non recusare mentionem quandam agitationis & gyrorũ. Atq; hæc quidem est gratissima equis flexuosa & ueluti sinuata. Hac delectantur equi, & generosi maximè ita ingrediuntur, ut non directè, sed in latera euagantes uicissim, pergant. Nam strenuis in equis hæc etiam superbia inest, sese ut contemplantes gaudeant incessu mollioris gradus, ut illa apud Euripidem mulier, πολλὰ πολλάκις τένοντ᾽ ἐς ὀρθὸν ὄμμασι σκοπουμένη. Gyrorũ autem apud ueteres exquisitam rationem & magnam artẽ fuisse facile potest uel de uno Xenophonte perspici. Hæc nunc est mutata prorsus, usq; adeò, ut quod ille laudatissimũ esse scripsit, in læuam circum agi equos, nunc planè reprobetur. Etsi enim in utranq; partem gyrari equum rectũ est, idq́; nisi contumacia oris impedimento sit, paris facultatis esse conuenit: tamen in ostentatione gyri nunc in dextram partem dari solent, & qui in læuam æduntur, eos uocant auersos, Camerar. De gyris equi in utrũq; latus, dixi etiam supra mox post Domituram. In flexibus (inquit Xenophon) sistendi sunt equi. Neq; enim facile est, neq; periculo caret, equũ concitatum statim circumagere, præsertim loco salebroso aut lubrico. *(Sequentia quomodo Græcè habeant uide paulò post:) Si equum sistere non placuerit, tum quàm maxime poterit, tam se eques, quàm equũ frenis obliquabit: sin aliter fecerit, sciat leuissima de causa fieri posse, ut unà cum equo corruat. Verum ubi iam post flexum directè prospiciet equus, ibi ad celeritatem instigandus erit. Nam obscurum non est, in prælijs quoq; flexus usurpari, cum insequendi hostem, tum se recipiendi gratia: quare expedit ad celeritatem post flexum assuefacere equos. Iam uerò posteaquam satis esse exercitij uidebit, profuerit tamen & post quietem repente incitare equum, cum auersum ab alijs equis, tum ad illos conuersum: itemq́; de celeritate statim reprimere, nec non consistere eum pati, & mox flectere ac incitare: non enim dubium quin uenturum tempus sit, quo ambobus illis opus fuerit. Cum descendendum erit, cauebitur ne hoc fiat uel inter equos, uel in hominum cœtu, uel extra agitationis spatia: sed quo in loco defatigari cogitur, eo scilicet in loco & requies equo contingat, Hæc Xenophon interprete Camerario: Locus asterisco notatus, qui incipit, Si equum sistere non placuerit, &c. Græcè sic legitur: ὅταν γε μὴν ὑπολαμβάνῃ, ὡς ἥκιστα μὲν χρὴ τὸν ἵππον πλάγιον τῷ χαλινῷ, ὡς ἥκιστα δ᾽ αὑτὸν πλαγιοῦσθαι. Ego sic uerterim, Cum equus (inter flectendum) freno attracto paulisper retinebitur, curandum ut situ corporis interim quàm minimè obliquo sit, & sessor ipse similiter. Sic etiam Pollux paraphrasticè reddidit his uerbis, Καμπὰς δὲ δεῖ ποιεῖσθαι καὶ στροφὰς καὶ ἀποστροφάς: ἐν δὲ ταῖς στροφαῖς οὐ δεῖ ἐξελαύνειν τὸν ἵππον, ἀλλ᾽ ἀναλαμβάνειν, ὅπερ καὶ ὑπολαμβάνειν καλεῖται, καὶ κατέχειν καὶ ἠρεμίζειν καὶ ἀνέχειν: οὐδὲ πλάγιον, οὔτε ἑαυτὸν, οὔτε τὸν ἵππον. τάχιστα γὰρ ἂν ἐν τούτῳ κατενεχθεῖεν ἀμφότεροι. Quod autem sequitur, ἢ γὰρ ἐπ᾽ εὐθεῖαν, &c. non rectè infertur ad pręcedentia. Xenophon enim cum equitationis modum mutandum, nec rectà semper procedendum, eoq́; nomine τὴν ἑτερομήκη πέδην commendasset, subdit: ἥδιον μὲν γὰρ οὕτως ἀναστρέφοιτο ὁ ἵππος, & reliqua unde

Pollux inepte transcripsit. Vocatur autẽ rectus cursus ὀρθοδρομεῖν, & qui reflectitur ἀνακάμπτειν. Sunt quædam (inquit Camerarius) in equitatu horum temporum à ueterum more diuersa, ac pleraque omnia barbara & immania, delectaturque audacia & temeritas nostrorum hominum similibus bestijs. Quippe qui maiora pericula ludere in equis soleant, quàm unquam in ullo circo ædita comperiantur. Nam incitatis uideas equis in medio quosdam & contentissimo cursu sic insidere, ut remissis habenis ambas manus sursum & in latera iactitent: quod tamen factum scio cui mortem & exitium attulerit, cum ita, ut diximus, instigatus equus ad saxum offendisset, & obruisset impetu illatus sessorẽ. Aliqui de arduissimis cliuis atque etiam montibus præcipitijsque ad cursum equis adactis deferri, in laude & ostentatione ponunt. Quid ille? qui per scalarum plurimos gradus uix & difficili molitione attractum equum conscendit, & de editiore eo loco desilire secum, uerberibus, calcaribus atque uoce coegit. Quid uero alter? qui in roboreum lacum, cuiusmodi in oppidis ferè adductæ aquæ excipiuntur & continentur, cum instigato equo insilijt. Taceo totam illam in uenationibus agitãdi temeritatem, ubi omnia insequentibus conspectas feras esse plana oportet, quæ & Teutonico prouerbio notatur, quo dici solet, De manibus & pedibus tum actum uideri, scilicet quod inter hanc uita si conseruetur, felix eques fuisse uideatur. Verum si ratio & disciplina accederet, nunc quidem, ut ego iudico, res equestris ad quandam admirabilem perfectionem perduci facile posset: Ita est instructio equorũ præclara & commoda & omni à parte tam equis quàm uiris apta atque opportuna, Hucusque Camerarius. Et alibi, Ea quæ contraria sunt equis & ingrata, remoueri ab illis omni tempore oportet, ut diximus: imprimis autem cauendum ne quid tale de improuiso & inopinato illis obijciatur, præsertim si animosiores fuerint: nam sic perturbantur, & ad insaniam quodammodo adiguntur. Hoc non seruant his temporibus quibus furiosæ istæ exultationes equorum expetũtur. Itaque & statim cum se in equis collocarunt, habenas attrahunt, & equum extimulatum circumagunt, sæpe etiam ad saltum impellunt. Atque audiui ego de quodam, qui cum delectaretur ferocissimis & acerrimis equis, quoties uellet etiam illorum augere animos, tum soleret adductis loro altius capitibus, & disclusо ore imbrice, infundere illis uini, quantum quidem uisum esset, quo hausto cum incaluissent sub agitatore illo uesano, ipsi plane furerent. Ergo plerique equitatus studiosi, nihil uolunt esse placidi neque domiti in equis suis. Sed uinum apud Homerum quoque potus est equorum, quod suis miscere solitam ait Andromacham Hector diligentius quidem & accuratius, quam sibi, qui ipsius esset maritus.

Ne autem iracundè tractetur equus, utilissima est doctrina atque institutio in re equestri. Nam ira nihil prouidet. Itaque ea designat plerunque, quorum pœnitentia necessariò est comes, Xenophon. Nunc demonstrabimus (inquit idem) si cui forte oblatus sit ferocior, aut ignauior iusto equus, quo pacto utroque rectè uti queat. Primum igitur sciendum, ferociam in equo similem esse iracundiæ hominum. Vt igitur non irritantur facile, quibus nihil neque dicitur neque fit, quo offendantur: ita & ferociorem equum minimè commouerit is, qui non læserit. Quapropter statim in conscendendo prouidendum, ne conscensor molestus sit equo. Cum autem in equo consessum fuerit, acquiescẽdum plusculum temporis, uel quandiu licuerit, atque ita agendus equus quàm blandissimo imperio: ac mox lentissimis à gradibus initio facto, ad celeritatem adigetur: inter quæ uix sentiet ille incitationem. Imperio autem repentino equus ferocior[,] itidem ut homo perturbatur animo, siue quid tum aspexit subitò, seu audiuit, seu etiam patitur. Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equis perturbationes efficere. Verum si incitatum ad celeritatem contineri ferociorem in cursu uolueris, non attrahes derepente, sed placidè adduces frenum, ut inuites, non cogas ad consistendum. Placantur etiam equi longioribus spatijs magis, quàm si crebrò conuertantur: atque lenta diu equitationis spatia (αἱ πολὺν χρόνον ἡσυχαῖαι ἐλάσεις) mites (καθεψῶσι, malim καταψῶσι) & placidos præstant, neque ferociam equorum suscitant. Quòd si quis sperat, si diu & celeriter agitet equum, fore defatigatum deinde mansuetiorem, diuersum sentit atque accidere consueuit. Nam hæc inter, feroces magis uiolentiam usurpare, inque ira, quemadmodum homines iracundi, sæpe & se & sessorem indignis modis tractare solent. Proinde ad celeritatem summam equos feroces non facile incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam fermè improbissimi quique (οἱ φιλονεικότατοι) ferocissimi sunt. His aptiores freni quoque læues quàm asperi. Si quando tamen asperos indiderimus, laxando ut læues uideantur efficiemus. Prodest etiam ut sessor assuefaciat sese ad talem in equo potissimum feroce collocationem, qua & ipse minimè commoueatur, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm ubi sessionis firmæ causa contingi illum necesse fuerit. Nec hoc ignorãdum, præcipi poppysmo (id est, cum labris compressis acutior quidam sonus oris æditur) equos mitigari: κλωγμῷ uero (qui sonitus fuerit palati & gutturis,) incitari. At si quis initio equo offerat gratiora cum clogmo, contraria autem cum poppysmo, citò ille didicerit, poppysmo iã incitari, mitigari uerò clogmo. Atque similiter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua nostra appareat, neue illi hoc tempore turbulentum aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri potest) matutina aut uespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis sibi equum ferocem ad bellum parare uelit. Verum de ignauis tantum scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sint, Hactenus Xenophon. Τοὺς δὲ θυμοειδεστέρους ἵππους καταψᾶν δεῖ μᾶλλον ἢ κεντρίζειν, καὶ περιτρέπειν πλέον ἢ ἐξαναγκάζειν, Pollux. Equus si quid forte suspicatus (ὑποπτεύσας, nostri dicunt schühen) accedere aliquopiam nolet, demonstrandum illi, quòd ea,

quæ

quæ auersetur, fugienda non sint: hoc quidem plane equo animoso. Sin erit timidior, contrectabimus id, quod ei horribile apparet, & leniter eodem ipsum adducemus. Qui uero uerberibus adigūt, plus timoris incutiunt equis. Nam quia tum male mulctant, huius etiam ea, quæ suspicione sua refugiunt, causam esse arbitrantur, Xenophon. In auersationibus ac tergiuersationibus calcaria si subdantur, magis equū perturbant, & terrorem atq; peruersitatem augent. Itaq; tum placandi maxime & confirmandi, ut feritatem intelligant, & sentiant non esse exhorrescēda illa, quæ refugerint, ita etiam horribilia tandem extimescere desinent, Camerar. Et rursus, Si quid per iram in equum tergiuersantem committat, uehementius ille perturbatur, & postea facilius terretur: quia illa obiecta a lieniora exhorrescit, propter quæ se afflictū recordatur. Equum itinere defessum, adeo ut nulli omnino labori amplius par uideatur, recreabis ac ueluti recentem efficies, si sella aut clitellis ablatis, in domo uel stabulo aliquo, si occurrat, aut ipsa etiam uia, libere uolutari pro arbitrio sinas, ut muli fere & asini facere consueuerunt. Cauebis tamen ne talis sit aëris constitutio, ut pluuia aut uento lædi possit. Quid faciendum si equi dorsum læsum sit, & nihilominus ipsum equitare uel onus gestare oporteat, lege Rusium capite 181. Si equiti femina uel nates adurantur, ueteres remedio esse prodidere, ut illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Equis & iumentis cum per niues ducuntur, sacci pedibus circumligandi, uide Suidam in ποδεῖν.

¶ Equus iumentum est, Aristoteles. De cursu equorum uide capite secundo ubi de celeribus agitur. ¶ Ego faxim muli pretio qui superant equos Sient uiliores Gallicis canterijs, Plaut. De pretio equorum quorundam dicemus Philologiæ parte quinta. ¶ Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equarū gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur, Plin. In equum in senecta molentem epigrammata duo Græca Anthologij libro 1. sect. 33. ¶ Exanimato equorum corpore nascuntur uespæ & crabrones, Textor. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouid. lib. 15. Metamorph. Equi cadauer proiectum uespas gignit: ex huius putrescentis medulla euolant uespæ, nimirum uolucris progenies ex equo animali uelocissimo, Aelianus. Celebris apud Græcos hic uersus est, & apud Suidam legitur, ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν. Vespas ut significent Aegyptij, equi cadauer pingunt, quòd ex eo plurimæ generentur, Orus.

¶ Olera erucis obnoxia futura negant, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, fœminæ duntaxat, Plinius. Equæ caluaria, sed non uirginis intra hortum ponenda est, uel etiam asinæ. Creduntur enim sua præsentia fœcundare quæ spectant, Pallad. Cribrorum genera Galli e setis equorum inuenere, Plin. Fit & setaceus quidam pannus ad cribrandi usum, ex setis (ni fallor) equinis. Equorum setæ de caudis & iubis ad balistas utiles asseruntur: licet arcus uel balistæ cæteraq; tormenta, nisi funibus neruilibus intenta nihil prodesse dicantur, uide Vegetium libro 4. de re militari. Ex equinis pilis tendiculæ seu laquei fiunt ad capiendas aues. Quare in funiculos piscatorios, ὁρμιὰς Græci uocant, setas ex equorum quàm ex equarum caudis malint, Plutarchus inquirit problem. 17. de causis natur. Ex caudæ equinæ pilis prisci confectis cristis galearum superbierunt, cuiusmodi & Achilli eximias quasdam Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis, Camerarius. Aethiopes qui ex Asia sunt, pleraq; arma quæ Indi gestabant, pellesq; frontium equinarum, cum auribus atq; iubis in capitibus, ut ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent, Herodot. libro 7. ἱππόκομον τρυφάλειαν, ἣ ἱππείων τριχῶν τὸν λόφον ἔχουσαν, Hesychius & Varin. ex Homero nimirum: ego apud Q. Calabrum legere memini, qui libro quarto inter alia certamina describit sagittis propositam huiusmodi galeam petentes. Reciproca tendens neruo equino concita tela, Accius apud Varronem. Contexuntur inde & funes. Varro præceptis adijcit, equino fimo quod sit leuissimum segetes alendas: prata uero grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas, Plin. Equinum fimum quidam cum luto subigunt ad construendas fornaces chymisticas, ut solidior tenaciorq; materia fiat. Equarum uirus à coitu Anaxilaus prodidit in lychnis accensum, equinorum capitum uisus repræsentare monstrifice: similiter ex asinis, Plin. Sauromatæ plurimos alunt equos: quibus non tantum ad bellum utuntur, sed etiam dijs immolant, & cibo adhibent. Vngulas etiam colligunt, purgant & diuidunt (διαιροῦσι) ad similitudinem squamarum in draconibus, aut incisionum in uiridi fructu piceæ: deinde perforant ac neruis equorum boumq; consuunt ad usum thoracum, qui quidem Græcanicis nec inelegantiores neq; infirmiores sunt: facile enim ictus tum cominus inflictos, tum telorum eminus sustinent. At linei thoraces non æque utiles sunt in pugna, cum ferrum uiolenter adactum transmittant: uenantibus uero conueniunt, Pausanias in Atticis.

F.

Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & uulpium carnes solatio sunt, Cælius. Hippophagos inuenio Scythiæ in Asia populos fuisse. Sunt qui asinorum domesticorū carnes edant, etiā cum senuerūt: quæ pessimi succi, concoctu difficillimæ, ac inter edendum insuaues sunt, stomachūq; lædunt: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini uescunt, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus. In Scythia parua iuxta Theodosiam & Tauricam Chersonnesum Nomades sunt, qui carnibus tum alijs tum equinis aluntur, & equorum caseo & lacte, & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habēt opsonium: quam ob causam poëta omnes eius tractus incolas galactophagos appellabat, Strabo li. 7.

Atheneus libro quarto scribit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morem, ut diuites bouem, asinum, equum & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos, Erasmus in prouerbio Solidos è clibano boues. Equinam & camelinam in Damasco edi, apud Vartomannum legi. Strabo libro septimo de Mysis loquens, quorum Homerus Iliados N. meminit his uersibus, Αὐτὸς δὲ πάλιν τρέπεν ὄσσε φαεινὼ, Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν, Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων: Mysos Europæos potius quàm Asiaticos intelligendos scribit. Cui sententiæ (inquit) etiam poëtæ testimonium accedit, quoniam Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui quidem in plaustris uiuentes Scythæ & Sarmatæ sunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempestate promiscuę sunt, &c. Ἔνθα (supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos) μελαγχλαινοί τε καὶ ἀνέρες ἱππημολγοί, Dionysius Afer. Ἱππημολγὸς, qui equas mulget (Suidas & Varin.) ac si equimulgũ dicas. Asini etiam qui subrumant equabus, hippothelæ Græcis dicti, equimulgi Latinè nominari queunt. Hippomolgos uocant pastores equorũ, quòd lacte equino uiuant: eosdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autem in historijs huiusmodi gentem in Scythia esse, quam & Abios uocant, utpote ὀλιγοβίους, quòd uili & simplici uictu contenti sint: ἢ ὅτι ἅμα τῷ βίῳ πορεύονται, ὡς ἁμαξόβιοι, Varin. Sarmatarum gentes è milio maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina equino lacte uel sanguine è cruris uenis admixto, Plin. Sauromatæ (inquit Pausanias in Atticis) plurimos alunt equos, utpote Nomades, quibus non tantũ ad bellum utuntur, sed dijs etiam suis immolant, & cibo adhibent. Tartari incidũt & uulnerant equos, cruoremque & per se, & cum milio uorant: Carnes pecudum, pecorũ, & equorum comedũt, etiam semicrudas. Caballos pridie tum sponte tum morbo mortuos, exciso loco apostemate infecto, perlibenter comedunt, Matthias à Michou. Tartari equos & canes comedũt, Paulus Venetus. Vergilius tertio Georgicôn de febri ouium scribens sic canit:

Profuit incensos ęstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine uenam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Cũ fugit in Rhodopẽ, atque in deserta Getarũ:
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Pelias Neptuni & Tyrûs filius ab equa educatus fertur, Cælius & Aelian. in Varijs libro 12. Ἱππιόθων Κερκυόνος παῖς (παῖς) ὅτι (ἥτις) αὐτὸν ἐκ Ποσειδῶνος κυήσασα ἐξέθηκεν, ἵππος δ' αὐτὸν ἐξέθρεψε, Varin. Videtur sanè etiam nomen ab euentu factum: nam θῶ, τρέφω καὶ θηλάζω exponitur. Metabus (ut est apud Vergilium libro 11.) filiam Camillam equino lacte educauit. Verba eius hæc sunt,

Hic natam in dumis, interque horrẽtia lustra
Armentalis equæ mammis & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.

Ἱπποζώνη, ἡ σὺν ἵππους θηλάσασα, Hesychius & Varinus. Tartari lac equarum bibunt, quod ita præparant, ut uideatur esse uinum album, non admodum insipidus potus: uocatur aũt ab ipsis chuinis, Paulus Venet. Rex Tartarorũ (inquit idem 1. 65.) habet armenta magna equorum alborum utriusque sexus, qui putanẽ excedere numerum decem milium. In festiuitate aũt quæ celebratur uigesimo octauo Augusti, præparaẽ lac equinum in uasis decentibus, & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, quòd dij lac bibant effusum, & soliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandum, bibit rex de lacte equarũ albarum, nec ulli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, præter populum quendam regionis illius Horiach uocatum: qui hoc etiam fruitur priuilegio, propter uictoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Barbari quidam (inquit Albertus) emulsum equarũ lac Soli exponunt donec pars crassior subsidat, postea in uase feruefaciunt ut ficeram, (cereuisiam:) & quod eliquatum est bibunt: & hoc potu utunẽ Tartari, Comani, Pruteni, & finitimi eis barbari. Plurimum autem inde pinguescunt, illi maximè qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Bubulum asininum & equinũ lac, uentri magis (quàm ouillum, quod crassius est) idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maximè perpurgat lac equinũ, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinũ, Varro. Lactis equini potus aluum soluit, Plin. Lac equarum, sicut & camelorum partui uicinarum, tenue est, aquosum, & uentrem mollit, Auicenna. Vel cum lacte capræ salsum mulsumque capesses. Crede tamen potum meliorem lactis equini: Dicitur hic ualidos asinæ peruincere succos, Serenus de uentre molliendo. Tenuissimũ lac camelis, mox equabus, crassissimum asinæ ut coaguli uice utantur, Plin. Equinum lac ocyus descendit, similique modo asininum, quod & paucissimæ pinguedinis particeps est, propterea rarò in alicuius uentriculo transit in caseum, Galen. Serum de lacte equino potui datum, facile & sine periculo uentrem molliter purgat, Marcellus. Vtile est etiam lactis sero uentrem subducere: ueruntamen id non sit quod ex caseo fuerit expressum: melius enim est id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino uel bubulo, Aëtius. Equinũ ac asininum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristoteles. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet: magnopere alit, bubuloque proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen equinum coagulum appellarint, Dioscorides. Glycyrrhiza, id est dulcis radix, sitim restinguit, si teneaẽ in ore. Qua de causa Scythæ hac contenti, decem duodecimque dies degunt, & uitam non aliter quàm hippacę esu prorogant. Quod Plinius undecimi uoluminis calce confirmat. Quædam enim exiguo uictu famẽ ac sitim sedant, conseruantque uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Hippacen apud Theophrastum Theodorus equestrem uertit, quasi radix esset dulci radici par ingenio ad abigendam sitim famemque: sed caseum equinum, non radicem aut herbam esse, Dioscoridis Pliniique testimonio constat. Hermolaus una litera discernit, sic ut hippice herbam, hippace caseum designet. Scythæ Nomades uescuntur

uescuntur carnibus coctis, bibuntq́ lac equinum: comedunt etiam hippacen: id autem est caseus equinus, Hippocrates in libro de aëre aquis & locis. Et rursus libro 4. de morbis, Scythæ (inquit) lac equinum in caua uasa lignea infusum concutiunt. Illud autem dum turbatur spumescit ac secernitur, & pingue quidē, quod butyrum uocant, quum leue sit, in superficie consistit: graue uero & crassum, deorsum sidit, quod etiam secretum siccāt. Vbi uero concretum ac siccatum fuerit, hippacen ipsum uocant: At serum lactis medium locum tenet. Scythicam herbam in ore habentes famem sitimq́ non sentiunt, inquit Plinius libro 25. Idem, inquit, præstat & hippice dicta, quòd in equis quoq́ eundem effectum habeat. Traduntq́ ijs duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare, siti fameq́. Hæc ex Plinij libro 11. capite 54. Hermolaus citat. Vetus lectio habebat titipacæ, Hermolaus hippace uel hippice reponit. Sestius eosdem effectus caseo equino, quos bubulo tradit: hunc uocāt hippacen, Plin. libro 28. Scythica radix, quam nonnulli dulcem appellant, nascitur apud Mæotim: sitim extinguit, si teneatur in ore. Qua de causa, tum ea, tū equestri uocata, Scythas undecim & duodecim dies, sitim tolerare affirmant, Theophrastus de historia plant. 9. 13. Quo in loco Græcè non hippice, sed hippace legitur, ut non probem Gazam, qui equestrem transtulit, nec Hermolaum qui hippicen, ut supra dixi, ab hippace differre somniat. Sed in hoc etiam errauit Gaza, quòd sitim tolerare uertit, ubi Græcè simpliciter διάγειν legitur, hoc est uitam agere: ut intelligamus hippacen cibi loco, glycyrrhizam uero sitis remedium esse. Apparet etiam Plinium errasse, qui libro 9. capite 54. hippacæ & glycyrrhizo, utriq́ seorsim attribuit utrūq́ remedium: Hunc errorem rursus admisit libro 25. cap. 8. his uerbis, Scythicam in ore habentes famem sitimq́ non sentiunt. Idem præstat apud eosdem hippice dicta, quòd in equis quoq́ eundem effectum habeat: Traduntq́ his duabus herbis Scythas etiā in duodenos dies durare in fame sitiq́, (melius quàm Gaza, qui de siti solum transtulit:) Hunc locum ab eo translatum apparet ex Theophrasto, sed perperam: & de suo adiunctum per etymologiæ coniecturam quòd hippice idem in equis præstet. Idem Plinius libro 28. capite 14. equi coagulum hippacen uocat, cœliacis & dysentericis, etiamsi sanguinem detrahant utile fore scribens. Hippace, teste Aelio Dionysio, edulium Scythicum est, è lacte equino. ἱππάκη (in Theophrasti codice cum accentu in ultima scribitur, quod non placet) Scythicum edulium ex lacte equino: aliqui oxygala equinum esse dicunt Scythis in usu: idq́ bibi, & concretum edi, ex Theopompi libro 3. Sunt & qui hippacen equile interpretentur, Hesychius & Varinus.

G.

De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamen fortiora omnia eadem quàm in equis intelligi debent, Plinius. ¶ Sanguis equi adrodit carnes septica ui, Plinius. Sanguis equarum quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur quæ erodunt, septica uocant, Dioscorides interprete Ruellio: Græcè legitur, τὸ δὲ τῶν ὀχευτῶν ἵππων αἷμα σηπτικαῖς μίγνυται. Marcellus Vergilius alijs uerbis eundem quem Ruellius sensum affert, ea sunt: Miscetur medicamentis quæ exedendo sint, matricum equarum & quæ admissuræ inseruiunt, sanguis. Hermolaus Barbarus uerò, ἵππων ὀχευτῶν, de equis maribus ijsq́ admissarijs exposuit, Plinium forte secutus qui libro 28. capite 10. sanguinem equi præcipuè admissarij contra panos & apostemata facere scribit. Atqui eiusdem libri capite nono, Sanguis equorum (inquit) septicam uim habet: Item equarum præterquam uirginum, erodit, emarginat ulcera: (quæ lectio magis placet, quàm Marcelli Vergilij, emarginat, ulcerat.) Ex his Plinij uerbis apparere uidetur, sensisse eum equorum utriusq́ sexus sanguinem septicum esse: nam erodere & emarginare ulcera, id quoq́ septicum esse significat. Hinc & Hermolaus in corollario ex hoc nimirum loco, Equæ uirginis (inquit) sanguini uim inesse negant, quæ maribus fœminisq́ non uirginibus. Quòd ad Dioscoridis uerba, ὀχευτῶν de maribus intelligo: nam rectus ὀχευτὴς pro admissario, apud Hippiatros legit: ὀχευτὴ uero in fœminino genere, de equa matrice (quam uocem Marcellus Vergilius ueluti usitatam, sed absq́ authore profert) nusquam quod sciam. Sed hac de re nemini contenderim, cum multa alia præstantiora & faciliora paratu septica medicamenta reperiantur. Proinde Galenus etiam (ut scribit de simplicib. medic. lib. 10. capite 6.) experiri se noluisse ait an equorum admissariorum (τῶν ὀχευόντων ἵππων, in masculino genere manifestò ponit: Aëtius omisit equini sanguinis mentionem) sanguis crustam moliatur & septicus sit, cum aliorū copia ei semper fuisset, ne quam præstigiatoris suspicionem de se meritò præberet. Escharoticon dicitur, quod urit & crustam facit: Auicennæ interpres equi sanguinem adurere & putrefacere scribit. Regio morbo prodesse dicitur sanguis asinini pulli ex uino: eadem & ex equino pullo similiterq́ uis est, Plinius. Hippiatri sanguine equorum ad diuersos in eis morbos utuntur, tum illito aut infricato foris, tum intra corpus. Incisis palati uenis si sanguis in uentrem eorum defluat, lumbricos in eo occidit. Equum peste affectum (so ein roſz räbig iſt) sanguinem suum lingere curant cum sale super lapide, extractum de uenis ubi calcaria adiguntur, Innominatus. Sanguis equi illitus languentibus in equo membris medetur, ut supra dixi ex Vegetio capite tertio, ubi de phlebotomia mentionem feci. Prodest equis, si sanguine suo detracto ea ex parte, quæ pro ratione morbi conuenit, cum aceto mixto, animal perfricetur, Veget. 1. 17. Sanguis equi alijs medicamentis miscetur, & illinitur fractis aut luxatis armis, Theomnest. Phragmaticum equum sic cura: Sanguinē detrahes de matrice, & cum oleo uinoq́ tepefacies, totumq́ iumentum contra pilos confricabis, Veget. 3. 29. Si nerui conuellant aut rigeat equis, sanguine emisso partes affectas calido inungi oportet, Innominat.

¶Carne & fimo equi in agro paſti, ad ſerpentes (ſerpentium morſus) utũtur, Plinius. Carnem caballinam diſcoctam, potu ſutum morbis reperimus mederi, Plinius. ¶ Equi adeps quomodo curetur, in Tauro dixi ex Dioſcoride: quanquam eius interpretes horum animalium nomina omittũt. Equi axungia ſuffumigata, eijcit mortuum partum foras, & ſecunda ſequitur, Sextus. ¶ Medullam equinam recentiores quidam ungentis ad ſpaſmum miſcent. ¶ Si equus laboret abſceſſus illo genere quod uulgò uermem uocant, cum alibi, tum in naſo, cutem cauterio aperiunt, & ęruginem cum oſſe equino uſto inſpergunt, adiecto interdum hyoſcyami ſemine. ¶ Dentes equi maſculi (non caſtrati, Raſis) poſiti ſub capite (uel ſuper caput ſtertentis in ſomno, prohibent ne ſtertat, Albertus:) illius qui in ſomnis opera gerit, prohibent, Raſis. Dentium equi farina perniones rimasꝗ pedum ſanat, Plinius. Dentes caballini tunſi ulcera pernionum, ſi ſint tumidi, utiliter curant, Marcellus. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubluuiem ſanat, Plinius. Eadem (inquit alibi) inſperſa, uerendorum cæteris uitijs (de formicationibus uerrucisꝗ prius dixerat) medetur. Et rurſus alibi dyſentericis ac cœliacis ſalutarem eſſe ſcribit. Dens caballinus contuſus, & in puluerem tenuiſſimum redactus, ueretro inſperſus efficaciter prodeſt, Marcellus. Equi dentes qui primum nati fuerint, ſi dentem qui dolet tetigerint, remedio erunt. Nam & ſi infans equi roſtrum baſiauerit, dentium dolorem non ſentit, & nec equus mordebit infantem, Sextus. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præſtant, infantibus adalligati: efficacius, ſi terram non attigêre, Plinius. Collo igitur molli dentes nectentur equini, Qui primi fuerint pullo creſcente caduci, Serenus ad infantes dentientes. Dentes pulli anniculi, adalligati celeriorem & ſine dolore dentitionem præſtant, Raſis & Albertus. ¶ Pilo equino circumligato uerrucas tolli audio: ratio eſt, quoniam propter aſtrictionem alimento priuatæ areſcunt. Pilus equinus ad hoſtium domus alligatus, prohibet ne culices aut ciniphes per hoſtium inuolẽt, Raſis (apud quem pullus pro pilo ſcribitur) & Albertus. Inguina & ex ulcerum cauſa intumeſcunt: remedio ſunt equi ſetæ tres, totidem nodis alligatæ intra ulcus, Plinius. Sanguinem ſiſtit pilorum aſini cinis illitus: efficacior uis è maribus aceto admixto, & in lana ad omne profluuium impoſito: ſimiliter ex equino capite (ſcilicet pilorum cinis) & femine, Plinius. ¶Corium equi aduſtũ illitumꝗ ex aqua puſtulis, quas bothor uocant, refrigerat eas, Auicen.

¶Ad lienem ſedandum datur equi lingua inueterata ex uino, præſentaneo medicamento, ut didiciſſe ſe ex barbaris Cæcilius Bion tradidit, Plinius. Equi lingua arefacta, & ad leuitatem trita, atꝗ ex uino potui data, protinus utilitatem ſuam ſedato lienis dolore manifeſtat, Marcellus. ¶ Equi coagulum aliqui hippacen uocant, Dioſcorides & Plinius. Hoc ex uino potum aduerſus ſerpentium morſus ſalutare creditur, Matthæolus. Cum uino propinatum omnes dolores ſedat, Aeſculapius. Priuatim cœliacis dyſentericisꝗ conuenit, Dioſcorides. Dyſentericis & cœliacis quidam priuatim prodeſſe ſcripſerunt, Galenus de ſimplicibus 10. 11. Equi coagulum, inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum tradunt, etiamſi ſanguinem detrahant, Plinius. Idem apud Auicennam & Haly legimus, quorum interpretes pro affectione cœliaca diuturnum uentris fluxum uerterunt. Coagulum equi, & ſanguis caprinus, uel medulla, uel iecur aluum ſoluit, Plinius: Sed hæc omnia ſiſtunt potius ſiccantꝗ aluum, ut in Capra docuimus. ¶In corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maximè ſimile: hoc ſcarificari dolorem: aut exempto dẽnte emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonſtrant, Plinius. ¶ Equi iecur theca cedrina reponito, deinde Chio uino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim iecur ulceratum eſt, ne amplius exedatur, efficitur, Galenus de paratu facilibus 2.38. ¶Si mortuus partus ſentiatur, lien ex aqua dulci potus eijcit, Plinius. ¶ Coitus ſtimulant teſticuli equini aridi ut potioni interi poſſint, Plinius. ¶ Panos & apoſtemata in quacunꝗ parte diſcutit ungulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus, Plinius. Strumas diſcutit ungulæ aſini uel equi cinis ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plinius. Vngularum equinarum exuſtarum cinis cum oleo impoſitus uel illitus, ſtrumis medetur, Marcellus. Rubori cum prurigine illinitur equi ſpuma, aut ungulæ cinis, Plinius. In Hippiatricis Græcis equo ileoſo remedium commendatur huiuſmodi: Ramenta ex ungulis anteriorum pedum, trita cum uini cotylis tribus per nares infunduntur. In ijſdem Hippocrates equo ſtrophoſo infundi iubet ramenta ungularum anteriorum trita in quatuor cotylis aquæ. Ramenta ex ungulis equi ex uino per nares equo infuſa, urinam eius promouent, Hierocles, Vegetius 3.15. Aduerſus calculos prodeſt ungulæ equi cinis in uino aut aqua, Plinius. Vngulæ equinæ ſcobem, uel exuſtæ cinerem, ſi calculoſus in potionem acceperit, citò ſanabitur, Marcellus. Vngulæ ſuffitu partus mortuus eijcitur, Plinius.

¶Fel equi tantum inter uenena damnatur, ideo flamini ſacro equum tangere non licet, Plinius. ¶Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur, Plinius. Lactis equi potus aluum ſoluit, Idem, Dioſcorides & Auicenna: uide ſupra capite ſexto. Comitialibus datur lactis equini potus, Plin. In comitiali morbo teſtes aprinos bibiſſe ex lacte equino aut ex aqua prodeſt, Plinius. Ad comitiales coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino, aſininóue, Plin. Aëtius de ſuppuratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle poſt puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem aſininum aut equinum: ad ulcera enim repurganda conducit: poſtea uero cum repurgatione amplius opus non habent, etiã bubulũ, &c. Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ, Plin. Mulier quæ non concipit ſi lac equinum ignorans biberit, & mox cum uiro coierit, concipiet, Raſis & Albertus. Equæ lac potum, matricis laborem ſedat, & educum (aliâs caducos, abortum forte intelligit)

telligit) eijcit, Aesculapius. Semina hyoscyami cum lacte equino trita corio ceruino illigabis, ita'ne terram tangant: hæc alligata mulieri conceptum prohibent, Rasis. Serum lactis equini facile & sine periculo uentrem molliter purgat, Marcellus. Caseus equinus uentrem reprimit, & torsiones tollit, Aesculap. ¶ Equi spuma (eam intelligo quæ in corpore equi cum incaluit & sudat, apparet, quanq; etiam de sudore seorsim inferius dicã) illita per dies quadraginta, priusq; nascant primum pili restinguntur, Plin. Equi spuma si puero inuesti pectinẽ linieris, pili eius non crescunt, nec generantur, Sext. In dolore uel grauitate aurium commendatur equi spuma, uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo, Plin. uidetur autẽ rosaceũ utriq; addendum: Nã & Marcel. sic scribit, Spuma equi recens detracta, & cum oleo roseo infusa, auricularum quamuis uehementes dolores resoluit. Si ab equitando uexata fuerint inguina, aut intertrigines dolebunt, spuma equi fricentur, statim remediabuntur, Marcel. Plinius ad hoc remedium non simpliciter spumam, sed spumam ab ore (id est saliuã, quæ alterius facultatis, quàm reliqui corporis spuma sudori permista uidetur) inguinibusq; collectã illini probat, his uerbis: Femina atteri aduriq; equitatu notum est: Vtilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusq; illinire. Rubori cum prurigine equi spuma, aut ungulæ cinis illinitur, Plin. Ego ad hoc uitium oris saliuam potius, quàm aliunde collectam spumam & salsedine sua mordicantem adhibuerim. In feruido faucium malo, quod æstate nonnunquam grassatur pestilenti lue in milites præsertim, nostri à liuido linguæ & faucium colore uocant die brüni, hoc remedium commendari inuenio: Saliua equi auenam aut hordeum pasti, os ægroti diligenter colluitur: deinde ex cancris uiuis contusis humorem exprimes eodemq; rursus lauabis. Quòd si uiuos habere non potes, pollinen de cancris aridis in clibano tostis insperge, postquam equi saliua ablueris. Tussim sanat saliua equi triduo pota, equum mori tradunt, Plin. codices excusi aliam & obscuram lectionem habent: Ego hanc nostram confirmo ex uerbis Sexti & Marcelli quæ hîc subieci. Equi saliuam si biberint phthisici & qui malè tussiunt, sani efficiuntur. Expertissimum sanè, equus morietur, Sextus. Ad phthisicos remedium & præsens & maximum: nam etiam uitæ dubios sanat, & quibus spes superesse nulla uideatur: equi saliuam uel spumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis: etiam quem tussi intoleranda & diutina laborare uideris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem sine cunctatione sanabis, sed equum mors subita consequitur, Marcellus. ¶ Sudor equi mistus cũ uino, abortum facit potus à grauida, Rasis & Albertus. Sudor bestiæ (equi, Albertus) inflat faciem, & inducit synanchen (& sudorem fœtidum, Albert.) Rasis. Si cultelli uel gladij calefacti (rubei, Rasis, id est igniti) sudorem equi imbiberint, inficiuntur adeò ut locus ab eis uulneratus sanguine ante mortem animantis manare non desinat, Albertus. Idem apud Rasis interpretem, sed ineptissimè legitur. Si equum sagitta uenenata uulnerârit, sudorem alterius equi & panem combustum cum urina hominis in potu dabis, deinde in uulnus quoq; immittes admixta etiam pinguedine, Rusius 178. Sunt qui tineas & serpentes è uentre hominis exigi promittant, si equi sudorem cum urina in balneo biberit, Innominatus. ¶ Fimi asinini idem qui equini effectus est, Auicenna. Fimi equini inueterati fauilla adrodit carnes, Plinius. Armentarij (equi uel asini) qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorides. Ad serpentes utuntur carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraq; scorpionẽ & murem araneum, Plin. Tanta uis est in ueneno rabiosi canis, ut urina quoq; calcata noceat, maximè ulcus habentibus: Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico appositum, Plinius. Marcellus empiricus capite 8. collyrium quoddam fieri docet in olla operculo tecta cum foramine cui inserta sit canna ut expiratio pateat: ollam uerò cooperiri iubet fimo caballino recenti. Hoc putrefaciendi modo (sic enim uocant) etiamnum & medici & maximè chymistæ utuntur. Tam asinorum quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorides, Rasis & Albertus. Aridum inspersum sanguinem sistit, Aesculap. Stercora asinina uel equina, si, dum calida sunt, apponantur, sanguinem ex uulnere fluentem sistunt, Rusius inter equorum remedia. Et alibi, Sanguinem (inquit) cohibet stercus equinum recẽs, cum creta & aceto acerrimo mixtum agitatumq;. Et rursus, Sanguis aperta uena ad contrariam partem reuellatur: deinde fimum equi cum filtro (lana feltria) ustum uulneri aut uenæ impone. Ne uenæ equi sectæ plus iusto exinaniantur, stercus ipsius iumenti fluentibus uenis admotum fascijs obligetur, Columella & Vegetius 2.45. & rursus 3.14. Secta uena equi sanguinem nimis fluentem sistes, si fimum ipsius equi imponas, Pelagonius. Siue fimus manni cum testis uritur oui, Et reprimit fluidos miro medicamine cursus, Serenus ad sanguinem è uulnere nimis fluentem. Stercus equi recens, olfactum etiam sanguinem reprimit, Albertus & Rasis, apud quem tamen corruptus est locus. Si sanguis ex uulnere immodicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mirè sistit, Plin. Si ex uulnere immodicus fluat sanguis per nares, fimus caballinus quo modo egeritur adpositus, statim subuenit, Marcellus. Et alibi, Stercus caballinum exprimitur dum recens est, eiusq; succus naribus trahitur ab eo cui importunius fluunt. Si thlasma (fractum reddit Ruellius) in ungula habeat equus, &c. post alia remedia fimum equinum aridum illigari Pelagonius iubet in Hippiatricis. Auribus instillatum equi fimum dolorem tollit, Aesculapius. In dolore aut grauitate aurium equini fimi recentis cinis cum rosaceo prodest, Plinius. Stercus caballinum recens colliges, & in furno calefacies, tunc oleum medio capiti infundes contra uuam, & sic

stercus prædictum in panno uel in linteo spisso capiti superligabis in noctem, Marcel. Regio morbo fimum asinini pulli, quod primum ædidit à partu, datum fabæ magnitudine è uino intra diem tertiũ medetur: eadem & ex equino pullo similiterq; uis est, Plin. Ad colicam (**für die müter**, quanquã uteri morbum propriè sic Germani uocant, colicam impropriè) remedium certum, ita etiam ut morbus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo pascatur, non gramine, manipulum in dimidia mensura uini (uncias circiter octodecim intelligo) decoques donec pars dimidia consumatur: hoc paulatim bibendum est, donec exhaurietur: erit autem eò utilius quo exhaurietur citius, Empiricus innominatus. Equini fimi cinis in aqua potus aluum sistit, Plin. Ad uentrem fluentem, Equi stercus aqua liquefactum & percolatum, si bibatur, facit regressum, Sextus. Fimum caballinum combures, & cinerem fimi ipsum cum uino uetere miscebis & conteres: & sic dabis dysenterico bibendum sine aqua, si non febricitabit, Marcellus. Equini fimi cinis cœliacis & dysentericis salutaris dicitur, Plinius: paulò ante etiam asinini fimi cinerem ex uino, utriq; uitio efficacem esse scripserat. Si partus mortuus sentiatur, lien equi ex aqua dulci potus, eijcit: item ungulæ suffitu, aut fimum aridum, Plin. Mihi uerborum constructio parum cohærere uidetur: quamobrem legerim potius, Item ungula suffita, aut fimum aridum, scilicet suffitũ. (Apud Vincentium Belluacen. legitur, aut ungularum suffumigatio, uel fimus aridus.) Nam & apud Haly medicum sic legitur, Suffitus ex fimo equi secundas fœtumq; mortuum educit. Fauilla fimi equini inueterati partum mortuum eijcit, ut quidã ex Plinio citat. ¶ Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent contra comitialem morbum, eademq; potione & lymphaticis medentur, Plinius. Pecori sanguinem siue per anum, seu uuluam, seu nares emittenti, pultem facito ex farina tritici & ouo & butyro tritis in lotio ex equili hausto: deinde pultem uel massam illam coctam in cinere pecori dabis, Empiricus innominatus. Lutum ex cuiuscunq; equi lotio factum uino permisces, colatumq; per nares infundes, & confestim prouocat urinam, Veget. 1.61. & Hippiatrica: in quibus & hoc additur, lutum huiusmodi etiam aridum easdem uires obtinere. Vulgare & uerum est remedium, lutum de uia ex lotio cuiuscunq; equi factum, uinoq; permixtum & colatum naribus infundas, Vege. 3.15. ¶ Lichenes sunt in equorum genibus, & super ungulas in flexu harum partium indurati calli: qui triti & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur, Dioscorides & Galenus de simplicib. medic. 11.17. Aliqui & ad cuiuslibet feræ morsum adhiberi consulunt, Galenus ibidem. Comitialibus datur ex equo lichen in aceto mulso bibendus, Plin. Zeidę sunt augmentationes in cruribus & iuncturis equorum & animalium maiorum, Serapion 444. Dentes labantes confirmari aiunt lichene equi cum oleo infuso per aurem: est autem hoc in equorum genibus, ac super ungulas, Plin. Ferunt additiones illas, quæ sunt in genu equi, tritas & potas cũ aceto, sanare sodam & epilepsiã, Auicennæ interpres. Calculos expellunt lichenes equini ex uino aut mulso poti diebus quadraginta, Plin. ¶ Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerunq;) si quis collectum reponat, singultus remedium esse traditur, recordantibus quonam loco id reposuerint, Plinius.

H. a.

a. Equi dicuntur ab æqualitate siue paritate, eò quod pares antiquitus cruribus (bigis quadrigisq;) iungebantur, Albertus & Sipontinus. Equa, mula, &c. datiuum & ablatiuum pluralem in abus faciunt: Priscianus inter hæc nomina pro equa asinam posuit. ¶ Caballum pro equo Latini dicunt, Græci καβάλλην, Itali cauallo, Galli cheual, Illyrij kobyla, & forte Germani etiam inde uocem **gaul** mutuati sunt. Caballos antiqui equos dixere, fortasse (liceat enim suspicari nobis) uoce ficta de sonitu quem edunt, pulsu ungularum, unde & sonipedes dicti, Camerar. Caballus, quòd cauet terram ungula impressa, Obscurus. Caballos uidetur intelligere Hieronymus maiores equos, sicuti mannos accipimus minores, Cælius. Sunt autem Hieronymi uerba hæc, Vt statim cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Ego contra conijcio: nempe ut galea militare capitis uelamentũ, ualidius est quàm tiara in pace apud Persas & Medos gestari solita: sic equus quasi per excellentiam de animoso & bellatore equo dictus, caballo præfertur qui pacis tempore ad diuersos labores seruit. Nam operarium & uiliorem equum propriè caballum dictum esse, ex aliquot authorum testimonijs, quæ subijciam, apparet: etsi nonnulla eiusmodi sint, ut caballi nomen pro equo simpliciter usurpare uideantur. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, & hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem Censorium, uno caballo esse contentum: & ne toto quidem. Partem enim sarcinæ ab utroq; latere dependentes occupabant, Seneca. Succussatoris tetri tardiq; caballi, Lucilius. Alius caballum arboris ramo in humili alligatum relinquit, Varro Parmenone. In castris permansi, inde caballum reduxi ad censorem. Καβάλλης apud Hesychium & Varinum ὁ ἐργάτης ἵππος, id est operarius equus. Καβαλλίς, ὁ καταβαλών, &c. Suidas, Hesychius, Etymologus: sed forte in omnibus erratum est: nam ista interpretatio ὁ καταβαλὼν pertinet ad uocem καββαλὼν quæ apud Suidam statim sequitur, ex καταβαλὼν per syncopen facta. Hoc erratum in alijs simplex, ab Etymologo & Varino bis commissum est. Hoc igitur omisso apud Suidam sic legemus, Καββαλλὶς (oxytonum non proparoxytonum ut Etymologus habet, & per unũ lambda) ὁ ἀπὸ κάπης ἅλις ἐσθίων. κλίνεται δὲ καββαλλῖνος. σύγκειται δὲ ἡ κάπη, καὶ τὸ ἅλις. πεποίηται γὰρ ἐκ τῆς ἀπὸ κάπης ἐσθιόντων ἀλόγων. Hæc ita uerterim, Caballis, nomen compositum est à nomine κάπη quod præsepe sonat, & aduerbio ἅλις quod est abunde. Ferè enim tanquam abundans aliquid in terram delabitur

iumentis quæ ex præsepibus pascuntur. Apud Varinum scribitur etiam καββαλὶς per unum lambda: item καββάλης, οἷον ὁ ἀπὸ ἄλλης κάπης ἐσθίων, Varinus & Etymologus. Καβαλλιον, καβάλλης, Hesychius. Καβαλὶς Stephano nomen est ciuitatis. Ne uerò tu (inquit Plutarchus) aduersus usuram aut equitatum opperiaris, aut uehicula iugalia cornigera, & argento picta, quæ celeres usuræ assequuntur & prætercurrunt: uerũ quolibet asino et caballo (ὄνῳ τινὶ τῷ τυχόντι καὶ καβάλλῃ χρώμενος) fuge hostem ac tyrannum fœneratorem. Diuersitas in scribendo hoc uocabulo, Græcos id à Latinis accepisse arguit: nam & in alijs plerisq; Latinis scribendis Græci plurimum uariant. Certum est apud Græcos paulò antiquiores caballi uocem non reperiri. Ego præ cæteris modis καβάλλης scribi probo, cum β. simplici, & λ. duplici in prima apud Græcos inflexione. Νίννον, τὸν καβάλλην ἵππον, Hesychius & Varinus: nos ninnum uel ginnum de pumilis equis & asinis dici alibi docuimus in Asino, Ceruo & Equo. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horatius. Apud eundem in Sermon. Satureianus caballus legitur, id est Satureianis agris natus, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Immeritis franguntur crura caballis, Iuuenalis Sat. 10. Hippocrenen Persius caballinum fontem dixit. Caballina caro, Plinius 28. 20. ¶ Equitem pro equo ueteres quidam posuerunt, ut Vergilius Georg. lib. 3. Atq; equitem docuêre sub armis Insultare solo. Ennius lib. 7. At non quadrupedes equites, Nonius Marcel. Vide etiam Gellium libro 18. cap. 5. Sic etiam equitare de equo reperitur, cum sessoris proprium sit. ¶ Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca est, ideoq; facile sub dio hybernat, Columella. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ (de equabus loquitur) educant orbum, Plinius. Armenta ipsa macie tenuant, Vergil. in Georg. id est, ipsas equas, cum prius de maribus admissarijs seorsim dixisset. Armenta (inquit Seruius in tertium Aen.) dicta sunt quasi armis apta: nam equi intersunt prælijs: boues armant ex corijs. Armenta quoq; dicta sunt maiora animalia quæ arationi congrua sunt. ¶ Iugales, pro equis curruí iunctis. Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales, Vergil. Aen. 7. Socij iugales, Silius libro 16. Emeritos uertunt ad pascua nota iugales, Claudianus 2. de raptu Pros. Cornipes & sonipes, epitheta equi, pro equo absolutè ponuntur. ¶ Δάμνος, equus, Tyrrhenis, Hesychius & Varinus. Ἶκκος σημαίνει τὸν ἵππον, Etymologus in ἱπποσύνη: suo tamen loco apud eundem non reperio, nec in alijs Græcorum Lexicis: nisi quòd ἰκκὸς oxytonum à Varino παραντῖνος exponitur. Plenius apud Pausaniam secundo Eliacorum legimus Ἴκκον (paroxytonum) Tarentinum quendam gymnasten fuisse. Κόττος, ὄρνις: καὶ ἵππον δέ τινες οὕτως ἔλεγον, Hesychius & Varin. Μωρίαι, ἵπποι καὶ βοῦς ὑπὸ Ἀρκάδων, Hesychius & Varin. Μέρωον, πωλίον, Iidem. Φορβάδες, αἱ θήλειαι ἵπποι, Iidem. Oppianus equam ἱππάδα uocat. ¶ Ἵππος, παρὰ τὸ ἱπτᾶν τοῖς ποσί: scribitur autem pi duplici ad differentiam τοῦ ἶπος, quod laqueum significat, Etymologus. Ἵππος Attico more tam fœminino quàm masculino genere profertur, Varin. Et alibi, Αἴξ (inquit) apud poëtas etiam de maribus dicitur, & communi genere profertur, ut & ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος. Huius Atticæ & poëticæ consuetudinis quidam ignari, ineptè aliquando fœminino genere reddunt in sermone Latino, quod in eo positum Græcè reperiunt. Ex hac Attica consuetudine est, quod interdum scriptores non contenti τὴν ἵππον dixisse cum articulo fœminino, addunt insuper θήλειαν. Sciendum est (inquit Etymologus) Iones animalium nomina fœminino genere pronunciare, cum greges aut armenta eorum significant, ut τὰς ἵππους, τὰς ὄνους, τὰς βοῦς. Significat sanè ἵππος equum, & equam, & equorum armentum, & turmam equitum: hinc ἵππος χιλία, & μυρία, pro mille & decem millibus equitum. Ἵππος συλληπτικῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἱππέων λέγεται, οἷον ἡ ἵππος τῶν Γορσῶν ἐνίκησεν, καὶ οἱ ἱππεῖς, καὶ παρ' Ὁμήρῳ, ἵστατ' Ἀχιλλεὺς ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζούς, Varinus. ¶ Caccabe, Κακκάβη, olim uocabatur Carthago: quæ uox incolarum lingua caput equi significat, Stephanus: Vide supra in Boue H. b. Alla, Ἄλλα, Caribus equum significat, Stephanus in Hylluala. ¶ Germani equum admissarium uocant **hengst/springhengst**: Itali & Galli stallonem: fœminam, **stůt/merch/gurr**, & aliqui **mõtsch/můterpferd**, Galli iumentum. Celtę qui Brenno duce Græciam inuasêre, equum marcam uocant, authore Pausania. Aliqui minus bene in nostra lingua scribunt **merr**, Angli mare, Illyrij mrcha: Similis & Græcorum uox est μωρία & μέρων. ¶ Equulum & equuleum, Latini equum paruum, nouellum, uel pullum equi uocant: Græci ἱππάριον, eodemq; nomine auem uulpanseri similem: hippardion uerò bestiam cornutam, bisulcam, iubatam. Ἱππίδιον quoq; ab equo diminutiuum uidetur, sed nomen est piscis Hesychio & Varino. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Vt iniecto equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Vt fame debilitetur equuleorum nimis effrenata uis, Idem in Hortensio. Neq; furentem equuleum Damacrinum insanus equiso exhibebis morbi fluctibus educat unq;, Varro Eudæmonibus. Sipontinus simplicius citat, Neq; furentem equuleum insanus equiso exhibeat maris fluctibus. Vbi insilui in cocleatum equuleum, ibi tolutim tortor, Pomponius apud Nonium. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. Legitur hic & equuleos. Omnia in perfectis & maturis decet esse meliora, ut in equo q̃ in equulo, in cane q̃ in catulo, in uiro quàm in puero, Cicero lib. 2. de Nat. Sunt qui dicunt post annum & sex menses equulum domari posse, Varro. In fœminino genere diminutiuum est equula apud Varronem, Hermolaus Barbarus equilam legit. Et apud Nonium citãtur Varronis uerba ex lege Menia, hoc modo: Nemo est tam negligens, quin summa diligentia eligat asinum, qui suam saliat equilam. ¶ Pullos dicimus paruos fœtus quorumcunq; animalium, non quadrupedum modò, sed etiam auium, ranarum, &c. Equæ

pullus, Lucretius. Continuò pecoris generosi pullus, Vergilius de equuleo. Et sanè frequentius iumentorum, ut equi, asini, fœtus pullos nominant authores, quàm aliarum quadrupedum: ut etiam Germani ein füle/Galli poulain: Omnes nimirum à Latina uoce, Latini à Græcis: qui πῶλον dicunt de equuleo proprie, poëtæ pro equo simpliciter. Pulli propriè sunt equorũ, Hermolaus. Μέρωον, πωλίον, Hesychius & Varinus. Γωλίον apud Aristophanem in Pace, ubi scholia addunt πώλους propriè dici fœtus equorum & aliarum quadrupedum, quas Græci κτήνη nominant. Hinc πωλεύειν, equos domare et instituere, quod & πωλοδαμνεῖν, & alia plura in Græcorum lexicis uocabula. Vituli nomen ponitur etiam de equis apud Vergilium tertio Georg. Iam uitulos hortare, uiamq; insiste domandi, ut Grammaticus quidam exponit: Seruius quidem eo in loco generaliter tum de equis tum de bobus accipi ait, Vergilio de utrisq; pariter docente. ¶ Equum omnium primum à Neptuno productum ferũt, ut parte ultima huius capitis dicam. ¶ Morem literas inurendi in equis, agnoscere uidetur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa: sicuti sampheras siue sapphoras, quibus sigma. Etenim sigma & nî inusta uocabant san, Cęlius et Varinus in κοππατίας. Seruantur autem etiamnum hæ notę in equis, Varinus ibidem. Coppa uero est numeri figura, compacta ex cappa & sigma, hoc modo, ϛ. signat autem nonaginta: etiamsi coppatiam quidam interpretati sunt quasi κόπτοντα, quod est ungula terram excauantẽ. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum, quæ ratio etiam bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium ungulis monogrammaton nomen suum inscribebat, ut furto intercepta eo repeteret argumento. Trisippion quidem fuit ueluti rotula quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam consenuissent: dicebatur & ἵππου τροχός, Cælius: De hoc plura dicam in H. e. Athenæus libro 11. scribit sigma literam Doricè san appellari, & equos propter impressam eis huius literæ notam apud Aristoph. in Nebulis samphoras. Cælius sua ex Scholijs in Nebulas Aristophanis (uel Suida, apud quem eadem leguntur, sed loco uno manco) transtulit, sed omisit obscura quædam, quæ etsi nec ipse assequor, adferam tamen in medium ne quid dissimulem: ea huiusmodi sunt, Συνεζευγμένου γὰρ τοῦ κ. καὶ σ. τὸ χῆμα τοῦ ϛ. ἀριθμοῦ δύναται νοεῖσθαι, ὃ περιέχεται τὸ κ. (lego π. id est octoginta) καὶ παρὰ γραμματικοῖς οὕτω διδάσκεται, καὶ καλεῖται κόππα ἐννενήκοντα. (Aliter forte hunc numerum olim notarunt, quàm hodie notari solet: accedit tamen hodierna quoq; nota nonagenarij numeri ϛ. nonnihil ad cappa Græcorum hoc modo scriptum ϰ. ut inde coppa dictum conijcias: ueteres quidem sigma maiusculum figura lunulæ pingebant.) Alibi etiam in ijsdem Scholijs sic legimus, Σαμφόραι ἵπποι οἱ σίγμα ἔχοντες περὶ τὸν μηρόν, καὶ διὰ τοῦ μ. καὶ π. γράφεται, ego magis probo per μ. ut samphoras sit equus, qui notam fert san literam: solet enim ν. in μ. uerti ante φ. non item in π. Et rursus in eandem comœdiam, Κοππατίας ἵππους λέγει ὁ Στρεψιάδης μετὰ τοῦ χαράγματος, καὶ τοὺς ἐκκεκοφότας αὐτοῦ τὴν οὐσίαν. Videntur enim pretiosi fuisse equi, qui huiusmodi notis insigniebantur: proinde Apollonius apud Philostratum, Nec accusaui quenquam (inquit) piscium causa, quos maiore pretio emunt pleriq;, quàm coppatias quondam emere præstantes uiri consueuerunt. Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σκυθιστὶ φωνεῖ οὐδὲ κόππα γινώσκων, &c. Parmeno Byzantius apud Athenæum libro quinto. Τοὺς φασιανοὺς οὓς τρέφει Λεωγόρας, Aristophanes in Nubibus. Phasianos hic aliqui equos intelligunt qui circa Phasin amnem præstantes nascuntur: alij phasiani auis nota insignes: alij ipsas aues.

¶ Rustici & aurigæ nostri equis à colore, figura, aliasq; ob causas diuersa nomina imponunt, Rapp/colore nigro: roll/qui tintinnabulum gestat: rinderle/à figura bouis breui & corpulenta: item, schimmel/blaß (de quibus capite 2. in coloribus equorum dixi) ställele/grommen: & mutz/cui præcisa est iuba & cauda truncata.

¶ Equorum nomina propria quę apud ueteres præcipuè poëtas reperi, ordine literarum hîc subieci. ¶ Alastor, Aethon, Nyctæus, & Orneus, equi Plutonis apud Claudianum libro 1. de raptu Pros. Aetha, nomẽ equæ Agamemnonis apud Homerum in funere Patrocli, Αἴθην τὴν Ἀγαμεμνονέην, Suidas. Aethion, Statio Thebaid. 6. Aethõ, Eous, Phlegon, Pyrois, equi Solis apud Ouidiũ. Aethon, Plutonis equus, uide Alastor. Aethon, Lampus, Podagrus, & Xãthus, Hectoris equi apud Homerum Iliadis octauo. Aethon Pallantis equus Vergilio. Arion equus filius Neptuni & unius ex Furijs, Varinus: Thelpusij quidem, Pausania teste, Cererem Erinnyn uocant. Lactantius grammaticus in Thessalia terram tridente percussam à Neptuno scribit, unde prosiluerint equi duo Scyphios & Arion. Cererem aiunt mutatam in equam, ex Neptuno in equum mutato filiam peperisse, cuius nomen non initiatis cælandum sit, & equum Arionem: & hanc ob causam (dicunt Thelpusij,) Neptunum apud se primum inter Arcades Hippium esse dictum. Et hoc probãt carminibus ex Iliade & Thebaide citatis: ex Iliade quidem hisce, Οὐδ᾽ εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνοι, Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν. Ex Theba. uerò, quomodo Adrastus fugerit Thebis, Εἵματα λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρίονι κυανοχαίτῃ. In his carminibus innui putant, Neptunum patrem esse Arionis. Antimachus quidem Terræ filium facit, his carminibus, Ἄδρηστος Ταλαοῦ υἱὸς Κρηθηϊάδαο Πρώτιστος Δαναῶν πέρ ἐπαινετὼ ἤλασεν ἵππω, Καιρόν τε κραιπνόν, καὶ Ἀρίονα Θελπουσαῖον. Τόν ῥά τ᾽ Ἀπόλλωνος σχεδὸν ἄλσεος Ὀγκαίοιο Αὐτὴ γαῖ᾽ ἀνέδωκε, σέβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι. Sed fieri potest ut quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & (ideo) pilorum color cœruleum referat: (nam & κυανοχαίτης, Neptuni epithetõ est.) Sunt qui & hanc historiam referant, Herculem cum bellum aduersus Eleos gereret, ab Onco petijsse equum, & Arione in prælijs inuectum Elin obtinuisse; Postea uerò Adrasto equum donasse: unde

unde Antimachus, ὅς ῥα ποθ' Ἀδρήστῳ τριτάτῳ γ' ἐδμήθ' ὑπ' ἄνακτι, Hæc omnia Pausanias in Arcadicis. Qualis & Adrasti fuerit uocalis Arion, Tristis ad Archemori funera uictor equus, Propertius. Vide Leonicenum in Varijs 2.79. Cygnum Martis filiũ Hercules equestri certamine uicit, adiutus equo Arione, quem Neptunus in faciem equi transformatus ex Erinnye genuit, deditq; Capreo Hiliarti regi, qui eundem Herculi donauit: Hercules rursus Adrasto: cuius ille auxilio apud Thebas euasit, quum reliqui duces ferè omnes occiderentur, Innominatus quidam in Onomastico nostro. Arionis equi meminit etiam Statius Theb. 6. Aschetos, Statius sexto Thebaid. ¶ Balius, Xanthus, & Pedasus, Achillis equi. Achilles (inquit Nic. Erythręus) biga ut plurimum utebatur, iunctis scilicet Balio & Xantho equis immortalibus: hos Podarge mater equarum rapidissima, dum per florea prata pasceretur, ad Oceanum ex Zephyro genuit, ut Homerus canit. Quanquam in decimosexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoq; tertium Pedasum nomine loro tamen extremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem. Βαλίας nomen equi Achillis, significat etiam uarium, Varinus. Neptunus Ξανθὸν (melius Ξάνθον oxytonum) καὶ Βαλίον equos Peleo donauit, nuptias cum Thetide celebrãti, Idem in Θέτιν. Meminit horum Achillis equorum Homerus libro 16. Iliados: & rursus libro 19. ubi Xanthus uocalis à Iunone redditus domino respondet. Et lib. 17. ipsi immortales à Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Xanthus & Balius (inquit Varinus) equi Achillis, οἳ ἅμα πνοιῇσι πετέσθην, id est qui æquali cum uentis pernicitate uolabant (per summa æquora currebant, Q. Calaber libro 8.) ex Harpyia Podarge nati sunt, &c. uide plura apud eundem de historica & physica huius fabulæ interpretatione in Ξάνθος. Borysthenі equo uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cælius. Bromius apud Statium Theb. 6. ¶ Cęrus, Καιρός, uide Arion. Calydon & Cygnus, Statius 6. Theb. Camphasus, Silio libro 16. Cnacias, uide Phœnix. Corax, uide Phœnix. Corithe, apud Iuuenalem Satyra 8. his uersibus, Sed uenale pecus Corithæ, posteritas & Hirpini si rara iugo uictoria sedit, Nil ibi maiorum respectus. Britannicus Corithen & Hirpinum interpretatur equorum nomina, citans Martialis uersum, Hirpini ueteres qui bene nouit auos. Ge. Valla uero locorum nomina esse putat, ex quibus equi clari nascerentur. Cygnus à colore albo dictus, uide Calydon. Cyllarus, equus Castoris à uelocitate dictus, de quo Vergilius Georg. 3. Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis Cyllarus. Accipimus autem hîc poëticè Pollucem omnino pugilem pro fratre Castore, quem ex tertio Iliados equorum domitorẽ fuisse constat: & uenustè, quando & illos alterna se morte redimere fabulantur, Erythræus. Cyllari etiam Statius lib. 6. Theb. meminit. Cyllarus, equus Castoris, à uerbo κέλλειν, ut uelocem significet. Stesichorus enim ait Mercurium dedisse Dioscuris equos Φλόγεον καὶ Ἅρπαγον, ὠκέα τέκνα Ποδάργης, Ἥραν δ' Ἐξάνθον καὶ Κύλλαρον, Etymologus: & Varinus, apud quem quædam corrupta sunt.

¶ Dîmos & Phobos, Δεῖμος καὶ Φόβος, id est Terror & Pauor, Martis equi: quorum Homerus tum alibi sæpe meminit, tum Iliados quinto: & Maro, Martis equi bijuges, & magni currus Achillis.

¶ Neptuni equos memorant Enceladum, Eriolen (Ἐριώλην, τὸν) Glaucum, & Sthenontẽ. Σθένοντα quidem propter Neptuni & maris potentiam: Ἐγκέλαδον uerò à sonitu maris: Γλαῦκον, ab eiusdem colore: Ἐριώλην deniq;, propter humidos uentos, ex quibus etiam uehemens & impetuosa ἐριώλη est, cuius & Comicus meminit, Varinus in Ἵππος. Ἐριώλη fœmininum apud Aristophanem in Equitib. legitur, et explicatur in Scholijs, τυφώς, ἀνέμου συστροφὴ ἢ πυρός: ἀναθυμιάσεως συστροφὴ πρὶν ἐμπυρωθῆναι τὸν ἀέρα: πνοὴ μεγάλη καὶ σφοδρά. Cæterum in Vespis ludens idem poëta caunacen uestem Persicam in quam plurimum lanæ insumptum esset, ἐριώλην uocat quasi ἐρίων ἀπώλειαν. Eous, Ἠῷος, unus ex equis Solis, ut in Aethone dixi. Ex Hippodamiæ procis primum Marmacem ab Oenomao occisum aiunt, cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, (Παρθενία καὶ Ἐρίφα:) & has quoq; supra dominum suum ab illo mactatas esse, ac sepulturæ permissas: Et fluuium Partheniam ab altero equo nominatũ, Pausanias Eliacorum secundo. Exalithus, uide in Cyllaro. ¶ Garganus libro 4. Silij. Glaucus, uide in Encelado. ¶ Harpagus, uide in Cyllaro. Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro uento conceptum produxit, Silius libro 16. Harpinna & Psylla, Ψύλλα καὶ Ἅρπιννα, equi Oenomai, quorum auriga erat Myrtilus, Varinus. Hirpinus, equus Martiali libro 3. Epigrammatum, Textor: Vide Corithe. ¶ Ilerda, Silij libro 16. non equi, ut Textor ineptè exponit, sed urbis Hispaniæ nomen est. Incitatus, ἰγγίτατος, equi nomen est apud Suetonium, præter interpretum sententiam, Cælius. Apud Martialem librö 10. mulionis nomen est. Iris, sexto Theb. Statij. ¶ Lampon, Silij li. 16. & eodem nomine Diei equus, à splendore dictus: nam Nocti equos nigros, Diei albos attribuunt. Λάμποντα (αἰ Λάμπον) καὶ Φαέθοντα ἵππους Ἡμέρας φησὶν Ὅμηρος: ἵππος δὲ Ἡμέρας ἐστίν, ἡ περιφέρουσα αὐτὴν ὀξεῖα τοῦ οὐρανοῦ κίνησις, ὑφ' ἧς λάμπει καὶ φαίνει, Varinus. Recentiores, ut & Lycophron, Diem à Pegaso equo uehi aiunt. Lampus, Λάμπος, unus ex equis Hectoris, ut in Aethone dixi. Lamus, libro 16. Silij. ¶ Melampus, Silij libro 16. ¶ Nycteus, Plutonis equus, uide Alastor. ¶ Orneus, Plutonis equus, uide Alastor. ¶ Panchates, lib. 16. Silij. Parthenia, uide Eripha. Pedasus, uide in Balio. Pegasus, uide inter historias, ultima huius capitis parte. Pelorus, uide Harpe. Phaëthon, Diei equus, uide Lampon. Pherenicus, apud Pindarum. Phlegon, Solis equus ut in Aethone dixi. Phlogeos, uide in Cyllaro. Phobos, Martis equus, uide in Dimo. Phœnix, unus ex equis Cleosthenis Epidamnij, de quibus Pausanias libro 2. Eliacorum sic scribit: Post Pantarcis statuam, Cleosthenis Epidamnij currus est, Ageladæ opus. Is uicit Olympiade sexagesima sexta: & suam equorumq; & aurigæ ima-

gines illic fieri curauit, adſcriptis etiam equorum nominibus, quæ ſunt Phœnix & Corax: & utrinq; ad iugum, dextro latere Cnacias, Κνακίας: ſiniſtro, Samus, Σάμος. Hic quidem Cleoſthenes primus Græcorum, qui equis nutriendis ſtuduerunt, imaginem in Olympia poſuit. Quanq; & Miltiades Athenienſis & Euagoras Lacon poſuerunt: ſed Euagoras currum ſolum abſq; ſua imagine: de Miltiade alibi dicam, Hæc Pauſanias. Pholoë, lib. 6. Theb. Statij. Podarces, Ibidem: dictus nimirum quòd ualeat pedibus. Podarge à celeritate pedum, uide in Balio. Podarges ſimiliter, uide in Cyllaro. Podargus inter equos Hectoris erat, ut in Aethone dixi: & alius eodē nomine Hippamonis equus, de quo diſtichon legimus, Ἀνδρὶ μὲν Ἱππαίμων ὄνομ᾽ ἦν, ἵππῳ δὲ Πόδαργος, Καὶ κυνὶ Λήθαργος, καὶ θεράποντι Βάβης. Pſylla, uide Harpinna. Pyrois, ex equis Solis, ut in Aethone dixi. ¶ Rhœbus, equus Mezentij apud Vergilium Aeneid. 10. παρὰ τὸ ῥοιβῶ, quod eſt emico, Nic. Erythræus: Ego uerbum ῥοιβεῖν in uulgari tantum Lexico Græcolatino (quod multis modis corruptum eſt) poſitum reperio ſine authore. Sunt qui per æ. diphthongum Rhæbus ſcribant, quod magis probo. ¶ Samus, Σάμος, uide Phœnix. Scyphios & Arion, equi Neptuni ſecundum Lactantium, Καιρὸς & Arion Adraſti ſecundum Antimachum, ut in Arione dixi. Sicoris, penultima breui, lib. 16. Silij. Sthenon, uide ſupra in Encelado. Strymon, Statio Theb. 6. ¶ Tagus, apud Silium lib. 1. equi nomen eſt, ut ſcribit Textor: locus iam non occurrit, ſed deceptum puto Textorem, ut in Ilerda. Theron equus, Silius libro 16. Thoës, Statius 6. Theb. ¶ Volucris, equi nomen, Cælius. Verus imperator (inquit Iul. Capitolinus) Praſinis contra Venetianos turpiſſimè fauebat. Nam & Volucri equo Praſino aureum ſimulacrum fecerat, quod ſecum portabat. Cui quidem paſſas uuas & nucleos in uicem hordei in præſepe ponebat, quem ſagis fuco tinctis coopertum, in Tiberianam ad ſe adduci iubebat. Cui mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum cœperunt equi aurei uel brauia poſtulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei à populo Praſinianorum ſæpe modius aureorum poſtularetur, Hæc ille. In hoc quidem Silij carmine libro 16. Primus equum uolucrem Maſſyli munera regis Haud ſpernenda tulit, uolucris pro epitheto accipi poteſt, cum nullum aliud equi nomē eo in libro, licet complura ſint, Latinæ originis habeatur. Ouidius etiam uolucres equos epithetikῶς ſecundo Metam. dixit, & Pegaſum priuatim ſexto. ¶ Xanthus, equus Hectoris, ut in Aethone dixi: & alius Achillis, uide in Balio. ¶ Hactenus uetera equorum nomina ordine literarum recenſuerim. Nunc adijciam recentiorum quædam, ubi prius Statij aliquot uerſus è ſexto Thebaidos recitauero, ut certius conſtet de nominibus quibuſdam ſupra poſitis. Nominibusq; cient, Pholoën Admetus & Irin, Funalemq; Thoën: rapidum Danaëius augur Aſcheton increpitat, meritumq; uocabula Cygnum. Audit & Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit Igneus Aethion, tardū Calydona laceſſit Hippodamus, uariumq; Thoas rogat ire Podarcen. ¶ Nic. Erythræus de Xantho Achillis equo dominum ſuū allocuto ſcribens in Indice ſuo Vergiliano, Commentū hoc (inquit) uocalium equorū ac immortalium, uernacula poëtarū Muſa audacius æmulata eſt: quippe quæ heroum ſuorum generoſiſſimos equos proprijs nominibus fabuloſius etiam decantauit, ut Rholandi Brigliadorum & Vegiantinū, Baiardū Rainaldi, Rubicanū Argaliſæ, Hippogryſum Rugerij, Frontinū & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

¶ Epithetorum equi teſtimonia reperies apud Textorem uno in loco omnia: nos ea pro argumenti ratione diſtribuimus, cum alia bellatori alia celeri equo conueniant, de quibus partim ſupra capite ſecundo dixi, partim paulo poſt ſecunda huius capitis parte dicam: Alia ad animi aut corporis uirtutes aut uitia ſpectent, de quibus ſimiliter infra dicetur. In præſentia ea ferè tantum adferam, quæ equo ſimpliciter congruunt. ¶ Aeripes, uide inferius inter Græca. Aſſidui. Cornipedes. Fœmina cornipedi ſemper adhinnit equo, Ouid. Ponitur & abſolute pro equis, Quem ceperat ipſe Cornipedem, Silius: ut etiam Sonipes. Aere, & cornipedum curſu ſimulârat equorum, Vergilius. Fumans. Suſpenſus cura fumantum totus equorū, Marullus. Frenigerum equum Textor dicit, eadē forma qua alam frenigeram Statius lib. 3. hoc uerſu, Quis nam frenigeræ ſignū dare dignior alæ? Hinniens equus, Politiano. Humentes Noctis equos Claudianus dixit, forte à Noctis natura. Iubatus, apud recentiorem quendam. Puluerei, Valerius Argon. 4. Quadrupes. Deniq; ui magna quadrupes equus, atq; elephanti Proijciunt ſeſe, Ennius apud Gellium. Quadrupedante inuectus equo, Silius. Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campū, Verg. Spumantemq; agitabat equū, Vergil. Et alibi, Vectus equo ſpumante Sages. Et rurſus, Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos. Spumifero portatur equo, Codrus Vrceus. Squamigeris inuectus equis, Richardus quidam. Sudans. Ceruoq; fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. ¶ Cætera, ut dixi, epitheta, paſſim pro argumento digeſſi. ¶ His Græca ſubnectamus, quæ cuiuis equo abſolutè conueniunt. Μώνυχες ἵπποι, Homerus Iliados 8. quòd ſolidis ungulis conſtent, cum boues & alia pecora bifidas habeant. Ἵππος χαιτήεσσα, Phocylides. Χαλκόποδες ἵπποι, ut apud Varinum traditur, non ſolum qui firmis ualidisq; ſunt ungulis dicuntur, quaſi æripedes: ſed etiam qui pedibus reſonant, ut ſonipes apud Latinos poëtas. (οὐ μόνον οἱ στερρόποδες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἠχόποδες.) Nam & ὀριγδούπους πόδας ἵππων, Homerus nominat: & ὑψηχέας ἵππους, id eſt altè reſonantes. Sed magnis præcipuè equis, bellatoribus & ſuccuſſonibus epitheta huiuſmodi quadrare uidentur. Ὑψηχέες ἵπποι, ὑψαύχενες, ἢ ὧν ὁ κρότος ὑψοῦ ἠχεῖ, Varinus. Καναχήποδος ἵππου, Oppianus, & Heſiodus in Sympoſio Plutarchi. Sic & Latinis æripedes equi dicuntur. Narrat & æripedes Martis araſſe boues, Ouid. epiſt. 6. Gram-

matici

matici exponunt pedes ære munitos habentes: Quemadmodum & equos æripedes Textor à ferreis soleis: hoc autem epitheton equis contributum recentiorum tantum aliquot testimonijs comprobat.

¶ Deriuata ab equo, quæ ad equitem & equitationem pertinent uocabula, pleraque parte quinta huius capitis explicabimus. ¶ Equarius, ad equum pertinens: & equorum curator apud Solinū, ut apiarius. Herophilus equarius medicus, Val. Maximus. Equinum & caballinum Plinio, quod ex equo est, ut equinus caseus, caro caballina. ¶ Equuleus tormenti genus in equi formam, in quē conijciebantur rei. Cicero libro 4. de finibus, Nec si ille sapiens (inquit) ad tortoris equuleum à tyranno ire cogatur, similem habeat uultū, & si ampullam perdidisset. Aliqui eculeum scribunt: sunt qui ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciab. li:er torquentur, Calepinus. Hæc etiam in equuleū inijciuntur, quo uita non aspirat beata, Cicero 5. Tusculana. Sæuitia commenta est equuleos, cruces, uncū, & tunicam illam alimentis ignium illitam & intextam, Seneca lib. 2. Epist.

¶ Equum, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam inuenisse dicunt, Plinius 7. 56. De ariete machina suo loco plura dicam. Equi Duratei siue lignei mentionem faciemus etiam inter prouerbia infra.

¶ Hippos, id est equus, syderis nomen apud Proclū de sphæra. De hoc Cicero libro 2. de Nat. hos uersus affert ex Arato: Huic equus ille iubam quatiens fulgore micanti Summū contingit caput aluo, stellaque iungens Vna. Equum Aratus (inquit Higinus) & alij complures Pegasum Neptuni & Medusæ Gorgonis filium dixerunt: qui in Helicone Bœotiæ monte ungula saxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene est dictus. Alij dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Prœtum Abantis filium, Argiuorum regem deuenerit, Antiam regis uxorem hospitis amore inductam, petijsse ab eo uti sibi copiam faceret, promittens ei coniugis regnū. Quæ cum impetrare non potuisset, uerita ne se ad regem criminaretur, occupat, eum sibi uim afferre uoluisse Prœto dicit. Qui quod eum dilexerat, noluit ipse supplicium sumere, sed quod æquum esse sciebat, mittit eum ad Iobatem Antiæ patrem, quam alij Sthenobœam dixerūt: ut ille filiæ pudicitiam defendens, Bellerophontem obijceret Chimeræ, quæ eo tempore Lyciorū agros flamma uastabat. Vnde uictor profugiens, post fontis inuentionem cum ad cœlum contenderet euolare, neque longè iam abesset, despiciens ad terrā, timore permotus decidit, ibique perisse dicitur: equus autem subuolasse, & inter sydera ab Ioue constitutus existimatur. Alij non criminatum ab Antia, sed ne sæpius audiret quod nollet, aut precibus eius moueretur, profugisse Argis dixerūt. Euripides autem in Menalippa, Hippē Chironis Centauri filiam, Thean ante appellatam dicit: quæ cum aleretur in monte Pelio, & studiū in uenando maximū haberet, quodam tempore ab Aeolo Hellenis filio Iouis nepote persuasam, concepisse: cūque iam partus appropinquaret, profugisse in syluam, ne patri, cum uirginem speraret, nepotem procreasse uideretur. Itaque cum parens eam persequeretur, dicitur illa petisse ab deorū potestate, ne pariens à parente conspiceretur. Quæ deorū uoluntate postquam peperit, in equam conuersa, inter astra est constituta. Nonnulli eam uatem dixerunt fuisse: sed quod deorū consilia hominibus sit enuntiare solita, in equam esse conuersam. Callimachus autem ait, quod desierit uenari & colere Dianam, in quam (lego, equam uel equinam speciem, ut supra diximus) eam Dianam conuertisse. Hæc dicitur etiam hac re non esse in conspectu Centauri, quem Chirona nōnulli esse dixerunt: & etiam dimidiam apparere, quod noluerit sciri se fœminam esse, Hæc omnia Higinus. Sed de Pegaso equo plura agetur octaua huius capitis parte. ¶ Hippus affectio est à generatione prodiens, qua instabiles fiunt oculi ac semper mouentur, utique motū sustinentes in concussu & tremore assiduo consistentem: hanc affectionem hippon uocauit Hippocrates (nimirū à motu illo sursum deorsumque facto, qualis equitantibus contingit:) accidit aūt oculū firmanti musculo, qui uisorij basim instrumenti complexus est, Author definitionum medicarum quæ Galeno attribuūtur. Stridere dentibus (inquit Galenus in commentario in Prognostica Hippocratis capite 7.) ex natura, simile est affectui oculorū insito quibusdam, quem appellitant equū, cum nullo tempore manere possint requieti, sed in modū intremiscentiū subinde nictant. ἵππος membrum pudendū uiri & mulieris, & magnus piscis marinus, Varin. et Hesychius. ἵππος, λιμνῖος ὄλεθρος, μάστιξ, Iidem: uidetur autem aliquid deprauatū. Plato rationem aurigę uocabulo prudentioribus mōstrat: Appetitū uerò geminum, equi indicant gemini: appetitū quidem rationis compotem equus bonus: appetitū eiusdem impotem, equus malus, Cælius. Scitu dignum (inquit Cælius) quod tradit Origenes, per figuram omnes qui in carne sint nati dici equos, & habere ascensores suos: sunt quos dominus ascendit, & circumeūt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus salus: alios ascendit diabolus & angeli eius, qui ternistratores dicūtur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitū, uerbo, cogitatione, opere. Niceratus nobili epigrammate (ut Cælius annotat) uinū esse poëtis, equi magni uice canit: οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ, ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος, &c. al', οἶνός τοι χάριέν τι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῶν, ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις, quod distichon Demetrio Halicarnasseo Zenodotus attribuit: Sed priore modo apud Athenæum legitur, ut refert Erasmus in prouerbio Aquam bibens nihil boni parias. Nulla placere diu neque uiuere carmina possunt, Quæ scribuntur aquæ potoribus, Horat. Ligatū quidem & numerosum sermonem ἔποχον Græci uocant, hoc est sublimem & quasi equo inuectum: ut solutū πεζὸν, id est pedestrem & humilem. Meretrices dicebantur πῶλοι, quasi Ἀφροδίτης πῶλοι: ἢ οἱ νέοι, καὶ αἱ νέαι, καὶ παρθένοι, Hesych. De equuleis tormenti genere uide nōnihil infra inter imagines equorū. Plutarchus

in Lucullo preſſos fœnore ab publicanis ſcribit coactos pati, χοινισμοὺς, κιγκλίδας καὶ ἵππους. ¶ Ἱππίσκος, ἐπίθεμα κεφαλῆς, ἢ γυναικεῖον κόσμιον, Heſychius & Varinus. Pollux hunc ſenarium ex iunioris Cratini Omphale citat, Ὑμεῖς δ᾽ ἐὰν ἱππίσκον ἢ τρίμιτον ἔχητε, ὡς καὶ ταῦτα εἰδῇ χιτωνίσκων. Κημὸς (ſimiliter ut ἱππίσκος & ἱππεύς) à ſcholiaſte Ariſtophanis in Equitibus exponitur, τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (aliâs περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον περικόσμημα.

¶ Hippobinum Scholiaſtes in Ranis Ariſtophanis à laſciuia & coitu dictum ſcribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, ſicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. Galenus ſeptimo ſimplicium pharmacorum auctor eſt, hippomarathron dici fœniculum ſylueſtrem ab inſigni magnitudine. Dioſcorides ſylueſtrem fœniculum hoc nomine grandiorem eſſe ait. Sed & hippoſelinũ (quod olus atrum Romana uocatur lingua) eodem modo à magnitudine nuncupari uidetur aſtipulante Dioſcoride. ἱππομανῆ Sophocles Aiacem nũcupat uelut μεγάλως μαινόμενον, id eſt inſigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando, uti nobilis canit poeta, Scilicet ante omneis furor eſt inſignis equarum: Vel, ut præſtruximus, quia ἵππος magnitudinem ſignificat: nam ἱππογνώμονα dicũt, magnanimum, Hæc omnia Cælius. Vide Varinum in uoce ἱππομανῆ, & Eraſmum in prouerbio ἱππομανεῖν. Pratum ἱππομανὲς, apud Sophoclem, herboſum, floridum, equis expetitum, uel herbis ualde luxurians. μαίνεσθαι enim luxuriari eſt, & abundare, ut in uoce ὑλομανεῖν: noſtri dicunt **vergeilen**, Latini etiam ſylueſcere in arboribus: de uitibus priuatim τραγᾶν, id eſt hircire dicunt, cum nimia alimenti copia luxuriant, ut expoſui in Hirco H.a. Ἱππόπορνος, magnus ſcortator, & nimio in mulieres amore inſanus, ut Suidas ex Ariſtophane citat. Ἱπποτυφία, nimius faſtus. Ἱππόκρημνα ῥήματα in Ranis Ariſtophanis legimus, ſublimia & affectata uocabula intelligo, Horatius ampullas & ſeſquipedalia uerba uocat: Græci etiam ἁμαξιαῖα: Quin & alibi in eadem comœdia Ariſtophanes ἱπποβάμονα ῥήματα dixit. ¶ Hippocronia, nugæ, quaſi dicas nimium antiqua & obſoleta, qualia ſub Saturni regno fuerunt. Vide Cronippum in proprijs uirorum infra. Eſt & Neptuni cognomen Hippocronius, de quo infra dicam. Hippalectryon apud Ariſtophanem nonnullis dici uidetur de ingenti gallo: alijs de marino quodam animali. Ἱπποθορονήμην, τὴν μεγάλην εὐωχίαν, Heſychius et Varinus: ſed uidetur dictio deprauata. Ἱπποκέλευθος, ἵπποις κελεύων, ἢ ἱππεὺς, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Heſychius & Varinus. ¶ Ἵππων paroxytonum uiri nomen eſt, oxytonum uerò equile ſignificat: hoc in Suidæ & Varini Lexicis non ſatis expreſſum eſt. Pollux libro nono ludum quendam deſcribit, qui ἐν κοτύλῃ, & ἱππὰς, & κυβησίνδα dicatur. Is talis eſt: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis conſertiſq; pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibusq; oculos eius obnubentem circunfert. Accipitur ſanè cotyla pro cauitate, ut hîc uolam, id eſt cauum manus, uel quæ coniunctis mutuò digitis inter utramq; manum interius fit cauitatem ſignificet. Ἱππάδα uerò hunc ludum dici apparet, quod qui circunfertur inequitare uideatur. Κυβησίνδαν denique quaſi κυβιστίνδαν (niſi fortè ita legendũ ſit) quòd cũ is qui geſtat præ põdere inclinato ſit dorſo & capite, eiuſq; corporis habitum qui geſtatur etiam imitari cogatur, τῶν κυβιστώντων, id eſt urinantium, uel aliter in caput ſe deuoluẽtium geſtum exprimant. Ἐν κοτύλῃ φέρειν, id eſt In cotyla geſtaris, ſuſpicor dictum (inquit Eraſmus) de ijs qui arbitrio alieno quò libitum eſſet, huc atq; illuc ducerentur, aut ubi quis indulgentius fouerit. Tractum adagium à ludo puerili, &c. non aliud enim quâm recitata iam Pollucis uerba ſubiungit. Hippadas legimus ſacrificia dicta Athenis quæ mitterent equites uocati, Cælius. Cæterum hippiades, ſtatuæ mulierum equeſtres ſunt, quales Amazonum: indocti quidam confundũt. Ἱππάδες, θυσίαι ἃς οἱ ἱππεῖς πέμπουσιν ἐν ταῖς πομπαῖς, Scholia in Equites Ariſtoph. Ἱππὰς, cenſus equitum, τίμημα μικρὸν. τινὲς δὲ στολὴν ἱππικὴν, καὶ θυσίαν, ἣν τοῖς ἵπποις ἀπένεμον, Varinus. Ἱππόγονον, ἱππεῖσρα, Varinus: apud Heſychium ἱππόγοον legitur, non ſuo loco, ſed poſt ἱππόπορις. Hippacare, eſt celeriter animam ducere, ab equi halitu qui eſt ſupra modum acutus, Feſtus. Ἵππευμα, equitatio, iter equeſtre. Ἱππασὶ aduerbium, in morem inſidentis equo cruribus diuaricatis, ac ſi tu equitanter dicas. Ἱππόθεν ἐκχύμενοι (apud Homerum puto) de militibus ex equo Durio prodeuntibus, Varinus. Ἱππέαν, τὴν ἵππον, ἔνιοι δὲ τὴν τόξου νευρὰν, τὴν δὲ ἱππέων τριχῶν, Heſych. & Varinus. Hippione nomen medicamenti compoſiti aduerſus podagram apud Aëtium, neſcio unde dicti. Ἱππεὺς, genus cometæ, quod iubas equinas (inquit Plinius 2.25.) imitatur, celerrimi motus, atq; in orbem circa ſe euntes. ¶ Hippios pes in carmine dicitur, qui aliâs epitritus. Hippia entea in Pindaro uaſa intelligunt Phidonia, ſeu menſuras, quas Corinthi primum comperiſſe Phidonem tradunt: hippia autem dici, quoniam Argos unde fuit Phidon, nuncupetur hippion, Cælius. Ὅσσοι θ᾽ ἱππαλέοισιν ἀριστεύουσιν ὁμίλοις, Oppianus. Ἱππώδες uocatur quod equo decorum & conueniens eſt, ut βλέμμα ἱππῶδες apud Pollucem. Πωλικὸν παράδειγμα, alicubi legere memini: Idem puto quod apud Varinum legitur, Πωλικὸν δεῖγμα (etſi δῆγμα per η. ſcribitur) φρύαγμα. Πωλικὸς, γύναιος, παιδικὸς, ut πωλικὸν σκίρτημα, Varinus. Eſt & πώλειος adiectiuum, ut πώλειος φύσις apud eundem. Πωλικοῖς δείγμασι, τοῖς διὰ τῶν ἁρμάτων δείγμασι, Heſychius. ¶ Ἱππομανία inſanum ſtudiũ in emendis & alendis equis quantolibet ſumptu. Eodem ſenſu adiectiuum ἱππομανὴς, & uerbum ἱππομανεῖν proferuntur. Idem uitium Ariſtophanes ad icterum corporis morbum alludens, ἵππερον dixit compoſito ab amore equorum uocabulo. Ἀλλ᾽ ἵππερόν μου κατέχειν τῶν χρημάτων, Strepſiades conquerens de filio ſumptuoſo circa equos. Alludit autem ad naturam icteri etiam in uerbo κατέχει. nam ictericorum oculi bile perfunduntur, ut Scholia monent: quæ ἵππερον, ἱππικὸν ἔρωτα καὶ νόσον ἱππικὴν interpretantur, In Lexicis Heſychij et Varini (quę innumeris deprauata locis habentur, non modo librariorum,

quod

quod tolerabilius est, sed authorum etiam & illorum qui collegerunt tum inscitia tum negligentia) diuersis in locis legimus ἵππαρος, ἵππαρος, ἱππάφος, cum uno duntaxat modo ἵππαφος semper scribendum sit. Apud Suidam ἵππαφος etiam adiectiue exponitur ὁ περὶ τοὺς ἵππους τὴν φροντίδα ἔχων, nec aliud quàm Aristophanis iam dictũ testimoniũ citatur, in quo certè substantiua hæc uox est. ἱπποβρασίαι, οἱ φίλιπποι, Pollux. Hippoperas, quasi equestres peras, bulgas interpretantur (bulgas Pompeius uocat, & uulgus etiam hodie apud Germanos et Gallos: sunt autem sacculi scortei ad ferenda numismata, aliaq́ necessaria: aliqui uulgas uocitant) quæ equis imponi uel ab ephippijs suspendi solent, siue singulæ, siue binæ. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, & hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret: uno caballo contentus, & ne toto quidem, cum partem sarcinæ ab utroq́ latere dependentes occuparent, Seneca epistola 88. ἱππηλασία, uia qua currus agi potest, aut iumenta, iurisconsulti actum appellant: legitur & cum adiectione uiæ, ἱππηλασίη ὁδός, apud poëtam quendam puto, citante Varino. ἱππήλατος, ἵππον ἐλαύνων, ἱππικὸς, φυγάς, ἱππικώτατος, εὔδρομος, πλατεῖα ὁδὸς καὶ λεία, εὐρύχωρος, καὶ ἡ μεμαλαγμένη, Hesych. Varinus etiam ἐψιλωμένον exponit, id est nudatum, uacuũ scilicet omnibus equitantium impedimentis & obstaculis, ut saxorũ, fruticum, arborum, &c. ἱππόποεις, τὸν τε ἵππον, καὶ τὸ πετράχαλκον, ἐπὶ τῆς * ὄρνης τὸ εἶδος, Λάκωνες, Hesych. ἱππόποεις, κοιλάς, αὐλή, δῶμα, Idem & Varinus. ἱπποφορεύς, gradarius, Lexicon Græcolatinum sine authore. Memini alicubi legere ὑποκρέκειν de molli ingressu equi gradarij et tollutaris: quod uerbũ quidam in Lexico Græcolatino exponit resonare, placidè pulsare fides in concinnanda ad numeros cithara, ex interprete Pindari. Videtur sanè numerosus etiam tollutarius equi gressus.

¶ ἱππαπαὶ apud Aristophanem in Equitibus uox fictitia, ut admonent scholia, ad imitationem uocis ῥυππαπαί, quæ acclamatio nautica est: mentio enim illic fit de equis & hominibus hippagines naues ingressis. Aquilonem uentũ quòd frigore suo urat & excoriet etiam bestias, uocamus Germanicè **schind den hengst**: hoc est equorũ excoriatorẽ, ut Græci βούδορον. ¶ φίλιπποι, mœchi, Hesych. et Varinus. ἱπποερασταί, οἱ φίλιπποι, Pollux. πλήξιππος, equos uerberans, bellicosus: cognomen Pelopis apud Homerum Iliados secundo: quod occiso Myrtilo auriga suo, ipse currum regere cœperit, &c. uide scholia in Homerum. Μετώπη (aliqui Metopen lacum, alij fluuiũ fuisse dicunt) ἔτικτε Θήβαν τὴν πλήξιππον, ἤγουν τὴν πλήττουσαν τοὺς ἵππους ἐν τοῖς δρόμοις, τὴν ἱππικήν, τὴν πολεμικήν, Scholia in sextum idos Pindari Olympiorũ. Ἀμαζονίδων ἀλαμνίππων, id est equestrium, Orpheus. Sôcus filius fuit Hippasi hippodami, id est rei equestris periti. Αἰχμίπποι, bellicosi equites, Hesych. Αἰθελιππος, uelox, Suidas & Varinus. Cretici canes celeres, qui in uenatione equos comitabantur cursu, parippi dicti sunt, Pollux. Ἄνιππος ὁδός, inequitabilis uia, id est equitationi inepta, apud Herodotũ. Ἄνιππος, carens equis, Varinus. Herodotus scribit Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & pedibus, Cæl. Ἀλλ' οὐ περιόψεταί μ' ὁ θεῖος Μεγακλῆς ἄνιππον, Aristophanes in Nebulis, id est ἵππων ἐστερημένον. Ἐχέπωλος, habens equos, Suidas: equestris, alens equos, Hesych. ἱππόδετος, ligans equum, Lexicõ Græcolat. Λευκόπωλος, epitheton Solis quòd candidis uehatur equis. ¶ Hippagines naues quibus equi uehuntur, quas Græci ἱππάγους dicunt, Festus. Ego non ἱππάγους, sed ἱππηγοὺς uel ἱππαγωγοὺς legerim. Grapaldus in multitudinis numero hippagones dixit, ut agâsones, quod non probamus. Hippagogi nauigij Pollux etiam meminit, Hermolaus. Hippagines, uel, ut Liuius, hippagogæ naues, transportandis equis destinatæ, Baysius. Hippagogas dici naues equis subuectandis destinatas, apud Herodotum historia sexta duobus locis obseruauimus, Cælius. Et alibi, Apud Pollucem libro primo inter equitum species recensentur, hippotoxotæ, hypaspistæ, sceuophori, hippagogi & anippi, uidetur autem legendum amphippi uel hamippi, ut pluribus probat Cælius eodem in loco, (li. 21. cap. 30.) Stratiotides naues Thucydidi nuncupantur, quarum una est functio, uti pugnaturos subuectent pedites: uerum quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoq́, Cælius. Græcis dissimiles equitum fuêre species: nam quidam hippotoxotæ dicti, alij sceuophori, &c. nonnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant, Alexãder ab Alexandro 6. 22. Scoppa Grammaticus hippagium genere neutro lo pontone Italicè interpretatur. Sunt autem pontones naues, quibus in traijciendis amnibus loco pontium utimur: Cæsar tertio belli ciu. genus nauium Gallicarum esse scribit. ἱππαγωγοὺς, τὰς ἵππους καὶ ἄνδρας ἀγούσας ναῦς, Suidas. Aliud est ὑπαγωγεὺς, nempe instrumentum quo lapides expoliuntur, cuius meminit Pollux post Aristophanem in Auium comœdia, Hermol. Hippagum Salaminij inuenerunt, Plin. 7. 56. de nauticis inuentis scribens. Hermolaus tamen in castigationibus, Græci (inquit) non hippagum, sed hypagũ scribunt. Hippophorbus, genus est tibiæ, quam Libyes Scenitæ inuenerunt: hac ad equorũ pascua utuntur: materia est laurus detracto cortice: nam exempta medulla acutum reddit sonum, & equorum celeritati conuenientem (si rectè uerto quod Græcè scribitur, καὶ τῶν ἵππων τῇ ὀξύτητι καθικνούμενον,) Pollux. ¶ ἱππῶμεν, πιέζομεν, Hesych. sed rectius per simplex pi scribi arbitror. ἱππούμενος ταῖς συμφοραῖς, Aristophanes. ἱππούμενος, πιεζόμενος, ἢ τὸ ἐμπίπτον ξύλον τοῖς μυσίν, Hesych. idem lignum ἱππὸς ab eo superius dictum est: & ab Etymologo ἶπος per pi simplex, ad differentiam τοῦ ἵππου.

¶ Hippochœris uel hypochœris, oleris nomen apud Plinium, lib. 21. cap. 15. utroq́ enim modo legi posse Hermolaus in castigationibus suis scribit. Verba Plinij sunt, Vulgarium in cibo apud Aegyptios herbarum nomina, condrylla (melius chondrilla per iôta) hypochœris, & caucalis, anthriscum, scandix, &c. nec alibi eius apud Plinium mentio. Theophrastus de hist. plãt. 7. 7. inter olera numerat

intubum, aphacam, andryalam, hypochœrin (Gaza porcelliam uertit) senecionem, & alia quæ intubum folio referunt. Et rursus eiusdem libri capite undecimo, quanq; & ὑποχώρησις ibi corruptè legitur. Cichoracea omnia (inquit) folio sunt annuo, ab radice foliata, &c. caulibus atq; radicib. differũt. Deinde cum cichoream descripsisset, subiungit, Hypochœris læuior, & aspectu mitior, & dulcior est: (forte sonchus læuis, aut cõgener saltem) nec ut candralia, quæ omnino ingustabilis est, & in radice succum lacteum, acrem, eundemq; copiosum habet: Hæc Theophrastus, nec alibi apud eum ulla andryalæ aut candraliæ mentio fit: proinde facile suspicor, librariorum inscitiam utrumq; locum deprauasse, & chondrillam legendum: (Andryala in Theophrasto, condryala in Plinio, pro condrilla deprauatè legitur, Hermol.) nam & Plinius ut supra citaui chondrillam cum hypochœride coniungit: & alibi similiter ut Theophrastus lacteũ radicis succum (Theoph. uno uerbo ὀπὸν dixit) eumq; copiosum & acrem ei attribuit. Hoc etiam ex Dioscoride & Galeno constat inter syluestres intubos chondrillam esse, quam duorum generum Dioscorides facit. In ramulis prioris gummi mastiches simillimum inueniri solet, tuberculo fabæ: Græci tuberculum siue grumum chondron appellant, inde chondrillæ nomen, ut ego quidem conijcio: nam Galenus per ch. scribit, Dioscorides per k. Plinius chondrillæ fabæ radicẽ tribuit, quod non intellexerit, ut puto, gummi tantum fabæ semini comparari. Galenus chondrillam amariorem sicciorem que paulò facit quàm intubus sit. Lemonium (inquit Plinius 25. 9.) succum lacteum mittit, cõcrescentem gummi modo, humidis locis: datur denarij pondus in uino cõtra serpentes. Hoc equidem cum Dioscoridis chondrilla idem esse cõijcio: nam & illa lacteũ succum gerit gummi modo concrescentem, & in uino contra uiperas datur. In pratis (à quibus limonio nomen) apud nos nascitur intubi syluestris genus, cubitale, aut longius, strigosum, floribus flauis, quod & hieracij generib. adnumerari potest. Est & aliud genus, longissimum in intubaceo genere, trium aut quatuor cubitorũ ferè proceritate, quod locis humidis, opacis, & montanis sæpe nascitur, flore (ni fallor) purpureo in pappos abeunte. Sunt & alia quædam limonia. Est & aphaca Theophrasti intubacei generis, amara, nec apta cibo: multũ diuersa à recentiorum Græcorũ aphaca quæ leguminũ generis censetur. Ad hanc digressionem nos inuitauit Hermolaus, qui apud Pliniũ 21. 15. nõ hypochœrin tantũ (nisi quis hypochœrida malit, quoniã rectus oxytonus est) quod nos probamus, & in Græcis codicibus Theophrasti sic scriptum inuenimus: sed hippochœrin uel hypochœrin legit, tanquam indifferenter utrunq; probans, aut certe dubitans. Similis in scribendo diuersitas in alijs etiam aliquot plantarum nominibus accidit, ut hypoglosso, & hypophæsto: multi enim hippoglosson & hippophæston scribunt, cum neq; magnitudo, neq; aliud ad equũ pertinens eis attribuatur. Melius Galenus libro 8. de simplicibus ὑπόγλωσσον scribit, additq; causam nominis, quoniam summis corymbis subnascantur quædam lingulis similia. In hippophæsto & hippophaẽ, utro potius modo scribendum sit, certi nihil habeo. Apud Dioscoridem quidem hippophaës alijs nominibus hippophyes, hippophanes & hippion uocitari legimus, quæ omnia ab equo ducta sunt uocabula. Hippophæstũ quoq; (inquit) alij hippophaës uocant. Et Plinius de utroq; loquens, Debent (inquit) accommodatæ esse equorum naturæ, neq; ex alijs causis nomen accepisse: quippe quædam animalium remedijs nascuntur, &c. Sed Marcellus Vergilius, Nihil nos mouet authoritas Plinij, inquit: nihil enim constituit dicens, Debent accommodatæ esse equorum naturæ, &c. nos nihil aliud hippon in his uocibus compositis quàm magnitudinem & in eo genere (cardui fullonij) grandius significari credimus, Hęc ille. Atqui hippophaës non grandem esse herbã, sed ἐπίγειον & χαμαίκαυλον, Theophrastus scribit. De hippice herba Plinio dicta, docui supra cap. sexto in Hippaces, id est casei equini mẽtione. Ἄγριππος oleaster: unde & prouerbium, Ἀκαρπότερος ἀγρίππου, Suidas. Δάμαρ ἱππείως, genus caricarum, quas Græci ischádas uocant, id est ficus aridas. Eupolis apud Varinũ. Hippion inter hippophais nomenclaturas est apud Dioscoridem. ¶ Hippoglosson, idem quod antirrhinon Dioscoridi. De propriè dicto hippoglosso uel hypoglosso potius, superius dictum est: Est & laurus Alexandrinæ cognomen apud Dioscoridem. Hippolapathum maius satiuo est, candidiusq; ac spissius, Plin. Hippomanes idem quod apocynũ apud Dioscoridem, quod et Hermolaus obseruauit: est & inter capparis nomenclaturas apud eundem. Hippomanes herbæ genus est Hesiodo, quod & Seruius testatur, Hermo. Hippomanes, secundum Crateiam, planta est fructu cucumeris syluestris, folio nigriore, tanquam papaueris spinoso, Hæc Theocriti interpres; Plura uide supra in C. in mentione excrementorũ equi, inter significationes hippomanis. ¶ Fœniculum syluestre aliqui hippomarathrũ uocant, Plin. Et alibi, Neruosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro. Nomen huic à magnitudine contigisse superius indicaui. Strabo in Mauritania hippomarathri scapum duodecim cubitos longũ, & quatuor palmos crassum nasci scribit. Et quanquam tum hipposelino tũ hippomarathro ad equorũ dysuriam Hierocles hippiater utatur, utrũq; tamen à magnitudine potius in suo genere, hoc fœniculi, illud apij, nominatũ dixerim. Theophrastus (inquit Nicandri interpres) hipposelinon in petrosis prouenire locis dicit, à magnitudine sic nuncupatũ, uel propter equorum stranguriam: Gaza equapiũ transtulit. Hipporizon in Hippiatricis Græcis nominatur ca. 15. miscetur aũt alijs quibusdam ad clysterem uteri equæ, promouendæ conceptionis causa. Hipparison, nisi mendum est, apud Dioscoridem inter uerbenacæ alterius nomenclaturas legitur. Ego uerbenacam alteram esse conijcio, quã uulgo Germani consolidam auream uocant: eam in cibo salubrem esse equis quibus ulceratum est dorsum supra dixi. ¶ Hippuris herba à caudæ uel setæ equinæ similitudine nomen tulit apud Græ

cos: id Germani ad uerbum proferunt, roſſzſchwantz/pferdſchwantz/roſſzwadel: & alijs nominibus katzenſchwäntz/ſchaffthew. Nomenclaturæ eius apud Dioſcoridem Latinæ leguntur iſtæ, equinalis, equitium, equi uel equina ſalix, equiſetum. Equiſetum, hippuris à Græcis dicta, pilus eſt terræ, equinæ ſetæ ſimilis, comis iunceis multis nigris, ut eſt equorũ cauda, Plin. Et alibi, Inuiſa in pratis & equiſetis eſt, à ſimilitudine equinæ ſetæ. Anabaſis herba eadem quæ hippuris et equina ſeta dicitur, Hermolaus. Hippuris Pomponio, Hippuriſcus Stephano, inſula maris mediterranei iuxta Cariã, cuius etiam Plinius meminit lib. 4. ca. 12. ab hippuri uel piſce, uel frutice, ut Hermolaus conijcit, appellata. Tradunt, inquit Plinius, iuxta arbores naſci, & ſcandentem eas dependere comis iunceis multis nigris: Hinc facile apparet cur ephedron & anabaſis uocetur, quibus nominibus Plinius uerba iam citata, tanquam originis expoſitionem ſtatim adiungit, ut ſuperuacua ſit Hermolai coniectura ephydron legi poſſe, quoniam in aquoſis naſcatur. Nec ſimilitudinem tantum ad equi caudam hippuris habet, unde potiſſimum dicta uidetur: ſed etiam cum uino trita, infuſaq; in potu (ut in Hippiatricis Græcis legimus ca. 118.) equorum urinam prouocat, & dyſuriam eliminat, ut uel ludendo quis dicat hippurin appellatam διὰ τὸ ἄγειν τοὺς ἵππους εἰς τὸ οὐρεῖν. Ambrinas (anabaſis forte) Græcis eſt cunicella herba, ea ſcilicet quæ cauda equina dicitur, Vetus gloſſographus in Auicennam. Potamogeton ſimilis betæ folijs, &c. Caſtor hanc aliter nouerat, tenui folio uelut equinis ſetis, thyrſo longo & leui, in aquoſis naſcentem, Plin. Σύμφυτον, ὃ καλοῦσιν ἵππουρον, θλάσας ἔκπιαζον τὸν χυλὸν εἰς κοτύλας β. &c, Hierocles ad orthopnœam equi. Ruellius ſiue aliam lectionem ſecutus, ſiue corruptũ hunc, ut apparet, locum ſuſpicatus, ita tranſtulit: Hali, quod ſymphytum appellant, & equiſeti ſuccus expreſſus, qui heminas duas impleat. Sed forte legendum eſt, Σύμφυτον ὃ καλοῦσι πετραῖον, &c. hoc enim ad thoracis & pulmonis uitia efficax eſſe conſtat. ¶ Hypopeſton legebatur apud Piniũ 27. 10. Hermolaus hypophæſton legendum monet: poteſt & ab equo (inquit) uideri appellata hippophæſton: utroque modo rectè ſcribitur à Græcis, Hæc ille. Ego hippophæſton malim, cum & Plinius ab equo deriuet, & apud Dioſcoridem, ut iam retuli paulò ſuperius, plures ab equo nomenclaturæ ei tribuãtur: et hippophaës etiam cognata ei herba ſimiliter ab equo compoſita uoce ſcribatur apud probatos authores, ut Dioſcoridem & Hippocratem. Nam Galenus in gloſſis Hippocratis, quas ordine literarum tractat, in elemento iôta, ἱππόφεων herbam exponit, quæ non hippophaës tantum nominetur, ſed etiam κνάφον & σύφον ab Hippocrate: legendum eſt autẽ, nõ σύφον ſed στοίβη, ut inferius ab eo ſcribitur in Sigma, ubi per ypſilon aduerſante literarum ordine ſcribi non poteſt. Diuerſa tamen ab hac fuerit Dioſcoridis ſtœbe. Similiter libro 21. ca. 15. ubi hypophes legebatur apud Plinium, Hermolaus hypophyes, aut etiam hippophyes reponit, ex Dioſcoride (ut inquit) Galeno & Theophraſto: Ego apud illos aliter quàm hippophyes uoce ab equo compoſita legere non memini. Nam Theophraſtus de hiſt. plan. 9. 15. Ex lactaria (inquit, interprete Gaza) hippophaës fit, idq; optimum apud Tegeam: q̃d & Plinius ex eo repetijt. Intelligo autem hic hippophais nomine, non ſui generis herbam, ſed ſuccũ ſiue liquorem ex lactaria collectũ, cui ſimilis purgandi uis inſit: nam et hippophais proprie dicti radix lacteo ſucco turget, qui inde eximitur, perinde ut ex thapſia, & ad purgationes accommodatur, Dioſcoride teſte. ¶ Democritus aglaophôtin herbam in marmoribus naſcentem, uocat etiam hippophouada, quoniam equæ præcipuè caueant eam, Plin. Lapathum ſylueſtre alij oxalidem appellãt, noſtri rumicem, alij cantherinum, Plin. Syluaticus linguam equi betonicam interpretatur: & hyoſcyamum alio nomine dentem caballinum uel equinũ dici ſcribit. Trifolium caballinum in Italia plerique uulgò uocant, quod noſtri ſtundkrut/ſibengezyt/zigerkrut: & Fuchſius pro loto ſatiua pingit in libro qui ſolas ſtirpium imagines habet: in magno enim opere prius pro trifolio aſphaltite pinxerat. Huius enim paſcuis, ut Matthæolus ſcribit, equi delectantur. Quòd autem non ſit cytiſus, ut idem ſuſpicatur, facile intelliget, qui noſtra de cytiſo ſcripta in Boue legerit. Mihi certe trifolium iſtud caballinum lotus ſylueſtris Dioſcoridis eſſe uidetur, fœnogræci uiribus prædita. Matthæolus andacocam (uel potius handacocham) Arabum, lotum ſylueſtrem Dioſcoridis eſſe contendit, & Aegyptiam: & reprehendit illos qui trifolium interpretantur: quod inde ei contigiſſe puto, quoniam caput Serapionis & Auicennæ de handacocha non totum perlegit, ſed ab initio tantũ: nam ſi perlegiſſet, deprehendiſſet opinor quod ipſe deprehendi, Arabes uno handacochæ nomine, quatuor diuerſas herbas complexos, hoc eſt urbanam & ſylueſtrem lotum, & Aegyptiacam lotum, & Dioſcoridis trifolium longè à uulgari diuerſum, odore bituminis inſigne, ex quo laudatum illud ad articulorum neruorumq; dolores oleum fit, non ex ſylueſtri loto ut ipſe ait. Errant igitur, & Arabes qui diuerſas herbas earumq; uires confundunt: & Matthæolus, qui unam tantum aut alteram ab eis lotum deſcribi putat: & maximè, qui uulgari trifolio in odore & uiribus multum diuerſis pro handacocha ad oleum iam dictum utuntur. Handachocha (inquit Bellunenſis) eſt genus trifolij: quod plures emittit caules duorũ uel trium palmorum (dodrantum intelligo) altitudine, floribus citrinis odoriferis: planta Syris notiſſima, ex cuius floribus oleum parant experimento cognitum in uitijs neruorum. Hæc à Bellunenſi ſcripta de Dioſcoridis loto ſatiua intellexerim, quæ nimirum quòd odoratior ſit ſylueſtri hortenſi cultu dignata eſt. Quærendum an eadem ſit herba, de qua Monachi in Meſuen nuper ſcripſerunt, diſtinctione 11. cap. 328. his uerbis, Eſt & trifolium maximè odoratum, quod uulgò Romæ tribulum (quaſi trifolium: Dioſcorides quidem lotum ſatiuam etiam tribolion cognominari ſcribit, uel quiſquis eſt qui nomenclaturas addidit) appellatur: quodq; copioſè mulieribus præcipuè, uenditur:

quoniam distillatur ad suffumigia & alia uaria odoramenta, nec aliter adhuc in usum medicum uenit. Hæc illi, quo autem à ueteribus nomine dicta sit, ignorare fatentur. ¶ Germani mentastrum uocant roßmüntz, id est mentam equinam: tussilaginem, ut & Latinè quidam recentiores, ungulam caballinam, roßhůb / (Marcellus empiricus herbam quæ Gallicè calliomarcus, Latinè equi ungula uocatur, commendat ad tussim:) oxyn Plinij, quod trifolium acidum dici potest, roßampffer / id est oxalidem equinam: maluam syluestrem maiorem, roßpappelen / id est maluam equinam. Phu, quam uulgo Valerianam uocitant, Germani dennmarc, haud scio an ab equo composito nomine: equum enim marcam appellabant, nostri nunc equam tantum.

¶ Fera quæ ab equo hippardium nominata est, capronas (χαίτην) gerit in summis armis: differt ab hippelapho, quod barbam ut ille non habet. Hæc similiter ut hippelaphus, tenuissimo iubæ ordine à capite ad summos armos crinescit. Gerit etiam cornua utrunque genus, excepta fœmina equicer uini generis: & pedes habet bisulcos, Aristoteles. Hippelaphus ab equi & cerui similitudine dictus est, nec alius Volaterrano quàm tragelaphus uidetur: de quo plura dixi in Cerui & Hirci Philologia. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla ex Dionis Nicæi historia, Cælius. Hippocameli nihil quàm nomen apud Ausonium reperitur. Sciurus, uocatur & campsiurus, & hippurus, Varinus & Hesychius. Hippocyon (si rectè legitur,) nomen Satyræ Varronis. ¶ Ἱππάκιον, auis quædam uulpanseri similis, Hesychius & Varinus. Hippalectryon dici uidetur staturosus (magnus) gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiamsi in rerum id natura compertum quandoque abnuant philosophia imbuti plerique, Cælius. Aeschylus in suis tragœdijs hippalectryonem finxit, non animal naturale, sed insigne nauis, ut ipse exponit in Ranis Aristophanis, ubi cum Euripides eum reprehendens dixisset, Ἤδη ποτ᾽ ἐν μακρῷ χρόνῳ νυκτὸς διηγρύπνησα Τὸν ξουθὸν ἱππαλεκτρυόνα ζητῶν τίς ἐστιν ὄρνις. Aeschylus respondet, Σημεῖον ἐν ταῖς ναυσὶν ὦ μαθέστατ᾽ ἐνεγέγραπτο. Euripides, Εἶτ᾽ ἐν τραγῳδίαις ἐχρῆν κἀλεκτρυόνα (aliâs ἀλεκτρυόνα) ποιῆσαι; Aeschylus, Σὺ δ᾽ ὦ θεοῖσιν ἐχθρέ, ποῖ᾽ ἄττ᾽ ἐστὶν ἅττ᾽ ἐποίεις; Euripides, Οὐχ ἱππαλεκτρυόνας, μὰ Δί᾽, οὐδὲ τραγελάφους ἅπερ σύ, Ἃ ν τοῖσι παραπετάσμασι τοῖς Μηδικοῖς γράφουσι. Hippalectryonem, ut in scholijs Aristophanis & apud Varinum & Hesychium legimus, aliqui magnum gallinaceum interpretãtur, ut gallinaceo simile genus Persicum sit: alij gallinaceum in uelis siue tapetibus Persicis pingi solitum: alij denique marinum animal: & licet philosophi hippalectryonem in rerum natura esse negarint, meo tamen tempore (inquit scholiastes) quidam in tale animal fortuitò è mari prodiens incidit, & à se occisum cum passim ostentasset, in sigillo suo & clypeo depingi curauit. Ἵππος, pipo auis, ut Gaza transfert ex Aristotele libro 9. de animalibus: alibi tamen in Græcis codicibus ἵππα legitur, & similiter à Gaza uertitur. Ἵππα, ὁ δρυμοκόλαψ, id est picus auis, Hesychius statim ante ἵππαται. Πιπὼ, auis quædam marina pulchra & elegans, Scholia Lycophronis. Ἱππόκαμπος, auicula quædam, Hesychius & Varinus: Hippocampus quidem animalculum est marinum, ut inter aquatilia referam. Athenæus pullos gallinaceos à Græcis hippos, hoc est quasi equulos uocari scribit: credo, quia pulli propriè sunt equorum, Hermolaus. ¶ Ἵππος magnus piscis marinus, Hesych. & Varinus. Athenæus libro septimo dubitat an hippi pisces ijdem sint, quos Epicharmus ἱππίδια cum epitheto λεῖα uocat, id est equuleos læues, nimirum sine squamis. Citat etiam uersus Numenij & Antiphanis Colophonij, qui hippos inter pisces numerãt. Hesychius etiã & Varinus hippidion genus piscis esse docent. Cancri quidam in Phœnice hippi uocantur, tantæ uelocitatis, ut consequi non sit, Plinius. Hippurus piscis apud Aristotelem, Gaza equiselim uertit: quo nomine Plinius hippurin herbam uocat. Ἵππουρος piscis ab Hicesio ἱππουρὶς, Dorioni coryphæna uocatur. Est autem eius naturæ, uti Numenius docet, frequenter ut exiliat, & eam ob causam ἀρνευτὴς, id est urinator uocatur. Hinc fortassis & nomen sortitur quod equi instar subinde exiliat, ἀπὸ τοῦ ὀρούειν καὶ ὁρμᾷν ἵππου δίκην, non à cauda equina. Campas marinos equos (uocantur hodieque caballi marini Italis) Græci à flexu posteriorum partium hippocampos appellant, Varro. Hippopotamus, id est fluuiatilis equus, caput & uocem equi habet. In fluuio nomine Astræo, qui inter Berœam & Thessalonicam fluit, peculiare genus muscarum est, apibus simile tum magnitudine, tum bombi strepitu, uesparum colore, equiseles (hippuros Græcè legi conijcio) appellant indigenæ: eæ ad summam aquam uersantes à piscibus corripiuntur, &c. Gillius ex Aeliano. Ἱππομύρμηκες, formicæ equites, Gaza ex Aristotele, à magnitudine puto dictæ. In Sicilia formicæ quæ equites appellantur, non sunt, Aristoteles de hist. anim. 8.28. nec alibi earum meminit. Λέγονται καὶ μύρμηκες ἱππεῖς, Hesychius. Scarabei genus uiride, dorsum habet nota quadam aureola sic illustre, ut Lunæ speciem exiguæ sustinere uideatur, quare non inuenustè à Cosentinis equus Lunæ nuncupatur, Thylesius. Muscæ quædam circa equorum capita obuolare solent, ex fimo (ni fallor) equino natæ: ut & scarabei genus illud quod nostrates uocant roßkäfer.

¶ Centauros (inquit Camerarius) equitationem primos usurpasse perhibent, saltem ut ex equis pugnarent: adque hanc accommodant fabulam monstrosæ formæ, qua illi à poëtis introducuntur, & quam Græcus uersus obscœnus expressit, Ἵππος ἐβδύλετο ἄνδρα, ἀνὴρ δ᾽ (βροτὸς δ᾽, ut habet Varinus in Centauris) ἀπεβδέλυττο ἵππον. Pindarus elegantius, cum dixisset progenitos à Centauro filio Ixionis suscepto ex nube & è re nominato, qui commiscuisset sese cum equabus Magnesijs sub monte Pelio: æditam enim tum fuisse sobolem utrique parenti similem, supra quidẽ patri, infra matri, Ἐκ δ᾽ ἐγένοντο (inquit) στρατὸς θαυμαστὸς ἀμφοτέροις Ὁμοῖοι τοκεῦσι, τὰ ματρόθεν μὲν Κάτω, τὰ δ᾽ ὕπερθε πατρός. Hos

latrocinijs

latrocinijs aiunt deditos, cum tenerent loca montana & inaccessa in Thessalia, excurrisse in equis, & prædas egisse, cumq; ante se abigerent armenta & greges, extimulantes scilicet quo celerius pergerent, exclamantes in agris & uicinorum opem implorantes, quibus sua eripiebantur, hippocẽtaurosq; nominantes, uociferabantur. Hanc autem speciem præbebant illi raptores intuentibus à tergo, quæ postea pingi & effingi cœpta, dimidiati ad umbilicum hominis & parte posteriore equi. Eodem referunt & procreationis horum fabulam, & Ixionis parentis rotam, quibus in aëre, hoc est sub dio agitandi, & celeritas & gyri atq; orbes designentur. Itaq; nonnulli ἱπποκενταύρους ἐτυμολογοῦσι, κέντορας τινας τῶν ἵππων ταχυτῆτι τοῖς ἀνέμοις ὁμοίους: iuxta hoc, θεῖον δ' ἀνέμοισιν ὅμοιοι, Hucusq; Camerarius. De Centauris fabulam quandam narrat Seruius tertio Georgicorum, quæ ueluti nugæ respuenda uidetur. Diodorus in quinto, Centauros nonulli uolunt in Peleo à Nymphis nutritos, postea equos subagitasse, exq; eis Hippocentauros natos. Creditum, quod primi equitare ausi sint, ex eoq; natam fabulã, ueluti equi essent hominisq; natura, Hæc ille. Centauri ab Hercule domiti, inter labores eius numerantur. Vide Palæphatum ca. 2. Hippocentaurus, canis nomen apud Pollucem. Plutarchus in conuiuio sapientum, in domum Periandri allatum scribit à pastore infantem ex equa natum, cuius caput, collum & manus hominis essent, cætera equi: eiulatus infantium. Hoc inspecto Thales Periandro dixit, sibi quidem non uideri rem prodigiosam & ceu portentum à dijs immissam, quo seditiones & dissidia significarentur, ut Diocles iudicabat: sed rem esse naturalem, ideoq; consulere se ut uel equisones non habeat, uel uxores eis tradat. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interijsse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus, Plin. De Centauro sydere uide Higinum. Lapitharum & Centaurorum prælium Ouidius describit libro 12. Metam. Pugnare ex equo Thessalos inuenisse tradunt, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem, Plin. De Centauris & Ixione multa legimus apud Eustathium in primum Iliadis, æditionis Romanæ folio 102. & alia Homeri scholia in eundem locum: & Etymologicon in Hippocentauro: item Varinum in eadem uoce Chironis fabulam anagogicè exponentem: item in Onomastico nostro in Centauris, Hippocentauris, Chirone, Ixione, Cæneo & Lapithis: & Fr. Floridi Sabini Lectionum succisiuarum lib. 2. ca. 6. Homerus Centauros φῆρας uocat, quæ uox Latinis etiam in usu est, & feras significat: quod semiferi, & semihomines essent. Pirithous cum Hippodamiam, Adrasti filiam uxorem duceret, Lapithas & Centauros tanquam affines uocauit. Centauri uero inebriati mulieribus quotquot aderant uim facere conabantur, itaq; à Lapithis iratis interempti sunt, Scholia in Odysseæ phî, in mentione Eurytionis Centauri: alij aliter de Eurytione scribunt, ut ibidẽ ex Bacchylide citatur. Humano capiti ceruicem pictor equinam Iungere si uelit, Horatius de Arte. Hoc monstrum puto centaurus foret. Ἱπποκένταυρος, ἱππόμορφος ἄνθρωπος, Hesych. Apud Plutarchum hippocentaurus dici uidetur pro equitatore præstantissimo & inexsuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem uolare, se commodè in equo uehere, ἀλλὰ τί πρὸς ἱπποκένταυρον τοῦτον; quod est, sed quid ad hippocentaurum hunc? Cælius. Socrates apud Aristophanem, Nubes (inquit) mutantur in quam uoluerint formam, κἂν μὲν ἴδωσι κομήτην Ἄγριόν τινα (παιδεραστὴν) τῶν λασίων τούτων, οἷόν περ τὸν Ξενοφάντου. Σκώπτουσαι τὴν μανίαν αὐτοῦ, κενταύροις ἤκασαν αὑτάς. Addunt scholia Xenophãtis filium pæderastam & hirsuto corpore fuisse: sunt autem & Centauri inferna corporis parte, utpote equina, hirsuti: & ipsi quoq; propter amoris insaniam aduersus Lapithas pugnarunt. Taurus partem hominis pudendam significat, & inde fortassis centaurus ut lastaurus, pro molli & libidinoso accipitur. Vide Κενταυρικῶς apud Suidam. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentaurum nomine, Pollux. De onocentauro supra dixi post Asini historiam. De Ocyrhoë Chironis filia in equam mutata, Ouidius lib. 2. Metamor. Italiam omnium principes inhabitasse feruntur Ausones indigenæ, seu autochthones. At uetustissimum fuisse Marin quendam nomine, cuius antica corporis humana prorsum uiderentur: postica uerò, equina omnino. Nam & nomen ipsum propemodum idem pollere, quod apud Græcos ἱππομιγής, id est equo immixtus. Videri autem potest equum inscendisse primus, & freno inhibuisse, atq; argumento ejusmodi διφυὴς creditus: eundem quinetiam uixisse fabulantur annos centum ac tres & uiginti: ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile ueri mihi haud fit, in Varia historia inquit Aelianus libro 9. Nec desunt qui equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, in Libya compertam primo tradant: Qua ex causa nuncupârit Pindarus in Pythijs Κυρήνην δίιππον: etiamsi ad id referunt alij, quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cælius.

¶ In mari rerum, non solum animalium simulacra insunt, ut uuæ, gladij, &c. quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis, Plinius. Exeunt è mari belluæ quædam equorum capitibus, Plinius. Orsei Indi asperrimam uenantur feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, &c. Plinius. Nabim Aethiopes uocant collo similem equo, pedibus & crurib. boui, Plinius: hæc camelopardalis est, cuius historiam supra dedimus. Rhinocephalus ceruicem habet equinam cum uniuerso corpore: flammis quas ore expirat, homines pereũt, Physiologus author obscurus. Ego nullum huiusmodi animal in natura extare arbitror. Pausanias in Corinthiacis, in templo quodã Gabalis, effigiem esse scribit equi qui partes post pectus cetaceas habeat. Catoblepon bellua, de qua supra scripsi inter boues syluestres, iubam gerit equinam. Xenophon Lampsacenus author est in Oceano Scythico insulas esse, quarum Hippopodes indigenæ, humana usq; ad uestigiũ

forma in equinos pedes desinunt, Solinus ca.22. Ab Istro septentrionem uersus habitant Germani, Sarmatæ, Getæ, &c. itē Neuri, & Hippopodes, qui ab alijs Zagari dicuntur, Eustathius in Dionysium. Coruda circa Indiam locus est, ubi bestiæ uisuntur Satyris similes, equina cauda, &c. Aelian. Satyris iuxta coxas enascuntur caudæ non multò minores equinis, Pausanias. Lamia pedes habet equinos, cętera capris conformia, Glossa in Esaiam. Anthus auis equorum hinnitus imitatur, Plin. &c. ut supra dixi ad finem capitis quarti.

¶ Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & antea prima cū quatuor alijs: lupi, minotauri, equi aprię singulos ordines anteibāt, Plin. Γωλία, χαλκοῦν τι πῆγμα. φέρει δ' ἐπὶ τῶν ὤμων τὰς τῶν Λευκιππίδων πώλους. δύο δ' εἶναι παρθένους φασίν, Hesychius & Varin. Plutarchus in Nicia ait equi characterem alicuius fronti inustum apud antiquos seruitutis fuisse argumentum, Textor. De Cleosthenis Epidamnij & aurigæ eius, & currus & equorum imaginibus ab Agelada fabricatis, primis omnium, ut uidetur, in Olympia collocatis, superius dixi inter nomina equorum propria. Elephanti & equi maximorum imagines Poliphilus in Hypnerotomachia sua Italica depingit. C. Iul. Cæsar equi sui quem habebat pedibus propriè humanis, instar (id est signum) pro æde Veneris genitricis dedicauit, Suetonius. Anthologij libro 4. sectione 7. Philippi Macedonis epigramma in equi effigiem ex ære legimus huiusmodi: Ἴσθ' ὡς ὁ πῶλος χαλκοδαιδάλῳ τέχνῃ Κορωνίδου ἕστηκε. δριμὺ γὰρ βλέπων Ὑψαυχενίζει, καὶ διηνεμωμένας Κορυφῆς ἐθείρας σείων ἐς δρόμον Δοκέω, χαλινὸς εἴ τις ἡνιοστρόφος Ἐναρμόσει γνάθοισι, κἀπικεντρίσει, Ὁ σὸς πόνος Λύσιππε, καὶ παρ' ἐλπίδας Ταχὺ ἐκδραμεῖται, τῇ τέχνῃ γὰρ ἐμπνέει. Hippiades statuæ mulierum equestres appellabantur, cuiusmodi fuisse uidentur Amazonum, quas mortalium primas equum scandere ausas Lysię oratori creditur, Hermolaus. Sunt qui hippades huiusmodi statuas per imperitiam pro hippiades nominēt. Talis Clœliæ statua inter obsides Porsenæ posita dicitur, Grapaldus. Pollio Asinius ut fuit acris uehementię, sic quoq; spectari monumenta sua uoluit, in ijs sunt Hippiades Stephani, &c. Plinius 36.5. Et rursus 34.6. Equestrium statuarum (inquit) origo perquam uetus est, cum fœminis etiam honore communicato, Clœliæ enim statua est equestris, et quæ sequuntur. Statuæ equestres etiam Clœliæ, Q. Marcio Tremulo, Domitiano, & alijs multis erectæ sunt, Textor. Equestres utiq; statuæ Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris uictores. Postea uerò & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostris currus in his qui triūphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges, sicut et Elephanti. Non uetus & bigarum celebratio in his qui prætura functi curru uecti essent per circum, Plin. 34.5. Aristodemus bigas cū auriga fecit, Plinius. Pisicrates bigæ Pithò mulierem imposuit, Idem. Menogenes statuarius quadrigis spectatus est, Idem. Prælium equestre ad Trophonij oraculum Euthycrates Lysippi filius optimè expressit: item quadrigas Medeæ complures, equum cum fiscinis, Plin. Fictiles quadrigæ Romæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti, &c. ut in H. b. dicam inter Celeres equos. Constantinus cum urbem lustrans ad Traiani forum uenisset, singularem sub omni cœlo structuram, hærebat attonitus per giganteos contextus circunferens mentem. Omni itaq; spe huiusmodi quicquā conandi (ædificandi) depulsa, Traiani equum solū locatū in atrij medio, qui ipsum principem uehit, imitari se uelle dicebat, & posse. Cui propè astans regalis Hormisda è Perside, respondit gestu gentili: Antè (inquit) imperator stabulum tale condi iubeto, si uales: equus, quem fabricare disponis, ita latè succedat, ut iste quem uidemus, Ammianus Marcellinus libro 16. Metellus Macedonicus fecit porticus quæ fuere circundatæ duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octauiæ porticibus ambiuntur: & hanc turmam statuarū equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieq; maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit, huius turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo singulari talium authore operum, ut eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoq; ijs interponeret, Velleius Paterculus. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. De equis aureis uide in Volucri equo superius inter propria equorum nomina. Exquiliæ gemini sunt in urbe montes. In altero eorum sunt Diocletiani thermæ, & duo equi marmorei ingentes, cum uiris seminudis lora tenentibus, miro artificio insignes, quorum unus inscriptum Latinis literis habet, opus Praxitelis: alter, opus Phidiæ. Constat hos à Tyridate Armeniorum rege Romam delatos, quem Nero ut lautè exciperet, theatrum Pompeij unius diei opera totum inaurauit, Sipontinus. De equo ligneo, quo capta est Troia infra dicam inter prouerbia. Athenis in Acropoli Durius equus stabat, cum inscriptione, Chæredemus Euangeli filius Cœle (ἐκ Κοίλης) natus dicauit: erat autem is æneus factus ad similitudinem Iliaci, Scholia in Aues Aristophanis, unde Erasmus transcripsit in prouerbio Dureus equus. Quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, pro uirili ab Apelle expressam, non satis pro picturæ dignitate laudauit. Forte uerò interim equo inducto, & ad pictum equum mire adhinniente, tanquam uerum planè ac spirantem: O rex (inquit Apelles) ὁ μὲν ἵππος ἔοικε σοῦ γραφικώτερος εἶναι πολύ, id est, equus q; tu expressior multò est ac ueritati proximior, Cælius 13.38. ex libro 2. Variorum Aeliani, non procul ab initio: sed melius uir doctissimus Iustus Vulteius noster γραφικώτερον transtulit, meliore in discernendis picturis iudicio præditum: quæ & argutior sententia est, & uocabuli γραφικὸς uim rectè exprimit: simili enim terminatione ad aliarum

quoq;

quoq; artium peritos nominandos Græci utuntur, ut grammaticus, historicus. Sic Aristoteles in Physiognomonicis: Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιστήμονες ἐκ τῆς ἰδέας διαθέσεως δύνανται θεωρεῖν, ἱππικοί τε ἵππους, καὶ κυνηγέται κύνας. Pilis equi in palpebra inferiore carent: propterea Apelli Ephesio qui equũ quempiam pinxisset, reprehensionem attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiũt, cum tamen scientissimè cæteras equi partes pinxisset, Aelianus. Nicon, uel secundum aliquos Polygnostus pictor in Pœcile porticu equum cũ depinxisset, pilos addidit inferioribus palpebris per ignorantiam, cum cætera omnia egregiè pinxisset, Tzetzes Chiliade 12. cap. 427. Phormis quidam ex Mænalo Arcadiæ in Siciliam migrauit ad Gelonem Dinomenis filium, apud quem & Hieronem postea eius fratrem, cum multa præclare in bellis gessisset, tantas sibi opes parauit, ut & Apollini Delphis donaria quædam consecrârit, & Olympiæ duos equos (ex ære) utrunq; cum suo auriga: priorẽ equum cum uiro Dionysius Argiuus perfecit, alterum Simon Aegineta. Prior equus is est, cui ut Elienses ferunt insertum est hippomanes: & sanè uidetur magi alicuius arte in Phormidis honorem factum esse, quod circa equum contingit. Nam cum & magnitudine & forma inferior sit multis alijs equis qui intra sacrum illic lucum spectantur, & cauda insuper mutilata deformis, mirificè tamen ab equis maribus appetitur, qui non uerno solum sed quouis tempore (οὐ τοῦ ἦρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐπ' αὐτὸν ὀργῶσιν ἡμέραν, lego ὥραν) amore eius accensi, uel uinculis ruptis uel aliter ad eum accurrũt, &c. (ut supra cap. 3. in hippomanis mentione retuli) Pausanias Eliacorum primo. Eandem ex Pausania historiam transtulit Nicol. Leonicenus uariæ hist. 1. 64. Extant Simonis de re equestri scripta, à quo etiam æneus equus Athenis in Eleusinio positus est, & in basi cælata opera & facta ipsius, Xenophon. Audiuisti de prisco illo Simone, qui equitationis suæ modos & figuras in Eleusinio apud Atheniẽses sculpi curauit, Hierocles ad Bassum in Hippiatricis cap. 1. Cimonis (lego Simonis) equi ærei Athenis positi sunt, ueris ipsius equis quàm simillimi, Aelianus Variorum lib. 9. In Aegesta ciuitate Siciliæ Aemilius Censorinus crudelis tyrãnus dona conferebat in illos qui noua tormentorum genera fabricassent. Cum autem Aruntius Paterculus equum æreum à se conflatum ei dono dedisset, ut sontes includeret, tyrannus tum primum iustus, muneris authorem primum iniecit, ut quod alijs excogitasset tormentum primus ipse experiretur, Plutarchus in Parallelis minoribus. Similem historiam de uacca ænea Perilli in Boue recitaui. De equuleo, alio tormenti genere, dictum est supra inter deriuata ab equo. Zenodorus artifex egregius, cum Mercurij statuam in ciuitate Galliæ Aruernis faceret, duo pocula Calamidis manu cælata, æmulatus est, ut uix ulla differentia esset artis, Plinius 34. 7. & mox sequenti capite, Praxitelis simulacrum habet & benignitas. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit, equis semper sine æmulo expressis. Plinij uerborum, inquit Hermolaus, sensus talis est: Praxitelis haberi simulacrum benignitatis cognomine, quoniam benigni eius ingenij testis esset: utpote qui alieno, id est Calamidis quadrigæ, aurigam de suo imponere dedignatus non esset. Hic Calais, non Calamis dicitur Ouidio: Vendicat ut Calais laudem quos fecit equorum: nisi forte Calamis legendum est in eo uersu, Hæc Hermolaus. Alius fuit Calais frater Zethæ filius Boreæ. Polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas fecit, Plinius. Athenion Maronites in tabula pinxit agasonem cum equo, qua maximè inclaruit, Idem. Quinam in Olympijs uicerint equis, quorum etiam imagines uel statuæ positæ sunt, Pausanias enumerat totò secundo Eliacorum libro, unde nos quædam excerpsimus, partim iam dicta, partim dicenda. Statua Theagenis in luco Olympiæ facta est à Glaucia Aegineta: & iuxta currus æneus, & utrinq; singuli celetes equi quibus insident pueri, monumenta super uictorijs Olympicis Hieronis Dinomenis, Pausanias Eliacorum 2. Et rursus, Equus celes, quo uicit Lycus Phidolas, super columna erectus uisitur. Cætera ex eodem libro huius argumenti, si quis curiosior est, plura sibi colliget. Apelles pinxit Clytum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: Nanq; ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinniuêre, idq; postea semper illius experimentum artis ostentatur, Plin. Et rursus, Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Protogenis Rhodij tabularum palmam habet Ialysus: Est in ea canis mirè factus, ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, &c. absterserat sæpius mutaueratq; penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremò iratus arti quòd intelligeretur, spongiam impegit inuiso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores, qualiter cura optauerat, fecitq; in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret poppyzonta retinentem equum, Plin. Ab equo uidetur Germanis ueteribus deducta nomina cõplura, ut Chonodomarius & Suomarius Alemannorũ reges, apud Ammianum Marcellinũ lib. 16. & Vadomarius lib. 14. Itẽ Othmarus, & similia nomina in arus uel arius, cuiusmodi plura, puto, inter nomina principũ ueterũ Germanorũ reperias in Stumpfij nostri Chronicis. Plurima Græci propria hominum & locorum nomina ab equo deriuata etiã composita habent, quorum omnium historias si hic adijcerem, nimius sanè & intempestiuus labor foret: quamobrem sat fuerit ipsa tantum nomina breuiter attigisse: nam qui de singulis copiosius cognoscere uolent, apud autho

res inquirent, qui uel hominum gesta & historias, uel Geographicos libros æddiderunt. Nos etiam in Onomastico permulta ab hippos deriuata aut composita nomina propria uno in loco dedimus hominum locorumq́ue: & in Bibliotheca scriptorum. Græci quidem compositis deductisq́ue ab equo nominibus propria hominum nomina formare plurimum delectati sunt, & plurimum hac in parte luxuriati, ut singulis mox enumerandis apparebit. Existimabant enim nescio quid dignitatis equestris nobilitatisq́ue equi uocabulo conferri. Hinc est quod in Aristophanis Nebulis legimus, Strepsiadem cum uxore de nomine filio imponendo contendisse: & cum illa Xanthippum aut Charippidem uocari uellet: Strepsiades uerò aui sui nomine Pheidoniden, conuenisse tandem ut ueluti coniunctis nominibus Pheidippides nominaretur. Apud Latinos uix unum aut alterum simile reperio: qualia sunt apud Varronem de re rust. Equitius & Equiculus. Apud Vergilium Aene. 9. penultima per o. scribitur. Continuò Quercens & pulcher Equicolus armis. Commodius Equiculus uir fortissimus & patre militari natus Varroni memoratur. ¶ Ex proprijs uocabulis Græcis proponam primum hominum propria, & uirorum prius quàm mulierum: deinde locorum & populorum, seruato ferè literarum ordine in singulis. ¶ Hippalcus, Hippodamiæ & Pelopis filius. Hippalmus apud Q. Calabrum. Hippammon apud Pollucem, per mi duplex scribendum. Ἀνδρὶ μὲν Ἱππάμμων ὄνομ᾽ ἦν, in uersu heroico. Hippagoras. Hipparchus: quo nomine plures apud Suidam recensentur. Ἱππάρχειοι ἑρμαῖ, dicebantur columnæ quædam ab Hipparcho erectæ, inscriptis elegijs, quorum scopus erat meliores reddere lectores. Hipparchi murus, τὸ Ἱππάρχου τειχίον: Hipparchus Pisistrati filius iuxta Academiam murum ædificauit, maximo Atheniensium sumptu, quem illos facere coegit: unde prouerbium istuc de rebus sumptuosis in usum uenit, Suid. Hipparchus Colargeus primus ostraco damnatus, Plutarchus in uita Niciæ. Ἱππαρχίων ἄφωνος, prouerbium apud Suidam: citharœdus hic fuit: & cum certare deberet aduersus Rufinum citharœdum, obmutuit. Hipparchides, apud Aristophanem. Hipparinus nobilis Syracusanus Dionis pater, Dionysij socer & collega, apud Plutarchum in uita Dionis. Dion Hipparini, Syracusanus, philosophus Platonicus, Dionysij uxoris Aristomaches frater &c. Suidas. Hippasus Metapontinus. Hippasus in Corinthiacis Pausaniæ. Socus Hippasi hippodami, id est rei equestris periti filius, Homerus Iliad. λ. De Leucippe & filio eius Hippaso, quẽ ipsa & sorores per insaniam laniatum ederunt, scribit Plutarchus in Græcanicis quæstionibus 37. Hippasides apud Q. Calabrum. Hippias, plures huius nominis uide apud Suidam, &c. In Hippiæ mimi nuptijs Antonius, ut in eius uita refert Plutarchus, per totam noctem bibit. Hippiothon, Ἱππιόθων, Cerenônis filius, quæ illum ex Neptuno susceptum clam exposuit: inde repertum equa nutriuit, Etymologus: Vide ne idem sit, qui Hippothoon infra, & ipse Neptuni filius. Hippon, Ἵππων, paroxytonum, nomen uiri est: oxytonum enim equile significat. Hippon tyrannus capitur, Plutarchus in uita Timoleontis. Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris Hippos cognominati mentio fit secundo Eliacorum Pausaniæ: uicit autem octies in tribus Olympiadibus. Hippobotæ aristocratiam in Chalcide Eubœæ ciuitate, Aristotele teste, aliquando tenuerunt, Strabo lib. 10. Hos ex Chalcidensibus exactos Plutarchus memorat in uita Periclis. Hippobotus philosophus quidam, Suidas. Hippocles. Hippoclides: οὕτω κακοσχέλως τὸ τῆς γυναικὸς μόριον Ἀριστοφάνης εἶπεν, Hesychius & Varinus. Non est curæ Hippoclidi, οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδου, Erasmus in prouerbijs. Hippoclidis philosophi meminit Valerius Max. 1. 6. Hippocoon cum liberis ab Hercule interfectus est. Hippocoontis Hyrtacidæ, Vergilius. Ἱπποκόρυστος, ἥρως, Hesychius & Varinus. Vide paulò post in Hippomene. Hippocrates multi fuerunt: medici quidem huius nominis septem, Coi omnes, à Suida enumerantur. Hippocrates Syracusanorum dux fœdera uiolat, & Syracusas capit, apud Plutarchum in uita Marcelli. Hippocrates Mathematicus mercaturam exercuit, Plutarchus in uita Solonis. Hippodami cuiusdam mentio fit in Equitibus Aristophanis. Hunc aiunt Milesium fuisse Euryboontis filium: habitasse autem Piræum, & illum (uel domum quam in Piræo habebat) Atheniensibus distribuisse, & in honore apud eos fuisse, meteorologum cognomine. Sunt qui eum de uoracitate notent: οὗτος δ᾽ ἦν καὶ ὁ μετοικήσας εἰς Πειραιᾶ Μιλήσιος ὤν, Hesychius & Varin. Hippodamia dictũ est forum in Piræo, ab Hippodamo Milesio architecto, qui Piræum Athenis ædificauit, Suid. Hippodamus quidam apud Homerũ etiam πλήξιππος cognominatur, hoc est equestris & bellicosus. Hippodamantium uinum Hesychius & Plinius inter transmarina celebrat, nescio à quo loco dictum. Hippodorus in Onomastico. Hippodotes apud Gyraldum de dijs. Hippodromus sophista apud Cælium. Hippolochus, Bellerophontis filius & Glauci pater, Homero: & alius Antimachi Troiani filius, Eidem. Hippolochus Macedo, Athenæus. Hippolytus filius fuit Thesei & Hippolytes Amazonum reginæ (Antiopæ secundum alios, Plutarchus in Theseo) quam Hercules uictam Theseo uxorem tradidit. Hic cum currum iuxta mare agitaret, apparentibus phocis equi territi currum ruperunt, & Hippolytum discerpserunt: qui exitus eius nomini tanquam omini infœlici respondit. Vide Onomasticon, & Plutarchum in Parallelis minoribus, & prouerbium Hippolytum imitabor, cuius etiam Suidas meminit. Idem nominis omen in Hippolyto nostræ religionis euentũ habuit. Is enim in Ostijs Tyberinis martyr (sub Decio Cæsare & Valeriano præfecto) ab equis dilaceratus est: & membra inde collecta Romam translata. Huius mortem describens Prudentius, de iudice Romano hos uersus reliquit: Ille supinata residens ceruice, Quis, inquit, Dicitur? affirmant dicier Hippolytum. Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetq́ue iugales, Intereatq́ue feris dilaceratus equis. Sed de Hippolyto Thesei leges

etiam

etiam Cælij scripta 11.24. ubi cœlestem quoq; heniochum non alium putari scribit. Idem alibi meminit Hippolyti apud Trœzenios sacerdotis. Hippolytus in cœlo auriga, & honores eius apud Trœzenios, Pausanias in Corinthiacis. Hippolyti Thesidæ historiam lege infra in H.h. in mentione Dianæ ex Aeneidos septimo. Antiphilus pinxit Hippolytum tauro emisso expauescentem, Plin. Hippolyto Sicyonio (inquit Plutarchus in uita Numæ) fingunt, quoties ex Sicyone Cirrham adnauigasset, oraculum Pythiam reddidisse, ueluti deo sentiente & promere gaudente huiusmodi heroicum: Hippolyti rursus charum caput æquora findit. Hippomachus aliptes literarum doctor, Plutarch. in uita Dionis. Alterius cuiusdam tibicinis meminit Aelianus in Varijs libro 14. hic cum discipulus eius aberraret inter canendum tibiam, percussit eum bacculo dicens: Perperam cecinisti: nam alioquin hi tibi nō applauderent. Idem lib. 2. eiusdem operis de Hippomacho pugile siue athletices magistro scribit. Hippomachus Eliensis, et alter ex Caria Thraciæ apud Suid. Hippomedō Agesilai filius bellicis operibus insignis, apud Plutarchum in uita Agidis: item uiri nomen apud Statiū lib. 8. Theb. Hippomenes, ut scribit Ouidius, Limonen filiam in adulterio deprehensam equo famelico præbuit deuorandam. Verba eius sunt hæc, in Ibin, Solaq; Limone pœnam ne senserit illam, Et tua dente fero uiscera carpat equus. Vnde facta parœmia, quam ex Diogeniano auocat Erasmus, Magis impius Hippomene, Textor. Hippomenes filiam suam uitiatam equo uorandam obiecit, &c. unde & locus dictus est ἵππος καὶ κόρης, Suidas: hinc forte est etiam quod apud Hesychium legimus ἱππονόμος, ἥρως. Hipponax Ephesius Iambographus. Hipponacteum præconium, uide inter prouerbia Erasmi. Hipponicus, in Aeliani Varijs. Cratinus Hipponicum propter ruffum colorem Scythicum nominauit. Scythicum enim lignum est, ᾧ ξανθίζονται αἱ γυναῖκες καὶ βάπτουσι τὰ ἔρια, id est quo mulieres lanas tingunt, & flauo colore inficiūt: nisi ξανθίζονται passiuè accipias, ut ipsæ se, id est capillos suos hoc ligno inficiant, Varinus in uoce Cratinus: sed mutilus apud eum locus est. Hipponici cuiusdam Herodotus meminit. Hipponicus Atheniensis ab Alcibiade pugno percussus, Plutarch. in uita Alcibiadis. Hipponus, ἵππονος, filius Megapenthis, nepos autem Prœti, Scholiastes Pindari. Hipponus, qui postea Bellerophon, Cælius ex Scholijs in Homerum. Videtur sanè dictio hæc composita, & significare magnanimum, ut ἱππογνώμων. Hippophatus, Gyraldus de dijs. Hippostratus, Ibidem: uide Hippothous. Hippotes & Hippotades, id est Hippotis filius, Ibidem. Hippotes, uiri nomen, Suidæ in Μηλιακῷ: Aeoli pater, &c. Cæl. Hippothoon, ἱπποθόων, filius Neptuni, a quo Hippothoontis tribus dicta, Suidas. Herôum eius, id est templum in quo colebatur, Hippothoontium dicebatur, Hesychius & Varin. Vide ne idem sit Hippiothon supra dictus, & ipse Neptuni filius. ἱππόθωνος, Suidas. Hippothous, Strabo. Hippothous & Hippostratus ex procis Hippodamiæ.

¶ Agrippa, uiri nomē apud Latinos, nō ab equo, sed ægro partu. Ἀγριππος quidē Græcis oleaster est. Alcippus in Amatorijs Plutarchi. Anaxippus. Anthippus, Pollux 1.10. Archippus poëta. Argyrippus adolescens in Asinaria Plauti. Aristippus, Aelian. lib. 9. Variorū. Callippus philosophus Atheniensis, Suidas. C. Tiberius Augusti successor Callippides per iocum uocatus est, quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensura progredi, prouerbio Græco notatum est. Nam & Tiberius quamuis prouincias & exercitus reuisurum se sæpe pronunciasset, & prope quotannis profectionem præpararet, uehiculis comprehensis, commeatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum uota pro itu & reditu suo suscipi passus, in urbe tamē se continebat, Sueton. Callippides olim (inquit Erasmus) prouerbio dicebatur, qui in moliendis negocijs, cum multa se facturum minaretur, nihil tamen conficeret: aut quemadmodum ait Terentius, qui sedulò mouens sese nihil promoueret. M. Tullius ad Atticum lib. 13. Varro mihi denunciauerat magnam sanè & grauem προσφώνησιν. Bienniū præterijt, cum ille Callippides assiduo cursu nullum cubitum processerit. Quis hic fuerit Callippides, inquit Erasmus, non satis perspicuum est, nisi quod haud dissimile ueri uidetur accipiendum esse de Callippide tragœdiarū histrione celebri & multi nominis apud Græcos, cuius meminit Plutarchus in apophthegmatis Laconicis. Hic Agesilaum regem aliquando obuium, non salutatus ab eo interrogauit: Non agnoscis me rex, nec qui sim audisti? Tum Agesilaus hominem contemplatus, Ἀλλ᾽ οὐ τύ ἐσσι Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας; hoc est, An nō tu es Callippides ille dicelicta? sic Lacedæmonij mimos appellant. Mihi quidem hoc Agesilai dictum prouerbiali sensu torqueri posse uidetur, in homines ostentatores & laudis auidos, quorum multi se suaq; non ab omnibus nosci mirātur: Vt alius quidam Callippides ille fuerit, cuius nomen de ijs usurpatur, qui cum multa promittant, nihil promouent. Aliqui Calippidem per l. simplex scribunt, alij callipidem per p. simplex, utriq; imperite. Ξάνθιππον ἢ Χάρειππον ἢ Καλλιππίδην, Aristophanes in Nebulis. Charippus, Aristoph. in Nebulis, ut iam citaui. Memini & Χαίριππον per diphthongum alibi legere, ut apud Iuuenalem Sat. 8. οἷν filia Cephali, uxor Charippi, Suidas in Οἰνόθεν. Chrysippus & Argyrippus ab ornatu equorum nominati uidētur. Chrysippus Pelopis ex Hippodamia filius: & alius philosophus Stoicus. Chrysippus etiam inter Solis filios numeratur in Olympijs Pindari Carmine 7. in Scholijs. Cirrhippum ab equis & cirrho colore dici puto, Cælius. Cratippus uir clarus & canibus alendis deditus, Galenus lib. 2. de antidotis. Cronippus apud Aristophanem, Σὺ δ᾽ εἶ κρόνιππος, uidetur quidem nomen proprium: sed Suidas & Varinus exponunt μέγαν λῆρον, id est magnas nugas, ut & Cælius: ego potius magnum nugatorem dixerim. Vel ὑβριστὴν, τρυφητὴν, πόρνον, Iidem. Hippos in compositione auget: cronia uero, id est Saturnia, obsoleta & nugalia dicuntur: hinc & composita uox inuersa ἱπποκρόνια, cuius mentionem supra

feci. Damaſippus, apud Iuuenalem & Macrobium. Dioxippus apud Plinium & Aelianum in Varijs libro 12. Draſippidas nomen fictum in Veſpis Ariſtophanis. Ephippus, uiri proprium, Suid. & poëtæ apud Macrobium. Euippus filius Megarei regis Megarenſium, Pauſanias in Atticis. Euripides cũ per p. ſimplex ſcribat, non uidetur ab equo compoſitũ eſſe nomen, etſi antepenultima producat, ut in illo Ionis, Χαῖρε μελαμπέπλοις Εὐριπίδη ὃν γυαλοισι γνεῖας. Etymologus Euripiden ait ab Euripo dictum eſſe, quòd in Euripo natus feratur. Glaucippus, apud Macrobium. Gylippus, nomen Lacedæmonium, Varin. Hermippus philoſophus, uide Suidam. Lahippus, ſtatuarius apud Plinium. Leucippus Oenomai filius, Pauſaniæ in Arcadicis: & philoſophi nomen Ariſtoteli li. 1. de hiſt. animal. & canis apud recentiorem quendam: apud Pindarum Proſerpinæ epitheton, ut infra dicã. Lyſippus, Plinio nobilis ſculptor: item poëta comicus: uide Onomaſticon. Melanippus, uir Thebanus in bello fortiſſimus, qui Tydeum occidit, &c. Pauſan. in Bœoticis. Melanippi & Charitonis hiſtoriam deſcribit Aelianus libro 2. Variorum. Menippus, Suid. Nicippus. Nothippus poëta opſophagus apud Athenæum. Phænippus quidam turpis & libidinoſæ uitæ homo fuiſſe fertur, Tiſamenus uerò peregrinus & maſtigias, unde Tiſamenophænippos huiuſmodi homines Ariſtophanes in Acharnenſibus dixit. Pheidippides Strepſiadis apud Ariſtophanem filius, ut ſupra dixi. Pheidippidis Athenienſis tabellarij meminit Herod. li. 6. Philippus. Heſychius philippos etiam mœchos interpretatur. Philippides & Philippion, Suid. Philippicus, qui & Bardónes, Iuſtinianum regem occidit, &c. Suid. Poſidippus, Ποσείδιππος. Samippus uiri nomẽ in Nauigio Luciani. Stratippus, in Equitibus Ariſtophanis. Taraxippus Glaucus in Iſthmo fuit, quem equi peremerunt. Taraxippum etiam nuncupari inuenio herôum Myrtilo à Pelope ſtructum, in quo & rem diuinam illi obieerit, ut perpetratæ cædis iram leniret. Nominis ratio eſt, quòd in eo loco Myrtili arte iniectus ſit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id ſolitum peragi, fabulentur. Quidam inibi in foſſa aliqua à Pelope, ſibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modo exterriti ſint, uerum exterreantur omnes illac tranſeuntes equi. Fuiſſe uerò Aegyptij putant Magicæ peritum Amphiona: propterea petras illi in Thebarum mœnibus ſuſtruendis uiſas obtemperare, ſicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt, Cæl. Vide plura apud Pauſaniam Eliacorum ſecundo. Epigrammatum Græcorum lib. 1. ſectione 45. Augeas dicit duodecimam boũm ſuorum partem eſſe Ταραξίπποιο πατρὸς ὅρων. Cleon in Equitibus Ariſtophanis ταραξιππόστρατος cognominatur, quòd ordinem equeſtrem perturbaret. Teleſippus filius Hippocratis, Varin. Xanthippus pater Periclis, Varin. Hoc nomen à flauo equi colore inditum apparet, ut cirrhippus à giluo, Leucippus ab albo, Melanippus à nigro. Zeuxippus, dux Lacedæmonius, Xenophon de rebus Græcorum.

¶ Mulierum nomina. Hipparchia uxor Cratetis Cynici, &c. uide Suidam. Hippe meretrix Athenæo libro 13. Theodotum quendam fœno præfectum regis Ptolemæi amatorem habuit, & cum in comeſſatione aliquando apud regem uinum copioſius infundi peteret, uehementer enim ſitire ſe: Meritò, inquit rex: plurimum enim fœni deuoraſti. Argutè quidem, cum & ipſa Hippe, id eſt equa uocaretur, & Theodoti cui commiſſum erat fœnum opes conſumpſiſſet. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, ut ſupra in equo ſydere dixi: uide Onomaſticõ. Hippe & Aegle uxores Thesei, Heſiodo teſte, Athenæus libro 13. Hippe filia Danai, à qua hippion Argos dictum, Heſychius & Varin. Hippia, ἱππία, Arſinoë uxor Philadelphi, Heſych. Spartana uirtus apud Leuctra attrita corruit, infeſto numine, ſi credimus, ob ſcelus admiſſum in Scedaſi puellas, Molpiam & Hippo, uti à Pauſania (in Arcadicis) relatum ſcio, etiamſi ex Plutarcho alibi Miletiam ſcripſimus, Cælius. Plura uide apud eundem libro 5. ca. 8. Ex Fuluio quodam & equa Hippo puella nata fertur, Cælius ex Plutarcho. Celebratur Athenis quoq; fœmina Hippo, ut eſt apud Valerium Maximum. Hippo uel Hippona dea infra dicetur. ¶ Hippodamia, Ἱπποδάμεια, quæ & Briſeis: & Veneris cognomen, Heſych. Hippodamiæ Pelopis & Myrtili fabulam, uide in Scholijs Homeri in Iliadis β. & in Onomaſtico. Hippodamia Pelopi peperit ſex filios, ut Pindarus ſcribit, Atreum, Thyeſten, Pittheum, Alcathûn, Phliſthenem (pro quo alij Hippalcum numerant) & Dian aut Chryſippum, Varin. Hippolyte Amazonum regina, Hippolyti ex Theſeo mater, ut ſupra dixi: Vide Onomaſticon, ubi etiam Hippolytes Acaſti uxoris mentio fit. ¶ Aenippe, Eudori filia, ex Aeneo marito Cyzicum regem Dolopum peperit, Orpheus in Argonauticis. Alcippe Martis filia, Pauſanias in Atticis. Alcippe elephantum peperit, quod inter oſtenta eſt, Plin. Aſtræus Neptuni filius Alcippen ſororem imprudẽs compreſſit, &c. Plutarchus de fluuijs in hiſtoria Caici. Anippe filia Nili Buſiridem ex Neptuno peperit, Plutarchus in Parallelis minoribus. Archippa uxor Themiſtoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus. Archippen meretricem à Sophocle iam ſene amatam apud Atheneum legimus libro 13. Ariſtippe, uide Leucippe. Chryſippes quæ Hydaſpen patrem amauit, hiſtoria legitur apud Plutarchũ initio libri de fluuijs. Cydippen fecit Protogenes Rhodius, Plin. Cydippe Ochimi filia ex Cercapho Solis filio peperit Camirum, Lindum & Ialyſum, Scholiaſtes in Olympia Pindari Carmine 7. Fuit et alia Cydippe Cleobis & Bitonis mater, apud Stobæum in Sermone de morte. Euexippe, filia Scedaſi Bœotij, Cælius. Euripe, mulieris nomen in epiſtolis Theophylacti. Heurippa, Dianæ cognomen, Cæl. Leucippides, duæ quædam uirgines fuerunt. Πωλία, χαλκοῦν τι πῆγμα: φέρει δὲ ὑπὸ τῶν ὤμων τὰς τῶν Λευκιππίδων πώλους. δύο δὲ αὐτὰς παρθένους φασί, Heſychius & Varinus. Stephanus Leucippidas, id eſt Leucippi filias nominat Phœben & Elairã, ex Aphidnis ciuitate Laconica ortas; has à Caſtore & Polluce

luce raptas legimus. Leucippe ex Vulcano Aegyptum peperit, Plutarchus de fluuijs in Nilo. Leucippe, Aristippe & Alcithoë sorores, Minyades cognominatæ, cum Bacchi choream contemnerent, in furorem conuersæ, Leucippæ filium tenerum adhuc discerpserunt, hinnulum esse putantes, & postea in aues mutatæ sunt, una cornicis, altera uespertilionis, tertia noctuæ forma assumpta, Aelianus libro 3. Variorum. Plutarchus in Græcanicis quæstione 37. laceratum istum Leucippes filiū, Hippasum nominatum meminit. Lysippe mater Teuthrantis Mysorum regis, Plutarchus de fluuijs in Caico. Lysippe, filia Prœti, cum cæteris sororibus à Iunone in uaccam mutata. Menalippe apud Homerum. Xanthippe Socratis uxor. Zeuxippe, mater Priami, Varin.

¶ Locorum & populorum nomina. A Nare amne usq; ad Equiculos tenent Sabini, Cato Orig. Equestris & Rauriaca Coloniæ Plinio 4. 17. inter Galliæ populos numerantur. Ptolemæus Equestrem Sequanorum in Gallia Belgica ciuitatem facit. Equestres, ut Antoninus in Itinerario apertè scribit, sunt citra Iuram iuxta lacum Lemannum, à quo distant 20. M. p. Quare conijcitur esse Neuidunum, sicut & liber prouinciarum meminit Neuiduni Equestrium, quæ ciuitas hodie uocatur Neuis, uulgo Neau. Sed cum Antoninus Equestres prius commemorat ac deinde lacum Lausunū (qui idem est Lemanno) uidetur hæc urbs citra lacum fuisse, ut forte sit illa quæ hodie Dunoy uocatur, quæ uox nomini Neuiduni non malè respondet, &c. Hæc Sebast. Munsterus in castigationibus circa finem operis de Rhætia Alpina. Videri sanè potest Neuidunum duplex fuisse, ut alterum differentiæ causa Neuidunum Equestrium dictū sit. ¶ Equus nomine mons Troiæ imminet, per quem illa facile capta fertur, unde equi Troiani fabula nata est secundum quosdam, Nic. Erythræus. Daphidas cum eius studij esset, cuius professores sophistæ uocantur, ineptę & mordacis opinationis, Apollinem Delphis irridendi causa consuluit, an equum inuenire posset, cum omnino nullū habuisset: cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum, sed ut eo perturbatus periret. Inde cum iocabundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum sæpenumero à se contumeliosis dictis absentem lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos usq; cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit, Valer. Maximus. Roboam Salomonis filius inter alias urbes condidit Hippam & Marissam, Iosephus Originum Iudaic. 8. 10. Eadem forte fuerit Hippus urbs Palæstinę Stephano. Ἱππάδων portæ quædam Athenis, Varin. Hipparis, Ἵππαρις, fluuius est in Camarina (uel, per mediam Camarinam fluens) cuius aquæ pars una dulcis est, altera salsa: hunc nouum subinde lutum afferre & ripis apponere aiunt, unde ædificandi materiam incolæ sumant: alij uerò quoniam per mediam syluam quandam fluit, unde arbores multæ proceræq; nascantur, hoc modo ædificantibus Camarinæis prodesse. Fertur autem & nauigabile & piscosum esse flumen: fontes habet in monte quodam Siciliæ. Ligna quæ in syluis secuerint ei iniecta in urbem uehuntur, Hæc ex Scholijs in quintum Carmen Olympiorum Pindari. Hipparenum Mesopotamiæ oppidum: Muros Hipparenorum Persæ diruêre, Plin. Hippia (Ἱππία ἡ) urbs Perrhębiæ, aliâs Phalanna dicta, Stephanus. Phalanna est urbs Perrhæbis quondam subdita, Strabo. Oppidū in Græcia ἵππιον Ἄργος ab equis cognominatū est, Varro. Argos hoc Achaicum dicebatur, Peloponnesi urbs, hippobotum etiam alio ab equis cognomine dictum, utpote equorum pascuis aptum. Hippion Argos ab Hippe filia Danai appellatum apud Hesychium & Varinum legimus. Plura uide inferius H. b. in patrijs equorum. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum, Plin. Ptolemæus Scyracenos ultra montem Hippicum in Asia collocat, Hermol. Fuit & Hierosolymis Hippicus dicta turris, cuius meminit Iosephus de bello Iudaico 6. 6. Longinquiores eodem disceptant foro Halydienses seu Hippini, Apolloniatæ, Trapezopolitę, Aphrodisienses, Plin. Hippus fluuius est Moscorum. Phasis amnis maximè inclaruit Aea XV. M. p. à mari, ubi Hippos & Cyanos uasti amnes è diuerso in eum confluunt: accipit etiam Glaucum, &c. Plin. Phasis Glaucum in se recipit & Hippum è uicinis montibus cadentes, Strabo: idem ex eo in Dionysium scribens Eustathius repetit. Hippocoum uinum ex insula Cô, dictum ab agro generoso cui nomen Hippo, Festus. Hippu acra, id est equi promontorium, urbs Libyæ, Steph. Hippucome, uicus Lyciæ, dictus ab equo uiatorum quorundam illic mortuo, Stephan. Hippomenes filiam suam uitiatam à quodam, equo uorandam obiecit, &c. unde & locus dictus est ἵππου καὶ κόρης, Suidas. Vide infra in prouerbio Apud equum & uirginem. Prusa ciuitas Bithyniæ sub Hippo monte sita, Plinius paulo ante finem libri quinti. Coloni, Κολωνοί (sic dicti scilicet colles in Attica: nam & simpliciter κολωνὸν locum altum interpretantur) duo fuerunt, unus ἵππος (malim ἵππιος, ut Pausanias habet, uel ἵππειος per ει, ut author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono) appellatus: cuius Sophocles meminit, tanquam Oedipus ad illum confugerit: alter in foro erat iuxta Eurysacis herôis templum, ubi conueniebant mercenarij homines, ob hoc ipsum Κολωνῖται dicti, Pollux. Ostenditur & locus appellatus Κολωνὸς ἵππιος, in quam Atticæ partem primum uenisse quidam dicunt Oedipum: à quibus tamen Homeri poësis discrepat. Dicunt autem aram quoq; Neptuni hippij, & Mineruæ hippiæ (in hoc colle esse,) Pausanias in Atticis. Templum Furiarum quas σεμνὰς uocitant, in hippio Colono est: cui nomen, quoniā templum in eo sit Neptuni hippij, & Promethei: et oreocomi, id est qui mulorum curam habent, in eo habitant, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. Et paulo post, ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐν τῷ ἱππείῳ. Vnde apparet & Colonum, & Hippium utrunq; seorsim dici, & coniunctis etiam uocibus Colonum hippium, differentiæ causa nimirum ab

altero Colono. Colonus hippius in Attica prope Academiam est, Pausanias. Adrastum aiunt cum Thebis fugeret, equos in Colono primum cohibuisse, & Neptunum ac Mineruam hippios appellasse, Hesych. & Etymologus. ἱππιολόφος nudum nomen apud Suidam, non aliud significare uidetur quàm Atticum collem iam dictum, cum λόφος & κολωνὸς synonyma uideantur. Hippus insula Eretriæ, item urbs Siciliæ, & alia Palæstinæ, Steph. Eadem forte est Hippa urbs à Roboam Salomonis filio condita, ut superius retuli. Lacus in quem Iordanis se fundit, amœnis circumseptus oppidis est, Iuliade & Hippo, Plinius 5.15. Inter Decapolitanæ regionis, quæ Iudææ iungitur, oppida, Plin. 5.18. numerat iam dictum Hippon Dion. Sic enim etiam Hermolaus legit, idq; facit (inquit) authoritas Dionis, qui scribit, Dion olim Hippo nominabatur. Erythræ ciuitas est Ionica, quæ portum habet, & quatuor ex aduerso ei sitas (προκειμένας) paruas insulas, quæ Hippi dicuntur, Strabo libro 14. quare corruptum Stephani locum coniicio, ut legamus Hippum non Eretriæ, sed Erythrarum insulam esse. Mentionem de his insulis facit etiam Plin. 5.29. Hippuris maris mediterranei insula Pomponio: Hippuriscus insula Cariæ Stephano. Meminit etiam Plin. 4.12. ubi pro hippurusa, hippuriscus legendum uidetur. Annij Plocami libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portum eius inuectus est, Plinius. Portus quidam in Taprobane Hippuros nominatur, Solin. Hippo uel Hippon (ἱππὼν) duplex est in Africa: unus (profertur & fœmino genere) regius cognominatus: alter diarrhytus, quod palustri solo madeat, unde & terræ motibus frequentius infestatur, quare uagam Silius dixit, utranq; uno uersu complexus, Tum uaga, & antiquis dilectus regibus Hippon. Vtranq; Hipponem Græcos equites condidisse author est Solinus. Cirta in Africa Masanissæ & successorum regia est, in mediterranea, urbs optimè structa, cum à cæteris, tum à Micipsa, qui & Græcos in eam habitatum deduxit: & tantam effecit, ut decem equitum millia, & peditum uiginti emitteret. Cirta itaq; hic est, & duo Hippônes: alter Vticę proximus, alter remotior, & Trito propinquior, ambo regiæ, Strabo lib. 17. Plura de utraq; Hippône Africæ apud Plinium ex Indice requires. Est & Hippo oppidum Locrorum in Brutijs, Hipponium (ἱππώνιον) Stephano ab heroë quodam sic dictum, & à Romano post Annibaluentia: gentile Hipponiates, Stephanus. Hinc sinus Hipponiates apud Strabonem libro sexto, quem Antiochus Napitinum dixit, Plinius Terinæum. Hippo Lucaniæ ciuitas, Plutarchus in uita Ciceronis. De hoc Plinius 3.5. Hippo (inquit) quod nunc Vibonem Valentiam appellamus: Idem apud Strabonem legimus libro 6. Ab eodem Plinio 2.1. in Hispaniæ descriptione Hippo Caurasiarũ memoratur. Regio quæ sub Caspijs portis in humili & concauo solo iacet, & Armenia, eximiè hippoboti, id est equis pascendis aptæ sunt: uocatur autem & pratum quoddam Hippoboton, per quod iter faciunt qui ex Persia & Babylône in Caspias portas proficiscuntur, Strabo. Argos Achaicum etiam hippoboton cognominatum, supra monui. Hippocephalum suburbanum Antiochiæ dictum alicubi legisse memini. Hippocorona est in Adramyttena regione, & Hippocronium in Creta, Strabo lib. 10. Fontes in Bœotia à Plinio numerantur, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie, &c. Hippocrene, ἵππου κρήνη, fons in Helicone à Pegaso equo dictus, qui sitiens ungula terram percussit, unde fons emicuit, ut Hesiodus in Theogonijs canit (item Aratus, & Higinius: uide in Pegaso infra in h.) Hesych. Cum Bellerophon Argis sitijsset, terra icta pede Pegasi fontem emisit, qui inde fons equi, uel Pegaseus (Πηγασία κρήνη) dictus est, Varinus. Iuxta Hippocrenen in Bœotia alter etiam fons Aganippe est, non procul ab Helicone mõte. Persius Hippocrenen fontem caballinũ dixit, ex quo qui hausissent protinus furore afflati poëtæ fieri credebantur. Hinc Hippocrenides Musæ. Vide Onomasticon. Orestes à cæde materna expiatus fertur, tum alijs modis, tum aqua ex fonte Hippocrene: qui etiam apud Trœzenios monstratur ex Pegasi ungulæ ictu prognatus (unde & Πηγασίδα κρήνην uocant) Cælius ex Corinthiacis Pausaniæ. Vide nonnihil etiam in Gyraldi opere de dijs ex indice. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo qui Piræum struxit: meminit Demosthenes. ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat rerum Græcarum libro 2. Xenophon, Cælius. Vide supra inter propria uirorum nomina in Hippodamo. Hippodamantium uinum quoddam in Cyzico, Hesych. Post hæc authoritas Hippodamantio, Mystico, Cantharitæ, Plinius de uinis transmarinis. Sternęa, uia Hippocoontis, hostilis, καὶ στερητικὴ τῶν πάντων, Hesych. Hippodromus locus Alexandriæ ciuitatis, ut in eius descriptione refert Strabo lib. 17. significat autem quemuis locum, equorum spectaculis & cursibus aptum. Hippola, ἵππολα, urbs uetus Laconica: gentile Hippolaites, Stephanus. Herodotus ad Borysthenis Hypanisq; tractum scribit, ἔμβολον τῆς χώρας εἶναι, ὃ ἱππόλεον ἄκρον καλεῖται, Hermolaus. Hippomolgi, ἱππομολγοί (uel ἱππημολγοί) dicti ab equis mulgendis, Stephanus in Melanchlænis: uide supra capite sexto. Hipponium urbs Brutiorum, aliâs Hippo, paulo superius dictum. Hippônesus, urbs Cariæ, & alia Libyæ, Stephanus. In Ceramico sinu insulæ, Hipponnesos, Mya, Sepiussa, Plin. 5.31. Hippophagi populi Scythiæ in Asia, (ut cap. 6. docui) & alij Hippopodes, de quibus superius etiam hoc ipso capite dixi, supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos. Solinus in Oceano Scythico habitare scribit, & humanam usq; ad uestigium formã tenere, sed in equinos pedes desinere: Et Plinius 4.13. in quibusdam maris illius insulis. Hipporeæ, gens Aethiopię, atri coloris, tota corpora rubrica illinit, Plinius. Hippotamadæ, uicus in tribu Oeneide, Stephanus.

¶ Aganippe, Bœotiæ fons, ut superius in Hippocrene dixi. Argippæi Scythæ ab ipso natali calui, mares pariter & fœminæ, &c. sacri dicunt esse, arma non possident: uocantur aũt Argippæi, Herodotus

rodotus libro 4. Argyrippa (Ἀργυρίππα) ciuitas in Apulia, olim Argyrohippus dicta, quā Diomedes ędificauit, à qua Argyrippeni dicuntur: uide Stephanū, qui & hippion Argos à Diomede cognominatum ait, unde ab equis ei nomen esse constat, & non probandi sunt qui per π. simplex scribunt: neq; qui secundam per iota. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum, Plin. Centhippe (Κενθίππη) locus Argiuæ regionis, dictus quòd Bellerophontes in eo primum stimulārit equum Pegasum, Varin. Φιλιππήσιοι, Suidas, nec addit quicq;. Philippenses, Philippesij Græcè, ad quos D. Pauli epistola extat, in prima Macedoniæ parte sunt, ut narratur in Actis ca. 16. colonia oriunda ab urbe Philippis, dicta à Philippo conditore, Erasmus Rot. Philippi ciuitas Thracię, à Philippo rege Macedonum structa. Iuxta hanc sunt campi Philippici, &c. Est & Siciliæ ciuitas à Philippo sic dicta, cum prius Crenides uocaretur, Stephanus: Vide Onomasticon. Philippopolis, urbs Macedoniæ quam Philippus Amyntæ filius condidit, Stephan. Euippe, uicus Cariæ, Idem. Γάϊππος, locus Athenis, Suidas & Varinus. Taraxippus, loci nomen, ut supra dixi inter propria uirorum.

H. b.

Forte inuenitur aliquando equus cornutus: sed hoc monstrum fuerit, Albertus. ¶Ἴννοι, equi parui, οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων, ut νάννοι οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, Suidas in Σφυράδας. Plura de hac & similibus uocibus uide supra in Hinno uel ginno statim post asinum, & in Ceruo H. a. & in equo B.

¶De pulchritudine equorum, lege Petrum Cresc. 9.7. Equus defesso similis, & capite prono, non est εὐσχήμων, id est decorus, Pollux.

¶Ὄτριχας ἵππους Homerus dixit pro ὁμότριχας, id est concolores, cum duo uel plures, eodem omnes colore spectantur. Γλαυκὺς λευκότριχας ἵππους Ζεύξάμενος Κάρην ἐπεβήσατο, Orpheus in Argonauticis. Βάδιος Suidæ filium, & equi colorem significat. Equi colore dispares, hic badius, iste giluus, ille murinus, Varro in Asino ad Lyram ut Nonius citat. Improbi sunt equi ut plurimum præ cæteris, qui album aliquid in pedibus aut cruribus habent, & qui alba fronte sunt, aut rostro albo, præcipuè uerò si phœnicei coloris equi tale quid habuerint, Absyrtus in Hippiat. 105. Equi albi in magno precio sunt apud Tartarorum regem: cui huius coloris equi ab initio anni cuiusq; interdum ad centum millia donantur, Paulus Venetus. Et rursus alibi, Rex Tartarorum habet armenta magna equorū alborum & equarum albarum, quæ putantur excedere numerum decem milium. Statius de equabus Admeti, Noctemq; diemq; Assimilant, maculis internigrantibus albæ. Candore niuali, Verg. 3. Aeneid. Albi equi meliores & auspicatiores olim habiti uidentur: uide prouerbium Albis equis præcedere. In Geoponicis 16.2. laudatur equus γλαυκὸς: & paulò post τὴν χροιὰν κατακόρως μέλας: unde apparet glaucum colorem de oculis tantum illic accipi, nigrum uerò de reliquo corpore: Vide supra in B. Turpis equus nisi colla iubæ flauentia uelent, Ouidius 13. Metamor. Seiani equi (de quo inter prouerbia) colorem puniceum fuisse aiunt, Erasmus. Qualis color equorum sit qui spadices uocantur, deq; istius uocabuli ratione, Gellius 3.9. Τοὺς μὲν μέσους (ἵππους) ζυγίους λευκοστίκτῳ τριχὶ βαλιούς, (oxytonum: alias ferè semper paroxytonum reperias:) τοὺς δ' ἔξω σειραφόρους ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων πυρρότριχας, μονόχαλα δ' ὑπὸ σφυρὰ ποικιλοδέρμονας, Euripides in Iphigenia in Aulide.

¶Oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, Cicero 3. de Oratore. Ἵππων χαίτην, (Aristoteles λοφιάν, Gaza cristam uertit,) λεόντων χαίτην, Lucianus in Cynico dixit. Λοφιά, iuba: hinc ζῷα λόφουρα dicuntur ἀπὸ τοῦ λόφου ἤτοι ἀκροτάτου μέρους, Varinus. Γωλεά, χαίτη, id est iuba, Varinus. Germani colli aut uerticis iubam, ni fallor, uocant den krantz. Venæ ἐν μέσῳ τῶν ἀντικνημίων incidendæ, Pelagonius in Hippiatr. 26. Vena organica inciditur in strangullione, Rufius. Oculorum uarietas cum in prima generatione contingit, mutari non potest: ut cum unus oculus fuerit albi coloris, & alter nigri: & unus albus, & alter uarius, & his similes, Rufius. Ὅταν γένηται ἐν τῷ ὠτίῳ ἕλκος, ἢ ἀπόστασις ἐν τῷ διπλοΐδι, Absyrtus in Hippiatr. 17. Ruellius sic uertit, Cum in auricula ulcus aut abscessus innascitur, purulentum humorem tunica duplex includit. Dentes equo utraq; parte oris continui sunt, Plinius. Ὅσα δὲ γεννᾶται ἐν τοῖς μώνυχας ὁπλὰς ἔχουσι σιμά, καὶ λαγώδοντα ἢ δζώδοντα, οὐ δεῖ τρέφειν, Hippiatrica 115. Ruellius transfert, Cæterum quæcunq; sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant, subrumari non oportet. Morsum pro ore equi Nonius dixit his uerbis, Postomis dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur. Ζεά pars quædam oris equi ut uidetur. Ἵππος ἐὰν μὴ ἐσθίῃ πάθει μὴ συνεχόμενος, ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν ὑποζυγίων, σημεῖον ἔσω ἔχει μετέωρον τὴν ζεάν, καὶ τὸ στόμα θερμόν, Hippiatrica 120. Ruellius transfert, Si equus uel aliud iumentum nullo correptum uitio laborarit inedia, sic ut nihil exesse contigerit, id erit argumento: toruli in uersus digesti sustolluntur in palato, os feruidum sentitur. Gnathos, id est maxilla equi, ψάλιον etiam uocari uidetur in Hippiatricis ca. 28. ab initio. nam cum titulus sit, Πρὸς σπασθέντας τὰς ἐν τῇ γνάθῳ: caput sic incipit, Συμβαίνει πάθος ἐν τῷ ψαλίῳ. Ruellius uertit, Si uitium freni iniuria creauit. Σὺν δὲ κάμινος Γαστὴρ κνηκίη, κεραμέων μέγα κωκυσάντων, Ὡς γνάθος ἵππειη, Homerus in carmine ad figulos. Si parotis equo nascatur κατὰ τὴν σφαγὴν, ἢ ὑπὸ βράγχον, ἢ τὸν λεγόμενον ἰσθμόν, Absyrtus 16. Cum narium pars, quæ Græcis traganum dicitur, concisa est, &c. Hippiatr. ca. ultimo: Vide paulò post inter pectoris partes. Pars quædam est, colli opinor, quam Germani uocant widerrüß, ubi scabies illa accidit, qua affectus equus à nostris trottig appellatur. Eminens in dorso pars inter utrasque scapulas coccyx uocatur, ut supra capite secundo docui; Est & nympha pars quædam ibidem, ut

apparet ex Absyrti uerbis, ca.26. τρυπῶν δὲ εἰς τὸ κόκκυγα μέσον, εἶτ' ἐντιθέναι αὐλίσκον, καὶ ἐμφυσᾶν θερμῶς, καὶ κατάγειν ταῖς χερσὶ τὸ ἐμφύσημα κύκλῳ τοῦ ὤμου μέχρι τῆς νύμφης. Eadem & Hieroclis uerba sunt eodē capite. Ruellius in Hieroclis uerbis Græcum nymphæ uocabulum reliquit: in Absyrti uerò uerbis, articulum armorum transtulit. ὅσοι τὸ μετάφρενον ὕπτιον ἔχουσι, χαῦνοι καὶ ἀνόητοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἵππους, Aristoteles in Physiognom. Si sagmæ uel sellæ maiores minorésue aut angustiores iusto fuerint, collisiones & suppurationes nascuntur, uel discentes tracturam (locus non integer uidetur: forte legendum, uel indecente stratura) mercurius aut spina deteritur, Vegetius 2.59. Τοὺς δὲ ἐμπύους τὰς ἀκρωμίας ἔχοντας καὶ τὰ ἐμπλεύρια, Absyrtus 26. Ruellius uertit, Si suppuratio summos armos aut costas occupet. Videntur sanè ἐμπλεύρια propriè dici media costarum spatia, musculorum sedes. Ὦμος, ὁ λεγόμενος ἀγκὼν παρὰ τὴν μάλην (lego μάλην) ἢ ὑποζώνην, Absyrtus ca.26. Ruellius uertit, Armus in alarum sinu aut sub cinctum, quasi legerit ὑπὸ ζώνην. Συνωμίαν Ruellius interpretatur armorum compagem. Armum uel scapulam, nostri bůg appellant: barbari spallam: & ἀκρωμίαν spallarum summitatem. Videtur sanè ἀκρωμία suprema thoracis pars iuxta finem colli, & initium dorsi, ubi & coccygem posuimus. Τὰς ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν κεφαλὴν καταθέτω ἐπὶ τῇ ἀκρωμίᾳ, Xenophon de frenando equo. In summis armis, Camerario interprete. Si omoplatas (id est armos uel scapulas) dolor uehementius excruciet, ferro tergus oportet transfigere, & à iuba inter cutem & iugulum (μεταξὺ τοῦ δέρματος καὶ τραχήλου, ut Græcus codex impressus habet) instar octo digitorum sectiunculam auspicari, sic ut ne scalpello iugulus ipse contingatur, Pelagonius in Hippiatr. ca.26 interprete Ruellio. Vltimo quidem Hippiatricorum capite, traganum pars quædam narium appellatur. Luxatio accidit, cum neruus qui scapulas comprehendit, aut articulus quem gumphum uocant, acetabulo propulsus excidit, Absyrtus ibidem, eodem interprete. Græcè legitur, Ἐκβολὴ γάρ ἐστιν ὅταν ἐκραγῇ τὸ ἐχόμενον νεῦρον ἐκ τῆς ὠμοπλάτης, ἢ κοτύλης ὁ κόνδυλος, ὃν λέγομεν γόμφον. Authores barbari, ut Rusius, flancum uel fiancum appellant, locum ut puto inter costas & coxendicem medium, hoc est ilia, κενεῶνα. Ἕδρα in equo pars dorsi cui insidet eques, uel ephippium insternitur. Χρὴ δὲ καὶ τὸ ἐπόχον (ephippium Camerarius) τοιοῦτον ἐρράφθαι, ὡς ἀσφαλέστερόν τε τὸν ἱππέα καθῆσθαι, καὶ τὴν ἕδραν τοῦ ἵππου μὴ σίνεσθαι, Xenophon. Ἡ ἕδρα καὶ τὸ ὑποτείνεον ἐκτεταμένα τῇ ῥαχίδι, καθιστᾶσι τὸ πρόσωπον αὐτῶν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν, Hierocles: apparet autem hîc hedran ab eo pro ano positam. Plinius in sedem recipere de Bucephalo dixit, sedem nimirum, ut Græci hedran de dorsi parte intelligens, nisi quis sellam potius accipiat. Penis quasi utriculus, quem Græci uocarunt κώρυκον & θυλάκιον, sedulò repurgari debet, Camerarius ex Xenophonte. Cauda equina, οὐρὰ ἱππεία, ut Varinus & Suidas habent. Caudam ut Latini muscarium, sic σόβην Pelagonius nominauit ca.155. Commendatur Polluci οὐρὰ περιμήκης, quam Simon (inquit) etiam κέρκον uocat: poterit autem & ἵππουρις dici proprijssimo nomine. Caulis caudæ longior asinis quàm equis, setosus ueterinis, Plin. Caudecæ, cistellæ ex iunco, à similitudine equinæ caudæ dictæ, Festus. Supragambam pro femore dixit Vegetius 3.20. Anteriores equi pedes apud Græcos uocantur πρόσθιοι, οἱ ἔμπροσθεν, οἱ ὑπὸ ταῖς ὠμοπλάταις, οἱ ὑπὸ τοῖς στέρνοις, οἱ πρῶτοι, οἱ ὑπὸ τῷ αὐχένι. Posteriores uerò, ὀπίσθιοι, οἱ κατόπιν, οἱ τελευταῖοι, οἱ ὑπὸ τοῖς ἰσχίοις, οἱ ὑπὸ τὴν οὐρὰν, οἱ ὑπὸ τοὺς γλουτοὺς, οἱ ἔσχατοι, Pollux. Venæ ἐν μέσῳ τῶν ἀντικνημίων incidendæ, Pelagonius ca.26. Pedis in equo partes, subcirrus, corona, basis, articuli, suffrago, nominātur apud Vegetium libro 1. in fine capitis 25. & initio 26. Τὰς ἐν τῷ κυνὶ φλέβας Absyrtus nominat ca.53. Τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν τὰ κυνόποδα, τὰ μεσοκύνια λεγόμενα, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις αὔξεται ἐκ τῶν σφυρῶν, καὶ οὐδὲν πάντως περιπατεῖν, Absyrtus ca.96. Articulum sub tibia, quo pedis uersura constat, Vegetius suffraginem, & per excellentiam articulum uocare uidetur. Articuli uel suffragines equi post iter calido fouean̄tur uino, ut corroborentur ungulæ, Vegetius 2.58. Eundem locum κύνα, κυνόποδον, μεσοκύνιον, & recentioribus pastoram appellari puto. Est enim pastora locus inter ungulam & proximam iuncturā, Rusius 115. Pedes post uiam eruendi sunt diligenter, ne quid luti uel sordium in articulis basiq; permaneat, Vegetius. Sanguinem detrahes ex posterioribus pedibus iuxta talos ὑποκάτω τῶν ἀγκυλῶν, Ruellius uertit à suffragine. Nostri partem illam, uocant den schlegel, hoc est malleum, quæ inter ungulam & tibiæ iuncturam media est: huic à posteriore parte insunt caua illa quæ nominant die fyfel löcher. Probant autem eos potius quibus breuior ea pars est, tanquam robore crurum ualidiores: nā quibus ea oblongior est, infirmiores sunt cruribus, & ferè dum ingrediūtur nescio quomodo pedem inæqualiter anterius primum deinde posterius submittunt, ursorum instar, unde etiam bärnhem à nonnullis appellantur, quasi ἀρκτοβάμονες. Aliud ab hoc uitium est, cum heteropodes sunt, nec totis ungulis ex æquo inn̄ituntur, sed in alterutrum latus magis uergunt. cuiusmodi equos audio quosdā uocitare twärhem uel schägg. Vngulas equi nostrates uocant, hůf/klawen/horn: primum uocabulum proprium est, alterum ad bisulcos etiam & multifidos ungues pertinet, tertium à substantia cornea sumitur. Vnde & Latini poëtæ cornipedes cognominant equos, ut Vergilius Aeneid.7. Et Silius libro septimo, Fului iuga celsa trahebant Cornipedes. Cornipedi Fauno cæsa de more capella, Ouidius 2. Fast. Solido grauiter sonat ungula cornu, Vergilius 3. Georg. Στερρόποους ἵππος, qui solidos habet pedes: μαλακόποδες qui molles, Absyrtus. ὁπλὴ de equis propriè dicitur, Aristophanes etiam de suibus posuit: & νυσσόντες χηλαῖς de equis. Ἱππείων ὁπλέων, τῶν ὀνύχων τοῦ ἵππου, Suidas & Varinus. Stygis aqua cum uasa omnia, lapidea, è crystallo & murrhina, ossea, & ex quouis metallo conflata penetret & perrumpat, sola equi ungula illæsa continetur. An uero etiam Alexander Magnus huius aquæ ueneno uitam finierit, dicere certò non possum, famam uerò esse scio, Pausanias in Arcadicis.

Vitruuius

Vitruuius & Plinius, non equi, ſed mulę ungula Stygis aquā contineri aiūt. Iuſtinus uel Trogus lib. 17. equi. Vide ſupra in Aſino B. Iecur luporum equinæ ungulæ ſimile eſſe traditur, Plinius. Petilara, ſurara, ſicca & ſtricta uulgò interpretatur. Scæuola ait ungulam equi albam ita dici, Feſtus. Sipontinus petilanſura legit. Petilus uox antiqua paruum ſignificat; inde petilanſuram aliquis dixerit quæ parua aut ſtricta ſit. Per cannam inſtillas ungulis, ꝓuiſurus ne coronam tangas aut ranulas, Vegetius 2.58. Malpitium fit in bulletis (al' bulleſis, quod non placet) ungularum equi, ubi carnes uiuę iunguntur ungulis, Petrus Creſcent. Bulletę quidem dictę uidentur forma diminutiua Gallis & Italis familiari, ut ſit ungularum pars inferior, dicta à ſimilitudine bulgarum, quæ peræ ſunt & equis geminæ appendi ſolent. Neſcio quæ pedum pars eſt, quam Germani quidam appellāt **theylen** uel **tyelen**.

¶ Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ περὶ ἕκαστον ἐπιστήμονες δύνανται θεωρεῖν, ἱππικοὶ τοὺς ἵππους, καὶ κυνηγέται κύνας, Ariſtoteles in Phyſiog. De equorum electione aphoriſmi Petri Creſcen. libro 9. ca. 8. & 9. Qui de laudibus equorum aliquid commentati ſint, dicam inferius in H.e. Laus præſtantiſſimi equi, quem Syneſius Vranio donauerat, in epiſtola eius ad eundem continetur, quam nos utcunq; ex Græco Latinam fecimus. Dono (inquit) tibi miſi equum omnibus equi laudibus ornatiſſimum: Qui uſum ſui tibi præbebit ad certamina curſuum, ad uenationem, ad pugnas in bello, ad pompam deniq; uictorialem de Libyco trophæo celebrandam. Non enim facile dixerim uenatór ne ſit præſtātior, aut in certamine curſor, aut pompicus, aut bellator, (κυνηγέτης, κέλης ἀγώνιος, πομπεύς, πολεμιστήριος.) Quòd ſi indecentior ei forma quàm Niſſæis equis apparet, ut cui aſpera & ꝓminens calua ſit, & lumbi excarnes, cogitandum ſimiliter in equos ut homines non ſimul omnia diuinitus conferri. Sed forte hoc ipſo nomine laudabilior fuerit, quod maiores partes duras quàm molles à natura acceperit. Tolerandis enim laboribus oſſa quàm carnes aptiora ſunt. Veſtri quidem equi carne, noſtri oſſibus excellunt, Hæc Syneſius. Validus, potens, membroſus, equi epitheta apud Textorem. Κρατιστεύων ἵππος, præſtantiſſimus equus, Plutarcho in Sympoſiacis. ὄρθιοι τὴν προτομὴν καὶ εὔρυθμοι, capite recto & concinno equi, Abſyrt. 115. de Græcanicis equis: & de Hiſpanis, εὔρυθμοι, ὄρθιοι, εὐκέφαλοι: & de Armenijs βαρυκέφαλοι: ut laudentur qui erectum habent caput & concinno quodam decentiq; ſitu: non iners, graue & deiectum. Arduus, ſublimis, epitheta equi, de ceruicis & capitis habitu potiſſimum dicta: ardua ceruix Vergilio commendatur. Totumq; per agmen Sublimi prouectus equo, Lucanus libro 7. Ἐριαύχενες ἵπποι, à ſublimi ceruice, qua differunt à mulis & aſinis: quorum licet longa ſit ceruix, non tamen ut equorum (generoſiorum præſertim quorum ꝓprium τὸ ὑψαυχεῖν) erecta eſt. Ἐριαύχενες igitur fuerint ὑψαύχενες καὶ γαῦροι τὴν χαίτην: non autem, ut quidam exponunt μακροτράχηλοι, id eſt longæ ceruicis, quod non equis, ſed cygnis & huiuſmodi auibus ꝓprium eſt, unde & δολιχόδειροι cognominantur, Varinus. Ἐριαύχενες, μεγάλοι, ἀπὸ μέρους: γαῦροι, μεγαλαύχενες, Heſychius. Ὑψηχέες ἵπποι, οἱ ὑψαύχενες, ἢ ὧν ὁ κρότος ὑψοῦ ἠχεῖ, Varin. Ὑψηχέες ἀπὸ τοῦ εἰς ὕψος ἔχειν τοὺς τραχήλους, οἷον ὑψαύχενες: ἢ μεγαλόφωνοι, Heſychius. Ὑψαυχέες, ὑψαύχενες, Idem. Ceruicem craſſiuſculam in equo laudant: & ut talem acquirat, armos frequenter aqua calida ablui iubent, & iubam ſubinde manibus digeri. Σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας, Homerus Iliadis ſecundo de equis Admeti, magnitudine & proceritate inter ſe omnino pares fuiſſe, & quaſi ad regulam uel perpendiculum æquales, docens: ſicut & à coloris ſimilitudine ὄτριχας dixerat. Σταφύλη quidem, ut Scholia docent & Varinus, amuſſim, uel perpendiculum, uel diabeten, id eſt circulum ſignificat: plura de hac uoce, eiusq; accentu, lege apud Ammonium in Differentijs uocum. Commendatur in equis ſi femora multum diſtent: hoc Abſyrtus ca. 14. etiam in aſino admiſſario ꝓbat: quem habere uult, μηροὺς διαβεβηκότας, ἑδραιότερος γὰρ ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιβάσει. εἰσὶ δὲ καὶ ἰσχυρότεροι οὗτοι τῶν συμμήρων. Ὀρθοκώλους (licet ὀρθοκοίλους ſcribatur) & πασσάλους equos uocat Abſyrtus ca. 115. qui genua non ſatis flexilia, ſed pali inſtar rigida habent: Sed πάσσαλος uox ſubſtantiua non ꝓpriè poteſt adiectiuè capi. Ergo animos æuumq; notabis Præcipuè: hinc alias artes, prolemq; parentum: Et quis cuiq; dolor uicto, quæ gloria palmæ, Vergilius in Georgicis. Κωδωνίζειν apud Ariſtophanem probare & experiri ſignificat, ducta translatione uel à uaſis figlinis, quæ an integra ſint ſono experiri ſolemus: tintinabulorum enim inſtar reſonant, quæ integra fuerint. Vel ab ipſis tintinabulis (κώδωνας Græci uocant) quæ agitata ſi argutius ſonent probantur. Vel ab equis aut auibus quibuſdam, ut coturnicibus: ſolent enim equi & coturnices, ſi parum fortes ſint, ſonitu tintinabulorum terreri: animoſiores uerò facile ferunt, Varinus. Eiuſdem ſignificationis eſt etiam compoſitum uerbum διακωδωνίζειν apud Varinum. Sunt qui à numiſmatum probandorum ſonitu, uel à tintinabulis quibus experiebantur an cuſtodes uigilarent, ductam conijciant metaphoram: ſed hanc coniecturā minus probat Scholiaſtes in Ranas Ariſtophanis: magis uerò illam quæ à uaſis aut equis probandis uocabuli originem deriuat. Equos enim an tumultibus bellorum ferendis idonei eſſent hoc modo probabant. Κώδωνας, id eſt tintinabula, duces in phaleris & frenis equorum olim habebant, ut nunc etiam apud Romanos, quod Varinus ſæpe uidiſſe ſe ſcribit. Ariſtophanes Κωδωνοφαλαροπώλους uocat, qui huiuſmodi tintinabulis uterentur ad phaleras pullorum, id eſt equorum. Citatur à Varino hoc eius carmen, Οὐδ' ἐξέπληττον αὐτοὺς κύκνους ποιῶν, καὶ μέμνονας κωδωνοφαλαροπώλους.

¶ Centrineces, ut Cælius ex Homero ſcribit, nuncupantur equi centro (ſtimulis, calcaribus) obedientes. Κεντρηνεκέας, εὐπειθεῖς, ταχεῖς: καὶ διηνεκῶς κεντριζομένους, καὶ τοῖς κέντροις εἴκοντας καὶ πειθομένους, Heſy.

chius & Varinus. εὐήνιον. εὐπειθὲς, καλῶς ἡνιοχούμενον. Εὐκπελεῖς, πρᾶοι, εὐήνιοι. Εὐῆρας ἵππους, εὐαγώγους καὶ εὖ ἡρμοσμένους: sed εὐήρης proprie de nauigio dicitur quod aptum & bene constructum est πρὸς τὸ ἐρέσσειν, id est, ad remigandum, Varin. Animosus equus diuersis epithetis ornatur, ut sunt: generosus, magnanimus, fortis, ardens, acer, cupidus, ferox, audax, minans, terribilis, fremens. Hæc præcipuè in equo bellatore (de quo plura inferius) laudatur uirtus. Emicatque ut equi potētis animositas, Sidonius. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Ouid. de Trist. 4. Frenaque magnanimi dente teruntur equi, Ouid. de Arte 1. Consimile in cursu possint, ac fortis equi uis, Lucretius lib. 3. Quid tam egregium si fœmina forti Fidis equo? Verg. Aene. 11. Quippe uidebis equos fortes cum membra iacebunt In somnis, sudare tamen, Lucret. lib. 4. Nec te fortis equi ducet ad arma sonus. Et ad lituos hilarem, intrepidumque tubarum Prospiciebat equum, Statius lib. 11. Equum alacrem lætus aspexit, Cicero lib. 1. de diuinatione. Filius ardentes haud secius æquore campi Exercebat equos, Verg. Aene. 7. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Effodere loco signum quod regia Iuno Monstrârat, caput acris equi, Verg. Aen. 1. At puer Ascanius medijs in uallibus acri Gaudet equo, Aen. 4. Vtque acres concussit equos, utque impulit arma, Aen. 8. Denique ubi medio nobis equus acer adhæsit Flumine, Lucretius lib. 4. Acer equus quondam, magnæque in puluere famæ, Ouid. Metam. 7. Milite non illo quisquam fœlicius acri Insultaret equo, Silius lib. 10. Vt cupidi cursus frena retentat equi, Ouid. libro 3. de Ponto. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Audaci strenua fertur equo, Pontanus. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. lib. 5. Sylu. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humanos uiscere pauit equos, Ouid. in Ibin de Diomedis equis, quibus hæc non animositas, sed crudelitas attribuitur: Decet uerò etiam animosum equum hostibus terribilem esse. Subitisque frementes Vorticibus contorsit equos, Lucan. lib. 4. Vexare turmas, & frementē Mittere equum medios per ignes, Horat. lib. 4. Carminum. Ad hunc frementes uertere bis mille equos, Idem in Epodo. Et media quamuis in cæde frementes Hos assistere equos, Stat. lib. 3. Theb. Oppianus ἵππον κυδιόωντα, κλυτὸν, & μεγαλήτορα cognominat. Xenophon εὐκάρδιον dixit.

¶ Vitia equorum ab animo. Mordacem equum Græci δήκτην appellant. λακτισταὶ equi Xenophonti, qui calcibus impetunt peruicacius, (calcitrones) Cæl. Ἵππους δὲ ὑβριστὰς χαλινοῖς ἄγουσιν ἠναγκασμένους, Suidas ex innominato. Ὀρθοπλὴξ ἵππος, ὀρθὸς ἐπαιρόμενος καὶ πλήττων. Aristophanes in Anagyro, εἷς δ᾽ ὀρθοπλὴξ. πέφυκε γὰρ δυσαγρύγαλις, ut Suidas citat & Varin. Quòd si equites (inquit Socrates ad quendam equitum magistrum futurum, libro 3. Memorabilium eius apud Xenophontem) equos tibi adduxerint tam uitiatis pedibus ac tibijs: quosdam uerò ita debiles ac strigosos ut sequi non possint: & quosdam ita malè educatos, ut non maneant quocunque tu loco ordinaueris: quosdam uerò tam calcitrosos, ut non sit possibile de uno in alium aciei locum transferre, quæ tibi utilitas erit equitatus? Equos his uitijs præditos Xenophon Græcè nominat, κακόποδας, κακοσκελεῖς, ἀσθενεῖς, ἀτρόφους, ἀναγώγους, λακτιστάς. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ouid. Eleg. lib. 1. Impulit asper equus, fessusque sub æquora mersit, Silius lib. 4. Corruit asper equus, confixaque cuspide membra, Idem lib. 17. Seu frena sonantia flectes, Seruiet asper equus, Statius lib. 4. Sylu. Immitē quatiebat equum, spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius lib. 12. Ipse humero exertus gentili more parentum Difficili gaudebat equo, Silius lib. 8. Moriētumque ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. lib. 8. Theb. Vt rapit in præceps dominum spumantia frustra Ora retentantem durior oris equus, Ouid. 2. Amorum. Contumax ad frenum, Veget. Effrenis. Infrenis. Ἄστομοι ἵπποι, σκληρόστομοι: ὡς τὸ, Ἄστομοι πῶλοι βίᾳ φέρουσι, Suidas & Varin. Στομίας, ὁ ἀπειθὴς, μέγα στόμα ἔχων, καὶ οὖν ἵππους δὲ στομίας λέγουσι τοὺς ἀπειθοῦντας τοῖς χαλινοῖς, Hesych. Equus sternax, qui facile sternit sedentem, Seruius. Et sternacis equi lapsum ceruice Thymœten, Verg. Aene. 12. Idem correptis sternacem ad prælia frenis Frangere equum, Silius libro 1. Ἀδάμαστος πῶλος, id est indomitus pullus, ὁ τῷ ἱππαζομένῳ ἀντικείμενος, καὶ ἀπαίδευτος καὶ ἄγριος, apud Xenophontem. Idem δυσπειθὴς & δυσάγωγος dicetur. De equo effreni Luciani locus est in Cynico dignus qui recitetur: Πάσχετε δὲ παραπλήσιόν τι, ὅ φασι παθεῖν τινὰ ἐφ᾽ ἵππον ἀναβάντα μαινόμενον. ἁρπάσας γὰρ αὐτὸν ἔφερεν ἄρα ὁ ἵππος, &c. Hoc est, Idem uerò uobis usu uenit, quod contigisse cuidam ferunt qui equum conscenderat furibūdum: abreptum enim illum equus ferebat: nec ulla descendēdi equo currente facultas erat. Cum aūt obuius quidam interrogaret quónam pergeret: respondit, quò illi uidetur, demonstrans equum. Sic à uobis si quis quærat quò pergatis, si uerum fateri uolueritis: quocunque libuerit affectibus, dicetis, &c. Κατωμιστὴς ἵππος, ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων ῥίπτων ὑπὲρ τὴν γῆν, Hesych. & Varin. Κάτωμος uerò dici uidetur, qui humilioribus est armis. Absyrtus cap. 14. de asino admissario, Ἔστω δὲ μὴ κάτωμος, συνωμίαν τι ὑψηλοτέραν ἐχέτω, ut hæc duo opponātur. Idem cap. 115. de Thracibus equis, αἰσχροί, κάτωμοι, κυρτοὶ τῇ ῥάχει. Πρωχὴς ἵππος, ὁ ἐκ τῶν ὄπισθεν μετέωρος, καὶ τοῖς ἀναστήματι, καὶ τῇ ἱππασίᾳ, Hesychius: apud Varinum codex impressus non rectè habet πρωχής. Dictus sanè πρωχὴς uidetur, quod sessorem antrorsum quasi effundat. Effusumque equitem super ipse secutus Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo, Vergil. 10. Aene. Hoc qui facit equus, ἐξερύειν dicitur, & ἐκτραχηλίζειν (& si Suidas aliter accipere uideatur) itē ἀναχαιτίζειν, ut dicam in H. e. Equos ad sonum quemlibet uel minimum cōpauescentes, expressius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare solent, dictione compacta à ψόφος, qui est sonus, & δέος timor, Cælius. Ὑπόπτης equus, formidolosus est, & qui metuit

quod

quod metuendum non erat: Pollux ἀνύποπτον laudat: ego ὑπόπτην potius legerim in prima declinatione apud Xenophontem: nam Absyrtus quoque ca.115. sic habet, τοὺς δὲ ὑπόπτας, καὶ ὑψόφοβους: ἀνύποπτον uero compositum rectè dici arbitror in tertia. Κραυγίας ἵππος, qui clamore & strepitu terretur, Lexicon. γλοιὰς, ὁ κακοήθης ἵππος, καὶ πολυδίκη παρὰ Σοφοκλεῖ. καὶ γλοίης τὸ αὐτό. γλοίης ὁ νωθρός, λιπαρός, μοχθηρὸς τὸ ἦθα, Hesychius & Varin. γλοιός, νωθρός, ἀσθενής, ῥυπαρός, Iidem. Inde aduerbium γλοιῶς, νυστακτικῶς: pro quo corruptè ναυστακτικῶς legitur: γλοιάζειν quidem νυστάζειν est, id est nutare capite & in somnum delabi. Σαίνυροι καὶ σαινυρεύεσθαι, οἱ τὰς οὐρὰς συνεχῶς κινοῦντες ἵπποι καὶ κύνες, Hesychius & Varin. Σαίνυροι etiam & σηνῦροι apud Hesychium exponuntur, οἱ τὰς οὐρὰς (uel ταῖς οὐραῖς) σαίνοντες. Κινύρας, τοὺς κακούργους ἵππους, Hesychius & Varin. Stlembus, grauis, tardus: sicut Lucilius pedibus stlembum dixit equum pigrũ & tardum, Fest. Equus intractatus & nouus, Cicero de amicitia.

¶ A patria equi nobiles dicuntur. Non ego nobilium uenio spectator equorum, Ouid. Eleg.3. Nec te nobilium fugiat certamen equorum, Ouidius de Arte 1. Nobiliumque greges custos seruabat equarum, Ouidius 2. Metam. Acarnici equi, id est maximi, ut infra dicam inter prouerbia. Acarnania quidem Epiro proxima est. Dionysius poëta Alanos uocat πολυΐππους. Argos Achaicum ἵππιον, ἱππότροφον, uel ἱππόβοτον cognominatur à poëtis, ut supra etiam indicauimus inter locorum nomina propria: uel ab Hippe Danai filia, uel (ut Etymologus & Scholiastes Homeri scribunt) ab equo Agenoris. Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas, Horat. libro 1. Carm. Ode 7. ὅταν εἰς Ἑλλάδ', ἱππειόντ' Ἄργος μόλῃς, Euripid. Eustathius in Dionysium Afrum scribens, multa alia huius urbis cognomina affert. ἱππόβοτον Ἄργος τῆς Πελοποννήσου (melius τὸ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ut Eustathius etiam habet) λέγει, &c. Hoc est, Homerus Iliad. 2. hippoboton Argos cognominat oppidum Peloponnesi, ab Argo illo oculatissimo sic dictum: hippoboton uerò, quod multos & præstantes equos ferret, ut historiæ testantur, Varinus. ἱππόβοτον Hesychius exponit equorum pascuis idoneum, uel μεγαλόβοτον & εὔγειον, ut hippos hic nihil quàm augeat. Ἀρείας πώλους, περσικάς, Hesychius & Varinus: malim περσικάς: nam Aria Stephano regio est Persica. Elæus equus, ab Elide oppido Arcadiæ: uide H.e. in Olympiorum mentione. Xenophon elegantiæ studiosus equum Epidauricum habuit, Aelian. Hispani. Ego (inquit Sipontinus) fabulam esse existimo ex equarum fœcunditate & gregum multitudine natam, qui tanti in Lusitania, & tam pernices uisuntur, ut non immerito à uento ipso concepti uideantur. Ἴλιος εὔπωλος, id est εὔιππος, pulchros equos nutriens, apud Varinum. Troij equi, Τρώϊοι, à Troë heroë, uel à Troia, Hesych. Mazicas equos Oppianus celebrat. Mazices Africæ populos Ammianus Marcellinus libro 29. frequenter nominat. Equi præstantes circa Phasin Scythiæ amnem nascuntur, Scholia in Nubes Aristophanis. Equi Pygmæorum, ut & ipsi, minimi feruntur, aliqui eos perdicibus uehi aiunt. Satureianum caballum uocat Horatius 1. Serm. 1. Satureianis agris natum, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Thessalia equos gignit eximios, ἱπποτρόφος inde cognominata. Equa Thessalica decernetur, uide inter prouerbia. De Thessalicis equis oraculo celebratis, Tzetzes 9.291. Thessaliam εὔπωλον Orpheus in Argonauticis dixit. Pharsalos Thessaliæ oppidum est, unde campi Pharsalici. Mulieribus insitum nonnullis, uelut brutis quoque, ut equis & bobus, filios ædere qui genitorem exhibeant: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento iusta, Cælius. Bucephalum etiam Alexandri equum ex Philonici Pharsalici grege emptum Plinius scripsit. Θρήκην ἱπποτρόφον Hesiodus dixit, Orpheus in Argonauticis εὔπωλον. Balasciæ prouincia Mahumeti addicta, equos habet multos & optimos, magnos & ueloces, qui tam duros & fortes pedes ac ungulas habent, ut ferreis soleis non indigeant, utcunque per saxa & montes currant, Paulus Venetus 1.34. Arabes habent equos pernices, quos barbaros appellant, Aloisius Cadamustus. Et rursus capite 32. In regno Senegæ Nigritarum (inquit) equos maximi pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur: nec facile ibi aluntur propter aridam terram. Nam torrida est plaga, quæ pabula non producit: facitque æstus nimius, ut equorum inguina intumescant, ut uix meiere possint: crepant propterea stranguria huiusmodi labefactati. Pro fœno utuntur faseolorum laceramentis (seu caulibus dissectis, postquam siliquas dempserunt) Sole siccatis. Loco auenæ succedit milium, quo mirum in modum pinguescunt. Pro equo instrato phaleris & reliquo ornatu dant mancipia nouem, ad summum quatuordecim, prout equi & forma elegans et agilitas persuaserit dandum. Quum autem emerint equos, mox accersunt fascinatores equorum, huncque ritum seruant: Rogum accendunt sarmentis, & herbis quibusdam suapte natura fumum exhalantibus, & equo per lorum apprehenso, sistunt ipsum supra fumantem rogum, ac uerbis nonnullis prolatis, unguento tenuissimo equum illinunt, & in domum adducunt, ubi ad quindecim uel uiginti dies delitescit, nec à quoquam uidetur. Interea etiam appendunt collo equorum effascinationes quasdam corio rubro inuolutas: Et hæc agunt adfirmantes strenuiores tutioresque bello futuros equos, Hæc ille.

¶ Celerum epitheta. Alatus equus pro celere, Sil. libro 6. Ales equus, Ouid. 3. Amor. Rimaturque omnia circum Alite uectus equo, Sil. lib. 12. Hinc forte ansam cepere fingendi Pegasum alatum fuisse equum, propter eximiam eius celeritatem. E recentioribus quidam aligerum dixit equũ. Alipedumque fugam cursu tentauit equorum, Verg. lib. 12. Alipedumque fugam progressus equorum, Stat. Theb. 6. Pallas & alipedum Iuno iuga sistit equorum, Valer. Flaccus lib. 5. Sæuus anhelanti mœnia lustrat equo, Ouid. 4. Trist. Ipse caput quassans circumlustrauit anhelo Muros sæuus equo, Silius. Qualis uada Castor anhelo Intrat equo, Stat. Propè captus anhelum Verbere

cogis equum, Claudian. Et celer hinnit equus, Author Philomelæ. Aut quis equum celerémue arcto compescere freno Possit? Tibullus libro 4. ubi (inquit Textor) ue diminuit, aut debet expungi m. litera non elisa. Ora citatorum dextra detorsit equorum, Aen. 12. Tum uerò incubuit Libyes super ipse citato Ductor equo, Sil. libro 10. Volat ille citatis Vectus equis, nullaque latus stipante caterua, Claudiã. Ante citos quantum Pegasus ibat equos, Ouid. 4. de Ponto. Vt cupidi cursus frena retentat equi, Ouid. lib. 3. de Ponto. Iam fulgor armorum fugaces Terret equos, Horat. li. 2. Car. Torquentem frenis ora fugacis equi, Ouid. in epist. Phedræ ad Hippolytum. Flectitis aut freno colla fugacis equi, Idem in epist. Herûs ad Leandrum. Tela fugacis equi, Propert. libro 3. Ceruoque fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. Stat. 1. Theb. Clarabit pugilem non equus impiger, Horat. lib. 4. Carm. At non Sarmaticos attollens Susana muros Tam leuibus persultat equis, Silius libro 3. Anfractus leuioris equi, Valer. 6. Argonaut. Pernix. Sic ubi prosiluit piceo de carcere præceps Ante suos it uictor equus, Sil. lib. 15. Impulit aduerso præceps equus Ochea conto, Valerius Flac. 6. Argon. Sitque socer, rapidis qui tonat altus equis, Ouid. in epist. Deianiræ ad Herculem. Hippolytum rapidi diripuistis equi, Idem 1. de Arte. Rapido certamina linquit In latebras euectus equo, Silius libro 16. Nec fortibus illic Profuit armentis, nec equis uelocibus esse, Ouid. Metam. 8. Vt noua uelocem cingula lædat equum, Ouid. lib. 1. de Remedio. Seneca in Agamemnone, Vos Græcia nunc teste ueloces equi. Volucres portis auriga sub ipsis Comit equos, Statius libro 4. Theb. Vertice sic Pholoës uolucrum nutritor equorum, Idem libro 10. Volucris non præpete cursu Vectus equi, non Pegaseis adiutus habenis, Claudian. libro 1. in Rufinum. Dũ uolucri quatit asper equo, syluasque fatigat, Valerius Flac. 3. Argon. Fuit & proprium equi nomen Volucris, ut supra diximus. Iuuenal. Sat. 8. equum tum celerem tum ignauũ, his uersibus describit:

Nempe uolucrem Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco uictoria circo. Nobilis hic, quocunque uenit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios, et primus in æquore puluis. Sed uenale pecus Corithæ, posteritas &
Hirpini, si rara iugo uictoria sedit, Nil ibi maiorum respectus, gratia nulla
Vmbrarum, dominos pretijs mutare iubent Exiguis, tritoque trahunt epirhedia collo
Segnipedes, dignique molam uersare Nepotis.

¶ De celeribus equis in certaminibus, nonnihil dicam in H. e. Vergilius in Georgicis de equo iam triennium superante, & ad publica certamina instituẽdo, Carpere mox gyrũ incipiat, gradibusque sonare Cõpositis, sinuetque alterna uolumina crurũ.

Sitque laboranti similis: tum cursibus auras Prouocet, ac per aperta uolans, ceu liber habenis,
Aequora, uix summa uestigia ponat arena. Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, &c.

¶ Ἀελλάδων ἵππων, ταχέων, apud Sophoclem in Oedipo tyranno, ut Hesychius citat. Ἀελλώδεις ἵπποι, αἱ ταχεῖαι, tragicum est, Suid. Equi ueloces, οἱ πετεινοὶ λεγόμενοι, ἀελλόποδες (apud Simonidem) ποδήνεμοι, καὶ ὅπλαις Ἁρπυίαις ἴσοι κατὰ Λυκόφρονα. οἱ δ᾽ οὐκ ἀέκοντε πετέσθην, Homerus Iliad. θ. de equis Iouis currum per aëra trahentibus, quos & ὠκυπέτας nominat. Ἀερσίποδες ἵπποι apud Homerum, qui pedes celeriter uel altius eleuant: nam uerbum ἀείρειν eleuare est: uel quasi ἀέρσιοι τοῖς ποσίν. ὠκύποδες (apud eundem) ταχύποδες, ἐλαφρόποδες. Ἀετὸς ἵππων, celerrimus equus in epigrammate Archiæ, Anthologij 1.33. pro equo omnium pernicissimo, quando aquila inter aues uelocissima est. Oppianus Iberos equos tantæ celeritatis esse scribit, ut solæ cum eis aquilæ certare possent. Ἀετογενεῖς dicti equi à genitiua quadam nota, quam habent circa armos, à Sarmatis probantur tanquam ad cursus aptissimi: improbantur qui eandem circa caudam & clunes habuerint, Absyrt. 115. Conuenit sanè à pernicissima auium aquila equos etiam uelocissimos sic appellari, etsi nulla huiusmodi corporis nota foret. Αἴολος ἵππος, Q. Calaber. Πόδας αἰόλος ἵππος, Homer. Φρύγας αἰολοπώλους uocat Homerus, siue quòd celeres equos possideant, siue quòd uarijs equitandi modis utantur, Scholia in Aristophanem: plura uide apud Varinum. Αἰολόπωλοι Homero celeres equi potius quàm uarij intelliguntur, ex Porphyrij (Quęstionum Homericarum 3.) sententia, Cælius: sed in hoc errasse mihi uidetur: non enim ipsos equos Homerus, sed equites αἰολοπώλους, appellat. Οἷοι Τρώϊοι ἵπποι ἐπιστάμενοι πεδίοιο, Κραιπνὰ μάλ᾽ ἔνθα καὶ ἔνθα διωκέμεν ἠδὲ φέβεσθαι, Οὕς ποτ᾽ ἀπ᾽ Αἰνείαν ἑλόμην, Diomedes apud Homerum Iliad. θ. Ἀτρύγετον πέλαγος διὰ ποσὶ θέουσιν Ἄκρ᾽ ὀνύχων ψαύοντες, ἴσον δ᾽ ἀνέμοισι φέρονται, Q. Calaber libro 8. de equis Achillis. Εὐσκαρθμοι, εὔποδες, εὐκίνητοι, ταχεῖς. σκαρθμὸς γὰρ ἡ κίνησις: τὸ δὲ σκαίρειν τὸ κινεῖσθαι, Hesychius & Varin. In Iliensi campo tumulus quidam est, quem homines (inquit Homerus in Catalogo) Batieam uocant, dij uerò σῆμα πολυσκάρθμοιο μυρίνης. Tradunt autem Myrinam unam fuisse ex Amazonibus, coniecturam ex adiectiuo capientes: equi enim propter celeritatem εὔσκαρθμοι dicuntur, unde & illam ab equorum celeritate πολύσκαρθμον dictam, & Myrinam ciuitatem ex ea nominatam esse, Strabo libro 12. Κραιπνοί, Oppianus. Ὀξεῖς, ταχεῖς, Pollux. Ταχὺς quidem proprium equi epitheton perhibetur, ut νωθὴς asini. Τανύοντ᾽ ἵπποι apud Homerum, id est celeriter currebant, quod in Odyssea πλίσσεσθαι dicitur Aeolicè. οἱ δ᾽ εὖ μὲν τρώχων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόδεσσιν. Et in Iliade, ἐν δὲ ῥυτῆρσι τάνυσθεν. Τροχάζειν etiam de cursu equorum in Hippiatricis legitur. Τροχάσας, σπεύσας, δραμών, Varinus. Ψαυκροπόδης, epitheton equi Arionis (sic uocabatur Adrasti equus) à celeritate, παρὰ τὸ ψαύειν ἄκροις τοῖς ποσὶ τῆς γῆς κατὰ δρόμον, Varinus & Etymolog. hoc est quod Vergilius dixit, Vix summa uestigia ponit arena. Ὕπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους, hemistichium apud Varinum: uidetur autem Homeri. ¶ Africa equos uelocissimos præstat ad usum sellæ, Veget. Ratumena (inquit Festus Pompeius) porta à nomine

mine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis uictor Hetrusci generis iuuenis à Veijs consternatis equis excussus, Romæ perijt: qui equi feruntur non antè constitisse, quàm peruenirent in Capitolium, conspectumq́ fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti: quæ in bello sunt recuperatæ, quia in fornace adeò creuerant, ut eximi nequirent: idq́ prodigium portendere uidebatur, in qua ciuitate eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam, Hæc Pompeius. Meminit & Plutarchus (in Publicola:) item Solinus, Tarpeium, inquit, Iouem terna dextratione lustrauit, &c. Hermolaus scribens in Plinij librum 8. ca. 42. Hoc ipsum ferè Olympiæ scribit accidisse Pausanias, auriga homine Corinthio effuso, cui nomen erat Phedola, ut equæ Aura, cuius & imago ibi consecrata est. Auræ quidem nomen celeri equo conuenit. Tartarorum equi tantæ uelocitatis sunt, ut uno die uiginti miliaria magna Germanica equitent, Matthias à Michou. ¶ Cicero gradarius fuit in loquendo, Seneca. Ὑποκρέκειν, ἀπὸ ἵππων πορέια τις, Varin. Apud Hesychium quidem legendum est, ἀπὸ τῶν ἵππων πορείας τις τρόπος, βῆμα, hoc est modus quidam incedendi equorum: puto autem gradario uel tollutari eundem esse, ut supra etiam alicubi dictum est. Ὑποκρεκόντων, ἱερούντων, ἐγγιζόντων, Suid.

¶ Lydi in Asia Crœsi tempore fortes & strenui erant: & ex equis pugnabant, equitandi sanè periti, & hastas prælongas gestabant, Herodot. lib. 1. Lapithæ (Vergilio teste) frena inuenerunt, & equum docuêre sub armis Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Milite non illo quisquam fœlicius acri Insultaret equo, Silius libro 10. Filius ardentes haud secius æquore campi Exercebat equos, Verg. Aeneid. 7. Et solitum armigeri ducite munus equi, Propert. libro 3. Astat & audaci strenua fertur equo, Pontanus. Hinc bellator equus campo sese arduus infert, Vergil. libro 2. Georg. Et inter Bellatoris equi caua tempora conijcit hastam, lib. 10. Aen. Post bellator equus positis insignibus Aethon, lib. 11. Aen. Nec bellatoris terga premuntur equi, Ouid. libro. 2. Fastor. Pars bellacis equi duris premit ora lupatis, Pamphilus quidã. Bellicus ex illo fonte bibebat equus, Propert. lib. 4. Belligerosq́ hortantur equos, hi pectora fletu Chara premunt, Stat. lib. 7. Theb. Quod muniat arma, Belligeros quod frenet equos, Idem libro 3. Achill. Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles, Lucretius libro 2. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Quis nam frenigeræ signum dare dignior alæ? Stat. Morientumq́ ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. Equus insiliens, & insultans, apud recentiores. Et ad lituos hilarem intrepidumq́ tubarum Prospiciebat equum, Stat. Martius huic sonipes campos hinnitibus implet, Silius libro 1. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. Impulit aduerso præceps equus Ochea conto, Silius. Pugnator & pugnax, apud recentiores. Plura quæ bellatoribus equis maximè conueniunt epitheta, uide superius inter epitheta animosi & fortis equi.

Sin ad bella magis studium, turmasq́ feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare uolantes:
Primus equi labor est, animos, atq́ arma uidere
Bellantum, lituosq́ pati, tractuq́ gementem
Ferre rotam & stabulo frenos audire sonantes:
Tũ magis atq́ magis blandis gaudere magistri
Laudibus: inq́ uicem det mollibus ora capistris
Inualidus, etiamq́ tremens, etiã inscius æui.
At tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas:
Carpere mox gyrũ incipiat: gradibusq́ sonare
Compositis, &c.
Hic uel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia: & spumas aget ore cruentas:
Belgica uel molli melius feret esseda collo, Vergil. in Georgicis.

¶ Ἐνυάλιος, id est Martius, Oppian. Μενεδήϊος, ὁ πολεμιστήριος ἵππος, Varin. qui & στρατιωτικὸν appellat. Δεξιὸς διώκειν ἵππος: & φόβον ἄρεως φορέων apud Homerum.

¶ Non illi uenator equus, non spicula curæ, Claudian. de nuptijs Honorij. Thyssagetis (inquit Herodot. libro 4.) uicini sunt Iyrcæ & ipsi è uenatione uictitantes hunc in modum. Cõscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. Singulis adest canis: & item equus, in uentrem cubare edoctus humilius, subsidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram uiderit, sagittaq́ percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Venatoris συνεργὸς Pollux facit κυναγωγὸς, & ἱππαγωγὸς.

¶ Beroaldus in Suetonium ait funalem equum eum fuisse, qui proximus triumphalem currum antecederet, quasi fune coniunctus. Habenalis aliter uocatur à Dionysio. Tranquillus in Cæsare Tiberio, Dehinc pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est sinisteriore funali equo. Alexander ab Alexandro Genialium dierum 5. 20. funales equos dici conijcit, qui funibus alligati currum triumphantis traherent, in quibus ingenui pueri sedere ueteri more solebant. Vel quòd in his insiderent qui funalia præferebant & faces: nam peruulgatum ferè est faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadringenta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraq́ gestantibus. Funalis sanè uel habenalis equus, is uidetur, qui Græcè σειραφόρος dicitur, de quo infra in e. ¶ In prouincia Caraiam equi optimi sunt, qui à mercatoribus in Indiam ducuntur. Incolæ uerò solent illis equis auferre de osse caudæ nodos duos uel tres, ne equus currens sessorem cauda feriat, néue caudam in latera subinde flectat, quod turpe existimant, Paulus Venetus. Σπάλακες, genus equorum, Hesych. & Varinus. Νερίνσιν ἵπποις, τοῖς ἄρτι νεάζουσι, Varinus.

H. c.

Ἱπποβοτὸν uocant locum equorum pascuis idoneum, ut Argos hippoboton, & pratum hippoboton, de quo ex Strabone in B. dixi, in equis Nisæis. Ἱπποκαμπὰς, ὕλην λίαν μεγάλην, ἱπποκε * λελειμμένην, (forte ἵπποις καταβοσκομένην, aut tale quid,) Hesych. Ἱππόβρωτος, ab equis deuoratus, Lexicon. Ἵπποι ἀδδηφάγοι, equi uoraces, apud Pollucem. Τέρυδες ἵπποι λέγονται οἱ ἀδδηφάγοι ὄντες· ἔνιοι δὲ ἀσθενεῖς. τέρυ, ἀσθενὲς, λεπτόν, Hesych. & Varin. Στατὸς ἵππος, qui in stabulo alitur equus: ὁ ἐπὶ φάτνῃ τρεφόμενος, καὶ ἀργὸς (ἐστὼς, Scholia in Iliad. ζ.) ἐπὶ πολὺν χρόνον, Iidem. Χλωροφαγῆσαι, herba uiridi pasci. Χλοάζειν, uiridi herba pascere: χρασίζειν, grasti, id est farragine. Γαστρίζειν, οὐ μόνον τὸ πληροῦν, ὃ καὶ χορτάζειν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλήττειν εἰς τὴν γαστέρα, Pollux. Et alibi, Χιλὸς, ὃν καὶ χόρτον, καὶ πόαν, καὶ κράστιν τινὲς ἐκάλουν. Equis qui anno quarto demum ad bellum uel certamina sacra domantur, Tum demum crassa magnum farragine corpus Crescere iam domitis sinito. nanque ante domandum Ingentes tollent animos, prensique negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis, Verg. in Georg. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumque progeneratio suum cuique consilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæstus, Plin. Thraces qui ad Strymona habitant, foliis tribuli equos saginant, Plin. Τρίβολον πόαν χλωρὰν οἱ Θρᾷκες ἱπποτροφοῦσι, Dioscor. Apud Hesiodum hippomanes herba est, quam edentes equi aguntur in furorem, Hermolaus. Quænam herbæ hippomanes dictæ sint, uide supra parte prima huius capitis inter plantas. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur, equi uerò & boues abstinent, &c. Aristoteles in Mirabil. Ἀκοστήσας (apud Homerum circa finem Iliados ζ.) ἄκος γὰρ στάσεως λαβὼν, τοῦτ' ἐστιν ἴαμα. κυρίως δὲ πᾶσαι αἱ τροφαὶ ἀκοσταὶ καλοῦνται, παρὰ τὸ ἵστασθαι τὰ σώματα τρεφόμενα ἐν ἄλλῳ καιρῷ. βέλτιον δὲ δυσχεράνας ἐπὶ τῇ γὰρ φάτνης στάσει, Scholia. Hordeo dum connutritur equus, ἀκοστῆσαι pronunciatur: quoniam ut interpretantur glossematarii, acosten hordeum uocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas, traditum ueteribus est (nostrates forsan ab hac origine Kost appellant.) Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἀγοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, exponantque, sordidatus in stabulo. Nam γοῖτος, id est gœtus sordes indicat, Cæl. Κεκορηκότι πόιης βόες, σύστασιν βοῶν, ὡς καὶ ἵππων τὸ ἀκοστεῖν: quanquam de omnibus brutis propriè dicitur κεκορηκότες, Varin. Κύπειρον, flos quo equi uescuntur, Hesy. & Varinus. Τρώξανα, quæ cadunt à præsepibus equorum, aut boum, ἢ τῶν ἄλλων κτηνῶν λείψανα, Varinus. Tartarorum equi pedibus aquam et pabulum sub niuibus sibi quærunt, Matthias à Michou. In prouincia Aden equi, boues, cameli & oues uescuntur piscibus, quorum ingens illic copia, & libentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paulus Venetus. Tondentes campum latè, Vergilius de equis pascentibus. Vt ante lucem uiri equique pransi essent, Liuius. Egregia sunt illa Persæ cuiusdam & Libyos dicta: Nam alter interrogatus, quæ res potissimum saginaret equum, respondit, Oculus domini. Alter, quod stercus esset optimum, Domini uestigia, inquit, Aristot. 1. Oeconom. Huc pertinet illud quod refertur à Gellio, quod cum quidam corpulentus ac nitidus, equum haberet macilentum, rogatus quid esset in causa: respondit mirum non debere uideri si equo esset habitior, quadoquidem ipse se pasceret, equum curaret seruus. Eleganter dixit equiso quidam, nihil perinde saginare equum, ut regis oculum. ¶ Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον, ὡς ὕδωρ ἵππος Σκυθιστὶ φωνεῖ, οὐδὲ κόππα γινώσκων, &c. Byzantius Parmeno apud Athenæum lib. 5. Nos eum qui uno haustu multum biberit, uaccæ potius quàm equo comparamus. ¶ Fimum (inquit Hermolaus) Græci multis nominibus appellant, ἀποπάτημα, ἀπόπατον, βόλβιτον, & ἱππομακροβόλιτον, &c. Et mox, asini propriè est onis, & ónthos, equi cópros. Equi excrementum alui propriè dicitur σπίλος, πέλεθος, σπατίλη, Varinus in Ἀποπατῆσαι. Ego alibi πέλεθον, βῶλον exponi reperio: σπέλεθον, κόπρον: πέλετον uerò per τ. pro fimo in Lexico uulgari Græcolatino exponi non probo. Forte autem π. & σπ. aliquando indifferenter ponuntur: nam etiam pro caprino fimo pyrathon & spyrathon legimus. In Acharnensibus Aristophanis πελεθὸν oxytonum (quod minus placet) legi in his uersibus ridiculis, ὁ δὲ λίθον βαλεῖν Βουλόμενος ἐν σκότῳ λάβοι Τῇ χειρὶ πελεθὸν ἀρτίως κεχεσμένον. ubi Scholiasten βῶλον interpretari miror, ego legerim κόπρον, (ut & Varinus in Σπέλεθον habet.) nam in Ecclesiazusis σπέλεθον per σπ. κόπρον interpretatur Scholiastes, & uersum ex Acharnensibus iam recitatum adducit, σπέλεθον per σπ. non π. legens, cum acuto in prima, non ut illic habetur in ultima. βῶλος quidem pro κόπρος facilius deprauatum est: quoniam υ. & κ. literæ proximas habent figuras: nec me mouet quod Varinus etiam eum sit secutus errorem: quare & πελεθόβαψ apud Varinum exponetur, stercore tinctus, id est inquinatus. Ὀνιαῖα & ὀνίδια, τοῦ ἵππου τὸ ἀφόδευμα, Varinus: apud Hesychium ὀνιαῖαι tantum (in plurali numero) sic exponitur. ¶ Immitem quatiebat equum spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius. Et spumas aget ore cruentas, Vergilius de equo cursu certante in Eleo campo. ¶ Ἵππου uel ἵππειον κράτος, ἡ τοῦ ἵππου ἰσχὺς, Suidas, Varinus, Hesych. Τροχάζειν & ἱππάζειν uerba de cursu & ambulatione equi ponuntur Absyrto cap. 26. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ὅταν τροχάζων ὀλισθήσῃ. ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ συνωνεκρουσεν ἐν τῷ πεδίῳ πρὸς ἕτερον ἱππάζων. Cameli Bactrianæ uelocitate sunt inter equos, Plinius: id est æquè ueloces ac equi. Τὰς ἱππασίας ποιεῖσθαι, Xenophon in libro de re equestri uidetur & de equite & de equo ponere, ut Latini etiam equitare. Equus ἱπποκρατὴς à Polluce laudatur. De equo resonante ungulis in ingressu Xenophon dixit πρὸς τὸ δ' ἀπέδιλον ψοφεῖν: εἴποις δ' ἂν καὶ κροτεῖ, κτυπεῖ, ἠχεῖ, Pollux. Χθόνα δ' ἔκτυπον ὠκέες ἵπποι Νύσσοντες χηλῇσι. κόνις δέ σφ' ἀμφιδεδίνῃ Κοπτομένη πλήκτοισιν ὑφ' ἅρμασι καὶ ποσίν

ποσὶν ἵππων, Heſiodus in Aſpide. Μαιμᾶν libro 5. Iliad. de equis dicitur, τὸ ματαιοπραγεῖν καὶ ἀργοὺς ἵστασθαι, Varin. Μαιμᾶν, ματαιάζειν, Heſych. Ὑπερρώησαν ἵπποι, ὀρθοὶ ἔστησαν, ἢ μᾶλλον ὑπεχώρησαν, ἀνεπόδισαν, ἀφώρμησαν, Varin. ὑπανεχώρησαν, Heſych. eſt autem apud Homerum Iliad. θ. hæc dictio. ¶ Hinnitum acutum Vergilius dixit Georg. 3. Hinnire (inquit Nic. Erythræus) propriè equorum eſt, quod uernacula lingua noſtra nidrir, annichiare Siculi. Germani dicunt **wichlen** uel **wyhelen**: Galli hennir. Hinnitusq́ cient tremuli, Grat. Quum aliquantum progreſſus eſſet, ſubito exaudiuit hinnitum, reſpexitq́, & equum alacrem aſpexit, Cicero 1. de Diuinat. Fœmina cornipedi ſemper adhinnit equo, Ouid. lib. 1. de Arte. Hinnibundè pro hinnienter, ab eo quod eſt hinnio. Claudius Annalium lib. 16. Equæ hinnibundè inter ſe ſpargentes terram calcibus, Nonius. Ex fremitu equorum illata ſuſpicione, Cæſar. Equorum ardeſcit fremitus, Verg. Et alibi, Poſcit equos, gaudetq́ tuens ante ora frementes. Ἵππων φωνὴ, χρεμετισμὸς, χρεμετίζειν, χρεμετίζοντα, ὑποχρεμετίζοντα, ἔνιοι δὲ καὶ φρυμαγμὸν ἵππων ἐκάλεσαν. καὶ φρυμάττεσθαι τοὺς ἵππους, φρυάττεσθαι δὲ πάντας, Pollux: ultimam dictionem lego πάντα, hoc ſenſu: De uoce equorum omnes ferè φρυάττεσθαι dicere, φρυμάττεσθαι uerò pauciores. Ἵππος φρυάττεται, χρεμετίζει. Χρεμετισμὸς, φρύαγμα, φριμαγμός. Ἆσθμα, πνεῦμα, φύσημα, καὶ γαυρίαμα, καὶ αὔχημα. φριμάττεσθαι, φυσᾶν, ἀσθμαίνειν, ἐκπνεῖν, γαυριᾶν, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux. Φριμαγμὸς οὐκ ἔστιν ὁ χρεμετισμὸς, ἀλλ᾽ ὁ διὰ τῶν ῥινῶν τῶν ἵππων ἐκπεμπόμενος ἦχος ὅταν γαυριῶσι. Φριμασσομένη, χρεμετίζουσα, ἀγριουμένη, ἢ ἀτάκτως πηδῶσα (Suidas & Varin.) καὶ φριμαγμὸς ὁ χρεμετισμὸς παρὰ Λυκόφρονι. καὶ φριμασσόμενοι παρὰ τὸ ταράσσω, ἤγουν ἀφρυσσῶντα. Φριμᾶται, φριμάσσεται. Φριμάττεσθαι, ἐπὶ τράγου: φρυάττεσθαι δὲ, ἐπὶ ἵππου: καὶ φρυάγμαθ᾽ ἱππικὰ, apud Sophoclem in Electra, Hæc omnia Varinus, & partim Etymologus. Φριμάσσεται, σκιρτᾷ, ἐπεγείρεται, Heſychius. Pollux 5. 13. φριμαγμὸν & φριμάττεσθαι (per iota in prima) magis proprium caprarum eſſe dicit, cum eaſdem uoces prius equis attribuiſſet, prima per ypſilon ſcripta. Varinus de equis utroq́ modo ſcribit, nam præter citata iam loca per iôta, per ypſilon etiam ſic habet: φρυμάσσειν, ἐπὶ ἵππου. Ego φρυάττεσθαι quidem ſemper rectè per ypſilō ſcribi cenſeo, φριμάττεσθαι uero ſemper per iota (ſiue de equo, ſiue de capris aut hirco dicatur: nam φρυάττεσθαι de ſolis equis in uſu eſt) ſcribendum uidetur. Nam Suidas & Heſychius per iôta tantum habent, quibus tanquam antiquioribus Lexicis maior fuerit authoritas quàm Varino. Citantur & tria authorum teſtimonia apud Suidam, in quorum tertio φρυμαγμὸς per ypſilon ſcribitur, perperam, ut apparet: cum ipſe literarum ordo repugnet. Ea ut ſunt, apponemus, Φριμάξασθαι παρὰ Ἡροδότῳ, τὸ φρυάξασθαι, ἢ πεφυσῆσθαι. Et aliud, Ἡ δὲ ἵππος ὀπισθόρμητα φριμασσομένη, ἐχώρει, καὶ ἀδύνατα εἶχεν ὄντα ἀδιάγνωστα ὑπελθεῖν. Καὶ αὖθις, Κτύπου τῶν ὅπλων καὶ φρυμαγμοῦ (lego φριμαγμοῦ) τῶν ἵππων κατακούοντα, ἐξεπλήσσοντο. Etymologus quoq́ φριμάττεσθαι & deriuata per iôta tantum ſcribit, literarum ordine etiam apud eum ſic ſcribi poſcente: nec obſtat quòd à uerbo φρυάττεσθαι formari ait, mî litera abundante. Ῥεῖα δὲ, φριμάσσει λαγωοῖς ὑπ᾽ ἀϋτμῆς, Oppian. de cane Britannico. Ammonius de differentijs uocum, φρυάττεσθαι equi eſſe ſcribit, φριμάττεσθαι hirci: & φριμαγμὸν dici quaſi φρυμαγμὸν, innuens non ſcribi quidem per ypſilon, uideri tamen à φρυάττεσθαι deduci, abundante ſcilicet μῖ ut & Etymolog. Inuenio quidem βριμάζειν quoq́ uerbum de uoce leonis: & uerba βριμαίνειν, βριμοῦσθαι, βριμῆσαι, βριμᾶσθαι, exponi per ὀργίζεσθαι, θυμοῦσθαι, ἀπειλεῖν, ἦχον ἀποτελεῖν: βρυάζειν uero γαυριᾶν, ἀναβακχεύειν μετά τινος κινήσεως, &c. quæ uerba & ſcribendi modo, & ſignificatione ferè cum ſuperioribus duobus conueniunt. Φρυάγματα, φυσήματα ἱππικὰ, Varin. Φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπίπτουσα. λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γελάσεως, Suidas & Varin. Φρυάττεσθαι, καταπλήττειν (aliâs καταπλήττεσθαι) ἐπαίρεσθαι, φυσᾶν, δι᾽ ὑπερηφανίαν καὶ θρασύτητα φυσᾶν τοῖς μυκτῆρσι, Suidas & Varin. ἐπεγείρεσθαι, μεγαλοφρονεῖν, γαυριᾶν, Heſychius. Φρύαγμα, elatio, ſuperbia, Idem. Ἔχων πρόσωπα φρυαγμοσεμνάκους τινὰς, ſenarius Ariſtophanis in Veſpis de homine ſuperciliosſo & ſuperbo, citatur autem hoc modo à Suida. Ariſtophanis codices impreſſi deprauatè habent, ὀφρυαγμοσεμνακούστινας. Non placet quòd in uulgaribus Lexicis Græcolatinis repoſuerunt quidam φριμάσσειν, φρυάττειν, & φρυμάσσειν, terminatione uerborū quæ actiua aut neutra ſunt: ego ſemper ut media pronuncianda puto, quod exemplis iam poſitis ſatis probatum eſt. Τᾶν ἵππων ἄρτι φρυασσομέναν, Callimachus in lauacra Palladis. Καταφρυάττομαι, γενικῇ, Suidas. Chnoæ dicuntur φρυάγματα ἢ φυσήματα καὶ πνεύματα ἱππικὰ, Cælius ex Scholijs in Electram Sophoclis: ego chnoas modiolos rotarum intelligo, ut in e. dicam. Καὶ μοῦνοι πελάσαι λεόντων ἀντία βρυχὴν, Oppianus de equis charopis, cum βρύχειν propriè leonum ſit. Γωλικὸν δ᾽ ἦγμα (lego δεῖγμα) φρύαγμα, Varin. Ἵππη μεγάλα χρεμέθοντα, Oppian. Et rurſus, Ὡς ἵππου σπέρχοντα, γαμήλιον τε χρεμέθοντα. Κτύπος τε ῥοθίου, καὶ χρεμετισμὸς ἵππων ἀλλήλοις ἀντεπαταγεῖ, φησὶν Ἀρριανὸς, Suidas in Ῥόθιον. Χρεμετίσαι, κράξαι ὡς ἵππος. Χρεμετισμὸς, ἡ τῶν ἵππων φωνὴ, Heſychius & Varin. ſed ineptè primam ſyllabam per αι. & ſecundam per α. ſcribunt. Χρεμετίζει, κελεχίζει ὡς ἵππος, Heſych. Χρέμιζον. Ἡσίοδος ἐν Ἀσπίδι, ὀξεῖα χρέμιζον ποσὶ δ᾽ ἔσφιν ἄγνυτο ἠχὼ, ἀπὸ τοῦ χρεμετίζον. Τὸ δὲ χρεμέθιστον, ἀπὸ τοῦ χρέμω, χρεμέθω, Etymolog. Legitur & χρεμετᾷ, ἠχεῖ apud Heſychium et Varinum. Equus eſt animal χρεμετιστικὸν, quaſi dicas hinnibile. Χρεμετίζειν, ἦχον διὰ στόματι ἀποτελεῖν, πτάρνυσθαι, &c. Suid. ſed uideo corruptum eſſe locum, & legendum χρέμπτειν, quod tamen ſcreare uel excreare potius, quàm ut Suidas interpretatur ſternutare ſignificat. In Marathone uico (inquit Pauſanias in Atticis) tota nocte equos hinnientes & uiros pugnantes audire eſt. Hos quidem propius ſpectare uoluiſſe data opera, nemini profuit: Si quis uerò rei ignarus, imprudens & fortuitò inciderit, nullam dæmonum iracundiam mouet. Φυσιόωντας ἵππους λέγει Ὅμηρος τοὺς πνευστιῶντας: ὅπερ σημαίνοι ἂν καὶ τὸ φρυττομένους (uox corrupta uidetur, lego φρυαττομένους) καὶ ἀσθμαίνοντας, καὶ πνεῦμα ἠρεθισμένους, Varinus: anhelos uel anhelantes Latinè dixeris. Χρόμη, φρυαγμὸς, ὁρμὴ, χρεμετισμὸς, θράσος. Χρόμος, ψόφος

ποιὸς, οἱ δὲ χρεμετισμός. Χρόμαδος, κρότος, ψόφος, Hesychius & Varin. Κροαίνων πεδίοιο, Homerus de equo: Hesychius exponit, ἐπικρούων τοῖς ποσὶν, ἐπιθυμῶν: itidem Scholiastes Homeri, sed addit, ἢ χρεμετίζων, locus est Iliad. ζ. & rursus Iliad. ο. Βραχμάζουσαι, χρεμετίζουσαι, Varin. Βράχαλος, χρεμετισμός, Hesychius & Varin. Μιμαχμός, equi uox, Iidem: uocabulum per onomatopœiam factum apparet. Μιμάξα, χρεμετίζουσα, φωνήσασα, Varin. melius μιμάξασα, ut Hesychius habet. Florus auis, equi hinnitum imitatur, Gillius ex Aeliano: Vide supra circa finem capitis quarti. Satyrus à Syllæ militibus captus, uocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permistam ædidit, Plutarch. in Sylla. Homines quidam uocem ædunt similem asini, equi, aut alterius bestiæ uoci: conijciendum est autem eiusdem animantis ingenium quoque referre quenque, cuius uocem expresserit, Adamantius.

¶ Esse uerò equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristot. Cæl. Equus animal est lauationis cupidum, gaudetque paludib. & turbulentis aquis, Varin. in ἵππος. Εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο, Iliad. ο. ¶ Volutantes se equi Græcè dicuntur κυλίσαι, ἀλίσαι, & ἐξαλίσαι: & locus uolutationi aptus, ἀλίστρα, ἐξαλίστρα, κυλίστρα, Pollux. Dicitur & ἀλινδεῖσθαι uolutari, & uolutationis locus ἀλινδήθρα Hesychio & Varino. ἀλινδήθρας τε καὶ ἐγκυλίσματα, Aristophan. in Ran. Ῥοῖα, κυλίστρα τῶν ἵππων παρὰ τῷ ποταμῷ καὶ ψάμμῳ, Iidem. Ῥοισμὸς, ὁ τῶν ἵππων ῥυμός (forte κυλισμός,) Iidem. Ἀλιστρία, locus arenosus iuxta fluuium, Hesych. & Varin. Ἱππολοῦστρα, piscina lauandis equis destinata, Iidem. ¶ Nec uaccam uaccæ, nec equas amor urit equarum, Ouid. 9. Metam. Quum tibi flagrans amor, & libido Quæ solet matres furiare equorum, Sæuit, Horat. lib. 1. Carm. Ode 25. Ἱππόβινος, ualde libidinosus, siue ab ἵππος uoce quæ auget in compositione, siue à nimia equarum libidine. Equæ cum libidine accenduntur, ἱππομανεῖν Græcis, Latinè equire dicuntur. Ἱππομανῆ mulierem Latinè uirosam dixeris, quòd uiros appetat. Equienti mulæ cruda brassica datur, Columella lib. 7. Equum admissarium Itali hodie stallonē uocāt, Germani schällhengst, Græci κήλωνα & κηλώνιον, & alijs nominibus, ut in C. dixi. Κηλώνιον, ἵππος ἐπιβατήριος, παρὰ τὸ κήλων ὃ σημαίνει θορμόν, Varin. Et pater armenti capto eripietur agello, Iuuenal. Satyr. 8. Ἱππόθορος, asinus equarum initor, Hesych. & Varin. Plutarchus in Symposiacis (libro 7.) scribit ubi saliantur equæ nómon incini solitum, quem uocent hippothoron, Cæl. Erat autem cantus equis in Venerem concitatis (uel concitandis) ad tibiam accini solitus. Ἱππογνώμων qui equas grauidas ab alijs internoscit, Hesychius & Varin. Eadem uox magnanimum significat. Quum Xerxes cum exercitu Hellespontum transisset, ingens prodigium oblatum est. Siquidem equa leporem peperit: quod facile erat interpretari, fore ut Xerxes qui exercitum aduersus Græciam maximo strepitu & ambitiosissimè ducebat, rursus pro seipso solicitus ad eundem locum fuga recurreret, Herodot. libro 7. Idem prodigium similiter Valerius Maximus describit 1. 6. Audio in Rhetiæ alpibus monte Speluca, ut uocant, equum ex tauro nostro seculo natum esse. Retulit etiam nobis amicus fide dignus, uisum à se in Gallia in aula regis equum posteriore parte ceruum. De infante centauro, & Hippo puella ex equa nata, supra dixi, huius capitis parte prima. Phocylides apud Stobæum in sermone ubi mulieres uituperantur, pro diuersis earum ingenijs alias ex alijs animantibus natas scribit, ut cane, apicula, sue, equo. Et eodem in loco Simonides idem argumentum latius prosequutus, ex equo natam mulierem scribit ab omni labore alieno esse animo, & seipsa solum ornanda tempus insumere, inutilem marito, nisi is perquam diues aut princeps fuerit. Equam Eudemus ait adolescentem, ac armenti præstantissimam, tanquam omnium formosissimam puellam ab equisone adamatam fuisse, primumque sui amoris hunc flagrantiæ moderatum fuisse. Deinde libidine inflammatum, usque eò processisse cum equa, ut uenereo complexu iungeretur, remque tandem perficeret turpem. Vbi uero equæ pullus incesto stupro matrem contaminari perspexisset, eam sic à domino tyrannicè tractari acerrime tulisse. Itaque impetu facto, uirum interemisse, atque cum obseruasset, ubi humaretur, eò profectum refodisse, omnibusque supplicijs cadauer iam nullum sensum ex mœrore percipiens uexantis, afflixisse, Aelianus. Equum adamatum à Semiramide usque ad coitum, Iuba author est, Plinius. Regi Babylonis erant peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus, Herodotus libro primo. Quòd si equarum numerum conferas admissariorum numero, deprehendes singulis admissarijs uicenas fœminas destinatas fuisse, id quod eodem in loco Herodotus monet. ¶ Homerus equos ætate minores ἀταλὰς πώλους uocat, quòd labores sustinere nondum possint, nam adulti contrario uocabulo πολύτλητοι dicuntur & ταλαυοὶ, Varinus: qui etiam alibi ἀταλὰς, παρθένους, exponit. Ἵππος ὁ ἐν τῇ πωλικῇ ἡλικίᾳ πρωτόβολος, ἢ καὶ μέλλων λαβεῖν τὸν δευτερόβολον, &c. Absyrtus in Hippiatricis: malim τὸν δεύτερον βόλον: nam βόλος τῶν ὀδόντων, dentiun in pullis mutatio est: at pullus ipse qui mutat primo πρωτόβολος, secundo δευτερόβολος dicitur. Homerus Iliados secundò equos colore, ætate, & magnitudine figuraque dorsi per omnia similes describit hoc uersu, ὄτριχας, οἰετέας, σταφύλῃ ἐπὶ νῶτον ἐΐσας. Trima equa, Horatius tertio Carmin.

¶ Hippiatrum uulgo Italicè & in finitimis linguis marescalcum appellant, aliqui perperam menescalcum & manescalcū. Origo uocis Germanica est: nā Germani olim equos (nūc equas tantum) maras uel marcas nominabant. ¶ Iam equus laudatus ocio interdum & quiete perit: Vnde dicitur, in stabulis plures quàm foris corrumpi. Nam & strenuior quisque ægre se patitur diutius retineri ad præsepe, & in campum excurrere auet. Tum igitur & recto cursu, & ambagibus, & saltu, colliumque adi-

tu & cliuorum descensu exercebuntur, modo quidem & scite, non insano quodam & ebrioso impetu. Itaq; traditur hoc de Eumone ingenioso rege & forti, cum quodam in castello ab Antigono obsessus non haberet patentia & spatiosa loca, in quibus equi exercerentur: ne stando perpetuo languorem & socordiam atq; etiam uitia, ut fit, contraherent, funibus transuersas subter præcordia illorum trabes curasse suspendi, & adduci postea has ita, ut priore parte corporis paululum supra terrã equi attollerentur, cui cum insistere laborarent, neq; impediti subiecta trabe attingere possent, ita etiam commoti, omnes uires intendebant, & nitendo toto corpore defatigabantur, ut etiam sudor eliceretur, Camer. In strigosum equum distichon Lucilij, Anthologij 2.23. Ἵππον ὑποσχόμενός μοι Ὀλύμπιος ἤγαγεν οὐρὴν, Ἧς ὀλιγοδρανέων ἵππος ἀπεκρέματο. Si oues utuntur stabulo in quo mulæ, aut equi, aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Colum. Ἱππαλέη νοῦσος, id est morbus equorum, Oppiano: uidetur autem de peste intelligere, κατ' ἐξοχήν. Equus Crassi furore percitus in flumen se præcipitauit, ut Plutarchus in eius uita refert. Vermis in Indo fl. reperitur septem cubitorum longitudine: is tam robustus est, ut in quodcunq; inciderit animal noctu egrediens conficiat, equum, bouem, &c. Aelia. Silurus grassatur ubicunq; est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum, Plin. Creditum quondam ex equo, occiso hasta basilisco, & per eam subeunte ui, non equitem modo, sed equum quoq; absumptum, Plinius.

H. d.

Vitia & uirtutes equi quædam in H. b. dicta sunt, circa electionem. Ἵππειον θράσος, uide infra in prouerbijs. Equus cibo satur procurrit. Κυδιόων: ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται Ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς Ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων, Homerus Iliad. o. sed de magnanimitate equi in b. tractauimus. Mithridates Ponticus somnum capiens, corporis sui custodiam non modo satellitibus, sed & tauro & equo & ceruo mansuefactis committebat, ut pluribus in Tauro retuli ex Aeliano. Philarchus refert Centaretrium è Galatis (Aelianus interprete Gillio eandem historiam narrans, hominem hunc natione Gallum, nomine Centoaratum fuisse ait) in prælio occiso Antiocho potitum equo eius conscendisse ouantem: At illum indignatione accensum domitis frenis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumq; unà, Plin. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cũ uictor ad spoliandum uenisset, ab equo eius ictibus morsuq; confectum, Plin. Philistus refert equum à Dionysio relictum in cœno hærentem, ut sese euellisset, secutum uestigia domini, examine apum iubę inhærente: eoq; ostento tyrannidem à Dionysio occupatam, Plin. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitam finiuit, Plin. Socles formæ pulchritudine egregius Atheniensis, quę mihi permulti ignorare uidentur, equum emit pulchrum, & tam uehementi in se amore incensum, ut cum adesse sentiret dominum, exultaret & gestiret: cum ascendere pararet, se ad conscensum præstaret obedientem: cum ante oculos consisteret, ille suauiter & amatoriè in eum intueretur. Quæ omnia eatenus amatoria & iucunda uisa sunt, quoad petulantiam in adolescentem attentare conatus est, simul & fama turpitudinis de ambobus dissipata extitit: tum eam infamiam Socles sibi conflari non passus, ut in amatorem flagitiosum, & petulantem, odio incensus equum uendidit. Is non ferens ab adamato suo se distractum abesse, acerrima inedia uoluntariam sibi consciuit mortem, Aelianus. ¶ Nerua Traianus simulac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, regionis satrapæ, ipsiq; mox reges cum muneribus ei occurrerunt, equumq; duxêre ita edoctum ut regem adoraret. Nam pedes anteriores in modum supplicantis flexit, caputq; pedibus eius qui proximus esset subiecit, Dion Cassius in Nerua Traiano. ¶ Νόμος δὲ τοῖς ἵπποις, τὴν ὑπομαζίον ἵππον ὅταν ὠδίνειν ἢ θρεψαμένης θεάσοιντο, περιβάλλπειν τὸ μονωθὲν ὥσπερ ἔγγονα συνεχῆ τε καὶ γνήσια, Theophylactus in epistolis. Bianoris hexastichon in equum recusantem ingredi nauim, Anthologij lib. 1. sectione 33. extat huiusmodi.

Γαῦλον τὸν πεδίων, ἀλλ' οὐχ ἁλὸς ἱππευτῆρα, Νηῒ διαπλώειν πόντον ἀναινόμενον,
Μὴ θάμβει χρεμέθοντα, καὶ ἐν ποσὶ λὰξ πατέοντα Τοίχους, καὶ θυμῷ δεσμὰ βιαζόμενον.
Ἄχθεται εἰ φόρτου μέρος ἔρχεται. οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλοις Κεῖσθαι τὸν πάντων ἔπρεπεν ὠκύτατον.

Ceruus est animal adeò simplex, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantẽ non cernat, Plin.

H. e.

Eques, communis generis, qui insidet equo: item qui equestrem habet ordinem. Nos primo loco de Romanis equitibus loquemur, deinde Atheniensibus, postea de reliquis, & in genere quædam de ijs quæ ad equitis uocabulum pertinent. Sequentur ludi & certamina equestria, equestris res bellica, equitatio ipsa, tractatio, stabulum, instrumenta, currus, pretium & sumptus in emendis alendisq; equis: postremo quędam de laudibus & usibus equorũ, tum in uniuersum tum ex singulis partibus.

¶ Equestrem ordinem (ut scribit Sipontinus) medium fuisse constat inter patricios & plebem. Principio equites iudicesq; ijdem habebantur, & gestandi annuli aurei ius erat. Postea M. Cicero in consulatu suo equestre nomen stabiliuit, Senatum ei concilias, celebrans se ex eo ordine prouectum esse, (ut Plinius refert 33. 2.) Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in repub. factum est, cœpitq; adijci senatui populoq; Romano equester ordo: ob quam causam post populum scribebatur, quia nouissimè cœperat adijci. Imprudenter quidam hoc tempore huius dignitatis uiros, qui gestandi aurei ius habent, milites uocant, cum sint equites iure optimo appellandi. Hi olim sub Romulo regibusq; Celeres dicebantur, à Celere Remi interfectore, qui initio à Romulo præpositus fuit: qui primo electi

fuerunt è ſingulis curijs, ideoq́ trecenti omnino: deinde à flectendis (ut quidam putant) animis, quoniam iudices erant, ſiue potius à flectendis equis, Flexumines uocitati: poſtea Troſſuli, à Troſſulo oppido Thuſciæ circa Vulſinios nouem millia paſſuum, quod ſine ullo peditum adiumento equites cepiſſent, (ut Feſtus teſtatur, & Plinius 33.2.) Varro, Nunc emunt Troſſuli nardo nitidi uulgò Attico talento equum. Iunius, Quòd ad equeſtrem ordinem pertinet, ante Troſſulos uocabant, nunc equites uocant: ideoq́ quia non intelligunt Troſſulus nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari, inuiti tamen Troſſuli ſæpe uocantur, Hactenus Sipontinus. Horatius 2. Serm. Tu quū proiectis inſignibus, annulo equeſtri. Equeſtris ordinis princeps, Cicero ad Brutum libro 11. Equeſtris diſciplina, Verr. 6. Equitibus purpura, ut patricijs & ſenatorijs, uti non licebat. Ius uerò annulorum aureorum non equitibus modo, tanquam bellicæ uirtutis inſigne, ſed & ſenatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Cautum fuit olim, ne quis huic ordini adſciſceretur, néue ius annulorum aureorum daretur, niſi ipſe ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuiq́ ſeſtertia quadringenta (Seſtertia quadringenta, ut Robertus Cenalis computat, ualent uiginti millia librarum Turonicarum, ſolatorum uero bilibrium decem millia. ſcribit Budæus cenſum equeſtrem ad hanc ſummam temperatum ſub Tiberio: cum prius quingenta ſeſtertia requirerentur:) quod peculium equeſtre habitum eſt, cenſus fuiſſet, (ut Plin. ſcribit 23.2.) Principes equeſtris ordinis olim publicani fuêre, flosq́ equitū Romanorum publicanorum nomine continebatur: poſtea deprauatis moribus paulatim mancipes & ſcribæ pro concione ab imperatoribus, uelut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere, Alexander ab Alexan. qui copioſè & eruditè multa de equitibus præcipuè Romanis ſcripſit libro 2. cap. 29. Genialium dierum. Ἵππαρχος, magiſter equitum apud Romanos dictus, primæ poſt dictatorem dignitatis, Suidas. Equites etiam iudices uocabantur, quia iudicum decuriæ ex equeſtri ordine deligebantur, Budæus ex Suetonio in Cæſare. Quem tu ſi ex cenſu ſpectas, eques Romanus eſt, Cicero pro Roſc. Com. Equites ordini ſenatorio dignitate proximi, Cicero pro Cluentio. Marcius primus dictator magiſtrum equitum ſibi aſſumpſit Spurium, qui ſecundus ab ipſo eſſet. Nam dictaturæ tempore, cum munus illud magiſtri equitum primum inuentum eſt, proximum ab illa honore dignitateq́ erat, Suidas in Hipparchos. De equeſtri ordine quædam & origine anulorum aureorum, tradit Plinius libro 33. cap. 1. & 2. quæ hic breuitatis cauſa omitto, paucis tantum inde recitatis: Quod antea (inquit) militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum D. Auguſto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: ijq́ non equites, ſed iudices uocabantur. Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum, &c. Equites Romani quomodo iudices facti ſint, Appianus libro 1. de bellis ciuil. Et libro 2. Equites (inquit) ad omnia potentiores ob facultates, uectigaliumq́ & onerum cæterorum mercedem, quæ à populis penduntur capientes, multitudine inſuper ſeruorum abundantes, tertiam tributorum partem ſibi remitti à Cæſare impetrarunt. Impolitias Cenſores facere dicebātur, inquit Feſtus, quum equiti æs abnegabant, ob equum malè curatum. Nimis pingui homini & corpulento (inquit Gellius in fine libri 7.) cenſores equum adimere ſolitos, ſcilicet minus idoneum ratos eſſe cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus: non enim pœna id fuit, ut quidam exiſtimant: ſed munus ſine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de ſacrificio commiſſo ſcripſit, obijcit hanc rē criminoſius, uti magis uideri pòſſit cum ignominia fuiſſe. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Feſt. Equeſtre æs, quod equiti dabatur, Feſt. Pararium æs appellabatur id quod equitibus duplex pro binis equis dabatur, Feſt. Equeſtria, quatuordecim ordines in quibus equites in theatro ſedebant. Equeſtria omnium equitum Romanorum ſunt, Seneca lib. 7. de Benef. Et iterum, Sed cum in theatrum ueni, ſi plena ſunt equeſtria, &c. Item, Habeo in equeſtribus locum, non ut uendam, non ut locem, non ut habitem, ſed ut ſpectem. Suetonius in Domitiano, Et quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas teſſeras in ſingulos cuneos equeſtris ac ſenatorij ordinis pronunciauit. De ſubſellijs in quibus equites ſpectabant, plura leges apud Alexandrum de Alexandro 5.16. Equitatus (inquit Hermolaus in Gloſſematis in Plinium) non modo equitum manū ſignificat, & actum ipſum equitandi (ut illud Plinij: Femina equitatu atteri & aduri ſolent: item illud, Ab armorum & equitatus laſſitudine:) ſed et ordinem equeſtrem, uolumine 33. capite 2. Quinetiam, inquit, ipſum equitum nomen ſæpe uariatum eſt in ijs quoq́, qui ad equitatum trahebantur: ſed ueuſti codices æquitatem habent, non equitatum, quam lectionem Hermolaus approbare uidetur.

¶ Athenienſium primus & ditiſſimus ordo (ut legimus in Scholijs Ariſtophanis in Equites, & apud Cælium 25.18.) erat illorum qui pentacoſiomedimni à quingentis medimnis dicebantur, ꝙ tantum ſpatij ararent. Hi neceſſitate urgente talentum pendebant. Secundi ordinis erant ἱππεῖς, id eſt equites, dicti ꝗd cum opus erat alere equos poſſent (διὰ τὸ δύνασθαι εἴποτε αὐτοῖς χρεία γένηται ἵππων ἕκαστος αὐτῶν τρέφειν, Scholia Ariſtoph. & ſic Cælius etiam legit: ſed melius Suidas in ἱππεῖς, ἵππον legit in accuſatiuo ſingulari, & poſt γένηται diſtinguit: ut intelligamus, ſingulos equites ciuitatis nomine equos ſingulos alere oportuiſſe: nam ſi in plurali legas, de numero non conſtabit.) Hi ad medimnos trecentos poſſidebant, ſemitalentum pendebant: & antiquitus numero ſexcenti erant: deinde auctus eſt eorum numerus in tantum ut mille ducenti fierent: ſacrificia quæ ipſi in pompis mittebant, hippades dicebantur. Comam eis alere licebat (ὡπτιμᾶν καὶ κομᾶν, Suid.) Tertius ordo, inquit Scholiaſtes Ariſtophanis, Thêtes dicebantur, &c. ſed alibi legimus zeugitas ante thêtas fuiſſe, ut Suidas ex Ariſto-

telis

telis de Atheniensium rep. libro citat in dictione ἱππὰς, & Varinus similiter. Sed hoc interest, quòd Varinus eo in loco scribit in quatuor ordines diuisum fuisse populum Atheniensem, pentacosiomedimnos, equites, zeugitas, & thêtes: Suidas quintum addit, hippáda uocans: quod minus placet, quũ Hesychius etiam quatuor tantum ordines faciat. Zeugitæ dicebantur, secundi census ciues, qui zeûgos, id est iugum mulorum alebant, Budæus: Vide etiam infra in re curuli hac ipsa parte huius capitis. Sacrificia ab equitibus celebrata hippádes dicebantur: & bos ad sacrificium adhibitus, βοῦς ἱππὰς: census etiam quem conferebant ἱππὰς uocabatur, Hesych. Diximus autem superius ex Cælio dimidium talentum equites pendere solitos fuisse, hoc est coronatos aureos trecentos: quamobrem miror hippáda τίμημα μικρὸν, id est paruum censum à Varino exponi. Hippada aliqui pensionem equitum exponũt, alij uestem equestrem: καὶ θυσίαν ἣν τοῖς ἵπποις ἀπῄνειμον, (sacrificium nimirum quod pro equorum salute faciebant) Hesychius & Varin. Hipparchi, id est equitum magistri duo tantũ (quod & Suidas scribit) ex omni Atheniensium numero creabantur, qui curam bellorum gererent: phylarchi uerò decem, unus scilicet ex quaq; tribu, equitibus præficiebantur, Pollux. De hipparchi officio Xenophontis librum habemus: & Socrates apud eundem libro tertio Apomnemoneumatum eius de eodem quædam egregiè disserit. Κλυτόπωλος, bonus eques, uel qui bonos equos possidet, εὔιππος, εὔπωλος: Plutonis epitheton, alij aliter interpretantur, ut Varinus docet: apud quem etiam κλειτόπωλος legitur per ει. in prima. Ἱππική, ars equitandi, facultas equestris. Hanc non desunt qui in Lybia compertam primò tradant: qua ex causa nuncupârit Pindarus in Pithijs Κυρήνην εὔιππον: etiamsi ad id referunt alij quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cæl. Vide infra in Neptuno hippio. ¶Eques etiam pro ipso equo accipitur à Vergilio, ut supra dixi. Omnes antiqui scriptores (inquit Seruius apud Macrobium circa finem libri 6.) ut hominem equo insidentem, ita & equum cum portaret hominem, equitem uocauerunt (& equitare de utroq;, ut infra probabimus:) Ennius, Deniq; ui magna quadrupes eques atq; elephanti Proijciunt sese. Hominem qui equo insidet, Veget. sessorem uocat. Equisessor uox composita apud Calepinum legitur, sed sine authore. Equestris, qui equo uehitur, ut circulator equestris apud Apuleium, Scoppa. De equitibus & eorum officio, in diuersis epistolis quædam scripsit Antonius Gueuara Hispanus: Extant autem epistolæ illæ Hispanicè, ut ab eo scriptæ sunt, & in Italicam linguam translatæ. Qui qualesq; fuerint equites Achæi, Chalcidenses, Cretenses, Capuenses, Gaditani, Germani, Patauienses, Persæ, Alexander ab Alexandro docet in diebus genial. 2.29. Hippobotas Chalcidensium ex historia dici nouimus prædiuites, gloria quoq; præcellentes, Cælius. Ἱππεῖς apud Lacones uocabantur adolescentes (νεανίαι, iuuenes transfert Cælius 19.22.) qui iustos adolescentiæ annos attigerant, teste Eustathio Iliados θ. & qui his præerant ἱππαγρέται apud eosdem dicebantur, Varinus in Βρέφος. Eligunt ephori ex florentioribus uiros tres, qui ἱππαγρέται (al' ἱππάγρεται, interpres ineptè addit ab equitatu congregando) appellantur, Xenophon in repub. Laconum. In Lacedæmoniorum repub. monarchia ad reges, aristocratia ad senes, oligarchia ad ephoros, democratia deniq; ad hippagretas & iuuenes pertinet, Archytas Pythagoreus apud Stobæum in Sermone de repub. Vide etiam inferius inter Bellica. Καρίται, ἱππεῖς περατοὶ, λῃστοὶ, Varin. Ἱππεύς, exul, & genus ornamenti uirginum, (ut hippiscus etiam ἐπίθεμα κεφαλῆς, aut muliebre ornamentum exponitur:) & rei equestris peritus, Hesychius & Varin. Ἱππότης pro equite frequens apud Homerum, præsertim pro epitheto Nestoris: recentiores aliqui exulem exponunt, sed melius est equitem interpretari, & rei equestris peritum, ἱππέα, ἔμπειρον, ἱππικὸν, ἱππηλάτην, Hesychius, Etymologus, Suidas, Varin. Scholiastes in Iliados secundum, Nestorem hippoten exponit exulem, & hanc historiam affert. Hercules cum occiso Iphito expiari à Neleo non impetrasset, Pylum obsedit: & propter Nelei filiorum imprudentiam magnis subinde malis urbem afficiebat. Quæ quidem quandiu uiueret Periclymenus Nelei filius, difficilis expugnatu erat: quòd is amphibius (uitæ mutabilis, uide Onomasticon in Periclymeno) esset. Sed tandem in apiculam mutatus, cum Herculis currui insideret, prodente Minerua, ab Hercule interemptus est. Tunc igitur Pylo uastata, & undecim eius fratribus occisis, Nestor qui in Gerenis alebatur, solus remansit, Gerenius inde cognominatus, ut Hesiodus in Catalogis refert. Ἔποχος, qui uehitur equo uel curru: hinc orationem metro & numeris astrictam ἔποχον appellant à sublimitate: prosa enim ueluti pedestris & humilior est, ut refert etiam Cælius 7.1. Ἔποχον inter equi instrumenta legisse uideor alicubi, Cælius: Vide infra in ephippij mentione. Ἱππέων καὶ ἀμβατῶν pro ἀναβατῶν, Xenophon Apomnem. 3. Ἱππεὺς ἀναβατικὸς Xenophonti dicitur, qui commodè & facile equum conscendere potest. Καλοῦνται δὲ ἱππεῖς, ἱππόται, ἡνίοχοι, ἀναβάται, ἐμβάται, (lego ἀμβάται,) Pollux. Ἱπποβάτης, ἱππεύς, Hesychius & Varin. Ἱπποβότοιο, ἱππικοῦ, Hesychius. Ἱππεὺς, qui communiter καβαλλάριος dicitur, Varinus. Caballarij quidem nomen apud Gallos non equitis simpliciter, sed dignitatis nomen est. Sic & equites aurati hodie dicuntur qui uirtutis merito à regibus uel cæsaribus, torque aurea, ni fallor, donantur. Equites etiam fiunt (si modo per censum liceat) hoc dignitatis nomen adepti, qui religionis causa sepulchrum Domini Hierosolymis adeunt, certis quibusdam cerimonijs, dum creantur, adhibitis. Ἱππελάτης pro ἱππηλάτης, carminis gratia apud Oppianum. Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν, Homerus Iliad. ν, id est, rei equestris peritorum. Apud Varinum ἱπποπώλων scribitur, cum omega in penultima: quo modo etsi formari potest (nam πωλεῖσθαι etiam uersari significat) in dactylicum tamen uersum non admittitur. Ἱππι-

δαμοι, ἔφιπποι, ἢ πωλοδαμασταὶ, ἢ ἵππους ἐλαύνοντες, ἢ δαμάζοντες, ἐφ' ἵππων ἀναστρεφόμενοι, Heſychius, Varinus, Suid. ἱπποδάμνων, ἐφίππων, Heſych. ἱπποδαμαστὴς, πωλοδάμνης, Pollux. Ἀμαζονίδων δαμνίππων, Orpheus. Vide quædam ſupra parte prima huius capitis inter deriuata: & infrà hac ipſa parte in Bellicis. ἵπποι pro ipſis equitibus apud Homerum in hoc uerſu, ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, id eſt, Inſtigans tum equites tum uiros ſcutatos, hoc eſt pedites armatos. Sic etiam communiter dicimus, ἡ τῶν Περσῶν ἵππος ἐνίκησεν, ἤγουν οἱ ἱππεῖς. Sic & ἱπποκορυστὴς accipi poteſt, quaſi ἱππεὺς κορυστὴς, id eſt eques armatus, Porphyrius quęſtionum Homericarum 16. ἱπποκέλευθος, ἵπποις κελεύων, ἱππεὺς, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορευόμενος, Heſychius & Varin. ἵππαρμος, magiſtratus quidam, Heſychius & Varin. uide ne legendum ſit ἵππαρχος. ἱππαρχία, præfectura & quaſi magiſterium equitum: unde uerbum ἱππαρχεῖν, hoc magiſtratu fungi, cum genitiuo: Demoſthenes, καὶ ὧν ἱππαρχεῖν ἠξίωσεν ἱππέων τούτοις οὐ συνεξῆλθεν: hinc & paſſiuum in uſu in tertio Politicorum Ariſtotelis, δεῖ τὸν ἄρχοντα ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα. ἱππαρχικὸς, qui hipparchi munere bene fungitur. ἱππαρχικὸν δὲ καὶ τὸ τὰ χωρία γιγνώσκειν, Xenophon. ἵππαρχος apud Lacones, qui iuuenum curæ præfectus eſt, Heſychius & Varin. nos eundem paulò ante hippagretam Laconicè dici monuimus. Hipparchi tabula: quoniam apud Syracuſanos hipparchi ſcripta in tabulis nomina illorum qui aliquid deliquiſſent notabant, Suidas: ex quo etiam mancus Heſychij locus reſtitui poteſt. Videtur autem prouerbij uim habere, ut uulgò etiam catalogum pro reprehenſione dicimus, & catalogum alicui legendū, pro eo quod eſt increpationem expectandam: nimirum à ludimagiſtrorum more qui puerorum nomina in tabulis ſcripta (ut in matricula, ſic uocant, academiarum rectores) cum uel abfuerint, uel peccarint aliquid, ne per obliuionem impune abeant, puncto notant in ſulco cera expleto. Eraſmus in Chiliadibus ἱππάρχων in plurali numero ſcribit, et Hipparchorum tabulam uertit, cum Suidas et Heſychius in genitiuo ſingulari habeant: Et ex Suida ἀτακτούντων transfert, qui ordinem deſeruiſſent, ſomnians forte λειποτακτούντων ſe legiſſe: non enim per inſcitiam puto, cum mox idem uocabulum ex Heſychio melius reddat, qui indecore aliquid feciſſent. Hoc etiam falsò attribuit Heſychio Lacedæmoniorum hipparchum delinquentium nomina in tabula ſcribere ſolitum: nihil aliud enim de Laconum hipparcho Heſychius ſcribit, quàm quod iuuenibus præfectus fuerit. Deinde nouo initio facto ſubijcitur, ἱππάρχου πίναξ, ἔνιοι ἵππαρχοι ἐν πίναξι, qui locus mutilus, ut dixi, ex Suida ſic reponetur. ἱππάρχου πίναξ. ἐπεὶ παρὰ Συρακουσίοις οἱ ἵππαρχοι ἐν πίναξι, &c. nam ſequentia utriq; eadem ſunt. De uſu prouerbij rectè Eraſmus, quoties haud impune futurum, ſi quid peccetur, ſignificabimus. In eundem ſenſum dici poſſe uidetur, Iouis diphthera. Sic & σκυτάλαι Heſychio tabulæ ſunt, in quibus iudices ſcribebant nomina delinquentium. ¶ Sunt quibus calaſiris intelligatur equeſtris tunica latior, quã & xyſtida uocant: dicitur quoq; ἱππικὸν χλῖδος, Græcorum lexicis hac in re præcipuè uitiatis, Cęlius. ἱππικὸν χλῖδος Ion in Agamemnone dixit, ut Heſychius & Varinus citant, apud quos hunc tantum errorẽ inuenio, quòd codices impreſſi καλὰς εἰρίδας duabus uocibus habẽt, pro una cuius antepenultima per iota ſcribi debet, καλασίριδας. καλασίριτα, τὰ λοχία, ἃ καλοῦσιν ὤας, Heſych. & Varin. forte καλασίριδα legendum, ut accuſatiuus ſit à recto calaſiris. Vocabulũ λοχία hoc ſenſu non memini alibi legere: ὤας enim, id eſt fimbrias interpretantur. Pollux certe 7.13. ubi de oa loquitur, & diuerſa fimbriarum uocabula recenſet, nullum habet huiuſmodi. Idem 7.16. calaſirin tunicam Aegyptiam thyſanotam, id eſt fimbriatam eſſe docet: ubi tamen utrunq; uocabulum, calaſiris dico & thyſanotós, non rectè per duplex ſigma ſcribuntur. Καλάσιρις, χιτὼν πλατύσημος, ἢ ἡνιοχικὸς καὶ ἱππικὸς χιτὼν, ἔνιοι δὲ λινοῦν καὶ ποδήρη χιτώνιον, ἰσχνόν, apud Ariſtophanem in Theſmophoriazuſis, Heſychius: nos lineam ueſtem talarẽ, uocamus **ein chittel**, quaſi à Græco χιτών: & quòd à balneo ferè geſtetur, **ein badhembd**. Calaſiris, tunica lata, ut Aegyptij uocant: item nomen proprium, Suidas & Varin. ὁ καλάσιρις, χιτὼν πλατύσημος: Cephiſodemus uocem Aegyptiacam eſſe ſcribit, Scholia in Aues Ariſtophanis: Calaſiris linea ueſtis ſacra, Varinus in ἱερεύς. Aegyptijs in more fuit ut Calaſiries, qui præcipui habentur milites, à nullo doctore, ſed à patre ſolum, militiæ præceptis erudirentur, Alexander ab Alexandro. Κάσσας ἱππικὰς nominat Xenophon in Cyri inſtitutione: ſunt autem ἐσθῆτες εἰλιταὶ, Pollux. Mihi quidem erratum uidetur, & pro εἰλιταὶ legendum πιλωταὶ, ut ueſtes intelligamus non contextas, ſed ex filtro ſeu feltria lana in ſe confercta à pilotarijs concinnatas, de quo panni genere pluribus in Tauro docui: eſt enim hoc genus ſoliditate denſitateq; ſua equitibus præcipuè aptum aduerſus pluuias. Germani uocant **rytmäntel/filtzmäntel**. Accedit noſtræ ſententiæ Heſychij teſtimonium, Κάσας (melius Κάσσας per duplex ſigma, ut Varinus habet) ἀμφιτάπης, καὶ πιλωτά: Et rurſus, Κασσὸν, ἱμάτιον, παχὺ καὶ τραχὺ περιβόλαιον. Κάλτοι, calceamenta caua in quibus equitant, Heſychius & Varin. ocreas Latinè dixerim. Eſt & ἱππάς, στολὴ ἱππικὴ ſecundum quoſdam, ut Varinus annotat. Xyſtis, ueſtis eſt equeſtris, tragica, & muliebris: & exponitur, πορφυρὲς, κροκωτὸν ἱμάτιον: ferebant eam reges in tragœdijs, & aurigæ (uel equis inuecti athletæ) in pompis, Scholia in Nubes Ariſtophanis: Vocabulum eſt communiter oxytonum, Atticè paroxytonum. Mantelli nomine pro ueſte equeſtri, & Germani utuntur, ut iam dixi, & Galli aliæq; gentes: uidetur autem originis Perſicæ uox. Μανδύας, genus Perſicæ ueſtis qua utebantur in bellis, Varinus & Heſychius. Reperitur & κάνδυς eiuſdem ſignificationis, ut alterutrũ corruptum eſſe ſuſpicamur. Κάνδυς, χιτὼν Περσικὸς ὃν ἐκπορπῶνται (lego ἐμπορπῶνται, ἤτοι συμβάλλονται, infibulant ſibi) οἱ στρατιῶται, Heſych. Ἀποδύσαντες δὲ τὸν κάνδυν, καὶ τὰς ἀναξυρίδας ἐξελκύσαντες, καὶ τὸν πῖλον ἀφελόντες, Authoris innominati uerba apud Suidam & Varinum: Videor ſanè mihi apud Xeno-

phontem

phontem legisse. Erant autem Persæ omnes equites, ut infra dicam in Bellicis.

¶ Equi nobiles & cursu ualidi, quia publicis certaminibus & spectaculis uel singuli cursu certabant, uel bigis aut quadrigis iuncti, propositis quidem præmijs, Græci dicuntur ἀθλητοὶ, ἀθλοφόροι, ἀγωνισαὶ, ἁμιλλητήριοι, νικηφόροι, ut apud Pollucem & Varinum legimus. ἵππος ἀθλητὴς, apud Strabonem. Ante suos it uictor equus, Silius. Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι (αἱ δύο ξυνωρίδες, ὅπερ καὶ τέτρωρον λέγεται) αὐτοῖσιν ὄχεσφιν ἐλθόντες μετ᾽ ἄεθλα. περὶ τρίποδος γὰρ ἔμελλον θεύσεσθαι, Homerus Iliad. λ. Et rursus in Odyssea, Ἡ δ᾽ ὥς τ᾽ ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι. Δρομικοί, ad curule certamen idonei, ut Ruellius uertit. Nempe uolucrem Sic laudamus equum: facili cui plurima palma Feruet, & exultat rauco uictoria circo. Nobilis hic quocunq; uenit de gramine, cuius Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis, Iuuenalis Sat. 8. Acer equus quondam, magnæq; in puluere famæ, Ouid. lib. 7. Metamorph. Et alibi, Non ego nobilium uenio spectator equorum. Et rursus, Nec te nobilium fugiat certamen equorum. Primus in certamine, Horat. de Arte. Anniceris Cyrenensis (inquit Aelian. secundo Variorum) ob artem equitandi & curruum regendorum peritiam, superbum animum gerebat. Voluit igitur quodam tempore specimen artis suæ Platoni exhibere, & iuncto curru in Academia multos cursus circumequitauit, adeò intentè currus gressum seruans, ut ne digitum quidem latum discederet ab orbitis, sed semper in eodem spatio permaneret. Cæteri igitur omnes mirantes obstupuerunt: At Plato nimiam eius industriam reprehendit, inquiens, fieri non posse ut qui rebus tam nullius pretij operam nauaret adeò diligentem possit magnis & præclaris negotijs uacare. Cum enim omnis cogitatio in ista conferatur, necessum esse ut ea negligentius agat, quę reuera sunt admiratione digna. Ἐφίππειον esse interpretantur sellam: ἐφίππιον uero est currentium equorum certamen, Cælius. Ἐφίππιον, ἀγώνισμα ἐφ᾽ ἵππων τρεχόντων, Suidas. Plato libro 8. de Legibus inter cursores enumerat, primum σταδιοδρόμον, deinde eum qui δίαυλον currit, tertiò qui ἐφίππιον. Ἀνιππασία καὶ διιππασία, ἡ τῶν ἵππων ἅμιλλα, Varin. & Suidas: legendum ἀνθιππασία, quod cum aliàs constat, tum ex eo quod subijcitur, ἀντωμοσίαν quoq; & διωμοσίαν (à diuersis præpositionibus ἀντὶ & διὰ composita uocabula) eiusdem significationis esse. Eundem errorem etiam in Delta elemento commiserũt, ubi eadem prorsus uerba leguntur, Διιππασία & ἀνιππασία, &c. At melius in Alpha cum scribunt, Ἀνθιππασία, ὁ ἱππικὸς ἀγών. Item Hesychius, Ἀνθιππασίων (melius Ἀνθιππασία) τῶν ἱππέων ἄσκησις καὶ ἀγῶνες αὐτῶν. Διελασία, decursio militaris, id est ἀνθιππασία, Budæus. Ad amicam cursus equorum spectantem, Ouid. Eleg. 3. Equorum certamen prolixè describit Statius libro sexto Thebaidos, & Q. Calaber circa finem libri 4. certamen curule. In certaminibus equestribus mos antiquus fuit, alienis uti equis: quamobrem Homerus etiam cum in funere Patrocli certamen describeret, Menelaum inducit utentem Agamemnonis equo Aetha nomine, & altero suo, Pausanias de Olympijs scribens. Ἀποβάτης, certamen quoddam equestre: & ἀποβῆναι, τὸ ἀγωνίζεσθαι τὸν ἀπεβάτην (lege ἀποβάτην ex Varino:) & ἀποβατικοὶ τροχοὶ, οἱ ἀπὸ τούτου τοῦ ἀγωνίσματος, Suid. Varinus addit, Quę uero in hoc certamine fieri solita sint, Theophrastus indicat. Soli autem Græcorum Athenienses & Bœoti eo utuntur. ¶ Olympia dicebantur ludi in honorem Iouis Olympici instituti in Arcadia apud Pisam & Elidem, quinto quoq; anno repeti solita: in quibus tum alia certamina diuersa, tum equestria quædam exercebantur. De his sat fuerit authorum loca demonstrasse, exscribere nimis prolixum. Vide Onomasticum in dictionibus, Olympia, Olympias, Olympionices: Item Suidam. Sunt qui quarto quoq; anno celebrari ludos Olympicos moris fuisse scribant, alij quinto: nec discrepant: alteri enim computant utrunq; annum, in quo celebratur ludus, & sic quinq; fiunt anni, ut dies febrium tertianæ & quartanæ medici numerare solent: alteri celebritatis præteritæ annum omittunt. Inuenio lustrum Latinis id esse quod Olympias Græcis, id est quinquennium, ita tamen ut quadriennio exacto, quinto quoq; anno ineunte, lustrum peractum esse intelligatur: sic primum & secundum lustrum dicitur, &c. uide Promptuarium. Chronicorum authores Olympiacum agonem ab Hercule institutum docent anno mundi 2752. incipiunt autem Olympiadem primam numerare anno mundi 3185. anno ante conditam urbẽ 17. Christus autem natus est anno mundi 3962. ut olympias prima octingentis annis, minus circiter uiginti ante Christum natum fuerit. Cæterum postremam Olympiadem trecentesimam & uigesimã octauam inuenio, anno post natum Christum 534. Olympiadum computatio, inquit Plutarchus, in certissima est. Nam eorum exscriptionem serò est adortus Eleus Hippias, nullo admodum subnixus ad fidem necessario argumento. Pindarus laudes conscripsit uictorum in quatuor sacris certaminibus, quæ sunt Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia: inter quæ principatum Olympijs attribuit. De Olympico certamine multa scribit Cælius libro 13. per totum caput 17. unde nos illa potissimum adferemus, quę ad rem equestrem pertinentia ex Pausania transtulit. Olympias quinta & uigesima (inquit) equorum in curru uidit cursum, quos τελέους, id est perfectos adultósue dicunt, ac curru uictor pronunciatus Pagondas est Thebanus. Ab hac porrò Olympiade octaua, equi celetes in puluerẽ prodiere: unde monampycia Pindaro nũcupata. (De ampyce dicã infra.) Synoris quę duos habet equos τελέους, admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, ut primo rerum Gręcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima currui admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata posterius item pullorum synoris: nec displicuit κέλης pullus. Fuit apenes item cursus, sed & calpes: hæc uerò equam habebat, sed ita ut extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, ut docuit Pausanias, perficerent. (Nos hæc ex Pausania multò clarius reddemus infra,

ubi plura de curribus dicentur.) Quod, inquit, uel ad mea seruatum tempora est. Apene autem mulas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Bellerophon traditur primus, synorida uerò Castor, currum Erichthonius Atheniensis, astraben Oxylus Aetolus, Hucusq; Cælius. Quantum clamore iuuatur Elæus sonipes, quamuis iam carcere clauso Immineat foribus, Lucanus libro 1. Vergilius in Georgicis cum alia quædam pertinentia ad equos cursu certantes in circo uel agône Olympico scribit (quæ supra alicubi recitaui, in celeris equi, ni fallor, mentione) tum quæ sequuntur carmina.

Ergo animos æuumq; notabis, Et quis cuiq; dolor uicto, quæ gloria palmæ.
Nonne uides? cum præcipiti certamine campum Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus:
Cum spes arrectæ iuuenum: exultantiaq; haurit Corda pauor pulsans, illi instãt uerbere torto,
Et proni dant lora: uolat ui feruidus axis. Iamq; humiles, iamq; elati sublime uidentur
Aëra per uacuum ferri, atq; assurgere in auras, Nec mora, nec requies: ut fuluæ nimbus arenę
Tollitur: humescunt spumis, flatuq; sequentum. Tantus amor laudũ, tantæ est uictoria curæ.

Et rursus, Sin ad bella magis studium, turmasq; feroces: Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ: Et Iouis in luco (ἄλτιν uocat Pausanias) currus agitare uolãtes: Primus equi labor est, animos atq; arma uidere Bellantum, lituosq; pati: tractuq; gementem Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes, Hæc ille. Quis Eleas potior lustrauit arenas? Gratius de equo Thessalico uel Mycenis nato. Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegisse iuuat, metaq; feruidis Euitata rotis, palmaq; nobilis Terrarum dominos euehit ad deos, Horatius Carm. Ode 1. Et rursus Carm. li. 4. Ode 3. Illum non labor Istmius Clarabit pugilem: non equus impiger Curru ducet Achaico Victorem. De certaminibus sacris, Cęlius 21.31. De quatuor sacris Græcię certaminibus, Leonicenus 1.68. Quis primus instituerit apud Græcos Olympicum certamen, & alios id genus ludos, Polydorus 2.13. De primis Olympici certaminis fundatoribus, & restauratoribus postmodum, Leonicenus 2.57. Mulieres ab Olympijs excludi solitas, Cælius 14.14. Hellanodicæ qui, & quomodo in sola Aristopatera legem Olympiorũ transgressi sint, Tzetzes 12.407. & 1.23. & Leonicenus in Varijs 2.56. ubi hanc mulierem Olympijs spectandis contra leges admissam, Callipateriam uocat, & filium eius facit Pisirhodum: Tzetzes uerò sororis filium, & πεισιρόδιον nuncupat. Epigrammata aliquot in quatuor sacros agônes habemus à principio Anthologij Græci. De Olympijs permulta Pausanias in Eliacis libro 1. ex quibus translata quædam per Cælium Rhodiginum supra recitaui. Enumerat etiã quinam in Olympijs uicerint equis, quorũ imagines quoq; uel statuę positæ sunt, per totũ secundum Eliacorum librum. De Olympicis ludis, alijsq; sacris certaminibus multa præclarè scribit Alexander ab Alex. 5.8. Τελολύμπιον ἅρμα, τὸ ἐκ τριῶν ὀλυμπιάδων ἐζευγμένον, Hesych. & Varin. Cynisca Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: primaq; curru adepta uictoriam est in Olympicis. Eius herôum uisebatur in regione, quam de platanorum copia plataniſtam uocant, Cælius. Equi eius ænei, magnitudine equis minores, uisuntur in uestibulo templi Iouis Olympici, Pausanias Eliacorum lib. 1. Meminit etiam eius initio secundi Eliacorum. Equo in Olympia uicisse aiunt Iasium, Pausanias. Vicisse Olympia prægnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus, Plinius. Miltiades unus ex decem ducibus Atheniensium in Marathône, patrem habuit Cimonẽ Stesagoræ, qui Pisistratum Hippocratis ex Athenis fugit: & dum fugit obtinere Olympiadem quadrijugo certamine, quam uictoriam muneris gratia trãstulit in Miltiadem ex matre germanum: proximaq; Olympiade eisdẽ equabus aliam Olympiadem cũ uicisset, à filijs Pisistrati interfectus est, mortuo iam Pisistrato: sepultusq; ante urbem trans uiam quę uocatur Diacœle: Et è regione sepultæ sunt equæ illæ, quæ treis Olympiacas uictorias reportarãt. Idem quod istæ iam aliæ equæ fecerunt, quæ fuerunt Euagoræ Lagonis (quę etiam in ludis Eleis uictrices fuêre) aliæ præterea nullæ, Herodotus libro sexto interprete Valla. Huius Cimonis meminit etiã Tzetzes 1.22. uitam eius Plutarchus conscripsit. De Olympia, id est Iouis Olympij templo in agro Pisano, & iuxta eam luco campoq;, & Olympici certaminis origine progressuq;, lege Strabonem libro octauo.

¶ Hippodromus, locus ad cursus equorum destinatus, qui statim intrantium oculis totus simul offertur, hinc atq; hinc platanos, aut buxos, aut cupressos, aut alias arbores perpetuò uirentes habens. In eo de pernicitate equorum certatur, citra simulachrum pugnæ, & à cursu equorum appellatur, Budæus in Pandect. Inde de hippodromo & palæstra ubi reuenisses domum, Plautus Bacch. Λέιον ἱππόδρομον λέγουσι τὸ πεδὶ τ καμπτῆρα χωρίον, Varinus. Accipitur etiam adiectiuè pro loco idoneo equitationi: Γῆ λεία, ὁμαλὴ, ἄλιθος, ἱππόκροτος, ἱππόδρομος, εὔπορος, Pollux. Forum Eliensium antiquo more constructum, porticus inter se distantes habet, & uias per eas: Vocatur autem nostro tempore Hippodromus, & instituunt in eo equos incolæ, Pausanias Eliacorum 2. Cum omnis Alexandria equorum studijs uehementer incumberet, atq; in hippodromo ad hoc spectaculum ciuitas uniuersa conueniret: tantaq; plerunq; oriretur contentio decertantium, ut sese mutuò etiam perimerent, hunc morem grauiter redarguit Apollonius, Philostratus. Hippodromus certamen Athenis in honorem Thesei celebratum, Hesychius & Varinus. Hippodromia, id est certamen currentium equorum, post reliqua certamina celebrari solebant, Scholia in Pacem Aristophanis. Azanen Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè uero hippodromiam, id est equorum cursum, Cæl. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympiodoro eius patri gloriæ adscribit, quod hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos, Cælius. Θεωρεῖον, τὸ ἱπποδρομεῖον, Varin.

Circus

Circus dicitur, inquit Nonius, omnis ambitus uel gyrus, unde diminutiuum circulus. Cicero lib. 2. de Legib. Iam ludi publici, quoniam sunt cauea circoq; diuisi, sint corporum certationes cursu, & pugilatione, luctatione, curriculisq; equorum usq; ad certam uictoriam circo constitutis. Mediaq; in ualle theatri Circus erat, id est spatium spectaculi. Plura leges paulò inferius, & in Promptuario in uocabulis Circenses & Circus, & Alexandrum ab Alexandro in Dieb. genial. lib. 5. 8. & 5. 16. ἐν ἱππικοῖς θεάτροις ἃ Ῥωμαῖοι Κίρκους καλοῦσι, Plutarchus. Hippodromum Siculi campum uocant, Hesychius & Varinus in Κάμπος uoce Latina: qua & Vergilius eadem significatione utitur, Hic uel ad Elei metas & maxima campi Sudabit spatia. Et quoniam in campo, id est planicie equi, & exultant & cursu ualent (unde prouerbium, Equum in planiciem) trahitur hoc uocabulum ad rem quamlibet, in qua quis copiosius studium suum declarare & uires explicare potest. Campus Rhetorum, Cic. 1. Offic. Idem 4. Academ. Quum sit enim campus, in quo exultare possit oratio. Idem pro A. Cæcinna, Istum locum fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) campo æquitatis, ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. ἱππικόν, τὸ στάδιον, Hesychius & Varin. Stadium Latinè curriculum dicitur, siue locus in quo equi hominésue currunt, & certant athletæ: dictum ἀπὸ τοῦ στάσεως, hoc est à statione, quòd Hercules eo spatio uno spiritu confecto, constitisset. Institutum quippe ab Hercule stadium tradunt, eumq; pedibus suis metatum esse id stadium quod est Pisis apud Iouem Olympicum, fecisseq; id longum pedes sexcentos, (siue centum uigintiquinq; passus.) Inde postea cætera stadia terris Græcis ab alijs instituta, pedum quidem simili modo sexcentorum, ueruntamen aliquantulum breuiora, Ex Gellio lib. 1. Olympicum stadium, Seneca in Thyeste. Stadium orgyiàs, id est ulnas cõtinet centum, uel cubitos trecentos: αὐλὸς olim dictum, unde diaulus (spatium duplicis stadij per se & rectà extensum: uel unius tantum, quod respectu cursoris per unum idemq; stadium redeuntis ad cursus sui initium duplex fit) & diaulodromi. Stadium à statione (στάσιν Græci dicunt) uocatur: stantes enim spectabant: uel quasi πάδιον, παρὰ τὸ ἐν τῷ δρόμῳ πάσιν, Varin. Carceres, tantum pluraliter, locus in circo unde emittuntur equi in spectaculis. Seruius in 1. Aen. Carcer est (inquit) undecunq; prohibemur exire. Dictus quasi arcer ab arcendo, teste Varrone. Locum autem in quo seruantur noxij, carcerem dicimus numero tantum singulari: unde uero erumpunt quadrigæ, carceres dicimus numero tantum plurali, licet poëtæ in singulari sæpe usurpent, Ruuntq; effusi carcere currus, Verg. Aeneid. 5. Signa tubæ dederant, quum carcere pronus uterq;, Ouid. 10. Metamorph. Sacro de carcere missis Insistam forti mente uehendus equis, Idem 3. Amor. Et similiter author rhetoricæ ad Herennium libro 4. Impudentesq; illos dicit esse qui currere cœperint, ipse intra carcerem stet, &c. Soluti carceres, Stat. 6. Theb. Nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim, aut tertium, qui uix è carceribus exierit, quum palmam iam primus acceperit: nec in orationibus, qui tantum absit à primo, uix ut in eodem curriculo esse uideatur, Cicero de claris orat. Sic ubi prosiluit piceo de carcere præceps Ante suos it uictor equus, Silius. Quamuis iam carcere clauso Immineat foribus, Lucan. Vt cum carceribus missos rapit ungula currus, Instat equis auriga suos uincentibus, illum Præteritum temnens extremos inter euntem, Horat. Serm. 1. 1. Disponebatur circus in forma spatij oblongi, & in summitate circi carceres erant, unde equi curribus iuncti ad cursum mouebantur, et quum ad summum deuenissent, reuoluebantur, donec ad priorem metam deuenirent, Promptuarium. Huc facit quod diaulum exponunt cursum reciprocum siue duplicem, obeundi scilicet stadium ac mox redeundi. A carceribus ad calcem, id est à principio ad finem, prouerbialis locutio, apud Cic. de amic. Ἀπὸ βαλβῖδος (ἀπὸ ἀφετηρίας, ἀπ᾽ ἀρχῆς, Hesych. & Suidas) à carcere siue repagulo, id est ab ipso rei principio: extat apud Aristophanem, Erasmus Chiliade 2. Centuria 5. Prius autem Chil. 1. Cent. 6. idem in plurali, Ἀπὸ βαλβίδων, posuerat, citato Aristophanis uersu è Vespis, Καὶ μὴν εὐθύς γ᾽ ἀπὸ βαλβίδων περὶ τῆς ἀρχῆς ἀποδείξω. Interpres (inquit) metaphoram à stadijs sumptam ostendit, in quibus carceres erant repagula quædam, quæ Græci βαλβίδας seu ἀφετηρίας appellant, unde cursus initium erat: iuxta has linea tendebatur, cui insistebant cursuri. Hæc Erasmus. Ego quia non satis aptè ab eo conuersa hæc puto, Græca apponam. Ἀπὸ βαλβίδων, ἀπ᾽ ἀρχῆς εὐθέως, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν σταδιοδρόμων. Βαλβὶς γάρ ἐστιν ἡ ἀφετηρία. γραμμὴ δὲ, ἐφ᾽ ἧς ἑστήκεσαν, ἕως ἂν ἀποσημανθῇ ὁ δρόμος αὐτῶν. Et rursus in equitibus ad uerba Comici, Ἄφες ἀπὸ βαλβίδων ἐμέ τε καὶ τουτονί, Ἵνα σ᾽ εὖ ποιῶμεν δὴ ἴσου, Scholiastes addit: Βαλβὶς καλεῖται τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δρόμου κείμενον ἐγκαρσίως ξύλον, ὃ καὶ ἀφετηρίαν καλοῦσιν: hoc lignum transuersum cursoribus iam ad cursum paratis auferentes, ἀφίεσαν τρέχειν, id est currere permittebant. Aliter, Ἡ ὑπὸ τῇ ὕσπληγγι γινομένη γραμμή, διὰ τὸ ἐπ᾽ αὐτῆς βεβηκέναι τοὺς δρομέας, βαλβὶς καλεῖται, ἀπὸ τοῦ εἰσβάλλεσθαι βάσιν. πρῶτον γὰρ εἰσέρχονται βάσιν, εἶτα τοῦ δρόμου ἄρχονται: uel quasi ἀλμὶς à saltando, uel à uerbo βαίνω. (Plura de uoce βαλβὶς uide paulo mox.) Item in Acharnensibus, πρόβαινε νῦν ὦ θυμὲ, γραμμὴ δ᾽ αὑτηί: gramme, id est linea, exponitur initium, ἀφετηρία ἡ λεγομένη βαλβίς. A linea incipere, Ἀπὸ γραμμῆς ἄρχεσθαι, inquit Erasmus, ij dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. Age igitur ad lineas rursus & ad gradum, Tertullianus dixit lib. 1. aduersus Marcionem, pro eo quod est, ab integro. Et alibi in prouerbio Extrema linea: Quoniam olim (inquit) initium unde cursus incipiebatur, ducta linea notabatur, rursus extremum linea signabatur, idcirco à linea incipere, siue ad lineam redire dicebantur, qui rem ab initio repetebant. Et quod in quaq; re postremum est, extremam lineam appellabant. Ita Terentianus Phædria, Postremo extrema linea amare nonnihil est. Et Tertullianus lib. quem aduersus Hermogenem scripsit, uocat eum ignorantium extremam lineam, q; ulti-

mus esset hæreticorum. Siquidem adhuc erat in uiuis, quum ea scriberet Tertullianus, Hæc Erasm. Quintilianus libro undecimo ita scribit, Transire in diuersa subsellia, parum uerecundum est: nam & Cassius Seuerus urbanè aduersus hoc facientes lineam poposcit. Hic ego lineam (inquit Cælius 5. 14.) longurium accipio: sic enim longiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ne consurgant in pugnam, aut se mutuò feriant, appellari obseruauimus. Seruius Aen. quinto, ubi in ludorum celebratione Virgilius ait: Signoque repente Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt: regulam interpretatur, quod dixit poëta limē, aut signum de creta factum. Hinc est cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba. Aliqui tamen lineam apud Ouidium longum in Circo sedendi spectatorum ordinem interpretantur. Porrò ut in carceribus uisebatur linea, sic & in meta, ubi uincentibus proponebantur prēmia, ut Pindaricus tradit interpres. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: uelut, extrema linea amare apud Terentiū, Hæc Cælius: Ego lineam uideo pro filo etiam & fune accipi, ut in linea piscatoria: utebantur autem funibus quoque ad limites certaminum signandos, unde Lycophron, Ἐγὼ δ᾽ ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χάσας: quanquam & lignis transuersis usos reperimus. Ars sit, an quid aliud, & à quibus carceribus decurrat ad metas, Varro de re Rust. 1. 3. Curriculum, locus in quo certamen currendi exercetur. Sunt quos curriculo pulueren Olympicum Collegisse iuuat, Horat. nisi quis curriculum à curru diminutiuum accipiat, ut Curtius lib. 8. Aliorum turbati equi non in uoragines modò, lacunasque, sed etiam in amnem præcipitauēre curricula. Tu cum de curriculo petitionis deflexisses, Cic. pro Mur. Accipitur etiam pro cursu, Quod sine curriculo & sine certatione corporum fiat, Cicero 2. de Legib. Καπάδρομος est stadium, in quo equites decurrere solebant imaginario prælio (hippodromus uero citra pugnæ simulacrum) Latinè decursorium dixeris, Budæus in Annotationib. Ἐνεχελιδῶν, locus equestrium certaminun, & templum Ilí, Hesych. & Varin. Enechelidon, locus Athenis stadiorum octo, in quo hippodromiæ fiebant, ab Echelo quodam dictus, Varin. Fuit autē Echelus heros quidam: alij echelum herois cuiusdam epitheton faciunt, ἀπὸ τοῦ ἕλος παρακεῖσθαι τῷ ἥρωϊ, Hesych. Echelidæ (authore Stephano) uicus est Atticæ, ab Echelo heroë dictus: heroi autem hoc nomen contigit à loco qui dicitur Helos, inter Piræeum & Tetracomum Herculeum sito, ubi in Panathenæis agônes gymnici agitabantur. Βαλβὶς ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου, καὶ ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων, καὶ ἡ θύρα τοῦ ἱππικοῦ· ἔνιοι δὲ καμπτῆρα. καὶ παρὰ Ἱπποκράτει βαλβῖδες, τὸ ἔχον ἑκατέρωθεν ἐπαναστάσεις. ἔστι δὲ καὶ βαθμὸς καὶ ἔρεισμα, Hesych. Ἐγὼ δ᾽ ἄκραν βαλβῖδα μηρίνθου χαλάσας, (ἀνοίξας,) Πρώτην ἀράξας νύσσαν, Lycophron. Balbides (inquit Aelius Dionysius) non solum lineæ, à quibus excurrendi initium fit, ἀλλὰ καὶ ὅσαι ἐν φρέασι καὶ ἄλλοις τοιούτοις ἐγκοπαὶ καὶ ἐξοχαὶ, δι᾽ ὧν κατίασιν εἰς αὐτά. Ταῖς βαλβῖσιν ὅμοιόν τι κατὰ ἔννοιαν καὶ ὁ βατὴρ, ὅς ἦν ἀρχή φησι τοῦ τῶν πεντάθλων σκέμματος, (lego σκάμματος, id est fossæ:) unde prouerbium, Αὐτὸν ἐκρούσας τὸν βατῆρα τοῦ λόγου, hoc est, quod primum & præcipuum in re erat uerbis tuis attigisti, Varin. & Suidas partim. Βατῆρα, τὸ ἄκρον τοῦ σκάμματος τῶν πεντάθλων, ἀφ᾽ οὗ ἅλλονται τὸ πρῶτον, Hesych. Βαλβιδοῦχον, τερματοῦχον, Idem. Βαλβὶς, κοιλότης παραμήκης παρὰ τῷ Ἱπποκράτει, Idem: & Galenus in Glossis Hippocratis: hoc est cauitas oblonga: per metaphoram scilicet à fossis, & eminentibus earum marginibus, qualibus areæ certaminibus destinatæ, circundantur, unde prouerbium illud, Ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, id est ultra fossas saltare, cuius meminit Suidas, & metaphoram à pentathlis ductam esse ait. Ferri enim de Phayllo Crotoniata uel Opuntio pentathlo, quod fossas quæ pedum quinquaginta latitudinem habebant, primus transilierit: quod testimonijs ex epigrammate & Cratylo Platonis probat. Simile est prouerbium, Extra oleas, quod Erasmus locum habere ait, ubi quis terminos præscriptos transgreditur: aut aliena, nec ad rem pertinentia facit, dicit'ue. Aristophanes in Ranis, Μή σε ὁ θυμὸς ἁρπάσας Ἐκτὸς οἴσει τῶν ἐλαιῶν. Stadia, inquit interpres, in quibus currendi certamina peragebantur, oleis per seriem positis utrinque sepiebantur, quas præterire non licebat: proinde qui præterijsset oleas, extra stadium currere uidebatur. Ἄφες ἀπὸ βαλβίδων ἐμέ τε καὶ τοῦτον, τουτέστιν ἀπὸ κανόνων, (uide an melius καγγέλων.) Βαλβὶς γὰρ ἡ ἄφεσις τῶν δρόμων, Suidas. Βαλβὶς, βάσις ταπεινὴ, ἡ ἀφετηρία, καὶ ὁ καμπτός. Ὥσπερ ἐκ βαλβίδος τινὸς οἱ τὰ τέθριππα ἀφιέντες, ἀναπεταθείσης τῆς πύλης, Suidas. Hysplax, inquit Theocriti interpres, laquei species est, propriè autem cursorum carceres sic uocantur, quem nos cancellum dicimus, Cælius. Ὕσπληγξ, ὁ, carceres unde equi emittuntur in spectaculis: item flagellum, stimulus, ut & ὕσδεξ, & ὕστριχίς. Ὕσπληξ, flagellum sic dictum quod fiat ἀπὸ τῶν τριχῶν τῶν ὑῶν, id est è setis suillis: (uel à præpositione ὑπὸ, quasi ὑπόπληξ. βούκεντρον, ἀφετηρία, Etymolog.) & carceres, inde (ut uidetur) dicti, quòd flagello illic feriantur equi, ἐκ τοῦ ἐκεῖ πλήττεσθαι τῇ μάστιγι τοὺς ἵππους, Varinus. Ὕσπληξ, βαλβὶς, μύωψ ὁ πλήσσων τοὺς βόας, καὶ παγὶς λύκων, Hesych. & Suidas. Ὕσπληγξ, ἀφετηρία, ἐν τῇ γῇ πάσσαλος, ὁ κεράτινος κρίκος, τὸ ῥόπτρον τῆς σφραγῖδος. Ego quidem semper ὕσπληγξ legere malim cum gamma ante xî, & sic in obliquis gamma duplex fiet: etsi apud Pausaniam obliqui cum simplici gamma aliquoties leguntur à recto ὕσπληξ. Ὁ δὲ καθάπερ ἀπὸ ὕσπληγγος ἕτοιμος ὢν, ἐξ αὐτῆς ἥκε, Suidas ex authore innominato. Et ex epigrammate, Τίς τὸν ἄχνουν Ἑρμῆν σε παρ᾽ ὑσπλήγγεσσιν ἔθηκε. Et Iosephus, Οἱ δὲ ἑστᾶσιν ὥσπερ ἐφ᾽ ὕσπληγγος δρόμον ἕτοιμοι. Αἵπερ ἀπὸ μιᾶς ὑσπλάγιδος ἀπήλασαν τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ὑποσάντων, τουτέστι τῶν γυναικείων αἰδοίων, Aristophanes: Ἀπὸ μιᾶς ὑσπλάγιδος Suidas interpretatur, ἀφέσεως, βαλβῖδος: ἢ ὡς ἀπὸ ἑνὸς κανόνος καὶ καμπτῆρος. Circumscribere cancellis, Erasmus in prouerbio Minore finire pomœrio. Cinclides pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, ubi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, χοινισμοὺς, κιγκλίδας, καὶ ἵππους, Cælius: Ego potius certum genus aliquod uel tormenti uel carceris aut caueæ cancel

latæ

latæ, cui intrudebantur ſontes, uel exponebantur in ea, κιγκλίδα eſſe dixerim: neq; enim inter peculiaria & exquiſita tormentorum nomina carceris etiam nomen generale, & exigui ad tormenta illa momenti ponere conueniret. In Lexicis nihil reperio quod huc faciat. Pollux tum alibi κιγκλίδα genus hoſtij eſſe ſcribit: tum libro 8. Αἱ τῶν δικαστηρίων θύραι κιγκλίδες ἐκαλοῦντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγκέλλωτας (id eſt fores cancellatas) λέγουσι. Ἀφ᾽ ἑστίας ἀρχόμενος, hoc eſt à foco incipiens: parœmia, translata à curſoribus in ſacris: mos enim erat Veſtæ primitias offerri, Heſychius: ſed locus eſt corruptus, qui curſorũ mentionem facit: non enim ἀπὸ τῶν δρομέων περὶ τὰ ἱερὰ legendum, ſed ἀπὸ τῶν καθιεμένων τὰ ἱερὰ, ut habet Scholia in Veſpas Ariſtophanis, unde Varinus etiam tranſcripſit: quę uerba Eraſmus in Prouerbio, Ab ipſo lare, interpretatur à uetuſto ritu ſacrorum. Licebit ſanè apud Heſychium legere, ἀπὸ τῶν δρωμένων περὶ τὰ ἱερὰ, quæ lectio magis arridet quàm Scholiaſtæ & Varini. Sed bene cecidit, quòd licet corruptus hic locus nihil ad certamina, de quibus hîc agimus, pertineat, eundem tamen ſenſum habet prouerbium Ἀφ᾽ ἑστίας ἄρχεσθαι, quem illa, A linea, & A carcerib. de quibus ex profeſſo hic ſcribimus. Ἀφετηρία, ἀρχὴ, ἡγεμονία, ἢ ἡ ἀρχὴ (θύρα, Suidas) τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ ἁπλῶς πᾶσα ἀρχὴ, ἢ τὸ κάγκελον, Heſychius & Varinus. Cæterum organa ἀφετήρια (quæ uox proparoxytona eſt) dicuntur, quorum uſus erat in obſidionibus, Suidas: baliſtæ nimirum & catapultæ, uel quæuis machinæ, quæ lapides uel alia tela eiaculabantur. Ἀφετηρία, ἄφεσις, ἵππων ἄφεσις, & ἱππάφεσις, ſynonyma ſunt. Ἱππαφέσεων, τῆς ἀφετηρίας. Πολύβιος, παραπλήσιόν τι πάθος ἔφασκε τοῖς ἐπὶ τῶν ἱππαφέσεων, οἷον εἰκὸς ἐφισταμένοι ἐκ τῶν αἰρομένων πυρσῶν, Suidas. Ἡ ἄφεσις τῶν ἵππων ἐν Ὀλυμπίᾳ παρέχεται σχῆμα κατὰ πρῷραν νεώς. τέτραπται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐς τὸν δρόμον, &c. ἑκατέρα μὲν δὴ πλευρὰ τῆς ἀφέσεως πλέον ἢ τετρακοσίους πόδας παρέχεται τοῦ μήκους. περὶ δὲ τῶν ἁρμάτων ἢ καὶ τῶν ἵππων τῶν κελήτων, διήκει πρὸ αὐτῶν καλώδιον ἀντὶ ὕσπληγος, καὶ τηνικαῦτα χαλῶσιν οἱ ὕσπληγες, &c. Pauſanias Eliac. 2. in horum carcerum embolo, id eſt roſtro, delphis æreus in canone erectus uiſitur, & in medio ara quæ aquilam ex ære alis longè extenſis ſuſtinet. Eſt autem machina huiuſmodi, ut ea commota delphinus in terram cadat, aquila uerò ſurſum proſiliat. Hos tam artificioſos carceres Cleœtas quidam concinnauit, in cuius rei gloriam ſtatuæ ſuæ Athenis hoc diſtichon inſcribi uoluit: Ὃς τὴν ἱππάφεσιν ἐν Ὀλυμπίᾳ εὕρατο πρῶτος Τεῦξέ με Κλεοίτας υἱὸς Ἀριστοκλέους. Νύσσα, ἡ ἀφετηρία τῶν ἱππικῶν ἀγώνων. Τοὺς μὲν ἵππους κεντοῦσιν οἱ παρεστῶτες σιδηροῖς κέντροις, ὡς ἂν ὀξυτέρως ἐκπηδήσωσι τῇ πληγῇ: τοὺς δὲ πεζοὺς, λόγοις, Varinus. Καμπτὴρ etiam νύσσα uocatur, quaſi νύττα. νύττουσι γὰρ περὶ τὸν καμπτῆρα καὶ κάμπτουσιν, Idem in Νύττουσιν. Νύσσα, καμπτὴρ, τέρμα, βαθμὶς, Suidas. Νύσσα, ὁ καμπτὴρ, ἀπὸ τοῦ ἐλθόντα κατ᾽ αὐτὸν νύσσειν τοὺς ἵππους, Heſychius. Κολοκῶνας, τὰς βαλβῖδας τινὲς, Heſychius & Varinus. Καμπτὴρ, flexus, & meta circa quam uertuntnr, Lexicon. Δρόμοι τινὲς ἦσαν κάμπειοι, οὐκ εὐθεῖς καὶ ἁπλοῖ, ἀλλὰ καμπὰς ἔχοντες, Suidas & Varin. & Cælius, Campion (inquit) curſum uocabant, non rectum, nec ſimplicē, ſed flexiones habentem. Ἱππικὸν τόρμον, ὁ καμπτὴρ, Heſychius & Varinus. Τόρμη, νύσσα, καμπτὴρ, Suid. Sed de uoce torme, etiam inferius dicam. Ἵππους δ᾽ ἐξελάσασθαι ὑφ᾽ ἅρματι, καὶ περὶ νύσσαν Ἀσφαλέως κάμπτοντα τροχῶ σύριγγα φυλάξαι, Theocritus Idyllio 31. in Heraclifco. Eobanus uertit, Sed coniungere equos curru uertente rotarum Ad metam radios, & campi tuta tenente, Amphitryon puerum, &c. Ipſemet edocuit. Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, Stimula equum circa nyſſam: hoc eſt, feſtina ad ſcopum propoſitum, Suidas. Incita equum iuxta nyſſam, hoc eſt iuxta lineam ſiue metam, ut Eraſmus interpretatur, quod non probo: in fine enim demum ſtimulare equum, ſerum eſt. Spatiorum in quibus certabant, tres ſunt differentiæ, carceres, meta, & flexus uel καμπτὴρ in medio, ut inferius ex Polluce dicetur. Grammatici quidem lexicorum authores pro omnibus iſtis ſpatijs nyſſam exponunt: ſed ut pro carceribus accipi poſſit, quoniam illic quoq; punguntur equi ad curſum, pro fine certè uel meta improprijſſime accipietur: propriè uerò pro flexu in medio, ut ex Polluce conſtat, & paulò ante poſitis Theocriti uerbis, περὶ νύσσαν κάμπτοντα. Suidas quidem in Nyſſa, ut iam recitaui, ſpatia hæc omnia confuſè nominans (nam pro βαθμὶς, βαλβὶς legendum iudico) Pollucis uerba tranſcripſiſſe uidetur, non interpretando, ſed enumerando diuerſa ſpatia: quod & alibi à Grammaticis illis parum prudenter fieri obſeruaui. Sed in hoc etiam Eraſmus errat quòd uertit iuxta pro circa. Redeo ad prouerbium: id uſurpatum ſcribit Eraſmus, ubi ſermo loquentis aberraret ab inſtituto. Natum uidetur (inquit) ex Iliados Homericæ ψ. ubi Neſtor multis uerbis docet filium Antilochum quo modo debeat equos regere: addit & hoc, Ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω. Vſurpauit prouerbij titulo Gregorius Nazianzenus in oratione de ſancto paſcha, Ἀλλὰ τοι τούτων ἡμῖν τάχα ἂν εἴποι τις τῶν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων, κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν, τὰ τῆς ἑορτῆς φιλοσόφει. Et rurſus in oratione de natali Ieſu Chriſti. Idem uariauit nonnihil in oratione contra Eunomianos, Μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀπορρίψαντες, καὶ τὴν καλῶς ἄγχουσαν εὐλάβειαν ἀποπτύσαντες πόρρω τῆς νύσσης θέωμεν, Hucuſq; Eraſmus. Cæterum quòd νύσσα in Homerico uerſu quem citauit, non metam & finem curſus ſignificet, ut ipſe transfert (quamuis eodem in loco τέρμα ab Homero dicatur, ſimpliciter ſcilicet pro ſigno, non pro termino) manifeſtum fit ex carminibus quæ ſtatim ſubijciuntur, hoc ſenſu: nã ſi ſemel nyſſam (Scholiaſtes nihil aliud quàm καμπτῆρα exponit) ſuperâris, nullus te amplius inſequentium aſſequi aut præuertere poterit: atqui hoc in meta iam conſtituto metuendum non erat. Hinc termino uicinum fuiſſe hoc ſignum conijcio, quanquam ſupra in medio fuiſſe, ſimpliciter dixerim, hoc eſt quocunq; inter carceres & metam loco. Docet autem poëta ibidem nyſſam fuiſſe lignum erectũ orgyię, id eſt ulnæ menſura ſupra terram, duobus utrinq; lapidibus albis appoſitis, Ἐν ξυνοχῇσιν ὁδοῦ, (ἐν ταῖς ξυμβολαῖς, καθ᾽ ὃ μάλιστα ἐστένωται ἡ ὁδὸς) λεῖος δ᾽ ἱππόδρομος ἀμφὶς, (ὁμαλὸς δ᾽ ὁ μετ᾽ αὐτὸ ἱππόδρομος.

λεῖον ἱππόδρομον λέγουσι τὸ περὶ τὸν καμπτῆρα χωρίον, Varin. Q. Calaber lib. 4. ubi equestre certame describit in honore Achillis, nyssan duobus in locis pro carceribus accipit, nescio q; propriè: eode certe in loco ἁματροχίας pro ἁρματροχίας impropriè ponit, quod in Callimacho etiam Porphyrius reprehedit. Cæterum non nego certamina quædam talia fuisse, in quibus cum ad metam peruenerant equi, circa illam reflectebantur, & ad carceres redibant, siue semel siue quotiescunq; uisum fuisset: in his quidem metam & nyssam siue campterem pro eodem termino accipere nihil uetat: in simplici aut cursu, ubi carceres no repetebat, diuersi fuerut, quod uel ex Pollucis testimonio apparet. ὅθεν μὲν ἀφίενται, ἄφεσις, καὶ ὕσπληγξ, καὶ γραμμὴ, καὶ βαλβὶς. περὶ δὲ ὃ κάμπτουσι, νύσσα καὶ καμπτὴρ: ἵνα δὲ παύονται, τέλος, καὶ τέρμα, καὶ βατὴρ, ἔνιοι δὲ καὶ βαλβὶς, Pollux. Δίαυλος, καὶ ὁ τοῦ διαύλου ἀγωνιστὴς, καὶ ἀγωνιζόμενος τὸ διπλοῦν στάδιον, καὶ ἵππιον δρόμον (quem Plato de legib. 8. ἐφίππιον uocat, ut supra citaui: Hippicum quidem, quasi equi cursum, quatuor stadiorum distantiam interpretatur Cælius) καὶ δρόμον τὸν ὑπερκαμπῆ, Pollux. Meta, congeries seu strues in acutum tendens, ceu turbo inuersus, cônos à Græcis appellata, quia esset posita in dimenso spatio, uel quia eam metiantur quadrigæ circùm currentes: moris enim erat septies metam lustrare, Propertius libro 2. Eleg. 16. Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septima quam metam triuerat ante rota. Quum enim iam carceribus emissæ ad metam uenissent quadrigæ, erat opus ut circum ipsam flecteretur. Vergilius quinto Aeneidos, Hic uiridem Aeneas frondenti ex ilice metam Constituit, signum nautis pater, unde reuerti Scirent, & longos ubi circùm flectere cursus. Seu septem spatijs circo meruêre coronam, Ouidius de equis in Halieuticis. Hic uel ad Elei metas, & maxima campi Sudabit spatia, Vergil. Metæ quàm mollis flexus, Persius Sat. 3. Indici equi apti sunt certaminibus curruum, quos qui uehūtur in orbem agunt, ut supra in B. dixi. Hamatrochia, associatus cursus, quasi ὁμοδρομία: harmatrochia uerò, rotarum orbita. Hanc interstitionem Callimacho in Homeri enarratione (Iliad. φ.) fuisse incognitam miratur Porphyrius (in quæstionibus Homericis,) Cælius. De cursus certamine per calpen & apenen, nonnihil etiam superius dixi, ex Pausania interprete Cęlio. Transtulit eundem locum Leonicenus etiam 2. 58. sed ineptè, nec integrum, ut Cælius quoq;. Nos hîc quę illi omiserunt ex eodem authore conuersa addemus. Calpes igitur certamen, ut Plutarchus etiam in Symposiacis meminit, Olympiæ introductum, non multò post explosum fuit, sicut bigarum etiam certamen. Ἦν δὲ ἡ μὲν θήλεια ἵππος (legendum uidetur θηλειῶν ἵππων, præsertim cum sequatur αὐτῶν in genitiuo plurali) καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀποπηδῶντες, &c. Hoc est, Erat autem calpe uehiculum iunctis equabus fœminis, à quibus circa extremum cursum desilientes uectores (ἀναβάται) apprehensis frenis & brachio loris circumuoluto pariter currebant, quod meo etiam seculo anabatæ dicti faciunt. Sed qui nunc anabatæ nominantur, à ueteris illius calpes anabatis differunt: nam & currendi signa uariant, & equis utuntur masculis. Cęterum apene neq; uetus iumentum est, neq; sanè decora erat. Similis enim erat bigis, sed mulos pro equis habebat. Τὸ τῶν νωτίων ἡμιόνων ἀγώνισμα ἐκαλεῖτο κάλπη: τὸ δὲ τῶν ζυγίων, ἀπήνη, Pollux libro 7. Quem locum sic uerterim, Certamen per mulos dossuarios calpe olim nominabatur, apene per zygios, id est bijuges. De calpe non nihil dixi etiam supra in B. in mentione de gressibus equorum. Ἀπήνη ἐστὶν ἅρμα ὑπὸ ἡμιόνων ζευχθέν. ἀπήνη ὑπὸ ἵππων, ἅμαξα ὑπὸ βοῶν, Varinus. Ἀπήνη, ἅμαξα, οἱ δὲ ζεῦγος ἡμιόνων, Hesychius. Suidas etiam hamaxan interpretatur: & ex innominato quodam hæc uerba citat, Aemiliam Scipionis uxorem præter ornamenta corporis καὶ τῆς ἀπήνης, sequebantur etiam uasa ad sacrificandum argentea, &c. ¶ De equo celete satis dictum est in B. Vsum eius cum freno Bellerophontes primum inuenit, Scholia in Pythia Pindari. Καὶ μονίππῳ δ' ἄν τις χρῷτο ἀνδρειοτέρᾳ κινήσει ἐπιτάζων, Pollux. Hospes Atheniensis apud Platonem libro 8. de Legibus, ad Cliniam Cretensem de exercitijs & certaminibus equestribus his uerbis utitur: Equorum usus in Creta magnus non est: Quare necesse est studium in nutriendis equis, certandoq; cum eis, minori curæ Cretensibus esse. Nam currus (ἅρματα) quidem nemo uestrum tenet: neq; in hoc operam ponere præclarum esse ducitis. Cum igitur consuetum id non sit, certatores huiusmodi lege statuere, dementis esse uidetur. Singulis autem equis, (μονίπποις,) ijsq; qui pullinos dentes nondum iecerint, pullis, & horum medijs perfectisq;, equestrem ludum pro regionis natura tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eoq; iudicium magistris equitum et tribunis, tam de omni cursu equorum, quàm de his qui cum armis descendunt, communiter tribuatur. Non armatis uerò neq; in gymnasticis ludis, neq; hic, certamen præmiumq; imponimus, Hactenus Plato. Synoris, Συνωρὶς, (inquit interpres Aristotelis in Nebulis) est currus non plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron uocamus: quanquam eo propriè dicitur nomine in curru pars, ubi cum parabate uersatur auriga: unde etiam inclinatur quasi δυοφόρος, id est duos ferens, auctor Eustathius, Cæl. Synoridem Castor inuenit, Scholiastes in Pythia Pindari. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam pòst è pullis quoq; iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro de mundo, etiam in bello usos synoride, Cælius. Plura super synoride & bigis, quære in Dictionarijs Græcorum Latinorumq;, & in Commentarijs linguæ Græcæ Budæi. Quadrigas bigasq; & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes, Tranquillus in uita Cæsaris Dict. Iam bijuges & quadrijuges, & tota curruum uectura atq; aurigatio, quæ circi quondam fuit sacrorumq; certaminum, à nobis ignoratur, Camerarius. Λέγοιτο δ' ἂν ζεύγη ἡμιονικὰ, καὶ ὄνοι καὶ ἱππικὰ, Pollux. Ἱππεύεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, Strepsiades in Nebulis Aristoph. de Phidippide filio, conquerens eum nunc celete equo, nunc bigis uehi. Harma Græcis genus est ad bigas & quadrigas: uidetur

tur autem absolutè ferè pro quadrigis accipi, Plura uide infra in re curuli. ¶ Quadriiuges æquo carcere misit equos, Ouidius 3. Amor. Primus Erichthonius currus, et quatuor ausus iũgere equos, rapidisque rotis insistere uictor, Vergilius. Harma, id est currum, Erichthonius Atheniensis inuenit, Scholia Pindari in Pythia. Nemeis certamen erat gymnicum, καὶ ἅρμα, οὐχὶ δίφρος οὐδὲ κέλης, Scholiastes in Nemea Pindari. Ἀλλ᾽ ὅταν ἀμφὶ Διὸς τύμβῳ καναχήποδες ἵπποι Ἅρματα συντρίψωσιν ἐπειγόμενοι περὶ νίκης, Hesiodi carmen de re impossibili in Symposio sapientum Plutarchi. Τεθριπποτροφῶ, quadrigas, hoc est quadriiuges equos alo, apud Herodotum in Erato. Ἅμιλλαν ἐπόνει ποδοῖν Πρὸς ἅρμα τέτρωρον ἑλίσσων περὶ νίκας. Ὁ δὲ διφρηλάτας βοᾶτ᾽ Εὔμηλος Φερητιάδας, Euripides in Iphigenia in Aulide, de Achille armato. In circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur, Plinius. Claud. Cæsaris secularium ludorum circensibus, excusso in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes. Cum puderet hominum artes ab equis uinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere. Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita ut si staret in Capitolium cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse: maximum uerò, eodem peruenisse ab Veiis cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi uicerat: unde postea nomen portæ est, Plinius. Diuersa circo ratio quæritur: itaque cum bini in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipiunt, Plinius. Cum Sylla post uictoriam circenses faceret, ita, ut honesti homines quadrigas agitarent, fuit inter eos C. Antonius, Asconius in orat. Cicer. in C. Ant. & L. Catil. Et paulo post: In Syllæ ludis, quos hic propter uictoriam fecerit, quadrigas C. Antonium & alios quosdam nobiles homines agitasse. Præterea Antonius redemptas habebat ab ærario uectigales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem: fuit autem notissimus in circo quadrigarum agitator Boculus. Πολεμυσία secundum quosdam certamen erat cursus equorum Athenis, qui unus & simplex erat, Scholia in Nubes Aristophanis. Conso siue Neptuno equestri diem solennem Arcades celebrabant, Hippocratia nominantes, Consualia Romani: eoque die in Circo Romæ à sacerdotibus fiebant ludi illi quibus uirgines Sabinæ raptæ, ut pluribus scribit Gyraldus in opere de diis, & nos parte ultima huius capitis persequemur, ubi de Neptuno equestri agetur. Certabant autem in iis equi iuncti, & non iuncti. Consualia primum dicta, mox Circenses uocata sunt, & ludi magni, & Romani. Equiria, neutrum plurale, ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Iamque duæ restant noctes de mense secundo, Marsque citos iunctis curribus urget equos. Ex uero positum permansit Equiria nomẽ, Ouidius 2. Fastor. Equiria Ouidius duplicia commemorat, in Martio scilicet & Aprili, Gyraldus. De Consualibus uide etiam Alexandrum ab Alexandro 5.26. Equitia (ut idem scribit, per t. non per r.) singulis annis duodecimo calendas Maias in Circo maximo celebrarunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos uulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant. Equiria Italicè Scoppa exponit lo intorniamento, la giostra: (iisdem uocabulis hasticum ludum, quem Græci xysticum dicunt, interpretatur) uulgus torneamentum, Germani etiam externa uoce **tornieren** uocant, siue à Troiano ludo, quem Vergilius Aeneid. quinto describit, siue à torme uel tormos Græcis uocibus. Τόρμη, εὐθὺς δρόμος περὶ τέχνην, καὶ τροφὴ, ἢ σύμπας, Hesychius & Varinus. Τόρμη, νύσσα, καμπτὴρ, Suidas. Ἱππικὸν τόρμον, ὁ καμπτὴρ, Hesychius & Varin. Plemna rotæ (inquit Cælius) uocatur quoque torma. Suam habent & Cretenses tormam, cui qui præficitur tormarches nuncupatur. Pausanias eruditè uerbum inde concinnauit, ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat, Hæc Cælius. Ἐκτορμεῖν, τὸ ἐκ τοῦ καθήκοντος δρόμου πόῤῥω ἐκβαίνειν, Varinus: talis quidem equus ἔκδρομος dicitur. Tarentinis aliquando familiaris fuit equitatio in armis, ἡ ἔνοπλος ἱππηλασία: unde uerbum ταραντινίζειν factum, equitationem armatam & pugnæ similem exercere significat, Eustathius in Dionysium de Tarento scribens: & forsitan ab hac uoce descendit uernacula nostra **tornieren**, potius quàm à torme, uel Troia, de qua paulò post. ¶ Equestre certamen in funere Patrocli agitatum graphicè describit Homerus Iliados Ψ. & aliud in funere Achillis, simia Homeri Q. Calaber libro quarto. Et quoniam præcipuum in his descriptionibus ornamentum est in exprimenda equorum celeritate, quanquã multis de illa, & pertinentibus ad eum uocabulis & locutionibus poëtis, supra in B. & H. b. tractauerim, non possum tamen mihi temperare quin ea quoque hic addam, quæ in duobus istis certaminibus describendis elegantissimi isti poëtæ usurpant. Ea ferè huiusmodi sunt. Τῶν δ᾽ ἵπποι μὲν ἔασιν ἀφάρτεροι, Homerus: id est præstantiores, celeriores: ab aduerbio ἄφαρ quod est subitò, celeriter. Ἀίολος ἵππος, Calaber. Ἄφαρ δ᾽ ἵπποισι τάχυ δρόμος, Homerus. Ἀνδ̓ κέντροιο θεόντων, Idem. Τὴν ποθ᾽ ὑπὸ ζυγὸν ἦγε μέγα δρόμου ἰσχανόωσαν, (ὀρεγομένην, ἐκτεινομένην: ἢ ἐπιθυμοῦσαν, ἀπὸ ἢ ἄνευ τοῦ σ.) Homerus. Οἱ δὲ οἱ ἵπποι Ὕψόσ᾽ ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσσοντε κέλευθον, Idem. Ἵπποι δ᾽ ἐῤῥώοντο, Calaber. Οἱ δ᾽ ἐπέτοντο διὰ πλατέος πεδίοιο, Idem. Οἱ δ᾽ ὦκα διέπρησσον πεδίοιο, Homerus. Τοὶ δὲ πέτοντο κονίοντες πεδίοιο, Idem. Ἵπποι ἀερσίποδες πολέος πεδίοιο δίεντο, Homerus. Τὼ δὲ σπεύδοντε πετέσθην, Idem. Ἀλλ᾽ ἄρα πολλὸν Ποσσὶν ἀφαυροτέρους: οἱ γάρ τ᾽ εἴδοντ᾽ ἀνέμοισι, Calaber. Οἱ δ᾽ ἄφαρ ἐγκονέοντες ἐλαφροπόδων μένος ἵππων Μάστιγον, οἱ δ᾽ ἢ θοῇσιν ἐοικότες ἀρπυίῃσι, Καρπαλίμως ζεύγλῃσι μέγ᾽ ἔνθορον ἀσχαλόωντες, Calaber. Et rursus, Οἱ δὲ χαλινὰ γενειάσιν ἀφρίζοντες Δάπτον, καὶ ποσὶ γαῖαν ἐπέκτυπον ἐγκονέοντες Ἐκθορέειν. τοῖς δ᾽ αἶψα δρόμος (γένεθ᾽,) οἱ δ᾽ ἀπὸ νύσσης Καρπαλίμως οἴμησαν ἐριδμαίνειν μεμαῶτες, Ἴκελοι ἢ Βορέαο μέγα πνείοντος ἀέλλαις, Ἠὲ νότου κελάδοντος, ὅτ᾽ εὐρέα πόντον ὄρινε Λαίλαπι καὶ ῥιπῇσι, &c. Ὣς οἵγ᾽ ἐσσεύοντο κόνιν ποσὶ καρπαλίμοισιν Ἐν πεδίῳ κλονέοντες ἀπείριτον,

Hæc Calaber. πολὺς δ' ἀνεκήκιεν ἱδρὼς ἵππων, ἔκ τε λόφων, καὶ ἀπὸ στέρνοιο χαμᾶζε, Homerus. ἵπποι βάρδιστοι θείειν, (ἤτοι βραδύτατοι,) Idem. Et rursus, ὑπὸ δὲ στέρνοισι κονίη ἵστατ' ἀειρομένη, ὥς τε νέφος ἠὲ θύελλα. Χαῖται δ' ἐῤῥώοντο μετὰ πνοιῇς ἀνέμοιο. Ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ, Ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα. Equites etiam sic certantes, ταχέας & ποδώκεας uocat. Στὰν δὲ μεταστοιχεί, (κατὰ στοῖχον, ἐφεξῆς:) σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεὺς Τηλόθεν ἐν λείῳ πεδίῳ. παρὰ δὲ σκοπὸν, (ἐπίσκοπον, παρατηρητὴν) εἷσεν, Ὅς μεμνέῳτο δρόμους, καὶ ἀληθείην ἀποείποι, Homerus. Porrò præmia in hoc certamine uincentibus proponit Achilles ἵππους θ' ἡμιόνους τε, βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα. Et rursus, illi qui primum uictoriæ locum obtinuisset, egregiam mulierem, & ingentē tripodem auritū: secundo, ἵππον ἑξέτε' ἀδμήτην βρέφος ἡμίονον κυέουσαν. ¶ Troia, ludus puerilis equestris ab Aenea constitutus. Suetonius de Cæsare, Troiam lusit turma duplex maiorum minorumque puerorum. Ludus ipse quem uulgo Pyrrhicham (ego Pyrrhicham aliud non esse quàm saltationis genus in armis hactenus semper legi) appellant, Troia uocatur, cuius expressit originem in libro de puerorum lusibus, Seruius.

Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis.
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars læues humero pharetras.
Tres equitum numero turmæ, ternique uagantur
Ductores: pueri bisseni quenque secuti.
Signum clamore paratis
Aepytides longè dedit, insonuitque flagello, (id est uirga.) (ictu uirgæ)
Olli discurrēre pares, atque agmina terni
Diductis soluēre choris, rursusque uocati (scilicet
Conuertēre uias, infestaque tela tulēre.
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Aduersis spatijs, alternosque orbibus orbes
Impediunt: pugnæque cient simulachra sub armis.
Et nunc terga fugæ nudāt: nūc spicula uertūt
Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Hūc morē cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.
Hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorē:
Troiaque nunc pueri, Troianum dicitur agmen,

Hucusque Vergilius. Notissimum apud nostros ludi & exercitij puerilis genus est, quod uulgò appellant **den braten jagen**, id est uenationis seu feræ persecutionem: impropriè quidem, cum uelitationis bellicæ, non uenationis imaginem referat. Sed pueri pedites & inermes hunc ludum ludunt, utraque pars tanquam hostes castra è regione metati. Progreditur ab alterutra parte unus ad hostium castra, tanquam prouocans ad pugnam, occurrit illi propius accedenti quispiam ex hostibus, & fugientem persequitur: assecutus enim si manu attigerit, captiuum ducit: sed cauendum est ei ne dum cupidè nimis persequitur, ab hostium aliquo occurrente deprehendatur. Captiui aliter liberari non possunt, nisi quis suorum intactus ad ipsos in hostiū castris detentos peruenerit. Exercitatio ista non celeritatis tantum in cursu est, sed ingenium etiā euitandi aut deprehēdendi per flexus & ambages hostem requirit, & spectatores oblectat. Hanc Troiam pedestrem appellabimus, ne pueri literarum studiosi nomine tam pulchri ludi destituantur. Catadromus, ut supra dixi, stadium est in quo equites decurrere solebant imaginario prælio. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. Sulegian (sus quidem equus est Hebraicæ & finitimis linguis) est ludus, in quo equitātes sphæram ligneam baculis feriunt, apud orientales populos in usu, Andreas Bellunen. ¶ De ludorum militarium celebrationibus lege Valturium 12.12. Et de equestri exercitatione, eundē 4.3. Aladar, est prosequi equum currentem cum baculis ipsum percutiendo, quum gradum seu cursum sistere uoluerit, & est exercitium forte, Andreas Bellunen. De equitum armatorum exercitijs sententiam Platonis ex octauo de Legib. paulo superius recensui. De exercitio uenationis, aut si duo equites ex composito, hic fugiat, ille sequatur cum armis: item de conflictu equitum eorundem eminus & cominus, ac deijciendi modo, Xenophon in libro de re equestri.

¶ De equis bellatoribus supra dictum est in B. & H. b. restat ut de equitibus etiam qui ijs uehuntur & militant uerba faciamus. Habebat Salomon 40. millia præsepia equorum curulium, & duodecim millia equestrium, ut legimus 3. Regum 4. Curules equos Robertus Cenalis interpretatur, qui oneribus uehendis, quadrigisque uoluendis: equestres uero qui uehendis militibus inseruirent. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti apud Homerum heroës: hic enim nouisse monippos non uidetur: sic enim uocitant uno depugnantes equo, Cæl. Et alibi, Duobus modo equis ad currum adhibitis heroës depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiāsi Hector audacia prestās quatuor uteretur. Vectabula hæc seu iumenta, Greci uocant ἅρματα πολεμικὰ, in quib. præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato (ut scribit Pollux 1.10.) anabatam micraspida uocauit. Homerus Iliados ψ. Ἂν δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε, id est currum inscenderunt parębatæ ac aurigæ. Dionysius libro 8. parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas (forte epibatas) uocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primum, Hæc Cælius. Pugnabant Libyes à bigis (ἀπὸ δίφρων) & equis iunctis, ut Homeri heroës quoque: is enim equos monippos, id est singulari equo utentes non agnoscit. Vocatur autem διφρεία quædam Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux 1.10 Olim non equo celete, sed curribus tantum utebantur: aut si Græcè mauis, τὸ παλαιὸν ὡς ἐπίπαν τοῖς ἅρμασιν ἐχρῶντο, Scholia Homeri. Pugnare ex equo, ut Plinius ait, Thessali docuere, qui Centauri dicti sunt, habitantes iuxta Pelium montem. Alij nō ex equo pugnare, sed equitare

tare simpliciter, Centauros primum ausos aiunt. Equestres copias dicimus, ut pedestres: item pugnam equestrem. Equestre prælium, Cæsar 3. de bello Gall. Euphranor pinxit equestre prælium, Plinius. Prælium equestre ad Trophonij oraculum Euthycrates optimè expressit, Idem. Equitatus, manus uel multitudo equitum in bello. Lepidus Ciceroni, Equitatum habet magnum. Cicero pro Font. Magnos equitatus ad ea bella, &c. Nutantē aciē uictor equitatus incursat, Tacitus. Græcis est ἱππικόν: intelligit enim πλῆθος uel τάγμα. Dicunt & ἵππον in fœm. genere eodē sensu. Equatu uel turmis est tutius cōfligere, quàm peditatu uel legionibus, Scop. Legio est maximè de peditibus, Veg. 2. Turma, ordo militaris & equitū: dicta quasi terdena, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatiensium, Ramnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui illi præerat decurio dicebatur, ut Varro & Vegetius tradiderunt, &c. de hac etiam paulò post. Vide Dictionaria. Herodotus libro septimo Persicum equitatum describens, Sunt quidam (inquit) Nomades homines, qui Sagartij appellantur, cultu inter Persicum & Pactycum, qui attulêre equitum octo millia, armaturam neq; aheneam neq; ferream assueti ferre, præter pugiones, utentes reste è loris conserta, qua freti in prælium eunt. Has cum hoste congressi inijciunt in summum, laqueos habentes, qui laqueus cum aut equum aut hominem adeptus est, eum ad se trahunt: ita illi illaqueati conficiuntur. Indi eandem quam peditatus suus gestant armaturam: Cæterum equos desultorios agebant & currus: quibus curribus suberant & equi & asini agrestes, &c. Fuitq; numerus equitum octo millia myriadum, id est octoginta millium, præter camelos & currus. Erant autem Arabes postremi, ne equitatus consternaretur equis, camelos non tolerantibus. Equitatus præfecti erant Harmamithres & Tithæus filij Datis. Nam tertius eorum collega Pharnuches ægrotabat. Equitante enim eo, canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuiso deterritus, atq; erectum sese attollens, Pharnuchē excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit, unde in phthisin, id est tabem incidit. Equo autem à casu statim domini, fecerunt famuli ut ille iusserat: Abducto nanq; in eum locum ubi dominum strauerat, crura cum genibus absciderunt, Hactenus Herodotus. ἱπποκρατεία, uictoria equestris, τὸ τοῖς ἵπποις νικᾶν, Hesych. & Varinus. ἱπποκρατεῖν, equitatu uincere, equestribus copijs obtinere uictoriam: & passiuum ἱπποκρατεῖσθαι, Budæus. ἱππομαχία, pugna equestris: & uerbum ἱππομαχῆσαι. Καθιπποκρατῶ, τὸ καθιππομαχῶ, Budæus. Equi etiam infrenes aliquando in bello adhibebantur. Fuluius Flaccus Celtiberos in Hispania fudit, detractis frenis equis, ut maiore ui atq; impetu in hostes incurrerent equites Romani, Gyraldus. De serio conflictu uicissim fugiendo & persequendo inter castra propria & hostium utrinq;, Xenophon in libro de re equestri. ¶Bellatorem equitem (inquit Damis in Apollonij uita apud Philostratum) ijsdem artibus instructum esse oportet quibus alium quemuis equitem (de quo inferius dicam) & insuper alijs, ut sciat hostem ferire, & se protegere: insequi prætērea ac refugere, & inimicum pellere, & equum assuefacere, ne clypei sonitum, aut fulgentis galeæ splendorem formidet, néue pugnantium uoces & exclamationes perhorrescat. ἱπποτακτικά, ἵππων τάξις μισθοφόρων, Hesych. De equitibus & hipparchis nonnulla ad bellum pertinentia, retulimus etiam superius in mentione equitum simpliciter. Προεξέδραμον οἱ ἱππεῖς, προεξεπήδησαν, προεξήλασαν. ἐκδρομὰς ἐποιήσαντο, προεκδρομάς. προεξήλασαν ἐν ἵπποις. ἡ ἱππομαχία, ἱππομαχῆσαι, ἱπποκρατῆσαι, καθιπποκρατῆσαι, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux libro primo. ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνδρας ἀσπιδιώτας, Homerus: equos pro equites dixit, ἤγουν ἱππεῖς καὶ ὁπλίτας πεζούς, Varin. Hippocorystas (ἱπποκορυστὰς, ab initio secundi Iliados) dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius (in quæstionibus Homericis cap. 16.) putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys uero, inquit, id est galea fit ab κορύσσεσθαι, quod & κορθύεσθαι dixit poëta id signat in altum tolli: unde coryne pro claua, Cælius. Et alibi, Si hippocorystæ (inquit Eustathius: leguntur etiam apud Varinum eadem in huius uocabuli explicatione) ab equinis setis & galea nomen haberent, hippocorythes dici debuerant, ut corythaices, & corythæolos Hector. Est igitur hippocorystes, idem qui hippiocharmes, id est ex equo bellator. ἱπποκορυσταὶ, ἐφ' ἵππων ὁπλιζόμενοι, ἢ ἵππους κορύσσοντες, τουτέστι πολεμικοί: ἢ ἀφ' ἵππων μαχόμενοι, Scholia in Homerum & Varin. ἱπποκόρυσοι (legendum ἱπποκορυσταὶ) ἱππικοί, ἱππόμαχοι, ἀπὸ τῆς κόρυθος, ἐπεὶ ἵππουρις, Hesychius. Idem paulo post hippurin exponit galeam setis equinis ornatam: qua de re plura dicemus infra in usu ex partibus equi. Porphyrius ἱπποκορυστὴν dici conijcit pro ἱππέα κορυστὴν, id est equitem armatum. Hippon enim pro equite poni. ἱππιοχαίτην, δὲ ἱππείων τριχῶν, Hesychius. ἱππιοχάρμης, qui ab equis pugnat, uel qui equitatione gaudet: ὁ χαίρων τῇ ἱππικῇ: ἢ ἱππόμαχος. χάρμη γὰρ ἡ μάχη, Varinus. χάρμη, ἡ μετὰ χαρᾶς μάχη, Hesychius. Ἀφ' ἵππων μάρνασθαι, παρασύνθεσις περιφραστικὴ τοῦ ἱππότου, Varinus. ἵππους ὁπλίζοντες, ἱππικοί, Hesychius. ἱππόπολοι, bellaces, Lexicon. ἱππομανῆ apud Sophoclem interpretantur πολεμικὸν καὶ ἵπποις ἐπιμαινόμενον. ἱπποκέλευθος, eques, ἵπποις κελεύων, uel qui multum uiæ conficit, Varinus. Et rursus, ἱπποκέλευθος propriè dicitur, qui segnior est quàm ut pedes iter facere uelit, & ut plurimum equo uehitur. Et talis quidem lex erat Persarum: postquam consultius sibi esse intellexerant ab equis quàm pedites pugnare. Præcipuè autem uidetur per excellentiam hippoceleuthos appellari, qui pugnacissimus ab equo, uel ἡνιοχώτατος, id est aurigādi peritissimus fuerit: nō item qui pedes pugnat, nec quilibet equo uehi gaudens: quales Persę fuerūt, qui ex lege semper equites iter faciebant, hippocentauris ferè similes, Varinus. Hipparchus, ut supra dixi, præfectus est equitatui. ἱπποστράτηγος Ἀλεξάνδρου Ἀκέστης ἦν, Suidas. ἱππεῖς, id est equites uocabant Lacedæmonij in iuuenili ætate constitutos, eorumq;

preſectos ἱππαγρέτας, ut Varinus ſcribit in Βρέφος, et alij ut ſupra oſtẽdi: ἀγέτης dux eſt, Lacones hagetã unde fortaſſis rhô abundante hippagreta nominatur. Idem tamen & Heſychius Hippagretas (ſuo ordine in lôta) interpretantur præfectos τῶν τῶν ἐπιλέκτων ὁπλιτῶν, id eſt ſelectiorum militum armatorum: quærendum an pro ὁπλιτῶν rectius legeretur ἱππέων. Vide ſupra hac ipſa in parte huius capitis ubi de equitibus ſimpliciter dictum eſt, de hippagretis & alijs quibuſdam. Ἱππῆες δ᾽ ὀλίγον μετεκίαθον, (hemiſtichion Homeri puto:) οἱ γὰρ ἱππεῖς μετ᾽ ὀλίγον ἐπορεύοντο, καὶ σχολαίως, καὶ μετὰ τῶν πεζῶν, Heſychius & Varinus. Χωρὶς ἱππεῖς, id eſt ſeorſim equites, prouerbium apud Suidam, de quo ſic ſcribit: Cum Datis Athenienſium agrum inuaſiſſet, Iones aiunt quum ſeceſſiſſet ipſe conſcenſis arboribus Athenienſibus ſignificaſſe, equites ſeparatim eſſe. Vnde Miltiadem ſeparatione ipſorum intellecta, inito mox conflictu uictoriam obtinuiſſe: & locum habere prouerbium de ijs qui ordinem diſſoluunt. Plutarchus alicubi dicit Batalos eſſe Germanorum equites præſtantiſſimos, qui inſulam colant quam circunfluat Rhenus, Cælius. Idem docet batalos à Græcis appellatos molles & cinædos. Cæterum Plutarchi locus eſt in uita Othonis: ubi Græcus codex impreſſus Βατάλους habet, ſed interpres rectè Batauos tranſtulit: & ſic etiam Alexander ab Alexandro legit in deſcriptione Germaniæ. Taciti de Batauis uerba ſunt hæc: Omnium harum gentium uirtute præcipuè Bataui, non multum à ripa inſulam Rheni colunt. Vangiones Batauiq; truces, quos ære recuruo Stridentes acuêre tubæ, Lucanus libro 1. Ἱππεῖς λευκοθώρακες. Καὶ παροιμία, ἱππεῖς μὲν ἐν Θετταλίᾳ καὶ Θρᾴκῃ: τοξόται δὲ καὶ τὰ ἀμφότερα τῶν ὅπλων ἐν Ἰνδίᾳ καὶ Κρήτῃ καὶ Καρίᾳ, Suidas & Varinus. Eques quomodo muniri debeat armis, thorace, galea, manu uel chirotheca, et lacerti ueluti ocrea, &c. docet Xenophon in libro de re equeſtri circa finem. Equitatus (inquit Cælius) ex armaturæ genere diuerſa ſortitur nomina, ſiquidem alij ſunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos uolo, qui non ſolum ſua corpora, ſed etiam equos lorica undiq; muniunt. Hos ſcribit Vegetius (3.23.) eſſe quidem à uulneribus tutos, ſed propter armorum impedimenta & pondus capi ſumma facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equiſq; Perſarum tegumenta fuiſſe ex ferreis laminis ſerie inter ſe connexis. Cataphractos equites ſcribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equeſtres copias cataphractarios recenſet ſagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cęſaris oratione de Perſis perdomitis innuere uidetur planè, cataphractarios ab illis clibanarios uocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Equites antiquitus non habuiſſe thoracas, ſcribit in cõmentatione de Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in ſubligaculis periclitabantur, ad inſcenſum deſcenſumq; præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umbilicatis perſimiles, quibus in re diuina uti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui uocantur Baſtai, Danubium armatos enataſſe. Cataphractas naues & aphractas recenſet hiſtoriarum quinto Polybius. Cataphractorum equitum apud Perſas panopliam deſcribit Heliodorus libro 9. Aethiopicorum. Acataphracti equites alij haſtati uel contati (δορατοφόροι, ἢ κοντοφόροι, ἢ ξυστοφόροι, Suid. Ammonius ξυστὸν ἀκόντιον interpretatur:) dicuntur, alij ferentarij. Haſtati manus conſerunt, & cominus haſta decertant: quorum alij ſcutum gerunt & inde ſcutati, θυρεοφόροι, dicuntur. Alij ſine ſcuto haſta impugnant, qui nomine ſpeciali (ἁπλῶς, id eſt ſimpliciter, uel generali uocabulo) haſtati uocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus ſolent dimicare: quorum alij iaculis (acontijs) alij arcu utuntur. Iaculantur, quos Tarentinos uocamus: Arcu utuntur, qui equites ſagittarij (ἱπποτοξόται) & à nonnullis Scythæ etiam uocantur. Tarentinorum duo ſunt genera: nam alij longius iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores dicuntur (ἱππακοντισταὶ, aliâs ἱππαγωνισταὶ perperã) & Tarentini ſpeciali uocabulo, (Suidæ etiam ἀκροβολισταὶ, ut uidetur: ſed idem nomen ad hippotoxotas quoq; pertinere iudico: utriq; enim inter equites ita ſunt, ut in peditum numero uelites. Gazà ferentarios tranſtulit, imitatus Saluſtium, qui in Catilinæ coniuratione ferentarij militis meminit: Vegetius etiam ferentarios nominat, ut paulò poſt recitabo. Ἀκροβολίζειν, τοξεύειν, ἀκοντίζειν, &c. Varin. Ἀκρόβολοι, ἀκοντισταὶ, τοξόται, Suid.) alij cum ſemel aut bis iaculum miſerunt, manus de cætero cum aduerſario conſerunt, & cominus pugnare incipiunt, non ſecus quàm quos haſtatos appellari retulimus. Leues hos nominari ſolitum eſt, (hi iaculis emiſſis cominus etiam pugnant, ſpathis aut ſecuribus utentes, Suidas:) Hæc Aelianus in libro de inſtruendis aciebus interprete Gaza: & Cælius 21. 31. ſed obſcurius quædam: & in hoc errat, quòd Tarantinos arcu uti ſcribit. Suidas quoq; in uocabulo ἱππικὴ eadem fere habet, ſed obſcurius, uocabulis quibuſdam deprauatis, ut etiam libellus Græcus de uocabulis rei militaris innominati authoris inter appendices Lexici Græcolatini iam ſæpe excuſus, & in fine dictionarij Suidæ. Bonos iaculatores antea ferentarios nominabant, Veget. 3.14. Apud ueteres inter pedites erant qui dicebantur leuis armaturæ, funditores & ferentarij, qui præcipuè in cornibus locabantur, & à quibus pugnandi ſumebatur exordium, Veg. 1.20. Ἀγαθὴ ἄσκησις καὶ ἢν δύο ἱππόται συντιθεμένω, ὁ μὲν φεύγῃ ἐπὶ τοῦ ἵππου παντοῖα χωρία, καὶ τὸ δόρυ εἰς τοὔπισθεν μεταβαλλόμενος ὑποχωρῇ: ὁ δὲ διώκῃ, ἐσφαιρωμένα τι (rotundata uertit Camerarius) ἔχων ἀκόντια, καὶ δόρυ ὡσαύτως πεπραγματευμένον. καὶ ὅπου μὲν ἂν εἰς ἀκόντιον (ubi ad eum peruenerit intra teli iactum) ἀφικνῆται, ἀκοντίζῃ τὸν φεύγοντα τοῖς σφαιρωτοῖς. ὅπου δ᾽ ἂν εἰς δόρατος πληγὴν, παίῃ τὸν ἁλισκόμενον. Ἀγαθὸν δὲ κἂν ποτε συμπέσωσιν, ἑλκύσαντα ἐφ᾽ ἑαυτὸν τὸν πολέμιον, ἐξαίφνης ἀπῶσαι. τοῦτο γὰρ καταβλητικὸν, Xenophon in libro de arte equeſtri. Huic loco lucis nonnihil acceſſurum uidetur ex uerbis Pollucis, quæ libro 1. cap. 11. huiuſmodi ſunt: Ἐὰν μελετᾷς ἀφ᾽ ἵππου τὰ στρατιωτικὰ ἀνθιπποδρόμων ἑτέροις, ἀκοντίοις ἐσφαιρωμένοις (hoc eſt, iaculis quorum præfixa

ferramenta

ferramenta non in mucronem sed in globulum desinant, ut ego quidem interpretor, cum non serius sed ludicrus hic conflictus sit) ἐλέγχοντο, καὶ δόρατι ὁμοίως πεπραγματευμένῳ σφαιρωτῷ, ὥστε εἰ τὴν πληγὴν ἀσινῆ, καλὸν δὲ λαβόμενον τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ἑλκύσαντα ἐφ' ἑαυτὸν, ἄφνω ἀφεῖναι. τὸ γὰρ τοιοῦτον καταπληκτικὸν καὶ καταβλητικόν. ¶ De equo celete & desultorio non pauca scripsi in B. sed quoniam in bellis etiam desultores uel hamippi amphippiue dicti equites eis utuntur, quædam prius non dicta hîc adiiciemus. Paribus equis, id est duobus Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum, Festus. In prælijs quoque desultorij propterea dici poterunt, quia (ut Pollux lib. 1. ait) duo equi singulis equitibus præstò erant, exercitatis ita militibus, ut altero de uia fesso desilire possent in recentem, Hermolaus. Herodotus libro 1. scribit Massagetas esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est ex equis præliari & pedibus. Sed apud Pollucem libro 1. ubi equitum species recensentur, pro ἄνιπποι legendum est ἄμφιπποι. Nam Aelianus de phalange disserens quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: ita instituta, ut medijs tergis inter se oppositis constet: ita denique infert, Valet hoc instruendi genus potissimum contra barbaros, qui loca amni Istro uicina incolunt, quos amphippos cognominant à mutatione equorum: ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum hoc & à Suida, in parte quę est de uocabulis rei militaris: (in libello innominati authoris excuso in fine dictionarij Suidæ, ut supra dixi: item in uocabulo ἱππική.) Sed hamippos item dictos quandoque aduertimus: & ita forte scripsit Pollux. Sed eo uocabulo pedites cum equitibus dispositos accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, ueluti equos adæquantes cursu, quod adnotarunt scholiastæ, Cælius. Ἄνιπποι (lego ἄμφιπποι) δύο εἶχον ἵππους, καὶ ὁ ἕτερος προσήρτητο θατέρῳ, καὶ μεμελετήκεσαν μεταπηδᾶν εἰς ἑκάτερον. ἦν δὲ αὐτοῖς τὸ σόφισμα, τὸ ἀκραιφνεστέροις χρῆσθαι πρὸς τὰ ἔργα τοῖς ἵπποις, ὅπως ὁδούς τε μακροτέρας κατανύοιεν, καὶ εἶεν αὐτοῖς ἀκοπώτεροι, Pollux. Ἄμφιπποι, οἱ ἐπὶ δυοῖν ἀστρώτοιν ἵπποιν συνδεδεμένοιν ὀχούμενοι, οἳ καὶ μεταπηδῶσιν ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλον, ὅταν ἡ χρεία καλῇ, Author innominatus de uocabulis militaribus, & ex eo Suidas. Ἅμιπποι, δύο ἵπποι συνεζευγμένοι, Hesychius & Varinus: Suidas addit, τῶν τραχήλων, id est bini equi ceruicibus iuncti: sic ueteres xynoridem uocabant: (posteriores de biga, id est biiugo curru eam uocem proferunt.) Vehebatur autem altero equo auriga, altero eques armatus. Καὶ νῦν δὲ χρῶνται περὶ ἀρχῆς οἱ Λίβυες οἱ προσαγορευόμενοι Ζευγῖται. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἅμιππον καλεῖται, οὕτω Θουκυδίδης, Suidas. Et rursus, Ἅμιπποι γένος τι ἰσαῖον τεμενικῶν, οἱ σὺν ἵπποις στρατευόμενοι. Alij equos (celetes Varinus) iunctos esse dicunt, quorum alteri eques insideat, & alterum secum trahat. Cæterum Thucydides & Xenophon in uolumine de rebus Græcanicis, pedites quosdam hamippos uocant: καὶ μή ποτε πρόδρομοί τινές εἰσιν οἱ ἅμα τοῖς ἵπποις τεταγμένοι, (Φιλόχορος δὲ ἐν τῇ ἑκκαιδεκάτῃ φησὶ καὶ προδρόμους,) Suidas & Varinus. Hinc est illud Homeri, θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον, Varin. Galli cheuaulx de relais, quasi equos relictos & reseruatos uocant eos, qui interim otiantur & quiescunt dum laborant alij, ut fatigatis illis succedant. Equites quidam ab Alexandro instituti sunt, quos à duplici genere pugnæ appellabant διμάχας, & hi quidem equo pugnabant peritissimè, ubi uerò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cuiusmodi Græci uocant ἄφιππον, mox desilientes ex equis congrediebantur ut pedites, ne omnino forent ἀπόμαχοι, id est pugnę expertes, & Lydium paterentur incommodum, Cælius ex Polluce. His apparatus armorum erat grauior quàm pediti, leuior quàm equiti. Et ubi tempus pedites fieri postulabat, ministro in hunc usum destinato equos tradebant, Pollux. Διμάχαι, οἱ λεγόμενοι ἅμιπποι, οἱ τινὲς ὅτε μὲν πεζῇ, ὅτε δ' ἐφ' ἵππων μάχονται, Hesychius & Varinus. Videntur etiam qui dimachas sequuntur ministri rectè hamippi uocari posse: item milites illi, de quibus Vegetius 3.16. Quòd si equites (inquit) impares fuerint, more ueterum uelocissimi cum scutis leuibus pedites ad hoc ipsum exercitati ijsdem miscendi sunt: quos expeditos uelites nominabant, &c. Germanis interdum pro consilio fuit, ut equites dimissis equis, ad proximos euaderent, & immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent: ideo ut spe fugæ erepta, æquato omnium periculo, pedestri prælio acrius insisterent: Vel ut in hostes acrius incurrerent, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, ui uiam facerent, sparsosque & incompositos adorirentur, Alexander ab Alexandro. Equites Romani præter arma & gladium folliculis frumentum deferebant, Idem. Hippotoxotæ dicti sunt equestres sagittarij, uel qui equis insidentes sagittas mittūt, meminit eorum Hirtius libro 5. belli Asiatici. Aristophanes in Auibus accipitres hippotoxotas cognominat, composito uocabulo, per equum, pernicitatem uolatus eorum insinuans; per arcum uero, unguium curuitatem, ut in Scholijs legimus & Varini lexico. Non est Cretæ inutilis qui sagittam aut iaculum ex equo immittit: quapropter in hoc etiam ludendi gratia contentio concertatioque habeatur, Plato libro 8. de Legibus. Forma equorum, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio uate absoluta est: sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, Plinius. Quomodo iaculum ab equite rectè emittatur, docet Pollux 1.11. Tarentini, equites quidam: aliqui acontistàs, id est iaculatores interpretantur, aut ψιλοὺς (Hesychij codex malè habet ὑψηλούς) ut Hipparchus tradit, Varinus: ψιλοὺς Gaza uelites aut expeditos transfert, aliqui leuis armaturæ milites: sed leuiter armati ἐλαφροὶ magis propriè dicendi sunt, quàm ψιλοί, id est inermes, corpore non muniti armis, sed tela tantum gestantes. Arrianus equites quosdam in Alexandri exercitu sarissophoros appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici (ἑταῖροι,) Cælius. Sarissæ longitudo ad cubita quatuordecim, quorum duo manus auferunt, reliqua duodecim prominēt. Hasta nulla cubitis octo

breuior: longiſſima, quę eatenus ſumi poteſt, quatenus tenere miles & uti facile ualeat, Aelian. Sunt & qui dicant chryſophalari equites, aut etiã argyrophalari: cuiuſmodi in ludis produxit Antiochus Epiphanes, Cęl. ¶ Quemadmodũ inter pedites centuria uel manipulus appellat, ita inter equites turma dicit, & habet una turma equites 32. qui à decurione ſub uno uexillo reguntur. Eligendus eſt aũt decurio habili corpore, ut loricatus et armis circundatus omnibus cum ſumma admiratione equum poſſit aſcendere, equitare fortiſſimè, conto ſcienter uti, ſagittas doctiſſimè mittere, turmales ſuos, id eſt ſub cura ſua equites poſitos, erudire ad omnia quæ equeſtris pugna depoſcit: eoſdem cogere loricas ſuas uel cataphractas, contos ſuos & caſſides frequenter tergere & curare. Plurimum enim terroris hoſtibus armorum ſplendor importat, Vegetius 2.14. Atqui Ammianus Marcellinus libro 26. equitum peditumꝗ turmas dixit. Dicuntur & drumi, equitum globi: Scire debet dux contra quos drumos, id eſt globos hoſtium, quos equites oporteat ponere, Vegetius. Grumus quidem uocatur terra in aceruũ collecta, minor tumulo: item de alijs rebus grumus uel grumulus ſalis, pro globulo, ubi Græci chondrum dicunt, noſtri **ein Klotzen**. Turmæ uocis etymologiam dixi ſupra. Tormarches tormæ præfectus apud Cretenſes, Cælius. Prima legionis cohors præter pedites, equites loricatos 132. habet: ſecunda ſexaginta ſex, &c. Vegetius 2. 6. Equitum alæ dicuntur, ab eo quòd ad ſimilitudinem alarum ab utraꝗ parte protegant acies, quæ nunc uexillationes uocantur à uelo; quia uelis, hoc eſt flammulis, utuntur. Eſt aliud genus equitum, qui legionarij uocantur, propterea quòd connexi ſunt legioni: Ad quorum exemplum, ocreati ſunt inſtituti, Veget. 2.1. Alæ, equitum ordines uocant (ut ait Gellius lib. 16.) quòd circum legiones dextra ſiniſtraꝗ tanquam alæ in auium corporibus locabantur. Dum trepidant alæ, (id eſt equites, Seruius) ſaltusꝗ indagine cingunt, Vergilius 4. Aen. Plusꝗ aliquanto damni hæc ala equitum amiſſa Annibali quàm Salabia fuit, Liuius. Sic ala legionum, Cic. Att. lib. 11. Alam priuatim dici inuenio duplicem phalangem apud Græcum authorem innominatum de militaribus uocabulis, qui Græcis etiam literis uocem Latinam imitatur, ut paulò mox dicam. Ἄγημα, ala equitum, quanquam & de peditibus dicatur, Cælius ex Arriano. Ἄγημα, agmen elephantorum, peditum, atꝗ equitum quod regem præibat, Varinus: & in Lexico Græcolatino quidam ex Arriano. Sunt qui agema dicant eſſe potiorem & ualidiorem partem exercitus Macedonici, uiribusꝗ & corporum habitudine ſuperiorem, Varinus, Heſychius, & Suid. Agema apud Q. Curtium lib. 4. legendum, non agmina. Ἴλη turma eſt equitum 64. Ἐπιλαρχία continet equites 128. (quod in peditatu phalanx aut στῖφος, &c. dicitur.) Ταραντιναρχία 256. Ἱππαρχία 512. Ἐφιππαρχία 1024. Τέλος 2048. Ἐπίταγμα 4096. Horum nominum duo tantum etiam de peditatu dicuntur: nempe τέλος, pro duobus millibus, uel ſecundum alios duobus millibus & quadraginta octo: & ἐπίταγμα, duplo maiore numero, pro duplici nempe phalange, quem & κέρας et ἀλὰν (alam ut ſupra dixi) appellant. Author innominatus libelli de militaribus uocabulis, & Suidas in Ἐφίππων, qui tamen locus omnino mutilus eſt, & ex libello (quem dixi) reſtitui poteſt. De uoce ἴλη, uide plura in Lexicis. Ἰλάρχης, ταξιάρχης, Suidas. Σκυτάλαι, αἱ ἱππικαὶ ἴλαι, Heſychius. Pyrgus, turris eſt, & militaris ordo quadringentos uiros continens, turma equeſtris. Euſtathius Iliad. δ. tradit conſtare è trecentis & ſexaginta uiris, & quadrangula forma inſtrui ad typum turris. Hipparchia, ala equitum, quæ quingentis inſuperꝗ duodecim conſtabat equitibus, Cælius ex Arriano: In Tacticis Aeliani interprete Gaza pro duodecim non rectè legitur duobus. Ἱππαρχία, δύω ταραντινάς (lego ταραντιναρχίας) ἱππέων ἀνδρῶν δώδεκα, (lego πεντακοσίων καὶ δώδεκα,) Varin. Lycurgus ad maximos conatus turmam quadratam ex quinquaginta equitibus fecit, quam οὐλαμὸν uocitauit: Qui etiam equites ac pedites in ſex tribus diuiſit, quarum quęlibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, &c. Et tametſi centuriæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus, pro uoluntate proꝗ arbitrio ſæpe auctæ & imminutæ, nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quamuis mutato militum numero, ſortitæ fuêre, Alexander ab Alexandro 1. 5. Οὐλαμὸν Varinus quadraginta uirorum ſimpliciter (non equitum) eſſe ſcribit, &c. Ἄσιππος equites ſeptuaginta complectitur, Idem & Heſychius. Sed plura de equitibus bellicis ſi quis requirit, obſeruet ipſe diligentius apud rei militaris ſcriptores. ¶ Equos armis præmuniri (inquit Cælius 21.31.) ſciunt omnes, ſed eorum nomina (ni fallor) nota pauciſſimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: proſternidia uerò, quę pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia quæ femoribus, ſolet ea uulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi conſuerũt. Tranſtulit hæc Cælius ex Pollucis libro 1. cap. 11. Λέγονται δὲ ἵπποι τεθωρακισμένοι, περιπεφραγμένοι, ὡπλισμένοι, Pollux ibidem. Quomodo muniri & armari debeat equus bellator Xenophon docet circa finem libri de re equeſtri, unde ferè etiam Pollux ſua mutuatus eſt uocabula.

¶ Nunc de ipſa equitatione, ſiue equitatu & actu equitandi agendum, Latinis primum, deinde Græcis uocabulis, &c. Equitandi ac ſagittandi ſtudium à Medis ad Perſas & Armenios profectum eſt, Strabo. Quia equitandi artem primus excogitauit Neptunus: inde factum opinatur Pauſanias, ut dicatur hippios, potius quàm cauſa alia. Alij à Centauris equitandi artem, alij non hanc, ſed ex equo pugnandi inuentam prodidere. Vide ſupra parte 1. huius capitis poſt Centauros ſtatim in mentione Maris. Amazones mortalium primas equum ſcãdere auſas Lyſias orator credit, Hermoſaus. Alij Bellerophontem, alij Neptunum, primum domuiſſe equos, & equitandi artis authorem eſſe tradunt, ut Polydorus proſequitur 2. 12. de inuentoribus rerum. Cteſilaus ſtatuarius fecit equitem Sarmenem,

menem, qui primus de equitatu scripsit, Plinius. Damis in Apollonij uita apud Philostratum, boni equitis munus esse ait, Equo recte insidere, atq; illi fortiter dominari, & frenis in quamcunq; uoluerit partem circunducere: non parentem uerberibus plectere: cauere insuper ne in foueam, aut uoraginem, aut hiatum aliquem deferatur, dum paludem cœnumue nititur euitare: Deniq; per accliuem locum ascendenti equo moderate frena remittere: in præcipitem uerò ac decliuem eunte, non desere re frena, sed magis contrahere. Interdum quoq; crines aut aures manu demulcere, nec semper in ipsum flagellis uti. Equitatus, equitum manus, dignitas equestris, & actus equitandi. Femina atteri aduriq; equitatu, notum est, Plinius. Adequito, prope uel iuxta equito. Ad illum adequitare, Cæsar. Castris adequitare, Tacit. li. 5. Adequitauit deinde sensim portis, Liuius. Collinæ portæ adequitans Hannibal, Plinius. Eò ferocius adequitare Samnites uallo, Liuius. Numidæ adequitare, deinde refugere, Idem. Adequitatio, idem quod equitatio, ut quidam scribit. Vectura apud Vegetium, ipse gressus equi uehentis equitem. Equus ad uehendum est natus, Varro. Martialis libro 12. epigramma legitur in Priscum uenatorem temerariæ & periculosæ equitationi nimium indulgentem, huiusmodi:

Parcius utaris moneo rapiente ueredo
Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas.
Sæpe satisfecit prędæ uenator, & acri
Decidit excussus nec rediturus equo.
Insidias & campus habet: nec fossa, nec agger,
Nec sint saxa licet, fallere plana solent.
Non deerunt qui tanta tibi spectacula præstent:
Inuidia fati sed leuiore cadunt.
Si te delectant animosa pericula, Thuscis
(Tutior est uirtus) insidiemur apris.
Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis
Prisce datum est equitem rumpere, quàm leporem.

¶ Equitabilis locus, commodus equitationi. Opportuna explicandis copijs regio erat, equitabilis & uasta planicies, Liuius. Et Curtius, Imber uiolentius quàm aliâs fusus, campos lubricos & inequitabiles fecerat. ¶ Equito, equo uehor, equo insideo. Equitare in arundine longa, Horatius 2. Sermon. Iactabit se, & in his equitabit equuleis, Cicero 6. Verr. Lucilius etiam de ipso equo dixit, Quis hunc currere equum, non æquè equitare uidebat? His equitat curritq; oculis, Nonius. Alij sic citant ex Lucilio, Nempe hunc currere equum nos, atq; equitare uidemus: sic enim citatum legimus apud Macrobium circa finem libri septimi. Equitare (inquit Seruius eodem in loco) & homo utens equo, & equus sub homine gradiens dicebatur. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Festus. Cameli Bactrianæ iumentorum dorso funguntur, atq; etiam equitantur in prælijs, Plinius. Thessalorum inuentum est, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare, Plinius. In orbem equitare, id est in circulum, Ouidius 12. Metamorph. Ter circùm astantem læuos equitauit in orbes, Vergilius 10. Aeneid. Adequito paulò superius positum est. Obequito, id est circumequito. Primò obequitando castris prouocandoq;, Liuius. Et luce orta postero die obequitauit stationibus hostium, Idem. Quum q; agmē obequitaret, uaria oratione, ut cuiusq; animo aptum erat, milites alloquebatur, Curtius. Perequito, in omnem partem equito. Primò per omnes partes perequitant, & tela conijciunt, Cæsar. Quum perequitasset aciem promissa repetens, &c. Liuius. Claudius quum ex uia longè perequitasset, nullo obuio hoste, in campum rursus euectus, increpans ignauiam hostis, &c. Idem. Præterequitantesq; absterrent, Liuius 3. ab Vrbe. Equo uehi Bellerophontem inuenisse tradunt, Plinius. Albis equis residentes duo iuuenes uisi, Valerius. Incedunt pueri, pariterq; ante ora parentum Frenatis lucent in equis, Vergilius. Sublimes in equis redeunt, Idem. Villas adire asellis aut uehiculis, Plinius. ¶ Vbi Persæ redditi sunt uino inferiores, puerorum quidem institutio ad uenandum adhuc durauit, τὸ μέν τοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε, Xenophon libro 8. pædiæ. Nicias in Lachete Platonis hippicen, id est artem equestrem, egregium, utile, & maximè liberale exercitium esse affirmat. Eandem in Hippia maiore Socrates apud Thessalos præcipuè in honore fuisse ait. ἱππασία, id est equitatio, cōmuniter dicitur, ἱππεία uerò et ἱπποσύνη poëtice, Varin. ἱππασίαν δ' ἐρεῖς, καὶ ἱππείαν, καὶ ἔλασιν, καὶ ἐλασίαν, καὶ ἡνιόχησιν, καὶ ἐπόχως ἐγκαθίσαι, καὶ βεβαίως, καὶ πλαγίως. καὶ ἐφεδρεύειν ἐρεῖς, ὡς Ξενοφῶν, εἰ καὶ βιαιότερον. ἐπιβαίνειν καὶ ἀναβαίνειν, ἐξ ὧν ἐπιβάτης, ἀναβάτης, Pollux. Ammonius certè epibaten scribit propriè dici eum qui naui uehatur, anabaten uerò qui equo. Σχεδία ἱππασία, de celeri equitatione apud Pollucem. Οἰκαδ' ἐξ ἱππασίας βαδίζων, Aristoph. in Acharnens. Scholia addunt, ἱππασίας ἀντὶ τοῦ ἱππικῆς, ὡς ὄντος αὐτοῦ ἱππέως. καὶ γὰρ ἕως ἑσπέρας διατρίβουσιν ἐν τῇ δοκιμασίᾳ οἱ ἵπποι. ἱππασία, ἡ κοινῶς καβάλλα, Varinus. ἱππεία, ἡ ἱππευσις, Varin. Suidas. ἱπποσύνη, equitatus, ars equitandi: ἡ τοῦ ἱππεύειν ἀρετὴ, ἱππικὴ ἀρετὴ ἤτοι ἡνιοχικὴ ἐμπειρία, καὶ ἐπιστήμη περὶ τοὺς ἵππους, apud Homerum, cuius hoc hemistichium est, ἔγχεΐ τ' ἱπποσύνῃ τε, Varin. & Hesych. Nestor Iliad. ψ. Antilochū filium suū inquit à Ioue & Neptuno ἱπποσύνας didicisse, hoc est equitandi & equestria certamina obeundi artem. ἵπποι ὑπέρπονοι γενόμενοι ἐκ τῆς ἄγαν ἱππηλασίας, ut apud Suidā citatur: ἱππόσυνα, τὸ ἱππεύειν, Hesychius. ἵππευμα, πορεία, Suidas, Varinus. εἰς μακρὸν ἵππευμα διώκεις ἀστεροειδέα νῶτα διαφέρουσ' αἰθέρος, Aristophanes. ὄχησις, ἱππασία, φόρησις, Hesych. & Varin. Βλησύεμμος, ὁ ἱππασμός, Hesych. & Varinus. ¶ ἱππεύς, ἀναβάτης, ἐπιβάτης, de equite dicuntur, Hesych. & Varinus. Dicitur etiam ἱππεὺς camelo insidens apud Xenophontem. ἱππαστής, equitator, Lexicon Græcolat. Pollux quidem equum ἱππαστὴν laudat. Ἔποχος, ὁ ἀναβάτης: Vide ab initio huius partis H. e. Καλλιπώρει, ἱππηκώτατε Hesych. & Varinus. Ἄνιππος, imperitus equitandi, Pollux 1. 11. Hesychio & Varino idem est ἄφιππος. Χωρία δ' ἐρεῖς ἱππάσιμα, καὶ εὔιππα, καὶ ἄφιππα. γῆ λεία, ὁμαλή, ἄλιθος, ἱππήκροτος, ἱππήλατος

μος, δύσπορος, Pollux. Et rurſus, δολὸς ἄνιππος, ἱππάσιμος, ἱππόκροτος. Et alibi de militibus ſcribens, quos διμάχας uocant, ὅπως ἂν ὦν μὲν τοῖς ἱππασίμοις ἱππεύοιεν· εἰ δέ τοι εἰς ἄφιππα ἀφίκοιντο, μὴ εἶεν ἀπόμαχοι παντάπασι. Ἄφιππα χωρία, loca equitationi inepta, ὁ δὲ ἐκκλίνει πρὸς τὰ δύσχωρά τε καὶ ἀνάντη, καὶ ἄφιππα, Suid. Ἄφιπποι, equis priuati, qui & ἄνιπποι. Γνούς τε δὲ ἤδη ὡς ἐν ἐρημίᾳ, τά τε ἄλλα καὶ ἄφιπποι γενόμενοι, ἀντὶ τοῦ πεζοί, Suidas. Ἱππήλατον, εὐρύχωρον, πλατὺ, λεῖον, ἐψιλωμένον, Suidas & Varinus.

¶ Ἱππεύειν uel ἱππεύεσθαι, equitare. Ἵππευε, ἵππων φρόντιζε, Suidas. Ἱππάζεταί τε καὶ ξυνωρικεύεται, Ariſtophanes in Nubibus. In Scholiis non ἱππάζεται, ſed ἱππεύεται legitur, & ſic exponitur: Nunc equo ſingulari, nũc biga uehitur. Ἱππεύεσθαι enim uel ἱππάζεσθαι, equo celete, id eſt ſingulari uehi ſignificat. Ἱππεύειν, ἱππάζεσθαι (non probo quod in Græcolatinum Lexicon quidam retulit ἱππάζω) ὀχεῖσθαι, ὑπὸ τοῦ ἵππου φέρεσθαι, ſynonyma, Heſychius & Varinus. Οἱ δὲ τὰ ἐπισημότερα τῆς πόλεως καθιππεύοντο, perequitabant, Heliodorus. Καθιππεύσας, in Lexico Græcolat. Παριππεύειν, præteruehi equo, τὸ ἀφιέναι τινὰς καὶ ἄλλη ἀπέρχεσθαι, ἄλλη ὁδεύειν, παρατρέχειν, παρακολουθεῖν, (iuxta equitare, & quaſi ad latus ſequi) Heſych. Suid. & Varinus. Λαῦσαι, περιππεύσαι τοῖς διώκουσι, Varinus & Heſychius. Περιππεύειν, obequitare, παρατρέχειν, Iidem. Ὁ δὲ ἐν καμπτῷ δρόμος, καλεῖται οὗτος (aliâs οὕτως) ἱππάζεσθαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἱππέων τὸ ἱππεύειν οὕτως ὀνομάζεται, Pollux: unde forſan aliquis colligat, ἱππεύειν de equite tantum dici; ἱππάζεσθαι non de hoc ſolum, ſed etiam de equo. nam & ἱππαστὴν equum (ut dixi) alibi laudat Pollux. Σχέδιον ἱππάζεσθαι, καὶ ῥύμῃ ἐξελαύνειν, apud eundem legimus de celeri equitatione. Καθιππάζεσθαι, συνελαύνειν, ὑβρίζειν, συντρέχειν, Suidas & alij. Conſtruitur genitiuo. Ὁ δὲ Βίων ὁ σοφιστὴς ποικίλος ἦν, πλείστας ἀφορμὰς δεδωκὼς τοῖς βουλομένοις καθιππάζεσθαι φιλοσοφίας, citatur apud Suidam: uidetur autem ſignificare, inuehi in philoſophiam. Ἐλαύνειν, equitare: unde παρελαύνειν, προελαύνειν, ἔλασις, ἐλασία, διελαύνειν, διελασία, (id eſt decurſio militaris, ἀνθιππασία,) Budæus in Commentariis. Et eques quidem ἐλαύνειν dicitur, equus uero ἐλαύνεσθαι. Ὁ δὲ οὐ φέρων ἔτι τὸ ὕβρισμα, ἀντήλασε τὸν ἵππον, Appianus apud Suidam & Varinum. Ἱπποκέλευθος, ὁ τὰ πλείω ἀναβάλλων ἑαυτὸν εἰς τὸ ἔφιππος προϊέναι, Varinus. Ἵπποισιν ἢ κύμβαισι ναυστολεῖς χθόνα; Equéſne uenis an nauigio? Sophocles. Ἱππασὶ καθίζειν, ac ſi dicas equitabundè inſidere, cum pueri diuaricatis cruribus alicuius humeris inſident, ὅταν οἱ παῖδες ἐπὶ τῶν ὤμων περιβάδην καθέζονται, Heſychius & Varinus. Ἱππηδὸν etiam eiuſmodi ſignificationis aduerbium in Lex. Græcolat. habetur. Κλωγμῷ δὲ ἐξεγείρειν τὸν ἵππον ὀρθεῖς, καὶ ῥοίζῳ. ταῦτα δὲ καὶ ὁρμητήρια σημεῖα ὀνομάζεται· ποππυσμῷ δὲ παριστάναι καὶ καθιστάναι, Pollux. Xenophon etiam in lib. de re equeſtri iiſdem uocabulis utitur. Τὸ δὲ ἐνδόσιμον εἰς τὸν δρόμον, κροῦσαι τῷ ποδὶ τὴν γαστέρα, καὶ ἀνακλάσαι τὸν αὐχένα ἐκ τοῦ χαλινοῦ, Pollux. De calcaribus, iiſq; adigendis, inferius inter inſtrumenta dicam. Ὁ δὲ ἵππος αὐτῷ ἤσκητο ἅμα καὶ ἄνευ ἡνίας, ἐλαυνόμενός τε ὠκύτατα φέρεσθαι, καὶ βάδην προϊόντος πρᾳότατα ἵστασθαι, καὶ ἐκκλίνοντος ὅπως περιοίσεται καὶ κυκλώσεται, δυνατώτατα ἐπιστρέφειν, Dexippus apud Suid. in Ἵππος. Καὶ ὁπότε παρείη οὐδεὶς ἄλλος βασιλέα ὑπὸ τὸν ἵππον ἀνεβίβαζε, Suid. Ἐπεμαίετο ἵππους, ἡνιόχει, ἐμάστιζε, κέντρον ἐπῆγεν ἵπποις &c. Vari. eſt aũt locus Homer. Τοῦτο φέρων ἱππεὺς ῥύμῃ διώκει τὸν ἵππον, id eſt celeriter eqtat, Suid. in Χιλιοστύς: Home. Iliad. ψ. διώκειν, pro ἐλαύνειν abſolutè poſuit, Μάλα σχεδὸν ἦλθε διώκων. Ἡνιοχεῖν, equum regere, non ſolum in curru, ſed etiã ſingularem cui quis inſidet, ut ſimpliciter pro equitare accipias, apud Xenophontem: & etymologia quidem nihil quàm habenas manu tenere ſignificãs, hoc facile admittit. Ἀναβολεύς, ὁ ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνάγων. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἀναβολέα προσκαλεσάμενος, καὶ ταχέως ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, ἤτησε πιεῖν, Suidas. Ὁ δὲ μαστίας (μαστάλιος, Varino) ἵππου χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινεν, Idem. Bucephalus haud unquam inſcendi ſe ab alio niſi à rege paſſus eſt, Gellius. Ἵππος καταβαίνεται, Xenophon. Ἀναχαιτίζειν equum dicitur eques, id eſt refrenare, coërcere, & impetum eius reprimere, ἀνακόπτειν, ἀνακρούειν, ἀνασειράζειν, (quidam antepenultimam non rectè per ypſilon ſcribunt) χαλινοῦν, ἀναστρέφειν, ἀναποδίζειν, ἀνορμᾶν, Heſychius & Varinus. Sed ipſe etiam equus ἀναχαιτίζειν dicitur, cum erectus anteriore parte caput & ceruicem retrorſum iactat, excutiendi præcipuè ſeſſoris cauſa. At qui poſteriore parte altius ſublata equitem excutit & tãquam effundit equus, προωχής uocatur, ut ſupra dixi in b. inter uitia equorum. Ἢν δ᾽ ἄνιππός τις ᾖ καὶ ἀβέβαιος, ἀκροσείονται, καὶ ἐκφέρουσι, καὶ ἀναχαιτίζουσιν, ἱστάμενοι ἐπὶ τοὺς οὐραίους πόδας, Pollux l. 11. Eiuſdem aliud teſtimonium in E. recitaui ſuper hoc uerbo. Plutarchus in Sympoſio ſapientum pro eo quod eſt iubam & ceruicem erigere accepit: Mulus, inquit, cum imaginem ſuam in fluuio conſpexiſſet, formam & magnitudinem corporis ſui admiratus, ὥρμησε θεῖν ὥσπερ ἵππος ἀναχαιτίσας. Cæterum ἐκφέρειν dicitur equus, ut habet Vari. cum per uim extra rectã & inſtitutam uiã equitẽ auehit, Vari. Ἐκτραχηλισθῆναι, ἐκπεσεῖν τῶν ἵππων, οἷον, τὸν αὐχένα ἐπικάμψαντος ἀκροσείονται τὸν ἐπιβάτην. ἐκτραχηλισθῆναι δὲ λέγουσιν, οὐχὶ ἐκσφονδυλισθῆναι, (ſpondylum aut uertebram luxare) ἔστιν οὖν ἀντὶ (τοῦ) διαμαρτάνειν ἐκπεσόντα, ab equitantibus translatum: meminit Demoſthenes quinta Philippica, Etymologus & Varinus. Ἱππασίας μετὰ θορύβου γινομένης, πολλοὶ μὲν τῶν ἱππέων ἐκτραχηλισθῶσι, (οὐ τραχήλους συγκλασθῶσι:) πλείους δὲ τῶν ἵππων ἐξαδυνατήσωσι: οἱ μὲν ὑπόπνιγεῖς γινόμενοι, οἱ δὲ ὑπόπονοι, ut Suidas citat ex innominato authore.

¶ Cur qui equo uehuntur, quo longius equus decurrerit, eò magis emittere lachrymas ſolent, Ariſtoteles ſectione 5. problemate 13. & 34. Equitatio ſtomacho & coxis utiliſſima, Plin. lib. 28. Motuum qui exercitij cauſa aſſumuntur, alij per nos fiunt, ut ambulatio; alij extrinſecus, ut nauigatio & geſtatio quælibet. Nonnulli miſti planè ſunt, ueluti equitatio. Non enim ut in uehiculis, præſertim in quibus ſtratus quieſcas, ita etiam cum equo inſideas accidit, ut à geſtante tantum agitêris, ipſe nihil agas: quin ſpinam erectam ſuſtinere, tum utriſq; feminibus equi coſtis firmiter hærere, et crura extendere oportet, etiam ante proſpicere: In quo non modo uiſus, ſed etiam collum laborat. Præ-

cipuè

cipuè tamen uiscera hoc genere agitantur, Galenus de sanitate tuenda 2.31. Equitationes concitatæ sæpe aliquam circa renes partem ruperunt, aut circa pectus læserunt, quandoque etiam seminarios meatus: ut ne dicam de ipsis equorum delicijs, per quæ sæpe equites sella excussi, statim perierunt, Galenus in libro de paruæ pilæ exercitio. Usus equitationis uniuersus ægris non multum confert: si tamen suauiter gradiatur equus, nihil ultra facit quàm femorum lassitudinem, eiusque partis ubi crura plicantur & unde pendent: at si impellatur, perturbat uniuersum corpus & defatigat: habet tamen etiam modus iste quidpiam utilitatis in ualentioribus: roborat enim præ cunctis alijs exercitijs spiritum, reliquumque corpus, sed stomachum maximè: purgat etiam sensus, acutioresque reddit: thoraci tamen pessimus est hic exercendi modus, Aëtius 3.7. Scythæ corpora habent nimium fluxa & lata: neque enim fascijs (infantes) colligantur, quemadmodum fieri solet in Aegypto. Deinde quòd non animaduertunt quomodocunque inter equitandum equis insideant. Postremum etiam propter desidiam perpetuam. Masculi enim eorum antequam potentes fiant equos conscendere, atque in illis uehi, plurimū temporis desident in curribus, &c. Hippocrates in libro de aëre, aquis, & locis. Et mox cur Scythæ parum appetant Venerem, fieri ait ex continua equitatione, quæ eos ad commistionem reddat impotentiores. Ab equitatione (inquit) diuturni eos corripiunt articulorum dolores. Nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus, deinde claudi fiunt, contrahunturque coxendices quum inualuerit morbus. Medicantur autem sibi ipsis à principio morbi utraque uena retro aures incisa, unde cum sanguis effluxerit, hæc ipsa etiam sterilitatis causa est. Afficiuntur autem hoc malo illi præcipuè inter Scythas, qui genere & potentia præualent, ex nulla alia quàm continuæ equitationis causa: pauperes minus, cum non multum equitent. Ubi enim frequenter & continuè homines equitant: ibi plurimi à diuturnis doloribus articulorum, coxendicumque maximè & pedum corripiuntur, ad coitumque fiunt impotentes. Accedit quòd anaxyrides (braccarum siue feminalium genus) semper habent, & plurimum temporis in equis desides agunt, ut neque manu tractare pudenda liceat, &c. Hæc Hippocrates. ¶ In Scandinauia & uicinis locis, equorum & hominum pedibus rotundæ clypeorum forma tabulæ subligantur, ne pessum eant in niuem, ut Olaus Magnus annotauit.

¶ Γωλεύω, ἵππων ἐπιμελοῦμαι, πῶλους παιδεύω, Hesychius & Varin. Γωλευτικὸς, παιδευτικός. Γωλεία, ἡ τοῦ ἵππου παίδευσις, Varinus. Ἱπποδαμαστὴς, πωλοδάμνης, qui domat et instituit pullos, Varinus & Hesych. unde uerbum πωλοδαμεῖν, πῶλον δαμάζειν, Iidem. Δαμάσαι δ' ἂν εἴποις καὶ πωλεῦσαι, πωλοδαμνεῖν, καὶ ἐκπαιδεῦσαι, καὶ ἡμερῶσαι, ἀσκῆσαι, ἀναδιδάξασθαι, Pollux. Equorum domitores & aurigæ fuisse dicūtur, Automedon Achillis, Idæus Priami, Turni Metiscus (apud Vergilium,) Myrtilus Oenomai, Cebares Darij, Anniceris item Cyrenæus, & apud Vergilium Picus, Mesapus, Lausus: apud Silium Cyrnus, Durius, Atlas, Iberus memorantur, Textor in Epithetis equi. Cillas, Pelopis auriga. Patroclus auriga erat Achillis, Patrocli Automedon, Automedontis Alcimedon, Varin. in Ἡνίοχος. Telchius & Amphitus, uel Rhecas & Amphistratus, Castoris & Pollucis aurigæ. Corax aurigæ nomē Marcellino libro 14. Ὑπὸρ ἐπιτρυωπάζων, Aristophanes in Equitibus: ubi Scholia, Γύππαξ ἐπεφώνουν, ὃ ἡμεῖς ποππύζειν λέγομεν. Γοππύζω, λέξις παρωνομασμένη ἀπὸ τῶν ἡμορβόντων τοὺς ἵππους. Γαῖζε μόνη, τὸ φίλημα μοὶ τὴν πόππυζε σεαυτῇ, ἀντὶ τοῦ κολάκευε, κήλει, in Epigrammate. Γοππύσματα, κολακεῖαι εἰς τοὺς ἀδαμάστους ἵππους, Suidas, Hesych. & Varin. De poppysmo & clogmo supra etiam nonnihil ex Polluce & Xenophonte docui. De poppysmo uel poppysmate & diuersa ad has uoces ueterum testimonia, uide in Miscellaneis Politiani cap. 32. ¶ Hippocomi, mangones qui equos componunt, Grapaldus. Ἱπποκόμος (paroxytonum, ut etiam in Scholijs Homeri) ὁ τῶν ἵππων ἐπιμελούμενος, Suidas & Varinus. Τοῦ δ' ἱπποκόμου μαστίξαντος τὸν ἵππον, Plutarchus in Sylla. Ἱπποκομέω, curo equos, in Lexico Græcolat. Καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίσῃ, Xenophon in Pędia. ¶ Heniochum Græci aurigam dicūt, quòd henias, id est habenas manu teneat regatque. Videtur autem aliquando ἡνίοχος simpliciter pro equite poni: nam is quoque cum freni loris habenas tenet. Ἱππασίαν δ' ἐρεῖς, καὶ ἔλασιν, καὶ ἡνιόχησιν, καὶ ἐπόχως ἐγκαθίσαι, Pollux. Ἡνίοχος & παραβάτης in uno curru quid differant, paulò ante in Bellicis diximus, & docetur etiam à Varino in uoce Ἡνίοχοι. Reperitur & ἡνιοχεὺς (apud poëtas puto) nimirum ab ἡνιοχεύω uerbo, Varin. Ἡνιοχεία, ἡ ἁρματηλασία, Varinus. Ἡνιοχεῖν, metaphoricè pro regere & gubernare accipitur, Varin. Hesych. Ἡνιοχεῖν, ἐλαύνειν, ἵππους ὁδηγεῖν, οἰκονομεῖν, Hesych. In uoce ὑφηνίοχος præpositio abundat, Varinus & Hesych. legitur autem Iliados 3. Auriga communis generis, propriè dicitur, ut ait Seruius, qui currum regit. Hic situs est Phaëthon currus auriga paterni, Ouid. Aurigarius, idem quod auriga. Aureax, auriga, ab aureis, id est freno equorum circa aures alligato, Festus. Circumstant propere aurigæ (id est agasones, Seruius) manibusque lacessunt Pectora plausa cauis. Aurigam uideo uela dedisse rati, id est nautam, Ouid. 1. Trist. Hinc aurigare uel aurigari uerbum, & aurigatio, & aurigarius, uide Promptuarium. Ἱπποδιώκτας, ἡνίοχος, Hesych. & Varinus. Ἱππόθοος, ἱπποδιώκτης, Iidem. Ἱπποπώλων, τῶν ἡνιοχούντων, id est aurigantium, circa equos uersantium, equestrium, Iidem. Ἐλατὴρ Homero, ἡνίοχος. Ἀεθύσσωνοι, ἡνίοχοι, Hesychius & Varinus. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent: (astrabelaten uero aurigam) aut notophorū, id est dorso ferens ac gerulum iumentum, Cælius. Varinus Onocindynon, onelaten & astrabelaten interpretatur, hoc est agasonem uel mulionem, non aurigam ut Cælius. Κεντρότυπος, ὁ ἡνίοχος, Varinus: quòd feriat stimulis, (nimirum quales boum stimuli sunt, non calcaribus.) Hesychius κεντροτύπον (paroxytonum) exponit μοχθηρὸν, φαῦλον, πανοῦργον, ἢ κεντροποιόν. Κέντορες ἵππων, οἱ πωλοδαμνοῦντες, καὶ οἱ τεχνικῶς ἡνιοχοῦντες,

Varinus. Κέντωρ, ἡνίοχος, Hesych. Heniochus comicus Atheniensis apud Suidam. Heniochia regio est apud Caucasum, cuius incolæ Heniochi, Stephan. Heniochi Ptolemæo 9.5. populi Sarmatiæ iuxta Pontum non longè ab Achæis. Plinius 6. 5. à Telchio & Amphito Castoris & Pollucis aurigis Heniochorum gentem feram ortam dicit. Idem scribit Ammianus Marcellinus libro 22. Dioscuriadis (inquit) in Colchica authores sunt Amphitus & Telchius, &c. Strabo uerò libro 11. Tradunt (inquit) Laconas habitasse Heniochiam, quorum duces Rhecas & Amphistratus fuerunt, Castoris & Pollucis aurigæ, unde Heniochi (ut par est) ex ijs quidam sunt nominati, &c. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites, ultra uero gens Sanorum Heniochorum, Plinius 6. 4. Et rursus, Deinde multis nominibus Heniochorum gentes. Et cap. 9. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere. Traianus Heniochorũ regẽ prosecutus honore est, Dion Cassius. Dextra atque intima Ponti incolunt Colchi, Heniochi & Achæi, Velleius Paterculus. Erichthonius omnium princeps, ut Arati uetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles cõpingere. Qua sane admiratione est inter cœlitum tralatus imagines, quod non tacuit Manilius astronomicôn primo, heniochi nomenclatura insignis: Heniochus studio mundumque & nomen adeptus, Quem primum curru uolitantem Iupiter alto Quadrijugis conspexit equis, cœloque sacrauit. Scribit uerò Theon cœlestem Heniochum, uel esse Bellerophontis idolum: uel Trochili, Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quique currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoque, Cælius. De Erichthonio, & quòd primus omnium curru uel quadrigis usus sit, Polydor. 2.12. Auriga, signum cœleste super Tauri cornua: retinet autem stellas duas in manu quæ hœdi uocant. Quarto nonas Octobris auriga occidit, Columella. Auriga Sub læua Geminorum abductus parte feretur, Cic. 2. de Nat. Vide Higinium & alios. Ἱππονώμαν Aristophanes Solem uocat, quòd aurigæ instar agat & regat currum & equos, Varinus. Ἱπποπείρης, equi moderator, quasi pungens equum, aut equorum experiens, Lexicon Græcolat. Agitator apud authores ferè ponitur pro rectore equorum aut curruum. Et equorum agitator Achillis, Armiger Automedon, id est auriga, Verg. 2. Aen. O quicunque faues fœlix agitator equorum, Ouid. 3. Amorum. Nec est melius quicquam, quàm ut Lucullus sustineat currũ, equosque, ut bonus sæpe agitator, Cic. ad Att. lib. 13. Idem 4. Acad. Ego enim ut agitator callidus, prius quàm ad finem ueniam, equos sustinebo. Gubernator (metaphoricè pro agitatore) magna contorsit equũ ui, ut Quintilianus citat. Sæpe oleo tardi costas agitator aselli, &c. Verg. 1. Georg. hoc est uerberator, Seru. Agaso, equos agens, id est minãs, Fest. sed menare pro agere uel ducere Gallica uox est. Pinxit & in una tabula agasonem cum equo, Plin. lib. 35. Et duo equi phalerati cum agasonibus, Liuius. Sumitur etiam pro hippocomo seu equisone, & equorum curatore. Si patinam pede lapsus frangat agaso, Horat. 2. Serm. Sat. 8. ubi Acron, Agaso propriè dicitur seruus qui iumenta curat: hîc autem Satyricè escarum ministrum agasonem appellauit, quem uulgò dicunt inferiorem. Equiso pro equite (sed locus uidetur corruptus.) Varro Triodite, Nam ut equus qui ad uehendum est natus, tamen hic traditur magistro, ut equiso doceat tolutim, Nonius. Et alibi, Equisones non equorum tãtum moderatores aut magistros, sed omnes quibus regimen conceditur cuiuslibet rei, dici posse ueteres probauerunt. Varro Marcipore, Hic in ambiuio nauem conscendimus palustrem, quam nautici equisones per uiam conducerent, loco. Equorum pastor, equisio (hoc non placet) seu equiso & equitarius Latinè, ἱπποφορβὸς Græcè, Textor. Ἱπποφορβὸς, ἱπποτρόφος. φορβὴ γὰρ ἡ τροφή, Suid. Hesych. & Varin. Ἱπποφορβοὶ, ἱπποφορβία: καὶ ὡς Σοφοκλῆς, ἱπποβουκόλοι, ἱπποφορβεῖς, Pollux. Ἱπποφόρβιον, locus in quo aluntur equi (ut in Scholijs Homeri etiam legimus) & grex equorum, & capistrum, Hesych. Varin. Polia iureconsultis esse uidetur equinũ armentũ: nam quod Grecè ἱπποφόρβιον dixit historia quarta Herodotus, poliam Latinè reddidit interpres, Cælius. Ἱπποφορβιόν (oxytonum) grex equorũ, Scholia Homeri. Hippophorbon dictam tibiam Scenitæ Libyes excogitarunt, & in equorum pabulis utuntur: fit ex lauro, Cælius ex Polluce. Fit ex lauro (inquit Pollux) detracto cortice: exempta enim medulla, acutum reddit sonum, & equis conuenientem: Græce est, ὀξὺν ἦχον ποιεῖ, καὶ τῶν ἵππων τῇ ὀξύτητι καθικνούμενον. Ἱππῖται (in Varino legitur ἱππῖται,) quod minus placet) ἱπποφορβός. Ἵπποι φορβάδες, ἵπποι ἀγελαῖοι, Pollux. Ἱπποβουκόλους pastores equorum interpretantur, Pollux (ut paulo ante citaui) Hesych. & Varin. quare non probo illum qui in Lexico Græcolatino bubulcum exposuit. Πολύβου δέ νιν λαβόντες ἱπποβουκόλοι, (senarius ex poeta quodam, Sophocle ut conijcio,) Varinus. Hippobotæ apud Chalciden. uocabantur prædiuites & gloria excellentes, Cæl. Ἱπποτρόφος, ἀγελοτρόφος, ἱππονόμος, Pollux & Varinus. Ἱππονόμος, pastor equorum: & ἱππόνομα, merces ex equis uel mulis, Lexicon Græcolat. Ἄνθρωποι ἄβιοί τε καὶ ἱππόται τῆς ἀγέλης, Philostratus in uita Apollonij (uide an legendum ἱππῖται, id est ἱπποφορβοί, uel contra:) interpres Latinus parum probatus, uertit: homines planè inculti & armentorum equites curatoresque. ¶ Equum ab ipso Catone defrictum, Seneca epistola 88. Distringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & uti strigilibus. De equotribis & strigile, uide inferius in hoc capite. Λέγοις δ' ἂν ἵππων καὶ ψηλαφᾶν, καὶ ψήχειν, καὶ ἀποκαθαίρειν, ἐκκαθαίρειν, καὶ ἀποσοβεῖν τὴν κόνιν, καὶ ἀνιστᾶν τὴν τρίχα, ἐκφέρειν τὴν κόπρον, ψύχειν τὰ στρώματα τοῦ ἵππου. καταπλύνειν δὲ δεῖ λέγειν τὴν κεφαλήν, οὐ καθαίρειν, Pollux. In Callimachi hymno in lauacra Palladis, uersus leguntur huiusmodi. Οὔ ποκ' Ἀθαναία μεγάλως ἀπενίψατο πάχεις, Πρὶν κόνιν ἱππειᾶν ἐξελάσαι λαγόνων. Ἀλλὰ πολὺ πράτιστον ὑφ' ἅρματος αὐχένας ἵππων Λυσαμένα παγαῖς ἔκλυσεν ὠκεανῶ Ἱδρῶ καὶ ῥαθάμιγγας, ἐφοίβασεν δὲ παγέντα

γύντα πάντα χαλινοφάγων ἀφρὸν ἀπὸ στομάτων. Citatur hic hymnus & Latine redditur à Politiano in Miscellaneis cap. 80.

¶De stabulo in genere quædam scribit Grapaldus libro 1. cap. 8. Equaria, idem quod equile. Varro in procemio de re rust. 2. Quòd & ipse pecuarias habui grandes, in Apulia ouiarias, & Reatino equarias. Præsepe ipsum propriè stabulum dicetur, Grapaldus. Equitium, equorum armentum. Vlpianus ff. De usu & habitatione: Equitij quoque legato usu, uidendum ne & domare possit, & ad uehendum sub iugo uti. Tacitus de Germania, Mos est ciuitatibus ultrò equitium conferre principibus. Equitium Grapaldus & Scoppa grammatici mandram interpretantur. Est autem mandra Græcum uocabulum Italis hodieque in usu pro equili. Μάνδραι, σηκοὶ βοῶν καὶ ἵππων, Hesych. & Varinus. Polia, armētum equorum, ἀγέλη ἵππων, ut supra monui. Equitarius, equili præfectus, Scoppa: Textor pastorem equorum interpretatur. ἱππών, oxytonum, equile: paroxytonum uerò proprium uiri est. Hippostasium esse uidetur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nam & equū ab armento sequestratum iam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est στατὸν dicunt, Cælius. Ἱππὼν, στάσις ἵππων, καὶ ἱππόστασις, καὶ σταθμὸς, φάτνη, Pollux. Στάσις ἵππων pars ciuitatis apud Euripidem in Hippolyto. Lysias hippostasin dixit: καὶ σταθμὸς δ' ἂν καλοῖτο ἡ τῶν ὑποζυγίων στάσις. καὶ κλείσιον, παρὰ τὸ ἄλλως κεκλεῖσθαι, ὃ καὶ αἱ θύραι κλεισιάδες, Pollux. Hippostasia, hippostasis, hippostasium, stationes equorum in stabulis, Budæus in Commentarijs. Ἱππάκη, stabulum equorum apud Lacones, Varin. & Hesychius. Ἱππῶνες, οἱ κοινῶς στάβλοι καὶ σταθμὰ λέγονται, Vari. Σταῦλος, stabulum iumentorum, equile, Varinus. Σταθμοὶ, οἶκοι ἢ ἐπαύλεις, ὅπου ἵστανται ἵπποι καὶ βόες, Hesych. & Varinus. Hippo dea stabuli credita, ut inferius dicetur inter deos. Eò loci stabulum (inquit Xenophon in libro de re equestri) ædificatum habere conuenit, ut quàm frequentissimè ob oculos domini equus uersetur. Ipsius equi ueluti conclaue ita cōstrui optimum, ut non magis pabulum de præsepi, quàm cibus domini de penu furto subduci possit. Qui quidem in hoc negligens est, is seipsum, ut ego opinor, negligit: manifestum enim est in periculis equum corpus domini accipere tanquam depositum. Neque ille locus ideo solum communiendus est, ne furto pabulum diminuatur: sed quia etiam, si forte effundatur ab equo, ita cognoscitur, &c. Porrò ad pedes confirmandos, prouidendum est ne stabula sint humida & læuia: talia enim præclaras etiam ungulas corrumpunt: quamobrem defluxum habebūt, ne humida sint: læuitas autem emendabitur defossis lapidibus, quorum inter se magnitudo sit ungulis par. Nam inter standum quoque talia stabula pedes equorum consolidant. Post hæc curator equum educet, ubi destringat. Resoluetur autem de præsepi post matutinum pabulum equus, ut sit uespertinum illi iucundius, Hæc Xenophon: mox autem qualis exostathmus, id est exterior pars stabuli esse debeat, subijcit: qua de re eius uerba superius alicubi recitata puto. Præsepe generis neutri, & præsepes fœminini apud Plautum & Catonem, stabulum dicitur equorum, mularum, & cæterorum animalium. Stabant tercentum nitidi in præsepibus altis, Vergilius 7. Aene. de equis. Olida presepia, Iuuenalis Sat. 8. Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent, Verg. 4. Georg. de apibus. Accipitur etiam pro lupanari, &c. Vide Promptuarium. Vergilius præsepia plena & satura cognominat. Legimus etiam hoc præsepium. Præsepium meum hordeo passim repleri iubet, fœnumque Bactriano camelo sufficiens apponi, Apuleius 6. Metam. Φάτνη, παρὰ τὸ φαγεῖν, ut etiam κάπη à κάπτειν: utrunque uerbum edere significat. Ἱππείῃσι κάπῃσιν, apud Homerum. Φατνώματα, τὰ διάγλυφα (aliâs διάγλυφα) σανιδώματα τῆς στέγης, (canales nimirum.) Φατνωτὸν, τὸ σανιδωτὸν, Varinus. Vide etiam in alijs Lexicis & Etymologo in κάπη, & in ἱππείας κάπας apud Varin. In stabulo (inquit Columella) sint ampla præsepia, super quæ transuersi asseres in modum iugeri, à terra septem pedibus elati, configantur, ad quos religari possint iuuenci. At præsepe ipsum (inquit Grapaldus) proprie stabulum dicetur: lignum uerò ad quod equos cæteraque iumenta capistris (ita enim ipsa lora dicuntur) religare solemus, non aliter quàm ad ansulam uel uncinum, uacerra nominatur. Columella clatrorum genus uacerras appellat, quibus robore factis caueæ muniuntur. Patena quæ appellatur (uox facta uidetur à φάτνη Græcorum) hoc est alueus ad hordeum ministrandum, Veget. 1. 56. Et ibidem, Cratis, quæ iacca uocatur à uulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, &c. Κρατήριον, τέτταρα ξύλα, εἰς ἄλληλα συνημοσμένα τόνοις ἐνδεδεμένα. ὁ κρατὴρ τῶν πρὸ τῆς φάτνης τῶν ὑποζυγίων φέρειν αὐτοῖς τὸν χιλὸν ἢ χόρτον. ἐμφατνίσματα δὲ, αἱ σανίδες, αἱ ἀναιρούμεναι ἐκ τῆς φάτνης, ὡς καθαίρεσθαι τὰ πεδίλα, Pollux 10. 38.

¶Ephippium, tegmen equi ad mollem uecturam paratum. Varro in Catone, Mihi puero equus erat sine ephippio, Nonius. Stragula succincti uenator sume ueredi. Nam solet à nudo surgere ficus equo, Martialis ephippij lemmate proposito in Apophoretis. Inde equi ephippiati, quorum cōtrarij sunt à nostris desultorij (sine ephippijs, ut & Perottus scribit, uide supra in B.) nuncupati, quòd ex his facile desiliant desultores. At generaliter omnia quæ mulis equisue insternuntur strata dixére: & equos stratos ac instratos, eis ornatos. Armatos deinde instratisque equis signū expectare, Liuius. Et alibi, Malis strata detrahi iubet. Stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratū eius & frenos, Seneca ad Lucilium, Hæc Grapald. Frenos & strata equorum Pelethronium inuenisse dicunt, Plin. Equum empturus solui iubet stratum, Senec. in epist. (Der sattel/oder satteldecke.) Armatus eques frenatos stratosque teneret equos, Liuius. Quidam stratum etiam accipit pro culmis qui sternuntur ad cubile equis. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horat. Neque eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam, Varro 3. de re rust. Puto concedi nobis opor-

tere, ut Græco uerbo utamur, si quando minus occurret Latinum: ne hoc ephippiis & acratophoris potius quàm proëgmenis & apoproëgmenis concedatur, Cicero 3. de Finib. Ephippium de equo dicitur, non sella, inquit Budæus. Sella à sedendo dicitur, Isidorus inter instrumenta equi. Vulgus quidem Italorum & Gallorum ephippium sellam nuncupat. Africa equos uelocissimos præstat ad usum sellæ, Veget. Equorum mulorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium, Idem 2. 59. In sedem recipere, Plinius de Bucephalo: ubi uel dorsi equini partem, cui insidet eques, quam & Græci hedram uocant: uel ephippium intelligas licet. Ephippiati, qui ephippia habent in equis. Cæsar lib. 4. belli Gallici, Non eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippiis uti: itaque ad quemuis numerum ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent: loquitur autem de Sueuis. Ephippiarii equi dicebantur, qui inter meritorios ephippia gerebant, Sipontin. Scoppa ephippiarium, ephippiorum artificem interpretatur. Parephippius in codice de cursu publico (licet parphiphum legatur) qui equo currit sine ratione artis equestris, Scoppa. Numidæ equo nudo, id est sine ephippiis, in bello utebantur, Appianus de rebus Libycis. Nec legimus, neque sanè ex ueterum monumentis aut marmoribus aspicimus, equos eorum ephippia more nostro, neque penitus staffas (stapedes) uulgo dictas habuisse: sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores equorum utuntur, Volaterran. Equis instructi & ephippiis ac frenis decentibus prorsus, Ael. Lampridius in Seuero. ¶ ἐφίππιον, certamen currentium equorum: per iôta in penultima: per ει. uero diphthongum, stratum uel sella equi. Ἐκλύσαι δὲ τὸν ἵππον τοῦ χαλινοῦ καὶ τοῦ ἐφιππείου. Οἱ δὲ Σκύθαι ἧττον ἀκριβῶς θεῖναι σφίσι τὸ ἐφίππειον, τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίων ἀντιδωρούμενοι. ἐμοὶ μὲν ἔξω λόγου δοκεῖ ὅτι τοσούτοις (lego τοσοῦτο) τὸ ἐφίππειον ἐτιμήσαντο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν αἰχμαλώτων οὐκ ἠλλάξαντο, Procopius apud Suidam. Ἔποχα, ἐφίππια, σάγη, Pollux. Et alibi, Pro equis singularibus (monippis) parare oportet, σάγην, ἔποχον, ἐφίππιον (malim ἐφίππειον.) Camerarius etiam apud Xenophontem rectè pro epocho reddit ephippium. Ἱπνή, ἐφιππίς, Siculi. Ἵπνια, τὰ καττύματα (forte σάγματα) τοῦ ἵππου, Hesychius. Τρώνης, ἐφίππιον, σήμων, Hesychius: sed magis probo Varini lectionem, ἐφίππιος σήμων. Τρώνης quidem asinus attritus & annosus exponitur. Sic & astraben interpretantur asinum, mulam, quoduis iumentum, dossuarium mulum: & in ephippiis lignum quod manu tenent sedentes, Cælius. De clitellis & sagmis dixi in Asino H. e. sed hîc etiam nonnulla addemus, præsertim quod ad equos. Vide etiam infra in mulis. Clitellarii uel clitellati muli & equi dicuntur, qui onera uel sarcinas in clitellis ferunt. A clitellæ similitudine locus Romæ Clitella uocabatur: item in uia Flaminia loca quædam deuexa & accliua. Est etiam tormenti genus eodem nomine, Sipontin. Clitellarii uel dorsuarii uel dossuarii (nam dossum pro dorso ueteres dicebant) iidem sunt: quin & sarcinarii, quòd sarcinas clitellis alligatas dorso gestent. Equi sella, uel barda, si salmam portauerit, Hæc uerba apud Vegetium, ni fallor, leguntur. Sagmarius equus, σαγμάριος, nostris ſaumroſſz, Illyricè saumar. Sagma, quæ corruptè uulgo salma dicitur, à stratu sagorum uocatur, unde & caballus sagmarius, mula sagmaria, Isidorus. Δεῖ ἐπισάξαι τὸν ἵππον πρόσω ἐνδοῖ, καὶ θωρακισθέντα ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον, Xenophon apud Suidam. Cingulum hominum, generis neutri est: nam animalium, genere fœminino dicimus has cingulas, Isidor. Vt noua uelocem cingula lædat equum, Ouid. libro 1. de Remedio. Ephippium loris cannabinis (quæ cingulas uocitant) uentrem cingentibus, ne diffluat, continetur, Grapald. Postilena incuruum lignum siue crassius lorum dicetur, quod sub iumentorum cauda posuêre, eò quod à posteriore parte habeatur. Plautus in Casina, Ita te aggerunda curuum aqua faciam, probè, Vt ex te postilena possiet fieri. Hinc per contrarium antilena, qua pectus cingitur, ut pectorali, Grapald. & Sipontinus. Antilena, das vorder grât/fürgrât/bruſtbüg. Postilena, das hinder grât/hinderbüg. Apud Isidorum antella & postella legitur, his uerbis: Antella, quasi antesella: sicut & postella, quasi postsella. Aliqui postilenam deriuant à post & stando. Videretur & ἱπποζώνη cingulum uel cingula equi esse: sed grammatici exponunt τὴν τοὺς ἵππους θηλάζουσαν. Sed & cingulas laterales legimus, à lateribus quæ cingunt. Adduntur ferè omnibus bullæ (ſpangen) ex orichalco imprimis, orbiculatæ, extuberantesque ad ornatum & splendorem, Grapaldus. Λέπαδνα (apud Hesychium non rectè legitur λεπάδια) lora sunt lata, quib. ceruices equorum iugo alligantur (ἀπὸ τοῦ λέπω, τὸ λεπίζω, propter latitudinem:) uel pectoralia lora quę à ceruicibus equorum demittuntur, uel pectoralia lora simpliciter: uel οἱ μασχαλιστῆρες, id est lora quæ ab axillis sic nuncupantur, Varin. & Suidas. Μασχαλιστὴρ (aliâs μασχαλητὴρ) uel μασχαλὶς, ὁ διὰ τῶν μασχαλῶν δεσμὸς τοῦ ὑποζυγίου, Varinus & Hesych. Legitur autem apud Strabonem uox μασχαλιστήρ: & forte ad equos tantum currui iunctos pertinet, de quo uiderint quibus uacat. Τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ῥυμῶν ἀπηρτημένα, τὰ ὑπὸ τοὺς αὐχένας τῶν ἵππων ἑλιττόμενα, λέπαδνα: ὧν τὰ ἄκρα, λεπαδνιστῆρες. τὰ δὲ ὑπὸ τοὺς ὤμους τῶν ἵππων, μασχαλιστῆρες, Pollux 1. 10. Λέπαδνα legimus Iliados ε. & τ. ubi scholia exponunt ὑποβραχηλίους ἱμάντας, μασχαλιστῆρας. Non placet qui in Lexico Græcolat. λέπαδνα etiam capistra uertit: Ἵπποις δ᾽ ἀμφὶ λέπαδνα βαλὸν, καὶ ὑφ᾽ ἅρματ᾽ ἔρυσσαν, Calaber. Capistrum à capite iumentorum dictum, Isidorus. Capistrum, capitis uinculum, quod iumentis & cuicunque animali adhibetur, ne fugiant. Primaque ferratis præfigunt ora capistris, Vergil. 3. Georg. id est duris, Seruius. Hinc uerbum capistrare, Vide Promptuarium. Φορβειὰ, περιστόμιον, καπίστριον, ἀπὸ τοῦ φέρειν βίαν. λέγεται δὲ καὶ ὁ χειλωτήρ, Varinus & Suidas. Φορβεία, ἔλκυστρον, περιστόμιον, καπίστριον, Hesych. Φορβαίαν, περιστόμιον, καπίστριον, Idem. Φορβασία, καπίστριον, Suidas. Τῆς δὲ ἐπιφατνιδίας φορβειᾶς μὴ ποιείτω ἅμμα, ἔνθα ἡ κορυφαία περιτίθεται, &c. Pollux, Ἐρεῖς δὲ φορβεία, καὶ ἐπιφατνίδια δεσμά, Pollux, Τὸ μὲν δὴ πρῶτον ἐκ φορβειᾶς τὸν ἵππον περιακτέον, εἶτα χαλινώσαντα ἐᾶσαι ἑστάναι, &c.

&c. Idem. Sunt & φορβειαὶ pelliculæ quædã circa os tibicinum, ut uox moderatior suauiorq́ reddatur, Scholia in Aristophanem. ἱπποφόρβιον, καπίστριον. Hesychius, Varinus. Κάπηθεν καὶ καπίστριον, Varinus. Καπητὸν, παράβλημα ἀλόγων, Idem & Hesychius. Καπίστριον, φορβεία ὄνου, Hesychius: Varinus exponit φορβεὰν ἵππου, à capite Latina dictione. Ἐφ᾽ οὗ δὲ ἐσθίει ὁ ἵππος, κρεμαμένη μὲν ἐκ τῆς κορυφαίας, περιτιθεμένη δὲ περὶ στόματι, χειλωτὴρ, Pollux. Χειλωτὴρ, τὸ τοῖς ὑποζυγίοις ἀπὸ κορυφῆς ἐξαρτώμενον, ἐν ᾧ ἡ τροφή. καλεῖται δ᾽ ἡ τροφὴ καὶ χόρτος, χιλός: καὶ χιλοῦσθαι ἢ χειλοῦσθαι, σιτίζεσθαι, Hesychius & Varin. Hinc factum uidetur uerbum περιχιλοῦν, includere. λίθων ἁμάξας χύδην καταβάλλοι περιχιλώσας σιδήρῳ, Xenophon de re equest. Capulum, funis, à capiendo, quòd eo indomita iumenta comprehendantur, Isidorus. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum (κημὸν) quoties uel ad destrictionem, uel uolutabrum educere uolet. Deniq; quocunq; sine freno ducendus erit, capistrum induetur, κημοῦν δεῖ: nam hoc respirationem (ἀναπνεῖν, in Polluce ἐκπίνειν legitur, quod non placet) non impedit, & morsibus tamen obstat, atq; subitas inuasiones equorum coercet. Alligari equum à capite supernè rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus: id cum facit ita alligatus, magis laxantur, quàm dirumpuntur uincula, Hæc Xenophon in libro de re equestri. Apparet autem κημὸν alium esse à freno, tum ex hoc Xenophontis loco, tum imitati eum Pollucis his uerbis: Ἢν μὲν γὰρ κεχαλινωμένον ἄγει, οὐδὲν αὐτῷ παραινῶ: ἢν δὲ ἀχαλίνωτον, κημοῦν τὸν ἵππον. Κημὸς, genus freni, ἢ φιμὸς, Suidas, Varin. Sic autem nominatur ἀπὸ τοῦ κάμνειν. Τὸ τοῖς ἵπποις ἐπιτιθέμενον (aliâs περιτιθέμενον) καὶ γυναικεῖον περικόσμημα, Varinus. (ἱππίσκος, ἐπίθεμα κεφαλῆς: ἢ γυναικεῖον κόσμιον. ἱππεύς, εἶδος κοροκοσμίου, Varinus.) Φαεινὸς κημὸς, ὁ χάβος (al. βάβος) ὁ περιτιθέμενος τοῖς ἵπποις (εἰς ὃν αἱ κρίθαι βάλλονται, Hesych.) καὶ κημὸς (lego κημοῦν) τὸ συγκλεῖσαι. καὶ οἱ ἰατροὶ κημῶσαι λέγουσι τὸ τὸν ὀφθαλμὸν μῦσαι. Κημοστόμης, περὶ χαλινῷ ἐμφορῆς. Κημῶ, χαλιναγωγῶ. Κήμωσις, φίμωσις, Varinus, Hesychius, & Scholia Aristophanis. Pollux ad monippos, id est singulares equos, requiri ait ephippium, κημοὺς, φιμοὺς, ψάλια, χαλινούς. Φιλορρώθωνα κημὸν, Philodemus in epigrammate. Καὶ ἀμφίτρητον ὑπηκτὰν κημὸν, Suidas ex epigrammate. Chamus, genus asperi freni, quo caballi superbi coërceri solent: dictus à curuitate: chamos enim Græci curuum dicunt, Isidorus. (Χαμὸν, καμπύλον, Varinus: & χαβὸν, καμπύλον, στενὸν, Idem. Chami uocabulo usus est D. Hieronymus Psalmo 31. (ubi 70. etiam κημὸν habent) & 4. Regum 19. his uerbis, Ponam chamum in labijs tuis, & reducam te in uia per quam uenisti. Ego camum potius sine aspiratione protulerim, ut Græcæ originis sit, καμὸς Doricè pro κημός. Deos quæso, ut quidem hodie camum & furcam feras, Plautus Casina. Grammatici genus uinculi interpretantur. Vocabatur etiam κημὸς à similitudine figuræ, ut conijcio, cadus iudicialis, uel operculum eius, per quod calculi (ut tali in turricula ludi genere, de quo paulo post) immittebantur. Κημὸς, πλέγμα (πεπλεγμένον πῶμα, Hesychius) κωνοειδὲς τὸ ἐπιτιθέμενον περὶ κάδῳ (τῇ ὑδρίᾳ) δι᾽ οὗ διηκασαι καθίεσαν τὰς ψήφους. Erat hoc operculum χώνη, id est infundibulo simile figura, unde χοίνιον (lego χώνιον ἠθμὸν) Cratinus appellat: nam ἠθμοῦ quoq;, id est coli, uel sacci per quem colamus, similis forma est. Erat autem cadus duplex, alter æneus & ratus, alter ligneus & irritus, (κύριον καὶ ἄκυρον Græci dicunt:) Et ærei operculum erat διερρινημένον (forte διατετρημένον, id est perforatum) ut in ipsum solum calculi injcerentur, Varinus & Scholia Aristophanis. Κημὸς, δι᾽ οὗ κατήεσαν αἱ ψῆφοι ἐπικειμένος περὶ καδίσκῳ, Pollux. Cemos herba uidetur appellata ex floris siue calycis figura: quoniam pyxidecula Athenis ita nominabatur, per quam suffragia in subiectum uasculum, quod caddiscum uocabant, demitti consueuerant: quod & Venetijs hodieq; seruatur, Hermolaus. Cemos apud Dioscoridem est inter nomenclaturas leontopodij, catanances, & hederæ. Scholia in Aristophanem interpretantur lilij genus, & herbã quandã, & legumen quoddã apud Thraces. Τὸ μὲν ὅλῳ τῷ στόματι τοῦ ἵππου περιτιθέμενον χαλκοῦν ἠθμοειδὲς, κημὸς καλεῖται: τὸ δὲ περὶ τὸ γένειον διειρόμενον, ψέλλιον. τὸ δὲ εἰς τὸ στόμα ἐμβαλλόμενον, χαλινός, &c. Pollux 1.10. In homine etiam (per translationem à frenis) labiorum τὸ μὲν περὶ τὸ ὅλον στόμα, κημός: partes uero eorum utrinq; ad maxillas desinentes, χαλινοὶ dicuntur, Pollux. Τοῖο δὲ πάντα χαλινὰ καὶ οὐρανόεσσαν ὑπήνην Οὐλὰ θ᾽ ὑποσύφει χολόεν ποτὸν, Nicander de aconito scribens. Est præterea κημὸς è filis aut funiculis (ἐκ σχοινίων) instrumentum coli figura, in quod purpuræ aut conchylia ingressa capiuntur, &c. Varinus. Huius figuræ piscatoria instrumenta quædam cancellatim se decussantibus filis, ut in retibus, nostrates uocant **feimer/bären/setzbären/setzgarn**. Est & nassa huiusmodi, sed è uiminibus contexta, cyrton Græci nominant: quo cum intrauerit piscis exire non potest, **ein rüsch oder reüß**: aliqui excipulam uel excipulum uocant.

¶ Frænum, instrumentum quo equus retinetur & domatur: dictum quòd equorum ora frangat, & ideo per æ. scribendum, (multi absq; diphthongo scribunt.) In plurali hi fræni, uel hæc fræna. Et stabulis frænos audire sonantes, Vergilius. Ouidius sonantia fræna dixit. Alteri se calcaria adhibere, alteri frænos, Cicero de claris Orat. Ni frænum accipere, & uicti parere fatentur, Vergilius metaphoricè. Frenos & strata equorum Pelethronium (malim Pelethronios cum Vergilio: uide Onomasticum) inuenisse tradunt, Plinius 7.56. Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere Impositi dorso, Vergilius. Κέλητα καὶ χαλινὸν πρῶτος Βελλεροφόντης κατέζευξε, Scholia in Pindarum. Quid te frena iuuant temeraria? Martialis. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Frenaq; bina eius, quæ nunc habet aurea Pallas, Vergil. Impari frena thesauri equorum accommodant, Accius, ut Nonius citat. Tempore lenta pati frena docentur equi, Ouid. 1. de Arte. Frena dicta (inquit Isidorus) quòd equos fremere cogant: uel quòd hæc equi frendant, id est imprimãt dentibus & obmordeant. Hippolytus arctis continet frenis equos, Seneca. Aureas dicebant frenum,

quod ad aures equorum religabatur; oreas quo ora coërcebantur, Fest. Et alibi, Oreæ freni quod ori inseruntur dicti. Titinnius in Setina: Etsi tacebit, tantum gaudebit sibi permitti oreæ. Cæcilius in Ariolo: Deprandi autem Leonis obdas oreas. Cato Originum libro 3. Equos respondit oreas mihi, inde tibi cape flagellum. Trebelius pro se apud populum: Equus qui mihi sub feminibus occisus erat, oreas detraho. Lupati sunt freni asperrimi, dicti à lupinis dentibus, qui inæquales sunt, (quod & Seruius scribit:) unde & eorum morsus uehementer obest, Isidorus. Lupi, freni asperrimi, à lupinis dentibus, quia inæquales sunt: siue quia duritiam habent lupinorum dentium similem, & propterea morsus eorum asperrimus. His frenis utebatur Galli. Vuillichius Germanicè reddit **brechzeum**. Camerarius apud Xenophontem pro στομίῳ lupos uertere solet. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Et placido duros accipit ore lupos, Ouid. 4. Trist. Non aspera præbet ora lupis, Papinius in Achil. Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis, Silius. Prensiq́; negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis, Verg. 3. Georg. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ibid. Solinus genere masculino dixit, Isq́; adeò spreuit lupatos, ut de industria incuruatus, ruina & se & equitem pariter affligeret. Lupatis temperat ora frenis, Horatius 1. 8. Carm. Pastomis (aliâs postomis, quod minus placet) dicitur ferrum (instrumentum ferreum siue ligneum) quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur, Græcè ἀπὸ τοῦ στόματος. Pastomides huic ingentes de naribus pendent, Lucilius, citante Nonio. De formis frenorum utilibus, tam pullis, quàm equis scallionatis & non scallionatis, Rusius capite 35. Idem docet nonnihil de freno & frenatione capite 40. quod inscribitur, De extrahendis equo dentibus qui dicuntur scalliones. Varias etiam frenorum differentias eleganter pictas, in Rusij uolumine reperiet qui desiderabit. Vt iniecto equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Immitem quatiebat equum spumantia sæuo Frena cruentantem morsu, Silius. Frenatis lucent in equis, Vergil. Vt armatus eques frenatos stratosq́; teneret equos, Liuius. Equites infrenati, id est quorum equi non habent frenos, Idem. Numidæ frenis nõ utebant, Oppius de bello Africo. Massyli equos uirga non freno gubernãt: unde et Vergilius infrenes uocat Numidas. Murcibij uix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. De frenis & reliqua instructione equorum Libycorum dixi in B. in Mauris & Libycis. Considerari debet (inquit Petrus Crescent.) durities & mollities oris equi, ut pro illius ratione frenum commodum adhibeatur. Sunt enim frena quædam ualde leuia, quædam minus: alia asperrima & durissima, alia minus: quædam media inter prædicta. Formas eorum scribere omitto, quia nota apud frenorum artifices: nec possunt tam aptè describi, quemadmodum possunt oculata fide uideri, Hæc ille. Arrianus libro octauo de rebus gestis Alexandri Indorum frenandi morem his ferè uerbis describit. Equi eorum non sunt ephippijs instructi (σεσαγμένοι:) sed neq; frenis ita ut Græci aut Celtici: nam summum equi os corio bubulo crudo ambitur: quod consutum est, & (περιηρτημένον) annexum: continet autem stimulos ex ære aut ferro introrsum conuersos: ditiores eburneos parant. Cæterum ori ferreum inditur instrumentum obeli figura, (hoc est rectum & oblongum:) à quo habenæ (ῥυτῆρες) dependẽt. Habenis attractis, obelus equum coërcet, & stimuli ab eo pendentes pungendo habenis parere cogunt, Hæc ille. Græci frenum χαλινὸν appellant: est autem propriè ea pars freni quæ ori inseritur. Inde uerba χαλινοῦν & χαλιναγωγεῖν. Χαλιναγωγεῖν γλῶσσαν, frenare linguam. Nicander tropicè dentes χαλινοὺς dixit: Oppianus funes nauticos uocabulo neutro plurali χαλινά. Χαλινὸν Homerus uocat freni partem quæ ori inseritur: habenas uerò ῥυτῆρας & ἡνία, &c. Varinus. Pollux ad equum singularem requirit inter cætera φιμὸς, ψάλλια, χαλινούς. Τὸ μὲν δὴ πρῶτον ἐκ φορβειᾶς τὸν ἵππον περιακτέον, εἶτα χαλινώσαντα ἐᾶσαι ἑστάναι, ὡς μὴ εὐθὺς ἑλκόμενος πονοῖτο: ἀλλ' ἐν ἀναλγησίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ τῆς σιαγόνος, ἠρέμα προσεθίζητε τῷ χαλινῷ, Pol. Χαλινῶσαι δ' ὀρεῖς, ἢ χαλινὸν περιθεῖναι τῷ στόματι, καὶ χαλίνωσιν, Idẽ. Ἵππος εὐχάλινωτος, δυσχάλινωτος, Vari. Εἶτ' αὖθις ἐγχαλινώσας, Plutar. de Sylla. Et alibi, ἵππος ἐγχαλινωθείς. Ἵππος ἀχαλίνωτος, Xenoph. Ἐκλῦσαι τὸν ἵππον τοῦ χαλινοῦ, Procop. Ἐφεῖναι τὸν χαλινὸν εἰς τάχος, Pol. Ἀνέτοις τοῖς χαλινοῖς ἐφιέντων, Heliod. in Aethiop. Et rursus, Ἐφεὶς τῷ χαλινῷ τὸν ἵππον. Ἀνακλάσαι τὸν αὐχένα ἐκ τοῦ χαλινοῦ, Pol. hoc est, ut uidet ἀναχαιτίζειν τὸν ἵππον, ἀνακόπτειν. Et alibi, ποτὲ μὲν ἐξόρμα, ποτὲ δὲ καθίστα καὶ ἐνδίδου τὸν χαλινὸν, καὶ ἀναλάμβανε. Ἐν χερὶ πινάσσων Νωλεμὲς ἀμφὶ γένυσσι μέγα κτυπέοντα χαλινόν, Calab. li. 4. Οἱ δὲ χαλινὰ γενειάσιν ἀφρίζοντες δάπτον, Ibidem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, id est aureis phaleris ornatũ, Pindarus dixit in Olympijs Carmine 13. Item philtron hippion pro freno, Ibidem. Ἰθυντὴρ, χαλινὸς, πηδάλιον, Suidas. Ἱππικὰ ὄργανα, κέντρον, μύωψ, ὑποχαλινίδια, ἡνία, Pollux. Χαλινοφάγα στόματα ἵππων, Callimachus. Στόμια, τὰ χαλινά, poëticè, Varinus. Δακὼν δὲ στόμιον, ὡς νεοζυγὴς Πῶλος βιάζῃ, καὶ πρὸς ἡνίας μάχῃ, Aeschylus in Prometheo. Ὦ καλλίστους εἰδόμαν Χρυσοδαιδάλτοις στομίοισι πώλους Κέντρῳ θεινομένους, Euripides. Φιμοῦν, ἄγχειν, ἐπιστομίζειν. Φιμὸς παραστόμιον, Varinus. Ἐπιστομίζειν, ἐμποδίζειν, κατέχειν, κατασιγάζειν, Idem & Suidas. Τοῦ δὲ χαλινοῦ τὰ στόμια, ὑποστόμια. καὶ τῶν ὑποστομίων, τὰ μὲν κοῖλα, ἐχῖνοι: τὰ δὲ περιφερῆ καὶ πριονωτὰ, τροχοί: (Et alibi, Στόμια δὲ πριονωτὰ, ἔφη ἐν Ἀναγύρῳ Ἀριστοφάνης:) τὰ δὲ στρεπτὰ καὶ προμήκη, καὶ ἀλλήλοις ἀντεμπλεκόμενα, ἐν ἁλύσεως εἴδει, δακτύλιοι καὶ δάκτυλοι, Pollux. Στομίας equus, qui freno non facile paret. Φιμὸς, ὁ χαλινὸς, (quasi σφιγμὸς, ἀπὸ τοῦ σφίγγειν.) Καὶ φιμὸς, καὶ κυβευτικὰ ἕτερα ὄργανα, Aeschines contra Timarchum. Φιμὸς δέ ἐστιν ὁ καλούμενος κημὸς εἰς ὃν ἐνέβαλλον τοὺς (οἱ κύβοι.) Δίφιλος δέ φησιν, Ἔλκ' εἰς μέσον τὸν φιμὸν, ὡς ἂν ἐμβάλῃ, Suidas & Varinus. Instrumentum hoc lusorium à figuræ similitudine sic dictum apparet, ut & κημὸς, quem supra quoq; interpretati sumus iudicialem cadum, uel operculum eius coniforme, per quod calculi immittebantur. Latini similiter à figura turriculæ nomen huic instrumento indiderunt, de qua Martialis lib.

lib. 14. Quærit compoſitos manus improba mittere talos, Si per me miſit nil niſi uota facit. Non ſoli autem tali, ut Perottus putat, in ſubiectum alueolum per turriculam demittuntur, ſed etiam teſſeræ ut ex Suidæ uerbis apparet, κυβευτικὸν ὄργανον appellantis: & apud nos etiam quanquam rarum hũc ludum cum teſſeris fieri obſeruaui, nec id abſq; ratione: tam enim teſſeræ quàm tali per manum fraudulenter emitti poſſunt, per turriculam non item: ubi ſcilicet non arte doloúe, ſed uotis tantum luditur. (Noſtrates uocant **in der brenten ſpilen**: quo ludi genere in nundinis quibuſdam ferè apud Heluetios utuntur.) Turricula, uaſculi genus à turris ſimilitudine ita dicti, quo iactari tali ludendo ſolebant. Eadẽ pyrgos appellãt: ſic enim Græci turrim uocãt. Qui pro te tolleret, atq; Mitteret in pyrgũ talos, Hor. 2. Ser. Sat. 7. Hîc Acrõ, Pyrgũ (inqt) hoc eſt tabulã: alij fritillũ dicũt. Calepinus hoc in loco non pyrgũ, ſed fimũ legens, Fimũ (inquit) uel fimus, quod nos fritillũ & alueolũ dicimus, in quo coniectæ teſſeræ agitatæq; miſcẽt. Atqui nos phimòn oſtendimus, non alueolũ, ſed uas ſupra alueolũ eſſe. Pyrgum quidã uaſis genus cauitate ſeſſili interpretatur, quo coniecti tali agitentur anteq; in alueolum proijciantur, ut in Promptuario legimus: quod mihi non probatur: turri enim pyramidis figura, non ſeſſilis & plana conuenit: & ſupra ex authoribus oſtendi, infundibuli aut coni coli'ue formam κημῷ appellato uaſi fuiſſe: ſunt autem capiſtra quoq; & frena (de loris frenorum loquor) ferè huiuſmodi: & ipſum ludi inſtrumentum, quod hodieq; apud nos durat, interpretationi meæ aſtipulatur. Quanquam enim turres quadrangula forma extrui ſoleant, unde & pyrgos turma equeſtris ſimiliter inſtructa nuncupatur: magis tamen in turrium ſpecie tectum ipſum pyramidis forma aſſurgens conſideratur. Cælius Calcagninus de talorum ludo ſcribens, Ad ſummouendas, inquit, aleatorum fraudes, qui ſubdola manu uti callent: inſtitutum eſt, ut in conditorio, ſeu tu pyxidem mauis appellare, repoſiti tali promerentur in abacum: id conditorium Perſius orcam, ſumpta ex monſtro marino translatione, appellauit. Sic & Pomponius poëta Bononienſis, Dum contemplor orcam, taxillos perdidi, Hæc Calcagninus. Perſij uerſus Satyra 3. hi ſunt: Quid dexter ſenio ferret, Scire erat in uoto, damnoſa canicula quantum Raderet, anguſtæ collo non fallier orcæ. Hinc apparet orcæ luſorij inſtrumẽti ad talos, collũ fuiſſe anguſtum, quale ſcilicet infundibulorum eſt ex orbiculato ambitu capaciore paulatim in conum ſe colligens: (quamuis & aliud genus infundibulorum eſt, quòd planum habet fundum, ſed ex quo oblongus & teres canalis deſcendat:) quamobrem non probo Calcagninum qui pyxidis & conditorij nomine orcam luſoriam appellet, cum in tali cauitate nihil, ne momento quidem, loco manere poſſit, ſed ſtatim immiſſum delabatur & excidat per collum. Fallitur etiam Sipontinus & alij, qui talos in pyrgum ſeu orcã iniectos iactari agitariq; putant, eo ſcilicet modo quo manu agitari ab aleatoribus ſolent: cum turricula ſic agitari non opus habeat, delatis ſponte qui ſimpliciter immiſſi fuerint talis aut teſſeris: nec poſſit etiam, cum loco fixa ſit, ni fallor, ſupra alueolum. Campum in quo teſſeraria pugna exercebatur, ab antiquis nunc abacum, nunc alueolum, nunc tabulam luſoriam, modo πλινθίον, ſed & fritillum appellatum uideo: reclamantibus licet grammaticis, qui ex authoritate Porphyrionis, non ad teſſerarium ludum, ſed talarium, fritillum pertinere arbitrantur: ut idem ſit cum turricula inſtrumentum, &c. Calcagninus in libello de teſſerarum ludo. Τηλία, κημοί, φιμοί, κιθὶς, κῦβοι, διάσειστοι κῦβοι, Pollux libro 8. ſed prima ſyllaba uocis κιθὶς per η. non per ι. ſcribi debet: ſic enim legitur apud Varinum: Κηθάρια, τὰ ὀξύβαφα, ἐξ ὧν τοὺς κύβους ἠφίεσαν. πλεκτὰ δ' ἦν ταῦτα. Et rurſus, Κήθιον, ἀγγεῖον πλεκτὸν, εἰς ὃ τὰς ψήφους καθιᾶσι. Et mox, Μή ποτε μέντοι καὶ πρὸς τὴν τῶν κύβων παιδιὰν ἐχρῶντό τινι, βάλλοντες ἐξ αὐτοῦ. καὶ γὰρ Ἕρμιππος ἐν Θεοῖς, Καὶ πρὸς κύβους ἕστηκ' ἔχων κήθιον. Κήθεια, κηθάρια, τὰ ὀξύβαφα, ἐν οἷς τοὺς κύβους ἔβαλλον. Hoc inſtrumentum ſi idem cum turricula eſt, non propriè uidetũ oxybaphi nomine, id eſt acetabuli, exponi. Mutuatus eſt autem Varinus quæ hic adſcripſi, ex Scholijs in Veſpas Ariſtophanis, ubi poëtæ uerba ſunt hæc: ὡς ἥδοντό γε τὸν σύρφακα τὸν ἄλλον (id eſt uulgarem turbam iudicum.) Ἐκ κηθαρίου λαγαριζόμενον καὶ τραγαλίζοντα τὸ μηδὲν, ex cethario uictitare, & minimum inde lucellum quaſi liguriendo abſumere. Sed talis & teſſeris relictis ad frenos redeo. Pollux ad equum ſingularem requirit κημὸς, φιμὸς, ψαλλία, &c. Pluralis numerus φιμοὶ uel φιμά: ut in Epigrammate Anytes, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι, in pueros hirco inequitantes. Φίμα (paroxytonum, non probo) κημὸς, φιμὸς, Varinus. Hinc δύσφιμος ἵππος, ὁ δυσχάλινωτος: δύσφιμος, ὁ δυσχάλινωτος, Idem. Vocabantur quidam & αὐλωτοὶ φιμοί, ac ſi frenos tibiales dicas, à quibus crepitacula (κώδωνες) pendebant: & immiſſo eis equorum hinnitu ſonum tibiæ ſimilem reddebant, Pollux & Varinus in Αὐλωτοί. Si glans ita contecta eſt (inquit Celſus 7. 25.) ut nudari non poſſit, quod uitium Græci φίμωσιν appellant, aperienda eſt: quod hoc modo fit. Subter à ſumma ora cutis inciditur recta linea uſq; ad frenum, atq; ita ſuperius tergus relaxatum cedere retro poteſt. Φιμοῦν, ἄγχειν, ἀποστομίζειν. Τὸ στόμα τῇ χειρὶ φιμώσασα τοῦ ἐσφαγμένου, Suidas. Ῥυτὰ, τὰ χαλινὰ, à ῥύω uel ἐρύω quod eſt traho, Varinus: idem uidetur quod ῥυτῆρες, id eſt habenæ: quam ſimiliter uocem aliqui frenos interpretantur, per ſynecdochen nimirum: ſed de habenis poſtea. Ἐγέλα, χαλινοί, Heſychius & Varinus. Apud Pindarũ facetiore metaphora frenum equi hippium nuncupari philtrum obſeruauimus, Cælius. Ψάλλιον μὲν τὸ τοῦ ἵππου (ὁ χαλινὸς, ἢ ὁ κρίκος τοῦ χαλινοῦ, ἢ ἁπλῶς ὁ κρίκος, Varinus:) ψέλλιον δὲ τὸ ἄκροις τοῖς βραχίοσι περιτιθέμενον κόσμιον, Ammonius. Dores ψέλλιον uocãt τὸ ἄκρον, Idem. Ψάλλιον Atticè, ψέλλιον cõmuniter, Idẽ. (ut ὕελος, ὕαλος: σίελος, σίαλος.) Non probo quod apud Heſychium legitur, Ψαλὸν, εἶδος χαλινοῦ. In pace Ariſtophanis ψαλίων legitur per λ. ſimplex, carminis cauſa puto lambda altero abiecto (quanquã & apud Xenophontem, ut paulo poſt citabo ſimiliter habetur) in his uerſibus dimetris anapæſticis:

ἀλλ' ἄγε Πήγασε χώρει χαίρων Χρυσοχάλινον πάταγον ψαλίων Διακινήσας φαιδροῖς ὠσίν. Scholia ψαλίων, χαλινῶν exponunt, ut Suidas etiam & Varinus. Pollux equum singularem instruens desiderat κημὸς, φιμὸς, ψαλλία (paroxytonum, nisi mendum est) χαλινὸς. Psallium iniicere, ψάλλιον ἐμβάλλειν, dicuntur, qui ferocientem animum moderamine quopiam premunt, metaphora sumpta ab equis animosioribus. Plato libro de Legib. tertio: ὁ δὲ τρίτος σωτὴρ ὑμῖν, ἔτι σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην ἀρχὴν ὁρῶν, οἷον ψάλλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν. Psallium autem (inquit Erasmus) est circulus, qui freno additur, unde & pro freno ponitur interdum. Nisi forte allusit ad bubalos, qui circulo ferreo naribus iniecto circumaguntur, unde prouerbium, Naribus trahere. Rusius quidem inter picturas frenorum, nonnullos cum circulis pingit mediæ parti anteriori annexis, ut pro equis Turcicis, & genetis Hispanis. Κυφὼν, ἡ κλωάγχη τοῦ ψελλοῦ, (forte ψελλίου, uel δεσμοῦ, Varinus,) κύφων ὅπερ ἔνιοι σιωάγχην καλοῦσι: significat etiam uinculum ligneum, Hesychius. Sed hoc nihil ad frenos. Pollux ad equum singularẽ requirit χαλινὸς, πνιγέας, καὶ γὰρ τὸ πνιγέα τοῦ ἵππου Ἀριστοφάνης ἐν Ἀναγύρῳ λέγει. In lexicis Græcis & Græcolatino πνιγεὺς non aliud esse dicitur quàm clibanus, uel caminus (ut etiam in Scholiis in Nebulas & Aues Aristophanis:) & propriè ubi extinguuntur ac suffocantur prunæ: mihi sanè in uerbis Pollucis freni uel lupati asperioris genus esse uidetur, quòd ferociores equos ita aliquando coërceri oporteat ut uel suffocandi uideantur. Freni pars quæ ori inseritur χαλινὸς, οὗ τὸ μὲν μέσον ἡνίον. τὰ δὲ περὶ αὐτὸ, δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβολοι, οὓς περ μασσᾶται ὁ ἵππος, Pollux. Τρίβολοι, τὰ τοῖς ἵπποις ἐν τοῖς χαλινοῖς ἐντιθέμενα, Hesychius & Varinus. Φακὸς, pars quædam freni, Iidem. Xenophon in libro de re equestri cõscendendi equum præcepta tradens, sic scribit: Πρῶτον μὲν τοίνυν τὸν ῥυταγωγέα χρὴ ἐκ τῆς ὑποχαλινιδίας, ἢ ἐκ τοῦ ψαλίου ἠρτημένον, εὐτρεπῆ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαβεῖν, καὶ χαλαρὸν. τῇ δεξιᾷ δὲ τὰς ἡνίας παρὰ τὴν ἀκρωμίαν λαμβανέτω. Camerarius uertit: Primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bulláue huius religatum lorum ductorium, aptè sinistra manu prehendet, & satis laxè. Dextra capiet habenas depositas in summis armis. Et rursus in eodem libro, ex eiusdem uersione: Primum non pauciora frena duobus parabimus: quorum unum leuius orbes (τροχὸς) habeat grandiores: alterum eosdem cum graues tum depressos. Echini autem, id est clausuræ, erunt acutiores, ut cum istud prehenderit offensus equus asperitate mox dimittat: Cum autem lenius illi inditum fuerit, tum gaudens huius quidem lenitate, alia nihilominus ad quæ asperiore freno instructus fuerat, sub leni quoq; exequatur. Sin lenitate contempta in hoc penitus incumbere uolet, cogent scilicet illum hanc ob causam subiecti grandiores orbes, os pandere, atq; ita admittere lupos. (Sed Græca mihi aliud sonare uidentur, proinde apponam. Ἢν δ' αὖ καταφρονήσας τῆς λειότητος θαμινὰ ἀντερείδηται ἐν αὐτῷ, mordendo scilicet & mandendo: τούτου ἕνεκα τροχοὺς μεγάλους τῷ λείῳ προστίθεμεν, ἵνα χάσκειν ἀναγκαζόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἀφείη τὸ στόμιον: hoc est, ut os pandere coactus, frenum mordere & mandere desinat.) Poterit autem asperius frenum uariari cum implicatione quadam, tum extensione, (Οἷόν τε δὲ καὶ τὸ τραχὺ παντοδαπὸν ποιεῖν καὶ κατειλοῦντα καὶ κατείνοντα: Camerarius legisse uidetur κατατείνοντα. Pollux omnino aliter, ἔστι δὲ καὶ τοὺς τραχεῖς ἐμπρᾶυνειν κατειλοῦντα, ἢ κατακηροῦντα, lego κατακυλοῦντα, etsi κατακηροῦν cera oblinere significat.) Cæterum cuiuscunq; modi fuerint frena, sunto mollia omnia. (χαλινοὶ ὑγροὶ, quibus cõtrarii σκληροί.) Nam rigidum quauis parte sui prehensum retinet equus totum inter maxillas, perinde ac ueru ubilibet prehendas totum sustuleris. Alterum uerò non aliter quàm catena, ea parte tantummodo qua tenetur, non flectitur, aliæ pendent: quas elabentes dum captat equus, lupos (στόμιον) interea amittit de maxillis. Hanc ob causam & inseruntur mediis axibus annuli (κατὰ μέσον ἐκ τῶν ἀξόνων δακτύλιοι κρέμανται) ut hos lingua atq; dentibus prensans, omittat correptionem inter maxillas freni. Frenum molle est, cum axes commissuras (συμβολὰς) habent læues atq; latas: itemq; omnia quæ axibus accommodantur, cum sunt ampla (εὐρύστομα, forte εὐρύτερα, καὶ μὴ σύμπυκνα, et si Pollux etiam εὐρύστομα habet) & minus densa, mollius frenum existimandum. In quo uerò omnes particulæ freni grauiter discurrunt atq; colliduntur (χαλεπῶς διατρέχει καὶ συνθεῖ, id est ægre loco mouentur nec facile inter se concurrunt) illud frenum rigidum erit, Hactenus Xenophon. Eadem ferè & Pollux: uide supra in E. Freni pars quædã nuncupatur echinus: sicut quod circa mentum est, psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, heniũ: post in ambitu dactylii, echini, triboli, quos mandit equus, Cæl. 12. 18. ex Polluce, ut apparet. Κορυφαίαν apud Xenophontẽ Camerarius uerticale lorũ transfert: apparet aũt ex uerbis Xenophontis circa aures id locari. Κεκρύφαλος, κορυφαία, et χαλινὸς, à Polluce pariter recensent̃. Κεκρύφαλος, τοὺς τῶν ἵππων κορυφαστῆρας ἢ κορυφαίους, Hesych. & Varin. ὁ δὲ ἀπὸ κορυφῆς τοῦ ἵππου ἐκτεταμένος ἱμὰς ἄχρι τοῦ χαλινοῦ, κορυφαία. ὁ δὲ περὶ τὰς γένυς, γενειαστὴρ, γενεάς, Pol. 1. 10. Τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν κεφαλὴν καταθέτω ἐπὶ ἀκρωμίᾳ. τὴν δὲ κορυφαίαν τῇ δεξιᾷ αἰρέτω. τὸ δὲ στόμιον τῇ ἀριστερᾷ προσφερέτω. κἂν μὲν δέχηται, δηλονότι περιθετέναι δεῖ τὸν κεκρύφαλον, etc. Xenoph. Camerarius uertit, Habenas ob caput in summis armis deponat, uerticale aũt attollẽs in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: q̃s si equus admiserit, applicãda scilicet erũt freni lora. Corypheã fortassis Latinè frontale lorũ uel frontale simpliciter nõ ineptè dixeris. Nam freni ipsi (ut scribit Grapaldus) à frontalibus pendent, quæ caput equi hinc inde uinciunt, & additis bullis interdum auratis, gemmisq; uenustant. Plinius 37. 12. de cochlite gemma, Quondamq; tantæ magnitudinis (inquit) fecere, ut equis regum in Oriente frontalia, atq; pro phaleris pensilia facerent. Sed ampyx, potius quàm coryphæa, frontale uidetur, de quo infra. Aliqui frontale exponũt ornamentum, quod fronti equorum siue elephantorum imponi solebat. Ingentes ipsi erant, addebant speciem frontalia & cristæ, & tergo impositæ turres, Liuius. Pollux quidem προμετωπίδα, in-

ter

ter arma equorum numerat: sic etiam uocatur τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου δέρμα, Idem. φάλαρα aliqui ornamenta frontis exponunt, Varinus in Ἡνία. Sed de phaleris infra. Σιαλιστήριον uidetur appellare Absyrtus in Geoponicis libro 16. capite 1. eam freni partem, quæ ori inseritur, nimirum à saliua (σίελον & σίαλον Græci dicunt) qua oppleri solet. Τότε φορβιὰν αὐτοῖς περιτιθέντας, τὸν χαλινὸν πρὸς τῇ φάτνῃ κρεμαστὸν, ἵνα ψαύων συνεθίζηται, καὶ μὴ δυσλαβῆται τὸν ἀπὸ τῶν σιαλιστηρίων ψόφον. Andreas à Lacuna in huius loci interpretatione uocem Græcam reliquit, Cornarius postomides uertit: Veteres, ut Varro, in eodem argumento, hoc est pulli domitura, frenos simpliciter nominant. Τετράζων, εἶδος χαλινοῦ, Hesychius & Varinus. Ὀχμάζειν, equum cum freno agere, uel sub curru, ut dixi in Ceruo capite quinto. Οἱ δὲ παρθένοι στρέφουσιν ὀπίσω τοὺς ἵππους περὶ τοῖς αὐτῶν αὐχέσι τὰς χάμακας ἑλίξαντες, Suidas in Κάμαξ, quod exponit palũ, perticam, lignum rectum.

¶ Habenæ, quod his equos teneamus: unde & equi habiles dicti: hæc & retinacula à retinendo lora (lego, & lora) Isidorus. Habenæ (inquit Grapaldus) frenis annexa sunt lora, manuq; tenẽtur, ut equum in gyros flectere, impellere, & retinere ualeamus. Manibus molitur habenas, Vergilius de Turno. Ferrato calce, atq; effusa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius Punic. 7. Ipse ter adducta circum caput egit habena, Verg. 9. Aene. Liber habenis equus, Idem 3. Georg. Semel hic cessauit, & (ut fit) In scalis latuit metuens pendentis habenæ (id est scuticæ,) Horatius 2. epist. Habena uel habenæ potius in plurali (sunt enim gemina lora) pro potestate & facultate: item habenula diminutiuum, uide Promptuarium. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Ouidius lib. 4. de Tristibus. Habenas Græci ἡνίας in fœminino genere, uel in neutro ἡνία (præsertim poetæ) uocitant ἀπὸ τοῦ ἀνιῶ τὸ λυπῶ, ἢ ἀπὸ τοῦ ἑνοῦν καὶ συνδεῖν τοὺς ἵππους: non solum enim de celete equo, id est singulari ἡνία dicuntur, sed etiam de iũctis curru aut biga, ut Varinus docet. Χαλινὸς de toto freno dicitur, cum propriè ea tantum sit pars quæ ori inditur: lora uero quæ manibus equitantium tenentur, ἡνία & ῥυτῆρες dicuntur, δι᾽ ὧν ῥύονται ἵπποι ὧδε καὶ ἐκεῖ, Varinus. Eadem, ut coniicio, & ῥυτὰ dicuntur, ut supra monui: quanquam χαλινὰ interpretentur, per synecdochen: ut & ἡνίαν, χαλινόν. Pollux, ut supra citaui, medium quoq; partis illius quæ ori inseritur ἡνίον appellari tradit. Ἡνίας, λώροις τῶν χαλινῶν, Hesychius. Τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν καταθέτω ἐπὶ τῇ ἀκρωμίᾳ, Xenophon. Ἡνία σιγαλόεντα (Homero) λῶρα πεποικιλμένα, Hesychius & Varinus. Ἐκ δ᾽ ἄρα χειρῶν Ἡνία λεύκ᾽ ἐλέφαντι χαμαὶ πέσον, Homerus Iliad. ε. Ἡνία δή τοι παῦδες ἐνὶ τραχὺ φοινικόεντα θέντες, Anyte in Epigrammate. Idem epitheton in Aspide Hesiodi legitur. Τούτῳ παραδώσω τοῦ γνυνὸς τὰς ἡνίας, (senarius Aristophanis, ut uidetur, apud Suidam) τουτέστι τὴν ἐξουσίαν. τροπικῶς, ἀπὸ τῶν ἁρμάτων. ταῖς γὰρ ἡνίαις ἡνιοχοῦνται οἱ ἵπποι. Ἐν δ᾽ αὐτὸς ἔχων εὔληρα βέβηκε, Homerus Iliad. ψ. ubi Scholia εὔληρα τὰ ἡνία: dicuntur autem sic παρὰ τὸ εἰλεῖν, δι᾽ ὧν ἐστι τοὺς ἵππους εἰλεῖσθαι, ὅ ἐστι στρέφεσθαι: reperitur autem semel tantum hæc dictio apud Homerum, Varinus. Εὔληρα, τὰ εἰλοῦντα καὶ συνέχοντα τὰ ὑποζύγια: παρὰ δὲ Ἐπιχάρμῳ αὔληρα εἴρηται, παρὰ τὸν αὐλὸν, ἵν᾽ ᾖ τὰ ἐπιμήκη, Etymologus. Εἶξαί τοι οἱ ἡνία χερσίν, Homerus Iliad. ψ. Maurorum equi collaria (περιτραχήλια) habent è ligno aut pilo confecta, unde habena dependet, Strabo. Δυσήνιος ἵππος, ὁ δυσπειθὴς καὶ δυσάγωγος, Varinus. De heniocho, id est auriga, supra diximus: ἡνιοχεῖν, manu tenendo habenas equum regere, siue in curru, ut frequentius usurpatur, siue singulari equo insidentem, ut apud Xenophontem: Ἡνιοχείτω δὲ ἢν μὲν ὑψαυχενώτερος ᾖ ὁ ἵππος, ἀνωτέρω ταῖς χερσίν, &c. Idem henias, id est habenas laudat æquales, non infirmas, nec lubricas, neq; crassas: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendi ut queat. Ἀπὸ ῥυτῆρος ἀνεῖναι τὸν ἵππον, ἐφεῖναι τὸν χαλινὸν εἰς τάχος, πάσας ἀνασεῖσαι τὰς ἡνίας, Pollux. Ἐν δὲ ῥυτῆρσι τάνυσθεν, Homerus in Iliade. Ἱππικὰ ὄργανα, σειραγωγεύς, ῥυταγωγεύς, ἐφίππιον, Pollux. Et rursus, τῶν δὲ ἱππικῶν σκευῶν, κεκρύφαλος, ῥυταγωγεύς, ἀγωγεύς. ὁ γοῦν Στράττις ἐν Χρυσίππῳ λέγει, Πρόσαγε τὸν πῶλον, ἀτρέμα προσλαβὼν τὸν ἀγωγέα βραχύτερον. Ὁ δὲ ἵππος αὐτῷ ἤσκητο ἄρα καὶ ἄνευ ἡνίας ἐλαυνόμενος ὠκύτατα φέρεσθαι, Dexippus apud Suidam. Ἡνιοχαράτης, apud Lacones is dicebatur qui iuuenes in re equestri instituebat, Hesychius & Varinus. Ἀφηνιάζειν, equi contumaces & præferoces dicuntur, cum rebelles sunt habenis, et frenum morsu corripiunt, uel aliter per uim sessorem à uia instituta auferunt. Herodianus eleganti metaphora usurpat pro imperium detrectare, ac subditum esse nolle. Ἀφηνιάσαι λυσσέως τὸ ζυγομαχῆσαι τοὺς ὑφ᾽ ἅρματι ἵππους, καὶ πειραθῆναι ἀπὸ ἡνίων γενέσθαι. λέγεις δὲ ἵππος ἀφηνιάζει, ὅτε τὸν χαλινὸν ἀποπτύσας, ἢ καὶ ἄλλως ἐνδακὼν, ὡς μὴ πείθεσθαι, τῷ ἐπιβάτῃ μεταφέρεται θέων, Varinus in Ἡνία. Construit hoc uerbum cum genitiuo, Suidas. Ἀφηνιαστής, ἀνυπότακτος, ὑπερήφανος. Οἱ δὲ, ἀφηνιάσαντες μὲν αὐτὸν τῆς φιλίας, &c. Suidas. Ἀφηνιάζειν, τὸ σκληρύνεσθαι, καὶ ἀποθεῖν τῆς εὐθείας ὁδοῦ, χωρίζεσθαι, Varin. Δακὼν δὲ στόμιον ὡς νεοζυγὴς Πῶλος βιάζῃ, καὶ πρὸς ἡνίας μάχῃ, Aeschylus in Prometheo. Fortè & προσηνὴς ἀπὸ τῶν ἡνίων dicitur, quasi ὁ καλῶς καὶ πρᾴως τὰς ἡνίας προσιέμενος: exponitur enim ἐπιεικής, πρᾷος, χρηστός: quanquam apud Grammaticos nihildum de huius uocis origine legere memini. Ποδολκίς, ἡ ἡνία τῶν ὑποζυγίων, Hesychius & Varinus.

¶ Ampyx, aurata dicitur catena (σειρὰ, funis, Varinus) setas uinciens equinas in frontis ambitu: unde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre (ein haub) Cælius ex Varino. Virgines apud nos antequam nubant, partim ornatus, partim coërcendi capillos causa, strophium quoddam latiusculum & rotundum coronæ instar capiti imponunt, margaritis & gemmis (ueris ditiores, tenuiores è uitro fictis) interpunctum: quod quidẽ similiter, ut reticulum, ampyx uocari posse uidetur, uulgò nostrates nominant haarband, id est uinculum capillorum. Huic ab occipitio pendulam subiicere solent πηνίκην siue φενάκην, hoc est ficititiam

comam è tenuissimis filis sericis siue bombycinis, diuersis coloribus alternatim distinctam: uulgus appellat ein bendel. Ἀσκητὰ πέπλω τε καὶ ἄμπυκι, Theocritus de muliere Idyllio 1. Cæterum qualis nam ampyx in equo fuerit, multis docet Varinus. Ampyx, inquit, masculini generis secundum ueteres, diadema quoddam esse fertur capillis religandis destinatum, quos collectos ueteres huic uinculo subijciebant: quæ quidem descriptio κόφαν uulgo dictam non aliud esse quàm ampycem demonstrat. Et uerbum ἀμπυκίζειν etiamnum significat antias siue caproneas, id est longiores frontis pilos religare: (legimus etiam penultimam per α. ἀμπυκάζειν, apud Eustathium Iliados χ. quanquam Varinus et Etymologus interpretantur τὸ τὰς ἐμπροσθεν ἐκ προσώπου τρίχας συσφάττειν. (Etymologus habet σπαράξειν, lego σειράζειν, quod est uincire:) & rursus ἀμπυκάσαι, ἀναδῆσαι, χαλινῶσαι, ex Lexico Rhetorico.) Hinc dicti chrysampyces equi, quòd pili uerticales eorum aureo ligarentur strophio. Ἄμπυξ, χαλινὸς, συγκάθαμμα, ἐπίκρανον, καλύπτρα, διάδημα, στεφάνη. Ἄμπυκες, διαδήματα κατὰ μεταφορὰν ἴσως διὰ τὸ ἀμπέχειν (ἢ παρὰ τὸ ἀναπυκάζειν καὶ ἀνέχειν τὰς τρίχας, Etymologus:) ὥς φησι Παυσανίας, καὶ ἡ κοινὴ γλῶσσα παραμπύκια τὰ τῶν τριχῶν λέγειν εἴωθεν. Παραμπυκίζεται apud ueteres exponitur παραπλέκεται τὰς τρίχας. Κεκρύφαλος uel κεκρύφαντος (malim κροκύφαντος, ut paulo post dicam) ornamentum quoddam est capitis: ἀνάδεσμη uero uinculum (σειρὰ) in circuitu circa tempora ligari solitum. Vel, Ampyx est cephalodesmion muliebre. Ampyx apud Sophoclem in Philoctete pro rota accipitur propter rotunditatem, Varinus. Χρυσάμπυξ, χρυσοχάλινος (per synecdochen, Scholia in quintum Iliados:) uel χρυσόκομος, χρυσόδεσμος, ἢ χρυσοῦς δεσμοὺς ἔχων παρὰ τὴν ἄμπυκα, (supra ex Varino masculinum esse dixi,) χρυσόμιτρος, Hesychius. Sic & χρυσήνιος, qui aureas uel pulchras habenas habet, uel καλλίδιφρος, Idem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσᾶ φάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs Carmine 13. Et carmine 7. Χρυσάμπυκα λάχεσιν, pro τιμίαν: & similiter in Isthmijs Carmine 2. χρυσαμπύκων Μοισᾶν dixit, pro τιμίων. Καὶ ἄμπυκα δίδυξαν ἀφρῷ, Calaber de equis, libro quarto. Ampyx proprie est capitis obligamentum, ac auro & lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo: uerum metaphorice auro litum sic nominant frenum, Cælius ex Varino in Μοναμπυγία. Τῆλε δ᾽ ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα, Ἄμπυκα, κεκρύφαλόν τ᾽, ἠδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην, Κρήδεμνόν θ᾽, Homerus Iliados χ. de Andromache in terram collapsa: ubi Scholia addunt, Κεκρύφαλον τὸ παρ᾽ ἡμῶν λεγόμενον κροκύφαντον. Ampyx quidem quoniam & in fronte & ornamenti loco habetur, frontale Latine dici potest: quo uocabulo, ut supra citaui, Plinius de equis utitur. Θασίαν λιπαράμπυκα, legimus in Acharnensibus Aristophanis: ad uocem, Thasiam, aliqui muriam subaudiunt: alij phialam Thasio uino plenam accipiunt: ἄμπυξ δὲ λέγεται τὸ περιέχον. νῦν δὲ τὸ πῶμα τοῦ ἀγγείου λέγει. καὶ λιπαρὸν μὲν διὰ τὸ ἡδὺ τοῦ οἴνου, ἄμπυκα δὲ παρὰ τὸ σκεπάζειν καὶ καλύπτειν τὸν οἶνον καταχρηστικῶς, Scholia. Ἀμπυκτήρια, phaleræ, equina ornamenta, apud Sophoclem in Oedipo in Colono, Varinus. Μοναμπυγίαν equum apud Pindarum celetem uel μονοχάλινον interpretantur, Varinus ex Scholijs Pindari Carmine quinto. Sed apud Pindarum tum in textu, tum bis in Scholijs μοναμπυκία per κ. non per γ. scribitur.

¶ Ornamenta equorum alia circa partes instrumenti necessarij sunt, ut ἡνία λευκ᾽ ἐλέφαντι Homero, & aurum gemmæue circa frenos, habenas: de quibus hîc nihil aut pauca dicemus: alia solius ornatus gratia adduntur, ut frontalia, monilia, phaleræ. Phaleræ equorum ornamenta dicuntur, à uerbo Græco quod illustrare significat, Grapaldus: φαλὸν Græci illustre dicunt. Reperitur autem in plurali numero plerunque, nimirum quod semper geminæ sint, utrinque ad utranque maxillam. Φάλαρα τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα λέγουσι Δωριεῖς, Varinus: quanquam & προμετωπίδιον ἵππου κόσμον, id est frontale ornamentum equi apud recentiores idem interpretetur. Φάλαρα, οἱ νῦν λεγόμενοι φάλοι, παρὰ τὸ φάλιον τὸ λευκὸν, ἢ παρὰ τὸ φάειν ἅλις. Scribitur etiam φάληρα per η. in penultima, unde τετραφάληρος, Varinus. Φάληρα, φαληριόωντα, alba, albicantia, φαλαρὸς, albus, Idem & Hesychius. Φάλαρα, ἀστραγαλίσκος ὁ ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας: καὶ παραγναθίδες χαλινοί, (lego χαλινοῦ,) ἢ ἱπποκόσμια, Hesychius. Φάλαρα, τὰς προμετωπίδας, (de frontalibus dixi superius:) οἱ δὲ ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν περὶ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων. παρὰ δὲ Ἡροδότῳ τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα, Suidas. Φάλαρα, παρώπια, Pollux, non quidem interpretans, sed res diuersas enumerans, ut ferè solet. Plura leges in φαλὰ & φαλὸς apud Etymologũ, & τετραφάληρος et τετράφαλος apud Varinum. Primus equum phaleris insignem uictor habeto, Vergilius 5. Aen. Præter equosurosque, & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, omnis cętera prędæ diripienda data est, Liuius. Frangebat pocula miles, Vt phaleris gauderet equus, Iuuenalis Satyr. 11. Plinius etiam in singulari protulit libro 23. his uerbis: Est enim adiectum hoc quoque: sed & phalera posita, propter quæ nomen equitum adiectum est. Phaleratus, phaleris ornatus, Suetonius in Claudio, Crassus frugi equo phalerato, & in ueste palmata. Munera quæ legati ferrent regi, decreuerunt, equos duos phaleratos, &c. Vt phaleratis dictis ducas me, Terentius in Phormione: ubi Donatus phalerata interpretatur honesta atque ornata. Primo die phalerato equo insignis, Suetonius in Caligula. Equitatum frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem, Gellius libro 5. Phaleras Galli bardas nuncupant. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσᾶ φάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs. Castori dedit Iason ἱππασίης γέρας, χρυσείων φαλάρων πολυτεχνέα κόσμον, Orpheus in Argonaut. Ἵππω χρυσείῃσιν ἐθείρῃσι κομόωντε, Homerus Iliados θ. Achatis quædam genera in India, equorum ornamenta reddunt, Plinius. Certe equus non iners, neque corpore incomposito & bene curatus, & ipse gaudet quodam comptu, & equitem exhilarat. Neque hoc fugit, quem nihil fugit etiam minimarum rerum, Homerum, qui ornamenta equorum, & ipsos reddere conspicuos dicit, & equitibus dignitatem ac laudem adiungere, &c. Versus eius hi sunt, Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ Μῃονὶς ἠὲ Κάειρα,

παρήϊον

παρήϊον ἔμμεναι ἵππων, Κεῖται δ' ἐν θαλάμῳ, πολέες δέ μιν ἠρήσαντο ἱππῆες φορέειν, βασιλῆϊ δὲ κεῖται ἄγαλμα, Ἀμφότερον, κόσμός θ' ἵππῳ, ἐλατῆρί τε κῦδος, Hæc Camerarius. Sunt autem uerſus Homeri Iliados quarto, ubi Scholia παρήϊον exponunt παραγναθίδιον, τὸ νῦν χαλινάριον καλούμενον. Κωδωνοφαλαροπώλους, κώδωνας, id eſt tintinnabula uel crepitacula ærea phaleris adhibentes & frenis, ut ſupra etiam dixi: præcipuè autem duces id faciebant: & à Romanis etiamnum id fieri ſæpe ſe uidiſſe Varinus ſcribit. Aurigæ etiam ſeu potius carrucarij apud nos tintinnabula, ſed maiora, equis ſuis appendunt: ſed quidam affirmant pluribus muſcis eos infeſtari ſi tintinnabula geſtent, tanquam arguto ſonitu ut apes alliciantur. Cucumam ſunt qui habenalia putēt ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberante, unde uulgò forſan borchias uocant, Cęlius. Cucuma (diminutiuum, cucumella) alioqui uaſis genus eſt ærei uel ferrei cum ceruice, ſartagini puto (quam frixorium Hieronymus uocat, noſtri **ein pfañ**) non diſsimilis. Martianus Iuriſconſultus ad L. Iuliam, de ſicarijs: Sed ſi claui percuſſit, aut cucuma in rixa, quamuis ferro percuſſerit, tamen non occidendi animo. Hinc liquet ferream fuiſſe cucumam, ut non rectè intellexerit Grapaldus ſcribens, Cucuma ſimilis, ut opinor, erat teſtæ, quam Apitius & Martialis Cumanam nominant ex terra rubra, à figulis rota formata. Fieri tamen poteſt ut forma ſimilis fuerit, materia diuerſa. Cucumam ingentem foco appoſuit, Petronius in Satyra. Et mox, Frangitur ergo ceruix cucumæ, ignemq́ꝫ ualeſcentem reſtinguit. Quòd ſi, ut conijcio, ſartagini ſimile uas eſt, ceruicem pro anſa accipiemus: alia enim ollarum ceruix eſt. Operimenta quibus mulorum boumq́ꝫ & equorum dorſa conteguntur, dorſualia uocant, Grapaldus. Scoppa dorſuale pannellum Italicè interpretatur: & alibi centonem, pannellum aſini et ſimilium. Κέντρων, τὸ περιβαλλόμενον τοῖς ὄνοις ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συῤῥαφὲν, καὶ ἐπίσαγμα τῶν ὄνων, Varinus. Sed hæc munimenta non ornamenta ſunt. Stratumq́ꝫ oſtro quem ceperat ipſe Cornipedem, Silius. Inſtratos oſtro alipedes, pictiſq́ꝫ tapetis. Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent, Tecti auro, fuluum mandunt ſub dentibus aurum, Vergilius libro 7. Aeneid. Vltimum uerſum citat Seneca epiſtola 88. Monile dictum eſt ornatus muliebris, qualem habuiſſe Eriphylam fabulæ ferunt: ex eo etiam equis propendens à collo ornamentum monile appellatur, Feſtus. Δεῤῥιστήρ, περιδέῤῥαιον ἵππου, Varinus & Heſychius: Sed plura de hac uoce dixi in Cane in H. e. Equi βασιλικὰ προκόσμια καὶ περιδέραια, Plutarchus. Τόν τε περὶ στέρνοις κόσμον ὀδοντοφόρον, Philodemus in Epigrammate: Brodæus in Scholijs nō attingit: fuerit autem fortaſſis ornamentum ex ebore. Maurorum equi collaria (περιτραχήλια) ex ligno aut pilo confecta habent, è quibus habena dependet, Strabo. De frontalibus, & ampyce, in præcedentibus dictum eſt. Οὐκέτι χρυσοχάλινον (λαμπρὸν, τερπνὸν) ὁρᾷ φάος ἠελίοιο, Hexameter apud Suidam. Χρυσόδαιδάλτους στομίοισι πώλους, Euripides. Παρώπια (ἢ παρώπτιλα, ὡς ἐν τῷ περὶ ἱπποτροφίας) καὶ ἀντήλια, τὰ περὶ (aliâs παρὰ, & melius) τὰς ὄψεις τῶν ἵππων δερμάτια, Varinus Aelium Dionyſium citans. Apud Pollucem παρώτια perperam pro παρώπια legitur: & ἀνθήλια per θ. quod communis Dialecti uidetur, per τ. uero Ionicæ: cum ex eo ſic dici uideātur, quaſi ad auertendum Solis ſplendorem oculis apponantur: etſi munimenti cauſa magis id fiat in equis uectarijs tantum. Dicuntur etiam ἀνθήλια νέφη, τὰ ἀποσκοτοῦντα τὸν ἥλιον, Varinus: id eſt nubes quæ Soli oppoſitæ ipſum inumbrant. Quidam ex Theone in Aratum anthelia exponit nubes orbiculatas & rotundas, ſolem ſplendore repręſentantes: Sed has uſitatius παρήλια dici uideo. ¶ Helcium dicitur, inquit Grapaldus, ante pectus equorum, & id genus animalium, ab armis, id eſt humeris, pendens inſtrumentum quoddam tractorium, quo & molæ illi per machinulam innexæ uerſantur, & curricula per temonem trahuntur, unde & nomen accepit: ἕλκειν enim trahere eſt. Germani uocant **Komet** uel **Kommen**, Illyrij chomut: inſtrumentum uero quod geſtant inter arandum, helcio leuius, noſtri uocant **halſen**, quaſi ceruicale aut collare dicas, quoniam collo & ceruici circumponitur. Hinc (ab eodem uerbo ἕλκειν, Grapaldus) helciarius apud Martialem, qui fune cannabino nauem trahit aduerſus undas. Sidonius, Curuorum chorus helciariorum. Defectum alioquin me helcio ſparteo dimoto nexu machinæ liberatum applicant præſepio, Apuleius nono Metamorph. Et paulo poſt, Helcio tandem abſolutus, refectuiq́ꝫ ſecurè redditus.

¶ Ferramentum quo ungulæ iumentorum circunciduntur, conciſorium & circunciſorium Vegetius uocat. Oportet ferramento conciſorio animalium ſoleas ranulasq́ꝫ purgari, Veget. 1. 56. Circunciſorium inferes inter unguem & ſolum, & cum bene elimpidaueris, &c. Idem 1. 26. Laur. Ruſius roſnetam uocat, Creſcentienſis bulleſiam ferream, ni fallor. Abſyrtus σμίλην & σμιλίον, Ruellius ſcalprum tranſtulit. Naſiterna, genus uaſis aquarij anſati & patentis, quale eſt quo equi perfundi ſolent, Feſtus. Numellę, uincula ex ferro, quo quadrupedes maximè deligantur, Columella, Varro, Plautus. Paſtoram Itali uulgò appellant, & qui de equis parum Latinè ſcripſerunt, ut Ruſius & Creſcentienſis, qui etiam uerbum paſtorare uſurpant. Numellæ, machinæ genus ligneum ad diſcruciandos noxios paratum, quo & collum & pedes immittunt. Neruos, catenas, carcerem, numellas, pedicas, boias, Plautus in Aſinaria. Sed de huiuſmodi uinculis multa in Cane diximus. Μακχόρα, χειρὶς σιδηρᾶ, ᾗ χρῶνται πρὸς τοὺς ἵππους, Heſychius & Varinus. In ſpatula equi luxata, ponatur ſtelletta (aſtelletta) conueniens, ſub læſione ſpatulæ per unum ſubmiſſum, ut humores illuc defluant & educantur, Ruſius author barbarus. Et rurſus de grauedine (ut uocat) pectoris loquens, Aſtelletta (inquit) in utraq́ꝫ ſpatula ponatur.

¶ Equitantium adminicula quibus pedes inſeruntur, ut ſeſſio fiat commodior (ſtaphas nuncu-

patinſcium uulgus) ab Auicennæ interprete, primo Canonis dicuntur ſubſellares, quia ſub ſella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere ſubſellares, aut pedum integumenta eſſe iuſtò arctiora, quoniam eius membri motus lõge facilius arcere ualeat frigus, Cælius. Equos ueterum neq; legimus, neq; ex monumentis eorum aſpicimus, pedum ſuſtentacula, quæ uulgò ſtaffas appellant, habuiſſe, Volaterranus. Ephippio dextra ac ſiniſtra loris quibuſdam ferreæ machinulæ adduntur, quas ſtapedes elegãter & Latialiter appellabimus: quia in his ſeſſores, dum terga premunt equorum, pedes habere conſueuerunt: apud maiores, ut in ſtatuis equeſtribus apparet, non fuêre, Grapaldus. Germani uocant **ſtägreiff.** ¶ Calcaria dicta quia in calce hominis ligantur ad ſtimulandos equos (& iumenta) quibus aut pugnandum eſt, aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem, nam ex timore ſtimuli nuncupati, Iſidorus. Calcari quadrupedem agitabo, Plautus Aſinaria. Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos, Vergil. 6. Aene. Ferrato calce, atq; effuſa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius 7. Punic. Calcaria addere per metaphoram eſt cupiditatem ac ſtudium alicuius augere atq; acuere. Vide Eraſmum in Chiliad. Et natibus addere calcar, Horatius 2. Epiſt. Iſocrates dicebat ſe calcaribus in Ephoro egêre, contra autem in Theopompo frenis uti ſolere, Cicero 3. de Orat. Laudataq; uirtus Creſcit, & immenſum gloria calcar habet, Ouid. 4. de Ponto. Ventus ſuo caſu uehementius ſufflare, & calcar (id eſt impetum) admouere, Varro apud Nonium. Generoſſimæ creduntur gallinæ, quæ quinos habent digitos, ſed ita ne cruribus emineant tranſuerſa calcaria (πλῆκτρα,) Columella. Inter equeſtria inſtrumenta Polluci numerantur κέντρον, μύωψ. Sed uidetur μυίωψ potius per υι. diphthongum ſcribendum cum inſectum ſignificat, quod alijs nominibus œſtrum & tabanum uocant, aculeo ſuo infeſtum, à cuius ſimilitudine ſtimulus etiam ſiue calcar, quo equi urgentur, dictum uidetur: eſt enim illud inſectum ex genere μυιῶν, id eſt muſcarum, cuius uocis ſimiliter primam ſyllabam per diphthongum ſcribunt. Cum uerò luſcioſum, ſiue illum qui proxima tantum uidet, remotiora nõ uidet, ſignificat, per ypſilon tantum ſcripſerim, ἀπὸ τοῦ μύειν quod conniuere eſt: ſolent enim quibus ita afficiuntur oculi, cum quid accuratius inſpecturi ſunt, plerunq; conniuere, quod uel ex proprio oculorum affectu clarius intelligo. Sed uideo in multis dictionibus ypſilon merum pro υι. diphthongo ſcribi, quod apud ueteres quoq; factitatum Athenæus alicubi docet. Μυωπίζειν, ſtimulare, calcar addere. Ἐφεὶς δὲ χαλινῷ τὸν ἵππον, καὶ μυωπίζας, παντὶ δὲ ῥοθίῳ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ἵετο, Helio. Aethiop. 9. Et alibi, τοῖς μύωψι τῶν ἵππων ὀξυβιζόντων. Μυωπίζειν & μυωπάζειν, conniuere oculis, luſcioſum eſſe, palpare. Ἀνάγκη δὲ καὶ ψηχόμενον καὶ μυωπιζόμενον τὸν ἵππον λακτίζειν ταῖς ὁπλαῖς, καθάπερ ὅταν βαδίζῃ, Xenophon. Hoc eſt, ut Camerarius uertit: Nam ſiue deſtringatur, ſeu à muſcis pungatur equus, uti ungulis illum non ſecus quàm ſi uadat neceſſe eſt. Τῷ κέντρῳ ἐξαιμάσσειν, calcari cruentare, Pollux. Equo ignauo & parum alacri nihil impediet (inquit Pollux) etiam calcar adigere, τὸν ἀθύμῳ ἵππῳ ἐμβαλεῖν τὸν μύωπα. Animoſi enim indignantur, & ictu læſi tanquam accepta iniuria in curſum præ iracundia aguntur, (ἐκφέρονται εἰς δρόμον:) & impetu qui periculoſus eſt domino propter iram feruntur. Quòd ſi quis equitandi artis inſcius fuerit, parumq; firmè inſederit, illum etiam excutiunt, & ab inſtituta uia auferunt, & in poſteriores pedes erecti tergiuerſantur, ἀναχαιτίζουσι. Item alibi, Animoſiores equos demulcere magis oportet, quàm ſtimulare, κεντρίζειν. Κέντρα διωξικέλευθα, Philodemus in Epigrammate. Centra, inquit Euſtathius, ſunt quæ encentrides item dicuntur, id eſt inhærentes calcaneo ſtimuli, quibus excitari equos nouimus. Erant & ſuæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant, uelut factitaſſe Corœbus dicitur apud Pauſaniam, Cælius. Encentridas pedibus circa calces alligabant equitantes, ut Pherecrates in Dulodidaſcalo ſcribit, Pollux. Et rurſus, τοῖς ἡνιόχοις δεῖ κέντρων, μαστίγων, ἐγκεντρίδων. Nam encentridas ad uſum iumentorum Plato Comicus nominauit. Κεντρηνεκέες apud Homerum nominantur equi centro obedientes, εὐπειθεῖς, ταχεῖς, καὶ διωκτικῶς κεντριζόμενοι, καὶ τοῖς κέντροις ἔχοντες καὶ πειθόμενοι, Heſychius, Varinus, Cælius. Κέντορες ἵππων, κεντρισταὶ ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἐλατῆρες, ἡνίοχοι, &c. Heſychius & Varinus, apud quem plura. Πτερνίζειν, λακτίζειν, calcibus ferire, calcar adigere: pternis enim, id eſt calcaneis, alligantur calcaria. Κένσαι etiam & κενῖσαι, Heſychius κεντρίσαι exponit. Κέντρα, τὰ τῶν ἵππων πλῆκτρα, Varinus. Πλήξιππος, equorum ſtimulator. Κεντρότυπος, ὁ μοχθηρός, λοίδορος, ἢ ὁ ἡνίοχος, Varinus. De bucentris, id eſt boum ſtimulis, ſuo loco egimus. Λάκτις, ſtimulus, ſcutica. Πώλους κέντρῳ θεινομένους, Euripides. Κένσαι ὁμοκλήσας, acclamando ſtimula, Homerus Iliados ψ. Κέντρῳ ὑποστρέχων, Ibidem. Ἄνδα κέντροιο θέοντες, Ibidem. Tales ἀπλήκτους uocat Plato, Abſyrtus ἀκέντρους. Κέντρων, fur manifeſtarius: quoniam per tormenta aculei ſiue ſtimuli eis admouebantur, Varinus. Ἵππος ſanè tormenti genus, cuius ex Plutarcho ſupra memini: nihil quàm aculeos huiuſmodi fuiſſe crediderim: ut una litera mutata eculeos aliqui dixerint, alij equuleos, ut cocum & coquum dicimus: quod non animaduertentes Græci ἵππους potius quàm κέντρα tranſtulerint: niſi quis inde potius hippos & equuleos dictos arbitretur, quòd homines eis ita ſtimularentur, aut etiam crudelius, ut ſtimulis & calcaribus equi. ¶ Calcaribus equos concitamus, non aliter quàm flagellis è ſummis arborum partibus, (id eſt uirgis lentis & flexilibus,) è loris, è neruo taurino, Grapaldus. E loris flagris propriè ſcutica dici uidetur: nam σκῦτος Græcis corium eſt. Τὴν τ᾽ ἀπὸ νώτων Μάστιγα, ῥοίζου μητέρα θαρσαλέην, Philodemus in Epigrammate. Μάστιξ, φραγέλλιον, Heſychius Græcam uocem Latina interpretatus. Μάσις, δαρμός, μάστιξ, apud eundem & Varinum leguntur: δαρμὸς tamen ſuo loco apud illos non reperitur, fortè Græcis tantum recentioribus uſitata uox, à uerbo δέρειν, percutere. Μαστίζειν, flagellare

gellare, commune est: μαςίειν poeticum: μαςίσδειν Doricum. Μαςίζειν & ἱμάσσειν, idem significant: ut μάςιξ etiam & ἱμάσθλη: ut μάςιξ dicta uideri possit per aphæresin ἀπὸ τοῦ ἱμάντος, id est à loro, quasi μάντιξ. Μάστι νῦν: Μάστι δ' ἀὲρ ἔλαυνε, per μάστιγι per apocopē (uel per synæresin potius à recto μάστις:) Ἢ καὶ ἐφ' ἵππείην (aliâs ἵπποιϊν) μάστιν βάλε: Ἐπέβαλλεν ἱμάσθλην: Ἵμασεν καλλίτριχας ἵππους: Μάστιξεν δ' ἐλάαν, λάπτε σὺ ἵππους. Hæc omnia à Varino citantur, ex Homero nimirum. Μαςίζειν τὸν ἵππον dixerim: μαςιγοῦν non item, sed παίειν ἢ δέρειν ἤ τινα κατάδικον, quanquam & μαςίζειν eosdem. Μάστιξ, δι' ἧς τὸν ἵππον πλήττομεν. Καὶ νεκύων σφίγκτορ' ἐύραφέα μάστιγα, in epigrammate, Suidas. Σκυτάλαι, ὄφεων εἰσὶ φλαγέλλια, λῶροι, Varinus. Οἱ μαστιζόμενοι δοῦλοι, στιγματίαι, καὶ στιγωνόν: ὥσπερ οἱ μαστιγούμενοι, μαστιγίαι. Τὸ δὲ ὄνομα μαστίγων, μαστιγίαν Εὔπολις εἴρηκεν. Αἱ δὲ μάστιγες, ὑσριχίδες, ἱμάντες, ῥυτῆρες. Τὸ δὲ πρᾶγμα, μαστιγῶσαι, τυπτῆσαι, ξαίναι, ἐπὶ νώτου πολλὰς τυπτῆσαι πληγάς, παῖσαι, ἐντεῖναι, ἐμβαλεῖν, Pollux. Et alibi, Νωτοπλῆγα τὸν μαστιγίαν Ἀριστοφάνης ἐκάλεσε. Μάσθλη ἢ μάσθλης, lorum molle & tractabile, παρὰ τὸ μάσσω τὸ μαλάσσω, uel ab ἱμάσσω secundum Herodianum: inde pro homine etiam molli & dissoluto capitur, uel inconstante, & qui aliud loquitur, aliud agit, Varinus. Παρὰ Κράτητι ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ἀστραγαλωτή τις μάστιξ ὠνόμασται, Pollux: flagellum intelligo cuius lora nodis tanquam astragalis exasperentur: nam & astragalo herbæ nomen à nodoso radi dice, protuberantibus per interualla nodis: siccis & asperis locis nascitur, è uiciarum syluestrium genere: herbarij nostri uocant **Christianwurtz**. Plato Comicus in Cleophonte μαράγναν τὴν μάστιγα nominauit, Pollux 10.13. Hesychius & Varinus μαραύνα habent per αυ. diphthongum: & exponunt, μάστιξ, ῥάβδος, γωνεία. Μαράγνα apud eosdem, γῆ ταυρεία. Μάστιγι δ' ἀὲρ ἔλαυνε κατωμαδὸν, id est flagellum frequenter humeris equorum infligebat, Homerus Iliados ψ. Et rursus, Μάστιγι κατωμαδὸν ἤλασεν ἵππους, Iliados ο. Apparet sanè penultimæ quantitatem indifferentem esse. Οἱ δ' ἅμα πάντες ἐφ' ἵπποισι μάστιγας ἄειραν Πέπληγόν θ' ἱμᾶσιν, ὁμόκλησάν τ' ἐπέεσσιν, Iliados ψ. Μάστιξεν δ' ἵππους, Iliados θ. Ἐλαφροπόδων μένος ἵππων Μάστιγος, Calaber libro 4. Ἱμάσθλη Ταρφέα πεπληγώς, Ibidem. Αὐτὰρ ἱμάσθλην Χερσὶν ἔχε ῥαδινήν, Homerus Iliados ψ. Γένετο (ἔλαβεν) δ' ἱμάσθλην Χρυσείην εὔτυκτον, Iliados θ. Μάσθλη, ἢ μάσθλης, ἡνία, διφθέρα, Varinus. Βουπλῆγα apud Homerum Iliadis sexto aliqui securim interpretantur, qua cæde bantur boues: alij flagellum, ex bubulo scilicet corio. Ὅππως τὸ πρῶτον τανύσῃ βοέοισιν ἱμᾶσιν, Homerus Iliad. ψ. Ἐπεμάστιε ἵππους, flagellabat equos, apud eundem: uide Varinum. Vna scutica omneis impellit, Μία μάστιξ πάντας ἐλαύνει: hemistichium heroicum (inquit Erasmus) de negotio dictum, quod facile fieret, uidelicet à promptis omnibus, ut suapte sponte currentibus. Fortassis aptè dicetur & in hos quos eadem causa impellit, puta eadem spes lucri, studium commune, idem amor aut odium. Sumptum ab aurigis. Author Suidas. Vsurpat Plutarchus in uita Lycurgi, scribens urbem Lacedæmoniorum ἀπὸ σκυτάλης μιᾶς καὶ τρίβωνος ἄρχειν τῆς Ἑλλάδος ἑκούσης καὶ βουλομένης: id est, Scytala ac sago imperantem Græciæ spontaneæ uolentiq;. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam flectendis equis accommodam, unde nomen. Et apud Helicen ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus, habens hippocampum in manu, Cælius. Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis, Silius. Et Massyleum uirga gubernat equum, Martialis. Καὶ σοινίνην (κ' οἰσυΐνην: id est, Et uimineam, legendum coniicit Brodæus) ῥάβδον ἐπὶ πτωθύροισι Ποσειδῶν. Ἄνθετό σοι νίκης χάρμα (uox non integra) ἱμάδος, Philodemus in Epigrammate. ¶Character est ferrum coloratum, quo notæ pecudibus inuruntur, Isidorus. Cauterium interdum pro signo, interdum pro cura adhibetur, Idem. Bucephalum quidam dictum putant ab insigni taurini capitis armo (μηρῷ, Tzetzes: ἰσχίοις, Etymologus) impressi, Plinius. De ueterum more literas inurendi equis, unde samphoræ & coppatiæ dicti, supra egimus in H. a. mox ante propria equorum nomina. Τὸ τοῖς ἀπηγορευκόσι τῶν ἵππων βαλλόμενον σημεῖον, τρίσιππον, ἐκαλεῖτο, Pollux. Ἱππότροχος, τοῖς γεγηρακόσιν ἵπποις ἐχάραττον ἐπὶ τὴν γνάθον σημεῖον τροχοῦ σχῆμα ἔχον, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ τρισίππιον, Hesychius. Trisippion fuit ueluti rotula, quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur qui iam consenuissent, Cælius. Τρυσίππιον olim uocabatur character, quem senatus in probatione equorum infirmis & attritis (τετρυμμένοις, Hesychius: malim per unum μ. à τρύω, & sic prima syllaba rectè per ypsilon scribitur: τετριμμένοις à τρίβω, Varinus: & sic rectè per iota) imprimi curabat, ne amplius ad militiam producerentur: erat autē character ille rotula, maxillæ iniicienda, Hesychius. Τρύσιππον attritis & inutilibus equis additur: Aelius Dionysius τρυσίππειον quatuor syllabis dixit. Inurebatur autem equi iam ueteli & exhausti maxillæ figura similis rotæ, siue curandi, siue signandi tantum gratia, Varinus. Ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κύκλ' ἐπίβαλλε, Admonet adagium (inquit Erasmus) ubi uires per ætatem fatiscunt, respirationem ac refocillationem quandam à laboribus dandam. Ductum aiunt ab equis militaribus, quibus senescentibus leuius trisippion admouebant. Zenodotus ostendit prouerbium extitisse apud Cratetem Comicum in Samijs. Erit carmen heroicum, si pro κύκλα legas κύκλα, Hęc Erasmus. Ego uocem corruptam κάκλα apud solum Zenodotum legi puto: Varinus κύκλα habet. Sunt autem fortassis cycli isti partes quædam freni quæ morsui inseruntur, ut etiam trochi & dactylij, nempe orbiculi quidam siue rotundi, siue mucronati.

¶Strigilis (inquit Grapaldus) instrumentum è ferro dentatum, à stringendo, quod radere significat, dici potest: quo equos & id genus iumenta expolire solent equisones, è corpore sordes abradendo: unde equotribas appellabimus, ut mulotribas Plautus qui mulas fricant. Strigiles nuncupati à tergendo, Isidorus: sed præstat in fœminino genere uti. Strigilis (inquit Nonius) certū est esse fœminini generis, antiqui & neutro genere protulerunt, (nimirum strigil casu recto.) Si ad illam uitam, quæ cum uirtute degatur, ampulla aut strigilis accedat, Cicero. Præstant & strigilum uicem linteo-

lorumq́ affectis corporibus, Plinius de ſpongijs loquens. Hinc ſtrigilecula diminutiuum. Strigilare, idem quod ſtringere, Grammaticus quidam ſine teſtimonio. Strigiles à ſtringendo, id eſt exterendo nomen traxêre: uel quia Græci dicunt ςλεγγίδας, quarum uſus non homini tantum ex craſſa & ruida lacinia, ſed etiam iumentis in quotidianum frictum è ferro, Herm. Barbarus. Diſtringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & uti ſtrigilibus. Vide ſupra in E. nonnihil de defricando & diſtringendo equo. Inter equeſtria inſtrumenta ſunt ψήκτρα & σκωρακίς, Pollux 10. 13. Idem 1. 11. de inſtrumentis quibus curantur & ornantur equi loquens, ſic ſcribit: Τὸ μὲν ἐκκαθαῖρον τὴν θρίχα πτερῷ ἐοικὸς ξύλον, σπάθη. Τὸ δὲ διακτενίζον σιδήρειον ὀδοντωμένον, πριονώδες, ψήκτρα. τὸ δὲ πλεκόμενον ἐκ τῶν φοινικαμπεχόνης κοῖλον καὶ διάκενον περιχείριον, ὃ καταστέλλει τὴν τρίχα, καὶ ἐκλιπαίνει, σωρακίς. Camerarius ſpathen ligneum gladiolum interpretatur: ſoracidem uerò texta quædam de corticibus palmæ. Ampechonen ſcio ueſtem ſignificare, & arborem ſuo cortice tanquam ueſtiri: de palma tamen ampechonen dictam nuſquam legi: maſchale quidem palmæ ramum ſignificat. ſed legi alicubi ex palmæ, ni fallor, folijs in Aegypto fieri tanquam ſtoreas & ſegeſtria, quas forte phœnicampechonas dixeris. Στλεγγιδοποιός, ςλιγγοποιός, ςλεγγίς, ἀποςλεγγίζεσθαι, ἀπεςλεγγισμένος. Eſt etiam ſtlengis, pellis inaurata, quam capiti circumponunt, Pollux: alij laminam auream fuiſſe aiunt, ut inferius mox dicam. Καὶ ψήκτρην ἵππων ὀρθοτρίχα, Philodemus in epigrammate. Ψήκτρα nominatur in Ariſtophanis Anagyro. Διὰ ψήκτρας σὲ ὁρῶ ξανθὴν καθαίροντα ἵππου αὐχμηρὰν θρίχα, Sophocles in Oenomao, ut Pollux citat. Ψήκτρα, ὀργαλεῖον δι' οὗ οἱ ἵπποι κνήθονται. Καὶ πρισὸν ψήκτρης κνῆσμα σιδηρόδετον, In epigrammate, apud Suidam. Στλεγγὶς dicebatur etiam πλεγγίς, (hanc uocem ſine ſigma in Græcis Lexicis non reperi) Pollux circa finem libri tertij. Στλεγγίδες, τὰ ῥίπιδρα, quibus in balneis utimur dum fricamur, & ſordes abradimus, τὸν ῥύπον ἐκξέομεν. Εὔλιπη ςλεγγίσματα, Lycophron apud Varinum: quanquam uno gamma non duplici apud eum hæ uoces ſcribuntur, quod non probo. Στλέγγισμα quidem ipſæ ſordes ſunt, quæ deraduntur: ὁ ἀπὸ τῶν ἀποξυσμάτων γλοιός, Heſychius. Errauit quiſquis in Græcolatino Lexico πλεγγίδα uas olearium interpretatus eſt: incidit autem in hunc errorem (ut facile conijcio) ex uerbis Pollucis, qui circa finem libri tertij, gymnaſticam ſupellectilem enumerans, ſic ſcribit: Καὶ λήκυθον ἂν εἴποις, καὶ ςλεγγίδα, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ πλεγγὶς καὶ ξύςρα, καὶ σπαθίς. καὶ τὸν παῖδα δ' εἰς ληκυθοφόρον. πονηρὸν γὰρ ὁ ςλεγγιδολήκυθος. (Ξυςρολήκυθον, κάδη, καὶ βίοσα ἐλαίου λουτρικά, Heſychius & Varinus.) Hic certè mos eſt Pollucis plura uocabula accumulare, dummodo ad unum argumentum pertineant, etſi res diuerſas ſignificent. Quòd uerò non ſit uas olearium, etſi uſus eius ad hauriendum è lecytho, id eſt oleario uaſe oleum eſſe poſſit (alia forte quædam ſtrigilis figura olim fuit), ſed obiter & per accidens, ex Suidæ uerbis apparet, quæ ſunt: Τῇ γοῦν ςλεγγίδι οὐ πρὸς τὸ παραξύεσθαι μόνον χρήσαιτο ἄν τις, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἀρύσασθαι. Xenophon, Τὰ δὲ ἆθλα ἦσαν ςλεγγίδες χρυσαῖ. Καὶ ςλεγγιζόμενος, ἀποξυόμενος. Ἀριστοφάνης γήρᾳ; Εἰ παιδαρίοις ἀκολουθεῖν δεῖ σφαῖραν καὶ ςλεγγίδ' ἔχοντα. Δαιταλεῦσιν, Οὐδ' ἐστὶν αὕτη ςλεγγίς, ὁ δὲ λήκυθος καλεῖται ςλεγγίς. Καὶ χρυσοῦν ἔλασμα τὸ περὶ τῇ κεφαλῇ τῶν γυναικῶν, Hæc Suidas. Τοῖς δὲ παρασίτοις πρόσεστι καὶ ςλεγγὶς καὶ λήκυθος, Pollux 4. 18. Latinè etiam quidam recentiores ſtrigilem accipiunt pro quodam uaſis genere. Plautus in Perſa, Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium, marſupium habeat. Et in Sticho, Rubiginoſam ſtrigilem, ampullamq́ rubidam. Cum nihil prohibeat his & alijs quos citant locis ſtrigilim balneatoriam accipere, quæ cum ampulla olearia ferebatur, ut poſt frictionem, & ſudoris abſterſionem, quæ ſtrigili fiebat, ungerentur. Gliris nardo decoquitur uſq; ad tertias, & ſtrigili tepefactum oleum auribus infunditur, Plinius. Τὸ εἰς τὰς ληκύθους καθιέμενον ἐπὶ γεύματι τοῦ μύρου, σπαθίδα καὶ σπάθην κληκτίον, Poll. Eſt & xyſtis, inquit Cæl. alio uocabulo dicta ſtlengis, hoc eſt ſtrigil: unde xuſticos ſeu xyſticos legas pro indoctis quidem, ſed in cute curanda nimio plus ſatagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ego xyſtidem in Lexicis Græcorum, Polluce, Ariſtophanis ſcholijs, & ſecundo Idyllio Theocriti, pro ueſtis aut etiam iaculi genere exponi reperio, pro ſtrigile nuſquam: xyſtra uero pro ſtrigile, receptum omnibus eſt uocabulum. Stlengis ſignificat etiam ductam ex auro bracteam ſiue laminulam, qua coronabantur, non mulieres tantum, uerum & uiri, quod indicat per initia quarti libri Athenæus, Cælius. Phidias fecit diſtringentem ſe, Plinius 34. 8. Et paulo poſt, Lyſippus fecit diſtringentem ſe: Et mox de eodem Græca uoce, Populus magnis clamoribus reponi apoxyomenō flagitauit. Κτένιον, κτενίζειν, λειοτριχεῖν, in Hippiatricis.

¶ Venio ad rem curulem, in qua cum copioſiſſimus eſſe poſſim, temperabo mihi tamen, ut ad ſequentia feſtinem. Plura conquirendi materiam ſtudioſi habent ex Gręcis Latinisq́ dictionarijs. Scripſit & Cælius Calcagninus, ni fallor, de appellationibus rei curulis. Ego ea tantum afferam quæ in præſentia ſe offerunt qualiacunq;, nemini cauſam dicturus etiamſi præſtantioribus quibuſdam omiſſis leuiora commemorauero. Curules equi, id eſt quadrigales, Feſtus. Textor etiam currilem dixit equum ex recentiore quodam, dubitans an currulis potius dicendum ſit. Curules equos (per ſimplex r. ut & Feſtus) Robertus Cenalis epiſcopus interpretatur qui currus uehunt. De curribus quædam, bigis & quadrigis præſertim, uide ſupra in Certaminum equeſtrium mentione. ¶ Ζεῦγος, id eſt iugum uocari poteſt quicquid iunctum eſt, etiamſi ex tribus aut quatuor iumentis (hypozygijs) fuerit, Pollux. Subiuges carpento equas, Plinius. Iungere dicimus non equos tantum, ſed ipſos etiam currus. Phryges primi bigas iunxerunt, Plinius, per ſynecdochen. Ὑποζύγιον, quoduis iumentum: hypozygios uero adiectiuum eſt. Zygij equi, qui iugum ſubeunt: qui latera ſtipant, pareori, &c. ut

paulò

paulò inferius explicabimus. Iugales etiam absolutè de equis poëtæ dicunt. ζεύγηλίδας ἵππους, Callimachus. Ὑπὸ δὲ ζυγὸν ἤγαγον ὠκέας ἵππους, Homerus Iliad. ψ. Σεῖον ζυγὸν, à consequente, pro eo quod est continuo & concitato cursu ferebantur, Varinus. Ἵππειος ζυγός, Suidas, nec aliud addit. Ζυγομαχεῖν & ἀφηνιάζειν uerba, tum de celete equo, tum de iunctis sub curru usitata, superius ex Varino explicaui. ¶ De uehiculis, Isidorus lib. 20. Etymol. Textor in Officina 16. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges inuenerũt, Plinius. Cur Septimontio uehiculis iunctis uti cauebant? Plutarchus problematum Rom. 66. Copia rei uehicularię data, Marcellinus libro 14. Vehicularij, qui uehicula agunt seu regunt. Villas adire asellis aut uehiculis, Plinius. Vehia, Oscorum lingua plaustrum dicitur, Festus. A ueteribus uehu pro uia dicebatur, quod per eam omnia ueherentur. Rustici etiam nunc quoq; uiam ueham (Germani proxima uoce wäg) appellant propter uecturas, Varro 1. de re rust. Vehicula triumphalia, Plinius: meritoria, Suetonius. Camerata uehicula, qualia sunt pensilia in quibus matronæ gestantur, Budæus. Omnesq; dij, qui uehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, Cicero 7. Verr. Vehes uel uehis, quantum fœni uel stercoris una uectura in plaustris uel alijs instrumentis ferre possumus, (ein karreten, sed hoc minus est, non plaustri, sed biroti uehiculi aut carrucæ onus: ein fart, communius & generalius est, pro cuiusuis uehiculi onere) uehes autem stercoris habet modios octoginta. Vtũtur hac uoce Plinius & Columella. Mulieribus interdictum est ὀχήμασι χρῆσθαι ζευκτοῖς, Plutarchus in quæstionibus rerum Rom. 54. Ὄχημα ad uerbum sonat uehiculum: uidetur autem generalis uox, Hesychius enim exponit ἅμαξαν, ἅρμα, δίφρον: hoc est, plaustrum, currum, bigas. Ὀχηματικὴ δύναμις, quasi uectariam facultatem dicas, triplex est in bellis: una equis, altera curribus, tertia elephantis constat, (singula enim horum ὀχήματα dixeris,) Suidas in Ἱππική. Ὀχέεσιν & ὄχεσφιν Homerus dixit pro ὀχήμασιν, ἅρμασιν. Ὀχμάζειν, equum cum freno agere, uel sub curru, ut dixi in Ceruo cap. 5. ¶ Currus generale nomen uidetur, per excellentiam uerò pro quadrigis poni, ut & ἅρμα apud Grecos. Erichthonius primus quadrigis usus, Plinius. Scholiastes Pindari harma, id est currum ab eo inuentum ait. Vergilius lib. 7. de bigis dixit, Absenti Aeneę currum geminosq; iugales. Graues & propemodum immobiles currus illuuie & uoragine hærebunt, Curtius. Currus agitare uolantes, Vergilius in Georg. Curriculum, paruus currus. Polydamas athleta currum cum equis concitatum retinuit, Ἄνδρα ἡνίοχον ἐλαύνοντα σπουδῇ τὸ ἅρμα ἐπέσχε τοῦ πρόσω, Pausanias Eliac. 1. Curribus olim, ἅρμασιν, in bellis utebantur, non equis singularibus, Scholia in Homerum. De curribus bellicis, uide Pollucem 1. 10. Cælium 21. 18. Πολεμιστήρια καὶ τὰ πολεμικὰ ἅρματα, ἐφ' ὧν ὁπλίτης ἐπιβεβηκὼς ἅμα τῷ παραβάτῃ: hæc Theseus inuenit, Scholia in nubes Aristophanis: plura uide supra inter Equestria bellica, hac ipsa huius capitis parte. Huc pertinent etiam falcati currus ἅρματα δρεπανηφόρα, ἢ κατὰ δρεπανηφόρα. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in Ζεῦξαι. Ἅρματα δ' εὖ ποιητὰ καὶ ἄντυγες ἀμφαράβιζον Ἵππων ἱεμένων, Hesiodus in Aspide. Ῥίμφ' ἔφερον θοὸν ἅρμα κονίοντες πεδίοιο, Ibidem. Κόνις δ' ἔσω ἀμφιδεδήει Κοπτομένη πλεκτοῖσιν ὑφ' ἅρμασι καὶ ποσὶν ἵππων, Hesiodus in Aspide. Et rursus, Τὰ δ' ἀπικροτέοντα πέτοντο Ἅρματα κολλήεντα. Ἵπποι ἐν ἅρμασι ποιπνύοντες, Calaber libro 4. Καὶ ὑφ' ἅρματ' ἔρυσαν (scil. ἵππους,) Ibidem. Pindarus Oenomai χάλκεον ἔγχος, pro curru dixit. Ἐρυσάρματας ἵππους, Homer. Iliad. ο. id est currum trahentes, currui subiuges equos. Vide Varinum: quamuis apud eundem secunda syllaba per iota quoq; scripta reperitur. Ἅρμα ἐλᾶν uel ἐλαύνειν, unde ἁρματηλάτης. Hamatrochia et harmatrochię discrimẽ, in Porphyrij quæst. Homeric. Lydi celebres fuerunt in re equestri, unde Lydius currus in prouerbium uenit, uide Erasmum: Meminit Varinus. Ἁρματίαι, ἅρμα ὑπερβάλλον πόλιν, nomina iactuum in tesseris apud Pollucem. ¶ Quadrigæ & bigæ, sæpius quidem numero plurali, interdum etiam singulari dicuntur. Quadriga, apud Solinum. Curriculum quadrigarium, Valla ex Herodoto. Apta quadrigis equa, Horatius 2. Carm. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Misitheo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iul. Capitolinus. Nauibus atq; quadrigis, Citis quadrigis, Iouis quadrigis, Vide in Chil. Eras. Erichthonius omniũ princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles cõpingere, ut supra dixi. Plinius quadrigas Erichthonium inuenisse scribit, Scholiastes Pindari harma, id est currum: hoc enim nomine pro quadrigis aliquando per excellentiam utuntur. De hoc Erichthonij inuento uide Cælium 13. 7. Cisternes Sicyonius equos quadrigarum medios, eosq; singulos ex utraq; parte simplici uinculo primus applicuit, Isidorus. Quadrigas Medeæ complures Euthycrates Lysippi filius optimè expressit, Plinius. Phyromachi statuarij quadriga regitur ab Alcibiade, Idem. Euphranor statuarius fecit quadrigas bigasq;: Item Alexandrum & Philippum in quadrigis, Plinius. Theodorus statuarius quadrigulam fecit tantæ paruitatis, ut totam eam currumq; & aurigam integeret alis simul facta musca, Idem. Aelianus in Varijs lib. 1. Myrmecidam Milesium, & Callicratem Lacedæmonium huiusmodi quadrigas fecisse scribit. Aristides Thebanus pinxit currentes quadrigas, Plinius. Aristodemus bigas cum auriga fecit, & quadrigas, Idem. Delphico oraculo (inquit Valerius libro 1.) Macedonum rex Philippus admonitus ut à quadrigæ uiolentia salutem suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit: eumq; locum, qui in Bœotia quadriga uocatur, semper uitauit: nec tamen denunciatum periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam. Quadrigam meritoriam Dasypodius interpretatur ein rollwag. Τέθριππον, τετράϊππον ἅρμα, Varinus. Τέθριππα in honore apud Indos proximo post elephantes sunt: deinde cameli: uni uero equo

insidere ignobile, ἄτιμον, Arrianus. Τεθριππόβαμον, ἡ στολωτὴ ὁρμὴ τοῦ ἅρματος, Varinus. Τεθριππόβαται, qui uehuntur quadrigis. Τέτρωρον, παρὰ τὸ ἀρηρέναι καὶ ἡρμόσθαι σὺν ἵππους αὐτῷ, Varinus. Τῷ τοῦ ἡλίου βωμῷ παρειστήκει τέτρωρον ἵππων λευκῶν, Heliodorus. Τετράοροι, τέσσαρες ὑπὸ τοῦ τεθρίππου ὑπεζευγμένοι, Hesychius & Varinus. Vide etiam τετράωροι per omega. Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν ἐλθόντες, Homerus Iliad. lambda. Hîc scholia, Αἱ δύο ξυνωρίδες, ὅπερ καὶ τέτρωρον λέγεται. Ἡ δ' ὥστ' ἐν πεδίῳ τετράοροι ἄρσενες ἵπποι, Homerus in Odyssea. Τέθραλον, τετράιππον, Varinus. De quadrigis, quas Romani Veienti cuidam figulo locauerunt, supra dixi in Celeris equi mentione in H. b.

¶ Bigas primum iunxit Phrygum natio, Plinius. Bigati, Liuius. Bijuges equi & bijugi Vergilio: δίζυγες, Homero. Eutychides pinxit bigam, regit Victoria, Plinius. Et rursus, Pisicrates bigæ Pitho mulierẽ imposuit. Bigarij equi: tales maximè Hetruria dextrarios uocat, Hermolaus. Synoridem quid ueteres appellarint, supra alicubi diximus. Συνωρίς, ἅρμα δίπωλον, ἐκ δύο ἵππων, ἡ συζυγία, δυάς, Hesychius. Ξυνωρίδα, ζυγήν, κυρίως ἐπὶ τῶν ἡμιόνων, ἢ ἐκ δύο ἵππων λέγουσι, Varinus. Hesychius addit, ὀρεὺς γὰρ ἡμίονος: quasi etymologiam uel compositionis rationem afferens: mihi quidem ξυνωρὶς à mulis dici nequaquam uidetur, ut neque τέτρωρον. Ταύρων ξυνωρίς, & alibi βοῶν, apud Heliodorum legitur, pro dyade simpliciter. Τῶν ἵππων Εὐμήλου πολὺ μᾶλλον ἐοικότα κατασκευάσαντες τὴν συνωρίδα τῶν βαλαντίων, Suidas in Τῶν. Συνωρὶς καὶ συνωρικὸς ἢ κῷος, iactuum in tesseris nomina apud Pollucem. Quatuor equos Scholia Homeri duas bigas & quadrigam interpretantur. Δίφρος locus in curru, ubi auriga stans equos regit, (Pollux harmation diphron uocat) per synecdochen pro ipso curru ponitur: quasi δίφορος uel δυοφόρος (forte quòd à duobus equis trahatur: pro biga enim usurpari solet, uel cũ pro parte currus accipitur, quod duo in ea homines uersentur, auriga & miles parabates.) Vide Varinum. Quadrigam currum plenum & perfectum dicunt, bigam non plenum. Εὐπλεκέων δ' ἐπὶ δίφρων ἡνίοχοι βεβαῶτες ἐφίεσαν ὠκέας ἵππους, Hesiodus in Aspide. Δίφρος εὔπλεκτος, Homerus Iliados ψ. Διφρεία alia est Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux.

¶ Curruum & uehiculorum permulta sunt genera, ut carrus, carruca, cisium, carpentum, rheda, &c. Celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes mulos, quàm è piscina barbatum mullum, Varro. Rheda uocabulum Gallicum, genus leuiculi currus, quo gestabantur nobiliores in uillas suas, cuiusmodi sunt hodie quos Itali cochios uocant. Plurima Gallica ualuerunt, ut rheda & petoritum quoque, Quintilian. lib. 1. Hanc epistolam dictaui sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, Cicero ad Atticum. Omnemque aciem suam rhedis & carris circundederunt, Cæsar 1. bel. Gal. Quem tollere rheda Vellet iter faciens, Horat. 2. Serm. Rhedarius auriga rectorque ipsius rhedæ, apud Ciceronem pro Mil. Rhedam mihi uideri, ferè usurpari pro uehiculo cui muli ad itinera conficienda iunguntur, dixi supra in E. ubi & diuersa equorum à uehiculis formata nomina protuli, qualia sunt, carrucarij, carpentarij, cisiarij, uectarij. Tritoque trahunt epirhedia collo Segnipedes, Iuuenalis Satyr. 8. Quum sit epi præpositio Græca, rheda Gallicum: nec Græcus tamen, nec Gallus utitur composito: Romani suum ex utroque fecerunt, Quintilianus libro 1. Eporhedicę etiam, teste Plinio, Gallica uox est, bonos equorum domitores significans. Petoritum, Gallicum uocabulum, genus uehiculi, apud Belgas Galliæ ciuitatem repertum, ut Varro scribit: quamuis sint qui ex Græco uocabulo & Latino compositum uelint, dictumque à uoluendis rotis, ut Gellius testatur 15. 30. Legitur hæc dictio apud Horat. 1. Serm. & Secũda epistola, Esseda festinant, pilenta, petorita, naues. Et apud Plin. 34. 17. Benna lingua Gallica genus uehiculi appellatur: unde uocantur combennones (socios uulgò hodie compaignons nominant) in eadem benna sedentes, Festus. Bennæ emantur, Cato cap. 23. Nos bennas hodie uocamus instrumenta monotrocha, quibus rustici lętamen in agros inuehunt, ansis utrinque prominentibus ante se impellẽtes. Rob. Stephanus bennam hodie à Gallis tombereau uocari docet, à Picardis bareu. Essedum, uehiculi genus Gallorum Britannorumque, apud Belgas primo repertum. Et propriè essedum in equo. Hîc Vedius uenit mihi obuiam cum duobus essedis & rheda equis iuncta, Cicero 6. ad Att. Solitus in gestatorio ludere, ita essedo alueoque adaptatis ne lusus confunderetur, Sueton. in Claud. Vtitur & Cæsar 4. bell. Gall. Gallica uel molli melius feret esseda collo, Vergil. 3. Georg. de equo. Britannica esseda, Propertius lib. 2. Eleg. 1. Multisonora esseda, Claudianus de mulabus Gallicis. Esseda etiam fœminino genere legitur apud Senecam in epistolis. Pilentum, inquit Festus, uehiculi genus, quo matronæ ferebantur. Idem uidetur esse quod petoritum, quod est quatuor rotarum, ab Hispanis introductum. Varro de lingua Latin. in consuetudinem sua ætate primum uenisse scribit. Estque eius formæ, qua nostri temporis principũ Italiæ mulieres uectantur: ita libratum, ut considentes in puluinis in aëre suspendi agitatæ uideantur. Castæ ducebant sacra per urbem Pilentis matres in mollibus, id est pensilibus, Verg. 8. Aeneid. Honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento (codices impressi habent plaustro: uetus exemplar, pilento) ad sacra ludosque, carpentis festo profestoque uterentur, Liuius 5. ab Vrbe. Ante fores iam pompa sonat, pilentaque sacra Præradiant ductura nurum, Claudianus de nuptijs Honorij. Carpentum, genus uehiculi, dictum quasi carmentum à Carmenta Euandri matre. Nam prius Ausonias matres carpenta uehebant, Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor, Ouidius 1. Fast. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris illustribus 7. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, Plin. hist. Nat. Carpentis utebantur in bello, Liuius 1. ab Vrbe. Serica carpenta, serico panno ornata, Propertius

pertius 4. Eleg. Volucri Carpento rapitur pinguis Damasippus, Iuuenalis Satyra 8. Carpentarius, equus qui carpenta ducit: & faber, qui facit, Sipontinus. Cisium, genus uehiculi biroti, inquit Nonius. Cisio celeriter ad urbem uectus, Cicero. Et alibi, Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cisijs peruolauit. Vnde apparet hoc uehiculi genus ad celeritatem comparatum esse. Vide Budæum in Pandectas. Cisiarius, qui cisium agit. Sicisiarius, id est carrucarius, dum cæteros transire contendit, cisium euertit, Vlpianus. Aliâs legitur cissium & cissiarius s. duplici. Carrus & carrum, utroque modo dicitur, à cardine quatuor rotarum, uel quòd currendo sonet. Ea die per uiarum angustias carra complura, multosque lanistas retraxit, Hirtius lib. 6. Alteri ad impedimenta & carros suos se contulerunt, Cæsar 1. bel. Gal. Vix qua singuli carri ducerent, Idem. Vtitur & Liuius. Carruca uidetur diminutiuum à carrus. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus, Plinius lib. 33. Nec feriatus ibat ante carrucam, Martialis lib. 3. Carrucarius, qui carrucam regit, Vlpiano: mula carrucaria, quæ trahit, Eidem. Arcera apud Varronem & Ciceronem citante Nonio, plaustrum est rusticum tectum undique quasi arca: hoc uehiculi genere senes & ægroti uectari solent. Arcirma, genus est plaustri modici, quo homo gestari possit, Fest. Plaustrum, currus. Grauia plaustra, Vergil. 3. Georg. Stridentia, Ibidem. Leuia, Claudianus. Robusta, Horatius. Vehere poemata plaustris, Idem in Arte: id est, inquit Acron, tam multa scribere, quæ quis possit plaustris aduehere. Flexerat obliquo plaustrũ temone Bootes, Ouidius 10. Metamor. de ursa sydere cœlesti. Geminum plustrum, Seneca Oedipo. Plaustrarius, qui regit plaustrum, Vlpianus. Plostrum idem quod plaustrum. Quot iuga boum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Cato. Plostellum, diminutiuum. Plostellum Pœnicum, assibus dentatis constat cum orbiculis ad excutienda è spicis in aream grana, Varro libro 1. de re rust. Traha, genus uehiculi sine rotis, quo coloni utuntur, à trahendo dictum, ut ait Seruius, (**ein schleipfen/schlitten.**) Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere rastri, Vergil. 1. Georg. pro traheæ per epenthesin. ¶ Ἀπήνη mulis iungebatur: de hac & calpe, uide supra in certaminis Olympici mentione. Vt cùm boues defessi iugo trahunt δὲ ῥατίνην ἀπήνην Ἄχθεϊ πτεριγυῖαν ὑπ' ἄχθεϊ δινήεντι τειρόμενοι, Calaber libro 6. Ἵππους ἐντυνέειν, ὑπὸ δὲ ζεῦξαι ἀπήνην, Orpheus Argõ. Συνωρίδα πρῶτος κατέζευξε Κάστωρ, ἅρμα Ἐριχθόνιος, ἀστράβην Ὄξυλος ὁ Αἰτωλός, Scholia in Pythia Pindari. Ἅμαξα propriè boum est, ἀπήνη equorum uel mulorum, Varinus. Ὄλος ἄνιππος, ἀναμάξευτος, Pollux. Ἁμαξίς, diminutiuum, plostellum. Βόας εἰς ἅμαξαν ἄξαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἅρμα, Varinus in ζεῦξαι. Καραρύνες, οἱ Σκυθικοὶ οἶκοι, ἔνιοι δὲ τὰς κατήρεις ἁμάξας, Hesychius & Varin. Κάραμα, πίθος, ἢ ὑπὲρ τῆς ἁμάξης σκηνή, Iidem. Λαμπήνη, ἅμαξα βασιλική, ἴερδιον περιφανὲς, ὃ ἐστιν ἅρμα σκεπαστόν, Suidas. Varinus addit, ἢ ῥαβδίον περὶ κεφαλὴν, ex Hesychio: sed suspicetur aliquis corruptum hoc esse pro ἴερδιον περιφανές: quanquam & ἴερδιον uocem deprauatam puto, cùm in nullis Græcorum lexicis reperiatur, & legendum ῥαῖδον, quæ uox à Latinorum rheda deducta est. Ῥαίδιον, τὸ φορεῖον. καὶ ῥαῖδον, ἅρμα σκεπαστόν, Varinus. Λαμπήνη, εἶδος ἁμάξης ἐφ' ἧς ὀχοῦνται, Hesychius hamaxan generale uocabulum faciens. Σάτινον uel σατίνη, plaustrum, uehiculum, apud Homerum in Hymnis, Ποιῆσαι σάτινα καὶ ἅρματα ποικίλα. Σατῖναι ἅμαξαι, Varinus. Φορεῖον, lectica, uehiculum, in quo scilicet homines feruntur: unde & Latini gestatorium dixerunt. Solitus etiam in gestatorio ludere, Suetonius in Claudio: mox autem gestatorium illud essedum uocat. Gestationum leuissima est naui in portu, uel in flumine lectica aut scamno: acrior uehiculo, Celsus. Thensæ, sacra erant uehicula, authoribus Festo, Seruio, & Asconio: cum pompa ordinum, hostiarum & officiorum: sic dictæ quòd ante eas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tâgere qui eas deducant: uel ἀπὸ τοῦ θείου, hoc est à re diuina. Vtuntur hac uoce Cicero & Liuius. Omnesque dij qui uehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, Cic. 7. Verr.

¶ De partibus curruum, Pollux 1. 10. Quid chœnix, chœnicides, plemnæ, syringes, torma, enelata, hamaxedonia, cnemæ (id est radij,) Cælius 16. 17. Quid apsis, episotron, itys, Idem 18. 10. Ἄμπρον, funis inter utrunque bouem uel equum, temonis uice protensus. Ἄμπρον (inquit Hermolaus in Plinium 8. 44.) funiculus is qui per iuga ipsa tenditur, aut quo trahi ferri'ue solent à iumentis onera. Inde uerbum ἀμπρεύειν, ut glossematorum scriptores aiunt, propriè significat iter curru facere, per abusionem uerò translatum est ad ueterina iumentaque: sed & onusta, inquiunt, iumenta si quis iuuerit, ἀμπρεύειν dicetur, ijs uerbis: Καὶ ἀμπρεύειν δὲ τὸ ἑλκοντι ζεύγει βοηθεῖν. Συναμπρεύων καὶ παραπορευόμενος παρώξυνε τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον, id est connitendo comitandoque accendebat iumenta ad opus, Aristoteles de uetulo Atheniensi mulo. Plinius sic uertit, Iumenta comitatu nisuque exhortaretur. Theodorus minus propriè, Commeans & obiens iumenta exhortabatur. Vide supra in Boue H. e. & Ἀμπρεύω in Etymologico, ἀμπρεύοντες apud Suidam. Πλῆμναι, αἱ χοινικίδες τῶν τροχῶν δι' ὧν ὁ ἄξων στρέφεται, Scholia in quintum Iliados. Plemnæ, inquit Cælius, modioli dicuntur, quoniam ab axe impleantur: plemas uero undas accipiunt, in Oceano præcipuè, unde plemmyra, id est, inundatio. Πλήμνη, χοινικίς, ἀπὸ τοῦ πληροῦν τὸν ἄξονα, Scholia in Iliados ψ. Πλῆμαι, radij in rota, ut quidam ineptè in Lexico Græcolatino interpretatur. Ἐπὶ δὲ πλῆμναι μέγ' αὔτειον, Hesiodus in Aspide. Τόρμος, ἡ πλήμνη τοῦ τροχοῦ, εἰς ἣν ὁ ἄξων, Varinus & Hesych. Syrinx quidem propriè uidetur appellari ipsum foramen cui inseritur axis, πλήμνη uero lignum orbiculare inter radios & foramen illud medium: uel ut Pollux habet, quod circa axem uoluitur. Χοινικὶς uero (à similitudine mẽsuræ chœnicis, ut Latinis etiam modiolus à mensura huius nominis) illud totum, hoc est lignum unà cum foramine: etsi Varinus chœnicidas & syringas interpretatur foramina quę aliâs chnoæ dicantur. Καὶ περὶ νύσσαν ἀσφαλέως κάμπτοντα, τροχῷ σύριγγας

φυλάξαι, Theocrit. Idyl. 31. Plura uide apud Varinum in πλῆμνα (lege, πλῆμναι) & πλήμνη. Ἅρματα δ' εὐποίητα καὶ ἄντυγες ἀμφαράβιζον, Hesiodus in Aspide. Αἵματι δ' ἄξων Νέρθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἱ περὶ δίφρον, Ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον, Αἵ τ' ἀπ' ἐπισσώτρων, Homerus Iliad. λ. Achilles armatus currebat παρ' ἄντυγα καὶ σύζυγας ἁρματείους, Euripides in Iphig. in Aulide. Ἄντυγες, αἱ περιφέρειαι τοῦ ἅρματος αἱ παραπεπηγυῖαι, τὰ ἐπὶ τοῦ δίφρου ἡμικύκλια, ὅθεν καὶ τὰ ἡνία ἐξάπτονται, αἱ περιφέρειαι τοῦ ἁρματίου δίφρου. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τῆς ἀσπίδος περιφέρεια, ἄντυξ καλεῖται, Ibidem. Ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτης, Homerus Iliad. decimo: Scholia exponunt, ἐκ τοῦ ἐσχάτου μέρους τοῦ ἁρματείου δίφρου τῆς περιφερείας, ὃ καὶ ἄντυξ καὶ ἐπιδιφριὰς καλεῖται. De diphro currus parte, cui auriga insistit, plura uide supra in mentione bigæ. Homerus etiam rotas (τροχοὺς) Ionice κύκλα uocat, (κύκλου ποικτοῖο, Iliad. ψ. rotam exponunt) & ὀκτάκνημα (quinto Iliadis) cognominat, hoc est, ὀκτάραβδα, ὀκτὼ κνήμας ἔχοντα, octonis constantes radijs. Axis quidem est, ἄξων, ὁ εἰς τὰς χοινικίδας ἐμβαλλόμενος ἑκατέρου τροχοῦ, lignum medium transuersum, utriusque rotæ modiolis insertum: continetur autem in eis obfirmaturque clauis, quos ἐνήλατα uocant. Pollux eosdem clauos paraxonios, uel epibolos uel embolos uocari scribit. Παραξόνια, κινδυνώδη καὶ παράβολα, παρὰ τὸν τροχὸν ἑλκόμενα, ab axe, quod ea pars semper in periculo sit, Varin. Ἀκραξόνια, axium partes extremæ, Pollux. Ἁρματοπηγὸν δὲ καὶ ἡνίοχον Οἰνομάου ἐμβαλόντα κήρινον ἔμβολον ἐπὶ τοῦ ἀκραξονίου, ἢ οὐδ' ὅλως ἐμβαλόντα τὸν ἔμβολον, Varinus in Oenomao. Δουρατέην ἀπήνην Ἄχθεϊ τετριγυῖαν ὑπ' ἄξονι δινήεντι, Calaber libro 6. Ἴτυς, ἡ περιφέρεια τοῦ ὀχήματος. ἀψῖδες δὲ, ἐξ ὧν ἡ περιφέρεια γίνεται τοῦ τροχοῦ, ἢ ἀψὶς, εἰς ἣν αἱ κνῆμαι ἐκ τῆς χοινικίδος ἐμπήγνυνται. Itys, ipsa currus (rotæ) circunferentia, siue gyrus, apud Homerum, Varinus. Ἐπίσσωτρα, οἱ κανθοὶ, τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σίδηρα, (lege σιδήρεια,) Suidas. Apsis quidē etiam σῶστρα uocatur, Pollux. Idem episotra per s. unum scribit, ut sic dicta uideantur tanquam episostra, hoc est apsidi adiuncta ferramenta. Οὐδέ τι πολλὴ Γίνετ' ἐπισσώτρων ἁρματροχιὴ κατόπισθεν Ἐν λεπτῇ κονίῃ, Homerus Iliad. ψ. Et rursus, Ὅσσον δὲ τροχοῦ (νῦν τοῦ ἁρματίου) ἵππος ἀφίσταται, ὅς ῥά τ' ἄνακτα Ἕλκῃσι πεδίοιο τιταινόμενος σὺν ὄχεσφιν: Τοῦ μέν τε ψαύουσιν ἐπισσώτρου τρίχες ἄκραι Οὐραῖαι, ὁ δέ τ' ἄγχι μάλα τρέχει. Ἐπίσσωτρα, (uide Etymolg.) τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σιδηρᾶ ἢ χαλκᾶ, ἃ καὶ κανθοὶ καλοῦνται, ὁ ἔξωθεν τὸν τροχὸν κατέχων σίδηρος. οἱ σιδηροῖ ἢ χαλκοῖ κύκλοι τῶν τροχῶν, Hæc omnia ferè ex Scholijs in quintum Iliados. Ἕστωρ, instrumentum illud quod inseritur temoni, quo totum iugum retinente, currus ducitur. Paxillus qui in summo temone præfigitur, cui annulus inijcitur, & iugi lora obligantur, ut iugum retineant, sic Aristophan. Alij curuaturam, uel circinatum foramen iugi, quod iumentorum ceruicibus aptatur: Item ὁ πρῶτος κρίκος τοῦ ῥυμοῦ, apud Eustathium ubique τύλος pro κρίκος legitur in manu scriptis exemplaribus. Item cuneus, ἔμβολος, clauus. Eustathius in Iliados ω. Hæc de hestore eruditus quidam in Lexicon Græcolatinum retulit. Vide Ἕστορα apud Varinum. Βληττοὶ, οἱ τῆς ἁμάξης τροχοὶ, σφῆνες, ἐμβλήματα. οἱ δὲ γόμφους καὶ συμβολὰς ἀξόνων, Hesych. Λέπαδνα & μασχαλιστῆρες superius dicta sunt: lora uidelicet, quibus ceruices equorum alligantur iugo (nam de ephippiato quoque equo dicuntur.) Ῥυμὸς, pars currus, temo inter equos, uide Hesych. &c. Ῥυμὸς δ' ἐπὶ γαῖαν ἐλύσθη, Homerus Iliad. ψ. Ἡνίαι, uide supra inter equi singularis instrumenta. Ἀβόρται, lora altiora, quæ terga equi iugalis excurrunt, sub alis eius succincta, Budæus in Annot. sec. Ἱππολήμπτρα, τὰς τειχίνους σειρὰς Πάρθοι οὕτω καλοῦσιν, Hesychius & Varinus. Ex equis iunctis, οἱ μὲν ὑπὸ τῷ ζυγῷ ζύγιοι (ἢ ζευγῖται, Varinus.) οἱ δ' ἑκατέρωθεν, παρήοροι καὶ παράσυροι, καὶ σειραῖοι. καὶ αἱ τούτων ἡνίαι, σειραὶ, καὶ παρηορίαι, Pollux 1. 10. Cælius ad uerbum sic transtulit: Qui iugum subeunt equi, zygij nominantur: qui latera stipant, pareori, penultima longa (etiamsi Dionysius discrepare quadantenus uidetur) & parasyri, ac etiam siraphori, item siræi: sicuti eorum habenæ siræ, ac pareoriæ dicuntur. Ego pareoros cum o. breui potius quàm producto scripserim, ut & alij plerique omnes, et Homerus Iliad. θ. ὄφρ' ὁ γέρων ἵπποιο παρηορίας ἀπέταμνε. Σειραφόρος ἵππος, ὁ ἔξω τοῦ ζυγοῦ, qui & παρήορος, Varinus & Scholia in Aristophan. Σειραῖος, equus dexter, Lexicon. Παράσειρος, ὁ ἀκόλουθος ἵππος, Varinus: apud eundem alibi penultima per ypsilon scribitur, ut & apud Pollucem. Ἄσειρος ἵππος, ὁ μὴ ἔχων σειρὰν, μηδὲ δέσιν: ἀλλ' ἄφετος, καὶ ἄνετος, Varinus: & alibi Ἄσυρος (per ypsilon in penult.) ἄδετος. Παρήορος ἵππος, & παρηορίαι habenæ quibus alligatur, uide plura apud Varinum. Παρήορος, ὁ ἐκ (lego ἐκτὸς) τοῦ ἅρματος τρέχων, Hesychius: ὁ παραζυγόμενος. Τοὺς μὲν μέσους ζυγίους λευκοστικτῷ τριχὶ βαλιοὺς, Τοὺς δ' ἔξω σειραφόρους Ἀντήρεις καμπαῖσι δρόμων, Euripides. Funalis uel habenalis à quibusdam uocatus equus (de quo plura dixi supra) currui ad dextram sinistramque iungebatur, quare eundem σειραφόρον esse conijcio.

¶Ἱππόνομα, μισθὸς ἱππικὸς καὶ τῶν ἡμιόνων, Hesychius & Varinus. Ἱπποπωλῶ, equos uendo, Varinus. Ἱπποπώλης, equorum uenditor, Lexicon. Ἱπποπώλων, equestrium, aurigarum, circa equos uersantium, Varinus. Ἐρεῖς δὲ ἱππάσασθαι ἐξ ἀγέλης πῶλον, ἱππωνῆσαι, καὶ ἱππωνία, Pollux. Ἱπποτροφία, equorum nutritor. Ἀπὸ τοῦ τρέφω, ἱπποτροφῶ, ζυγοτροφῶ, ζευγοτροφῶ. Ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστὶ, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειεν, οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πώποτε νικήσαντας ὑπερεβάλετο, Isocrat. περὶ ζευγ. Πρώτη δ' ἱπποτρόφησε γυναικῶν, Pausanias in Lacon. Hinc καθιπποτροφῶ, in alendis equis consumo: & καταζευγοτροφῶ. Isæus περὶ τοῦ Δικαιογένους κλήρου, Οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν πόλιν, οὔτε εἰς τοὺς φίλους φανερὸς εἶ δαπανηθεὶς οὐδὲν, οὐ μὴν οὐδὲ καθιπποτρόφηκας. οὐ γὰρ πώποτε ἐκτήσω ἵππον πλείονος ἄξιον ἢ τριῶν μνῶν. οὔτε καταζευγοτρόφηκας. ἐπεὶ οὔτε ζεῦγος ἐκτήσω ὀρικὸν οὐδὲ πώποτε ἐπὶ τοσούτοις ἀγροῖς καὶ κτήμασι. Inde ζευγῖται dicti, οἱ δεύτερον τίμημα τελοῦντες Athenis, hoc est secundi census ciues. Τεθριπποτροφῶ, quadrigas, hoc est quadrijuges equos alo, apud Herodotum. Καθιπποτροφῶ autem εἰς τὴν ἱπποτροφίαν καταναλίσκω, sic dicitur, ut καθηδυπαθῶ, κατακυβεύω, & alia, Hæc omnia Budæus in Commentarijs linguæ Græcę obseruauit.

Ἱππο-

ἱπποτροφίαν, id est equorum nutricationem, quòd ea res magno cōstet impendio, apud Spartanos inter execrationes usurpari solitam, scimus ex Græcorum libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης, id est: Nequeo miser dormire: me nanque mordicus lancinat impensa & præsepe, Camerarius. Νόσος μ' ἐπέτριψεν ἱππικὴ δεινὴ φαγεῖν, Strepsiades in Nubibus Aristophanis. Scholia addunt: Studium enim nutriendi equos reuera morbus est, cum magnos faciat sumptus, nec ullus tantis dignus impensis inde fructus redeat. Equos alere res perquam sumptuosa uidetur, Laconicę etiam execrationi adiecta, quæ huiusmodi est: Οἰκοδομά σε λάβοι, καὶ ἀμβολαὶ, ὅ,τε ἵππος, καὶ ἃ γυνά τοι μοιχὸν ἔχοι, ὡς τούτων πάντων δαπανηρῶν ὄντων καὶ ἐπιζημίων, Suidas in ἵπποι & in οἰκοδομή. Cætera quidem huius imprecationis clara sunt: ἀμβολαὶ uero quid sibi uelit, non satis mihi constat. Etsi enim idē significet quod ἀναβολή, hoc est dilatio, mora: cuius tamē rei dilatio significetur, dubito: quanquam omnis expectatio dū inter spē metūque animi pendemus, solicitos & anxios, imò miseros facit expectātes, longe uero miserrimos si ijs tandē quæ tātopere sperabāt penitus frustrent. Antiqui maximè studuerūt equorū & boū greges tanquam illius seculi diuitias sibi comparare, Pausan. Caballatio iurisconsultis alendi publicos equos munus, Cæl. Priuato homini equum & elephantem apud Indos (quosdam) alere non licet, Strabo. Mulierem eam præstare apud Indos Nearchus scribit, quæ munus ab amante elephantem accipiat: sed sermo hic dissentit ab illo qui equum & elephantem (illic) à solis regibus possideri ait, Strabo. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, uiduæ attributæ, Liuius. Conquesti quidam olim de sui temporis luxu, cocos emi singulos pluris quàm equos quiritabant: At nunc coci triumpharum pretijs parantur, & coquorum pisces, Plinius de mullo scribens. Robertus Cenalis scribit, quadrigam Salomonis tempore æstimatam fuisse sexcentis siclis, hoc est nostro numismate ducentis quadraginta coronatis, (coronati sexaginta pro singulis equis.) Et alibi, Drachmæ sexcentæ pretium sunt equi, qui egrediebatur ex Aegypto, tertij Regum cap. 10. qui numerus quater repetitus sexcentos siclos reddit, pretium quadrigæ: sic enim textus habet. Egrediebatur quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, equus uero centum quinquaginta. Apud Iosephum, interpretis aut librarij uitio, drachma pro siclo legitur: aut pretium equi unius pro pretio quadrigæ reponitur. De equi apud Athenienses trium minarum pretio, paulo superius uerba Isæi recitaui. Bucephali (inquit Robertus Cenalis) equi Alexandrina equitatura decantatissimi, pretium erat talentorum tredecim, authore Gellio, septem millibus & octingentis coronatis nostro calculo æstimandi, quam summam ex abaco prodeuntem reperies decem talentis unà cum trium talentorum æstimatione coniunctis. Plinius sedecim talenta refert tribus talentis superadditis, quorum adiectione nouem millia sexcenta effluent coronata. Bucephalas Alexandri equus emptus est nostratis nummi coronatorum nouē M. sexingentis: ut Plinius retulit: ut Plutarchus septem M. octingentis, Camerarius. Equus Cn. Seij à Cor. Dolobella centum millibus sestertijs emptus est, Textor. Bisinagar urbs est regni Narsingæ, cuius regi supra quadringenta equitum millia in armis excubant. Equus ibi non minoris quàm quadringentis aut quingentis pardais (sunt autem aurei nummi) uenditur. Usu quandoque uenit ut octingentis aureis quis equum emerit: pretij hanc immanitatem efficit, quod aliunde aduehuntur: ibique nulla equarum armēta, prohibentibus regibus, qui portus asseruari iubent maritimos, ne importentur equæ, Vartomannus 4.10. Et rursus cap. 11. Narsingæ regis equi pretium tantum esse creditur, quanti est urbs aliqua nostrarum. Id efficiunt innumeri lapides pretiosi, margaritarum ac unionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. In Timochaim regno Persidis equi sunt magni & pulchri, ut etiam quandoque unus uęneat pro ducentis libris Turonensibus. Hinc etiam à mercatoribus in Indiam transuehuntur per mare, Paulus Venetus.

¶ De usu & laudibus equi, Simon Grynæus in præfatione in Hippiatrica Græca Basileæ excusa: Vuechelus in Rufij Hippiatrica Gallicè à se excusa: & Hierocles in præfatione libri secundi Hippiatricorum. ¶ Quondam asinis non solum onera gestanda imponebantur, sed etiam pistorum hi carruculas trahebant: nunc propriè ubique cum equis commutantur, Camerarius. Tartari maxima flumina tranant caudas caballorum tenentes, alligatis supra ipsos sarcinis, Matthias à Michou. Διαβιβάζει σὺν ἱππεῦσιν, ἑκάστου τῶν ἱππέων ἐκ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἵππου προσηρτημένου, Suidas in Κόρνος. Vlysses ut expeditionē ad Troiam effugeret, stultum se simulans equo & boue iunctis arabat, &c. Scholia in Lycophronem. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine equites intelligi, quoniam κορυστής armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur, (&c. ut supra in Equitum mentione exposui,) Cęlius. Aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina, Vergil. 10. Aeneid. Hippurin, ἵππουριν, galeam uocat poëta, quæ lóphon, id est cristam seu conum haberet, ex equinis pilis uel cauda equina in fastigium erecta conditam, siue terroris gratia, (iuxta illud, δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν:) siue ornatus etiam, (ita ut hodie struthionum pennæ usurpantur.) λόφος τὸ προνένευον (προνενευκὸς) Etymologus habet, quod minus arridet) τῆς περικεφαλαίας ἀνάστημα. Eandem galeam & ἱπποδάσειαν uocat, hoc est equo hirsutam, pro equinis setis, Lexica Græcorum. Χαλκόλοφον, ἱππιοχαίτην, τὸ ἐπανάστημα τῆς περικεφαλαίας, ἢ ἐξ ἱππείων τριχῶν ἐκεκόσμητο, Hesychius & Varinus. Ἱππόκομοι κόρυθες apud Etymologum nominantur. Ἱππόκομον τρυφάλειαν, cassidem cristatam equinis pilis, Hesychius, Varin. legitur autem Homeri Iliad. μ. & Theocriti Idyl. 27. Καταῖτυξ genus galeæ nec splendidæ nec cristatæ, sed humilis, unde nomen, παρὰ τὸ κάτω τετύχθαι, κατωφερής, ὡς μὴ ἔχουσα λόφον

ἤτοι τείχωσιν, Etymol. & Varinus: sed addit ille, ὡς πρὸς τὴν αὐλῶπιδα τὴν ἀνάτασιν ἔχουσα. Est autem aulôpis quoque genus galeæ, de quo uide Varinum. In hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina aptum (appensum) demitti iussit, ut impenderet illius beati ceruicibus, Cicero 5. Tusc. de Dionysio tyranno. Καὶ γαμψὸν χαίτησιν ἐφ' ἱππείῃσι πεδηθὲν Ἄγκιστρον, ἑρύσσιεν εἰναλίοισι πάγην, Suidas in γαμψόν. Conficiunt & nostri lineas piscatorias ex equinis setis. Ἱππείαν, τὴν ἵππον, ἔνιοι δὲ τὴν τόξου νευρὰν, τὴν δὲ ἱππείων τριχῶν, Hesychius, Varinus. Ἱππικὴ βολὶς, ἡ νευρὰ τοῦ τόξου, διὰ τὸ δὲ ἱππείων γίνεσθαι τριχῶν. οἱ δὲ θώμιγγα νευρῶν, ἱππικὴν καλοῦσιν, Iidem. Equorum corpore exanimato uespas atque crabrones procreari putant, sicut asinorum scarabeos, Plin. Nostri ex equorum fimo diuersa scarabeorum genera nasci affirmant, ut inter Scarabeos dicemus. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouidius Metam. 15. Ἵπποι μὲν σφηκῶν γενέσις, ταῦροι (aliâs μόσχοι) δὲ μελισσῶν, Nicander in Theriacis: Vide in Apibus. Super omnia est compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia, cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte, & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, &c. Plinius.

H. h.

Licinius imperator cum filiam Christianæ religionis cultricem ab equis discerpi uellet, ipse à suorum uno morsu interfectus est, Textor. Neocles Themistoclis filius, equi morsu interijt, Plutarchus. Metius Suffetius ab equis discerptus est (iubente Tullo rege Romanorum) quod teste Vergilio à Romanis ad Fidenates defecisset, Textor: Vide Onomasticon nostrum. De Hippolyto Thesei filio, & eiusdem nominis martyre, qui ab equis discerpti sunt: item de Hippomene qui filiam equo deuorandam præbuit, nonnihil dixi supra inter propria hominum nomina ab equo ducta. Plutarchus in Parallelis (minoribus) ponit Comminium quendam, Comminij ex Aegeria filium, qui à Gidia nouerca (cuius uotis parêre noluerat) stupri instar Thesidæ accusatus fugiens, ab equis sit dilaniatus, Textor. Pyrechmum Euboiæ regem Bœotijs bellum inferentem, Hercules profligauit, eumque pullis equinis alligatum in diuersas partes discerpsit, Onomasticon. Hippomenes cum filiam deprehendisset uitiatam, equo famelico uorandam obiecit: uide in H. a. & infra in prouerbio Hippomene iniustior. De Glauco Potniæo ab equis discerpto, & Diomede deuorato, dicam inferius inter historias fabulosas. Equorum lapsu perierunt apud Vergilium, Nipheus, Leucagus, Liger, Clonius, Remulus, Amycus: Apud historicos Agenor, Fulco Hierosolymorum, Philippus Ludouici Crassi filius Gallorum, Bela Pannoniæ, reges, Textor.

¶ Achillis equi præstantissimi & celerrimi ab Homero celebrantur Iliad. ψ. ubi Peleum: eos à Neptuno accepisse legitur. Nomina eorum dixi in H. a. Calaber libro 4. Achillem equos præceleres à Telepho, quem uulnerârat, dono accepisse scribit. Admeti equos Homerus lib. 2. Iliados pernicissimos fuisse scribit, ὄρνιθας ὥς, id est auium instar. Noctemque diemque Assimilant maculis internigrantibus albæ, Statius de equabus Admeti. Admeti Thessaliæ regis equas pauisse fabulãtur Apollinem, ut infra dicam inter deos. De Adrasti equo, cui nomen fuit Arion, supra dixi in a. inter propria equorum nomina. Ab Agenoris equo Argos hippotrophon dictum est, Etymologus. Alcibiadis & Cimonis (Simonis) equi inter generosos numerantur. Constat Alcibiadem nutriendis equis tantam adhibuisse operam, quantam sui sæculi uel regum uel hominum priuatorum nemo, Textor. Alexandro Magno & equi magna raritas contigit: Bucephalan eum uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Bucephalus uocatus est equus Alexãdri regis, propter quandam bubuli capitis similitudinem, Festus: uel à latitudine frontis, Strabo libro 15. Bucephala siue Bucephalia, Indiæ urbs est iuxta Hydaspen fluuium, ab Alexandro condita, sic appellata à Bucephalo equo, qui cecidit ibidem in prælio, quo uicit Porum: & eo ipso in loco sepultus est, Author Strabo li. 15. et Plinius 6. 20. Meminit etiam Stephanus duorum huius nominis locorum. Est & Atticæ (Achaiæ, Plin. 4. 5.) portus Bucephalas Stephano dictus, Bucephala Pausaniæ, Bucephalon Ptolemæo. Vide Stephanum in Βοὸς κεφαλαί, & in Βουκεφάλεια. Βώκαρος (quæ uox idem quod bucephalos significat) fluuius in Salamine apud Lycophronem. Inter tribuli etiam herbæ nomenclaturas bucephalon reperio. Alexander mortuo Bucephalo Alexandriam (Bucephaliam potius) condidit, ἐπτάφιον αὐτῷ τῆς ἀρετῆς χαριζόμενος πόλιν, Scholia in Nubes Aristophanis non procul ab initio. Aseni Indi trium urbium incolę: Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomẽ) ibi sepulto conditum, Plinius. Ἵππος ἐνυάλιος (aliâs ἐνυαλίοιο, quod placet) Μακηδονίς (aliâs penultima per ει. scribitur, malim Μακηδονίς propter carmen) βασιλῆος Βουκεφάλας ὅπλοισιν ἐναντία δηριάασκεν, Oppianus 1. de Vena. Βουκεφάλας ἵππος ἦν ἀτίθασος, ἀνθρώπους κατεσθίων, Βοὸς ἔχων κεφαλὴν ἐν τῷ δὲ μηρῷ σφραγῖδα, &c. Tzetzes 1. 28. Hoc est, Bucephalas equus erat indomitus, mordax, bubulo capite notatus in femore, non caput uel cornu bouis gestans. Bucephalus (inquit Etymologus) dictus est Alexandri equus, non quod bouis cornua haberet, quod falsum est: aureis enim ab Alexandro ornatus erat. Non tamen à cornibus nomen tulit, sed quoniam sic uocabantur in Thessalia equi habentes inustum βουκράνιον, id est bubulum caput. Quod ita se habere uel ex Aristophanis Anagyro constat, hoc uersu: Μὴ κλαῖ' ἐγώ σοι Βουκέφαλον ὠνήσομαι. Et rursus, Ψυχή ἤρεμα τὸν Βουκέφαλον καὶ κοππατίαν. Bucephalus igitur uocatur qui in coxis (ἰσχίοις) bubuli capitis characterem habet inustum, Etymologus. Equus Alexandri regis & capite & nomine bucephalas fuit, Gellius. Sedecim talentis emptum ferunt ex Philonici Pharsalij grege, etiã tum puero (Alexãdro) capto eius decore, Plin. Emptũ Cares (Chares,

qui scriptor à Plutar. etiã in uita Alexãdri citatur) scripsit talẽtis tredecim, & regi Philippo donatũ; æris nostri summa est HS. CCCXII. Gell. 5.2. Vide etiã supra ubi de pretio equorũ in genere tractaui. Bucephalus q; artificiosè ab Alexandro adolescente tractatus sit, cum ferociens neminem admitteret, ideoq; à Philippo eius patre contemneretur, supra dixi in E. ex Camerario. Neminem hic aliũ quàm Alexandrum regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciens, Plin. Super hoc equo dignum memoria uisum, quòd ubi ornatus erat armatusq; ad prælium, haud unquam inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit, Gel. Bucephalus regijs instratus ephippijs, neminem quàm Alexandrum dorso excepit, ut referunt Q. Curt. (libro 9.) Solin. Plutarch. & Iustin. Grapald. Bucephalus quantisper nudus erat conscendendum se etiam equisoni dabat: ornatus uero regijs iam aulæis collaribusq;, neminem admittebat, Alexandro tantum excepto: cæteris periculum facturis, aut alioqui propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere insultareq;, ac nisi cederent fugaq; sibi consuleret, proterere solitus, Plutarch. in libro Vtra animalium, &c. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione uulneratus in alium transire Alexandrum non passus: Multa præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbem tumulo circundedit nomine eius, Plin. Cum in eo insidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectis undiq; in Alexandrum telis, uulneribus altis in ceruice atq; in latere equus perfossus est. Moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs hostibus regem uiuacissimo cursu retulit: atq; ubi eum extra tela extulerat, ilico cõcidit: & domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander parta eius belli uictoria, oppidum in ijsdem locis condidit: atq; ob equi honores Bucephalon appellauit, Gel. Nonnulli heterophthalmos equos inter præstantissimos collocant (uerba sunt Pelagonij in Geoponicis 16.2.) qualem fuisse aiunt Alexandri Macedonis Bucephalum. Post hæc uerba statim sequitur, γλῶσσαν λεπτὴν καὶ μακρὰν: τὸ δὲ πρόσωπον σιμόν, &c. nec ullum apponitur uerbum, quo cum isti accusatiui construantur, ut propter mutilatum locum in dubio relinquatur lector ad Bucephalúmne hęc omnia qualis nam ille fuerit, describendum pertineant: uel potius, in quo interpretes omnes conueniunt, (Cornarius, And. à Lacuna, & Ruellius, qui in Hippiatricorum translatione ca. 14. ex Geoponicis hæc adiecit,) ad quemuis equum præstantem. Sed utrolibet referas, quoniam supra omisimus, hic recitanda uidentũ. Probant igitur habentes (uel, Bucephalus habuit) linguam tenuem & longam, faciem simam uel adũcam, altam ceruicem, colorem glaucum (oculorum nimirum:) corpus non impatiens contrectari (δυσγαργάλιστον uel δυσγάργαλιν, quas uoces supra explicauimus: Ruellius dissimulat, And. à Lacuna corpus firmum somniat: melius quod ad rem Cornarius dixit, non titillosum: q̊d ad dictionem, aptius forte titillabundum uel titillabile dixeris, etsi authorem non habeamus:) collum erectum, plenum & crassum: τουτέστιν οὐ βραχυτράχηλον, hoc est minimè exiguum (ut And. à Lacuna reddit: nam collum breue, inquit, semper commendatur ab equestribus, prolixum ut in grue uituperatur: itaq; βραχὺν maluit accipere pro paruo quod magno opponitur, uel pro angusto quod lato, non pro breui quod longo contrariũ est:) uentrem castigatũ & ad ilia contractũ: magnitudinem moderatam, μέγεθος ἱκανόν: uenas toto corpore conspicuas & elatas, colorem nigrũ saturatũ. Ex prælio Alexandri contra Porũ Bucephalus non statim, sed ut plurimi prodidêre, post longas uulnerũ curationes expirauit. Refert Onesicritus eũ senio ac labore confectũ occubuisse. Triginta nanq; annos natus moribũdus iacuit, cuius mortem acerrimè indoluit Alexander, & super eo iuxta Hydaspen conditam urbem Bucephaliam appellauit, Plutarch. in uita Alexandri. Equus Bucephalus quem Demaratus Corinthius Alexandro donauerat, cũ ex omnibus ornamentis nudus erat, equisonem etiam (eumq; solũ, Diodor.) sibi insidere patiebatũ: Cum autem ephippiatus & cæteris regijs ornamentis instructus, nullum aliũ sessorem quàm Alexandrũ admittebat, cui sua sponte, & nullo impulsu astabat, & ut facilior conscensio esset, ei ascendenti sese corpore demittebat: Quo usus est ad omnia Asiatica bella Alexander, Aelian. Eadem ad uerbũ ferè legimus libro 17. historiarũ Diodori Siculi, ubi tamen nullũ equi nomen adiectũ est: ut suspicetur forsan aliquis diuersum fuisse à Bucephalo, qui emptus traditur à Philippo, ut supra dixi in E. sed quoniam cætera omnia conueniũt cum ijs quę alij authores de Bucephalo scripserũt, eundem esse crediderim. ¶ Cum Cyprij (inquit Herodot. libro 5.) contra Persas, à quibus defecerant, se tutarenũ, Onesilus rex aduersus Artybiũ Persarũ ducem ultrò constitit. Insidebat Artybius equo, in armatũ erigere se docto, & pedibus simul atq; ore eũ inuadere. In conflictu igiũ, Onesilus, uti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybiũ ferit: satelles uero equo sublatos pedes in Onesili scutũ iactante falce percutiens abscidit: unde Artybius unà cum equo corruit. Ioannes Tzetzes Chiliade tertia ca. 116. paulò aliter narrat, in hunc modũ: Cum Artybius ab Onesilo deiectus esset, equus uidens dominũ suum prostratũ, erectus in pedes anteriores cum Onesilo Cypri rege pugnabat, & clypeũ eius percutiens ferè occidisset, nisi pedes eius falcibus amputassent armigeri. Eadem ab eo ijsdem uerbis referuntur Chiliade quarta in epistolio. Caligula (inquit Dion, ut citat Cælius 21.24.) ex equis unũ sic amauit, uti ad cœnam inuitaret, annona quoq; apposita & hordeo, quin & aureo poculo uinum propinabat, per illius salutem fortunamq; concipere iusiurandũ solitus: consulem quinimmò designare constituerat: fecissetq;, ni consilia interpellasset mox interitus. Cimonis equi inter generosos numerantur, Simonis alij & plures scribunt, ut dictum est in H. a. in tractatione imaginum equi. In Domitiani equum maximum, Statius Sylua

rum libro 1. Dardani illius diuitis Iouis filij trium millium equarum armentum, atq; præcipuè ex his duodecim pullos patre Borea genitos, Homerus suo præconio nobilitauit. Item Eumeli equas, Erythræus. Oenomai equi Psilla & Harpinna, uide Varinum in Oenomao. Alius fuit Oenomaus qui Partheniã & Eripham equas suas quũ iugulasset, iussit sepeliri, Cæl. Pelops equos à Neptuno accepit, Varin. in Oenomao: Vide Palæphatũ. Penthesileæ equus ab Orithyia Boreæ uxore acceptus, ut Q. Calaber fabulatur. Probi equus nec decorus nec staturosus erat, sed mira celeritate, uide inter prouerbia. Rhœsi equi, λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι, Homer. Iliados 10. Hunc uersum integrum ad Turni equos transtulit Maro libro 12. Aeneid. Meminit & Rhœsi equorum lib. 1. Aeneid. Trois equi immortales ad fabulosos mox dicendos pertinent. Simonis equi, uide in a. inter imagines equi. Turni equi apud Vergilium ex Orithyia Boreæ uxore, uide inferius in fabulosis. Vlyssis equi, uide infra in Neptuno Hippio.

¶Equi fabulosi. Bellerophon uel Bellerophontes, primò Hipponus, ἱππόνους, (aliâs Hipponous) dictus est, post ab interfecto Corinthiorum primate Bellero, Bellerophontes. Hic sumpto à Neptuno Pegaso equo ad Chimæram perimendam euolauit, eamq; occidit. Deinde ex rerum felici successu superbiens, quum in cœlum cum Pegaso uolare tentaret, Iupiter indignans œstrum Pegaso immisit, à quo agitatus Bellerophontem excussit, ceciditq; in campum, qui postea Aleius appellatus est. Pegasus autem à Ioue inter sidera relatus est. Pernicissimus hic equus & alatus fuisse perhibetur, ex Neptuno & Pegaside natus, Gyrald. Sunt qui Diem à Pegaso equo uehi fabulentur, Scholia in Lycoph. Visus eram molli recubare Heliconis in umbra, Bellerophontæi quà fluit humor equi, Propert. libro 3. Vide plura in Onomastico nostro de Bellerophonte, & de Pegaso in utriusq; mentione, item in Scholijs in quintum Iliados Homeri: & in prouerbio Bellerophontis literæ apud Erasmum: & supra in H. a. ubi de equo sydere: Hesiodi Theogonia, Scholijs in Lycophronem, & in uoce Τραγικώτερος apud Suidam, &c. Eques ipso melior Bellerophonte, Horat. 3. Carm. De Pegaso equo uide Varinum in Πήγασος: & eundem & Etymologum in Ἑλλωτίς. Hellotiam, Ἑλλωτίαν, Mineruam aliqui dictam uolunt, διὰ τὸ ἑλεῖν τὸν Πήγασον ἐν χαλινῷ ὑπ' Ἀθηνᾶς δοθέντι Βελλεροφόντῃ, πανήγυριν καὶ ναὸν Ἑλλωτίας Ἀθηνᾶς ὑπ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, Varinus, Scholia in carmen 13. Olympiorum Pindari, ubi etiam paulo post plura de Bellerophonte simul & Pegaso reperies: fertur autem Pegasus ex Gorgone uel Medusa natus fuisse. Πήγασος πτερωτὸς ἵππος Μεδούσης τῆς Γοργόνος, διὰ τοῦτο ἔχει καὶ τὴν προσηγορίαν ὅτι ἐκπεπήδηκε (forte tanquam πήδασος) ἐκ τοῦ τῆς Γοργόνος τραχήλου, Scholia in Homerũ. De Pegaso è sanguine Medusæ nato, uide Ouid. 4. Metam. Κατὰ γὰρ αὐτὸν δὴ τὸν Πλάτωνα ἐπιρρεῖ δή ὄχλος μοι τοιούτων Γοργόνων καὶ Πηγάσων, καὶ ἄλλων ἀμηχάνων πλήθει τε καὶ ἀτοπίᾳ τερατολογιῶν τινῶν φύσεως, Athenæus lib. 5. Plinius 10. 49. Pegasos fabulosos fuisse existimat. Aristophanes in Pace Πηγάσειον adiectiuum facit, hoc uersu, ὦ Πηγάσιόν μοι φησὶ γενναῖον πτερόν. Scyllam & Pegasum nomina nauium fuisse putat Palæphatus πλοίων, non monstra ut poëtæ fabulati sunt, Erythręus. Alatum fuisse fingunt poëtæ, nimirum propter celeritatem eximiam: nam & quosuis equos celeres poëtæ uolucres cognominant, ut supra in a. & b. diximus: & Solinus tauris Indicis uolucrem pernicitatem tribuit. Instratos ostro alipedes, Vergil. Pegasi equi effigies Gabalis in templo quodam uisebatur, Pausanias in Corinthiacis. Pegasus (inquit Albert. Magnus) animal est compositum, quod in Aethiopia generatur, permagnum & horrendum, equi formam præferens anterius: alas habet ut aquila, sed multò maiores: caput cornutũ (quod & Plinius scribit) & adeò monstrosum, ut multa animalia solo aspectu terreantur. Alis non uolat in sublime elatus, sed aërem tantum ferit & cursus sui uelocitatem sic promouet, animantibus cunctis infestus, maximè uero homini. Hæc ille sine authore: Alij eiusdem commatis scriptores, adijciunt: graui corpore esse, fuga mirabili: alarum remigio adiutum currere potius quàm prouolare: & colliso aëre ui pennarum instar turbinis impellere uentos, uoracem esse, & in quiete moueri. Pegasides Musæ dictæ sunt à fonte, quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & Græcè appellatæ sunt Hippocrenæ, Festus. Vide supra inter propria ab equo deducta nomina. Tarsus Ciliciæ ciuitas, sic dicta est à tarsis, id est calcibus Pegasi, qui è cœlo cum Bellerophonte sessore in senecta iam delirante, in Aleium campum deiectus est, Eustathius in Dionysium Afrum. Dictus est autem campus Aleius ἀπὸ τῆς ἄλης, ab errore, quòd in eo Bellerophon solitarius et equo & mente deiectus oberraret, quæ etymologia uel Homero approbata uidetur, Eustathius. Pegasarium cursorem Baysius ueredarium appellat. Centhippe dictus est locus Argis, quod Bellerophon illic primum stimulâ rit (κεντεῖν Græci dicunt) Pegasum equum, Varinus. Est & Pegasus, Πήγασος, uiri nomen, qui ex Eleutheris Bœotiæ oppido Bacchi simulacra Atticæ inuexit, &c. Scholia in Acharnen. Aristophanis. Pegasos equino capite uolucres, & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia, Plinius: Et alibi, Aethiopia lyncas & sphingas generat, multaq; alia monstro similia: pennatos equos & cornibus armatos, quos Pegasos uocant. Aethiopici cœli ales est Pegasus, sed hæc ales equinum nihil præter aures habet, Solinus. Penthesilea Amazonum regina equum celerrimum ab Orithyia Boreæ uxore accepit. Ἕζετο δ' ἵππῳ Καλῷ τ' ὠκυτάτῳ τε, τόν οἱ ἄλοχος Βορέαο Ὤπασεν Ὠρείθυια πάρος Θρῄκηνδε κιούσῃ, Ξείνιον, ὅστε θοῇσι μετέπρεπεν ἁρπυίῃσι, Q. Calaber lib. 1. Vergilius duodecimo Aeneidos Turni equos ex Orithyia natos scribit, & alibi duodecim pullos in armento Dardani patre Borea genitos. Busiris & Diomedes equos humana carne pauerunt, Textor. Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem, Illorũ de gente,

patri

patri quos dædala Circe Suppoſita de matre, nothos furata creauit: Landinus exponit, Circe Solis filia furtim & clam patre ſupponẽs matrem, ſcilicet equã, equos Solis creari fecit: hos uocat nothos, quòd eorũ mater mortalis, pater uero diuinus eſſet: nam propriè nothi dicũtur, quos nobilior pater ex ignobili matre creauit. Tractũ eſt, inqt Seruius, de Homero, qui tales equos habuiſſe inducit Anchiſen Iliad. quinto. πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων, Pindar. de Sole. Ignipedes equos Ouid. dixit 2. Metam. Licet ignipedum frenator equorum Ipſe tuis altè radiantem crinibus arcum Imprimat, Stat. Diomedes rex Thraciæ, ab Hercule ſuis equis in pabulum datus eſt, eadem talione qua ille in hoſpites ſæuire conſueuerat. Suiſq; regem pabulum armentis datum. Vide Onomaſticon, Palęphatum, & Cælium 13.8. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humano uiſcere pauit equos, Ouid. Vide prouerbium Diomedea neceſſitas apud Eraſmum. Diomedes Thrax cum filias haberet meretrices, cogebat hoſpites αὐταῖς συνεῖναι ἕως ἂν κόρον σχῶσι καὶ ἀναλωθῶσιν οἱ ἄνδρες, proinde in fabulis ἵπποι ἀνδροφόνοι nominantur, Scholia in Eccleſiazuſas Ariſtophan. Diomedis equæ, id eſt filiæ libidinoſæ, aduentantes uoraſſe ſunt dictæ: quanquam interimi à patre ſolitos intelligere maluit Euſtathius, Cæl. Ex Diomedeis equis prognatus fuiſſe creditus eſt equus Cn. Seij, de quo dicã in prouerbio Seianus equus. Equus albus Diomedi immolabatur apud Venetos, ut mox inter ſacrificia referam. Circa Abderam & limitẽ qui Diomedis uocatur, equi naſcẽtibus illic herbis paſti, inflammantur rabie, circa Potnias uero aſini, Plin. Aelianus nõ aſinos, ſed equos etiam ex fonte Potniæ bibentes, qui non procul Thebis abſit, in rabiem uerti ait. Potnia urbs eſt Bœotia, non longe à Thebis, ubi Glaucus Siſyphi filius & Meropes, habuit equas, quas conſueuerat humana carne alere, quo cupidius in hoſtem irruerent: quem ipſum tandem, cum alimenta deficerent (uel ut alij, cum ſacra Veneris prohiberet) deuorarunt. Hinc dictæ equæ Potniades apud Ouidium in Ibin. Vide Onomaſticon in Glauco, et Palęphatũ, aut etiam Vergilij interpretes in tertium Georgicorum ſuper his carminib. Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci Potniades malis membra abſumpſere quadrigæ. Glaucus alter ab equis deuoratus, Γλαῦκος ἄλλος ἱππόβρωτος: quadrabit in hominem alendis equis exhaurientem facultates ſuas. A fabula natum, qualis fertur & de Actæone, Eraſm. in prouerb. Τρώιοι ἵπποι (apud Homerũ Iliad. 8. & rurſus penultimo) equi Trôis intelliguntur, qui etiam immortales dicuntur: non Troici uel Troiani, de quibus nihil eximium proditur, Varin. Propter Trôis equos regnante Laomedonte captum ab Hercule Ilium fertur: nam cum Laomedon equos præſtantiſſimos Herculi, ut Heſionen eius filiam monſtro marino expoſitam liberaret promiſſos, re peracta negaret, Hercules indignatus Troiam euertit, Onomaſticon. Fertur autem hos equos Laomedon à Ioue pro Ganymede accepiſſe, Scholia in Lycophronem, Cæl.

¶ His attexemus quæ ad religionem pertinent, circa deos, ſacrificia, ſepulchra, omina. Et quoniam pluſcula de dijs ſe offerunt, ordinem literarum ſequemur. ¶ Apollo, uide in Sole. ¶ Caſtoris equus nomine Cyllarus, ut inter propria dixi. ¶ Ceres in equam mutata, Oncij armento ſe immiſcuiſſe fertur, cum Neptunus amore eius Proſerpinam quęrentis captus inſequeretur: Neptunus autem decipi ſe intelligens, etiam ipſe in equum mutatus, rem cum illa habuit: unde Ceres initio ualde indignata eſt, & Erinnys inde cognominata: poſtea uerò ira remiſſa in Ladone fluuio ſe abluit, et inde Luſia dicta eſt, Pauſan. in Arcadicis. Ex hoc concubitu Arionem equum natum fabulantur, ut inter propria equorum nomina dixi. Prope Phigaliam Arcadię urbem in monte Elaino, Cereris Melænæ, id eſt nigræ pullatæ'ue ſacrum fuit antrum. Deæ cum Neptuno congreſſum ſub equina ſpecie celebrant Arcades. Verum non inde natum Phigalenſes equum uolunt, ſed quam dicunt Arcades δέσποιναν. Deam uero indignatione in Neptunum concepta, præterq; Proſerpinæ raptu conſternatam, ſibi pullam induxiſſe ueſtem ac in ſpeluncam ſeſe inſinuantem, diu poſtea non eſſe uiſam, &c. hinc antrum illud Phigalenſes Cereri ſacrum aſſerunt, atq; ſimulacrum inibi conſecraſſe, habitu quidem in petra ſedentis, ac cætera mulieri perſimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demiſſa. Delphin manu ſuſtinebatur: columba uerò altera. Cereris & antri ſic quodam reſponſo meminit Apollo, quum Phigalẽſes deum adijſſent: Ἀρκάδες Ἀζᾶνες βαλανηφάγοι, οἳ Φιγαλείαν νάσσασθ', ἱππολεχοῦς Δηοῦς ἱερυπτήριον ἄντρον, Hæc Cælius 15.31. ex Pauſaniæ Arcadicis, ut apparet. ¶ Diana apud Arcades Εὐρίππα dicebatur, ab equarum inuentione, quas amiſerat Vlyſſes, qui & equeſtris Neptuni ſtatuam erexit, Cælius ex Pauſaniæ Arcadicis. Aiunt autem Vlyſſem (inquit ibidem Pauſan.) cum equos illic (ubi nunc Pheneatarum acropolis eſt) reperiſſet, uoluiſſe equos in Pheneatarum regione nutrire, ut boues in Epiro quæ è regione Ithacæ eſt. Cæterum equeſtris Neptuni ſtatuam ex ære ab Vlyſſe poſitam, parum mihi ueriſimile fit, quo tamen temporis æris fundendi ars nondum extiterit, Hæc ille. Cælius ex hoc loco ineptè uertit, Vlyſſem ſtatuam equeſtris Neptuni erexiſſe, ſed non ex ære. Hippolytum ab equis diſtractum reuocatum aiunt ad uitam herbis quibuſdam (Aeſculapij) & amore Dianæ. Iupiter uero talis medicinæ, qua mortui uitæ redderentur, repertori indignatus, Aeſculapium fulmine ad inferos deiecit. At Triuia Hippolytum ſecretis alma recondit Sedibus: & nymphæ Aegeriæ, nemoriq; relegat: Solus ubi in ſyluis Italis, ignobilis æuum Exigeret, uerſoq; ubi nomine Virbius eſſet. Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; ſacratis Cornipedes arcentur equi: quòd littore currum, Et iuuenẽ, monſtris pauidi effudere marinis, Vergilius 7. Aeneid. Vide Cælium 11.24. Poẽtæ equos Nocti nigros adſcribunt, Diei candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album, Textor. Lunæ Aethiopes

consecrant ξυνωρίδα βοῶν διὰ τὸ πρέπειν, ὡς ἔοικε, τῷ θεῷ τῶν γηπονίᾳ συνόφρυος καθιδρῦντων, Heliodorus lib. 10. Et alibi, τῷ βωμῷ, τῆς μὲν σεληναίας παρειστήκει ταύρων ξυνωρίς· τοῦ δὲ τοῦ ἡλίου, τέτρωρον ἵππων λευκῶν εἰς τὴν ἱερουργίαν ηὐτρεπισμένων, Diei equi apud Homerum Lampus & Phaethon: recẽtiores uero, ut & Lycophron, Diem à Pegaso equo uehi aiunt, Scholia Lycophronis. Hecate etiam ad Dianam siue Lunã pertinet: fingitur autem τρισοκέφαλος, tergemina Ausonio: quòd caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Ταρταρόπαις Ἑκάτη, λαιὸς δ' ἄρ' ἐπίοσυ θεῶν ὤμων ἵππος χαιτήεις, κατὰ δεξιὰ δ' ἦεν ἀθρῆσαι λυσσῶπις σκυλάκη· μέσση δ' ἔφυ ἀγριόμορφος, Orpheus in Argonaut.

¶ Fortunæ equestris ædem uouit Fuluius prætor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celtiberos usus foret, Cælius. Et alibi, Equestris Fortunæ templum fuisse, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in urbe ad sua tempora uisitatum. ¶ Hecate, uide in Diana. De Heniocho sydere supra in e. diximus. Hercules ἱπποδέτης cognomine Onchesti colitur, uel (ut alij) Thebis, Hesychius & Varinus. Hippodotes (per o. in penultima, malim per epsilon) Hercules cognominatus, ut scribit Pausanias: cui templum Bœotij construxẽre, ea scilicet ratione, quod cum Orchomenij aliquando usque ad eum locum uenissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant iuncti, colligauit: unde & cognomentum deductum, Gyraldus. Ἵππαν κικλήσκω Βάκχου τροφόν, εὐάδα κούρην, Orpheus in hymno ad Hippam Bacchi nutricem. Vetus Orphei codex (inquit Gyraldus) Hiptam non Hippam habet. Ἵππα, ὁ δρυμονόλαψ (picus auis, dryocolaptes usitatius) καὶ Ἥρα, id est Iuno, Hesychius non suo loco, sed statim ante ἵππατα. De Iunone hippia paulò mox dicam. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, ut supra in equo sydere dixi ex Higino. Ouidius tamẽ 2. Metam. Ocyroën Chironis filiam in equam mutatam fabulatur. Hipponam deam equorum & stabuli antiqui uenerati sunt, ut Bubonam boum: de hac dea Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius lib. 3. Asini aurei, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidium: eam enim inter deos Semones, qui uocantur, (quos nec cœlo dignos putabant, ob meriti uidelicet paupertatem, Fulgent.) commemorat. Iuuenalis quoque eandem intellexisse à plerisque putatur in illo: Iurat, Solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas: ut scilicet Hippo & Hippona dicatur, Gyraldus: sic Dido & Manto pro Didonem & Mãtonem dicimus. De Hippona puella (aliqui, perperam puto, Eponam uocitant) quam Fuluius quidam ex equa genuit, supra dixi inter propria hominum. Respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat. In ipso uero meditullio Hipponæ deæ simulacrum residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum, Apuleius 2. Metam. ¶ Iuno etiam hippia, id est equestris cognominata est, Gyraldus. Hesychius Hippam interpretatur Iunonem, ut paulo ante retuli. Iouis currum, qui in exercitu Xerxis Xerxen ipsum præcedebat, octo equi albi trahebãt, Herodotus libro 7. Equo uehi flamini Diali non licebat, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur, Festus. Fel equinum tantum inter uenena damnatur, ideo flamini sacro equum tangere non licet, cum Romæ publicis sacris equus etiam immoletur, Plinius. Pirithous, Πειρίθους, nomen accepit, ἀπὸ τοῦ περιθεῖν ἵππῳ ὁμοιωθέντα τὸν Δία ὃν δεῖ μίγνυσθαι τῇ μητρὶ αὐτοῦ, Scholia in primum Iliados. Multis gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonij, qui equum uentis immolant, &c. & Salentini, apud nos memranæ (* sic habent impressi codices mutilati) Ioui dicatur, uiuus conijcitur in ignem, Festus. Calaber libro 14. Iouis currum & equos describit hisce carminibus, Τὸν δὲ φέρεσκον Εὖρος καὶ Βορέης· Ζέφυρος δ' ἐπὶ τοῖσι Νότος τε. Τοὺς δ' ὑπὸ θεσπέσιον ζυγὸν αἰόλος ἤγαγεν Αἰὼν. Ἅρματος ἀιγλήεντος, ὃ οἱ κάμεν ἄμβροτος Αἰὼν Χερσὶν ὑπ' ἀκαμάτοισιν ἀτειρέος ἐξ ἀδάμαντος. ¶ Luna, uide Diana. ¶ Martis hippij, id est equestris, ara in hippodromo Olympico fuit, Cælius ex Pausania. Equiria, ludi quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Cur Idibus Decembris (uerba sunt Plutarchi in Romanarum rerum quæstionibus capite 93. ἱερός, malim ἵππος, id est equus) in cursu equorum uictor dexter sacer. (Videtur autem non Decembris sed Octobris legendum, ut mox ex duobus Festi locis recitabimus: & Gyraldus asserit in libro de annis & mensibus: Est sane October uniuersus Marti sacer.) Marti immolatur, & caudam statim decisam ad Rheginam (regiam, Festus) qui dicitur locus, deportat aliquis, & aram cruore spargit, de capite uero inter se decertant, alij de sacra uia descendentes, alij de Suburra aduersus eos impetum facientes? An quod Troiam equo captam putant, idcirco equum supplicio afficiũt, qui è Troianis oriundi, Mixtaque Troiugenûm sint pignora clara Latinis? An quod iracundũ, ferox, & bellicosum animal est equus? dijs autẽ grata & accõmodata imprimis immolãt. Victor aũt idcirco immolatur, quod uictoriæ Mars author est: Vel potius, quoniam Marti conuenit stare loco, et qui locum suum in acie tuentur, uincunt eos qui non manent sed fugiunt: ut celeritas (per equum insinuata) tanquã fugæ & timiditatis occasio (ἐφόδιον) per hoc sacrificij genus puniatur, & tanquam sub ænigmatis inuolucro fugam minimè salutarem esse intelligatur. Equus Marti immolabatur, quod per eius effigiem Troiani capti sint, uel quod eo genere animalis Mars delectari putaretur, Festus. Et alibi, Panibus redimibant caput equi immolati idibus octobribus in campo Martio: & id sacrificium fiebat ob frugum euentum: & equus potius quàm bos immolabatur, quod hic bello, bos frugibus pariẽdis est aptus, Festus. Et rursus, October equus appellatur, qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum uictricium dexterior: de cuius capite nõ leuis contentio solebat esse inter Suburranenses & Sacrauienses: ut ij in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affigerent: eiusdemque cauda tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis distillet in focum,

participandæ

participandæ rei diuinæ gratia: quas hoſtias hic quidam Marti bellico ſacrari dicunt, non (ut uulgus putat) quia uelut ſupplicium de eo (equo) ſumatur, quòd Romani Ilio ſunt oriundi, & Troiani ita effigie equi ſunt capti, Hæc Feſtus. Equorum greges, quos in traijciendo Rubicone Marti (aliâs flumine, non Marti) conſecrauerat, ac ſine cuſtodibus uagos dimiſerat, comperit pabulo pertinaciſſimè abſtinere, ubertimq; flere, Tranquillus in uita Iulij Cæſaris. Colebatur Mars à Carmanis, cui quod equis carerent, eorumq; inopia in bello aſinis uterentur, aſinum ſacrificabant, ut Strabo lib. 15. ſcribit: id à Scythis fieri ait Arnobius Apollodorum citans, Gyrald. Martis equi biiuges, Vergilius in Georgicis: Equos eius Terrorem & Pauorem Valerius libro 3. Argonaut. nominat, ex Homero ſcilicet, qui Iliados quinto & alibi eoſdem Deîmon & Phóbon appellat. Minerua hippia, id eſt equeſtris, ut Phurnutus ait: item Pauſanias in Atticis, nec quidem ſemel: item Arpocration, (& Suidas in ἱππεία Ἀθηνᾶ.) ſic uerò nuncupata, quòd currum inſtruxerit prima: hanc Iſæus rhetor & Mnaſeas Neptuni filiam fuiſſe tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis. Δαμνιππον etiam uocatam ſcribit Phurnutus, quaſi dicas equidomitricem, Gyrald. & Cæl. Palladis hippiæ ara in hippodromo Olympico fuit, Cęlius ex Pauſania. Pallada equeſtrem in Libya genitam aiunt, Cæl. Mineruæ hippiæ (Ἀθηνᾶς ἱππίας) & Neptuni hippij aræ ſunt in Hippio dicto Colono Atticæ (cuius ſupra mentionem feci inter propria locorum) Pauſanias. Ἵππων καὶ σακέων ἀδομένα πατάγῳ, Callimachus de Minerua: id eſt, Gaudẽs equorum & ſcutorum ſonitu. Hippia uocata eſt Minerua, quòd è capite Iouis cum equis proſilierit, ut ſcriptus in eam hymnus indicat. Vel ꝙ Coryphe (lego Polyphe, ut Suidas & alij habent) Oceani filia ex Neptuno eam unà cum curru pepererit. Vel quòd Adraſtus Thebis fugiens, quum equos in Colono ſiſteret, Neptunum & Mineruam ἱππίους appellârit, Etymologus & Varin.

¶ Neptunus ἵππιος, uel (ut alij ſcribunt) ἵππειος per ει. in penultima, id eſt equeſtris cognominatur, Suidas & Varinus. Hippius Neptunus cur appellatus ſit, cum alias cauſas ab alijs fuiſſe exiſtimatas, in Achaicis dicat Pauſanias (quas tamen non recenſet:) Ego, inquit, ſic puto cognominatum, quod τῆς ἱππικῆς, id eſt equitationis inuentor fuerit: nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit (Menelaum Antilocho deferentem facit, Camerar.) iuramentum, quod equis conueniret, ἵππων ἁψάμενος, γαιήοχον ἐννοσίγαιον ὄμνυθι, μηδὲν ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι. Pamphos (πάμφως) uero, qui Athenienſibus antiquiſſimos hymnos fecit, eſſe dixit Neptunum ἵππων τε δωτῆρα, νεῶν τ' ἰθυκρηδέμνων (ἰθυκρηδεμνάων, Camerarius) non aliunde niſi ab equeſtri appellationem deflectens. In Arcadicis autem idem Pauſanias, ex Neptuno ait in equum mutato Cererem peperiſſe filiam, cuius nomen non eſt profanis enunciandum, & Arionem equum: quare ſubdit: Neptunus primum apud Arcadas hippios cognominatus eſt. Fuit quoq; templum huic deo apud Haleſum montem Mantineæ, quod qui ingredi auſus fuiſſet, undarum aſperſione occæcabatur, nec multò poſt moriebatur, &c. Gyraldus ex Pauſania. Et mox, Hippius Neptunus & Damæus uocatus eſt, (ab equorum, uti arbitrantur, domitione, Cæl.) de quo alibi. Diodorus Siculus de Cretenſibus agens, Addunt (inquit) etiam Neptunum equos primum domuiſſe, artemq; equitandi ab illo traditam, ex quo hippius ſit appellatus. Val. Probus in Comment. Verg. ſuper ea in Georg. uerba, Tuq; ô cui prima frementem Fudit equum tellus, &c. Campi, inquit, in Theſſalia ſunt Petræi, in quibus locus Petra nomine, per cuſſus tridẽte Neptuni, equum, qui Scyphius uocatus eſt, edidit. Romani autem Neptunũ equeſtrẽ uocant, Græci ἵππιον Ποσειδῶνα, quòd exiſtimetur princeps originis equorum, &c. Feſtus quoq; ita: Hippius, id eſt equeſter dictus eſt, uel ꝙ Pegaſus ex eo & Pegaſide natus ſit: uel ꝙ equuleus, ut putant, loco eius ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorârit: uel ꝙ tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoq; anno in mare, Hæc Feſtus. At uero Iſidorus de Circenſibus ludis agens, Itaq;, inquit, Caſtori & Polluci deputantur hę ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtorię docent: ſed & Neptunus equeſtribus ludis pręeſt, quem Græci hippion appellant: ſed & Marti & Ioui in ludis equeſtres ſunt conſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. Porrò & Phurnutus inter cætera & hoc ait, quòd ideo hippius dictus eſt Neptunus à uelocitate nauigationis maritimæ, quodq; naues in mari quaſi equi eſſe uidentur (uel à fluctuum marinorum maxima agilitate, Camerar.) Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticôn, Hæc omnia de hippio Neptuno Gyraldus. Petræi Neptuni fabulam aliqui hunc in modum tradunt, quòd Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per ſomnum Venere pollutus ſit: quod effuſum ſemen terra ſuſcipiens, equum primum exhibuit uocatum Scyphion. Alij diſpoſitum fuiſſe certamen ſcribunt Petræo Neptuno, in eo loco ubi primus equus ἐξεπήδησεν, egreſſus eſt: propter quod & hippius Neptunus eſt dictus, Gyraldus. Vide ſuperius in Cerere, qua cum in equam mutata Neptunum equum coiſſe nugantur, quam fabulam deſcribit etiam Cælius in fine libri 18. Lactantius Grammaticus in Theſſalia terram tridente percuſſam ſcribit à Neptuno, ex quo (mirum dictu) proſiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Theſſalicorum equorum præſtantia. Seruius grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percuſſo, equum ſcribit productum, ſed à noſtris coarguitur, &c. Cælius 21. 24. Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis Theſſalicus ſonipes, bellis feralibus omen Exiluit, Lucanus li. 6. Neptuniq; ipſa deducat origine gentem, Vergilius de equo nobili. Neptuni hippij & Mineruæ hippiæ aræ ſunt in Hippio dicto Colono Atticæ, cuius ſuperius inter propria locorum mentionem feci. Pindarus in Pythijs Cyrenen φίλιππον cognominat, ubi aliqui cauſam referunt, quòd ab Neptuno edocti

ſint Libyes currus iungere, Cæl. De Neptuni equeſtris templo & miraculis, uide Leonicenum in Varijs 1. 41. De hippio Neptuno uide Etymologum in ἵππιος ubi Σίσυφον pro Σκύφον perperam legitur. Vlyſſes inuentis equis quos amiſerat, equeſtris Neptuni ſtatuam erexit: inde & Heurippa Diana dicta, ut ſupra retuli ex Pauſania. Ἵππειος Ποσειδῶν, φυσικῶς φασί, διὰ τὸ λέγειν που, ἁλὸς (ſic enim legendum puto, ut forte naues intelligat) ἵπποι ἀνδράσι γίγνονται περὶ τὸν μῦθον: uel quoniam Arionem & Pegaſum equos genuit Neptunus, Varin. Achillis equi præſtantiſſimi & celerrimi erant: acceperat autem illos Peleus à Neptuno, Homerus Iliad. ψ. Conſus Neptunus (inquit Gyrald.) à Romanis, qui et equeſtris uocatus eſt, ut Liuius ſcribit, unde dicta Conſualia, quæ primum dicebantur, mox Circenſes & ludi magni, & Romani. Tum Iouis & Conſi germanus, Tartareus Dis, Auſonius. Et alibi, Cænea mutauit proles Saturnia Conſus. Plutarchus cum alibi, tum maximè in Romulo, Romulum ait cuiuſdam dei aram conditam ſub terram in Circo inueniſſe, eiq́ deo indidiſſe nomen Conſo (tanquam abſconſo forte, extra Plutarchum) ſiue à conſilio, quòd conſiliarius foret: ſiue Neptuni equeſtris: aramq́ ipſam reliquum tempus latere, in equeſtribus uero certaminibus aperiri. Sic uerò & Dionyſius Halicar. in primo hiſtoriarum, Dedicarunt, inquit, & Romani Neptuno equeſtri templum, atq́ diem illum ſolennem, quem Arcades Hippocratia, Conſualia Romani uocant: ijdem conſtituêre: quo in die apud Romanos ex conſuetudine ceſſant ab operibus equi, & muli redimiti floribus capita. Equos & aſinos cur Conſualibus ociari ſinant, ex Plutarchi rerum Romanarũ problematis in Aſino ſcripſi. Varro Conſualia dicta ait à Conſo, quod tum feriæ publicæ ei deo, & in Circo ad aram eius à ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus uirgines Sabinę raptæ. Conſuales ludos ait Feſtus celebrari mulis ſolitos eſſe in Circo maximo, quod id genus quadrupedum primò currui uehiculiſq́ adiunctum putetur: Idem tamen alibi, mulos Lunæ aſcribit, Hactenus Gyraldus, apud quem ſi libet etiam plura de Conſo & Conſualibus lege, Syntagmate quinto Operis de dijs. Ἱπποποσειδῶν, Neptunus Conſus, Lexicon. Neptunus equo, ſi certa priorum Fama patet, primus teneris læſiſſe lupatis Ora, & littoreo domitaſſe in puluere fert, Papinius in Thebaide. Fuit & Thebis hippodromij templum Neptuni, quod Chryſippus ex carmine ſignificat Pindarico ex Iſthmijs, Cælius: Gyraldus aliter, Hippocronius inquit, Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis ſacrum celebrabatur, ut Pindarus in Iſthmijs, itemq́ in Nemeis manifeſtat: legi & hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum. Conijciat ſanè aliquis hippocronium dictum Neptunum, quod Saturnus, Græci Cronon dicunt, hippon, id eſt equum pro eo deuorârit. Hippocronia quidem nugas interpretantur, quaſi dicas nimium antiqua & obſoleta, qualia ſub Saturni regno fuerunt. Γαιήοχος (epitheton Neptuni) ὁ τὴν γῆν ὀχῶν καὶ συνέχων, ἢ ὑπὸ τῆς γῆς συνεχόμενος, ἢ ὁ ἵππιος, ὁ ἐπὶ τοῖς ὀχήμασιν, Heſychius. Ἱππηγέτης, Neptunus, lingua Deliorum, Lexicon. Apud Varinum in Melantho Ἱππαγέτης legitur, quod magis probo. De Arione Adraſti equo ex Neptuno genito, ſupra dictum eſt inter propria equorum nomina. Bellerophon à Neptuno ſumpſit Pegaſum equum. Ab eodem Pelops dono accepit equos, Varinus in Oenomao. Fabulantur aliqui de Methymnæis, oraculo iuſſos uirginem Neptuno in mare demiſiſſe: & Enallum ducem quendam eius amore captum ut eam ſeruaret enataſſe: & tum quidem utroſque mari obtectos eſſe: poſt tempus uero aliquod Enallum redijſſe, & narraſſe quod uirgo quidem inter Nereides ſit, ipſe uerò equos Neptuni cum aliquandiu pauiſſet, magno ſuperueniente fluctu natando ſequentem ſe euaſiſſe, Athenæus libro 11. Silius libro 3. fingit Neptuni currum trahi equis marinis, Non aliter quotiens perlabitur æquora curru, Extremamq́ petit Phœbæa cubilia Tethyn Frenatis Neptunus equis. Peliam Neptuni & Tyrûs filium equa nutriuit, Aelian. 12. Variorum. Neptuni in equum mutati fabulam Ouidius deſcribit 6. Metam. Meminit & Pauſanias in Arcadicis, ut ſupra dixi in Cerere. ¶ Nocti equos nigros poëtæ adſcribunt, Diei candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album, Textor. Humentes iam Noctis equos, Lethæaq́ Somnus Fræna regens, Claudian. 3. in Rufin. ¶ Pluto κλυτόπωλος cognominatur quinto Iliad. Scholia exponũt equeſtrem egregios equos habentem: Vel ὁ κλυτὴν ὄψιν ἢ ὑπὸ πώλοις, οἷον ἀκοὴν, διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσιν οἰμωγάς: ἢ ἔοικε διὰ τὸ ὑπόθετον καὶ κατ' αὐτὸ λέγεσθαι διὰ τὴν τῆς Περσεφόνης ἁρπαγήν. Et rurſus Iliad. λ. ubi Scholia, Fortaſſis autem inſignes equi ei attribuuntur, quia mortem nemo effugere poteſt. Vide etiam Varinum in Κλυτόπωλος. Proſerpinam Pindarus in Olympijs λεύκιππον nominat, ſiue quia mos eſt poëtis (ut ait Scholiaſtes) huiuſmodi epithetis deos ornare: ſiue quod cum eam à Plutone raptam Ceres mater quæreret, albo currui inſidentem inuenerit. ¶ Saturni in equum mutati fabulam recenſet Ouid. 6. Metam. Talis & ipſe iubam ceruice effudit equina, Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto, Vergil. in Georg. cum equum bellatorem deſcripſiſſet. Rhea Neptunum enixa inter gregem agnorum iuxta Arnen fontem ab agnis appellatum occultauit, Saturno autem equum ſe peperiſſe dixit, & pullum equinum ei deuorandum dedit, Pauſanias in Arcadicis. Sol λευκόπωλος, quod duobus equis albis uehatur, Lexicon. Solem Ariſtophanes uocat ἱππονώμαν, τὸν ἐλαύνοντα καὶ νωμῶντα τὸ ἅρμα, καὶ τοὺς ἵππους ἡνιοχοῦντα, Varinus. Πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων, Pindarus de Sole. Interea uolucres Pyroïs, Eôus, & Aethon, Solis equi, quartusq́ Phlegon, Ouidius ſecundo Metamorph. Οἷς ἀγχιτέρμων ἥλιος διφρηλατῶν, Theodectes de Aethiopibus. Ignipedum frenator equorum, Statius libro primo Thebaidos. Erichthonius omnium princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis ſolaribus perſimiles compingere, ut ſupra dixi. Apollo nomius, id eſt paſtoralis, quod pauerit equos Admeti, de quibus ſupra etiam memini. Vide Onomaſticon

mafticon in Admeto. Φήρεα, locus Theſſalicus, qui forte paluſtris erat & aptus alendis equis. Pauit autem Apollo Eumeli equos, tanquam paſtor & mercenarius (θητεύων) Admeti: aut à Ioue coactus, ut qui Cyclopes occidiſſet, non illos Homericos, ſed alios quoſdam, Varin. Ioſias rex aboleuit equos, quos dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, iuxta cameram Nethanmælech eunuchi, qui princeps erat in ſuburbijs: & quadrigas Solis combuſſit igne, Regum 1. 23. Hic Munſterus, Adoraturi Solem (inquit) inſidebāt equis illis, equitabantq́ ab ingreſſu templi uſq; ad cameram Nethanmælech. Apollinem Perſę equo placabant. Placat equum Perſis radijs Hyperiona cinctum Ne detur celeri uictima tarda deo, Ouidius lib. 1. Faſtorum. Maſſagetæ etiam, ut Herodotus in fine libri primi docet, equum ut pecorum perniciſſimum, Soli ut deorum perniciſſimo immolant. Idem de Perſis Varinus refert in uoce Ταῦρος. Equum Soli immolari à Maſſagetis ſcribit Strabo libro 11. Herodotus etiam à Scythis idem fieri tradit, Gyraldus. Philoſtratus in Heroicis refert Palamedem Grecis præcepiſſe, ut orienti Soli candidum equum mactarent. Quadrigæ de equis albis Soli ad ſacrificium apud Aethiopes adornantur, Lunæ uero bigæ boum ſiue taurorum, Heliodorus. Rhodij quotannis quadrigas Soli conſecratas in mare iaciunt, quod is tali curriculo fertur circumuehi mundū, Feſtus. Pullum à quo pullium, uel hippomanes, abſtulerint paſtores, Soli immolant, ut ſupra in hippomanis mentione ex Aeliano retuli. Exercitu Perſarum progrediente, ignis quem ipſi ſacrū æternumq́ uocabant, argenteis altaribus præferebatur. Hunc mox inſequebantur magi, magos iuuenes 365. puniceis uelati amiculis, quot in anno dies ſunt. Mox Iouis ſacer currus, quem albi traherēt equi: Poſt quos inſigni magnitudine uiſebatur equus Solis, ſic enim dicebatur, Cælius. ¶ Ventis equum immolant Lacedæmonij in monte Taygeto, ibidemq́ adolent, ut eorum flatu cinis eius per finitimos quàm latiſſimè deferatur, Feſtus: in cauſa forte eſt uentorum celeritas: qua ratione, ut diximus, etiam Soli immolabant equum. Venus hippodamia, ἱπποδάμεια nominata apud Heſychium, item Briſeis. Ἔφιππος Ἀφροδίτη, id eſt Equeſtris Venus (hoc eſt, equo inſidens) ab antiquis effingebatur, nam Veneris filius Aeneas, cum occaſum uerſus nauigaſſet, equum mox conſcendit, & hac ſtatua matrem honorauit, ut Suidas ſcribit (in Ἀφροδίτη,) Gyraldus.

¶ Romæ publicis ſacris equus immolatur, Plinius: uidetur autem Octobrem equum intelligere qui Marti Romæ immolabatur, ut ſupra diximus. Ioui etiam, & Soli, Ventisq́ ſacrificatos equos in ſingulorum mentione retulimus. Apollonium adeuntem Babyloniorum rex Græco ſermone ſacrificare unà ſecum dijs iuſſit: Erat autem candidum equum mactaturus ex Niſæis de meliore nota ſic inſtructum tanquam in pompam profecturum, Philoſtratus libro 1. Regem Indorum aiunt ad flumen accedere cum augeri dies incipiunt, & illic equos nigrosq́ tauros flumini tanquam deo ſacrificare, Philoſtratus. Tauros, ueteres fluuijs conſecrabant: aliqui etiam equos uiuos in eorum uortices inijciebant, ut Troiani in Xanthum, Varin. in Ταῦρος. Ἡ δὲ Περσίνα βοῶν τε ἀγέλας καὶ ἵππων καὶ ἄλλων ζώων παντοίων εἰς τὴν πόρρω ὀργάδα προπέμψασα, partim de ſingulis hecatomben immolandi, partim epuli populo parandi gratia, Heliodorus 10. Aethiop. Cum Thebani aduerſus Lacedæmonios bellum gererent, Pelopidæ uni ex ducibus Thebanis Scedaſum in ſomnis uiſum aiunt: aduentare enim Leuctra Lacedæmonios, ſibi ac filiabus pœnam daturos: uno uerò prius die quàm cum Lacedæmonijs confligerent, pullum equi (πῶλον ἵππου, lego ἵππου) candidum inſtructum ad ſepulchrum uirginum mactari iuſſit, Plutarchus in Amatorijs capite 3. In Venetis ſanè quidam Diomedi inſignes exiſtunt honores: nam candidus illi immolatur equus, Strabo libro 5. & Euſtathius in Dionyſium. In Theſſalia is qui uxorem ducturus eſt, pro nuptijs ſacrificans, equum bellatorem inducit frenatū, & omnibus armis inſtructum: Deinde ſacrificatione facta, equum uxori habenis ducendum tradit. Iam porrò id quam ſignificationem habeat, Theſſalis explicandum relinquo, Aelianus. ἱπποθυτεῖν, equum immolare apud Strabonem. In feſtis quibuſdam Tartarorum præparatur lac equinum (equarum albarum) in uaſis decentibus: & rex ipſe manibus ſuis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum ſuorum, arbitrans & à magis ſuis ſic edoctus, quod dij lac bibant effuſum, & ſolliciti ſint conſeruatores omnium eorum quæ poſſidet. Poſt ſacrificium illud nefandum bibit rex de lacte equarum albarum, nec ulli alteri licet illa die bibere de lacte illo, niſi fuerit de progenie regis, præter populum quendam regionis illius Horiach uocatum, qui hoc etiam gaudet priuilegio, propter uictoriam quādam magnā, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Hinc fit ut equi albi atq; equæ in magno à populo illo habeantur honore. Rex quidem huius coloris equos & equas ſupra decem millia poſſidet, Paulus Venetus 1. 65. Sauromatæ plurimos alunt equos, utpote Nomades, quibus non tantum ad bellum utuntur, & in cibo: ſed dijs etiam ſuis immolant, Pauſanias in Atticis.

¶ In rogo Patrocli comburebantur etiam equi apud Homerum Iliad. ψ. ¶ Volucer equus Veri imperatoris ſepulchri honore affectus eſt, ut inter propria equorum dixi in a. Cimonis equæ poſt tres uictorias Olympicas, Athenis ſepultæ ſunt, ut in Olympiorum mentione diximus. Magnum in equis alendis ſtudium poſuerunt Megacles & Cimon Athenienſes, qui equos ſuos etiam ſepeliri curarunt, Tzetzes Chiliade quarta, in epiſtolio. Scythæ cum rege defuncto aliquam eius pellicum ſtrangulatam ſepeliunt, & eum qui uina miſcebat, & cocum, & hippocomum, & miniſtrum, & qui erat à nuntijs, nec non equos, & alias res. Circumacto anno rurſus hoc agunt. E famulis regis, qui ingenui Scythæ ſunt, intimos ſumunt. Horum quinquaginta cum ſtrangulauerunt, ac totidem præſtantiſſimos equos, eductis inteſtinis expurgatis paleis implent ac conſuunt. Et ubi dimidium

fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumq; dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiuscemodi defixerint, tum super ea equos imponunt, crassis tignis in longum ad ceruicem usq; traiectos, ita ut priores fornices sustineant armos equorum, posteriores uero iuxta femora suscipiant uteros, utrisq; cruribus supernè pendentibus. Equos infrenant, eorumq; habenas ad palos extentas alligant. Dehinc super eorũ singulos statuũt singulos quinquaginta iuuenũ strangulatorũ, hunc in modũ: Vnicuiq; eorũ rectum stipitẽ per spinam ad ceruicẽ usq; transfigunt: quod inferius stipitis extat ultimum, infigũt tigno illi, quo equus transiectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt. Hæc Herodotus libro 4. Borysthenі equo uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cæl. De Bucephali sepulchro supra dixi inter historias. Oenomai (Marmacis, ab Oenomao occisas, Pausan. Eliac. 2.) equas tradunt uocatas Partheniam & Eripham, quas quum iugulasset iussit sepeliri, Cæl. Miltiades tres equas Olympiæ occisas, sepulturæ honore in Ceramico affecit. Item Euagoras Lacon, idemq; Olympionices equos ad sepulturam magnificè dedit, Aelianus. Fecit & diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent, Plin.

¶ Metamorphoses siue transformationes in equos, uel equas, Saturni, Iouis, Neptuni, Cereris, & Hippes ue Ocyrhoës Chironis filiæ, in præcedentibus sparsim in sua singulorum mẽtione recensui.

¶ Omina, ostenta. Pedestrium auspicia nominabantur, quæ dabantur à uulpe, lupo, serpente, equo cæterisq; animalibus quadrupedibus, Festus. Ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν. Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις, ἀγγέλων φάσις, Senarij apud Suidam de somnijs intelligendi. Bello Macedonico (inquit Val. Max. 1. 6.) Publius Vatinius Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens, existimauit duos iuuenes, excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Persen regem à Paulo captum: quod cum senatui indicasset, tanquam maiestatis eius & amplitudinis uano sermone contemptor, in carcerem coniectus: postquam Pauli literis illo die Persen captũ apparuit, & custodia liberatus, et insuper agro ac uacatione donatus est. Castorem uero & Pollucem etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ suum equorumq; sudorem abluisse uisi sunt: iũctaq; fonti ædes eorum, nullius hominum manu reserata patuit, Hæc Valerius. Quatuor hîc, primum omen, equos in gramine uidi Tondentes campum latè, candore niuali. (Candore niu. hoc, inquit Seruius, ad uictoriæ omen pertinet.) Et pater Anchises: bellum ò terra hospita portas: Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti Quadrupedes: & frena iugo concordia ferre. Spes est pacis, ait, Verba sunt Aeneæ apud Vergilium Aeneid. 3. Primus ab æquorea percussis cuspide saxis Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen, Exiluit, Lucan. libro 6. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos candidi coloris plurimos educebãt, Alexander ab Alexand. Darius quomodo hinniente equo eius in aurora primò, rex inter septem principes uiros Persas, inter quos ita conuenerat, sit declaratus, describit in Thalia Herodotus. Oebares, inquit, Darij equiso, ubi nox aduenit, unam equarum quam equus Darij maximè adamabat, in suburbana adducit, ibiq; alligat. Tum equum Darij eodem ducit: eumq; circumagens identidem equæ admouet, ac tandem admittit. Postero die simulatq; illuxit, sex Persæ ex conuento affuerunt equis assidentes. Et cum in suburbanis ultrò citroq; uectarentur, ubi ad locum peruenerunt, ubi superiore nocte equa fuerat alligata, ibi Darij equus accurrens hinnitum ædidit: & hinnitu ædito protinus fulgur sereno cœlo tonitruq; extitit. Hæc cum Dario tanquam ex composito accidissent, eum compotem uoti fecerunt. Nam cæteri ex equis desilientes Darium adorauerunt. Sunt qui hoc dicãt Oebarem fuisse machinatum, sunt qui aliud: nempe attrectatis huius equæ genitalibus, ipsam manũ intra subligaculum tenuisse abditam: & sub ipsum statim Solis ortum, cum equi digressuri essent, eã naribus equi Dariani admouisse, equũq; ad odoris sensum infremuisse atq; hinnisse. Καὶ χρεμέθων ποτὲ πῶλος ὑφ' ἡνιόχοιο δόλοισι Θῆκατο τῶν Περσῶν ἀστηγμένων βασιλῆα, Oppianus 1. de Venat. In exercitu Xerxis aduersus Græciam equa leporem ædidit, ut supra retuli in H. c. ex Herodoto & Valerio. De equa quæ nostro seculo leporem peperit, uide in lepore H. c. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Proximis diebus equorum greges, quos in trajciendo Rubicone Marti (aliâs non Marti legitur, sed flumine) consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, ubertimq; flere, Tranquillus in uita Iulij Cæsaris. Niphus Suessanus equos ante mortem Caligulæ pabulo abstinuisse & ubertim fleuisse scribit, nõ citato authore. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, in Treuerico Galliæ agro repertas, ceu planè uisenda res esset, principem terrarum insidere portentis, Plin. C. Iulius Cæsar utebatur equo insigni pedibus propè humanis, & in modũ digitorum ungulis fissis: quem natũ apud se, quũ aruspices imperiũ orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit, Suetonius. Plinius cum de Bucephalo scripsisset, subdit: Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur, idemq; hominis similes pedes priores habuisse, (idem scribit Plutarchus in eius uita) hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Auctor historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυὰς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα, id est cui gemina foret in anteriorum pedum ungulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusaret,

unde immodica de ſe ſibi cœpit polliceri, Cælius.

PROVERBIA.

Ab equis ad aſinos, ubi quis à ſtudijs honeſtioribus ad parum honeſta deflectit, uel è conditione lautiore ad abiectiora deuenerit. τὸ δὴ λεγόμενον, ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους μεταβεβηκαμεν, Procopius Sophiſta in epiſtola quapiam. Ex aſino equus, ἐκ βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ὤρουσεν, E tardigradis aſinis equus emerſit, cum clarus euadit quiſpiam obſcuro genere natus, aut quoties ab indocto præceptore proficiſcitur diſcipulus eruditus, &c. Eraſm. Meminit etiam Apoſtolius, & interpretatur ἀπὸ τῶν εὐτελῶν ἀπὸ τὰ μείζω χωρούντων, ut non ſolum ad parentes aut præceptores reſpiciendum ſit: ſed in uno etiam homine locum habeat prouerbium, qui pridem obſcurus nobilior euadit. Boues meos nunquam abegerunt, nec equos, οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους, uerba Achillis apud Homerum Iliados primo, prouerbialiter uſurpata à Plutarcho. Vſus eſt, cum negamus nobis eſſe cauſam, cur illũ aut illum odiſſe debeamus, Eraſmus. Acarnici equi, Ἀκαρνικοὶ ἵπποι, dicebantur equi maximi. Finitimum illi cuius meminit etiam Ariſtoteles, ἵππος θεσσαλική. Vergilius item in Georgicis tribuit primam laudem equis Epiroticis. Acarnânes enim ſunt iuxta Epirum, quemadmodum Theſſali. Conueniet uti de re quapiam eximia, aut inſigni pręmio, Eraſmus. Equis albis præcurrere, Horat. 1. Serm. Vel ꝙ equi albi meliores habebantur: uel fortunatiores & auſpicatiores eſſe creduntur: uel quòd illis in triumpho uictores portantur: hinc qui longo interuallo alicuius rei præcedit, albis equis præcedere uel uincere dicitur. Græci ſimpliciter dicunt παρεκτρέχειν pro longè antecellere, quòd equeſtris curſus ſit expeditior, Eraſmus. Anus uelut equus profundam (pro ſepulchro) habebis foſſam, γραῦς ὥς τις ἵππος τὸν χαραδραῖον τάφον ἕξεις: De ijs qui penitus abijciuntur tanquam prorſus inutiles. Equi enim poſteaquam conſenuerint, in altos terrarum ſpecus (εἰς χαράδρας, Suidas) aliquò præcipitantur. Ita mulier olim amata, ſimul atq; defloruit forma, faſtiditur ab omnibus: ſimile illi, Equi ſenectus, Eraſmus. Apud equum, & uirginem: Aeſchines aduerſus Timarchum refert, Athenis fuiſſe quendam tantæ ſeueritatis, ut filiam quod impudicè ſe geſſerit, nec integritatem ſuam ſeruârit uſq; ad matrimonium, deportârit in locum deſertum, atq; ibi unâ cum equo incluſerit, haud dubie fame perituram: Eiuſq; domicilij ſolum ſua etiamnum ætate ſuperfuiſſe tradit: quod ex re dicebatur παρ' ἵππον καὶ κόρην, id eſt, Apud equum & uirginem. Dici poteſt in exemplum immodicæ ſeueritatis, Eraſmus. Hippomenes (inquit Suidas) præfectus (ἄρχων) erat Athenis: excidit autem magiſtratu hanc ob cauſam. Quum ciuis quidam filiæ eius uitium clam obtuliſſet, præ iracundia in cellam quandam cum equo eam alligatam concluſit, & neutri cibum præbuit. Equus igitur fame urgente puellam aggreſſus conſumpſit, & paulo poſt etiam ipſe perijt, ac domicilio in quo erat euerſo obrutus eſt: & loco nomen impoſitum ἵππου καὶ κόρης. De hoc plura require ſupra in a, inter propria uirorum ab equo facta nomina. ¶ Cantherius in foſſa, Cantherius in porta, Cantherino ritu ſtantem ſomniare, prouerbia ex Eraſmo explicaui ſupra in Cantherij mentione in B. Caudæ pilos equinæ paulatim uellere, dici poteſt prouerbio, qui quod uiribus atq; impetu fieri nequit, id tempore atq; aſſiduitate conficit, Horatius in epiſtolis: Vtor permiſſo, caudæq; pilos ut equinæ Paulatim uello, demo unum, demo etiam unum, Dum cadat eluſus ratione ruentis acerui, Qui redit ad faſtos, & uirtutem æſtimat annis. Natum è facto quodam ducis Sertorij, cuius rei meminit Plutarchus in eius uita. Hic enim cum ſuis copijs, ex barbara turba conflatis, rationibus perſuadere non poſſet, in re militari plus habere momenti conſilium, quàm uires temerarias, poſtea quàm illi parum feliciter pugnaſſent, duos proponit equos, alterum macilentum atq; inualidum: alterum uegetum cauda piloſa. Atq; inualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore & admirandis uiribus. Contrà uegeto illi puſillum & imbecillum admouet homuncionem: hic ſingulos pilos paulatim uellens, breui ſpatio totam depilauit caudam. Iuuenis è diuerſo caudam omnem ſimul manibus utriſq; comprehenſam, ui atq; impetu conatur reuellere. Qui cum fruſtra ſudaret, riſui fuit circumſtantibus. Sub hæc aſſurgens Sertorius, cuius conſilio iuſſuq; hæc fuerant acta, Videtis (inquit) cõmilitones, quanto plus poſſit ingenium quàm uires, Eraſmus. Eandem rem deſcribit Valerius Maximus 7. 3. ¶ Sunt quædam (inquit Eraſmus) & hodie uulgò iactata, non indigna quæ ueteribus adagijs adnumerentur: Quod genus eſt illud, Non oportere equi dentes inſpicere donati: Cum ſignificamus æqui boniq; conſulendum, qualecunq; eſt quod non emitur, ſed gratis donatur. Vſus eſt tamen hoc prouerbio Hieronymus in præfatione Commentariorum in epiſtolã Pauli ad Epheſ. Parũ, inquit, eloquens ſum. Quid ad te? Diſertiorem lege. Non dignè Græca in Latinum transfero: Aut Græcos lege, ſi eius linguæ habes ſcientiam: aut ſi tantum Latinus es, noli de gratuito munere iudicare: & ut uulgare prouerbium eſt, equi dentes inſpicere donati, Eraſmus. Germani hoc prouerbiũ ſic efferunt, **Man ſol eim geſchenckten pferd nit ins maul ſähen.** ¶ Equitandi peritus ne cantes: Sumptum à poëta quopiam, in eum qui profeſſus res ſerias uerſatur in nugis. Equitatio militaris eſt, & ad bellum pertinet: Muſici ſunt imbelles ac uoluptatum inſectatores. Gregorius theologus in epiſtola ad Eudoxum rhetorem, ἱπποσύνην διδάσκε μὴ ᾄδειν ἐθέλει ἡ ποίησις, μή τι γένηται, μὴ καὶ τῆς ἱπποσύνης διαμάρτῃς καὶ τῆς ᾠδῆς. Nondum liquet è quo poeta ſumptũ ſit: ſed dictum uidetur in Thebanos, qui duas artes præcipuè diſcebant, equitandi & canendi tibijs, quum altera parum alteri congruat, Eraſmus. ¶ Ferociores ac inſolentiores redduntur copioſo pabulo, non modo boues, ſed & equi & aſini: unde extat & Sophoclis dictum in tumidum quempiam ac præferocem: Tu, inquit, ferues, quaſi pullus pabuli copia, Eraſmus. ἵππειον θράσος, equina ferocia

uel audacia, ἀπὸ τῶν δίκην ἵππων θρασυνομένων, Varinus & Suidas. ¶ Ibyci equus, ἰβύκειος ἵππος, in iocum prouerbialem abiſſe uidetur, de ijs qui nolentes præter ætatem ac uires ad periculoſum (uel difficile) negotium adigerentur. Dicti originem refert Plato in Parmenide. Ibyco poëtæ equus erat iam annoſus athleta, multis certaminibus detritus. Is quum ad certamen currui iungeretur, extimuit, uidelicet expertus eiuſmodi ludorum aleam. Ridente populo Ibycus ſurgens, Equus (inquit) domini ſimilis eſt: nam & ipſe iam ſenex ad amandum compellor. Huc alluſiſſe uidetur Horatius in epiſtolis, Non eadem eſt ætas, non mens. &, Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat, Eraſmus. Eodem prouerbij ſenſu Sophocleus etiam equus uſurpatur, ut infra dicam. Incita equum iuxta nyſſam; id eſt lineam uel carceres, &c. Vide ſupra in H. e. in Carcerum mentione. Ithorus, ἴθορος: Suidas ait uocem prouerbialem fuiſſe (ἀπὸ τῶν παρακελευομένων) in eum qui uelut inſtigator hortatorq; foret alijs: translatum opinor à nautis, quos remigantes naucleri uox animat ad gnauiter laborandum, ſiue ab equorum curſu. Plutarchus ſcribit ἱππόθορον (uide ſupra in C.) appellatam cantionem ad incitandas equas: θορεῖν Græcis eſt impetu inſilire. Apparet Græcam uocem compoſitam ex ἴθι, uade: & ὀρεῖν incitare, Eraſm. ¶ Lydius currus, uide ſupra in H. e. ubi de curribus. ¶ Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, prouerbialis uerſus apud Horatium, ut in Boue dixi. ¶ In planiciem equum, quoties quis ad id prouocatur, in quo plurimũ ualet, quoq; uel maximè gaudet. Equus in campo tanquam in ſua eſt harena. Apud Lucianum in Captiuo, cum ipſe iudices poſtularet, Plato reſpõdet, τὸν ἐκεῖνο εἰς πεδίον τὸν ἵππον, hominem rhetoricum ſignificans, & in agendis cauſis exercitatum. Plato in Theæteto, ἱππέας (aliàs ἵππον) εἰς πεδίον προκαλεῖς, Σωκράτην εἰς λόγους. Translatum uidetur à militia: nam quoties res eſt pediti cũ equite, pedes fugit campeſtria, ſectaturq; loca impeditiora, Eraſm. ἱππέας εἰς πεδίον προκαλῇ, δηλονότι ἔνθα ἂν δυνηθῇ τις. τὰ γὰρ ἱππικὰ ἐν πεδίῳ κρατεῖ, Suidas. Et rurſus, ἵππον εἰς πεδίον ἄξεις, ἀντὶ τοῦ ὅπου μοὶ ἐστὶ λυσιτελές. Equus me portat, alit rex: prouerbium, ut Græci parœmiographi ſcribunt, hinc natum. Iuuenis quidam ſub rege Philippo ſtipendia faciebat. Is cum admoneretur ut miſſionem peteret, ſeſeq; à militia abdicaret, negauit ſe facturum, his quidem uerbis, ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς μὲ τρέφει. Huc alluſit Horatius cum in epiſtolis ſub Ariſtippi perſona ſic ait: Rectius hoc, & Splendidius multò eſt, equus ut me portet, alat rex: Quo quidẽ in loco Acron huius admonet prouerbij, cuius etiam meminit Diogenian. Apparet è tragœdia quapiam aſcitum: eſt enim carmen anapæſticum dimetrum, Eraſmus. Probi imperatoris equus in parœmiæ formam deduci poteſt. Is erat nec decorus quidem, nec ſtaturoſus: uerum celeritate tanta, ut diurnis ſpatijs centum obiret miliaria: uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac ſtrenuo congruere militi pronunciauit Probus idem, Cælius. Procul à pedibus equinis, ἐκ τῶν ποδῶν ἱππέων, etiam hodie uulgò dicitur (Germani inferiores, Vnder dem perde hen: & alij paſſim, Auß den füſſen: Das pferd ſchlecht/gehe jm nit zů nahe) cum ſignificant fugiendum eſſe periculum. Proprius huius dicti uſus eſt in certaminibus equeſtribus, ut ſibi quiſq; caueat: id deinde uulgus prouerbij uice uſurpauit, Eraſmus. ¶ Ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς, παρὰ ναῦν δ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς, &c. Id eſt, Equus in quadrigis, in aratro bos: nauem ocyſſimè præuertitur delphinus, Pindarus ut à Plutarcho citatur, Eraſmus in prouerbio Quam quiſque nôrit artem in hac ſe exerceat. Equis & quadrigis, id eſt omni conatu, Cicero ad Q. fratrem. Idẽ 2. Offic. Cum his uelis equiſq;, ut dicitur, ſi honeſtatem tueri ac retinere ſententia eſt, decertandum eſt. Si huic occaſioni tempus ſe ſubterduxerit, nunquam ædepol albis quadrigis indipiſcet poſtea, Plautus in Aſinaria, ut citat Eraſmus in prouerbio Equis albis præcedere. ¶ Saluete equorum filiæ, uide in Mulo. Equum habet Seianum, olim prouerbio dicebatur in calamitoſum, & ad extremam inopiam redactum. Allegoria ſumpta eſt ab equo quodam fatali, cui à Cn. Seio domino nomen inditum eſt Seiano: is ex Diomedis equis prognatus fuiſſe creditus eſt. Fuit inſigni quidem ſpecie, uerum eiuſmodi quodam fato, ut quiſquis eius equi poſſeſſor eſſet, is cum omni domo ad internicionẽ uſq; deperiret. Id quod Cn. Seius ipſe capitis damnatus, ac miſerando affectus ſupplicio: deinde & Cor. Dolobella bello interfectus: poſt hunc C. Caſſius ab hoſtibus occiſus: deinceps M. Antonius deteſtabili exitio perditus, probauit. Hunc equum C. Baſſus Argis ſe uidiſſe refert, haud credibili pulchritudine, uigoreq;, & colore exuperantiſſimo, nempe puniceo. Hoc adagium & refert, & copioſius explicat A. Gellius 3. 9. Hæc Eraſmus. Equus Cn. Seij (inquit Ioan. Rauiſius) à Cor. Dolobella centum milibus ſeſtertijs emptus, inuſitata quidem magnitudine, ſed eo fato, &c. ut ſupra. Vide etiam Cælium 12. 13. de eodem equo: cuius hiſtoriam Antonius de Gueuara quoq; narrat epiſt. 25. Scytha equum, ſubaudi recuſat: τὸν ἵππον ὁ Σκύθης, ſubaudi ἀπωθεῖται uel βδελύττεται: de ijs qui clam aliquid deſiderant, palàm uero reijciunt & recuſant, Suidas in Τὸν ἵππον. Prouerbij ratio clarior fit ex altero prouerbio eiuſdem ſententiæ apud eundem in uoce Scythes, quod huiuſmodi eſt, Σκύθης τὸν ὄνον, uel ut Suidas habet, ὄνειον δ' αὖτα) Scytha aſinum: de ijs qui uerbis diſſimulant, aut etiam abominantur, re ipſa autem appetunt. Nam cum quidam aſinum mortuum uidiſſet, dixit: En tibi cœnam ô Scytha: ille uero primum deteſtatus, paulo poſt curioſius de eo perquiſiuit, & circa eum parandum elaborauit (αὖθις δὲ πολυπραγμονήσας περὶ αὐτὸν ἐπονεῖτο) Suidas & Heſychius, apud quem mutilus hic locus eſt. Non placet quod Eraſmus hoc prouerbium ſic effert, Ἀκκιζόμενος Σκύθης τὸν ὄνον, duo prouerbia, unius ut dixi utrunq; per ſe ſententiæ confundens. Suidas certè, & Heſychius ſine uoce ἀκκιζόμενος melius proferunt: mox uero interpretationis loco eam ſubijciunt: Sed nec illud probo, quòd

ὄνειον

ὄνειον δ' αὖτε suspicatur utile conuiuium potius quàm asininum significare. Scythas quidem & Tartaros equina uesci alibi diximus: & uescerentur nimirũ asinina quoq;, quam à nonnullis edi Galenus scribit, si Scythica regio eos proferret. Nunc quoniã, Aristotele teste, caret, magis forte probandũ erit equi mentionẽ in prouerbio fieri, (ut Suidas facit: & si Erasmus, quod sciã, nusquam meminit) quàm asini. Equi senecta, ἵππου γῆρας: prouerbium in eos dici solitum, qui præclaris rebus gestis in iuuenta, postea quàm consenuerint, ad sordidas curas semet abijciunt. Allegoria sumpta à generosis equis, qui senio facti segnes, in pistrinum, aut carrum, aut aliud id genus opus detruduntur, olim in pretio habiti, dũ uiribus integris essent. οὐ παντάπασι δόξει τοῦτο δὴ τὸ καλούμενον, ἵππου γῆρας ἐπάγεσθαι μηδενὸς ἀναγκάζοντος, Plutarchus in libello, An seni sit administrãda respub. Cum hoc cõuenit Ennianum illud, quod refertur à Cicerone in Catone Maiore: Sicut fortis equus spatio qui forte supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit, Erasm. Idem alibi in prouerbio Equi generosi senectus, Sophoclis ex Electra uersus recitat istos: ὥσπερ γὰρ ἵππος εὐγενὴς κἂν ᾖ γέρων Ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν, Ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν: ὡσαύτως δὲ σὺ Ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, καὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπῃ. Verba sunt Orestis ad pædagogum senem, cuius cõsilio & auxilio occidit Clytæmnestram & Aegisthum. Vide supra, prouerbium, Anus uelut equus, &c. Est & uulgare Germanis prouerbium de inutili equi senecta, **Wenn das pferd zů alt ist/spannet man es in den karren/oder schlecht es für die hund.** Senescenti equo minores cyclos immitte, uide supra in H. e. Equo Sophocleo similis, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen uigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, Καὶ εἶδον ἂν ἄρα παραπλήσιον τῷ Σοφοκλείῳ ἵππῳ. νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο. Nam Sophocles iam senex, & pro deliro à filijs accusatus, tragœdias tamen optimè & grauissime componebat, ut pluribus probat Cælius 21.20. In equo autem, inquit, arbitror allusum ad Tragici cothurni maiestatem, qui sit ueluti equestris, Comicæ humilitatis ratione, unde in Arte poëtica Horatius: Et tragicus plerunq; dolet sermone pedestri, &c. Et rursus capite 21. Coloni sic dicti loci duo fuêre: alter appellatus hippos, id est equus, in quem confugit Oedipus. Ad quem forte prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eò quidem procliuius, si inibi quoq; habitauit Sophocles, quod in quinto de finibus Cicero significat. Eundem cum Sophoclis equo sensum habet etiam Ibyci equus, de quo superius dictum est. ¶ Testudinem equus insequitur: conueniet uti hoc prouerbio cum rem præposterè & absurde geri significamus, Plutarchus in libello aduersus Stoicos, πολλῷ δὲ τούτου σχετλιώτερόν ἐστι, καὶ μᾶλλον ἀπήρτηται τῶν ἐννοιῶν, τὸ μηδὲν ὑπὸ μηδενὸς ποδὶ καταλαμβάνεσθαι, μηδ' εἰ χελώνην, τὸ τοῦ λόγου φασί, μετόπισθε διώκοι Ἀδράστου ταχὺς ἵππος, Erasmus. Decernetur equa Thessalica, explicatum est supra in B. ubi de patrijs equorum. Vide etiam inter hæc de equo prouerbia superius in Acarnico equo. Troianus, uel dureus, equus, δούρειος ἵππος (ut Erasmus scribit) de clandestinis insidijs dicebatur, aut ubi repente complures apparerent, qui latebant antea. Sumptum ab equo Homerico, in quo Græcorum proceres abditi, repente prosilientes Troiam ceperunt. Hũc Homerus durateum appellat, ut Odysseæ octauo, quòd trabibus esset contextus. Αἶσα γὰρ ἦν ἀπολέσθαι, ἐπὴν πόλις ἀμφικαλύψῃ Δουράτεον μέγαν ἵππον, ὅθ' εἵατο πάντες ἄριστοι Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες. Plutarchus in uita Themistoclis narrat illum aliquando dono rogasse equum à Philide nutritore equorum. Eum is ubi negasset, comminatum fuisse se breui ex illius domo facturum equum δουράτεον: significans se crimina ipsius ac domesticorum prolaturum in lucem. Nec inscitum fuerit, si quis ludum alicuius eruditi, Durateum equum appellet, quod ex eo breui tempore summi uiri prodierint. De laudatis uiris qui subitò alicunde emerserunt, apud eruditos frequens est, ut ex illius domo uelut ex equo Troiano prodisse dicantur. M. Tullius Philippica secunda ad egregij facinoris societatem retulit: In huius me consilij societatẽ tanquam in equũ Troianũ includi cum principibus nõ recuso. Aristophanes in Auibus prouerbium detorquet in emphasim roboris ac magnitudinis: Καὶ Θεαγένης ἐναντίω δυ' ἅρματε, ἵππων ὑπόντων μέγεθος ὅσον ὁ δούρειος. Interpres admonet allusum ad equum æreum insigni magnitudine, qui in Acropoli stabat Palladi dicatus à Charidemo (Cælius 29.25. Χαρίδημον uocat) quod ipsa testabatur inscriptio. Verum is ad imitationẽ equi Troiani compositus erat. M. Tullius actione in C. Verrem sexta, Troianum equum accipit pro extrema calamitate: Quem concursum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum, qui uiderent equum Troianum introductum, urbem captam esse dicerent, &c. Portas per quas introductus fuerat equus dureus, Homerus Iliad. tertio Scæàs, hoc est sinistras, appellat, quod læua mente Troiani equum illum induxerint in ciuitatem. Idem pro Muræna dicit, equum Troianum intus esse, quum sentit reip. periculum esse à ciuili discordia (à Catilina:) Intus (inquit) intus est inquam equus Troianus, à quo nunquã me consule dormientes opprimemini. Idem pro M. Cælio, An equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellum gerẽtes tulerit ac texerit? Hæc omnia Erasmus. Et rursus in prouerbio Seianus equus, Equus durateus (inquit) fatalem interitum attulit Troianis: ad quod alludens Maro, Scandit, inquit, fatalis machina muros. Equi Troiani meminit Cicero etiam in libro de Diuinatione, & in epist. famil. Troianum equum (inquit Nic. Erythræus in Indice Vergiliano in uoce Simulacrum) cum Minerua fabricauit Epeus, ut Demodocus apud Homerum canit Odysseæ octauo. Hunc Vergilius instar montis equum appellat, modò equi molem, aliàs equi immanis molem, interdum ferum, nunc dolum, quandoq; machinam, monstrum infelix, claustra pinea, & deniq; lignum: nam trabibus contextus acernis, ut idẽ poeta canit, Sectaq; intextus abiete costas. Vnde durateus, id est ligneus Homero dictus.

ἵππου κόσμον ἄεισον δουράτεου, & quæ eodem citato libro sequuntur. Quem imitatus Lucretius, Nec eſt durateus Troianis Pergama partu Inflammaſſet equus nocturno Graiugenarum. Apud Flaccum Argonauticôn 2. Manet immotis nox Duria caſtris: alij codices habent Durica eodem ſenſu: quidã ſimplicius legunt Dorica pro Græca, ut, Et Dorica caſtra. Equo autem ligneo incluſis Danais expugnatum fuiſſe Ilium fabuloſè poetæ commenti ſunt: ſed rei ueritas ita habet. Equum ligneum, ſimulato pro reditu Mineruæ uoto, Græci ea magnitudine conſtruxerunt, ut intra mœnia Troiana recipi non poſſet, niſi portæ muriq́ urbis deponerentur. Eum Sinon, transfugam ſimulans, perſuaſit Troianis, ſi in urbem inducerent, futurum, ut nunquam Græci aduerſum eos amplius arma mouere poſſent. Quamobrem deiectis portis & murorum parte, equum introducunt. Capientibus mox ipſis cibum ſecurè, ac nihil tale uerentibus Troianis, Danaûm ductores ex loco, ubi in inſidijs ſubſiderant, unde adhuc illi Argiuorum inſidiæ nomen eſt, prodeuntes apertam urbem inuadunt, atque hoc pacto capiunt, Hæc ex Palæphati apiſtis. Alij ſentiunt poëtas equi commentum de monte quodam arripuiſſe, cui Equo nomen eſſet, qui Troiæ immineret, per quem etiam facile capta ſit: ad quod & Vergilius his alluſerit, Inſtar montis equum diuina Palladis arte Aedificant, Hactenus Erythræus. Equum, qui nunc aries appellatur in muralibus machinis, Epeum ad Troiam inueniſſe traditur, Plinius. Equum durium Epei opus, fuiſſe Pauſanias (in Atticis) interpretatur machinam muris diſſoluendis, cuius æneum ſimulacrum in Acropoli fuerit, Cælius. De equo Durio & Troia per eum capta, multa Calaber lib. 12. Arietem à Carthaginenſibus excogitatum, Vitruuius & Tertullianus in libello de Pallio memorant. Higinius etiam Troianum equum, machinam oppugnatoriam fuiſſe ſcribit. Et hic quidem, Plinius & Pauſanias, plus fidei merentur quàm Dictys & Palæphatus. Eſt prę terea equus Troianus Liuij poetæ tragœdia, Brodæus. Equus Troianus (inquit Cælius) prouerbio uſurpari poteſt pro ſocietate non in perniciem modo cuiuſpiam inita, uerum & ad bonam frugem aliquam. Cicero alicubi ſcribit ex Iſocratis ludo, ueluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuiſſe. Huc delecta uirûm ſortiti corpora furtim Includunt cæco lateri, Vergilius. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuiſſe coquum ſcribit, & Argiuis cibum curaſſe: ideoq́ à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatũ, &c. Vide plura apud Cælium 29. 25. & Politianum in Miſcellaneis, capite quinto, & ſupra in H. a. inter imagines equorum. Propertius libro 4. Elegiarum abiegnum equum dixit. Troiam fertur ob Laomedontis equos primum ab Hercule, deinde per ligneum equum ab Agamemnone, tertiò propter equum qui in porta conſiſtẽs, Ilienſibus claudere uolentibus impedimento fuit, à Charidemo duce captam fuiſſe, Plutarchus ab initio uitæ Sertorij: Vnde apparet equos Troiæ quodammodo fatales fuiſſe. ἵππον ξεστὸν τὸν δούρειον λέγει ὅμηρος, ὅ ἐστι ξύλινον. ξύλα δὲ ἴδιον ξεῖσθαι ἢ ξύεσθαι: καθὰ καὶ λίθοι, ὅθεν καὶ τὸ ξεστοῖσι λίθοισι, Varinus. Epeus nomen cuiuſdam fabri, qui equum dureum fecit, Feſtus. ἱπποτέκτων (id eſt equi faber) filius Panopei durium (δούρειον) equum fabricauit, in quo ocultati uiri Græci quinquaginta ſupra ter mille mea memoria (κατ᾽ ἐμὲ κγ. uidetur locus deprauatus) equo à Troianis intra mœnia attracto, noctu progreſſi, cæteris qui in Tenedo erant Græcis ſignum face dederunt: & cum ij aduenissent, Ilium uaſtauerunt, Varinus. Βαρινακίδα, τὸ δούρειον ἵππον, Heſychius & Varin. In equum ignauum perquam elegans Lucilij hexaſtichon extat Anthologij 2. 23. huiuſmodi, Θεσσαλὸν ἵππον ἔχεις Ἐρασίστρατε, ἀλλὰ σαλεῦσαι οὐ δύνατ᾽ αὐτὸν ὅλης φάρμακα Θεσσαλίης: Ὄντως δούρειον ἵππον, ὃν εἰ Φρύγες εἶλκον ἅπαντες Σὺν Δαναοῖς Σκαιὰς οὐκ ἂν ἐσῆλθε πύλας. Ὃν στῆσας ἀνάθημα θεοῦ τινος, εἰ πείθεσαι μοι, Τὰς κριθὰς ποίει τοῖς τεκνίοις πτισάνην. ¶ Vinũ equus poëtæ. Demetrij Halicarnaſſei diſtichon huiuſmodi citatur à Zenodoto, etiamſi in epigrammatis refertur Nicerati titulo: Οἶνός τοι χαρίεντι πέλει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ, Ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις. Vide ſupra in H. a. inter deriuata ab Equo. ¶ Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σκυθιστὶ φωνεῖ οὐδὲ κόππα γινώσκων, Parmeno Byzãtius apud Athenęum libro 5. Ac ſi dicat, Si homo ſemel tantum uini hauſerit, quantum aquæ ſolet equus uno potu conſumere, minus iam ſapit equo: equus enim ſaltem nomen ſuum ſemper agnoſcit, ut coppatias dictus à coppa numero, de quo dixi in H. a. inter nomina equorum. Nos potioni nimium indulgentem, uaccæ inſtar bibere dicimus. Cum peditibus cucurriſti, & illi fatigarunt te: quomodo ad certamen prouocabis equos? Hieremiæ 12.

¶ Germanis uſitata prouerbia ab equis ducta, quibus eiuſdem ferè ſententiæ Latina abſq́ equi mentione enuntiata adiungemus. **Das pferdt iſt ſeins fůters werdt /** Equus meretur pabulum, Canis digna pabulo. **Die roſſz hinder den wagen ſpannen,** Equos currui poſtponere: Currus bouẽ trahit. **Er rydt ein gäch pferdt,** uel ut Vueſtphali proferunt **He rydt ein geck perdt,** Equum ſternacem equitat: Malo aſino uehitur. **Es vertritt ſich auch wol ein pferdt das vier füſſe hatt / oder ein pferdt mit vier füſſen:** Eſt quando equus quanquam quadrupes greſſu aberrat: Quandoq́ bonus dormitat Homerus. **Gaul als gurr,** Equus equa dignus: Mali thrîpes, mali îpes. **Hie ſchwimmend wir öpfel / ſprach der pferdtsdreck / do ſchwamm er vnder den öpfeln vff dem waſſer /** Hic nos poma natamus, aiebat ſtercus equinum, cum inter poma aquæ innataret. **Kleine pferdt / kleine tagreyſen,** Parui equi, parua itinera: Efficimus pro noſtris opibus mœnia. **Mã műß mit den pferden pflügen die man hat,** Arandum eſt equis quorum copia eſt: Si bouem nõ poſſis, aſinum agas. **Mitt böſen geulen bricht man das eyß,** Malis (ferocibus) equis ſcinditur glacies: Scindere glaciem Latinis etiam prouerbiale eſt. **Mitt vnwilligen ochſen oder pferden iſt nitt gůt pflügen,** Bobus aut equis inuitis non bene aratur: Inuitos boues plauſtro inducere. **Roſſzarbeit,** Equini labores,

Herculei

16575 -